M D

A

A R

Ayuntamiento de Madrid

R
691

Ayuntamiento de Madrid

Amigo q Señor D. Francisco pesante

Ayuntamiento de Madrid

Ayuntamiento de Madrid

NATALIS COMITIS MYTHOLOGIÆ, SIVE EXPLICATIONIS FABVLARVM,

Libri decem:

19348

In quibus omnia propè Naturalis & Moralis Philosophiæ dogmata contenta fuisse demonstratur.

Nuper ab ipso autore recogniti & locupletati.

ELVSDEM LIBRI IIII. DE VENATIONE.

Cum Indice triplici, rerum memorabilium, vrbium & locorum à variis heroibus denominatorum, ac plantarum & animalium singulis Diis dicatorum.

Opus cuiusuis facultatis studiosis perutile ac propè necessarium.

ACCESSIT G. LINOCERII MVSARVM MYTHOLOGIA, ET ANONYMI Obseruationum in totam de Diis Gentium narrationem Libellus.

c. M. d. A. P. 38

TVRNONII.
APVD GVILLELMVM LINOCERIVM.
M. D. XCVI.

BIBLIOTECA MUNICIPAL MADRID
Ayuntamiento de Madrid

Ayuntamiento de Madrid

ILLVSTRISSIMO ATQVE REVERENDISSIMO DOMINO Ioan. Baptistæ Campeggio Maioricensi Episcopo S. P.

DICAVERAM libros hos Mythologicos Serenissimo Gallorum Regi Carolo Nono fel. mem. tanquam munus non planè regia celsitudine indignum, vt in quibus omnia sapiẽtiæ præcepta contineantur tam ad mores, quàm ad naturam huiusce vniuersi spectantia. Sed bellici tumultus de religione in vniuersa propè Gallia insurgentes ita illum Regem vexarunt dum imprimerentur, vt ad quiduis potiùs, quàm ad literarum cogni-

Ayuntamiento de Madrid

tionem oculos detorquere liceret. Inde effectum est, vt neque tunc missi sint ad Regem, vt importunè inter arma vbique obstrepentia: neque postea vt res iam inueterata, & in manibus omnium diu versata. At nunc mortuo illo Rege cùm multis rebus aucti locupletatíque denuo prodeant in lucem, vel vt antiquorum institutum seruem, qui sua opera viris illustrioribus suæ tempestatis, præstantioribúsque gloria, virtute, auctoritate consecrarunt, vel vt per hanc opportunitatem in gratiam amplitudinis tuæ admitterer, volui tibi opt. Ioan. Baptista Campeggi hanc Mythologiam reuocatam à frustra instituta dicatione regia consecrare. Neque existimo sanè meum consilium cuiquam non maximopere probatum iri, quoniam non est obscurum te regio animo, regiáque magnificentia inter mortales plurimum præstare, & non mediocriter præterea oblectari sapientiæ studiis. Quid enim te illustrius dici aut commemorari potest, qui præ te fers regiam quandam admirabilem magnificentiam ac bonitatem in omnibus dictis factísque tuis? Non dico hoc temere. Scio in his duobus omnem laudem humanæ vitæ contineri. Scio me hæc non supra animi tui bonitatem efferre. Nam vtriusque virtutis singulare argumentum dedisti, cùm maximos

Ayuntamiento de Madrid

mos prouentus episcopatus Maioricæ repulisti ob corporis tui imbecillitatem, quia sic & quod sit verè episcopi munus ostendisti, & te Dei cultum proprijs tuis commodis anteferre: cùm alioquin non minor sit aliquando in contemnendis, quàm in consequendis magistratibus dignitas. Reliquũ est vt pro singulari bonitate, amplitudineque animi tui, meum hoc obseruantiæ in te meæ pignus beneuolo animo complectare.

Venetijs Calend. Septembris, Anno

1580.

Ampl. tuæ deditiss.

Natalis Comes.

Ayuntamiento de Madrid

CATALOGVS

NOMINVM VARIORVM SCRIPTORVM, & operum, quorum ſententiæ vel verba in his libris Mythologicis citantur.

A

Ceſander,
Aceſilaus,
Aceſodorus,
Achæus in AEthone Satyrico,
Aceuſilaus,
Adæus Mitylenæus de ſtatuariis,
AEſchylus in Prometheo,
Eumenidibus,
Perſis,
Bacchi nutricibus
Sacerdotibus,
Aetius
Agameſtor,
Agatharchides Cnidius in rebus Europicis,
in rebus Aſiaticis,
Agathias,
Agathocles de arte ferraria,
Agrætas in rebus Scythicis, Libycis,
Albertus Magnus,
Alcæus epigrammatographus,
Alcimus in rebus Siculis
Alcetas de depoſitis in Delphis,
Aleman melicus,
Alexander Myndius de iumentis,
Alexis epigrammatographus,
Alpheus Mitylenæus de laude Deli,
Anaxagoras Clazomenius,
Anaxandrides Rhodius,
Anaximander,
Anaximenes,
Andrætas Tenedius in nauigatione Propontidis,
Andro Teius in nauigatione, epitomis affinitatum,
Androtion de ſacrificiis,
Anticlides in rebus Deliacis, in reditibus,
Antigonus,
Antigonus Caryſtius in dictionibus,
in hiſtoricis commentariis,
Antimachus Argiuus in Argonauticis,
in Centauromachia,
Antimenides in hiſtoriis,
Antipater Sidonius,

Antipater

Ayuntamiento de Madrid

Antipater epigrammatographus,
Antipater Stoicus,
Anytes,
Apollinis oracula,
Apollodorus Athenienſis in bibliotheca,
Apollodorus Cyrenaicus de Diis,
Apollodorus Cyzicenus,
Apollodorus Gelous in Philadelphis,
Apollonides epigrammatographus,
Apollonius Attalieus in compoſitione,
Apollonius Pergæus de conis.
Apollonius Rhodius in Argonauticis,
in ædificatione Alexandriæ,
Apollonius Smyrnæus,
Arabius epigrammatum poeta
Aratus in Phænomenis, de ſignis aquarum & ventorum,
Arati enarrator,
Archelaus de fluminibus:
Archemachus Euboicus,
Archias epigrammatum poëta,
Archæus de archeanatide, de bello Erythræo,
Archippus de piſcibus,
Aretades Cnidius in reb. Macedonicis,
Ariſtippus in rebus Arcadicis.
Ariſto Chius,
Ariſtocles de choris,
Ariſtocritus,
Ariſtodemus Abderites de ſtatuariis.
Ariſtophanes in Auibus,
Equitibus,
Nebulis,
Pace,
Pluto,
Ranis,
Veſpis.
Ariſtophanis enarrator,
Ariſtophon Pythagoriſta,
Ariſtoteles de cœlo,
Generatione,
Meteorologicis,
Motu animalium,
Mundo,
Hiſtoriis animalium,
Ariſtoxenus de tibicinibus, de foraminibus tibiarum, de rebus geſtis Alexandri,
Arrianus in rebus geſtis Alexandri,
Arrianus de rebus Bithynicis,
Artemidorus Epheſius,
Artemidorus de ſomniis,
Aſclepiades Myrleanus,
Aſius,
Athenæus,
Athenodorus Byzantius,

B

BAcchylides.
Bito de muſicis inſtrumentis,
Boethus de muſica.

C

CAEſar germanicus.
Calaber.
Callias ad Agathoclem,
Callimachus in hymnis, de conditis inſulis & habitatis vrbibus, & illarum nominib. in Hecale,
Calliſthenes in nauigatione,
Calliſtratus de Heraclea.
Callixenus Rhodius de Alexandro,

Ayuntamiento de Madrid

Carcinus tragicus poëta,
Carystius historicus,
Catullus in Argonauticis,
Cecrops,
Chærecrates,
Chæremo,
Chæris,
Chares Mitylenæus,
Charicles in cathena,
Charon Lampsacenus,
Chœrilus,
Cicero de natura Deorum,
Finibus,
Legibus,
Vniuersitate,
Quæst. Acad.
Disput. Tusc.
pro domo sua,
Pub. Sextio,
Roscio Amer.
Lege Manilia,
in Verrem,
Arateis carm.
Claudianus de rapta Proserpina,
Clearchus Solensis de terrore,
torpedine pisce,
amatoriis,
in libris vitarum,
Cleon in Argonauticis.
Conon in Heraclea,
Corinnus Delius,
Cornelius Agrippa,
Cornelius Gallus,
Cornelius Tacitus,
Crates,
Cratinus in Chirone,
Crato,
Crobylus,
Ctesias in Perseide,

D

DAilochus de euersione Cyzici,
Daimachus Alexandrinus de reditibus,
Damagetes,
Demarchus de cert. Dionysiacis,
Demaratus de certam. Dionysiacis,
de mutatis nominibus,
Demetrius Byzantius in poëmatis,
Demetrius Chlous,
Demetrius Scepsius,
Democritus,
Demosthenes in Aristogit.
contra Timocratem,
in Midiam,
ad epistolam Philippi,
Neæram,
Diagoras,
Dicæarchus in rebus AEgyptiis,
Dictys Cretensis de bello Troiano,
Didymus,
Dio in tertia compositione,
Diocles in lethiferis pharmacis,
in fabulosis,
Diodorus poëta,
Diodorus historicus,
Diogenes Laertius,
Diognetus in rebus Smyrnæis,
Dionysiocles,
Dionysiodorus,
Dionysius Chalcidicus de ædificatione,
Dionysius de situ orbis,
Dionysius Halicarnasseus,
Dionysius Milesius in Argonauticis,
Dionysius Mitylenæus de Circulis,
Dionysius Thrax in diæresibus,
Diophanes historicus Poëticus,

Diof-

Ayuntamiento de Madrid

Dioſcorides,
Dioſcorides Sicyonius,
Dioxippus Corinthius in rebus patriis,
Diphilus,
Diphilus Siphnius,
Direchidas in rebus Megarenſibus,
Dorion de piſcibus,
Dorotheus Sidonius,
Dorotheus in metamorphoſi.
Duris Samius de Agathocle, de rebus Libycis,
de rebus Macedonicis,

E

Echemenes in rebus Cretenſibus,
Empedocles,
Ephorus de ponderibus,
Epicharmus in Hebes nuptiis,
in Buſiride,
Epicurus,
Epicus,
Epigenes in Heroina,
Epimenides Cretenſis,
Epimenides poëta,
Epiphanius in Ancorato,
Eratoſthenes in architectonico,
Euanthes in fabuloſis,
Eubulus in Chryſilla.
in Campylione,
Euclides in opticis,
Eudoxus Cnidius de ambitu terræ,
Euenor de fluminibus,
Eumelus Corinthius poëta hiſtoricus,
Eumeles Tegeates,
Eumolpus de ſacrificiis,
Eumolpus Thrax in hiſtoriis.
Euphorion,
Euphranor de tibicinibus,
Euphronius hiſtoricus,
Eupolis,
Euripides in Alceſtide,
Andromache,
Bacchis,
Cyclope,
Electra,
Hecuba,
Helena.
Heraclidis,
Hercule inſeno,
Hippolyto Coronifero,
Ione,
Iphigenia in Aulide,
Medea,
Melanippe,
Oreſte,
Phaethonte,
Phœniſſis,
Rheſo,
Supplicibus,
Troadibus,
Euſeb. in præpar. Euangelica,
de falſa religione,
temporibus,
theologia Phœnicum,
Euthydemus Athen. de ſalſamentis,

G

Gabrias in Iambis fabuloſis,
Galenus in ſuaſoria,
Georgius Gemiſtus in rebus Græcorum,

H

Hecatæus Mileſius in Phoroneo,
in Genealogiis,
Hyperboreis,
Hegemon in Georgicis,
Hegeſagoras in rebus Mega-

Ayuntamiento de Madrid

rensibus,
Hegesander,
Hellanicus de ædificatione Chii,
Hellanicus Lesbius in rebus AEtolicis,
in Cranaicis,
in Thessalicis,
Heliodorus Larissæus de opticis,
Heraclides Ponticus in amatoriis,
Heraclitus Sicyonius de lapidibus,
Hermesianax elegiographus.
Hermippus de magnificentia templorum & sacris regum donariis,
Hermocreon epigrammaton poëta,
Hermodotus Platonicus de disciplinis,
Hermogenes de Phrygia,
Herodianus in vniuersa historia,
Herodotus de Perseo & Andromeda,
de vinculis Promethei,
de bello Teleboico,
in Argonauticis.
Herodotus in Calliope,
Clio,
Erato,
Euterpe,
Melpomene,
Polymnia,
Terpsichore,
Vrania.
Herophilus,
Hesagoras in rebus gestis Megarensium,
Hesiodus in Theogonia,
Operibus & diebus,
Scuto,
Sacro sermone,
Claris mulieribus,
Ceycis nuptiis,
Hippias de statuariis,
Hippocrates,
Homerus in Iliade,
Hymnis,
Odyssea.
Horatius in libro Carminum,
Epodon,
Secularibus,
Sermonibus,
Poëtica,
Hyginus de stellarum fabulis,

I

IAmblichus,
Ibycus,
Idmon,
Ioannes Diaconus,
Ioannes Anthiocheus,
Ion,
Iophon Gnosius in oraculorũ explicationibus,
Isacius,
Isocrates,
Ister de Coronis,
Istrus de rebus Atticis,
Iulianus Aegyptius,
Iulius Pollux,
Iuuenalis.

L

LActantius,
Lasus Hermioneus,
Leo Byzantius de fluminibus,
Leonidas epigrammatographus,
Lesches in parua Iliade,
Libanius,
Lucianus de Amoribus,
Astrologia,
Apoll. & Vulc.
Charonte,

Con-

Ayuntamiento de Madrid

Concilio Deorum,
Cygno,
Dea Syria,
Dialogis Deorum,
Dialogis mortuorum,
Dipsadibus,
Falso vate,
Ganymede,
Gymnasiis,
Hæresibus,
Historia vera,
Iunone & Ioue,
Ioue in tragœd. inducto,
Iride & Neptuno,
Luctu,
Marinorum deorum dial.
Meretricio,
Nauigio,
Necyomantia,
Nigrino,
Pane & Mercurio,
Panope & Galatea,
Philopseude,
Prometheo,
Sacrificiis,
Saltatione,
Saturnalibus,
Timone,
Venere & Luna,
Zephyri & Noti dial.
Lucianus epigrammatum poëta,
Lucretius,
Lycophron,
Lysimachides,
Lysimachus Alexandrinus in rebus Thebanis,

M

MAnilius in Astron.
Marullus
Melanthes de sacrificiis, de mysteriis,
Melanthus de imaginibus Deorum,
Meleager,
Menander in Tibicina,
Menander de mysteriis,
Menecrates,
Menodotus Samius de rebus egregiis Sami,
Mercurius Trismegistus,
Metrodorus de consuetudine,
Mimnermus in Pumilione,
Mnaseas de Asia,
Mnesagoras,
Mnesimachus Phaselites,
Mœro,
Musæus de Isthmiis,
Titanographia,
Myro Prieneus in Messeniacis,
Myrtilus in rebus Lesbicis,

N

NAtalis Comes in Venationibus,
epistolis,
aucupiis,
Naucrates Erythræus,
Nicander Aetolus in Alexipharmacis,
Nicander Colophonius in Alexipharmacis,
in Theriacis,
in rebus Aetolicis,
in libro Europæ,
linguarum,
mutatorum,
Georgicis,
Nicandri enarrator,
Nicanor Samius de fluminibus,
Nicephorus,
Nicetas Syracusius,
Nicocrates Cyprius in rebus patriis,
Nicostratus,
Nilus,

Ayuntamiento de Madrid

Numenius de piſcationibus,
Nymphis in Heraclea,
Nymphodorus Syracuſius in hiſtoriis,
Aſiatica nauigatione,
Erinnybus,

O

OLympionicus in libro de plantis,
Onaſus in rebus Amazonicis,
Oppianus in Venatoriis,
Oracula,
Oroſius,
Orpheus in Argonauticis,
in hymnis,
Minore cratere,
Sacro ſermone,
Lapillis
Ouidius de arte amandi,
Faſtis,
Remedio amoris
Medicamine faciei,
De Triſtibus,
De ponto,
In Epiſtola Acontii,
Ariadnæ,
Cydippes,
Deianiræ,
Didûs,
Helenæ,
Hypſipyles,
Ibide,
Leandri,
Liuiæ,
Oenones,
Paridis,
Phædræ,
Phyllidis,
Sapphûs,
Metamorphoſi.

P

PAlladas epigrammatographus,
Panyaſis,
Paulus Silentiarius epigrammatum poëta,
Pauſanias in Atticis rebus,
Achaicis,
Arcadicis,
Bœoticis,
Corinthiacis,
Eliacis poſterioribus,
Eliacis prioribus,
Laconicis,
Phocicis,
Meſſeniacis,
Perimander de ſacrificiorum ritibus,
Phæſtus in rebus Macedonicis,
Phanodemus in rebus Atticis,
Phanodius,
Pherecrates de ſacrificiis, metalla fodientibus,
Pherecydes in Iunonis nuptiis.
Philippus Byzantius epigrammatum poëta,
Philochorus de ſacrificiis,
Philoſtephanus in rebus Cypriis,
in rebus Italicis,
Philemon,
Phocylides,
Phylarchus hiſtoricus,
Phœnix Colophonius,
Piſander Camirenſis,
Pindarus in Olympicis,
Pythicis,
Pindari enarrator,
Plato in Apologia,
Axiocho,
Conuiuio,
Cratylo,
Critia,
Euthyphrone,
Gorgia,
Legibus,
Memnone,

Phæ-

Ayuntamiento de Madrid

Phædone,
Phædro,
Republ.
Timæo,
Plato Comicus in Decipiente,
Plautus in Amphitryone,
Aulularia,
Plinius,
Plotinus,
Plutarchus in Alexandro,
Arato,
Aristide,
Bruto,
Catone Vtic.
Cleomene,
Lucullo,
Nicia,
Numa,
Paulo Aemilio,
Pelopida,
Pyrrho,
Sertorio,
Solone,
Themistocle,
Theseo,
De fluminibus,
Audiendis poetis,
Problematis sympossiacis,
De musica,
Amore parentum in filios,
Sera Dei vindicta,
De superstitione,
Problematis,
Fortuna Romanorum,
Ignis an aqua vtilior,
Industria animalium,
Polemo ad Adæum & Antigonum,
Eratosthenem,
Timæum,
Pollux,
Polybius,
Polycrates Samius,
Polyzelus Rhodius,
Polycharmus in rebus Lyciis,
Polyidus dithyrambicus,
Pompeius,
Pomponius Mela,
Porphyrius de sacrificiis,
Posidippus epigrammatographus,
Posidonius de Diis & Heroibus,
Posis in Amazonide,
Psellus de dæmonibus,
Proclus in Hesiodum,
Promachidas Heracleota,
Propertius,
Ptolemæus in Almagesto,
Ptolemæus epigrammatographus,
Pytheas de ambitu terræ,
Pythagoras Samius,
Pythænetus in rebus Aeginetarum,

Q

Quintus Smyrnæus,

R

Rhianus in Heraclea,
Rufus Auienus,

S

Sabinus,
Sappho,
Scymnus Delius,
Seleucus in miscellaneis,
Semus Delius in rebus Deliacis,
Seneca in Agamemnone,
Sesosthenes in rebus Ibericis,
Sibylla,
Silenus Chius in fabulosis historiis,

Ayuntamiento de Madrid

Simonides Amorgius,
Simonides poëta,
Simonides Ceus in genealogiis,
Socrates in commentariis ad Idotheum.
Sophocles in Aiace,
Antigone,
Captiuis,
Electra,
Oedipode Coloneo,
Oedipode tyranno,
Rizotomis,
Thrachiniis,
Sophoclis enarrator,
Sosibius tragicus,
Sosiphanes in Meleagro,
Sostratus in introductione fabulosæ historiæ:
de animalibus,
Staphylus de Thessalia,
Stasinus in rebus Cypriis,
Stesichorus,
Stesichorus Himeræus,
Stesimbrotus,
Strabo,
Suidas in rebus Thessalicis,

T

TArrhæus,
Thales Milesius,
Theætetus,
Theagenes de Diis,
Thelytus Methymnęus in Bacchicis carminibus,
Theocritus in Adonia celebrantibus,
Amaryllide,
Bubulcis,
Cerealia celebrantibus
Cyclope,
Dioscuris,
Encomio Ptolemæi,
Epitaphio Adonis,
Epitaphio Bionis,
Europa,
Hercule paruo,
Hercule Ieonicida,
Hyla,
Pastoribus,
Pharmaceutria,
Syracusiis,
Thelysiis,
Thalysia celebrantibus,
Thyrside,
Viatoribus,
Theocriti enarrator,
Theodorus de bello Giganteo,
Theodorus Cyrenensis in Metamorph.
Theognis,
Theolytus in Horis,
Theopompus in Callæschro,
in rebus Græcis,
in Philippicis,
in Epopæis,
Theophrastus in historiis plantarum,
causis plantarum,
de igne,
de lapillis,
de iis quæ in sicco degunt,
de signis ventorum & serenitatis,
Theophanes
Theseus in rebus Corinthiis,
Thrasybulus in historiis,
Thucydides,
Tibullus,
Timachidas de coronis,
Timagetus de portubus.
Timæus Siculus in rebus Siculis,
in historiis,
in rebus Deliacis,
in rebus Italicis,
Timarchides,
Timocles,
Timocreon Rhodius in scoliis,

Timonax

Ayuntamiento de Madrid

Timonax in rebus Scythicis,
in rebus Italicis,

V

VAlerius Flaccus in Argonauticis,
Virgilius in Aeneide,
in Georgicis,
in Bucolicis.
Vitellio in Opticis,

X

XAnthus in rebus Aetolis,
Xenagoras de insulis,
Xenophon in conuiuio,

Z

ZEnodotus Cyrenæus,
Zenodotus Ephesius in cõpendiis,
in Linguis,
Zezes,

BIBLIOTECA MUNICIPAL

Ayuntamiento de Madrid

Ayuntamiento de Madrid

NATALIS COMITIS MYTHOLOGIÆ,

LIBER PRIMVS.

Quod sit totius operis argumentum. CAP. I.

VM tantam esse perspicio cognitionis antiquarum fabularum vtilitatem Illustriss. atque optime Ioan. Baptista Campeggi, quas poëtæ veteresque sapientes suis scriptis inseruerunt; quantam nullo orationis genere cõplecti possem; admirabile quiddam profectò mihi videri solet, cur nullus ex antiquis scriptoribus ad hãc vsq; diem vniuersam insignium fabularum explicationem susceperit. Atq; id eò magis, quòd vniuersa philosophiæ præcepta sub his ipsis fabulis, antiquitus continebantur: quippe cùm non ita multis annis ante Aristotelis, & Platonis, & cæterorum philosophorum tempora, omnia philosophiæ dogmata non apertè, sed obscurè sub quibusdam integumentis traderẽtur. Græci enim cùm occultam philosophãdi rationem ab AEgyptiis in patriam adduxissent, ne res admirabiles in vulgus ederentur, quòd illis malè perceptis ab religione & ab omni probitate plerúmq; id facilè desciscat: & ipsi per fabulas philosophari clàm cœperunt. Deinde, cùm sequentibus temporibus res fuisset denudata, omnísque recta philosophandi ratio ex his in lucem educta, pauci fabulas, antiquum philosophiæ domicilium, vt ita dicam, respexerunt: eásque modò vanam theologiam stultorum hominum, modò aniles nugas, futiliáque mendacium poëtarum sigmenta fuisse crediderunt. Præclarè idcirco sacri integerrimíque veræ theologię scriptores & orthodoxi patres abusus pluribus verbis

Ayuntamiento de Madrid

insectantur eorum, qui sequentibus temporibus per vanam superstitionem diuinos cultus, diuinosque honores in res naturales figmentaque antiquorum à vero, sempiterno, perfectissimo viuente Deo transtulerunt. Hæc vna res fuit, vt ego quidem sentio, ignoratio fabularum artificii scilicet, cur nemo postea fabulas has explicandas susceperit: aut si quis nonnullas explicauerit, eam tantùm declarationem attigerit, quæ pertinebat ad exteriorem corticem fabularum, hoc est ad simplicem & omnibus obuiam explicationem. Qui vero altissima & occultissima fabularum secreta denudauerit, qui philosophiæ dogmata ex obscuris fabularum tenebris in lucem eduxerit, aut ad vires actionésque naturæ patefaciendas pertinentia, aut ad mores informandos, vitamque rectè instituendam, aut ad vires motusque astrorum intelligendos, adhuc repertus est nemo, vt mihi quidem videtur, tolerabilis. Hoc autem eò magis est mirabile, quòd neque poëtarum, neque philosophorum, neque vllorum scriptorum sententias sine hac diligenti fabularum inuestigatione percipere rectè possumus, cùm illius cognitionis præsertim vtilitas ad omnes non mediocriter pertineat. Quæ cùm ita sint, ego dabo operam pro viribus, quantum mihi à diuina bonitate concedetur, vt illa quę ab antiquis scriptoribus in hanc cognitionem prætermissa fuerunt, aut certè ad nos non peruenerunt, conspicua sint scripta nostra legentibus, quod scriptionis genus plurimum & vtilitatis & voluptatis allaturum certò scio. Quis est enim per Deos immortales adeò disciplinarum contemptor, qui ea sapientiæ præcepta scire non magnopere cupiat, quæ ne exirent in vulgus, fuerunt sub variis figmentis ab antiquis sapientibus occultata? veruntamen ne quis illud à nobis expectet, quod scribentibus iniucundum, legentibúsque foret inutile, nullas hominum in arbores mutatorum, aut in corpora vel sensu vel ratione carentia, afferemus interpretationes: nisi quæ vtiliter afferri poterunt, nullamque habebimus fabularum illarum rationem, quæ insulsè fuerunt à nonnullis excogitatæ. Neque portenta rursus, aut prodigiosa monstra adducere conabimur ad ingeniosum naturę opificium: cùm eas tantùm fabulas simus explanaturi, quæ homines ad rerum cœlestium cognitionem erigunt, quæ instituunt ad probitatem; quæ deterrent ab illegitimis voluptatibus: quæ patefaciunt arcana naturæ; quæ vel ad scientias denique rerum necessariarum humanæ vitæ, vel quæ ad integritatem perducant, & quę plurimum faciunt ad optimos quosque scriptores rectè intelligendos.

De fabularum vtilitate. CAP. II.

TANTA est sanè vtilitas quam ex fabularum cognitione percipimus, quanta nullis verbis explicari posset: quod tamen nemini

Ayuntamiento de Madrid

nemini ferè est perspicuum, nisi si quis præclaro ingenio sit ab ipsa natura præditus, multaque antiquorum scripta diligentiùs considerarit. nos igitur, sicuti solent medici, qui è venenatis etiam vel herbis vel animalibus vtilia pharmaca colligunt, & quod optimum sit secernunt è singulis, atque vel pernitiosa temperamentorum beneficio, sanitati perquam accommodata reddunt, ita facere debemus. Nam altiora fabularum sensa rectè perscrutantes, quid vtile humanæ vitæ sub illis contineretur debemus inuestigare; è quo plurimum reportabimus vtilitatis, illis interim neglectis, quæ nihil nobis conferre videbuntur. Quòd autem plurimum commodorum ex hac cognitione consequemur, vel illud maximum est argumentum, quòd diuinus etiam Plato primam puerorum eruditionem ab honestis fabulis incipere iussit in libro secundo Reip. cum ita inquiat; τοὺς δὴ ἐγκρεθέντας πρεσβυῦμν τὰς τροφούς τε καὶ μητέρας λέγειν τοῖς παισὶ, καὶ πλάττειν τὰς ψυχὰς αὐτῦν τοῖς μύθοις πολὺ μᾶλλον ἢ τὰ σώματα τοῖς χερσί: *Selectas autem fabulas matres ac nutrices pueris narrare hortabimur, animosque illorum fabulis diligentiùs quàm corpora ipsa manibus informare.* Nam profectò quis nesciat, omnia propè Deorum gentium mysteria fuisse ab antiquis sub fabulis occultata? Cùm enim turbæ fœminarum & imperitæ multitudini religio, & Deorum metus, & fides, & probitas, & temperantia esset in animis inserenda, qui neque Dei naturam intelligerent, neque integritatem rapinæ ac libidini sine aliquo Deorum metu anteponerent, non solùm fabulosæ de Diis narrationes à sapientibus fuerunt excogitatæ: sed etiam fabulosæ imagines, & picturæ monstris propè similes introductæ. Sic fulmina Ioui tributa sunt, tridens Neptuno, sagittæ Cupidini, fax Vulcano; ac varia terrorum instrumenta Diis cæteris. Nam cùm minimè sit inexpugnabilis mortalium natura, neque validissimas machinas expectet, quippe quæ omnium calamitatum semina intra se contineat, si vel paululum oculos ab illius custodia Deus deflexerit: per se, sine aliis pugnæ instrumentis, continuò labefactabitur. Hanc tantam percipiendam esse ex fabulis vtilitatem apertè declarauit ita Dionysius Halicarnasseus libro 1. Rerum antiquarum; καὶ μηδεὶς ὑποπτεύοι με ἀγνοεῖν ὅτι τῦ ἑλλληνικῶν μύθων εἰσί τινες αἰθρώποις χρήσιμοι· οἱ μὲν ὅσοι ἡκνούσφοι τὰ τῆς φύσεως ἔργα δι' ἀλληγορίας· οἱ δὲ παραμυθίας ἕνεκα συγκείσφοι τῦ αἰθρωπίνων συμφορῶν· οἱ δὲ παραχὰς ἐξαιρούσφοι ψυχῆς, καὶ δείματα, καὶ δόξας καθαιρούσας οὐχ ὑγιεῖς· οἱ δὴ ἄλλης τινὸς ὠφελείας ἕνεκα συμπλασθέντες ὠφελείας: *Neque mihi obscurum esse quis existimet, quòd è Græcis fabulis nonnullæ sunt hominibus perutiles: aliæ siquidem sunt, quæ naturæ opera sub allegoriis contineant; aliæ humanarum calamitatum habent consolationem: aliæ terrores, animorumq; perturbationes à nobis depellunt, opiniones q; parum honestas destruunt, aliæ alterius cuiuspiam vtilitatis causa fuerunt in-*

Ayuntamiento de Madrid

uentæ. Nos idcirco vniuersam fabularum diuisionem ita faciendam censuimus; quòd aliæ fabulæ naturæ secreta continent; vt illa, quòd Venus è spuma sit genita, quòd Phœbus Cyclopas occiderit, quódque illi fulmina Ioui fabricarint. Aliæ fortunæ constantiam declarant, nosque ad eam forti animo ferendam instruunt, vt ea quæ de Phœbo dicta sunt, quòd armenta pauerit Admeti. Aliæ ab impuris opinionibus, & à crudelitate, atque ab omni perfidia & impura libidine nos retrahunt, vt Lycaonis fabula. Aliæ ad deterrendos homines à rebus turpibus sunt inuentæ, vt Ixionis supplicium apud inferos. Aliæ cohortantur ad strenuitatem, vt ea quæ tradita sunt de Hercule. Aliæ ex auaritiæ sordibus nos erigunt, vt sitis Tantali. Aliæ ad deprimendam temeritatem confinguntur, vt calamitas Bellerophontis & cæcitas Marsyæ. Aliæ ad virtutes nos alliciunt, ad integritatem vitæ, ad fidem, ad æquitatem, ad religionem, vt mirifica Elysiorum camporum amœnitas. Aliæ ab omnibus denique flagitiis reuocant, vt seuerissimi Triumuiri apud inferos singulorum animas defunctorum iudicantes, & grauissima conscleratorum supplicia. Equidem sic existimo, quasi suauissimum humanæ vitæ condimentum existere fabularum inuentionem, ac earum ærumnarum quas in vita patimur non mediocre solatium: quas etiam idcirco à sapientibus fuisse excogitatas censeo. Hinc enim cum singulari oblectatione ea percipimus vitæ rectè degendæ præcepta, quibus sine suauitate fabularum, terga continuò verteremus. Hanc tantam è fabulis vtilitatem capere minimè possunt ii, qui altiora fabularum sensa non inspexerint, quique primi corticis (vt ita dicam) mirabilitate irretiti nihil diuinius sub illo inesse crediderunt. Hi etenim tanquam parui pueri per brumam apud ignem sessitantes, aniles nugas fabellasq; è poëtis imbibunt, cùm interim de vtiliore sanctioreque sententia minimè sint polliciti.

De fabularum varietate. CAP. III.

SVNT autem plura fabularum genera, quæ nunc à locis in quibus inuentæ fuerunt, nunc ab inuentoribus, nunc ab argumentorum natura, nomen obtinuerunt. A loco quidem Cypriæ, Cilissæ, Sybariticæ. Cùm multi fuerint earum inuentores, obtinuit consuetudo vt omnes Aesopicæ dicerentur, cæteris inuentoribus silentio prætermissis, quia in confingendis fabulis Aesopus omnium aliorum fuit artifex ingeniosissimus. illæ, quæ Sybariticæ dicebantur, agebant de brutis: quæ AEsopicæ, de hominibus. Politicæ dictæ sunt, quibus vsi sunt sapientes ad demulcendos animos potentiorum, atque ad deducendam multitudinem ad humaniorem vitæ rationem. Aliæ rursus morales, aliæ rationales sunt vocatæ, aliæ ex his ambabus formis commi-

stæ

Ayuntamiento de Madrid

ſtæ. Inter politicas fabulas argumenta comœdiarum & tragœdiarum ſunt connumeranda, quia etſi ab agreſti vita homines per hęc non euocantur, traducuntur tamen ab illegitimis voluptatibus & ab omni intemperantia ad vitę moderationem. Sed horum argumentorum varia ſunt nomina, quia aliæ togatæ, à togis hiſtrionum dicũtur; alię palliatę, à palliis Grecorum; alię tabernariæ, pro veſtibus & conditione introductarum perſonarũ; aliæ planipedię quòd neque ſoccis, neque cothurnis, vt in cæteris, horum argumentorum, hiſtriones vterentur: alię Atellanæ à loco vbi fuerunt inuentæ, cùm tamen ſimplex ſit tragœdiarum nomen. Ariſtoteles in Rhetoricis, Lybicas fabulas ab AEſopicis diſiunxit, quia Libycę de hominibus, AEſopicæ de brutis agerẽt: id autem idcirco factum eſt, quia cum AEſopicis aliorum complures fuerunt commiſtæ. Fabularum nomine tam apologi, quæ figmenta ſunt AEſopica, quàm fabulæ, quæ ſunt poëtarum argumenta, continentur, vt formæ ſub ſuis generibus. Illæ, quas explicaturi ſumus, fabulæ, ac figmenta antiquorum ſapientum, in nullum horum generum ſimpliciter incidunt, ſed virtute cum omnibus his ferè commiſtæ ſunt, atque ex omnibus generibus aliquo pacto conſtant. Quippe cùm vel generationem rerum naturalium contineant, vel agant de natura Deorum immortalium, vel de vi planetarum, vel de vita hominum rectè inſtituenda, quarum ſingularum natura paulo poſt à nobis explicabitur.

De apologorum, fabularum, eorũmque differentia.

CAP. IIII.

SEd antè quàm poëticarum fabularum, & earum quas explanare inſtituimus explicationem aggrediamur, operæpreciumme facturum eſſe cenſeo, ſi demonſtrauero quæ ſit inter hæc ipſa genera differentia. E fabulis igitur aliæ ſunt, quæ logi ſiue apologi dicuntur à Græcis, aliæ vocantur μῦθοι, ſiue fabulæ ſimpliciter. Apologi vel de brutis fiunt ſolis, vel cum his homines colloquentes faciunt, apologorũmque illud eſt munus, vt pro exemplis ſint in concionibus, ſicuti teſtatur Ariſtoteles in Rhetoricis. fabulæ illæ quæ μῦθοι dicuntur, cùm argumenta tragœdiarum & comœdiarum complectantur, & omnem vim denique poëſeos quæ fit per imitationem, communi nomine poëticas etiam, quas tractaturi ſumus, continent fictiones. Atque ſicuti apologi vel agendarum rerum vel omittendarum ſunt in concionibus exempla, ita fabulæ in ſcenis agitantur ad mores hominum vel corrigendos vel informandos: quod etiam teſtantur muſicæ formæ ſingulis generibus poëmatum attributæ, vt comico generi Lydia, tragico Dorica, ſatyræ Satyrica. His præterea generibus propriæ fuerunt ſaltationes, ſicuti teſtatur Plutarchus in libel-

Ayuntamiento de Madrid

lo de Musica. Censuerunt enim ex maioribus nonnulli nihil omnino rectè fieri posse, quod musicæ rationi non conueniret, nihilque tantopere in moribus posse hominum informandis, quàm numerorum concinnitatem, & vocum ac sidium harmoniam, ad quarum modulationem omnes & animi & corporis motiones componerentur. Sed quoniam summatim de generibus poëmatum mentionem fecimus, non erit fortasse iniucundum, si quæ de his in mentem veniunt, paucis explicauero; vel quia cum his permistæ sunt fabulæ, de quibus tractabimus: vel certè quia non longè ab his dissident. Omnium igitur poëmatũ fons est id quod poëma communi nomine appellatur ob suam præstantiam: hoc enim generibus reliquis impertit argumenta. Hæc inter se differunt tempore vt ait Aristoteles in poëtica, quòd poëta dictus ob pręstantiam longi temporis res gestas complectitur, cùm reliqua poëmata intra vnum diem suum negotium absoluant, vnámque tantùm contineant actionem. In hoc rursus hi poëtæ omnes cõueniunt, quòd omnibus idem est scopus, & ad vnum finem omnes animum intendunt, vt homines meliores efficiant. Idcirco Homerus, vt prudentem atque omnibus virtutibus cumulatum Vlyssem effingeret, illi Phæacum delicias, & blanditias Circes iniungit, & Cyclopum pericula proponit, & monstrorum marinorum terrores, à quibus eius socii perdantur, cùm tamen ipsum admirabili quadam prudentia ac diuino consilio hæc omnia superantem faciat. Idem rursus Agamemnonem multis facit difficultatibus circumuentum, fortissimorum Heroum contentiones excitat, exercitum ira Apollinis probè labefactatum introducit, Troianis aliquando diuinam vim adesse, ac Deos illis præbere admirabilem strenuitatem, commemorat, quò ex his omnibus incredibilem fuisse Agamemnonis fortitudinem & constantiam declaret: quippe qui vel tot propositis difficultatibus, tamen Priamum debellarit. fuit enim gloriosum pro tuenda æquitate, & pro violato iure hospitii, non pro recuperanda meretricula forti animo pericula subire, cùm in arduis difficillimísque rebus gloria collocata sit, nihilque egregium ignauis & desidiosis hominibus sit expositum. Accedit propius tragœdia, quam prior inuenit Glaucus ad poëma ob maiestatem personarum, quòd in ea nihil non regium aut heroicum sit: quare nullum habent prologum tragœdię sicuti comœdiæ: cuius inuentor fuit Susario: quippe cùm res priuatas nemo nisi edoctus scire, publicas calamitates vel si velit, nemo ignorare possit. Quis enim Regnorum ruinas, fragorémque euersarum ciuitatum, ex quibus oriuntur tragœdiæ, non audiuit? aut quis incensarum vrbium & oppidorum caliginem è longinqua regione non prospexit? Differunt igitur ab excellenti poëta hæc duo poëmata tempore, ac inter se personarum dignitate. Atque de his poëmatum argumentis satis. Differt

ænus

Ayuntamiento de Madrid

ænus ab apologis, quia nuda sit in illis brutorum sententia, nisi admonitum, quod ἐπιμύθιον vocant, addideris. in eo vnà cum sententia admista est admonitio, vt ait in his Aristophanis interpres: αἶνος δὲ μύθου διαφέρει, τῷ τὸν αἶνον μὴ πρὸς παῖδας, ἀλλὰ πρὸς ἄνδρας πεποιῆσθ᾽ καὶ μὴ πρὸς ψυχαγωγίαν μόνον, ἀλλὰ καὶ παραίνεσιν ἔχειν τινά. βούλεται γὰρ ὁ ἐπικρυπτόμενος παραινεῖν τι καὶ διδάσκειν. *Differt ænus ab apologo scilicet, quia sit ænus virorum causa, at non habetur ad pueros, neque delectationis tantùm sit causa, sed habet præterea admonitionem. nam conatur clàm docere & adhortari.* Neque apologus igitur simplex, neque fabulæ illæ, quæ sunt poëmatum argumenta, dicuntur æni: sed quod ex his vtrisque quodammodo compositum fuerit, cum admonitione intra se inclusa, atque hæc sufficiant de apologorum, ænorum, fabularumque differentia.

De partibus fabularum. CAP. V.

FABVLARVM partes, earum scilicet quæ apologi dicuntur, præcipuè duæ sunt; rei explicatio, & id cuius causa: siquidem æni & poëmatum argumenta eam vim habent, vt insitas partes has intra se contineant, quas nemo propè est, qui suopte ingenio non possit elicere At quoniam apologi simplices sunt plerúmque, omnésque fabulæ probitatis & prudentiæ causa fiùt, necesse fuit singulis suos fines addidisse. Vbi igitur priorem orationis partem ad informandos mores accommodamus, præcedit προμύθιον appellatum, quasi præcedens fabulæ admonitus. vbi extremam partem ad mores regendos deduxeris, fiet ἐπιμύθιον, sequens scilicet admonitus fabulæ. Quæ fabulæ alteram harum partium nõ habuerint, sed intra se inclusam, collocandæ sunt in priore classe. Quæ fabulæ sunt Deorum genealogicæ simpliciter, illæ quoniam his maximè vsi sunt poëtę suis poëmatis exornandis, poëticæ vocantur, quæ vel ad generationem elementorum attinent, vel ad res arcanas naturæ, vel ad motus & vim planetarum; omnes siquidem hæ haud simplicem habent narrationem. Cùm fabulas has ad veram interpretationem deducimus, esset interpretationi proprium nomen tribuendum, sed adhuc sine illo persistit, nisi appellemus allegoriam. Sunt autem hæ solę propè fabulæ, quæ iucunda, quæ magnifica, quæ admirabilia fecerunt antiquorum poëmata, eáque locupletarunt. nam si fabulæ hæ de scriptis poëtarum eximerentur, nihil propè esset in iis admirabile, aut iucundum.

De fabularum scriptoribus. CAP. VI.

APOLOGORVM & fabularum poëticarum antiqui fuerunt scriptores complures: qui tamen ad ætatem nostram peruenerint, non adeò multi. Fuit AEsopus Samius ingenio sissimus

Ayuntamiento de Madrid

confingendorum apologorum artifex, à quo omnes postea apologi dicti sunt AEsopici. Hesiodus preterea fabulosos Deorum ortus carminibus cecinit. Memoriæ prodidit Eusebius, Porphyrium etiam libros composuisse, in quibus fabulosas Deorum genealogias ad naturæ rationem & opificium perducere conatus est. Zeno, Cleanthes, Chrysippus vt ait Cicero in libris de Natura Deorum, fabularum antiquarum expositiones in suis voluminibus complexi fuerant, quæ tamen ad nos non peruenerunt. Istud ipsum fecit Orpheus, Musæus, Mercurius, Linus, antiquissimi poëtæ, & Phurnutus, & Palephatus Stoicus, Dorotheus, Euanthes, & Ponticus Heraclides, Silenus Chius, & Anticlides, & Euarres, & alii complures mythologi, quorum commentarii vnà cum scriptorum nominibus penè interciderunt, è quibus Ouidius sua in varias formas mutatorum corporum deprompsit argumenta. Nam in quibus voluminibus tot extabant figmenta, quantam aliarum fabularum fuisse mirabilitatem credibile est? ac tot de fabularum scriptoribus.

De Diis variarum gentium. CAP. VII.

ENIMVERO, quoniam vniuersa antiquorum religio & theologia sub fabulis occultabatur, pluraque sunt in illis ad generationes & res gestas creditorum Deorum spectantia, necessariò dicendum videtur quàm variæ fuerint diuersarum nationum de Diis ipsis sententiæ, antequam ipsas fabulas explanandas aggrediar: quæ res quantum afferet vtilitatis & commodi ad susceptum laborem, omnibus postea fiet manifestum, vt censeo. Atque in primis ita facienda est Deorum diuisio. Ex antiquis Diis, alii cœlestes, alii terrestres, alii aquatici sunt crediti: & aquaticorum aliis maris, aliis fluuiorum, aliis fontium cura fuit commissa. è terrestribus rursus alii montani, alii syluarum & pastorum præsides, alii agricolarum fuerunt, atque hi in planis locis habitare plerunque putabantur. Cœlestium alii, summæ rerum humanarum præerant, alii consultores, alii præfuerunt tempestatibus & certis cœli regionibus: alii loca tantùm inferna habitare, & sceleratorum pręesse suppliciis putabantur: neque vlli præter hos, Dii posse esse crediti sunt. Nam tametsi omnes nationes Deos esse crediderunt, nullæque fuerunt tam feræ gentes, (vt insulsissimorum hominum, qui se sapientes dicere ausi sunt, opiniones taceam) quæ hunc mundum aut fortuitò genitum esse existimarint, aut sine aliqua incredibili prouidentia gubernari; cùm sit è tam variis reb. tam cōcinno ordine coagmentatus: tamen paucæ fuerunt, quæ Deos introducere ausæ sint, nisi ab aliis acceptos. Cùm enim suos Magos haberent Persæ, Prophetas AEgyptii, Chaldæos Assyrii, aliosque sacerdotes aliis nomi-

Ayuntamiento de Madrid

nominibus vocatos aliæ nationes, omnium propè religionum origo ab AEgyptiis in Græciam, & in Persas priùs, deinde ad alias nationes manasse credita est. Quamuis omnes isti vno ordine falluntur, quòd ante Aegyptios, primi omnium mortalium Hebræi non solum religionem, sed etiam verum Dei cultum acceperunt; & non humanis consiliis, sed diuinis præceptis ad veram religionem fuerunt instituti. Græcia postea sequentibus temporibus cùm bellicæ laudis gloria florere inciperet, paulatim & sacrorum ritus immutauit, & tantum Deorum numerum auxit, quamuis disciplinarum cognitionem acquireret, vt magnam Deorum coloniam ad cęteras ciuitates postea transmiserit. In hoc vnum tamen omnium propè populorum ac gentium sententiæ primùm conuenerant, vt diuina illa quæ videntur, superna corpora, Solem, Lunam, reliquáque astra cum perpetuo motu agitari conspicerent, ab ea celeritate & Deos appellauerint, & esse crediderint; vt Plato testatur in Cratylo. Neque vlla ferè gens inuenta est; quę aliud esse Deos, quam ipsa cœlestia corpora primùm crediderit. Hanc opinionem secutus videtur Homerus, cùm Solem omnia audire, omniáque videre inquiat, quod est, vt ait Plato libro secundo de legibus, solius Dei munus. ita verò se habet Homeri carmen,

ἠέλιός θ' ὃς πάντ' ἐφορᾷς, καὶ πάντ' ἐπακούεις.

Sol qui cuncta audis, quique omnia conspicis vnus.

Huius opinionis autores fuerunt AEgyptii, à quibus & templorum extruendorum rationem, & imaginum, & rituum sacrorum, Græci in patriam reportarunt, sicuti testatur Herodotus in Euterpe his verbis, δυώδεκα Θεῶν ἐπωνυμίας ἔλεγον πρώτους Αἰγυπτίους νομίσαι, καὶ Ἕλληνας παρὰ σφέων ἀναλαβεῖν. βωμούς τε, καὶ ἀγάλματα καὶ νηοὺς θεοῖσι ἀπονεῖμαι σφέας πρώτους, καὶ ζῶα ἐν λίθοισι ἐγγλύψαι. *Duodecim Deorum nomina primos AEgyptios existimasse, atque Græcos ab illis cepisse, eósque primos aras, & imagines, & templa Diis sibi erexisse.* Neque horum tamen solam rationem extruendorum in Gręciam AEgyptii transmiserunt, sed etiam ipsa nonnullorum Deorum nomina, vt idem scriptor testatur in eodem libro: σχεδὸν δὲ καὶ πάντα τὰ ὀνόματα τῶν Θεῶν ἐξ Αἰγύπτου ἐλήλυθε ἐς τὴν Ἑλλάδα: *omnia ferè Deorum nomina ex AEgypto in Græciam commigrarant.* ac deinde: ὅτι γὰρ δὴ μὴ Ποσειδέωνος, καὶ Διοσκούρων, (ὡς καὶ πρότερόν μοι ταῦτα εἴρηται) καὶ Ἥρης, καὶ Ἱστίης, καὶ Θέμιος, καὶ Χαρίτων, καὶ Νηρηΐδων, καὶ τῶν ἄλλων Θεῶν Αἰγυπτίοισι αἰεί κοτε τὰ οὐνόματά ἐστι ἐν τῇ χώρῃ. *Nisi profectò Neptuni, & Dioscurorum, (sicut antea dictum à me fuit) & Iunonis, & Vestæ, & Themidis, & Charitum, & Nereidum, & aliorum Deorum nomina semper sunt in AEgyptiorum regione.* Neque solos hos Deos coluit AEgyptia simplicitas, sed monstra quædam, & animalia partim hominibus infensa, partim vtilia, vt canes, boues, anguillas, vt ait Herodotus in eodem libro; νομίζουσι δὲ καὶ τῶν

Ayuntamiento de Madrid

ἐχθύων τὸν κεφαλόμορφον λεπιδωτὸν, ἱερὸν εἶναι, καὶ τὴν ἔγχελυν, καὶ τὴν ὀρνίθων τοὺς χλωραλώπεκας. ἔστι δὲ καὶ ἄλλος ὄρνις ἱερὸς, τῷ ὀνόματι φοῖνιξ.
Existimarunt è piscibus squammosum sacrum esse, & anguillam, & ex auibus vulpanserem. est item alia auis sacra, cui nomen est phœnix. cùm paulatim ab ipsa religione ad superstitionem lapsi essent, (est enim arctiori religioni superstitio, vt parsimonia auaritiæ, vitium propinquum. Nam, vt ait Diuus Paulus ad Rom. 12. rationi conueniens sit obsequium vestrum) iure Rhodius Anaxandrides comicus poëta, his carminibus ita AEgyptiorum deridet insaniam,

οὐκ αὖ δυναίμην συμμαχεῖν ὑμῖν ἐγώ.
οὔθ' οἱ τρόποι γὰρ οὐ μονοῦσ', οὔθ' οἱ νόμοι
ἡμῶν, ἀπ' ἀλλήλων δὲ διέχουσιν πολύ.
βοῦν τρεσκωεῖς, ἐγὼ δὲ θύω τοῖς θεοῖς.
τὴν ἔγχελυν μέγιστον ἡγῇ δαίμονα,
ἡμεῖς δὲ τὴν ὄφιν μέγιστον παρὰ πολύ.
ἀκροδρυεῖς θεὰ, ἐγὼ δ' ἐγ' ἡδομαι
μάλιστα τοῦτοις κυῶν σέβεις, τύπτω δ' ἐγὼ
τοῦ ψον κατοδήκασαν ἡνίκ' ἀφλάδεω.
Haud esse vobiscum queo commilito,
Concordibus nec moribus, nec legibus,
Per maxima interualla differentibus.
Bouem colis, Deis ego macto bouem.
Tu maximum anguillam Deum putas, ego
Obsoniorum credidi suauissimum.
Carnes suillas tu caues, at gaudeo
His maximè, canem colis quem verbero,
Edentem vbi deprehendo fortè obsonium.

Neque tamen his brutis Diis contenti fuerunt AEgyptii, sed multa herbarum genera in Deorum numerum retulerunt, sicuti testatur Iuuenalis, vbi AEgyptiam simplicitatē carpit hoc pacto.

quis nescit qualia demens
AEgyptus portenta colat? Crocodilon adorat. & alibi;
Porrum, & cœpe nefas violare, ac frangere morsu.
O sanctas gentes, quibus hæc nascuntur in hortis
Numina.

Atqui non hæc ab AEgyptiis monstra tam absurda acceperunt Græci in numerum Deorum, sed alia his non multo fortasse meliora. Qui Dii fuerint in Græciam primùm translati, declarauit Homerus in lib. 3. Iliadis, ita inquiens:

Ζεῦ πάτερ, Ἰδαῖε μεδέων, κύδιστε, μέγιστε,
ἠέλιός θ' ὃς πάντ' ἐφορᾷς καὶ πάντ' ἐπακούεις.
καὶ ποταμοί, καὶ γαῖα, καὶ οἱ ὑπένερθε καμόντας
ἀνθρώπους τίνυσθον.
Iupiter ex Ida clarissime, maxime, & vnà

Sol qui

Ayuntamiento de Madrid

Sol qui cuncta audis, quique omnia conspicis vnus:
Flumináque, & tellus, & sub tellure virorum
Crimina qui castigatis.

Atque infinita est prope illorum Deorum multitudo, quos Græcia postea ceremoniis, altaribus, ac templis magnificentissimis auxit. Persæ hos propè Deos existimarunt, quos antiqui Græci, qui non nati essent è mortalibus hominibus, vt asserit Herodotus in Clio his verbis, οἱ δὲ νομίζουσι, Διὶ μὲν ἐπὶ τὰ ὑψηλότατα τῶν οὐρέων, ἀναβαίνοντες θυσίας ἔρδειν, τὸν κύκλον πάντα τοῦ οὐρανοῦ Δία καλέοντες. θύουσι δὲ ἡλίῳ, καὶ σελήνῃ, καὶ γῇ, καὶ πυρὶ, καὶ ὕδατι, καὶ ἀνέμοισι. τούτοισι μὲν δὴ μούνοισι θήουσι ἀρχῆθεν. *Istis verò sancitum est vt in altissimos montium vertices ascendentes Ioui sacrificent, Iouem vniuersum cœli ambitum appellantes. Sacrificant & Soli, & Lunæ, & Telluri, & igni, & aquæ, & ventis: his enim solis vt sacrificent, antiqua obtinuit consuetudo.* Hi cùm priscam tantùm Theologiam retinerent, nouos Græcorum Deos irridentes, vbi Xerxes in Græciam cum exxercitu traiecisset, omnia Deorum Græciæ templa Magis autoribus inflammarunt, quòd nullum in locum dicerent Deorum numen esse includendum, quibus cuncta debent esse libera & patentia, vt testatur Cicero in libro secundo de legibus. Nam deridere consueuerunt Persæ eos qui res huiusmodi facerent, vt ait Herodotus in Clio in his verbis; Πέρσας δὲ οἶδα νόμοισι τούτοισι χρεωμένους· ἀγάλματα, μὲν, καὶ νηοὺς, καὶ βωμοὺς, οὐκ ἐν νόμῳ ποιευμένους ἱδρύεσθαι, ἀλλὰ καὶ τοῖς ποιεῦσι μωρίην ἐπιφέρουσι. *Persæ, vt ego cognoui, his legibus vtuntur, imagines quidem, & templa, & aras non erigunt, pro suis institutis, sed & illos qui hæc faciunt, accusant insaniæ.* Atque Romani nullam Deorum effigiem per multos annos habuerũt: quia docuit Numa Deum esse mentem puram, minimè genitam, aut visui subiectam mortalium, quæque aliqua humana industria exprimi posset, cùm inquiat etiam Demosthenes contra Aristogitonem pectus mortalium esse templum Deo gratum, & optimum, & augustissimum, iustitia, verecundia, & obseruãtia legum communitum. Hæc ratio non esset magnopere fortasse improbanda, si vel omnes essent sapientes, vel si sapientum etiã mens semper oportunis temporibus ad res diuinas esset conuersa, neq; humanis cogitationibus ab instituto cultu distraheretur. Sed cum res aliter se habeat; & templa, quò ad diuinum cultum cõuenirent, & imagines Dei & sanctorum hominum, tanquam monumenta amicorum Dei, fuerunt instituendæ. Nam si statuæ clarorum virorum, & eorum qui pro patria fortiter occubuissent, iure apud Romanos & cæteras nationes tanquam præclara virtutis exempla erigebantur, quibus incitarentur posteri ad virtutem: quo pacto virorum bonorum, & amicorum Dei, & qui pro veritate, Christianáque rep. fortiter occubuerunt, tãquam præclara monumenta virtutis, & fidei, & constantiæ, quibúsque de-

Ayuntamiento de Madrid

precatoribus apud Deum vteremur, non erunt iure optimo vbi que imagines erigendæ? Est enim omnium templorum augustissimum pectus mortalium, fide, pietate, innocentia, sanctitate, mansuetudine, pro pulcherrimis aulæis institutum & communitum. Atque ne ita Deorum religio paulatim deficeret, quæ anima est ciuitatum, & omnis humanæ vitæ stabilimentũ, & templa, & imagines, & dies solennes, & sacrorum ritus, & publicæ ceremoniæ fuerunt in ciuitatibus prudenter institutæ. Scytharum Deos Herodotus in Melpomene ita recensuit, Θεοὺς δὲ μούνους τούς δὲ ἱλάσκονται, Ἡ ϛίλιν ὡῷ μάλιϛα, ὀϖπῖ δὲ Δία τε καὶ γῆν, νομίζοντες τὴν γῆν τῆς Διὸς εἶναι γυναῖκα: μετὰ δὲ τούτους, Ἀπόλλωνά τε, καὶ οὐρανίην Ἀφροδίτην, καὶ Ἡρακλέα, καὶ Ἄρεα. τούτους ὡῷ πάντες οἱ Σκύθαι νενομίκαϖ. *Deos autem solos hos placant. Vestam quidem præcipuè, postea Iouem ac Tellurem, Tellurem Iouis vxorem existimantes: post hos, Apollinem, cælestem Venerem, & Herculem ac Martem. Hos enim omnes Scythæ Deos putarunt.* Ac in eodem libro scribit, deinde Libyæ populos Soli ac Lunæ sacra facere, neque vllos præterea Deos putare. At Iudæi, vt memoriæ prodidit Cornelius Tacitus libro vigesimoprimo solam mentem antiquitus, vnúmque numen intellexere, profanósque esse putarunt eos qui Deorum imagines mortalibus materiis in species hominum effingerent: summum illud, & æternum, neque mutabile, neque interiturum. Igitur nulla simulachra vrbibus suis nedum templis fuerunt. at Strabo libro decimoseptimo Geographiæ varios fuisse diuersarum nationum Deos ita tradidit, vt singulæ propè ciuitates suos proprios Deos haberent. Nam cùm tria ex terrestribus animalibus vniuersa Aegyptus coleret, bouem, canem, felem; ex auibus accipitrem, ibim; ex aquaticis squammosum, oxyrinchum; tum Saitæ, vt inquit, & Thebani ouem colebant præcipuè; Latum piscem Nili, Latopolitani; lupum Lycopolitani; Cynocephalum Hermopolitani; cetum Babylonii qui colebant iuxta Memphim; aquilam Thebani; leonem Leontopolitani; capram & hircum Mendesii; murem & araneam Athribitæ. Longum esset omnium nationum ac populorum opiniones, vel potiùs deliationes de Diis recensere, qui cùm religionis originem ab Aegyptiis accepissent, vel antiquam non retinentes Theologiam deriserunt magistros postea, vel ipsi in peiores superstitiones inciderunt. Hãc igitur Deorum notionem cùm homines primùm habuissent, perspicerentque quòd mundus prouidentia gubernaretur, neque tamen cuius intelligere possent; quippe cùm sidera in humanis rebus agere permulta intelligerent, neque tamen omnia pro illorum arbitrio gubernari, rem diutius inuestigantes & cognitionis desperatione capti; paulatim à religione in superstitiones delapsi sunt: atque alii alios Deos introdukere. Est enim ab ipsa natura comparatum, vt cùm

nimio

Ayuntamiento de Madrid

nimio Deorum metu homines opprimũtur, ad humilia & sordida quæque declinent, nihilque posse committi tam paruum putent, quod Dii maxima cum iracundia ac supplicio nõ vlciscantur. Hæc res fecit vt iidem Græci, qui Aegyptiorum, aliarũmque nationum acceptas ab iis superstitiones deriserãt, in multò maiores errores sint postea collapsi. Nam & adulteros, & latrones, & ebriosos, ac facinorosos homines, qui multo erant brutis impuriores, pro Diis coluerunt. quare cùm de Diis loquerentur, adulteria, furta, parricidia, prælia, crudelitatémque illis iniunxerunt, quæ propria sunt latronum & sceleratorum hominum facinora, vt res Diis talibus conuenientes. Athenienses tamen cùm sapientiores essent, ac horum Deorum turpitudinem intelligerẽt, neque vllum nisi sempiternum & optimum esse posse Deum putarent, quia esse omnino cognoscerent, qui esset, ignorarent, aut etiam fateri ob cęterorum Grecorum metum non auderent, ignoto Deo aram erexẽrunt. Hanc tantam Deorum multitudinem tot fabularum inuolucris postea implicarunt, cùm liceret omnibus quidquid de Diis collibuisset confingere, vt quanuis multi postea conati sint, nemo tamen hactenus expedire illos Deos ex his inuolucris potuerit, sed adhuc complures impliciti permanent, & in perpetuum fortasse nonnulli mansuri sunt. Qui enim omnia quæ de Diis ab antiquis dicta fuerunt, ad optimum finem se deducturum putarit, idem speret se omnia nauigia quæ vbique nauigant, sine vlla iactura in portum posse perducere. Non enim semper cum ratione insanierunt antiqui sapiẽtes vocati, aut poëtæ in his confingendis. Perdurauit huiusmodi de multitudine Deorum opinio vsque ad Platonis tempora, qui priscam Græcorum theologiam quodammodo immutauit, cùm vnum esse Deum crederet, & eum vniuersum assiduè gubernare, quem modò mundi animam, modò mundum ipsum appellauit; modò vim illam quæ esset in omnibus naturalibus corporibus diffusa ac permista, quam antea ad Monadem deduxerat Pythagoras. Atque horum vterque rectè, si diutius in eadem sententia permansissent. nam cęterorum qui se appellabant sapientes, nugas lubens prætereo. Romani postea Græcia subacta quasi captiuam Græcorum religionem in patriam transtulerunt, cùm & antea Græcorum sacrorum ritus permultos haberent, & si quid ad absolutam superstitionem deficeret, illud totum ex Hetruria sæpius acciuerint: donec omnium superstitionum euersor Christus, non modò tantam Deorum impurorum multitudinem profligauit, sed etiam veram, sanctam, & omnibus saluberrimã religionem introduxit: quæ nulla vnquam vel leuitate gẽtium, vel impuritate ac scelere populorum, vel sacerdotum auaritia, vel hæreticorum calumniis, labefactabitur. Vbique enim veritatem emergere necesse est. Atque tot breuiter dicta sint, de diuisione

Ayuntamiento de Madrid

Deorum variarum gentium.

Quòd vnus necessariò sit Deus. CAP. VIII.

ETSI res est, quæ ad veram theologiam potius quàm ad fabularum explicationem pertineat, num vnus, an plures esse possint Dii, inquirere: tamen quia non prorsus abhorret à theologia fabularum expositio, videtur, conuenire huic loco vt breuiter declarentur ea quæ de vno Deo ab antiquis sapientibus probabiliter dicta fuerunt. Neque vnquam Platonis illam sententiam probandam esse magnopere censui, qui nefas esse dicebat, vbi huiusce vniuersitatis parentem inueneris in vulgus proferre. quasi verò alia sit omnibus vtilior aut magis necessaria cognitio, quam omnium bonorum autorem Deum cognoscere, aut rem non cognitam conueniat venerari. Nisi fortasse ita inquiat, nulla oportere vulgus teneri Dei religione ac reuerentia, & nescio quid colere & beneuolentia prosequi, quando amare Deum maximè omnium opus est. Multæ sunt igitur rationes, quæ vnum esse, ac non plures Deos ostendunt. nam si plures sint Dii, hunc ipsum Deorum numerum ob singulorum imbecillitatem esse necesse est. Ii si sint imbecilli, quo pacto sunt Dii appellandi? fient enim eo pacto supplices potentiori, & aliquando deficient, quorum vtrunque cùm miserum sit, Dei naturæ qui conuenire poterit? videmus siquidem in omnibus animantibus eam esse naturæ prouidentiam, vt, quanto quæque sunt debiliora, citiusque moriuntur, tanto plura ex his producantur, fœcundioráque sint. Quòd si tantus erat Deorum numerus, quantum habuerunt antiqui, atque inter hos mares & fœminæ, breui futurum erat vt tot Diis deficerent magistratus & imperia, & nisi otiosi ac desides viuere mallent, cerdones, & agricolas, & fabros Deos haberemus, neque terra hominibus habitanda nostris temporibus iam esset relicta. Sed quoniam repugnat Deos esse & plures esse, & esse mares ac fœminas, terra tota hominibus relinquitur. Præterea si plures sint Dii, necesse est eos esse vel pari vel impari potentia, vt Xenophanes ait Colophonius. Si sint quidam impares, quo pacto debiliores sint Dii, ipsi viderint. Sin omnes pares existant, nolénsque alius volentem impediat; res iam neque fieri, neque non fieri poterit, quod non potest sine risu intelligi. Multa igitur odia & pugnæ assiduè inter hos Deos intercedent, quoniam sempiternæ intercedunt causæ, quæ nunquam cessabunt: neque enim per parem vnquam nisi fortuna profligabit. Alterum igitur horum necesse est, vel fortunam Diis etiam dominari, vel perpetuas esse inter Deos discordias & contentiones: quorum neutrum Deo conuenire vllo pacto potest. Est igitur Deus vnus, sempiternus, potentissimus, optimus, felicissimus, quorum nihil potest esse cum animi perturbatione. Non sunt igitur antiquorum

Ayuntamiento de Madrid

rum Dii, cùm plures sint, cùm cœlum contentionibus sit plenum, cùm multò sint mortalibus miseriores, cùm eos & dormire dixerint poëtæ, & potationibus atque conuiuiis indulgere, & Veneris stimulis mirificè exagitari. Quis enim nesciat somnum & epulas esse ob corporis debilitatem, cùm ille ad labores corpus reficiat, hæ ad naturæ vim conseruandam requirantur? Inde effectum est vt Alexander Macedo se Deum esse adulatoribus prædicantibus responderit, se longè diuersa à diuina natura experiri cùm & somnum & Veneris titillationes sentiat. Quòd si horum Deorum natura deficiente nutrimento deficeret, & ad libidinem illi incitantur, quî possunt non esse mortales, aut quî potest eorum genus nisi reparetur non deficere? Non sunt igitur Dii illi antiquorum, sed fabulę illæ partim naturæ res occultas habent, partim mores informant, partim sunt inania vulgi figmenta, vt dicebamus.

Quo pacto Dij antiquorum fuerunt sempiterni. CAP. IX.

ATQVE vt pateat vera esse illa quæ dicta sunt hactenus de Deorum antiquorum mortalitate, quid de Ioue ipso principe omnium Deorum scriptum fuerit á poëtis, consideremus, quem modò patrem, modò Regem omnium Deorum vocarunt, sicuti Homerus in primo Odysseæ,

τοῖσι δὲ μύθων ἦρχε πατὴρ ἀνδρῶν τε θεῶν τε.

Hos ita compellat hominum pater, atque Deorum.

modò sempiternũ, vt Virgilius lib. 1. AEneid. in his significauit.

ô qui res hominúmque Deúmque
Aeternis regis imperiis, & fulmine terres.

& Orpheus in hymnis.

Ζεῦ πολύτιμε, Ζεῦ ἄφθιτε.

Iupiter ô venerande, Iupiter sempiterne.

quem eundem facit rerum omnium autorem, vt ex his patet,

ὦ βασιλεῦ, διὰ σὴν κεφαλὴν ἐφάνη τάδε ῥεῖα,
Γαῖα θεὰ μήτηρ, ὀρέων θ' ὑψηχέες ὄχθοι,
καὶ πόντος, καὶ πάνθ' ὁπόσ' οὐρανὸς ἐντὸς ἔταξε.

Iupiter alme tuo sunt omnia munere nata:
Diua parens Tellus, præcelso vertice montes,
Et maria, & quidquid cœlum complectitur altum.

Hunc tamen sempiternum Iouem, & rerum omnium autorem, Virgilius in Dictæo monte Cretę nutritum existimauit, quem etiam ab apibus educatum fuisse scribit lib. 4. Georgicorum, vt patet in his carminibus,

Nunc age, naturas apibus quas Iupiter ipse
Addidit, expediam: pro qua mercede canoros
Curetum sonitus, crepitantiáque æra secutæ,

Ayuntamiento de Madrid

Dictæo cœli Regem pauêre sub antro.

Sed illud magis mirum fortasse videbitur, quòd neque tamen certum est vbi educatus fuerit hic præclarus & illustris antiquorum Deorum pater. Messenii enim apud se natum & educatum fuisse Iouem contendebant, cuius ostendebant apud se incunabula, & à Neda Ithoméque nutricibus, & à Curetibus seruatum fuisse affirmabant, vt ait Pausanias in rebus Messeniacis. Hanc ipsam de Iouis ortu contentionem ita attigit Callimachus in hymnis;

Ζεῦ, σὲ μὲν Ἰδαίοισιν ἐν οὔρεσί φασι γενέσθαι,
Ζεῦ, σὲ δ' ἐν Ἀρκαδίῃ. πότεροι πάτερ ἐψεύσαντο;

Iupiter Idæis aiunt te in montibus ortum,
Iupiter Arcadicis: vtri sunt falsa locuti?

Quòd si nutricum varietatem perspiciamus, si modò vera est sententia Aetii medici clarissimi, quòd ingenium & mores nutricum in lacte referuntur, nónne fera potiùs Iupiter quàm homo videbitur, qui tot brutorum lac suxerit? qui truculentissimas feras habuerit nutrices? qui ab apibus, à capris, ab vrsis fuerit educatus? atque quòd capræ lac hauserit, ita Ouidius in quinto fastorum libro ait;

Oleniæ surget sidus pluuiale capellæ
Quæ fuit in cunis officiosa Iouis.

Hanc Iouis capram idcirco nominauit Aratus in Phænomenis, vt est in eo carmine;

Ὠλενίην δέ μιν αἶγα Διὸς καλέουσ' ὑποφῆται.

Oleniam, caprámque Iouis dixere poetæ.

Atque de vrsis, cuius lac Iupiter suxerit, ita meminit idem Aratus in his:

Ἄρκτοι ἅμα τροχόωσι, τὸ δὴ καλέονται ἅμαξαι.
Αἱ δή τοι κεφαλὰς μὲν ἐπ' ἰξύας αἴεν ἔχουσιν
ἀλλήλων· αἰεὶ δὲ κατωμάδιαι φορέονται,
ἔμπαλιν εἰς ὤμους τετραμμέναι. εἰ ἐτεὸν δὴ,
Κρήτηθεν κεῖναι δὲ Διὸς μεγάλου ἰότητι
οὐρανὸν εἰσανέβησαν, ὅ μιν τότε κουρίζοντα
Δίκτῳ ἐν εὐώδει ὄρεος σχεδὸν Ἰδαίοιο
ἄντρῳ ἐγκατέθεντο, καὶ ἔτρεφον εἰς ἐνιαυτὸν,
Δικταῖοι Κούρητες ὅτε Κρόνον ἐψεύσαντο.

Vrsæ vertuntur, quas dicunt nomine Plaustrum.
Alternè quarum semper caput ilia tangit:
Inque humeros versæ, his pronis illæ vsque feruntur.
E Creta, si vera ferunt, conscendere cœlum
Consilio meruere Iouis, quia cùm puer esset
Dicto in odorifero vicino collibus Idæ
Deposuere Iouem, quem nutriuere per annum,
Fallere Saturnum Curetes cùm potuere.

Hunc

Ayuntamiento de Madrid

Hunc ipsum Iouem, quem Hesiodus in Theogonia hominum patrem atque Deorum appellauit, mortuum ac sepultum fuisse apud Cretenses sermo vulgatus fuit; quamuis eam famam conatur frustra Callimachus refellere, vt patet in his carminibus;

καὶ γὰρ τάφον ὦ ἄνα σεῖο
Κρῆτες ἐτεκτήναντο, σὺ δ' οὐθάνες ἐσσὶ γὰρ αἰεί.
tuum Rex magne sepulchrum
Cretes struxerunt: es semper, viuis & vsque.

Quòd si fatorum necessitati subiiciebatur, vti testatur Aeschylus in Prometheo ita inquiens;

πρ. Μοῖραι τρίμορφοι, μνήμονές τ' Ἐριννύες
χορ. τούτων ἄρ' ὁ Ζεύς ἐστιν ἀσθενέστερος.
Prom. *Parcæ triformes, & memores Erinnyes:*
Chor. *His ergo cunctis Iupiter impotentior.*

quo pacto Deus, & pater, & Rex hominum ac Deorum dici poterat? Sed nō hominum sermones tantùm, at Deorum etiam ipsorum sententias de Ioue consideremus. hunc vel à Mercurio ipse finxit Plautus in proœmio Amphitryonis mortalem appellat his verbis;

Mirari non est æquum sibi si prætimet:
Atque ego quoque & qui Iouis sum filius,
Contagione meæ matris metuo malum.
Etenim ille quotus huc iussu venio
Iupiter, non minus quàm nostrum quiuis formidat malum,
Humana matre natus, humano patre.

Quare si ipse natus est, vt cæteri homines, & mortuus, & à mortalibus originem duxit, quo pacto sempiternus esse potuit? siquidem omnia quæ nascuntur, aliquando interire necesse est. At quo pacto Iupiter dictus est sempiternus? quia, vti dicetur, cùm de illo tractabimus, cùm gloriæ cupidus maximè fuerit, templáque sibi extrui vbique studuerit, fecit vulgaris opinio illorum qui magistratus & imperia admirantur, vt summus Deus putaretur. quare postea nunc vim fatorum, nunc prouidentiam Dei, nunc Deum ipsum, quam mundi animam appellarunt nonnulli, nunc æthera, Iouem nuncuparunt: quæ cùm sempiterna sint, Iouem etiam putarunt sempiternum sic, vbi pro vi diuina per aquas diffusa, Neptunus intelligitur, dicitur sempiternus, pro Vulcano ignis, pro Venere naturalis procreandi libido, pro Cerere, terræ feracitas. Nam si hoc pacto Dii antiquorum accipiantur, erunt sempiterni ex illorum sententia, qui mundum, eiusque elementa sempiterna putarūt. sin eorum genealogiā inuestigemus, omnes fuerunt mortales, & ab hominibus procreati, vt patebit postea. Atqui absurdum fuit hominum nominibus res sempiternas appellare, diuinæque prouidentiæ splendorem sub his hu-

Ayuntamiento de Madrid

manis velare integumentis, quippe cùm minimè conueniat res admirabiles horum profanorum nominum colluuione inquinare. At quia viderent sapiẽtes animos multitudinis apertis rationibus ad eruditionem non posse adduci, horum figmentorum suauitate illos ad se allexerunt, quæ sola caussa fuit, cur tot postea fabulæ sint inuentæ.

De sacrificiis superorum Deorum. CAP. X.

VT autem pateat elementorum, rerúmque naturalium virtutes, & vires dæmonum eorum qui in iis habitarent, qui Dii à multitudine imperitorum fuerunt existimati, his nominibus vocatas fuisse à sapientibus; non erit absurdum si genera sacrificiorum Diis singulis attributorum breuiter explicauero, quippe cùm multa sacrorum genera fuerint ab antiquis pro singulorum Deorum natura instituta, & victimæ variæ, & varia suffimentorum ratio, & non idem habitus sacrificantium. Neque enim omnibus molæ offerebantur, neque omnibus accendebantur lumina, neque sacra fiebant semper super sublimibus aris, neq; semper per diem. Diuersa denique pro singularum nationum more, pro varietate temporum, pro creditorum Deorum natura, sacrificia vbique offerebantur; quòd alia cœlestibus, alia terrestribus, alia aquaticis, alia Diis inferis conueniebant, quorum alia priuatim, alia fiebant publicè. Primùm igitur omnium scire conuenit non solùm in animalibus, aut in plantis, ad vires bonitatémque singulorum plurimum conferre ciborum vim, aerisq; temperiem, sed etiam in illis dæmonibus, quibus plenum esse hoc vniuersum, quod intuemur, tradiderunt sapientes. Qui enim in obscuris cauernis habitant, multum sunt magis & immites & feri, & crassiore quadam materia, quippe quę propius ad corpus accedat, sicuti testatur Psellus in iis libris quos scripsit de Dæmonibus, quàm illi sint dæmones, qui regionem ignis vel aeris incolunt; quod accidit ob habitationis naturam ac vim syderum. Quid enim mirum est astra in his plurimum posse, cùm & metallis, & durissimis lapidibus, & plantis dominari putentur? Aut quis nesciat alia metalla Soli, alia Lunæ, alia Veneri, alia Mercurio, alia aliis astris, propter quasdam proprietates ac similitudines, quod aliis etiam contingit corporibus, esse attributas? omnem igitur vim sacrorum, omnémq; Deorum ritè expiandorum rationem in cognoscenda dęmonum natura consistere arbitrabantur. Quare cùm cœlestia corpora ignea esse crederent, quæ opinio non solùm fuit Anaxagoræ & Empedoclis, sed multorum etiam aliorum philosophorum, in horum sacrificiis & lumina, & figuras, & multa ad visum spectantia addide-

runt,

Ayuntamiento de Madrid

runt, quorum aræ sublimes struebantur, super quibus accendebantur lumina, & victimæ cæsæ imponebantur. Cùm igitur sacra fiebant superis, ac Iouipræcipuè, aræ in sublimibus locis extruebantur, vt inquit Melanthes in libro de sacrificiis hoc pacto; πᾶν δὲ ὄρος τοῦ Διὸς ὄρος ὀνομάζεται, ἐπεὶ ἔθος ἦν τοῖς παλαιοῖς, ὑψίστῳ ὄντι τῷ Θεῷ, ἐν ὑψει θυσίας ποιεῖσθαι. *Omnis autem mons Iouis mons appellatur, quoniam mos fuit antiquorum, vt altissimo Deo existenti, in loco sublimi sacrificarent.* Sic etiam è Iouis ipsius oraculo sacra fiunt in montibus apud Apollonium in lib. 2. Argonaut.

καὶ βωμὸν ποίησε μέγαν Διὸς ἱκμαίοιο,
ἱερά τ' εὖ ἔρρεξεν ἐν ἄκρεσιν ἀστερόεν κείνῳ
Σειρίου, ἀμπνεύσαντος Κρονίδου Διὶ, τοῖο δ' ἔκητι.
Ingentem Iouis iumentis tunc extruit aram,
Et sacra imponit in montibus: hic quoque sacra
Sirius accepit, sic Iupiter ipse volebat.

& vt est apud Herodotum in Clio, quem locum citaui, cùm de Diis variarum gentium loquerer. Quin etiam & Apollini aram in littore erexerunt Argonautæ, atq; cùm mons ibi nullus esset, sublimen illam fecerunt, vt in his ait idem poëta.

τοὶ δὲ ῥ' ἐξουλῷ αἶα πάρεσι
βωμὸν ἀνασχήσαντες ἐπάκτιον.
Iustaq; soluentes in primo ereximus aram
Littore sublimem.

Huius rei vel illud argumento est, quòd etiam apud Latinos altare, quasi alta area, vocatum fuit. Erat præterea illa templorum erigendorum consuetudo vt non modò sublimia & ampla extruerentur, sed etiam quæ orientem solem statim exciperent, vt ait Plutarchus in Numa Pompilio, neque vlla re impedirentur, sed forent vndique libera, & minimè occupata, vt testatur Promachidas Heracleota, atque Dionysius Thrax his verbis in lib. 3. diæreseon, οἱ γὰρ ναοὶ τοῦ παλαιοῦ καὶ τὸν ἥλιον ὑπερκύψαντα εὐθὺς ὑποδέχεσθαι εἰώθεσαν, καὶ τῷ φωτὶ εὐθὺς ἐμπιμπλᾶσθαι τοῦ θυρῶν ἀνεπεταμένων, ὅπερ καὶ τὰ ἱερὰ ἔρρεξαν. *Antiquorum enim templa exorientem solem statim excipere solebant, & statim orto lumine fenestris ac foribus patefactis repleri, vbi sacrificia fiebant.* Neque illud sanè prætermittendum duxerim, quòd voluerunt antiqui genera etiam ædificiorum, Deorum illorum naturæ, quibus dicabantur, plurimum conuenire. Nam Ioui, Marti, Herculi non nisi Doricum; Baccho, Apollini, Dianæ, Ionicum; Corinthiacum virgini Vestæ conuenire præcipuè creditum est: quamuis aliquando omnibus his generibus in eodem templo vtebantur. Nam in delubro Aleæ Mineruæ, cuius architectus fuit Scopas Parius apud Tegeatas, cùm triplex esset columnarum ordo, primus ordo, qui ingredientibus sese offerebat, erat Dorici operis: secundus Corinthiaci; tertius qui iuxta templum fuit, erat Ionico artificio elabora-

Ayuntamiento de Madrid

tus. Istud autem fiebat cùm delubra essent Diis variis consecrata, vel cùm Diis illis essent dicata, quorum multiplex esset facultas, & ad mares ac fœminas elementa spectarent. Nam cùm Ioui Olympio apud Eleos templum esset erectum Dorica exædificatione, cuius in exteriore parte columnæ cum Doricis epistyliis ostendebantur, tum Iunonis etiam templum triphyliæ, quod fuit ab Oxylo artifice erectum, cum operis figura Dorica extructum fuit, columnis eiusdem artificii circumquaque illud ambientibus, ad explicandam credo maximam vim aeris, & ad significandum quòd Iuno Iouis esset soror, aer scilicet ab ignis natura non longo interuallo in suprema parte dissentiens. atqui extruebantur ita ipsa templa, vt apertis fenestris statim ortum solem exciperent, sicuti testatur Possidippus epigrammatum poeta in his carminibus;

ἦρι δ' αὐσηρῶροι πρῶτον λαβόντες ἥλιος φᾶς
ναοὶ Ἀνοίδαιο καὶ Ἡ' φαίστοιο Θεοῖο.
Vulcani ac Phœbi radios cepere priores
Surgentis Solis foribus delubra reclusis.

Non inscitè itaque Virg. lib. 12. AEneidos sacrificantes inducit ad solem orientem conuerti, cum ita inquiat;

Illi ad surgentem conuersi lumina solem.

Erat præterea consuetudo vt Diis superis manè sacra fierent sole oriente, sicuti vita defunctis & inferis occidente sole: velut ait Callixenus Rhodius in iis quæ scripsit de Alexandria, hoc pacto: τοῖς μὲν οὖν κατοιχομένοις ἀεὶ τὴν ἡλίου δύσιν ἐναγίζομεν: τοῖς δὲ ἀφανίσι ὑπὸ τῶν ἕω τὴν ἡλίου ἀνατέλλοντος ἱερεύομεν. *vita defunctis sanè circa occasum solis parentamus; at cœlestibus Diis auroræ tempore sub exortum solis sacrificamus.* Coronabantur autem in ipsis sacrificiis & victimæ, & altaria, & homines sacrificantes, vt testantur hæc carmina oraculi Delphici, quæ sunt in oratione Demosthenis contra Mediam.

αὐδῶ δ' Ἐρεχθεΐδ' ἀστὶν ὅσοι Πανδίονος ἄστυ
ναίετε, καὶ πατρίοισι νόμοις ἰθυώδη ἑορτὰς,
μεμνῆσθαι Βάκχοιο, καὶ εὐρυχόρας κατ' ἀγυιὰς
ἱστάνειν θοαίων βρομίῳ χάριν ἄμμιγα πᾶσι,
καὶ κνισσᾶν βωμοῖσι κάρη στεφάνοις πυκάσαντας.
Impero Erechthidis vobis Pandionis vrbem
Qui colitis patrio & sacris solennia ritu,
Vt memores Bacchi sitis, lateq; per vrbem
Primitias Bromio cuncti statuatis, & iidem
Soluatis grates passim fumantibus aris
Tempora sacratis redimiti ritè coronis.

Quod etiam significauit idem Demosthenes in oratione contra Neæram seruari in aliorum Deorum sacrificiis in his; ἁγιστεύω, καὶ εἰμὶ καθαρὸς καὶ ἁγνὴ ἀπὸ τῆς ἄλλων τῆς ὁ καθαρεύοντων, καὶ ἀπ' αὐ-

δεὸς

Ayuntamiento de Madrid

δρὸς συνουσίας: *sum enimpudica, & pura & casta ab aliu puritati aduersantibus, & à viri congressu.* Et quoniam aliæ arbores Diis aliis fuerunt consecratæ, idcirco Diis variis sacrificaturi sacerdotes variis coronis ornabantur: vt pote in Dionysiacis myrto, vt ait Timachidas in libro de Coronis & Aristophanes in Ranis in his artigit:

πολύκαρπον ἀμφὶ τινάσσων
ἀμφὶ κρατὶ σῷ βρυόντα
στέφανον μύρτων.
Fructiferam quidem quatiens
Circa caput tuum, virentem
Coronam myrtorum.

At in Cerealibus quercu coronabantur, ad perpetuam acceptã ab illa Dea beneficii memoriam: vt significauit in his Virg. in primo lib. Georgicorum,

neque antè
Falcem maturis quisquam supponat aristis,
Quàm Cereri torta redimitus tempora quercu
Det motus incompositos &, carmina dicat.

In sacris Herculis populo coronabãtur, vt testatur idẽ lib. 8. AEn.

Populeis adsunt euincti tempora ramis.

In sacrificiis Apollinis lauro coronabantur, vt ait Apollon. lib. 2. Argon.

ξανθὰ δ' ἐρεψάμενοι δάφνη καθύπερθε μέτωπα;
Flauaq; sunt viridi redimiti tempora lauro.

Scriptum reliquit Andrętas Tenedius in nauigatione Propontidis antiquos triplici ordine coronandi vsos fuisse in sacris: quem locum etiam declarauit enarrator Apollinii, cùm alii capiti superiùs coronas imponerent, alii ad tempora vsq; deprimerent, alii ad collum vsque detraherent. verùm non solùm coronabantur sacerdotes in sacris, aut sacrificantes, sed etiam vasa quibus vtebantur, & victimæ quæ fuerant immolandæ, quibus coronæ circa collum apponebantur, earumq; cornua inaurabantur, ac vittis coloribus Diis quibusq; gratis innectebantur, vt illud est Ouid. lib. 7. Metamorph.

feriuntq; secures
Colla torosa boum vinctorum cornua vittis.

Quòd autem vasa etiam coronarentur, ita testatus est Virgil. lib. 3. Aeneid.

Tum pater Anchises magnum cratera corona
Induit, impleuitq; mero, diuosq; vocauit.

Neque verò victimæ quæuis eligebantur in sacrificia, sed quæ præstantiores essent, multo antè reseruabantur: quare cùm è grege deligerentur egregiæ victimæ dictæ sunt; at cùm eximerentur ex armentis, quibus notæ inurerentur sacræ, eximiæ. Nam

Ayuntamiento de Madrid

trifariam armenta diuidebant antiqui, cùm aliam partem destinarent fœturæ, aliam laboribus, aliam reseruarent ad altaria, vt innuit Virg. lib. 3. Georg.

Continuoque notas, & nomina gentis inurunt;
Et quos aut pecori malint summittere habendo,
Aut aris seruare sacris, aut scindere terram.

Erant autem singulari diligentia delectæ victimæ quæ Deorum sacrificiis dicabantur, non solùm ob eximiam pulchritudinem, sed etiam ob puritatem coloris cùm diuersi omnino reiicerentur, neque liceret mutilam, aut aliqua corporis parte carentem victimam ad aram adducere. atque hanc diligentiam ita breuiter attigit Lucianus in dialogo de sacrificiis: ἀλλ' ὅταν θύοντες στεφανώσαντες τὸ ζῶον, καὶ πολύ γε πρότερον ἐξετάσαντες εἰ ἀνέλαττες εἶη, ἵνα μηδὲ ἡθῦ ἀρχήσαν τι κατασφάλωσι προσπίπτουσι τῷ βωμῷ. *enimuero sacrificantes victimam coronant, multóque prius studio perquirunt num perfecta sit, ne quid inutile iugulent, atque ad aram deducant.* Deinde vestes sacerdotum puras, neque vlla macula inquinatas conuenire putarunt. quòd ita innuit Virg. lib. 12.

puráque in veste sacerdos
Setigeræ sœtum suis, intonsámque bidentem
Attulit, admouitque pecus flagrantibus aris.

Nam neque laboribus assuetas victimas, neque illas ex quibus aliqua vtilitas capta fuisset, Diis conuenire arbitrabantur. Deinde aliis Diis alius coloris vestes magis erant idoneæ. nam Diis inferis atræ vestes, cœlestibus purpureæ, vt ait Menander in libro de Mysteriis, conueniebant; quibusdam verò albæ, vt sacrificiis Cereris, sicut testatur Ouid. lib. 10.

Festa piæ Cereri celebrabant annua matres,
Illa quibus niuea velatæ corpora veste
Primitias frugum dant spicea serta suarum.

& lib. 4. Fast.

Alba decent Cererem, vestes Cerealibus albas
Sumite; nunc pulli velleris vsus abest.

Deinde Diis aliis fœminæ victimæ tantùm, aliis soli mares immolabantur. in omnibúsque sacrificiis committebatur piaculum, si quis cæde pollutus, vel alio flagitio, ad aras accessisset, minimèque grata erant sacrificia, quæ ab impuris manibus sceleratorum hominum offerebantur. Idcirco per nouem dies noctésque, saltem oportebat ab omni libidine sacerdotes, aut mulieres ædituas, aut initiaturas abstinere, vt est in his;

Pérque nouem noctes Venerem, tactúsque virorum
In veritis memorant.

Sic & Cybeles sacerdotes membrum genitale sibi quodam lapide abscindebant, vt casti viuerent. & Athenis alii bibebant cicutam, vt vim membri genitalis amitterent, & mulieres præterea initia-

Ayuntamiento de Madrid

lniaturæ sibi lectos è viticis foliis substernebant, vt refrænarent libidinem. quare iure scripsit Demosthenes in oratione contra Timocratem hæc de præsidibus sacrorum; ἐγὼ μὲν οὖν οἶμαι δεῖν τὸν εἰς ἱεροῦ εἰσιόντα, καὶ χερνίβων καὶ χειρῶν ἁψάμενον, καὶ τῶν περὶ τοὺς θεοὺς ὁσιμελείας προσήκειν ἐπιμέλειαν, οὐχὶ παρειμένον καὶ τὸν ἡμέρᾳ μὲν ἀριθμὸν ἀγωνιεῖν, ἀλλὰ τὸν βίον ὅλον ἡγωνικέναι τοιούτων ὁποτιδὴ ἐμέλετον. ego sane sic existimo, eum qui ad sacra accedit, & res sacras sit tractaturus, aut res ad Deos spectantes curaturus, oportere non prædictum aut statutum dierum numerum esse castum, sed per vniuersum vitæ suæ cursum ab huiusmodi turpibus studiis abstinuisse. Neque enim ad sacra accedere cuiquam licebat, nisi lotis manibus: quare AEneas sacra attingere ita vel per summam pietatis oportunitatem recusat apud Virg. lib. 2.

Tu genitor cape sacra manu, patriosque Penates,
Me bello è tanto digressum, & cæde recenti
Attrectare nefas; donec me flumine viuo
Abluero.

Et Homerus lib 7. Iliad.

χερσὶ δ' ἀνίπτοισι Διὶ λείβειν αἴθοπα οἶνον
εὔχομαι οὐδ' ἔοικε κελαινεφέϊ Κρονίωνι
αἷμα καὶ λύτρα πεπαλαγυῖον εὐχετάασθαι.
Non decet illotis manibus libare superno
Vina Ioui, pudor hoc prohibet fecisse; cruore
Tur patum me & cæde virum Diis fundere vota.

Existimabant enim antiqui eandem esse animi quam etiam corporis purgationem: vt cùm quis in flumine manus aut corpus abluisset post cædem, ille purus statim efficeretur: quare ita scribit Anticlides libro 74. redditum: ἔθος δ' ἦν τοῖς παλαιοῖς, ὅπερ καὶ νῦν ἀκμάζει, ἤν τὰν φόνον ἀνθρώπων, ἢ καὶ ἄλλας σφαγὰς ἐποίεν, ὕδατι ἀεννάῳ τὰς χεῖρας νοτίζειν εἰς τὰ μιάσματος κάθαρσιν. *Erat enim mos antiquorum, qui nunc etiam seruatur, vt qui cædem hominum, vel aliorum animalium commisissent, perenni aqua manus abluerent, ad commissi piaculi lustrationem.* quare iussit Hesiodus nulli Deorum sacra fieri oportere antequam manus lotæ fuerint manè, cùm ita scribat in operibus:

μηδ' ἔστω σ' ἐξ νηοῦς Διὶ λείβειν αἴθοπα οἶνον
χερσὶν ἀνίπτοισι, μηδ' ἄλλοις ἀθανάτοισι.
Nunquam vina Ioui, superisve rubentia libes,
Antè manus fluuij quàm pura laueris vnda.

Nam cùm purus sit Deus, & ab omni prorsus sorde immunis, non conuenire crediderunt illi ministro qui ad eius altare accederet, manus, aut aliquam corporis partem habere inquinatam aut impuram. Quare si quis neglecta purgatione ad sacrificia accessisset, illius preces Deos neque audire neque respicere arbitrabantur. Erat præterea non parua diligentia in eligendis li-

Ayuntamiento de Madrid

gnis, quæ conuenirent singulis sacrorum generibus: quoniam non ex quibusuis lignis ignis accendebatur, sed ex lignis in legibus sacrificiorum nominatis. Sic in sacris Bacchi antiquitus nulla ligna, nisi oporobasilidis, aut phibaleæ ficus, aut viticis cum foliis vitium vrebantur, vt ait Hegemon lib. 2. Georgicorũ. in sacris Veneris myrtus vrebatur. at apud Sicyonios ignis non fiebat nisi è lignis iuniperi, quibus folia addebãtur pæderotis, vt ait Pauf. in Corinthiacis. In Iouis sacris ilicis ligna, in Martis fraxinorum, in sacris Herculis albæ populi, cerri, aut æsculi, aut corni, vt scriptum est ab Ephoro lib. 2. de Ponderibus Asiæ, & ab Epigene in Heroina. Sũt autem huic rei argumento illa quæ scripta sunt à Timæo Siculo in libro secundo historiarum in hunc modum: μετὰ τὴν Τροίας ἅλωσιν πολλοὶ τῶν Λοκρῶν κατὰ τὰς Γηρεὰς ναυαγησάντων ἀπρέθησαν· οἱ δὲ λοιποὶ σὺν Αἴαντι μόλις εἰς Λοκρίδα διεσώθησαν. φθορᾶς δὲ καὶ λοιμὸς τῶν χώραν ἀυτῶν μετὰ τὸ τρίτον ἔτος ἐχόντων, διὰ τὸν μίξιν ἀδέμιτον Αἴαντος τῇ Κασσανδρᾳ. ἔχρησεν ὁ Θεὸς δεῖν εἰς ἑκατὸν χίλια τῇ Ἀθήνᾳ ἐν Γ'λίᾳ ἱλάσκεσθαι, πέμποντας δύο παρθένους ὅπῃ κλήρῳ καὶ λαχήσῃ. καὶ μετὰ ταῦτα ἔθος ἦν τοῖς Τρωσὶ πέμπουσας παρθένους ἀντὶ τοῦ πικρὰ τὰ χεῖνα καὶ ἀφαιρεῖν, καὶ τοῖς ἀκάρποις καὶ ἀγρίοις τῶν ξύλων καίειν. ὅπερ ἐπίεν μέχρι τῆς φοινικοῦ πολέμου. τότε γὰρ ἐπαύσαντο ταύτης τῆς θυσίας, μᾶλλον δὲ ἀσεβείας. *Post captam Troiam multi ex Loceris naufragium iuxta Gereas passi perierunt: reliqui verò cum Aiace per summas difficultates in Locridem tandem euaserunt. At verò anno deinde tertio cum fames & pestilentia eorum regionem inuasisset, quia neglecta religione Aiax cum Cassandra rem illegitimè habuisset, responsum est redditum ab oraculo oportere per mille annos placare Palladem Troianam duas virgines è suis quotannis sorritos Troiam mittentes. Mansit postmodo illa consuetudo Troianis vt missas virgines obuij caperent ac iugularent, quas postea sterilibus & agrestibus lignis comburerent, qui ritus ad belli Phocensis vsque tempora perduraui. Tunc enim immunitatem eius sacrificij, vel potius eius impietatis Locrenses obtinuerunt.* Est autem illud argumento, quòd summam diligentiam adhiberent antiqui in eligendis lignis ad sacrificia, quòd cum æduituis, auguribus, fæcialibus, interpretibus, lignatores etiam vocati præerant sacrificiis, quibus id tantùm curæ erat, vt legitima ligna pararentur, & concinnè igni imponerentur. nam nisi omnia seruarentur legitima in sacrificiis, publicæ inde calamitates oriebantur: cuius rei vel illud est argumento, quòd si quis in Iouis Lycæi templum, aut etiam in aream, minimè peractis priùs Iustrationibus legitimis, ingressus fuisset, intra annum omnino mori necesse erat, vt scripsit Hegesander lib 17. & Pauf. in Arcadicis. idcirco scriptum est à Pauf. in prioribus Eliacis, in Iouis Olympii fano, vbi magistratus nigro ariete faciebant, neque vlla portio victimæ dabatur vati, sed collum tantùm lignatori more maiorum, mandatum fuisse negotium lignatori vt ad

sacro-

Ayuntamiento de Madrid

ſacrorum vſum ligna certo precio daret vel publicè ciuitatibus, vel priuatim cuilibet, quæ non erant ex alia arbore, quam ex alba populo: qui honor habitus eſt arbori, quòd eam Hercules è Theſprotide primus in Græciam portauit, quam ad fluuium Acherontem Theſprotidis reperit, cuius etiam lignis victimarum femora cremauit. Dicebantur eſſe in Lydiis Perſicis cognomento vocatis vrbes duæ, Hypæpæ & Hierocæſarea, in quibus vtriſque templum erat ampliſſimum cum cellis & aris, ſuper quibus erat cinis longè diuerſo colore à cinere communi. Huc ingreſſus ſacerdos lingua Græcis ignota aris ligna imponebat, caput tiara velabat, implorabat Dei ignoti cognomen; cùm recitaſſet carmen ex libro lingua planè ignota Græcis ac peroraſſet, ſponte ſua è lignis, nullo igne admoto, puriſſima flamma omnibus procul abſiſtentibus emicabat, vt ait Theagenes in lib. de Diis, & Pauſ. in prioribus Eliacis. Tanta diligentia & in purgationibus, & in omni ſacrificiorum ratione vti oportebat. Summæ præterea obſeruantiæ & reuerentiæ Deorum templa fuerunt apud maiores. nam ſi quis ſupplex ad aras Deorum confugiſſet, eum inde diuellere per religionem non licebat, vt ſcribitur à Pauſ. in Achaicis. quare cum Athenienſium magiſtratus in eos ſæuiſſent, qui cum Cydone in arcem Mineruæ confugerant, & ipſi, & omnes eorum poſteri violatæ religionis Mineruæ pœnas dederunt. Sic Lacedæmonii cùm violaſſent eos qui ſupplices in templum Neptuni confugerant, tam ingentibus támque crebris terræ motibus Sparta concuſſa eſt, vt nulla propè domus expers tantæ ruinæ fuerit atque longum eſſet calamitates eorum memorare qui propter neglectam vel falſam antiquorum religionem, in ſummum capitis diſcrimen inciderunt. Erant præterea nonnullis in ciuitatibus quædam familiæ, quæ ſolæ nonnullorum Deorum ſacris initiarentur, ſicut Herculi Pinarii, vt eſt apud Virgil. lib. 8. At Cereris ſacris apud Athenienſes ſoli initiabantur Eumolpidæ, quia primus Eumolpus illa ſacra celebrarit, vt teſtatur Aceſodorus his verbis: κατοικῆσαι δὲ τὴν Ἐλευσῖν αἱστορῶσι, πρῶτον μὲν τοὺς αὐτόχθονας, εἶτα Θρᾷκας τοὺς μετ' Εὐμόλπου παραγενομένους πρὸς βοήθειαν, εἰς τὸν κατ' Ἐρεχθέως πόλεμον. τινὲς δέ φασι καὶ τὸν Εὔμολπον εὑρεῖν τὴν μύησιν τὴν συντελουμένην κατ' ἐνιαυτὸν ἐν Ἐλευσῖνι, Δήμητρι καὶ Κόρῃ. *Habitaſſe in Eleuſine priùs Indigenas narrant, at deinde Thraces, qui cum Eumolpo ſuppetias tulerunt per bellum quod fuit cum Erechtheo. at alij inquiunt, Eumolpum inueniſſe ſacrificia quæ fiunt anniuerſaria in Eleuſine Cereri & Proſerpinæ.* Androtio verò lib. 2. de ſacrificiis non eum Eumolpum inquit illa ſacrificia inueniſſe; ſed alium Eumolpum, qui fuit quintus à primo, qui pugnauit aduerſus Erechtheum, ſic enim inquit; Εὐ-

Ayuntamiento de Madrid

μέλπτε γὰρ γλυφέσθαι κήρυκα, τὸν δὲ Εὔμολπον, τὸν δὲ Ἀντίφημον, τὸν δὲ Μουσαῖον τὸν ποιητὴν, τοῦ δὲ Εὔμολπον τὸν καταδείξαντα τὸν μύησιν, καὶ ἱεροφάντην γεγονότα. Nam Eumolpum fuisse præconem, ex quo nascitur Eumolpus, ex hoc Antiphemus, ex hoc Musæus poeta, ex hoc Eumolpus, qui ritum sacrorum demonstrauit, atque functus fuit sacerdotio. Erat illa præterea consuetudo, vt victimæ inauratis cornibus ad aras candidæ adducerentur, vt testatur Valerius Flaccus in primo Argonauticorum:

Dabit auratis & cornibus igni
Colla pater, niueique greges altaria cingent:

Neque parua adhibebatur præterea diligentia in obseruandis victimis, vbi ad aras adductæ fuissent, an libenter astarent: nam si reluctarentur, remouebantur ab aris, quia Diis minimè gratæ esse putabantur, quare ita scripsit Virg. lib. 2. Georg.

Et ductus cornu stabit sacer hircus ad aram.

Experiebantur præterea voluntatem victimarum per molarum inspersiones, cùm illis & cultri & victimarum tergora conspergerentur, & cultrum obliquum à fronte ad caudam ante immolationem deducere solebant, quod innuit Virg. lib. 12.

Dant fruges manibus salsas, & tempora ferro
Summa notant pecudum.

Enimuero tantum erat in obseruandis victimis studium, vt non sufficere videretur si quietæ ad aram astitissent, nisi etiam annuerent sacrificiis, vt ait Myrti. lib. 2. rerum Lesbicarum his verbis: *οἱ γὰρ ἔνιοι τὸ ὕδωρ εἰωθασιν ἐμβαλεῖν εἰς τὸ οὖς τοῦ ἱερείου, ὡς ὑπανεύοντος τὰς τελετάς. Nam sane sacerdotes aquam infundere in aurem victimæ consueuerunt, vt illa annuat illis sacrificiis.* Erant aquæ præterea propriæ singulis sacrificiis magis aptæ creditæ. nam in sacris & in nuptiis Athenis nulla aqua, nisi Callirhoes fontis vti mos fuit. In Delo aqua templi nulla alia in re, nisi in sacris vti solebant, ac neque fluuiorum quidem cæterorum omnium aquæ omnibus sacrificiis aptæ putabantur: siquidem Ioui Olympio aqua Alphei grata fuit, vt in Arcadicis rebus testatur Pausanias. At Amphiarai fontis vocati, qui erat in Oropiorum agro Amphiarai & Apollinis templo proximus, aqua neque ad lustrandum, neque ad lauandas manus vti fas esse censebant. tanta erat antiquorum in rebus sacris ritè peragendis industria ac diligentia. Obseruabatur præterea ex institutis sacrificiorum, vt ternarius numerus in sacris vsurparetur: nam, vt scripsit Porphyrius in lib. de sacrificiis, mos fuit antiquorum, vt cū floribus herbas & ramos arborū & animalia dæmonibus priùs offerrent, cùm essent altissimo Deo immolaturi: quod quidē ter faciebāt, vt illi dæmones ipsi summo Deo vota ac preces hominū sacrificantiū asportarēt, quos Dei supremi nuntios esse arbitrabantur. His enim & gratias agebant pro impetratis à Deo beneficiis, & salubria precabantur, &

Ayuntamiento de Madrid

hos venerabantur vt summi & excelsi illius Dei ministros. His ita obseruatis tum sacerdotes preces incipiebant, ac paucis præmissis vinum inter cornua victimarum effundebant, vt innuit Ouid.lib 7.Metam.

Admoti quoties templis tum vota sacerdos
Concipit, & fundit purum inter cornua vinum.

Atque Virgil.non solùm sacerdotes,sed illos etiam quorum ergo sacra fiebant,vinum inter cornua fundere solitos ait libro 4. Aeneid.

Ipsa tenens dextra pateram pulcherrima Dido,
Candentis vaccæ media inter cornua fudit.

Deinde paucis interiectis precibus farina hordei cum sale permisto primùm in tergus victimæ spargebatur; quæ ista de caussa tenui aqua,tanquam leui imbre,fuerat à ministro perfusa, atque illæ molæ dicebantur:quas Græci ἁλοχύτας vocarunt,cùm sit ἁλὰ hordeum, χέω fundo. Vbi igitur ita consperſæ victimæ aliquandiu stetissent,dum preces à sacerdotibus, sacrorúmque præfectis agerentur, cultri ad eas iugulandas aut secures parabantur, & hydria aqua plena ad lauandas manus ministrorũ. Deinde post nonnullas precationes aliam molarum partem cum villis è fronte victimæ euulsis in ignem super aram tunc accensum coniiciebant,quę prima libamina vocabantur.hoc ita significauit Hom. lib.3.Odyss.

χέρνιβά τ' ὀλοχύτας τε κατήρχετο, πολλὰ δὲ λ' Ἀθήνῃ
εὔχετ' ἀπαρχόμενος κεφαλῆς τρίχας ἐν πυρὶ βάλλων.
Fudit aquas,fuditque molas,ac multa precatus
Pallada,dat flammæ euulsos de vertice villos.

atque postea idem poëta libro etiam ξ.

ἀλλ' ὁ γ' ἀπαρχόμενος κεφαλῆς τρίχας ἐν πυρὶ βάλλεν
ἀργιόδοντος ὑὸς, καὶ ἐπεύχετο πᾶσι θεοῖσι.
Verùm hic sacra ferens dat flammæ fortè suillos
E capite euulsos villos, Diuósque precatur.

Sic Virg.lib.6.Aeneidos:

Et summas carpens media inter cornua setas,
Ignibus imponit sacris libamina prima.

Erat illa præterea consuetudo, vt illi quorum causa fiebant sacrificia,altera manu cum precibus,dextra scilicet,aram tenerẽt: quem ritum ita attigit Virg.lib.4.Aeneid.

Talibus orantem dictis,aráque tenentem.

Nec longo sanè interuallo peractis quibusdam precationibus victimas securi percutiebãt,vt patet ex lib.3.Odyss.vbi hæc sunt carmina;

πέλεκυν δὲ Νεοπτόλεμος θρασυμήθης
ὀξὺν ἔχων ἐν χερὶ παρίστατο βοῦν ἐπικέψων.
Sumpta Neoptolemo est audaci deinde securis.

BIBLIOTECA MUNICIPAL MADRID

Ayuntamiento de Madrid

Ille bouem cæsurus erat quo proximus aræ.

Atque si sacra fiebant superis, nulla ratio sanguinis habebatur. Enimuero hunc fuisse ritum sacrorum apud Romanos etiã, eaque in sacris seruari quæ diximus, ita summatim complexus fuit Diony. Halicarnass. lib. 7. rerum antiquarum: σιωπελεσθείσης δὲ τῆς πομπῆς εὐθὺ τοὺς εὐθὺς οἱ ὕπατοι, καὶ τῶν ἱερέων οἷς ὅσιον, καὶ τῶν θυσιῶν, τρόπος ὁ αὐτὸς ὢν τῷ παρ' ἡμῖν· χερνιψάμενοί τε γὰρ αὐτοὶ, καὶ τὰ ἱερεῖα καθαρῷ περιαγίσαντες ὕδατι, καὶ Δήμητρος καρποὺς ἐπιρραίνοντες αὐτῶν τῆς κεφαλῆς, ἔπειτα τὰ κατευξάμενοι, θύειν τότε τοῖς ὑπηρέταις αὐτὰ ἐκέλευον, τῶν δὲ οἱ μὲν, ἑστῶτος ἔτι τοῦ θύματος, σκυτάλῃ τὸν κορυφαῖον παίοντες· οἱ δὲ πίπτοντος ὑπεθέσαν τὰς σφραγίδας· καὶ μετὰ τοῦτο διείρεντες τὰ μελίσαντες, ἀπαρχὰς ἐλάμβανον ἐξ ἑκάστου σπλάγχνα καὶ πάντων ἄλλα μέλη· ἃς ἀλφίτοις ἀναδεύσαντες ζέας παρεσφέρον τοῖς θύουσιν ἐπὶ κανῶν· οἱ δ' ἐπὶ τοὺς βωμοὺς ἐπιθέντες, ὑφάπτον, καὶ παρεσπένδον οἶνον κατὰ τῶν ἀναζομένων. *Vbi transacta fuisset pompa, consules statim boues immolabant, & ex sacerdotibus aut ministris cuicumque munus illud conuenire putaretur, erat idem qui est apud nos ritus. Nam manus ipse lauantes, puráque aqua victimas lustrantes, ac Ceveris fructibus illarũ capita spargentes, postea precati, iubent ministris illas mactare. Ex ijs vero, alij stantis adhuc victimæ tempora scytale percutiebant, alij sub illam cadentem sigilla supposuerunt, ac postea corio mudantes, membratimque dissecantes, è singulis intestinis primitias capiebant, cæterorumque membrorum: illas igitur farina hordei conspergentes in canistris ad sacrificantes afferebant. Illi super altare imponentes ignem accendebant, vinumque libantes in eas victimarum primitias effundebant.* Hæc summatim à Dionysio. Adhibebantur & alia lumina in sacrificiis Deorum cœlestium præter ignem vrendis sacrificiis necessarium: per quæ significabant vim clarissimam Deorum patere in rebus omnibus; atque per ipsa lumina puritatem etiam ipsorum Deorum demonstrabant, ad quorum sacrificia non liceret, nisi puros accedere. Vbi igitur purgatæ, & molis conspersæ, & dissectæ fuissent victimæ; antequam illarum membra incensis altaribus imponerentur, thus in flammas iniiciebatur, & in illud vinũ è pateris in flammas in Deorum honorem, quod ita innuit Ouid. lib. 13. Metam.

Thure dato flammis, vinóque in thura profuso,
Cæsarúmque bouum fibris de more crematis.

Postquam hæc egissent, elegissẽtque partes victimæ, quas Diis offerrent, reliquas in conuiuia quæ per omnes solennitates in honorem Deorum fiebant, reseruabant. at illæ partes quæ electæ forent sacrificiis, vt ignem faciliùs admitterent, molis conspergebantur, sicut patet ex lib 8. Apollon.

Ἀγκαῖος δ' ἑτέροιο κατὰ πλατὺ αὐχένα κόψαι
χαλκείῳ πελέκει κεραιτερὸς δεξιέρυθρε τένοντας.
ἤειπε δ' ἀμφοτέροισι πόειρ' ῥ' κνίσης κεραίεσσιν.

τοὺς

Ayuntamiento de Madrid

τοὺς δ' ἑπαροι σφάξαν τε θοῦς, δ' ἐξέραν τε βοείας,
μόσχον δ' αὐτερεύοντες, καὶ ἰερὰ μῆρ' ἐτάμοντο.
καὶ δ' ἀμυδὶς τάγε πάντα καλύψαντες πύκα δ' ἡμῆν,
κῶν ὅπι ᾳ ἰζήσειν ὁ δ' ἀκρήτους χέε λοιβάς

Αἰσονίδης.

Tum bouis alterius percussit colla securi
Aerea ibi Anceus sortes neruosque cecidit.
Prolapsus ceciditque ingens in cornua humi bos.
Hos secij iugulare citi, his & tergora costis
Diripere: & coxas, & caedere singula membra:
Haec adipe & tegere, & sacris imponere flammis
Aesonides, atque inde molas conspergere salsas.

Cùm ignis postea exarsisset, vt etiam magis extolleretur, supra hæc vinum effundebant, sicut ait Hom. 1. Iliad.

καῖε δ' ἐπὶ χίζης ὁ δέμων, ἐπὶ δ' αἴθοπα οἶνον
λείβε.

Vsit ligna super seniorum munere Bacchi
Libauit, fuditque merum.

In sacrificiis illorum Deorum qui aerii putabantur, præter ignē cantilenas etiam addiderunt, cùm illos harmonia delectari arbitrarentur, atque Dei huiusmodi credebantur omnes illi dæmones qui à terra & ab aqua omnem regionem vsque ad locū stellarum supremum gubernarent. Nam ad triginta millia dæmonū esse scribit Hesiodus, qui Iouis sint ministri, & obseruent quæ fiant à singulis hominibus: ita nihil quod Deo cognitum nō sit, esse existimarunt. Sic enim inquit:

τρὶς γὸ μυριοί εἰσιν ὅπι χθονὶ πουλυβοτείρῃ
ἀθάνατοι Ζηνὸς φύλακες θνητῶν ἀνθρώπων.
οἱ ῥα φυλάσσουσίν τε δίκας καὶ ἔργα κακῶν,
ἠέρα ἐσσάμενοι, πάντῃ φοιτῶντες ἐπ' αἶαν.

Millia triginta terras habitantia Diuûm
Sunt Iouis hi obseruant hominum mortalia facta,
Obseruant pariter peragrantes fasque nefasque,
Aeris induti velamine.

At Iamblichus & Trismegistus, & Psellus, & reliquorum sapientum complures non solùm triginta millia dæmonum esse censuerunt: sed vniuersum aëra & cœlos plenos esse dæmonibus crediderunt, qui latè per aëra vagarentur, & ad nidores sacrificiorum accurrerent. His igitur dæmonibus aëreis cùm sacra fierent, præter lumina, & nidores cæsarum victimarum, cantus etiam, & odores multos, & thus adhibebant, vt testatur id Virgil. lib. 3. Aeneid.

Iunoni Argiuae iussos adolemus honores.

sic lib. 5. *Farre pio, & plena supplex veneratur acerra.*

Ideirco Medea vtpote venefica, sacrorum rituum peritissima,

Ayuntamiento de Madrid

cùm ventis sacrificaret apud Apollonium Rhodium lib. 4. maxime odorifera ac suauia offert sacrificia, vt est in his:

τοῖα παραιφαμένη θελκτήρια φάρμακ' ἔπασσεν
αἰθέρι καὶ πνοιῇσι, τάκεν καὶ ἀπωθεν ἐόντα
ἄγριον ἠλιβάτοιο κατ' ὄρεος ἤγαγε θῆρα.
Tantum effata leues mulcentia pharmaca ventos,
Aether áque insperſit, procul illa è montibus altis
Deduxere feram ſyluestrem, quo illa cupiuit.

& Hom. lib. 1. Iliadis pro depellenda peſtilētia nidores victimarum Apollini etiam obtulit in his;

εἴκ' ἀν' πως ἀρνῶν κνίσσης αἰγῶν τε τελείων
βούλεται ἀντιάσας, ἡμῖν δ' ἀπὸ λοιγὸν ἀμῦναι.
Si vult caprarum, ſi vult nidoribus ille
Obuius agnorum fieri, ac depellere peſtem.

Et quoniam cantus, & harmonia, muſicorúmque inſtrumentorum ſoni non ſine quadam voluptare aërea permouent; illa de cauſa cantu etiam delectari illi dæmones crediti ſunt. quare vt ait ibid. Hom.

οἱ δὲ πανημέριοι μολπῇ θεὸν ἱλάσκοντο
καλὸν ἀείδοντες παιήονα κοῦροι ἀχαιῶν,
μέλποντες ἑκάεργον, ὁ δὲ φρένα τέρπετ' ἀκούων.
Phœbeas iras placabant carmine Graij
Per luces totas pulchrum Pæana canentes,
Cantantes Phœbum: huic mulcebant gaudia pectus.

Sic in ſacris matris Deûm, vt nonnullorum Deorum, addebantur etiam muſica inſtrumenta, quare inquit Ouidius in libro primo de Ponto.

Ante Deûm matrem cornu tibicen adunco
Cùm canit, exiguæ quis ſtipis æra neget?

Iſtud autem efficere putabantur, vt tibiis vterentur in ſacris, quo animi præſentium, hominum diuerterentur à priuatis cogitationibus ad Deorum immortalium reuerentiam, quia neſcio quid diuinum imprimit in animis noſtris vis muſica. Ioui, cùm mens illa ſuprema diuina credebatur, non adhibebantur niſi lumina in ſacrificiis; at cùm Iupiter pars eſſet ſumma aëris, tunc adhibebantur muſica inſtrumenta, vt cæterorum Deorum ſacris nonnullorum; quippe cùm ſimulatis ſacrificiis etiam paruus per illorum ſtrepitum paternæ crudelitati dicatur fuiſſe ſurreptus. In antiquis huius ſacrificiis ſtrophe & antiſtrophe moduli canebantur ad imitationem motuum ſtellarum, vt ait Ariſtoxenus, in libro primo de foraminibus tibiarum, & Bito in libro quem ſcripſit ad Attalum de muſicis inſtrumentis. Nam modò huc modò illuc inter illa ſacra ſaltantes voluebantur; atque per ſtrophen motum primum huius vniuerſi; per antiſtrophen, proprias ſingulorum planetarum motiones, ſignificabant. Erant autem cantile-

Ayuntamiento de Madrid

cantilenæ in ſacris nihil aliud quàm commemorationes eorum beneficiorum quæ Dii ipſi in homines benignè contulerāt, cum vitium ipſorum Deorum,& clementiæ & liberalitatis amplificatione,& cum precibus vt benigni ac faciles precantibus accederēt;vt ait Philochorus in libro de ſacrificiis,vt ſignificant hymni Orphei, & iubet omnis ratio conſcribendorum hymnorum; quale eſt id Apol.lib.2.

ἀμφὶ δὲ δαιομένοις εὐρὺν χορὸν ἐστήσαντο,
καλὸν ἰηπαιήον' ἰηπαιήονα φοῖβον
μέλποντες σὺν δέσφιν ἐὺς παῖς Οἰάγροιο,
Βιστονίῃ φόρμιγγι λιγείης ἦρχεν ἀοιδῆς,
ὥς ποτε πετραίῃ ὑπὸ δειράδι Παρνασσοῖο
δελφύνην τόξοισι πελώριον ἐξενάριξε
κοῦρος ἐὼν ἔτι γυμνὸς, ἔτι πλοκάμοισι γεγηθώς. ἰλήκοις.

Incenſa ſtatuere choros altaria circum.
Cuncti ibi Iopæaona Phœbum
Cantantes;vnáque Oeagri filius Orpheus
Biſtonia ſumpta cithara canere incipit altè,
Horrendum vt fixit ſerpentem ritè ſagittis
Ad iuga Parnaſſi ſaxoſi paruulus infans
Phœbus adhuc,nudúſque,& gaudens crinibus aureis.
Sis placidus,faciliſque veni.

Sic apud Virgilium Euandrus accedenti Aeneæ commemorat poſt conuiuium, quæ cauſa ipſum compulerit ad illa ſacrificia inſtauranda:quippe cùm non ſolùm inter ſacrificia,ſed etiam in conuiuiis, & in omnibus ſolennitatibus antiquorum eſſent ſermones de rebus ab illis Diis geſtis. Laudes autem Deorum & hymni, dum vrerentur victimarum partes aræ impoſitæ, circa ipſam aram canebantur; at cùm vſtæ fuiſſent illæ, & quæ reſeruatæ erant in conuiuium coctæ,his veſcebantur. Deinde poſt conuiuium antequam diſcederent, gratias Diis agentes, quòd eos in conuiuium accepiſſent,vltimam ſacrificiorum partem linguas victimarum in ſacros ignes coniiciebant,& vini parum ſuper illas, vt teſtatur Apollon.lib.1.

τέως ὅπτε γλώσσῃσι χέονται
αἰθομένοις.

Interea accenſis fundunt libamina linguis.

Sic etiam Homerus lib.3.Iliad.γλώσσας δ' ἐν πυρὶ βάλλον:*inijciunt igni linguas.* Iſtud autem fiebat vbique in honorem Mercurii, cui linguæ erant cōſecratæ, atque poſt exuſtas linguas gratias Diis agentes vnuſquiſque læti ex illis ſacrificiis domum diſcedebāt. at nunc de ſacrificiis marinorum dicamus.

De ſacrificijs marinorum Deorum. CAP. XI.

AT verò quoniam dæmones illi qui mari præerant, pro natura loci craſſiores eſſe putabantur; idcirco in eorum ſacris

Ayuntamiento de Madrid

crassiora quædam corpora quàm essent vel nidores vel cantus offerebantur, quæ ad gustum pertinerent, corpúsque haberent magis solidum. Nam cùm vinum in sacrificiis Deorum superorum offerretur, & delectæ partes victimarum, tamen ex illis in ignem coniectis & concrematis nihil aliud ad eos Deos nisi nidor & vstulatorum animalium fumus peruenieba t, vel odor thuris. At in sacrificiis marinorum Deorum res longè aliter se habere credita est. nam cùm taurus Neptuno mactabatur, tunc sanguis colligebatur in crateres, atque non percutiebantur securi victimæ, sed cultris iugulabantur. Erant autem nigræ illæ victimæ, quæ vel Diis inferis, vel tempestatibus, vel Diis marinis offerebantur, vt patet ex lib. 3. Odyss. cùm semper in littore maris sacra fierent marinis.

τοὶ δ' ὅτ' θινὶ θαλάσσης ἱερὰ ῥέζον.
ταύρους παμμέλανας Ἐνοσίχθονι κυανοχαίτῃ.
Ad maris vndisoni faciebant litora sacrum,
Nigranti tauro Neptuno qui regit vndas.

atque cùm turbato Neptuno taurus immolaretur, tunc vbi esset placidus, mactabatur agnus, & aper aliquando: quæ etiam animalia cùm maris naturam variis temporibus indicarint, omnia simul aliquando cædebãtur in Nept. sacrificiis, vt indicat Hom. lib. λ. Odysseæ;

ῥέξας ἱερὰ καλὰ Ποσειδάωνι ἄνακτι
ἀρνειόν, ταῦρόν τε, σύον τ' ὀπιδήτορα κάπρον.
Legitime regi Neptuno sacra peregit.
Agno, tauro aproque sues qui sueuit inire.

Iugulatarum deinde victimarum in sacris marinorum, sanguis collectus in mare è patera fundebatur cum precibus, quod genus rituum à sacrificantibus in littore seruabatur. sin autem in naui initiarentur, victimas non in pateram, sed in mare cum precibus iugulabant, vt ait Apollonius lib. 4. in his:

ἣ ῥ', ἅμα δ' οὐχαλῇ σὺν ἐς ὕδατα λαμβοτομήσας
ἧλε κατ' πρύμνης.
Ille preces fundens iugulauit in æquoris vndam,
Mox de puppe iacit.

Cùm iugulassent igitur ac dissecuissent victimas, priùs exta cum precibus, deinde vinum in aquam deiiciebant, vt ait Virgilius lib. 5. his carminibus:

Ipse caput tonsæ foliis ornatus oliuæ,
Stans procul in prora pateram tenet; extáque salsos
Proiicit in fluctus, ac vina liquentia fundit.

& Valerius Flaccus lib. 2. Argonauticorum qui ita scribit.

Tum pelago vina inuergens duæ talibus infit.

Neque verò conuenire horum Deorum naturę videtur illud quod scribitur ab Ouid. lib. 11. Metamor. qui thuris etiam odorẽ

Diis ma-

Ayuntamiento de Madrid

Diis marinis tribuit, cùm aeris tantùm numinibus, vt diximus, at non etiam aquaticis, id genus sacrificii ad altiora tendentis conueniat: sic enim inquit;

Isq; Deos pelagi vino super æquora fuso,
Et pecoris fibris, & fumo thuris adorat.

Apud Virgil. præterea lib. 4. Georg. in sacrificiis Oceani, quæ fiunt à Nymphis vinum in flammas, at non in mare funditur; quod non fiebat contra ius sacrorum, cùm illæ essent sub aquis, quamuis mathematicus & philosophus acutissimus Hector Ausonius de antiquorum sapientum sententia ad chemicam artem hanc rem pertinere arbitratur. neque etiam ob eam causam parum conuenit is ritus Oceano, quia per Oceanum modò patrem omnium, modò humorem diuinitus in omnia naturalia corpora, omnemq; materiam diffusum, antiqui significarunt. sic autem ait Virgil.

Oceano libemus, ait simul ipsa precatur
Oceanumq; patrem rerum, Nymphasque sorores
Centum quæ syluas, centum quæ flumina seruant.
Ter liquido ardentem perfudit nectare Vestam:
Ter flamma ad summum tecti subiecta reluxit.

Vtebantur autem ternario numero in sacrificiis, quoniam ille numerus perfectus est, non solùm ob dimensiones corporum vt ait Arist. in primo cœli, sed etiam quia Deus est omnium quæ videntur, & quæ videri non possunt, moderator: non aliter atq; paris & imparis vim habet trias, cùm omnes sint numeri pares aut impares: atq; sicut Deus est principium omnium quæ aguntur, ita primus ternarius numerus omnium reliquorum per se ipsum auctus triangulum constituit parium laterum, quę prima est earum figurarum quæ pluribus constant lateribus. Atqui quòd eo numero in sacris vteretur, ita testatur Valer. libr. primo Argon.

Ipse ter æquoreo libans carchesia parre.

Nam non quouis impare gaudere dictus est Deus à Virgilio, sed eo qui primus est numerorum imparium, & initium corporum solidorum constantium è pluribus areis. In sacrificiis etiam fluuiorum & patriorum Deorum ac heroum, si qui per flumen nauigarent (nam mos fuit antiquis, vt Diis eorum locorum ad quæ nuper accedebant, sacrificarent antequam de naui exirent, vt ii benigni ac fausti exciperent accedentes) idem ritus seruabatur, cùm vina in fluuios effunderentur cum precibus, vt ait Apollon. in lib. 2.

αὐτὰρ ὁ Αἰσονίδης χεῦε πόταμόν δε κυπείνῳ
οἴνῳ ἀκηρασίοιο μελισταγέας χέε λοιβὰς
γαίῃ τ' ἐναέριαις τε θεοῖς, ψυχαίς τε κεκμώτων
ἥρων γενεῶν τοὶ δ' ἀτήμονας ἐξ ἀγῶνος
ὤτρυνον.

Ayuntamiento de Madrid

Ipse merum è cyatho libamen fudit, & auro,
AEsonides liquidum in fluuium: sic inde precatur
Tellurem, indigetesq; Deos animasque sepultorum
Heroum, placidi vt veniant, facilesque profectu.

Nymphæ item cùm aquarum Deæ esse putarentur, crassiora quædam & ipsæ sacrificia requirebant: quibus mel & lac offerebatur, & mulsum. ac nunc de sacris inferorum.

De sacrificijs inferorum. CAP. XII.

SACRIFICIA illa quę Diis inferis fiebant, non solo tempore, sed etiam colore victimarum & ritu plurimum differebant: nam, vt diximus, hæc sacrificia non nisi per noctem fieri consueuerunt, vt ait Virg. lib. 6.

Tum Regi Stygio nocturnas inchoat aras.

quòd autem nigræ victimæ Diis inferis immolarentur, testatur ita idem poëta;

huc casta Sibylla
Nigrarum pecudum multo te sanguine ducet.

vt autem victimæ quæ superis mactabantur, cùm iugularentur, cogebantur iugulum superius vertere: ita quæ mactabantur inferis, caput ad terram depressum tenebant: vt ait Cleon in primo Argonauticorum: & Myrtilus in secũdo rerum Lesbicarum, his verbis: εἰώθασιν οἱ ἱερεῖς τὰ ἔντομα τοῖς κάτω θεοῖς καταζόμενα ἐν τῇ γῇ ἀποτεμνοῦσι τὰς κεφαλάς· ἔτω γὰρ θύεσι τοῖς οὐρανίοις θεοῖς. τοῖς δὲ ὑποχθονίοις ἀνω ἀναστρέφουσι τὴν ἱερεῖον τὸν τράχηλον σφάζοντες. *consueuerunt sacerdotes victimis quæ mactantur inferis, humi capita incidere: sic enim subterraneis sacrificant. At cœlestibus immolantes colla sursum conuertentes iugulant.* in horum igitur Deorum sacrificiis victimę in effossas foueas iugulabantur, vt est in lib. 3. Apollon.

πηχυῖον δ' ἀμφ' ἔπειτα πέδω ἐνὶ βόθρον ὀρύξας
νύσσε χίζας, ὀξὺ δ' ἀνεῖτο πάμα λαμπόν.
Inde in planitie foueam defodit in vlnam,
Atque agni iugulum ferro cultroq; cecidit.

Sic etiam Ouid. lib. 7. Metamorph.

Aut procul egesta scrobibus tellure duabus
Sacra facit, cultrosq; in gutture velleris atri
Coniicit, & patulas perfudit sanguine fossas.

Cùm iugulassent in foueam, vinum deinde cum precib. in sanguinem effundebant: quare ita inquit idem:

Tum super inuergens liquidi carchesia Bacchi,
Alteraq; inuergens tepidi carchesia lactis,
Verba simul fundit.

Lucianus tamen in Necyomantia videtur existimasse sanguine tantùm conspergi foueas, at non eo totum infundi. Colligebatur

Ayuntamiento de Madrid

tur aliquando ſanguis etiam victimarum iugulatarum in his ſacrificiis,non autem in foueas effluebat,vt eſt apud Virg.lib.6.

Supponunt alii cultros,tepidumq́ cruorem
Suſcipiunt pateris:ipſe atri velleris agnam
AEneas matri Eumenidum,magnæq́ ſorori
Enſe ferit,ſterilemq́ tibi Proſerpina vaccam.

Cùm verò ſacra fierent Plutoni inferorum Regi, isque mens diuina putaretur quæ in vniuerſam terræ molem eſſet diffuſa, omniaque gubernando penetraret, ſicut Oceanus per mare penetrare creditus eſt: eius ſacra non prorſus abhorrebant à ſuperorum ſacrificiis:quare addebatur ignis huius ſacris,& illi delectæ cæſarum victimarum partes imponebantur comburendæ, vt patet ex eodem:

Tum Regi Stygio nocturnas inchoat aras:
Et ſolida imponit taurorum viſcera flammis,
Pingue ſuperq́ oleum fundens fumantibus extis.

Nam oleum pro vino ſacrificiis Plutonis adhibebatur. omnino verò Diis illis qui erant benefici, & albę victimæ & placidę mactabantur:at maleficis,ne nocerent,& nigræ & ferociores putabantur conuenire: ea tamen lege ſeruata vt maribus mares, at fœminis fœminæ victimæ cæderentur. vinum præterea omnium prope Deorum ſacris erat accommodatum, at non in ſacris Cereris; nam in eius ſacrificia vinum inferri non oportebat, vt teſtatur Plautus in Aulularia;

Cererini' mi Strobile hi ſunt facturi nuptias?
Quiſquia temeti nihil allatum intelligo.

Verum qui ritus ſacrorum ſingulis generibus dæmonum conueniant, & quæ victimæ ſingulis fuerint dicatæ,atque omnia propè quæ ſeruabantur in his ſacris, non ſolum in legibus ſacrificiorum fuerunt diligenter perſcripta,ſed etiam ex oraculi mandato ad vnguem ſeruare cogebantur antiqui, quorum omnium leges ita traduntur ab Apolline,

Ἐ῾ρχάζου φιλεοῖιν δὲ θεόσδοτον ἐς τρίβον ἐλθὼν,
μηδ' ὀπιπεύου τῆν μακάρων θυσίας ἐκαρίζων,
πᾶν ὑψὶ ὀπιχθονίοις, πᾶν δ' ἐρανίοις ποτὲ δ' ἄθρης
αὐτοῖσιν βασιλεῦσι, καὶ ἡέρος ὑγροπόροιο,
ἠὲ θαλασσίοις, καὶ ὑπαιχθονίοισιν ἅπασι.
πάντα γὰρ ἐν δέχεται φύσεως μεγάλοιο τῆν δὲ.
ζώων δ' ὡς θέμις ἐστὶ τελευτῆσαι καθαγισμὸς
ἀείσω, δ' ἑλτοῖς δὲ χαράσσετε χρῆσμὸν ἐμοῖο.
τρεῖς ὑψὶ ὀπιχθονίοις, τρεῖς δ' ἐρανίοσι θεοῖσι.
φαιδρὰ ὑψὶ ἐρανίοις, χθονίοις δ' ἐναλίγκια χρεοῖν.
τῆν χθονίων δίδεπε τρίχῆ θυσίας ἐκαρίζων.
νεκτερίων κατὰ δαπέδε. καὶ εἰς βόθρον ἅμα ἴαλλε.
χεῦε μέλι Νύμφαισι Διωνύσοιό τε δῶρα.

Ayuntamiento de Madrid

ὅσσοι δ' ἀμφὶ γῆραν πωτώμενοι ἀὴν ἔασι,
τοῖς δὲ φόνῳ πλήσας πάντη πυρὶ πλήθα βωμὸν.
ἐν πυρὶ βάλλε δέμας θύσας ζώοιο ποτινοῦ,
καὶ μέλι φυρήσας δ' νίω ἀλφιτῶν ἔνδειν,
ἀτμούς τε λιβάνοιο, καὶ οὐλογύτας ὀπιβάλλε.
δῦ τε δ' ὀπὶ φαμάθοισιν ἱης γλαυκῶν ἄλα χοῦας
κἀκ κεφαλῆς θυσίας τε, καὶ ἐς βαθὺ κῦμα θαλάσσης
ζῶον ὅλον πυρὶ βάλλε. τελεσθίσας τάδε πάντα
ἕς πολιὴν ἠερίων χορὸν ἔρχεο ἐρανιώνων.
ἀστερίοισι δ' ἤπειτα καὶ ἀιθερίοις ὀπὶ πᾶσιν
αἷμα μὴ ἐν λαμπροῖς κρουνώσασιν ἀμφὶ θυηλὰς
λιμνάζῃ τὰ δὲ γῆα θεοῖς ἐν δ' αὖτὶ πονεῖσθαι.
ἀκρα μὴν Η'φαίστῳ δόλυμα, τὰ δ' ἐν λοιπὰ πίσσεσθαι.
αὐτὰρ μοῖσιν λαρῆσιν ἐνιπλήσαντας ὅπαντα
ἠέρα ῥεύσαλέον ὀπὶ δ' ὀχας πέμπετε τοῖς δὲ.

Hæc age qui nutu Diuorum ingressus amice es
Huius iter vitæ, mactanda est hostia cunctis
Multa Deis, seu qui terras seu qui mare vastum,
Aera seu qui habitant latum seu qui æthera, seu qui
Alta tenent cœli, seu qui infima regna barathri.
Quæ quibus obseruanda modis sint singula dicam:
Tu memori percepta animo mea dicta tenero.
Terna quidem diuis cœlestibus hostia, & ipsa
Candida mactanda est, terna & terrestribus, atq;
Atra eadem gaudent porro, & capiuntur apertis
Cœlestes aris foueas cum numina contra
Exposcant atro imbutas inferna cruore.
Nec placeat, nisi quæ terræ manderur humata
Hostia. mel verò Nymphæ, atque liquentia vina
Offerri lætantur at ignem accendier aris,
Quæ circumuolitant terram sibi numina quærunt,
Imponiq; arrum corpus, rum thura simulq;
Inicier salsæ fruges, & dulcia liba.
Hæc facito, verum quibus est data cura profundi,
His ipso semper ser sacra in ligore, totum
Porriceq; in fluctus animal, cœlestibus autem
Extremas reddes partes, atque igne cremabis.

Fuit autem illa causa cur Diis inferis sacrificaretur, quòd illi putabantur esse omnium malorum autores, vt significauit Sophocles in Electra ita scribens:

κακοῦ ὅλοιο μηδέ σ' ἐκγόων ποτὲ
νῷν νῦν ἀπολλάξαι οἱ κάτω θεοί.

Perdare pessime, è malis præsentibus
Nunquam Dei te liberent opto inferi.

His sacra fieri solebant ab iis qui ab aliquo morbo conualuissent.

Ayuntamiento de Madrid

ſent,tanquam pepercíſſent,quod genus καθαρσμοῦ,quaſi luſtratio nominabatur.Sola fuerunt Eumenidum ſacrificia, quæ illum præcipuum ritum habuerunt, vt à tacitis ſacerdotibus agerentur,qui Heſychidæ dicti fuerunt,ante quæ ſacrificia Heroi Heſycho aries immolabatur: vt teſtatur Polemo in iis quæ ſcripſit ad Eratoſthenem his verbis: τὸ δὲ τοῦ γένους εὐπατρίδων, ἃ μετέχει τῆς θυσίας ταύτης, ἀλλὰ μόνοι οἱ ἡσυχίδαι. ὃ δὴ γένος ἐστὶ παρὰ τὰς σεμνὰς Θεὰς, καὶ τῶν ἡμερίων ἐκεῖ, καὶ προθύοντας πρὸ τῆς θυσίας κριὸν Ἡσύχῳ ἱερεῖ ἥρῳ, τοῦτον οὕτω καλοῦντες διὰ τὴν εὐφημίαν, οὗ τὸ ἱερεῖον ἐστὶ παρὰ τὸ Κυδώνιον, ἐκ τοῦ τοῦ ἐνταῦθα πυλῶν. *At nobilioribus ad hæc ſacrificia accedere nefas eſt: ſed ſolii Heſychidis, quod genus eſt Deabus ſeueris gratum, principatúmque obtinet in illis ſacrificiis, ſolent immolare ante ſacrificia arietem Heſycho heroi ſacrum, quem ita nominant boni ominis cauſa, cuius ſacellum eſt iuxta Cydonium extra nouem portas.* Induebantur nigris veſtibus Diis inferis ſacrificantes,nigro hoc eſt nocturno tempore, vt patet ex his carminibus Apollonii lib 3. Argonaut.

ἐπὶ δὲ Βριμὼ κουρότροφον ἐγκαλέσσατο,
Βριμὼ νυκτιπόλον χθονίην, ἐνέρεσσιν ἀγάσσαι,
ληναίῃ ἐνὶ νυκτὶ σὺν ὀρφναίοις φαρέεσσιν.
Tunc almam Brimo ſtans térque quatérque vocauit,
Brimo nocturnam, terreſtrem, quæ imperat umbris,
Induta obſcuram per noctem veſtibus atris.

Mactabatur his ouis nigra prægnans,vt ſuo loco dicetur. neque vinum harum dearum ſacrificiis erat accommodatum, cùm Nephaliẽ dicerentur.at nunc de ſacrificiis defunctorum dicamus.

De ſacrificiis mortuorum. CAP. XIII.

NEQVE verò Diis ſolùm qui res humanas gubernare putabantur ſacrificia fiebant ab antiquis,ſed etiam mortuis,tãquam dæmones quidam & ipſi exiſterent,ſacra offerebantur,ſiue cùm quis ad inferos deſcendere putaretur,ſiue cùm anniuerſariis ſolennitatibus,aut aliis de cauſis, ab inferis euocarẽtur,his parentabant. Cùm aliquis igitur propinquus mortuus fuiſſet, mos fuit antiquorum vt capillos deciderent, & lugerent in eius honorem qui mortuus eſſet,vt ſignificauit Hom.lib.4.Odyſſ.

νεμεσσᾶμαί γε μὴ κλαίειν ὅς κε θάνῃσι βροτῶν, καὶ πότμον ἵκῃσι.
τοῦτό νυ καὶ γέρας οἷον ὀϊζυροῖσι βροτοῖσι,
κείρασθαί τε κάμην, καὶ δάκρυα παρειῶν
Illum nec enim reprehendere fas eſt,
Qui fleat hunc, cuius fregerunt ſtamina parcæ,
Solus honor ſequitur mortales ille miſellos,
Et tondere comam, & lachrymas in funere ſpargi.

Ayuntamiento de Madrid

Sicut etiam Alcæus epigrammatographus in his carminibus:

πᾶσά σοι ἀχουσίω Πυλάδ᾽ ἡ κικύεσσα Ἑλλὰς
ἄπλεκτον χαίταν ἐν χοῖ κειρομένη.
Extinctum luget Pylades te Græcia tota,
Ad vnam tonsis crinibus vsque curem.

Hos verò capillos qui cædebantur, mos fuit tanquam inferias mortuis consecrare, & cum lacrymis in tumulum extremum donum coniicere, vt patet ex Iphigenia in Tauris apud Eurip.

τύμβοντε χῶσον, κἀπίθες μνημεῖά μοι.
ἠ δάκρυά δ᾽ ἀδελφὴ, κόμας δότω τάφῳ.
Tumulúmque congere, & monumenta imponito:
Comas sepulchro det soror cum lacrymis.

Nam mos fuit antiquorum vt per triduum mortuos antè lugerent, quàm iusta persoluerent, sicuti testatur Apollonius libro 2. Arg. in his:

ἀμφὶ δὲ κηδείῃ γόεσυς ὑφόν ἀσχαλόωντες.
ἤμαρ τὰ δὲ τρία πάντα γόων. τῷ τέρπω δὲ ὑφ᾽ ἡδ᾽ ἠ
τάρχυον μεγαλωστί. σὺν ἐκ τρείζε δὲ λαὸς
αὐτὰρ ὁ μὲν θ᾽ ἐστιλῆ Λύκω. πάρ δ᾽ ἄπετα μῆλα
ἠ θέμις οἰχομένοισι τὰ φῆνα λαμβοτόμησαν.
ἠ δ᾽ ἤτοι κέχυνται τῶδ᾽ ἀνέρες ἐν χθονὶ κείνη
τύμβος, σῆμα δ᾽ ἔπεστι ἠ ὀψιγόνοισιν ἰδεῖν.
At circumsteterant curantes funera tristes.
Assiduos luxere dies tres: lumine quarto
Magnificè exequias struxerunt, tota parentat
Vrbs cum rege Lyco. Iugulant in funera multas
Lanigeras pecudes, defunctis munera sueta.
Illa dies tumulum erexit regionibus illis,
Quem seri poterunt etiam monstrare nepotes.

Vbi præstantiores viri essent mortui & opulentiores, illis pyra struebatur insignis; & si essent in bello mortui, captiui pro victimis cum illis vrebantur, vt innuit Virg. lib. 11.

Vinxerat & post terga manus, quos mitteret vmbris
Inferias, cæso, sparsuros sanguine flammas.

Veruntamen non solùm captiui, sed etiam res cariores in pyram vnà mittebantur, vel animalia, quibus maximè delectarentur viri, vt testatur Hom. lib. 23. Iliad.

ἐνέα τὼ γὰρ ἄνακτι τρεφέζεσε κυνὲς ἔσαν.
ἠ ὑφ᾽ τῷ ἐνέβαλλε πυρῇ δ᾽ ὀ δ᾽ ἐιρρτομήσας.
δώδεκα δὲ Τρώων μεγαθύμῳ υἱὰς ἐσθλοὺς
χαλκῷ δ᾽ ἐνόων.
Namque nouem assueti mensæ huic catuli ante fuere.
Atque pyræ geminos iugulatos tradidit horum:
Magnanimum Troum bis senáque pignera ferro
Occidit.

Sic

Ayuntamiento de Madrid

Sic Virg.lib.10.

Quatuor hic iuuenes, totidem quos educat Vfens,
Viuentes rapit inferias, quos immolet umbris:
Captiuoque rogi perfundat sanguine flammas.

Vbi has inferias obtulisset, cadauer ad pyram afferebatur; quo pyræ imposito ignis à propinquiore subiiciebatur, in quam pyram vltima dona omnes amici congerebant vel ad odorem, vel ad gustum pertinentia, vel vt pyra faciliùs concremaretur, deinde cineres, & quod reliquum erat ossium colligebatur, vinóque rigabatur, vt cum suaui odore extingueretur, & in vasa modò aurea, modò argentea, modò ærea includebatur, vt ait Virg.lib.6.

& subiectam more parentum,
Auersi tenuere facem: congesta cremantur
Thurea dona, dapes fusu crateris olium,
Postquam collapsi cineres, & flamma quieuit,
Reliquias vino, & bibulam lauêre fauillam:
Ossaque lecta cado texit Chorineus aheno.

At vbi anniuersariæ fierent exequiæ, nihilominus munera super aras extructas deponebantur, vt est in libro quinto apud eundem:

Nec non & socij, quæ cuique est copia, læti
Dona ferunt, onerántque aras, mactántque iuuencos.

Erat tamen consuetudo vt sterilis vacca animabus mortuorum plerunque mactaretur, vt ait Homerus lib.11.Iliad.

πολλὰ δ' ἐ γουνούμην νεκύων ἀμενηνὰ κάρηνα,
ἐλθὼν εἰς Ἰθάκην, στεῖρα βοῦν ἥτις ἀρίστη,
ῥέζειν ἐν μεγάροισι, πυρὴν τ' ἐμπλησέμεν ἐσθλῶν.
Defunctorum animas supplex sum multa precatus:
Inque Ithaca sterilem vaccam mactare domi sum
Pollicitus, multisque pyram contexere donis.

Cùm colligerentur ossa & cineres mortuorum pyra exusta, non facilè intelligere possum cur potiùs cadaueris, quàm lignorum essent illi cineres, qui colligebantur, si corpus super pyra impositum cremaretur. quare facilè venio in eam opinionē vt credam aliquas fuisse lapideas arcas, in quibus inclusa cadauera vrerentur: cùm præsertim inquiat Theophrastus in lib.de Igne, omnia quæ intra lapidem circularem includerentur, in cinerem conuerti cadauera, cùm vsta alioquin deserant reliquias: καὶ πάλιν διὰ τί τὸ ὑὼ ἐν τοῖς νεκροῖς καὶ τὰ κεφάλαια νεκρῶν γίνεται λείψανον, ὁ δὲ κύκλῳ λίθος ἐξ οὗ τοὺς σωροὺς ποιοῦσι, καὶ ὅπου ἄλλοθι τοιοῦτος, ἀφανίζει πάντα, καὶ ἐν ἑαυτῷ τέφραν ποιεῖ; *ac rursus cur cadauer quod cōbustum sit in igne, reliquias deserit: at lapis circularis, ex quo struē faciunt, & vbi alibi talis extiterit, omnia cōsumit, & intra se inclusa vertit omnia in cinerem?* Sin domi mortui essent qui vrebātur, neque vlli essent captiui qui iugularētur in pyrā, res quæ cariores extitissent viuis vnà

Ayuntamiento de Madrid

comburebantur: quare Virg. Didonem facit inter cætera AEneæ res relictas secum in pyram deferentem. Sin exequiæ fierent pro iis qui mortui fuissent absentes, erigebantur illis tumuli pro aris, atque his vinum & sanguinem victimarum ad radices tumuli offerebant, & aliquãdo lac cum sanguine, vt ait Lucianus in Necyomantia & in Charonte, animásque vocabant ad bibendum sanguinem; vt innuit Virg. lib. 3. AEneid.

Ante vrbem in luco falsi Simoentis ad vndam
Libabat cineri Andromache: manésque vocabat
Hectoreum ad tumulum.

Ornabantur autem aræ siue tumuli, quæ pro absentibus defunctis erigebantur, cupresso, quæ arbor funebris putabatur, & vittis nigris aut cæruleis: mulierésque adesse his exequiis non solebant, nisi solutis capillis: cuiusmodi exequiæ illę sunt apud Virg. lib. 3. AEneid.

Ergo instauramus Polydoro funus, & ingens
Aggeritur tumulo tellus, stant Manibus aræ
Cæruleis mæstæ vittis, atráque cupresso,
Et circùm Iliades crinem de more solutæ,
Inferimus tepido spumantia cymbia lacte,
Sanguinis & sacri pateras: animámque sepulchro
Condimus, & magna supremùm voce ciemus.

Hęc fieri consueuerunt pro absentibus, quę omnia facilè possunt è poëtarum scriptis à quouis cognosci. Erat etiam consuetudo vt fores illarum domorum in quibus aliquis mortuus esset, cyparisso ornarentur, ne quis nescius ingrediens pollueretur: quæ arbor iudicata fuit funebris, quia semel cæsa non ampliùs repullulet. At cineres eorum qui vsti fuissent domi, sepeliebantur, vt testatur Sophocles in OEdipode tyranno. Cùm verò anniuersariæ fierent exequiæ, nigræ oues mactabantur, & sanguis earum in crateres collectus cum precibus in effossas foueas effundebatur: animæque vocabantur ad bibendum, vt significauit Euripides in Hecuba:

δέξαι χοάς μου τάς δε κηλητηρίους
νεκρῶν ἀγωγούς· ἐλθὲ δ' ὡς πίῃς μέλαν
κόρης ἀκραιφνὲς αἷμ', ὅ σοι δωρούμεθα.
Has mortuorum inferias meas cape
Mulcimen, adsis vt bibas hunc sanguinem
Castæ puellæ, quem tibi donauimus.

Sic Hom. etiam lib. 3. Odyss.

αὐτὰρ ἐγὼν αὐτοῦ μένον ἔμπεδον ὄφρ' ἐπὶ μήτηρ
ἤλυθε καὶ πίεν αἷμα κελαινεφές.
Ast ibi ego mansi genitrix donec mea venit,
Sanguinem & illa bibit atrum.

Neque verò sanguinem solùm, sed vinum etiam in terram effundebant,

Ayuntamiento de Madrid

debant, vt est Iliad. lib. 23.

οἶνον ἀφυσσόμενος χαμάδις χέε, δεῦε δὲ γαῖαν,
ψυχὴν κικλήσκων Πατροκλῆος δ' ἐνιδοῦσ.

Ad terram fudit vinum, terramque rigauit,
Patroclique animam suprema voce vocauit.

His etiam fuit mos lac addere, vt superiùs patuit in exequiis Polydori. Quibus flores etiam addidit Virg. lib. 5. in his:

Ille è concilio multis cum millibus ibat
Ad tumulum, magna medius stipante caterua.
Hic duo ritè mero libans carchesia Bacho
Fundit humi, duo lacte nouo, duo sanguine sacro:
Purpureosque iacit flores, ac talia fatur:
Salue sancte parens, iterum saluere recepti
Nequidquam cineres animæque vmbræque receptæ.

Mulsum præterea, & aqua, & molæ supra vinum & sanguinem in foueam iaciebantur, vt in his ait Hom. libro 11. Odyss.

ἔνθ' ἱερήια ἷξε Περιμήδης Εὐρύλοχός τε
εἴχον, ἐγὼ δ' ἄορ ὀξὺ ἐρυσσάμενος παρὰ μηρῷ
βόθρον ὄρυξα. ὅσον τε πυγούσιον ἔνθα καὶ ἔνθα.
ἀμφ' αὐτῷ δὲ χοὰς χεύομεν πᾶσι νεκύεσσι,
πρῶτα μελικρήτῳ. μετέπειτα δὲ ἡδέϊ οἴνῳ,
τὸ τρίτον αὖθ' ὕδατι. ὄπι δ' ἄλφιτα λευκὰ πάλυνον.

Sacra simul ducunt Perimedes Eurylochiúsque.
Ast ipse eripui vagina protinus ensem:
Effodi foueam, quæ descendebat in vlnam,
Inferias in quam cunctis effudimus vmbris:
Ac primùm mulsum, plena hinc carchesia Bacchi,
Rursus aquam, niuea texique deinde farina.

Omnino verò & res aliæ complures in foueam iaciebantur; & quod putabatur superfuisse mortuis, siue quæ res è fouea non euanuissent, post absolutas exequiarum ceremonias non longo tẽporis interuallo vrebantur: vt significauit Lucianus ita in Charonte; καὶ βόθρον πανὰ ὀρύξαντες καίουσί τε ταυτὶ τὰ πολυτελῆ δεῖπνα, καὶ εἰς τὰ ὀρύγματα οἶνον καὶ μελίκρατον, ὡς γὰν εἰκάσαι, ἐγχέουσιν. *Atque foueam quandam excauantes magnificas istas cœnas vrunt, & in foueas vinum & mulsum, vt mihi quidem videntur, infundunt.* Vbi animas aduocarent supra congestum tumulum ascendebant, atque inde ter animas altissima voce vocabant ipsorum mortuorum, vt ait Euripides in Oreste:

μελίκρατ' ἄφες, γάλακτος οἰνωπόν τ' ἀχνὴν,
καὶ σάσ' ἑσπ' ἄκρα χάμαιος λέξον πάδε.

Mulsumque sparge, lactis atque asperginem,
Tumuloque summo stans loquere talia.

Quòd si vocatæ animæ ad has exequias non accederent, inter

Ayuntamiento de Madrid

mortuos illi non numerabantur. quare ita scripsit Virg. lib.1. AEneid.

Spémque metúmque inter dubij seu viuere credant,
Sive extrema pati: nec iam exaudire vocatos.

Ac de mortuorum exequiis satis, nūc de lustrationibus dicamus.

De lustrationibus. CAP. XIIII.

ET quoniam omnis antiquorum theologia ad homines ad probitatem & ad metum Deorum deducendos spectabat; idcirco minimè grata Diis immortalibus illa sacrificia fore tradiderunt, quæ ab impuris hominibus offerebantur: sed leges ritè faciendorum sacrorum omnem priùs iniquitatem, omnémque crudelitatem deponere iubebant, cùm illi qui aliquo flagitio polluti ad aras accessissent, nullo pacto à Diis audiri, sed magis etiā illorū irā in se concitare, crederentur. Ea de caussa non solùm homines, sed animalia etiam, & loca, & vasa priùs purgabantur, quàm ad aram admitterentur. fiebant autem lustrationes, siue expiationes, non simplici modo: nam antequam ad sacrificia veniretur, lauabantur victimæ, ne vllam prorsus sordem haberent, atque loca vel animalia vēl vasa à sacrificaturis sulphuris odore leuiter perfundebantur; sicut testatur illud Iuuenalis:

cuperent lustrari si qua darentur
Sulphura cum tædis.

Sic etiam apud Homerum in libr. 16. Iliad. poculum expiatur atque purgatur priùs sulphure, quo vsuri sunt in sacrificiis, deinde aqua perennis fluuii lauitur, vt patet in his:

πρόπαροιθε δὲ χαλκοῖο λαβὼν ἐκάθηρε θείῳ
ἀφῶπον, ἔπειτα δὲ νίψ' ὕδατος καλλίσπορον ὀξῆι.
νίψατο δ' αὐτὸς χεῖρας ἀφύσσατο δ' ἀζόμενος οἶνον.
Deprompsit theca: purgauit sulphure primum,
Post lauit puris lympha labentibus vndis,
Inde manus lauit, tunc hausit munera Bacchi.

Enimuero fuerunt etiam propria Diis quibusdam vasa, sicuti videtur innuisse Hom. lib. π. Iliad. ad vsum certorum Deorum reseruata, cùm ita inquiat de Achille:

ἔνθα δὲ οἱ δέπας ἔστο τετυγμένον, οὐδέ τις ἄλλων
οὔτ' ἀνδρῶν πίνεσκεν ἀπ' αὐτοῦ ἀζόμενος οἶνον,
οὔτε τέῳ σπένδεσκε θεῶν, ὅτε μὴ Διὶ πατρί.
Poculum erat promptum, vnde ardentia vina bibebat
Ex aliis nemo mortalibus, atque Deorum
Nulli libabat, nisi ad aram fortè Tonantis.

Addebantur à Romanis cæpæ etiā, & crines, & mœnides piscicuili, vt ait Plut. in Numa. accedebant oua etiam his lustrationibus, quibus vnà cū sulphure vrebātur, vt est apud Ouid. lib. 2. de arte.

Et ve-

Ayuntamiento de Madrid

Et veniat quæ lustret annus lectúmque locúmque,
Præferat & tremula sulphur & oua manu.

Nam cùm aliquis sui purgandi caussa sacrificia instituisset propter commissum scelus, vel cædem, tunc porcellus paruus mactabatur à sacerdotibus, eiúsque manus sanguine illius porcelli luebantur, quo sanguine animarum quoque maculæ putabantur purgari: cuius consuetudinis ita mentionem fecit Apollonius Rhod. lib. 4.

πρόστα ὑὸ τρέφοιο λυτήριον ἦγε φόνοιο,
τεινομένη καθύπερθε συὸς τέκος, ἧς ἔτι μαζοὶ
πλήμυρον λοχίης ἐκ νηδύος, αἷμα τε χεῖρας
πάσας ἐπιμήνασα δέρλω.
Adduxit duræ, sæuæque piacula mortis
Porcellum tenerum tum matris ab vbere raptum,
Cuius abundabant etiam tunc vbera lacte.
Huius disseculit collum, atro sanguine lauit
Inde manus.

In his lustrationibus parui porcelli vrebantur, quos nominarũt καθάρσια. Postea verò quàm loca sulphuris accensi fumo lustrauissent, mos erat salem in aquam coniicere, & ramo vel lauri vel oliuæ vel alterius arboris, quæ esset illi Deo cui sacra fiebant, consecrata, in illam aquam demerso locum leuiter irrorare, quod fiebat iure lustrationum, vt significauit Theocr. in paruo Hercule;

καθαρῶ δὲ πυρώσατε δῶμα θείῳ
πρῶτον, ἔπειτα δ' ἅλεσσι μεμιγμένον (οἷς νενόμισται)
θαλλῷ ὄπερ' ῥαίνετε σεμνόν ἀβλαβὲς ὕδωρ.
Incenso purganda domus est sulphure primùm
Puro: tum sal (lex velut est) miscetur in vndam,
Atque coronatum decet hac perfundere ramo.

Neque vlla satis legitima putabatur fuisse lustratio, nisi quæ fieret ab iis qui ad orientem solem fuissent conuersi; veluti scriptum reliquit his verbis Cratinus in Chirone;

ἄγε δὴ πρὸς ἕω πρῶτον ἀπαντωίσω,
καὶ λάμβανε χερσὶ κίνον μεγάλην,
χέε τοῦδε τὸ ὕδωρ ἐκ τῶν κρατήρων χέε.
Age verò ad auroram primùm omnium consiste,
Et cape manibus iuncum magnum,
Funde hæc, aquam è crateribus funde.

Spargebantur autem ter illi qui lustrationis aqua irrorabantur, vt ait Virg. lib. 6.

Idem ter socios pura circumtulit vnda
Spargens rore leui, & ramo felicis oliuæ.

Cùm fierent etiam lustrationes aruorum, ter hostię circa fruges agebantur, vt ait idem in primo Georg.

Ayuntamiento de Madrid

Térque nouas circum felix eat hostia fruges.

Si quis igitur, vbi aliquis fuisset mortuus, vel in locum impurum ingressus esset, ille hac aqua ita perfundebatur: quare cùm Iuno descēdisset ad inferos, ad superos reditura ita lustratur ab Iride, vt est lib. 4. Metam.

Læta redit Iuno: quam cœlum intrare parantem
Rorat's lustrauit aquis Thaumantias Iris.

Veruntamen non sine quibusdam precibus hac aqua spargebantur, vt est apud Ouid. lib. 5.

Spargit & ipse suos lauro rorante capillos:
Incipit & solita fundere voce preces.

Et in septimo Metamorph.

Ter se conuertit, ter sumptis flumine crinem
Irrorauit aquis: ternis & hiatibus ora
Soluit.

Ante omnia porrò lustrationum genera manus lauare ad aras accessuris hominibus erat necessarium: cùm aras ipsorum Deorū precantes essent de more apprehensuri: neque liceret illotis manibus, aut aliqua sorde pollutis ad aras accedere: quare inquit Hector lib. 6. Iliad. apud Hom.

χερσὶ δ' ἀνίπτοισι Διὶ λείβειν αἴτοπα οἶνον
ἅζομαι· οὐδέ πή ἐστι κελαινεφέϊ Κρονίωνι
αἵματι καὶ λύτρῳ πεπαλαγμένον εὐχετάασθαι.

Non decet illotis manibus libare superno
Vina Ioui, pudor hoc prohibet fecisse: cruore
Turpatum me & cæde virùm Dijs fundere vota.

Nam non modò ad aras accedere pollutis non licebat, sed neq; Deos quidem precari, qui omnem iracundiam siue indignationem in impurè precantes conuertebant, quippe cū Timarchidas in libro de coronis Asterium inquiat fulmine fuisse percussum, quia manibus impuris aram Iouis attigisset, vt patet etiam ex his carminibus:

χερσὶν ἀνίπτοισιν ῥέζων Διὸς ἥψατο βωμοῦ
τοὔνεκά μιν πυρόεντι πατὴρ κατέφλεξε κεραυνῷ.
ἔξοχα γὰρ μαθαρὸν χρὴ θνητὸν θεῖα σέβεσθαι.

Illotis manibus libans Iouis attigit aram.
Quo pater hunc vßit flagrantis fulminis igne.
Egregiè purum fas est contingere sacra.

Erat illa præterea lustrationum differentia, vt qui superis sacrificaturi essent, toti lauarentur, si fieri posset; sin autem, saltē manus, at litaturi inferis, tenui aqua tantùm irrorabantur: vt patuit ex superioribus. Polluebantur etiam qui insepultum cadauer in itinere conspexissent, nisi tenuem puluerem saltem iniecissent, vt est apud Soph. in Oedip. Tyrāno. polluebatur etiam ager vel classis, quæ inhumatum cadauer haberet, vt illud est Virg. lib. 6.

Præ-

Ayuntamiento de Madrid

Præterea iacet exanimum tibi corpus amici;
(Heu nescis) totamque incestat funere classem.

Quod nisi sepeliretur, publicæ alicuius calamitatis caussa putabatur, nisi tamen impii, & Deorum inimici planè haberentur illi qui mortui essent; tunc enim publicarum calamitatum autores erant iis regionibus, in quibus essent sepulti: nisi id oraculi iussu factum fuisset: sicuti de Oedipode scriptum reliquit Lysimachus Alexandrinus lib. 13. rerum Thebanarum hoc pacto: Οἰδίπου δὲ τελευτήσαντος, καὶ τῶν φίλων ἐν Θήβαις θάπτειν αὐτὸν διανοουμένων, ἐκώλυον οἱ Θηβαῖοι, διὰ τὰς προγεγενημένας συμφορὰς, ὡς ὄντος ἀσεβοῦς. οἱ δὲ κομίσαντες αὐτὸν εἴς τινα τόπον τῆς Βοιωτίας καλούμενον Κεὸν, ἔθαψαν αὐτόν. γιγνομένων δὲ τοῖς ἐν τῇ χώρῃ κατοικοῦσιν ἀτυχημάτων τινῶν οἰηθέντες αἰτίαν εἶναι τὴν Οἰδίπου ταφὴν ἐκέλευον τοὺς φίλους ἀναιρεῖν αὐτὸν ἐκ τῆς χώρας. οἱ δὲ ἀπορούμενοι τοῖς συμβαίνουσιν, ἀνελόντες ἐκόμισαν εἰς Ἐτεωνόν. βουλόμενοι δὲ λάθρα τὴν ταφὴν ποιήσασθαι, καταθάπτουσι νεκρὸν ἐν ἱερῷ Δήμητρος, ἀγνοήσαντες τὴν τόπον καταφανοῦς δὲ γενομένου, πέμψαντες οἱ τὴν Ἐτεωνὸν κατοικοῦντες, τὴν Θεὸν ἐπηρώτων τί ποιῶσιν. ὁ δὲ Θεὸς εἶπε, μὴ κινεῖν τὴν ἱκέτην τῆς Θεοῦ. διόπερ αὐτοῦ τέθαπται. *Cùm mortuus esset Oedipus, eúmque amici illius Thebis sepelire pararent, Thebani ob præteritas calamitates, quia is esset impius, id facere vetuerunt. tunc illi in locum quendam Bœotiæ Ceum nomine asportantes illum sepelierunt. cùm verò quædam calamitates regionem inuasissent, loci eius incolæ rati sunt caussam illarum esse, quòd ibi sepultus esset Oedipus, quare iusserunt eius amicos ipsum efferre de regione. Illi ob illa quæ contigerant ambigui quid sibi agendum sit, eum capientes in Eteonum detulerunt: qui cùm vellent eum clàm sepelire, per noctem in loco sacrato Cereri humarunt, qui locus esset ignorantes. verùm cùm res cognita fuisset, incolæ Eteoni miserunt ad oraculum qui percunctarentur, quid esset agendum: quibus responsum fuit supplicem Deæ non esse remouendum. quare ibi demum sepultus est.* at nunc de propriis ritibus qui apud nõnullas nationes quorundam Deorum fuerunt, dicamus.

De proprijs ritibus quorundam Deorum apud varios homines.

CAP. XV.

FVerunt præterea varii sacrificiorum ritus apud nõnullas nationes, vbi sacra quorundam Deorum solennia celebrarentur, quæ nullis cæteris Diis ex aliqua parte prorsus viderentur communia, quod quidem factitatum est partim stultorum hominum inscitia, & ignarorum quantum ratio & religio requirat, partim insidiis eorum sacerdotum, qui conabantur per varietatem ceremoniarum rem in precio retinere, cùm res ridiculæ potiùs iure videri possent, quæ fierent, rectè intuentibus, quàm vllã sanctitatem continere. Partim etiam fiebat hoc dæmonũ mali-

Ayuntamiento de Madrid

gnorum fraude, cùm esset adhuc potestas tenebrarum, qui per has ambages homines in seruitio retinere, & perpetuo falsæ religionis idololatriæque vinculo astringere nitebantur, neque vllam liberè respirandi animis illis superstitionibus oppressis concedebant facultatem, vt possent tantum fallaciarum secum paruimper considerare, & aliquando cognoscere quàm absurdã, quàm vanam, quàm ridiculam, quàm omni scelerum genere contaminatam religionem complecterentur. atque vt facilius cognoscere possimus quam multiplex, quámque diligens esset illorum Deorum cultus, præter illas obseruationes Deorum, temporum, victimarum, lustrationum, templorum, rituum, ac cęterorum quæ superiùs fuerunt à nobis commemorata: illud etiam poterit rem demonstrare, quòd in illis sacrificiis anniuersariis, quæ Patrenses patrio ritu Dianæ Laphyræ cognomento instituerunt, mos fuit vt sexdecim cubitorum longitudinis ligna viridia in orbem circa aram illius Deæ digererentur, atque intra hæc ipsa aridissima & aræ propinqua. Tum cœno locum in morem septi vndique obstruere consueuerunt. quibus peractis pompam cum magnificentissimo apparatu Deę transmittebant. Per eam pompam virgo nubilis, quę foret omnium pulcherrima & sapiẽtissima iudicata, sacerdotio in his sacris perfungebatur, quæ sequebatur pompam postrema omnium, bigis inuecta, ceruis pro equis currum trahentibus. deinde die postero eius diei quo pompa ad templum transmissa fuisset, cum magno finitimorum omnium tum priuatorum tum etiam publico studio sacra ritè celebrabãtur, atque intra illud aræ septum multa viuentia animalia conijcere pro victimis mos fuit: apros scilicet & hinnulos ceruorũ, caprearum, luporum, & vrsorum, & aliquando feras iam prægrãdes, tum multiplicia auium adultarum genera quibusdam plumis detractis. His addebantur semina omnium propè fructiferarum arborum, quibus intra septum iniectis ignibus immissis aridiora ligna accendebantur. quòd si qua immissarum ferarum forte aufugisset ex illo septo, astantes studiose cursitabant ad eam capiendam, atque receptas feras intra ardens septum iniiciebãt, vti testatus est Porphyrius in lib. de sacrificiis, & Pausanias in rebus Achaicis. Neque verò in illis sacrificiis arcanis quæ in honorem Heræ Deæ vocatæ celebrabantur apud Arcades, quam Neptuni filiam fuisse nonnulli crediderunt, mos fuit victimas iugulare, sicut in aliorum Deorum sacris vsus obtinuit: sed cùm victimæ complures & peropimæ illi Deæ mactarentur, pro suis cuiusque copiis artum victimarum, quem quisque primum apprehendisset casu & fortuito, præcidere iure illorum sacrorum iubebatur: quem solum artum Deæ sacrificiis offerre primum mos fuit. atque illo vsto pro primitiis, tum ad offerendas victimas accedebatur. In sacrificiis Isidis cognomẽto Tithoreæ apud

Phocenseq.

Ayuntamiento de Madrid

Phocenſes, quæ fiebant anniuerſaria, mos fuit vt horis pomeridianis homines opulentiores boues aut ceruos immolarent: qui verò magis tenui eſſent fortuna, offerrent anſeres, aut aues meleagrides, aut alias huiuſmodi tenues victimas, cùm capræ & ſues tanquam impura animalia ad illa ſacrificia omnino non admitterentur. Iubebantur autem legibus ſacrorum rituum, & inſtitutis illius Deæ, victimas illas quas offerrent, in pyram quæ fuerat extructa intra quendam adytum, demittere lineis aut byſſinis vinculis ligatas, quæ quidem omnia efficiebantur cum pompa & muſicis inſtrumentis ſtrepentibus, vti traditum eſt in hiſtoriis ab Antimenide. Atqui Cereris ſacrorum ritus is fuit apud Phigalenſes, vt nullæ victimæ cæderentur, ſed fructus conſitarum arborum, & fauos, & ſuccidam lanam ad aram porricerent, quæ ad quandam ſpeluncam extruebatur, quibus oleum poſtea ſuperinfuſum accendebatur: quæ ſacra fieri quotannis cùm publicè tum priuatim conſueuerunt, vt ſcriptum eſt à Pauſania in rebus Arcadicis. Huic eidem Deæ Chthoniæ cognomento ſiue indigenæ apud Argiuos, quanta adhiberetur diligentia in iis ſacrificiis quæ ſtatis diebus per æſtatem agebantur, patet vel ex eo ritu, quòd non modò cum pompa ſacrificuli qui annuis fungerentur magiſtratibus, agmen ducebant, quos viri ac fœminæ ſequebantur, & pueri, omnes albis veſtibus induti, coronas capitibus è multis hyacinthis intextas habentes, ſed & in extrema deinde agminis parte boues ſequebantur eximiæ præduris vinculis diſtentæ ac reluctantes, quæ ad templum attrahebãtur. eò cùm veniſſent, vnam ipſarum boum immiſſis retinaculis intrò agere mos fuit, atque foribus adſtantes vbi intromiſſam viderent, poſtes obiicere conſueuerunt. Erant in eo tẽplo aniculæ quatuor cum falcib. relictæ, quibus curæ erat bouẽ intromiſſam interficere, atque vna illarum, vbi caſus tuliſſet, collum hoſtiæ præcidere iubebatur. Tũ recluſis foribus alteram eodem ritu mactandã immittebant, atque ſingulatim quotquot offerebantur boues ab illis aniculis mactabantur. At ridiculus erat planè mos ille qui ſeruabatur in Iouis cognomẽto Poliei ſacrificiis, de quo ſcriptũ fuit à Nicocrate Cyprio in rebus patriis & à Pauſania in Atticis rebus. Nã fuit conſuetudo in illis ſacrificiis vt hordeũ cum tritico permiſtũ arę imponeretur eius Iouis, neq; vlli ſineretur ibi eſſe cuſtodes: atq; cũ bos ad parata ſacrificia ad arã accederet, eáſque fruges ſuper ara attingeret, vnus è ſacerdotib. arreptã ſecurim in bouẽ iaculabatur, ac ſtatim fugiebat. Illi qui aſtiterãt, quaſi nõ viderint percuſſorẽ, ſecurĩ in iudiciũ vocabãt tãquã autorẽ ac reã eius cædis, quę cõdemnabatur vt infringeretur. victimã verò, quia nõ poſſe viuere arbitrarẽtur, Ioui Polieo decernebãt immolari omnib. ſuffragiis, & cõmuni cõſenſu. Atqui ſi velim quã varios ritus ſacrificiorũ antiqua inſania in variis locis ac variis tẽporib. introduxit

Ayuntamiento de Madrid

commemorare, longum esset & laboriosum opus nimirum, & quod magnum volumen posset explere: quare hoc argumento scribēdi relicto de hymnis antiquorū summatim verba faciemus.

De hymnis antiquorum. CAP. XVI.

NON erit inutile fortasse neque insuaue auditu, si summatim explicemus quibus precationum generibus in sacris vterentur antiqui, quippe quòd illud non medioeriter faciat ad cognoscendam illorum vel hominum simplicitatem, vel illorum Deorum naturam qui ab iis colebantur. fuit igitur illa hymnorum forma, vt Deorum laudes, & res præclarè ab illis gestas priùs inter sacrificia decantarent, & quibus beneficiis Dii ipsi affecissent mortales, qua benignitate ciuitates complexi ac tutati fuissent, qua clementia in supplices homines esse consueuerint. atque institutum componendorum hymnorum facilè ille hymnus nobis demonstrare poterit, qui scribitur à Callimacho in laudem Apollinis, qui priùs ita decantat eius Deifacultates:

τέχνῃσ(ι) ἀμφιλαφὴς οὔτις τόσον, ὅσσον Ἀπόλλων
κεῖνος ὀϊστευτὴν ἔλαχ' ἀνέρα, κεῖνος ἀοιδόν.
φοῖβον γὰρ καὶ τόξον ἐπιτρέπεται καὶ ἀοιδή.
κεῖνου δὲ τριὰς καὶ μάντιες. ἐκ δέ νυ φοίβου.
ἰητροὶ δεδάασιν ἀνάκλησιν θανάτοιο.
φοῖβον καὶ νόμιον κικλήσκουσιν.

Arte magis varius nullus, quàm clarus Apollo.
Sunt illi artifices cantus curæ, ille sagittas,
Ille arcus curat, paritérque oracula, vates,
Suffragia, ex illo didicerunt funera primum
Differre, & gelidæ vitare pericula mortis,
Phœbum pastorémque vocabimus.

Tum paulò pòst.

Φοῖβε σ(ὲ) ἐπόνοοι πόλιας διεμέλησεν ἄνθρωποι. Φοῖβος γὰρ ἀεὶ πολίεσσι φίλος ἐστὶ κλιζομένῃσι. αὐτὸς δὲ θεμείλια φοῖβος ὑφαίνει. πέλεκέ τις τὰ πρῶτα θεμείλια φοῖβος ἔπηξε καλὴν ἐς Ὀρτυγίν.

Vrbes metiri Phœbo didicere magistro
Mortales, structas vrbes nam Phœbus amauit.
Fundamenta prior Phœbus subtexuit vrbis
Quadrimus puer, Ortygiæ quæ mœnia cernis.

Deinde commemorat idem poeta quemadmodum Pythonē perniciosum serpentem, multisque mortalibus exitium afferentem, multis sagittis confecerit, qui agrum & pecudes & omnia propinqua populabatur, vt est in eodem hymno in his:

Πυ-

Ayuntamiento de Madrid

Πυθὼ τοι κατόντι συμμίστετο δαιμόνιος θὴρ,
αἰνὸς ὄφις, τὸν ἀμφὶ σὺ κατιλάμπες, ἄλλον ἐπ' ἄλλῳ
βάλλων ἀκικὺ ὠίς· ὀν ἐπηύτησε δὲ λαὸς.
E Pythone tibi confestim bellua dira
Occurrit serpens, geminatis sæpe sagittis
Hanc occidisti; clamor sublatus ad auras.

Nam Orpheus eum seruauit ordinem in suis hymnis vt priùs virtutes & potentiam Deorum, pro quibus beneficia in homines conferre possint, commemoret per vim adiunctorum nominum. deinde precatur vt fausti felicésq; adsint, quod facilè vel ex illo perbreui hymno in Latonā colligere possumus qui ita scribitur:

Λητὼ κυανόπεπλε, θεὰ δι' δυμάτοκε, σεμνὴ,
κοιωνὶς μεγάθυμε, πολυλλίστη, βασίλεια.
εὔτεκνον Ζηνὸς γονίμαν ὡς ἵνα λαχῆσα,
γειναμένη Φοῖβόν τε, καὶ Ἄρτεμιν ἰοχέαιραν·
τὴν μὲν ἐν Ὀρτυγίῃ, τὸν δὲ κοιναῖς ἐν Δήλῳ.
κλῦθι θεὰ δ' ἱστοπόνα, καὶ ἱλεὸν ἤτορ ἔχουσα
βαῖν' ὁδὸν παίθειον τελεσσιλὺ, τέλος ὑδὺ φέρουσα.
Diua gemellorum mater Latona grauisq;
Cyaneis induta, & amabilis, edita Cœo.
E Ioue felices quoniam perpessa dolores,
Editus vt Phœbus tibi, bellatrixq; Diana est.
Edita in Ortygia hæc, in Delo est ortus Apollo.
Audito regina Dea, atq; accede benigna,
Concedens lætum finem, ad conuiuia læta.

Fuit enim mos omnibus peractis sacrificiis parari conuiuia in honorem illorum Deorum quibus illa sacrificia fuissent instituta. Illud autem fiebat illo præcipuè die quotannis, quo eos liberatos fuisse contigit ab aliqua calamitate qui illa sacrificia instituissent, vt testantur Virg. carmina in lib. 8.

Rex Euandrus ait: Non hæc solennia nobis,
Has ex more dapes, hanc tanti numinis aram
Vana superstitio, veterúmve ignara Deorum
Imposuit. sæuis hospes Troiane periclis
Seruati facimus, meritosq; nouamus honores.

atque idem poëta paulò post sacerdotes introducit ad aram Herculis laudes & res gestas canentes: in classes iuuenum ac seniorum diuisos, eúmque denique post laudes aduocantes vt lætus faustúsq; accedat, cum ita inquiat:

Tum Salij ad cantus, incensa altaria circum,
Populeis adsunt euincti tempora ramis.
Hic iuuenum chorus, ille senum; qui carmine laudes
Herculeas & facta ferunt: Vt prima nouercæ
Monstra manu geminosq; premens eliserit angues:
Vt bello egregias idem disiecerit vrbes,

Ayuntamiento de Madrid

Troiamq; ,OEchaliamq; vt duros mille labores
Rege sub Eurystheo fatis Iunonis iniquæ
Pertulerit.Tu nubigenas inuicte bimembres
Hylæumq; Pholumque manu:tu Cretia mactas
Prodigia,& vastum Nemeæ sub rupe leonem.
Te Stygij tremuere lacus;te ianitor Orci
Ossa super recubans antro semesa cruento.
Non te villæ facies,non terruit ipse Typhœus
Arduus arma tenens:non te rationis egentem
Lernæus turba capitum circumstitit anguis.
Salue vera Iouis proles,decus addite Diuis;
Et nos,& tua dexter adi pede sacra secundo.

At enim cùm illos Deos aduocarent, aues Diis illis consecratas cantu Deorum aduentum significare dicebant, vt fecit Callimachus in hymno in Apollinem, vbi cygnos canentes facit Dei aduentum, aut mare, aut æthera tranquillum,atq; omnia tristia in iucundissima conuerti ob Deorum præsentiam introducit. nam neque Thetis Achillem aduentante Deo luget, nec Niobe filiorum multitudinem: at contrà infœcunda animalia fiunt prægnantia & fœcunda,& prægnantia gemellos pariunt, & omnia crudelia ob præsentiam Dei, feritatem deponunt: quare hymnicam naturam ac suauitatem imitatus Lucretius per Veneris aduentum terram flores effundere facit, & mare ait fieri tranquillum & omnes ventos mitigari, & omnia mirificè lætari, vt est in his:

Te Dea,te fugiunt venti,te nubila cœli:
Aduentumq; tuo suaues tibi Dædala tellus
Submittit flores,tibi rident æquora Ponti,
Paccatumq; nitet diffuso lumine cœlum.

Atque vniuersa hymnorum natura ex his constabat (vt rem paucis absoluam) vt ita aduentum Deorum per hæc læticiam vbique præ se ferētibus præpararēt, corúmq;laudes & res gestas ad aras canerent,& beneficia quæ in homines contulissent,commemorarent,deinde precarentur vt faciles,benigni,felicesq; accederent ad illa sacrificia quæ sibi fierent. atque tot breuiter de hymnis dicta sint:nunc verba faciamus de victimis.

De victimis. CAP. XVII.

ERAT præterea non parua diligentia in eligendis victimis in singulorum Deorum sacrificia : cùm aliæ Deis bonis vt prodessent,aliæ malis ne obessent,cæderētur. Nam malis nigræ, bonis albæ conueniebāt, sterilibus steriles, fertilib.prægnantes; maribus mares,fœminis fœminæ. vt Telluri prægnans iuuenca mactabatur.Proserpinæ sterilis, Cereri non mares,sue, sed fœmina res sacra fiebat;at Baccho non capra,sed hyrcus mactabatur. Præterea victimę ob aliquam similitudinē aliquādo mactabantur

Ayuntamiento de Madrid

tur, vt equus Soli ob celeritatem, vt est apud Ouidium lib.1.Fastorum.

Placat equo Perses radiis Hyperiona cinctum,
Ne detur celeri victima tarda Deo.

Cereri verò primitias frugum offerri mos fuit, sicuti testatur Philippus in his carminibus;

Δρέπγμα τά τοι χώρου μικραύλακος, ὦ φιλόπυρε
Δηοῖ, Σωσικλέης θῆκεν ἀρ'ἀρότου νος.
Alma Ceres paruo, vt potuit, de rure manipios
Hos tibi Sosiclees dedicat agricola.

In eiusdem Deæ sacrificiis præterea aliquando porca offerebatur ac cædebatur, quòd esset id animal inuentis ipsius Deæ infestum, vt ait idem Ouid.

Prima Ceres auidæ gauisa est sanguine porcæ,
Vltra suas merita cæde nocentis opes.

Sic Bacchus, quia caper infestum sit animal suis inuentis, eius cæde lætari creditus est, vt ait Virg. lib.2.Georg.

Non aliam ob culpam Baccho caper omnibus aris
Cæditur.

At verò Marti furibundo taurus ferox animal immolari solitus est, & Apollini, cùm ob nimium calorẽ excitaret pestem, & fremẽti Neptuno, & implacabili Plutoni. quare ita inquit Virg. lib.6.

Sic fatus, meritos aris mactauit honores,
Taurum Neptuno, taurum tibi pulcher Apollo:
Tum Regi Stygio nocturnas inchoat aras,
Et solida imponit taurorum viscera flammis.

Ioui verò nefas erat taurum immolari rerum omnium moderatori, siue furibundum aliud animal: quia rerum omnium gubernatorem minimè omnium furibundum, aut ferum esse conuenit, sed omnem suam præstantiam in consilio & humanitate & prudentia collocatam esse putare. Est enim Imperatorium humanitas & liberalitas munus, & in rebus administrandis prudentia: quorum si quid defecerit, quo pacto vel maiorum nobilitas, vel opes amplissimæ, vel alia omnia quæ sunt extra animum possint aliquem à vulgo secernere, non video: non nisi dicamus syluestres arbores, quæ plurimum simum circa se habuerint, esse cæteris nobiliores, non quæ melioris succi fructus & mollioris produxerint. Putabatur igitur piaculum committi si quis taurum Ioui mactasset. mactabatur tamen bos arator aliquando vt Dodonæo, vti patet ex oratione Demosthenis in Midiam. Homerus in Iliade lib.τ. suem cicurẽ immolari facit Ioui & Soli, quod animal sanè non immite est, neque ferum. sic autem inquit.

ἠέ περ γὰρ τοῖς μάστιτο τεμέειν Διί τ' ἠελίῳ τε.
Mactandumq; suem Soliq; Iouiq; superno Præparet.

Sic & Theocr. in paruo Herc.

Ayuntamiento de Madrid

Ζηνὶ δ' ὄπερ ῥύξαι καθυπερτέρῳ ἄρσενα χοῖρον.
Atque marem mactare Ioui decet è grege porcum.

Lucianus in dialogo Ganymedis ait arietem Ioui etiam immolari solitum. Hom. alibi Soli, & Telluri, & Ioui agnos obtulit in sacrificiis, cùm ita inquiat:

οἴσετε δ' ἄρν' ἕτερον λευκὸν, ὁ τέρην δὲ μέλαιναν
γῆ τε καὶ ἠελίῳ· Διὶ δ' ἡμεῖς ἔσσομεν ἄλλον
Ferte agnum niueum, & nigram portabitis agnam
Telluri, Soliq;: Ioui portabimus ipsi.

Mactabantur tamẽ aliquando Libero patri cũ Apolline, & Cereri, & Iunoni iuuẽcæ iniuges, vt est apud Virgil. lib. 4. AEneidos.

mactant lectas de more bidentes
Legiferæ Cereri, Phœboq;, patriq; Lyæo,
Iunoni ante omnes, cui vincla iugalia curæ.

Illud non est visum silentio prætermittendum, quòd in rebus firmis ac stabilibus futuris, crescentes victimas adhibebant, at in parum firmis senescentes, quare ait Virg. lib. 12.

Setigeræ fœtum suis, intonsamq; bidentem
Attulit.

Dianæ cerua immolari solebat, vt ait Ouid. lib. 1. Fastorum;

Quæ semel est triplici pro virgine cæsa Dianæ,
Nunc quoque pro nulla virgine cerua cadit.

Fauno capra cædebatur, vt idem ait lib. 2.

Capripedi Fauno cæsa de more capella.

quamuis aliquando res sacra illi fiebat agna vel hœdo, vt ait Horatius lib. 1. carminum.

Nunc & in vmbrosis Fauno decet immolare lucis,
Seu poscat agnam, siue malis hœdum,

Termino Deo apud Romanos frugibus in ignem iactis, & fauis, & vino, & agno litabatur, vt ait Ouid. in 2. lib. Fast.

Inde vbi ter fruges medios immisit in ignes,
Porrigit incisos filia parua fauos,
Vina tenent alij, libantur singula flammis,
Spectant, & linguis candida turba fauent,
Spargitur & cæso communis Terminus agno.

Nymphis verò lac & mulsum conueniebant, variáque sacrificiorum genera Diis variis offerebantur, vt suo loco pertractabitur cùm de singulis agemus. atque sacrificia vel ab iis fiebant, qui ab aliquo morbo conualuissent, vel ob cõmissum piaculum quæ victimæ animales vocabantur. Aliæ mactabantur consultãdi gratia, quæ vocabantur Consultatoriæ. in his cæsis hepatis & fibrarum situs ab aruspicibus diligenter obseruabatur, ex quibus Deorum voluntatem prædicebant; nam pluribus de causis antiquis Diis sacrificarũt: nunc, vbi gratias agerent, nunc vbi aliquid peter ẽt: nũc vbi ira tos placarent: nunc autem honoris

gratia

Ayuntamiento de Madrid

gratia tantùm, vbi illos colerent. Fuerunt autem multi diuinandi modi; aut ab aspectu auium, vnde erant auspicia; aut à cibo, vnde solistimum ac tripudium; à garritu auguria, à cantu oscinæ, à volatu præterea vel dextero vel sinistro, ab afflatu diuino vaticinia, à fulgurum obseruatione, astrorúmque peritia, vt ait Virg. lib. 3 AEneid.

Troiugena interpres diuûm, qui numina Phœbi,
Qui tripodas, Clarij lauros, qui sidera sentu;
Et volucrum linguas, & prepetis omina pennæ.

Sic Ouid. primo Tristium:

Hoc mihi non ouium fibræ, tonitrúsve sinistri,
Linguáve seruatæ, pennáve dixit auis.

Diuinabant prætereà inspicientes ignem, vel aquam, vel terrã, & visis ostentis, aut prodigiis, portentis, monstris, somniis, aliisque huiusmodi signis: diuinabant etiam vates, qualis fuit Amphiaraus, vnde Iophon Gnosius oracula vatum multa carminibus complexus est. Qui consulendi caussa ad templum accedebant, omnes prius lustrabantur, deinde arietes immolabant, quorum substratis pellibus dormientes nocturna visa expectabant, de quibus fit mentio à Paus. in Atticis rebus, & à Virg. lib. 7.

Hinc Italæ gentes omnisque OEnotria tellus
In dubiis responsa petunt, huc dona sacerdos
Contulit, & cæsarum ouium sub nocte silenti
Pellibus incubuit stratis somnósque petiuit.
Multa modis simulacra videt volitantia miru:
Et varias audit voces, fruitúrque Deorum
Colloquio.

Hæc vbi contigissent, opus esse deos placare per sacrificia crediderunt, aut eorum voluntatem inquirere. Ac de sacrificiorum ritibus & obseruationibus & victimis satis: nunc reliqua prosequamur.

Quòd quales Dij, talia fuerunt postea vota & preces.

CAP. XVIII.

POterat hæc tam varia, támque diligens sacrificiorum ratio quæ superiùs ex oraculi responsis variis temporibus editis tradita est, homines fortasse compellere ad credendum aliquid subesse diuinitatis in ipsis Diis, si vnà cum puritate hostiarum quæ mactabantur, animi potius, quàm corporis sordes expurgandas esse sacrificantium idem iussisset, atque pro munditie corporis, animi integritas & fides, & temperãtia requisita fuisset. Nam qui tam diligenter tradidisset qui ritus essent seruandi in sacrificiis singulorum Deorum, & quæ victimæ immolandæ; quo pacto potuit sine obliuionis aut auaritiæ nota illud prætermittere

Ayuntamiento de Madrid

quod erat magis Dei proprium, homines admonere ſcilicet, quòd Deus fere ſolum animum ſpectat ſacrificantium, cùm reliqua terreſtria munera parui faciat; niſi fortè paraſiti & helluonis dæmonis non ſit frequentibus hoſtiarum, rerúmque ſuper altaribus vſtarum nidoribus perfrui, nulla habita ratione num illæ victimæ ab impuris latronibus, vel à viris bonis ſint oblatæ. Quòd ſi magis acceptæ Deo ſunt virorum bonorum preces, vt ſunt re ipſa; iucundioráque munera ab amicis manibus accipiuntur, illud in his prætermiſſum fuit, quòd erat magis neceſſarium, vitæ integritatem ſcilicet & æquitatem & temperantiam optimas eſſe, & Deo acceptiſſimas victimas: quibus ſi quis gratius vllum ſacrificium arbitratur, vel profanus eſt & impius, vel prorſus ignorat Dei bonitatem. Nam ſi muneribus potiùs, quàm ſanctitate & integritate vitæ Deus delectaretur, amiciſſimum Deum haberent opuleti; at pauperes & Deo & hominibus eſſent inuiſi. ſed quoniam nullum mendacium poteſt eſſe diuturnum, neque diutius capi pro veritate, cùm homines impuri fabularum figmentis poſtea induti pro Diis culti ſint, neceſſe fuit diuinitus mandata eſſe obliuioni illa quæ erant fundamentum non veræ aut probandæ religionis, vt illa veræ poſtea locum cederet. Atque cùm minimus error in principio fiat maximus in fine, inde effectum eſt vt impurorum Deorum aris & ſacrificiis impuriores ſacerdotes præficerentur, qui artificiosè homines deciperent, nullúmque fallaciarum genus prætermitterent vt ſuperſtitione oppreſſos in officio retinerent. Fuit enim legibus antiquorum ſacerorum non leue ſupplicium illis propoſitum, vt ait Dionyſius Thrax in ſecundo libro Diæreſeon, qui vel alios Deos introducerent, vel eos non colerent: quare quos in ſua religione impura retinere non poterant fallaciis, cùm altaria & templa tanquam lucri tabernæ vbique extruerentur, eos vel Deorum metu, vel legibus latis à ſacerdotibus, vel metu concitati vulgi deterrebant. nulla igitur improbitas, nullum flagitiorum genus, nulla crudelitas ab aris & à templis horum Deorum, vt ſequebatur ex his principiis abeſſe conſueuit: cùm in animalia omnium ſcelerum expertia ſæuirent, & eorum ſanguine crudeliſſimè perfunderentur; & præclarè actum fuiſſet, niſi illa feritas in homines etiam prorupiſſet. Pauca horum ex infinitis propè, vt res apertior fiat, explicemus, quæ pertinent ad horũ Deorum crudelitatem cognoſcendam. Scriptum reliquit Dionyſ. Halycar. libr. 1. magnam peſtem aliquando ortam fuiſſe in Pelaſgorum regione, atque omnia propè animalia Deorum ita interciditſe, & fœminas vel mutilos infantes peperiſſe, vel abortum feciſſe. Iſtud verò contigiſſe, quoniam orta ſterilitate agrorum, ab ea vt liberarentur, vouerant quæ optima naſcerentur, ea ſe Diis conſecraturos: mox facti voti compotes non reddiderunt quod promiſe-

miserant, cùm multo preciosiora cæteris retinuissent. Deinde sciscitantibus quo pacto liberari possent hac tanta calamitate, respondit oraculũ; ὅτι τυχόντες ὧν ἐβούλοντο, οὐκ ἀπέδοσαν ἃ εὔξαντο, ἀλλὰ προσοφείλουσι τὰ πλείστου ἄξια. οἱ γὰρ Πελασγοὶ, ἀφορίας αὐτοῖς γενομένης ἐν τῇ γῇ πάντων χρημάτων, εὔξαντο τῷ Διὶ καὶ τῷ Ἀπόλλωνι καὶ τοῖς Καβείροις καταθύσειν δεκάτας τῶν προσγεγενημένων ἁπάντων. *Quòd ea consecuti quæ poposcerant, non dedissent omnia quæ promiserant, sed preciosiora retinuissent. Pelasgi enim orta in sua regione sterilitate, vouerunt se Ioui & Apollini & Cabiris decumas omnium eorum quæ nascerentur sacrificaturos.* quod etiam testatur Euseb. lib. 4 Euangel. præpar. Mox hominum decumas fuisse ab ipso oraculo petitas ita testatur Dionys. εἰσηγησαμένου δέ τινος γνώμην, τὸν Θεὸν ἐπέρεσθαι εἰ αὐτῷ φίλον ἀνθρώπων δεκάτας ἀπολαμβάνειν, πέμπουσι τὸ δεύτερον θεοπρόπους· καὶ ὁ Θεὸς ἀνεῖλεν οὕτω ποιεῖν. *Sententiam ferente quodam Deum esse interrogandũ an sibi gratum esset hominum decumas persolui, rursus sciscitatum mittunt: quibus respondit oraculum ita esse faciendum.* Atqui omnium Deorum qui celebres fuerunt, antiquissimo propè Saturno, mos fuit hominem immolare, vt testatur idem Dionys. λέγουσι δὲ καὶ τὰς θυσίας ἐπιτελεῖν τῷ Κρόνῳ τοὺς παλαιοὺς, ὥσπερ ἐν Καρχηδόνι, τέως ἡ πόλις διέμεινε, καὶ παρὰ Κελτοῖς εἰς τόδε χρόνου γίνεται, καὶ ἐν ἄλλοις τισὶ τῶν ἑσπερίων ἐθνῶν, ἀνδροφόνους. *Fama est antiquos Saturno, veluti Carthagine, antequam vrbs euerteretur, & vt fit apud Celtas hoc etiam tempore, & in aliis nonnullis locis apud Hesperias nationes, sacra facere solitos, in quibus homines cæderentur.* nam vt ait Plut. in libello de superstitione, Carthaginenses sponte liberos huic Deo mactabant: qui verò liberos non haberent, a patribus emebant immolandos. astabant parentes, qui si lachrymauissent, aut ingemuissent, sine honore vitam in posterum degebant, ac nihilominus mactabantur filii. atque ante statuam Saturni omnia tibiis & tympanis personabant, ne puerorum dum mactarentur exaudiri posset eiulatus & luctus. Hanc postea sacrificiorum immanitatem Hercules cùm in Italiam accessisset aram Saturno erecturus, in mansuetiorem ritum commutauit, iussitque pro veris hominibus apud Italos hominum simulachra in Tyberim deiici, vt ait Ouid. in 2. Fastorum. Siue ne prorsus tollere religionem videretur, siue quòd mitiorem Deum se habiturum putaret, si rem mitigasset, ac non penitus sustulisset. Patuit igitur Ioui, Apollini, Saturno homines fuisse aliquando pro victimis immolatos, quod etiam fiebat in honorem Iunonis Carthagine. Dianæ verò, quæ nauigationem Græcorum ad Troiam impediebat, eósque Aulide retinebat, quid exposcebatur? an non necesse fuit Agamemnoni antè quàm à littore solueret, Iphigeniam illi mactare? aut nonne iussi sunt id ex oraculo facere? rem autem ita breuiter attigit Virgil. lib. 2. AEneid.

Ayuntamiento de Madrid

Suspensi Eurypilum scitatum oracula Phœbi
Mittimus, isque adytis hæc tristia dicta reportat:
Sanguine placastis ventos, & virgine cæsa,
Cùm primùm Iliacas Danai venistis ad oras.

& Luc. lib. 1. meritò inquit;

Religio peperit scelerosa atque impia facta:
Aulide quo pacto Triuiai virginis aram
Iphianasseo turparent sanguine fœdè.

Euripides enim luculentissimam tragœdiam composuit, de ipsa Iphigenia in Aulide, in qua omnem hanc sacrificii crudelitatem declarat. Neque tamen prætermittenda duxerim hoc in loco, quæ de Iphigenia fabulantur, ad excusandam illorum Deorum crudelitatem ac feritatē. Scripsit Phanodemus historicus Iphigeniæ misericordia commotam Dianam illam in vrsam vertisse: at verò Nicander in iuuencam, alii in ceruam, alii in anum edentulam. quare cùm minimè cognita fuisset, in Scythiam profugit ad Dianæ templum, ibique in omnes Græcos hostilem animum exercens, illos eidem supplicii generi addixit, cui ipsa antè quàm fugeret, addicta fuerat. Hesiodus verò in eo libro quem scripsit de claris mulieribus, Iphigeniam neque cæsam fuisse, neque in belluam mutatam tradidit, sed à Diana Hecaten factam fuisse. in Sardo præterea insula, quæ non procul distat ab Herculis columnis, senes qui ad septuagesimum ætatis annum accessissent, à suis filiis ridentibus in Saturni honorem lignis cędi solebant, deinde è præcipiti loco deiiciebantur: vnde ductum est prouerbium risus Sardonici, sicuti scripsit Timæus historicus in rebus Deliacis. Neque tamen solis Diis, sed hominibus etiam, & manibus mortuorum homines cædebantur. Memoriæ proditum est in Taurica regione præterea, cui Thoas iis temporibus imperabat, eam fuisse sacrorum legem, vt quicunque eò delati maris tempestate fuissent, vel quicunque denique aduenissent, ii mactarentur pro victimis Dianæ Tauricæ; quod licet ex Iphigenia in Tauris Euripidis cognoscere: qui etiam impuram esse illam religionem inquit his versibus:

τὰ τῆς θεοῦ δὲ μέμφομαι σοφίσματα,
ἥ τις βροτῶν μὲν ἥντις ἅψηται φόνου,
ἢ καὶ λοχείας, ἢ νεκροῦ θίγῃ χεροῖν,
βωμῶν ἀπείργει μυσαρὸν ὡς ἡγούμενον.
αὐτὴ δὲ θυσίαις ἥδεται βροτοκτόνοις.
Deæ probandam non puto sententiam:
Quæ si quis impetiuerit quem, vel thorum
Concusserit mœchus, vel attingat manu
Cadauer, arcet à suis altaribus.
At ipsa cæso gaudet in sacris viro.

Scriptum tamen reliquit Herodotus in Melpomene non Dianæ

sed

ſed Iphigeniæ Agamēnonis filiæ naufragos in Tauris, qui eo appuliſſent, aut quicunque è Græcis capti fuiſſent, immolari ſolitos. Immolabantur Marti præterea homines apud Scythas, vt idem teſtatur hoc ritu: ὅσους ἂν τῶν πολεμίων ζωγρήσωσιν, ἀπὸ τῶν ὁκατὸν ἀνδρῶν ἄνδρα ἕνα θύουσι τρόπῳ οὐ τῷ αὐτῷ ᾧ καὶ τὰ πρόβατα, ἀλλ' ὁ τεροίῳ. ἐπεὰν γὰρ οἶνον ἐπισπείσωσι κατὰ τῶν κεφαλέων, ἀποσφάζουσι τοὺς ἀνθρώπους ἐς ἄγγος, *quoſcunque ex hoſtibus viuos ceperint, ſingulos è centum hominibus deligunt, quos non eodem modo quo pecudes mactant, ſed longè diuerſo. vbi enim vinum in capita effuderint, homines in quoddam vas iugulant ſanguinem eorum colligentes.* nā cùm Martem pręcipua religione colerent, id in Martis honorem faciebant. An verò humanior fuiſſe exiſtimandus eſt Neptunus? is enim Idomeneo in patriam è bello Troiano redeunti eam immiſit tempeſtatem, vt coactus ſit promittere ſe Neptuno ſacrificaturum quod primum ex animalibus ſibi exeunti è naui obuium fuiſſet: mox cùm filius primus occurriſſet, eum ſacrificare neceſſe fuit. Lunæ quoque in Albania, quæ regio non procul diſtat à mari Caſpio, homo immolari ſolebat, cùm maximè omnium Deorum Luna ibi coleretur: nam multi è ſeruis numine afflati ibi diuinabant, quorum qui plurimum numine correptus eſſet, ſolus per ſyluam errans ſacra catena comprehenſus à ſacerdotibus vinciebatur, ſumptuoſéque & opiparè per annum nutriebatur; deinde cum aliis hoſtiis ad Deę ſacrificia mactandus ducebatur: vt ait Str. libr. 11. Neque Lacedæmonii quidem, qui vitæ ſeueritate ac prudentia cæteros homines antecellere ſtudebant, hanc ſuperſtitionem effugere potuerunt. nam, vt ſcribit Pauſ. in Laconicis, Orthiæ ſiue Lygodeſmæ Deæ nuncupatæ, quæ eſſe Dianæ ſtatua putabatur è Tauris eò ab Oreſte & Iphigenia deportata, homines ſorte deſtinatos immolabant: quem poſtea ritum Lycurgus ad puberes tranſtulit. atque iidem Pherecydem ſapientem mactarunt, & pellem ob quoddam oraculi reſponſum aſſeruarunt regibus, vt ait Plut. in Pelopida. cùm à cædibus res incepta eſſet, quam commiſerunt Aſtrabacus & Alopecus Irbi filii vbi reperto Deæ ſimulacro mente capti ſunt, atque inter ſacra ipſius Deæ reſponſum mox eſt ab oraculo illam aram humano ſanguine aſpergi oportere. atque cùm priùs mactandi ſorte ducerentur, deuentum eſt tantùm ad plagas, vt ita ſanguine nihilominus imbueretur. præerat ſacris ſacerdos fœmina, quæ tamdiu paruam & leuem Deæ ſtatuam ſuſtentabat, dum pueri cæderentur: at verò ſi illi quibus datum erat negotium cædendi, miſericordia ducti ob formam aut claritatem epheborum parciùs aut leniùs hoc facerent, ita fieri graue ſignum dicebatur, vt ſacerdos illud non poſſet ſuſtinere, vt ait Silenus Chius in fabuloſis hiſtoriis. Huic eidem Deæ cognomento Triclariæ, virgo & puer mactabantur apud Achæos, vt eſt in Achaicis Pauſ. Quid opus eſt Leucadum ri-

Ayuntamiento de Madrid

tum commemorare? illi enim quotannis auertendæ Deorum & Apollinis præcipuè iræ impurum aliquem hominem deligebant, quem mactare consueuerunt: sed postea mutatus fuit ritus, cùm è specula deiectum multis pœnis & auibus alligatis seruandum curarent, ita tamen vt extra patriam postea incolumis deportaretur, vt ait Strab. libro 10. nam Semnonum, Druidarum, Lycæarúmque & Pergæarum victimarum consuetudinem silentio præteribo, & aliarum nationum, qui homines Diis immolare solebant. Hoc vnum dicam, cum tanta Deorum crudelitate, támque impia religione, nullam omnino probitatem esse potuisse. quid enim feritatis ac sceleris ab horum Deorum impurissimis aris abfuisse putandum est? neque verò in singulos homines tantum aliquando sæuierunt, sed in vniuersos exercitus. nam cùm Brennus Gallorum imperator insignem cladem accepisset à Græcis, cum quibus acie dimicauerat, mox per noctem Panos furore cum reliquiis exercitus agitatus est, atque Gallicæ acies inter se ita dimicauerunt, vt penitus fuerint deletæ. Cùm igitur homicidiorum omnisque crudelitatis autores Deos haberent antiqui, non est mirum, si pro cædibus, & adulteriis, & rebus huiusmodi impuris vota concipiebant. Nam cùm crudeles essent illi Dii, tum auaritia maximo vitiorum omnium præcipuè laborabant: quare facilè muneribus ad omnem improbitatem, omniáque peccata hominibus dimittenda adduci posse censebantur. Idcirco præclarè dictum est ab Euripide in Medea:

πείθειν δῶρα καὶ θεὸς λόγος.

Fama est Deos parere donis cœlites.

& id ab Ouid. lib. 2. de arte:

Munera (crede mihi) placant hominésque Deósque.
Placatur donis Iupiter ipse datis.

Sed quid opus est pluribus? Iupiter ipse cùm esset vrbem Troianam Græcis diripiendam concessurus, non crudelitatem quidem aut insolentiam victorum, neque Troianorum vel iustitiam, vel probitatem tanti facit, quanti sacrificiorum iacturam, quæ sæpius à Priamo & à reliquis Troianis capiebat, cùm ita inquiat in primo Iliad.

αἰ γὰρ ἴσον ἠελίῳ τε καὶ ἀστερόεντι
ναιέτασκον πόλιες ὅσ' ἐχ Τροίῃ αἰθομένοιο,
πάων μοι ὤφελ' κῆρ πίσκετο Πρίαμος ἠρὴ
καὶ Πρίαμος, καὶ λαὸς ὁ μελίφρονος Πριάμοιο.
ἠ γὰρ μοι ποτὲ θυμὸς ἐδεύετο δαιτὸς ἐίσης,
κοιζῆς τε, κνίσσης τε, τὸ γὰρ κάχουσιν θεοὶ ἡμέας.

Quæ sunt sub cœlo, & splendentis lumine solis
Oppida culta viris mortalibus, omnibus vna
Troia fuit dilecta magis mihi: gratior vna,

Et Prid-

Ayuntamiento de Madrid

Et Priamus, Priamique domus, regnúmque: nec aræ
Nidore aut libis caruit, quæ munera Diuúm.

Qui enim fieri potest, vt iustus & bonus sit is Deus, qui bonam, piam aliquam ciuitatem esse fateatur, & tamen illam euertẽdam concedat nulla satis honesta sui consilii reddita ratione? Sic etiã Neptunus Aeneam ab Achille liberaturus nullam protulit Aeneæ probitatem, sed verebatur ne muneribus & sacrificiis in posterum careret, vt est in lib. 7. Iliad.

κεχαρισμένα δ' αἰεὶ
δῶρα Θεοῖσι δίδωσι, τοὶ οὐρανὸν εὐρὺν ἔχουσιν.
gratissima semper
Dona Deis offert, qui cœli regna frequentant.

Non est igitur mirum si sæpius est ad parricidia accersitus Iupiter, cùm ita esset auarus, vt pro acceptis muneribus ad omnia scelera conniueret. quare iure propè optimo Diis omnibus crudelior appellatur à Philætio in lib. φ. Odyss.

Ζεῦ πάτερ, οὔ τις σεῖο Θεῶν ὀλοώτερος ἄλλος·
οὐκ ἐλεαίρεις ἄνδρας.
Iupiter haud quisquam Diuûm mortalibus est te
Sæuior, atque serus magis: haud miserere virorum.

Iure igitur Pallas eum & insanum & malum vocat in lib. θ, Iliadis in his;

ἀλλὰ πατὴρ οὐμὸς φρεσὶ μαίνεται οὐκ ἀγαθῇσι,
σχέτλιος, αἴεν ἀλιτρὸς ἐμῶν μενέων ἀπερωεύς.
Sed pater ipse meus vesana mente maláque est,
Infelix, atque iniustus, mea numina vertens.

Atque Achilles libro vltimo Iliad. omnium malorum omniúmque calamitatum autorem Iouem esse demonstrauit his versibus:

οὐ γάρ τις πρῆξις πέλεται κρυεροῖο γόοιο.
ὣς γὰρ ἐπεκλώσαντο Θεοὶ δειλοῖσι βροτοῖσι,
ζώειν ἀχνυμένους, αὐτοὶ δέ τ' ἀκηδέες εἰσί.
δοιοὶ γάρ τε πίθοι κατακείαται ἐν Διὸς οὐδεὶ
δώρων οἷα δίδωσι κακῶν ἕτερος δὲ ἑάων.
ᾧ μὲν κεμμίξας δώῃ Ζεὺς τερπικέραυνος,
ἄλλοτε μὲν τε κακῷ ὅγε κύρεται, ἄλλοτε δ' ἐσθλῷ.
Nil prosunt lacrymæ, nec tristia pellere possunt:
Fata Dei statuere viris mortalibus ista,
Vt viuant tristes, ipsi mala nulla verentes.
Dolia bina iacent Iouis in penetralibus altis
Muneribus repleta, bona hic sunt, idque malorum
Plenum est. Ista viris miscens dat Iupiter ipse,
Nunc mala multa haurit, nunc & bona plurima cepit.

Non solùm in his malorum autorem Iouem putauit Homerus, sed etiam inconsideratum & temerarium, qui non consi-

Ayuntamiento de Madrid

lio & ratione, sed vt sors obtulerit, bona cuique dispenset. sic igitur Euripides etiam in Hecuba illum malorum autorem facit:

ἀλλ' ὄλεσέν με Ζεὺς, τρέφει δ' ὅπως ὁρῶ
κακῶν κακ' ἄλλα μείζονι' ἡ τάλαιν' ἐγώ.
Nec Iupiter me perdidit, seruauit vt
Peiora multo cernerem infelix ego.

Sed Venus non solùm Iouem, verùm Deos omnes inclementes vocat apud Virg. lib. 2. Aeneid. quia Troiam propter inuidiã & ob accepta à Græcis munera euerterint: sic enim inquit;

Non tibi Tyndaridis facies inuisa Lacenæ,
Culpatúsue Paris, verùm inclementia Diuûm
Has euerrit opes, sternitque à culmine Troiam.

Idem Iupiter Iunonis illecebris ductus auctor fuit violandi fœderis quod percussum fuerat inter Græcos & Troianos, vt est in lib. 4. Iliad. cùm Palladem iusserit in aciem Troianorum descendere, eósque impellere ad fœdus violandum.

ὣς ἔφατ', οὐδ' ἀπίθησε πατὴρ ἀνδρῶν τε, θεῶν τε,
αὐτὰρ ἐπ' Ἀθηναίην ἔπεα πτερόεντα προσηύδα.
Αἶψα μάλ' εἰς στρατὸν ἐλθὲ μετ' Τρῶας καὶ Ἀχαιοὺς
πειρᾶν θ' ὅππῃ Τρῶες ὑπερήφανοί αὖτε Ἀχαιοί
ἔρχωσι πρότεροι ὑπερόρκια δηλήσασθαι.
Annuit his dictis hominum pater, atque Deorum,
Palladáque accersens ad sese hæc inde profatur:
Protinus in Troum & Græcorum castra recede,
Experiare volo Troiani, primi vt Achiuos
Marte petant, primi percussúque fœdera rumpant.

Atque cùm leuissimi hominis & impuri sit dicere mendacium neque hoc quidem vitio caruit Iupiter, qui ita fuit mendax ab Hyrtacide vocatus, vt est in lib. μ. Iliad.

Ζεῦ πάτερ, ἦ ῥάνυ καὶ σὺ φιλοψευδὴς ἐτέτυξο
πάλχυ μάλα;
Iupiter an mendax pater es; nec iam vlla loquenti
Danda fides?

Cùm fuisset Apollo etiam autor crudelitatis creditus, sæpius fuit ad cædes inuocatus, mortalésque ad cædes faciendas sæpius adiuuit, vt testantur illa carmina Virg. lib. 6.

Phœbe graues Troiæ semper miserate labores,
Dardana qui Paridis direxti tela manúsque
Corpus in Æacidæ. & lib. 9.
Dextra mihi Deus, & telum quod missile libro,
Nunc adsint.

& Hom. lib. ζ. Iliadis;

νῦν δ' αὖτ' ἐμὲ φίλη Ἀθήνη.
δὸς δέ τε μ' αὖ ῥαδίως κλέειν, καὶ ἐς ὁρμὴν ἔγχεος ἐλθεῖν.
Rursus amica mihi concedito Pallas.

Cædere

Ayuntamiento de Madrid

Cædere dáque virum, ac forti concurrere telo.

Enimuero multò sunt etiam crudeliores Polynicis preces apud Euripidem in Phœnissis, cùm ita inquiat:

ὦ πότνι' Ἥρα, σὸς γάρ εἰμ', ἐπεὶ γάμοις
ὄζευξ' Ἀδράστου παῖδα, καὶ ναίω χθόνα.
δὸς μοι κτανεῖν ἀδελφόν, αὐτόχρη δι' ἐμὴν
καθαμματοῦσαι δεξιὰν νικηφόρον.
Iuno verenda sum tuus: nam nuptijs
Iunxi ego Adrasti filiam, terram incolo,
Concede fratrem occidere, & victoria
Dextram cruentam ferre fratris sanguine.

Et quod peius est, non deterretur vel cognita turpitudine petitionis ab illis tam impuris precibus, cùm inquit:

ἄιχιστον αἰτῶ στέφανον, ἡμοῖχοῦ κτανεῖν.
Occidere affinem peto, hæc turpissima est
Corona.

Aduocabantur ad furta etiam Dii antiquorum, qui latronibus & insidiatoribus fauere putabantur, cùm essent pleni omnis impunitatis. quare ita scripsit Horatius in epistolis:

Iane pater clarè cùm dixit Apollo,
Labra mouet metuens, audiri pulchra Lauerna
Da mihi fallere, da iustum, sanctúmque videri,
Noctem peccatis, & fraudibus obijce noctem.

Multi denique ad cædes, ad flagitia complura, ad latrocinia, ad adulteria ab his Diis se adiuuari crediderunt, & non dubitarunt vt adiuuarentur precari: quippe cùm intelligerent vel innocentissimos homines per hos Deos grauissima supplicia subiisse, cùm vel vnus Hippolytus in mentem veniret. Enimuero, quia nihil diuturnum est, quod ad extremam improbitatem venerit: multo fuit tolerabilior, quàm hos pro Diis colere, illa Cyclopis sententia, quæ homines ad voluptates, vitæque suauitates percipiendas hortatur: quæ vniuersam illam religionem euertit. ita enim inquit apud Euripidem in Cyclope:

ἡ γῆ δ' ἀνάγκη κἂν θέλῃ, κἂν μὴ θέλῃ,
τίκτουσα ποιεῖ τἀμὰ παμβοτά,
ἀ' ἐγὼ σέβω θεοὺς, πλεῖστον μοὶ, θεὸς ὁ δ' οὗτος,
ἡ τῆς μεγίστης γαστρὸς τῆσδε δαίμων,
ὃς τοῦτο πεῖνα κἀφαγεῖν τοὐφ' ἡμέρας,
Ζεὺς οὗτος ἀνθρώποισι τοῖσι σώφροσι,
λυπεῖν δὲ μηδ' ἐν αὐτόν.
Necesse terra sit volenti, siue non,
Herbas creare, pinguis vt sit grex meus,
Nulli Deorum, sed mihi quem nutrio,
Et huic Deorum maximo ventri: viris
Vt solus est hic Iupiter prudentibus.

Ayuntamiento de Madrid

Bibendi, edendi vt lex diebus singulis
Viuendi & vsque suauiter.

Hoc autem consilium est non hominis, sed filii Neptuni, & Iouis ipsius nepotis, cui vanum fuisse illum Deorum cultum facilè credi potest. at contra fieri non potest, vt ille suauiter viuat, nullâque tristitia afficiatur, qui totus feratur ad voluptates, nulla habita ratione innocentiæ, cùm illa sola omnem vitæ suauitatem largiri possit. Sed quid opus pluribus? tanta fuit horum Deorum crudelitas, vt Læsionem, quam Aten vocarunt, Iouis ipsius filiam esse tradiderit Homerus lib. 7. Iliad. quamuis Dei sola proprium sit beneficentia:

πρόσθεν Διὸς θυγάτηρ Ἄτη, ἣ πάντας ἀᾶται.
A te prisca Iouis proles, quæ læserit omnes
Mortales,

Patet ex iis quæ hactenus dicta sunt, vt arbitror, quod talia fuerunt hominum vota qualia Deorum sacrificia, & quales Dii ipsi credebantur, à quib. viuendi rationem acceperant, & quòd omnibus vitiis credebantur Dii illi fuisse contaminati, & quòd nulla vel religio vel ciuitas, quę ad summũ malitię peruenerit, diuturna esse potest. nunc consideremus quales Dii inter se fuerunt.

Quales Dij inter se fuerunt. CAP. XIX.

NEQVE mirum est sanè Deos tam sæuos erga homines extitisse, atque omnia discordiæ, crudelitatis, & perfidiæ semina in homines à Diis ipsis manasse, cùm tanta fuerit iam inde ab initio inter hos Deos contentio, quantam neque cœlum, neque terra capere potuit. Quod si sceleratum est illum armis persequi, à quo aliquod magnum beneficium acceperis, profecto sceleratissimus fuit Saturnus, qui illum insecutus est, à quo huius lucis vsuram acceperat. Verùm non solum insecutus, est, sed etiam captiuo virilia membra amputauit, vt testatur Ouid. in Ibim;

Saturnus vt illas
Subsecuit partes, vnde creatus erat.

Hoc paternum exemplum cùm sibi ante oculos ad imitandum Iupiter proposuisset, Saturnum patrem & ipse cum armis insecutus est, & in Italiam confugere compulit à quo, cùm apud Ianum regem in Italia latuisset, quædam pars Italiæ Latium fuit appellatum, vt est apud Virg. lib. 8.

Primus ab ætherio venit Saturnus Olympo,
Arma Iouis fugiens, & regnis exul ademptis.
Is genus indocile ac dispersum montibus altis
Composuit, legesq; dedit; Latiumq; vocari
Maluit, his quoniam latuisset tutus in oris.

Iam

Ayuntamiento de Madrid

Iam verò quanta fuit Saturni feritas, qui suos filios vorabat? an potest is esse tolerabilis in alios, qui tam fuit ferus in suos filios? an potest aurea ætas, hoc est iustitiæ, humanitatis, pudicitiæ, æquitatis plena administratio sub hoc rege fuisse, qui tam impius in parentes & in filios suos extitisset? sed neque Iupiter quidem omnes contentiones patre de regno deiecto sustulit: neque regnum quietum possidere potuit, cùm Gigantes, quasi paternæ iniuriæ vltores, in illum conspirarint, eúmque penè de regno deiecerint. Enimuero cùm hæc quoque certamina absoluisset, victoriámque fuisset consecutus, non tamen regnum quietum possedit, sed omnes propè Dii in illum aliquando insurrexerunt, atque ab affinibus penè fuit in vincula coniectus, vt est apud Hom. lib. 1. Iliad.

ὅ τ' ἔφη σθ' ἅ κε λαιν εφέ ι Κρονίωνι
ὅ τι ἐν ἀθανάτοισιν ἀφ κέα λοιγὸν ἀμυῦαι,
ὁππότε μιν ζυνδ ῆσαι ὀλύμπιοι ἤθελον ἄλλοι,
Ἥ ρη τ', ἠδ' Ποσ ειδάων, ἠ παλλὰς Ἀθήνη.
Dixeris vt superos inter depellere pestem
Te potuisse Ioui Saturni sanguine creto:
Cælicolæ voluere Iouem vt vincire tonantem,
Neptunus, Iunóque & Pallas.

Præclarum sanè regnum, ac verè dignum, vt eius rex beatus appelletur, in quo neque coniux, neque soror, neque filia, nec frater fuit amicus. Neque tamen inter se solùm inimicitias hi Dii exercuerunt perpetuas, verùm etiam tãtum autoritatis ac virium hominibus alius in alium tradiderunt, vt sæpius ab hominibus fuerint vulnerati: sicut Iuno ab Hercule sagitta, vt ait Hom. lib. 4. Iliad.

τλῆ δ' Ἥ ρη ὅτε μιν κρατερὸς παῖς Ἀμφιτρύωνος
δεξιτερὸν κατὰ μαζὸν ὀϊστῷ τριγλώχ ινι βεβλήκει.
Perpessa est Iuno cum filius Amphitryonis
Percussit dextram mammam, petiitque sagitta.

Vulneratus fuit etiam Pluto ab eodem, vt est in his:

τλῆ δ' αἰδ ης ἐν τοῖ πελώριος ἀκυὶ ὀϊστὸν,
εὖτε μιν αὐτὸς ἀνὴρ υἱὸς Διὸς αἰγιόχοιο
ἐν πύλῳ ἐν νεκύεσσι βαλὼν ἀδ ώρησεν ἔδ ακεν.
Passus & est Pluto horrendus, cùm dira sagitta
Intulit huic vulnus nati Iouis huius; & ille
Inter defunctos duros tulit inde dolores.

Quin etiam Mars ipse belligerantium Deus, mortalium arma effugere non potuit, vt est apud eundem Hom. in his:

τῆ ῥά μινοῦ τα τυχὼν, διὰ δὲ χρόα καλὸν ἔδαψεν·
ἐν δὲ δόρυ ἀπάσεν αὖτις, ὁ δ' ἔβραχε χάλκεος Ἄρης.
Huic pulchrámque cutem lacerat, ferróque cecidit,
Extrahit hinc hastam, Mars alta voce boauit.

BIBLIOTECA MUNICIPAL MADRID

Ayuntamiento de Madrid

Idem postea ab Oto & Ephialte fuit in vincula coniectus. fuit Venus etiam vulnerata à Diomede. atque longum esset sanè cõmemorare quot incommoda Dii passi fuerint ab hominibus. facilè igitur adducor, vt durissima illorum hominũ ingenia fuisse credam, quibus erat religionis & Deorum metus in animis imprimendus, cùm virorum bonorum exemplis, & sapientum oratione eò adduci non possent: sed essent vel sceleratorum, quos ipsi admirabantur, autoritate vel implicitis fabularum figmentis ad Deorum cultum adducendi. nam hæc omnia tradita sunt ab antiquis nulla alia de caussa, nisi vt homines ad probitatem instituerent, & res naturæ aperirent obscuras, vt suis locis explicabimus.

NATALIS COMITIS MYTHOLOGIÆ,

LIBER SECVNDVS.

De vno rerum omnium principio & autore Deo.

EXPLICATA sunt à nobis superiùs nonnulla quæ ad antiquorum Deorum naturam cognoscendam pertinebant: & quales illi erga homines, & quales inter se fuerint patefecimus, & quòd nullus denique fuit illorum sempiternus, nisi cùm eorum nominibus pro rerum naturalium formis antiqui sapientes vterentur. Nunc autem consequens est vt demonstremus vnum fuisse rerum omnium principium, vnúmque autorem, per quem omnia procreata fuerint, & in lucem edita, cùm nullus ex iis Deus fuerit, vt dictum est; neque plures Dii simul esse possint. Sed hoc quoad fieri poterit quàm breuissimè explicemus, quoniam hæc vna disputatio vel magnum volumẽ posset implere, si quæcunque necessaria sunt, inuestigemus. Nam cùm rerum multarum sub eadem forma positarum numerus imbecillitatem arguat singularum, quia procreatione filiorum indigeant, & morti sint obnoxiæ, frustra in tanta Deorum multitudine colenda laborauimus, quia & illi nos aliquando deficiẽt, & semper noua vota Diis iunioribus erunt concipiẽda. At quid aliud sexus significat quàm interitum? quod enim oritur, & intereat aliquãdo necesse est: quia omnia quæ oriũtur, constant ex quibus-

Ayuntamiento de Madrid

quibusdam principiis, in quæ denique soluuntur. Si omnes Dii sint mares, aut fœminæ, & ad procreandum apti, nihilq; producant, multo magis sequetur absurdum: frustra enim potest is qui nunquam vim suam exercet. quare vbi sit sexus, ibi procreare necesse fit, atque ibidem Dei natura sempiterni esse non potest. Erit igitur necessariò vnus Deus, qui neque genitus erit, neque generabit ex se alium, cuius substantia ab ipso dissideat. Nam veri piiq; theologi Deum generare Filium tradunt, sed eiusdem substantiæ: & idem immortalis existens, cùm ex nullis principiis constet, nullum sortitus est temporis principium. Rursus cùm sit principii expers, potentia existet infinita, quoniam finitorum corporum rerumque omnium finitarum, finita est pro corporis ratione potentia & virtus: quare omnipotens fuit meritò ab antiquis appellatus. & cùm nullus ante Deum visus sit, cùm primus is extiterit, dictus est Protogonus siue primogenitus ac φανὴς, vt est apud Orpheum in Hymnis. erit is igitur rerum omniũ quæ sunt autor necessario existimandus. Enimuero cùm magna fuerit intersapientes de naturalium corporum materia disceptatio, quòd alii vnum, alii plura rerum naturalium principia generationi subiicerent, nemo tamen adeò fuit inops consilii, qui plures Deos opifices introduxerit. Nam & Thales Milesius vnus è septem sapientibus, aquam rerum omnium principium ratus, mentem inquit cuncta ex illa formasse, & Anaxagoras Clazomenius cùm è similibus inter se paeticulis corpora naturalia consistere credidisset, inutilem earum præsentiam est arbitratus, nisi opifex ad eas inter se componendas, accessisset, quem diuinã mentem appellauit, cuius hoc celeberrimum carmen circumfertur;

νοῦς ἐστι διακοσμῶν τε πάντων ἄπειρον.

Mens autor vna est omnium quæ cernimus.

Pythagoras Samius principia rerum omnium numeros ratus, cùm monadem ac binarium introduceret, materiam scilicet & opificem, Deum in medium protulit, quem per monadem significauit. Empedocles Agrigentinus post elementa quatuor, quæ tanquam generationis materiam introduxit, quòd videret ea esse per se segnia & inutilia, amicitiam opificem & conciliatricẽ, dissidium corruptionis caussam putauit. Socrates & Plato post materiam & ideam, quæ vt formæ exemplar intelligitur, Deum addiderunt generationis autorem. Zeno Citieus cùm formam nusquam sine materia posse consistere crederet, solam materiam & Deum cuncta efficere dixit, quòd ex iis forma oriretur cùm ad opus accederent. Anaximander qui infinitum, Anaximenes qui aerem, Heraclitus qui ignem, Epicurus qui corpora solida, non creata, sempiterna, mente percepta, quas atomos vocat, Aristoteles qui materiam & formam, principia

Ayuntamiento de Madrid

putarunt esse omnium, cùm nihil de opifice dixerint, aut simulantes de Deo quidpiam dixerunt, nullumq; crediderunt esse, aut eum res humanas non curare putarunt. Quî enim potest quod nusquam est existenti accedere sponte sua, & à nemine accersitum? aut id quod neque rationem in se habet, neque cognitionis initium, quomodo potest rem tam præclaram ad se accersire, & vt ad se veniat impetrare? An fieri potest vllo tempore poculum vel si sit argentum, nisi artifex ad poculi formam illud perducat? nunquã profectò forma sua spõte accedet ad argentum, neque argentum illam non audientem omnino vllo tempore aduocabit: quæ res vt in iis quæ sunt artis, ita in naturæ actionibus continet: nihil enim fieri potest, quod non fiat diuina prouidentia. Quare mihi valde ridiculi videntur illi qui omnia fortunæ attribuunt, mundumque ipsum ex minimis corporibus assiduè celeritérq; fortuito & temerario motu agitatis multis in vnum cõglomeratis coagmẽtatum fuisse censuerunt: qualis Epicuri & Democriti fuit opinio. Nam tametsi de Deo nescio quid balbutiebant, tamen in idem prope cum Diagora Milesio & Theodoro Cyrenensi, Eumeróque Tegeate receciderũt. Patet igitur neque sine opifice Deo quidquam fieri posse, nec Deos esse plures; sed vnum & eundem sempiternum, & cuius infinita sit potentia, & eum esse rerum omnium autorem, qui neque mas est, neq; fœmina. at num Iupiter is sit ab antiquis appellatus, an alius fuerit Iupiter, nunc perquiramus.

De Ioue. CAP. I.

AGE verò Iupiter is, quem patrem hominum, ac Deorum regem appellarunt antiqui, quid diuinitatis habuerit, aut quam originem nunc inuestigemus. Sed quoniam non vnus, at plures Ioues fuerunt, idcirco varia loca in quibus natus sit, variæque educationes, & variæ res gestæ Iouis à variis scriptoribus referũtur. Nam Iupiter, qui Saturni filius fuit, ad quem omnia prope aliorum facinora referuntur, modò in Creta, modò Thebis, modò in Arcadia, modò apud Messenios natus esse dicitur; cùm nullo pacto fieri possit vt hæc inter se tam diuersa consentiant. Nam tametsi multas educationes propter varios rerum euentus vni facilè quis accommodauerit, tamen vt idem multis in locis natus sit, fieri omnino non potest. Quòd autem multæ ac variæ fuerint nationes, quæ apud se natum Iouem gloriarentur, testatur Pausanias in Messeniacis, vbi longum & difficile fore inquit populos enumerare, qui Iouem apud se natum & educatum affirmarunt. Verùm cùm Ioues plures extiterint, tum omnes Reges Ioues appellabantur antiquitus, vt ait,

Isacius

Ayuntamiento de Madrid

Isacius his verbis; Δίας οἱ παλαιοὶ πάντας ἐκάλουν τοὺς βασιλεῖς; Ioues Reges omnes vocarunt antiqui, & Zezes in varia historia; τοὺς βασιλεῖς δ' αὖθις καὶ τὸν Δίας ἐκάλουν πάντες: Reges autē olim Ioues vocarunt omnes. Ea causa factū illud est, quòd Iupiter is qui primus ita fuit nominatus, præclara in mortales beneficia, & in Athenienses præcipuè, contulit. Nam rudes adhuc populos legibus à se constitutis parere persuasit; certa matrimonia instituit; ferino more viuētes ad cultum Deorū erexit; omnia diuina prouidentia gubernari demonstrauit; arasque, & sacerdotes, & ceremonias illis instituit; qui cùm Arcas esset, & obscuro loco natus, pro animi virtutibus ignobilitatem corporis occultantes homines beneficiis affecti Aetheris illum & Diei filium esse tradiderunt: quod ego nihil aliud significare voluisse crediderim, quàm veritatis & sapientiæ. Vt igitur Cæsares omnes Romanorum Imperatores ad primi Cæsaris auspicium vocati fuerunt, ita Ioues Reges omnes ad Iouis Arcadis auspicium dicti sunt ab antiquis. Cùm verò omnia postea & Arcadis & cæterorum eius nominis facinora vni Saturni filio Ioui tertio attributa sint à poëtis, reliquis omissis, qui ortus & educatio ipsius extiterit, perquiramus. Scriptum reliquit Pausanias in Messeniacis, fontem fuisse in Ithomes iugo, cui nomen Clepsydræ, in quo ab Ithome & Neda nymphis nutricibus Iupiter, à Curetibus ob metum Saturno surreptus, lotus fuerit: atque cùm Iouis incunabula Messenii sibi vindicent, tum à furto Curetum fonti nomen datum, & à nutricibus fluuio & monti asserunt, sacráque solennia Ithomata in honorem ipsius Iouis apud se ostendere ad rem confirmandam solebant. Cùm hæc scripsisset in rebus Messeniorum Pausanias, mox in Arcadicis apud suos fontes fluuium illum inquit qui Cortinam præterlabitur, Lusium appellari, quòd in eo Iupiter recens natus lotus fuisse credatur. Hæc loca non parum inter se distabant, cum Messene ciuitas esset nobilis Peloponnesi, non parum distans ab Arcadia, quæ à dextra Patras vrbem respiciebat & ipsam non ignobilem, à fronte sinum Naupactium: at Arcadia propè esset in altera parte insulæ mari finitima. Mox idem Pausanias in Bœoticis, Saturno ereptum Iouem in Bœotia scribit, & supra Chæronæ mœnia præruptam esse montis crepidinem, qui mons vocatus est Petrarchus, vbi pro Ioue oblatum esse saxum Saturno à Rhea memorant; qui locus etiam non parum distat ab Arcadia, & à Messene non etiam parum. Neque credibile est nuper nati Iouis sanguinem, & reliqua immunda excrementa quibus nascentes infantes operiuntur, in tam longinquis fontibus lota fuisse qui si his non erat, vt cæteri cū nascūtur, inquinatus, quid opus erat omnino vel in Lusio flumine lauari? Sunt qui Thebis Bœotiæ natum esse Iouem autument, quod in his sensit Lycophron, apud quem Cas-

Ayuntamiento de Madrid

ſandra loquitur de Hectore, illa ſignificans quæ erant illi euentura: vt eſt in his:

σὺ δ' ὦ ξύναιμε πολεῖτον ἐξ ἐμῆς φρενὸς
ἐρχθεὶς, μελάθρων ἕρμα καὶ πάτραν ὅλης,
ἐς κενὸν κρηπῖδα φοινίξεις φόνῳ
ταύρων, ἀτάκτῳ δ' Ὀφιόνος θρόνων,
πολεῖς ἀπαρχὰς θυμάτων ὁ σωζύμορος.
ἀλλ' ἄξεταί σε πρὸς γυμθλίαν πολάκις,
Frater mihi dilecte mente plurimum,
Tutela ſola qui domus & patriæ es,
Cruore taurino inquinabis crepidam,
Regi Ophionis ſedium cùm plurimas
Mactabis hoſtias, is inde duxerit
Petas vt eius ipſe patrium ſolum.

Fama eſt enim quòd cùm fames & annonæ penuria cæli vitio Græciam occupaſſet, reſponſum datum fuit ceſſaturam eam calamitatem, ſi Hectoris oſſa in Ophirno loco Troiæ iacentia in eam Græcam ciuitatem comportarentur, quæ Iouis eſſet patria, & ad Troiam non militaſſet. Hanc vrbem perquirentes ſolas Thebas Bæotiæ immunes fuiſſe ab ea militia inuenerunt. Atque id patrium ſolum Iouis dictum eſt, quòd is ibi natus eſſe à nonnullis credatur, vt teſtatur illud epigramma, quod adulans Thebanis dicit ibi eſſe Beatorum inſulas, quamuis Thebæ non fuerint omnino inſula:

εἰσὶ μακάρων νῆσοι, τοῦθ' ἵπερ τὸν ἄριστον
Ζῆνα Θεῶν βασιλῆα Ρ'έη τέκε τοῦδ' ἐνὶ χώρᾳ.
Inſulæ ibi fortunatæ ſunt, regem vbi Diuûm
Alma Iouem peperit Rhea, qui nunc fulmina torquet.

Alii in Creta Iouem natum educatum fuiſſe dixerunt, vt teſtatur Lucianus in ſacrificiis hoc pacto: οἱ δ' αὖ Κρῆτες, ἃ γοῦν ἀπ' αὐτοῖς, οὐδὲ θαφῆναι μόνον τὸν Διὸς λέγουσιν, ἀλλὰ καὶ τάφον παρ' ὁμολογοῦσι: *Rursus autem Cretenſes non ſolùm natum eſſe apud ſe Iouem memorant, & ſepultum, verùm etiam ſepulchrum illius oſtendunt.* Illud etiam confirmauit Virg. lib. 4. Georgicorum, vt patet ex eo carmine:

Dictæo cœli regem pauere ſub antro.

Eſt enim Dicte mons Cretæ, vt ait Ptolemæus. Aiunt in Creta Ioui dato nutriendo cecidiſſe vmbilicum apud fluuium Tritonem, qui locus conſecratus dictus eſt Omphalus, & propinqua planities Omphalium, cùm Græci omphalon vmbiculum appellent. Hunc in antro Dictæi montis habitaſſe teſtatur Apollonius Rhodius ita lib. 1. Argonaut.

ὄφρα Ζεὺς ἔτι κοῦρος, ἔτι φρεσὶ νήπια εἰδώς,
δικταίῳ γναίεσκεν ὑπὸ σπέϊ.

Donec

Ayuntamiento de Madrid

Donec erat paruus, donec puerilia sensit
Iupiter, incoluit Dictæi montis in antro.

Eundem Idæum appellauit Callimachus in hymno in Iouem, quòd in Ida sit natus & educatus:

Ζεῦ, σὲ μὲν Ἰδαίοισιν ἐν οὔρεσι φασὶ γενέσθαι,
Ζεῦ σὲ δ' ἐν Ἀρκαδίῃ.
Iupiter Idæis aiunt te in montibus ortum,
Iupiter Arcadicis.

Est enim Ida mons Cretæ, vt ait Dionys. in libello de situ orbis;

Κρήτη τιμήεσσα Διὸς μεγάλοιο τιθήνη,
πολλή τε λιπαρή τε, καὶ εὔβοτος, ἧς ὑπὲρ Ἴδη,
Ἴδη καλλικόμοισιν ὑπὸ δρυσὶ στηλεθόωσα.
Creta Iouis magni nutrix veneranda, feraxque
Et frugum & pecoris, nemorosa huic imminet Ida,
Ida frequens piceis & quercubus optima mater.

Sic Virgilius lib. 3. AEneid.

Creta Iouis magni medio iacet insula ponto,
Mons Idæus vbi, & gentis cunabula nostræ.

Qui igitur Cretensem Iouem crediderunt, ab eo monte Idæum appellarunt, vt illud;

Idæúmque Iouem, Phrygiámque ex ordine matrem.

Atqui in Arcadia Olympium, quia Lycæus dictus est Olympus, vt ait Pausanias in Arcadicis, cuius vertex Sacrum Iugum vocatum est, quod ibi Iouem vulgo credunt fuisse educatum. Cùm tantam igitur de Iouis patria contentionem videret Callimachus ita cecinit in Hymnis:

πῶς καί νιν Δικταῖον ἀείσομεν, ἠὲ Λυκαῖον?
ἐν δοιῇ μάλα θυμὸς, ἐπεὶ γένος ἀμφήριστον.
Dictæum ne Iouem cantabimus, an ne Lycæum?
Sum dubius, genus est quando certamine plenum.

Hunc igitur, quem hominum patrem & Deorum vocarunt, cùm recens natus esset, quia oraculum cepisset Saturnus, fore vt è regno à filio pelleretur, vel quod ita conuenisset cum Titanibus, vt filios omnes è se natos occideret, statim conatus est inhumaniter de medio tollere: sed eum Rhea, quam etiam Opim dixerunt vt memoriæ prodiderunt quidam, primùm ipsa per aliquot dies clàm educauit, sed cùm diu se illum occultare non posse arbitraretur, Corybantibus, qui vocati sunt Curetes, & Dactyli Idæi, clã in Cretam transmittendum concessit: qui simulatis sacrificiis inter cymbalorum tympanorúmque strepitum infantis vagitum occultarunt. Opis verò, quia Saturnus filios omnes de medio tollere conaretur, pro Ioue dicitur saxum fasciis inuolutum illi obtulisse: quod ille continuò deglutiuit, vt scripsit in Arcadicis Pausanias. Illud autem contigit paulo supra Chæronæ mœnia, vt idem ait in Bœoticis. Atqui cùm tantopere de Iouis patria dis-

Ayuntamiento de Madrid

sentiant inter se antiqui scriptores, non minor est nutricum numerus & controuersia quàm de locis in quibus sit educatus. Nam alii ab apibus educatum putarunt, vt ait Virg. lib. 4. Georg.

Nunc age naturas apibus quas Iupiter ipse
Addidit, expediam: pro qua mercede canoros
Curetum sonitus, crepitantiaq; æra secutæ
Dictæo cæli Regem pauere sub antro.

Fama est ad eius beneficii memoriam quòd Iupiter apum colorem mutauit in aureum, cùm priùs essent ferrugineo. Aratus in Phænomenis Iouem à capra nutritum fuisse asserit in his:

ἱερὴ, τῷ υἱῷ τελόγος Διὶ μαζὸν ὀπηχεῖν,

Sacra Iouí capra est, quod præbuit vbera paruo.

Quod affirmauit etiam Lucianus in sacrificiis. Illa cùm apud Olenum Bœotiæ ciuitatem, vbi post AEgarum euersionem conditum fuit AEgium, nutrita fuisset, Olenia dicta fuit, vt ait idem Aratus in eo carmine:

Ὠλενίλιν δέ μιν ἄρα Διὸς καλέουσ' ὑποφῆλαι.

Oleniam Iouis altricem dixere capellam.

Quam rem ita expressit Ouid. in secundo Fastorum;

Oleniæ surget sidus pluuiale Capellæ,
Quæ fuit in cunis officiosa Iouis.

Superiùs etiam de Neda & Ithone nutricibus Iouis mentionem fecimus, quas commemorauit Pausanias in Messeniacis. Apollonius Rhodius de Adrastea Iouis nutrice meminit lib. 3. Argon.

καίνον τοι δ' πάσαιμι Διὸς ἄθλε, κάλλεϊ θύμμα,
κεῖνο τόοι ποίησε φίλη τροφὸς Ἀδρήστεια
ἄντρῳ ἐν Ἰδαίῳ ἔτι νήπια κευαίζοντι.

Perpulchrum tibi ludicrum istud munero, nutrix
Adrastea Iouí paruo quod præbuit antè,
Idæo latuit cùm paruus conditus antro.

Habuit enim præter supradictas Adrasteam & Idam nutrices Melissei filias ac sorores Curetum, à quibus sit educatus: cùm Lactãtius in libro de falsa Religione ab Amalthea & Melissa filiabus Melissei Cretensium Regis caprino lacte & melle nutritum scribat. Apollodorus Atheniensis grammaticus libro primo Bibliothecæ ab Adrastea & ita nutritum quidem scribit, sed lacte Amaltheæ. Cicero in secundo de Diuinatione scriptum reliquit, castissimè quodam in loco cultum fuisse Iouem, qui vnà cum Iunone in gremio Fortunæ sedens mammam apprehenderet. at Pausanias in Arcadicis nymphas quasdam nutrices Iouis nominare solitos Arcades inquit; Thisoam, Nedam, Hagnò: quarum prima in Parrhasiorum finibus nomen dedit vrbi, secunda flumini, tertia fonti in Lycæo monte Arcadiæ, quæ mirum etiam donum à Ioue consecuta dicitur. Nam cùm solum laboraret siccitate, re diuina ritè peracta, mactatisque hostiis Lycæi Iouis sacerdos cum

Ayuntamiento de Madrid

dos cum precatione ad aquam conuersus ramum è querci in summam aquam deiciebat, inde halitus ex fonte nebulæ similis tollebatur, atque obducto cœlo conuocatis nubibus Arcadum fines vberrimis & optatis imbribus perfundebantur. Has in vrsas mutatas fuisse scribitur in commentariis in Apollonium Rhodium sed qua de causa, non inuenitur enim scribitur ibi ταῦτ' οὖν τῷ χερρονήσῳ παρεκκεῖται Ἀρκεσιόδορος κυρίως οὕτω λεγόμενον, ἐπειδή φασι τὰς τροφὰς τοῦ Διὸς ἐκεῖ διατρεβούσας εἰς ἄρκτους μεταβληθῆναι. *Huic igitur Cherronesō mons adiacet qui proprio nomine Vrsus appellatur quoniam Iouis nutrices aiunt ibi degentes in vrsas fuisse mutatas.* Non defuerunt qui à columbis & aquila illum educatum fuisse arbitrati sint, vti testatur Mæro in his:

Ζεὺς δ' ἀρόνι Κρήτῃ τρέφετο μέγας, οὐδ' ἄοχεπίς νιν
ἤειδ' ἐν μακάρεσιν, ὁ δ' αἰζέτο πᾶσι μέλεσσι.
τὸν ὑψ' ἄρα τρήρωνες ὑπὸ ζαθέῳ τρέφον αὔτρῳ.
Ἀμβροσίην φορέουσαι ἀπ' ὠκεανοῖο ῥοάων.
Νέκταρ δ' ἐκ πέτρης μέγας αἰετὸς ἀεν ἀφύσσων
γαμφηλῇ, φορέεσκε πατηρ Διὶ μηπόεντι.
τὸν δ' νικήσας πατέρα Κρόνον εὐρύοπα Ζεὺς
αἰθέρα τον πίνοντ', ἠδ' ἀστεροέντα τένασσεν.
ὡς δ' αὔτως τρήρωσι πελειάσιν ὤπασε τιμῆς,
αἱ δή τοι θέρεος ἠδ' χείματος ἄγελοι εἰσιν.
Iupiter in Creta nutritur, eúmque Deorum
Nouerat haud vllus: crescunt cum corpore membra.
Hunc in spelunca sacra pauēre columbæ,
Fluctibus oceani ambrosiámque tulere volantes.
Ast Aquila huic nectar de petra dulce quod hausit
Mox rostro sublime volans afferre solebat,
Hanc patri altitonans mox regno victor ademptō
Esse immortalem voluit, cœloque locauit.
Nec nullo timidas decorauit honore columbas
Agrestes, gens hæc hyemis sit nuntia & æstus.

Sunt autem illæ quæ Liuiæ vocabantur, agrestes scilicet columbæ, à quibus Iupiter fuit educatus, atque ad tanti beneficii memoriam fuit aquila inter sydera collocata. vtebatur Iupiter cùm paruus esset eorūdem Curetum tutela & familiaritate, quorum studio fuerat à Saturni voracitate protectus, vt testatur Apollonius lib. 2.

ὁ δὲ Κρηταῖον ὑπ' ἄντρον
Ζεὺς ἔπι Κρήτεσσι μετατρέφετ' Ἰδαίοισι.
Inter Curetas Creteo Iupiter antro
Idæos etiam tum nutriebatur.

& Lucret. lib. secundo.

Dictæos referunt Curetas, qui Iouis illum
Vagitum in Creta quondam occultasse feruntur:

Ayuntamiento de Madrid

Cùm pueri circum puerum pernice chorea
Armati in numerum ſtarent, pernice chorea
Armati in numerum pulſarent æribus æra.

Atque vt ſummatim rem colligamus, incertum adhuc eſt & omni contentione plenum, vbi natus ſit Iupiter, aut vbi, & à quibus educatus: neque quiſpiam eorum qui Deorum ortus & naturas inueſtigarunt, quidpiam certi de loco aut educatione tradidit. Hic cùm primùm natus fuit, ab Opi matre, vt dictum eſt, Curetibus alendus in Cretam tranſmittitur: vt Euſebio placuit in Temporibus, etiam Creti, qui tunc imperabat in Creta, commendatur, & in Gnoſo regia ciuitate educatur. Alii in Creta natum eſſe volunt, at non alibi natum eò tranſmiſſum: alii in Arcadia natum & educatum putarunt: alii Meſſenæ, alii alibi, quorum omnium longum eſſet opiniones recenſere. Mox aiunt, cum occultandi vagitus gratia cymbala & tympana & alia tinnientia inſtrumenta pulſarentur, apes, ad tinnitum aduolaſſe, & illum educaſſe: alii dicunt à nymphis alendũ fuiſſe datum, alii capræ, alii viſarum vbera ſuxiſſe. atque tot de Iouis incunabulis memorantur. Atqui Cicero libro tertio de Natura Deorum, principio tres inquit fuiſſe Ioues, ab iis numeratos qui Theologi nominabantur, quorum primus & ſecundus in Arcadia nati ſunt: primus patre AEthere, ſecundus Cœlo. At tertius Cretenſis Saturnum patrem habuit. Mox cùm ex primo Proſerpinam & Liberum natos aſſeruiſſet, paulo pòſt Dioſcuros primos ex antiquiſſimo Ioue Athenarum Rege & ex Proſerpina natos ſcribit: quare adductus ſum vt alium fuiſſe Iouem etiam præter hos crediderim. Neque mirari conuenit ſi tam varii ortus & educationes fuerunt de tertio Ioue traditæ, cùm cæterorum omnium & ortus, & educationes, & res geſtæ poſtea fuerint ad eundem à variis ſcriptoribus poëtiſque præcipuè delatæ, vt diximus. Sic nos, quæ cæterorum communia ſunt poëtarum ſecuti opiniones, huic vni concedentes, ea quo pacto inſtituimus perſequemur. Iam verò cùm ad oleuiſſet Iupiter, & capra mortua eſſet, eius pellem ad perpetuam memoriam ad ſuum ſcutum accommodauit, & ob acceptum lactis beneficium inter aſtra Capræ ſignum retulit; ſcutúmque AEgis à Græcis ſcriptoribus vocata eſt, cùm αἴξ capram ſignificet, de quo meminit Virg. lib. 8.

Arcades ipſum
Credunt ſe vidiſſe Iouem, cùm ſæpe nigrantem
AEgida concuteret dextra, nimbóſque cieret.

Atque Iupiter ipſe dictus eſt AEgiochus, habens ægida ſcilicet, vt ait Homerus in lib. Iliad. ε.

κλῦθι μευαίγιόχοιο Διὸς τέκος Ἀτρυτώνη.
Audi me Iouis AEgiochi Tritonia nata.

Hic Iupiter duos habuit fratres, præter ſorores, Neptunum & Pluto-

Plutonem, qui & ipsi per dolum fuerũt Saturni crudelitati subtracti. Fama est enim quòd cùm Titan maior natu Saturni frater cuperet imperare, Vesta & Opi & Cerere precantibus cessit fratri de Regno: cum quo ita pactus est, ne vllum ex maribus filiis educaret, si quem habiturus esset, sed omnes necaret, ne Regem procrearet sibi successorem, vt saltem post ipsum ad se regnum perueniret. Saturnus igitur ea causa quicunque ex se nascerentur, vorabat, vt significauit Lycophron in his:

πλὴ πρῶτ' ἀιασσαν ἐμβαλεῖσα ταρτάρου,
ἀδῖνας ἐξέλυσε λαθραίας γυνὴ,
τὰς παιδοβρώτας ἐκφυγοῦσ' ὀρευνέτε
θοίνας ἀ'σέβους' ἡδὴ' ὀπάονεν βορᾶ.
Νηδὺς ὡ, τὸν ἀντίποινον ἐκλάψας πέτρον,
ἐν γηγενέσι σπαργάνοις εἰλιμένον,
Τύμβος γεγὼς κέντρωρος ὠμόφρων σπορᾶς.
Regina prima pulsa ad ima tartari est,
Mox ipsa partus à dolore soluitur
Clàm, quòd videre coniugis conuiuia
Nefanda nollet, inuolutum fascis
Saxum ille deglutiuit; haud sit pinguior,
Crudis sepulchrum quòd sit ipse filius.

Quòd autem id fieret per iuramentum, patet ex illis Sibyllinis versibus. in quibus declaratur Titanès parturienti Rheæ semper assistere solitos: quod iuramẽtum datum fuit Saturno ante quàm susciperet imperium:

ὅρκος δ' αὖτε Κρόνῳ μεγάλῳ Τιτὰν ἐπέθηκε,
μὴ θρέψ' ἄρσενα, καὶ παῖδ' ὃν γένος, ὡς βασιλεύσῃ
αὐτὸς, ὅ τὰν γῆρᾶς τε Κρόνῳ καὶ μοῖρα πέλῃται.
ὁπόστε κεν δὲ Ρ' ἐν τίκτεν, πάρὰ πλοῦτ' ἐκάθλωτο
τιτῆνες, καὶ τέκνα δέασαν ἄρρ'ενα πάντα.
Conceptis verbis Titan iurare coegit
Saturnum, de se natum ne nutriat vllum:
Quò possint regnare senis post fata nepotes.
Cùm paritura foret Rhea, tum Titania pubes
Assedit marium lacerans crudeliter artus.

Mox cùm sensisset Titan clàm Saturni filios contra iusiurandum, legésque capti imperii, educari, ipse vnà cum Titanibus filiis ira exarsit, atque Saturnum & Opim comprehensos in vincula & in custodias coniiciunt. Hæc vbi per nuncios accepisset Iupiter, collecta magna militum Cretensium, externorúmque ibi exulantium manu, ad liberandos parentes è vinculis quàm citissimè traiecit, Titanibúsq; primo impetu debellatis patrem in regnum restituit, vt ait Lactantius in libro de falsa religione. Sed huic antequam in bellum exiret sacrificanti in Naxo augurium

Ayuntamiento de Madrid

futuræ victoriæ aquila dedit: quare illam sibi sacram auem in posterum esse voluit, & in reliquis expeditionibus aquilæ effigiem pro signis militaribus habuit. Hic idem Iupiter cùm ad Cecropas, genus hominum fallax ac planè dolosum, aduentasset in insulam marimen, siue ad Arimos populos, illos ad stipendia inuitauit, cùm patrem è regno esset eiecturus illi acceptis stipendiis data fide ac iuramento obstricti, mox retentis stipendiis Iouem subsannabant, cùm pluribus fraudibus in omnes vterentur: Iupiter periuriis indignatus hos in simias conuertit, insulásque Pithecusas appellauit, vt ait Callimachus in insulis. Verùm post eam victoriam cùm Saturnus responsi oraculi meminisset, vt sibi à filio caueret; futurum enim vt ab eo è regno pelleretur, Ioui insidias parare clàm cœpit: quibus patefactis per vnum è familiaribus, rursus Iupiter expeditionem suscepit, collectáque priorum militum manu patrem de regno deiecit, laneóque vinculo ligauit, & in tartarum deiecit, vt ait Agathonymus in Perside, cùm regnandi cupiditate iam arderet, & superiores res feliciter gestæ ad id faciendum facile inuitarent. Nulla sunt enim vel naturæ vel amicitiæ vel beneficentiæ satis firma vincula, vbi maiestatis & imperandi furiosum desiderium inuaserit: illa omnia siquidem facillimè conculcantur & prosternuntur. Cùm patrem igitur captiuum fecisset Iupiter primùm, dicitur virilia membra illi falce eadem amputasse, qua ille Cœlo patri amputauerat, quæ postea iacta fuit in insulam Phæaciam non procul à Corcyra: quod etiam significauit Lycophron in Cassandra in his:

νῆσον δ' εἰς Κόρκυρ' συρρυεῖσ' ἀν
Ἄρπλω πεσόντας.
Saturno vt inde venerit in insulam
Drepanum inuisam.

Nam Corcyram insulam, vbi Saturnum secuit Iupiter, ab eo tempore nominarunt Drepanum, vt ait Isacius. Ex eius virilibus membris amputatis, & è spuma maris, dicitur nata esse Venus, quæ in concha marina in Cyprum nauigauit. Fabulati sunt antiqui post fugatum per arma Iouis è regno Saturnum, Apollinem victoriam Iouis carminibus ad citharam cecinisse purpurea toga decorum & coronatum lauro, mirificéque Deos omnes qui accubuerant in conuiuio, delectauisse; vnde sumpserunt originem epinicia: quod innuit in secundo libro elegiarum Tibullus in his;

Sed nitidus, pulchérque veni, nunc indue vestem
Purpuream, longas nunc bene nexe comas,
Qualem te memorant Saturno rege fugato
Victoris laudes tunc cecinisse Iouis.

Saturno igitur paulo pòst è vinculis fugiente, & ad Ianum Latii

Regem

Ayuntamiento de Madrid

Regem in Italiam profecto, Iupiter ipse regnũ occupauit: quod ita innuit Virg. lib. 8.

Primus ab ætherio venit Saturnus Olympo,
Arma Iouis fugiens, & regnis exul adempris.

Ferunt Iouem Vestæ proposuisse, per quam adeptus erat imperium, vt quod mallet eligeret: at hãc prius virginitatem poposcisse, deinde primitias omnium quæ Diis offerrentur ab hominibus Enimuero placidissima omnia, & ab omni insidiarum genere libera sub Saturni administratione, atque adeò ætas aurea fuisse dicitur, cùm Ioue regnum obtinente omnes difficultates humanum genus inuaserint: nam

Ante Iouem nulli subigebant arua coloni.
Nec signare quidem, aut partiri limite campum
Fas erat: in medio quærebant, ipsaque tellus
Omnia liberiùs nullo poscente ferebat.
Ille malum virus serpentibus addidit atris,
Prædarique lupos iussit, pontúmque mouerí.

Quod equidem nihil aliud significare crediderim, nisi latronibus & sceleratis hominibus concessam fuisse licentiam multa iniqua faciendi, quibus sociis & adiutoribus in occupando regno paterno vsus fuerat, cùm bellorum licentia multos huiusmodi homines alere consueuerit, sicut pax legibus omnes obedientes facit. Quid enim aliud est aurea ætas, quàm communis omnium libertas in ciuitate bene legibus instituta; cùm feræ cum domesticis animalibus, cum canibus lepores scil. agni cum lupis, & cætera huiusmodi impune versantur? nam pacis tempore viri boni inter sicarios & impuros latrones legum patrocinio sunt tuti, nisi iudices ipsi propter auaritiã fiant latrones, aut propter desidiam viros bonos vexari æquo animo patiantur. id significare voluisse antiquos testatur Tibul. lib. 1.

Nunc Ioue sub domino cædes & vulnera semper:
Nunc mare, nunc lethi mille repentè viæ.

Neque tamen Iupiter, qui regno per vim potitus fuerat, insidiatoribus caruit: exemplum enim dederat posteris quo pacto regna per vim sint occũpanda. Aegeon igitur Iouis exemplo inuitatus, vnà cum cæteris Gigantibus illum è Regno depellere conatus est: cui centum manus erant, capita quinquaginta, & magnitudine corporis reliquos omnes mortales antecellebat, ignémque ex ore eructabat, vt testatur Virg. lib. x.

Ægæon qualis, centum cui brachia dicunt,
Centenásque manus, quinquaginta oribus ignem,
Pectoribúsque arsisse: Iouis cum fulmina contra
Tot paribus streperet clypeis, tot stringeret enses.

Quem idcirco sub Aetnam montem fuisse à Ioue fulmine detrusum fabulantur, qui quoties latus moueret, Aetna flãmas ingẽtes

Ayuntamiento de Madrid

eructaret, vt ait Callimachus in lauacrum Deli;

ὡς δ' ὁπότ' αἰτναίου ὄρεος πυρὶ τυφομένοιο
σείονται μυχὰ πάντα, κατὰ δ' ἀίοιο γίγαντος
εἰς ἑτέρην Βριαρῆος ἐπωμίδα κινομένοιο,
θερμαῦσαί τε βρέμουσιν ὑφ' Ἡφαίστοιο πυράγρης,
ἔργα θ' ὁμῶ.

Monte sub Ætnæo veluti cùm conditus olim
Perpetuis flammis vsto vult vertere fessum
Ipse Gigas Briareus latus, interiora mouentur,
Fornacésque fremunt Vulcani, is forcipe massam
Vertit, opúsque simul.

Quamuis omnes hi venti sunt, & ventorum natura fabulosè ita explicata, vt suo loco dicetur: paucis tamen antè diebus idē Briareus Ioui aduersus Palladem, & Iunonem, & Neptunum, & reliquos Deos, qui in Iouis Tyrānidem coniurarant, fuerat auxilio, vt testatur Homer. in 1. lib. Iliad.

ὁππότε μιν ξυνδῆσαι ὀλύμπιοι ἤθελον ἄλλοι,
Ἥρη τ', ἠδὲ Ποσειδάων, καὶ παλλὰς Ἀθήνη.
ἀλλὰ σὺ τόνγ' ἐλθοῦσα θεὰ ὑπελύσαο δεσμῶν,
ὦχ' ἑκατόγχειρον καλέσασ' ἐς μακρὸν ὄλυμπον,
ὃν Βριάρεων καλέουσι Θεοί.

Cùm vincire Dei reliqui voluere tonantem,
Et Iuno & Pallas Neptunúsque, inde tu ad illum
In cœlum Briareum, superi sic nomine dicunt,
Centimanum accersens soluisti fortia membra.

Hunc ideo vnà cum Gyge & Cotto Iouis custodes ac satellites Hesiodus nominauit in Theogonia in his:

ἔνθα Γύγης Κόττος τε, καὶ ὁ Βριάρεως μεγάθυμος
ναίουσιν, φύλακες πιστοὶ Διὸς αἰγιόχοιο.

Hic Cotúsque Gygésque colunt, simul & Briareus:
Custodes Iouis æterni, quæ pectora fida.

Hic igitur Iupiter subactis nationibus Orientis, pluribúsque viribus se semper adiungentibus, vt mos est in prosperis successibus, Reges nonnullos regionum instituit: quare dictum est in Hymnis Homericis:

ἐκ γάρ τοι Μουσέων καὶ ἑκηβόλου Ἀπόλλωνος
ἄνδρες ἀοιδοὐέασιν ἐπὶ χθονὶ καὶ κιθαρισταί·
ἐκ δὲ Διὸς βασιλῆες.

Cantorum Musis, & Phœbo munera curæ,
Qui tractant plectro citharas aùt pollice chordas:
Ab Ioue sunt Reges.

Mox ad cæteras nationes cum maxima accessione virium penetrans vniuersum prope terrarum orbem perdomuit & subiugauit. Tum Regibus illis qui ab ipso fuerunt instituti, & parendi sibi, & subditis nationibus imperandi leges tradidit. nam dictus est Iupiter

Ayuntamiento de Madrid

est Iupiter primus Cretensibus æquitatis leges & iniurias ostendisse, qui eos reuocauit à violētia, persuasitque vt iudicio & subselliis, nullóque animorum motu exagitatis iudicibus, res committerent diiudicandas. deinde prædones, cùm peragrauit orbē terræ, puniuit, æquitatem & iustitiam vbique introducens. inde dictus est Gigantes interemisse, quorum dux erat Typhon, qui aduersus Deos vel iustitiam insurgerent in Pallene Macedoniæ & in Phlegræis campis Italiæ, qui deinde dicti sunt Cumæi. idem ad iustitiam viris bonis honores & magistratus & præmia & præfecturas tribuit: quare vt principi sempiterno imperio digno diuinos honores illi tribuerunt, cæteros principes ad imitationem inuitantes. quare scitè scriptum est ab Homero in 1. Iliad.

ἐν παλάμῃς φορέουσι δικάσπολοι, οἵ τε θέμιστας
πρὸς Διὸς εἰρύαται.
In manibus gestant dicentes iura Pelasgi
Qui leges hausere Iouis.

Nam cùm Saturni tempore ante Iouem homines carnibus humanis vescerentur, Iupiter vetuit ne quis eo cibo vteretur, & ab humanis carnibus ad glandes conuertit; quæ arbor, vt ab eo primū monstrata, consecrata illi creditur. Post orbem subiugatum cùm duo fratres illi ab insidiis patris superessent, quos ita recensuit Homerus lib. 15. Iliad.

τρεῖς γὰρ τ' ἐκ Κρόνου εἰμὲν ἀδελφεοὶ, οὓς τέκε Ῥείη·
Ζεὺς, καὶ ἐγώ· τρίτατος δ' Ἀΐδης ἐνέροισιν ἀνάσσων.
Tres Rhea Saturno fratres nos edidit: vnus
Iupiter, alter ego, & defunctis qui imperat vmbris.

Inter hos vniuersus terrarum orbis ductis sortibus communi cōsensu, cùm communibus etiam armis subiugassent, diuisus fuit: atque mare Neptuno, inferorum imperium Plutoni, cœlum Ioui obtigisse dicitur, vt est apud Homerum in his carminibus:

τριχθὰ δὲ πάντα δέδασται, ἕκαστος δ' ἔμμορε τιμῆς.
ἤτοι ἐγὼν ἔλαχον πολιὴν ἅλα ναιέμεν αἰεὶ
παλλομένων· Ἀΐδης δ' ἔλαχεν ζόφον ἠερόεντα·
Ζεὺς δ' ἔλαχ' οὐρανὸν εὐρὺν, ἐν αἰθέρι καὶ νεφέλῃσι.
Omnia sunt partes in tres diuisa, & honorem
Quisque suum cepit. mihi parent æquoris vndæ:
At tristis Pluto defunctis imperat vmbris:
Mox æther, cœlúmque Ioui conceditur altum.

Atque cùm istud factum fuerit in Cria, vt quidam tradiderunt, locus vocatus est Claros ἀπὸ τοῦ κεκληρῶσθαι, à sortiendo scilicet. Hæc fabulosè de Ioue dicta sunt primùm à poëtis, qui vt potentiorum gratiam aucuparentur, nihil sibi non mentiri licere arbitrati sunt. Non est illud credendum, quòd cœlum, ac mare, & inferorū locos ita diuiserint, sed magis rationi cōuenit id quod

Ayuntamiento de Madrid

ſcribitur à Lactantio in libro de falſa religione his verbis: Ergo illud verum eſt, quòd orbem terræ ita partiti ſunt, vt oriẽtis regio Ioui cederet, Plutoni pars occidentis obtingeret, at Neptuno maritima omnia cum inſulis obuenerunt. Sic cùm orientis regio, vnde lux mortalibus exoritur, ſuperior ſit, occidentis inferior; dicitur inferorum imperium habuiſſe Pluto, at cœli Iupiter: qui cum ambitioſus eſſet ſupra modum, gloriámq; & exiſtimationem plurimam ſibi apud homines comparare vellet, effecit vt magna cum reuerentia coleretur. quare illi Pudorem aſſeſſorem addidit Sophocles in Oedipode in Colono:

ἀλλ' ἕζεται δ' ἡ Ζηνὶ συνθάκος θρόνων
Αἰδὼς ἐπ' ἔργοις πᾶσι.
In omnibus rebus Ioui ſed aſſidet
Pudor, thronoſque ſeruat.

Et quoniam nulla eſſe poteſt vera in malos homines reuerentia, ac vix ſimulata quidem, in eadem tragœdia Aequitatem quoque illi aſſidere facit idem poeta:

εἴπερ ἐστὶν ἡ παλαίφατος
Δίκη συνεδρος Ζηνός.
Vetuſta ſi Ioui aſſidet modò Æquitas.

Fama eſt quòd Metim Oceani filiam vxorem duxit Iupiter, vt ſcriptum reliquit Atheniẽſis Apollodorus lib. 1. Bybliothecæ. Illa, vt aiunt, pharmacum poſtea bibẽdum Saturno præbuit, quo ille prius lapidem, deinde voratos filios euomuit: quod tamen factum fuit antequam filio Saturnus inſidias pararet, aut de regno pelleretur. quibus auxiliaribus poſtea vſus eſt aduerſus Saturnum & Titanes. Mox cùm decimo eius belli anno Tellus victoriam Ioui vaticinata eſſet, ſi in tartarum deiectos ſibi ſocios aſſumeret, is Campe cuſtode cæſa illos è vinculis liberauit, atque ita iis adiuuantibus victoria dicitur fuiſſe potitus. Neque minus ridiculum, ac monſtro ſimile eſt illud, quod dicitur, quòd Iupiter Metim vxorem, quam primam duxit, vt ait Heſiodus;

Ζεὺς δὲ θεῶν βασιλεὺς πρώτῳ ἄλοχον θέτο Μῆτιν:
Vxorem primam Metim ſibi Iupiter addit:

grauidam factam deglutiuit, vt ſcripſit Ioannes Diaconus his verbis: καὶ ἔξκυον ταύτῃ πωποτάμενος, καὶ ταπείνει αὐτῷ, ἵνα μὴ ἄλλος τὶς τῶν θεῶν ἀποκυηθεὶς παρ' αὐτῆς ἀναιδὴς καὶ ἀτάδαλος: *quam cum grauidam feciſſet, deglutiuit, ne quis alius Deorum naſceretur ex ea impudens ac fatuus.* Ex eo cibo mox ipſe Iupiter pro vxore grauidus factus Palladem armatam è capite peperit. quod quidem monſtrum tantopere contra naturæ conſuetudinem fictum, neſcio quo pacto primum æquis animis perferti potuit, neque fuerit cũ maximo omnium riſu explosum; quippe cùm mendacia & res ſupra credulitatem fictæ ſoleant etiã veris & probabilib. plerũque

Ayuntamiento de Madrid

que fidem detrahere. Postea Themim duxit, vt quidam tradiderunt, ac tertiam, quam cepit in regione Gnosia apud fluuiũ Therenum. Vxorem postea duxit Iunonem, quam semper tenuit, neque vt primam deglutiuit. Huius filiæ dicuntur fuisse Preces, sicut ait Orpheus in Argonaut.

οὐ γὰρ ἄτιμοι
ἱκεσίου Ζηνὸς κοῦραι Λιταί.
non sine honore
Conuenit esse Preces Iouis alto è semine natas.

Hoc autem fictum est, quia Reges & potentiores homines magna semper rogantium aliquid frequentia circũsistit. Enimuero ita ab ipsa natura comparatum est vt animus hominum, sicuti sunt res omnes humanæ, nunquam in eodem statu cõsistere possit: qui nisi honorificis studiis teneatur, ad omnia vitiorum genera maximè fit propensus, quod etiam præstantioribus maximè conuenire necesse est. Nam sicuti fertilissimus optimarum frugũ ager, si cultura hominum & semina vtilia desint, eximiam spinarum, & vrticarum, & inutilium herbarum copiam alit; neque nihil omnino potest producere: sic animum nostrum, vbi cessauit honesta virtutum exercitatio, tanto maiora vitia & scelera aggrediuntur, quanto maioribus virtutibus antea poterat exornari. Iupiter igitur qui terrarum orbe per imperatorias virtutes potitus fuerat, post insignes populorum victorias totus in libidines & in conuiuia vertitur: neque vlla fuit formosa mulier, quam quidẽ viderit, à qua abstinuerit, vt testatur Apollonius Rhodius lib. 4. Argonaut.

οὕνεκεν οὐκ ἔτλης εὐνῇ Διὸς ἱεμένοιο
λέξασθαι κείνῳ γὰρ ἀεὶ τάδε ἔργα μέμηλεν,
ἠὲ σὺν ἀθανάταις ἠὲ θνητῇσιν ἰαύειν.
Aspernata Iouis quòd lectum sis cupientis,
Semper enim curæ est illi sibi iungere Diuas,
Fœmineósve cupit complexus, munera amoris.

Neque sorori suæ sanè pepercit, cuius concubitum cùm palàm petere non auderet, se in cuculum vertit, (natura enim videbatur illum ab eo illegitimo desiderio deterrere) & in Corinthiorum agrum ad collem qui ea de causa Coccyx vocatus fuit, aduolauit. Nam illius nutu, vt fertur, maxima cœli tempestas exorta est, quare Iuno in collẽ Thronacem tũc dictum cõscendit: tũ cuculus ille tremens super genib. eius cõsidit, cuius illa miserta, ob frigoris enim iniuriã tremere existimabat, sub vestibus texit: qui postea Iupiter factus illam vitiauit, vt aiunt nõnulli. alii dicunt non prius sororem compressisse, quàm promiserit matri se vxorem illam ducturũ. quod & postea fecit, vt testatur Pausanias in Corinthiacis At verò quã gloriosa sint illa trophęa, quæ ipse ambitiosè cõmemorauit apud Homerũ, lib. ξ. Iliadis, videamus.

Ayuntamiento de Madrid

Neque omnia tamen Græca carmina hic ſcribenda putaui, cùm omnibus ſint in promptu, ſed ſententiam Latinis carminibus expreſſi. ſic enim illa incipiunt;

Τλιὸ δ' ἀπαμειβόμενος προσέφη νεφεληγερέτα Ζεύς.
Ἡρη, κεῖσε αὖ ἐστι καὶ ὕστερον ὁρμηθῆναι.
Iupiter altitonans, ſic eſt huic inde locutus:
Huc iterum redyſſe licet Iuno. Ipſi at amore
Iungamur, Dea nulla vnquam vel fœmina mouit
Corda mihi tantum, quantum nunc vris amore:
Non cùm Pirithoum peperit Ixionis vxor,
Non Danaæ, peperit quæ mox mihi Perſea clarum,
Non Europa, tulit præſtantem quæ Rhadamanthum,
Et Minua: nec aut Semele, aut Alcmena, ferocem
Altera cùm genuit Alciden, altera Bacchum:
Nec me ſtaua Ceres, nec me Latona, nec ipſa
Mouiſti tantum, quantum nunc vris amore.

Hic idem Deus cùm Ledam Tyndari regis filiam vitiare conaretur, dicitur in cygnum eſſe conuerſus, atque cùm aquilam ſe inſequi feciſſet, dicitur pre timore deterritus, vt ſimulabat, confugiſſe ad Ledam, vt illius miſertæ ope protegeretur, atque ita illam decepiſſe ex quo concubitu Leda duo oua peperit, quippe quæ cum aue concubuiſſet: è quorum altero gemini pulli nati ſunt Pollux & Helena, ex altero gemini item Caſtor & Clytemneſtra: ad cuius præclaræ rei memoriam dicitur cygnus inter aſtra eſſe collocatus, qui iuxta Cephei dextram manum cõuoluitur, vt ait Aratus Solenſis in Phænomenis;

ἅ τοι γὸ' καὶ Ζηνὶ παραχτρόχῃ ἀήλος ὄρνις.
Cum Ioue formoſa & cum cœlo voluitur ales.

Et paulo pòſt; Αὐτὰρ ὅγ' εὐδίωντι πετοιλῶ ὄρνιθι ἐοικὼς,
οὔρεος εἰς ἔτερον φέρεται κατὰ δεξιὰ χῆρος Κηφῆος.
Hæc ales volueri ſimilis tranquilla volanti
Dextra perit Cephei.

Quod etiam planiùs explicauit Euripides in Helena his carminibus:

ἐστὶ δὲ δὴ
λόγος τις, ὡς Ζεὺς μητέρ' ἔπλατ' εἰς ἐμὲ
κύκνου μορφώματι ὄρνιθος λαβών.
ὃς δόλου νεύνιν ἐξέπραξ' ὑπ' αἰετοῦ
δίωγμα φεύγων, εἰ σταφὴς οὗτος λόγος. *fama eſt enim,*

Quod Iupiter volauit ad matrem meam
Ledan, oloris alitis forma obſitus.
Fugáque, ficta quòd volucris nuntia
Iouis ſit inſecuta, mox compreſſit hanc.

Sed quid opus pluribus? Lucianus iure optimo ſanè in dialogo de Mercurio & Sole, Ioue exagitat vt adulteriorum autorẽ, cùm antè

antè illum Saturni tempore magna esset temperantiæ & pudicitiæ dignitas & existimatio, vt significauit Iuuenalis in Satyra sexta ita scribens;

Credo pudicitiam Saturno rege moratam
In terris, visamq́; diu, cùm frigida paruas
Præberet spelunca domos, ignemq́; laremq́.

Nam cum diuitiis & omnium cōmodorum facultate desidia, & remissio animi, & libido nasci consueuit. quare scitè dictum est ab eo Oratore; πλοῦτος γὰρ κακίας μᾶλλον ἢ καλοκἀγαθίας ὑπηρέτης ἐστίν: *diuitiæ scilicet improbitatis potiùs quàm probitatis sunt ministræ.* idcirco elegans illud in Iouem dictum fuit eius poetæ, qui ita nonnulla Iouis adulteria connumerauit;

Ζεὺς κύκνος, ταῦρος, σάτυρος, χρυσὸς, δι' ἔρωτα
Λήδης, Εὐρώπης, Ἀντιόπης, Δανάης.

Fit taurus, cygnus, Satyrusq́; aurúmque ob amorem
Europæ, Lædes, Antiopæ, Danaes.

Suscepit filios Iupiter ex Europa, à qua dicta est pars tertia mundi, Minoem ac Rhadamanthum, Arcadem è Callisto, Pelasgum è Niobe, Sarpedonem & Argum ex Laodamia, Herculem ex Alcmena vxore Amphitryonis, Taygetum è Taygete, à quo mons dictus fuit, & Saonem à quo Sauona, quamuis eum Mercurio quidam tribuunt, Amphionem & Zetum ex Antiope, Castorem & Helenam & Pollucem & Clytemnestram è Leda, Perseum è Danae, Deucalionem ex Iodama, Britomartim è Carme Eubuli filia. Megarum ex vna Sithinidum nympharum, AEthlium patrem Endymionis è Protogenia; & Epaphus eius filius fuit ex Ioue, Memphis AEgyptiæ conditor, qui coniugem habuit Libyam à qua regio Africæ dicta est. AEginam quoque in insulam desertam è regione agri Epidaurii portauit Asopi filiam, quæ insula cùm priùs OEnope vocatur, postea dicta est AEgina & habitata, vt ait Callimachus de conditis insulis. Et Arcesilaus & Carbius è Torrebia, & Colaxes ex Ora, & Cyrnus è Cyrno, de cuius nomine dicta est insula, cùm antea Therapne diceretur, & Dardanus ex Electra, qui profugus à patria in locis Hellesponto proximis Dardanum vrbem condidit, vniuersamque regionem Dardaniam appellauit, vt ait Archelaus in libro 12. de fluminibus. & Palici fratres è Thalia, quæ cùm se grauidam è Ioue cognouisset, verita Iunonis indignationem optauit sub terram ocultari. at partus tempore terra reclusa, cùm Thalia tamdiu latuisset, duo pueri non procul à Catanis eruperunt, ex quo locus factus est summæ venerationis apud incolas, vti scripsit Heraclitus Sicyonius in secundo de lapidibus. & Hiarbas è Garamantide, & Phyleus & Pilumnus, qui primus vsum pinsendi frumenti adinuenit, & Preces, & Titias, & Proserpina, & alii complures Iouis filii nati esse dicuntur ex variis adulteriis, quos omnes numerare longum

Ayuntamiento de Madrid

ſanè eſſet opus. Quam enim in formam non mutatus fuit Iupiter, vt optatis amoribus potiretur? aut quis formoſioris mulieris maritus domo ſecurus diſcedere poterat? quàm multas dolo vitiauit? quàm multas ſtuprauit? quàm multas extra patriam aſportauit? quid? num fuit is innumerabilium propè fœminarum complexibus contentus? nonne Ganymedem pulcherrimum ſuæ ætatis adoleſcentem in deliciis habuiſſe creditus eſt? tot impuris ſceleribus Iouis vita dicebatur fuiſſe contaminata, quem tamen Deum appellare pleroſque non puduit. at hic tamen & optimus & maximus, vt ait Cicero in ſecũdo de natura Deorum, & in oratione pro Domo ſua, dictus fuit: quod nihil minus meruit. Tanta igitur fuit ambitione, quãta nemo per omnes ætates inuẽtus eſt, aut inuenietur; quare alii ipſius iuſſu, alii vt eius gratiã aucuparentur tẽpla & altaria Ioui inſtituerũt, & ſacerdotes, & proprios ceremoniarũ ritus. Neq; id mirabile debet videri, cùm multis etiam Romanis Imperatoribus per tot ſimulatarum religionum annos aræ erectæ fuerint poſt mortem, & ſacerdotes inſtituti, & publicæ ceremoniæ, & per illorum nomen iurare, & multa alia ad diuinitatem ſpectantia. Huius ambitionis præclarum habeo teſtimonium Attæ cædem, qui cùm Phrygius paſtor eſſet, & inter paſcendum matris Deorum laudes cantaret, & ab illa mirificè amari idcirco diceretur, id Iupiter ægrè ferens palàm quidem occidere ob matris reuerentiam deuitauit, at aprum per dolum illi dictus eſt in fabulis immiſiſſe, à quo Attes fuit dilaniatus, vt ait Nicandri interpres, quod eſt in Alexipharmacis;

ἤχί τε Ῥείης
Λοβρίνης θαλάμαι τε, καὶ ἐργαστήριον Ἄττεω
hic Rheæ vbi ſunt
Lobrinæ thalamiq́, Attæq́, ergaſtula priſca.

Quanquam Hermeſianax elegorum ſcriptor Atten Calai Phrygis filium ad ſuſcipiendam ſobolem inutilem factum ab ipſa Dea ſcripſit: qui cùm adoleuiſſet, magnæ matris ceremonias in Lydia monſtrauit. quare tanto in honore fuiſſe apud Deam dicitur, vt, Iupiter illud grauiter ferens immanem aprum in ſegetes, Lydorum immiſerit, à quo & alii Lydorum complures, & ipſe Attes fuerit interemptus: fama eſt præterea Atten in arborem pinum ab ipſa Dea conuerſum fuiſſe, quare pinus matri Deûm fuit conſecrata: quam Deam terram quidam putarunt, quamobrem veſtem ex herbis & ramuſculis arborum texuerunt, clauémque tribuerunt, quia clauſa ſit per hyemem, ac verno tempore aperiatur, & idcirco illi porca pręgnante ſacrificabatur vt animali fœcundo. At verò quid? nonne maximum ambitionis indicium eſt, quod ſcribitur à Lactantio in libro de falſa religione? quod in Olympo monte plerumque

Ayuntamiento de Madrid

rumque versabatur omnésque propositis præmiis, qui nouum aliquod inuentum humano generi vtile excogitassent, inuitabat, vt ad se primùm deferrent: cuius ipse inuentor postea creditus est, & idcirco huic, vt multis præterea rerum vtilium inuentoribus, diuini honores sunt habiti. Quòd verò in Olympo monte præcipuè habitaret, scripsit ita Pindarus in Olympicis.

ἀλλ' ὦ Κρόνιε παῖ Ῥέας,
ἕδος ὀλύμπου νέμων.
Sed ô Saturni fili & Rheæ,
Solum colens Olympi.

Hic quot annos imperauerit, nemo prorsus coniectura assequi potest: quoniam non mortuum esse contendunt antiqui. at quòd ad grandiorem ætatem peruenerit, & ad canitiem, facilè ex eo coniicere licet, quod scriptum est à Luciano in sacrificiis, quia cùm multorum Deorum formam describat, solum Iouem id præcipuum habere dicit, quòd sit barbatus. in concilio præterea Deorum cornua etiam illi iunxit arietis. colebatur Ammonius Iupiter in Lybia, quem diuinatorem appellabant sub arietis forma, vt in his declarauit Phęstus ille qui res Macedonicas conscripsit:

Ζεῦ Λιβύης Ἄμμων κερατηφόρε κέκλυθι μάντι.
Iupiter hæc Ammon audi cornute Libumq;
Vates.

Hunc mortuum tamen & sepultum fuisse in Creta constat eiusdem Luciani testimonio, qui ita scribit: οἱ Κρῆτες οὐ γενέσθαι παρ' αὐτοῖς, οὐδὲ ταφῆναι μόνον τὸν Δία λέγουσιν, ἀλλὰ καὶ τάφον αὐτοῦ δεικνύουσι. *Cretenses non solùm natum apud se, & sepultum Iouem testantur, sed etiam sepulchrum eius ostendunt.* Scriptum reliquit in suo Ancorato Epiphanius suis quoque temporibus in Iasio monte Cretæ sepulchrum Iouis monstrari solitum; quod etiam affirmat Callimachus in hymnis:

Κρῆτες ἀεὶ ψεῦσται, καὶ γὰρ τάφον ὦ ἄνα σεῖο
Κρῆτες ἐτεκτήναντο σὺ δ' οὐθάνες, ἐσσὶ γὰρ αἰεί.
Cretes mendaces semper rex alme sepulchrum
Erexere tuum: tu viuis semper, & vsque es.

Post Iouis huius obitum tanta fuit eius nominis apud omnes nationes celebritas & reuerentia, vt nemo postea vocatus sit Iupiter: vel si qui vocati fuerunt, eius rerum gestarum memoria obruti, obscuri, miniméque illustres fuerint. Illud non parum miratus sum, quo pacto ex oculis hominum Iouem euanuisse dicant nonnulli, qui illum in humanis fuisse affirmarunt, & postea sempiternum in cœlo regentem collocarunt, cùm neque mortuum fuisse inquiant, neque viuum in cœlum

Ayuntamiento de Madrid

aliquo vehiculo asportatum ; cùm nihil prorsus diuinum in illo extiterit , vt patuit è multis eius sceleribus hactenus à nobis demonstratis. Cœpit igitur non multo post audire mortalium vota , & ad multorum sacrificiorum conuiuia fuit inuitatus , vt fumantium patinarum nidoribus exaturaretur. quid igitur ? inter infinitum votorum numerum si cui fortuna aspirasset , vt voti fieret compos , is à Ioue se id consecutum ratus continuò aras & templa erigebat , & ab eo euentu,vel à loco in quo id euenisset,cognomen Ioui iniungebat. Is colebatur apud Eleos Muscarius , quia Hercule mactante & porriciente , magna quæ aderat muscarum copia Iouis opera trans Alpheum auolauerit,vt asserit Pausanias in prioribus Eliacis. Sic cùm diuturna siccitate aliquando laboraret Græcia vniuersa , missi sunt in Delphos qui ab oraculo causa & remediũ calamitatis scisciterentur : responsum fuit Iouem placari ab vniuersa Græcia oportere,atque vti deprecatore AEaco.Ille Panellenio Ioui(sic enim appellauit)sacris ritè peractis , ac nuncupatis votis,Græcię vberrimam imbrium copiam impetrasse dicitur, vt ait idem in Corinthiacis. Sed quis est adeò fatuus,qui nesciat post diuturnam siccitatem mitti solitos esse imbres ; aut contrà quid opus fuit Iouem illum minimè audientem iis precibus fatigare?si quoties vana & irrita fuerũt Iouẽ precantiũ vota,tẽpla aræque erectæ fuissent,nescio an satis ampla area fuisset vniuersus terrarum orbis tot Iouis ædibus vbique erigendis. Neque decet sanè diuinam bonitatem pro facilitate impetratorum votorum metiri: quia omnibus vnus est pater Deus , omnibus pro sua bonitate prouidet , neque his magis propensus est , illis surdior. Illud verò magis rationi conuenit , si quid petentes impetrare à Deo non possumus , id futurum contra salutem nostram existimare, vel contra honestatem , vel contra diuinam bonitatem expetitum esse , cùm nemini Deus pernitiosa libenter impartiat. Multa sunt inde cognomina Ioui indita vel ab euentu, vti dicebam , vel à locis, vel à personis quibus felix aspirarat , vt Abretanus , Agonius, Agoræus,Alexiterius,Ambulius, Anchesmius, Anxurus,Apesantius , Aratrius,Atabyrius, Cæneus, Camiræus,Carius,Catæbates, Catharsius ,Chaonius, Chthonius, Cithæronius,Corniger,Cosmeta,Cragus,Ctesius,Cynetheus,Dator , Dodonæus, Drymnius, Dulius, Elaratæus,Eleęus,Eleutherius,Ephestius,Epicarpius,Epidotes,Erectheus, Fulminator,Genetæus,Genethlius,Gnidius,Gyrapsius,Hecalæsius, Hetærius vel socialis , Hammonius , Herceus , Heliopolites, Hospitalis , Homoloius , Horcius , Hymettius, Hypsistus , Hypatus,Icesius,Labradeus,Laœta,Laphystius,Larissæus,Lycænus, Lycoreus,Mœtagetes, Melissæus, Milesius, Milichius, Molossus , Morius, Munychius, Nemeæus, Olympius , Omarius, Osogus , Parthenius,

Papæus

Ayuntamiento de Madrid

Papæus,Parnetius,Pharius,Pisæus, Phræius, Promantheus, Syhopyra,Stratius,Tarantæus,Tropæus,Trophonius, Xenius, & apud Latinos Latialis,Feretrius,Elicius,Viminius, Vitor, Stator, & multa alia præterea sunt cognomina, quæ possent numerari, si quis hunc laborem perferre voluerit. Hæc ea sunt propè omnia quæ de Ioue fabulati sunt antiqui, quæque fuerunt ab illis pro variis successibus excogitata. At AEgyptii,alterum fratrem Atlantis Saturnum aiunt Rheam sororem duxisse, de qua susceperit Iouem Olympium vocatum, ac fuisse alium Iouem gloria rerum gestarum multò inferiorem,qui regnauit in Creta, qui decem filios Curetas vocatos habuit,atque insulam Ideam vocauit ab vxore Idea,vbi fuit sepultus. Cretenses tamen longe diuersa à cæteris scriptoribus tradiderunt, qui Saturnum Siciliæ ac Libyæ & Italiæ imperasse inquiunt, & ad occasum omnino firmasse suum regnum, cùm arces & munitiones haberet tanquam custodes ipsorum locorum. Iouem igitur mansuetudine & clementia insignem,aiunt quidam imperium à patre sponte concedente accepisse; alii ab inuito extorsisse per odium patris à populis electum. at Saturno cum Titanibus bellum aduersus illum gerente victoria dicitur fuisse penes Iouem, qui per illam rerum omnium potitus est. vniuersum igitur terrarum orbem peruagatus est de mortalibus optimè merens, qui cùm virtute & viribus præstaret,facilè vniuersi orbis imperium subiugauit. atque cùm de malis supplicia sumeret, omnésque homines ad bene viuendum per vim legum conuertisset,Deus ab omnibus fuit appellatus & vniuersi orbis dominus. Alii tamen Iouem Olympium dictum fuisse tradiderunt, quòd ab Olympo magistro sit eruditus: Nam Dionysum aiunt post deuictos Titanas ac Saturnum & Rheam, cùm ex his natus esset Iupiter, eũ, cùm Dionysus in AEgyptum militaret,regem regionis instituisse. Sed cùm esset valde iuuenis,illius magistrum ac tutorem instituit Olympum, virum & rerum astronomicarum peritum,& prudentia clarũ,à quo Iupiter fuit eruditus,& Olymplus appellatus.sic autem scriptum est ab iis qui res AEgyptias conscripsere. Cæterùm nunc reliquum est, vt quid per hæc senserint ii qui fabularum figmenta ad naturæ opificium accommodarũt, & qui Iouem sempiternum esse dixerunt,inquiramus.

¶Iupiter AEtheris ac Diei filius creditus est primùm,quiacùm is humanioris politiorisque vitæ cultum reperisset, vt diximus. omniaque demonstrasset diuina prouidentia gubernari,creditus est primus ex ignorantiæ tenebris emersisse, splendorémque attulisse rebus humanis. Nam ex aduerso qui vitæ humanæ vim omnem ex æterni Dei administratione & voluntate pendere ignorauerit,quo pacto nó Noctis & Inscitiæ filius dici potest? Qui secundus item hoc ipso nomine vocatus fuit,pro diuinitate præ-

Ayuntamiento de Madrid

ſtantiáque ingenii dictus eſt Cœli filius, quoniam & ipſe plurimum genus humanum iuuerit, multis rebus vtilibus adinuentis, vnde etiam Ioui nomẽ apud Latinos poſtea fuit inditum, quamuis à vita potius Græci nominarunt. Tertius Saturni fuit filius, qui Saturnus cùm tempus eſſe putaretur, vt ſuo loco dicemus, quo pacto è tempore natus ſit Iupiter, ſi ſit Deus, omnino explicari non poteſt. Si pro elemento Iupiter nominetur, nihil fortaſſe ſequetur abſurdi pro illorum ſententia qui vniuerſitatem hanc rerum aliquando à Deo fabrefactam fuiſſe aſſerunt. Nam Iouem alii ex poetis eſſe arbitrati ſunt aëra, vt illud eſt Horatii in primo Odarum,

Iacet ſub Ioue frigido.

Et alibi: *Quod latus mundi nebulæ, malúſque Iupiter vrget.*

Sic etiam Theocritus ægloga quarta:

χὠ Ζεὺς ἄλλοκα μὲν πίπτει αἰθρίος, ἄλλοκα δ' ὗει.

Iupiter & quandoque pluit, quandoque ſerenus.

Euripides non pro aëre ſolùm, ſed pro quadam aëris concitati motione Iouem intellexit in Cyclope:

ἔδη' οἶδ' ὅτι Ζεὺς ἐστ' ἐμοῦ κρείσσων θεός.
ὅ μοι μέλει τοιοῦτον, οὗς δ' ὅ μοι μέλει,
ἄκουον. ὅταν ἀνῶ δενδρεῶν μέγεν ἐκχέῃ.
ἐν τῇδε πέτρᾳ δ' εἰμὶ ἔχω σκιώματα.

Ignoro cur ſit Iupiter maior Deus.
Non eſt mihi curæ, quod haud curæ mihi eſt.
Audito, quando fundit imbres deſuper,
In hac petra condenſa ſunt mi vmbracula.

Et Aratus in aſtronomicis:

τότε δὴ κρύος ἐν Διός ἐστι
ναύτῃ μαλκιόωντι κακώτερον.

Torpenti nautæ peius tunc ab Ioue frigus.

Atque Stoicorum eadem fuit ſententia, quod hic aër per omnia penetraret, & idcirco dictus ſit Iupiter in omnia eſſe diffuſus. Alii aëra non Iouem ipſum, at Iouis oculum crediderunt, vt fuit illud Heſiodi cùm de aëre loqueretur: πάντα ἰδὼν Διὸς ὀφθαλμὸς: *cuncta videns oculus Iouis.* Alii Iunonem, potius aera eſſe crediderunt, ſororem Iouis, cùm Iupiter ab iis ignis regio eſſe crederetur; quam eius vxorem putarunt, quia calefactus aër ab ignea vi Iouis, ſole adiuuante multa ex his oriuntur: quam ſententiam expreſſit Homerus in libr. ξ. Iliad. hoc pacto:

ἣ ῥ' ἁ, καὶ ἀγκὰς ἔμαρψε Κρόνου παῖς ἣν παρεκοίτιν.
τοῖσι δ' ὑπὸ χθὼν δῖα φύεν νεοθηλέα ποίην.

Sic ait: vxorémque ſuam complectitur ortus
Saturno, tellus his herbas fundit vbique.

Nam quo pacto herbæ & animalium genera procreari poſſent, niſi per calorem, qui eſt architectus in omnibus naturæ negotiis? Neque alio tempore terra veſtitur herbis, niſi cùm caleſ-

cit,

Ayuntamiento de Madrid

cit, quippe cùm frigus inutile sit vniuersis naturæ operibus. idcirco Hippasus & Heraclitus ignem rerum omnium autorem existimarunt: quare scitè in hanc opinionem dictum est in hymnis Orphicis:

ὦ βασιλεῦ δι' ἐμὲ σὴν κεφαλὴν ἐ'φαίν τάδε ῥ'εἰα,
γαῖα θεὰ μήτηρ, ὑ'ά'ων θ' ὑψηχ ἐ ἐς ὄχθοι,
ἠ πόντος, ἠ πάντ' ὅσσ' ἀθανάς ἐντὸς ἐ τεύξε.

O rex per te creuerunt hæc omnia solum:
Diua parens tellus, montanáque flumina fontes,
AEquoráque, & quicquid complectitur altus Olympus.

Nec defuerunt qui æthera Iouem esse crediderint, quem patrem appellauit Lucretius libr. 1. ac terram matrem, quòd ex his omnia oriantur, vt dictum est:

Postremo pereunt imbres, vbi eos pater æther
In gremium matris terræ præcipitauit.

At Virgilius non solùm patrem, sed etiam omnipotentem vocauit æthera: quo nomine nullum neque elementum, neque Deum, neque mundi partem, præter vnum Iouem vocarunt antiqui: sic enim scribit lib. 2. Georg.

Tum pater omnipotens fœcundis imbribus æther
Coniugis in gremium læta descendit, & omnes
Magnus alit magno commistus corpore fœtus.

Atqui Cicero libr. 2. de natura Deorum scriptum reliquit ex Euripidis sententia AEthera summum Deum esse appellandum, vt ex his patet:

Vides sublime fusum, immoderatum æthera,
Qui tenero terram circumuectu amplectitur:
Hunc summum habero Diuum, hunc perhibeto æthera.

Quid est autem aliud æther, quàm vniuersa regio illa, quam Anaxagoras igneam esse credidit, & quia semper arderet, ita nominatam? alii perbenignum Iouis planetam ac stellam esse putarunt; quem idcirco crediderunt esse Deum, quia sidera pro Diis colebantur antiquitus. Deorum verò maximum ob naturæ benignitatem, quippe cùm nihil magis quàm bonitas & munificentia diuinæ naturæ conueniat, cuiusmodi esse putatur Iouis stella. Id autem experiuntur ii qui sub dominante Ioue nati sunt. Hunc omnia videre, omniáque audire crediderunt antiqui, vt testatur Sophocles in Antigone ita scribens:

ἐγὼ γὰρ, ἴσω Ζεὺς ὁ πάντ' ὁρῶν ἀεί.
Ego quidem, tu Iupiter qui conspicis
Cuncta, hoc scias.

Et Apollonius libr. secundo Argonaut.

Ζεὺς αὐτὸς τάδ' ἄκας ὀπιδέρκεται, οὐδέ μιν οὔδρῃ
λήθουσ' ἐμπεδον, οὔτε θεῶν, οὐδὲ δίκαιοι.
Nemo latere Iouem potuit, nam conspicit vnus

Ayuntamiento de Madrid

Omnia, siue bonus fueris siue impius idem.

Orpheus in hymnis videtur Iouem eundem putasse & solē, quod recte carmen id intuentibus patet;

Ζεῦ πάτερ, ὑψίδρομον πυριωγὲα κόσμον ἐλαύνων.

Iupiter impellens ignitum protinus orbem,

Atque currentem.

Sic diuinus Plato de Ioue scripsit in Phædro: ὁ μὲν δὴ μέγας ἡγεμὼν ἐν οὐρανῷ Ζεὺς ἐλαύνων πτηνὸν ἅρμα, πρῶτος πορεύεται διακοσμῶν πάντα καὶ ἐπιμελούμενος. τῷ δ' ἕπεται στρατιὰ θεῶν καὶ δαιμόνων τῷ δ' ὀκτὼ μέρη κεκοσμημένη. μένει δὲ Ἑστία ἐν θεῶν οἴκῳ μόνη. *Magnus sanè dux in cælo Iupiter volucrem impellens currum, primus incedit omnia coordinans atque curans. hunc sequitur Deorum ac Dæmonum exercitus in duodecim partes distributus: ac Vesta sola in atrio Deorum permanet.* Quis enim magnus est ille Dux Iupiter, nisi quem solem appellamus? is siquidem velocissimum currum impellit, & dum conuoluitur, sequitur illum stellarum exercitus, quæ Dii credebantur, in duodecim partes signiferi circuli distributarum. Vesta autem, sine terræ moles, in atrio harum stellarum, & in medio mundi immota consistit. Quare, vt ex his patet, Plato nihil aliud Iouem, quàm solem esse credidit. cui sententiæ assentitur & carmen eius poëtæ præclarum, quod ita inquit;

εἷς Ζεύς, εἷς Ἀΐδης, εἷς Ἥλιος, εἷς Διόνυσος.

Iupiter est idem, Pluto, Sol, & Dionysius.

Qui Iouem æthera, aut aliquid prædictorum esse crediderunt, illum Parcis inferiorem putarunt. at Hesiodus in Operibus & Diebus cùm de tranquillitate maris loqueretur, Iouem fatum esse arbitratus in hæc verba prorupit:

εἰ μὴ δὴ πρόφρων γε Ποσειδάων ἐνοσίχθων,
ἢ Ζεὺς ἀθανάτων βασιλεὺς ἐθέλῃσιν ὀλέσσαι.

Mergere ni cupiat promptus Neptunus in vndas,
Rex superûm magnus vel perdere Iupiter optet.

Nam quidam ipsum esse Iouem existimarũt, τῷ αἰέρων καὶ στοιχείων κρατοῦσαν εἱμαρμένην. *fatum* scilicet *ventis & elementis imperans.* ac omnium fatum esse sensit Homerus in libr. 1. Odyss.

ἀνὴρ δ' αὖτ' ἀοιδὸς

αὖτοι, ἀλλὰ ποθὶ Ζεὺς αὖτος, ὅς τε δίδωσιν
αὐδῶ βροτοῖσιν ἀλφηστῆσιν, ὅτῳ κε θέλῃσιν ἑκάστῳ.

Non tibi cantores caussa sed Iupiter ipse,
Qui miseris quæcunque viris vult, munera donat.

Ea de causa efficitur vt Euripides in Supplicibus vanam esse sapientiam mortalium existimarit, cùm omnia humana fato & inuitabili quadam necessitate traherentur, quam vim Iouem in his appellauit:

Ὦ Ζεῦ, τί ῥ' ἔστι τὸ παλαιπώρους βροτοὺς
φρονεῖν λέγουσι; σὺ γὸ' ἐξυρτήμεθα,

Ayuntamiento de Madrid

ἀνθρώπους τε τοιαῦτ' αὖ σὺ τυγχάνεις θέλων.
O Iupiter quid est misellos vt viros
Dicant sapientes? est necesse quod tibi
Libet facere, pendemus è nuto tuo. & in Troadibus;
ὅς τις ποτ' εἶ σὺ δυσπάστους εἰδέναι
Ζεῦ, εἴτ' ἀνάγκη φύσεως, εἴτε νοῦς βροτῶν.
O Iupiter mortalibus non cognite
Quis sis, virumne mentis, an necessitas
Naturæ.

Meritò igitur fingit Homerus lib. 5. Iliad. Martem ægrè ferētem Palladis vim, eāmque perniciosam appellantem, nō solùm quia leges improbis & furiosis tanquam frænum equis molestæ sint, sed etiam quia fati virtutem sapientia aliquando impediat. Idcirco sapientissimus poeta Iouem introducit non reprehendentem quidem Palladem, quia Venerem ac Martem filios vulnerauerit, sed Martem, quia nimis sit insanus; quoniam sapientia resistit libidini & furori, & influxu ac vi aëris & stellarum facultate concitatis motibus, atque si quid malorum euenit, illud ex imprudentia totum fit eorum qui planetarum ductu abiecta trahuntur ratione, vt patet ex his;

τὸν δ' ἄρ' ὑπόδρα ἰδὼν προσέφη νεφελαιγερέτα Ζεύς·
μή τί μοι ἀλλοιοπρόσαλλε παρεζόμενος μινυώριζε.
ἔχθιστοι δέ μοι ἐστὶ θεῶν οἱ Ὄλυμπον ἔχουσιν.
αἰεὶ γὰρ τοι ἐμοὶ τε φίλη πόλεμοί τε μάχαι τε.
μητρὸς τοι ὀρφὸς ἐστὶν ἀνάγκε τοι οὐκ ὀπιθεικτὸν
Ἥρης, τῇ μοι ἐγὼ ἀπαδύνω ἀλέγεινε τ' ἐπέεσσιν.
τῇ σ' οἴω κείνης τάδε πάσχειν εἰνεσίησιν.
Affatur torue aspiciens sed Iupiter illum:
Ne iactes tua dicta mihi, quæ plena querelis:
Tu magis inuisus superis cœlestibus vnus.
Sunt pugnæ, rixæq; tibi, sunt prælia grata,
Indomita est materna tibi vis haud toleranda
Iunonis, verbis ipse hanc cum numine placo.
Consilijs eius credo quoque te ipsa subire.

Fuerunt alii qui Iouem opinarentur esse cœlum: vt sensit Cicero in secundo de Natura Deorum ex opinione antiquorum, qui dicebant Ioue tonante aut fulgente, idest cœlo; quem etiam omnipotentem Olympum vocarunt, vt Virg lib. 10.

Panditur interea domus omnipotentis Olympi.

Alii mundi animam Iouem esse crediderunt, quæ per omnia humana corpora esset diffusa, vt ait Aratus in principio Astronomicorum;

Ἐκ Διὸς ἀρχώμεσθα, τὸν οὐδέποτ' ἄνδρες ἐάασιν
ἄρρητον· μεσταὶ δὲ Διὸς πᾶσαι μὲν ἀγυιαί,
πᾶσαι δ' ἀνθρώπων ἀγοραί· μεστὴ δὲ θάλασσα,

Ayuntamiento de Madrid

καὶ λιμένες· πάντῃ δὲ Διὸς κεχρήμεθα πάντες.
Ab Ioue principium: mortales tempore nullo
Prætereamus eum. loca sunt hoc plena viarum,
Sunt fora plena, simul sunt plenæ marmoris vndæ,
Et portus: fit vbique Iouis nam copia cuique.

Atque Orpheus in quodam hymno idem significauit, qui vniuersitatem hanc rerum à Ioue & produci & gubernari inquit, vt ex his carminibus quæ sunt ex illius hymno translata in Latinam linguam apparet:

Iupiter omnipotens est primus & vltimus idem.
Iupiter est caput, & medium: Iouis omnia munus.
Iupiter est fundamen humi, ac stellantis Olympi.
Iupiter & mas est, & nescia fœmina mortis.
Spiritus è cunctis, validi vis Iupiter Ignis.

Quid enim esse potest idem mas ac fœmina immortalis, nisi mũdi anima, quæ habeat in se hæc omnia producendi facultatem? nam Deus omnino sexum non habet, vt diximus, cùm sexu omni sit magis perfectus. Neque spiritus quispiam ex his Deus est, neque vis ignis, sed omnibus his superior & omnibus imperans. Scriptum reliquit Pausanias in Arcadicis Cecropem illum qui regnauit Athenis, qui & ipse Iupiter fuit appellatus, primùm omnium mortalium Deum Iouem cognomine Supremum vocasse, nihílque vita præditum illi immolandum duxisse, sed liba tantùm patria, cùm omnem crudelitatem à suis altaribus repellere diuinam naturam arbitraretur; cui nihil magis conuenit, quàm clementia & beneficentia. Idcirco Deum siue Iouem datorem omnium bonorum, hoc est δοτῆρα ἐάων vocarũt antiqui, & patrem omnium, quia viros bonos multis beneficiis prosequeretur; at temerarios & scelestos per calamitates & bonorum iacturam ad meliorem vitæ rationem aliquando reuocaret. Quod nisi fiat, quo pacto verum esse poterit id quod scriptum est apud Sophoclem in Trachiniis?

ὁ τῶν ἁπάντων Ζεὺς πατὴρ ὀλύμπιος.
Cœlestis omnium parens est Iupiter.

Quidam tamen censuerunt omnes hasce virtutes planetam Iouis illis largiri, quorum in ortu dominetur, quarum virtutum autorem fuisse Iouem recensuimus. Quem tamen non hominum solùm, sed etiam Deorum patrem appellauit Hesiodus in Theogonia; quia cùm omnium rerum humanarum administrationem exerceat, vt à munificẽtia pater, ita à sapientia in regenda vniuersitate rerũ, vocatus est Rex, vt hæc carmina indicãt Theognidis:

οὐδὲ γὰρ ὃς θνητοῖσι καὶ ἀθανάτοισιν ἀνάσσει
Ζεὺς Κρονίδης, θνητοῖς πᾶσιν ἀδεῖν δύναται.
Omnibus haud placuit Saturni Iupiter ille,
Imperio superos qui regit atque homines.

Hæc

Hæc igitur ſummi Dei bonitas vbi in regēdis ſuperioribus cōſideratur, Iupiter Olympius dicitur: vbi agit in elemēta, varia nomina ſortita eſt apud antiquos; vbi in ſubterraneas vires, Iupiter infernus aut Stygius dicitur, de quo meminit Virgil. lib. quarto.

Sacra Iouī Stygio quæ rite incepta parauī.

Et Homerus lib. 1. Iliadis.

Ζεύς τε καταχθόνιος, καὶ ἐταιρὴ Περσεφόνεια.

Iupiter infernus, ſimul & Proſerpina diua.

Hanc triplicem Iouis poteſtatem, quòd in cœlo ſcilicet, in mari, & in terris dominaretur, ſignificarūt antiqui cùm tertium oculū Ioui in fronte addidiſſent, cuiuſmodi fuiſſe ſignū illud ligneum dicitur, ad quod capta Troia fama eſt Priamum cōfugiſſe, vt teſtatur Agatharchides in Aſiaticis, & Pauſanias in Corinthiacis.

¶ Age verò nunc quid ſub harum fabularum figmēto occultauerint antiqui, inueſtigemus, rem, vt par eſt, ab initio repetentes. Omnes antiqui ſapientes in duas claſſes fuerunt diſtributi: atque horum alteri hunc mundum ſempiternum eſſe exiſtimabant, alteri aliquando habuiſſe principium: atque hinc præſtantiſſima erant clariſſimorum hominum ingenia, hinc diuini homines, & diuinitus edocti. Apud eos igitur qui mundi originem de medio tollunt, nullum habet locum huiuſce fabulæ explicatiō. Apud aliam claſſem altiſſimam habebit ſignificationem de rerum vniuerſarum origine. Saturnus enim, qui Iouis fuit pater, è Cœlo natus eſt, qui Saturnus genitales partes patri abſcidit. Eſt ſiquidem Saturnus tempus, vt ſuo loco dicetur, quod non, niſi ex cœli creatione & ortu, natum eſt, vt ait Platonis Timæus: quippe cùm ante cœlum nullum eſſet tempus. Hunc aiunt partes genitales patri Cœlo abſcidiſſe, quoniam vnum eſt tempus, neque alium Saturno ſimilem generare potuit, cùm vnus ſit, at non plures mundi. Neque aliud eſt quòd Titan ita cum Saturno conuenerit, vt Saturnus filios omnes necaret; niſi id quod ſenſit Empedocles Agrigentinus amicitiam & diſſidium eſſe potentiſſima duo rerum naturalium principia. Neque vlli dubium eſt, quin ſubitò atque cœlum fuit ab opifice Deo creatum, & ab aliis corporibus inferioribus ſeiunctum, vt putarunt ſapientes, ſtatim nata ſit lis & amicitia, quæ intra illam informem materiam deliteſcere credebantur. Mox ab eodem Deo procedente iam tempore, quod nullum antè fuerat, creata ſunt elementa: quod illi ſignificarunt, qui Iouem ſiue æthera, vniuerſam ſcilicet illam regionem, quā igneam putauit Anaxagoras, ex Tēpore & Opi ſiue terra natam eſſe, & Iunonem aera, & Neptunum ac Glaucam aquæ elementum, & Plutonem ſiue Cererem terreſtres Deos, vim terræ crediderūt. Nam hos à Saturno procreatos fuiſſe, quid aliud eſt, quàm primùm cœlum à Deo fuiſſe factum, mox natum ex illo tēpus, è quo nata ſunt Deo ſummo è nihilo facien-

Ayuntamiento de Madrid

te elementa:quæ cùm Saturnus deglutiuisset, deinde coactus est rursus euomere: per quod significatur mutua secundum partes elementorum generatio & corruptio. Lapis ab eodem qui primus editus est per vomitum, significat compositorum corporum item generationem & interitum, quæ digerere nõ potuit Saturnus,cùm elementa sint sempiterna, neque vllo tempore aut vlla vi labefactari possunt, nisi cùm opifici Deo euertere aliquando placuerit. Iupiter idcirco non voratus est à Saturno,quia nullam vim sentit temporis, nullamque iniuriam ætherea plaga lucida, & ab omni corruptione immunis. Dicitur datus fuisse Vestæ educandus, quoniam cùm animalia & plantæ ex terra procreentur,tum crebrior elementorum mutatio fit circa terram, circa quam existũt vapores, à quibus putauit Thales quòd ætherea regio aleretur. Illa autem regio cùm ob celeritatem motus harmoniam efficere putaretur à Pythagoricis, dictus est Iupiter inter cymbalorum tympanorũmque strepitum fuisse seruatus. Hunc ab apibus nutritum fuisse memorant,quia sine sexu maris & fœminę se inuicem gignunt elementa,quibus (vti dicebam) alitur regio ætherea: & à nymphis eadem de causa. Aiunt nonnulli à capra fuisse educatum,quia semper sublimia petat id animal:quam rem tamen ad inferiorem humiliorémque explicationem nonnulli traducunt: Aiunt enim Iouem à Melissa & Amalthea Regis Melissæi filiabus caprino lacte fuisse educatum: atque cùm Melissa dicta sit apis apud Græcos, locum esse datum fabulæ, quod apes ad Iouem infantem aduolauerint, eúmque nutriuerint, & quòd capræ lac suxerit. Qui contrà mundum non Dei summi & altissimi prouidentia gubernari,sed fortuna,& ab atomis fortuitò in vnum confluentibus procreatum censuerunt; illi Iouẽ ætheream regionem scilicet, & vniuersum denique orbem à fortuna nutritum putarunt,cuiusmodi fuit Epicuri & nonnullorum opinio: illi siquidem

Sunt, qui in fortunæ iura casibus omnia ponunt,
Et nullo credunt mundum rectore moueri.

Cuius impuri hominis opinio tam est nefaria, vt omnia humana diuinaque iura subuertat ac funditus destruat; quo nihil minus est non modò philosophicum,sed vel humanum. Memoriæ proditum est præterea Iouẽ Saturnum de regno depulisse, & in vincula coniecisse, quia Saturnus extra naturam agit regionis prædictæ; cuius vim ætherea regio obtundit. Huic partes genitales abscidit Iupiter, quia nullo tempore alius mundus generabitur, cùm hic constet ex vniuersa materia. Atqui illud repugnare videtur, quòd scriptum est à nobis superius,quòd sub Saturno sanctissima legum maiestas viguerit,& vis æquitatis:& quòd ipse vel naturæ ipsius vincula quibus homines inter se coniunguntur, tã nefariè violauerit,cùm filios suos necaret. At illud scire conue-

nit,

nit, homines tunc simplices, non ad Saturni exemplum viuere solitos, qui verè & filios regno priuauit, & fratrem Titanum. sed ad legum ab illo institutarum rationem. Semper enim fuit is regnantium furor, vt cùm vel filius, vel frater, vel coniunctus in aliquam suspicionem inciderit, corruant è vestigio omnia naturæ vincula, neque quidquam magis periculosum est aut minùs constans, quàm regnantium amicitia. Huc accedebat quòd homines in imperio constituti seuerissimè cæterorum illa vitia præcipuè puniunt quibus ipsi sunt obnoxii, neque comites scelerum habere facilè patiuntur. tunc igitur ob acerbitatem pœnarum homines simplices, vtpote recentiores, & natura perhumani, facilè à vitiis refrænabantur: quo accidit vt omnia pacatissima, omnia tuta, omnia suauia essent mortalibus: quod viuendi genus aurea ætas, & incredibilis ferarum inimicissimarum cõcordia dicta est. Inde vulgatum fuit flumina lactis & nectaris plena defluxisse, damas impune cum canibus lusisse, feras crudelissimas cum domesticis animalibus stabulata fuisse: quod nihil aliud sanè significauit, quàm viros bonos legum patrocinio fuisse tutos à sicariis crudelissimis. Nam cùm cœpissent homines sub Ioue pristinam simplicitatem deponere, & impunitas propter adiutores Iouis dum patrem de Regno depelleret, data fuisset sceleribus; omnis pristina liberè viuendi licentia soluta est, via patefacta ad prædas impuris latronibus, ostia patuerunt adulteris, licentia data est sicariis: neque homines iam Regis instituta, sed vitæ lasciuiam ac temeritatem imitati sunt. Nam cùm Iupiter patrem de Regno deiciẽs prope parricidium commisisset, paternamq; crudelitatem omnino superasset; quibus verbis eos coercere potuit, quos cum priuatis armis scelerum suorum socios habuisset? aut quibus verbis illos poterat ad æquitatem reuocare, quorum animos ad omnes iniurias incitasset? Inde sumpta est fabula à poetis, quòd Ioue imperante omnis antiquorum pigritia expulsa est & in omnes volucres, & feras, & pisces ab hominibus sæuitum.' Et hæc fuerunt tantopere, tàm mirificis laudibus, tanta cum admiratione à poetis decantanda? Quòd ab humanarum carnium esu homines absterruerit, id propè vnum præclarum est inter omnia quæ de Ioue commemorantur facinora: qui cùm ad esum glandium illos conuertisset, meruit iure optimo, vt sibi glandiferæ quercus consecrarentur: atque in Dodone monte, qui frequentissimis quercubus vestiebatur, in Chaonia Molossorum regione nobile fuit Chaonii siue Dodonæi patris oraculum, quod vel ex malorum dæmonum illusione vel sacerdotum fraudibus à petentibus sortes consulebatur, vbi columbæ duæ dicebantur dare responsa. Hæc ea sunt quæ ad naturalium rerum principia viresque pertinebant, inter illa quæ de Ioue ab antiquis scriptoribus memoriæ prodita sunt: quæ ab historia originem sumentia,

Ayuntamiento de Madrid

ad philosophicam rationem mox retorquentur. Nam si quis ea quæ dicta sunt de Ioue, rectè perpendat, vniuersa propè naturalis philosophiæ principia sub his occultari comperiet. ¶ Nunc quæ spectent ad humanæ vitæ institutionem, perquiramus. Fingebatur in Creta eius imago sine auribus, quia regibus non conueniat quasuis nugas audire. Cùm tamen ad diligentiam administrandi quatuor aures Lacedæmones iniungerent, & aquilam attribuerint antiqui Ioui propter perspicacitatem: quibus sensibus nunc plerique tamen principes non ad rectam administrationem, sed ad auaritiam & cumulandas opes, extorquendásque à subditis, acerrimè vtuntur; quibus & aquila ob rapacitatem meritò tributa est, & perspicacitas ob exploratores, ingeniosósque consultores imponendorum tributorum. Quòd Iupiter, cùm natus esset, fuerit Saturni voracitati & crudelitati surreptus; quid aliud significat, quàm diuitiis nullum locum esse tutum, ac neque inter suos quidem natura coniunctissimos? quippe cùm opulentia vndique sit insidiis circumuenta, neque vllum videre licet breuissimo tempore diuitem factum, qui sit idem vir bonus. Aegæona igitur aduersus Iouem etiam excitarunt poëtæ, vt ab externis & à coniunctis circumueniri demonstrarent Reges, vbi spes imperandi oblata fuerit. Nulla est enim vel fides, vel Deorum immortalium religio, vbi maximarum diuitiarum splendor enituerit, vel vbi fuerint vires eximiæ: quibus rebus qui maximè excellunt, vel Deos ipsos solent parui facere. Huic finxerunt antiqui assidere Pudorem & Aequitatem, cùm sapientem principem formarent, quia maxima erga sapientem virum est omnium reuerentia: quæ aduersus tyrannos nulla esse potest, cum illis assideat Iniuria & Timor. Id ita esse confirmatur vel ex eo, quòd Iupiter Μῆτιν siue consilium duxit vxorem, quæ prudentia est rebus domesticis conseruandis necessaria, quæ grauida est, quoniam è consilio res faciendæ nasci debent. hanc vxorem Iupiter deglutiuit, cuius caput grauidum factum est, quia vis ratiocinandi sedem præcipuam habet in capite ex ea ratiocinatione nascitur Pallas armata, quo tempore pluit auro in Rhodiorum insula: per quæ significatur imbibendum esse consilium bonorũ & perpendendum, vt inde nascatur sapientia quam sequitur felicitas, & defensio tutissima rerum singularum, & tranquillitas, quam sapientia tuetur in rebus humanis, cùm sapientem nemo fallere, aut imparatum vnquam inuenire possit. Quòd Iupiter cùm rex esset Deorum ac hominum, ad Danaen Acrisioneã aurum descenderit, & postea in tot alias formas brutorum ob amores mulierum fuerit mutatus; quid aliud significat quàm auaritiẽ & largitionibus omnia patere, nihilque tutũ esse quod ab insignib diuitibus oppugnetur? Deinde necesse est, vt is qui ad alienas vxores illegitime accedit, cùm vel humanam vim, vel Dei

vindictam,

Ayuntamiento de Madrid

vindictam, vel infamiam timeat, varios effectus induat belluarũ: nam modò timidus fit, modo furibundus; vnde illa de Ioue adultero sæpius sunt excogitata. Nemo enim potest retinere regiam dignitatem & illegitima eodem tempore perpetrare: quare scite dictum est id ab illo poëta:

Non bene conueniunt, nec in vna sede morantur,
Maiestas & Amor.

Quo pacto aquila ad Iouem Ganymedem attulerit, non conueniunt inter se scriptores, nam cùm fabulati sint poëtæ, quòd illa quæ prima sacrata est Ioui ob auspicium, aduolans rapuerit: inquiunt ex historiographis alii cohortem fuisse quæ aquilam insigne haberet, alii maluerunt fuisse nauigium quod aquilam in prora haberet pictam, quod raptum Ganymedem ad Iouem detulerit: quæ res (vt aiunt) locum dedit fabulæ apud antiquos scriptores. nulla est enim fabula quæ ab historia initium non sumpserit. Manifestum esse sanè arbitror ex iis quæ hactenus dicta fuerunt, quòd Iupiter homo mortalis extiterit, at quòd inter Deos relatus sit, dictum fuit: cui tamen nullum certum officium, quemadmodum Diis cæteris, concessum est, sed modò huc, modò illuc peruagatur, multo magis miser, quàm Dæmones illi Empedoclei, qui nullibi possunt consistere.

Impellit æther namque eos in pontum atrum,
Pontus sub hinc in continentémque proÿcit.
Tellus eos rursus agit solem in rapidum.
Hic ætheris dehinc implicat vertigini.

Nam modò in cœlo est, modò in æthere, modò est aër, modò fatũ modò sub aquis, modò sub terra, modò in imbrem, modò in varia animalia se mutat; qua conditione quid dici aut excogitari potest miserius? Sed Iouem tam multiplicem ac per omnia vagantem relinquamus, & ad Saturnum orationem nostram conuertamus.

De Saturno. CAP. II.

SATVRNI qui parentes fuerint, non ita facilè est, quemadmodum fuit Iouis, inuenire: quoniam plurimum antiqui scriptores inter se dissentiunt. Nos tamen maiorem scriptorum partem, communiorémque sententiam in huius parentibus diiudicandis sequemur. Plato Saturnum Oceani & Tethyos fuisse filium scripsit in Timæo his verbis; γῆς τε καὶ οὐρανοῦ παῖδες Ὠκεανός τε καὶ Τηθὺς ἐγενέσθην. ἐκ τούτων δὲ Φόρκυς τε, καὶ Κρόνος, καὶ Ῥέα, καὶ ὅσοι μετὰ τούτων. ἐκ δὲ Κρόνου καὶ Ῥέας, Ζεὺς, Ἥρα τε, καὶ πάντες ὅσους ἴσμεν πάντες ἀδελφὸς γνωμένους αὐτῶν. quæ verba ita sunt à Cicerone in libro de Vniuersitate Latinè dicta; *Sic igitur vt ab his est traditum, horum Deorum ortus habeatur atque dicatur, vt Oceanum Saluciámque Cœli*

Ayuntamiento de Madrid

satu, Terra & conceptu generatos editosque memoremus: ex his Phoreyn, Saturnum, & Opim: deinceps Iouem, atque Iunonem, reliquos, quos fratres inter se, agnatosque vsurpare atque appellare videmus & eorum (vt vtamur veteri verbo) prosapiam. Non defuerunt tamen qui Doluncum etiam inter Saturni filios connumerarint. At Hesiodus in ortu Deorum, cùm Cœli vxorem Terram fuisse cecinisset his carminibus;

Θεῶν γένος, οἰδίων πρῶτον κλέιειν ἀοιδῆς
ἐξ ἀρχῆς, οὓς γῆα τέκε καὶ οὐρανὸς εὐρὺς ἔπικτεν·
Deiumque genus celebrant hæ carmine Diuûm
In primis, quos Terra tulit, Cœlumque supernum;

mox paulo inferius inter eorum filios Saturnum etiam commemorauit, vt patet ex his;

τοὺς δὲ μέθ' ὁπλότατος γένετο Κρόνος ἀγκυλομήτης.
Editus est iunior post hos Saturnus & ipse.

Et Orpheus hymno quodam in Saturnum composito ità inquit:

Εὖτε τε βλάστησε καὶ ἀστερόεντος.
Progenies Terræ pariter Cœlique nitentis.

Patet ex his modò Cœli, modò Oceani fuisse filium Saturnum, & modò Terræ, modò Tethyos siue Salaciæ, ne plures commemorem: quæ res tam diuersæ vt vno tempore verè sint, effici non potest. Cùm adoleuisset Saturnus, audiuisset que ex matre quòd Cœlus Cyclopas in tartarum vinctos deiecisset, id ægrè ferens, matre inflammante aduersus patrem Titanas præcipuè, & falcem Saturno suggerente, insidias Cœlo tetendit, vt ait Apollodorus lib. primo, atque fratres è tartaro eduxit, quibus etiam sociis vsus est in regno paterno occupando, quod accidit anno tri gesimo secundo illius regni, vt ait Eusebius in Theologia Phœnicum. Illi igitur comprehenso genitales partes Saturnus amputauit, atque à fratribus facilè impetratum est vt expulso patri in regnum succederet. Quanquam non Cœlum, sed Saturnum primum omnium mortalium regnasse indicat illud carmen Sibyllæ Erythrææ, quod ita se habet;

πρώτιστος μὲν ἀμασσεύ ἐπιχθονίων Κρόνος ἀνδρῶν.
Primus mortales inter Saturnus at olim
Regnauit.

Hic fratres habuit, præter Cyclopas, etiam Centimanos, Oceanum, Cœum, Crium, Hyperionem, Iapetum, Titanum: Sorores Rheam, Tethym, Themim, Phœben, Mnemosynem, Thiam, Dionem, vt ait idem Apollodorus; quibus tamen nonnulli Ciceremaddiderunt. Ex his Titanus & Iapetus dicuntur aliquando communi consilio cum Saturno regnasse, quod patet ex his versibus;

καὶ βασίλευσε Κρόνος, καὶ Τιτᾶν, Ἰαπετός τε
παῖδας τέκνα φέριστα καὶ οὐρανὸς ἐξεγέλεσσαν,

Regnauit

Regnauit Titan, Saturnusq́, Iapetusq́:
Optima quæ Cœli dixere & pignora Terræ.

Deinde cùm regnum vnum tres reges perferre non posse videretur, à matre Vesta, sororibusque Ope ac Cerere precantibus, impetratum est, vt solus Saturnus imperaret; ea tamen conditione, ne Saturnus mares filios educaret, si qui nascerentur, satisque haberet quòd ipse regnaret; vt ad quos iure hæreditario post ipsum, regnum spectabat, perueniret. Tum Saturnus Opim sororē in matrimonium duxit, cúmque audisset futurum esse vt à filio è regno pelleretur, omnes mares necare statuit: quod grauiter ferens Opis siue Rhea in Cretam fugit, ibique Iouem peperit, vt dictum est. Alii dicunt propterea quòd iurasset Titanibus, se nullos mares educaturum, at non ex responso Saturnum filios necare solitum, tanta fuit & patrui crudelitas in nepotes, & patris feritas in filios, ob furiosam regnandi cupiditatem. Nullum fuit scelus, nullum latrocinium, nullum parricidium, à quo isti qui Dii habiti sunt, aborruerint, modò aliquam præ se tulerit commoditatem, alii neque à Titanibus laniari solitos Saturni filios arbitrati sunt, neque à Saturno cęsos, sed voratos ab ipso complures, vti significauit Hesiodus in Deorum ortu, vbi loquitur de Saturno in his;

Πεύθετο γὰρ γαίης τε καὶ οὐρανοῦ ἀστερόεντος,
οὕνεκά οἱ πέπρωτο ἑῷ ὑπὸ παῖδι δαμῆναι,
καὶ κρατερῷ περ ἐόντι, Διὸς μεγάλου διὰ βουλάς.
τῷ ὅγε οὐκ ἀλαοσκοπιὴν ἔχεν, ἀλλὰ δοκεύων
παῖδας ἑοὺς κατέπινε, Ῥέην δ' ἔχε πένθος ἄλαστον.
Audiit ex terræ dicto Cœliq́ nitentis,
Se fore vincendum à nato: sic fata reuolui.
Quare obseruabat natos non segniter, omnes.
Atque vorabat eos genitos: Rhea at ipsa dolebat.

Atque Lucretius eadem de causa ereptum Iouem inquit, vt patet in his;

Ne Saturnus eum malis mandaret adeptus,
AEternumq́ daret matri sub pectore vulnus.

Vbi sensissent Titanes Saturni filios cōtra leges pactionésque superius factas clàm educari, Saturnum ac Rheam comprehendunt, & in vincula coniiciunt, muroq́; & custodiis circundant. Id cùm per exploratores cognouisset Iupiter, collecta magna militum Cretensium manu (vt diximus, cùm de Ioue loqueremur) arma mouit aduersus Titanas, iisque in fugam versis & profligatis liberatos parentes in regnum restituit: quod ita declarauit Erythæa Sybilla:

ἡνίκα δ' ἤκουσαν τιτᾶνες παῖδας ἐόντας
λάθριον, οὓς ἔσπειρε Κρόνος τε Ῥέη τε σύνευνος·
καί ῥ' εἶχ' ἐν δεσμοῖσι Κρόνον τε Ῥέην τε σύνευνον.

Ayuntamiento de Madrid

κρύψεν δ' ἐν γαίῃ, καὶ ἐν ζωσμοῖς ἐφύλασσεν.
καὶ τότε δὴ μὲν ἄκουσαν ὑφ' ἑοῦ κεφαλὴν ἐφίει Κρόνοιο,
καὶ οἱ ἐπήγαγεν πόλεμον μέγαν ἠδὲ κυδοιμόν.

Ast vbi Saturni Titan de semine natos
Deq; Rhea sensit, trahit hos in vincula vtrosque:
Condens sub terra vincluq; coercuit illos.
Hoc vbi senserunt Saturni pignora sortis,
Protinus exarsit triste & lacrymabile bellum.

Saturnus in regnum per Iouem restitutus vt audiuit se pulsum iri de illo à filio, insidias Ioui parare cœpit: quod sentiens Iupiter (vt dictum est) illum in Tartarũ deiecit consilio Promethei vsus, vt ait AEschylus in Tragœdia Promethei his carminibus;

ἐμοῦ δὲ βουλῆς παρόντος μελαμβαθὴς
κλῆθρον κατοίξας τὸν παλαιγενῆ Κρόνον
αὐτοῖσι συμμάχοις ὅσοι

Me consulente Tartarum nunc incolit
Saturnus, vna cum suis sodalibus,
Auxiliisq;.

Deinde Saturnus è carcere elapsus classe in Italiam ad Ianum, qui tunc ibi regnabat vectus, comiter, ab illo hospitio excipitur. quem & viuendi rationem docuit, & cultum agrorum, vt aiunt. Huic Ianus pro accepta disciplina illa fertur dimidiũ sui regni remunerasse, & in pecuniis quę exillius ingenio primùm sunt impressæ, nauim fuisse ex altera parte impressam, ex altera bifrontem effigiem, quia regnum scilicet communi consilio Iani & Saturni gubernaretur: quam rem expressit Ouidius lib. 1. Fastorum:

Hac ego Saturnum memini tellure receptum,
Cœlitibus regnis nam Ioue pulsus erat.
Inde diu genti mansit Saturnia nomen,
Dicta fuit Latium terra latente Deo,
At bona posteritas puppim signauit in ære,
Hospitis aduentum testificata Dei.

Fertur igitur Saturnus primus per id tempus in Italia plantationes & insitiones & educationes omnino arborum, & omnium fructiferarum rerum culturam docuisse: quare tanquam humanioris vitæ repertor cum coniuge Rhea pro Deo est habitus. Ab eo igitur edoctos fuisse Italos ita cecinit Virg. lib. octauo:

Primus ab æthereo venit Saturnus Olympo,
Arma Iouis fugiens, & regnis exul ademptis.
Is genus indocile ac dispersum montibus altis
Composuit, legesq; dedit Latiumq; vocari
Maluit, his quoniam latuisset tutus in oris.

Nam, vt ait Trismegistus, tres omnino sapientes viri floruerunt Trismegisti tempore, Cœlus; Saturnus, Mercurius: quare etiam Charon-

Ayuntamiento de Madrid

Charondas earum legum quas dederat Carthaginensibus, autorem Saturnum commemorabat, vt ait Marsilius Ficinus. Huiusce prudentiæ ac sapientiæ, cuius consultor & autor fuit Saturnus apud Ianum Regem, tanta fuit apud gentes Italas admiratio, tantaque omnium pax, & tranquillitas rerum propter æquitatem, vt aurea ætas sub illo fuisse dicatur à poëtis: ac neque tum sollicitatum fuisse mare, nec vllam fuisse militiam, sed omnia propter vberrimam terræ feracitatem omnibus fuisse communia quod ita decantauit Tibullus;

Quàm bene Saturno viuebant rege prius, quàm
Tellus in longas est patefacta vias.
Nondum cœruleas pinus contempserat vndas,
Effusum ventis præbuerat q̃ sinum.
Nec vagus ignotis repetens compendia terris
Presserat externa nauita merce ratem.
Illo non validus subiit iuga tempore taurus,
Non domito frænos ore momordit equus.
Non domus vlla fores habuit, non fixus in agris
Qui regeret certis finibus arua lapis.
Ipsa mella dabant quercus, vltroq̃ ferebant
Obuia securis vbera lactis oues.
Non acies, non ira fuit, non bella; nec enses
Immiti sæuus presserat arte faber.

Verùm hanc sanctissimarum legum, iustitiæque reuerentiam non in libris notatam, aut incisam in ære, sed in animis hominum impressam, & consuetudine ciuitatum inueteratã esse oportere credidit, vt testatur Virg. qui ita scripsit lib. 7.

neve ignorate Latinos
Saturni gentem haud vinclo, nec legibus æquam,
Sponte sua, veterique Dei se more tenentem.

Nam is certè quidem qui ob metum pœnarum solùm, aut ad scriptarum legum integritatem vitam suam accõmodare cogitur, at non sponte facit quæ recta sunt, vir bonus esse nullo pacto potest: quoniam qui nullum flagitium propter metum pœnæ committit, non is quidem vir bonus est, sed tantùm non malus. Ille solus vir bonus iure habetur, qui naturæ ductu ad ea quæ gloriosa, quæ honorifica, quæ honesta, quę decora sunt, contendit; at non metu pœnarum: ille integer, ille æquus, ille probus. Inde contigit vt scripserint poëtæ Iustitiam è terris aufugisse, & in cœlum conuolasse: quæ naturæ fuit æquitas in animis hominum insita, quæ paulatim crescentibus scriptis legibus ob hominum malitiam ex animis mortalium deleta est: non illa è terris euolauit, quæ scripta est in tot tantisque iurisperitorũ codicibus. Nam quanto simpliciores erãt homines, tanto iustiores erant natura: vbi legum volumina in ciuitatibus, quasi Astrææ

Ayuntamiento de Madrid

testamenta composita sunt, illa simplicitas paulatim ad rusticos homines extra ciuitatem recessit, & ad horum testamentorum ignaros, quare inquit poëta, quòd

Extrema per illos
Iustitia excedens terris vestigia fecit.

Quidam tamen fabulati sunt leges non esse Astrææ testamẽtum, sed hominum placita vel aduersus æquitatem per potentiã subditis imposita, & quædam propria ciuitatum instituta ad propriam ciuitatum & ferentium ea vtilitatẽ excogitata, quæ in varias etiam sententias possent distorqueri; quib. inspectis non ausa sit Astræa testamentum condere, cùm nullum propè inexpugnabile videretur sibi facere posse, tum ob multitudinem inter se pugnantium legum: tum etiam ne per lites euerteret carissimorum facultates quos erat hęredes factura. Hanc hominum simplicitatem & innocentiam immensi bonorum cumuli sequebantur. nam tanta erat quies, tanta felicitas, tanta bonorum omnium copia, vt meritò ista suauissima carmina de illa ętate scripserit Pherecrates in actu metalla fodientib. inscripto.

πλούτῳ δ' ἐκεῖ ὧν πάντα συμπεφυρμένα,
ἐν πᾶσιν ἀγαθοῖς πάντα τρόπον εἰρασμένα.
ποταμοὶ μὲν ἀθάρης καὶ μέλανος ζωμοῦ πλέοι
διὰ τῆς γενοπῶν τονθυλυγιῶντες ἔρρεον
αὐταῖσι μυτίλαισι, καὶ νασῶν τρύφη.
ὥστ' εὐμαρῆ ἦλθ' αὐτόμαι' ἐς τὴν ἐνθεσιν
χωρεῖν λιπαρὴν καὶ τὰ λάφυγγος τοῖς νεκροῖς.
φύσκαι δὲ καὶ ζῶντες ἀλλ' αὐτῶν τόμοι
παρὰ τοῖς ποταμοῖς σίζοντες ἐκέχυντ' αὐτ' ὀσφράνων.
καὶ μὴν παρῆν τεμάχη ὑῶν ἐξωπτημένα
καταχυσιγγίσισι παντοδαποῖσιν ὀτρεπῆ.
Pluto simul permista erant ibi omnia,
Bonique prorsus plena cunctis, nam caua
Plena & farina, & iuris atri flumina
Fluxere per loca arcta murmurantia
Ob perlenes pisces valentes, qui cibus
Facillimè vel sponte sanè curreret
In ora mortui viri coactus haud.
Lucanica & tuceta bullientia
Loco ostrearum sparsa erant per flumina.
Piscesque condiri natabant vndique
Suaui parati iure simplici haud modo.

tum paulo post:

ὀπτὰς κόχλας γὰρ ἀνάδρας ἠρτυμένας
περὶ τὸ σῶμ' ἐπέτοντ' ἀντιβολοῦσας καταπιεῖν
ἀπὸ μυρρίνας καὶ εμόνας καχυμένας.
τὰ δὲ μῆλ' ἐκρέμαντο τὰ κοκκὰ τῆς κοκκῶν ἰδεῖν

Ayuntamiento de Madrid

ὑπὲρ κεφαλῆς ἐξ ὀδενὸς πεφυκότα.
Turdi volabant ora circum, qui bene
Conditi erant, coctique mirè, supplices
Edi rogabant, pulchra per papauera
Myrtósque fusi: mala pendebant super
Caput decora maximè, nec arbore
Producta, nullo vel retenta germine.

Nam sine vlla sollicitudine curáque viuebant, sine laboribus, sine calamitatibus: neque corporis vigor vlla senectute minuebatur. Vbi mortis tempus aduentasset, sine aliqua difficultate, tanquam in suauissimum somnum deflectentes naturæ necessitati concedebant, quæ omnia Saturno regnante contingere solita dicuntur, vt testatur Hesiodus in operibus & diebus:

οἱ μὲν ὅπ' Κρόνου ἦσαν ὅτ' οὐρανῷ ἐμβασίλευεν·
ὥς τε θεοὶ δ' ἔζωον ἀκηδέα θυμὸν ἔχοντες,
νόσφιν ἄτερτε πόνων καὶ ὀϊζύος, οὐδέ τι δειλὸν
γῆρας ἐπῆν, αἰεὶ δὲ πόδας καὶ χεῖρας ὁμοῖοι
τέρπον τ' ἐν θαλίῃσι κακῶν ἔκτοσθεν ἁπάντων·
θνῆσκον δ' ὡς ὕπνῳ δεδμημένοι.
Nam cùm Saturnus cœlo regnabat; habentes
Viuebant homines nullas in pectore curas,
Vt Dij felices. Nec vires curua senectus
Inflexit: similésque pedes, similésque fuere
Vsque manus illis, ibant conuiuia læta.
Vt somno domiti fatis cessere benignis.

Et profectò nulla maior est in senectute aut in morte consolatio sapienti viro, nihil quod leuiorem mortem efficiat, quàm rectè anteactæ vitæ recordatio, & per vniuersum vitæ cursum seruatæ integritatis memoria. Non enim illa est vera consolatio, quæ videtur insulsis nostræ tempestatis senibus, qui se ęquo animo posse mori gloriantur, quia nullum voluptatum genus nescierint, vel quia multas viderint regiones, vel quia omnibus honoribus in patria sua perfuncti sint: quoniam nihil horum vel virum bonum efficit, vel animum sapientiorem ac beatiorem, aut ad omnia difficilia constantē. Qui cęteris rebus nihil ad probitatē pertinētibus potiti sunt, nullisq; voluptatibus pepercerūt, aut functi sunt honoribus, illi in difficillimam omnium mortem & curarū plenissimam incidunt: quo tempore ob metum illarum pœnarum quæ viris nefariis post mortem proponuntur apud Inferos, mirum in modum discruciantur, coguntúrque vniuersæ anteactæ vitæ rationem percurrere. Hi si nihil sanctum laudabiléque inueniant, non in somnum quidem suauissimum, sed in maximas incidunt molestias & difficillimas animi solicitudines; & quasi tunc discruciari incipientes decedunt. Iure igitur Orpheus Eunomiam quasi bonam legem vt nomen significat, siue iustitiam,

Ayuntamiento de Madrid

tanquã omnis felicitatis autorem apud thronum Iouis collocauit, vti testatur Demosthenes orator his verbis in oratione in Aristogitonem: πάντα τὰ τοιαῦτα ἔθη παριδόντας, τήμερον ὀρθῶς δεῖ δικάσαι, τὴν τὰ δίκαια ἀγαπῶσαν εὐνομίαν περὶ πλείστου ποιησάμενος, ἣ πάσας καὶ πόλεις καὶ χώρας σώζει· καὶ τὴν ἀπαραίτητον καὶ σεμνὴν δίκην, ἣν ὁ τὰς ἁγιωτάτας ἡμῖν τελετὰς καταδείξας Ὀρφεὺς παρὰ τὸν τοῦ Διὸς θρόνον φησὶ καθημένην πάντα τὰ τῶν ἀνθρώπων ἐφορᾶν. *Omnes huiusmodi mores vbi cognoueritis, hodierno die vobis recte iudicare conuenit, plurimi facientibus Eunomiam, æquitatis amicam, quæ omnes vrbes & regiones tuetur: & inexorabilem ac venerandam Iustitiam, quam Orpheus, qui nobis sanctissimas ceremonias ostendit, Iouis solio assidentem inquit omnia mortalium facta obseruare.* Fuerunt alii qui bifrontis Iani pecuniam impressam idcirco fuisse significarunt, quia Ianus post acceptũ hospitio Saturnũ mitiore viuẽdi ratione inuẽta, hominibúsq; è feris mãsuetioribus factis, duplicis vitæ Deus & autor habitus est, cùm vtraq; sub illo fuisset, vt testatur Plutarchus in Vita Numæ hoc pacto: ὁ γὰρ Ἰανὸς ἐν τοῖς παλαιοῖς πάνυ εἴ τε δαίμων, εἴ τε βασιλεὺς γενόμενος πολιτικὸς καὶ κοινωνικὸς, ἐκ τοῦ θηριώδους καὶ ἀγρίου λέγεται μεταβαλεῖν τὴν δίαιταν, καὶ διὰ τοῦτο πλάττουσιν αὐτὸν ἀμφιπρόσωπον, ὡς ἑτέραν ἐξ ἑτέρας τῷ βίῳ περιποιήσαντα τὴν μορφὴν καὶ διάθεσιν. *Ianus apud antiquos siue dæmon, siue rex vrbanus fuit & perbenignus, à ferina & agresti vita dicitur homines ad aliam meliorem reuocasse. quare eum bifrontem effingunt, tanquam qui alteram ex altera viuendi rationem instituerit.* Fuerunt tamen qui putarint Saturnum fuisse à Ioue comprehensum & in vincula traditum, non autem fugisse: quorum sententiam secutus est Plato in Eutiphrone: αὐτοὶ γὰρ οἱ ἄνθρωποι τυγχάνουσι νομίζοντες τὸν Δία τῶν θεῶν ἄριστον καὶ δικαιότατον· καὶ τοῦτον ὁμολογοῦσι τὸν αὐτοῦ πατέρα δῆσαι, ὅτι τοὺς υἱεῖς κατέπινον οὐκ ἐν δίκῃ· καὶ ἐκεῖνόν γε αὐτὸν αὐτοῦ πατέρα ἐκτέμεῖν δι' ἕτερα τοιαῦτα. *Ipsi enim homines arbitrantur Iouem Deorum optimum ac iustissimum esse: & tamen hunc patrem suum in vincula iecisse inquiunt, quòd filios iniquè voraret: illúmque rursus patrem incidisse ob alia his similia.* At Homer. in lib. θ. Iliadis non solùm Saturnum vinctum fuisse à Ioue memorat, sed etiam eius fratrem Iapetum, ambósque fuisse coniectos in tartarum, vt in his patet;

σέθεν δ' ἐγὼ οὐκ ἀλεγίζω
χωομένης, οὐδ' εἴκε τὰ νείατα πείραθ' ἵκηαι
γαίης καὶ πόντοιο, ἵν' Ἰαπετός τε Κρόνος τε
ἥμενοι, οὔτ' αὐγῆς ὑπερίονος ἠελίοιο
τέρποντ', οὔτ' ἀνέμοισι, βαθὺς δέ τε τάρταρος ἀμφίς.
Ipse tuam haud tanti facio quam concipis iram:
Nec si extrema petas terræ, pelagísque, vbi sentit
Lumina nec solis, nec ventos Iapetúsque,
Saturnúsque senex, quos tartara dira coercent.

Memoriæ tamen prodidit Lucianus in Saturnalibus, Saturnum neque

neque fuisse à Ioue vinctum, neque regno priuatum, sed libenter ac sponte regnum illi concessisse, vt dictum est, rerúmque omnium, vtpote ob ætatem impotentem, filio tradidisse administrationem: quippe cùm & alii fuerint complures reges qui istud ipsum fecerint. Neque tamen primus omnium mortalium Saturnus regnauit, vt voluit Sibyllæ carmen superiùs: cùm ante Saturnum & Rhea, Ophionem & Eurynomen Oceani filiam imperasse constet, quos & ipsos Titanas vocarunt: quo tempore Saturnus post captum Ophionem & Eurynomen à Rhea in tartarum deiectos, Deorum imperio potitus fuisse dicitur. donec eam ipsam vim passus est & ipse à Ioue, vt ait Isacius. Fluie falcis inuentionem tribuerunt antiquorum nonnulli, quoniam (vt diximus) vitæ humanioris author fuit Italiam incolentibus, quos plantandi ac falce metendi rationem docuit. Alii dixerunt eam falcem sibi à matre fuisse datam, cùm aduersus patrem, & ad liberandos è vinculis fratres armatus fuit, qua etiam genitalia Cœlo abscidit, quæ postea decidit in Siciliam, vt ait Apollonius libro quarto Argonauticorum:

ἀμφιπαφὴς πέτρα κεραυνίη εἰν ἁλὶ νήσος·
ἣ ὑπὸ δὴ κείοντ' ἀμ δρέπανον ἀάπτες, (ἴλατε μάστα.
ἐκ τ' θέλωνς' ἔπω τρεστίρωνς' πς) ὧ ὅτο πατρὸς
μήδεα νηλεοῦς τεμε Κρόνος.
Insula cœruleo nemorosa Ceraunia ponto
Cingitur hæc celat falcem (mihi parcite Musæ:
Inuitus nam prisca cano hæc) vt fama parentis
Saturnus quaolim genitalia membra cecidit.

Hæc insula ab ea falce postea Drepanum fuit dicta, cùm Græci δρέπανον falcem nominent. Quamuis alii maluerunt dictam fuisse ab illa falce, quam Ceres à Vulcano captam donauit Titanibus, cùm eos metere docuit. Timæus vero antiquissimus scriptor existimauit dictam fuisse Drepanum ab illa falce, qua Iupiter Saturnum incidit, quæ ibi occultata fuisse dicitur, cùm antea illa insula Macris à nutrice Bacchi diceretur, & postea Coryca ab Asopi filia, vt testatur Pausanias in Achaicis, & Lycophronis Apollonisque enarratores. Alii crediderunt falcem illam non à matre datam fuisse Saturno, sed Telchinem è Creta Rhodum venisse per Cyprum, indéque ferrum & æs laborasse, falcémque illam fabricasse Saturno, vt memoriæ prodidit Strabo libro decimoquarto Geographiæ. Ego verò magis illorum sententiæ accedo, qui neque hac, neque illa de causa Drepanum vocari putarunt, sed quia crebræ maris vndæ eò cum impetu irruentes ita terram corroserint, vt insulam in formam falcis excauarint. Fuit Saturnus ad res Venereas maximè propensus, quare illa fabula de illo circumfertur, quòd cùm Philiram Oceani filiam amaret, Opi superueniente

Ayuntamiento de Madrid

in equum se conuertit, vt sub ea forma amores suos occultaret: quod innuit Virgilius libro tertio Georgicorum his carminibus;

Talis & ipse iubam ceruice effudit equina
Coniugis aduentu pernix Saturnus, & altum
Pelion hinnitu fugiens impleuit acuto.

Huic sacra fiebant humanis hostiis, vt proditum est memoriæ à Platone in Minoe: καὶ ταῦτα ἔνιοι αὐτῶν υἱεῖς τῷ Κρόνῳ (ὡς ἴσως καὶ ἀκήκοας) θύουσιν. *Atque nonnulli ipsorum vel filios immolant Saturno, (vt fortasse audiuisti.)* Hic ritus sacrorum per multos annos & vsque ad Herculis tempora perdurauit in Italia, quod fiebat ad Saturni imitationem, ne solus is crudelissimus fuisse Deus videretur, qui suos filios omnes interimere conatus sit.

Saturni ara cereis accensis excolebatur, cereique mittebantur ditioribus: quia Saturnus quasi lumen fuit humanæ vitæ, quã è tenebris ad bonarum artium cognitionem excitarit. In huius Dei honorem, cùm celebrarentur Saturnalia apud Romanos, domini seruiebant seruis, ad memoriam pristinæ libertatis omnium quæ fuit sub illo rege, cùm nemo alteri seruiret. Qui voluerunt Saturnum esse dictum, quòd annis saturetur, quàm ridiculi fuerunt Dii boni? Nam qui ab annis dictus est, & à satietate apud Latinos, erit ne idem Κρόνος apud Græcos, an alius? aut malè ficta est & ridicula hæc etymologia, aut præclari isti nominum interpretes mihi dicant velim, cùm Κρόνος ἀπὸ τοῦ κορεῖν, hoc est à saturando, dicatur illud ὄνος quod asinum significat, num ipsi addendum putent in compositione, quod nisi addatur, videbitur nomen datum Saturno antè apud Latinos quàm apud Græcos: quod falsum est. si addatur, significabit Saturnum asinis saturari. qua etymologia quid magis ridiculum est? Sed post res à Saturno gestas ita summatim explicatas, quam sententiam occultauerint antiqui sub his narrationibus inuestigemus.

Quidam antiqui scriptores voluerunt Saturnum regnasse in AEgypto, ac Rheam sororem duxisse in matrimonium, è quibus nati sint Iupiter & Iuno, qui ob virtutem, præstantissimáque animi ornamenta, vniuerso terrarum orbi imperarint; ex his natos esse quinque filios omnino memorant, Osirim, Isim, Typhonem, Apollinem, Venerem; atque Osirim esse Dionysum tantopere à Græcis celebratum, Isim autem Cererem. Saturnum è Cœlo & Rhea quæ terra est, natum esse, nihil aliud significat, quam illud idem quod diximus superiùs; tempus scilicet cum cœli astrorúmque agitatione & motu cœpisse, vt crediderunt illi qui Deum fuisse architectatum hunc mundum putarunt. Quidam cùm Ianum Solem ac Saturnum tempus esse crederent, eósque communi consilio imperantes; clauem & virgam tribuerunt, vt qui rebus

Ayuntamiento de Madrid

bus præesset. nam putabant clauem habere, quia per diem illa mundum aperiret, & mox vesperi clauderet. Alii claues tribuerunt, quòd belli pacisque esset arbiter, quæ certè omnia pro prudentia sunt intelligenda. Hunc idcirco senem & falcatum, & detecto capite, & laceris vestibus, & porrigentem serpentem finxerunt, quem circumstabant duo pueri & duæ puellæ, pro quatuor elementis. in eius sinistra manu serpens erat, qui sibi caudam morsu apprehenderat, quòd omnia tempus & vicissitudines rerum hæc significarent. at cur patri genitalia membra abscidit? explicauit id Cicero in secundo de natura Deorum: nam cùm æther Saturnus esse ab antiquorum nonnullis crederetur, vt videtur putasse Orphæus in Argonaut. cùm inquiat,

καὶ Κρόνον, ὃς ἐλέχευσεν ἀπειρεσίοισιν ὑφ' ὁλκοῖς αἰθέρα:

AEthera Saturnum qui latè amplectitur altum:

hunc existimarunt patrem abscidisse, quoniam vnus est æther à Deo siue Cœlo procreatus ex vniuersa ætheris materia. neque alius æther procreari potest, qui si pro tempore capiatur, idem nihilominus continget. Conuenit ita cum Titano fratre vt filios omnes occideret; quod quid aliud est, nisi solem cum tempore coniurasse, vt omnia quæ nascantur properarent ad interitum? quippe cùm autor sit generationis & corruptionis rerum naturalium sol, quorum nihil fit sine tempore. cùm igitur rerum sit omnium vicissitudo, omniáq; quæ quidem nata sunt, interire aliquando necesse sit, quia quæ composita sunt, denique in sua principia soluuntur, quorum omnium mutationis architectus est tempus, dictus est Saturnus filios vorasse. quòd saxum vomuerit Saturnus, & reliqua omnia quæ comederat, quid aliud est, quàm alias res in demortuarum locum suffici ab ipsa natura & reparari? Sic enim ait Sophocles in Aiace;

ἅπανθ' ὁ μακρὸς κἀναρίθμητος χρόνος
φύειτ' ἄδηλα, καὶ φανέντα κρύπτεται.

Tantum valet tempus, vetustas vim hanc habet;
Ignota profert, celat inde cognita.

Quòd autem Saturnus sit tempus, ac nihil aliud, quòd omnia destruit, & omnia producit, indicat carmen illud Orphei in hymno Saturni,

ὃς δαπανᾷς μὲν ἅπαντα, καὶ αὔξεις ἔμπαλιν αὐτός.

Omnia qui profers, consumis & omnia rursus.

Et AEschilus in Eumenidibus,

χρόνος καθαιρεῖ πάντα γηράσκων ὁμοῦ.

Simul senescens cuncta tempus destruit.

Neque mirum est, cùm tempus esse Saturnum dicamus, illũ fuisse Deum existimatum, quando Sophocles in Electra tempus palàm Deum appellauit,

χρόνος γὰρ εὐμαρὴς θεός.

Ayuntamiento de Madrid

Deus profectò tempus est facillimus.

Cùm enim sol nunc ad septentrionem, nunc ad meridiem declinet, quare nunc hyemes nunc æstates faciat, atque pro mutationibus temporum omnia quæ terra marive nascuntur, initia causasque accipiant sui ortus, meritò dictus est Saturnus ab Orpheo pater & hominum & Deorum, vt est in hoc versu:

Αἴθαλης μακάρων τε θεῶν πάτερ, ἠδὲ καὶ ἀνδρῶν.

Flammiger ô Saturne hominum pater atque Deorum.

Qui falcem quoque illi attribuerunt, nihil aliud putasse videntur Saturnum nisi tempus ipsum, à quo omnia inciduntur, prosternuntur & labefactantur, quippe cùm tempori etiam falcem antiqui tribuerint, vt patet ex his libri tertii Epigrammatum:

ψήχει καὶ πέτρην ὁ πολὺς χρόνος, οὐδὲ σιδήρου
φείδεται, ἀλλὰ μιῇ πάντ' ὀλέκει δρεπάνῃ.

Marmora discindit vis temporis, ac neque ferro
Parcit: inhumana cunctáque falce secat.

Falcem Saturni vel Iouis vel Cereris occultatam fuisse in Sicilia fabulati sunt, propter insulæ frumenti, rerúmque victui necessariarum fertilitatem: nam insularum omnium propè fertilissima est Sicilia, vt scripsit Polybius lib. 1. historiarum. Est enim Sicilia omnium propè insularum optima & amplissima dignitate ac frequentia hominum, & in primis ab antiquis & recentibus scriptoribus celebrata. eius ambitus est stadiorum quatuor millium trecentorum & sexaginta, cùm à Peloro Siciliæ promontorio ad Lilybæum mille & quingenti stadii intercedant: inde ad Pachynum, Syracusanámque regionem mille & quingenti. reliquum latus (est enim triquetra insula) continet stadios mille & quingentos & sexaginta, de cuius insulæ feracitate ita scribit poetarum celeberrimus:

ἀλλὰ τάγ' ἄσπαρτα καὶ ἀνήροτα πάντα φύονται,
πυροὶ καὶ κριθαὶ, ἠδ' ἄμπελοι, αἵτε φέρουσιν
οἶνον ἐριστάφυλον, καίσφιν Διὸς ὄμβρος ἀέξει.

Omnia sponte sua hæc sine aratro aut semine surgunt:
Hordea, frumentum, vites quæ mollia vina
Producunt, augétque Iouis gratissimus imber.

Nam putatur à plerisque frumentum in Sicilia priùs inuentum fuisse, cui rei argumento fuit, quòd in planitie Leontia Siciliæ frumentum syluestre sponte nasceretur. dicta est apud Ennam ab his rapta fuisse Proserpina in quibusdam pratis, vbi violæ & alii multiplices flores odoriferi sponte nascebantur, qui semper ita vigebant vt odorem canum venantium naturalem impedirent. Est illud pratum planum in medio, at circum cliui molles attolluntur ita vt vmbilicus insulæ iure dicatur. habet circum nemora & fontes & viridaria, & apud ipsa paludem, & propinquam spelũcam satis amplam, quæ habet hiatum subterraneum,

qua

Ayuntamiento de Madrid

quà currum Plutonis cum rapta Dea descendisse ferunt. Sed cur fuit Saturnus à Ioue de Regno depulsus? cur ligatus? cur in tartarum deiectus? quia sublimiora corpora, quæ sunt supra elementa & corpora simplicia, omnem vim temporis ad inferiora, quæ patiuntur mutationem, relegarunt: cum ipsa sint ab omni vel senectute vel labore vel mutatione immunia, vt senserunt Peripatetici. Vocarunt igitur tartarum locum hunc inferiorem corruptioni & perturbationi scilicet obnoxium. Sic igitur & se & fratres suos Iupiter ab immanitate Saturni liberauit: cuius fratres sunt elementa, quorum etsi partes singulæ corrumpuntur, vniuersa certè interire non possunt. Lucianus tamen in dialogo de Astrologia idcirco datum esse fabulæ locum inquit, quòd Saturnus fuerit ligatus, quia tardus segnisque sit planetæ illius motus: cùm tamen ligatus nunquam fuerit Saturnus, neque in tartarum deiectus, qui locum dedit fabulæ propter multas tergiuersationes & varietates, quæ contingunt illius motui. Idem cùm non facilis sit visui mortalium, dictus fuit aliquando in tartarum sub terram deiectus, quam tarditatem ac varietatem motus mirifica sanè elegantia orationis expressit Virgilius in primo Georgicorum eo versu:

Frigida Saturni sese quò stella recepter.

Italia Saturnia de nomine Saturni fuit appellata, illique sacra credita, quòd multorum bonorum autor Saturnus Italis hominibus fuerit, vt inquit Halicarnasseus Dionysius in libro primo; οὐδὲν οὖν θαυμαστὸν τοὺς παλαιοὺς ἱερὰν ὑπολαβεῖν τοῦ Κρόνου τῷ χώρᾳ ταύτῃ. τὸν ὑφ' ἡμῶν δαίμονα τοῦτον οἰομένους εἶναι πάσης εὐδαιμονίας εὐτήρα καὶ πολιοῦχον τῇ ἀνθρώπῳ, εἴτε Χρόνον αὐτὸν δεῖ καλεῖν, ὡς Ἕλληνες ἀξιοῦσιν, εἴτε Κρόνον, ὡς Ῥωμαῖοι. πᾶσαν δὲ ἀρετῆς μεταφόρα τῷ τῷ κόσμου φύσιν, ὁπότερον ἄν τις ὀνομάσοι. *Neque mirum est sanè si antiqui sacratæ Saturno regionem hanc existimarunt: quippe cum omnium bonorum, omnisque feracitatis autorem & largitorem hunc dæmonem crediderint: siue tempus ipsum nominari conuenit, vt arbitrantur Græci; siue Saturnum, vt Romani, hic, vtrocunq; nomine quis vocauerit, vniuersam mundi naturam complexus est.* Platonicorum præterea classis, cùm Cœlum illum, cuius Saturnus fuit filius, Deum esse putarent; at non sublime istud corpus, quod omnia continet, mentémque illam diuinam, quæ cæteras complectitur: hanc mentem modò Iouem, modò Venerem, modò Saturnum vocarunt. & quoniam locus illi in cœlo præcipuè assignatur ab omnibus, cuius nutu cuncta gubernantur, idcirco Cœli filium Saturnum, siue mentis virtutem è cœlo prouenientem, & in omnia corpora diffusam dixerunt. Cùm diuina illa mens ætheream regionem gubernans intelligitur, tunc vocatur Iupiter: ast vbi in inferiora corpora descendit ad ea ad generationem concitanda, tunc

Ayuntamiento de Madrid

appellatur Venus. hinc accidit vt is Saturnus mens superna aliquando intelligatur, in qua sit lex vniuersa rerum omnium atqi prouidentia, quæ ad ordinem & vitam & mutationes omnium fortunarum pertineat. Alii tamen eius sphæræ cœlum, quæ aplanes nuncupatur, animam: at inferioris, Saturnum dixerunt. qui ordo postea seruatur in cæteris. Atque hæc ea sunt, quæ fabulosè de Saturno dicta ad physicas rationes detorquentur; quorum fundamentum res à Saturno gestas fuisse ego crediderim; quæ tum voluptatis, tum etiam religionis causa fuerunt ab antiquis ita formata. Nunc quid Astronomicè ista significent, explicandum est.

¶ Scriptum est à genethliacis Saturni sidus frigidum, esse ac siccum, quare bilis atræ ferax est, hominésq; facit in quibus præualuerit in ortu, inuidos, malignos, superbos, auaros & ad iram tardos, sed in ea diutius insistentes, atque iidem tamē plurimum pollent consilio & ingenio, audaces facit in periculis, senilique sapientia. Hanc tamen planetæ malignitatem aiunt placari aut certè leniri Iouis coniunctione vel receptione, vel oppositione, vel trino, vel sextili aspectu. Sicut enim Mars cùm in angulis cœli, vel in secunda (vt aiunt) domo, vel in octaua fuerit, multa nascentibus portendit: cuius tamen malignitatem minuit Venus vel opposita, vel coniuncta, vel recepta, vel per sextam circuli partem distans ab eo, vel per tertiam, omnémque feritatem & rabiem propè compescit; sic accidit Saturno ob Iouis aduentum. quare dictus est à poëtis Saturnus à Ioue filio esse vinctus, qui sub ipso Saturni circulo est: & in tartarum deiectus, quoniam eius vires infringit & obscuras facit. Quod si vera sit illorum sententia, qui dicunt sidera significare tantum hominibus superarum mentium voluntatem, tanquam aues augurium, nullámque vim in nos habere ad commouendum, cur Venus dicta est à sapientibus Martis malitiam infringere, aut Saturni Iupiter retardare? Dictus est rursus in equum conuersus Saturnus animal in Venerem propensum ac penè furiosum, quia libidini deditos vis planetæ clàm facit, ac furorem Venereum penè concitat in iis corporibus, quibus plurimum dominatur. Eum multorum commodorum inuentorem fuisse asserunt, quia melancholici, & quibus in ortu dominatur Saturnus, plurimum valent ingenio & prudentia.

¶ Præterea cùm singulis planetis ob similitudinem quandam metalla singula sint attributa, metallorum tortores siue chemistæ artifices, hanc totam ferè fabulam ad suam artem retorserũt: cùm se Gebtum, Hermetem, & Raymundum Platonicos, imitari velle profiteantur. Dicunt enim fictum fuisse ab antiquis quòd Iupiter Saturno genitales partes absciderit acuta falce, eásque in mare deiecerit, ex quibus & è spuma nata sit Venus, quia Saturnus

Ayuntamiento de Madrid

turnus ſal ſit quidam, pater Iouis, præparati ſalis ſcilicet, qui fit ex eo præparato. Sed quoniam cùm Iupiter in vaſe vitreo exiſtit, in peracutam tenuémque aquam ſoluitur propter vim ignis, quæ ſumitur etiam ab ipſo Ioue, cùm viriles partes ſecum afferat, incidens ac ſeparans ſulphur intimum ac in ſale latens, quæ recidunt in vas quod accipiendis apponitur; idcirco & Saturno amputatas viriles partes dicunt: & cùm ſal in aquam tanquam in mare decidat, ex illo ſale ac ſulphure gignitur Venus. Conantur enim metallorum tortores & has, & alias his ſimiles artes excogitare, quibus poſſint metalla in alias formas transferre teterrima paupertatis forma perterriti, ac ſemper illã lepidiſſimi poëtæ Timoclis ſententiam in animo habentes qui ita inquit;

ψυχὴ βροτοῖσιν αἷμά τ' ἐστὶν ἄργυρος.
τοῦτο οὐ σῶρον οὐκ ἀθροίζων ἀθρόον,
πλάζει θανόντος ἄνδρος ἐν ξωοῖς σκιά.
Eſt ſanguis atque ſpiritus pecunia
Mortalibus: quæ nulla cui ſit copia,
Viuos pererrat inter vmbra mortui.

Pingebatur autem ab antiquis Saturnus ſenex pallidus, curuus, altera manu falcem geſtans, & draconem caudam ſibi mordentem: altera filium paruum ori apponebat, ac vorabat: caput galea tegebatur, & ſuper illa erat amictus. Habebat iuxta ſe quatuor filios, è quibus Iupiter virilia amputabat, ac in mare proiiciebat, è quibus Venus oriebatur. Senex is nimirum ob motus tarditatem ita fingebatur, & ob caloris inopiam, falcem habebat, quia retrogradus planeta, quòd per ſerpentem etiam ſignificabant, vorabat filios, quia pauci viuunt qui naſcentes habent Saturnum in horoſcopo dominantem, Iupiter virilia amputat, quia cõiunctus temperat malitiam, & de imperio deiicit, quia ſe exaltat in Saturni circulo, hanc enim & picturam & interpretationem Saturni tradiderunt antiqui nonnulli. Atque hæc phyſicè & aſtronomicè ſummatim dicta ſint, nunc quo pacto poſſint eadem ad humanæ vitæ inſtitutionem accommodari, veſtigandum videtur. Saturnum deieciſſe patrem ſuum è regno propter iniurias fratrum, quid aliud ſignificat, quàm iniuriarum denique vindicem eſſe Deum? cùm nemo malus diu felix eſſe poſſit. At fuit idem Saturnus poſtea idem paſſus, quia nulla iniquitas iniquitatis eſt remedium: idcirco qui iniurias vlciſcuntur, illud priùs videre debent quatenus viro bono procedendum ſit: atque cædem iniuriæ quas in parentes contulerimus, ſunt nobis à filiis poſtea expectãdæ; cùm omnes domeſticis exemplis maximè incitentur. Si quis rurſus poſt datas pœnas ſuorum peccatorum ſapiens extiterit, illud experitur denique apud omnes bene inſtitutas & politicas nationes, apertum eſſe externæ virtuti locum, ac vbique viris bonis eſſe patriam, & vbique mortalium ſapienti viro humanam

Ayuntamiento de Madrid

felicitatem quantulacunque est, patere. Ac de Saturno satis, nunc de Cœlo dicamus.

De Cœlo. CAP. III.

COELVS, quem alii Cœlum, alii Vranum Græco nomine appellant, Aetheris & Diei filius fuisse dicitur, vt testatur Cicero lib. 3. de natura Deorum his verbis: Quod si ita est, Cœli quoq; parentes Dii sunt habendi Aether & Dies, eorúmque fratres & sorores. Huius vxor Vesta fuisse dicitur, quam nihil aliud esse quàm terram, suo loco dicetur. Scriptum reliquit tamen Hesiodus Cœlum è terra natum fuisse, vt patet ex his carminibus;

Γαῖα δέ τοι πρῶτον μὲν ἐγείνατο ἶσον ἑαυτῇ
οὐρανὸν ἀστερόεντ', ἵνα μιν περὶ πάντα καλύπτοι.
Terra sibi par stellatum Cœlum alma creauit,
Quod complectatur lato velamine totam.

Quæ mox cùm Cœlo nupsisset, coniunctáque fuisset, insignem filiorum multitudinem illi procreauit, Cœum scilicet, Crium, Hyperionem, Iapetum, Thian, Rheam, Themin, Mnemosynem, Phœben, Tethyn, Saturnum, Brontem, Steropen, Argen, Cottum, Briareum, Gygan, quos omnes commemorauit Hesiodus, in Theogonia, & Apollodorus Atheniensis in lib. 1. Bybliothecæ, vt dictum est superiùs. atque eadem terra postea è Tartari congressu Typhoeum genuit, vt ait idem Hesiodus. In hunc excitatus Saturnus natu minor ex omnibus Cœli filiis, accepta adamantina harpe à matre ob fratres vinctos patrem cepit, ac illi genitalia mẽbra præcidit, è quorum sanguine Alecto, Tisiphone & Megæra natæ fuisse dicuntur. Scriptum reliquit Lactantius in libro de falsa religione, Cœlum præstitisse potentia cæteris mortalibus, atque cùm reges antiquitus pro Diis colerentur, inde accidit vt Cœlus pro æthere cultus sit: & Saturnus ad extollendam generis claritatem, quòd glorię splendorisque generis desiderium omnibus mortalibus in altissimo fortunæ gradu constitutis, maximè est innatum, se è cælo Deorum omnium sede & è terra natũ esse gloriabatur. Attamen, si quis rectè consideret, idem nobilitatis genus & ranis, & muscis, & cæteris animalibus complurib. natura abundè largita est, quòd ex æthere siue calore siderum, & ex terra per imbres multa huiusmodi semina concipiuntur & producuntur, vt est in iis carminibus:

Tum pater omnipotens fœcundis imbribus æther
Coniugis in gremium lætæ descendit: & omnes
Magnus alit magno commistus corpore fœtus.

Neque plura his fabulati sunt antiqui de Cœlo. ¶ Quod Aetheris ac Diei filius fuerit, videtur nihil aliud significare nisi naturæ ordinem in Cœlestibus corporibus collocandis: quæ puriora sunt enim

Ayuntamiento de Madrid

enim, cæteris ſuperiora ſunt & in ſublimiore loco: quare in coordinandis iis corporibus cùm à cæteris ſeceſſiſſet, dictus eſt natus ex Aethere & Die ob inferiorum ſiderum lumen. Alii è terra natum dicunt, qui mundum ab opifice Deo fabrefactum putarunt ex informi materia. Veruntamen idem cœlum pars eſt ætheris, atque cœlum æther fuit appellatus, vt teſtatur carmen illud Pacuuii apud Ciceronem in ſecundo libro de natura Deorum:

Hoc quod memoro, noſtri cœlum, Graij perhibent æthera.

Sic Orphæus in hymnis nihil aliud eſſe cœlũ exiſtimat, niſi hunc æthera qui conſtat ex altiſſimis illis ignibus, vt patet ex hoc:

οὐρανὲ παγγενέτωρ, κόσμου μέρος αἰὲν ἀτηρές.

Omniparens cœlum, pars & ſanctiſſima mundi
Perpetua.

Vocatum eſt cœlum, quia concauum ſit, quod κοῖλον ſignificat apud Græcos. Quod autem exectus fuerit à Saturno filio, in neminem adhuc incidi, qui ſatis probabilem cauſam attulerit. nam ridicula eſt illa, quam affert Cicero in ſecundo de Natura Deorum hoc pacto: Nam vetus hæc opinio Græciam oppleuit; Cœlũ exectum à Saturno filio, vinctum autem Saturnum ipſum à filio Ioue, Phyſica ratio non inelegans incluſa eſt in impias fabulas: Cœleſtem enim, altiſſimam, æthereámque naturam, id eſt, igneam, quæ per ſe omnia gigneret; vacare voluerunt ea parte corporis, quæ coniunctione alterius egeret ad procreandum. Hoc ſi ita ſit, cur aliquo tempore eas partes habuerit æther declarandum fuit: aut ſi Saturnus pro tempore intelligatur, quòd ſaturetur annis, cùm dicantur omnia è tempore naſci, & rurſus ab eodem labefactari; cur idem fuit exectus à Ioue filio? nunquid nihil aliud ab eunucho tempore naſcetur? Aut nulla igitur vera eſt, & quæ ſeruari poſſit harum rerum interpretatio: aut hæc ad mundi procreationem (vti dicebam) reſpicit; quæ partim ab hiſtoriis, partim ab impoſitorum nominum natura ſumpſit originem. Exectus fuit igitur Cœlus, vt ego quidem ſentio, quia vnus ſit æther, vnúmque cœlum; neque vllum tempus patietur poſſe alium æthera aut aliud cœlum procreari, cùm ex vniuerſa conſtet materia. Nam cùm vnus ſit mundus, at non plures, cùm neque eſſe poſſint, meritò dicunt Cœlum exectum à filio, quia ſibi ſimile quidpiam tempus non ſinet procreari. Vnum eſt igitur cœlum, & vnum tempus, quod naſcitur ex illius motu: ambo execti, quia non plures eſſe poſſint: vnde hauſta fuit Peripateticorum diſciplina. Cœli res geſtæ nullæ ad noſtræ ætatis memoriam peruenerunt, quare facilè adducor, vt putem ob prudentiam probitatémque hominis principatum ad ipſum fuiſſe delatum. vnum de illo apud varios ſcriptores inuenio multorum teſtimonio comprobatum, quòd mortuus eſt in Oceania

Ayuntamiento de Madrid

(nam Creta, vt opinor, ita vocabatur) in oppidóque Aularia fuit sepultus, vt ait Lactantius. Nec me præterit nonnullos fuisse, qui Cœlum intellexerint animam esse supremi & stellati cœli, quàm modò Deum, modò Dei ipsius fœcunditatem putarunt. Atque cùm Iouem beneficam voluntatem Dei omnibus prouidentem existimarunt, aiebant eum execuisse Saturnum, hoc est ad Dei mentem peruenire: mox Saturnus execat Cœlum, quia mens ipsa plurima extorquet à Dei optimi fœcunditate, à quo ea quæ proueniunt, non integra & perfecta sunt, vt in Deo: sed à Ioue ligata & angustioribus naturæ limitibus accipientis vitio coarctata. Quæ ad mores attinent, similia propè sunt atq; in Saturno. nunc de Iunone dicatur.

De Iunone. CAP. IIII.

CVM de Saturno verba faceremus superiùs inter cæteros Saturni filios Iunonem etiam commemorauimus: nam duas tantùm fœminas è Saturno natas fuisse accepimus, Glaucā scilicet & Iunonem. Erat id fœdus Saturno cum Titanis (vt dictum est) vt mares omnes, si qui nascerentur è Saturno, interficeret; at filias, vt imperio minimè aptum genus, pro arbitrio ac voto educare licebat, Cùm eodem partu Iupiter & Iuno nati fuissent, Iupiter (vt diximus) clàm per Corybantes in Cretam deportatur; at Iuno, vt quæ sola eodem partu nata sit, Saturno oblata, quod facilè creditum fuit. Atenim de loco vbi nata fuit Iuno ambigitur, quòd ab aliis scriptoribus in alio loco nata esse dicatur. Strabo lib. 9. scriptum reliquit Iunonem Argis natam esse, quod videtur significasse Homerus lib. 4. Iliadis hoc versu:

Ἥρῃ τ' Ἀργείῃ, καὶ Ἀλαλκομενηΐδι Ἀθήνῃ.

Iunóque Argiua, atque Alalcomenia Minerua,

Quam tamen Samiam Iunonem esse scribit Pausanias in Achaicis, cùm Samii Iunonem apud se natam esse dixerint apud Imbrasum fluuium sub quadam vitice. Atqui vt eadem in vtroque loco nata sit, fieri non potest: communior tamen sententia est quòd in Samo sit edita, cui sententiæ & Apollonius accedit, vt scripsit in primo Argonauticorum his verbis:

ὁ δ' Ἰμβρασίης ἕδος Ἥρης
Παρθενίης Ἀγκαῖος ὑπέρβιος.

Ast hic Imbrasiæ Iunonis sede relicta,
Partheniæ præstans Ancæus,

Nam cùm Samus Melantheus & Anthemusa antea vocaretur, dicta fuit postea Parthenia, quia Iuno virgo in illa sit educata, vt scripsit Callimachus in lib. περὶ κτίσεων νήσων καὶ πόλεων καὶ μετονομασιῶν, hoc est, *de conditis & habitatis insulis, & ciuitatibus, & de illarum nominibus.* quam rem explicauit etiam Apollonii Rhodii enarra-

Ayuntamiento de Madrid

enarrator. Huius nutrices dicuntur fuisse Eubœa, & Porsymna, & Acræa Asterionis fluuii filiæ, vt memoriæ prodidit Pausanias in Corinthiacis. Atque Olen poetam perantiquũ carmina quędam in honorem Iunonis composuisse accepimus, in quibus scriptum erat. Iunonem ab Horis fuisse educatam. Idem Pausanias in Arcadicis, Iunonem à Temeno educatam scribit. cuius etiam nutrices fuisse Oceanitides inquit Ouid. lib. 2. Metamorph.

At vos si læsæ tangit contemptus alumnæ,
Gurgite ceruleo septem prohibete triones.

Nec defuerũt qui ab Oceano & à Tethye nutritã fuisse dixerint, quorũ sententiam secutus est Homerus lib. ξ. Iliadis vbi inquit:

εἶμι γὰρ ὀψομένη πολυφόρβου πείρατα γαίης,
Ὠκεανόν τε θεῶν γένεσιν, καὶ μητέρα Τηθύν·
οἵ μ' ἐν σφοῖσι δόμοισιν ἐΰτρεφον ἠδ' ἀτίταλλον.
Oceanum visura peto namque vltima terræ,
Vnde genus superis, vnà Tethymq; parentem,
Qui me aluere suis domibus feliciter olim.

Habitauit igitur Iuno in Samo insula donec virgo fuit, cuiusce rei argumentum fuisse inquiunt, quòd anniuersaria sacrificia ibi fieri solebant in nubentis Deæ morem, vt scripsit Lactãtius. Quo autem pacto Iouis fratris facta sit coniux cùm ad nubilem ætatem adoleuisset, ita fabulosè narratũ est à nonnullis. Dicũt Iouẽ potiundæ sororis desiderio arsisse, quam cùm à cæteris Deabus seiunctam vidisset, cuperetq; ex eius conspectu euanescere & occultari, sese mutauit in cuculum, & in montem, qui Thronax antea, postea Coccyx ab ipso cuculo dictus fuit, conuolauit. Iupiter igitur eo ipso die magnam tempestatem excitauit ad quem montẽ, Iuno cùm sola esset, accessit, ibique consedit: vbi Iunonis adultæ postea sacellum erectum fuit. Cùm tremens igitur ac frigens cuculus ad Iunonis genua aduolasset, ea illius miserta auiculæ, vestem continuò circumiecit. At Iupiter resumpta prima figura rem habere cum illa tentauit, quæ matrem verita, vbi se vxorem ducturum Iupiter promisisset & iurasset, assensit. quare apud Argiuos, qui maximo eam habent in honore, in Iunonis templo, eius statua sedens, in throno cum sceptro, & cuculo super sceptro, erecta fuit, vt ait Dorotheus in libro secũdo Metamorphoseωn. Lucianus autem in mortuorum dialogis scriptum reliquit ex instituto Persarum & Assyriorum id fecisse Iouem, quibus mos fuit vel sanguine coniunctas vxores ducere. Postea Iuno nuptiis præfecta fuit, atque cùm Iunoni ante nuptias sacrificaretur, fel victimarum post altare abiiciebatur. Hæc filios Martem, Argen, Ilithyam, & Heben dicitur habuisse, vt testatur Pausanias in Corinthiacis. Atque Lucianus in iisdem dialogis Iunonem scribit citra vllum congressum maris è subuentaneo conceptu grauidam, Vulcanum peperisse. Fabulati

Ayuntamiento de Madrid

ſunt præterea fontem fuiſſe apud Argiuos, cui Canatho nomen fuit, in quo proditum eſt Iunonem, vbi quot annis ſe lauerit denuo virginem fieri: qui ſermo manauit ab arcanis initiorum & myſteriorum, quæ ſolenni ritu apud illos fiebant, vt ait Lyſimachus Alexandrinus libr.13.rerum Thebanarum, & Pauſ. in Corinthiacis. Fabulantur Iunonem aliquando iratam Ioui in Eubœam receſſiſſe, quam cùm Iupiter placare nullo pacto potuiſſet, ad Cithæronem adiit Platæenſium regem, callidiſſimum tunc omnium mortalium, eius monitu Iupiter ſimulacrum è ligno fabricauit, quod veſtimentis egregiè indutum plauſtro impoſuit, famamque edidit ſe Platæam Aſopi filiam eſſe ducturum. id intelligens Iuno zelotypia capta ad plauſtrum irruit, veſtes diſcidit, fraudem cognouit: quare ridens facilè cum Ioue in gratiam rediit, vt ſcripſit Dorotheus in lib.2.narrationum fabuloſarum. Hæc eadem matrimoniorum præſes ab antiquis dicebatur, vt ſenſit Vir.lib.4.AEneid.

Iunoni ante omnes, cui vincla iugalia curæ.

Quæ idcirco quòd præeſſet matrimoniis, pronuba fuit appellata, vt ait idem poeta;

Dant ſignum prima & tellus, & pronuba Iuno.

& Ouid.in Phyllidis epiſt.

Iunonemq; thoris quæ præſidet alma maritis.

Ferunt Iunonem lac Herculi infanti prębuiſſe, quo immortalitatem aſſequeretur, cùm illum idcirco Pallas ad illam attuliſſet: quod innuit Lycophron in eo verſu;

μύστῃ τροπαίας μαστὸν εὔθηλον θεᾶς.

Gratúmque cultori Tropææ vber Deæ.

Nam fabulantur Iouem aliquando dormientis Iunonis vberibus Herculem infantem admouiſſe, quo ab excitata reiecto pars lactis quæ in cœlum cecidit, viam inde vocatam lacteam fecit: at quod cecidit in terram, fecit candida lilia, cum prius eſſent crocea. Hæc Dea tria loca præcipuè dicitur habuiſſe, in quibus colebatur ſumma religione, quæ ipſa ſibi gratiſſima eſſe memorat apud Homerum lib. 4.Iliad.

τὸν δ' ἠμείβετ' ἔπειτα βοῶπις πότνια Ἥρη·
ἤτοι ἐμοὶ τρεῖς μὲν πολὺ φίλταταί εἰσι πόληες.
Ἄργος τε, Σπάρτη τε καὶ εὐρυάγυια Μυκήνη.
At Iuno contrà ſic eſt exorſa viciſſim:
Sunt mihi tres vrbes dilectæ, Sparta, Mycenæ,
Atque Argos, quæ ſacra ferunt mihi tempore in omni.

Enimuero cùm multis aliis in locis magna religione Iuno colebatur, tum apud Eleos, vt ait Pauſanias in Eliacis, quinto quoque anno matronæ ſexdecim ludos inſtituebant, qui Iunonia vocabātur, atque virginibus pro ætate in claſſes diuiſis certamen curſus proponebatur. Currebant primæ impuberes puellæ, mox grandio-

Ayuntamiento de Madrid

grandiores natu, postremæ natu maximæ, quæ ad Olympica certamina etiam accedebant, sed iis minora stadia proponebantur. Hypercheriæ Iunonis præterea delubrum extructum fuit apud Lacedæmonios, quo tempore Eurotas agrum Laconicum late diluit, ex oraculi responso. Hanc Iunonem Venerem etiam nominabant, cui vota facere matronæ pro filiarum nuptiis, vt pote pronubæ Deæ, consueuerunt. Colebatur etiam Lacinia Iuno cognomento in agro Crotoniate, sicuti testatur Dionysius in libello de situ orbis in his carminibus;

ἡμερτὸν πολίεθρον ἐὺς ἐφάνοιο Κρότωνος,
Νειόθεν ἀγχαρίεντος ἐπ' Αἰσάρου προχοῆσιν,
Ἔνθα καὶ ἀμφὶ ἴδιο λακινιάδος δόμον Ἥρης. *Hic vbi ad illis*
Exigua vrbi colitur valde iucunda Crotonis;
Æsari vbi ad primae herbosi fluminis vndas,
Alta Lacinadis Iunonis templa videntur.

Hanc Deam cum cælicolarum reginam putarent, cum sceptro & diademate fingere mos fuit antiquorum. Fama est Iunonem infensam maxime omnium mortalium Herculi fuisse, quod e pellice Alcmena natus fuisset, propter quam & vniuersum Thebanorum genus odio habebat; quare fuit etiam ab ipso Hercule vulnerata, vt testatur Homer. in lib. 5. Iliad.

τλῆ δ' Ἥρη τέ μιν κρατερὸς παῖς Ἀμφιτρύωνος
δεξιτερὸν κατὰ μαζὸν ὀϊστῷ τριγλώχῖνι βέλεμνον.
Passa fuit Iuno, cum filius Amphitryonis
Dextrum vbi ferro percussit forte trifideo.

Veruntamen cum infinitas prope difficultates, multáque pericula illi proposuisset, effecit vt immortalis eius gloria apud homines vigeret. neque vllus prope fuit, quin per Iunonis odium gloriosus inter mortales euaserit, & illustris, quando gloria omnis & rerum gerendarum præstantia, non nisi in arduo & difficili loco sit constituta. Neque vlla fuit omnium Dearum quæ magis pellicum multitudine infestata fuerit. idcirco Numa apud Romanos lege sanciuit ne qua pellex Iunonis templum ingrederetur, his verbis: Pellex ædem Iunonis ne tangito: si tangat, Iunoni agnum fœminam ermibus dimissis cædito. Hæc, cum Dii cæteri territi ob metum Gigantum in AEgyptum aufugerent, ac alii aliam formam sumpsissent, in vaccam se conuertit, vt est apud Ouid. lib. 5. Mutationum;

Huc quoque terrigenam venisse Typhoea narrat.
Et se mentitus superos celasse figuris.
Dixit, gregis dixit sit Iupiter, vnde recurua
Nunc quoque formatur Libyis cum cornibus Hammon:
Delius in corvo est, proles Semeleia capro,
Felle soror Phœbi, niuea Saturnia vacca.
Piscis Venus latuit, Cyllenius ibidis alae.

Ayuntamiento de Madrid

Credita fuit esse diuitiarum Dea ab antiquis, quod etiam sensit Ouidius, vt est in Epistola Paridis;

Tantaq; vincendi cura est; ingentibus ardent
Iudicium donis sollicitare meum.
Regna Iouis coniux, virtutem filia iactat.
Ipse potens dubito, fortu an esse velim.

Huic Deæ candida vacca litari mos fuit, vt testatur Virg. lib. 4. AEneid.

Ipsa tenens dextra pateram pulcherrima Dido
Candentis vaccæ media inter cornua fundit.

Fuit anser auis consecrata Iunoni & Inacho flumini existimata, quia illud animal facillimè sentiat omnem vel minimum aeris motum. Fama est, quòd Iupiter hanc Deam aliquando altè suspenderit, pedibusque illius duas incudes appenderit, atque aureum vinculum iniecerit manibus. Tum verò cum Iuno penderet in æthere, Dii cæteri grauiter ferebant, neque soluere tamen potuerunt, vt testatur Homerus in lib. 0. Iliadis his carminibus.

ἦ οὐ μέμνῃ ὅτε τ' ἐκρέμω ὑψόθεν, οὐδὲ δὲ ποδοῖιν
ἄκμονας ἦκα δύω, πόρε χερσὶ δὲ δεσμὸν ἄηλα
χρύσεον· ἀρρήκτῳ σὺ δ' ἐν αἰθέρι καὶ νεφέλῃσιν
ἐκρέμω· ἀλάασον δὲ θεοὶ κατὰ μακρὸν Ὄλυμπον,
λύσαι δ' οὐκ ἐδύναντο· ὅ τινα κρεμάσαιμι, ἑλίσσασκον τε περαῶν ἀπὸ βηλοῦ.

An subit vt te suspendi, pedibusq; ligaui;
Incudes binas, manibusq; vt vincula ieci
Aurea firma leui; sublimis ab æthere at ipsa
Pendebas, grauiter superi doluere, sed vllus
Soluere non poterat, capi quemcunque propinquum
De cœlo ieci.

Istud ipsum significauit aurea Homeri cathena, è qua pendebant Dii omnes Iouem de cœlo detrahere conantes quorum tamen conatus fuit irritus, vt ait Homer. in lib. Iliad. 8.

σφῶϊ χρυσείῳ ἐξ οὐρανόθεν κρεμάσαντες,
πάντες δ' ἐξάπλεθε θεοὶ, πᾶσαί τε θέαιναι.
ἀλλ' οὐκ ἄρ ἐρύσαντ' ἐξ οὐρανόθεν πεδίονδε
Ζῆν' ὕπατον μήστωρ' ἀδ' εἰ μάλα πολλὰ κάμοιτε.

Aurea sit vobis superi suspensa cathena
De cœlo, hanc trahite ô Diui, cœtusq; Dearum.
Sed non detrahere è cœlo, neque vincere summum
Vlla Iouem poterit vis: labor omnis inanis.

Per huiusmodi fictas ambages rerum naturaliũ seriem declararunt poetæ. nunc scientiam & præcepta, nunc naturalium vires & principia, nunc vitæ humanæ rectè instituendæ rationem sub his fabularum arcanis integumentis occultarunt, quæ non poterant nisi à sapientibus, aut quibus sapientes explicassent, intelligi.

Ayuntamiento de Madrid

ligi. Quid autem Iuno suspensa ita significet, & cur Iouem de Cœlo Dii omnes detrahere non possent, declarabitur paulo inferiùs. Attribuerũt antiqui nymphas quatuordecim Iunoni, quæ illius seruitio semper assisterent, vt ait Virgilius libro primo:

Sunt mihi bis septem præstanti corpore nymphæ.

Quarum omnium maximè Iridis seruitio vtebatur. Huic Deæ sacer erat pauo, quia propter illam cæsus fuit Argus à Mercurio, & in illam auem mutatus, vt ait Theodorus in libro Metamorphoseωn, vbi Io custodiret mandato Iunonis. Illius currum ideirco finxerunt antiqui à pauonibus trahi, vt indicauit Ouid. lib. 2. Mutationum:

Habili Saturnia curru
Ingreditur liquidum pauonibus æthera pictis.

Ideirco Adrianus Romanorum Imperator in eo Iunonis templo, quod fuit in planiore Euboæ parte situm, inter cætera memoratu digna, quæ visebantur, pauonem ex auro & lucidis pretiosissimisque lapillis dicauit cum aurea corona & purpurea palla, vbi erant cælatæ Herculis & Hebes nuptiæ argenteæ, vt ait Alcetas in lib. 2. depositorum in Delphis, & Pausanias in Corinthiacis. Multa & huic Deæ tributa fuerunt cognomina, vel à locis in quibus colebatur, vel ab illis qui templa dicauerant, vel ab euentu rerum, vel à cæteris rebus huiusmodi: & ab officio Lucina, & Bellona: & à loco Argiua, & Samia. Sic quia Hercules illi capram mactasset, vocata est Ægophaga, cui apud Lacedæmonios hoc nomine mos fuit capram immolare. Sic Populonea, Lacinia, Hoplismia, Bunæa, Acræa, Hypercheria, Vnxia, Moneta, Calendaris, Februa, Fluonia, Domiduca, Cynthia, Interduca, Socigena, & alia complura his similia.

¶ Hæc illa sunt quæ de Iunone fabulosè ab antiquis sunt tradita. Nunc quid sub his fabulis contineretur, explicemus. Cur Iuno Saturni fuerit filia, dictum fuit cùm de generatione elementorum superiùs de Ioue verba facientes loqueremur. Hæc elementum aeris esse putabatur, vt in hymno in Iunonem patefecit Orpheus his carminibus:

κυανέοις κόλποισιν ἐπιμιξία δεῦρόμορφε
Ἥρα παμβασίλεια Διὸς σύλλεκτρε μάκαιρα,
ψυχοτόφως αὔρας θνητοῖς παρέχουσα πρόσπνεῦς,
Aeriam ostentans faciem Iuno alma sinu quæ
Cyaneo resides, præbens mortalibus auras
Magna Iouis coniux faciles, ventosque salubres.

Quæ apud Virgilium etiam libro quarto se facultatem habere concitandorum imbrium & grandinum inquit hoc pacto:

His ego nigrantem commista grandine nymbum
Desuper infundam, & tonitru cœlum omne ciebo.

Vbi enim Iupiter Iunonis amore incaluit, eámque cõplectitur,

Ayuntamiento de Madrid

omnium pullulant herbarum fructuúmque genera: aer enim nisi superiorum corporum calore commoueatur, generare omnino non potest, quod significauit Homerus in libr. ξ. Iliad.

ἠΐ ῥα οἱ γαμβὸς ἐμάρπτε Κρόνου παῖς ἠὺς πανόπτης,
τοῖσι δ' ὑπὸ χθὼν δῖα φυσιζόου ἐθηήσατο ποίην.

Sic atte uxorem amplexus Saturnius hinc est,
Sub quibus alma parit tellus cum gramine flores.

Et quoniam aer non solùm est per quem spiramus, per quem viuimus, per quem videmus, sed etiam qui nobis occultam vim naturalem in sanguinem præbeat, vt vel formidemus pericula, vel ea fortiter subeamus: ideirco Iunonem Timoris & Audentiæ potestatem habere crediderunt antiqui, vt Orpheus testatur in Argonauticis;

Δεῖμα δ' ἐνὶ φρεσὶ θῆκε θεὰ λευκώλενος Ἥρη.

Terrorem his menti iniecit Saturnia Iuno.

Fertur in Samo insula nata & educata fuisse, quoniam saluberrimus ibi est aer Hæc habuisse Horas nutrices dicitur, quia ita sibi vicissim succedunt elementa, vt assidue & singulis horis corrumpantur secundum partes, ac gignantur: quòd nisi contingeret, periret omnino aeris elementum. cum tam facilis sit aer ad omnes mutationes. Educata fuit Iuno etiam ab Oceano & Tethye, vel à filiabus fluuii Asterionis, vel à nymphis Oceaninis, quoniam aer ex aquis præcipuè rarioribus factis gignitur, quemadmodum è densioribus terra. Hæc ideo ex Ioue peperit Vulcanum, quia ignem calefactus aer procreat, vt frigidior & densior aquam: quod ita expressit Lucretius in lib. 1.

Et primum faciunt ignem se vertere in auras
AEtheris; hinc imbrem gigni, terramque creari
Ex imbri, rursusque à terra cuncta reuerti:
Humorem primum, mox aera, deinde calorem.

Hæc eadem filios habuit Heben & Martem, tum quia temperies aeris causa est abundantiæ & vbertatis rerum omnium, tum etiã quia affectus quodammodo aer diuinitus bellorum & discordiæ semina imprimit in animis mortalium: eandémque lætitiæ & pubertatis Deam putarunt, quòd ea omnia bene affectus aer agat. inde dicitur:

Adsit lætitiæ Bacchus dator, & bona Iuno.

Neque placet Zezæ sententia, qui Martem & Heben è Iunone natos putauit, quia frequentia bella propter salubria loca oriantur inter homines. Hinc Pronuba, hinc coniugiis præfecta putabatur, quòd aeris benignitas omnia in lucem euocet: quare etiam iure credita est diuitiarum Dea. Hæc Iouis coniux, quia in ipsum aera calor æthereus agit, & quia summa pars aeris propiùs accedit ad ætheream puritatem, vt ait Cic. in secundo de natura Deorum. Aer autem, vt Stoici disputant, interiectus inter mare & cœ-

lum

Ayuntamiento de Madrid

lum Iunonis nomini consecratur, quæ est soror & coniux Iouis, quòd & similitudo est ætheris, & cum ea summa coniunctio. Efœminarunt autem eum, Iunonique attribuerunt, quòd nihil est eo mollius. Ob eam mollitiem cùm Dii in AEgyptum propter Gigantum metum fugientes varias formas sumpsissent, in vaccã mutata dicitur, & à cuculo molli auicula decepta. Hæc ligata fuisse à Ioue dicitur, quia aer sit inferior vi naturali, cum superiore corpore coniunctus, vt ait Plato in Timæo. Incudes sunt aqua & terra, quæ videntur ex ipso aere pendere, cùm aer super his omnibus supernatet: neque Dii omnes possent ipsam Iunonẽ ab his vinculis liberare, quia tanta est Dei potentia, tantúmque artificium in his mundanis corporibus coniungendis, vt nulla vis vel humana vel diuina, quidquam horum dissoluere possit, nisi idem artifex qui ea fabrefecit. Idem significauit per auream cathenam: quæ est vis æthereorum & superorum corporum inter se diuinitus connexorum. Dicitur fuisse ab Hercule vulnerata, quoniam grauissima semper ferè est fortuna virtuti aduersaria, cùm rarò vtrunque sidera in alicuius ortu coniungere consueuerint. Nymphæ complures Iunonis seruitio assistentes quid aliud significant, quàm varios in aere mutationum euentus? Sacer est illi pauo, quod superbum, quod ambitiosum, quod alta petens, vtpote aereo temperamento animal, quod variis coloribus ornatum, quod multos habet oculos: quia superbi sunt, ambitiosi, rerum arduarum appetentes, qui diuitiarum Deam habent tutelarem, quos multos homines obseruare necesse est ad rerum suarum custodiam. neque tamen totum est corpus coloribus distinctum, sed quædam pars deformis, cùm nihil omnino felix possit contingere. varietates autem colorum quid aliud significant, quã facultatũ iacturas, fortunæque multiplices vicissitudines, & insidias ab externis, & amicorũ carissimorũmq; mortem & calamitates, quæ omnia intimã animi partem eorum qui cæteris felices, videntur, infestant. Huic Deæ templum in ea via quæ ducebat è Phalero Athenas, sine foribus, aut tecto fuisse extructum scripsit Pausanias in Atticis: quod quidem nihil aliud significat, nisi Deam hanc nullum in locum esse includendam, cùm Dea sit per quam spiramus ac viuimus. Hæc illa sunt quidem, quæ physicè de Iunone ficta fuerunt ab antiquis. Nunc quid horum possit ad mores retorqueri, vestigandum est.

¶ Quod attinet ad auream cathenam, quòd omnes Dii Iouem de cœlo detrahere non possent, ego modò auaritiam, modò ambitionem esse auream cathenam crediderim; quæ etsi potentissima est, multósque à vera Dei religione ad falsa dogmata retraxit, multásque sectas falsarum religionum à Christo solo veridico, Dei summi, sapientiæq; summę filio desciscentes, instituit, tamẽ virũ bonum suo loco dimouere non poterit, neque veritatem

Ayuntamiento de Madrid

vllo tempore labefactare, quæ aduersus omnes iniurias inconcussa persistit. Qui enim vir bonus vere existit, ille neque auaritia neque ambitione vlla loco dimouetur, quare vnusquisque sui potest experimentum habere, an vir bonus nominari possit, cùm hæc sint tanquam indices lapides. Sic igitur neque Iupiter cùm in rebus ciuilibus pro lege capiatur, neque lex Christi, quæ est anima ciuitatum bene institutarum, neque iudices, vel præfecti vrbium, vel Imperatores, si viri boni sint, dimoueri possunt de recta sententia largitionibus, cùm possit ipsa lex, aut iudices, corruptores & sceleratos homines labefactare. Non potest igitur Iuno per suas opes, neque per eloquentiam Mercurius, neque blanditiis Venus, nec minis Mars, Iouem de cœlo deiicere, neque quantuscumque fuerit reliquorum Deorum cœtus.

Chemici artifices præterea conati sunt nonnullas fabularum Iunonis partes ad suos ignes & ad sua vascula retrahere. Dicitur Iuno (inquiunt) Saturni & Opis filia, Iouisque soror & coniux, & ante Iouem nata eodem partu, Reginàque esse Deorum & diuitiarum Dea, partubus & matrimoniis præfecta: quæ nihil est aliud quàm aqua Mercurii, quæ Iuno nominatur. Saturni ea de causa est filia, quòd ab eo & eius terra distillat ac manat. Hæc terra dat opes, siue aurum chemicum, quòd vnà distillet Iuno & Iupiter siue aqua Mercurii, & sal in ima parte vasculi vitrei ac in fæce relictus. Cùm verò priùs effluat aqua Mercurii è vasculo, nascitur Iuno ante Iouem. Præest eadem partubus, quòd cùm manat, Phœbum chemicum educit in lucem, vnde Lucina etiam vocata est. Præfecta connubiis putatur eadem, quoniam media est coniungendis sulphureis humoribus Venere ac Marte scilicet: quæ quòd antequam manet cum Ioue coniungatur, & ambo gignant solem chemicum, Iouis vxor vocata fuit. Regina deorum dicta est, quoniam illa regit, soluit, coniungit, separat ac reprimit metalla, quæ variis Deorum nominibus appellantur. Ac de Iunone satis, nunc de Hebe dicamus.

De Hebe. CAP. V.

CVM de Iunone loqueremur superiùs, dictum fuit Heben, quam Latini Iuuentatem vocarũt, Iunonis fuisse filiam. Huius patrem fuisse Iouem alii crediderunt, inter quos fuit Homerus, qui ita scripsit lib. λ. Odyss.

τὸν δὲ μέτ' εἰσενόησα βίλω Η᾽ ῞ακληείδω
εἶδ ὠλον· αὐτὰρ δὲ μετ' ἀθανάτοισι θεοῖσι
τέρπετο ἐν θαλίης, ἔχει καλλίσφυρον Η᾽βην.
πᾶσιν Διὸς μεγάλοιο καὶ Η᾽ρης χρυσοπέδιλος.

Post hunc, Alcidæ mihi nota accessit imago,
Is superos inter conuiuia læta frequentat.

Natu

Ayuntamiento de Madrid

Nata Iouis magni Iunonisque additur illi
Nunc Hebe coniux.

Alii magis fabulosum Hebes ortum memorarunt: dicunt enim Iunonem aliquando ab Apolline in domum Iouis ad conuiuium fuisse conuocatam, atque inter alias epulas lactucas agrestes appositas fuisse, quas vbi comedisset, cùm antea esset sterilis, repentè fit grauida, atque Heben filiam postea peperit. ea cùm pulcherrima esset, ac Ioui placuisset, iuuentuti præficitur ab ipso Ioue, & id præterea illi munus datum est, vt Ioui pocula ministraret, cui variis floribus compositum sertum capiti impositum fuit. Veruntamen cùm lapsa aliquando inter ministrandum fuisset, partésque pudendas omnibus præsentibus ostendisset, ab illo officio remouetur, & Ganimedes Laomedontis Troiæ regis ab aquila in cœlum Iouis iussu portatus, sufficitur. Quod Hebe pocula Ioui porrigere antea consueuerit, testatur Homerus ita lib. 4. Iliadis:

μετ' δέ σφισι πότνια Ἥβη
Νέκταρ ἐ ὠνοχόει· τοὶ δὲ χρυσέοις δεπάεσσι
δειδέχατ' ἀλλήλους. *Hos Hebe venerabilis inter*
Fundebat nectar pateris: hi protinus aurum
Excipere è manibus, séque inuitare vicissim.

Cùm Ganymedes igitur ad id munus fuisset assumptus, tum Iuno grauiter tulit.

Et genus inuisum, & rapti Ganymedis honores.

Quod testatur etiam Cicero in libr. 1. de Natura Deorum ita inquiens: At poëtæ quidem nectar, ambrosiam, epulas comparant, & aut Iuuentatem, aut Ganymedem pocula ministrantem Hanc fuisse aliquando Ganymedem vocatam ab antiquis testatur in Corinthiacis Pausanias: nam antiqui Heben oblectationem seu voluptatem quæ percipitur in conuiuiis, vocarunt: quare Homerus in conuiuiis ministerium illi attribuit. Apud Sicyonios & in Philiunte Dia nominabatur: quibus in locis fuit eximium illius fanum, & illa eximiè colebatur, vt ait Strabo lib. octauo. Memoriæ prodiderunt antiqui, Herculi post absoluta certamina, cùm in cœlum ascendisset, Heben datam fuisse à Ioue in matrimoniũ: quare in ea regiuncula, quæ Horti dicebatur apud Athenienses, aræ in communi templo Herculi & Hebæ consecratæ fuerunt, vt ait in Atticis Pausanias: quæ, vt ait Apollodorus lib. 2. illi Alexiarem filiam & Anicetum peperit.

¶ Hæc breuiter de Hebe, nunc sententiam ex his eliciamus. Ego Ciceronis opinioni sanè facilè accedo qui ita scribit in libro primo Tusculanarum disputationum; Non enim ambrosia Deos, aut nectare, aut Iuuentate pocula ministrante lætari arbitror: nec Homerum audio, qui Ganymedem à Diis raptum ait propter formam, vt Ioui pocula ministraret. Non iusta causa, cur

BIBLIOTECA MUNICIPAL MADRID

Ayuntamiento de Madrid

Laomedōtī tāta fieret iniuria. Fingebat hæc Homerus,& humana ad Deos transferebat. Quo pacto Hebe Iunonis filia dicitur? quoniā è felicissima aëris tēperie omnia herbarū, arborūmq; genera pullulāt,& pubescunt. Nam quomodo sine parēte Ioue vel nasci vel Iunonis filia esse poterit? nulla est aëris tēperies, quam non efficiat ætheris calor ex motu, cùm omnis inferiorum corporum actio ex agitatione superiorum proueniat. Qui enim potest aër aliquid ad ortum euocare, nisi solis, æthereæque regionis calore concitatus istud ipsum efficiat? Quippe cùm litigium & amicitia non solùm principia sint ortus & interitus rerum, vt sapiens credidit, verùm etiam omnia nata conseruent: quibus suas vires æquè impertiuerint. Martis soror Hebe esse dicitur, quoniam vbertas rerum omnium, & fertilitas agrorum ex eiusdem aëris temperamento oriatur, ex quo etiam bella & illorum omnium deuastationes. Mars præterea bonitate regionum alitur, cùm nemo prope de sterili & inope regione contendat. Quòd autem esis lactucis agrestibus Iuno facta est grauida, quid aliud significat, quàm ex ipsa aeris temperie natam fuisse Hebēn? Iuno vbi est conuiuio accepta ab Apolline in domum Iouis, nimio calore solis exarsit ac ætheris: quare agrestes lactucas, quæ frigidæ sunt, comedit, ac fit prægnans. Quis non videat per hæc aeris tēperiem significari? qui vbi plus æquo incaluerit, frigus expetit & symmetriam ad res generandas. Inde nascitur Hebe, quæ iuuentuti tam plantarum quàm animalium præest. Hæc vbi lapsa fuisset dum ministraret, pudendásque partes superis ostendisset, priuata est à Ioue eo munere quod propter pulchritudinem obtinuerat: hoc quid est aliud, nisi cùm folia deciderunt arboribus, iuuentutem & honorem plantis delabi? quæ si cum priore conditione comparentur, turpes sunt, & parum decoræ. Eo tempore Ganymedes in eius locum subrogatur, qui nihil aliud quàm hyemem significat, quæ dicta est etiam à pluuiis: quare & in Aquarium signum denique Ganymedes conuersus est. Hæc ea sunt, quæ mihi spectare videbantur ad naturales rationes.

¶ Quod attinet ad mores, ita intelligendum censeo, gratiam atque fauorem principum rem esse inconstantissimam, quippe quibus aliud pulchrius alio tempore appareat: neque vlla res est illis tantopere iucunda, cuius non breui tempore nascatur satietas. Hęc leuitas in illis est præcipuè principibus, qui fortunæ ornamentis cæteris præstant hominibus, at prudentia animi illorū vulgo adęquatur: nā facultatū copia multos facit insipiētes. Apud sapientes verò principes omnis turpitudo vel exterorū vel familiarium potest animum vel beneuolētissimum alienare: quia pulchritudo omnis ad integritatem morum & æquitatē & innocentiam transferēda est, sine quibus virtutibus omnino est ex oculis viri boni remouēda. Ac de Hebe satis: nūc de Vulcano dicamus.

De

De Vulcano. CAP. VI.

VVLCANVS, sicuti dictum fuit, Iunonis fuit filius, vt testatur Hesiodus in Theogonia;

Ἥρη δ' Ἥφαιστον κλυτὸν ἐν φιλότητι μιγεῖσα Γείνατο.

Vulcanum peperit Iuno coniuncta in amore Præstantem.

Hunc, vt dictum est, quidam voluerunt subuentaneo conceptu fuisse genitum sine patre, quem tamen Homerus è patre Ioue Iunonéque matre natũ esse putauit. Neque enim fieri potest vt natus sit sine matris desiderio, vt ostendetur, neque fieri potest rursus vt frustra Iuno marem tantopere cupierit. Sed audiamus quemadmodum incredibili propè furore & desiderio maris concitentur fœminæ, quę subuentaneos concipiunt:

Continuoque auidis vbi subdita flamma medullis,
Verè magis (quia vere calor redit ossibus) illæ
Ore omnes versæ in Zephyrum stant rupibus altis,
Exceptántque leues auras: & sæpe sine vllis
Coniugiis vento grauidæ.

Num tantum maris desiderium frustra Iunonem inuasit? ô infelicissimam Iunonem, si neminem neque Deorum, neque hominum inuenire potuit, cùm adeò stimulis libidinis agitaretur, qui suo desiderio satisfaceret. Fuerunt qui dixerint Vulcanum Iouis fuisse filium, qui cùm deformis natus esset, fertur à Ioue in insulam maris Aegæi Lemnum præcipitatus, vt ipse de se ipso testatur apud Homerum in primo libro Iliadis;

ἤδη γάρ με καὶ ἄλλοτ' ἀλεξέμεναι μεμαῶτα,
ῥίψε ποδὸς τεταγὼν ἀπὸ βηλοῦ θεσπεσίοιο.
πᾶν δ' ἦμαρ φερόμην, ἅμα δ' ἠελίῳ καταδύντι
κάππεσον ἐν Λήμνῳ, ὀλίγος δέ τι θυμὸς ἐνῆεν.

Me quoque de cœlo pede iecit Iupiter olim,
Contra illum auxilium misero vt mihi ferre pararem.
Ast ego cum cœlo, Phœbóque cadente ferebar;
In Lemnum vt cecidi vix est vis vlla relicta.

Quod autem diu fuerit in Lemno Vulcanus Iunonis Iouisque filius, ita scripsit Cicero lib. 3. de natura Deorũ: Vulcani item complures; primus Cœlo natus, ex quo Minerua Apollinem eum cuius in tutela Athenas antiqui historici esse voluerunt: secundus Nilo natus, Opas, vt Aegyptii appellant, quem custodem esse Aegypti volunt: tertius ex tertio Ioue & Iunone, qui Lemni fabricæ traditur præfuisse: quartus Mænalio natus, qui tenuit insulas propter Siciliam, quæ Vulcaniæ nominabantur. Verùm Lucianus in dialogo de Sacrificiis fabulã hanc nõ sine risu recitat, q̃ Vulcanus ita fuerit è cœlo præcipitatus; χωλευθῆναι γὰρ αὐτὸν ἀπὸ τοῦ πτώματος, ὁπότε ἐρρίφθη ὑπὸ τοῦ Διὸς, ἐξ οὐρανοῦ· καὶ εἴ γε μὴ οἱ Λήμνιοι, καλῶς ποιοῦντες, ἔτι φερόμενον αὐτὸν ὑπεδέξαντο, ἐτέθνηκεν ἂν ἡμῖν

ὁ Ἡφαιστος, ὥσπερ ὁ Ἀστυάναξ ἀπὸ πύργου καταπεσών. *Claudũ factum esse inquiunt ab eo casu, cùm de cælo fuit à Ioue præcipitatus: ac nisi Lẽnij, rectè facientes, cùm ferretur adhuc, illum excepissent, mortuus esset omnino nobis Vulcanus, tanquam Astyanax cùm cecidisset è turri.* Myrtilus libro primo rerum Lesbicarum memoriæ prodidit Lemnũ idcirco fuisse consecratam Vulcano existimatam, quia calida sit quædam vis terræ eius insulæ, quam etiam sigillatam vulgo medici appellant, cuius vsus vermes necat, si fiat ex ea lutum cum vino albo; atque non parum prodest illis etiam, qui venenum hauserunt, multaque alias facultates præterea obtinuit. nam non solùm res philosophicæ, sed etiam medicæ aliquando per fabulas ab antiquis explicabantur. At Homerus in hymno quem scripsit in Apollinem, non à Ioue, sed à Iunone Vulcanum præcipitatum fuisse de cælo memorat, ac in mare decidisse, fuisseque non à Lemniis sed à Thetide educatum, qui Iunonem ita narrantem factum introducit in his;

παῖς μὰς Ἡφαιστος ἐμὸς τόδε, ὃν τέκον αὐτή.
χὴ μ' ἀνὰ χερσὶν ἑλοῦσα, καὶ ἐμβαλον ἀρφὶ πόλαι
κὴν ἀ ἑ Νηρῆος θυγάτηρ Θέτις ἀργυρόπεζα
δέξατο, καὶ μετὰ ἧσι καταγνήσι κόμιζεν.
Ipse meus natus claudus Vulcanus, ego ipsa
Hunc peperi, manibus capiens & in æquora ieci,
Filia mox cepit Nerei Thetis alma marini,
Germanasque adijt, quibus hunc portauit alendum.

Alii dixerunt fuisse à similis educatum. Neque mirari conuenit, si cùm de Ioue superiùs loqueremur, paucos filios illi tribuimus, cùm præter supradictos Mercurius quidam, & Venus, & alii nonnulli eius filii extiterint: quoniam ita obscuri fuerunt, vt eorum nomina pene deleta & extincta sint eodem quo vita die. Memoriæ prodidit in Atticis Pausanias, Vulcanum iniuriæ acceptæ à matre minimè oblitum auream sellam cum occultis quibusdam vinculis dono matri misisse; quæ Deam, cùm assedisset, statim implicauerunt: quod etiam Plato innuit in secundo de rep. καὶ πολὺ ποιοῦσι τοὺς ἐγγὺς τούτων ἀναγκαστέον λοιδορεῖν. Ἥρας δὲ δεσμοὺς ὑπὸ υἱοῦ, καὶ Ἡφαιστον ὀλίγον ὑπὸ πατρὸς. *Atque poetæ cogendi sunt vt moderata vtantur oratione, vt Iunonis vincula à filio, & à patre Vulcanum deiectum.* Habuit vxorem Vulcanus Aglaiam vnam è Gratiis, vt ait Isacius. Communior tamen est hominum sententia, quòd Venerem è Lẽno duxerit: quare Virgilius eam vxorem Vulcani nominauit hoc pacto in octauo Aeneidos:

At Venus haud animo nequaquam exservita mater
Laurentumque minis, & duro mota tumultu,
Vulcanum alloquitur, thalamoque hæc coniugis aureo
Incipit, & dictis diuinum inspirat amorem.

Hunc Deum facem ferre in nuptiis inquit Euripides in Troadibus

dibus cùm faces accensæ ad nuptias afferri solerent, vt patet ex his;

Ἥφαιστε δαδ' ἀχεῖς ὑψὸν γάμοις ὀρθῶν.
In nuptias mortalium Vulcane fers Faces.

Certamina currentium præterea cum accensis facibus in honorē Vulcani celebrabantur, quæ dicebantur Lampadophoria, de quibus ita mentionem fecit Herodotus in Vrania; καθάπερ Ἕλληνες λαμπαδοφορέοντες τῷ Ἡφαίστῳ ἐπιτελέουσι: *vt apud Græcos Lampadophoria, quæ in honorem Vulcani peragunt.* Erat horum certaminum consuetudo vt currentes summo studio conarentur accensas faces ad metam vsque deferre: at cui fax esset extincta, ille cum infamia cessabat à cursu. Si quis cum accensa face fuisset à sequente superatus currendo, lege certaminum cogebatur sequenti accensam lampadem tradere: quam rem indicauit Lucretius in lib. 2. ita scribens;

Et quasi cursores vitai lampada tradunt.

Nam si quis rectè consideret, huic certamini similima vniuersa vita mortalium videbitur. Fuit autem ea de caussa certamē Vulcano cum igne institutum, quòd is ignem inuenisse à nonnullis creditur, vt testatur Zezes in historia 335. decimæ chiliadis, his versibus;

Ἡφαίστός τις Αἰγύπτιος ἐν χρόνοις τοῖς τοῦ Νῶε,
ὃς Νῶε καὶ Διόνυσος καὶ Ὄσιρις καλεῖται,
ἐφεῦρε πῦρ, καὶ τέχνας δὲ πᾶν ἀπ' πυρὸς ἀπάσας.
Vulcanus quidam Ægyptius temporibus Noe,
Qui Noe & Dionysius & Osiris vocatur,
Inuenit ignem, & artes ex igne quot sunt.

Veruntamen in Prometheis quoque & Panathenæis sacrificiis lampades pari ratione ferebātur. Et quamuis multi fuerint Vulcani, nos, sicuti de Ioue loquentes fecimus, omnes vni res gestas reliquorum tribuentes, communem scriptorum opinionem sequemur; qui solùm ferè Iunonis & Iouis filium nominare solent. Neque enim multum differre putamus ad suscepti laboris vtilitatem, hic ne an ille huius nominis hoc vel illud fecerit, modò factum fuisse dicatur à Vulcano. Non enim historicas narrationes, aut res gestas nunc scribimus: sed antiquorum fabulosa figmenta explicare contendimus. Veruntamen neque illud est sine controuersia, quòd Vulcanus ignem primus inuenerit. cùm illius inuentionem nonnulli Prometheo ascribant. ac Lucretius multò his probabiliorem inuenti ignis rationem attulit in libro quinto.

Illud in his rebus tacitus ne fortè requiras,
Fulmen detulit in terras mortalibus ignem
Primitus, inde omnis flammarum dicitur ardor.

Illud fortasse contigit, quòd igne ita inuento primus Vulcanus

Ayuntamiento de Madrid

eas artes quæ fiunt per ignem, inuenerit: qui cùm per ignem durissima metalla in varias formas diduceret; creditus est igni imperasse, & fuisse ignis Deus, quem tamen succedentibus temporibus ignem etiam esse putarunt, vt sensit Orpheus in eo hymno;

Ἡ Ἥφαιστ' ὀβριμόθυμε, μεγαδαὶς ἐνὸς, ἀκάματον πῦρ,
λαμπόμενε φλογίαις αὔρᾳς φαεσίμβροτε δῶμον.

Vulcane & præstans, & fortis, flamma perennis,
Flammatis auris splendens peramabile numen.

Verùm quid opus pluribus? vt antiquorum consuetudinem intelligamus, & quòd iis variis nominibus Deorum, rem eandem nominarunt, huc ascribenda existimaui carmina quædam ex minore Cratere Orphei ad hanc rem valde spectantia: in quibus quid sint Dii nonnulli exprimitur;

Ἑρμῆς δ' ἑρμηνεὺς πάντων ἄγγελός ἐστι·
Νύμφαι ὕδ' ἀρ' πῦρ Ἥφαιστος, σῖτος Δημήτηρ.
ἡ δὲ θάλασσα Ποσειδάων μ' ἀγαείδει· Ἐνοσίχθων.
καὶ πόλεμος μοῦνος Ἄρης, εἰρήνη δ' ἔστ' Ἀφροδίτη.
ὄμβρος, τὸν φιλέουσι θεοὶ θνητοί τ' ἄνθρωποι,
ὅς τε βροτοῖς εὗρεν λυπῶν κελεύστορα πάσων,
ταμιεύοντ' ἐν Διόνυσος ἐὐφροσύνην πορε πᾶσιν
ἡδίστην, πάσιν τ' εἰλαπίνησι πάρεστι.
καὶ Θέμις, ἥπερ ἅπασι θεμιστεύει τὰ δίκαια.
ἥλιος ὃν κελέουσιν Ἀπόλλωνα κλυτότοξον,
φοῖβον ἀκηβελέτην, μάντιν πάντων ἐκάεργον·
ἰητῆρα νόσων Ἀσκληπιόν, ἐν τάδε πάντα.

Nuntius interpres Cyllenius omnibus ipse est:
Nymphæ aqua sunt, frumenta Ceres, Vulcanus at ignis.
Est mare Neptunus canentia litora pulsans,
Mars bellum, pax alma Venus, mortalibus ipse
Taurigena, & superis animi, curæq; leuamen,
Corniger est Bacchus, comuinia lata frequentans:
Aurea iustitiamque Themis, rectumque tuetur.
Sol est mox idem contorquens spicula Apollo,
Eminus & peragens, & Diuinator, & Augur;
Morborum expulsor Deus est Epidaurius. Ista
Omnia sunt vnum, sint plurima nomina quamuis.

Sic etiam suauissimus poëta Menander stellas & elementa ex Epicharmi sententia Deum fuisse creditum inquit in his carminibus:

Ἐπίχαρμος ὕδ' ὤρ· ἄστρα, γῆν, πῦρ, ἥλιον,
αἰθέμας, σελήνᾳ, ἢ θεὸν ποιεῖ μυθῳ.

Aquam, Deum, terramq; solem, sidera,
Ventosque, Lunam, ignemque Epicharmus asserit.

Atque Orpheus in hymnis Vulcanum, Solem, & Lunam, & astra, &

ſtra, & lumen puriſſimum atque æthera ipſum nominauit, vt eſt in his:

Αἰθὴρ, ἥλιος, ἄστρα, σελήνη, φῶς ἀμίαντον.

Æther, Sol, lumen purum, idem ſidera, Luna.

Neque minus luculenter ſanè hoc explicauit præclarus ille & ſuauis poeta Hermeſianax, vbi ita cecinit;

Πλούτων, Περσεφόνη, Δημήτηρ, Κύπρις, Ἔρωτες,
Τρίτωνες, Νηρεύς, Τηθύς, καὶ Κυανοχαίτης,
Ἑρμῆς θ' Ἡφαίστός τε κλυτός, Παὶ Ζεύς τε καὶ Ἥρη,
Ἄρτεμις, ἀδὶ ἑκάεργος Ἀπόλλων, εἷς θεός ἐστι.

Pluto, Perſephone, Ceres, & Venus alma, & Amores,
Tritones, Nereus, Tethys, Neptunus, & ipſe
Mercurius, Iuno, Vulcanus, Iupiter, & Pan,
Diana, & Phœbus iaculator, ſunt Deus vnus.

Cùm igitur Vulcanus artes illas excogitaſſet quæ per ignem exercentur, ac Deus ignis fuiſſet creditus, Aetnæ montis cauernas, in quibus magna vis ignis ſubterranei exæſtuat, Vulcani officinam eſſe crediderunt antiqui, vbi Ioui fulmina fabricaret. idcirco Agathocles in iis commentariis quos de arte ferraria Vulcani ſcripſerat, duas fuiſſe inſulas narrat apud Siciliam, quarum altera Hiera, altera Strongyla vocabatur, in quibus per diem ac noctem ignis aſſidè emittebatur; cùm tamen in ſeptimo Hiſtoriarum alteram fuiſſe Aeoli, alteram Vulcani dixerit. idcirco Apollonius etiam Rhodius in libr. 4. Argonaut. vbi de Lipara & Strongyla loquitur, ibi fuiſſe Vulcani incudes ſcribit his carminibus;

αὐτὰρ ὅπῃ τε
ἀλθεῖνεις ἀκτάς, ὅθι τ' ἄκμονες Ἡφαίστοιο
χάλκεοι ἐκβαρβῆσιν ἀράσσονται, τυπίεσσιν.

rum rurſus adire
Litora, vbi reſonant percuſſæ pondere vaſto
Vulcani incudes fumique exæſtuat vnda.

Hanc eandem rem expreſſit Iuuenalis breuiter ſuauiſſimis his carminibus in Satyra tertia poſt decimam;

Et priuatus adhuc Idæis Iupiter antris:
Nulla ſuper nubes conuiuia cœlicolarum,
Nec puer Iliacus, formoſa nec Herculis vxor
Ad cyathos, & iam ſiccato nectare tergens
Brachia Vulcanus Liparæa nigra taberna.

Fuit autem Lipara præpotens, imperiúmque latè habuit, cùm coloniam Cnidiorum accepiſſet, quæ vocabatur priùs Meligunis, & opima ſpolia multa depoſuit in Delphis. Habebat autem terram feracem aluminis, & multas aquas calidas, tanquam Sicilia, & ignes erumpentes. Inter hanc & Siciliam fuit inſula, quam Vulcano cõſecratam dixerunt, tota ſaxoſa & deſerta & ignifera.

Ayuntamiento de Madrid

habuit tres voragines tanquam tres hiatus ignis, quorum è maximo flammæ ignitas massas euomebant, sed postea sunt obstructi. ex illorum obseruatione cognitum est, quòd flammæ à ventis excitabantur, quæ & ibi erant & in Aetna. Neque hoc est absurdum credendum, quando venti gignuntur ac nutriuntur initium sumentes è marinis vaporibus tanquam à proxima materia & actu. Dictus est maior hiatus habere ambitum quinque stadiorum. quòd si Notus esset afflaturus, caligo turbida circa insulam dispergebatur tanta vt Sicilia prospici non posset: sin Boreas, flamma in altum efferebatur ab ipso hiatu, fiebántq; maiores fremitus: sin zephyrus, media quædam ratio seruabatur. Reliqui hiatus erant consimiles, at vi vaporum longè erant inferiores, atque è differentia fremituum & è loco vnde incipiunt flatus & flamma & nebulæ, significabatur mutatio ventorum flaturorum vel tertio antè die. cùm autem non esset è Lipara soluendum, prædicebatur futurus ventus à Vulcano vt quidam voluerunt, vt alii ab AEolo, neque cognoscebatur aliter euenire, inde proditum est memorię à fabulosa antiquitate Vulcanum fuisse ignis Deum, atque AEolum quæstorem regemq; ventorum: quod sub ænigmate proferebatur, vt scriptum reliquit Diocles in rebus fabulosis. scripsit etiam Posidonius circa solstitium æstiuum inter Hieram & Euonymam per auroram mare aliquando visum esse in sublime elatum, atque sic aliquandiu constitisse assidué tumefactum, ac postea resedisse. Qui ausi sunt adnauigare, & calore & fœtore repulsos ab vnda reiectósque refugisse, videssèque pisces mortuos. multos post dies mare cœnosum apparuisse, exhalauisséque flammas & fumos & caliginem, atque postmodo coaluisse, fuisséque compactum simile lapidibus molaribus. Nonnulli voluerunt Vulcanum peritissimum fuisse illius diuinationis quæ fit per ignem quæ pyromantia à Græcis nominatur, sicuti Nereus habitus est inuentor hydromantiæ, diuinationis per aquam scilicet. Hic Vulcanus creditus fuit in ea insula Lypara & diis multis arma fabricasse, & Ioui fulmina facere, vt dicebam: cuius famuli erant, Brontes, Steropes ac Pyracmon Cyclopes, vt scripsit Virgilius lib. 8.

Insula Sicanium iuxta latus, Æoliámque
Erigitur Liparen fumantibus ardua saxis:
Quam subter specus, & Cyclopum exesa caminis
Antra Ætnæa sonant: validique incudibus ictus
Audiri referunt gemitus, striduntque cauernis
Stricturæ chalybum, & fornacibus ignis anhelat:
Vulcani domus, & Vulcania nomine tellus.
Huc tunc ignipotens cœlo descendit ab alto.
Ferrum exercebant vasto Cyclopes in antro,
Brontésque, Steropésque, & nudus membra Pyracmon.

His in-

Ayuntamiento de Madrid

His informatum manibus iam parte polita
Fulmen erat; toto genitor quæ plurima cœlo
Deiicit in terras.

Ex quibus patet vbi haberet officinam Vulcanus, & qui essent eius ministri, & quod esset eorum officium. scriptum reliquit Iulius Pollux lib. 5. canem æneum eximiæ pulchritudinis à Vulcano fuisse fabricatum, quem cùm viuum fecisset postea, Ioui largitus est: Iupiter illum dono dedit Europæ, illa Procridi, quæ Cephalo: atque is canis postea fuit à Ioue in lapidem conuersus. Huic leones consecratos fuisse quidam tradiderunt propter vim ignis. Fabulantur præterea de Vulcano, quòd vbi arma Ioui aduersus Gigantes fabricasset, pro suæ diligentię laborísque mercede Mineruæ nuptias expetiuit. illi cùm Iupiter perpetuam incorruptámque virginitatem iuratus cessisset, neque tamē huic abnuere posset, quia per Stygiam paludē iurasset, se quidquid peteret esse daturum; Mineruam clàm monuit vt suam virginitatem defenderet, atque huic quod peteret, se concedere dixit. Deinde cùm Minerua Iouis monitu Vulcani desiderio ac libidini reluctaretur, Vulcani semen dicitur in terram cecidisse, vnde natus est Erichthonius, quod nomen & contentionis & terræ nomen intra se continet. Habuit communem aram cum Prometheo Vulcanus, quia crediderunt nonnulli ignem à Prometheo, at artes per ignem à Vulcano fuisse repertas. Huic insulam Lemnum tribuerunt, quòd in ea insula primùm & ignis & armorum faciendorum ars fuerit inuenta, sicuti scriptum fuit ab Hellanico in commentariis de ædificatione Chii. Nā cùm multo antiquior Vulcano fuisset Prometheus, is idcirco ignifer Titan à Sophocle dicitur in AEdipode in Colono;

ἐν δ' ὁ πυρφόρος θεὸς τιτὰν Προμηθεὺς.
Intus ignifer Deus Titan Prometheus.

Memoriæ prodidit Sophoclis enarrator de Lysimachidæ sentētia multò antiquiorem fuisse Vulcano Prometheum, atque illius statuam cum sceptro effingi solitam, arámque communem fuisse vtriq; in base. Homerus præterea in hymno, quem scripsit in Vulcanum, illum fabricandi inuentorem vnà cum Pallade autorémque putauit, vt patet in his;

Ἥφαιστον κλυτόμητιν ἀείδεο μοῦσα λίγεια,
ὃς μετ' Ἀθηναίης γλαυκώπιδος ἄγλα ἀεῖρα
ἀνθρώπους ἐδίδαξεν ἐπὶ χθονὸς, οἳ τὸ πάροσπερ
ἄντροις ναιετάασκον ἐν οὔρεσιν ἠΰτε θῆρες.
Arte mihi clarum Vulcanum dicite Musæ;
Plurima mortales docuit cum Pallade vt olim
In terris, homines speluncas more ferarum
Incoluere prius vitantes frigora cœli.

Ayuntamiento de Madrid

Deinde cùm Iupiter pro igne à Prometheo rapto magnas calamitates hominibus machinaretur, hic Pandoram Iouis iussu formauit, vt ait Hesiodus in operibus & diebus, cùm aqua rigasset, vt est in his,

Ἥφαιστον δ' ὀκέλευσε περίκλυτον ὅστι τάχιστα
γαῖαν ὕδει φύρειν.
Egregium iussit Vulcanum spargere lympha
Continuò terram.

Fabulantur Venerem huius vxorem fuisse; quæ cùm maritum ob deformitatem corporis & claudum non magnopere amaret, dum is esset fabrilibus operibus intentus, clàm cum Marte bellorum Deo congrediebatur, adulteriúmque committebat: Gallúmque iuuenem sibi dilectum adolescentulum secum Mars adducebat custodem, quem relinquebat ad ostium, vt aduentantes nuntiaret, obseruarétque Solem præcipuè, quē maximè omnium Deorum Mars metuebat ne rem Vulcano indicaret propter singularem inter illos amicitiam. at Gallus fertur in somnum versus fuisse: quare nemine præsciente Sol rem conspexit superueniens, Vulcanóque indicauit. Illud demum supplicii à Marte Gallo illatu est, vt in animal sui nominis verteretur; quare nunc etiam solis exortum insigni vociferatione indicat, quasi Marti significaturus vt solem caueat. Vbi sol igitur rem persensisset, Vulcanóque indicasset; is tenuissimum rete ferreum confecit, & circa thorum ita tetendit, vt conspici non posset. Mox vtrosque nudos in illo rete implicatos omnibus Diis ridendos exposuit, quam rem explicauit Ouid. in lib 2 de arte amandi;

Fabula narratur toto notissima cœlo,
Mulciberis capti Marsq́ Venusq́ dolis.

Quam rem etiam Hom. multis carminibus complexus fuit in lib. θ. Odysseæ. Ex hoc adulterio nata est Hermione tutelare numen, vt ait Plut. in Pelopida. Habuit Vulcanus filios Ardalum qui cellam fecit Musarum apud Trœzenios, & à quo tibiam inuentam ferunt: Brotheum, qui irrisus ab omnibus propter deformitatem oris in ignē se coniecit, vel morte infamiam deuitaturus: Corynetam Aethiopem, qui nomen dedit Aethiopibus cùm ante illum Aetherii dicerentur, vt ait Arist. lib 4. de fluminibus: Olenum, à quo vrbs vocata est Bœotiæ: Albionem, Morgionem, Aegyptum, à quo dicta est Aegyptus: Periphemum Erichthonium, Acúmque, & alios complures ex variis fœminarum Dearúmque congressibus.

¶ Atque hæc ea sunt ferè quæ de Vulcano fabulati sunt antiqui. nunc quid sub his ambagibus verborum occultauerint antiqui perquiramus. Atque illud plurimum, quod è sola Iunone subuentaneo conceptu natus sit Vulcanus, vt ait Plato in Cratylo, qui φάεος ἴστωρ ἐστὶν siue luminis præses, fieri omnino

Ayuntamiento de Madrid

omnino non potest. nam præter id quod inauditus est in fœminis huiusmodi conceptus, quæ cùm Veneris titillationibus infestantur, facilè medicinam suo dolori inuenire solent: tum si sit ignis Vulcanus, qui ex aere procreatur, vt esse omnium elementorum naturam accepimus à sapientibus, quæ ex sese vicissim oriuntur; certè nulla fieri potest ignis ex aere generatio nisi per calorem, ac superiorum corporum motum, Neque Iuno si consistere possit, & à nulla vi externa calefiat, vllum Vulcanum vel Martem vel Heben è se gignet: quia calor artifex est, marisque locum obtinet in rerum naturalium generatione. quare cùm pro igne illo purissimo ac sublimi corpore, quod purissimum est elementorum omnium, capitur; Vulcanus ex Iunone & Ioue, siue ex aere superiorum corporum motu calefacto, nasci dicitur. Idem è cœlo deiectus à patre dicitur, vel (vt alii maluerunt) à Iunone propter deformitatem, quia ignis ille qui in nubibus cogitur, cùm è crassiore materia constet, si conferatur cum eo qui sublimis est, & in purissima supremáque regione constitutus, crassus est & deformis, & vix dignus vt ignis nominetur: & illa de caussa ad impuriorum corporum locum, tanquam ex illegitima possessione depellitur, & vi superiorum corporum, & ab ipsa superioris aeris natura. Alii maluerunt Lemnum illi fuisse dicatam, & illum collem, in quem præcipitatus fuit, propter calorem ac sterilitatem loci, qui cùm sit exusto similis, nullam omnino plantam producit. nam nimius calor loci comburit, at non procreat. Hic educatur à Thetide & à marinis nymphis exceptus, quoniam ex humore & cum illo vniuersa eius ignis materia colligitur. Enimuero cùm terra omnium sit diuitiarum mater, aurea sella fingitur, cui Iuno sit Vulcani artificio alligata: hoc quid significat, nisi partem illam aeris quæ propinquior est terræ, & impurior, superiorum corporum motu non agitari, quippe quòd intra montium vertices includatur, sed propè firmam esse & alligatam terræ? non enim facilè vi superiorum corporum extenuatur, sed tanquam aquarum stagnum consistit. Vxorem Aglaiam & Venerem habuisse dicitur, quia è calore & humore vniuersa rerum humanarum generatio fit, quorum omnium semper intelligenda est symmetria. Nihil est enim aliud Aglaia, quàm splendor & vbertas rerum quæ calorem ipsum consequitur, quod etiam nomen ipsum significat. Et quoniam nulla esse potest in rebus humanis naturalis procreatio sine calore, ea caussa fuit cur faces in nuptiis accenderentur, quibus præesse putabatur Vulcanus. Effectum est præterea vt qui currerent in Lampadophoriis, extinctis facibus cessarent à cursu, quia cùm cessauerit calor, rerum omnium vita extinguitur, & cessat.

Ayuntamiento de Madrid

At quòd si posterior priorem cursu superasset, ille prioris accensam lampada caperet, id ad successionē rerum omnium, vicissitudinēsque ostēdendas fictum fuit. Neque mirū est si, cùm elementa & sidera pro Diis sint culta, hic quoque tanquam Deus cultus fuit, quippe cùm idem esse Sol, Luna, æther, astra, ignisque putaretur, vt diximus, hunc finxerunt diis cæteris arma fabricare, quia calor sit artifex omniū operum naturæ, quippe cùm nulla alia res sit, quæ vel animantia aptius per excessum impellat ad interitum, vel per mediocritatem conseruet, vel ægrotantia sanitati restituat, quàm vis moderati caloris. nam & hæc concoquere, & innatum eorum calorem excitare vbi naturalis calor non potuerit, iam de eius animantis salute spes omnis abiecta est. Iure igitur arma seu vires Diis omnibus, vbi oporteret, dictus est Vulcanus ad singulorum conseruationem ac sui tutelam fabricare ac tribuere solitus. Fulmina dicuntur à Vulcano Ioui fieri solita, qui ignis est in sublime elatus, qui vbi à circunstante frigore comprimitur, vi erumpit; cuius famuli sunt βροντὴ, ἀστραπὴ, πῦρ ἀκμάζον, Brontes, Steropes, Pyracmon. nam βροντὴ tonitrum significat, ἀστραπὴ fulgur, πῦρ ἀκμάζον ignem multum. sic enim nomina ipsa rem per se significant. nam nisi multa sit ac densa vis ignis, fit fulgur tantum & tonitrus, at non etiam fulmen. Hic igitur ignis cùm sit impurus, vt pote qui adhuc in materia, deorsum à Ioue depellitur cum incredibili impetu, quæ est fulminum natura. Nam neque lapis, neque ferrum, neque solidum aliquod corpus, meo quidem iudicio, putandum est fulmen, cuius tot tergiuersationes, tantámque vim, & tam mirabilem videmus: sed vis crassioris ignis frigore & antiperistasi magno cum impetu disrupta, qui deorsum impellatur. Eum Vulcanum Minerua quæ purissima est pars ætheris, è qua nulla nascuntur animalia cùm perpetuā obtinuerit virginitatē, amore sui captum repellit, qui semen in terram effundit, ac inde monstrum nascitur, quid hoc est portenti Dii boni? quod monstrum ita horrendum? Natura illa ætheris superioris ad inferiora vsque corpora ita pura non descendit; sed calor ille qui generationem adiuuat impurus est, & in materia crassa commistus: quare semen Vulcani in terram decidens multiplicia gignit animalia, quæ res per variam Erichthonii formam indicatur. turbulentus enim ignis & in materia commistus vbique Vulcanus est intelligendus; qui aptus est rerum generationi. Hic formauit Pandoram, omnium Deorum donum, vt nomen ipsum significat, quoniam hic calor & Cereris, & Bacchi, & Palladis, & aliorum credi torum Deorum inuentiones adiuuat. Hanc omnes artes edocuit quoniam in quibus vis est ignea, quorúmque sanguis subtilior est, & rarius corpus, illi plurimum valent ingenio & pruden-

Ayuntamiento de Madrid

prudentia. Hic idem obscuris omnino retibus, & quæ videri, non possent, Martem bellorum Deum cum Venere implicauit, & nudos omnibus Diis ridendos exposuit: quod quidem si ad rationes astronomicas transferatur, nihil aliud significat quàm Martis & Veneris planetarum congressu adulterorum fieri ortus; sed si sol propiùs accesserit, minimè latebunt adulteria. Quamobrem dictus est Sol Veneris adulterium patefecisse, vt ait Plutarchus in libello de audiendis poetis. At Lucianus in astrol. quosdam filios Deorum ait dictos quòd sidera habuerint in ortu bona. Homerus per hanc fabulam videtur homines ad æquitatem adhortari, & ad integritatem vitæ, & ad innocentiam, cùm facilè Dii viam inueniant qua in sceleratos quamuis fortissimos & potentissimos homines animaduertant. ita enim scribit;

οὐκ ἀρετᾷ κακὰ ἔργα, κιχάνει τοὶ βραδὺς ὠκύν·
ὡς καὶ νῦν Ἥφαιστος ἐὼν βραδὺς εἷλεν Ἄρηα
ὠκύτατόν περ ἐόντα θεῶν, οἳ ὄλυμπον ἔχουσι,
χωλὸς ἐὼν, τέχνῃσι· τὸ καὶ μοιχάγρι ὀφέλλει.

Si quid turpe facis, lento pede magna Deorum
Ira capit celerem. Sic nunc Vulcanus iniquum
Retibus implicuit, Martem, tardissimus alter
Sit quamuis, superorum at velocissimus alter.

Quis enim vir malus, & iniqua faciens, diu felix esse poterit? non amplitudo diuitiarum, non amicorum stipantium frequentia, non nobilitas generis, non virium & imperii magnitudo, non armatorum numerus, possunt virum nefarium meritis suppliciis & vindictæ Dei demum surripere. est enim verum quòd

ἀνθρώπους μὲν ἴσως λήσεις ἀτοπόν τι ποιήσας,
οὐ λήσεις δὲ θεοὺς οὐδὲ λογιζόμενος.

Si quid turpe facis, mortales fortè latebis.
Nemo Deum latuit turpia mente putans.

Nam sola est innocentia, vitæque integritas, quæ nullam vel à Diis vel ab hominibus vindictam expectat, quæque vbique tuta & tranquilla est. Finxerunt hunc Deum vxorium, qui relictis Iouis & Martis ministeriis ad optata Veneris se conuerterit. per quod innuunt, libidinosos esse honoris, facultatum virtutúmque contemptores, quódque omnes Deos relinquant pro arbitrio Veneris, vt finxit Virg. lib. 8. qui facit Vulcanum pro precibus Veneris ómnia incœpta reliquisse. Nec me præterit illorum qui torquendis metallis per ignem student, esse opiniones nonnullas, quas suis vasculis accommodare conantur. Neque enim credibile est metallorum formas posse per artem inter se conuerti, non solùm quia ars naturæ est imitatrix & adiutrix ac ministra, quæ cùm formas non confundat, neque ars apparet illud posse efficere; sed etiam quia natura ad singula puriora perficienda in singulis formis, puriore indiget materia, purioribúsque

Ayuntamiento de Madrid

quibusdam principiis, vt ait Theophrastus in libro de lapillis, quæ certè ipsa sibi pro arbitrio effingere semper non potest nã non solùm propriis principiis indigent singulæ formæ ad suam generationem, quæ in plurimum diuersa non possunt referri, sed etiam iis ipsis purioribus opus est ad singula perfectiora peragenda. inde fit vt alia sint adamantis, alia smaragdi, alia sardonychis principia, alia marmoris; atque item alia ferri inter metalla, alia æris, alia auri, alia argenti, neque eadem horum omnium putanda sunt. quòd si contingeret omnia in omnibus esse generationis principia, non minùs saxa aut ligna, quàm metalla, in aurum possent per artem conuerti. Neque omnia esse in omnibus denique concludendum est, & certa esse rerum singularum principia, & ea non posse per artem inter se confundi, deinde in alterius naturam conuerti. Dicunt enim Vulcanum ob deformitatem deiectum de cœlo fuisse, nihil aliud esse, quàm aut sulphur, aut argentum cursitans: quod nihil, nisi suæ naturæ, in se recipit, sed ab omnibus separatur. Modò Mineruam dicunt amari à Vulcano, quia existimant sulphur id & ferrum amare aquam Mercurialem: quam nominant Mineruam: qui cùm simul sint, in putrefactione separantur, cùm diuersas naturas sint sortiti, quare dicta fuit Minerua fugere Vulcanum. Et ne persequar huiusmodi ineptias, quas tormenta & calamitates multorum loculorum fuisse certò scio, multorúmque etiam in posterum futuras, multi ad has suas inuentiones antiquorum fabulas detorquere conati sunt. quòd autem vanam esse artem chemicam putemus: & quid de arte illa sentiamus; ita in epistola quadam aliquando expressimus, quam aduersus fuliginosas chemicorum fallacias scripsimus, è qua nonnulla hic ascribenda putauimus.

Ars fallax, inuisa bonis, dulcedine captos
Iucundè vt perimis! dementibus improba siren.
Naturam superare putas te posse per ignem?
Stulta quid insanis? te longis passibus illa
Deserit, ac tandem nil perficis. illa colorum
Te fallit, rerum te ludit mille figuris.
Sic fertur Protheus se in multas vertere formas,
Cum fieret serpens dirus, cúmque vnda, vel ignis.
Vris opes properans quas fumus portat in auras.
Inde ardens miseris torquet præcordia virus,
Exitialis amórque auri, sæuique dolores,
Quos semel insanæ fallacia ceperit artis,
Occupat hæc nulli misero vesania mentem,
Ni pro peccatis hominum sator atque Deorum
Supplicia, ingentésque paret mox sumere pœnas.
Mendici fiunt: semper caligine barba
Squallet; & immodico turpantur pallia fumo.

Et noua

Et noua querentes semper mendacia iactant,
Defecisse sibi vires, vbi noua reperta est
Mercurium ratio qua possint fittere in aurum,
Ad notos homines inde hæc contagia serpunt.
Si quenquam arripiant, qui stultas præbeat aures,
Non prius effugiet, quàm sit perpessus eandem
Fortunam, scopuloque ratem confregerit vno.

Neque satis validam rationem illam vnquam fore putaui, qua nonnulli artifices suam artem confirmare conantur, quòd scribitur à Suida in hanc sententiam, artem illam aliquãdo apud AEgyptios floruisse: Chemia argenti auríque præparatio est; cuius libros aliquando conquirens Diocletianus contremauit propter illa quæ aduersus ipsum AEgyptii innouarunt. Hos enim crudeliter trucidauit, ac libros de Chemia auri & argenti ab antiquis conscriptos inquirens igni absumpsit: ne AEgyptii ex arte illa diuitias compararent, atque opum abundantia freti arma mouere Romanis auderent in posterum. Neque enim lex est diuina quidquid à Suida dicitur, & multa fabulosa de sapientia AEgyptiorum circumferuntur. Neque illud sanè prætermittendum videtur, quòd quidam primum Vulcanum regnasse in AEgypto, illúmque fuisse primum inuentorem ignis tradiderunt: quia cùm fulmen ignem detulisset in arborem, dicitur Vulcanus hyberno tempore propiùs ad ignem accessisse, ac sensisse caloris beneficium, cessantíque igni materiam iniecisse, atque sic naturam ignis cognouisse, & conuocatis aliis hominibus vtilitatem naturámque ignis ostendisse. At nunc de Marte.

De Marte. CAP. VII.

DICTVM est à nobis superiùs, quòd Mars Iunonis fuit filius: at quod nonnulli arbitrati sunt, hunc etiam sine patre fuisse natum, id omnino absurdum est, & portento simile. Neque enim omnium partium fabularum legitima expositio semper inueniri potest; quoniam aliæ additæ sunt ad fabulas ornandas, aliæ ad probabilitatem, aliæ continent veram rerum gestarum explicationem. Iupiter igitur cùm primam vxorem Metim, deinde Themim, tertiam Iunonem duxisset, ex ea suscepit Martem & Heben, vt in his testatur Hesiodus in Theogonia:

λοιδοτάτην δ' Ἥρην θαλερὴν ποιήσατ' ἄκοιτιν·
ἣ δ' Ἥβην, καὶ Ἄρηα, καὶ Εἰλείθυιαν ἔτικτε,
μιχθεῖσ' ἐν φιλότητι θεῶν βασιλῆι καὶ αἰδοῖῃ.

Addita mox vxor post has est vltima Iuno,
Lucinam, Martémque parit, quibus est prior Hebe:
Iuno hominum Regi, Regi coniuncta Deorum.

Ayuntamiento de Madrid

Habuit Mars nutricem Thero, vt ait Pausanias in Laconicis. Hic cùm Halirrhotium Neptuni filium interemisset Alcippæ filiæ suæ vim inferre conantem, caussam capitis dixit audientibus duodecim Diis, de qua cæde meminit Pausanias in Atticis, atque omnibus suffragiis fuit ab ea accusatione absolutus. Locus verò in quo dicta est caussa, vocatus est ab illo Areopagus, atque inde caussę capitales ab Areopagitis iudicibus duodecim auditæ. Hic nullam certam ac legitimam vxorem habuisse dicitur, quod ego quidem meminerim, cùm quidam Nerienen siue Nerien putarint: cùm multos filios è diuersis suscęperit, cum quibus congressus est. Nam & AEnomaus, & Ascalaphus, & Bisson eius filii dicuntur, & Thespius, Ialmenus, Pylus, Parrhasius, Thereus, Molus, Parthaon, Thestius, Euannes, Zesius, Cupido, Hyperius, Chalybs qui populis nomen dedit, Otrera, Bythys è Seta, à quo Bithynia: Tlepolemus ex Astyochia & Thrace, à quo Thracia dicta est: Parthenopæus è Menalippe: Phlegyas Pangæus è Critobule: & Strymō illi natus est ex Helice: & Tmolus è Theogone, à quo mons dictus est, & Theogones alter: Oxylus, Etholus, Sethō, Euenus, Sinope, Calydon, Hermiona, & alii nonnulli è furtiuis congressibus. fabulantur hunc in curru vehi solitum, cuius auriga erat Bellona sic enim ait Virgilius:

Quam cum sanguineo sequitur Bellona flagello.

Nam Terror & Pauor equi vocati currum ipsum Martis trahebant. Hic cùm feroci & acri esset ingenio nullam certam habuit sedem, sed tanquam furiosus huc illuc pererrans, omnia luctu & calamitatibus replebat. Veruntamen neque ipse mortalium omnium iram deuitauit, cum fuerit aliquando à Diomede vulneratus, vt scripsit Homer. lib. 5. Iliad. Huic Deo lupus ob rapacitatem ac feritatem consecratus fuit vt ait Virg. lib. 9.

Quæsitum aut matri multis balatibus agnam
Martius à stabulis rapuit lupus.

Inter aues picus consecratus fuit Marti, qui etiam inde cognomen obtinuit vt Martius diceretur, atque gramen inter plantas, quia putetur plurimus nasci ex hominū sanguine. & apud Thraces eximie colebatur Mars, vt in hoc carmine ait Lycophron:

ὀ ῥιμμοτῆσαι τόν τε Κρηστώνης θεόν.
Sancte Deum iurare Crestones item.

Est enim Crestone Thraciæ ciuitas, ac Deus Thracum Mars, vt ait Lycophronis enarrator. Id ea de caussa dictum fuit ab Homero in lib. θ Odysseæ, quòd vbi solutus fuit à Vulcano cum Venere implicitus, hic in Thraciam, illa in Cyprum se contulit:

τὼ δ' ἐπεὶ ἐκ δεσμοῖο λύθεν κρατερὸν πεπεδήντος,
αὐτὰρ ἀ ἀίξαντε, ὁ μὲν Θρήκηνδε βεβήκει·
ἡ δ' ἄρα Κύπρον ἵκανε φιλομμειδὴς λ' Ἀφροδίτη.
Hia, vbi sunt illis durissima vincula soluta,

Disce-

Ayuntamiento de Madrid

Discedunt subitò. Thracas mox ille petiuit:
Ipsa Venus Cyprum petit alma nata Dione.

Habuit hic Deus multa cognomina à locis in quibus templa erecta fuerunt, vel ab euentis, vel ab iis qui dicarunt templa. Sic Candæus, & Mamertus, & Rhacius, & Equestris dicitur: quem tamen nihil esse aliud quàm bellũ putauit Heraclides Ponticus, vt patet ex his eius verbis: ὁ Ἄρης οὐδὲν ἐστιν ἄλλο πλὴν ὁ πόλεμος, παρὰ τὴν ἀρὴν ὠνομασμένος, ἤπερ ἐστὶ βλάβη. *Nihil aliud Mars est quàm bellum, ita ab imprecationibus nominatum, siue à detrimento.* & Orpheus in hymno in Martem, furorem belli ac rabiem in animis hominum Martem esse putauit, vt patet in his:

Ἄρες ἄναξ δολόδουπε, φόνοις πεπαλαγμένος αἰεὶ,
αἵματι ἀνδροφόνῳ χαίρων, πολεμόκλονε, φρικτὲ,
ὃς ποθέεις ξίφεσίν τε καὶ ἔγχεσι δῆριν ἄμουσον.
Mars Rex perpetua saniéque & cæde cruente,
Horrende, humano gaudens & sanguine numen,
Qui gladiisve hastisve cupis contendere semper.

Hic Deus in Lemno colebatur, cui fiebant sacra humanis hostiis: sed cùm res crudelis videretur, mox ritus mutatus est, & modò sus castratus, modò verres illi mactabatur, quamuis propria fuit victima equus ob similem illi ferocitatem: lupus ob perspicacitatem; canis ob vigilantiam, & gallus, & picus, ac vultur. Neque illud prætermittẽdum sanè hoc loco duxerim, quòd poëtę bellorum Deum Martem existimantes illi Timorem & Iram & Clamorem comites addiderunt, qui Deum ipsum assiduè consequerentur: licuit enim omnibus poëtis quidquid collibuisset pro suo ingenio de Diis confingere. Hunc Deum, quia nullam propriam haberet arborem, gramine coronabant, quam herbam, abductis per bellum agricolis, fouere videbatur, cùm pateretur illam latè serpere. At nunc quæramus quid memoria dignum sub his figmentis occultaretur.

¶ Cur natus esse dicitur è Iunone? an quod Iuno sit diuitiarum Dea, ex quibus inuidentia & contentio exoritur, vt dictum est superiùs, & quòd nemo est opulentus cui non assiduè ab inuidia & maleuolentia bellum indicatur? Quis enim aduersus inopem bellum gerit? omnes qui exercitum cogunt, alias quidem bellorum caussas multas proferunt cur arma susceperint, at verum fateri palam pudet, vt per has caussas tanquam leues, exterarum gentium occupent ciuitates. Nam si pro æquitate tantum pugnaretur, supplicium sumeretur tantum de consceleratis, at res relinquerẽtur. Nutritus fuit apud barbaras nationes Mars sub septentrionis plaga, quæ gentes cum minimè digestum habeant sanguinẽ calore solis, plurimũ vi corporis & proceritate valent, at minimum consilio & prudentia. Hũc educauit Thero nutrix, quæ feritas est. Deinde cùm tyrãnus sit Mars, vt dicere solebat

Ayuntamiento de Madrid

Timotheus iuxta Plutarchũ, meritò murorũ percussor & euersor dictus fuit, cùm lex cõtrà ciuitatũ omniũ regina sit, vt ait Pindarus. Atq; Homer. Iouem omnium regem & patrẽ non bellica tormenta, neque rostratas naues, sed leges & æquitatem regibus dedisse scribit ad regna conseruanda, quæ his omnibus sunt potentiores. Istud ipsum fecit, vt nullum certum Mars haberet domicilium aut sedem, cùm Iupiter in cœlo omnibus & Diis & hominibus imperaret. Demosthenes idcirco in oratione contra Aristogitonem primas leges inquit tanquam optimum quiddam inuentum deorum, esse vniuersę vitæ mortalium ac ciuitatum moderatrices, quarum beneficio si quid deprauatum sit in rerum natura corrigitur apud viros bonos sponte: at malos cogunt vel inuitos ea quæ iniqua sunt euitare. sic enim inquit: ἅπας ὁ τῶν ἀνθρώπων βίος, ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, κἂν μεγάλην πόλιν οἰκῶσιν, κἂν μικρὰν, φύσει καὶ νόμοις διοικεῖται. τούτων δ' ἡ μὲν φύσις ἐστὶν ἄτακτον καὶ ἀνώμαλον, καὶ κατ' ἄνδρα ἕκαστον ἴδιον τοῦ ἔχοντος· οἱ δὲ νόμοι, κοινὸν καὶ τεταγμένον τοῦτο πᾶσιν. ἡ μὲν οὖν φύσις, ἂν ᾖ πονηρὰ, πολλάκις φαῦλα βουλεύεται. διόπερ τοὺς τοιούτους ῥᾳδίως ἐξαμαρτάνοντας εὑρήσετε. οἱ δὲ νόμοι τὸ δίκαιον καὶ τὸ καλὸν καὶ τὸ συμφέρον βούλονται, καὶ τοῦτο ζητοῦσι· καὶ ἐπειδὰν εὑρεθῇ, κοινὸν τοῦτο πρόσταγμα ἀπεδείχθη πᾶσιν ἴσον καὶ ὅμοιον· καὶ τοῦτ' ἐστὶ νόμος, ὦ πάντας προσήκει πείθεσθαι διὰ πολλὰ, καὶ μάλιστα ὅτι πᾶς ἐστὶ νόμος, εὕρημα καὶ δῶρον θεῶν, δόγμα δὲ ἀνθρώπων φρονίμων, ἐπανόρθωμα δὲ τῶν ἑκουσίων καὶ ἀκουσίων ἁμαρτημάτων, πόλεως δὲ συνθήκη κοινὴ, καθ' ἣν πᾶσι προσήκει ζῆν τοῖς ἐν πόλει. *vniuersa mortalium vita ô viri Athenienses, siue magnam siue paruam quis habitet ciuitatem, natura & legibus gubernatur: horum alterum, natura nimirum inordinata est & inæquabilis, atque pro ingenio cuiusque priuatorum. leges autem commune & institutum idem omnibus. natura igitur si mala sit, iniqua sæpius suggerit consilia, quare tales homines facilè peccantes inuenietis, at leges & iustum & bonum & vtile procurant atque hoc inuestigant: quod vbi repertum sit, illud mandatum omnibus proponitur æquum & sibi constãs: atque id lex est, cui conuenit omnibus parere cùm multis aliis de caussis, tum præsertim quod omnis lex inuentum est & munus Deorum, atque institutum sapientum hominum, & correctio vel consultò vel inconsultò peccantium, communísque institutio ciuitatis, secundum quam conuenit omnibus ciuibus vitam degere.* Sed quoniam pro variis euentis variè fabulas interpretati sunt antiqui, ita vt aliæ ad res naturæ, aliæ ad astronomiam, aliæ ad mores spectarent, aliæ ad hæc simul omnia; quid Martis cum Venere adulterium significet, explorandum est. Quid est tam contrarium quàm occidere & procreare, expolire & deuastare, erigere & prosternere? At Mars tamen qui hæc omnia facit, vt ait Homerus;

ἄρες ἄρες βροτολοιγὲ. μιαιφόνε, τειχεσι πλῆτα.

Mars hominum occisor, qui agros popularis & vrbes.

Cum Venere, quæ omnia animalia plantásque in lucem produ-

cit,

cit, congreditur. Quid ex hac tam discordi cõiunctione orietur? nihil omnino superueniente Vulcano præcipue. Nam litigium & amicitia sunt Mars & Venus intelligendi, quorum vtrumque opprimit Vulcanus, siue calor immodicus, principiáque vincit, neque ita illa suis funguntur viribus. Ad exprimendum igitur quòd symmetria necessaria est rebus naturalibus, ista fabulosè confixerunt. Hunc eundem Deum & solem esse aliquando putatum superiùs expressimus, & apud Aquitanos Hispaniæ populos Martis simulachrum radiis ornatum eximia religione cultum fuisse memoriæ proditur. & ratio ipsa, naturáque videtur expetere vt corpora illa superna, quæ calorem rebus inferioribus inferunt, nominibus potiùs, quàm re ipsa sint diuersa. Et Homerus libro. o. Iliadis. Martem vim igneam videtur putasse cùm inquiat:

Μῆνατο δ' ὡς ὅτ' Ἄρης ἐγχέσπαλος, ἢ ὀλοὸν πῦρ.
Insurgit veluti Mars strenuus, ignea vel vis.

Bellonam aurigam Martis populatoris finxerunt, quia aer pestifer est mortis auriga, & artifex. Quidam memoriæ prodiderunt Martem bellorum Deum fuisse creditum, quòd is prior armare inuenerit, & in aciem instruere, & omnes bellicos vsus, cùm impios delere niteretur. Quod Mars omnium Deorum fortissimus & velocissimus arte Vulcani fuerit retibus implicitus, & debilis & claudicantis & tardi Dei, quid aliud significat, quàm sceleratos homines nullis viribus, nulla pedum celeritate fretos posse Dei vindicis omnium flagitiorum iram deuitare? quod etiam innuit Theognis his versibus:

ἢ βραδὺς ὢν ἐβιάλος εἷλεν ταχὺ ἀνδρα διώκων,
Κύρνε, σὺ δ' θείῃ θεῶν δίκῃ ἀθανάτων.
Vel celerem tardus comprendit Cyrne secutus,
Iniustum cursu, huic numina cuncta fauent.

Et illa carmina:

οὐκ ἀρετᾷ κακὰ ἔργα· κιχάνει τοι βραδὺς ὠκυν·
ὡς ἢ νῦν Ἥφαιστος ἐὼν βραδὺς εἷλεν Ἄρηα,
οὐκ ἐπιτόν περ ἐόντα θεῶν οἱ ὄλυμπον ἔχουσι,
χωλὸς ἐών, τέχνῃσι· τὸ ἢ μοιχὰ γρὶ ὑφέλῃ.
Si quod agis virtute caret, celerem capiet te
Vel tardus, tardo Mars est comprensus vt ipsi
Vulcano, superum cùm velocissimus esset:
Ars etenim prodest cunctis animalibus ipsa.

Atque tot de Marte dicta sint, nunc dicendum de Neptuno.

De Neptuno. CAP. VIII.

NEPTVNVS Saturni & Opis filius, vt dictum fuit, eandem sortem, patrisque crudelitatem expertus propè est, quam

Ayuntamiento de Madrid

etiam Iupiter. Nam cùm Rhea Neptunum peperisset, puerum in ouili absconditum opilionibus educãdum inter agnos tradidit, atque pullum equinum, quem se simulabat peperisse, Saturno, vt fabulantur, vorandum tradidit. Isacius Neptunum educatũ fuisse scribit ab Arno nutrice, quàm ita appellatam fuisse dicunt, quia quærenti Saturno Neptunum se non habere responderit, ac negauerit: ex quo etiam ciuitas Bœotiæ ita vocata fuit, quæ antea Sinousa dicebatur, vt scripsit Theseus lib. 3. rerum Corinthiacarum, cùm alii ab agnorum multitudine maluerint dictã fuisse, inter quos fuit Crato. Alii contra putarunt Neptunum à Iunone educatum fuisse. Hic cùm Iouis socius & adiutor fuisset in bellis post Saturnum è regno depulsum, iactis sortibus de totius mundi imperio, mare & omnes insulas, quæ in mari existunt, tenere cum imperio sortitus est Neptunus, cùm cœlum Ioui, infernus locus, vt diximus, Plutoni obtigisset, vxorem habuit Amphitritẽ, quam cùm deperiret, neque in amorem sui vllo pacto posset allicere, Delphinum misit, qui eam sibi cõciliaret, persuaderétque vt maritum Neptunum æquo animo ferret. Id cùm Delphinus impetrasset, ad perpetuam tanti beneficii memoriam dicitur Delphini signum inter sidera relatum, vt ait Hyginius in fabulis stellarum: isque Delphinus est non longè à Capricorno collocatus, vt scripsit Aratus in Astronomicis;

Δελφὶς δ' ἐ μέλα πολλὸς ὑπὲρ χθ' ἀζηοκερῆτ
μεσσόθεν ἠερόθε· τὰ δ' ἐοῖ ὑπὲρ τέσσαρες κεῖται
γλίσχρα παρὲξ ὁδὸν ὦ ὑπὸ πεπτηῶτα.

Quæ carmina ita sunt alicubi elegantissimè expressa:

Tum magni currens Capricorni corpora propter
Delphinus iacet haud nimio lustratus nitore:
Præter quadruplices stellas in fronte locatas,
Quas interuallum binas disterminat vnum.

Alii Veniliam fuisse Neptuni vxorem crediderunt. Scriptum reliquit Lucianus in Sacrificiis Neptunum nigros habuisse capillos, & oculos cæruleos, vt ait in primo Cicero de natura Deorũ quem nudum cum tridente & concha aliquando introduxere poëtæ: aut qui indutum putarunt, vestem habere cyaneam dixerunt, vt ait Phurnutus. Memoriæ prodidit Pausanias in Arcãdicis Neptunum primum equitandi artem inuenisse, quod etiam Pamphi antiquissimi hymnographi testimonio comprobatur, qui Neptunum equorum, rostratarũmque & turritarum nauium Largitorem vocauit. Ac Sophocles videtur apud Athenienses, vbi erecta postea fuit Academia, Neptunum primùm iunxisse equos putasse, vt patet in his ex Oedipode in Colono:

δῶρον τῷ μεγάλῳ δ' ἀμμορος εἰπεῖν
αὔχημα μέγιστον,

ἵππους,

δῦ ἵππον, δῦ πωλον, δῦ θάλασσον.
εἰ πᾶ Κρόνι· σὺ γάρ νιν εἰς
τόδ' ἔσας αὐχημ' αὐαξ Ποσιδάν.
ἵππο ισι τὸν ἀνεσσῆρα χαλινὸν
προσόταυσι τᾶς δ' ἔκλισας ἀγυιᾶς.
Munus magni dæmonis dicere,
Gloriam maximam,
Equis, pullis, mari bene imperitantem,
O fili Saturni, tu enim ipsum in
Hanc ducis gloriam, Rex Neptune
Equis moderans fræno.

Apollonii verò enarrator Sesonchosem Aegypti Regẽ qui post Orum Isidis ac Osiridis filium regnauit, quem nonnulli Sesosrim vocarunt, primum inuenisse equum ascendere scribit, quod affirmauit & Dicæarchus in libro secundo rerum Aegyptiacarum: quod tamen quidam Oro acceptum ferunt. Neptunum idcirco finxerit poetæ in curru vehi super æquore, vt sensit Apollonius in lib. 4.

δῦ τ' αὖ δέ τοι Ἀμφιτρίτη
ἅρμα Ποσιδάωνος ἐύτροχον αὐτίκα λύσω.
quàm mobilis Amphitrite
Neptuni celerem currum apto tempore soluet.

Orpheus in hymnis currum hunc à quatuor equis trahi solitum scribit, vt est in eo versu:

κυμοθαλὴς χαριτώπα, τετράορον ἅρμα διώκων.
Quadriiugum impellens currum summo æquore labens.

Alii maluerunt eius currum trahi à vitulis marinis & cete quàm ab equis: quippe cùm eo tempore equum inuenisse dicatur, cùm in Areopagum cum Minerua in contentionem descendit de nomine Athenis imponendo, cùm ipse equum hominibus, Minerua oliuam munus attulit, vt scripsit Plutarchus in Temisto cle. fabulantur Theseum Phædræ vxoris precibus commotum à Neptuno patre impetrauisse vt Hippolytum filium necaret, quem Phædra falsò accusauit tentatæ pudicitiæ, quia nouercæ libidini noluisset assentiri. Neptunus phocas Hippolyto iuxta litus maris vecto in curru immisit, quibus tanta trepidatio equis iniecta est vt in fugam versi illum è curru delapsum discerpserint. quare Phædra postmodo pœnitentia ducta, vt plerique senserunt, laqueo vitam finiuit. Aedificauit mœnia Troiana Neptunus, qui hac de caussa Laomedonti Troianorum Regi seruiuisse dicitur: cùm Iouem ligare Dii voluerunt, id Iupiter cognouit è Thetide, ac in cæteros quidem Deos animaduertit; & Neptuno atq; Apollini iussit vt Laomedonti seruirent, dũ Troiam ædificaret. Laomedon diuinis honoribus prosecutus est Apollinẽ, at Neptunus vbi diu seruiuisset, nullámq; accepisset mercedẽ, indignatus hor-

Ayuntamiento de Madrid

rendum ac infestissimum cete immisit, quod mare euomens vniuersam regionem inundauit. illa de caussa & filiam Hesionem quam vnicè amabat, ac multo magis quàm vel Aethasam vel Astyochen vel Medicasten, quas cæteras filias habebat, ceto exponere iussus est ab oraculo Laomedon, & multa alia incommoda inde sunt consecuta. At Herodotus non verum esse inquit quod Laomedonti Neptunus & Apollo seruierint, sed datum esse locũ fabulæ, quia pecuniam Neptuni & Apollinis sacrificiis dicatam Laomedon ad extruenda mœnia ciuitatis conuerterit. atqui Virgilius Neptunum scribit suis manibus Troiam ædificasse, vt est in libro nono;

an non viderunt mœnia quondam
Vulcani fabricata manu considere in ignes?

Quamuis Ouidius in epistola Paridis mœnia Troiana Apolline lyram pulsante ædificata fuisse inquit his carminibus;

Ilion aspicies firmatáque turribus altis
Mœnia Phœbeæ structa canore lyræ.

Cùm amphitritem vxorem, vt diximus, haberet, infinitus propè filiorum est numerus, quos ex variis nymphis & pellicibus suscepit. Phœnicem habuit enim è Libya & Belum & Agenorem; è Calęno vna Danaidum Calænum: Nauplium ex Amymone; è Pitane à qua vrbs Laconum dicta fuit, Euadnen, & Aonem, à quo vocata est Aonia regio, & herum Phæacem, à quo Phæacia dicebatur, quæ nunc Corcyra vocatur. Phœnicem à quo Phœnicia, & Athon, à quo mons. nam plerique vrbibus nomina imposuerunt eius filii. & Dorum, à quo Dorii, & ex Oti filia Laide Althepum; Ancæum ex Astypalæa & Periclimenum & Erginum: ex Alcyone Atlantis Anthamum: & Anthan & Hypereten à quibus oppida condita nominatáque sunt pud Trœzenios. Bœotum ex Arne, Hippothoum ex Alope Certionis: Asopum è Ceclusa: Orionem è Brylle: Tritones alterum cum Euripilo è Celæno, alterum ex Amphitrite: Palæmonem & Neleum è Tyrrho: Cteatum & Euritum è Molione: Minyam è Chrysogone Almi filia: Delphum è Melantho: Minyum è Callirhoe; Erycem è Venere: Ogygum ex Alistra, Taphium ex Hippothoe: Cygnum alterum è Cayce, alterum è Scamandrodice: Minyas è Tritogenia filia Aeoli: è Midea nympha Aspledonem: Parnasum è Cleodora: Eurypylum & Euphemum è Mecionica; cui munus dedit vt super vndis tanquam super terra proficisceretur, vt ait Asclepiades. Neque verò hi solùm filii eius commemorantur, sed Euphemus præterea, qui proreta fuit in Argo naui; Amycis, Albion, Aello, Anzhæus, Amphimanus, Aethusa, Aon, Alebius, Dercylus, Neleus & Pelias, & Astræus qui per inscitiam congressus cum Alcippa sorore sequenti die cognita affinitate ex anulo mœrore captus se in fluuium præcipitauit, qui priùs dictus est Astræus ab ipso, mox

Caicus

Ayuntamiento de Madrid

Caicus à Caico Mercurii Ocyrhoésque filio, vt scripsit Leo Byzantius in lib.3.de fluminibus, & Melane à qua Melas priùs Nilus dictus est:Actorion, Borgion, Brontes, Busiris,Certion,Croeon,Cromus,Chrysaor,Cenchreus,& Chrysogenæa,Chius, Dorus,Euphemus,Ireeus, Lelex, Lamia vates & Sibylla,Halyrrhotius,Læstrigone,Megareus,Mesapus,Ephialtes,Nycteus,Melion, Nausithous,Othus,Occipite, Polyphemus,Pyracmon, Phorcus, Pelasgus,Onchestus,Phæax, Pegasus, Phocus, Peratus, Siculus Sicanus,Steropes,Tarus, Theseus, Tarantus,Hyretus: vt alios infinitos propè prætermittam. nam plures quàm octoginta me legisse memini: quos tamen omnes non putaui hic esse numerandos. quod si verum est id quod scribitur à Zeze in historia 51. Chil.2. multo etiam plures fuerunt Neptuni filii. inquit enim:

τὰς θυμικὰς γὰρ σύμπαντας καὶ πάντας τὰς αὐθρείους
υἱοὺς καὶ φίλους, καὶ ἐρωστὰς φασὶ τοῦ Ποσειδῶνος.
Elatos animo enim omnes, & omnes strenuos,
Filios & amicos dicunt, & amatos à Neptuno.

Hunc aliquando venisse in contentionem de artificio cum Minerua & Vulcano scripsit Lucianus in Hermotimo: quo tempore Minerua domum excogitauit,hominem fecit Vulcanus, Neptunus taurum, atque ea de caussa crediderunt posteri Neptunũ primum equos domuisse. Quòd illi in orbis diuisione maris imperium contigit, iam dictum fuit superiùs.Scriptum reliquit Herodotus in Polymnia Thessalos dicere solitos Neptunum lacunam fecisse,per quam fluat Peneus; idque iure putari censuit ab iis qui Neptunum terram concutere existimant:nam loca distantia interiecto maris spatio sunt opus huius Dei terræmotus,quod etiam Neptunus fecisse dicitur. Hæc est Herodoti sententia, qui iuxta opinionem antiquorum vim aquarum caussam esse terræmotuum credidit,at non ventos sub terra inclusos, qui erumpere conentur, vt scripsit Aristoteles libro tertio meteororum, & Lucretius lib.6.in his;

Quòd nisi prorumpit,tamen impetus ire animai,
Et fera vis venti per crebra foramina terræ
Disperitur,vt horror,& incutit inde tremorem.

Huius Dei duplex erat munus, & nauigantium curã habere scilicet,& equorum:vt in hymnis Homerus scriptum reliquit:

Δεχθά τοι ἐνοσίγαιε θεοὶ πρὶν ἐδάσσαντο,
ἵππων τε δμήτωρ ἠδ' ἐυφαρμάξαι τε νηῶν.
Bina tibi superi Neptuno munera donant,
Flectere equos,regere & naues,quæ marmora sulcant.

Quæ eadem scripta sunt & in hymno Orphei.idcirco Hippii siue Equestris Neptuni ædes fuit in Arcadia apud fluuium Milaõtem,vt ait Pausanias in Arcadicis, & Proselystii siue inundãtis:

Ayuntamiento de Madrid

qui est ita appellatus, quia quo tempore Inachus, & qui cum eo erant in consilio, terram Argiuorum Iunonis esse debere nuntiarunt, maxima pars agri fuerit inundata atque summersa. Dein de Iunone Neptunum precante vt mare deduceret, per quem locum refluxit, in eo Argiui Proselystii Neptuni delubrum erexerũt, vt est apud Paus. in Corinthiacis. Ad huius rei memoriam fortasse factus fuit & dicatus Neptunus apud Athenienses vndam proferens, vt est in Atticis. Multa sunt denique cognomina, quæ propter varios euentus huic Deo sunt attributa, vt Tænarius, Phitalmius, Heliconius, Temenius, Onchestus, Speculator, Natalius, Hippocurius, Crenesius, Gæouchus, Domatitis, pater, Rex, Aegæus, Taraxippus. Plutarchus commemorauit in vita Pompeii tria templa fuisse Neptuni opulentissima, vbi loca Deorum à piratis spoliata recenset: quorum vnum in Isthmo aliud in Tenaro. aliud fuit in Calabria. erat enim Calabria Neptuno cõsecrata. vt scriptum fuit à Philostephano in rebus Italicis, atque loca nõnulla recenset Apol. lib. 3. quibus præesset Neptunus.

δῖος δ' Γαῖαν μὲν εἶσι Ποσιδάων ἐς ἀγῶνα
ἄθυμος, ἐμβεβαώς, ἢ Ταίναρον, ἢ ὄγε Λέρνης
ὑδρηλὸν, ἢὲ κατ' ἄλσος Τροιζῆνα Ὀγχηστοῖο,
καὶ τε Καλαύρειαν μετὰ δῆθ' ἅμα νείσεται ἵπποις,
πέτρῃσιν θ' Αἱμονίῃσιν, ἢ δενδρήεντα Τεραιστόν.

Ad ludos properat qualis Neptunus in Isthmum,
Quadrigis inuectus adit cùm flumina Lernæ,
Tenariumve solum, vel Hyantia rura, Geræstum
Syluosum, Æmoniámve petram fumantia colla
Cùm premit alipedum, Calabra idem vt rura reuisit.

Huic Deo taurum immolare consueuerunt, vt ait Homerus in libro quinto Odysseæ;

ταύρους παμμέλανας Ἐνοσίχθονι κυανοχαίτῃ.
Cyaneos crines taurus mactetur habenti.

Sic Virgilius libro quinto;

Taurum Neptuno, taurum tibi pulcher Apollo.

Quod genus victimæ illi mactari iussit oraculum, ferunt enim aliquando euenisse Corcyræ, vt multis bobus per bellum Persarum relictis, taurus è pastu rediens sæpius in pelagus mugitus ediderit, ibique per totum diem constiterit: deinde cùm ad mare bubulcus descendisset, magnum atque infinitum propè thunnorum numerum conspexit, quod significauit Corcyræis. Illi tum capere thunnos conati operam luserunt: quare sciscitantibus oraculum postea responsum est, Neptuno taurum mactari oportere: qua re peracta incredibilem piscium numerum cepere, vt ait Pausan. in Phocicis. quamuis thunnus aliquando mactari Neptuno consueuit. vt scriptum est ab Antigono Carystio in lib. de Dictione. Atque Neptuno pisces illi cœlestes consecrati esse putabantur,

Ayuntamiento de Madrid

tabantur, vt scriptum est à Marco Manilio in libro secũdo rerum astronomicarum, vbi signa cœlestia, quæ sint diis quibusq; tributa, commemorat;

Lanigerum Pallas, Taurum Cytheræa tuetur.
Formosos Phœbus geminos, Cyllenie cancrum.
Iupiter cum matre Deum regit ipse leonem.
Spiciferæ est virgo Cereris, fabricataq; libra
Vulcano pugnax Mauorti scorpius hæret.
Venantem Diana virum sub partis equinæ,
Atque angusta fouet Capricorni sidera Vesta.
Et Iouis aduersum Iunonis Aquarius astrum est.
Agnoscitq; suos Neptunus in æquore pisces.

Neptunum magna Deorum marinorum ac nympharum manus comitabatur, quorum nonnullos ita numerauit Virg.

Tum varia comitum facies, immania cete,
Et senior Glauci chorus, Inousq; Palæmon,
Tritonesq; citi, Phorcique exercitus omnis:
Læua tenet Thetis, & Melite, Panopæaq; virgo
Nesæe, Spioq;, Thaliaq;, Cymodoceq;.

Hunc in varias formas ob amores fuisse mutatum scripsit Ouidius libro sexto maioris sui operis, atq; hæc ea sunt, aut certe non multo plura his, quæ de Neptuno fabulosè dicta sunt ab antiquis scriptoribus: nunc quid ea significent perquiramus.

¶ Iam primum omnium quid sit Neptunus ita explicat Cicero in primo libro de natura Deorum, de Chrysippi sententia: quique aer per maria manaret, eum esse Neptunum. Veruntamen non aër simpliciter per maria manans, sed ipsum aquæ elementum Neptunus plerunque nominabatur: aut aliquando spiritus ille ac mens diuina, quæ per maria esset diffusa, totámque aquæ naturam ac molem à corruptione præseruaret: quod quidem nihil aliud est, quàm anima per elementa diffusa, sicut in animalibus est, & in plantis. Vbi enim illa recesserit, siue harmonia sit & quædam symmetria, siue numerus seipsum mouens, siue diuina quædam & immortalis ψυχία, corpus ad corruptionem statim properare necesse est. Quare etsi elementa nobis non viuere apparent, tamen diuina quadam virtute & potentia seruante ab interitu, ita sunt cõmista, itaque fermentata, vt ab ea seruentur à corruptione. Hanc vim diuinam in æthere Iouem, in aere Iunonem, in aqua Neptunum, & in singulis horum partibus variis Deorum nominibus appellarunt antiqui. Quod Saturno ereptus clàm fuit Neptunus, & quid Saturnus sit, & quo pacto crudelitati Saturni erepta sint elementa, dictum est satis vt arbitror, cùm de Ioue & de Saturno loqueremur, At cur ab Arno fuit educatus? quia nullam fidem præstandam esse pelagò experiuntur nauigantes. Nam quo tempore recens fuit Arnus nutricis Neptuni memoria apud

Ayuntamiento de Madrid

antiquos, non fuit tanta nauigiorum multitudo mare sollicitantium & propè infestantium: nec vt ait Lucretius lib. 5.

turbida ponti
Æquora lædebant naues ad saxa, virosque;
Nec temerè incursu fluctus mare sæpe coortum
Sæuibat, leuiterq; minas ponebat inanes.
Nec poterat quenquam placidi pellacia ponti
Subdola pellicere in fraudem ridentibus vndis.

Quid enim verius de mari dici potest, quàm nullam illi esse constantiam? nam cùm leuissimus ventorum flatus aliquando extiterit, tanta oritur tempestas, vt iratæ vndæ in cœlum minaces insurgere appareant, atque incredibilis earum fremitus vel è longinquis montibus exaudiatur. Huic Deo taurus niger meritò immolabatur, quod tauri & furorem & mugitum imitaretur Neptunus. Huius vxor dicebatur esse Amphitrite, quæ nihil aliud est, quàm ipsa aqua, vt in Cyclope ait Euripides.

ἄνω δ' ἐπ' ὄχθον εἶμι, καί περ ὢν τυφλὸς,
δι' ἀμφιτρίτης τῆσδε προσβαίνων ποδί.
Ego vadum pertranseo cæcus licet,
Per Amphitriten hanc meo incedens pede.

Quam Amphitriten glaucam & piscosam nominauit Orpheus in Argonauticis, cùm illa sint maris, at non alicuius Deę propriè adiuncta;

Γλαυκὴν δ' ἰχθυόεσσαν ἀπείριτον ἀμφιτρίτην.
Glaucam, piscosam, immensam simul Amphitriten.

Hæc cùm aqua sit, dicitur vxor Neptuni, cùm is sit spiritus, vti dicebam, per vniuersam aquæ molem diffusus, & tanquam anima ipsius aquæ elementi: est enim Amphitrite corpus & materia humoris omnis, qui vel circa terram est, vel intra terram ipsam includitur. Neque aliud significare voluerunt illi, qui delphinum Neptuno amatam Amphitritem conciliasse fabulantur, quàm omnium marinorum piscium maximè ingenio & cognitione, corporisque celeritate Delphinum præstare; cùm reliqua marina animalia amentia atque propè stupida sint, quæ profundius habitant in mari propter indigesti à sole humoris copiam. ita vt de nonnullis meritò dubitent an sint animalia dicenda. Fieri tamen potuit, vt homines hi fuerint ita vocati, ad quorum gratiam ista fuerint ficta, ita vt possint etiam ad rerum naturalium morumve rationem accommodari. Neptuni forma, quæ fingitur à poetis, quid aliud est quàm maris vel natura vel color? quis enim dubitat cyaneum colorem esse aquæ marinæ? Rursus nudus Neptunus nihil aliud est, nisi dulcium aquarum natura. Illę enim aquæ sunt saluberrimæ, quæ nullum habeant colorem, aut qualitatem apparentem. Tridens verò quem habet Neptunus pro sceptro, triplicem illius osten-

Ayuntamiento de Madrid

ostendit potestatem, quòd habet facultatem scilicet tollendi æquoris & placandi & seruandi. quod alii fictum esse maluerunt, quia dulcibus, salsis, mediocribus aquis, quales sunt lacustres, imperet. Dictus est equum prior inuenisse, & equitandi peritiam, quoniam quidam vocatus Neptunus vir Thessalus prior omnibus equitandi artem excogitauit: quamuis non desunt qui ad nauigationem id referant, quoniam videntur nauigia super maris dorso quasi equitare. Dictus est Neptunus vehi curru super æquore, comitantibus Tritonibus, ac marinis monstris: quia cum multo vndarum strepitu vndis quasi rotis carinæ subiectis naues videntur deferri per tempestates. Hoc ita esse probatur Plutarchi testimonio, qui scripsit in vita Themistoclis ea de caussa locum datum esse fabulæ de contentione Palladis ac Neptuni de nomine Athenis imponẽdo, quòd Neptunus equum, Pallas oliuam attulisset, & pro munerum præstantia iudicati sunt, quia ἐκεῖνοι μὲν (ὡς λέγεται) πραγματευόμενοι τοὺς πολίτας ἀποσπάσαι τῆς θαλάσσης, καὶ συνεθίσαι ζῆν μὴ πλέοντας ἀλλὰ τὴν χώραν φυτεύοντας, τὴν περὶ τῆς Ἀθηνᾶς διέδοσαν λόγον, ὡς ἐρίσαντος περὶ τῆς χώρας τοῦ Ποσειδῶνος, δείξασα τὴν μωρίαν τοῖς δικασταῖς, ἐνίκησεν *Illi sanè (vt ferunt) cùm studerent ciues à mari retrahere, vt assuescerent viuere vel non nauigantes, sed regionem arboribus ornãtes, sermonem illum vulgarunt, quòd Neptuno de regione contendente, Pallas oliuam iudicibus obtulerit, ac vicerit.* Qua in contentione si Neptunus equum obtulisset, ac nisi pro nauigio intelligeretur equus, quo pacto viderentur ciues à nauigatione reuocari? Dictus est Neptunus & Apollio Laomedonti Troianorum Regi seruiuisse, quoniam is pecuniam horum Deorum sacrificiis dicatam in suam vtilitatem & ad extruenda mœnia ciuitatis conuertit, quam tamen sacerdotibus non restituit, vt promiserat. At calamitates, quas pro neglecto Neptuno passus est, quid aliud significant quàm Dei cultum sine calamitate non negligi? Ingens filiorum Neptuni numerus præterea quid nisi maris fertilitas est? Nam nisi tantam filiorum copiam squammosis illis marinis gentibus natura dedisset, facile futurum erat vt mare piscibus orbatum haberemus; quippe cum vix tanta sit feracitas aquarum, quanta est voracitas piscium. Hæc ipsa caussa fuit cur crudeles Neptuni filii dicerentur omnes.

¶Nunc quid sub his lateat ad humanæ vitæ institutionem spectans, explicemus. Ac primum cùm virtutum omnium princeps & Regina sit, vt ita dicam, liberalitas & munificentia, quæ nonnisi ad Deum vel ad reges pertinet omnium vitiorum grauissimum meritò iudicabitur acceptorum obliuio, quæ non nisi in sordidos animos cadere potest. Ea de caussa finxerũt antiqui quòd Neptunus gratias retulit Delphino pro accepto beneficio: atque vt æterna huius facinoris memoria, & ad beneficẽtiam adhortatio

Ayuntamiento de Madrid

ad posteros manaret, numerus & ordo quidam stellarum Delphini nomine in eius honorem fuit appellatus. Quòd autem ob neglectos Deos Laomedon pœnas persoluerit, multâsque calamitates subierit, id etiam ad religionem Deorum immortalium homines impellit: quoniam qui piè sanctéque per probitatem & integritatem vitæ Deum coluerit, quiq; illa quę instituta sunt à sapientibus, Deo persoluerit, ille solus Deum placatum in omne tempus habebit, multa incommoda deuitabit, & se in omni molestia rectorum consiliorum conscientia consolabitur. Qui verò beneficiorum omnium autorem, omniúmque patrem Deum neglexerit, quo pacto vir iustus, & bonus & temperans esse poterit? aut si nihil horum poterit, quo pacto non in multas calamitates illabetur? Nos igitur ad religionem, & ad memoriam acceptorum beneficiorum sempiternam per hanc Laomedontis fabulam sapientes antiqui adhortabantur: fortunaéque inconstantiam ante oculos proponebant, cùm vel Dii inhumaniter agentes aduersus Iouē de cœlo expulsi coacti sint homini seruire. Imprudēs est omnino Theseus, qui filio Hippolyto mortē à Neptuno precatus fuit, quem falsò nouerca Phædra apud Theseum accusauerat, & eā de stupro interpellasset, at id tamē Theseo cōcessit Neptunus. Quid hoc est nequitiæ Dii boni carissimis illa concedere, quæ in omne tempus perniciosa futura sunt? nam phocas Neptunus in equos Hyppoliti iuxta mare equitantis immisit, quibus in fugam versis ille discerptus fuit. Cui tamen Hippolyto Diomedes lucum eximia pulchritudine postea dicauit cum delubro & antiqui operis simulacro, ac rem diuinam primus omnium fecit, vt ait Pausanias in Corinthiacis: & apud Trœzenios virgines sibi succisum capillum ante nuptias in eiusdem templo consecrabant. voluerunt igitur antiqui per has ambages verborū nos adhortari vt æquo animo essemus si quādo ad nostra vota Dii surdi viderentur, quoniā perniciosa sæpius expetuntur abignaris hominibus, & quæ maximo detrimento impetrantibus in posterum sint futura. Sapienter ideo dictum est ab illo poēta:

Nil ergo optabunt homines si consilium vis,
Permittes ipsis expendere numinibus quid
Conueniat nobis, rebusq; sit vtile nostris.

Quod autē hæc huius rei caussa tātùm ficta sint, vel ex eo patet quòd omnium mortalium imprudentissimum & crudelissimum finxerunt Neptunum. Quis enim vir bonus esse poterit, qui caussam ignotam iudicarit? aut qui pro vel carissimorum precibus viros bonos & iustos & temperantes trucidarit, vel condemnarit, quo pacto non sceleratus & nefarius esse poterit? Non fuit igitur Deus sapiens Neptunus, sed neque bonus quidem, aut iustus, si tam iniqua filio Theseo concessit: quæ de Deo dicenda omnino non sunt; cùm hæc solùm institutionis

ergo

Ayuntamiento de Madrid

ergo sint inuenta. Non defuerunt qui putarint imperium maris ideirco attributum fuisse Neptuno quia prior ille classem instruxerit, cui Saturnus commisit rerum maritimarum imperium, vnde datus est locus fabulæ. At de Neptuno satis, nunc dicamus de Plutone.

De Plutone. CAP. IX.

PLVTO quem inferorum Deum putarunt antiqui, natus est ex Opi & Saturno, vt dictum est, isque vnà cum Ioue militauit, & post varias victorias, rerúmque gestarum felices successus cum Ioue & Neptuno iactis sortibus terrarum mundique totius (vt aiunt) imperium diuisit: cui Hispaniarum, & locorum omnium ad occidentem solem obtigit imperium. Scriptum reliquit Pausanias in Atticis, Plutonis & Amphiarai statuas quodam in loco fuisse apud Athenienses, vbi Pluto puer à Pace nutrice portabatur. Fama est hunc claues habuisse pro insigni, sicuti sceptrum Ioui, & Neptuno tridẽs tribuebatur, vt idem Pausanias ait in prioribus Eliacis. Et Orpheus in hymno in Plutonem idem affirmauit his verbis;

Πλούταν, ὃς κατέχεις γαίης κλῖδας ἀπάσης.

Pluto qui terræ claues & regna gubernas.

Plutonem præterea fuisse opulentiæ Deum, & in Iberia apud Pyræneos montes habitasse memoriæ prodidit Strabo lib. 3. Geographiæ. Hunc defunctorum Deum esse crediderunt, quem appellarunt Iouem, siue Deum terrestrem, cui sacra faciebant pro defunctorum manibus, vt testatur Euripides in Phœnissis;

τοῖς δ' θανοῦσι χρὴ τ' οὐ τεθνηκότα
τιμᾶς διδόναι, χθόνιον εὐσεβεῖν θεόν.

Cùm iusta soluit mortuis viuus, decet
Deum simul terrestrem honore prosequi.

Quo verò tempore illi sacra hæc fierent, Februus vocabatur, Plutonem finxerunt antiqui in curru vehi atrorum equorum, vt testatur Ouidius libro Metamorph. quinto;

Hanc metuens cladem tenebrosa sede tyrannus
Exierat: curruq; atrorum inuectus equorum
Ambibat Siculæ cautus fundamina terræ.

Attribuerunt claues Plutoni, quia non datur reditus eius regiam ingressis, cui Deo narcissus & adianthum & cyparissus in coronas erant dicata, sicuti narcissus Parcis. Aiunt hunc Deum aliquando grauiter tulisse, quòd solus omnium Deorum cœlibem & filiis carentem vitam traduceret, cùm tanti imperii Deus esset, neque vllam inueniret quæ sibi nuptui daretur: quippe cùm & Iouis esset frater, & Deorum omnium opulentissimus. Nulla

Ayuntamiento de Madrid

enim Dea illum ob deformitatem & obscuritatem regni maritum esse suum pati poterat. Ille igitur hac opinione, vel (vt verius dicam) hoc animi furore agitatus, atrorum equorum currũ conscendit, & in Siciliam peruenit. Ibi fortè Proserpinam Cereris filiam inter cæteras virgines flores colligentem visam adamauit, quippe cùm omnes illas & forma & corporis elegantia antecelleret. Hanc igitur rapuit, & in curru ad fluuium Chemarum deportauit; vnde ad sua regna, quæ sub terris esse putantur, deportauit, vt testatur Pausanias in Corinthiacis, & Claudianus rem totam carmine elegantissimo complexus est. Magno in honore fuit in Pylo Pluto, templúmque eius ibidem magnificentissimum, vt ait Strabo libro octauo. Neque procul distat à Pylo mons qui vocatus fuit Mentes, à Menthe Plutonis pellice, quam dolo circumuentam Proserpina in herbam hortensem sui nominis mutauit. Testatur idem Strabo libro nono ad ripas Coralii fluuii, vbi sacra fiebant Pambœotia, constructam fuisse ob mysticam quandam causam Plutonis ac Palladis aram communem. Immolabantur tauri Plutoni, vt testatur Horatius libro secundo carminum:

Non si tricenis, quotquot eunt dies,
Amice places illacrymabilem
Plutona tauris.

Scriptum reliquit Strabo lib. tertiodecimo. Plutonium os in Cybirensium regione apud Hierapolim in paruo quodam montis cliuo fuisse, in quod homo excipi poterat, idque fuisse miræ profunditatis, & admirabilis multo magis potentiæ. Nam huic oppositum fuit vallum quadratum, ambitu dimidii ferè iugeri, quod nebulosa crassáque caligine tegebatur: at propinquus aer erat innoxius. Quod si aliquod animal ingrederetur, continuò moriebatur, taurique eò adducti statim concidebant. Fuit Pluto à Latinis Orcus appellatus, vt scripsit Cicer. in actione sexta in Caium Verrem: Hic dolor erat tantus, vt Verres alter Orcus venisse Ennam, & non Proserpinam asportasse, sed ipsam abripuisse Cererem videretur. dictus est autem Pluto, quia diuitias largiatur, vt ait Lucianus in Timone, & Plato in Cratylo his verbis: τὸ δὲ Πλούτωνος, τοῦτο μὲν κατὰ τὴν τοῦ πλούτου δόσιν, ὅτι ἐκ τῆς γῆς κάτωθεν ἀνίεται ὁ πλοῦτος, ἐπωνομάσθη. *Plutonis verò nomen ob diuitiarum largitionem, quia diuitiæ è terra in lucem emittantur, dictum fuit.* quamuis Lucianus in dialogo postea de luctu, Plutonem dictum putat, διὰ τὸ πλουτεῖν τοῖς νεκροῖς, *quia abundet mortuis scilicet.* Dicebantur ad hunc omnes animæ mortuorum descendere, quas vbi ille acceperat, ineuitabilibus vinculis coercebat, iudicibusque tradebat iudicandas, atque omnibus pro meritis vel pœnas, vel præmia dispensabat. Neque illi concessum est præterquam admodum

Ayuntamiento de Madrid

dum paucis ad ſuperam regionem reuerti,& id maximis de cauſis,vt fama eſt.Illius Dei regio turbidiſſimis & ampliſſimis fluuiis vel ipſis nominibus horrendis interluitur. Defluit cum magno ſtrepitu Cocytus, cum rapidiſſimis flammarũ vndis Phlegethon deuoluitur;ibidem cœno plena eſt profundiſſimo & graueolenti Acheruſia palus.Quid de ſquallore cymbæ,portitoriſque animarum, deque tremenda illius voce tonitrui non diſſimili dicam? Terret altiſſimis & ſtridulis latratibus vel longinquos nauigantes Cerberus triceps: horrent viperinis capillis Furię, formidabilis eſt iudicum iuſtiſſimorum ſeueritas,ita vt nemo ſit tam ſanctus aut integræ vitæ, qui ad id iudicium acceſſurus non aliquantulum expaueſcat. Verùm de his in ſequenti libro pertractabimus.

¶ Nunc huius fabulæ explicationem aggrediamur. Pluto ſiue elementum ſit terię,ſiue diuitiarum Deus, vtroque nomine filius eſt Saturni:nam primùm omnium architectatus eſt cœlum Deus, ex quo natum tempus, in quo reliquum quod erat ædificii expletum eſt.Si diuitiarum Deus rurſus ſit Pluto,nemini obſcurum eſſe arbitror,ciuitates & regiones per diuturnam pacem opibus & hominum frequentia repleri: quare Pax illius meritò dicitur fuiſſe nutrix. Rurſus quòd fuerit Saturni filius, & Iouis Iunonisque frater;quid aliud hoc eſt quam genus omne diuitiarum è tempore naſci,& cœli aeriſque bonitate ac temperie proereari & adiuuari? Dicitur idcirco illi imperium inferorum obtigiſſe,quoniam apud occidentis nationes & in Hiſpania (vt diximus) regnauit, quæ fertiliſſima eſt propè omnium prouinciarum, & omnis generis frugum pleniſſima, præter loca illa, in quibus effodiebantur metalla, vt teſtatur Strabo libro tertio. Qui verò Plutonem elementum terræ eſſe putarunt, non ſolùm diuitiarum Regem, quæ omnes è terra oriuntur, eſſe crediderunt: ſed etiam mortuorum omnium, quia omnia quæ nata ſunt, in ea tandem principia ſoluuntur,è quibus ſunt orta: quod etiam expreſſit Cicero libro ſecundo de Natura Deorum his verbis: Terrena autem vis omnis atq; natura Diti patri dedicata eſt: qui Dis,vt apud Græcos Πλούτων dicitur,quia & recidant omnia in terras, & oriantur è terris.Et quoniam quod ſemel mortuum eſt, nunquam idem reuiuiſcit,inde dictum eſt ab antiquis quòd Pluto habet claues, à quo ita ſedes inferorum clauſæ ſunt, vt exitus nemini pateat, ſicuti teſtatur Pauſanias in Eliacis Hic idem Proſerpinam Cereris filiam rapuit quia (vt ait Cicero in ſecundo de Natura Deorum)ea eſt quæ περσεφόνη Græcè nominatur,& quam frugum ſemen eſſe volunt,abſconditámque à matre quæri fingunt, vt ait Euſebius libro ſecundo Euangelicæ præparationis. Plutonem eſſe virtutem terræ, & aliquandò terram ipſam,ita ſcripſit Or-

Ayuntamiento de Madrid

pheus in hymno in Plutonem;

πλουσιοδώτορα γενεὴν θρεπτὴν καρποῖς ἐνιαυτῶν.

Nam sacis ipse homines opulentos fructibus anni.

Attrahit igitur vis terræ ad se radices frugum inferiùs, quare dictus est Pluto sub terram rapuisse Proserpinam, quadrigis inuectam, cùm per tot mensium tempus ad inferiora crescant frugum radices. sic autem quadrigarum nomina expressit Claudianus in 1. lib. de raptu Proserpinæ;

Orpheus crudele micans, AEthónque sagitta
Ocyor, & Stygij crudeli gloria Nycteus
Armenti, Ditisque nota signatus Alastor.

Quæ cùm finguntur, & alicubi fieri necesse sit; scripsit Orpheus in Attico solo non procul ab Eleusi id contigisse, vt Pluto sub terram sit ingressus, sicuti patet ex his versibus:

ἀγνοπόλε Δημήτερος ὃς πόλε κοῦρα
νυμφεύσας ἁλμῶνος ὑποπαπτὰς ἀνὴρ ὁ ἰδ' ποτ' τε
τέθρωρος ἵππωτιν ὑπ' Ἀΐδος ἅρπαξε ἄνεφ,
δ' ἡμὶ Ἐλευσῖνος, τόδι περ πύλαι εἰσ' Ἀΐδαο.

Pluto tibi castæ Cereris nam filia quondam
Cùm legeret flores in prato, rapta quadrigis
Imposita est, & Cecropium portata sub antrum:
Huc vbi Eleusis adest, vbi nigri ianua Ditis.

Enimuero non solùm de rebus gestis quæ Diis inferis tribuuntur hæc intelligenda sunt, sed multo magis ad mores hominum, vitæque institutionem pertinent. Nam quibus curis torquentur, quantísque molestiarum fluctibus agitantur diuitum animi? cęcitas enim mentis priùs occupet mortalium animos necesse est, quàm opes acquirantur: pro quibus diu laborãdum est, cùm breuissima futura sit, aut etiam nulla aliquando partarum rerum fruitio. Quas tamen si quis breui comparare studeat, ad omnem probitatem & innocentiam conniueat oportet, omnémque impuritatem induat & crudelitatem, cùm primùm ingentiũ opum desiderio capitur. illud autem significatur per illorum equorum nomina, quibus vehebatur Pluto, cùm sine sceleribus nemo prorsus breui ditescere possit. quidam putarunt Plutonem esse dictum regem mortuorum, quia primus ille inuenerit sepulturas & exequias, cùm priùs cadauera sine vllo cultu passim vt contingebat sepelirentur. aut etiam inhumata feris relinquerentur, atq; de Plutone satis, nunc de Pluto pertractemus.

De Pluto CAP. X.

PLVTONEM sapientes antiqui vim ac naturam esse terræ crediderunt, quamuis illi diuitiarum etiam nonnulli tribue-

Ayuntamiento de Madrid

buerint imperium. At Plutoni nemo est quin omnibus suffragiis distribuendarum diuitiarum munus concessum esse sciat: quem Cerere & Iasione natum commemorauit Hesiodus in Theogonia:

Δημήτηρ αὖ Πλοῦτον ἐγείνατο δῖα θεάων
Ἰασίῳ ἥρωϊ μιγεῖσ' ἐρατῇ φιλότητι.
Alma Ceres Plutum peperit coniuncta in amore
Iasio Heroi Cretes in diuite regno.

Theocritus in tertia AEgloga significasse videtur dormientem Iasionem fuisse à Cerere adamatum, cùm illum inter eos commemorauerit, qui dormiẽtes à Deabus adamati fuerunt, vt est in his:

ζαλοῦς αὖ ἐμὸν ἤ τ' ἄτρορτον ὕπνον ἰαύων
Ἐνδυμίων ζαλῶ δὲ φιλαγκύλᾳ Ἰασίωνα.
Endymiona velim sopitum posse profundo
Somno imitari, sum simul æmulus Iasioni.

Hunc Deum cæcum esse tradiderũt, & cuiusmodi ab Aristophane in comœdia introducitur; quod passus est à Ioue propter inuidiam: cùm antea, dum acutissimè videret, ad viros bonos tantùm accederet, multique flagitiosi homines rerum necessariarum inopia perirent, vt ex his carminibus indicatur;

ὁ Ζεύς με τοῦτ' ἔδρασεν ἀνθρώποις φθονῶν.
ἐγὼ δ' ὢν μειράκιον ἠπείλησ' ὅτι
ὡς τοὺς δικαίους καὶ σοφοὺς καὶ κοσμίους
μόνους βαδιοίμην ὁ δέ μ' ἐποίησε τυφλὸν,
ἵνα μὴ διαγνοίσκοιμι τοὺς μὴ δίκαια.
ὅτως ὁ κεῖνος τοῖσι χρηστοῖσι φθονεῖ.
His Iupiter me affecit inuidens viris.
Puer minatus ipse quod sum, me fore
Solis bonis, solis viris prudentibus
Domesticum: tunc ille me cæcum fecit,
Ne quem bonum, ne quem malum dignoscerem.
Sic u bonis, sic inuidet prudentibus.

Hunc eundem Deorum omnium timidissimum finxerunt antiqui, sicuti testatus est Euripides in Phœnissis;

δειλὸν δ' ὁ Πλοῦτος καὶ φιλόψυχον κακόν.
Plutus timidus, vitæ suæque amans malum.

Quare ad hoc festiuè allusit is poeta qui inquit;

Nocte iter ingressus gladium contúmque timebis,
Aut motæ ad lunam trepidabis arundinis umbram.
Cantabit vacuus coram latrone viator.

Quidam omnium Deorum maximè perniciosum esse crediderunt, in quem etiam Timocreon Rhodius epicus poeta scolium siue conuiuale carmen conscripsit, cuius est initium;

Ὦ φέλες ὦ τυφλὲ Πλοῦτε μήτ' ἐν γῇ, μήτ' ἐν θαλάσσῃ.

Ayuntamiento de Madrid

μήτ' ἐν ἠπείρῳ φανήμεναί ποτε,
ἀλλὰ τάρταρόν τε ναίειν κ' ἀχέροντα.
διὰ σὲ γὰρ πάντ' ἐν ἀνθρώποις κακά.

Debebas cæce Plute neque in terra, neque in mari,
Neque in continente apparuisse vnquam,
Sed tartarum habitare, atque Acheronta:
Per te enim omnia inter homines mala.

Hunc Deum esse minimè cœcum existimauit Theocritus cùm dicat: τυφλὸς δ' ἴσ αὐτὸς ὁ Πλοῦτος: *cæcus non ipse Plutus.* Sic etiam Plato primo de Legibus scribit Plutum non solùm non esse cæcum, sed etiam acutissimè cernere; τέταρτον δὲ ἡ Πλοῦτος, οὐ τυφλὸς, ἀλλ' ὀξὺ βλέπων ἅπερ ἅμ' ἕπεται φρονήσει. *Quartum autem Plutus, non cæcus, sed acutè videns quæ prudentiæ sunt adiuncta.* Hic Plutus Deus esse creditus est à nonnullis, maioríque honore cultus, quàm Dii cæteri: vt scripsit Theognis;

ἔ σε μάτιω ὦ Πλοῦτε βροτοὶ τιμῶσι μάλιστα.
ἢ γὰρ ῥηϊδίως τιῶ κακότητα φέρεις.

Num meritò coluere viri te maximè Plute?
Nequitiæ facile est pondera ferre tibi:

Et alibi,

Πλοῦτε θεῶν κάλλιστε κ' ἡμεγέστατε πάντων,
Σοί σοι κ' κακὸς ὤν, γίγνομαι ἐσθλὸς ἀνήρ.

Optime cunctarum Plute & dulcissime rerum,
Vel prauus, tecum vir bonus esse ferar.

Non tamen multo mitius est monstrum Paupertas, nisi voluntaria sit, quæ ad infimum vergat, in quam nos his Græcis carminibus aliquando lusimus:

Η' Πενία σήνει μᾶλλον δ' εἰλήμονας ἄνδρας
Α' θανάτων πάντων ἀλγινόεσα θεά.
Ω' χρὸς ἀεὶ δαίμων, πρόνων, ὁ ἀκήεσι γεγηθάς:
Α' ρσενα δ' οὐ πάμπαν, σ' οὐδὲ γυνᾶικα λέγοις.
Οὐδὲ ὦῳ οὐδὲ βροτῷ οὐδ' εὐλόγῳ ἐστὶν ἐ οἰκος
τῶ ὅλο τέρας, πᾶσαν καὶ κακὸν πα φέρει.
Ταρτάρῳ ἐν φιλόπηπι μεγέστα μελαμπέρος ἡ Νύξ
Η' ν τέκε δ' εἰλαίοις πῆμα κακοῖο βροτοῖς.
Ε' χε τιθηνᾶων δ' ἀκλειῶν πολλὸν ἀριθμόν·
Μαίωσεν πρῶλως σ' κλαδὸν Α' φροσύνη.
Α' μφί ε' δ' ἑξᾶλο τὸ βρέφος, ὁ τρόφεν, ἠδ' ἀτίταλλεν.
Ε' λκεχίτων Τρυφὴ μᾶζον ἑοῖο πόρε.
Σπαργάνισε δὲ ῥ' ἀθυμία ὀξεῖκὸς ἀτέχνως
Χειμᾶν' ἐν κρυερῷ καὶ γὰ ἔ ῥιζὸ τὸ τε.
Ε' νδειάν τε Φόβον τε φίλκς καὶ Θρῆνον ἑταίρκς
Α' ρυφέρκς εἶχεν αἰὲν ἀτεμβοιῶφους.
Ἄ χος, Ε' ρημί' ἕπειτ' αὐτῇ συμπαίσορε Ὀῆτίωι
Α' πορίᾳ τε κακὴ, Α' φιλία τε κόρη.

Oy

Ayuntamiento de Madrid

Οὔ ποτε γένετο τέρας θνητοῖς φοβερώτερον ἄλλο,
Οὐδ' ἐχθρὸν μᾶλλον τοῖς μακάρεσσι θεοῖς.
Τοῦτο γὰρ ἐκφεύγων κῆρ ἢ μεγακήτεα πόντου
Ἔμπορος, ἢ τερμὲν ἐνθεν, κ' ἐν ἀνέμῳ·
Οὔτε θεῶν μῆνιν τόσον, ἅς κε τὰ πολλ' ἐπορκεῖ,
Οὔτε πόνον κε τὰ γιγνόμενα τ' ἀλλοδαπῶν.
Ὅσσον τ' Πενίας δυφερὸν ἐλάμμ' ἄθερα κῆρ γὰρ
Περοῦ τέρα πεν ἐκφεύγειν ἐνθεν δεινὰ κακῶν.
Δῆλον, κῆρ δ' ὄσσοιμον, ἀναιδὲ ἢ, πᾶσι γέλοιον.
Νωθρὸν, ἄπιστον ἐπεὶ ποιεῖ μία Πενία.
Ἀφρονα, δ' ὑστηνον, κῆρ ἀλήτιν, πλωχὸν, ἄυπνον,
Ἀθλιον, ἀγρύπνον, πάιγνιον ὤς τε τύχης.
Πάσης ἀτυχίας ἄθρον τὰ πλεῖστα παρέιδιες
Ἢ Πενί' ἀνθρώπων δακρυόεντα βίον.
Εἶαρος ἀρχομένου ὅσ' ἄνθεα γίνεται ὥρη,
Ἢ δ' ὅσ' ὅσσα καρπὸς ἢ καλ' ὀπώρα φέρει,
τόσα πάρεσι κακῇ Πενία κακὰ, τόσα βέβηλα,
τόσ' ἀλιτρ'. ἀιπὼν γὰ τίς κεν ἀριθμὸς ἔῃ;
Ρ' ἄον ἄρ θμεῖσθαι νιφετῶ μόρος, ἢς γαλάζης,
Δένδρε' ὀποθραύει ῥιζόθεν κ' ἄνεμος.
Οὔ τις σάφερα δίδοι πενιχρὸ χάριν, οὔ τις ἀπήμων.
Οὔτε πένης ζώων ἐν λόγῳ, οὔτε θανών.
Οὔ ποτέ τις Πενίας σκοπελὸν κακὸν ἢ πλεῖ' ἀπήμων.
Οὐ μὰ ἢ πλοῦτον ἢ χαρίεντα θεόν.
Τῶν ἑκατὸν νηῶν ῥαφὲ δέκα μὴ τε θάλασσα,
Μήτε Ποσειδάων πολλάκις ἰχθυφάγος.
Τῶν χιλίων χίλιοι κακοδαίμονές εἰσι πένητες.
Ἐ χθιστον Πενία γίνεο πῆμα βροτοῖς.
Ἐ ῥι τέλος Πενίας ὀλεώτερον οὐδὲν ἰδέσθαι,
Πλὴν τ' Ἀ'δικίας, ἢ μάλα δ' ἢ κακίων.

Improba Pauperies nocuit mortalibus una
Plus superis cunctis, sæua, grauisque Dea.
Vestibus & gaudet laceris, & pallida semper
Ora fame est: nec mas, fœmina & illa nec est:
Non est illa homini similis, non illa animanti.
Hoc monstrum secum tristia cuncta tulit.
Tartarus hanc genuit Nocti coniunctus, at illa
Pœna viris facta est, exitiumque graue.
Sordida nutricum fuit illi copia multa:
Nam fuit obstetrix improba Stultitia.
Segnities cepit, quam nutrit inde puellam:
Discinctumque dedit ubera Delicium.
Vilibus arte carens inuoluit Inertia pannis
Frigora per bruma; hoc tempore nata fuit.

Ayuntamiento de Madrid

Se comitem querulam mox illi iunxit Egestas,
Cui Pauor & luctus charus amicus erat.
Hinc Solitudo atque Pudor colludere sueti:
Et mala Formido, nulla & Amicitia,
Nec magis horrendum monstrum mortalibus ortum est,
Inuisum superis cœlicolis ve magis.
Hoc fugiens per monstriferum mare nauita ventos
Mercator spernit, nec maris alta timet:
Nec tanti superum facit, hos cùm peseret, iram,
Non quæ fert tellus, quæq; pericla mare,
Quanti Pauperie aspectum torum, inde malorum
Aufugere hortatur plurima turba procul.
Iure quidem: infelix, seruus, ridendus, inérsque
Fit pauper, pudor huic excidit atque fides.
Insomnis, demens, querulus, mendicus, & erro est.
Implacidus, ludus stantis in orbe Dea,
Pauperies est vna mali certissima sedes,
Vita superposita est qua lacrymosa virum.
Quot flores verno nascuntur tempore vel quot
Vtilis autumnus dulcia poma tulit;
Tot mala Pauperiem, tot ponè impura sequuntur,
Tot delira, quis hæc dinumerare queat?
Sed citius quando conuellunt robora venti,
Percipias numerum grandinis atque niuis.
Præmia seruato donat pro paupere nemo.
Viuat, vel pereat, nulla inopis ratio est.
Pauperie illæsus scopulum nemo attigit vnquam:
Testificor, Pluti numina magna Dei.
Nauibus è centum haud sorbet Neptunus & vnda
Sæpe decem reliquæ maiuora tuta secant:
Sint in opes si mille, videbis mille miseros,
Pauperies cuncti s denique dira lues.
Qua pestis non vlla viris nocet acrius vrgens,
Est peior multo sed tamen improbitas.

Hunc Deum, quem alii potentissimum putarunt, quidam crediderunt imbecillum ac debilem esse, quia sine virtute non posset homines ad honores extollere, aut elatos retinere. quare scitè dictum est;

οὔτ' ἀρετῆς ἄλλο ἐλβοῖεν πίσυνοι αὖδρας ἀέξειν.
οὔτ' ἀρέθη ἀφένοιο.
Tollere mortales nequeunt virtute carentes
Diuitiæ, aut inopem virtus.

Nam vtræque conspirent necesse est ad mortalium felicitatem. Filiam habuit Euribeā, de qua meminit Apollodorus lib. 1.

Biblio-

Ayuntamiento de Madrid

Bibliothecæ. Sed insulsus est omnino qui Plutū aut fuisse Deum, aut fuisse aliquid omnino putarit: quoniam antiqui singulis animorum motibus proprios Deos præfecerunt, ne quid diuina prouidentia non gubernari crederetur.

Nunc quid hæc significent, perquiramus. Plutus è Cerere & Iasione natus esse dicitur, quoniam opes è prædiorum prouentu, & ex agricolarum diligentia nascuntur. Est autem dictus Iasion ἀπὸ τοῦ ἰᾶσθαι siue à medendo, quia Ceres medetur inopiæ mortalium. Quòd Plutus factus est cæcus à Ioue, quoniam viris bonis Iupiter inuideret: quid hoc tam scelestum & impium facinus significat? an potest bonitas diuina impuris fauere, ac bonos persequi? Cùm Iupiter sit fatum, & vis illa mentis diuinæ quæ res humanas gubernat, cùm modò huc, modò illuc facultates pro arcano & inexplicabili Dei iudicio transferat, arbitrati sunt nonnulli illud temerè fieri, quare cæcum diuitiarum Deum esse dixerunt. Hoc autem ita accidit, quia diuitiarum possessio illis non solum concedebatur, qui vel ingenio, vel robore, vel aliquo virtutis genere præstarent cæteris, ac seruatum fuit apud antiquos, sicuti testatur Lucretius libro sexto;

Et pecudes, & agros diuisere, atque dedere
Pro facie cuiusque, & viribus, ingenioque.

Neque tamen præmium virtutibus oportuit proponi diuitias, cùm virtus per se expetenda sit à viris bonis. Nam qui propter præmium virtutis, virtutem amplectitur, aut vitia relinquit propter metum pœnarum; is nō est planè vir bonus: iure igitur Plutus factus est cæcus à Ioue. Hunc potentissimum existimarunt ac nobilem, quia & virtuti diuitiæ vulgo adæquentur, cùm tamen vera nobilitas sola sit virtus; at vulgus quod caret virtute, pro ea introduxit opes. Deinde cùm multitudo hominum creuisset, auctáque fuisset singulorum audacia & inertia, leges latæ sunt, prædia singulis assignata, & certi agrorum termini statuti. Inde rapinæ, latrocinia, rerum alienarum direptiones inceptæ. Cùm igitur alii pro comparandis opibus nulli labori parcerent, nullumque periculum deuitarent, quibus tamen repugnante fortuna nihil commodi accidebat, aliis contrà omnia succederent feliciter, nunc cæcam fortunam, nunc cæcum diuitiarū Deum appellarunt. Atque ita ficta est fabula, quòd cùm Plutus antea fuisset perspicax, Iupiter viris bonis, ad quos priùs solos accedebat, inuidit; & idcirco illum cæcum fecit, qui nullo postea delectu ad quosuis accedere coactus est. Vulgus enim mortalium ea quæ fiunt, quorum certam causam non videant, non quidem diuina prouidentia gubernari, sed fortuitò accidere arbitrantur. Tantus honor postea diuitiis accessit, vel quòd illę non sine prudentia & industria parari cœperint, vel quòd multa commoda humanæ vitæ præberent, vt Plutus nullo Deorum fuerit habi-

Ayuntamiento de Madrid

eusinferior. Nunc verò virtus omnis, & scientia, & probitas sanctissimæ diuitiarum Maiestati cedere cogitur: maiorémque honorem obtinet is, qui largiri potest cùm libeat, quamuis sit amens, & sicarius, & latro; quàm prudentissimus quisque, & integerrimus, & qui multa beneficia in omnes ciues suos contulerit.

NATALIS COMITIS MYTHOLOGIAE, LIBER TERTIVS.

Quàm præclarè dicta de inferis excogitata sint ab antiquis.

SAPIENTISSIMI & optimi sanè illi homines fuerunt, illustriss. Campeggi, qui primi inter mortales hanc opinionem introduxerunt, quòd anima nostra immortalis existens, postquam fuerit ex his corporum vinculis soluta, ad seuerissimos iudices accedat, ibíque pro meritis vel ingẽtia præmia vel grauissima supplicia sortiatur. Nam si nulla esset veræ religionis, si nulla Christianæ veritatis cognitio, poterat tamen vel ratio ista ita homines ad probitatem informare, vt se potiùs præmiis dignos præberent, quàm vt vitare supplicia conarentur: quam ipsam veritatem Iesus Christus postea clariùs intelligere volentibus omnibus nationibus explicauit. Quid enim tam potest ab omnibus sceleribus animos hominum retrahere, quam si sibi persuaserint omnibus tum reddendam esse anteactæ vitæ rationem, cùm neque mentiri, neque tergiuersari licebit; sed omnia quæ fuerint nefariè in vita commissa, vniuersis gentibus conspicua, tanquam maculæ, aut putrescentes pustulæ in corpore apparebunt? Quæ leges ciuiles, quæ consuetudo ciuitatum, quæ seueritas iudiciorum tantum potest in animis hominũ? His enim neglectis multa flagitia clàm committi possunt, & nonnulli tormenta parui faciunt, & mortem, si res ita poscat, æquissimo animo perferunt. At vbi neque tunc tamen finem laborum & calamitatum sibi adesse sentiunt, mirum est quantopere ab ipsa conscientia, & ab æternorum suppliciorum metu retardantur. hoc ita esse facilè fuit viris bonis & temperantibus persuadere: at multitudini, quæ non nisi crassiore quodam modo allicitur aut impellitur, non faciebant hæ rationes satis ad persua-

dendum

Ayuntamiento de Madrid

dendum: sed multa apud inferos terribilia, & vel dictu horrenda ficta sunt, multa ad voluptatem excogitata, quibus rudiores homines ad probitatem adducerentur. Quis enim non commoueretur magnopere, cùm sciret post mortem sibi adeundam esse paludem Acherontis, quæ prima excipiebat obuias animas? cùm terribilis animarum portitor Charon squallidus, barbáque promissa, ac rutilantibus oculis nigram nauiculam gubernaret, & nigro malo annexa caliginosa antenna velificaret? cùm Phlegethontem animo complecteretur frementibus flammarum vndis conuolutum? cùm Cocytus subiret grauissimus & tristissimus amnis, cuius fremitus querularum animarum voces imitabatur; cùm Cerberus triceps, cùm seuerissimi iudices, cùm Furiæ venirent in mentem, quæ singulos cogerent per varia tormenta cõmissa scelera fateri, quis intrepido animo aliquod flagitium aggrederetur? Accedebat ad terrorem terribilis inferorum tyranni vultus, stridularúmque cathenarum strepitus à vinctis animabus tractarum. sonabant plagarum verbera, quæ sontibus infligebãtur. vndique exaudiebantur cruciatarum animarum lamentationes. Hæc tametsi à nonnullis parui fierent ac deriderentur; tamen nemo erat, qui extremum vitæ præsentis diem sibi adesse sentiret, quin magnopere formidaret, atque vniuersæ vitæ suæ rationem ad hæc non timenda, si fieri posset, quàm paratissimã esse non cuperet. Vnum est enim morituris bonum viaticum innocentiæ, rectéque præteritæ vitæ recordatio, quæ sola nos intrepidos ad omnium iudicum præsentiam, & ad omnia pericula perducit. Ex altera parte nos hortabantur sapientes ad probitatem ingentibus & iucundissimis voluptatibus propositis in campis Elysiis. Nam quicunque virorum bonorum instituta seruasset, sanctéque vixisset, hic in beatorum cœtum deducebatur, vbi omnis generis ferax erat tellus fructuum; aquæque de fontibus lympidissimis fluebant, ac prata variis floribus ver perpetuum agentia vestiebantur. ibi concilia erant philosophantium, ibi theatra poetarum, ibi cyclici chori, ibi musica oblectamenta, ibi concinna & elegantia conuiuia, voluptásque nulli molestiæ coniunctæ. Neque enim calor immodicus, nec frigus sentiebatur, sed aer semper erat salubris & temperatus, neque vehementioribus solis radiis inflãmabatur. quod est enim suauissimarum auicularum genus, quod ibi non mirificos concentus exerceret? aut quæ arbores sunt odoriferæ, quæ non semper amœnissimis floribus vestirentur? hinc lites, hinc inimicitiæ, hinc odia, hinc latrocinia, hinc doli, hinc periuria, hinc inuidia exulabat. Hic felicissima vita, & ab omni molestia tranquilla sine mortis aut ægritudinis metu traducebatur, vt dicebant. Quod felicitatis genus illis solis expositum erat, qui sanctè piéque vixissent, aut qui peccata quidem nonnulla, sed medicabilia & lenia commisis-

Ayuntamiento de Madrid

ſent;quæ quodam in loco non longè ab hoc expurgabantur. His rationibus ad corporis voluptates pertinentibus (alias enim voluptates vulgus non percipiebat) aliiſque ſimilibus conati ſunt antiqui multitudinis animos partim ſpe voluptatum, partim metu ſuppliciorum ad iuſtitiam,vitæque integritatem reuocare. Sed quoniam primus omnium mortalium Pluto iſtas rationes excogitauit, vt ſenſit Hecatæus, hunc eſſe locorum illorum Regem crediderunt: ſicuti ventorum Aeolum, quia mutationes ventorum prior obſeruaſſet: Lunæque amicum Endymionem,quia lunę curſum prior & mutationes percepiſſet. Et quoniam de Plutone verba fecimus, nũc quæ formidabilia fuiſſe crederentur in eius regno, inueſtigemus, ac primùm de Acheronte loquamur.

De Acheronte. CAP. I.

SCRIPTVM reliquit diuinus Plato in Axiocho, ſi modò legitimus eſt eius ſcriptoris dialogus, Opim & Apollinem tabulas quaſdam æneas in Delum ex Hyperboreis detuliſſe,in quibus ſcriptum erat,animam, poſtquam fuerit à corpore exoluta, in ignotum quendam ſubterraneum receſſum peruenire, vbi Regia ſit Plutonis,nihilo minor quàm Iouis ſit aula. Nam cùm mediũ globoſi orbis terra obtineat, ſuperius hemiſphęrium Iupiter & eius filii gubernant,cùm in inferiori Pluto Iouis frater & nepotes dominentur. Sed antequam ad Plutonis regiæ veſtibulum peruentum ſit,vbi porta ferrea firmiſſimis peſſulis clauſtriſque offirmata excipit adeuntes,primus eſt Acheron fluuius, poſt quem Cocytus,ac alii deinceps, vt explicabitur. Hunc fluuium igitur Acherontem, qui primus accedentes ad inferos mortuorum animas excipit,ac traiiciendus eſt; nonnulli Cereris, alii Terræ filium eſſe fabulantur, quem alii alia de cauſa miſſum fuiſſe ad inferos dixerunt. Acherontem fluuium eſſe, qui in Acheruſiam paludem illabitur,ita ſcripſit Plato in Phędone;τούτου δὲ καταντικρὺ καὶ ἐναντίος ῥέων Ἀχέρων, ὃς δι' ἐρήμων τόπων ῥεῖ ἄλλων τε καὶ ὑπὸ γῆν ῥέων, εἰς τὴν Ἀχερουσιάδα λίμνην ἀφικνεῖται τὴν Ἀχερουσιάδα, οὗ δὴ τῶν τελευτησάντων ψυχαὶ πολλῶν ἀφικνοῦνται, καὶ πινὰς εἱμαρμένας χρόνους μείνασαι, αἱ μὲν μακρότερους, αἱ δὲ βραχυτέρους, πάλιν ἐκπέμπονται εἰς τὰς τῶν ζῴων γενέσεις. *At contrà,è regione huius fluit Acheron,qui per alia loca deſerta labitur, atque ſub terram occultatus in Acheruſiam paludem ingreditur; quò multæ mortuorum animæ peruenium. Ibi tempora quædam diuinitus ſtatuta aliæ longiora, aliæ breuiora expectantes rurſus in animalium ortus relabuntur.* Alii contrà non ingredi,ſed egredi ex Acheruſia palude Acherontem fluuium putarunt, vt ſenſit Strabo libro 8.qui Acherontem ſcribit in portum Chimerium dulcem multis acceptis fluminibus intrare, atque eum ſinum dulcem efficere, qui non procul diſtat ab Ephyra Theſprotorum ciuitate, quem etiam Acherontem & Daulium in-

quit

Ayuntamiento de Madrid

quit in Alpheum irrumpere. Huic fluuio datum esse nonnulli inquiunt id nomen, quoniam Cereris, Proserpinæque ac Plutonis templa, quæ magno in honore apud Triphylicam Hypanam fuerunt, alluebat. Enimuero scire conuenit duo fuisse flumina variis in locis eodem nomine appellata; fuit Acheron fluuius in agro Brutio iuxta Pandosiam, vbi Molossorum Rex Alexander ab oraculo Dodoneo deceptus, trucidatus fuit, vt ait Strabo lib. sexto; cùm iuberetur Acherontem atque Pandosiam deuitare: isque arbitratus esset ea esse loca in agro Thesprotio, quæ erant eo nomine per id tempus celeberrima. Alius item fuit Acheron Epiri fluuius ex Acherusia palude defluens iuxta Pandosiam ciuitatem, qui multis fluminibus auctus, vt dictum est, in sinũ Ambracium illabebatur. Erat autem Acherusia palus per quam sub terra dictus est Acheron in Mariandynorum regione defluere, vt ait Apollonius lib. 2.

κεῖθεν δ' ἐ' μόλα πυλὺ δι' ἐ'ξ ἁλὸς ἀντιπέραιαν
γῆν Μαριανδυνῶν ἐ'πικάλστε τε νος ἱκάνοντες.
ἔνθα υἷ ἐς ἀΐδαο κατιβάντες ἐ'σὶ κέλευθος,
α'κτή τε προβλὴς Α'χερουσιὰς ὑψόθι τείνῃ
δυσμὴς τ' Α'χέρων αὐτὴν δια' νηόθι τέμνων
α'κρης ἐκ μεγάλης προχοὰς ἐπι φα'ραγγος.

Inde iter exiguum redeuntes per mare, terram
Ibitis ad Mariandynam è regione locatam.
Est ibi Tartarei descendens ianua Ditis:
Atque altè tellus Acherusia prominet, inde
Hanc Acheron scindens sub terra vortice multo
Voluitur; atque specu de magno effunditur vnda.

Hæc palus Acherusia non multum à Cichyro oppido distabat, vt ait Paus. in Atticis. & Strabo libro quinto proximam fuisse scribit Miseno promontorio, quę deinde reducta profundum litus in sinu Baiano aperiebat, aquásque prębebat sanandis morbis accommodatas. Cùm essent igitur duę Acherusię, altera in agro Brutio, altera iuxta Pandosiam in agro Thesprotio, siue in Epiro apud vrbem Heracleam, non procul à Sinope: iuxta hanc Epiri Acherusiam Acherontem fluuium inferorum fluere scripserunt antiqui, quem sub terram immergi, & inferos vsque peruenire, paludémque ibi altissimam efficere crediderunt. Iuxta hanc Acherusiam fuit descensus ad inferos, vt scripsit his verbis Aretades Nidius in libro secundo rerum Macedonicarum, & repetiuit perdoctus Apollonii enarrator: ὥσπερὶ Η' ράκλεαν Α' χερουσιὰς καλουμένη παντα χόθεν ἐκ θαλάσσης ἐ'σὶν ὑψηλή τε καὶ α'πόκρημνος, καὶ α'πονέευκεν εἰς δ' υσμὰς εἰς τὸ πρὸ τῆς Βιθυνίας πέλαγος· καὶ προσπίπτον αὐτῇ τὸ κῦμα σφοδ ροὺς α'ποτελεῖ ἠχους. καὶ περὶ ἐν τῶν α'κρης αὐτῆς πεφυκμένον πλατάνου, καὶ τοῦ ἐπ' αὐτῇ πεδίου καὶ δοκεῖ σαφῶς θι καὶ α'βασις εἰς ᾅδου ὑπάρχειν. *Acherusia vocata, quæ est*

Ayuntamiento de Madrid

iuxta Heracleam, vbique alta est & præceps supra mare, atque in occidentem respicit in mare Bithyniæ; cui vnda incidens ingentes sonos efficit. Huius in summa parte natæ sunt platani, & in eius planitie; ibique videtur esse ad inferos descensus. quod scripsit etiam Nymphis Samius in primo Heracleæ. Nam apud eum fluuium speluncam fuisse, quæ duceret ad inferos, creditum est, vti scripsit de prædictorũ scriptorũ sentẽtia Apollonius in secũdo Argonauticorum:

ἐν δ' αὐτῇ εἴσω κατακέκλιται ἠπειρόνδε
κοίλη ὑπαιθα γάπη, ἵνα τε σκίος ἐς δ' ἀίδαο
ὕλη καὶ πέτρησιν ἐπηρεφὲς· ἔνθεν ἀϋτμὴ
πυγολίς, ἀκρυόεσσα ἀναπνείουσα μυχοῖο
σωωχῆς, ἀργεσταὶ ἀεὶ περὶ τέρφε πάχνῃ.

Nec procul, interius prospectat terra propinqua,
Ad medium conuersa diem spelunca remittit
Frigida, vbi exhalat graueolentes vsque vapores:
Semper & hæc aluit se circum cana pruinam.

Ex hac palude Acheron fluuius in mare fluit, quod est orientem versus, de quo nunc loquimur: qui cùm sub terram occultetur, mox per quandam speluncam vallemque emergit, tanquam ab inferis, ad quos per multum spatium accedere creditur, vt est apud eundem poetam;

ἔνθα δὲ καὶ ποταμὸς Ἀχέρων ἔδαπεν.
ὅς τε δι' ἐξ ἄκρης ἀκερεύγεται εἰς ἅλα βάλλων
κοίλων· κοίλη δὲ φάραγξ κατάγει μιν ἄνωθεν.

Hic Acherontæ vasti sunt ostia fluctus:
Qui summa de parte fluens prorumpit in æquor
Eoum: reuocat valles in luminis auras.

Fama est hinc & per hanc speluncam Herculem Cerberum in lucem eduxisse, vt in his scripsit enarrator Nicandri: Ἀχέρων δὲ ποταμὸς ἐν Ἡρακλείᾳ τῇ Πρωτικῇ, ἔνθα ἡ τοῦ ἅδου κυών· Ἡρακλῆς ἐξήγαγε, καὶ ὁ κόνιτος λέγεται. *Acheron fluuius est Heracleæ Ponticæ, quà Hercules Plutonis canem eduxit, atque collis Aconitus dicitur.* Huius fluminis aquam insuauissimam fuisse, sicuti etiam Cocyti, scripsit Pausanias in Atticis, cuius alumna est alba populus, vt oleaster Alphei, populus nigra Eridani: quare cùm ad Cerberum Hercules per eam portam accessisset, dicitur fuisse alba populo coronatus, cùm ob caliginem tamen inferorum facta sit postea nigra illa corona, de qua apud Padum defossa nata est nigra populus, vt fabulantur. Hic Acheron dicitur è Gorgyra filium Ascalaphum habuisse, quem tamen quidam ex Orphne nympha Auerni suscepisse maluerunt, qui Proserpinã accusauit, quia ieiunium apud inferos soluisset: de quo ita scripsit Apollodorus Grammaticus libro primo: καταμαρτυρήσαντος δὲ αὐτῆς Ἀσκαλάφου τοῦ Ἀχέρωνος καὶ Γοργύρας. *cùm testimonium aduersus ipsam posset Ascalaphus Acherontis & Gorgyræ filius.* Quare Ascalaphus vel

Ayuntamiento de Madrid

vel iustus accusator ob accusationis inuidiam fuit in bufonem mutatus. Dictus fuit Acheron ἀπὸ τῆς ἀχέος, quia fluant vndæ molestiarum scilicet. nam vt ait Isacius ῥεῖ ἀχὴ καὶ λύπαι τῶν τεθνεώτων συγγενῶν: quia dolores scilicet & mœrores coniunctorum mortuis magnis vndis deuoluantur. Ego tamen illorum sententiæ potiùs accesserim, qui Acherontem dictum putarunt, ab Acheronte illo qui in iis locis regnauit, vt scripsit Andro Teius in sua nauigatione. Atque ex his patuit primum Acherontem descendentes ad inferos animas excipere solitum, & Cereris, vel (vt aliis magis placuit) Terræ fuisse filium. Hunc quia potum præbuerit Timnibus aduersus Iouem pugnantibus, ad inferos detrusum crediderunt, qui ex Acherusia defluere per loca subterranea, atq; per vallem profundam rursus ederetur in lucem, aquámque haberet insuauissimam.

¶ Hæc illa sunt quæ de Acheronte fabulosè scripta inueniuntur, quæ cur ficta sint, nunc perquiramus. Cur Acheron primus excipit mortuorum animas? quia cùm morituri sunt homines, torpor quidam mentem animúmque ita labefactat, vt propinqua mors esse facilè sentiatur. tunc enim conscientia, rerúmque gestarum memoria animum perturbat: quæ palus est omnibus primùm traiicienda, vt fabulosè fingitur à poëtis: neque enim in hac præteritæ vitæ inuestigatione potest animus non magnopere commoueri. Cereris autem siue Terræ filius hic fluuius dicitur, quoniam vniuersa animi molestia & perturbatio aut ex acquirendarum aut seruandarum diuitiarum studio nascitur. Hic fluuius potum Titanibus aduersus Iouem pugnantibus præbuit, quoniam multæ iniquæ cogitationes aduersus sacra Dei mandata insurgunt, quas si animus diutius aluerit, à vera Dei lege desciscit, & in brutorum naturam delabitur, Vbi verò quis vir bonus vel etiam malus omnem spem in Dei clementia & benignitate collocauerit post hanc præteritæ vitæ ratiocinationem, tum mœror ille, qui Acheron dicebatur, per vallem profundam pectoris scilicet in lucem extollitur, atque lubens ad optimi iudicis Dei præsentiam contendit. Hic fluuius insuauissimæ aquæ esse dicitur, quoniam vitæ nostræ ratio, si diligenter perpendatur, multas habet insuauitates. Atque (vt rem paucis explicè) nihil aliud per hæc quæ sunt apud inferos ficta, significare voluerunt antiqui, quàm ita vitam nostram oportere comparare, vt recordatio præteriti temporis quam maxime animos nostros ob innocentiam & integritatem consoletur in morte, & intrepidos ad omnem iudicum seueritatem nos perducat. sub his enim fabulis omnes morituri hominis cogitationes exprimũtur. At nũc dicamus de Styge.

De Styge CAP. II.

STYX item inferorum fluuius post Acherontem ad inferos accessuris se offert, quam alii ex aliis parentibus ortam cre-

Ayuntamiento de Madrid

diderũt. Nam Hesiodus in Theogonia ex Oceano natam esse Stygem tradidit in his;

δεινὴ Στὺξ θυγάτηρ ἀψορρόου Ὠκεανοῖο
πρεσβυτάτη· νόσφιν δὲ θεῶν κλυτὰ δώματα ναίει
μακρῇσι πέτρῃσι κατηρεφέ· ἀμφὶ δὲ πάντῃ
κίοσιν ἀργυρέοισι πρὸς οὐρανὸν ἐστήρικται.
Styx grauis, Oceani reflui de semine nata:
Quæ procul à superis colit alta palatia, longis
Marmoribus suffulta: tenent vtrinque columnæ
Argento è puro, & cœlum firmantur ad ipsum.

Atque Pausanias in Arcadicis hanc ipsam fuisse etiam Lini poetæ opinionem scribit. Alii Acherontis, alii Terræ fuisse filiã crediderunt. Apollodorus Grammaticus è petra quadam apud inferos Stygem effluere inquit libro primo; τὸ δὲ τῆς Στυγὸς ὕδωρ ἐκ πέτρας ἐν ἅδου ῥέον. *Stygis enim aqua è petra apud inferos fluit.* Hanc Pallanti quidam nupsisse arbitrati sunt, quidam Piranti, vt ait Pausanias, cui peperit Hydram. habuit filiam Victoriam ex Acheronte patre, vt tradiderunt nonnulli. cùm huius filiæ, Victoria, Vis, Robur, Zelúsque Ioui aduersus Titanas opem tulissent, illi nobilitatẽ hanc & dignitatẽ Iupiter concessit, vt sanctissimũ iusiurandum per Stygem Dii haberent: quod testatur Hom. lib. 5. Odyss.

ἴστω νῦν τόδε γαῖα καὶ οὐρανὸς εὐρὺς ὕπερθεν,
καὶ τὸ κατειβόμενον Στυγὸς ὕδωρ, ὅς τε μέγιστος
ὅρκος δεινότατός τε πέλει μακάρεσσι θεοῖσι.
Hoc sciat & tellus, & vasti sidera mundi,
Quæq; Stygis de fonte fluit venerabilis vnda,
Quæ iuramentum est superis, numenq; beatis.

Sic etiam Apollonius in lib. 2. Irim per Stygiam aquam iurantem introducit.

Sic ait & Stygiam iurauit protinus vndam,
Quæ superis veneranda Deis: quam fallare terror.

Fingebant antiqui Victoriam huius filiam quidem fœminam esse super globo altero pede stãtem, sed nõ alatã, tanquã lubricam; cui primus alas addidisse dictus est pater Bupali & Athenidis, cùm alii dicant Aglaophontem pictorem istud primum fecisse, alii Pergamenum Carystium. Erat iis illa pœna proposita, qui per aquam Stygiam peierassent, vt per quoddam temporis spatium ab epulis Deorum abstinerent, & ab omni Deorum consuetudine, vt testatur Hesiodus in Theog.

ἡ δὲ μί' ἐκ πέτρης προρέει, μέγα πῆμα θεοῖσιν.
ὅς κεν τὴν ὀπίορκον ἀπολείψας ἐπομόσσῃ
ἀθανάτων, οἳ ἔχουσι κάρη νιφόεντος ὀλύμπου,
κεῖται νήποτμος τετελεσμένον εἰς ἐνιαυτόν·
οὐδέ ποτ' ἀμβροσίης καὶ νέκταρος ἔρχεται ἄσσον
βρώσιος, ἀλλά τε κεῖται ἀνάπνευστος καὶ ἄναυδος

στρωτοῖς ἐν λεχέεσσι, κακὸν δ' ὀπὶ κῶμα καλύπτει.
αὐτὰρ ἐπὴν νοῦσον τελέσῃ μέγαν εἰς ἐνιαυτόν,
ἄλλος δ' ἐξ ἄλλου δέχεται χαλεπώτατος ἆθλος.
ἐννάετες δὲ θεῶν ἀπομείρεται αἰὲν ἐόντων,
οὐδέ ποτ' ἐς βουλὴν ὀπιμίσγεται, οὐδ' ὀπὶ δαῖτας
ἐννέα πάντ' ἔτεα. δεκάτῳ δ' ὀπιμίσγεται αὖτις
εἰρέας ἀθανάτων, ὅ ὀλύμπια δώματ' ἔχουσι.
τοῖον ἄρ' ὅρκον ἔθεντο θεοὶ Στυγὸς ἄφθιτον ὕδωρ.
Supplicium superis de petra profluit vnda,
Quam si quis Diuûm superorum peieret, horum
Queis domus incolitur præcelsa niualis Olympi,
Bis senos iacet infelix ex ordine menses:
Nectare & Ambrosia simul abstinet: inq; grabato
Decumbit mutus, oppressus membra veterno.
Ast vbi per longum morbum tolerauerit annum,
Tum grauiora manent miserum certamina semper.
Ille nouem procul à Diuis depellitur annos:
Concilio totidem Diuorûmque abstinet, idem
Cum superis pariter conuiuia nulla frequentat.
Pristina conditio decimo cui redditur anno.
Tantus honor Stygiis iuratis additur vndis.

Tum idem poeta declarauit qui ritus in Deorum iuramentis seruaretur, dicitque Irim poculum aqua Stygia plenum mentiẽtibus Diis afferre solitã, cũ Iupiter ita iuberet, vt est in his carminibus:

καὶ ῥ' ὅστις ψεύδηται ὀλύμπια δώματ' ἐχόντων,
Ζεὺς δέ τε. Ἶριν ἔπεμψε θεῶν μέγαν ὅρκον ἐνεῖκαι,
τηλόθεν ἐν χρυσέῃ προχόῳ πολύωνυμον ὕδωρ
ψυχρὸν, ὅ τ' ἐκ πέτρης καταλείβεται ἠλιβάτοιο
ὑψηλῆς, πολλὸν δὲ ὑπὸ χθονὸς εὐρυοδείης
ἐξ ἱεροῦ ποταμοῖο ῥέει διὰ νύκτα μέλαιναν
Ὠκεανοῖο κέρας· δεκάτῃ δ' ὀπὶ μοῖρα δέδασται.
Cùm quis de superis mendacia dixerit, Irim
Iupiter afferre hinc iuramentum sibi mandat
Aurato in cyatho lympham, celeberrima sensim
Quæ fluit è petra, & paulatim labitur alta.
Sub terris fluit, & tenebras per noctis opacæ
Flumine de sacro: cornu maris Atlantæi.
Nam decima Oceani pars est Styx ipsa profundi.

Alii honorem illum datum fuisse Stygi dixerunt, quia coniurantium Deorum aduersus Iouem, cùm illum vincire voluerunt, insidias patefecerit, vt sensit Isacius. vbi fuerit Styx verè, multa est controuersia apud scriptores: nam alii nõ procul à Lucrino portu, Auernóque lacu in sinu Baiano existimarunt: quod fiebat fraude sacerdotum; qui vt fructibus amœnissimi loci potirentur; & multis fructiferis arboribus consiti, illum consecratũ inferis esse

Ayuntamiento de Madrid

dicebant, nullíque, nisi placatis per solennia sacrificia manibus, locus putabatur adeundus. Ibidem cùm fons esset scatens aquis fluuialibus, & in mare defluens, omnes ab eius aqua abstinebant, quòd aquam Stygiam è sermone sacerdotum esse opinarentur. At Herodotus, vbi de Nonacri ciuitate loquitur in Erato, ita de aqua Stygia scripsit: ἐν δὲ ταύτῃ τῇ πόλι λέγεται εἶναι ὑπ' Ἀρκάδων τὸ Στυγὸς ὕδωρ. καὶ δὴ καί ἐστι τοιόνδε τι· ὕδωρ ὀλίγον φαινόμενον ἐκ πέτρης στάζει εἰς ἄγγος· τὸ δὲ ἄγγος, αἱμασιῆς τις περιθέει κύκλος. ἡ δὲ Νώνακρις. ἐν τῇ ἡ πηγὴ αὕτη τυγχάνει ἐοῦσα, πόλις ἐστὶ τῆς Ἀρκαδίας πρὸς Φενεῷ. *In hac autem ciuitate dicitur aqua esse Stygia ab Arcadibus. Est autem huiusmodi: apparet aqua exigua in vas quoddam defluens, quod sæpis cuiusdam circulus ambit. atque Nonacris, vbi fons ille existit, ciuitas est Arcadiæ parum distans à Pheneo flumine.* Hanc aquam memoriæ prodidit Pausanias in Arcadicis è prærupta rupe ad Nonacrim in præcelsum saxum guttatim cadere, ac inde fluuium Crathim delabi, cuius potus perniciosus est omnibus animalibus. Sed neque illis solùm perniciosa est aqua, verùm etiam omnia metallorum genera ab ea solui dicebantur, neque vllum erat vas quod aquæ vim sustinere posset. Declarauit Plato in Phædone non solùm quo pacto deflueret Stix apud inferos, sed etiã qui illi color adesset: ὁ τέταρτος ἐκπίπτει εἰς τόπον πρῶπον δεινόν τε καὶ ἄγριον, ὡς λέγεται· χρῶμα δὲ ἔχοντα ὅλον οἷον κυανός· ὃν δὴ ἐπονομάζουσι Στύγιον καὶ τὴν λίμνην ποιεῖ ὁ ποταμὸς ἐμβάλλων Στύγα. *Quartus incidit priùs in locum grauem ac ferum, vt aiunt: colorémque habet cyaneũ propè: quem fluuium Stygium nominant: & paludem, quam hic fluuius ingressus facit Stygiã.* Hic fluuius, quoniam fuit sub terra, aquámq; habet suauissimam, creditus est ad inferos vsque descendere, & esse fluuius inferorum, qui ob insuauitatem suam dictus est Styx, quasi στυγερὸς, quod odiosum significat apud Græcos. Hoc in flumine cùm alia complura monstrosa esse dicerentur, tum pisces ita graciles, vt magis piscium vmbris similes, quàm piscibus viderentur, vt ait Pausanias in Phocicis. Hic erant omnia animalia nigra, & ranæ nigræ, vt ait is poëta:

Esse aliquos manes, & subterranea regna,
Et contum, & Stygio ranas in gurgite nigras,
Atque vna transire vadum tot millia cymba.

Nam cùm loquerentur poetæ de rebus fabulosis, illis omnia iniunxerunt, quæ res veras consequi solent, quo probabiliores viderentur, hæc ea sunt, quæ memoriæ prodita fuerunt de Styge. Nũc ex his veram sententiam eliciamus.

¶ Vbi de Acheronte loqueremur superiùs, diximus Acherontem esse mœrorem illum ac tristitiam quæ nasceretur in mente hominis morituri è consideratione rerum præteritarum; at Styx odium est illud erga transacta facinora, quod pœnitentiam consequitur. cùm enim peccata præterita odio habere incepimus, tunc

tunc dicũtur animę Stygiam paludem traiicere,quæ ex Acheronte exoritur.At qui ad fluminis ipsius ortum suam orationem conuerterunt,illi omnem vim aquarum Oceano concedentes eò flumina omnia confluere, & ex illo fontium imbriũmque materiam manare crediderunt. Rursus qui ex aere in locis cauis sub terra concreto & in aquam verso dulcium aquarum vim oriri putarunt,illi Terræ filiam Stygem, vt cætera flumina, arbitrati sunt: quare non est absurdum si res eadem aliis de caussis varios ortus apud fabularum inuentores sortita sit. Quòd autem honorem illum consecuta sit Styx,quia Ioui aduersus Titanas fuerit auxilio, vel quia Ioui insidias indicasset, nihil aliud significare voluerũt antiqui, nisi principes suos à singulis nationibus esse pro viribus in imperio retinendos,si viri boni sint præcipue:atque principes ipsos munificos esse oportere erga illos, qui sceleratorum proditiones & insidias patefaciunt:qua re nihil esse potest neque sanctius,neque ad seruandas ciuitates accommodatius. ac de Styge satis,nunc de Cocyto dicamus.

De Cocyto. CAP. III.

COCYTVM quoque defunctarum animarum multitudini transeundum esse fabulati sunt antiqui, priusquam ad inferos deueniretur.hic fluuius & quò illabatur,& vnde oriatur, ita patefecit Plato in Phædone: ὁ δὲ ἐμπεσὼν εἰς τοῦτον, καὶ δεινὰς δυνάμεις λαβὼν ἐν τῇ γῇ ὅλῃ, δι' οὗ καὶ τὸ ὕδωρ, ἀποτελεῖται τὸ ὄνομα, χωρεῖ εἰναντίος τῷ Πυριφλεγέθοντι, καὶ ἀπαντᾷ ἐν τῇ Ἀχερουσιάδι λίμνῃ ἐξ ἐναντίας. καὶ δὲ τὸ τέταρτον ὕδωρ δεινὴ μίγνυται, ἀλλὰ καὶ ἐκ τοῦ κύκλου τούτου ἐμβάλλει εἰς τὰ τάρταρον, ἐναντίος τῷ Πυριφλεγέθοντι. Ὄνομα δὲ τοῦ ὕδατος (ὡς οἱ ποιηταὶ φάσκουσι) Κωκυτός. *Hic verò huc delatus, magnásque vires ab aqua assumens, terramque ingressus ac circumuolutus contrarius fluit Pyriphlegethonti, illique fit obuius in stagno Acherusiæ:neque huius aquæ cum alia commiscetur,sed in gyrum circumuolutus in tartarum irrumpit Pyriphlegethonti aduersus,ipsius autem nomen est (vt aiunt poetæ) Cocytus.* Fabulati sunt antiqui Minthem nympham non indecoram fuisse Cocyti filiam, quam vbi Proserpina cum Plutone deprehendisset,tam diu indignationem dissimulauit, donec Pluto recederet. Deinde post grauem reprehensionem in mentham herbam conuertit,& de prisco nomine appellauit.Istud cùm in mõte Pylo propinquo accidisset, mons etiam nomen inde accepit vt ait Sostratus in secundo introductionis fabulosæ historiæ. Fratrem etiam spurium, qui furto conscius assensisset vel propter metum,vel propter reuerentiam Plutonis, in syluestrem herbam propè similem odore & aspectu cõuertit.Scripsit Homerus in lib. λ.Odyss. Cocytum & Pyriphlegethontem in Acherontem perfluere,cùm sit Cocytus tanquam riuus Stygis,vt patet ex his:

ἔνθα μὴν εἰς Ἀχέροντα Πυριφλεγέθων τε ῥέουσι,

Ayuntamiento de Madrid

Καὶ τὸν θ', ὃς δὴ Στυγὸς ὕδατος ἐστὶν ἀποῤῥώξ.
Atque Pyriphlegethon, Cocytusq; è Styge labens
Immensas Acherontis aquas, mox fluctibus augent.

Neque plura ferè de Cocyto memoriæ prodita sunt ab antiquis, nunc veritatem ex his eliciamus.

¶ Dictus est autem Cocytus à querelis & lamentationibus, vt nomen ipsum significat, & veluti testatur Plato in tertio libro de rep. quia morituri pleriq; post commissorum pœnitentiam lamentatur, quia illa contra Dei optimi omnium parentis leges commiserint, Alii maluerunt dictum esse, quia queruntur & grauiter ferunt, quia res charissimas sine relicturi: alii ob lamentationes coniunctorum dictum putant hunc fluuium. qui morituris est transeundus. Neque potest quispiam ad inferos accedere, nisi per hæc flumina, vel (vt veriùs dicam) per turbulentissimas has animi cogitationes, quas antiqui per suas fabulas significarunt. Qui quidem ita viuendum esse per hæc figmenta ostendebant, vt intrepidi essemus ad omnem post mortem fortunam. Nunc dicatur de Charonte.

De Charonte. CAP. IIII.

CHARON verò, cuius nomen lætitiã significat, qui fuit Erebi & Noctis filius, vt sensit Hesiodus, qui in Theogonia omnia prope inferorum mõstra ex iis nata esse affirmauit portitor animarum & trium horum fluuiorum nauta dicebatur. Erat quidem præter hos Phlegethon siue Pyriphlegethon, de quo cùm fabula in idem recidat cum Cocyto, plura dicenda non putaui. Hic Charon dictus est ab antiquis grandæuus, & à Polygnoto pictore senex pingebatur: qui Minyadem poesim fortasse secutus fuit, in qua erat de Charonte huiusmodi sententia:

Atque hic exangues longæuus portitor vmbras
Puppe vehit parua.

Sic etiam Virgilius libr. sexto Charontem senem esse demonstrauit, vbi illius formam describit:

Portitor has horrendus aquas & flumina seruat
Terribili squallore, Charon, cui plurima mento
Canities inculta iacet, stant lumina flamma:
Sordidus ex humeris nodo dependet amictus.

Hic erga omnes implacidus esse dicebatur, quos traiiciebat, neque Reges ac principes ciuitatum à reliqua multitudine putabat differre, cùm omnes vno ordine nudos, & omnibus bonis spoliatos cerneret, vt testantur ea carmina:

κάτθαν' ὁμῶς ὅ τ' ἄτυμβος ἀνὴρ, ὅς τ' ἔλαχε τύμβου,
ἐν δ' ἐῇ πατρίδι γῆρας κρείων τ' ἀγαμέμνων.
Θερσίτη δ' ἴσος θέπδος παῖς ἠν κόμαιο.

Ayuntamiento de Madrid

πάντες εἰσὶν ὁμοίως νεκύων ἀθύμητα κάρητα,
γυμνοί τε ξηροί τε, κατ' ἀσφοδελὸν λειμῶνα.
Mortuus est æquè tumuli qui haud cepit honorem,
Quique fuit nactus prægrandis pondera saxi.
Non Iro magis est Agamemnon clarus; & ipsi
Thersitæ similis Thetidis pulcherrima proles.
Hi pariter nudi atque inopes per regna vagantur.
Vmbrarum, apta suis referentes præmia factis.

Testatur Lucianus in dialogo de luctu mortis id fuisse apud antiquos, vt obolum numisma perexiguum in os singulis mortuis includerent, quod naulum esse Charontis arbitrabantur, cùm ita scribat: ὅς τε ἐπειδάν τις ἀποθάνῃ τῶν οἰκείων, πρῶτα μὲν φέρουσι τὸ βολὸν, ἐς τὸ στόμα κατέθηκαν αὐτῷ, μισθὸν τῷ πορθμεῖ τῆς ναυλίας ἐξωνούμενοι. *Quare cùm quis è domesticis obierit, primùm quidem obolum illi in os depositum naulum portitoris fore arbitrantur.* is autem nummulus Danace è Græcis dicebatur, sicuti testatur Callimachus his carminibus in Hecale:

τοὔνεκα κ᾽ νέκυες πορθμήϊον ἔ τι φέροιμεν
μοῦνοι ὀπιπτολίων, ὅτι μὴ θυμαρέα αὐτοῖς
ἀλλ᾽ κενοὶ σορεῦεσι νεώς ἀχέρσιας ἱκάνω
βάθρον. ἀν᾽ δ᾽ ἀκάκης ὅπαδ᾽ ἔυεται ἄ τις ἀπιών.
Idcirco nulli naulum portare feruntur
Vrbe ex hac vita funeti: nisi sacra feramus
Noi, & suffitus, adeunt Acherusia templa
Ore illi vacuo: danace non indiget vllus.

Aristophanes autem in Ranis duos obolos postea naulum eiusdem fuisse scripsit in his versibus:

ἐν πλοιαρίῳ κωπηλατήσ᾽ ἀθηναῖον
ναύτης δ᾽ ἄξει δύ᾽ ὀβολὼ μισθὸν λαβών.
Mercede capta nauta te senex vehet
Binis obolis in naue parua protinus.

Neque tamen ea parua mercede semper contentus fuit, sed aliquando ab Athenienſium Imperatoribus, ne illi æquari multitudini cogerentur, auctum est Charonti stipendium, & vsque ad triobolum peruentum est. Tanta fuit antiquorum nonnullorum dementia, vt inferos etiam auaritia & nummorum desiderio vexari arbitrati sint. dicitur nõnullos Charon viuos ad inferos traiecisse: nam Hercules, Vlysses, Orphæus, AEneas, Theseusque eo descendisse memorantur, quæ omnia ficta sunt, vt singula suis locis explicabuntur. Soli ex omnibus hominibus Hermionẽses nullum naulum mortuis in os includebant, quod sibi breuissimum esse ad inferos descensum dicerent, quamuis ille poeta vndique tantundem itineris esse ad inferos inquiat:

εἰς ἀΐδην ἰθεῖα κατ᾽ ἰλύοις, εἴ τ᾽ ἀπ᾽ Ἀθηνῶν
εἴξεις, εἴθ᾽ ἁλιόκνε νείσαι ἐκ Μεγάρης.

Ayuntamiento de Madrid

μὴ σέγ' ἀνιάτω πάτρης ἄπο τῆλε θανόντα·
πάντοθεν εἷς ὁ φέρων εἰς ἀΐδην ἄνεμος.

Vndique recta ibis fera tartara, siue ab Athenis
Mortuus accedas, seu magis è Meroe.
Nec doleas procul à patria quòd fortè peribis,
Vndique nanque idem ad tartara ventus aget.

¶ Nunc quid hæc fabulosa significent explicemus. Charon Erebi & noctis filius dicitur, qui animas trans Acherontem, & Stygem, & Cocytum ac Phlegethontem traiicit, quoniam ex illa hominum mente, quæ priùs erat confusa, peccatorúmque tenebris inuoluta, ac minimè examinata conscientia, priùs illi motus qui superius nominati sunt, per illa flumina exoriuntur: deinde vbi innocentiæ opinio, aut innocentiæ proxima deliberatio in posterum integritatis seruandæ, surrexit, quæ per præteritorum scelerum pœnitentiam comparatur, cùm piget summi Dei voluntatem, per auaritiam, crudelitatem, impietatémve offendisse; tum spes de bonitate Dei exurgit, atque inde lætitia, quæ nos trans ea turbulenta flumina traiicit, & Charon appellatur. Hæc ad seueros iudices intrepidos nos deducit, hæc in grauissimis periculis nos consolatur & adiuuat, hæc pro viatico est quocunque accedamus. Quare si quis rectè consideret, inueniet antiquos omnes animorum motus illos qui sub mortis tempus in homine nascerentur, sub his fluuiorum figmentis fuisse complexos. Nam cùm senex sit Charon, quid aliud significat, quàm rectum consilium, & quæ ex illo concepto prouenit, lætitiam: aut quæ alia lætitia in morituro homine excitabitur, quàm illa quæ nascitur ex opinione innocentiæ, aut è spe veniæ? Illa verò quæ ad obolos naulúmque portitoris attinent, ego ridicula esse censeo, & pro simplicium muliercularum opinionibus inuenta, & tanquam ad inuentæ fabulæ probabilitatém admissa à sapientibus, si modò hæc ab illis manarunt. nunc de Cerbero dicamus.

De Cerbero. CAP. V.

VBI superiora illa flumina mortuorum animæ traiecissent, tum Cerberus atrocissimus canis inferorum custos in spelunca quadam ante fores Plutonis recumbebat: qui omnibus ingressuris humanissimè blandiebatur; at neminem patiebatur exire, sed omnes egressuros altissimis & maximè horrendis latratibus deterrebat. Hic Cerberus è Typhone & Echidna natus est, vt scripsit Hesiodus in Theogonia. quòd autem seruaret inferorum sedes, ita testatur Virg. lib 6.

Cerberus hæc ingens latratu regna trifauci
Personat, aduerso recubans immanis in antro.

Eius formam corporis cani persimilem fuisse dicebant, cuius tamen

men è capite angues densissimi pro villis pendebant, vt ait Horatius in lib.3.Odarum:

Cerbit immanis tibi blandienti
ianitor aulæ
Cerberus: quamuis furiale centum
Muniant angues caput eius, atque
Spiritus teter saniesque manet
Ore trilingui.

Huius totum denique dorsum pro villis serpentes habuisse, & anguinea cathena vinctum fuisse videtur significasse Tibul.li.3.

Nec canis anguinea redimitus terga cathena,
Cui tres sunt linguæ, tergeminumque caput.

Tria capita illi fuisse testatur ita Sophocles in Trachiniis:

ἅδ' ἐκ τριμόρφου σκύλακ', ἀπρόσμαχον τέρας.
Canémque Ditis efferum, huic trinum caput.

Quod etiam affirmauit Cicero in primo libro Tusculanarum disputationum. at Hesiodus in Theogonia quinquaginta capita illi tribuit, vt patet in his carminibus:

δεύτερον αὖτις ἔπικτε ἀμήχανον ἄ τε φαίδιμον
Κέρβερον, ἀμμήστιν, ἀϊδεω κύνα χαλκεόφωνον,
πεντηκοντακάρηνον ἀδαμάντινά τε κρατερόν τε.
Crudelem rursus catulum parit illa nefandum,
Cerberon, vmbrarum custodem, ferrea cui vox,
Quinquaginta simul capita: illis nilque pudoris.

Veruntamen Isacius illum centum capita habere scribit, quem & canem inferorum nominat, & eius diligentiam ita describit: ἐκεῖ δὲ λέγεται εἶναι τὰς τῶν ἀνθρώπων ψυχάς, ἃς φυλάττει ὁ κύων τοῦ ἅιδου, ὃς ἔχει ἑκατὸν κεφαλάς. καὶ λέγουσιν ὅτι τοὺς εἰσερχομένους μετὰ κολακείας προσδέχεται, τοὺς δὲ ἐξελθεῖν θέλοντας οὐκ ἐᾷ εἰ δέ τις τολμήσῃ, τῷ τάχει ἐπιὼν αὐτοῦ λαβὲ ὅ τι καταδαπανᾷ αὐτόν. *Ibi hominum animas esse inquiunt, quas Plutonis canis custodit, qui centum habet capita. Aiunt præterea quòd accedentes animal cum blanditiis excipit, at egredi conantes deturbat: quare si qua celeriter effugere conetur, illam repentè corripit acqvorat.* Sic etiam Horatius illum centum capita habere scribit in 2.Carminum;

Demittit atras belluæ centiceps
Aures.

De illius forma ita meminit Apollodorus libr.2. Δωδέκατον ἆθλον ἐπεδίδου Κέρβερον ἐξ ἅιδου κομίζειν. εἶχε δὲ ὄπιν τρεῖς ὡς κυνῶν κεφαλάς, τῷ δὲ δράκοντος, τὴν δὲ τοῦ γένους, πανταχόθεν εἶχεν ὄφεων κεφαλάς. *Duodecimum certamen impositum Herculi, Cerberum ab inferis educere. Habebat hic pro communi sententia tria canina capita, caudam draconis, at in tergore variorum serpentum capita.* Quem Hesiodus in Theogonia & blandiri adeuntibus (vt diximus) & vorare egredientes animas ita inquit;

Ayuntamiento de Madrid

ὁ κύων δὲ κύων παρὸ πάροιθε φυλάσσει
πολλὰς τέχνην δὲ κακὴν ἔχιδνα ὤπ' ἐόντας
σάρκα ὁμῶς κ' ῥῆ τε κ' οὔασιν ἀμφοτέροισιν.
ἐξελθεῖν δ' οὐκ αὖ τις ἐὼν πάλιν ἀλλὰ δοκεύων
ἐσθίει, ὃν κε λάβῃσι πυλέων ἔκτοσθεν ἐόντα.

Hic canis horrendus nigrantia limina seruat,
Præditus arte mala, cauda blanditur & aure
Vtraque, accedat si quis, si euadere contra
Conetur quisquam, hunc auidam mox condit in aluum.

Atqui cùm nullos esse inferos putarent antiquorum nonnulli, scriptum reliquit Pausanias in Laconicis non solùm nulla esse Deorum regna subterranea, quò animæ deuenirent, vbi è vita excesserint, sed Cerberum etiam tetrum ac immanem serpentem fuisse, qui lustrum haberet in spelunca quadam apud Tænarum: qui quemcunque momordisset, cõtinuò vis veneni interimebat. vt sensit etiam Hecatæus Milesius, quare dictus est canis inferorum. Hunc serpentem prius omnium Homerus, vt ait Pausanias, canem appellauit, qui nihil tamen de illius forma fabulatus est, cùm posteri & cerberum nominarint, & tot illi belluæ capita iniunxerint. Alii fabulati sunt illum ab inferis eductum fuisse ab Hercule, per eam speluncam, quæ non procul distat à Tænaro, qui cùm primùm lucem sensisset, vomuit; ex quo vomitu, spumáque oris natum est aconitum, vt asserit Strabo libro octauo. Lucretius Epicureus philosophus, quoniam hæc reuocare à voluptatibus videbantur, non solùm cerberum de medio ex Epicureorum sententia sustulit, sed omnia prorsus illa quæ supplicium aliquod nefariis hominibus apud inferos post mortem minitarentur: cùm ita scribat in libro 3. suì poëmatis.

Cerberus, & Furiæ iam verò, & lucis egenus
Tartarus horriferos eructans faucibus æstus,
Hæc neque sunt vsquam, nec possunt esse profectò.

Fuerunt qui fabulas has conati sint ad historias verásque narrationes traducere. Dicunt enim quòd cùm Theseus & Pirithous Helenam rapuissent, quæ obuenit Theseo, coactus est Theseus iurare sé opem laturum Pirithoo, dum is quoque aliquam eximiã mulierem sibi raperet. Tunc in Epiro Aidonei Molossorum Regis eximia forma filiam esse audientes, eò contenderunt, vt illam raperent. Est autem idem Aidoneus, & Aides, & Orcus, & Pluto vocatus. huius filiæ nomen fuit Proserpinæ: matri, Cereri: canémque habuit acerrimum, qui Cerberus dicebatur. Iubebantur cum Cerbero priùs pugnare, qui Proserpinæ nuptias peterent: qui victi laniabantur. hanc Theseus cum Pirithoo per insidias rapere conati sunt, quos cùm non vt procos, sed vt raptores accessisse intellexit Aidoneus, in vincula coniecit, ac Pirithoum canista-

Ayuntamiento de Madrid

tim vorandum exposuit. Theseo cùm sponte sua non accessisse cognouisset, pepercit: at in custodias tradidit, vt scripsit Zezes, & Plutarchus in vita Thesei. Fabulati sunt postea poëtæ Theseum & Pirithoum ad inferos descendisse, Plutonisque vxorem Proserpinam rapere voluisse: quod ita attigit Virgilius libro sexto:

Nec verò Alcidem me sum lætatus euntem
Accepisse lacu, nec Theseà Pirithoúmque:
Diis quanquam geniti, atque inuicti viribus essent,
Tartareum ille manu custodem in vincla petiuit
Ipsius à solio regis, traxitque trementem:
Hi Dominam Ditis thalamo deducere adorti.

¶ Atque hæc ea sunt quæ de Cerbero fabulati sunt poëtæ: nũc illorum sententia est exprimenda. Cur Cerberus Echidnæ & Typhonis filius dictus est? Nam si rem hanc ad naturæ vires conferamus, nihil aliud erit Cerberus, quàm rerum naturalium generatio: cùm enim Typho ardens sit; frigidissimúmque animal Echidna, quæ viperam significat, ex harum qualitatum commistione fit ortus rerum naturalium. hinc efficitur vt animalibus è cælo ad inferos descendentibus, hoc est nascentibus, Cerberus blandiatur: at contrà nitentes, morituras scilicet animas deterreat, quia natura reclamat: nec æquo animo interitum ferre potest. Qui terram Cerberum esse putarunt, has easdem vires illi dare nihilominus coguntur. Hunc in spelunca obscura habitare dixerunt, ob ignorationem sui, & ob sordidas res, ex quibus singula oriuntur: alii propter sepulchrorum tenebras putarunt, cui viperas tribuerunt pro villis, quoniam id animal in sepulchris frequenter versetur. At pro vi occulta terræ, quæ sepulta cadauera absumit, & pro ratione temporum, quæ plurimum conferũt ad celeritatem aut tarditatem corruptionis, illi tot capitum numerum addiderunt. Ipsum siquidem nomen significat sepulchrũ esse Cerberum, quia κρέας caro est, βορὼ autem voro. Atque hæc ad vim naturæ. Hunc extraxit Hercules, quia virtus nominis sui perpetuitatè & sepulchri & mortis vires infregit, & ab omni temporum iniuria se vindicauit. ¶ Qui ad mores, vitæque humanæ institutionem hæc transtulere, Cerberum auaritiam esse, diuitiarúmque cupiditatem arbitrantur, quæ non nisi è malis cogitationibus oritur: cùm nemo vir bonus diues breui euadat. est enim auaritiæ proprium aduenientibus opibus blandiri; at vbi vel in res necessarias faciendus est sumptus, grauiter ferre, discruciari, & propè præ mœrore insanire. quod si vlla necessitas opes ipsas in lucè extraxerit, tũ reclamat auarus, & nulla cum dignitate vel iudicio ipsas profundit: quare visa luce Cerberus vomuisse dicitur. habet multorũ capitum numerum, vel quia multorũ scelerum & flagitiorũ principiũ & fons est auaritia, vel quia

Ayuntamiento de Madrid

mortales in multas miserias inducit, cùm alii ferro, alii veneno, alii aliis insidiarum generibus propter diuitias opprimantur. quippe cùm nullus sit auarus, quem & filii, & vxor, & coniuncti omnes non quàm citissimè decedere cupiant. Dictus est Cerberus in obscura spelunca habitare, quoniam omnium propè vitiorum stultissimum sit auaritia: cùm neque sibi prosit, nec reliquis, nec sibi vel posteris gloriam comparare studeat, sed semper inter sordidos & obscuros homines versetur. At Hercules, quæ virtus est animi magnitudo, Cerberum in lucē extraxit, sibique perpetuam gloriam comparauit. Quis enim sine opibus facilem esse sibi viam ad perpetuitatem nominis affirmauerit? Illæ sanè nihil aliud putandæ sunt à viris prudentibus, quàm commodiores rationes rerum præclarè gerendarum. nunc de Parcis dicēdum.

De Parcis. CAP. VI.

ET quoniam nihil horum sine Parcarum imperio & volūtate fieri poterat, vt creditum est ab antiquis, tempus iam postulat vt de illis loquamur. Fuerunt autem parcæ sorores tres, ita concordes, vt nulla vnquam illarum dissensio, sicuti cæterorum Deorum audita fuerit. Has Iouis & Themidis fuisse filias scriptū reliquit Hesiodus in Theogonia hoc pacto;

δ' εὔτερον ἠγάγετο λιπαρὴν Θέμιν, ἣ τέκεν Ὥρας,
Εὐνομίην τε, Δίκην τε, καὶ Εἰρήνην τε θαλυῖαν·
αἵ τ' ἔργ' ὠραίουσι καταθνητοῖσι βροτοῖσι·
Μοίρας θ', ἧς πλείστην τιμὴν πόρε μητίετα Ζεὺς,
Κλῶθώ τε, Λάχεσίν τε, καὶ Ἄτροπον, αἵ τε διδοῦσι
θνητοῖς ἀνθρώποισιν ἔχειν ἀγαθόν τε κακόν τε.
Inde Themin duxit Saturnius: hæc parit horas,
Eunomiámque, Dicénque Irenen deinde virentem:
Omnia maturant miseris mortalibus istæ:
Parcas, quis multum mox Iupiter addit honoris,
Clotóque, & Lachesin simul Atropon. Hæ bona cunctis,
Hæ mala dant, nutúque suo res quæque geruntur.

Idem tamen poeta in eodē libello Noctis filias & Parcas & Mortes, siue fata malueris nominare, fuisse scribit, cùm illas inter Noctis filias connumerauit, vt patet ex eo versu:

καὶ Μοίρας καὶ Κῆρας ἐγείνατο νηλεοποίνους:
Et Parcas parit & Mortes mala multa ferentes.

Cui sententiæ accessit etiam Orpheus, qui ita scripsit in hymno in Parcas;

Μοῖραι ἀπειρέσιαι, Νυκτὸς φίλα τέκνα μελαίνης.
Immensæ Parcæ, nigrantis pignora Noctis.

Alii necessitatis, siue (vt aiunt Græci) ἀνάγκης filias esse Parcas crediderunt. Has in spelunca quadam sublimi habitasse scripsit

Ayuntamiento de Madrid

ſſit Orpheus,atque inde ad humana opera,vbi libuerit,euolare ſolitas;

κλῦτέ μοι ὀλχυμβρόου πολυάυμοι, αἵτ' ἐπὶ λίμνης
οὐρανίας, ἵνα λόβολον ὕδωρ νυχίας ὑπὸ θέρμης
ῥήγνυται, ἐν σκιαρῷ λιπαρῷ μυχῷ, ὀλλίθῳ ἀντρῷ
ναίουσαι, πεπόνηθέ βροτῶν ἐπ' ἀπείρονα γᾶραν.

Audite orantem, celebres audite ſorores,
Quæ excelſum colitis ſtagnum, qua murmurat vnda
De Nychia tepida, vmbroſo quæ habitatis in antro
Marmoreo, celeres hominúmque per arua volatis.

Alii putarunt has ex illa confuſa & informi materia cum Pane paſtorum Deo natas fuiſſe, quæ Chaos ab antiquis fuit appellata: ſéque in illam ſpeluncam recepiſſe, vnde quocunque liberet facile conuolarent. creditæ ſunt ipſæ Parcæ eſſe Deorum ſcribæ, atque quidquid euenturum eſſet naſcentibus iam tum hominib. impartiri, vt teſtatur Homerus in lib. n. Odyſſeæ:

ἔνθα δ' ἔπειτα
πείσεται ὅσσα οἱ Αἶσα κατακλῶθές τε βαρεῖαι
γήνοιμόν νήσαντο λίνῳ, ὅ τε μιν τέκε μήτηρ.

ille deinde
Cuncta feret, quæ Fata dabunt, Parcæq; ſeueræ
Naſcenti neuere, parent quando edidit ipſum.

Non defuerunt qui & id munus habere Parcas crediderint, & è nulla neceſſitate natas, ſed maris eſſe filias, ſicut innuit Lycophron in his verſibus:

γυιὰ γὰρ ὀθνεῖοι ἄμνα μοι τριπλῆς
πόντου κατεκλώσαντο δ' ἀναιδῆ ἀλός.

Parcæ ſenis maris ſeueræ filiæ,
Filijs tribus iam deſtinant adulteros.

Has parcas triformes nominauit Aeſchylus in Prometheo: quæ pro Diis ſumma religione colebantur apud Sicyonios, & eodem prope ritu, quo vocatæ Eumenides, vt teſtatur Pauſanias in Corinthiacis. Harum Parcarum nomina varia fuerunt: nam vt ſcribit in Atticis Pauſanias, Venus cœleſtis vna fuit earum quæ Parcæ appellabantur, natu maxima. Idem ſcribit in Eliacis fœminam quãdam apud Eleos ſculptam fuiſſe dentibus & vnguibus aduncis quauis fera immaniorem, quam inſcriptio vnã fuiſſe è Parcis ſignificabat Mortam nomine. Idem rurſus in Achaicis Fortunam omnibus ſororibus Parcis poteſtate præcellere. deinde in Arcadicis, Lucinam ὄλλιον, quaſi Lanificam dixerim, vnam eſſe putauit è Parcis, quæ dicta eſt Pepromene; quæ Saturno multo fuit antiquior: quod etiam ſenſit Lycius Delius antiquiſſimus poëta, qui hymnos cùm in alios Deos, tum in Lucinam compoſuit. Patet ex his, è quibus genitæ ſint Parcæ, & quot, & quod earum eſſet officium, & quæ illarum eſſent nomina; nunc quid

Ayuntamiento de Madrid

occultatum sit sub his, inquiramus.

¶ Existimarunt antiqui, quibus Christianæ sapientiæ semina nondum innotuerant, omnia quæ nascerentur siue animalia, siue essent plantæ, siue ædificia ac ciuitates, non solùm proprium habere Genium à quò perpetuò gubernarentur: sed etiam sub Parcarum atque fati potestate esse sita, ita vt quoties nasceretur aliquid, illi post certum dierum numerum ex ordine fatorum vel ferro, vel igne, vel ægritudine, vel sideratione vel alio mortis genere esset pereundum: quam necessitatem nullà ratione, nullàque hominis prudentia deuitari posse putarunt: atque eandem vim in omnia sese extendere. Hanc vim Latini scriptores Fatum vel Parcam, at Græci μοῖραν vel αἶσαν dixerunt: de cuius fati necessitate ita scripsit AEschylus in Prometheo:

τὸν πεπρωμένον δὲ
χρὴ αἶσαν φέρειν.
Statutum verò
Opus est fatum perferre.

Id ipsum fatum ineuitabile esse dixit ita Euripides in Ione:

ἀδύνατον τὰ δέοντα, κοὐ τολμηρόν.
τὰ γὰρ πεπρωμένα δεῖ' ὑπερβαίνειν ποτ' ἄν.
Hæc sunt serenda, conuenit confidere.
Decreta fato præterire quis queat?

Sed hoc etiam apertiùs enucleauit Homerus in libr. ζ. Iliadis, qui non solùm multum tribuit fatis, sed etiam propriam esse Parcam singulorum credidit, quæ quid euenturum esset singulis cùm nascerentur, statueret.

Μοῖραν δ' οὔ τινά φημι πεφυγμένον ἔμμεναι ἀνδρῶν,
οὔ κακὸν, οὐδ' ἐσθλόν, ἐπὴν τὰ πρῶτα γένηται.
Non potuit Parcam quisquam vitare virorum,
Fortis, vel timidus: cùm visit luminis auras.

Et Apol. in 1. Arg.

Μοῖραν δὲ πάμπαν οὐ τὸν ἔμις οὔποτ' ἀλύξαι
θνητοῖσιν πάλιν γὰρ ἐπεὶ μόρα πέπταται ἔρκος.
Impleuit Parcam: mortalis vincere nullus
Quam potuit: circumuolitat septa omnia præpes.

Arbitratus est Herodotus fatum non hominibus solùm, sed etiam Diis ipsis dominari: qui ita scripsit in Clio: πλὴν πεπρωμένου μοίρην οὐδὲ ὦν τὰ ἐστὶ ἀποφυγεῖν οὐδὲ θεός. ipsum autem fatum deuitare nec Deus quidem vllo pacto potest. Quid aliud tres Parcæ, quàm tria tempora, instans, elapsum, & venturum scilicet, existimatæ sunt? nam vt est in libr. de Mundo, siue Aristotelis sit, siue alius cuiuspiam: ῥεῖς αἱ Μοῖραι κατὰ τοὺς χρόνος μεμερισμέναι. νῆμα ἄλλοκλωστον τὸ μὲν ἐξειργασμένον, τὸ δὲ μέλλον, τὸ δὲ παρὸν ῥεφόμενον. τὰ μὲν τὰ δὲ κατ' αὐτὸ γεγονὸς μία ἀεὶ Μοῖρα ἀπ' τρόπος, ἐπεὶ τὰ παρελθόντα πάντα ἄπρακτα· κατὰ τὰ δὲ τὸ μέλλον ἀόριστος εἰς πάντα δ' ἢ κατὰ φύσιν μένει λῆξις.

κατὰ

Ayuntamiento de Madrid

κ) δὲ τὸ ἐνεστὼς Κλωθὼ, συμπεραίνουσά τε καὶ κλώθουσα τὰ οἰκεῖα. *Tres sunt Parcæ iuxta tria tempora diuisæ, quarum alia res transactas, alia venturas, alia præsentes significat. Nam vna Parcarum Atropos nomine res præteritas spectat, quia quæ præterierunt, nulla ratione possunt conuerti aut reuocari. Alia quæ futuri curam sortita est, Lachesis dicitur, quoniam qui rerum naturalium est euentus, stabilis est. At Clotho præsentia perficit, illaque absoluit quæ sui sunt muneris.* Dictæ sunt Parcæ stamina de colo nascentibus detrahere, quibus vniuersa vitę fortuna contineretur: quia pro primo aeris temperamento, quem nascentes infantes imbiberunt, crediti sunt à philosophis & mores, & fortunam, & actiones, & vim etiam vitalem habere & haurire: quarum omnium rerum euentum ac finem Fatum siue Parcam appellarunt. illud ita esse testatus est Iuuenalis Satyra septima in his:

distat enim, quæ
Sidera te excipiant modo primos incipientem
Edere vagitus, & adhuc à matre rubentem.

Illud sanè non negauerim plurimum posse in nobis aeris vim, quo nascentes primùm imbuimur, tum ad vires corporis, ad temperamentum & ad fortunæ benignitatem, quam imprimit in nobis occulta vis siderum, tum etiam ad morum bonitatem, & animi magnitudinem: quod etiam expressimus ita in nostro libello de Venationibus:

Scilicet & multum refert ad corpora, vires,
Et mores genitale solum quæ sidera spectent.

Nullam tamen vim astrorum esse putamus tantam, quę vim inferre vel nolentibus nobis possit, vel rationis consiliique potentiam opprimere: si quidem corpus animi habenis, at non contrà, corporis animus paret & obtemperat. Neque me tamen præterit, quidquid ex anteactis rebus accidat, illud fatum à vulgo sapientum vocari solitum, quod alii Fortunam vocarunt, cùm minimè viderent omnia diuino quodam ordine gubernari, ac nihil frustra accidere: neque è nullis antecedentibus principiis.

¶ At nunc, quid ad morum probitatē sub his occultari senserint antiqui, ex his discutiamus. Cùm Parcas Iouis & Themidis, quę iustitia est, filias esse dicerent: illud significare voluerunt, quidquid vnicuique eueniret, illud & iure, & pro meritis, rerumque gestarum dignitate contingere, & altissimi Dei consilio. Qui verò minus erant perspicaces, & in his magis cæcutiebant, illi non pro meritis singulorum, sed ex inordinato fortunæ cursu mala & bona hominibus euenire putarunt: quare ex illa prima confusa materia Parcas euocatas dixerunt. Qui ex inscitia hominum mala contingere putarunt, ii Noctis filias Parcas appellarunt. illi verò etiam qui obtusiore adhuc fuerunt ingenio, neque diuina prouidētia res humanas gubernari, neque quidquam

Ayuntamiento de Madrid

diuino consilio regi putarunt, sed solam suppliciorum acerbitatem considerantes, minimè perpendentes scelerum grauitatem, quia omnes maris filii crudeles & inordinati fuerunt, Parcas maris esse filias sunt arbitrati. Diuinus pręterea Plato Parcas Necessitatis filias nominauit in duodecimo dialogo de Rep. quoniam supplicia, quæ pro rebus gestis hominibus debentur, necessariò subeunda sunt, neque quispiam vir malus Dei vindictam iustam denique effugere potest. Hæ dictæ sunt in spelunca quadam obscura habitare solitæ, quoniam occultà sunt Dei iudicia, neque statim ad sceleratos homines conuolant supplicia; verùm vbi opportunum tempus vindictæ Dei accesserit, nulla neque arx munitissima, neque legio peditum, aut cataphractorum equitum præsidia possunt ab homine nefario Dei vindictam depellere, vel retardere. Atque hæc dicta sint de Parcis, pro quarum arbitrio animæ ad inferos accedere putabantur: nunc de iudicibus inferorum dicamus.

De Minoe. CAP. VII.

SED quoniam vulgus imperitorum non facilè intelligebat omnes animi nostri recessus, omnésque cogitationes Deo esse conspicuas, quare vel præmia vel supplicia singulis pro meritis tribuerétur: idcirco necesse fuit crassa quadā & populari ratione hominibus id fieri aliquo pacto persuadere: quare iudices & tortores animarum post mortem apud inferos constituti sunt, qui singulos confiteri sua scelera cogerent, vt singulis deinde vel præmia vel supplicia pro seuerorum iudicum sententia darentur. Inter hos iudices præcipuum locum obtinuit Minos Rex Cretæ Iouis filius; de quo ita scripsit Homerus in lib. λ. Odyss.

ἔνθ' ἤτοι Μίνωα ἰδον Διὸς ἀγλαὸν υἱόν
χρύσεον σκῆπτρον κεκοτηότα, θεσπιδόντα νεκύεσσιν
ἥμενον· οἱ δέ μιν ἀμφὶ δίκας εἴροντο ἄνακτα
ἥμενοι ἑστάοτες τε κατ' εὐρυπυλὲς Ἄϊδος δῶ.
Hic vidi Minoa Iouis de semine natum.
Iura sedens vmbris dabat hic sceptrumq; tenebat.
Quem Regem stantes quem Regem iura sedentes,
Poscebant, aulam diti quæ turba frequentat.

Natus est autem Minos ex Europæ, quam alii Phœnicis, alii Agenoris filiam crediderunt, & ex Iouis cōcubitu, quæ Sarpedonem etiam & Rhadamanthum peperit, vt ait Isacius. Hic cùm furtiuo partu natus esse crederetur, post Iouis Asterii obitum impediebatur à Cretensibus quo minus in paternum imperium succederet. Quare cùm persuadere Cretensibus niteretur se diuinitus regnum esse suscepturum, Neptuno se taurum immolaturum vouit, si sibi faustum signum ostenderet. Cùm taurus

insignis

Ayuntamiento de Madrid

insignis repēte è mari apparuisset, regnum illi à Cretensibus delatum est, vt scripsit Zezes in historia 19. primæ chiliadis. Reliqua quę ad labyrinthū, Dædalumque pertinēt, in Dædalo explicabimus. Fuerunt qui dixerint Minoem fuisse insulæ hospitem Cretæ, alii putarunt fuisse indigenam, at non Iouis filium. Verùm difficillimum huiusce rei veritatem inuenire existimo, tum ob varias scriptorum sententias, tum etiam ob temporum interuallum. Ephorus autem Minoem Rhadamanthyos cuiuspiam antiquissimi, & propter iustitiam ac æquitatem celeberrimi viri imitatorem fuisse scribit, qui postea propter iustitiam Iouis filius fuit existimatus. Homerus in Odyssea non Iouis filium postea, sed ὀαριστὴν tantùm, discipulum scilicet Minoem nuncupauit, quem per annos nouem scribit regnasse in Creta, vt patet in his:

Κρήτη τὶς γαῖ ἐστὶ μέσῳ ἐνὶ οἴνοπι πόντῳ,
καλὴ καὶ πίειρα, περιῤῥύτος. ἐν δ' ἄνθρωποι
πολλοὶ ἀπειρέσιοι, καὶ ἐννήκοντα πόληες.
ἄλλη δ' ἄλλων γλῶσσα μεμιγμένη. ἐν μὲν Ἀχαιοὶ,
ἐν δ' Ἐτεόκρητες μεγαλήτορες, ἐν δὲ Κύδωνες,
Δωριέες τε τριχάϊκες, δῖοί τε Πελασγοί.
τοῖσι δ' ἐνὶ Κνωσσὸς μεγάλη πόλις ἔνθα τε Μίνως
ἐννέωρος βασίλευσε Διὸς μεγάλου ὀαριστής.

Creta mari medio iacet insula: fertilis illa est,
Et multis habitata viris. hanc vndique fluctus
Pulsant. sunt vrbes hic nonaginta: nec vnus
Est sermo, è cunctis sed mystus. sunt ibi Achiui,
Magnanimi & veri Cretes, pariterq; Cydones.
Martigenæ Dores, gens & diuina Pelasgi.
Has inter Gnosus præclara vrbs, ipseq; Minos
Discipulus Iouis hic nonum regnauit in annum.

Quamuis Eusebius & alii scriptores, non parum inter se de numero annorum, quos Minos in Creta regnauit, dissentiunt. Vsus est (vt aiunt) Minos Rhadamanthi opera viri quidem boni, sed qui tamen regias artes non prorsus fuerat edoctus, quem Minos in vrbe habuit legum custodem, cùm extra vrbem Talais opera vteretur, qui vocatus fuit Aereus, quia tabulas æreas per vicos circumferret. Fama est longè lateque Minoem mari imperasse, atque propter Androgei mortem bello Atheniensib. illato illos tributarios fecisse, vt in Theseo scriptum est à Plutarcho, & nos suo loco declarabimus. Habuit Minos Androgeum, Glaucum Deucalionémque filios, & Phædram & Ariadnam. memoriæ prodidit Zezes 19. primæ chiliadis Minoem à filiabus Cocali per dolum fuisse ita necatum: cùm fugientem Dędalum insequens venisset in Siciliam, à Cocalo perbenignè hospitio accipitur, tum ab eius filiabus, bulliente aqua arte Dædali è laqueari

Ayuntamiento de Madrid

summoque fastigio domus repentè demissa, in balneum perfusus enecatur. fuit eius filius etiam ex Acacallide Oaxus, qui nomen dedit vrbi Cretensi. Verùm siue Iouis & Europæ fuit filius, siue ob suas virtutes Iouis filius dici meruit, iudex apud inferos fuit creditus, vt scripsit Plato his in Gorgia: Ἐγὼ μὲν οὖν ταῦτα ἐγνωκὼς πρότερος ἢ ἡμεῖς, ἐποιησάμην δικαστὰς υἱεῖς ἐμαυτοῦ, δύω μὲν ἐκ τῆς Ἀσίας, Μίνω τε καὶ Ῥαδάμανθυν· ἕνα δὲ ἐκ τῆς Εὐρώπης, Αἰακόν. *Ego sanè vel vobis prior cùm hæc ipsa cognouerim, filios meos iudices institui, duos quidem ex Asia, Minoem ac Rhadamanthum: vnum ex Europa, Æacum.* Atque ne omnia hîc ascribam, eorum quæ sequuntur hæc est sententia: hi ergo postquam mortui homines eò accesserint, iudicabunt in prato, & in triuio ex quo geminę procedant viæ, altera ad Tartarum, altera ad insulas beatorum. Asiaticos Rhadamanthus; eos verò qui ex Europa accedent, Aeacus iudicabit. Minoi illud erit muneris, vt si quid fuerit ambiguum diiudicet, vt quàm iustissimum fiat iudicium, ac legitimè in posterũ animæ demittantur. Hæc sunt illa quæ traduntur de Minoe inferorum iudice ab antiquis, quæ spectant ad id, de quo agitur, negotium. Nunc de reliquis iudicibus transigamus.

De Rhadamantho. CAP. VIII.

RHADAMANTHVM etiam Iouis Asterii & Europæ filium ob singularem prudentiam & æquitatem animarum fuisse iudicem antiqui scriptores tradiderunt. Hunc aiunt omnium hominum suæ ætatis fuisse temperantissimum, cuius temperantiam admiratus Theognis, hæc de illo cecinit:

οὐδ' εἰ σωφροσύνην μὲν ἔχοις Ῥαδαμάνθυος αὐτοῦ,
πλείονα δ' εἰδείης Αἰολίδου Σισύφου.

Quorum carminum sententia hæc est:

Non tibi si ipsius temperantia sit Rhadamanthi,
Pluraq; cognoscas Æolide Sisypho.

Fuerunt enim, vt constat, legum latores Cretensium antiquissimi, viri optimi ac iustissimi, inter quos hi dicuntur excelluisse. Erat Rhadamanthus præfectus inquirendis criminibus præcipuè quæ quis in vita commisisset, vt testatur Virgilius libro sexto:

Gnosius hæc Rhadamanthus habet durissima regna:
Castigatq;, auditq; dolos, subigitq; fateri
Quæ quis apud superos furto lætatus inani,
Distulit in seram commissa piacula mortem.

Hic & Aeacus virgam tenere solebant dum iudicarent, vt scripsit Plato in Gorgia. Memoriæ prodidit Cicero lib. primo Tusculanarũ Disputationũ, quod dixit & Plato in Socratis Apologia, nõ

Ayuntamiento de Madrid

eos solos fuisse iudices apud inferos, sed etiam Triptolemum iis fuisse additum. Sic enim scribit Cicero: Id multo iam beatius est, te, cùm ab iis qui se iudicum numero haberi volunt, euaseris, ad eos venire, qui verè iudices appellentur, Minoem, Rhadamanthum, AEacum, Triptolemum; conueniréque eos qui iustè & cum fide vixerint. Rhadamanthum tamen exulem è patria profugisse scribit Isacius, quia fratrem suum interfecisset: ita enim inquit: μετὰ δὲ θάνατον Ἀμφιτρύωνος Ῥαδάμανθυς ἀνελὼν ἔδοξεν ἀδελφὸν, φυγὼν ἐκ Κρήτης, καὶ ἐν Ὠγαλίᾳ τῇ Βοιωτίας ἐλθὼν, γαμεῖ τὴν Ἀλκμήνην. *Post Amphitryonis mortem profugit Rhadamanthus, quia fratrem occidisset, è Creta: atque in Ocaleam Bœotiæ ciuitatem profectus, Alcmenan duxit vxorem.* Illud est proprium virtutis, vt viri boni patriam vbique inueniant: neque vllus est locus honorificus, quin pateat virtuti: quare qui se in aliquem locum, vt propriam patriam includendum putat; aut qui, nisi vbi natus est, se viuere non posse arbitratur, is omnino vel animi vel consilii est inops: cùm solis plantis natura propriam patriam tradiderit, vbi illas affixit. Nunc de AEaco dicamus.

De AEaco. CAP. IX.

AEACVS & ipse mortuorum iudex, ex AEgina Asopi filia & Ioue natus esse dicitur, quam in ignem conuersus compressit, vt innuit Ouidius in lib. sexto maioris sui operis, in his:

Aureus vt Danaen, Asopida luserit ignis.

Compressit enim illam in insula AEgina, quæ ita ab ipsa vocata est. Fama est AEginæ colonos aliquando vniuersos morbo fuisse absumptos, ita vt solus AEacus fuerit superstes: qui cùm (vt aiunt) grauiter ferret insulæ solitudinem, Iouem precatus est, vt pote Iouis filius, vt aliquo pacto homines repararet, cùm ita inquiat apud Ouid. lib. 7.

Iupiter ô, dixi, si te non falsa loquuntur
AEginæ amplexus quondam sub Asopidos esse:
Nec te magno pater nostri pudet esse parentem:
Aut mihi redde meos, aut me quoque conde sepulchro.

Iupiter illius precibus commotus formicas, quæ in annosa quercu & vacua vagabantur, in homines mutauit, vt testatur idem poeta, & Hesiod. in Theogonia, qui inquit:

μοῦνος ἐὼν ἤχαλλε πατὴρ ἀνδρῶν τε θεῶν τε.
ὅσσοι ἔσαν μύρμηκες ἐπηετανοὶ τε νέοιτο,
τὰς ἀνδρας ποίησε βαθυζώνους τε γυναῖκας.
οἱ δ' ἤ τοι πρῶτα ζόδξαν νέας ἀμφιελίσσας.
Solus tristis erat hominum sator atque Deorum:
Insula quas habuit formicas, protinus omnes
Has homines fecit, vt mas est, aut fœmina in illis.

Ayuntamiento de Madrid

Hi salsas primùm sulcarunt puppibus undas.

Hi vocati fuerunt Myrmidones, quia Græci myrmicas formicas vocent. Cæterum tantæ fuit autoritatis & existimationis AEacus, vt cùm diuturna siccitate vniuersa Græcia laboraret, responsum sit à Pythia iis qui Delphos ea de causa legati accesserant, placandum esse Iouem: quod facilè impetrari posset, si deprecatore Aeaco vterentur: qua re impetrata Ioui Panellenio templum fuit erectum, vt diximus. Huic tres filii fuisse dicuntur è duabus mulieribus; Phocus è filia Nerei Psammathe, Telamon & Peleus ex Endaide filia Chironis, quam vxorem duxit vt testatur Isacius.

¶ Nunc quid significent hi iudices perquiramus. Vbi Parcæ alicuius stamina expleuerint, ac mortis instat dies, tunc animus morituri hominis, vti dicebam, id futurum præsagiens, vniuersam vitæ suæ rationem examinat: atque ad præsentiam & iudicium conscientię vt ita dixerim, omnia antiqua peccata reuocat. Nam cùm animæ nostræ partim rationem dominari dicant sapientes, partim rationi illam minimè obtemperare, rursus expers rationis pars in iracundiam propensa est, pars alia appetentia ducitur. Hi iudices igitur primi, si quid per iracundiam, aut per huiusmodi animi affectus perpetratum sit, aut si per appetentiam illegitimè, diiudicant. His accedit ratio ipsa pro Minoe, quæ rursus si quid à priorib. iudicibus non sit discussum, aut si quid sit ambiguum, examinat. Quare si quis se grauissima scelera aduersus sanctam Dei religionem, vel aduersus patriæ incolumitatem, vel aduersus eos quibus plurimum pro acceptis beneficiis debebat, commisisse inuenerit per iram, aut per auaritiam, aut alicuius libidinis explendæ causa, aut propter ambitionem, ille grauissimis animi cogitationibus ante extremum vitæ diem necessario discruciatur, suóque vel ipsius iudicio iam grauissimis suppliciis putatur dignus. Sin contrà leuissima sint peccata quæ commiserit; tristatur quidem animus, quia Dei voluntatem offenderit, at cùm diuinæ clementiæ venit in mentem, statim illi spes veniæ suboritur. Qui verò piè sanctéq; se vixisse inuenerit per vniuersum vitæ suæ cursum, maior hunc lætitia capit, quàm vllo orationis genere explicari possit. Quid enim tam iucundum, quid tam optabile, aut tam gloriosum cuiquam esse potest, quod tam pręclarum viaticum ante summi Dei tribunal, quàm conscientia ab omnibus sceleribus libera? aut quæ diuitiæ, quæ nobilitas, qui honores cum animi nullius turpitudinis sibi conscii felicitate, vel etiam præclarorum facinorum memoris, comparari potest? illi mœrores qui è conscientia multorum scelerum exurgunt, illi inquam sunt tartara, illi Phlegethontes, illi Styges, ill Acherontes. At lætitia quæ ex integritatis & innocentiæ memoria oritur, illi sunt campi Elysii, illæ beatorum insulæ, illa summa felicitas animarum, quam viris bonis antiqui sapientes

Ayuntamiento de Madrid

pientes proponebant. Hæc enim omnia futuram Dei vel vindictam, vel remunerationem præsagiunt: hæc illa sunt omnia quæ sapientes antiqui de inferis ad coercendam ab omni turpitudine multitudinem excogitarunt. Illa grauitas suppliciorum in sacris libris, quæ sceleratis proponuntur; aut præmiorum magnitudo, quæ viris bonis: iam non amplius fabulosè, sed verè à summi Dei filio Christo est proposita, atque eadem nulla vi humana est explicabilis. Dicuntur ab antiquis inferorum iudices fuisse Iouis filii, quòd anima nostra, in qua sunt illæ prædictæ iudicandi facultates, diuina est, & ab anima mundi (vt voluerunt antiqui) tanquam aliqua eius portio, in hæc corpora profecta. At enim quid est hæc anima mundi, nisi Deus omnipotens, qui omnia curat, omnia gubernat, omnia quę veniunt in generationem dispertit ac distribuit? Quòd fabulati sunt AEaci precibus formicas in homines fuisse conuersas, quid per hanc fabulam significarent antiqui, explicauit Theagenes in rebus quas scripsit AEginetarum, lib. 3. quòd AEginetę perrari erant aliquando in insula, quia frequentibus piratarum, aliarúmque nationum incursionibus infestarentur: qui cùm minimè scirent resistere, in speluncis tanquam formicæ delitescebant. AEacus autem naues ædificare illos docuit, populósque ad rei militaris exercitationem euocauit: quare timore deiecto, externísque viribus paulatim resistere docti, è speluncis in apertum prodierunt: inde è formicis in homines dicuntur fuisse conuersi, vt scripsit Zezes historia 133. septimæ Chiliadis. At Strabo lib. 8. fabulæ locum datum fuisse inquit, quia formicarum more terram fodientes vt agriculturæ locum haberēt, ad petras transferrent: fossásque incolerent, ne in ædificia sumptus facerent. alii dicunt eos priùs formicarum more ex illis fructibus qui sponte nascerentur, in speluncas congestis victitasse, ignaros prorsus agriculturæ aut nauigationis & omnis politioris victus, quæ omnia per AEacum edocti dicuntur è formicis in homines fuisse conuersi. Hoc ipso vsi sunt Græci deprecatore: quia virorum bonorum & iustorum & temperātium preces possunt vel vniuersis ciuitatibus à Deo veniam & calamitatum finem impetrare. atque de iudicibus inferorum satis dictum est; nunc de Eumenidibus dicatur.

De Eumenidibus. CAP. X.

AT enim quia poterat nonnullos ea fallere opinio, quòd possent descendentes ad inferos sua crimina occultare; cùm & pauci homines multis peccatis testes adhibeantur, & siqui fuerint testes, illos non eodem tēpore esse perituros, cùm prius mortui iudicentur, quàm testes accesserint: necesse fuit persuadere multitudini imperitorum, quibus impressi iam erant in animo hi

Ayuntamiento de Madrid

iudices, & tortores esse, & suppliciorum ministros his iudicibus assistere, qui mirificis modis, variisque suppliciis reos confiteri quid turpe in vita egissent, cogerent. Additę sunt igitur illæ quas variis de causis modò Furias, modò Erinnyas, modò Eumenides nominarunt: quæ Iouis cœlestis & inferni mandata afficiendis meritis calamitatibus hominibus exequerentur, & quæ ministræ essent prædictorum iudicum in excutiendis cuiusque sceleribus. Dictæ sunt autem Furiæ à furore, quo sontes homines ob conscientiam scelerum exagitantur: Erinnyes ab ἐρινύω, quod indiguari ac magnopere commoueri significat: Seueræ à quibusdam ob acerbitatem. Eumenides dictæ sunt ab Oreste, quia Palladis consilio illas Argos profectus placasset, à beneuolentia & mansuetudine, cùm prius ab indignatione Erinnyes dicerentur: vt scripsit Sophocles in OEdipode in Colono:

ἁς σφας καλοῦμ' εὐμενίδας ἐξ εὐνοίας.
σέβειν δέχεσθαι τ' ἐπέτην σωτήριον.
Ipsas vocamus Eumenidas, pectore
Quod supplicem seruauerint amabili.

Eumenidas fuisse Noctis filias testatur Lycophron in Cassandra his versibus:

ἥμος ξυναίμας παῖδες αἱ Νυκτὸς κόραι
στρὸς αὐτοφόνιλω φρενὸν ἄπλιστον μόθον.
Fratres vbi patris puellæ filiæ
Noctis, parauerunt graues in mutuas
Cædes.

Et AEschylus in Eumenid.

ἡμεῖς γὰρ ἐσμὲν Νυκτὸς αἰαῖς τέκνα.
Nos filiæ Noctis sumus grauissimæ.

Alii noctis & Acherontis filias fuisse Eumenides crediderunt. At Orpheus in hymno quem scripsit in Eumenides, illas Plutonis siue Iouis terrestris & Proserpinæ filias dixit in his:

Κλῦτέ μου Εὐμενίδες μεγαλόνυμοι εὔφρονι βουλῇ.
ἀγναὶ θυγατέρες μεγάλου Διὸς χθονίοιο
Φερσεφόνης τ' ἀγαθῆς κούρης καὶ Πλουτοκράτοιο.
Audite Eumenides me orantem mente benigna,
Terrestris Iouis, & casta, & dignissima proles
Infernæ Iunonis.

Hesiodus in eo libro quem scripsit de Origine Deorum, è terra & Saturni sanguine natas esse Erinnyes putauit, cùm Iupiter patris pudenda abscidit, ac guttæ sanguinis in terram cecidissent, vt est in his:

ὅσσα γὰρ ἐκ μελέων ἀπεκαίετο αἵματος ἔσται,
πόσσας δέξατο γαῖα. τόσσας τέκε φοινικόεσσας
γείνατ' Ἐρινύας τε κρατερὰς, μεγάλας τε Γίγαντας.
Tum quæ fluxerunt atro de sanguine guttæ,

Terra

Terra bibit cunctas: mox & labentibus annis
Edit Erinnyas hæc tristes, magnósque Gigantes.

Epimenides poeta Cretensis scriptum reliquit illas Euonymes & Saturni filias fuisse, vt patet ex his versibus:

γήματο δ' Εὐονύμην θαλερὰν Κρόνος ἀγκυλομῆτις·
ἐκ τοῦ καλλίκομος γένετο χρυσῆ Ἀφροδίτη,
Μοῖραί τ' ἀθάνατοι, καὶ Ἐριννύες αἰολόωροι.

Euonymen teneram Saturnus duxit, & illi
Nascitur alma Venus primùm. Parcæ inde decoræ,
AEternaq; simul nascuntur Erinnyes atræ.

At Sophocles in OEdipode in Colono, Terrę & tenebrarum filias illas esse scribit in his:

αἱ γὰρ ἔμβολοι
θεαί σφ' ἔχουσι γῆς τε καὶ σκότου κόραι.

nam terribiles
Terræ & tenebrarum tenent natæ Deæ.

Has ait Hesiodus in libello de Diebus esse Rixæ filias, vindicésq; peierantium, in quos iussu Plutonis animaduertunt, & die quinto Lunæ natas esse:

ἐν πέμπτῃ γάρ φασιν Ἐριννύας ἀμφιπολεύειν,
ὅρκον τιννυμένας, τὰς Ἔρις τέκε πῆμ' ἐπιόρκοις.

Inde die quinto Eumenides versantur, & errant
Vltrices, quas Rixa parit pœnam periuris.

Et Virgilius in primo Georg.

quintam fuge: pallidus Orcus,
Eumenidésque satæ.

Atque id quidē ex Pythagoricorum sententia, qui numerum illum in diebus lunaribus iustitiæ & æquitatis diem esse tradiderunt. Nam & exuperans adimit, & quod deficit, restituit æquitas, quorum vtrunque est iudicis munus. Istud ipsum efficit dies quinta, quæ prima addit deficienti, cùm altera quinta labentis & occidentis mensis adimat, quod est exuperans. Dicebantur Eumenides pro capillis angues contortos habere in morem cincinnorum, vt innuit Horatius in secundo Carminum:

& intorti capillis
Eumenidum recreantur angues.

Sic & Catullus in Argonaut.

Quare facta virûm mulctantes vindice pœna
Eumenides, quibus anguineo redimita capillo
Frons expirantis præportat pectoris iras.

Et in primo Elegiarum Tibull.

Tisiphonéque impexa feros pro crinibus angues
Sæuit: & huc illuc impia turba fugit.

Fabulati sunt antiqui neq; has quidem seuerissimas Deas Cupidinis vim potuisse deuitare, quando scriptum reliquit Mænan-

Ayuntamiento de Madrid

der in rebus fabulosis Tisiphonem in amorem cuiusdam pueri formosi Cytheronis nomine incidisse, cuius desiderium cum ferre non posset, verba de congressu ad illum perferenda curauit. at is formidandum aspectum veritus, neque responso quidem dignam fecit, quo illa vnum è suis draconibus è capillis conuulsum in eum coniecit, quem serpens intra nodos constringens interemit, vbi Deorum misericordia mons ab illo dictus fuit, qui priùs Asterius dicebatur. Sophocles præterea in Electra sic Erinnym ęripedem nominauit:

ἀδεινοῖς
κρυπτομένα λόχοις χαλκόπους ἐριννύς.
In grauibus
Insidiis Erinnys æripes latens.

Licet autem ex libro τ. Iliadis cognoscere has Furias tanquã aues aeriuagas à poetis fuisse vocatas, quia volantes ad iussa sceleratorum supplicia conuolarent:

ἀλλὰ Ζεὺς, καὶ Μοῖρα, καὶ ἠεροφοῖτις Ἐριννύς.
Iupiter, & Parcæ, quæq; aera transit Erinnys.

Has in vestibulo inferorum habitare dixerunt poetæ, de quibus Virgilius cecinit libro sexto:

Vestibulum ante ipsum, primisque in faucibus Orci,
Luctus, & vltrices posuere cubilia curæ;
Pallentésque habitant morbi, tristísque senectus,
Et metus, & malesuada fames, & turpis egestas;
Terribiles visu formæ, lethúmque, labórque.
Tum consanguineus lethi sopor, & mala mentis
Gaudia; mortiferúmque aduerso in limine bellum,
Ferreíque Eumenidum thalami.

Qui idem tamen postea in duodecimo illas & ad solium Iouis assistere scribit, & eius nutum obseruare si quando mortalibus calamitates velit immittere.

Dicuntur geminæ pestes cognomine Diræ,
Quas & Tartaream Nox intempesta Megæram
Vno eodémque tulit partu, paribúsque reuinxit
Serpentum spiris, ventosásque addidit alas.
Hæ Iouis ad solium, sæuíque in limine Regis
Apparent, acuúntque metum mortalibus ægris.

Harum nomina, & locum vbi habitabant apud inferos, atque adeo officium declarauit Orpheus in hymno quem scripsit in Eumenides:

κλῦτε θεαὶ πάντιμοι, ἐρίβρομοι, εὐράστειραι,
Τισιφόνη τε καὶ Ἀλληκτὼ, καὶ δῖα Μέγαιρα·
νυκτέριαι, Μύχιαι. ὑπὸ κεύθεσιν οἰκί' ἔχουσαι
ἄστρῳ ἐν ἠερόεντι, παρὰ Στυγὸς ἱερὸν ὕδωρ·
οὐχ ὁσίαις βουλαῖσι βροτῶν πεποτημέναι αἰεί.

Horrisonæ

Horrisonæ hæc audite Deæ, veneranda propago,
Tisiphone, & simul Allecto, & diuina Megæra:
Nocturnæ, arcanæ, umbroso quæ habitatis in antro
Sacratas fluuij Stygij nigrantis ad undas:
Consilia at non recta virúmque volatis acerba.

Ac deinde:

ἀλλ' ἄμ' θνητῶν πάντων ἐπ' ἀστόρρωτα φῦλα
ὄμμα δίκης ἐφορᾶτε, δικαιοπόλοι ἀμὰν ἐοῦσαι,
Iustitiæ quæ oculos gentes torquetis ad omnes,
Iustitiæ aſtectæ ſemper, rectique miniſtræ.

Cùm grauiſſimæ ſcelerum vltrices haberentur Eumenides, magna fuit earum reuerentia apud omnes gentes: atque ita vt illarum nomina nemo propè auderet proferre. quare hæc inquit Electra apud Euripidem in Oreſte:

ὀνομάζειν δ' αἰδοῦμαι θεὰς
Ἐυμενίδας, αἳ τὸν δ' ἐξαμιλλῶν τυ φόβῳ.
nominare haud audeo
Eumenides, quæ iſtum pauore territant.

Oreſtes idcirco cùm ſuas calamitates quas paſſus fuerat ob matris cædem, Iphigeniæ in Tauris enarraret, vbi in mentionem Eumenidum incidiſſet, illas ἀνωνύμους θεὰς appellauit, hoc eſt Deas, quas nominare non liceret; quia propter ſeueritatẽ nemo illas nominare auderet. ita, e. ſcribit Euripides in illa tragœdia:

ἔνθεν μοι πόδ' ὦ
εἰς τὰς Ἀθήνας δ' ἡγ' ἔπεμψε Λοξίας
δίκλω παρασχεῖν ταῖς ἀνωνύμοις θεαῖς.
hinc me pedem
Apollo ferre iuſſit Atticum in ſolum,
Anonymis inſta & Deabus ſoluere.

Tantus verò fuit earum timor, vt cùm cæcus Oedipus in Atticam ductus fuiſſet, Dearúmque Erinnyum nemus intraſſet, neſcius cui Deorum dicatum eſſet, aut quæ foret eius loci religio, magnus Atticorum colonorum concurſus fuerit ad ipſum Oedipum, qui mirabantur illum eò auſum eſſe ingredi, cùm ipſi neque aſpicere quidem lucum prætereuntes auderent, vt eſt in Oedipode Colono apud Sophoclem:

πλανάτας τις ὁ πρόσβυς, οὐ
δ' ἐγχώριος. προσέβα γὰρ οὐ
κᾶν ποτ' ἁγιβὲς ἄλσος ἐς
τᾶνδ' ἀμαμακέτων κορᾶν,
ἃς τρέμομεν λόγῳ,
καὶ παραμιβόμεθ' ἀδέρκτως.
Erro nam quiſpiam ſenex at non
Indigena; non adiiſſet ii vnquam
Lucum glabrum Erinnyum grauium,

Ayuntamiento de Madrid

Quas tremimus vel dicere,
Nec intuentes transimus.

Neque id sanè iniuria. cùm tantopere essent graues ac implacidæ, vt si quis spectandi causa vel cæde vel aliquo incesti aut impietatis genere pollutus in Eumenidum templum illud intrasset, quod illis Orestes in Cerynea Achaiæ oppido dicarat, continuò fieret mente captus, dirisque terroribus exagitaretur, vt ait Pausanias in Achaicis. Illas arbitrati sunt antiqui vestibus atris fuisse indutas, vt ait Isacius, ac nigras vestes Erinnyum vestes appellarunt, quas ἐ'ρεμνύων ἐ'σθῆτας vocauit Lycophron. Colebantur eximia religione Erynnies in Telphusia ciuitate Arcadiæ, vt ait Isacius, quibus ouis nigra prægnans mactabatur, totáque comburebatur in Carmia Peloponnesi, vt ait Sophoclis enarrator. fiebant verò illa sacra tacitè, & quietis tempore, neque quisquam è nobilibus his sacrificiis interesse iure religionis poterat, vt scriptum reliquit Polemo. Tum illi sacerdotes qui hęc sacrificia faciebant, Hesychidę nominabantur. Hinc & aries sacer Hero taciturno ante solennia immolabatur, quem boni ominis gratia appellabant, cuius sacellum fuit apud Cydonios extra nouem portas. Quòd verò in illis sacrificiis mulso pro libamentis meliceris etiam vterentur, testatur Callimachus in his carminibus:

νηφάλιον τῆσιν ἀεὶ μελιηδέας ὄπας
λείβεται καίνὴ ἔλαχον Ἡ'συχίδαις.
Mellitos succos semper ieiuna Sacerdos
Vrere perpetuis assolet Hesychidis.

Vtebantur floribus pręterea Sicyonii pro corollis, quo ritu etiã Parcis sacrificare solenne fuit, vt ait Menander in secundo libro mysteriorum, & Pausanias in rebus Corinthiacis. Magnus erat omnino labor has inuocare, magnáque opus erat veneficis mulieribus sacrificiorum multitudine, quę illas ad se allicerent, (nam & hę plurimum conferre ad veneficam facultatem putabantur) quod patet ex his carminibus Orphei in Argonauticis, vbi Medea sacrificat pro Iasonis incolumitate, veneficiisque conatur draconem sopire. Non enim illa sacrificia quęuis ligna admittebant, ex quibus ignis fieret, sed cedrum tantùm, & alnum, & iuniperum, & rhamnum: è quibus pyra fiebat ante foueã quandam triplici ordine excauatam, tunc victimarum illis sacrificiis conuenientium sanguis in foueam effundebatur: ac corporum membra super pyra vrebantur, cum quibus multę res, multáque herbarum genera miscebantur cum precibus, quorum magna pars continetur in his versibus:

σκύμνους παμμέλαναις σκυλάκων τριστὰς ἱερεύσας,
αἵματι δ' αὐ χάλκεον θεὸν ἐδ' σπρέψιον ἐμῆξα,
σκῦλκόν τε σχίστην, ἐπί τε φύλλον ἀφδ'ς.

ἄγχι-

Ayuntamiento de Madrid

ἄγχι πόλιν τ' ἐρυθρὸν, ἠδὲ χάλκιμον, αὖτ' ἄρ' ἔπειτα
νηδύας ἐμπλήσας σκυλάκων φιτροῖσιν ἔθηκα
ὕδατι, ἐξ δὴ αὖμις χολάδας χεύμῳ τοῦ βόθρου,
ὄρφνινά θ' ἑστάλμος φάρη, καὶ ἀπεχθέα χαλκὸν
κρόκῳ, ἐλισσάμην· ἀμφὶ δ' ὀτρηρὰς ἐπίκισσαν,
ῥήξασαι κανεῶνας ἀμειδ ἤπιο βερέθρῳ,
Τισιφόνη τε καὶ Ἀλληκτὼ, καὶ δῖα Μέγαιρα,
ἀζαλέας πεύκας φύγον σέλας αἰόσσουσαι.

Mactaui catulos tres toto corpore nigro.
Purpura tum mista & lanaria sanguini eorum,
Scissilis & cnecus, pulicaria tristu & vnà
Additur hii anchusa rubens, & chalcimus: inde
Oppletos ventres catulorum in vasa repono.
Funditur ad foueas lympha, atque omenta, cauatas.
Induor & nigras vestes, odiosáque pulsans
AEra vocans oro, quæ me audiuere repentè.
Rumpentes tetrici feralia monstra baratri
Accensásque tulere faces, crudeléque lumen,
Tisiphone, & simul Allecto, & diuina Megæra.

Existimabatur vinum illis omnino nõ placere in sacrificiis, quare OEdipus (vt diximus) cùm in illarum lucum accessisset, iubetur ab accolis eius loci aquam è perenni fonte afferre, deinde pocula quædam in hunc vsum parata coronare & labra & ansas lana iuuenis agnæ, vt scribit Theocritus in Pharmaceutria. Deinde cùm steterit ad orientem solem inferias effundere mulsum, neque vinum vllo pacto afferre: sed post effusas inferias iubetur nouem ramos oleæ ambabus manibus ter ad terram cum precibus deflectere & deiicere. His Deabus creditis mos fuit Sicyoniis hominibus prægnantes oues mactare, ac mulso vti pro libamentis, floribúsque loco coronarum, vt traditum est à Mænandro in secundo Mysteriorum. Fiebant coronæ è narcisso, quibus coronabantur his Deabus sacrificantes, quæ planta illis erat dicata: siue quia apud sepulchra plerúmque nasceretur, siue quia illæ torporis ac timoris essent Deæ, quod conuenit cum Narcissi nomine. Hanc fuisse plantam vnà cum croco coronis Eumenidum dicatam, testatur Sophocles ita in OEdipode Colono:

ὦ καλὸν βότρυς κατ' ἦμαρ ἀεὶ
νάρκισσος, μεγάλαιν θεαῖν
ἀρχαῖον στέφανωμ', ὅ τε
χρυσαυγὴς κρόκος.

O pulchris racemus in dies semper
Narcisse, magnarum Dearum
Antiqua corona simul &
Aureus crocus.

Scriptum reliquit Pausanias in Arcadicis Cererem aliquando

fuisse nominatam Erinnym, quia Neptunus, cùm illius filiam quærentis amore captus esset, illam conatus est vitiare: sed cùm in equam se Ceres vertisset, & ad Oncium inter armenta pasceretur, à Neptuno cognita nihilominus compressa est, cùm is equi formam cepisset. Id cùm illa grauissimè tulisset, quia furere Arcades ἐριννύειν dicunt, dicta fuit eo nomine. Apud eosdem erecta fuit Erinnyis statua, quæ manu sinistra cistam, dextera facem præferebat. Plutarchus in libello quem scripsit de sera numinis vindicta, vnam tantum Erinnym esse putauit, quæ Adrastia Iouis ac Necessitatis esset filia, vindex & scelerum ministra, & quæ omnes animas huc illuc cursitantes & tergiuersantes comprehēderet, ad supplicium raperet, & in æternas, inauditas, profundissimásque tenebras demergeret.

¶ Nunc quid hæc significent perquiramus. Nullus stimulus vel acrior vel vehementior conscientia homines ad confitendum impellere potest, quæ vel sine testibus se prodit: quare illa est diligentissima iudicum inferorum ministra. Hi timores, qui traditi sunt in fabulis, flagitiosis hominibus assiduè antè oculos obuersantur. Nam (vt ait Cicero in oratione pro Roscio Amerino) nolite putare, quemadmodum in fabulis sæpenumero videtis, eos qui aliquid impiè sceleratéque commiserint, agitari & perterreri Furiarum tædis ardentibus: sua quemque fraus, & suus terror maximè vexat: suum quemque scelus agitat, amentiáque afficit: suæ malę cogitationes, conscientiæque animi terrent. Hæ sunt impiis assiduę, domesticæque Furiæ, quæ noctésque diésque pœnas præteritorum peccatorum à consceleratissimis hominibus repetunt. Atque Orestes nihil aliud esse, quàm conscientiam, commemorauit apud Euripidem in sua tragœdia, quæ ipsum pro Furiis assiduè torqueret & exagitaret, vt patet ex his:

τί χρῆμα πάσχεις, τίς σ' ἀπόλλυσι νόσος;
ἡ σύνεσις, ὅτι σύνοιδα δεῖν' εἰργασμένος.

Menel. *Quis conficit morbus? quid est tibi mali?*
Orest. *Quòd multa feci turpia, hinc conscientia.*

Quid enim aliud sunt istæ Furiæ, quàm affectuum vindices, vel potiùs affectus commissorum scelerum caussa: omnia enim flagitia quorum nobis sumus cōscii, vel per inuidiam, vel per odium, vel propter spem alicuius commodi committuntur. Idcirco τίσις vltio, φόνος cædes est, quòd scelus per iram aut odium nascitur, quod vlciscitur Tisiphone. μεγαίρειν verò inuidere significat, qua Megæra per inuidiam commissa peccata punit. At ἄληκτος nunquam cessantem significat, quæ titillatio est voluptatū: per quas in peccantes Allecto animaduertit. Hæ dicuntur Noctis filiæ, propter

propter inſcitiam mortalium, & ignorationem rerum futurarũ. Quis eſt enim omnium mortalium, qui non turpe putet, ſi rem diligentiùs perpenderit, ſe illa propter breuiſſimas voluptates committere, quæ mox æterna ſupplicia conſequentur? aut quis non intelligat indecorum eſſe homini tanquam belluam huc illuc his impuris voluptatibus agitari? ex ignoratione ſui igitur naſcuntur hi affectus, qui vbi in aliqua ſcelera homines impulerint, diſcruciatur animus, quorum recordatio fit quaſi crudeliſſimi & infeſtiſſimi in animo tortores. Alii Iouis terreſtris & Proſerpinæ filias illas eſſe tradiderunt, & id quidem iure optimo: nam cùm Pluto præſit diuitiis, Proſerpinaque ſit vis frugum, vt patebit: quibus è Diis aptiùs oriuntur furiæ, quàm è diuitiis, aut vnde apertiùs originem capient? quippe cùm omnia ſcelera, omneſque voluptates è diuitiarum copia, tanquam ex vberrimo fonte manent. Quæ tamen ſi ad bonum & temperantem virum affluxerint, illum minimè à ſuo inſtituto poſſunt deturbare: quare videtur mihi Deus ſapientiſſimus facultates tanquam viaticum ad probitatem optimis earum moderatoribus, aut tanquam duces ad æterna ſupplicia impuris latronibus, conceſſiſſe. Neceſſe eſt igitur aut eximiè bonum & Dei amicum eſſe virum opulentum, aut egregiè ſceleratum, & Diis hominibúſque inuiſum illum, qui multa poſſideat: quoniam nulla diuitiarum præſtantia vel bonitatis vel malitiæ patitur mediocritatem. Idem ſenſiſſe mihi videntur, qui è turpibus partibus Saturni & ex terra natas eſſe Erinnyes putarunt. Quid enim Saturnus eſt, niſi tempus? aut quid pudendæ partes, niſi turpitudines quæ in ipſo tempore committuntur? terra omnium diuitiarum parens eſt, ex quibus naſcuntur. Sunt igitur illæ animi ſolicitudines, quæ ob diuitiarum facultatem exurgunt per temporis opportunitatem. Qui Saturni & Euonymes filias putarunt, nil diuerſum ab his ſentiebant. Hæc, & quæ dictæ ſunt ſuperiùs rationes, in idem recidunt: nam qui Saturni, qui Noctis, qui Terræ, qui Tenebrarum filias eſſe Erinnyes arbitrati ſunt, ſolo inter ſe nomine differebant, re ipſa idem putarunt. Quidam Erinnyas dictas crediderunt, qui imprecationes exaudirent: nam ἀραὶς imprecationes ſignificare inquiunt, αὐδᾶν verò perſicere & exaudire. Alii quia in terra habitent, cùm ἔρα ſit terra, ναίειν habitare eſt. Dicuntur natæ Erinnyes die quinto Lunæ, ea ratione quæ dicta eſt ſuperiùs. Aeripedes dictæ ſunt, quia cùm Dei ſint miniſtræ, ſcelerúmque vltrices, tardè ad impiorum ſupplicia mitterentur. non enim Deus repentè in ſceleratos animaduertit, ſed pro tarditate temporis grauitatem pœnarum plerumque compenſat. Aeriuagæ dictæ ſunt, quia citiſſimè ad impurorum pœnas conuolarent vbi Deus

Ayuntamiento de Madrid

aliquos vel publicè vel priuatim punire statuisset. Ego tamen aeriuagas ea de caussa fingi crediderim, quia vbi vel pestis, vel fames homines inuadit, vel bellorum motus excitātur in animis mortalium, id ex aere quodammodo affecto ita Deo iubente proueniat. Nam hæc tria morborum genera ita sunt inter se connexa, vt ex iisdem parentibus & eodem partu nata sint, quod ita expressit Virg. lib. 12.

Hæ Iouis ad solium, sæuique in limine Regis
Apparent; acuúntque metum mortalibus ægris,
Si quando lethum horrificum, morbósve Deúm Rex
Molitur, meritas aut bello territat vrbes.

Dicebantur habitare in vestibulo inferorum, quia solliciti sunt præcipuè animi morientium, grauiúsque torquentur recordatione præteritorum scelerum: quod etiam senserunt ii, qui dixerūt illas ad vndam Stygis in antro quodam habitare. Hoc antrum quid est aliud nisi obscurissimus cordis & conscientiæ recessus, in quo latēt hæ cogitationes, & animorum sollicitudines? Quod per hæc significare voluerunt antiqui soli viro bono omnia esse tuta, solámque integritatem & innocētiam homines intrepidos & tranquillos ad omnem fortunæ commutationem perducere: iam explicauimus superiùs; ac de furiis satis, nunc dicendum est de carcere impiorum.

De Tartaro. CAP. XI.

VBI sceleratorum animæ multis grauissimísque vitiis contaminatæ per tormenta fuerint cognitæ à iudicibus: quòd inter voluptates per cæterorum hominum iniurias vixerint, quòd patriam prodiderint, quòd multos ob diuitias fefellerint, quòd propter auaritiam vel amicos, vel viros bonos, vel parentes, vel benemeritos deseruerint, quòd Deorum immortalium religionē ob pecuniam cultúmve neglexerint, illę Furiis prædictis tradūtur in Tartarum deducendæ: qui locus est pœnarum, luce omnino carens, neque inde exire in perpetuum licitum est. Hic Tartarus quòd antiquissimus sit locus, omnes affirmāt: & Aristophanes comicus illum coætaneum cum Nocte, & confusa mundi materia existimauit, vt est in auibus:

Χάος ἦν καὶ Νὺξ Ἔρεβός τε μέλαν πρῶτον, καὶ τάρταρος εὐρύς,
Γῆ δ' οὐδ' Ἀὴρ, οὐδ' Οὐρανὸς ἦν. Ἐρέβους δ' ἐν ἀπείροσι κόλποις.

Chaos erat & Nox Erebúsque niger primum, & Tartarus amplus.
Terræ nec aer, nec cœlum erat: Erebíque immensis finibus.

Hesiodus in Theogonia videtur Tartarum ex illa confusa mole, quæ Chaos vocabatur, genitum esse credidisse; vt ex his licet cognoscere:

ἤ τοι

ἤ τοι μὲν πρῶτιστα Χάος γένετ', αὐτὰρ ἔπειτα
Γαῖ' εὐρύστερνος, πάντων ἕδος ἀσφαλὲς αἰεὶ
ἀθανάτων, οἱ ἔχουσι κάρη νιφόεντος Ὀλύμπου·
τάρταρά τ' ἠερόεντα μυχῷ χθονὸς εὐρυοδείης.
Ante Chaos natum: post Tellus ampla, Deorum
Firma domus semper, colitur queis culmen Olympi:
Tartaraque obscura; hæc terra conduntur in ima.

Maximum sane spatium fuit à Tartaro ad terram, & quanto tellus distat ab ipso cœlo, tanto à terra tartarum distare putarunt, vt expressit idem poeta in his carminibus:

τόσσον ἔνερθ' ὑπὸ γῆς, ὅσσον οὐρανός ἐς' ὑπὸ γαίης.
ὅσσον γὰρ τ' ἀπὸ γῆς ἐς Τάρταρον ἠερόεντα.
ἐννέα γὰρ νύκτας τε καὶ ἤματα χάλκεος ἄκμων
οὐρανόθεν κατιών, δεκάτῃ ἐς γαῖαν ἵκοιτο.
ἐννέα δ' αὖ νύκτας τε καὶ ἤματα χάλκεος ἄκμων
ἐκ γαίης κατιών, δεκάτῃ ἐς Τάρταρον ἵκοι·
ἣ περὶ χάλκεοι ἕρκος ἐλήλαται, ἀμφὶ δέ μιν νὺξ
τρισσοῖς κέχυται.

tum Tartarus ipse
Nampatet in præceps tantum, tenditq; sub auras,
Quantus ad ætheream cœli suspectus Olympum.
Ferreo nam cœlo si incus mittatur ab alto,
Vix poterit decima terram contingere luce,
Ferrea mox si incus terra mittatur ab alta,
Tartara vix poterit isthæc: nox atra tenebris
Ordine mox cingit triplici.

Qui Tartarus quod obscurissimus sit indicauit in his versibus Homerus in libro Iliadis θ.

ἤ μὲν ἐλὼν εἰς Τάρταρον ἠερόεντα,
πολλὸν μάλ', ἥ τε κάθιστον ἐπὶ χθονὸς εἰς ἐρεβεννόν·
ἔνθα σίδηραί τε πύλαι καὶ χάλκεος οὐδός·
τόσσον ἔνερθ' ἀΐδεω, ὅσσον οὐρανός ἐς' ὑπὸ γαίης.
Aut ipsum capiens obscura in Tartara mittam,
Sunt vbi sub terris vastissima regna barathri.
Ærea sunt ibi septa, solumq; ex ære, sub ima
Tantum tellure, hæc quantum quoque distat Olympo.

Hunc autem & Erebum & Chaos esse locum, in quo scelerati homines excruciarentur, ita declarauit autor Axiochi; ὅσοις δὲ τὸ ζῆν διὰ κακουργημάτων ἤλαθεν, ἀγοῦσι πρὸς Ἐρεβεννὸν ἐπ' Ἔρεβος καὶ Χάος διὰ Ταρτάρου, ἔνθα χῶρος ἀσεβῶν, καὶ Δαναΐδων ἐφεῖται ἀτελεῖς, καὶ Ταντάλου δίψος. *At illi quibus per scelera vita fuerit transacta, per Tartarum à Furiis ad Erebum Chaosque trahuntur, vbi impiorum locus est, & Danaidũ hydriæ nunquam saturæ, & sitis Tantali.*

Atqui Plato cùm in Phœdone Tartarum locum esse intexellerit

Ayuntamiento de Madrid

id quod ab Homero barathrum nominatum fuit superius, quem locum esse putauit sub terra prope centrum, è quo, & in quod omnes aquæ laberentur; sub finem demum dialogi de Rethorica scelestorum carcerem appellauit his verbis; τὴν δὲ ἀδίκως καὶ ἀθέως εἰς τὸ τῆς τίσεώς τε καὶ δίκης δεσμωτήριον, ὃ δὴ Τάρταρον καλοῦσιν, ἰέναι. *Qui verò iniustè ac impiè vixisse comperientur, in punitionis, iustique supplicii carcerem, quem tartarum appellant, accedere.* Ibi etiam animæ vinctæ tenebantur, vt his declarauit Aeschylus in Prometheo.

εἰ γὰρ μ' ὑπὸ γῆν νέρθεν τ' αἴδου τοῦ νεκροδέγμονος
εἰς ἀπέραντον Τάρταρον ἧκε
δεσμοῖς ἀλύτοις ἀγρίως πελάσας.
Nam si me sub terram sub inferos mortuos capientes
In immensum Tartarum detrusisset,
Vinclis firmissimis aspereq́ alligasset.

¶ Atque hæc ea sunt quæ de Tartaro ab antiquis scripta inuenimus, nunc quid sub his lateat, perquiramus. Nonnulli antiquorum Tartarum locum esse crediderunt sub vtroque cardine, vt aiebat Crates, tum ob frigoris acerbitatem, tum etiam ob diuturnitatem tenebrarum. Verùm illi meo iudicio falluntur: quia multo maiores sunt tenebrę nocturnę sub ęquante circulo habitantibus, quàm prope cardines. Nam tametsi continui sunt sex menses vna nox sub Arctico cardine, dum sol à principio Libræ vsque in finem Pisciũ signa meridiei percurrerit, tamẽ non est adeò obscura nox vt literæ legi non possint. quare non videtur is locus obscuritatis caussa posse Tartarus appellari. Ego sanè potiùs accesserim Zezæ opinioni, qui Tartarum subterraneum incendium esse credidit, quia vapores ibi gignantur, quare & clamores & strepitus incerti, & tremores apparent, vnde Tartarus appellatus est à Gręcis, quia multę ibi ταραχαὶ siue perturbationes existant. Neque id nomen sortitus est is locus, quòd ibi præcipuè, ac nullibi præterea fiant res huiusmodi. Sed varia loca variis nominibus dicuntur: cùm in sublimi fit, æther: cùm sub terra, Tartarus vocatur. At nos quid dicemus esse Tartarum, in quem deducantur mortui, vnde non ampliùs datur reditus? terram ipsam nimirum, sub qua occultantur cadauera, quæ vbi semel deciderint in perpetuùm carcerem, nũquam omnino resurgere possunt. vbi æstuantes igne plurimo lacus esse dicuntur, & alii rursus conglaciati, in quos vicissim animæ sceleratorum à dæmone merguntur, vt ait Plutarchus in libello de sera numinis vindicta. His fidem fecerunt loci ignibus subterraneis frementes & æstuantes propter varios vapores qui sub terra concipiuntur. Fuerunt igitur ista de inferis excogitata ad deterrendos homines à flagitiis: quæ si ita credita essent, pauci omnino scelerati homines, pauci sicarii, pauci latrones in omnibus ætatibus fuissent.

Atque

Atque vtinam iam non fabulis, non vanis inuentionibus, non figmentis poetarum ampliùs, sed soli veridico, soli sapienti, soli bonorum omnium autori Christo crederetur, vel saltem ab iis qui se Christi imitatores esse profitentur. Huic æterna supplicia conseceleratis hominibus minitanti si crederetur, quis peieraret? quis prædaretur? quis vel fratrem, vel virum bonum pulsaret, aut falleret? quis homo ineptissimus, & omni plebecula rudior ac impurior intrepido animo alterius controuersias iudicaret, si crederet suorum iudiciorum rationem aliquando sibi esse reddendam? cùm nulla fides vel antiquorum dictis vel Christo denique summi Dei filio habeatur: inde accidit vt omnia fraudibus, omnia insidiis, omnia controuersiis plena sint, omnia periuriis. atque plus potest in iudiciis opulenti hominis, quàm legum humanarum vel diuinarum autoritas. sed malos denique malè perdet. Hactenus de Tartaro satis dictum est, nunc de reliquis inferorum ministris dicamus, ac primùm de Nocte.

De Nocte. CAP. XII.

NEQVE Nox quidem paruo in honore fuit apud antiquos, quam Deorum omnium antiquissimam crediderunt, cùm omnes locos ante Deorum ortus occupasset, & informem materiam, quæ Chaos dicta est. Hanc tamen nonnulli ex ipsa informi materia natam esse putarunt, sicuti testatur Hesiodus in Theogonia:

ἐκ Χάεος δ' Ἔρεβός τε μέλαιναί τε Νὺξ ἐγένοντο.
Inde Chao est Erebus, Nox & tenebrosa creati.

Hanc antiquissimam vocarunt illi poetæ qui è Chao natam esse crediderunt, cùm neque illam quidem ante mundum in ordinem digestum vsquam fuisse intelligant. Sic igitur illam antiquam appellauit Aratus in Astronomicis:

ἀλλ' ἄρα καὶ τόδε κεῖνο θυτήριον ἀρχαίη Νὺξ
ἀνθρώπων κλαίουσα πόνον χειμῶνος ἐθήκεν
ἐνάλιον μέγα σῆμα.
Nox antiqua suo curru conuoluitur aram
Hanc circum, quæ signa dedit certissima nautis
Commiserata virum metuendos vndique casus.

Non iniuria igitur Orpheus in hymnis hanc Deorum ac hominum matrem appellauit, quòd omnia ex illa nata esse credantur, vt in his legitur:

Νύκτα θεῶν γλυκύτατον ἀείσομαι, ἠδὲ καὶ ἀνδρῶν.
Νὺξ γλυκεῖα πάντων, ἣν καὶ Κύπριν καλέουσιν ἡμῖν.
Te canimus Nox alma parens hominumq; Deumque
Cunctorum alma parens, quam Cyprida dicimus esse.

Hæc vehebatur in curru, vt fictum est à poetis; cuius ante rotas astra nitescere dicebantur, ac præuia esse, sicut in his scripsit Theocritus:

Ayuntamiento de Madrid

χαίρετε δ' ἄλλοι
ἀστέρες εὐκώλοιο κατ' ἄντυγα Νυκτὸς ὀπαδοί.
Salueteq; Noctis
Sydera, quæ canthis tacitè præcurritis alta.

Finxerunt hanc Deam antiqui nigris vestibus indutam, nigróque capitis velamine, quam etiam sequerentur astra, at non solùm præcederent, sicut testatur Euripides in Ioue in his:

μελάμπεπλος δὲ Νὺξ ἀσείρωτον ζυγοῖς
ὄχημ' ἔπαλλεν ἄστρα δ' ὠμάρτει θεᾷ.
Induta nigris vestibus currum insilit
Nox: astra sunt Deam secuta protinus.

Vehebatur autem à bigis, vt ait Virgilius libro quinto:

Et nox atra polum bigis subuecta tenebat.

Quamobrem Apollonius libro tertio Noctem venientem describens, illam dixit iugum equis imponere:

Νὺξ δ' ἵπποισιν ἔβαλλεν ἐπὶ ζυγά.
Nox iniecit equis iuga.

Quod genus incedendi in Nocte recentius est Homeri temporibus: nam ad Homeri vsque tempora nemo prorsus poëtarum vectam fuisse in curru noctem scriptum reliquit. Alii alatam illam fuisse, sicut Cupidinem & Victoriam, tradiderunt: quam opinionem secutus Virgilius ita scripsit libro octauo:

Nox ruit, & fuscis tellurem amplectitur alis.

Alii pręterea voluerunt hanc ex Oceano consurgere decedente diè, sicut idem poëta libro secundo Aeneidos:

Vertitur interea cœlum, & ruit Oceano Nox,
Inuoluens vmbra magna terramq; polumq;.

Quam tamen non vt ex Oceano, sed vt ex Erebo venientem ita Euripides inuocauit;

πότνια πότνια Νὺξ,
ὑπνοδότειρα πολυπόνων βροτῶν,
ἐρεβόθεν ἴθι μόλε μόλε κατάπτερος.
Verenda verenda Nox,
Quæ das somnia miseris mortalibus
Ex Erebo veni, cede cede volucris.

Et Orpheus ad inferos lucem mittere, ac rursus ipsam ad illos accedere scribit in eo carmine:

ἢ φάος ἐκπέμπεις ὑπὸ νέρτερα, καὶ πάλι φεύγεις
εἰς ἀΐδην.
Quæ lucem pellis sub terris, rursus & ipsa
Tartara nigra petis.

Huic vbi sacrificaretur, mos fuit vt gallus immolaretur, tanquam animal silentio aduersarium, vt ait in lib. secundo de Diis Theagenes. Multis Noctis filii fuisse commemorantur, nam & Rabiem eius filiam fuisse scripsit Euripides in Hercule insano:

θαρσεῖ-

θαρσεῖτε Νυκτὸς τὴν δ' ὁρῶντες ἔκγονον
λύσσαν γέροντες.
Rabiem senes hanc Nocte natam sidite
Cuncti videntes.

Sic etiam Rixam siue Contentionem atque Inuidiam eius filias vocauit Hesiodus in Operibus & Diebus inquiens:

τὴν δ' ἑτέρην προτέρην μὲν ἐγείνατο Νὺξ ἐρεβεννή.
Namque illam primam pariens Nox edidit atra.

& quæ in hanc sententiam sequũtur. Deinde idẽ poëta in Theogonia multos scripsit fuisse Noctis filios quasi subuentaneos, vt est in his versibus:

Νὺξ δ' ἔτεκε στυγερόν τε Μόρον, καὶ Κῆρα μέλαιναν,
καὶ Θάνατον, τέκε δ' Ὕπνον ἔτικτε δὲ φῦλον Ὀνείρων,
οὔ τινι κοιμηθεῖσα θεὰ τέκε Νὺξ ἐρεβεννή.
Nox peperit Fatúmque malum, Parcámque nigrantem.
Et Mortem, & Somnum, diuersáque Somnia: natos
Hos peperit nulli Dea Nox coniuncta marito.

Cicero autem in tertio libro de Natura Deorum cùm omnes Noctis filios connumerauit, tum illos patre Erebo genitos fuisse tradidit, vt patet in his: Quod si ita est, Cœli quoque parentes Dii habendi sunt, AEther, & Dies, eorúmque fratres & sorores: qui à Genealogis antiquis sic nominantur, Amor, Dolus, Metus, Labor, Inuidentia, Fatum, Senectus, Mors, Tenebræ, Miseria, Querela, Gratia, Fraus, Pertinacia, Parcæ, Hesperides, Somnia; quos omnes Erebo & Nocte natos ferunt.

¶ Verùm de iis quæ fabulosè de Nocte dici solent, satis. Ex illa nuper commemoratæ pestes natæ esse dicuntur, quoniam inscitia & malitia mortalium, quæ Nox est mentis, omnium prope calamitatum quæ humanum genus inuadũt, parens est & altrix, cùm æquitas, tãquam Aquilo leuissimas nubes, has ex hominum conspectu possit propellere. Hæc enim omnia inscitiam consequuntur, cùm ea quoque quæ sunt naturæ possint nonnihil retardari sapientia, aut certè leuiora effici, vt senectus, amor, fatum, mors, & alia huiusmodi. Noctem antiquissimam appellarunt, quia antequam sol & cœlum fieret, nulla erat lux; quam ex Erebo & ab inferis venire finxerunt, cùm terram semper circumeat: nam sole inferiore cœli parte sub terra occultato, apud nos vmbrã esse terrę necesse est, cùm nihil aliud sit Nox, quàm vmbra terræ. Hãc ipsam Noctẽ tamẽ nonnulli Cupidinis filiam fuisse dixerunt, vt testatur Orpheus in Argonauticis in his carminibus:

καὶ διφυῆ περιωπέα κυδρὸν Ἔρωτα,
Νυκτὸς ἀειγνήτης πατέρα κλυτὸν, ὅν ῥα Φάνητα
ὁπλότεροι καλέουσι βροτοὶ πρῶτος γὰρ ἐφαίθη.
geminum præstantem dicite Amorem
Obscuræ noctis patrem; dixere Phanetem

Ayuntamiento de Madrid

Illum mortales, quod primum apparuit ille.

Quod certè nulla alia de caussa fictum est, nisi quod amoris ratio plerunque reddi non possit, aut quòd eius caussam cõueniat plerunque nocte & silentio occultari. Hanc in curru vehi finxerunt antiqui, quia nihil cùm labore fit diuturnum, & ad narrationis voluptatem. Dicta est eadem mater omnium, quia rerum omniũ partum antecesserit. & à nocendo Nox dicitur, vt quidam voluerunt, quia noctis humor infestus sit hominibus, quod vel in laborantibus scabie, vel febre, vel aliis morbis patet: qui quidem grauiores fiunt, magisque infestant per noctem. nunc de Morte dicamus.

De Morte. CAP. XIII.

MORS cùm esset sola propè & potentissima omnium inferorum satelles, omnésque mortales ad Acherontem fluuium traiiciendos deduceret, nihil propè de se fabulosum audiuit: nisi quòd soror esset Somni, vt scriptum reliquit Homerus in lib. ξ. Iliadis:

ἔνθ' Ὑπνῳ ξύμβλητο κασιγνήτῳ Θανάτοιο:

Tum Mortis fratrem Somnum conuenerat ipsa:

quódque à Nocte matre sua fuisset educata. Quare memoriæ prodidit Pausanias in Eliacis apud Eleos in templo quodam fœminam expressam fuisse, quę puerbs sopitos sustineret, manu quidem dextra, album, at sinistra alterum nigrum, & hunc dormienti similem; ambos distortis pedibus: quorum inscriptiones indicabant, alterum esse Somnum, alteram Mortem. at fœmina quæ illos alebat, Nox erat. Mos erat Morti gallum gallinaceum, sicuti Marti & AEsculapio aliquando immolare, quòd ea victima Nox lætaretur vt silentium suum infestante, ac sæpius perturbãte. Hanc finxerunt antiqui alas habere nigras, vt ait Horatius in secundo libro sermonum in his:

Seu mors atris cum volat alis.

& illud:

Et mors atra caput fuscis circumuolat alis.

Hæc ipsa mors omnium malorum, hæc omnium humanarum calamitatum, hæc omnium dolorum remedium optimum data est hominibus Dei sapientissimi beneficio, quod in illo epigrammate suauiter expressit Agathias:

Θάνατον τί φοβεῖσθε, τί κηυχίης ἐλπεσθε,
τί πολύπλα νόσας, καὶ πενίης ὀδυσσας;
μοῦνος ἅπαξ θνητοῖς παρεχώγνεται, οὐδέ ποτ' αὖτὸν
εἶδόν τις θνητῶν δ δὶς τεθνεὸν ἐρχόμενον.
αἱ δὲ νόσοι πολλαί, καὶ ποικίλαι, ἄλλοτ' ἐπ' ἄλλον
ἔρχόμεναι θνητῶν, καὶ μεταβαλλόμεναι.

Cur timer

Cur timor est vobis genitrix Mors alma quietis,
Quæ morbos placat, pauperiémque leuat?
Illa semel tantùm mortales visere suevit,
Nec quisquam vidit mox rediisse virum.
Sæpe recurrentes cùm vexent corpora morbi
Mutati, huc illuc & sine lege fluant.

Hæc vna durissima omnium Deorum, maximéque implacabilis habebatur: quæ cùm nullius precibus flecteretur, nulla etiam sacrificia, nec templa, nec sacerdotes, nec ritus sacrorum obtinuit. Huius duritiem & implacabilem voluntatem ita significauit Orpheus in hymnis:

οὔτε γὰρ εὐχαῖς σὺν πείθει μῦθος, οὔτε λιταίσιν.
Nec prece, muneribus nec tu placabilis vlli.

Induta erat veste stellata, quæ erat atri coloris. Hanc miris laudibus antiqui sapientes extulerunt, vt solam portum sedémque tutissimam quietis. Hæc multis corporis morbis nos liberat, hæc tyrannorum crudelitati subtrahit, hæc principibus adæquat, hæc omnibus viris bonis iucundissima accidit, nisi quantum naturæ leges repugnant: neque quisquam est, quin eam lætissimo animo excipiat præter sceleratos, qui grauiora se passuros esse post mortem iam nunc viuentes augurantur & quasi præsentiunt. Huius laudandæ amplissimum & vberrimum argumentum habuit Alcidamus, qui orationem composuit de laudibus Mortis, hanc multis rationibus æquo animo ferendam esse demonstrauit Plut. in consolatoria. Et profectò nihil aliud est vita, quàm vsura lucis à Deo nobis mutuo concessa; quæ si repetatur, non ægriùs ferendum est, quàm si in domum amici profecti vesperi domum nostrã redire; aut instrumentum mutuò acceptum, reddere domino iubeamur. quare nulla certè nobis fieret iniuria, si à Deo quod suum est repetatur. de qua quoniam nihil mysticè dictum ab antiquis video, reliqua quæ de illa dicuntur fabulosè prætermittere decreui, & de Somno pertractare.

De Somno. CAP. XIIII.

QVOD Somnus ex Erebo Noctéque natus sit, dictum est iam superiùs: cui præter supradictas Mortem sororem etiam addidit Orpheus. Huic ἐλπίδας siue Spes sorores quidam ex antiquis iunxerunt. Hunc tamen non ab inferis, sed è cœlo missum fuisse ad Palinurum scripsit Virgilius lib. 5.

Cùm leuis æthereis delapsus Somnus ab astris
Aera dimouit tenebrosum, & dispulit vmbras
Te Palinure petens.

Hunc alatum esse tradiderunt poëtæ, quia celerrimè vniuersum terrarum orbem peragret, & leuissimus ac tacitus inopinantium

Ayuntamiento de Madrid

oculos aggrediatur, vt ait Tibullus in secundo Elegiarum;

Postq́ venit tacitus fuluis circundatus alis
Somnus, & incerto Somnia nigra pede.

Illud verò quod scribitur ab Homero in principio secundi libri Iliadis, non facilè intelligo, cur Somnus scilicet à Ioue mittatur ad excitandum Agamemnonem, quo armari iuberet multitudinem: cùm sit Somni munus vel magis etiam opprimere somno grauatos, quàm excitare: nisi tamen pro Somno Somnia ibi intelligantur. Hic Somnus facit vt vulnera, vt vincula, vt seruitutem, vt carceres, vt omnia incommoda mortales, dum adest, æquo animo ferant, vt omnium malorum obliuiscantur, vt omnes animi curæ sollicitudinésq; recedant, vt ait Euripides in Oreste:

ὦ φίλον ὕπνου θέλγητρον, ἐπίκουρον νόσου,
ὡς ἡδύ μοι προσῆλθες ἐνδέοντί γε.
ὦ πότνια λήθη τῶν κακῶν, ὡς εἶ σοφὴ,
καὶ τοῖσι δυστυχοῦσιν εὐκταία θεός!
Somne ó leuamen dulce, & ægritudinis
Medela dulcis, vt venis mi optabilis.
Obliuio malorum, vt apto tempore
Nobis misellis aduenis iucundaq́.

Hic Somnus tanquam atrocissimus publicanus, vt dicere solebat Aristo, dimidium ætatis nostræ ad se rapit: quare & Lethes frater iure dictus est ab Orpheo, & rerum omnium quies, vt est in hymno in Somnum:

ὕπνε ἄναξ μακάρων πάντων, θνητῶν τ' ἀνθρώπων,
λυσιμέριμνε, κόπων ἡδεῖαν ἔχων ἀνάπαυσιν,
καὶ πάσης λύπης ἱερὸν παραμύθιον ἔρδων·
καὶ θανάτου μελέτην ἐπάγεις, ψυχὰς διασώζων.
αὐτοκασίγνητος γὰρ ἔφυς Λήθης Θανάτου τε
Somne beatorum Rex, & Rex Somne virorum,
Quem fugiunt curæ, sequitur quem blanda quies: &
Solus habes grauium solamina certa malorum,
Qui mortis formam inducens animalia seruas.
Nam germana tibi cum Lethe pallida Mors est.

Sic Ouidius etiam in lib. 11. mutationum illum inter Deos ob beneficentiam collocauit, cùm tot beneficia in mortales conferat, vt patet ex his:

Somne quies rerum, placidissime Somne Deorum
Pax animi, quem cura fugit, qui corpora duris
Fessa ministeriis mulces, reparasq́ labori.

Cuius mira elegantia poeticáque suauitate domum descripsit idem poeta, cui mille filios, vel potiùs infinitam filiorum multitudinem tribuit, sed tres præcipuè nominauit, Morphea, Icelum, & Phantasum. Est enim Somnus omnium propè rerum naturalium dulcissimus, optimus, ac vtilissimus, si moderatus existat, cui omnia a-

Ayuntamiento de Madrid

omnia animalia subiiciuntur: quare iure ob Orpheo Rex hominum & Deorum dictus est. Quàm misera sit eorum qui cæteris felicissimi videntur conditio, qui summæ rerum sunt præfecti, demonstrauit Homerus in lib. 2. Iliad. cùm omnes Deos & homines dormientes induxerit vno excepto Ioue. Idem poeta lib. 8. ingentibus donis à Iunone solicitatum Somnum facit, vt Iouem consopiret, qui se id facere aliàs aggressum memorat, sed ea causa iratum Iouem ipsum in mare deiecisse: quem nisi Nox hominum ac Deorum domitrix seruasset, ad quam confugit, periisset omnino: quare se id nulla ratione ausurum contendit. tanta est regum summorúmque Imperatorum felicitas: qui, cùm vt Dii coli videantur, omnium etiam mortalium sunt miserrimi. Fabulosam Somni ciuitatem, in qua Somnia habitare dicebantur, non ineleganter descripsit in libro secundo verarum historiarum Lucianus: qui in amplissima planitie illam sitam esse inquit, circa quam sylua est frequentissimis procerisque arboribus, quæ papauera sunt, altissimæque mandragoræ, atque herbæ ibidem complures, quarum succi inducant soporem, quæ florent vbique in illa planitie. Magna vespertilionum copia est huc illuc ad illas arbores volitantium, & noctuarum, & bubonum, & nocturnarum auium: neque vllæ præterea aues ibi esse consueuerunt. Fluuius hanc vrbem alluit placidissimus Lethe nomine, quem alii Nyctiporum appellant, cuius cursus tacitus est, & oleo persimilis. Nascitur is è duobus fontibus in obscuro & nulli cognito loco scatentibus: quorum alter Pannychius, alter Negretus appellatur. Habet hæc ciuitas duas portas, alteram corneam miro quodam artificio constructam, in qua omnia prope expressa sunt tanquam in pictura, quæ dormientibus vera insomnia occurrunt: alteram ex ebore candidissimo; in qua & ipsa sunt Somnia, sed non expressa, at adumbrata tantùm. In hac ciuitate templum est Noctis augustissimũ omniũ, quod eximia religione colitur. Tũ aliud est Apates Deæ, & aliud Alethiæ delubrũ, in quibus vtrisq; & adytũ esse inquiũt & oracula. At Sõniorũ à quibus frequẽtissimis ciuitas habitatur, nulli eadem est forma; siquidem alia sunt gracilia & parua, & contortis cruribus & gibbosa, & monstris similia, alia procera suauique facie & rubicunda, & aurea, vt ita dicam; alia sunt terribili aspectu, & alata, & videntur assiduè aliquam calamitatem minitari; alia sunt regali pompa luxuq; induta. Quam ciuitatem siquis mortalium ingrediatur, cõtinuò illi sunt obuia domestica Somnia, quæ blandè venientes excipiunt, atque aliquæ semper prædictarum formarum se illis offerunt, modò aliquid lætum modò triste nuntiantes, quæ modò fidem seruant, quod quidem perrarò accidit (mendax est enim magna ex parte illius ciuitatis multitudo, & subdola) modò contraria etiam loquuntur, atque in animo excogitauerint.

Ayuntamiento de Madrid

¶ Hactenus de Somno, nunc quæ conficta sint de illo explicemus. Somnum non ausum esse Iouem sopire idcirco fingitur, quoniam illi cui commissa est rerum omnium cura & administratio, dormire non conuenit, neque diuina natura Somno indiget, vt per illum vires recuperet, aut incrementum capiat, cùm nullum vel laborem vel incommodum patiatur. Lethénque Somni sororem illa de caussa faciunt, quia per Somnum omnium ęrumnarum & malorum obliuiscimur. Qui cùm ad multa animalia eodem tempore veniat, & citissimus & alatus fingitur, & Noctis filius. Cùm enim noctis humor stomachi vapores ad supremas partes corporis ascendentes augeat, qui postea facti frigore cerebri frigidiores descendunt inferius, atque ita gignant somnum, iure optimo Somnus dictus est Noctis filius. Ab illo maximè plantarum & animalium omnium fit incrementum, quibus per ætatem id licet. quod accidit nocturni humoris beneficio: cùm vis diurni caloris interim tanquam occulta vis fermenti in corporibus lateat, dum nox superueniat. Ex iis igitur vaporibus nascuntur plures somniorum formæ pro ciborum, regionum, temporum, impressorũ in mente negotiorum, ac pro temperamentorum cuiusque varietate: quæ omnia consideranda sunt in explicandis somniis. Nam somnia sunt tanquam duces aut exploratores aliquando medicis ad dignoscendos morbos, cum fiant pro vaporibus diuersa, quamuis somnia aliquando formæ sint rerum optatarum quæ subministrantur ab ipsa phãtasia. vt enim ait Artemidorus in lib. 1. de somniis, ὄνειρός ἐστι κίνησις ἢ πλάσις ψυχῆς πολυσχήμων. σημαντικὴ τῶν ἐσομένων ἀγαθῶν ἢ κακῶν: *somniũ est motus vel figmentum animæ multiplex, significans vel bona vel mala futura.* Consimili ratione spes addiderunt sorores, quia sæpius in rebus dubiis, vanósque habentibus exitus, collocantur, quare euanescunt tanquam somnia. Alii tamen humana, alii diuina esse somnia contenderũt. Ciuitas autẽ illa somniorum quæ descripta est superiùs, propter humorum abundantiam, ex quibus somnia oriuntur, apud Oceanum fuisse fingitur, vt patet ex his carminibus:

πὰρ δ' ἴσαν Ὠκεανοῦ τε ῥοὰς, καὶ Λευκάδα πέτραν,
ἠδὲ παρ' ἠελίοιο πύλας, καὶ δῆμον ὀνείρων.
Oceani fluctus petiere, & Leucada petram,
Et Solis portas, quæ gens insomnia fertur.

Dicuntur esse duæ Somniorum portæ, vt diximus: atque per corneam vera somnia exire: quod ita fictum est, quia sicut ignis in laterna inclusus si cornea sit, & subtilis materia, facilè lumen transmittit, atq; aliquo pacto videtur; ita si corpus hominũ fuerit per temperantiam ab omni sordidorum humorum colluuione expurgatum, facilè anima per id veritatem, & spectra sibi diuinitus oblata recipit, quæ somnia ἐκ Διός ἐστιν. At si crassa fuerint corpora, & multorum ciborum, vel sordidorum humorum è diuturna

diuturna crapula oppleta, tunc ea corpora animam tanquam in laterna cui eburnea sint latera & crassioris materiæ, inclusam veritatem somniorũ intueri non patiuntur: quod per somni portas Homerus explicauit & Virgilius. Didymus tamẽ pelliculam primam oculorum corneam habere formam sensit, atque visa significare: ebur dentes sunt, quia falsa insomnia edunt. nam veriora certioráque sunt visa, quàm audita, & ab aliis relata. ac de Somno hactenus, nunc dicamus de Hecate.

De Hecate. CAP. XV.

AT Hecate quibus è parentibus orta sit, non facilè affirmauerim: siquidem alii ex aliis natam esse tradiderunt. Bacchylides Noctis filiam esse dixit, cùm inquiat:

Ἑκάτα δαδοφόρου Νυκτὸς μεγαλοκόλπου θύγατερ,
Hecate faciferæ Noctis amplæ filia.

Musæus Iouis & Asteriæ, Pherecydes Aristæi Pæonis filii, Orpheus in Argonauticis Tartari filiam putauit, quam ita cum Eumenidibus ad sacrificia accedere scripsit:

σὺν δ' αἰολόμορφος ἵκανε
τρισσοκέφαλος ἰδεῖν, ὀλοὸν τέρας, οὔ τι δαητὸν,
ταρταρόπαις Ἑκάτη.
Cúmque illis Hecate properans horrenda cucurrit,
Cui trinum caput est, genuit quam Tartarus olim.

Atque idem Orpheus hanc ipsam Hecaten alibi Cereris filiam & Iouis fuisse scripsit, vt est in his;

καὶ τότε δὴ Ἑκάτην Δηὼ τέκεν εὐπατέρειαν
ἐκ Διὸς αἰγιόχοιο.
De Cerere est Hecate sata nobilis atque tonante
De Ioue.

Hesiodus antiquissimi eius Persæ, qui fuit & Cœi filius, & Asteriæ filiam Hecaten scripsit:

γείνατο δ' Ἀστερίην εὐώνυμον, ἣν ποτε Πέρσης
ἠγάγετ' ἐς μέγα δῶμα φίλην κεκλῆσθαι ἄκοιτιν.
ἡ δ' ὑποκυσαμένη Ἑκάτην τέκε.
Edidit Asteriam pulchram, quam Persea dicunt
Vxorem duxisse domum: quæ mox parit illi
Natam Hecaten.

Quod etiam testatur Ouid. in lib. 7. maioris sui operis in his:

Ibat ad antiquas Hecates Perseidos aras,
Quas nemus vmbrosum, secretáque sylua tegebat.

Et Apollodorus lib. 1. hanc eandem esse Proserpinam, & Hecaten, & Lunam credidit; quare Lucifera dicta est ab Euripide in Helena:

ὦ φωσφόρ' Ἑκάτη, πέμπε φάσματ' εὐμενῆ.

Ayuntamiento de Madrid

Lucifera Hecate benigna dat phasmata.

Hanc terribilem aspectu, proceritatéque corporis vel ad mensuram dimidii stadii accedere dixerunt: pedésque habuisse ad serpentis formam, cùm vultus & aspectus figura proximè ad Gorgonum naturam accederet. Pro coma densissimi dracones & viperæ, aliæ in cincinnorum morem contortæ, atque sibilantes visebantur; aliæ collum ipsum amplexabantur; aliæ spargebantur in humeros demissæ, vti testatur Lucianus in Philopseud. Dicta est etiam Brimo à fremitu, quoniam in Apollinem inter venandum, cùm illam vitiare conaretur, infremuisset: vel aduersus Mercurium potiùs, vt sensit Isacius. vocatam autem fuisse Brimo ita testatur Apollonius in libro tertio Argonauticorum:

δαῖε δὲ φιτροῦς,
πῦρ ὑπένερθεν ἱείς· ἐπὶ δὲ μιγάδας χέε λοιβάς,
Βριμὼ κικλήσκων Ἑκάτην ἐπαρωγὸν ἀέθλων.
tum vasa cremauit
Ignibus impositis mistim libamina fundens.
Auxilio Brimóque vocans Hecaten sibi diuam.

Credebatur esse inferorum Regina, vt idem poeta testatur in eodem libro:

ἑπτάκι δὲ Βριμὼ κουροτρόφον ἐγκαλέσασα
Βριμὼ νυκτιπόλον, χθονίην, ἐνέροισιν ἄνασσαν.
Protinus hæc Brimo stans térque quatérque vocauit,
Brimo nocturnam, Reginam quæ imperat vmbris.

Hanc canes complures sequebantur, vt apparet in his:

ἀμφὶ δὲ τήνγε
ὀξείῃ ὑλακῇ χθόνιοι κύνες ἐφθέγγοντο.
Hanc circum latrare canes latratibus altis.

At alii memoriæ prodiderunt illam querneo ramo coronatam apparere, quam etiam serpentes ingentes habere circa caput in his significauit Sophocles in radices cædentibus siue Rizotomis tragœdia inscripta:

ἥλιε δέσποτα, καὶ πῦρ
ἱερὸν τῆς εἰνοδίας Ἑκάτης,
ἔγχος τὸ δι' ὀλύμπου
καλὸν φέρει, καὶ γῆς ναίησ' ἱερὰς τριόδου
στεφανουμένη δρυσὶ καὶ πλείστοις
ὤμω σπειρήμασι δρακόντων.
O Sol, ô rex, & ignis
Sacer in via habitantis Hecates,
Hasta, quam per cælum
Rectè fert, ac terræ habitat sacra triuia.
Coronata quercubus plurimis
Super humeris spinis draconum.

Idcirco

Idcirco cùm de venefica quadam muliere loqueretur Tibullus in primo Elegiarum, canes Hecates domuisse pro scientia veneficiorum & artis magicæ dixit, quia rabidi canes illam semper sequerentur:

Sola tenere malas Medeæ dicitur artes,
Sola feros Hecates perdomuisse canes.

Dicta est etiam canicida Dea, & caniuora, quoniam illi canes immolarentur, vt scripsit in Mimis Sophron, & Lycophron:

Ζήρινθον ἄντρον τῆς κυνοσφαγοῦς θεᾶς.

Zerinthon antrum mox caniuoræ stat Deæ.

Quidam putarũt canes illi immolari, quia inuisum sit id animal, cuius latratu phantasmata quæ ab Hecate mittuntur, dissoluantur: nam cùm aer vel æris tinnitu, vel alicuius rei strepitu concutitur, illa offenduntur grauissimè: quare non possunt, diutiùs cõsistere. Huic Deæ sacrificabatur in triuiis, vnde etiam Triuia dicta est: quod ideo accidit, quia eadem Luna & Diana & Hecate sit, de qua sic Virgilius:

Tergeminámque Hecaten, tria Virginis ora Dianæ.

Alii dictam fuisse Triuiam arbitrati sunt, quia eadem sit Iuno, Diana, Proserpina. Alii triformem illam putarunt, quia nunc in cornua, & propè vacua surgit: nunc diuidua est, nunc orbe pleno. Alii quia dextrum caput equinum habeat, sinistrum caninũ, medium hominis, vel, vt alii maluerunt, suis agrestis. Non defuerunt, qui Triuiam vocatam Hecaten putarunt, quia in triuiis sit exposita, & à pastoribus inuenta ac educata. Alii, quia in cælo, in terra, & apud inferos polleat: alii, quia centum grana pro singulis tritici ferat: alii, quia centum hostiis placetur, Hecaten nominarunt: alii, quia centum annos insepultos errare faciat. Huic Deæ sacrificabatur in triuiis apud Athenienses singulis mensib. in nouilunio, quo tempore illi qui erant opulenti, cœnam in triuio exponebant, ac pauperes eò per noctem conuenientes vorabant, Hecaténque edisse dicebant: quam consuetudinem ita significauit Aristophanes in Pluto:

παρὰ τῆς Ἑκάτης ἔξεστιν τοῦτο πυθέσθαι.
εἴτε τὸ πλουτεῖν, εἴτε τὸ πεινῶν βέλτιον. φησὶ γὰρ αὕτη,
τοὺς μὲν ἔχοντας καὶ πλουτοῦντας δεῖπνον κατὰ μῆνα προπέμπειν,
τοὺς δὲ πένητας τῶν ἀνθρώπων ἁρπάζειν πρὶν καταθεῖναι.

Ex Hecate licet id cognoscere:
An ditescere quàm famescere melius: iubet enim ipsa
Habentes & diuites cœnam singulis mensibus exponere,
At pauperes homines rapere vel antequam exponatur.

Vocabatur autem sordida propter id cœnæ genus, & parca, quia vmbræ porro, malua, mænidibus, & triglis vesci creditæ sunt: atque in triuiis præcipuè colebatur, quòd ibi (vt diximus) exposita fuit, vt quidam putarunt, ab Aeolo & Pheræa parentibus, à bu-

Ayuntamiento de Madrid

bulcis Phereti fuerit educata. Hanc vestibula domorum tueri arbitrabantur, quare ante fores aras erigebant, vt in his testatur Aeschylus:

δέσποιν' Ἑκάτη τῶν βασιλείων πρόδρομος
μελάθρων.
Regalium atriorum praeuia Hecate.

Huius vires & officia ita commemorauit Hesiod. in Theogonia;

τιμὴ πρὸς πάντων
Ζεὺς Κρονίδης τίμησε, πόρεν δέ οἱ ἀγλαὰ δῶρα,
μοῖραν ἔχειν γαίης τε καὶ ἀτρυγέτοιο θαλάσσης.
ἠδὲ καὶ ἀστερόεντος ὑπ' ἠρανῷ ἔμμορε τιμῆς.
ῥεῖα μάλ' ἣ προφέρων γε θεὰ ὑποδέξεται ἐλπίδας,
καὶ οἷς ἄλλοισ' ὀπάζοι, ἐπεὶ δυνάμις γε πάρεστιν.
ὅσοισι δ' γαίης τε καὶ ἠρανοῦ ἐξεγένοντο,
καὶ πιμὴν ἔλαχον, τέτων ἔχει ἔμμορε πάντων.
nam super omnes
Iupiter ingentes illi largitur honores,
Muneráque, imperium terræq; marisque profundi,
Cunctorúmque simul quae cælum amplectitur altum;
Admittítque preces facilis Dea, prompta, benigna.
Diuitias praebet, quòd ei concessa potestas,
Imperat haec cunctis, qui sunt è semine nati
Et terra & cœli, cunctorum fata gubernat.

Praerat & veneficiis, quam magicas artes exercentes inuocare consueuerunt cum Luna, vt Theocritus scripsit in Pharmac.

τᾶ χθονίαθ' Ἑκάτα, τᾶν καὶ σκύλακες τρομέοντι,
ἀρχουδᾶν νεκύων ἀνάπτ' ἠρία καὶ μέλαν αἷμα.
χαῖρ' Ἑκάτα δασπλῆτι, καὶ ἐς τέλος ἄμμιν ὀπήδει.
Terrestríque Hecate, catulis quae terror & horror,
Dum per defunctos ruit, & vim sanguinis atri.
Salue Hecate grauis, & nobis haec perfice Diua.

Hac de causa maximè omnium Deorum illam se colere inquit Medea venefica in his apud Euripid.

οὐ δι' μὰ τὴν δέσποιναν, ἣν ἐγὼ σέβω
μάλιστα πάντων, καὶ συνέργον εἰλόμην,
Ἑκάτην.
Non per Hecaten, ego colo quam maximè
Vnam omnium, quam serre opem legi mihi.

Vocabatur autē septies. mox illi sacrificia fiebant, certis ac propriis ritibus, qui omnes propè sunt ab Apollonio expressi ita in lib. 3. Argonaut.

δὴ τότε μέσσην νύκτα διαμοιρηδὸν φυλάσσας,
ἠκαμάτοιο ῥοῆσι λοεσσάμενος ποταμοῖο,
οἶος ἀνὸν τ' ἄλλων ἐνὶ φάρεσι νυκτὸς ἐοῖσι
βόθρον ὀρύξασθαι περιηγέα τῷδ' ἐνὶ θήλυν

Ayuntamiento de Madrid

ἀρηΐδον σφάξῃν, καὶ δὲ ἀέτον ὠμοθετήσαι,
αὐτῷ πυρκαϊὴν δὲ νηήσας ἐπὶ βάθρῳ.
μειλιχίη δ' Ἑκάτῃ Περσηΐδα μήλοιο,
λείβων ἐν δέπας σιμβλήϊα ἔρρα μελισσῶν.
ἔνθα δ' ἔπειτα θεὰν μειλιχίοις ἐλάσκαν
ἀψ ἀπὸ πυρκαϊῆς ἀναχάζεο μηδέ σε δέος
ἐὺ ποδ' ὧν ὄρσῃσι μεταστρεφθήναι ὀπίσω,
ἢ κυνῶν ὑλακή, μή πως τὰ ἕκαστα κολάσῃς.
Obserua: medium vt nox fecerit humida cursum,
Fluminis ipse petas vndas: sibi locus & vnus,
Cyanea veste indutus, fodere ipse memento
Mox foueam. Iugulata tibi sit protinus agna
Fœmina: & inde super fouea pyra structa cremetur.
Atque voces Hecaten Perseida, mellaque libans
Dulcia munera apum places hanc, hisque peractis
Rursus abire pyra moneo. conuertere nullus
Te retro strepitúsve pedum, fremitúsve caninus
Cogat: nam sacrifiet labor irritus omnis.

His ita peractis sacrificiis quędam phasmata continuò apparebant, quæ solebant vocare Hecataea, eáque in varias formas se conuertebant. Dicuntur moly, quam rutam agrestem esse nonnulli arbitrantur, & laurus, & pulicaria, & rhamnus, & salix, & stella marina, & Iaspis magicis artibus resistere, & alia complura plantarum, animalium & lapillorum genera: quæ nunc omnia non opus est recensere, de quibus scripsit & Albertus Magnus, & Orpheus in libro de Lapillis. Præcipuo in honore fuit Hecate apud Aeginetas & Bœotos, vti memoriæ prodidit Pausanias in Corinthiacis. Cur inferorum Dea credita sit Hecate, Sophron fabulam huiusmodi recitauit, vt ait Theocriti enarrator: Cùm Iupiter Iunonem aliquando compressisset, nata est puella Angelus nomine, quæ nymphis educanda data fuit. illa cùm adoleuisset, vnguentum quo Iuno perungebatur, cùm fieri vellet splendida, occultauit: quod cum pyxide Europæ Phœnicis filiæ tradidit. Illud facinus cùm sensisset Iuno, vellétque in illam animaduertere, primùm Angelus in domum mulieris, quæ nuper pepererat, confugit, atque inde ad efferentes mortuum, vnde abstitit Iuno: Iupiter Cabarnos illam expiare iussit, qui in Acherusiam portantes expiarunt; deinde mortuorum & terrestris Dea credita est: quæ ob prædictas causas post ea vocata fuit Hecate. Non defuerunt tamen, qui illam natam è Ioue & Cerere crediderunt, quæ cùm robore corporis & magnitudine excelleret, ad quærendam Proserpinam missa est, & postea regnis subterraneis præfecta. quæ dicta fuit Hecate ab illo tẽpore, vt quidam putarũt, quia procul absit à nobis: alii quia ab illa recedendum sit: alii, quia centum obeat munia in negotiis naturæ. At de fabulosis hactenus.

Ayuntamiento de Madrid

Quidam ex antiquis scriptoribus Hecaten fuisse Persæ filiam venatricem egregiam memoriæ prodiderunt, sed tamen immanem, quæ si feras non posset assequi, sagittas in homines coniiceret. Hæc Pharmaca lethifera inuenit quomodo componerentur, & in primis reperit aconitum, quare formidabilis Dea inferorum credita est. Experiebatur singularum herbarum vires in cibis, quos hospitibus exhibebat. Pharmaco patrem priùs è medio sustulit, accepit imperium, postea Dianæ erexit sacellum, vbi adnauigantes Deæ mactabat. deinde AEetæ nupta Circen & Medeam filias peperit, ac filium Aegialeum. Circe ad pharmaca instructa inuenit & ipsa varias vires herbarum, patréque venenis necato imperium suscepit: sed ob crudelitatem ex illo excidisse dicitur, fugisséque ad Oceanum in insulam desertam, vel (vt alii maluerunt) in Italiam ad promontorium ab illa vocatũ Circęum. Medeę diuersum fuisse consilium inquiunt: quippe quę mirificè salutis omnium peregrinorum esset studiosa, cùm à sorore & à matre multa medicamina didicisset. sępius etiam fuit à patre reprehensa quòd per nimiam facilitatem regnum patriũ esset in magnum periculum coniectura, cùm patri moriendum esset pro oraculi responso cùm vir externus aureum vellus cepisset. Eius preces cùm nihil profecissent, aiunt AEetam veritum insidias illam in custodias tradidisse, quæ cùm fugisset in sacrũ lucum solis ad mare, mox accedentibus Argonautis omnia proposita pericula, & paternam crudelitatem narrauit, & vt per insidias omnes hospites mactare solebat. Deinde ab Argonautis exorata tulit opem Iasoni ad superanda pericula, quia Iason iurauit se illam virginem in stabile matrimonium ducturum. Nam & ingentia formidabiliáque pericula exteris proponebãtur antè quam vellus aureum caperetur, & curabat AEeta per famã crudelitatis omnes externos & aduenas homines ab illis litoribus absterrere. ¶ Quid igitur per has fabulas significare voluerunt antiqui? Aut cur noctis filia dicta est Hecate? quoniam fatorum cuiusque ordo ac vis est Hecate, vt patet è superioribus carminibus Hesiodi, quę diuinitus in mortalia corpora infunditur, illa Iouis est filia vel Persę: at quia nulli mortalium ordo ille est cõspicuus aut manifestus, ea causa Noctis filia dicitur. Illi qui louem rerum omnium moderatorem existimarunt, cùm omnia ab illo proficisci intelligerent, vim illam quę occultè per astra ad inferiora corpora agens descẽderet, Hecaten Iouis & Asteriæ filiam nuncuparunt. At qui solem omnia prospicere, omniáq; audire tradiderunt, & omnibus moderari, illi Persę filiam Hecaten, vim illam scilicet prędictam putarunt. Eam Luciferam dictam fuisse constat, quia per sempiternos illos astrorũ ignes descenderet. Eadem rursus inferorum Regina credita fuit, quia homines omnes fatorum necessitati, hoc est Dei voluntati, parent.

Quid

Ayuntamiento de Madrid

Quid aliud canes sunt rabidi illam comitantes, quàm calamitates & molestiæ quæ homines è fato assiduè infestant? eius item forma tam formidabilis varietatem ærumnarum præ se fert. Potest eadem rursus veneficiorum præfecta fluuiorum cursus conuertere, segetes aliò transferre, montes in profundum deiicere, astra deducere de cœlo, quod veneficæ facere dicebantur, quia fatorum necessitati ac voluntati diuinæ nihil est quod non pareat. Cùm vellent igitur significare antiqui omnibus esse moriendum, neque quenquam posse Deorum voluntatem effugere, aut ab illis statutum diem prætetire, omniaque & commoda & incommoda proficisci ex arbitrio voluntateque Deorum, hæc & ad ortum & ad formam Hecates spectantia excogitarunt. At nunc de Proserpina verba faciemus.

De Proserpina. CAP. XVI.

PROSERPINAM alii eandem esse voluerunt Hecaten. Quam Dæram etiam vocarunt, vti scripsit Demosthenes; alii cùm Hecaten è superioribus parentibus natam esse affirment, Cererem matrem Proserpinæ fuisse contendunt, quæ si è diuersis parentibus natæ sunt, eædem certè esse non possunt. Hanc Cereris fuisse filiam declarauit Hesiodus in Theogonia.

αὐτὰρ ὁ Δήμητρος πολυφόρβης εἰς λέχος ἦλθεν,
ἣ τέκε Περσεφόνην λευκώλενον, ἣν Ἀϊδωνεὺς
ἥρπασεν ἧς παρὰ μητρὸς, ἐδώκε δὲ μητιόεντα Ζεύς.
Diuitis hic Cereris lectum conscendit, ab illo
Nascitur amplexu Proserpina: quam rapit inde
Pluto, restituit matri sed Iupiter almus.

Apollodorus Atheniensis in primo libro Iouis & Stygis filiam esse Proserpinam tradidit. Scriptum reliquit Strabo lib. 7. Valentiam, quæ Hipponium olim dicebatur, ciuitatem esse Siciliæ in loco amœnissimo, vbi florentissima prata esse cõsueuerunt, quo in loco cùm flores legeret Proserpina, à Plutone fuit rapta. Verùm quoniam rem totam luculentissimè expressit Cicero, & loci amœnitatem mirificè oratione pinxit, non grauabor ea ascribere, quæ sunt in actione sexta in Verrem ad hunc locum pertinentia: Vetus est hæc opinio Iudices, quæ cõstat ex antiquissimis Græcorum literis atque monimentis: insulam Siciliam totam esse Cereri & Liberæ consecratam. hoc cùm cæterę gentes sic arbitrantur, tum ipsis Siculis, tam persuasum est, vt animis eorum insitum, atque innatum esse videatur. nam & natas esse has in his locis Deas, & fruges in ea terra repertas arbitrantur, & raptam esse Liberam, quam eandem Proserpinam vocant, ex Ennensium nemore: qui locus, quòd in media est insula situs, vmbilicus Siciliæ nominatur. Quam cùm inuestigare, & conquirere Ceres velle

Ayuntamiento de Madrid

dicitur inflammasse tædas iis ignibus qui ex Aetnæ vertice erumpunt: quas sibi cùm ipsa præferret, orbem omnium peragrasse terrarum. Enna autem, vbi ea, quæ dico, gesta esse memoratur, est loco præcelso atque edito, quo in summo est æquata agri planities, & aquæ perennes, tota verò omni aditu circumcisa, atque dirempta est. Quam circa lacus, luciq; sunt plurimi, & lectissimi flores omni tempore anni: locus vt ipse raptum illum virginis, quem iam à pueris accepimus declarare videatur. Etenim prope est spelunca quædam conuersa ad Aquilonem, infinita altitudine, qua Ditem patrem ferunt repentè cum curru extitisse, abreptamque ex eo loco virginem secum asportasse: ac subitò non longè à Syracusis penetrasse sub terras, lacumq; repentè in eo loco extitisse, vbi vsque ad hoc tempus Syracusani festos dies anniuersarios agunt, celeberrimo virorum mulierumq; conuentu. Pausanias tamen in Atticis ait locum fuisse apud Cephisum amnem, cui nomen fuit Caprifico, vnde fama est eum rapta Proserpina Orcum ad inferos descendisse. Idem in Corinthiacis inquit apud Chemarum fluuium septum fuisse è lapidib. vnde cum rapta Proserpina Pluto ad subterranea deuenerit. Inde verò effectum est, vt cùm omnes è Sicilia raptam Proserpinam putent, per Proserpinam Siculi, tanquam per familiare numē iurare consueuerint, vt est illud Aristophanis in Vespis: ναὶ τὰν κόραν, Sant per Proserpinam. Orpheus tamen in Argonauticis videtur significasse Proserpinam non in specu à Plutone sed super mare latam fuisse, cùm ita scribat:

ὡς ποτε Περσεφόνην τέρεν ἄνθεα χερσὶ δρέπουσαν
ἐξ ἀπάτεων σιωμαι μοι ἀν' εὐρύτε καὶ μάλα ἄλσος.
αὐτὰρ ἐπειθ' ὅς μιν Πλοῦτος κυανοτρόχας ἵππους.
ζευξ' ἀμφοῖν κούρειν τε βήσατο δ' ἄμμορος ἄστυ,
ἀρπάξας ἐφέρεν διὰ κύμασιν ἀπρυγέτοιο.

Vt teneros olim carpens Proserpina flores
Sit patrus decepta dolo, & portata frequentes
Per syluas, vt iunxit equos sua sub iuga Pluto
Terrificos, celeres, rapta vt Proserpina vasti est
Per dorsum portata maris, perq; æquoris vndas.

Scriptum reliquit Sophoclis enarrator Proserpinam raptam fuisse à Plutone, cùm narcissum colligeret, his verbis: ὅτι πρὶν ἢ Πλούτωνα αὐτὴν ἁρπάσαι, τότε ἐτέρπετο. συλλέγουσαν δ' φασὶ αὐτὴν τὸ νάρκισσον ἁρπασθῆναι. *Nam vel antequam raperetur à Plutone, eo delectabatur. Aiunt igitur ipsam cum narcissum colligeret, raptam fuisse.* Obtinuit deinde Proserpina propter multas matris lacrymas & lamentationes, vt eiulatus, & capillorum laceraciones, & plagæ, quæ in funere familiarum & carissimorum fierēt, in eius honorem ederentur, tanquam quædam sacrificia: quod ita expressit Euripides in Oreste:

Ayuntamiento de Madrid

κτύπον τε κρατὸς, ὃν ἅλαχ' ἁ χθονὸς
νερτέρων Περσέφασσα καλλίπαις θεά:
Capitisque plagæ, pulchra, subterranea,
Sortita quas olim Dea est Proserpina.

Quæ cùm mortuorum esset Regina, dicti sunt omnes ab Horatio in primo Carminum à Proserpina excipi inhis:

Mista senum ac iuuenum densantur funera: nullum
Sæua caput Proserpina fugit.

Cùm rapta fuisset igitur Proserpina ac Ceres eius mater ieiuna illam quæreret, ab Hippothoonte Neptuni & Alopes Cercyonis filio, & à Meganira eius vxore quam alii Celei vxorem fuisse tradiderunt, in hospitium fuit accepta. Tunc Meganira illi & mensam parauit & vinum miscuit, at Dea mœrens recusauit, cùm diceret sibi non fas esse bibere vinum in filiæ calamitate: at cinnum è farina sibi parari iussit, quem bibit. Erat Iambe muliercula quædam Meganiræ ancilla, vt tradidit Philochorus, Panos & Echus filia, quæ cum Deam mœstam videret, ridiculas narratiunculas, & sales Iambico metro, ad commouendam Deam ad risum, & ad sedandum dolorem, interponebat: quare genus id carminis non antè obseruatum, Iambicum ab illa dictum fuit, vt testatur Nicander in Alexipharmacis:

ἐμπλήδλω κυκεῶνα πόροις ἐν κύμβεσι πεύξας,
νηγείρης Δηοῦς μορφὴν ποτὲ τὸν δ' ποτε Δηὸ
λειψανίλω ἔβρεξεν ἀν' ἄσυρον Ἱπποδόωντος
Θρήσσης ἀθύρωτον ἐπ' ἀνθρωπίνῳ ἐπτρησιν Ἰάμβης.
Ipse mihi reple spumantia cymbia cinno.
Ieiunæ Cereris potu multa arte parato;
Quo Ceres os olim penes Hippothoonta rigauit,
Ludicris salibus cum lætaretur Iambes.

Atque cùm nusquam Proserpina inueniretur à Cerere, dicta est demum ab Arethusa Nympha à Plutone rapta fuisse, & ad inferos deportata. Tum verò Iupiter roganti Cereri pro filia, & temeritatem fratris accusanti, promisit se facturum vt filia sibi restitueretur si ea conditione ad eam capiendam accederet, vt nihil eorum gustasset, quæ forent apud inferos. Verùm cùm illa tria grana mali punici, vel nouem, vt alii maluerunt, edisset indice Ascalapho, filiam liberam educere omnino non potuit. Veruntamen ad mitigandum Cereris dolorem statuit Iupiter vt alternè sex menses apud maritum, totidemque cum matre degeret Proserpina: sic enim ab omnibus qui de Deorum antiquorum natura scripsere, memoriæ proditum est. Scriptum reliquit Theagenes & Apollodorus Cyrenaicus in lib. 1. de Diis, Iouem ad placandam Proserpinam, ipsi Siciliam donasse.

Ideirco fama est didita de Siracusis metropoli eius insulæ,

Ayuntamiento de Madrid

quòd futura esset vrbs opulenta, cùm enim Archias & Myscellus oraculum sciscitarentur de condendis vrbibus, responsum retulerunt:

χώρας καὶ πόλεως οἰκήτορα λαὸν ἔχοντες
ἤλθετ' ἐρησόμενοι Φοῖβον τίνα γαῖαν ἵκοισθε.
ἀλλ' ἄγε δὴ φράζεσθ' ἀγαθῶν πότερόν κεν ἕλοισθε·
πλοῦτον ἔχειν κτεάνων ἢ τερπνοτάτην ἠγίειαν.
Ductores populi culturi mœnia & agros,
Quæritis è Phœbo quas terras præstet adire,
Voluentes animis legite vtrum gratius horum,
Diuitias ne magis vultis, terras ne salubres?

Atque cùm Myscellus salubritatem, Archias diuitias potiùs elegisset, hic Syracusas regiam ciuitatem Sicilię, ille Crotonem multorum athletarum patriam condidit. Fama est Pirithoum ac Theseum audita Proserpinæ pulchritudine, illam rapturos ad inferos descendisse: quippe cùm ita coniurassent, vt alter alteri in acquirenda muliere opem ferret, ac iactis sortib. vtri prima obueniret, Theseo rapta Helena contigit. Cùm verò Pirithous in Proserpinæ desiderium incidisset, iureiurando astrictum habuit adiutorem Theseum, qui ambo per Tænarum ad inferos descenderunt. Illi cùm super petra quadam consedissent, inde consurgere non potuerunt, donec Hercules ad rapiendum Cerberum pręfectus, Theseum, vt qui coactus eo accesserat, liberauit: ac Pirithoum ibi reliquit quoniam consultò se in pericula coniecerat. quam rem ita scripsit Apollonius in primo Argonauticorum.

Θησέα δ' ὃς περὶ πάντας Ἐρεχθείδας ἐκέκαστο,
Ταιναρίην ἀΐδηλος ὑπὸ χθόνα δεσμὸς ἔρυκε
Πειρίθῳ ἑπόμενον κείνην ὁδόν.
Thesea, Erechthidas inter clarissimus omnes
Qui fuit, & celeber, durissima vincla tenebant
Tænaria sub humo quoniam comitatus euntem
Illuc Pirithoum fuerat.

Et Virgilius lib. 6. ita de his querentem Charontem inducit:

Nec verò Alciden me sum lætatus euntem
Accepisse lacu, nec Thesea, Pirithoumq́;
Dii quanquam geniti, atque inuicti viribus essent.
Tartareum ille manu custodem in vincla petiuit
Ipsius à solis regis, traxitq́; trementem:
Hi dominam Ditis thalamo deducere adorti.

Proserpinæ mos erat modò canes, modò nigras & steriles victimas immolari, quare ita scripsit Virgilius:

ipsi atri velleris agnam
Æneas matri Eumenidum, magnæq́; sorori
Ense ferit, sterilémque tibi Proserpina vaccam:

Hoc in

Hoc in loco non solùm varios ritus sacrorum, sed etiam aliam esse Hecaten, aliam Proserpinam obseruare conuenit: quoniam & Hecaten sororem Eumenidum, & Proserpinā poeta nominauit, cùm huic agnam, illi vaccam sterilem immolari dixit. Scripsit Pausanias in Bœoticis Proserpinam adhuc paruulam ad capiendum anserem, quem inuita de manu dimiserat, in cauernosum antrum ingressam, quo ansere à lapide sub quo se occultauerat retracto, statim fluuius ex eo loco emersit, qui fuit nominatus Hercyna. Fuit in agro Phocensi Proserpinæ Venatricis templū, & Soteræ siue Seruantis siue Sospitæ apud Arcades apud Phliensis Primogeniæ. Nam & huius Deæ pro rerum euentis antiqui multa cognomina excogitarunt: atque cùm fabulas huiusmodi ex historiis rerum verarum finxerunt poetæ, tum multa ad ornatum, & ad probabilitatem adiunxerunt. Scriptum reliquit Zezes historia 41. Chiliad. 2. Theseum in Molossorum regionem vnà cum Pirithoo venisse, cuius regionis Rex dicebatur Aidoneus, vxor Ceres, filia Proserpina (nam mos fuit Molossorum omnes formosas mulieres Proserpinas appellare) canémque habebat Aidoneus eximiæ magnitudinis, qui Tricerberus vocabatur. Hi cum per insidias filiam Regis rapere conarentur, re patefacta in vincula coniecti sunt; atque quoniam Pirithous autor illarum insidiarum fuerat, Tricerbero proiectus ab eo laniatur & vorator: Theseus, quia non sponte, sed coactus & alieno ductu accesserat, in vinculis fuit retentus, donec Hercules ab Eurystheo missus ad abducendum Tricerberum, illum è vinculis liberauit.

¶ At nunc cur fabulas has finxerint, explicemus. Cicero in libro secundo de natura Deorum vim omnem terrenam scribit esse Plutoni patri dedicatam: qui & Pluto & Dis ideo vocatus fuit, quòd omnia & recidant in terras, & oriantur è terris. Is igitur rapuit Proserpinam, quam frugum semen esse volunt, absconditámque quæri à matre fingunt. Illa Cereris filia nominatur, quia semina quę iaciuntur, è præteritis frugibus sunt exempta. At cur cùm flores colligeret, fuit à Plutone rapta? aut cur narcissum præcipuè colligens? quia per flores Siciliæ fertilitatem & aeris temperiem demonstrarunt scriptores: quippe cùm in Sicilia per omnes propè menses anni flores esse cōsueuerint: sicut de Lusitania scripsit Athenæus lib. 8. quòd ibi rosæ ac violæ per maius spatium trium mensium deesse non consueuerunt. Præterea cùm sub terra occultatur semen, tanquam spongia ad se nutrimentum attrahit, & impletur per hyemē, quòd in radices trahitur: quippe cùm à superiore frigore semen depressum excrescat in caput, radicésque in loco tepidiore dilatet, illud semen cùm impleatur nutrimento, in futuram æstatem semen colligit, quare colligens flores Proserpina sub terra detinetur à Plutone.

Ayuntamiento de Madrid

At quos flores? Narcissum præcipuè, quod nomen torporem & segnitiem significat. Non enim statim erumpit semen vbi nutrimentum collegit, ac florum materiam, sed in se continet: donec anni tepore illud paulatim euocatur & in thyrsos diffunditur. Rapta esse dicitur in Sicilia, quòd ea insula cæterarum omnium tritici feracissima sit, quę etiam horreum fuisse dicitur Romanorum. Hæc ab Arethusa, quę virtus est seminis, vt nomen ipsum significat, Cereri indicatur, quia apto tempore ab ipsa insita virtute, expellitur. Hæc latet sex menses apud maritum, dum sol in signis Australibus à semente fuerit, donec ad maturitatem fruges perducens ad Borealia paulatim redierit: tunc enim non ampliùs semen est sub terra per sex menses, sed in horreis agricolarũ, & apud superos in locis editioribus. Dicta est vt quidam putarunt à Latinis à serpendo, quia semen per terram serpat quam alii ita dictam existimarunt, quia Luna sit, & modò ad dexteram, modò ad sinistram declinet. Hæc filia est Iouis & Cereris, caloris scilicet ac terrę. quam tamen Lunam esse sensit Orpheus in hymnis, vt in his apparet:

εὐφεγγὴς, κερόεσσα, μόνη θνητοῖσι φανεῖσα,
εἰαρινὴ, λειμωνιάσιν χάρισσα πιοῦσιν,
ἀερὸν ἐκφαίνουσα δ' ἅμας βλαστοῖς καρποφόροις.
Splendida, sola viris optabilis, vnaque vernam
Ostentans faciem, cornutáque frugibus almis,
Quæ sacrum corpus monstras ridentibus agris.

Qui igitur Lunam & Hecaten, & Proserpinam esse putarunt vnam, illam sex menses apud inferos esse alternè dixerunt, quia tantundem sub terra, quantum supra terram Luna in toto anno commoretur. Physici præterea ac Mythologi antiqui superius hemisphærium, quod nos incolimus, Veneris appellatione coluerunt, inferius Proserpinam nominarunt: qua ratione Proserpinam à Plutone sub terram deportatam in fabulis tradiderunt. atque de Proserpina satis, nunc de Luna dicamus.

De Luna. CAP. XVII.

AT verò Lunam diuersam esse ab Hecate existimatam diuersorum parentum ratio patefacit: cùm Lunam alii Hyperionis filiam esse crediderint, alii Pallantis cuiusdam, inter quos fuit Homerus, qui ita scripsit in hymno in Mercurium:

τέχε δ' ἄρθρον ἀνάγετο δ' ἡμιόβροτον.
ἣ δ' θεὸν σκοπιὴ προσεπέστελλε δῖα Σελήνη,
Πάλλαντος θυγάτηρ μεγαμηδέος ἀντιάνειρα.
Hinc Aurora tulit mortalibus orta labores,
Diuinæ ad speculum venit præsentia Lunæ,
Quæ Megamedeo fuerat Pallante creata.

At He-

Ayuntamiento de Madrid

At Hesiodus in Theogonia Lunam filiam fuisse Hyperionis & Thiæ putauit, cùm ita scribat:

Θεία δ' Ἠέλιόν τε μέγαν, λαμπράν τε Σελήνην,
Ἠ' ὠθ', ἣ πάντεσσιν ἐπιχθονίοισι φαείνει
ἀθανάτοις τε θεοῖς τοὶ οὐρανὸν εὐρὺν ἔχουσι,
γείναθ' ὑπὸ δμηθεῖσ' Ὑπερίονος ἐν φιλότητι.

Thia parit Solem magnum, Lunámque nitentem,
Quæ superis exorta, viris quæ lumina pandit:
Auroram, rebus reddit quæ exorta colores.
Has parit amplexu coniuncta Hyperionis almi.

Alii Solis filiam, at non sororem, fuisse crediderunt, vt testatur in his Euripides in Phœnissis:

ὦ λιπαροζώνου θύγατερ
Ἀελίου Σελαναία χρυσεόκυκλον
φέγγος, ὡς ἀτρεμέα κέντρα
καὶ σώφρονα πώλοις μεταφέρων, ἰθύνει!

O clarissimi filia
Solis Luna aurei circuli
Lumen: quàm certos stimulos
Et prouidos pullis addens regit!

Cùm verò Luna lucem à sole accipiat, eam & Phœben nominarunt, vt solem Phœbum, & in curru vehi finxerunt, vt scripsit Virgilius libro decimo:

Iámque dies cœlo concesserat, almáque curru
Noctiuago Phœbe medium pulsabat Olympum.

Quæ cùm in Delo insula nata fuisset, Delia vocata fuit. atque vt Sol quadrigis, ita Luna bigis vehi solita fuit, sicuti testatur in libro quinto rerum astronomicarum Marcus Manilius in his:

Quadriiugis & Phœbus equis, & Delia bigis.

Quem currum tamen alii à mulo trahi finxerunt, alii ab equis discoloribus, albo & nigro, alii à iuuencis: at Ouidius fuisse albos Lunæ equos inquit in lib. 1. de Remedio amoris in his:

Vt solet, in niueis Luna vehetur equis.

At hymnographus Homerus ille, qui hymnū in Lunam scripsit, non solùm in curru vehi solitam Lunam scribit: sed etiam poetica quadam suauitate vestes splendidas induere, & exuere solitam inquit, cùm vellet: quippe cùm nunc lucida, nunc obscura sit pro vestium splendore, quam etiam in Oceano lauari inquit priusquā vestes sumeret, vt est in his:

εὖτ' ἂν ἀπ' Ὠκεανοῖο λοεσσαμένη χρόα καλὸν,
εἵματα ἐσσαμένη τηλαυγέα δῖα σελήνη,
ζευξαμένη πώλους ἐριαύχενας αἰγλήεντας.

Rursus Atlanteis in lymphis membra lauata,
Vestibus induta & nitidis, Dea luna micantes
Curru iunxit equos celeres, quibus ardua colla.

Ayuntamiento de Madrid

Quidam tradiderunt Lunam fuisse vxorem Aeris, è quo Roren filium conceperit ac genuerit, vt ait Alcman Melicus in eo carmine:

Ἄγρωστιν δρόσος αὐξῇ καὶ Μήνης τε καὶ Ἄερος υἱός.
Aeris & Lunæ soboles Ros gramina nutrit.

Fuerunt qui crediderint quoddam fuisse tempus quo nondum nata esset Luna, quæ iunior esse sole credebatur, cùm vel Arcades ante illam nati fuisse putati sint illi, qui non procul ab Apidano incoluerunt, vt testatur Apollonius libro quarto Argonauticorum:

οὐδ' τὶς ἀκουὼν Δαναῶν ἔθνος ἦεν ἀκοῦσαι
πευθομένοιο· οἶοι δ' ἔσαν Ἀρκάδες Ἀπιδανῆες,
Ἀρκάδες οἱ καὶ πρόσθε Σελήνοιο ὑδέοντες
ζάφυλα φηγῶν δόντες κατ' οὔρεσιν.
Nulli erat auditum Danaûm genus, Apidanenses
Arcades at soli fuerant olim: Arcades illi
Qui lunam superare ferunt se tempore & annis,
Cùm glandes ederent dispersi in montibus altis.

Nam Theodorus paulo ante bellum quod ab Hercule aduersus Gigantes gestum est, Lunam apparuisse scribit libro vigesimo nono. Aristo Chius & Dionysius Chalcidensis in primo suæ ædificationis idem confirmarunt. At Mnaseas ait Proselenum Orchomeni filium Arcadibus imperasse: quod etiam affirmauit Duris Samius in libro quintodecimo rerum Macedonicarum, qui inquit Arcadiam ab sese, ac fluuium Orchomenum à patre nominauisse, vnde & Mnaseas Arcades ante Lunam genitos fuisse dixit, vt scripsit Apollonii enarrator, qui etiam Arcades ipsos vocatos fuisse proselenos (quasi antelunares dixerim) ab Aristotele scripsit. Aiunt præterea Lunam ipsam esse cornutã, qualis Bacchus ab antiquis fingebatur, vt est in hymno Orphei:

κλῦθι θεὰ βασίλεια, φαεσφόρε, δῖα Σελήνη,
παμβασίλειρα Μήνη, νυκτιδρόμε, ἠεροφοῖτι.
Audi luna Dei, & clarissima luminis autor,
Cornuta, & noctu incedens, quæ curris & altè.

Quam eandem marem esse & fœminam putauit idem, vt est eodem hymno:

αὐξουσῶν, καὶ λειπουσῶν, θῆλύς τε καὶ ἄρσην.
Auctæ, & deficiens; eadem quoque fœmina masque.

Huic sagittas tribuerunt poetæ, quam Cynthiam à monte Deli celeberrimo & altissimo appellarunt, quo in loco Diana & Apollo nati creduntur, atque Diana eadem est Luna, vt suo loco explicabitur. Sic igitur sagittas illi tribuit Horatius in tertio Carminum:

Tu curua recines Lyra:
Latonam, & celeris spicula Cynthiæ

Summo

Ayuntamiento de Madrid

Summo carmine.

Credita est Luna præesse veneficiis, quare inuocatur apud Theocritum in Pharmaceutria cùm Hecate, quas diuersas fuisse existimatas constat cùm vtraque inuocetur. Hanc crediderunt antiqui è cœlo magicis artibus deduci. Quippe cùm antiquę venefica mulieres putarentur solem lunamque abolere, & ad Democratis vsque tempora vulgo Solis Lunęq; defectus abolitiones appellauerint: quod facilè colligi potest ex his carminibus Sosiphanis, quæ sunt in Meleagro:

μάγοις ἐπῳδαῖς πᾶσα Θεσσαλὶς κόρη
(πάντες λέγουσι τοὶ) καθαιρεῖ. κἠ γὰ ἄν
ψευδὴς Σελήνης αἶθρος καταίθαπις.
Quæuis puella Thessalorum carmine, vt
Ferunt, abolet. Sed illa vana fama, quòd
Labatur alto Luna puro ex æthere

Et velut illud carmen octauæ Aeglogæ Virg. declarat:

Carmina vel cœlo possunt deducere Lunam.

Atque Thessalæ mulieres præcipuè illam artē callere, & in ea excellere putabātur, vt innuit Aristophanes in Nebulis his versibus.

γυναῖκα φαρμακίδ' εἰ πρεσβύτιδος Θεσσαλίδος,
καθήκουσα νύκτωρ τῶν Σελήνων.
Veneficam si fœminam ipse Thessalam
Coemero, captabo Lunam noctibus

Inde verò natam fuisse hanc opinionem scripserunt antiqui, quòd specula quædam rotunda ita parabantur, vt in his Luna omnino appareret è cœlo deducta. Atq; Pythagoræ ludicrum fuit quoddam Luna plena existente, vt quis in speculo quodam sanguine quæcunque collibuisset, scriberet: atque alteri prædicens à tergo illi assisteret, ea quæ scripsisset Lunæ ostentans: atque ille deinde intenta acie oculorum in Lunam, vniuersa quæ forent in speculo scripta perlegeret, tanquam in Luna scripta fuissent. Inde existimo artificium Cornelii Agrippæ originem cœpisse, qui in occulta philosophia videtur rationem quandam attingere, vt qui maximè à nobis distant, possint quæ volumus in Luna descripta perlegere.

Id eo tempore contigisse mihi narratum est, quo Franciscus præstantissimus Gallorum Rex bellum gerebat pro Mediolanensi principatu aduersus Carolum V. Romanorum Imperatorem vbi rediit Mediolanum. nam Roma in Insubriam, inde Venetias paruulus accessi cum patre, quo accidit vt plerique me Venetum esse crediderint. Nam non semel quæ perdiem agerentur Mediolani per noctem significata fuisse dicuntur Parisiis. Existimabantur igitur veneficiorum sciētia præstare Thessalæ mulieres quòd essent rerum Astronomicarū peritæ: atque inter cæteras Aglaonice Thessalorum Regis filia hac sciētia præstitisse dicitur,

Ayuntamiento de Madrid

quæ quoties immineret Lunæ defectus, se velle Lunam è cœlo detrahere profitebatur. At enim quia multitudinem imperitorũ deciperet, cùm Deus nullam fraudem impune committi denique patiatur, in grauissimas calamitates incidit; quare id postea vsurpatum fuit apud posteros, vt, cùm quis ageret infeliciter, Lunam detrahere diceretur. Primus omnium mortalium ausus est Anaxagoras Lunæ defectum hominibus patefacere, vt scripsit Laertius Diogenes in eius vita: primúsque illius vitam aperuit, cùm antea Solis quidem defectum nemo admiraretur, cùm scirent omnes id interposito Lunæ corpore ita contingere: at Lunæ defectum aliquam grauissimam calamitatem minari arbitrarentur. Nam cuius causa esset ignota, id diuinitus fieri semper putatum fuit ab antiquis: & de his rebus non tutum fuit Philosophis verba facere; cùm potiùs ad contemnendas vanas religiones, quàm ad illustrandam veritatem dicere crederentur, vt ait Plutarchus in Nicia. Anaxagoras verò spretis falsarũ religionum minis primus declarauit, quòd terra inter duos præstantiores planetas interposita, vmbram tanquam pyramidem facit, cuius basis sit in planitie, dorsóque ipsius terræ, conus verò vel ita extendatur vt Lunę regionẽ pertranseat. Non defuerunt tamen qui à Typhone, qui ab Endymione, & qui ab Atlante Lunæ circuitũ & mutationes priùs obseruatas fuisse putarint, inter quos fuit Anaxagoras. Vbi fuerint oppositi isti planetæ, ita, vt alterius centrum centro alterius ac centro terræ per rectam lineam opponatur, tunc Luna incidens in vmbram tota occultatur, ac deficit repentè illius lumen, cùm nequeat tanquam speculum lumen ab eo accipere. At cùm centra vtriusque planetæ non opponuntur, tanto minùs obscuratur, quanto magis centrum eius à linea recta distiterit alterius. Quantus esset antiquorũ timor, quantáque trepidatio cùm Luna deficeret, declarauit Plutarchus ita in Paulo Aemilio: ἐφοβήθη δὲ σελήνης πλήρους ὄσης καὶ μεστόφως ἐμπαλαίνειν· καὶ τῷ φωτὶ δόντος πόνος ἀυλὴν, χρόας ἀμείψασα παντοδαπὰς, ἠφανίσθη. τῆς δὲ Ῥωμαίων (ὃς πέρας ἔχει νενομισμένον) χαλκῷ τε πατάγοις ἀναχαλκιζόντων τὸ φῶς αὐτῆς, καὶ πυρὰς πολλὰς δαδοῦς καὶ δεσμὰς ἀνεχόντων πρὸς τὸν οὐρανὸν, οὐδὲν ἔδρασαν ἔπραττον οἱ Μακεδόνες, ἀλλ' ἀφίκετο καὶ θάμβος τὸ στρατόπεδον καθεῖχε. *Repentè verò Luna cũ plena esset & sublimis, facta est obscura: luminéque deficiente multiplicibus mutatis coloribus euanuit. Romanis (sicut est apud eos consuetudo) æris tinnitu lumen reuocantibus, ignésque multos, & faces, & tædas in cœlum protẽdentibus nihil simile fecerunt Macedones: sed timor & trepidatio multa vniuersum habuit exercitum.* Atque Nicias dux Atheniensium ab hostibus circumuentus tanta trepidatione repletus est Luna deficiente, vt iussis suis à prælio abstinere cũ quadraginta millibus hominũ fuerit trucidatus, vt ait Plutarchus in libello de superstitione. Existimabãt enim antiqui æris tinnitu & luminibus altè sublatis Lunæ lumen in de-

fectu-

Ayuntamiento de Madrid

fectibus adiuuari: quare & Ouidius in libro 4. mutationum, æra Lunæ auxiliaria dixit, quæ pulsarentur:

Cùm frustra resonant æra auxiliaria Lunæ.

Alii tubarum strepitu, musicorúmque instrumentorum Lunæ lumen reuocare conabantur, quod ità scribit Cornelius Tacitus in libro primo: Igitur æris sono, tubarúmque & cornuum concentu strepere: prout splendidior obscuriórue, lętari ac mœrere: & postquam ortæ nubes offecere visui, creditúmque conditam tenebris, vt sunt mobiles ad superstitionem perculsæ semel mentes, sibi æternum laborem portendi, sua facinora auersari Deos lamentabantur. Arbitrabantur enim antiqui non solùm in defectu Lunæ, sed etiam in morte pereuntium vtilem esse æris tinnitum, quoniam purus esset, & cui nullum piaculum posset accedere; qua de caussa in omnibus lustrationibus & expiationibus illo vtebantur, quod scriptum fuit ab Apollodoro Cyrenaico in libro de Diis. Eximias esse vires Lunæ supra omnes planetas, ferè vno Sole excepto, facilè sentimus, quamuis magnitudine corporis sit illis inferior: Luna enim, vt ostendunt Mathematici, vix maior est dimidia parte terræ: cùm alia sidera conspicua, maiora vniuersa terra esse dicantur. Neque solùm illius forma mutatur tum crescendo, tum ad initia recurrendo: sed etiam regio, cùm modò ad Aquilonem, modò ad Austrum declinet à circulo animalium: atque in illa modò est quædam brumæ, modo solstitii similitudo. Multa denique ab illa manant, & fluunt quibus animantes alantur, & augescant, pubescant, & maturitatem assequantur, quæ oriuntur è terra. Idcirco Chaldæi dicere solebant Lunam ortus nascentium moderari, cùm sidera notent & animaduertant ea quæ Lunæ fuerint adiuncta. Sed carmina quædam huc ascribenda putaui: quibus vniuersa propè Lunæ natura in omnibus mutationibus explicatur:

ἐμοὶ τὸ λοιπὸν χεόωψος διδασκάλῳ
ἄκουε λεπτῶς πῶς σελιωνάων φύσιν,
φύσις ἁπάντων τῆδ' χυμῆδ κληδουχίαν.
ὑγρὰ ὑφ' ὅτι δίχα τῆς πρώτης μέχρι,
πῶς βρεφικῶν αὔξησιν ὀνομουχίαν.
θερμὴ δὲ παντελίων αὖ τρόχιν δρόμον,
ἄκμαστικὴ δ' ἡ σφριγᾶν δοκεῖ πότε.
ἔπῃ τὰ λοιπὸν εἰς δίχαδα δευτέραν,
ξηρὰ ταπῃνὴ πρὸς παρακμῶν δ' τρόχες.
ἔπει τὰ γηρᾶ, ἡ δοκεῖ τεθνηκέναι,
ψυχρὰ, δυσῃδὴς, συγκρυβεῖσα τοῦ γνόφου,
κἂν ἐξ ἀδήλου πάλιν ἔρχεῖαι νέα,
πρόσωπα καλλύνουσα ἡ πληρουχίαν,
ταυτὶ μὴ ἔτας εἰ δὲ τις πλείω γεάφῃ,

Ayuntamiento de Madrid

κόμπος περιοσὸς καὶ κενὴ στωμυλία.

In posterum me vsus magistro discito
Natura Lunæ quæ sit aptè: hæc omnium
Vim continet succorum, & hæc potentiam.
Est vda primùm, donec illa creuerit,
Infantibus prorsúsque fit simillima.
Tepens at inde plena cursum perficit,
Vigere tum videtur, esse & florida.
Decrescere vt cœpit deinde, mox die
Vigesima remissus acta fit vigor,
Arétque sensim. longa nec fit hinc mora,
Senescit illa, mox videtur emori
Deformis, algens, atque operta nubibus.
Rursúsque fit noua hæc prius quæ nulla erat,
Vultu decoro prodit, & repletur hinc.
Hæc sic habent. Si plura quis dicat tibi,
Nugas loquaces credito, atque fabulas.

Has autem mutationes sortita est Luna pro situ quem tenet Solem respiciens: nam cùm semper Lunæ dimidium illustretur, accidit in coniunctionibus eam Lunæ partem illustrari, quæ superior est, nec nobis conspicua: quæ semper propè cùm Sole supra terram consurgit. Illud autem longè aliter se habet in plenilunio, cùm sola pars nobis conspicua illustretur, Solíque opponatur, quippe cùm media sit nox vbi ad cœli medium peruenerit. Hæc autem tanto magis vel minùs contingunt, quanto magis Luna vel minùs recesserit à Sole. Cùm vero corpus Lunæ non sit ex aliqua materia densa vt terra est, aut ex ea composita, mirum videtur cur Xenophanes adductus sit, vt in Luna habitari dixerit, eámque locum esse multarum vrbium. Ego sanè illam caussam fuisse censeo, cur is eam sententiam introduxerit: quia sicut in frequétissimis ciuitatibus multi sunt rerum nouarum cupidi, ita in philosophia contingit: nonnulli enim ne nihil scisse videantur, aliqua noua monstra in Philosophiam introducunt, vt alicuius rei inuentores fuisse appareant. Sic etiam Nicetas Syracusius cœlum, solem, lunam, stellas, supera denique omnia stare dixit, neque quicquam præter terram in mundo moueri: qua circa axem suum versa omnia illa contingere dicebat, quæ si cælũ stante terra moueretur, contingerent, vt testatur etiam Cicero in secundo quęstionum Academicarum, & Ptolemæus in primo Almagesti. Multæ fuerunt fabulæ de Luna fictæ, quòd dormientem Endymionem in Latmo Cariæ monte adamarit, & cum eo concubuerit, vt in his significauit Catullus:

Vt Triuiam furtim sub Latmia saxa relegans,
Dulcis amor gyro deuocet aerio.

Sic Ouidius in ea epistola quam scribit ad Heronem Leander:

Luna

Luna mihi lumen tremulum præbebat eunti,
Vt comes, in nostras officiosa vias,
Hanc ego suspiciens, Faueas ô candida, dixi,
Et subeant animo Latmia saxa tuo,
Non sinit Endymion te pectoris esse seueri.

Et quòd Panos amore in arietem versi capta fuit, vt significauit Virg. lib. 3 Georgicorum:

Munere sic niueo lanæ (si credere dignum est)
Pan Deus Arcadiæ captam te Luna fefellit,
In nemora alta vocans: nec tu aspernata vocantem.

Memoriæ prodidit Rhianus Cretensis in lib. 13. Heracleæ Lunã cum Endimyone dormiuisse in montibus apud Trachinem. Atque Nicander in rebus Aetolis montes illos vocatos fuisse Aselenos ait, quia Lunæ lumine per id tempus carere consueuerint, quo Luna dormiret cum Endymione. Scriptum reliquit Pausanias in Eliacis Endymionem filias quinquaginta ex ipsa Luna suscepisse. Ac præter cæteros mares Aetolum, qui cæso per imprudentiam Chærone Cleodori filio in Hyantim profugit, quæ postea ab ipso vocata fuit Aetolia, vt testatur Antigonus Carystius in Dictionibus. Lunæ & Dionyso mos erat sues immolari apud Aegyptios, vt ait Herodotus in Euterpe: τοῖσι μὲν νῦν ἄλλοισι θεοῖσι θύειν ὗς οὐ δικαιεῦσι Αἰγύπτιοι· Ξελήνῃ δὲ καὶ Διονύσῳ μούνοισι, τοῦ αὐτοῦ χρόνου, τῇ αὐτῇ πανσελήνῳ τοὺς ὗς θύσαντες, πατέονται τῶν κρεῶν. *Cæteris quidem Dijs sues immolare nefas esse putant Ægyptij: at Soli, Lunæ & Dionyso eodem tempore, in ipso plenilunio scilicet sues mactantes, carnes conculcant pedibus.* quo in loco ritus multiplex sacrorum, in quibus sues immolabantur apud Aegyptios, ostẽdit Herodotus. Erat tamen consuetudo apud alias nationes vt nulli Deorum, nisi Cereri, sus immolaretur: cùm Lunæ, cùm haberet cornua, taurus mactaretur, vt ait Lactantius in libro de Falsa religione.

¶ Ac de his quæ fabulosè de Luna dicta fuerunt, satis dictum est: nunc ex illis sententiam sapientum explanemus. Hæc filia fuisse Hyperionis, quoniam super nos assiduo & celerrimo motu conuoluantur superna corpora, dicta fuit. Alii non ab etymologia nominis, sed ab Hyperione viro rem deductã arbitrati sunt, quia primus Hyperion astrorum motus obseruauerit: qui etiam pater astrorum vocatus fuit, & Lunę Solisque pręcipuè. quod ita Homerus videtur significasse, in primo Odyss.

αὐτῶν γὰρ σφετέρῃσιν ἀτασθαλίῃσιν ὄλοντο
νήπιοι, οἳ κατὰ βοῦς ὑπερίονος Ἠελίοιο ἤσθιοι.
Stultitia periere sua, quòd cædere adorti,
Quòd Solis mactare boues Hyperionis ausi.

Cùm lumen à Sole accipiat, Solis filia dicta est. At eadem soror quòd ex Hyperione cũ Sole nata creditur, vel quod eodẽ tẽpore,

Ayuntamiento de Madrid

nata sit & ab eodem parente creatore rerum omnium Deo, vel quòd illi Sol tanquam sorori lumen impertiat, vel quòd fraternè tempora inter se diuiserint, cùm Luna nocti, Sol diei moderetur. nam cùm Sol per se sit lucidus, Luna nullum habet proprium lumen, sed tanquam speculum corpus diaphanes existens receptum à sole lumen ad terram transmittit. Dicta est in curru vehi, propter celeritatem, quam sine vehiculo vulgus intelligere non poterat, quod etiam attinet non mediocriter ad orationem poetice exornandam. Quòd vestes indueret variorum colorum, id excogitatum fuit ad explicandas multiplices mutationes: quódque in Oceano lauaretur, dictum est ad opinionem vulgi, cùm tantundem vndique distet à terra & ab aquis. Illud sane ridiculum est fuisse aliquod tempus, cùm Luna non esset, neque tamen vllum vel architectum, vel ferramenta proferri, vnde Luna fabricari cœperit. Ad exprimendam Lunæ naturam, siue ingenium multorum mortalium, qui mutantur in horas, fabulati sunt antiqui lunam orauisse matrem vti sibi aptam tunicam contexeret, quæ respondit nulla ratione istud fieri posse, cùm nunc plena sit, nunc in cornua curuata, nunc vtrinque gibba; quare modò crescenti tunica disrumperetur, modò discederet è gracili corpore. Fuit eadem Lucina dicta, quia Luna per incrementum humorum semiplena faciliorem reddit nixum, atque partũ euocat in lucem quamobrem scitè ait Timotheus:

διὰ κυάνεον πόλον ἄστρων
διά τ' ὠκυτόκειαν σελάνας.
Per cœruleum polum astrorum,
Per & citiparæ Lunæ.

Huic filiam natam esse memorant antiqui Ersam nomine, quam è Ioue conceperit. sic enim ros dicitur à Græcis, qui pro Lunę potentia variatur. vnde non insuauiter scripsit Alcman:

εἶτα Διὸς θυγάτηρ Ἕρσα τρέφει ἥτε Σελάνας.
Ros Iouis & Lunæ vt soboles gratissima nutrit.

Hæc eadem mas & fœmina putata est, quia humorem & nutrimentum præbeat animantibus, & quia maris vice nocturnum præbeat calorem, quo plurima ad putredinem & ad generationem adiuuantur, vt ait Ptolemæus in magna compositione quare illi sacrificabatur à maribus veste muliebri: à mulieribus virili indutis, vt scripsit Philocorus. Deinde sagittas Lunæ tribuerunt antiqui vel propter radios, quos ad corruptionem demittit, vel propter dolores parientium: cùm illi non valde sint dissimiles doloribus vulnerum, acerbitatem eorum exprimentes. Hanc idcirco parturientes ad leuandos dolores inuocabant, vt infantes faciliùs in lucem ederentur, Lucinam nominantes: atque cùm vna esset, varia nomina pro variis facultatibus sortiebatur. Credita est plurimum conferre veneficiis, quoniam multæ sunt admirabi-

Ayuntamiento de Madrid

admirabiles planetarum vires certo quodam ordine collocatorum. Nam alia vis est oppositorum, alia coniunctorum, aliâ in regionibus aliis existẽtium planetarum, cùm per tertiam vel quartam vel sextam partem circuli distiterint. Neque hoc mirum videbitur si quis cognouerit Mercurium Trismegistum in statuas certo ordine collocatas certis magnitudinum rationibus seruatis dæmones solitum accire, ita vt illæ mox loquerentur. At quoniam eadem est etiam Diana vocata, nunc de Diana verba faciamus.

De Diana. CAP. XVIII.

CVM eadem Luna sit, & Hecate, & Diana, tamen non omnes hæ vires, quæ per has intelliguntur, vno nomine dicuntur, etsi ab vno fonte manant. Cùm enim Hecate nunc Iouis, nunc Aristæi, nunc Tartari, nunc Persæ filia dicatur: Luna modò Hyperionis, modò Pallantis: quòd illa sit fatorum vis à Deo proficiscens, vt diximus, hæc velocissimus sit planeta, cuius multiplex est potentia in rebus inferioribus quæ quoniam maximè remouetur à vi primi motus, maximè sua natura vtitur. Hanc eandem esse Hecaten patefecit Callimachus in hymno in Dianam, qui illam Pheræam nominauit, cuiatem fuisse Hecaten constat, vt est in his:

πότνια μουνυχίη, λιμενοσκόπε, χαῖρε Φεραία.
Salue Munychia, & portus tutela, Pheræa.

Hanc filiam fuisse Latonæ Cœique Titani constat, quam Nicander in Theriacis ita Titanidem nominauit:

τὸν δὲ χαλαζήεντα κόρη Τιτηνὶς ἀνῆκε
σχορπίον ἐκ κέντροιο τεθηγμένον, ἦμος ἐπέχρα,
Βοιωτῷ τεύχουσα κακὸν μόρον Ὠρίωνι.
Grandine signatum Titanis at inde puella
Scorpion immisit, qui cuspide surgat acuta,
Bœoto meditata necem vt fuit Orioni.

Alii ex Ioue & Latona natam esse dixerunt, de qua ita scripsit Cicero in tertio de natura Deorum: Dianę item plures: Prima Iouis & Proserpinę, quę pinnatum Cupidinem genuisse dicitur: Secunda notior, quam Ioue tertio & Latona natam accepimus: Tertiæ pater Vpis traditur, Glauce mater: eam Græci sæpe Vpim paterno nomine appellant. Inter has omnes Iouis filia celeberrima fuit, quare omnia cęterarum illi vni tribuuntur à poetis. Hanc Deliam nominarunt, quia nata sit in Delo. sic enim vocauit Ouid. in Phædræ epist ad Hippolytum:

Iam mihi prima Dea est, arcu præsignis adunco
Delia, iudicium subsequar ipsa tuum.

Hanc non solùm Iouis filiam, sed etiam χθονίαν vocauit Orpheus

Ayuntamiento de Madrid

in hymnis siue terrestrem, vt dictum est de Hecate. Hanc eandem Lunam esse demonstrauit in his Virgilius lib. nono:

Suspiciens altam Lunam sic voce precatur:
Tu Dea, tu præsens nostro succurre labori
Astrorum decus, & nemorum Latonia custos.

Sic Ouid. lib. 15. Metamorph.

Nec par, aut eadem nocturnæ forma Dianæ
Esse potest vnquam, sempérque hodierna sequente,
Si crescit, minor; est maior, si contrahit orbem.

Sic Cicero in secundo de natura Deorum: Dianam autem & Lunam eandem esse putant. Hæc cùm nata esset ante Apollinem, at eodem tamen partu: obstetricis munere postea apud matrem est functa nascente Apolline. Quod autem illa quæ Iouis & Latonæ filia fuit, fuerit celeberrima, patet vel ex eo hymno Homeri, qui ita se habet in Apollinem:

χαῖρε μάκαιρ' ὦ Λητοῖ, ἐπεὶ τέκες ἀγλαὰ τέκνα,
Ἀπόλλωνά τ' ἄνακτα, καὶ Ἄρτεμιν ἰοχέαιραν·
τὴν μὲν ἐν Ὀρτυγίῃ, τὸν δὲ κραναῇ ἐνὶ Δήλῳ.
Salue Latona: vt peperisti pignora clara.
Venatrix Diana tua est, & clarus Apollo.
Edita in Ortygia hæc, in Delo est ortus Apollo.

Et Cornelius Tacitus in libro tertio; Primi omnium Ephesii adiere memorantes, non vt vulgus crederet, Dianam atque Apollinem in Delo genitos esse; apud se Cēchrium amnem, lacum Ortygiam, vbi Latonam partu grauidam, & oleæ quæ tum etiam maneat adnixam, edidisse ea numina: Deorumque monitu sacratum nemus, atque ipsum illic Apollinem post interfectos Cyclopas Iouis iram vitauisse. Hanc Cereris & Dionysi & ipsam & Apollinem fuisse filios scribit Herodotus ex AEgyptiorum sententia, at Latona fertur illorum fuisse nutrix, vt patet in his; Ἀπόλλωνα δὲ καὶ Ἄρτεμιν Διονύσου καὶ Ἴσιος λέγουσιν εἶναι παῖδας, Λητὼ δὲ τροφὸν αὐτοῖσι καὶ σώτειραν γενέσθαι. *Apollinem verò & Dianam Dionysi & Isidis filios esse inquiunt: at Latonam eorum nutricem & seruatricem fuisse asserunt.* quam opinionem secutum postea AEschylum inquit Herodotus Dianam Cereris filiam appellasse, cùm Ceres dicta sit Isis ab AEgyptiis, vt testatur Pausanias in Arcadicis. Alii Cœi Titanis & Phæbes filiam putarunt. Cùm mares omnes Diana auersaretur, quia viderat quæ passa erat mater, cùm obstetricata est, impetrauit à patre Ioue vt perpetuam virginitatem seruare posset, vt apparet ex his Callimachi carminibus:

Δός μοι παρθενίην αἰώνιον ἄππα φυλάσσειν,
Da mihi perpetuò vt sim virgo, da pater alme,

Arcus præterea & sagittas & puellas socias sexaginta Oceaninas, & alias viginti, quæ illi arcus cothurnósque & canes curarent, Iupiter postulanti tribuit; deditque venationibus præesse, & viis, & por-

& portubus;quod patet ex his apud Callimachum:

καὶ ὑπὲρ ἀγυιᾶς
ὅσσῃ τοι λιμένεσσιν ἐπήσκοπος.

Nam præfecta viis & portubus ipsa ferevis.

Quæ quoniam venationibus delectaretur, Dictynna vocata fuit à retibus:nam δίκτυον rete est apud Græcos. Sic enim illam nominari inquit à nymphis Callimachus in lauacrum Dianæ,& Ouidius lib.2.mutationum.

Ecce suo comitata choro Dictynna per altum
Menalon ingrediens, & cæde superba ferarum, Aspicit hanc.

Cuius etiam cognomen fuit ἰοχέαιρα apud Græcos, quia sagittis delectaretur, quibus insectaretur feras, vt eam nominauit Hesiodus in Theog.

Λητοῖδ' Ἀπόλλωνα, καὶ Ἄρτεμιν ἰοχέαιραν,
ἱμερόεντα γόνον τοῦ πέρι πάντων ἐκατόνεσσιν,
γείνατο δῃοιόχοιο Διὸς φιλότητι μιγεῖσα.

Nascitur hinc Phœbus, gaudénsque Diana sagittis,
Pignora Latonæ, peperit clarissima Diuûm
Hæc Latona Iouí magno coniuncta in amore.

Fabulantur hanc per imprudentiam venando Cenchriam Pirenes nymphæ filium interemisse; quare cùm Pirene eum lugeret tantam vim lacrymarum profudisse,vt in fontem sui nominis sit conuersa.Cur venationibus præfecta credita sit Diana,caussa hujusmodi ab antiquis memoratur : Nympha quædam Britomartis, vel(vt alii maluerunt)Britimartys,cùm venaretur,in quædam retia cecidit, vnde cùm se explicare non posset fera superuenientè præcipuè, Dianæ sacellum voulit si incolumis euaderet, quod postea erexit, & Dianę Dictynnæ ab iis retibus nominauit. vnde dicta est postea venantibus præfecta Dea,vt scripsit Dicæarchus, & Aristophanis enarrator. Alii tamen maluerunt Dianam ipsam venationibus præfectam fuisse; quòd venationibus mirum in modum delectaretur, quare eius imagini semper arcus adhiberi solitus fuit, vt scripsit Melanthus in libro de imaginibus Deorum.alii dicunt Britomartim Iouis & Charmes filiam carissimam fuisse Dianæ ob venandi studium, quæ cum Minoem insequentem fugeret,præ amore se in mare deiecit in retia,quę ad capiendos pisces erant in mare demissa, & à Diana in Deorum numerum delatam. Dictynnæ & Alpheiæ nomine culta est ab Aeginetis & à Cretensibus, vt ait Apollodorus Cirenaicus in libro de Diis.Hæc eadem Dea choris, & musicis instrumentis delectari solita creditur,vt ait Hom.in hymno in Venerem.

ἀλλ' ἥ ποτ' Ἄρτεμις ἀγροιοπλάνος κελαδεινὴ
δάμνα τὰ ἐν φιλότητι φιλομειδὴς Ἀφροδίτη.
καὶ γὰρ τῇ ἄλλῃ πόλεα, καὶ ἤρεσε θῆρας ἐναίρειν.
φόρμιγγός τε χορεύματα, διαῤῥυσιάων τ' ὀλολυγαί,

ἄλσεά τε σκιόεντα, δικαίων τε πόλεις ἀνδρῶν.
Dianæ haud potuit mentem peruincere amore
Alma Venus, quam circumstant risusque iocique.
Huic arcus placuere, feras & cædere sylui;
Huic citharæ atque chori, clamor concinnus; & vrbes
Iustorum huic hominum, umbrosæ super omnia syluæ.

Cùm virginitatem perpetuam seruare, viis ac portubus præesse, à tot nymphis sociis obseruari impetrasset à Ioue, in syluis perpetuò fere degebat, vt marium consuetudinem deuitaret: quare & venatrix dicta est, & nemorum atque montium custos existimata, vt ait Horat. lib. 3. Carminum:

Montium custos nemorúmque virgo,
Quæ laborantes vtero puellas
Ter vocata audis, adimísque letho
Diua triformis. Et Virgilius lib. vndecimo:
Alma tibi hanc nemorum cultrix Latonia virgo.

Præfecta fuit præterea parturientibus, vt intelligeret quantum malorum cumulum deuitasset, cùm virginitatem expetiuit: vt liqet ex his Callimachi versibus intelligere, vbi se nunquam in vrbem adituram dicit, nisi cum à parturientibus vocabitur:

πόλεσιν δ' ὀδυμίξομαι ἀνδρῶν
μοῦνον, ὅτ' ὀξείαισιν ἐπ' ἀδίνεσι γυῖα λύκαις
τειρόμεναι καλέουσι βοηθόον.
Vrbes accedam solùm, ac sub tecta virorum,
Pressa dolore graui nisi cùm me fœmina partus
Auxilio accerset.

Multiplex denique officium fuit Dianæ, quippe cùm virgines pertæsæ iam virginitatis: vt eius Deæ, cuius hactenus in tutela fuissent, iram deuitarent, consueuerint in canistris sacrificia ad Deæ templum deportare, eius numinis veniam postulantes, quod à Græcis κανηφορεῖν dicebatur. neq; eos canistros, nisi illæ ferebant, quæ ad nubilem ætatem peruenissent, de qua consuetudine meminit Theocritus in Pharmaceutria. Deinde cùm ita vterus excreuisset grauidis puellis, vt sueta zona vti amplius non possent, eam zonam mos fuit in templo Dianæ λυσιζώνης cognomento zonam soluentis scilicet, quod fuit apud Athenienses, deponere. quare postea dictum est zonam soluere, pro eo quod est grauidam fieri, quod patet ex his carminibus Apollonii lib. 1.

μήτρῃ πρῶτον ἔλυσα κ̓ ὕστατον, ὄξυχα δ' μοι
Εἰλείθυια θεὰ πολέος ἐμέγηρε τόκοιο.
Prima soluta mihi est postremáque Zona quòd ipsa
Inuidit multos natos Lucina miselle.

Eam verò dicandæ zonæ consuetudinem, vt Veneri coronas ob nuptias, ita significauit Agathias in his carminibus;

τῇ Παφίῃ στεφάνους, τῇ Παλλάδι τοὺς πτολιεμίδας,

Δ' ρτε-

Ayuntamiento de Madrid

Ἄρτεμιδι ζώνην ἔθετο Καλλιρόη.
οὔρετο δ' μήνης ἥρα, τ' ἤθελε, καὶ λάχε νῆβλω
σάφρονα, καὶ τεκέων ἄρσεν ἔπικτε γένος.
Minervæ crines posuit, Venerique corollas,
Dianæ Zonam candida Callirhoe.
Nacta procum fuit hæc, quem tota mente petebat,
Atque maris mater facta fuit generis.

Cùm igitur obstetricis munere fungeretur, dicta est à Græcis Εἰλείθυια, à Latinis Lucina, quia nascentia omnia in lucem euocaret. Cùm verò venatum exiret, quo cultu corporis vteretur, expressum est in illo Epigrammate:

Ἄρτεμι, πῦ σοι τόξα, παρακυχεῖν τε φαρέτρη;
πῦ δὲ λυκαιγενέων ἐνδρομὶς ἀρβυλίδων;
πόρπη τε χρυσεῖο τέλυγιδῶν, ἠδὲ πρὸς ἄκρῳ
ἰγνῦν φοινικῆ πέπλος ἑλισσόμενος;
κεῖνα μὲν εἰς ἄγρῳ ὁπλίζομαι· εἰς δὲ θυηλὰς
εἶμ' αὖτως, ἱρῶν αὐτομάτων θυέων.
Arcus vbi Diana iacet, vel plena pharetra?
Aut vbi Cretensis endromis arbylidu?
Fibulaque ex auro, fucataque murice vestis,
Qua solita est summi poplitis ora tegi?
Arma ea sunt prædæ: sed cùm mihi sacra parantur,
Vt cernis, læta ad pocula inermis eo.

Huic Deæ currum aureum à ceruabus candidis tractum tribuerunt antiqui, vt ait in his Callimachus:

Ἄρτεμι παρθενίη πιδυοκτόνε, χρύσεα μέν τοι
ἅρματα καὶ ζώνη, χρύσεον δ' ἐζεύξαο δίφρον·
ἐν δ' ἔβαλες χρύσεια θεὰ κεμάδεσσι χαλινά.
Aurea nam domitrix Tityi sunt arma Diana
Cuncta tibi, & Zona, & iuga quæ ceruicibus aurea
Ceruarum imponis currum cùm ducis ad aureum.

Credita est Diana fuisse piscatoribus etiam præfecta, sicuti testatur in his Apollonidas:

τέγλαν ἀπ' αὐθραμίης, καὶ φυκίδα σοὶ λιμοῖπν
Ἄρτεμι δωρεῦμαι Θήρις ὁ δικτυβόλος.
καὶ ζωρὸν κεράσας ἰσοχειλέα, καὶ τρύφος ἄρτου
αὖον ὑπαθραύσας, τῷ πενιχρῷ θυσίῳ.
αἴθ' ἥ τε μοι πλυνόντα δίδοις θηρεύμασιν ἀεὶ
δίκλυα. σοὶ δέδεται πάντα μάκαιρα λίνα.
Pruna dono triglamque apiamque Dianæ
Piscator Theris hanc tibi istoream.
Pocula plena mero spumantia, siccaque frusta
Vrsi: læta cape è paupere sacra manu.
Pro quibus alma mihi da prædæ plena videre
Retia: sunt etenim retia sacra tibi.

Ayuntamiento de Madrid

Memoriæ prodidit Pausanias alatam fuisse Dianæ effigiem apud Eleos, quæ dextra pardum, sinistra leonem porrigeret. Ignifera præterea siue Lucifera Dea vocatur ab Euripide in Iphigenia in Tauris: qui eandem putauit esse & Lunam, vt diximus. Illam facultatem idcirco Dianæ tribuit Callimachus, vt grauissimis afficiat calamitatibus quos libuerit, vt est in his:

ὠ τλήσι οἷς τύνη χαλεπὴν ἐμμάξεαι ὀργήν·
κλῆνεδ σφιν λοιμὸς καταβόσκεται, ἔργα δὲ πάχνη.
κείρουσιν δ' ἀρόσιες ἐφ' ἱππόσιν· αἱ δὲ γυναῖκες
ἄβλαβες θνήσκουσι λεχαίδες.

O miseri: quibus ipsa grauem tu concipis iram.
Nam morbus depascit oues, segetémque pruina.
Orbantúrque senes natu, & fœminæ abortum
Mox pariunt.

Nam horum omnium facultas est Lunæ concessa. Scriptum reliquit Plutarchus in vita Arati, Dianæ imaginem admirabilem quandam fuisse apud Pellenenses: quæ cæteris quidem temporibus neglecta iacebat, at vbi à sacerdote efferretur, neminem quidem respiciebat, sed omnium refugiebat intuitum in faciem. Illius enim aspectus non hominibus solum quos dementes faciebat, erat formidabilis ac grauis: sed etiam arbores vel faciebat, infœcundas, vel fructus deiiciebat, quacunque lata fuisset. Et Strabo libro duodecimo Castabalim fanum fuisse Dianæ Persicæ scribit, vbi sacræ mulieres illæsis pedibus super prunas ambularent. Legem fuisse in Tauris scribit Herodotus in Melpomene, vt omnes Græci, qui naufragi eò appulissent virgini Dianæ immolarentur, vel (vt alii maluerunt) præcipites è quodam sublimi loco deiicerentur. Alii id moris fuisse inquiunt vt caput eorum percutteretur, qui cùm essent mortui, eorum capita in crucem tollebantur, quæ alii tamen humari putarunt. Fuerunt qui putarint Tauricam illam Dianam Iphigeniam fuisse Agamemnonis filiam, de qua Diana talis refertur fabula à Pausania in posteroribus Eliacis. Fama est quòd Alpheus amore Dianæ captus, vbi neque gratia, neque precibus se quidquam ad nuptias proficere intelligeret fit ad vim conuersus: at illa fugiendo in sequentem Alpheum vsque ad Letrinos ad nocturnos choros protraxit, vbi interesse Nympharum lusibus consueuerat. Ibi Dea sibi suisque sociis os cœno obleuit, quam cùm dignoscere nō posset Alpheus elusus abiit: tum Letrini Dianę Alpheiæ templum dicarunt. Huic Deę mos erat boues immolare, quare apud Persas Persicæ Dianæ in traiiciendo Euphrate scribit Plutarchus in Lucullo obuias fuisse boues, quæ incustoditæ per regionem vagabantur lampadem Deæ notam habentes impressam. Quamuis Horat. verrem illi mactari dicit in his:

Immo-

Ayuntamiento de Madrid

Imminens villæ tua pinus esto:
Quam per exactos ego lætus annos,
Verris obliquum meditantis ictum
Sanguine donem.

Alii dicunt omnium quæ nascerentur è terra primitias huic Deæ offerri solitas: vt apparet ex his versibus Euripidis:

ὅ, τι γὰρ ἐνιαυτὸς τέκοι
κάλλιστον ἔβξο φωσφόρῳ θύσειν θεᾷ.
Ego quod annus optimum produxerit,
Voui immolare Luciferæ certè Deæ.

Sic cùm ab OEneo neglecta fuisset, qui primitias Diis cæteris agrestibus obtulerat, illa aprum Calydonium eximiæ magnitudinis excitauit ob indignationē, qui vniuersum agrum OEnei infestaret, quod expressit Ouidius in libro octauo mutationum:

Huius opem Calydon, quamuis Meleagron haberet,
Sollicita supplex petiit prece, caussa petendi
Sus erat infestæ famulus, vindéxque Dianæ.
OEnea námque ferunt plenis successibus anni
Primitias frugum Cereri, sua vina Lyæo,
Palladios flauæ latices libasse Mineruæ.
Cœptus ab agricolis superos peruenit ad omnes
Ambitiosus honor: solas sine thure relictas
Præteritas cessasse ferunt Latoidos aras.

Fuit consuetudo vt candida cerua Dianæ mactaretur, quæ sibi grata victima credita est, quòd eam pro Iphigenia substituerit. quare inquit Ouidius:

Candida quæ semel est pro virgine cæsa Dianæ,
Nunc quoque pro nulla virgine cerua cadit.

Mos fuit apud Plateenses antequam nuptias celebrarent Dianam cognomento Eucliam placare sacrificiis, quòd cùm esset virgo, putaretur habere odio matrimonia, de qua consuetudine meminit Plutarchus in Aristide. Habuit celeberrimum omnium templorum & augustissimum Ephesium, quod totius Asiæ studio ducentis & viginti annis architecto Chersiphrone fuerat ædificatum, cuius erat longitudo pedum quadringentorum & quinque ac viginti, latitudo ducentorum & viginti, in quo fuerant centum & viginti septem columnæ à totidem Regibus erectæ admirabilis longitudinis ac pulchritudinis: nam ad sexaginta pedum mensuram accedebant, quarum triginta sex fuerūt incredibili artificio & magnificè cælatæ, cum aptis tanto artificio columnarum epistyliis. Aderant & picturæ mirificæ, & pulcherrimæ statuæ magnificentiæ eius templi conuenientes. quæ omnia ab Herostrato viro Ephesio incensa fuerunt, vt hac ratione, cùm ingenii præstantia non posset, sibi perpetuitatem nominis compararet. Illud autem incendiū accidit circiter Idus Sextilis, quo die

Ayuntamiento de Madrid

natus est Alexander Macedo cognomento Magnus, vt ait Plutarchus in eius vita. Ne potiretur autem Herostratus re per tantum scelus optata, sanxerunt Ephesii propositis grauissimis suppliciis ne quis in posterum Herostratum nominaret. Atque huius magnificentissimi templi sublimitatem & mirabilitatem præclarè expressit poeta in illo epigrammate, quod etiam ipsum templum Partheneonem vocauit, siue virginum thalamum:

τίς ποτ' ἀπ' ἠλύμποιο μέλάγαγε παρθενεῶνα,
ἢ πάρος ἠρχαίοις ἐμβεβαῶτα δόμοις;
εἰς πόλιν Ἀνδρόκλοιο θοῶν βασίλειαν Ἰώνων.
τὴν δηρὸν μούσαις ἐξοχα τάλλα Ἐφέσου;
ἦ ῥα σὺ φιλαυθὲς τιτυοῖόνε μᾶζον ὀλύμπου
τὴν τροφὸν, ἐνταῦθοῖ ἢ σὸν ἐδευ θάλαμον;

Quis tulit è cœlo sublimem Partheneonem,
Qui fuerat superis cognitus antè Deis?
Mœnia vbi Androcli, Imperiúmque existit Ionum,
In claram Musis militiáque Ephesum?
An quia grata magis cœlo tibi terra sit altrix,
Diana hic thalamum percupis esse tuum?

Scriptum reliquit Strabo in libro decimoquarto quòd cùm illud templum, quod affabre & multo artificio à Chersiphrone extructum fuerat, conflagrasset, aliud Ephesii non minùs magnificum construxerunt refectis prioribus columnis, detractis mulierbus aureis ornamentis, multísque opibus & publicè & priuatim vndique in vnum collatis. Hanc inuocare consueuerunt cùm fierent sacrificia venefica, vt est in libro Epodon apud Horatium, in his:

O rebus meis
Non infideles arbitræ
Nox, & Diana, quæ silentium regis
Arcana cùm fiunt sacra.

Multa cognomina sortita est Diana, à locis in quibus culta est, ab iis qui templa dicarunt, ab euentu rerum, sicut de Diis cæteris dictum est. Vt Tauropola siue Taurica, Persica, Minthia, Pergęa, Ephesia, Epione, Forēsis, Orthosia, Istria, Hegemache, Isora, Limnæa, Lycea, Lucifera, Patroa, Pheræa, Propylæa, Leucophryne, Orthia, Suadela, Sospita, Saronis, Salaminia, Hegemona, Hemeretria, Callista, Cnacalysia, Agrotera, Elaphiæa, Condyleatis, Alpheia, Hymnia, Agrestis, Pyronia, Laphria, Euclea, Stymphalia, Triclaria, Sciaditis, Philomirax, Chryselacate, Sacrificula, Cordace, Lycoatis, Lymnea, Iaculatrix, Venatrix. Rursus illius varia vsurparunt nomina variæ nationes: nam Cretēses Dictynnam, Thraces Vpim, Arcades Orthosiam, parturientes Lucinnam tantùm vocarunt.

¶Atque

Ayuntamiento de Madrid

¶ Atque tot de Diana dicta sufficiant, nunc sensa horum explicemus. Latonæ & Iouis filia putatur Diana, ac Phœbi soror. Quid ita? quia Latona, quam Plato in Cratylo à mansuetudine nominatam dicit potest etiam à λανθάνω, quod latere significat, deduci, quia è tenebris Apollo & Diana nati sunt, è confusa scilicet rerum natura. Horum pater fuit Iupiter qui ex illa materia euocauit: Deus scilicet omnium parens & moderator, vt diximus. Alii ad mores hoc referentes, Latonam iniuriarum obliuionem putarunt, vt sensit idem Plato. Alii quoniam illi, quibus est Lunæ temperamentum, sunt obliuiosi, quibus humidum est cerebrum scilicet magnopere. Hanc virginem dixerunt, quòd Veneris vsus plurimum obsit huiusmodi hominibus, cùm illorum natura venationibus, aliisque exercitationibus naturalem calorem adiuuantibus maximè conseruetur ac vigeat. Alii Dionysi & Cereris filiam putarunt, alii Cœi, & Phœbes: cùm tamen omnes ad Lunæ naturam respicerent, scirentque Dionysum ac Cœum Titanem Solem esse: Cererem nunc terram vocari, nunc crassiora corpora, cuiusmodi Lunæ corpus apparet. Atque cùm Luna lumine luceat alieno, iure Solis & crassioris materiæ filia esse dicitur. Dicta est viarum & montium esse custos, quoniam viatoribus & venantibus lumen præbeat per noctem, quare etiam Lucifera vocata est. Hæc eadem confert parturientibus, quia ob humoris copiam faciliùs partus oriuntur, & cùm maximè viget, in plenilunio scilicet faciliùs. Inde sagittas etiam illi tribuerunt antiqui ob dolorum grauitatem. Et quoniã humectandis rebus accommodata est eius natura, neq; vlla pestilentia sine humoris copia exoriri potest, hanc iure pestilentię autorem dixit esse Callimachus: cui pinus meritò dicatur, quia Lunæ temperamentum illa arbos obtineat. Illius velocitatem admirati antiqui alatam esse finxerunt, & in curru à ceruabus candidis velocissimis trahi, quia color albus Lunæ præcipuè tribuitur: qua de caussa argentum inter metalla est illi consecratum. At dicatur iam de campis Elysiis.

De campis Elysiis. CAP. XIX.

ATQVE quoniam superiùs locuti sumus de omnibus monstris quibus impiorum animæ torquendæ traderentur: nunc reliquum est, vt quæ præmia illis qui sanctè piéque vixissent, proponerentur, breuiter explicemus. Ita enim homines ad probitatem denique adduci poterant, si & in puniendis peccatis non negligens Deus fuisse monstraretur: & in eos qui præstantes viri fuissent, atque optimè de patria, vel de viris bonis, vel de vniuerso hominum genere meriti essent, non illiberalis: cùm minimè æquam rationem ignaui & scelerati, atque viri boni post mortem sortirentur. Pro scelerum igitur grauitate vbi tãdiu

Ayuntamiento de Madrid

pœnas dedissent animæ, vt essent ab omni humana colluuie & contagione corporis expurgatæ, tunc in Elysios campos transmittebantur, si modò illa fuissent peccata, quæ aliqua ratione possent expurgari. idcirco Virgil. de antiquorum sententia ita scripsit libro sexto:

Ergo exercentur pœnis, veterúmque malorum
Supplicia expendunt: aliæ panduntur inanes
Suspensæ ad ventos: alis sub gurgite vasto
Infectum eluitur scelus, aut exuritur igni.
Quisque suos patimur manes: exinde per amplum
Mittimur Elysium, & pauci læta arua tenemus.

Sed antequam ad cætera pergamus, videbimur operæ precium facturi si perquiramus vbi fuisse dicantur campi Elysii, quoniam apud inferos non esse videbantur, cum purgatæ animæ eò transmitterentur. Alii igitur campos Elysios esse circa aplanes sphæram tradiderunt, vnde animæ ab antiquissimis per tria elementa descendere putabantur. Alii circa lunarem globum, vbi purior est aer, alii in medio inferorum, alii in Hispaniis, & in insulis fortunatis. Isacius non procul à columnis Herculis, vbi Gades est insula, quæ prius Cotinusa dicebatur, fluuiúsque Bætis campos Elysios esse sensit: vbi dies non paulatim, sed repentè tanquam fulgur decidit, quòd fit in extrema parte & in margine Europæ. ibi enim fuerunt insulæ beatorum, & in illis regionibus, quæ mari Libyco dominantur. Fuerunt sanè Herculis columnæ, quarum altera Alybe, altera Abena dicta est, in occidente ab ipso Hercule ex ære exstructæ: in quibus scriptum fuerat non esse vlterius progrediendum: quoniam nullum litus post illas columnas inuenire liceret, vt ipse credidit, quia amplissimum & infinitum propè spatium Oceani nauigandum relinqueretur. At Caroli Quinti eius nominis Romanorum Imperatoris iussu vel alterius nauigatum est, multáque fertilissima loca, eáque tota Europa non minoris ambitus inuenta, in quibus more ferarum adhuc, sicut ante Orphei tempora, homines viuebant. Non defuerunt tamen, qui non columnas, sed montes fuisse arbitrari sint colũnas Herculis: quorum alter in extrema Europæ à sinistra, alter in extrema Africæ parte à dextera ex Oceano redeuntibus sese offerebant; qui cùm essent altissimi, illis qui mare mediterraneum ingrederentur, columnis persimiles è longinquo apparebant. Scriptum reliquit Clearcus Solensis has beatorum insulas fuisse iuxta Herculis Briarei columnas, ad quas in Gades & Tyrius & Græcus postea Hercules accessit. Plutarchus Sertorium inquit in extremã Iberiæ orã haud multum super Betæ fluuii ostia ad Gades transuectum, vbi Bætes in mare Atlãticum ingreditur, profectum esse: quo in loco obuios habuit quosdã ex insulis beatorũ redeuntes. Hi duas esse paruas insulas referebãt mari inter se diuisas, atq;

ventos

ventos ibi plurimùm suaues & odoriferos leniter spirare, tãquam per incredibilem florum varietatem & amœnitatem transeuntes. Nam qualis odor est multis rosis, violis, hyacinthis, liliis, narcissis, myrteriis, lauris, cyparissis, talis aspirantium ventorum est suauitas. Hinc in syluis mortuorum sensim foliorũ iucundissimi sunt susurri, Solum verò ita est pingue, vt non solùm facilè arari & plantari possit, sed etiam plurima sponte producat sine humana diligentia, ibique multam & sine molestia hominum copiam alere potest: nam ter quotannis fructum producit. Hic semper est ver, neque vllus ventus præter Zephyrum aspirare solet, locúsque ipse omnibus florum generibus & mansuetis plantis vestitur. At vineæ fructum ferunt singulis mensibus. Aer sincerus & temperatus, quinullam propè patitur mutationem temporum: nam Aquilo, & alii acerrimi venti priùs per inania spatia defatigantur, quàm eò ad insulas peruenire possint, ac deficiunt. Qui verò peruenium Zephyri & Argestæ placidissimos imbres aliquando excitant: nam locus imbribus pletumque non indiget, cùm ipso aeris humore ac bonitate omnia & animalia & plantas ferè sustentare possit. Esse dicuntur ibidem mirificè variarum auicularum cantus huc illuc ad ramos domesticarum arborum volitantium: ibi cantilenæ suauissimæ exaudiuntur, chorósque ducunt virgines cum pueris, quibus peritissimi cantores cum musicis instrumentis accinunt: quales fuisse dicuntur Arion Methymneus, Eunomus Locrus, Stesichorus Himeræus, & Teius Anacreon. Epulæ, quæ ibi nascuntur, saluberrimæ sunt, nullísque noxiis succis refertæ: neque ibi senectus, neque ægritudo, neque vlla sentitur mentis perturbatio. Non auri, non diuitiarum cupiditas, non magistratuum ambitio mentes hominum infestat: omnes priuatam vitam rebus necessariis contentam publicæ seruituti anteponunt: nam multis velle imperare, multis seruire ibi existimatur. Nam cùm sit pratum pulcherrimũ, circa illud nemus est omni arborum fructiferarum genere consitum. ibi fiunt conuiuia, ac nemus vmbram facit discumbentibus in campo Elysio, quibus flores plurimi substernuntur. ministrant viris puellæ formosissimæ, atque illis rursus pulcherrimi adolescentes, mutuis se poculis inuitantes. Tanta denique loci eius tranquillitas & aeris temperies in insulis fortunatis esse credita est, vt nullus neque aptior locus, neque accommodatior videretur, in quo virorum bonorum animæ post mortem habitarent, aut vbi campi Elysii collocarentur: quare ibi alium mundum esse dixerunt, alium solem, non hunc aliquando molestum, alium æthera, alia sidera, vt scripsit Plato in Gorgia, & Virg. in lib. 6.

Deuenere locos lætos, & amœna vireta
Fortunatorum nemorum, sedésque beatas.
Largior hic campos æther & lumine vestit

Ayuntamiento de Madrid

Purpureo, solémque suum sua sidera norunt.

Fuerunt nonnulli qui Thebanorum agrum tantum habere fœlicitatis crediderint, quantum de campis Elysiis antiqui diuulgarunt, illo epigrammate decepti, in quo hi sunt versus:

ἤδη· εἰσὶ μακάρων νῆσοι, τόθι περ τ' ἄρειον
Ζῆνα Θεῶν βασιλῆα Ρ' ἐν τέκε τοῖσ' ἐνὶ χάρμα.
Insulæ ibi fortunatæ sunt, Regem vbi Diuum
Alma Iouem peperit Rhea.

Non enim insula fuit, vt diximus, ager Thebanus, quem & id epigramma, & Lycophrõ postea ita beatorum insulas nominauit, vbi loquitur de Saturno:

τύμβος γεγὰς κέκλαυρος ἀμάφραν σπορᾶς.
νῆσοι δὲ μακάρων ἐν γῇ κλοιοκήσεις μέγας.
Sæuum sepulchrum filiorum qui fuit.
Magnus beatorúmque habebis insulas.

Atqui cùm Thebanus ager neque insula quidem fuerit omnino, quo pacto beatorum insula esse potuit? aptiùs igitur credetur Homero; qui scripsit in libro quarto Odyssęę iuxta Britanniam non procul ab Herculis columnis, & in Gaditana regione beatorum esse insulas, & campos Elysios:

ἀλλὰ σ' ἐς ἠλύσιον πεδίον καὶ πείρατα γαίης
ἀθάνατοι πέμψουσιν, ὅθι ξανθὸς Ρ' αδάμανθυς,
τῇ περ ῥηϊδίη βιοτὴ πέλει ἀνθρώποισιν·
οὐ νιφετὸς, οὔτ' αὖ χειμὼν πολὺς, οὔτέ ποτ' ὄμβρος·
ἀλλ' αἰεὶ ζεφύροιο λιγυπνείοντος ἀήτας
Ὠκεανὸς ἀνίησιν ἀναψύχειν ἀνθρώπους.
Te verò Elysium ad campum, vel ad vltima terræ
Cœlestes mittent, stauens vbi nunc Rhadamanthus,
Victus vbi facilis, non nix, non frigora, & imbres,
Stridula sed semper Zephyrorum sibilat aura,
Quam placidam Oceanus mittit per amœna vireta.

Tibullus propterea poetica quadam suauitate vniuersas camporum Elysiorum voluptates paucis carminibus summatim complexus est ita in primo libro:

Sed me, quod facilis tenero sum semper amori,
Ipsa Venus campos ducet in Elysios.
Hic choreæ, cantúsque vigent: passimque vagantes
Dulce sonant tenui gutture carmen aues.
Fert casiam non culta seges, totósque per agros
Flores odoratis terra benigna rosis.
Ac iuuenum series teneris immista puellis
Ludit: & assiduè præli a miscet Amor.

Atque cùm fortunatæ insulæ, campique Elysii in ea parte Britanniæ de communi omnium propè præstantiorum scriptorum sententia, quæ est inter occidentem Britanniam & Thulen ad

ortum

ortum Solis, dicerentur: piſcatores quidam fuiſſe in littore maris Oceani narrantur iuxta hanc Britanniam inſulam: qui ab aliis re bus omnibus & tributis eſſent immunes, quia defunctorum animas ad ſe euntes eo traiicerent, vt aiunt. Hi homines per Noctem domi ſuæ dormientes voces audiebant, quibus vocarentur, & ſtrepitum ſentiebant circa fores: ſurgentes autem lembos quoſdam non ſuos viatoribus plenos inueniebant, quos ingreſſi citiſſimè in Britanniam remigantes perueniebant, quo vix per totam noctem aptiſſimis vſi ventis in ſuis nauiculis nauigantes poſſent peruenire. eò igitur adeuntes educebant quos ferrent viatores neſcientes, neminémque videntes. voces illos excipientium audiebant, qui ſingulos nomine & tributim & ex affinitate artéque appellabant, illóſque pariter reſpondentes exaudiebant. Deinde ex eo loco citiſſimè domum redeuntes lembos leuiores factos ſentiebant, quàm cùm illos ferebant. Huic rei addiderunt ſcriptores C. Iulium Cæſarem, cui multa feliciſſimè ſucceſſerunt, in has inſulas cum triemi, in qua centum erant milites, appuliſſe: atque loci amœnitate captum habitare decreuiſſe, ſed inuitum ab iis qui erant in inſula fuiſſe depulſum. Scriptum reliquit in ſecundo libro verarum hiſtoriarum Lucianus, homines qui ibi ſunt, neque carnem, neque oſſa, neque quidquam quod tangenti reſiſtat, habere: ſed ſolam eſſe corporis formam, & animas quaſdam corpori ſimillimo velamine coopertas, quæ moueantur, intelligant, vocem emittant, ac cætera omnia faciant quæ viuentes ſolent, cùm nulla tamen temporis diuturnitate ſeneſcant, ſed ſemper eandem ætatem, eundémque vigorem retineant: atque quales ſunt ipſi homines, talia ſunt omnium fructuum genera, quibus veſci dicuntur. Neque id admirabile videbitur illis, quibus fide digna videbuntur ea quæ ſcripta ſunt ab Arriano in Libyca nauigatione Hannonis Imperatoris Carthaginenſium, qui nauigauit vltra columnas Herculis, quam etiam nauigationem diligentiſſimè deſcriptam in templo Saturni depoſitam fuiſſe conſtat. Scriptum autem fuit ibi Hannonem in magnum ſinum, qui Cornu Veſperis dicebatur, vt intellexit ex interpretibus, perueniſſe: in quo ſinu inſula erat permagna, in qua ſtagnum mari ſimile. Erat in eo inſula, in quam exeuntes per diem quidem nihil, niſi ſyluam denſam, videbant: at per noctem multi ignes accenſi erant, & tibiarum ſoni exaudiebantur, cymbalorúmque & tympanorum ſtrepitus erat permultus. Sic autem ſcribit Arrianus: ἐν δὲ ταύτῃ νῆσος ἑτέρα, εἰς ἣν ἀποβαίντες ἡμέρας μὲν οὐδὲν ἀφεωρῶμεν ἔτι μὴ ὕλην· νυκτὸς δὲ, πυρά τε πολλὰ καιόμενα, καὶ φωνὴν αὐλῶν ἠκούομεν, νυμβάλων τε καὶ τυμπάνων πάταγον, καὶ κραυγὴν μυρίαν. φόβος οὖν ἔλαβεν ἡμᾶς. In hac autem alia erat inſula, in quam exeuntes die quidem, niſi ſyluam, nihil

BIBLIOTECA MUNICIPAL MADRID

Ayuntamiento de Madrid

videbamus: at per noctem multi erant ignes accensi, sonúmque tibiarum audiebamus, & cymbalorum tympanorúmque strepitum, clamorémque immensum. tunc autem timor nos inuasit. Territus igitur Hanno, & qui cum ipso erant, locum fugientes reliquerunt. Neque audiendi sunt illi qui nullos esse inferos tradiderunt, quam opinionem secutus est Pausanias in Laconicis, Cic. pro Cluentio, & Iuuenalis, qui de illorum sententia ita scripsit:

Esse aliquos manes, & subterranea regna,
Et contum, & Stygio ranas in gurgite nigras,
Atque vna transire vadum tot millia cymba,
Nec pueri credunt, nisi qui nondum ære lauantur.

Et Lucretius libro quarto:

Cerberus, & Furiæ iam verò, & lucis egenus
Tartarus horrificos eructans faucibus æstus.
Hæc neque sunt vsquam, nec possunt esse profectò.
Sed metus in vita pœnarum pro malefactis
Est insignibus insignis, scelerísque luela
Carcer, & horribilis de saxo iactus eorum,
Verbera, carnifices, robur, pix, lamina tædæ.

Nam tametsi non illa sunt ad vnguem quæ de iis traduntur, tamen aliqua ratione puniri scelera impiorum necesse est: quia nisi improbis supplicia, & viris bonis præmia proposita sint, qui locus erit iustitiæ? aut quid reliquum erit in vita mortalium, quod nos ad probitatem adhortetur? aut quæ præmia magis sunt alliciendę ad honestatem multitudini accommodata, quàm illa quę per sensus capiuntur? aut enim Dei optimi iustitiam nullam esse necesse est, quod vel dictu nefarium est: aut cùm solus is id facere possit, in omnes sceleratos, animaduertat oportet, & viris bonis pro rebus præclarè gestis præmia impartiat. Nullus autem facilior modus est, neque verior quàm vt à malignis dæmonibus tanquam crudelissimis tortoribus improbi torqueantur. Cùm enim vera non esse dicantur ea quæ pertinent ad supplicia apud inferos: neque illa vera sunt, quæ spectant ad suauitatem ciborum & reliquarum voluptatum, vt in his scripsit Theognis:

οὐδεὶς ἀνθρώπων, ὃν ἐπεί ποτε γαῖα καλύψῃ,
ἔς τ' ἔρεβος καταβῇ, δῶμά τε Περσεφόνης,
τέρπεται οὔτε λύρης οὔτ' αὐλητῆρος ἀκούων,
οὔτε Διωνύσου δῶρ' ἐσαφράμενος.

Non vllus, quem terra tegat post funera, quíque
Iuerit ad Ditis Persephonésque domum,
Mox cithara sonitúque tubæ lætatur: & illum
Non mulcent Bacchi dulcia dona Dei.

Sed quoniam mors est certus terminus creditus vitæ cuiusque statutus pro viribus temperamenti, non solùm illa est caussa vt viri boni cómoda multa post vitã sortiãtur, sed etiã mala multa deui-

deuitentur præsentis vitæ, vt nos Iusimus his Græcis carminibus:

τίπτε θεῶν δώροις θνητοὶ χαλεπαίνομεν ἄνδρες
τῷ θανάτῳ; δρεπάνῳ πάντα τάμεν μογερά.
οὗτος μὲν φοβερῶν θραύει καὶ σκληρὰ τυράννων
δεσμὰ, κρατεῖ πάντων ῥεῖα θεὸς φιλόφρων.
καὶ γναμπτοῖσιν ὑποστρωθέντ' ὀνύχεσσι λεόντων
οὗτος ζῶα σόει, καὶ κεράεσσι βοῶν.
οὗτος καὶ διεροὺς δήμους κήτεσσιν ὑφαιρεῖ·
οὗτος ἐλευθερόει τὰ πτερόεντα γένη.
οὐδὲ μὲν οὐδὲ σοφοὺς ποιητὰς γ' ὕστατον ἦμαρ
δηλαίνει, καὶ χθὼν σώματ' ἔχησι μόνα.
σώματ' ἄρ' ἐστὶ πίθοι, ψυχάων θ' ἕρματα θείων,
αἷς ζωὴ θάνατος, καὶ μόρος ἐστὶ βίος.
οὐδία νηνεμίη τε πέλει, καὶ πορθμὸς ἄαπτος
τοῖς αἰέμοις θάνατος, κ' οὐδὲν ἔνεστι βαρύ.
οὗτος ἐνεστήριξεν ἐν οὐρανῷ Ἡρακλῆα·
οὗτος λαμπρύνει καὶ καλὰ τέκνα Διός.
οὐ θεὸς ἠελίου ποτ' ἐς αὐγὰς κηδομένας περ
πέμπε φίλας ψυχὰς, ἐς κακὰ τῶν νεκύων,
εἰς πόνον, εἴς τε νόσους, καὶ ὀϊζύας, ἠδ' ὀδυνάων
παντοδαπῶν πέλαγος, ἄθλιον ἄθλον ὅλως.
εἴπατε δῆτ' ἀνθρωπίσκων ἀμενηνὰ κάρηνα,
τίπτε βροτῶν βίος; οὐ καλὸν ἄθυρμα τύχης;
κάλλος ἐπεὶ μογερὸν γῆρας τε νόσος τε μαραίνει,
οὐδὲ χρόνον πολλόν γ' ἔμπεδόν ἐστ' ἄφενος·
καὶ σθένος ἠπεδανὸν γηράσκει, καὶ κλέος, οὐδεὶς
πρὶν θάνατόν γ' ἐλθεῖν ὄλβιός ἐστι τέλος.

Quæ carmina ita sunt à Laurentio Gottio in Latinam linguam conuersa, quem præcipuum inter amicos propter singularem morum bonitatem, modestiam, studium literarum, iudicium, & habeo & vnicè amo.

Cur grauiter ferimus superorum munere mortem
Concessam? falce hæc cuncta odiosa secat.
Vna tyrannorum firmissima vincula fregit,
Omnia cognouit vincere ritè Dea.
Vnguibus hæc seruat duris substrata leonum
Corpora, & à sæuis cornibus vna boum.
Hæc madidas gentes ceto subtraxit, auésque
Liberat è caueis, carceribúsque feras.
Sed neque diuinis nocuit suprema poetis
Lux, quorum tellus corpora sola tegit.
Corpora sunt animis ergastula, vasáque diuis:
Vita quibus mors est, mors quoque vita quibus.
Mors statio, quam nec venti, nec nubila cœli
Concutiunt, tuta est: nil graue habere solet.

Ayuntamiento de Madrid

Hac duce & Alcides clara inter sidera fulget,
Hæc illustrauit pignora bina Iouis.
Defunctas animas vel amatas Solis in auras
In mala non patitur rursus adire Deus,
In morbos, curásque graues, certamina prorsus
Tristia, in ærumnas, est vbi vbique dolor.
Dicite mortales, nisi vanum fortis habendum
Ludierum vita est nostra, quid esse feram?
Abstulit aut morbus formam, aut morosa senectus:
Ipsarum haud vsus sit diuturnus opum:
Gloria sit senior, virésque, ac nemo beatus
Supremum rectè dicitur ante diem.

Accedebat ad cæteras voluptates, quas viris bonis tribuebant antiqui in campis Elysiis, quòd vel mortui delectabantur iisdem studiis & exercebantur, quæ magis viuentibus placuissent. Ita vulgus suauissimorum conuiuiorum spe post mortem, multa scelera deuitabat. Sic Homerus in lib. Λ. Odysseæ idolum Achillis inquit minitabundum sagittas feris intentare. Atque Virgilius rem totam pluribus verbis expressit, & quemadmodum eadem in campis Elysiis exercerentur, quibus delectabantur viuentes singuli, in his:

Pars in gramineis exercent membra palæstris:
Contendunt ludo, & fuluæ luctantur arena:
Pars pedibus plaudunt choreas, & carmina dicunt.
Nec non Threicius longa cum veste sacerdos
Obloquitur numeris septem discrimina vocum,
Iámque eadem digitis iam pectine pulsat eburno.

Ac deinde paucis interpositis:

Arma procul, currúsque virum miratur inanes,
Stant terræ defixæ hastæ: passimque soluti
Per campos pascuntur equi, quæ gratia currûm,
Armorúmque fuit viuis, quæ cura nitentes
Pascere equos; eadem sequitur tellure repostos.

Propterea cùm philosophis optimis hominibus summam felicitatem excogitare niterentur antiqui: nullam maiorem illis oblectationem inuenerunt, quam veritatis inuestigationem, & quàm illud quod scriptum reliquit Cicero libro 5. de Finibus, his verbis: Ac veteres quidem philosophi in beatorum insulis fingunt, qualis natura sit vita sapientum, quos cura omni liberatos, nullum necessarium vitæ cultum, aut paratũ requirentes, nihil aliud esse acturos putarunt, nisi vt omne tempus in quærendo ac discendo, in naturæ inuestigatione consumant.

¶ Atque de campis Elysiis tot à nobis dicta sint. Quid significare voluerint antiqui per hos campos Elysios manifestũ esse arbitror. Nam vbi vitæ nostræ ratio diligenter examinata fuerit, si

sanctè

ſanctè pieque vixerimus, incredibilis lætitia ſub extremum vitæ diem mentes noſtras capit, ſicuti mœrore afficimur ob multorum ſcelerum recordationem, & ad eos inferorum fluuios traiicimur intrepidi, omniáque monſtra horrenda & terribilia præterimus, quæ quidem lætitia quantum valere debet ad homines ad probitatem adhortandos, nulla orationis copia explicari poteſt. Hæc ea ſunt quæ apud inferos vel bona, vel mala ab antiquis proponebantur, cùm ſimplex & magis vera ratio à ſummæ veritatis autore Chriſto propoſita ſit, ignis ſempiternus improbis ſcilicet, at viris bonis inexplicabilis bonorum cumulus. At nunc de Lethe fluuio dicamus.

De Lethe fluuio. CAP. XX.

POST huiuſmodi vitæ examinatæ diligenter conſiderationem exoritur paulatim omnium rerum obliuio, ſenſúſque amittuntur, neque vlla eſt ampliùs rerum præteritarum recordatio: quare effectum eſt vt antiqui ſcriptores multa de Lethe fluuio commenti ſint. Verùm nos pauca priùs ad hanc rem pertinentia inueſtigemus, deinde quid de Lethe ſenſerint antiqui, explicemus. Fuerunt quatuor fluuii Lethæi tantùm, qui ad Magneſiam non procul à Mæandro, qui ad Gortynen vrbem Cretæ, qui ad Triccam vrbem Theſſaliæ, vbi natus eſt Aeſculapius, & qui in Libya Heſperiæ. Illa fuit Pythagoræ, & nonnullorum philoſophorum opinio, non ſolùm quòd animę immortales exiſtant, verùm etiam ſempiternæ fuerint antequam in animalium corpora peruenirent. Huiuſce ſententiæ his ſimiles rationes afferebant: nam ſi immortalis exiſtet anima, & ex aliquo naſcatur, vel ex immortali, vel è mortali neceſſariò naſcetur. E mortali non orietur, quia ſic omnia fieri poſſent immortalia: neque ſempiternum quidquam in natura mortali rei commiſtum eſt ſuopte ingenio, niſi à Deo miſceatur aliquando ſecernendum. Neque rurſus ex immortali, quòd illud quod tale eſt, nihil è ſe gignit. Atqui cùm immortales animæ exiſtant, multáque tamen naſcantur animalia, illud contingere putabant, quia circuitum animę intra duodecim annorum millia peragant, per omnéſque ſphæras & choros dæmonum ac Deorum diſcurrant, quod Plato in Phædone, Gorgia, Phædro, & aliis in locis variis modis ſcripſit. Eſt autem per duodenarium numerum intelligendus numerus mundanarum ſphærarum apud antiquos, qui ſupra quatuor elementorum globos octo cœlos eſſe putarunt, per quos animæ à corporibus ſolutæ, ſatíſque purgatæ permeare, & circumuolui putabantur, donec ſuos circulos perfectè abſoluerent. tunc autem Deo ita iubente putabantur in corpora pro prioris vitę rebꝰ geſtis demitti. Nōnulli tamē credi-

Ayuntamiento de Madrid

derunt annum magnum, quo ſpacio anima hominis ſuum circuitum expleret, & in idem reuerteretur, duodecim horum annorum millibus comprehendi: cùm annus mundi magnus tribus annis huiuſmodi abſoluatur: nam & ipſa mundi anima per motum firmamenti eo ſpatio ſuum circuitum abſoluit, quod efficitur intra triginta & ſex millia noſtrorum annorum. ſi quis enim firmamentum aut aplanes quæ vocatur ſphæram, proprio motu contra motum diurnum cœli centeſimo quoque anno per gradum vnum ferè ſecundum ſucceſſionem ſignorum procedere intellexerit, numerúmque annorum collegerit, is facilè magnum annum mundi ex ambitu ipſius firmamenti intelligit. Hæc res quoniam ab imperitorum multitudine intelligi non poterat, excogitarunt permulta poetæ ad vtiliter adducendam multitudinem, quibus illam in hac ſententia confirmarent, quòd immortalis anima exiſtat, vt ſpe aliquando melioris vitæ, & præſentes calamitates æquo animo fortiquè perferret, & ne nimium rebus proſperis tolleretur, cùm ſciret omnibus reddendam eſſe anteactæ vitæ rationem, & quàm maximè ſe ad integritatem innocentiámque compararet, cùm iucundiſſima præmia harum virtutum poſt mortem á Deo eſſet relatura. Finxerunt igitur poſt diuturnas voluptates Lethen eſſe fluuium apud inferos, qui obliuionem ſignificet, cuius aquam ſiquis bibiſſet, illi continuò rerum omnium præteritarum obliuio exoriebatur. Nam nulla ratio faciliùs eam dubitationem diluere poterat, cur quæ per tot annorum milia tam admirabilia animæ vidiſſent, nullo pacto prorſus recordarentur. Hic igitur fluuius Deus ſuauiſſimus & Somno ſimillimus ab Euripide putatur: quando Oreſtes cùm ab inſania aliquantulum conquieuiſſet, vtriſque gratias egit Somno & Lethæ, ſiue Obliuioni, hoc pacto:

ὦ φίλον ὕπνου θέλγητρον, δόπκουρον νόσου,
ὡς ἡδύ μοι παρῆσθ' ἐνδέον πάλαι!
ὦ πότνια Λήθη τῶν κακῶν, ὡς εἶ σοφή,
καὶ τοῖσι δυσυχοῦσιν δόκταία θεός!
Gratum leuamen Somnule agritudinis
Quàm ſuauis aduenisti, & opportunus huc!
Et tu malorum Obliuio quam dulcis es,
Optabilis viris miſellis & Dea!

Solus ex omnibus hominibus dictus eſt Aethalides rerum præteritarum memoriam non prorſus depoſuiſſe, vt ſcriptum reliquit Apollonius in primo Argonauticorum:

ἐσθ' ἔτι νωῖν περ ἀποιχομένου Ἀχέροντος
δίνας ἐπεροφώτευε ψυχὴν ὅπτιο ἐδρόμα Λήθη.
nondum illum ex Acheronte profectum
Vorticibus rapidis Lethe perfuderat vnda.

Hunc

Ayuntamiento de Madrid

Hunc enim munus illud à patre Mercurio obtinuisse inquiunt, vt aliquando esset apud superos, aliquando apud inferos. Hunc aiunt Pythagorici, cùm anima sit immortalis, primùm Troianis temporibus reuixisse, atque fuisse Euphorbum Troianum Panthi filium, deinde Pyrrhum Cretensem, postea quendam Eleum, mox Pythagoram: quam rem planè expressit Ouidius in decimoquinto libro Mutationum;

O genus attonitum gelidæ formidine mortis,
Quid Styga, quid tenebras, & nomina vana timetis
Materiem vatum, vastique pericula mundi?
Corpora siue rogus flamma, seu tabe vetustas
Abstulerit; mala posse pati non vlla putetis.
Morte carent animæ; semperque priore relicta
Sede, nouis domibus viuuntque habitantque receptæ.
Ipse ego (nam memini) Troiani tempore belli
Panthoides Euphorbus eram.

Plato præterea in Menone non solùm animas esse immortales commemorat, sed postquam certũ temporis spatium, & quædam munia absoluerint, à Proserpina in hominum corpora remitti. sic enim scribit: φασὶ γὰρ τὴν ψυχὴν τὴν ἀνθρώπου εἶναι ἀθάνατον, καὶ τοτὲ μὲν τελευτᾶν, ὃ δὴ καλοῦσι θνήσκειν, τοτὲ δὲ πάλιν γίγνεσθαι, ἀπόλλυσθαι δ' οὐδέποτε. δεῖν δὲ διὰ ταῦτα, ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ διαβιῶναι τὸν βίον. οἷσι γὰρ ἂν Περσεφόνα ποινὰ παλαιοῦ πένθεος ἐξέλῃ, εἰς τὸν ὕπερθεν ἅλιον κείνων ἑκάστου ἐν ἔτει ἀποδιδοῖ ψυχὰς πάλιν· ἐκ τῶν βασιλῆς ἀγαυοὶ, καὶ σθένει κραιπνοὶ, σοφίᾳ τε μέγιστοι ἀνδρες αὐξοῖσαι· ἐς δὲ τὸ λοιπὸν χρόνον ἥρωες ἁγνοὶ πρὸς ἀνθρώπων καλεῖσθαι. *Aiunt enim homini animam immortalem esse, ac tunc quidem decedere, cùm mori appellatur: atque iterum redire, interire verò & extingui nunquam. quare vita est quàm sanctissimè transigenda. Qui enim Proserpinæ pœnas antiquæ miseriæ iam dederint, eorum animas illa rursus ad supernum solem transmittit nono anno, atque reges fiunt gloria, potentia, sapientiaque præstantissimi, atque isti in numerum Deorum aut Herorum capiuntur.* Physici duos tropicos signiferum circulum secantes portas duas esse putarunt, per quas animæ è cœlo in terras ferantur, & ascendant. Caneer hominum porta putatur: Capricornus Deorum, quia per illum ad immortalitatem ascendant. hinc Pythagoras à lacteo circulo Ditis imperium incipere credidit, quòd animæ inde lapsæ à superis recesserint, inde in corpora lapsuræ. Hæ quandiu in Cancro sunt, nondum à superis recessisse creduntur, at ad Leonem profectæ vitæ exordium auspicari, cùm in corpora defluant. Plato in Phædone noua ebrietate trepidantem animam in corpus fluere ait, atque potum materiæ circunfusæ alluuionem intelligit: nam sicut obliuio comes est ebrietatis, ita huiusce alluuionis materiæ. Dicitur igitur Lethe obliuio, quoniam animæ in corpora lapsuræ originis diuinæ, fontisque, ac dignitatis suæ singulæ obliuiſ-

Ayuntamiento de Madrid

cantur. Cùm ad inferos igitur animæ descenderint, diúque fuerint in campis Elysiis, vt ad communiorem opinionem reuertamus, antequam ad supernum solem transmittantur, dicuntur aquam fluminis Lethes bibere, vt omnium præteritorum obliuiscantur, vt ait Virgilius in sexto:

Animæ, quibus altera fato
Corpora debentur, Lethæi ad fluminis vndam
Securos latices, & longa obliuia potant.

Bibebatur autem duplici de caussa aqua Lethæi fluminis, tum vt obliuiscerentur animæ illarum deliciarum quibus fruebantur in campis Elysiis, tum etiam vt fierent immemores earum molestiarum, quas antea in vita pertulissent: quarum rerum si perduraret memoria, nemo reperiretur qui vellet reuiuiscere, aut qui cùm primùm posset, non vel sibi ipse manus inferret. Sed alterum Deos iubere dicebant, alterum quo minùs fiat repugnat natura. Quis enim eorum qui mortui sunt, vellet, si possit, in hanc vitam molestiarum plenam redire, in tot animi perturbationes, corporisque incommoda, nisi grauissimis suppliciis apud inferos vrgeatur? nam quanto diuturnior est hominum vita, tanto fit maior incommodorum cumulus. sunt filiorum vel amicorum vel propinquorum mortes, facultatum iacturæ, honorum repulsæ, infamia, morbi, vulnera, discordiæ, lites, quæ tanto plura videre necesse est, quanto diutius vixerimus. Duo igitur erant necessaria, alterum vt purgarétur animæ antequam in Elysios campos peruenirent, alterum vt post longissimum temporis spatium epota aqua Lethęa omnium præteritorum obliuiscerentur: quare dictum est.

exinde per amplum
Mittimur Elysium, & pauci læta arua tenemus:
Donec longa dies perfecto temporis orbe
Concretam exemit labem, purúmque reliquit
Ætherium sensum, atque aurai simplicis ignem.
Has omnes, vbi mille rotas voluere per annos,
Lethæum ad fluuium Deus euocat agmine magno:
Scilicet immemores supera vt conuexa reuisant:
Rursus & incipiant in corpora velle reuerti.

Quis enim, vti dicebam, in hanc plenam miseriarum vitam, nisi & antiquarum miseriarum priùs fiat immemor, & voluntati Deorum ac necessitati parere cogatur? nulla est adeò felix hominum conditio, quam non multo plura incommoda infestent, quàm bona consolentur, quamuis parum firmis & sub frigidis rationibus contra hanc sententiam scripsit Euripides in Supplicibus:

ἔλεξε γόν τις ὡς τὰ χείρονα
πολλὰ βροτοῖσιν ἐστὶ τῶν ἀμεινόνων.

Ayuntamiento de Madrid

ἐγὼ δὲ τούτοις ἀντίαν γνώμην ἔχω,
πλείω τὰ χρηστὰ τῶν κακῶν εἶναι βροτοῖς.
εἰ μὴ γὰρ ἦν τόδ', οὐκ ἂν ἦν ἐν φάει.
Quidam vir olim protulit mortalibus
Mala esse plura, quàm bona adsint: ast ego
Diuersa longè sentio: viris bona
Puto esse multo plura, quàm sint iis mala.
Quod ni sit, haud solem liceret cernere.

Hæc enim ratio mihi valde videtur absurda, quia non est tanquã frigoris & caloris, quorum symmetria omnino necessaria est viuentibus corporibus, calamitatum, & molestiarum, & incommodorum, natura: nam tametsi iactura filiorum, aut carissimorum, aut facultatum, aut dignitatis, rerumq; huiusmodi euentus animum perturbant, tamen non necessariò interimunt: nisi fortè hæc non esse mala, aut rarò contingere, inquiat Euripides. Plura enim horum contingunt nonnullis quam bona in vniuersa vita, ad quæ iterum subeunda nullæ animæ omnino adduci possent, nisi fluminis Lethæi plenæ, ac propè ebriæ. Fuerunt igitur hæc partim ad persuadendum multitudini animas pro meritis in corpora denuo redire, conficta: partim etiam declarant morituri iam hominis conditionem, vt illi sanctiùs viuant: cùm sensus animíque vigor paulatim post vitæ præteritæ considerationem deficit, omnésque cessant corporis actiones, atque illud demum extinguitur.

NATALIS COMITIS MYTHOLOGIAE.

LIBER QVARTVS.

Cur Lucinam parturientibus præfectam antiqui putarint.

EXISTIMO me in superioribus libris ostendisse partim animorum affectus & cogitationes, quæ in moriturorum animis nascerentur, partim vires elementorum, cœlestiúmque corporum, quæ trãsfunderẽtur in hęc inferiora corpora, diuinis nominibus fuisse ab antiquis appellatas, & diuinis etiã honoribus cultas. Sed

Ayuntamiento de Madrid

quoniam eò ſcribendo perducti ſumus, vt res interire, & iterum poſt quoddam annorum ſpatium reuiuiſcere, & animas eaſdem in alia corpora tranſmitti diceremus, quæ res ſub Lucinæ tutelam primùm concidebant, videntur rationes illæ inueſtigandæ, quibus adducti ſunt ſapientes vt ſibi perſuaderent Lucinam præeſſe parturientibus. Hac in re illud horũ omnium debet eſſe fundamentum, quod ſuperiùs dictum fuit, quòd Græci, id quod ceperunt ab Ægyptiis, Solem, Lunam, cæteraque ſidera, quorum vires ac moderationes temporum apud nos eſſent conſpicuæ, Deos putarunt: quos ſuffimentis, & cantilenis, & cæſarum victimarum nidoribus placarunt, cùm res poſtularet. Cùm Lunam igitur plurimum conferre parturientibus arbitrarentur, illam alii à luce, alii à circumuoluendo nũcuparunt. Aliæ ſimiliter rationes ſunt à rerum naturalium peritis traditæ, aliæ ab aſtronomis. Atqui Luna à rerum naturalium peritis partubus præeſſe credita eſt, quia illius ope propter vim propriam humoris fœtus adiuuetur, cùm illius beneficio is in vtero intumeſcat: ad quam rem & Solis & Lunæ ratio præcipuè conferre putatur. Nam manifeſtum eſſe arbitror omnibus vel mediocriter eruditis, quòd Lunæ beneficio augentur humores, cuius vis in multis eſt conſpicua, ſed in conchyliorum genere præcipuè, quæ cum Lunæ lumine augentur & decreſcunt. Hæc accedit quòd parturiendi tempore plurimus humor ſero perſimilis in membranis cum fœtu continetur in vtero, quare & vterus inſurgit, ad expellendum cum fœtu humorem. cui rei cùm moderator humorum ſit Lunæ planeta, plurimum conferre putatur, & idcirco Luna parturientibus præeſſe credita eſt. Qui vero ex aſtrorum potentia omnia humana pendere cenſuerunt, has omnes cauſas ad aſtronomicas rationes retulerunt: nam ſenſerunt homines rerum cœleſtium periti, quòd ſeptimo menſe fœtus perficiatur & abſoluatur, qui menſis dicatus eſt Lunæ: quare iure optimo Luna præeſt parturientibus. Atque huiuſce rei talis eſt ratio & ordo. Primus menſis eſt Saturni, qui ſuo frigore ac ſiccitate facit vt ſemen, quod fluebat aquæ ſimile, denſetur & conſiſtat. Deinde ſequenti menſe Iupiter ſuo calore & humore nutrit, quibus indiget viribus vt augeatur & dilatetur; quippe cùm ſuperioris planetæ natura formationem lineamentorum impediret ſi perduraret diutius. Tertio deinde menſe Marti cura iſta committitur, qui per naturalem ſuum calorem humores ſuperuacaneos exiccat, fœtumque calefacit, & motum in illo procreat. eſt enim calida vis & ſicca maximè ad motum propenſa. Hunc eundem fœtum excipit mox Sol aſtrorum omnium & mundi princeps ac moderator, qui & vigorem plurimum adhibet, & non mediocriter confert ad vitam. Huic ſuccedit Venus Martis Solisque calorem & ſiccitatem ſuis his adu-

Ayuntamiento de Madrid

uersariis vitibus temperans, multóque magis auget fœtum, & illius membra ad figuram homini conuenientem perducit. Negotium ipsum mox in manus tradere Mercurio putatur, qui superuacaneum quodque excicando temperiem & ipse inducit, vniuersásque corporis partes etiam magis distinguit, & clariorem formam exprimit. At septimus mensis Lunæ tribuitur, quæ ita fœtum suo humore nutrit, vt perfectus completúsque sit: possitque vel si tunc ex vtero exeat viuere. Quòd si humoris copia adhuc suppetat, & respiratio nondum sit præualida, quam per vmbilicum capit infans, ita vt oris respiratione non magnopere indigeat, natura optima horum alimentorum cellaria & moderatrix in nonum mensem partum prorogat: at si inops sit humorum, & non ampliùs satis magna aeris copia per vmbilicum trahatur, ac si vterus tractabilis mollísque sit, qualis esse solet ferè puerperarum, tunc septimo mense partus in lucem prodit & viuit. Quamobrem siue ad planetarum vires, siue ad physicas rationes quis respexerit, omnino Lunæ humor plurimum ad emittendos fœtus adiuuabit. Sed quoniam explicauimus quibus causis commoti antiqui Lucinæ tantum tribuerunt, nunc reliquum est, vt quæ de Lucina ab iis dicta fuerint, percurramus.

De Lucina. CAP. I.

LVCINAM filiã fuisse Iouis & Latonę, sororémq; Phœbi, iã dictũ est superiùs, cùm de Diana loqueremur. Atqui cùm re ipsa vna eademque sit Diana, Lucina, Hecate, Luna, quamuis varia sunt nomina, & res variæ, in quibus illæ suas vires exercent, tamen varii parentes earum siue Dearum, siue facultatum, siue eorum nominum, fuisse traduntur. Cùm enim Luna filia esse Thiæ, & Hyperionis, Diana Iouis & Latonæ, Hecate vel Iouis vel Aristæi, & Noctis vel Asteræi: ita Lucina Iouis filia fuisse dicitur, vt apparet in hymno Callimachi in Dianam. Iunonemque habuit matrem, vt memoriæ prodidit Pausanias in Atticis, qui illam in Gnosio agro apud Amnisum fluuium ex opinione Cretensium natam esse scribit. Qui Latonæ filiam esse dixerunt, hanc in Ortygia natam esse inquiunt atque statim natam obstetricis munere functam esse apud matrem, cùm mox Apollinem esset paritura, vt dictum est superiùs. Pausanias tamen in Atticis Lucinam ait in Delum ex Hyperboreis aduentasse, vt parturienti Latonæ adesset obstetrix. Hæc varia habuit nomina: nam Ilithyia in encomio Ptolemæi vocata est à Theocrito, quam Lysizonam appellat siue soluentẽ zonam. Solebãt enim antiqui, sed Græci in primis, vsurpare zonam soluere, pro eo quod est rem cum viro habere, quia prægnantes mulieres priorem zonã gestare non amplius possent, quam soluere cogebantur, cùm ob ven-

Ayuntamiento de Madrid

tris amplitudinem, tum ob molestiam, quam affert grauidis zona ad respirandum. quare cùm venirent sub tutelam Lucinę, zonam soluebant. Sic autem ea sunt Theocriti.

ἔνθα γὰρ Εἰλείθυιαν ἐβώσατο λυσίζωνον
Ἀντιγόνας θυγάτηρ βεβαρυμένα ὠδίνεσσιν.
Hic Lysizonam Lucinam nata vocauit
Antigones, tristi partus oppressa dolore.

Nam & Horatius in secularibus carminibus multis nominibus vocatam fuisse innuit in his:

Ritè maturos aperire partus
Lenis Ilithyia tuere matres:
Siue tu Lucina probas vocari,
Seu Genitalis.

Tanta fuit Lucinæ reuerentia apud antiquos, vt non solùm præesse parturientibus credita sit, cùm inuocaretur, illisque opem ferre: verùm etiam tanquam custodis, cui ortus & vitæ salutisque humanæ initia deberentur, illius imago ante fores domorũ ponebatur. quare ita hymnum scripsit Orpheus in eius laudem, quam Prothyræam nominauit:

κλῦθί μοι, ὦ πολύσεμνε θεὰ, πολυώνυμε δαῖμον,
ὠδίνων ἐπαρωγὲ, λεχῶν ἠδεῖα πρόσοψι·
θηλείων σώτειρα. μόνη φιλόπαις ἀγανόφρον,
ἀκυλόχεια, παρῶσα νέαις θνητῶν, Προθυραία.
Audi me veneranda Dea, cui nomina multa:
Prægnantum adiutrix, parientum dulce leuamen:
Sola puellarum seruatrix, solaque prudens,
Auxilium velox teneris Prothyræa puellis.

Atque paulo post eandem esse & Dianam, Ilithyiam & Prothyræam apertè demonstrat in his:

μούνην γὰρ σε καλοῦσι Λεχοὶ, ψυχῆς ἀνάπαυμα.
ὃν γὰρ τοι τοκετῶν λυσιπήμονες εἰσιν ἀνίαι,
Ἄρτεμις, Εἰλείθυια, καὶ ἡ σεμνὴ Προθυραία.
Solam animi requiem te clamant parturientes.
Sola potes diros partus placare dolores.
Diana, Ilythyia grauis, simul & Prothyræa.

Credita est autem fuisse à Parcis parturientibus præfecta, quoniam neque cùm illam mater gestaret in vtero, neque cùm pareret, vllos dolores sensit, vt in his ait Callimachus:

ᾗ σί με Μοῖραι
γεινομένην τὸ πρῶτον ἐπεκλέρωσαν ἀρήγειν,
ὅττι με καὶ τίκτουσα καὶ οὐκ ἤλγησε φέρουσα
μήτηρ, ἀλλ' ἀμογητὶ φίλων ἀπεθήκατο κόλπων.
hisce leuare
Vix bene me natam Parcæ statuere dolores,
Quòd me cùm pareret, vel cùm gestaret in aluo

Mater

Mater non vnquam doluit, sine læta dolore
Deposuit quòd ventris onus.

Mos fuit apud antiquos vt Lucinam ipsam dictamo coronarent, quoniam id plurimum conferre videretur ad facilitatem pariendi: quam consuetudinem possumus vel ex hoc carmine Euphorionis colligere, vbi loquitur de Lucina:

σεφαίνῃ δαλεοῖσι συνήλετο δίκτάμοισι.

Obuia, dictamis teneru redimita sit illa.

Neque hominibus solùm præesse parturientibus hæc Dea putabatur, sed etiam brutis, & plantis: quoniam his omnibus lunæ humor vel nascentibus vel parientibus confert. quare ita Virg. inquit de bobus:

Ætas Lucinam, iustosque pati Hymenæos,
Desinit ante decem, post quatuor incipit annos.

Effingebatur imago Lucinæ, cuiusmodi fuit illa apud Aegienses: quæ alteram manum vacuam porrigebat, altera gerebat facem: ita enim & infantem susceptura videbatur, in lucémque eductura; & dolores, quos inflammatio totius corporis consequitur, significare. At mihi magis huic loco conuenire illud Theophrasti videtur, quod scriptum est in secundo de causis plantarum, exuri maximè vires naturę fœcunditate fœtuum tum in animalibus, tum etiam in plantis. quare fax Lucinæ meritò assignabatur: nam qui minùs fœcunda sunt in singulis generibus, illa magis sunt diuturna. Scripsit in hanc hymnum quendam Lycius Delius, vt diximus, cùm loqueremur de Parcis: qui illam Eulinum, quasi lanificam appellauit: quam fati sororem esse credidit, vt ei. apud Pausaniam in Arcadicis. Maxima religione apud Eleos præcipuè colebatur Lucina. cuius ope victoriam Elei ex Arcadibus reportarunt. Nã cùm Arcades Eleorũ agrum hostiliter inuasissent, omniaq; incursionibus popularẽtur, in aciẽ aduersus illos prodierũt Elei. Tũ fama est mulierẽ, quæ puero mãmam præberet, ad Eleorũ duces accessisse, quæ se puerũ illum peperisse diceret, hortatáq; est, vt eũ eius belli sociũ sibi ascisceret, quòd ipsa ita fuisset per somnũ admonita. Tũ qui summæ rei præerant inter Eleos fidẽ mulieri præstantes puerũ nudum ante signa locãdum curarunt: deinde cùm facerent impressionem in hostes, puer is in serpentem vertitur in conspectu omnium. Eo prodigio territi Arcades in fugam vertuntur, atque Elei quo in loco sub terram ingressus est serpens vbique victoriam sunt adepti, templum illi puero erexerunt, quem Sosipolim, siue vrbis seruatorem, appellarunt: ibidemque sunt Lucinæ solennes honores decreti, quòd illam puerum illum peperisse & attulisse Elei interpretati sunt. Annua sacerdos ibi eligi solita fuit, quæ Lucinæ sacrificaret, ad quam omnibus erat aditus. Ad Sosipolim verò nemini accedere licebat, nisi vetulæ sacerdoti, quam etiam certo ritu or-

Ayuntamiento de Madrid

natam esse oportebat: nam & capite & facie velata candido testili ad illius simulachrum accedebat. In templo Lucinæ tum virgines tum etiam nuptæ remanentes hymnum in Sosipolim decantabant, atque quoduis odorum genus adolebant, cum vinum ex illis sacrificiis omnino exularet. Culta est apud Hermionenses etiam præcipuo quodam honore Lucina, quam summa religione & hostiis, & odoribus, & donis quàm plurimis decorabãt; neque illius signum cuipiam, nisi illis mulierculis quæ rem sacra facerent, conspicere fas erat, vt ait Pausanias in Corinthiacis.

¶ Hæc illa sunt ferè omnia quæ de Lucina dicta sunt ab antiquis, quæ ex iis quæ dicta sunt superiùs, manifesta esse censeo: nisi illud fortasse non pateat cur Iunonis aut Iouis filia esse dicatur. Explicatum fuit superiùs Lucinam esse Lunam, humoréſque ab ipsa luna aliquando augeri, quod cùm fiat per aera, quem modò Iunonem, modò Iouem appellari ostendimus; iure Lucina, siue vis illa, quę agit per aera in inferiora corpora, Iunonis filia dicta est. vocata fuit luna Lucina, quia luceat per noctem, vel quia lucem præbeat fœtibus, qui nati ante septimum lunæ mensem hac solis luce perfrui minimè possunt, vel quia maturos fœtus in lucem ex vtero euocet. Dicitur eadem à Græcis Ilithyia, quia præsto sit parturientibus. reliqua nomina, quæ illi tribuuntur, sunt à contingentibus rebus à poetis ficta, & illi tributa. Nunc de Penatibus dicendum est.

De Penatibus. CAP. II.

IAM verò statim natos infantes, vbi Lucina suum munus expleuisset, Penates Dii suscipiebant, vt fuit opinio antiquorum: qui Penates qui essent, aut quod esset illorum munus, videtur esse inuestigandum. Fuerunt igitur nonnulli qui Penates Deos esse putarunt illos per quos spiramus, per quos cognoscimus, per quos viuimus, per quos solem intuemur: Iouem scilicet, Iunonem, & Mineruam, & Vestam: hanc etiam siquidem nonnulli addiderunt. Nam Iouem æthera medium, Iunonem aera imum, Mineruam summam ætheris partem quæ vis est diuina intelligentiæ, Vestam terram esse dixerunt. Hos & Deos patrios & familiares & ciuitatum præsides & priuatarum domorum custodes nominarunt & crediderunt, vt in his significare videtur Cicero in oratione pro domo sua: Vósque qui maximè me repetistis, atque reuocastis, quorum de sedibus hæc mihi proposita est contentio, patrii Penates, familiaréſque, qui huic vrbi & reipublicæ præsides estis. Sic & Halicarn. in primo antiquitatum: τούσδε θεὸς πάτρους Ῥωμαῖοι μὲν Πενάτας καλοῦσιν· οἱ δ' ἐξαμιλλώντες εἰς τὴν Ἑλλάδα γλῶτταν τὄνομα, οἱ μὲν πατρῴους ἀποφαίνουσιν, οἱ δὲ γενεθλίους· εἰσὶ δ' οἱ μὲν κτησίους, ἄλλοι δ' ἑστίους, οἱ δ' ἑρκείους, οἱ δ' ἀμυχίους. *Deos autem hos Romani Penates*

vocant

Ayuntamiento de Madrid

vocant atque nonnulli in Græcam linguam transferentes, genitales interpretati sunt: alij vocant Deos patrios, alij domesticos ac familiares, alij possessionum præsides, alij arcanos. At verò cur erant hi patrii, ac non potiùs communes omnium ciuitatum & domorum? Quoniam non modò singulas ciuitates, sed etiam singulas domos, atque adeò singulos homines & animalia & plantas certos ac peculiares habere Deos crediderunt, quorum essent illi tutelares. Idem propè sensisse videtur Cicero, vbi ita scribit in secundo de Natura Deorum: nam Vestæ nomen à Græcis: ea est enim quæ ab illis Ἑστία dicitur. Vis autem eius ad aras & focos pertinet, itaque in ea Dea, quæ est rerum custos intimarum, omnis & precatio, & sacrificatio extrema est. Nec longè absunt ab hac vi Dii Penates, siue à penu ducto nomine, (est enim omne quo vescuntur homines, penus) siue ab eo quòd penitus insident; ex quo etiam Penetrales à Poetis vocantur. Erant igitur Penates Dii familiares, quibus vinum & thus in sacris offerebatur, penes quos nos nati essemus qui superiùs commemorati esse putabantur. Alii tamen voluerunt Penates esse Apollinem & Neptunum, qui Troianæ mœnia extruxere, & Vestam: qui eximia religione apud Samothraces sculpti colebantur: mox à Dardano in Phrygiam, & è Phrygia in Italiam ab AEnea fuerunt delati quam rem expressit Virgilius lib. 2. vbi Hector AEneæ Penates Deos ita commēdat:

Sacra suosque tibi commendat Troia Penates.
Hos cape fatorum comites, his mœnia quære:
Magna pererrato statues quæ denique ponto.
Sic ait: & manibus vittas, Vestámque potentem,
AEternúmque effert adytis penetralibus ignem.

Hæc si quis rectè consideret, nihil aliud esse Penates Deos existimabit, quàm elementa ipsa, penes quæ nati sumus. Qui enim Apollinem & Neptunum Penates putarunt, nonne duo generationis principia Deorum nomine appellarunt, cùm ex humore tanquam materia, & è calore tanquam artifice ad formam euocante, omnia nascantur? humor enim fœminæ, calor maris vice fungitur in rebus naturæ. His meritò Vestam comitem addiderunt, tanquam condensandi corporis, quod gignitur, fundamentum. Quod idem sensisse videntur illi qui corporis generationem elementis concedunt, & animi vim de cœlo deducunt, vt illi superiores, qui Iouem, Iunonem, Mineruam, ac Vestam censuerunt. Finxerunt nōnulli adolescētes duos esse Penates, qui sedētes pilā vtrinque tenerent: qui quidē nihil aliud esse putabant, quam propriam singulorum fortunā atq; euētus, cùm penes nos nascerentur. Hos Penates vocarunt, & magnos Deos, & bonos, & potentes, quòd penes illos vniuersam humanæ vitæ moderationem singulorúmq; esse arbitrarentur. Horum Deorum imagines quæ forent apud ciuitatum principes aut apud Reges, rerum vniuer-

Ayuntamiento de Madrid

ſarum ciuitatum tutelam credebantur habere: at quæ forēt apud priuatos, priuatarum domorum: quippe cùm omnia ſerie quadam fatorum gubernari & ſeruari crederentur: quam etiam Genium nominarunt, quare nunc dicamus de Genio.

De Genio. CAP. III.

ENIMVERO Genius Iouis & Terræ filius fuiſſe dicitur, vt aſſerit Pauſanias in Achaicis. Hic ſine fœminæ congreſſu è ſemine Iouis in terram per ſomnum profuſo natus eſſe dicitur, figura quidem humana, ſed ambiguo ſexu, quem poſtea Agdiſten appellarunt. Huic cùm ſacra fierent ab antiquis flores complures humi ſpargebantur, vinumque illi in pateris offerebatur, vt innuit Horatius in ſecundo Epiſtolarum:

Tellurem porco, Syluanum lacte piabunt,
Floribus & vino Genium memorem breuis ætas.

Inter arbores fuit platanus dicata Genio: atq; crediderūt ſingulos homines, ſtatim atque nati fuiſſent, dæmones duos habere, alterum malum alterum bonum, quorum nos ſub tutela eſſemus, quos ambos Genios vocarunt, & putarunt nobiſcum eſſe natos. Eius formam deſcripſit Pauſanias in prioribus Eliacis, atque ait quo tempore vnus ex Vlyſſis ſociis à Temeſſenſibus cæſus fuit, illos iuſſos fuiſſe per aſſiduas patriæ calamitates vnam è virginibus, quæ eſſet formoſiſſima, vouere quotannis manibus eius ſocii Vlyſſis. cùm verò Euthymus ille, qui ſeptuageſimam quintam olympiadem pugillatu vicerat, eo acceſſiſſet, ac poſtulans in templum fuiſſet admiſſus, puellæ miſericordia ductus, & eius amore præterea inflammatus, quæ ſeſe illi nuptui conceſſum iri promiſerat, ſi eius virtute liberata fuiſſet ac euaſiſſet periculum fertur ſumptis armis cum Genio eius ſocii Vlyſſis cæſi, qui tunc illi apparuit, dimicaſſe. at Genius denique victus non ſolùm extra mœnia Temeſſenſium, ſed etiam extra Temeſſenſium agrum profugiſſe dicitur, tandémque ſe in mare demerſiſſe. dicitur id fuiſſe colore vehementer atro, reliqua forma magnopere formidabili, ac pelle lupina, vt aiunt, apparebat amictus.

¶ Dictus eſt autem Genius, vt placuit Latinis, à gignendo, vel quia nobiſcum gignatur, vel quia illi procreandorum cura diuinitus commiſſa putaretur. Hic creditur nobis clàm nūc ſuadens, nunc diſſuadens, vniuerſam vitam noſtram gubernare, eſſéque mentis & voluntatis noſtræ propè moderator. Nam exiſtimantur Genii dæmones rerum, quas voluerint nobis perſuadere, ſpectra & imagines ſibi tanquam in ſpeculo imprimere, quod illis facillimum ſit. In quæ ſpectra cùm anima noſtra clàm reſpexerit, illa ſibi veniunt in mentem, quæ ſi ratione perpendātur, tum recta fit animi deliberatio. At ſi quis poſthabita ratione malorū ſpectrorum & viſorum ductu feratur, ille in multos errores incurrat neceſſe

cesse est, si spectra fuerint, præcipuè à malignis dæmonibus oblata. Ita multi fiunt supra modum libidinosi, aut crudeles, aut auari, quæ omnia ad Genium referuntur. Inde factum est vt ita Socraticus crediderit Euclides, & Plato de Socratis dæmone cõsultore mentionem fecerit sæpius. Quòd verò Genius dæmon fuerit, testatur Plutarchus, qui illum Bruto per noctem apparuisse scribit ita in eius vita: ὁ δὲ συλλογιζόμενός τι καὶ σκοπῶν πρὸς ἑαυτὸν, ὄδοξεν αἰσθέσθαί τινος εἰσιόντος. ἀποβλέψας δὲ πρὸς τὴν εἴσοδον, ὁρᾷ δεινὴν καὶ ἀλλόκοτον ὄψιν ἐκφύλου σώματος καὶ φοβεροῦ, σιωπῇ παρεστῶτος αὐτῷ τολμήσας δὲ ἐρέσθαι, Τίς ποτ' ὢν (εἶπεν) ἀνθρώπων ἢ θεῶν, ἢ τὶ βουλόμενος ἥκεις ὡς ἡμᾶς: ὑποφθέγγεσθαι δὴ αὐτῷ τὸ φάσμα, Ὁ σὸς ὦ Βροῦτε δαίμων κακός· ὄψει δέ με περὶ Φιλίππους, καὶ ὁ Βροῦτος οὐδὲν ταραχθεὶς, Ὄψομαι, εἶπεν ἀφανισθέντος δ' αὐτοῦ, τοὺς παῖδας ἐκάλει· μήτε ἀκοῦσαι τινὰ φωνὴν, μήτ' ἰδεῖν ὄψιν φασκόντων. *Is igitur, cùm quiddam secum ratiocinaretur, visus est sibi ingredientem quendam ad se perspexisse: quare oculis ad ingressum conuersis monstrosam quandam & horrendam formam aspexit, quæ silentio sibi postea astitit. Hanc interrogare ausus est Brutus, & quis inquit hominum es, aut Deorum? aut quid tibi vis? cur ad nos venisti? ad quæ submurmurans illa forma, Tuus sum, inquit, ô Brute malus Genius, me videbis postea in Philippis. Tum Brutus minimè exterritus, Videbo respondit. Cùm verò is dæmon euanuisset, pueros ad se intro vocauit Brutus, qui nullam neque vocem se audiuisse, neque quidquam vidisse responderunt.* Alii igitur crediderunt elementorum symmetriam, quæ corpora humana ac viuentia omnia conseruaret, Genii nomine fuisse vocatam. Alii occultam vim planetarum, qua ad singulas res gerendas impellimur. Nam dæmones illi primùm Geruli deinde Genii vocati sunt. Neque verò homines solùm Genios habere credebantur, sed etiam plantæ, & ædificia, & loca, vt in his ait Virgilius libro septimo:

Sic deinde effatus, frondenti tempora ramo
Implicat: & Geniúmque loci, primámque Deorum
Tellurem, Nymphásque, & adhuc ignota precatur
Flumina.

Sed quoniam symmetria elementorum mores pro sua bonitate in nobis imprimit, quod etiam putatur vis siderum efficere, illud inuito Genio facimus, quod ab alia externa necessitate, & nõ sponte facimus. Defraudamúsque Genium, vel illi indulgemus, cùm iucũda voluntati nostræ subtrahimus, vel concedimus. Dixerunt Genio frontem præcipuè esse dicatam, quoniam illa pars plerunque indicio est an inuiti, vel sponte quid faciamus: & an læti simus, vel tristes. Ac de Genio satis, nunc dicamus de Laribus.

De Laribus. CAP. IIII.

AT Laribus diuersa à Penatibus & à Geniis origo fuisse traditur: nam fama est è furtiuo Mercurii Laræque Al-

Ayuntamiento de Madrid

monis filiæ concubitu Lares geminos fuisse genitos. quia cùm Lara Iouis adulteria Iunoni indicasset, Iupiter iratus illi linguâ præcidit, & ad infernam paludem relegauit; quâ cùm Iouis mandato eò deduceret Mercurius, in itinere compressit, ex quo nati creduntur ii dæmones, qui Lares sunt vocati. Id significauit Ouid. lib. 2. Fastorum in his:

Iupiter intumuit: quáque est non vsa modestè,
Eripit huic linguam, Mercuriúmque vocat.
Duc hanc ad manes, (locus ille silentibus aptus)
Nympha, sed infernæ Nymphæ paludis, erit.
Iussa Iouis fiunt, accepit lucus euntes.
Dicitur illa duci tum placuisse Deo.
Vim parat hic, vultu pro verbis illa precatur,
Et frustra muto niritur ore loqui.
Fitque grauis, geminósque parit, quia compitæ seruant,
Et vigilant nostra semper in æde Lares.

Hanc Laram, siue vt alii dixerunt, Larundam, non nulli Maniam etiam appellarunt: cui vna cum Laribus compitalia ex oraculi responso sacra fiebant: atque pueri apud Romanos pro familiarum salute immolabantur. Nam credita est Mania siqua pericula familiis imminerent, ea depellere cùm fuisset expiata. sequẽtibus postea temporibus apud eosdem Romanos alliorum papauerúmque capitibus pro pueris immutato ritu sacrificatum fuit. Credebantur ab antiquis hi dæmones curam habere compitorum & ciuitatum, vt patuit è superioribus carminibus Ouid. Erant his dæmonibus canes præterea, veluti etiam Dianæ, dicati, quia communes familiarum custodes putabantur: quibus etiam focus erat consecratus, existimabantúrque tanquam penates domorum curam habere, quos etiam esse penates quidam crediderunt, quare effectum vt Laris nomine focum & vniuersam domum vocauerint. Alii agrorum custodes esse Lares censuerunt, vt ait Tibullus in 1. lib. Elegiarum:

Vos quoque felicis quondam, nunc pauperis agri
Custodes, fertis munera vestra Lares.

Et quoniam penates esse Lares putabantur, quæcunque de Penatibus dicta sunt, Laribus etiam conuenire sunt putanda. Erat pręterea cõsuetudo, vti Laribus vinum & thuris odor offerretur, exornarentúrque variis florum coronis: quibus Diis etiam aliquando offerebantur soluti flores & primitiæ frugum. Nunc autem de Pallade verba faciamus.

De Pallade. CAP. V.

EXISTIMO sanè nos rem mirìimè absurdam esse facturos, si post eorum Deorum explicationem, qui notos infantes excipere

excipere putabantur, Deos illos exposuerimus, qui pueros erudiendos iis artibus excipiebant, ad quas Genius ipse credebatur impellere: illis interim fabulosis ac ridiculis Diis Deabúsque prætermissis, qui variis temporibus à vanis superstitionibus fuerunt introducti, vt Edulia, Potica, Cuba siue Cunina, & reliquis Diis huiuscemodi autoritatis. Et quoniam Pallas sapientiæ præfecta putabatur, quæ rebus omnibus magis humanæ vitæ est necessaria, eáque non inutilis Dea formandis credita est adolescentum ingeniis, de hac primùm verba faciamus. Scriptum reliquit Pausanias in Atticis Mineruam Neptuni & Tritonidis Africæ paludis filiam fuisse, quæ Gygis temporibus floruit, de qua sic Herodotus in Melpomene: τὴν δὲ Ἀθηναίην φασὶ Ποσειδέωνος εἶναι θυγατέρα καὶ τῆς Τριτωνίδος λίμνης. *Mineruam inquiunt Neptuni fuisse filiam & Tritonidis paludis.* cui fabulæ faciunt fidem quòd per eius natalem diem virgines certare inter se ludicris solebant apud eam paludem natalem Mineruæ celebrantes. est enim eadem & Pallas. Fuerunt tamen qui è Iouis cerebro armatam Mineruam natam fuisse memoriæ prodiderint, vt scripsit Apollonius lib. 4. Argonaut. in his:

ἡ ῥῶσσαι Λιβύης τιμήοροι, αἵ ποτ' Ἀθήνην,
ἦμος ὅτ' ἐκ πατρὸς κεφαλῆς θόρε παμφαίνουσα,
ἀντόμεναι Τρίτωνος ἐφ' ὕδασι χυτλώσαντο.
Egregiæ Libyæ Heroinæ, Pallada quondam,
Cùm patris è capite exilijt clarissima, paruam
Lauerunt Tritonis aqua, sordésque puellæ.

Atqui primus omnium Stesichorus Mineruam è Iouis capite natam fuisse dixit: quem secutus est Apollonius: & acerrimus derisor humanæ dementiæ Lucianus in dialogis Deorum Iouem parturientem introducit, & Vulcanum cum acutissima & præualida securi, vt sibi caput diuidat, quod erat sibi pro castris: nam ex illo in duas partes diuiso armatam virginem erupisse inquit. neque Ioui, vt cæteris parturientibus, Lucina, aut obstetricum muliercularum turba abstabat, cùm nata sit Minerua sine matre: qua de causa illi fuit septenarius numerus consecratus à Pythagoricis. Illud autem idcirco contigisse memorat, quia Iupiter, cùm Iunonem sterilem esse videret, grauitérque ferret orbitatem, cerebrum sibi percussit, vt aliquem filium procrearet vnde nata est Pallas. At Homerus libro 4. Iliadis, non à Tritonide palude, sed ab oppido Bœotiæ Alalcomenio Alalcomeniam nominauit, quòd apud se natam fuisse Mineruam dicerent Alalcomenii, vt ait Strabo libro nono, qui postea libro decimoquarto scriptum reliquit in insula Rhodiorũ aurum pluisse cùm Minerua è capite Iouis nata est. Apollodorus inquit libro primo Bibliothecæ Persen, & Astræum, & Palladem fuisse Crii & Eurybiæ filios. Qui tamẽ videtur lib. 3. diuersas Mineruã & Palladẽ

Ayuntamiento de Madrid

credidisse, cùm ita scribat: φασὶ γεννηθεῖσαν τὴν Ἀθηνᾶν, παρὰ Τρίτωνι τρέφεσθαι, ᾧ θυγάτηρ ἦν Παλλάς· ἀμφοτέρας δὲ ἀσκούσας τὰ κατὰ πόλεμον, εἰς φιλονεικίαν ποτὲ προελθεῖν. *Fama est natam Mineruam apud Tritonem educatam fuisse, cui filia erat Pallas: atque ambas cùm res bellicas exercerent, in contentionem venisse.* Verùm cùm Pallas Mineruam esset vulneratura, Iouem veritum illi ægidem obiecisse. Tum territa Pallas respexit ad ægidem, quo tempore à Minerua vulnerata obiit: quod ægrè ferens Minerua eius effigiem effinxit, thoracíque ac pectori suo ægidem, quam timuerat, iniunxit: quod Palladium postea sequentibus temporibus fuit ad Troianos delatum. Nam vt ait Apollodorus Pallas Tritonis filia fuit, at Minerua alumna. Alii dicunt, inter quos Athenodorus fuit Byzantius, Thetidem in varias formas versam denique compressam à Ioue fuisse: quæ cùm esset grauida, audiens Iupiter fore vt ex ea nasceretur, qui cœli imperio potiretur, illam absorbuit: quare ipse grauidus factus apud amnem Tritonem peperit. At verò ridiculum videtur, quòd modò è Ioue, modò è Tritonide palude, modò è Cranao, vt sensit Zezes, nata sit. Verùm illud accidit, quia plures fuerũt Mineruæ, de quibus ita Cicero in tertio de Natura Deorũ: Minerua prima, quam Apollinis matrem suprà diximus: Secunda orta Nilo, quam Aegiptii Saitæ colunt: Tertia illa, quã Ioue generatam suprà diximus: Quarta Ioue nata & Coryphe Oceani filia, quam Arcades Coriam nominant, & quadrigarum inuentricem ferunt: Quinta Pallantis, quæ patrem dicitur interemisse, virginitatem suam violare conantem, cui pinnarũ talaria affingunt. Atqui harum Mineruarũ omnium facinora ad vnam Iouis filiam tertiam referuntur, sicuti de Ioue & reliquis Diis dictum fuit. Ferunt natam Mineruam à Dædale nutrice educatam fuisse, muliere sanè ingeniosa, & ad omnia præclara opera prompta, quæ illam in teneris annis omnib. artibus ingenuis erudiit, vt scriptum reliquit Posidonius in libro de Diis & Heroibus. Callimachus in hymno in lauacra Palladis, non solùm eandem Palladem & Mineruam esse censuit, verùm etiam ostendit quidquid Mineruæ collibuerit, idem Iouis nutu comprobari, in his:

ὡς φαμένα κατένευσε· τὸ δ' ἐντελὲς ᾧ κ' ἐπινεύσῃ
Παλλὰς, ἐπεὶ μώνᾳ Ζεὺς τό γε θυγατέρων
δῶκεν Ἀθαναίᾳ, πατρώϊα πάντα φέρεσθαι.
Annuit his dictis Pallas, quódque annuit illa
Perficitur. Natæ Iupiter hoc tribuit
Ipse Mineruæ vni, quæ sunt patris omnia ferre.

Sic etiam Herodotus in Melpomene cùm Mineruam Neptuni & Tritonidis paludis filiam nominasset, eandem Iouis filiam ascititiam rursus vocauit, vt est in his: καί μιν μεμφθεῖσάν τι τῷ πατρὶ, δοῦναι ἑωυτὴν τῷ Διί· τὸν δὲ Δία ἑωυτοῦ μιν ποιήσασθαι θυγατέρα. *Atque illam*

illam quadam de causa succensuisse patri, séque ipsam Ioui tradidisse, Iouémque suam ipsius asciuisse filiam. quare ita inquit Homerus:

Διὸς θυγάτηρ κυδίστη Τριτογένεια.

Iouis filia gloriosa Tritonia.

Neque Homerus, aut reliqui poetæ illam Tritoniam appellarũt, quia sit è palude genita; quod quidem foret ridiculum: sed quia vel à Tritone educata sit, vel quia apud amnem eius nominis sit nata, cùm ibi primùm apparuerit, vbi circa Tritonidis oram gentes Machlyes & Auses habitasse dicebantur: quorum virgines in turmas diuisæ, se inuicem per Mineruæ solennia fustibus & lapidibus cædebant. Harum siqua acceptis vulneribus obiisset, illam dicebant non fuisse virginem: quæ verò constantissima omnium fuisset, pluráque ac maiora vulnera pertulisset, illa cum Græco armorum apparatu, cistáque Corinthia in curru circa paludem cum magno suarum virginum applausu & & lætitia circumferebatur, domúmque quam lætissima deducebatur, vt scripsit Herodotus in Melpomene. Alii Itonii potiùs filiam fuisse crediderunt, & in Deorũ numerum relatam, quia bellicosissima extiterit, vt in his ait Isacius: ὅθεν αὐτὴν ἐθεοποίησαν Ἕλληνες, καθάπερ καὶ τὴν πολεμικωτάτην Ἀθηνᾶν, Ἰτωνίου μὲν ὑπάρχουσαν θυγατέρα. *Vnde ipsam in Deorum numerum Græci retulerunt, tanquam bellicosissimam Mineruam, quæ fuit Itonij filia.* Fuerunt qui Pallantis filiam fuisse dixerint, vt dictum fuit, atque Mineruam primùm fuisse vocatam; deinde Palladem, quia Pallantem patrem suum alatum sibi vim inferre, ac virginitatem rapere conantem obtruncarit: cuius pellem in ægidem composuerit, alásque sibi talaribus adiunxerit, vt ait in his idem Isacius: ἢ Πάλλαντα τὸν ἴδιον πατέρα πτερωτὸν ὑπάρχοντα, καὶ βιάζοντα ταύτην, ὡς θέλοντα συγγενέσθαι· ἢ τὴν παρθενίην τιμῶσα, τοῦτον ἀνεῖλε, καὶ τὸ δέρμα αὐτοῦ ὡς αἰγίδα περιεβάλετο, καὶ τὰ πτερὰ τούτου τοῖς ποσὶ ταύτης προσήρμοσεν. *Vel Pallantem patrem suum alatum, ipsámque violantem vt volentem cum illa concumbere: quæ virginitatem plurimi faciens ipsum cecidit, eiusque pellem vt ægidem gestabat, atque alas suis pedibus accommodauit.* quare illam Græci in Deorum numerum retulerunt, cùm tam præclarum suæ constantiæ ac temperantiæ argumentum edidisset, & lodamam præterea ipsam impedire conatam interemisset. quare de illa ita scriptum fuit à Simonide Ceo in secundo Genealogiarum.

ὑψηλῶν ὀρέων
Πηλιάδες κορυφῇσιν ἐθάμβεον εἰσορόωσαι
ἔργον Ἀθηναίης Ἰτωνίδος, ἠδὲ καὶ αὐτοὺς
ἥρωας χείρεσσιν ὀπικραδάοντας ἐρετμά.

Peliades timuere videntes montibus altis
Palladis Itonidos factum, vel protinus ipsos
Spumosa heroas ferientes æquora remis.

Ayuntamiento de Madrid

Alii Palladem nominatam fuisse maluerunt, quia cùm aduersus Gigantes pro Ioue pugnasset, vt ait Callim. in lauacra Palladis,

οὐδ' ὄκχε δὴ λυθρῷ πεπελαγωμένα πάντα φέρεσθαι
τεύχεα, τῷ δείκων ἤνθ' ὑπὸ Τηλφύειν:
Non armis quando permulta cæde cruentis
Venit ab iniustis horrida terrigenis:

Pallantem Gigantem iaculo interfecerit, vt ait idem Isacius. Alii vocatam fuisse Palladem putarunt, à iaculis mittendis, cùm bellicosa sit Dea: alii, quia cor palpitans Dionysi ad Iouem detulerit. Nam Dionysus Iouis, & Proserpinæ filius frustatim à Titanibus fuit discerptus, cuius cor attulit ad Iouem Minerua, vt traditum est in fabulis. Huic Deæ cùm armata dicatur è capite Iouis exiliisse, mox arma & currum tribuerunt, vt testatur Horatius in primo carminum:

Iam galeam Pallas & egida,
Currúsque & rabiem parat.

Et in his carminibus Stesichorus:

Παλλάδα περσέπολιν καλέω πολεμοδόκον, ἁγνάν,
παῖδα Διὸς μεγάλου θαύμαν πλον.
Pallada bellorum studiis cantamus amicam,
E Ioue progenitam magno, quæ destruit vrbes.

Callimachus iam tum illi currum fuisse, cùm pugnauit aduersus Gigantes, ait, & equos multo sanguine, multáque cæde conspersos: quia pugnabant antiqui è falcatis curribus. Hi igitur equi fuerunt à Pallade è bello redeunte in vndis Oceani loti, vt est in his:

ἀλλὰ πολὺ πρόσθεν ὑφ' ἅρμασι αὐχένας ἵππων
λυσομένα παγαῖς ἔκλυσεν ὠκεανοῦ.
Sed prius illa iugis fumantia soluit equorum
Colla, lauans alti fluctibus Oceani.

Mirificum fuisse huiusce Deæ clypeum, miróque artificio extructum inquiunt, cuius formam ita describit Virgilius lib. octauo:

Ægidáque horrificam, turbatæ Palladis arma,
Certatim squamis serpentum: auróque polibant.
Connexósque angues, ipsamque in pectore Diuæ
Gorgona desecto vertentem lumina collo.

Nam vbi illud scutum concuteret, mirificum terrorem illis incutiebat, aut contra quos in bellum prodibat. Dictus est is clypeus ideo Ægis, quòd ita vocaretur antè scutum Iouis, quia è pelle capræ factum fuerat: nam postea obtinuit consuetudo vt omnium Deorum scuta ægides vocarentur, quippe cùm Herculis scutum ægidem etiam vocauerit Hesiodus in descriptione ipsius scuti. Fuerunt qui dixerint Palladem fuisse belli inuentricem, quod testatur Cicero in tertio de natura Deorũ hoc pacto: Liberũ alterũ patre Cœlo, qui genuisse Mineruam dicitur, quam princi-

Ayuntamiento de Madrid

principem & inuentricem belli ferunt. quam etiam Virgilius lib.II.præsidem belli nominauit:

Armipotens, belli præses Tritonia virgo.

Nam & Arion Methymnæus omnibus mortalibus prior Orthria carmina in Palladem composuit & cantauit, quorum is erat rhythmus, vt eo animi hominum mirum in modum ad bellum inflammarentur, quibus postea modulis vsi sunt in castris Methymnæi. Hæc Dea semper virgo fuisse creditur, vt Diana, & Vesta, quas omnes Homerus in hymno in Venerem commemorauit, Ac ita de Mineruæ officio, virginitate & inuentis.

τρισσὰς δ' οὐ δύναται πεπιθεῖν φρένας, οὐδ' ἀπατῆσαι,
κούρην τ' αἰγιόχοιο Διὸς γλαυκώπιδ' Ἀθήνην.
οὐ γὰρ οἱ εὔαδεν ἔργα πολυχρύσου Ἀφροδίτης,
ἀλλ' ἄρα οἱ πόλεμοί τε ἅδον, καὶ ἔργον Ἄρηος,
ὑσμῖναί τε, μάχαι τε, καὶ ἀγλαὰ ἔργ' ἀλεγύνειν.
πρώτη τέκτονας ἄνδρας ἐπιχθονίους ἐδίδαξε
ποιῆσαι σάτινα καὶ ἅρματα ποικίλα χαλκῷ·
ἠδέ τε παρθενικὰς ἁπαλόχροας ἐν μεγάροισιν
ἀγλαὰ ἔργ' ἐδίδαξεν, ἐπὶ φρεσὶ θεῖσα ἑκάστη.

Sed tribus haud potuit suadere, aut fallere mentes,
E Ioue prognatæ, cui lumina glauca, Mineruæ,
Aurea non illi Veneris sunt munera cordi:
Prælia sed placuere, feri sed munera Martis,
Sed cædes, sed bella, sed & certamina, pugnæ.
Prima viros docuit currus, orbésque rotarum
Supposuisse, ligent quas partes robora ferri.
Virginibusque eadem monstrauit prima domi quæ
Munera conueniant, animisque impressa notauit.

Hæc prima ædificandi viam inuenisse dicitur, vt testatur Lucianus in Hermotimo: φησὶ γὰρ ὁ μῦθος ἐρίσαι Ἀθηνᾶν καὶ Ποσειδῶνα καὶ Ἥφαιστον εὐτεχνίας πέρι· καὶ τὴν μὲν Ποσειδῶ ταῦρόν τινα ἀναπλάσαι, τὴν Ἀθηνᾶν δὲ οἰκίαν ἐπινοῆσαι. *Inquit enim fabula Palladem Neptunum ac Vulcanum de artificio contendisse: atque Neptunum taurum fabricasse, Palladem excogitasse domum.* Eiusdem inuentū est colus, vt ait Theocritus Aegloga trigesima quarta, & Virgilius libro septimo:

Non illa colo, calathis ve Mineruæ
Fæmineas assueta manus.

Hæc eadem tubiarum vsum & musicam excogitauit, hæc acu pingere, telam texere, omne lanificium, leges, classicáque adinuenit. quorum inuentorum mentionem fecit Ouidius libro sexto Mutationum, & ita libro tertio Fastorum:

Pallade placata lanam mollire puellæ
Discant, & plenas exonerare colos.
Illa etiam stantes radio procurrere telas
Erudit, & rarum pectine densat opus.

Ayuntamiento de Madrid

Hanc cole qui maculas læsis de vestibus auferis,
Hanc cole velleribus quisquis ahena paras.
Nec quisquam inuita faciet bene vincula plantæ
Pallade: sit Tychio doctior ille licet.

Cultum præterea & plantationem oleæ inuenit, & fructus expri-
sionem, cùm planta quidem antè nasceretur, sed ignota inter ce-
teras arbores. nam vt testatur Herodotus in Terpsichore, quibus-
dam temporibus apud neminẽ, nisi apud Athenienses, oliua inue-
niebatur. Atque cùm Epidaurii ex oraculo Apollinis Delphici
statuas erigere Damiæ & Auxisiæ iuberẽtur, percũctati sunt æreas
ne an lapideas erigerẽt. Cùm respõdisset Pythia ex oliua dome-
stica, ad Athenienses confugerunt. ἀ δέ σφι λόγον οὐ ἐ Ἐπιδαύριοι λ'θη-
ναίους ἐλθόντα σφι δίκας ποιέεσθαι, ἱρωτάτας δὴ κείνας νομίζοντες εἶ. λέγο-
ντες δὲ ὡ ἐλαίας ἔσαν ἄλλοθι γῆς ἐδαμῶ ἤστ' ὀκείνου τῦ χρόνου, ἢ λ'θήνησι.
*Rogarunt igitur Athenienses Epidaurij, vt sibi oliuam cædere permitte-
rent, cùm maximè sacras illas arbitrarentur. Ferunt enim quòd per id
tempus nullibi, nisi apud Athenienses, erant oliuæ.* quare etiam annui
sacrificia mittere Athenas pro cæsis oliuis Epidaurii pepigerunt.
Cùm verò oliuæ fructus ad omnes artes sit accommodatus, oleum
scilicet, omnes denique artes Minerua inuenisse creditur. Nam
profectò nulla est ferè ars, quæ non olei beneficio vtatur, aut ali-
qua ex parte adiuuetur; sicuti etiam ignis munere. quare non in-
iuria sensit Aeschylus, vt antiquorum scriptorum plerique, Pro-
metheum omnes artes excogitasse, quòd ignem de cœlo ad mor-
tales detulit, vt suo loco apertius à nobis & opportunius explica-
bitur, cùm pertractabimus illa quæ fabulosè dicta sunt à maio-
ribus de ipso Prometheo. Fama est adeò virginitàtis fuisse stu-
diosam Mineruam, vt cùm fortè se lauans in fonte Heliconidi
Hippocrenes còspecta fuisset à Tiresia, illum cæcum fecerit, quo-
niam periniquum sibi videbatur, quòd mortalis aliquis gloriari
posset se nudam lauantémque Mineruam vidisse. veruntamen
Chariclo Tiresiæ mater ab eadem postea impetrauit, vt pro
lumine corporis, mentis splendorem & artem diuinandi ab
ipsa Minerua Tiresias obtineret, vt patet ex hymno Calli-
machi in lauacra Palladis. Quare illud non satis conside-
ratè dictum est à poetis, quòd Paris nudam Palladem cum
reliquis deabus iudicarit. Nec defuerunt qui illam propè
violatam fuisse inquiant à Vulcano, cùm ad illum accessit
petens, vt sibi arma fabricaret, vt scribit Apollodorus libro
tertio. Nam Vulcanum absente Venere constuprandæ Mi-
neruæ cupido incessit: quæ cum reluctaretur, neque virum vl-
lo modo pati vellet, fertur Vulcanus semen in eius femur de-
nique effudisse, quod ab ea lana detersum & in terram deiec-
tum fuit, è quo natus est Erichthonius, qui & contentionis
& terræ nomen continet, qui Pandrasi Cecropis filiabus in
cista

Ayuntamiento de Madrid

cista seruandus traditus fuit : quæ postea in furorem actæ quia contra Deæ mandatum cistam aperuissent, se ex arce summa præcipitarunt : vel, vt aliis magis placuit, à serpente in cista cum Erichthonio latente fuerunt interemptæ. Neque prætermittenda esse illa sanè hoc loco censuerim, quæ mirifica de vi Palladii ab antiquis scriptoribus memoriæ prodita fuerunt: appellata sunt Palladia, vt dicere solebat Pherecydes, omnes imagines, quæ manibus non essent factæ, & omnes quæ forent è cœlo in terram deiectæ, cuiusmodi fuisse dicitur illud Mineruæ celeberrimum Palladium. Id enim fuisse trium cubitorum fertur, & è cælo in Pessinuntem Phrygiæ ciuitatem, quæ ab eo casu nomen obtinuit, vt Dio putauit & Diodorus, delapsum. Quanquam non defuerunt historici qui ab alio casu circa Ganimedem raptum, cùm multi ibi in bello cecidissent, quo tempore Ilus frater Ganymedis aduersus Tantalum, quem rapuisse Ganymedem putabat, dimicaret, ita vocatum fuisse crediderint. Ioannes Antiocheus Palladium illud non quidem de cœlo cecidisse scribit, sed ab Asio quodam philosopho, ad cuius gratiam vocata sit Asia mundi pars, ac mathematico per optimum horoscopum fabrefactum : ita vt illa ciuitas esset inexpugnabilis, in qua illud Palladium inuiolatum seruaretur: quod etiam largitus est Troianis. At Apollodorus scriptum reliquit libro tertio, quòd vbi Ilus Ilium condidit discolorem bouem secutus Deos precatus est, vt aliquod sibi signum appareret, atque tunc decidit Palladium trium cubitorũ, quod sponte ambulare videbatur dextra hastam tenẽs, ac sinistra manu colum & fusum. Huic illo postea responsum fuit ab oraculo tamdiu ciuitatem Troiæ incolumen futuram, quamdiu inuiolatum illud Palladium in vrbe seruaretur. Quidam addiderunt difficultatibus capiendæ Troiæ sagittas Herculis, quæ dono datæ fuerant Philoctetæ, cui moriens Hercules in Oeta monte inter Thessaliam & Macedoniam mandauit ne cui corporis sui reliquias indicaret, atque illud factum iuramento affirmari voluit, cùm donauit illi sagittas. Sed cùm postmodo Delphicum oraculum Græcos monuisset Troiam sine sagittis Herculis capi non posse aut sine reliquiis corporis, inuentus est Philoctetes, & de Hercule interrogatus negauit se quidquam scire. Sed cum maximè cogeretur ne iusiurandum violaret, tacuit quidem, sed pede locum ostendit. Fuerunt tamen nonnulli, qui non semper virginem fuisse Mineruam crediderint, quippe cum Pausanias in Atticis Hygiam Mineruæ & Aesculapii filiam fuisse scribat. Atque Minerua ipsa Hygia siue salubris cognomento fuit appellata. Sic & Laphria & Mamersa apud Athenienses, vt meminit Lycophron in his:

οἱ δὲ Λαφρίαι

Ayuntamiento de Madrid

οἶκοι Μαμέρσας ῥιθαλωμένοι φλογί.

atque Laphriæ

Domus Mamersa exusta flammis horridis.

Vocata est fortasse Laphria, quoniam spolia quæ de captiuis hostibus reportantur, Laphyra dicuntur & rursus Pyletis, quoniam pingebantur ab antiquis in portis ciuitatum, quam etiam in priuatarum domorum foribus collocabant, tanquam Martē in suburbanis. Hanc nominauit Budiam & Aethyam Lycophron, quia arantes & nauigantes protegere & seruare putabatur. Dicta est & Iconia à ciuitate Bœotiæ, vt ait Apollonii enarrator. Fuit eadem Ismenia & Aecea apud Thebanos, vel vt putarunt alii Alalcomenia, & Cadmea culta est, & Tritonia, & Telchinia, & Polias, & machinatrix, Pronœa, Zosteria, Panadæis, Halea, Ergana, Cydonia, Coria, Hippoletis, Pania, Tithrone, Sospita, Ergare, Ophthalamis, Alea, Axiopœna, Narcæa, Cyssæa, Promachorma, Saicis, Poliuchos, Chalciœcos, Equestris, Apaturia, Cyparissia, Frænatrix, Ambulia. Hospitalis, Perspicax, Pæonia, Scirias, Sunias, atque multa denique fuerunt illi variis de caussis iniuncta cognomina. Celebrabantur Lampadophoria in huius honorem Deæ, vt alibi dicemus, cui taurus candidus aliquando, aut indomita iuuenca immolari consueuit ab antiquis, vt testatur Ouidius libro quarto Metamorphoseōn:

Dis tribus ille focos totidem de cespite ponit,
Lævum Mercurio, dextrum tibi bellica virgo,
Ara Iouis media est: mactatur vacca Minerua,
Alipedi vitulus taurus tibi summe Deorum.

Atque tot de iis quæ fabulosè dicta fuerunt de Minerua, dicta sufficiant.

¶ Nunc reliquum est, vt quid per hæc fabulosa significare voluerint antiqui perquiramus. Quid aliud significat Palladem fuisse Neptuni & Tritonidis paludis filiam, quàm sapientiam ex illis perturbationibus nasci, quas homines in vita & in mari præcipuè experiuntur? aut quis nesciat vitam nostram multis calamitatibus assiduè, quasi Neptuni tēpestatibus, exagitari? nā qui maris est ignarus, vt ego quidem censeo, malorum est ignarus. Ex importunis igitur vitæ perturbationibus, & è cœno tenebrarum mentis & insciticæ nascitur sapientia: quæ quonium res est diuina & Dei munus, dicitur à nonnullis meritò Minerua è Iouis capite fuisse nata, quando memoriæ & sapientiæ sedes est caput, in quo diuinum est & incredibile Dei & naturæ opificium. Dicta est rursus Iouis filia, quia sapientia & peritia nascitur regibus ex assidua exercitatione ac varietate negotiorum. Nata est armata, quòd nunquam inermis est animus sapientis ad euētus fortunæ vel consilio, vel patientia superādos. Hanc Deā populatricē ciuitatū appellarūt, quia plurimū possit

sapientia

Ayuntamiento de Madrid

sapientia & consilium in rebus bellicis ad euertendam conscleratorum improbitatem, cùm graue sit sapientem hominem hostem habere. nam & Homerus non Aiacem aut Achillem populatores vrbiũ appellauit ob ferocitatem, sed Vlyssem ob sapientiam. Hæc nata esse dicitur sine matre, quia perrara est in fœminis sapientia. Nec me latet sanè illam dictam fuisse ab AEgyptiis sibi perpetuam virginitatem indixisse, quia præstiterit temperantiã; quæ cùm esset ingeniosa, multas artes inuenit, & in primis studiosa fuit rei bellicæ, cùm robore & fortitudine præstaret, cõfecit & alias res memorabiles, & AEgida feram vocatam monstrum propè inexpugnabile obtruncauit. illud cùm è terra genitum esset, immensam flammam ex ore proflabat, primúmque apparuit in Phrygia quam combussit, vnde Phrygia diutissimè vocata fuit vsta. Inde accessit ad loca monti Tauro proxima, omnésque syluas ad Indiam vsque in cineres conuertit. atque cùm ad mare descendisset apud Phœnicas, concremauit syluas ad montem Libanum, per AEgyptúmque in Libyam penetrauit, ac demum in nemora Ceraunia, qua regione concremata, hominibúsque vel extinctis vel fugatis è patria ob metum, Palladem inquiunt prudentia & robore præstantem monstrum interemisse, eiúsque pellem suo pectori gestamen adaptasse, partim ad propulsanda pericula, partim etiam vt gloriosum monumentum rerum gestarum. At terra mater monstri dicitur irata peperisse Gigantes Diis aduersarios, quos Iupiter adiuuantibus Pallade & Dionyso vnà cum Diis aliis debellauit. Vocata fuit Tritonia, vt sensit Callisthenes, quia tertio die Lunæ nata fuerit, cuiusce rei facit argumentum, quia apud Athenienses is dies consecratus est Palladi. Ab hoc magnopere dissentiunt qui Trito caput dici apud gentes Ponticas existimarunt, cùm cranium in tres partes findatur, alii Lunam ita dici crediderunt, quia tertio die à coniunctione apparere soleat: quamuis eodem die aliquando nonnullis caussis cumulatis & vetus & noua prodeat. Nec defuerunt qui animam esse arbitrarentur, quæ sic vocetur, cuius tres sunt vires, ratiocinandi, cupiendíque, & qua ira concitetur. Alii aera esse maluerunt, qui tribus temporibus maximè immutatur & generatur vere, æstate, hyeme: cùm annus fuerit in hæc tria tempora diuisus. Hanc marem & fœminã esse inquit Orpheus in hymnis: Ἄρσην οὖν, καὶ θῆλυς ἔφυς, *fœmina máſque eadem es.* quoniam sapientis est & cedere tempori, & vti opportunitatibus. Præclarè sanè fictum est ab antiquis Iouem suas vires vni Mineruæ impertiuisse, quia Deus maximè amat sapientem virum, neque vlla esse potest sapiẽtia quæ à Deo dissideat. quæ eadem causa est, cur fuerit à Ioue pro filia ascita. AEgiptii hanc Iouis fuisse filiam & semper virginem tradiderunt, cum aer sit natura incorruptibilis, supremúmque locum habeat, vnde è capite Iouis nata dicitur: at

Ayuntamiento de Madrid

Tritonidem, quia ter mutat naturam quotannis, æstate, vere, hyeme. Demonstrauit hæc præterea in bello Giganteo omnem vim humanam quæ aduersus Deum insurgeret, omnem temeritatem, omnemque arrogantiam esse vanam, cùm nonnullos ex iis nullo propè negotio trucidarit. Sed quoniam in bellis gerendis præcipuè necessaria est sapientia, hæc bellis præfecta est, cui scutum perlucidum, & multis anguibus circumtectum tribuitur. At enim quæ natura est anguium? vt acutissimè cernant, vnde etiam nomen à Græcis obtinuerunt. Nam nisi vigilantia & prudentia rebus vel longè prospiciendis Imperatorem castrorum decorauerit, quis non videat sæpius hostium insidias aut impetus repentinos à castris arceri non posse? quibus omnibus periculis castrorum & ciuitatum prospicit rerum omnium moderatrix & Deo amica sapientia. Eius scutum quod præ se ferret, clarissimum & crystallinum effingitur: quoniam sapientis veritatem, & omnem vitæ rationem omnibus conspicuam esse, maximum est aduersus fortunæ iniurias propugnaculum, & in aduersis rebus consolatio. Huic Deæ noctuam sacram auem esse voluerunt, quia vbiq; videat sapientia, & illa etiam diiudicet, quæ cæteris obscura videantur: cui gratus est draco eadem de caussa. at cornicem ob garrulitatem auersatur. Datur illi crista & galea: quia non solis viribus vti conueniat, sed etiam vrbanitate & moderatione quadam in rebus omnibus cum ornamento. Cuspis verò tribuitur propter necessarium acumen ingenii: nam qui crasso ingenio est ab ipsa natura præditus, neque munus Dei clarissimum acceperit iudicium, hunc vel decem Mineruæ expolire nunquam poterunt. Insidebat cassidi huiusce Deæ gallus gallinaceus, vt ait Pausanias in prioribus Eliacis, quia pugnax sit id animal, vel potiùs, vt ego arbitror, quia præscia sit futurorum temporum illa auis & vigilantissima: Hæc amica Musarum & semper virgo existimata est, quoniam voluptates omnes grauissimæ sunt sapientiæ aduersariæ, ac Venus præcipuè, quæ memoriam, bonitatémque ingenii maximè debilitat. Neque aduersus hanc insurgere quisquam audet, cùm faciem horrendam Gorgonis gestaret in pectore, quæ viperas habebat pro capillis, quoniam maximè formidabilis est sceleratis hominibus vir sapiens, & vigilans, & moderatus, & in rebus agendis prouidus. Hanc vnam ex omnibus Diis proximum Ioui locum tenere putarunt poetæ quare ita scribit Horatius:

Proximos illi tamen occupauit
Pallas honores.

Est enim vir sapiens Deo similis tum ob rerum humanarum contemptum, quas longo interuallo sub se relinquit, tum etiam ob potentiam, & in negotiis transigendis felicitatem. Tanta est enim ipsius sapientiæ præstantia & splendor, vt Pallas artes propè

Ayuntamiento de Madrid

prope vniuersas excogitasse dicatur. Hæc oleam inuenisse etiam dicitur, quoniam disciplinæ & præstantes omnes artifices oleo & lucubrationibus egeant. Tiresiam idcirco cæcum fecisse dicitur, quòd ipsam nudam vidisset, quia qui dulcissimum sapientiæ fructum gustauerit, aut lumen eius perceperit, ad res cæteras cæcus lubens efficitur: vel, vt alii maluerunt, quia cùm diuinam sapientiam inspicimus, nos cæcos esse & nihil scire omnino cognoscimus. At si postea diuina ope adiuuante res inspiciamus, tùc quod demptum fuerat corpori, mentis, oculorum, & animi incredibile acumen recuperamus, résque futuras sapienter prædicimus. Neque videntur rem altiùs considerasse, qui Paridem nudas inquiũt has Deas iudicasse, Venerem, Iunonem, Palladem: quia si diuinæ sapientiæ suauitatem semel percepisset, eámque paulo diligentiùs fuisset intuitus, omnes voluptates corporis nedum immundæ libidinis, omnémque humanam potentiam pedibus conculcasset. Nam illas indutas iudicauit, cùm non bene cognouisset, & donis potiùs, quàm conscientia commotus. Credita est portis ciuitatum, priuatarúmque domorum præfecta, vt ait Aeschylus in Eumenidibus:

κληῖδας οἴδα δωμάτων μόνη θεᾶν.
Claues domorum sola Dis ex omnibus *Noui.*

Quia sapiẽtia & omnibus ciuitatibus, & priuatis domibus moderatur: cùm illa sola ciuitas vel domus diu incolumis esse possit, quæ Mineruæ legibus obtemperarit, modestiæ scilicet, & parsimoniæ, & temperantiæ: cùm Martis opus sit Pernoctare extra ciuitatem, vrbésque ab hostibus defendere. Nam domi leges, & consilium in rebus deliberandis, foris industria & robore opus est, non segniter iis quæ deliberata sunt & citò peragendis. Erit igitur tamdiu ciuitas incolumis & inexpugnabilis ab hostibus, quandiu inuiolatum in ea Palladium seruabitur. Quid hoc significabat Dii boni? an adeò stupidi sunt homines, vt nesciant neque lapideam, neque ligneam, neque æream statuam per hæc rectè significari? an credendum est statuarios esse in cœlo, è quorum officinis, vt primùm absolutæ sunt statuæ, ad nos aufugiant? quid hoc est monstri Dii boni? Quis non intelligit mirificam quandam sapientiam sub hac fabula occultari? Nam ciuitas illa, in qua religio, ac Deorum metus parui fiat, in qua sapientia desit in rebus publicis administrandis, in qua iustitia nulla sit, in qua nõ viri boni, sed opuléti & gratiosi summæ rerũ præficiãtur, diutiùs consistere non potest. Ast vbi sapienter omnia gubernantur, neq; vlli impunè fit iniuria, tũc inuiolatũ persistit Palladiũ, neq; vlla vis est humana, quæ ciuitatẽ illã vel possit vel cupiat euertere. Illud videtur significasse Aeschylus in Persis in eo carmine:

θεοὶ πόλιν σώζουσι Παλλάδος θεᾶς.
Vrbem Dei Deæ tuentur Palladis.

Ayuntamiento de Madrid

Quòd si Paris vel res alienas per iniuriam non attigisset, vel si Priamus malè ablatas reddidisset, & eãdem rationem secuti fuissent posteri, nunc etiam staret amplissimum Troianorum Imperium. Dicitur Palladium è cœlo delapsum, quia res diuina sit sapientia, cuius initium est timor Dei; atque omnis humana sapientia originem habet à Deo: quare Palladium de cœlo cecidit. Hæc necessaria est terram colentibus, hæc nauigantibus, hæc artes exercentibus, cùm omnia sapientiæ pareant: quod ea Mineruæ cognomina significarunt. Non defuerunt tamen qui Mineruam esse crediderunt vim Solis, quæ mentibus humanis sapientiam infundat, qui multos angues tribuerũt ob flexum solis cursum in signifero circulo. Splendorem clypei clarissimam solis naturam putarunt. Gorgonis caput in pectore gestabat, quia nemo contra solis claritatem aut contra sapientiam aciem oculorum intendere impune potest. Hæc nata est è Iouis capite, è summa scilicet ætheris parte, quæ purissima est, parésq; sibi vires Iupiter impertiuit, quoniã post Deum ipsum omnium agentium in res humanas vis solis potentissima est, quæ facit vt aliæ res intereant, aliæ oriantur, sempérque mouetur præsentium rerum vicissitudo. Atque de Pallade satis, nunc de Prometheo dicamus.

De Prometheo. CAP. VI.

ATQVI Prometheum multorum artium inuentorem omnes consentiunt Iapeti fuisse filium, sed de matre magna est cõtrouersia, siquidem, vt aliis placuit, Asiæ Nymphæ filius fuit: alii ex Asope, alii ex Themide natũ esse putarunt, Hesiodus in Theogonia Clymenes & Iapeti filium fuisse scribit in his:

κούρην δ' Ἰαπετὸς καλλίσφυρον Ὠκεανίνην
ἠγάγετο Κλυμένην, καὶ ὁ μὸν λέχος εἰσανέβαινεν.
ἡ δέ οἱ Ἄτλαντα κρατερόφρονα γείνατο παῖδα·
τίκτε δ' ὑπερκύδαντα Μενοίτιον, ἠδὲ Προμηθέα
ποικίλον αἰολομῆτιν, ἁμαρτινόον τ' Ἐπιμηθέα.

Iapetus Clymenen duxit dehinc Oceaninen
Perpulchram, simul hique thorum pressere iugalem.
Mox Atlanta parit prudentem, deinde Menœti.
Te genuit, paritérque Prometheu callida cui mens.
Hinc Epimetheus exoritur, quem fallere promptum est.

Fuit autem Iapetus vnus è Titanibus qui aduersus Iouem arma sumpserunt, qui ante bellum Giganteum filiam habuit Anchialen, à qua nominata est vrbs Ciliciæ, de quo ita Virg. in primo Georg.

tum partu terra nefando
Cœúmque, Iapetúmque creat, sæuúmque Typhoea.

Quare cùm herbas quas colligebat Medea, recenseret Apollonius,

nius,& inter illas quandam, cuius vires prior obseruarat Prometheus, vel (vt alii maluerunt) rem fabulosè explicantes, ex ipso Prometheo natam nominaret, illam Titanidem vocauit ita in libro tertio:

μυκηθμῷ ὑπένερθεν ἐρεμνὴ σείετο γαῖα.
ῥίζης τεμνομένης Τιτηνίδος· ἔστενε δ' αὐτὸς
Ἰαπετοῖο παῖς ὀδύνῃ περὶ θυμὸν ἀλύων.
Terribili tremuit mugitu terra sub ipsa
Radice incisa Titanide: at ipse dolore
Filius Iapeti gemuit, tenuitque querelas.

Hic habuit vxorem Asiam, vt inquit Herod. in Melpomena & præterea Hesionem, & Axiotheam, vt Isacius meminit. Habuit sororem Ephyram, fratrem Epimetheum, Buphagum, Menœtium, Atlantem, & alios complures: nam ad triginta fratres fuisse dicuntur. filium habuit Deucalionem, de quo ita Apollon. lib. 3.

ἔνθα Προμηθεὺς
Ἰαπετιονίδης ἀγαθὸν τέκε Δευκαλίωνα,
ὃς πρῶτος ποίησε πόλεις, καὶ ἐδείματο νηοὺς
ἀθανάτοις.

Hic ipse Prometheus.
Filius Iapeti genuit mox Deucalionem.
Primus templa Deis, primus qui condidit vrbes.

Habuit filium præterea Lycum & Chimareum è Celæno, Hellenem è Pyrrha, à quo dicti sunt Græci. Suscepit ex alia nympha etiam Theben, quæ nomen dedit Thebanæ vrbi, sicut eius soror AEgina AEginæ. Hic fertur homines primùm è luto sinxisse, & vniuersi generis hominum fuisse parens, vel potiùs artifex, quod ita testatur Ouid. in lib. 1. maioris operis:

Siue recens tellus, seductaque nuper ab alto
AEthere cognati retinebat semina cœli:
Quam satus Iapeto mistam fluuialibus vndis
Finxit in effigiem moderantum cuncta Deorum.

Et Antipater in hisce carminibus:

ἀδάμαλις (δοκέω) μυκήσεται. ἦ ῥα Προμηθεὺς
οὐχὶ μόνος. πλάττεις ἔμπνοα καὶ σὺ Μύρων.
Mugiet ipsa (puto) bos olim. haud ergo Prometheus
Effinxit solus viua, sed inde Myro.

Nā fama est Prometheum cùm hominem fingeret, portiones captas è singulis elementis suo operi admiscuisse: atque pro ipsorū elementorū temperamentis non solùm vires singulis corporibus addidisse, sed etiā motus animorum & mores. Qui verò etiā magis fabulosè rē aggressi sunt explicare, dixerunt timorem leporis, astutiam vulpis, pauonis ambitionē, tigridū feritatē, leonum iracundiam & magnitudinē animi fuisse hominibus ab ipso Prometheo iniunctas: quod ita significauit Horat. in primo Carminum:

Ayuntamiento de Madrid

Fertur Prometheus addere principi
Limo coactus particulam vndique
Desectam, & insani leonis
Vim stomacho apposuisse nostro.

Nam memoriæ prodidit in Phocaicis Pausanias non procul à Panopensibus apud torrentem quendam saxa fuisse ingentia, reliquias creditas eius luti, è quo Prometheus vniuersum genus hominum finxit. Hunc poetica quadam cum suauitate reprehendit Propertius in lib. 3. quia cùm plurimum operæ in corpore hominum rectè formando consumpsisset, mentem neglexerit, in qua scitè & optimè formanda totum studium erat adhibendum: sic enim inquit:

O prima infelix fingenti terra Prometheo
Ille parum cauti pectoris egit opus.
Corpora disponens, mentem non vidit in arte:
Recta animi primum debuit esse via.

Dicitur Prometheus aliquando duos tauros Ioui immolasse, atque eorum carnes ab ossibus diuisisse: tum in alterā pellium carnes, in alteram ossa inclusisse, deinde Ioui dedisse optionem vtrū mallet taurum eligendi. Iupiter capta optione cùm dolos eius viri grauiter ferret, vt iustam opportunitatem vltionis nactus videretur, ossa elegit, atque illa fraude iratus ignem mortalibus eripuit, vt testatur his verbis Hesiodus in Theogonia:

τῷ μὲν γὰρ σάρκας τε καὶ ἔγκατα πίονι δημῷ.
ἐν ῥινῷ κατέθηκε καλύψας γαστρὶ βοείῃ.
τῷ δ' αὖτ' ὀστέα λευκὰ βοὸς δολίῃ ἐπὶ τέχνῃ
εὐθετίσας κατέθηκε, καλύψας ἀργέτι δημῷ.
δὴ τότε μιν προσέειπε πατὴρ ἀνδρῶν τε θεῶν τε.
Ἰαπετιονίδη πάντων ἀριδείκετ' ἀνάκτων,
ὦ πέπον, ὡς ἑτεροζήλως διεδάσσαο μοίρας.

Pelle sub hac bubula carnes, & pingula cuncta
Viscera composuit, rectéque ligauit in vnam.
Altera repleta est, quæ condidit arte dolosa,
Ossibus, iisque adipis tectis candore supernè.
Talia deinde refert hominum pater, atque Deorum:
Iapetoniade cunctorum maxime Regum,
Stulte, quid has partes componis ita arte dolosa?

Cùm verò iratus Iupiter illa de caussa ignem hominibus rapuisset, fertur Prometheus Mineruæ auxilio ascendisse in cœlum, ibique ferula ad currum solis admota ignem rursus in terras detulisse, quod inquit Horatius in primo carminum:

Audax Iapeti genus
Ignem fraude mala gentibus intulit.
Post ignem ætheria domo
Subductum, &c.

Id cùm

Id cùm resciuisset Iupiter, Vulcano imperauit vt fœminam è luto componeret, quæ cùm astutissima esset & omnibus artibus à Diis donata, vocata fuit Pandora. Neque ante illam extitisse fœmineum sexum crediderunt, vt testatur Pausanias in Atticis. Hanc fabulantur missam fuisse à Ioue ad Prometheum cum omnibus malis in vasculo inclusis: quod munus cùm spreuisset Prometheus illa ad Epimetheum contendit, qui dempto vasculi operculo omnia mala euolare sentiens, vix vltimam & in imo residentem spem occlusit, cum qua vas illud seruauit. Cùm verò Prometheus Iouis munus reiecisset, quòd insidias formidaret, dicitur à Mercurio Iouis iussu ad Caucasum mõtem adductus, & in spelunca, quæ erat apud Paropamissadas, vinctus, vt testatur Strabo libro decimoquinto, ne tantum furtum videretur impune contra Iouis voluntatem commisisse. dicũt pręterea huic additã fuisse aquilam, Typhonis filiam, vt ait libro secũdo historiarum Pherecydes, & Echidnę Phorbantis, quæ iecur illius assiduè renascens laniaret ac deglutiret, vt ait Apollonius libro secundo:

ἠ δ' ἐν Καυκασίων ὀρέων αἰέι τέλλον ἐρέπτω
ἥλιβατοι, τόθι γυῖα τεθεὶς συφελοῖσι πάγοισιν
ἰλλόμενος χαλκέῃσιν ἀλυκτοπέδῃσι Περμηθεὺς
αἰετὸν ἥπατι φέρβε πελιμπετὲς αἰόγοντα.
Exoriebantur rupes, & grandia montis
Culmina Caucasii, vinclis vbi membra Prometheus
Præduris, ferróque miser iacet ipse ligatus,
Sæpius atque aquilam redeuntem pectore pascit.

Erat enim columnæ alligatus, neque vllo pacto se mouere poterat: cui quantum iecinoris per diem ab aquila consumebatur, tantundem per noctem excrescebat ne vnquam doloris materia deficeret, vt ait Hesiodus in Theogonia:

δῆσε δ' ἀλυκτοπέδῃσι Περμηθέα ποικιλόβουλον
δεσμοῖς ἀργαλέοισι, μέσον διὰ κίον' ἐλάσας.
καὶ οἱ ἐπ' αἰετὸν ὦρσε πετευήτορ· αὐτὰρ ὃ γ' ἧπαρ
ἤσθιεν ἀθάνατον, τὸ δ' ἐξέτο ἶσον ἁπάντῃ
νυκτὸς, ὅσον πρόπαν ἦμαρ ἔδοι πετευσίπτερος ὄρνις.
Implicat indomitis, nectitque Promethea vinclis
Astrictúmque columna tenet medium. fera semper
Pascitur immortale iecur Iouis ales; at illud
Deficit haud vnquam: nam quantum luce volucris
Carpserit, huic misero tantem nox vda reponit.

Duris autem Samius scriptum reliquit non ob ignem raptum, sed quia Palladem amauerit, Prometheum coniectum fuisse in vincula, & ita excruciatum: cuiusce rei facit argumentum, quia ad montem Caucasum habitantes populi soli Ioui & Minerua non sacrificabant, vt illius supplicii autoribus, cùm eximiè colerent Herculem, qui Prometheum è vinculis liberasset. Fabulam

Ayuntamiento de Madrid

quandam attigit Nicander in Theriacis, quæ apud antiquos circũferebatur, quòd ingrati homines, ad quos ignem Prometheus detulerat, furtum Promethei Ioui indicarũt, pro qua accusatione pręmium perpetuam iuuentutem à Ioue impetrarunt. Hanc igitur cùm suo asello clitellario imposuissent redeuntes, asinúsq; graui siti in itinere laboraret, ad fontem quendam peruenit, vbi serpẽs ne ad aquam accederet prohibuit, nisi priùs pacto precio. Tum verò pactus est asinus se quodcunque haberet esse daturum, ne siti periret: inde senectutem exuunt quotannis serpentes, ac fiunt iuuenes. Sic fabulam describit Nicander:

Ὦ γύμνος δ' ἄρα μῦθος ἐν αἰζηοῖσι φορεῖται,
ὡς ὁπότ' ἀρχαίου ἔχε Κρόνου ἀρτεσσύπαλος υἱὸς,
νειμάμενος κρατέοντιν ἑκὼν ἀθανασίας ἀρχὰς
ἰδ' μοσσῶν, νεόητα γέρας πόρεν ἡμεδίοισι
κυδαίνων. δ' ἠτάρ τε φυεὸς λιήσορ' ἔνηλον,
ἄφρονες, ἐ ὑψιτῆς δὲ κακοφραδίης ἀπόναλτο.
ναθεὶ γὰ κάμνοντες ἀμορβοῦντο λεπάργῳ
δῶρα πολυσκαρθμος δὲ κεκαυμένος αὐχένα δίψῃ,
ῥώετο. γαυλοῖσι δ' ἰδ' ὀν ὀλκήρεα θῆρα
ἑλοὼν, ἐλιπάνευσε κρηνῇ ἐπαλαλκέμεν ἄτην,
σαίνων. αὐτὰρ ὁ βρεῖτες, ἢ δ' ἠρ' αἰνεῖ ἐξατο γούνοις,
ἤτεον ἄφρονα δῶρον· ὁ δ' ὅτ' ἀπανήνατο χρειῆ.
Fabula per iuuenes celeberrima oberrat, vt olim
Fratribus imperia diuisit maximus æuo
Vnus natorum Saturni: præmia honorisque
Indicium cepere domestica turba iuuentam.
Mortales preciosa Deum sed munera postha:c
Dementes carpsere: nihil iuuere querelæ.
Nam tardi dorso imposuerunt pondus asselli
Dona Dei: cui sicca siti præcordia: vbi essent,
Ad fontem properat. prægrandem hic repperit anguem:
Quem supplex orauit opem sibi ferre: sed ille
Quod gesset præcium lymphæ, pondúsque petiuit.
Ille siti pressus facilè annuit sta petenti.

Quare meritò Prometheus de hominibus ingratis queritur, vt scripsit Iulianus poeta in eo epigrammate:

τέχνης πυρσὸν ἅπασα φερόσβιον ἐν δ' ἄρα τέχνης,
ἠ πυρὸς, ἀλλήκτῳ πήματος ὄψιν ἔχω.
ἢ μεροπῶν ἀχάριστον ἀεὶ γένος, εἶτα Προμηθεὺς
αὖτ' εὐεργεσίης ταῦθ' ὑπὸ χαλκοτύπων.
Lumina sunt artis nobis inuenta: sed ignis,
Arsque repertori grandia damna ferunt.
Ingratum genus est hominum, sperana Prometheo
Tanta repertori, pro meritisque dolor.

Nam si qui beneficium acceperant non tales fuissent quales diximus,

Ayuntamiento de Madrid

ximus, quò pacto ingrati possent appellari? Scripsit tamen Pausanias in rebus Corinthiorum, non Promethei, sed Phoronei cuiusdam ignem fuisse inuentum: quare apud Corinthios templũ fuit Apollonis Lycii, in quo statua erat Phoronei ignem accendẽtis. Torquebatur Prometheus ab aquila illa in Scythiam supra Caucasum montem deportatus, vt ait Lucianus in Prometheo, & in dialogo de Sacrificiis. At Menander suauissimus poeta meritò torqueri Prometheum inquit, non quia ignem, sed quia multo grauius malum, quia fœminam scilicet omnium humanarum calamitatum autorem, & scelestum omnino animalis genus, inuenerit, vt est in his:

εἶτ' οὐδικαίως προς πεπαῖλαι δυμῶν
γράφουσι τὸν Προμηθέα πρὸς ταῖς πέτραις;
κ̀ γὰρ τ' ἀπὸ λαμπάς, ἄλλο δ' οὐδὲν ἦν
ἀγαθόν; ὃ μισεῖν οἶμ' ἅπαντας τοὺς θεοὺς,
γυναῖκας ἔπλασ', ὦ πολυτίμητοι θεοί,
γένος μιαρόν.
Ergo immerentem dictitant Prometheum
Pendere fixum Caucasi de rupibus?
Repertus ignis huic, aliud nihil boni;
Sed, quod Deos odisse cunctos credidi,
Inuenit idem fœminas, ô Dij boni,
Genus nefandum.

Huic ipsi Prometheo ara fuit in Academia cum Vulcano & Pallade communis, vt ait Sophoclis enarrator: fuitque; vt scripsit Lysimachides, Vulcano multo antiquior Prometheus, cuius statua cum sceptro in dextra manu erigebatur, Scriptum est à Pausania in Atticis non solùm aram illi fuisse erectam in Academia, sed etiam Lampadiferorum cursus certamen inde incepisse, qui in vrbem accensas faces deferentes decurrebant: in quo certamine studebant vt accensæ faces seruarentur. Nam cuius fax extincta fuisset, is victoriam succedenti concedebat, atque hic eodem modo sequenti si sua extingueretur, & reliqui eodẽ ordine, Quòd si nemo accensam facem tulisset, palma in medio relinquebatur. Atque hæc fiebant in honorem Promethei, quòd is omnium artium fontem & autorem ignem putabatur inuenisse, vt ait Aeschylus in eius nominis Tragædia:

ναρθηκοπλήρωτον δὲ θηρῶμαι πυρὸς
πηγὴν κλοπαίαν, ἥ διδάσκαλος τέχνης
πάσης βροτοῖς πέφυκε, κ̀ μέγας πόρος.
Artis magistrum ignem (fuit namque is viris
Magnum iuuamen, pluribus perutile)
Inueni.

Sed non solam inuentionem ignis Prometheo tribuunt, verùm etiam medicinæ, pharmacorumque mistiones, & leges diuina-

Ayuntamiento de Madrid

tionum, & somniórum interpretationes: primúsque Prometheus inuenisse auguria, quamuis alii ea quæ sunt auium à Cara rege Cariæ primùm inuenta fuisse putarunt, & obseruasse auium volatus, eorúmque qualitates, & quarum essent auium, & quid significarent. Inuenit idem extorum obseruationes, & colores, & situs, & quibus victimis, & quo ritu mactatis Dii singuli lætarentur: idémque fulgura, & signa de cœlo notauit, inuenítque metallorum vsum, & omnium denique artium est inuentor, vt ipse de se ipso apud Aeschylum testatur: cuius carmina, etsi plura sunt, tamen ob mirificam argumēti suauitatem huc ascribenda putaui:

τὰ λοιπά μοι κλύουσα θαυμάσῃ πλέον,
οἵας τέχνας τε καὶ δόλους ἐμησάμην.
τὸ μὲν μέγιστον, εἴ τις εἰς νόσον πέσοι.
ἐκ ἦν ἀλέξημ' οὐδὲν, οὐδὲ βρώσιμον,
οὐ χριστὸν, οὐδὲ πιστὸν, ἀλλὰ φαρμάκων
χρείᾳ κατεσκέλλοντο πρὶν ἐγώσφισιν
ἔδειξα κρᾶσεις ἠπίων ἀκεσμάτων,
αἷς τὰς ἁπάσας ἐξαμείβονται νόσους.
τρόπους δὲ πολλοὺς μαντικῆς ἐστοίχισα·
κἄκρινα πρῶτος ἐξ ὀνειράτων ἃ χρὴ
ὕπαρ γενέσθαι, κληδόνας τε δυσκρίτους
ἐγνώρισ' αὐτοῖς· ἐνοδίους τε συμβόλους,
γαμψωνύχων τε πτῆσιν οἰωνῶν σκεθρῶς
διώρισ', οἵτινές τε δεξιοὶ φύσιν.
εὐώνυμοί τε, καὶ δίαιταν ἥντινα
ἔχουσ' ἕκαστοι, καὶ πρὸς ἀλλήλους τίνες
ἔχθραι τε καὶ στέργηθρα, καὶ συνεδρίαι.
σπλάγχνων τε λειότητα καὶ χροιὰν τίνα
ἔχοντ' ἂν εἴη δαίμοσι πρὸς ἡδονήν·
χολῆς, λοβοῦ τε ποικίλην εὐμορφίαν,
κνίσσῃ τε κῶλα συγκαλυπτά· καὶ μακρὰν
ὀσφὺν πυρώσας, δυστέκμαρτον εἰς τέχνην
ὤδωσα θνητούς· καὶ φλογωπὰ σήματα
ἐξωμμάτωσα πρόσθεν ὄντ' ἐπάργεμα.
τοιαῦτα μὲν δὴ ταῦτ'· ἔνερθε δὲ χθονὸς
κεκρυμμένα' αὐθρώποισιν ὠφελήματα,
χαλκὸν, σίδηρον, ἄργυρον, χρυσόν τε τίς
φήσειεν ἂν πάροιθεν ἐξευρεῖν ἐμοῦ;
οὐδεὶς, σάφ' οἶδα; μὴ μάτην φλῦσαι θέλων,
βραχεῖ δὲ μύθῳ πάντα συλλήβδην μάθε·
πᾶσαι τέχναι βροτοῖσιν ἐκ Προμηθέως.
Miraberis mage audiens at cætera,
Artes repertæ quæ mihi sunt, aut doli.
Illúdque primum, si quis ægritudinem

Sensisse:

Sensisset, vllum non erat remedium,
Nulla vnctio, nullum fuit potabile
His pharmacum. arebant prius quàm ipsis ego
Commistiones pharmacorum protuli,
Omnes quibus leuantur ægritudines.
Modésque multos vaticinandi repperi:
Quæ sint puranda vera dixi somnia,
Quæ sint viarum signa, quæ sint omnia.
Tum diligenter qui volatus dexteri
Sint, quæ sinistræ nominentur alites:
Quis singulorum victus, & benignitas
Inter se, odiúmue, primus ipse comperi:
Tum qualia exta sint, colores qui Deis
Grati magis videntur immortalibus:
Bili decora forma, quæ fibrisue sit.
Ostendi ego quo sacra ritu conuenit
Imponere aris, vrere atque victimas:
Artémque feci ex his ego mortalibus.
Hæc nota feci, quæ fuere incognita.
Hæc sic habent. quid proferam quod commoda
Educta per me sunt humi latentia?
Ferrum, vel argentum, vel aurum, vel quis as,
Ni mentiatur, repperit? quis me prior?
Nemo profectò, ni velit mentirier.
Vt cuncta dicam, pluribus ne te morer,
Artes repertæ quæque sunt Promethei.

Memoriæ prodidit Pausanias in prioribus Eliacis inter cætera Herculis facinora illud quoque censeri, quòd aquilam sagitta trãsfixerit, Prometheúmque è vinculis exemerit: quod testatus est Pherecydes in libro decimo de nuptiis Iunonis, qui à sole Herculem poculũ accepisse scribit, ac in eo nauigasse per Oceanum: qui est extra terras, cùm ad aurea mala Hesperidum contenderet: à quo etiam Prometheo, postquam fuit è vinculis liberatus, viam didicit eò tendentem. Lucianus verò in Dialogis Deorum Prometheum à Ioue solutum fuisse scribit, quoniam illi vaticinatus esset, quòd si rem cum Nerine nympha haberet, futurum erat vt filius nasceretur, à quo eadem Iupiter pateretur, quæ ab ipso passus fuerat Saturnus. Fuerunt Lycus & Chimæreus Prometho filii, quos ille è Celæno Atlantis filia suscepit, quibus alii Horæum & Alcimenen adiunxerunt.

¶ Atque hactenus fabulosa dicta sint de Prometheo: nunc quid illa significent, explicemus. Est autem Prometheus, vt sensit Zezes, mens, quæ res futuras multo antè præuidet: sicut Epimetheus cognitio quam acquirimus post rerum euentus, cuius filia est Pœnitentia. Orpheus tamen in hymno in Saturnum, Promo-

Ayuntamiento de Madrid

theum tempus esse, siue Saturnum putauit, cùm ita inquiat:

Ῥέας πόσι, σεμὲ Προμηθεῦ.

Rheæ coniux, alme Prometheu.

Est enim tempus rerum omnium & artium magister & inuentor, vt dictum est de Prometheo. Dicitur fuisse filius Iapeti, qui nihil aliud est, vt sensit Proclus, nisi celerrimus motus cœli, & huius vniuersi: qui vocatus est Iapetus apud Græcos ἀπὸ τοῦ ἱέσθαι καὶ πέτεσθαι: *à motu scilicet & volatu*. cùm Prometheus igitur ex Iapeto matre Themide oriatur, erit optimus affectus in animis nostris, quæ ex impressione cœlorum nobis nascitur: mater iustitia atque æquitas, è quibus bona consilia & prudentia tum in rebus priuatis, tum etiam in publicis administrandis, & rerum humanæ vitæ necessariarum inuentiones exurgunt. Nam nisi sit ratio in nobis Prometheus diuinitus immissa, & ex æquitate iustitiáque exorta, ac quasi rerum futurarum præcognitio, quo pacto erit Prometheus, aut quo eorum parentum filius? Alii Clymenen matrem Promethei putarunt: quoniam, æquitas omnes ad se aduocet, vel quia ab omnibus audiatur, qua etiam de causa Clymenus dictus est Pluto. Qui aliarum filium putarunt, in eandem sententiam sensim delabuntur. Quòd Prometheus hominem finxerit, cui singulorum animalium particulas adiunxerit, quid aliud significat, quàm prudentiam multas mutationes animis nostris imprimere? alii rem hanc ad historiam magis transtulerunt, dicúntque illos è Græcis sapientibus, qui mundum aliquando cœpisse putarunt, humanæ vitæ initia per hanc fabulam explicasse. Nam cùm primùm aer & aqua & ignis secesserunt inuicem, terráque limosa ac tenera adhuc illis omnibus sustitit, membranas quasdam ex ipsa terra natas autumant, ex quibus per diem à sole calefactis, Lunæque humoribus nutritis, varia animalium genera pullularunt. Ex his igitur post incrementum disruptis putantur homines exiisse. Verùm terra postea calore solis paulatim exiccata, cessauit & ipsa è terra generatio, & animalia ex mutuo congressu coniunctionéque sunt orta. Tunc verò homines simplices neque arandi viam neque artem vllam sciebant: neque morbos esse aut mortem opinabantur, sed in terram collapsi ignari quid sibi accidisset, expirabant: viuebántque ferarum more agrestium arborum fructibus aut oleribus vescentes, nudíque aduersus feras nudis manibus pugnabant. Hi cùm nullam omnino futuri temporis haberent rationem, nullis fructibus in hyemem reseruatis inedia per hyemem multi eorum absumebantur. At experientia paulatim necessitatéque magistra & cauatas arbores ingressi sunt, & speluncarum beneficio ab aeris iniuria protegebantur: quod genus vitæ degebant omniũ fraudũ & ignis expers: neque quid essent leges, quid Reges, quid

quid furta, quid cædes, quid militia cognorant. Verùm cùm diuturna incommoda illos prudentiores fecissent, (nihil enim facit magis ingeniosos, quàm pericula & difficultates) dictus est Prometheus siue prudentia ignem inuenisse, & per illum postea omnes artes; quibus humana vita excolitur. Nulla enim propè est ars, quæ igne non egeat. Quòd verò Prometheus homines ad vrbaniorem vitam è syluis euocauerit, iisque domos extruxerit, quòd illorum linguam formauerit, quòd illos rationes syderum docuerit, quòd literarum compositionem inuenerit, ipse testatur ita apud Aeschylum;

οἱ πρῶτα μὲν βλέποντες ἔβλεπον μάτην,
κλύοντες οὐκ ἤκουον· ἀλλ' ὀνειρόπτων
ἀλίγκιοι μορφαῖσι, τ' μακρὸν χρόνον
ἔφυρον εἰκῆ πάντα, κοὐ τε πληθυφεῖς
δόμους πρὸς ἥλιον ἴσαν, οὐ ξυλουργίαν
κεκαλύμμενοι δ' ἔναιον ὥς τε δειροφοι
μύρμηκες ἀντρῳ ἐν μυχοῖς ἀνηλίοις.
ἦν δ' οὐδὲν αὐτοῖς οὔτε χείματος τέκμαρ,
οὔτ' ἀνθεμώδους ἦρος, οὔτε καρπίμου
θέρους βέβαιον· ἀλλ' ἄτερ γνώμης τὸ πᾶν
ἔπρασσον, ἐς τε δὴ σφιν ἀλλολάς ἐγὼν
ἄστρων ἔδειξα, τάς τε δυσκρίτους δύσεις.
ἠδὲ μὴν ἀριθμὸν ἔξοχον σοφισμάτων
ἐξῆυρον αὐτοῖς, γραμμάτων τε συνθέσει,
μνήμην θ' ἁπάντων μουσομήτορ' ἐργάτιν.
κἀζεύξα πρῶτος ἐν ζυγοῖσι κνώδαλα,
ξυζυγίαισι δ' ἀλόγοις τε σώματα θ', ὅπως
θνητοῖς μεγίστην διάδοχοι μοχθημάτων
γένωνθ'. ὑφ' ἅρματ' ἤγαγον φιλήνιες
ἵππους, ἄγαλμα τ' ὑπερπλάτου χλιδῆς.
θαλασσόπλαγκτα θ' ἅπερ ἄλλος ἀνθρώπων μόνος
λινόπτερ' ὀρ νάυτιλων ὀχήματα
τοιαῦτα μηχανήματ' ἐξεῦρον τάλας.

Videre frustra qui videbant antea,
Nec audiebant audientes, somniis
Similimi turpare cuncta nouerant
Stultè, indecorè nec domos effingere,
Dolare ligna nec sciebant arborum.
Formicæ vt antra nam colebant concauæ;
Vmbrosa; luce solis cor. caventia.
Non vlla cogitatio nec frigoris,
Nec floridi veris fuit, nec vtilis
Æstatis illis, ast agebant omnia
Vt sors ferebat: donec ipse repperi
Signorum obitus ortusque qui mortalibus

Ayuntamiento de Madrid

Articulos tumidos fecit, capitisque dolores
Infestant, tanquam nautas è litore ridet,
Qui se consultò turbantibus æquora ventis
Crediderint, quorum prædixit sibilus auras.
An quia diuitiis & nobilitate parentum
Te Latio præstare putas, populisque Latinis,
Idcirco Christi leges audire recusas
Vt magis obscuræ venientes gentis ab ore?
Fabula nobilitas maiorum & nomina picta.
Denique nobilitas sola est, atque vnica virtus.
Quid cum diuitiis & nobilitate parentum
Legibus est sanctis, & veræ relligioni?
Scilicet auratis donantur lancibus aræ,
Munera grata magis superis, iucundáque, quàm si
Fictilibus puris veniant de pauperе tecto.
O vanas hominum mentes, ò pectora multo
Plena mero, quando cœlestia numina auara
Creditis, & pro opibus voces audire precantum.
Omnibus est idem Deus, est pater omnibus idem.
Siue decem vertas saxosæ iugera terræ,
Seu iuga mille boum tibi sudent pondere aratri,
Tantundem referes, nec gurges cuncta vorabis.
Munera grata Deo credas, quæ pectore casto,
Quæ manibus sint lata piis, tolle ambitionem,
Tolle & auaritiam, quæ Diis inuisa beatis.
Cuncta regi dices diuino numine rectè.
Quòd si persistes in eadem mentis iniquæ
Stultitia, vt rectè viuendi spernere leges
Libertas sit visa tibi, nec iura, nec æquum
Esse putes, nisi quod libeat, si denique Christi
Dogmata, Pontificis si spernas iussa, piúmque
Consilium: quanto spargetur sanguine campus
Teutonicus? video splendentes ære cateruas,
Armorúmque grauem sonitum, radiósque tremisco.
Ista mouente Deo loquimur, iam dira bipennis
Credite adest sterilis radicibus addita plantæ.
Dum licet, & veniæ locus est, temeraria vitæ
Crimina corrigite, & vestras conuertite mentes
In melius, precibúsque piis orate tonantem
Vt cladem vertat mox relligionis in hostes,
Et donet vobis longam per sæcula pacem.

Dicta est Iouis aquila iecur Promethei assiduè lacerare: quia prudentioribus hominibus mens semper ad varias cogitationes distrahitur. Et quoniam nullus dolus, nullumque latrocinium diuturnam sociam habere tranquillitatem consueuit, inde traditum est in

est in fabulis, quòd igne inuento Iupiter omnem prioris vitæ tranquillitatem mortalibus eripuit. Crescere per noctem tantum iecinoris solitum Prometheo dicitur, quantum aquila per diem deglutiuerit, quoniam natura alterna tempora quieti & animi curis cogitationibúsque determinauit. Alligatus columnæ dicitur, quoniam corpori alligata est anima prudentiæ sedes & domicilium, quod ipsum per se est tanquam saxeum, cùm nullam habeat cognitionem. At hepar est rationis motus, quia nonnulli sapientes id cogitationibus mentis sedem esse crediderunt. Dicitur formasse Pandoram Vulcanus, quia calor & temperies apta cœli donet fertilitatem, quę vt ait Theophrastus in causis plantarum, magis quam vllus labor mortalium operatur. Sic illi omnes Diis sua munera concesserunt, & Horæ ac Dei siue elementa dederunt ventos, pluuias, calorem quibus semina aluntur. Quid verò significant Lampadophoria quæ in honorem Minerua, Vulcanique & Promethei celebrabantur. in quibus cursores accensis facibus currebant? nihil aliud sanè, quàm vniuersum præsentis vitæ cursum esse nobis molestiarum atque curarum plenum, quæ vbi cessauerint, à cursu ipsius vitæ cessandum est, & succedentibus lampades, lites, morbi, calamitates, animorúmque sollicitudines in manus tradendæ. Atque vt summatim colligam, significare voluerunt per hæc sapientes maximam esse vitę prę-sentis perturbationem, auaritiam cuncta recta subuertere: viris bonis esse semper aduersus difficultates pugnandum, omnem mortalium vitam esse curarum plenam, neque vlli sperandam esse quietem dum viuimus. Hæc sub Promethei fabula, & alia his similia continebantur Nonnulli tamen ad historiam hęc detorquenda putarunt: quippe cùm Cicero etiam libro quinto Tusculanarum Disputationum, Prometheum, Atlantem, Cepheum scribat aliósque nonnullos, ob rei astronomicæ peritiam locum fabulæ dedisse. Sic enim inquit: Nec verò Atlas sustinere cœlum, nec Prometheus affixus Caucaso, nec stellatus Cepheus cum vxore, genero, filia traderetur, nisi diuina cognitio nomen eorum ad errorem fabulæ traduxisset. At alii ad aliam historiam transtulerunt. Nam Herodotus memoriæ prodidit in eo libro, quem composuit de Vinculis Promethei, Scytharum fuisse Regē Prometheum; qui, cùm subditis populis res victui necessarias suppeditare non posset, quòd Aquila fluuius ita vocatus illius regionē inundaret, in vincula coniectus à Scythis fuit. At Hercules cùm eò diuertisset, fluuiúmque detorsisset in mare, ita vt non ampliùs inundaret regionem, dictus est interemisse aquilam, & ipsum Prometheum è vinculis liberasse. Scriptum est ab iis qui res AEgyptiacas memorię prodiderunt, & à Polycharmo in rebus Lyciis atque à Diodoro Siculo Nilum AEgypti fluuium aliquando sub exortum canis Sirii, quo tempore per Etesias maximè solet

Ayuntamiento de Madrid

intumescere, aggeres disrupisse, atque AEgyptum inundasse, & illam partem præcipuè cui imperabat Prometheus. Tanta verò facta esse dicitur inundatio vt omnes ferè homines perierint: quare propius periculo fuit, ne per desperationem Prometheus sponte vitam cum morte commutaret. Is autem fluuius ob celeritatem & vim cursus Aquila fuit vocatus, qui intima AEgypti deuastabat. Fama est Herculem gnauum continuò obturasse eruptionem, fluuiúmque in suum alueum conclusisse, quare Græci postea fabulati sunt quòd Hercules Aquilã occiderit iecur Promethei assidue rediuiuum vorantem. Agrætas autem libro decimotertio rerum Scythicarum, quia Aquila fluuius optimam atque intimam partem Scythiæ, cui imperabat Prometheus, laniaret, locum esse datum fabulæ scripsit, quòd Aquila hepate Promethei vesceretur: idque Iouis iussu, quoniam imbres frequentes eius impetum & amplitudinem augerent. At Theophrastus in quibusdam commentariis scriptum reliquit Prometheum dictum fuisse ignem, ad homines è cœlo detulisse, quia rerum diuinarum & philosophiæ cognitionem primus omnium mortalium hominibus ostenderit, primúsque oculos illorum ad illa cœlestia & sempiterna corpora speculanda erexerit: cui sententiæ assipulantur ea quæ scripta sunt ab AEschilo: atque scripsit Duris Samius, quòd ita Prometheus torqueatur, quia Palladem amauerit. At nunc de Atlante dicamus.

De Atlante. CAP. VII.

DE Atlante verò quòd frater fuit Promethei, ac filius Iapeti & Clymenes, vel Asiæ, vel Asopes, vel Lybies; dictum fuit superiùs. Verùm ex hac matrum varietate facilè coniicere possumus diuersos fuisse Atlantes ac Prometheos, cùm tamen cæterorum res gestæ omnes ad eius nominis celebriorem deferantur. Habuit Atlas vxorem Pleionem Oceani filiam & Tethyos, vt patet in libro quinto Fastorum apud Ouidium:

Duxerat Oceanus quondam Titanida Thetyn,
Qui terram liquidis, quâ patet, ambit aquis.
Hinc sata Pleione cum stellifero Atlante
Iungitur, vt fama est, Pleiadésque parit.

Suscepit è Pleione septem filias, quas vnà cum matre cùm Orion per quinquennium insecutus esset, vt cùm iis congrederetur, illæ Deos tandem precatæ sunt, ne vim Orionis paterentur. Iupiter igitur earũ precibus commotus illas inter sidera, vt fama est, collocauit, quarũ nomina ita recensuit Aratus in Astronomicis:

ἑπτὰ δὴ ἐν οὐρανῷ δθηρὸς ὁδὸν ἠλάσκοντας
ἓξ οἰαίπερ ἔουσαι ἀπόψιοι ὀφθαλμοῖσιν,
Ἀλκυόνη, Μεροπή τε, Κελαινώ τ', Ἠλέκτρη τε.

Ayuntamiento de Madrid

καὶ Στερόπη, καὶ Ταῦ γέτη, καὶ πότνια Μαῖα,
septem illæ esse feruntur,
Quamuis sint oculis hominum sex obuia signa:
Alcyone, Meropéque, Electráque, diua Celæno,
Taygete, Sterope, præclaro lumine Maia.

Sic & ex illis carminibus patet has fuisse filias Atlantis:

Ταῦ γέτη τ' ἐρόεσσα, καὶ Ἠλέκτρη κυανῶπις,
Ἀλκυόνη τε καὶ Ἀστερόπη, δίη τε Κελαινὼ,
Μαῖά τε καὶ Μερόπη, τὰς γείνατο φαίδιμος Ἄτλας.
Taygete suauis, nigris Electráque ocellis,
Alcyone, Asterope, pariter diuina Celæno,
Et Maia, & Merope: genuit quas splendidus Atlas.

Quas etiam, cùm in capite sint tauri, ita vt duæ cornua, duæ nares, duæ oculos designent, aliæ in medio frontis, vbi pili vertuntur, collocatæ sint, Atlanditas appellauit Virgil. in primo Georgicorum, & sole cum scorpione exoriente, in vndas cùm oppositæ sint demergi inquit in his:

Ante tibi Eoæ Atlantides abscondantur.

Fuerunt tamen nonnulli, qui duodecim fuisse Atlantis filias dixerint, & Hyantem fuisse illarum fratrem: qui cùm à serpente ictus obiuisset, quinque illarum ita eius mortem defleuerunt, vt præ dolore denique mortuæ sint. At Iupiter illarum misertus, dicitur in Hyadas eas mutasse, quarum nomina hæc sunt apud Hesiodum:

Φαιόλη ἠδὲ Κορωνὶς, ἐΰστέφανός τε Κλέεια,
Φαιώ θ' ἱμερόεσσα, καὶ Εὐδώρη τανύπεπλος,
νύμφαι, ἃς Ὑάδας καλέουσιν φῦλ' ἀνθρώπων.
Phæola, siue Coronis, & hinc formosa Cleya,
Phæóque, Eudoréque implexis crinibus auro;
Quas Nymphas Hyadas mortales nomine dicunt.

Alii Ambrosiam siue Coronidem nominarunt, & Eudoram, & Dionen, & AEsilam, & Polyxo: alii Phileto, Thienen, & Proydilen his addiderunt, quas etiam Bacchi fuisse nutrices crediderunt, & Dodoninas à Dodono Europæ filio nuncuparunt: qui etiam non ex his, sed aliis parentibus natas arbitrantur, cùm alii Erechthei, alii Cadmi filias fuisse putent. Quidam Calypso etiam filiam fuisse putarunt Atlantis. Ac neque numerus quidem Hyadum caret controuersia: quoniam Thales Milesius duas tantùm esse putauit, quarum altera Borealis, altera Australis nominaretur: Euripides in Tragœdia qnam de Phaethonte scripserat, tres: Achæus autem quatuor, at Pherecydes, sex. Quidam Hyadas putarunt nominatas, quia Dionysum educauerint, qui Hyes dictus est, vt testatur illud Euphorionis.

Ὕη ταυροκέρωτι Διωνύσῳ κοτέσασα,
Hyæ cornuto Dionyso irata.

Ayuntamiento de Madrid

Alii à pluuia dictas putarunt. quòd illarum ortus imbrem vernis diebus excitet. Nam certissima sunt illa signa quæ ex ortu Hyadum colliguntur à nauigantibus, vti demonstrauit Euripides in Ione cùm ita scribat:

Πλειὰς ἱερὴ μεσοπόρου δι' αἰτερος,
ὅ τε ξιφήρις Ὠρίων. ὕπερθε δὲ
Ἄρκτος στρέφουσ' ἀρχαία χρυσήρη πόλῳ.
κύκλος δὲ πανσέλινος ἠκόντιζ' ἄνω
μηνὸς διχήρης. Ὑάδες τε ναυτίλοις
σαφέστατον σημεῖον, ἥ τε φωσφόρος
ἕως διώκουσ' ἄστρα.

Pleias medium vadit secans per æthera,
Ensifer atque Orion, at desuper
Postrema cum polo aureo vrsa voluitur.
Ac luna plena, mensis medij circulum
Oppleuit. Hyades nauitis clarissimum
Signum dedere, & proferens lucem simul
Aurora stellas assequens.

mentionem fecit Pausanias in Arcadicis de Mæra Atlantis filia, quæ nupsit Tegeatæ Lycaonis filio. Et Hom. de Calypso in 1. Odyss. in his:

θεὰ δ' ἐν δώμασι ναίει
Ἄτλαντος θυγάτηρ ὀλοόφρονος, ὅς τε θαλάσσης
πάσης βένθεα οἶδεν.

coilt atria Diua
Filia prudentis Atlantis, qui alta profundi
Omnia cognouit pelagi.

Fama est Atlantem nationibus Hesperiis imperasse, habuisséque responsum à Themide Parnasia futurum esse, vt à quodam Iouis filio regno priuaretur, quod testatur Ouid. libro quarto Metamorph.

memor ille vetustæ
Sortis erat: Themis hanc dederat Parnasia sortem:
Tempus Atla veniet, tua quo spoliabitur auro.
Arbor, & hunc prædæ titulum Ioue natus habebit.

Deinde cùm Perseus abscissum caput Medusæ reportaret, petiissétque ab eo vt in hospitium caperetur, reiectus fuit & vi depulsus ab Atlante; quia semper recens in memoria illud oraculi responsum haberet. Huic igitur Medusæ caput Perseus ostendit ita inquiens:

at quoniam parui tibi gratia nostra est,
Accipe munus ait: læuaque à parte Medusæ,
Ipse retrouersus squalentia protulit ora.
Quantus erat mons factus Atlas.

Alii dixerũt, quòd Atlas homo fuit Libycus, qui, vt faciliùs astrorum

rum cursus specularetur, in montem illum solebat ascendere: qui postmodo ab ipso Atlante in propinquum mare per errorem delapso ac mortuo Atlas fuit appellatus. Polyidus tamen dithyrambicus postea pastorem fuisse ait Atlantem, qui fuerit in montem sui nominis à Perseo conuersus. Mentionem fecit de hoc monte Strabo libro 17. quem esse scribit in Libya extra columnas Herculis procedenti ad sinistram, qui fuit etiam Diris à nonnullis nominatus. Eius loci incolæ Atlantes communi nomine dicti sunt, neque vllum proprium nomē habuerunt. Esseverò Atlantem montē altissimum ita testatur Herodotus in Melpomene: ἔχεται δὲ τοῦ ἁλὸς τούτου, οὖρος, τῷ ὄνομα Ἄτλας. ἔστι δὲ στεινὸν καὶ κυκλοτερὲς πάντη. ὑψηλὸν δὲ οὕτω δή τι λέγεται, ὡς τὰς κορυφὰς αὐτοῦ οὐκ οἷά τε εἶναι ἰδέσθαι. οὐδέ κοτε γὰρ αὐτὰς ἀπολείπει νέφεα, οὔτε θέρεος οὔτε χειμῶνος. τοῦτο κίονα τοῦ οὐρανοῦ λέγουσιν οἱ ἐπιχώριοι εἶναι. ἐπὶ τούτου τοῦ οὔρεος οἱ ἄνθρωποι οὗτοι ἐπώνυμοι ἐγένοντο. *Extat in hoc mari mons, cui nomen Atlas. est autem vbique perangustus & teres. ita vero sublimis esse dicitur, vt ad illius verticem oculi mortalium peruenire non possint. Neque ibi vnquam vel per æstatem vel per hyemem nubes deesse consueuerunt. Hunc incolæ cœli columnam esse dicunt, in quo monte habitantes homines eodem nomine quo mons vocantur.* Hi populi sunt in extrema parte Libiæ ac Mauritaniæ, qui exorientem solem conuitiis insectabantur, quòd ipsos, ipsorúmque regionem radiis exureret. Sic etiam Pausanias in rebus Atticorum famam esse inquit, quòd mons Atlas vertice cœlum attingat, tanta est eius altitudo: qui ob frequentiam proceritatémque arborum, & ob aquarum defluentium copiam interclusus, nemini accessibilis dicebatur. Huius montis situm ac sublimitatē ita attigit Virg. libro 4. AEneidos:

Oceani finem iuxta, solémque cadentem,
Vltimus AEthiopum locus est, vbi maximus Atlas
Axem humero torquet stellis ardentibus aptùm.

Qui poeta in eo monte describendo omnia hęc & historicè & fabulosè, tanquam in descriptione alicuius hominis expressit:

Iámque volās apicem & latera ardua cernit
Atlantis duri, cœlum qui vertice fulcit:
Atlantis, cinctum assiduè cui nubibus atris
Piniferum caput, & vento pulsatur & imbre.
Nix humeros infusa tęgit: tum flumina mento
Præcipitant senis, & glacie riget horrida barba.

Ab hoc monte vniuersus Oceanus qui vel extra vel intra columnas Herculis est in extrema parte Mauritaniæ, Atlanticum mare appellatur, quod idem & rubrum dicitur, vt Herodotus testatur in Clio: καὶ ἡ ἔξω στηλέων θάλασσα ἡ Ἀτλαντὶς καλουμένη, καὶ ἡ ἐρυθρὴ, μία τηγχάνει ἐοῦσα. *Atque mare illud, quod extra columnas Herculis est. Atlanticum vocatum idē est quod & rubrū*, quamuis scri-

Ayuntamiento de Madrid

ptũ reliquit Plato in Critia mare Atlanticũ ab Atlante Neptuni filio fuisse vocatum. Huius finxerunt esse Oceanum socerum, aut alii fratrem, quoniam mare illud Atlanticum, & Oceanus multis nominibus pro differentis locorum nominatur. Nam vt in Hesperiis regionibus Atlanticum, ita apud Septentrionem Boreæ expositum, glaciale dicitur; alii mortuum vocarunt, quoniam sol & tardos & imbecillos radios supra hoc mare transmittit. vbi verò priùs apparet exoriens, Eoum vocatur aut Indicum. Quod ad Austrum est, AEthiopicum & rubrum nominatur. Cùm verò altissimus sit Atlas mons ille Mauritaniæ, ita vt vertex cerni non possit, ac cœlum attingere summo vertice appareat, locus datus est fabulæ, quòd Atlas is qui regnauit in Mauritania, cœlum sustineret, vt ait AEschylus in Prometheo, quem Oceani ita fratrem nominauit:

Ὠκεανὸς. οὐ δῆτ', ἐπεί με καὶ κασιγνήτου τύχαι
τείρουσ' Ἄτλαντος, ὃς πρὸς ἑσπερίους τόπους
ἔστηκε κίον' οὐρανῶ τε καὶ χθονὸς
ὤμοις ἐρείδων, ἄχθος οὐκ εὐάγκαλον.

Ocean. *Non sit profectò, torquet infortunium*
Atlantis inde fratris, ille pondera
Solem ad cadentem sustinet prægrandia.
Cœli columnam, totius terræque onus.

Hunc montem etiam Homerus columnam nominauit in primo Odysseæ, & vnà cum illo alium montem, qui non procul distat à columnis Herculis, vt est in his:

ἔχει δέ τε κίονας αὐτὸς
μακρὰς, αἳ γαῖάν τε καὶ οὐρανὸν ἀμφὶς ἔχουσιν.
habet ille columnas
Prælongas, cœlum ac terram fulcire valentes.

Huic Hesperum quoque fratrem nonnulli addiderunt, à quo dicta sit Hesperia, qui cùm montem fraternum ascendisset ad sidera speculanda, neque ampliùs apparuisset, creditus est in stellam lucidissimam mutatus de suo nomine vocatam. Alii dixerũt Hesperum fuisse filium Atlantis religione, iustitia, humanitate præstantem, qui à ventis repentè raptus è supremis partibus montis, nullibique inuentus, fabulæ locum dedit, quòd in stellam sui nominis sit conuersus. Atque hæc ea sunt quæ de Atlante memoriæ produntur ab antiquis scriptoribus. Nunc quid hæc significent, explicemus.

¶ Atque illud primum nullo pacto fieri potest, vt Atlas cœlum sustineat, sicuti demonstrauit Arist. in 2. lib. cœli, quia si cœlum vt sustineatur indigeat, erit graue. At non est tale, vt multis rationibus ibi ostenditur. Ipse præterea Atlas præ labore aliquando deficiet, quoniam nihil cum labore est sempiternum. Scriptũ reliquit Zezes histor. 1. quintæ Chil. Atlantem AEgyptium, qui multis

Ayuntamiento de Madrid

multis annis Libyco Atlãte fuit antiquior, dictum fuisse cœlum humeris sustinere, quia rerum cœlestium & astronomicarum primus inuentor fuerit apud Aegyptios. Atque illa quæ de Hercule Aegyptio Atlantéque dicta sunt ab Aegyptiis, Græci ad posteriorem & Atlantem & Herculem Alcmenæ filium transferentes fabulis accommodarunt. Dicunt enim cœlum sustentandum Herculi ab Atlante parumper datum fuisse, quia res astronomicas & stellarum motus Hercules ab Atlante didicerit. Idcirco etiam Pleiades & Hyades filiæ Atlantis dicũtur, quòd ille prior & ipsas stellas, & quas vires exerceant, in rebus humanis obseruarit. Refert Pausanias in Bœoticis Polosum vicum fuisse non procul à Tanagris in quo Atlas consedisse, & ea quæ sunt sub terra, résque cœlestes accurata diligentia inuestigasse dicitur. Sunt qui dicant Atlantem primum fuisse qui lunæ cursum obseruauerit: quod alii tamen tribuunt Arcadi Orchomeni filio, vnde dicta est Arcadia; quare Arcades ante lunam, vel potiùs ante lunæ obseruationem (vt ego quidem iudico) gloriantur se notos esse. Alii obseruationem lunæ Endymioni tribuunt, alii Typhoni, inter quos fuit Xenagoras Philosophus. Isacius Libycum Atlantem primum fuisse scribit, qui astrorum motus, lunæque mutationes obseruauerit, quem postea secutus est Thales. Alii dictum esse in fabulis existimant, quòd Atlas pedes in terra habuerit, humeros ad ortum & occasum, caput ad meridiem: quod ait Arist. in libro de causis motuum animalium: quia indicabant mundum firma sede indigere, circa quam volueretur: nam per eam sedem transire intelligitur diameter, qui ea quæ supra nos sunt, ab inferioribus disterminat. Atlantem igitur & cœlestium & subterranearum rerum habere cognitionem putarunt hi, qui axem mundi ita appellarunt, quod & nomen ipsum significat: dicitur n. Ἄτλας à particula incrementum aliquando significãte & τλῆμι *perfero & sustineo*, quia indefessus sit axis in mundi machina sustinenda. Columnas, esse Atlantis Borealem & meridianum polum quidam censuerunt, quòd ab his cardinib, mundus sustineri videatur. Atlantis filiæ Hyades & Pleiades fuerunt, quia post cœli siue axis ortũ & stellæ ipsæ natæ sunt. Has ita nominatas quidam putarunt à filiabus Atlantis Libyci peritissimi astronomi, qui ad perpetuam sui memoriam nomina suorum filiorum astris indidit, quod & alii plerique fecerunt, & Conon Ptolemæi tempore Comam vocauit Berenices. Proclus in commentariis quos in Opera & Dies Hesiodi scripsit omnium sphærarum animas, vírésque diuinas illas esse scripsit, quæ Pleiades vocantur: vt Celęno Saturni sit anima, Sterope sphærę Iouis, Merope Martis, Electra Solis, Alcyone Veneris, Maia Mercurii, Taygete Lunæ: quarum aliæ cum suis planetis: aliæ cum aliis Diis rem habuisse dicuntur, quod Ouid. indicauit lib. 4. Fastorum:

Ayuntamiento de Madrid

Pleiades incipient humores releuare paternos,
Quæ septem dici, sex tamen esse solent:
Seu quod in amplexus sex hinc venere Deorum,
Nam Steropen Marti concubuisse ferunt,
Neptuno Alcyonem, & te formosa Celæno;
Matam, atque Electram, Taigetenque Iouis.
Septima mortali Merope tibi Sisyphe nupsit.
Pœnitet, & facti sola pudore later.

Cætera multa quæ de his fabulantur antiqui, prætermittenda censui in præsenti, quia ad hanc partem suscepti negotii non attinent. Nunc de Endymione dicamus.

De Endymione. CAP. VIII.

ENDYMION autem fuit Aethlii filius & Calices, Hic vt scribit Pausanias in Prioribus Eliacis, à Luna fuit amatus, ex qua filias quinquaginta suscepisse fabulātur, cùm tamen alii tres tantùm filios inquiant, Pęonem, Epeū, ac Aetolum, filiam Eurydicen ex Asterodia, vel Chromia, vel Hyperippe illū suscepisse. Habuit filiam præterea Pisam, quæ Pisæ Olympicæ nomen dedit Habuit Endymion filium etiam Aetolum, à quo Aetolia dicta est, cùm antea Hyanthis diceretur, vt ait Demaratus in primo libro de mutatis nominibus prouinciarum & locorum, quamuis alii Mortis, alii Martis eum fuisse filium crediderunt. Huic alium filium addidit Isacius cùm ita scribat: ††

Alii dicunt quòd Phthir fuit Endymionis filius, quidam addiderunt illi filium Eleum, quem ex Eurycyda suscepit, qui imperauit Epeis, à quo postea vocati sunt Elei. Hunc aiunt Iouis fuisse nepotem, quippe cùm Aethilius Iouis & Protogenię fuisset filius; qui munus id à Ioue obtinuit, vt vitę mortísque sibi esset arbiter, vt traditū est ab Hesiodo, Acesilao, Pisandro, Pherecyde, & Nicandro in secundo rerum Aetolicarum, & vt scripsit Theopompus in Epopæis, Fertur præterea Iupiter illum in cœlum accepisse; quem cùm Iunonē vitiare conatus esset, deceptū ab idolo oblato ad inferos detrusit. Fuerūt qui dicāt Endymionē fuisse Elidis Regem atque ob iustitiam in Deorum numerum relatum, mox impetrasse à Ioue vt perpetuò dormiret: quem alii Spartanum, alii Eleum esse crediderunt. Fama est hunc in Latino Cariæ monte in antro quodam versari solitum, vbi ciuitas erat Heraclea, vt scripsit Nicander in secundo Europæ. Dicunt Lunam in illud antrum venire solitam, & cum Endymione congredi, quod ita attigit Ouidius in Epistola Leandri:

Non sinit Endymion te pectoris esse seueri.
Fac subeant animo Latmia saxa tuo.

Cicero tamen libro primo Tusculanarum disputationum perpetuò dor-

Ayuntamiento de Madrid

tuò dormientem Endymionem in Latmo Cariæ mõte à Luna adamatum dicit sola oscula Lunæ accepisse, neque vnquam experrectum fuisse, cùm ita scribat: Endymion verò, si fabulas audire volumus, nescio quando in Latmo obdormiuit, qui mons est Cariæ, nondum opinor experrectus. Num igitur eum curare censes, cùm Luna laboraret, à qua consopitus putatur, vt eum dormientem oscularetur? quod ipsum scripsit etiam Lucianus in dialogo Veneris & Lunæ. Theocritus felicem putauit Endymionem, quia semper dormiret, neque vllas sentiret molestias, cùm ita scribat in tertia Aegloga.

ζαλωτὸς μὲν ἐμὶν ὁ τὸν ἄτροπον ὕπνον ἰαύων
Ἐνδυμίων.

Inuideo dulci somno, sempérque grauato
Endymioni.

Atq; tot ferè sunt de Endymione fabulosè ab antiquis tradita.

¶ Nunc quæ causa horum fingendorum fuerit, inuestigemus. Atque primùm scire conuenit multa antiquos ad illustrium virorum perpetuam memoriam confinxisse, quę postea fabulosis ornamentis vestita ad humanæ vitæ vtilitatem & eruditionem fuerunt informata. Sic illa quædicta sunt de Endymione, ad perpetuam eius viri memoriam ab antiquis poetis fuerunt ficta. Qui verò magis historicè rem explicarunt dicunt Endymionẽ dictum fuisse in eo monte perpetuò dormire, & à Luna amari quia, cùm dormiret per diem, per noctem, quo tempore feræ exire solent de suis latebris, ad Lunæ lumen venaretur: neque vnquam per diem videbatur. Alii dicunt primum Endymionem rerum sublimium speculationem inuenisse, cui rei fabulę locum dedit Luna ob tam varias luminis formas & mutationes, cùm de illa præcipuè cognoscenda esset sollicitus: qui cùm noctu his considerationibus esset intentus, somno non fruebatur, at dormiebat per diem. Hic prior, vt testatur Lucianus in Astrologia, Lunæ rationem mortalib. ostendit sicuti Phaethõ deprehẽdit solis cursum: quæ causa extitit cur Luna illum amasse dicta sit vt testatur Plinius in libro secundo. Non defuerunt tamen qui Endymionem hominem segnem, ac somno desidięque deditum fuisse putarint, vnde in illos qui sunt huiusmodi conuenit id dictum, Somnus Endymionis: in illos enim conuenit, qui negligenter adeò aliquid faciunt: vt dormire videantur. Neque mirum videri debet Endymionem virum Astronomiæ peritum, & in considerandis stellarum cursibus, diligentissimum, ab illis segnem & voluptarium fuisse creditum: cùm etiam Aeneas, quem nonnulli & tantopere extollunt laudibus, vt bibax & gloriosus & iactabũdus ab Apolline carpatur apud Homerum in libr. vigęsimo Iliadis:

Αἰνεία Τρώων βουληφόρε, ποῦ τοι πέλαι,

τὰς Τρώων βασιλεῦσιν ἐπεσχεθεν οἴνοποτάζων;
Æneas, Troum ductor, quò grandia facta,
Quæ Reges inter, repleráque pocula lætus
Possicitus fueras?

Quæ res fortè causa fuit cur Aeneas Veneris & Anchisæ filius creditus sit. Me tamen non præterit alios fuisse, qui pastorem fuisse Endymionem putarint, qui nocturnis pascuis delectaretur, cùm alii pastores clausos greges in stabulis haberent: atque cùm huius greges magnopere pinguescerent, fabulæ datus est locus quòd Luna eius amore capta illud Endymionis gregibus donaret. Hunc mortuum esse & sepultum apud se testati sunt Elei, qui insigne sepulchrum illi erexerunt. Nihil aliud autem per hæc significatur, quàm diligentiam omnibus in rebus esse vtilem, cùm maximè Dei auxilium iis præcipuè præsto esse soleat, qui & ipsi non sint desides, & illud suppliciter imploraverint. Nam certè quidem Deus non fauet desidiæ. At Endymione relicto de Fortuna dicamus.

De Fortuna. CAP. IX.

DE Fortuna, quæ maximè omnium Deorũ in quotidianis sermonibus nominatur, & penes quam omnes humanæ vitæ mutationes, omneque facultatum, & honorum, & amicitiarum, & commodorum arbitrium esse creditur, nihil neque certum, neque vna multorum scriptorum voce confirmatum habemus, nisi quòd rerum omnium sit inconstantissima, neque vllo in loco diutius potest consistere. Homerus in hymno quodam in Cererem illam fuisse Oceani filiam innuit, & testatur Pausanias in Messeniacis, quippe cùm illam etiã cum reliquis filiabus Oceani cum Proserpina colludentibus cõnumerauit, quàm Tychen Græci appellant, quorum carminum hæc est sententia:

Vna omnes vario per prata comantia flore,
Candida Leucippe, Phanóque, Electráque, Ianthe,
Melobosisq; Tyche, Ocyrhoe præsignis ocellis

Orpheus in hymno quem scripsit in Fortunam, illam natam fuisse è sanguine ait in his:

αἵματος ἐκγεγαῶσαν, ἀπρόσμαχον δῶρον ἔχουσαν.
Sanguine prognatam, vi & inexpugnabile numen.

Quamuis scripsit quidam quòd antè Homeri tempora nemo de Tyche mentionem fecit antiquior poeta: neque Hesiodus quidem, qui Deorum omnium ortus conscripsit, de Fortuna meminit omnino. Est enim recens, vt ita dixerim, & Homeri inuentum, Fortuna, quam permulti scriptores post Homeri tempora nobilitarunt. Nam siue ante ea tempora nominata fuit, nullum nomen obtinuit: siue ab Homero primo, certè post eius tempora vires assumpsit. Hanc ferunt res humanas sursum ac deorsum subuertere pro suo arbitrio, hanc in singulos homines

Ayuntamiento de Madrid

mines ius habere, hanc ciuitates, hanc regna, hanc amicitias euertere cùm libuerit, hanc omnia illa euersa & iacentia erigere, opulentia, hominúmque frequentia replere, & florentissima efficere. Quare si quid prosperum, si quid ex voto, si quid felix ex obscuris causis euenit: aut contra, si quid turbulētum, molestum, calamitiosum contingat: id totum Fortunæ tribuitur, velut ex his carminibus intueri licet, quæ sunt in Agamemnone actu apud Senecam Tragicum:

O regnorum magnis fallax
Fortuna bonis, in præcipiti
Dubioque nimis excelsa locas.
Nunquam placidam sceptra quietem,
Certamve suum tenuere diem.
Alia ex aliis cura fatigat,
Vexátque animos noua tempestas.
Non sic Libycis Syrtibus æquor
Furit alternos voluere fluctus,
Non Euxini turget ab imis
Commota vadis vnda, minaci
Vicina, vbi cæruleis
Immunis aquis lucida versat
Plaustra bootes.
Vt præcipites Regem casus
Fortuna rotat metui cupiunt,
Metuique timent; non nox illis
Alma recessus præbet tutos,
Non curarum somnus domitor
Pectora soluit.

Atque vt vno verbo dicam, hæc vna rerum omnium domina fuit existimata, vt ait Euripedes in Hecuba:

ὦ Ζεῦ, τί λέξω, πότερα σ' ἀνθρώπους ὁρᾷν;
ἢ δόξαν ἄλλως τῷδε κεκτῆσθαι μάτην
ψευδῆ, δεινοῦλας δεσμένων ἔθνος,
Τύχην δὲ πάντα τ' ἐν βροτοῖς ὀπτεύειν;

Dicam viros te Iupiter ne cernere?
An frustra eos inuasit illa opinio,
Quod vspiam sit fortè dæmonum genus,
Fortuna cuncta cùm regat mortalia?

Alii tantam vim facultatémque fortunæ tribuerunt, vt vitam, omnium mortalium fortunæ ludum esse crediderint, sicuti scriptum reliquit Palladas in his carminibus:

παίγνιόν ἐστι Τύχης μεθόπων βίος, εἰκτερὸς ἀλλῆς,
πλόστε ἀ πεύνης μεστόθι ῥεμβόμενος.
ἀλλὰ ὡς κε τάχιστα πάλιν σφαιρηδὸν ἀείρει·
τοὺς δ' ἀπὸ τῆς νεφελῶν εἰς ἀίδλω κε τάχει.

Ayuntamiento de Madrid

Vita hominum ludus Fortunæ est, & miser error,
Inter pauperiem nauigat, inter opes.
Atque pilæ in morem nunc hos ad sidera tollit,
Elatos & nunc tartara ad ima iacit.

Quamuis idem postea Euripides factus sanioris mentis, vel minùs insanam personam introducens in Electra, Fortunæ autores & moderatores Deos introduxit, illámque Deorum ministram:

Θεοὺς μὲν ἡγοῦ πρῶτον Ἠλέκτρας τύχης
ἀρχηγέτας τ' εἶναι, εἶτα κἀμ' ἐπαίνεσον
τὴν τῶν θεῶν τε, τὴν τύχης θ' ὑπηρέτιν.
Deos putato Electra fortunæ prius
Istius autores fuisse, postea
Laudato Fortunæ ministrum me, & Deum.

Scriptum reliquit Pausanias in Achaicis Fortunam vnam esse è Parcis quæ potentia ceteras sorores antecelleret, quare & Orpheus illi vniuersæ vitæ humanæ potestatem & administrationem ita tribuit:

ἓν σοι γὰρ βίοιο θνητῶν παμποίκιλός ἐστιν.
Ipsa regis variam mortalem numine vitam.

Hanc potentissimam & rerum omnium moderatricem significauit Demosthenes in his in oratione ad epistolam Philippi: *μεγάλη γὰρ ῥοπή, μέγιστον δὲ τὸ ὅλον, ἡ Τύχη ἐστὶ πρὸς ἅπαντα τὰ τῶν ἀνθρώπων πράγματα. Magnum enim quid est momentum rerum, vel potius totum est Fortuna ad omnia hominum negotia.* Cùm de illa mentionem fecisset Homerus, non tamen tantum autoritatis potentiæque tribuit: quantum posterorum plerique, quippe cùm Diis cæteris propria officia concessisset. Sequentibus postea temporibus quidquid fieret, cuius causa esset occulta, illud Fortunæ imputari cœpit: quare Plutarchus in libello de fortuna Romanorum multa cognomina ab euentu illi indita fuisse memorat. Illud autem idcirco contigit. quia multa fiunt fortuna sapientiæ persimilia, vt est apud Athenæum in carminibus Iouis, quorum hæc est sententia:

Longissimè à sapientia Fors dissidet:
Sed multa perficit tamen simillima.

Theognis omnium bonorum & malorum, diuitiarúmque & paupertatis autorem Iouem esse credidit, quamuis illa tam præclara Fortunæ Orpheus tribuerit: quare videtur Theognis nullam esse Fortunam in his existimasse:

Ζεὺς γὰρ τοι τὸ πάλαιστον ὑπηρέπει ἄλλοτε ἄλλῃ.
ἄλλοτε μὲν πλουτεῖν, ἄλλοτε δ' οὐδὲν ἔχειν,
Iupiter huc illuc interdum pondera flectit.
Nunc dat diuitias, nunc dat habere nihil.

Quare præclarè scriptum est à Iuuenale stultè inter Deos collocatam fuisse Fortunam. Nam si prudentia potiùs, quàm temeritate

Ayuntamiento de Madrid

tate quadam & cæcitate mentis res humanæ gubernarētur, oblitesceret penitus è mentibus hominum Fortunæ nomen: fierétque sibi quisque illa Fortuna, quam sibi parasset, neque magnopere vel de occulta potentia siderum, vel de Dei clementia ac prouidentia, vel de occultis naturæ causis queremur, cùm quis agit inconsideratè: multáque propter suam patiatur inscientiam, vt nos aliquando lusimus in quadam epistola his versibus, ad clarissimum virum Petrum Sanutum missa:

Aut tam occulta via est prudentiæ, & alta futuri
Vt solis sit nota Deis series: ratione
Et trahitur certa venturi temporis ordo.
Aut si non flectit mentes vis ætheris alti, &
Ingenium fit cuique suum Fortuna: miselli
Erramus cæci terra caligine mersi.
Nec quicquam rectum certa ratione modóque
Conamur, velut in tenebris erramus, & ipsa
Inscitia à nobis fatorum creditur ordo.
Deteriora capit, contingit, at optima sordent,
Candida nigrescunt, nigrantiáque alba videntur.

Sed quòd inscitia mentibus hominum insidet, sæpius illi admonendi sunt, quòd

Nullum nūmen abest, si sit prudentia: sed te
Nos facimus Fortuna Deam, cœlóque locamus.

Sapientissimè igitur Bupalus opinionem hominum secutus, vt est in Messeniacis Pausaniæ, ædificandis templis fingendísque simulachris ingeniosus ac solers, Fortunæ signum apud Smyrneos omnium antiquorum primus effinxit: cuius capiti polum imposuit, cùm altera manu vocatæ Amaltheæ cornu teneret. Neque aliud Archilocus significare voluit, qui anum dextra flammas, at sinistra manu aquam gestantem effinxit, nisi fortunam eandem bonorum & malorum cellariam: quę donet felicitatem, eandem & calamitates afferre. Nam cùm perditis & omni flagitiorum genere contamitatis hominibus facultates plerumq; obueniant, multíque viri boni sint inopes, Fortuna cæca, & inconsiderata, & inconstans, & ebria ac titubans dicta est, vt patet ex his apud Ouidium in lib. 2. de Ponto:

Passibus ambiguis Fortuna volubilis errat,
Et manet in nullo firma tenáxque loco.

Nam malus est dęmon planè credita Fortuna, cui omnia hominum stultorum deliria ab antiquis attributa sunt, quæ ad naturam ingeniumque brutorum propius accederent. Sic etiam Palladas inquit in his carminibus:

οὐλόγον, οὐ νόμον οἶδε Τύχη μερόπων δὲ τυραννεῖ,
τοῖς ἰδίοις ἀλόγως ῥεύσασι συρομένη,
μᾶλλον τοῖς ἀδίκοισι ῥόπει, μισεῖ δὲ δικαίους.

ὡς ὀπηδεῖν τῷ ἄλογον δυνάμει.

Improba non nouit leges Fortuna, modumve,
Sed semper, quò fert impetus, illa ruit.
Illa odit plerumque bonos, blanditur iniquis.
Et monstrat quæ sint robora stultitiæ.

Qua de causa fuit existimata à poetis super rota quadã perpetuò circumuolui, ita vt nunquam in eodem loco diutiùs persisteret, vt in eo versu significauit Tibullus in 1. Elegiarum:

Versatur celeri Fors leuis orbe rota.

Et Ouidius secundo de Ponto:

Scilicet indignum iuuenum rarissime ducis
Te fieri comitem stantis in orbe Deæ.

Quod ideo fictum est, quoniam non solùm ea quæ bona hominum sunt, assiduè subuertũtur: verùm etiam quia cõsiliorum incerta est ratio, cùm multa sint quæ nullo pacto præuidere possimus, vt nos in quadam epistola lusimus his versibus: quam ad clarissimum & integerrimum causidicum, singularisque eruditionis & integritatis virum Philippum Tertium cognomine aliquando misimus;

Nondum onerata ratis cùm staret vincta sereno
Æthere, & insani tacitè pellacia ponti
Alliceret puppes, quoties retinacula nautæ
Inuitos tenuêre, suis vbi compedis arcta
Demeret Hipporades rapidis iam vincula ventis?
At contra: quoties qui vincla frementibus vndis
Soluerunt, vastum nimbis tollentibus æquor,
Mitia pacatis sulcarunt alta procellis?

Hanc Deam cùm cæcam finxissent antiqui, in curru vehi solitam dixerunt, qui ab equis cæcis trahebatur, vt ait Ouidius in epistola ad Liuiam:

Fortuna arbitriis tempus dispensat vbique,
Illa rapit iuuenes, corripit illa senes.
Quæque ruit, furibunda ruit: totúmque per orbem
Fulminat, & cæcis cæca triumphat equis.

Nullus est omnium Deorum, qui tot conuitia, tot lamentationes, tot querelas mortalium in se audiat: quàm ab hominib. tanquam scopum contumeliarum, ne de diuina administratione tam nefariè pro stultitia nostra quereremur, introductam fuisse iudico. Hanc cæcam, hanc stultam, hanc temerariam, hanc leuissimam, hanc amentium parentem, hanc bonorum nouercam appellarunt. Huic pro bene acceptis perrarę sunt gratiarum actiones, at frequentissimæ pro calamitatibus contumeliæ & obiurgationes. Hæc eadem tantum existimationis, tantumque imperium ab Homeri temporibus accepit, vt Iupiter de cœlo ab ea prope fuerit detrusus, omnémque rerum administrationem & sceptrum

ipsum

ipsum è manibus illa Ioui propè extorserit, sicut crediderunt insulsi homines.

¶ Atque vt summatim dicam, nulla alia de causa excogitatum fuisse Fortunæ nomen ab antiquis crediderim, nisi vt hominum lamentationes à summi Dei cogitatione ad inane nomen, & ad numen quod nusquā existeret, diuerterent. Nam cùm quid aduersum accidit, illud diuino consilio euenire constat, cùm omnia à Deo proueniant. Quòd si homines omnes sapientes essent, facilè cum eo viro optimo dicerēt: Si bona de manu domini accepimus, quare non & mala sustineamus? at quoniam pauci sunt sapientes, cùm pro acceptis malis doleamus, nónne præstat de vano nomine Fortunæ, quàm de diuina prouidentia queri? inde fit vt quibus res è sententia succedunt fortunati dicantur, cuiusmodi dicebatur Timotheus ille Atheniensis, quem dormientem fingebant pictores, ac Fortunam illi vrbes, tanquam pisces in retia impellentem. At de Fortuna satis, nunc de Apolline dicamus.

De Apolline. CAP. X.

FVIT Apollo, vt diximus, Latonę Iouisque filius, siquidem Latona à Ioue compressa vno partu Apollinem & Dianam peperit, vt ait Hesiodus in Theog.

Λητὼ δ' Ἀπόλλωνα καὶ Ἄρτεμιν ἰοχέαιραν
ἱμερόεντα γόνον περὶ πάντων οὐρανιώνων,
γείνατ' ἄρ' αἰγιόχοιο Διὸς φιλότητι μιγεῖσα.
At Phœbum peperit, peperit Latona Dianam,
Pignora cunctorum quæ sunt clarissima diuûm,
Colicolûm regi magno coniuncta tonanti.

Quare Apollo ita gloriatur apud Ouidium, se è Ioue natum esse:

mihi Delphica tellus,
Et Claros, & Tenedos, Panopæáque regia seruit;
Iupiter est genitor.

Herodotus autem in Euterpe non Iouis, at Dionysi filios fuisse Apollinem & Dianam scribit in his: Ἀπόλλωνα δὲ καὶ Ἄρτεμιν, Διονύσου καὶ Ἴσιος λέγουσι εἶναι παῖδας· Λητὼ δὲ τροφὸν αὐτοῖσι καὶ σώτειραν γενέσθαι. *Apollinem ac Dianam Dionysi & Isidis filios esse aiunt: Latonámque illorum fuisse nutricem, cùm illos seruauerit.* Nam Latona cùm esset vna ex octo Diis Aegyptiorum, à Cerere depositum apud se Apollinē seruauit, cùm in insula Plote siue natāte ab impetu Typhonis Osiridis filios quærētis protexisset. Hos filios qui Latonæ attribuunt, in Delo peperisse dicunt, vt testatur Cicero in actione 3. in Verrem. Postridie cùm spoliatum fanum viderent ii, qui Delum incolebant, grauiter ferebant: est enim tanta apud eos eius fani religio, vt in eo loco ipsum Apollinem natum esse arbitrētur. Atquè Homerus hymnographus in Delo palmæ arborem

Ayuntamiento de Madrid

fuisse inquit, quę ostendebatur, cui innixa Latona Apollinem peperit, vt est in his:

κεκλιμένη πρὸς μακρὸν ὄρος, καὶ Κύνθιον ὄχθον.
ἀγχοτάτω φοίνικος, ὑπ' Ἰνώπιον ῥεεθρόις.

In monte excelso deflexa, in vertice Cynthi,
Inopę ad primas ripas, palmæque propinqua.

Et Ouidius in Epistola Cydippes:

Miror & innumeris structam de cornibus aram,
Et de qua parens arbore nixa Dea est.

Nam Herodotus in Euterpe multas arbores palmarum in insula Plote vocatas fuisse scribit, & tẽplũ Apollinis magnificẽtissimũ, & aras tergeminas, & arbores tũ fructiferas, tũ etiã sterilespermultas. Plutarchus in vita Pelopidę in ciuitate Tegyra natum fuisse Apollinem scribit, ibiq; esse duos fontes, quorũ alter Palma, alter Oliua dicitur: montemque Delum nomine, atque illa quæ de Tityo ac Pythone dicuntur, possunt omnia ad hunc ortum perduci. Sed vt res magis perspicua sit, verba Plutarchi adscribẽda duxi: μακρὸν δὲ ὑπὸ τὴν ἕλην, νεώς ἐστιν Ἀπόλλωνος Τεγυραίου, καὶ μαντεῖον ἐκλελειμμένον οὐ πάνυ πολλῷ χρόνον, ἀλλ' ἄχρι τῆς Μηδικῶν ὤκμαζε, πολὺ περιφανεῖαν Ἐχεκράτους ἔχοντος. Ἐνταῦθα μυθολογοῦσι τὸν θεὸν γενέσθαι, καὶ τὸ ὄρος πλησίον ὄρος, Δῆλος καλεῖται, καὶ πηγὰς αὐτοῦ καὶ πολλὴν ἀφ' τῆς Μέλανος καὶ ταχὺ ὑστερεῖν. ὑπὲρ δὲ τοῦ ναοῦ, δύο φρέατα γυναικεῖα πηγαῖ, γλυκύτητι καὶ πλήθει καὶ ψυχρότητι θαυμαστοῦ νάματος· ὧν τὸ μὲν φοίνικα, τὸ δὲ Ἐλαίαν ἄχρι νῦν ὀνομάζουσιν, ὃ φυτῶν μεταξὺ δυεῖν, ἀλλὰ ἐθέλων τοῦ θεοῦ λοχεύσειν. *Nec longè hinc sanè distat Apollinis Tegyræi templum & oraculum non multo iam tẽpore euersum, quod vsque ad Medorum bellum cum præsideret summæ rerum Echeratei variis ac responsis floruit. Hic fabulantur Deũ natũ esse, cui loco finitimus est mons Delue nominatus, ad cuius montis radices vndæ Melani fluuij cessant. Post ipsum templum gemini fontes scatent, suauitate aquarum, & copia, & frigore mirabiles: quorum alterum Palmam, alterum Oliuam nominant his etiam temporibus. Neque verum quidem est quòd inter duas arbores, sed inter duo fluenta veteri pondus Dea deposuerit.* Multos fuisse Apollines scribit Cic. lib. 3 de natura Deorum his verbis: Apollinum antiquissimus is, quem paulo antè ex Vulcano natum esse dixi, custodem Athenarum. Alter Corybantis filius, natus in Creta: cuius de illa insula cum Ioue ipso certamen fuisse traditur. Tertius Ioue natus & Latona: quem ex Hyperboreis Delphos ferunt aduenisse. Quartus in Arcadia, quem Arcades Nomionem appellant, quòd ab eo se leges ferunt accepisse. Atque cùm tot Apollines fuerint, reliqui omnes silentur, omnesque res aliorum gestæ ad vnum Apollinem Latonę & Iouis filium referuntur. Hic multos filios habuisse dicitur è variis mulieribus: ex Aethusa Neptuni filia Eleutherum suscepit, è Corycia nympha Lycorũ, è Thyia, vel, vt aliis magis placet

è Mele-

Ayuntamiento de Madrid

è Melene filia Cephisi Delphum, ex Acachallide Phylacidem, & Philandrum & Naxum, è Cyrene nympha Aristeum: ex Euadne Iamum vatem, à quo Iamidæ apud Pisam vaticinabantur in Olympicis pelles victimarum, in ignem iacientes, quod alii maluerunt fieri è sectione, si recta fieret: Chæronem è Thyro Phylantis filia, è Crysorre Coronum. Eutnocum è Cyrene, ex Atria Cleochi filia siue AEgea Miletum, à quo dicta est vrbs, & Oaxũ, à quo Oaxia, & Arabum, à quo Arabia: ex Babylonia & Garamãtem, Ismenium, & Acrephum à quo Acrephia vrbs Bœotiæ; futurus erat pater etiam è Castalia, nisi in fontem euanuisset: è Syllide nympha, Xeuxippum: ex Asterie, Idmonem. è Sinope, Syrum: è Dia Lycaonis, Dryopem: è Manto, Mopsum: è Melia Oceani, Tænarum vatem ac diuinatorem & Ismenium: è Calliope, Orpheum, & Hymenæum & Ialemum. vt ait Asclepiades in sexto Tragicorum: ex Acachallide Delphum, qui nomen dedit Delphis vmbilico totius orbis terræ. nam fabulati sunt antiqui Iouem cùm vellet medium atque vmbilicum terræ inuenire, alteram aquilam ab oriente, alteram ob occasu pari velocitate emisisse, iussisseque illas recta & è regione conuolare, quæ cum in Delphos denique conuenissent, ibi ad sempiternam facti memoriam aurea aquila dicata est: è Chione, Philãmonem. amauit etiam Rhodiam virginem, quæ nomen dedit insulæ. suscepit Megareum, à quo Megara: & ne singulis matribus ab ipso Apolline factis numerandis diutius immorer, Linus, Philisthenes, Iamus. Laphitus, Anius, Argeus, Ilaira, Psyche, Philemon, Pythaeus, Garamantes, Actous, Brãchus, Nomius, Eurynome, Dorus, Laodocus, Polypetes, aliique complures dicuntur fuisse Apollinis filii, & Chius ex Anathippe, à quo insula vocata fuit amauit & Bolinam nympham, quæ fugiens eius impetum se in mare proximum abiecit, atque Apollinis miseratione immortalis est facta non procul à Drepano promontorio. è Peneo Oceani & Tethyos, à quo fl. dictus est Thessaliæ, & Creusa natus est Hypseus & Stilbe, de qua Apollo filios Lapithem & Centhaurum procreauit. Lapithes ducta Orsinome Phoroantem & Periphantem suscepit, qui cùm in regnum successissent, omnes suos populos à patre nominarunt Lapithas. Fuit autem AEsculapius omnium filiorum Apollinis celeberrimus, quem Iupiter fulmine confecisse dicitur, quia mortuos per medendi peritiam in vitam reuocaret. Id graauiter ferens Apollo cùm vleisci non posset Iouis in se iniurias, omnẽ iræ impetũ conuertit in Cyclopas, quos, quia fulmina Ioui fecissent, sagittis confecit. Ea re indignatus Iupiter Apollinem è cœlo relegauit. Quod ita scripsit in Argonauticis Orpheus:

Ἀ δ' μήνιος δ' ἀφίκανε Φεραιόθεν, ἔνθα Παιὴν
θηλεύων ὑπόδυκε Διὸς δ' ἠλεύατο μῆνιν,
οὕνεκ' ἄρ τοι Κύκλωπας ἀμειλιχέ τοισιν ὀϊστοῖς

Ayuntamiento de Madrid

ἐν φθιτοῖσιν ἔτευξ', Ἀσκληπιοῦ εἵνεκα λώβης.
Inde Pheris Admetus adest: seruiuit Apollo
Huic olim, cuperet vitare is cùm Iouis iram.
Cyclopas quoniam confecerat ille sagittis,
Atque neci dederat Asclepi pignoris ergò.

Inde demissus ac exul errabundus mortalium calamitatibus factus est obnoxius, vt testatur Lucianus in dialogis mortuorum. Hic idem Deus propter inopiam rerum omnium victum necessariarum mortalis omnium miserrimus factus operam suam Admeto Thessaliæ Regi pascendis armentis concessit. Vel, vt alii maluerũt, datus est in seruitutem Admeto, qui, quoniã oues pauit, vocatus fuit Nomius & Agreus, de quo ita Pindarus in Pythicis:

καὶ ἁγνὸν Ἀπόλλων'
ἀνδράσι χάρμα φίλοις.
ἄγχιστον ὁ πάονα μήλων.
Et clarum Apollinem
Viris lætitiam amicis,
Propinquum custodem ouium.

à quo magnopere dicitur fuisse amatus contracta postmodo nõ vulgari amicitia propter bonitatem ingenii & industriam ipsius Apollinis. Huic eodem die natus Mercurius vesperi boues surripuit, vt est in hymno Homeri in Mercurium:

ἠῶος γεγονὼς μέσῳ ἤματι ἐγκιθάριζεν·
ἑσπέριος βοῦς κλόψεν ἑκηβόλου Ἀπόλλωνος.
Editus is mane est, citharam pulsauit eadem
Luce, boues Phœbo celauit vespere raptos.

Deinde cum quereretur Apollo, Mercuriúmque minis terrere conaretur, vt boues per furtum raptas sibi restitueret, idẽ Mercurius pharetram etiam surripuit: qua re cognita coactus est ridere Apollo, vt ait Horat. in 1. Carminum:

Te boues olim nisi reddidisses
Per dolum amotas, puerum minaci
Voce dum terret, viduus pharetra
Risit Apollo.

Cùm Pindarus oues, alii boues pauisse Apollinem inquiant: Callimachus, tamen in hymno in lauacrum Apollinis equas illum pauisse asserit in his.

Φοῖβον καὶ Νόμιον κικλήσκομεν ἐξ ἔτι κείνου
ἐξ ὅτ' ἐπ' Ἀμφρυσῷ ζευγίτιδας ἔτρεφεν ἵππους.
Dixerunt Nomium Phœbum, ex quo tempore ad vndas
Amphrysi Deus egit equas pastum ille iugales.

Qua de causa habitus est Deus postea pastorum vnà cùm Pale, vt ait Virgilius in Egloga quinta:

Ipsa Pales agros, atque ipse reliquit Apollo.

Et in tertio Georgicorum:

Te

Te quoque magna Pales, & te memorande canemus
Pastor ab Amphryso.

Huic lupus sacer existimatur, quia cum infestũ sit animal gregibus & armentis, Apollinis tamen armento pepercerit. Ast ego crediderim, vt inimicum animal mactari solitum armentorum Deo, eadem causa qua sus Cereri & caper Baccho immolantur. Alii crediderunt ob rapacitatem sacratum fuisse, quia caloris rapacitas per illum significatur, sicut coruus eidem erat sacratus ob diuinationem pluuiarum & serenitatis, cùm nunc clara, nunc rauca voce vteretur pro mutationibus temporum. Arati tamen enarrator ob præstantissimum oculorum acumen sacrum Apollini perspicaci existimari censet. Sic enim inquit: ὡς γὰρ ἐκεῖνος μακρόθεν ἀνόρᾶν δ ωάλαι, οὕτω δ ἢ ὁ λύκος ὀξυδερκής· καὶ διὰ τὸ ὀξυδερκὲς ἀπὸ, προφήμοσεν αὐτὸν τῷ Ἀπόλλωνι. *Vt enim ille cum procul extiterit, tamen potest perspicere, sic lupo magnum est aciei acumen: qui etiam quoniam est perspicax, Apollini sacer putatur.* Hic idem Deus mox cum ad Eurotæ ripas in Sparta Hyacinthi pueri amore captus disco certaret, Hyacinthum imprudens occidit, vt ait Ouidius libro mutationum 15. atque ita Nicander in Theriacis:

Ψιλοθρόν, καρπόν τε φιλοθρήνυ Ὑακίνθε,
ὃν Φοῖβος θρήνησεν ὁ αἰκάστος ἕκατι,
παῖδα βυκλὸν προπέρροιθεν Λαμυκλαίου ποταμοῖο
πριθήβλω Ὑακινθον, ἐπεὶ σόλος ἔμπεσε κόρυν,
πέτρῃ ἀφαλλόωφος, νέατον δ' ἤκαξε κάλυμμα.
Psilothrum, fructum miserabilis atque Hyacinthi,
Quem Phœbus luxit, quòd nolens fortè cecidit
Innadens puerum prima lanugine malas
Florentem gelidas Amyclæi ad fluminis vndas.
Hic etenim saliens percussit tempora discus,
Temporis & fregit puero ferus ossa tenelli.

Hac de causa profugus è Sparta ad Laomedontem dicitur Troiã confugisse, qui tum fortè mœnia ciuitatis extruenda curabat: ibi Apollo vnà cum Neptuno, cùm ambo rerum necessariarum inopia laborarent, suam operam pro promissa mercede Laomedonti locarunt lateres componentes. Non tamen tantam mercedem ceperunt, quanta sibi promissa fuerat ab illo Phryge. At Ouidius non manibus Apollinis extructa fuisse mœnia Troiana scribit in epistola Paridis, sed per sonum lyræ: quam dum tractaret, saxa se sua sponte ait concinnè accommodasse. Ita enim inquit:

Ilion aspicies, firmatque turribus altis
Mœnia, Apollineæ structa canore lyræ.

Neque solùm extruendis muris Troianis cæmentum & lateres Apollo contrectauit, sed etiam opem tulit Alcathoo in extruendis muris labyrinthi, vt testatur Pausanias in Atticis ex omnium

Ayuntamiento de Madrid

Megarensium opinione. Vbi etiam saxum ostendebatur, super quod citharam deposuit Phœbus, cùm esset opus aggressurus: quod saxum si lapide percutererur, citharæ sonum emittere per aliquod tempus consuenisse dictum est. Non defuerunt sanè qui dixerint Apollinem fuisse Arcadum Regem: qui cùm seueriùs imperaret, pulsus fuit à suis ciuibus, & ex altissima imperii dignitate ad priuatam vitam tanquam è cœlo in terram deiectus, ad Admetum Thessaliæ Regem confugerit: qui illi concessit, vt iis populis, qui circa Amphrysum fluuium habitabant, imperaret. Inde pastor apud eum amnem Admeti fuisse dicitur, cùm Reges antiquitus & gubernatores ciuitatum ποιμένες siue pastores dicerẽtur, ad custodum pecudum similitudinem: quia non minus vtilitate suorum Reges antiqui procurabant, atq; vel pastores pecudũ, vel patres filiorum. Inde Homerus etiam ex antiqua illa consuetudine Reges ac principes populorum, ποιμένας λαῶν vocat. Hæc igitur nominis consuetudo cùm ab eis qui curant armenta translata sit, postea locum dedit fabulæ Herodotus in Euterpe, omnes illos qui ab AEgyptiis Dii habiti sunt, regnasse apud AEgyptios ostẽdit, atque inquit eorum omnium postremum Orum Osiridis, quem Apollinem Græci vocarunt, imperasse, vt est in his: τὸ δὲ πρότερον τῶν αὐδρῶν τούτων, θεὸς ἐν τοῖς ἐν Αἰγύπτῳ ἄρχοντας, οὐκ ἐόντας ἄμα τοῖσι ἀνθρώποισι. καὶ τούτων ἄρχε ἕν ἑκάστου χρόνου ἐν Αἰγύπτῳ· ὕστατον δὲ αὐτῶν βασιλεύσαι Ὧρον τὸν Ὀσίριος παῖδα, ὃν οἱ Ἕλληνες ὀνομάζουσι, τὸν κατὰ πυθώνα Τυφῶνα, βασιλεύσαι τε ἐν Αἰγύπτῳ. *Atque prius horum hominum Deos fuisse illos, qui regnauerant in Ægypto, qui non amplius inter mortales degerent: inter quos vnus fuit semper, qui reliquos autoritate antiret. Postremus autem omnium regnauit Orus Osiridis filius, quem Græci vocarunt Apollinem.* Est enim Osiris Bachus, vt dictum est. Dictus est Apollo, cum boues Admeti custodiret, ocii pertæsus citharam inuenisse, vt ait Pausanias in prioribus Eliacis, cùm lyram Mercurius inuenerit, vt dicetur. Fertur idem fuisse musicæ & vaticiniorum inuentor, vt est in primo Metamorphoseωn Ouidii:

Iupiter est genitor: per me quod eritque fuitque,
Estque patet: per me concordant carmina neruis.

Perutile sanè & præclarum inuentum fuit Apollinis musica, quæ tanquam solatium quoddam, & ad obliuionem humanarum calamitatum remedium, quibus vita hominũ vndiq; septa est, fuit inuẽta. verùm illã nunc magis effœminarunt quàm conueniebat, vt chromati cum melos adhibuerunt ad demulcendos animos: nunc magis virilem fecerunt: nunc ex his ambobus modulis fecerunt permistam: sicuti requirebat rerum præsentium ratio. Neq; rudis omnino aut inurbanus habitus est, qui musicæ non fuisset ignarus. Alius fuit musicæ modus, cùm per numeros animi in bellũ essent incitandi, alius modulus fuit in conuiuiis, alius inter

Deorum

Ayuntamiento de Madrid

Deorum sacrificia. Qui enim modulos rectè cognouerit, & quibus ex numeris componantur singuli, ille facilè ad omnia tempora musicā rationem accommodabit. Fuerūt hac ipsa de causa Musæ in eius tutela creditæ, quarum & dux & pater Apollo fuit existimatus. Fabulantur Linum Amphimaro Neptuni filio & Vrania genitum fuisse: qui cùm omnes mortales gloria musicæ antecelleret, ab Apolline, cui se cantu conferebat, fuit extremo supplicio affectus, cui etiam parentant ante sacra Musarum. Fuit etiam Linus Apollinis & Terpsichores filius: vel, vt alii maluerunt, Vraniæ & Mercurii, qui fuit ab Hercule cithara occisus, cuius discipuli fuisse memorantur Thamyras, Orpheus, Hercules. Hic natus est Thebis, vt in primo libro disciplinarū scripsit Hermodotus Platonicus, qui cùm fuisset poeta præstantissimus, scripserat de mūdi generatione, cuius in initio dixit omnia simul esse genita: atque idē scripsit de lunę & solis cursu, déq; generatione animamalium scriptum reliquit Dio in tertia compositione, Linum alium natum esse ex Apolline & Psammate nympha, quam alii neptem, alii filiam fuisse Crotopi asserebant: quæ cùm ex occulto combitu apud Nemeum fluuium peperisset infantem, illum Linum appellauit, quod antiqua Argiuorum lingua spurium significat. Hunc Linum tamen alii ob timorem patrui canibus expositum ac laniatum fuisse memorant, alii ob negligentiam pastoris aiunt id accidisse, cui datus fuerat educandus: Fuit & alius Linus, qui lamentationes ac fletus carmine prior edidit elegiaco, de quo mentionem fecit Phylarchus historicus. Huic Deo sacer creditus fuit oleaster, quia iuxta oleam & palmam natus sit, vt quidam putarunt. ego verò crediderim, quòd illa planta solem maximè amet, cùm in locis frigidis non nascatur. Quòd illi sacer sit, ita Theocr. ait in Hercul. Leonicida:

χλωρή τ' ἀγριέλαιος Ἀπόλλωνος νομίοιο
ἱερὸν ἁγνὸν ξεῖνε, τελειοτάτοιο θεοῖο.
Atque virens oleaster Apollinis ipse sacratus,
Ac purus, coma sacra Deo frondescit adulto.

Et quoniam musica fuit Apollinis inuentum, illi consecratas etiam cicadas, canorum omnino animalis genus existimarunt, & si diculam piscem, vt bocam Mercurio, triglem Hecati, phalaridem siue apuam Veneri, fusaneos Dionyso, & vitulum marinum, pompilum Neptuno, mulum Dianæ, vt ait Dorion in piscibus. Hic Deus patrius & ciuitatis defensor creditus fuit ab antiquis Atheniensibus, ad cuius Dei memoriā mos fuit priscis Atheniensibus comam nutrire, & aureas cicadas capillis adnexas gestare, vt his verbis testatur Thucydides: καὶ οἱ πρεσβύτεροι αὐτοῖς τῶν εὐδαιμόνων καὶ πολὺς χρόνος ἐπειδὴ χιτώνας τε λινοῦς ἐπαύσαντο φερόντες, καὶ χρυσῶν τεττίγων ἐν ἕρσει κρωβύλον ἀναδούμενοι τῶν ἐν τῇ κεφαλῇ τριχῶν. *Atq; antiqui, qui inter illos diuitiis præstiterūt, nec longū intercedit*

temporis spatium, ex quo lineas tunicas gestare cessarunt, & aurearum cicadarum corymbos è capillis capitum dependentes. Verum rem hanc apertiùs patefecit Aristophanis enarrator in his: οἱ ἀρχαιότατοι τῶν Ἀθηναίων τέττιγας χρυσοῦς ἐν τοῖς τῶν τριχῶν πλέγμασιν εἶχον, διότι οἱ τέττιγες μουσικοὶ ὄντες, ἀνάκεινται τῷ Ἀπόλλωνι, ὃς ἦν πάτριος τῇ πόλει. *Antiquissimi Atheniensium aureas cicadas capillis implicitias gestabant, quoniam cum musicæ sint cicadæ; sacratæ sunt Apollini: qui patrius est Deus illius ciuitatis.* Hic Deus etiam celeberrimus fuit ob diuinandi artem & vaticinia, eóque maximè omnium Deorum ab omnibus ferè gentibus in honore habebatur: cuius taberna quædam & officina responsorum diutissimè patuit in Delphis præter cætera loca. Scriptum reliquit Lucianus in dialogo de Astrologia, virginem quandam apud Delphos prædicendi munere functam fuisse: cùm tamen draco esset sub tripode, qui vocem emitteret. Fabulantur tamen nonnulli Apollinē vaticinandi artem à Pane didicisse, vt ait Apollodorus libro primo in his: Ἀπόλλων δὲ τὴν μαντικὴν μαθὼν παρὰ τοῦ Πανὸς τοῦ Διὸς καὶ Θύμβρεως, ἧκεν εἰς Δελφοὺς χρησμῷ δούσης τότε Θέμιδος. ὡς δὲ ὁ φρουρῶν τὸ μαντεῖον Πύθων ὄφις ἐκώλυεν αὐτὸν παρελθεῖν εἰς τὸ χάσμα, τοῦτον ἀνελὼν, τὸ μαντεῖον παραλαμβάνει. *Apollo autem vaticinandi arte ex Pane Iouis & Thymbris Nymphæ filio percepta Delphos se contulit, quo tempore Themis dabat responsa. At vbi illum Pytho serpens impediret quo minùs penetraret ad hyatum, eo cæso Apollo loco oraculi ipse potitus est.* Erat enim, vt quidam antiquorum tradiderunt, tripos aureus: sub quo serpens in adyto templi Apollinis Delphici, è quo loco responsa dabantur: atque hic tripos hac de caussa illi dicatus fuit. Fama est, vt testatur Plutarchus in Solone, Milesios hospites nonnullos à Cois piscatoribus aliquando emisse retium iactum, & certa mercede conuenerunt Coi vt quidquid eo iactu cepissent, id esset hospitum Milesiorum. Aureum itaque tripodem reti annéxum traxerunt: quem ferunt Helenam, cùm Troiam nauigaret, iussu oraculi in eo loco deposuisse. Deinde cùm nata esset controuersia de illo tripode inter piscatores & Milesios, ciuitates ambæ caussam illam publicè susceperunt, donec ad arma ventū est. Deinde cùm vtrique Pythiam consuluissent, responsum tulerunt sapientissimo omnium tripodem illum mitti oportere: tum omnibus assentientibus Cois, qui pro illa antea decertauerant, tripos ad Thaletem Milesium defertur, vt ait Laertius in eius vita: quem tamen Thales ad Biantem, vt se sapientiorem remisit: & ab eo rursus ad alios eodem pacto transmissus, demum ad Thaletem denuò remittitur: quem ille tandem Ismenio Apollini dicari oportere inquit. Theophrasti tamen opinio fuit, quòd Bianti primùm fuerit delatus, deinde Thaleti, & ad alios deinde, mox ad Biantem denuò remissus Apollini Delphico consecratus fuerit.

Fuit

Ayuntamiento de Madrid

Fuit autem tripos: vt est in libr. ψ. Iliad. vas vel æneum, vel aureum, quod tribus pedibus fulciebatur, ansásque siue aures haberet, quibus capiebatur, quorum vasorum vsus erat in sacrificiis. Horum alii seruabantur ab igne intacti atque τρίποδες ἀναθηματικοὶ dicebantur, oblati siue depositi tripodes scilicet: quorum formæ ita fecit mentionem Homerus:

καὶ τρίποδ' ὠτώεντα φέρειν.

Et tripoda auritum ferre.

Illi tripodes, qui imponebantur igni, & quibus vtebantur in sacris, dicebantur ἐμπυριβῆται: hoc est igni impositi, de quibus ita meminit idem poeta:

τῷ μὲν νικήσαντι μέγαν τρίποδ' ἐμπυριβήτην·
τὸν δὲ δυωδεκάβοιον ἐνὶ σφίσι τῖον Ἀχαιοί.

Impositumque igni victori dat tripodem, quem
Bis senos superare boues rebantur Achiui.

Sunt qui dicant tripodes mensas fuisse in Apollinis Delphici tẽplo, super quibus recumbentes Phœbades responsa redderent, quas etiam mensas cortinas vocarunt, à corio Pythonis ita dictas, cùm eo tripos Delphicus tegeretur. Alii tamen cortinam vas esse crediderunt tribus effultum pedibus, in quod mergebatur Phœbas vaticinatura. Alii sellam, quæ tribus pedibus fulciretur, tripodem esse senserunt, super qua sedens oracula daret: quod videtur testari Callimachus in lauacrum Dianæ:

οὔπω μοι Πυθῶνι μέλει τριποδήϊος ἕδρης.

Nondum cura mihi sedes tripodis fuit antè.

Alii vas pulueribus plenum, vt sensit Hellanicus. Strabo diuinum domicilium, speluncam scilicet profundam. Memoriæ proditum est à Musæo libr. 3. Iuniperum spinosam arborem consecratam fuisse, cui laurus præterea dicata putabatur, quòd nympham Daphnen ab Apolline amatam in hanc ferunt mutatam, cùm fugeret Apollinem: quia magis Leucippo iuuene imberbi ac præualido delectaretur. ferunt Leucippum fuisse inuitatum cum cætero cœtu virginum vt se lauaret in fluuio Ladone, cùm esset indutus veste muliebri, idque impulsu Apollinis inuidentis eius felicitati, quod cùm recusasset Leucippus, fuit denique protractus, ac deprehensus virginem ementitus, à sociis Daphnes iaculis & pugionibus confossus interiit. Atqui laurus Apollini sacra putabatur, non solùm quia Ladonis filiam ab Apolline amatam in illam arborem conuersam esse fabulantur, vt testatur Ouidius libro primo Metamorph. sed etiam quia naturæ ipsius Apollinis conuenit, cùm arbor sit natura calida, cuius folia & fructus siccant & calefaciunt vehementer, vt ait Aetius in libro primo, atque magis etiam ipse fructus. Hæc eadem causa fuit cur Lunæ simulacrum laureum ramum teneret, per quem calorem vnà cum lumine illam à Sole accipere significabant, vt sensit

Ayuntamiento de Madrid

Ptolemæus in Almagesto, hæc vna est arbor, quæ fulmine minimè tangitur, quare fuit ἀλεξίκακος dicta, siue arcens ac repellens mala. neque timet anni iniuriam, sed semper frondet, neque vnquam senex apparet. eius odor ad vitādam pestilentiam commodus est, vt ait Herodianus: atque non medio criter confert diuinationibus, siquidem eius folia sub puluinari dormientum posita vera somnia signere putantur. Huius arboris coronæ Apollinis templis appendebantur, & vates coronabantur, dicebantúrque Iauri foliis vesci, quòd vtilia vaticinia capientibus significantes munera & sumptus in victum reportabant, résque omnes humanæ vitæ necessarias, vt testatur Isacius. Nicander Aetolus, is qui Alexipharmaca scripsit, quique Apollinis Clarii fuit sacerdos, scriptum reliquit in Aemonia primùm apud Tempe laurum fuisse inuentam, quod innuit in his:

πολλάκι δ' ἢ οἴνης ἀμυῆ πόσιν, ἢ ὑπὸ δείφης
Τεμπίδος, ἢ ἀάσκοιο φέρῃς ἐν κυκλία κόψας.
Vel purum vini potum fer, vel dato lauri
Æmoniæ, pastinacámque, aut caulia cædens.

Apollinis Ismenii diuinatio non fiebat per responsa, sed per illa animalia quæ comburebantur, sacerdotes futura vaticinabātur, vt ait enarrator Sophoclis. Magi præterea & Scythæ per lignum myricæ vaticinabantur, & per alias multas aliorum arbustorum virgas: quod genus vaticinii à Medis etiam seruari solitū scriptum fuit à Dione libro primo tertiæ cōpositionis: sicuti Iamidæ per pelles cæsarum victimarum ignibus impositarum, si rectè inciderentur: cùm aliâs astragalis super mensis impositis Deorum vaticinari mos fuisset. In Lesbo præterea fieri solita per virgas myricæ vaticinia testatur vel cognomē ipsius Apollinis, qui inde Myricæus vocatus fuit à Lesbiis. Scriptum reliquit prēterea Archeus in iis quæ memoriæ prodidit de Archeanatide ac de bello Erythræo. Apollinem apparuisse in somnis Archagetæ summo eius expeditionis imperatori, qui ramū gestaret myricæ: quare illam plantam illi Deo gratam putarunt. Metrodorus prēterea in quodam libello quem scripserat de consuetudine, antiquissimam plantam esse myricam putasse videtur, qua etiam Aegyptii per pompam Iouis coronarentur. Verùm hanc sententiam ita attigit paucis idem Nicander in Theriacis:

καὶ μυρίκης λάζοισο νέον πανακεστρία θάμνον
μάντιν ἐνὶ ζάθεσι γεγεόμμενον, ἣν ἐν Ἀπόλλων
μαντοσύνας κορυφαῖος ἀθήκατο, καὶ θέμιν αὐδρῶν.
In nouum fruticem sterilis tu sume myricæ,
Quæ vates veneranda viros est inter, Apollo
Iura virūm huic tribuit, venturáque dicere clarus.

Fama est Democritum non solùm solita auguria intellexisse, sed etiam certo nomine aues quasdam nominare solitum, è quarum sanguine

sanguine commisto anguis nasceretur, ex quo si quis edisset, auium omnium intelligeret idioma. atque Melampo memorant angues quosdam aures labentes visos, quare ille postea sermones auium dicitur intellexisse. fama est Apollonium Thyaneum auium omnium voces intelligere solitum, quem aiunt aliquando passeres lætantes intuitum, dixisse præsentibus non paucis, illos significasse cæteris asinum collapsum, milium quod portabat, disrupto sacco, effudisse, quare esse vnde vberrimè pascerentur. Illud cùm visum esset miraculum audientibus, aiunt nonnullos studiosè spectatum accurrisse an vera essent, quæ nunciarentur, atque inuenisse sicuti ab Apollonio dictum fuerat. Hãc diuinationem Romani cùm ad libros Sibyllinos & exta Tyrrhenorum & auguria & signa de cœlo retulissent, cęteras omnes diuinationes aboleuerunt. Erant autem multi modi diuinationum apud antiquos, siquidem vel volatus auium, vel obseruationes tripudiorum, vel auguria, quorum fuit Caras inuentor, vel intuitus auium, vel exta victimarum, vel signa de cœlo, vel prodigia, vel portenta, vel responsa Deorum, vel somnia, vel astra, vel aqua, vel ignis, vel mortui futura prædicebant ac præmonstrabant, vel alii modi, quos omnes recensere foret superuacaneũ. Nam multa horum fuerũt ab Orpheo descripta in Argon. vt patet ex his:

ἀμφὶ δὲ μαντείης ἐ δάιλω πολυπείρονας ὄρμας
θηρῶν τ' οἰωνῶν τε, καὶ ἢ πολλάλχνων θέπις ἐ σὶν·
ἠδ' ὅσα θεσπίζ ωσιν ὀνειροπόλοισιν ἄλαρπτοῖς
ψυχαὶ ἐφημερίων, ὕπνῳ βεβολημέναι ὕπορ.
σημείων τεράτων τε λύσεις, ἄστρων τε πορείας.
Perdidicer leges multas, ac munia varum,
Quæ volucresque, feraſque docent, quo conuenit exta,
Esse modo: quæ diuinent insomnia mentes
Mortales vt habet sopor, & leuis irrigat artus:
Prodigiis quæ conueniat, monstrisque medela,
Parentisque Deũm, quid nobis sidera monstrent.

Nam & Virg. quosdam numerauit in 3. Aeneid. hoc pacto:

Troiugena interpres Diuũm, qui numina Phœbi,
Qui tripodas, Clarij lauros, qui sidera sentis,
Et volucrum linguas, & præpetis omina pennæ.

Non iniuria idcirco vates, rerũmque futurarum coniectores Apollinis filios antiqui esse existimarunt: quippe cùm Thestor, qui fuit pater Calchantis, Apollinis & Aglaiæ filius sit creditus: & Mopsus eiusdem Dei, & Mantus, à quo etiam Mopso victus Calchas diuinandi peritia præ mœrore diem suum obiit. Dicunt enim oraculi responsum datum fuisse Calchanti, tunc esse sibi pereundum, cùm in vatem peritiorem incidisset, qui in Colophonem cum Amphilocho, vel vt alii voluerũt cum Antilocho, Petolypæte, Leõtẽo, aliisq; quibusdam ducibus profectus post euer

Ayuntamiento de Madrid

ſum Ilium, incidit in Mopſum. Hi cùm ambo in contentionem veniſſent de ficu agreſti quot nam ficus haberet, reſpondit Mopſus decem millia, medimnam vnam, & ficum præterea, quam rem attigit Heſiodus his carminibus:

θαῦμά μ' ἔχει κατὰ θυμὸν, ἐρευθὸς ὅσσος ὁ λιώθης
οὗτος ἔχει, μικρός περ ἐών· εἴποις δ' αὖ ἀριθμόν;

Quot groſſos hæc ficus habet miror, licet illa
Parua ſit: an numerum poſſes mihi dicere eorum?

Reſpondit autem illo tacente:

μύριοί εἰσιν ἀριθμόν. ἀτὰρ μέτρον γε μέδιμνος·
εἷς δὲ περισσεύει, τὸν ἐπελθεῖν οὐ κε δυώμαι·
ὣς φάτο, καὶ σφιν ἀριθμὸς ἐτὴ τυμὸς εἴδεϊ μάτρου.
καὶ τότε δὴ Κάλχαιθ' ὕπνος θανάτοιο κάλυψεν.

Mille quidem decies numero: menſura medimni eſt:
At ſupereſt vnus, quòd non percurrere poſſes.
Sic ait, eſt numerus verè hinc compertus eorum.
Calchanti æterno clauſit mors lumina ſomno.

Illis verò collectis ita reipſa numerus, vti dictum fuerat, inuenatus eſt. at contrà interrogatus Calchas de ſue prægnante præteruente quot geſtaret in vtero, & quando eſſet paritura, & quibus ſignis, obmutuit: dicente Mopſo decem, & inter hos vnum tantùm marem geſtare in vtero, & eſſe cras pariturum initio horæ octauæ, & marem totum nigrum, ac tres fœminas tranſuersè album lineam ſupra humeros habituras, è reliquis duas roſtrum album ad oculos vſque, reliquas poſteriora crura ſiniſtra ab vngula ad genu vſque. Calchas, vbi res poſtridie eius diei ita eſſe fuiſſet cóperta, mœroris impatiens vitam finiuit. quamuis hæ diuinationes, vt ait Apollonius Atalicus in libro ſecundo compoſitionis, tanquam infidæ ac plerumq; vanæ relinquendæ ſunt, & in primis quæ fiunt per phyſionomiã, aſtragalos, circulos, terram, cribrum, formam, ignem, peluim, aquam, manum, caſeũ, ac mortuos euocatos. Sed aliquando tamen oracula veritatem expreſſerunt quæ non ſemper fallere mortales potuerunt, vt etiam veridicæ fuerunt Sibyllæ. ſic enim Apollo Chriſti mortem expreſſit, & Sibylla eiuſdem miracula, quæ ante mortem erat facturus, atque Apollo quidem ſic:

θνητὸς ἔλιω κατὰ σάρκα, σοφὸς τεραπτώδεσιν ἔργοις·
ἀλλ' ὑπὸ χαλδάων κρείων ὑπὸ πλοις σωκαλωθεὶς
γόμφοις, καὶ σκολόπεσι πικρῶ αἰκίσθη τλῆσε τελευτῶ.

Namque caro mortalis erat, diuinaque facta,
Chaldæis ſed iudicibus per rela retentus
In ligno, clauſque, tulit poſt funus acerbum.

Sic autem Sibylla inquit:

νεκρῶν δὲ ἀνάστασις ἔσται,
καὶ χωλῶν δρόμος ἔσται· ἀκούς, καὶ κωφὸς ἀκούει·

καὶ

καὶ τυφλοὶ βλέψουσι, λαλήσουσ' οὐ λαλέοντες.
Consurgent extinctorum mox corpora, claudis
Cursus erit velox, surdúsque exaudiet, atque
Prospicient longè cæci, mutique loquentur.

Fuerunt autem duo Dei tantùm, quorum celebrarentur responsa, Iupiter & Apollo; quorum ita fecit mentionem Aeschylus in Eumenidibus:

κἀγώ τε χρησμοὺς, τοὺς ἐμούς τε καὶ Διὸς,
ταρβεῖν κελεύω.
Oracula ipse cùm Iouis, tum dein mea,
Confidere impero.

Veruntamen idem Aeschylus testatur in Sacerdotibus Apollinē à Ioue priùs accipere responsa solitum, deinde eadem dare petentibus, vt est in his carminibus:

στέλλει νόπως τάχιστα, ταῦτα γὰρ πάτηρ
Σεὺς ἐγκαθεῖ Λοχίᾳ.
Citissimè huc venire: namque talia
Apollini pater loquenti suggerit.

Quamuis Diodorus Siculus à matre vaticinium, & medendi artem filium edoctum fuisse inquit, nam idem est Orus Aegyptiis, qui Græcis Apollo: cùm Isis siue Ceres, vt quidam putarunt, multa pharmaca ad sanitatem inuenerit, & magnam partem medicinæ empiricæ. Vocatus fuit autem Apollo Ἀμοιβὴς à Delphicis, quia cùm priùs Neptunus Delphis coleretur, at Apollo in Calabria, loca mutarunt inuicem: sic enim illum vocauit Lycophron:

τοῦ τεχνοποιοῦ γαπέδωνα μοιβέως.
Locum Dei mutantis atque mœnia Condentis.

Huic Deo cygnus etiam dicatus est, quia diuinet ac vaticinetur quando moriturus sit, & quasi præ lætitia cantet, cùm prospiciat quantus bonorum cumulus sit in morte, vel certè quantam molestiarum, quæ sunt in hac miserrima vita, frequentiam sit relicturus: quam causam & cantus, & cur dicati sint Apollini cygni, ita scripsit Cicero in primo Tusc. disput. Itaque commemorant, vt cygni, qui non sine causa Apollini dicati sunt: sed quòd ab eo diuinationem habere videantur, quia prouidentes quid in morte boni sit, cum cantu & voluptate moriantur. Fuit autem templorum omnium opulentissimum Delphici Apollinis, quippe cùm vel mille aureos lateres Crœsus ille ob insignes diuitias celeberrimus aliquando dono miserit, vt testatur Zezes hist. 1. vt aurea tota ara Apollini ex iis strueretur. Fuit & alius infinitus propè Regum & Imperatorum munerum numerus augustissimorum, vt videtur innuere Ouid. in Epist. Cydippes:

Et modò porticibus spatior; modò munera Regum
Miror, & in cunctis stantia signa locis

Ayuntamiento de Madrid

Tribuebatur Apollini ars medendi, & sagittarum scitè emittendarum peritia, quod his verbis significauit Ouidius libro primo Metamorph.

Inuentum medicina meum est, opiféxque per orbem
Dicor; & herbarum subiecta potentia nobis.

Et Callimach. hymno in Apollinem,

τέχνη δ' ἀμφιλαφὴς οὔτις τόσον, ὅσον Ἀπόλλων.
κείνος δ' ἰς εὐτὶ ὠὲ λαχ' ἀὶ θεὸς, κεῖνος ἀοιδόν.
Φοίβῳ δ' ἠ τόξον ἐπὶ φρέσι θέλγει ἠ ἀοιδή.
κείνῳ δὲ θεοὶ, ἠ μάντεις· ὁ δὲ νυ Φοίβῳ
ἐντεῦθεν δεδάασιν ἀοιδὴν θεσπεσίοιο.

Arte magis varius nullus, quàm clarus Apollo.
Sunt illi artifices cantus curæ: ille sagittas,
Ille arcus curat, paritérque oracula, vates.
Suffragia ex illo didicerunt funera primùm
Differre, & gelidæ vitare pericula mortis.

Hunc Deum & aureos calceos gestare, & omnia propè aurea habere finxit Callimachus ex antiquorum opinione: & semper esse iuuenem, neque vnquam pubescere, aut lanugine prima barbæ vestiri, vt est in his versibus:

χρύσεα τῷ πόλλωνι, τό τ' ἐνδυτὸν, ἠ τ' ὀπαωρὶς,
ἠ τε λύρη, τό τ' ἄεμμα τὸ λύκλιον, ἠ τε φαρέτρη.
χρύσεα ἠ τὰ πέδιλα. πολύχρυσος δ' Ἀπόλλων,
καί τε πολυκτέανος. Πυθῶνί τε τεκμήρατο.
καὶ κεν ἀεὶ καλὸς, ἠ ἀεὶ νέος ἔσσεται Φοῖβος
θηλείας οὐδ' ἔσσον ὀπὶ χνόος ἠλθε παρειᾶς.

Aurea sunt Phœbo hæc: vestísque, & fibula in illa,
Tum lyra, tum chordæ, ex humero pendénsque pharetra:
Calcei & ex auro vtrique auri diues Apollo est,
Possidet is multa: quod Pytho ostendit. & idem
Formosus, semper, semper iuuenísque: nec illi
Fœmineæ quantum nigrent lanugine malæ.

Scripsit Homerus in hymno in Apollinem, Apollinem ipsum vocatum fuisse Pythium, quia Typhonem sagittis interemerit: qui solis calore postea correptus Apollini Pythio nomẽ dedit. Nam πύθεσθαι putrescere significat, vt est in his carminib.

ὁ δ' ἐπηύξατο φοῖβος Ἀπόλλων,
ἐλαυθοῖ νῦν πύθεν ὀπὶ χθονὶ σωπανέῃφι.

sic inde precatus Apollo est:
Putrescas tellure tacens, campoque feraci.

Tum idem paulò post:

οἱ δὲ ἄνακτα
Πύθιον καλέουσιν ἐπώνυμον. οὕνεκα κεῖθι
ἀνὶ πῦσε πέλωρ μένος ὀξέος ἠελίοιο

-inde vocarunt

thio

Ayuntamiento de Madrid

Pythion hunc regem cognomine, putruit illic
Quod monstrum radiis, & claro lumine solis.

Fabulati sunt antiqui hunc è terra à Iunone pugno percussa natum esse, quem serpentem fuisse crediderunt, at non Typhonem, vt scripsit de illo Nicander Colophonius in his:

ὣς ἄρα φωνήσασ' ἵμασε χθόνα χειρὶ παχείῃ.
κινήθη δ' ἄρα γαῖα φερέσβιος.
Sic effata grauis percussit robore dextræ
Tellurem: motúmque solum est tum fertilis agri.

Cæsus fuit hic Python serpens non procul à Cephiso flumine qui fluit ad radices mōtis Parnasi, vt ait Dionysius in libello de situ orbis. Scriptū reliquit Ouid. in 1. lib. Metamorph. Pythia postea in honorem Apollinis fuisse instituta, quæ non à Typhone putrefacto, sed à serpente fuerunt instituta, vt in his scribitur:

Instituit sacros celebri certamine ludos,
Pythia perdomitæ serpentis nomine dictos.

Celebrabantur autem hi ludi vere ineunte ab omnibus Cycladum incolis, sicuti tradidit Dionysius in lib. de situ orbis in his carminibus:

ῥύσια δ' Ἀπόλλωνι χορὸς ἀνάγουσιν ἅπασαι
ἀρχουλίου γλυκεροῦ νέον εἴαρος, εὖτ' ἐν ὄρεσσιν
ἀνθρώπων ἀπάνευθε κύε λιγύφωνος ἀηδών.
Instituere choros omnes, victoria quando
Grata fuit, cùm iucundum ver incipit, & cùm
Arboribus dulces nidos subtexit Aedon.

Omnes enim insulæ etiam, quæ fuerunt circa Delum ludos pro illa victoria instituerunt. Scripsit tamen Pausanias in Corinthiacis Diomedem à Troia redeuntem cùm effugisset tempestatem, quæ Græcis ab Ilio redeuntibus immissa est, apud Trœzenios templum Apollinis Incensoris dicauisse, & Pythicos ludos in eius honorē instituisse. Erat antiquissimus mos vt pulchrior ex omnibus hymnis qui offerrentur, in honorem Apollinis caneretur: postea verò cantus ad citharam fuit institutus, & aulœdorum atque tibicinum certamina: & præmia ab Amphictyonibus de medio sublata, & coronarium duntaxat fuit propositum: & quadrigis exceptis, omnia, quæ in Olympicis aderant athletarum studia, in hæc recepta certamina. Deinde paulò post repudiata fuit ars aulœdorum, & ex his ludis exclusa, quia iniucundum quiddam & triste præ se ferrent, cùm elegi, funebrésque lamentationes his tibiis conuenirent. Mox aditus est equorum cursus, & armatorum deinde, mox bigæ introductæ: atque variis temporibus & pullorum binorum iniugum cursus, & singulorum instituti, quorum nonnullorum mentionem fecit Ouid. lib. 1. Metamorph.

Hic iuuenum quicunque manu pedibúsve, rotáve

Ayuntamiento de Madrid

Vicerat, æsculeæ capiebat frondis honorem,
Nondum laurus erat.

Erat enim antiqua consuetudo iam tum à Thesei temporibus è Creta reducis incepta, vbi ludos Deli instituit, vt victores palma coronarentur. Mox coronis mutatis mansit tamen consuetudo, vt omnes victores vbicunque esset, palmam manibus gestarent, vt ait Pausi. in Arcadicis. At corona laurea propria fuit Delphico premiorum, idque cùm ob perpetuum vigorem, tum quia arbor ipsa Apollini sit dicata. Verùm de his ludis alio loco plurib. fortasse pertractabimus. Fuerunt qui dixerint hos ludos non ob serpentem ab Appllne cæsum institutos fuisse, sed ob incolam quēdam Pythūs (sic enim nominabant Delphos antiqui) ab Apolline confixum sagittis, qui ibi extabuit. Atque per id temporis ita nominabantur ea quæ corrumperentur, vt in Phocicis inquit Pausanias. Scriptum reliquit Ephorus, quo quidem tempore Apollo in terras deuenit, homines sylueſtribus fructibus viuentes ac ferarum more, mansuefecisse: atque id cōtigisse in Delphis primùm, mox ad Panopeam vrbem profectum crudelissimum & violētum tyrannum Tityum interemisse, audisséque è Parnasiis hominibus alium esse tyrannum non minùs hominibus infestum Pythonem nomine atque cognomine draconem, quem & ipsum sagittis Apollo confecit. Atque inter pugnandū cùm Io Pæan clamitatum esset, quod mitte Apollo significat, mānsit postea cōsuetudo vt in Pæanibus & in epiniciis, & in omni lætitia alicuius victoriæ, Io Pæan conclamaretur, vt est illud Ouid. in secundo de Arte:

Dicite Io Pæan, & Io bis dicite Pæan.
Decidit in casses præda petita meos.

Inde Pęanes dicti sunt hymni, qui in laudem Apollinis compositi canebantur: erat autem rhythmus eorum, Ille plerumque qui à Sophocle seruatur in hoc carmine in OEdipode Tyranno:

ἰήιε Δάλιε Παιάν. *Ieie Delie Pæan.*

Quamuis duo fuerunt Pæanum genera, quorum vsus erat etiam in bellis: nam horum alterum genus Marti ante bellum erat dicatum: alterum Apollini post victoriam. Cùm cœpissent igitur Pæanes in Apollinem cantari, cœpit & Apollo vocari Ieius, vt Eueius Bacchus. Alii igitur ἰήιε ἀπὸ τοῦ ἰᾶσθαι, hoc est à medendo, alii ἰήιε ἀπὸ τοῦ ἱέναι, à mittendo scilicet dixerunt: quippe cùm radii solis cum moderato calore demissi vitam mortalium conseruent, at contrà lethiferi sunt iidem radii si immoderatus calor extiterit. Alii vtrunque coniunxerunt, dixerūntque ἰήιε, Ieius deinde dictus fuit. Quòd autem Pæanes vocarentur cantilenæ in Apollinem compositæ, declarauit id Homeri in 1. Iliadis:

εἰ δ' ἐπαμύνοιεν μολπῇ θεὸν ἱλάσκοντο,
κλῦθι ἄνα ἑκάεργε, γενοῦ δ' ἐπίκουρος ἐόντων.

Phœbe

Ayuntamiento de Madrid

Phœbeas iras placabant carmine Achiui
Per totas luces pulchrum Pæana canentes,
Cantantes Phœbum; huic mulcebant pectora cantus.

Fuerunt tamen, qui putarint Pęanas dictos fuisse non quidem ἀπὸ τοῦ παύειν, vel à feriēdo: sed potius ἀπὸ τῆς παύνειν, quod placare significat: quoniam canebantur istæ cantilenæ vbi vel famem, vel pestem cessare precabantur, vel aliquod imminens malum diuertere diuino implorato auxilio. Inde Aesculapius Pæon dictus fuit ab Aristoph. in Pluto, quia Morbos mitiget ac cessare faciat:

Ἀσκλαπιοῦ Παιῶνος εὐμενοῦς τυχών.
Aesculapium nactus benigum quod fuit
Pæonem.

Eius Dei laudes & res gestæ canebantur idcirco ad illūm placādum, quòd iis delectari putaretur, cùm primùs is, vt fama est, Iouis victoris laudes Saturno de regno depulso cecinisset carminibus, cithara sumpta magnificisque vestibus indutus, & coma mirificè ornata, vt ait in secundo Eleg. Tibullus:

Sed nitidus, pulchérque veni; nunc indue vestem
Purpuream, longas nunc bene nexe comas:
Qualem te memorant Saturno rege fugato
Victori laudes tunc cecinisse Iouis.

Hic Deus eximiè colebatur in Soracte Phaliscorum monte, cuius sacerdotes nudis pedibus ad simulandam sanctitatem prunas accensas calcabant illæsi: sed illud fiebat quibusdam additis medicamentis & antidotis, quæ res multitudinem hominum in summam admirationem & superstitionem adducebat. Id ita fuisse testatur Virg. lib. II. in his:

Summe Deum, & sancti custos Soractis Apollo,
Quem primi colimus, cui pineus arbor acerno
Pascitur, & medium freti pietate per ignem
Cultores multa premimus vestigia pruna.

Habuit Apollo multos locos in quibus colebatur: nam Homerus in primo Iliad. Chrysen, Tenedum, Cyllamque ciuitates cōnumerauit, in quibus præcipuè Apollo colebatur. nam, vt de Ioue dictum est, & de Diis reliquis, vel à ciuitatibus, in quibus sunt culti, vel ab euentu rerum, vel à conditoribus templorum cognomina obtinuerunt. vt Delphinius dictus est Apollo, quia Delphino similis in mari aliquando Gnosiis nautis apparuerit, sibique aram erigi in litore iusserit, vt est in hymno Hom. in Apoll.

ὡς καὶ ἐγὼ τὸ πρόσθεν ἐν ἠερόεσσ' ἐπὶ πόντῳ
εἰδόμος δελφῖνι δοῦς ὅτε νηῦς ὄρσασα.
Sic mihi Delphino simili super æquoris vndas
Cæruleas primum in nauim fuit impetus olim.

At Heliodorus Delphinium vocatum fuisse scripsit, quia in Py-

Ayuntamiento de Madrid

thone Delphinum draconem Latonæ vim inferentem sagittis confecerit: cuius hæc sunt carmina:

ὁππότε πέλεκίης ὑπὸ δειρόφι Παρνησσοῖο
δελφίνην τάξοισι πελώριον ἐξενάριξεν.
Vel cùm saxosis Parnasi in collibus arcu
Serpentem horrendum confecit is, atque sagittis.

Fuerunt qui dixerint ita dictum fuisse, quia Castalium Cretensem in coloniam Apollo deduxerit, à Delphino vectus: alii quia Delphino similis nauis fuerit dux vsque ad sinum Crissæum, & in Phocidem. alii quia sub forma delphini nauim conscenderit, & vsque ad eum locum per mare deuenerit, mox exilierit illuc, vbi Delphi postea sunt vocati. Verùm nos has fabulosas, variásque opiniones, & fabulosa cognomina prætermittentes, illa tantum summatim percurramus, quæ cognitu necessaria sunt nostro huic suscepto negotio. Colebatur hic Deus & in Mileto & apud Mæonios, ab iis caussis, quas superiùs recēsuimus, dictus Abæus ab vrbe Lyciæ, Acrita, Actius, Accesius, Agræus, Alexicacus, Argenetes, Agyræus, Aegyptius, Boidromius, Cerdous, Curator, Carneus, Carinus, Carnias, Carmeus, Clarius, Delius, Didymeus, Diradiotes, Epicurius, Grynæus, Hylatus, Horius, Ismenus, Latous, Læmius, Loxias, Libystinus, Lycius, Maleates, Nomius, Nepæus, Orchieus, Pastor, Pythius, Ptous, Phanæus, Pataræus, Patrous, Platanistius, Parnopius, Philesius, Præsagus, Præstes, Phyllæus, Sithaleus, Smyntheus, Spodius, Sciastes, Theoxenios, Thyræus, Thymbræus, Telpulsius, Lilius, Zosterius, aliáque complura fuerunt cognomina, quæ omnia numerare longum esset. Fertur hic Deus in varias formas ob amores fuisse mutatus in leonem, in ceruum, in accipitrem. Mos fuit illis agnos immolari, vt testatur Homerus libro quarto Iliadis:

αὐχεο δ' Ἀπόλλωνι λυκηγενέϊ κλυτότοξῳ,
αὐτῶν πρεσβυγένειν ἑκατόμβοιν ἐκγελόμεν.
Ipse roga Lycium Phœbum, qui est clarus ob arcum,
Et vouе agnorum tenerorum sacra referre.

At Virg. in lib. 3. Aenidos taurum illi immolari solitum scribit his versibus:

Sic fatus, meritos aris mactauit honores,
Taurum Neptuno, taurum tibi pulcher Apollo.

Testatur Pausanias etiam in Bœoticis Thebanos taurum Apollini immolare solitos, at postea immutatum fuisse morem vt bos domitus mactaretur: quòd ii qui missi fuerunt aliquando ad capiendum taurum cùm nimis tardi fuissent, & cædendæ victimæ tempus instaret, bos à transeunte plaustro solutus fuerit, & pro tauro mactatus, quæ postea mansit consuetudo. Memoriæ prodidit Euarthes in Fabulosis, accipitrem fuisse sacratum Apollini, vnde illud est Homeri:

Ayuntamiento de Madrid

κίρκος Ἀπόλλωνος ταχὺς ἄγγελος.

Nam celer accipiter sit Phœbi nuntius ales.

Atque hæc ea sunt ferè quæ de Apolline fabulosè tradita sunt ab antiquis.

¶ Nunc quid per hæc senserint, vestigemus. Appellarunt antiqui vt sæpius dictum fuit, varias vel naturæ vires, vel siderum, vel summi Dei in res humanas actiones variis Deorum nominibus. Quid enim per Apollinem intelligebant, de quo tam multa tradita sunt in fabulis? Declarauit id Cic. libro 3. de Natura Deorum: illa autem, Balbe, quæ tu à cœlo, astrisque ducebas, quàm longè serpant, non vides: Solem Deum esse, Lunámque; quorum alterum Apollinem Græci, alteram Dianam nuncupant. Et Plato in Cratylo, vbi nominis rationem perquirit, quæ ad quatuor facultates illius extẽditur, ad musicam, diuinationem, medicinam, peritiámque mittendarum sagittarum: Apollinem, nunc quia non plures sint, nunc à soluendo, nunc à mittendo, nunc à rerum simplicitate dictum contendit, quæ Soli conueniunt omnia, ac nulli præterea. Quid enim veritatem magis aperit quàm Sol, & omnem tenebrarum caliginem ex humanis rebus dispescit? aut quid magis confert medicorum pharmacis? siquidem herbæ quæ in apricis locis nascuntur, multo magis rei medicæ conferunt, quàm in vmbra aut in humidioribus locis nutritæ. Hic est generationis rerum & corruptionis vnicus autor, vt in lib. de iis sensit iure Arist. Hic longissimè è cœlo in terras radios suos minimè debilitatos iaculatur: vnde dictus est à poetis ἑκάεργος *è longinquo operans* scilicet; & Loxias, quia obliquum habeat incessum sub Ecliptica; & Phœbus à splendore luminis, & Delius, quia occulta manifestet: & ab huiusmodi caussis multa nomina obtinuit, quæ nulli certè, nisi Soli, conuenire possunt. Hic pestis & salutis solus est opifex, quoniam in symmetria caloris vniuersa animantium vita, salúsque continetur. Hic medius inter cæteros planetas tanquam dominus cæterorum collocatur: quorum motus incredibilem efficere harmoniæ suauitatem crediderunt Pythagorici: quare musicæ autor putatus est. Huic citharæ inuentionem tribuerunt, quæ septem chordis priùs muniebatur, vt ait Virgilius libro sexto:

Necnon Threicius longa cum veste sacerdos
Obloquitur numeris septem discrimina vocum.

Qui chordarum numerus planetarum numero conueniebat: cùm plurium chordarũ instrumenta musica recentiora sint vel Pythagoræ temporibus vel Orphei. Hic Iouis & Latonæ filius fuisse creditur, & in Delo natus, quia post illã cõfusam mũdi, vt vocãt, materiã, ex qua vniuersa quæ sunt creata credũtur, quę Λητὼ quasi Λαθὼ, vt ajt Plato, à latẽdo & ab inscitia fuit vocata, ab omniũ rerum opifice Deo lux prima omnium prodierit. Nam primùm

Ayuntamiento de Madrid

solem & Iunam duo lumina maiora in principio creauit Deus omnipotens. Nati dicuntur Apollo & Diana in Delo, quia continuò exorta luce res cognosci & videri posse cœperint, cùm priùs inconfusa & informi materia omnia delitescerent. Qui Dionysi filios putarunt esse, vim & actiones solis Apollinem esse crediderunt, ac Dionysum esse solem ipsum, cuius filia sit luna, cùm à sole patre lumen, vimque suam vniuersam accipiat. Eadem ratione qua calor mediocris confert omnibus animantibus, putatur Aesculapius, qui medendi artem callet, Apollinis esse filius. Huic Apollini vt mitior esset, pestémque leuaret, vt à nonnullis traditum est, Iudi Apollinares fuerunt instituti, cuius cùm duæ sint potestates nimio calore & intemperie aeris perdendi, ad eam vim placandam, Pæan in hymnis cantabatur. In imprecationibus contrà Teium vocabant ab immittendis sagittis, at non à medendo, vt quidam putarunt. Huius filius Aesculapius à Ioue irato fulmine percussus interiit: quia cùm benignitas Solis & temperies animantibus sit salubris, aliquando ab inflammato aere pestis oritur, & in morborum grauitatem tota illa Solis clementia vertitur: quare grauior fit pestilentia mediis temporibus, quàm per summos calores, aut per eximia frigora. Neque illud mirum, quando vel in malè affectis corporibus idem contingit: nam quæ firmis conferunt, eadem ægrotantibus plerunque solent obesse, vel propter imbecillitatem concoquentis in stomacho caloris, vel quia magni refert quò naturalis potentia humorúmque cursus diuertatur. Fit enim, tanquam in humanis corporibus, ita in hac rerum vniuersitate aliquando astrorum quorundam concursus: vnde concitetur aeris intemperies, ex qua nascitur pestilentia, quæ modò fit ex abundantia, modò ex inopia nimia humoris: quam necessariò sequitur annonæ penuria, cùm omnia inferiora gubernentur à superioribus, & illa omnia nonnisi Dei supremi & altissimi nutu quidquam agant. Apollo dicitur mortem filii grauiter ferens, Cyclopas Iouis ministros, fulminúmque artifices interemisse, quod nihil aliud significat, nisi Solis beneficio rabiem illam vaporum qui pestem excitauerant, fuisse extinctos. Nam ex ipsis vaporibus quodammodo affectis morbos procreari constat, & salubritatem euerti: & è vaporibus fulmina Ioui confici, cùm illi sint fulmimum artifices. Cùm enim Aesculapius sit Apollinis filius medicus peritissimus, isque sit aeris optimè affecti temperies, hanc temperiem eximius calor destruit, per quem vapores absumuntur, neque vsquam possunt consistere. Cùm aliquid simile fortasse superioribus temporibus contigisset, vt fabulati sunt de Phaethonte, ita ob hanc rem datus est locus fabulæ, quia ab fulmine occisum filium Apollo Cyclopas, quòd fulmina faciebant, occiderit. E cœlo igitur descendisse per id tempus putatur, quia benignior & quasi humanior quàm antea Solis natura sentiebatur. Id cùm ita contigisset, cognouerunt mortales solem es-

Ayuntamiento de Madrid

se omnium rerum moderatorem: quare cùm tepor illius conferat animantibus, pauisse armenta Admeti putatur, & inter Deos agrestes non vltimum locum sortitus est.

¶ Fuerunt nonnulli qui Phorbantem, Hyacinthum, Admetum ab Apolline amatos fuisse fabulati sint, vt ait Plutarchus in Numa, quòd Deus amet sapientes, sicuti memoriæ proditum est, Pindarum, Archilochum, Hesiodum Diis fuisse gratos. Laurus illi tum ob innatum calorem consecrata est, cuius ex attritu lignorum facilè ignis eliditur, tum etiam ob diuinationem: quia eius folia sub puluinari dormientis posita creduntur vera somnia gignere. Præterea illi quibus natura Solis plurimum dominatur, (nam alii aliorum planetarum naturę magis clàm adhæremus) multa faciliùs præsentiunt, quare diuinationem & vaticinandi peritiam Apollini tribuerunt. Huic Deo gryphes & corui ob similem vim præsentiendi dicati sunt. Huius imago ab antiquis fingebatur, quæ dextra manu gratias gestaret, at sinistra sagittas & arcum, quia multo plura sunt eius in humanum genus beneficia, quàm incommoda quæ inferuntur. Hunc Deum semper iuuenem finxerunt, quia sempiterna illa sublimia corpora nullam sentiunt senectutem, & quia semper eadem vis est Solis, quamuis minimè appareat nonnullis ob signiferi circuli obliquitatem: capillos illi tribuerunt prælongos, ad explicandam vim radiorum, quem etiam intonsum vocauit Horatius in his carminibus:

Dianam teneræ dicite virgines,
Intonsum pueri dicite Cynthium.

Sic is poeta in his versibus:

ὑμνείῳ Παιάνα, μέγαν θεὸν Ἀπόλλωνα.
ἄβροτον, ἀγλαόμορφον, ἀκερσεκόμην, ἀβροχαίτην.
Cantamus Pæana Deum, qui est magnus Apollo,
Perpetuum, pulchrum, intonsum, sempérque comantem.

Erat illi sacer etiam accipiter propter rapacitatē & hyacinthus flos, qui dicitur fuisse puer Amyclæus ab Apolline & Zephyro vno tempore amatus: at enim cùm propensior in amorem Apollinis appareret, Zephyri odium & indignationem in se concitauit. quare cùm Apollo disci iactu se exerceret, Zephyrus discum ab Apolline missum in pueri caput conuertit, quem cæsum Apollo in florem sui nominis commutauit, & ex cruore colorem indidit. Huic Deo antiquissimis temporibus sacram comam ephebi nutrire solebant, quam eo tempore decisam Apollini dicabant & deponebant, cùm similes esse Apollini cessarent: hoc est cùm labra vel malæ prima lanugine vestiebantur. Eam fuisse consuetudinem testatur Plutarchus ita in Theseo: ἔθος δὲ ὄντος ἔτι τότε, τοὺς μεταβαίνοντας ἐκ παίδων, ἐλθόντας εἰς Δελφοὺς ἀπάρχεσθαι τῷ θεῷ τῆς κόμης. *Cū mos esset etiā tūc, vt qui ex ephebis excesserāt, Delphos venirēt, atq; comæ primitias Deo offerrēt:* sicuti zonā Dianę cōsecra-

Ayuntamiento de Madrid

bant mulieres, cum virginitatis pertæsum esset. Lucianus tamen in Dea Syria morem fuisse apud Syrios scribit, vt barbatum Apollinem fingerent: cùm reliqui homines eum iuuenem & imberbem formarent. Istud autem ea de causa efficiebatur, quia imperfectam existimabant illam ætatem Assyrii, cùm neque ad naturæ summum accessisset, neque ob rerum præteritarum experientiam prudentia muniretur. At verò qui dicunt, quòd Pythonem serpentem sagittis confecerit, cùm paruus adhuc esset, quid aliud significant, quàm Solis naturam, & mundi nuper nascentis? cùm enim sol nuper natus esset, & post illum omnia sidera, cœpit sol vapores è terra, qui plurimi fuisse dicuntur, sursum suo calore attrahere: quo tempore pro natura infantium plena humoribus terra, multisque nebulis ex illis procreatis tecta, cùm recens à cæteris elementis fuisset diuisa, omnia putredine plena erant, quæ ex humoris abundantia, aut certè sine humore, non contingit. Tum verò sol suis radiis nouam terram assiduè illustrando, quasi sagittis quibusdam ipsam putredinem feriens, paulatim exsiccauit, salubrémque animalibus sedem fecit. Neque aliam rationem aut causam fingendarum harum fabularum putauerim, nisi quòd modò vires elementorum, modò sidera pro Diis colentes, suorum Deorum vires celebrare per has fabulas voluerunt. Nam fabulæ quæ de Diis finguntur, ad rerum naturalium aut astronomicarum considerationem spectant: quæ de hominibus, ad vitam mortalium informandam & in melius vertẽdam. Sed de Apolline satis, nunc de AEsculapio dicatur.

De AEsculapio. CAP. XI.

AESCVLAPIVM quidam Apollinis & Nymphæ Coronidis filium fuisse arbitrantur, sicuti testatur Homerus hymnographus in his:

ἰητῆρα νόσων Ἀσκληπιὸν ἄρχομ' ἀείδειν,
υἱὸν Ἀπόλλωνος, τὸν ἐγείνατο δῖα Κορωνὶς,
Δωτίῳ ἐν πεδίῳ, κούρη Φλεγύου βασιλῆος.
Morborum medicum canto, quem diua Coronis
E Phœbo peperit, Phlegyæ olim filia Regis,
Dotius est vbi lætus, agérque, Amynique fluenta.

Pausanias verò in Corinthiacis memoriæ prodidit Phlegyam Coronidis patrem Peloponesum ingressum filiam prægnantem ex Apolline, quod tamen ille non senserat, secum adduxisse. Illa puerum in finibus Epidauriorum enixa, illum in monte exposuit, qui ab eo euentu Titthias postea fuit vocatus, quamuis alii ho in agro Thelphusio accidisse memorant. Ibi capra dicitur la infanti præbuisse, quam canis, à grege quẽ custodiebat, discedẽs obseruabat. Hos cùm deesse gregi pastor cognouisset, vniuersum

pascuum

Ayuntamiento de Madrid

pascuum peragrans, puerum tandem & capram, & canem inuenit: veruntamen cùm ignis è capite infantis emicuisset, diuinum quiddam ratus eius rei famam per vniuersam regionem diuulgauit. Fama est, hunc qui AEsculapium susceperit, filium fuisse nothum Arcadis, Autolaum nomine, in agro Thelpusio expositũ, vt ait in libro de Diis & Heroibus Cyrenaicus Apollodorus. Deinde fama dissipata est, quòd quouis morbo laborantes homines ab illo Deo genito possent sanari. Fuerunt qui dixerint Coronidem prægnantem cum Ischye Elati filio concubisse, quod grauiter ferens Diana illam interemit, quia fratris contumeliam perferre non posset. Illa postea cùm rogo imposita fuisset, Mercurius è ventre mortuæ Aesculapium extraxit, vel Phœbus ipse: vt testatur Ouidius libro secundo Metamorp. in his:

Non tulit in cineres labi sua Phœbus eosdem
Semina: sed natum flammis, vteróque parentis
Eripuit, geminíque tulit Chironis in antrum.

Alii dicunt non è nympha Coronide natum, sed ex ouo corniculæ: quia Coronis vtramque significat, & nympham ita vocatam, & corniculã, vt asserit Lucianus in dialogo de falso Vate, à quo res ita commemoratur. Fertur quidam ex antiquis sacerdotibus serpentem perexiguum in ouum vacuum corniculæ inclusisse, ceráque studiosè oblitum in luto in loco quodam occultasse: mox ara extructa populum in concionem ad eum locum aduocasse, cùm nuntiaret omnibus palàm se Deum esse ostensurum. Post concionem incognitis quibusdam vocibus vsus, Apollinem & Aesculapium inuocauit, vt dexter ac felix illi ciuitati accederet. Deinde phiala aquam hauriens in profundum demersa ouum illud vnà cepit, quod præsentibus multis fregit, pullumque recentem serpentis inueniens cunctos homines in admirationem rei induxit. Postea verò serpentem insignis magnitudinis paucis diebus elapsis in loco subobscuro ostendens artificiosè se mouentem, illum ita creuisse aiebat, ac Deum esse Aesculapiũ Apollinis filiũ. Inde verò serpentes in eius tutela, sicuti Trophonio & Hercynnæ dicabantur, crediti sunt, & eius gestamen putatus fuit baculus serpente inuolutus, vt scripsit Dercylus. Atque Ouidius libro decimoquinto Metamorph. Aesculapiũ inquit aliquãdo fuisse in serpentem mutatum. Pausanias autẽ in Messeniacis natum fuisse Aesculapium ex Arsione Leucippi filia, at non è Coronide, memorat de nonnullorum sententia: cùm tamen in Corinthiacis contendat illum Epidauri natum, & omnem eius Dei cultum ex Epidauro acceptum. Hunc natum esse apud Laceream ad ripas Amyni fluminis testatur Apollonius libro quarto hoc pacto:

χωόμενος περὶ παιδὶ, τὸν ἐν λιπαρῇ Λακερείῃ
δεῖα Κορωνὶς ἔτικτεν ὀπὶ προχοῆς Ἀμύνοιο.

Ayuntamiento de Madrid

Ob natum iratus prope pinguem quem Lacereap
Ad ripas Amyni peperit diuina Coronis.

Huius nutricem fuisse Trigonem scripserunt nonnulli, sicuti testatur Pausanias in Arcadicis, quem apud Chironem Centaurum educatum fuisse constat, & ab eodem eruditum cùm adoleuisset, sicuti dictum est ab Ouidio in his:

Geminique tulit Chironis in antrum.

Lactantius in libr. de Falsa Religione AEsculapium lacte canino nutritum, & Chironi traditum artem medendi ab ipso Chirone doctum fuisse scribit. Fuit AEsculapius priùs Apius vocatus, quare cùm Lycophron de illo mentionem faceret, ita inquit:

ἄρωγὸν αὖθ ἥκουσιν Η'πίου γόνον
ἀ'σοῖσι κ, πόλεσι πρόνοιαν μολεῖν.
Opem ferentem concinent satum Apio
Gregibus venire, ciuibúsque commodum.

Scripsit Zezes chil. 10. non solùm à Centauro Chirone AEsculapium fuisse edoctum, sed cùm Apius primũm duceretur ob facilitatem & mansuetudinem, vel quia dolores ægrotantium medicamentis deliniret (ἤπιος enim blandum significat) mox quia Asclen quendam Epidauri tyrannum sanauerit, dictum fuisse AEsculapium vtroque nomine coniuncto: nam Α'σκλήπιος ex Asele & Apius componitur: ac paucis mutatis ita à Latinis fuit appellatus. Alii non Asclen, sed Aunem tyrannum Dauniæ, qui ex oculis laborabat, ab illo sanatum fuisse malunt, qui eum nominatum fuisse contendunt ab artis præstantia, quia homines mori non pateretur: nam σκέλλεσθαι mori significat, at α litera priuationem adiungit. Dictus est igitur eo nomine, quòd homines non sineret morbo aut dolore absumi: quamuis inuentionem medicinæ alii aliis inuentoribus tribuerunt. Ouid. vt diximus, Apollini illam tribuit; Pindarus in tertia Ode Pythiorum & Nemeorum Chironem Aesculapii magistrum inuentorem medicinæ putauit; AEschylus illam omnium primum Prometheum ait inuenisse. Homerus in libro quarto Odyss. videtur inuentionem medicinæ Pæoni tribuisse, vt est in his:

ἰητὴρ δὲ ἕκαστος ὅπερ ἄλλοις πᾶσι πάντων
ἀνθρώπων· ἐκ γὰρ Παιήονός εἰσι γενέθλης.
Est medicus prudens cuuctis præstantior omnis
Ille viris, cui Paeoniæ sit gentis origo.

Hunc sororem habuisse Eriopen scriptum reliquit Myrleanus Asclepiades. Cicero multos fuisse AEsculapios inquit in tertio de Natura Deorum his verbis: AEsculapiorum primus Apollinis quẽ Arcades coluntqui specillũ inuenisse, primũsq; vulnus obligauisse dicitur: Secũdus secũdi Mercurii frater: is fulmine percussus dicitur humatus esse Cynosuris: Tertius Arsippi filius & Arsinoæ, qui primus alui purgationẽ dẽtísq; euulsionẽ, vt ferũt, inuenit:

Ayuntamiento de Madrid

cuius in Arcadia non longè à Lusio flumine sepulcrhum & lucus ostenditur. Hunc lucum scribit Pausanias in Corinthiacis fuisse montibus vndique præcinctum, in quo ambitu quenquam vel mori vel nasci religio fuit, sicuti in Delo insula. Enimuero pauca prorsus morborum remedia protulit in medium vel Aesculapius, vel eius filii: vel quia moderatior diæta non afferebat tantam morborum varietatem, vel quia res medica nondum satis validum ceperat incrementum. Nam ad Troiana vsque tempora perexigua fuit medicorum peritia: quando vel Aesculapii filii: Eurypylo vulnerato farinam & tritum caseum mulierem commiscentem, potumque præbentem cum vino Pramnio, non reprehendunt, vt ait Plato in tertio de rep. Dialogo. cum illa onia maximè inflammare vulnus, at non sedare dolores vllo pacto possent. Fertur fuisse primus Herodicus palæstræ magister, vt scripsit Paniasis; qui cùm esset valetudinarius, se ipsum ad certam viuendi rationem accommodauit, adhibitisq; medicamentis medicæ artis dogmata inuenit, quibus & se, & alios postea diutiùs sustentauit. Obtinuit tamen postea consuetudo propter aliqua, vt arbitror, quæ feliciter illi obuenerunt, vt peritissimi medici, qualis fuit Hippocrates, Aesculapii dicti sint: vt testatur Zezes decimæ Chiliadis hist. 349. Fabulantur præterea Hippolytũ ab equis laniatũ Aesculapii arte reuixisse. quare fertur Iupiter iratus ob inuentam artem qua homines in vitã reuocari possent, repertorem artis fulmine confecisse, vt ait Virgilius libro septimo in his:

Namque ferunt fama Hippolytum, postquam arte nouercæ
Occiderit, patriásque explerit sanguine pœnas,
Turbatis distractus equis: ad sidera rursus
Aetheria, & superas cœli venisse sub auras,
Pæonijs reuocatum herbis, & amore Dianæ.
Tum pæter omnipotens aliquem indignatus ab vmbris
Mortalem infernis ad lumina surgere vitæ,
Ipse repertorem medicinæ talis & artis
Fulmine Phœbigenam Stygias detrusit ad vndas.

Fertur Apollo grauiter tulisse mortem filii, ac magnopere luxisse: cuius lacrymæ in electrum dicuntur fuisse conuersæ, vt testatus est Apollonius libro quarto Argonautic. his carminibus.

Κελτοὶ δ' ἐπὶ βάξιν ἔθεντο
ὡς ἄρ Ἀπόλλωνος τάδε δάκρυα Λητοΐδαο
ἐμφερέται δίναις, ἅτε μυρίαι χοῦε πάροιθεν.

Celtæ famam fecere, quòd illic
Latoidæ Phœbi lacrymæ voluuntur in imo
Flumine, quas multas in nati funere fudit.

Epione dicitur Aesculapii fuisse vxor, cuius filius fuit Machaon vir, vt ferebant ea tempora, artis medicæ peritissimus, qui vnà cũ

Ayuntamiento de Madrid

cæteris Græcis militauit ad Troiam, de quo ita meminit Homerus libro quarto Iliadis:

Ταλθύβιε, δεῦρε τάχιστα· Μαχάονα δ' δῦρο κάλεσον
φῶτ', Ἀσκληπιοῦ υἱὸν ἀμύμονος ἰητῆρος.
Talthybi ades celeremque Machaona ducito nobis
Præstantis medici natum, huic Æsclepius olim
Nam pater ipse fuit.

Fuit etiam Podalirius Aesculapii & Epiones filius, fraterq; Machaonis, vt ait Pausanias in Messeniacis. atque in Eliacis prioribus multas illi filias tribuit, inter quas Iaso & Hygiæa fuisse memorantur, vt ait Aratus: præterea Orpheus in hymno quodam in Aesculapium, nõ filiam, sed vxorem fuisse Aesculapii censuit Hygiæam, cùm ita scribat:

φοῖβε κλυτὸν κρατερὸν θέλος, ἀγλαόμορφον,
ἐχθρὸν νόσων, Ὑγίειαν ἔχων σύλλεκτρον ἀμεμφῆ.
Stirps Phœbi præclara, thori cui splendida consors
Est Hygiæa grauis morborum pulsor & hostis.

Celebrabantur ludi quinquennales in prædicto luco Aesculapii, die nono post Isthmios, ante Megarenses tamen incipiente vere, iiq̃ue apud Epidaurios, penes quos natus fuisse dicebatur in Aesculapii honorem. Hunc Deum alii imberbem, alii barbatum putarunt. Lucianus in Ioue tragœdo prægrandem barbam fuisse Aesculapio tradidit his verbis: *ὅστε μὴ μέφοβοῦμαι πρὸς ἡμᾶς, ἀλλὰ λέγε θαρρῶν ἤδη τὰ δακοῦντα, μὴ ἀφεδεῖς εἶ ἀγένυος, οὐ δ' ἡμιγορβυστὶ κ' ταῦτα βαθυπώγωνα, κ' δι' γένυον οὕτως ὑὸν ἔχων τὸν Ἀσκληπιόν. Quare ne te adolescentulum erga nos geras, sed quæ tibi videntur, ea loquere animo intrepido: nec vereare quòd imberbis concionem habeas, cùm habeas filium tam ingentis ac promissæ barbæ Aesculapium.* Pausanias tamen in Corinthiacis imberbis Aesculapii statuam erectam apud Phliasios fuisse inquit. Scripsit Lucianus in Icaromenippo celeberrimum templum Aesculapii fuisse Pergami, sicut Apollinis in Delphis. Ac Strabo lib. 8. fanum fuisse Aesculapii insigne scribit Tetrapoli, quæ ciuitas ab Ionibus & Caribus habitabatur. Erat id templum multitudine ægrotantium & variis morbis laborantium plenum, & parietes pictis tabellis vbique tecti, in quibus scripti erant morbi & nomina eorum qui se ab illo Deo sanatos fuisse credebant, sicut in Co insula, & in Trica. Somniauerat enim insulsa antiquorũ multitudo, quòd si quis ex aliquo morbo conualuisset, cui contigisset Aesculapium inuocare, illud Aesculapii opera factum fuisset, pro qua re & tabellas appendebant parietibus templorum, & alia nuncupata vota persoluebant, tãquam præmia illorum beneficiorum quæ diuinitus accepissent. Huic Deo capram immolare in sacrificiis mos fuit à Cyrenaicis, vt ait Pausanias, & Didymus scripsit libro tertio: vel quia à capra nutritus fuisset, vel quia sanitati aduersarium animal capra videatur,

Ayuntamiento de Madrid

deatur, cùm laboret perpetua febre. Socrates tamen in Phædone Platonis se gallum debere Aesculapio medico inquit, cùm gallus illi mactari consueuerit. Nam gallus gallinaceus etiam isti ob vigilantiam fuit sacratus. Habuit & hic Deus multa cognomina à locis, in quib. illi templa fuerunt dicata, vel ab aliis causis: vt Aulonius, Medicus, Oncæata, Leuctricus, Cortynius, Corylæus, Agnitas, Booneta. Nam, vt ait Cicero libro secundo de Legibus, Aesculapius, veluti Dii cæteri, propter beneficia quæ in genus humanum contulisse dicitur, fuit in Deorum numerum relatus: sic enim inquit; Diuos, & ollos qui cœlestes semper habiti, colũto: & ollos quos in cœlum merita vocauerint, Herculem, Liberum, Aesculapium, Castorem, Pollucem, Quirinum.

¶ Atque hactenus ea explicata sunt, quæ de Aesculapio Apollinis filio fabulati sunt antiqui: nunc eorum sententiam ex his eliciamus. Dicitur fuisse Apollinis & Coronidis filius. Quid ita? aut quæ fuit Coronis Phlegyæ filia? Est enim Phlegyas calor solis, vt nomen ipsum videtur significare: φλέγειν enim comburere est. Huius filia fuit Coronis, aeris temperamentum scilicet, & vis illa aeris modicè humectata, quæ solis accipit salubrẽ impressionem. Nisi enim solis calor aera purget ac rariorem faciat, & nisi vis quedam humoris in ipso aëre relinquatur à calore, nulla esse potest salubritas. Cum igitur è calore & humore temperato illa nascatur, iure dicta est Coronis, quasi ἀπὸ τῆς κεφάλης. Aesculapium inquit Pausanias in Achaicis nihil esse aliud quàm aera. Cuius fuit filia Hygiæa: quæ nihil est aliud quàm bona valetudo. Est siquidem aeris temperies non homini solùm, sed cũctis animalibus, atque etiam plantis salubris. Iure optimo igitur antiqui Apollinem Aesculapii patrem finxerunt, atque ipsum Aesculapium salubrem vim de sole animis corporibusque mortalium subuenientem: hoc est sanitatis artificem, quia Solis calor vniuersis elementis dominatur. Ex ipsa igitur vi Solis aer assiduè mouetur & generatur, quare Aesculapius Apollinis filius: quod quoniam fieri non potest nisi per quandam mistionem ipsius aeris, idcirco mater eius fit Coronis. Ex hoc aere ita affecto nascitur salubritas, quare illa dicta est Aesculapii fuisse filia, & is sanitatis artifex, medicinæque inuentor. Dicuntur fuisse multæ filiæ Aesculapio præter prædictam, inter quas fuit etiam Iaso, quia multa commoda proueniunt mortalibus ex aeris temperamento, inter quæ facilitas est conualescendi & medendi. nam Iaso ἀπὸ τῆς ἰάσεως à medendo scilicet dicta est. Hæc autem omnia Sol per anniuersarias sui cursus conuersiones, vicissitudinesque frigoris & caloris, hanc ipsam inquam & salubritatem, & hæc commoda hominibus impertit: quare Titane quod oppidum fuit Sicyoniorũ, signum Aesculapii Apollinis filii salubritatis signum fuit vocatum. Fuit Aesculapio

Ayuntamiento de Madrid

dicatus draco, cuius baculum duo amplectebantur, quia Sol, è quo ipse nascitur, quasi senectutem deponens, incipit à principio arietis vires resumere, donec ad Cancrum perueniat, atque cum illo multa & herbarum, & animalium genera vires resumunt. Huc accedit vis oculorum quæ maximè Soli conuenit, quoniam ὄψις ab aspiciendo dicitur à Græcis, quem modò draconem, modò serpentem vocamus. Sol enim cui ille dicatus est, omnia videre existimatus fuit, quæ non sola ratio fecit vt coruus illi sacer putetur, sed etiam illa, quòd hæc auis sit auspiciis accommodata. nam non solùm artis medendi peritus fuit Aesculapius, sed etiã diuinandi: quæ ad medendi artem tamen pertinent, quoniam nõ solùm præsentia, sed præterita etiam quæ acciderunt ægrotantibus, & quæ mox euentura sunt, debet laborantibus medicus prædicere, quæ res non mediocriter fidem medico comparat, & plurimum postea cõferet vniuerso negotio, vt ait Hippocrates. Hinc effectum est vt illi etiam gallum attribuerint ob vigilantiam, vel potiùs ob diligentiam erga aliquo morbo laborantes: baculus erat eius gestamen cum serpente inuoluto, quia medicina sit quasi fulcimentum humanæ vitæ sensim labentis; atque anguis multis remediis sit accommodatus. Hæc ea sunt quæ de Aesculapio memoriæ prodita sunt ab antiquis, quę partim physicè, partim historicè sunt intelligenda. Quidquid enim de Diis finxerũt antiqui, id habuit historiam tanquam suarum narrationum fundamentum.

¶ Non defuerunt qui locum datum fuisse fabulæ de Aesculapio tradiderint, quòd mortuos ab inferis reuocaret, quia nonnullos quorum conclamata esset spes vitæ, sanitati restituerit per vim medicamentorum: vnde fabulati sunt antiqui Plutonem apud Iouem conquestum fuisse, quòd suum imperium Aesculapius exinaniret. Idcirco fulmine percussum fuisse à Ioue inquiunt, quod accidit paulo ante Troiana tempora. Verùm de Aesculapio satis, nunc de Chirone eius magistro dicamus.

De Chirone. CAP. XII.

CHironem Aesculapii magistrum alii ex aliis parentibus natum esse tradiderunt. Ouid. libr. 6. Metamorphoseõn, Saturni filium putauit, vt est in hoc versu:

Vt Saturnus equo geminum Chirona creauit.

Hunc Apollonius libro primo Argonauticõn, Philyræ filium fuisse dixit in his:

αὐτὰρ ὅγ' ἐξ ὑπάτης ὄρεος κίεν ἄγχι θαλάσσης
Φείρων Φιλλυρίδης.
Ad mare descendit montis de parte suprema
Chiron Phillyrides.

Nam

Ayuntamiento de Madrid

Nam fama est Saturnum Philyram Oceani filiam in insula Philyreide cōpressisse, qui veritus ne à Rhea superueniente in adulterio deprehenderetur, sese in equum mutauit. è quo concubitu natus est Chiron ab vmbilico superiores partes corporis habens hominis, inferiores equi, vt testatur Apollonius lib. 2. his carminibus:

νυκτὶ δ' ἐ ππλοιδῆν φιλυρηΐδα νῆσον ἄμοιβον.
ἔνθα ἰδὼν Οὐρανίδ ης Φιλύρη Κρόνος, οὐτ' ἐν Ο'λύμπῳ
Τιτῆνων ἤναοσεν, ὁ δὲ Κρητέσσιν ἐπ' αὖτερον
Ζεῦς τ' Κυρήτεσσι μετετρέφετ' Γ δ ἀροῖσιν,
Ρ'εἴην ἐξαπάφων παρελέξατο. τὸς δ' ἐνὶ λέκτρος
Τέτμε θεὰ μεσόηγυς. ὁ δ' ἐξ δύνῆς ἀνορόσας
ἑ ὁυτο χαιτήεντι φυλῶ ἐναλίγκιος ἱππῳ
ἣ δ' αἰδεῖ χῶρον τε καὶ ἤθεα κεῖνα λιποῦσα
Ω'κεανὶς Φιλύρη, εἰς ἔρεα μακρὰ Πελασγῶν
ἦλθ', ἵνα δὴ Χείρωνα πελώριον, ἄλλα ἰδὼν ἵππῳ.
ἄλλα θεῷ ἀ πάλιν ἦον, ἀμοιβαίῃ τέκεν δύνῃ.

Aequora sulcantes adeunt Philyreida tandem:
Huc, vbi cœlestis Saturnus, cùm puer esset
Iupiter, Idæis & nutriretur in antris
Curetes inter, regeret Titanas at ipse,
Congressus Philyræ est formosæ. Sed Rhea nullo est
Capta dolo: in lecto hos ambos inuenit, vt ille
Diffusis ceruice iubis hinnuit equinis.
Ipsa pudore locum, montes, collésque reliquit
Oceani Philyra, ac montes petit inde Pelasgos.
Hic Chirona parit, cuius pars altera Diuis
Persimilis fit, equus rursus pars altera turpis.

Suidas tamen Chironem vnà cum reliquis Centauris Ixionis filium fuisse censuit. Hic vxorem habuisse Chariclo memoratur Apollinis filiam, vel Oceani, vel Persæ, sicut alii maluerunt, quæ accedentib. ad littus Argonautis, in quo habitabat Chiron, vnà cum Chirone Achillem, quem educandum & erudiendum acceperat, vt ait Pausanias in Laconicis, secum attulit, vt scribit Apollonius in primo Argonauticorum:

σὺν καὶ οἱ παρὰ κοίτῃς ἐπωλένιον φορέσσα
Πηλεΐδ ην Α'χιλῆα, φίλῳ δ ἐδίσκελο πατρί.
Peliden vxor paruum portabat in vlnis
Dulce onus, id charo properans ostendere patri.

Memoriæ prodidit Staphylus in lib. de Thessalia, quòd Chiron astrologiæ peritissimus, ac vir sapientissimus fuit, qui cùm vellet Peleum esse virum celeberrimum, Actoris Myrmidonis filiam ad se aduocauit, famamque dissipandam dixit, quòd Peleus Aeaci & nymphæ Daidis filius, ac Telamonis & Phoci frater, Thetidem, Ioue ita concedente, vxorem esset ducturus, ad quas

Ayuntamiento de Madrid

nuptias Dii cum ingentibus imbribus & tempestate accedent. Ea cùm dixisset, tempus obseruauit, in quo multæ fierent pluuiæ ac venti de cœlo: quo etiam tempore Peleo Philomelam dedit, atque inde fama increbuit, quòd Peleus Thetidem duxerit. Quamuis scribit Dailochus ac Pherecydes, quòd Peleus posteaquam purgatus fuit à fratris Phoci cæde, quem disco percussit cùm exerceretur, ab Euryto Actoris filio, eius filiam Antigonen, at non Thetidem vxorem duxit. Alii dicunt Antigonen priùs nupsisse Peleo, deinde illa mortua ductam fuisse Thetidem. Deinde cùm adoleuisset Chiron, in syluas abiisse dicitur, virésque herbarum primus obseruasse: qui etiam ob peritiam postea chirurgiæ, & ob leuitatem manuum in tractandis vulneribus Chiron fuit nominatus. Est enim maximum peritiæ ferè argumentum in dignoscendis chirurgis, si manus habeant leuissimas in vnlneribus tractandis. Habuit Chiron è Chariclo nympha Ocyrhoen filiã, quæ ita fuit appellata, quia ad ripas fluminis celerrimi nata sit, vt testatur Ouidius libro secundo Metamorphoseωn:

Ecce venit rutilis humero protecta capillis
Filia Centauri, quam quondam nympha Charido
Fluminis in rapidi ripis enixa vocauit *Ocyrhoen.*

Habuit & Endeidem è Philyra vxore, suscepit pręterea Caryclum è Pisidice nympha. Fertur idem Chiron cùm primùm se in syluas contulisset, fuisse à Diana venandi rationem edoctus, vt nos in lib. 4. Venationum nostrarum scripsimus.

Quis primus tulit ista viru? hominúmne, Deúmne
Ingeniis inuenta? dedit quis commoda tanta?
Delia Phillyriden primùm Chirona fugaces
In sparsos per rura greges, syluáque vagantes
Armauit, fecítque vias in commoda tanta.
Salue magne parens, venandi magne repertor,
Herbarum, citharæque potens, cœlíque perite.

Nam pręter cognitionem herbarum, rerúmque cœlestium, fertur Chiron mirificè fuisse citharæ pulsandæ peritus. qua etiam ratione nonnullos morbos sedauit, vt ait Staphylus libro 3. rerũ Thessalicarum, & Boetius in Musica. Ab hoc Hercules astrologiam percepisse dicitur, vt suo loco dicemus. Cùm postea Herculis sagittas veneno Lernęæ hydræ perlitas Chiron sequentibus temporibus tractasset, in alterum pedem eius vnam illarum cecidisse affirmant: qui dolore vulneris diu discruciatus, cùm natus esset ex immortali patre, mori non poterat: quare Deos precatus est, vt sibi mortali esse liceret, vt testatus est Acusilaus, & Cratinus, qui huius argumenti actum composuit. Id verò cùm Iouis misericordia obtinuisset, inter sidera relatus fuit, vt testatur Hyginius in lib. de Stellis. Illud autem ita futurum esse vaticinata patri suo fuerat Ocyrhoe, vt est in his apud Ouid. quamuis

eum

Ayuntamiento de Madrid

eum mortuum fuisse dicat:

Tu quoque chare pater nunc immortalis, & æuis
Omnibus vt maneas nascendi lege creatus,
Posse mori cupies tum, cùm cruciabere diræ
Sanguine serpentis per saucia membra recepto.
Teque ex æterno patientem numina Mortis
Efficient, triplicēsque Deæ tua fila resoluent.

Conuersus est igitur Chiron in signum illud cœleste, quod nunc etiam à sagitta illa nomen retinet, atque ita formatur vt videatur sagittam è vulnere extractam ostentare. Cùm verò eximiè fuisset pius & Deorum immortalium cultor, fertur illi ara ante oculos collocata inter sidera, qua eius religio & pietas in perpetuū demonstretur. At Mnesagoras non vulneratū fuisse, sed longioris vitæ pertæsum censuit mortem à Dis immortalibus precatum fuisse: quare etiam Theocritus in Thalysia illum senem ac longæuum nominat in his:

ἆρά γέ πα τοιόνδε Φόλοε κᾷ λάϊνον ἄντρον
κρυπτῇ Η᾽ρακλεϊδεόων ἐστάσατο Χείρων;
Talia nonne Pholi saxoso rupis in antro
Alcidæ statuit longæuus poulla Chiron?

Atque hæc ea sunt quæ de Chirone ab antiquis scriptoribus tradita sunt: nunc vnde deducta fuerint, perquiramus. Dicitur Chiron Saturni & Philyræ filius, quia cùm artis medendi & chirurgiæ peritiam inuenisse putetur, illa cognitio è tempore & experientia nata fuerit. Est enim φίλη amica, πεῖρα verò experientia: quare inuentionis chirurgiæ mater φίλυρα, quasi φίλειρα dicta est. Nam si à πεῖρας dictione prima littera abiiciatur, id nomen existet. Nam prior fuit empirica quàm theorica medicina. Eius filia fuit Ocyrhoe, quoniā hæc ars necessariò viā aperit corruptis humoribus: qui quò citius & cōmodius defluxerint, eo citiùs vulnus sanari potest. Atque vt summatim dicam vniuersum ferè chirurgiæ negotium in scitè eliciendis malis humoribus consistit: quæ in re primum est, vt per diætam & viuendi moderationem quàm maximè vacuum his humoribus corpus habeamus, quod quanto magis expurgatum fuerit, quasi faciliorem vitę nostrę decursum transibimus: proximum verò vt malè affecto corpori facilis exitus malis humoribus pateat. Fuit Chiron altera parte homo, altera equus: quia idem chirurgiæ beneficium non ad homines solùm, sed etiam ad alia animalia, & ad vsum iumentorum extenderat. Hūc ex immortalibus parētibus natū esse dixerunt, quia infinita propè videatur illa cognitio, quæ nūquam satis percepta aut absoluta ab humanis ingenijs fuerit. Fabulati sunt post longum annorum numerum à Ioue hunc impetrasse vt aliquando mori posset, quia sæpius rerum omniū scientiæ & cognitiones sint per temporum vicissitudines immutatæ, quæ cum ad summum

Ayuntamiento de Madrid

excreuerunt, mox, vt res cæteræ humanæ, decrescunt & relabuntur. Dicitur inter sidera Chiron fuisse relatus, non solùm quia hominibus de reliquis bemeritis aræ erigerentur ab antiquis, quos inter Deos, aut inter sidera collocabant: sed etiam quia per hæc hominum religionem & pietatē non à Deo negligi volebāt ostendere, vt cæteros homines ad probitatem hortarentur, cum viri boni & integri calamitates tandem Deus leuet, & pro iis magnam ac perpetuam felicitatem & gloriam denique largiatur. Non defuerunt tamen qui Aesculapium paternis inuentis chirurgiam addidisse putarint, & radicum quarundam herbarum cognitionem, & mistiones pharmacorum, qui eò rem medicam deduxit, vt princeps & inuentor & Deus medicinæ creditus sit. At de Chirone satis, nunc de Venere rerum omnium parente dicatur.

De Venere. CAP. XIII.

VENEREM illam, quam vulgus mortalium, deliciarum, voluptatúmque omnium, & blanditiarum, & elegantiæ Deam esse putauit, natam esse fabulantur è Cœli genitalibus partibus à Saturno cæsis, & in mare proiectis, sine matre, ex illa spuma scilicet, quæ ex illarum iactu in summa aquæ parte exorta est. Hanc, ne furere turpiter, & iumentorum in morem libidine agitari viderentur homines, vnà cum filio Cupidine introduxerunt, & pro Diis coluerunt: quorum in potestate esse dixerunt omnia commoda ad libidinem spectantia largiri. Nam si de medio Veneris & Cupidinis nomina tollantur: aut, si non Dei, sed desideria & impetus naturæ, illi esse credantur, vt re ipsa sunt, quid reliquum erit nisi fœdissimum & turpissimum libidinis, effrenatæque lasciuiæ nomen? fecit igitur apud imperitos homines horum nominum creditorum Deorum inuentio, vt minus turpe facinus coitus, & animalium coniunctio putaretur. Hæc res sanè vt necessaria propè est animalibus, ita frequens & immoderatus eius vsus in multa adducit illegitima, corpúsque & animum labefactat. quare vt honestior culpa libidinosorum videatur, & currus triūphantium, & castra, & insignia Veneri & Cupidini tribuerunt. Verùm quod turpe est, cùm nullo nomine fieri honestum possit, nos libidinum furorem impuris hominibus, & immundis suibus ac equis relinquentes, quæ de Venere fabulosa dicta sunt ab antiquis inuestigemus, Tibullus lib. 1. Elegiarum hanc è spuma maris & sanguine Cœli, vt dictum est, natam arbitratur in his:

Nam fuerit quicunque loquax, is sanguine natam,
Is Venerem è rapido sentiet esse mari.

Sic etiam Musæus in Leandro:

ἀγνώσεις ὅτι Κύπρις ἀπόσπορός ἐστι θαλάσσης;

καὶ κρα-

ἢ κρεμτίει πόλοιο, ἢ ἡμετέρων ὀδυνάων.

An nescis Venus orta maris de semine quòd sit?
Imperat hæc vndis, nostrisque doloribus vna.

Cùm nuper nata fuisset Venus, hanc ex vndis maris egredientem ambabus manibus è capillis & è facie aquam marinam expressisse inquiunt: quare omnium pictorum facile princeps Apelles Cous celeberrimam illam Venerem emergentem, quæ diuinum propè opus creditum fuit, pinxit: cuius mirabilitatem & præstantiam ita expressit Sidonius Antiparer:

τὴν ἀναδυομένην ἀπὸ μητέρος ἄρτι θαλάσσας
Κύπριν Ἀπελλεῖος μέχ' ὑπὸ δρόσον γραφίδος·
ὡς χερὶ συμμάρψασα διάβρεχον ὕδατι χαίτην,
ἐκθλίβει γοτερῶν ἀφρὸν ἀπὸ πλοκάμων.
αὐτὰ γὰρ ἐμίμησιν Ἀθηναίαιτε, καὶ Ἥρᾳ,
ἀκέπι σοὶ μορφᾶς εἰς ἔριν ἐρχόμεθα.

Egressam nuper Venerem de marmoris vndis
Aspice, præclari nobile Apellis opus.
Exprimit æquoream manibus de crinibus vndam,
E longis spumas exprimit illa comis.
Hac visa Pallas sic cum Iunone locuta est:
De forma Veneri cedere iure decet.

Fertur in concha margaritarum feraci fuisse concepta, in qua etiã nauigauit in Cyprũ: quare cùm de formosa muliere loqueretur Venus apud Papiniũ, illam dignam esse inquit quæ sua esset soror, & in eadem concha nauigaret, vt patet ex his carminibus:

Hæc & cæruleis mecum consurgere digna
Fluctibus, & nostra potuit considere concha.

Hanc verò fuisse ab Horis educandam susceptam, postquam in Cyprum super vndis à Zephyro fuit delata, testatur Homerus in hymno quodam in Venerem his carminibus:

αἰδοίην χρυσοστέφανον κελεὼ Ἀφροδίτην
ἄσομαι, ἣ πάσης Κύπρος κρείδεμνα λέλογχεν
εἰναλίης· ὅθι μιν Ζεφύρος ὑψοῦ ὑγρὸν ἀέλλῃ
ἤνεικεν κατ' κῦμα πολυφλοίσβοιο θαλάσσης,
ἀφρῷ ἐνὶ μαλακῷ. τῷ δὲ χρυσάμπυκες Ὧραι
δεξάντ' ἀσπασίως, περὶ δὲ ἄμβροτα εἵματα ἕσαν.

Formosam canto Venerem, cui tempora sertis
Aureis cinguntur, cui Cypri terra marina
Florida paret, eam Zephyrus quo dulcis & aura
In molli spuma pepulit super æquoris vnda.
Molliter hanc Horæ ceperunt, vestibus illam
Diuinis texere: quibus nodantur in aurum
Crines, reticulúmque legit capitis decus ingens.

Hic enim poeta non in concha, sed vnà cum spuma delatam fuisse in Cyprum sensit. Dicta fuit postea ab ipsa Cyprus, & Venus

Ayuntamiento de Madrid

Cypria, vel quia in vtero ferre præbeat, quod dicunt Græci κύειν πόρει; quippe cùm Cyprus, antequã Venus eò appulisset, diceretur Sphecia ab habitantibus ibi populis Sphecibꝰ vocatis, vt scripsit Philostephanus in rebus Cypriis. Deinde dicta Cerastia, vt inquit Xenagoras in libro secundo de insulis, quòd illam homines habitarent, qui multos tumores, tanquam cornua quædam iu capitibus habere viderentur, cùm cornua κέρατα dicta sint à Græcis, & κεράσται cornuti. alii voluerunt illam insulam vocatam fuisse Macariam, quasi beatam ob fertilitatem. at postquam Venus illuc appulit, vocata fuit Cyprus. Huic ipsi Deę fuit concha quæ vocabatur lingua consecrata, & conchę Cytheriacę: quia illa Venerem excitet, hæ quia pertineant ad mundum muliebrem. Scriptum reliquit Cicero libro 3. de Natura Deorum ita, & plures Veneres fuisse, & illas è diuersis parentibus fuisse ortas: Venus prima Cœlo & Die nata: cuius Elide delubrum videmus. Altera, spuma pocreata, ex qua & Mercurio Cupidinem secundum natum accepimus. Tertia, Ioue nata & Dione, quæ nupsit Vulcano. Sed ex ea & Marte natus Anteros dicitur. Veneres tres fuisse scripsit Pausanias in Bœoticis, quarum vna Cœlestis, altera Popularis, altera Apostraphia dicta est. At diuinus Plato in Conuiuio duas esse Veneres & duos Cupidines inquit in his: πάντες γὰρ ἴσμεν, ὅτι οὐκ ἔστιν ἄνευ Ἔρωτος Ἀφροδίτη. ταύτης δὲ μιᾶς μὲν οὔσης, εἷς ἂν ἦν Ἔρως, ἐπεὶ δὲ δύο ἐστὸν, δύο ἀνάγκη καὶ Ἔρωτε εἶναι. πῶς δὲ οὐ δύο τὰ θεά; ἡ μέν γέ που πρεσβυτέρα, καὶ ἀμήτωρ, Οὐρανοῦ θυγάτηρ, ἣν δὴ καὶ Οὐρανίαν ἐπονομάζομεν· ἡ δὲ νεωτέρα, Διὸς καὶ Διώνης, ἣν δὴ Πάνδημον καλοῦμεν. *Omnes enim scimus quòd nulla est Venus sine Cupidine: quæ si vna sit, vnus erit etiam Cupido. At cum sint duæ, binos esse Cupidines necesse est. At quo pacto non duæ sint Deæ? altera siquidem antiquior & sine matre Cœli filia existit, quam Cœlestem nominamus: altera iunior, Iouis & Diones, quam vocamus popularem.* At Orpheus tamen in hymnis eandem & Cœlestem & maris filiam nominauit in his:

Οὐρανία πολύυμνε φιλομμειδὴς Ἀφροδίτη,
ποντογενὴς, γενέτειρα θεά.
Cœlestis genetrixque, sonori filia Ponti
Lætitiæque parens Venus.

Hanc alii nominatam fuisse putarunt à spuma, cùm ἀφρὸς spuma sit apud Græcos dicta: alii ab Aprile mense, quòd eo mense nata fuerit, vt testari videtur Horat. in quarto Carminum:

Vt tamen noris quibus aduoceris
Gaudiis, idus tibi sunt agendæ,
Qui dies mensem Veneris marinæ
Findit Aprilem.

Ferunt eam perpulchris vestibus ornatam in cœlum ab Horis ductam postea fuisse, cuius Dii omnes dextram complexi sunt, ac singuli

Ayuntamiento de Madrid

singuli vxorem sibi dari ob formæ præstantiam cupierumt, vt ait Hom. in hymn. cùm igitur hanc Diones filiam esse dixerit Theocritus in Syracusiis hoc pacto:

Κύπρι Διωναία, σὺ μὲν ἀθανάταν ἀπὸ θνατῶν
ἀνθρώπων, ὡς μῦθος, ἐποίησας Βερονίκην:
Nunquam posse mori mortalem tu Beronicen,
Fabula vt est, olim dederas Venus orta Dione:

Sic Virgilius illam Iouis filiam dixit:

Olli subridens hominum sator, atque Deorum,
Vultu quo cœlum, tempestatésque serenat,
Oscula libauit natæ: dehinc talia fatur:
Parce metu Cytherea.

At Epimenides Cretensis Saturni & Euonymes filiam fuisse Venerem ita inquit:

γήματο δ' Εὐονύμην θαλερὰν Κρόνος ἀγκυλομῆτις
ἐκ τοῦ καλλίκομος γένετο χρυσῆ Ἀφροδίτη.
Euonymen teneram Saturnus duxit, ab illa
Nascitur alma Venus sparsis per colla capillis.

Communior tamen sententia fuit, quòd è mari & è spuma nata fuerit, quódque ad Cytherum montem primùm appulerit, atque inde in Cyprum, sub cuius pedibus flores oriebantur, vnde dicta fuit Cytherea, vt testatur Hesiodus pluribus verbis in Theogonia. Verùm de prima Venere Cœli ac Diei filia nulla est propè mentio apud antiquos scriptores: at de posteriore nulla habita generis differentia permulta scripserunt poetæ. Enimuero cùm è mari nata putaretur, inter sidera vel Deos nautis salubres ita numeratur ab Horatio:

Sic te diua potens Cypri,
Sic fratris Helenæ lucida sidera
Ventorúmque regat pater.

Huius Deæ armiger Bacchus fuisse dicitur. Hanc primam artem meretriciam exercuisse & inuenisse inquiunt, quare amantium Dea credita est. Numeratur hæc eadem inter Deos nuptiis præfectos, vt ait Pausanias in Messeniacis, & Plutarchus in problematibus, qui præfectos esse nuptiis, Iouem adultum inquit, Iunonem adultam, Venerem, & Suadelam, & Dianam. hæc eadem quia ridens, vt ait Hesiodus, nata est, lætitiæ omnis & risus amica, quibus amor conciliatur & delectatur, credita fuit, vt innuit in his Horatius:

Siue tu mauis Erycina ridens,
Quam Iocus circumuolat, & Cupido.

Quare effectum est, vt φιλομειδὴς fuerit à poetis sæpius nominata. Atque cùm certa munia sint Diis singulis, certáque officia concessa, meritò à Ioue reprehenditur cùm vulnerata fuisset in Martis officium irrumpere ausa, hortatúrque illam Iupiter ma-

Ayuntamiento de Madrid

trimonia curare, vt est apud Hom. in lib. 4. Iliad.

καί ῥα καλεσσάμενος προσέφη χρυσῆν Ἀφροδίτην.
οὔτοι τέκνον ἐμὸν δέδοται πελεμήϊα ἔργα
ἀλλὰ σύ γ' ἱμερόεντα μετέρχεο ἔργα γάμοιο·
ταῦτα δ' Ἄρηϊ θοῷ καὶ Ἀθήνῃ πάντα μελήσει.
Tum Venerem alloquitur, tum soluit talibus ora:
Filia, non ars est tibi belliea tradita, sed tu
Virgineas rixas, sed tu connubia cura.
Hæc Mars, hæc teneat communia munera Pallas.

Cùm his præesset muneribus Venus, illi meritò baltheum iniunxerunt, siue cestum discolorem, in quo suauitas, & dulcia colloquia, & beneuolentia, & blanditiæ, suasiones, fraudes, veneficiáq; includebantur; de quo ita scripsit Homerus Iliad. ξ.

ἦ, καὶ ἀπὸ στήθεσφιν ἐλύσατο κεστὸν ἱμάντα,
ποικίλον· ἔνθα δέ οἱ θελκτήρια πάντα τέτυκτο·
ἔντ' ἔνι μὲν φιλότης, ἐν δ' ἵμερος, ἐν δ' ὀαριστὺς,
πάρφασις, ἥ τ' ἔκλεψε νόον πύκα περ φρονεόντων.
Sic ait, & lorum cesti de pectore soluit:
In quo blanditiæ plures mortalia corda
Mulcentes inerant, sermo iucundus, amores,
Gratia, quæ mentem falsam dulcedine fucant.

Scriptum est ab Herodoto in Melpomene Enaries & Androgynos populos dicere solitos se per virgas salignas vaticinandi artem à Venere accepisse, vt est in his: *οἱ δὲ Ἐνάριες καὶ οἱ Ἀνδρόγυνοι, τὴν Ἀφροδίτην σφι λέγουσι μαντικὴν δοῦναι.* *Fatentur Enaries & Androgyni Venerem sibi artem vaticinandi tradidisse.* Hæc Dea cùm amores blanditiásque curaret, ita blanda fuisse dicitur, vt vel iuramenta eorum qui per ipsam peierassent, riderent; vt asserit Tibullus in primo Elegiarum hoc pacto:

Nec iurare time: Veneris periuria venti.
Irrita per terras & freta longa ferunt.

Hanc Deam finxerunt antiqui in curru vehi, quem à cygnis trahi autumarunt, vt ait Ouid. lib. 10. Metamorph. his verbis:

Vecta leui curru medias Cytherea per auras
Cypron olorinis nondum peruenerat alis.

Idem postea poeta lib. 15. eiusdem operis illum à columbis trahi inquit in his:

Pérque leues auras iunctis inuecta columbis
Litus adit Laurens.

Sapho tamen eius currum à passeribus salacissimis auibus trahi finxit. alii putarunt passeres esse Veneri consecratos: quia στρουθοὶ vocantur, quo nomine aliquando membrum virile vocatum fuit, vt testatus est Pherecydes. Hanc Deam finxerunt rosea corona insigniri, quam de suo sanguine colorem accepisse fabulati sunt. Tribuerunt illi sagittas præterea, vt significauit Euripides in

Medea

Ayuntamiento de Madrid

Medea his carminibus:

μήποτ' ὦ δέσποιν' ἐπ' ἐμοὶ
χρυσέων τόξων ἐφίης,
ἱμέρῳ χρίσασ' ἄφυκτον ὀϊστόν.
Nunquam Regina mihi
Ab aureo arcu dimittas
Dulcedine vngens certam sagittam.

Et Iulianus AEgyptius in his:

αἰεὶ μὲν Κυθέρεια φέρειν δεδάηκε φαρέτρην
τόξα τε, καὶ δολιχῆς ἔργον ἑκηβολίης.
Vsque Venus plenam didicit portare pharetram,
Atque arcus, longè spicula quæ feriunt.

Atqui cùm variæ essent Veneres, varii fuerunt illarum cultus, & ritus sacrorum: nam Veneri illi quæ cœlestis dicta est, vinum offerre in sacrificiis minimè licuit, vt testatur Polemo in illo libro quem scripsit ad Timæum his verbis: Ἀθηναῖοί τε γὰρ ἐν τοῖς τοιοῦτοις ἐπιμελεῖς ὄντες, καὶ τὰ πρὸς τοὺς θεοὺς ὅσιοι, νηφάλια μὲν ἱερὰ θύουσι, Μνημοσύνῃ, Μούσαις, Ἠοῖ, Ἡλίῳ, Σελήνῃ, Νύμφαις, Ἀφροδίτῃ οὐρανίᾳ; *Athenienses harum rerum obseruandarum studiosi, & in sacrificiis Deorũ faciendis diligẽtes ac pij, Nephalia sacra faciunt Mnemosynæ, Musis, Auroræ, Soli, Lunæ, Nymphis, Veneri cœlesti.* quãuis Pythiũ oraculũ postea iussit mel atque liquentia vina, vt dictum est, Nymphis offerre. vocata sunt Nephalia illa sacra à sobrietate. quoniam vinum omnis propè intemperantiæ fundamentum in illis nesciretur, tum ligna quoque illa Nephalia dicta sunt, vt sensit Philochorus, quæ neque è genere ficuum, neque vitium essent, neque mori quæ in sacrificiis Deorum vrerentur. Lucianus in Dialogis meretriciis videtur aliam Cœlestem putasse Venerem, aliam Popularem, quam publicam vocauit, aliam Hortensem: atque Publicæ capram candidam mactari significat, Hortensi & Cœlesti iuuencam. Alii tamen putaruut iuuencam Mineruæ mactari oportere, quòd illi esset sacra, vt fuit agnus Iunoni, Isidi anser, Veneri columba, vt ait in libro de Diis Apollodorus. Sed Strabo libro nono sues etiam admissos aliquando fuisse ad Veneris sacrificia scribit, quòd eius victimæ morte lætaretur ob cædem Adonis, quamuis aliquando lacte, melle, ac vino tantùm litabatur. Quòd alius esset ritus popularis Veneris, alius cœlestis, testatus est Pausanias in Atticis, qui etiam primum Theseum popularis Veneris & Suadelę cultum apud Athenienses induxisse refert. Dicta est Venus à Latinis quòd ad omnia veniat, vt ait Cic. in secundo de Natura Deorum: Quæ autem Dea ad res omnes veniret Venerem nostri nominarunt. Maximam eius potestatem fuisse significauit Sophocles ita in Trachiniis, cùm semper victoriam reportet:

μέγα τι σθένος ἀ

Ayuntamiento de Madrid

Κύπρις, ἐκφέρεται νίκας ἀεί.
Magnum quoddam robur
Venus refert victoriis semper.

Idcirco præclarè Leonidas inquit in armatam Venerem frustra illam armari in homines, cùm vel Martem ipsum bellorum Deū nuda vicerit, hoc pacto:

Ἄρεος ἔντεα ταῦτα τίνος χάριν ἃ Κυθέρεια
ἐνδέδυσαι, κενεὸν τοῦτο φέρουσα βάρος;
αὐτὸν Ἄρη γυμνὴ γὰρ ἀφωπλίσας, εἰ δὲ λέλειπται
καὶ θεὸς, ἀνθρώπους, ὅπλα μάτην ἐπάγεις.
Hæc Martis sunt arma, Venus cur cingeris istis?
Cur Cytherea geris tam graue pondus iners?
Mars est à nuda victus, cùm cesseris ipse
Vel Deus, hæc frustra num geris arma viri?

Tantæ verò eius vires dicuntur esse, vt nullus propè sit Deorum qui Veneris imperio non cesserit, quæ cœlo, & terris, & omnibus elemētis credita est dominari, quare omnia ab illa produci sempsit Euripid. in Coronifero Hyppolito, omniáque illius imperio parere, vt est in his carminibus:

Κύπρις γὰρ ἐφορητὸς, ὦ πολλὰ ἡρυῆ·
ἢ τ' ὑψὶ εἴκουθ' ἁσυχῇ μετέρχεται·
ὃν δ' ἂν ἀθέλατον καὶ φρονοῦνθ' ὕβρει μόγις,
τοῦτον λαβοῦσα, πῶς δοκεῖς καθύβρισε·
φοιτᾷ δ' ἀνὰ αἰθέρ', ἔστι δ' ἐν θαλάσσῃ
κλύδωνι Κύπρις. σώματα δ' ἐν ταύτῃ ἔφυ,
πάντ' ἐστὶν ἡ σπείρουσα καὶ διδοῦσ' ἔρον,
οὗ πάντες ἐσμὲν οἱ κατ' χθόν' ἐγγονοι.
Non est Venus ferenda, si multa affletat.
Cedentibus quæ sit benigna, quæ leuis.
At si superbum reperit quem, quo pur as
Tractauit illum more, quáve iniuria?
Percurrit æthera illa, rursus in mari
Vndis pererrat: inde nata cuncta sunt.
Hæc vna Amorem seminauit, hæc dedit,
E cuius ortis semine omnes adsumus.

Idcirco Homerus in hymno in Venerem omnes feras, & volucres, & animalia, & omnes denique Deos illius ductu gubernari & frænari inquit in his carminibus:

μοῦσά μοι ἔνεπε ἔργα πολυχρύσου Ἀφροδίτης
Κύπριδος, ἥ τε θεοῖσιν ὅπη γλυκυμείλιον ὤρσε,
καὶ τ' ἐδάμασσαν ἅπαντα φῦλα κατὰ πτόνα θηρῶν,
οἰωνούς τε διιπετέας, καὶ θηρία πάντα,
ἠμὲν ὅσ' ἤπειρος πολλὰ τρέφει, ἠδὲ θάλασσα.
Musa refer Veneris formosæ munia, Diuu
Quæ superis olim teneros immisit amores,

Quæ

Ayuntamiento de Madrid

Quæ genus humanum domuit, pictásque volucres,
Atque feras omnes, quæ pascunt æquora ponti,
Quæq; errant campis, quæ latis fluctibus errant.

Hanc vel Ioue ipso potentiorem esse scribit Theocritus in Europa his verbis:

θυμὸν ἀνωΐστοισιν ὑπὸ μηδεὶς βελέεσσι
Κύπριδος, ἢ μούνη δυώδεκα καὶ Ζῆνα δαμάσσας.
Perdomitus Veneris iaculis, leuibúsue sagittis,
Quæ domuisse Iouem valet vna, Deósque supernos.

Hanc, vnam denique mundum procreasse, & procreatum nutrire & conseruare crediderunt: quem nullo pacto sine Veneris opera existimarunt coagmentari potuisse, vt ait Orpheus:

πάντα γὰρ ἐν σέθεν ἐστίν, ὑπεζόξασε δὲ κόσμον,
καὶ κρατίστοις χρεοῖσιν Μοιρῶν, γένναῖς δὲ τὰ πάντα,
ὅσσα τ' ἐν οὐρανῷ ἐστι καὶ ἐν γαίῃ πολυκάρπῳ,
ἐν πόντῳ τε βυθῷ τε.
Omnia iunxisti, per te stant pondera mundi,
Imperiásque tribus Parcis, atque omnia gignis,
Quæ mare, quæ cœlum latè terrámque pererrant.

Fabulantur poetæ Venerem Adonidis desiderio captam fuisse, qui natus fuerat Rege Cynira & Myrrha eius filia, qui pastor fuit, vt testatur Virgilius in Gallo. Enimuero postea Martis inuidia ab apro immisso cæsus est, vt ait Ouidius lib. 10. Metamorph. cùm iuuenis esset & præualidus, plurimum Venus delectabatur: quare eius mortem grauissimè tulit, vt ait Theocritus in Epitaphio Adonidis, neque vllam tamen de illo stirpem suscepit. cum Anchise congressa AEneam peperit, quem alii dicunt libertatem à Græcis post captam Troiam obtinuisse, & facultatem quidquid vellet efferendi, qui patrem, vxorem, filium, Deos penates capiés Atho montem conscendit, ibíque vrbem condidit, quam de suo nomine AEneadem appellauit. Alii dicunt AEneam captiuum vnà cum Andromache datum fuisse Neoptolemo Achillis filio, & in patriam Achillis Thessaliam deportatum, vt scriptum fuit his carminibus ab illo Lesche qui paruam Iliadem composuit.

αὐτὰρ Ἀχιλλεῖος μεταθύμιος φαίδιμος υἱὸς
Ἐκλορέλιν ἄλοχον κατέγεν καὶ λᾶας ὀπὶ νῆας·
παῖδα δ' ἑλὼν ἐκκόλπιν ὀβριμοεργέμοιο πιθήνης,
ῥίψε ποδὸς τεταγὼν ἀπὸ πύργου· τὸν δὲ πεσόντα
ἔλαβε πορφύρεος θάνατος, καὶ Μοῖρα κραταιή.
ἐν δ' ἔλετ' Ἀνδρομάχην ἠΰζωνον παράκοιτιν
Ἕκτορος, ἥντε οἱ ἄριστοι ἀρεστῆες Παναχαιῶν
δῶκαν ἑῷ υἱεῖ, ὁππόρον ἀμειβόμενοι γέρας ἀνδρί·
αὐτὰρ τ' Ἀγχίσην κλυτὸν γόνον ἱπποδάμοιο
λίνεια ἐν νηυσὶν ἐβήσατο πολυπόροισιν
ἐκ πάντων Διοθεν ἀγάλμα γέρας ἔξοχον ἄλλων.

Ayuntamiento de Madrid

Vxorem Hectoream naues deduxit in atra,
Magnanimo ac forti quondam generatus Achille.
Atque è complexu raptum nutricis, ab alta
Turre iacit natum mox Hectoris: hùncque cadentem
Purpureum cepit lethum, nigræque tenebræ.
Mox capit Andromachen, fuerat namque Hectoris vxor,
Quam sibi donarunt virtutis præmia Achiui.
Anchisæ clarum natum domitoris equorum
Protinus in naues duxit, quæ marmora sulcant.
Æneam, fuit egregium quod munus Achiuum.

Ex illo celebri Martis adulterio suscepit Harmoniam, vt testatur Hesiodus in Theogonia, quam tamen alii Iouis & Electrę filiam fuisse putarunt. è Mercurio suscepit Hermaphroditum, vt nomen ipsum significat: quod ita ait Ouid. lib. 4. Metamor.

Mercurio puerum & diua Cythereide natum
Naiades Idēis enutriuere sub antris:
Cuius erat species, in qua mater̄que pater̄que
Cognosci possent: nomen quoque traxit ab illis.

Concepit Erycem è Bute: vel vt alii maluerunt, è Neptuno, quem Hercules palæstra suffocauit, vt ait Isacius. Fertur etiā Meliguna fuisse Veneris filia. Fama est præterea quòd Venus Dionysum amauit, quo ad Indicam expeditionem militante Venus Adonidis consuetudine fruebatur; mox coronata redeunti Dionyso occurrens, & ipsum coronauit, & rogauit, vt se sequeretur, quia iam nupsisset. mox in Lampsacum profecta est, quia ibi vellet parere, quod gestabat in vtero. At Iuno zelotypia capta illius vterum per dolum contrectauit, fecitque vt deformen puerum pareret, qui ingentia maximè haberet pudenda, quem postea Priapum nominauit. vt ait Posidonius in libro de Heroibus & Dæmonibus. Non defuerunt qui Suadelam quoque Veneris filiam fuisse dixerint, quæ sententia etiam fuit Sapphûs. at Hesiodus in Theogonia è congressu Martis & Veneris Timorem & Pallorem natos esse scribit in his:

αὐτὰρ Ἄρηι
φύσε δ' ὄρρ Κυθέρεια Φόβον καὶ Δεῖμον ἔτικτεν.
Marti clypeos atque arma secanti
Alma Venus peperit Pallorem, vnaque Timorem.

Suscepit Rhodum filiam præterea è Neptuno, vt sensit Herophilus: quam tamen Epimenides Oceani fuisse scripsit. Dicitur & Electryonem & alios quinque filios è Sole peperisse. At cùm Vulcanum maritum haberet, nullus ex illo filius cōmemoratur, cùm multos è variis congressibus, diuersisque adulteriis à scriptoribus natos fuisse Veneris acceperimus. Sortita est autem Venus multa cognomina vel à locis, vel conditorib. vel euentis rerum, nam dicta est Salaminia, Acidalia, Paphia, Idalia, Cytherea, Eryeina, Gnydia

Ayuntamiento de Madrid

Cyllenia, Melanis, Migonitis, Ascræa, Colias, Epistropha, Euplœa, Ambologera, Olympia, Speculatrix, Pontica, & multa alia præterea quæ numerare mihi videtur superuacaneum. Multa fuerunt loca, in quibus eximiè Venus coleretur, quorum quædam ita recensuit Ouidius libro decimo Metamorph.

Capta viri forma non iam Cythereia curat
Litora: non alto repetit Paphon æquore cinctam;
Piscosámque Cnidon, grauidámque Amathunta metallis.

Et Virgilius libro decimo:

Est Amathus, est celsa mihi Paphos, atque Cythera,
Idaliæque domus.

Et quoniam Venerem rerum omnium genitricem esse diximus superiùs, non est mirum si ad exprimendam eius potentiam Canachus Sicyonius illam ex ebore & auro ita fecit, vt capite polum gestaret, atq; altera manu papauer, altera malum punicum, vt scripsit Eratosthenes libro tertio. In huius Deæ sacrificiis id moris fuit vt femora victimarum omnium, præterquam suum, consecrarent, cùm alias partes Sicyonii iuniperi lignis adolerẽt. verùm cùm torrerentur femora, cum illis folia herbæ pæderotis incendebantur, vt ait Pausanias in Corinthiacis. Hæc Dea, veluti etiam cæteri, sua sacrificia prætermitti non æquo animo ferebat: quare cùm Lemniæ mulieres Veneris sacrificia spreuissent, Deæ maximè iram in se concitasse creditæ sunt, quod etiam non impunè putantur fecisse. Nam tantum fœtorem illis excitasse fœminis Dea perhibetur, vt à suis maritis contemnerentur. Earum mariti cùm bellum aduersus Thraces per id tempus suscepissent, sæpiusque captiuas inde abducerent, ac proprias vxores aspernarentur, decreuerunt mulieres homines omnes per noctem iugulare: atque non id solùm fecerunt, sed etiam captiuas vna cùm illis trucidarunt. deinde veritę, ne cùm filii adoleuissent patrum iniurias vlciscerentur, illos etiam ad vnum obtruncarunt, atque vniuersum genus de medio sustulerunt. illud autem effectum est ob Veneris indignationem, quæ leuiter ferre non solet, nec neglectum sacrificiorum honorem obliuisci, si ab aliquo paruifiat, vt ait Euripedes in Hippolyto Coronifero in his:

πολλὴ μὲν ἐν βροτοῖσι, κ' οὐκ ἀνώνυμος
θεὰ κέκλημαι Κύπρις, οὐρανοῦ τ' ἔσω,
ὅσοι τε πόντου, τερμόνων τ' Ἀτλαντικῶν
ναίουσιν εἴσω, φῶς ὁρῶντες ἡλίου.
τοὺς μὲν σέβοντας τἀμὰ πρεσβεύω κράτη·
σφάλλω δ' ὅσοι φρονοῦσιν εἰς ἡμᾶς μέγα,
ἔνεστι γὰρ δὴ κἀν θεῶν γένει τόδε
τιμώμενοι χαίρουσιν ἀνθρώπων ὕπο.
Inter viros permulta, non ingloria
Venus vocata sum: poli intra circulum,

Ayuntamiento de Madrid

Pontúmve quisquis incolit, vel terminos
Atlanticos, spectátque Solis lumina,
Si me colit, vires, decúsque præbeo.
Superbientes rursus in me deprimo.
Hoc est Deis commune, quod mortalium
Honoribus lætantur, & coli à viris.

Dicitur hæc Dea vnà cum Iunone & Pallade de formæ præstantia contendentes ad Paridis iudicium venisse, quæ cùm iudici Helenæ adulterium ad illum corrumpendum promisisset, victoriam ex illo iudicio reportauit. Veruntamen dolosum illud iudicium vniuerso Troianorum imperio postea fuit calamitosum, quoniam stulta sunt omnia iniqua, sed omnium maximè Veneris opera quæ fiunt, vt ait Euripides in Troadibus: quippe cùm non solùm à spuma, sed etiam ab insania Veneris nomen deduci possit, vt est in his carminibus:

τὰ μωρὰ γὰρ πάντ' ἐστὶν Ἀφροδίτη βροτοῖς
ἡ τἔνομ' ὀρθῶς ἀφροσύνης ἀρχὴ θεᾶς.
Mortalibus nam stulta cuncta sunt Venus:
Rectéque cepit nomen hoc insaniæ.

Nam cùm animorum motus qui nos ad aliquam deformitatem morum, vitæque turpitudinem inducunt, maximè vitandi sunt, tum Veneris titillationes præcipuè, omnemque lasciuiam conuenit aspernari: quibus nihil neque turpius, neque minùs honestum, neque magis calamitosum cuiquam contingere potest. Nã quis se hominem esse verè audeat dicere, qui se effrenata illa belluarum libidine in Venerem rapi patiatur? omnium sanè voluptatum quibus homines vexantur, maxima & deterrima est libido rei Venereæ, quæ opes dilapidat, obest memoriæ, vim oculorum labefactat, stomachum frigidiorem & imbecilliorem efficit, cùm vim illam semen genitale secum auferat, qua cibus in stomacho concoquitur: ex quo plurima rerum redundantium copia fit, malorumque humorum abundantia in stomacho procreatur. Præclarum est igitur illud medicorum præceptum, semperque ad seruandam sanitatem in ore habendum: VESCI citra satietatem, IMPIGRVM esse ad laborem, VITARE semè conseruare, res esse salubertimas. Quare scitè dictum est ab eo poeta,

οἶνος, ἡ τἀλουτρὰ, ἡ ἡ πρὸς Κύπριν ἐρωὴ,
ὀξυτέρω τέμπει πλοῦτον ἐς εἴδωλα.
Vina, lauacra, Venus, mortalia corpora frangunt,
Et citius Ditis tartara adire iubent.

Quod si vehemens sit Veneris pruritus & titillatio, facilia sunt & omnib. eiusce rei remedia, victus moderatio in primis: vnde præclarè illud defluxit: Sine Cerere & Baccho friget Venus. Neque id parum confert mandatum medicorum secundum, quod etiam

Ayuntamiento de Madrid

etiam ita recitauit Ouidius in lib. de remedio Amoris:

Otia si tollas, periere Cupidinis arcus.

Memoriæ prodidit Plutarchus in Symposiacis problematis rutam quoque, quam πήγανον ἀπὸ τοῦ πηγνύναι vocarunt à cogendo, non mediocriter cōferre ob insitam illi à natura siccitatem, quam habet propter vim caloris. Nam genitale semen cogit & coagulat. quare etiam de illa ita scripsit Ouid. de remedio:

Vrilitus sumes acuentes lumina rutas.

Prodest lactucarum etiam vsus ad sedandam Venerem ob naturæ frigus. Id autem significare voluerunt antiqui poetæ, qui mortuum Adonim inter lactucas à Venere depositum fuisse inquiunt. Scripsit præterea Nicandri enarrator cunilæ vsum, cùm illa frigida sit, Venerem sedart. quare in Thesmophoriis, in quibus sacrificiis castos esse sacerdotes, & adeuntem populum oportebat, vt scripsit Hegesander, herba illa substernebatur. Fuerunt etiam loca huic rei accommodata, sicut Silemnus fluuius non procul à Pataris, vt refert Pausanias in Achaicis, in quo viri vel fœminæ lotæ priscorum amorum obliuiscebantur. & Sappho apud Ouid. sublimem esse locum apud Nicopolim in Leucadia inquit, è quo se in mare præcipitantes, amoris obliuiscebantur: sic enim inquit:

Constitit, & dixit, quid nunc non ignibus æquis
Vreris? Ambraciæ est terra petenda tibi.
Phœbus ab excelso quantum patet aspicit æquor,
Actaum populi, Leucadiumque vocant.
Hinc se Deucalion Pyrrhæ succensus amore
Misit, & illæso corpore pressit aquas.
Nec mora, iussus amor fugit lætissima mersi
Pectora: Deucalion igne leuatus erat.
Hanc legem locus ille tenet: peta protinus altam
Leucada, nec saxo desiluisse time.

Primus omnium Phocus ex ea petra sese præcipitauit, vt ait Plut. in claris mulieribus. Hoc omnium remediorum vltimum, & nonnisi furiosis hominibus adhibendum censuerim, vt è præcipiti loco in mare non sine maximo periculo desiliant. Quamuis Cicero etiam libro quarto Disputationum Tusculanarum meminit de hoc loco. vtpote è quo multi se præcipitarint: qui modum igitur vitio quærit, similiter facit vt si posset, putet eum, qui se è Leucade præcipitauerit, sustinere se cùm velit. Huic Deæ rosa & myrtus arbor consecrata fuit, quoniam vtraque planta eximiam præ se fert pulchritudinem: rosa inter flores scilicet, myrtus inter arbores, vt ait Pausanias in posterioribus Eliacis, & Virg. AEgloga septima:

Populus Alcidæ gratissima, vitis Iaccho,
Formosæ Veneri myrtus, sua laurea Phœbo.

Ayuntamiento de Madrid

Non defuerunt tamen qui myrtum sacratam esse Veneri putarint, quòd illa ornata Venus sit ad iudicium de forma cum Deabus profecta, atque victoriam reportarit, quod innuit Nicand. in Alexipharmacis in his:

πρὸς δέ τι σοὶ Δίλιωνα θεὰς ἐχθηρὸς κλῶνας,
Ἥρης τ' Γ' μβροσίης μύτης στέφος οὐχ ὑπέδεκτο,
ἡδὺ κεος οὕνεκα Κύπριν ὅ τ' εἰς ἔριν ἠρέθησαν
ἀθαύμαλα, κόσμησενὴν Γ' αἰσιον ὄρεσι.
Prætereа Dictyma tua est ex arbore ramos
Aspernata, tuam nec cepit Iuno coronam,
Quòd Venus Idæis est illa in montibus olim
Compta comas, vbi de forma contentio nata est.

Alii sacratam crediderunt, quia nascatur in litore maris, vnde nata est Venus: alii, quia multis morbis muliebribus conueniat, non tamen soli Veneri sacra putabatur, sed etiam Dionyso, vt Aristophanes testatur in Ranis:

Ἴακχ' ὦ Ἴακχε,
ἐνθὲ τὸ σὸν ἀλαλήμενα χορεύσων
ὁσίους ἐς θιασώτας
ἀνολύκαρπον ἀμῷ πνέοντα
ἀμφὶ κεφαλᾷ βρύοντα
στέφανον μύρων.
Iacche ô Iacche,
Veni per hoc pratum tripudians
Sacros ad initiantes:
Fructiferam concutiens
Circa caput tuum virentem
Coronam myrtorum.

Huic Deæ Gratiæ dicuntur esse dicatæ, quòd nihil iis ignauis faciat: nam cùm pomum à Paride esset captura, Hymenæum, & Cupidinem, & Amores, & Gratias iussit aduocari, vt ait Pausanias. Quas etiam Veneris & Liberi patris filias quidam dixerunt.

¶ Atque hæc ea ferè sunt quæ de Venere ab antiquis scriptoribus tradita sunt: nunc quid ea significent perquiramus. Nihil est autem aliud Venus, quàm occultum coitus desiderium à natura insitum ad procreandum, quod nos non ineptè (vt arbitror) alicubi ita expressimus, illam amorem appellantes:

Nil amor est aliud Veneris quàm parua voluptas,
Quæ simul expleta est, inficit ora rubor.

Et Lucretius libro quarto:

Sic igitur Veneris qui telis accipit ictum,
Siue puer membris muliebribus hunc iaculatur,
Seu mulier toto iactans è corpore amorem:
Vnde oritur, eò tendit, gestitque coire,
Et iacere humorem in corpus de corpore ductum.

Namque

Ayuntamiento de Madrid

Namque voluptatem præsagit multa cupido.
Hæc Venus est nobis: hinc ductum nomen Amoris.

Est autem permagnum huiusce rei argumentum, quòd omnia verno aeris tepore ad procreationem excitantur: quippe cùm idem poeta Zephyri auram suauissimam Veneris nuntium appellarit, vt in his ait idem poeta:

Ir ver, & Venus, & Veneris prænuntius antè
Pennatus graditur Zephyrus vestigia propter.

Nata esse dicitur è spuma maris, quoniam semen genitale animalium nihil est aliud, quàm spuma sanguinis, & supernatans, vt est in secundo de Generatione animalium apud Arist. quare locus datus est fabulæ, quòd à spuma genita sit: Nata esse dicitur ex ipso mari propter salsedinem, quæ non parum confert ad fertilitatem, cuiusce rei argumentum est copia murium, quæ nascitur in nauigiis sale onustis ac illud sæpe vectantib. Venerem amorum Deam credidit Lactantius putatam, quia Læna fuerit, quæ prima meretriciam artem instituerit. Ducuntur verò similia similium desiderio, vt canes canum, equi equarum, leænarum leones: quoniam dissimilium formarum prorsus nulla est inter se coniuctio. Efficitur istud ipsum naturæ ductu, quæ spectra quædam à valdè diuersis abhorrentia indidit singulis animalibus, vt irritum & inutilem coniunctionis laborem deuitent. Vt enim è magnopere differentibus arboribus surculos arbores non recipiunt, ita neq; mariũ fœminæ plurimum differentiũ congressũ delectantur. Nã tametsi viperæ anguillarum attritu demulcentur, canes luporum coniunctionem non omnino respuũt, cùm è similibus propè corporibus simile semen profundatur, quod plurimum confert ad procreationem, tamen, ex anguillis & auibus, aut dissimilib. plurimum animalib. nihil nasceretur, si coniungantur: quare è consimilib. omnino aut parum differentib. fieri debet & solet generatio. Sunt igitur in singulis animalib. spiritus quidam ad conciliandos amores præpotentes, quibus temperies aeris pro lęna est, atque eorundem spirituum alii ad id munus tardiores sunt, alii prompriores & magis ingeniosi: quare accidit aliquando vt mas fœminam vel non visam amauerit, aut marem fœmina. Alii naturam sapientissimam rerum harum parentem similium & animorum & temperamentorum conciliatricem crediderunt, quæ radios quosdam occultos è toto corpore mitteret: quos tamen alii ex oculis manare maluerunt, atque alterius animum percutere, atque illum, qui sit ictus, conuersum eò vnde percussus fuit quandam voluptatem diuinantem, & quasi præsentientem, similisque coniunctionem appetentem, in eius desiderium delabi, quod desiderium Amor, & proprio nomine Cupido appellatur. Cùm tamen eueniat aliquando vt ex altero tantũ illi radii manent, cùm ad scopum ob dissimilitudinem hi

Ayuntamiento de Madrid

peruenire non possint, nullam se facere impressionem sentiunt: quare neque ita intenduntur, neque sunt diurni, & à susceptio negotio facilè recedunt. Nihil enim natura frustra fieri diutius patitur. Est igitur Venus voluptas illa quam animus è similium coniuctione futuram præsentit, quare Dea credita est conciliandorum animorum. Alii motum illum animorum, qui fit ab ipsa natura per aeris temperiem, Venerem vocarunt. Quòd nata sit è spuma, vt diximus, illud fit, quia ex puriore sanguinis parte genitale semen secernitur: cuius rei indicium est, quòd non minus stomacho, & memoriæ, & aciei oculorum obest vsus Veneris, quàm venarum incisio. Alii natam è Ioue & Dione crediderunt, quòniam cupiditas procreandi è calore concipitur, & ex illa materia, quæ est inferior: nam Dione corruptibilis vniuersa materia nominari potest elementorum. Qui Cœli & Diei filiam tradiderunt, ii cum Theologis Christianis consenserunt, quoniam cùm Deus omnipotens cœlum & lucem & sidera creasset, mox rebus omnibus imprimendi amoris ad procreandum vim addidit: quare creatis animalibus & herbis, statim inquit, Crescite & multiplicamini. Hæc eadem causa fuit cur fuerit præfecta nuptiis. Hæc risus amica dicta est, vel quia per lætitiam amor conciliatur, vel quia tum maximè vigent animalia, cùm apta sunt generationi, quod efficit apta elementorum symmetria: qua etiam ratione dicta est vxor Vulcani. Hanc in adulterio cum Marte deprehensam nudam ac retibus implicitam Vulcanus ridendam exposuit, neque, vt inter homines lex Iulia de adulteriis permittit, interfecit, vel quia fieri non poterat vt Dii occiderentur, vel quia tam crudele facinus committere turpe iudicauit, parúmque viro bono, nedum Deo conueniens, cùm vanam & temerariam illam esse hominum opinionem conaretur demóstrare, quæ apud vulgus increbuit, quòd libidinosæ vxoris lasciui viri boni existimatio & integritas possit contaminari, nisi tamè vir ad vxoris turpitudines libens volensque conniueat. Nemo enim alienorum peccatorum pœnas dare meritò debet. Præterea igitur statutum fuit apud Lacedæmonios, vt adulterorum, siqui deprehensi fuissent, pudendæ partes publicè in foro per tortorem vellicarentur, deindè ad quoddam tempus ex agro Lacedæmoniorum exularent. quod fiebat sine maritorum ignominia, vt scripsit Sosiphanes. Quare non insulsè vir sapientissimus Stilpo, cùm illi à Metrocle Cynico obiiceretur vt opprobrium, quòd sua filia esset impudica, ita Metroclem arguit percunctatus, num peccatum meum est, an filiæ? filiæ, is inquit, peccatum, at tuum infortunium, quî fieri potest? ait Stilpo. an non peccata sunt lapsus? sanè. an non lapsus eorum qui lapsi sunt, fuerunt etiam aberramenta? & hoc inquit. nonne aberramenta eorum qui aberrarunt infortunia? his verbis vir sapiens demonstrauit nemini esse

crimini

Ayuntamiento de Madrid

crimini alterius peccata oportere. Dicitur vulnerata fuisse à Diomede, vt est apud Homerum: quoniam illi quorũ in ortu Venus dominatur, facie sunt decora, animo elato, voluptatibus dediti: at corpora debilia & rei bellicæ minimè accommodata. quare cùm illa in ortu Paridis dominata fuisset, ita inquit Ouid. in epist Helenæ:

Atque magis Veneri, quàm sint tua corpora Martis,
Bella gerant fortes: tu Pari semper ama.
Hectora quem laudas pro te pugnare iubeto.

Huic Deę non cõuenire aliorum Deorũ officia dixit Iupiter, cùm singuli Dii singulis officiis sint præfecti, quia nulla est tanta potentia, quæ per se satis valida sit, nulliusque alterius indigeat auxilio. Hoc enim maximè faciebat ad deprimendam mortaliũ arrogantiã & temeritatem, cùm vel Dii ipsi non omnia posse, sed mutuis auxiliis indigere dicerentur. Qui omnia animalia ab ea domari inquiunt, & Iouem amori parere, ac Venerẽ mundũ procreasse & conseruare, atq; omnia ex illius nutu pendere visi sunt per hoc diuinam bonitatem, & incredibilem Dei in humanum genus amorem diuinitus somniasse. Fabulati præterea sunt antiqui Venerem amantium periuria ridere, quia illi qui aliquo insigni animorum motu ad has res cõcitantur, non sunt sui compotes, sed eo affectu quò fert impetus rapiuntur. Nihil enim differt his rebus deditum iurare, ac siquis insanus se cùm ratione in posterum velle insanire iurauerit: quippe cùm vterque horũ quò fert impetus, at non quò ratio, trahatur. Dixerunt præterea Veneris currum ab oloribus trahi, quia munditiés & corporis ornatus mirificè confert ad amorem conciliandum: est enim omnium ferè auium candidissima & maximè munda olor. Alii tamen ob salacitatem columbas ac passeres illius currum trahere finxerunt. Atque cum tres esse Veneres dicantur, diuersi erunt & Amores siue Cupidines illarum filii. Illa quæ Cœlestis est Venus appellata siue Vrania, purum significat, & sine corporis cupiditate, amorem, qualis est erga Deum & patriam, & viros bonos ob aliquam virtutem, aut erga benemeritos. qui amor cœlestis, & purus, & diuinus, cùm humana labe careat, potest appellari. Popularis Venus naturæ coniunctiones animalium quærit. At Venus cognomento Apostraphia, dicta fuit ab Harmonia, cui etiam erexit templum; quia, cùm multa turpiter per nefarios congressus fieri apud barbaros animaduertisset, leges ad coercẽdas cupiditates parum honestas tulerit, & de stupris incestis homines auerterit, vt nomen ipsum significat. Atque cùm cœlestis illa Venus, non nisi ab animo temperantissimo procedere possit, meritò in eius sacrificiis obseruatum fuit ab antiquis ne vinum omnium deliramentorum, omnisque intemperantiæ causa offerretur. Illa Venus quæ popularis est, neque vinum neque

Ayuntamiento de Madrid

temulentiam reiicit, cùm vulgi & turbulentorum motuum multitudinis Dea sit. Hanc Venerem, cùm ex aeris temperie gignatur, omniáque animalia ad procreandum impellat, rerum omnium procreatricem dixerunt antiqui, cùm illa sit præcipuè veri temporis benignitas: quam ita expressit Virgil. in 2. Georg. libro.

Ver adeò frondi nemorum, ver vtile syluis;
Vere tument terræ, & genitalia semina poscunt.
Tum pater omnipotens fœcundis imbribus Æther
Coniugis in gremium lætæ descendit, & omnes
Magnus alit magno commistus corpore fœtus.
Auia tum resonant auibus virgulta canoris,
Et Venerem certis repetunt armenta diebus,
Parturit almus ager, Zephyriique tepentibus auris
Laxant aura sinus, superat tener omnibus humor.

Nam physicas rationes in his complexus est Virg. quibus efficitur vt eo tempore præcipuè animalia in Venerem concitentur, quam rem ita mira quadam poetica suauitate etiam Lucretius, cùm de Venere loquitur, complexus est;

Æneadum genitrix, hominum Diuúmque voluptas
Alma Venus, cœli subterlabentia signa,
Quæ mare nauigerum, quæ terras frugiferentes
Concelebras; per te quoniam genus omne animantum
Exoritur, visitque exortum lumina solis.
Te Dea, te fugiunt venti, te nubila cœli,
Aduentuque tuo suaues tibi Dædala tellus
Submittit flores, tibi rident æquora Ponti,
Paccatúmque nitet diffuso lumine cœlum:
Nam simul ac species patefacta est verna diei,
Et reserata viget genitabilis aura Fauoni,
Aeriæ primùm volucres te Diua, tuúmque
Significant initum perculsæ corda tua vi,

At grauissimus & suauissimus scriptor Euripides multò etiam clariùs demonstrauit rerum omnium procreationem ex elementorum esse symmetria: atque vim illam siue diuinam quæ nascitur è motu cœlestium corporum, siue naturalem vocemus, quæ fecit vt in hanc commistionem elementa ipsa deducantur, vel potiùs deducit, Venerem appellauit; quam ita de se dicentem introducit, quemadmodum patet ex his:

ἆρ' ὁρᾶς ὅσα θεός;
ἐγὼ δὲ· ἀν' εἴποις δὲ μετρήσεις ἀν
ὅσα πέφυκε, κἀφ' ὅσον διέρχεται,
αὕτη τρέφει σὲ κἀμὲ, κ̓ πάντας βροτούς.
τεκμήριον δὲ μὴ λόγῳ μόνον μάθῃς,
ἔργῳ δὲ δείξω τὸν θεὸν τὸν τ' ἐμόν.

Ayuntamiento de Madrid

ἀρὲ μὴν ὄμβρε γαῖ', ὅτι ξηρὸν πέδον·
ἀλφεστικὸν αὐχμῷ, νοτίδος ἐν δεῦσε χεῖ.
ἐκ δὲ ὁ οὐρανὸς εὐρανὸς πληρούμενος
ὄμβρε, ποιεῖν ἐς γαῖαν, Ἀφροδίτης ὕπο.
ὅταν δὲ συμμιχθῶ τοῦ ἐς ταὐτὸν δύο,
φύεται ὑμῖν πάντα, καὶ τρέφει ἄνθρ',
δι' ὧν βροτέον ζῆ τε καὶ θάλλει γένος.

Non sentis ipse quanta sit Venus Dea?
Nam nec referre nec queas metirier,
Sit quanta, quantum possit immortalibus.
Te nutrit ipsa, méque & omnes hæc viros.
Considera: sermone ne solo scias,
Enucleabo robur ipse re Deæ:
Amauit imbrem terra, cum siccum solum est
Non est feraxque squallore, positque humidum:
Amátque cœlum pluribus plenum imbribus
Ob hanc Deam terris deorsum cedere.
Vbi duo miscentur ista, vnúmque fiunt,
Nascuntur inde cuncta quæ nos nutriunt,
Ob quæ viret, vigétque vis mortalium.

Hanc Deam iure Adonim amasse dicunt, qui Adonim solem esse arbitrati sunt: quoniam sine vi Solis, nulla esset Venus. Hunc per brumam extingui dicunt, quia cessat eo tempore herbarum, & rerum multarum generatio: nam cùm Sol obtusos angulos facit, minor fit eius virtus, ac frigora sunt omnibus naturæ actionibus maximè aduersaria. Nam cur illum mortuum inter lactucas deposuit? propter frigus hyemis nimirum. atque per id tempus fiebant sacra Adonia: cui fabulæ addiderunt per Adonia fluuium Adonim vocatum è Libano monte defluentem sanguinolentum fluere solitum. Addiderunt & Gratias illi filias, quæ Cœlesti conueniunt, ob debitam omnibus bonis liberalitatem Harum vna auersa est, cùm duæ Venerem respiciant, quia liberalis & magnamini est imitari bonos agros, quod est maiori mensura reddere, quàm acceperit. Sorores illæ dicuntur manibus implicitis se tenere inuicem, virginésque esse & ridẽtes: quia nulla spe motos oportet dici liberales, cùm mercatores sint potiùs qui ob aliquam spem benefaciunt. atque quæ in aliquem extat beneficentia, tum demum grata est, quæ ex hilari animo miniméque inuito aut renitenti procedit. traditum est in fabulis Venerem iudicatam à Paride fuisse pulchriorem Iunone ac Pallade, quia multo sunt plures qui corporis voluptates, quàm qui animi; qui vitia, quam qui virtutem; qui turpitudinem, quàm qui gloriam sectantur. nam multi fuerunt qui dignitatem, qui gloriam, qui pręclaras gerendarum rerum opportunitates pro impuris voluptatibus reliquerunt, & amplissimas opes in eas profuderunt; qui

Ayuntamiento de Madrid

tandem facti omnium hominum infelicissimi propter libidinem in maximas miserias sunt delapsi. At verò quid sit Venus, & quas vises illi antiqui præbuerint, & quæ de illa fabulosè dicebantur, iam ferè explicauimus, quo in negotio si quid reliquum est, id in Cupidine eius filio pertractabitur.

De Cupidine. CAP. XIIII.

DE Cupidine verò, quibus ortus sit parentibus, non parua dubitatio est apud scriptores: quoniam alii vnum esse Cupidinem, alii plures senserũt. Plato in Symposio Phædrum inducit ita de Cupidinis origine dicentem: ὅτι μάλα θεὸς εἶη ὁ Ἔρως, καὶ θαυμαστὸς ἐν ἀνθρώποις τε καὶ θεοῖς, πολλαχῇ μὲν καὶ ἄλλῃ, ἀλλ' οὐχ ἥκιστα δὲ καὶ τῇδε γε ὅτι τὸ γὰρ ἐν τοῖς πρεσβυτάτοις εἶναι τῶν θεῶν, τίμιον, καὶ δὴ ὅς. τεκμήριον δὲ τούτου γονεῖς γὰρ Ἔρωτος εἰσὶν, ἅ τε λέγονται περὶ ἀνδρείας, ἅ τε ἰδιώτου, ἅ τε ποιητῶν. *Quod magnus Deus sit, & hominibus Deisque admirabilis Cupido, id iam compertum est sæpius cùm in aliis, tum in iis quæ ad eius originem spectant præcipuè. Neque enim me præteriit esse quidpiam præclarum, inter antiquissimos Deos recenseri. Cupidinis autem parentes neque sunt, neque ab vllo vel priuatorum, vel poetarum fuisse dicuntur.* Hesiodus in sua Theogonia videtur Amorem siue Cupidinem ante omnia ex illa informi materia, quæ Chaos dicta est, in lucem eduxisse, cùm ita scribat:

ἤτοι μὲν πρώτιστα Χάος γένετ', αὐτὰρ ἔπειτα
Γαῖ' εὐρύστερνος πάντων ἕδος ἀσφαλὲς αἰεὶ
ἀθανάτων, οἳ ἔχουσι κάρη νιφόεντος Ὀλύμπου,
τάρταρά τ' ἠερόεντα μυχῷ χθονὸς εὐρυοδείης·
ἠδ' Ἔρος, ὃς κάλλιστος ἐν ἀθανάτοισι θεοῖσι
λυσιμελής, πάντων τε θεῶν, πάντων τ' ἀνθρώπων
δάμναται ἐν στήθεσσι νόον, καὶ ἐπίφρονα βουλήν.

Ante Chaos natum: superùm firmissima sedes,
Inde solum terræ latè: tum tartara nigra
Intra adytum terræ, & feralia claustra barathri:
Inde ortus superos inter pulcherrimus omnes.
Dulce Deûm pariterque virûm, gratúmque Cupido
Solamen, qui corda domat, mentésque feroces.

Nam statim post terram natum esse Cupidinem inquit, eúmque eductum ex illa informi materia. At Aristophanes in Auibus Noctem Zephyrium ouum peperisse scribit, è quo natus sit Cupido, qui cum Chao mistus omne Deorum genus ex illo excitauerit: ita verò se habent carmina Aristophanis:

χάος ἦν καὶ νὺξ ἔρεβός τε μέλαν πρῶτον καὶ τάρταρος εὐρύ·
γῆ δὲ οὐδ' ἀὴρ οὐδ' οὐρανὸς ἦν· ἐν ἀπείρονι κόλπῳ
τίκτει πρῶτος ὑπὸ κυανόπτερος νὺξ ὠὸν μελανόπτερος ἀόν·
ἐξ ὧν περιτελλομένῳ ἐξῆλθε καὶ ἔφανεν Ἔρως ὁ ποθεινός,

Ayuntamiento de Madrid

ἐλεβοειδὴς τε πέρυγοιν χρυσαῖν.
Chaos erat, & nox, Erebúsque niger primum, tum tartarus alius:
Terræ nec aer, nec cœlum erat: Erebique in finibus amplis
Parit priùs Zephyrum nox alis nigre scentibus ouum.
Ex hoc labentibus horis pullulauit deinde Cupido,
Splendens tergum aureis alis.

Quare & Orpheus his similia de illius natiuitate tradidit, quem, vt est in his carminibus, ante omnia natum putauit:

φερεζήνορον καλέω δίφυῆ μέγαν, αἰθέρος πλαγκτόν,
ὠόγυῆ χρυσέοισιν ἀγαλλόμενον πτερύγεσσιν.
πατρόβιον γείτονα μακάρων θνητῶν τ' ἀνθρώπων.
AEthere labentem, geminum, magnúmque vocamus,
Qui prior est natus, qui ex ouo, qui nitet aureis
Alis lætatus, per quem superúmque virúmque.
Est genus exortum tennes in luminis auras.

Atidem Plato qui nullos parentes Cupidinis superiùs esse dixit, mox fabulam quandam huiusmodi in Symposio de Cupidinis ortu memorauit: fama est Deos aliquando natalicia Veneris celebrantes in cœlo mensis accubuisse: tum Porus consilii & abundantiæ Deus fertur nectare paulo copiosiùs hausto ebrius fuisse, ac Peniam Deam paupertatis in horto Iouis inuenisse, quam etiam compressit: ex eo igitur congressu Penia Cupidinem postea peperit, quem Veneris famulum tradiderunt, cuius nutum mandatáque obseruaret; quare postea creditus est Veneris filius. Theocritus in Hyla è Diis quidem parentibus illum natum esse arbitratur, at è quibus non affirmat, propter variam ac difficillimam cognitu eius originem, vt ex his patet:

οὐχ ἁμῖν ὁ Ἔρωτα μόνοις ἔτεχ' ὡς ἐδοκεῦμες
Νικία, ἢ τινι τοῦτο θεῶν ποκα τέκνον ἔχυλο.
Non solis natus nobis est ipse Cupido
Vt patet: è superis quicunque fuere parentes.

Non defuerunt qui Cupidinem Saturni filium fuisse dixerint, vt sensit Orpheus quod ex illo carmine significatur:

αἰ γὰρ Ἔρωτα Κρόνος καὶ πνεύματα πάντ' ἐτέκνωσε.
Sunt Amor & venti Saturni è semine nati.

At Sappho poetria Cupidinem cœli ac terræ filium existimauit, Simonides Martis & Veneris, Acusilaus Noctis & AEtheris. Alcæus Contentionis & Zephyri. idem Orpheus tamen omnes Amores, quos plures esse sensit, è Venere ortos scribit in alio hymno, hoc pacto:

ὑμνέομεν ἄφθιτον πολυώνυμον Ἀφροδίτης
καὶ πτερόεν μεγάλου βασιλήϊον, ἧς ἄπο πάντες
ἀθάνατοι πεφύασι καὶ βλαστήσουσιν Ἔρωτες.
Cantamus Veneris que genus, fontémque perennem,
De quo immortales nati dicuntur Amores.

Ayuntamiento de Madrid

Pausanias in prioribus Eliacis Venerem dicit emergentem à Cupidine fuisse exceptam,& à Suada coronatam.qui idem postea in Bœoticis Cupidinem omnium Deorum natu minimum vulgo creditum dixit, & Veneris filium. Cicero libro tertio de Natura Deorum plures Cupidines èdiuersis parentibus facit, vt in his scribit: Cupido primus Mercurio & Diana prima natus dicitur: Secundus Mercurio & Venere: Tertius quidem est Anteros, Marte & Venere tertia. Hi etsi plures extiterunt, diuersisque parentibus geniti, tamen ad vnum Veneris filium omnia propè quæ de Amore dicta sunt, transferuntur. Præclarè igitur Arcesilaus statuarius lexnam è marmore fecisse dicitur, circa quam ludentes fecit Cupidines, quàm alii è cornu bibere cogebant, alii soccos illi inducebāt, alii saxo alligatā fune tenebāt, cùm multos fuisse Cupidines vellet significare. Horū quę vires sint, aut quę facultates, & qui habitus illi tribuerētur, ita patefecit Orpheus in hymnis:

κικλήσκω μέγαν, ἄγνὸν, ἐρέσμιον ἠδ' ὠδὺ Ἔρωτα,
τοξαλκῆ, πτερόεντα, πυριδρόμον, ὑδρόμενόν τε,
συμπαίζοντα θεοῖς, ἠδ' ἐθέλοις ἀνθρώποις·
ὀπάλαμον, διφυῆ, πάντων κλήιδας ἔχοντα,
αἰθέρος οὐρανίου, πόντου τε χθονός, ἠδ' ὅσα θνητοῖς
πνεύματα παντοφύεθλα θεὰ βόσκει χλοόκαρπος·
ἠδ' ὅστε τάρταρος εὐρὺς ἔχει πόλιός θ' ἁλιδόκπος.
μῶνος γὰρ τ' τῶν πάντων οἶσθα κρατεῖς.

Iucundum, magnum, gratum cantamus Amorem,
Arciferum, alatum, celerem, flammisque potentem,
Ludentem pariter cum diisque virisque, gemellum.
Tu maris & terræ claues, tuque æthere alti
Sceptra tenes: tu quot ventos Dea parturit alma
Frugifera, aut pontus tumidus, vel tartarus ipse,
Et regis, & cuncta flectis moderamine solus.

Pingebatur ab antiquis alatus Cupido, cuiusmodi illum Zeuxis pinxit Athenis pulcherrimum, rosis coronatum: nam & Cupido & Victoria alati fingebantur, quam primum omnium Thasium Aglaophontem alatam fecisse ferunt: de quibus, vt alatis, ita meminit Aristophanes in Auibus:

αὐτίκα νίκη πέπταται πτερύγοιν χρυσαῖν, κἠ νὴ Δί' Ἔρως γε.

Statim victoria volat alis aureis, & per Iouem Cupido simul.

Idcirco cùm victoriæ simulachrum de cœlo tactum fuisset, quod erectum fuerat apud Romanos in Capitolio, eiúsque solæ alæ decidissent, illud prodigium faustum esse interpretatus est Pompeius, quòd inde auolare victoria ampliùs non posset. quare Pompeius ipse duo hæc carmina in eum euentum conscripsit.

Ῥώμη παμβασίλεια, τὸν κλῶς κ' οὐ στήσεται,
Νίκη γὰρ ἔστι φυγεῖν ἄπτερος οὐ δυνατή.

Roma potens alis cur stat: victoria lapsis?

Vnum

Ayuntamiento de Madrid

Vrbem ne valeat deseruisse tuam.

Deinde addita sunt non solùm nomina, sed insignia Cupidinis, illius Dei potentiam, & animorum motus significantia, qualia Palladas descripsit in his carminibus:

γυμνὸς Ἔρως· διὰ τοῦτο γελᾷ καὶ μείλιχός ἐστιν.
οὐ γὰρ ἔχει τόξον καὶ πυρίεντα βέλη.
οὐδὲ μάτην παλάμαις κατέχει δελφῖνα καὶ ἄνδρος·
τῷ ὑψηλὸ γαῖαν, τῷ δὲ θάλατταν ἔχει.

Nudus Amor ridet, lætatur & ille: nec arcus,
Nec flammata gerit spicula, vel pharetram.
Iure quidem recto florem, delphinàque gestat:
Continet hac terras, hac maris alta manu.

In huius Dei facultate situm fuisse fabulati sunt vt ea quæ turpia essent ac deformia, faceret videri honesta & decora: & illos beatos arbitrarentur amantes, qui amata re potirentur, & omnes sensus denique obstupescere faceret. cuiusmodi sunt ea, quæ scripsit Sappho in hisce carminibus:

φαίνεταί μοι κῆνος ἴσος θεοῖσιν
ἔμμεν' ἤ μείων, ὅς τις ἐναντίος τοι
ἵζανῃ, καὶ πλησίον ἆδυ φωνεῦσᾶς
ὑπακούει,
καὶ γελαίσας ἱμερόεν· τό μοι τᾶν
καρδίαν ἐν στήθεσιν ἐπτόᾳσεν.
ὡς ἴδον σ', ὤς βρόγχον ἐμοὶ γὰρ οὐδὲν
ἔτ' ἔικει·
ἀλλὰ κὰμμὶν γλῶσσ' ἔαγε, λεπτὸν δὲ
αὔτικα χρῷ πῦρ ὐπαδέδρομακεν,
ὀμμάτεσσι δ' οὐδὲν ὄρημμι, βομβεῦν δ'
ἐπιδεῦκομαι μοι.
κὰδ δ' ἴδρως ψυχρὸς κέχυται, τρόμος δὲ
παῖσαν ἀιρεῖ χλωροτέρη δὲ ποίας
ἐμμὶ τεθνᾶναι δ' ὀλίγον δέοισα,
φαίνομαι ἄπυνος.

Ille par Diuis superis videtur
Esse, qui contrà sedet intuens te.
Haurit Hyblæo magis & liquore
Dulcia verba.
Dulce risisti, mihi quòd miseliæ
Corda transfixit graniter videnti.
Spiritus pressus fuit, & mihi vox
Faucibus hæsit.
Facta tum lingua est tacita, & repentè
Parvus in membris calor est relictus,
Lumina haud cernunt, resonat susurrus
Multus in aure.

Labitur sudor gelidus, tremórque
Occupat totam: viridis magis sum
Gramine: extinctæ simili retentus
Spiritus est vix.

Tantam illi potestatem antiqui poetæ, tantumque audaciæ Cupidini tribuerũt, vt omnes Dii antiqui ab Amoribus spoliati fuerint suis insignibus: vt Philippus quidãm poeta in his luculentissimis carminibus expressit:

συλήσαντες ὅλυμπον ἴδε, ἀς ὅπλοισιν Ἔρωτες
κοσμοῦντ' ἀθανάτων σκῦλα φρυαστοῦροι.
Φοίβου τόξα φέρουσι, Διὸς δὲ κεραυνὸν, Ἄρηος
ὅπλον καὶ κυνέην, Ἡφαίστου δόρπον.
Ἑρμαίου τε θεοῦ τεγεαλὲς δόρυ, θύρσος τε Βάκχου,
πῆλυξ πέδιλ' Ἑρμοῦ, λαμπάδα δὲ Ἄρτεμιδος.
ἀλλ' ἀχθος θνητοῖς εἶναι βελέεσιν Ἔρωτων,
δαίμονες οἷς ὅπλων κόσμον ἔδωκεν ἔχειν.

Exuuiis superũm læti decorantur Amores,
Alta quibus cœli est iam spoliata domus.
Extorsere Iouis fulmen, Phœbóque sagittas,
Alcidæ clauam, Mársque caret galea,
Mercurio desunt talaria, faxque Dianæ,
Sic Baccho thyrsus, sic pelagóque tridens.
Nec mirum est iaculis homines quoque cedere Amorum,
Queis sua vel superi sceptra dedere Dei.

Cùm tanta fuerit igitur potentia Cupidinis, iure optimo illum Deorum omnium felicissimum, & cui Dii omnes subiicerentur appellauit ita Plato in Symposio: φημὶ σοῦν γὼ, πάντων θεῶν εὐδαιμονεστάτων ὄντων Ἔρωτα (εἰ δὲμις καὶ ἀνεμέσητον εἰπεῖν) εὐδαιμονέστατον εἶναι, καὶ ἄριστον ἄν τε ἄν τε ἄλλον, καὶ κάλλιστον ὄντα καὶ ἄριστον. *Ego sanè ita sentio, omnibus Diis felicibus existentibus, Cupidinem (si fas est, ac sine reprehensione licet dicere) omnibus illis esse feliciorem, cùm & pulcherrimus sit, & optimus.* Atque in his cùm duos esse Cupidines dixisset, alterum Cœlestem, alterum Vulgarem appellat: ἀναγκαῖον δὲ δὴ καὶ Ἔρωτα τῷ ἑτέρᾳ συνεργὸν, πάνδημον ὀρθῶς καλεῖσθαι, τὸν δὲ οὐράνιον. *Necesse est igitur & Cupidinem hunc quidem alterum sequentem & adiutorem, vulgarem rectè vocari, hunc verò cœlestem.* Addita fuerunt & alia insignia præter superiora, siquidem hũc puerum finxerunt, & cæcum, & illi comites adiunxerunt, Ebrietatem, Dolores, Inimicitias, Contentiones, & multas huiusmodi pestes, quas omnes recensere molestum est, nedum experiri: quæ cùm breuissimè, tum elegantissimè in eo Maruli Epigrammate sunt expressa:

Quis puer hic? Veneris, plenæ quæ cæcussa pharetra?
Non bene prouisus certa quod arma mouet.
Cur sine veste Deus? simplex puer odit operiri.
Vnde puer? pueros quod facit ille senes.

Quis

Ayuntamiento de Madrid

Quis pennas humeris dedit? inconstantia. quare
Nulla Deo frons est? signa inimica facæ.
Quæ sors eripuit lucem? immoderata libido.
Cur macies? vigiles cura dolórque facit.
Quis cæcum præit? Ebrietas, Sopor, Otia, Luxus.
Qui comites? Rixæ, Bella, Odium, Opprobrium.
Qui cœlo dignati? homines. quæ caussa coegit?
Mitior autore est credita culpa Deo.

Hunc è crapula deliciarúmque copia nasci denique tradiderunt antiqui, cùm nihil sit, quod magis morum probitatem, vitámque humanam, quàm deliciæ, labefactet. Sic enim de Amoribus ait Phocylides:

ἡ ἀγαθὸν πλεονάζον ἐφυθηποῖσιν ὀνειαρ·
ἡ πολλὴ δὲ τρυφὴ πρὸς ἀμέτρους ἕλκει ἔρωτας.
Vtiliter nulli nimia est data copia victus,
Hoc stimulo in turpes homines pelluntur amores.

Atque præclarè idcirco scriptum fuit à Pallada, quod nihil magis repugnat diuinę naturæ quàm immodica victus copia, quæ facillime ad omnes turpitudines impellit, quippe cum humanitas, & iustitia & temperātia, & omnes virtutes sint frugalitatis, at non crapulæ assectæ, vti optimè per hæc carmina docemur:

γαστὴρ μισήσει θεὸς, καὶ βρόμα τὰ γαστρὸς.
εἵνεκα γὰρ τόκων σωφροσύνη λύεται.
Iure inuisa Deis hæc ventris vasta voracio est.
Temperat à nullis turpibus illa sibi.

Atque vt summatim dicam, tot insignia, tot vires, tot spolia, tam sęui comites, tam deformis oculorum cæcitas, & ætas minimè apta prudentiæ, data sunt Cupidini ab antiquis poetis, ad exprimendam libidinis hominum insaniam, vt nihil tantopere abhorrere videatur ab ingenuo & bene instituto homine; quę tamen omnia ita conuersa sunt ad hominum voluptates, vt etiam cum quadam animi suauitate recenseantur à nonnullis. Hoc mihi perfimile sanè graui aliquo morbo laboranti contigisse videtur, cui propter stomachum pessimè affectum, vel in deterrimos humores pharmaca ipsa vertuntur. Hunc igitur ad deterrendos homines à turpitudine introductum, pro Deo coluit vulgus mortalium: cum non intelligat Deum beneficentiæ, liberalitatis, temperantiæ, & omnis probitatis atque humanitatis esse autorem: at Cupidinem hunc vulgarem Deum bella, rixas, contentiones, dolos, iniurias, honoris facultatúmque iacturam habere perpetuos comites. Quare pręclarè scripsit poeta ille in his versibus:

τίς θεὸν εἶπεν Ἔρωτα; θεὸς κακὸν οὐδὲν ὁ πάντων
ἔργον· ὁ δ' αἰθρώπων αἷμα πιεδιδεῖ.
ἠ δοὺ ἐν πολλαῖς κατέχει ξίφος· νὺξ δ' ἀπιστος
τῷ θεοῦ ἠλήτω σκύλα μιαιφονίης.

Ayuntamiento de Madrid

Quis prior esse Deum mortalis dixit Amorem?
Sanguine lætatur; sunt bona grata Deo.
Nónne ensem manibus præacutum sustinet? ecce
Cædibus è multis quot tulit exuuias.

Idcirco Apollonius Rhodius omnium malorum fontem & originem Cupidinem putauit, quia propter lasciuiam iustitia contemnatur, omnésque exoriantur iniuriæ, vt est in his libr. 4.

χέτλι Ἔρως μέγα πῆμα, μέγα στόγος ἀνθρώποισιν.
ἐκ σέθεν οὐλόμεναί τ' ἔριδες, στοναχαί τε γόοι τε,
ἄλγεά τ'.

Supplicium crudele viris, ac pœna Cupido,
E te sunt rixæ, certamina, bella, querelæ,
Et dolor.

Quid est enim nostris temporibus, quod non per scortas, & lenones, & meritorios pueros obtineatur? multæ sunt ciuitates, multa regna, multæ prouinciæ per hunc insanorum & furiosorũ Deum deuastatæ. Nam quot ciuitates arma ceperunt ob raptas mulieres? quot fœminæ patriam & parentes hostibus prodiderũt propter hunc furorem? quot mariti vxoribus, aut contrà illæ maritis ob hunc ipsum præclarum Deum insidias tetenderunt? quot filii à matribus fuerunt trucidati? atque vt vno verbo dicam, nihil est propè nefarium, impium, temerarium, cuius Cupido non sit autor. Quare nemo sapiens haberi iure potest, qui Cupidinem laudibus extollat: nemo non infelix, qui eius cupiditatibus obsequatur. Quippe cùm talia consilia plerumque suggerat stultis hominibus. qualia Medeæ aliquando aduersus parentes & patriam & seipsam in mentem intrusit, cum illa ita secum diceret conquerens de futuris Iasoni periculis:

τότε δ' αὖ κακὸν ἄμμι πέλοιτο
κεῖνος ὅτε ζωῆς ἀπαμείρεται ἐῤῥότω αἰδώς,
ἐῤῥότω ἀγλαΐη.

Quid mihi tunc animi cùm vita excesserit ille?
Cede decus, discede pudor, procul omnis honestas.

Nam Cupido re ipsa multorum malorum discordiarúmque occasio fit imprudentibus exterarum & domesticarum, velut ostendit Sophocles in Antigone in his:

Ἔρως ἀν' ἱκατε μάχαν,
Ἔρως, ὅς ἐν κτήμασι πίπτεις,
ὅς ἐν μαλακαῖσι παρειαῖς
νεάνιδος ἐννυχεύεις,
φοιτᾷς δ' ὑπερπόντιος, ὄν
τ' ἀγρονόμοις αὐλαῖς.
καί σ' οὔτ' ἀθανάτων
φύξιμος οὐδεὶς,
οὔθ' ἀμερίων ἐπ' ἀν'.

θρώπων

θρόνων δ' ἔχων, μέμηνεν.
οὐ γὰρ δικαίων ἀδίκους
φρένας παρεκπάσας ὀπὶ λάθᾳ.
οὐ γὰρ τόδε νεῖκος ἀδρῶν
ξυνωμον ἔχει παρεξάς.
νικᾷ δ' ἐναργὴς βλεφάρων
ἵμερος ἐυκλήρου
Νύμφας, τῶν μεγάλων
πάρεδρος ἐν ἀρχαῖς
θεσμῶν. ἄμαχος γὰρ ἐμ-
παίζει θεὸς Ἀφροδίτα.

Amor insuperabilis pugna,
Amor, qui opibus incidis,
Qui in mollibus genis
Puellæ pernoctas,
Incedisque super mare, &
Per pastorales aulas:
Te neque immortalium fugerit quisquam,
Neque mortales inter
Viros: habens verò insanit.
Tu & iustorum iniustas
Mentes facis per detrimentum.
Tu & hanc contentionem virorum
Consanguineam contines perturbans.
Vincit palàm ciliorum
Desiderium pulchræ
Nymphæ magnarum assessor in imperijs
Legum, inuictus enim illudit Deus Venus.

Quamuis illud magis verum est, quòd non malus est Cupido, sed occasio potiùs facinorosis & perditis hominib. malè agendi, qui suopte ingenio mali sunt, vt scripsit Archias in his carminibus:

οὐχ ὁ Ἔρως ἀδικεῖ μεθόπων χόρος, ἀλλ' ἀκόλαστος
ψυχᾶς ἀνθρώπων ἁ σ' Ἔρως ἠπεροφάσις.

Nullum Amor offendit, prauis occasio sed sit
Mentibus ille hominum, quos mala multa iuuant.

Neque enim vllus est animi affectus à Deo optimo inutiliter cōcessus hominibus, sed vel ad exercendas virtutes, vel ad res naturæ necessarias: quare vt præclarè ille inquit poeta, cùm quis modum excesserit in animi motibus, illisque nimis obsequitur, ipse sibi fit hic Deus, cùm voluntas cuiusq; inordinata, & inconsiderata cupiditas, fiat Cupido, vt est in libro nono:

Dij ne hunc ardorem mentibus addunt
Euryale? an sua cuique Deus fit dira cupido?

Amoris sedes oculus creditus est præcipuè, quòd per eum tanquam per fenestram animus spectra & imagines concipiat, &

Ayuntamiento de Madrid

interius admittat, quibus perculsus incidit in rei spectatæ desiderium. Quod ita Musæus clarissimè expressit:

κάλλος γὰρ ἀείπυστον ἀμαιμάκετοι γυναικὸς,
ὀξύτερον μερόπεσσι πέλει πτερόεντος ὀϊστοῦ.
ὀφθαλμὸς δ' ὁδός ἐστιν, ἀπ' ὀφθαλμοῖο βολάων
ἵκεο δ' ἀιδὸ ἀφῆ, καὶ ὅπῃ φρένας ἀνδρὸς ὀδεύει.

Si mulier fuerit pulcherrima, forma sagittis
Corda virum figit velocius: est via ocellus.
Ex oculi iactu paulatim labitur vlcus
In mentes, illasque domat, seque imprimit altè.

¶ Atque de fabulosis ad Cupidinem spectantibus satis: nunc quid sub his lateat serii, vestigemus. Quod omnium Deorum antiquissimum Cupidinem crediderunt, id significare visi sunt, quod sensit Empedocles, quòd res priùs inter se confusas amicitia & odium inuicem discreuerint, cùm illæ per se sine his nihil gignere possint. Nam tametsi Thales aquam rerum omnium principium posuit, aptissimam sanè gignendis rebus & accommodatam materiam, tamen nihil ex illa simpliciter gignitur sine hoc artifice, siue amicitiam, siue marem, siue maris vice fungentem, siue calorem quis appellauerit, vim diuinam scilicet res ad ortum euocantem. neque illud sanè verum est. quod dicitur ab eo poeta:

ἀλλ' ὑμεῖς μὲν πάντες ὕδωρ καὶ γῆρα γεγοιάτε.

Vos aqua, vos tellus fiatis protinus omnes.

Fieri enim non potest vt hæc sola sint elementa, in quæ composita dissoluantur: vel ex his solis composita sint omnino inutilibus, sed diuiniore principio careant. Quid ergo? nihil aliud, vt dicebam, esse Cupidinem antiqui senserunt, nisi illud quod Empedocles, vim similium diuinam coire & coalescere cupientium, vel, vt meliùs dicam, mentem diuinam, quæ has ipsas motiones ipsi naturæ inducat. Ideirco alii multos parentes tribuerunt Cupidini: alii cùm primùm illum apparuisse in mundo architectando putarint, ex illa informi materia natum dixerunt. Alii Veneris filium crediderunt, cùm Venus sit desiderium (vt diximus) procreandi in rebus naturalibus, quòd nascitur è symmetria corporum, & ex aeris temperie. Nam quod de Poro & Penia fabulosè dicitur, quòd è tam diuersis parentibus natus sit Cupido, etsi potest ad has ipsas res accommodari, tamen ad mores magis videtur spectare; siquidem auaritia non magis ex insignibus opibus fit, cùm à viro parum prudenti & propè ebrio possidentur, quàm ex inopia, & rerum omnium penuria. Hic deinde ab vniuersa rerum natura ob effrænatam singulorum appetētiam quasi personatus inductus est. Hunc alatum finxerunt ob inconstantiā mortalium in rebus eligendis, ac meliùs alatus dicitur, quia diuina bonitas velocissima conuolet ad res naturales gubernandas.

Vel si

Ayuntamiento de Madrid

Vel si ad animorũ affectus libidinisq; desideria trãsferatur, huic Deo neq; vllam leuitatem, neq: vllas alas antiqui iure tradiderunt, quippe cùm suauissimus poeta Eubulus illi mirificam quãdam constantiam tribuat in Campylione, ita scribens:

τίς δ' ὁ γεγραφὼς πρῶτος ἀνθρώπων ἔρως
ἢ κηροπλαστήσας Ἔρωτ' ὑπόπτερον;
οὐδὲν ἄδηλος πλὴν χελιδόνας γεγράφειν.
ἀλλ' οὐ πρὸς τῶν τρόπων τῶν τοῦ θεοῦ.
ἐστὶ γὰρ ὅστις κοῦφος, ἀστάθμητος
ἀπιστος ἀγνοῶν τὸν τρόπον τὸν τοῦ νόσου,
βαρὺς δὲ κομιδῇ. πᾶς δ' οὖν ἔχει πτερά;
τοιοῦτο τὸ πρᾶγμα λῆρος ἦν, κἀν φύσει τις.

Quis omnium prior virorum pinxit, aut
Alatum Amorem finxit in cera prior?
Hirundines solùm sciebat pingere,
Non ille mores norat, aut mentem Dei.
Nec est enim leuis, nec est is, qui celer
Morbum ferentis euolet præcordiis.
Illi nec alæ sunt, sed hæ nugæ leues.

Hinc sagittas tribuerũt, ob supplicia quæ insani patiuntur, cùm potiùs ob mirificam diuinæ mentis celeritatem quæ per omnia transfunditur, & acutissimè penetrat, magis illæ conueniant. Tunc cæcum Cupidinem dixerunt ob turpitudines, quæ ab hominibus dignitatis suæ oblitis committuntur: cùm illud potiùs ad diuinorum consiliorum mirabilitatem spectet, ad quæ cognoscenda cæcum est & infans prorsus humanum genus, cùm nulla vis humani ingenii possit rationem diuinę administrationis percipere. Si cæcitas illa ad libidines hominum transferatur, quo pacto non rectissimè excogitata est? aut quo pacto non paruus infans is est existimandus, qui neglecto consilio rationeq; & glorię splendore, omnium iniquitatum & turpitudinum autorem sectetur? aut qui omissis rebus diuinis, & legibus naturæ postha bitis, ad impuras voluptates stultè feratur, quæ visum debilitant, nonne & stultus & cæcus & infans est existimandus? Idem Deus nudus fingebatur, ad explicandam turpitudinem libidinosorum: quod tamen ad res diuiniores translatum immensam summi Dei liberalitatem & munificentiam significat, quia sine fuco & fallaciis mens diuina prouidet rebus humanis, cùm nihil omnino inde expectet se commodi relaturam. Cùm igitur Cupidinem diuinitus in res humanas transfundi putarunt, meritò optimum & pulcherrimum Deum esse dixerunt & antiquissimum, cùm Dei benignitas sempiterna sit: at tunc primùm nobis cognita est, cùm mundum creauit, quare cum chao mistus fuisse dicitur: hanc ab hominum cupiditatibus secernẽtes, cœlestem Cupidinem appellarunt. At qui in parte animi nostri rationis expers sit, cur non

Ayuntamiento de Madrid

erit potiùs furor & insania quàm Deus vocandus? nam Phocylides etiam illum Deum esse negauit, affectúmque humanum existere asseruit, cùm ita inquiat:

οὐ γὰρ Ἔρως θεός ἐστι, πάθος δ' ἄϊδηλον ἁπάντων.

Non Deus est Amor, at cunctorum noxia cura.

At nunc de Gratiis dicamus.

De Gratiis. CAP. XV.

GRATIAE, quæ vocatæ sunt à Latinis, à Græcis Χάριτες, aliorum parētum filiæ ab aliis scriptoribus creditæ sunt. Hesiodus in Theogonia illas ex Eurynome Oceani filia, & è Ioue natas esse tradidit in his versibus:

τρεῖς δὲ οἱ Εὐρυνόμη Χάριτας τέκε καλλιπαρήους,
Ὠκεανοῦ κούρη πολυήρατον εἶδος ἔχουσα,
Ἀγλαΐην, καὶ Εὐφροσύνην, Θαλίην τ' ἐρατεινήν.

Tres sibi & Eurynome Charitas parit, edita magno
Oceano forma præstanti & corpore Nympha,
Euphrosynen, atque Aglaiam, Thaliámque decoram,

Orpheus verò in hymno quodam in laudem Charitum composito non Eurynomes, sed Eunomiæ & Iouis filias esse ait in his:

δεῦτέμοι ὦ Χάριτες μεγαλώνυμοι, ἀγλαότιμοι,
θυγατέρες Ζηνός τε καὶ Εὐνομίης βαθυκόλπου,
Ἀγλαΐητε, Θάλεια, καὶ Εὐφροσύνη πολύολβε,
χαρμοσύνης γενέτειραι.

Huc agite ô Charites celebres, veneranda propago,
De Ioue prognatæ, Eunomiáque parentibus olim:
Aglaia, Euphrosynéque, Thaliáque splendida: claræ
Lætitiæ matres.

Alii Iouis & Autonoes illas filias esse tradiderunt, nominarúnque Pasitheam, Euphrosynen, & Aegialen. Antimachus antiquissimus poeta illas Aegles & Solis filias esse censuit. Has alii duas tantùm putarunt, Clitan & Phaenam: Alii Auxò & Hegemonen, vt ait Pausanias in Bœoticis. Fuit Suadela etiam à nonnullis inter Gratias nnmerata. At communior tamen fuit sententia quòd tres fuerint, vt in eo versu testatur Meleager:

τρισσαὶ μὲν Χάριτες, τρεῖς δὲ γλυκυπάρθενοι Ὧραι.

Sunt triplicei Charites, tres Horæ: castæ & vtræque.

Iunguntur vnà ferè semper à poetis, vt iunxit Horatius in quarto carminum:

Grat a cum Nymphis, geminísque sororibus audet
Ducere nuda choros.

Harum vnam cæteris sororibus iuniorem Aglaiam Vulcani aiūt fuisse vxorem, vt eo versu indicatur:

Ἀγλαΐαν δὲ ὁ Ἥφαιστος ποίηται ἄκοιτιν,

Aglaiam facit vxorem Vulcanus at ipsam.

Omnes

Omnes tamen scriptores Veneris asseclas putarunt Gratias, quarum de habitu non parua fuit disputatio, siquidem alii nudas, alii indutas fuisse voluerunt. Paus. in Bœoticis Gratias antiquitus tam à sculptoribus quàm à pictoribus, & à poetis cum vestibus introductas fuisse testatur: quarum artifices Pythagoras Parius, & Bupalus, & Apelles extitere; & Socrates Sophronisci F. illas indutas in vestibulo arcis Atheniensium collocauit. His comas pulchras tribuerunt antiqui, vt in hoc carmine testatur Homerus in hymno in Apollinem:

αὐτὰρ ἐϋπλόκαμοι Χάριτες, καὶ εὔφρονες Ὧραι.
Pulchricomæ Charites, & lætæ protinus Horæ.

Horatius præterea in libro primo carminum illas soluisse zonas inquit, cùm frustra zona sine vestimentis portari soleat, quæ cingulum est vestium, cùm inquiat:

Feruidus tecum puer & solutis
Gratiæ zonis, properéntque Nymphæ.

Illæ igitur cùm vestibus operirentur antiquitus, vel quia turpe esset aspectu nudas mulieres sine vestibus conspici, vel quia brumæ frigora formidarent, inciderunt in recentiores tanquam in latrones, à quibus spoliatæ sint: & aufugere denique ex orbe terrarum sunt coactæ, vt præclarè inquit ille poeta:

ᾤχετο μὲν Πίστις μεγάλη θεὸς, ᾤχετο δ' ἀδρῶν
Σωφροσύνη. Χάριτές τ' ὦ φίλε γῆν ἔλιπον,
Ipsa fides perijt magnus Deus, ipsa virorum
Et probitas: terram diffugiunt Charites.

Primus omnium mortalium Gratiis templum erexit Eteocles quidam Rex Orchomeniorum: nam sæpius ad Orchomenios has lotum ire solitas ad fontem Acidalium dixerunt antiqui, vt testis est Strabo libro nono. atque de Gratiis hactenus fabulosè.

¶ Dicuntur Gratiæ filiæ esse Iouis & Eurynomes, quod nihil aliud significat, quàm fertilitatem agrorum, frugúmq; abundantiam: nam εὐρὺ latè significat, at νόμος legem. hæc nimirum agrorum vbertas non nisi pacis beneficio prouenit, quod ipsum significat etiam Eunomia. vbi enim leges & æquitas dominantur, cessatq; vis, & latrocinia, & direptiones alienarum rerum; tunc agri rident, domus lætantur, templa Deorum immortalium iucunda sunt, omnibusque rebus ornamentum accedit. hoc tamen munus non est solius Eurynomes, aut Eunomiæ, aut Autonoes, quod nomen prudentiam significat, sed etiam Iouis. nam humanæ facultates nullæ sufficiunt ad Gratiarum procreationem, cùm diuina clementia opus sit, & aeris temperie optimè affecti. Id enim senserũt illi qui Solis & Aegles Gratias filias putarũt, cùm nihil sine diuina bonitate, Solisq; calore nasci posse crediderint. Est enim profectò Sol omnium elemẽtorum gubernator, e cuius vi radiorũ

Ayuntamiento de Madrid

vbertas agrorum & omnium rerum nitor exoritùr. Sunt illæ res coniunctæ sorores creditæ, quia triplex est vtilitas agriculturæ, è cultu agrorum scilicet, arborum, & animalium: quare illa nomina meritò data sunt Gratiis. Est enim θάλεια amœna arborum pullulatio, quippe cùm θάλλειν pullulare significet, vnde Thalia ducta est. Aglaia splendor est, & Euphrosyne lætitia, quę ex agrorum cultu & vbertate dominum afficit. Hanc Aglaiam Vulcani vxorem dixerunt, quia splendor etiam sit è singulis artibus proueniens. alii Pasitheam vnam Gratiarum pro Aglaia esse dixerunt, quod ad gregis aut iumentorum huc illuc cursitantium lætitiam spectat: nam θέειν, currere significat, πάντη quouis. Istæ dictæ sunt beneficiorum Deæ, quoniam sine fertilitate agrorum nemo diuęs, nemo munificus esse potest. Duæ illarum nos respiciunt, cùm vna auertatur, quia multiplex est messis & terræ liberalitas, quæ tantum frugum aceruum pro exiguo seminum cumulo reddiderit, si cœli clementia ita patiatur. Neque placet illorum sententia, qui dicunt pro acceptis beneficiis duplicem gratiam referri conuenire: quoniam viri boni multiplicem referunt: at mali non modò nullam, sed iniurias plerunque pro acceptis beneficiis facessunt. quidam enim cùm gratias referre nolunt, tum demum se liberos fore arbitrantur, si aliquam iræ simulationem inueniant. atque is non vir bonus planè est, sed gratiarum venditor & mercator, qui facit beneficium vt duplex referat. Has virgines putarunt, quia honestissimum est lucrum è rebus prædictis, neque tamen nudas omnino illas esse concesserim, quia nemo nisi insanus, aut Deus optimus, & omnium pater, nulla spe oblata est munificus. nam quæ in Deo laudabilis est munificentia & liberalitas, illa stultitia est in homine, nisi cum prudentia fuerit coniuncta. Vocatæ postea sunt Charites non solùm illæ superiores; sed omnia quæ iucunda viderentur, gratiùs continere, quasi lętitiam, dicta sunt: vt in his inquit Musæus:

πωλλαὶ δ' ἐκ μελέων Χάριτες ῥέον, οἱ δὲ παλαιοὶ
τρεῖς Χάριτας ψεύσαντο πεφυκέναι, εἷς δέ τις Ἥρους
ὀφθαλμὸς γελόων, ἑκατὸν Χαρίτεσσι τεθήλει.

Tres Charites prisci falsò dixere, fluebant
Nam Charites plures è membris: vnus ocellus
Ridens florebat centum, vel pluribus, Herus.

Quid igitur sibi per Gratiarum inuentionem voluerunt antiqui homines ad pacem & ad probitatem hortabantur, quoniã ex his per diuinam bonitatem, quæ semper viris bonis est propensa, omnia commoda, omnes diuitiæ, omnis tranquillitas in humanum genus manaret. atque ita homines ad studium honestissimum agriculturæ hortabantur. Verùm cùm iniuriæ & auaritia omnia recta consilia subuertissent, omnémque vitæ tranquillitatem, & agriculturæ studium profanassent, has terram reliquisse inquiunt poetæ:

Ayuntamiento de Madrid

poetæ, quas cùm ad priuata negotia quidam detorsissent, spoliarunt, nudas ostenderunt, multisque iniuriis affecerunt, & ridicula quædam de illis confinxerunt, quæ illis explananda reliquimus. Nunc verò dicamus de Horis.

De Horis. CAP. XVI.

DE Horarum parentibus & nominibus nulla est dubitatio, aut certè perexigua: cum omnes propè scriptores consentiant illas è Ioue & Themide natas esse, inter quos fuit Hesiodus qui in Theogonia ita scribit:

δευτερογηθὲς λιπαρὸν Θέμιν, ἣ τέκεν Ὥρας,
Εὐνομίην τε, Δίκην τε, καὶ Εἰρήνην τε θαλίαων
αἵ τ' ἔργ' ὠρχίσσι κατὰ θνητοῖσι βροτοῖσι.
Inde Themim rursus ducit, sibi quæ parit Horas
Eunomiamque Dicénque, Irenen deinde vigentem;
Maturare quibus curæ est mortalia facta.

Orpheus non solùm ex iisdem parentibus, sed etiam vernæ tempore natas esse dixit in his carminibus:

Ὥραι θυγατέρες Θέμιδος καὶ Ζηνὸς ἄνακτος,
Εὐνομίη τε, Δίκη τε, καὶ Εἰρήνη πολύολβε,
εἰαριναὶ, λειμωνιάδες, πολυανθέμοι
Et Iouis & Themidis Horæ de semine natæ,
Eunomia, atque Irene diues, & omnes
Florentes, vernæ, prati velamine lætæ.

Pausanias in Bœoticis non hæc, sed alia Horarum nomina attulit: Iongè diuersa: vocauitque aliam Carpo, aliam Thalloten, alterius nomen non dixit: nam καρπὸς fructum significat, θάλλειν pullulare: reliquas idcirco ὀπωροφόρους siue fructiferas vocauit Aratus in his carminibus:

ἐν τοῖς ἠέλιος φέρεται δυωκαίδεκα πᾶσι
πάντ' ἐνιαυτὸν ἄγων· καὶ οἱ πόδε τῶν ἰόντι
κύκλον ἐλιξόντι πᾶσαι ὀπωρόφοροι Ὧραι.
Per duodena redit mundi sol aureus astra,
Deducens annum, dum circlo labitur illo,
Fructiferæ semper crescunt, augentur & Horæ.

Has portas cœli seruare dixit Ouidius in primo Fastorum:

Præsideo foribus cœli cum mitibus Horis.

Has & molles habere pedes, & omniũ Deorum tardissimas, & noui semper aliquid afferre ita dixit Theocritus in Syracusiis:

μηνὶ δυωδεκάτῳ μαλακαίποδες ἄμμιν Ὧραι,
βαῤῥήσαι μακάρων Ὧραι φίλαι, ἀλλὰ ποθεῖναι
ἤρχον τὰ πάντεσσι βροτοῖσιν ἀεί τι φέρουσαι.
Mollibus hinc Horæ pedibus venêre
Post decimum mensem, vt gratæ tardissima, at illæ

Ayuntamiento de Madrid

Sunt superum, ac noua ferre solent mortalibus vsque.

Homerus libro quinto Iliadis non solùm portas cœli seruare, sed etiam nubes inducere, & serenum facere cùm libuerit, inquit: quippe cùm apertum serenum cœlum nominent poetę, at clausum tectum nubibus. sic enim inquit:

αὐτόμαται δὲ πύλαι μύκον ἠερέων οὐ, ἃς ἔχον Ὧραι,
τῆς ὁπιτέρ αἶραι μέγας ἠερέων ἠ ἔλυμπός τε,
ἢ νέφος ἀμφὶ κάλυψαι, ἢ ἀνοῖξαι ἐπιθεῖναι.

Sponte foores cœli patuerunt, numine seruant
Quas Horæ: queis cura polus, regióque superna est.
Nubila quæ pellunt, quæ inducunt nubila cœlo.

Nam Horæ dictæ sunt ἀπὸ τοῦ ὁρᾶσθαι, quod custodire significat: illæ enim & cœlum, & humanam diligentiam seruare dicuntur, & fauere diligentioribus ac studiosis.

¶ Dicuntur Iouis & Themidis filiæ, quoniam cùm hilaritas & lætitia ex agrorum fertilitate sint Gratiæ, Horæ fructus ipsi sunt, quas semper ferè poetæ vnà cum Venere, at cum Gratiis semper certè coniunxerunt. Hæ igitur iisdẽ artibus quibus & Gratiæ nascũtur, cùm Themis sit æquitas, vt νόμος lex. Nam & Leges, & Iustitia, & Pax, quæ nomina sunt Horarum, si Latinè proferantur, cultum agris inducunt: cùm bella, iniuriæ, contentiones omnes populentur. Hæ igitur nascuntur ex obseruatione rerum diuinarum ac legum ciuilium, quoniam cùm Themis sit æquitas, in animis hominum ab ipsa natura insita, diuinum est principiũ, vnde leges originem ceperunt. tum Iupiter aeri temperiem imperat, diuina clementia viris bonis scilicet. nam rerum omnium abundantia comes est probitatis, vt annonæ penuria scelerum & impietatis est assecla: neque vllum ferè est speculum illustrius malitiæ vel bonitatis hominum, aut diuinæ in nos iræ quàm temporum vicissitudines. Id significare voluerunt antiqui cùm Horas cœli portis præesse dixerunt, quæ pro arbitrio & nubes inducerent, & cœlum serenum facerent, & omnibus temporibus moderarentur. atque vt summatim dicam, nihil aliud per hæc significabant antiqui, nisi quia propter peccata veniunt aduersa. Verum quid essent Horæ, & quòd semper cum Gratiis coniunctæ sint, & cur Venerem sequerentur, ex his manifestum esse arbitror, & quòd per has proposita rerum omnium copia, quam à diis immortalibus consequemur, ad probitatem nos hortabantur, & ad Deorum cultum: de quibus hæc dicta sufficiant.

NATALIS

NATALIS COMITIS MYTHOLOGIAE, LIBER QVINTVS.

Cur Olympica, aliaque certaminum genera fuerint instituta.

PRAECLARE sanè antiqui fecisse mihi videntur, qui cùm humanam vitam viderent multis calamitatibus miseriisque circumuēta, multisque incōmodis assiduè vexatam, permulta ad excitandos animos iacētes propè ac defessos ad hilaritatem excogitarunt, vt à quotidianis curis aliquantulum relaxarentur, quibus tamen cum voluptate mores informarentur, & exercerentur vires corporis, & ad religionis cultum vnà excitarentur. Nā & comœdiæ, & tragœdiæ, & multa ludorū genera inuēta sunt, quibus non solùm ad corrigendos animi mores instituerentur, sed etiam allicerentur homines ad corporis vires exercendas cū quadam voluptate. Ita enim fiebat vt populus qui spectatum conuenerat; eruditus cum voluptate discederet, cùm vitæ moderationem non sine delectatione imbibisset. Atque cùm illa fierent animi relaxandi caussa, tum in honorem Deorum immortalium multa certamina fuerunt instituta, quibus & ad cultum rerum diuinarum, & ad exercendas vires corporis homines excitarentur. Conueniebat igitur ex vniuersa Græcia ingens ad certamina partim spe victoriæ, partim spectandi desiderio, multitudo: vbi post peracta certamina de rebus ciuitatibus vtilibus, & ad salutem vel gloriam totius Græciæ spectantibus, consultabatur. Et quoniam illa certamina ad religionem antiquorum Deorum pertinebant, me operæ precium facturum existimo, si quib. de caussis, & vbi, & quando illa instituta fuerint, & quo pacto agerentur, explicauero. Fuerunt igitur quatuor certaminum genera, Olympia, Pythia, Nemea, Isthmia, quæ celeberrima fuerunt, de quibus singulatim dicemus: ac primùm de Olympicis.

De certaminibus Olympicis. CAP. I.

FVERVNT Olympica certamina, quibus cum voluptate ad immortalium Deorum cultum, & ad exercendas corporis vires homines excitabantur, à Dactylis Id eis vocatis primùm

Ayuntamiento de Madrid

instituta, vt fama est. Nam ferunt illos fuisse quinque, qui ab Ida Cretæ monte in Elidem venerunt, vbi vnus eorum natu maximus Hercules nomine, certamē cursus per ludum fratribus proposuit: quorum nomina fuerunt ista, Pœonæus, Ida, Iasius, Epimedes: atque victorem oleastro coronauit: quæ arbor ab ipso Hercule primùm fuit eò ex Hyperboreis deportata. Hercules igitur Idæus primus autor fuit certaminum Olympicorum, & cùm quinque fratres fuissent, placuit quinto quoque anno, & quinque certaminum genera diuersis modis celebrari. Quæ quòd quinto quoque anno in plenilunio fierent, ita testatus est Aristophanes in Pluto:

ὁ Ζεὺς δή πȣ πένεται· καὶ τȣ̃τ' ἤδη φανερῶς σε διδάξω.
εἰ γὰρ ἐπλούτει, πῶς ποιῶν αὐτὸς τὴν Ὀλυμπιακὸν ἀγῶνα,
ἵνα τοὺς Ἕλληνας ἅπαντας ἀεὶ δι' ἔτȣς πέμπτȣ ξυναγείρει,
ἀνεκήρυττεν τῷ ἀθλητῶν τοὺς νικῶντας στεφανώσας
κοτίνȣ στεφανῷ· καί τοι χρυσῷ μᾶλλον ἐχρῆν, εἴπερ ἐπλούτει.
Iupiter sanè pauper est: quod palàm profecto docebo.
Nam si diues sit, quo pacto faciens is certamina Olympi
Illic, quò Græcos omnes quinto quoque anno coegit,
Per præconem pronuntiaret athletas victores, vbi coronasset,
Oleastri corona? nam magis auro decuit, si diues is esset.

Fuerunt qui victis Titanibus Iouem ipsum hæc certamina instituisse putarint, in quibus Apollo Mercurium cursu superauerit, cùm Mars vicisset pugilatu: cuius rei indicium faciunt Pythicos tibiarum modos, qui salientibus quinquertionibus accinebantur, quod carmen consecratum fuit Apollini, vt memoriæ prodidit Pausanias in prioribus Eliacis. Fuerunt variis temporibus varii modi certaminibus Olympicis seruati; nam præter homines pueri etiā, & pulli equorum, & fœminę, & varia vehiculorū genera in hos ludos admissa fuerunt: & iudices in singula certaminum genera delecti, pro quorum arbitrio præmia darentur victoribus. Postea verò institutum fuit vt grauioris armaturę cursus peditum admitteretur, quòd eum ad rem bellicam non inutilem fore existimabant, in quo certamine primus victor declaratus est Demaratus Heræensis. Quòd enim armati currerent, facilè licet ex epiniciis cognoscere. Alii singulos ex Idæis Dactylis singulos ludos instituisse putarunt, qui quòd quinque essent, à digitorum numero sunt vocati. Erant autem ista quinque ludorum genera cursus, palæstra, discus, saltus, ars pugilumde, quibus ita meminit in eo epigrammate Simonides:

Ἴσθμια καὶ Πυθοῖ Διοφῶν ὁ Φίλωνος ἐνίκα,
ἅλμα, ποδωκείην, δίσκον, ἄκοντα, πάλην.
Isthmia deuicit Diophon & Pythia, disco,
Et saltu, & pugnis, & leuitate pedum
Atque palæstra.

In his præmia victoribus coronæ proponebantur, atque ingens honor

honor illis habitus est, vt testatur Xenophanes Colophonius in his carminibus:

ἀλλ' εἰ μὲν τις ἀρετῇ, καὶ εἰ ἐν νίκῃ τὸν ἄριστος
ἢ πενταθλεύων ἔνθα Διὸς τέμενος
παρ' Πίσαιο ῥοῇσιν Ὀλυμπίᾳ, εἴτε παλαίων,
ἢ καὶ πυκτεύων, ἢ καὶ ἀλγινόεσσαν ἔχων,
εἴτε περ δεινὸν ἄεθλον, ὃ παγκράτιον καλέουσιν,
ἀστοῖσίν κ' εἴη κεδρότερος πρὸς ἄκρα,
καίπερ προεδρίαν φανερὴν ἐν ἀγῶσιν ἄροιτο.
καὶ κε σίτεν δημοσίων κτεάνων
ἐκ πόλεος, καὶ δῶρον ὅ οἱ κειμήλιον εἴη,
εἴτε καὶ ἱππόποιν ταῦτά γ' ἅπαντα λάχοι.

Quod si quis leuitate pedum certamina tentet,
Pentathlum si quis, est vbi sylua Iouis,
Hic prope Pyseas vndas vbi surgit Olympus,
Seu gravis ars pugilum, sive palæstra iuuat,
Seu graue bellum quod dicunt Pantration illi
Ciuibus ad summum mox venerandus erit.
Huic dabitur sedes inter certamina prima.
Impensa hinc illi publica victus erit.
Ex vrbe accipiet mox munera plurima, opésque:
Atque hæc vel celeri consequeretur equo.

Scriptum reliquit Isacius Herculem Alcmenæ filium, at non Idæum Dactylum, Olympia instituisse in honorem Iouis, vt videtur in his attestari Pindarus in Olympicis in epinicio Theronis Agrigentini:

ἢ τοι Πίσα μὲν Διὸς
ὀλυμπιάδα σ' ἔστα-
σεν Ἡρακλέης
ἀκρότατα πολέμου.

Nam Pisæ sane Iouis:
Olympiadem statu-
it Hercules
Præludia belli.

Ferunt enim Herculem post debellatum Augiam Elidis Regem, qui Solis & Iphiboæ filius dicebatur, quoniam sibi promissam mercedem ob simi boum purgationem non accepisset, ex Elidis populationibus & præda certamen Ioui instituisse Olympio, atq; illud Olympicum nominasse. Agebatur illud certamen quinto quoque anno, vt dictum est, vel vt meliùs dicam, quinquagesimo quoque mense, & eo mense, qui Parthenius fuit vocatus, aut Ἀπολλώνιος, vt ait Pindari enarrator. Id vbi Hercules instituisset, dicitur omnes volentes ad palæstram prouocasse; quò nemo cùm prodire auderet, fama est Iouem in palæstritam conuersum cum Hercule fuisse colluctatum. cùm verò pugna diu anceps fuisset,

Ayuntamiento de Madrid

Iupiter, qui esset, se ostendit, atque ita id certamen Ioui gratum fuisse creditum est. Incipiebant Olympia die Lunæ decimo quinto transacto, peractis antè solennibus, vt mos erat, sacrificiis, atque per dies quinque agebantur: cùm ante id tempus per dies triginta exercerentur Athletæ. Scribit Strabo libro octauo, Olympia certamina post Troiana tempora incepisse, cuius rei illud facit argumentum, quòd nullam de Olympicis mentionem fecit Homerus, cùm meminerit tantùm de nonnullis certaminibus funebribus. Agebantur igitur hi ludi in regione Elienſium non procul à Pisa ciuitate, & Alpheo flumine, vt testatur Virgil. in tertio libro Georgicorum in his:

Sin armenta magis studium, vitulosque tueri:
Aut Alphæa rotis prælabi flumina Pisæ.

Erat proposita victoribus corona ex oleastro (nam multa coronarum genera fuerunt in diuersis temporibus & locis: neque omnes ex eadem arbore coronabantur: cùm alii gramineis, alii saligneis, alii oleaginis, alii laureis vel myrteis, vel quernis coronis, vel apio, vel palma coronarētur) vt patuit è superioribus carminibus Aristophanis, & Plutarchus in Catone Vticensi meminit. Nam Faonius factus ædilis, vt is ait, spectaculum in theatro edidit, ac certantibus non ex auro coronas proposuit, sed quemadmodum in Olympicis fieri solet, ex oleastro. Herodotus in Vrania Xerxem Persarum Regem Græciam inuasisse scripsit, quo tempore agebantur Olympia, qui cùm Arcadas nonnullos percunctatus esset, quæ præmia proposita essent victoribus illique coronam ex oleastro respondissent, miratus est magnopere. Ita se habent Herodoti verba: ἐς δέ τις πρὸ πάντων λοῦ ὁ ἀρωτίνι αὐτοῦ ταῦτα· οἱ δὲ σφι ἔλεγον ὡς Ὀλυμπιάδι διάγοιεν, καὶ θεωρέοιεν ἀγῶνα γυμνικὸν καὶ ἱππικόν. ὁ δὲ ἐπείρετο ὅτι τὸ ἆεθλον εἴη σφι προκείμενον, καὶ ὅτευ ἀγωνίζοιατο. οἱ δὲ ἔπον, τὸ ἐλαίας τὸ διδυμφόρον στέφανον. *Vnus præterea illos interrogauit de his: qui responderunt, quòd agerent & studierent gymnica & equestria certamina. Tum rursus quæsiuit is, quod præmium illis esset propositum, de quo cōtenderent: qui responderunt, coronam oleagineam, quæ dabatur.* Tum dicunt Tigranem Artabani filium silentium continere non potuisse, quin tanquam timidus, ac parum strenuus miles diceret, Papæ Mardoni in quorum hominum regionem nos adduxisti, qui non pro diuitiis, sed pro gloria decertant! Nam præter superiora ludorum genera mox additi sunt equites armati, qui cursu certarent, vt ait Pindarus in Psaumide Camerinæo, & multa alia à primis differentia. pro temporibus enim & negotiorum contingentium opportunitatibus ludicra sunt immutata, cùm semper vsus fuerit optimus rerum gerendarum magister. Enimuero non è quouis oleastro tamen coronæ victoribus dabantur antiquitus, sed è vocata Callistephano, vt his verbis testatur enarrator Aristophanis de Aristotelis sententia:

Ayuntamiento de Madrid

ὁ τοῦ Παυσανίου ἐστὶν ἐλαία, καλεῖται δὲ καλλίστεφανος. πάλιν τῆς δὲ ἐμπαλιν τὰ φύλλα τοῖς λοιπαῖς ἐλαίαις πέφυκεν, ἀφίησι τε τοῦ πτόρθου ὥσπερ ἡ μύρτος, εἰς τοῦ στεφάνους συμμέτρους. ἀπὸ ταύτης λαβὼν Ἡρακλῆς ἐφύτευσεν Ὀλυμπάσιν, ἀφ' ἧς οἱ στέφανοι τοῖς ἀθλητοῖς δίδονται. εἰσὶ δὲ αὐτοῦ πλεῖ + Ἴστρον ποταμοῦ, σκιάδες ὑ τῶ ποταμῶ ἀπέχασα. πόθεν κοσμοῦνται δὲ, καὶ ζῆμία μεγάλη τοῦ ἀγῶνος αὐτῆς ἐστιν. ἀπὸ ταύτης ἔφερον λεγόντες Ἡλεῖοι τοῦ ἀθλητῶν ἐν Ὀλυμπίᾳ τοῦ στεφάνου. *Oliua quadam est in Pauſtethio, quæ vocatur Calliſtephanus, cuius folia è contrario ſe habent ipſa natura, atque folia cæterarum oliuarum. Demittit ramos tanquam myrtus conficiendis coronis accommodatos. Ex hac cepit Hercules, atque in Olympicis plantauit, è qua dantur coronæ Athletis. Eſt verò ipſa circa Hiliſſum fluuium ſexaginta ſtadiis diſtans ab ipſo flumine, atque circumſeptaeſt. Propoſita eſt magna pœna ſiquis illam attigerit; è qua capientes Elei Athletis coronas in Olympicis proponebant.* Hanc & ab Hercule fuiſſe ita portatam, & ea coronari in Olympicis Athletas conſueuiſſe, ita ſignificauit Pindarus in epinicio Theronis Agrigentini:

Αἰολὸς αὐὴρ ὑψόθεν
ἀμφὶ κόμᾳ σπείρων βάλῃ γλαυκόχροα κόσμον ἐλιᾶς, τάν ποτε
Ἴστρου ἀπὸ σκιεροῖς παγαῖς ἤνεικεν
Ἀμφιτρυωνιάδας,
μνᾶμα τοῦ Ὀλυμπίᾳ κράλλιστον ἀέθλων.
Aeolus vir altè
Circa comas ponat virens ornamentum oliuæ, quam olim
Iſtri ab umbroſis fontibus tulit
Amphitryoniades,
Monimentum in Olympicis pulcherrimum certaminum.

Non erit fortaſſe iniucundum, ſi ſummatim & breuiter quantum natura rei patietur, complexi fuerimus varia certaminum genera, quæ diuerſis temporibus in numerum celebritatémque olympicam fuerunt admiſſa, quantum tamen aciem oculorum noſtrorum intendere potuimus.

¶ Prima igitur olympiade Mars pugilum victor renunciatus eſt, & Apollo de curſu victoriam reportauit, pro illorum ſententia, qui hæc ipſa certamina à Diis primùm fuiſſe inſtituta tradiderunt: in quibus Dii prius ſe exercuerint, atque in ipſis quinque ludorum generibus. Alii tamen maluerunt vnicum priùs fuiſſe de ſtadio certamen apud Eleos, vt ait Pauſanias in rebus Meſſeniacis. Primus fuit omniũ mortaliũ Coræbus Eleus, qui victor de curſu renũciatus eſt in Olympicis certaminibus, quæ curſus conſuetudo dicitur aliquandiu perduraſſe: quippe cùm olympiade quarta Polycrates Meſſenius vir cæteroquin minimè obſcurus olympica palma nõ parũ fuerit nobilitatus, atque eadem ratione

Ayuntamiento de Madrid

sexta olympiade palma de stadio data est OEbotæ Dimeo, deinde cùm Pisęi Eleos vehementer irritassent, quia cupidiùs contenderent condendi olympicos ludos autoritatem sibi vendicare, atque exitium illis struxissent, Elei accitis auxiliis Phidonis Argiui Tyranni cunctę Grecię inuidiosi, ac eius præsidiis subnixi ludos octaua olympiade commiserunt, qua victor de stadio declaratus est Agamedes Tanagręus, at sequenti olympiade renuntiatus est victor de stadio Xenophon Messenius. Perdurauit sicut instituta fuerat olympicorum ludorum consuetudo ad decimam & quartam vsque olympiadem: nam decima quarta additur est duplicati spatii cursus, qua olympiade renuntiatus est victor primus Hypenus Pisęus, ac sequenti Acanthus Lacon. decima octaua deinde olympiade cùm quinquertionũ ars paulatim abolita esset, & luctæ cæteráque ludicra tum denuò fuerunt instauratã; quo anno præmium reportauit de quinquertio Lampidius, & de lucta Eurybatus Lacedæmonii, & de stadio Demaratus Hęręnsis. Tertia post vicesimam olympiade, qua palmam tulit de stadio Icarus Hypereśiensis, institutum fuit cæstuum ludicrum, cuius victor declaratus est Onomastus Smyrneus: victoriam tulit de stadio proxima olympiade Damon Corinthius. At vigesima quinta currule certamen etiam institutum fuit, & integræ ætatis equarum cursus, è quo certamine curru victoriam reportauit Pagondas Thebanus, quo etiam tempore fœminæ adequestrem victoriam aspirare ausę fuerunt. Nam cùm equestrem victoriã prima omnium mulierem Cynisca Archidami regis filia consecuta fuisset, de quadrigis vndeuicesima olympiade, qua iterum vicit de stadio Chionis Lacon, qui vesima septima quoque vicerat, & de pugilatu Xenophõ Corinthius, deinde reliquæ Macedonũ mulieres equos alere in certamina cœperũt: ad quod ludũ & currus institutus fuerat decima sexta. Postmodo cùm equi desultorii fuissent prætermissi, qui nona olympiade fuerãt instituti, eadẽ olympiade in certamina olympica redierunt, qua palmã de Pancratio adeptus est Lygdamis Syracusanus, at equorũ desultoriorũ victor declaratus est equa Cranonia Creusidas. sunt autẽ equi desultorii, quibus cum ephippiis exercebantur antiqui celeriter insilire ad vsum bellorũ. Quarta & tricesima deinde olympiade, quarta nimirum ab ea qua tertiam palmã tulit Chionis Lacõ, Pisæi cõparatis vndique finitimorum auxiliis regem suum Pantaleontẽ secuti submotis Eleis ipsi ludis olympicis præfuerũt, cùm etiam de ea re non leuis ambitio & controuersia inter nonnullos Græcos fuisset exorta: quod accidit anno quinto, postquã currulem victoriam reportauit de quadrigis Myron Sicyoniorum tyrannus. tricesima septima olympiade Elei pro sua sententia, nullo veteris memoriæ exemplo, puerorũ certamina cursus & luctæ instituerunt, & præmia proposuerunt, qua olympiade palmam

cursus

cursus accepit Eleus Polynices, at luctæ Hipposthenes Lacedæmonius. atque horum quinquertium postea receptum fuit olympiade tricesima octaua, qua palmã tulit de puerili palæstra & de quinquertio Eutelidas Lacedæmonius. Nam tunc luctatorũ priùs, deinde quinquertionum ludicrum committebatur. at illud postea ita reiectum est, vt postero dein tẽpore nulli pueri quinquertiones sint admissi. Prima post quadragesimã olympiade, qua fuit renuntiatus victor Philetas Sybaritanus, admissi fuerunt pueri etiam in ludum cęstuum, cùm cęstus nominaretur claua, quę plumbeas quasdam pilas loris bubulis prelongis haberet appẽsas, quibus decertabatur omni industria, robore, arte, constantia. de sequẽti quinquertio palmam olympicam reportauit Gorgus Eleus, cùm tertiam ante istud obtinuisset cùm tibicines & citharœdi & & aulœdi recepti fuissent quadragesima octaua olympiade, qua declaratus est victor de pancratio Claucias Crotoniates, reportauit palmam de tibicinibus Sacadas Argiuus, de citharœdis Cephalo Lampi filius, de aulœdis Echembrotus Arcas. quinquagesima postea olympiade, qua palmam tulit de stadio Epitelidas Lacon, iudices de communi nonnullarum Græcarum ciuitatum consensu delecti res olympicas iudicare iussi sunt, idque muneris duobus iudicibus Eleis sorte ductis, ex ipsa Eleorum ciuitate demandatum est, vt illis curæ esset, quò res iustè aptéque succederet, darentúrque præmia quibus legitimè & pro meritis conuenirent, qui iudices Hellanodicæ dicti sunt, quod idem est ac si dicas iudices Græcorum, cùm antea soli Lacones, aut soli Athenienses iudicarent, atque ille quidem binorum designatorum numerus ad multos annos perdurauit. Hi statuerunt primùm vt cursores pueri ante solis ortum suos ludos inciperẽt, quia opus esset illos ante meridiem omnino esse absolutos. Nam cùm esset iã meridies, mos fuit vti quinquertiones exercerentur, & illa certamina, quæ dicebantur grauiora. Arrachion quarta post hanc olympiade, qui duas alias de superioribus pãcratiastis reportauerat, victoriã est adeptus magna virtute: quippe cùm victis aliis aduersariis vnus relictus sit, cum quo de oleastro certaret, ille eodem impetu pedibus Arrhachionem cinxit, & collum obstrinxit manibus. sed cùm Arrhachion digitum pedis illi infregisset, iam propè strangulatus, animámque efflans, corruit aduersarius præ dolore digiti, Elei cadaueri tamen Arrhachionis palmam per præconẽ detulerunt. Octaua supra quinquagesimam olympiade palmam tulit Diognetas Crotoniates, cùm sequenti cœperint primi athletarum omnium statuas suas dicare Diis, Praxidamas AEgineta, qui cæstibus vicit olympiade vna de sexagesima, & Opũtius Rhexibius, qui pancratiastas superauit olympiade sexagesima prima, at quarta post hanc grauis armaturæ cursus, de quo palmam tulit Demaratus Heræensis, acceptus est in stadium cũ magno applau-

Ayuntamiento de Madrid

su,qtia cursus ille videretur esse rebus bellicis peracommodato, cùm mos esset vt cum scutis etiam decurreretur: vicit idem Demaratus sequenti etiam olympiade,qua Elei & Græci sustulerunt cursorum ocreas & scutum, atque vicit de cursu equorum Cleosthenes Epidamnius,qui non solùm suum,sed etiam equorum nomẽ statuæ adscripsit, cùm primus de victoribus equorum statuam sibi erigi curarit. tulit palmam cursus postmodo Theopompus Demarati filius,& huius postea filius eodem nomine de quinquertio,ac de cursu puerili Lycinus Heræensis, Epicradiúsque Mantinensis de pugilatu, sequenti olympiade Theagenes Thasius de paneratio palmam tulit, cùm antea Dromeus Mantinẽsis primus fuerit, qui sine puluere palmam sit adeptus:consecutus est idem Theagenes tres Pythicas coronas de pugilatu,nouémque Nemaicas, & de mistis pugilatus & pancratii certaminibus decem in Isthmo. Renuntiabantur autem victores iudicum decreto per præconem in celeberrimo totius Græciæ conuentu cum magno suorum & ciuium & amicorum omnium applausu, atque septuagesima olympiade rheda etiam & carpentum fuit introductum ad cætera ludicra. Sequenti postea Cleomedi Astypalęensi erepta fuit palma ab Aedilibus, quòd ille in pugilatu mentis impotens factus Iccum Epidaurium interemisset. inde Cleomedes Astypalæã reuersus pueros ad sexaginta in ludo literario oppressit, cõuulsa columna robore brachiorum ædificium fulciẽte:mox insequentibus cũ lapidibus Astypalæensibus in Mineruæ sacellũ confugit,in arcámque se inclusit,qua vi reclusa nemo fuit inuentus, vt memoriæ proditum est à Plutarcho, & Dioxippo Corinthio in rebus patriis.Nam parum decorũ videbatur iudicibus aduersariũ iam victũ & prostratum ac supplicem occidere, quòd iã plurimum fallaciarum & crudelitatis in hos ludos introduci cœperat. introductũ fuit deinde lata lege vt athletę omnes, eorúmque parentes,fratres,gymnasii magistri,cõceptis verbis super exacti testibus iurarẽt se nihil fraudis esse cõmissuros, quò minùs olympici ludi rectè legitimęq; procederẽt:quin etiã iurabãt se decẽ mẽses in ludicris perdiscẽdis antè cõsumpsisse. Secunda post septuagesimam coronatus est de stadio Tisicrates Crotoniata, post quẽ palmã tulit Gelõ Gelous, post quem Cæcini fluuii filius creditus Euthymus,vt ait Silenus Chius in fabulosis historiis.idem Euthymus cæstibus sequenti olympiade victus fuit à Theagene Thasio, qui tamẽ oleaginã non accepit,quia iudicatus sit aduersariũ fraude circũuenisse, cùm pugilatus & pãcratii palmã appeteret: quin etiam vnum talentũ Ioui sacrã multam Aediliũ sententia, alterũ Euthymo ad luendam contumeliæ noxam iussus est pẽdere: quæ olympias insignis esse potuit clade illa memorabili, qua euersæ sunt res Persarum duce Mardonio. Sed quoniam qui virtute non poterat, virtutis insignia aliquando & victoriam ipsam corru-

ptis

ptis iudicibus largitione reportabat, ſtatutum fuit hac ipſa ſeptuageſima quinta olympiade, communi omnium Græcorum ſententia, vt nouem iudices Hellanodicæ res olympicas diligenter curarẽt. Illa, quæ ſecuta eſt, olympiade Theagenes Ioui quod erat imperatum talentum diſſoluit, at cùm adurſario enumerare recuſauiſſet, in pugilatum non deſcendit, quare & hac & altera Euthymo pugilatus corona eſt decreta. Septuageſima ſeptima olympiade inſtituta ſunt facta, vt mactatis Deo victimis quinquertionum primùm & curſus certamina, deinde equorum committerentur, cùm antea & homines & equi eadem die inducerentur; qua olympiade declaratus eſt victor de pancratio Callias Atheniensis. Pancratiaſtę ſub noctem prodibant, cùm non poſſent antè accerſiri, quia dies equitiis & quinquertio abſumebatur. enimuero non ſolùm curabant horum certaminum præfecti iudices vt omnia ratione & ſine fraude procederẽt, ſed etiã ne cui vel ab aduerſariis, vel à iudicib. fieret iniuria: idcirco ſolẽne fuit iudicibus pronũtiaturis ſententiã de certatotibus iurare ſe nullã capturos eſſe pecuniam ob rem iudicandam, ſed tamẽ quibus rebus adducti probarint aut improbarint nõ eſſe in vulgus prolaturos. ex iis autem qui fraudem commiſiſſent collecta mulctatitia pecunia in vſus templorum vertebatur. Idcirco octaua ſupra ſeptuageſimam olympiade Pherias Aegineta de medio recedere iuſſus eſt, quòd eſſet adhuc adoleſcentulus, neque vllo pacto par aduerſario in certamine luctandi videretur, qui tamen ſequenti admiſſus omnes pueros lucta vicit. qua olympiade decimus iudex additus eſt, cùm tres de curſu, totidem de quinquertio, reliqui de cæteris ludicris priùs iudicarent. Quinta poſt hanc carpentum & rheda in omne tempus poſterum fuit excluſum, cum vtrunque vehiculum fuiſſet in curriculum ſeptuageſima olympiade receptum. Sexta & octogeſima palmam tulit de ſtadio Oebotas Cyreneus, at Philes Eleus de lucta puerorum. Nona ſupra octogeſimam olympiade obtigit palma de puerili pugilatu Hellanico filio, de virili verò patri eius Alcæneto Lepreatæ, cum Theantus etiam filius olympiade ſequenti victor de pugilatu ſit renuntiatus, qua Tauroſthenes Aegineta à Chæmone quidem in lucta fuit proſtratus, ſed ſequenti omnes deiecit, qui in certamen luctę deſcenderũt. Olympiade deinde nonageſima tertia biiugorũ equorum integræ ætatis curſus denuò receptus fuit in curriculum, qua vicit Euagoras Eleus. Tertia deinde victor de ſtadio euaſit Eupoleus Eleus. Ac nonageſima octaua cùm Eupolus Theſſalus vnus ex iis qui ad pugilum certamen conuenerãt corrupiſſet, pecunia Phormionem Halicarnaſſenſem, Prytanim Cyzicenum, & Argetorem Arcadem, qui ſuperiore olympiade de pugilatu victoriam fuerat adeptus, & ipſe & qui pecuniam ceperant condẽnatus eſt, quòd primi illa corruptela ludorum religionem pol-

Ayuntamiento de Madrid

luissent. Eorum itaque mulctam exegerunt acriter Elei. Vnadu-
centesima olympiade iunctis ad currum pullis decertatum est, de
quo coronam tulit Sybariadas Lacedęmonius, longioris curricu-
li victor euasit Sotades Cretensis, sic enim fuit publicè renuntia-
tus. idcirco illa, quæ consecuta est, cùm accepta publicè ab E-
phesiis pecunia victor se Ephesium prodi maluisset, perpetui exi-
lii condemnatus est à Cretensibus. fuit enim eximiæ fortitudinis
ac roboris Sotades, vt ait Echemenes in rebus Cretensibus, non
minùs quàm Leontiscus aut Sostratus pancratiastæ, qui dicti sunt
acrochersitæ, quòd summas manus aduersariorum tam fortiter
apprehendebant, vt non priùs dimitterent, quàm elisis digitis cō-
fectos & victos dolore intelligerent. omnium tamen athletarum
maximè admirabile fuit robur Milonis Crotoniatæ, qui sex pal-
mas olympicas de lucta fuit adeptus, ac totidem pythicas. aiunt
Milonem malum punicum ita manu compressa tenuisse, vt neque
qui conaretur posset extorquere, neque id tamen elideret. ita
peruncto super disco insistebat, vt omnes, qui impetu facto de-
trudere ipsum conarentur, haberet ludibrio. caput neruo tan-
quam redimiculo incingebat, deinde intercluso spiritu cōpressis
labiis quanta vi maximè posset, cùm venæ capitis plurimo intu-
muissent sanguine, neruum disrumpebat. vbi cubitum lateri ad-
mouisset porrecta dextera ac sublato pollice, reliquos digitos si
iunctim intendisset, nemo erat tam fortis, vt vllo conatu mini-
mum posset à cæteris seiungere. Eodem tempore in tribus duo-
decim Elei descripti sunt, atque tribus singulæ suum dedere lu-
dorum cognitorem. olympiade sequenti renunciatus est victor
de Pancratio primùm Damon Thurius, ac postea Pyrrhus ludis
præfectus præmia tulit de equitiis. Troilus bigis equorum inte-
græ ætatis, vicitque pullorum curru. lege postea ab Eleis cautum
est post Pyrrhi victoriam, ne quis è præfectis ludorum equos in
certamen mitteret in posterum: de stadio iterum renuntiatus est
victor idem Damon Thurius. fuerunt tamen nonnulli qui octa-
uam, tricesimam, & centesimem quartam olympiadas vacuas me-
morent, vocentque anolympiadas, quòd propter dissensiones E-
leorum & Pisæorum ludicra fuerint intermissa. at quinta post
centesimam olympiade palmam de stadio meruit Prorus Cyre-
næus. at enim cùm afflictæ fuissent res Eleorum postmodò Arca-
dum bello, & ii parte agri mulctati amissis omnib. curiis quæ in
in hostium potestatem venerant, quarta & centesima olympiade
in octo tribus redacti sunt Elei, decretumque vt totidem Hella-
nodicæ eligerentur: sed octaua supra centesimam, qua de stadio
Polycles Cyrenæus victor est renuntiatus pristinus numerus Ae-
dilium decem scilicet vsurpatus fuit. Quarta ab hac iam agebatur
olympias, cùm Callippus Atheniensis quinquertii coronam
precio ab aduersariis auertit, petita est mulcta tum à Callippo,
tum

Ayuntamiento de Madrid

tum etiam ab iis qui cum Calippo consensissent, quam Elei per Hyperidem Athenas missum postularunt: quod nisi fieret, vetabantur lege sacra omnes Athenienses ad olympica ludicra accedere. at Athenienses exoratum miserunt Eleos, quòd cùm impetrari non potuisset, non priùs decreuerunt dissoluere, quàm responsum sic ab oraculo Delphico non responsurum esse antequam Eleis satis fuisset ab iis factum: vigesima tertia post centum victoriam de stadio accepit Idæus Cyrenæus, cùm sequenti Ladas Aegiensis patria palmam tulerit de stadio, qua deletæ sunt Græcorum virtute Gallorum acies, ac penitus profligatæ, ita vt nec vnus quidem saluus domum redierit. nam Brennus sollicitatis animis Gallorum ad expeditionem contra Græcos suscipiendam ad centum & quinquaginta millia peditum, equitum sexaginta millia & amplius amisit. Dux certè ipse copiarum vltro hausto mero post accepta vulnera dicitur mortem oppetiisse. Cùm receptæ deinde bigæ pullorum & desultorius pullus fuissent, bigarum palmam tulit vicesima octaua Belistiche fœmina ex ora maritima Macedoniæ, & tricesima prima post centesimã desultorii pulli Tlepolemus Lycius. quadragesima post centesimam olympiade palmam adeptus est de Pancratio & pugilatu Clitomachus patria Thebanus, qui de palæstra & pugilatu ad Isthmum antea tulerat, & tres palmas de Pancratio Pythico. quarta ab hac olympiade puerile institutum est paneratium, in quo vicit Phædimus Aeolensis ex vrbe Troade: sed illud mox fuit ab Eleis repudiatum. sexagesima post centesimam victor de stadio Diodorus Sicyonius est declaratus. decimaquarta, post quam Eleus, & post hunc Aristomenes Rhodius, & post hunc Protophanes Magnesius palmam tulerunt, atque post hunc octaua supra centesimam & septuagesimam vicit coronatúsque est de lucta & pancratio eodem die Strato Alexandrinus, secunda & nonagesima supra centesimam Polyctor Damonici Elei, & Sosander Sosandri Smyrnæi filii descenderunt in luctæ certamen: sed cùm Damonicus impensiùs optaret filio suo victoriam obtingere, dictus est Sosandrum data pecunia impulisse, vt se facilè vinci pateretur. sed vtrorumque parentibus mulcta indicta est & exacta, cùm ab illis noxa fuisset commissa. irrogata fuit mulcta Serapioni etiam pancratiastæ prima post ducentesimam olympiade, qui condemnatus fuit timiditatis pridie quàm pancratium committeretur, quia metu aduersariorum solum verterit, quod vni ex omnibus vndenis athletis per omnem hominum memoriam accidisse memorant. Vndecima post ducentesimam oleastrum tulit Xenodamus pancratiasta Anticyrensis, cùm sequenti coronatus sit Artemidorus Trallianus. Condemnatus est olympiade decimaoctaua post ducentesimam Apollonius pugil Alexandrinus, quia ad statutum diem non adiit. neque illi

Ayuntamiento de Madrid

profuit quòd vento ad Cycladas se detentum causatus esset, cùm ad statum diem conuenire oporteret, quorum nomina athletari legitimè data fuissent. Heraclidi igitur coronam intacto Eleo ac sine puluere partam decreuerunt. cùm id grauiter ferret Apollonius, in Heraclidem coronam iam capientem imperum fecit, & ad ludorum præsides vsque persecutus est, quæ insania illi magni stetit, octaua post hanc condemnati sunt pugiles deprehensi de eadem palma inter se pacta pecunia societatem coiisse, quare illis mulcta est imposita: ii fuerunt Didas & Garapammon qui pecuniam dedit, ambo ex Arsinoite tribu Aegypti. olympiade verò quinta ac tricesima post ducentesimam, qua Mnesibulus de cursu victor palmam tulit, duplicati sunt cum clypeo curriculi, cùm & alias Mnesibulus Eleata cursor cæteros cursores olympicos superasset. Atque res olympica ita miram varietatem diuersis temporibus sortita est, & quemadmodum res humanæ omnes sortiuntur, quæ nunquam in eodem statu diutius possunt consistere. Veruntamen ex iis perspicuum esse posse censeo, quæ genera ludicrorum, & quibus temporibus singula fuerint instituta vel instaurata, & quid iudices spectare oporteret, & quæ præmia proponerentur victorib. Atq; de Olympicis certaminibus hæc breuiter dicta sint. nunc de Pythiis dicatur.

De Pythiis. CAP. II.

FVERVNT & Pythia multis annis ante Isthmia instituta, post Olympia tamen, & ea in honorem Apollinis agebantur, cœptaque sunt eo tempore, quo Apollo Iatronem in Delphis sagittis confixit, qui postea insepultus ibi contabuit, quem tamen draconem quidam esse crediderunt, vt dictum est. Alii instituta dixerunt, quia cùm artem vaticinandi sit à Pane doctus, qui scilicet Arcadibus leges dedit, mox ad vaticinium venit, vbi Nox, deinde Themis responsa dabat, Pythone præside tunc tripodis prophetici cæso ipse vaticiniorum locum occupauerit. Cùm cœpta essent igitur celebrari ludi Pythici, antiquissimum omnium fuit certamen, vt hymni in Apollinem cum tibiis ad citharam canerentur, & ab ipsis aulœdis. atqui variis temporibus & hæc ipsa certamina multam varietatem sortita sunt: quia priùs fuit institutum pancratium, siue quinquertium, quoniam fama est prima Pythiade, in qua certarunt Dei, vicisse Castorem stadio, Pollucem pugilatu, cursu Galaim, armatum Zetem, disco Peleum, lucta Telamonem, Hercusem pancratio, qui ramo lauri coronati sunt, vbi primùm Pythia sunt ab Apolline instituta, vt quidam putarunt. alii tamen vocata fuisse Pythia crediderunt à loco Pytho nominato; alii ab interrogatione, cùm πυθέσθαι sit percunctari. in qua vicit Pythiade Achmæas Parapotamius cæteros omnes

nes pueros pugillatu: ea fuit prima, in qua homines decercertarunt, vt aiunt Pausanias. Altera deinde Pythiade Amphictyones, qui fuerunt his lunis præfecti ab Amphictyone Deucalionis filio nominati, vel (vt alii maluerunt) ab Amphictyone Heleni filio, qui hunc conuentum instituit: quod accidit quadragesima octaua olympiade, omnem artem aulædorum repudiarunt, quia nescio quid triste & insuaue auditu, minimeque iucundi ominis canerent. nam elegi & funebres modi magis hisce tibiis conueniebant, quàm vllum lætitiæ genus, vel ludorum festiuitas qui celebrabantur. institutum fuit coronarium dũtaxat certamen vt submotis præmiis relinqueretur, cùm primùm pecunia esset præmium victorũ. Additus est etiam equorum cursus, qua Pythiade renũtiatus est victor Clisthenes Sicyoniorũ tyrannus, eadémque certamina indicta sunt Athletis, quæ & in Olympia erãt, lata lege vt soli pueri tum longiore, tum etiam repetito cursu mane certarent. nam sicuti dictum fuit, curru etiam in olympicis decertabatur. Octaua Pythiade lege ludorum comprehensi qui assis fidibus canerent, qua coronatus fuit Agelaus Tegeates. Quadragesima Pythiade octaua cœptum est certari bigis, è quo certamine victor euasit Phocensis Execestiades. Quinta postmodo ab illa Pythiade pullis ad currum adiunctis decertari cœptum est, in quo certamine cæteros omnes quadrigis superauit Orphõdas Thebanus. Postea verò sexagesima Pythiade admissũ est inter pueros pancratiũ, & biiuges atque iniuges pulli, seriùs quàm ab Eleis, quo tempore victor declaratus est Laidas Thebanus: cùm pulli postea etiam singuli fuissent admissi. septima post hãc Pythiade bigæ receptæ sunt, & pulli singuli ad currũ, qua singulari pullo Lycormas Larissæus, at bigis Ptolemæus Macedo victor fuit declaratus. In omnibus his carminibus laurea corona donabatur, sicuti patet è Pindari epiniciis, quæ corona propria fuit illorũ ludorũ existimata. nã credebatur esse grata Apollini, quia fabulati sunt amatã fuisse ab Apolline Ladonis filiam in illã arborẽ conuersam: sed tamen fuerũt nonnulli qui existimauerint quòd multo antè quã Apollo Daphnen amaret, instituta sunt Pythia, & antequã laurea reperiretur, vel ex palma, vel ex æsculo coronæ dabãtur victoribus, vt ait Ouid. lib. 1. Metamorph. in his:

Instituit sacros celebri certamine ludos,
Pythia perdomitæ serpentis nomine dictos.
Hic iuuenum quicunque manu pedibúsve, rotáve
Vicerat: æsculeæ capiebat frondis honorem,
Nondum laurus erat.

Nam primis Pythiorum temporibus non erat adhuc inuenta laurus, quà postea inuenta & locus datus est fabulæ, & cotonæ victoribus Pythiorum ex illa confectæ. apparet autem ex Ouidii carminibus non Amphictyones, neque filium Deucalionis, sed

Ayuntamiento de Madrid

Apollinē ipsum præ lætitia victoriæ eius cerraminis, in quo Pythonē cęciderat. Pythicos ludos instituisse, atque eadē propeludicra fuisse in Pythicis, quæ erant etiam in Olympicis. alii dixerunt neque palmam, neque æsculum, neque laurum præmium fuisse Pythiorum, sed poma quædam Deo consecrata victoribus donari solita, vt scripsit in libro de coronis Ister. Verùm istud accidit, quia & ludicra, & præmia victorum, & tempora, quibus agebantur Pythia, sæpiùs immutata sunt: nam cùm nono quoque anno primùm agerentur Pythia, perducta sunt postea ad quinquennium, quia tot Nymphæ dictæ sunt Parnasides dona Apollini, cùm feram trucidasset, obtulisse. at de Pythiis satis, nunc de Nemeis dicamus.

De Nemeis. CAP. III.

CELEBRABANTVR Nemea in sylua quadam ita vocata, quæ fuit inter Phliuntem & Cleonas Achaię ciuitates, in Archemori Lycurgi filii honorem, quoniam in illa sylua dicitur à serpente morsus interiisse. Alii dicunt quòd septem duces Argiui opem ferentes Polynici, militantes ad Thebas in Lemnum Thraciæ profecti, siti correpti in Hypsipylen Lemniam inciderunt, quę Lycurgi sacerdotis Iouis & Eurydices filium Opheltam ferebat, Hæc rogata tanquam perita eius regionis vt aquam ostenderet, dux fuit illis ducibus ad fontem, relicto puero in quodam prato, quem serpens repertum & spiris circa collum conuolutus necauit. Duces eò profecti re visa serpentem interemerunt, atque in triennium quodque certamen funebre instituerunt, certabant in illis milites aut militum filii tantùm priùs, quamvulgus postmodo fuit admissum. Dicitur à Theagene in rebus Aeginetis illa de causa è Lemno in Nemeam confugisse, quòd statutum fuerat apud Lemniades, vt omne genus marium de medio tolleretur, atque cùm mares omnes fuissent trucidati, sola Hypsipyle Thoantem patrem in arca seruauit. Illud cùm patuisset Lemniis, vbi argonautæ essent abnauigaturi, ipsum demerserunt in arca inclusum, at Hypsipylen propter pietatem erga parentem capitis condemnarunt. illa his auditis fugit, atque capta à piratis in itinere Lycurgo diuendita fuit. Eurydice igitur Lycurgi vxore volente Hypsipylen interimere ob mortem filii, atque Hypsipyle latente in quodam loco occulto hac ipsa de causa, Amphiaraus vaticinatus est, eamque indicauit Thoanti ac Euneo quærentibus filiis, quorum opera & ducum Argiuorum beneficio fuit seruata. Fuerunt verò eadem ludicra in his, quæ etiam in superioribus instituta: at victores apio coronabantur, quæ funebris erat planta: idq; ad perpetuam Archemori memoriam. Alii Nemea instituta fuisse maluerūt ab Hercule, quia Nemæum

Ayuntamiento de Madrid

mæum leonem ibi occiderit. alii ob Opheltam (vt diximus) qui per propriam mortem in Thebas militantibus Lacedæmoniis vaticinatus fuit: erat enim certamen epitaphium siue funebre, in quo milites aut militum filii solùm primùm certabant, quamuis & populus in id postea fuit admissus. alii non ob illum prædictum Opheltem, sed ob Opheltem Creusæ & Euphetæ instituta fuisse Nemea crediderunt, qui ictus fuit à dracone absente Hypsipyle nutrice, cùm illa aquatum iuisset, quòd ab illa aquam Argiui petiuerant. Instituta verò sunt illi Nemea ad Hypsipylæ consolationem, quæ etiam à nigris vestibus & lugubribus indutis iudicibus iudicabantur. Dictus postea fuit hic Opheltes Archemorus, quia illi mortem Amphiaraus vaticinatus esset à principio vitæ. nam ἀρχὴ principium, μόρος mortem significat. Coronabantur (vt fama est) antiquitus oliua victores Nemeorum, sed post cladem à Medis captam in honorem cæsorum apio funebri planta coronati cœptum est. Dicta fuerunt Nemea à bobus, quæ Argiuæ Iunoni erat consecratæ, quæ in ea sylua pascebantur. Alii maluerunt Nemeam vocatam fuisse quandam regionem. Argiuorum à bobus Iouis & Lunæ ibi pascentibus. Alii à Danai filiabus, quoniam regio fuisset illis in capita distributa. His ludis enim Argiui & Corinthii & Cleonæi homines pręerant. Lucianus in dialogo de Gymnasiis ita mentionem fecit de singulorum horum certaminũ præmiis: Ὀλυμπάσι μὲν στέφανος ἐκ κοτίνου, Ἰσθμοῖ δὲ ἐκ πίτυος, ἐν Νεμέᾳ δὲ σελίνων πεπλεγμένος, Πυθοῖ δὲ μῆλα τῷ ἱερῷ τοῦ θεοῦ. *In Olympicis quidem ex oleastro, in Isthmiis è pinu, in Nemeis ex apio corona connexa, at in Pythiis mala Deo consecrata victoribus erant proposita.* Atque huic certaminum generi apium iure conuenire censebatur, quoniam ex occisi à serpente pueri sanguine apium herba nata esse credatur. Non defuerunt qui in honorem Archemori primùm instituta fuisse dixerint Nemea, at ab Hercule fuisse in melius correcta, cùm leonem Nemæum, occidisset: qui illa postea Ioui consecrarit; & post triennium tempus peragendis statuit diem duodecimum eius mensis, qui πάνεμος à Corinthiis, ab Athenienſib. autem βοηδρομιὼν dicebatur, quia eo mense Theseus Amazonas debellauit, atque Cretenses demum iudiçes sunt electi. at nunc de Isthmiis dicamus.

De Isthmiis. CAP. V.

SCRIPTVM reliquit Plutarchus in vita Thesei, Theseum ipsum Isthmia in honorẽ Neptuni, ad imitationem Herculis, qui Olympia Ioui consecrauit, instituisse: quippe cùm illa quæ in honorem Melicertæ fierent, noctu agerentur, & magis initiandi, quàm spectaculi causa constituta viderentur: quæ instituta fuerant à Sisypho Aeoli filio, vbi Melicertæ sui propinqui cadauer

Ayuntamiento de Madrid

agnouisset, Athamantîsque filium honore illo prosecutus est. Nō defuerunt tamen qui in Scironis honorem Isthmia celebrari crediderint, & ea putarint à Theseo inuenta ad mortem ipsius Scironis expiādam. Alii ob Sinnin Procustē Neptuni filiū à Theseo cæsum, alii aliis de causis instituta fuisse Isthmia, omnes tamen à Theseo consensere. Quæ dicta sunt Isthmia ab Isthmo Peloponnesi, cuius in faucibus ad Neptuni templum ibi celeberrimum quinto quoque anno celebrabantur. Archias autem poeta non in Neptuni, sed Palæmonis honorem Isthmia fieri solita scribit, ita illo igrammate:

τέσσαρές εἰσιν ἀγῶνες ἀν' Ἑλλάδα, τέσσαρες ἱεροῖ.
οἱ δύο μὲν θνητῶν, οἱ δύο δ' ἀθανάτων·
Ζηνὸς, Λητοΐδαο, Παλαίμονος, Ἀρχεμόροιο.
ἆθλα δὲ τῶν κότινος, μῆλα, σέλινα, πίτυς.

Quatuor in Græcis certamina, quatuor illa
Sacra: duo superis, sunt duo sacra viris.
Sunt Iouis hæc, Phœbique Palemonis, Archemorique
Præmia sunt oleæ, pinea, mala, apium.

Nam tametsi in omnibus his certaminibus coronabantur victores coronis superiùs commemoratis, tamen mos omnib. fuit vt vbique locorum palmam altera manu gestarent redeuntes, vt ait Pausanias in Arcadicis. ac tantus honor victoribus habebatur, tātáque erat victricium ciuitatum lætitia, vt multa milia passuum victores ita manib. suorum ciuium portarentur, ne omnino terram contingerent: neque ingrederentur per portas ciuitatum, vt reliqui homines, sed pontes illis tumultuarii fierent supra mœnia ciuitatum eorúmque nomina in foro publico sumptu columnis inciderentur. Primus autem fuisse dicitur Teseus, qui cùm venisset in Delum palmam victoribus proposuerit, vt ait Plutarchus. Alii non illis de causis instituta fuisse illa certamina memorant, sed ob insepultum Melicertam cùm in Isthmum appulisset, atque ita rem sese habuisse memoriæ prodiderunt. Fuerunt Inûs & Athamantis filii Learchus & Melicerta. Athamas furore percitus Learchum cæcidit, quem mater in lebetem bullientis aquę iecit, atque ipsa quoque mente capta verita iram Athamātis per Germaniam montem Megarensium fugiens è petra Moluride vocata denique cum Melicerta in mare desiliuit. Facta est Ino vna è Nereidibus, quę Leucothea vocata est, at Melicerta Deus Palæmon. Nereides tripudiantes visæ sunt Corinthi Regi Sisypho qui Melicertæ corpus à delphino delatum vidit, atque hæ iusserunt Isthmia celebrari in honorem Melicertæ. Alii dixerunt cadauer Melicertæ in Isthmum delatum tumulo, & exequiis caruisse, quare exorta pestilentia in Isthmo respondit Deus nullum esse mali remedium, nisi exequiæ ac funebre certamen instituerentur in Melicertæ honorem. illud cum per aliquod tempus fecissent Corinthii,

Ayuntamiento de Madrid

rinthii, rursus morbus inuasit, atq; respōdit Deus oportere honorē eius herois perpetuū institiuere, atque illi apium plantam funebrem ac subterraneā proponere. Statutum est postmodo vt pinu coronarentur ob affinitatem plantæ cum mari. captum est itaque & sepulturæ datum Melicertæ corpus apud Schœnountiam ab Amphimacho & Donacino viris Corinthiis, vt proditum est memoriæ à Theseo in rebus Corinthiis: alii dixerunt in honorem Neptuni hæc ipsa certamina consueuisse celebrari. at Musæus in eo libro quem scripsit de Isthmiis, duo certaminum genera in Isthmo celebrari solita scribit, alterum in Neptuni, alterum in Melicertæ honorem. Fuerunt & alia ludorum genera apud Græcos, vt apud Athenienses Hydrophoria, Delphinium Pytheæ. Fuerunt & alia alibi premia victoribus vt phialæ argenteæ in Sicyone in Pythiis. in Pellene vrbe Achaiæ præmium erat vestis Theoxeniis, vel, vt alii maluerunt, vocatis Mercurialibus in Aegina Aeacia bos præmium fuit dithyramborum poetis, qui præclariùs in Dionysum cecinissent: quod certamen dictum fuit Amphorites. quæ quoniam non erant valdè illustria, raróque de his mentio fit à scriptoribus superioribus, abundè vt arbitror explicatis, in præsenti omittemus, nunc reliqua ad institutum opus pertinentia persequamur.

De Mercurio. CAP. V.

MERCVRIVM omnium Deorum antiquorum vigilantissimum, ac maximè negotiis implicatum, quippe quem neque per noctem quidem dormire negotiorum multitudo pateretur, Iouis & Maiæ Atlantis filium fuisse scribit ita Hesiodus in Theogonia:

Ζεὺς δ' ἄρ Ἀτλαντὶς Μάῃ τέκε φαίδιμον Ἑρμῆν,
κήρυκ' ἀθανάτων, ἱερὸν λέχος εἰσαναβᾶσα.
Et Ioue Mercurius, Nymphaque Atlantide cretus,
Est præco superûm: compressit Iupiter illam.

Sic & Orpheus & Homerus in hymnis tradiderunt, à quibus præclarè Virgilius, ea capiens quæ ad genus Mercurii attinent, illum in Cyllene Arcadiæ monte natum esse inquit in his:

Vobis Mercurius pater est, quem candida Maia
Cyllenes gelido conceptum culmine fudit.

At Pausanias in Bœoticis non procul à Tanagris in monte vocato Corycio Mercurium natum esse scribit, quem postea in Arcadicis scripsit lotū fuisse in Tricrena, vbi tres erāt fontes in agro Pheneatico, à nymphis accolis eius mōtis: quare fōtes illi summa religione colebantur, vtpote fontes Mercurio sacrati. Hunc educatum fuisse in Cyllene monte præterea testatus est Dydimus his verbis; Ἑρμῆς ὁ ἐν Κυλλήνῃ ὄρει Ἀρκαδίας αἱρεθείς: *Mercurius in*

Cyllenio Arcadiæ monte educatus. Hunc educatum fuisse inquiunt sub arbore portulaca, quæ andrachne dicta est à Græcis, quare illi fuit consecrata. Scripsit Pausanias in Arcadicis ex antiquo Arcadum sermone Mercurium educatum fuisse non procul ab Alpheo fluuio in ciuitate quæ Acacesium vocabatur ab Acaco Lycoonis filio. Alii Iunonem lac præbuisse Mercurio putarunt, & per quoddam tempus apud illam nutritum fuisse per inscitiam, atque cùm lac Iunonis ex eius ore excidisset, dicitur esse facta via lactea, quę inde galaxia dicitur à Græcis, cùm gala lac sit. Alii tamen maluerũt illud accidisse cùm Hercules lac sugeret: alii quà tantum hausisset, quantum non potuisset retinere. Alii maluerunt Opim iussam lac infanti præbere: illud in fixum expressisse quod Saturno obtulerat, vt significauit M. Manilius in his versibus, quo in cœlum delapso lactea via facta sit:

Nec mihi celanda est famæ vulgata vetustas
Mollior è niueo lactis fluxisse liquorem
Pectore reginæ Diuûm, cœlúmque liquore
Infecisse suo: quapropter lacteus orbis
Dicitur, & nomen causæ descendit ab ipsa.

At enim plures fuerunt Mercurii, vt ait Cicero in libro tertio de Natùra Deorum in his: Mercurius vnus Cœlo patre, Die mãtre natus: cuius obscœniùs excitata natura traditur, quòd aspectu Proserpinæ commotus sit. Alter Valentis & Phoronidis filius, is qui sub terris habetur, idem Trophonius. Tertius Ioue tertio natus, & Maia, ex quo & Penelopa Pana natum ferunt. Quartus Nilo patre, quem Aegyptii nefas habent nominare. Quintus, quem colunt Phenetæ, qui Argum dicitur interemisse, ob eamque causam Aegypto præfuisse, atque Aegyptiis leges & literas tradidisse. Hi etsi plures Mercurii extiterunt, tamen ad vnum Iouis & Maię filium omnes cæterorum res gestæ referuntur: de quo etiam mentionem ita fecit Ouidius in Paride, cùm illum fingens alatum:

Constitit ante oculos actus velocibus alis
Atlantis magni, Pleionesque nepos.

Quare & nos quæ propria sint singulorum minimè soliciti aut quæ inuenta, vel quæ educationes, quia negotium ob antiquitatem esset omnium difficillimum, vt inceteris fecimus, itaque hoc institutum nostrum persequemur, scriptũ reliquit Lucianus in dialogo Apollinis & Vulcani, hunc insignem fuisse furem. nã cùm paruulus esset infans à Vulcano susceptus, instrumẽta fabrilia illi surripuit ex officina. Cupidinem eodem die natus palæstra superauit. Veneri, quæ ipsum ob victoriam complexa fuerat, cingulum furatus est. Ioui sceptrum sustulit, fulmen quoque surrepturus nisi vim timuisset flammarum. Hunc Mercurii alatũ finxerunt, cui gallus assidebat, quẽ in suasoria Galenus antiquos inquit

inquit pictores & plastas inuenem formosum sine fuco, ac sine aliquo comptu, vultu hilari, atque acribus oculis formasse. Hunc finxerunt antiqui aurea cathena aurib. hominum annexa, mort ales quocunque collibuisset trahere solitum, sicuti de Hercule dicitur. Qui quoniam præesset gregibus in via, qua Lechæam accedebatur apud Corinthios, æreus sedens expressus est cum astate ariete. Multa porro officia Mercurio fuerunt iniuncta, vt testatur Lucianus in dialogo Maiæ & Mercurii, siquidem Deorum cœnaculum verrere solitus dicitur, & sternere curiã Deorum, & Iouis mandata per diem circumferebat, & huc illuc cursitabat, & ante raptum Ganymedem victum Ioui subministrabat, & per noctem mortuorum animas ad inferos deducebat, & modò palæstris, modò concionibus illum adesse oportebat, ita vt nullo tempore posset quiescere: quidam iniunxerunt illi etiam bellicas caduceatorum legationes, cùm fœderum & induciarum illum inuentorem fuisse inquiant, & ponderum ac mensurarum, rerum venalium, & omnium vsuum mercaturæ ad lucrum, cùm res alienas etiam vsurparit: horum negotiorum quandam partem ita attigit Virgilius inquarto Aeneidos:

Dixerat: ille patris magni parere parabat
Imperio. & primùm pedibus talaria nectit
Aurea quæ sublimem alis, sive æquora supra,
Seu terram, rapido pariter cum flumine portant.
Tum virgam capit: hac animas ille euocat Orco
Pallentes, alia sub tristia Tartara mittit:
Dat somnos, adimitque & lumina morte resignat.

Huius simulacrum AEgyptii partim atra facie, partim aurea & clara confinxêre, quia modò ad superos, modò ad inferos adiret. caduceus illi dabatur cum anguibus geminis mare ac fœmina scilicet mutuo connexu circunuolutis & concordibus, quorum caudæ demittebantur ad capulum caducei, qui concordiæ securitatem significabant. Aiunt præterea hunc eodem die natum boues Admeti Regis pascenti Apollini surripuisse, & irato eidem ob furtum, sagittásque in eum iaculari paranti pharetram euacuasse, vt ait Homerus in his:

ἤματι γεγονὼς μέσῳ ἤματι ὑγιδόρειζεν.
ἐκ πόρου βῶς κλέψεν ἑκηβόλου Ἀπόλλωνος.
Editur hic manè, hinc citharam pulsauit: & idem
Surripuit Phœbo vaccas mox sole cadente.

Istud autem ita fictum fuit, quia Mercurii planeta, quibus dominatur in horoscopo, homines facit ingenio quidem promptos & eloquentes, at callidos tamen & astutos & ad furta propensos. Fabulatur Batto pastori cuidam Mercurium vaccam largitum esse, vt taceret, qui solus furtum illud cognouerat. Deinde cùm hominis fidem vellet experiri, mutatis vestibus, duplici præmio

Ayuntamiento de Madrid

pro indicando furto proposito inconstantiam ac perfidiam Batti cognouit, eúmque in saxum indicem conuertit, vt ait Ouid. lib. 2. Metamorph. in his carminibus.

At senior, postquam est merces geminata sub illis
Montibus, inquit, erant: & erant sub montibus illi.
Risit Atlantiades, & me mihi perfide prodis?
Me mihi prodis? ait: periurque pectora vertit
In durum silicem, qui nunc quoque dicitur index.

Alii dixerunt vocem tantùm ademptam fuisse Batto, atque illum ad oraculum Delphicum accessisse an liberari posset, scisciturum, & vbi habitaret, cui respondit oraculum:

Βάττε πρόσθε κακόν, τὸ δὲ δεύτερον ἐσθλὸν ἐρείνα.
ἄρχεο, λείφ' ἁλίων χώρας ἤπειρος ἀμείνων.
μῶρος πρότερον δόλον ἔκλεψε πείθει πείθων
κερδῶν χῆν ὁσίας, ἣν μισεῖ πολλὴν ἀθεμίστως
οἷά τ' ἀνὴρ ἔρξεις, τοῖον τέλος αὐτὸν ἐκφύγεις.

Batte malum prius, inde bonum à me Batte require.
Linque mari vicina, pete & longinqua locorum.
Manè dolum linquens primùm mea numina serua
Præduram terram sanctè, multam odit iniquè.
Qualia quisque facit, finem nascitur idem.

Hunc Deum postea, quia surripuisset armentum tanquam pastorum Deum coluerunt antiqui, vt asserit Pausanias in Corinthiacis, quem & greges seruare, & augere posse putabant. Quia verò alia permulta furatus est, habitus est Deus latronum, vt ait Homerus in hymnis:

τῶνδ' ἔν κ' ἔπειτα μετ' ἀθανάτοις γέρας ἔξεις.
ἀρχὸς φηλητῶν κεκλήσεαι ἤματα πάντα.

Hunc superos inter post hæc retinebis honorem.
Latronum princeps diceris tempus in omne.

Memoriæ prodidit Zezes histor. 202. chil. 8. Auotlycum Laertis patrem, qui fuit auus Vlyssis, omnium propè mortalium pauperrimum artem furandi à Mercurio didicisse, quare ditissimus postea euasit aiunt hunc tam peritum fuisse latronem, vt cùm optimum equum furatus esset, asinum scabie corrosum pro illo restituerit, effecerítque vt eum recipientes minimè id sentirent: atque cùm alteri pulcherrimam sponsam rapuisset, anum edentulam, mucosam & laruam propè restituerit, atque in cõmutandis mercibus eandem seruabat rationem: nam fuerunt qui præstigiatorum artem à Mercurio excogitatam dixerint. Hunc primum fuisse inquiunt, qui lyram inuenerit, vt ait Paus. in Eliacis prioribus, quam etiam Apollini, cùm pax inter illos post furtum orta esset, largitus est. vnde lyra quasi lytra dicta fuit, præmium. s. pro redimendis. Erat autem testudo, quæ χέλυς à Græcis vocatur, in hũc modum formata, vt ait Lucianus in dialogo Apoll. & Vul. cùm testu-

Ayuntamiento de Madrid

testudinem mortuam ad ripas Nili inuenisset, Brachia adaptauit, ac iugum induxit, calamósque postea agglutinans, & fundo subiecto quodã, ac nouem deinde chordas super calamis, tãquam ansulis intendens, iucundum quid modulatus est. Alii dicunt tetrachordum priùs inuenisse, ac linum pro chordis tetendisse, quia chordæ nondum essent inuentæ, quam dedit Apollini pro furto, à quo accepit caduceum. hanc septem chordarum fecit Apollo accommodans ad Panos fistulam Iouis & Thymbris filii. nam hic lino soluto & adempto chordas intendit, vnde dictus est linum inuenisse.

¶Id verò cùm in monte Cyllene proximo fecisset, mons Chelydorta vocatus fuit, vt ait Pausanias in Arcadicis. Atque de hac re ita breuiter meminit Nicander in Alexipharmacis:

αὐδήεσσα, ἔθηκεν ἀναιδὲς ἐόντ' ἔπερ ἔῤσαν
Ἑρμείης· σαρκὸς δὲ ἀπουνόσφισε χέλειον
ἀῤῥόλον, ἀγκῶνας δὲ δύω παρετείνατο πέζῃς.
Multa priùs fuerat, vocalem reddidit illam
Mercurius: dempta carne è testudine, fundo
Brachia bina locat, super his chordásque tetendit.

Quod etiam affirmat Homerus in hymno in Mercurium eo carmine:

Ἑρμῆς σοι πρώτιστα χέλυν τετύκατ' ἀοιδόν.
Mercurius prior ipse chelyn facit arte canoram.

Cùm lyram accepisset Apollo, postea virgam illam Mercurio donauit, vt diximus, illam vim habentem, vt facilè pax inter quosvis ea virga interposita conciliaretur: eius cùm vellet facere experimentum Mercurius, inter duos angues acerrimè inter se dimicantes coniecit, qui repentè facti sunt amici, vnde virga Mercurii fuit postea geminis anguibus circumuolutis insignita. Primus enim Mercurius tres fidium tonos, acutum, grauem, medium reperisse dicitur. Primus astrorum ac siderum cursus obseruasse, diésque & annum ad certum ordinem redegisse: cum astronomię & philosophiæ autor & religionis Thebanis sacerdotibus extiterit, qui maximè has disciplinas exercuerunt, vt testatur Strabo libro decimoseptimo Geographiæ, & Marcus Manilius in primo libro rerum astronomicarum in hisce carminibus:

Tu princeps, auctórque sacri Cyllenie tanti,
Per te iam cælum interius, iam sidera nota.
Sublimes aperire vias, vniúmque sub orbem
Et per inane suu parentia finibus astra.

Atque ne plura hîc scribam, multa sunt carmina quibus ille poeta conatur ostendere vniuersum fundamentum religionis apud AEgyptios à Mercurio priùs fuisse inuentũ vnà cum ritibus sacrorũ, rerúmque naturaliũ causis. Idcirco fortasse dies lunę quartus Mercurio fuit cõsecratus, sicut primus & septimus Apollini,

Ayuntamiento de Madrid

octauus Theseo. Eadem de causa inter arcanos illos Samothracum Deos Mercurium à Mnasea connumeratum cẽsuerim, quòd astrorum cognitio necessaria sit nauigantibus. Scripsit Apollonii enarrator solennia quædam apud Samothraces celebrari solita, quibus si quis fuisset initiatus, inter turbulentissimas tempestates seruabatur omnino. Atque Vlyssem initiatum in Samothracia ferunt, sed vitta alba pro tæniis vsum fuisse: quippe cùm initiantes tænias purpureas circa ventrem innexuerint. Erat autem mos initiandi in Cabiris, atque Deorum nomina, quos nominare nefas erat, ista fuerunt: Axioerus, Axiocersa, Axiocersus. Erat autem Axioerus Ceres, Axiocersa Proserpina, Axiocersus Pluto, quibus quartus accedebat Casmilus, qui erat Mercurius, vti scripsit Dionysiodorus. Hic idem Mercurius Deorum immortalium cultus & sacra prior instituit, hominésque ad humaniorem vitam reuocauit, quare ita cecinit Horatius lib. 1. Carminum:

Mercuri facunde nepos Atlantis,
Qui feros cultus hominum recentum
Voce formasti catus, & decorae
More palæstræ.

Hunc vnà cum Hercule palæstritis præfectum esse crediderunt quia cùm prudentissimus existeret, non mediocriter conferre ad palæstram putabatur, quoniam cum viribus vbique coniuncta esse debet prudentia, quæ quoniam multa in explicatione insomniorum requiritur, somnia Mercurio consecrata creduntur. vt in his carminibus videtur testari Apollonius libro quarto Argonauticorum:

ἀλλ' ὅτε δ' ἠκαλέιδεν ὑπευδία πείσματ' ἔλυσεν,
μνήσατ' ἔπειτ' Εὔφημος ὀνείρατος ἐννυχίοιο,
ἀζόμενος Μαίης τῷ κλυτόν εἵσατο γόνοι
δ' αμμονίν βάλαξ ὁπιμάστιος ὤ ἐν ἀγρῷ
ἄρδεσθαι λευκῆσιν ὑπαὶ λιβάδεσσι γάλακτος.
Ast vbi soluerunt illo de litore funem,
Nocturna in mentem veniunt insomnia, clarum
Ille colit Maia genitum, namque vbera visus
Est sibi mulgere, & glebam stillantibus albis
E mamma guttis miscere, & lacte rigare.

Quod etiam inquit Homerus in hymno in ipsum Mercurium composito:

λῃστῆρ', ἐλατῆρα βοῶν, ἡγήτορ' ὀνείρων,
νυκτὸς ἐπάκτορα, πυλωδόκον.
Prædonem, furémque boum, cui somnia certa
Lege patent, seruásque fores, noctémque gubernas.

AEschylus in Persis ipsum inter terrestres Deos numeraui, quem aduocat cum inferorum Rege, & mortuorum in his:

ἀλλὰ χθόνιοι δαίμονες ἁγνοί,

Ayuntamiento de Madrid

Γῆ τε, καὶ Ἑρμῆ, βασιλεῦ τ' ἐνέρων,
πέμψατ' ἔνερθεν ψυχὰς ἐς φάος,
Terrestres casti dæmones,
Tellus, Mercuri, & inferum
Rex, in lucem animam remittite.

Hunc ipsum Deum tricipitem vocarunt, ob triplicem potestatem quam habere creditus est. nam marinus & terrestris & cœlestis vocatus fuit, quod illi accidit vel propter triplices vires, quas obtinebat, naturalem scilicet, moralem & rationi obtemperantem facultatem: vel quia cum Hecate congressus tres ex illa filias suscepisset.

Neque credebatur quis posse mori, nisi Mercurius animã hanc diuinitus corpori alligatam, à mortali vinculo soluisset: quare ita scripsit Sophocles in OEdipode in Colono:

τήνδε γὰρ μ' ἄγει
Ἑρμῆς ὁ πομπὸς, ἥ τε νερτέρα θεός.
Hac enim Mercurius
Dux est mihi, sic inferum ducit Dea.

Quamobrem & Hom. lib. ω. Odyss. non potuisse priùs proeos interire inquit, quàm Mercurius animas ex illorum corporibus euocasset, vt patet ex his:

Ἑρμῆς δὲ ψυχὰς Κυλλήνιος ἐξεκαλεῖτο
ἀνδρῶν μνηστήρων, ἔχε δὲ ῥάβδον μετὰ χερσὶν
καλὴν, χρυσείην, τῇ τ' ἀνδρῶν ὄμματα θέλγει
ὅν τ' ἐθέλει, τοὺς δ' αὖτε καὶ ὑπνώοντας ἐγείρει.
Euocat hic animas Atlantides ipse procorum
Mercurius, manibúsque tenet virgam: euocat orco
Hac animas, alias sub tristia tartara mittit,
Dat somnos, adimitque, & lumina morte resignat.

At Ouidius Fastorum lib. 5. hunc pacis & belli arbitrum & autorem nuncupauit in his;

Pacis & armorum superis, imisque Deorum
Arbiter, alato qui pede carpis iter.

Scripsit Philochorus diem festum agi solitum apud Athenienses die decimotertio Iunæ Nouembris, quo tempore Choes vocata solennia celebrabãtur terrestri Mercurio consecrata: atque morem fuisse, vt ex omnibus generibus semina, vt nomen significat, in olla miscerentur, atque coquerentur ab iis qui per diluuium fuissent seruati, qui Hydrophoria etiam aliàs agebant. At nemini tamen ex ea olla gustare licitum erat. Credebatur hic idem Deus animas quæ suum tempus in Elysiis campis expleuissent, Lethénque bibissent, in noua corpora inducere, vt diximus. Huic Deo sacra faciebãt quicũq; periculo capitis fuissent liberati, vt ait Pausanias in Atticis. Hic Iouis mãdato Argũ occidit, qui Io in vaccã versam seruabat. Huic statuę pro foribus domorum ab antiquis

Ayuntamiento de Madrid

erigebantur,quia fur credebatur cæteros fures arcere,vt ait Aristophanes,Huius filium Pana fuisse scripsit Anyres in his:

Ἑρμείαν τὸ σύναιμα τέκεν νεφεληγερέτα Ζεύς.
αὐτὰρ ὅγ' Ἑρμείας Πᾶνα τὸν αἰγελάτην.
Mercurium peperit supremum Iupiter,ipse
Pastorem peperit Panque Mercurius.

Suscepit Erycem ex Aglauro Cecropis filia, ex Daira Oceani Eleusinem, Bunum ex Alcidamea,è Philodamea Danai filia Pharim,Caicum ex Ocyrhoe,qui se in fluuium Zaureum deiecit, & dedit nomen Caico Mysiæ flumini, vt scripsit Chrysermus Corinthius in Peloponnesiacis.Polybũ è Rhihonophyla, Myrtilũ è Cleobula filia Aeoli,è Nymphia Ladonis filia Euandrum,ex Erythea Geryonis Noracem,Cydonem ex Acacallide, ex Issa Nympha Prylim,Lycaonem,Cupidinem,Eudorum, Dolopem,Lares, Auctolium,Erythum, Echionem, Aetalidem. Suscepit ex Hiera Gigantem præterea, cuius filiæ Angeliæ etiam mentionem fecit Pindarus in Alcimedonte.Multos præterea ex variis mulieribus habuit filios, ne singulos recenseam. Huic Deo vitulus mactabatur,vt ait in 4.Metamorph.

Dijs tribus ille focos totidem de cespite ponit,
Læuum Mercurio,dextrum tibi bellica virgo,
Ara Iouis media est. Mactatur vacca Minerua,
Alipedi vitulus,taurus tibi summe Deorum.

Erat illi lac & mel præterea offerri solitum,vt in his carminibus scripsit Antigonus:

δῶκολος Ἑρμείας ὃν ποιμένες· ἐν δὲ γάλακτι
κάρπον, καὶ δρυὶ νυν ἀπενδύσιος μέλιτι.
Mercurius facilis pastores:mnnere lactis
Lætatur,mox & dulcia mella capit.

Scripsit Callistratus linguas victimarũm solitas fuisse Mercurio in sacris offerri, vt testatur etiam Homerus in his: γλώσσας δ' ἐν πυρὶ βάλλον,*linguas in ignes iecerunt.* Erat autem vltima pars sacrificiorum & finis cùm linguas in ignem iacerent, quam consuetudinem primi Megarenses inceperunt. Nam scriptũ reliquit Direchidas in rebus gestis Megarensium Alcathoum Pelopis filium ob Chrysippi cædem exulem Megaris in aliam ciuitatem habitaturum profugisse:qui cùm in leonem Megarensium agrum vastantẗ incidisset,ad quẗ cædendum & alii à Megarensium Rege missi fuerant, & illũ ipse cęcidit, & linguã eius cæsam in perã coniecit,ac rursus cum ea Megaram se contulit. Deinde cùm dicerẗ qui missi fuerant,se leonem occidisse, peram afferens eos arguit mendacii:quare cùm Rex præ lætitia Diis sacrificaret,linguã postremã aræ imposuit,atq.ita manauit ad posteros cõsuetudo.Quidã tamen senserunt linguã Mercurio dicatam, atque cõsecrari debere, quia illam conueniat subditam & obtemperãtem esse rationi æ prudẗtię.Multa cognomina sortitus est Mercurius

Ayuntamiento de Madrid

vt Dii cæteri: nam Caduceator, Deorum nũcius, Enagonius, Dux Propylæus, Forensis, Polygius, Promachus, Epimelius, Chriophorus, Acacesius, Cyllenius, Ctarus, & quia præesset mercaturæ, quia vendendi & emendi rationem prior ostendisset, cùm multa dolosè vendantur, hunc Deum Dolium dixerunt.

¶ Atque hæc de Mercurio fabulosè dicta sunt, nunc veritatem inuestigemus. Fuit Mercurius homo singulari ingenio & sapientia, vt commemorauit Lactantius in libro de falsa Religione: nam tres tantum numeratos fuisse à Mercurio Trismegisto scribit, in quibus esset summa sapientia, Vranum siue Cœlum, Saturnum, Mercurium. Hic enim literas inuenit, vt ait Zezes histor. 26. Chil. 2. multáque vitæ mortalium commoda excogitauit: quare Iouis & Maiæ, cælestis benignitatis scilicet filius creditus est. Nam quemadmodum humanæ est naturæ semper re aliqua indigere, ita diuinæ multis bonis abundare: humanum est semper incommodis vexari, diuinum vexatis succurrere: humanum semper à diis aliquid petere: diuinum largiri: humanum accipere, diuinum cõferre beneficia. Hæc res fecit vt multi mortalium Iouis filii & diuini homines sint crediti, & in Deorum immortalium numerum relati, quibus templa, altaria, ceremonias, proprios sacerdotes antiqui instituerunt. Ego sanè ita censeo: antiquos, cùm nos ad studium sapientiæ adhortarentur, ista de Mercurio confinxisse. nam cùm eloquentiæ & orationis quanta vis esset vellent ostendere, dixerunt Mercurium esse nuntium Deorum & hominum, per orationem nimirum Deorum voluntas, & sententia diuinarum legum, & recta animorum nostrorum consilia, quæ non nisi autore Deo proueniunt, explicantur. Inde creditus est etiam cathenæ illi aureæ annexos homines auribus quocunque libuisset attrahere. Hunc latronum & impostorum & fraudum Deum putarunt, non solùm quia si eloquentia cum malo & flagitioso sit ingenio, plurimum obest cæteris hominibus, verùm etiam quia illorum quibus planetæ Mercurii natura in ortu dominatur, ingenia sunt ad furta, & ad omne astutiæ genus accommodata. Nam cùm siccus & calidus sit planeta, versutos & eloquentes facit homines, & ad omnem calliditatem celerrimos: quippe cùm planeta ipse Mercurii tot habeat motuum varietates & tergiuersationes, quot vix omnes simul reliqui planetę. Nam modò procedit, modò retrocedit; modò sublimis est, modò depressus, modò celerrimus est, modò stare videtur: ad quam varietatem motuum explicandam non ampliùs vt cæteris circularem motum tantùm tradiderunt; verùm ad oui formam, vt seruarentur, quæ apparerent, illi tribuere coacti sunt. Ad huius vel stellæ igitur velocitatem vel ingeniorum quibus dominatur celeritatem explicandam, illi talaria velocia & alata tribuerunt antiqui, quæ illum ferrent vnà cum ventis: quæ omnia non minùs oratori & sapienti, quàm planetæ ipsi conueniunt. nam

Ayuntamiento de Madrid

acutissimum & oratione & ingenio ad res celerrimè inuenien das & explicandas oratorem esse conuenit. Hic planeta reliquorum naturæ quibus adhæret se accommodat: quia prudentia in omni fortunæ vicissitudine, & in omni amicitia idem facit. Hunc præfecerunt eadem causa palæstræ, vt diximus. Dicitur Argum interemisse, qui contra Iouis voluntatem Io custodiebat, quia vis illa cœlestis & ratio, quæ est in nobis, quam Mercurium putarũt, omnes motus surgẽtes ex illa animæ nostræ parte, quæ propẽsior est ad iram, placat & componit, omnemque minùs ordinatam animi cogitationem mitigat. hæc pars vbi quiescit, Argos potest appellari, cùm ἀργὸς tardus sit ac deses: at eadem vbi excitatur, centum habet oculos: quia si furorem & impetum iræ sequamur, illiúsque cupiditati obtemperemus, multa committentur aduersus humanas leges & diuinas. hanc igitur partem trucidat Mercurius, siue ratio animæ nostræ. Et quoniam ex ingenio versuto, tanquam ex vberrimo fonte, manat omnis vbertas & copia dicendi: eloquentiæ Deum ipsum Mercurium crediderunt. Tribuerunt illi potestatem tempestatum, quia sicuti Dii marini crediti sunt maris tempestates placare, ita turbulentissimarum ciuitatum discordias & contentiones vis orationis mitigare consueuit: quæ res fecit vt linguæ Mercurio, tanquam illi Deo, qui orationis ornamenta & artificium dicendi primus inuenisset, consecrarentur. Nam hunc & literas, & astrorum cursus primùm homines docuisse dictũ est, & leges dedisse quibus homines ad humanitatem informarentur, & nomina rebus imposuit, & instrumenta musica excogitauit, & omnia quæ ad doctrinam eruditionemque spectant, inuenit. quod ita significauit Orpheus in libro de Lapillis, qui cùm homines ad studia adhortaretur, ad speluncam Mercurii hortatus est omnium bonorum & commodorum plenam:

ὃν δὲ κεν αἰθρώπων πεπνυμένον ἦτορ ἀείρῃ
ἐς πολυηρέφεον ἄντρον ἐπεσσύμενος Ἑρμείαο,
ἔνθ' ὅ γε παντοίων ἀγαθῶν κατέθηκεν ὅμιλον
ἀμφὶς ἀκεν ἀμφοτέρησιν ὀνείατα πολλὰ κομίζων
οἴκαδε δ' ἀποστείχει πεφυγὼν πολύδακρυν ἐέλδωρ.
At quemcunque virum ducit prudentia cordis
Mercurij ingredi ter speluncam, plurima vbi ille
Deposuit bona, stat quorum prægrandis acerus;
Ambabus valet hic manibus sibi sumere, & illa.
Ferre domum; valet hic vitare incommoda cuncta.

Sola enim sapientia rebus omnibus dominatur, quæ neque vllas cœli muationes, neque fortunæ minas pertimuit. Huc, quoniam Deorum nuntium putarunt, non solùm pro orationis vbertate, aut pro sapientia, quæ voluntatem Deorum indicaret, acceperunt; sed pro illa diuina vi, quæ diuiuitus in mentes hominum infunditur,

Ayuntamiento de Madrid

funditur, quæque res humanas omnes mirificè in suo ordine cōponit & conseruat. Hanc, vbi somnia in mentes hominum infūdere opinabantur, Mercurium somniis præesse dixerunt: vbi rerum nascentium ac morientium vicissitudines intuebantur, idq; non sine Deorum voluntate fieri putarent, voluntatem illam ac vim diuinam, quæ ad ortum res perduceret, aut humandas, siue ad inferos deduceret, vocarunt Mercurium, ita vt modò sit ratio animæ nostræ, modò ratio & sapientia diuinæ voluntatis, vnde anima nostra defluxit, Mercurius appellatus. Hæc autem illi fuerunt tributa, quòd primus mundum à Deo creatum, & non sine diuina prouidentia gubernari hanc tantam diuersarum rerum mirabilitatem posse conspexisset: omniúmque Deorum cultum inter mortales instituisset, vidissetque sine Deorum nutu nullum fieri posse ortum aut interitum. His igitur de causis, quia rerum diuinarum cognitionem ad nos detulisset, Deorum nuntius creditus est. Quòd rationem ortus & interitus diuinitus fieri docuisset, dicitur cum Plutone & cum Ioue collocutus fuisse, earumque legum arcana hominibus explicasse: quare animabus mortuorum illum ducem arbitrati sunt, cùm alias ad inferos, alias in corpora reduceret, ac de Mercurio satis, nunc de Pane dicamus.

De Pane. CAP. VI.

PAN verò, quem pastorum venatorúmque Deum, & vniuersæ vitæ rusticanę pręsidem crediderūt antiqui, cuius filius fuerit, non satis constat: quippe cùm varius eius ortus à diuersis scriptoribus tradatur. scriptum reliquit Homerus in hymnis Pana fuisse Mercurii filium, & bicornem, & capripedem in his:

ἀμφί μοι Ἑρμείαο φίλον. γόνον ἔννεπε μοῦσα,
αἰγοπόδην δικέρωτα, φιλόκροτον.

Dicite Mercurij mihi prolem, dicite Musæ,
Capripedem, cantus & amicum, deinde bicornem.

Duris autem Samius in eo libro quem scripsit de Agathocle, Penelopen cum omnibus procis rem habuisse scripsit, è quorum cōgressu Pana inquit natum fuisse. Epimenides verò poeta Pana & Arcadem geminos è cōgressu Iouis & Callistûs natos fuisse sensit: cùm tamen Aristippus Pana è Ioue & Nympha Oeneide procreatum fuisse maluerit. Alii Penelopes & Vlyssis filium putarunt, alii ex Aethere siue Nereide natum inquiunt. Achæus poeta, è Cœlo & Terra. Nec defuerūt qui Iouis & Hybreos siue Iniuriæ vt testatur Isacius. Pronapis poeta in suo protocosmo natū fuisse Pana cum tribus sororibus Parcis è Dæmogorgone scribit. Herodotus in Euterpe Penelopes & Mercurii filiū fuisse scripsit, vt est in his: Πανὶ δὲ τῷ ἐκ Πηνελόπης. ἐκ ταύτης γὰρ καὶ Ἑρμέῳ λέγεται γενέσθαι ὑπὸ Ἑλλήνων ὁ Παν. *Pani verò Penelopes. Ex hac enim & Mercurio Pannatus esse dicitur à Græcis.* Qui Penelopes & Mercurii filiū

tradiderunt, illi Penelopen in Taygeto monte armenta patris Icarii custodientem à Mercurio conspectam & amatam fuisse inquiunt, qua cùm alio modo se non potiri posse speraret, in hircũ pulcherrimum vertitur, cuius illa capta vel amore vel fallacii, vt diuersi senserunt, cum illo congressa Pana peperit, capite conuuto, barbáque ac pedibus hircinis, vt ait Homerus in hymnis. Hũc memoriæ prodidit Pausanias in Arcadicis à Nymphis susceptũ & educatũ, & à Sinoe nympha præcipuè, quippe, cũ vel adultus cum illis assiduè versari fingatur, vt est in hymno Homeri:

ὅς τ' ἀνὰ πίση
ἠνδρήεσσ' ἄμυδις φοιτᾷ χοροῖσι νύμφαις.
Cum placidis Nymphis sylvis versatur in altis.

Atque in his Platonis carminibus dicuntur Nymphæ fistulas Panos delectatæ circa illum tripudiare, Hydriades scilicet siue aquaticæ, & Hamadryades:

στήσατο λάσιον Δρυάδων λέπας, οἵτ' ἀπὸ πέτρας
κρυεροὶ, καὶ βλήχα πυκυμγὴς τοκάδων·
αὐτὰρ ἐπεὶ σύριγγι μελίσδεται ἁδυκλάδῳ Πὰν,
ὑγρὸν ἱεὶς ζαθέων χεῖλος ὑπὲρ καλάμων·
αἱ δὲ περιξ θαλεροῖσι χορὸν ποσὶν ἐστήσαντο
Ὑδριάδες νύμφαι, νύμφαι Ἁμαδρυάδες.
Conticeant Dryadum colles, fontésque perennes,
Ipsáque conticeant pignora parua gregis:
Fistula dulce canit, quia Panos, labra canoris
Humida vt illius addita sunt calamis.
Hunc circa statuêre chorum molli pede Nymphæ
Hydriades, pariter Nymphæ & Hamadryades.

Hunc igitur Nympharum ducem vocarunt antiqui, vt apparet ex his carminibus Anytæ:

κρημνοβάτην, δίκερων, νυμφῶν ἡγήτορα Πᾶνα
ἀζόμεθ', ὃς πέτρινον τόνδε κέκευθε νέον.
Montiuagum colimus cornutum Pana, ducémque
Nympharum: cuius saxea structa domus.

Hunc Deum pingebant & sculpebãt facie caprina, hircíque cruribus, quamuis illum non esse huiusmodi censerent, vt ait Herod. in Euterpe: γράφεσι δὲ δὴ καὶ γλύφουσι οἱ ζωγράφοι καὶ οἱ ἀγαλματοποιοὶ τὸν Πανὸς καθάπερ Ἕλληνες τὰ ἀγάλματα, ἀνθρωπόσωπον καὶ τραγοσκελέα, ἅτε τοιοῦτον νομίζοντες εἶναι αὐτόν, ἀλλ' ὅμοιον τοῖσι ἄλλοισι θεοῖσι. *pingunt verò & sculpunt pictores ac statuarij sicuti etiam Græci, Panis imaginem, caprina facie ac hirci cruribus: non quia illum huiusmodi esse arbitrentur, sed similem Dijs cæteris.* Lucianus in dialogo Pan. & Merc. illi etiam hirci caudam super natibus iniunxit præter hirci nasum & barbam, fama est hunc etiam fuisse Deorum nuntium, tanquam patrem, & greges pauisse, cùm amore Dryopis incaluisset, vt est apud Homerum in eo hymno:

οἶον θ'

Ayuntamiento de Madrid

οἷόν θ' Ἑρμείαν ἐρεύνεον ἔξοχον ἄλλων
ἄγγελον, ὡς ὅτ' ἄπασι θεοῖς θοὸς ἄγγελός ἐστι.
καί ῥ' ὅγ' ἐς Ἀρκαδίην πολυπίδακα μητέρα μήλων
ἔξικεν· ἔνθα δέ οἱ τέμενος Κυλλήνιόν ἐστιν,
ἔνθ' ὅγε, καὶ θεὸς ἐών, φαφαρὰ τέρχα μηλ' ἐπόμεθλεν
ἀνδρὶ πεφ ἐν θνητῷ. θάλε δ' ὑπὸ οἱ ὑμάς ἐπελθών
νύμφη ἑῦπλοκάμῳ Δρύοπος φιλότητι μιγήναι.

Mercurius veluti superorum nuntius antè
Esse ferebatur, sic nuntius iste Deorum est.
Arcadiámque ouium petijt terram iste feracem,
Est sibi sacratum nemus, & Cyllenius hic mons:
Hic Deus existens ouium fit pastor, & idem
Mortali seruit Dryopis calefactus amore.

Hunc altera manu fistulam, altera baculum incuruum gestare solitum dixit Lucianus in Baccho. cui pinus inter arbores fuit consecrata. At Theocritus non vnum, sed plures Panes videtur putasse, cùm scribat in Amaryllide;

τό τοι ῥόδυς ἢ Σαλυεῖσκοις
ἐγένθεν, ἢ Πάνεσσι κακοκνάμοισιν ἐείσδῃ.

Es simili genere ortus
Vel Satyris, vel crura retortis Panibus ipse.

Existimarunt antiqui Pana montium esse præsidem, omniáq; armenta & greges, qui in montibus vagarentur, in huius esse tutela: quippe cùm is ab Arcadibus fuisset in Mænalo monte educatus, quòd verò montibus præesset, ita testatur Homerus in hymno:

ὅς πάντα λύφοννι φύεντα λέλογχε,
καὶ κορυφὰς ὀρέων καὶ πέδιήεντα κάρηνα.

Ille niuosa tuga est sortitus, summáque montis
Culmina: saxosos colles custodit & idem.

Ea de causa Virgilius in primo Georg. Pana custodem ouium, & pastorum præsidem appellauit in his:

Ipse nemus linquens patrium, saltúsque Lycæi
Pan ouium custos, tua si tibi Manala curæ. & inde,
Fortunatus & ille Deos qui nouit agrestes.
Panáque, Syluanúmque senem, Nymphásque sorores,

Quem posse gregis vbera implere existimarunt, dum fistulam inflaret, vt scripsit Ibicus in his:

ὦ Πὰν φορβουῴαις ἱερὰν φάτιν ἄπτυε πόιμνας,
κυρτὸν ὑπὲρ χρυσέων χείλος ἐείς δονάκων
ὅφρ' αἰ μὴ λύκοιο βεβρεῖ δὺ τὰ δ' ὤρα γάλακτος
ἔθεσιν ἐς Κλυμένᾳς πυκνὰ φέρωσι δόμον·
σὺ δὲ καλῶς βωμοῖσι παρεῖς δεῦρος πόσις αἰγῶν
φοίνιον ἐν λαστῇ σῇ θεος αἷμ' ἀρόγῃ.

Pan pascendis gregibus custodia fida,

Ayuntamiento de Madrid

Vt labra auratis addita sunt calamis:
Fistula dulce sonet, niueì quò munere lactis
Ad Clymeni portent vbera plena casas.
Vir tibi caprarum structam mox stabit ad aram,
Villusque cruor defluet è iugulo.

Fuit etiam venatorum Deus, quem maximè Arcades coluerunt: qui si fauisse putaretur venatoribus, ab illis colebatur à venatione reuersis: at si frustra laborassent, scillas in illum coniiciebant: vt testatur in his Theocritus in Thalysia:

κλῦ μὰ τὰν θ' ἑρδοίσᾳ Παν φίλε μὴ τότε πάμψις
Ἀρκαδικοὶ σκίλλαισι ὑπὸ πλουρᾶς τε κ' ὄμμις
ταὐτίκα μαστιγοῦοιν, ὅτε κρέα τυλὸν παρείη,
Illud si facies, scyllarum verbere crebro
Mox latus & humeros non percutiere reuersis
Arcadicis, cum parua caro est venantibus illis.

Atque Ouid. in epist. Phædræ vnà cum Diana Panes & Satyros venantium ita præsides facit:

Sic tibi secretis agilis Dea saltibus adsit,
Syluáque perdendas præbeat alta feras.
Sic faueant Satyri, montanáque numina Panes,
Et cadat aduersa cuspide fossus aper.

Fabulantur Dionysum Iouis filium natum ex Arge nymphae Lycto vrbe Cretæ rapta & in Argillum montem deportata, Pana cum Satyris sibi delegisse in militiam, atque cùm subiecisset Indiam Pan, & mox Iberiam prius vocatam à flumine, de suo nomine regionem appellauisse Hispaniam. Sed quid venatorum Deum fuisse dicimus? ipsemet Pan fuit venator, vt ait Theocritus in Thyrside:

τὸν Παῖα δεδοίκαμες· ἢ γὰ ἀπ' ἄγρας
ταὐτίκα κἠκακὸς ἀμπαύεται· ἐν τῇ γε πικρᾷ.
nam Pana timemus.
Venatu vt rediit defessus fit grauis ille.

Memoriæ prodidit Isacius Pana Deum Echo adamasse, quare eam maritum Echûs appellauit Theætetus in his carminibus:

ὑλοβάτας, φιλόδενδρος, ὀρεσσαύλας πόσις Ἠχοῦς,
πάνσκοπος, ἀλκιφόνος μηλοφύλαξ ἀγέλας.
Montimagus, custos ouium, cornutus, & Echûs
Coniux, cuncta videns lætus & arboribus.

Quam amicam nominauit Archias in his carminibus:

Ἠχὼ πεδιήσουσ' ἐρᾶς φίλε Παιὸς τάμβλω,
ἀντίτονον φθεγγοῦσ' ἐμπαλιν ἀσουσάμω.
Echo saxosam cernis, quæ Panos amica est;
Ingeminat captos protinus illa sonos.

Ex illa filiam Iryngem suscepisse dicitur, quæ Medeæ dedit medicamina ad capiendum Iasonem. Hic idem amauit postea

Syringa

Syringa Nympham, quæ in paluſtres calamos fuit conuerſa, vt ait Ouid. in 1. Metamorph.

Panáque, cùm prenſam ſibi iam Syringa putaret,
Corpore pro Nymphæ calamos tenuiſſe paluſtres.

Mox calamis à vento agitatis, ſonúmque facientibus ſyringis fiſtulam ex iis fecit, vt ait Ouid. Memorant hunc ad montes vocatos Nomios, qui non procul abſunt à Lycoſura vrbe, fiſtulæ modos inueniſſe, vbi Molpea fuit vicus, & templum Panos Nomii. Fuit etiam à Luna amatus, cùm in niueum arietem pulcherrimum ſe conuertiſſet, quod teſtatur Virgilius in 3. Georg.

Munere ſic niueo lactis (ſi credere dignum eſt)
Pan Deus Arcadiæ captam te Luna ſefellit.

Fama eſt hunc cum Cupidine aliquando fuiſſe colluctatum, & victum, quare ſit coactus Syringam nympham amare. Dicunt præterea Cererem iratam Neptuno, de quo, vt quidam voluerunt, equum, vt verò alii, Heram peperit ab Arcadibus vocatam, indicatam Ioui à Pane fuiſſe. Nam cùm Ceres eaquæ de raptu Proſerpinæ contigerunt, audiuiſſet, aiunt ipſam Cererem ſe in ſpecum abdidiſſe ibi in Arcadia ſumptis veſtibus lugubribus, ac lucem vitaſſe: quare accidebat vt omnes terræ fructus interirent, ac peſtis homines paſſim conficeret cùm Dii omnes ad Cererem quærendam miſſi fuiſſent, Pana inter venandum ferunt ad Elaium Cererem vidiſſe, ac Ioui indicaſſe, quam per Parcas Iupiter placauit, vt teſtatur Pauſanias in Arcadicis. multæ res geſtæ Panos cõmomerãtur; nam & timorem Gallis Græcorum hoſtibus per noctem immiſiſſe dicitur, cùm Græciam Brenno duce inuaſerunt, quo illi in fugam ſunt verſi. & Athenienſibus in bello nauali opem tulit, & Medos profligauit, vt teſtatur Simonides in his carminibus:

τὸν τρεχθέντων ἐμὲ Πᾶνα, τὸν Ἀρκάδα, τὸν χ' Μήδων,
τοῦν μετ' Ἀθηναίων, σὺν Μιλτιάδου.

Arcada, capripedémque in Medos Pana locauit,
Me pro Cecropis gloria Miltiadu.

Hic etiam Typhonem dicitur retibus implicuiſſe. Colluerunt Pana piſcatores etiam cùm in locis mari propinquis plerũque verſaretur, quem etiam ἀλιπλαγκτον, ſiue per mare vagantem Sophocles in Aiace appellauit. Colebatur in promontoriis præcipuè, quæ mari alluebantur. Offerebatur huic Deo lac & mel in paſtorum poculis, quod ſignificauit Theocritus ita in Viatoribus:

τρεῖς τ' ὀκτὼ ἐν γαυλῷ τῷ Πανὶ γάλακτος,
ὀκτὼ δὲ σκαφίδας μάλιστα κηρὶ ἐχούσας.

Pani octo ſtatuam ſpumantis pocula lactis,
Tórque ſcyphos, cum melle fauos cerámque tenentes.

Quare non ritè ſacrificabant, qui tauros illi immolabant, aut qui in aureis poculis lac aut vinum offerebãt, cùm vaſa ea eo metallo

Ayuntamiento de Madrid

ſuperis ac cœleſtibus Deis, non autem terreſtribus, vel paſtorum curam habentibus conuenirent, quod ſignificauit Apollonius Smyrnæus his verſibus:

ἀγροτέρων θεός εἰμι τί μοι χρυσέοις δεπάεσσι
σπένδετε; ποῦ δ' Ἰταλοῦ χεῖτε μέθυ βρομόου;
καὶ γυροὺς ταύρων πέτρῃ προσδεῖτε τένοντας;
φείσασθ', οὐ τούτοις θύμασι τερπόμεθα.
Πὰν ὁ παρωρείτης, αὐτόξυλος, ἀρνεοθοίνης
εἰμὶ, καὶ ἐγχθονίου γλευκοπότης κύλικος.

Sum Deus agreſtis, cur his ſunt aurea ſacris
Pocula? quo vinum funditis Italicum?
Ad petram cur ſtat taurus ceruice ligatus?
Parcite: non hæc eſt victima grata mihi:
Pan montanus ego ſum, ligneus, ipſáque veſtis
Pellicea eſt: muſtum è fictilibúſque bibo.

¶ Atque de Pane Deo quæ fabulosè dicta ſunt ab antiquis, explicauimus: nunc quid Pana eſſe putauerint, perquiramus. Lucianus in concilio Deorum Bacchum ſemihominem mitra ornatum ac ebrium ſemper ferè, effœminatum, mollem, propè infantem, vinum à matutino tempore ad ſiderum vſque ortum redolentem, hunc deformium Deorum agreſtium chorum introduxiſſe ſcribit: Pana, Silenum, Satyros, qui agreſtes fuerunt homines, & caprarum cuſtodes, ſaltationibus dediti, quorum corporum formæ ob deformitatem fuerunt inſignes. Dictus fuit Pan, vt alii voluerunt, quia ex omnibus procis natus ſit: at Homerus in hymnis, quia Deorum omnium mentes delectauerit cùm citharam nuper natus ſcitè pulſaret, vt eſt in his:

Πᾶνα δέ μιν καλέεσκον, ὅτι φρένα πᾶσιν ἔτερψε.
Panáque dixerunt, quia cunctos iuuerit idem.

At Orpheus Pana vniuerſam naturam eſſe intellexit, quippe cuius elementa & cœlum ſint membra, vt patet ex his verſibus:

Πᾶνα καλῶ κρατερόν γε θεὸν, κόσμοιο τὸ σύμπαν,
οὐρανὸν, ἠδὲ θάλασσαν, ἰδὲ χθόνα παμβασίλειαν,
καὶ πῦρ ἀθάνατον. τάδε γὰρ μέλη ἐστὶ τὰ Πανός.
Pana voco magnum, qui totum continet orbem,
Qui mare, qui cœlum, qui terras frugiferentes,
Æternúmque ignem: hæc Panos ſunt omnia membra.

Pingebatur Pan cornibus ad cœlum vſque protenſis, ignea facie, barba promiſſa, qua pectus tegebatur: altera manu virgam, altera ſeptẽ calamorũ fiſtulam geſtabat. erat indutus pelle variis maculis diſtincta, cuius mẽbra inferiora erant hiſpida & horrida atque hirſuta. hinc effectum eſt vt alii naturam, alii Pana ſolem eſſe putarint, tanquam gubernatorem & moderatorem rerum omnium, quem idcirco Pana vocarunt. Pana rurſus dixerunt eſſe Mercurii filium, quia cùm Mercurius ſit vis diuina ac voluntas, vt diximus,

quę res

Ayuntamiento de Madrid

quę res ad ortum perducit, ac Pan naturalia simplicia corpora, vniuersa illa à diuina voluntate gubernantur: quem eandem vim cùm aliquando Iouem dicerent, Mercurium Iouis filium finxerunt. Nihil verò est aliud Pan, quàm natura ipsa à diuina prouidentia, mentéque proficiscens ac procreata: Plato tamen in Cratylo videtur Pana orationem putasse, quæ à Mercurio, siue ab animi cogitationibus ratiocinationéque proficisceretur: atque cũ superior pars esset Panos pulchra, & homini persimilis, inferior deformis, & persimilis brutis: putauit diuinum ac verum in Diis esse, falsum in multis hominum. Quòd verò ex omnium procorum congressu cum Penelope natus sit, id prorsus abhorret ab ipsa natura, quippe cùm vasculũ fœminæ, quæ semẽ genitale excipit, statim claudatur, ita vt neque accipiendo, neque emittendo omnino pateat, cùm ex vno viro acceperit, donec fœtum auxerit & absoluerit. Neque potest vllum animal è diuersis maribus procreari. At quoniam Pan vniuersa corpora naturæ continet, vt nomen significat, dicitur ex vniuersis quę existunt esse genitus, siue ex omnibus consistere. Qui Mercurii filium esse tradiderunt, Pana nuper natum in pelle leporis aiunt, à Mercurio fuisse inuolutum, & in cœlum portatum, vt testatur Hom. in hymnis:

ἐμμορε δ' ἐς ἀθανάτων ἕδρας κλέος παῖδα, κελεύσας
δέρματι ἐν πυκινοῖσιν ἀποσκύσιο λαγῶοῦ.
Montani leporis vestitum pelle Deorum
Mercurium, superiùs in sedes pater attulit ipsum.

Illud sanè significat nihil aliud quàm rerum naturam statim natam celerrimo motu agitari cœptam. Nam quis nesciat omnia quæ sunt velocissimo cœlorum motu circundari. Aiunt præterea hunc à Nymphis educatum fuisse Thaletis Milesii opinionem secuti, quia non solùm humor rerum omnium autor creditus est, vt ait poeta, qui Oceanum rerum omnium patrẽ, matrem Tethyn appellauit, sed etiam putatus est omnia conseruare & nutrire: qui idem Pan cùm omnia postea complexus sit, dux & princeps Nympharum dictus fuit. At nunc formam corporis, & cur talem illum finxerint, inquiramus: Pani cornua ad Solis imitationem tradiderunt, cùm eundem Solem esse crederent. Alii pardalis pelle, at non leporis indutum fuisse maluerũt, quam formam alii ad stellarum similitudinem datam putarunt; alii ad terræ formam, quæ multiplicia animalium, & plantarum genera procreat, fluuiorũmque & montium varietatem mirificam, mariáque complura, cùm alibi & sterilis & arida sit, quibus rebus tanquam maculis multiplicibus distinguitur. Neque aliud sanè partes inferiores Panos hirsutæ significant, quàm syluarum & arborum frequentiam. Caprini pedes repentinos subterraneos motus, vel, vt alii maluerunt, terræ stabilitatem, atque mutationes nubium, quę fiunt in aere, significant. Quamuis alii Solis naturam per Pa-

Ayuntamiento de Madrid

na significari crediderunt. quippe cùm putarent pedes esse caprinos, quia Solis virtus in terra habet pedes, siue fundamentum, cùm in cœlo sit caput. Hunc generationis & corruptionis autorem ita significare videtur Orpheus in eo carmine quod scripsit inter cæteras laudes Panos Dei:

ἀλλάσσεις δὲ φύσιν πάντων ταῖς σαῖσι προνοίαις.

Nam tua naturam rerum prudentia mutat.

Facies rubra ætheris naturam, fistula septem calamorum, modò ventorum varietatem, modò harmoniã septem tonorum cœlestium significat. Huic alii falcem, alii virgam tribuerunt: qui falcem, nihil aliud esse putarunt, quàm industriam naturæ in amputandis superuacaneis, quod & ad generandum & ad conseruandum singula necessarium est: qui virgam, potestatem naturæ in rebus omnibus indicarunt, cùm illi quasi sceptrum tribuerint. alii cornua Pani tanquam Soli tribuentes barbam eius promissam Solis ipsius lumen esse dixerunt: qui idcirco habebat fistulam, quia per calorem Solis omnes ventorum flatus oriuntur. Caprinos idcirco habebat pedes, vt dictum est, quòd ea vis quæ in omnia corpora per Solem porrigitur, diuinis corporibus adiuuantibus in terræ elementum peruenit ac desinit. Neque illum alium quàm solem putarunt ii, qui montium præsidem Pana, & pastorum & venatorum Deum dixerunt: sol siquidem animalibus omnibus plurimum confert, per quem & pabulorum vbertas fit, & penuria: quare illum in prato amœnissimo inter suauissimos flores fistula canentem inducit Hom. in his carminibus:

λιγυρῇσιν ἀγαλλόμενος φρένα μελπαῖς
ἐν μαλακῷ λειμῶνι, τόθι κρόκος ἠδ' ὑάκινθος
εὐώδης θαλέων καταμίσγεται ἄκριτα ποίην.

Cantibus est tota lætatus mente sonoris
In molli prato: crocus illic atque hyacinthus
Spirat odoratas inter quàm plurimus herbas.

Dicunt illum fuisse cum Cupidine colluctatum, & ab eo victum, quia, vt diximus, amor & litigium principium fuisse rerum naturalium putata sunt. Amor enim procreandi materiam excitat, & in omnes formas ad generationem effingit, quæ ita dicitur ab opifice superata dum cum illo colluctatur. Fama est præterea Echo fuisse à Pane amatam, quippe cùm cœlorum harmoniam Echo esse putarent, quæ redundaret è ratione motuum. Atque ad septem planetarum imitationem septem chordarum instrumenta musica priùs fuerunt inuenta, quamuis Seuerinus Boethus in libro de Musica refellere conatur Pythagoricorum opinionem, qui cœlos harmoniam efficere censuerunt, cùm nulla fiat sine aere. Pan igitur omnium mortalium primus, vel Deorum potiùs creditur septem calamorum concinnè inter se connexorum fistulam excogitasse, quare ita ait Virg. AEgl. 2.

Pan

Pan primus calamos cera coniungere plures
Instituit.

Hæc eadem caussa fuit cur Syringa Nympham à Pane amatam fuisse finxerint antiqui, quæ cùm vim effugere non posset, in calamum fuit conuersa. Nam cùm ad ripas Ladonis fluminis Pan aliquantulum constitisset, ventúsque calamos leuiter agitasset, quidam perforati harmoniam emittere, ac suauem sonum deprehensi sunt. hos carpens, Pan fistulam, cùm illos inflasset, paulatim inuenit. qui calami cùm nati essent in Ladone flumine, & syrinx siue fistula, quę sonum emittebat, vocata fuit Ladonis filia scilicet, quæ nihil aliud erat, quàm calamus. Nam syrinx vel Fistulam vel cantum fistulæ apud Græcos significat. Testatur Lucretius lib 5. calamos à vento agitatos sibilum priùs emisisse, ac postea in locis paludosis id à pastoribus obseruatum dedisse facultatem inuentioni, vt patet ex his:

Et Zephyri caua per calamorum sibila primum
Agrestes docuêre cauas inflare cicutas.
Inde mutatim dulces didicisse querelas,
Tibia quas fundit digitis pulsata canentum,
Auia per nemora, ac syluas, saltúque reperta
Per loca pastorum deserta, atque otia dia.

Illud cùm Pan pastor primus reperisset, creditus est Deus vt reliqui rerum multarum inuentores. Amauit etiam Lunam quia materia rerum omnium naturalium astrorũ beneficio & Lunę præcipuè informatur, & ad procreationẽ properat. Ea materia cùm Pan vocetur, maréque ipsum etiam intra se contineat, iuxtę Pã piscatorum etiam fuit Deus, quæ omnia breuiter cõplexus est Orph. in hymnis hoc pacto.

ἁρμονίαν κόσμοιο κρέκων φιλοπαίγμονι μολπᾷ·
φωτεσσὶν ὑπαρχὲ, φόβων τ' κπαγλ ε βροτείων·
αἰγονόμοις χαίρων αὐλὰ πίδυκας, ἠδὲ τε βόπαις·
δύσκοπε, θηρητὴρ, ἠχοῦς φίλε, σύγχορε νυμφῶν,
παν-τοφυὴς, ὀρεσσῶν πέντων, πολυώνυμε δαίμων.
Harmoniam mundi faciens dulcedine cantus;
Terrorúmque autor mortalibus, & moderator;
Caprarum gaudens pastoribus atque bubulcis;
Musarum dux, & venator, amator & Echus,
Cunctorúmque parens idem celeberrime dæmon.

Atque totus fere hymnus consumitur in commemorandis iis potestatibus & viribus, quæ tribuuntur elementis: quippe cùm illud fuerit antiquorum institutum, vt sub fabularum figmentis vniuersa naturæ consilia & seriem occultarent vnà cum vitæ rectè instituendæ præceptis: cùm tamen Deorum fabulæ magis ad res naturæ: hominum, ad mores magis pertinerent. ac de Pane satis, nunc dicatur de Satyris.

Ayuntamiento de Madrid

De Satyris. CAP. VII.

SATYRORVM origo quæ fuerit, aut è quibus parentibus sint geniti, vel vbi, vel quando esse cœperint, vel qua de causa fuerint Dii habiti ab antiquis, neque in quemquam antiquorum scriptorum fide dignum incidi, qui explicauerit, neque ipse excogitare potui. At quæ de his mihi cognita sunt, putaui esse breuiter explicanda. Horum sententiam prætermittendam duxi, qui Fauni vel Saturni filios fuisse Satyros crediderunt, cùm nullis certis rationibus nitantur. Plin. lib. 7. nat hist. animalia Satyros esse scribit velocissima, quæ quatuor pedes haberent, in subsolanis Indorum montibus, humana effigie, ac rectè currentia. Hi manibus esse dicebantur aduncis, cornua habere in fronte, cùm pars extrema similis esset caprarum. Scriptum reliquit Pausan. in Atticis, Euphemum ex Caria in extremas Oceani partes delatum multas desertas insulas inuenisse, in vnam quarum Satyridam vocatam cùm tempestate coactus egressus esset, incolas rufos, & caudas habere intra clumes haud multo minores equinis, reperit. Illi vbi primùm adesse hospites senserunt, cucurrerunt ad naues, nullâque emissa voce in mulieres, quæ erant in nauibus, impetu facto manus iniecerunt. At nautæ trepidi barbaram mulierem, quam secum vehebant, exposuerunt, in quam illi petulantissimè irruentes vndique appetiuerunt. Dicebantur esse Satyri Bacchi socii, vt Siloni, sicuti testatur Plato in illo Epigr. in Satyrum:

εἰμὶ μὴν δικερόκοιο φίλος θεράπων Διονύσου·
λείβω δ' ἀγυρίων ὕδατα Ναιάδων.
Nam sum ego cornuti gratus seruus Dionysi.
Libo pulchrarum flumina Naiadum.

Hos etiam conuitiorum amicos appellauit Nilus in eo carmine:

πάντες μὴν Σάτυροι φιλοκέρτομοι.
Omnis amat Satyrus conuitia.

Dicti sunt autem Satyri à salacitate, vt ait Theocrit. enarrator: cùm σάθυ tentigo sit & titillatio ad Venerem. Hi cùm essent seniores, dicebantur Sileni, vt ait Pausan. in Att. At Nicandri enarrator non antiquiores fuisse Satyros vocatos scribit, sed ab antiquis Silenos dictos fuisse Satyros hoc pacto: οὓς νῦν δὲ οὓς ἡμεῖς Σατύρους λέγομεν, οἱ ἀρχαῖοι Σιληνοὺς ἐκάλουν, ἀπὸ τοῦ σιλλαίνειν, ὅ ἐστι λοιδορεῖν. at vero quos Satyros nos appellamus, antiqui nominarunt Silenos, ab eo quod est σιλλαίνειν, quod conuitiari significat. Hos tamen nonnulli arbitrabãtur esse dæmonas, ac pro Diis coluerunt. Fuit autem consuetudo, vt illis primitias pomorum & vuarum offerrent, vt testatur Leonidas:

γλευκοπόταις Σατύροισι, καὶ ἀμπελοφύτοις Βάκχῳ
Ἡ ῥώκαξ τοιόνδε τῆς δράγμα τὰ φυταλιῆς.

Ayuntamiento de Madrid

τρεμεσῶν οἰνοπέδων τρεῖς οὓς ἱερώσατο τοὺς δὲ
ἐμπλήσας οἴνου πρῶτος χύτροις κράδους.

Heronax Satyris, vites Bacchoque tuenti,
Arboribus prima hæc munera rapta dedit.
Vinea cùm triplex produxerit, ecce sacrauit
De primo musto tres simul ille cados.

Scripsit Pomponius Mela insulas quasdam vltra Atlantem Mauritaniæ montem fuisse, in quibus per noctem lumina videretur, cymbalorúmque ac tympanorum, & fistularum & tibiarum strepitus audiretur, cùm tamen nemo per diem cerneretur: quas insulas Satyri habitare crediti sunt. Sic scriptum fuisse inuenimus in ea nauigatione Annonis ducis Carthaginensium, quam fecit vltra columnas Herculis in Lybiæ partibus, quam reuersus Carthaginem in tẽplo Saturni deposuit, vt scripsit Arrianus: nã præter cætera auditu admirabilia hæc etiam in illa scribebantur: Λίμνῃ δὲ ἐλθόντες εἰς μέγαν κόλπον, ὃν ἔφασαν οἱ ἑρμηνῆς καλεῖσθαι ἑσπέρας κέρας. οὗ δὲ τάπο νῆσος ἐν τέρας εἰς ἣν ἐκπλεύσαντες, ἡμέρας μὲν οὐδὲν ἀφεωρῶμεν, ὅτι μὴ ὅλην νυκτὸς δὲ πυρά τε πολλὰ καιόμενα καὶ φωνὴν αὐλῶν ἠκούομεν, κυμβάλων τε καὶ τυμπάνων πάταγον δὲ κεκυκλῶν μυρία· φόβος δ' ἐλάβει ἡμᾶς. *Donec ad magnum quendam sinum peruenimus, quem interpretes Vesperi cornu vocari dixerunt: in quo alia erat insula, in quam egressi, nihil per diem, nisi syluam videbamus. at per noctem ignes permultos accensos, & vocem fistularum audiebamus, cymbalorúmque ac tympanorum incredibilem strepitum: quare nos timor inuasit.* in his enim locis magna Satyrorum multitudo habitare credebatur. Huiusmodi monstra cùm aliquando mortalibus apparuissent, homines rudes & ad timorem propensi, minimè considerantes naturam eandem malignam & diuinam esse non posse, quicquid formidabile vel admirabile apparuisset, pro Deo habuerunt. atque cùm Satyri per syluas crederentur vagari, quibus armenta vel greges fierent obuii, ne his nocerent, inter Deos pastorum illos retulerunt. at nunc de Silenis dicamus.

De Silenis. CAP. VIII.

ATQVI multi fuerunt etiam Sileni, quando Pausanias in rebus Atticis natu maximos Satyrorum Silenos nuncupatos fuisse memorat. sed vnus præcipuè inter illos cæteris antiquior memoratur, qui cuius filius fuerit, nõ cõstat. nisi quòd in ciuitate Malea Laconũ natus est, vt ait Pausanias & Pindarus. at Catullus in Nysa Indiæ ciuitate natũ esse Silenũ memorat ita in Argonaut.

At parte ex alia florens volitabat Iacchus
Cum thyrso Satyrorum, & Nysigenis Silenis.

Ferunt præterea Silenum Bacchum educasse, vt testatur Orpheus in hymno in Silenum hoc pacto:

Ayuntamiento de Madrid

κλυθί μου ὦ πολύσεμνε τρεφῶ, Βάκχοιο πθλωῦ,
Σιλωῦν τ' χ' ἄριστε τεπιθρὲ πᾶσι θεοῖσι,
ἠ θνητοῖσι βροτοῖσιν ὅτ' τελετήριον ὥρας.

Hæc audi Silene pater, Dionysi & alumne,
Optime Silene, & cunctis gratissime diuis,
Grate viris pariter cunctis, prædulcis & Horis.

Hunc scribit Lucianus in concilio Deorum senem fuisse, & calvum, & simum, & asino plerunque vtentem, breuis statuæ, corpore obeso ac ventricoso, auribus magnis & arrectis, tremulum, baculo innitentem, ac plures fuisse Silenos, & Dionysum ab iis educatum scripsit Nicander in Alexipharmacis:

ἁς ἠ' ὁ πότ' ἀγρεύεσκεν ὑποθλίψαντες ὁ πάρλω
Σιλωοὶ κεραοῖο Διωνύσοιο πθλωοί.

Sic vbi sylvestres vuas pressere Lyæi
Sileni comites cornuti, & patris alumni.

Hunc semper ferè ebrium fuisse inquit Virg. ita AEglog. sexta.

Chromis & Mnasylaus in antro
Silenum pueri somno vidêre iacentem,
Inflatum hesterno venas, vt semper, Iaccho.

Hunc Satyri semper comitabantur, vt innuit in his Ouid. in 2. de arte amandi:

Ebrius ecce senex pando delapsus asello,
Clamarunt Satyri, surge age, surge pater.

Hic vnà cum ipsis Satyris semper ferè Bacchum sequebatur, vt est in lib. 4. Metamorph.

Bacchæ, Satyrique sequuntur,
Quique senex seruda titubantes ebrius artus
Sustinet, & pando non fortiter hæret asello.

Fama est hunc Silenum à Mida vino in fontem quendam infuso captum fuisse, quòd vino maximè delectaretur, vt ait Pausanias in Atticis, atq; id ita scripsit Ouid. lib. 11. Metamorph.

Hunc assueta cohors Satyri, Bacchæque frequentant:
At Silenus abest, titubantem annisque meroque
Ruricolæ cepêre Phryges, vinctúmque coronis
Ad Regem duxêre Midam.

Crediti sunt fuisse mortales Sileni, quippe quorum sepulchra apud Hebræos & Pergamenos ostenderẽtur, vt ait in posterioribus Eliacis Pausanias. at Strabo libro 10. Satyros, Silenos, Bacchos, Tityros, dæmonas fuisse scribit: qui, vt crediderunt antiqui, cæterorum Deorum essent ministri: alii memoriæ prodiderũt, quòd Bacchus ætate confectos Silenos in Italia reliquit, cùm ad bellum aduersus Tarsenses exiturus esset, quibus mandauit vt vites curarent, quo vini ferax efficeretur Italia. quare posteri statuas deinde Silenorum vinum in viribus ferentes, ad perpetuam Silenorum memoriam erexerunt, vt testatus est Androtion in libro de Sa-

Ayuntamiento de Madrid

de Sacrificiis secundo, & Dionysiocles. Cùm Ioui aduersus Gigantes pugnanti opem tulisset Silenus, dicitur eius asinus, quo in eo bello vsus fuerat, inter sidera Iouis beneficio locatus, & ex altera parte præsepis consistere, cuius mentionem fecit Aratus in his, in lib. de signis aquarum & ventorum:

σκέψαι καὶ φάτνιον ἐν οὐρανῷ ὀλίγον εἰκῦῖα
ἀχλύϊ, βορέαν ὑπὸ καρκίνῳ ἠγκαλέοντι.
ἀμφὶ δὲ μιν δύο λαμπροὶ φαεινόμενοι φορέοντα
ἀστέρες, οὐ τέ τε πολλὸν ἀπ' ἠόρεω, ἠέ τε μάλ' ἐγγύς,
ἀλλ' ὅσον τε μάλιστα πυγούσιον εἰήστεω·
εἰς ὑψ βοείρειαν, γόνατα δ' ὑπέρχεται ἄλλος.
καί τοι ὑψ καλέονται ὄνοι, μέσσῃ δέ τε φάτνη,
ἥτε καὶ ἑξαπίης πέντη Διὸς εὐδιόωντος
γίνετ' ἄφαντος ὅλη· τοὶ δ' ἀμφοτέρωθεν ἰόντες
ἀστέρες, ἀλλήλων αὐτοὶ ἐεδν ἐνδάλλοντα,
ὀκ ὀλίγῳ χειμῶνι τότε καλύζοντα ἀΰρομα.

Quæ carmina ita sunt à Rufo Auieno Latinè versa:

Conuenit hic etiam parnum Præsepe notare;
Id nubi nomen, quæ Cancro obuoluitur alto,
Græcia docta dedit, quapropter denique Asellos
Suspire, quorum vnus septem vicina Trioni
Astra adolet, tepidum procul alter spectat in Austrum.
In medio quod nube quasi concrescit adacta,
Id Præsepe vocant. Porro hoc præsepe repentè
Si sese ex oculis procul auferat, ardeat autem
Congruus aereis latè rubor ignis asellis:
Nequaquam tenues agitabunt stagna procellæ.

Alter enim eorum Asellorum est asinus Sileni: at quoniam Auieni carmina parum Arati sententiam, vel certè summa cum difficultate explicare mihi videntur, parúmque cum Græca elegantia conuenire, ego an illa Latina facere & clariùs exprimere possim experiar. Est autem Arati sententia, quod nubecula quædam in Canceri ostraco inter scapulas existẽs, habet vtrinque stellas, quæ Asselli vocantur, quare illa iure dicitur Præsepe. vbi igitur illa nubes pura & aperta videtur, futurum cœlum serenum significat. quod etiam inquit ita Theophrastus in libr. de Signis futuræ serenitatis: καὶ ἡ τοῦ ὄνου φάτνη, ὅτε αὐ καθαρὰ καὶ λαμπρὰ φαίνεται, εὐδιεινόν: *& Asini Præsepe cum purum splendidúmque apparuerit, signum est futuræ serenitatis.* at, versus Arati, quos Latinos facio, ita se habent:

Hinc Præsepe nota: nubes id parua videtur
In Boream surgens, vbi fulgent sidera Cancri.
Hoc propter geminæ voluuntur lumine stellæ
Fertenui, nec longinquæ nimis: haud tamen illæ
Coniunctæ, spatióque vlnæ distare videntur.

Ayuntamiento de Madrid

Altera sit Boreæ propior, deuergit in Austrum
Altera: & hæ dicuntur Asselli, separat illas
In medio Præsepe, polo idque repentè sereno
Ex oculis hominum vanescit, at hæ coeuntes
Fiunt vicinæ stellæ, & simul esse videntur,
Imbribus immodicis vt Iupiter arua rigabit.

Vbi igitur illa nubecula euanuerit, quam Asini Præsepe vocant Theophrastus, quod quidem accidit ob condensatum humorem, cum illa sit tenuis, ac debilis, illæ duæ stellæ videntur fieri propinquæ, atque id futuram tempestatem significat. Illud autē fit vt videantur congredi, quia corpus diaphanes vaporum in aqui propè versorum radios oculorum infringit, neque patitur frequentes ad rem conspectam peruenire, quare non potest deprehendi vera distantia. atque hæc fabulosè de Sileno, déque eius asino dicta sint.

¶Hunc Bacchi comitē, senem, ventricosum, titubantémque dixerunt, quia vinum & ebrietas cùm obesos faciat & ventricosos, tum caput plerunque grauat, & titubantes facit, & ad senectutem citiùs perducit: hæc enim omnia incōmoda, & corporis turpitudines idcirco Bacchi comites finxerunt. quidam putarunt Silenum senem fuisse Bacchi alumnum, quia vinorum vetustas, omnes etiam prædictas turpitudines augeat. Idcirco dicebatur ab asino vehi solitus, quia tardi sunt plerumque & inutiles negotiis, qui plus potare solent, quàm conueniat: nam voluptates omnes parum conferunt humanę vitę: quippe cùm non animum solùm, sed corpus etiam rebus omnibus inutile reddant, si plus operæ illis detur, quàm natura ipsa postulauerit. ad huius rei sempiternam memoriam & cohortationem antiqui eius asinum inter sidera collocatū fuisse tradiderunt. ac de Silenis satis, nunc de Faunis dicamus.

De Faunis. CAP. IX.

FAVNI etiam agricolarum Dei ab antiquis crediti fuerunt, qui, vel qui essent, vel quam haberent formam, nihil est omnino quod ex antiquis scriptoribus percipere possimus; nisi quōd Faunus quidem fuit Pici Latinorum Regis filius, qui regnauit in Italia, quo tempore Orpheus Liberi patris illa sacrificia instituit, in quibus postea fuit dilaniatus. Faunum fuisse Pici filium ita testatur Virgilius libro septimo:

Fauno Picus pater, isque parentem
Te Saturne refert, tu sanguinis vltimus autor.

Floruit autē Faunus Latinorū Rex, quo tēpore Pandion regnauit Athenis. Hic religionē, & Deorū immortaliū metū Italis gentibus introduxit, vt ait Lactātius in libro de falsa religione, cum ante

ante illum parua omnino, aut nulla esset religionis in Italia cognitio. fama est hunc Faunum Satyrorum ac Faunorum patrem, sororem habuisse Faunam, vel (vt alii maluerunt) Fatuam. Habuit filium Sterculium: qui primus agrorum stercorationē inuenit, & idcirco inter Deos fuit relatus. videtur mihi poetæ, quāuis nihil certum affirmare possum, Faunos animalia putasse, cùm tāquam equos cornipedes illos Ouidius appellauerit ita in secundo Fastorum:

Cornipedi Fauno cæsa de more capella
Venit ad exiguas turba vocata dapes.

Tribuerunt illis cornua præterea, vt testatur idem in eodem libro:

Tertia post idus nudos aurora Lupercos
Aspicit, & Fauni sacra bicornis erunt.

Coronabantur pineis ramis, quòd illa arbor grata sibi esse putaretur, vt testatur Ouid. in Oenone:

Cornigerúmque caput pinu præcinctus acuta
Faunus in immensis, qua tumet Ida iugis.

Existimabantur à nonnullis esse dæmones, qui attonitos redderent omnes obuios, vt est apud eundem in Phædra:

Nunc furor, vt Bacchi furijs Eleeides actæ,
Quæq; sub Idæo tympana colle mouent,
Aut quas semideæ Dryades, Faunique bicornes
Numine contactas attonuêre suo.

Hi igitur Fauni siue fuerunt animalia, siue dæmones crediti, omnino pro Diis ab agrestibus hominibus colebantur, sicuti testatur Virg. in 1. Georg. hoc pacto:

Et vos agrestum præsentia numina Fauni,

His capra mactabatur, vt patuit è superioribus carminibus Ouidii, neque ab antiquis scriptoribus Græcis Fauni celebrati sunt, quia Faunus, vt diximus, in Italia regnauit, & solis propè Italis fuit cognitus. Hic quoniam multa ad Deorum religionē instituit, multáq; ad agriculturam excogitauit, inter Deos relatus fuit agrestium. At quoniam non nisi per nouas & admirabiles, aut etiam formidandas figuras Deorum metu multitudo imperitorū teneri poterat, idcirco & cornua, & cornei pedes, & terror ille Panos non dissimilis, Faunis additus est: quippe cùm multa fuerint ad terrorem excogitata ab antiquis, vt qui ad cultum Deorum rationib. adduci nō possent, rerum terribilium mirabilitate demum ad metum cultúmq; eorum impellerentur. At cùm non plura his de Faunis habeamus, nunc de Syluano est dicendum.

De Syluano. CAP. X.

OBSCVRVM sanè & ipsius Syluani genus, vtpote agrestis Dei, existit: quippe cùm neque qui fuerunt eius paren-

Ayuntamiento de Madrid

tes, neque è quibus, aut quo in loco natus sit, constet. Fuerunt tamen qui Fauni filium putarint, cùm alii Saturni maluerint, quo tempore in Italia latuit. vnum satis constat Syluanum fuisse syluarum Deum pastorúmque, & finium agrorum, vt ait Horatius in libro Epodon in his:

Qua muneretur te Priape, & te pater
Syluane tutor finium,

Huic Deo sacra fiebant antiquitus apud Latinos, vt pastorum præsidi, cuius nulla est mentio apud Græcos, nisi apud Pelasgos qui in Italiam antiquitus migrarunt, vt testatur Virgilius libro octauo:

Syluano fama est veteres sacrasse Pelasgos
Aruorum, pecorique Deo lucúmque diémque,
Qui primi fines aliquando habuêre Latinos.

Offerebatur illi etiam lac, vt testatur Horatius in libro secundo Epistolarum, in hoc versu:

Tellurem porco, Syluanum lacte piabunt.

Fama est Cyparissum puerum fuisse à Syluano amatum, quare vbi in arborem sui nominis mutatus fuisset, cupressum manibus semper gestasse Syluanus dictus fuit, vt testatur Virgilius libro primo Georg.

Et teneram ab radice ferens Syluane cupressum.

Neque plura his in mentẽ veniunt, quę de Syluano fuerint ab antiquis tradita. Hic quidẽ Deus, vt superiores, excogitatus fuit, vt existimarent homines nullum locum esse, qui carere Deo posset, nihílque agi aut in agris, aut in syluis posse, quod à Deo aliquo non videretur: ac neque armenta, neq; arbores, neque agrorum fœtus sine diuina bonitate posse augeri aut seruari. Quamuis non defuerunt, qui Syluanum crassiorẽ materiam elementorum concretorum putauerint, eúmq; & agrorum, & syluarum, & pastorum Deum crediderint: quippe cùm inde vniuersa animaliũ plantarumq; salus pendeat. Neque nomen ipsum ab hac interpretatione valde dissentit. Alii crediderunt Syluanum fuisse vitam mortalium, quæ multis calamitatibus & erroribus materiam præberet, quamobrem sapienter ad hoc alludens Palladas crapulæ & desidiæ deditos, Syluani filiabus scilicet, nihil boni in vita curare inquit in his:

Συλβανὸς, δύο παῖδας ἔχων Θῖνόν τε καὶ Ὕπνον,
οὐκ ἔτι τὰς Μούσας οὐδὲ φίλους φιλέει.

Vt Vinum ac Somnum Syluanus pignora cepit,
Iam parui Musas, parui hominésque facit.

At nunc de Oreadibus dicatur.

De Oreadibus. CAP. XI.

OREADES Nymphæ, quæ ita vocabantur, quia natæ essent in montibus, vel quia in montibus assiduè versarentur, natas

tas fuisse è filia Phoronei & Hecatæo testatur Srabo lib.10.Hom. verò in lib.ζ.Iliad.illas non Hecatæi, sed Iouis filias, & Orestiades easdem appellauit,vt patet ex his:

ἐν δ' ὄπιθε μ' ἤχεν· πόθι δὴ πλεκέας ἐφυτεύσαν
Νύμφαι Ὀρεσιάδες κῶραι Διὸς αἰγιόχοιο.
Plantarunt vlmos, vbi fusa est terra sepulchro,
Circa id, Orestiades Nymphæ Iouis inclyta proles.

Has quinq; fuisse inquit Strabo lib.10. quas tamen fuisse multas, & Dianæ venatricis comites ait Virg.in 1.Aeneid.

Qualis in Eurotæ ripis, aut per iuga Cynthi
Exercet Diana choros: quam mille secutæ
Hinc atque hinc glomerantur Oreades.

Memoriæ proditum fuit à Mnasea Patarensi, quòd hæ primæ mortales à mutuo carnium esu diuerterũt, cùm in montibus versantes castaneis & glandibus vescerentur. reuocauit in primis vna earum Melissa nomine, quæ fauos melle plenos reperiens in Peloponneso cæteras nymphas ad degustandum adhortata est. is cibus cùm suauissimus fuisset visus, tanto gaudio perfusæ sunt omnes,vt apes ipsas de Nymphæ nomine melissas Græci appellauerint.inde effectum est vt & sacris Cereris,& nuptiis interessent antiquitus sacerdotes Nympharum nomine,quòd illæ ad humaniorem victum ab humanis carnibus edendis auertissent. Hæ Nymphæ putabantur esse Deæ montium præsides,& arborum curam habere,& aliquando ferarum,quas cum Diana insectabãtur:nulláque illis domesticorum animalium vel pastorum cura fuit.Ita verò antiqui religione tenebantur, vt nullum neq: publicum, neque priuatum locum aliquo numine carere arbitrarẽtur:quippe cùm elemẽta singula,& herbas,& radices, & arbores, & arborum aut terræ fructus suos Deos habere crediderint.Hinc Deas quæ montibus vniuersis præessent,Oreades siue Orestiades nominarunt:quæ nemoribus & syluis, Dryadas:quæ singulis arboribus,Hamadryadas. Crediræ verò sunt Dryades fuisse Nymphæ,quæ cum arboribus & nascerentur & interirent,vt testatur Callimachus in hymno in Delum:

ἐμοὶ θεὰ ἐνέπατε μῶσαι
αἴ κ' ἐ τεὸν ἐγένοντο τότε δρύες ἀνίκα Νύμφαι.
Νύμφαι ὦ χαίρουσιν, ὅτε δρύας ὄμβρος ἀέξει.
Νύμφαι δ' αὖ κλαίουσιν, ὅτε δρυσὶν κὰ ἐπ φύλλα.
meæ mihi dicite Musæ,
Num verè genitæ Nymphæ tum sunt, vbi quercus.
Lætantur Nymphæ, cum quercus irrigat imber:
Tristantur Nymphæ, ilicibus cecidêre vbi frondes.

Quæ fuerint harum nomina,non constat:nisi quòd vnam Tirhoream nominauit Pausanias in Phocicis,qui etiam in Arcadicis illam vocauit Erato, & aliam Phigaliam. His tamen fuisse se-

Ayuntamiento de Madrid

ptem,quas etiam nominauit,tradidit Claudianus in laudibus Stiliconis.Scriptum reliquit Charon Lampsacenus Rhœcum quendam genere Gnidiũ in Nino regione Assyriorũ pulchrã quandã quercum iam propè lapsuram aliquando vidisse,quã cùm aggeribus firmasset,fecit vt diutiùs posset viuere.Huic Nympha,quæ eũ planta erat peritura,cùm gratias egisset,ac referre vellet, dixit, vt quidquid vellet à se peteret, quoniam fuerat eandem ætatem cum illa planta victura:hic illi respondit, se eius congressum petere:quod illa annuit,atq; se apem temporis nuntiã missuram inquit.Scriptum reliquit etiam Apollonius lib. 2.Argonaut, Parebii patrém, cùm insignem quercũ esset excisurus, Nympham vidisse,quę ipsum supplex rogauit,vt sibi parceret,cùm vitæ suæ tempus in arboris ætate contineretur:cui cùm ille non paruisset,dicitur iratum numen in illum & in eius filios sæuisse, vt patet in his

ἀλλ' ὅγε παῖδας ἑοὺς κακὸν τίνεσκεν ἀμοιβὴν
ἀμπλακίης· ὁ γὰρ οἷος ἐν ἄρεσι δένδρεα τέμνων,
δ' ἢ τόθ' Ἁμαδρυάδος νύμφης ἀθέρεζε λιπάων,
ἣ μιν ὀδυρομένη ἀδινῷ μάλιστα μύθῳ,
μὴ ταμέῃν τρέμνον δρυὸς ἥλικος, ἢ ἔπι τε λοὶ
αἰῶνα τρίβεσκε δίωνεκές, αὐτὰρ ὁ τλίγε,
ἀφραδέως ἔτμεξεν ἀγλωρείῃ νεότητος.
τῷ δ' ἄρα τηκερὸν ἦν Νύμφῃ πόρεν οἶκτον ὁ πόσις
αὐτῷ τῷ, τεκέεσσιν.

Stultitiaq; sui pœnas dedit ille parentis.
Cæderet vt solus quercus in montibus olim,
Fertur Hamadryadis Nymphas spreuisse querelas.
Sæpius illa quidem supplex hunc voce rogauit,
Ne truncum quercus concideret,ipsa coæua
Quòd foret,amborúmque vireret in arbore vita.
Viribus hic fretus,fretus iuuenilibus annis
Prosternit quercum:funestam quam sibi Nympha,
Pignoribúsque suis fecit.

Dictæ sunt autem Dryades,quòd in quercubus illarum sit vita,vt sensit Mnesimachus:at Hamadryades quòd vnà cum illis sint genitæ,vel(vt voluit Apollinis enarrator & Isacius) quia cum ipsis quercubus perirent. Memoriæ prodidit Charon Lampsacenus Arcadem Iouis filium & Callistûs, vel (vt aliis magis placuit)Apollinis,obuiam habuisse in syluis,cùm venaretur. vnam ex Hamadryadibus Nymphis,quæ cùm propius esset periculo ne quercus à flumine conuelleretur, cum qua nata fuerat,ac periret, rogauit ipsum Arcadem vt quercum seruaret;quare ille fluuium aliò diuertit,& quercum terra communiuit.At nympha,cui nomen erat Prospeleæ,cum illo congressa ob acceptum beneficium, dicitur Elatum & Aphidantem peperisse.Hæc vera ne an falsa fuerint, quis pro certo affirmare possit? nam si vana & mẽdacia exiterunt,

Ayuntamiento de Madrid

terunt, vt ego fuisse arbitror, nulla alia de causa ficta sunt, nisi propter antiquorum superstitionem, qui nihil ad homines excitandos ad metum Deorum non excogitarunt, cùm singulis rebus Deos adesse demonstrarent. Sin credita fuerunt vt vera ab iis qui illa in medium attulerunt, esset sanè pluribus verbis de illorum sententia disputandum, an quiuis essent dæmones, vel potiùs plantarum illarum Genii, qui mortalibus sapparuerint. Verùm hæc in præsenti prætermittamus, vt altioris vestigationis indigentia. Nunc dicamus de Nymphis.

De Nymphis. CAP. XII.

NYMPHAS Oceani filias & Tethyos esse dixerunt antiqui, vti testatur Orpheus in hymno in Nymphas:

Νύμφαι θυγατέρες μεγαλήτορος Ὠκεανοῖο,
ὑγροπόροις γαίης ὑπὸ κεύθεσιν οἰκί' ἔχουσαι.
Nymphæ magnanimæ Oceani certissima proles,
Sub tellure domos colitis quæ humentibus antris.

Virgilius Nymphas fluuiorum matres putauit, cùm ita scribat in libro octauo:

Nymphæ Laurentes, Nymphæ genus amnibus vnde est.

Has non solùm communi nomine appellauit Nymphas Orpheus in illo hymno, sed etiam Hamadryadas, cùm inquiat:

κεῦθεν Ἁμαδριάδες, φίλοπαίγμονες.
Nymphæ & Hamadryades festiuæ.

Id sanè idcirco effectum est, quia Nympharum aliæ sunt creditæ cœlestes, aliæ terrestres, aliæ fluuiales, aliæ marinæ, aliæ stagnorum præsides; quam diuisionem fecit Mnesimachus Phaselites. & Homerus de quadam varietate harum ita meminit in hymno in Venerem;

ἥτις Νυμφάων, αἵ τ' ἄλσεα καλὰ νέμονται·
ἢ Νυμφῶν, αἳ καλὸν ὄρος τόδε ναιετάουσι,
καὶ πηγὰς ποταμῶν, καὶ βήσσεα ποιήεντα,
Si qua es Nympharum syluarum tecta colentum,
Si qua es Nympharum quæ montem hunc numine seruant,
Aut fontes, mollíve indutas gramine valles.

Terrestres Nymphæ putatæ sunt à nonnullis Cererem & Bacchũ educasse. Illæ Nymphæ quæ cœlestes putabantur, credebãtur esse animæ sphærarum, quas etiam Musas vocarunt, ac vires quæ inde ad nos manarent. Terrestrium aliæ syluis præerant, vt Dryades, aliæ montibus, vt Oreades aut Orestiades; aliæ singulis arboribus, vt Hamadryades; aliæ pascuis & floribus, vt Napeæ, nam νάπος saltus ac pascua significat. Fluuiorum præsides Naiades dicebantur, quia fluuii perpetuò fluerent, ναῖν enim fluere significat. Stagnorum rursus Deas Limniades nominarunt, cùm λίμνη sit stagnum. Quas verò fontibus præesse putarunt, in aquis latere

Ayuntamiento de Madrid

crediderunt, vocarunt Ephydriades, de quibus ita scripsit Hermocreon:

Νύμφαι Ἐφυδριάδες, ταῖς Ἑρμοκρέων τάδε δῶρα
εἴσατο, καλλινάου πίδακος ἀντιάσας,
χαίρετε, καὶ στείβοντ' ἐρατοῖς ποσὶν ὑδατόεντα
τόνδε δόμον, καθαρῶ πιμπλάμεναι πόματος.

Munera Ephydriades vobis tulit Hermocreon, quòd
Est fontem nactus fortè perennis aquæ.
Saluete, atque domum placidæ hanc accedite aquosam:
Hic puros latices inuenietis enim.

Nam profectò crediderunt antiqui si quem fontem, vel vtilem aquam excauantes reperissent, illud esse nympharum munus pro qua aqua sacrificia offerre consueuerunt. Aliæ marinæ putabantur, vocabanturque Nereides. Quòd verò loca nonnulla forent Diis variis consecrata, & qua de causa id fieret, testatus est Dion. Halicarn. lib. 1. hoc pacto: ὄρη μὲν καὶ νάπας Πανὶ, λειμῶνας δὲ καὶ τεθηλότα χωρία Νύμφαις, ἀκτὰς δὲ καὶ νήσους πελαγίοις δαίμοσι· τῶν δ' ἄλλων, ὡς ἑκάστῳ τὶ θεῷ καὶ δαίμονι οἰκεῖον. *Montes quidem & saltus Pani, prata & loca virentia Nymphis, & insulas marinis numinibus: ex cæteris locis vnicuique Deo, sicut illius naturæ conuenit.* Pausanias in Phocensib. quandam ex Nymphis Lilæam nominat Cephisifiliam, atq; alibi de Nomia mentionem fecit indigena Arcadum Nympha; atque Nymphas inquit non esse quidem omnino sempiternas aut mortis expertes, sed innumerabilem pene annorum numerum viuere, & id de antiquorum poetarum sententia Afflabantur vates non minùs Nympharum, quàm cęterorum Deorum numine. quare scripsit Pausanias idem in Messeniacis, nonnullos Nympharum numine afflatos ciuitatum ruinas prædixisse: quippe cùm illæ diuinationum etiam putarentur autores. Lac & oleum illis offerebatur cùm sacra fierent, vt scripsit Theocritus in Viatoribus in his:

στασῶ δὲ κρητῆρα μέγαν λευκοῖο γάλακτος
Ταῖς Νύμφαις. στασῶ δὲ καὶ ἀδέος ἄλλον ἐλαίῳ.

At statuam lactis magnum cratera decoris
Nymphis: mox alius pinguis ponetur oliui.

Consueuerunt capras etiam illis immolare, vt testatur idem poeta in eadem Aegloga:

τὸ Κροκύλος μοι ἔδωκε τὸ ποικίλον, ἀνίκ' ἔθυσε
Ταῖς Νύμφαις τὰν αἶγα.

Hanc mihi dat Crocylus, cùm Nymphis fortè capellam
Mactaret.

His mel offerri solitum quidam putarunt, quia floribus delectarentur, è quibus mel conficitur: è quorum opinione Virg. illos flores colligentes ait in his:

tibi lilia plenis

Ecce

Ecce ferunt Nymphæ calathis, tibi candida Nais
Pallentes violas, & summa papauera carpens.

Alii id contigisse maluerunt, quòd illæ Aristæum, quem putantur educasse, mellis & olei conficiendi viam docuerint. Offerebatur & vinum, vt Apollinis responsum declarauit apud Eusebium. atque hæc de Nymphis fabulosè dicta sint.

¶ Has Oceani filias, & fluuiorum matres esse crediderunt, quia vires humoris esse putarunt terrę & stirpibus insitas, & aquę naturam quæ conferret ad animalium, plantarum, & fructuum procreationem, per quas omnia in lucem prodirent, vt sensit Orpheus in eo hymno:

κρυψίδομοι, Βάχκοιο τροφοὶ, χθόνιαι, πολυγηθεῖς·
καρποτρόφοι, λειμωνιάδες, νόμιαι, πολύανθοι·
συὶ Βάκχῳ Δηοῖ τε χάριν θνητοῖσι φέρουσαι.

Nutrices Bacchi, quibus est occulta domus: quæ
Fructiferæ, & lætæ pratorum floribus estis:
Pascitis & pecudes, & opem mortalibus ipsæ
Cum Cerere & Baccho vitam portatis alumnæ.

Sunt autem idcirco vires humoris putandæ, quia non tota materia aquarum vel generationi, vel nutrimento est accommodata, sed quædam eius pars in illud quod nascitur, absumitur; quædam permista est ad eius nutrimentum quod procreatur, vt in ouis conspicitur; alia pars exit in excrementum ex ipso naturæ opificio. Illas igitur vires, ex quibus vniuersa generatio consistit, intra aquarum naturam Nymphas antiqui appellarunt, quæ cùm essent adhuc in vniuersa aquarum natura, Oceani filias esse dixerunt, quia inde primùm nascerentur. Cùm ex his viribus omnia orirentur, quæ primùm videbantur se in flumina diffundere, fluuiorum matres dictæ sunt, & per hos denique vniuersæ generationis parentes sunt vocatæ. hinc fructiferæ meritò, hinc florum feraces, hinc homines & animalia omnia nutrire, hinc Bacchi alumnæ dictę fuerunt, & pastorum Deæ, & pratorum, & omnium animalium præsides. Harum Nympharum eam esse vim humoris, indicio est vel herbæ illius natura quæ Nymphęa vocatur à Dioscoride quasi aquatica, quia plurimùm gaudeat humore. Dictæ sunt habitare sub terra, quia dulcium aquarum origo putetur sub terra in locis cauernosis fieri ex aere in aquam verso, sicut augentur vaporibus maris conuersis in pluuias. Et quoniam in mari fluuiis, stagnis, fontibus, riuisque, & in montibus, diffusæ essent humoris vires aptæ ad generationem, idcirco omnibus his locis Nymphas præfecerunt; & cùm sidera quoque humoribus pasci nonnulli arbitrarentur, in sphæris quoque Nymphæ ab illis sunt collocatæ: quas paucis exceptis propriis nominibus carere passi sunt. Quæ fuerit harum Nympharum natura facilè declarat sacrificiorum genus, quæ illis offerebantur: nam sicuti Diis

Ayuntamiento de Madrid

cœlestibus ignem in sacris, & figuras, & lumina, & multa ad visum spectantia adhibuerunt, sicut aereis numinibus musicos concentus, & odores, qui suauiter aera inficerent: sic in terrestria & marinorum sacris siue præfectorum Deorum aquis illa addita sunt, quæ ad gustum pertinerent, & quæ essent solida: quippe cùm illa crassiorem naturam significarent, vt dictum est. Omnium verò Deorum, vt summatim dicam, qualis erat natura, tales & loci, & sacrificia, & ceremoniæ dicabantur, ex quibus facilè possent cognosci. at de Nymphis satis, nunc de Baccho dicamus.

De Baccho. CAP. XIII.

BACCHVS, quem Dionysum etiam vocarunt, è quib. parentibus ortus sit, diuersæ fuerunt antiquorum poetarum opiniones. Nam Orpheus in hymno in Dionysum, Semeles illum filium dixit, & apud mare natum, hoc pacto:

ἀμφὶ Διόνυσον Σεμέλης ἐρικυδέος υἱόν
μνήσομαι, ὃς ἐφάνη παρὰ θῖν' ἁλὸς ἀτρυγέτοιο.
Te Dionyse pater canimus Semeleia proles,
Quem videre maris ventosi ad litora primum.

Idem postea poeta in alio hymno Iouis & eiusdem Semeles filium inquit:

κισσοκόμην Διόνυσον ἐρίβρεμον ἄρχομ' ἀείδειν,
Σήνος καὶ Σεμέλης ἐρικυδέος ἀγλαὸν υἱόν.
Comptum hedera canimus Dionysum multa frementem,
Et Iouis & Semeles claram de sanguine prolem.

Fuit autem mortalis Semele, & Cadmi filia, vt ait Euripides in Bacchis:

ἥκω Διὸς παῖς τῆσδε Θηβαίων χθονὸς
Διόνυσος, ὃν τίκτει ποθ' ἡ Κάδμου κόρη
Σεμέλη λοχευθεῖσ' ἀστραπηφόρῳ πυρί.
Accedo Thebas Bacchus è Saturnio
Natus Ioue & Semele puella filia
Cadmi edidit me olim ferenti fulmina.

Fabulantur poetæ Iouem Semeles præstantissima forma captum, illam aliquando compressisse: quod cum grauiter ferret Iuno, pellicúmque numerus in dies crescceret, dicitur è cœlo descendisse, séque in anum mutasse, ac persuasisse Semelæ vt Iouem per Stygiam paludem iurare compelleret, quòd is esset sibi munus, quod vellet, concessurus: fore enim pulcherrimum spectaculum, si Iupiter cum maiestate ad eam accessisset, dicebat: eámque tum demum se à Ioue compressam fuisse posse gloriari. cùm igitur iurasset Iupiter se concessurũ sine nomine quidquid petiret, illa petiuit vt talis ad se adiret qualis ad Iunonem accedere solebat.

Verùm

Ayuntamiento de Madrid

Verùm cùm ipsa esset mortalis, vim fulminis sustinere non potuit; quare continuò, vt dicitur, in cinerem est conuersa, cùm octauum iam mensem fœtus expleuisset. Id explicauit ita Ouid. in lib. 3. Metamorph.

rogat illa Iouem sine nomine munus.
Cui Deus, elige, ait: nullam patiore repulsam:
Quóque magis credas, Stygij quoque conscia sunto
Numina torrentis: timor, & Deus ille Deorum est.
Læta malo, nimiúmque potens, perituráque amantis
Obsequio Semele, Qualem Saturnia, dixit,
Te solet amplecti, Veneris cùm fœdus initis;
Da mihi te talem, corpus mortale tumultus
Non tulit aerios, donisque iugalibus arsit.

Non defuerunt tamen qui insulsam causam attulerint, cur Semele igne cœlesti conflagrarit: quia Iupiter scilicet iratus fuerit, quòd iurare per Stygiam paludem rogaretur, ac in illam fulmen contorserit. Alii flagrasse Semelem igne cœlesti inquiunt, quia cùm diceretur cum Ioue congressa, illa negauerit, quod indignè tulit Iupiter, & in eam fulmen iaculatus est, vt ait Euripides in Bacchis, in his:

ἐκεῖνος εἶναί φησι Διόνυσον θεόν·
ἐκεῖνος ἐν μηρῷ ποτ' ἐῤῥάφη Διός·
ὃς ἐκπυροῦται λαμπάσι κεραυνίαις
σὺν μητρὶ, δίους ὅτι γάμους ἐψεύσατο.
Ille & refert adesse Dionysum Deum:
Assutus ille olim femori vt Iouis fuit:
Flammis vt idem fulminis flammatus est
Cum matre, quæ Iouis negauit nuptias.

Alii dixerunt Semelem Ioui quidem Liberum patrem peperisse, sed à Cadmo deprehensam cum puero recens nato coniectam in arcam fuisse ligneam, quæ fuerit æstu maris ad fines Oreatas (illud fuit oppidum Laconum) delata: sed ab indigenis aperta arca inuentam fuisse Semelem mortuam, sepultámque fuisse magnificè, at puerum educatum vnde Oreatæ postea Brasiæ dicti sunt, sumpto nomine ab arca, cùm βράσαι sint æstus & agitationes maris, vt ait Nicander in primo linguarum. Pingebatur Semele ab antiquis longioribus crinibus & supra longitudinem omnium cæterarum Dearum, Orpheus tamen in hymno quodam in Dionysum, Iouis & Proserpinæ filium putauit, vt est in eo versu:

εὔβουλ', εὐπολύβουλε, Διὸς καὶ Περσεφονείης.
Persephones prudens Iouis & de semine nate.

Idem in alio hymno quem scripsit in nomen Μίσης, Isidis Aegyptiæ filium Dionysum appellat:

Σὺν σῇ μητρὶ θεᾷ μελανηφόρῳ Ἰουδὶ σεμνῇ,

Ayuntamiento de Madrid

Αἰγύπτιου παρὰ χεῦμα, σὺν ἀμφιπόλοισι πθλώαις.
Iside prudenti cum dina matre, fluenta ad
Ægypti, Nymphisque suis nutricibus unà.

Hunc Deum bimatrem vocarunt, non quia duas habuerit matres, sed quòd cum Semele mater arsisset, ex igne surreptus Iouis femori assutus fuerit, qui matris munere functus fuit, vt ait Ouid. in lib. 3. Metamorph.

Imperfectus adhuc infans genitricis ab aluo
Eripitur, patrioque tener, (si credere dignum est)
Insuitur femori, maternaque tempora complet.

Et Marcus Manilius lib. 2. rerum astronomicarum:

Atque iterum patrio nascentem corpore Bacchum.

Orpheus in hymno in Sabazium Dionysum inquit à Sabazio Iouis femori assutum fuisse: cùm tamen alii Sabazium fuisse filium Bacchi inquiant, alii Bacchum ipsum, alii alium dæmonem: de quo ita scribit Orpheus;

κλῦθι πάτερ, Κρόνου υἱὲ Σαβάζιε, κύδιμε δαῖμον,
ὃς Βάκχον Διόνυσον ἐβέβρεμον εἰραφιώτῃ
μηρῷ ἐγκατέραψας, ὅπως τετελεσμένος ἔλθῃ
Τμῶλον ἐς ἠγάθεον.
Audi magne pater Saturno nate Sabazi,
Qui Bacchum horrisonum Dionysum, vt adultus adiret
Frondosum Tmolum, femori mira arte suisti.

Vocatus fuit autem Dionysus, quia pupugerit Iouis femur cum natus esset cornutus, vt asserit Stesimbrotus, quamuis Aristodemus dictum maluerit, quia Iupiter pluuiam demiserit, cunnatus fuit. At Nonnus in Dionysiacis illum vocat Dionysum quia Iupiter claudus esset cùm illum assutum femori gestaret, vt pater in his, & ab ipso Ioue gestum fuisse, & femori assutum:

λαβὼν Μαιήιος Ἑρμῆς
παλιρόλιν ἐπέθηκεν ἐπωνυμίην πτελέοιο,
κικλήσκων Διόνυσον, ἐπεὶ ποδὶ φόρλον ἀείρων
ἥιε χωλαίνων Κρονίδης βεβριθότι μηρῷ·
νῦσος ὀπὶ γλυκύοιο Συρακοσσίδι χολὸς ἀκούῃ.
καὶ θεὸν ἀρτιλόχευτον ἐφήμισεν Εἰραφιώτην,
ὅτι μιν δυόδυνι παλὴρ ἐῤῥάψαλο μηρῷ:
capiens Atlantide tretus
Hinc Bacchum patris illum de nomine dixit
Mox Dionysum, quòd gestans hæc pondera tanta
Poplite claudus vt Saturnius ipse grauato.
Nanque Siracusij soliti sunt dicere Nysum,
Claudum. Hic assutus, nuper natúsque vocatus
Tum fuit. ipse parens femori namque assuit illum.

At verò Meleager non assutum fuisse femori Iouis arbitratus est, sed ab ipsis Nymphis è cineribus maternis statim ereptum & educa-

Ayuntamiento de Madrid

& educatum, cùm ita scribit:

αἱ Νύμφαι τὸν Βάκχον, ὅτ' ἐκ πυρὸς ἤλαθ' ὁ κοῦρος,
νίψαν, ὑπὲρ τέφρης ἄρτι κυλιόμενον.
τοὔνεκα σὺν Νύμφαις Βρόμιος φίλος. ἢν δέ νιν εἴργῃς
μίσγεσθαι, δέξῃ πῦρ ἔτι καιόμενον.

E cinere vt Bacchum Nymphæ cepêre sorores,
Membráque lauerunt fonte perennis aquæ.
Iunctus amicitia est Nymphis. Si fortè repellas,
Natum de flammis experiere Deum.

A qua sententia videntur non magnopere dissentire & carmina illa, quæ sunt in lib. 9. Dionysiacorum apud Demarchum, qui scribit Dionysum ab Horis fuisse educatum, vt est in his:

τὸν μὲν ὑπερκύψαντα θεηγενέος τοκετοῖο
στέμματι κισσήεντι λεχωΐδες ἔστεφον Ὧραι.

Erexêre illum diuino semine natum
Horæ: mox hederæ crines cinxêre corona.

At suauissimus Euripides in Bacchis Iouem sibi femori assuisse inquit his verbis:

ὅτε μηρῷ πυρὸς ἐξ ἀθανάτου Ζεὺς
ὁ τεκὼν ἥρπασέ νιν.
τάδ' ἀναβοήσας,
ἰὼ ὦ Διθύραμβ', ἐμὰν
ἄρσενα τάνδε βᾶθι νηδύν.

Cùm femori igni ex immortali Iupiter
Pariens arripuit eum,
Ista ita locutus est:
Veni ô Dithyrambe, meum
Masculum hunc in vterum veni.

Fuisse verò Semelem apud Acheloum fluuium percussam fulmine, & à Dirce Acheloi filia susceptum Dionysum, antequam Iouis femori assueretur, ita idem significauit:

Ἀχελώου θύγατερ	*Acheloi filia*
ποτνί', ἀυπάρθενε Δίρκα.	*Verenda, pura virgo Dirce.*
σὺ γὰρ ἐν σαῖς ποτε πυγαῖς	*Tu enim tuis fontibus*
τὸ Διὸς βρέφος ἔλαβες.	*Iouis cepisti infantulum.*

Memoriæ prodidit Lucianus in Dialogis Deorũ Dionysum statim natum fuisse deportatum à Mercurio in Nysam Arabiæ vrbem AEgypto finitimam ad Nymphas educandum. At Orpheus in hymnis illum educatum fuisse in AEgypto significauit in his:

Αἰγύπτου παρὰ χεῦμα, σὺν ἀμφιπόλοισι τιθήναις.

Flumen ad AEgypti vnà cum nutricibus ipsis.

Alii Hyadas fuisse Bacchi nutrices putarunt, vt ait in lib. 2. de Diis Apollodorus Cyrenaicus, & Fast. lib. 5. Ouid. in his:

Ora micant Tauri septem radiantia flammis,
Nauita quas Hyadas Graius ab imbre vocat:

Ayuntamiento de Madrid

Pars Bacchum nutrisse putat, pars credidit esse
Tethyos has neptes, Oceanique senis.

Paus. scribit in Achaicis, fuisse sermonem Patrensium quòd Bacchus fuerit apud se educatus intra Mesatim oppidum, quódque Panum insidiis propè fuerit circumuentus. Alii in Naxo nutricii fuisse inquiunt. Naxum enim Thraces per ducentos & amplius annos habitarunt pòst exorta lue Cares è Lamia illuc migrarũt, quorum dux Naxius Polæmonis filius insulam de suo nomine nuncupauit, hic & post ipsum filius Leucippus, & post hũc Smardius nepos Naxiis imperauit. Smardio regnante adhuc Theseus Ariadnam è Creta adduxit, quam iussus est in somnis relinquere Dionyso, cùm fabulentur Dionysum apud se nutritum Naxii, quam insulam etiam Dionysiadem quidam nuncuparunt. nam cùm Iupiter infantem femori assuisset, tempúsque partui maturum aduentasset, illum dicitur exemisse in Naxo, dedisséque Philiæ & Coronidi & Clydæ numphis educandum. At Sidonius Antipater hunc, sicut Herculem, Thebanum fuisse memorat in his carminibus:

ἀμφότεροι Θήβηθε, καὶ ἀμφότεροι πολεμισταὶ,
κἠκ Ζηνὸς, θύρσος δ' ἐνὸς, ὁ δὲ ῥοπάλω.
Ambo Thebani, metuendique hostibus ambo,
Et Iouis: hic Thyrso, hic terribili ropalo est.

Cui sententiæ assensit Cissusa fons ab indigenis vocatus, in quo nutrices dicũtur infantem in lucem editum abluisse, vt ait Plut. in Lysandro. Lucianus in concilio Deorum & Bacchum fuisse Thebanum inquit, & matrem eius Syrophœnicem. Verùm hæc locorum nutricúmque differentia inde exorta est, quòd varii fuerunt Bacchi: de quibus ita scripsit Cicero in tertio libro de Natura Deorum; Dionysos multos habemus: primum è Ioue & Proserpina natum: Secundum Nilo, qui Nysam dicitur interemisse: Tertium Caprio patre, eúmque regem Asiæ præfuisse dicunt; cuius Abazea sunt instituta: Quartum Ioue & Luna, cui sacra Orphica putantur confici: Quintum Niso natum & Thione, à quo Trieterides constitutæ putantur. At de nullo horum propè fit mentio à poetis, nisi de Iouis & Semeles filio. Fuerunt qui dixerint statim natum Dionysum fuisse à Mercurio Iouis mandato in Eubœam ad Macrim Aristæi filiam portatum, quæ labra melle illi primùm perunxit, eúmque educandum cepit. quare nos ab Aristæo in Eubœa educatum fuisse scripsimus ita in 4. libro nostrarum Venationum:

Puppis ad Euboicas currens allabitur oras:
Fertur Aristæus antrum hic coluisse, virorum
Qui genus indocile, & viuentum more ferarum
Glandibus, & baccis, pomis syluestribus, & quæ
Sylua tulit cultu nullius iussa colonis;

Educit

Ayuntamiento de Madrid

Educuit primus teneras armenta per herbas
Pascere & è quercu fumis pellentibus actas
Claudere apes vacuo sub cortice, primus oliuum
Exprimere ex oleæ fructu, lac cogier idem.
Nutriyt hic Bacchum miro deuinctus amore,
Euboicas inter Nymphas, Dryadasque puellas,
Aonidasque nurus multos feliciter annos.

Id verò cùm sensisset Iuno, quòd Macris natum è pellice educaret, Macrim ea vniuersa Euboea relegauit, ne pellicis filius etiam in insula sibi sacra educaretur: quæ in Phæacum regionem profugit, atque in antro duas portas habente illum educauit, vt ait Apollon. in 4. Argon.

αὐτοὺς ἐ κούρῃ θαλαμηΐον ἔντιον ὄυλῳ
ἄντρῳ ἐν ἠγαθέῳ. τόθι δ ἠ ποτε Μάκρις ἔναιεν,
κούρη Ἀ ρισταίου μελίφρονος, ὅς ῥα μελισσέων
ἔργα, πολυκμήτοιό τ' ἀδύρατο πᾶρ ἐλάης.
κείνῃ δ ἠ πάμπροσθε Διὸς Νυσήϊον ᾖα
Εὐβοίης ἐντοσθεν Ἀ ῶαιτίδος, ὦ ἐνὶ κόλπῳ
δέξατο, ἠ μέλιτι ξηρὸν πόρε χείλος ἔδευσεν,
εὖτε μιν Ἑ ρμείης φέρεν ἐκ πυρὸς ἔδρακε δ' Ἥ ρη
καὶ ἐ χολωσαμένη πάσης ἐ ξέλασε νήσου.
ἠ δ' ἄρα Φαιήκων ἱερῷ ἐνὶ τηλόθεν ἄντρῳ
νάσατο, ἠ πόρεν ὄλβον ἀθέσφατον ἐνναέτησιν.

Atque thorus sponsæ in sacro consternitur antro,
Macris Aristæi coluit quod filia: oliuum
Qui reperit, qui mella fauis liquentia pressit.
Illa sinu primum Nysæia pignora cepit
Euboicos intra fines mellisque liquore
Perfudit pueri primum sitientia labra.
Hunc vbi Mercurius de flammis sustulit: ecce
Persensit Iuno, ac Euboea absistere iussit.
Ast hæc Phæacum procul hinc habitauit in antro,
Diuitiasque dedit grandes cultoribus agri.

Orpheus in hymno in Hippam, illam fuisse Bacchi nutricem significauit his verbis;

ἵππαν κικλήσκω Βάκχου τροφὸν, ὄυδάδα κούρην.
Hippam cantamus forma præstante puellam,
Nutricem Bacchi.

Qui idem tamen in hymno in Nymphas, illas Bacchi nutrices nominat, vt sensit etiam Homerus in hymno in Dionys.

ὅν τρέφον ἠὺ κόμαι Νύμφαι, παρὰ πατρὸς ἄνακτος
δεξάμεναι κόλποισι, ἠ εὖ υἱάσι ἀτίαλλον.
Pulchricomæ Nymphæ quem rege à patre receptum
Nutriuere suis capientes ritè sub antris.

Ouid. libro 3. Metamorph. primùm à matertera Ino educatum

Ayuntamiento de Madrid

ſcribit. deinde Nymphis datum fuiſſe in his:

Furtim illum primis Ino matertera cunis
Educat, inde datum Nymphæ Nyſeides antris
Occuluêre ſuis, lactiſque alimenta dedêre.

Oppianus in Cynegeticis Ino, Autonoen, Agauen ſcribit fuiſſe Dionyſi nutrices, cuius ſententiam nos in libris noſtrarum Vetionum ita expreſſimus:

huic præbuit Ino
Vbera, formidans magnam Iouis altitonantis
Vxorem, paritérque timens hæc Penthea Regem,
Penthea Echionium, qui patris ſacra profanus
Orgia ſpreuit, & hinc ſoluit pro crimine pœnas.
Hunc hederæ texit ramis, hunc texit Agaue,
Autonoéque ſoror.

Fabulati ſunt præterea Nymphas illas, ad quas educandum Dionyſum Mercurius in ciuitatem Nyſam detulit, fuiſſe à Libero patre ob acceptum lactis & educationis beneficium in ſtellas mutatas, & vocatas Hyadas, vt ait Apollodorus libro 3. Atque Arati enarrator ait vocatas fuiſſe Hyadas non à pluuia, vt crediderunt alii, ſed à Baccho, qui vocatus eſt Hyes. Memoriæ prodidit præterea Orpheus in hymno in Miſen, Bacchum eundem marem ac fœminam fuiſſe creditum:

ἄῤῥενα καὶ θῆλυν, διφυῆ.

Fœmina máſque ſimul, gemina huic natura.

Sed Ouid. 4. Metamorph. lib. hunc ſemper iuuenem eſſe contendit, cùm ita ſcribat:

tibi enim inconſumpta iuuenta eſt:
Tu puer æternus, tu formoſiſſimus alto
Conſpiceris cœlo.

Quidam quòd barbam antiquitus nutrirent, barbatum putarũt, cùm ab aliis imberbis fingeretur. alii duplicem naturam eius ſignificarunt, ſiue potiùs ingenia duplicia bibentium, cùm alios vinum faciat hilares, alios penè furioſos. Teſtatur Iſacius Dionyſum eundem iuuenem & ſenem fuiſſe ab antiquis exiſtimatum, quem tamen, quòd eſſet imberbis, Euripides in Bacchis nominauit θηλύμορφον, ſiue vultu muliebri, ac forma fœminea, & laſciuũ, & inquinatorem thori, vt eſt in his carminibus:

τὸν θηλύμορφον ξένον, ὃς εἰς φέρει νόσον
καμνὴν γυναιξὶ, καὶ λέχη λυμαίνεται.

Cui forma fœminæ hoſpitem, ægritudinem
Qui fœminis nouam tulit, inquinans thoros.

Hic Deus cùm fuiſſet in cœlum aliquando à Ioue portatus, & antequam Iouis femori aſſueretur, illum de cœlo Iuno deiicere voluit, vt teſtatus eſt in his Euripides in Bacchis:

ἐπεί νιν ἥρπασ' ἐκ πυρὸς κεραυνίου

Ζεὺς,

Ayuntamiento de Madrid

Ζεὺς, εἰς ὄλυμπον βρέφος αἰήγαγεν νέον,
Ἥρα νιν ἤθελ' ἐκβαλεῖν ἀπ' οὐρανοῦ.
Eximit illum ex igne postquam fulminis,
Cœlóque paruum Iupiter infantem tulit:
Cœlo volebat Iuno eum depellere.

Cùm verò aliquantulum Bacchus apud Nymphas adoleuisset; apud quas educatus fuerat, multas res admirabiles fecisse dicitur per Bacchas, vt est in his Euripidis carminibus:

ὅσαις δὲ λευκοῦ πώματος πόθος παρῆν,
ἄκροισι δακτύλοισι διαμῶσαι χθόνα,
γάλακτος ἐσμοὺς εἶχον. ἐκ δὲ κισσίνων
θύρσων γλυκεῖαι μέλιτος ἔσταζον ῥοαί.
Albique potus vt cupido ceperat,
Terram secantes vnguibus summis statim
Riuos habuére lactis: atque rursus his
Fluxére mellis dulcis altè riuuli *è Thyrsis.*

Admirabiles omnino erant res gestæ ipsarum Baccharum, quippe cùm illæ vel terram virga percutientes dictæ sunt vini riuos è terra excitasse, & mel, & lac, & suaues liquores huiusmodi, vt est in his versibus:

θύρσον δέ τις λαβοῦσ' ἔπαισεν εἰς πέτραν.
ὅθεν δροσώδης ὕδατος ἐκπηδᾷ νοτίς.
ἄλλη δὲ ναρθηκ' εἰς πέδον καθῦκε γῆς,
καὶ τῇ δὲ κρήνην ἐξανῆκ' οἴνου θεός.
Thyrsóque capto percutit quædam petram,
Hinc lympidæ vndæ protinus fons exilit.
Diuerberabit vt solum virga altera,
Fontem meri profudit inde mox Deus.

His persimilia sunt illa miracula quæ puer fecisse dicitur Dionysus, quæ nos ita in libro Venationum quarto expressimus:

Has inter serulam ludendo fortè cecidit,
Et ferro lapides ictu percussit eodem:
Exiluit dulcis vini de vulnere riuus.
Hinc lacerauit ouis frustatim viscera tabo
Inficiente solum, canis albentia setis
Membráque iecit humi, rursus, mirabile dictu,
Diuisæ pecudis coierunt membra repentè,
Et virides herbas decerpsit pabula nota.
Iam vaga per vastas penetrarat plurima terras
Fama Dei, qui multa viris monstrabat, & vrbes
Errando virtute sua compleuerat ómnes.

Fabulantur præterea Bacchum, vbi illum Iuno persequeretur, labore fessum itineris, se quieti sub arborem quandam dedisse, atque Amphisbęnam (id enim viperæ vtrinque caput habēti nomen est, vt ait Nicander in Theriacis) eius tibiam momordisse:

Ayuntamiento de Madrid

tum excitatum Dionysum illam palmite vitis, qui fortè propinquus adiacebat, occidisse. Nam, vt sensit Demetrius Chlorus, id animal, neque ligno, neque vlla re alia, nisi ligno vitis, facilè potest interfici. Istud illi contigisse aiunt, post vitem inuetam, cùm furore à Iunone iniecto percitus orbem terrarum peragraret. cùm igitur in AEgyptum & in Syriam peruagaretur, illum primus omnium Proteus Rex AEgyptiorum fertur hospitio accepisse; mox ad Cybellam Phrygiæ vrbem profectus, & à Rhea expiatus stola ab ea sumpta ceremonias Cybeles edoctus per Thraciam ad Indos contendit. Tum Lycurgus Rex Edonorũ qui iuxta fluuium Strymonem habitabant, illum contumeliis affecit, cui Dionysus, cùm euasisset, furorem iniecit. Nam cùm pampinos vitiúmque germen se cædere putaret, Dryantis filii crura obtricauit, atque cùm extremas quoque sui corporis partes abscidisset, resipuit denique: atque ex oraculi responso ab Edonis ob sterilitatem agrorum in vincula coniectus, ab equis denique pro Dionysi voluntate laniatus fuit, vt scripsit Apollod. lib. 3. Fama est Alcithoen quoque Thebanam mulierem ægrè ferentem, diuinos honores Baccho tribui, cùm magna sit plerunque inter ciues eiusdem ciuitatis inuidia & contemptus, cœpisse illas deridere, quæ istud facerent. quare iratus Bacchus eam in vespertilionem mutauit, ac telas sociarum simúlque ridentium in hederam & vites. Dicebantur Cobali dæmones immites & inhumani quidam, & Satyri, & Bacchę, & Sileni ipsum comitari cũ cymbalis & strepitu quocunque incederet, qui in curru à lyncibus tracto vehebatur, vt ait Ouid lib. 4. Metamorph.

tu biiugum pictis insignia frenis
Colla premis lyncum: Bacchæ, Satyrique sequuntur,
Quique senex ferula titubantes ebrius artus
Sustinet

Circa hunc lynces, & tigres, & pantheræ esse consueuerunt, vt ait idem poeta in libro tertio:

Ipse racemiferis frontem circundatus vuis
Pampineis agitat velatam frondibus hastam:
Quem circa tigres simulacráque inania lyncum,
Pictarúmque iacent fera corpora pantherarum.

Fuit socius Bacchi Lusus, à quo vocata est Lusitania. aiunt Bacchum truculentas feras circa se semper habere solitum, cùm pellem etiam pardali semper gestaret, vnde dicebatur Bryseus: cuius inter comites fuit Acratus genius atque cum Panas & Satyros comites Indicæ expeditionis habuisset, subacta India atque deuicta Iberia, vt ait Sesostrhenes in rebus Ibericis, Pana locis preficit, qui regionem de se Paniam vocauit, ac mox iuniores Hispaniam dixerunt. Nam & Virg. lib. 6. hunc inquit in curru à tigribus tracto vehi solitum, & pro habenis, loriſque, teneris pampinis vti, vt patet ex his:

Nec

Nec qui pampineis victor iuga flectit habenis
Liber, agens celso Nysæ de vertice tigres.

Et Ouidius libro primo de Arte:

Iam Deus in curru, quem summum texerat uuis,
Tigribus adiunctis aurea lora dabat.

Consueuit & pro sceptro thyrsum gestare, quę hasta erat frondibus virium aut hederæ aliquando suauiter ornata; & cerui pellem, quam nebrida vocabant, vt scripsit Euripedes in Bacchis:

φοίτας δὲ Θήβας τῆς δε γῆς Ἑλλὶς ὁδὸς
αἰωλόλυξα, νεβρὶς δ' ἐξέδυσας χροὸς,
θύρσον τ' ἔδωκ' εἰς χεῖρα κισσινον βέλος.
Thebásque primas vrbem adiui Græciæ,
Ibi fremiique pelle sumpta nebridæ,
Hederaq; thyrsum tradidi illo tempore.

Atque sacrificantes ramos abiegnos gestabant, cùm illi abies in coronas esset sacrata, vti Xenophanes ait in Salibus:

εἰς στεφάνους
ἵστασι δ' ἐλάτας πυκινὸν πρὸς δῶμα.
in coronas
Consistunt abietes pulchram circa domum.

Nam hedera, & smilax, & abies, & quercus erant arbores Baccho sacræ, quibus Thyades vtebantur in sacris, vt est in his:

δῶκε δ' ἔθηλο κισσινοις
στεφάνοις, δρυός τε, μιλακός τ' ἀθεσφόρους.
Hederæ dederunt hæc coronas crinibus,
Querciúsque, smilacisque onustæ floribus.

& illud:

ὦ Σεμέλας τροφοὶ Θῆβαι,
στεφανώσατε κισσῷ.
βρύετε, βρύετε χλοηρᾷ
σμίλακι καλλικάρπῳ,
καὶ κλάδοις κισσοῦ τε δρυός
ἠ' ἐλάτας κλάδοισι,

ô Semeles altrices Thebæ,
coronemini hedera.
cingite, cingite virenti
smilaci fructifera,
atque bacchemini quercus,
sive abietis cinctæ ramis.

Fuit illi sacra pica ob garrulitatem ebriosorũ, & ficus folia propter memoriam Sycæ in illam arborem versæ, & vitis ob Staphylæ casum, quæ ambæ in arbores sui nominis mutatæ sunt ab illo Deo, cùm συκῆ sicum, ac σταφυλὴ vitem significet. Fuit illi etiam narcissi corona non ingrata ob tarditatem ingenii ebriosorum, & draco inter reptilia fuit sacer Libero patri, vt ait Plutarchus in probl. Symposiacis. Huius Dei sacerdotes fœminæ plerumq; fuerũt, quæ nunc ab insania Mænades: nunc ab impetu & furore Thyades, vel à Thya quæ prima sacra Bacchi instituit; nũc ab intemperantia morũmq; prauitate, Bacchæ vocabantur. Dictæ sunt & Mimallones, quia Dionysiũ imitarẽtur: nam in montibus plerumq; versantes leones manibus secum adducebãt, aliásq; feras: deinde iis crudis vescebantur, terrámque ferulis percutientes

Ayuntamiento de Madrid

aut saxa, cùm sitirent, vinum, vel lac, vel mel scatere faciebant, anguésq; habebant pro zonis comis implicitos. Huius Dei Satyros, & Silenos, & Lenas & Nymphas, & Naiades, & Tityros sacerdotes fuisse inquit Strabo libro decimo. Dionysi res gestas conscripsit Diodorus libro quinto historiarum, & Orosius primo: cùm Pegasus Eleutheriensis primus Liberi patris religionem Athenienſibus tradiderit, vt Perimander ait in libro secundo de sacrificiorum ritibus apud varias gentes. Fama est hunc in Nysi Arabiæ felicis ciuitate imperasse, multáque humano generi vtilia inuenisse, nam præter vinum & mellis conficiendi rationem, sacrificiorum ritus quoque inuenisse dicitur, vt scripsit Ouid. in 3. Fastorum:

Ante tuos ortus aræ sine honore fuerunt,
Liber, & in gelidis herba reperta focis.

Cùm hic de omnibus nationibus bene mereri studeret, orbémque terrarum illa, quæ sciebat, ducendo peragraret, Mercurium Trismegistum vxori consultorem, ac Herculem Aegypti præsidem reliquisse dicitur, Pometheóque primum ab Hercule locum dedit, mox Busiride Phœniciæ, Antæo Libyæ præfectis, ipse coacto ex agricolis mulieribúsq; exercitu ad Indos, & intima Asiæ loca penetrauit. Deinde Indis, qui illum aspernabantur, & vniuersi orientis regionibus subiugatis, ad primum Oceani litus in montibus Indiæ non procul à Gange fluuio columnas duas erexit, tãquam ad vltimas hominibus peruias oras ex parte Orientis penetrasset: de quibus columnis ita scripsit Dionysius in situ orbis:

ἔνθά τε καὶ σῆλαι Θηβαιγενέος Διονύσου
ἕστασιν πυμάτοις παρὰ ῥόον Ὠκεανοῖο,
Ἰνδῶν ὑστάτοισιν ἐν ἤρεσιν, ἔνθά τε Γάγγης
λοιβὸν ὕδωρ Νυσήιον ὀπὶ πλαταμῶνα κυλίνδει.

Hæc & Thebani Dionysi terra columnas
Monstrat ad Oceanum, atque extremi littora Ponti,
Montibus Indorum, quà vasto gurgite Ganges
In mare se voluit, Nyssæam impellit & vndam.

Testatur & Sidonius Antipater in eo carmine columnas à Baccho in Oriente, vt in Occidente ab Hercule fuisse positas, cum inquiat:

ἀμφοῖν δὲ σῆλαι συνέρμονες, εἷ κεν ἁλὶ ὅπλα.

Arma eadem ambobus, sunt termini vtrique columnæ.

Quòd autem eò arma intulerit Dionysus, vniuersámque Indiam debellauerit, & vrbes orientis subegerit, ita innuit idem Dionysius:

αὐτὸς ἁλὶ ὁππότε φῦλα κελαινῶν ὤλεσεν Ἰνδῶν,
Ἠμαθόεντα ὀρέων ἐπεβήσατο.

Vt genus Indorum nigrorum Marte feroci
Perdomuit, montes Emodos scandit.

Fabulan

Ayuntamiento de Madrid

Fabulati sunt antiqui Sollacem Armenię fluuium in Araxem stagnum influentem dictum fuisse Tigrim ab ea tigre, quam conscendens Dionysus Iunonis consilio furiosus traiecit, cùm maria ac terras circumiens remedium affectus quæreret. nam cum Iupiter exoratus tigrim pro lintre misisset traiecturo, mox ad euentus memoriam fluuium ita vocauit: quod tamẽ alii à Medoeius filio & Alphesibœæ factum fuisse maluerunt. Ac neque per Indiam solùm, é qua post triennium rediit, sed mox per Libyam & Hispanias peruagatus est, mulieréſque choreis & saltationibus indulgentes multas in castris habuit, ob quas non minùs quàm ob armorum reique militaris scientiam fuit celeber. Hic vbi Nysam florentissimam ciuitatem in India condidisset apud Indum fluuium, ac postea in Diam insulam rebus Indicis compositis traiecisset, Ariadnam duxit. Hic Deus cùm aliquando in Naxum nauigare iuberet nautas, atque hi in alios locos illum asportarent, repentè hederæ per remos serpebant, ac nauis nulla vi remorũ loco dimoueri poterat. At Hom. in hymno quodam in Bacchum à piratis Tyrrhenis illum captum fuisse scribit, cùm in littore maris peruagaretur. Illi hunc filium regis alicuius rati eum ligare voluerunt. sed cùm à gubernatore reprehenderentur, illum minimè audientes & obiurgantes, non modò ligauerunt, sed vt magno precio redimeret in suam patriam ipsorum captiuum asportare conati sunt, atque statim vela intumescentia ventis tenderunt, tum verò

οἶνος μὲν πρόσπεσε δολιὼ κατὰ νῆα μέλαιναν
ἰδ' ὑπόλιος κελάδυζ' δεινόν τε, ἀρνυτο δ' ὀδμὴ
ἀμβροσίη· ναῦται δὲ τρόμος λάβε πάντας ἰδόντας.
αὐτίκα δ' ἀκρότατον παρὰ ἱστίον ἐξέλασε νῦδυ·
ἄμπελος ἔνθε καὶ ἔνθε κατακρεμάτο δὲ πολλοὶ
βότρυες· ἀμφ' ἱστὸν δὲ μέλας εἰλίσσετο κισσὸς
ἄνθεσι τηλεθόων· χαρίεν δ' ὄπι καρπὸς ὀρώρει·
πάντες δὲ σκαλμοὶ στεφάνοις ἐνέχοντο.

Dulcia per nauim scatuerunt vina repentè,
Mirus odor quorum surgebat: pallida membra
Concussit nautis timor, & reuerentia Diuûm.
Hinc illinc velo in summo concernitur altè
Vinea, quæ multos fudit frondosa racemos
Pendentes: hederæ malum texêre corymbis,
Frondibus & nigris: scalmique habuêre coronas.

Fuerunt qui dixerint malum & remos, & antennam in serpentes fuisse versos, vt scripsit Demaratus in certaminibus Dionysiacis. Ipse verò Dionysus leo factus ita omnes nautas, præter ipsum gubernatorem, in fugam vertit, vt in delphinos versi, in mare statim desiluerint. At non semel tantùm hoc accidisse dicitur, vt cùm nauigaret, vites & hederæ in nauibus repentè sint exortæ,

Ayuntamiento de Madrid

multáque alia plantarum ſibi conſecratarum genera: quippe cum nata ſint etiam tum, cùm puer à Nymphis in Eubœam traiiceretur, vt nos luſimus in lib. 4. Venationum his verſibus:

Cùm medij natis ſulcaret tergora ponti,
Atque ab vtroque pari diſtarent litore tractu,
Serpere cœperunt hederæ tabulata virentes,
Et ſimilax, apiumque comis frondeſcere adultis.

Fabulati ſunt præterea Bacchum triennium apud Proſerpinam dormiuiſſe, deinde excitatum choreis indulſiſſe cum Nymphis, vt ait Orpheus in hoc hymno:

ἀμφιέλιξ κλείω Βάκχον, χθόνιον Διόνυσον,
ἠγρόμορον κόραις ἄμα Νύμφαις δῖπλοκάμοισιν·
ἃς πάροιθ' Περσεφόνης ἱεροῖσι δόμοισιν ἐιάνων,
κοιμᾶτο τριέλιξον χρόνον, βακχήιον ἀγνόν.
αὐτὰς δ' ἡνίκα τὸν τριέλιξ πάλι κῶμον ἐγείρῃς,
εἰς ὕμνον τρίπεδα σὺν δ' ὀζώνοισι τιθῆναις.

Terreſtrem canimus Dionyſium, & numina Bacchi,
Cum nymphis experrectum, quibus eſt coma pulchra:
Qui prope Perſephonen ſacris penetralibus olim
Dormiuit Bacchi tempus tres ſeqniter annos.
Vt tribus exactis conuiuia læta nouantur,
Ille ſuis repetit mox cum nutricibus hymnum.

Hunc eundem Deum θεσμοφόρον, ſiue legiſlatorem, idem poeta appellauit, quia cum ab Indica expeditione in patriam poſt triennium reuertiſſet, domeſticorum, & eorum quibus regnum commiſerat, perfidiam expertus, elatos iam ſceleratorum animos inſolentia legum infregit, hoſteſque profligauit, & res imperii in meliorem ſtatum, quàm antea fuerant, perduxit. Fuit Dionyſius etiam Oſiris vocatus ab Aegyptiis, vt teſtatur Herodotus in Euterpe: θεὸς γὰρ δὴ οὗτος τοῖς πάντες ὁμοίως Αἰγύπτιοι σέβονται, πλὴν Ἰσιός τε καὶ Ὀσίριος, τὸν δὴ Διόνυσον εἶναι λέγουσι. *Deos autem ipſe id aque omnes colunt Aegyptij, præter Iſidem & Oſirim, quem Dionyſium eſſe inquiunt.* Fama eſt Bacchum in eo bello quod aduerſus Iouem Titanes geſſerunt, fuiſſe ab illis diſcerptum, cuius cor palpitans ad Iouem Pallas detulit, vt ait Iſacius his verbis: Διόνυσον γὰρ τὸν καὶ Ζαγρέα καλούμενον, υἱὸν Διὸς καὶ Περσεφόνης ὑπάρχοντα, μελη τοῦτο Τιτᾶνες διεσπάρξαν· ἔτι δὲ καρδίαν ἔτι παλλομένην ἀνήνεγκεν. *Dionyſium enim illum, qui & Zagreus fuit vocatus, Iouis & Proſerpinæ filium; Titanes membratim diſcerpſere; cuius cor adhuc palpitans attulit.* Hic cum ſepultus fuiſſet, reuiuiſſe fertur integer. Hic Dionyſus, qui & Oſiris vocatus fuit, multa humano generi vtilia excogitauit, vt dictum eſt: primus enim colendorum agrorum rationem Aegyptios docuit, vt teſtatur Dionyſius in libro de Situ orbis in his:

τῷ πάρεστι τέμνειν ἀμπελῶνα γῆς ἀνδρῶν,

Ayuntamiento de Madrid

οἱ πρῶτοι βιότοιο διεκρήσαντο κελεύθους,
πρῶτοι δ' ἰμερόεντος ἐπρήσαντο ἀρότρῳ,
καὶ σπόρον ἰθύλατης ὑπὸ ἀύλακος ἐπλήσαντο·
πρῶτοι δὲ γραμμῇσι πόλον διαμέτρησαντο·
θυμῷ φρασσάμενοι λοξὸν δ' ἑρμὸν ἐτείνοιο.

Ad Nili ripas habitat clarissima gens, qui
Humanae vitae statuerunt iura priores:
Qui primi segnem sulcarunt vomere terram:
Qui primi rectis sparserunt semina sulcis:
Qui primi cœlum sunt certo limite mensi,
Obliquósque animo Solis cinxêre meatus.

Atque Tibullus in 1 bro Elegiarum primo ita eius inuenta percurrit:

Primus aratra manu solerti fecit Osiris,
Et teneram ferro sollicitauit humum.
Primus inexpertæ commisit semina terræ,
Pomáque non notis legit ab arboribus.
Hic docuit teneram palis adiungere vitem:
Huc viridem dura cædere falce comam.
Illi iucundos primum maturæ sapores
Expressa incultis vna dedit pedibus.

Nam & Euripides in Bacchis omnium propè eorum quæ humano generi inuenta fuerunt, vtilissimum vinum putauit, cùm obliuionem omnium malorum, & somni autorem, & tristitiæ solatium Bacchum inuenisse dicat, vt ex his patet:

Σεμέλης γόνος

βότρυος ἀγρὸν πρῶτ' ἐξεκείρατο γήρᾳ
θνητοῖς· ὃ πᾶσι πᾶς τελαμπόρης βροτῶν
λύπης· ὅταν πλησθῶσιν ἀμπέλου ῥοῆς,
ὕπνος τε, λήθη τῶν καθ' ἡμέραν κακῶν
δίδωσιν· οὐδ' ἔστ' ἄλλο φάρμακον πόνων.

Semele satus
Potum racemi repperit mortalibus
Ac protulit: mœroris ille nubila
Fugat repletis vineæ liquoribus,
Somnúsque fit mali diebus singulis
Obliuio: nec pharmacum malo aptius.

Cùm vinum igitur inuentum mortalibus Dionysus excogitasset, mos fuit apud antiquos vt Bacchi datoris lætitiæ, quē Bonum dæmonem appellabant, poculum extremum post cœnam remotis mensis circumferretur: quòd boni dæmonis dicebant, quia bonus Deus Dionysus illud inuenisset, vel quia cum moderatione sumptus vtilis sit & bonus potus. de quo ita meminit Aristophanes in Equitibus:

Μὰ Δί' ἀλλ' ἄκρατον οἶνον ἀγαθῶ δ' ἀμόνοε.

Ayuntamiento de Madrid

Non per Iouem potum boni sed dæmonis.

Draco fuit huic Deo propter perspicacitatem inter reptilia dicatus, vt ait Plut. in problematis Symposiacis. Memoriæ prodidit Lucianus in dialogo Iunonis & Iouis Icarium cæsum fuisse apud Indos, quia cùm palmitem & vini faciendi rationem à Baccho didicisset, creditus est primum ab Indis venenum in conuiuio exhibuisse: nam Indi vino primùm gustato in insaniam sunt conuersi, vt ait idem in Nigrino. Atque Plutarchus etiam in eo dialogo, in quo disquiritur ignis ne an aqua sit vtilior, vitem ex India in Græciam primùm portatam fuisse testatur, cùm tamen apud Thebanos primùm vitis nata esse dicatur, vt asserit Pausanias in Bœoticis, & inde ad Indos deportata. Neque mirum est sanè cæsum fuisse Icarium propter vinum, cùm immoderatus illius vsus non parum obsit mortalibus, secretáque animi aperiat, & in insaniam propè impellat, vt ait Homerus libro ξ. Odysseæ in his versibus:

οἶνος γὰρ ἀνῴγει
ἠλεὸς ὅς τ' ἐφέηκε πολυφρονὰ περ, μάλ' ἀεῖσαι·
καίθ' ἁπαλὸν γελάσαι, καί τ' ὀρχήσασθαι ἀνῆκεν,
καί τι ἔπος προέηκεν, ὅ περ τ' ἄῤῥητον ἄμεινον.

Pocula prudentes etiam fœcunda choreis
Indulgere iubent, cantaréque voce sonora
Pocula, quæ vtiliter tacerentur, multa profari.

Nam vbi vires corporis, mentémque vini imperium subegerit, multa effutire coguntur homines, vt scripsit in his etiam Theognis:

ἄφρονος ἀνδρὸς ὁμῶς καὶ σώφρονος, οἶνος ὅταν δὴ
πίνεθ' ὑπὲρ τὸ μέτρον, κοῦφον ἔθηκε νόον.

Prudentis stultique viri immoderatiùs hausta
Vina leuem mentem reddere sæpe solent.

Sed neque hæc sola incommoda vini vsus immodicus affert, verùm etiam corpus mirificè labefactat; vt nos scripsimus in nostro libro Aucupii, quem Græcis versibus imparibus inceptum, vbi absolutus fuerit, mittere decreuimus ad doctissimum & sapientissimum RENALDVM Ferrarium Præsidem Comitiorum Parisiensium: quem Senatorem Regium non solùm propter insigné autoritatem diligo mirificè & obseruo, sed multò magis ob singularem eius humanitatem & sapientiam. Nam cùm Orator proximis annis fuisset in sacra Tridentina synodo, & nuper apud illustrissimum Senatum Venetum, omnes in his locis eius eruditionem ac sapienter dicta tanquam oraculi Delphici sunt admirati. Ita verò se habent carmina quædam:

οἶνος πινόμενος πολὺς, ὀργὴ, κύπρις, ἀμυδρὸς
θᾶσσον ἄγει θνητοὺς εὐθὺ καταχθονίων,

Importuna trahunt in tristia tartara Ditis

Rectà

Rectà mortales ira, merúmque Venus.

Scriptum reliquit Pausanias in Laconicis in monte supra Migonium, quem locum vocabant Larysium, vuam maturam priùs inuentam fuisse: quo in monte ineunte vere dies festos agitabant in honorem Bacchi. Non minor tamen gratia illi asino habenda est, quem Naupliæ incolæ lapideum erexerunt, quia putationem vitium adinuenit, quàm Baccho, qui vites tantùm ostendit mortalibus: nam nisi vitis cultura & putatio inuenta fuisset, breui totum id munus erat interiturum, aut inutile futurum. Cùm igitur asinus vitis pampinos Naupliæ abrosisset, sarmentorum putationem vtilem esse vitibus ostendit: quippe cùm illa sit arbor omnium cæterarum humidissima, pluráque gignat ligna superuacanea, tanquam excrementa. Docuit Bacchus etiam mortales mercaturam & nauigationem, vt testari videtur Dionysius in situ orbis, qui è Phœnicia, & è regione mari rubro propinqua, & nauigationem, & astrorum cognitionem profluxisse ait, cùm Phœniciæ imperaret Bacchus, vt est in his:

τῶν δ' αἰδρῶν γενεῆς οἱ Ἐρυθραῖοι γεγάασιν·
οἳ πρῶτοι νήεσσιν ἐπειρήσαντο θαλάσσης,
πρῶτοι δ' ἐμπορίης ἁλιδινέος ἐμνήσαντο,
καὶ βαθὺν ἠρανίων ἄστρων πόρον ἐφράσσαντο.

Qui rubrum coluere fretum genus inde virorum,
Qui primi spreuere maris ventósque minásque.
Primi sunt ausi merces committere ponto.
Et cœli cursus seruare, & sidera mundi.

Fertur hic Deus primus omnium mortalium depressos ad sordida quæque hominum animos ad Deorum cultum erexisse, vt testatur in his Ouid. lib. 3 Fastorum:

Ante tuos ortus aræ sine honore fuerunt
Liber, & in gelidis herba reperta focis.
Te memorant Gange, totóque Oriente subacto,
Primitias magno seposuisse Ioui.
Cinnama tu primus, captiuáque thura dedisti,
Déque triumphato viscera tosta boue.

Hunc Deum, quem superiùs semper iuuenem è sententia nonnullorum scriptorum diximus, Elienses barbatulum esse crediderunt, vt ait Pausanias in prioribus Eliacis: qui cùm cornutus etiam fingeretur, ad huius imitationem Mimallones cornua suis capitibus alligare consueuerunt, vt ait Isacius. ac neque solùm cornutus, sed etiam taurino capite ab antiquis fingebatur, vt idem testatur. Fuit & diuinationum Deus creditus Dionysus, vt in his testatur Euripides in Bacchis:

μάντις δ' ὁ δαίμων ὅδε· καὶ γὰρ βακχεύσιμον,
καὶ τὸ μανιῶδες, μαντικὴν πολλὴν ἔχει.

Deúsque vates est: furor nam Bacchicus

Ayuntamiento de Madrid

Vim vaticinandi ritè plurimam tenet.

Coronabantur hedera quicunque Libero patri erant initiaturi, vt significauit Euripides in Bacchis, vt alii crediderunt, quia paruus Dionysus in illa arbore fuit occultatus: vt verò alii, quia racemos vuarum imitatur, vel quia semper sit viridis & iuuenis, qualis Deus ipse fingebatur, vel quia cùm frigida sit arbor naturâ, ob insitum frigus adiumento sit aduersus ebrietatem. Alii sacram Baccho putarunt, quia Cissus Bacchi comes inter saltandum incommodiùs cum Satyris periit, ac Bacchi iussu fuit in arborē mutatus, quam Græci cissum, Latini hederam vocarunt. Alii ad imitationem Bacchi id factū crediderunt, quòd ille, cùm esset, puer, hedera & lauro coronatus incederet, vt ait Homerus in hymnis:

δὴ τότε φοιτίζεσκε καθ' ὑλήεντας ἐναύλους
κισσῷ καὶ δάφνῃ πεπυκασμένος.
Tum quoque paruus erat, syluisque errabat in altis
Ornatus lauro atque hedera.

Atque non solùm initiantes, sed etiam coronæ sacrificantium, quibus caput vinciebatur, ad illius Dei imitationem bacchi dictæ sunt, vt testatur Nicander in libro linguarum, in his:

βάκχοισι κεφαλὰς ὥριαν θέσιν ἐστέψαντο.
Tempora cinguntur bacchis florentibus illis.

Erat enim legibus sacrificiorum sancitū, vt coronarentur hedera quicūque Baccho initiarentur, vt ait Dionysius in Cosmographia:

ὀρνύμεναι τελέθουσι κατὰ νόμον ἱερὰ Βάκχῳ,
στεψάμεναι κισσοῖο μελαμφύλλοιο κορύμβοις
ἐννύχιαι· παταγῆς δὲ λιγύθρος ὄρνυται ἠχή.
Concitæ agunt, vt lex, Baccho sacra tempora ramis
Deuinctæ nigris hederæ, ac pallente corymbo
Nocturnæ: clamórque ingens consurgit ad auras.

Consueuerunt Camaritæ, quæ natio est Indiæ finitima, cùm Bacchum ab Indica expeditione redeuntem humaniter accepissent: illum egregiè colere, cinguláque & hinnulorum pelles circa pectus habere, vt idem in his ait:

καὶ Καμαριτάων φῦλον μέγα, τοί ποτε Βάκχον
Ἰνδῶν ἐκ πολέμοιο δεδεγμένοι ὀξείνισαν,
καὶ μετὰ Λυνάων ἱερὸν χορὸν ἐστήσαντο.
ζώματα καὶ νεβρῖδας ὑπὶ στήθεσσι βαλόντες,
εὐοῖ Βάκχε λέγοντες.
Et Camaritarum genus ingens, Bacchus ab Indis
Hospitio rediens quibus est acceptus, vt illi
Lenarum statuere chorum, quæ cingula, & vnà
Damarum pelles posuerunt pectora circum,
Euæ Bacche frementes.

Nam Lenæ vocatæ sunt Nymphę quę torcularibus præerant, vt fontibus Naiades. Celebrabantur autem Bacchi sacrificia cùm tripudiis,

Ayuntamiento de Madrid

tripudiis, quare Dionysus vocatus est ἐνόρχης δαίμων, siue tripudii Deus, vt ait Lycophron:

δαίμων ἐνόρχης, Φιγαλεὺς, φαυστήριος.

Deus tripudij, Phigaleus, Phausterius.

Nam ὀρχεῖσθαι tripudiare significat: qui idem dictus est Phigaleus, quòd in Arcadia coleretur: & Phausterius, quia lampades & lumina adhiberentur in huius sacrificiis. Fuit hic Deus in numerum Deorum reliquorum relatus ob ea quæ in genus humanum contulit beneficia, ob res præclarè gestas, ob discordias & contentiones à se compositas, ob ciuitates extructas, ob leges, quas dedit ciuitatibus, vt testatur Horatius libro secundo Epistolarum:

Romulus, & Liber pater, & cum Castore Pollux,
Post ingentia facta, Deorum in templa recepti,
Dum terras hominúmque colunt genus, aspera bella
Componunt, agros assignant, oppida condunt.

Agebantur huius Dei sacra à mulieribus, vt diximus, quòd illas habuisset socias in Indica expeditione: quæ dictæ sunt Bacchæ ab insanis clamoribus: currebant enim cum tædis & funalibus accensis per noctem, quibus vtebantur in illis sacrificiis, atque crinibus passis ita clamabant currentes: eu hœ, quæ voces sunt bene ac feliciter precantium. His postea vocibus in vnum compositis Euhœus Bacchus vocari cœpit: deinde Euhyius siue bonus filius, quia cùm Gigantes bellum Ioui intulissent, in leonem versus vnum eorum prior laniauerit ac discerpserit. Ea re præclarè gesta Iupiter lætatus dicitur Dionysum Bonum filium vocasse. Lucianus in Dea Syria Osirim, siue Dionysum apud Byblios Aegypti populos mortuum & humatum fuisse scribit, & anniuersarios luctus, ritúsque sacrorum in eius honorem institutos. Atqui quòd & ipse & Hercules eandem patriam haberent diximus, & iisdem propè armis vterentur, & quòd pariter combusti sunt: quod etiam declarauit ipse Sidonius Antipater in his carminibus:

ἀμφοῖν δὲ στῆλαι συντέρμονες, εἴκελα δ' ὅπλα·
νεβρὸς, λεοντῆ· κύμβαλα δὲ, πλατάγη.
Ἥρη δ' ἀμφροτέροις χαλεπὴ θεός. οἱ δ' ἀπὸ γαίης
ἦλθον ἐς ἀθανάτους ἐκ πυρὸς ἀμφότεροι.

Amborúmque columnæ; atque arma simillima vtrique
Cymbala clamori; pellem & vterque tulit;
Et grauis ambobus Iuno Dea adiuit vterque
Et terra ad superos, igne cremante, Deos.

Multa huius Dei sacrificia multis in locis celebrabantur, quæ & nominibus & ritibus & tẽporibus differebant: atque primi mortalium Phœnices Bacchi sacra instituerunt, quæ postea Orpheus in Græciam ad Thebanos detulit, in quibus laniatus fuit. Agebatur dies festus apud Athenienses, quo die Liberi patris cultum

Ayuntamiento de Madrid

à Pegaso Eleutheriensi ex oraculo Delphico acceperunt, quæ dicebantur Oschophoria, vt ait Pausanias in Atticis. Erat autem consuetudo, vt ait enarrator Nicandri, vt pueri pampinos manibus gestantes tributim è sacro Dionysi templo in sacellum Palladis cognomento Scirrhadis cum precibus decurrerent. Celebrabantur & Trieterica in eius honorem, quia tertio anno ab Indica nauigatione reuertisset, quæ agebantur per brumam, vt ait Ouidius in primo Fastorum:

Sacra corymbiferi celebrabat Græcia Bacchi,
Tertia quæ solito tempore bruma refert.

Horum sacrificiorum & tempus, & instrumenta, & habitum Baccharum demonstrauit idem poeta lib. sexto Metamorph.

Tempus erat, quo sacra solent Trieterica Bacchi
Sithoniæ celebrare nurus, nox conscia sacri:
Nocte sonat Rhodope tinnitibus æris acuti;
Nocte sua est egressa domo Regina, Deique
Ritibus instituitur furialiáque accipit arma.
Vite caput tegitur lateri ceruina sinistro
Vellera dependent, humero leuis incubat hasta.

Nam his armis instructæ cum vociferatione discurrentes crinibus passis diuinare, ac res futuras prædicere credebantur. Epilenæa sacrificia, & certamen, & cantilenæ vocabantur, quæ fiebant vindemiæ tempore cùm torcular exprimendis vuis esset inuentum apud Acharnanes, vt ait enarrator Aristophanis. Nam certabant inter calcandas vuas, quis citiùs plus musti exprimeret, & Bacchi laudes canebant inter calcandas, rogabántque vt quam suauissima musta defluerent. cùm agerentur hæc in agris, Dionysia ibi simplici nomine dicebantur. Celebrabantur Lenæa præterea in ciuitate Athenarum ineunte vere, quo tempore vina de fæce eximebantur, tributáque ferebantur ab externis: quod certamẽ erat bibentium plerumque, Bacchúmque lætitiæ autorem canentium, cuiusmodi carmina sunt illa Euripidis in Bacchis:

τὴν παυσίλυπον ἄμπελον δοῦναι βροτοῖς.
οἴνου δὲ μηκέτ' ὄντος, οὐκ ἔστιν κύπρις,
οὐδ' ἄλλο τερπνὸν οὐδὲν ἀνθρώποις ἔτι.
Obliuionem palmitem mali dedit,
Si vina tollas, & Venus statim perit,
Nec dulce quidquam restat hinc mortalibus.

Fuerunt & Phallica in Dionysi honorem instituta, quæ apud Athenienses agebantur, apud quos primus Pegasus ille Eleutheriensis Bacchi cultum instituit, in quibus cantabant quemadmodum Deus hic morbo Athenienses liberauit, & quemadmodum multorum bonorum author mortalibus extitit. Fama est enim quòd Pegaso imagines Dionysi ex Eleutheris ciuitate Bœotiæ in Atticam regionem portante Athenienses Deum neglexerũt, neque,

Ayuntamiento de Madrid

neque, vt mos erat, cum pompa acceperunt: quare Deus iudignatus pudenda hominum morbo infestauit, qui erat illis grauissimus: tunc eis ab oraculo, quo pacto liberari possent petentibus, responsum datum est, solum esse remedium malorum omnium, si cum honore & pompa Deum recepissent: quod factum fuit. Ex ea re tum priuatim, tum publicè lignea virilia thyrsis alligantes per eam solennitatem gestabant: fuit enim Phallus vocatum membrum virile. Alii Phallum ideo consecratum Dionyso putarunt, quia sit autor creditus generationis. Agebant Athenienses præterea Canephoria in honorem Dionysi, quod genus erat consuetudinis, quale scribitur his verbis à Demarato in certaminibus Dionysiacis: κᾷ τὴν τοῦ Διονυσίων ἑορτὴν περὶ τοὺς παλαιοὺς Ἀθηναίους, οἱ δυδίνεῖς παρδένοι, τὸ παρόψιον ἐφόρουν, ἐν ἀνηφόροις. ἦν δὲ ἐν χρυσοῦ καθαροῦ πεποιημένα τὰ κανᾶ, ἐφ' ὧν τὰς ἀπαρχὰς ἁπάντων τῶν καρπῶν ἐπίθεσαν: *per festum Dionysi diem, qui apud antiquos Athenienses agebatur, virgines agiles, quæ ad pubertatem accederent, tum primum canistros ferebant: qui canistri erant ex puro auro, in quibus erant fructuum omnium primitiæ impositæ.* Quanquam non defuerunt qui non in honorem Dionysi, sed Dianæ, Canephoria instituta crediderint, cùm dicerent virgines nobiles per ea sacra canistros earum rerum quas pulchriores acu laborassent, plenos Dianæ consecrare solitas, atque ita significasse se prioris vitæ virginitatisque pertæsas, cupere exautorari, vt asseruit Dorotheus Sydonius: quæ sacra celebrabantur, vt quidam voluerunt, sub finem mensis Aprilis. Fuerunt & Apaturia Dionyso consecrata, quorum initium & causa huiusmodi fuisse perhibetur à Charicle in Catena. cùm bellum exortum esset inter Athenienses & Bœotos, Xanthius Bœotus Thimœtem Athenienſium Imperatorem ad singulare certamen prouocauit, quo debellato Melanthus Messenius postea illi in id imperium successit, qui peregrinus fuit, & à Periclymene Nelei erat oriundus. His igitur singulari certamine dimicantibus quidam à tergo Xanthii nigra pelle capræ indutus apparuit: tunc ille iniuriã sibi fieri inquit, cùm ad singulare certamen cum socio accederet: ac dum respiciens conuertitur, ab aduersario dolo cæditur. cùm verò Dionysus creditus sit, quem pelle capræ indutum apparuisse autumãt, dies festi fuerunt in eius honorem ab Athenienſibus mense Octobri instituti. Celebrabantur per hos dies Apaturia sic dicta à decipiendo: quorum dierum primus Dorpia dicebatur, quia vel pertino tempore conuenirent in vnum locum, qui essent eiusdem tribus, & vnà conuiuium pararent. Secundũ dixerunt Anarrhysim, quòd eo die victimæ immolarentur: nam & Ioui tribuli, & Palladi sacrificabant. & ἀναῤῥύω sursum traho significat, & sacrifico, quia immolantes victimarum iugulandarum colla sursum conuerterent. Tertius dies dictus fuit Cureotis, quo die

Ayuntamiento de Madrid

iuuenes mares ac puellæ nomina dare consueuerunt, vt in tribus asscriberentur. Alii quartum diem addiderunt, quem vocarunt Epibdã, vt scriptum reliquit Panyasis. Celebrabantur & Ambrosia vocata qui dies erat mense Ianuario Dionyso sacer, quem etiam mensem Lenæonem vocarunt, quia per id tempus vina in ciuitatem importari essent solita: ac mensem nominarunt à Dionyso, quòd is præesset torcularibus: vnde Lenæus etiam dictus est. Pithœgia verò cùm dolia relinirentur, fiebant, atque tunc omnibus præsentibus Dionysi munus in honorem Dionysi impartiebant, quod commune erat amicorum symposium, vt scripsit Philochorus. Hæc eadem cùm à Romanis celebrabantur, dicta sunt Brumalia, cùm Brumus dictus sit Bacchus. Fuerunt & Ascolia dicta apud Athenienses, quæ ita fiebant, vt ait Zezes in commentariis in Hesiodum: ἐγένετο δὲ τὰ ἀσκώλια οὕτως· ἀσκοὺς πεφυσημένους καὶ πνεύματος πεπληρωμένους τιθέντες καὶ γῆς, ἐνὶ ποδὶ ἐφαλλόμενοι, ἄνωθεν τούτων ἐφέροντο. καὶ πολλάκι κατολισθάνοντες εἰς γῆν ἔπιπτον. τοῦτο δὲ ἐποίουν τιμῶντες τὸν Διόνυσον. ὁ γὰρ ἀσκὸς δέρμα ἐστὶ τράγου· ὁ δὲ τράγος τοὺς θαλοὺς τῆς ἀμπέλου τρώγων, λυμαίνεται ταύτην. *Fiebant autem hoc pacto Ascolia: vtres inflatos ventoque plenos humi deponentes pede insiliebant, atque super ijs ferebantur: tum sæpiùs labentes in terram decidebant. faciebant autem id in honorem Dionysi, quoniam vter pellis est hirci, qui pampinos vitium comedens illis obest plurimum.* quem tamen vtrem quidam vino repleri solitum fuisse crediderunt, vt traditum est à Menandro in libro de mysteriis, atque peritior vinum habebat præmium. Est enim hircus animal maximè vitibus infestum, vt testantur illa carmina Eueni poetæ.

κἤν με φάγῃς ἐπὶ ῥίζαν, ὅμως δ' ἔτι καρποφορήσω
ὅσον ἐπισσεῖσαι σοὶ τράγε θυουμένω.

Rodas me licet ad stirpem, de palmite fundam
Dulcia mactando vina sed hirce tibi.

Agebantur hæc ipsa sacrificia apud Latinos etiam, quæ Ascolia vocabantur, plurimúmque conferre credebantur ad vinearum fertilitatem; quorum ritum ita præclarè expressit Virgilius libro secundo Georgicorum:

Frigora nec tantum cana concreta pruina,
Aut grauis incumbens scopulis arentibus æstus;
Quantum illi nocuere greges, durique venenum
Dentis, & admorso signata in stirpe cicatrix.
Non aliam ob culpam Baccho caper omnibus aris
Cæditur, & veteres ineunt proscenia ludi:
Præmiáque ingentes pagos & compita circum
Theseidæ posuere, atque inter pocula læti
Mollibus in pratis vnctos saliere per vtres.

Nec

Necnon Ausonij Troia gens missa coloni
Versibus incomptis ludunt, risuque soluto,
Oraque corticibus sumunt horrenda cauatis;
Et te Bacche vocant per carmina læta, tibique
Oscilla ex alta suspendunt mollia pinu,
Hinc omnis largo pubescit vinea fœtu;
Complentur vallesque cauæ, saltusque profundi,
Et quocunque Deus circum caput egit honestum.
Ergo ritè suum Baccho dicemus honorem
Carminibus patrijs, lancesque & liba feremus.

Probonebantur autem præmia illis qui sapientiùs super vtres saltarent: deinde Bacchi statua cum carminibus inconcinnè ebriorum more compositis in eius laudes patrio idiomate singularum nationum circumferebatur circa vineas: quæ res plurimùm ad fertilitatem conferre putabatur. atque ii qui ista faciebant, personas sumebant è corticibus arborum, & vini fæce aliquando perungebantur, ne cognosci possent, quia multa ridicula, multa parum decora, multa turpia & pudore plena dicebant, quæ sine personis dicere omnino puduisset. deinde vineis lustratis ad altare Bacchi, vnde discesserant, redeuntes, sacras victimas in lancibus offerebant, & comburebant. deinde altissimis arboribus imagines quasdam modò fictiles, modò ligneas, Baccho sacras & illi similes appendebant, quas à paruitate oris dicebant oscilla, vt longissimè possent prospicere, quia vineis conferre putabātur. His ita actis in conuiuium, & è conuiuio domum discedebant: quæ omnia propè in superioribus carminibus Virgilii continentur. Cædebantur hirci plerumque in Bacchi sacrificiis, vt ait Euripides in Bacchis hoc modo, ἀγρόδον αἷμα τραγόκτονον: *perquires sanguinem casi hirci*. quamuis scribit Herodotus in Euterpe in quadam solennitate, quæ Dorpia dicebatur, AEgyptios singulos ante portas priuatarum domorum sues iugulare solitos in honorem Bacchi. ita verò scribit: τῷ δὲ Διονύσῳ τῇσ ὁρτῆς τῇ δορπίῃ, χοῖρον πρὸ τῆς θυρέων σφάξας ἕκαστος, ὁ δὲ ὁ δοφόρεσθαι τὸν χοῖρον αὐτῷ τῷ δοφορήσαντι τῆσ συῶν τέων. τῷ δὲ ἄλλῳ ἀνάγουσι ὁρτῇ τῷ Διονύσῳ οἱ Αἰγύπτιοι, πλὴν χοίρων. τούτῳ χρέονται πάντα Ἕλληνι· αὐτὶ δὲ φαλλῶν ἄλλα σφι ἐστὶ ἐξεύρημα ἄσον τε πηχυαῖα ἀγάλματα νευρόσπαστα, τὰ περιφορέουσι κατὰ κώμας· τοῖ γυναικήϊον νεῦον τὸ αἰδοῖον, ἐ πολλῷ τέο ἐλάσσονα ἐόν τῷ ἄλλου σώματος· προηγέεται δὲ αὐλός, ᾧ δὲ ἕπονται ἀείδουσαι τὸν Διόνυσον. *Dionyso die solennitatis Dorpiæ suum ante fores singuli iugulantes reddunt subulco illi qui attulerat ipsum suem, atque aliam solennitatem sine suibus in honorem Dionysi agunt, AEgyptij eodem propè ritu, quo Græci, at pro phallis res aliæ illi excogitarunt, imagines scilicet cubitei magnitudinis, quas circumferunt mulieres per agros, cum virile membrum reliquo corpore non multo minus, nutet. Præcedit autem tibia, atque illæ Dionysum*

cantantes sequuntur. Cùm verò multa impura facinora Orgiorum sacrorúmque Bacchanaliorum simulatione committerentur, Pentheus Agaues & Echionis filius Rex Thebanorum eo tempore conatus est pro viribus tantum turpitudinis euertere: sed cùm periculosum sit regibus inueteratam lasciuiam & auitam aliquam intemperantiam vno die velle oblitorare; cùm nihil repentinum æquo animo natura patiatur, paulatímque delenda sint, quæ minimè conueniunt; proditum est in fabulis Bacchis in Pardales fuisse à Baccho mutatas. & Pentheum in taurum, qui fuit ab illis vnguibus discerptus, vt lusimus in nostro libro Venationum:

Denique Thebarum populos peruenit, & omnes
Occurrunt matres Cadmeides impius vnus
Inuentus Pentheus: captus formidine patrii
Imperat hic socijs hunc arctis nectere vinclis.
Inuasere Deum multi, multique sequentes
Percutiunt saeuis matres, rapiuntque coronas
Compositas hederæ ramis, & cuncta profanant,
Tum pater immanem re fecit Penthea taurum:
Pardalis in speciem matres mutauit, & illas
Vnguibus horrendis, & dentibus armat acutis.
Discerpsere fera taurum, regémque profanum,
Esse Dei quoniam sic illis visa voluntas.

Alii dixerunt illum vexasse contumeliis Liberum patrem, & alii fecisse insolenter, atque vt fœminarum occulta sacra intueretur, arborem, quà erant transituræ ascendisse: quod cùm illæ cognouissent, eum discerpserunt. deinde ex oraculo arbori inuentæ diuini honores habiti sunt. & duo signa Liberi patris suspensa: vnum Lysium, alterum Baccheum vocarunt. mox ibi templum fuit cum iis signis extructum. At verò Euripides in Bacchis non in pardales mutatas Bacchas facit, sed Cadmi filias, sororésque Semeles, quæ Dionysum educauerant, Pentheũ discerpsisse scribit, qui etiam commemorat quas corporis partes singulæ abstulerint. Alii dixerũt cæsum fuisse à matre & à sororibus, quia aper illis visus sit cùm sacra sperneret. Fuerunt qui dixerint Lycurgum præterea cùm sacra Liberi patris spreuisset, cæcum factum fuisse à Ioue, at non à Dionyso: quippe cùm non minùs Iupiter, quàm quiuis Deorum, ad quem illa sacrificia pertinerent, esset vindex vel contemptæ vel etiam neglectæ religionis. atque de Lycurgi supplicio ita scripsit Homerus libro ζ Iliadis:

οὐδὲ γὰρ οὐδὲ Δρύαντος υἱὸς κρατερὸς Λυκοῦργος
δ ἠνίκα, τῷ ῥα θεοῖσιν ἐπουρανίοισιν ἔριζεν·
ὅς ποτε μαινομένοιο Διωνύσοιο τιθήνας
σὺν κατ' ἠγάθεον Νυσήϊον ἀμφὶς ἅπασαι
βάλον κὰ χαμαὶ κατέχυσαν ὑπ' ἀνδροφόνοιο Λυκούργου,

Ayuntamiento de Madrid

βεκόωμαι βουτλῆγα Διόνυσος δὲ φοβηθεὶς
δύσεθ' ἁλὸς κῦμα· Θέτις δὲ ἱκετεύσατο κόλπῳ
δειδιότα κρατερῶς· τὸ γὰρ ἔχε τέρμας ἀνδρὸς ἐὸν μακαρῆν.
τοὶ μὲν ἔπειτ' ὀδύσαντο θεοὶ τεῖα ζώοντες·
καὶ μιν τυφλὸν ἔθηκε Κρόνου παῖς.

Nec diuturnus & ipse Dyrantis semine natus
Inde Lycurgus erat, superos vt temnere cœpit:
Qui quondam, vt Bacchi altrices furor egit, iniquè
Collibus exagitat Nysseis vndique. at illæ
Fuderunt omnes fugientes sacra, Lycurgus
Vt voluit: Bacchus petijt mare, tum Thetis ipsum
Accipit in gremium trepidantem, & multa timentem.
Illum odere Dei felicia tempora vitæ.
Degentes: cæcum fecit quem Iupiter ipse.

Fuit autē Thraciē Rex Lycurgus, vt ait Hor. in 1. lib. Carminum:

Fas & beatæ coniugis addirum
Stellis honorem, tectaque Penthei
Disiecta non leni ruina,
Thracis & exitium Lycurgi.

Nam fertur Bacchus, vt hîc attigit Horatius, coronam quam sua vxor gestabat Ariadna, post Ariadnæ mortem ad sempiternam eius memoriam inter stellas collocasse. quare ita scripsit Aratus in astronomicis:

ἀυτὰρ κἀκεῖνος σέφανος, τὸν ἀγαυὸν ἔθηκεν
σῆμ' ἔμμεν Διόνυσος ὀπυιομένῃς Ἀριάδνης.

Atque corona miret, clarum inter sidera signum,
Defunctæ quam Bacchus ibi dedit esse Ariadnæ.

Alii dicunt Lycurgum sibi crura amputasse, quia vites cæderet in contemptum Bacchi. Diagondas Thebanus demum in nullas neque domesticas calamitates, neque publicas incurrit, qui vt testatur Cicero in secundo de Legibus, omnia nocturna sacrificia, propter eorum turpitudines perpetua lege sustulit. Fuerunt autem res & miracula quæ contingebant in sacrificiis illorum Deorum, quæ homines ad illorum cultum religionémque impellebant. Nam scriptum reliquit Pausanias in Achaicis Liberi patris simulacrum, quod in diuisione prædæ Troianæ Eurypylo obtigit, quod in arca quadam includebatur, subitò visum mentis ino pes facere solitum omnes qui illud vidissent. Neque illud sanè paruæ fuit admirationis quod accidebat in Elide, vt ait Pausanias in posterioribus Eliacis: quòd tres lagenas vacuas per diem eius festum tres sacerdotes deponebant in templo præsentibus ciuibus & peregrinis, si qui adesse cuperent: mox foribus clausis & vel à sacerdotibus, vel ab aliis volentibus obsignatis suo cuiusque annulo, postero die cognitis signis ac reclusis foribus lagenas plenas vino suauissimo inueniebant. Dicitur Staphylus

Ayuntamiento de Madrid

Bacchi fuisse filius, cuius proneptibus admiranda munera largitus fuit: nam cùm Staphyli filiam Rhio compressisset Apollo, illúdque Staphylus sensisset quòd esset grauida, illam in arcam inclusit, & in mare deiecit. arca in Euboeam postmodo delata in spelunca quadam Anium peperit, quem ita è mœrore nominauit. Hanc Apollo detulit in Delum, vt scripsit Semus Delius in rebus Deliacis. Hic Anius postea è Dorippe nympha Spermo, OEno, & Elaidem suscepit, quibus Apollo concessit, vt quoties optarent, vel vinum vel semina vel oleum caperent, pro suorum nominum significatione; quippe quòd hæc ipsa nomina hoc significarent. Fuerunt præterea eiusdem Bacchi filii & Hymenæus, & Thyoneus: atque Bacchus ex Ariadna Ceranaum, Tauropolim, Euanthen, Latramym, Thoantem, OEnopionem suscepit: Carmonem ex Alexiræa, qui venans ab apro fuit interfectus: è Chthonophyle Phliantem, qui fuit cum reliquis Argonautis: Narcæum è Physcoa, qui primus honores Bacchi apud Elienses instituit. Herodotus in Euterpe Apollinem & Dianam ex Iside & Osiri, quē Liberum patrem esse diximus, natos esse scribit. Atque multa fuerunt Bacchi cognomina, vt Deorum cæterorum, quibus de causis dictū est. Nam Hedereus Bacchus dictus est Acharnis, quia ibi primum hedera fuit inuenta: & Cantor, quia cū Musis versaretur: & Seruator, Melanægis, Lysius, Psilaneus, Leucanius, Lāpterra. Dictus est Dionysus à Dia insula vna è Cycladibus, quæ & Naxos vocabatur, quæ illi post ductam Ariadnam consecrata fuit, & à Nysa ciuitate, in qua regnauit. Alii maluerunt dictū fuisse Dionysum, quia mentem excitet: nam Δία mentē appellant, νύσσω, autem pungo significat, vt ait Ioannes Diaconus. Bacchus à furore dictus est; Bromius, à strepitu & clamore ebriosorum; Liber pater aut Lyæus, quod idem est, quia vinum liberius haustum à oris liberet, ac lætos faciat; Leneus, à torcularibus; Nysæus, quia stimulus sit ad furorem; Dithyrambus, quia è duobus portis exierit, vel (vt alii sentiūt) quia in antro duas portas habente fuerit educatus; Bimater, quòd cūm Semele mater in vtero, Iupiter illigauit femori vsque ad iustum pariendi tēpus gestauerit. Fabulati sunt antiqui Bacchum fuisse Iouis femori assutum, quia educatus sit in specu Neri montis, qui est apud Nysam clarissimam olim Indiæ ciuitatem, qui mons Neros Ioui erat consecratus. Ignigena, quia natus sit è matris incendio; Bassareus, ab oppido Lysię Bassara, vbi præcipua religione colebatur, vel à Bassaride veste talari, qua in eius sacrificiis Bassarides Bacchæ vtebātur; Brisæus, à Brisa Lesbi promontorio, in quo colebatur, vel à Brisa pressorum vinaceorum massa, vel à βρυάω, quod fremere ac vociferari significat; Iacchus, ab ἰαχέω, clamo; Eleleus, quia furoris & bellorū sit autor plerūque: nā vtebantur hac voce ἐλελεῦ in hymnis & peanibus, quibus homines incitabāt ad bellum. Thyoneus à matre

tre Semele, quæ dicta fuit etiam Θυάνη, quam grauidam furentem introduxit Aeschylus; Euan, quòd ea voce vterentur diuinitus afflati; Nyctelius, quia per noctem vociferationis esset autor, Euchius, quia large fundat, vel in cyathos in conuiuiis, vel è torcularibus per vindemiam. Atque hæc ea sunt ferè, quæ de Baccho ab antiquis scriptoribus sunt tradita.

¶ Cum Thebanus fuerit Bacchus, & Penthei, Actæonis, Learcique infelicissimorum hominum affinis, vt ait Lucianus in Concilio Deorum, patet illum hominem mortalem & mortalium calamitatibus obnoxium fuisse. Quamuis Plutarchus in Pelopida & illum & Herculem ob virtutum præstantium patiendi facultatem deposuisse scribit: ὡσαύτως οἱ τὸ ποιοῦν τῆς γενέσεως τοῦ θεοῦ σωματικῆς. τὰ γὰρ πλεῖστα παρελείπω τῶν τεκμηρίων. ἐν γὰρ τοῖς ἐν μεταβολῇ θνητοῖς γενομένοις γενηθεὶς ὁ πάντερος λόγος τὸν θεὸν τοῦ τὸν ἀποκείπῃ δ' ἀθάνατος γενομένοις, ὥσπερ Ἡρακλέα καὶ Διόνυσον, ἐκ μεταβολῆς ἀρετῆς τὸ θνητὸν καὶ παθητὸν ἀποβαλόντας ἀλλ' ἀπὸ τῶν ἀιδίων καὶ ἀγηράτων εἰς ἄστη, εἰ δὲ τοῖς ὑπὸ τῶν φρονίμων τάττων καὶ παλαιοτάτων λεγομένοις τεκμαίρεσθαι περὶ τῶν τηλικούτων. *Eodem pacta & ortus rationem his conuenire inquiunt: nam coniecturas plurimas relinquendas censui. Non enim ijs qui nati sunt, immortalibus factis ex aliqua mutatione, lex aut mos patrius Deum hunc coniungere patitur, sicuti Herculem & Dionysum, qui ob virtutum suarum præstantiam patiendi facultatem ac mortalitatem abiecerunt. Sed vnus est Apollo, quantum coniectura assequi possumus ex ijs, qui & sempiterni, & nunquam geniti ab antiquissimis & sapientissimis hominibus crediti sunt.* Bacchus filius Semele, fuisse fingitur, quia vinum filius est vitis: nam Semele nuncupata est ἀπὸ τοῦ σείειν τὰ μέλη, à concutiendis membris scilicet, vel quòd arbor ipsa maximè cæterarum arborum membra, ramos scilicet, mollia & ventis facilè agitanda præbeat: vel quòd vitis per vinum membra hominum inflectat ac regat. Iouis item filius dicebatur, quia innatus est vino calor quidam, & ab ipsa natura insitus: neque potest nisi in locis calidis, aut in moderato calore saltem, vitis nasci. Fingitur ideo Semeles combustæ natus è cineribus, quia cineris natura cùm inclusum calorem intra se, ac nescio quid pinguè habeat, quod plurimum prosit vitibus. Alii Iouis & Proserpinæ filium Bacchum esse dixerunt, quòd vitis, sicuti reliquorum omnium ferè, maximè principia terram, tanquam materiam, calorem, tanquam artificem, esse arbitrentur. Iouis femori assutus fuisse dicitur, quia caloris maximè cupida sit vitis: neque sine illo viuere potest, aut esse fructifera: quare per acriores hyemes vites complures moriuntur. Illum educasse Nymphæ dicuntur è matris cineribus excipientes, quoniam omnium arborum vitis est humidissima, cuius fructus si aquam modicè sortiatur, multò fit salubrior & crescit eodem tempore. Dicitur delatus in Aegyptum ob loci calorem: terræque

Ayuntamiento de Madrid

feracitatem, cuius loci similitudinem vitis requirit. Idem Deus pro bibentium ingenio alios facit audaciores, alios loquaces ac timidos tanquam fœminas: quare & mas & fœmina creditus est. Hunc Musarum comitem censuerunt, quia vini calor excitet ingenium. nam & disertos & audaces & fortes faciunt mercioris pocula, vt nos lusimus in nostris Venationibus, vbi scribitur:

Bacche ferox hominum domitor, domitórque ferarum,
Nec solum Tanaim, gentémque binominis Istri,
Bistoniásque sinus, Aeoæ & littora terræ. & quæ sequuntur.

Idem & nudus & semper iuuenis habitus fuit, quia patefaciat secreta. Comitabantur hunc Deum Cobali malefici & dolosi dæmones, inter quos Acratus principem locum obtinebat: quoniam multa sunt, quę ebrietatem ac immoderatum bibendi vsum cõsequuntur: loquacitas scilicet, & temeritas, rerum domesticarum profusio, impudentia, inimicitiæ, multáque huiusmodi incõmoda cum clamore & strepitu, quæ malos dæmones, & Cobalos, & dolosos antiqui vocitarunt. Nam pleriq; mortales sua vitia Diis ipsis attribuerunt, velut ebrius Aeschylus ebrium Bacchum introduxit in scenam, vt scripsit Chamæleon, quod tamen quidam tribuerunt Epicharmo. sic amore capti adulterium Veneri attribuerunt atque addixerunt, milites crudelitatem bellorum Marti, reges raptum regni vel paterni Ioui. Enimuero ex ipsa ebriosorum natura lynces, & tigres, & pardi, & panthetæ sectari, & eius currum trahere dicebantur: nam harum ferarum ingenium & immanitatem vinum immodicè bibentibus imprimit, furiosósque efficit. Fingebatur hic Deus hinnulorum & caprarum pellibus indutus, quorum animalium alterum effœminatam ebriosorum naturam significat, alterum infensum est vitibus. Idcirco etiam à mulieribus sacerdotibus plerunque colebatur, quòd ebriosorum natura magis fœminis, quàm viris est similis. Illæ thyrsis & coronis ex hedera in sacrificiis vtebantur, & smilacis, & abietis, & quercus quia illæ arbores vites imitentur, ac non infestæ naturâ sint vitibus. Quòd columnas suæ militiæ terminos in Oriente Bacchus posuerit, id verò videtur ad historiam pertinere. Sed tamen & ad vitis peregrinationem spectat, quæ prius in Aegypto nata sit, & postea in Orientis regiones delata. Cur versus sit aliquando in leonem, manifestum esse iudico. Cur laniatus fuit à Titanibus: ac sepultus deinde integer reuixit? hoc nihil aliud quàm plantationem significat: nam è singulis propaginibus cæsis, vel ramis vitium sub terra semisepultis integræ vites fertiles oriuntur. Dormiuit triennium apud Proserpinam Bacchus, quoniam ante id tempus cùm vites non sint feraces, dicuntur dormire apud Proserpinam, cùm maximè in radices crescãt. Capite fingebatur taurino & cornutus, quia obest immoderatè bibentibus.

vel

Ayuntamiento de Madrid

vel dicitur cornutus, quia prior boues iunxit, vel quia sit vis solis penetrans. Hunc cum tripudiis colere soliti sunt antiqui ad titubantium & ebriosorum imitationem. Alii Dionysum Solem esse arbitrati sunt vt Cererem Lunam, sicuti testatur Virg. li. 1. Georgicorum in his:

vos ô clarissima mundi
Lumina, labentem cœlo quæ ducitis annum,
Liber & alma Ceres.

Et Orpheus in hymnis:

πρῶτος δ' ἐς φάος ἦλθε, Διώνυσος δ' ἐπεκλήθη,
ἕκεκε δινεῖται καθ' ἀπείρονα μακρὸν Ὄλυμπον.
Primus it in lucem, ac Dionysus dicitur idem,
Immensum circa cœlum quòd voluitur altè.

Verùm id apertiùs carmen eiusdem poetæ significauit, eundem esse scilicet Solem & Dionysum:

ἥλιος, ὃν Διόνυσον Ὀλύμπιον καλέουσι.
Sol clarus, Dionysum quem cognomine dicunt.

Et Eumolphus in Bacchicis carminibus:

ἀστροφαῆ Διόνυσον ἐν ἀκτίνεσι πυρωπόν.
Flammiferos inter radios Dionysius Olympi.

Cui etiam nebridis pellem gestamen tribuerunt ob varietatem stellarum. Ad Solis igitur motus imitationem illum per tripudia coluerunt, significantes assiduè vapores è terra extrahi, sursumque attolli, ex quibus deorsum postea per imbres delatos omnia genera plantarum & animalium aluntur. Hæc eadem causa fuit cur Phallus in sacrificiis Dionysi, tanquam patris generationis, cum pompa portaretur. Hunc è Ioue & Semele combusta natum arbitrati sunt, quia astra ignea esse putarunt, & ex ignis natura à Deo fabrefacta. Alii Proserpinam matrem tribuerunt, quòd sub terra latere putetur, vt ex ea videatur oriri. Huic cætera, quæ Baccho tributa fuisse diximus, iniunxerunt, propter vim modò caloris nimiñ, modò frigoris, modò ob temperiem, cùm per illum cuncta gignantur. Hunc sepultum integrum reuiuiscere fabulantur ob anniuersarias caloris vicissitudines: quippe cùm debilissimus aliquando existens paulatim vires resumat, dum integer & validus fiat. Aegyptii tamen scriptores longè diuersa pleraque à Græcis literarum monumentis tradiderunt; nam Bacchum, quem Osirim vocarunt, nutritum fuisse inquiunt in Nysa vrbe felicis Arabiæ, qui cùm esset Iouis filius, & à patre & à loco nomen sortitus est postmodo apud Græcos, atque Nysa est vrbs, de qua ita meminit poeta:

ἔστι δέ τι Νύσης ἀβέβαλον ὄρος, αὐθέον ὕλῃ,
πολλὸ Φοινίκης, ἀχανὸν ἀπέκειται ὀπιθόρδων.
Altus, inaccessus Nysæ est mons, floridus illo
Haud procul Oceano, Phœnissum terra remota est.

Ayuntamiento de Madrid

Dicitur vitem inuenisse apud Nysam, & excogitauisse cultũ eius fructus, deinde cæteros homines docuit vino vti. His addiderunt quòd Osiris qui regnauit post Vulcanum in Aegypto, decreuit rebus Aegyptiis constitutis orbem terrarum peragrare, ac de hominibus omnibus non modò præsentibus, sed etiam posteris benemereri, doceréque sationem frumenti & hordei, & cultum vitium, cùm sic fore arbitraretur, vt cessarent à feritate, diuinósque honores ipse mereretur ab illis qui ad mitiorem diætam fuissent reuocati. illo consilio dicitur res Aegyptias instituisse, ac summam rerum tradidisse vxori, cui consultorem reliquit Mercurium: summum imperatorem regionis vniuersæ reliquit Herculem celebrem ob vires corporis, & affinitate coniunctum: Busirim Phœniciæ, Antæum Aethiopiæ ac Libyæ præfecit. Secum adduxit multas copias, & fratrem qui vocatus est Apollo à Græcis, inuentorem lauri plantæ, cùm Osiris hederam etiam inuenisset, quæ illi sacra credita est, vt etiam Dionyso apud Græcos. Secuti sunt Osirim duo filii Anubis & Macedo, qui ad ostentãdam fortitudinem insignia in armis vsurpabant non ad ineptorum animalium audaciam. Nam Macedo in armorum insignibus gestabat priorem partem lupi: at Anubis pileum ad eandem formam. Secutus est & Pan, cuius magna erat apud Aegyptios existimatio, & Triptolemus & Maro, qui culturam agrorum & plantæ vitis ostentarent. Sic Osiris iter agressus decreuit crines non tondere antequam in patriam rediisset, ex quo mansit postea consuetudo vt peregrinantes capillos nutrirent donec domum rediissent. His addunt se Satyros adiunxisse, cùm venisset in Arabiam, & choros musicorum: inter quos nouem virgines fuerunt canendi peritæ, quæ Musæ à Græcis sunt vocatæ. Cæterum Osiris primum per Aethiopiam iter fecit, deinde per Arabiam apud mare Erythræum ad Indos vsque & extremos fines continentis, vbi multas vrbes condidit, & Nysam in primis, vbi hederam plantauit, quòd esset indicium eius peregrinationis, columnásq; erexit vbique ad profectionis terminorum memoriam. Mox peruenit in Hellespontum & in Europam ac Thraciam: & Lycurgum repugnantem iis quæ faceret, interemit, vbi etiam reliquit senescente Maronem, qui Maroneam ciuitatem condidit, ac de suo nomine appellauit. Alterum filium Macedonem reliquit regem illius regionis, quæ ab illo Macedonia postmodo fuit appellata. Triptolemum reliquit in Attico solo, qui omnes cultum agrorum ac vinearum doceret. denique ob beneficia diuini honores illi sunt habiti, atq; is in Deorum numerum est relatus. Aegyptiis visi sunt nugari illi Græci qui natum esse Bacchum Thebis dixerunt è Semele & Ioue, quod accidisse inquiunt, quia Orpheus in Aegyptum profectus, cùm mysteria perdidisset quòd esset amicus Cadmeis, à quibus honoratus fuerat, gratificans Thebanis, ea dicitur de

Dionyso

Dionyso confinxisse. vulgus autem partim ob inscitiam, partim etiam quia vellet Deum suum ciuem putari, quæ spectant ad eius ortum facilè complexum est, & ad alias nationes transmisit. Huic rei dicitur dedisse occasionem infans, qui natus est è filia Cadmi Semele ex occulto coitu, quem dixerunt è Ioue fuisse conceptum: qui cùm forma & ingenio præstitisse postea visus esset, Orpheus peritus rerum omnium Osiridis, ritus & mores sacrorum apud Græcos instituit, à quo & mythologi seu fabularum scriptores & poetæ postmodo argumenta sumpserunt, immutabilémque opinionem ad posteros de illo constituerunt. aiunt non vinum solùm à Dionyso inuentum fuisse, sed etiam potum ex hordeo Zythum vocatum, qui parum differt odore à vino, quem docuit eas nationes, quarum regio non est vitium patiens. Primus omnium duxit triumphum; qui etiam cùm mitra circa caput vsus fuisset, mansit postea consuetudo regibus, vt ad eius imitationem diademate vterentur. Cùm verò per triennium peregrinatus esset, ad eius temporis memoriã Bœoti & Thraces & reliqui Græci Trieterica sacra instituerunt. Quidam tamen ex Aegyptiis longè diuersa ab his que hactenus dicta sunt, de ortu Dionysi tradidetũt: aiunt enim Ammonem regem partis Libyæ, qui Cœli filiam ac Saturni sororem duxerat, cùm viseret regionem ad montes Ceraunios reperisse virginem forma egregia Amaltheam nomine, cum qua congressus filium genuit, qui cùm postea forma & robore esset insignis, Dionysus fuit vocatus. Amaltheam constituit reginam propinqui loci, cuius loci figura cùm esset cornu bouis similis, dictum est cornu Hesperidum. ob fertilitatem verò regionis, quæ multiplices domesticorum fructuum arbores produceret, regio vocata est cornu Amaltheæ. Cæterùm Ammon veritus Rheæ zelotypiam puerum in Nisam quãdam vrbem deferri curauit longè ab iis locis distantem, quæ erat in quadam insula à Tritone fluuio comprehensa, ad præcipitem locum vbi fuerunt angustiæ quædam quas portas Nisæas vocarunt. Erat ibi regio peramœna, mollibus pratis distincta, locúsque irriguis multis aquis lympidis scatentibus abundabat, omni fructiferarum arborum genere consitus, cùm multæ etiam optimæ vites sponte nascerentur. afflabatur locus multis amœnissimis ac saluberrimis ventis, quare incolæ longissima ætate fruebantur, cùm regionis ingressus multis condensis altisque arboribus sepiretur, & vallibus satis profundis, ita vt sol non facilè posset penetrare, ac vix lumen ipsius solis, ad omnes accessus fontes fuerũt dulciũ aquarũ, cum semper virentes & odoriferæ arbores multæ essent, & suaues flores, & variarũ auium cãtus, atq; vt vno verbo concludã, nihil prorsus ad absolutam voluptatem habitantium ibi desiderari poterat. Illuc vbi Ammon accessisset, filium alendum dicitur dedisse Nysæ vni filiarum Aristæi, cuius tutorem instituit ipsum

Ayuntamiento de Madrid

Aristæum virum prudentia, omnisque genere disciplinarum præstantem. at Palladem præfecit deuitandis insidiis nouercæ, quæ paulo antè ad fluuium Tritonem è terra edita visa Tritonia fuit appellata. Enimuerò cùm Rhea posteri virtutem & gloriam Dionysi priuigni vbique celebrari audiuisset, irata est Ammoni. Dionysumque omni arte procurauit capere; quod cùm facere nequiuisset, reliquit Ammonem, & ad fratres Titanes confugit, apud Saturnúmque fratrem habitare decreuit. Persuasit etiam Saturno vt cum cæteris bellum aduersus Ammonem susciperet, quod factitatum est. Ammonem inquiunt annonæ penuria laborantem in Cretam necessariò confugisse, duxisséque filiam vnius Curetum nunc imperantium, Cretam nomine, atq; insulam priùs ideam nominatam ab vxore Cretam vocasse. Saturnus occupatis à se locis Ammonis, cùm nimis acerbè impetrare visus esset, magnum odium subditorum in se concitauit, nec ita multo post cū magnis copiis comparatis aduersus Nysam & Dyonisum militauit. Dionysus audita fuga paterna & Titanum in se expeditione, multos milites è Nysa collegit, & inter hos ducentos pedites robore, beneuolentia erga ipsum, & officiis præstantes. his accesserunt collectitiæ copiæ è Libya, & magna manus Amazonum, quæ etiam eo libentiùs aduentarunt, quòd intelligebant se Palladem rerum militarium studiosam sociam belli esse habituram. Sic marium summus imperator Dionysus, fœminarum Pallas ductabat exercitum. Inito prælio multis vrrinque cadentib. Saturnus vulneratus est, ac victoria fuit penes Dionysum, cuius præclara virtus illo die præcipuè enituit. Titones fuga se seruarunt in loca Ammonis, quos per deditionem postea captos libertati restituit, optionémque dedit an secum vellent militare vel abire, qui omnes secum militarunt, ac Dionysum tanquam Deum salubrem coluerunt. Aiunt expeditionem aduersus Saturnum fuisse susceptam militantibus vnà nobilissimis Nyseis qui Sileni fuisse vocati, cùm primus qui regnauit Nysæ, Silenus nominaretur. In itinere multa monstra docuit, desertásque regiones colonis repleuit. Saturnus Dionysi copiis auditis vrbem succendit, abductáque secum Rhea & quibsdam amicis per obscuritatem noctis ex vrbe diffugit. Sed cùm in custodias vbique distributas incidissent, venissentque in potestatem Dionysi, non modò nihil inhumanum passi sunt, sed etiam vltrò inuitati vt pro paterna charitate in posterum cum ipso vnà viuerent, omnem debitam reuerentiam ob coniunctionem sanguinis consecuturi. Sed cùm denuo Titanes clàm arma parassent, ab eodem victi pugna ad vnum sunt trucidati. Hæc ab Aegyptiis & alia pleraque memoriæ prodita sunt de Dionyso. Quidam etiam dixerunt illum è Ioue ac Cerere natum esse, & disceptum à terrigenis, & coctum, sed à Cerere compactis membris rursus iuuenē reuixisse: quæ certè omnis

spectant

Ayuntamiento de Madrid

ſpectant ad cultura vitis & vini expreſſionem. dicunt enim illud ſignificare è terra,& imbre capere incremẽtum, vinúmque ex expreſſo racemo producere.à Terrigenis inuenem connelli, eſt nimirũ agricolis tranſplantari,cùm terra ſit Ceres,quæ ramis denuo dat vitam. coctionem addiderunt, quia plurimi vinum coquunt, quo pacto magis ſeruatur, vt inquit Diodorus Siculus in hiſtoriis libro 3. Alii duplicẽ eius ortum tradi derũt,quia vel ante diluuium hæc planta floruerit,& cùm per diluuium Deucalionis appareret extincta,mox repullularit.alii tres fuiſſe Dionyſos aiunt variis temporibus, quibus ſingulis proprias res geſtas tribuerunt:alii vnum, qui omnia fecerit prædicta,& vinum & ficus inuenerit, quem barbatum eſſe dixerunt:atque illi primùm fuiſſe Indum vitis & ficus autorem, ſecundum Iouis & Proſerpinæ vel Cereris, qui prior boues aratro ſubiecerit,cùm priùs manibus homines terram colerent; quare etiam cornua tribuerunt eius ſtatuis. Sic autem de eius ortu breuiter Homerus ait hymnicus:

οἱ μὲν γὰρ Δοκχαίω σ', οἱ δ' Ἰκάρῳ μνήσαντο
φασ', οἱ δ' ἐν Νάξῳ δῖον γόνον εἰοκφιῶτα·
οἱ δὲ σ' ὑπ' Ἀλφεῷ ποταμῷ βάθυ δινήεντι
ἔλθοι δ' ἐν Θήβῃσιν ἄναξ σὲ λέγουσι γενέσθαι·
ψεύδονται· σὲ δ' ἔπικτε παπὴρ ἀνδρῶν τε θεῶν τε,
πολλὸν ἀπ' ἀνθρώπων, κρύπτων λόγον ἐνθάδε Ἥρης.
ἔστι δέ τις Νύσης ἄλσεσσιν ὄρος, ἀιδέος ὕλης,
τηλοῦ Φοινίκης, ἐγγὺς δὲ Αἰγύπτοιο ῥοάων.
Hi Naxum, hi Dracanúmque ferunt, illi Icaron eſſe
Ventoſam patriam tibi magno vitiſatori:
Illi te natum eſſe Alphei ad fluminis vndam,
Aſt alij Thebis falsò dixere, ſed ipſe
Protulit in lucem te hominum ſator atque Deorum,
Iunonémque latens, mortaléſque oculuit te.
Altus, inacceſſus Nyſæ mons eſt, ibi ſylua
Non procul Ægypto eſt, procul à Phœnicibus agris.

At de Dionyſo tot dicta ſint, nunc de Cerere dicamus.

De Cerere. CAP. XIII.

CEREREM Saturni & Opis filiam, ſororémque Plutonis, & Iouis & Iunonis fuiſſe memoriæ prodidit ita Heſiodus in Theogonia:

Γείνατο δ' αὖ δ' μνηθεῖσα Κρόνῳ τέκε φάσγανα τέκνα,
Ἑστίαν, Δήμητρα καὶ Ἥρην χρυσοπέδιλον,
ἴφθιμόν τ' Ἀΐδην, ὃς ὑπὸ χθονὶ δώματα νάῃ.
Hinc Rhea progeniuit Saturno pignora clara,
Iunonem, & Veſtam, Cererem, quique imperat vmbris,
Plutonem ſortem, ſub terris cui domus alta eſt.

Ayuntamiento de Madrid

Hæc Dea cùm pulcherrima esset, Iupiter, qui nullum stuprum, nullámque turpitudinem vel domesticam deuitauit, captus fuit sororis desiderio, eámque compressit, ex quo nata est Proserpina, vt testatur in his idem:

αὐτὰρ ὁ Δήμητρος πολυφόρβης ἐς λέχος ἦλθεν,
ἣ τέκε Περσεφόνην λευκώλενον ἣν Ἀϊδωνεὺς
ἥρπασεν ἧς παρὰ μητρός.
Diuitis ille thorum Cereris conscendit, & inde
Edita formosa est Proserpina: quem sibi Pluto
Surripuit de matre.

Cùm Neptunus etiam alter è fratribus eandem Cererem compresisset, filiam suscepit, quam nefas erat apud Græcos nominare: quam tamen & ipsam & Cererem Heras nominantes quidam appellarunt, vt scriptum reliquit Pausanias in Arcadicis. Fuerunt tamen, qui non Heram, sed equum è Cerere natum esse ex eo partu dixerint: quare fabulati sunt, quòd Ceres ob equum à se genitum, partim ob iram in Neptunum, partim ob pudorem nigras vestes sumpsit eo tempore, atque lucem Deorúmque cóspectum fugiens se in specum obscurissimum abdidit. Deinde cùm omnes terræ fructus corrumperentur, pestísque passim homines & animalia omnia conficeret, Diis omnibus Cereris latebras ignorantibus, Pan, cùm per Arcadiam venando vagaretur, illam vidit, ac Ioui indicauit, quòd à Parcis missis, iram deponere precantibus, placata est. Fuerunt tamen, qui non hac de caussa id contigisse inquiant, sed cùm ea percepisset, quæ de raptu Proserpinæ contigerant. Hæc tamen non contenta fuit à duobus fratribus pollutam fuisse suam pudicitiam, sed semper, vt pleræque mulieres, noua & maiora appetens Iasionem Iouis & Electræ filium adamauit, vt testatur Homerus libro quinto Odysseæ:

ὡς δ' ὁπότ' Ἰασίωνι εὐπλόκαμος Δημήτηρ
ᾧ θυμῷ εἴξασα μίγη φιλότητι καὶ εὐνῇ,
νειῷ ἐνὶ τριπόλῳ οὐδὲ δὴν ἦεν ἄπυστος.
Ζεὺς, ὅς μιν κατέπεφνε βαλὼν ἀργῆτι κεραυνῷ.
Sic olim dilexit vbi Ceres Iasionem,
Ipsa sequens animum in lecto est coniuncta, noualis
In terra, ter passa fuit quæ vulnus aratri,
Non tamen ille Iouem latuit; sed fulminis igne
Flagrantis cecidit cinerem conuersus in atrum.

Cùm enim Iupiter filium haberet riualem, illum ferre non potuit. Ex Iasione igitur & Cerere natus est Plutus, vt ait enarrator Theocriti: quem cæcum immeritò finxerunt antiqui cùm paupertati magis illud conueniret: quoniam vel sapientissimi homines si sint inopes, apparent omnibus propè insulsi, sine consilio, sine iudicio, sine prudentia, sine mentis acumine: cùm horum

Ayuntamiento de Madrid

horum omnium opinionem diuitiæ secum afferant. Nihil enim non sapientissimum iudicatur, & aureum, quod proficiscatur ab opulento ore. Ipsum tamen Iasionem nonnulli non Iouis & Electræ filium fuisse senserunt, vt putauit Isacius, sed Minois & Phronię, cum quo in prato dormiente congressa sit Ceres, ac Plutum genuerit. Habitauit Ceres Corcyræ aliquando, quæ ita vocata fuit à Corcyra filia Asopi ibi sepulta, vt scripsit Apollonides in Europæ nauigatione, cùm illam insulam Drepanum antea nominarent, vt scripsit Apollonius libro quarto Argonauticorum:

ἀμφιλαφὴς πίδοχε κεραυνίη ἐν ἁλὶ νῆσος·
ἣ τότε δ' ἠκεσσάμη δρέπανον φάτις (ἴλατε μῶσαι,
ἠὲ ἑτέλουν ἐπέτου κορυφαίων ἔπος) ἔνθα τοτ' αὖλος
μήδεα τηλοῦς ἔταμε Κρόνος· οἱ δὲ ἑ Δηὼς
κλοίσιν χρυσείης καλαμητόμον ἐμμεν ἄρτιον.
Δηὼ δ' κείνη ἔνι δ' ἤποτε νάσατο γαῖη.
Insula prapingnis statio gratissima nautis,
Fluctibus alluitur sub qua (mihi parcite Musæ
Non dito hæc arcana lubens) falx conditur illa
Qua secuit patrem Saturnus, sunt quoque falcem
Qui dicant Cereris, qua secuit cadere messes.
Namque Ceres quondam terris habitauit in illis

Fuerunt enim qui non à Saturni falce, sed ab illa quam Ceres à Vulcano expetiuit, vt Titanes metere doceret, vocatum Drepanum putarint: vel qua ipsa meteret, vt ait Isacius. Fuit autem Siciliæ ciuitas Drepanum non procul ab Eryce monte: atque tota Sicilia fuit Cereri consecrata, sicuti scripsit actione sexta in C. Verrem Cicero in his: Vetus est hæc opinio, Iudices, quæ constat ex antiquissimis Græcorum literis, atque monimentis, insulam Siciliam totam esse Cereri & Liberæ consecratam. Huius filia idcirco in Sicilia rapta fuit à Plutone & ad inferos delata, vt diximus, quæ prorsus recuperari non potuit, quoniam apud inferos mali Punici grana gustasset. Celebrabantur Thesmophoria in honorem Cereris, quæ à Triptolemo primùm pro accepto serendi munere ac frugibus in Eleusio oppido fuerunt instituta. Nam fama est Cererem cùm per orbem terrarum filiam quærens vagaretur, peruenisse ad oppidum, & ad oppidi eiusdem principem nomine Eleusium, cuius vxor Hyona, vt ait Lactantius, Triptolemum pepererat: cui nutricem quærenti Ceres vltro se obtulit, puerúmque diuino lacte nutritum noctu clàm sub igne occultabat. Is cùm egregiè nutriretur per noctem, pater obseruans quo pacto id fieret, re visa exclamauit: quare irata Ceres Eleusium exanimauit, ac Triptolemo currum à draconibus tractum dedit, vt vniuersos mortales satione frugum doceret: sicuti testatur Callimachos in hym

Ayuntamiento de Madrid

no in Cererem. Alii fabulantur Celeum à Cerere per quoddam tempus educatum fuisse tanquam filium : quem cùm Dea vellet facere immortalem, assiduè sub igne tegere solebat. verùm cùm id diutius fecisset, à quodam conspecta id facere destitit : neque immortalem reddere curauit , sed illum frumenti sationem docuit, vt ait Nicandri enarrator. Alii Triptolemi patrem Celeum fuisse memorarunt, dixerúntque & patrem & filium sationem doctos à Cerere fuisse. Alii Triptolemum Oceani & Terræ auium fuisse filium, vt testatus est Musæus, quem tamen Orpheus cum Eubuleo fratre Dysaulis filium fuisse credidit. Alii Cercyonem & Triptolemum fratres fuisse memoriæ prodiderunt. Alii dicunt Eumelum accepisse frugum sationem à Triptolemo ac Patras detulisse vnà cum ratione condendarum vrbium, qui primùm Ceream ab ipsa aratione Patras vrbem nuncupauit. His addiderunt quidam Antheam Eumeli filium ausum fuisse dracones curru Triptolemi volucres adiungere, qui ab iis excussus diem suum obiit, vt ait Pausanias & Euanthes in historiis fabulosis. Fuit autem mos Thesmophoriis ne vinum adhiberetur, matronæque initiarentur apud Athenienses, quæ perpetuam & incorruptam pudicitiam seruare decreuissent ; quæ coronis viticeis ornabantur atque horum sacrorum ritum & consuetudinem Thelmophoronum ita descripsit enarrator Theocriti de sententia Thesyti Methymmæi ex Bacchicis carminibus: νόμος γὰρ λῶ Ἀθηναίοις καὶ ἱερὰ τελεῖν τὰ θεσμοφόρια ταῦτα. παρθένοι γυναῖκες, καὶ τὸν βίοτ σεμνὰ κατὰ τὼ ἡμέρας τᾶς τελετᾶς, τὰς νομίμους βίβλους καὶ ἱερὰς ὑπὸ τᾷ κορυφᾷ αὐτᾷ αὐτᾷ αἰωρέθεσαν, καὶ ὥσαντεὶ λιπανδύουσαι, ἐπήρχοντο εἰς Ἐλευσῖνα. *Lex enim fuit Athenensibus, vt hæc Tesmophoria quotannis celebrarent virgines mulieres, & vitæ honestæ : quæ per solennitatis diem legitimos sacrosque libros super vertice gestantes , tanquam supplicantes Eleusinem contenderent.* Hæc sacrificia cùm priùs Eleusini celebrarentur primus Eumolpus Deiopes & Triptolemi filius ad Athenienses detulit: vel vt alii sunt arbitrati, inter quos Acesodorus, quinque ab illo Eumolpus, vt patet ex his Acesodori verbis: καὶ τοιοῦτον εἰς τὼ Ἐλευσῖνα ἱστοροῦσι, πρῶτον μὲν τὰς αὐτοῦ χθονὸς, εἶτα Θρᾷκας τοὺς μετ' Εὐμόλπου παραγενομένους πρὸς βοήθειαν, εἶτ' καὶ Ἑλληνας τοὺς μὲν, τοὺς δὲ φασὶ καὶ Εὔμολπον εὑρεῖν τὼ μύησιν τὼ συστατικὼ καὶ ἐνιαυτὸν ἐν Ἐλευσῖνι Δήμητρι καὶ Κόρῃ. *Condidisse Eleusinē initiatē memorāt primū quidē indigenas, postea Thraces eos qui cū Eumolpo suppetias ferētes accesserūt ad id bellum , quod aduersus Erechtheum exarsit. Alij verò dicunt Eumelpum ritum illum sacrificiorum inuenisse, quod quotannis apud Eleusinos agebantur, in honorem Cereris & Proserpinæ.* Quòd verò illa fuerit consuetudo vt idcirco Eumolpidē sacris Cereris initiarentur , essēntque eorum sacrificiorum sacerdotes, ita testatur Sophocles in Œdipode in Colono:

ὧν καὶ χρυσέα *quorum & aureæ*

Ayuntamiento de Madrid

κλεὶς δὴ γλώσσα βέβηκεν — clauis in lingua constitit,
ἱερεὺς Εὐμολπιδῶν. — sacerdotum Eumolpidarum.

Herodotus tamen in Euterpe non à Triptolemo, aut ab aliquo Græcorum initium habuisse scribit Thesmophoria, sed ex AEgypto ad Pelasgas mulieres primùm à Danai filiabus fuisse delata: καὶ τῆς Δήμητρος τελετῆς περὶ, τὴν οἱ Ἕλληνες θεσμοφόρια καλέουσι, ταύτης μοι περὶ εὔστομα κείσθω, πλὴν ὅσον αὐτῆς ὅσιον ἐστὶ λέγειν. αἱ Δαναοῦ θυγατέρες ἔσαι αἱ τὴν τελετὴν ταύτην ἐξ Αἰγύπτου ἐξαγάγουσαι καὶ διδάξασαι τὰς Πελασγιώτιδας γυναῖκας. *Atque de Cereris solennitate, quam Græci Thesmophoria nominant, mihi faustum felixque sit omen, vt quantum fas est per religionem proferam. Fuerunt autem Danai filiæ, quæ hanc solennitatem ex AEgypto transtulerunt, mulieresque Pelasgas docuerunt.* Vtebantur in Siilicia in sacrificiis Ceteris non floreis quidem coronis, neque in aliis eius sacrificiis, quia ob memoriam raptæ filiæ colligentis flores, illi fuerunt vetiti. at myrteis coronis, & è smilace, vel narcisso, vel croco vtebantur, vt ait enarrator Sophoclis. Cùm igitur Ceres Proserpinam quærens vniuersum terrarum orbem perlustrasset, facibus ex AEtna Siciliæ monte accensis, ad illius imitationem Siculæ mulieres vel viri per noctem cum accensis facibus vociferantes, Proserpinámque vocantes discurrebant, quare Tædiferos antistites appellauit Strabo lib. 10. Cùm igitur fuisset à Metanira & Hippothoonte Neptuni & Alopes filio in hospitium perbenignè accepta, Triptolemum sationem dicitur docuisse, quem alii Eleusii, alii Celei, alii Oceani, alii Dysaulis filium fuisse tradiderunt, vt testatur Pausanias in Atticis. Crediderunt nonnulli Triptolemum & Eubuleum fratres sationem à Cerere didicisse, quia illi primùm filiæ raptum matri indicassent. Fabulantur præterea quòd cùm hospitio accepta fuisset à Metanira Ceres, illique Metanira sacra faceret, eius filius Abas inuidit illius Deæ sacrificiis, grauitérque tulit quòd mater sua illam accepisset, & sacra deridens nescio quid parum decorum in ipsam Deam susurrauit. tunc verò Dea irata mistionem quandam, quàm habebat in cratere, in illum infundens in stellionem dicitur Abantem conuertisse: quod ita testatur Nicander in Theriacis:

ἔνθα καὶ οὐδιδανοῦ περ ἀπεχθέα βρύγματ' ἔασιν
ἀσκαλάβου τὸν ἰῷ τ' ἐρέει φάτις ἔμμεν' ἀχαιὴ
Δημήτηρ ἔβλαψεν, ὅθ' ἁψέα σίνατο παῖδος
κάλλιχορον τοῖ φέεσθαι, ὅ τ' ἐν Κελεοῖο θεράπναις
ἀρχάμη Μετάνειρα θεὴ δείδεκτο κοείφων.
Iuuisi hic adsunt stridores, stellio vilis
Quos edit, fertur talem sumpsisse figuram
A Cerere irata deriso numine Diuæ
Infelix puer ad puteum, Metanira labore

Ayuntamiento de Madrid

Hospitio vt fessam cepit, dum pignora quærit.

Omnino verò boues iungere, & arare Ceres docuit mortales, vt testatur Orpheus in hymno in Cererem Eleus:

ἡ πρῶτη ζεύξασα βοῶν ἀροτῆρα τένοντα,
καὶ βίον ἡμέρωσε τὰ βροτοῖς πολύολβον ἀείσω.
Colla boum quæ prima graui subiecit aratro,
Felicémque dedit victum mortalibus agris.

Fama est præterea quòd cùm fuisset apud Phytalum aliquando in hospitio, illi gratiam referens ficum plantam largita est, vt ait Pausanias in Atticis, & vt testatur illa carmina quæ Phytali sepulchro inscripta fuerant, quorum est sententia:

Hic Cererem Phytalus tectis exceperat heros,
Cui primùm sacri largita est semina pomi
Quam ficum mortale genus vocat.

Neque verò ficum solùm aut frugum sationem Cereri tribuunt, sed inuentionem omnium leguminum, præterquam fabæ: quippe cùm de omnibus, à quibus comiter & liberaliter accepta fuit, dum Proserpinam quæreret, benemeriti studeret, vt scripsit Pausanias in Arcadicis. neque solùm serendi rationem mortalibus tradidit Ceres, cùm inutilis fore videretur illa scientia, nisi quo pacto frumentum cæderetur, & excuteretur, & è paleis secerneretur, & frangeretur, didicissent ad panem conficiendum. quòd illa igitur cædere & triturare docuerit, ita testatur Callimachus in hymno in Cererem:

κάλλιον ὡς κάλαμόν τε καὶ ἱερὰ δράγματα πρῶτον
ἀσταχύων ἀπέκοψε, καὶ ἐν βόας ἦκε πατήσαι,
αὐτίκα τριπτόλεμος ἀγαθὸν ἐδιδάσκετο τέχνην.
Pulchrius vt calamos primùm, sacrosque manipulos
Strauit aristarum, calcare bouesque coegit;
Tunc, vbi Triptolemus per pulcras combibit artes.

Quamuis non procul à monte Taygeto Laconum in vico quidam Alesia vocato molam primùm inuentam fuisse, & Myletum Lelegis filium molere fruges docuisse nonnulli tradiderunt. fatæ fuerunt & creuerunt primæ fruges apud Cephisum amnem, qui per agrum Eleusinum multo concitatiore cursu, quàm in aliis locis deferebatur, in campis, quos Rarios vocarunt, vt testatur Pausanias in Atticis. atque ibidem locus ostendebatur, vbi Pluto Proserpinam rapuit, & vbi Eleusiniorum fœminæ primum chorum in honorem Cereris instituerunt non procul ab Agelasto petra vocata, super qua sedit Ceres audito casu Proserpinæ, cui petræ propinquus fuit locus vocatus Callichorus. Atqui raptum & labores Cereris ita paucis complexus est Carcinus poeta tragicus, quos pertulit in quærenda filia:

λέγουσι, Δήμητρός ποτ' ἄρρητα κόρης
Πλούτωνα χρυσέοις ἁρπάσαι βουλόμενοι,

δ ωὐ ἡ

Ayuntamiento de Madrid

δωμά τε γαίας εἰς μελαμφαεῖς μυχούς·
πόθῳ δὲ μητέρ' ἡ φανεισ ἀφῆς κόρης
μαστῆρ' ἐπελθεῖν πᾶσαν ἐν κύκλῳ χθόνα·
ἡ τὼ ἀφ' λιτνάοισι Σικελίας πόροις
πυρὸς γέμουσαν ῥοῦμασι δυσεμβόλοις
πᾶσαν σεισάξω· πένθεσι δὲ παρθένου
σίτων ἄμοιρον, διοτρεφὲς φθίνειν γένος.
ὅθεν θεὰς τιμῶσιν ἐς τὰ νῦν ἔτι.

Fama est Cereris quondam puellam, quam nefas
Est nominare, Ditis è sententia
Raptam fuisse, nigra terræque atria
Intrasse: regiam obsitam caligine.
Mater puellæ at acta desiderio
Errauit omnes quæritans terræ locos:
Scatentis igni Ætnæ & inde rupibus
Matris fuisse cognitos pro virgine
Luctus: ciborum hæc abstinens fuit diu.
Quare Deas gentes colunt has nunc quoque.

Fuerunt tamen qui non solam Cererem autorem fuisse dixerint & inuentricem sationis, sed Osirim & Isidem etiam eius vxorem. Bacchum scilicet inuentionis socium addiderunt. nam hi cum magno exercitu & cum magno tibiarum fistularúmque concentu orbem peragrasse, & agriculturam mortales docuisse, memorantur. Alii frumentum sua sponte natum fuisse in Sicilia dicũt, quod cùm à nemine colligeretur, in terrã rursus recidebat: quod cùm Cecrops Athenarum Rex è quodam percepisset, misit qui colligerent, & ad se asportarent. id cùm Triptolemus prior cepisset terrámque arasset, & id seuisset, vt quidam putarunt, ibi, vbi nouæ fuerunt Patræ, vt arbitrati sunt alii in agro Eleusino, messémque succidisset, commentarios postea de cultu agrorum scripsit, qui ad omnes mortales peruagati sunt; è qua re fabula fuit conficta, quòd Triptolemus orbem terrarum agrorum cultum omnibus mortalibus ostendens peragrauit. Gnosii autem, qui populi fuerunt Cretæ, vt ait Polyistor, contendebant cum Atticis hominibus frugum inuentionem primam apud se fuisse, at non in agro Atheniensi: quippe cùm multa alia Cretenses priores inuenerint. nam & acies instruere, & nauibus longis vti, & sagittis eminus pugnare primi inuenerunt Cretes, & musicos modulos ab Idæis Dactylis primi obseruarunt è strepitu ac tinnitu æris, & litteras à se inuentas in Latium intulerunt: quod tamen non est sine multorum contentione creditum, cùm multi plerunque rei eiusdem dicantur fuisse inuentores, sicut de igne superiùs dicebamus, cuius inuentionem alii Baccho, alii Prometheo, alii Vulcano, alii fulmini, alii Pyradæ Cilicis filio tribuerunt, quem aiunt primùm è Silice ignem excudisse.

Ayuntamiento de Madrid

Quod autem Bacchus vnà cum Cerere orbem eadem de causa perlustrauerit, videtur illud esse argumẽto quòd cõmunia sacrificia apud Eleusinios Baccho & Cereri agebantur, vt testatur Sophoclis enarrator. Fuerunt Cereri non solùm delubra, sed nemora etiam consecrata: quare fabulati sunt antiqui, quòd cùm eius nemus Erisichthon quidam Thessalus abscidisset, illi Ceres perpetuam famem immisit, fecítque ne vnquam posset cibo saturari: quippe cùm vel per diem assiduè præsentibus cibis vesceretur, vel etiam per noctem in somniis sibi videretur præsentibus suauissimis vesci. Hic filiam habebat Mestrã nomine veneficiorum peritissimam, quam in varias animalium rerúmque cæterarũ formas mutatam frequenter vendebat, quæ paulò post aufugiens rursus ad patrem priore forma recepta redibat; ita pro suis viribus paternæ fami opem ferebat. Fiebant etiam priuata huic Deæ sacrificia, cui post messem primitias frugum pro frumenti proueniu offerebant, & conuiuia celebrabantur inter coniunctos, vt testatur Theocritus his carminibus in Cerealibus:

αἱ δὲ τὸ πρῶτον δαμάτερι δεῖπνα τελοῦντι
ὅλεω ἀπαρχόμενοι, μάλα γὰρ σφισι πίονι μέτρῳ
ἀδειμὼν δωρεῖτο ἀνεπλήσσεν ἀλωάν.

Namque viri Cereri celebrant conuiuia læta,
Primitiásque ferunt, quoniam plena area frugum
Frugiferæ messes ficcauit munere Diuæ.

Agebantur & Ambarualia à singulis agricolis, quæ lustrationes, purgationésque aruorum esse putabantur, & plurimùm ad fertilitatem conferre. per ea vnusquisque paterfamilias hostiam deligebat in Cereris sacrificia, quam querna corona circa collum posita ornabat, eámque ter circa sata ducebat, quam vniuersi familia quernis ramis coronati, Cererísque laudes canentes cum eripudiis comitabantur: ídque fiebat ineunte vere. Deinde post has lustrationes mulsum & lac offerebatur cum alioquin vinum solum interesse Cereris sacrificiis iure sacrificiorum minime posset. Hunc sacrificiorum ritum vniuersum propè monstrauit Virg. lib 1. Georgicorum in his:

Cuncta tibi Cererem pubes agrestis adoret:
Cui tu lacte fatos, & miti dilue Baccho,
Térque nouas circum felix eat hostia fruges:
Omnis quam chorus, & socij comitentur ouantes,
Et Cererem clamore vocent in tecta: neque antè
Falcem maturis quisquam supponat aristis,
Quàm Cereri torta redimitus tempora quercu
Det motus incompositos, & carmina dicat.

Colebatur Ceres apud Arcades Heræ nomine, cui sacra fiebãt eo ritu, vt non, sicuti in cæteris, victimæ iugularentur, sed quod mẽbrem quisque priùs apprehenderat, id præcidebat, ac Deæ offe-

rebat,

rebat, vt ait Pausanias. Hanc eandem Deam legum inuentricem fuisse scripsit Cicero actione septima in C. Verrem his verbis: A quibus initia vitæ atque victus, legum, morum, mansuetudinis, humanitatis exempla hominibus & ciuitatibus data ac dispertita esse dicuntur, loquitur enim de Cerere & Proserpina. Sic & Lucretius in libr. 6. ab Atheniensibus initia frugum & legum in vniuersos homines manasse scribit:

Primæ frugiferos fœtus mortalibus ægris
Dediderunt quondam præclaro nomine Athenæ,
Et recreauerunt vitam legésque rogarunt.

Significat & ipsum Thesmophoriorum nomen præterea legum autorem Cererem extitisse, cùm θέμις lex sit, φέρω ferre significet: quasi enim legifera sacra dicantur. Nam cùm frumenti semina inuenta fuissent, homines, qui priùs nullis legibus parebant, glādibúsque communi cibo vescebantur, atque omnia habebant cōmunia; leges rogarunt, quibus sua pars terræ cuique fuit assignata: deinde leges latæ sunt de regundis finibus, de testamentis, & de emptionibus, quæ primùm latæ sunt à Cerere, quia illa fuit legum ferendarum caussa. Sic autem de illa scripsit Ouid. lib. 5. Metamorph.

Prima Ceres vnco glebam dimouit aratro;
Prima dedit fruges, alimentáque mitia terris;
Prima dedit leges. Cereris sunt omnia munus.

Hanc Deam in curru vehi solitam ab anguibus tracto dixerunt poetæ, vt ait Orpheus in eo carmine:

ἅρμα δρακοντείοισιν ὑποζεύξασα χαλινοῖς,
Dum Dea frenatos adiunxit curribus angues.

Quem Triptolemo dicitur dedisse, vt frumenti semen in varias regiones asportaret, vt ait Ouid. lib. quinto:

geminos Dea fertilis angues
Curribus admouit, frenísque coercuit iras.

Huic Deæ sus, quia excauatis scrobibus fruges conuulsisset, meritas luit pœnas. nam Triptolemus eo cognito facinore gratam rem se facturum Cereri putauit, si animal eius inuentis infensum immolaret: quare suem ipsam ad aram Cereris extraxit, frugésq. in caput cōspersit, vt appareret qua de caussa, & mox illam Cereri mactauit, vt ait Ouid. libro secundo Fastorum:

Prima Ceres auidæ gauisa est sanguine porcæ,
Vlta suas meritò cæde nocentis opes.

Mactabatur & aries Cereri Virenti cognomine in templo non procul ab arce Atheniensium, sicuti testatur Eupolis in his:

ἀλλ' εὐθὺ πόλεως εἶμι. θῦσαι γάρ με δεῖ
κριὸν χλόη Δήμητρι.
Sed rectà ad vrbem eo, mihi quòd est opus
Mactare arietem illic virenti Cereri.

Ayuntamiento de Madrid

Sacrificabāt Cereri olitores præcipuè hoc nomine die sextomēsis Aprilis, quia per illa sacra feracitatem hortorum impetrare se putabant. Huic Deæ coronas spiceas offerebāt, quæ pro foribus templorum appendebantur, vt ait Tibullus in his:

Flaua Ceres tibi sit nostro de rure corona
Spicea, quæ templi pendeat ante fores.

Erant etiam papauera Cereri sacra, vt quidam crediderunt, ob feracitatem seminum; vt malunt alii, quia inter sata plerunque nascerentur, & eundem cultum ament: alii, inter quos fuit Democylus, quia somnum non posset percipere ob filiæ molestiam, in quem fuit papauerū beneficio adiuta. quam plantā Lucinæ etiam quidā attribuerūt. Multa fuerunt huius Deæ cognomina ob rerum variarum euentus, vel ob loca, in quibus colebatur. Fuit Eschloa bene virens; Erinnys, quia preces exaudiat, vel quia habitet in terris; Ercynna, Panachæa, My calesina, Lepreata, Acesidora, Legifera, Ouifera, Pelasgis Prosymna, Thermesia, Præses, Terrestris, Sacrosancta. atque hæc ea sunt quæ de Cerere frugum autore Dea memoriæ prodita sunt ab antiquis. Hāc vocarunt Graeci Δηὼ, quia in omnes homines fuerit distributa, cùm nihil aliud sit Ceres, quàm frumentum, vt est in eo carmine:

Νύμφαι ὕδωρ, πῦρ Ἡφαιστος, σῖτος Δημήτηρ.
Nymphæ aqua sunt, frumenta Ceres, Vulcanus at ignis.

Cicero tamen in primo de natura Deorum Cererem terram esse scribit hoc pacto: idemque disputat, æthera esse eum quem homines Iouem appellarent: quique aer per maria manaret, eū esse Neptunum: terram, eam quæ Ceres diceretur. Atque in secūdum etymologiam Platonis transtulit è Cratylo, qui Δημήτερα quasi γῆν μητέρα vocatam fuisse tradit. terram matrem scilicet.

¶ At quæ nūc sub his occultata fuerint denudemus. AEgyptii scriptores memoriæ prodiderunt, Isidem siue Cererem hominēs reuocasse à mutuo esu carnium inuento tritico & hordeo, quæ nascebantur inter alias herbas in AEgypto. Complexi itaque inuentionem ob suauitatem à mutuis esibus abstinuerunt, quare in sacra Isidis pompa vasa quædam ferebantur frumento & hordeo plena. Leges etiam tulit Isis, quibus ab illegitimis cædibus deterrebantur, vnde dicta est legifera, quòd prima leges inuenerit. Osiris ac Isis dicuntur præmia & honores illis proposuisse qui aliquid vtile humanæ vitæ excogitassent: sic inuentam esse artem æris & auri fundendi in Thebaide, & faciendorum armorum autumant, quibus feras obtruncarent, terrámque colentes proscinderent. Ceres Saturni & Opis filia fuisse credebatur, cùm Saturnus sit tempus, ac Opis terra: quippe quòd crederetur ab his esse Ceres virtus fatorum omnium, quam idcirco eorum parentum filiam finxerunt. nam vis illa, & vigor, qui est in rebus naturalibus, loco & tempore indiget. Alii qui

Cere-

Ayuntamiento de Madrid

Cererem fruges esse putarunt, ex Opi & Saturno natam arbitrati sunt, quia aliarum herbarum semina non ita indigent, vt diutius per totam hyemen ignaua commorentur, cùm possint, vel si per hyemem minimè fuerint sata, satis vberes fructus producere. Cùm verò Proserpina filia sit Cereris, radix herbarum scilicet, quam Latini ita dixerunt, quia serpat clàm per humum, illa meritò ex Ioue siue ex ætherea benignitate & è semine fingitur fuisse nata: quorum alterutro deficiente frustra prouentus frugum expectatur. Qui finxerunt Cererem equum è Neptuno peperisse, aut Heram, quam nominare nefas erat, illi tantam esse fertilitatem aquarum, & ex illa quæ sit illarum cum terra commistione crediderunt, vt vel monstra oriantur ob superuacaneam materiæ copiam, vel nominare singula propriis nominibus, omnium difficillimum, propter nascetium varietatem. Fama est illam aliquando in specu latuisse cùm rapta fuisset ad inferos. Proserpina, fuisseque à Pane Ioui indicata, quia iactum semè per aliquot dies occultatur, antequam radices agat: mox Pan, natura ipsa scilicet, quæ insita est in seminibus, indicat Ioui, quia necessitate naturæ & ob insitum calorem herba in lucem erumpit, & emittuntur radices. Siue igitur terram Cererem esse putemus, cuius filia sit Proserpina vel seges: siue semen sit Ceres, cuius filia sit radix, omnino nata est Ioue patre, atque res vtroque modo potest intelligi: quippe cùm hæc omnia in idem recidere videantur. Nō defuerūt tamen qui incredibilem annonæ penuriam fuisse significari crediderint per eam fabulam, quòd Pluto Proserpinam rapuit sub terras: quia ita corruptæ sint sementes cœli vitio & inclementia, vt penè extincta sint frumenti semina in Sicilia per id tempus. Dicta est Ceres in curru à draconibus tracto vehi, propter obliquitatem signiferi circuli: nam dum sol sub eo percurrit, non solùm excitat semina è terra, sed etiam ad maturitatem perducit. Fama est Iasionem Iouis & Electræ filium fuisse amatum à Cerere, cum quo in nouali congressa sit dormiente. Quid hoc significat? Nam cùm Iupiter sit calor ætheris aut æther, Electra diligentia (etenim Sol quoque ἡλιόπωρ vocatur, quia ad opera homines excitet è lecto) patet Iasium horum amborum filiū nihil esse aliud quàm ætatis calorem; quem Ceres amauit, & in nouali præcipuè, quia plurimum confert ad agrorum fertilitatem vt arua quiescant aliquando, cùm terra per quietem postea validior, si aptam agricolæ diligentiam consecuta sit, efficiatur. Alii filium Minois iustissimi viri, & Phroniæ prudentiæ scilicet, à Cerere amatum fuisse putarunt, quod hæ res otium gratissimū parant agricolis: cùm splendor ex iustitia, paceque ciuitatum plurimum rebus vniuersis accedat. Ex his igitur nascitur Plutus Diuitiarum Deus, quoniam terræ feracitas è cœli benignitate, & ex hominum diligentia plurima fiat: quamuis tamen

Ayuntamiento de Madrid

nonnulli,quia primus Plutus diuitias cumulauerit,illum diuitiarum Deum putarunt,cùm ante illum nemo vllam diuitiarum curam haberet,nemóque diuitias cumularet. Dicta est Sicilia fuisse Cereri consecrata,quoniam frumenti feracissima sit insula. Dicitur Ceres orbem terrarum peragrasse, quoniam propter signiferi obliquitatem variis temporibus in variis locis fit æstas: neq; Ceres nisi per æstatem ad maturitatem potest peruenire.Hęc Triptolemum, cui semina frugum dedit, sub igne per noctem fuit occultare solita, quare is mirificè nutriebatur: hoc quidem nihil aliud est quàm seminis ratio. Nam cùm noctes longiores æquo sentiuntur post æquinoctium, sub initium frigoris & hyemis scilicet, calor sub terram paulatim includitur à circumstante frigore,quo fit vt radices frugum mirificè augeantur, plurimóque impleantur nutrimento, quo terra ob autumni pluuias referta est.Idcirco cùm non valdè lenia sunt frigora per hyemem, cùm radices sub terra eximiè crescant & impleantur nutrimento,in futuram æstatem fertilissimas messes parant, nisi quid diuinitus impedierit ad reprimendam hominum improborum superbiã & pétulantiam,quæ plurima cum vbertate annonæ crescit.Inde scitè fictum est ab antiquis quòd filiam quærens faces ex Aetna accenderit, quia semper cùm infra est calor, inferiores partes frugum aluntur,cùm verò superiùs est idem calor,superiores crescunt. Multa sacrificia fuerunt Cereri instituta ab antiquis, vel mulieri ita vocatæ inuentrici frugum verè, vel terræ ipsi: quando non solùm sidera, sed etiam elementa ipsa, aut elementorum partes variis Deorum nominibus appellantes,tanquam Deos coluerunt,illisque templa,aras,sacerdotes, certas victimas, certum ceremoniarum ritum instituerunt. Id verò quod de filia Erisichthonis dictum est, ita quidam interpretantur, vt Erisichthon vir imprudens, rerúmque suarum profusor fuerit;quippe cùm omnia sua dilapidauerit ac ingurgitauerit: mox ob extremam rerum omnium inopiam filiam prostituerit,quæ modò bouem,modò ouem, pecunias in concubitus mercedem accipiens, modò res alias ab amantibus extorquens, ita paternæ inopiæ subueniebat. Atqui nullam ego satis idoneam horum fingendorum causam in hac explicatione inesse video, atque aliud quidpiam illustrius sub his latere iudico:cùm præsertim illud Deæ ita propter contemptam eius religionem & cultum passus sit.Significare voluerunt sanè antiqui per hanc fabulam neminẽ qui religionem Deorũ immortalium contempserit, domesticas calamitates deuitare posse:quippe cùm omnis improbitatis,& miseriẹ sint comites.Deinde patet ex hac fabula impudẽtem hominem necesse esse in multa scelera & incommoda incurrere: quippe cũm Erisichthon etiam, vbi sua per luxuriam & crapulam profudisset, post ea victum per sordes domesticas, & per turpitudinem sibi

malis

Ayuntamiento de Madrid

matis artibus comparare cogeretur. Quare, vt summatim dicam, & pietas in Deos immortales, & in rebus agendis prudentia, & in præsentibus bonis conseruandis parsimonia maximè viro bono est necessaria, quod per Erisichthonis fabulam indicabatur. At Cereris fabula, & vniuersa quæ de illa conficta sunt, nihil aliud continebant, nisi sationis rationem, & quo pacto frumenta crescerent, & qua diligentia in illis colligendis vti conueniret. At de Cerere satis, nunc de Priapo dicamus.

De Priapo. CAP. XV.

PRIAPVS, quem hortorum Deum esse antiqui crediderunt, è quibus parentibus ortus fuerit, non conuenit inter scriptores: siquidem alii Naiadis Nymphæ ac Dionysi filium fuisse tradiderunt, vt ait Strabo lib. 13. alii non Naiadis, sed Chiones fuisse dicunt. Hunc natum fuisse in Lampsaco, ibique ciuitatem sui nominis condidisse memorant. Apollonius Venerem cùm Baccho congressam fuisse scribit: deinde cùm is ad Indicam expeditionem exiuisset, cum Adonide sæpius congressa Priapum concepit. Cùm verò Dionysus reuerteretur, illi obuiam cũ corona processit, illúmque coronans sequi quidem noluit, quia puderet, quòd nupsisset: at in Lampsacum recedens ibi parere decreuit. Tum Iuno capta zelotypia, simulans se opem ferre, manu venifica vterum attigit, fecítque vt puerum deformem, & præ cæteris incredibilem membri pudendi magnitudinem habentem pareret, quem Priapum nominauit. id cùm vidisset Venus, noluit illum capere ob membri magnitudinem, sed in Lampsaco vrbe maris Hellesponti reliquit. Huius deformitatem ita complexus est Archias in his carminibus:

βαῖδ' ἰδὲν ὁ Πρίηπος, ἐπ' αἰγιαλὸ πόδα νάψε
χηλῶ, αἰθυίας ἄποτε αὐτάβινε·
φοξὸς, ἄπυγος, οἷόν κεν ἑρπυσάμενον ἐπ' ἀκλῶς
ξύστραν μεγαρῶν ὑψόθεν ἀχθυβόλων.

Littora parum ego hic habito saxosa Priapus,
Nullaque cum mergis bella cruenta gero:
Distortus vultus, pes nullus: falce dolando
Piscator talem finxerit, aut melius.

Deinde cùm adoleuisset, pergratúsque foret Lampsacenis mulieribus, Lampsacenorum decreto ex agro Lampsaceno exulauit. Fabulati sunt antiqui Lotidem nympham Priapi libidinem fugientem in Loton fuisse mutatam. Memoriæ prodidit Eusebius in libro de Falsa Religione, Priapum aliquando cum vno ex illis asellis, qui Bacchum in Indicam expeditionem proficiscentem trans quendam fluuium transuexere, de membri magnitudine decertasse, (fuit autem tanti id asellorum beneficium cre-

Ayuntamiento de Madrid

ditum, vt illi sint idcirco inter sidera relati, & alteri eorum concessum est vt loqui posset) qui cùm victus fuisset, victorem ob inuidiam occidit. Mansit deinde ea consuetudo in sacris, vt asinus Priapo tanquàm inuisum & inuidiosum animal immolaretur. Scripsit Ouidius libro primo Fastorum per solennitatem matris Deorum, ad quam omnes Dii conuenerant, post epulas lautissimas Priapum fuisse pudicitiæ Vestæ insidiatum. Nam cùm Dii cæteri lusibus indulgerent, Vestáque in molli herba somnum caperet, ab asino Sileni excitata fuit, ne vim Priapi pateretur: tum verò deterritus fuit ab inceptis Priapus, omnésque conciderunt insidiæ, & asinus ex eo tempore Priapo mactatus fuit in sacrificiis. Memoriæ proditum est ab antiquis rerum Aegyptiarum scriptoribus, quòd Titanes insidiati Osiridi illum trucidarunt, atque partem suam quisque clàm è domo abstulerunt: sola autem pudenda in fluuium proiecerunt, cum nemo vellet illa auferre. Ifin resumpsisse membra de captis Titanibus memorant, hominémque formasse, ac dedisse sacerdotibus sepeliendum solum virile membrum non potuisse inueniri, quod imperatum est tanquàm Deum coli, quod non modò diuinos honores ita fuit consecutum, sed etiam custodem hortorum ac vinearum & omnium fructiferarum arborum putarunt, vltorémque ac vindicem fascinantium. Fuit potius Priapi nomine prope Dardaniam, & vrbs ad mare sita, quibus in locis eximiè Priapus colebatur. Fuerunt qui memoriæ prodiderint Priapum fuisse virum Lampsacenum, qui cùm haberet ingens instrumentum, & facile paratum plantandis ciuibus, gratissimus fuerit mulieribus Lampsacenis. ea causa postmodo fuisse dicitur, vt Lampsacenorum omnium cæterorum inuidiam in se conuerterit, ac demum eiectus fuerit ex ipsa insula. At illud facinus ægerrimè ferètibus mulieribus, & pro se Deos precantibus, pòst cùm nonnullis interiectis temporibus Lampsacenos grauissimus pudendorum membrorum morbus inuasisse. Dodonæum oraculum adeuntes percunctati sunt, an vllum esset eius morbi remedium. His responsum est, morbum non prius cessaturum, quàm Priapum in patriam reuocassent: quod cum fecissent, templa & sacrificia illi statuerunt, Priapúmque hortorum Deum esse decreuerunt.

¶Atque tot sunt de Priapo ab antiquis memoriæ prodita. Priapus Naiadis & Dionysi filius dicitur, quia pro semine rerum naturalium capitur. Dionysus enim Sol est, aut calor, at Nais humor, vt dictum est, è quibus semina concipiuntur rerum naturalium. Quidam Chiones filium putarunt, quia album sit, & lacti vel niui simile rerum propè omnium semen: nam Græci chiona niuem vocarunt. Qui Veneris & Adonidis filium esse crediderunt, in idem denique relabuntur, solísque differunt nominibus. Alii Priapum Bacchi ac Veneris filium fuisse crediderunt, quia

quia vinum propter calorem excitet libidinem, ac Deum putarunt Lampsaci ob fertilitatem & bonitatem vinorum, quæ ibi nascerentur. Illius imago sinistra manu mentulam, dextra falcem tenebat, quòd omnium nascentium temporis certi & cuique concessi certa sit meta, qua vitam abscindi necesse est. Fuerunt tamen nonnulli, quia Priapum nullum esse alium quàm Pana putauerint. Verùm vel nominis ipsius etymologia indicat Priapum esse semen. Quòd Venus ipsum ob deformitatem in Lampsaco reliquit, nihil aliud significat, nisi res multas naturæ esse necessarias, quas tamen ob turpitudinem natura occultauit: sic pudenda hominum villis occultantur, & sunt in parte corporis occultiore: sic anum modò intra nates occuluit, modò sub caudarum integumento locauit, modò ita fecit occultum, vt in nonnullis eum dignoscere haud facile sit, vt in piscibus, modò non apparet omnino, vt in genere conchyliorum, & testa intectorum, Nam cùm deformia sint, & ab ipsa natura consultò abscondita illa membra, tum turpia sunt illorum officia, quamuis necessaria. idcirco & nos aliquando rei Venereæ obscœnitatem ita breuiter expressimus:

Nil amor est aliud, Veneris quàm parua voluptas,
Quæ simul expleta est, inficit ora rubor.

Deformis igitur & obscœnus Priapus iure optimo fingitur, quia turpis est illa naturæ actio: & quam nemo prorsus appeteret, nisi illam cæca suauitate natura respersisset. At nunc de Adoni dicamus.

De Adoni CAP. XVI.

ADONIS Priapi pater Myrthæ filius fuit & Thiantis, quę cùm in furiosum patris amorem incidisset, clàm cum eo congressa hunc concepit. ac patre id postea sentiente Deos precata est, vt in aliam formam, quæ neque inter mortuos esset, neque inter viuos mutaretur: quare in arborem sui nominis fuit conuersa, vt testatur Lycophron in his:

ὀψεται δ' τλίμονος
Μύῤῥας ὀρυμνὸν ἄκρου, τῆς μόνος τόκως
ἠδίνας ἐξέλυσε δ' ἀνδρῶδ' ἧς κλάδος.

Myrrhæ cernetis
Tutam miseræ ciuitatem, nam dolor
Vt fama ramo est huic opertus arboris.

Ouidius libr. 10. Metamorph. non ex Thiante, sed ex Cinyra patre, qui Rex fuit Cypriorum, Myrrham Adonim concepisse scribit, quod multis versibus complexus fuit. hunc Naiades nutriuerunt susceptum, vt est in his:

Reddit onus, vagitque puer quem mollibus herbis
Naiades impositum lacrymis vouere parentis

Ayuntamiento de Madrid

Fuerunt autem duo Adones alter in Byblo ciuitate natus, alter in Cypro, vt ait Isacius, cùm tamen res amborum gestæ ad vnũ Cyprium referantur. cùm igitur Myrrha in arborem mutaretur, filiúmque eximiæ pulchritudinis peperisset, iam tum eius amore capta est Venus; qui cùm adoleuisset monitus est à Venere vt feras immitiores caueret, eúmque venando sequebatur, & precabatur Venus, vt ab armatis feris abstineret, vt in his ait Ouidius libro decimo:

Per iuga, per syluas, dumosáque saxa vagatur,
Nuda genu, vestem ritu succincta Dianæ;
Hortatúrque canes: tutaq́; animalia prædæ,
Aut pronos lepores, aut celsum in cornua taurum,
Aut agitat damas: à foribus abstinet apris,
Raptorésque lupos, armatósque vnguibus vrsos
Vitat, & armenti saturatos cæde leones.
Te quoque vt hos timeas si quid prodesse monendo
Posset, Adoni monet; fortísque fugacibus esto,
Inquit; in audaces non est audacia tuta.

Veruntamem cùm ille immemor mandatorum Veneris in aprum violentum postea irruisset, ab illo in femore percussus interiit, vt testatur Theocritus in Epitaphio Adonis:

κεῖ ταρ καλὸς Ἄδωνις ἐπ' ὤρεσι, μηρὸν ὀδόντι
λευκοῦ λευκὸν ὀδόντι τυπείς.
Dente femur niueo niueus iacet ictus Adonis
Montibus in summis.

Scriptum reliquit Sappho Adonim mortuum fuisse à Venere inter lactucas depositum. Fama est præterea Venerem pactam esse cum Proserpina vt sex menses mortuus Adonis esset apud Proserpinam, sed ea lege ne illum Proserpina in thorum, aut in amplexum acciperet: alios sex menses esset apud Venerem. Fuerunt tamen qui dixerint non ipsum quidem Adonim in aptum irruisse, sed ab apro impetum factum fuisse in Adonim, & id Martis consilio contigisse. Nam cùm Mars Venerem, Venus Adonim amaret & sequeretur, ratus est Mars omnes Veneris amores posse in se conuerti, si Adonim de medio sustulisset: atque illi apro immisso cùm Venus opem ferre properaret, pede à spina rosæ vulnerato purpureum colorem rosæ, cùm priùs esset candida, datum fuisse fabulantur. Fuerunt Adonidi sacra instituta, quæ Adonia dicta sunt, quæ Athenis celebrabantur, de quibus meminit Aristophanes in Pace. In his sacrificiis autumni fructus cuiusuis generis adhibebantur, quæ ἀκρόδρυα dicũtur à Græcis. consueuerũt præterea & hordeum & triticum serere in locis suburbanis, atq; ea loca in quibus hæc sata fuissent, multęque essent fructiferę arbores, hortos Adonios appellare: quia locis huiusmodi Adonis delectaretur. atque de iis fructibus, qui offerebantur Adonidi, ita

ita meminit Theocritus in Adonia celebrantibus:

πὰρ μὴ δὲ οἴωρα κεῖται, ὅσα δρυὸς ἄκρος φέρεσθαι.

Nec sibi desit, aut, quod rami tempore mittunt
Autumni.

Agebatur Alexandriæ præsertim Adonidis celebritas, cuius imago cum magna pompa ferebatur: qui colebatur etiam in illa vrbe Macedoniæ, quam Dium vocabant: quò cùm Hercules venisset, multósque vidisset exeuntes è sacello, interrogauit quendam de præsentibus, eò & ipse ingressurus, cuius esset Deorum illud fanum. Cùm is Adonidis dixisset, nihil est, inquit religiosum. Quid ageretur apud Assyrios in Adonis, declarauit Lucianus ita in Dea Syria: λέγεται γὰρ δὴ ὧν τὸ ἔργον τὸ ἐς Ἀδώνιδος τὸν πόνον, ἐν τῇ χώρῃ τῇ σφετέρῃ γενέσθαι, καὶ μνήμαι τῶν παθέων τούτων τινά τε ἐκείνοις ἔτι, καὶ θρηνέουσι, καὶ τὰ ὄργια ὀλοφυρόμενοι καὶ σφισι μεγάλα πένθεα αἰεὶ τῶν χώρων ἵστασθαι, ἐπεὰν δὲ ἀποθνήσκωσι τε, καὶ ἀποκλαίωσιν, πρῶτα μὲν καταγίζουσι τῷ Ἀδώνιδι, ὅκως ἐόντι νέκυϊ· μετὰ δὲ τῇ ἑτέρῃ ἡμέρῃ ζώειν τε μιν μυθολογέουσι, καὶ ἐς τὸν οὐρανὸν πέμπουσι. *Dicunt enim in sua regione contigisse, vt Adonis ab apro ictus fuerit atque ad eius rei memoriam singulis quotannis se plectunt, & lamentantur, & diem celebrant & magnus luctus in illa regione per id tempus exoritur. vbi verò se percusserint, & luxerint, primum Adonidi inferias persoluunt, tanquã vita defuncto: deinde altero die ipsum viuere inquiunt, & in cœlum mittunt.* Fuit celeberrimum omnium fanum illud Adonidis in Cypro, in quo præclarum & multi nominis Harmoniæ monile fuit, quod tamen Eriphyles vocatum est, quia illo accepto hæc virum suum per proditionem perdiderit, vt ait Pausanias in Bœoticis. Est Adonis præterea nomen fluuii, qui per Libanum defertur, dicebatúrque eruentus fluere quo tempore Adonia agebãtur. Atque toc de Adonide memoriæ prodita sunt ab antiquis. Fabulati sũt matrem Adonidis in arborem ob pudorem conuerti optasse, quia quòd concubuisset cum patre, hominum conspectum deuitare cuperet, quod ad muliebrẽ cupiditatẽ pertinet. nam hominum fabulas magis ad mores, Deorum ad physicas rationes spectare diximus. hoc autẽ quæ sit flagitiorum & libidinum conscientia declarat, quantoperéque vel metu vel pudore anteactorum scelerum scelerati, conscientiáque exagitentur: & qualia sint mortalium vota, cùm quid parum honestum à Diis impetrare contendimus. nam qui votorum compotes facti fuerunt aliquando, tum demum intelligunt quàm absurda, vel turpia, vel damnosa, vel iniqua & impia cupierint: quæ antequam consequerentur se infelices & miseros exclamabant. Fuerunt qui hactenus dicta de matre Adonis ad historiam flectãt, & ad matrem cuiusdam Adonidis, cùm tamen Adonim tritici semen esse sentiant, vt testatur Theocriti enarrator, λέγεται δὲ πάλιν τὸν Ἀδώνιδος ὑπὸ καὶ ἀποθανόντα ἐξ μίνας ἐποίησεν ἐν ταῖς ἀγκάλαις τῆς Ἀφροδίτης ὥσπερ καὶ ἐν ταῖς ἀγκά-

Ayuntamiento de Madrid

λαις τῆς Περσεφόνης. τοῦτο τὸ λεγόμενον, τοιοῦτόν ἐστιν ἀληθῶς, ὅτι ὁ Ἄδωνις. ἤγουν ὁ σῖτος σπειρόμενος, ἓξ μῆνας ἐν τῇ γῇ ποιεῖ ὑπὸ τῆς σπορᾶς, καὶ ἓξ μῆνας ἔχει αὐτὸν ἡ Ἀφροδίτη, τουτέστιν, ἡ εὐκρασία τοῦ ἀέρος· καὶ ἐκ τότε λαμβάνουσιν αὐτὸν οἱ ἄνθρωποι. *Aiunt enim de Adonide quod mortuus sex menses moratus est in complexu Veneris, quot etiam apud Proserpinam. Hoc reipsa ita se habet: quòd Adonis frumẽtum est satum, quod sex menses degit sub terra: sex menses illum habet Venus, aeris temperies, scilicet, ex quo illum messores colligũt.* Sensit tamẽ Orpheus in hymno in Adonim, illum esse solem, cum illum rebus omnibus præbere nutrimentum, & esse germinandi autorem dixerit in his:

εὔβουλε, πολύμορφε, τροφὴ πάντων ἀρίδηλε·
κούρη, καὶ κόρε, σὺ πᾶσι θάλος αἰὲν Ἄδωνι·
σβεννύμενε, λάμπων τε καλαῖς ἐν κυκλάσιν ὥραις.
Quis cunctis alimenta refert, prudentia cuius
Plurima, qui vario lætaris nomine Adoni:
Germinum & idem autor, pariter puer atque puella:
Extincte, atque iterum splendens labentibus horis.

Finxerunt antiqui, qui Adonim solem esse putarunt, illum ab apro hirsuta & aspera fera ictum, quia aspera sit & hirsuta hyems, per quam solis vires paulatim deficiunt, ea res est omnino Veneri inimica, quoniam per aeris temperiem viget Venus, cùm frigus, vt inimicum, naturæ opus non ingrediatur. Cùm sol igitur in signis sex Australibus extiterit per signiferu incedens, breuioresque sunt dies ac longiores noctes, tum dicitur Adonis apud inferos morari: cùm verò signa Borealia longiores dies fecerint, tunc est apud Venerem, per quam omnis venustas omnisque nitor aruis restituitur. ea de causa illum ait Orpheus modò esse apud superos, modò apud inferos:

ὅς ποτέ μὲν ναίεις ὑπὸ τάρταρον ἠερόεντα,
ἠδὲ πάλιν πρὸς ὄλυμπον ἄγεις δέμας ὠριόκαρπον.
Qui modò sub terris habitas, & tartara nigra,
Frugiferúmque refers in cœlum corpus & idem.

Ita enim sub his fabularum figmentis vniuersas propè res naturæ antiqui declararunt, non minùs sapienter quàm Platonici aut Peripatetici: nam si contentiones ex Aristotelis libris eximantur, perbreues erunt sententiæ, quæ nunc magnis voluminibus continentur. at nunc de Sole dicamus.

De Sole. CAP. XVII.

SOLEM, quem generationis, & omnium propè bonorum autorem Deo ita iubente habemus, nonnulli ita fabulis implicarunt, vt vix tandem se quasi è nebula explicare aliquando possit. Hunc genitũ esse plerique crediderunt: neque tamen è quibus parentibus inter se consentiunt. at enim de vna re eodẽ modo vna est

na est necessario oratio, neque contrariæ de eadem re simul veræ esse vnquam possunt. nemo sanè nasci potest è pluribus parentibus, vt neque ex eodem diuersis temporibus. Hesiodus igitur in Theogonia Thiam Solis, & Lunæ & Auroræ matrem, patrem Hyperionem fuisse in his scribit:

Θεία δ' Ἠέλιόν τε μέγαν λαμπρόν τε Σελήνην,
Ἠῶ θ', ἣ πάντεσσιν ὅπῃ χθονίοισι φαείνῃ,
ἀθανάτοις τε θεοῖς, τοὶ ἐξ ἐρεβεννὸν ἐρεβοῦς ἔχουσι.
γείνατ' ὑποδμηθεῖσ' Υ' περίονος ἐν φιλότητι.
Thia parit Solem magnum, lunámque nitentem,
Auroram, quæ fert lucem mortalibus almam
Cœlicolisque Deis cunctis. Hyperionis almi
Semine concepit namque illos Thia decora.

At Homerus in hymno, quem scripsit in Solem Euryphaessam matrem fuisse Solis scribit, patrem verò Terræ ac Cœli filium Hyperionem, vt patet ex his:

Ἠ Μοῦσ' ὑμνεῖν αὖθις Διὸς τέκος ἄρχεο μέδεσθαι
Καλλιόπη φαίδιμε, τὸν Εὐρυφάεσσα βροτοῖσι
γείνατο Γαίης παιδὶ, καὶ Οὐρανῷ ἀστερόεντος.
γῆμε δὲ Εὐρυφάεσσα ἀγακλεῖ παῖδ' Υ' περίονος
αὐτοκασιγνήτῳ, ἵ οἱ τέκε κάλλιμα τέκνα,
Ἠῶ τε ῥοδοπηχῶν εὐπλόκαμόν τε Σελήνην,
Ἠέλιόν τ' ἀδάμαντα.
Calliope Solem Iouis altoiè semine nata
Nunc rursus Phaethonta refer: quem diua creauit
Euryphaessa sato Terra Cœlóque micanti.
Frater et at, coniux Hyperion Euryphaessæ
Mox fuit: hæc illi peperit dein pignora clara,
Auroram roseam, cor præstanti lumine Lunam,
Perpetuóque orbem lustrantem lumine Solem.

Fuit enim Hyperion Terræ, & (vt alii putarunt) Cœli, vt alii Titanis filius: alius fuit Agamemnonis, de quo meminit Pausanias in Atticis, qui postremus regnauit Megaris. Hic cùm cæteris Titanibus aduersus Iouis imperium minimè consensit, sed potius Iouis partes secutus post victoriam eurum, & coronam, & multa alia honoris insignia, & Iouis erga se beneuolentiæ obtinuit. Hic cùm Titanis fuisset nepos, Titan & ipsè sæpiùs vocatus est à poetis, vt testatur Virg. lib. 4.

vbi primos crastinus ortus
Extulerit Titan, radiisque retexerit orbem.

Fuerunt Soles plures vocati, vt ait Cicero lib. 3. de natura Deorũ, quare non mirum est si aliqua sit de Solis parentibus controuersia: nã de vno omnia propè dicuntur, quæ gesta sunt à cæteris. Sic autem inquit Cicero: Vnus igitur eorũ qui Soles dicti sunt, è Ioue natus, nepos Aetheris fuisse dicitur: Alter, Hyperione. Tertius,

Ayuntamiento de Madrid

Vulcano Nili filio, cuius vrbem Aegyptii volunt esse eam, quæ Heliopolis appellatur. Quartus is quem heroicis temporibus Achanto Rhodi peperisse dicitur, auum Ialysi, Camiri, & Lindi. Quintus, qui Colchis fertur AEetã & Circen procreauisse. Cùm verò Sol Deus esse crederetur, omniáque suo lumine illustrare, ac videre, Dei lampas dictus est ab Euripide ita in Medea:

προμηνύπω δέ σοι,
εἴ σ' ἡ πιοῦσα λαμπὰς ὄψεται θεοῦ.

nuntio tibi,
Si te Dei lampas videbit crastina.

Atque vt summatim dicam, post ipsum Deum rerum omnium autorem ac moderatorem, Solem patrem & autorem generationis crediderunt esse antiqui: quippe quòd ille omnium creditorum Deorum vires vnus reipsa contineret, cùm varia nomina ipsis viribus fuissent indita, vt patet ex his carminibus Sapphicis à nobis olim in Latinam linguam translatis:

Phœbe stellarum moderator alme,
Qui diem curru nitido reducis
Plagâ ab Eoa, pelagíque Iberi
Condis in vndas:
Magne Musarum pater atque ductor,
Diligens summi patris ô minister,
Grande cœlorum decus, alma præbens
Lumina mundo.
Te ferunt clarum leuibus sagittis:
Te ferunt artis citharæ peritum:
Quæque mox cœli meditentur astra
Dicere doctum.
Grande syluarum decus ipse pingis
Floribus terram, volucrésque rident
Per te, vbi vernæ placidis tepescunt
Flatibus auræ.
Te sine eneruis Venus, atque Amori
Decidunt alæ: veterum Deorum
Vim tenes vnus, variósque in vno
Nomine claudis.

Nam profectò tanta fuit simplicitas antiquorum, tantáque demẽtia, vt diuinos honores rebus humanis, & simulacris elementorum, aut elemẽtorum viribus tribuerint, qui soli vero, sancto, immaculato Deo debebantur. quod certè patere existimo nostros hos mythologicos libros diligentiùs intuẽti, fabularúmque ipsarum inuentionem, quarum declaratio apertior & vberior quòd in nostra tempora mihi fuerit reseruata, est cur Deo omnipotenti redemptori nostro gratias immortales agam, cuius beneficio mihi cõcessum est has priscorum insulsas ambages, nihilque

vere

verè religiosum continentes aperire, sed tantum figmenta esse demonstrare ad res philosophicas explicandas. Nã Solem ipsum cuncta videre, cuncta audire, cuncta cognoscere mortalia arbitrati sunt antiqui, vt ait Aeschylus in Prometheo;

καὶ τὸν πανόπτην κύκλον Ἡλίου καλῶ.

Voco videntem cuncta Solis circulum.

Quem tamen quidam Dei simulacrum in mundo esse censuerũt. tum quia cunctis sideribus sit fons luminis, & beneficentiæ in omnes res naturales autor, tum etiam quia pro suo cursu cęteris omnis iustitiæ & administrationis sit moderator, vt ait Plutar. in libello de doctrina principum. Hunc in curru vehi solitum putarunt antiqui, vt ait Horatius in carmine Seculari:

Alme Sol curru nitido diem qui
Promis & celas.

Huius verò currus magnificentiam & mirabilitatem descripsit Ouidius libro secundo Metamorph. trahebatur verò ab equis quatuor, vt ait Euripides in Phœnissis:

εἰ τὰ τέθριππά γ' ἐς ἅρματα λεύσσων
Ἡλίου.

Si vel quadrigas Solis & currum intuens.

Fuerunt eorum nomina ita equorum dicta ab Ouid. libro 2. Metamorph.

Interea volucres Pyrois, Eous, & Æthon,
Solis equi, quartúsque Phlegon hinnitibus auras
Flammiferis implent.

His quadrigis aureas habenas habentibus moderari putabatur, & lucis vitæque Quæstor vocatus est à Proculo Lycio, clauiúmq; rerum humanarum gubernator, vt patet ex his carminibus:

κλῦθι πυρὸς νοεροῦ βασιλεῦ χρυσήνιε Τιτάν·
κλῦθι φάους ταμία, ζωαρκέος ὦ ἄνα πηγῆς,
αὐτὸς ἔχων κλῆ ἴδα καὶ ὑλαίοις ἐνὶ κόσμοις.

Audi flammarum Titan rex, qui aurea equorum
Lora tenes, lucis quæstor, vitæque orientum
Claues fontis habes, dominaris & omnibus vnus.

Hunc crediderunt antiqui currum mergere in Oceano, vt ait Virgilius in tertio Georgicorum:

Tum Sol pallentes haud vnquam discutit vmbras,
Nec cùm vectus equis altum petit æthera, nec cùm
Præcipitem Oceani rubro lauit æquore currum.

Quidam putarunt equos Solis lumen efflare solitos è naribus, quam opinionem secutus Virgilius, ita scripsit libro duodecimo Aeneidos:

Postera vix summos spargebat lumine montes
Orta dies, cùm primùm alto se gurgite tollunt
Solis equi, lucémque elatis naribus efflant.

Ayuntamiento de Madrid

Alii non mergi quidem Solem in Oceanum crediderunt, sed in poculo nauigare, quod & Stesichorus, & Antimachus & antiquorum plures crediderunt. Verùm dixerunt nonnulli Vulcanithorum fabricasse Soli ita profundum ex auro, vt in eo perpetem, cùm ad Oceanum defessus diurno labore itineris peruenisset, vel dormiens nauigare posset ad orientem. Ibi currus illi experrecto astabat, quem ascendens cœlum conscenderet, quod faciebat quotidie. Quæ opinio apparet fuisse etiam Mimnermi, patet ex his carminibus Pumilionis:

Ἠέλιος ὑψὸ γάρ τ' ἔλαχεν πόνον ἤματα πάντα·
οὐδέ ποτ' ἀμπαυσις γίνεται οὐδεμίη,
ἵππουσίν τε καὶ αὐτῷ, ἐπεὶ ῥοδοδάκτυλος Ἠὼς
Ὠκεανὸν προλιποῦσ' Οὐρανὸν εἰσαναβῇ.
τὸν ὑψὸ γὰρ διὰ κῦμα φέρει πολυπόατος δυγὴ
κοίλη, Ἡφαίστου χείρσιν ἐληλαμένη
χρυσοῦ πεμπήνητος ὑπόπλεον, ἄκρον ἐφ' ὕδωρ
εὖδον θ' ἁρπαλέως κάρρου ἀφ' Ἑσπερίδων
γαμετοῦς Αἰθίοπαν, ἵνα οἱ δοῦν ἅρμα καὶ ἵππους
ἑστᾶσ', ὄφρ' Ἠὼς ἠερογένεια μόλῃ·
ἔνθ' ἐπεὶ ἐ τέρων ὀχέων Ὑπερίονος υἱός.

Longa laborantem Solem lux prospicit illi
Noscitur & lucis tempore nulla quies:
Nec cessatur equis postquam Pallantias ortæ
In mare purpureu astra fugauit equis.
Fluctibus at lectus fert hunc Vulcanius illum
Vulcanus manibus fecerat ipse suis,
Ex auro, celerem, pelagi per summa volantem.
Sopitúsque locus fertur ab Hesperidum,
Donec ad Æthiopas veniat firmatur equorum
Currus, dum redeat Memnonis alma parens.
Tunc alios scandit currus Hyperione natus.

Fuerunt etiam qui putarint vbi ad orientem Sol peruenisset, currum illi ab Horis paratum, at non sua sponte assistere, cùm illæ sub iugum equos Solis veniente Aurora adducerent. Homerus lib. 4. Odys. duos tantùm Solis equos numerauit, Lampum scilicet, & Phaethontem, qui diem & Auroram portarent hoc pacto,

Ἠὼ δ' αὖτε
ῥύσατ' ἐπ' Ὠκεανῷ χρυσόθρονον, οὐδ' ἔα ἵππους
ζεύγνυσθ' ὠκύποδας φάος ἀνθρώποισι φέροντας,
Λάμπον καὶ Φαέθοντ', οἵτε Ἠῶ πῶλοι ἄγουσι.

Auroram fluctibus inde
Rursus ab Oceani traxit, nec passa iugules
Iungere equos celeres, portantes lumina rebus,
Ceruice Auroram Lampum & Phaethonta trahentes.

Alii tamen his Erythræum & Acteonem addiderunt. Alii parua lumi-

Ayuntamiento de Madrid

lumina in oriente quotidie coire putabant, quæ ad noctem vsque perdurarent, & circumlata paulatim vesperi extinguerentur, eásque flammas Solem orientem esse crediderunt, vt scripsit Epicureus philosophus poeta lib. 2.

Aut quia conueniunt ignes, & semina multa
Confluere ardoris consueuerunt tempore certo:
Quæ faciunt Solis noua semper lumina gigni.
Quod genus Idæi fama est in montibus altis
Dispersos ignes orienti lumine cerni.

Cùm verò Sol Lunæ cæterisque sideribus lumen impartiat, meritò siderum dominus & moderator fuit appellatus, quem etiam quòd autor sit generationis, dum per obliquum circulum percurrit, Deum putarunt antiqui, vt ait Euripides in Oreste:

ἢ πῶς σε πατὴρ ἐφ' ἁγνὸς εἰσορᾷν θεοῦ
τόδ' οὐκέθ' ἡμῖν τοῖς πελαστικοῖς μέτα.
Et qui tacebo? lumen haud nobis Dei
Licet miseris amplius quòd cernere.

Idcirco Libyę populi, quòd manifesta Solis & Lunæ beneficia in humanum genus intuerentur, de Diis reliquis minimè erāt solicitiq; cùm Soli & Lunæ sacrificarent, vt ait Herodotus in Melpomene, θύουσι δὲ Ἡλίῳ καὶ Σελήνῃ μούνοισι τούτοισι οἱ πάντες Λίβυες θύουσι. *Sacrificant Soli & Lunæ solis, quibus omnes Libyæ populi solent immolare.* Fabulati sunt Solem habuisse propria boum armenta & ouium greges, quos Horæ & Nymphæ illę custodiebant, quas recensuit ita Homerus pascere in Thrinacia libro μ. Odysseæ:

Θρινακίην δ' ἐς νῆσον ἀφίξεαι ἔνθα δὲ πολλαὶ
βόσκονθ' Ἠελίοιο βόες, καὶ ἴφια μῆλα·
ἑπτὰ βοῶν ἀγέλαι, τόσα δ' οἰῶν πόκα καλά,
πεντήκοντα δ' ἕκαστα γένος δ' οὐ γίνεται αὐτῶν,
οὐδέ ποτε φθινύθουσι. θεαὶ δ' ἔπι ποιμένες εἰσίν,
Νύμφαι ἐϋπλόκαμοι Φαέθουσά τε Λαμπετίη τε,
ἃς τέκεν Ἠελίῳ ὑπατέρχοντι δῖα Νέαιρα.
Insula Thrinacia est, quò perueniens: vbi Solis
Permultæ pascuntur oues armenta boumque:
Balantúmque greges sunt septem, armenta boum tot.
Quinquaginta tenent, nam singula, nascitur ex his
Nil, nec obit pascúntque Deæ præpinguibus herbis,
Formosæ Nymphæ, Phaethusáque Lampetiéque,
Quas Hyperionide peperit diuina Neæra.

Hæc armenta non procul à Tænaro fuisse scribit Homerus in hymno in Apollinem. Memoriæ prodidit Herodotus in Calliope in Apollonia, quæ regio est in sinu maris Ionii, oues fuisse sacras Solis, quæ per diem secundum eum fluuium pascerentur, qui è Lacmone Apolloniæ monte apud Oricum portum olim vocatū in mare defluebat: has per noctem qui diuitiis & nobilitate inter

Ayuntamiento de Madrid

illos præstant, singuli per anni spatium seruare domi soliti fuerunt. Pascebantur boues etiam Deorum communes in Pieriis mõtibus, de quibus ita scripsit Homerus in hymno in Mercurium

αὐτὰρ Ἑρμῆς

Πιερίης ἀφίκανε θεῶν ὅρεα σκιόεντα,
ἔνθα θεῶν μακάρων βόες ἄμβροτοι αὐλιν ἔχασκον
βοσκόμεναι λειμῶνας ἀκηράσιους ἀγελαίους.

Nympha sed Atlantide natus
Pieriæ montes adijt, lucosque virentes.
Huc vbi habere boues solitæ stabula alta Deorum
Æternæ, assuetæque iugis, pratisque decoris.

Multi fuisse Solis filii commemorantur, quos è diuersis mulieribus & nymphis suscepit. Nam è Clymene genuit Phaethontem: è Neæra Lamperien & Phaethusam & Pasiphaen: Augiam è Calypso: è Perseide Circen, Aloeum, & AEetam, & Themim siue Ichneam. At Eumelus Corinthius historicus poeta Aloeum & AEetam Solis & Antiopes filios putauit, cùm ita scripserit:

ἀλλ' ὅτε δὴ Ἀνάξης καὶ Ἀλωεὺς ἐγένοντο
Ἠελίου τε καὶ Ἀντόπης, τότε δὴ ἄνδιχα χώρου
δάσσατο παισὶν ἑοῖς Ὑπερίονος ἀγλαὸς υἱός.
τὴν μὲν ἔναιεν Ἀσωπός, τῷ πόρε δῖο Ἀλωεῦ·
τὴν δ' Ἐφύρη κτέατο, Αἰήτῃ δ' ὤπασεν ἄνασσαν.
Αἰήτης δ' ἀρέων Βουνῷ τε καὶ ὄμματα φυλάσσειν,
ὃ τόκεν αὖτος ἀνὴρ εἰς ὕστερον αὖθις ἵκοιτο.

Natus vbi Æeta est simul & præclarus Aloeus,
Solis & Antiopes nati; hic Hyperionis alto
Sanguine progenitus pueris sua regna duobus
Cessit. Asopus & hoc diuino cessit Aloei
Quod tulit: hoc Ephyréque Æetæ præbuit omne,
Hoc Buno seruare lubens Æeta reliquit,
Donec vir factus post tempora certa reliret.

Dicitur & Anaxibiam nympham fuisse insecutus vim illaturus, quæ vbi in sacellum Rectæ Dianæ confugisset in monte Vertice nomine situm, mox euanuit: at Sol inde ortus esse postea dicitur, quare mons fuit Oriens vocatus, vt scripsit Cænaro in rebus Indicis. aiunt etiam Phasim fuisse Solis & Ocyrhoes filium, illum qui in adulterio deprehensam matrem occidit, atque ab Erinnybus exagitatus se in Arcturum fluuium Colchorum coniecit, qui Phasis ab ipso fuit appellatus, vt ait Heraclitus Sicyonius in tertio de Lapillis. Fuit Solis filius etiam Mausolus, à quo vocabatur prius fluuius Ichthyophagorum, qui postmodo vocatus fuit Indus. Fabulati sunt nonnulli Venerem à Sole fuisse compressam in Rhodo insula, Rhodúmque peperisse, quo tempore aurum pluit, atque inde datum fuisse nomen insulæ. Hanc insulam prius habitarunt Telchines, qui (vt fabulati sunt anti-

qui)

Ayuntamiento de Madrid

qui) filii fuerunt Thalassæ, qui dicti sunt cum Caphira Oceani filia Neptunum educasse, cùm Rhea illi transmisisset infantem. Hi cùm multa vitæ hominum vtilia inuenissent, tum Deorum imagines primi excogitarunt, cùm etiam quædam antiqua Telchinia vocarentur. Dicti sunt præterea Telchines fuisse præstigiatores, qui nubes & pluuias & grandinem & niuem inducerent cùm vellent, & tanquam de Magis memoriæ proditum est, qui etiam proprias formas mutabant. De illa ita meminit Pindarus in Olympis:

τὰν ποντίαν	*æquoream*
ὑμνέων παῖδ' Ἀφροδίτας	*Hymno laudans filiam Veneris,*
Ἀελίου τε νύμφαν Ῥόδον·	*Solisque Nympham Rhodum.*

Alii Solis & Amphitrites putarunt filiam, vt ait Asclepiades: alii Amphitrites & Neptuni; Herophilus Neptuni ac Veneris, Epimenides Oceani ac Veneris. at enim cùm Sol cum Venere congressus est, pluit auro, & rosæ multæ floruerunt, vt est in his:

Κύπριδος Ἠελίου τε Ῥόδος θῆκ' οὔνομα νήσῳ·
τρεῖς τούτων παῖδες πόλεσι τρισίν. ἡνίκα κοίτην
εἰσανάβησε θεᾶς, σταγόσιν θεὸς ὕσατο χρυσοῦ·
πλεῖστα ῥόδ' ἤνθησαν φοινίκεα, καὶ κρίνα λευκά.
Insula dicta Rhodos de Sole & Cypride nata est:
De tribus & natis horum tres sunt simul vrbes.
Cùmque Deam Deus accessit guttis pluit auri:
Purpureæque rosæ fudere ac lilia flores,

nam ῥόδον rosam significat apud Græcos, eáque insula dicta est postea Tripolis, quia tres Rhodi & Solis filii, Lindus videlicet, Camirus, Ialysus nomina vrbibus à se conditis singulatim dederunt. Fuit Solis filius Epaphus etiam, qui Memphim condidit. Filius fuit eius & Macareus, Tenagus, Triopes, Ochimus, Phaethon iunior, Actis, Cercaphus. alius Phaethon è Prote filia Nelei illi natus est, AEgle, Hemithea, Dioxippe, Dirce: Miletus, à quo vrbs Ioniæ dicta est, ex Deione Horæ, Angeronia, Sterope, Egialus, & alii complures. Atque de maribus nonnullorum dissentiunt scriptores, sed hoc nihil attinet ad rem propositam diiudicare. Mos fuit vt Soli equus immolaretur, vt ait Ouid. in Fastis, vbi etiam solem Hyperionem nominat:

Placat equo Perses radijs Hyperiona cinctum,
Ne detur celeri victima tarda Deo.

At Homerus in lib. τ. Iliadis, Ioui & Soli aprum immolari inquit in his carminibus:

Ταλθύβιος δέ μοι ὦκα κατὰ στρατὸν εὐρὺν Ἀχαιῶν
κάπρον ἑτοιμασάτω ταμέειν Διΐτ' Ἠελίῳ τε.
At mihi Talthybius in castris præparet aprum,
Quem mactare Ioui par est, Solique superno.

Huic etiam sacratus putabatur gallus gallinaceus, vt ait Paus. in

Ayuntamiento de Madrid

prioribus Eliacis, quia Solis reditum cantu nuntiat.

¶At nunc fabulosa summatim explicemus. Solem Thiæ filii illa de causa putarunt, quòd omnia bona à diuina natura procedunt: nam Thia diuinam significat. huic patrem addiderunt Hyperionem, quia per omnia corpora superiora diuina prouidentia transmittitur. Cùm igitur ὑπερίων supereuntem significet, sitque nomen Solis adiunctum, vt ait Homerus lib. α. Odyss.

οἱ κατὰ βοῦς ὑπερίονος Ἠελίοιο ἤσθιον,

Qui boues Hyperionis Solis ederunt:

meritò Sol illius filius existimabatur; siue sit diuina prouidentia, siue superna illa cœlestia corpora, quæ perpetuis motibus agitantur, per Hyperionem intelligamus. Alii Solis ipsius naturam respicientes matrem Euryphaessam illi tribuerunt: quippe cùm εὐρὺς latus, φάος splendor sit ac lumen, isque omnium astrorum clarissimè & latissimè luceat. Dictus est Sol aduersus Titanas Iouis partibus fauisse, quare coronam, & currum, & alia honoris insignia esse cōsecutus: quia viri boni; quibus est dignitas ingenii, magis fauent veritati & iustitię, quàm diuitiis per scelera, vel dolos, vel crudelitatem comparādis Est enim sapientiæ & æquitatis autor in ortu mortaliū dominās Solis planeta: qui etiā non mediocres opes & honores mortalib. largitur. Nā idcirco vt argentū Lunæ, Marti ferrū, Saturno plumbū, Ioui electrū, Mercurio stannū, Veneri æs, sic aurū Soli tribuitur. vt igitur nemo impune deniq; aduersus æquitatē insurgit, sic nullus vir bonus infelix diu esse potest. Hunc in curru vehi solitum finxerunt antiqui, quoniā nō facilè percipiebant illa quæ essent à sensibus remota, nisi per ea quæ cadebāt sub sensum. Idcirco multæ de cœlorum motibus apud antiquos natæ sunt controuersiæ, cùm alii singulis globis cœlestibus proprias animas tribuerent, quę illos circumuoluerēt, alii vnam esse satis omnibus globis putarent, alii singulis sideribus suas addiderint: atq. alii rursus assiduè cœlum circa terrā circuolui sentirēt, alii cœlum consistere ac terrā in circulū circumferri. Atqui nomina ipsorum equorum Solis quid aliud significant, nisi vel ignem vel lucem? Pyrois enim flammatus, AEthon ardens, Lampus splendens, Phlegon vrēs; quæ ficta sunt ex illorū sentētia, qui stellas igneas esse voluerūt; Eous autē matutinus est, quia omnes facultates Soli attribuūt, Atque cùm Sol occidens in vndas illabi, exoriens ex vndis emergere videretur, neque facilè vulgus intelligeret, Solē vbique tantundē abesse à medio, illum finxerūt in lecto à Vulcano facto natare: qui cùm experrectus ad litus oriētis applicuisset, currum illi esse paratum ab Horis dixerunt, quæ temporum omniū ministræ sunt & cellariæ. Cùm verò lux Aurora sit ante Solis ortum, iidem Solis equi dicuntur portare Auroram, Sol siderum dominus, & lucis, vitæque mortalium quæstor habitus est, quoniam autor est luminis cæteris stellis,

& pro

& pro illius cursu cuncta vigent animātia. Hic idem morborum, & salutis omnium, & frugum, & rerum copiæ est autor, & temporum moderator, & Deus habitus, ob infinita propè in omnes beneficia. Hic igitur cùm solus tātæ sit autoritatis inter omnia quæ videntur, perpetuóque motu agitetur, Deus ab antiquis primus fuit creditus. Huius filii nihil aliud sunt, quàm radiorum in corpora naturalia agentium vires, vt patet ex ipsorum nominum interpretatione: nam & Pasiphae omnibus lucens, & Phaethusa ardens, & Lampetie splendens, & Augeas splendidus est, & Hemithea semidea & propè diuina, & Heliades Solis vires, & reliqua nomina sunt his similia, at de Sole satis, nunc dicendum est de Pale.

De Pale. CAP. XVIII.

PALES pastorum Dea credita, ita vocata est à nonnullis, cùm tamen aliàs magna Mater, aut Vesta vocaretur. In huius honorem: Palilia celebrabantur, quæ solennitas erat pastorum: nam palearum accensi acerui certo ordine in loco plano collocabantur, quos transiliebant pastores saltando, vt ait Ouid. lib. 4. Fastorum:

Móque per ardentes stipulæ crepitantis aceruos
Traijciat celeri strenua membra pede.

De Aristæo. CAP. XIX.

ARISTAEVS Apollinis & Cyrenes filius fuisse dicitur, vt testatur Virg. lib. 4. Georg. in his:

Mater Cyrene, mater, quæ gurgitis huius
Ima tenes, quid me præclara stirpe Deorum
(Si modò, quem memoras, pater est Thymbræus Apollo)
Inuisum fatis genuisti?

Apollonius autem libro secundo Argonauticorum commemorat etiam quo pacto Phœbus in amorem Cyrenes inciderit, cùm illa pecudes ad ripas Penei fluminis custodiret in his:

Κυρλὴν πίφαλά πιρ ἔλος παρὰ Πηνειοῖο
μήλα νέμεν ἄρ τέρεσιν παρ' ἀνδράσιν. εὖ αὐδᾷ γὰρ οἱ
παρθενίη καὶ λέκτρον ἀκήρατον. αὐτὰρ Ἀπόλλων
πλήν' ἀνέρι φάνθυος σὸ παμῶ ἐνὶ σοιμένησαν
πλόθεν Αἰμονίης, χθονίης, παρὰ χῶρ θέλο Νύμφας,
ἁ Λιβύλιν ἐσέμοιτο παρὰ Μυρλάσιον ἄντρον.
ἔνθα δὴ Ἀρίσταιον τέκε Φοῖβος, ὃν κατέκεισιν
Ἀγρέα καὶ Νόμιον.

Fama est Cyrenen Penei ad fluminis vndam
Egisse pastum pecudes: æterna placebat
Virginitas, castúsque thorus cui fertur Apollo
Hanc rapuisse graui perculsus vulnere amoris,

Ayuntamiento de Madrid

Quam procul Hæmonijs portauit finibus: inter
Indigenas Libyæ nymphas, Myrtosia iuxta
Hanc iuga deposuit; quæ mox de semine Phœbi
Mater Aristæi facta est, qui dicitur Agreus,
Et Nomius.

At Cicero actione sexta in C. Verrem Aristæum Liberi patris filium fuisse scribit his verbis: Aristęus, qui vt Græci ferunt, Liberi filius, inuentor olei esse dicitur, vnà cum Libero patre, apud illo eodem erat in templo consecratus. Aristæum scripsit in libro de Diis Theagenes fuisse Cyrni Regis filium & Theramenes Nymphæ, quæ nomen dedit vni ex insulis maris Aegæi, atque prius Battus vocatus fuit propter linguæ impedimētum. Scriptum reliquit Theocriti enarrator Aristæum à Nymphis fuisse educatum, quem & olei & mellis conficiendi rationem illæ docuerit, quare horum vtriusque inuentor habitus est Aristæus, vt testatur Iustinus libro historiarum decimotertio. inuenit Aristęus oleum & mel in Ceo primùm. Scriptum reliquit Pindarus in Pythicis Cyrenen cum Apolline venari solitam ac diutiùs virginitatem seruasse; quę vbi cum leone fuisset aliquando colluctata, Apollo in eius amorem incidit, illámque in Libyam deportatam compressit, ex quo natus est Aristæus. Pherecydes, data illi optione vt quò vellet ferretur, in Libyam portatam fuisse dicit, in eam ciuitatem quæ Cyrene ab ipsa postea nominata fuit: cùm tamen Agretas illam in Cretam primùm fuisse portatam scriptum reliquerit libro primo rerum Libycarum. fuitque Larissa Cytenes soror, à qua vrbs nominata fuit in Thessalia: Alii tradiderunt regnū virtutis præmium fuisse propositum ab Eurypylo, illi qui leonem populantem regionem occidisset, atque Cyrenen illo tempore regnum obtinuisse. Huius filius fuit Autuchus ex Apolline præter Aristæum: quibus alii Eutocum, & Nomium, & Argæum addiderunt. Neque verò vnus tantùm fuit Aristæus, sed plures: vnus Carysti filius, alius Cheronis, alius Cœli & Terræ, hic Apollinis: qui cùm Etesias aliquando vocasset in Ceo (nam plures ob calorem Solis & canis æstum moriebantur) atque illi statim flare cœpissent, Iupiter Aristæus vocari cœpit, & Apollo Agræus & Nomius pastorum & agrestium Deus. quę tamen cognomina sunt etiam eius patris Apollinis. Hunc eundem omnis humanitatis autorem prodiderunt antiqui, quorum sententiam nos secuti ita in nostris Venationib. lib. 4. scripsimus:

Puppis ad Euboicas currens allabitur oras.
Fertur Aristæus antrum hic coluisse, virorum
Qui genus indocile, & viuentum more ferarum
Glandibus, & baccis, pomis syluestribus, & quæ
Sylua tulit cultu nullius iussa coloni,
Edocuit primus teneras armenta per herbas

Pascere.

Ayuntamiento de Madrid

Pascere: & quercu fumis pellentibus actas
Claudere apes vacuo sub cortice: primus oliuum
Exprimere ex oleæ fructu, lac cogier idem.

Quem tamen non Bacchi quidem filium, sed alumnum quidam fuisse censuerunt, ad quorum sententiam allusimus ita in nostris Venationibus:

Nutrijt hic Bacchum miro deuinctus amore
Euboicas inter nymphas, Dryadasque puellas.

Huius vxor fuit Autonoe, quæ fuit etiam Cadmi, è qua Actæonē filium suscepit. Aiunt Aristæum non illum quidem Proconnesiū: at ipsum Apollinis filium in taberna fullonaria interiisse, atque à quodam qui Crotonem contenderet, in itinere visum fuisse fabulantur. Fertur in Deorum numerum relatus fuisse Aristæus ob rerum humano generi vtilium inuentionem, sicuti testatur Pausanias in Arcadicis. fuit enim id antiquorum institutum, vt diximus, vt viros bonos & sapientes diuinis honoribus ornarent, de quibus, vt de Diis, fabulosæ narrationes fingebantur. Hunc eundem Aristæum, filium Apollinis Cyrenésque Nymphæ filiæ Hypsei, quam tamen Penei filiam quidam fuisse maluerunt, laseris vsus inuentorem fuisse memorant, vt patet ex his: Ἀριςαῖος δὲ ὁ Ἀπόλλωνος καὶ Κυρήνης τῆς Ὑψέως, πρῶτον τὴν ἐργασίαν τοῦ σιλπίου ἐξεῦρεν, ὥς περ καὶ τοῦ μέλιτος. *Aristæus Apollinis & Cyrenes Hypsei filius primum laseris vsum excogitauit, sicut etiam mellis.* atque vim & bonitatem ipsius laseris ita descripsit Diphilus: σίλπιόν ἐςι ῥίζα ἡδύοσμος ἐν Λιβύῃ γινομένη, ἧς δύναμις ἀρτυτικὴ καὶ θεραπευτική. καλλίςη δὲ ἡ Κυρηναϊκή. οὗ καὶ τῷ ὀπῷ καὶ τῷ καυλῷ καὶ τῇ ῥίζῃ χρῶνται. *Est autem laser radix odore suaui, quæ nascitur in Libya, cuius illa vis est vt præparet ac purget. optima verò est Cyrenaica, cuius vtuntur succo & thyrso & radice.* Præterea alii dicunt fuisse Prometheum, alii Aristæum, qui primus omnium taurum Diis immolauerit, cùm antea herbæ tantùm ac flores Diis offerrentur, suffimentáque fierent è preciosis odoribus, vt scripsit Androtion in sacrificiis.

¶ At nunc cur ista fabulosè finxerint inquiramus. Hunc alii Phœbi, alii Dionysi, ac Cyrenes Nymphæ filium putarunt, quia Aristæus consilium est & prudentia mortalium creditus, quæ optima pars est in nobis, vt nomen significat. Sol verò cùm omnes humores in humanis corporibus extenuet, his tanquam aliqua nebula rarioribus factis præpollet in nobis vis animæ ratione prædita, quare Sol pater est Aristæi. Hinc ad vndam Penei fluminis, vel potiùs Penei filiam Cyrenen Phœbus amauit & compressit, quia rarior facta vis illa Arystæum peperit: qui mox olei vsum diligentiam scilicet & vigilantiā in rebus mortalibus inuenit, & mellis rationem, suauioris scilicet & humanioris vitæ, monstrauit hominibus cùm illos dispersos & ferarū more peruagantes in vnum locum deduxerit. & pascere armenta custodiré-

Ayuntamiento de Madrid

que docuerit, cùm nullam vtilitatem homines priùs ex armentis perciperent. Nec me tamen preterit fuisse nonnullos qui ad historiam rem deduxerint, cùm dicant Aristæum genitum fuisse ab Apolline, qui Cyrenen eximiæ pulchritudinis virginem raptam in Libyam portatam compressit: idque fictum fuisse propter Thessalorum migrationem, qui loci eius amœnitate capti, vbi Cyrene vrbs postea condita fuit, ibi habitare decreuerunt. at nihil in hac historia est mirabilitatis, nihil cur res perpetua memoria digna appareat. Enimuerò per Aristæi fabulam nos antiqui ad prudentiam hortabantur, vt breuibus rem complectar, cùm illa solis & rebus nostris assiduè sit adiumento vt meliùs se habeant, & vitam faciat faciliorem suauiorémque mortalibus: quippe cùm imprudentiæ multa damna, multæque insuauitates & molestiæ sint sociæ. at nunc de Tellure dicamus.

De Tellure. CAP. XX.

TELLVS quibus parentibus orta sit, non facilè est consequi coniectura: quam alii è Litigio, alii è Dæmogorgone, nullis tamen antiquorum testimoniis freti, quod ego videam, dixerunt. Hesiodus in Theogonia hāc statim post Chaos natam fuisse scribit, neque tamen certos parentes illi tribuit ita inquiens:

ταῦτά μοι ἔσπετε Μοῦσαι ὀλύμπια δώματ' ἔχουσαι
ἐξ ἀρχῆς, καὶ εἴπατ' ὅτι πρῶτον γένετ' αὐτῶν.
ἤτοι μὲν πρῶτιστα Χάος γένετ', αὐτὰρ ἔπειτα
Γαῖ' εὐρύστερνος, πάντων ἕδος ἀσφαλὲς αἰεὶ
ἀθανάτων.

Dicite cœlestes primùm hoc ab origine Musæ,
Dicite quid priùs illorum se erexit in ortum.
Antè Chaos genitum: pòst lato pectore Tellus
Nata, Deùm superùm ac cœli firmissima sedes.

Hanc alii Titanis, alii Cœli vxorem esse putauerunt, vt sensit Homerus in hymno in Tellurem, quam etiam omnium matrem appellauit in eo carmine:

χαῖρε θεῶν μῆτερ, ἄλοχ' Οὐρανοῦ ἀστερόεντος.
Salue magna parens diuùm, ac stellantis Olympi
Coniux.

Herodotus tamen in Mespomene, Tellurem, quæ eximiè colebatur apud Scythas, Iouis vxorem existimatam inquit in his: θεοὺς μὲν μοῦνους τούς δὲ ἱλάσκονται· Ἑστίην μὲν μάλιστα· ὀνομάζουσι δὲ, καὶ τὸν Διὸς τὸν Γῆν τὴν γυναῖκα. *Deos solos hos placant; Vestam quidem præcipuè, postea verò Iouem ac Tellurem, Iouis vxorem existimantes.* quamuis Hesiodus non vxorem, sed matrem Cœli illam vocauit in his:

Γαῖα δὲ τοι πρῶτον μὲν ἐγείνατο ἴσον ἑαυτῇ

Οὐρα-

Ayuntamiento de Madrid

Οὐρανὸν ἀστερόεντ', ἵνα μιν πᾶσα περίβαλε κεκλύβδοι.
Alma sibi peperit Tellus æquale superne
Cœlum, quod stellis fulgens circumtegit illam.

Cùm verò omnia corpora naturalia, omniáque elementa ex se inuicem gignantur, quibus omnibus propè sedes est Tellus, eam meritò Deorum ac hominum matrem vocarunt, vt testatur in his Orpheus:

Γαῖα θεὰ, μήτηρ μακάρων, θνητῶν τ' ἀνθρώπων.
Alma Deûm mater Tellus, matérque virorum.

Sic etiam Apollonius libro tertio Argonauticorum:

Γαῖα θεῶν μήτηρ, ὅσσον σθένος ἐστὶν ἐμεῖο.
Alma parens superûm Tellus, mea robora quanta.

Fuit autem Tellus inter Deos terrestres & inferos existimata, vt scriptum reliquit Aeschylus in Persis:

ἀλλὰ χθόνιοι δαίμονες ἁγνοί,
Γῆ τε, καὶ Ἑρμῆ, βασιλεῦ τ' ἐνέρων.
Sed ô terrestres dæmones puri,
Tellus, Mercurique, Rex & inferûm.

Hæc Regina etiam vocata fuit, vt scripsit Euripides in Electra:

σύ τ' ὦ κάτω γῆς ἀδόσιος οἰκῶν πάτερ,
καὶ Γῆ τ' ἄναισα, χεῖρας ἃς δίδωμ' ἐμάς.
Et tu pater locos prophanos incolens
Telluris, ac regina Tellus cui manus Trado.

Fuit præterea multis nominibus appellata, vt ait Aeschylus in Prometheo, quam etiam fatidicam dixit in his:

καὶ Γαῖα, πολλῶν ὀνομάτων μορφὴ μία,
τὸ μέλλον ἥ κεκίνησε πρὸς τὸ θεσπίζειν.
Et Tellus, multorum nominum facies vna,
Futurum quæ fieret vaticinata est.

Memorię prodidit Pausanias in Phocicis Tellurem primùm Delphis responsa dedisse, atque Daphnen delegisse sibi sacerdotem: deinde cessisse illam sedem, atque oraculorum locum dono dedisse Themidi, quæ postea illum Apollini reliquit. hæc causa fuit etiam cur magna Dea vocaretur, vt idem ait in Atticis. Fabulantur huius fuisse filium Diorphum, qui, vt ait Sostratus in introductione historiæ fabulosæ, filium Mithræ optauit, genus fœmineũ auersatus, atque petram quandam calefaciens ex ea grauida facta post terminatum tempus iuuenem suscepit Diophorum nomine. ille vir factus Martem in certamen de virtute prouocauit, atque interfectus in montem sui nominis consilio Deorum est conuersus. Hanc etiam Cererem vocari præterea scripsit ita Euripides in Bacchis:

Δημήτηρ θεὰ
Γῆ δ' ἐστὶν, ὄνομα δ' ὁπότερον βάλῃ, κάλῃ.
Ceres Dea est

Ayuntamiento de Madrid

Tellus, vtram magis liber voces licet.

Huic Deæ mos fuit apud antiquos agnam nigram immolari, vt testatur Homerus libro tertio Iliadis:

οἴσετε δ' ἀρνὸ τερενλδικὸν, ἐ τέλλυ δὲ μέλαιναν.
Γῇ τε καὶ Ἠελίῳ.

Ferte agnum niueum, atque agnam portabitis atram,
Telluri ac Soli.

Horatius porco etiam rem sacram fieri solitam Telluri inquit in eo carmine:

Tellurem porco, Syluanum lacte piabunt.

Cùm tamen scribat Aeschylus in Persis inferias Telluri tanquàm inferis offerri solitas. Quid sit Tellus omnibus patet: at cur finxerint antiqui illam Titanis aut Cœli fuisse vxorem, illis patebit, qui in illam Solem assiduè agere considerarint, illamque tanquàm fœminam Solis ipsius calore ad generationem excitari, & tanquam semina ex omnibus elementis vim condensatam in se recipere. ac de Tellure tot breuiter dicta sint.

De Feronia. CAP. XXI.

FERONIA Dea habita neque quibus parentibus orta sit, neque vbi, aut à quibus educata, cognoscere omnino potuimus: tamen Deam nemoribus præfectam fuisse constat, vt testatur Virgilius libro septimo:

& viridi gaudens Feronia luco.

Celeberrimum fuit huiusce Deæ fanum in vrbe Soracte, vt ait Strabo libro quinto, vbi eximia religione colebatur. Ibidem rem miram contingere solitam narrant, vt qui eius Deæ numine afflarentur, nudis pedibus super prunas & profundum cinerem fuillis permistis ambularent illæsi: ad quod spectaculum magna multitudo quotannis adueniebat. Verùm nihil aliud Feroniam, quam diuinam vim arboribus diuinitus insitam, quæ illas & seruaret, & pullulare faceret, ego esse crediderim, quæ & vigent, & florent, & fructus ad maturitatem perducunt. Nam cùm viderent antiqui nihil sine diuina prouidentia posse consistere, neque tamen diuinæ mentis cognitionem haberent, vires inde profectas in naturalibus corporibus insitas pro Diis coluerũt. Horum simplicitatem & inscitiam fallere omnium sanè fuit facillimum: quare malorum dæmonum multæ ortæ sunt fallaciæ, quæ illos implicarunt: quippe cùm inscitiæ & imprudentiæ semper calamitates & errores sint comites.

NATALIS

NATALIS COMITIS MYTHOLOGIAE,

LIBER SEXTVS.

Quòd æquo animo ferendum est si quid à Deo impetrare non possumus.

CVm multis difficultatibus vita mortalium vndique sit circumuenta, nullâque ex parte miseriis carere soleat, Campeggi ornatissime, optimum factu duxerunt antiqui, vt cum suauitate orationis, rerúmque propositarum mirabilitate ad prudentiam, & ad tranquillitatem animorum homines allicerentur. Nam quibus rationibus aliquis sibi vnquam persuaserit inutile, vel etiam perniciosum, quod à Diis immortalibus per vota cum summa animi contentione sæpiùs expetiuerit, nisi priùs constiterit alios etiam homines res sibi suffue carissimis calamitosas aliquando à Diis ipsis vix tandem impetrasse? Quo enim animo fuisse Theseus putandus est, cùm cognouisset filii crudelissimè laniati innocentiam? aut quæ Deorum ira tantum obesse Semelæ potuisset, quantum Iouis facilitas, cùm ad illam rogatus, quo habitu ad immortalem Iunonem solebat, cum fulmine accessisset? Quæ rursus maleuolentissimorum vis hominum, vel quæ improborum inuidia tam crudeliter Phaethontem oppressisset, quàm paterna indulgentia, & nimis facilè ab ipso patre exauditæ filii preces? Quòd si Dii non tam faciles aliquando hominibus precantibus fuissent, multæ calamitates, multa pericula, multæ cædes fuissent à virorum bonorum capitibus depulsæ. Vt igitur æquo animo ferremus si quid à Diis impetrare non possumus, multa excogitata, &, vt suauiter à vulgo imbiberentur, fabulis inuoluta fuerunt. Neque enim cùm quid frustra precamur, continuò in desperationem est cadendum, quod insulsi plerique homines fecerunt, qui cùm votorum suorum non fuissent facti compotes, vel Deos nullos esse dixerunt, vel res humanas non curare, vel omnia inexplicabili & certa fatorum serie trahi: résque diuinas suæ inscitiæ, non ingenii sui imbecillitatem, diuinæ naturæ subiecerunt. Vt igitur æquo animo nostras preces irritas fuisse aliquando perferamus, Deorúmque immortalium consilium in bonam partem

Ayuntamiento de Madrid

acciperemus, & ea quæ dicta sunt de Phaethonte, & alia cóplura his similia, finxerunt antiqui, quæ imperitorum multitudini anales nugæ & res ridiculæ videntur: at si quis rectè consideret vniuersam fabularum naturam, illas ad humanam vitam in melius vertendam excogitatas fuisse sentiet. At nunc de Phaethonte quæ memoriæ prodita sunt ab antiquis, perquiramus.

De Phaethonte. CAP. I.

PHAETHON Clymenes Nymphæ & Solis filius fuisse dicitur, qui cùm Epapho Iouis filio non cederet, séque Solis filium esse gloriaretur, hunc falso gloriari inquit Epaphus, vt ait Ouidius libro primo Metamorph.

Nunc Epaphus magni genitus de semine tandem
Creditur esse Iouis, pérque vrbes iuncta parenti
Templa tenet. fuit huic animis æqualis & annis
Sole satus Phaethon; quem quondam magna loquentem,
Nec sibi cedentem, Phœbóque parente superbum
Non tulit Inachides: matrique, ait, omnia demens
Credis, & es tumidus genitoris imagine falsi,
Erubuit Phaethon, iramque pudore repressit,
Et tulit ad Clymenen Epaphi conuitia matrem.

Quæ scripta sunt etiam à Zeze Chil. 4. historia 137. At Pausanias in Atticis Cephali satu natum esse ex Aurora Phaethontem scribit; quod etiam testatur Hesiodus ita in Theogonia:

τιθωνῷ δ' Ἠὼς τέκε Μέμνονα χαλκοκορυστὴν
Ἀθιόπων βασιλῆα, καὶ Ἠμαθίωνα ἄνακτα.
αὐτάρ τοι Κεφάλῳ φυτήσατο φαίδιμον υἱὸν
ἴφθιμον Φαέθοντα, θεοῖς ἐπιείκελον ἄνδρα.
Memnona Tithono peperitque Aurora nigrantum
Æthiopum Regem, Tithono hæc Emathionem,
Edidit hæc rursus Cephalo coniuncta decorum,
Et fortem Phaethonta, parem Dijs macte supernis,

Fabulati sunt igitur Phaethōtem Epaphi contumeliis inflammatum, vt nobilitatem sui generis vniuersis hominibus patefaceret, ad Solem patrem suum contendisse, & precibus tandem impetrasse, vt is polliceretur iurando, quidquid Phaethon poposcisset, se concessurum. Tum verò Phaethon rogauit vt currum locísque administrationem sibi per vnum diem concederet: id cùm grauiter ferret Sol, neque tamen negare posset quod iurando affirmauerat, multis rationibus conatur filio persuadere ne rē tam arduā, támque difficilem aggrederetur, quæ multo maiorem peritiam & animi constantiam requireret. Verùm cùm nihil neque monendo, neque deterrendo, neque rogando, vt ab re tanta abstineret, proficeret, inuitus illi currum habenásque equorum

equorum tradidisse dicitur: vt luculentissimè scripsit Ouid. 2. Metamorph. & Lucianus in dialogis Deorum. Cùm igitur acceptum currum ob metum Scorpionis retinere intra certam viam Phaethon ignorasset, effecit vt modò terrarum orbis acerbitate caloris propinquioris conflagraret, regionésque vel ad cardines mundi insuetum æstum sentirent, modóque tellus Aethiopum grauissimis & insuetis frigoribus premeretur. Id cùm sensisset Iupiter, veritus ne genus animantium penitus periret, fulmine cœlesti Phaethontem de curru deiecit: qui ad ripas Eridani fluminis cecidit, vt ait Apollon. lib. 4. Argonauticorum:

ἠ δ' ἐ Ϛαλον μύχατον ῥόον Ἠ ρι δανοῖο·
ἔνθα πυρ' αἰθαλόεν τυφεὶς πρὸς ϛέρνα κεραυνοῦ
ἡμιδαὴς Φαέθων, πέσεν ἅ ρμαλος Ἠ ελίοιο
λίμνης ἐς προχοὰς πολυωνυμ θεις· ἠδ' ἔτι νῦν περ
πρήωρες αἰθυσσόμενοι βαρυῦ αἴθομενον ἀτμόν.
Vltima ad Eridani Minyæ venere fluenta,
Pectus quo ardenti percussus fulminis igne
Semiustus cecidit Phaethon, currúmque paternum
Liquæ in aereis campis, vbi nunc quoque fluctus
Vulnus olent vstum grauiter, fumósque vaporant.

Et Lucretius lib. 5. inquit Solem post mortem filii collegisse equos, atque suetum cursum peregisse:

At pater omnipotens ira tum percitus acri,
Magnanimum Phaethontæ repenti fulminis ictu
Deturbauit equis in terram: Sólque cadenti
Obuius æternam suscepit lampada mundi.
Dissectósque redegit equos, iunxitque trementes.
Inde suum per iter recreauit cuncta gubernans.

Est autem in regione Celtarum locus ille, in quem cecidisse Phaethon dicitur: vbi scatent fontes Eridani ad Pyrenæos montes, sicuti testatur Dionysius in descriptione orbis, in his:

τοῖς δ' ὀπὶ Πυρηναῖον ὄρος, καὶ δώματα Κελτῶν,
ἀγχόθι πηγάων καλλιῤῥόου Ἠ ριδανοῖο·
ἔ ποτ' ὀπὶ προχοῆσιν ἑρμηλιὶ ειὰ νύκτα
Ἠ λιάδες κώκυσαν ὀδυρόμεναι Φαέθοντα.
Hic Pyrenæos montes, Celtasque videbis,
Non procul Eridani distantes fontibus: illic
Tempore nocturno deserta ad flumina fratrem
Heliades luxere suum Phaethonta cadentem.

Nam fama est eius sorores, quæ commemoratæ sunt, cùm de Sole ageremus, adeò grauiter mortem Phaethontis tulisse, vt assiduè lugentes Deorum misericordia in populos nigras fuerint conuersæ: vt innuit Ouidius lib. 1. de Ponto:

Vos quoque felices, quarum clamantia fratrem
Cortice velauit populus ora nouo.

Ayuntamiento de Madrid

Harum lachrymæ in electrum fuerunt conuersæ, vt ait idem poeta in lib. 2. Metamorph.

Inde fluunt lacrymæ: stillatáque Sole rigescunt
De ramis electra nouis, quæ lucidus amnis
Excipit, & nuribus mittit gestanda Latinis.

Quamuis Artemidorus Ephesius famam fuisse scripsit apud Celtas electrum non quidem Heliadum, sed Apollinis fuisse lacrymas, vbi propter Aesculapii mortem mœstus ad Hyperboreos contendit ob indignationem aduersus patrem. Non defuerunt rursus qui dixerint istud ipsum contigisse illo tempore, quo iussus fuit seruire propter mortem Cyclopum Quidam crediderunt dictum fuisse ab illo incendio Phaethontem cognomine, cùm priùs Eridanus diceretur, à quo etiam fluuius nomen obtinuit.

¶ Hæc illa sunt quæ de Phaethonte ab antiquis fabulosè dicta fuerunt. Phaethō Solis & Clymenes filius dicebatur, quia est ardor aut inflāmatio, quæ è Sole proficiscitur: nā φαέθω ardeo significat. Huic Clymenem dixerunt esse matrem, quæ aqua est & ἀπὸ τοῦ κλύειν, quod inūdare significat, fuit vocata. Sensit enim Anaxagoras & Heraclitus stellas esse igneas, iisque vaporibus ali, qui per vim Solis è terra extrahuntur: nam cùm vapores illi inflammati fuerint, tum vehemens est calor, quod etiam patet per æstiuos dies. cùm enim fiunt crassiores terræ vapores, iisque calefiunt à Sole, quod etiam magis accidit imminentibus imbribus, tum magnus & intolerabilis propè fit æstus quare Phaethon Solis & Clymenes est filius, eorum vaporum scilicet ardor, qui à Sole excitantur. Alii Cephali & Auroræ filium esse Phaethontem putarunt, quia Cephalus & ipse Sol astrorum omnium princeps esse creditur: nascitur enim ardor è Solis viribus per cursum. Fabulantur hunc currum à Sole patre impetrasse, quia latè vagatus sit ardor ille, multásque insuetas grauioribus caloribus prouincias depopulatus sit. Ego enim sanè per hanc fabulam eximiam aliquam siccitatem, aut eximium & inauditum calorem contigisse aliquando crediderim ob certum planetarum congressum Sole in extrema parte Libræ sub finem Septembris existente, quare finxerunt antiqui Phaethontem, antequam ad Scorpionem accederet, eius metu decidisse. Finxerunt eum in ea parte præcipuè signiferi delirasse, quæ est vltima Librę in Scorpione, vbi via dicitur vsta: quæ gradus decem vtrinque continet. Cùm enim Solis currus eò peruenisset, neque tamen per breuitatem dierum æstus cessaret, creditus est Solis currus viam suetam reliquisse, atque inde locus datus est fabulæ. Nihil fuit igitur aliud Phaethontis fabula, nisi ob nonnullarum errantium stellarum congressum siccitas eximia: qui dicitur ad ripas fluminis Eridani decidisse. quia inundationes hanc siccitatem plerūque consequi solent, vel pestilentia, vel terræmotus, vel annonæ penuria.

Nam cùm

Nam cùm mirus calor solis terræque siccitas Galliam, & Græciã, & Italiam anno salutis nostræ 1242. inuasisse dicatur, tanta vis pestilentiæ anno sequenti coorta est, vt vix vnus è decem millibus hominum superfuerit: Istud ipsum aliquãdo contigit in AEgypto, & in Asia, post eximiam siccitatem & post eximias inundationes: nam duodecim vrbes vna nocte Tiberio Cæsare imperante terræ motu deuastatæ sunt. Atque Anaximander ex obseruatione siderum non solùm tempestates, sed etiam subterraneos ventos Lacedæmoniis futuros prædixit. Hunc fuisse deiectũ fulmine à Ioue apud Eridanum fluuium fabulantur, quia vt Orionis, sic Eridani ex ortu magna vis imbrium sæpius concitatur, quare in Aratæis versibus illum magnas habere vires inquit Cicero, cùm ita verterit:

Hac etiam Eridanum cernes in parte locatum,
Cœli funestum magnis cum viribus amnem.

Id autem ita fictum est, quòd fulmine fuerit deiectus: quia vapores per calorem elati in sublimi aeris parte in angustũ à circumstanti frigore compulsi (est enim illa pars aeris, vbi cessant radii Solis à terra remissi, frigidior) tonitrua, & fulgura, & fulmina emiserunt ac detruserunt, donec calor ille denique dissiparetur. Ea de caussa & Iupiter illum de curru deiecisse dicitur, & si quam rerum mortalium labantem videret, refecisse. nam Iupiter modò est calor, qui est vita omnium viuentium, modò ignis elementum vt comburens hic Vulcanus, modò aer, modò mens diuina: à quo aere frigidiore denique facto recreata sunt aliquando penè exusta & extincta ob æstum animantia.

Alii fabulam inde excogitatam fuisse dixerunt, quia primus Solis cursum obseruarit, qui cùm mortuus esset, antequam artem perfectam cognouisset, dictus est fulmine fuisse deiectus, vt ait Lucianus in Astrologia. Alii maluerunt per hanc fabulam demonstrauisse antiquos rerum maximarum administrationem, ac summa imperia rerum publicarum iuuenibus aut adolescentibus aut imperitis non esse concedenda: cùm in cæteros imperium solis prudentioribus conueniat. nam qui iuuenes rebus publicis, imperitósve præficiunt, ii cum maximo suo & præfectorum & subditorum periculo sæpe se errauisse intelligunt. Fama est eius sorores adeò miserabiliter mortem Phaethontis luxisse, vt Deorum misericordia fuerint in populos commutatæ. Hoc nihil aliud significat, nisi ex humore & calore Solis illo eximio multa postea arborum plantarũmque genera nasci solere. veruntamen vbi calor materiæ facultatem superarit, non ampliùs est generationis, sed corporis autor. Succus autem qui vel è corporibus animalium, vel ex arboribus extremus effluit, propter vim intimam expellentem crassior est, quare electrum ex illis arboribus tum primùm lacrymantibus effluxisse dicunt. Fuerunt qui hæc ad

Ayuntamiento de Madrid

historiam potiùs detorqueant: nam omnes fabulæ habent aliquã historiæ partem tanquam fundamentum. Scribit Zezes histor. 127. Phaethontem filium fuisse cuiusdam Regis, qui cùm currum agitaret ad ripas Padi Celtarum fluuii, in flumen delapsus interierit, quem tanto cum animi mœrore luxerunt sorores, vt stupidæ factæ sint, quare dictæ sunt in arbores commutatæ. Nam Plutarchus in Pyrrho post diluuium primum Thesprotorum & Molossorum Regem Phaethontem fuisse scribit. quem Lucianus in dialogo de Astrologia Solis idcirco filium, currúmque accepisse credidit, quia Solis cursum primus deprehenderit. Fuerunt qui Phaethontis fabulam inde detortam esse dicant, quòd vastus cometa solaris natura in nonnullis locis tandem dissolutus intolerabiles æstus effecerit. Est enim ea cometarum natura, siue sit vapor circa sidera collectus, siue per se prælongus existat, qui paulatim exuritur, siue aliqua quauis de caussa oriatur, vt siccitas, & æstus, & aquarum penuria consequatur, quia propensiores sunt ad inflammationes aeris vapores, quàm ad pluuiam. Quod attinet ad mores, deprimere nonnullorum arrogantiam per hæc voluerunt qui nihil sibi non tribuunt, nihílque se nescire propter nobilitatem arbitrantur: quæ arrogantia homines plerunque trahit in magnas calamitates. At nunc de Aurora dicamus.

De Aurora. CAP. II.

AVRORAM filiam fuisse Hyperionis ac Thiæ, Solísque & Lunæ sororem, declarauit Hesiodus in Theogonia his carminibus:

Θεία δ' Ἠέλιόν τε μέγαν, λαμπράν τε Σελήνην,
Ἠώθ', ἣ πάντεσσιν ἐπιχθονίοισι φαείνει,
ἀθανάτοις τε θεοῖς, τοὶ οὐρανὸν εὐρὺν ἔχουσι,
γείναθ' ὑποδμηθεῖσ' Ὑπερίονος ἐν φιλότητι.
Thia parit Solem magnum, Lunámque nitentem,
Auroram, quæ fert lucem mortalibus almam,
Cœlicolísque Deis cunctis; Hyperionis almi
Semine concepit námque illos Thia decora.

Alii Titanis & Terræ filiam esse Auroram crediderunt. Hanc Solis præuiam, sicut Auroræ præuium luciferum, dixerunt antiqui quippe cùm Solem citò oriturum nuntiet mortalibus, vt ait Orpheus in hymno in Auroram:

ἀγγελίεια θοοῦ τιτᾶνος ἀγνοῦ μεγάλοιο.
Nuntia Titanis celeris, latéque nitentis.

Huic digitos roseos tribuit Homerus propter colorem rubicundum, aut subrubentem, quam in aurea sede vehi dixit hymno in Verrem:

ὡς δ' αὖ Τιθωνὸν χρυσόθρονος ἥρπασεν Ἠὼς

ὑμετέρης

ὑμετέρης γενεῆς ἐπείκελον ἀθανάτοισιν·

Vt vestra de gente parem Dijs, aurea sedes
Quam venit, arripuit Tithonum Aurora maritum.

Fabulati sunt enim poetæ Auroram in curru à quadrigis rubentibus vehi solitam, vt testatur Virg. lib. 6.

Hac vice sermonum roseis Aurora quadrigis
Iam medium æthereo curru traiecerat axem.

Cui tamen bigas attribuit alibi, vt est in his:

Aurora in roseis fulgebat lutea bigis.

Theocritus autem non roseos, sed albos equos Auroræ appellauit in Hylahoc pacto:

οὐδ' ὄχ' ἀλδήκιπος αὐτοτρέχει ἐς Διὸς Αὔας.

Nec pullis Aurora domum Iouis vt petit albis.

Scriptum tamen reliquit Lycophron in Alexandra Auroram à Pegaso equo vehi solitam, vt est in his:

Ἠὼς ὑψὶ πόνῳ ἄρτι Φηγίου πάγον
κρυστοῖς ὑπὲρ ποτᾶτο Πηγάσου πλεροῖς,
Τιθωνὸν ἐν κοίτῃσι τῆς Κέρνης πέλας.

Aurora montem Phagium aduolauerat,
Velocis altum nuper alis Pegasi,
Cernam prope Tithonum in thoro reliquerat.

Hanc ex Oceano, tanquam Solem & reliqua astra, surgere scripsit Homerus in hymno in Mercurium hoc pacto:

Ἠὼς δ' ἠερίη φόως θνητοῖσι φέρουσα
ἔμπυρ' ἀπ' Ὠκεανοῖο βαθυῤῥόου.

Hinc Aurora tulit lucem mortalibus almam
Fluctibus Oceani surgens sata manè profundis.

Memoriæ prodidit Pausan. in Laconicis Auroram forma Cephali captam pulcherrimi iuuenis illum ad se rapuisse. Rapuit Orionem præterea, vt scripsit Hom. lib. 5. Odyss.

ὡς ὑψὶ τ' Ὠρίων ἕλετο ῥοδοδάκτυλος Ἠὼς.

Sic vbi ab Aurora rosea est correptus Orion.

Quæ Tithonum etiam maritum sibi rapuit, quem in Delum asportauit, eúmque dormientem in thoro consurgens relinquebat cum Memnone filio, vt innuit Virgilius libro quarto Aeneid.

Et iam prima nouo spargebat lumine terras
Tithoni croceum linquens Aurora cubile.

Hanc ex Astræo præterea scripsit ita Apollodorus libro primo Biblioth. ventos & astra peperisse: Ἠοῦς δὲ καὶ Ἀστραίου ἄνεμοι καὶ ἄστρα: *Ex Aurora & Astræo venti & astra.* Nam cum Astræo congressa, fratre Thiæ & Hyperionis filio, Argestem, Zephyrum, Boreámque peperit & Notum, vt in Theogon. ait Hesiod.

Ἀστραίῳ δ' Ἠὼς ἀνέμους τέκε καρτερόθυμους,
Ἀργέστην, Ζέφυρον, Βορέην τ' αἰθρηγενέα δῶτον,
καὶ Νότον, ἐν φιλότητι θεὰ θεῷ ἐυνηθείσα.

Ayuntamiento de Madrid

Astræo peperit ventos Aurora rapaces,
Argestem, Zephyrum, & Boream glacialibus alis,
Atque Notum, conuncta Deo Dea candida lecto.

Hanc iucundissimam & suauissimam non hominibus solùm, sed omnibus animalibus, & hominibus & plantis contingere, scripsit Orph. in hymno in Auroram his verbis:

ἣν χαίρει θνητὸς μερόπων γένος· οὐδέ τις ἔστιν
ὃς φεύγει πεῦ σεῦ ἐφίμερον καθυπέρτερον ἔσται,
νύκτα τὸν γλυκεῖ ὕπνον ἀπὸ βλεφάρων ἀποστείσης·
πᾶς δὲ βροτὸς γήθει πάνδρητον, ἀλλά τε φῦλα
τετραπόδων, πλωῶν τε, καὶ εἰναλίων πολυεθνῶν.
Qua gaudet mortale genus, vitare nec vllus
Conspectum vult diua tuum, cùm fluctibus exit,
Executis & somnum cilijs: lætantur vbique
Serpentúmque hominúmque genus, volucréſque feræque
Quæque colunt altas spumosi marmoris vndas.

¶ Hæc illa sunt quæ de Aurora fabulosè prodita sunt ab antiquis. Hanc Thiæ & Hyperionis filiam arbitrati sunt illa de causa, quia diuina bonitate ita statuente lux è Sole ad mortales manet. quid enim commodi habemus, quod hominibus à Deo non sit? Hanc alii Terræ filiam & Titanis, alii nuntiam Titanis vocarunt, & ex Oceano emergere crediderunt: quia nauigantibus ex vnda, aut in planitie existentibus è terra exire appareat, & è luce Solis, quem antecedit. Nam oculorũ acies ad certum interuallum pro facultate naturali locorum distantiam metiri potest, at hallucinatur præterea ob imbecillitatem & ob molem aeris interaciem & distantiam corpora interiecti, quæ spectantur. quare si quid longinquum metiri velimus, adhibẽda sunt opticæ instrumenta, aut aliqua oculorum aciem adiuuantia & coarctantia. Efficit igitur turbidi aeris natura, & surgentium assiduè vaporum, vt candida lux Solis his interiectis, cùm tenuis illa adhuc sit, rubicunda & rosea Aurora videatur: quare roseum colorem, & roseos digitos, & auream sedem, & rubentes equos illi attribuerunt, qui iidem sunt & Solis. Propter celeritatem motus illi currus concessus est. Hanc niueos equos habere alii dixerunt, nõ ad surgentes vapores, sed ad ipsius lucis naturam intuentes. ac nunc dicatur de Memnone.

De Memnone. CAP. III.

MEMNON fuit Auroræ Tithonique filius, qui habuit fratrem ex iisdem parentibus Emathionem, vt inquit Apollodorus libro tertio, & Hesiodus in Theogonia:

Τιθωνῷ δ' ἠὼς τέκε Μέμνονα χαλκοκορυστὴν,
Αἰθίοπων βασιλῆα, καὶ Ἠμαθίωνα ἄνακτα.

Ast

Ayuntamiento de Madrid

Aß Aurora parit Tithono Memnona fortem,
Æthiopum Regem, Regem simul Emathionem.

Hunc natum esse Thebis testatur Dionysius in situ orbis in his:

ἡ μὲν ὅσοι Θήβας ἐρεκυδέα νειμέουσι,
Θήβας Ὠγυγίας ἑκατόμπυλον, ἔνθα γεγαῶτες
Μέμνονα εἰν ἐλόυσαν ἐλῶ ἀμφάξεται Ἠοῖ.

Nam quicunque colunt Thebas & mœnia clara,
Thebas Ogygias hecatompylas: hic vbi Memnon
Surgentem capit Auroram complexibus arctis.

Strabo lib.15. Cissiam matrem Memnonis vocatam fuisse scribit. Hunc AEthiopum fuisse Regem, & ex AEthiopia ad bellũ Troianum, vel potiùs è Susis Persarum ciuitate venisse, ait Pausan. in Phocensium rebus. nam omnes illas nationes Memnon ante bellum Troianum debellauerat, quæ mediæ fuerunt vsque ad fluuiũ Choaspem. Memoriæ prodidit Strabo lib.16. non procul à Ptolemaica ciuitate AEgypti, in vrbe Abydo fuisse regiam Memnonis mirificè è lapide totam exstructam, & labyrinthum præterea eiusdem operis, quem Memnonium vocarunt. Hunc ad bellum Troianum Priamo opem ferentem accessisse constat, qui fortiter singulari certamine cum Achille commisso occubuit. Hic vbi fuit percussus, fons scatuit, de quo aquam sanguineam fluere dicebant quotannis, quo die ille fuit cæsus, vt ea carmina testantur Calabri:

ὅστε καὶ αἱματόεις τεραφερὲς ὀλπίστεται αἶαν,
ὁπότε Μέμνονος ἦμαρ ἐν λυγρῷ, ὅ ἔνι κεῖνος
κάτθανε.

Sanguine qui tinctus sitientes alluit agros,
Memnonis vt lux est tristis, qua concidit ille.

Ferunt illum post cædem apud Paltum Syriæ iuxta Badam fluuium fuisse sepultum, vt scripsit Simonides poeta. Atque supra AEsapi ostia humatum fuisse testatur Strabo libro 13. quare vicus qui proximus fuit, Memnonius vicus dictus est. Scriptum reliquit Pausanias in Laconicis Memnonis ensem totum ex ære fuisse Nicomediæ cum hasta, quæ imas tantum partes & cuspidem æreas haberet, in templo AEsculapii depositum. Fuerunt qui dixerint Auroram impetrasse à Ioue, vt cùm Memnon rogo imponeretur, verteretur in auem; quod etiam contigisse dicitur, vt ait Ouidius lib.13. Metamorph.

Memnonis orba mei venio; qui fortia frustra
Pro patruo tulit arma suo, primisque sub annis
Occidit à forti (sic Dij voluistis) Achille.
Da precor huic aliquem solatia mortis honorem,
Summe Deûm rector, maternáque vulnera leni.
Iupiter annuerat, cùm Memnonis arduus alto
Corruit igne rogus: nigríque volumina fumi

Ayuntamiento de Madrid

Infecere diem: veluti cùm flumina natas
Exhalant nebulas, nec Sol admittitur infrà.
Atra fauilla volat, glomeratáque corpus in vnum
Densatur, faciémque capit, fumique colorem
Atque animum ex igni, leuitas sua præbuit alas.

Dictæ sunt & aliæ complures aues Memnoniæ vocatæ ex eodem rogo exiliisse, quæ inter se pugnantes in rogum relapsæ proximis feriis se Memnoni consecrarunt. Theocritus ipsum etiam Memnonem in auem mutatum circa rogum volasse, rogúmque lustrasse commemorat in epitaphio Bionis, cùm de cæde quereretur, vt est in his carminibus:

ἐ τόσσον ἠώοισιν ἐν ἄγκεσι παῖδα τὸν Λᾶος
ἐπλάσσατο πᾶσι σᾶμα κινύρετο Μέμνονος ὄρνις.
Non sic aurora natum in conuallibus imis
Memnonis est tumulum lustrans conquesta volucris.

Scriptum reliquit Lucianus in Philopseudo miraculum illud statuæ Memnonis fuisse celeberrimum, quippe cùm statua illius quæ fuit in templo Serapidis in AEgyptiis Thebis erecta, sponte sua cùm radiis Solis tangeretur, suauem sonum emitteret, atque nescio quid lacrymabile sub Solis occasum, cùm matris aduentu lætari, tristari discessu putaretur, vt testatus est etiam Cor. Tacit. Et Suidas in his: τὸ δὲ ἄγαλμα τετράφθαι πρὸς ἀκτῖνα, μήπω μὲν ἀσκονῶλίθου δὲ ἐξ μέλανος ξυμβεβηκέναι δὲ τὰ πόδε ἄμφω καὶ τὴν κεφαλὴν ἀγάλματοποιίαν τῶν ὅπῃ Δαιδάλου, καὶ τὰς χεῖρας ἀπερείδειν ὁρᾶσθαι ὅτι μὴ θέκον καθῆσθαι γὰρ ἐν ὁρμῇ τοῦ παντὶ καθῆσθαι τὸ σῶμα τοῦτο. καὶ τὸν φθεγγόμενον, καὶ ὁπόσα τῇ σφόμαγος, ὡς φθεγξάμενον ἄδουσι καὶ τὸν μὲν ἄλλοις χρόνοις ἥτιον θαυμάσαι φασὶν· ὅπω γὰρ ἐνεργὰ φαίνεσθαι· προσβαλόντος δὲ τὸ ἄγαλμα τῆς ἀκτῖνος, (τοῦτο δὲ γίγνεσθαι περὶ ἡλίου ὅπι τολὰς) μὴ κατεχεῖν τὸ θεῖον. φθέγξασθαι μὲν γὰρ παραχρῆμα τῆς ἀκτῖνος ἐλθούσης αὐτὰ τὸ σῶμα· φαιδρούς δὲ ἐς ἀνάγεσθαι τοὺς φθεγμούς δόξαι πρὸς τὸ φῶς, οἷα τοῖς θρώπωνοι δυήλιοι πότε ξωεῖνται λέγουσιν, ὅτι τοῦ ἡλίου δύεται καταπέρ οἱ τὸ κρεῖττον ὁρᾶσθαι θεραπεύοντες. *Hæc autem statua adhuc dios solis conuersa est, impubis adhuc, è nigro lapide. atque pedes ambo facti sunt ad Dædali artis imitationem, cùm manus super sede recta fomentur. ita verò constituta est, vt velle consurgere appareat, atque velli & quæ sunt vocis omnia instrumenta, videntur velle loqui. cæterum quidem temporibus minus mirabile illud videri dicunt: at radio solis tuam attingente (quod fit oriente Sole) non potest non videri mirabile, cùm radio in os incidente statua loquatur. oculi hilares apparent ad lumen tanquam hominis, qui tunc lætentur Sole. nam Soli videtur assurgere tanquam serui bene morati domino accedenti.* Hanc statuam etiam reddere responsa consueuisse antiqui dixerunt. Fama est statuam ipsam nigri lapidis fuisse, quæ sonum illum emitteret. Scribit Strabo libro decimoseptimo: se Thebas in AEgyptum aliquando contendisse, vbi duo altissimi erant colossi

lossi ex integris lapidibus inter se propinqui, quorum alterius superiores partes iam corruerant ob terræmotum: huius pars illa quæ reliqua erat super base, circiter horam primam, vt inquit, sonum emisit haudquaquam magnum ingenti præsente multitudine. Sic enim erat artificiosè in ipsa base incisa. Neque hoc erit sanè incredibile, si quis quanta vis sit scientiæ cognouerit, aut si Thebanorum sacerdotum præstantiam in astronomicis philosophicisque rebus intellexerit. Non enim illi inter scorta immundissima, neque inter lurcones vino graues maiorem ætatis partem degebant: sed quod reliquum erat temporis ab administratione sacrificiorum, id totum in honestissimis rerum vel naturalium vel diuinarum studiis contemplationibúsque transigebant. Atqui Zezes Chil. 6. histor. 64. Cippum ait vocatum fuisse Memnonem ab Aegyptiis, & columnam rubri varii lapidis fuisse, quæ sonum illum emitteret: lætum quidem per diem, quia lætaretur matris præsentia, at lugubrem per noctem, quia doleret illius discessu. Alii sane scriptores à Zeze dissentiunt, quia Memnonem in Ilio fuisse sepultum: at non in patriam relatum crediderunt. Atque tot sunt dicta fabulosè de Memnone.

¶ Memnonem Auroræ, Tithonique filium fuisse dixerunt, quoniam is in orientis regionibus imperauit, quando & orientem Auroræ nomine vocarunt aliquando Latini, vt est in Virgil. in libro octauo:

Hinc ope barbarica, variisque Antonius armis
Victor ab Auroræ populis.

Quod dictum fuit, quia sub ortum Solis, & auroræ ipsius tempore lenis aura plerumque oriatur. nam parua aura aurora dici videtur. Quòd ad Troiam militauerit, quòd cæsus fuerit ab Achille, quòd honorificè sepultus fuerit, id totum non abhorret ab historia. Quòd verò aues ex illius rogo euolauerint Ilique immortalitatem Aurora impetrauerit à Ioue, quid aliud est, quàm antiquorum poetarum adulatio? nam illi vt propinquorum Regum gratiam aucuparentur, æternam & immortalem gloriam futuram ipsorum Regum dicebant. & quæ in omnes nationes peruenirent, multaque fabulosis ornamentis, suauitatéque orationis, tanquam horrenda pharmaca suauioribus, rebus condiuerunt, ne simplex adulatio nauseam auditoribus moueret. Quæ ad eius statuæ mirabilitatem spectant, antiquorum artificum præstantiam patefaciunt, qui & colossos incredibilis magnitudinis ac artificii, & columnas admirabilis tum ponderis, tum etiam incisarum figurarum artificii, non solùm erexerunt, sed etiam in longinquas regiones exportarunt. Tanta verò fuit in coniungendis lapidibus scientia, vt vel diligentissimè rimantibus nulla appareret coniũctio. quare præclare dictum est in eam pyramidem, quæ fuit ex Aegypto Romam comportata:

Ayuntamiento de Madrid

Si lapis est vnus, dic qua fuit arte leuatus?
Si duo, vel plures, dic vbi congeries?

Quod ad mores vitæque institutionem attineat, nihil in Memnone esse conspicio, quare tota ferè est historica explicatio. At nūc de Tithono dicamus.

De Tithono. CAP. IIII.

TITHONVS, quem ob corporis elegantiam amatum fuisse ab Aurora inquiunt, Laomedontis fuit filius, fratérque Priami, vt fama est: cùm tamen diuersæ matres horum fuisse memorentur. Aiunt enim matrem Priami fuisse Leucippen, at Tithoni alii Strymo, alii Rhœo Scamandri filiam. Inquiunt Tithonum in cœlum fuisse portatum, cùm ab Aurora amaretur, illíque à Parcis immortalitatem fuisse impetratam: sed cùm oblita fuisset Aurora petere etiam ne senesceret, Tithonus in tantam venisse senectutem dicitur, vt infantulorum more in cunis agitatus quiesceret. Verùm denique in cicadam dicitur fuisse conuersus, quæ mutatis prioribus exuuiis vel senio confectæ non occidunt, sed iuuenescunt. Hanc fabulam ita attigit Horatius libro secundo Carminum:

Longa Tithonum minuit senectus.

Illud autem passus fuisse creditur propter dolorem, quem audita Memnonis filii morte percepit: nam tanquam euolaturus ad videndum filium brachia concussit, quare alæ tum primum illi natæ fuisse dicuntur. Id asserit idem poeta in libro primo, cùm dicat illum qui immortalitatem assecutus fuisse videbatur, cuique alæ exortæ sunt, tandem occidisse: *Tithonúsque remotus in auras.* Alii tamen dicunt illum Auroram precatum fuisse vt posset immortalitatem deponere, cùm propter senectutem humanis voluptatibus frui non amplius posset: quod cùm illa concedere non valeret, in cicadam illum vertit. Dicitur Tithonus Susa condidisse ciuitatem, nō procul ab amne Choaspe Persię, nobilissimam, ac sedem olim imperii Persarum. Cùm verò in cunis (vt diximus) plerumque iaceret Tithonus ob senectutem, in lecto tamen illum ab Aurora relinqui solitum scribit Virgilius in hoc carmine:

Tithoni croceum linquens Aurora cubile.

Habuit ex Aurora Tithoneus Memnonem & Emathionem filios, vt dictum est, à quo dicta est Emathia: quamuis alii dixerunt Auroram ex Astræo Titane ventos etiam peperisse: filiam verò Iodamam. Hæc ferè sunt, quæ de Tithono dicuntur.

Hanc rem qui ad historiam traducere conātur, dicunt Tithonum ex Oriente vxorem duxisse, è qua cùm prædictos suscepisset filios, in tantam peruenit senectutem, vt in cunis agitaretur domi infantum more. Hinc fabulæ datus est locus, quòd Aurora illum amaue-

Ayuntamiento de Madrid

amauerit ob temperiem orientalium locorum, qui illum & maritum, & immortalem propè fecerunt. Quòd in cicadā fuerit conuersus, quid aliud est, quàm senilis garrulitas & loquacitas? cùm enim morosi sint senes, tum gloriosi & temporis præteriti semper laudatores, contemptorésque præsentis, & cuiusmodi Nestorem finxit Homerus. Fuerunt qui ridiculam allegoriam addiderint, & quam referre propè sine risu non possum. Dicūt enim Tithonum esse vim diurnam, at Auroram matutinam vendendis mercibus vel agendis rebus accommodatam, vnde vir Auroræ Tithonus putabatur. Quoniam verò multa virilia opera aguntur per diem, muliebria per noctem, vt dixerunt, ea de causa illa conficta creduntur à nonnullis; & quoniam venalia per diem exponuntur, dixerunt, Priamum esse Tithoni fratrem: nam πρίαμαι emo significat. At ego crediderim hanc fabulam ideo fuisse fictam, quòd per illam nos sapientes ad æquo animo ferendas naturæ vices solarentur: cùm mors omnium calamitatum finis sit Deorū beneficio hominibus concessa. Nam cùm immortalitatem à Diis Tithono Aurora impetrasset, ille tamen supplex à Diis ipsis contendit, vt liceret sibi mori, quia satius esse putaret semel interire, quàm assiduè molestiis, totque naturæ difficultatibus infestari. At nunc de Pasiphae dicamus.

De Pasiphae. CAP. V.

PASIPHAE Solis & Perseidis filia fuisse dicitur, vt ait Cic. libro 3. de natura Deorum, in his: Circe autem & Pasiphae è Perseide Oceani filia natæ, patre Sole, in Deorum numero non habebuntur? Hanc Minois vxorem fuisse constat: è quo Ariadnam, quam à Theseo abductam & in Naxo relictam à Libero patre vxorem ductam inquiunt, filiam peperit, vt ait Apollon. libro 3.

παρθενικὴ Μινωὶς ἐϋφρονέουσ' Ἀριάδνη.
ἣν ῥά δὲ Πασιφάη κούρη τέκεν Ἠελίοιο.
Huius amore fuit Minoia capta Ariadna:
Pasiphae hanc peperit Solis de semine nata.

Fabulati sunt Venerem, post indicatum suum à Sole adulterium cum Marte, in vniuersam Solis stipem sæuisse: quare & Ariadna à Sole oriunda ingratum & durissimum Theseum experta est: & Pasiphae huius mater ingenti tauri amore capta fuit, ita vt Dædali opera se illi subiecerit: de qua natus est Minotaurus, cuius altera pars homo erat, taurus altera, vt est in Ariadna apud Ouidium:

Nec tua mactasset nodoso stipite Theseu,
Dextera parte virum, dextera parte bouem.

Cùm natum fuisset id monstrum, labyrinthus extruitur cum in

Ayuntamiento de Madrid

explicabilib. viarum ambagibus & fallaciis, ita vt cùm quis viam egredientem. & ad exitum perducentem se reperisse putaret, tum nouum ingressum, & prioribus multo difficiliorē experiretur, atque id in illum inclusum fuit. Has tamen fallacias idem Dædalus, qui excogitauerat, vt Ariadnæ amori satisfaceret, aperuit: cùm eo, qui Athenis nono quoque anno ob mortem Androgei mittebantur vorandi à Minotauro, vel inter labyrinthi fallacias, vt alii putarunt, morituri, includerentur. Hanc rem satis apertè, vt arbitror, explicauit in his carminibus Virgilius libro sexto:

Hic crudelis amor tauri, suppostáque furto
Pasiphae, mistúmque genus, prolésque biformis,
Minotaurus inest, Veneris monumenta nefandæ.
Hic labor ille domus, & inexplicabilis error.
Magnum Reginæ sed enim miseratus amorem
Dædalus, ipse dolos tecti, ambagésque resoluit,
Cæca regens filo vestigia.

Habuit filium Androgeum & Ariadnam, vt ait Isacius; quibus alii Phædram addiderunt. Fuerunt, qui dicant illam quo tempore Minos aduersus Athenienses militabat, rem cum Tauro militum duce clàm habuisse, atq; ex eo suscepisse filium, quem de patris nomine Taurum appellarunt, noménque Minois etiam addiderunt, quòd Minois videretur, cùm esset Tauri. Alii dixerunt Taurum fuisse Minois ducem, qui crudelissimus erat in omnes Athenienses, qui eò tributi nomine mittebantur: vt testatur Plutarchus in Theseo. Alii maluerunt ex huius ducis concubitu & ex Minoe eodem partu natos esse geminos filios: Androgeum è Minoe, Taurum autem ex Tauro: quod tamen cùm non pateret, palàm vtriusque parentis nomen obtinuit alter illorum. Hoc non solùm fabulosum est, sed prorsus abhorret à veritate, quoniam seminis recepti vas in muliere vbi semen auidè semel imbiberit, atque hauserit, constringitur: neque ampliùs aperitur, antequam fœtum perduxerit ad maturitatem. Fuerunt qui fabulosam causam reddiderint, cur Minois adulteram vxorem senserit, cùm illa vel bouem sustinuerit. Nam cùm Minos ad bellum exiturus Iouem patrem rogasset vt digna tanto sacrificio aliqua se victima offerret, taurum eximiæ pulchritudinis oblatum armenta ducem præfecit, ac alium pro illo immolauit: quare sensit post ea Minos ex ira Iouis ob eam fraudem amorem tauri suæ vxori fuisse immissum. Alii maluerunt Minoem à Cretensibus impeditum quò minus in regnum paternum succederet, respondisse à Diis immortalibus sibi dari regnum; quod nisi credant, Deos augurio id esse confirmaturos. Mox Neptuno clàm vouit se quod primum apparuisset immolaturum. Cùm verò eximiæ pulchritudinis taurus apparuisset, illum dedit pastoribus ad armenta

menta deducendum, atque alium pro illo mactauit. quare iratus Neptunus nefarium illius tauri desiderium vxori Minois immisit. Scriptum reliquit Plutarchus in Cleomene, in Thalamis Messeniorum olim ciuitate eximium fuisse Pasiphaes templum & oraculum: atque Pasiphaen quidem vnam esse nympharum Atlantidum arbitrati sunt, eamque non Solis, sed Iouis fuisse filiam: quæ ita vocata sit, quod omnibus ibi pateret oraculum, quasi παρὰ πᾶσι φαίνειν τὰ μαντεῖα. Atque hactenus de fabulosis ad Pasiphaen spectantibus dictum sit.

¶ Hanc fabulam ad historiam deduxit Zezes hist. 19. 1. chil. qui scribit augurium à Neptuno immissum Taurum fuisse ducem, qui cum ingenti classe suppetias Minoi ferebat, quem cùm vidissent Cretenses priusquam dimicaretur, Regem Minoem salutarunt. Eius Tauri visi sanè elegantis & strenui ducis amore capta est Pasiphae Minois vxor, Dædalóque conscio & adiutore in priuata domo lignea cum illo dicitur concubuisse, ex quo natus est puer, qui & adulteri & legitimi mariti Pasiphaes nomen reportauit. Ego verò altiorem quandam, & vtiliorem sententiam sub his latere crediderim, quoniam non historice solùm narrationis causa fabulæ instituebantur, sed vel rerum naturalium, vel morum informandorum, vt diximus. Pasiphae Solis & Perseidis filia, quid aliud est quàm anima mortalium, quæ tum plurimum ratione & consilio pollet, cùm corpus Solis virtute materiam corporis optimè digerente sit purius? aut quid aliud est Perseis, quàm ipsa materia humida, è qua corpus gignitur? Hæc ipsa anima cùm Minois iustissimi atque optimi viri sit vxor, si ad illegitimas voluptates declinauerit, descisceré à legitimo marito dicitur, & in adulteri ferocissimi tauri complexum refugere. Vbi enim à ratione animus desciuerit, vel ad iram, vel ad cupiditates se referens, tunc omnibus turpis apparet, & tauri formam recipit. Quare si quis fabulæ turpitudinem summam inesse arbitratur, nefariámque mulierem existimat Pasiphaen, quæ tam turpes ac tam illegitimas voluptates expetiuerit, quo pacto non turpissimum putauerit, se ipsum vel libidine, vel ira, vel aliis turpissimis animorum motibus cedere? concedendæ sunt quidem corpori voluptates, quas natura necessariò expetit, quippe cùm neque ira, neque voluptas inutiliter à Deo data sit; sed illæ tantùm concedendæ, quas Iupiter aut Neptunus concesserit: quod per eum taurum significatur, ad corporis vires reficiendas scilicet & ad propagandam sobolem. Cuius rei vel maximum id est argumentum, quod vel ira ad res agendas, vel libido ad procreandum, vel reliqui animorum motus conferunt semper ferè cum moderatione & corpori, & negociis: cùm plurimum obesse soleant, nisi moderatio adhibeatur. Ex illegiti-

Ayuntamiento de Madrid

mo verò voluptatum, harúmque motionum vsu multa mortalia nascantur necesse est, ac non solùm Minotaurus: quæ ita homines implicant, vt qui semel ab æquitate declinauerit, legésque contempserit, difficillimè postea à sceleribus coerceatur: cùm mora diuturnáque consuetudo natura postea fiat assuetis hominibus. Neque aliud sanè labyrinthi viarum inexplicabilis circuitio significare voluit, nisi illum qui semel illegitimis se dedidisset, ne summa difficultate se explicare postea non posse ante extremum vitæ diem, aut sine summo Dædali ingeniosi admonitore artificio. ac de Pasiphae ita breuiter: nunc de Circe dicamus.

De Circe. CAP. VI.

CIRCE, vt scripsit Hesiodus in Theogonia, Solis & Perseidis Oceani dicitur fuisse filia in his carminibus:

Ἠελίῳ δ' ἀκάμαντι τέκε καλὴν Ὠκεανίνη
Περσηὶς Κίρκην τε καὶ Αἰήτην βασιλῆα.
Soli indefesso peperit Perseis at olim
Æetam regem & Circen, clarissima natos.

Homerus tamen in lib. κ. Odysseæ illum Solis & Perses filiam, at non Perseidis inquit in his carminibus:

Αἰαίην δ' ἐς νῆσον ἀφικόμεθ', ἔνθα δ' ἔναιε
Κίρκη δ' ὑπλόκαμος, δεινὴ θεὸς αὐδήεσσα,
αὐτοδασυγνήτη ὀλοόφρονος Αἰήταο.
ἀμφω δ' ὀκγαόνε, τὼ Φαεσιμβρότου Ἠελίοιο
Μητέρος ἐκ Περσης, τὼ Ὠκεανοῦς τέκε παῖδε.
Venimus Ænæ post hæc ad littora terræ:
Hanc Circe coluisse grauis Dea dicitur, illa
Prudentis soror Æetæ fuit: ortus vterque
Semine de Solis nitidi narratur, & illis
Oceano Perse mater fuit edita magno.

Alii crediderunt Hecates, alii Aetæ fuisse filiam, at non sororem. Alii contrà Asteropes & Hyperionis filiam tradiderunt, sicuti testatur Orpheus in Argonauticis: cuius miram fuisse pulchritudinem inquit, cùm splendoris radii ex illius capite emicarẽt, vt patet ex his:

κάρηϊ μεγαλόφρονος Αἰήταο,
Ἠελίου θυγάτηρ Κίρκη δὲ κικλήσκεσκε
μήτηρ Ἀστερόπη καὶ τηλεφαὴς Ὑπερίων.
ἦ ῥα ἑοῦς ὄσσοις καλήλυθεν, ὀκ δ' ἄρα πάντες,
θαύμαζον εἰσορόωντες, ὅσον κρατὸς ὑπὸ ἔθηρε
πυρσαὶς ἀκτίνεσσιν ἀλίγκιοι ἠώρτοτο,
σίλβε δὲ καλὰ πρόσωπα φλογός.
Æetæ affinis, connuptique sanguine, Solis
Filia, quam proprio dixerunt nomine Circen:

Asteropi-

Ayuntamiento de Madrid

Asteropéque parens, Hyperiònque est auus, illa
Velox occurrit naui cuncti aspicientes
Pertimuere viri: flammaque simillimus ardor
Crinibus auratis illi affuit, igne decora
Splendebat facies, superísque simillima Diuis.

At Dionysius Milesius libro primo Argonauticorum scriptum reliquit hanc Hecates Persei & AEetæ filiam fuisse: nam Persea & AEetam filios Solis fuisse inquit, quorum AEeta Colchis & Mæoticis, at Perseus Tauricæ regioni imperauit, duxítque vxorem quandam ex indigenis, quę Hecate dicebatur. Fuerunt qui dixerint Perseum è nympha quadam indigena Hecaten viraginem suscepisse venationibus magnopere deditam, quæ prima omnium letiferas radices inuenit, peritissimáque fuit conficiendorum venenorum, ac medicamentorum, quæ in hospitibus experiebatur: quippe cùm patrem etiam suum venenis sustulerit. Hanc primam vim aconiti obseruasse tradunt, & verbenas etiam inter veneficas herbas reperisse. Hanc ablegatam in Colchorum regionem AEetæ patruo nupsisse inquiunt, è quo nata est Circe & Medea. Verùm cùm Circe facta esset senior, vel matrem ipsam, veneficiorum peritia superauit: quippe quæ multa ab ipsa matre didicisset, pluráque ipsa experiens quotidie excogitasset. Dionysiodorus illam ętate iam matura Sarmatarum regi nupsisse inquit, quo paulo pòst venenis extincto ipsa regno sola potita adeò crudeliter subiectos populos tractasse dicitur, vt regno pulsa cum parua mulierum manu in Italiam fugere compulsa sit, & in promontorio, quod ab ipsa postea Circæum dictum fuit, consederit. Scriptum reliquit Herodianus lib. 5. vniuersæ historiæ Circen à patre Sole fuisse in Hesperiam in curru deportatam, atque in insula iuxta Tyrrheniam in mari Siculo posita consedisse, quæ ab illa postea Circæa dicta fuit: quam sententiam secutus Apollonius Rhodius ita scripsit in lib. 3. Argonaut.

ἤδ' ἦν γάρ ποτε πατρὸς ἐν ἅρμασιν Ἠελίοιο
δινεύσας, ὅτ' ἐμεῖο κασιγνήτην ἐκόμιζεν
Κίρκην Ἑσπερίης εἴσω χθονὸς ἐκ δ' ἱκόμεσθα
ἀκτὴν ἠπείρου Τυρσηνίδος, ἔνθ' ἔτι νῦν περ
ναιετάει μάλα πολλὸν ἀπόπροθι Κολχίδος αἴης.

Esse puto notum curru quòd Solis in alto
Est ablata soror patris, quo tempore Circe
Hesperiæ accessit longæ confinia terræ,
Inque solum Tyrrhenorum concessimus, atque
Nunc quoque longè habitabat patrijs à Colchidis aruis.

Alii duas fuisse Circes memorant, atque ambarum res gestas ad vnam detulerunt. Vocata fuit AEæa Circe ab AEæa insula Phasidi fluuio propinqua in Colchica regione: quam tamen insulam nonnulli esse in freto Siculo crediderunt. Apollonius Rhodius

Ayuntamiento de Madrid

lib.4 Argonauticorum, AEæam insulam in Italia apud Tyrrhenorum agrum esse scribit in his:

καρπαλίμως δ' ἐνθένδε δι' ἁλὸς οἶδμα νέοντο
Αὐσονίης ἀκτὰς Τυρσηΐδας εἰσορόωντες·
ἵξον δ' Αἰαίης λιμῆνα κλυτόν· ἐκ δ' ἄρα νῆες
πείσματ' ἐπ' ἠϊόνων κρέδεμνον βάλον ἐνθάδε Κίρκης
ἄντρον ἁλὸς ποτίδεται, καρπῷ δὲ περιφαιδρώσασαν.
Inde citò fluctus perlabitur uncta carina.
Ausoniæ apparent Tyrrhenæ litora terræ:
AEæaque petunt portus: de puppe rudentes
In litus iaciunt. hic Circen aspiciunt, quæ
Arte comas madidas ornabat ab æquore aprica.

Hæc ancillas quatuor dicitur habuisse, quarum opera in conficiendis veneficiis, & in legendis herbis, herbarúmque floribus vtebatur, vt scripsit Pausanias in priorib. Eliacis. at Ouid. lib. 14 Metamorph. Nereidas & nymphas eo fungi officio scripsit his carminibus:

Nereides, Nymphæque simul, quæ vellera motis
Nulla trahunt digitis, nec fila sequentia ducunt,
Gramina disponunt: sparsosque sine ordine flores
Secernunt calathis, variisque coloribus herbas.
Ipsæ quod hæ faciunt opus exigit, ipsa quis vsus,
Quóque sit in folio, quæ sit concordia mistis
Nouit, & aduertens pensa examinat herbas.

Vtebatur & motacillæ carne in veneficiis, sed in amatoriis potiùs, quam fabulantur fuisse Suadelæ filiam: quæ cùm Iouem phamacis in sui desiderium attrahere conaretur, à Iunone in aliam nominis mutata est: nam iynx vocata est à Græcis. Hæc homines in varia brutorum genera vertere solita dicitur per vires colectarum herbarum: de qua ita scripsit Virgilius libro septimo:

Hinc exaudiri gemitus iræque leonum
Vincla recusantum, ac seræ sub nocte rudentum;
Setigerique sues, atque in præsepibus ursi
Sæuire ac formæ magnorum vlulare luporum.
Quos hominum ex facie Dea sæua potentibus herbis
Induerat Circe in vultus ac terga ferarum.

Quos cibos iis daret Circe, quos in eas formas vertere cupiebat, significauit Lycophron his carminibus:

ποίαν δὲ θηρόπλαστον ἐκ πόλεως
δρέπαμναν ἐγκυκῶσαν ἀλφίτων θρόνα,
ἡ κῆρα κεκοπόμορφον οἱ δὲ δυσμορεῖ
σίνοντες ἄτας ἐν συφοῖσι φορβάδες,
γίγαρτα χιλῷ συμμαμυγμένα πρηνῆς,
ἡ σύμφυλα βραίξουσιν ἀλλάνων βλάβης
Μῶλυ σαώσον εἴζα, ἡ κτάρος φυτεὶς

Non-

Νονακρίδης τρικέφαλος φαιδρὸς θεός.
Quam non ferarum figulam intuebitur
Dracæna subiget vt farinis hordea,
Eatúmque vertet in feras, miselli at hi
Querentur infortunium facti sues;
Edéntque acinos vuæ hara inclusi. Sed hunc
Radix ab ipso subtrahet periculo
Vocata moly: liberabit hunc triceps
Nonarites visus, & Ctarus Deus.

Hæc ita scripsit Ouidius in lib. 14.

Nec mora: misceri tosti iubet hordea grani,
Mellaque vimque meri, cum lacte coagula passo:
Quisque sub hac lateant furtim dulcedine succus
Adyicit, accipimus sacra data pocula dextra.

Nũ cùm cibos hos illis porrexisset, poculo hausto ac virga quadam tacti cum quibusdam magicis verbis subitò in feras vertebantur. ita Vlyssis socios versos esse scripsit Homerus in libro κ. Odysseæ, cùm tamen Vlyssem vertere nequiuerit, qui antidotum radicẽ moly adeuersus veneficia à Mercurio acceperat. Sunt enim veneficiorum remedia credita, moly, stella marinus piscis, lapillus laspis, rhamnus, salix, pulicaria, aliáque multa plantarum, lapillorũ, animalium q; genera. Hæc cũ Vlysse versata Agriũ ac Latinũ peperisse ex eo dicitur, vt in his ait Hesiodus in Theogonia:

Κίρκη δ' Ἠελίου θυγάτηρ Τ'ηλεγονοῖο
τίκτεν Ὀδυσσῆος τελεσίφρονος ἐν φιλότητι
Ἄγριον, ἠδὲ Λατῖνον ἀμύμονά τε κρατερόν τε.
Filia solis at hinc Hyperionis edit Vlyssi
Iuncta thoro Circe duo pignora: dicitur alter
Agrius, atque alium prisci dixere Latinum.

Habuit Telegonum etiam filium Circe ex eodem Vlysse, & Ausonem à quo Ausonia dicta est, & Casiphonem. veruntamen si ridiculum est, vt ait Zezes hist. 16. chil. 5. quòd eum Vlysse vnum annum versata tres filios pepererit, quanto magis abhorret à veritate vt quinque genuerit? dicitur præterea Marsus, à quo Marsi populi vocati sunt, & Romanus, filii fuisse eiusdem Circes. Memoriæ prodidit Strabo lib. 9. Circes mortuæ sepulchrum in altera Pharmacusarum insularum, quæ non procul distant à Salamine, erectum fuisse. Atque de Circe summatim hæc dicta sunt: nunc quid per hanc senserint antiqui perquiramus.

¶ Circe solis & Perseidis filiæ Oceani fuit filia, vel Hyperionis & Asteropes, vt aliis magis placuit, quia ex humore & calore Solis omnia nascuntur. Dicitur enim Circe à miscẽdo, quia in generatione necesse est vt hæc, quæ vocãtur elemẽta, misceantur, quod non nisi per motum Solis fieri potest. Est enim Perseis vel Perse Oceani humor, qui vel materiæ vel fœminæ vicẽ obtinet

Ayuntamiento de Madrid

Sol artifex aut mas, qui autor est formæ in generatione rerum naturalium: quare generatio & commistio illa quæ fit in generatione naturalium corporum, meritò Circe, & Solis ac filiæ Oceani filia dicta fuit. Habuit quatuor ancillas, quæ flores & herbas ad veneficia colligebant, quæ quidem sunt quatuor elementa, omnium motuum naturam nobis pro suis viribus ministratia. Credita est hæc Circe esse immortalis quia perpetua sit elementorum inter se generatio & corruptio. Hanc crediderunt antiqui homines in diuersa animalium genera commutare, quòniam ex vnius corruptione nunquam eiusdem formæ aliud nascitur, sed longè ab eo diuersum: putarúntque illam AEæam insulam habitasse, ob morbos & querelas animalium, quæ paulatim deficiente vi compositorum diuersis molestiis afficiuntur, nam, æ, æ, heu, heu, significat. Hæc cùm omnes reliquos homines in beluas commutarit, Vlyssem tamen mutare non potuit, quia Deorum immortalium munere, quò minus id pateretur, erat communitus. Quo enim pacto diuina & immortalis existens anima Dei optimi beneficio vel Solis, vel vlla vi naturę poterit corrumpi? aut quo pacto diuina ratione communita poterit in belua commutari? possunt id quidem pati animę comites, elementa scilicet, quæ sunt in corpore immortali animæ annexa & connecta, at anima ipsa nullo pacto potest, cũ diuinæ naturæ sit à Deo procreatæ. Per hæc igitur immortalem esse animam, vt ego quidem sentio, significarunt: quamuis corpus & multis morbis, & corruptioni denique sit subiectum. Cùm verò Circe mistio sit, vt dictum est, in rebus naturalibus propter motum Solis, iure tot res per veneficia dicitur fecisse, Lunam de cœlo deduxisse, fluuios flumina, arbores ac segetes aliò transtulisse, quæ passim scribuntur à poetis. nam cùm vapores plurimi exurgunt, quis non videt Lunam aliquando vel ad medium mensem occultari, aliquando propter penuriam imbrium vel fontes ipsos arescere, neque ex iis flumina defluere? atque accidit propter humoris penuriam aliquando, vt ibi segetes nullæ sint, vbi fertilissimæ esse consueuerunt: ibíque sint vberiores, vbi nullæ fuerunt antea, aut contrà istud cecidit propter humoris copiam. neque hoc sanè vlla alia fit ratione, nisi vicissitudine naturæ, quæ nascitur è cõmistione elementorum, sicut illud magis aut minùs fit. Atque hæc quidem sunt quæ sub hac Circes fabula ad physicam rationem spectantia continebantur, vt ego quidem sentio, quæ tamen omnia ad Chemicam scientiam nonnulli deducere conantur, cùm ea res gratia, at non vel physicæ vel morum institutionis hæc ficta ab antiquis contendant. Sed vt hos prætermittam, tam ingenioli fuerunt fabularum artifices antiqui, quæ à poetis celebratæ sunt, vt non res physicas tantùm sub earum nonnullis complexi fuerint, sed etiam in vniuersam humanam vitam vtilissima præcepta tra-

Ayuntamiento de Madrid

pta tradiderint: Atqui multiplices fuerunt causæ, quibus compulsi sint antiqui ad fabulas confingendas: primùm quòd multa paucis verbis cõplectebantur: deinde quòd vtiles essent & accõmodatæ memoriæ ob artificiosam seriem historiæ, tum quòd essent suaues ob delectationem propter mirabilitatem rerum excogitatarum, quibus accedebat quòd odiosum videbatur humanæ, aut etiam magis siquid inesset diuinæ naturæ, sua arcana cuiuis patefacere, quæ sub fabularum tentoriis figmentísque delitescerent. Nam vt vinum in malè affectis vasis corrumpitur, neq; pristinam transmittit ad bibentes suauitatem, ita res diuinæ aut philosophicæ cum vulgo communicatæ corrumpuntur, cùm per tempora ad magis rudes profectæ in manus tradantur. Huc accedit quòd cognitio rerum maximarum cum maximo artificio sub fabulosis corticibus occultata ita magis integra conseruatur, & ad posteros transmittitur. nam cùm methodus ita diligentiùs seruaretur, neque posset sine multa difficultate variari, sic faciliùs percipiebantur ea quæ de philosophia essent tradita: quare etiam efficiebatur vt varia ingenia, quasi opiparo variorum ferculorum apparatu, illa varietate rerum tenerentur. Age verò paucis ea quæ sub hac fabula continẽtur ad mores in formandos spectãtia percurramus. Circe Solis & Perseidis filię Oceani filia fuisse dicitur, quia libido ex humore & calore fit in animalibus. Hæc cùm naturalis sit titillatio ad voluptates excitans, si nobis dominetur, beluarum vitia in animis nostris imprimit, facítque, cum siderum aspectu, & cum illis conspirat, quorum alia ad Venerem & ad comessationes, alia ad iram, crudelitatem, improbitatémque omnem nos alliciunt: idcirco si his cupiditatibus aliquis paruerit, eum fabulantur in aliquam formam beluæ à Circe fuisse cõuersum per veneficia, cùm illa vel astra de cœlo deducere possit: quoniam non sine aliqua siderum vi naturalis est in nobis, vel ad hanc, vel ad illam turpitudinem propensio, ad quæ facilè delabimur, nisi nobis diuina clementia opem tulerit, neq; labi patiatur, quod per munus Vlyssi à Mercurio datum intelligitur, atque in his innuit Virg. lib. 7.

Quæ ne monstra pij paterentur talia Troes
Delati in portus, neu litora dira subirent,
Neptunus ventis implenit vela secundis,
Atque fugam dedit, & præter vada feruida vexit.

Pro flagitiorum igitur natura, ad quæ quisque erat propensus, in varias animalium brutorum formas vertebatur. nam libidinosi, sues: iracundi, leones aut vrsi fiebant; & reliqui eodẽ pacto. Quòd verò harum rerum causa fabulæ fingerentur, patefaciunt illa quæ scripta sunt ab Homero de Vlysse. nam cur eum inter Pheacum delicias inseruit? cur in Lotophagorum regione multos socios illius gustato fructu suauissimarum arborum reditus & pa-

Ayuntamiento de Madrid

triæ oblitos fecit? quia multi vbi deliciarum voluptatúmque facultas conceditur, illam apud Euripidem Cyclopis ita clamantis sententiam semper habent in animo si proferre pudeat:

ἀλλ' οὐδ' ἄπτει θυσία πλὴν ἐμοὶ, θεοῖσι δὴ δ'
ἐγὼ τῇ μεγίστῃ γαστρὶ τῇδε δαιμόνων.
ὃς τὸν πίνειν καὶ φαγεῖν τοὐφημέραι,
Ζεὺς οὐδὲν ἀνθρώποισι τοῖσι σώφροσι,
λυπεῖν δὲ μηδὲν αὐτόν, οἳ δὲ τοὺς νόμους
ἔθεντο, ποικίλλοντες ἀνθρώπων βίον,
κλαίειν ἄποινα. τὼ δ' ἐμὴν ψυχὴν ἐγὼ
οὐ παύσομαι θρῶν εὖ.

Non vlli oues macto, nisi mihi, haud Deis;
Et dæmoni huic ventri Deorum maximo.
Hic Iupiter, lex hic diebus singulis
Bibendi, edendique est viris prudentibus,
Mœroris & pellendi. at illi, qui viris
Leges dedere, lugeant diu licet.
Cessabo nunquam ego mihi concedere
Iucunda, læta, dulcia.

Alii sunt ad voluptates quidem difficiles, neque illis supramodum delectantur, qui tamen siquid aduersi contigerit, continuò infringuntur, animóque ita sunt demisso, vt neque inter vinos quidem se interesse sentiant. Idcircò siqui socii Vlyssis exempti sunt voluptatibus, illi inter grauissima pericula perierunt, cùm alii à Cyclope vorati sint, alii à Læstrigonibus alii à Scylla voracissimo monstro absorpti. Alii cùm neque vi deliciarum, neque periculorum magnitudine victi fuissent, ob auaritiam & multas dificultates se intruserunt: cùm vtrem ventorum plenum ab AEolo inclusorum clàm dormiente Vlysse soluissent, alii potiùs ambitione, quam vel auaritia, vel omnibus prædictis difficultatibus erant consternādi, nisi Vlyssis prudentia fuissent aures omnibus obturatæ aduersus Sirenum cantus. Verùm ad hæc omnia periculorum vel voluptatum genera inuictus perstitit Vlysses, eximiæque constantiæ & fortitudinis suæ dedit experimentum. Nihil autem horum superauit sine diuino consilio, quia in vtraque fortuna opus est auxilio Deorum immortalium, cùm nulla humana sapientia satis sit ad eam rectè ferendam. Cum nullo alio dicta est rem habuisse Circe, quia attonitorum & dementium nullus est vsus; cùm Vlysses contrà mente præditus ac prudens cum illa assiduè versaretur. Atque vt summatim dicam, per hanc fabulam significare voluerunt antiqui sapientem virum in vtraque fortuna oportere se moderatè gubernare, & ad omnes difficultates inuictum consistere, cùm reliqua multitudo tanquam leuissima nauis huc illuc fluctibus deferatur, & quocunque ventorum inconstantia impulerit

quare

Ayuntamiento de Madrid

quare mutati fuerunt in beluas Vlyssis socii, cùm ipse, inuictus ob sapientiam, quæ verè est Dei munus, perstiterit. Ego Vlyssem rationis participem animæ nostræ partem esse crediderim: Circen esse naturam: Vlyssis socios animi facultates conspirantes cum affectibus corporis, ac rationi non obtemperantes. natura igitur est appetentia rerum illegitimarum. nam recta lex retinaculum & frenum est deprauati ingenii, cùm deceat existimare beluas illas facultates, at ratio quæ nos facit vnà Deo similes, inuicta aduersus eas illecebras appetentiæ persistit. At nunc dicatur de Medea.

De Medea. CAP. VII.

MEDEA verò filia fuit AEetæ Colchorum Regis & Idyæ, sicut testatur Hesiodus in Theogonia in his:

λίτης δ' ἣς φαεσιμβρότου Ἠελίοιο
κούρῳ Ὠκεανοῖο τελήεντος πρεσβυτάτῳ
γῆμε, θεῶν βουλῇσιν, Ἰδῆν καλλιπάρηον.
ἣ δὲ τεκ' οἱ Μήδειαν ἐυσφυρον ἐκ φιλότητι
εἰναιε' κουρ' μνηστεῖσα διὰ χρυσῆν Ἀφροδίτην.
Æeta vxorem duxit de semine clari
Prognatus Solis, natam de semine magni
Oceani Idyiam pulchram: sic fata iubebant,
Iuncta in amore parit Medeam deinde puellam
Præstantem forma: iunxit Venus alma maritum.

Fuerunt enim Aloeus & AEeta Solis filii & Antiopes, è quibus cùm AEeta imperio paterno minimè contentus in Colchos profectus esset, Corinthi regno paterno Buno Mercurii filio interim permisso, Idyiam Oceani filiam in Cytæa Colchorum ciuitate duxit, è qua Medeam & Absyrtum suscepit. Alii tamen putarunt Absyrtum maiorem natu fuisse Medea, quem ex Caucasia Asterodia Oceani & Tethyos filia AEeta susceperit, inter quos fuit Epimenides, quem Absyrtum propter formæ præstantiam Colchi Phaethontem cognomine appellarunt, vt scripsit Sosibius & Timonax in rebus Scythicis. nam Sol pater Aloeo regionem in Arcadia, at AEetæ filiis Corinthum habitandam distribuit. AEeta dedit Buno regionem & vrbem seruandam minoribus, si qui postmodo ex se nascerentur: sin autem, Bunus ipse regionem haberet: atque ipse AEeta secessit in Colchidem, vbi regnauit, vt ait Eumelus poeta historicus, vt patuit superiùs è versibus ipsius Eumeli. AEeta sorores Pasiphaen & Circen habuit, & vt putarunt alii, Calypso, vt diximus. huius genus ita Cicero attigit li. 3. de nat. Deorũ: Quid Medeę respõdebis? quę duobus auis Sole & Oceano, AEeta, patre, matre Idyia procreata est.

Ayuntamiento de Madrid

Quid huius Absyrto fratri, qui est apud Pacuuium Egialeum, quare & Eurip. in Medea Solem patris Medeæ patrem inquit hoc pacto:

ὄμνυ τὸν γῆς, πατέρα θ' Ἥλιον πατρὸς
τοῦμοῦ.

Iura per terram, solémque qui patris pater
Mei fuit.

Euphorion & Andron Teius in nauigatione Hecates filiam fuisse Medeam arbitrati sunt. at Heraclides Ponticus Neæræ vnius Nereidum filiam fuisse scripsit. Alii Eurylyten matrem Medeæ dixerunt fuisse, inter quos fuit Dionysius Milesius. quidam Angitiam sororem Medeæ addiderunt, quæ Marsos docuit remedia contra venena. Quid. tamen in Epistola Helenæ Ipsææ filiam illam scribit, sororemque habuisse Chalciopen, vt est in his:

Non erat Æetes, ad quem despecta venirem,
Non Ipsæa parens, Chalciopéque soror.

Apoll. libro 3. Argonaut. Medeam vocauit ipsam etiam AEæam, vel quia Circes artibus vteretur, vel quia perniciosa extiterit cõpluribus. Fama est enim illam Iasonis amore captam, patrem & patriam & regnum prodidisse. Nam cùm Iason cum lectissima Thessalorum manu Peliæ iussu in Colchos nauigasset ad aureum vellus capiendum, periculorum magnitudinem verita Medea, ne iis Iason obrueretur, fecit data sibi fide quòd eam vxorem duceret, vt per magicas artes vim periculorum Iason nullo negotio superauerit, & aureum vellus turò auferendum accepent. Fuerunt qui dixerint AEetam Medeæ patrem grauissimè tulisse Iasonis victoriam, quare conuocato concilio per noctem consilium de vrenda Argo naui proposuisse. Illud cùm cognouisset Medea, dicitur per obscuram noctem confugisse ad Argonautas, consiliúmque paternum de comburenda naui, & de trucidandis omnibus Argonautis patefecisse: quare statim illi arrepta secum Medea insidiarum indice aufugerunt. Alii dixerunt AEetam post superata aurei velleris pericula Argonautas omnes ad lautissimum conuiuiũ inuitasse, illo tamen consilio vt omnes mensæ assidentes clàm & per dolum trucidaret. Tunc verò Medeam partim atrocitate facti commotam, partim amore ac desiderio ipsius Iasonis captam, paternum consilium Iasoni aperuisse vbi confugisset ad naues. Alii ad promittendum aureum vellus illuc contendisse illam maluerunt. Dionysius Milesius scripsit illam aureum vellus ad nauem attulisse, atque vnà cum Argonautis vltionem patris deuitantem aufugisse. Antimachus libro tertio Argonauticorum Iasonem cum Medea in nemus Martis consecratum clàm contendisse inquit ad aureum vellus capiendum. Mox cùm frater Absyrtus illam insequeretur, fertur illum comprehensum iuxta Absyrtides insulas necasse, vt ait Strabo libro septi-

Ayuntamiento de Madrid

septimo. Alii tamen dicunt, inter quos fuit Acusilaus, Medeam fratrem secum abduxisse, & cùm instaret pater persequens eum discerpsisse ibi, vbi vrbs postea condita Tomos ab ipsa sectione vocata est: atque in eminenti scopulo manus & caput in Ponto exposuisse, reliqua membra in regione illa sparsisse, vt patris cursum retardaret. quam sententiam ita secutus est Ouidius in lib.3. Tristium,

Atque ita diuellit, diuulsáque membra per agros
Dissipat in multis inuenienda locis.
Ne pater ignoret, scopulo proponit in alto
Pallentésque manus, sanguineúmque caput.
Vt genitor luctúque nouo tardetur, & artus
Dum legit extinctos, triste retardet iter.

Et Cicero breuiter attigit pro lege Man. Memoriæ prodidit Dionysius Milesius, quòd ipse AEeta Argonautas insecutus fuit atq. heroes in ripam fluminis exeuntes iaculis decertarunt. AEetæ comites vbi pugnarent ex equis, Iphis Stheneli filius, fratérque Eurysthei præter alios in eo certamine cecidit, ac Colchis in fugam versis Absyrtus captus deductus est in nauim, vt ait Pherecydes lib. septimo: quem postea membratim diuisum deiecerũt. Hunc tamen intra domum AEetæ iugulatum fuisse quidam memorant Medeæ consilio, ne illam postea persequeretur, cùm patrem segniorem vtpote iam senem non ita formidaret. atqui maximam vim extitisse Medeæ memorant: quippe cùm magicæ artis esset peritissima, vt ab Hecate edocta, vt asseruit Apollon. lib. 3. omnísque pharmacorum genera cognouerit, quæcunque ex terra oriuntur. Idcirco dicta fuit fluuios in suos fontes retorsisse, sidera deduxisse de cœlo, & alia complura mirabilia fecisse, quæ ita recensuit Apollonius:

κούρη τις μεγάροισιν ἐνιτρέφετ' Αἰήταο,
τῷ ἑ κατὰ πρόφασιν θεὰ δόλον ἐν τεχνήσασθαι
φάρμακ' ὅσ' ἠπείροιο τε φύεται ἠ νηχύτου ὕδωρ.
τῶιν ἠ ἀκαμάτοιο πυρὸς μειλίσσετ' αὐτμωὴ,
ἠ ποταμοὺς ἴσησιν ἄφαρ κελαδεινὰ ῥέοντας,
ἄστρά τε ἠ μήνης ἱερὴ ἐπέδησε κελεύθους.
Fertur in AEetæ penetralibus esse puella:
Hanc Hecatæ docuit super omnes pharmaca, quotquot
Vel pontus, vel terra tulit: mollescere flammas,
Indomitosque ignes docuit: fluuiósque rapaces
Firmauit, quamuis properanti flumine currant:
Sideraque, & Lunæ cursúsque viásque ligauit.

Nam tantam vim fuisse magicæ artis tradiderunt antiqui, vt sylvæ transferentur, & segetes, & mortui reuiuiscerent, & mugirẽt rupides, vt scripsit Ouid. lib. 14. Metam. de Circe, in his:

Exíluere loco (dictu mirabile) sylvæ,

Ayuntamiento de Madrid

Ingemuitque solum, vicináque palluit arbor:
Sparsáque sanguineis rubuerunt pabula guttis,
Et lapides visi mugitus edere raucos,
Et latrare canes, & humus serpentibus atris
Squallere, & tenues animæ volitare videntur.

Et eadem recensuit de ipsa Medea in epistola Hysipyles:

Illa reluctantem cursu deducere Lunam
Nititur, & tenebris abdere Solis equos.
Illa refrænat aquas, obliquáque flumina sistit:
Illa loco syluas, viuáque saxa mouet.

Hæc eadem vbi superatis ab Iasone periculis patrem & patriam reliquisset, & Iasonem secuta in Lemnum applicuisset, Lemniadum mulierum zelotypia capta Pharmacum quoddam in Lemnum iecisse dicitur, quod grauem odorem fœminis eius loci impressit, atque mansit postea illa consuetudo diutius, vt & filiis & maritis stato quodam anni die Lemniades graueolentes viderentur, vt in primo libro rerum Lesbicarum scripsit Myrtilus, cùm alii tamen Veneris facinus illud fuisse maluerint, vt sensit Himeræus Stesichorus. Quia illæ parum visæ fuissent Venerem curare, aut Diuinos honores Deæ tribuere; illa fecit vti viris ob grauitatem odoris essent inuisæ, quos etiam per insidias trucidarunt, deinde appellentibus ad insulam Argonautis cum his congressæ sunt, qui nati sunt ex ipsis, in Lacedæmona mox ad parentes penetrarunt, ibique admissi insidias Lacedæmonum libertati struxerunt, atque capti & in custodias traditi, deinde matrum aduentu muliebribus vestibus induti è custodiis & ex imminente periculo euaserunt. Primum autem fuit Medeæ crudelitatis indicium, quòd fratrem (vt diximus) discerpserit: cuius membra alii humi sparsa, alii in mari dissipata dixerunt, vt tardior pater cursus ipsam insequentis efficeretur iis colligendis. ossibus igitur Absyrti collectis AEeta Colchos misit, qui insequerentur: at illi Eridanũ, & Syrtides insulas, & Sirenas prætergressi in Phæciam denique ad Alcinoum Regem deuenere, cuius vxor Aretæ Medeam Iasoni coniunxit, ac duodecim seruas illi tradidit, cum sequentes interea cessassent, quorum alii iuxta Ceraunia, alii in sinu Illyrico, alii Absyrtides habitaturi consedissent. Timonax libro primo rerum Sicularum scriptum reliquit Iasonem in Colchorum regione rem habuisse cum Medea, quam ab AEeta patre in matrimonium acceperat: quare & intra Pontum in ea regione horti quidam ostendebantur, qui vocati sunt horti Iasonii, in quem locum è naui primùm egressus est, vbi erant disci & gymnasia, & Medeæ thalamus, in quo nuptui data est. At verò scriptum fuit à Timæo in secundo rerum Italicarũ Medeam Corcyræ nupsisse Iasoni, quare ad suam vsque ætatem morem illum perdurasse, vt in Apollinis sacello, quod erat ibi extructũ, sacrificare

caretur quotannis, in quo primùm Medea sacrificauit post nuptias, cùm sacellum & aras ibi duas extruxisset, quæ forent illarum nuptiarum monumentum vel apud posteros. fuit autem illud non procul à mari, ac proximum ciuitati, quarum ararum altera nympharum, altera Nereidũ vocata fuit. Deinde Argonautæ Syrtes & Sirenes, citharam pulsante Orpheo, & Scyllam & Charybdim & Cyaneas & errantes petras præteruecti in Thrinaciam denique peruenerunt, vbi Solis boues pascebantur. mox Cretam præternauigantes, & Aeginam, & Locridem, in Iolcum denique veniunt. Quidam addiderunt Peliam audito rumore quòd omnes Argonautæ periissent, captata opportunitate omnes qui poterant aspirare ad regnum obtruncasse: patrem Iasonis AEsonem coegisse bibere taurinum sanguinem, quod factum est inter sacrificia, fratrémque Promachum puerum tenerum iugulasse aiũt Amphinomen matrem confugisse in domum regis, quem vbi ob perfidiam obiurgasset, dixissétque futurum vt Deo acerbissimas pœnas daret, gladio sibi pectus fortiter transfixit, & periit. Iason vbi noctu in sinum Thessaliæ nauigasset non procul ab Iolco, vbi tamen ex vrbe conspici non posset, his rebus omnibus per exploratores cognitis auxilium optimatum Argonautarúmque in vltionem tantæ improbitatis clàm expetiuit. Vbi consulereturq; variæque propositæ essent sententiæ, quòd aliis vrbs repentè inuadenda esse videbatur, alii censebant auxilia viritim domo esse accersenda, bellúmque non per insidias, sed per apertam virtutẽ esse suscipiendum, quòd non apparebat vrbs à quinquaginta & tribus heroibus tantùm populosa & ampla præsertim posse capi: Medea vltionem tutiorem sibi per insidias ac per occulta pharmaca depoposcit, conficit itaque idolum Dianæ concauum, in quo omnis generis pharmaca occultauit, atque suos capillos ter inunctos canos fecit: faciem quoque & corpus rugarum plenum formauit: vt anus omnibus propè edentula videretur. Deinde capiens Deam paratam mirum in modum ad vulgi superstitionem, irrupit mane in ciuitatem tanquam numine afflata, populúmque cohortata est vndique ad nouum spectaculum concurrentem vti Deam reuerenter exciperent, quæ propitia vrbi ac regi ex Hyperboreis aduentasset. Vrbe vniuersa ad cultum & sacrificia conuersa, in regiam Dea accessit: atque cùm Pelias & eius filiæ credidissent felicitatem à Dea sibi datum iri, ipsámque Deam aduentasse, quoniam visa est Diana à draconibus vecta in aere superuolasse multas orbis partes, vt accidunt prodigia, omnes reuerenter eam complexi sunt. Deinde verò Medea sibi iniunctum à Dea esse dixit, vt regem senectute spoliaret, ac iuuenem faceret: & multa alia munera, quæ ad felicitatem & pietatem patris spectarent, largiretur. cùm inusitatus sermo Medeæ & admirabilis Peliæ visus esset,

Ayuntamiento de Madrid

fidem adhibuit, statuitque vt efficeretur quidquid ea diceret, ac virgo res ad exitum perducere volens, cum iussa esset vna ex filiabus Peliæ aquam puram afferre, continuò ait. Illa in thalamum se recipiens tanquam totum corpus lauatura omnes vires pharmacorum accōmodauit in aptum ordinem, quare admirantibus præsentibus omnia quæ ab ea dicebantur credita fuerunt. nam ita finxit quædam idola, vt appareret Diana per aera volans à draconibus vecta ex Hyperboreis in hospitium excipi à Pelia. Hoc lud inuentum cùm supra humanum ingenium appareret, credidit omnino Pelias, imperauitque filiabus vti quæcunque illa mandauisset, solæ exequerentur, cùm non conueniret donum Deorum per manus seruiles regi accipere. Nocte igitur Pelia dormiente, inquit Medea opus esse corpus Pelię in lebete coquere, quę verba cùm virgines ægrè admitterent, additum est experimentum ad dictorum credulitatem arietis in agnum eadem arte conuersi, qui membratim cæsus fuit & coctus cum quibusdam herbis, nam & reuixit & balare ac saltare prę lętitia visus est. Res ita credita est, & senex à filiabus, ob credulitatem factis surdis ad misericordiā precésque paternas, in frusta dissectus. sola Alcestis fuit ab illo scelere tam fœdo incontaminata. Cùm senex ita trucidatus iaceret, inquit Medea non priùs esse coquendum quàm sacra quædam Lunæ fierent, iussitque vt filiæ cum accensis lampadibus supra rectum ascenderent, quòd ipsa Colchica lingua precē quādam ad Lunam esset factura. nam illud lampadum signum accensarum supra regiam erat datum indicium, vt conuenerant Argonautæ, quòd res esset iam perpetrata. Heroes rati id quod erat, esse regem, magna celeritate ad vrbem procurrunt, strictisque gladiis vrbem ingressi resistentes custodias regias obtruncant. Filiæ Peliæ cùm neque vlcisci cognitam fraudem possent, ad quem coquendum iam descenderant, neque regiam tueri, quę armatis iam esset plena, captæ sunt humaniter ab Iasone, qui dixit se scire illas immunes esse à parricidio, quia spe felicitatis ad deceptæ Patrem trucidauissent. Acasto Peliæ filio regnum paternum concessit, filiásque primariis proceribus in matrimonium dedit. Nam Amphinomen Andræmon duxit, Alcestem Admetus Thessalus, Euadnen rex Cariæ Phocensium. His rebus ita transactis Iason in Isthmum profectus peractis sollennibus Argo consecrauit Neptuno, atque in gratiam Creontis Corinthiorum regis admissus tantum autoritatis est consecutus, vt vnà remp. gubernarit quoad vixit. His addiderunt quidam conuocatos esse ab Hercule Argonautas, vt fœderationem inirent inter se, si quis prælium aduersus aliquem illorum susciperet: qui vbi coniurassent de fœdere, statuerunt in omnem euentum hunc locum ad colligendas copias esse accommodatum, qui erat Eleorum ad fluuium Alpheum, quem etiam Ioui Olympio consecrarunt, vbi priùs

Ayuntamiento de Madrid

priùs equestre & gymnicum certamen fuit institutum, ad cuius celebritatem infinita prope multitudo nobilium confluxit. Non defuerunt tamen qui dixerunt Medeam simulato odio Iasonis, quòd ab eo sperneretur, ad filias Peliæ confugisse, inter quos fuit Polycrates Samius, idque factum eo consilio, partim vt cædem propinquorum Iasonis per illas insidias vindicaret, partim etiam vt viam Iasoni ad regnum aperiret, aiunt non patrem quidem fallacis Medeæ assensisse, sed à filiabus persuasum esse, quas Asteropem & Autonoen nominant præter Alcestim. Alii dicunt proprio desiderio esse impulsas, vt parentem senem ac debilem paterentur medicamentis iuuentuti restitui, qui posset postea & regnum diu retinere, & omnes iniurias propulsare. id vt crederetur, aries iugulatus dedit experimentum, filię Pelię his fraudibus Medeæ mirificè credentes Peliam in frusta dissectum in feruentis aquæ lebetem Medeæ immittendum concedunt, atque post multam ebullitionem ita solutum corpus recepere, nihil vt reliquum fuerit quod posset sepulturæ mandari. quam rem ita breuiter attigit Ouidius in Medea his carminibus:

Quid referam Peliæ natas pietate nocentes,
Cæsaque virginea membra paterna manu?

Eodem tempore Iason Corinthi commoratus Glaucam Creontis Regis Corinthi filiam vxorem duxit, omnium beneficiorũ, quæ à Medea acceperat, oblitus. Id grauiter ferens Medea Glaucam postea & Creontem combussit, ac proprios filios Mormorum & Pheretem, quos ex Iasone susceperat, ferro absumpsit, vel vt alii maluerunt Merimnum, non Mormyrum, vt alii, Mermyrum. Quãuis non defuerunt qui Medum etiam & Eriopen filiam & Polyxenum à Iasone susceptos fuisse de Medea narrent. Est enim omnium morborum, omniúmque ægritudinum grauissima zelotypia, omníque furore potentior, de qua ita scripsit Archias:

ἐ πόσον ἐδὴ λ᾽ θάμας ἐ πεμήνα ἐ ο πεμδὶ Ασάρχω,
ὅ ὅσον ὁ Μηδ ἐίης θυμὸς ἐ τεκνοφόνος
ζῆλος ἐ πὶ μ᾽ νίης μεῖζον κακὸν, εἰ δὲ φονεύς
μήτηρ, ὦ τίνι νοῦ πίστις ἐ ὅ τ᾽ ἐς ἐ τέκνων;

Non furor in miserum egit sic Athamanta Learchum,
Medeam in natos sæuus vt egit amor.
Stultitia grauius fit amor, malum & acrius. at si
Nulla fides matri est, pignora quis foueat?

Alii dixerunt peplum fuisse venenis infectum à Medea ad nouã nuptam missum, quod statim induta valido igne correpta conflagrarit, vt ait Apollod. lib. 1. Bibliothecæ. illo autem igne correpta Glauce se postea in fontem quendam ad ardorem extinguendum coniecit, qui fons ab illa deinde vocatus est Glauce. Alii dixerunt scrinium perexiguum cum igne inextincto incluso missum fuisse ad filias Creontis per paruulos Medeæ filios, quod

Ayuntamiento de Madrid

cùm illæ aperuissent, tanta euolauit vis ignis, vt totum palatium conflagrarit, vt testatur Dailochus in Cyzici euersione. Alii putarunt id non scrinium fuisse, sed vestem & coronam auream naphtha perunctas, quibus ab igne visis ob ignem attractum vaporem regio conflagrarit. Nam quæ naphtha vncta fuerint, si vel ab igne vel sole videantur, continuò igne concepto omnia sine remedio vllo comburunt, quæ vicina fuerint. Huius pharmaci cùm autor fuisset & inuentrix Medea, iure ignis Medea pharmacum illud dicitur, quod ardorem per membra eporum diffundit, ita vt nulla arte possit leniri: de quo ita meminit Nicander in Alexipharmacis:

Ἠδὲ τὸ Μηδείης Κολχηίδος ἐχθάιρον πῦρ
κεῖνο ποτὸν δέξῃσι φήμεραι, ἢ παρὰ χεῖλη
δηνοῦσι δυσάλυκτοι ἐπὶ τε σαρκὸς ἔνδοθι κνηθμός.
Quod si Medeæ sumantur Colchidis ignis
Pocula ephemeria, è labris pruritus in ossa
Cum sudere fluit, nulla medicabilis arte.

Nam non solùm in vngendis rebus, sed in potu etiam occultum vim ignis includere, Medeæ fuit artificium. Pharmacum hoc alii ephemerium vocarunt, inter quos fuit Demetrius Scepsius, quia manè iuxta Tanaim fluuium tantùm apparuerint herbarum, quæ illi componendo sunt necessariæ, per mediũ diem sint ablatæ vesperi arescant. alii vocarũt Irim illã herbam, & pharmacũ, alii Pharicum, alii naphtham. Nec defuerunt qui ephemerũ vocatum putent, quia vnum diem præterire non possint qui pharmacũ illud potauerint. Atqui vt sensit Diphilus Siphnius, solus quercus auxiliũ inuentũ postea fuit aduersus id pharmacũ, & cum leue remediũ, si lac bubulũ biberetur, in quo illa maduerint; vel rami sanguinariæ, vel radix cæsa in lacte elixata, vel maceratorum malorũ aut cydoniorũ liquor, vel myrtorũ stypticarũ, vel capporum vitiũ, vel ramorũ rubi, vel folia serpylli cocta in liquore testinorũ ferulæ, vel sardianarum nucum, vel medulla ferulæ, vel lauæ origanum. Hęc enim hausta cõpertum fuit nõ mediocre esse medicamẽtum aduersus id pharmacum, vt ait Nicãdri enarrator, qui Diphili sententiã expressit. Scriptũ reliquit Plutarchus in Alexãdro fieri pharmacũ id quo pallium coronãq; Medea perunxit, e bitumine præcipuè, cuius magna copia apud Babylonias nascitur in Ecbatanis; cuius illa est natura vt ignem lõginquum attrahat, mediũmque aera inflammet. fama est apud nonnullos Mormorum ac Pheretem Medeæ filios, quòd illa munera attulissent, fuisse à Corinthiis lapidibus obrutos; quorum sepulchrum apud Odeum vocatum ostendebatur, vt ait Pausanias in rebus Corinthiorum. Fuerunt tamen qui illos incolumes ad matrem reuertisse memorent, sed Iasonis odio, qui Glaucam duxisset, fuisse discerptos. Non defuerunt qui ab his longè diuersa sentiant, quorum

quorum sententia fuit, quòd Iason è Medea Thessalum & Alcimenen susceperit Corinthi, & multo pòst Tisandrum. dicunt eum deinde captum amore Glaucæ filiæ Creontis, vt Medeę forma iam euanescente, conatum esse persuadere Medeæ vt æquo animo ferret si illam virginem esset ducturus, quia affinitatem regiam sic filiis compararet. nolens iussa est abscedere Medea, quæ diem vnum ad parandam fugam, colligendaque impedimenta poposcit, ac per noctem mutata forma regiam ingressa flammis omnia absumpsit. alii dixerunt filios Medeæ dona tulisse, quibus (vt diximus) conflagrauit. quoniam Iasonem vlisci nullo pacto posset, filios communes iugulauit, vt eo saltem dolore illum affligeret. quibus actis per noctem effugit Corintho Thebas ad Herculem sponsorem seruandorum promissorum Iasonis. Thessalus qui cruentas manus maternas è cæde fratrum effugerat, educatus est Corinthi, atque in Iolcum patriam Iasonis mox recessit, populosq; Thessalos de se, cùm natus esset imperium, nuncupauit. Quidam dicunt Medeam Thebis Athenas profectam Aegeo peperisse filium Medum nomine, à quo Media fuit vocata, cùm illi regioni imperarit. Alii dicunt non ex Aegeo, sed ex alio quodam rege Medum genuisse, qui cùm sapienter imperaret, meruit vt Media de suo nomine ad sempiternam memoriam diceretur. Alii dixerunt Buno defuncto Corinthum Marathonis filium in regnum successisse, quo etiam mortuo Corinthios Medeam ex Iolco in regnum vocasse. Hæc cùm regnum Iasoni concessisset, filios ex eo peperit, quos in Iunonis fano occultabat, quia speraret illos se immortales facturam, quod cùm resciuisset Iason, ea relicta Iolcum reuertit, deinde & ipsa permisso Corinthi imperio Sisypho, dicitur peregrè fuisse profecta. Memoriæ prodidit Apollodorus libro primo Medeam post crematam Creontis regiam currum à draconibus tractum à Sole accepisse, & contendisse Athenas, ibique nupsisse Aegeo, quæ cùm insidias machinaretur Theseo, Athenis aufugere coacta est. Quidam addiderunt filium fuisse natum etiam illi ex Aegeo, qui Medus diceretur, à quo vocata est Media, cui regnũ Athenarum vt peruenirет curabat, cùm Theseo insidias tetendisset; quibus patefactis coacta est cum filio in Ariam Asiæ partem tunc vocatam profugere. Quidam malunt Polyxenum fuisse filium Medeæ & Iasonis. Alii inquiunt Mermerum fuisse a Iæna laniatum venando. Alii dicunt Medum & Eriopen tantum ex Iasone Medeam concepisse. Deinde illam inquiunt in patriam reuersam, paternum imperium, quod is per fraudem propinquorũ amiserat, cæso patruo Persæ patri restituisse: atq; hoc nõ sine Iasonis auxilio fecisse, cui fuerat reconciliata. Vbi mortua sit, aut quo pacto, minimè constat. sed Ibyci ramen & Simonidę fuit sententia quòd cùm mortua in campos Elysios venisset, Herculi nupserit.

Ayuntamiento de Madrid

¶Nunc quid hæc significēt, perquiramus. Medea AEetæ Solis & Idyiæ Oceani filia dicitur, quia Medea consilium sit, vt nomen ipsum significat. cùm enim Sol æstatem & hyemem deducat, ea quæ vel ad victum, vel ad corporis tutelam spectant, prudenter procuranda sunt: hæc consideratio siue prudentia cùm ad singulos pertineat, effecit vt Idyia mater sit Medeæ: nam Idyia quasi εἰδυῖα dicitur, cognoscens scilicet, quia cognitio mater sit consilii. Iason cùm medicum siue medicinam significare possit, ἀπὸ τοῦ ἰᾶσθαι à medendo dictus, secum Medeam abduxit. quid hoc significat? quod qui medicinam animo suo sit adhibiturus, quæ prudentia est, vt vir bonus, & sanæ mentis, & prudens efficiatur, omnia reliqua parui faciet vel carissima. Qui enim voluptatum desiderium, e quo natus est, non neglexerit, qui parum honestam & effrænatam appetentiam non discerpserit, ille nihil admirabile, nihílque gloriosum potest committere: quare dicta est Medea filios & fratrem discerpsisse & patriam reliquisse, vt Iasonem sequeretur. Is igitur qui verè fuerit sapiens, facilè sideribus ad libidines inuitantibus dominatur, & trahentibus ad turpitudinē cupiditatibus moderatur: quare Medea, siue consilium, dicta est Lunam & stellas de cœlo deducere solita, & cupiditatum fluuios sistere, & plura, quæ multitudini videbantur admirabilia, facere; quæ certè reapse nullo tempore contigerunt, vt testatur Ouidius in medicamine faciei:

Nec vos graminibus, nec misto credite succo;
Nec tentate nocens virus amantis equæ.
Nec Mediæ Marsis finduntur cantibus angues;
Nec redit in fontes vnda supina suos,
Et quamuis aliquis Temesæa remouerit æra,
Nunquam Luna suis excutietur equis.

Nec defuerunt etiam qui Medeam artem esse dixerunt, Circes siue naturæ sororem: quoniam ars pro viribus imitatur naturam, tanto magis laudabilis, quanto magis ad similitudinem accedit, harum vtriusque Sol est pater, quoniam nihil sine diuina ope rectè fieri potest, quæ est animæ vis in nobis diuinitus impressa: nullum enim bonum est aut in rebus his, aut in nobis, quod Dei liberalitati ac magnificentiæ non debeatur. Hæc eadem ignem & incredibiles inuidiæ ardores in animis maleuolorum excitauit, fecítque vt non paruo dolore torquerentur. Neque vlla est sanè prudenti viro, vel sanctior, vel tutior, vel honorificentior vindicta inimicorum, quam siquis iustum prudentémque se ad omnia negotia præstiterit, rectáque animi moderatione in omnibus vsus fuerit. Quòd si quis vel illegitimarum voluptatum, vel auaritiæ, vel crudelitatis laqueis se implicari patiatur, quo pacto ab eo consilium capto curru & alatis draconibus non quàm citissimè auolauerit? nam cùm Medea sit Solis neptis, significat prudentiam

dentiam in nobis pro aeris temperie, & pro vi radiorum illius genitam: siquidem plurimum confert ad prudentiam temperamentum corporis, quod modò ex aeris impressione, modò ex educatione: modò ex cibis, modò ex regionis quā habitamus natura incrementum capit. Hęc excogitarunt antiqui cum hac mirabilitate rerum gestarum, finxeruntque illa quæ dicta sunt de Medea, ad animi moderationem, & ad rectam institutionem vitæ nos adhortantes. Alii sceleratam, & libidinosam fœminā esse crediderunt Medeam, quippe quæ ob furiosum Iasonis desiderium, immoderatámque libidinē parentes, & regnum, & patriam prodiderit, & ignotum, & fallacem, & impostorem, & acceptorum immemorem hominem sequeretur. Hanc Medeam vocatam fuisse memorant, quia omnibus artibus conata sit Iasonis amorem in se vertere. sic enim scriptum est apud Diphilum:

ἣ γὰρ φαρμακεύουσας
Μήδειαν καλέουσιν, ὅτι κατεμήσατο τέχνας.

Medea vocata est
Illa, veneficij quod fraudes repperit omnes.

Hæc dicta est senes nonnullos iuuentuti restituisse per herbas & ignem, quia in sui desiderium vel senes attraxerit artificiosè, feceritque vt tanquam iuuenes imprudentes & impudentes essent. Hanc in omnia crudelitatis lasciuiæque facinora delapsam faciunt; & ideirco paulo pòst in omnes difficultates & miserias, & in omnium odium incurrisse, quia nemo impurus diu felix esse possit, cùm solius virtutis opus sit felicitas illa quę in rebus humanis reperiri possit. cùm scelerum omnium denique finis & opus sit pœnitentia & calamitates & miseriæ, omnes enim improbi, infelices. ea de causa Medea denique in desperationem adducta, ita secum pręteritorum scelerum magnitudinem, & futura ex illis pericula ratiocinatur, vt est apud Senecam Tragicum:

At quo remittit? Phasim & Colchos petam,
Priumque regnum, quæque fraternus cruor
Perfudit arua, quas peti terras iubes?
Quæ maria monstras? Pontici fauces freti,
Per quas reuexi nobiles Regum manus,
Adulterum secuta per Symplegades.
Paruam ne Iolcon, Thessala an Tempe petam?
Quascunque aperui tibi viae, clausi mihi.

Est enim (vt diximus) omnium difficillimum sceleratum hominem esse diu felicem. Sed siue consilium prudentiáque Medea sit, siue malefica mulier, per eius fabulā nos antiqui ad probitatem & ad integritatem instituere conabantur, cùm verò in patriam reuersa fuisset, patríque regnum recuperasset, ibi honores diuinos illi instituerunt indigenæ, quibus interesse hominibus iure sacrificiorum non licebat, vt scripsit Staphylus. ob eas iniurias

Ayuntamiento de Madrid

quas à Iasone acceperat: at neque templum vllo tempore ingredi. at nunc de Iasone dicamus.

De Iasone. CAP. VIII.

PERNECESSARIVM mihi videtur, antequam Iasonis res gestas commemorem, exordium eius stirpis altiùs repetere, ac recensere quib. causis cōmotus cū lectissimis Græciæ heroibus ad externos homines & longinquas nationes nauigarit, eósque labores pertulerit, qui vel auditu sunt non mediocriter formidabiles. Nam vix vllus præter Herculem monstrorum omnium acerrimum domitorem; & Theseum, qui ad eiusdem Herculis imitationem multos latrones atque maleficos homines de medio sustulit, & eadem genera suppliciorum, quibus hospites torquebant, coegit subire; & Vlyssem, qui per infinita atque intolerabilia pericula & ipse penetrauit, & multos eius socios in illis amisit: vix vllus alius inuenietur, qui tantam virtutem in rebus arduis præ se tulerit. Ita verò se res habet, sicuti Pherecydes sensit: Tyrrho filia fuit Salmonei & Alcidices à Cretheo educata fratre Salmonei. Hanc vbi Neptunus compressisset geminos peperit filios Peliam & Neleum, quos nouerca postea matris in armentorum stabulo exposuit. illi cùm adoleuissent, matrem cognouerunt, matrísque nouercam in Iunonis fanum fugientem trucidarunt. Tum Neleus exorta dissensione cum Pelia Messenen contendit, ibíque Pylum condidit. Nam tres fuerunt Pyli, in Peloponneso, ad Alpheum fluuium in Elide, & Triphylica, vbi fluuius Amathois, & Messenæ ad Coryphasiū. at Pelias in Thessalia Acastum, & Pelopiam, & Hippothoen, & Pisidicen, & Alcestem ex Anaxibia Biantis filia, siue (vt alii maluerunt) ex Philomache Amphionis, suscepit. Cretheus Aeoli filius vbi Iolcum condidisset, Aesonem, Amythaonem, ac Pheretem è Tyrrho procreauit: post quem Cretheum Pelias Iolci imperauit, cui responsum fuerat ab oraculo quòd manu cuiusdam ab Aeolo oriundi erat interimendus. Erat autem vnus ex iis Iason Aesonis filius, & Polymedę filię Autolyci. Erechtheus siquidem & Athamas & Salmoneus filii fuerunt Aeoli, qui Aeolus creditus fuit Iouis filius. Vt igitur omnes Aeolidas Pelias de medio tolleret, voluit Iasonē etiam vnum ex genere Aeolidarum occidere, cùm esset adhuc infans. Id sentientes Iasonis propinqui, noctem obscurissimam obseruantes, opertum, & in arca clausum tanquam mortuū efferunt, & in antrum Chironis deportarūt, dederúntq; illi educandū & erudiendū. Verùm cùm adoleuisset Iason, à Chironéq; medendi artem didicisset, Iason vocatus fuit, cùm priùs Dolomedes nominaretur. Exiuit igitur cum adoleuisset ex illo antro, & terram arauit apud Anaurum fluuiū, vt ait Apollonius in Argonauti-

Ayuntamiento de Madrid

gonautic. Rursus aliud responsum renouatum est Peliæ, vt sibi caueret ab illo, quem altero pede nudo conspexisset. deinde sacra Neptuno instituens Pelias vniuersos suos ad sacrificia conuocauit: quo etiam Iason cùm veniret, in traiiciendo Anauro fluuio alterum calceum in limo amisit: qui ita visus à Pelia interrogatur: Quid faceres si tibi responsum esset te à quopiam interfectum iri? cui respondit Iason de Iunonis consilio, illum inquit ad aureum vellus recuperandum mitterem. erat autem vellus aureũ pellis arietis aurea qui Phrixum in Colchidẽ portauerat, quem ille (vt fama est) Ioui fugæ fauenti Phyxio cognomine immolauit, & pellem arbori cuidam in luco Martis apud Colchos suspendit. Alii putarunt illam fuisse candidam; alii purpuream, vt sensit Simonides. At Dionysius Mitylenæus hominẽ fuisse, Phrixique pædagogum censuit Arietẽ nomine, qui captus à Colchis esset, & in custodia asseruaretur, atque aureus dicebatur propter doctrinæ præstantiam, & propter integritatem consiliorum. Seruabat hãc pellem draco magnitudine nauis quæ à quinquaginta remis agitatur, qui nunquam somno capiebatur. Pelias igitur iuxta Iasonis responsum Iasonem ipsum vellus aureum iubet ad se afferre. Tum Iason nauim diuino Palladis consilio fabricatam, malúmque loquacem habentem è Dodonęa quercu, conscendit, & cum quadraginta & nouem lectissimis viris in Colchidem nauigauit. Scriptum reliquit Damagetus, quòd Pelias tenuibus clauis configi nauim iusserit, quod tamen Argus nauis artifex minimè fecit, vt ea citiùs periret: quæ ab artifice etiam nominata fuit. Hanc primam longam nauem fuisse memorant, cùm tamen alii primam longam nauem factam à Dauno fuisse dicant, cùm illum Aegyptus insequeretur, quę Danais quoque vocata fuit. at verò illorũ qui Iasonem in Colchidẽ secuti sunt, ista sunt nomina: Acastus, Admetus, Aethalides, Amphidamas, Amphiõ, Anceus Neptuni, Argus, Argeus, Asterius, Asterion, Augias Solis filius, Biantus, Butes, Calais Boreæ, Calaus, Canthus, Castor, Cepheus, Citius, Coronus, Echiõ: Erginus, Eribotes, Eurydamas, Eurytus, Eurytion, Hercules, Hylas, Iason, Idas, Idmon, Iphiclus Aesonis, Iphiclus Thestiades, Iphitus Euryti, Iphitus Phocensis, Laocoõ, Leodocus, Lynceus, Meleager, Mopsus, Nauplias, Odeus, OEnides, Oileus, Orpheus, Palęmonius, Peleus, Phaletus, Pollux, Polyphemus, Tænarcus, Talaus, Telamon, Tiphys, Zetes Boreæ. horum nomina diligenter recensuit Sophocles in actu Lemniadibus inscripto, & Aeschylus in Ciberis, cùm tamen quidam his addiderint hos etiam loco nonnullorum: Actoridem, Actorionem, Aglaum, Amphistecum, Autolycum, Buphagum, Ceneum, Deileonem, Deucalionem, Euphemum, Iphim, Iphidamantem, Mænetium, Nestorem, Philoctetem, Phliantem, Phlogium, Tydeum. Habuerunt omnino

Ayuntamiento de Madrid

tres vates secum Argonautę: Mopsum Ampycis filium, Idmonem Abantis, Amphiaraum Oilei. Fama est Iasonem in Lemnum primùm applicuisse, mox ad Cyzicum Dolionum regē in Marsiam & Cium adiuisse, deinde in Iberiam, hinc in Bebryciam, atque cùm ad Syrtem Libyæ applicuisset, templum ibi condidisse, quod Herculi postea fuit consecratum, cùm ibi certamina quædam celebrassent Argonautę, in quibus victor Hercules fuit declaratus. Deinde cùm nauigare ob Syrtium naturam non possent, dicuntur Argonautæ nauim Argo supra humeros per spatium duodecim dierum per Libyæ deserta comportasse, donec die duodecimo rursus mare inuenientes illam deiecerunt. Incidentes itaque in Eurypylum Neptuni filium acceperunt pro xenio quodcunque sese obtulit. nam glebam è terra accipiens dedit, quam Euphemus & ipse Neptuni ac Meciones filius accepit. tum nauigio ad Theram fluctuante, è gleba dissoluta Medea multa vaticinata est. non defuerunt qui post deiectam nauim certamen & templum institutum dicant, vt sensit Isacius. Deinde ad Phineum vatem peruenerunt, qui erat cæcus, qui tamen calamitatum finem fato sibi portendi sciebat, cùm Boreæ filii ad ipsum accessissent: nam mirificè ab Harpyis infestabatur. Illis denique liberatus explicat Argonautis rationem, cursum, & difficultates nauigationis: Quòd primùm petræ Cyaneæ essent adeundæ, quas Symplegades siue concurrentia saxa quidam vocarunt, vnde ignis plurimus scatebat, quare periculum emissa columba erat explorandum. Hinc abeundum esse procul à Bithynia monet, quæ nō multum distat à Bosporo, quoniam Thraces illi, qui Salmydessum incolebant in omnes pręternauigantes essent atroces & crudeles. Tum ad Thyniadem insulam eos venire oportere docet. hinc esse ad Mariandynos accedendum, & ad Acherusiam, montésque Paphlagonum. Præternauigandam vrbem esse monet Enetorum, & Carambim, & Halym, & Irim, Themiscyrum, agrum Dæantem, Cappadociam, Chalybes, Tibarenos, Mostynes, Aretiaden, Stymphalidum insulam, Macrones, Philyres, Bechiros, Saphyres, Byzeres, ac Phasim fluuium, qui per terram Circæam vocatam deflueret. Inde prætereundam esse demonstrat vrbem Cytaidem antequam ad aureum vellus accederetur: quæ loca omnia ex Iolco in Colchidem nauigantibus necessariò erant prætereunda. Verùm cùm in Mysiam primùm Argonautæ venissent, Herculésque suum remum infregisset, exiit vt alium è proximis syluis decideret, vbi relictus est ab Argonautis, vt quidam voluerunt ob Hylæ casum: vt verò alii, propter imperitiam remigandi, ne omnes remos frangeret. Alii putarunt istud accidisse ob voracitatem Herculis, quia vererentur Argonautæ ne vniuersam annonam breui absumeret. Alii propter pondus, quia nauis propè demergeretur vbi ille in alterutra

parte

parte nauis constitisset, atque inflecteretur. Alii propter inuidiã, ne per eius præstantiam virtutis omnis cæterorum virtus fieret obscura, atque obrueretur. Vbi demum superatis omnibus difficultatibus Iason in Scythiam AEgyptiorum coloniam ad AEetam Colchorum regem peruenisset, perbenignè à Phrixi filiis fuit acceptus, atque cum illis ad AEetam contendit. Alii dicunt primùm benignè & comiter acceptum fuisse Iasonem ab AEeta; alii non satis læto vultu. deinde cùm Iason aureum vellus nomine Peliæ, cuius id antea fuisse dicebat, & per dolum surreptum, repeteret, visus est AEeta æquo animo petitionem tulisse, vt quidam dixerunt: alii dicunt iratum AEetam respondisse Iasoni se quod peteret, tum demum concessurum, cùm tauros ignem è naribus efflantes & æripedes domuisset, draconis custodis eius velleris dentes adamantino aratro vsus seminasset, nascentésque homines armatos ex illis dentibus cecidisset. Alii dixerunt ipsum AEetam illos dentes habuisse à Pallade sibi dono datos, cum alios in agro Thebano Cadmus olim seuisset. At Medea AEetæ filia Iasonis desiderio capta illi vnguentum dedit, quo incolumis ab igne taurorum seruaretur, iussitque seruare ne aduerso vento araret, ne vis flammarum in ipsum ferretur: neque inciperet sulcum de more arantium ab eodem fine, sed tolleret aratrũ. Quidam enim dicunt primum AEetam boues igniuomos iunxisse & arauisse, ac pòst disiunctos imperasse Iasoni iungere & arare. Alii, quòd Medea noctu dracone per quædam pharmaca sopito aureum vellus ad Iasonem detulit, vnáque fratre Absyrto arrepto è Colchis cum Argonautis nauigauit. Quidam dicunt Iasonem Medeæ consilio & opera omnia illa pericula superasse, at non accepisse vellus aureum à Medea. Fugit autem noctu (vti dictum est) cum Argo naui Iason è regione Colchorum, illud consilium suggerente Venere, veluti testatur Idmon in his.

ὑποθήκ' Ἀφροδίτη
φθογγύφρα μεγάροιο θοὴν διὰ νύκτα μάλ' ἀναν.
mentem Venus excitat illi
Aufugere è domibus tenebras per noctis opacæ.

Alii dicunt immissum fuisse AEetæ desiderium à Venere, vt cum Eurylyte vxore congrederetur, quo tempore de comburenda Argo naui consultabat, quo illi tutò possent aufugere, vt scripsit in hisce Dionysius in Argonautis:

ἡ ὅ τότ' ἀμ' Αἰήτῃ πόθον ἔμβαλε δῖ' Ἀφροδίτη
Εὐρυλύτης φιλότητι μεγηέος ἀμφαφάσσας
καὶ δειδῆν φρεσὶν ἦσιν ὅπως μετ' ἄεθλον Ἰήσων
νοστήσῃ οἴκόν δε σὺν ἀγχιμάχοις ἑτάροισιν.
Excitat AEetæ Venus hic in pectore flammas
Coniugem in Eurylyten, vt opus peragatur amoris.
Nam cauebat vti post dura pericula Iason.

cum sociis repetat patriam, dulcésque penates.

At verò de reditu Argonautarum permagna est inter scriptores controuersia, si quidem Herodotus in Argonauticis per idem mare illos rediisse scribit, per quod profecti sunt in Colchos. Hecatæus autem Milesius voluit è Phaside ingressos esse in Oceanum, inde in Nilum, inde in mare Tyrrhenum, per quod delati sunt in patriam. Arthemidorus Ephesius hos mendacium dicere inquit, quoniam Phasis Oceanum minimè ingrediatur, atqui scriptum fuit in primo libro de Portubus à Timageto, vt accepimus. Istrum è montibus Celticis siue Hyperboreis vocatis, siue Riphæis defluere, qui in mare Celticum ingrediatur. eius fluminis aqua bifariam distribuitur, cuius altera pars in mare Euxinum, altera in mare Celticum intrat, per cuius ostium in Thyreniam Argonautæ contendentes nauigarunt. Scymnus autem Delius illos per Tanaim nauigasse inquit in mare amplum, atque inde mare Tyrrhenum fuisse ingressos. Sed his controuersiis de reditu Argonautarum relictis, quæ videntur nonnihil deliræ, paréque periræ nauigationum, nos communiorem sententiam, probabiliorémque secuti, ita de illorum reditu breuiter dicendum censemus: Quòd peractis omnibus, superatísque periculis in Colchorum regione, priùs in Istrum, deinde per illum in Adriam nauigarunt, & eò præsertim vbi Saturnium vocabant antiqui, vbi laceratus fuit Absyrtus. illud tam nefarium facinus cùm agre tulisset Iupiter, dicitur difficiles ventos Argonautis immisisse, quo demergerentur. at Iuno prosperos & secundos clàm emisit, qui illos in mare Sardoum vocatum detulerunt. Sirenibus deinde transmissis ad Drepanum incolumes euaserunt, quæ postea Corcyra vocata fuit. eò cùm applicuissent, insequentes Colchi illos ferè comprehenderunt, quare ad Alcinoum confugere compelluntur. Colchis Medeam ab Alcinoo repetentibus responsum est, quòd eo pacto essent recepturi, si Medea esset virgo, sic enim futurum vt patri remitteretur. at si esset iam vxor Iasonis, iure posse vxorem virum sequi factæ dicuntur esse nuptiæ illa ipsa nocte. quamobrem Colchi cùm re infecta ad AEetam redire vererentur, decreuerunt habitare in sinu Illyrico. At Argonautæ inde obnauigantes Mopso Canthóque defunctis ambigui de nauigatione ac salute docti fuerunt à Tritone quo pacto seruari possent, atque nauim in stagnum Tritonidem ferentes postea in Cretam nauigarũt, quo in loco cùm illi iter à Talo intercluderetur per Medeæ veneficia illo de medio sublato peruenerunt in AEginam, ac inde in Thessaliam. atque ita dicuntur in patriam rediisse. Alii dicunt Iasonem Medeæ consilio & ope illa omnia pericula superasse, mox in patriam reuertisse, quam nauigationem duobus mensibus absoluisse ferunt. Erant autem Colchi Laxi etiam vocati, vt ait Isacius, ex AEgyptiorum colonia, qui non pro-

Ayuntamiento de Madrid

procul ab Abasgis siue Massagetis vocatis habitabant, dicebantúrque nunc Colchi, nunc Scythæ, nunc Asiani, nunc Leucosyri, atque iuxta Phasim fluuium in Asiæ parte incoluerunt. Est autem & alia Scythia Europæ, quæ Mæotidi & Tanai finitima est, intérque Scythiæ populos nonnulli Alanos etiam numerarunt, vbi ingressus est in Hyrcaniam & in Caspiorum regionem. Alii longè diuersam caussam cur Iason ad aureum vellus missus sit, retulerunt, inter quos fuit Hecatæus. Dicunt enim quòd cùm Iason ex antro Chironis exiuisset, & à patre, coniunctísque affinitate cognitus fuisset, in conuiuium solenne fuit acceptus. Deinde cum mãgno tumultu ad Peliam regnum suorum maiorum repetens contendit: Pelias se redditurum pollicetur, si priùs in Colchidem abeat, Phrixíque animam ter, vt legitimum erat, aduocet: se enim nocturnis terreri visionibus inquiens ob Phrixum, Nam si eo accesseris, inquit, & istud feceris, ac vellus aureum attuleris, ego iam senior tibi iuueni regni onus concedam. quare Iason his legibus acceptis eo contendit, vt diximus. Hæc illa sunt, vt summatim dicam, quæ de Iasone memoriæ prodita sunt ab antiquis Pherecydes Alcimeden Phylaci filiam Iasonis matrem fuisse scripsit. Herodotus ait Iasonem fuisse filium Polyphemæ Autolyci filiæ. At Andronis fuit sententia, quod Theognete Laodici filia mater fuerit ipsius Iasonis. Stesichorus Eteocymenes, Demetrius Scepsius Rhœus, alii Polymedæ filium putarunt. omnes tamen AEsonem patrem illi tribuerunt. Nauigationis difficultates, & res ab Argonautis in itinere gestas complexus est Apollonius in Argonaut. & pericula & labores, qui capturo vellus aureum proponebãtur. ita recensuit breuiter Medea apud Euripidem,

ἔσωσά σ', ὡς ἴσασιν Ἑλλήνων ὅσοι
ταὐτὸν σωψάζησαν Ἀργῶον σκάφος,
πέμψασ' ἐπὶ ταύρων πυριπνόων ὀξὺν ἀτῶν
ζεύγνυσι, κἀπεσπείρατο δαιμόνιον ῥοῦν,
δράκοντ' ἄγρυπνον, ὃς πάγχρυσον ἀμφέπων δέρας,
σπείρας τ' ἔσωζε πολυπλόκοις αὔπνοις ὤν,
κτείνασ', ἀνῆρον σοὶ φάος σωτήριον.
Seruatus es per me, velut sciunt ratem
Quicunque conscendere tecum Argoam: vbi
Tauris iubebaris iugum spirantibus
Ignem imposuisse, seminare & horridi
Dentes draconis, vellus illud aureum
Seruantis, insomnisque; qui circundat id
Spiris; ego occidi, tibi lucem dedi
Illam salubrem.

Quam rem tamen breuiùs etiam ita complexus est Virgilius libro secundo Georg.

Ayuntamiento de Madrid

Hæc loca non tauri spirantes naribus ignem
Inuertere, satis immanis dentibus hydri:
Nec galeis, densisque virûm seges horruit hastis.

Vbi hæc omnia superasset Iason Medeæ consilio, domum cum vellere aureo reuertitur, ac Medeam secum abducit, quæ postea eædem parentum Iasonis, omnes suas fraudes ad vlciscendos illos Iasonis monitu conuertit, suasitque filiabus Peliæ, vt diremus, vt patrem frustra quærentem iugularent, cùm se illum iuuenem facturam, sicut agnum fecerat, promisisset. Fuerunt qui dixerint Iasonem quoque senescentem ab ipsa Medea coctum iuuentuti fuisse restitutum, vt scripsit Pherecydes, & Simonides poeta, & Lycophron. Quòd AEson præterea Iasonis pater fuit, Medea coctus, & iuuentuti restitutus, ita scripsit is poeta qui Reditus composuit:

αὐτίκα δ' Αἴσονα θῆκε φίλου κόρου ἡβάοντα,
γήρας ἀποξύσασα· εἰδώλοισι πρεκαπάδεσσι,
φάρμακα πολλ' ἔψουσ' ὅπι χρυσείοισι λέβησι.
Tum quoque pubescens iuuenis fit protinus Æson.
Ipsa senectutem studio detergere nouit,
Pharmaca vbi coxit permulta lebetibus aureis.

AEschylus in Bacchi nutricibus, nutrices ipsas Bacchi vnà cum viris illis coctas fuisse inquit, & ita ab eadem iuuentuti restitutas. Habuit Iason filiam Atalantam quæ Milanioni nupsit: & Apio, & Eunœum: ex Hypsipyle Thoantis Philomelum, ac Thoantem. Aiunt Argonautas visa aue apud Colchos, quæ Græcis esse insueta, illam in Græciam portasse, atque à fluuio Colchidis phasianum appellasse. Scriptum fuit à Staphylo Iasonem Medeæ consilio denique occidisse: hæc enim illi nescio quo pacto persuasit, vt sub puppe nauis Argus dormiret, quam illa sciebat breui solutum iri, qua denique supra Iasonem delapsa ille occisus est. Fuerunt multis in locis templa Iasoni ob strenuitatem erecta, sed apud Abderam præcipuè eximia religione colebatur, cui templum à Parmenione fuit magnifico opere, & excisis lapidibus extructum.

¶ Hæc illa sunt quæ præclarè & gloriosè ab Iasone gesta dicuntur, quæ omnium propè poetarum præconis fuerunt celebrata, cùm tamen illa nauigatio breuissima fuerit, neque cum nauigationibus nostræ tempestatis comparanda, neque cum illis præcipuè quæ fiunt ab Hispanis, in eam longinquam partem terræ nuper repertæ. Dicitur Hercules enim ad illam expeditionem non peruenisse, quia aquatum missum Hylam requireret, neque potuisset cum cæteris heroibus nauigare. Coacti sunt igitur sicuti reliqui, qui viros bonos faciunt aliquando parui, robore ac virtute destituti supplices fieri mulierculæ, donec vellus aureum cepissent, vt ait Plutarchus in Politicis, vocati sunt Minyæ

Ar-

Ayuntamiento de Madrid

Argonautæ à Minya Martis filio, vt voluit Dionysius Thrax. alii, inter quos fuit Aristodemus, Minyam Alei filium fuisse crediderunt, à quo nominati fuerint. Fuerunt etiam qui res in Iasonis nauigatione gestas corporum chemicorum mutationes, & aureum vellus denique post tot labores captum, lapidem vocatum philosophorum esse arbitrentur, qui fit denique post tot eorum corporum mutationes. Alii Iasonem vectum per mare Ponticum cum Argonautis ad aureum vellus in Colchicam regionē, Medeāmque AEetę filiam asportasse, non poeticè dictum existimarunt: librum aureum vellus fuisse dicunt, contextum ex arietum pellibus, in quo scriptum erat quo pacto per chemiam posset aurum fieri, inter quos fuit Suidas. Atque vellus aureum pellem arietis, in qua contineretur auri faciendi ratio, iure vocatum fuisse putarunt. Atqui re ipsa ridiculum est tauros inuentos vnquam fuisse, qui flammas è naribus expirarent, aut è dentibus seminatis non solùm homines, sed etiam arma illis conuenientia aliquando fuisse nata: aut arietem vsquam fuisse natum, cuius aurum pro pilis tonderetur. Quis hæc vnquam visa fuisse homo sanę mentis crediderit: verùm cùm sapientes antiqui philosophiam magnifacerent, partim ne in vulgus rude manaret, partim vt sapientiæ præcepta cum suauitate & rerum admirabilium admiratione imbiberentur, naturę aut disciplinę secreta sub variis fabularum figmentis occultarunt, non minus quam Aegyptii sub hieroglyphis scientiam, rerúmque sacratum disciplinā tradiderunt. Est enim omnibus propè insitum vel res præstantissimas, quarum facilis facultas concedatur, paruifacere: at quæ non nisi difficulter & cum magnis laborib. acquiri possunt, miris laudibus extollere, & vt clarissimas admirari. in hoc vitium, qui non labatur cum vulgo, nō potest esse vir mediocris iudicii. Dicitur igitur fuisse Iason filius Alcimedes & Aesonis, vel (vt alii putarunt) Polymedæ, vel Rhius, & à centauroru iustissimo Chirone educatus, artémque medendi ab illo edoctus, cuius vel matrum omnium nomina consiliū significāt. Aeson è stirpe Neptuni editus, quid aliud est, nisi prudentia è variis negotiis ac difficultatibus, quæ tanquam materia prudentię subiiciuntur: nam ex illis, & ex consilio, exoritur ac fit prudentia. Didicit medēdi artem à Chirone, vnde nomen obtinuit: nam ἴασις ars est medēdi. Quis tamen remedium aliquando morbi datum fuisse ab Iasone vlli laborāti accepit? non enim chirurgus fuit Iason: neque vir iustissimus & sapientissimus Chirō putandus est potiùs corporis, quàm animi curā, quæ viro bono conueniat, Iasonem docuisse. Quòd si animi curā illum docuit, quid est per Deos immortales quod magis viro bono cōueniat, quàm prudentia? Ego sanè ita censeo, Iasonem in vtraque fortuna qua animi moderatione vti conueniat à Chirone didicisse, quod antidotū sit aduersus volu-

Ayuntamiento de Madrid

ptates impuras, qua animi temperantia ira placanda sit, qua arte superanda auaritia, prosternenda libido, ambitio ex animo eiecienda, cùm illa sit omnium monstrorum turpissima, vitiorúmque maxima. His præceptis instructus Iason dictus est periculosa & formidabilia monstra prudenter Diis adiuuantibus, aut certè Deorum ministris cōsulentibus, incolumis præteriisse, & in Colchidem profectus tauros igniuomos ac æripedes domuisse, quæ nihil aliud quàm animi pertinacia & ira putanda sunt. Qui enim non ratione, animique constātia ducitur, is aut leuis est ingenio, aut pro cōstantia pertinaciam sequitur, & inanem arrogantiam. Hos animorum affectus, rationi, medicinæq; animi subiicere quid aliud est, quàm tauros illos igniuomos vincere, & hominum cum armis è draconis dentibus natorum furorem à se depellere? aut quid aliud est spatiosum draconem Medeæ auxilio consopire, quàm inuidiam sapienter consilio mentis frænare? Est enim ipsa Medea μῆδος consilium. Hic eius ope aureum vellus in patriam reportauit, Deisque dicauit, vel (vt aliis placuit) Peliæ obtulit: cùm maximè fugienda sit auaritia, & iustitia complectenda. Maximè verò omnium colenda est Deorum immortalium religio, quod principium est virtutum & omnis felicitatis: postea colendi sunt Reges ac nationum principes, quibus non sine Dei voluntate concessa est in homines potestas, si modò sint viri boni & iusti. Atque, vt summatim dicam, nauigationem Iasonis, quam quidam ad historiam, quidam ad chemicam artem detorquent, nulla alia de caussa celebrarunt antiqui, nisi quia significare voluerunt humanam vitam multis vndique difficultatibus vexari: necesséque esse viro bono medicinam consilii animo adhibere, vt intrepidus ad omnes motus, & ad omnes fortunæ vicissitudines persistat. Neque tamen me illud præterit alios fuisse, inter quos Dercylus, qui Argonautas ad vellus aureum, siue ad Scytharum opulentiam diripiendam nauigasse putarint: (semper enim opes tanquam vmbra sequitur inuidia, omniáque bella propè prædæ gratia reipsa, verbo iniuriæ vlciscendæ suscipiuntur) quippe cùm non procul à Caucaso monte torrentes quidam aurum deferre dicerentur, quod tabulis perforatis ac lanosis pellibus Scythis excipere mos fuit, vt ait Strabo lib. 2. Ad hæc loca nauigantibus è Thessalia multi scopuli, multæque difficultates ac propè insuperabiles, vtpote imperitis adhuc nauigandi hominibus, proponebantur: quare illa tam multa formidanda finxerunt. Sed de Iasone satis, nunc de Phrixo dicamus.

De Phrixo. CAP. IX.

PHRIXVS, qui aureum vellus in Colchos dicitur transtulisse, Athamantis & Nepheles fuit filius. Cùm enim Athamas Thebis

Ayuntamiento de Madrid

Thebis imperaret, Nephelem vxorem duxit, è qua Phrixum & Hellen suscepit. Deinde, nescio qua de causa, Nephele dimissa, Ino secundam vxorem cepit, de qua Clearchum, siue (vt alii maluerunt) Learchum, & Palæmonem suscepit: quem etiam Melicertam postea vocarunt. Verùm Ino ingenti priuigni amore capta, non assentiente Phrixo, omnem amorem in acerrimum odium conuertit, quod magnum solet esse plerunque nouercarum. hanc Pindarus in hymnis Demoticam nuncupauit, Pherecydes Themisto, Sophocles Nephelen in actu Athamante, Hippias Gorgopiram nominauit. Huiusmodi insidias Phrixo & Hellæ machinatur. Torruit omnia frumenti, cæterorúmque leguminum semina ne nascerentur, deinde persuadet vatibus per largitionem, vt nuntiarent Athamanti fruges illa de causa non nasci, quia opus foret vnum de filiis Nepheles Diis immolari. Eo responso accepto, ingenti necessitate (vt putabat) compulsus Athamas Phrixum dicitur ad aram mactaturus statuisse, vt ait Apollodorus Grammaticus libro primo. At Nephele Phrixum & Hellen rapuit, aureámque ouem à Mercurio captam illis dedit: qua per aera vecti fuerunt. cum verò ad id freti peruenissent, quod est inter Sigæum & Chersonesum, cõtigit vt Helle in proximum mare deciderit, quod ab ea dictum fuit postea Hellespontus, vel Athamãtidis, vt ait Aeschylus in Persis, & Ouid. in Epist. Leãdri:

Fluctibus immodicis Athamantidos æquora canent.
Vixque manet portu tuta carina suo.
Hoc mare, cùm primùm de virgine nomina mersa,
Quæ tenet, est nactum, tale fuisse puto.
Est satis amissa locus hic infamis ab Helle:
Vtque mihi parcat, nomine crimen habet.
Inuideo Phrixo, quem per freta tristia tutum
Aurea lanigero vellere vexit ouis.

Phrixus Helle sorore amissa ob diuturnum iter ac laborẽ in promontorio Brixaba conquieuit, at barbari illo viso armati aduenunt. aries inclinatus vsus humana voce illum excitauit, quare aufugiẽs in Colchos portauit arietem. Helle postea à piscatoribus capta in litore sepulta fuit, vt scripsit Herodotus in Polymnia. Phrixus incolumis in Colchidem peruenit, ibíque Ioui Phyxio cognomine, siue fugæ fauenti, immolauit, pellémque ilici in luco Martis, in eius honorem affixit: quam postea à dracone seruari solitam fabulati sunt. Alii dicunt Dipsacum Phyllidis fluuii & nymphæ euiusdam indigenæ filium Phrixum in hospitiũ accessisse, atque Phrixum ibi arietem Ioui cognomento Laphystio immolasse vnde mansit postea diu illa consuetudo vt vnus ex oriũdis ab ipso Phrixo quotannis prędicto Ioui sacrificaret, vt scriptũ est à Suida libro secũdo rerum Thessalicarũ. deinde Phrixus duxit Chalciope AEetæ filia, quam Eueniam vocatã ait Pherecydes

Ayuntamiento de Madrid

libro sexto proprio nomine, fuisseque cognomina Chalciopen & Ophiusam, suscepisse ex illa quatuor filios dicitur. At Acusilaus Argum, Phrontim, Melanem, Cytilonum nominauit Phrixi filios, quibus quintum Pesbonem addidit Epimenides. Alii addiderunt Cytorum à quo mons dictus est. alii Telamonē & Augē addiderunt. Argum, Meliam, Catim, Sorum, Phrontim, ac Hellen ex ea suscepit filios: quam tamen quidam non Chalciopen sed Iophossen nominatam fuisse cōtendunt. Athamas postea Iunonis voluntate in furorem versus, quoniam Dionysium à Mercurio captum tanquam puellam per quoddam tempus educasset, Learchum filium, quem susceperat ex Ino, trucidauit: quam territa Ino cum Melicerta in mare desiliit. Ob illas cædes Athamas decidens ex imperio & è Bœotia profugus oraculum consuluit, ac responsum cepit, vt ibi habitaret, vbi à syluestribus animalibus in conuiuium acciperetur. Paulo pòst in Athamania vocata lupi illum intuentes aufugerunt, semesásque carnes ouium quas comedebant, reliquerunt. Ibi cùm habitare iuxta oraculi responsum Athamas decreuisset, Themisto Hypsæi filiam tertiam vxorem duxit, è qua Leuconem, Erythram, Schæonem, ac Tithonum, vel (vt alii malunt) Pæum genuit. quos tamen in Argonautis Schæneum, Erythium, Leuconem, Tithoreum vocauit Dionysius. Alii tamen dixerunt non quidem ad aram, vt mactaretur, adductum fuisse Phrixum; sed illi ad eligendam in sacrificia pulcherrimam victimam misso arietem Iouis consilio locutum fuisse, atque patefecisse omnes nouercæ insidias, inter quos fuit Didymus. quare ille cum sorore è patria terra, tergori arietis insidentes, vt aries illis significauerat, aufugit: ac Diis postea apud fluuium Phasim illum arietem, vt mater sibi significat, immolauit. Alii dicunt tunc locutum fuisse arietem cùm Helle delapsa est: atque hortatam esse Phrixum vt forti & intrepido esset animo, quòd illum esset in terram Colchicam asportaturus. Alii dixerunt Nephelen Deam fuisse, quæ ab Athamante neglecta in mulierē & in cœlum euolauerit, at cum Ioue conquesta squalore agro Athamantis immiserit, ob quem illa, quæ dicta sunt de nouercæ insidiis, contigerunt. Cùm in Colchorum regionem iter conficerent Phrixus & Helle, non per aera vecti, vt quidam putarunt, sed terrestri itinere in traiiciendo mari Abydo propinquo delapsa est Helle, at Phrixus in Colchidem profectus arietis, vt alii volunt, Marti; vt alii, Mercurio immolauit: ibique cùm habitasset, regioni nomen dedit, quæ à Phrixo Phrygia dicta est. Alii fabulati sunt arietis pellē fuisse ramis quercus appensam in luco Ioui consecrato, quam postmodo Mercurius auream fecit. nam & Apollonius lib. 2. Argon. illam Ioui Phyxio: id est fugæ fauenti, dicatam fuisse testatur:

ἀτρεκέως δοκέω που ἀκούετε καὶ πάρος αὖ τοὶ

Φρίξου

φέλξον, ὅπερ πόλλεθρον ἀπόλυθεν λιήτας,
κρεῖ ἐπεμβεβαὼς, τὸν ῥα χρύσεον ἔθηκεν
Ἑρμείας· κῶας δὲ κ' εἰσέπι νῶϊ κεν ἴδοιτε
πεπλαμένον λαπίοισιν ὅπῃ δρυὸς ἀκρεμόνεσσι.
τὸν ὀφέπων· ἐ ῥ' ἐξεν ἐ ἔς ἐπωθημοσύνησι
φυξίοις πάντων Κρονίδη Διΐ.

Vt puto, iampridem vestras peruenit ad aures.
Phrixus vt Æetæ regnumque & mœnia adiuit.
Hunc aries vexit, quem mox Cyllenius aureum
Fecit, nunc etiam suspensa est aurea quercu
Pellicula, interdum crepitat quæ leniter auris.
Iupiter ipse fugæ fauit, quo Phyxius illum
Mactatum cepit structis fumantibus aris.

Quamuis eam pellem iam tunc auream fuisse cùm mare traiiceret, vt in Colchidem aufugerent, his carminibus significauit Marcus Manilius lib. 4. Astronomicorum.

testis tibi laniger ipse,
Cùm vitreum findens aurato vellere Pontum,
Orbatumque sua Phrixum per fata sorore
Phasidos ad ripas, & Colchida regna reuexit.

Deinde verò Nephele pœnas daturus Athamas ob filios, ad Iouis aram iugulandus adducitur, at ab Hercule seruatus fuit: quæ res argumentum fuit postea Sophocli tragœdiæ Athamantis. Fabulati sunt postea ad perpetuam huiusce rei memoriam impetratum à Ioue fuisse precante Nephele, vt Arietis signum inter sidera collocaretur, quod etiam effectum est. Alii arbitrati sunt nauē fuisse, quę pictum arietem in prora haberet, que Phrixum & Hellen trans mare vexerit: verùm cùm Helle in mare è prora despiceret, in mare decidisse, ac periisse. vt scripsit Hellanicus. Alii censuerunt, inter quos fuit Pherecrates, Arietem fuisse Phrixi alumnum, qui cùm Inus insidias persensisset, hortatus est Phrixum vt se fuga seruaret. qui cùm fugisset in Colchidem, locus datus est fabulæ, quod per arietem seruatus fuit in Colchidem, vt scripsit Dionysius in Argonauticis: quem etiam memorauit vnà cum Phrixo in Colchidem nauigasse. Alii locum datum esse fabulæ putarūt, quia Helle cùm morbo in itinere periisset, in mare fuerit deiecta, vt mos est nauigantium: cùm Phrixus incolumis in Colchidem sit delatus. Atque tot de Phrixo scripta apud antiquos inueniuntur.

Hęc omnia sanè veram continent historiam præter modum fugę. nullo enim modo fieri potest vt aries aureum vellus haberet, aut per aera volaret, atque ita in Colchidem terram peruenerit. Sed cùm esset antiquorum consuetudo vt animalia domestica non solùm pecuniis imprimerent, sed in omnibus propè rebus aliis pingerent, aut illorum nominibus pro pictis imaginibus ap-

Ayuntamiento de Madrid

pellarent, Phrixum & Hellen in nauigio, quod pictum aureum arietem in puppi haberet, vectos crediderim. Quidam dixerunt Phrixum & Hellen in naui quę pictum arietem in prora habere, nauigasse, atque Hellen ægrè ferentem nauigationem, incumbentem lateri in mare cecidisse.

Alii dicunt Scytharum regem Trygonem generum AEetæ fuisse apud Colchos, quo tempore Phrixus cum pædagogo captus est. puerum dono captum fuisse ab AEeta, & tanquam filium educatum, cui regnum reliquit, at pædagogum Crium (quod Græcè arietem significat) nomine Diis mactasse, cuius pellem decorticati clauis in templo affixit Deæ, vt erat apud illos legitimum. Dictus est aureus aries; quia consilia sapientum putandi sunt aurea. Alii dixerũt illam pellem fuisse ab AEeta inauratam & custodiis septam, cùm accepisset ex oraculo sibi tunc esse proeundum, cùm aduena illam abstulisset: quòd certè significabat ubi defuisset prudentia & consilium. Idcirco ob diligentiam & ferocitatem inhumanitatémque custodiarum dictus est draco in somnis, & boues ignẽ ex ore spirantes, & terrigenæ homines vellus aureum custodire. Non enim leuiter recedendum est à sapienter decretis. Illæ custodiæ cùm accitæ essent è Taurica regione, aiunt Medeã noctu ad portã clausam profectam Taurico idiomate vsam esse, quare milites promptè illam aperuerunt tanquam regis filiæ, Argonautæ strictis gladiis ingressi multos barbaros trucidarunt, reliquos è loco fugarunt pellẽ ceperunt. His addit est AEetã collecta magna suorum manu cum Argonautis adhuc in littore morantibus conflixisse, multos fuisse vulneratos hinc Iphitum fuisse cæsum, inde regem ipsum. Verùm cùm Argonautæ tantam armatorum irruentium multitudinem sustinere non possent, dicunt à litore soluisse. Non defuerunt qui dixerint Colchos in fugam fuisse versos virtute Argonautarum, ac multorum fuisse trucidatos. Atque fortunæ vicissitudines per hanc fabulam quo pacto ferri conueniat, antiquos demõstrare voluisse censuerim: cum mollis & muliebris sit animi fortunæ mutationes nõ sapienter ferre, aut nimium in arduis tristari, aut in felicibus rerum successibus nimium extolli. nam in omnia vel periculą vel felicitatẽ prudẽtia debet esse pro clypeo, cùm incauti pariq; magnitudine repẽtinæ alicuius mutationis cõtinuò obruantur. Lucianus tamen in Dialogo de Astrologia, Phrixum rerum astronomicarum scientia delectatum scribit, dictum fuisse à fabularum artificibus in cœlum ab ariete sublatum. Ego verò hoc nihil aliud significare crediderim, quàm illum qui rebus præsentibus optimè ac sapienter vti nouerit, proximè ad Deorum immortalium naturã accedere: ac si imprudenter, parúmque honestè, & superbè abutatur, facile esse ex altissimo dignitatis gradu delabi. quod etiam Hellen passam fuisse fabulantur. Nulla est

enim

enim tam firma, neque tam constans hominum conditio, quin ob idam temeritatem & imprudentiam, si ita Deo placuerit, citissimè possit delabi. atqui quòd ita sit, patet vel ex ipsis nominibus. Athamas enim, non admirandum esse significat, cùm sit θαυμάζειν mirari, actionémque illam α adimat: Nephele verò nebula, ex quibus nascitur profectò rerum humanarum contemptio. nam, vt inquit is poeta,

Nil admirari propè res est vna Numici,
Solâque quæ possit facere, & seruare beatum.

Quis locus sanè meritò concedi potest admirationi, cùm tota hominum vita huc illuc fluctuet, & quocunque ventorum impetus appulerit, eò facilè corruat? nam omnes opes, & amicitiæ, & imperia tandiu stabilia sunt, quandiu secunda fortunæ aura aspirauerit. Siue igitur illa etiam sit rerum cuiusque ad felicitatē præsentem propensio, siue Dei consilium ob inscitiā mortalium ita vocata, siue aliud quidpiam, omnino illa opus est viro prudenti. Hac aura aspirante, seruati animi moderatione in felici successu, Phrixus deuitatis nouercæ insidiis in Colchorum regionem peruenit, vbi non sine auxilio Deorum firmius imperium & tranquilliora omnia adinuenit, ac de Phrixo satis, nunc de Argo naui dicamus.

De Argo naui. CAP. X.

NAVIS illa, quæ fuit postea inter sidera collocata, in qua nauigarunt Argonautæ, ab Argo, qui fuit architectus, extructa est. dicunt ei à Pelia imperatum vt clauos pertenues affigeret, cùm tamen ille validissimis compegerit, quare postea consilio Palladis facta fuisse dicta est. Aedificata fuit hæc nauis in quodam loco qui ab Iolco distabat viginti stadiis, quem idcirco quòd nauis ibi fuisset compacta, ἀπὸ τε πήγνυσθαι, à compingendo scilicet, Pagasas vocarunt, vt testatur Strabo lib. 9. & Ouidius in epistola Paridis Iasonē Pagasæum vocat, quia in ea nauigarit:

Phasida puppe noua vexit Pagasæus Iason,
Læsa nec est Colcha Thessala terra manu.

Huius nauis malus è quercu Dodonęa fatidica arbore cęsus fuisse dicitur, quam arborem Pallas indicauit, quamobrem malum ipsum garrulam picam in his appellauit Lycophron:

εἰς πῖλν λέληθεν πίσσαν ἡρμαλίζατο.

In garrula transuecta pica est, vt ferunt.

Et Valerius Flaccus fatidicam ratem appellauit libr. 1. Argonauticorum. Hanc nauem triginta remigum sedes habuisse vtrinque constat, quam Theocritus in Hyla vocauit τριακοντάζυγον, nam ζυγὸν trāstrum significat & sedem nautīcam, super qua sedent remiges, ita inquiens:

ἔνθεν ἠράσατο τριακοντάζυγον Ἀργώ.

Ayuntamiento de Madrid

Quòd, iuga cui fuerunt triginta, reliquerat Argo.

Diodorus Siculus libro quarto historiarum, non missum quidem fuisse Iasonem ad illa pericula tradidit, sed ipsum gloriæ desiderio ad imitationem Heroum superiorum petiuisse sponte à Pelia vt sibi concederet in Colchos expeditionem, quam libenter concessit, cùm timeret prolem fratris nullos ipse habens filios. Navis dicitur fuisse fabricata ad Pelium à quibusdam plurimum magnitudine ac reliquo apparatu præstans, cùm in lintribus antea homines nauigarent, paruisque acatiis. Fama didita inusitatæ nauigii magnitudinis multi primates propinquarum regionum cupierunt esse participes eius expeditionis. Iason elegit præstantiores, ita vt omnes essent quinquaginta & quatuor. Hanc Argo aliquam alii ab architecto, alii à celeritate, cùm ἀργὸς velox antiquitus diceretur, appellarunt. In itinere ceto trucidato Hesione liberarunt, quæ accepta optione manendi cum parentibus, cum seruatore abire maluit, ne secundum periculum aduentãte contingeret in patria experiretur. Inuadente tempestate Orpheus pro omnium salute Diis Samothracibus initiatus est. Neq; illud prætermittendum duxi, quòd remittente vento, duobúsque astris apparentibus super capitibus Dioscurorum, omnes sunt admirati, putarunt ipsorum Deorum consilio omnes liberari. ex illo mos fit consuetudo vt omnes per hyemem periclitantes vota facerent Diis Samothracibus. His addunt Phineum occisum & filios liberatos, cùm Phineus ob Ideæ nouercæ malignas accusationes filios oculis priuasset. Dixerunt etiam nonnulli quòd Argo navis tracta fuit ad fontes Tanais & ad locum quendam, cùm per illum fluuiũ in Oceanum nauigare opus foret, quòd AEeta oppidi nauibus occupasset; qui sic terram ad sinistram habẽtes ab Colchis ad occasum non procul à Gadiris in mare mediterraneum pervenerunt: nam multiplicis eius nauis itineris argumenta sunt insulæ & portus, vt Argoum & Telamonium. Soluerunt autem ab litore primùm Argonautæ vere præcipiti, quo tempore Pleiades manè oriuntur, vt patet ex his versibus eiusdem:

ἄμμος δ' αὐτὲ λύοντι Πελιάδες, ἐς ἀλιωὴ δὲ
ἄρνα νέον βόσκοντι, τετραμμένου ἔαρος ἤδη·
τῆμος γὰρ λιμένας μιμνάσκετο θεῖος ἀοιδὸς
ἠρίον.

Pleiades vt surgunt, agni pascuntur ad oras
Aerorum nuper, iam verso tempore veru:
Tum manus Heroum funes à litore soluit.

Hanc nauem primam fuisse ferunt, quæ ausa sit ventorum minas contemnere, & ad longinquas regiones transfretare, vt scribit Ouid. libro 3. de Tristibus:

Nam rate, quæ cura pugnacis facta Mineruæ
Per non tentatas prima cucurrit aquas.

Ayuntamiento de Madrid

Non defuerunt tamen qui addiderint Glaucum marinum Deum per biduum comitatum esse nauim, qui Herculi labores & immortalitatem vaticinitatus est, & diuinos honores Dioscuris. Hortatus est cùm primùm terram attigissent vt sacra Diis persoluerent, quorum nutu bis essent seruati, quibus dictis Glaucus se demersit. Argonautæ vbi ad terram applicuerunt, cui imperabat Byzantus, à quo vrbs dicta est Byzantium, structa ara diis sacrificarunt. deinde transmissa Propontide & Hellesponto ad Troadem peruenerunt; vbi missos repetitum Hesionem & promissos equos Iphiclum & Telamonem legatos fama est Laomedontem in carcerem coniecisse, Argonautisque tetendisse insidias, cuius consilii habuit socios & administros omnes filios præter Priamum, qui contendebat iustitiam nullis vel exteris esse denegandam, qui cùm non audiretur, duos enses clàm attulit ad captiuos, inquiens, his clauibus carcerem esse aperiendum. illis custodias obtruncarunt & ad socios peruenerũt. re patefacta, cognitáque iniquitate regis, itum est ad pugnam, commisso prælio Hercules Laomedontem trucidauit, vrbem cepit, consilii tam iniqui autores castigauit, Priamo ob iustitiam regnum concessit. Enimuero post Colchicam nauigationem cùm Argos incolumes delectos heroas in patriam reuexisset, fertur fuisse Palladi ab Iasone consecrata: quæ deinde, quia tot Deos seruasset, fuit inter sidera verso ordine collocata, ita vt prior puppis quàm prora oriatur, vt in his inquit Aratus:

ἡ δὲ κυὼν μεγάλοιο κατ' ἠρίω ἕλκεται Ἀργὼ
ἀστομένη δ' ἐ ὁ τῆρε κ' ἠρέος εἰσὶ κέλευθοι·
αὐὰρ ὅπισθεν φέρεται τετραμμένη, οἷα κ' αὐτὰ
νῆες, ὅταν δὴ ναῦται ὀπιπτεύωσι κορώνῃ
ὅρμον ἐπιρχόμενοι· τῷ δ' αὐτίκα πᾶς ἀπαείρῃ
νῆα· πολὺ δὲ μάλιστα δὲ καθαίρεται ἠπείροιο.
οὐδ' ἤρ' ἀρόμενοι τε Ἰησονίς ἕλκεται Ἀργώ.
κ' τὰ ἐν ἠείρῃ κ' αἰάσσεσι οἷά παρ' αὐτὸν
ἐστὸν ἀπὸ κεφάλης φέρεται, τὰ δὲ πᾶσι φαείνει.

quæ ita vertit Cicero:

At canis ad caudam serpens prælabitur Argo,
Conuersam præ se portans cum lumine puppim:
Non aliæ naues vt in alto pandere proras
Antè solent, rostro Neptunia prata secantes;
Sed conuersa retro cœli semper loca portat.
Sicut cùm cœpiant tutos constringere portus,
Obuertunt nauem magno cum pondere nautæ,
Aduersamque trahunt optata ad litora puppim:
Sic conuersa vetus super æthera vertitur Argo,
Atque vsque à prora ad calum sine lumine malum,
A malo ad puppim cum lumine clara videtur.

Ayuntamiento de Madrid

¶ Hanc nauim fuisse inter sidera collocatam fabulatisunt, cùm fuisset Palladis cõsilio fabricata, quia cùm nullã beneficentiam sine remuneratione Deus esse patiatur: tum illa præcipua orata est Deo, quæ à sapientia & consilio proficiscitur, quæ sit Palladis consilio est beneficentia, & quasi quodam naturæ ductu vel quæ fortuito contingit, non est quidem reprehendenda: at multo magis illud & Deo gratum est, & magis laudabile, quod cum ratione suscipitur. Cùm vellent igitur homines antiqui ad beneficentiam adhortari; rem diuinam, & quæ proximè ad Deorum immortalium naturam accedat, liberalitatem & munificentiam esse dixerunt, quippe cùm ad exemplum liberalitatis & animalia complura, & res sensu carentes, quia de Diis putarentur fuisse benemeritæ, inter siderum numerum fuerint relatæ, & proximè ad Deos ascitæ. Hęc igitur causa fuit cur Argos dicta sit diuinos honores consecuta. nunc de Capra cœlesti dicamus.

De Capra cœlesti. CAP. XI.

PRAECIARVM est eius quod dicebam argumentum, quia capram etiam, quòd de Ioue benemerita sit, cum illi lac præbuerit, non solùm inter sidera collocarunt; sed etiam eius pelleam ad sempiternam eius rei memoriam Iupiter gestare solebat, vnde Aegiochus fuit appellatus. Quod autè illam Iupiter ob acceptum beneficium inter sidera retulerit, testatur Aratus in illis carminibus, quæ ita sunt translata à Germanico Cæsare:

illa putatur
Nutrix esse Iouis, si verè Iupiter infans
Vbera Creteæ mulsit fidissima capræ,
Sidere quæ clara gratum testatur alumnum.

In his Betuleii viri alioquin doctissimi, non placet emendatio. Hanc Iouis nutricem alii Nympham Amaltheam nomine dixerunt. Alii mulierem putarũt fuisse Arcadicam, quæ Capra cognomine vocaretur, quæ cùm gemellos peperisset, illos alendos aliæ mulierib. dedit, vt nutriret Iouem: quare eius filii vtpote capra vocati sunt Hœdi. Hi cùm luc maternum Ioui concessissent, & ipsi inter sidera collocati in dextra Aurigæ tenentur quos Aurigæ sideravocauit Aratus, quorum exortu grauissimæ plerumque fiunt tempestates, vt patet ex his carminibus:

εἰ δέ τοι ἡνιοχόν τε καὶ ἀστέρας ἡνιόχοιο
σκέπτεαι δοκέει καί τοι φάτις ἔκλυεν αἰηδὼς
αὐτῆς ἠδ' ἐρέφων, οἵτ' εἴν ἁλὶ πορφυρέῃσι
πολλάκις ἰσκέδασαν κεδαιοιδῆας ἀθρόους.
Si placet Aurigam, atque Aurigæ sidera & ortus
Obseruare tibi: fama est quòd Capra, quòd Hœdi
Illius immergunt suleantes cœrula Ponti.

Non vi-

Non vlli tutum est Hædis surgentibus æquor.

Mos erat Phliasiis, vt eximiè Capram cœleste sidus colerent, cuius etiam signum æreum in foro magna parte auratum collocarunt, vt testatur Pausanias in Corinthiacis: quod idcirco fiebat, quia plurimũ Capræ ortus obesse vitibus putaretur. vt autem illam placarent, diuinos honores illi instituerunt. nam exoriente Capra vel sideratione patiuntur aliquæ vites, vel prorsus arescunt, istud verò fit Sole in Leonis signo existente: tunc enim maximè infestantur vites ob humoris inopiam, quod etiam magis fit pro natura locorum. Cur inter sidera Capræ signum relatum fuerit, iam explicauimus superiùs, quòd Iupiter neque ingratus, neque acceptorum immemor vel aduersus Capram quidem videri voluerit. Dicta fuit hæc capra Olenia, quoniam in vlnas Aurigæ vel Oleni filiæ excepta fuerit. Consimili ratione fuit Delphinus inter sidera collocatus, quia persuaserit Amphitritę vt nuberet Neptuno: vel vt alii maluerunt, quia Arion Methymnęus ab illo fuerit seruatus. Enimuero quòd hæc non capra, sed mulier fuit, vel ex eo patet, quòd Amalthea Nyctei regis vxor fuerit, è quo Nyctimenen peperit, vt testatus est Apollodorus Cyzicenus. at de Capra satis, nunc de Dodonæa sylua dicendum.

De Dodone. CAP. XII.

FVIT celeberrimum omnium oraculorum Dodonæum, tum ob celebritatem & conuenientis eò multitudinis frequentiam, tum etiam ob glandium copiam, quæ in illa sylua nascebantur, nam vt testatur Virgilius libro primo Georg. primus fuit victus mortalium, vt patet in his:

cùm iam glandes atque arbuta sacra
Deficerent sylua, & victum Dodona negaret.

Et nos in nostris Venationibus ita lusimus:

Cùm foret herba thorus primis mortalibus, antra
Frigida & arboribus intexta palatia; potum
Prosilientis aquæ riuus prælucidus vnda
Præberet; victúmque Iouis sacrata Molosso
Quercus, sanguineóque rubentes cortice baccæ.

Strabo libro septimo Geograph. Dodonæum oraculum à Pelasgis constructum fuisse scribit: quare & Homerus libro π. Iliadis Iouem Dodonæum Pelasgicum appellauit. Scriptum reliquit Plutarchus in Pyrrho Deucalionem ac Pyrrham post diluuium venisse in Epirum ad oraculum Dodonæum, quod fuit in Thesprotorum Molossorúmque regione. Erat ibi sylua maxima, & densissimis quercubus atque fagis refertissima, vbi eximia glandium copia nascebatur: quare poetæ Dodonam pro glandium copia vsurparunt. Dicta fuit Dodone, à Nympha Oceanitide,

Ayuntamiento de Madrid

vel (vt maluit Hecatæus) à Dodone Iouis & Europæ filia. Fama est hoc in loco Pelasgum primum omnium mortalium homines docuisse glandibus vesci: atque inter has illas esse vtiliores, quæ de sola fago legerentur, cùm antea radicibus atque herbis inutilibus, vel etiam lethiferis aliquando vescerentur. Hic tuguria ad arcendas pluuias, & propulsandas temporum mutationũ iniurias excogitauit, & tunicas è suillis coriis contexere docuit: cuiusmodi per quoddam tempus in Euboea & in Phocide homines vsi sunt obscuriores, vt scripsit Andron Teius sua in nauigatione. Inde verò accidit cùm quercus & fagi multæ essent in sylua Dodonæa. vt Lucianus in amoribus è fago reddi oraculum ita dixerit: αὐτὴ τὰχα αὖ, ὥςπερ ἡ ἐν Δωδώνῃ φηγὸς, ἐκ τῶν δρυοδόμητον ἱερὰν ἀνεμίμνησασα φωνήν: *Ipsa sanè, sicut fagus illa quæ in Dodone, ex ramis sacram emittens vocem.* Erant autem ambigua admodum antiquorum oracula, quippe quæ non nisi transactis negotiis plerumque intelligi possent. quamuis Iophon Gnosius vir acri promptoque ingenio intelligendis oraculorum responsis plurima illorum oraculorum heroicis carminibus mandauit, & conatus sit docere homines quo pacto illa commodè interpretari possent. Cùm tamen Homerus in lib. ξ. Odysseæ id oraculum è quercu ita inquiat:

τὸν δ' ἐς Δωδώνην φάτο βήσεσθαι, ὄφρα θεοῖο
ἐκ δρυὸς ὑψικόμοιο Διὸς βουλὴν ἐπακούσῃ.
Dodonamque ferunt illum mox esse profectum,
Consilio Iouis è quercu captaret vt alta.

Memoriæ prodidit Pausanias in Achaicis, apud Acarnanes, & Aetolos, & Epirotas, & earũ regionum finitimos populos valde inclyta fama fuisse oraculum, quòd è quercu columbæ reddebant responsa. Nam cùm duæ essent columbæ, diuersorum populorum legationes vel aliquo morbo, vel sterilitate agrorum, vel aliqua publica calamitate laborantium ad capienda responsa, quæ remedia forent earum calamitatum, eò confluebant, atque audiebant illarum columbarum vocem. Atqui variis temporibus variis modis responsa dabantur: nam primùm loquebantur ipsæ quercus, deinde duæ mulieres sacerdotes responsa dare cœperunt, quarum vna Peristera, altera Triron vocabatur: atque cùm Peristera columbam significet apud Græcos, hinc locus datus est fabulæ, quia duæ columbæ responsa redderent. Alii duas columbas re ipsa locutas fuisse arbitrantur, quod etiam fortasse accidit, cùm potestas esset tenebrarum; ac mali dæmones & hæc, & his multo magis admirabilia agerent: vt depressa tenerent populorum ingenia, ne ad diuiniora tollerentur. Nam nemo ferè est eorum qui viuunt, quin harum rerum miraculis, cùm loquerentur statuæ & volucres, & auguria ventura prædiceret, & animalia multa significarent, in eam religionem antiquorum fuisset

fuisset irretitus. Quare hoc etiam est cur magis gratias Domino Deo nostro habeamus, quòd per vnicum eius filium Christum vniuersa fallacium oraculorum multitudo profligata est, omnésq; mali dæmones cum suis templis ita sunt euersi, vt nulla illorum iamdiu appareant vestigia. conculcata sunt altaria, excisi luci, combusti libri quibus sacrorum ritus continebantur, obliuioni datus est victimarum delectus, explosi sacerdotes & lenones earum fallaciarum. Neque vllus propè est. quin verum, sanctum, ac syncerum Dei cultum possit cognoscere, nisi si quis pro religione simulata flagitiorum licentiam sibi dari cupiat. Nam si de vero ac legitimo Dei cultu solùm sit inter homines controuersia, ac non potiùs de propriis singulorum commodis, vel intra triduum res iudicari posset, fieretque statim vnus pastor, & vnum ouile: neque quod ridiculum est, & misericordia planè dignum, tot bella pro religionibus orirentur. Est enim verus Dei cultus in ratione, & pietate, & integritate; non in armatis, aut in equorum cataphractorum pectoribus, aut in bellicis tormentis collocandus: neque qui plus potest in bello, is magis est religiosus, aut magis vir bonus, sed qui probabiliorem sui consilii rationem afferre poterit. Quis enim animo per enses aut nitentes galeas persaserit, qui, cùm diuiuus sit, nullam vim omnino patitur? Nullum est tormentum bellicum neque fortius neque maioris impetus ad animum impellendum, quàm sit ratio: qua sola victus animus vel victricem sequitur rationem, vel ita pudore deterretur, vt oculos attollere aduersus victricem sine pudore minimè possit. Verùm hæc alterius sunt negotii, nos iam ad institutum opus redeamus. Ac de Niobe dicatur.

De Niobe. CAP. XIII.

NIOBE, quam Tantali & Euryanassæ, alii Pelopis, vel (vt alii putarunt) Taygetes vnius ex Pleiadibus filiam fuisse narrant, multorum filiorum fuit mater: quæ cùm gloriaretur supra modum tum ob illorum multitudinem, tum etiam ob formæ præstantiam, ausa est se Diis immortalibus comparare, vel etiam anteponere. Sic enim gloriatur apud Ouid. libro sexto Metamorph.

Quis furor auditos, inquit, præponere visis
Cœlestes? aut cur colitur Latona per aras?
Numen adhuc sine thure meum est? mihi Tantalus autor,
Cui licuit soli superorum attingere mensas.
Pleiadum soror est genitrix mea: maximus Atlas
Est auus, ætherium qui fert ceruicibus axem:
Iupiter alter auus; socero quoque glorior illo.
Me gentes metuunt Phrygiæ; me regia Cadmi

Ayuntamiento de Madrid

Sub domina est, fidibusque mei commissa mariti
Mœnia cum populis a meque viróque reguntur.
In quancunque domus aduerti limina partem,
Immensæ spectantur opes, accedit eodem
Digna Dea facies, huic natas adyce septem.
Et totidem iuuenes, & mox generósque nurúsque.
Quærite nunc habeat quam nostra superbia causam.
Quoque modo audetis genitam Titanida Cœo
Latonam præferre mihi.

Athenienſis tamen Apollodorus Nioben ſcribit libro primo Bibliothecæ fuiſſe Phoronei regis Peloponneſi & Laodices filiam cùm Tantalum alii dicerent fuiſſe eius patrem. Nonnulli hanc Zetho, alii Alalcumeneo, alii nupſiſſe Amphioni Thebano dicunt, vt eſt in libro tertio Bibliothecæ. Verùm cùm duæ fuerint Niobæ, vt arbitror, de Tantali filia ſolùm ſermo eſt. De numero filiorum, quos illa Amphioni peperit, non conueniunt inter ſe ſcriptores. Herodotus duos tantùm mares, ac tres fœminas Niobes fuiſſe ſcripſit, vt teſtatur idem Apollodorus. Homerus libro vltimo Iliad. ſex mares, & totidem fœminas illam habuiſſe ita inquit:

πάντερ δώδεκα παῖδες ἐν μεγάροισιν ὄλοντο·
ἓξ μὲν θυγατέρες, ἓξ δ' υἱέες ἡβάοντες.
Namque domi periere illi bis pignora sena:
Sex natæ, totidemque mares, pulcherrima pubes.

At Heſiodus decem mares ac totidem fœminas peperiſſe Niobem credidit, vt ſcripſit idem Apollodorus. Alii ſeptem mares, & totidem fœminas fuiſſe maluerunt, quæ communior eſt ſententia. Verùm illa ob filiorum præſtantiam non ſolùm auſa eſt (vt dicebatur) Latonam in contentionem felicitatis prouocare, ſed etiam contumeliis & impudicis verbis ita laceſſiuit & irritauit, vt Diana ſex filias, at Phœbus totidem filios puberes ſagittis confecerit, vt ait Plutarchus in libro de ſuperſtitione. Occiſæ ſunt omnes filiæ, at in Cithærone venantes mares ab ipſo Phœbo aiunt. Ismenum vnum è filiis Niobes ab Apolline ictum impatientia doloris ſe in fluuium Cadmi pedem vocatum conieciſſe, qui poſt ab ipſo fuit dictus Iſmenus in Bœotia non procul à Thebis. Ouidius tamen inquit quatuordecim fuiſſe cæſos, cui ſententiæ aſſentitur etiam Antipater in his carminibus:

Τυντελὶς ἅδε ποχ' ἅδε δὶς ἑπτὰ τέκνα τεκοῦσα
γαστὶ μιᾷ, Φοῖβε θυλὰ καὶ Ἀρτεμιδι.
καύρα γὰρ προὔπεμψε κόρας φόνον, αὔσεσι δ' ἄρσεν.
διαὶ γὰ διαὶς ἔκτανον ἐ Ὄδυλλόδ ας.
ἁ δὲ τόσας ἀρίλας μάτηρ πάρος, ἁ πάρος ὄππαις,
οὐδ' ἐφ ἑνὶ τλάμων λείπνται γηροκόμω.
μάτηρ δ' οὐχ ὑπὸ παῖσιν, ὅπερ θέμις, ἀλλ' ὑπὸ μάτρος

παῖδε

παῖδες ὁ ἀλγινοῦς πάντες ἄγοντο τάφους.
τάντα λε καὶ δέ σε γλῶσσα διώλεσε, καὶ σέο κοῦρον·
χ' ἁ δὲ ὑπὲρ τάφου σοὶ δι' ὄπι δέμας λίθος.

Tantalis hæc ipsa, hæc his septem pignora eodem
Ventre tulit; mactat Phœbus, & alma soror:
Mactatque maribus cædem tulit, atque puellis puellis.
Prostrauere duæ sic duo & hi hebdomadas.
Quæque parens fuerat quondam ditissima natis,
Illa senectuti est orba relicta parens.
Nec, veluti mos est, matrem comitata sepulchro
Pignora sunt; natos sed comitata parens.
Tantale, téque tuoque necauit sanguine natam
Lingua, tibi lugens saxea forma timor.

Fuerunt autem nomina filiorum Niobes, vt ait Zeꝛes histor. 141. quintæ Chiliad. Sipylus, Agenor, Phædimus, Ismenus, Eupnytus, Tantalus, Damasichthon; filiæ Neæra, Cleodoxe, Astiocha, Phaeta, Pelopia, Eugyge, Chloris. At Apollodorus Minytum pro Eupnyto dixit, & filias ita nominat: Ethoeam seu Theram, Cleodoxam, Astyochen, Phthiam, Pelopiam, Astycrateam, Ogygiam. Ouidius tamen Alphenorem vel Ilioneum filiis Niobes adiecit. Pausanias Argum Niobes filium memorat in rebus Corinthiacis, alii Amyclam quandam nominarunt, alii Genuam, quamuis plerique crediderint Genuam fuisse Axiotheæ vxoris Promethei filiam, quæ Genuæ vrbis fundamenta iecerit in litore maris Ligustici, alii instaurasse propè euersam maluerunt. Isacius Homoioidem & Pelagum filios fuisse Niobes inquit, & Pelago quidem patrem Iouem tribuit; cùm primam omnium mulierum inquiat Apollodorus cum Ioue congressam fuisse, ac peperisse ex illo Argum. Chloris præterea fuit aliquando Melibœa vocata, quam vna cum Amycla è fœminis superfuisse memorant, è maribus verò Amphionem, quia illæ Latonam supplices vt sibi parceret precatæ sunt, vt ait Pausanias in Atticis. Cùm tantam filiorum copiam vno die Niobe amisisset, quæ est rerum humanarum inconstantia, non magis prudens fuit in ferendis aduersitatibus, quàm fuerat in felicitate, & rerum omnium copia. Dicitur igitur Deorum miseratione, cùm tantam doloris magnitudinem perferre non posset, in saxum fuisse conuersa, vt significauit Ouid. lib. 1. de Ponto:

Felicem Nioben quamuis tot funera vidit,
Quæ posuit sensum saxea facta malis.

Et Callimachus in hymno in Apollinem:

καὶ μὴν ὁ δακρυόεις ἀναβάλλεται ἄλγεα πέτρος,
ὅς τε καὶ Φρυγίη διερὸς λίθος ἐστήκεται,
μάρμαρον ἀντὶ γυναικὸς ὀϊζυρόν τι χαιούσης.

Differt petra suos pariter lachrymosa dolores

Humida, quæ quondam Phrygijs induxit oriu:
Nunc quoque marmor hiat triste & lacrymabile quiddam.

Fama est Nioben visa filiorum morte è Thebis in Sipylum contendisse. quare scripsit Pausanias in Atticis, huius imaginem silicem ac præruptam crepidinem in Sipylo fuisse, quæ quasi ad opticam rationem excisa, prope existenti neque lugentis, neque mulieris quidem formam præ se ferret: at procul existentibus & mulier, & mœsta & lugens videretur. De illa imagine, quòd esset in Sipylo Mygdoniæ monte, ita meminit Ouidius in Epist. Acontii:

Quæque superba parens saxo per corpus oborto
Nunc quoque Mygdoniæ flebilis æstat humo.

Facta fuit autem lapidea non repentè, cùm id à Diis poposcisset, sed paulatim, vt videtur Sophocles in Antigone his versibus significasse:

ἤκουσα δ' ἀλυγεῖ τάφον δολόεν
τὰν Φρυγίαν ξέναν
τὰν τάλαν, Σιπύλῳ πρὸς ἄκρῳ·
τὰν, κισσὸς ὡς ἀτενὴς,
πετραία βλάστα δάμασεν.

Audiui mœstissimam perijsse
Phrygiam hospitem
Tantali, Sipylo in summo:
Quam hederæ in morem pertinacis
Saxosum germen domuit.

Quam idem poeta in saxeo sepulchro lachrymari inquit in Electra, cùm sepulchrũ sit eius corpus lapideum factum. Atque hæc de Niobe Tantali filia omnia propè dicta sunt. Niobe fuit Phoronei Peloponnesiaci principis, & Nymphæ Telodices, vel Laodices filia, de qua dictum est superiùs, atque eadem fuit soror Apidis: qui cùm asperius in Peloponneso imperaret, à Telxione de medio fuit sublatus: cùm tamen alii non sororem, sed matrem Apidis Argiuorum & Sicyoniorum regis illam fuisse dicant; qui regno postea Argiuorum Aegialeo fratre permisso in AEgyptum profectus, Isidem vxorem duxit, ibique regnauit. Multis deinde beneficiis in homines AEgyptios collatis, multis rebus vtilibus humanæ vitæ inuentis, Serapidis nomine eximiè cultus fuit post mortem ab AEgyptiis, & sub forma bouis viui eius numen honoratum: quoniam id animal humano generi omnium cæterorum ferè sit vtilissimum. Scriptum reliquit Pausanias in Arcadicis non quouis anni tempore, sed æstate tantùm Niobes statuam lachrymari solitam. Similem mutationem passa fuisse dicitur anus quædam ob iram Veneris: nam in saxum & ipsa fuit conuersa. Fabulantur enim, quòd cùm Venus Diis esset irata, quia passi fuissent ipsam cum Marte à Vulcano in rete ligari, & idcir-

Ayuntamiento de Madrid

idcirco in sylvas Caucasias se abdidisset ob pudorem, eam Dii omnes frustra diu quæsierunt. at anus locum indicauit vbi latebat Venus, cùm à Deo quodam fuisset interrogata, quare illam ita mutauit: de qua ita meminit Lycophron in hoc carmine;

ἠ πάμπλον γραῦν μαρμαρωθεῖσαν δέμας.

Animque factam marmor ipsam frigidum.

Fama est præterea quòd cùm Apollo & Diana superioris Niobes filios interemissent, Iupiter omnes homines in lapides per nouẽ dies conuertit, ac decimo die priori formæ restituens permisit vt illi sepelirentur.

¶Hæc fabulosa sunt que de Niobe passim circumferuntur. Nũc antiquorum sententiam ex his exprimamus. Quemadmodum per superiora exempla nos antiqui sapientes ad beneficentiam atq. ad liberalitatem adhortabantur, cùm & nauem, & capram cœlestem, & multa animalia vel in cœlum inter astra retulerint, vel diuinis honoribus prosecuti sint: ita per hoc exemplum ab arrogantia temeritatéque retrahentes, ad prosperas fortunæ vicissitudines æquo animo ferendas nos alliciebant. Fuit Niobe Tantali & Euryanassæ filia: ac Tantalus auaritia, Euryanassa opulentia est. ex his nascitur mortalium superbia, cuius & Deorum despicientia, & amicorum contemptus, & beneficiorum vel à Diis vel ab hominibus acceptorum obliuio, assecłę esse consueuerunt. Hæc igitur Niobe siue superbia, siue temeritas putanda sit, tantam filiorum multitudinem circa se circumspicit, vt mirificè animus extollatur. nam ex altera parte diuitias, honores propè diuinos, qui diuitiis habentur, ac nobilitatem maiorum: ex altera amicos complures & affines, & clientelas frequentes, & effusam vndique salutantium multitudinem hæc intuetur: quare se inuidiam & omnes humanas facultates longo interuallo superasse putat, ac neque Deum quidem ipsum vel feliciorem, vel potentiorem esse arbitratur. Vbi aliqua domus vel ciuitas in tantum superbiæ creuerit, vindictam Dei & euersionem proximam esse scito, vt per hanc fabulam admonemur. Nam vbi quis ita fuerit elatus animo tunc eum neque filii, neque affines, neq: nobilitas, à diuina vindicta protegere possunt: quia nullæ tã immensæ sunt facultates, quas vno die diuina potentia euertere non possit. Vbi fortunæ concussæ sunt, terga vertunt affines, priores amici diffugiunt, nulla reliqua est clientela, solus incedit, quem antea multi stipabant, à nemine salutatur, sordet nobilitas sinę diuitiis ab omnibus neglecta. Ad deprimendam igitur temeritatem mortalium Nioben introduxerunt antiqui multis præclaris rebus gloriantem, quæ tanta felicitate elata fuerat, vt vel Deos ipsos parificeret, quam tamen repentè ex omni felicitate deiectam dicerunt. Ad has calamitates ita Niobe obstupuisse dicitur, vt neque lacrymas, neq: vocem, neq: lamentationem vllam emiserit:

Ayuntamiento de Madrid

de qua ita scripsit Cicero libro tertio Tuscul. disput. & Niobe fingitur lapidea, propter æternum credo in luctu silētium. Quòd si animo non ita fuisset temerario, neque tantopere felicitate elata, in eas calamitates non incidisset: aut si contigisset illi resipere post acceptam cladem, séque non perpetuò virentia germina, vt ita dicam, peperisse cognouisset, sed quæ, vbi collibuisset Deo, arescere possent; & diuinę voluntati satisfecisset, & non fuisset in lapidem conuersa. Est enim sapienti semper illud sapientis dictum in ore habendum, quod ita dicit:

Θεοῦ μὲν ἐκτὸς οὐδεὶς εὐτυχεῖ βροτῶν.

Est nemo felix, hoc nisi præstet Deus.

Fuerunt qui rem ad historiam referre conati sint, dixerintque acerbissimam pestilentiam aliquando fuisse in Phrygia, atque eodē die Niobes filios omnes interiisse, cùm multos haberet. Atque cum pestilentiæ autor sit Sol & Luna, quia ex calore vaporúmque copia illa nascatur, proditum est in fabulis Apollinem & Dianam illos sagittis confodisse ad tantos dolores cùm obstupuisset, & propè sine sensu Niobe mater eorum videretur, dixerūt fabularū artifices illā fuisse in lapidem cōuersam. Dicti sunt homines eo tempore in saxa à Ioue mutati, quia crudeles sunt homines & inhumani ob metum in his opportunitatibus, neque vllus est vel affinitatis, vel amicitiæ firmus nodus. Verùm cùm decimo die cessasset pestilētia, tunc sepulturam dicuntur obtinuisse. at nunc de Thamyri dicamus.

De Thamyri. CAP. XIIII.

THAMYRIS Philammonis & Arsiæ filius, vel potiùs Agriopæ nymphæ vt quidam maluerunt, genere Threicius fuisse creditur, cùm Agriopa fuerit incola Parnassi: quæ cùm in vtero gestaret, fertur Odrysas migrasse, cùm Philammon eius nuptias recusaret, vnde Thracem postea Thamyrim crediderunt. fuerunt enim Odrysæ vrbs Thraciæ per id tempus sanè nobilis & opulenta. Thamyris igitur vbi adoleuisset, forma corporis præstantissimus ob animi dotes omni laudum genere floruit. atque inter cæteras eius virtutes illa etiam commemoratur, quòd eius carmen ita sonorum, itaque concinnum fuit vt ab ipsis Musis compositum videretur. Scriptum reliquit Plutarchus in libro de Musica hunc bellum à Titanibus aduersus Deos gestum tanta concinnitate orationis, tantáque modulationis suauitate composuisse, vt nullum poema videri posset præstantius. Sed quoniam cum præstantia ingeniorum semper ferè coniuncta est superbia, arrogantia, & penè temeritas, & cæterorum in eo genere præstantiū cōtēptus, ausus est Thamyris vel Musas ipsas, per quas ipse cæte[illegible]antecelluit, cōtemnere, conuiciis afficere, & in certamen can-

cantus prouocare, cùm gratias potiùs illis pro acceptorum magnitudine agere conueniret. Hic Thamyris cum esset in Messenia, atque ex OEchalia ciuitate Dorium versus (illud fuit vrbis nomen) proficisceretur, Musásque in certamen cantus prouocasset, dicitur illas obuias habuisse: cum quibus pactus est, si vicisset, se velle cum omnibus congredi, sin victus fuisset, illarum arbitratu se pœnas subiturum, vt scripsit Myrleanus Asclepiades, qui à Musis victus statim oculis captus fuit, & canendi scientia priuatus, vt testatur Homerus in secundo Iliadis his carminibus:

ἠ, Δώριον ἔνθά τε Μῦσαι
ἀντόψαι, Θάμυριν τὸν Θρῄκα παῦσαν ἀοιδῆς,
Οἰχαλίηθεν ἰόντα παρ' Εὐρύτου Οἰχαλίηος.
τοῦ γὰρ ὀμόσσασθον νικησέμεν, εἰ περ ἂν αὐταὶ
Μῦσαι ἀείδοιεν κοῦραι Διὸς αἰγιόχοιο.
αἱ δὲ χολωσάμεαι περὶ θέσαν αὐτὰς ἀοιδῷ
θεσπεσίῳ ἀφέλοντο, καὶ ἐκλέλαθον κιθαρίζειν.

Et Dorion, hic vbi Musæ
OEchalia Thamarim redeuntem carmine Thracem
Priuarunt, fuit ausus enim se vincere Musas
Cantando iactare, modò ne prælia vitent,
Occurrántque sibi Musæ Iouis inclytæ proles.
Iratæ Musæ cæcum fecere sed illum,
Et cantum, citharámque viro rapuere superbo.

Cùm verò lyram in fluuium proximum abiecisset, effecit vt is fluuius à iaciendâ lyra diceretur postea Balyra. Pausanias tamen in Messeniacis id morbo Thamyri accidisse scribit, cùm & Homero, & aliis nonnullis persimile Thamyri ob nullum Deorum contẽptum, sed ob aliquam naturalem imbecillitatem contigerit. Prodicus verò Phocaensis, qui carmina in Minyadem composuit, apud inferos supplicium pati Thamyrim scripsit, ob suam in Deos temeritatem & arrogantiam: quod quidem rationi magis conuenit, cum tantæ arrogantiæ pœnæ luendæ breuissimum sit tempus humanæ vitæ cursus. Ob eam calamitatem oculorum ferunt cessasse Thamyrim à componendis carminibus, quare dictæ sunt illi Musæ cantum & citharæ peritiam ademisse. At quàm ridicula est Dii boni alienarum ineptiarum derisoris Zezis explicatio, quam prodidit Chiliad. 7. hist. 108. inquit enim Thamyrim nobilem fuisse poetam, qui mundi creationem quinque millibus versuum complexus sit, sed cùm esset superbus & arrogans, eiúsque scripta periissent, fabulati sunt antiqui, illum cum Musis certasse, & factum cæcum, ac diuinam cantilenam illi fuisse ademptam. Hæc explicatio fabulæ quantopere frigeat, quis non sentit? non enim propter has ambages, & nugas aniles, fabulæ fuerunt excogitatæ ab antiquis: sed (vt dicebam) quò nos Deorum metu & reuerentia ab inani arrogantia absterrerent eorum exem-

Ayuntamiento de Madrid

plis, qui cum arrogantes fuissent, pœnas ingentes suæ temeritatis dederunt: vt essemus acceptorum à Deo beneficiorum memores, vt neque nimis aduersis deprimeremur, neque felicibus rebus nimis extolleremur: quorum vitiorum vtrunque & Deo minimè placet, & homine sapiente est omnino indignum. Hæ causæ fuerunt, vt mihi quidem videntur, multo honestiores & probabiliores cur fabulæ huiusmodi fingerentur, quamuis alicuius historiæ fundamento fulciuntur Atqui neque Zezis quidem ridiculas interdum explicationes ipse deriderem, cùm humanum esse sciam errare aliquando & labi ac falli, nisi & ille fuisset vel ipso Thamyri arrogantior atque importunior, & ne multa dicam, nisi vel leuissimos cęterorum scriptorum errores grauissimè insectaretur. nemo enim vir bonus atque prudens debet aliorum de dignitate quidquam detrahere scribendo, sed omnia sua scripta conferre & aduertere ad præsentium posterorúmque omnium vtilitatem & institutionem. qui verò maledicta, nugas, res turpes literis committunt, tales haberi iure debent. qualia sunt eorum scripta, quæ certè parum reperiuntur plerunq; à moribus animíque consilio discrepare. at nunc de Marsya dicatur.

De Marsya. CAP. XV.

MARSYAS quoque Phrygius tibicen ob similem huic temeritatem & petulantiam non leue supplicium subiuit. Hic Hyagnidis fuit filius, eius qui primus omnium mortalium leges musicas ad laudes Deorum, quibus in solennitatibus Græci vti sunt, accommodauit, qui Marsyas ausus est cum Apolline de tibiarum peritia contendere. Fabulati sunt hunc magna consuetudine cum Cybele fuisse coniunctum, sed diu postea peruagatum in Nysam ciuitatem ad Dionysum, qui ibi regnabat eo tempore, peruenisse. vbi cum Apolline illic inuento, qui cum ob alia multa præclara, tum ob inuentam citharam, & artem pulsandæ citharæ magno in honore habebatur, ausus est contendere; cùm ipse tibias à Minerua eiectas suscepisset vt aiunt, iisque inflandis factus iam peritior sibi videretur. Apollinem igitur in certamen musices prouocauit ea conditione, vt victor victo quodcunque libuisset, imperaret, vt testatur Pausanias in Phocaicis. Idcirco mansit ea consuetudo postea in magnæ Matris sacrificiis, vt adessent illis etiam tibiæ. vt ait Myrleanus Asclepiades. in eo certamine igitur cum Apollo citharam pulsasset, mox ore cantabat: at Marsyas tibiis inflandis tantum erat peritus, quare etiam victus pœnas dedit suæ temeritatis. Qui rem etiam planius explicare voluerunt addiderunt his, quòd Nysæi iudices sunt electi quo tempore Marsyas contendit cum Apolline. nam primùm tibiis ita est vsus Marsyas vt auditus stupore repleretur, apparétq; ob sua-

Ayuntamiento de Madrid

ob suauitatem longè præstare aduersario. cùm iudicibus ostentare simul artem decreuissent, aiunt Apollinem rursus ad citharam tantum accommodasse, quare vicit tibias repetitas. at ille nitebatur docere iudices quòd præter omnem æquitatem vinceretur: quòd artis, at non vocis, comparationem fieri oporteret, ad quam cithara & tibiæ sunt referendæ, non autem res duas cum vna conferri oportere. Apollo respondit quòd nihil plus æquo obtineret, quia Marsyas quod sibi conueniret, fecisset, cùm tibias inflasset: oportere hanc legem igitur vtrisque imponi, vt vel ambo, vel nemo ore vteretur, sed solis digitis proprium vsum ostenderet. Istud certamen commissum fuisse non procul à Celænis, siue (vt nunc vocatur) non procul ab Apamea ciuitate iuxta lacum, in quo ad vsum tibiarum optimi cãlami gignuntur, scriptum reliquit Strabo libro 12. ex eo lacu dicuntur manare fontes Marsyæ fluminis, cum Ouid. lib. 6. Metam. Marsyam scribat fuisse ab Apolline in fluuium mutatum. Nam fama est apud eundem lacum tibias à Minerua fuisse inuentas, quas cùm illa inflaret, séque in lacu conspexisset, oríque turpitudinem vidisset, & tumorem, illas abiecit, Secedite à me, inquiens, malæ corporis deprauationes, vt ait Athenæus li. 14. Has cùm reperisset Marsyas, qui multo ante bella Troiana floruit, non solùm inflauit, cæterósque illarum peritia antecelluit, sed etiam Doricæ musicæ postea, geminarúmque tibiarum fuit inuentor, sicut Amphion Lydiæ, vt testatur Plut. in lib. de Musica. atque apud Dorion oppidum Peloponnesi hic idem ausus fuerat Musas ad certamen cantus prouocare. Fama est igitur Marsyam, vbi cum Apolline decertans victus fuisset, de pinu arbore propinqua fuisse suspensum, & excoriatum, vt testatur Nicander in his carminibus:

πολλάκις ἐ πίτυος γοερῆς ἀπὸ δάκρυα τμήξαι
Μαρσύας, ἡ χίτε Φοῖβος ἀπὸ φλοὸς ἀ δύσατο γυίων.
Sæpius & lacrymas de pinu tristis ademit
Marsyas, vbi Phœbus nudauit cortice membra.

Illud cùm apud fluuium Midam priùs vocatum contigisset effecit vt fluuius postea Marsya diceretur, è cuius sanguine nati sunt Satyri, vt scripsit Agatharchides in rebus Phrygiis. Pœnituit tamen celeriter Apollinem tantæ acerbitatis, quare chordas citharæ infregit. quas cùm Musæ inuenissent, mesen addiderunt, Linus lichaon, Orpheus hypaten, Thamyris parhypaten. postmodo cithara & tibiis in antro Dionysi depositis cùm Cybelen amaret, cum hac ad Hyperboreos vsque peregrinatur. E pelle Marsyæ vtris factus fuit, quem in Celenarum ciuitate fuisse scribit Herod in Polymnia hoc pacto: οἱ δὲ, ἐπείτε διαβάντες τὸν Ἅλυν ποταμὸν, ἵκοντο ἐς τὴν Φρυγίην, δι' αὐτῆς προβύσσοντες, παρεγένοντο ἐς Κελαινὰς, ἵνα τὴν τε ἀσκὸς ἀνιεῖ Μαρσύης ποταμὸς, καὶ ἑστεῶν οὐκ ἀλέοντος ἐν Μαρσύῃ, τὸν ἄνομα τυγχάνει ἐὼν Καταῤῥάκτης· ὃς ἐξ αὐτῆς τῆς

Ayuntamiento de Madrid

ἐξορᾶς τῆς Κελαινέων αἰατέλλων, ἐς τὸν Μαίανδρον ἐκδιδοῦ· ἐν τῇ καὶ ὁ Σίλλιος Μαρσύας ἐσκὸς ἐν τῇ πόλει αἰακρέμαται· τὸν τοῦ Φρυγὸς λόγον ἔχει τοῦτο· Ἀπόλλωνος ἐκδαρέντα αἰακρέμασθαι λίθῳ. *Isti postea quàm Halym traiecerunt fluuium Phrygiæ, per ipsam profecti, Celænas adierunt, vbi scatent fontes Mæandri fluuij, & alterius non mihoris Mæandri, cui nomen est Catarrhactes. hic oritur è foro Celænarum, & in Mæandrum influit: vbi est etiam Sileni Marsyæ vtris in ciuitate suspensus: ita enim sermo Phrygum quòd is de Marsya ab Apolline excoriato fuit suspensus.* Fabulati sunt autem illum Marsyæ casum apud fluuium Mæandrum contigisse, veluti attestari videntur illa carmina Philippi:

ἤμεργον αὐλήσαντι πολυστρήτων διὰ λαβίνων,
ἔφη λιγυφθόγγῳ Φοῖβος ὑπὲρ Γλαφύρα.
Μαρσύη, ἐ λύσω τὸν ὀρέμα, τὰς δ' ἀθύμους
αὐλὰς ἐκ Φρυγίης ἔπος ἐλήσατο.
εἰ δὲ σὺ τοιούτοις τότ' ἐπέπνεες, οὐκ ἂν Τ'αγνὶς
πλὴν ὅτι Μαιάνδρῳ κλαῦσε δύσαυλον ἔθεν.

Fabula de lotis resonabat dulce foratis,
Audijt hoc Phœbus; talia dicta dedit.
Marsya, non hoc inuentum tibi: Palladi at ista
De Phrygia est olim fistula rapta Deæ.
Talia si inflasses, non fleuisset tua fata
Mæandri ad gelidas tristis Hyagnis aquas.

Nam certè quidem illud verissimum est, quod olim prolatum fuit ab oraculo, quòd

οἷά τ' ἀνὴρ ἔρξῃ, τοῖον τέλος αὐτὸν ἱκάνει.

Qualia quisque facit, talis finis manet ipsum.

Dicitur ea de causa vniuersis tibicinibus deinde iratus fuisse Phœbus, quem Sacadæ opera placatum postea fuisse memorant, cùm is primus Delphis Pythium cantum cecinisset.

¶ Quid per hanc fabulam significare voluerint antiqui, manifestum omnibus esse arbitror, quoniam dictum fuit ad superbiorum & nimis elatorum animorum deprimendam temeritatem multas fabulas fuisse inuentas, quibus etiam consolandis illos, qui molestiarum & calamitatum cumulis obruuntur, vti licet. nam vt Deus in temerarios animaduertit, ita viros bonos aliquos calamitate oppressos adiuuat, quod & ipsum per fabulas antiqui nobis tradiderũt. Cretheis enim Hippolyti filia Acasti vxor cùm capta fuisset Peli desiderio, neque tamen Peleo vt secum congrederetur persuadere posset, illum apud Acastum, quia suam pudicitiam tentasset, accusauit. Hunc Acastus secum habens ad venationem Pelei montis adduxit, atque vinctum feris laniandum reliquit, vt scripsit Diognetus in rebus Smyrnæis. Verùm eius innocentiæ misertus Iupiter ensem illi per Vulcanum misit, quo se à feris tueretur. deinde cùm in vrbem venisset paucis comitãtibus,

Acastum

Acastum debellauit,& imperio ipse potitus est. Vt igitur non est viri sapientis aduersus diuinam Dei voluntatem ob præsentem felicitatem & opulentiam insurgere,sic in rebus aduersis non est cedendum viribus tempestatis,sed in vtrisque certa animi moderatione vti conuenit.nunc de Ixione dicamus.

De Ixione. CAP. XVI.

ENIMVERO multo his sceleratior fuit Ixion Phlegyæ filius,vt sensit Euripides; vt Aeschylus,Antionis,vt Pherecydes,Pisiones & Aethonis,vt verò alii,Martis & Pisidices. Hic enim Diam filiam Einei, vel (vt alii maluerunt)Deionei,vxorem duxit: cùm pollicitus esset se multa munera socero mos esse daturum. nam mos erat antiquorum patribus sponsarum munera offerre:quod in his significauit Homerus,

πρῶτ' ἑκατὸν βοῦς δώκεν, ἔπεφνε δὲ χίλι' ὀϊάς·
αἶγας ὁμῶς καὶ ὄϊς.

Dat centum prius ille boues,mille inde capellas
Et pecudes promisit.

Deioneus igitur cùm munera ob acceptam vxorem ab Ixione flagitaret,acriùsque instaret, coactus Ixion inuitauit socerũ tanquam ad conuiuium,& ad illa accipienda,quòd se æquitate mitigatum simularet. hunc Ixion in foueam carbonariam, quam tenuissimis tabulatis superiùs,igne interiùs occultato, instrauerat, detrusit. Cùm illum ob eam cædem furor inuasisset,neque vllum vel Deorum vel hominum reperiret, à quo expiaretur, quia primus is ausus esset in affinitate coniunctum manus inferre, Iupiter non solùm eius misericordia captus illum expiasse dicitur, quod eum magnopere pœnituisset,sed etiam in cœlum acceptum liberaliter tractasse,& à secretis constituisse.Hic igitur pro tanta Ioui in se liberalitate ac munificentia Iunoni stuprum ferre conatus est.quod cùm illa Ioui significasset, non facilè credidit Iupiter,quippe cui Bellerophontis & Hippolyti casus essent cogniti; sed rem palàm oculis intueri voluit, dicitur igitur nubem in Iunonis formam coegisse, quam Ixioni obiecit,cum qua congressus Centauros suscepit.ob id facinus cùm gloriaretur Ixion, passimque eblateraret, ac eam, quam aduersus Iouem commiserat, turpitudinem tacere non posset, fuit è cœlo ad inferos ob suam loquacitatem deiectus.hic rotæ ferreæ fuit alligatus,circa quam angues complures conuoluebantur, perpetuóque rotæ circumuolutæ motu agitabatur, vt nunquam posset quiescere: quod significauit Virg.lib.3.Georg. in his:

Inuidia infelix furias,amnémque seuerum
Cocyti metuet,tortosque Ixionis angues,
Immanémque rotam. Et Tib.lib 1.

Ayuntamiento de Madrid

Illic Iunonem tentare Ixionis ausi
Versantur celeri noxia membra rota.

Memoriæ prodidit Strabo lib. 9. Phlegyam non patrem, sed fratrem fuisse Ixionis, cuius filius fuit Pirithous, & Chiron & alii.

¶Hæc summatim ea sunt quæ de Ixione scripta apud antiquos inueniuntur: nunc quæ explicatio his attribuatur, vestigemus. Zezes grauissimè Pindarum ac Palæphatum philosophum exagitat, tãquam vel sibi domesticam suppellectilem furati sint, vel Deorum immortalium templa spoliarint. Pindarum quidẽ, qui dixerit, quòd vbi Ixion cum nube ab Ioue summissa concubuisset, filium progenuit sine Gratiis Hyperphialum, qui rem habuit cum equabus Magnesiis in Pelio monte, ex quibus natum est genus partim matribus, partim patri simile. At Palæphatum, quoniam Centauros dixit appellatos filios Ixionis, quia cùm tauri agrestes in Thessaliam venientes fruges deuastarent; tum iuuenes fortes equos ascendentes in tauros impetum fecerunt, ac stimulis pupugerunt: cùm verò eos agrestes procul fuissent conspicati, existimarunt superna parte homines, inferiore equos esse, quia nemo equum ante id tempus conscenderat, & quia tauros illos pungentes vidissent, Centauros appellasse: quæ quo pacto tantum abhorreant ab antiqua simplicitate, & credulitate hominum, non video. At quàm absurdam ipse postea attulit expositionem Dii boni! Dicit enim Nubem seruam fuisse vocatam apud Pharaonem, quam Ixion pupugerit, & ex ea natum sit Centaurorum genus, qui à pungenda Aura seu Nube ita sint dicti. Quis vnquam per Deos immortales pungere in rebus Venereis vsurpauit! neque illud sanè satisfacit: quod nititur in Græcorum fabulis modò Aegyptiorum, modò Chaldæorum exemplis illas comprobare: cùm multo magis etiam moribus & sacrorum ritibus hæc loca distarent inter se, & consuetudine orationis, quàm vel vestium forma, vel regionum interuallo. Quòd si Aura apud Pharaonem serua vocabatur, aut oportebat in ea regione fabulam hanc fuisse inuentam, aut ostendere illam in Thessaliam venisse, aut de his melius fuisset tacere, quam dicere illa quæ nesciuntur. Natus est Pirithous è Dia & Ixione, qui propter familiaritatem Centauros conuocauit ad nuptias. at cùm sacrificasset Diis cæteris, oblitus Martis, Deum illum habuit iratum & infensum: inde effectum est vt Dei ira & vino impulsi sint, vt manus lasciuè in mulieres Lapitharum iniicerẽt, vnde celeberrima illa pugna & clades excepta est. Quòd Ixion insidias socero struxerit, id historicè dictum est, & pœnitentia deinde captus dicitur furore mentis fuisse correptus. Id homicidium cùm primùm commissum fuisset inter coniunctos, nemo eius consuetudinem aut amicitiam expetebat: quare de patria profugere coactus est: & à rege quodam (nam Ioues Reges omnes ob recentem Iouis memoriam dicebãtur) perbeni-

gnè

gnè acceptus expiatus fuit, & à secretis creatus: quare hæc narrata sunt, vt de Ioue. Hactenus mihi conuenit cum Zeze; quia hæc ad historicam narrationem spectare censeo. Huius rei vxoris pudicitiam clàm tentasse dicitur Ixion, quod illa grauiter ferens rem interim dissimulans aperit marito. Is non facilè credens vxori, rem oculis tenere voluit: tum mulierculam quæ Nephele vocabatur instruxit pro vxore, ac vxori mandauit, vt iuberet eum in certum locum statuta hora noctis conuenire, quòd eum præstolaretur. Is igitur: vt statutum fuerat, veniens pro vxore regis cum serua rem habuit, ex qua natus est Imbrus is qui primus Centaurus fuit vocatus. Dicuntur nati fuisse præterea ex ipso Ixione & nube Odites, & Orneus & Phlegræus & Pholus & Riphæus, à quo dicti sint montes. Postea verò dicti sunt Centauri non solùm illi qui ab Ixione originem duxerunt, sed plerique in Thessalia ad Pelium montem habitantes, quòd in taurorum morem in hostes impetum facerent, essentque propè in re militari furibundi. Hi primi equos celeres atque desultorios, vt aiunt, conscendere, & pugnare ex equo inuenerunt, cùm fræna etiam ab ipsis Lapithis, & ephippia, & omnis equestris suppellex fuisset inuenta. Inde fabulosè dictum est Ixionè à Ioue expiatum in cœlum fuisse acceptum, & Iunonis tentasse pudicitiam, & ob eam causam ad inferos detrusum. Nam ob cognitam temeritatem fuit Ixion à secretis remotus, ex aulica familia deiectus, & miserrimus omnium factus, cùm perpetua tamen ambitione gloriàque vexaretur. Cùm verò ex illa nascatur inuidia necessariò, ideo dictus fuit ad inferos detrusus, rotæque perpetuo motu circumuolutæ inter serpentes alligatus: quæ narratio non parum in inuidos & ambitiosos homines, conuenit, vt ait grauissimus autor Plutarchus in Agide & Cleomene hoc pacto: ὡς ἀτόπως πνεῦδὲ φαύλοις συγκείσθῃ πρὸς τοὺ φιλοδόξους ὑπονοῦσι τὸν ὄπτ τὸ ἰξίονι μῦθον, ὡς δὴ λαβόντι τὴν νεφέλην ἀντὶ τῆς Ἥρας, καὶ τὴν Κενταύρων ἥτοι γλοιώδεσι, καὶ γὰρ οὔτοι τῆς ἀρετῆς ὥσπερ εἰδώλου τινὶ τῇ δόξῃ συνόντες, ὁ δὲ εἰλικρινεῖς δ' ὁ μολογούμενοι, ἀλλὰ νόθοι καὶ μικτὰ πολλὰ παρείληφοτ, ἄλλοτε ἄλλας φορὰς φερόμενοι, ζῆλοις καὶ πάθεσι ἐπακολουθοῦντες. *Non absurdè sanè, neque imperitè in ambitiosos Ixionis fabulam conuenire nonnulli arbitrati sunt: quòd in Nubem pro Iunone compresserit, atque ita natum esse Centaurorum genus. Nam qui gloriæ tanquam imagine quadam virtutis alliciuntur, illi nihil sincerum, nihilque laudabile, sed multa illegitima & absurda agant necesse est, multisque agitationibus ferantur, cupiditatibus, & omnibus animorum affectibus obsequentes.* Illi enim qui pro virtute gloriam ex quibusuis rebus consectantur, aut qui pro vera sapientia falsam amplectuntur, multa indecora faciant oportet: quare monstro similes Centauri ex nube nascuntur. Et quoniam nullus eorum status est diuturnus, qui per illegitimas artes ad honoris

Ayuntamiento de Madrid

apicem gloriæque contenderint, idcirco remotus à secretis, & ab inferos detrusus fuit Ixion, vbi perpetua pœna, præteritorum recordatione scilicet, discruciatur. Ego sanè non parum præclarè hoc etiam fictum à poetis fuisse neque inutiliter ad institutionem vitæ censuerim, quòd tanto grauius scilicet iure optimo supplicium esset Ixionis, quàm cæterorum omnium qui apud inferos torquentur; quanto maiora hic beneficia à Deo acceperat, quoniam id præclarè scriptū est, quòd cui plus remittitur, is plus debet. Hoc est, fabulam hanc ideo fuisse fictam, vt per hanc significarent antiqui maximè omnium vitiorum inuisam esse Diis immortalibus acceptorum beneficiorum obliuionem: atque id etiam multo magis, cùm quis non modò obliuiscitur, sed etiam iniurias infert pro beneficiis: quod scelus vindicem esse Deum denique experitur. Hoc tamen vitiū cæterorum omniū ferè maximè patet, quod nō semel experti sūt principes pleriq;, qui sibi ab illis parari insidias senserunt, quos ante omnes charos habebant, & ad maximas opes, supremósve honores prouexerant: sed & nuper prope singulare ætatis nostræ ornamentum ac omnium bonorum perfugium Franciscus Medices, serenissimus Magnus Dux Hetruriæ secundus: quem & ipsum, & Carolum serenissimum Archiducem Austriæ ex omnibus principibus nostrę tempestatis solos, meo quidem iudicio, ob humanitatem, prudentiam, moderationem animi magnificentiam, gloriam in omni genere virtutis, verè regios & imperare dignos ausim dicere. Ac de Ixione satis, nunc de Sisypho dicatur.

De Sisypho. CAP. XVII.

SISYPHVS cuius filius fuerit, non patet; quem tamen nonnulli Aeoli fuisse arbitrati, sunt cùm illum Ouidius, & Horatius, & Homerus lib. ζ. Iliadis ita Aeolidem appellauerit.

Σίσυφος Αἰολίδης· ὁ δ' ἄρα Γλαῦκον τέκεθ' υἱόν.

Sisyphus Aeolides, cuius de semine Glaucus
Editur.

Nam Apollonii enarrator οὐκ ἀπ' Αἰόλου, ἀλλ' ἀπὸ τῶν Αἰόλου, non ab AEolo scilicet, sed ab iis qui genus ducunt ab Aeolo, Sisyphum AEolidem vocatum fuisse existimauit. Fuerunt qui putarint Meropen vnam ex Pleiadibus illi nupsisse, de qua ita inquit Ouidius in 1. Fastor.

Septima mortali Merope tibi Sisyphe nupsit.

Ex qua Glaucum, qui etiam Taraxippus vocatur, qui fuit in Isthmo in hippodromo ab equis discerptus, & Creontem suscepit. Habuit ex aliis etiam fœminis alios filios. Thersandrum, Ornytionem, Almum, Metabum. Hosmum, Porphyrionem aliosque complures: atque Ephyram ciuitatem Peloponnesi habitauit, vt

testatur

testatur Homerus Iliad. ζ.

ἔστι πόλις Ἐφύρη μυχῷ Ἀργέος ἱπποβότοιο·
ἔνθα δὲ Σίσυφος ἔσκεν ὁ κέρδιστος γένετ' ἀνδρῶν.
Est Ephyre vrbs Argi vicina feracis equorum,
Sisyphus hic habitat, cuius prudentia mira est.

Hunc astutissimum omnium mortalium fuisse memorant: quippe cùm Autolyci sua tempestate insignis & nobilis latronis, qui non solum iureiurando, sed etiam præstigiis ita homines decipiebat, vt alias res pro aliis caperent, fallacias repulerit. Cùm enim greges Sisyphi, qui tunc imperabat Corinthi, Autolycus aliquando occultasset, illósque mutatos reddere conaretur, frustra id egit: quoniam his gregibus Sisyphus suum nomen sub vngulis vna litera contentum inusserat. Id vbi vidisset Autolycus, amicitiam contraxit cum Sisypho, atque illi Anticleam filiam in matrimonium dedit; ex quibus nata est filia eiusdem nominis, quam Laertes pater Vlyssis postea vxorem duxit: de qua ita Homerus meminit lib. λ. Odyss.

ἦλθε δ' ἔπι ψυχὴ μητρὸς κατατεθνηκείης.
Αὐτολύκου θυγάτηρ μεγαλήτορος Ἀντίκλεια.
τὴν ζωὸν κατέλειπον ἰὼν εἰς Ἴλιον ἱρήν.
Atque anima accessit defunctæ deinde parentis
Anticleæ alto Autolyci de semine natæ:
Quam viuam liqui, cùm sacræ mœnia Troiæ
Accessi.

Fama est quòd Iupiter Aeginam Asopi filiam in locum vocatum Phliuntem portauit, vt illam comprimeret: quàm cùm Asopus quæreret, non solùm Sisyphus indicauit, sed etiam compressam à Ioue fuisse dixit. At Asopus vt cognosceret an vera essent quæ dicerentur, ad illam properauit: quam rem cùm cognouisset Iupiter, hanc in insulam sui nominis vertit, & id supplicium Sisypho imposuit, vt saxum quoddam prægrande assidue supra montem apud inferos portaret, quod vbi ad montis verticem accessisset, sua sponte reuoluebatur ad radices montis, neque vlla vi retineri poterat: vt ait Pausan. in Corinthiacis, & Hom. luculentissimè expressit lib. λ. Odyss.

ἐν μὲν Σίσυφον εἰσεῖδον κρατέρ' ἄλγε' ἔχοντα,
λᾶαν βαστάζοντα πελώριον ἀμφοτέρῃσιν.
ἤτοι ὁ ὧν σκηριπτόμενος χείρεσίν τε ποσίν τε
λᾶαν ἄνω ὤθεσκεν ποτὶ λόφον. ἀλλ' ὅτε μέλλοι
ἄκρον ὑπερβαλέειν, τότ' ἄποσπάσασκε κάρηνδ' ἰς
αὖτις, ἔπειτα πέδονδε κυλίνδετο λᾶας ἀναιδής·
αὐτὰρ ὅγ' ἂψ ὤσασκε πιαινόμενος κτ.λ. ἐν δ' ἱδρὼς
ἔῤῥεεν ἐκ μελέων, κονίη δ' ἐκ κρατὸς ὀρώρει.
Sisyphon hic vidi duros perferre labores,
Ambabus manibus portantem pondera saxi.

Ayuntamiento de Madrid

Hic etenim manibus nixus, pedibusque rotabat
Ingens ad collem saxum: vis magna deorsum
Sed voluebat idem, vt collem superare parabat,
Rursus & id campum deoluebatur in imum,
Tum miser hic rursus repetebat pondera. sudor
Membra lauabat ei, labor est renouatus & idem.

Sisyphum mortuum esse in Isthmo & sepultum constat, vt est in Corinth. apud Pausan. Non defuerunt tamen qui Sisyphum aliis de causis, & multo probabilioribus ad inferos deiectum id pati supplicium arbitrati sint: nã quidã dixerunt, quia, cùm esset Deorum à secretis, arcanas res Deorum diuulgasset, illud supplicium Deorum ipsorum iudicio apud inferos meruisse. alii inquiunt illum variis tormentorum generibus hospites qui ad illum accessissent, excruciare solitũ, quamobrem illi pœnæ meritò apud inferos illum fuisse addictum. Alii putarunt addictum fuisse illi supplicio propter perfidiam, quòd dæmonas fefellisset, qui dicunt eum mortuum descendisse ad inferos & Plutonem decepisse. nam moriturus iussit vxorem insepultum cadauer eiicere, quod cùm illa fecisset, petiit à Plutone vt ad vxorem castigandam liceret accedere, à qua tantopere fuisset neglectus, quòd citò rediret. vbi Pluto illud concessisset, ad superos reuersus noluit ampliùs redire ad inferos; sed à Mercurio vi detractus illi supplicio addictus fuisse dicitur.

¶ Atque hæc omnia ferè illa sunt quæ de Sisypho ab antiquis memoriæ sunt prodita. Nunc quid hæc significent, inquiramus, ac primum omnium explicatum fuit superiùs nihil magis diuinæ naturæ conuenire quàm beneficentiam, & liberalitatem, & benignitatem: nihílque tam repugnare quàm crudelitatem, & auaritiam, quippe cùm crudelibus & auaris amicus Deus esse non possit; qui per beneficentiam viris bonis sit amicus: Cùm enim Deus amet beneficos, quantopere odio habere putandus est illos, qui etiam bene de se meritos iniuriis afficiunt? Etenim cùm à secretis Deorum factus fuisset Sisyphus, pro accepto tanto beneficio cùm etiam fidem violarit, meritò grauissima patitur supplicia. Sin in hospites etiam crudelis extitit, meritò expertus quæ sint crudelitatis præmia: quia omne improbitatis genus vindicem denique habet Deum. Si quidquam rursus in Deorum contumeliam locutus fuit, ac Deorũ arcana vulgauit quominus Dii ab hominibus colerentur, nihil creditus est pati præter improbitatis ac sceleris grauitatem. Vt igitur deterrerent homines ab auaritia & à crudelitate, eósque ad liberalitatem, & humanitatem, & acceptorum recordationem adhortarentur, & ad Deorum cultum, ad seruandam fidem magistratibus, & regibus, qui nobis honorem detulerunt, hæc ficta sunt ab antiquis. Lucretius tamen libro tertio in eos hanc fabulam conuenire scribit, qui magistratus

Ayuntamiento de Madrid

ſtratus & honores à populo expetunt cum ſumma animi contentione:neque vnquam obtinere poſſunt, vel quod indigni habeãtur,vel quòd in hoc etiam maxima vis ſit fortunæ. Sic enim ait Epicureus poeta:

Siſyphus in vita quoque nobis ante oculos eſt,
Qui petere à populo faſces ſæuaſque ſecures
Imbibit, & ſemper victus,triſtiſque recedit.
Nam petere imperium,quod inane eſt,nec datur vnquam.
Atque in eo ſemper durum ſufferre laborem,
Hoc eſt aduerſo nixantem trudere monte
Saxum,quod tamen à ſummo iam vertice rurſum
Voluitur,& plani raptim petit æquora campi.

Tanta verò præſtantia fuit antiquorum artificum in fabulis confingendis,vt non vnam rem tantùm ſub his contineri voluerint, ſed illas in diuerſas ſententias poſſe diſtrahi, vt multiplex vtilitas ex his caperetur. Per hanc ipſam fabulam igitur homines ab ambitione reuocabant, qua nihil propè eſt humano generi perniciosius:neque enim debet ſtatim confugere ad laqueum,qui repulſam paſſus eſt,vel ſi præſtantior cæteris exiſtat: ſed arbitrari multa ſtultè fieri ab imprudente multitudine, aut ab inconſideratis iudicibus, cùm maxima ſit vbique inſipientium copia. ſin alicuius ſceleris ſibi conſcius extiterit, qui paſſus eſt repulſam, tum debet vniuerſæ vitæ ſuæ rationem examinare, & quod in ſe parum rectum cognouerit,corrigere,ſe ad probitatem quam maximè accommodare,ſéque dignum præbere, qui cæteris hominibus imperet:quippe cum nullum imperium ſit vel felix vel diuturnum,vbi impuri,viris bonis;ſtulti, ſapientibus;imperiti, periſſimis in rebus adminiſtrandis dominantur. Alii crediderunt Siſyphi ſaxum ſtudium eſſe mortalium, atque collem illum ſiue montem eſſe vniuerſum huiuſce vitæ curſum: verticem ad quem Siſyphus nitebatur ſaxum aduoluere,eſſe tranquillitatem & animi quietem inferos eſſe homines, Siſyphum animam. nam cùm anima iuxta ſententiam Pythagoricorum è cœlo diuinitus in hęc corpora miſſa fuerit, quæ omnium diuinorum arcanorum fuit conſcia nititur omnibus viribus ad felicitatem, vitæque tranquillitatem peruenire,quam alii in cumulandis opibus, alii in honoribus & magiſtratibus,alii in gloria & celebritate rerum geſtarum eſſe arbitrantur, alii in ſcientiarum cognitione, alii in eximia corporis forma, aut ſanitate, aut nobilitate,aut in rebus huiuſmodi: qui cùm re optata potiti ſunt, rurſus in imum relabuntur, & qui antè in diuitiis comparandis erat anxius,nunc eſt in acquirendis honoribus, nunc in recuperanda valetudine ſollicitus, atque ita ſemper in aliquam relabitur perturbationem,neque ad ſummam tranquillitatem poteſt vnquam peruenire. Siſyphus igitur à loue ad inferos detruſus non inſulsè dictus

Ayuntamiento de Madrid

fuit saxum frustra ad montis verticem aduoluere, cùm quod ad summum peruenisse videbatur, tum rursus deuoluebatur in planitiem. Alii rem ad historiam traducunt, dicentes Sisyphum fuisse Teucri scribam, qui ante Homerum Troiana bella scripserit, à quo ceperit Homerus Iliada, qui cùm arcana patefecisset quædam Troianis, graue supplicium subiuit.

De Tantalo. CAP. XVIII.

TANTALVS etiam, quem apud inferos torqueri modò timore impendentis saxi, modò rerum victui necessariarum penuria dixerunt, impurus, & acceptorum beneficiorum immemor fuit. Hunc Eusebius Iouis & nymphæ Plotæ filium narrauit in secundo Euangelicæ præparationis, cùm tamen Ioannes Diaconus & Didymus Iouis & Plutus Nymhæ filium fuisse arbitrentur: quem Zezes hist. 10. chil. 5. Pluto quidem matre genitum, at patre Imolo Lydiæ rege scribit. Lucianus in dialogo de Dipsadibus, AEthonis filium illum fuisse censuit, vt testantur hæc carmina:

τοῖα φέρειν οἴομαι καὶ Ταύταλον Αἰθονος υἱόν
μηδαμᾶ κοιμᾶσαι δυψαλέω ὀδ ὕδατι.

Talia ferre puto quoque Tantalon Æthone natum,
Qui nullo potuit fonte leuare sitim.

Fuerunt qui dixerint Deos aliquando in hospitium ab hoc fuisse acceptos, qui cùm lautum conuiuium illis parasset, Pelopem filium cæsum inter cæteras epulas apposuit; vt alii arbitrantur, quòd illum immolarat ad epularum magnificentiam, cùm omnium rerum vel carissimum filium illis obtulisset. id cùm Dii cæteri cognouissent, ab iis epulis abstinuerunt, præter vnam Ceterem, quæ ob raptæ filiæ dolorem penè desipiens inconsulto humerum edit. tum dii reliqui eius filii miserti, eum rursus iecerunt in lebetem, ac recoctum vitæ restituerunt, vt scripsit Pindarus in Olympicis in Hierone Syracusio his verbis:

ἐπεὶ νιν καθαρὸν λέβητος ἐξέλε
Κλωθὼ ἐλέφαντι φάρεϊ μαν
ὦμον κεκαλὸν ὤρσεν.

Cùm ipsum è puro lebete exemit
Clotho elephantino splendidum
Humero decoratum.

Nam & Lycophron bis pubescentem appellauit Pelopem, qui iunior restitutus à diis fuit, quàm erat priùs, vt patet ex his:

ὃν δὴ δὶς ἥβησαντα καὶ βαρὺν πόδον
φυτεύσαντα Ναυμέδοντος ἀρπακτήριον.

Accessit huic pubes decora bis, grauem
Cupidinem vitauit is Neptuniam.

Cùm

Ayuntamiento de Madrid

Cùm verò illi deesset humerus, quem comederat Ceres, Dei eburneum fecisse dicuntur: qui humerus omnium posteà Pelopidarum signum fuit, vt Spartis pilum, sicut testatur Isacius. verùm quia Deorum epulas per humanam cædem Tantalus contaminasset, violassétque ius hospitii, cùm experiendorum Deorum causa filium mactasset, vt alii maluerunt, perpetuo epularum desiderio ad inferos detrusus addictus est, qui tamen præsentes lautissimo regióque apparatu semper habet epulas, neque vllo pacto illas potest attingere, quamuis insatiabili fame excruciaretur. Huic impedimento quidam putarunt esse Furias, quominus illas attingeret, vt ait Virg. lib. 6.

lucent genialibus altis
Aurea fulcra thoris, epulæq; ante ora paratæ
Regifico luxu: Furiarum maxima iuxta
Accubat, & manibus prohibet contingere mensas,
Exurgitque facem attollens, atque intonat ore.

At Homerus lib. λ. Odys. non à Furiis terreri ait Tantalum apud inferos, sed perpetua siti vexari, & in aqua esso perpetuò, quæ vsq; ad mentum assurgit: sed quoties labris attingere conatur, illa statim refugit: quod ipsum faciunt varia fructuum genera, quorum desiderio semper discruciatur, vt est in his:

ἠ μὲν Τάνταλον εἰσεῖδον χαλεπ' ἄλγε' ἔχοντα,
ἑστάτ' ἐν λίμνῃ, ἡ δὲ προσῴκλαζε γενείῳ,
ἐσταότα δὲ διψάων, πιέειν δ' οὐκ ἐῤῥίζεν ἐλέσθαι,
ὁσάκις γὰρ κύψει ὁ γέρων πιέειν ἐθέλων ἀνιαρὴν,
τοσσάκ' ὕδωρ ἀπολέσκετ' ἀναζῴχθεν· ἀμφὶ δὲ ποδοῖν
γαῖα μέλαινα φαίνεσκε, καταζήνασκε δὲ δαίμων.
δένδρεα δ' ὑψιπέτηλα κατακρήθεν χέε καρπὸν,
ὄχνας, ἠ ῥοιὰς, ἠ μηλέας ἀγλαόκαρπους,
συκά τε γλυκερὰς, ἠ ἐλαίας τηλεθόωσας.
τῶν ὁπότ' ἰθύσῃ ὁ γέρων ὀρέξασθαι χερσὶ μάσασθαι,
τὰς δ' ἄνεμος ῥίπτασκε ποτὶ νέφεα σκιόεντα.

Tantalon hic vidi duros perferre labores.
Nanque erat in stagno mentum tangente, sitiq;
Assiduè vrgebat: potandi at nulla facultas.
Nam quoties in aquam deflectit labra, refugit
Vnda leuis toties absorpta, ac terra videtur
Sub pedibus: rursúsque leuem Deus euocat vndam.
Hic sunt arborei fœtus: præstantia mala
Punica, sunt oleæ, sunt ficus, pomaque forma
Insigni: senis allectant quæ cuncta palatum.
Sed quoties manibus tentat decerpere fructus,
Protinus hos ventus celeres in nubila portat.

Alii putarunt lapidem illius capiti imminere, qui quoties bibere conaretur, toties illius caput percuteret; atque saxum Tantali

ſupplicium ita eſſe ſcripſit Cicero lib.4. Tuſc. diſput. cui miſeriæ, ægritudini ſcilicet, proximus eſt is, qui appropinquans aliquod malum metuit, examinatúſque pendet animi: quam vim ſignificantes mali, poetæ impendere apud inferos ſaxum Tantalo fieiunt ob ſcelera, animique impotentiam, & ſuperbiloquentiam. Euripides in Oreſte nullo in loco ob timorem poſſe Tantalum conſiſtere ſcribit, cùm ſaxum illi perpetuò immineat. quam pœnam illum pati inquit ob immoderatam linguæ petulantiam & dicacitatem, vt eſt in his:

ἐκ δ' οὐδὲν δεινὸν (ὦδε δ' εἰπεῖν ἔπος)
οὐδὲ πάθος, οὐδὲ ξυμφορὰ θεήλατος,
ἥς οὐκ ἂν ἄρχοιτ' ἄχθος ἀνθρώπου φύσις.
ὁ γὰρ μακάριος (κ' οὐκ ἀνειδίζω τύχας)
Διὸς πεφυκὼς (ὡς λόγουσι) Τάνταλος,
κορυφῆς ὑπερτέλλοντα δειμαίνων πέτρον,
ἀεί ποτ' ἔστηκ', ἐξ ἑνὸς τούτου δίκλων·
ὡς αὐχοῦσιν, ὅτι θεοῖς, ἄνθρωπος ὤν,
κοινῆς τραπέζης ἀξίωμ' ἔχων ἴσον,
ἀκόλαστον ἔχε γλῶσσαν, ἀξίως λόγου νόσον.
Nil tam graue eſt laborioſum tam nihil,
Ærumna nulla, vel Dei ira incommodum,
Quod non virum natura mox ſuſceperit.
Olim beatus ille (nec fortunam ei
Obijcio) natus (vt ferunt) Ioue Tantalus,
Saxum timens ſibi imminet quod vertici,
Pœnam hanc luit, quòd peruolat per aera.
Cauſa eſt, vti ferunt, quòd is vir cùm foret,
Menſæ Deorúmque aſſideret, improba
Lingua fuit vſus: quod viro turpiſſimum eſt.

Tibullus autem in lib.1. videtur id tantum datum fuiſſe Tantalo ſupplicium exiſtimaſſe, quòd eſſet in aqua, perpetuáque ſiti cruciaretur, vt patet in his:

Tantalus eſt illic, & circum ſtagna, ſed acrem
Iam iam poturo deſerit vnda ſitim.

Atque Ouidius illud ſupplicium Tantalo irrogatum inquit ob loquacitatem, quia ſecreta Deorum mortalibus diuulgauerit vt patet in his:

Quærit aquas in aquis, & poma fugacia captat
Tantalus. hoc illi garrula lingua dedit.

Alii ob raptam ab Ioue AEginam Aſopo patri indicatam eam pœnam ſubiiſſe Tantalum fabulantur, quod alii Siſypho tribuerunt. Verùm Corn. Gallus poeta præſtantiſſimus luculentis carminibus rem totam complexus fuit, quòd ob immoderatam linguæ licentiam ſcilicet Tantalus ad inferos fuit detruſus, quod ibi perpetua fame ac ſiti premebatur, quòd lingua eſt intra cer-

tos

Ayuntamiento de Madrid

cos clathros viro prudenti coercenda; quæ si tacenda patefecerit, perpetuas calamitates loquacibus parit in posterum. sic enim inquit;

ἔστ' ὀπίσω μακάρεσι συμμέτοχος, ἔστ' ὀνοδὼ
πολλὰ μὲν ἐν τέρεσι πλησιόδυρος πόμματος,
νῦν λιθόβολος θνητῶν ἱμείρεται· ἡ φθονερὰ δὲ
κρᾶτος ἀεὶ χείλευς ἐς τὸ ταπεινότερον.
Πῆρ ἐλόχᾳ τὸ τόρδυμα, κἠ ὄρμαι μὲν τανε σιγᾷς,
οἱ γλῶσσαι πρόσπτεσ τάδ' τα κολαζόμεθα.

Qui satur antè fuit felix conuiua Deorum
Nectare, quæ superis pocula nota Deis:
Nunc cupit humanas epulas: sed semper ab ore
Vnda fugit, medijs stat sitibundus aquis.
Vnda, bibe, affatur, ac disce to iura silenti,
Conuenit ista pati lingua proterua quibus.

Alii, inter quos fuit Zezes, Didymúsque, putarunt hanc pœnam irrogatam Tantalo, quia nectar & ambrosiam suis æqualibus impertiuerit; vt ait Pindarus in his carminibus:

μὴ τρεῖς τέταρτον
πόνον, ἀθανάτων ὅτι κλέψας
ἑταίροις συμπόταις
νέκταρ ἀμβροσίαν τε δῶκεν.

Post tres quartum
Laborem, immortalium quòd furatus
Contaneis conuiuis
Nectar ambrosiámque dedit.

Hic filium habuit Broteam, Pelopem, atque Nioben. Bascylum, quod vxorem habuit Anthemoisiam Lyci filiam. & de fabulosis quidem hactenus.

¶ Tantalum Iouis & Plutus filium quidam dixerunt, alii Plotę nymphæ, alii AEthonis, non ea quidem de causa, sicuti putarunt quidam, quia plures fuerint Tantali: sed quia alii alia ratione fabulam eandem interpretantur, cùm omnes tamen ad vnum atq; eundem finem tendant. nam cur Iouis est filius? quia Tantalus vir rerum diuinarum atque naturalium peritissimus fuisse creditus est, quæ cognitio non contigit cuiuis, vt senserunt Pythagorici, sed illis tantùm quorum animæ è Iouis sphæra præcipuè in hæc corpora euocatę fuissent, aut qui Iouem haberent in suo horoscopo dominantem, cuius vis vt opulentiam, ita sapientiam subministrat in natiuitatibus. Verùm cum illa ætherea superna regio ignea eredita sit ab Anaxagora & Empedocle, non fuit absurdum Tantalum AEthonis filium existimari, ardentis scilicet & igniti ætheris. Hic accepisse Deos in conuiuium dicitur, atque Pelopem illis epulandum apposuisse, cuius Ceres humerũ comedit: quod quid aliud significat, quàm perpetuas calamitates,

Ayuntamiento de Madrid

quæ ferendæ sunt hominibus bonis atque sapientibus, dum rebus diuinis sunt intenti; nam vel filii, vel carissima sunt relinquenda, vt diuina sectemur. Est enim rerum humanarum felicitas ad sceleratos multo magis, quàm ad viros bonos propensa: nam cui multa occurrant difficilia, ille vel Dei est existimandus amicus, si æquo animo ferat, vel certè breui futurus est, qui per hæc incómoda virorum bonorum constantiam & animi magnitudinem exercet. Hic cùm ditissimus esset, adeò rerum diuinarum cognitioni fuit intentus, vt diuitiis posthabitis omnes voluptates corporis contempserit: quare dictus fuit à nonnullis in maxima omnium voluptatum copia ab imminente saxo deterritus, quò minus illis perfrueretur. Hic nectar & ambrosiam hominibus impertiuit, quia fuit rerum cœlestium suauissimæ atque subtilissimæ cognitionis inuentor: nam nullum nectar iucundius est quàm Dei cognitio. Quod erat igitur saxum illius ceruici assidue imminens? assiduus labor & studium quod rebus cognoscendis tribuitur, quæ animi cura cùm nos reuocet à voluptatibus corporis, dicta est à stultis vna Furiarum, eáque maxima ab epulis præsentib. deterrere: abundabat enim voluptatũ copia ob diuitias, at nõ fruebatur ob animi sollicitudinem. Alii tamen ad auaros ad liberalitatem reuocandos hanc fabulam detorquent, qui dicunt opulentos Iouis filios dici propter diuitias: eosdémque condemnatos perpetuæ sitis, quia nulla sit vel in maxima copia diuitiarum satietas: quippe cùm illarum desiderium cum copia crescat, quare ita inquit Horatius de quodam auaro in primo Sermonum:

Tantalus à labris sitiens fugientia captat
Flumina: quid rides? mutato nomine de te
Fabula narratur.

At Cicero, vt patuit ex superius recitatis, curas & timores inanes videtur putasse è mentibus hominum per hanc fabulam expellendos, quod etiam sensit Lucretius in his carminibus:

Nec miser impendens magnum timet aere saxum
Tantalus (vt perhibent) ceassa formidine torpens:
Sed magis in vita Diuûm metus vrget inanis
Mortales, casúmque timent, quem cuique ferat sors.

Et profectò nullus timor viro sapienti conuenit, nisi offendendæ diuinæ bonitatis, cùm potiùs per reuerentiam, ac beneuolentiam Deus vt pater & bonorum omnium autor sit colendus, quàm timendus vt horribilis & ferox. Alii putarunt linguę procacitatem nos admoneri per hanc fabulam esse cohibendam, alii ad reuocandos ab omni improbitate & crudelitate homines, cùm scelerum omnium grauissimus denique vindex sit Deus. Alii crediderunt significari per hanc fabulam profanis & impuris hominibus religionis arcana non esse detegenda: quoniam apud profanum vulgus

vulgus eadem est harum rerum, quæ etiam ciborum ratio: qui alios pro valetudine, ac virib. stomachi nutriunt, alios interimũt, aut impellunt in grauiorem morbum. Nam vt quisque est vir bonus, ita in bonam partem rerum sacrarum cognitionem accipit, nunc de Tityo dicatur.

De Tityo. CAP. XIX.

TITYVS quoque propter improbitatem, temerariámque libidinem, non leue supplicium apud inferos pati dictus est. Hic fuit Iouis & Elaræ Orchomeni filius, vt scripsit Apol. lib. 1. & Apollod. li. 1. Bibliothecę. Fabulantur Latonam ab hoc de stupro interpellatam fuisse, quare sagittis dicitur ab Apolline fuisse cæsus. vt in his testatur Apollonius Rhodius:

ἐν δ' Λ'πόλλων φοῖβος ὀϊστεύων ἐ'τέτυκτο
βέπαις, ὅπω πολλὸς, ἑλὼν ῥύσιν ἠκαλύπτρης
μητέρα σταρτελέως Τιτυὸν μέγαν· ὃν ῥ' ἔτεκέν γε
δῖ Ε'λάρη, θρέψεν δὲ καὶ ἄψ' ἀλοχεύσατο Γαῖα.

Hic inerat Phœbus puer, ac petit ille sagittis
Ingentem Tityum matri vim ferre parantem.
Hic Phœbi securus eam iam ceperat, illum
Diua Elare peperit, Tellus nutriuit alumnum.

At Euphorionis fuit opinio, quòd Tityus non Latonæ, sed Dianę vim inferre conatus fuit. Scripsit præterea Phereeydes, quòd Iupiter Elaram Orchomeni filiam compressit, qui cùm Iunonis zelotypiam formidaret, illam prægnantem intra terram occultauit, vnde natus est Tityus, cuius matre mortua terra illum nutriuit, quare dictus fuit terræ alumnus. Callimachus in lauacrum Dianæ non ab Apolline, sed à Diana confossum Tityum fuisse ostendit, cùm inquiat:

Ἄρτεμι παρθενίη πιτυοκτόνε.

O virgo Tityi domitrix Diana.

At Paus. in Laconicis scriptum reliquit in quodam templo positas fuisse Apollinis & Dianę imagines, à quib. vtrisque Tityus sagittis conficeretur. Hæc autem ad Panopeum Lebadiæ locum omnia contigisse dicuntur, vt ait Strabo lib. 9. Pausan. in Phocensibus sepultum in agro Panopęsi fuisse Tityum scribit iuxta quẽdam torrentem, cuius sepulchrum ad trientem vnius stadii accedebat. Hunc post eam cladem ab Apolline & Diana acceptam deiectum fuisse ad inferos memorant, atque ita ibi prostratum & ligatum fuisse, vt se mouere nullo pacto posset, fuisséque magnitudinis admirabilis, quippe cùm iugera nouem terræ eius corpus vastum cooperiret, vt testatur Tibullus in his:

Torrẽtiúsque nouem Tityus per iugera terræ
Assiduas atro viscere pascit aues.

Ayuntamiento de Madrid

Hunc à duobus vulturibus assiduè laniari, eiúsque iecur comedi finxerunt: quod vbi semel fuerit absumptum, tum denuo reuiuiscit, ne immortalis pœnæ argumentum ac fundamẽtum deficiat, vt ait Homerus libro λ. Odysseæ:

καὶ Τιτυὸν εἶδον Γαίης ἐρικυδέος υἱόν
κείμενον ἐν δαπέδῳ ὀδὴ ἐπ' ἐννέα κεῖτο πέλεθρα·
γῦπε δέ μιν ἑκάτερθε παρημένω ἦπαρ ἔκειρον,
δέρματα δ' ἐνδόμενα· ὀδὴ οὐκ ἀπαμύνετο χερσί.
Hinc Tityum vidi terræ omniparentis alumnum
Prostratum: tenet ille nouem nam iugera terræ,
Hinc atque hinc vultur iecur immortale vorabat
Omentum ingressus: manibus non ille repellit.

Virgilius tamen libro sexto vnum tantùm vulturem Tityo attribuit, at non vt Homerus alterum vtrinque qui iecur illius rostro laceraret, cùm ita rem totam luculenta oratione exprimat:

Necnon & Tityum terræ omniparentis alumnum
Cernere erat, per tota nouem cui iugera corpus
Porrigitur, rostróque immanis vultur adunco
Immortale iecur tondens, fœcundáque pœnis
Viscera, rimatúrque epulis: habitat atque sub alto
Pectore: nec fibris requies datur vlla renatis.

Hæc ea sunt quę de Tityo ab antiquis scriptoribus memorię prodita sunt: ex his veritas nunc est exprimenda.

¶ Strabo libro 9. fabulam hanc ad historiam transtulit, dicítque quo tempore Apollo dictus est è cœlo in terras aduentasse, ac homines mansuefecisse, qui priùs arborum syluestrium fructibus tantùm vescebantur. Tityum tyrannum Panopeæ crudelissimũ, hominem fuisse violentum atque prorsus flagitiosum, quem Apollo sagittis confecit: vt interemit postea Pythonem. Deinde vt eius exemplo cæteri scelerati ab omni turpitudine & credulitate deterrerentur, dictus fuit Tityus ea pœna apud inferos crudelissimè torqueri. Lucretius lib. tertio ad rei Venereæ cupiditatem, animíque solicitudines hanc fabulam retrorsit, cùm dicat fieri non posse omnino multa, quæ traduntur de inferis, neque Tityum, si par iecur vniuerso terrarum orbi habuisset, perpetuum dolorem ita pati potuisse, sed per hęc animi curas antiquos significare voluisse, vt ab iis retrahamur. ita enim inquit:

Sed Tityus nobis hic est in amore iacentes
Quem volucres lacerant, atque exest anxius angor:
Aut alia quauis scindunt torpedine curæ.

Alii crediderunt tantum fuisse creditum Tityum, quia significare voluerunt antiqui nullas vires esse tantas, quantas vis iustitiæ castigare aut opprimere nõ possit, cùm quid vel à potentissimis & fortissimis hominibus iniquum committitur. Neque enim vllus est

est tantus armatorum numerus, nullę tam vigiles custodię, nulla tam firma præsidia, nulla cõiuratio, si æquitate carear, quã Deus vel per imbecillos homines deprimere & profligare non facilè possit. Alii tamen vultures illos Tityi præteritorum scelerum recordationes esse censuerunt, quæ animum assiduè vellicant peccantium, eúmque torquent, quippe cùm vindictam Dei & animaduersionem omnis improbitas quasi præsagiat, quæ paulatim scelera per vestigia consequitur. Vt igitur ad æquitatẽ mortales adhortarẽtur, eósq; deterrerent ab omni impietate & crudelitate, ne aduersus Deum vel homines quispiam improbus esse impune auderet, hęc ab antiquis memorię sunt prodita. Illę omniũ fabularum præstantissimæ sanè sunt iudicandæ, quæ in plures corrigendorum morum vias diduci possunt, neque simplicem habent explicationem. atqui non solam morum rationem corrigẽdorum sub his ego latere censeo, sed etiam rerum naturalium quandam explicationem. Est igitur Tityus calamus segetum intelligendus, quippe quem πτυῆν vocant, verum cùm litera detracta sit, visum est hominis nomen, cùm quid significaret, nesciretur. Hic Tityus Elaræ Orchomeni, & Iouis fuit filius. Quid ita? quoniã cum Orchõmenus fluuius sit Thessalię, cuius filia est Elara Nympha, lacteus humor in seminibus scilicet: quoniam sine fluuialibus Nymphis calamus segetum non posset nasci, cum sit humor generationis in rebus omnibus principium. Quid Iupiter sit, iam sæpius dictum est. Hanc Nympham Iupiter compressit, quoniam certis temporibus genitalem temperiem atque humorem semina ex aere concipiunt, qua ad ortum excitantur, quod manifestum est in quibusdam seminibus, quæ non, nisi ad certum tempus, virginitatem seruare possunt: quo spatio transacto vel nascantur necesse est, vel humor ille genitalis, qui semina conseruat, excitatus paulatim exhalat, donec ex anima illa semina relicta penitus putrescant. cùm eo tempore prægnans sit semen, ex Iouéque concipiat, sub terram demittitur, ne Iuno asperius in ipsum sæuiat: nam vetus frumentum ob aeris iniurias non ita cõmodum est sementibus. Erumpit postea ex ipsa terra non semen quidem, quod iam putrefactum est, cùm intra terram moriatur: sed calamus, qui Tityus est. hic ab ipsa terra educatur, quare vocatus est terræ alumnus. Hic insurgit in cœlum, & tanquam in Latonam impetum facturus sagittis Apollinis & Dianæ conficitur ac prosternitur. Nihil hoc aliud significat, quàm calamum, vbi ad iustam longitudinem excreuerit, mox Solis & Lunæ opera ad maturitatem perduci, ita vt denique à messoribus prosternatur. Nam neque Luna sola ad maturitatem perduceret, quia opus est calore: neque id solus Sol efficeret, quia solus calor exiccaret, nisi humoris temperamẽtum adiuuaret. Inde fertur Tityi ita cæsi iecur à vulturibus comedi, quoniam inutilia sint pani conficiẽdo

Ayuntamiento de Madrid

exteriores frumenti cortices, idque quod est interius totum ad vsum panis conferat. Distenditur autem nõ in nouem, sed in multa terræ iugera, quæ omnia frugibus operiuntur. Hæc igitur fibula totam serendi, metendique tritici, & panis conficiendi rationem continet, quippe cùm ita semper Tityi iecur renascatur, & immortale sit: quod significat annuam agricolarum diligentiam. At nunc de Titanibus dicamus.

De Titanibus. CAP. XX.

TITANES, qui bellum aduersus Iouem ceperunt, crebrisque fulminibus detrusi sunt ad inferos, Terræ & Cœli filii fuisse dicuntur, vt scriptum est ab Aeschylo in Prometheo his carminibus:

ἐνταῦθ' ἐγὼ τὰ λῷστα βουλεύων, πιθεῖν
Τιτᾶνας, Οὐρανοῦ τε καὶ Χθονὸς τέκνα,
ὧν ἠδ' ἀνώθεν.
Titanibus nam consulebam ego optimè,
Parere, Cœli Terræ & almæ filijs.

Quod scripsit etiam Orpheus in hymnis:

Τιτῆνες Γαίης τε καὶ Οὐρανοῦ ἀγλαὰ τέκνα.
Titanes Cœli ac Terræ clarissima proles.

Hi Titanes bellum aduersus Iouem ea de causa susceperunt, quia (vt dictum est in Ioue) antè Saturnum Ophio & Eurynome filia Oceani, qui Titanes vocati fuerunt, Diis imperabant. At Saturnus Ophione postea debellato, cùm Rhea palæstra Eurynomen vicisset, illis imperium extorsit. Alii tamen Titanum Saturnũ fratrem dixerunt, ad quem, cùm maior esset natu Saturnus, iure hæreditario imperium pertinebat: sed tamen matre ac sororibus precantibus impetrauit à fratre Saturnus vt ipse imperaret, qui etiam imperauit Titanibus, vt ait Apollonius lib. 2. Argonaut.

ἔνθα καὶ Οὐρανίδης Φιλύρῃ Κρόνος, ὅν τ' ἐν ὀλύμπῳ
Τιτῆσιν ἤνασσεν.
imperio regeret Titanas vt olim
Hic etiam Philyre in magno Saturnus Olympo.

Ea tamen lege vt filios, si qui mares de se nascerentur occideret, ne ad illos post Saturnum imperiũ deferretur, sed rediret ad Titanum. Cùm Iupiter clàm contra fœdus educatus fuisset, regnumque paternum occupasset, Titanus ac illius filii arma sumpsere, bellumque Ioui tanquam illegitimè, & contra patrium iusiurandum imperandi, bellum intulerũt. Verùm cùm Iupiter fuisset à Themide monitus, vt pelle Amaltheæ capræ pro integumento vteretur, quòd illa futura esset iis formidabilis, Titanas bello vicit, quare cùm pro euentu bellorum iustæ causæ putentur

tur pugnandi, omnibus gloriosa Iouis victoria credita est. Sed antequam Iupiter bellum aduersus Titanes adoriretur, omnes Deos iurare super ara coegit, quòd sibi fidem in ferendo auxilio seruarent: quare Ara illa postea fuit inter sidera collocata, vt ait in his Arati interpres de sententia Eratosthenis: Ἐρεξιόδ ἔνις δ' φησὶ, τοῦτο τὸ θυτήριον εἶναι ἐφ' ὃ τὸ πρῶτον οἱ θεοὶ συωμοσίαν ἐποιήσαντο, ὅτε ὑπὲρ πάντας ἐρρέτευσεν ὁ Ζεύς. Κυκλόπων καὶ τιτανομαχίαν: *inquit autem Eratosthenes hanc Aram illam esse, super qua primum Dei iurarunt, cùm Iupiter bellum aduersus Titanas suscepit, à Cyclopibus extructa.* Di cũtur fuisse inter cæteros Titanes Prometheus, Crius, Pallas, Anytus, & Centimanus AEgæon, qui Briareus etiam vocabatur; & Gyges, qui fuit Ponti ac Terræ filius creditus, quem tamen non aduersus Iouem bellum suscepisse scripsit Ion in Dithyrambis, sed ad custodiam Iouis fuisse è mari à Thetide euocatum. Alii Gigantem fuisse, at non Titanem putarunt, qui belli aduersus Iouem particeps fuerit, sed postea per id bellum ex Euboea in Phrygiam fugerit, vbi demum interiit, vt scripsit Tarthæus. Bellum id à Titanibus aduersus Deos gestum scriptum fuerat ab Eumelo antiquo poeta heroicis elegantissimis carminibus. Fama est Titanas omnium mortalium primos metendi artem à Cerere fuisse doctos, sicuti scripsit lib. 4. Apollon. in his:

Δηὼ γὸ κείνη ἐνὶ δὴ ποτε ναίεσκε γαίῃ·
Τιτῆνας δ' ἔδαεν σάκχω ὄμπνιον ἀμήσασθαι.
Namque Ceres quondam terris habitauit in illis:
Titanas docuit pingues succidere aristas.

Cùm hi aduersus Iouem pugnantes vulnerati fuissent, dicuntur ex illorum sanguine, qui in terram defluxit, varia viperarum genera, lætiferorumque serpentum esse exorta, vt testatur Nicander in Theriacis hoc pacto:

ἀλλ' ἤτοι κακοεργὰ φαλάγγια σὺν καὶ αἰίγρυς
ἕρπης ἀς, ἔχιάς τε, καὶ ἀχθέα μυρία γαίης,
Τιτῆνων ἐνέπεσον ἀφ' ἁμοῖλος.
Serpentes, paritérque phalangia noxia, & atrum
Viperum genus, & quiæ terræ plurima monstra
Producunt, sunt Titanum de sanguine nata.

Postea verò quàm Titanes victi fuerunt, ludi Olympici dicti sunt in honorem Iouis ad perpetuam eius victoriæ memoriam instituti ab Hercule Idæo: in quibus præter cæteros Apollo Mercurium cursu superauit, ac Mars vicit pugilatu: atque inde seruatum fuit vt tibiarum moduli salientibus quinquertionibus accinerentur. quod genus id carminis sacratum esset Apollini, qui primus Olympicas palmas tulisset. Hæc pauca occurrebant, quæ de Titanibus in præsenti commemorarem. At nunc veritatem ex his eliciamus. AEgyptii memoriæ prodiderunt Titanas

Ayuntamiento de Madrid

Cœli filios fuisse quadraginta & quinque, quos ille è variis mulieribus susceperit; atque decem & septem ex his è Titæa, qui cùm singuli proprium nomen haberent, omnes tamẽ dicti sunt à matre Titanes. mater cùm prudens & benefica fuisset, diuinos honores est sortita, & post mortem terra vocata; quę cùm filias multas habuisset, maiorem natu Rheam & reginam vocarunt. Hæc fratres educauit, & cùm regni successores optarentur; data est in matrimonium vni ex fratribus Hyperioni, de quo duo filii sunt suscepti mas & fœmina scilicet, atque hunc ob pulchritudinem Solem, illam Lunam appellarunt. Alii fratres veriti regnum non ampliùs ad se esse peruenturum, facinus sceleris plenum excogitant Hyperionem iugulare, Solémque paruulum adhuc in Eridano fluuio suffocare: quod consilium vbi è sententia contigisset, Luna præ mœrore se de tecto præcipitauit. Mater cùm illam crudelitatem egerrimè ferret, dicitur monita fuisse per somnum à filio non esse lugendum, quia Titanes aptam Deorum castigationem assequerentur opportunè, atque se & sororem in immortalia corpora per diuinam clementiam fuisse conuersos, cùm ipse Sol sacer ignis vocandus sit Sol in cœlo, at soror Luna: quod etiam paulo pòst accidit, vt ait Diodorus Siculus in tertio historiarum. Pausanias in Corinthiacis Titanem astronomiæ peritum fuisse scribit, quare frater Solis dictus fuit, quòd in obseruandis annis temporibus, negotiorumque omnium opportunitatibus fuit diligentissimus. Primus enim ex annuo solis cursu cognouit quibus temporibus quæ stirpes, aut quæ semina terræ sint committendæ: quos fructus Sol facile augeret ac concoqueret. Hanc rerum & astronomicarum & agendorum negotiorum rationem atque cognitionem cùm mortalibus perhumaniter impartiuisset, dictus est & ipse, & eius filii cœlum affectasse, Iouémq; de regno deiicere voluisse, idque sibi & suis filiis subiicere. tum Iupiter fulmen accepisse dictus est, & in illos contorsisse. Quid aliud verò sunt fulmina, quàm immissus à diuina bonitate ardentissimus ignis, siue scientiæ rerum cœlestium desiderium. cùm cœlestia scire cupientes diuina bonitas ad se rapiat? neque enim sine ope diuina, vel sine vi siderum, ad cœlestium cognitionem accendimur, aut peruenimus. Est siquidem vis ignea sanguinis iis qui ad harum rerum cognitionem se eriguntiquippe cùm Musas animas sphærarum cœlestium arbitrentur, vt significauit Virgilius libro secundo Georgicorum:

Me verò primùm dulces ante omnia Musæ,
Quarum sacra fero ingenti perculsus amore,
Accipiant, cœlique vias & sydera monstrent.

At quibus frigidioris sanguinis natura extiterit, illi ad voluptates potiùs incitati sunt & propẽsi, quàm ad vllas disciplinas; quod paulò pòst innuit idem poeta in his:

Ayuntamiento de Madrid

Sin, has ne possim naturæ accedere partes,
Frigidus obstiterit circum præcordia sanguis:
Rura mihi & rigui placeant in vallibus amnes.

Hunc sanguinis calorem, totiúsque corporis temperamentum tanquam stimulum habemus ad res singulas, contra quem siquid conamur, vel frustra, vel non sine summa difficultate nitimur. Alii Saturnum esse Titanem crediderunt siue tempus vt scripsit Orpheus in hymno in Sat.

ποικιλόβουλ', ἀμίαντε, μεγασθενὲς, ἄλκιμε Τιτάν.
Consilio pollens, pure, ac fortissime Titan.

Nam cùm omnia ex tempore nasci videantur, tanquam mortalem facultatem superatura, tum hæc cœli calore paulatim victa intercidunt, cedúntque diuinis illis sempiternis corporibus, quibus velle repugnare, séque æquare videbantur. Decidunt igitur res humanæ ictæ fulmine, quia vt generationis ita incorruptionis artifex est calor. Quare per hanc fabulam significarunt antiqui res humanas, quæ temporibus quibusque nascerentur, ac tempus ipsum. quasi illarum fratrem diuinis corporibus cedere: quorum caloris vicissitudine omnia ad interitum & ad ortum properarent: quippe quæ vbi ob imbecillitatem tandem ignem exhalarint, in cætera elementa, ex quibus composita fuerant, soluantur. Has igitur res humanas quidam Titanes, diuinas verò virtutes, Iouem, & Herculem, & variis Deorum nominibus appellarunt. cùm verò tempus è cœlo natum sit, & ex annuo solis cursu, résque in eo agantur & per id nascantur, quæ generationi sunt subiectæ, idcirco Titanas esse apud inferos, & eosdem patres hominum, ac Deorum dixerunt, vt testatur Homerus in hymno in Apollinem:

κέκλυτε νῦν μοι Γαῖα, καὶ Οὐρανὸς εὐρὺς ὕπερθεν,
τιτῆνές τε θεοὶ, τοὶ ὑπὸ χθονὶ ναιετάοντες,
τάρταρον ἀμφὶ μέγαν τῶν ἐξ ἄνδρες τε θεοί τε.
Audi nunc Tellus, & quod tegis omnia cœlum,
Titanésque Dei colitis tellure sub alta
Tartara qui tenebrosa: viri sunt vnde, Deique.

Atque Orpheus in hymno in Titanes illos omnium animalium fontem appellat, quæ vbique habitant, vt est in his:

Τιτῆνες Γαίης τε καὶ Οὐρανοῦ ἀγλαὰ τέκνα
ἡμετέρων πρόγονοι πατέρων, γαίης ὑπένερθεν
οἴκοις ταρταρίοισι μυχῷ χθονὸς ἐνναίοντες·
ἀρχαὶ καὶ πηγαὶ πάντων θνητῶν πολυμόχθων,
εἰναλίων, πτηνῶν τε, καὶ οἳ χθόνα ναιετάουσιν.
ἐξ ὑμέων γὰρ πᾶσα πέλει γενεὰ κατὰ κόσμον.
Titanes cœli ac terræ clarissima proles,
Nostrorum proaui patrum, tellure sub alta
Tartara qui colitis nigrantia; fons & origo

Cunctorum pariter mortalibus optima rebus,
Quæ mare, quæ terras habitant, quæque ætheris oras.
Namque viget per vos aptè natura animantum.

Alii Titanem solem esse crediderunt, cuius vxor esset terra: quoniam ex his omnia euidentiùs nascantur. Quidam elementorum mutationes per hanc fabulam explicasse antiquos crediderunt, ac Titanes vocarunt illa elementa, quæ terrestre quiddam & crassum intra se continerent, quæ vi corporum superiorum inferius assiduè detrudantur. Nam vapores semper sursum vi solis attrahuntur, qui vbi ad superiora peruenerint, virtute diuinorum corporum vel soluuntur in purissima elementa, vel repelluntur inferius, quę dimicatio est sempiterna. hanc verò per fabulam Titanum antiqui sapientes illa ipsa significabant. atque hæc ad physicam rationem. Quòd verò nemo impune aduersus Deorum religionem sit temerarius, iam sæpius explicatum est: quare ethicam explicationem in hac fabula non inuestigabo. at nunc dicatur de Gigantibus.

De Gigantibus. CAP. XXI.

DICVNTVR Gigantes è Terra, Cœlique sanguine nati fuisse, quo tempore Saturnus pudenda patris abscidit, vt ait Hesiodus in Theogonia his versibus:

ὅσσαι γὰρ σταλάμες ἀπέσυτο αἵματος ἐσαι,
πάσας δέξατο Γαῖα. περιπλομένων δ' ἐνιαυτῶν,
γείνατ' ἐρεννῶς τε κρατερὸς, μεγάλας τε γίγαντας.
Sanguineæ quotquot guttæ cecidere, recepit
Terra omnes: eadem rursus voluentibus annis
Horrendas peperit Furias, magnosque Gigantes.

Et Orpheus libro octauo sacri sermonis:

ὃς καλέουσι γίγαντας ἑπὼν μὲν ἐν μακάρεσσιν,
εἵνεκα Γῆς ἐγένοντο καὶ αἵματος Οὐρανίοιο.
Hos ideo superi cuncti dixere Gigantes,
E terra quod sunt nati, & de sanguine Cœli.

Hanc eandem opinionem habuit etiam Acusilaus, vt testatur Apollonii enarrator. nam paulò superiùs ostendit Hesiodus Saturnum in insidiis collocatum cum falce per noctem pudenda patri abscidisse. Alii non Saturni opera natos, sed solius Terræ filios Gigantes esse tradiderunt, vt sensit Apollodorus libro primo, quos ab irata Opi siue terra editos fuisse dixerunt, quia occisi fuissent Titanes, eósque in Deorum vltionem genitos, vt in his significauit Apollonius:

ἀλλ' ὁ' ὀλῷ ἥ σ' ἄλοσε τυφωέος, ἠὲ καὶ αὐτῆς
Γαίης εἶναι ἕϊκτο πέλωρ τέκος, οἷα πάροιθεν.
χωομένη Διὶ τέκεν

Asti his

Ayuntamiento de Madrid

Aſt hit horribilive Typhoeo, pignoro bliſve
Terra perſimilis, quæ tellus edidit olim
Almo irata Iouí.

Homerus libro λ. Odyſſ. Neptuni & Iphimedeæ filios Gigantes exiſtimauit, qui Oſſam & Olympum montes iimponere Pelio conati ſunt, vt in cœlum ad expugnandum Iouem conſcenderent. ſic enim inquit:

πῶ δὲ μθ', τ' φιμέδ ϑαν Αλωῆος παρϑάκοιτιν
ἔπιδον, ἣ δὴ φασκε Ποσιϑάονι μιγλῶαι.
καὶ ῥ' ἔτεκεν δύο παῖδε (μινυωθαδίω δὲ γϑόνϑλω)
Ω' τόν τ' ἀμύϑεον, τηλέκλειτόν τ' Ε'φιάλτιω.
ὃς δὴ μικίϑς βρίϑε ζείδωρος ἄρουρας
ἠ πολὺ καλλίϑς με τά γε κλυτὸν Ω'ρίωνα.
ἐνέωροι γὰρ τοίγε, ἠ ἐννεαπήχεϑς ἦσαν
εὖρος, ἀτὰρ μῆκός γε γϑόνϑλω ἐννεόργυιοι.
οἳ ῥα ἠ ἀθανάτοισιν ἀπϑλήϑτω ἐνὶ Ο'λύμπιω
φυλόπιδα σ'ϑήσιν πολυάικος πολέμοιο.
Ο'σσαν ἐπ' Ο'λύμπιω μέμασαν θέμεν, αὐ τὰρ ἔπ' Ο'σσαν
Πήλιον εἰνοσίφυλλον, ἵν' ἀρανὸς ἀμβατὸς εἴη.

Vxor Aloei post hanc est Iphimedea
Visa mihi: quæ Neptuno dno pignora magno
Edidit, hi parui sunt primo tempore nati,
Otus diuinus, valde inclytus inde Ephialtes.
Nutriit hos paruos tellus: pulcherrimus horum
Natus vterque fuit post eximium Oriona.
Atque nouem cubitos ambo creuere nonennes
In latum: longúmque nouem corpus fuit vlnas.
Hi superii pugnámque grauem, belliúmque minati,
Prægrandes montes, vt cœlum posset adiri,
Imoluere, Ossam frondosum, mox & Olympum
Cum sylvis, stabulisque super te Pelion altum.

Iſti dicuntur non ſolùm corporis magnitudine præcelluiſſe, viribúſque inuictis fuiſſe, ſed etiam terribili planè aſpectu, capillis è capite promiſſis, barba prolixa, pedibúſque anguineis, vt ait Ouid. lib. 5. Faſt.

Terra feros partus immania monſtra Gigantes
Edidit, auſuros in Iouis ire domum.
Mille manus illis dedit, & pro cruribus angues:
Atque ait, in magnos arma mouere Deos.
Extruere hi montes ad ſidera ſumma parabant,
Et magnum bello ſolli itare Iouem.
Fulmina de cœli iaculatus Iupiter arce
Vertit in auctores pondera vaſta ſuos.

Hiin Phlegræis campis, vel (vt alii maluerunt) ad Pallenen habitarunt, qui cùm eſſent admirabili corporis proceritate, &

Ayuntamiento de Madrid

ſaxa & ignitas arbores in cœlum iaculabantur, vt teſtatur his verbis Iſacius: ἡ γῆ τὰ τῶν τιτάνων ἀγανακτοῦσα, ὃν Φλέγραις τῆς Παλλήνης γενεᾷ δρακοτόποδας καὶ βαθυγενείους καὶ βαθυγαίτας Γίγαντας, οἳ πέτρας καὶ δρῦς πεπυρακτωμένας ἠκόντιζον πρὸς τὸν οὐρανόν· ὧν πρῶτοι Πορφυρίων καὶ Ἀλκυονεύς. *Terra res geſtas aduerſus Titanas ægrè ferens, in Phlegris Pallenes anguineis pedibus, eximiéque crinitos & barbatos Gigantes peperit, qui ſaxa quercúſque flammatas iaculati ſunt in cœlum: quorum principes erãt Porphyrio & Alcyoneus.* Fuerunt autem complures qui arma aduerſus Deos ſumpſerunt, quare Sophocles in Trachiniis inquit:

οὔθ' ὁ γηγενὴς στρατὸς Γιγάντων.

Neque terrigenum exercitus Gigantum.

Iſti cùm ſuper altiſſimos montes illos conſcendiſſent, dicuntur ſaxa ingentia in Deos iaculati, ex quibus illa quæ in mare deciderunt, factæ ſunt inſulæ, vt ait Duris Samius; at illa quæ in terram ceciderunt, montes. Erat autem rumor inter Deos nullum è Gigantibus poſſe occidi, niſi quiſpiam ex mortalibus in eius belli ſocietatem fuiſſet aſſumptus: tum verò Iupiter Palladis conſilio Herculem ſocium aſciuit. qui primus omnium Alcyoneum ſagitta confoſſum interemit. Veruntamen cùm ſemper fortior reuiuiſceret, Minerua impetu facto extra orbem Lunæ illum extraxit, qui ita obiit. Iupiter & Hercules Porphyrionem Iunonem violantem occidunt: Apollo lęuum oculum, Hercules dextrum Ephialtę ſagittis effodiunt. Hercules poſt hunc Eurytum querno telo de medio ſuſtulit. Hecate Clytium, Minerua Enceladum, ac Pallantem obtruncauit. ac poſtea Alcyoneum congreſſus ad Iſthmum Corinthiacum interemit, cuius mira erat magnitudo. Cùm Polybotes per mare fugiens in Con inſulam perueniſſet, inſequens hunc Neptunus patrem inſulę reuulſam in illum contorſit pro telo, quæ recidens Niſyros inſula facta eſt. Mercurius Hippolytum, Diana Grationem, Mars Mimantem, Parcæ Agrium & Toonem trucidarunt. Reliqui Iouis fulmine perierunt, vt teſtatur Apollodorus libro primo Bibliothecæ. Scripſit Pauſan. in Arcadicis Bathon vallem quandam fuiſſe, in qua vulgatum fuit Gigantes prælium aduerſus Deos commiſiſſe: quo in loco rem diuinam facere fulguribus, tonitruis, ac procellis mos fuit, ad eius certaminis imitationem. Alii fabulati ſunt Silenos quoq; ad hoc bellũ acceſſiſſe, atque Sileni aſinũ magnitudinẽ ac molem hoſtiũ admiratum magna voce rudere cœpiſſe: quamobrem Gigantes aliquod inſigne ac formidabile monſtrum aduerſus ſe rati ad illum aduentaſſe, continuò in fugam vertuntur. ad eius rei perpetuam memoriam dicitur aſinus fuiſſe inter ſidera collocatus. Alii dixerunt in Sicilia fulmine ictum fuiſſe Typhonem, vt teſtatur Heſiod. vbi hæc carmina ſcribit:

φλὸξ δὲ κεραυνωθέντος ἀπέσσυτο τοῖο ἄνακτος

οὔρεος ἐν βήσσῃσιν ἀϊδνῆς παιπαλοέσσης.

Flammáque manauit de cæso fulmine rege,
Saxosi ad montis radices vallibus imis.

Quidam Pithecusas vocatas insulas Gigantum fuisse putarunt, atque in Phlegræis agris id commissum fuisse prælium, qui locus est pagus in Thracia. Alii eos natos fuisse ea conditione tradiderunt, vt quandiu essent in eo agro, in quo nati erant, tandiu essent immortales; quare Palladis consilio ex eo agro extractos periisse. Alii fabulati sunt Gigantes è Phlegra Campaniæ vicina pulsos ab Hercule terram subiisse, atque ex illorum cruore fontem Leucæ fœtidum odorem habuisse, Phlegrámque Campaniæ oram fuisse vocatam, quod igni, calidarúmque aquarum fluxu abundaret, totúsque Baiarum & Cumarum tractus sulphuris & ignis naturam referentes aquas emitteret. Nam calidas ideo esse inquiunt, quòd vulnerum flammas abluerint, cùm ex ipsius fulminis natura sulphur oleant. Arbitrati sunt nonnulli tãtum metum superis iniecisse Gigantum temeritatem & audaciam primo aspectu, vt cùm primùm Typhoeus apparuerit, omnes aufugerint in Aegyptum: vbi longo itinere defessi, ac spe fugæ destituti, se sub variis formis occultauerint, vt ait Ouidius lib. 5. Metamorph.

Bella canit superûm falsóque in honore Gigantes
Ponit, & extenuat magnorum facta Deorum:
Emissúmque ima de sede Tiphoea terræ
Cœlitibus fecisse metum cunctósque dedisse
Terga fugæ: donec fessos Ægyptia tellus
Ceperit, & septem discretus in ostia Nilus.

Cùm verò in varia animalia ibi mutati Dii fuisse dicantur, illa fuit causa cur animalia multiplicia postea coluerint AEgyptii. Memorantur verò inter prædictos Gigantes Cœus & Iapetus à Virgilio. Mimantem & Rhœcum nominauit Horatius. Deinde fuerunt cum his Asius, Cinnus, Besbicus, Almops, Echion, Pelorus, Athos, Celado, Damasor, Palleneus, & alii complures. Aiunt Palladis consilium præcipuè, ac vim Herculis valuisse plurimum in profligandis Gigantibus; & Panos, qui concham marinam pulsando in eo certamine terrorem hostibus eximium iniecit; deinde Bacchi, qui plurimum viribus valuit. Illi igitur horum Deorum opera victi ad inferos detrusi sunt: atque Enceladus sub AEtna monte substratus flammis assiduis torquetur. Typhoeus tantæ magnitudinis corporis fuisse dicitur, vt cùm tota Sicilia tribus promontoriis claudatur, tota supra eius corpus posita sit, cuius supra dextram est situs Pelorus Italiam prospectans, supra læuã Pachynus, supra crura Lilybæus, capútque AEtna grauatur, vt ait Ouid. in his:

Vasta Giganteis ingesta est insula membris
Trinacris; & magnis subiectum molibus vrget,

Ayuntamiento de Madrid

Ætherias ausum sperare Typhoea sedes.
Nititur ille quidem, pugnátque resurgere sæpe:
Dextra sed Ausonio manus est subiecta Peloro;
Læua Pachyne tibi, Lilybæo crura premuntur,
Prægrauat Ætna caput.

Atque cùm omnis iniustitiæ, omnísque iniquitatis & scelerum pœna comes esse consueuerit, omnino contra Gigantum, omniúmque improborum temeritatem & auaritiam illa carmina sunt Euripidis in Helena, quæ ab omnibus debent non modò lingua proferri, sed in mente diligenter ponderari, quæ ita se habent:

μισεῖ γὰρ ὁ θεὸς τὴν βίαν. τὰ κτητὰ δὲ
κτᾶσθ' ἡ κελεύει πάντας, οὐκ ἐς ἁρπαγάς.
ἀπαθὲς δ' πλούτος, ἄδικός τις ὤν.
κενὸς γὰρ ἐστὶν ἐρανὸς πᾶσι βροτοῖς,
καὶ γαῖ' ἐν ᾗ τρέφομεν ἀναπληρουμένους,
τἄλλ' ὁ τεῖα μὴ ἔχειν, μηδ' ἀφαιρεῖσθ' βίᾳ.
Odit Deus vim: possidendáque imperat
Tenere iure quenque, non inferre vim.
Opes iniquæ deferendæ: nam viris,
Commune cœlum est omnibus, telluisque: vbi
Multis bona replere possu atrium;
Sed sit procul rapina, vsque hæc auferens.

Hæc ea sunt quæ de Gigantibus ab antiquis memoriæ prodita sunt, quæ quid occultum contineant, inquiramus.

¶Dicti sunt Gigantes Terræ & Cœli filii ex parricidio propè nati, & ex crudelitate Saturni in patrem, quia nihil propè boni ex adulterio & illegitimo congressu nasci cõsueuit: atque illi qui sunt crassioris materiæ, temperati, & æquitatis amici, ferè esse nõ solent: quare crassiora corpora prona sunt ad voluptates, iràmque diutius seruant, rationi nõ facilè cedunt, minùs sunt ad capiẽdas disciplinas accõmodata, & pro libidine, animorúmque impetu plerumq. feruntur. Alii tamen Neptuni & Iphimedeæ filios putarunt, quoniã omnes crudeles & inhumani ac feri Neptuni dicũtur filii: quippe quorum corpora ob humorũ copiã à sole minimè digestorum bonitatem morũ nesciant; cuius radii non solùm educandis corporibus, sed etiam moderandis animis mortalium plurimum conferunt. Quid verò est aliud Iphimedea, quã pertinax & infixa in animo cupiditas, neq; cõsilio neque rationi cedens? nam in quibus corporibus eximiæ vires extiterint, minimũ est plerunque consilii & prudentiæ. Hi igitur, vt imprudentes, & crudeles, & temerarii, qui nihil honestũ esse putarent, nisi quod placuisset, vel Iouem ipsum velle de cœlo depellere ausi sunt. Id ego nihil aliud esse crediderim, nisi imprudentes homines, quibus libido & impetus animi dominatur. Deos omnes contemnere, ac

pro

Ayuntamiento de Madrid

pro suis viribus religionē euertere: cùm religio sit omni temeritati & improbitati aduersaria. Nam sine religione ac Deorum metu, nihil neque iustum, neque pium, neq; sanctum fieri potest. Verùm quia scelerum omnium comes est supplicium, & pœna, & miseriæ, quia Deus est grauissimus flagitiorū vindex, illi non iniuria ab Hercule, & Pallade, & Diis cæteris profligati & acerbissimis suppliciis addicti sunt apud inferos. cum nemini esse scelerato impune denique liceat. Alii dixerunt commissum fuisse illud prælium in Thessalia propter ferocitatem populorum, & propter Deorum contemptum. Dicuntur ibi sepulti fuisse Gigātes ob sulphureas cauernas ignem exhalantes. vbi inuentū est os humani cruris tantæ magnitudinis, vt triginta paria boum validorū vix possēt plaustro impositū illud dimouere. At nunc de Typhone dicatur.

De Typhone. CAP. XXII.

SED quoniam dictum est de Gigantibus, nonnulláque tantùm de Typhone attigimus, cùm plura de illo, quam de quouis cæterorum, dicta inueniantur, neque eadem caussa sit cur nasceretur, visum est mihi seorsum esse de Typhone, quid ab antiquis dicatur, explicandum. Scriptum reliquit igitur Homerus in hymno in Apollinem, Iunonem ęgrè ferentem quòd Iupiter sine se ex capite Mineruam peperisset, cœlum ac terram precatam fuisse omnésque Deos superos & inferos, vt posset & ipsa sine maris congressu parere: quæ cùm manu humum percussisset, sequenti postea tempore natus est ex ea terra Typhon, qui dracęnæ educandus traditus est, vt patet ex his versibus:

ἀγχοῦ δὲ κρήνη καλλιῤῥοος, ἔνθα δράκαιναν
κτεῖνεν ἄναξ Διὸς υἱὸς ὑπὸ κρατερῷ βιοῖο,
ζαμερῇ μεγάλῃσι, τέρας ἄγριον, ἣ κακὰ πολλὰ
ἀθρώποις ἔρδεσκεν ὅτ' ἐν χθονὶ πολλὰ ἀμᾷτο,
πολλὰ δὲ μῆλα τανύποδ' ἐπεὶ πέλε πῆμα δαφοινόν,
καί ποτε δεξαμένη ἐν χρυσοθρόνου ἔτρεφεν Ἥρης
δεινόν τ' ἀγλαὸν τε τυφάονα πῆμα βροτοῖσιν.
ὃν ποτ' ἀρ' Ἥρη ἔπιτε χολωσαμένη Διὶ πατρὶ,
αὖτ' ἄρα δὴ Κρονίδης ἐλεινὸν γείνατ' Ἀθήνῃ
ἐν κορυφῇ.

Illimiq; propè fons, illic maculosa dracæna
Interiit iaculo regis magno è Ioue nati.
Pestis & atra lues mortalibus illa virorum,
Illa fuit pecudum exitium, grauis illa ruina.
Illa aluit captum pulchra à Iunone Typhona
Difficilémque grauémque luem mortalibus ægris.
Hunc irata Ioui patri Iuno edidit, olim
Quò fuit illius de vertice nata Minerua.

Ayuntamiento de Madrid

Hesiodus autem in Theogonia Terræ ac Tartari siue Erebi filium fuisse Typhona credidit siue Typhoeum, vt patet in his:

αὐτὰρ ἐπεὶ πτήνας ἀπ' οὐρανοῦ ἐξέλασε Ζεὺς,
ὁπλότατον τέκε παῖδα τυφωέα Γαῖα πελώρη.
Ταρτάρου ἐν φιλότητι διὰ χρυσῆν Ἀφροδίτην.

Et ne omnia hic asseribam Hesiodi carmina, quæ omnibus sunt in promptu, Latinè sententiam Hesiodi ita ex tempore explicabo:

Verùm vbi Titanas cælo turbasset ab alto
Iupiter, hinc genuit mox alma Typhoea Tellus
Postremum ex Erebo Veneris dulcedine capta.
Huic palmæ ad quæuis miranda negotia duro
Robore erant, promptique pedes: centum capita altis
Ex humeris, sæui surgebant torua draconis
Ora sub hinc linguis lambentia cæca trisulcis,
Igne coruscabant cilijs sub lumina tetris,
Denique quodque caput flammam spirabat, & ignem:
Omnibus his inerant voces, variúmque sonabant,
Horrendúmque dabant gemitum: sæpe ore tonabant,
Numinibus magnis vt sint concurrere visa:
Interdum ingenti tauri mugire boatu,
Interdum gemitum sæui dare visa leonis,
Interdúmque canum latrantum emittere voces.
Rursus & horrendum sonitum ab radicibus imis
Mittebant montes vmbrosi. luce sed illa
Denique visa potens nimium foret ista propago,
Atque viros, superósque Deos vicisset; ab alto
Ni pater omnipotens hominum sator atque Deorum,
Æthere det tonitrus & fulmina crebra repentè.

Seditiosa est & (vt traditum est à Theodoro in bello Giganteo) contentione plena eius educatio, cùm alii in Lydia, inter quos fuit Artemon historicus, alii in Phrygia educatum fuisse contenderint, alii in Cilicia in spelunca Typhonis nominata celebemma. cùm inquiat etiam Homerus:

ἐν Ἀρίμοις, ὅθι φασὶ τυφωέος εὐνάς.
Hic vbi sunt Arimi, incunabula dicta Typhonis.

Erat autem Typhoeus admirabili corporis magnitudine, quippe qui omnium montium altior esset vertice vel crurum tenus: caput astra tangebat; altera manus ad orientem, altera ad occidentem tendebatur. Ex humeris centum capita draconum eminebant, in cruribus maximas habebat viperarum spiras. Corpus erat totum pennis obtectum, crines impexi, barba prolixa, oculi ignei, ignis ex ore multus feruebat. Hunc fugientibus Diis Iupiter insecutus ad Caucasum montem Syriæ fulmine sauciauit. At ille Iouem deinde captum detinuit, cui harpe illa, quam illi ademit,

Ayuntamiento de Madrid

mit, manum pedúmque neruos secuit, & in Ciliciam impositum humeris transportauit. At Mercurius Iouem furatus restituit in pristinam formam. Tum Iupiter iterum illum insecutus fulmine vulneraut apud Hæmum montem, qui ita dictus fuit à copia sanguinis qui ibi de vulnere defluxit: mox in Siciliam illi fugienti AEtnam superiniecit, vt testatur Euphorion. & Pindarus in Olympicis Typhonem centum capitum sub AEtna occultari inquit in his:

ἀλλ' ἀ Κρόνου παῖ, ὁ Αἴτναν ἔχεις
ἵπου αἰὲν μέσαν ἑκατο-
κεφάλα τυφῶνος ὀμβρέμου·
Sed Saturni fili, qui Ætnam habes
Caminum ventosum habentis centum
Capita Typhonis fortis.

Alirnon à Ioue, sed ab Apolline confossum fuisse sagittis testantur. Scriptum reliquit Strabo lib. 16. Typhonem serpentem, vt quidam putarunt, sed non hominem fuisse: qui fulminibus ictus dum latebras quæreret ad fugam, terram secuit longis tractibus non procul ab Oronte fluuio in agro Apamiensi in Antiochia, iuxta Seleuciam. Pindarus tamen & Homerus arbitrati sunt Typhonem in Cilicia sepultum fuisse, vt testatur Isacius in commentariis in Lycophronem. Alii dixerunt Typhonem à Ioue fulmine percussum in Syriam, & in agrum Pelusium, qui est AEgypti, profugisse, séque in lacum Serbonidem occultasse, qui è Syria Pelusium vsque protenditur: cuius sententiæ fuit Herodotus. Nam & Apollonius lib. 2. Argon. locum fuisse scribit ad montis Caucasi radices, qui Typhaonia vocaretur, vbi ictum fuisse à Ioue Typhonem memorant in Nysa insula ad Serbonidem lacum prædictum, vt est in his:

τοῖς μινὸφις ἀεὶ τ' ἀμφί τ' ἄρυται,
ἀθάνατος καὶ ἄυπνος, ὃν αὐτὴ γαῖα ἐνέφυσε
Κιλικίσσου ἐν νεμέοισι, τυφαονίη ὅθι πέτρη·
ἔνθα τυφῶνά φασι Διὸς Κρονίδαο κεραυνῷ
βλήθρον, ὁ πότε οἱ σίδαρας ἐπορέξατο χείρας,
θερμὸν δὲ κρατὸς σ' ἄξαι φόνον· ἵκετο δ' αὖτως
οὖρεα καὶ πεδίον Νυσήϊον, ἔνθ' ἅ τε νῦν περ
κεῖται ἰπτοβρύχιος Σερβωνίδος ὕδασι λίμνης.
Talis eum supra & circum conuoluitur anguis,
Est insomnis ibi serpens, quem terra creauit
Ad iuga Caucasia, atque Typhonia est vbi petra:
Fulmine ibi cæsum memorant, atque igne Typhoeum
Exarsisse Iouis, dextram inde tetendit inermem
Ille Iouis supplex, sed frustra, Iupiter ignes
In caput huic torsit: montes, Nysámque petiuit
Ille fuga, quocunque metúque pedésque tulere.

Ayuntamiento de Madrid

Nunc etiam ille latet clàm sub Serbonidis vnda.

Et nos non iniucundis quibusdam (vt arbitror) carminibus lusimus in quadam epistola, quam ad clarissimum & grauissimum senatorem Venetum Michaelem Sorianum Equitem misimus, præclarum sanè patriæ suæ & omnium bonorum non mediocre ornamentum: ita verò se habent ea carmina:

Fons erat illimis, vitrea pellucidus vnda,
Quem non turbarant volucres, non vlla ferarum
Vngula, non vllæ delapsæ ex arbore frondes;
Nec pastor pecudes sitientes egerat illuc:
Sed circum densi frutices, & marginis herba
Mollis erat, sylvis & cingebatur opacis.
Hic cecidit iaculis Phœbi maculosa dracæna,
Pestis & atra lues mortalibus. Illa Typhonis
Quippe altrix fuerat: Iuno hunc portarat alendum,
Aduersúsque Iouem genuit, fraudare iugales
Ille thoros quoniam passus, Veneríque maritam
Priuauit socia dulcedine, vbi ipse Mineruam,
Concepit solus. Timuit nam pallida Iuno
Ne noua gignendis ratio foret ista reperta
Pignoribus, nullúsque foret mox coniugis vsus.
Terribilis postquam Iunonis creuit alumnus
Anguineis pedibus, sublimi vertice cœlum
Tangebat: corpus plumæque angueísque tegebant
Innumeri: plagas orientis dextera solis
Cùm staret, plagas tangebat læua cadentis.
Huic centum capita expirantia naribus ignem
Ausa Iouem contra, cœlúmque insurgere contra,
Sed pater omnipotens tonitrus & fulmina dextra
Deijcit in terras: tremuerunt murmure montes
Insólito, mundúmque rati compage soluta
Sunt ruere. At latuit tandem Serbonidis vnda
Ipse Typhon ictus flagrantis fulminis igne.
Ætnæi tulit oppressus mox pondera montis.
Vis humana Dei sic spernit robur, & iram.

Fama est n. iuxta Typhoniã è sanie percussi Typhonis natũ fuisse illum draconem, qui vellus aureum seruabat in Colchis. Quamuis Acusilaus crediderit omnes serpentes è Typhonis sanguine pullulasse. At Apollonius Rhodius in eo libro quem scripsit de ædificatione Alexandriæ, è sanguine Medusæ, vt opportunè dicetur. Zenodotus fabulam longè ab his diuersam tradidit de ortu serpentum: inquit enim fuisse hominem in Attica regione nomine Phalangem, qui sororem habuit nuncupatam Arachnen, cæterùm Phalanx vbi adoleuisset, artem militarem à Pallade doctus fuisse dicitur: cùm Arachne soror omniæ illa diligẽter didi-

Ayuntamiento de Madrid

didicisset, quę spectāt ad telæ cōficiendæ, & ad suendi artificium at enim cùm Phalanx cum sorore rē habuisset, fama est ita facti turpitudine commotam esse Deam, támque grauiter facinus tulisse, vt ambos in serpentes verterit. Arachne cùm esset grauida ex fratre, iussa est à Pallade nō sine maximo vitæ discrimine parere, quare à filiis corrosa fuit; quod etiam cæteris eiusdem generis dicitur postmodo accidisse. atque hæc serpentum origo à nōnullis tradita est. Verùm cùm Caucasus mons arderet, is in Italiam ad Pithecusas insulas confugit, vt ait Pherecydes. est autē Nysa, cuius in lacu primùm occultatus fuit Typhoeus, non longē ab Aegypto vt patet ex his carminibus Herodoti:

Ἀδικία τ' χρῆμ' ὀλιγόταλον ἀνδράσιν ἐστίν,
ἡ γλῶσ' ἐξαίλες ποιέῃ, βρότεον.
τῷ δ' ἄρα ταῖς ὀρφναῖσιν Ἐρεννύσι δῖα θεάων
κληρεῦθρα Νὺξ δῶπ' Ἀχέρονθι τέκεν
εἶτα κακαὶ Πλήτα κόρῳ δέξαιλο θύγατρες,
ἡ Φθόνος ὁ τλήμων, Ὑβρεία τε κόρη.
Ὀργὴ δ' πρῶτα λάβεν βρῶφος, ὃ πρῶφεν, ἠδ' ἀπίπαλεν
ἡ δ' Τ' περιφαίνιν μαζὸν ἐὸν πόρεν οἷ,
Σπαρράνισεν δὲ κόρῳ φρένας Πλεονεξίη ἄνασσα.
αὐξοῦρη δὲ φίλῳ τῷ Θωαθήτῃ λάβε,
Μῦσος, Ἀνάδ φαή τε μεγαυχέα. πάγκυια τύπων
ὧν ἐκ ἔνουα τῆς Κύπρειδος ἔργα θεᾶς,
ἡ Φόνος αἱμόχρωτος, πολὺ ἡ ὠμός Ἁρπαγάων.
ἐξδύχθη ταύταις ἡ Περσέφα θεά.
ἐν μετὰ δ' ἡ σύμπαιζε κόρων πολυϊδρις ἀλαζὼν
Ἀδικία πρότερον καὶ πιερόεσσ' ἀρέφυ.
ἔστε δ' οἱ αὐξοῦρη πυρὶ λαμπετόωντι ἐίκτω.
ὧν φόνος ὠμόφρων πλεῖστος ἐνὶ βλεφάροις.
αὐτὴ τεμχῶν ὀφεος μυρίοιδεος ἀθρόοι ἤτω
καὶ τε δρακοπλείοιδ' πόδε, γναμπτὸς ὀνυξ.
ἤθελεν ἐρεκύσε πλῆναι, πάντες τ' ἀποβάλλῃν
ἀθανάτους, λαμπρὰν εἰ τα πυρεκνύσῃ ἔχῃν.
ἀλλὰ κεραυνωθεῖσα βέλῃ πυρόεντι χαμοῦζεν
ἔκπεσεν αὐτῆμαρ, καὶ πιερὰ καῦσε φλογί.
εἰ μὴ δῶ τα πεσόντα φίλῃ θεὸν εἵλετο κόρη
Ἡ δονὶς Ἀδικίας ὅτε τὸ μνῆμ' ἀρέλω.
πάντα φλέγιν, καὶ πάντα τάλῃ, καὶ πάντα τάφεν

Ayuntamiento de Madrid

ἀνθρώπων, ὅτε δὴ πατρὶ δὴ ἐπ' εἰνέπεσεν.
ἅτε θεῶν μακάρων ἐμνήσθη θέμιδος ἀλκῆς·
ἐ δ' ἔνος ἡ δέδεν, καὶ κλέος, ἔτε βροτίας.
ὅς τε νόμος πολλὸς φέρον ἄνδρες πῆς δε καὶ αὐτῆς·
θάρσος κάς τε βαρεῖς ἔνδυον, ὅπλα λάβον.
τῆς καὶ ἀνδύεσκον πολεμόκλονον ἄρμον ἄρμος,
καὶ τάξις σχολιας, δακρυόεντα πόνον.
ἀλλ' ἔμπης ἀρεσσομένα φόνον, πολέμος τε μάχας τε,
καὶ κατιζουθρόον τέφαν ἐδ ἔσα δόμων,
τέρπεο, καὶ θ' ἅδ' ἡ λύσαν τ' ἔχθρας τε σιωώμεν.
Ἀδικεῖ ἀνθρώπων πάνυ ὄπιθεν μόνη.
αὐτὴ μὴν βασιλῆας ἀπορρίπτασκεν ἀφ' ἑδρῶν
χυσοδέτων τούτης δὴ ἐλεῖο χρησμοσυνῶν.
εἰ μὴ δὴ Ἀδικίας μανίαν δυσφυμί ἐρύκοι,
πόρθησις πάντων ῥᾶστα γλυκία βροτοῖς.
ἐς κόρακας καὶ ὀλεθρον τὸν βαθὺν ἔκβαλε κόρη
Ἀδικίαν καὶ ἔαν δ ἔξε κακοῖο πόνον.
ἅτε μὲν Ἀδικίας φιλεῖ ἔμπεδος, ἔτε τις ὄλβος.
ἠρεμία φθόγγ, μήτε σέβασμα ωὴ·
ἀλλὰ πόνος σπάσας τ' ἀέαγ, παρακλᾶς τε βλάβας τε,
ἦχον, καὶ πόλεμον, καὶ κλονόεντα φόβον·
καὶ δορύβος, ἐνοχὰς, καὶ ἀέαγκας τοῖς ἀθεμίστῃ.
κάτε κλοπὰς, ἐνοπὰς, καὶ τέρμον, ἠδὲ φυγεῖν.
τόσσον ἄρ' ἐστὶ κακῶν ὅσσ τίς γ' διακεριδὸν αὐτῶν.
ἐς' ἄποθεν μιαρὸς ὅσσον ἀπ' Ἀδικίας.
ὅτι θεὸς μόνος δὴ οἰκεῖ τὸ πλεῖστον ἄπωθεν,
μόνος καὶ μέλα δὴ ὄλβιός ἐστι θεός.

Quę carmina ita sunt à Laurentio Gottio meo amico Latinè prolata, quem ob singularem bonitatem morúmque elegantiam vnicè diligo. Sed cùm ratio carminis non tam commodè in iustitiam patiatur, pro illa vtitur improbitate.

Improbitate magis non est mortalibus vlla
Res grauis: humanum destruit illa genus.
Hanc Acheronte satam peperit Nox lurida partu
Quo Furias, atra qui fluit amnis aqua.
Vesanæ Pluti natæ cepere puellam,
Inuidia infelix, Copia & inde soror.
Vbera porrexit siccanda Superbia, & Ira
Ipsa suo hanc alnit Diua verenda sinu.
Strinxit Auaritia angustè regina puellam
Fascia, & huic iuncta est Temeritas socia,
Atque pudore carens Audacia, cum Scelere: horum
Ludicra erant Paphiæ facta nefanda Deæ,
Crudeles cædes, & vis permulta Rapinæ,
His Petulantia mox additur ipsa comes.

Impro-

Ayuntamiento de Madrid

Improbitas his est colludere sueta puellis
Fallax, alata quæ prius orta fuit.
Ipsa simillima erant ardenti lumina flammæ.
Ludebat cædes plurima & in cilijs.
Tempora lambebant densi pro crinibus angues.
Atque vngues curui, pésque draconis erat.
Affectare ausa est cœlestia regna tonantis,
Tentauitque volans deijcere inde Deos.
Sed percussa graui flagrantis fulminis igne
Labitur in terras, ala perusta cadit.
Ac nisi delapsam cepisset amica Voluptas,
Nec nomen, nec vis improbitatis erat.
Plurima vexauit, vastauit, multa cecidit
Illa virum, vt primùm decidit in patriam.
Ac neque vitandam superorum credidit iram,
Terruit haud Pudor, est victa nec illa metu.
Contra hanc mortales statuerunt iura, grauique
Thorace induti tela cruenta ferunt.
Inuentus contra hanc belli lacrymabilis ordo, &
Prælia pugnacis sanguinolenta Dei.
Sed latata fuit certamina, prælia, turbas,
Intuita, in cineres & recidisse domos:
Atque propinquorum est odijs gauisa, feroci
Et rabie. Improbitas vexat iniqua viros.
Vna suis reges deiecit sedibus, vna
Præcipites illos Fortis ad ima dedit,
Ac nisi frænasset Infamia visa parumper,
Tum sæua improbitas omnia destrueret.
Mittitur improbitas ad coruos dira, trucémque
Illam multiplicis vas patet esse mali.
Nulla quies, nullus pudor, aut opulentia, nulla
Vincula amicitiæ cum Improbitate manent.
Sunt illi cordi lites, & iurgia, rixæ,
Clamores, strepitus, bella, odium, opprobrium;
Furta, pauor, tremor, atque incendia, noxa, tumultus,
Et dolor infelix, cumque rapina fuga.
Denique ab ærumna tantum quis distat, ab ipso
Infelix quantum distitit Improbitas.
Et quoniam Deus vnus abest quàm maximè, apertè
Felicem solum dixeris esse Deum.

¶ Quidam putarunt Typhonem regem fuisse AEgypti hominem inhumanum ac ferum, ob cuius crudelitatem propè vniuersa AEgyptus fuerit deuastata & euersa: qui ita fuit vocatus è draconis crudelissimi natura, vel quia more draconis AEgyptum popularetur, quem, vt ait Herodotus in Euterpe, Osiris de medio

Ayuntamiento de Madrid

sustulit. Alii Typhonem insignem fuisse draconem arbitrantur, quia id animal cùm dicatur à Græcis ἀμφίβιον, quòd in aquis & in terra æquè viuat, fingitur modò sub aquas, modò sub terram occultatus. is draco ita dictus fuit, quoniam ob singularem vim veneni omnia combureret, facerétque vt contacta arescerẽt. cùm igitur vis aeris illum vndique expelleret, neque satis aptam sibi temperiem inuenire posset, dictus est Iouis metu in Aegyptum profugisse, vbi cùm æstum ferre non posset, in lacum mersus interiit. Hic dicitur à Iunone procreatus terra percussa, quia tanta vis est aeris temperamenti aliquãdo, vt & magnitudine & forma admirabiles plantæ & animalia inaudita oriantur. Alii hanc fabulam ad res naturæ totam retorserunt: quippe cùm scribat Strabo libro quinto, vniuersum tractum à Cumis in Siciliam vsque, & Aetnam, & Liparensesinsulas, & Puteolanum, Neapolitanum, Baianúmque agrum Pithecusãsque insulas, quasdam profundas & in vnum coeuntes sub se solitas habere cauernas, quæ in Græciam quoque porrigerentur, in quibus multa vis inesset sulphurea. Idcirco quibusdam temporibus cùm ventis spirantibus subterraneis terræ motus fierent frequentes in iis locis, & flammarum, feruentiúmque aquarum profluuia, ignisque exhalationes, & cineres cum fauillis longius emitterentur, fabulati sunt antiqui serpentem illum siue Aegypti tyrannum perpetuo supplicio damnatum sub iis locis iacere, qui quoties moueretur, ignem ac cineres eructaret, terrásque concuteret. Aiunt præterea situm quendam in insula Sicilia per terræmotus ac incendia elatum Epomeum in medio ferè insulæ vocatum fuisse, qui natus sit cùm Typhoeus humerum moueret. Alii vim ventorum non subterraneorum quidem, sed è sublimi loco spirantium esse Typhonem crediderunt, qui & orientem & occidentem plagam manibus pertingeret, & cuius capita altissimè vsque ad sidera peruenirent. nam venti latissimè vagantur. plura capita illi concesserunt, ob varias diuersorum vires: corpus erat pennis tectum ob celeritatem: circa crura frequentes viperarum spinæ, propter noxiam vim aliquando ventorum: oculi ignei, flammásque ex ore spirabat, propter materiam ventorum, quæ fit è siccis calidisq; vaporibus. Fingitur ad montem Caucasum confugisse, quia in montibus venti plerumque dominantur. Alii ad primam mundi originem hoc deduxerunt, cùm dicant tantam vim ventorum & inflammationem natam ex Erebo siue ex Chao, mox à Ioue depressam, cum Iupiter δικαιοπία sit siue commoda temperies: quam vim cœli ac mundi temperies depressit. cùm verò ob cauernosa loca venti & ignes sint subterranei, postea fabulati sunt hunc in Sicilia à Ioue fuisse fulmine deiectum. Alii Typhonem pestiferum aeris malè affecti naturam ob nimium calorem putarunt: quippe cùm vis nimia æstatis plurimum obsit humanis

manis corporibus, eáque imbecilliora faciat ad reliquas temporum mutationes perferendas. Mox cùm recedente sole per signiferum circulum aliquando cessauisset æstus, facta est magna imbrium ac tonitruum copia, cùm per calorem imbres coire nõ possent. tum fulmina frequentia ceciderunt, quare Iupiter fulminibus Typhonem primùm in Aegyptum fugauit, & in loca calidiora ad meridiem; deinde sub Aetnam detrusit. Quidam Typhonem hominem fuisse ferocem & strenuum arbitrati sunt, qui Iouem de regno collecta magna exulum & inuidorum manu conatus sit deiicere, quare ob potentiam illi tantum corpus tribuunt. quòd inflammauit nonnullos aduersus Iouem persuadendo, dictus fuit ignem ex ore spirare solitus, & neruos Iouí conci disse. Hos illi furatus est Mercurius, ac Ioui reddidit, quoniam Iouis oratione postea reconciliati sunt animi illorum, qui à Ioue desciuerant. Alii rursus ad reuocandos animos ab ambitione fabulam hanc retorserunt, qui cùm significare velint illam pessimam omnium propè vitiorum esse, & filiam Erebi, & ignem ex ore efflare dixerunt. Hæc aduersus Iouem insurgit, quoniam nulla est religionis, nulla humanitatis, nulla iustitiæ cura, vbi pullularit ambitionis furor. Quæ cùm multa habeat capita, multos modos, multas solicitudines, multas molestias eius significarunt. Hunc Typhonem, siue hanc ambitionem, huc illuc fugientem Iupiter tandem opprimit ac labefactat, quia etsi cupiditas aliquandiu rationi sapientiæque resistit, tamen ab illa denique vincitur. neque quispiam est sapiens, quin rationi demum obtemperet, etsi cupiditate aliquantulum exagitetur. at nunc de Paride dicamus.

De Paride. CAP. XXIII.

NON imperitè sanè, neque inutiliter, sed ad demonstrandam humanæ vitæ leuitatem, illa quæ de Paride Priami & Hecubæ filio tradita sunt, quòd Palladem, & Venerem, & Iunonem de forma contendentes iudicauit, memoriæ prodita sunt ab antiquis. Atque vt rem altiùs repetam, dicunt prægnantem Hecubam somniasse se facem ardentis ignis, quæ vniuersam Asiam inflammaret, peperisse: cui ariolos percunctanti responsum fuit, futurum vt infans, quem in vtero gestabat, esset causa excidii suæ patriæ. quam rem ita attigit Ouidius in epistola Paridis ad Helenam:

Illa sibi ingentem visa est sub imagine somni
Flammiferam pleno reddere ventre facem.
Territa consurgit, metuendaque noctis opacæ
Visa seni Priamo, vatibus ille, refert,
Arsurum Paridis vates canit Ilion igni.

Ayuntamiento de Madrid

Idcirco cum natus fuisset infans, illum Priamus Archelao exponendum feris dedit, quem etiam expositum per dies quinque vitalac fuxisse memorant. at curauit, vt alii tradiderunt, Hecuba à pastorib. in Ida monte nutriretur: nec defuerunt qui dixerunt ab eodem Archelao illum vt filium fuisse educatum. Sed enim quis ea quæ certo Dei instituto decreta stabilitáque sunt euitauerit? nã & Thyestes è filia Pelopeia filium AEgisthum feris exponi iusserat, quòd eum oraculum multorum malorum autorem fore monuisset, sed tamen à pastore inuentus in fyluis, & à capro nutritus, vnde nomen accepit, Atreum & Agamemnonem tradidit. neque seruauit Troiam quòd eiectus fuerit Paris, neque Saturnus Iouem deuitare potuit, quamuis ante fuerint ab oraculo moniti, si ita diuinitus erat statutum. Hic cùm adoleuisset, magnam sibi iustitiæ & æquitatis gloriam comparauit: atque cùm regia armenta latrones ac piratæ aliquando furati fuissent, eique abigerent, illos armis insecutus vnà cum cæteris regis pastoribus armenta recuperauit cæsis piratis, vnde Alexander dictus fuit, vt ipse de seipso testatur in epistola apud Ouidium:

Penè puer cæsis abducta armenta recepi
Hostibus, & caussam nominis inde tuli.

Deinde cùm in Agonalibus ludis fortissimus apparuisset, quæ per id temporis apud Romam locum agebantur, à Priamo denique cognitus fuit & in regiam receptus. Accidisse verò fabulantur iis temporibus, quibus adhuc puer Paris erat inter pastores, vt Dii omnes cõuocati ad nuptias Thetidis & Pelei accesserint, præter Discordiam, quam nemo inuitarat. Id illa grauiter ferens, pomum elegantissimum & pulcherrimum aureũ cũ inscriptione per ostium immisit, PVLCHRIOR ACCIPIAT. id suscepit Mercurius ac legit, vt testatur Lucianus in dialogo Panopes & Galat. Tum multis Deabus id petentibus magna discordia & contentio orta est inter tres Deas cęteris his cedentibus. ac Iupiter iussit ad æquissimum, vt tum habebatur, Paridem iudicium id deferri. Scripsit Strabo lib. 13. in Antandro, qui mons vocatus Alexandriæ imminet, Deas illas à Paride fuisse iudicatas; cùm in Idæ monte id accidisse scribat Ouidius etiam in his:

Cùm Venus, & Iuno Pallásque in montibus Idæ,
Corpora iudicio supposuere meo.

Aiunt hunc ingentibus donis fuisse à Deabus omnibus solicitatum: quippe cùm Iuno Asiæ Europæque imperium illi promitteret, Pallas se omnibus Græcis sapiẽtiorem facturam polliceretur, at Venus mulierum omnium pulcherrimam se illi concessuram diceret, si sibi victoriam de forma adiudicasset, quam rem ita attigit Ouid. in epist. Paridis

Tantáque vincendi cura est: ingentibus ardent
Iudicium donis solicitare meum.

Regia

Ayuntamiento de Madrid

Regna Iouis coniux, virtutem filia iactat.

Atque cætera, quæ in eadem epist. scribuntur in eam sententiam, multa sunt: quæ planiùs etiam Euripides declarauit ita in Troadibus:

ἡ Παλλάδος ὠφελῶ Ἀλεξάνδρῳ δόσις,
φρυξὶ στρατηγεῖθ' Ἑλλάδ' ἐξανιστάνει.
Ἥ θ' ἐστέφετ' Ἀσίαν Εὐρώπης θ' ὄρους
τυραννίδ' ἕξειν, εἰ σφε κείνῳ Πάρις.
Κύπρις δὲ τἀμὸν εἶδος ἐκπαγλουμένη,
δώσην ὑπέσχετ', εἰ θεὰς ἐνικήσαιμι
κάλλει.

Paridique Pallas munus id promiserat,
Quòd duxe Phrygum mox Græciam subegerit.
Montes at Europæ, Asiæ & tyrannidem
Iuno spopondit si sibi faueret is.
Mirata formam sed Venus meam dare
Promisit illi si Deas deuincere
Sit iudicata forma.

Accidit ferè eodem tẽpore vt celeberrima esset Helenæ forma in vniuersa Græcia, quæ & opibus & nobilitate generis cæteras omnes mulieres antecellere putabatur. Erat enim Tyndari OEbaliæ regis & Ledæ filia, vt putarũt nõnulli: cùm alii dixerint Iouẽ in cygnum conuersum Ledam compressisse, quæ alterum ouum ex illo concepit, ex quo nati sunt postea Pollux & Helena: ex altero ouo concepto Tyndaro nata est Clytæmnestra & Castor. Alii non è Leda, sed è Nemesi natam Helenam putarunt, cuius dicunt Ledam fuisse nutricem, ac Iouem patrem, vt ait Pausanias in Atticis. Qui natam ex Ioue putarunt in cygnum verso, ad sempiternam eius rei memoriam cygnum inter sidera collocatum dixerunt. Cùm tantopere igitur forma præstaret, omnes Græcarum ciuitatum principes eò ad illam in matrimonium expetendam conuenerunt quæ quòd fuerat antè à Theseo rapta, è quo etiam enixa Argis dicitur templum Lucinæ erexisse. & mox repetentibus fratribus restituta, & quòd magna inuidia videbatur in eum redundare qui illam esset habiturus, vnusquisque eam sibi contingere sperantes in legem à Tyndaro latam iurarunt se pro viribus defensuros, si quis illam violare, aut legitimo marito rapere conaretur, vt testatur Pausanias in Laconicis. Nam non longè à Platæneto, vocato, & à Minerua Pareæ delubro Tyndarus dicitur procos Helenæ conuocasse, qui super equi execti testibus iurarunt se Helenam defensuros, atque custodituros esse ab iniuria, si ab aliquo nuptiæ illæ violarentur. post illud iuramentum Tyndarus equum in eo loco infodit, sicuti scripsit Pausanias in Laconicis. Fuit enim antiquorum consuetudo vt super testibus victimarum plerunque iuraretur, cùm fœdera inter

Ayuntamiento de Madrid

aliquos percuterentur. Idcirco vbi Hercules fœdus iniit cùm liberis Nelei fide vltro citróque data, sue mactato super eius testibus & ipse & illi iurarunt, atque confirmarunt iuramentum insuper factum, vt scripsit in Phoroneo Hecatæus. Neque hoc fiebat quouis tempore, vt ait Demosthenes in oratione contra Androcratē, cùm esset magnum iusiurandum, & nō quibusuis temporibus sed statis diebus: vt patet ex his: εἶτ' οὐδὲ τὸν τυχόντα τὸν ὅρκον τοῦτον ποιήσῃ, ἀλλ' ἐν οὐδεὶς ὀμνύσιν ὑπὲρ οὐδενὸς ἄλλου, ἢ τὰ τομίον κάπρου, καὶ κριοῦ, καὶ ταύρου, καὶ τούτων ἐσφαγμένων ὑφ' ὧν δεῖ, ἐν αἷς ἡμέραις προσῆκεν. Postea neq; vt contingit iuramentum hoi facit, sed quod nemo iurat super alia res: stans super exectis carnibus apri, arietis, vel tauri, vel horum iugulatorum, & in quibus conuenit diebus. Quin etiam solenne fuit Olympicis athletis conceptis verbis super execti suis testibus antequam ludos inirent, iurare se nihil fraudis aut insidiarum commissuros; qui quidem sues translato iuramento nulli erant vsui. erat enim vetitum religione ne victimæ, super quibus iuratum fuisset, ab hominibus ederentur. nam & Homerus testatur exectum illum suem, super quo Agamemnon iurauit se non attigisse Briseidam in mare à Talthybio fuisse deiectum ex antiquorum sacrorum ritu, vt patet ex his, lib. 7. Iliad.

εἰ δέ τι ψεῦδος ὀμόρκον, ἐμοὶ θεοὶ ἄλγεα δοῖεν
πολλὰ μάλ', ὅσσα διδοῦσιν ὅτῳ σφ' ἀλιτηταὶ ὀμόσσαι.
ἢ, καὶ ὁ μὲν σύς χοιρὸς κάπρου τὰ μενεκλεῖ χαλκῷ.
τὸν ῥ' ἐκ τοῦ θυέλης πολιῆς ἁλὸς ἐς μέγα λᾶτμα
ἵεν' ὀπιδνήσας, βόσιν ἰχθύσιν.

Si quid periuro, cælestia numina tradant
Quot mala sueuerunt periuris tradere prauis:
Sic ait, & stomachum porci ferro inde cecidit.
Quem mox Talthybius iussus porricere in vndam
Est maru incani, pergratam piscibus escam.

Plutarchus in Cicerone & Publicola longè diuersam rationem coniuratos seruasse inquit apud Romanos, quippe hominem trucidasse, omnésque coniuratos magno & horrendo iuramento adactos sanguinem libasse, & exta gustauisse. Aeschylus in actu septem ad Thebas inscripto, demonstrat illam fuisse consuetudinem propriam coniurationum, vt omnes coniurati sanguinem victimæ illa de causa cæsæ attingerent, vt est in his:

ἄνδρες γὰρ ἐπὶ τὰ δυόμενοι λοχαγόνες,
ταυροσφαγοῦντες ἐς μελαίνᾳ τὸν σάκος,
καὶ διηνέοντες χερσὶν ταυρείοις φόνου,
Ἄρει Ἐνυοῖ, καὶ φιλαίματον Φόβον
ὠρκωμότησαν ἢ πόλει κατασκαφὰς
θέντες λαπάξειν ἄστυ Καδμαίων βίᾳ,
ἢ γῆν θανόντες τῇδε φυρήσειν φόνῳ.

Ayuntamiento de Madrid

Centuriones strenui septem viri
Taurum immolarunt, inquescutum sanguinem
Tauri legentes attigere dexteris,
Mortémque iurauere, Bellonam, & simul
Garauem Pauorem, vel cruore mox suo
Terram rigare, funditus vel sternere
Vrbem ac populari vi satis ex Agenore.

Apud antiquos fuit etiam in more positum, vt iurantes massam ferri ignitam manibus sustinerent, rogarentque Deos ac precarentur vt illud iuramentum stabile firmumque esset, donec illa in aquis supernataret, quam mox in profundum deiiciebant, vt in his testatur Callimachus:

Φωκαίτον μάρξας κεκαυμένη μέγας εἰν ἁλὶ μύδρος.
Phocensis donec perstabit in æquore massa,

Et Sophocles in Antigone:

ἤμῳ δ' ἕτοιμοι καὶ μύδρους αἴρειν χεροῖν,
καὶ πῦρ διέρπειν, καὶ θεοὺς ὁρκωμοτεῖν.
Prompti manu tenere massam ferream
Eramus incensam, per ignem incedere, ac iurare.

Nam censebant eos qui optimè & innocenter iurarent, illęsos, & igniti ferre massas sustinere, & supra ignem impune incedere atque alius in fœderationibus, alius in coniurationibus, alius in iuramentis omnino ritus seruabatur. Deinde accidit vt Paris cum viginti triremibus, legatus missúsque ad repetendam Hesionem, quam Telamon occiso patre eius Lacedæmone rapuerat, nauigarit: qui à Menelao in hospitium perbenignè acceptus est, cui Helenę nuptiæ contigerant. Verùm cùm re infecta redire oporteret, ille neglecto iure hospitii & Menelai amicitia dicitur illam meretriculam Helenam cum magna nummorũ, regiæque suppellectilis copia abstulisse, vt scripsit autor Cypriorũ carminum, & Herodotus in Euterpe. Idem tamen in Clio non ad repetendam Hesionem Alexandrum nauigasse inquit, sed exemplis superiorum temporum inuitatum, quòd Io Græcis Aegyptii, Græcis Aegyptiis Europam, & Medeam Colchis impune rapuissent, quas repetentibus non reddiderunt, eò consulto ad rapiendam Helenam nauigasse; quod innuit Ouidius in his carminibus:

Nomine ceperunt Aquilonis Erechthida Thraces;
Tuta tamen bella Bistonis ora fuit.
Phasida puppe noua vexit Pagasæus Iason;
Læsa nec est Colcha Thessala terra manu.
Te quoque qui rapuit, rapuit Minoida Theseus;
Nulla tamen Minos Cretæ ad arma vocat.

& paulò antè.

Nec venio Graiæ veluti speculator ad urbes;
Oppida sunt regni diuitiora mei.

Ayuntamiento de Madrid

Te peto, quam pepigit lecto Venus aurea nostro.
Te priùs optaui, quàm mihi nota fores.

Sic enim fit plerunque vt impunitas peccatorum sit pro exemplo & incitamẽto ad cætera flagitia suscipienda. At Diognetus inter bus Smyrnæis non legatum iuisse Alexandrum inquit, neque commotum fuisse superiorum exemplis, sed Veneris monitu, cuius etiam consilio Harmonidas, vel(vt placuit Andræte)Phereclus nauem illi fabricauit, illuc concessisse scribit: quam vbi primùm Alexander vidisset, in eius desiderium lucidisse memorat. Alii dixerunt raptam fuisse Helenam à Paride, cùm inter Bacchas in litore maris Ino sacrificaret, quàm deportauit in Aegyptum, atque ibi primùm cum illa congressus sit. Fama est igitur Paridem cum hac in Aegyptum nauigasse, quia timebat ne se Menelaus cum Lacedæmoniorum classe insequeretur: atque cùm eò appulisset, ad Canopicum Nili ostium templum Herculis in litore inuenit, in quod siquis seruus cum quibusdam ceremonijs confugisset, à nemine violari fas erat, eo in loco Alexandri fidelis seruis ad sacerdotes deferentibus grauiter tulerunt primùm iniquitatem iniuriæ, qua Menelaum affecerat: deinde legationem Memphim ad Proteum de illa remissa, iussi sunt serui Alexandrum vt iniqua conatum comprehendere, & ad Proteum adducere. Hunc conuitiis insectatus Proteus incolumem quidem dimisit cum sociis, at vxorem Menelai, & diuitias apud se retinuit vsque ad Menelai aduentum, iussitque intra triduum Alexandrum abesse ex vniuerso Aegyptiorum agro. Sunt qui dicant hinc Alexandrum nulla re sibi ablata Troiam confugisse, inter quos fuit Duris Samius: alii cum idolo Helenæ in patriã reuertisse aiunt, vt sensit Euripides. Neque defuerunt sanè qui Alexandrum statim in patriam rectà rediisse memorent, legationésque Græcorũ ad res repetẽdas missas neq. auditas quidẽ fuisse à Troianis. Fama est semel tantùm in agro Atheniensium Alexandrum cum Helena congressum fuisse, cùm tamen Bunichus, & Corythus, & Aganus, & Idæus nati fuisse dicantur ex Helena & Paride. Alii dicunt in Cranae, quę vna est Sporadum, Paridem congressum fuisse, quæ insula postmodo Helene ab illa vocata fuit. atque cùm Paris ab inuita, & propè per vim extorsisset, quam iam pœnituerat maritum reliquisse, dicitur ex eius lacrymis nata esse herba Helenium vocata; quæ si in vino bibatur à mulieribus, creditur Venerem excitare, & inducere hilaritatem, vt scripsit Alexander Cornelius in rebus Phrygiis. Et quamuis virgo à Theseo restituta dicatur Helena suis fratribus, non defuerunt qui Hermionẽ eius & Thesei filiã putarint, &, vt credidit Duris, Iphigeniam. Huic præterea Nicostratum nonnulli, & Ephiolam, & Menelaum filios tribuerunt.

Sed quoniam sceleratæ vitæ finis rarò felix esse consueuit, fama

Ayuntamiento de Madrid

fama est Helenam denique mortuo Menelao à Nicostrato & Megapēthe filiis è domō ob superiorem vitæ turpitudinem eiectam sese Rhodum ad cognatam suam Polyxo vxorem Tlepolemi cōtulisse, quæ per id tempus illi insulæ imperabat. verùm quia Tlepolemus adulterii Helenæ caussa in bello Troiano occisus fuisset, eam cædem mariti sui vlcisci cupiens in Helenam se lauantem ancillas cum furiarum ornatu immisit, quæ illam comprehensam, & arbori infelici suspensam laqueo demum necarunt, vt scriptum fuit à Pausania in rebus Laconicis. Sic & ipse Alexander postea imbellis & perniciosus patriæ suæ ciuis extitit, vt demonstrauit Hom. lib. 3. Iliad. Hic, vt prædictum fuerat à coniectoribus, vniuersæ Græciæ arma in se suósque ciues concitauit, hic patriam suam, regnúmque potentissimum & antiquissimum Asiæ: propter libidinem funditus euertit, hic denique è Lemno insula accitus trucidatur: quæ omnia calamitatum genera sibi prædicta fuisse à Nereo testatur Horat. lib. 1. Carminum. Hæc partim historicè, partim fabulosè narrantur, quæ de Paride memoriæ sunt prodita.

¶ Hanc fabulam confictam fuisse de generatione rerum naturalium antiqui nonnulli sunt commenti: nam Pelei & Thetidis nuptiæ quid aliud significare possunt, quàm ex aquæ terrēque mistione adiuuante calore omnia naturalia corpora procreari? Est enim πηλὸς cœnum, ac limus; Thetis verò aqua, vt dicetur postea. Ad horum duorum mistionem, tanquam ad nuptias, omnes Dii conuenerunt; quoniam nihil è sola materia sine artifice confici potest. Siue enim mortales brutorum, siue immortales hominum animæ sint corporibus inserendæ, cùm imperent omnino etiam in brutis quodammodo corporibus, ex nobiliore quodam loco quàm sint ipsa elementa, ipsas ducere par est. siue enim ex aere, siue ex igne, siue è cœlestib. corporibus anima mortalium deducatur, siue ex his omnibus, siue sit harmonia quædam ex æquabilitate tēperamētorum, siue his omnibus nobilius quiddam, ad ignotum: omnino illam à Diis omnibus concedi corporibus dixerunt, & è singulis cœlestibus virtutibus proprias quasdam vires assumere. Inde dicti sunt omnes Dii ad nuptias Pelei & Thetidis conuenisse. Hinc abfuit discordia sola ex omnibus Diis, quia nisi per amicitiam res conseruari non possunt, quæ etiam quanto magis inter se conueniunt temperamenta, tanto magis vigent ac florent. Cùm verò Discordia, viriúmque naturalium inæqualitas accesserit, tunc non solùm temperamentum perit, sed etiam tota compositio labefactatur: vt enim amicitia generationis, ita discordia & litigium principium corruptionis est. Quid aliud ad naturam pertinens in his contineatur, non video, quare ad mores reliqua pars spectat huiusce fabulæ. Hanc eandem fortunam ciuitates, & imperia, & nationes experiuntur, quā etiam

Ayuntamiento de Madrid

ſingula naturalia corpora, quæ per diſcordiam funditus euertitur. Eſt autem inter has tres Deas ſemper ferè diſcordia & cõtentio, Palladem, Iunonem, Venerem: quippe cùm moleſtum appareat ciuitatibus id quod plerunque accidit; vt imperiti & ſtulti & peritis & ſapientibus dominentur; vt inopes opulentis, inter quos naturalis eſt propè diſcordia; vt libidinoſi & impuri viris bonis & temperantibus imperent. nam, vt res omnes hæ vni adſint, vt idem ſapiens ſit ſcilicet, & temperans, & opulentus, eſt vna rerum omnium quàm difficillima. quod ſi contigerit, nemo illius imperium feret inuitus. Quòd autem non vera, ſed ficta ſint quæ de iudicio Paridis tradita ſunt, vel muliercula illa non credit apud Ouidium, quæ ita inquit:

Credere vix equidem cœleſtia numina poſſum
Arbitrio formam ſuppoſuiſſe tuo.

Vt igitur ad imperatorias virtutes homines regnaturos inflammarent antiqui, hanc fabulam confixerunt: per quam temperantem eſſe & ſapientem & fortunatum illum oportere dixerunt, qui ſit cæteris hominibus dominaturus: quippe cùm Paris ſpreta ſapientia ac opibus per laſciuiam imperium perdiderit, quod ſine illarum Dearum ope conſeruari minimè poterat. Nam cùm alii alio ſtudio magis oblectentur, illa animi appetentia Paris à quibuſdam dicta eſt. Huic Deæ illæ datæ ſunt iudicandæ, atque omnes dignæ, quæ vincerent, videbantur, quamuis Iuno regnum, ſapientiam Pallas, pulcherrimam mulierem Venus adpromitteret, vt victoriam ex eo certamine reportaret. Verùm quis ſanæ mentis pro potentia, magiſtratibus, honoribus ſcortum fœdiſſimum elegerit? aut quis pro ſapientia diuiniſſimo Deorum munere libidinem, niſi impurus, complectatur? aut qui id fecerit, quo pacto non & ſceleratus & perniciosus patriæ ſuæ ciuis alitur? quod hoſpitium non hic violare poterit? at cui nõ datum eſt hoc iudicium? nemo noſtrum eſt per Deos immortales qui Paridem ſuo iudicio non damnet. nemo propè rurſus eſt, qui tã turpe Paridis iudicium, non imitetur. Hac propoſita Paridis turpitudine fecerunt antiqui, vt nos ipſos dementiæ cõdemnaremus: eſt enim Venus, quam tanti fecit Paris, nihil aliud, quàm dementia, vt nomen ipſum ſignificat, ſicut teſtatur Euripides in Troadibus his verſibus:

τὰ μῶρα γὰρ πάντ' ἐστὶν Ἀφροδίτη βροτοῖς.
καὶ τοὔνομ' ὀρθῶς ἀφροσύνης ἄρχει θεᾶς.
Vbique ſtulta ſunt Venus mortalibus.
Rectéque nomen cepit à dementia.

Præclarè ſanè factum eſt ab ipſa natura, vt breue tempus libidini iniunxerit: nam ſi amplius ſpatium ſit voluptatibus iniunctum, crudeliſſimos, & maximè omnium beluarum furioſos homines experiremur. Ac de Paride ſatis, nunc de Actæone dicamus.

De

De Actæone. CAP. XXIII.

NEQVE leue sanè supplicium Actæonem subiisse memorant, quòd nudam Dianam intueri ausus sit: tantum honorem Diis immortalibus deberi significabant. Fuit hic, vt scripsit Zezes hist. 61. chil. 6. Autonoes Cadmi, & Aristæi filius: qui cùm mirum in modum venatione delectaretur, vtpote à Chirone educatus, vt ait Apollodorus libro secundo, fertur super saxo quodam defessus dormire solitus, quod fuit non procul à Megaris Platęam contendentibus, quod etiam Actæonis saxum vocatum fuit. Scripsit Pausanias in Bœoticis Actæonem in fonte illi saxo proximo se lauantem Dianam vidisse, quod illa molestè ferens, rabiem canibus Actæonis immisit, vt illum laniarent. Eam fabulam multis verbis complexus est Ouidius lib. 3. Metamorph. qui non super saxo illum dormire solitum scribit, sed in spelunca quadam fonti illi propinqua. Illa de causa dictus est fuisse in ceruum conuersus, & à suis canibus in Cithærone laniatus, quos multos assiduè in feras nutriebat, vt significauit Eurip. in Bacchis hoc pacto:

ὁρᾷς τὸν Ἀκταίονος ἄθλιον μόρον
ὃν ὠμόσιτον σκύλακες, ἃς ἐθρέψατο,
διεσπάσαντο κρείσσον' ἐν κυνηγίαις.
Num cernis Actæonis improbam necem?
Canes voraces, ille quas nutriuerat,
Nam dilaniauere optimum venatibus.

Nomina verò canum, à quibus Actęon fuit laniatus, nihil aliud quàm vel colores corporum, vel sagacitatem significant, quæ conuenit canibus. hæc autem sunt: Melampus nigros habens pedes; Ichnobates, per vestigia sequens; Pamphagus, omnia comedens; Dorceus, perspicax; Oribasus, montiuagus; Nebrophonos hinnulos occidens; Lælaps, procella; Theron ferus; Pterelas, alatus; Agre, inquirens; Hylæus, syluestris; Nape, saltus pererrans; Pœmenis, pastorũ canis; Harpyia, rapax; Ladon, hinnulo similis; Dromas, cursor; Canache, fremens; Sticte, picta; Trigis, fera; Alce, robusta; Leucon, albus; Asbolus, fuliginosus; Lacon, reboans; Aello, procellosus; Thous celer; Ciprius, libidinosus; Lycisca, lupina; Harpalos, rapax; Melaneus, niger, Lachne, hirsuta, Labros, rapidus, Agriodos, agrestibus viis aptus; Hylactor, latrator. Nam omnino canes quinquaginta Actæonis à nonnullis commemorantur. Alii dixerunt Actæonem cerui pelle à Diana tectum laniatum fuisse à canibus ad eum lacerandum incitatis, ne Semelen vxorem duceret, cuius sententiæ fuit Stesichorus Himeræus, vel (vt voluit Acusilaus) quia illam compressit. Alii Actæonem non versum in ceruum, neque cerui pelle tectum fuisse arbitrantur, sed opinionem canibus immissam, vt feram putarent, quod attigit Ouid. his carminibus:

Ayuntamiento de Madrid

Testiu & Actæon, quondam fera creditus illis;
Ipse dedit letho cum quibus antè feras.

Neque verò vnus tantùm fuit Actæon, vt ego quidem censeo, sed alter à canibus laniatus; alter à Bacchis discerptus: de quo in sententia extat enarratoris Apollonii. Melissus, quia Corinthio à Phidone Argiuorum Rege, à quo euertendi erant, liberauit & protexit, ob singulare beneficium insignes honores consecutus fuit. Accidit aliquando vt Bacchiades domum huius inuadentes filium Actæonem distraxerint vel repugnantibus parentibus. Cùm verò celebranda essent Isthmia, Melissus ad aram accedens multa imprecatus est Corinthiis, nisi filii sui cædem vlciscerentur: cùm illa dixisset, se de propinquo præcipiti loco deiecit. At Corinthii cùm timerẽt magnopere se inultam cædem illam reliquissent Actæonis, tum etiam multo magis ita iubente oraculo, Bacchiades è sua regione eiecerunt. Eodem tempore vnus Bacchiadum Chersocrates Corcyram extruxisse fertur expulsis Colchis, qui ibi habitabant, quo se omnes Bacchiades receperunt. Ferunt Aristæum superioris Actæonis patrem tam grauiter tulisse mortem filii, vt Bœotiæ atque vniuersæ Græciæ indignatus continuò è Græcia in Sardiniam migrauerit. Verùm cur hæc vt admirabilia, & sempiterna memoria digna transmissa sunt ad posteros? ¶ Ego sanè ex historia ad morum informationem itum esse arbitror. quid enim prohibet, cùm Sol Leonem signum ingressus fuerit, Lunæ vi aucta in eodem signo, rabiem canibus natam esse per dies Caniculæ præsertim? aut canibus rabie exagitatis, quæ vis, quæ ratio, quæ cognitio potest resistere, quo minùs vel in dominum sæuiant? Fuerunt qui putarint Actæonis facultates per canum rabiem, aut per iratam venationum deam insulsè dissipatas significari: quia canes non Actæonem, sed eius opes laniauerint: quod quidem perridiculum mihi videtur. non enim ad venationem hortari posteros, vel retrahere consilium fuit antiquis, sed minùs rectos mores emendare. Per hanc igitur fabulam nos ad beneficia in viros bonos conferenda adhortabantur, ac retrahebant à benemerendo de ingratis & immemoribus acceptorum hominibus: quod etiam videtur significasse Theocritus in eo versu:

τρέφε κυνὰς ὥς τε φάγοντι: *nutri canes vt te edant.*

Omnium sanè beneficiorum optimum est illud, quod apud virum bonum & memorem & gratum collocatur: quod verò in maleficum & ingratum collatum est, omnino malè collatum fuit: quippe cùm improbi homines, ne parem gratiam referre cogantur, sæpiùs pro acceptis beneficiis simultatis causas aucupãtur, sêque vel quauis leuissima de causa iratos fingant, vt sic deletum appareat quidquid in eos collatum sit. Vt prudentiores igitur essemus in conferendis beneficiis, ne honori, facultatibus, vitæque

nostræ

nostræ insidiatores nostris sumptibus aleremus, rationem conferendorum beneficiorum nos antiqui docuerunt: quippe cùm beneficium viro bono facere, sit propè accipere, atque hęc nonnulla pars est injustitiæ, vt traditum est in officiis. Admonemur prętera per hanc fabulam, ne simus nimis curiosi in rebus nihil ad nos pertinentib. quoniam multis perniciosum fuit res arcanas aliorum cognouisse, aut principum ciuitatum, summorúmq. virorum, aut Deorũ præcipuè, quorũ vel aliqua minima suspicio arcanorum conscium facilè potest opprimere. atque vt summatim dicam, eas fabulas, quas insulsi & imperiti plerique aniles nugas tantum esse crediderunt, ad posteros tradiderunt antiqui, vt per illas nos à temeritate, crudelitate, arrogantia, libidine, illegitimisque facinoribus retraherent, & ad humanitatẽ, prudentiam, beneficentiam, integritatem, temperantiámque adhortarentur; & vt humanam vitam denique omnem in melius informarent.

NATALIS COMITIS MYTHOLOGIAE,

LIBER SEPTIMVS.

Quàm iustè & vtiliter viri illustres gloriam sint consecuti.

NVLLA neque sanctior lex, neque præclarius institutum esse potest, illustrissime Campeggi, quàm illud quod digna virtutibus præmia, & flagitiis singulis supplicia proponit: siquidem æquum est, non solùm vt à flagitiis retrahantur, verumetiam ad virtutem & ad præclara facinora incitentur animi mortalium, ne desides ac segnes vitam hanc obscure transigant. Hæc vna res Herculem, cæterósque Heroas illustres ita ad labores, omniáque pericula fortiter subeunda impulit, vt nihil neque tam horrendũ, neque tam arduum fuerit quod labore & patientia non fuerit superatum. Nã & latrones de medio sublati, & inferi aditi, & mõstra horribilia perdomita, & crudelitas tyrannorum repressa atque extincta propter præmia virtutis dicuntur, est autem præclarũ virtutis præmium gloria; quæ

Ayuntamiento de Madrid

animos mortalium ad insignia quæque facinora mirifice stimulis impellit; facitque vt difficilia & periculosa & ardua omnia, leuia & plana & facillima videantur. Neque vlla ciuitas, nullum imperium, nulla natio denique potens ac diuturna esse posset, quæ cùm certa supplicia flagitiosis statuerit, mox nullam habeat virorũ bonorũ rationẽ: quippe cùm illa sola fœlix futura sit, quæ ad bonos honores & magistratus detulerit: id quæ fecerit, tanto erit cæteris ciuitatibus præstantior ac felicior, quanto magis in hoc agendo fuerit studiosa. Satis eius quod dico, præclarum est argumentum Romanorum imperium ad viros bonos vel externos sæpe delatum, atque Athenienses etiam multos viros bonos externos sæpius summæ reip. præfecerunt. At contrà ciuitas illa, quæ non nisi suis patet ciuibus, quæ fores in perpetuum occlusis exterorum virtuti & fortitudini, quæ nulla etiam habita ratione probitatis inter suos ciues, ad quosuis vel improbos magistratus detulerit, quæ sceleribus pœnas, at nulla præmia virtuti, vel etiam paruas pœnas interdum improbitati, proponit: quo pacto non & segnis & libidini dedita esse potest? quo pacto non stultorum ac scelestorum hominum fiet iniquissima tyrannis? quo pacto non immemor acceptorum beneficiorum, aut etiam ingratus? quo pacto non inter scorta consenescat, & marcescat in otio? fieri enim non potest vt animus hominum nihil agat, qui nisi honestis exercitationibus teneatur, ad turpia quæque & impura studia deferatur necesse est: nam vbi fores occlusæ sunt virtutibus, illæ necessariò patent vitiis & sceleribus; cùm aliquid omnino sit agendum.

De Hercule. CAP. I.

NEQVE aliud sanè quidquam Herculem omnium monstrorum, latronum, maleficorúmque hominum domitorem & euersorem præter gloriam virtutis illustrauit, qui tantum nominis & gloriæ apud omnes homines consecutus est, quantum nulla ætas vnquam delere possit: cuius in honorem templa, altaria, ceremoniæ, sacerdotes fuerunt instituti: quod illi neque nobilitas generis, neque sola vis corporis, neque amplissimum imperium, sine sapientia, animique magnitudine concedere poterat. Fuit Hercules Iouis & Alcmenæ filius, vt testatur Orpheus in Argonaut. his carminibus:

πρῶτα δὲ εἶδα βίλιν Η'ρακλῆος θείοιο,
ὃν τέκεν Α'λκμήνη Ζηνὶ Κρονίωνι μιγεῖσα,
ἦμος ὅτε περιστὶλ ὠφ ὑλέπετο σύριος ἄγλαω
ἠέλιος, δολιχὴ δ' ἐπεμαίετο πάντοθεν ὄρφνη.
Hic prius Herculeum robur mihi cernitur: olim
Hunc Alcmena Ioui peperit coniuncta superno,
Cùm latuit Phœbus longas tres ordine noctes

Ayuntamiento de Madrid

Continuas, caruitque die sol, lumine Soles.

Aiunt enim Alcmenam Thebani Amphitryonis fuisse vxorem, qui cùm aduersus Teleboas Aetoliæ populos militaret, & exercitum duceret: quia ita nubenti Alcmenæ promiserat, quòd fratris eius cædem vlcisceretur, huius captus amore Iupiter sumpta Amphitryonis forma, vt ait Plautus in Amphitryone, domum ante diem ingressus, illa per fraudē, ne vim inferret, potitus est. Nam Teleboæ Taphum insulam vnam Echinadum incoluerunt, qui priùs habitabant Acarnaniam. hi cùm essent rapacissimi, omnibúsque infesti, Argos profecti Electryonis patris Alcmenæ boues abegerunt: qua ex re orto prælio & ipse Electryo & eius filii in ea pugna ceciderunt. etenim vt scriptum fuit ab Herodoto, qui bellum illud descripsit, quatuor filii, ex Andromeda Perseóque nati sunt, Sthenelus, Mestor, Alcæus, Electryo, qui communi imperio post Persei mortem regnarunt. E Mestore nata est Hippothoe, de qua & Neptuno Pterelas, de quo Teleboas & Taphus. Quidam ferunt bellum exortum inter hos fuisse, quia Teleboę vi sortem auitam ab Electryonidis repeterent, cùm illam iure assequi non possent. atque cùm ex Amphitryone prægnans esset Alcmena, tamen, vt ex se etiam conciperet, dicitur Iupiter tres noctes in vnum coniunxisse, quod spatium totum in exprimendo Hercule absumpsit: non enim sat erat spatii nox vna tantæ plantandæ arbori. Deinde cùm negligentiùs exceptus fuisset reuersus Amphitryo, causam percunctatus est ab Alcmena, audiuit priore nocte sui similem domum adiuisse: tum intellexit à Tiresia Iouem cum Alcmena concubuisse, vt testatur Atheniensis Apollod. libro 2. Natus est igitur Thebis Hercules Ioue patre, matre Alcmena, vt testatur Hom. in hymno in Herc. hoc pacto:

Ἡρακλέα Διὸς υἱὸν ἀείσομαι, ὃν μέγ' ἄριστον
γείνατ' ἐπιχθονίων Θήβης ἐνὶ καλλιχόροισιν
Ἀλκμήνη, μιχθεῖσα κελαινεφέϊ Κρονίωνι.
Alciden canimus natum Iouis; edidit illum
Præstantem virtute viris mortalibus, arctè
Magno Alcmena Ioui coniuncta in amore superno.

Dixerunt tamen poetæ Herculem filium etiam Amphitryonis. vt ait Euripid. in Hercule insano:

τίς τὸν Διὸς σύλλεκτρον οὐκ οἶδε βροτῶν
Ἀργεῖον Ἀμφιτρύων', ὃ Ἀλκαῖος ποτε
ἔτικτεν ὁ Περσέως, πατέρα τόνδ' Ἡρακλέος;
Cui non Iouis riualis est mortalium
Auditus Amphitryo, satus de Persei
Alceo & almi, qui fuerit pater Herculis?

Habuit Hercules fratrem natum eodem partu Iphiclum vna nocte iuniorem, sororem verò Laonomen, quam Polyphemo

Ayuntamiento de Madrid

nupsisse memoriæ proditum fuit. Iphicli mirificam celeritatem pedum descripsit Orpheus in sacro sermone, & incredibilem iuuitatem in his caiminibus:

οὐδὲ μὴν οὐδὲ θεὸς φθήσεται ἀνόμαρα φύζαν,
οὐδ᾽ ἂν Ἰφίκλοιο θοώτερος αὐδάζοιο,
ὅς τε καὶ ἀθερίκεσσιν ἐπέτρεχεν, οὐδέ τι καρπὸν
σίνεν᾽ ἀκουρεῦν γὰρ φόρων ὀλίγ᾽ ἠλίθιον αἰὼν.
Non poterit fugisse Deos qui turpia patrat,
Sis licet Iphiclo multo velocior ipso:
Qui super extremis segetum currebat aristis,
Nec siccos fructus lædebat pondere plantæ.

Scriptum reliquit Paus. in Bœoticis Iunonem odio pellicis Alcmenæ commotam, cùm sciret instare tempus propè parendi, mulieres veneficas immisisse; quæ partum impedirent. Ferunt eo tempore Historis Tiresiæ filia veneficas illas astutia elusisse, nam è loco quodam, vnde illæ facilè audire possent exclamauit, Alcmenam peperisse: ea voce illæ deterritæ ac deceptæ statim abierunt, quare Alcmena illico enixa est. Alii diuersam ab hac rationem tradiderunt, quippe qui non impeditam fuisse dicant illo none Alcmenam quò minùs pareret; sed cùm nouum mensem ageret Hercules in vtero matris, & septimum Eurystheus Sthenelli filius, fama est inrasse Iouem alterum horum alteri imperaturum, atque ad illum pertinere imperium, qui prior natus eodem die fuisset. Id cùm sensisset Iuno, septimestrem Eurystheum ex vtero matris exire fecit. at Herculis ortum in primum diem mensis decimi vsque prorogauit, vt ait Theocr. in paruo Hercule:

Ἡρακλέα δεκάμηνον ἐόντα νυχ᾽ ἁμιδεᾶς
Ἀλκμήνα, καὶ νυκτὶ νεώτερον Ἰφικλῆα.
Alciden decimo prognatum mense decora
Alcmena, atque vna iuniorem nocte Iphiclum.

Eumolpus autem ille qui librum de mysteriis composuit, scripsit Herculem primùm quidem fuisse inuisum Iunoni propter matris pellicem, at placatam fuisse à Pallade, cuius etiam hortatu Iuno Herculi lac præbuerat paruulo, eúmque fecerat immortalem. Huic eadem nocte, quæ secuta est primum natiuitatis diem, Iuno sub mediam noctem duos ferocissimos angues immisit, à quibus ictus nemine præscio interiret: sed Hercules dicitur ambabus manibus illos apprehensos ita constrinxisse, vt illæsus statim hos compresserit, vt ait Ouidius in Deianira:

Tene ferunt geminos pressisse tenaciter angues,
Cùm tener in cunis iam Ioue dignus erat?

Quod etiam Theoc. planius expressit in paruo Hercule hoc pacto:

ἄμοι δὲ σφῶϊν μεσονύκτιοι ἐς δύσιν ἄρκτος

Ayuntamiento de Madrid

Ὠρίωνα κεῖ' αὐτὸν, ὁ δ' ἀμφάμῳ μέγαν ὤμον·
πᾶμος ἄρ' αἰνὰ πέλωρα δύω πολυμήχανος Ἥρη
κυανέας φέρεσθαι τὰς ὑπὸ ἀπείρονι δρακόντας ὤρσεν,
Sub mediam noctem quando Vrsa illabitur vndis
Orionis prope, iisque humerum cum protulit altum;
Ingentiosa duos immisit Iuno chelydros
Tergoribus nigris, spirisque ingentibus atros.

Deinde exequitur quo pacto Hercules sine lacrymis & intrepidus ambos illos compresserit. Apollodorus tamen libro 2. iam octo menses natum Herculem inusitatę magnitudinis angues à Iunone immissos compressisse memorat. Alii verò, inter quos fuit Pherecydes, hos angues non à Iunone sed ab Amphitryone immissos tradiderunt, vt experiretur vter esset Iouis filius, atque Iphiclem territum cum eiulatu aufugisse, Herculem illos comprehensos suffocasse. Cæterùm vbi Pallas ad Iunonem accedens persuasisset vti mammam præberet infanti, cùm puer supra ætatem violentiùs sugeret, aiunt Iunonem indolisse, ac puerum proiecisse. Alii dicunt quòd cùm Hercules lac retinere non posset, illud in cœlum deciderit, ac fecerit viam lacteam inde vocatam. Alii tamen dicunt istud accidisse quo tempore lac in saxum expressit vt iussa fuerat, quod occulit Saturno: quo alii de Mercurio dixerunt, quam opinionum de via lactea varietatem ita mirificè attigit Marcus Manilius in his:

Nec mihi celanda est formæ vulgata vetustas
Mollior, è niueo lactis fluxisse liquorem
Pectore reginæ Diuûm, cœlúmque liquore
Infecisse sio: quapropter lacteus orbis
Dicitur, & nomen causa descendit ab ipsa.

Deinde cùm Hercules adoleuisset, iaculandi artem fuit à Teutaro Scytha pastore, vt ait Isacius, edoctus. Alii à Rhadamantho hanc artem illum didicisse malùt, alii ab Amphitryonis pastoribus, alii à Chirone & Thestiade: cùm tamen Theocritus ab Euryto quodam edoctum iaculandi artem scribat, vt sensit etiam Apollodorus. A Lino Apollinis filio literas didicit vt fama est: musicam ab Eumolpo: luctam & artes cæteras ludicras ab Harpalyco Mercurii & Phanopes filio, velut sensit Apollodorus: ab Autolyco currus agitare, & equitandi peritiam ab ipso Amphitryone percepit. Qui fuerint magistri in singulis facultatibus, testatur Theocritus in his:

γεάμμα μὲν ὦν τὸν πάλλε γέριον Λίνος ἐξεδίδαξεν
υἱὸς Ἀπόλλωνος μελεδωνόδος ἀγρυπνος Ἥρως·
τόξον δ' ἐντανύσαι, καὶ δόσκοπον εἶδ' ὀίστῶν
Εὔρυτος ἐκ πατέρος μεγάλως ἀφνεὸς ἀρόραις.
αὐτὰρ ἀναιδνάθηκε, καὶ ἀμφω χεῖρας ἔπλαξε
πυξίνα ἐν φόρμιγξι Φιλαμμονίδας Εὔμολπος.

Ayuntamiento de Madrid

ὅσα δ' ἀπὸ σκιλέων ἔδρος ἐφοι Ἀ'ρχόθεν αὖδρες
φλῦκες σφάλλοντι παλαίσματα, ὅσά τε πύκλας
ἠνοὶ ἐν ἱμάντεσιν, ἄτ' ἐς γαῖαν πεφρεπόντες
πυγμάχοι ἐξόρνυτο παλαίσματα σύμφορα τέχνα,
πάντ' ἔμαθ' Ἑ'ρμείαο διδασκόμενος παρὰ παιδὶ
Ἁ'ρπαλύκῳ Φανοπῆι.

Hunc Linus edocuit sapientum scripta priorum
Peruigil, & claro Phœbi de semine natus.
Flectere at arte arcus, emittere & arte sagittas
Edocuit dines patrijs hunc Eurytus agris.
Eumolpus vocem formauit, finxit & idem
Ad citharam digitósque rudes, dextrámque tremendam,
At quæcunque fuit membrorum ars apta palæstræ,
Quæ sternere viros, & decepere vicissim;
Quæ foret ars pugilum, & grauibus decernere loris,
Quæq; graues pugiles reperere ex arte doloso,
Hæc à Mercurij doctus de sanguine creto.
Harpalyco, Phanopésque.

Fertur Linum cithara percussum interemisse, quia ab illo vapulasset, cuius etiam cædis causam dixit adhuc puer. In Astronomicis autem rebus magistrũ habuit virum sapientissimũ ac optimũ Chironem. Alii dicũt à Castore armatũ pugnare didicisse. Quare omnibus ingenuis artibus à singulis in quauis facultate præstantibus hominibus fuit institutus. Hercules insigni corporis magnitudine ac proceritate fuisse dicitur: quippe quẽ scripserit Heraclides Ponticus quatuor cubitorum & vnius pedis longitudinis fuisse. Ion præterea Chius & Herodotus in Oedipode Herculem tres dentium ordines habuisse memorat, igneúmque splendorem ex oculis effudisse, vt ait Zezes hist. 105. Chil. 3. Herculem cùm natus esset ea lege, vt Eurystheus Stheneli & Archippellius fraude Iunonis prior natus illi imperaret, iussus est omnia quæ vbique pericula horrenda viderentur subire, vniuersimque terrarum orbem monstris horrificis expurgare. Primum igitur omnium laborum Herculi fuisse memorant leonem Cithaneum: nam cùm puer adhuc esset Hercules, ætatísque suæ annum decimum sextum, vel, vt alii maluerunt decimum octauum ageret, essétque missus ab Amphitryone ad armentorum custodiam, ne bis in magistrum peccaret, leonem interfecit, inuulnerabilem, qui (vt ferunt) de Lunæ circulo descenderat, atque qui in sylua Nemea vagabatur, quæ fuit inter Phliuntem & Cleonas, cùm armenta sua laniaret. Memoriæ prodidit Chrysermus libro secundo rerum Peloponnesiacarum, Iunonem supplicium de Hercule sumere volentem Lunam in auxiliũ accitiuisse carmintibus magicis vsam, quæ cistam spuma impleuit, è qua natus est leo

leo. hunc Iris in gremio strangens in montem Opheltam deportauit, à quo eodem die Apæsamptus pastor fuit dilaniatus; vt ait Demodocus in rebus Heracleæ. Erat omnino leonis illius pellis nullo ferro penetrabilis, sicut Iuno instituerat, quæ implacabili odio Herculem insequebatur. In hunc Hercules multas sagittas frustra coniecit, neque læsit omnino: mox cùm ad clauam ventũ esset, quæ multo ferro erat grauis, vt Socrates scripsit ad Idotheum: vt verò sensit Pisander, rota erat ferrea: & illa crebris verberibus comminuitur. Deinde leonem nudis manibus apprehensum vnguibus dissecuit, atque ita occisi vnguibus pellem detractam inuulnerabilem pro scuto in posterum gestauit, vt testatur Euripid. in Hercule insano:

σολὴν τε θηρὸς ἀμφέβαλλε σῶμ ἀφρῷ
λέοντος, ἣ περ αὐτὸς ἐξωπλίζετο.
Ferique pelle tu leonis induis
Caput, fuit gestamen illud Herculis.

Quod factum est in monte exiguo Bœotiæ Teumesso nomine. Mansit postea illa consuetudo, vt multi heroes pellibus pro scutis vterentur: nam & Theseus, & Ancæus, qui fuit cùm Argonautis, & Argus, & alii complures pellibus pro scutis vsi sunt, vt est apud Apollonium multis in locis, quod fiebat ad Herculis imitationem. Fuerunt autem tres leones ab Hercule superati, Heliconius, Lesbius, Nemeæus. Cùm Thespius Rex Bœotiæ famam rerum ab Hercule iam gestarum percepisset, putauit suis rebus optimè fore consultum, si cùm quinquaginta filias haberet, totidẽ præstantes robore corporis, & animi sapientia filios ex illo susciperet, quare Herculem ad conuiuium inuitauit, & perbenignè, magnificéq; exceptum ita demum ebrium fecit, vt omnes quinquaginta filias eadem nocte vitiarit, præter vnam; quæ vt testatur Pausan. Bœoticis, perpetuum sibi sacerdotium potiùs indixit. Ferunt singulas earum mares filios peperisse, præter maioris & minoris ætatis duas, quæ geminos pepererunt. Fuerunt qui dixerint singulas singulis noctibus cum Hercule concubuisse, quod sanè neque admirabile esset, neque prorsus incredibile, non tamẽ Hercule dignum: cùm quidam adeò fuerint in Venerem propensi, vt vel septuagies rem absoluerint, vt ait Theophrastus in historiis plantarũ. Cùm celebritas nominis, & virtutis Herculęæ gloria in dies crescceret, quia Hercules armis à Minerua captis Creonti Thebanorum principi opem tulerat, cæsisque Minyis & Ergino Thebanam vrbem obsidente liberauerat agrum Thebanum ab imposito per iniuriam tributo, vt scribitur; eius virtutem admiratus Creon Megaram filiam in matrimonium illi concessit. Illud fecit cùm esset ephebus, nam missas ad exigendum tributum legationes mutilatas è regione eiecit. Petente Ergino autorem iniuriarum admiratus est audaciam Creon, nam erat

Ayuntamiento de Madrid

ad deditionem propensus: at Hercules cohortatus coætaneos ad liberandam patriam è sacris templis armaturam euulsit, quam antiqui appenderant in honorem Deorum. cùm omnia arma priuata Minyæ ex vrbe sustulissent, ne Thebani bellum renouarent, cùm Erginus cum copiis aduentaret ad vrbem, illi occurrens ad quasdam angustias viarum, fecit inutilem esse multitudinem copiarum hostilium, & Erginum trucidauit, & omnes propè eius copias profligauit. deinde repentè victoria vsus potitus est vrbe Orchomeniorum, & regiam Minyarum succendit, vrbémque funditus euertit. Quare Eurystheus suspectam habens eius virtutem, illũ ad se accersiuit, & certamina imperauit. Cùm Hercules nollet parere, Iupiter significatum mittit ne mandata detrectaret, atque ex oraculo quoque Delphico intellexit esse voluntatem Deorum vt certamina absolueret duodecim imperante Eurystheo, cùm insignis mœror illum cepisset, Iuno insaniam quoque immisit: quare filios è Megara susceptos tanquam hostes iugulauit: post cùm resciuisset, à congressu hominum diu abstinuit. Fama est igitur Herculem ante furorem siue insaniam filios Therimachum, Lamium, Creontiadem, & Deicoontem suscepisse è Megara, vt ait Apollodorus libro 2. alii voluerunt filios fuisse Herculis Onitem, Democoontem, Temphrantem. Deinde Argos profectus est ad absoluenda mandata Eurysthei. Famam autem fuisse inquiunt, quo tempore Hercules ad inferos descendit, illum fuisse mortuum: quare cùm rediisset, Lycum Thebarum Regem Megaram vxorem suam ducere conantem interemit. Ea de causa ob Iunonis inuidiam ira percitus in omnes filios suos quos è Megara susceperat, sæuiit. Dixerunt quidam octo fuisse Herculis & Megaræ filios, in quos ille sæuiit, alii quatuor Herculis, ac duos Iphicli, cùm illi iuniorem filiam Creon coniunxisset. Ex insanientis Herculis furore composita est tragœdia ab Euripide. Cùm suos igitur, Iphiclíque filios trucidasset, vel (vt alii malunt) in ignem coniecisset, exilio solum vertit; deinde à Thestio expiatus Delphos se contulit, ac Deum percunctatus vbinam esset habitaturus, Pythia Tirynthem respondit oportere illam proficisci, Eurystheóque duodecim annos seruire, totidémque labores persoluere, atque iis peractis demum inter Deos immortales receptum iri. Vocatus fuit verò Hercules tum primum à Pythia, cùm antea Alcides diceretur. Tirynthem igitur migrauit, atque primum omnium quidam illi imperatum dicunt ab Eurystheo vt Nemeçum leonem inuulnerabilem occideret. (Nam superiorem Cithæroneum iidem fuisse, at non Nemeæum putarunt, cum è Cithærone monte primùm irruisset in armenta) Fabulatus est Anaxagoras in Luna fuisse latam quandam regionem, è qua hic leo Nemeçus deciderit, cùm Solem etiam non minùs stultè massam ferri igniti appellaret. est enim non ignobilis gradus stultitiæ vel

titiæ vel si nescias quid dicas, tamẽ velle de rebus propositis hanc vel illam partem stabilire. Ille igitur frustra exhausta pharetra cum claua feram insecutus est, quæ cùm in speluncam aufugisset biforem, alterum ostium occlusit, deinde brachiis circa collum coniectis, eo vsque astrictam tenuit, donec suffocauit, & supra humeros sumptam Mycenas asportauit. Cæterùm cùm in Lerna Argiui Mycenæique agri hydra insignis esse diceretur & magnopere formidabilis, quæ in palude lacui proxima versabatur quæ plura capita haberet, vt scripsit Camirensis Pisander, iubetur Hercules ab Eurystheo illam interficere. Versabatur plerumque & educata fuerat sub platano quadam ibi amplissima ad fontem Amymones, apud quem fuit etiam cæsa. Dicunt hanc hydram multa habuisse capita, siquidem Naucrates Erythræus septem, at Zenodotus Ephesius nouem, Heraclides Ponticus quinquaginta illa fuisse tradidit: quæ quoties vnum eorum cædebatur, priorum numerus duplicabatur continuò, nisi quis concisum reliquum colli thyrsum igni statim combussisset. Id cùm cognouisset Hercules, nulli diligentiæ aut labori pepercit in illa opprimenda. Asserunt eius hydræ venenum fuisse acutissimum, quippe cùm sagitta illo veneno tincta Chironem propè subitò interemerit, vel Polenorem Centaurũ, vt quidam maluerunt. Hunc aiunt vi doloris inpulsum ad fluuium è Lapitho monte Arcadiæ defluentem accurrisse, vt tibi vulnus lauaret: vnde postea teter odor dicitur flumini ex loto vulnere diu permansisse. Fuit enim hydra illa maleficum omnino & pestiferum hominibus animal: quippe quæ campestria omnia impetu facto deuastaret, & in pecora agrósque vicinos crudelissimè sæuiret. Fabulantur Iolai opera aurigæ vsum fuisse Herculem. nam in curru eò accesserat, cùm ingens cancer hydræ opem tulisset, quem Hercules conculcauit: nam ex accensa sylua propinqua accensos torres Iolaus ad Herculem attulit. Verùm crediderunt hunc laborem, quia adiutus fuisset Hercules ab Iolao, non fuisse inter duodecim ab Eurystheo receptum. Deinde cùm cerua quædam pedes æreos haberet, atque cornua aurea, apud OEnonen Dianę sacra, neque quispiam mortalium posset illam cursu comprehendere, habitarétque in Mænalo monte, iubetur Hercules, illam Mycenas adducere. Sed cùm neque occidere illam Hercules, vt Dianæ sacram, neque vulnerare vellet, annum totum currendo est insecutus: sed illa denique fessa in montem Artemisium confugit, & ad Ladonem amnem iam iam tranatura capta est, & Mycenas super humero deportata. Enimuero dicunt Eurystheum adeò fuisse virtute Herculis perculsum, vt dolium ęneum sibi ad latibulum comparauerit, neque in vrbem Herculem admitteret, atque omnia mõstra ante portam ciuitatis exponi statuit, atque per Copreum præconem omnia illa formidabilia imperauerit. Sunt etiam qui

Ayuntamiento de Madrid

dicant Dianæ Taygetæ illam ceruā fuisse postea ab Hercule cō-
secratam. Præterea cùm ad cędendum aprum Erymantheum iussus proficisceretur, à Pholo hospitio perbenigne accipitur: qui vas etiam optimi vini in honorem hospitis aperuit, vt à Dionyso imperatum fuerat. tunc Centauri mirabili odore vini concitati, ad Pholum accurrentes, in Pholum impetum faciunt vinum rapturi. Centaurorum alii piceas cum radicibus euulsas pro armis habebant, alii saxa ingentia, alii lampades accensas, alii magnas secures. commissum est pręlium. opem tulit Pholo Nabe mater multum imbrem offundens, ac viam lubricam fecit. Hercules opem ferens multos trucidauit, alios in fugam vertit. Qui ceciderunt in acie Centauri insigniores fuerunt, Dupō, Thereus, Hippotion, Melanchætes, Orius, Isoples, Daphnis, Amphion, Argius, Phrixus. Pholus tamen cæsos ob affinitatem sepeliuit, atque sagittæ è vulnere cuiusdam ereptæ fortè cuspide ictus. cùm sanari non posset, interiit: quem Hercules magnificè sepeliuit in monte Pholoe ab illo vocato. Eo autem tempore Phocidis ager vniuersus ob iram Dianę quia OEneus illam meritis victimarum honoribus priuarat, ab apro insignis magnitudinis vastabatur, qui in Eurymantho monte Arcadiæ natus fuerat, quem Hercules à Centaurorum cæde profectus, vinctum ad Eurystheum deduxit cum illum è quodam fruticeto propter altam niuem defessum extraxisset. postmodo cùm Augias Rex Elidis ingens stabulum trium millium boum, quod erat fimo refertissimum, haberet, iubet Eurystheus Herculem hoc vno die purgare. Cùm Hercules eò accessisset, pactus fuit Augias se decimam partem omnium animalium esse daturum, si eodem die stabulum illud purgasset: quòd id fieri non posse vllo pacto videbatur. Deinde cùm Augias pro purgato stabulo se mercedem daturum negasset promisisse, ab eodem Hercule sagittis conficitur; filiúsque Phyleus, qui Dulichium profugerat, quoniam iniquum esse facinus patris dixerat, in regnum patri adiuuante Hercule successit. Fuit autem Augias Solis filius, vt dicebatur, vt alii putarunt Neptuni, vt alii Phorbantis & Hirmines, vt alii Nyctei, alii Epochi, è cuius oculis radii solaribus similes effluere dicebantur, quamuis quidam putarunt post absoluta certamina duodecim Herculem bellum Augiæ intulisse, at non post factum continuò ob denegatam retentamque mercedem. Augia verò cæso Hercules è spoliis Elidis certamina Ioui Olympico instituit. quæ Olympica appellauit: quæ quinto quoque anno agebantur, ipseque prior volentes omnes ad certamen prouocauit. Verùm neque hunc laborē Eurystheus inter duodecim recepit, quia spe mercedis illū absoluisset. Deinde cùm Hercules audiuisset iuxta Stymphalum Arcadiæ lacum, apud quem Iuno educata, fuit, eratque celebre Dianæ templum aues esse quæ humanis carnib. vescerentur, ad has cędendas iussu

das iussus accessit. Fuerunt qui dixerint Stymphalides vocatas aues nō à Stymphalo lacu, vel fluuio, vel palude Arcadiæ Stymphali, sed heroe quodam Stymphalo. cuius & ipsius vxoris Aues vocatæ filiæ fuerunt, vt sensit Mnaseas. Has occidit Hercules, quòd ipsum hospitio non accepissent, acceptis tamen Molionibus. Alii & aues has fuisse memorant, & non sagittis cæsas, sed, cùm iuberetur tantùm abigere, crepitaculorum æneorum à Pallade acceptorum tinnitu ab Hercule exterritas in Aretiam insulam ex Arcadia conuolasse, vt sensit Pisander Camirensis, & Seleucus in miscellaneis, & Charon Lampsacenus. Has etiam Ploidas vocarunt, vt ait Apollonius lib. 2. Argonaut.

ἐνθ' ὁ Ἡρακλέης, τόθ' ἅλυσιν Ἀρεσσίδας ἶλε.
Πλωϊάδ' ἀς ὄρνιθας Στυμφαλίδ' ἀς ἐδίωξεν λίμνης
ὄσσαις ἐξόπισθε τὸ πρὶν ἐγὼ αὐτὸς ὄπωπα.
ἀλλ' ἄρα χαλκείοις πεπαταγοῦσαι χερσὶ πινάσσον
δύπτει ὀξὺ σκοπιῆς ὑψημέλεος ἀμφὶ δὲ φόβοντο
πτηνοὶ ἀνυζηλοὶ ὑπὸ δίνεσσι κελαινῇσι:

Sed neque et Arcadiam petiit vis Herculis, arcu
Ploidas inde lacu volucres Stymphalidas vlla
Pellere vi potuit: nanque hoc ego lumine vidi.
Ast idem vt manibus crotalum pulsauit in alta
Existens specula prospectans protinus illæ
Cum clamore procul linquentes litus ierunt.

Nam fertur crotalum illud, quo Stymphalides volucres exterruit, à Vulcano fuisse factum, quod Pallas eò adeunti Herculi concessit. Fuerunt sanè aues, quæ Stymphalides vocarentur, in locis Arabiæ desertis nihil magis quam leones aut pardi mites hominibus, siquidem vel ferro vel ære tecta corpora rostris percutientes integumenta effringebant facillimè: quare postea inuentus fuit cortex, quo homines tecti si percuterentur rostris illæ defixo rostro in illo libro, tanquam visco, aut aliqua tenacissima materia caperentur, vt ait Pausanias in Arcadicis. Fuerūt autē ibibus Aegyptiis persimiles, sed rostro rectiore ac validiore, corpore multo maiore. Hæ vocatæ sunt in Arabia etiā Stymphalides, ad earum formam fortasse quæ aliquando in Arcadiā conuolarunt, & ab Hercule fuerunt repulsę. Memorię prodidit Timagetas Stymphalides illas quę repulsæ fuerūt ab Hercule, alas & rostra, & vngues habuisse ferreas, quas modò σιδηροπίδας ferreis alis scilicet, modò σιδηρόνυχας, hoc est vnguib. ferreis, modò σιδηρόβρυχας rostris ferreis nominauit. Post fugam Stymphalidū tauri illius domandi, & adducendi labor successit, qui fuerat Neptuni ira in Cretenses immissus, totāmque Cretensium regionem populabundus vagabatur. Nam multa animalia variis tempotibus ob iram Deorum Græciam inuaserunt magnitudinis & ferocitatis admiranda: sicut leo Parnasius & Nemeæus, aper

Ayuntamiento de Madrid

Calydonius & Erymanthius & Crommyonius. Fabulantur quòd cum Minos toti mari, quod Græciam alluit, imperaret, nihilo maiorem honorem Neptuno, quam Diis cęteris impartiuit: quamobrem iratus Neptunus taurum hunc ignem efflantem naribus in eius regionem immisit. Fuerunt qui dixerint, Minoem vouisse quod primum sibi se obtulisset, vt diximus in Minoe, atque hunc taurum in sua armenta seruasse: quare Neptunus illi furorem immisit, vt omnia deuastaret. Alii dixerunt hunc taurum per fraudem Minois in Atticum solum fuisse deportatum, qui multos Athenienses conculcarit, vt quemque obuium casus tulit, atque inter cœteros Androgeum Minois filium, quem cùm ille per insidias obtruncatum putasset, comparata classe bellum Athenien sibus intulit. Hic idem taurus vt ductus fuit ad Eurystheum, vt qui esset sacer, ab Hercule dimissus Marathonium agrum rursus vexauit, quem dicunt nonnulli Dianæ Marathoniæ fuisse postea à Theseo mactatum. Apollodorus putauit fuisse taurum qui trans mare portauit Europam. Deinde cùm Diomedes Thraciæ Rex Cyrenes Martísque filius equos ferocissimos & crudelissimos, ignémque spirantes in Tyrida oppido humanis carnibus aleret, quibus captos hospites laniandos exponebat, ab Eurystheo iubetur illos adducere. tum verò Hercules ad Diomedem profectus, ipsum primùm captum suis equis lacerandum crudeliter exposuit, equósque ipsos post esum Diomedem alii ab Hercule trucidatos, alii ad Eurystheum ductos arbitrãtur: quos ille cùm ad Olympum montem in pascua misisset, feruntur fuisse à feris laniati. Neque illud censuerim prætermittendum, quòd cùm in agrum Epidauriorum venisset ad collem quendam iuxta viam oleam manu capiens circumduxit, quæ illam figuram accepit vt Versilis vocaretur, essétque omnibus exteris admirationi, non procul à templo nominatæ Coryphææ Dianæ. Imperauit illi postea Eurystheus, vt Hippolytæ Amazonum reginæ baltheum, quem pulcherrimum esse audiuerat, ad se afferret, quem Admetæ filiæ largiretur, quem tamen nonnulli non Hippolytæ, sed Diilyce esse maluerunt: at Ibycus filiæ Briarei. Tum Hercules cùm vna naui ad Amazonas traiecisset, Mygdonem & Amycum fratres iter impedire conantes in Bebrycia obtruncauit, ac vniuersam Bebryciam depopulatus Lico Deiphili filio, quem secum adduxerat, largitus est: qui Bebryciam postea Heracleam in honorem Herculis nominauit. Cùm Themiscyram Hercules applicuisset, Amazones comparatis copiis ad defensionem se accinxerunt, commisso prælio illi prima ex insignibus occurrit Procella, sic à velocitate dicta, secunda Philippis. tum Prothoe, post Eribœa, deinde Cæleno & Eurybita & Phœbo Dianæ comites, quibus omnibus cæsis Deianirã & Asteriã & Murpẽ & Tecmessam & Alcippem cepit. Melanippe fortissima priùs credita imperiũ amisit.

Hic Hercu-

Hic Hercules cæsis insignioribus Amazonibus, reliquisque in fugam versis eam nationem penitus deleuit, deinde Hercules Hippolytam Theseo eius expeditionis socio concessit. Idem cùm reuerteretur ad Eurystheum, reperit Hesionem Laomedontis filiam, quam ob iram Neptuni Laomedon Deorum responsis illi ceto quem Neptunus immiserat, exponere iubebatur: quam Hercules à ceto liberauit. Verùm cùm præstantissimos equos ob id beneficium Laomedon Herculi promisisset, neque tamen dedisset, indignatus Hercules ob hominis fallacias Troiam aggressus regem obtruncauit: Hesionénque Telamoni, qui prior murum conscenderat, largitur: concessitque Hesionæ vt quem vellet è captiuis emeret; atque illa fratrẽ Podarcim emit, qui postea Priamus illa de caussa vocatus est. Nam fertur non solùm Troiam nauigasse, sed etiam subiugasse Amazonas, & occidisse Alcynẽ Telamone socio, cuius amicitiam ita attigit Theocritus:

ἀμφὶ θ' Ἡρακλῆϊ ἀδεμφεῷ Τελαμῶνι,
εἰ μὲν ἄμφω τὰ ἔργα ἀεὶ δαίνυν τοι τραπέζαν.
Alcidi magno, atque intrepido Telamoni,
Qui mensam socij conuiuabantur ad vnam.

Deinde Tmolum & Telegonum Protei filios, qui hospites lucta superatos necabant, ipse lucta suffocauit. idem Sarpedonem Neptuni filium cõtumeliosum ferúmque planè virum interfecit sagittis, post quam victoriam baltheum Eurystheo asportauit. Postea verò iussit Eurystheus, vt puniceos Geryonis Hispaniæ regis boues, qui hospites vorarent, ad se adduceret: quare ad illos opprimendos contendit Dicitur Geryon Chrysaoris & Callirhoes filius triplex corpus habuisse, canémque duorum capitum in Erythea, ac septem capitum draconem ex Typhone & Echidna genitum, qui boues ipsos custodiret. Habuit verò suæ crudelitatis ministrum impigrum atque diligentem Erytionem. Huc profectus Hercules, Geryone, canéque Orthro, dracone & pastore Erytione interemptis, boues ex Oceani insula Gadira ad Tartessum per id temporis celeberrimam Iberiæ ciuitatem abigebat. Atque vbi Libys Alebionis frater, à quo Ligures postmodo vocati fuerunt, omnisque Liguria nomen obtinuit, eius iter impedire conaretur, ab Hercule occisus fuit, at Alcyoneus Gigas cum Hercule ad Isthmum Corinthi congressus, dum is boues abigeret, saxum maximum iecit è mari rubro sumptum. quo viginti & quatuor homines occidit: nam cùm tantum ponderis vix duodecim plaustra perferre possent, id Hercules claua facilè repulit, & illum occidit. saxum verò iacuit in Isthmo vbi agebantur certamina. His igitur in locis duas columnas Hercules erexit tanquã suorum laborum terminos: quarum alteram Calpen, alteram Abylen vocauit posuitque eas in finibus Libyæ & Europæ. Neque tamen vbi hæ columnæ fuerint erectæ satis conuenit inter seri-

Ayuntamiento de Madrid

ptores, quoniam Dicæarchus, Eratosthenes, Polybius, & Græcorum scriptorum complures ad Euripi angustias illas erectas deuxerunt: Hispani verò & Aphricæ gentos apud Gades esse putarunt; quod sensit etiam Dionysius in libello de situ orbis in hisce

ὑμεῖς δ' ὦ Μοῦσαι σκολιαὶ ἐνέποιτε κελεύθους,
ἀρξάμεναι σοιχηδὸν ἀφ' ἑσπέρου Ὠκεανοῖο·
ἔνθά τε κ' ἕστασαν πέδοι τέρματα Ἡρακλῆος
ἐσθάσι (μέγα θαῦμα) παρ' ἐχθαπόδοντα Γάδειρα.

Obliquas narrate vias, mihi dicite Musæ
Oceani Hesperijs à gentibus incipientes:
Ad fines vbi sunt erectæ fortè columnæ
Herculeos (mirum) iuxta suprema Gadira.

Fuit enim antiqua imperatorum consuetudo, ad quæ loca extrema cum exercitu vel classe penetrassent, ibi aliquando suæ expeditionis relinquere monimentum: sicut Bacchus columnas duas magnas erexit in oriente, Alexander Indicæ militiæ terminos aras apud extremos Indos instituit, atque ordinauit, super quibus vota Diis immortalibus persoluit, vt testatur Strabo libro tertio. Verùm cùm boues Geryonis in Libyam per Iberiam Hercules abigeret, dicuntur Dercylus & Alebion Neptuni filii boum pulchritudine allecti, illos surripuisse, & egisse in Hetruriam: quibus cùm taurus aufugisset, & tranasset in Siciliam, Italiam postea nominarunt. Tyrrhenorum enim lingua taurus Italus dicebatur. Cùm Hercules venisset in Siciliam, iter fecit à Peloriade ad Erycem, cui apud mare nymphæ balnea pararunt. cùm Eryx Siciliæ Rex taurum illum cepisset, neque repetenti Herculi reddere vellet, ad certamen ventum est, atque Eryx cæstu percussus diem suum obiit. dicunt tamen quidam non cæstu, sed palæstra interemptum fuisse Erycem Veneris & Butæ filium, cùm alter boues, alter regnum victori premium proposuisset. Hercules victor regionem concessit fruendam incolis, donec aliquis affinis eam repeteret; atque Doricus Lacedæmonius post multis ætatibus illuc veniens, atque ibi Heracleam condidit, quam Carthaginenses suspectam, vt nimis potentem deleuerunt. In Siculos eum qui collectis multis copiis obuiam processerant, ac boues rapere conabantur, impetum faciens illos profligauit, ac multos occidit, inter quos fuerũt insigniores Leucaspis, Pediacrates, Buphonas, Gaugatas, Cygæus, Crytidas. Deinde boues, obtruncatis latronibus cùm mare Ionium traiecisset, ad Eurystheum Mycenas deduxit, quos omnes ille Iunoni immolauit. Dicitur Geryon Hispaniæ tunc imperans tres habuisse filios potentia & peritia rerum bellicarum insignes, qui singulari consilio & concordia in protegendo regno paterno vtebantur. Hercules aduersus hos militaturus copias collegit in Creta, qui populi erant bellicosi, quippe qui primi omniũ mortaliũ militaria stipendia meruerint:

quam

Ayuntamiento de Madrid

quam etiam insulam ad gratiam Cretensium insignibus honoribus affectus omnibus propè feris expurgauit, quare neque serpentum, neque luporum, aut vrsorum semina ibi sunt relicta, aut cæterarum consimilium ferarum. Fabulantur Herculem post dictos ad Tartessum boues poculum suum Soli reddidisse. nam dicitur Hercules cùm ad boues contenderet, Solis radiis nimium calefactus arcum vel in ipsum solem intendisse; quare sol eius vires, & animi magnitudinem admiratus, aureum poculum illi donauit, in quo Oceanum ad boues capiendos traiecit, vt ait Phercydes in 3. libr. historiarum. atque vbi per Oceanum nauigaret in eo poculo, Oceanus cùm vellet facere periculum constatiæ & fortitudinis Herculeæ, illi insignem tempestatem immisit, qua poculum magnopere fluctuabat. Tunc iratus Hercules vel contra Oceanum arcum intendit, quod Oceanus veritus eius iram placare studuit. quamuis Theolytus in secundo libro Horarum illum in lebete nauigasse scribit. Fama est præterea Iunonem, cùm nupsisset, multas pomos, quæ aurea mala producerent, Ioui in dotem dedisse, quæ apud Hesperidas nymphas à dracone perpetui custodiebantur. Fuerunt Hesperides Hesperi fratris Atlantis filiæ, AEgle, Arethusa, Hespertusa; vel (vt aliis magis placuit) AEgle, Erethusa, Vesta, Erythia. Draco, qui mala aurea custodiebat, natus ex Typhone & Echidna esse dicebatur: qui centum capita habebat, variisque vtebatur vocibus. iubetur postea Hercules ab Eurystheo aurea illa poma afferre, quæ vbi essent nesciens Hercules ad Nymphas iuxta Eridanum in quadam spelunca habitantes contendit. Illæ docent Nereum hac de re esse consulendum, qui pòst irrogatus ab Hercule docet adeundum esse Prometheum, à quo quid esset agendum edoctus est dracone ipso interempto. Eo igitur interempto Hercules aurea mala decerpsit, & ad Eurystheum detulit. Alii maluerunt illum admonitum à Prometheo fuisse vt Atlantem ad ea pro se mitteret, ac ipse tam diu cœlum, dum rediret Atlas, sustineret. Multa sanè sunt certamina quæ in hoc etiam itinere commisit, à Cycno ad fluuium Echedorum ad singulare certamen prouocatur, qui fulmine cœlesti fuerunt diremptii. A Nereo deinde doctus fuit compreheso, & in multas formas mutato, vbi essent mala & Hesperides. Cùm e Pyrenæis montibus per Illyricam regionem iter faceret, & in Libyam peruenisset, Antæum Terræ filium obuium habuit, hominem admirandæ proceritatis, quippe qui ad sexaginta & quatuor cubitorum longitudinem accederet, in omnes peregrinos inhumanum: quos secum luctari cogebat, & suffocabat. Hic cùm Herculem ad luctam prouocasset, ab eo penè extinctus ter prosternitur. at erat ea virtute vt quoties Terram matrem attingeret, toties fortior resurgeret, quod sentiens Hercules hunc comprehensum sublimem à terra tamdiu sustinuit, quamdiu spiraret,

Ayuntamiento de Madrid

donec vi Herculea brachiisque denique strictus, expirauerit. Quam rem ego sanè nihil aliud significare crediderim, quàm medicorum quoddam dogma, contraria scilicet contrariis esse curanda, vt nomen Antæi videtur significare. quod tamen potest ad multas politicas transferri actiones & iudicia, & ad vtilitatem vniuersæ humanæ vitæ. cùm enim Hercules sol existat, terra frigida contacta recreat, quæ nimio calore fuerint exusta, quamobrem reuocat in vitam ipsum Antæum. sic namque docemur calidis ægritudinibus refrigerantia medicamenta esse adhibenda, at non violenta tamen, ne propter antiperistasin fiat apostema. Neque in rebus ciuilibus eadem ratione extrema esse posse vtilia demonstratur. Illud autem significatur, quia ille attingens tantùm terram ardore solis prope extinctus reuiuiscere: nam contrariis adiuuanda est & excitanda vis naturæ, at non contrariorum mole obruenda. E Libya verò in AEgyptum profectus Busirim Neptuni Lysianassæq; vel Libyes filium inuenit: qui ea crudelitate in externos vtebatur, vt aduenas quotquot comprehenderet, Neptuno patri, vel (vt alii malunt) Ioui immolaret. Neque enim illud crudelitatis genus impune exercerì virtus Herculea passa est: nam cùm easdem insidias, quas cæteris hospitibus, Herculi parasset; & Busiris Neptuni, & eius filius Amphidamas, & Chalbes præco, aræ illius impuræ ministri, apud quam mactare hospites consueuerant, apud eandem Iouis aram, manu Herculea occubuerunt. Cùm verò Thebas ac per montes exteriores Libyæ proficisceretur, multas feras in locis desertis sagittis occidit. Postea idem Hercules per Arabiam iter faciens, Emathionem Tithoni filium violentum planè hominem, & in omnes peregrinos immansuetum, obuium habuit, qui trucidare & spoliare omnes aduenas consueuerat, quē etiam obtruncauit. Mox ad Caucaseos montes & Hyperboreos profectus, aquilam & ipsam Typhonis & Echidnæ filiam, quæ iecur Promethei vorabat, sagittis transfixit, & Prometheum solutis vinculis oleastri liberauit. Cum Achelooo, qui tauri formam sumpserat, in Calydone colluctatus, cornu eius fregit: pro quo redimendo Achelous Amaltheæ Harmodii filiæ cornu Herculi largitur, quod ille omnibus fructibus refertum Ioui consecrauit. Fuerat enim illi Deianira desponsata, quo tempore degebat in Calydone. Ad conuiuium conuocatus OEnei pincernam Architelis filium pugno occidit, quia aquas, quibus pedes lauerant, per insciitiam in manus fudisset, vti memoriæ proditum est ab Archilocho. ob illud facinus pro Deianira è regione OEnei exulauit. Idem Semnonidis filios Passilum & Achemonem homines inhumanos & feros comprehendit, qui cædes, & furta, & rapinas præmia fortitudinis vocabant. Hos cùm mater reprehenderet, ac diceret, nondum in viri qui nigras habet nates, incidistis; ridebant. hi igitur dormienti Her-

Ayuntamiento de Madrid

Herculi facculum surripere conantes ab Hercule capiuntur, quos ligatis simul amborum pedibus humero suspendit: atque alter in prioribus, alter in posterioribus partibus gestabatur. Cùm sine subligaculo esset Hercules, illique essent inter se conuersi, eius pudenda & nates & villos nigros videntes, matris recordati in maximum risum sunt conuersi; quod cùm didicisset Hercules, eos liberos dimisit. Idem Saurum trans fluuium Erymanthum vocatum postea Sauri iugum viatoribus infestum interemit. Idem Cacum Vulcani filium tricipitem latronem in Auentino monte oppressit: idem Lacinum extremam oram Italiæ latrociniis infestantem trucidauit: idem Coon insulam diripuit, regémque Eurypyli cum vniuersa familia obtruncauit, quia exercerent cædes & latrocinia aduersus omnes, filiámque Chalciopen cepit, è qua suscepit Thessalum filium qui nomen dedit Thessaliæ; quamuis alii inquiant non ob latrocinia Eurypyli patris, sed ob desiderium Chalciopes Herculem Coon insulam fuisse populatum. Idem Pyrechmum regem Eubœæ profligauit, quia per iniuriam Bœotorum regionem bello infestaret. Idem Albionem & Bergionem iter suum impedientes cùm ad Atlanticos montes properaret, de medio sustulit, in quo certamine deficientibus telis cùm in discrimen vitæ venisset, Iouem precatus est Patrem vt sibi tela suggereret: atque statim frequentissimus imber lapideus cecidit, quo gigantes illi oppressi sunt, vnde locus dictus est campus lapideus in Gallia Narbonensi. Idem Cycnum singulari certamine apud Peneum amnem extinxit, quia is multos propositis singularis certaminis præmiis extinxerat. Idem Gigantes, quos suo aduersus ipsum educauerat, vel (vt voluit Timarchides) qui nati fuerant è sanguine Nemæei leonis, interemit: quos latrones fuisse in rebus Cyzicis scripsit Polygnotus. Dicitur & cum Alcioneo congressus illum in Isthmo interemisse, quod tamen non prius fecit, quàm illi Alcyoneus duodecim plaustra impedimentorum per summam contumeliam infregisset, vnóque iactu saxi viginti & quatuor homines & nonnullos boues oppressisset, quod saxum postmodo fuit claua ab Hercule repulsum cùm in ipsum coniiceretur, & Alcyoneus claua interemptus. illud saxum iacuit in Isthmo insignis magnitudinis, quod quinquaginta paria boum dimouere non possent, vt scriptum fuit à Theseo in rebus Corinthiacis, & à Theodoro in bello Giganteo. Cæterùm compositis rebus Ibericis, bobúsque Geryonis abductis, fama est Herculem Celtarum regionem peragrasse multos maleficos & impuros latrones obtruncantem, qui per monstra & feras varias significabantur, multis quotidie militibus in castra venientibus: atque vrbem Alesiam condidit populosam & amplam, quam liberam fecit ac metropolin regionis. Deinde in Italiã accedẽs Alpes fecit peruias obtrũcatis

Ayuntamiento de Madrid

principibus latronum, qui viatores trucidabant ac diripiebant. Iter habuit per oram Ligusticam & per Tyrrheniam ad portum Herculis tum priùs vocatum, peruenitque ad Tiberim, vbi postea condita fuit Roma. hinc in Palatium paruam vrbem ita vocatam profectus à Potitio & Pinario primariis ciuibus in hospitium est exceptus, quibus vaticinatus est fore vt ea vrbs plurimum felicitate & opulentia præstaret. Cùm ad Cumeam planitiem postmodo venisset, Phlegræam vocatam ob scaturientem ignem antiquitus, prædictos Gigantes inuenit, qui audito eius aduentu in vna castra conuenerant, prælióque ingenti commisso Diis adiuuantibus victoria fuit penes Herculem, qui multos ex hostibus trucidauit. Aiunt ipsum Herculem ad fines Rhegæ Locridis peruenisse, qui cum labore itineris defessus vellet quiescere, à cicadis fuit infestatus: idcirco precatus est Iouem vt infestantes cicadæ vanescerent. inde nullæ in posterum etiam visæ sunt cicadæ in illa regione. Idem occidit Eurytum & Creaeum Neptuni & Moliones filios: deinde duodecim Diis aras erexit, Ioui, Neptuno, Iunoni, Palladi, Mercurio, Apollini, Gratiis, Baccho, Dianæ, Alpheo, Saturno, Rheæ. Alii tamen senserunt tunc cæsos tantùm fuisse ab Hercule Gigantes, cùm bellum aduersus Iouem suscepissent, vt ait Horatius in libro secundo Carminum:

domitósque Herculea manu
Telluris iuuenes, vnde periculum
Fulgens contremuit domus
Saturni veteris.

Fama est pòst è Gigantibus victoriam Herculem suam clauam Mercurio cognomento Polygio consecrasse, quam dicunt fuisse ex oleastro, & repullulasse, actisque radicibus insignem arborem factam fuisse: quod forte posset non mirabile videri, quippe cùm dicat Virgilius oleas vel ficcas pullulare, in secundo Georgic.

Quin & caudicibus sectis (mirabile dictu)
Truditur è sicco radix oleagina ligno.

Ferunt illum antequam ad inferos descenderet ad OEtam accessisse, atque ex fonte bibisse, qui inde labebatur; ob cuius vim cùm omnium præteritorum malorum esset oblitus; fontem illum Lethium nominauit, vt ait in rebus AEtolis Demophatus. Hæc omnia sunt ab Hercule gesta antequam ad inferos descenderet. Enimuero non satis terra ad exanclandam virtutem Herculem videbatur, quare iussit illum Eurystheus ad inferos adire, & maxime horrendum inferorum canem Cerberum ad se adducere. Hunc fabulati sunt quinquaginta habuisse capita, tria canina, reliqua & caudam draconis. Hercules igitur sacrificiis Diis rite peractis in Tænaro promontorio antrum subiit, traiectóque Ache-

Ayuntamiento de Madrid

Acherõte,& reliquis inferorum fluminibus,Theſeum ſuper ſaxo ſedentem & Pirithoum inuenit: ſed quia ſponte & conſultò Pirithous eò acceſſerat illum ibidem reliquit; Theſeum, quia neceſſitate coactus fuerat liberauit. Tum Menœtium Ceuthonymi filium,inferorum bubulcum,quia capturo Herculi Cerberum repugnaret, interemit: nam vbi colluctari cum illo incepiſſet, ita Menœtium Hercules obſtrinxit, vt omnia eius oſſa confregerit. Inuenit autem Cerberum in limine inferorum, qui viſo Hercule ſtatim ad ſolium regis inferorum confugit: quem pelle leonis & thorace tantùm munitus Hercules cepit, quamuis nullum eſſet eius morſus remedium, cùm ſubita vis veneni vel in oſſa continuò penetraret.Fabulantur Herculem cùm ad inferos deſcenderet,in ripa fluminis Acherontis albam populum inueniſſe, atque ex ea coronam ſibi feciſſe, vt teſtatur Olympionicus in libro de plantis, cuius pars foliorum exterior ob inferorum locorum caliginem facta eſt nigra. manſit poſtea inde conſuetudo vt ſacra arbor illa Herculi putaretur & in ſacrificiis Herculis coronarentur ſacrificantes ramis populeis, & (vt ſcripſit enarrator Theocriti) præmia etiam victoribus certaminum in coronas parabantur rami populei,quia multa certamina Hercules abſoluiſſet. Cerberum igitur per Thrœzenem ad Euryſtheum deduxit; quem ſcripſerunt Euphorion & Herodotus per Heracleam,quam Acheruſiam vocant incolæ,adductum,atque cùm primùm lucem ſenſiſſet,vomuiſſe,ex quo vomitu natum fuit aconitum.eſt autem aconitum herbæ radix parua, ſimilis gramini, cuius potus eſt amarus,atque totum os ſtypticum facit,cor mordet,ſpiritum incidit ob frigefactum pulmonem,ventrem implet flatibus,crebrámque percuſſionem excitat circa tempora, hominéſq; facit amentes & ſtupidos,vt ſcripſit Cyrenaicus Apollodorus. quod aconitum ita vocatum fuit,vt ait Theoph.in 2.plant.quòd in acoris ſiue cotibus fuit inuentum.quas cotes alii in Heraclea, alii in Tanagra,alii in Hermione naſci dixerunt.dictum eſt aconitum pardalianches præterea & myoctonum, quia pardales & mures enecet. Fuerunt qui dixerint Cerberum ad Euryſtheum ductum ſtatim iuſſum fuiſſe ad inferos rurſus deduci. Herculis nonnullos labores ita breuiter conſcripſit Quintus Smyrnæus.

πρῶτα μὲν ἐν Νεμέῃ βρεαρὸν κατέπεφνε λέοντα.
δεύτερον, ἐν Λέρνῃ πολυαύχενον ἀλεσε τοξῳ.
τὸν τρίτον αὖτ' ἀλλοῖς τοῖς Ἐρυμάνθιον ἔκτανε κάπρον.
τετρατόκερων δ' ἔλαφον μὲν ταῦτ' ἤγαγόδοτε τέταρτον.
πέμπτον δ' ὄρνιθας Στυμφηλίδας ἐξεδίωξεν.
ἕκτον, λ' μοζωνίδος κόμιστε ζωστῆρα φαεινόν.
ἕβδομον, λυγεῖς πολλὰ κόπρον ἐξεκάθηρεν.
ὄγδοον ἐν Κρήτῃ δὲ πυρίπνοον ἤλασε Ταῦρον.
εἰνατον, ἐν Θρήκῃ Διομήδεος ἤγαγε ἵππους.

Ayuntamiento de Madrid

Γ'ηρυόνε δ'ἕκαστον βόας ἤγαγεν ἐξ Εὐρυθείης.
κέρβερον δ'ἕνδεκάτον κιὼ' αὖ ἤγαγεν ἐξ ἀΐδαο.
δ'ωδέκατον δη' ἐκόμισεν ἐς Ἑλλάδα χρύσεα μῆλα.
τὸ τρισκαιδέκατον, τοῖσιν λυγρὸν ἔσχεν ἄεθλον,
μήνονυχ' πεν'ἤκοντα ξωεκόξα τὸ κέρασις.

Quæ carmina ita fuerunt Latinè à quodam pronunciata:

Prima Cleonæi tolerata erumna leonis.
Proxima Lernæam ferro & face contulit hydram.
Mox Erymantheum vii tertia perculit aprum.
Æripedis quarto fuit aureæ cornua cerui.
Stymphalidas pepulit volucres discrimine quinto,
Threiciam sexto spoliauit Amazona baltheo.
Septima in Augiæ stabulis impensa laboris.
Octaua expulso numeratur adorea tauro.
In Diomedeii victoria nona quadrigis.
Geryone oxtincto decimam dat Iberia palmam,
Vndecimum mala Hesperidum distracta triumphum.
Cerberus extremi suprema est meta laboris.

At Quintus Smyrnæus tertium decimum addidit laborem, hoc pacto:

Tertius hinc decimus labor est durissimus: vna
Quinquaginta simul stupraui nocte puellas.

Cùm dicant quidam tot fuisse Herculis labores, infinitos propè fuisse alii crediderunt, vt testatur Euripid. his carminibus, in Hercule insano:

ἔτ' ἐν χάλκεπτί τ' ὄντι γοργωπὸς ὄφις
ἐπ' ἐφρησε σπαργάνοισι τοῖς ἐμοῖς
ἢ πῦ Διὸς σύλλεκτρος, ὡς ὀλοίμεθα.
ὁ πεὶ δὲ σπαρκὸς πεῖβόλαι' ἐκλησάμλιν
ἤβῶντα, μόχθος, ἢ ἔτλιν, τί δεῖ λέγειν;
ποῖος πολ' ἢ λέοντας, ἢ τρισωμάτους
τυφῶνας, ἢ γίγαντας, ἢ τε τρεσκελεῖς,
κενταυρόπλιθῆ πόλεμον ἢ ὀξύτατα;
πλοῦ τ' ἀμφίκρανον κ' πακτεμβλας ἢ κυδα
ὕδραν φονθύσας, μυρίων τ' ἄλλων πόνων
δῆλθον ἀγέλας κεῖς νεκρὸς ἀφικόμλιν,
ἄδυ πυλαρὸν κιὼ τρίκρανον εἰς φάος
ὅπως πορθίσωμ' ἐλλοῖς Εὐρυσθ' ἔως.

Angues feroces sasciis paruo mihi
Circumuoluto immisit, vbi lac sugerem.
Coniux Iouis, perirem vt horum morsibus
Adultus vt fui, mihi quid est opus
Multos labores, quos tuli, profarier?
Aut quos leones vicerim, tricorpores
Typhonas, aut gigantes, aut queis quatuor

Sunt

Sunt crura Centaurûm genus? nam bicipitem
Repullulantem hydram, canémque perculi.
Multis peractis hinc ego laboribus
Ad inferos iui obsitos caligine,
Canémque traxi iánitorem tartari
In lucem, vti iussit seuerè Eurystheus.

Atque non solùm homines malefici & latrones, aut feræ crudelissimæ, horrendáque monstra vim Herculeam senserunt sibi esse formidabilem, verùm etiam fama est quòd cum is ad mortuam Alcestim venisset, Morte deterrita, illam marito viuam restituit, vt scripsit Eurip. in Alcest. tragœdia. Fuerunt qui putarint Herculẽ, non vt mitteret Atlantem ad aurea mala capienda cœlum sustinuisse, sed laboris hominis misertum, dum ille aliquantulum recrearetur. Cæterum aiunt Herculem clauam, quam ex oleastro ad Saronidem paludem exciderat, absolutis laboribus Mercurio cognomento Polygio apud Trœzenios dicasse, vt scripsit Pausanias in rebus Corinthiacis. Habuit Hercules multorum laborum socium Telamonem & Iolaum, qui etiam dicitur fuisse eius auriga, vt ait Paus. Herculis vxores multæ memorantur: siquidem Meliten Aegæi fluuii filiam duxit, ex qua Hyllum suscepit. Ob Iolem sibi promissam, vt ait Menecrates, vniuersam Oechaliam Euryto in Eubœam fugiente debellauit; quia illi filiam Iolen denegasset. Habuit octo filios etiam è Megara filia Creontis, qui iussu Eurysthei dicuntur fuisse interfecti. nam in porta Electra vocata Thebana habitauit Amphitryo Thebis, & post Amphitryonem Hercules, vbi Thebani parentare consueuerant, vt ait Chrysippus in rebus Thebanis, & certamina funebria celebrare, quæ per totam noctem fiebant, nec priùs cessabant, quàm sol illuxisset. Alii dicunt illos fuisse ab Hercule trucidatos, cùm tamen Lysimachus inquiat cæsos fuisse dolo quorundam hospitum. Alii asserunt Lycum regem illos interemisse. Socrates censuit Augei dolo de medio fuisse sublatos. Neque tamen minor est cõtrouersia de numero aut de nominib. inter antiquos scriptores. Nam Dionysius in primo libro de circulis ait Deicoõtem & Therimachum tantùm fuisse, Batus in libro secundo historiarum Atticarum Polydotum, Patrocleum, Mecistophonum, Acinetum, Toxoclytum, Menebrontem, & Chersibrum nominauit: Euripides Aristodemum, Therimachum, Deicoontem: Phereydes libro secundo Antimachum, Clymenum, Glanum, Therimachum, Creontiadem appellat, quos in ignem ait ab insano Hercule coniectos fuisse: Aeneas Argiuus Therimachum, Creontiadem, Deicoontem, & Deionem vocat. Herodotus bis insaniuisse Herculem inquit, ac primùm eos interemisse, quo tempore non Heraclidæ, sed Alcaidæ dicebantur. nam Hercules nondum ita vocabatur, sed illud nomen obtinuit post superata non pauca

Ayuntamiento de Madrid

certamina Iunonis impulsu. Fama est Herculi nupsisse etiam Augen, quam Aleus pater cum filio Telepho in vrna quadam positum in mare demersit, quæ postea Palladis prouidentia seruata cum vrna ad ostia Caici euasit,& à Teuthrante fuit excepta. Sed hanc deinde Hyllo filio Hercules concessit. Memoriæ proditum est Herculem Alcidemontis herois Arcadis filiam ad Ostracinũ montem vitiasse Philonen nomine, quæ statim à puerperio vna cum puero, quem ex Hercule conceperat, ferisin proximo monte vincta fuit exposita. his addiderunt vagientem infantem picæ vocem imitatum esse, ad quam cùm Hercules, qui forte illac iter faciebat, deflexisset viam, puerum esse ratus, puellam & puerum liberauit è vinculis, ac puerum Aechmagoram nominauit, at proximum fontem ad incolumitatis seruatique pueri & matris memoriam Cissam appelauit, cùm cissam Græci picam appellarent. Hic idem Tirynthi mœnia extruxit. Hic idem fossam per medios campos Pheneatici agri duxit ad quinquaginta stadia, per quam Olbius fluuius, quem Arcadum nonnulli Aroanium nominabãt, delaberetur innoxius. erant autem ripæ altæ ad triginta pedes. Fuit deinde Hercules Omphales Lydorum Regis filiæ amore captus, quare multa viro forti indecora facere coactus est: nam qui Busiridem in Aegypto, qui Antæum fortissimum athletam in Mauritania, in Hispania Geryonem, in Thracia Diomedem superauerat: qui leones vicerat: qui serpentes vel infans suffocauerat: qui latrones, qui homicidas, qui maleficos omnes vbique singulari fortitudine sustulerat; quem neque tenebræ inferorum, neque multiplicia hydræ capita, neque celerrimum ac lethiferum Cerberi venenum deterruerat, neque vlla vis periculorum vel tantillum commouerat: idem inermi Omphalæ leonis pelle concessa inter pedisequas Omphales fœmineo habitu indutus sedẽtariam artem exercuit, vt testatur Ouid. in Deianira:

Non pudet Alcidæ victricem mille laborum,
Rasilibus calathis imposuisse manum?
Crassique robusto deducis pollice fila:
Æquaque formosæ pensa rependis heræ.
Dicenis infelix scuticæ tremefactus habenis
Ante pedes dominæ pertimuisse minas.

Dum seruiret igitur Omphalæ, Cercopas Ephesi populos bello profligauit, qui aduenientes hospites suas vineas tanquam seruos fodere cogebant. Alii causam huiusmodi reddunt, cur Hercules Omphalæ seruierit. Dicunt ab Hercule Eurytum ad accipiendam Alcestim, quam Hercules vitæ restituerat, profectum, non fuisse acceptum hospitio, at extra Tirynthi muros fuisse proiectum: cùm Hercules furore esset captus: quare vix demum Hercules, à Deiphobo lustratus in grauem morbum incidit. Cùm ab eo liberari

Ayuntamiento de Madrid

liberari cuperet Hercules, adiit oraculum, quod sibi responsum dedit, tunc liberatum iri, si venditus per triennium seruiret, ac mercedem seruitutis præberet Euryto: quare Omphalæ Lydiæ reginæ Tmoli vxori emptus seruiuisse dicitur. Fuerunt qui dixerint eum priùs seruiuisse, deinde absoluto seruitutis tempore ad Troiam militasse Habuit etiam Deianiram, quam cum Acheloo colluctatus accepit, Oenei Aetoliæ Regis filiam, quæ fuerat Acheloo desponsata. Cùm verò Aetoliæ fluuium esset Hercules cum Deianira transiturus, qui tum fortè ob assiduos imbres maximè excreuerat. Nessus Centaurus vltro operam suam obtulit traiiciẽdæ Deianiræ, quam cùm Nesso credidisset, ipse Hercules fluuiũ primus intrepidè traiecit. Sed cùm adhuc in prima ripa Nessus Deianiram vitiare conaretur, ab Hercule sagittis hydræ veneno infectis trãsfigitur: qui vt vel mortuus hostem vlciscereturq, suam vestem sanguine ac veneno illo perfusam, sanguinémque in vasculum collectum ex vulnere Deianiræ tradidit: cũ diceret illis vim inesse amatoriam, quia illa veste si indutus maritus fuisset, optimum foret remedium aduersus amores pellicum. Is fluuius cùm priùs Euenus diceretur, mox appellatus est Centaurus post cædem Nessi, vt ait Euenor in libro de fluminibus. Eam vestem ita acceptam in opportuna tempora Deianira reseruauit. Deinde cùm Hercules Oechalia subacta, raptáque Iole ad Cenæum Eubœæ promontorium appulisset, aram Ioui immolaturus erexit ob partam victoriam: misitque Licham seruum qui Herculem vicisse, & iam appropinquare nuntiaret Deianiræ. Cùm verò Deianira suspectos amores Ioles haberet, vestem à Nesso captam, tanquam antidotum aduersus Ioles pellicis amores ad Herculem misit. Deinde cùm pruritus immensus, & ardor, & pustulæ per totum corpus exorirentur Licham in fluuium Thermopylis propinquum è petra præcipitauit: ipse tanquam igne sacro & furore denique correptus, cùm tantos cruciatus perferre non posset, se in pyram in monte Oeta coniecit. Aiunt Herculem conantem vestem discissam auellere, frusta carnis simul auulsisse. Id cùm cognouisset Deianira, sua ipsius manu suspendio vitam finiuit. Apollodorus à Pæante succensam fuisse scribit pyram, quam Hercules moriturus conscenderat, quare sagittas dono acceperit. Communior est tamen opinio quòd Philoctetes earum fuerit heres, quia Herculem apud Dyram fluuium sepeliuerit. Alii dicunt Deianiram non suspendio, sed Herculis claua se interfecisse, relicta filia Macaria, quam ex ipso Hercule susceperat. Scriptum reliquit Lucianus in Hermotimo vstum fuisse quidquid mortale fuit Herculi, & humanam labem, vt ita dicam, in ea pyra concrematam, quod erat diuinum, in cœlum ascendisse: vt præclarè testatur Byzantius Philippus his carminibus:

ὤλεσε τὸν Νεμέας θῆρ' ἀπλόον· ὤλεσε δ' Ὕδρην,

Ayuntamiento de Madrid

καὶ ταῦρον· κἀπτρα δ' ἀμφετίναξα γύιω.
ζωὸς δ' ἐλκύσας πόλεος Διομήδεος ἔλον·
χρύσεα μῆλα κλάσας, Ἑσπερίδων ἔλαβον
Αὐγείαν δ' ἔλιον, κεφαὶ δὲ φύγον, ἐκ πετανοῦ ὄρνις·
Κέρβερον ἠναγόμην· αὐτὸς δ' Ὄλυμπον ἔχω.

Dextra feram Nemeæ petyit mea: perdidit hydram,
Et taurum mala: inde cecidit apri.
Baltheus est captus, sunt aurea mala relata:
Geryonisque boues, & Diomedis equi.
Augias me non fugit, non cerua, volucres:
Cerberus eductus: nunc sed Olympus habet.

Relicti sunt autem multi ab Hercule filii. Siquidem & Aferille, à quo Africa vocata est, genitus fuit ab Hercule: & Acelus, à quo vrbs Lyciæ Acela fuit dicta, filius fuit Herculis & Malidis serua Omphales: & Bentus, qui Bentesio postea Brũdusio nomen dedit, vt scripsit Diocles in mutatis nominibus vrbium: & Lamius & Camirus ex Iole susceptis, & Lydus, à quo Mæonia Lydia dicta est, vt à Camiro Camirus priùs vrbs Rhodos: & (vt quidam voluerunt) Lamus ex Omphale: & Hillus è Melita Aegæi filii fluminis, quæ insulæ & oppido in insula nomen dedit; & Scythes, qui nomen dedit Scythiæ, quem suscepit è muliere Semiuipera: & Hylus è Deianira: & Sardus, à quo Ichnusa Sardinia postmodo vocata est: & Olynthus, qui nomen dedit vrbi à se extructæ: & Macaria, à qua Cyprus vocata est: & Hippoloche ac Bdella, vt alios multos silentio prætermittam: quippe cum multas rapuerit, ad libidinem. nam Astydamiam occiso patre Ormeno rapuit, è qua nouẽ filios suscepit; & Astyochiam, de qua suscepit, Tlepolemum: & Pyrenen in Pyrenæo monte ab ipsa vocato compressit, filiam Bebrycis, quæ fuit postmodo ibi sepulta Herculem vnum ex duodecim Diis Græciæ fuisse testatur Herodotus in Euterpe: Ἑλλάδος δὲ πέρι, τόνδε τὸν λόγον ἤκουσα, ὡς εἴη τῶν δυώδεκα θεῶν ὁ Ἡρακλέης. *Hercules audiui quòd vnus esset è duodecim Dijs.* Qui etiã Dionysum & Pana & Herculem omnium Deorum maximè recentes à Græcis fuisse existimatos scribit. Alii hunc vnum ex Idæis Dactylis fuisse censuerunt, alii primi Iouis, alii tertii filiũ. quod ideo accidit, quia plures Hercules fuerũt: vt testatur Cicero libro tertio de natura Deorum hoc pacto: Quamquam, quem potissimum Herculem colamus, scire sanè velim: plures enim tradunt nobis ii qui interiores scrutantur, & reconditas literas: antiquissimum, Ioue natum, sed antiquissimo item Ioue. nam Ioues quoque plures in priscis Græcorum literis inuenimus. Ex eo igitur & Lisyto est is Hercules, quem concertauisse cum Apolline de tripode accepimus. Alter traditur Nilo natus, AEgyptius, quem aiunt Phrygias literas cõscripsisse. Tertius est ex Idæis indigenis, cui inferias offerunt. Quartus Iouis est & Asteriæ Latonæ sororis, quem Tyrii maximè colunt,

Ayuntamiento de Madrid

colunt, cuius Carthaginem filiam ferunt. Quintus in India, qui Belus dicitur. Sextus hic ex Alemena, quem Iupiter genuit, sed tertius Iupiter. Cùm tot fuerint Hercules, omnium reliquorum res gestæ vni Alcmenæ filio tribuuntur. Hunc eundem inquiunt de tripode cum Apolline decertasse, cui cùm Delphos venisset, vt ob mortem Iphiti expiaretur, Xenoclea Dei interpres responsum dare noluit, quòd esset cæde pollutus. Tunc igitur Hercules sublatum è templo tripodem asportauit, quem cùm repeteret Apollo grauis pugna fuisset commissa, nisi Latona & Diana Apollinem, Minerua Herculis iram placasset, vt ait Paus. in Phocicis. Fuerunt qui dicant Hercules ad triginta fuisse. Dicuntur complures fuisse filii, quos ex variis mulieribus Hercules susceperit: quos omnes hic recensere foret superuacaneum, cum multos cõnumerarit Apollodorus Athenienſis lib. 2. Bibliothecę. Postea verò quam inter Deos fuit receptus, illi conciliata est Iuno, atque Heben filiam in matrimonium dedit, quorum nuptias Plato præstantissimus poeta comicus commemorauit. Memoriæ proditum est ab Ibyco calida lauacra inuentum fuisse Herculis, quibus ille diuturno labore defessus plurimum vteretur, quę sibi à Vulcano fuerint indicata. At alii, inter quos Pisander, ea Mineruæ munus Herculi data dixerunt. Primus omnium mortalium ciuitates dicitur Hercules facere inuenisse & inuentas additis populis adauxit, certamináque instituit, cùm cæteros mortales vi corporis antecelleret, vt ait Strabo lib. 8. Hunc aiunt præterea voracissimum fuisse, quippe cùm per Dryopas iter faciens, quo tempore pincerna pugno occiso necesse fuit cum Deianira è regione OEnei exulare, vt diximus, filium fame infestante ac Licha pædagogo illum requirente in Thiodamantem, inciderit, taurum Thiodamantis arantis à iugo solutum iugularit, & totum eodem die deglutiuerit apud Dryopas cùm id etiam priùs fecisset apud Litidii vrbem. Quamuis aiunt nonnulli parum cibi Herculem à Thiodamante petiuisse, quod cum ille negasset, vt sunt multa ingenia rusticorum, Hercules iratus alterum è bobus à iugo soluens Diis mactauit atque conuiuium fecit. eius iniuriam & ingluuiem & voracitatem ita expressit Callimachus in hymno in Dianam:

ἐνθὸ ὅγε Φρυγίη περ ὑπὸ δρυὶ γυῖα θεωθεὶς
παῦσατ' ἐδηφαγίης· ἐπὶ οἱ πάρος νηδὺς ἐκείνη,
τῇ ποτ' ἀρτεκέοντι συμμήνετο Θειοδάμαντι.
Non hic in Phrygia sub querci membra leuatus,
Atque Deus factus, fit edax minus: alius at illi
Est eadem, taurum quæ quondam Thiodamantis
Edit, planitiem cùm lati scinderet agri.

Quæ sanè non minor fuit, quam illa Daphthidis, quę est apud Sosibium in his:

ἐστὶ δ' ἐκείνου παῖς περιπλαγχθεὶς νόσος,

μητρὸς δ' ὁ ποίας ἢ τεκοῦσ' ἐπίσταται·
ἔσθει μὲν ἄρτους τρεῖς ὅλους κανθηλίους.
τῆς δὲ βραχείας ἡμέρας, πίνει θ' ἅμα
καλὸν μετρητὴν τὸν δεκάμφορον πίθον,
Hic filius qui natus eius est nothus,
Cuius parentis, illa scit quæ hunc edidit:
Ci stas vorat tres ille totas panium
Paruo die: mox ebibit magnæ merum
Simul metretæ, seu magis decamphori.

Nam mirificam fuisse Herculis voracitatem vel illa nobis possunt esse argumento, quæ scripta sunt à suauissimo poeta Epicharmo in Busiride his carminibus:

πρῶτον μὲν αἴκ' ἔσθοντ' ἴδῃς νιν ἀποθάνοις,
βρέμει μὲν ὁ φάρυγξ ἔνδοθ', ἀραβεῖ δ' ἀγνάθος,
ψοφεῖ δ' ὁ γόμφιος, τέτριγ' ὁ κυνόδων,
σίζει δὲ ταῖς ῥίνεσσι, κινεῖ δ' οὔατα,
τῶν τετραπόδων μὲν οὐδὲν ἧττον.
Illum si edentem videris, strepunt genæ.
Intus sonat guttur, sonat maxilla, dens
Stridet caninus, sibilant nares, mouet
Aures solent armenta sicut, haud minus.

Fama est Herculem in Triphyliam regionem Eleorum profectum habuisse controuersiam de voracitate cum Lepreo Pyrgei filio vt inquit Hesiod. in Ceycis nuptiis: atque, cùm vterque bouem in epulas occidisset, Lepreus nihilo fuit tardior aut imparatior edendo inuentus; sed cùm post epulas ventum esset ad pugnam ob indignationem æmulæ virtutis, Lepreus cecidit ob vim Herculeam. Cùm verò mœstus Thiodamas amisso taurorecessisset, multáque fuisset Herculi ob illam iniuriam imprecatus, mansit postea ritus apud Lyndios vt hos aratos cum multis dirarum imprecationibus Herculi cognomine Bethœnæ mactaretur. Postea verò fertur Thiodamas in vrbem Dryopũ profectus Dryopas ipsos armatos in Herculem eduxisse, in eámque necessitatem compulisse Herculem, vt vel Deianiram armare necesse fuerit, quæ etiam dicitur in mamilla fuisse læsa. atque cùm hos demum superasset cæso ipso Thiodamante, rapuit eius filium Hilam in seruitutem vt scripsit Pherecydes lib. 3. Pòst verò propter latrocinia vniuersam illam nationem ad Trachinem Thessalicam vrbem duxit ad habitandum, & ad montẽ OEtam, qui montibus Phocidis est vicinus. Habuit ipsum Hylam inde in deliciis, ita vt nemo propẽ fuerit mortalium ab eo tempore, cui nomen Hylæ fuerit ignotum, nam cùm vnà cum Argonautis in Colchidem nauigaret, Hylámque aquatũ misisset, fertur in Chium vsque excucurrisse ad Hylam requirendum, quoniam ille post certum probabile temporis spatium

ſpatium non ampliùs redire viſus eſt. ſcriptum tamen fuit ab Ephoro in lib. 5. quod Hercules ſponte manſit in Lydorum regione Omphales cauſa. Dionyſius Mitylæneus neq; illum in Colchidem ſuſcepiſſe quidem nauigationem inquit, nedum non opem tuliſſe Iaſoni in iis quæ tractauit cum Medea. Herodotus & Herculem & alios nonnullos heroas exemit ex illorum numero qui fuerunt participes illius Colchicæ expeditionis Heſiodus in Ceycis nuptiis Herculem ipſum exiuiſſe aquatum in Magneſiam ſcripſit iuxta vocatas Aphetas, quæ ita dictæ ſunt, quòd ibi relictus fuerit. Antichides libr. 2. rerũ Deliacarum Hylam Herculis filium amiſſum fuiſſe ſcripſit, cùm iuiſſet aquatum, neque amplius reuertiſſe. nam profectò neque mirum eſt Herculem id in Thiodamantem commiſiſſe, cùm in multos fuerit iniurius, & ob negatam ſibi Iolen deuaſtarit OEchaliam, Hylámque catamitum tam celebrem habuerit, vt nemini Hylæ nomen ſit ignotum: cúmque ebrius fieri nonnumquam conſueuerit, vt teſtatur Damagetes his carminibus:

ἔστ' ὁ πανδαμάτωρ, ὁ παρ' αἰδράσι δαιδικάθυλον
μελπόμενος, κρατερῆς εἵνεκεν νικομάχης,
οἰνοβαρὴς μ' ἔδειπα, μεθυσφαλὲς ἴχνος ἐλίσσει,
νικηθεὶς ἀπαλῷ λυσιμελεῖ βρεμίῳ.

Omnia qui domuit, qui bis certamina ſena
Vicit, qui ob vires clarus in orbe ſonat:
Ebrius en titubans dubius veſtigia ponit:
Perfuſus dulci eſt ille caput Bromio.

Habuit Hercules multa cognomina, ſicut Dii cęteri, nam cùm magna culicum copia eſſet apud Teuctos, iique pro voto ceſſaſſent, quod creditum fuit Herculis beneficio accidiſſe, Conopius Hercules dictus eſt, vt ait Strabo libr. 13. conopem enim culicem vocarunt. Alexicacus, quia mala depellat: Ceramyntes, quia Parcas infectatus ſit: & Callinicus præterea, Buraicus, Rhinocoluſtes, Hippodotus, & aliis his ſimilibus nominibus vocatus fuit. Fama eſt quòd Herculi antiquitus non tanquam Deo ſacra fiebant, ſed tanquam Heroi parentabant: quod cùm Phæſtius in Sicyoniam profectus animaduertiſſet grauitérque ferret pro eximiis eius virtutibus diuinos hõnores illi non cenſeri, inſtituit vt igni iugulati pernas ad aram vrerent, & partem vnam carnium, ſicuti victimarum cæterarum ſolebant; ederent; alteram Herculi tanquam Heroi parentando offerrent. omnino verò agnus vtilis erat victima Herculis ſacrificiis, cùm lupos is à ſtabulis depellere putaretur, vt teſtatur Antipater his carminibus:

δῦκολος Ἑρμείας ὦ ποιμένες ἐν δὲ γάλακτι
χάρμα, καὶ δρυίνῳ σπενδόμενος μέλιτι.
ἀλλ' οὐχ Ἡρακλῆς· ἕνα δὲ κτίλον ἢ παχὺ ἄρνα

αἰτεῖ, καὶ πάντως ἓν θύος ἐκλέγεται.
ἀλλὰ λύκους εἴργει. τί δὲ τὸ πλέον, εἰ τὸ φυλαχθὲν
ὄλλυται, εἴτε λύκοις, εἴθ' ὑπὲ τοῦ φύλακος;

Mercurius facilis pastores: munere lactis
Lætatur, mox & dulcia mella capit.
Sed non Alcides: aries vel poscitur agnus.
Omnino pinguis victima grata Deo est.
Iure: lupos arcet. Sed quid magis vtile si grex
Custodis cecidit cæde, vel vngue lupi?

Erat autem vetitum fœminis iure sacrificiorum, ne vel per Herculem iurarent, vel templum ingrederentur, vel sacrificiis interessent: quia sitienti Herculi cùm boues Geryonis per Italiam duceret, respondit mulier se aquam dare non posse, quia fœminarum celebraretur dies, neque ex eo apparatu fas esse viris gustare: qui sacrorum ritus seruabatur in Italia. erat autem illa sacrorum consuetudo, vt inter sacrificandum Deorum laudes, & res ab iis Diis humano generi vtiliter inuentæ, vel præclarè gestæ cantarentur: cuiusmodi est id apud Virg. lib. 8. Aeneid. quod recitatum est à nobis lib. primo, cùm hymnorum antiquorum vsum explicauimus. Mirabile est autem illud, quod scribitur à Corn. Tacito hoc pacto libro 12. interea Gortazes apud montem, cui nomen Sambulos, vota Diis loci suscipiebat, præcipua religione Herculis: qui tempore statuto per quietem monet sacerdotes vt iuxta templum equos venatui paratos sistant. Equi vbi pharetras sagittis plenas accepere, per saltus vagi nocte demum vacuis pharetris multo cum anhelitu redeunt. rursus Deus quas syluas pererrauerint nocturno visu demonstrat, reperiuntúrque fusæ passim feræ. Aegyptiacarum rerum scriptores affirmant Aegyptii Herculis magistrum fuisse Linum, eum qui prior rhythmos & melos inuenit maximéque in poetica facultate excelluit. eius tres discipuli celebres præter cæteros fuerunt, Orpheus, Thamyris, & Hercules. Aiunt Herculem ingenio paulo tardiorem cùm per plagas ad disciplinam impelleretur, cithara interemisse magistrum. Deinde grandiorem factum cùm excelleret insigni fortitudine, diu peragrasse, columnámque Libya statuisse: quem dicunt etiam bellum aduersus Gigantes cum Diis gessisse. is videtur cum Aegyptio minimè conuenire. Nam Gigantes nati sunt ante Troiana tempora, vel potiùs, vt aiunt Græci, cum prima generatione hominum, quod tempus continet quædam millia annorum. claua enim & pellis leonina conuenit antiquissimo Herculi, quòd illis temporibus arma nondum essent inuenta atque pugnaretur lignis & corpora protegerentur pellibus ferarum. Dictus est (vt aiunt) non quòd per Iunonem gloriã nactus sit, vt scripsit Matris, sed quòd alter alterius iunior res gestas imitaretur, cui rei argumento est quòd.

terram

terram multis feris expurgarit, cùm vel ante Troiana tempora maxima pars terræ esset facta habitabilis ob cultum & frequentes ciuitates. Hæc ferè sunt, aut non multò plura his quæ ab antiquis scriptoribus de Hercule commemorantur: quæ quoniã sunt in ore omnium, breuiter recensere volui, neque in rem in mentibus omnium confirmatam, superuacanea adducere testimonia. Cæterùm Eurystheus post mortem Herculis ob metum coniurationis, ac memor illatarum iniuriarum, omnes Heraclidas insecutus est, quos, cùm Athenas confugissent, mox ab Atheniensibus per legationes expetiuit, bellum etiam minatus nisi suis legationibus dederentur. Iolaus, qui iam mortuus fuerat, audita apud inferos tam fœda Eurysthei petitione, dicitur veniam & facultatem reuiuiscendi in vltionem Heraclidarum à Plutone impetrasse; quare reuiuiscens trucidauit Eurystheum, ac statim postea remortuus est.

¶Nunc quid per hæc significetur, breuiter inquiramus. Hercules, quem gloriosum ob Iunonis odium possumus interpretari, Iouis & Alcmenæ dicitur fuisse filius: qui sanè nihil aliud est, quàm probitas, & fortitudo, & virium præstantia tum animi tum etiam corporis, quæ vniuersa vitia ex animo depellit & profligat. Patet hoc autem ex ipsorum nominum interpretatione. dictus fuit primum Alcides, quia ἀλκὴ vim significat: idémque filius Alcmenæ, quippe cùm μένος etiam strenuitatem significet. Hercules igitur siue animi fortitudo, strenuitatis & Iouis diuinæ scilicet bonitatis filius, sibi gloriam immortalem apud vniuersos homines comparauit; quod cùm fecisset Iunonis stimulo, meritò & à Iunone & à gloria nomẽ obtinuit. Est enim Ἥρη Iuno, at κλέος gloria. Alii nullam Iunonis mentionem fecerunt in hoc nomine explicando, cùm gloriam fuisse vniuersis mortalibus Herculem dixerint, sicut illud oraculi responsum significauit:

ἦ ῥα γὰρ ἀνθρώποισι φέρων κλέος ἄφθιτον ἕξεις ὦ Ἡράκλεις.
Gloria semper erit mortales inter honósque Alcide tibi.

Et illud;

Ἡρακλέην δέ σε Φοῖβος ἐπώνυμον ἐξονομάζει.
ἦ ῥα γὰρ ἀνθρώποισι φέρων κλέος ἄφθιτον ἕξεις.
Te vocat Heraclem clarus cognomine Phœbus
Quòd tua perpetuum mox gloria viuet in æuum.

Alii ἀπὸ τῆς ἀρετῆς à virtute scilicet hoc nomen deductum crediderunt, cùm Hercules fortitudo sit, & prudentia, & ratio quæ est nobis, & constantia: quæ quoniam sine diuina bonitate, optimóque animi affectu nemini contingunt, idcirco Iouis filius Hercules dictus est, & Alcmenæ siue constantiæ. omnis enim probitas & patientia indiget in rebus aduersis, aut in voluptatibus superandis & diuina bonitate tanquam duce, qua gubernetur, cùm nulla vis humana satis sit per se potens. Illa verò quæ de ortu

Ayuntamiento de Madrid

Herculis & Eurysthei traduntur, ad vim astrorum spectare ego crediderim: quod esset felicissimorum planetarum in loco fortunato coniunctio, quæ imperium portenderet, cùm nasceretur Eurystheus: at cùm Hercules, gloriosa quidem, sed interueniente alio planeta, laborum & periculorum plena. cùm verò vis illa siderum clàm agat in nobis, nósque imbuat pro vi & natura primi aeris, quem nascentes haurimus, datus est locus fabulæ, quòd Iupiter iurauit, vt qui primus nasceretur alteri imperaret, & quòd Iuno cùm retardasset Herculem, eiúsque ortum in decimum mẽsem prorogasset, facit vt hic parere cogeretur, sempérque aduersariam Iunonem habuerit. Nam si quis natus fuerit sub felici siderum horoscopo, ita affecti aeris primùm vim hauriens, ad ea propensus est ad quæ vis illa siderum impellit: quòd si maligna vis illa sit & stellarum coniunctio, moderatione consiliorum in melius verti potest. Fuit à Chirone semiuiro & semibeluæ eruditus, quia principem oporteat & legum & armorum vim ac tempora cognoscere. Alii sic interpretantur, quod Iupiter sumpta Amphitryonis forma Herculem genauit, quoniam homo sit tanquam instrumentum, ac vis diuina ac siderum tanquam opifices ad procreationem clarorum virorum. nam neque Hercules, neque quispiam illustris esse potest sine Ioue, quoniam omnis potestas, omnísque præstantia sola sit à Deo. Parentum autem beneficium quia minimum est si cum beneficiis diuinæ bonitatis conferatur, ideo dictum fuit, quòd Hercules est Iouis potiùs, quàm Amphitryonis filius. Primùm igitur omnium penculorum fuit Herculi propositum geminorum anguium, cùm adhuc esset paruus. quid per hos angues intelligamus? æmulationem virtutis alienæ, quoniam subfrigida propè omnis est virtus, quæ ad alicuius imitationem non contendat. Omnium laborum igitur meritò fuit initium Herculi ab anguibus, quoniam cùm puer adhuc esset, gloria & rebus gestis præteritorum Heroum ad illos virtute sua vel imitandos vel etiam superandos inflammabatur: quippe cùm omnis virtutis, omnísque nobilitatis initium sit in teneris animis apparens æmulationis ad virtutem vestigiũ. vbi quis igitur ita fuerit ad virtutem incitatus, primum omnium monstrorum superbia & ira & arrogantia & furor animi placandus est, qui leo est Nemeæus, & in sylua inscitiæ nostri animi pascitur, omnésque virtutes populatur. Neque tamen post placatos hos animorum motus, tranquillitatem per vniuersam vitam consequimur, cùm multæ voluptatum insidiæ aduersus nos insurgant: idcirco post placatum leonem; Thespii filiæ oblatæ sunt Herculi, quas vna nocte omnes constupratet. Quid Minyas, aut Lycum, aut Centauros, aut apros domitos, aut equos Diomedis in hospites sæuientes esse credamus, nisi crudelitatem & omnes illegitimos animorum motus repressos? Quid Theseus est,

Ayuntamiento de Madrid

est, aut Prometheus, aut alii complures à præsentibus malis liberati, nisi viri boni liberalitatem & beneficentiam in omnes iniquè oppressos conuenire? nam duæ sunt iustitiæ partes vna ne nos iniuriam inferamus, altera ne inferri ab aliis patiamur, si possimus, & iniquè oppressos subleuemus. Sed quoniam omnibus in negotiis pernecessaria est temperantia, quia ex vno quouis scelere multa turpia oriri solent, dictus est Hercules hydræ capita omnia vno tempore extinxisse. Idem suæ peregrinationis terminos columnas in Iberia in extremis Gadium oris statuit, quia nullus locus virtuti sit inuius, cùm virtutis gloria vel ad extremos homines habitatæ terræ peruenìat. Hic idem post tot superata pericula, post tot latrones de medio sublatos, post purgatum horrendis monstris orbem terrarum Omphalæ amore captus multa turpia, & primis rebus gestis indigna commisit. cur hæc litterarum monumentis tradita sunt? aut cur ad posteros transmissa? vt nos commonefacerent antiqui sapientes viro bono semper esse vigilandum, quia si parumper oculos à virtute deflexerit atque conniueat, ab appetentia tanquam à rapidissimo fluuio, ad libidinem, & ad illegitimas voluptates defertur, suaptéque natura prolabitur. Hic propter muliebres amores postea in crudelissimum mortis genus incidit, quoniam voluptatum finis est omnium dolor & miseriæ. Ob præclaras virtutes primùm vt Heros, deinde vt Deus post mortem ab hominibus cultus fuit: quòd omnis virtus inuidiam in se concitat: qui enim virtutem superare aliorum se non posse sperant, tum demum se felices arbitrantur, si illam aliquantulum saltem dicendo obscurarint. at vbi cessat eius autor virtutis, tunc etiam inuidia cessat inter mortales, maiórque gloria virorum bonorum post mortem enitescit. cùm igitur vel appetentia rerum suauium & illegitimarum, vel inuidia mortalium res gestas cuiusque opprimere & obscurare possit, meritò dictum est id ab Euripide in Andromache:

ἀξὴν δ' ὅπωτ' εἴδεν ὄλβιον βροτῶν
πρὶν ἂν θανόντος τὴν τελευταίαν ἡδονὴν.
ὅπως παρέσας ἡμέραν ἥξει κρίτης.
Nullum beatum dixeris mortalium,
Supremus antequàm dies illuxerit,
Et noueris quo pacto adiuit inferos.

Fuerunt tamen nonnulli qui res ab Hercule gestas ad historiam retorserint: sicut illud est de Augia. Dicitur Augias Solis fuisse filius, tantúmque habuisse armentum, & tot greges, vt maxima pars agri fimo obducta otiosa & inculta iaceret: nam quidam tradiderunt ibi stabulari consueuisse tria millia boum, quod stabulum nunquam fuerat purgatum. Hercules igitur vel aliqua parte agri, vel alia quauis mercede sibi promissa Alpheum fluuium in ea loca diuertit, omnémque fimi copiam deleuit. Deinde cùm

regio ad fertilitatem rediisset, stabula Augiæ purgasse dictus est, Augias mercedē illi negauit, quia videretur nullum propè laborem sustinuisse in stabulis purgandis: nam insulsi plerique non animi, sed corporis viribus, & laboribus præmia proponunt. Eodem pacto Geryonem tricorporem dixerunt, quia tres essent fratres vnanimes & consentientes in omnibus, vel (vt putarunt alii) quia tribus insulis Hispaniæ adiacentibus imperaret, Ebusæ scilicet, & minori, maioríque Balearicæ. Hic cùm naualibus, terrestribúsque copiis plurimum posset, dicitur habuisse canem bicipitem. Antæum Libycum ob peritiam loci vincere in regione non potuit, at extra patriam facilè superauit. Fuerunt item qui hydram multorum capitum fratres multos concordes crediderint, quorum vno extincto multi videbantur insurgere propter apparatus bellicos semper recentes & validiores. Quod attinet ad mala Hesperidum, & ad Atlantis laborem, dicunt Atlantem magistratum gerentem in quandam rerum maximarum aliquando incidisse difficultatem, qui cum Herculis sapientissimi hominis consilio rem præclarè transegisset, tres oues Herculi largitus est: quod munus, vt ferebant ea tempora, non parum erat honorificum. cùm verò μῆλα & oues sint, & mala fructus apud Græcos, locus datus est fabulæ, atque ad harum fabularum cognitionem nō parum pertinere illam epistolam putauimus, quam superioribus diebus ad virum clarissimū Senatorem Venetum Matthæum Bembum misimus, ita verò se habet:

Quòd redii ad Musas à tanto pondere rerum
Quantum res patria imposuit tibi publica lætor:
Nam labor assiduus fertur domitare leones,
Hinc iubet alternè luci succedere noctes
Natura alma parens seruandis prouida rebus.
Hinc & Atlanteos humeros recreasse labantes
Dicitur Alcides, tenuit cum pondera mundi.
Fabula sustinuit quòd Atlas flammantia cœli
Astra: magistratus, & publica pondera gessit.
Crede mihi multo est cunctis felicior vnus
Qui faciles sine lite dies, sine murmure vulgi
Præterit, haud iussus varias audire querelas.
Si quis in humanis rebus felicius optat,
Rusticus expectet dum totus destuat amnis.
Vel nihil est homini felix, vel sola quies est:
Quæ nulla sincera tamen conceditur: ac te
Vel tua sollicitant, vel amici incommoda semper:
Vt si alibi excretæ vellantur vomere syluæ,
Consurgunt alibi. Sunt quos non villa fatigat
Ambitio, sed vexat amor furiosus habendi,
Nec quidquam se oculis auro iucundius offert:

In quo

Ayuntamiento de Madrid

In quo congesto mox credunt esse quietem,
Falluntur miseri: mens est quae sola quietos,
Sola facit claros. argenti splendor & auri,
Praedia, nobilitas, animo depellere curas
Non possunt, populi aut fasces, aut purpura Regum.
Nec tamen una potest animum fecisse serenum
Contemptrix auri mens ambitione remota.
Haec vbi vitaris, discrimina plurima vitae
Occurrent, animúmque trahent huc semper, & illuc.
Sic quem fugit amor nummi, si fugit honorum,
Blanditur somnus, vinum, Veneris que cupido:
Aut vitam infestat furor implacabilis irae.
Turpe quidem vinci his animorum motibus, irae
Principijs obsta: subeat te cedere nolle
Fluctibus irarum: sa ilii medicina reperta est.
Sin quacunque rapit grauis impetus, hac patiare
Deiecta ratione trahi, velut orba magistro
Æquora percurris pelagi spumantia puppi,
Quocunque arbitrium ventorum detulit: atque
Multa facis, quae pacatum fortasse pigebit.
Nil aliud Scyllam est rabidis vitare per vndas
Succinctam canibus, nil & vitare Charybdim.
Hic animi furor est Cyclops, qui mentis in antro
Delitet, hunc tu vince dolis, hunc stipite adure.
Hunc ratione doma. sic victus denique discet
Quae iura hospitij: quàm sit crudelibus almus
Iupiter hospitibus vindex. nam sicca tyrannos
Paucos fata iubent Ditis succedere tectis.
Herculeus labor, & nodoso robore claua,
Nil sinit honorificum: vel qui Minoia Cretae
Monstra domat, fertur de Dijs & natus vterque
Si domites iram, vinclisque & carcere frenes,
Inde voluptatum illecebrae, blandique susurri
Circumstant: simul ista tibi vitare necesse est.
Ne te Sirenum cantus, neu pocula Circes,
Inuerti faciant variarum in monstra ferarum.
Vita hominum infelix, quòd circumsepta tenetur
Hostibus innumeris: occumbere turpiter aut est
Cuique opus, aut magnam referet victoria laudem.
Barbaricis quid enim deuictis proderit armis
Qua sol consurgit, vel Iberis conditur vndis,
Imperio regere: aeternum si pectore bellum
Victorem infestet? captiuum blanda voluptas
Si trahat hunc, nullam meruit victoria laudem.
Otia solus aget, tranquilláque tempora vitae,
Vincere qui norit surgentia pectore monstra,

Ayuntamiento de Madrid

Ex animo curas & propulsarit inanes.
Fortè magistratus transacto tempore ducis
Otia priuatus: priuatum munera possunt
Pieridum mulcere, domestica fortè requirit
Res domini curam: curam concede parumper.
Denique si cessat cui rerum publica cura,
Ille magistratus in sese exerceat, & quæ
Tempore præterito transegit, ponderet. acta
Omnia si recte, niueam Diis immolet agnam.
Hic valet intrepidus cœlum, sedésque Deorum
Suspicere; placidis hic se committere ventis.
Fortunæ furias, & ineuitabile fulmen
Alma Iouis temnit virtus sibi conscia recti.

Verùm, vt ad mala Hesperidum redeamus, quidam dixerunt à nymphis Herculi fuisse donata; cùm draconem custodem cecidisset, quia Draco pastor fuerit violentus planè homo, & immitis aduersus omnes. Huius oues mala dicta sunt aurea, cùm essent oues aurei coloris. Cur post omnes victorias, post tot terræ, marísque labores, post superatos tot latrones, tot maleficos, tot violentos hospites, ipse Lydorum reginæ tam turpiter seruiisse dicitur; quia magis periculosum est ne voluptatibus, quàm difficultatibus, plerunque vincamur: magísque gloriosum est seipsum vincere, & animi impetus refrenare, quàm vniuersum terrarum orbem sibi subiicere. Neque quisquam vir bonus planè dici potest, nisi qui per summam innocentiam, vitaéque integritatem suos dies vsque ad extremum transegerit. Alii nihil aliud esse Herculem, quàm solé crediderunt, qui propter imagines Zodiaci, duodecim labores absoluisse dicitur: cuiusce rei illud argumentum faciunt, quia Geryon filius Callirhoes & Chrysaoris, siue Pegasi filius, ipsa est hyems. huius boues Sol ab Oceani extremis partibus inhabitatas terras adigit, quia tonitrua & fulgura & fulmina ex humoris exhalatione nascuntur, & ex Oceano præsertim. Dictus est enim Gerion ἀπὸ τοῦ γαρύειν, quod fremere significat, quod proprium est hyemis. Cùm verò sol omnia accedens per signiferum ad ortum excitet, ac pubescere faciat, idcirco Heben illi vxorem à Iunone ab aeris temperamento scilicet datam fuisse dicunt. Alii crediderunt per Geryonis fabulam, quæ multa crura & pleráſque manus ac oculos haberet, quæ vnico consilio gubernarentur, concordiam ciuium significari, quæ inexpugnabilis propè efficitur vbi omnes iustis animis in vnum conspirarint, velut ait Plutarchus in Politicis. Atque vt summatim colligam, illa quæ tradita sunt de Hercule, nõ solùm ad Solis naturã, sed etiam ad humanæ vitæ institutionẽ, tradita sunt: quippe cùm frustra alioquin laudes Herculis cõmemorarentur, cùm illa mõstra, quæ dicũtur ab illo fuisse domita, neq; ita fuisse

potuerint;

Ayuntamiento de Madrid

potuerint:neque si fuissent,nobis obessent,vt ait Lucretius lib.5. in his:

Quid Nemeæus enim nobis nunc magnus hiatus
Ille leonis obesset, & horrens Arcadicus sus?
Denique quod Cretæ taurus, Lernæique pestis,
Hydra venenatu posset vallata colubris?
Quid ve tripectora tergemini vis Geryonai?
Quid Diomedis equi spirantes naribus ignem,
Thracem, Bistoniasque plagas, atque Ismara propter,
Tantopere officerent nobis? vncisque timendæ
Vnguibus Arcadiæ volucres Stymphala colentes?
Aureique Hesperidum seruans fulgentia mala
Asper, acerba tuens immani corpore serpens,
Arboris amplexus stirpem? quid denique obesset,
Oceani propter litus, pelagique sonora,
Quo neque noster adit quisquam, nec barbarus audet?

Quod si quis ea quæ dicta sunt à nobis hactenus, diligentiùs consideraui, patebit profectò tum ad mores & ad vitam hominum recte instituendam: tum etiam ad Solem, illa quæ narrantur de Hercule, spectare. Ac de Hercule satis, nunc de Acheloo dicamus.

De Acheloo. CAP. II.

ACHELOVS Aetoliæ Rex fuisse dicitur, qui in Thoante fluuio vocato, vt ait Strabo lib.10. è Pindo monte orto. Aetoliamque ab Acarnania disterminante, & in sinum defluente, Maliacum, mersus, fluuio nomen dedit: qui fluuius ab ipso rege postea fuit Achelous nuncupatus. Plutarchus in libello de fluminibus Thestium à Thestio Martis & Pisidices filio vocatũ fuisse fluuium scribit: qui Achelous postmodum ab Acheloo filio Oceani & Nymphæ Naidis ibi merso fuit vocatus. Hic fluuius in mare Echinadum insularum influit, vt testatur Herodotus in Euterpe: quarum dimidium propè continentem fecit. Alcæus Oceani & Terræ filium esse sensit, ac Hecatæus Solis & Terræ: Nymphis in primo Heracleæ, Thetidis & Terræ. Fabulantur hunc fluuium Deianiram OEnei Aetolorum regis filiam in matrimoniũ poposcisse, quæ etiam sibi fuerat promissa: verùm cùm Hercules in agrum Calydonium profectus esset: ipse quoque in matrimonium poposcit Deianiram, quæ sibi quoque promissa est. Oportuit igitur certamine definiri vtri horum Deianira cederet. Quare Achelous sumpta tauri forma in Herculem impetum fecit: Hercules huic cornu manibus apprehensum defregit, qui cũ præ dolore cessisset Herculi, suum cornu dextrum ab eo repetiuit, pro quo Amaltheæ Harmonii filiæ, vti scripsit Alcimus in rebus

Ayuntamiento de Madrid

Siculis, cornu largitus est: quod ita attigit Ouid. in Deianira:

Cornua flens legit rapidi Acheloia in vndis,
Truncáque limosa tempora mersit aqua.

Fuit Amalthea capra quæ Iouem lacte nutriuit postquam illum Rhea clàm Adrasteæ & Isdæ, vt scripsit Hermogenes in libro de Phrygia, nutriendum dedit. Huius capræ alterum cornu Iupiter adultus officit præmium nutricibus dedit, vbi capram inter sidera collocasset: cui illam adiecit facultatem, vt ait Xanthus in rebus Aetolis, vt quidquid ab eo optaretur, qui illud haberet, siue potus, siue cibus, continuò nasceretur. Alii non capram, sed Hemonii Aetolorum Regis filiam Amaltheam, quæ cornu, non capræ, sed tauri habuerit, fuisse senserunt, quod vim illam habuerit, vt scripsit Phereeydes. Neque mirum est tauum Acheloum fictum fuisse, vbi pugnaturus esset cum Hercule, quando Deianira petens vel multas formas sumpsisse dicitur, vt testatur Sophocles in Trachiniis:

μάνις ἦρ δ' ἦν μοι ποταμός, Ἀχελῶον λέγω·
ὃς μ' ἐν τρισὶ μορφαῖς ἐξαιτεῖ πατρὸς,
φοιτῶν ἄρτι ταῦρος, ἄλλοτ' αὖ ὁμόλος
δράκων ἑλικτὸς, ἄλλοτ' αὖ δρείῳ τύπῳ
βέκεφαρος. ἐκ δὲ δεινοῦ γλυφάδος
κρανοῖ' ἀνερράγοντο κρηναίᾳ πόδι.

Flumen fuit procus mihi, Acheloum fero.
Formis tribus qui me petiuit à patre:
Taurus, deinde pluribus ventrem notis
Pictus draco, vir inde, cui caput bouis:
Mento fluebant riuuli potabilis
Vndæ nitentis, fontibus simillimi.

Fuit enim poetarum consuetudo, vt fluuios tauri similes essingerent, quoniam cum impetu irrumpentes tauris similem edãt mugitum: vel, vt Hellanicus sensit, quia terram sulcare tanquam boues apparent: vel, vt aliis placuit, quia circa ripas fluminum tauri mugire ob vberiora pascua audiantur. Memoriæ prodidit Sappho primum Acheloum vini mistionem præterea inuenisse: quare ita ait Virg. lib. 1. Georg.

Poculáque inuentis Acheloia miscuit vuis.

Atque antiquorum fuit idcirco consuetudo, vt aquas omnes quæ vini mistionibus essent aptæ Acheloi nomine vocarent: quare Achæus Satyros introducit ægrè ferentes potum aquosum in Acthone Satyrico, atque ita aquas Acheloum nominantes:

μῶν Ἀχελῶος οὗτος κεκραιμένος πολύς:
ἀλλ' οὐδὲ λῆξαι τῶνδε τοῦ γλυκὺ θέμις.
κοὐκ ἔστι μοῦνον ἀγρὸν Σκυθιστὶ πεῖν.

An mistus Achelous fuit non plurimus?
Cessare stirpi cuius haud quaquam licet.

Certè

Certè bibisse more præstaret Scythæ.

¶Ac de Acheloo ista fabulosa memoriæ sunt tradita. Achelous Oceani vel Thetidis filius, vel Solis fuit & Terræ, quia omnes fluuii ex Oceano nascuntur, & ex fontibus, locisque sub terra cauernosis. Quas vxores Achelous habuerit, non constat: cùm tamen Callirhoen & Castaliam filias habuerit, vt testatus est Panyasis, ac Sirenas, quæ Iunonis suasu Musas in certamen cantus prouocarunt: quibus victis Musæ pinnas ex alis conuulserunt, sibique coronas fecerunt, vt ait Pausanias in Bœoticis. Habuit filiam etiam Dircen, quæ in fontem conuersa fuit, in quo Bacchus recēsiatus locus fuit, vt ait Euripides in Bacchis:

Ἀχελῴου θύγατερ	*O Acheloi filia*
πότνι', οἷ' ἀπάρθενε Δίρκα.	*Verenda virgo Dirce:*
σὺ γὰρ ἐν σοῖς ποτε παγαῖς	*Olim tuis nam fontibus*
τὸ Διὸς βρέφος ἔλαβες.	*Iouis cepisti filium.*

¶Cùm igitur mutua sit elementorum inter se vicissitudo mutationis, Solisque radii ex Oceano & terræ suprema parte vapores excitent, inde niues, & grandines, & imbres gignuntur, vt ait Aristot. Meteorologicis, ex quibus fit incrementum fluminibus: quare filius Oceani dictus est. Terra eius mater dicta est, vel quòd ea in aquam, vt in propinquum elementum soluatur, vel quia ex incluso aere in ipsa terra nascantur fluuii, cùm in aquam mutatur. Alii crediderunt vim esse optimarum aquarum Acheloum, sicuti testatur in ponderibus Asiæ Ephorus: ἢ τοὺς ἐν Δωδώνῃς χρησμούς. ἀεὶ γὰρ ἐφ' ἁπασιν αὐτοῖς προσέταττε θεὸς εἴωθεν Ἀχελῴῳ θύειν τε πολλοὺς νομίζοντας ἐκ τῶν ποταμῶν τῶν διὰ τῆς Ἀκαρνανίας ῥέοντα, ἀλλὰ τὸ σύμπολον ὕδωρ Ἀχελῶον ὑπὸ τοῦ χρησμοῦ καλεῖσθαι. *vel oracula Dodonaa, nam in omnibus ferè responsis iubere solitus est Deus sacrificari Acheloo: quare permulti in eam opinionem inciderunt, vt non fluuium per Acarnaniam defluentem, sed vniuersam vim aquarum Acheloi nomine ab oraculo vocari crediderint.* erat enim illa sacrificantium consuetudo, vt in omnibus sacrificiis aquam illam, quæ sacris adhiberetur, nominarēt Acheloum, quod testatur paulò pòst idem Ephorus: μάλιστα γὰρ τὸ ὕδωρ Ἀχελῶον προσαγορεύουσιν ἐν τοῖς ὅρκοις, καὶ ἐν ταῖς εὐχαῖς, καὶ ἐν ταῖς θυσίαις. *maximè verò inter iurandum, & in precationibus & in sacrificijs aquam Acheloum nominare consuetimus.* est enim suauissima & saluberrima Acheloi aqua credita, qui fluuius est Acarnaniæ, & in mare apud insulas Echinades vocatas ingreditur, vt ait in his Herodotus in Euterpe: καὶ ἐκπίπτει Ἀχελῴος· ὃς ῥέων δὲ Ἀκαρνανίης καὶ ἐξιεὶς τῷ θαλάσσῃ, τῶν Ἐχινάδων νήσων τὰς ἡμίσεας ἤδη ἠπείρου ποιέει. *atque Acheloi præsertim, qui fluuius per Acarnaniam delabens in mare insularum Echinadum intrat, earumque dimidium iam continentem facit.* Atque in hanc sententiam de Acheloo scripsit Strabo lib. 10. Geographiæ, quòd latus australe Acarnanicum & Aetolicum ipso mari perfunditur,

Ayuntamiento de Madrid

quod ſinum efficit Corinthiacum, in quem Achelous influit, qui ſuperioribus temporibus Thoas appellabatur, at poſtea dictus eſt Achelous, vt ſcripſit Plutarchus in libro de fluminibus ac montibus. Cur tauri formam ſumpſerit, diximus. Factus eſt Draco idē, quia ſinuoſo curſu deferūtur flumina. cùm idē aſſiduis aliquando imbribus non augeatur ac placidus ſit, humana forma fingitur: at ob ſonitum, taurino capite. Hercules, vt ait Strabo libr. 10. Oeneo affinitate coniunctus, & in omnes mortales beneficus fluuium temere & cum impetu regionem infeſtantem aggeribus & aquæ ductibus coercuit & extenuauit: eámque aquam in multos riuulos diductam, quæ priùs regionem laniabat, vtiliſſimam reddidit. Inde dictus eſt illi fluuio taurinum cornu defregiſſe, & pro illo cornu abundantiæ rerum omnium accepiſſe. Fluuius igitur paulatim exiccatus eo pacto fabulæ locum dedit, quæ in honorem Herculis ficta eſt. Quid aliud ſub hac fabula contineatur, præter hiſtoriam, non reperio, niſi quòd per prudentiam omnia vel maximè noxia efficiuntur vtilia: cùm præſertim iſtud Herculeæ prudentiæ quoddam fuit è muneribus, cuius iam ſententia fuit explicata. at nunc de apro Calydonio.

De apro Calydonio. CAP. III.

SED quoniam nemo propè eſt antiquorum poetarum, quin aprum Calydonium celebrauerit, nos etiam breuiter quæ de illo memoriæ prodita ſunt, percurramus. Fabulantur itaque Oeneum Aetolorum regem, Calydoniæque imperantem, primitias tum frugum, tum etiam domeſticorum animalium Dianæ offerre ſolitum: qui cùm ſumtui parcere decreuiſſet, Dianam ſolitis primitiis defraudauit, at Sofiphanes in Meleagro memorię prodidit Oeneum Diis omnibus ſolitum primitias ferre ob eximiam ſuæ regionis fertilitatem, verùm aliquando Dianæ honores prætermiſſe. Illa igitur ob neglectum honorem indignata, aprum inſignis magnitudinis ac feritatis, qui in Oeta monte verſabatur, in Calydonium aprum immiſit, qui vniuerſam regionem deuaſtaret; quod ita breuiter complexus eſt Ouidius libro 8. Metamorph.

Sus erat infeſtæ famulus, vindéxque Dianæ.
Oenea namque ferunt plenis ſucceſſibus anni
Primitias frugum Cereri, ſua vina Lyæo,
Palladios flauæ laticu libaſſe Mineruæ.
Cœptus ab agricolis ſuperos peruenit ad omnes
Ambitio ſus honor, ſolas ſine thure relictas
Præteritas ceſſaſſe ferunt Latoidos aras.
Tangit & ira Deos.

Atque

Ayuntamiento de Madrid

Atque inter cætera damna quæ illi regioni inferebat, cultissimã Oenei vineam, quam Ancæus Neptuni & Astypaleæ nymphæ filius multa diligentia plantauerat, populabatur: in qua educanda & ipse Oeneus non mediocriter insudauerat, vt ait Homerus Iliad. primo:

ἠ γὰρ τοῖσι κακὸν χρυσόθρονος Ἄρτεμις ὤρσε
χωσαμένη, οἵ ἔπι θαλύσια γυνῷ ἀλωῇ
Οἰνεὺς ἐρέξ', ἀλλοι δὲ θεοὶ δ' ἀμειλθ' ἐνηφόλμβας,
οἴη δ' οὐκ ἐρέξε Διὸς κούρη μεγάλοιο,
ἢ λάθετ', ἢ οὐκ ἐνόησεν. ἀάσατο δὲ μέγα θυμῷ.
ἠ δὲ χολωσαμένη ὅτον ῥύσιον ἐξ ἀγέρεκε,
ἀρσεν ὀδὴ χλέκνω σὺν ἄγελον ἀρηιόδοντα,
ὃς κακὰ πολλ' ἔρδεσκεν ἑῶν Οἰνῆος ἀλωάς,
πολλὰ δ' ὅγ' ἀμφιθέλυμνα χαμαὶ βάλε δένδρεα μακρὰ
αὐτῆσι ῥίζῃσι, καὶ αὐτοῖς ἀνθεσι μήλων.

Suscitat hæc irata malum Diana, quòd illi
Cùm superos olim ad conuiuia læta vocassent;
Oeneus hanc vnam merito priuauit honore:
Sine oblitus enim, seu nescijt, haud tulit æquæ
Mente, Iouis fore præteritam de seroine natam.
Tunc irata Iouis proles Diana ferocem
In vites immisit aprum, quæ plurima fecit
Tristia, qui plantas radicibus eruit imis,
Æquauitque solo pomos cum floribus ipsis.

Memoriæ proditum est Ancæum fuisse seruis asperum & immitẽ, dum eam vineam plãtaret; quare vnus ex iis dominum eius vineæ non gustaturum esse fructum inquit: at Ancæus, vbi fructus ad maturitatem peruenit, seruum deridebat, iussitque sibi vinũ miscere: qui, vbi poculum esset ori admoturus, illi falsum fuisse eius sermonem obiecit. cui seruus respondit:

πολλὰ μεταξὺ πέλει κύλικος καὶ χείλεος ἄκρου.

Multa cadunt inter calicem, supremáque labra.

Cùm hæc ita dicerentur, Ancæo plenum poculum tenẽti accurrit quidam nuncians ab ingenti apro vineam totam deuastari. tunc Ancæus deposito poculo, arreptáque securi in illum aprum irruit, à quo vulneratus crus, vt sensit Pherecydes, interiit. Pausanias tamen in Arcadicis non solùm Ancæum in aprum irruisse, sed cum opem ferret Meleagro OEnei filio, ab illa belua cæsum fuisse memoriæ prodidit: quem in vẽtre vulneratum ait Ouidius. Postea robustissimi venatores ex vniuersa Aetolia ad hũc aprum cædendum cõuenerunt. nam ad Meleagrum venit Iason, Theseus & Pirithous, Lynceus, Idas, Cæneus, Leucippus, Acastus, Ampycides, OEclides, Telamon, Phyleus, Eurytion, Lelex, Echion, Hylæus, Hippasus, Nestor, Panopeus, Pollux, Iolaus, Atalanta, Peleus, Prothous, Cometes. At enim multi mortales in ea pugna

Ayuntamiento de Madrid

ceciderunt dentib.eius apri crudeliter laniati. Scripsit Ouidius libro octauo hunc fuisse à Meleagro in armo cæsum venabulo, cùm tamen Isacius ab eodem Meleagro defixum in fronte fuisse venabulum dicat, priorémque omnibus Atalantam Iasonis, at nō Schœnei filiam sagitta aprum percussisse dicat, vt est in hist. iocchil. 7. apud Zezem. Quantæ fuerit magnitudinis hic aper vel ex eo patet, quòd vnus eius dens in hortis Cæsaris fuisse dicitur in templo Liberi patris, haud minor vnius pedis & quadrantis mēsura. Ferunt enim multas immanes beluas in hominum improbitorum perniciem variis temporibus fuisse à Diis excitatas, vt Erymanthium etiam & Crommyonium apros, & taurum in Creta esses, quia cùm Minos latè mari totam Græciam alluenti imperaret, nihilo maiorem Neptuno quàm Diis cæteris honorem tribuisset.

¶ Hæc idcirco celebrata sunt à poetis, vt nullum Deorum cultum impune negligi à mortalibus sciretur: sed omnia quæcunque grauia contingunt, siue sterilitas sit agrorum, siue animalium pestilētia, siue immanitas monstrorū, vel propter neglectā religionem, vel propter hominum improbitatem consilio & prouidētia Dei contingere: quamuis ita occultæ aliquando sunt causæ, vt videantur naturæ ductu potiùs, aut congressu astrorum, aut vario Solis motu, quàm Dei voluntate & consilio contingere. nihil fit enim horum sine diuina voluntate. inde fit aliquādo, vt quæ minentur sidera, ob Dei bonitatem euanescant, at quæ non fuerant ante visa & præcognita, nos repentè inuadant: cùm omnia & iustè, & consultò, & certo Dei iudicio fiant. Atque vt summatim dicam, nihil aliud per hæc significare voluerunt, nisi quòd propter peccata veniunt aduersa: colendam scilicet Deorum immortalium esse religionem, quam nemo sine calamitatibus & impunè neglexerit. at nunc de Centauris dicamus.

De Centauris. CAP. IIII.

ILIA quæ de Ixione superiùs explicata fuerunt, nos breuiores facient in Centaurorum explicatione. Dicuntur Centauri Nubis & Ixionis fuisse filii: qui nati sunt ex illa nube, quam Ixion pro Iunone compressit. Hi dicti sunt in Pelio monte à nymphis educati fuisse, qui adulti cum equabus coniuncti genuerunt Hippocentauros. Dicti sunt autem Centauri, quasi Centuri, cùm κεντεῖν pugno significet: quoniam primi hi omnium mortalium pugnare ex equis inuenerunt: apud quos Pelethronius frænum & calcaria reperit, quibus tardiores aut celeriores equi frænarentur aut impellerentur. Hi Thessaliæ populi fuerunt Pelii montis accolæ, agrestes planè & implacidi & contumeliosi in omnes viri. Grauis pugna inter hos & Lapithas, qui dicti sunt ita ab Apollinis

Ayuntamiento de Madrid

linis & Stilbes Nymphæ filio Lapitha, vt ait Posidonius aliquando exorta est: nam cùm Pirithous Deidamiam, vel (vt alii maluerunt) Hippodamiam Bysti filiam ducens nuptias celebraret, quòd affines essent Centauri Deidamiæ, illos etiam ad conuiuium conuocauit. Isti igitur simul ac vino incaluerunt, & ipsam sponsam, & reliquas Lapitharum vxores petulantiùs attrectare, & violare denique conati sunt. Id Lapithis non ferentibus grauis pugna in ipsa regia committitur, multique ex Centauris in ea ceciderunt, Theseo præsertim adiuuante Pirithoum, vt patet in Scuto Hesiodi his carminibus:

ἐν δ' ἦν ὅμιλος Λαπιθάων ἀγχεμαχάων
Κεγκάονά τ' ἀμφὶς ἄκαντα, Δρύαντά τε, Πειρίθοόν τε
Ὀξάλεά τ', Ἐξάδιόν τε, Φάληρόν τε, Πρόλοχόν τε,
Μόψόν τ' Ἀμπυκίδαν τε τερπικέρων, ὄζον Ἄρηος,
Θησέά τ' Αἰγείδαν ὀπιείκελον ἀθανάτοισιν·
ἀχρύσεοι, χρύσεα πάντα περὶ χροὶ τοὺς χε' ἔχοντες.
Κενταύροισι δ' ἐπέρωσεν ἐναντίοι ἠγερέθοντο.
Hic inerant Lapithæ, pugnax genus, inclyta pubes,
Cæneu, Pirithoumque Dryantáque, & Hoplea circum
Pugnantes: circa Prolochum, Exadium, atque Phalerum,
Mopsumque Ampycidem Titaresion, hic quoque Theseus
Ægide: aderat simili u Dijs ille supernis.
Aurea tela viris aderant, argentea membra.
Parte alia stabant Centauri deinde frequentes.

Fuit autem poculis primùm, & mensis, & sacris vasis pugna commissa, vt ait Valerius Flaccus in primo Argonaut.

Parte alia Pholoe, multóque insanus Iaccho
Rhœcus, & Athracia subitæ de virgine pugnæ.
Crateres, mensæque volant, aræque Deorum.

Ad extremum verò victoria penes Lapithas fuit, ac Centauri in fugam versi de suis finibus pelluntur, qui fuga se seruarunt in Pholoem, Arcadiæ, vt videtur testari Orpheus in Argonauticis:

ὃς δ' ἀῒδε μάχην Κενταύρων ὀβριμοθύμων,
ἠδ' Λαπίθαις κατέπεφνον ἀτασθαλίης ἕνεκα σφῶν.
Centauros cecinit, gens vtque asperrima bello;
Stultitiæ pœnas Lapithis tamen inde dedere.

Victi igitur à Lapithis Centauri nouas sedes sibi quærere coacti sunt, & in regionem Perrhæborum profecti, pulsis prioribus illius loci colonis ibi habitarunt, vt ait Strabo lib. 9. Fuerũt hæc insigniorum Centaurorum nomina, qui in ea pugna fuisse dicuntur: Abas, Arius, Aphidas, Astylus, Amycus, Antimachus, Apheus, Amydas, Asbolus, Abryus, Arctus, Bromus, Bianor, Bretus, Brauenor, Cæneus, Chiron, Cyllarus, Cronius, Criton, Craneus, Dictys, Danis, Dyneus, Dryalus, Dorpus, Dorylus, Demoleon, Elops, Engippus, Eurytus, Eurynomus, Emmachius, Enopion, Grynæus,

Ayuntamiento de Madrid

Gripheus, Herlinus, Hippasus, Hylas, Helinus, Harpagus, Ha-
mandio, Imbreus, Iphinous, Latreus, Lycetus, Lycus, Lycidas, Ly-
cochthon, Monychus, Mimas, Mermerus, Medon, Meneleus, Nes-
sus, Medon, Nycton, Odites, Ocelus, Orneus, Pholus, Perimedes,
Pisenor, Picagmus, Phlegræus, Petræus, Pyretus, Praxion, Pæ-
tor, Rhœcus, Riphetus, Ripheus, Thaumas, Thereus, Thonius, Te-
leboas, Stipalus, Theroctonus, Silanthus, Theramon, Thurius.
Lapithis verò nonnullos recensuit Hesiodus in Clypeo. Hi ad-
diderunt quidam Baium, at non illum tamen qui vrbi nomen
dedit Mercurii, vel (vt alii maluerunt) Neptuni filium, quamuis
Centaurorum nonnulli, quia durum esset & agreste genus erga
omnes externos, vim Herculis senserunt, vt dictum fuit: siquidem
hi sagittis veneno hydræ infectis vulnerati se lauantes, Anige-
ri fluminis aquam infecisse dicuntur; ita vt vnda illa teterrimum
odorem diu seruauerit, & pisces qui in eo flumine nascerentur
esui essent inutiles. At Antimachus in Centauromachia illos ab
Hercule pulsos è Thessalia in insulas Sirenum confugisse scri-
psit, vbi cantib. illarum delectati omnes in apertam perniciem
fuerunt attracti. deinde vbi Nessus, & alii Centauri sepulti fuis-
sent, ex iis vulneribus non procul à Calydone, in colle, qui Ta-
phossus fuit nuncupatus grauissimus odor ad montis radicem
suffundebatur, ac tabo simile quiddam manabat, vt ait Strabo
lib. 9. Quæ de Centaurorum forma dicuntur, illa fabulosa sunt
omnino, vt quæ de illorum ortu. Alii igitur Ixionis filium
Chironem fuisse tradiderunt, à quo originem duxerint Cen-
tauri. Alii Saturnum cum Philyra Oceani filia congressum in-
quiunt cùm imperaret Titanibus; mox cum ipsos Rhea depre-
hendisset, Saturnus ob pudorem se in equum vertit, vnde Chi-
ron natus dicitur hippocentaurus, omniúmque Centaurorum
iustissimus, & sapientissimus: qui fuit Iasonis & Achillis pæda-
gogus, illa igitur caussa fuisse dicitur, cur Centauri geminam
formam sortiti fuerint, equinam scilicet à patre, humanam à
matre. Quidam igitur putarunt inferiorem partem ad collum
vsque formam fuisse equinam, & ab equino ventre pro collo
ventrem & formam hominis consurgere, totámque conspici
superiorem partem, ita vt equitantis hominis forma in faciem
intuentibus videretur. Quidam putarunt posteriores tantum
pedes fuisse equinos, at priores humanos, vt ait Pausanias in Elia-
cis prioribus. At Lucretius lib. 5. neque hac, neque illa forma es-
se potuisse Centauros omnino contendit, non solùm quòd duæ
formæ tam diuersæ simul esse non possint, cùm altera vigere in-
cipiat, cùm altera senescit, ac fit inualida, verùm etiam quòd om-
nia è certis seminibus oriri necesse sit, atque in omnibus vnam na-
turam excellere: cùm duæ formæ diuersæ parésque viribus simul
esse non possint. quare ita inquit:

Sed ne-

Sed neque Centauri fuerant, nec tempore in vllo
Esse queunt duplici natura, & corpore bino:
Ex alienigenis membris compacta potestas.
Hinc illinc par vis, vt non par esse potis sit.

Cùm Hercules benignè à Chirone aliquando fuisset hospitio acceptus, Chiron breuitatem sagittarum Herculis admiratus eas contrectauit, quarum vna dicitur in pedem Chironis decidisse; quare ille dictus est ex eo vulnere fuisse mortuus, & ob eximiam iustitiam, Deorúmque cultum inter sidera relatus. Achæus verò & Erasistratus non interiisse Chironem ex illo vulnere inquiunt, sed centaurea herba, quam centaureum etiam vocant, vulneri adhibita sanatum fuisse: quæ ab ipso postea, vt inuentore vsus eius herbæ, fuit appellata, de qua ita meminit Virg. lib. 4. Georg. quam centaureum vocauit:

Cerropiúmque thymum, & graueolentia centaurea,

& Lucretius libro secundo:

At contrà tetra absynthi natura, ferique
Centauri fœdo perrorquent ora sapore.

Est enim & amara, & grauiter olens illa herba. Nam prima & simplicior antiquorum medicina fuerunt radices herbarum, vt in his significauit Homer quibus plerique morbi curabantur:

ἐκ δὲ ῥίζαν βάλε πικρὴν,
χερὶ διατρίψας.

radicem iniecit acerbam
Contundens manibus.

Quòd si Centaurorum forma omnino in rebus humanis esse non potest, quæ caussa antiquos compulit ad hæc ita fabulosè confingenda?

¶ Patuit (vt arbitror) ex rebus Centaurorum gestis quid per hæc significare voluerunt. Nam in tam prodigiosa corporis forma, quæ humanitas, quæ iustitia, quæ temperantia, quæ pietas esse potuit? aut qui dimidium sui belua teterrima extiterit, quo pacto non in maximas difficultates ob sua flagitia illabatur, patriámque & facultates per summam turpitudinẽ relinquere cogatur? Verùm quoniam suus est virtuti vniuscuiusque locus, potéstque vel in turpi forma aliquando inesse virtus, idcirco ob æquitatem eximiam Chiron fuit inter sidera receptus. Per hæc igitur quæ dicta sunt de Centauris, significare voluerunt antiqui, vino non esse immoderatè indulgendum, neque cedendum cupiditatibus, neque manus in res alienas per vim iniiciendas, sed temperantia & iustitia in omnib. vti conuenire: cauendósque esse illos qui turpissimo sunt corpore, quoniam mores plerumque corpori sunt similes. At contra illum esse finem omnium improborũ, vt patriã, facultates, penates, liberos, vxores relinquere cogantur, & extorres aliam patriam sibi per inopiã quærãt. Nec me

Ayuntamiento de Madrid

præterit quosdam fuisse, qui primos Centauros equitare inquiant inuenisse. At nunc de Cygno dicamus.

De Cygno. CAP. V.

AT verò de Cygno diuersæ fuerunt antiquorum scriptorum sententiæ, quòd eum alii aliorum parentum filium, & alia de caussa in auem sui nominis mutatum fuisse, tradiderunt. Nam Cygnus ille qui fuerit ab Hercule occisus, & in auem sui nominis dicitur postea mutatus, fertur fuisse Martis & Cleobulinæ filius, vt traditum est à Posidonio in libro de Diis & heroibus. Fama est hunc Cygnum Martis filium idcirco fuisse ab Hercule trucidatum, quoniam ille in Thessaliam accedentes aduenas interimeret, cùm esset templum patri erecturus è capitibus cęsorum à se hominum. Fuit & Cygnus Apollinis filius ab Achille cæsus cùm militaret ad Troiam. de quo ita scripsit Isacius: Ἀχιλλεὺς δὲ ἐπιστρατεύσας τῇ Τροίᾳ, αἱρεῖται τὸν Κύκνον, καὶ τὸν μὲν λόγῳ μὲν Κύκνου, ἔργῳ δὲ Ἀπόλλωνος. *Achilles cùm ad Troiam militaret, Cygnum ac Tenum interemit, verbo quidem Cygni filium, at re ipsa filium Apollinis.* Fertur trucidatus fuisse ab Achille ad Troiã, & ab aliis creditus Cygni filius, cùm esset Apollinis, vt patuit, quoniam opem ferens Troianis cum longis nauibus angustias maris Troiani occlusisset, impedirétque Græcos, neque illos descẽdere pateretur, quem tamen plerique fuisse Neptuni filium existimarunt. Silenus autem in fabulosis historiis Diomedis socios in illas aues, tanquam sorores Meleagri in meleagrides, mutatos fuisse scripsit: quæ res ita habuit. Cùm Diomedes Tydei ac Deiphiles filius in patriam post bellum Troianum rediisset, fertur in vltionem eius vulneris quod Marti & Veneri Diis intulerat, eius vxor Aegialia exagitata fuisse incredibili desiderio, atque furioso propè quodã amore Comatæ filii Stheneli, vel (vt aliis magis placuit) Cyllabari. Idcirco cùm domũ rediisset ita ille detentam vxorem reperit, vt parum abfuerit, quin ab ipsa Aegialia fuerit trucidatus, cùm vix se seruasset ad Aram Iunonis Argiuæ. Postmodo de statu rerum præsentium decidens, ac desperatione captus, ad populos vocatos Daunios in Italiam commigrauit, quibus per illud tempus Daunus rex imperabat. Cùm fortè tunc accidisset, vt Daunus ab hostibus obsideretur, audita Diomedis virtute ac fortitudine, eiúsque in Italiam aduentu, misit rogatum ipsum Diomedem vt sibi opem ferret in ea rerum difficultate. promisit etiam se partem suę regionis ad habitãdum esse daturum ad remunerationẽ tanti beneficii. Ille vbi auxiliatum Dauniis iuisset, victoriámque illis peperisset, vrbẽ postea vocatam Argyrippã cõdidit, quam sibi esse regiam statuit. Nam cùm Daunus vellet videri tãti accepti beneficii minimè oblitus, proposuit Diomedi, concessitque optionem, vtrum mallet eligendi, vel totam prędã, vel totã regionem

hosti-

Ayuntamiento de Madrid

hostis,quam cepisset.cum neutrum horum voluisset eligere Diomedes, cuperétque Daunus aliquo condigno munere satis Diomedis in se beneficentię facere,Althęnum Diomedis fratrem nothum iudicem statuit.atenim Althænus cùm fuisset captus amore Euippæ filiæ Dauni, vellétque Dauno gratificari, Regionem Dauno adiudicauit,iussitque prædam dari Diomedi, fertur illo iudicio indignatus Diomedes Deos rogasse,vt neque semina vtiliter terræ concrederétur, neque illa fructum ferret, nisi aliquis è suis cognatis aut ciuibus ibi seminasset. Postea verò cùm istud ipsum contigisset, neque terra vllos fructus ferret, & si qui nascerentur,per malignitatem aeris vel deciderent è plantis, vel ad maturitatem nõ peruenirent;animalia passim perirent, ac si qua ferrent in vtero,facerent abortum: dicitur Daunus misisse scisciitatum oraculum, quænam esset tantæ Deorum indignationis causa,aut quid in Deos esset commissum, ex quo tot incommoda,tótque calamitates Dauni regionem inuasissent. cùm respondisset oraculum, istud partim ex imprecatione Diomedis contigisse, partim etiam ex ira Deorum, & præsertim Veneris, quæ vel ipsum fratrem in Diomedem per amorem Euippæ incitasset, Daunus in præsenti rem dissimulat,atque consilium prorogat in opportunum tempus. Nec ita multis sanè diebus interiectis Daunus Diomedi insidias parat, & tanquam Diis inuisum atque inimicum repentè trucidat. Græci Diomedis socii qui fuerant illum in Italiam secuti,visa sui ducis morte tam fœda,támque miserabili,illum magnopere lugere cœperunt, atque stridulè conquerentes dicuntur omnes Deorum misericordia in cygnos aues canoras fuisse conuersi.quod accidit in insula Diomedea vocata è regione Gargani.Alii dicunt non in cygnos quidem fuisse mutatos,sed in aues cygnis simillimas,quæ dictæ sunt postmodo insulam vocatam Diomedeam habitasse de nomine ipsius Diomedis. Est autem illa insula iuxta sinum Ionium Adriaticúmque posita,vt scripsit Agatharchides in rebus Europicis, & Callimachus in libro de conditis insulis, & habitatis vrbibus, & de illarum nominibus. Nam Iapyges & Apuli cùm populi essent iuxta sinum Ionium,alii horum dicti sunt Peceutii, alii Diculi,qui postea Daunii & Tarentini vocati fuerunt.Fuit enim regio Daunio rum in Apulia, quæ postea tota Iapygia ab Iapyge Dędali filio, hinc Salatia, hinc Calabria vocata fuit. atque Apulia dicta est ab vrbe Diomedis Argyrippa quæ sequentibus temporibus Apulis nominata fuit. His addidit præterea Timæus Siculus in rebus patriis,& Alcimus, omnes Diomedis statuas,quas in illa regione ex iis saxis passim sibi erexerat, quæ secum è Troianis ruinis in naui aduexerat, fuisse in mare contumeliosè deiectas. nam memorię proditum fuit ab illis Siculis scriptorib. Diomedem cùm aureum scutum Glauci haberet, Colchicum draconem intere-

Ayuntamiento de Madrid

misse, qui Phæaciam regionem deuastauerat, vbi primùm in Italiam aduentaret. ea re insignem honorem adeptus Diomedes permultas sibi statuas ad perpetuam præclari facinoris memoriam erigendas curauit, quæ è saxis Troianis (vti diximus) excisæ fuerunt, quæ statuę vnâ cum ipso Diomede cæso in mare à Dauno fuerunt deiectæ. Scriptum reliquit Pausanias in Atticis rebus Cygnum fuisse regem illorum Ligurum, qui habitarunt in Gallia transpadana, laude musicæ artis & cognitionis clarum: qui vbi mortuus esset, dicitur ab Apolline in auem sui nominis mutatus. Alii dixerunt ducem Ligurum Cygnũ nomine miro amore Phaethontem prosecutum fuisse, qui post eius casum tam assiduè flebat atque eiulabat, vt Deorum misericordia in auẽ sui nominis sit mutatus, atque cùm esset musicæ artis peritus, creditur post mortem Apollini musicorum Deo esse consecratus. Lucianus in eo dialogo qui Cygnus inscribitur, assessores fuisse Apollinis cygnos commemorat, & amicos homines musicæ peritos, qui cùm mortui essent, fuerunt in aues sui nominis mutati ab eodem.

¶Hæc ea sunt quæ de Cygnis fabulosè memoriæ prodita sunt ab antiquis scriptoribus: quæ si diligentiùs considerẽtur, partim nos admonent nullã esse turpitudinem, nullámque arrogatiam, quæ Deum non habeat vindicem & vltorem; partim etiam ad insigniorum hominum laudem fuerunt excogitata. nam cùm Diomedes vel Deos ipsos vulnerasset, iustam Deorum vindictam omnino aufugere non potuit, quia tam felici rerum successu elatus fuerat, vt neque Diis quidem pepercerit in ipsa rerum felicitate, quos magis vt autores omnis humanę felicitatis impensiùs venerari atque obseruare decebat. Eius socii dicũtur in aues fuisse mutati, quòd omnis infelicitas & miseria alas iniungit prioribus amicis ad fugam. Facti sunt cygnis similes, vt alii voluerunt, aut ipsi cygni, dum lugubres ac miserabiles vòces emitterent, quoniam neque tutum est, neque sapiens neque valde pium illorum sceleratorum calamitates lugere, qui diuino consilio, diuináque prouidentia propter illatas vel in ipsos Deos iniurias illas calamitates patiantur, cùm illud scire possimus. Fiunt enim brutis similis ii qui neque motibus animorum moderari aliquá saltem ex parte possunt, neque animo ferre nitantur illud, quòd diuinitus statutum nulla ratione mutari possit. Hæc res iure optimo fecit, vt socii Diomedis in aues Diomedeas vocatas dicuntur fuisse conuersi. Alii dixerunt Cygnũ illum ab Achille cæsum cùm ad Troiam militaret, in auem sui nominis fuisse conuersum, non quidem reipsa (nullum enim fuit tẽpus quo homines in plantas, aues, pisces, aut saxà mutarentur) sed ad consolationem suorũ illud fuisse à poetis confictum. nam fuit vna multarum fabularum excogitatarum ratio aliquando, assentatio poetarum nimirum, qui nihil sibi non licere arbitrati sunt, modò principum suæ

ætatis

Ayuntamiento de Madrid

ætatis gratiam per sua figmenta aucuparentur. Sic homines sæpius in Deorum numerum post mortem sunt intrusi, quibus templa, altaria, sacerdotes, ceremoniæ, ac proprii ritus sacrorum fuerunt instituti, multique in varia corpora animalium per suauitatem orationis cum mirifica legentium voluptate peruenerunt. Habet enim illud suauitatis poeticè, vt illa quæ in soluta liberáque oratione ridicula viderentur & vana & mendacia, ipsa non solùm probabilia & similima veris efficiat, sed etiam cum incredibili auditorum voluptate & admiratione ita imprimat in animis, vt non facilè deleantur. Istud fit propter metri naturam ac varietatem rerum, quas licet poetis in sua scripta ascisceré, cùm reliqua scriptorum genera ad finem suscepti negotii properare soleant, priùs quàm aliquid exterum admisceatur. nam cum liceat poetæ aliquando vel ad minima quæquo describenda peruenire, illud certè non permissum est facilè cæteris scriptoribus, nisi maxima de caussa, & cùm res ipsa necessariò postulare appareat. Quòd verò Cygnum Ligurum regem eorum qui habitarũt in Gallia transpadana, in illam auem mutatum fuisse ab Apolline memorarunt, id certè significare voluerunt poetę, optimarum artium expertes esse principes homines non oportere, vel esse prorsus ignaros, quæ liberales vocantur, cùm & animum ad regias virtutes & ad optimam rerum præsentium administrationẽ, & ad futurorum prudentiam mirabiliter effingant, & ad rerum vel secundarum vel aduersarum euentum æquo animo perferendum. Istud à musicæ scientia primum inchoandum esse censuerũt, sed non ab illa rabularum & combibonum garrulitate aut vociferatione: quoniam ea vis est illius, vt animum, morésque parum aptos priùs componat, deinde præparet compositum ad omnes rectas disciplinas facilè imbibendas. Alii dixerunt poetas ad viuentium coniunctorum Cygni ipsius regis gratiam illũ immortalibus laudibus extulisse ob peritiam musicæ facultatis, quẽ & gratum Diis hominem fuisse dixerunt, & post mortem etiam vixisse, atque in auem pulcherrimam, Apollinique dicatam mutatum, quæ vel mortem ipsam cum cantu exciperet, quia se Deo amicam esse sentiat, & ad meliorem vitam sit transitura. Nam cùm mors communis sit omnibus animantibus, neque vlla sit differentia sanguinis, facultatum, honorum, nisi quis vi laudis ac virtutis, communem omnibus vitæ metam perpetuitate nominis superauerit, vel nihil est magnopere expetendum in rebus humanis, vel sola gloria, quæ per bonitatem morum, sanctitatem, fidem, pietatem, integritatem, innocentiam ac beneficentiam latè extenditur. fit etiam hoc ipsum per disciplinarum liberaliũmque artium præstantiam cognitionis, qui honor in animis posterorum diutissimè conseruatur. nam cùm fieri omnino non possit vt nihil agamus, quid aptius præclaris ingeniis relictum est in quo

Ayuntamiento de Madrid

se exerceant, cùm quid datur ocii, quàm in cognoscendis rebus gestis præteritorum temporum,& deliriis quibus se suósque perdiderunt summis rebus præfecti,aut quibus virtutibus hæc omnia ab iisdem sapienter sunt conseruata? est illud præterea studium honestissimum omnium ac vtilissimum,& cæteris omnibus occupationibus præferendum, quo aliquis seipsum ad vitam quàm honestissimè cum virtute transigendam informet. Atque de Cygno satis,nunc dicatur de Harpyis.

De Harpyis. CAP. VI.

HARPYIAE, quæ Stymphalides aues etiam vocatæ fuerunt, filiæ fuisse dicuntur Thaumantis & Electræ Oceani filiæ, ac sorores Iridis, vt scripsit Hesiod. in Theogonia in his versibus:

Θαύμας δ' Ὠκεανοῖο βαθυῤῥείαο θύγατερ
ἠγάγετ' Ἠλέκτρην· ἡ δ' ἀκείαν τέκεν Ἶριν,
ἠὺκόμους θ' Ἁρπυίας Ἀελλώ τ' Ὠκυπέτην τε.
Oceano natam Thaumas, qui litora pulsat,
Vxorem Electram duxit: mox edidit Irim
Illa viro; Harpyias, Aelloq;, Ocypetenq;.

Acusilaus Neptuni ac Terræ filias fuisse credidit; Sosibius Erasiam & Harpyiam memoriæ prodidit fuisse Phinei filias: quæ, vt patet ex superioribus Hesiodi carminibus, tres fuerũt, Iris, Aello, Ocypete. Quidam Celæno pro Iride subrogarunt. Asius, Alopen, Acheloẽ, & Ocypetẽ nominauit, vt etiã ait Hyginus. Stesichorus Thyellam addidit: Asclepiades Ocythoen, Achæus Ocypoden. Has proditum est memoriæ ab Isacio in Thracia habitare solitas, aurésque vrsorum, corpora vulturum: faciem virginum habuisse, fuisseq; alatas, & humanis brachiis ac pedibus, sed vnguibus mostrosis: quæ omnia propè ita descripsit Virg. lib. 3. Aeneidos:

Tristius haud illis monstrum, nec sæuior vlla
Pestis, & ira Deûm Stygiis sese extulit vndis.
Virginei volucrum vultus: fœdissima ventris
Proluuies: vncæq; manus, & pallida semper
Ora fame.

Has ad epulas aduolantes facit,& volucres idem poeta nominauit. Has igitur Iouis canes fuisse memorant poetæ, ac rapaces ministros: quæ ad dirum Phinei supplicium fuerint immissæ. Nam scripserunt antiqui Phineum in Bithynia iuxta fluuium Salmydessum Thraciæ habitare solitum, Agenoris & Cassiopeæ filium, vel (vt quibusdam magis placuit) Agenoris & Phœnicis; vt Apollodoro, Neptuni: quem tamen in Paphlagonia regnasse omnes narrant. Hunc aiunt nonnulli cùm optio sibi data esset, vt vel cæcus diutissimè viueret, vel post certum tempus moreretur: cæcum

Ayuntamiento de Madrid

cum consultò à Sole factum fuisse, & ab Agenoris temporibus vsque ad Argonautarum nauigationem vixisse. Alii, quorum sententiæ accedit Sophocles, Cleopatram vxorem fuisse narrant Boreæ & Orithyiæ filiam, è qua Phineus duos filios Crambim ac Orythum susceperit; vel (vt alii maluerunt) Parthenium & Crambim. Postea repudiata Cleopatra Idæam Dardani Scytharum Regis duxit: tum adolescentes illi accusati sunt, quòd stuprum nouercæ obtulissent, & à patre comprehensi ob id facinus capitis damnati. tandem ab Argonautis cognita illorum innocentia, & quæ inter ipsos intercedebat, affinitate, multis barbarorum cęsis, & ipso etiam Rege obtruncato in eo certamine, liberantur. Non defuerunt qui ob eam accusationem oculis captos fuisse adolescentes inquiant: quare indignatus Neptunus ob eam crudelitatem illum etiam cæcũ fecit, & Harpyias immisit. Alii, inter quos Philochorus hos Thynum & Mariandynum vocarunt. Alii hos non è Cleopatra, neque ex Idæa Dardani filia, sed è quadam pellice Scythica natos fuisse autumarunt. Id cùm fecisset Phineus, dicitur eo supplicio à Ioue affectus vt oculis careret, & perpetua fame discruciaretur: cui tamen cùm paratæ forent epulæ, neque illas comedere tunc quidem licebat, quoniam Iupiter suos canes Harpyias scilicet ad eum miserat, quæ vel ex ore comedentis cibum eriperent. Acusilaus Argiuus, quia, cùm vates esset, Iouis ac Deorum arcana mortalibus patefecisset, his suppliciis addictum scripsit, ad quẽ profecti Argonautę perbenignè accepti, pro pręmio monstrati itineris in Colchidem, & pro liberalitate hospitali alatos Boreæ filios cum sagittis miserunt, qui Harpyias à mensa Phinei depellerent: quas è regione fugientes, cùm ad Plotas vsque vocatas insulas quas alii Echinadas vocarunt, insecuti fuissent: atque inde ad Argonautas iterum reuertissent, quòd illæ iussent se non ampliùs Phineum infestaturas, illæ insulæ dictæ sunt Strophades: quæ omnia explicata sunt ab Apollon. lib. 2. Argon. cùm hæc inquiat:

ἔνθα δ' ἐπάκτιον οἶκον ἀγηνορίδης ἔχε Φινεύς·
ὃς περὶ δὴ πάντων ὀλοώτατα πήμαν' ἀνέγλη
εἵνεκα μαντοσύνης, τῷ οἱ πάρος ὀφθαλμοὺς
Λητοίδης δή' ὄστον ὀπίζετο καὶ Διὸς ἀμπ.
χείων ἀτρεκέως ἱερὸν νόον αὐθεπόποιο
τῶ καὶ οἱ γῆρας ὑφ' ὄπι δ' ἀνιαρὸν ἔκλυε,
ἐκ δ' ἵλετ' ὀφθαλμῶν γλυκερὸν φάος, οὐδ' ἀγανοῖσ
ἔτα ἀπειρεσίοισιν ὀνείασιν, ὅσσα οἱ αἰεὶ
δέσφατα πόδδοιμοι πέναιε ἔταιρ οἴκαδ' ἄγεσθαι.
Hæc ego Agenorides habitabat litora Phineus.
Ærumnas passus mortales est super omnes,
Quòd diuinaret: namque artem præbuit illi
Latoides, quare ille Iouis vel numina summi

Ayuntamiento de Madrid

Spernebat mentémque Deûm mortalibus idem
Vaticinans nudauit, eum grauis inde senectus
Inuasit: primùm est oculorum lumine captus.
Inde fruis dapibus vetitum est: quas plurima semper
Turba colonorum illius portabat in ædes.

Deinde carmina quæ sequuntur, omnia propè illa narrant quæ diximus de Phineo. Reuersi sunt autem Boreadæ, & ab insequendis Harpyis destiterunt iride illos reuocante; vel, vt aliis placuit, Iouis mandato. Cæterùm illam fuisse conditionem Boreadum memorant, vt nisi Harpyias consequerentur, sibi esset pereûdum, atque hi cęsas Harpyias à Boreadibus narrant: quarum altera in Peloponesum volauit, & in Tigrem fluuium decidit, qui ab ea dictus est Harpys, vt ait Apollodorus libro primo. Panyasis tamen non strictis gladiis à Boreadibus depulsas. sed sagittis cæsas esse arbitratus est, priusquam Boreadæ reuocarentur. Quòd autem canes Iouis vocatæ sint, patet ex his carminibus Apollonii lib. 2.

ἐξέμις, οὐ γὰρ Βορέου, ξιφεστιν ἐλάσαι
Ἁρπύιας μεγάλοιο Διὸς κυνας.
Non est fas, Borea nati depellere ferro
Inde canes Iouis Harpyias magni.

Has ipsas Harpyias quidam putarunt fuisse ab Hercule postea pulsas ex Arcadia, cum Stymphalum oppidum iuxta Erasinũ fluuium popularentur, ærei crepitaculi tinnitu, vt dictum fuit. Has scripsit Chæremon sub quodam specu in Creta tandem se abdidisse, vnde nunquam postea euolauerint. Atque hæc ea sunt quæ de Harpyis memoriæ prodita sunt ab antiquis.

¶ Dictæ sunt Harpyiæ ab ἁρπάζω, quòd omnia secum raperent, quanquam quæ relinquebant, ita tetro & fœtido excremento inquinabant, vt fœtor omnino perferri non posset. Atque cùm fluuiorum, fontium, imbriũmque natura per Naiades, & reliquas Nymphas significabatur, aer superior & vis ignea per Iouem, aqua per Neptunum, inferior aer per Iunonem, per Vestam terra: sic per Harpyias vis & natura ventorum significata est ab antiquis: qui (vt dictum est sæpius) sub his fabularum figmentis vniuersa naturalis philosophiæ, & morum præcepta tradiderunt, vtilitatem cum suauitate commiscentes. Atque vel ipsarum Harpyiarum ortus demonstrat vires esse ventorum. qui enim putarunt filias fuisse Thaumantis & Electræ, quid aliud has esse senserunt, quàm admirabilem ventorum naturam, qui è supernatante & puriore Oceani aqua per Solis radios extolluntur? Huic rei vel illud est argumento, quòd Iridem ventorum sororem putarunt, quæ in imbribus, & nubibus certo ordine collocatis apparet; neque sine imbribus fieri potest: quo tempore etiam venti vel dominantur, vel iam antecesserunt. Nomina præterea singularum

Ayuntamiento de Madrid

singularum Harpyiarum ventorum impetum vel celeritatem, vel aspectum significant: nam Ocypete celeriter est volans, Aello procella, Celæno obscuritas nubium, quæ ventis impelluntur. illud etiam indicabat forma Harpyiarum, quæ fingebantur alatæ & fæminæ ob leuitatem duplicem ac celeritatem, cùm neque Boreadæ quidem illas comprehendere potuerit, vt iure de illis dici queat:

Quid leuius fumo? flamen. quid flamine; ventus.
Quid vento? mulier. quid mulierе? nihil.

Qui Iridem vocarunt tertiam Harpyiam, in idem reciderunt: nihil est enim horum à vi vẽtorum semotum. Quid ergo? significare voluerunt per hæc ventos è superna vi aquarum è puriore parte scilicet gigni: aut ex ea aqua quæ est cum terra commista superiùs, quæ in vapores extenuata in sublime tollitur: qui vapores postea modò in pluuias condensantur, modò in ventos extenuãtur. Neque abhorret præterea à ciuili institutione hæc fabula, quippe cùm declaret rapacitatem & auaritiam hominum tanquam grauissimum supplicium Deorum consilio mortalibus immissam fuisse. Nam cur oculis captus est Phineus? quia non videbat humanam conditionem vitæ intra angustissimos terminos includi, paucisque esse contentam, atque ob eam rem perpetua fame discruciabatur: neque poterat præsentibus epulis vesci, cùm non pateretur illud habendi desiderium, vt præsentibus bonis perfrueretur, sed vt fieret tantùm locupletior. Id vulturum corpus, id vacæ manus, id ora semper fame pallentia significabant, id reliqua corporis forma, quæ ex animo auari hominis ad vnguẽ expressa est. Quidam per Harpyias furtorum naturam significare voluerunt, quæ virgines ideo putatæ sunt, quia sterilia sunt Diis ita volentibus, & breui dilabuntur bona per rapinam furtúmque parta: quare & famelicæ, & alatæ, & immundæ dictæ sunt. At nũc de Hesperidibus.

De Hesperidibus. CAP. VII.

HESPERIDES autem Hesperi Atlantis fratris filiæ fuerunt, quas tamen Eubulus Atlantis, non Hesperi fuisse credidit: Chærecrates Phorci & Cetus. Nomina fuerunt illarum Aegle, Arethusa, Hesperthusa, vt diximus in Hercule. Hæ hortos habuerunt non procul à Lixo oppido Mauritaniæ, extrema parte Aethiopiæ, ad occidentem, vbi loca fuerunt à Sole exusta, arenisque obducta, & ob serpentum frequentiam infesta; neque multum à Meroe, & à mari rubro distantia. ibi anguis esse dicebatur, qui aurea mala custodiret ne ab vllo caperentur: quem serpentem curabat Hesperidum sacerdos, vt apparet ex his carminibus, Virg. lib. 4.

Oceani finem iuxta, solémque cadentem.

Ayuntamiento de Madrid

Vltimus Æthiopum locus est: vbi maximus Atlas
Axem humero torquet stellis ardentibus aptum.
Hinc mihi Massylæ gentis monstrata sacerdos
Hesperidum templi custos, epulásque draconi
Quæ dabat, & sacros seruabat in arbore fructus.

Nam vbi Atlas cœlum sustinere dicebatur, ibi in extrema ora terræ habitabant Hesperides, vt significauit Dionysius in libro de situ orbis in his:

Ἄτλας δ' οὐρανὸν δῶρον ἐχὼ κορυφῆς ὑπ' ἀνάγκης,
πείρατα ἐν γάμῳ, ὅθι περ Ἑσπερίδων λιγυφώνων
ἑστῶς, κεφαλῇ τε καὶ ἀκαμάτοισι χέρεσι.
Sustinet hic Atlas cœlum, sic fata iubebant:
Vltimus Hesperidum locus est in margine terræ,
Hic capite & manibus fert vasti pondera mundi.

Hunc hortum fama est Atlãtem montibus vndique cinxisse, quæ Themis illi responderat futurum esse vt filius Iouis eò aliquando accederet, & aurea mala caperet. Hæc mala Agretas in rebus Libycis oues fuisse sensit, quæ aureæ nominarentur, quæ cùm inhumanum & agrestem pastorem haberent, dictæ sunt à dracone custodiri. at Pherecydes lib 10. vbi nuptias Iunonis commemorauit, terram Oceano proximam in occidente aurei coloris poma tulisse inquit, pomósque aurei coloris fructus ferentes. quam sententiam ita secutus est Lucanus:

Abstulit arboribus precium, memorique laborem
Alcides: passisque inopes sine pondere ramos,
Rettulit Argolico fulgentia poma tyranno.

Draco, qui poma ipsa seruabat, Typhonis & Echidnæ filius, Ladon vocabatur, vt testatur Apollonius lib. 4.

ἶξον δ' ἱερὸν πέδον, ᾧ ἔνι Λάδων
εἰσέτι που χθιζὸν παγχρύσεα ῥύδια μῆλα,
χώρῳ ἐν Ἄτλαντος, χθονίος ὄφις ἀμφὶ δὲ νύμφαι
Ἑσπερίδες πόιπνυον ἐφίμερον ἀείδουσαι,
ἁὶ τότε γ' ἤδη κεῖνος ὑφ' Ἡρακλῆι δαΐχθεὶς
μήλοιν βέβλητο ποιπνύπος.
Errant eisque locum sacrum venere, vbi Ladon
Aurea seruabat flauentia mala decora,
Anguis terrigena, hic vbi cœlo attollitur Atlas.
Illum curabant nymphæ perdulce canentes
Hesperides. truncum amplexus sed ab Hercule cæsus
Is fuit.

Cùm esset etiam Ladon fluuius Arcadiæ, cuius filia fuit Metope vxor Asopi Thebani fluminis, è qua Thebe nympha vrbi nomen dedit. Hunc serpentem è terra natum fuisse testatur Pausiat non è Typhone & Echidna, vt ait Apol. enarrator. quem capita centum habere putarũt. Fama est Herculem cum ad hæc aurea mala mis-

Ayuntamiento de Madrid

la mitterentur ab Euryſtheo, diu ambiguum conſtitiſſe, quia vbi eſſent, neſciret: atque ad nymphas Iouis & Themidis in ſpelunca apud Eridanum fluuium habitãtes contendiſſe, vt ab iis ſciſcitaretur vbi poſſet mala aurea Heſperidum reperire; quæ ad Nereum illum miſerunt, vt dictum fuit ſuperiùs. Fabulantur etiam Atalantam Schœnei filiam tribus malis Heſperidum captam fuiſſe, quæ Venus dederat Hippomeni: cùm nuptiæ eius victori, at mors victis proponeretur: quare non ſolùm Hercules malis Heſperidum potitus fuit. nam quòd Atalanta pomis capta fuerit, ita Theocritus ait in Amaryllide:

Ἱππομένης δ' ἦλθε δι' ἠϊθέων παρθένον ἤθελε γᾶμαι,
μᾶλ' ἐν χερσὶ φέρων, δρόμον ἄμυνεν δ' ἁ Ἀταλάντα
ἠ ἴδεν, ὡς ἐ μάνη, ὡς ἐς βαθὺ δῦλεν ἔρωτα.
Virginis Hippomenes thalamos vbi ſorte petiuit,
Mala tenens manibus currebat: vt hæc Atalanta
Vidit, vti perijt, magno correpta vt amore eſt.

¶Hæc ea ſunt quæ de Heſperidibus fabulosè memorata ſunt ab antiquis: nunc quid ſignificent, perquiramus. Verùm res vt ad hiſtoriam referatur ita ſe breuiter habuiſſe dicitur: Fuerunt duo fratres gloria celebres Heſperus & Atlas, qui habebant oues pulchritudine egregias & flauas & colore aureo. Heſperus cùm filiam ſuſcepiſſet Heſperidam nomine, illam fratri in matrimoniũ coniunxit, à qua regio vocata eſt Heſperitis. ex hac Atlas ſuſcepit ſex filias, quæ vocatæ ſunt Atlantides, & à matre Heſperides. Harum formæ deſiderio ob celebritatem captus Buſiris latrones & piratas miſit qui eas raperent, & ad ſe aſportarent, quo tempore Hercules aduerſus Antæum pugnauit. Prædones in quodam horto ludentes puellas rapuerunt, nauíque impoſitas auexerunt. Hercules vbi fortè pranderent prædones in litore, percepta re de virginibus, latrones ad vnum interemit, ac filias patri reddidit; pro quo beneficio & oues pulcherrimas dono accepit & alia multa ab Atlante, & aſtronomiæ cognitionem: quam vbi ad Græcos tranſtuliſſet, ſphæræ cognitionem nimirum dictus eſt cœlum pro Atlante humero ſuſtinuiſſe. Heſperides igitur (vt alii volunt) Heſperi filiæ fuerunt: vt alii, Atlantis: quæ ſidera ſunt. earum pater cœlum, aut veſpertinum tempus fuit, quod quaſi frater eſt cœli. Dictæ ſunt habere hortos in occidente, in quibus eſſent mala aurea, quoniam ſtellarum natura eſt vt tanquam aurum ſplendeant, & rotunda appareant: atque ea non niſi in occidente naſci ſolita ſunt, quia Sole occidente ſtellæ apparent, cùm lumine Solis per diem occultentur. At quis eſt draco qui hæc mala ſeruãbat, atque hortum ambibat? ſigniferum circulum nonnulli ſunt arbitrati. Fuerunt tamen qui mala Heſperidum oues eſſe in occidente dixerint, in inſula, quæ perpetuo flumine circundabatur in ſerpentis modum ſinuoſo & reflexo,

Ayuntamiento de Madrid

Alii cùm mala Hesperidum putarint fuisse stellas, serpentem illum esse crediderunt lineam obliquam, quæ nos & astra ipsa intra se continet, quæq; horizon siue determinãs linea appellatur, ea cùm obliqua sit omnibus hominibus; præterquã habitantibus sub ea linea, in qua dies noctibus pares efficiuntur, meritò serpẽs acdraco ab artificibus fabularum atq; historiarum fuit appellata. Qui fluuium insulam ambientẽ anguem esse dixerunt, ii Herculẽ inquiunt ad insulam obseruatis opportunitatib. traiecisse ac remeasse, cùm fluuius is factus fuisset peruius ob siccitatem, atque inde captas oues in Græciam duxisse. qui verò stellas fuisse mala illa dixerunt, rerum astronomicarum peritiam ab Hercule in Græciam latam putarunt. Atque vt summatim colligam sententiam huiusce figmenti, tanquam serpentes illi seruant aurea poma, qui ob auaritiam neque dormire quidem tutò possunt. quare præclarè dictum est à sapientibus, diuitias tanquam lapidem indicem animi cuiusquam esse datas hominibus, quæ viris bonis & prudentibus facultates essent, & quasi opportunitates ad res præclarè gerendas, ad patriæ, ad sui ipsorum, ad amicorum, ad bonorum commoda concessæ: at imprudentibus & malis quasi supplicium, cùm augeant desiderium ipsum etiam accumulandi; quare vel ex ipsarum diuitiarum vsu quantopere quisque sit vir bonus & Dei amicus, posset dignoscere. at nunc de Atalanta dicamus.

De Atalanta. CAP. VIII.

DE Atalanta Schœnei filia, quæ corporis viribus, & celeritate pedum non solùm fœminas, sed etiam homines anteibat, hæc pauca habemus memoria digna, quòd venationibus mirificè delectabatur, quæ etiam inter venandũ cùm apud Stethæum Aesculapii fanum siti laboraret, dicitur saxum cuspide percussisse, atque frigidissimæ aquæ è saxo prorumpentem fontem elicuisse: quòdque illa prior sagitta aprum Calydonium percussit, vt ait Isacius. Huic cùm pellis apri pro insigni victoria data fuisset à Meleagro, mox ab ægrè ferentibus viris gloriam victoria à fœmina sibi fuisse præreptam, pellis exorta fuit per auunculos Meleagri, quibus ab ipso Meleagro cæsis propter illatam iniuriam, vniuersa vis vltionis conuersa est demum in Meleagrum, nam cùm esset cum titione quodam reseruato à matre, & extincto victurus, cum quo exusto mori opus esset, mox illo in ignem conjecto per maternam indignationem periit Meleager. Memoratur item quod victa fuerit ab Hippomene cursu, dum malis tribus Hesperidum colligendis retardata fuisset. Quam rem testatur sic Arabius:

ἔδ νε γάμων ἐρέπτες, ἢ ἀμβολίων ταχυπόδος,

Ayuntamiento de Madrid

ἦτο γάμος κάρη χρύσεον Ἱππομένης
ἄμφω μῆλον ἀνύσας ἔλπε καὶ παρθένον ὁρμᾶς
ἔρχου, καὶ ζυγίοις σύμβολον ἐν Παφίοις.
Num dotem, magis an tardandi præmia cursus,
Aurea ab Hippomene mala puella capit?
Maxum vtrumque facit, tardauit namque puellam
A cursu, & nodos nexuit in Venere.

Nã fuit multorum antiquorum mos, vti nuptias virtute comparandas præstantium mulierum proponerent. Sic Antæus rex Libyæ filiam Alceim, vel(vt alii maluerunt) Barcen victori cursus proposuit. Sic Danaus filias, sic Pisander Camirensis sorores, vt ait Pherecydes; sic Hippodamiam propositam ferunt. At quòd in templo magnæ Martis moræ impatiens nulla habita Deę reuerentia cum Hippomene victore concubuit, Hippomenes in leonem, ipsa in leænam conuersa est.

¶ At cur hæc celebrata & memoriæ prodita sunt ? quia significare voluerunt nihil aliud esse Atalantam, quàm voluptatem: atque illum insanire, qui per summum capitis discrimen ac periculum illam expetat: quippe cùm morbi, & pudor, & facultatum iactura, & vitæ non pauca pericula, voluptatum sint comites: ad quas sine his peruenire nunquam conceditur. Qui igitur per summa pericula voluptatem expetiuerit nulla habita vel Deorum immortalium, vel sanctissimarum legum reuerentia, quo pacto poterit humanam animi formam retinere, ac non in teterrimam beluam conuerti? vt igitur voluptates periculorum plenas deuitaremus, vt Deorum immortalium religionem coleremus, vt eorum loca sacra ne contemneremus, hæc ipsa literarum monumentis sunt tradita ab antiquis: qui nihil non vtile, plurimúmque ad humanæ vitæ informationem pertinens ad nos transmiserunt, si quis rectè considerauerit. cùm omnia contrà huius ætatis scripta ab imperitis plerisque in lucem tradita, plena sint lasciuiæ, auaritiæ, adulationis: nihílque minus curent, quam vt viros bonos ac temperantes legentes efficiant. Fuit alia Atalanta Iasonis filia, quam vxorem duxit Milanio, at ista de filia Schœnei memorię produntur, quæ fuit admodum libidini, & omni lasciuiæ dedita, atque in Mænalo monte Arcadiæ versabatur. ac de Atalanta satis, nunc dicamus de Theseo.

De Theseo. CAP. IX.

THESEVS Neptuni & Aethræ filius fuisse dicitur, vt traditum est in fabulis: quem tamen Plutarchus in eius vita non Neptuni, sed Aegei fuisse scripsit, cui sententiæ assensit Ouidius etiam in his:

Ayuntamiento de Madrid

Nec pater est Ægeus, nec tu Pittheidos Æthræ
Filius: autores saxa fretúmque tui.

Fama est hunc aliquando cùm puer esset adhuc, quo tẽpore Hercules Trœzenem ad Pittheum venit, leonis pellem quam gestabat Hercules vidisse, atque securim è manu serui cuiusdam extorsisse illam beluam cæsurus, quia leonẽ esse putasset, cùm reliqui Trœzeniorum pueri visa illa pelle aufugissent. Hic postea cùm adoleuisset, Herculis virtutem ac fortitudinẽ imitatus, multos latrones & maleficos homines vbique sustulit, orbem terrarum peruagatus, & Scironem, qui in monte non procul ab Athenis intra Megara & Isthmum, multos mortales è præcipiti loco deiecit, idque mortis genus experiri coegit, quo viatores ipse interimebat. Alii tamen dixerunt, inter quos fuit Sosicrates, quod aduenis pedes lauandos protendebat, ac lauantes ex altissimo loco in mare deturbabat. Idem Theseus Corcyonem in Eleusine palæstra suffocauit, sicut is solebat peregrinos: idem apud Cephisum amnem latronem Polypemonem cognomine Sinnin, ac Procrusten habitantem in loco vocato Corydallo Atticæ, pinum ad terram vi deflectentem: & alligatos illis hospites arboribus in suum locum cæsis retinaculis reuertentibus crudelissimè laniantem ac discerpentem, interemit: idem Peripheten Epidaurã Vulcano natum, ænea claua in pugna vtentem, trucidauit, aliósque latrones varia crudelitatis genera in hospites exercentes obtruncauit, vt testatur Plutarchus & Strabo libr. nono. Hic tantæ virtutis fuisse dicitur, vt multis viris fortibus fuerit auxilio in præclaris facinorib. obeundis. Et ad opprimendum aprum Calydonium conuenit, & Adrasto opem tulit in recuperandis cæsorum ad Thebas cadaueribus, atq; cum Pirithoo Centauros debellauit, & ad inferos postea descẽdit, vnde fuit (vt diximus) ab Hercule liberatus. Fama est quòd cùm gloria Theseus, nominisque virtutum suarum celebritate fidem propè omnem superaret, antequam Pirithoum sibi conciliaret: Pirithous volens eius virtutem experiri, boues illius è Marathone abegit: tum iniuria hostis motus Theseus illum è vestigio persecutus est. Pirithous nihil territus eius aduentu, illi insequenti etiam intrepidus sit obuius. Theseus eius magnitudinem animi, atque corporis præstantiam admiratus, in colloquium venit: quare coorta est inter illos amicitia. Iniuit autem Theseus societatem cũ Pirithoo in loco quodam Atticæ non procul à Serapidis templo, vt ait in Atticis Pausanias. Hic ante Pirithoi societatem cùm esset adhuc adolescẽs, in Cretam cum iis nauigare voluit, & vnus esse ex illis, qui quotannis pro morte Androgei ad Minoem Cretæ regem tributi nomine mittebantur: quos dicebant in labyrinthum inclusos à Minotauro vorari. Fabulantur Asterium siue Minotaurum corpus totum habuisse hominis, at caput bouis, hic erat in labyrin-

tho

Ayuntamiento de Madrid

ho loco amplissimo & inextricabili viarum multarum ambage, quod factus fuerat ad Aegyptii illius labyrinthi formam, qui tuis quod vocatam ciuitatem Crocodilorum: cuius operis magnificentiam ita descripsit Herod. in Euterpe: εἰ γάρ τις τὰς ἐξ Ἑλλήνων πόλεις τε αὖ καὶ δαπάνας ἀθροίσειε ἐθέλων τῶν Αἰγυπτίων πόνον τε καὶ δαπάνην φανεῖν ἐόντα πολλῷ ἐλάσσονα· καίτοι καὶ ἀξιόλογός γε καὶ ὁ ἐν Ἐφέσῳ νεὼς οἰκοδομήθη, ὁ ἐν Σάμῳ. ἦσαν μὲν οὖν καὶ αἱ πυραμίδες λόγου μέζονες, καὶ μία ἑκάστη αὐτῶν Ἑλληνικῶν ἔργων καὶ μεγάλων εἴη ἐξίκοιτο· ὁ δὲ δὴ λαβύρινθος καὶ τὰς πυραμίδας ὑπερβάλλει. τὸν γὰρ δυώδεκα μὲν αὐλαὶ κατάστεγοι, αἱ πρόθυροι ἀλλήλῃσι ἐξ ἐναντίου βορέω, ἑξὰς δὲ πρὸς νότον τετραμμέναι σωιν χίλιαι· οἶκος δὲ ἑκάστου αὐτὸς σφέας ἐνοικέει· οἰκίαι τε ἐνεισὶ διπλᾶι· τὰ μὲν ὑπόγαια τὰ δὲ μετέωρα ὑπὲρ τοῦτο τὸ τεῖχος, ἐξακισμύριαι τὸ πλῆθος, καὶ χίλιαι ἑκάστη. *Quare si quis amplissimos murorum, & aedificia Graecorum consideret, multo inferiora & opera, & sumptum magnificentia hoc labyrinthi apparebunt. Est sanè percelebre & magnificum templum illud Ephesium & Samium. atque Pyramides sitam propè superant, quarum vnaquaque cum multis Graecorum aedificiis posset comparari. At labyrinthus ipsas etiam Pyramides operũ magnitudine superat, longóque interuallo relinquit. Huius siquidem duodecim sunt aulae tecto opertae, portas habentes inuicem oppositas, quarum sexin Boream spectant ordine conuersae, sex Notũ respiciunt. vnus est murus exterior, qui illas intra se continet. Domicilia sunt interius duplicia: alia quidẽ subterranea, alia sublimia & sub illis numero ad tria millia: atque vtraque ad numerum mille & quingentorũ accedebant.* Ad hunc similitudinem labyrinthum excogitauit Dædalus in Creta, in quem includebantur iuuenes tributi nomine ad Minoem missi, qui à Minotauro vorari putabantur. Verùm cùm Theseus eò nauigasset, ab Ariadna Minois filia Dædali inuentione edoctus fuit, quo pacto cæso Minotauro ab inextricabili viarum errore se expediret, & ad ingressum reuerteretur, vbi filum annexuerat. Hic igitur capta secum Ariadna salutis suæ artifice in Naxon insulam defertur, vbi à Baccho admonitus fuit, vt Ariadnam relinqueret: qui timore diuino perculsus, dum illam profundissimo somno immersam vidisset, vela in ventos explicauit, & ex insula profugit: quam postea duxit Bacchus & ex ea Thoantem, Oenopionem, Staphylum, Euanthem, Latramym, Tauropolim suscepit. Memoriæ prodidit Theopompus, Minoem, cùm Theseum reliquamque iuuenum Atheniensium manum accepisset, Peribœamore captum fuisse: cuius libidini cùm Theseus aduersaretur, ira commotus Minos & alias multas contumelias dixit in Theseum, & illum Neptuni negauit esse filium. His addidit præterea quòd non posset, eam gemmam quam gestabat, si in mare abiecisset, sibi restituere. Deinde cùm ea dixisset, gemmã in profundissimum gurgitem maris abiecit. Quo tempore memorant Theseum cum illa gemma, & corona quadam ab Amphitrite dono accepta emersisse: quam coronam ad perpetuam eius

facinoris memoriam inter sidera relatam à Neptuno fuisse in-
quiũt. Plutarchus tamen in Thesei vita illum filium Aegei fuisse
scripsit, eius qui mari Aegæo nomen dedit: quamuis Nicocrates
Cyprius ab insula Caprarum vocata: Conon ἀπὸ τῆς αἰγὸς Περκα-
νίας, à capra Percania scilicet nominatum putauit: Nicostratus à
Carystia, quę fuit etiam Aegea nominata. Atque cùm priùs in
pagos dispersi essent homines Athenienses, ipse Theseus dictus
est illos in vna mœnia inclusisse, legésque dedisse, & popularem
administrationem ibi instituisse, quæ vsque ad ea tempora per-
durauit, quibus Pisistratus oppressa republica tyrannidem inua-
sit. Fama est Amazonas bellicosas fœminas in Græciam aliquan-
do cum armis hostiliter irrupisse: atque in agrum Atheniensem
pręcipuè impressionem fecisse; quibus addiderunt Antiopen i-
psarum Amazonum reginam, vel vt alii maluerunt, Hippolyten,
fuisse à Theseo superatam, cùm illi Scythæ opem tulissent. Nam
illæ collectis multis viribus per Thraciam ad Cimmerium Bospo-
rum penetrarunt, multámque Europæ partem peruagatæ castra
posuerunt denique in loco Amazonio ab illis vocato, qui fuit a-
gri Atheniensis. Theseus collectis satis validis viribus vrbanis se-
cum habens vxorem suam Antiopen, de qua suscepit, Hippoly-
tum filium: commisit prælium collatis signis. atque cùm victoria
penes ipsum post diuturnam pugnam fuisset, alias ex Amazoni-
bus obtruncauit, alias coëgit ex agro Atheniensi fuga excedere.
Fama est Theseum fuisse inuentorem palæstræ, vt ait Pausanias
in Atticis, artémque palæstritarum perfecisse: cùm antea corporis
magnitudine tantùm ac robore luctarentur, arte prorsus igno-
rata. Theseus multas mulieres rapuisse dicitur: nam Antiopen ra-
puit, & Phædram abducturus, veritus ne qui filii nascerentur ex
ea, aut Hippolyto, illis Hippolytus dominaretur, Hippolytum, ad
Pittheum dicitur amandasse. Illud autem fecit, tum vt apud il-
lum educaretur, tum etiam vt in eius regnum Hippolytus succe-
deret. Mox Pallante atque eius filiis cæsis, quia res nouas moli-
rentur, Trœzenen proficiscitur, vt se de cæde purgaret: quo tem-
pore primùm vbi Hippolytus Phædræ visus fuisset, ac in eius de-
siderium illa incidisset, hæc postea contigerunt, quæ memoriæ
prodita sunt de Hippolyto. Postmodum Aphidnæ Helenam ra-
ptam ferunt, quæ ciuitas postea à Castore & Polluce Theseum
insequentibus euersa est, & Helena recepta, vt ait Strabo libro
nono, quo tẽpore Theseus ætatis suæ annũ quinquagesimum a-
gebat. Cùm verò Helena in Lacedæmonem à Thesprotis, quo
cum Theseo & Pirithoo iuerat, se recepisset, è Theseo grauida
Argis enixa est, vbi templum magnificum Lucinæ erexit, vt ait
Erasistratus, & Pausanias in Corinthiacis: quamuis Ouidius in epi-
stola Helenæ dicat illi virginitatem à Theseo minimè ereptam
in his carminibus:

An quia

An quia vim nobis Neptunius attulit heros,
Rapta semel, videor bis quoque posse rapi?
Crimen erat nostrum, si delinita fuissem:
Cùm sim rapta, meum nil nisi nolle fuit.
Non tamen ex facto fructum tulit ille peritum;
Excepto redij passa timore nihil.
Oscula luctanti tantummodo pauca proterius
Abstulit: vlterius nil habet ille mei.

Habuit filios Demophontem, & Acamantem, de quibus ita meminit Euripides in Heraclidis:

ἐν δὲ τῷ πόλεος παῖς Δημοφῶν ὁ Θησέως,
Ἀκάμας τ' ἀδελφὸς, τῶν δ' ἐπίκουροι λόγων.
Est Demophon bono patre natus Theseo,
Acamásque frater, verba qui nostra audiunt.

Narrant Theseo iactis sortibus Helenam contigisse, ea tamen conditione vt priùs iurarent, vt, vtri illa euèniret, is operam suam concederet alteri dum mulierem sibi raperet. Fabulantur igitur hos audita eximia forma Proserpinæ ad inferos descēdisse atque diuturno labore itineris fessos super saxo quodam consedisse apud inferos, vnde postea surgere non potuerunt, donec ab Hercule ad Cerberum educendum eò profecto liberatus fuit Theseus. Alii dicunt Theseum cum Pirithoo venisse in Thesprotidem, qui nimia vxoris cupiditate arma sumpserat, atque commisso prælio eum Thesprotorum rege magna parte exercitus amissa, coniectum fuisse in vincula ad Cichyrum. ille postea Lycomedis iussu à Scyriis perbenigne exceptus in Scyro insula per insidias dicitur fuisse obtruncatus. ad cuius mortis vltionem Cimon Scyron vrbem deleuit, & ossa Thesei Athenas reportauit. Hæc pauca de Theseo, quæ apud omnes poetas decantantur, quæque fabulosis narrationibus magis, quàm veris historiis sunt similia, ex illis multis quæ de illo traduntur, colligere volui. Dictus est Theseus Neptuni fuisse filius, quia viros fortes, qui humanarum virium facultatem superare viderentur, aut quibus res maritimæ feliciter successissent, Neptuni filios antiqui vocarēt, cùm nullum Deum vel promptiorem vel ferociorem Neptuno haberent, in quem referrent. Huius celebritas nominis apud multos scriptores claruit, quoniam ad Herculis imitationem permulta suæ virtutis exempla vbique maleficis delēdis hominibus dedit, crudelissimisque tyrannis & latronibus trucidandis. Fieri enim non potest, vt quæ præclarè cum virtute gesta sunt, meritis laudibus, & honorificis scriptorum præconiis carent: quæ plurimum conferunt & impellunt ad clarorum virorum imitationem. Nam si taceātur insignium virorum res gestæ, ibi pro virtute desidiam & ignauiam dominari necesse est. Cur labyrinthi forma, & inex-

Ayuntamiento de Madrid

plicabiles viarum ambages, aut cur tot de Minotauro verba audiuntur? num posteris etiam labyrinthi terrorem in animis imprimere voluerunt antiqui qui nihil nisi ad vtilitatem mortalium & ad humanæ vitæ institutionem scripserunt?

¶ Nihil aliud significare voluerunt per illum labyrinthum, nisi perplexam esse, multisque difficultatibus implicatam vitam hominum, cùm ex aliis aliæ semper graiiores oriantur, è quibus nemo se, nisi per singularem prudentiam & fortitudinem, explicare potest. Verùm neque illud solùm in priuatam vitam cadit, sed multo magis in magistratus, & in auaritiam, & in ambitionem hominum, quæ omnia mirificis difficultatibus sunt implicita. Nam si viri boni & prudentes potiùs quàm ambitiosi summa rerum præessent, omnes difficultates propè, quibus humana vita vexatur, delerentur: quoniam nihil est adeò formidabile, aut arduum, aut laboriosum, quod virtute non superetur. Hæc vna causa fuit cur tot de Theseo apud omnes scriptores audiantur: neque enim potuit sine Dædali arte se Theseus explicare, siue sine diuinitate quadam & præstantia ingenij. Verùm quia difficilius est voluptatum quàm difficultatũ certamen, atque multi superatis omnibus horrificis mõstris, & grauissimis periculis, postea voluptatibus ita fuerunt irretiti, vt in summum capitis discrimen peruenerint: idcirco multas mulieres à Theseo raptas, & eum in grauissimas ærumnas propter mulieres denique; incidisse, fabulantur: cùm vix fratrum Helenæ impetum euasisset, & à Centauris propè fuerit oppressus, & ad inferos descendens inde redire, nisi adiutore Hercule, non potuerit. Nam cum firmitate neruorum corporisque fortitudine eximia aliquando & effrenata libido, esse consueuit, quæ temperantia & quadam animi moderatione indiget. Hanc tamen fabulam ad historiam nonnulli perducere conantur, vt testatur Zezes hist. 51. chil. 2. & Plutarch. in Thesei vita: qui Proserpinã illam filiã Molossorũ regis Plutonis fuisse inquit, vxorem Cererem, Cerberum acerrimum canem, cuius regis filiam rapere Theseus ac Pirithous parantes deprehensi sunt. Tum Pirithous ab eo cane laniatus interiit, Theseus in vincula coniectus sequentibus temporibus ab Hercule eò accedente liberatur. Pausanias in Atticis non per dolum inquit ad Plutonem Tesprotorum regem hos venisse, ac filiam rapere voluisse, sed Pirithoum nimia vxoris cupiditate impulsum arma cepisse, tum exercitus magna parte amissa cecidisse in pugna Pirithoum, ac Theseum captum in vincula ad Cithyrum coniectum: quem finem omnes propè illegitimæ libidines sortiuntur. At nunc dicatur de Tereo.

De Tereo. CAP. X.

TEREVS, Martis & Nymphæ Bistonidis filius, grauissimum & ipse supplicium subiuit ob immoderatam libidinem: quippe

quippe cùm non à patria solùm profugere coactus sit, sed etiam humanam figuram in formam auis commutauerit. Hic Pandionis Athenarum regis & Zeuxippes filiam Prognen vxorem duxit cùm ipse Thraciæ & Phocidi imperaret. Nam vbi Athenæ conditæ fuerunt, primus omnium regnauit Actæus, huic successit Cecrops, qui filiam Actæi habuit in matrimonio, atque ex illà Hersen, Pandrosum, & Aglaurum, filium verò marem Erisichthonem suscepit: deinde Erisichthone mortuo ante patrem regnum deuolutum est ad Cecropem, hinc ad Cranaum, post hunc ad Erichthonium, à quo ad Pandionem regnum peruenit. Fama igitur diu inualuit apud Phocenses, vt in eorum rebus scripsit Paus. Philomelam in auem sui nominis apud ipsos ob Therei timore fuisse mutatam. Res autem ità se habuit, vt testatus est Ouid. lib. 6. Metamorph. Fertur Tereus assiduis propè precibus Prognes impulsus ad socerum Pandionem aliquando contendisse, illúmque rogasse vt secum Philomelam ad visendam sororem mitteret: quod cùm facilè à Pandione impetrasset, vtpote qui virum bonum & temperantem generum suum arbitraretur; tum ferunt in itinere Tereum cùm ad Parnasi vrbem Daulidem aduenisset, in amorem Philomelæ incidisse, quam per vim demum vitiauit, cùm illa libidini Terei diutius reluctaretur. Enimuero ne illa postea tam turpe facinus, & impurum sorori, vel alteri cuipiam indicaret, illi linguam præcidit, ac mortuam esse in itinere sorori Progne nunciauit. Deinde Philomela rem clàm per nuncios suo sanguine scriptam ad sororem misit, vel potiùs, vt sensit Nicocrates, acu pictam ad illam clam deferendam curauit. Id ægrè ferens Progne, facinúsque tam atrox non impune commissum esse oportere rata, filium Itym, quem vnicum habebat Tereus, coctum epulandum patri apposuit. Deinde cùm Tereus, Itym aduocaret, extremas corporis partes Progne Tereo ostendit, eúmque à patre esum fuisse demonstrauit. Iis conspectis Tereus ad stringendum ensem accurrit, vt cædem filii vlciscereturi: quare Deorum consilio Progne in luscíniam conuersa est, vt celerior ad fugam efficeretur: hanc sequens Tereus fit vpupa, quam, cùm esset tardior, assequi non potuit. Philomela versa est in hirundinem, & Itys in phasianum. quæ omnia in Thracia iuxta Daulim oppidum contigerunt, vt ait Strabo libro nono. Hanc fabulam breuiter explicauit Virgil. ita in Sileno:

Aut vt mutatos Terei narrauerit artus,
Quas illi Philomela dapes, quæ dona pararit.
Quo cursu deserta petiuerit, & quibus antè
Infelix sua tecta superuolitauerit alis.

Quamuis poetico more Philomelam hic dixit, pro Progne. Inde dicta est Aedon, siue Philomela, siue Luscinia eadem Progne, tym assiduis lamentationibus aduocare, & querulas cantilenas

Ayuntamiento de Madrid

in ſyluis effundere. vt ait Hom. lib. 7. Odyſ. in his:

ὡς δ᾽ ὅτε Πανδαρέου κούρη χλωρῆς Ἀηδὼν
καλὸν ἀείδῃσιν ἔαρος νέον ἱσταμένοιο,
δενδρέων ἐν πετάλοισι καθεζομένη πυκινοῖσιν·
ἥ τε θαμὰ τρωπᾶσα χέει πολυηχέα φωνὴν,
παῖδ᾽ ὀλοφυρομένη Ἴτυλον φίλον.

Sic canit, vt vernis arrident floribus arua,
Et primi surgunt Zephyri, Pandione nata:
Confidens ramis florentibus arboris altæ,
Mille modu varians vocem, cùm ſylua querelis
Perſonat; & flet Itym dilectum.

Inde verò effectum eſt, vt querulam auem Iouis nuntiam vocauerit eam Sophocles in Electra, cùm veris nuntia ſit, & caloris moderati aduenientis; ſic enim inquit:

νήπιος, ὅστις τοῦ οἰκτρῶς
οἰχομένων γονέων ἐπιλάθεται,
ἀλλ᾽ ἐμὲ μὲν δὴ σοῦδε θαρρεῖ φρένας,
ἀ Ἴτιος ἀεὶν ἴτυν γ᾽ ὀλοφύρεται,
ὄρνις ἀτυζομένα Διὸς ἄγγελος.

Demens, qui miſerabiliter
Parentum extinctorum obliuiſcitur.
Sed mihi flebilis concuſſit mentem,
Quæ Itym ſemper Itym queritur
Auis querula, Iouis nuntia.

¶ Hæc ea ſunt quæ de Tereo, eiuſque vxore ac filio fabulosè tradita ſunt ab antiquis: quæ nulla ex parte omnino vera eſſe poſſunt, ſed vt pleraque fieri conſuerunt ad hominum vtilitatem conficta. Neque enim naturæ lex patitur, neque dicentibus animus hominis aſſentitur, quòd homo aliquis repente in tam diuerſam à ſe formam commutetur. Quòd Tereus Thraciæ & illis locis, qui fuerunt à Daulide ſupra Chæroneam, imperarit, quòd Prognen Pandionis & Zeuxippes filiam vxorem duxerit, quòd ex illa Itym ſuſceperit, quòd vim etiam Philomelæ intulerit, id non diſſentit adhuc à veritate; & quòd in eius iniuriæ ſceleriſque vltionem Progne filium eeciderit, ac patri epulandum dederit. Quid eſt enim horum quod fieri non potuerit? at quòd omnes hi in aues verſi euolauerint, illud prorſus fabuloſum eſt: quippe cùm Terei ſepulchrum non procul à ſcopulo, qui Mergi fuit vocatus, ſiue AEthyiæ Mineruæ, erectum fuerit in agro Athenienſi, vt ait Pauſanias in Atticis. Enimuero, quia illæ mulieres poſt eam cædem Athenas ad patrem celerrimè confugerint, idcircò finxerint poetæ illas ob mœrorem & luctum eorum quæ geſſerant ac paſſæ fuerant, in aues fuiſſe mutatas. Deinde cùm vpupa per id tempus primùm Daulide viſa fuerit, fabulati ſunt Tereum in eam auem fuiſſe conuerſum: cùm mulierum altera hirundo, altera luſcinia facta

Ayuntamiento de Madrid

facta dicatur, quia vtraque auis edat cãtus ac voces miserabiles & lugubres. Est enim ea vis sonorum, vt qui etiam nullam vocem referant, tamen nunc ad hilaritatem, nunc ad tristitiam animi nos impellant: quoniam anima hominum ex numeris composita, vt senserunt Pythagorici, facilimè sonum harmoniæ persentit, & vocibus ac sonis etiam nihil significantibus, sed ad quandam rationem numerorum spectantibus, quasi titillatione quadam celerrimè ad vtrumque motum irritatur. Hæc ipsa ratio numerorum plurimum confert etiam in oratoria facultate, quoniam non solùm sententia, sed etiam sono vocis tardiores animi impelluntur, aut concitati plus æquo refrænantur. Sic etiam poetę per carminum harmoniam animos militum inflammasse in bellum antiquitus dicuntur, & multa instrumenta musica inuenta sunt in castra, quorum strepitu milites ad pugnam incitarentur. Verùm quod attinet ad mores, per hanc fabulam significare voluerunt antiqui id quod paulo antè dicebam: magis formidandas esse viro bono ac prudenti voluptatum titillationes, quàm hostium minas. Quippe cùm nulla sit ciuitas tam felix, nullum tam potens regnum, nulla tanta tamque arcta vel naturæ, vel amicitiæ coniunctio, nulla tam firma præsidia, quæ libido & intemperantia non possit infringere: omnium siquidem libidinum, omnisque lasciuiæ cædes, ærumnæ, exilia, egestas, præsentiúmque bonorum iacturæ sunt comites. At nunc de Medusa dicamus.

De Medusa. CAP. XI.

MEDVSA etiam ob libidinem & Veneris immoderatum desiderium acerbissimam Deorum iram in se conuertit: cum vel in templo Mineruæ Neptunum passa sit. Fuerunt complures hoc nomine vocatæ mulieres: nam & vna ex filiabus Priami, & vna ex Stheleni ac Nicippes Medusa vocata est. at ea quæ celebratur à poetis, vt ait Paus. in Corinthiacis, filia Phorbi fuisse dicitur: cuius quæ fuerit mater, non constat; cùm quidam marini cuiusdam monstri filiam fuisse inquiant. Propter violatum igitur templum, cùm piaculum ibi commissum fuisset, irata Dea, ne tantum scelus inultum esset, comam primùm, propter cuius pulchritudinem Neptuno placuerat, in serpentes conuertit: deinde dedit illi hanc vim, vt quicunque illam aspicerent, fierent lapides: quod innuit Ouidius libro 1. de Ponto:

Ipsa Medusa oculis veniat licet obuia nostris;
Amittet ipsa protinus ipsa suos.

Deinde cum multos homines in lapides verteret, & ingenti clade populos iuxta Tritonidem paludem habitantes afficeret, Deorum misericordia Perseus Iouis Danaésque filius ad eum

obtruncandam mittitur: vel potiùs, vt quidam maluerunt, à Polydecte Seriphorum rege missus eò ad obtruncandum Medusæ caput contendit. Ille acceptis à Mercurio talarib. & falcato ense, à Pallade scuto, vnico ictu caput eius amputauit, quod postea gestauit Pallas suo scuto affixum, Dionysiocles Andromedam cetoexpositam à Perseo liberatam fuisse scribit, cùm is ostenso capite Medusæ cetum in lapidem vertisset. ac Isacius non eâ fuisse causam Medusæ calamitatis commemorat, sed Medusam inquit fuisse Pisidæ omnium mulierum suæ ætatis pulcherrimam, quæ cùm magnopere capillorum pulchritudine præsertim gloriaretur, sese vel Pallade pulchriorem affirmabat, & ausa est de forma vel cum Dea contendere. Eam arrogantiam & impudentiam Dea grauiter ferens, priùs crines quibus maximè gloriabatur, in turpissimos maximéque formidabiles angues conuertit, deinde ita ab eius formæ intuitu omnes mortales auertit, vt qui spectare illam in posterum ausus esset, fieret saxeus. cùm verò multi illam calamitatem subirent, Pallas mortalium calamitatum miserta, Perseum ad illam misit, Gorgonémque monstrauit in pictura Sami, vbi ciuitas fuit ex illa re Dicterium vocata. Verùm vt ad Perseum redeam, qui superiùs missus fuerat Deorum misericordia ad illam obtruncandam, quia multos homines in saxa conuerteret, Perseus primum ad Pephredo & Enyo Phorcidas vocatas accessit, quæ vetulæ erant à natiuitate, & Gorgonum sorores. Ab illis igitur vnicum oculum, quo illæ vicissim vtebantur, & vnicum dentem mutuo accepit: neque priùs illis reddidit, quam ad Nymphas ipsum deduxissent. tum acceptis calceis volucribus Nympharum, & pera siue sacculo, galeáque Plutonis, & adamantina falce Mercurii, & speculo Palladis, volans ad Tartessum ciuitatem Iberiæ ad ipsas Gorgones peruenit: quæ capita habebant serpentibus implicita squamosis, dentes quanti sunt magnorum aprorum, manus ferreas, & alas, quibus volabant. Sic igitur ad has volauit Perseus, quas dormientes inuenit: atque Medusæ caput in speculo auersus intuens Pallade manum dirigente amputauit. Ex capite Medusæ defecto Pegasus alatus equus repentè prosiliit. tum grauiter ferentes reliquæ sorores Stheino & Euryale ac lugentes sibilum è multitudine anguium ingentem emittebant, vnde Pallas legem tibiarum multorum capitum vocatam antiquitus excogitauit. at Perseus caput amputatum in peram coniectum super humero à tergo ferens gestauit ad Palladem. sic autem illius formam descripsit Hesiodus in Scuto:

ἐν δ' λιὸ ἠϋκόμου Δανάης τέκος ἱππότα Περσεὺς,
εἴτ' ἄρ' ὄπιθ' ἕωον πάλιος ποσὶν, οὐδ' ἐνὶ χῶρῳ ἀμπὶ
θαῦμα μέγα φράσσαθ' ἐπεὶ οὐ δαμῆς ἐκέκτο,
πῶς γὰρ μὶν πάλαμος τοῦ κλυτὸς ἀμφιγυήεις
χρύσεον ἀμφὶ δὲ ποσὶν ἔχε πτερόεντα πέδιλα.

ἄμοιπ

Ayuntamiento de Madrid

ἄμαστον δὲ μιν ἀμφὶ μελαινέστερον ἄορ ἔκειτο
χάλκεον ἐκ τελαμῶνος· ὁ δ' ὄστε νόημα πεπάτει.
πᾶν δὲ μετάφρενον εἶχε κάρη δ' εἰνοσίφυλλος,
Γοργοῦς ἀμφὶ δὲ μιν κίδυσις δεῖν θαῦμα ἰδέσθαι,
ἀργυρέη θύσανοι δὲ κατηωρέοντο φαεινοί,
χρύσεοι, ὁ εἰνὶ δὲ πεῖρα κόρυφοιν ἄνακτος
κεῖτ' Ἄϊδος κυνέη, νυκτὸς ζόφον ἀγνόνε χουσα.
αὐτὸς δὲ σπεύδοντι κατ' ἠέρ' ἐρίζοντι ἐοικώς
Περσεὺς Δανάδος νεόθηλε πάλιν ἐτο. τοὶ δὲ μετ' αὐτὸν
Γοργόνες ἄπλητοί τε καὶ ἀφαλὲ ἐρέοντο.

Hic aderat Danaes proles clarissima Perseus:
Nec tangebat enim scutum pede, nec procul idem
Distabat: nusquam stabat mirabile dictu.
Sic Deus ignipotens ex auro fecerat illum.
Huic alata pedes imos talaria nectunt.
Ferreus ast humeris loro suspenditur altis
Ensis: & ille animo velocior aera transit.
Gorgonis horribilis monstri cui terga gravantur
Pondere: circum ex argento. mirabile visu,
Sacculus hoc habuit. claudebat fimbria vestem
Aurea; Plutonis galea caput ipse tegebat
Obscura: steterat nox illam plurima circum.
Filius at Danaes Perseus mira arte timenti
Factus erat similis, properantique: horrida monstra
Gorgones à tergo, similésque sequentibus illum.

E sanguine igitur Medusæ de collo defluente natus est vocatus Chrysaor, & Pegasus, & è guttis distillantibus ex ipso capite, varia serpentum genera, vt scripsit Apollonius Rhodius in ædificatione Alexandriæ. at Zenodotus Theophilus in li. 2. historiarum duos fratres fuisse in Attica scripsit, Phalangem marem & Arachnem fœminam. cæterum Phalanx rem bellicam à Pallade didicit, Arachne telam texere. hi cùm rem habuissent inuicem, tantæ turpitudinis odio commota Dea hos dicitur in serpentes conuertisse, cùm tamen Acusilaus è Typhonis sanguine illos natos fuisse tradiderit. Id caput suo clypeo Pallas affixit, & gestare consueuit, vt testatur Euripides in Rheso hoc pacto:

Γοργὼ δ' ὡς ἐπ' αἰγίδος θεᾶς,
χαλκῆ μετώποις ἐπτηκοῖσι πρόσδετος,
πολλοῖσι σωὶ κώδωσιν ἐκτύπει φόβον,

Gorgo Deæ est ab ægide,
Ex ære equinis est ligata frontibus:
Multis timorem personat tinnitibus.

Hæc ea sunt quæ de Medusa memorantur fabulosè, quæ cùm sola mortalis esset è Gorgonibus, occisa est: nunc cur hæc sint ficta, inquiramus. Paus. in Corinthiacis eædem Medusæ ad histo-

Ayuntamiento de Madrid

riam traduxit, vbi inquit eam fuisse filiam Phorbi, quæ mortuo patre regnum ab illo acceperit eorum populorum qui ad Tritonidem paludem accolunt, solitamque in venationes & pugnas cum iis populis quibus imperabat, exire. Verùm cùm lectissimis Persei copiis, quas ille ductabat ex Peloponneso, obuia fuisset, in acie noctu per insidias in castris trucidata est, cuius vel mortuæ pulchritudinem admiratus Perseus, vt omnibus esset spectaculo, præcisum caput in Græciam portauit, quo viso homines admirati dicti sunt in lapides conuerti. Non defuerunt tamen qui in Aphrica bestias esse admirabilis & inusitatæ formæ inquiant, & inter illas feros homines: atque Medusam vnam ex illis fuisse, quæ procul à suis gregibus aberrans ad paludem Tritonidē peruenerit, quæ illius accolas graui clade affecerit, donec à Perseo adiuuante Minerua, quia homines eius loci sacri Mineruæ putabantur, occisa fuit. At enim nihil horum quæ hactenus dicta sunt, dignum esse videbatur, quod transmitteretur ad posteros, nisi quæpiam præclarior & vtilior subesset sententia.

¶Quid ergo est? cùm pulcherrima esse diceretur omnium mulierum Medusa, quid prohibet illam voluptatem aut libidinem censeri? est enim vis illa voluptatum, vt & Deorum cultus & omnis humanitatis, & officii, omnisque vtilitatis nos obliuisci cogat, si illarum arbitrio nos dedamus: quare cùm homines inutiles rebus cæteris efficiantur, præclarè dicti sunt in lapides soliti conuerti. Alii superbiæ & arrogantiæ & temeritati vim Medusæ attribuerunt: quare duplex est de illa sententia, quòd ob libidinem Deæ templum profanauit scilicet, & quòd de pulchritudine capillorum ausa sit cum Dea contendere. nam qui superbia & petulantia nimis efferuntur, illi nullam neque hominum, neque Deorum habent rationem: illi cùm cæteris omnibus, tum sibi maximè fiunt inutiles & in lapides conuertuntur: quare & superbiæ & libidini illa vis tribuitur. admonemur igitur per hanc fabulam vt libidinem fugiamus, cùm illa sit & Diis inuisa, & nobis iniucūda denique: vt superbia ne nimis efferamur, quoniam omnis temeritatis vindex est Deus: vt quæcunque bona habemus, à Deo esse putemus, qui omnium honorum solus est author & largitor. quare si quis ob illa quæ à Deo acceperit, vel nimis glorietur, vel etiam Deum contemnat, id totum quod à Deo habuit, auferetur ab eo, & tantum malorum cumulum, quantus erat pristinorum bonorum, accipiet. Sic enim cùm priùs omnium oculos Medusa in se conuerteret ob insignem corporis & capillorum pulchritudinem, siue (vt verius dicam) ob pristinam felicitatem, postquam coma in angues conuersa est, omnes ab illa oculos auertebāt. nam cùm fortunæ vis & aura benigna aspirauerit, magna circumstat vndique amicorum, & coniunctorum copia: ut si

Deus

Deus fortunæ cursum auerterit, omnes & amici & coniuncti celeriter auolant, multique qui intimi antea fuerant, cùm nobis occurrunt, oculos auertunt. Ad hæc igitur vitia reprimenda confictam fuisse ab antiquis Medusæ fabulam ego crediderim, at non ob eã causam, quæ superiùs dicta est. Quòd autem dixerunt Deam ab eius intuitu homines diuertisse, id certè ad voluptatẽ spectat, cùm nihil nos possit æquè ab illa deterrere, quàm supplicia & dolores quę ab illa proueniunt. sed tamen tam propensi sunt homines sponte ingenio vel ad propositas calamitates, modo cum aliqua voluptate commisceantur, vt arceri omnino non possint, idcirco necessarium fuit sapientis Palladis Deæ auxilium, quę Perseum Iouis filium ad illam obtruncandam miserit. nam nisi diuinitus pręceptis instruamur, nobisque Deus auxilio sit, vix vlla ratione à voluptatum illecebris temperare possumus. Dicta est Pallas illud caput suo pectori affixisse, quod factũ est vt ostenderetur quanto terrori esse hostibus sapientia iure debeat, & vt demonstrarent tantam vim esse sapientię vt homines perfundat tanta animi suauitate, vt vel ad hæc fortunæ ludicra, quę nos bona vocare consueuimus, prorsus obtupescere faciat: cùm saxa sint & ligna ad aurum, si cum sapientiæ diuinitate mirabilitatéque conferantur. nam illud præcipuum est sapientiæ munus, quod nobis ostendit stultum esse aliquid firmitatis in rebus fluxis & leuibus putare inesse, at nunc de Gorgonibus dicatur.

De Gorgonibus. CAP. XII.

GORGONVM verò duplex est ordo, cùm omnes sint natæ ex iisdem parentibus, quibus etiam Medusa, è Phorco scilicet & Ceto. Aliæ verò earum cum canæ natæ fuerint, Grææ vocatæ fuerunt: de quibus ita scripsit Hesiodus in Theogonia:

Φόρκυϊ δ' αὖ Κητὼ Γραίας τέκε καλλιπαρήους,
ἐκ γενεῆς πολιάς, τὰς δ' ἠ Γραίας καλέουσιν
ἀθάνατοί τε θεοὶ, χαμαὶ ἑρχόμενοί τ' ἄνθρωποι
Πεφρηδώ τ' εὐπέπλον, Ἐνυώ τε κροκόπεπλον.
Tum Phorco Cetóque satæ sunt nomine Grææ,
Canitiésque comas nascentibus occupat illis:
Quare sic homines illas, superique vocarunt:
Pephredo bene picta genas, bene compta & Enyo.

Hæ igitur habitarunt in Scythia, vnúmque oculum & vnum dẽtem communem habuerunt, quo vterentur, vbi domo exirent: quem domi in vasculo quodam reponebant: quod videtur significasse ita Aeschylus in Prometheo:

πόντου περῶσα φλοῖσβον, ἀ-ᾖ-τ' αὖ ὀξίνην
πρὸς Γοργόνας πεδίον Κισθήνης, ἵν'

Ayuntamiento de Madrid

αἱ Φορκίδες νέῃσι δ' ἰωμὰ κέκυκται,
τρεῖς κυκνόμορφοι, καινὸν δ' μία ἐκλελοιπυῖα
μονόδοντες, ἃς οὔθ' ἥλιος ἐσορᾷ ἀκτῖσι,
οὐδ' ἡ νύκτερος μείων ποτέ.

Pontum sonorum transiens vt Veneris
Ad Gorgoneos termino: Scytharum, vbi
Sunt Phocides graues puellæ tres: quibus
Cygni color, soleque oculus mox sufficit:
Communis idem est omnibus dens: omnibus
Atque is, nec vnquam has intuetur lumine
Phœbus diurno, Luna nunquam respicit.

Quamuis Lamias has Latini appellarunt: scripsit tamen Duris libro secundo rerum Libycarum Lamiam vnam tantùm fuisse, quæ mulier fuerit forma præstantissima, quam cùm Iupiter compressisset, fecit Iuno vt interirent quæ ex ea nascerentur. illam igitur ferunt ob dolorem non solùm deformem fuisse factam, sed etiam ob suorum filiorum desiderium, aliorúmque inuidiam in cunis infantes vorare solitam: quæ dicta est Lamia à gutturis amplitudine. Pausanias tamen in Phocicis Lamiam scribit Neptuni filiam, & primam omnium mulierum fuisse vaticinatam, quæ Sibylla dicta est ab Aphris. His tamen Atheniensis Apollodorus libro secundo non iisdem nominibus appellauit, sed Pemphrado, Erito, Dino. Melanthes in libro de mysteriis Iæno addidit iis quæ numerantur ab Aeschylo & Hesiodo. His oculum & dentem communem rapuit Perseus cùm ad cædendam Medusam proficisceretur, vt ait Simonides in Perseo, quos tamdiu retinuit, quamdiu illæ Nymphas, quæ alatos calceos haberent, indicassent. Harum Græarum Gorgones tres sorores dictæ fuerunt, quę, vt ait Apollodorus libro 2. squamosarum anguium spiris obsita capita haberent, dentes tantos, quanti sunt ingentium aprorum, manus æreas, alásque aureas. Hæ in extremis Iberiæ partibus ad occidentem ab Hesperidibus haud procul distantes habitare dicæ sunt, vt in his versibus testatur Hesiodus:

Γοργός θ', αἳ ναίουσι πέρην κλυτοῦ ὠκεανοῖο
ἐσχατιῇ πρὸς νυκτός, ἵν' Ἑσπερίδες λιγύφωνοι
Σθενώ τ', Εὐρυάλη τε, Μέδουσά τε λυγρὰ παθοῦσα.
ἡ μὲν θνητή, αἱ δ' ἀθάνατοι καὶ ἄγηρως
αἱ δύο. τῇ δὲ μιῇ παρελέξατο Κυανοχαίτης.

Gorgonas Occani parit hinc extrema colentes,
Sunt vbi & Hesperides habitantes noctis ad horas,
Euryale, Sthenoque, Medusaque tristia passa.
Hæc mortalis erat, nec mors, nec cana senectus
Illas infestare valet compressa Medusa est
A patre qui magno regit æquora lata tridente.

Zez. hist. 22. Chil. 5. Gorgonibus oculum Græarum falsò attributum fieri

fieri enim non poteſt vt Perſeus oculum ceperit à Gorgonibus, illúmque tamdiu retinuerit, quamdiu Gorgones ſibi indicarentur. Menander in libro de Myſteriis Scyllam etiam memorat inter Gorgones à nonnullis numeratam fuiſſe. Hæ in Dorcadibus inſulis in mari Aethiopico habitarunt. quas inſulas nonnulli Gorgadas vocarunt, vnde dictæ ſunt Gorgones. Memorię prodidit Nimphodorus libro tertio hiſtoriarum, & Theopompus lib. 17. Gorgones dictas fuiſſe à nonnullis non ſquamoſarum anguiũ ſpiris capita habuiſſe implicita, ſed ipſa capita fuiſſe draconum ſquamoſorum, denteſque in morem aprorum habuiſſe, ac oculum ſingulas, manus ferreas, aláſque quibus volarent. His erant pro zonis geminæ viperæ inter ſe connexæ, vt teſtatus eſt Polemo in libro ad Adæum & Antigonum. Conſueuerunt præterea omnes illos in lapides conuertere, à quibus aſpicerentur, vt in his ſignificauit Aeſchylus.

πέλας δ' ἀδελφαὶ τῶν δὲ τρεῖς κατάπτοροι
δρακοντόμαλλοι Γοργόνες βροτοστυγεῖς,
ἃς θνητὸς οὐδεὶς εἰσιδὼν ἔξει πνοάς.

Sunt tres ſorores his volucres non procul,
Serpentibus diriſque comptæ Gorgones,
Quas intuens nemo diu ſpirauerit.

Nam cùm Perſeus Meduſam obtruncaſſet, tanquam illum deglutire cuperent, conuolarunt: ſed cùm cerni Perſeus ob galeam Plutonis minimè poſſet, illæ ab inſtituto itinere receſſerunt. Neque plura his ſanè de Gorgonibus me legiſſe memini. Scriptum reliquit Alexander Myndius in eo libro quem ſcripſit de iumentis, Nomades animal quoddam in Libya Gorgonem ſolitos appellare, agreſtibus ouib. perſimile. quod tamen nonnulli vitulo marino potiùs eſſe ſimile putarunt. eius animalis eam vim dictus eſt habere ſpiritus, vt omnia animalia quæ ſibi obuia fierent, interimeret, comámq; haberet illud animal è fronte ad oculos demiſſam, quam vbi concutiens & caput, vix tandem ob grauitatẽ aſpexiſſet, eos perimebat qui viſi fuiſſent: cùm alii inquiunt non è ſpiritu, ſed aſpectu, oculorúmque radiis id accidere. Teſtatur libro quinto Athenæus multos Marii milites, cùm aduerſus Iugurtham militarent, hoc animal ſylueſtrem ouem eſſe putantes inſecutos fuiſſe, ac ſtatim concidiſſe mortuos, quoniam inſequentium ſtrepitum id animal timens, comam, quæ oculos tegit, concuſſiſſet. Has Gorgones ſiue fœminæ fuerint, ſiue monſtra horrenda, poetæ ad inferos ad vlciſcendos ſceleratos poſtea detruſerunt: ſicuti & alia animalia, quæ crudeliſſima vbique reperta ſunt. vt indicant ea Virg.

Centauri in foribus ſtabulant, Scyllæque biformes,
Et centum geminus Briareus, ac Belua Lernæ
Horrendum ſtridens, flammiſque armata Chimæra,

Ayuntamiento de Madrid

Gorgones, Harpyiæq; & forma tricorporis umbræ.

¶ Fuerunt qui Græas Phorci & marini monstri filias nihil aliud esse arbitrarentur, quam cognitionem & prudentiam illam quæ per experientiam acquiritur. Has vnicum oculum habere dixerunt, quo vtebantur cùm exirent domo, quia non tantum intra domesticos parietes desidentibus, quantum in publicum prodeuntibus, & vbi sunt difficultate, necessaria est prudentia. Alii curiosorum ingenia per hæc inquiunt reprehendi, qui ad res suas domesticas cæcutiunt, cùm in alienas acutissimè cernant. Hæ igitur Grææ iure optimo & seniores natæ, & ex marinis monstris dictæ sunt, & in locis, qui neque Solis, neque Lunæ lumine illustrarentur, habitare: quoniam in rebus claris & apertis nulla necessaria est exquisita prudentia. Huius prudentiæ siue Græarum, sorores sunt Gorgones, quas alii voluptates, alii pericula humanæ vitæ esse putarunt, à quibus vtrisque sine Græarum consilio nemo se rectè expedierit. Nam vt ratio, ita cupiditas ex eodem fonte atque ex ipso animo nascuntur. Dictus est ideirco etiam Perseus non sine Palladis auxilio ac oculo Græarum, Plutonisque galea, & ense Mercurii illas superasse, & incolumis euasisse, quoniam in omnibus reb. arduis ac difficilibus opus est sapientia primùm, & animi perspicientia, & subtilitate. atque adeò acumine ingenii, sine quib nihil gloriosum trãsigi potest: atque his diuitiæ etiam non nihil afferunt commodi. Quid igitur per hæc significabant antiqui? vt rem summatim colligam, idem erat ac si dicerent: quòd vita humana multis voluptatibus circumuenta est, quæ nos in pernicie & perpetuas ærumnas trahent: cùm sit animaduertendum ne nos tanquam stupidos ab his adduci patiamur. Et quoniam ex altera parte, multa nos circumstant pericula, cauendum ne cedamus, sed forti animo illa superanda: in quibus vtrisque vti conuenit prudentia nostra, & diuinum implorare auxilium, quod nemini sincero animo petenti deesse consueuit. Hoc si fecerimus, incolumes ex omnibus vel grauissimis periculis euademus, neque à perniciosis voluptatibus capiemur. Id qui fecerit, erit Perseus Iouis filius, Deo gratus scilicet & amicus. Quidam senserunt multas bellicosas fœminas fuisse in finib. Libyæ occasum versus, sed in primis Gorgonum genus, in quas Perseus militauit, quæ virginitatem seruantes mræ strenuitatis per quoddam tempus militare tenebantur. peractis militiæ annis ad fœtum verti poterant, quibus viri parebant ac domos seruabãt, & res domesticas hæ habitarunt ad Tritonidem stagnum ad occasum apud Oceanum in Aethiopia. quæ debellatæ fuisse à Perseo Iouis filio dicuntur quo tempore Medusa illis imperabat, penitusque deletæ sunt ab Hercule quo tempore posuit columnam in Libya. Tritonis autem stagnum dicitur terræmotibus & Oceani irruptionibus euanuisse. Isacius tamen fabulam hanc ad rea-

Ayuntamiento de Madrid

res naturæ deducere conatur, dicítque Gorgones esse maris filias, quoniam dictæ sunt à fremitu maris, aquas scilicet. Ad has Perseus; siue Sol, Iouis filius, nempe mentis diuinæ minister, Mineruæ consilio accedit: cùm omnes naturæ actiones fiant pro diuina sapientia neque frustra, neque inutiliter, ob motus celeritatē hiē habuisse dicitur. Nympharum volucres calceos, cùm in omnia vis eius penetret, falcem cepit à Mercurio: at cùm ita humores quos attrahit extenuet vt à nemine videri possint, galeam habuisse dicitur Plutonis. Occidit igitur Medusam, quæ erat mortalis, quoniam solam aquam maris subtiliorem ac supernatantem extenuat, cùm reliquæ aquæ subsideant. Dicti sunt in lapides cōuerti, qui Medusam vidissent, quoniam admirabilis est sapientia Dei: atque attonitus propè ob admirationem consisteret, si quis intueri rectè posset solis vim & actionem, ac virtutes naturæ. Atque hæc ipsa fabula ad vitæ humanæ institutionem, vt dictum est, vniuersa transferri potest. At verò nunc de Sirenibus est dicendum.

De Sirenibus. CAP. XIII.

SIRENES & ipsæ periculosa hominibus monstra propter cātus suauitatem, dictæ sunt ita cantilenis nauigantes homines demulcere, vt in profundissimū somnum inducerent: quos postea ita sopitos in mare deiiciebāt ac necabant: excogitabant enim ex omnibus cantilenis, quas pro cuiusque ingenio iucundiores fore putabant. Has igitur finxerunt antiqui Acheloi fluminis, qui Aetoliam ab Acarnania disterminat. Nicopolimq; ciuitatem, quam Cæsar post victum Antonium ad victoriæ eius memoriam sempiternam erexit, alluit, & Terpsichores fuisse filias. Nicander libro tertio Mutatorum Melpomenen Sirenum matrem fuisse scribit, alii Steropen, alii Calliopen. Has tres fuisse memorant, quę Musas aliquando in certamen cantus prouocare Iunonis suasu ausæ sunt: quare cùm priùs essent alatæ Sirenes, Musæ alas victis euulserunt, coronásque ex illis factas suis capitibus imposuerūt: quod factum est in Creta iuxta ciuitatem illa de causa vocatam Apteram, vt ait Crobylus libro primo. Illa de causa vt dictum est, postea alatis capitibus Musæ fuisse putabantur, præter vnam, quæ erat illarum mater. Hæ igitur iuxta Pelorum Siciliæ promontorium priùs, vel (vt aliis magis placuit) in insulis Sirenusis habitarunt, quæ sunt in extrema parte Italiæ, vt sensit Strabo libro primo: qui Sirenusas insulas etiam fuisse inquit lib. 5. saxosas ac desertas, non procul à Capreis. Hæ dictæ sunt inferiorem corporis partem habuisse volucrum auium, at superiorem ad humanā formam effictam, vt sensit Theopompus in Callęschro, & Isacius. Idcirco monstra illas vocauit Ouidius libro tertio artis amandi:

Ayuntamiento de Madrid

Monstra maris Sirenes erant, quæ voce canoræ
Quas libet admissas detinuere rates.

Nomina verò illarum fuerunt ista, Aglaope, Pisinoe, Thelxiope. vt voluit Cherilus Thelxiope. Molpe, Aglaophonos. Clearchus verò Solensis, in Amatoriis, lib. 3. vnam illarum Leucosiam nominat, aliam Ligeam, tertiam Parthenopen: quare ait Strabo etiam libro primo Georg. nobilissimam Italiæ ciuitatem Neapolim dictam fuisse Parthenopen de nomine vnius Sirenum quę in iis locis mortua est. Eam verò ciuitatem Phalaris Siciliæ tyrannus instaurasse fertur per bella propè euersum, ac nouam ciuitatem nominasse, siue Neapolim; cùm tamen Diodorus Siculus & Oppianus illam ab Hercule conditam fuisse, & ita appellatam arbitrati sint. idem Strabo lib. 6. memoriæ prodidit Leucosiam insulam nomen item obtinuisse ab altera Sirene, quæ ibi se in profundum abiecerit, ac interierit. Fabulantur vnam harum voce, alteram tibiis, tertiam cum cithara vel lyra canere solitam. vt variæ illecebræ pro singulorum ingenio adessent. vt patet ex his carminibus:

Quod tuba, quod litui, quod cornua rauca queruntur,
Quódque foraminibus tibia mille sonat:
Quódque leues calami, quod suauis cantat Aedon,
Quód lyra, quod citharæ, quod moribundus olor.

Mirabilis profectò esse dicebatur harum Sirenum suauitas cãtus, quando vel in apertam perniciem homines trahebant, efficiebántque vt sui ipsorum obliti in manifestam cædem se trahi paterentur. Idcirco cùm Minyæ per ea loca nauigarent Anczo nauem gubernante, se citharam sumpsisse scribit Orpheus in Argonauticis, suóque cantu Sirenum cantum retudisse: qui cum Deorum certamina caneret, minimè auditæ fuerunt cantilenæ Sirenum, vt est in his:

ἐν δὲ δ' ἐφεζόμεναι λιγυρὴ ὄπα γηρύεσκον
κέρκαι, αἰοσόμυς δὲ βροτῶν θέλγεσκον ἀκουάς.
δὴ τότε δὴ Μινύαισιν ἐφήνδανε πύκνα ἀοιδῆς
Σειρήνων· αὐδέσκον παραπλώειν αὐτὸ μέλοντο
φθογγῇ νωλομένῳ, χειρῶν δὲ οἱ ἤκαν ἐρέτμα.

Hic cantus dulci modulantur voce puellæ,
Atque viros mulcent, ratibus qui marmora sulcant.
Cœperat hic cantus Minyas mulcere, nec vllus
Præteriturus erat Sirenum tristia fata.
Iam manibus remi exciderant, stetit vncta carina.

Illæ postea desperatione captæ, mutæque factæ in mare musica instrumenta abiecerunt, vt testatur idem poeta in his:

δὴ τότε φορμίζοντος ὑπὸ σκοπέλῳ νιφόεντος
Σειρῆνες θαύμηναν, ἐπὶν δ' ἄμπαυσεν ἀοιδήν.
καὶ ῥ' ἡ μὲν λοῖσθε, ἡ δ' αὖ χέλυν ἔκβαλε χειρῶν.

Dum

Ayuntamiento de Madrid

Dum citharam pulsat scopulo sublimis ab alto,
Sirenes trepidæ cantum tenuere sonorum:
Altera deinde chelym è manibus iacit, altera lotos.

Quæ omnia Apollon. ita declarauit li. 4. Argon. vbi inquit Orpheum cantare aggressum, omnem Sirenum vocem superasse:

αὖφα δὲ νῆσον
κλιδὶ ἀθρεμέεσσιν ἐπέδραμον, ἔνθα λίγειαι
Σειρῆνες σίνοντ' Ἀχελωΐδες, ἠδὲ ἕκηστι
θύουσαι μολπῇσιν ὅτις παρὲξ πείσματα βάλοιτο.
τὰς αὖ ἀρ' ὀυειδὴς Ἀχελωΐου ὀυτιδέοντα
γείνατο Τερψίχόρη Μουσέων μία καὶ ποτε δοῦλος
θυγατέρ' ἐφθίμλιν ἀδμῆτ' ἔτι πορσύνεσκον
ἄμμιγα μελπόμένας τόδε δὴ ἄλλο ὑφ' οἰωνοῖσιν,
ἄλλο δὲ παρθενικῆς ἐναλίγκιαι ἔσκον ἰδέσθαι.
αἰεὶ δὴ ὀλόμου δεδοκημέναι ὀκ πόθεν ἐλθὼν
ἢ θαμὰ δὴ πολέων μελιηδέα νόστον ἔλοντο
πικλίδνι φθινύθουσαι, ἀπηλεγέες δὴ ἄφαρ καὶ τοῖς
ἵσαν ἐν σώματων ὅπα λείριον οἱ δὴ ὀπὸ πηῶν
ἤδη πίσματ' ἐμέλλον ἐπ' ἠιόνεσι βαλέσθαι,
εἰ μὴ ἄρ Οἰάγροιο πάις Θρηΐκιος Ὀρφεὺς
βίσσιλλα ἐνὶ χερσὶν ἑαῖς φόρμιγξα πανύσας,
κρείσσονα θ' ὑπέρβχ ἀλοιο μέλος κανάχησεν ἀοιδῇ·
ὄφρ' ἀμυδὶς κλονέοντος ἐπὶ σφ' ὁρμέοντας ἀκουαὶ
κμιγμῷ παρθενικῆν δὴ ἐνοπὴν ὑλέασκοντο φόρμιγξ.

est insula protinus illi
Fertilis aspecta, & florens: coluere canora
Sirenes illam proles Acheloia, quarum
Dira lues cantus mortalibus extitit illis.
Qui mare sulcantes iecere ad litora funes.
Olim Terpsichore has Acheloo in luminis auras
Edidit illa una est Musarum, tum quoque natam
Cantabant Cereris formosam, tum quoque earum
Altera pars virgo fuit, altera rursus & ales.
Especula semper spectabant adnenientes.
In patriam reditu multi caruere per illas.
Fundere & his dulcem vocem capere rudentes
Epuppi fuerant iacturi ad littora claru
Filius OEagri nisi mox, & Thracius Orpheus
Bistoniam manibus cithara sumpsisset, & aures
Sublimi cantu, cantu reuocasset ab illo;
Virgineamque chelys vocem superasset acuta.

Erat illa Sirenum astutia, vt quibus rebus maximè quisque audiendis delectaretur, eas præcipuè canerent: vtpote ad captandos ambitiosos & gloriæ cupidos, res eorum gestas, ad demulcendos libidinosos, res amatorias canebant: erántque mirificè

Ayuntamiento de Madrid

omnium præteritorum negotiorum memores. quare ita inquiunt, apud Hom. lib. μ. Odyss.

δεῦρ' ἄγ' ἰὼν πολύαιν' Ὀδυσεῦ μέγα κῦδος Ἀχαιῶν.
νῆα κατάστησον, ἵνα νωϊτέρων ὄπ' ἀκούσῃς.
οὐ γὰρ πω τις τῇδε παρήλασε νῆ μελαίνῃ,
πρὶν ἡμέων μελίγηρυν ὄπ' ἐκ στομάτων ὀπ' ἀκοῦσαι,
ἀλλ' ὅγε τερπάψας νεῖται, καὶ πλείονα εἰδώς.
οἶδα γὰρ τοι πάντ' ὅσ' ἐνὶ Τροίῃ δυρείῃ
Ἀργεῖοι Τρῶάς τε θεῶν ἰότητι μόγησαν
οἶδα δὲ, ὅσ' ἐγένετο κατὰ χθονὶ πολυβοτείρῃ.

Huc age flecte ratem Graiorum gloria Vlysses:
Flecte ratem celerem, nostras & percipe voces.
Nullus enim nigram transegit nauita puppim
Quin nostras voces audiuerit: inde recessit
Doctior, & cantu mox delectatus eodem.
Scimus enim Graij fuerint quæ pergama circum
Consilio superum, & quæ Troes funera passi.
Denique cuncta patent nobis mortalia facta.

Atque quoniam multi, cùm eò applicuissent, suauitate cantus irretiti recedere non poterant, sed moriebantur inhumati in desertis insulis, quæ mortuorum ossibus latè albebant, opus erat multa & prudentia & animi contentione ad illa pericula deuitanda. Idcirco docetur Vlysses à Circe Solis filia quo pacto hæc transeunda sint; atque Vlysses aures cera nautis obturauit, ibi eò accedendum erat, seque arctissimis vinculis malo alligari iussit, neque si rogasset quidem, voluit solui, cùm minimè audientes etiam rogaret. sic igitur monet illum Circe:

Σειρῆσας μὲν πρῶτον ἀφίξεαι, αἳ ἐάν τε πάντας
ἀνθρώπους θέλγουσιν, ὅς τις σφέας εἰσαφίκηαι.
ὃς δ' ἂν ἀιδρείῃ πελάσῃ, καὶ φθόγγον ἀκούσῃ
Σειρήνων, τῷ δ' ἔπι γαμὴ καὶ νήπια τέκνα
οἴκαδε νοστήσαντι παρεστάασι, οὐδὲ γανοῦται.
ἀλλ' ἄ τε Σειρῆνες λιγυρῇ θέλγουσιν ἀοιδῇ,
ἥμεναι ἐν λειμῶνι· πολὺς δὲ ἀμφ' ὀστεόφιν ἔνι
ἀνδρῶν πυθομένων, περὶ δὲ ῥινοὶ μινύουσιν.
ἀλλὰ παρὲξ ἐλάαν, ὄφρ' οἶσι τ' ἄλοιφαι ἑταῖρων
κηρὸν δεψήσας μελιηδέα, μή τις ἀκούσῃ
τῶν ἄλλων. αὐτὰρ αὐτὸς ἀκουέμεν, αἴκ' ἐθέλῃσθα,
δήσαντες σ' ἐν νηῒ θοῇ χεῖρας τε πόδας τε
ὀρθὸν ἐν ἰστοπέδῃ, ἐκ δ' αὐτῆς πείραιο· αὐήσθω.

Sirenas primum aduenies, quæ carmine cunctos
Mortales mulcent, si quisquam accesserit illuc
Sirenum terris quicumque improuisus hæsit,
Non illi pendent dulces circum oscula nati,
Non vxor reduci, connubia nulla parantur.

Sirenum

Ayuntamiento de Madrid

Sirenum cantus delectant florido at illæ
In prato resident, quod multorum ossibus albet.
Extinctorum hominum, postquam peruenerit illuc,
Tum moneo nauem curuis impellere remis.
Obtura ceris sociorum mollibus aures,
Ne quis Sirenum voces exaudiat, ipse
Si cupis audire has, vincire manúsque pedésque
Præcipio; ad malum & firmissima vincula nectant.

Erat enim tota ferè illa ora alba propter insepultorum ossa, quod etiam ait Virgil. lib. 5.

Iámque adeo scopulos Sirenum aduecta subibat,
Difficiles quondam, multorumque ossibus albos.

Et Lesches in parua Iliade;

Σειρῆνας μετέπειτ' ἐσαφίξεν ἀλμυρὸν ὕδωρ,
Σειρῆνας γλυκερῆσιν ἀοιδῇσι θελγόντας
τοὶ πλείστους ναύτας, ὅν πύθετο σφέα λόβοκά.
Sirenum post aduenies ad salsa profunda,
Sirenum, dulcis cantus quarum extitit illis
Dira lues nautis, quorum terra ossibus albet.

Atenim cùm Vlysses illarum fallacias obturatis auribus sociorum, ipséque malo alligatus fefellisset, fama est ipsas Sirenes se in mare præcipitasse, neque ampliùs postea auditas, vt illa carmina significant:

Sanguine Sisyphio generatus magnus Vlysses
Hac tuos sola præstitit arte suos.
Illeuit cera sociorum callidus aures,
Atque suas vinclis præbuit ipse manus.
Transiluit scopulos, & inhospita litora classis:
Illæ præcipites desiluere freto.

Cùm verò se in mare præcipitassent, siue illud Orphei, siue Vlyssis arte factum est, dicuntur in saxa fuisse conuersæ; sicuti testatur Orpheus in Argon.

ἤνὰ δ' ἀλεξονάχησαν, ὅπεὶ πότμος ἦτε λυγρὸς
μοιρηδὶν θανάτοιο σφέας δ' ἀπὸ ῥωγάδος ἄκρης
ἐς βυθὸν ἐσκάψασαν ἀλιρροθίοιο θαλάσσης.
πέτρῃς δ' ἠλλάξαντο δέμας, μορφὴν θ' ὑπέρθορον.
Sunt grauiter questæ, vt senserunt fata Deorum
Aduentasse sibi: summamque crepidine saxi
Præcipites saliere maris spumantis in undas,
Protinus in duras vertuntur corpora cautes.

Atque cùm illud accidisset vt victæ sint non procul à litore Cretæ, vrbs è regione vocata fuit Aptera, quòd alæ ibi deiectæ sint. Atque tot de Sirenibus fabulosè dicta sunt ab antiquis

¶Nunc quid per has significarint, inquiramus. Atque illud primùm ridiculum videtur fuisse vnquã aliqua animalia, quæ fuerint

Ayuntamiento de Madrid

è duabus tam diuersis formis composita, vt altera pars esset piscis, altera hominis, cùm neutrum horum animalium in aquis, in sicco viuat. nec me latet, quòd quidā crediderūt in generatione mundi, cùm diuisa fuerunt à summo opifice inter se elementa, omnia animalia primùm sponte nata esse, atque ea quæ plurimum haberēt caloris, ad superiora lata factas esse volucres: quæ multum haberent terrestrem mistionem, in numero reptilium, atque terrestrium animaliū constitisse, terrāmque inhabitasse: quæ aquosæ naturæ accederent, mare & aquas inhabitasse, vocitáque esse natantia. Sed enim cum terra postmodo calore Solis siccata condensatáque fuisset, cessauisse hanc generationem, & ex mutuo congressu animalia fuisse orta, vt sensit Anaxagoras physicus, cuius auditor Euripides ita scripsit in Menalippe:

ὡς ἠρανός τε γαῖά τ' ἦν μορφὴ μία.
ἐπεὶ δ' ἐχωρίσθησαν ἀλλήλων δίχα,
πάντα, κατέδωκαν εἰς φάος
δένδρη, πετεινὰ, θῆρας, οὓς θ' ἅλμη τρέφει,
γένος τε θνητῶν καὶ θεῶν, εἴτ' οὐρανόν
οὐρόντες ἄκτιν, πολλὰ, κἀκλὰ, κἠπιμῆ.

Vt vna forma terra, cœloque affuit.
Seiuncta cum fuere primùm at inuicem.
Solis tulere cuncta clara in lumina,
Feras, volucres, arbores, prolem maris,
Viros, Deosque queis cœlum fuit,
Quòd protulere multa, pulchra, commoda.

Scribit Archippus in lib. 5. de Piscibus, loca quædam marina in angustias quasdam præruptorum montium contracta fuisse, in quas illisi fluctus sonum cum suauitate & harmonia emittentes nauigantes allicerent ad visendum; quò cum appulissent vndarum impetu delati, absorbebantur: vnde locus datus est fabulis. At Dorion in libro de Piscibus formosas quasdam meretrices fuisse Sirenas scribit in litore habitātes, quę suauitate harmoniæ ad se nauigantes allicerent, & allectos tandiu retinerent, quandiu ad summā inopiam neglecta rerum vtilium cura redigerētur: quare dicti sunt omnes naufragium pati, qui ad Sirenes accessissent dictæ sunt. n. Sirenes, quasi cathenæ, quia allectos vincirent in amore. Non defuerūt qui Sirenes aues fuisse Indicas putarint, quæ allectos nauigantes ad litora cātus suauitate sopitos postea laniarent, ac deglutirent. Horatius lib. 2. Sermonum, non saxa, neque meretrices, neque aues Indiæ, sed desidiam, & turpissimam propè omnium ignauiam Sirenes esset scribit, quæ omnes ad se alliciant, & in perniciem denique adducant, cùm inquiat:

Contemnere miser vitanda est improba Siren
Desidia.

Ego sanè Sirenum captus ac Sirenes ipsas nihil aliud esse credi-

derim

derim, quàm voluptates, & earum titillationes: quæ dicuntur vnius Musarum & Acheloi filiæ, cùm tautino patre, & ad voluptates propenso natæ sint; Musaque sit suauitas illa, quæ nos ad eas allicit. Hę nos in perniciem denique inducunt, quia ex ea parte animæ oriuntur, quæ caret ratione, & ἄλογος vocatur. hæ ad exprimendam mortalium naturam partim beluæ, partim virgines videbantur, quia monstro prope similis est is qui non rationi & consilio, sed cupiditati paret: cùm altera pars illius homo sit, altera belua. cùm enim vis animæ nostræ alia sit compos rationis, alia ratione careat, quo pacto non habet quisque intra se inclusas & latentes Sirenes? aut qui nihil habeat, nisi formam corporis, cum homine commune: nulláque ratione vtatur; sed huc illuc feratur pro animi impetu, quocunque libido & appetentia & cupiditas tulerit: quo pacto is non habet intra se Sirenem, vel ipse potiùs monstrum teterrimum efficitur? cùm verò alii rebus aliis faciliùs capiantur, neque omnes aut libidinis stimulis agitentur, aut ambitione, aut auaritia: ille rerum omnium cognitionem se tenere gloriabantur, singulósque gratis cantilenis demulcebant. Testantur vel illarum nomina nihil aliud fuisse Sirenes quàm motus animi. quid enim est Pisinoe? an non vis menti facile suadens? πείθειν enim suadere, νόος mens est. at verò Aglaope suauis est aspectu; Thelxiope vel solo aspectu delectat, cùm θέλγειν delectare significet: & Thelxinoe mentem demulcet, & iucunda vox est Aglaophoni, & sonora Ligeæ, & candida est Leucosia, & virginis faciem habet Parthenope: quæ omnia nomina facilè vel ad impetus animi, vel ad libidinosa scorta possunt accomodari. Si quis igitur calamitates cōplures, & ęrumnas multas deuitare voluerit, is ad voluptates illegitimas, & ad turpia humanæ vitæ lenocinia ad Vlyssis exemplum aures obturet opus est, aut Orphei, reliquorúmque sapientum virorum monitis pareat, cósque solos audiat, quod siquis ad ipsarum Sirenum cantum tamen apertas aures habuerit, suoptéque ingenio vitam suam gubernarit, is se rationi alliget oportet, vt malo nauis se alligauit Vlysses; cum incredibili ac pene diuina prudentia opus sit, cùm quis fuerit semel à Sirenibus delectatus, vt possit inde incolumis recedere. Conuenit igitur vt Orpheus, aut vir aliquis sapiens & amicus, Sirenum voces sapientissimis & fidelissimis consiliis vincat, nisi perniciosarum voluptatum illecebris in miserias trahi malimus. Alii verò Sirenes esse adulatorum voces crediderunt, qua peste nulla neque suauior, neq; celeratior principes aut ambitiosos homines inuadit. Illæ in profundissimū somnū principes inducunt, quia tanquam dormientes, eorum plerique quid differat amicus ab adulatore non vident. & quoniam suauior est auribus adulatoris quàm amici oratio, quæ iucundiora sunt libentius admittunt. at contrà adulatores cogito in-

Ayuntamiento de Madrid

genio principis, illi qui iucundiores futuri sint sermones eius, tant, & num rerum gestarum gloria, vel congerendis opibus, vel scortis vel aliis huiusmodi rebus delectaretur, eiúsque studia mirificis laudibus extollunt. Quæ oratio cùm grata sit audiente, Sirenes vnius Musaru filiæ dictæ sunt, at illæ deniq; in pernicie trahebant auditores: quoniam vbi adulationi locus est, nullus amicitię, nullus sinceritati, nullus iustitię patet; quippe cùm is qui magis alius quàm sibiipsi de se credat, ad suauitatem loquentis ad omnem vel suam vel suorum salutem & felicitatem cõnuer, miniméque diligẽs in rebus agendis efficiatur, opus est. Hæc vna causa est cur tam frequenter mutati sint principes regionum in Italia, neque idem regulus fuerit diutius eiusdẽ regionis cũ illa, neque firmius sit, neq; stabilius po regno, quod à sapiente principe gubernetur. Qui enim neque Deum neque homines per inuiriã offenderit, quo pacto calamitates patietur, cùm vix illi principes euerti possint, qui sunt facinorosi? aut quo pacto princeps qui à se adulatores reiiciat, vir nõ bonus, & prudẽs, & sapiens esse poterit? at de Sirenibus satis, nunc de Orpheo dicamus.

De Orpheo. CAP. XIIII.

FVIT Orpheus, vt sensit Myrleanus Asclepiades, Apollinis & Calliopes vnius Musarum filius: nam quamuis diuersę fuerunt variorum scriptorum de illius parentibus sententiæ, tamen Myrleani sententiam secutus Virgilius ita scripsit in Pollione:

Nomine carminibus vincet nec Thracius Orpheus,
Nec Linus: huic mater quamus, atq; huic pater adsit,
Orpheo Calliope, Lino formosus Apollo.

Atque Menæchmus illum Apollinis filium fuisse tradidit, cùm nullam fecerit de matre mentionem, vt est in his carminibus:

Πίερες ἀμείλικτοι δεῖς ἐν γὶ ὀλοῦ πάθος λαβεῖν,
Ὀρφεῖ ἀποκτείναντες Ἀπόλλωνος φίλον υἱόν.
Pieres immites pœnas certe inde luetis,
Quod cæsus vobis est natus Apollinis Orpheus.

Apollonius verò lib. 1. Argonaut. Oeagri & Calliopes filium tradidit fuisse his versibus:

πρόσθεν μὲν Ὀρφῆος μνησόμεθα, τὸν ῥά ποτ' αὐτὴ
Καλλιόπη Θρήικι φατίζεται ἐνὶ δεῖσα
Οἰάγρῳ σκοπιᾶς Πιμπληίδος ἄγχι τεκέσθαι.
Atque alios inter primum cantabimus Orpheu,
Calliope Oeagro peperit Pimpleidos illum
Non longinquæ iugis, lecto coniuncta iugali.

Alii Oeagri & Polymniæ, alii Menippes, alii Thamyridis filium fuisse voluerunt, atque Iulemum & Hymenæũ huius fratres fuisse constat. Hunc tanta canendi peritia excelluisse inquiunt, vt fluuii ad

Ayuntamiento de Madrid

uis ad eius cantum firmarentur, aues aduolarent: feræ properarent, syluæ, & saxa, & venti, & omnium vel sensu carentium genera accurrerent, vt ait Horatius libro primo Carminum:

Aut in vmbrosis Heliconis oris,
Aut super Pindo, gelidóve in Hæmo
Vnde vocalem temere insecutæ
Orphea syluæ:
Arte materna rapidos morantem
Fluminum cursus celeresque ventos
Blandum & auritas fidibus canoris
Ducere syluas.

De quo ita scripsit etiam Apollonius lib. 1. Argonaut.

αὐτὰρ τόγ' ἐς πουσὶν ἀνειρέας οὔρεσι πέτρας
θέλξαι ἀοιδάων ἐνοπῇ ποταμῶν τε ῥέεθρα.
φηγοὶ δ' ἀγρεάδες κείνης ἔτι σήματα μολπῆς
ἀυτῆς θρηϊκίης Ζείνης ὄφεα κλεδόωσαι
ἐξείης τιχόωσι ἐπήτειμαι, ἀεσθ' ὅπιπεθ
δεῦρο ὑφας φόρμιγξ καὶ τήνγε Πιερίηθεν.

Hunc referunt duros lapides & flumina cantu
Detinuisse suas captos dulcedine vocis.
Syluestres fagos intra confinia terræ
Threiciæ, quæ nunc frondent, vestigia cantus
Illius esse ferunt: quas secum adduxerat Orpheus
Vertice Pierio citharæ dulcedine & artu.

Et quamuis multi fuerunt Orphei, vetestatur Suidas, omnia tamen cæterorum facinora ad vetustissimum Thracem OEagri filium referuntur, qui, vt ait Zezes hist. 399. chil. 12. fuit Herculis coætaneus, ac floruit annis centum ante bellum Troianum. Hic primus omnium apud Græcos de astrologia scripsit, quod ita ait Lucianus in Dialogo de Astrol. Ἄλλως δὲ οὔτε παρ' Αἰθιόπων, οὔτε παρ' Αἰγυπτίων ἀστρολογίας πόθεν οὐδὲν ἤκουσαν, ἀλλὰ σφῶν Ὀρφεὺς ὁ Οἰάγρου καὶ Καλλιόπης πρεσβύτατος τάδε ἀπηγήσατο. *At Græci nihil vel ex Æthiopibus vel ex Ægyptijs de astrologia audiuerunt, sed illis Orpheus Calliopes & OEagri filius hæc prior explicauit.* Hic idem prior omnibus Bacchi sacra in Græciam introduxit, primúsque in monte Bœotiæ Thebis, vbi, Liber pater natus est, sacra illa quæ Orphica vocata fuerunt, in quibus ipse postea fuit laceratus, instituit: vt ait Lactantius de falsa religione. Hic multa humanæ politioræque vitæ vtilia inuenit, vt ait Paus. in Bœoticis: nam & Deorum initia, & vniuersum theologiam primus aperuit, & nefariorum facinorum expiationes excogitauit, & quibus ritibus iratorum Deorum mentes placarentur tradidit, & multa morborum remedia adinuenit, vt ipse de se ipso testatur in Argonaut.

θυμὸς ἐπ' τρύνει λέξαι τάπερ οὔποτε πρόσθεν
ἔφραζ', ἅτιν' Βάκχοιο καὶ Ἀπόλλωνος ἄνακτος

κίντρα δ' ἀλαυτόδορος φειπόδεα κῆλ' ἐπίφασκον,
θνητοῖς ἀθρώποισιν ἄκη, μὴ δὴ ὅρκια μύσας.
Dicere fert animus quæ nunquam tempore lapso
Dixi: cum Bacchi, cum regis Apollinis actus
Sum stimulo: horrenda vt narrarem spicula: & idem
Fœdera cum superis mortalibus, atque medelas.

Hic idem scripsit de elementorum inter se generatione mutua, de vi amoris in rebus naturalibus, de Gigantibus cum Ioue pugnantibus, de raptu & luctu Proserpinæ, de Cereris erroribus, de laboribus Herculis, de Idæorum & Corybantum sacrorum ritibus, de lapillis, de occultis oraculorum responsis, de Veneris & Mineruæ sacrificiis, de luctu AEgyptiorum Osiridis causa, & de illorum lustrationibus, de vaticiniis, de obseruationibus auspiciorum, de situ fibrarum, de somniorum interpretatione, de signis ac prodigiis, déque illorum expiationibus, de expiatione inferorum, de ratione & motu astrorum, quo pacto Dii irati placari possint; de quibus omnibus se scripsisse testatur in initio suorum Argonauticorum. Fuit vir planè sapientissimus Lini auditor, & vt illa ætas ferebat, diuinarū rerum peritissimus. Qui quātæ sapientiæ fuerit, facilè ex his carminibus, quæ scripsit in libro de lapillis, cognoscere licet:

ὅν δέ κεν ἀνθρώπων πεπνυμένον ἦτορ ἐείδῃ
ἐς πολυήρατον ἀντεφνὲ πλ θέιῳ Ἑρμείαο.

& paulo post,

ἐδ ὑμῖν ἄμε θέλησι, δαήσεται ὅσά τε φῶτες
κρυπτάδια σφετέρησιν ἐν φρεσὶ μηχανόωνται,
ὅσά τε κεκλόγασι μετὰ σφισὶν ἠερόφοῖται,
ἀνθρώποις ἄφρασσον ἐπ κλάζοντες ἀοιδῆν,
οἰωνοὶ μεγάλοιο Διὸς κοιπνοὶ ὑποφῆται,
ὀρνίζόν τε σῆσιν χαμαιὲ ἐρχομένοιο δράκοντος.
εἴσεται, ἠδὴ ὅφεων ἰὸν σρέσαι ἐρπετῶων.

Et quemcunque virum ducit prudentia cordis,
(Cæteras vt omittam, quæ plurima, maxima dicam)
Sciet, si sortè, scire quæcunque volutant
Pectoribus tacitis mortales, quæq; volucres
Inter se stridunt cæli per summa volantes,
Infandum vt crocitant cautum mortalibus vlli,
Significantq; Iouis mentem, gens nuntia fati.
Et serpentis humi nosset sirmare draconis
Sibilat, serpentúmque sciet superare venena.

Non defuerunt qui Orpheum & Amphionem magnos AEgyptios fuisse arbitrati sint, vt ait Pausanias in post. Eliacis. Fama est hūc vxorem habuisse Eurydicen, cuius amore cùm flagraret Aristęus, eāmque insequeretur, vt captæ vim inferret, illa per loca deuia fugiens à serpente in herba latente icta interiit. Tum fama est Orpheum

Orpheum sumpta cithara ad inferos descendisse, atque cùm mirificam quandã lamentationem cecinisset, lacrymas inferis excitasse, vt ait M. Manilius in quinto rerum astronomicarum:

Hac surgente lyra testudinis enatat vndis,
Forma per hæredem tantum prolata tonantis,
Qua quondam sonitúmque ferens OEagrius Orpheus
Et sensum scopulis, & syluis addidit aures,
Et Diti lacrymas, & morti denique finem.

Plutone deinde placato ac Proserpina seuerissimis mortuorum regibus cantus suauitate non solùm obtinuisse, vt ipse post visam Eurydicen in lucem rediret, sed etiam vt ipsam Eurydicen secum abduceret: ea tamen conditione ne priùs respiceret, quàm ad superos peruenisset, vt ait Ouidius libro decimo, & Virgilius libro quarto Georg. Veruntamen cùm amoris impatiens illam contra leges inferorum respexisset, antequam exisset in lucem, illam amisit. Deinde, qui per Tænarum ad inferos descendisset, & de descensu ad inferos, & de iis quæ vidisset apud inferos scripsit, vt ipse testatur in his Argonauticis:

ἄλλα δέ σοι κατέλεξ' ἅπερ εἴσιδον ἠδ' ἐνόησα,
Ταίναρον ἠνίκ' ἔβην σκοτίην ὁδὸν ἄϊδος εἴσω,
ἡμετέρῃ πίσυνος κιθάρῃ, δι' ἔρωτ' ἀλόχοιο.

Cætera narraui quæ vidi, vt Tænara adiui,
Vmbrosas Ditisq́; domos & tristia regna;
Confisus cithara, vxorisque coactus amore.

Hunc inquiunt cùm ad inferos descendisset, ibi Deorum omniũ laudes cecinisse, præterquam Liberi patris, quem per obliuionem prætermisit: quare iratus Dionysus furorem suis Bacchis immisit, à quibus apud Hebrum fluuium fuit discerptus, membráque eius per agros sparsa, vt à canibus vorarentur: sed tamen à Musis dicuntur fuisse collecta, & in Dio Macedoniæ loco sepulta, quia supra cæteros Apollinem laudibus mirificis exornasset. Alii dixerunt à Ioue fuisse percussum fulmine in Thracia, sicuti testatur Leonidas in his versibus:

Θρήϊκα χρυσολύρην τῇδ' Ὀρφέα Μοῦσαι ἔθαψαν,
ὃν κτάνεν ὑψιμέδων Ζεὺς ψολόεντι βέλει.

Conditus à Musis tumulo hoc est Thracius Orpheus.
Fulmine flagranti Iupiter vsit eum.

Fertur eius caput in Hebrum deiectum cum lyra vi fluminis in Lesbum delatum fuisse, atque ibi sepultum: lyram autem inter sidera relatam & à singulis Musis, quarum laudes eximiè cecinerat, nouem insignibus stellis insignitam. Alii memorant illum post mortem Eurydices cæterarum mulierum coniugium spreuisse, multisque persuasisse hominibus malum ingens esse fœminam, siue mala sit, siue bona: quare cùm multi abstinerent à nuptiis fœminarum, ab illis per simulata Liberi patris sacrificia fuit

Ayuntamiento de Madrid

discerptus, vt sensit Apollodorus Cyrenaicus in libro de Dis. Alii turpissimam caussam tradiderunt, quam ita attigit Ouidius:

Ille etiam Thracum populis fuit autor amores
In teneros vertisse mares.

Pausan. in Bœoticis indignatas ait Thracum fœminas, quòd eius cantus suauitatem multos viros secum abduceret: quę cùm liberiùs merum hausissent, illum discerpsere. At Gelous Apollodorus in Philadelphis iudicem Calliopen electam fuisse inquit Ioue, contendentibus Venere & Proserpina de Adonide: quę cùm Adonidem communem adiudicasset, Venus indignata mulieres in Orpheum Calliopes filium concitauit. Alii dicunt ipsa Venerem vertisse amorem omnium mulierum in Orpheum, vt ab illis raptim captus, dum inter se contenderent de Orpheo, fuerit laniatus. Agatharchides Cnidius libro 22. rerum Asiaticarum Orpheum scripsit mortua Eurydice ad Aorrhum venisse in Thesprotidem, vbi peruetus erat oraculum euocandarum animarum: ibi cùm Eurydicem sibi adesse putasset, séque deceptum comperisset, sibi mortem consciuisse. Inde scripsit Pausanias, luscinias quæ forent circa sepulchrum Orphei in Thracia, eantum emittere cæteris omnibus suauiorem. Alii putarunt Orpheum fulmine ictum concidisse, quòd arcana initiorum profanis & rudibus diuulgasset. Aiunt Methonem huius fuisse filium, qui habitauit in Thracia, & vrbem ibi conditam de suo nomine appellauit, vt ait Plutarchus in problematis. Alii vitæ pertæsum post mortem Eurydices sibi manus intulisse inquiunt præ mœrore. Qui laniatum à mulieribus fuisse tradiderunt, addunt amnem Heliconem, qui Baphyra apud Diatas vocatus fuit, ex eo tempore se sub terras occultasse, quo mulieres Orpheum occiderunt, ne illius sanguine pollutis fœminis aquas ad expiationes suppeditaret: quem sepultum ad Pieriam scribit Apollodorus libro primo. Dicuntur Musæ grauiter tulisse eius mortem, sed in primis Mnemosyne & Calliope, vt ait Antipater in his carminibus:

ἠὲ ἔπι θελγυθῶας Ὀ'ρφεὸς δρύας, ἠὲ ἔπι πέτρας
ἄξεις, οὐ θηρῶν αὐτονόμους ἀγέλας.
ἠὲ ἔπι κοιμάσεις αἰθέμεν βρόμον, ἠχὶ χάλαζαν,
οὐ νιφετῶν θυρμοὺς, οὐ πατηγέσαν ἅλα.
ἄλεο γὰρ σὲ δὲ πολλὰ κεκεπιδ ὑρόντο θύγατρες
Μνημοσυνάς, μάτηρ δὴ ἐξοχα Καλλιόπη.
τί φθιμένοις σοναλεδιμῶν ἐφ' ἡάσιν, αἴκ' ἀλαλκεῖ;
τῶν παίδων αἰδέω οὐδὲ θεοὶς δ' ἰώαμις;
Non quercus, non saxa trahes dulcedine cantus
Orpheu, non poteris deinuisse feras.
Non ventosq; niuesq; domabis, grandinis aut vim,
Non mare vt insanis litora pulsat aquis.

Ay-

Ayuntamiento de Madrid

Mortuus es, natæ lacrymis luxere profusis
Mnemosynes, luxit Calliopéque parens.
Sed cur lugemus natos? nam Ditis auari
In natos superûm ferrea iura manent.

Hæc ea sunt quæ de Orpheo memoriæ sunt prodita ab antiquis nunc cur ficta sint, explicemus. Orpheus Apollinis & Calliopes filius fuisse dicitur vel Polymnię, quoniam vir fuit artis dicendi & metro pręcipuè præstantissimus: atque omnes viri boni Deorũ filii dicti fuerũt, quod animę insigniũ virorũ ex aliqua sphærarum & è Sole pręcipuè in hæc corpora descendisse putarentur. Hic idem cùm in rudes adhuc mortales incidisset, qui sine vllo morum delectu, & sine legibus viuerent, ferarúmque ritu per agros nullis conditis tectis vagarentur, tantum dicendo, & orationis suauitate valuit, vt ad mansuetius vitæ genus homines traduxerit, illos in vnum locum conuocarit, ciuitates condere docuerit, legibúsque ciuitatum obtemperare, matrimoniorum fœdera seruare; quod fuit antiquorum poetarum munus creditum, & est re ipsa, sicut ait Horat. in arte poet.

Syluestres homines sacer interprésque Deorum
Cædibus & victu fœdo deterruit Orpheus,
Dictus ob hoc lenire tigres, rapi dosque leones.
Dictus & Amphion Thebanæ conditor vrbis
Saxa mouere sono testudinis, & prece blanda
Ducere quo vellet. fuit hæc sapientia quondam,
Publica priuatis secernere, sacra profanis,
Concubitu prohibere vago, dare iura maritis,
Oppida moliri, leges incidere ligno.

Hic vsus est septem chordarum prior instrumento musico, ad septem planetarum imitationem ac rationẽ, vel longitudinis, vel intensionis, vel magnitudinis, vti dictum fuit. Sapiens omnino erat antiquorum illud poetarũ genus; nõ autem, vt ferunt nostra tempora, in sola verborum mensura & metro putabatur vniuersum poeticę facultatis artificium consistere, neque adulãtes principibus hominibus vt aliquod munusculum aucuparentur, quidquid in mentem veniebat, effutiebant, sed ea erant carmina poetarum, vt pro sanctissimis legibus haberentur: sępiúsque ciuitates de re aliqua contendentes tanquam grauissimi iudicis sententia alicuius poetæ carmine vsæ fuerunt. Hic tanta vi dicendi fuisse dicitur, vt consternatos animos mortalium, & ob aliquam præsentem calamitatem in desperationem lapsos, erexerit, & in priorem statum reduxerit, atque ad tranquillitatem reuocarit. Hoc qui facere possit, cęteris hominibus præstantior est iudicandus: non qui sibi soli viuat, &, vt congestis opibus solus, ita sapiẽtiæ bonis perfruatur, cæteris hominibus prorsus inutilis, tãquã nusquã esset natus. Hic igitur placatis inferis, animi pertur

Ayuntamiento de Madrid

bationibus scilicet, Eurydicen in lucem adducere conatus est, quæ, vt nomen ipsum significat, nihil aliud est quàm iustitia & æquitas. Fuit rursus ad inferos illa retracta ob nimium Orphei amorem, qui neque iustitiæ quidem opus est nimis esse cupidum, cùm perturbationes animi placentur ratione: atque si quis paulo fuerit in hac re negligentior aut magis cupidus, tanquam ab aliqua vi externa repellitur, & eodem relabitur. Semper igitur viro bono vigilare conuenit, neque nimis cedere vel honestis cupiditatibus, quæ in grauissimas animi perturbationes inducunt. Quòd si quis tamen cupiditatib. cesserit, ille postea vel in maximas calamitates illabetur, vel in miserrimum mortis genus incidet. Vt igitur moderationem animi affectibus adhibeamus, neque quidquam nimis ex animo optare vtile esse intelligamus, hæc ab antiquis de Orpheo memoriæ prodita fuerunt. Alii tamen fabulam hanc Eurydices ita explicarunt, vt illam animam esse dicant, quæ Orpheo siue corpori nupserit. atque eius amore capitur Aristæus, quod est verè bonum intelligendum. Ista per herbas ac flores ab eo fugit, & à serpente latente inter hos flores necatur, descendítque ad inferos, vnde reuocatur per sonum lyræ, ea nimirum conditione, atque hisce monitionibus vt facilè possit à corpore perdi, nisi rationi, legíque pareat. Ac de Orpheo satis, nunc de Musis dicamus.

De Musis. CAP. XV.

MVSAE, quæ poetarum pręsides, omniúmque cantilenarum autores fuisse putabantur, vnà cum Saturno natę è Cœlo fuisse creditę sunt, sicuti sensit Musęus, & complures antiquorum, at à recentioribus Iouis & Mnemosynes filiæ dictæ sunt, vt testatur Orpheus in hymno in Musas hoc pacto:

Μνημοσύνης καὶ Ζηνὸς ἐριγδούποιο θύγατρες
Μοῦσαι Πιερίδες μεγαλώνυμοι, ἀγλαόφωνοι.
Mnemosynésque Iouísque satas de semine canto
Pieridas Musas, præclaræ numina famæ.

Et Hesiodus in Theogonia:

Μνημοσύνης δ' ἐξαῦθις ἐράσσατο καλλικόμοιο·
ἐξ ἧς αἱ Μοῦσαι χρυσάμπυκες ἐξεγένοντο,
ἐννέα. τῇσιν ἅδον θαλίαι, καὶ τέρψις ἀοιδῆς.
Mnemosynen pulchram dilexit Iupiter: ex qua
Inde nouem Musæ claræ nascuntur; & illis
Sunt semper cantus cordi, & conuiuia læta.

Cicero lib. 3. de natura Deor. ex altero Ioue natas esse quatuor Musas scribit. Thelxiopen, Mnemen, Aœden, Meleten: è tertio Ioue nouem & ex Mnemosyne: è tertio item Ioue Pierias & ex Antiopa, prioribus partes numero. qui ordines etsi tres fuerunt, tamen

men Iouis & Mnemosynes omnes filiæ dicuntur: atque natæ sunt in Pierio monte, vt ait Zez. hist. 90. chil. 6. Scribit Pausanias in Bœoticis primos omnium Aloëi filios tres Musas sanxisse coli religione oportere, Meleten, Mnemen, Aœden: mox Pierum Macedonem cùm Thespias venisset, instituisse vt nouem Musæ his ipsis nominibus, quibus in hanc vsque diem vocatæ sunt, colerentur. At Aristocles in libro de Choris tertio filias nouem Piero fuisse scribit, quas ille de nominibus Musarum appellauerit, ex quibus nati sunt illi qui Musarum filii dicti sunt à Græcis. Mimnermus verò Cœli filias fuisse Musas credidit, Iouéque fuisse antiquiores: cùm aliæ etiam minores natu è Ioue fuerint. Scriptum reliquit Euphranor in libro de Tibicinibus Euphemen nutricē fuisse Musarum. Alii Memnonis & Thespiæ filias putarunt. Fuerunt apud Thespienses Musarum ludi, qui Musea dicti sunt: in quibus proponebantur cantilenarum & harmoniæ præmia victoribus. Has Deas fuisse sacrorum conuiuiorum, quæ fiunt per lustrationes, & sollennitatum, & omnis lætitiæ præsides, significauit Orpheus ita in hymnis:

αἱ τελεταὶς θυητοῖς αἰεὶ εὐφρόνες μυστοπολοῦντες.
Ritè viris quæ ostendistis conuiuia sacra.

Et alibi scriptum est:

οὐδὲ τὰ λήθονται μυστέων βροτοὶ, αἱ γὰρ ἔασιν
κοῖραι, αἷαι μάμνη χοῦρος, θαλίας τ' ἐφέφραδαι.
οἶνε γάμοι, καὶ τὸ ὄρχηστυς, καὶ Κύπρεος ἔργα.
Non linquant Musas mortales tempora vitæ
Quæ moderantur: eis chorus, & conuiuia lata
Sunt curæ; gratæque viriem sunt nuptiæ, amores.

Eædem & carminum & musicæ inuentrices fuerunt, & totius sapientiæ moderatrices, sicuti testatur idem Orpheus:

κλῦτε θεαὶ σοφίης ἱερῆς οἴακας ἔχοντες.
Temonem sacræ Sophiæ hæc audite tenentes.

Plutarchus tamen in libello de Musica ex Heraclidæ sententia non Musis, sed variis hominibus carminum inuentionem concessit; qui primam citharæ inuentionem Amphioni Iouis & Antiopes filio, eiúsque poesin tribuit, vtpote qui à patre doctus fuerit: Linúmque ait Eubœensem primum lamentationes & fletus carmine edidisse, sicut hymnos Anthedonium Anthen, Philammonémque Delphicum canticos de ortu Apollinis, & Dianæ, & Latonæ. Demetrius Byzantius libro tertio poematis non Musis, aut Musarum filiis, sed ipsi Apollini harum rerum inuentionem tribuit: quippe quem dicat & tibiam, & citharam, & fidium cantus inuenisse, cuius rei adducit argumentum, quòd inter Apollinis sacrificia hymni canebantur cum tibiis: cuius etiam signum in Delo fuit antiquitus illo habitu vt dextra arcum, sinistra Gratias teneret: tum Gratiarum alia tibias, alia lyram, alia fistulam ori

Ayuntamiento de Madrid

Apollinis admouebat, vt ait Pausanias. Callimachus tamen in quodam epigrammate, non solùm Musas poeticam facultatem, sed omnia scriptionum disciplinarúmque genera inuenisse scribit. sed quid vnaquæque inuenerit, ita patefecit:

Καλλιόπη σοφίων ἡρωΐδος εὗρεν ἀοιδῆς·
Κλειὼ καλλιχόρου κιθάρης μελιηδέα μολπήν·
Εὐτέρπη τραγικοῖο χορῶ πολυηχέα φωνήν·
Μελπομένη θνητοῖσι μαλίφρονα βάρβιτον ἦρε.
Τερψιχόρη χαρίεσσα πόρεν τεχνήμονας αὐλούς.
ὕμνους ἀθανάτων Ἐρατὼ πολυτερπέας εὗρεν.
ἁρμονίην πάσῃσι Πολύμνια δῶκεν ἀοιδῆς.
Οὐρανίη πόλον εὗρε καὶ ἀστερίων χορὸν ἀστρων.
κωμικὸν εὗρε Θαλεία βίον τε καὶ ἥδεα κῶμον.

Calliope reperit sapientes prouida cantus
Heroum: Clio citharam clarissima: vocem
Mimorum Euterpe tragicis latata querelis.
Melpomene dulcem mortalibus attulit ipsa
Barbiton. at suauis tibi tradita tibia fertur
Terpsichore. Diuúmque Erato mox protulit hymnos
Harmoniam cunctisque Polymnia cantibus addit.
Vrania cœli motus atque astra notauit.
Comica vita tibi est, moréſque Thalia reperti.

Hæ Deæ magnum sunt in aduersitatibus solatium, & non leues illecebræ ad res honorificas: cùm ab illegitimis voluptatibus & ab omni libidine nos reuocent, vt ait Theocritus in Cyclope:

ἄδεν ποτὶ ἔρωτα τεφόκῃ φάρμακον ἄλλο,
Νικᾶ, ἄτ' ἔγχελυς, οὐ μοὶ δοκεῖ, οὔτ' ὀπίσαν,
ἢ τὰ Πιερίδων κάφορον δέ τι τοῦτο καὶ ἀδὺ
χίνεται ἀνθρώποις.

Nulla magis flammas medicina repellit amoris,
Non quæ potatur, qua vnguntur vulnera, quam vis
Pieridum leuis hæc (ut dulcis quippe medela
Munere concessa est superùm mortalibus agris.

Harum munus fuit militum animos per carmina inflammare in bellum, harum viros bonos in calamitatibus consolari, harum præclara facinora & res gestas decantare, vt eorum imitatione cæteri mortales ad virtutem incitarentur, quippe cùm illæ cantilenæ essent in antiquorum conuiuis, vt patet in libello de Musica apud Plutarchum. Nam Homerus etiam cóuenire existimauit, vt heroum animi seueris & decoris cantibus acuerentur, vt sæpius reuocatis in memoriam præclaris virorum illustrium rebus gestis mox instructi & accensi cum hostibus dimicarent. fuit enim cantorum & poetarum antiquorum institutum, vt se non solùm moderatores animorum, sed etiam morum magistros cum suauitate profiterentur. nam Græcæ ciuitates liberis ab initio prima adolescen-

Ayuntamiento de Madrid

lescentiæ rudimenta poeticæ tradiderunt, non illi quidem nudæ, nec spoliatæ omnino voluptate, sed castæ tamen, & moderatæ. Ex illa igitur musici cantus & lyræ & tibiarum modos docentes se & ipsorum morum magistros atque emendatores profitebantur quæ à Pythagora, & à posteris deinde Pythagoricis audiebantur. Homerus propterea cantores morum correctores appellauit, cùm scripserit lib. 3. Odyss. cantorem custodem & monitorem Clytemnestræ relictum fuisse ab Agamemnone: qui mulierum laudes percurrens earum quæ maritis absentibus temperanter & castè vixerunt, desiderium quoddam honoris, & gloriæ, & probitatis in eius animo impressit. postea dulcem faciens consuetudinem à malis cogitationibus abhorrentem illius animum confirmauit, neque priùs illa potitus est Aegisthus, quàm cantorem obtruncarit. cantabantur autem ab antiquis vel philosophicæ vel astronomicæ cantilenæ in conuiuiis, cuiusmodi est apud Virgilium cantus Iopæ in conuiuio Didonis: vel illustrium virorum præclara facinora ibidem cantabantur, quibus posteri ad illorum imitationem, ad virtutem inflammarentur: vt est illud Homeri in lib. 8. Odyss.

αὐτὰρ ἐπεὶ πόσιος καὶ ἐδητύος ἐξ ἔρον ἕντο,
Μῶσ' ἄρ ἀοιδὸν ἀνῆκεν ἀειδέμεναι κλέα ἀνδρῶν.
Vt dapibus depulsa fames, vinóque refecti,
Musa iubet canere hinc illustria facta virorum.

Sic etiam, vt est libro nono Iliad. cũ præcones Agamemnonis ad tentorium Achillis aduentassent, illum cum cithara canentem illustrium virorum facinora inuenerunt, vt est in his:

πολλὰ μὲν ὃ γ' ὀιόμενος Τελαμώνιος ἐννοσιγαίῳ,
ῥηΐδια πεπιθεῖν μεγάλας φρένας Αἰακίδαιο.
Μυρμιδόνων δ' ὅπῃ τε κλισίας καὶ νῆας ἱκέσθην·
τὸν δ' εὗρον φρένα τερπόμενον φόρμιγγι λιγείῃ,
καλῇ δαιδαλέῃ· ἐπὶ δὲ ἀργύρεος ζυγὸς ἦεν.
τὴν ὅγ' ἀρεσ' ἐξ ἐνάρων πτόλιν Ἠετίωνος·
τῇ ὅγ' θυμὸν ἔτερπεν, ἔδεε δὲ κλέα ἀνδρῶν.
Numina suppliciter Neptuni hi sancta precantur,
Mentibus Æacidæ magni suadere loquendo.
Myrmidonúmque adeunt iuxta tentoria naues:
Mulcentem cithara hunc mentem inuenere sonora,
Pulchra, ex argento, cui clara manubria: & illam
Ceperat è spoliis vrbs diruta vt Eetionis.
Hæc animum mulcens cantabat facta virorum.

Hæc erant illa ad virtutem & ad æmulationem incitantia, quæ in conuiuiis, in publicis conuentibus, & vel inter pocula ab antiquis cantoribus canebantur: res gloriosè gestæ scilicet illustrium virorum, qui vel feliciter cum hostibus dimicassent, vel fortiter in bello pro patria cecidissent. Canebãtur aliquãdo cantilenę ad

Ayuntamiento de Madrid

mundi mirabilitatem pertinentes, & ad infinitam diuinæ mentis, summique opificis sapientiam, aut ad astrorum cognitionem: cuiusmodi sunt illa quæ canuntur apud Apollonium libro primo Argonaut.

ἤδεν δ' ὡς γαῖα καὶ ἠερόεις οὐρανὸς ἠδὲ θάλασσα
τὸ πρὶν ἐπ' ἀλλήλοισι μιῇ συμμιγέντα μορφῇ
νείκεος ἐξ ὀλοοῖο διήκριθεν ἀμφὶς ἕκαστα.
ἠδ' ὡς ἔμπεδον αἰὲν ἔχει αἰθέρι τέκμαρ ἑῷ χθὼν
ἄστρα, σελήνης τε, καὶ ἠελίοιο κέλευθα.
ὄρεά θ' ὡς αἰνῶς τελεθάει, καὶ ὡς ποταμοὶ κελάδοντες
αὐσταὶ Νύμφαισι καὶ ἐρπετὰ πάντ' ἐνιδρύοντο.
ἠδ' ὅθεν δ' ὡς πρῶτον Ὀφίων Εὐρυνόμη τε
Ὠκεανίς νιφόεντος ἔχον κράτος Οὐλύμποιο·
ὅσσα βίῃ καὶ χερσὶν ἑοῦ Κρόνου εἴκαθε τιμῆς,
ἠδὲ τ' ἐπ' ἠπείροιο δ' ἐοῖ κύμασιν ὠκεανοῖο.

Namque canebat vti primùm cœlum, mare, terra,
Vna fuit facies, commistaque forma vicissim:
Singulaque vt fuerant mox tristi lite diremptæ.
Vt stellis cœlum sedes firmissima, Lunæ
Quæ ambages, Solisque viæ flexúsque recurui.
Vt sunt cum Nymphis montes & flumina nata,
Serpentúmque genus varium, & genus aere ferarum.
Vt prius Eurynoméque & Ophion semine natæ
Oceani imperium tenuere mualis Olympi.
Vtque hic vt imperij Saturno cesserit honorem,
Illa Rheæ, hinc latuere maru sub fluctibus alti.

Tanta denique fuit antiquorum cantorum modestia & temperantia, vt neque inter procos quidem Penelopes turpia aut lasciua canerentur: quamuis essent iuuenes ad omnem libidinem, omnémque intemperantiam maximè propensi: sed canebatur apud hos reditus Græcorum in patriam laboriosus sanè ac perdificilis, sicut patet ex his:

τοῖσι δ' ἀοιδὸς ἄειδε περικλυτός· οἱ δ' ἐσίωπη
εἵατ' ἀκούοντες· ὁ δ' Ἀχαιῶν νόστον ἄειδε
λυγρόν, ὃν ἐκ Τροίης ἐπέειλε παλλὰς Ἀθήνη.

Egregius cantor cantabat ibi, hique silentes
Audibant: reditum cantor cantabat Achiuûm
Tifficilem è Troia, quem Pallas præbuit illis.

Harum igitur cantilenarum, & cantorum, & poetarum præsidem Musæ putabãtur, quarum dux creditus est Apollo. Has tanta suauitate dixerunt esse sapiẽtes, vt optimum creditæ sint remedium aduersus omnes voluptatum illecebras, sicut ait Theocritus in Pastoribus:

ἤ τ' ἄρ' ἐξαπίνας γλυκερώτερον, ἢ τε μελίσσας
ᾠδά, ὅστον ἐμὶν Μῶσαι φίλαι, αἷς τὸ δόρκας

γαθεῦσιν, τώς δ' οὔτι ποτῷ δαλήσατο Κίρκα.
Non ita ver gratum est apibus, non lumina florum,
Vt mihi sunt Musæ, quos lætæ respiciunt hæ,
Lædere non possunt mox diræ pocula Circes.

Est autem Musarum vis propè admirabilis credita: quippe cum ob suauitatem orationis rerúmque & figmentorum mirabilem varietatem, multa pro veris falsa persuadeant: neque quidquam sit tam tenue & imbecillum quod poetarum peritorum artificium non mirificè extollat; cùm præsertim ipsæ de seipsis dicant in Theogonia:

ἴδμεν ψεύδεα πολλὰ λέγειν ἐτύμοισιν ὁμοῖα.
ἴδμεν δ', εὖτ' ἐθέλωμεν, ἀληθέα μυθήσασθαι.
Mentiri scimus permulta simillima veris:
Si libeat rursus, scimus quoque vera profari.

Fabulati sunt antiqui Musas grauiter ferentes, quòd Venus amoris stimulos sibi iniunxisset, Adonim necasse eius amicum, cùm aliæ aliorum mortalium desiderio captæ fuerunt: vt Calliope OEagri, è quo peperit Orpheum & Cymothonem: Terpsichore è Stymone Rhesum suscepit, Clio Linum è Magnete, atque aliæ ex aliis. Nam de laudibus venationis cantum periucundum canentes illum hiante & imbibentem cantum detinuerunt, donec Mars Adonidis riualis in aprum verteretur, ipsumque Adonim percuteret: vel (vt aliis magis placuit) in Adonim aprum excitaret, à quo fuit ictus. tum ex Adonidis sanguine nata est anemona rubra, cum priùs esset alba, cùm Venus passis capillis ac nudis pedib. eò accurreret, rosa rubuit ob Veneris sanguinem, quia spina eius pedem grauiter pupugisset. Fuerunt tamen nonnulli, qui Musas semper castas fuisse dixerint, vt testatur Plato in eo epigrammate quod est apud Diog. Laert.

ἁ Κύπρις Μούσαισι, Κοράσια τὰν Ἀφροδίταν
τιμᾶτ', ἢ τὸν Ἔρων ἡμῖν ἐφοπλίσομαι.
χ' αἱ Μοῦσαι ποτὶ Κύπριν, Ἄρει τὰ στωμύλα ταῦτα,
ἡμῖν δ' οὐ πέταται τοῦτο τὸ παιδάριον.
Ad Musas Venus hæc: Dabo Amori tela puellæ
In vos, vel Venerem præcipio colite.
Ad Venerem Musæ: Marti licet ista mineris.
Ad nos non didicit iste volare puer.

Fuerunt loca multa Musis consecrata, à quibus cognomina sortitę sunt, vt Heliconiades ab Helicone mõte, quem Otus & Ephialtes illis consecrarunt, & à Pieria & Pimpla & Libethra, Pierides, Pimplides, Libethrides, & Parnasides, & Pegasides; quæ loca illis consecrata fuerunt à Thracibus Bœotię accolis, vt ait Strab. lib. 10. quia Thraces priscæ musicæ operam dederunt, poeticámque harmoniam inuenerunt, quales fuerunt Ephorus, Orpheus, Thamyris, Musæus, & Eumolpus, qui quòd scitè caneret, nomen ob-

Ayuntamiento de Madrid

tinuit. Fama est Acheloi filias cum Musis de cantu ausas fuisse aliquando contendere, quare prædictum supplicium passæ sunt. Fuerunt etiam cygni Musarum aues nominati ob cantum, vt testatur Callimachus in hvmno in Delum hoc pacto:

ἢ μὴν ἐφηκύκινοι δὲ θεοῦ μέλποντες ἀοιδὸ
Μηόνιον Παικταλὸν ἐκυκλώσαντο λιπόντες
ἑβδομάκις πάσι Δῆλον, ἐπηείσαν δὲ λοχείῃ
Μουσέων ὄρνιθες ἀοιδότατοι πτερεωνῶν.
Hæc dixit: cygnique Dei prædulce canentes
Mæonium linquunt Paktolum, térque quatérque
Mox circa Delum volitant, circáque puellam,
Musarum volucres, auibus mage turba canora.

Fuerunt his coronæ etiam sacratæ è variis floribus ac frondibus, & è palmis præsertim, quibus coronabantur ac plumis.

¶ Nec plura his ferè de Musis tradita sunt ab antiquis, quæ nunc breuiter explicemus. Musas alii Mnemosynes & Iouis, alii Antiopæ & Iouis, alii Memnonis & Thespiæ filias fuisse putarunt: quoniam Musæ scientia, & optimus affectus animi ad illam imbibendam creditus est, qui non nisi diuinitus in nos influit, cùm omne bonum datum sit de cœlo descendens à patre luminum: conseruatur tamen & augetur memoriæ bonitate & exercitatione: quare & Iouis & Memoriæ filias Musas dixerunt. Quid enim est aliud Mnemosyne, quàm memoria? Antiope rursus exercitatio est vel potiùs æmulatio, cùm quis pro viribus contendit ne ab alio superetur canendi peritia. Neque aliud est sanè Mēnon quàm memoria, aut Thespia quam diuinatio, & diuina cognitio. id apertiùs etiam declarant nomina illarum Musarum, quæ fuerunt ab Aloei filiabus cultæ: Melete scilicet exercitatio, Mneme memoria, Aœde cantus. Qui Musas Cœli filias dixerūt, & Iouc antiquiores, in idē propè recidunt, nisi quòd hi Iouem non mythicè sed historicè intelligunt. Harum Musarum nutricem fuisse Euphemen dixerunt, quoniam bonum nomen & gloria, & laus atque honor artes ac disciplinas alunt: neque vllus stimulus est hominibus acutior ac potentior quàm gloria, ad impellendum ad res honorificas. Qui Musas tres tātùm esse arbitrati sunt, crediderūt illas esse artes, per quas peruenireturad sapientiæ cognitionem. Communior tamen fuit opinio quòd Musæ essent sphærarum animæ: Vrania scilicet stelliferi cœli, & eius sphæræ, quæ vocatur aplanes: Polymnia Saturni, Terpsichore Iouis, Clio Martis, Melpomē solis, Erato Veneris, Euterpe Mercurii, Thalia Lunæ: quæ sicuti magis recedut à medio mundi, ita diuersos sonos efficerēt. Nā cùm aliæ sphæræ tardiores sint, aliæ velociores, aliæ medium inter hos motus sortiantur, eadem credita fuit sonorum esse differentia: sita vt ex velocissimo & ordinato cœlorum motu, contastúque potēntissimo & varia & ingēs efficeretur melodia, vt arbitrati sunt

trati sunt Pythagorici. Sunt igitur octo Musæ cōmemoratæ, totidem sphærarum toni, ex quibus redundat illa quæ nona addita est, Calliope: quasi bonum concentum dixerim. Hæ cùm sint propinquæ primo corpori quod mouetur, cui sedes Dei proxima creditur; dictæ sunt circa aram Iouis tripudiare, vt ait Hesiod. in his:

καί τε πεζὴ κρούουσι ἰοειδέα ποσ' ἀπαλοῖσιν
ὀρχεῦνται, ἡ βωμὸν ἐλεοῦ ἐνέος Κρονίωνος.
Hæ teneris pedibus vitrei nam fontis ad oras
Vsque choros ducunt Iouis omnipotentis ad aram.

Cùm verò varia sint harum Musarum studia, variis quoque delectationibus capiuntur animæ mortalium, quæ ex illis sphæris, vt senserunt Pythagorici, descenderunt. Nam qui è Luna, cùm magis Thaliæ naturæ sint obnoxii, comica lasciuia & petulantia delectantur. Qui descenderunt è sphæra Saturni, vel è Polymnia, cùm sicco sint ac frigido tēperamento, multa pollēt rerum præteritarum memoria: nam ingenia & corporum natura cum natura planetarum plerumque consentiunt, & idcirco alii aliis studiis delectantur. Pro planetarum aspectibus exempli gratia, si Mercurius sit forti bonóque aspectu eloquentiam & elegantiam præbet, & suauitatem orationis, & scientiam atque ingenium præsertim in rebus mathematicis. Idem cum Ioue, theologos & philosophos gignere putatur. Idem si coniunctus sit cum felici Martis aspectu medicos facit peritos & fortunatos: at cum malo aspectu vel imperitos vel infelices vel etiam fures vt creditur, quod præcipuè contingit vbi combustus dicitur à Sole. Cum Venere poetas gignit & musicos. Cum Luna mercatores cautos & diligentes negotiatores. Cum Saturno tribuit scientiam ac peritiam vaticiniorum, éstque non solùm mutabilis cum natura illorum planetarum quibuscum commiscetur, sed etiam adauget eorum vires. nam quanto potentiore aspectu illos respexerit, tanto felicior est illorum virtutibus augendis: quippe cùm crescant minuantúrque vires cæterorum planetarum huius malignitate vel beneficentia. Sed horum planetarum vires, ac varietatem studiorum ita expresserunt illa carmina:

Clio gesta canens transactis tempora reddit.
Melpomene tragico proclamat mæsta boatu.
Comica lascino gaudet sermone Thalia.
Dulciloquis calamos Euterpe flatibus vrget.
Terpsichore affectus citharis mouet, imperat, auget.
Plectra gerens Erato saltat pede, carmine, vultu.
Carmina Calliope libris heroica mandat.
Vranie cœli motus scrutatur & astra.
Signat cuncta manu loquitur Polymnia gestu.
Mentis Apollineæ vis has mouet vndique Musas:
In medio residens complectitur omnia Phœbus.

Ayuntamiento de Madrid

Nam ſcriptum reliquit etiam Zez.hiſt.90.chil.6. nihil aliud eſſe Muſas quàm cognitionem & animi vim illam quæ intelligit, cum Helicon Muſarum locus à vertẽdis foliis ſit nominatus. Hæc igitur non harmoniæ ſolùm muſicæ vim habere arbitrati ſunt antiqui, ſed etiam componendorum morum, temperandorumque animorum ab immoderatis perturbationibus. Nam qui Muſicæ & poeticæ facultatis ſtudioſus ſit, is fere libidinoſus & inhumanus eſſe nõ ſolet: cùm omnia vitia otium & inſcientiã, at non disciplinarum ſtudia, comitentur. Inde accidit vt muſicam diuinam ſcientiã crediderit Pythagoras, vt ait Strabo lib.10. Georg. Cæ. crederent igitur antiqui omnes res humanas à mente diuina, & à corporibus cœleſtibus aliquo pacto gubernari, omnem cuiuſque peritiæ præſtantiam deorſum mitti, tradiderunt à Sole, & à cæteris planetis: cùm re ipſa ſine ope diuina vis humana debilis & imbecilla ſit ad omne opus perficiendum: quare Muſæ ſæpius adferendum opem vocantur à poetis. Illi qui Muſarum filii dicti ſunt, ea fuerunt ingeniorum ſcientiæque præſtantia, vt diuinitus è cœlo demiſſi inter homines viderentur, cùm nullum Veneris deſiderium alioquin cadere poſſit in corpora cœleſtia. At nunc de Dædalo dicamus.

De Dædalo. CAP. XVI.

DAEDALVS, quem ingenioſum & præſtantem virum fuiſſe vel nomen ipſum ſignificat, nulla alia de cauſa fuit tot fabularum figmentis implicatus, vt vix tandem ex illis euolare potuerit, niſi præclara exempla rectè ſapientérque viuendi hominibus relinqueret. Hunc Eupalami ſiue Euphemi filium fuiſſe & Alcippæ teſtatur Zez.hiſt.19. primæ chil. At Pherecydes Dædalum Erechthei viri Athenienſis, & Iphinoes filium fuiſſe ſcripſit, à quo etiam tribus Dædalidæ Athenis fuerunt vocatæ. nam Dædalus fuit è ſtirpe regia illorũ qui dicti ſunt Metionidæ. At Pauſ. illum fuiſſe Palumaonis filium ſcripſit in Bœoticis. Hic non magis ob artis præſtantiam quàm ob errores & caſuũ varietatem celebritate nominis apud omnes gentes claruit. Dicitur ſolum vertiſſe, quia ſororis ſuæ Perdices filium Attalum, vel Acalum, vt alii malunt, vel Telen diſcipulum, at non (vt quidam putarũt) filium Perdices, de tecto perinuidiam deiecerit: id enim cùm commiſiſſet, ſciebat quibus legibus erat obnoxius. quare metu pœnarum ad Minoem Cretæ Regem confugit, quem Endæus eius diſcipulus, patria Athenienſis, ſecutus eſt. ait tamen Pauſan. Atticis Calũ nominatum fuiſſe illum, ob cuius cædem Dædalus è patria profugerit. Eſt enim illud innatum præſtantioribus ingeniis vt ſuperiores, aut etiam pares, æquo animo perferre non poſſint, cùm omnes maximè nitantur excellere. Hunc fabulantur

fabulantur è Minerua architecturam & vniuersam artem ædificandi, lignaque formandi edoctum fuisse, quia cùm in Cretam penetrasset & ipsi Regi, & filiabus Regis, ob insignia opera quæ fecit, mirifice gratus fuit. Hic labyrinthum ad formam illius Aegyptii labyrinthi extruxit, cùm eius rationem tantùm audiuisset. Deinde Pasiphaæ factus etiam familiaris, cùm illa ingenti tauri desiderio teneretur, illúdque Dædalo aperuisset, (nam Venus ob Solis odium, qui suum adulterium patefecit, in omnem Solis prolem sæuiebat) Dædalus dicitur miro artificio ligneam vaccam excogitasse, in quam inclusa Pasiphae cum tauro rem habuit. At enim re postea comperta capitalis fraudis damnatus cùm filio e vinculis elapsus, In cycum, quæ vrbs erat Siciliæ, ad Regem Cocalum amisso filio in itinere euasit. at eum cùm Minos insequeretur naui, ad eam Siciliæ partem applicuit primùm, vbi Minoam vrbem postea vocatam condidit, de qua ita meminit Gregorius Gemistus in primo libro rerum Græcarum: *κατέπλευσε εἰς τὴν Σικελίας Μινῴαν πόλιν, ἣν ἔκτισε αὐτὴν Μίνως ἐκεῖνος ὁ Κρητῶν βασιλεύς, ὅτε εἰς Σικελίαν τὸν Δαιδάλου ζήτησιν ἀφικνούμενος, Κοκάλῳ τῷ Σικελῶν βασιλεῖ ἐπεξενώθη. Nauigauit ad eam primum Siciliæ partem, vbi condita est Minoa, quam Minos ædificauit ille Rex Cretensium, quando Dædalum quærens in Siciliam appulit, & visus est perbeniguo Regis Cocali hospitio.* Hic cum à Minoe repeteretur, neque eum Cocalus dedisset, bellum inter Minoem & Siculos exarsit, vt ait Paus. in Achaicis. Cùm in Siciliam venisset, tanto fuit in honore apud omnes Siculos, vt nullius nomen omnino per id tempus neque in Sicilia, neque in Italia magis esset celebre. Cùm verò fugeret è Creta, fabulati sunt antiqui Dædalum sibi & Icaro filio alas è cera excogitasse, vt iis ex imperio Minois, qui latè terra marique imperabat, eo tempore euolarent. Sed cùm Dædalus & Icaro & sibi alas humeris aptaret, multis verbis filium monuit ne vel sublimiora loca, vel mari nimis propinqua expeteret, sed mediam quãdam regionis viam seruaret, séque volantẽ sequeretur. verùm Icarus, quæ sunt adolescentum ingenia, parum ea referre ratus, neglectisque vtilibus, paternis, ac salubribus admonitionibus, captus suauitate volãdi altiora loca expetiuit. quare alis nimio Solis calore liquefactis, in mare præceps decidit, quod ab eo fuit Icarium nominatum, vt ait Ouid. lib. 2 de arte:

Icare clamabat, pennas aspexit in vndis;
Ossa tegit tellus, æquora nomen habent.

Andrætas tamen Tenedius in nauigatione Propontidis, Icarium mare non ab Icaro Dædali filio, sed ab vna Cycladum, quæ Mareis & Icarus dicebatur, nominatum fuisse scripsit. Habuit Dædalus vxorem Gortynidis filiam, è qua suscepit liberos Scillidem, & Dipœnum, vt ait Paus. in Corinthiacis: è quadam Cretensi muliere præterea Iapygem, è Naucrate serua Icarum. Atque à Iapyge

Ayuntamiento de Madrid

filio Dædali Iapygia dicta fuit, vt ait Strab. lib. 6. Cùm ante Dædali tempora sine manibus, vel pedibus, vel oculis statuæ effingerentur ab antiquis, primus omniũ mortaliũ Dædalus deficientes partes suffecit: quare dictus est fecisse simulacra, quæ mouerẽtur, quòd non etiã pedibus carerent, vt indicat Eurip. in Hecuba:

εἴ μοι γένοιτο φθόγγος ἐν βραγίοσι,
κὴ χερσὶ, κὴ κόμαισι, ποδῶν βάσει,
ἢ Δαιδάλου τέχναισιν, ἢ θεῶν τινος.
Si sit mihi vox, brachijs si robora,
Si vel manibus, comisve, si ingressu pedum,
Vel Dædali arte, vel Deûm cuiuspiam.

Sic Plato Comicus in Decipiente:

τὰ Δαιδάλεια πάντα κινεῖσθαι δοκεῖ,
βλέπει τ' ἀγάλματ'.
Dicas moueri cuncta sanè Dædala, &
Videre simulacra.

Primus enim oculos formauit, & crura ac manus fecit, cum antiquiores oculos clausos, demissasque manus, ac lateribus annexas confingerent. Alii dicunt primos Rhodios statuas fecisse quæ (vt ait Aristarchus) vagarentur, atque quod priùs essent rudes, Dionysum apud Chios ligatum fuisse inquit Polemo. Non tamen ad perfectam & absolutam artem sculpendarum statuarum ventum erat adhuc Dædali tempore, quippe cùm scribat Paus. in Corinthiacis Dædali opera rudia fuisse neque aspectu decora, sed quæ tamen diuinitatem quandam præ se ferrent. Inter præclara Dædali opera sella compactilis numerata est, quæ in delubro Mineruæ Poliadis apud Athenienses dicata: omnésque ligneæ statuæ, Dædala dicebantur antiquitus. Erat & solennitas quædam, quæ Dædalea vocabatur, quam hac de causa institutam fuisse fabulantur: Iuno aliquando Ioui irata dicitur in Eubœam peruenisse, quam cum placare Iupiter conaretur, ad Cithæronem, qui Platęensib. imperabat, virum consilio & calliditate sanè pręstantissimum peruenit. Tum Iupiter eius monitu ligneũ simulachrum fabricauit, quod vestib. indutum super plaustro collocauit, famãque in omnes dedit, quòd esset Platæam Asopi filiam ducturus. Id vbi sensisset Iuno, statim accurrit, manúsque imagini iniecit, tum lacerata veste sensit se iucundè fuisse deceptam: quare facilè cum Ioue in gratiam rediit. Ad huius rei memoriam lignea imago, quæ Dædala vocabatur, septimo quoque anno plaustro imponebatur, & cum pompa ad delubrum Iunonis vehebatur, vt scripsit Phylarchus lib. 19 historiarum. Neque tamen ex quibusuis lignis illa imago efficiebatur, sed hoc ritu eligebatur ad illam lignum. Lucus fuit quidam in Bœotia non procul ab Alalcomenis omnium maximus, & peruetustæ ibi quercus. ibant in eum lucum Platæenses, & elixarum carnium frusta exponebant,

bant,quibus præter cæteras aues maximè negotium fuit cùm cor-
nis,quos omni conatu arcere,&à carnibus expellere nitebantur.
Ex aliis verò volucribus obseruabant,quæ carnem arripuerit,su-
per qua arbore consederit: neque licet ex alia materia Dædala
ædere;nisi ex illa arbore quæ prima ita fuerit indicata. Fertur
Dædalus apud Selinuntios speluncam quandam tam miro arti-
ficio excogitasse,vnde vapor quidam subtilis, tantæque amœni-
tatis exhalaret,vt ex humanis corporibus sudorem cum quadam
suauitate euocaret, vnde corpora ægrotantia facilè sanitati re-
stituebantur.atque præclari postea artifices statuarum ex Attica
Dædali officina,ac nobiles manarunt complures,inter quos non
vltimum locum obtinuit Onatas AEgineta Miconis filius, vt ait
Pausan.in rebus Eliacis,& Ageladas Argiuus.Damophon Sicyo-
nius,Arcesilaus Chius,Leocharis Sidonius, Alcamenes Cyprius,
vt alios prætermittam. Nam quanta insignium opificum multi-
tudo iisdem ferè temporibus floruerit, & quæ singulorum opera
memorabilia extiterint,visum est non fore superuacaneum atq.
iniucundum,si quanta fieri poterit breuitate recenseamus:si qui-
dem vna est ars pictura,quæ non valde dissentit à liberalibus vo
catis disciplinis. Quis enim audeat ipsam picturam omnium bo-
narum artium alumnā,& simiam (vt ita dixerim) naturæ, ab illis
disciplinis seiungere:cùm vna hæc sit ars, quæ quasi tacita histo-
ria res gestas,& formas corporis, & colores multo diligentiùs i-
mitetur, quàm oratione exprimi possit, & ad posteros in manus
tradat Hæc ars omnium optimarum artium altrici Græciæ fami-
liaris ita plantas & animalia imitans superioribus temporibus
naturā attigit,vbi consecuta fuit potentiorum studia, vt vel cum
ipsa natura contendere ausa sit, cùm omnem naturæ mirabilita-
tem in omnibus naturæ operibus mirificè exprimeret. illud cum
Græciæ esset cognitum, meritò fuit in consuetudine positum vt
prima adolescentum nobilium rudimenta essent lineamenta
corporum effingere, quæ cognitio autore ac suasore Pamphilo
vnà cum liberalib.artibus à teneris imbibebatur,seruis prorsus in
cognita & interdicta. Nam profectò tā fuit mirabilis in quibusdā
picturæ præstantia, vt nō modò lineamēta corporis & figuras &
colores exprimeret , verumetiam quantum quisque vixisset aut
victurus esset appareret physionomis, quod assecutus est in pri-
mis Apelles. & quod magis mirum videbatur, cognoscebantur
in pictura omnes animorum motus expressi ab eodem artifice,
cùm populū Athenienſem fecisset ea forma vt hæc in illo omnia
cognoscerentur. Enimuero nisi cum Physionomia consentiat
pictura vel sculptura, non est magnopere vtilis existimāda. quā-
re totum fere artificium in capite præcipue fingendo cōsumitur,
atque quod relictum est magna ex parte in extremis membris.
Tunc enim perfecta est cognitio figurarum, si appareat in eis,

Ayuntamiento de Madrid

physionomia cum reb. gestis consentire, sin autem, suæ sunt imagines ipsis artificib. ad custodiã officinarum relinquendæ. Sed autem ista & insigniorũ quorundã pictorum nomina, & præstãtiora illorum opera, quæ memorabilia visa sunt antiquis scriptoribus.

Androbii nobilissimi pictoris opus fuit præter cætera nobile existimatum Danae portata à ventis per mare, quam piratæ tum quam stupidi apparebant admirari. Deinde mirus Hercules in OEta monte super pyra impositus, qui cùm reliquisset quidquid haberet humanum, cum magna lætitia, vt apparebat, à Diis in cœlum excipiebatur. & Scyllis anchoras Persicæ classis prædens, & Stratonice & Deianira.

Agaeritus discipulus Phidiæ Mineruam fecit Ironiam, & Iouem non longè à Coronea ex ære.

Ageladas Argiuus Iouem fecit Imperatorem apud Messenios, cuius etiam opus fuit Hercules impuber apud Achæos, & Iupiter puerili facie ex ære. deinde quatuor equi ænei, qui in Delphos ab Argiuis pro concepto voto missi fuerunt, & totidem Tarentinorum.

Alcamenes sculptor fuit insignis, qui Veneris simulacrum fecit & Iunonis in via Phaleri, quæ deducebant Athenas, & Martis armati signum, & aliud mirabile Veneris in vrbis regione Noctis vocata: Bacchi item simulacrum in tẽplo ex ebore & auro, quod fuit iuxta theatrum: & Hecates signum Athenis è tribus corporibus simul iunctis, Epipyrgidiam vocatum: AEsculapii *signum* Mantineæ: apud Bœotos labores Herculis ad formas colossorum è lapide Pentelico.

Alcistere quoque fœmina pinxit saltatorem egregium æstimatum, quando non mares solùm, sed etiam fœminæ in arte pingendi claruerunt. nam & Aristaretæ Nearchi filiæ ac discipulæ perpulcher memoratur fuisse AEsculapius, & Lala Cyzicena perpetua virgo ingeniosa fuit exprimendis penicillo mulieribus, cùm multas pinxerit, ac seipsam quoque egregiè è speculo effinxerit.

Alcmenis opus Thebanis est Hercules & Minerua è lapide Pẽtelico specie colossi.

Amphion Gnosius Acestoris filius fecit Cyrenæis Battum in curru sedẽtem cum matre Cyrene auriga, ac Libye nympha, quæ Batto coronam imponat.

Anaxogoras item Aegineta signum Iouis fecit in Olympia, & Herculem ex ære cum leone Demæo colluctantem, cũmque suffocantem arctissimo complexu.

Antermus, Miciades, Malas communi opera aliam Dianam fecerunt lapideam Lasiis, atque aliam Chiis, quæ pro optica ratione intuitus seuera ac propè irata apparet templum ingredientibus, at exeuntibus iam placata, & benigna. quorum & alia opera fuc-

Ayuntamiento de Madrid

ra fuerunt è Pario lapide.

Antiphanes Argiuus Castores fecit in Delphis, cuius etiam opus fuit equus æreus, & Lucina parturienti assistens.

Antiphilus autem pictor fuit non ignobilis, qui multa egregia opera fecit, sed omnium principatum tenuit puer in ignem curiosus inflans, quo igne paululum flatu excitato tota domus videbatur aliquantulum lumen accipere per noctem. pinxit & Satyrum cum pelle pantheræ.

Apelles quoque patria Cous peritia & gloria artis pingendi nemine inferior, pinxit celeberrimam Venerem emergentem, cuius vultum tantùm ac pectus expressit è Phrynes formosissimæ amicæ aspectu, quòd ea talis videretur Neptunaliorum Cerealiorúmque tempore in omnium Græcorum conspectu ad mare vestibus & comis solutis. fecit & eximiam Dianam. & in Epheso Alexandrum pinxit cum Iouis fulmine, & eundem triumphantem, & Bellum cum illo manibus reuinctis à tergo: & Castorem, Pollucem, Victoriam. Pinxit & Clytum super equo properantem ad bellum, cui galeam puer porrigebat: & heroem nudum miri artificii ob expressas corporis partes, & equum in certamine, & Archelaum cum vxore & filia. Sed omnium eius operum præstantissimus creditus fuit Antigonus thoracatus super equo incedēs. pinxit & Dianam ad Homeri carmina, & mensam celebrem miro artificio excogitauit. atque cùm Antigonus esset altero lumine orbatus, prior excogitauit rationem occultandi vitii, vt quod deesset corpori, picturæ deesse videretur: nam solam partem integram ostendit, aliam in vmbram conuersam occultauit. pinxit & quæ penicillo exprimi ferè non possunt, fulgura & tonitrua; & Venerem Chois inchoauit tantùm, sed opus mors illis inuidit, edidit volumina doctrinam picturæ continentia, qui cognitus fuit Protogeni vel è tenuitate lineæ in tabula. tantæ verò præstantię creditus est, vt soli liceret Alexandrum pingere, cùm aliis esset vetitum.

Apollodorus patria Atheniensis, qui floruit tertia post nonagesimam Olympiade, pictor fuit clarissimus, cuius miri artificii creditus est Aiax Iouis fulmine percussus, ac tantæ pulchritudinis, vt nihil tale ars pingendi habuerit præstantius ante illa tempora, cuius etiam pulcherrimus fuit sacerdos adorans.

Arcesilaus pinxit Leosthenem in Piræo apud Athenienses, opus eximium creditum, & eius filios præter cætera, qui Leosthenes Macedonas duobus prælis vicit in Bœotia & Thermopylis.

Ardices patria Corinthius illud laudis iure sibi vindicat in arte pingendi, quòd primus fuit cum Telephane Sicyonio, qui hanc artem exercuerit, qui lineis tantùm figuras adumbrabant, nullóque vtebantur colore, sed pro coloribus lineas interius spargebant. inde effectum est vt alii Corinthium, alii Sicyonium in-

Ayuntamiento de Madrid

uentum esse censuerint pingere aut lineamenta inducere. Verùm cùm hi artifices parum naturam imitarentur vt adhuc rudes pingendo, necesse fuit nomina illorum picturis adscribi, quos exprimere pingendo fuissent conati. Quis enim nesciat nihil æque naturam imitari, quam colores si fuerint cum aptis conuenientibúsque lineamentis coniuncti? necesse est enim vt vtrique ad exprimendam effigiem conspirent, sin autem alterum horum defecerit, inanis propè est omnis labor artificum. quare plurimum sibi deesse statuarii fateantur oportet, qui sola delineamēta per marmora vel metalla possunt imitari. plurimum igitur se debere fateantur oportet pictores Periphanto Corinthio, qui primus omnium colorem excogitauit, qui testa trita colorare cœpit. alii tamen Philocli AEgyptio, alii Cleanti Corinthio inuentionem lineamentorum attribuerunt.

Ardalus egregia opera fecit duos Vulcanos, alterum in Delphis, alterum in templo Mineruæ Poliadis ex ære: quo tempore vnà cum pictoribus insignis statuariorum, & metalla in figura hominum aut beluarum fundentium multitudo claruit. nam quamuis diuturniores sunt figuræ quæ funduntur aut excidunturquàm quæ pinguntur, neque tam facilè patiuntur temporum iniurias, eandémque rationem membrorum siue analogiam obtinere possunt, quam & pictura, tamen minùs habent colores, quos maximum est naturæ ornamentum & indicium ad mores & ingenium cuiusque dignoscendum. fuerunt tamen quidam artifices qui pingendo, fundendo, & excidendo suum ingenium expresserint.

Argeus enim qui Iouem effinxerat ex ære, idem insignem Apollinem fecit ligneum, sicuti Attalus Atheniensis Herculem fecerat lapideum in Naxo, mox excidit Apollinem Lyciū ligneum.

Aristides autem Thebanus tantæ præstantiæ fuit pictor, vt per colores non solùm figuras exprimeret, sed etiam primus animorum motus imitatus sit, qui pinxit pugnam Alexandri Macedonis cum Persis, opus sanè celebre, & miræ pulchritudinis. Pinxit & Liberum patrem cum Ariadna, quæ tabula vendita est sex millibus sestertiorum. mirificè apparuit animi perturbatio fœminæ in ea tabula, in qua capto quodam oppido puer exprimebatur se volutans ac repens ad mammas matris è vulnere morientis, quæ videbatur sollicita de puero. pinxit & currentes quadrigas; & venatores cum præda; & senem cum lyra, qui apparebat puerum docere, atque ægrè ferre tarditatem ingenii, & ægrum magnopere laudatum.

Aristocles Cydoniates discipulus & filius Cleœtæ pulcherrimum Ganymedem fecit ex ære apud Eleos, qui ab aquila ad Iouem portaretur; & Herculem pugnantem pro baltheo.

Aristolaus Pausiæ filius memorabiles pinxit Periclem, Epaminon-

Ayuntamiento de Madrid

minōdam, Medeam, Virtutem, populum Atheniensem, Theseum.

Aristomedon statuas fecit æreas complures in Delphis, & Laconam præcipuè præclaram gestantem paruulum Phœbum, & quæ ducebat manu Dianam paruam.

Aristonomus Aegineta Iouem fecit apud Eleos altera manu auem, altera fulmen gestantem æreum cum corona capiti imposita è variis floribus.

Ascarus Ageladæ Sicyonii discipulus Iouem item fecit coronatum floribus apud Eleos ex ære, fulménque dextra tenentem tanquam eiaculaturum. Fecit etiam Pana cum Cupidine colluctantem.

Asclepiodori vnum tantùm opus memoria dignum fuisse percepimus, tabulam nimirum duodecim Deorum.

Athenio Maronites egregius pictor Glauconis Corinthii discipulus pinxit Atheniensibus mulieres sacra canephoria celebrantes: hoc est canistros variorum florum plenos super capitibus ad templum Cereris gestantes. fecit ita Achillem sub habitu muliebri occultatum, & ab Vlysse deprehensum. fecit & mirificam tabulam Agasonis cum equo.

Athenodorus Lacedęmonius Apollinem & Iouem fecit è marmore in Delphis.

Bathycles Magnesius statuarius sellam fecit apud Spartanos Amyclei, & Minotaurum æreum, qui viuens trahi vinctus à Theseo videretur. Sustinebant illam sellam à fronte duæ Gratiæ, & à tergo duæ Horæ, cuius in læua parte Typhon & hydra inerant, in dextra Tritones. Iupiter Taygeten, Neptunus Alcyonen portabant. inerat & Herculis pugna cum Cygno, & Centaurum apud Pholum, & Persei facinus in Medusam, & Herculis cum Thurio Gigante certamen, ac Tyndari cum Euryto. Leucippi filiarum raptus. Mercurius Liberum patrem nuper natum in cœlum portabat. Peleus Achillem Chironi alendum erudiendúmque tradebat. Cephalus ob formā rapiebatur ab Aurora. Achilles pugnabat cum Memnone. Hercules Diomedem obtruncabat, & Hydrā, & canem Plutonis rapiebat, Geryonis boues abigebat. Actoris filios in superiore margine trucidabat, leonem strangulabat, & mox pugnabat Oreo Centauro, & cum Acheloo luctabatur, Nessum ad Euenum amnem interficiebat. Harmoniæ celebrabantur nuptiæ Deorum donis. Mercurius tres Deas deducebat ad iudicium. Iuno Io in vaccam versam intuebatur, Mineruáque Vulcanum fugiebat. Bellerophontes Lyciæ monstrum conficiebat. Calais & Zetes harpyias à Phineo arcebant. Theseus & Pirithous Helenam rapiebant. Apollo & Diana sagittis Tityum conficiebant. Admetus aprum & leonem ad currum iungebat: cùm multa inessent præterea. cui operi Gratiæ & Dianæ Leucophrynes signum est additum.

Ayuntamiento de Madrid

Boethus Carthaginensis eximium Pusionem fecit nudum inauratum apud Eleos, qui erat ad pedes Veneris è marmore, cùm Venus esset opus Cleonis Sicyonii. Nam permulti fuerunt artifices, qui ob vnum tantùm opus egregium fuerunt celebrati: vt Timotheus cùm Aesculapii signum fecisset apud Trœzenios: Theopompus Aegineta, qui taurum fecit ex ære in Delphis: Theocles Lacedæmonius, qui quinque Hesperidas apud Eleos excidit: Polycles, qui fecit æreum Hermaphroditum: Nicodamus Mænolius, qui apud Eleos fudit Mineruam ægide & galea munitam: Mendæus Pæonius, qui Victoriàm fecit æream apud Eleos super pila: Hermion Trœzenius, qui excidit Apollinem Pythium apud Samios: Hypatodorus, qui Mineruam in vrbe Aliphera: Iphicles, qui leænam ex ære elinguem ob Aristogitonem: Leocharis ob Iouem Polieum æreum in arce Athenis: Callo Aegineta ob puerum Mamertinum æreum apud Eleos pulcherrimum, & Mineruam ligneam in arce Trœzeniorum: Calyphon Samius ob æream Discordiam in templo Dianæ Ephesiæ: Eleutherius ob Bacchum è Pario lapide apud Athenienses in templo Liberi patris iuxta theatrum: Euchir Atheniensis ob Mercurium marmoreum apud Pheneatas: Endęus Dędali discipulus ob Mineruam marmoream sedentem in arce Athenarum, Doryclides Lacedæmonius Dipœni discipulus ob Themidem marmoream apud Eleos: Epeus ob Venerem ligneam in æde Apollinis Lycii: Endius ob Mineruam Aleam, quam fecit ex ebore.

Bryaxis celebratus fuit ob Apollinem æreum & Iunonem apud Pheneatas, qui fecit Aesculapii quoque & Hygiæ signa apud Athenienses, in Iouis Puluerei cognomento delubro, quod fuit sine tecto.

Bularchus is qui floruit Olympiade decima sexta, pinxit magno artificio Magnetum prælium, quæ tabula tanti precii habita est, vt pari pondere auri sit repensa.

Buthieus Myronis discipulus puerum in ignem inflatem fudit & Argonautas, & aquilam gestantem Ganymedem, quem Iouis iussu rapuerat. erat ita concinnè facta vt eum vnguibus non læderet. deinde Apollinem cum diademate.

Calamidis Agrigentini insignia opera fuerũt apud Eleos pueri ærei dexteras tendentes, & signum Victoriæ inuolucre ac sinealis Athenis: Aesculapius imberbis apud Corinthios ex auro & ebore, qui dextera fructum pineum tenebat, ac læua sceptrum. fecit Athenis & æream leænam propter Pisistrati casum, & Thebis signum Ammonis: apud Tanagræos Mercurium æreum arietem humero gestantem, & Apollinem Alexicacum Athenienſibus, & Veneris signum æneum.

Callimachus cacizotechnus æream quandam lucernam fecit, quæ per annum arderet, neq; tamen in ea oleum consumebatur, quam

quam depositit in arce Mineruæ:ac primus lapides terebrauit.fecit & Iunonem desponsatam apud Plataenses.

Calyphon Samius in templo Dianæ Ephesiæ pugnam pinxit Troianorum ad Græcorum naues:& in primis Discordiam vultu horrendo.

Canachus Sicyonius Apollinem fecit Philesium, & ceruā mirabili artificio. Apollinem item Didymæum Milesiis,& Ismeniū Thebanis, & Venerem ex auro atque ebore Corinthiis. cuius tamen opera fuerunt rigidiora,quàm vt vera imitarentur.

Cephisodorus ille qui floruit nonagesima Olympiade Pacem fecit æream Atheniensibus,quæ Plutum in sinu gestaret,& aram Iouis,& Mineruam in portu Athenarum.

Cephisodotus & Xenophon fecerunt Arcadibus Dianæ Sospitæ simulachrum è lapide Pentelico.

Chaleosthenes Atheniensis mirabilis & ipse opifex fuit existimatus, quamuis fictilia tantùm effingeret, hoc est imagines & statuas è creta, cuius etiam causa ob multam huiusmodi fictilium statuarum copiam locus Ceramicus nominatus fuit Athenis.

Chares Lyndius colossum fecit Solis apud Rhodios septuaginta vlnarum miræ pulchritudinis.

Chionis opus fuit eximium in Delphis Minerua & Diana marmoreæ.

Chirisophus Cretensis fecit è marmore Pario apud Tegeatas simulacrum Apollinis auratum.

Chrysippus Solensis præterea & Zeno Mnasei filius, dicuntur fuisse omnium pictorum suæ ætatis pingendis animalibus præstantissimi, quorum alter Herculem fecit leonem Nemæum suffocantem, alter expressit aprum Calydonium mirificè penicillo, & Hesionen ceto expositam mæstam, & aues Stymphalidas.

Cimon Cleoneus, qui in corticibus pingere consueuit, prior optimè membra distinxit, venásque in corporibus expressit, & sinus in vestibus ac rugas retulit. inuenit & catagrapha vocata despicientes, suspicientes, scilicet, ac respicientes penicillo exprimere.

Cleon Sicyonius statuam fecit æream Dinolochi pueri, qui pueros omnes vicerat in Olympicis certaminibus,quod opus fuit pulcherrimum iudicatum.

Critias Epicharmum aheneum fecit opus insigne, se in cursu armatorum exercentem.

Cteficles quoque statuarius tantæ pulchritudinis,tantíque artificii muliebrem statuam è Pario lapide fecit in Samo, vt eius amore incredibili captus sit Clisophus Selymbrianus, cum qua vbi propter frigus ac duritiem congredi non posset,eò vsque cu-

Ayuntamiento de Madrid

piditatis accessit, vt carunculam quandam prætenderit, atque omnino concubuerit, vt ait Adæus Mitylenæus in libro de statuariis.

Cyclopes etiam non ignobiles statuarii fuerunt, quippe quorum opus fuit leones marmorei Mycenarum portæ insidentes, & marmoreum caput Medusæ iuxta Cephisum amnem.

Dædali item multa opera fuerunt nobilia, inter quæ sella lectiaria compactilis in arce Athenarum, & Hercules Thebis apud Bœotos: apud Lebadēses Trophonius & in Creta: lignea Mineua apud Gnosios: Olunte Britomartis: Venus lignea apud Delios: apud Corinthios signum ligneum Herculis nudi: rude illud quidem, sed tamen, vt aiunt, quod diuinum quiddam præ se ferret. apud Samios finxit ligneam Iunonem. erant autem hæc ligna, è quibus solis ferè simulacra conficiebantur antiquitus, cedrus, lotus, quercus, cyparissus, hedera, cilitia, ebenus.

Dædalus Sicyonius cuius fuit filius, & discipulus Patrocles, trophæum Eleis in Alte erectum laborauit, quod partum fuit deuictis prælio Laconibus, qui etiam signa Pancratiastarum fecit, vt plerique artifices, quę à nobis silentio inuoluūtur, cùm res non sint visæ valde memoria dignæ.

Dameas Trœzenius Dianam, Neptunum, ac Lysandrum fecit in Delphis.

Damophon Messenius insignia opera fecit è marmore Pentelico, Lucinā facem præ se ferentē, & signum Hygiæ & Aesculapii apud Achæos: apud Arcades Mercuriū & Venerem ligneam, sed Veneris imi pedes, & os, & manus fuerunt è lapide: & Cererem dextra gerentem facē, quę sinistra cistam admoueret Herę: Hera cistam & sceptrum genibus sustinebat, quæ omnia facta fuerant ex vno lapide apud Acaesios. Fecit idem matrem Deorum è lapide Pario, & Iouem Olympium ex ebore, & apud Messenios Dianam Laphriam, & eandem Luciferam, ac Fortunam marmoream.

Demetrius statuarius Mineruam vocatam Musicam fecit ex ære, cuius in scuto dracones ita erant formati, vt ibi percuterentur, sonum citharæ persimilem emitterent.

Dinomenis opus fuit Io, & Callisto ænea in arce Athenarum, & Callisto Lycaonis filia.

Dionysius Argiuus egregius statuarius apud Eleos Orpheum fecit, & Liberum patrem, & multos ex Herculis laboribus, & equum eximium cum auriga assistente.

Dipœnus & Scillis Cretenses Dædali discipuli fecerunt marmoreum Mineruæ signum eximium in vrbe Cleone, & Castorem ac Pollucem apud Argiuos ex ebeno cum equis, & Anaxim, Mnasium, Ilairam, Phœben hi primi fuerunt, qui apud Sicyonios exciderunt è marmore, qui cùm marmora quædam in Deos deci-

dere

dere cœpissent, ac postea inceptum opus deseruissent, fames & annonæ penuria Sicyoniorum regionem inuasit, tum reuocati ex oraculi responso finiuerunt Apollinem, Dianam, Herculem, Mineruam, Ianum. atque hi primi mortalium in cedendo marmore claruerunt.

Dyllus & Amycleus item communi opera fecerunt ex ære Iouis & Aeginæ simulacra egregia apud Delphos.

Echion quoque ille egregius pictor, qui floruit Olympiade septima post centesimam, miro artificio pinxit Liberum patrem, & tragœdiam atque comœdiam, & anum quæ Semirami ex ancilla factæ reginæ lampadem præferret. nouæ nuptæ notabilis adesse verecundia apparebat.

Eleuthereus Bacchi signum fecit Athenis ex ebore & auro.

Emilus Aegineta Horas incidit apud Eleos sedentes in soliis, ad quarum pedes erant canistri variis floribus ac fructibus referti.

Endæus Dædali discipulus sedentem fecit Mineruam è marmore Pario.

Endius Mineruam fecit Arcadibus ex ebore Aleam vocatam opus nobile.

Eubulides fecit Apollinem in Ceramico apud Athenienses.

Eumanus patria Athenienſis prior omnium eorum qui fuerunt ante suam ætatem, conatus est figuras coloribus exprimere, cùm floruerit ante Cimonis Cleonei tempora. Sed vt sunt omnia primùm nascentia rudia & planè impolita, facile fuit illis qui secuti sunt, eum superare. hic Dianam pinxit nuper natam matri obstetricem, & eandem cum Apolline in vltionem matris Pythonem sagittis occidentem.

Euclides statuarius eiusdem patriæ, Cererem & Venerem fecit, & Liberum patrem, & Lucinam è lapide Pentelico apud Achæos. & Iouem sedentem apud Aeginetas.

Euphranor autem Isthmius pictor fuit illis temporibus, quibus pictura iam plurimum ornamentorum acceperat, atque ad summum peruenerat, cuius opera fuerunt duodecim Dii, & Theseus, qui apparebat æquabilem administrationem ciuitatis præsentibus Athenienſibus concessisse. Præ se ferebat eadem pictura, quæ erat in porticu, nauatam operam Lacedæmoniis ab Athenienſibus ad Mantineam, quod erat equestre prælium, in quo Crylli Athenienſis virtus enituit, & in Bœotio equitatu Thebanus Epaminondas præstabat. nam equites equitibus, & equi equis imminere apparebant. fuit eiusdem Euphranoris, & tabula Ephesi, in qua Vlysses boue & equo iunctis seminare sal videbatur. fecit & Paridem, qui in eodem opere cognoscebatur iudex Dearum, & Helenæ amator, & qui Achillem occidisset. fecit & bonã Fortunam altera manu poculum, altera papauera & aristas gestantem

Ayuntamiento de Madrid

& Latonam nuper genitam,& alteram,quæ Apollinem ac Dia sedentes super brachio gestaret. fecit & Virtutem & formam Iossi,mulierémque quandam ministrantem sacrificio

Euthycrates Lysippi filius Herculem fecit in Delphis & Alexandrum Macedonem venatorem ex ære.

Gitiades Lacon tripodes quosdam fecit Dianæ, & æneam Minerua m apud Lacedæmonios,& multos Herculis labores, & Castores,& Vulcanum matrem è vinculis eximentem,& Amphitrien,ac Neptunum cæteris suis operibus forma præstantes.

Hermon excidit è ligno apud Trœzenios Castorum simulacra multa elegantiamembrorum.

Hermogenes Cytherius fecit Apollinem Clarium æreum, & Venerem apud Corinthios, fecit & Neptunum æreum cum delphino sub pedibus aquam profundentem,vt ait Alcimus in libro de statuariis.

Hygion Athenienſis, vel, vt ait Adæus in libro de statuariis Crotoniates, primus omnium mortalium marem à fœmina pingendo distinxit,cùm ante illum figuræ ita pingerentur imperfectæ,vt neq; à maribus fœminæ dignoscerentur, neque vllam haberent aut oris aut membrorum elegantiam.

Hypatodorus Mineruam fecit apud Arcades è marmore cùm ob magnitudinem,tum ob opificium spectatu dignam.

Irene fœmina Cratini pictoris filia egregiam pinxit in Eleusine vrbe puellam, & Calypso iam vetulam, & Theodorum eximium præstigiatorem suæ ætatis.

Lapharis patria Phliasius fecit Herculem apud Sicyonios, Apollinem apud Achæos,Herculem item apud Corinthios ligneu in æde ipsius Herculis.

Learchus Rheginus Dipœni & Scillidis discipulus,vel(vt alii maluerunt) Dædali, fecit signum Iouis Chalciœci ligneum eximium apud Lacedæmonios.

Leochares fecit Eurydicen & Olympiadem ex auro & ebore, & Apollinem cognomento Patroum.

Leocharis autem pictor fuit non ignobilis,qui opus fecit eximium Iouem in Piræo in vltima porticu.

Locrus Parius Mineruam finxit miræ pulchritudinis apud Athenienses, & Demosthenem exilio Calauream secundo eiectum morientem hausto veneno, & Pindarum, quia Athenienses carmine laudauisset.

Lycius Myronis filius pinxit in Alte apud Eleos cum Græcis barbaros in certamen congressuros, Agamemnonem cum Pande, AEneam cum Diomede, Deiphobum cum Aiace Telamonio.

Lysonis opus fuit apud eosdem populos propè diuinum creditum.

Lysip-

Ayuntamiento de Madrid

Lysippus Eleus Cupidinem fecit æneum Thespiensibus, & Pyrrhi simulachrum.

Lysippus Sicyonius permulta preclara opera fecit, sed inter hæc Musas apud Athenienses, & Iouem æneum in æde Veneris, & Herculem apud Corinthios, ac Iouem apud Argiuos multa laude digna, & Socratis æream statuam Athenis, quæ publico decreto erecta fuit in celeberrimo vibis loco, vbi Athenienses pœnitentia facti accusatores ipsos Socratis mactauissent, vt ait Diog. Laertius in eius vita.

Lysistratus & ipse Sicyonius huiusce Lysippi frater non est silentio prætermittendus, quoniam primus omnium mortalium fuit qui hominum figuras è gypso effinxerit, quod inuentum maximè fuit accommodatum ad vniuersum fundendi artificium, cùm inde ars fusoria plurimum facilitatis acceperit.

Medon Lacedæmonius Mineruam fecit armatam scuto, & hasta, & casside marmoream.

Menochares Pausiæ discipulus pinxit Aesculapium, & eius filiã Hygiam, & Aeglen, & Pana, & Oenum funem tenentem, quam asinus vorabat.

Menodorus statuarius Cupidinem fecit eximium Thespiis, & Callisto Athenis in arce.

Miconis Athenienſis pictoris opus fuit eximium Lapitharum & Centaurorum pugna apud Athenienses in templo Thesei, atque illos qui in Colchidem nauigarunt. in templo Castoris & in porticu Pœcile vocata, acies Athenienſium nimirum Theseo Ducum Amazonibus congressuræ illius sunt opus; & Græci excidentes Ilium, & reges ob nefarium Aiacis cum Cassandra facinus congregati, & captiuarum mulierum agmen; & Cassandra, & qui aduersus Persas in Marathone pugnarunt. spectabatur par in vtraque acie pugnante alacritas, ac barbari fugientes apparebant temere se in paludem trudentes ob metum. erant & Phœnissæ naues & barbarorum facta cædes à Græcis & Theseus à litore soluens, & Minerua ac Hercules.

Myronis Athenienſis fuit puer æreus in arce & facinus Persei in Medusam, & spectatissimum opus in Helicone Liber pater erecto statu, præter Erechtheum, qui fuit Athenis. fecit hic idem ligneum Orpheum apud Aeginetas; & marmoreum Cupidinem, qui ex altera parte videbatur Hercules ex ære egregiè fabrefactus: & æreum discobolum. Neque debet hoc mirum videri quòd idem artifex in varia materia suum ingenium exercuerit, quoniam multi fuerunt ex antiquis, qui non minus pingendo, quàm fundendo & incidendo excelluerunt: cùm præsertim harum artium omnium vna sit origo, vna ratio, vnus finis. fecit æream vaccam apud Aeginetas, quæ præcipuam laudem artificii meruit, & Arcesilai, atque Lichæ statuas: & Aristæum Liberi patris si-

lium, & Iouem imperatorem ſpectatiſſimum, & Apollinem th miæ pulchritudinis ex ære,

Muſus Iouem æneum fecit apud Eleos in templo Iouis popul ris, ſeu Lacetæ, quod fuit Corinthiorum donarium.

Mys non ſolùm in argento celando, ſed etiam in cædendis l gneis imaginibus peritiſſimus, cum ſumma omnium ſpectantiu laude pugnam in arce ſculpſit in clypeo Mineruæ Centauror & Lapitharum quam Mineruam Phidias fecerat ex ære.

Naucydis Argiui opus fuit Hebes ſimulacrum in æde Iuno in agro Mycenæo, & apud Argiuos Hecate ex ære.

Nicagora Sicyonia ſculptrix Herculem fecit apud Corinthi in draconem verſum, qui ex Epidauro delatus fuit Corinthu multis bigis ob eximium pondus.

Niceratus effinxit AEſculapium & eius filiam Hygiam ex ar

Nicearchus non ignobilis pictor multa pręclara fecit, inte quæ principatum obtinuit Pan cum Cupidine colluctans, q pares propè apparebant: & Cupido item ac Venus inter Grati erat & Hercules ita mœſtus vt videretur pertæſus infamiæ.

Nicias Athenienſis Nicomedis filius, qui floruit Olympiad duodecima poſt centeſimam, ita inuenit coloribus clarum & ob ſcurum ac lucidum referre, vt eius picturæ non pictæ, ſed conſ ſtere per ſe apparerent? tanta fuit in iis exprimendis pręſtantia artificii. Narratur eius Bacchus mirabili fuiſſe artificio factus. & Io, & Andromeda, & Calypſo eius fuerunt ſpectatu digna, pinxit inferos Athenis ex Homeri carminibus, quod opus mirum credi tum Necyam vocarunt, expreſſit poſtmodo penicillo Hyacinthi pulchritudinem, & tauri Marathonii ferocitatem in porticu Sto vocata. omnium verò pictorum maximè mirabilis fuit exprime dis animalibus, ſed canibus in primis.

Nicodemus apud Eleos fecit Herculem puerili ætate opus m rabile creditum.

Nicomachus Ariſtodemi filius multa & ipſe fecit pręcla inter quæ vt eximia commemorantur, mater Deorum in thro ſedens multa cum maieſtate, circa quam florum fructuumque m rabilitas quædam pullulabat. Dii in eadem pictura aſtabāt pleri que eius voluntati obtemperaturi, vt videbantur. Proſerpina tem rapta à Plutone, quę apparebat ſub terram ingredi Scyll marinum monſtrum: Apollo & Diana, ac Rhea ſuper dorſ leonis ſedens.

Olympioſthenes tres Muſas incidit in Helicone, ſicut Cephi ſodotus.

Omphalion pictor, Nicię Nicomedis filii diſcipulus, Aeſcu lapium fecit mirabilem apud Meſſenios, & Tritonem ſuper delphini dorſo per mare equitantem, & Podalirium & Machao nem, & Hygiam Aeſculapii filiam virginem formoſam, incredi bili

Ayuntamiento de Madrid

ulis artificii creditam, quæ quandam præ se ferret in vultu lætitiam.

Onatas Aegineta Miconis filius signum Iouis incidit apud Eleos, & Herculem, quem dicunt Thasii, ex Attica Dædali officina inter nobiles artifices nulli secundus. eiusdem opus fuit Mercurius arietem sub alis portans, galeatus, chlamydéque indutus, hic vbi Cererem fecisset Phigalensibus, quantum præmii popposcit, tantum reportauit, hoc est decem magna talenta, vt ait Aristodemus Abderites in libro secundo de statuariis. Floruit eadem ætate, qua Hegias & Agelades clarissimi statuarum artifices.

Pamphilus Macedo Apellis & Melanthii magister, arithmeticis & geometra non ignobilis, qui negabat artem pingendi aut sculpendi aut cæteras huiusmodi sine mathematicis posse scite tractari: fecit Victoriam Phliunte Atheniensium, Vlyssémque penicillo eximiè expressit.

Panænus Phidiæ frater miro artificio pinxit pugnam Marathoniam aduersus Persas Athenis in porticu Pœcile vocata, quo vno opere nobilitatus fuisset, vel si nihil aliud fecisset. tanta erat eius pictarum formarum venustas, vt non pictæ figuræ, sed viui homines pugnare viderentur, cùm quisque posset pugnantes dignoscere. Idem Delphis templum nobilissimum Apollinis pinxit sine præmio, quare ab Amphictyonibus fuit multis honoribus insignitus & senatusconf. factum vt publicus sumptus fieret in eius victum vbicunque moraretur in agro suo. hic primus fuit qui os aperire & dentes ostendere picturas coegit, vultúmque figuratum à prisca ruditate ad iucundiorem aspectum perduxit.

Parrhasius Euenoris filius, patria Ephesius, prior fuisse dicitur qui proportiones inuenerit in figuris, addidítque capillis venustatem, & faciei non prius visam elegantiam. est enim omnium maximè necessarium, vt rationes in vniuersa picturæ, sculpturæ, aliarúmque consimilium artium facultate seruentur, neque solùm propter venustatem, quæ visui iucundas figuras facit, sed etiam quia sic ad vnguem pro viribus naturam imitari conuenit, quæ semper in optimè constitutis animalibus certam rationem membrorum seruare consueuit. Præclarè igitur dicere solebat Pamphilus, geometriam & arithmeticam disciplinas esse picturæ pernecessarias, quoniam omnis proportio diligentior in numeris, deinde in aliis magnitudinibus consideratur. eius rei præclarum est indicium, quòd si quis caput à capillis ad mentum, vel digitum, vel manum, vel pedem corporis permensus fuerit, poterit magnitudinem totius corporis, & singulorum membrorum reperire. Huius Parrhasii eximia opera fuerunt Meleager Rhodiis, & Hercules ac Perseus cum Plutonis galea & talaribus Mercurii volãs. duæ præterea figuræ loricis armatorum,

Ayuntamiento de Madrid

quarum altera currens in bello sudare, altera iam defessa p[illegible]tis armis anhelare videbatur. Fuerunt eiusdem duæ tabulæ [illegible]miæ, in quarum altera Achilles erat pictus & Agamem[illegible] Vlysses; in altera Castor & Pollux & Aeneas. pinxit hic in [illegible]thenarum in templo Mineruę pugnam Centaurorum ex[illegible] post hanc celebres illas vuas, quibus decipiebantur vol[illegible] quãuis velamenti artifici victoriam concessit, pinxit & nutri[illegible] Cressam cum infante in manibus: & Liberum patrem astãte V[illegible]tute: & sacerdotem cum puero habente acerram & coronam.

Pasiteles autem plasta cùm in pictura, sculptura, & cæl[illegible] excelluerit, plasticen tamen omnium harum matrem app[illegible] Iauit.

Pausias egregius pictor, patria Sicyonius, inter cætera ex[illegible] Cupidinem fecit, qui abiecto arcu & sagittis lyram tenebat ap[illegible] Argiuos: & Glyceram coronas è floribus facientem, bibentem[illegible] è phiala vitrea Ebrietatem.

Phidias nobilis statuarius non minùs fundendo, quàm eti[illegible] sculpendo valuit, quamuis fuit priùs pictor, floruitque Oly[illegible]piade nonagesima: huius opera multa fuisse mirabilia tradant[illegible] atque inter cætera mater Deorum apud Athenienses, & Ven[illegible] Pario lapide. fuit Apollo eius opus ęreus in arce nominatur Pa[illegible]nopius, & Minerua ibidem ex ære, cuius in clypeo formam [illegible]similem insculpsit, cùm inscribere non esset licitum. fecit alia[illegible] Mineruam vocatam Lemniam pręstantissimam adiutore Colote[illegible] & Nemesin cum corona in ceruos incisa, & Victoriæ signum, quæ læua fraxinum, dextra phialam gestabat, cui operi [illegible] nomen inscripsit, quæ fuit in arce Athenarum, vt ait Hippias [illegible] lib. 2. de statuariis. eius fuit & ahenea Leda, & alia lignea Mine[illegible]ua Area cognomento, cuius manu summæ è Pentelico lap[illegible] & pedes erant apud Platæenses. fecit & Iouem Eleis ex ebore & Venerem ex auro & ebore, quæ altero pede testudinem p[illegible]mebat: in arce Elidis Mineruam item ex auro & ebore, cuius [illegible]sidi gallus insidebat, & aliam rursus Pellenensibus. fecit in tem[illegible]plo Olympico Iouem insignem ex ebore, & Amazonem qua[illegible]dam Ephesiis æream in templo Dianæ, & duas Mineruas: & Ve[illegible]nerem è Pario lapide Athenis, & Mercurium Pronaum ap[illegible] Platæenses è marmore.

Philesius Eretriensis fecit apud Eleos binas boues, ęreas ex[illegible]mii operis.

Philoxenus Eretrieus prælium Alexandri cum Dario pinxit, & lasciuiam, in qua tres Sileni comessabantur.

Pisias fecit Apollinem Athenis & Iouem consiliarium è mar[illegible]more incuria quingentorum.

Polycletus Argiuus statuarius suum ingenium & ipse in diuer[illegible]sa materia exerçuit. eius opera memoratu digna fuerunt iuue[illegible]nis stre-

Ayuntamiento de Madrid

sinistrenuus a pparēs hasta tenere, qui fuit inde Doryphorus nominatus: & pueri taxillis ludentes; & Venus eximia apud Spartanos: & Iuno ex auro & ebore sedens in solio cum corona capiti imposita in agro Mycenæo in templo ipsius Iunonis, cui assistebant Gratiæ & Horæ, atque altera manu malum Punicum, altera sceptrum tenebat, cui cuculus insidebat: & Iupiter apud Argiuos e candido marmore: & ærea statua fratris sui, atque ærea Hecate. Illud tamen non est silentio prætermittendum, quòd non sculpebantur ex auro vel argento vel ebore nisi magni Dii: cùm plebeii e quauis materia fierēt antiquitus. Erant Dii magni magnarum gentium crediti hi; Iupiter, Neptunus, Mars, Mercurius, Vulcanus, Apollo, Iuno, Vesta, Ceres, Venus, Diana, Minerua. nam alii fiebant e ligno simulacra, vel fictilia. Fecit Apollinem hic & Dianam & Latonam in vertice Orthiæ montis e candido marmore, cuius opus fuit Liberi patris signum apud Megalopolitanos cothurnati, quod læua thyrsum, dextera poculum tenebat, insidebatque aquila super thyrso. omnium verò suorum operum laudatissimus fuit regulus artis vocatus, qui erat quasi lex illarū proportionum, quæ sint seruandæ cæteris artificibus in omni ratione figurarum. fecit & duo signa ærea non maxima. sed eximiæ tamen venustatis ac virginali habitu & vestitu, quæ sacra quædā de more virginum Atheniensium capitibus imposita sustinerent, vocabantúrque Canephoræ.

Polygnotus Thasius, Miconis filius, pinxit in Delphis Nestorem pileo tectum & hastam tenentem: atque penicillo mirificè expressit bellum Troianum, & Charontem grandem natu, & vector in cymba parum clara specie: & Epeum muros Troiæ solo æquantem: & Neoptolemum cædentem Troianos. fecit Cerberum opus sane horrendum, & Ocnum cum asello vorante funem. fuit Ocnus vir ignauus, cuius vxor absumebat quidquid ille acquirebat, apud Athenienses in Dioscurorum templo Castoris & Pollucis res gestas: Diomedem sagittas portantem Philoctetæ. Vlysses surripiens Palladium eius opus fuit, & Orestes obtruncās auxiliarios AEgisthi apud arcem Atheniensium: & Alcibiades cū monumentis equestris victoriæ ad Nemeam: & Vlysses apud Platæenses patrata iam procorum cæde. ferunt quidam hunc fuisse primum. at non Panænum, qui os aperire & dentes ostendere figuras docuerit, vultúsque mutationes variauerit; quo inuēto plurimum accessit ornamenti vniuersæ arti pingendi, fuerunt tamē qui dixerint ad ætatem vsque Polygnoti & Zeuxis & Timantis non fuisse inuentos colores plures quatuor.

Praxias Atheniensis Calamidis Agrigenti discipulus elaborauit Dianæ, Latonæ, Apollinis, Musarum, Liberi patris, Thyadū, Solis occidentis ora in Delphis: quo mortuo reliqua Androsthenes & ipse Atheniensis absoluit discipulus Eucami. Nam

Ayuntamiento de Madrid

Phryne, cuius insigni amore captus erat Praxiteles, facta sibi optione vtrum mallet eligendi huiusce vel statuæ vel Satyri in tripodibus, hanc elegit, & in Thespiis deposuit. atque cum multi artifices in omnibus se exercuerint pingendis aut fundendis aut excidendis, tamen non omnes in omnibus excelluerunt, sed in quibusdam præcipuè. fuit enim Phidias exprimendis Diis, quàm hominib. magis accommodatus; Nicias canibus, Praxiteles equis excelluit.

Praxiteles nulli propè omnium artificum qui sua tempestate floruerunt, vel etiam posteris ignotus, raptum Proserpinæ & Lætitatem fecit æream, & Cererem ac Proserpinam in primo vrbis ingressu è Phalero apud Athenienses, & Satyrum præterea, quo maximè gloriabatur, in via quæ vocabatur Tripodes, in templo Liberi patris è lapide Pario, & Cupidinem ibidem non minoris admirationis. Harmodium præterea & Aristogitonem tyrannum occidentes, & duodecim Deos: Suadelam Latonámque cum filiis ad Portam Nymphadas appellatam, & Dianam & Apollinem & Neptunum: aliam Latonam Argiuis: adolescentem lacertam arcu percussurum apud Athenienses: Cererem & filiam & Iacchum facem præferentem. apud Thespienses in Gnido Venerem è Pario lapide subridentem risu simulato, vt ait Lucianus in Amoribus: cum qua rem habuit Macereus Perinthius, quòd in Samo aiunt contigisse, vbi ea scripta sunt etiam de Clisopho Selymbriano ab Adæo Mitylenæo in libro de statuariis. apud Anticyrenses Dianam fecit dextera facem gestantem cum pharetra pendente ex humero, cui canis à læua & ipse æreus astabat. fecit & Phrynes statuam ex auro super columna lapidis Pentelici, vt ait Alcetas in secundo libro depositorum in Delphis. apud Eleos Mercurius eius opus fuit Bacchum infantem gestans, apud quos fecit etiam communi opera cum Cleone Sicyonio Venerem ex ære mirabili artificio. fuit Cleon discipulus eius Antiphanis qui didicerat à Pericleto discipulo Polycleti Argiui. fecit Athenis signum Dianæ Brauroniæ, & consultricis Deæ simulacrum, & Thyadas & Caryatidas: & Mantineam Iunonem sedentem in solio, cui Hebe & Minerua assistebant: apud Platæenses Iunonem adultam & Rheam saxum fasciis inuolutum pro puero ad Saturnum deferentem: apud Platæenses Iunonem è Pentelico lapide, vbi Callimachus aliam fecit, apud Thespienses Venerem pulcherrimam de Phryne inauratam: aliam Phryne è marmore, apud Athenienses Bellonam fecit, Triptolemum, & bonam Fortunam, & Cupidinem marmoreum depromptum è Glycerio, quę formosissima fuit amica, non minùs quàm Phryne, aut Thais, aut Leontium, aut Hippe, aut quæuis nobilis antiquarum amicarum.

Protogenes patria Caunius nobilissimus fuit pictor, qui cum multa

multa eximia opera fecisset, principatum tamen Ialyso illi celebri tribuere solitus est, in quo nondum perfecto septem annos Rhodi pingendo absumpsit: & cani illi pulcherrimo anhelanti, cuius in exprimenda spuma ex ore manante diutius laborauit, expressit penicillo Marsyam victum & exanimum propè propter mœrorem: & Niobon spectantem filiorum cædem, quam ex ipso vultu licebat cognoscere propè stupidam factam. tantæ fuit existimationis, vt cùm Demetrius vrbem Rhodon capere posset ex ea parte qua erat Ialysus ignis opera, maluerit vrbi parcere, quàm Iasylum igni deuastare. pinxit Satyrum eximium incumbentem columnæ cum coturnice columnæ insidente viuæ prorsus simili: & Paralum, Hemionida, Cydippem, Tlepolemum, Antigonum, matrem Aristotelis. fecit etiam signa ex ære: pinxit & latores legum Athenienſibus.

Pythagoras Parius Gratias venustissimis faciebus pinxit apud Pergamenos, opus insigne.

Pythagoras Rheginus primus omnium ære expressit venas, neruos, capillos, & alia cōplura, idque multo artificiosius totum fecit inuentum, quàm fuerat ante suam ætatem: qui fecit etiam præter cætera multa pancratiastarum simulacra, qui artem didicit à Clearcho Rhegino, qui ab Euchero Corinthio, qui à Syadra & Charta Spartanis.

Pythodorus Thebanus Iunonem fecit ex ære Coroneæ. Sirenas manu præferentem.

Rhœcus ac Theodorus Samii primi fuerunt, qui plastices artis artificium in Samo inuenerunt. fecit & alia signa in Dianæ Ephesiæ templo, & fœminam quam Ephesii Noctem appellabant perobscuram.

Scopas Parius Venerem popularem ex ære fecit in Elide capro insidentem, & multa alia signa in variis locis, sed præsertim in Ionia & Caria. fecit apud Athenienses Amorem, Cupidinem, Appetentiam: apud Corinthios Herculem & Hecaten signa marmorea. fecit Venerem è marmore, quæ noctu ridere videretur ob voluptates venereas, ac furta nocturna, & Phaethontem, & Vestam sedentem cum duabus ministris, & Thetidem cum Achille ac Nymphis quæ insiderent delphinis, Tritonibus, & Phorco. fecit Cnidiis Bacchum & Mineruam: Arcadib. AEsculapium impuberem, & Hygieam è Pentelico marmore: & Platæensibus marmoream Mineruam Pronaum.

Simonis pictoris AEginetæ opus fuit apud Eleos equus & assistens auriga, & labores Herculis.

Socrates Sophronisci filius incidit apud Athenienses è marmore in vestibulo arcis Gratias & Mercurium. pinxit etiam Hygiā filiam AEsculapii, & AEglen. Panacea quoque & Iaso & piger spartum torquens, quod asinus rodebat, erant eius picturæ.

Ayuntamiento de Madrid

Strongylio parum erat aptus exprimendis in marmore humanis corporibus, cùm boues & equos optimè exprimeret. solam Dianam sospitam fecit Athenis tolerabilem.

Tauriscus non ignobilis pictor præter alia egregia pinxit discobulum, in quo & musculi in dorso & vis brachii, & omnis habitus corporis totis viribus in altum iacere conantis mirificè apparebat: & Paniscum, & Clytæmnestram, & Polynicem repetentem regnum, & Campaneum.

Tectæus & Angelio magistri Callionis, ac Scillidis & Dipœni discipuli, simulacrum fecerunt marmoreum eximium in Delo Apollinis Delii.

Teletas & Ariston communi opera fecerunt apud Elos æreum Iouis colossum duodeuiginti pedum, opus eximium creditum.

Theocosmus ciuis Athenienſis Iouem fecit adiutore Phidiæ marmore, cuius capiti Horæ & Parcę insidebant, cuius os ex auro & ebore constabat, reliqua è gypso & fictili materia.

Theodorus Samius mirabilis fuit in arte sua, siquidem ferrum fundere ac signa facere ex eo primus inuenit, non tamen multos æmulos habuit propter difficultatem metalli, quod non potuit sequentibus temporibus in statuas commodè fundi, quare necesse fuit ab illo fuisse aliquo ignoto medicamento purificatum.

Theopropus AEgineta Taurum ex ære in signum fecit Corcyræis.

Thrasymedes Parius Arignoti filius AEsculapium insignem fecit ex auro & ebore sedentem tenentémque scipionem, qui altera manu caput premeret draconis, cane ad pedes decumbente.

Thimenetus Musæum pinxit penicillo in arce Athenarum, qui Boreæ dono volare apparebat: & palæstritem, & puerum hydrias portantem.

Thylatus & Orethus & eorum filii apud Eleos signum illud Iouis fecerunt, quod fuit postea in Olympiam deportatum.

Thymilus Amorem fecit Libero patri assistentem apud Athenienses è marmore candido in via Tripodibus & Satyrum puerum poculum porrigentem.

Timanthes Iphigeniam altari astantem pinxit, multósque mœstos circa illam, sed omnes reliquos mœrore superare Menelaus patruus videbatur. cùm verò patris dolorem se non posse penicillo exprimere arbitraretur eximius artifex, quòd iam quidquid posset in patruo expressisset, velamento vestis paternum os occultauit. pinxit idem Polyphemum cum Satyris in parua tabula, & iudicium armorum in Aiace, qua tabula iudicatus est superasse Parrhasium Sami. fecit Cyclopem dormientem, & ad ostentandam magnitudinem Satyros qui thyrso eius pollicem metiren

Ayuntamiento de Madrid

metirentur.

Timocles & Timarchidas Athenienses fecerunt AEsculapium marmoreum imberbem Elateæ.

Timomachus Byzantius eximius pictor præter Arionem à delphinis vectum citharam pulsantem, fecit Aiacem & Medeam & Orestem & Iphigeniam in Tauris, quæ vultu mœsto ac pudibundo astans aræ vestes componeret vt caderet decorè. fecit & Gorgonem, in qua ars præcipuè enituit. fecit & Athenienses sedentes, & alios concionantes. & præstantissimum opus fuit Gorgon.

Tisagoras conscius artificii Theodori Samii, vt apparuit, fecit apud Delphos è ferro Herculem pugnantem cùm hydra, & alia signa ferrea multa laudabilia, quamuis ars esset difficillima. fecit Pergami alterum caput ferreum leonis, alterum apri.

Xenocriti & Eubii Thebanorum opus fuit Hercules Promachus è candido lapide apud Bœotos.

Xenophilus AEsculapium fecit apud Argiuos è candido lapide, cui Strato adiunxit bonam valetudinem: & Neptunum apud Anticyrenses, ea forma vt manu femori admota altero pede supra Delphinum ascenderet, altera gestaret tridentem.

Xenophon Atheniensis Fortunæ signũ fecit ferentis Plutum, quod opus cùm imperfectum relinquens decessisset, Callisthonicus Thebanus ciuis os & manus & quædam alia suffecit.

Zeuxis Heracleota pictor clarissimus tam amplas diuitias per suam artem sibi comparauit, vt ausus sit vestem aureis literis nomen suum continentem gestare ad ludos Olympicos. huiusce mirum opus fuit Penelopes pictura, quam ita pinxit, vt præter eximiam pulchritudinem, studium etiam continetiæ & pudicitiæ, atque omnes mores qui in honestissima matrona esse solent, referrentur in ea pictura, & quasi elucerent. pinxit Marsyam ligatum, & vuas, ad quas aues aduolabant cum puero illas gestante. fecit Agrigentinis Herculem vtraque manu angues suffocantem præsentibus Amphitryone & Alcmena, in qua pictura metus quidam exprimebatur parentum. Pinxit Iouem in throno cum eximia quadam maiestate Diis cæteris assistentibus: & opus Helenam vocatum, quod è quinque præstantissimis virginibus delectis Crotoniatarum confecit, obseruatis partibus, quæ visæ sunt præstantiores in singulis. Pinxit Atalantam & Pana pastorum Deum quem largitus est postmodum Archelao. nam post partas insignes opes, quia censeret sua opera condigno precio emi non posse, cœpit ea elargiri. pinxit Athenis in templo Veneris pulchertimum Cupidinem rosis coronatum, & egregium Centaurum. Et ne memorandis artificibus aut illorum operibus tempus absumam, quæ possent magnum volumen implere, multi alii pictores & statuarii fuerunt præter prædictos, inter quos celebres erant.

Ayuntamiento de Madrid

Alypus Corcyræus, Andreas, Argiuus, Andreas Tenedius, Antiphilus Naxius, Antiphilus Corinthius, Asterion Athenienſis: Callicles Megarenſis, Calynthus Crotoniata, Cantharus Sicyonius, Chœrilus Olynthius: Chryſothemis Cyprius, Cleœta Smyrnæus, Cleon Arcadius: Dædalus Corinthius, Dætondas Cephalenius, Daippus Megarenſis, Dontas Lacedæmonius, Dionyſiocles Mileſius: Eutelidas Argiuus, Eutychus Chius: Glaucias AEgineta, Gratianus Spartanus: Hermocrates Samius, Hippias Eleus: Lyſippus Chius, Lyſus Macedo: Megacles Meſſenius, Micon Syracuſanus: Naucydes Smyrnæus, Nicodemus AEgineta, Nicodemus Zacynthius: Olympus Cous: Pantias Chius, Patrocles Crotoniata, Patrocles Sicyonius, Philotimus AEgineta, Polychus AEgineta, Polycles Athenienſis, Polydamas Scotuſſenſis, Prothæus Arcas, Ptolichus AEgineta, Ptolichus Corcyræus, Pyrilampes Meſſenius, Pyrilampes Sicyonius: Silanion Athenienſis, Soidas Naupactius, Somis Abderita, Stadieus Athenienſis, Sthenis Olynthius, Stomius Megarenſis: Theocles Crotoniata, Theocoſmus Liparenſis, Theomneſtus Sardianus, Tiſander Macedo. Habuit filium Dædalus Iapygen, à quo dicta eſt Iapygia: & vrbs Lyciæ vocata eſt Dædala, è Dædalo ibi poſtea ſepulto. primus fuit Dædalus qui aſciam, perpendiculum, & glutinum, lithocollam, ac terebram inuenit. atque cùm Calus eius diſcipulus rotam figlinam prior excogitaſſet & ſerram ad aſperitatem malæ ſerpentinæ, quæ paruum lapidem corroſiſſet & ferrum, inuidens Dædalus, ne gloriam magiſtri ſuffocaret, eum per dolum interemit. Sed ſatis de his artificibus, nunc ad ea quæ fabuloſè de Dædalo dicta ſunt accedamus, illa perquirentes.

¶ Hæc ferè illa ſunt omnia, quæ de Dædalo celebrata ſunt, quorum ſententiam nunc perquiramus. Quòd artifex ingenioſus fuerit Dædalus, ſororiſque filium Attalum, vel Telen, vel Calum, qui figuli rotam & ſerram ad imitationem dentium ſerpentis, quæ paruulam tabellam corroſerat, inuenit, interemit, eaque de cauſa ſolum verterit, & in Cretam profugerit, vbi familiaris Minois & Paſiphaes factus ſit, hiſtoricè quidem, at non fabuloſè narratum eſt. Quod etiam Paſiphae cum Tauro congreſſa ſit, illud hiſtoricè dictum eſt, vt explicauimus, atque cùm adulterii non ſolùm conſcius, ſed etiam adiutor Dædalus fuiſſet, quòd fuit à Minoe in vincula coniectus vnà cum filio Icaro. Hi carceribus recluſis paruas nauiculas nacti, cum nonnullis, qui odio habebant nimis ſeueram Minois adminiſtrationem, velis in ventos explicatis, remorúmque vtinque validè impellentium beneficio, fugam arripuerunt; Dædalúſque in Siciliam peruenit, at Icarus ob imperitiam naucleri in ſco-

Ayuntamiento de Madrid

in ſcopulum impegit, & naufragiũ fecit, ac periit. Dictus eſt autem Dædalus alas excogitaſſe, qui cùm illum claſſis Minois inſequeretur, ipſe primus velificationem inuenit, ac ventum ſecundum in puppim nactus Minois claſſem anteuertit, quæ remis tantùm vtebatur, vt ait Pauſanias in Bœoticis. Arbitrati ſunt nonnulli præterea dictam fuiſſe Paſiphaen in amorem tauri incidiſſe, quia cùm ex Dædalo de tauro inter aſtra collocato, déque vniuerſa re aſtronomica audiuiſſet, in aſtronomiæ amorem inciderit, vt ait Lucianus in dialogo de Aſtrologia. Cur verò Minos poſtea illum inſecutus ſit, aliam afferunt rationem. Atque hæc quidem hiſtoricè à diuerſis ſcriptoribus de Dedalo memorantur. Nunc quod ad mores pertinet, conſideremus. Omnium malorum, omniúmque calamitatum ſanè fundamentum eſt iniuſtitia. nam quia Calum Dædalus è turri per inuidiam præcipitauit, in multos labores & ipſe incidit, qui neque regiam quidem amicitiam firmam eſſe aut tutam ſceleratis hominibus expertus eſt. Quæ poteſt enim eſſe ingenii preſtantia, quæ non miſerrima ſit, cùm fuerit cum improbitate & turpitudine coniũcta? cùm igitur ad ſumma contenderet Dedalus, ſummorúmque hominum amicitias expeteret, illud ipſe expertus eſt, quod filio perſuadere conabatur, mediocritatem tutiùs exoptari: cùm ſummę cuiuſque fortunę vel ſumma ſcelera, vel ſummæ calamitates ſoleant eſſe coniunctæ. Hæc ipſa ratio effecit cùm in Siciliam volaturus alas Icaro accommodaret, vt illum admonuerit media ſemper eſſe expetenda: quare inter volandum etiam neque nimis ſolem eſſe accedendum ob ingentem calorem, neque nimis ad mare: ne fierent alæ, quam oporteret, ob aquam grauiores, aut ob frigus duriores. Sic igitur eum monet apud Ouidium libro ſecundo de arte:

Me pennis ſectare datis: ego præuius ibo.
Sit tibi cura ſequi, me duce tutus eris.
Nam ſiue ætheriis vicino ſole per auras
Ibimus, impatiens cera caloris erit:
Siue humiles propiore freto iactabimus alas,
Mobilis æquoreis penna madeſcet aquis.
Inter vtrumque vola. ventos quoque nate cauetto:
Quáque vocant auræ, vela ſecunda dato.

Quæ præcepta ſiquis diligentiùs conſideret, ſanè parum pertinent ad nauigationem, at plurimum ad inſtitutionem humanæ vitæ, ſiquidem multo grauior eſt fortunatorum caſus, quàm eorum qui diu infeliciter egerunt, omniſq; felicitatis moleſta eſt iactura illis quibus aduerſa fortuna ſpirare cœperit. Neq; alia de cauſa hæc celebrata ſunt à poetis, niſi vt demonſtrarent diuitiarum & rerum omnium excellentiam nemini eſſe tutam: optimámque eſſe mediocritatem, quæ neque inuidiam ſecum trahat plurimo-

Ayuntamiento de Madrid

rum, neque tamen contemnatur: quod patitur infima hominum conditio. Atque Lucianus in astrologia iuuenatutis calorem & insciticiam per hæc demonstrari asserit, cum non illa disquirantur ab illa ætate, quæ conueniant, sed vel ad cœlum animo tollatur ab arte aberrans, & à iudicio recto præceps in mare decidit. At nunc de Pelope dicatur.

De Pelope. CAP. XVII.

PELOPS ille, cuius humerum Ceres comedit, Taygetes & Tantali filius fuisse dicitur, vt testatur Euripides in Oreste vbi loquitur de Tantalo:

ἔτος φυτεύει Πέλοπα, τὸν δὴ Ἀτρέως πάφυ.

Ab hoc Pelops est editus, Atrei pater.

Pelopem alii patria fuisse Lydum, alii Paphlagonium memorãt, verùm quæcunque patria illi fuit, huiusmodi de illo res narrantur. Oenomaus Rex Elidis ac Pisæ, cùm percepisset ex oraculo futurum esse, vt à genero interficeretur, filiamque haberet eximiæ pulchritudinis ex Eurythoe Hippodamiam, omnibus artibus conatus est homines ab eius coniugio deterrere. Atque currule certamen proposuit Hippodamiæ petentibus procis, ea lege, vt qui victus fuisset, trucidaretur: qui verò victor extitisset, Hippodamiæ matrimonium obtineret. Marmacem primum procorum per capitis periculum venisse ad petendam Hippodamiam memorant, ad cuius tumulum mactatæ sunt Parthenia & Erigha vocatæ equæ, & humatę, Oenomai iussu, ac post illum hoc ordine fuisse ab Oenomao cæsos procos: Alcathoum, Euryalum, Eurymachum, Crotalum, Acriam, Porthaonem, Capetum, Lycurgum, Chalcodontem, Lasium, Tricolonum, Aristomachum, Priantem, Cronum, Aeolium, & postremum Erythrum; quibus omnibus victor Pelops quotannis postea, quamdiu regnauit, parentare consueuit. Alii tamen illud factum fuisse à patre maluerunt, quia filii amaret, quam nemini volebat concedere, quare illa de oraculo dicitur finxisse. Fama est Oenomaum quoties currule certamen procis filiæ proponeret, Arco Ioui rem diuinam facere consueuisse. Amabatur eadem à Myrtilo Mercurii & Cleobules filio: vel, vt alii voluerunt, Phaetusæ: vt alii, Mantus: qui auriga erat patris ipsius Hippodamiæ. Inter cæteros igitur procos & Myrtilus erat post cædes tredecim aliorum: quorum hæc nomina scripta sunt ab Epimenide: Mermnus, Hippostratus, Aeolopeus, Piras, Acarnã, Hippomedon, Alcachous, Chaleon, Lasius, Scopelus, Lycurgus, Acrocomus, Crocalus, Euryalus: cùm à cæteris quibusdam ex his subtractis Aeolus & Tricoronus fuerint subrogati, neque simplex sit de his opinio, quòd alii Aristomachum, & Hippothoum, Eurylochum, Automedontem, Pelaguntem, Cyrianõtem, Pelopem,

Opuntium

Opuntiũ nomitarunt. erat autem ex illorum craneis Marti templum extructurus. Cecidit in illis certaminibus etiam Cranon, in cuius honorem Thessali vrbem Ephyram priùs nominatam mox Cranone appellarunt, vt ait Nicephorus. Cùm forma præstantẽ Pelope Hippodamia vidisset in eius amorem incidit, atque clàm egit cum Myrtilo vt victoriam aduersus patrem Pelopi cõcederet. Tum Myrtilus clauos modiolis rotarum non immisit, quare fecit vt Oenomaus à Pelope vinceretur, ac cæderetur labentib. rotis. Alii dicunt Oenomaum superatum fuisse à Pelope, quia Myrtilus cereos clauos modiolis infixerit. Concedebat enim Oenomaus procis vt Hippodamiam in suis curribus haberent, atque cursus initium à fluuio Clade, finem Istmum Corinthiacum esse voluit: ipseque cum hasta à tergo currens in curru sequebatur, qui ab equis velocissimis Psilla & Harpinna trahebatur. sic igitur comprehensos procos ipse Oenomaus hasta à tergo transfigebat. Tunc itaque dolis Myrtili victus à Pelope Oenomaus, cùm moreretur, imprecatus est Myrtilo vt à Pelope occideretur, quod etiam postea contigit. Nam cùm Pelops asportaret Hippodamiã, eique sitim pateretur in itinere, secessit parumper de via Pelops ad aquam hauriendum: hanc primam satis aptam occasionem ratus Myrtilus, absente Pelope Hippodamiam vitiare conatus est. Tunc Hippodamia reuerso Pelopi Myrtilum accusauit, quem Pelops apud Geræstum promontorium in mare detrusit, quod mare ab eo postea Myrtoum dictum fuit, vt significauit Euripides in Oreste. at Istrus libro duodecimo rerum Atticarum virum bellicosum fuisse Myrtilum scripsit, qui ob promissam sibi, & postea non concessam Hippodamiam, cum Pelope certauerit, à quo tamen victus fuerit. Post Myrtili cædem à Vulcano expiatum fuisse memorant ipsum Pelopem, qui cùm ad mare accessisset, Pisamque Oenomai regiam & Apiam Pulasgiam dictam accepisset, Peloponnesum, hoc est Pelops insulam nominauit, quamuis sit peninsula. Fabulantur præterea Pelopem, vt coctus fuit, à Neptuno fuisse amatum, vt in his significauit Pindarus:

τὸν μὲν ἀγχοτέρω ἐφόσσατο Ποσειδᾶν,
ἐπεί νιν κάθαρβε λεβητος ἐξίκε Κλωθώ·
ἀλλ' ἐν τᾷ φαίδιμον ὦμον πεκασ' ἐλφεν.
Quem terram amplexus amauit Neptunus,
Vt ipsum è puero leberè exemit Clotho.
Ebore clarum humerum condecoratum.

Scripsit Pausanias in prioribus Eliacis, non duos tantùm, sed quatuor fuisse equos Oenomai. Memoriæ prodidit Xanthus in rebus Lydiæ, & Herodotus in iis quæ scripsit de Perseo & Andromeda, quatuor illos Oenomai equos Psillam, Harpinnam, Ocyõ, Aoratem fuisse nominatos: ac promissum fuisse Myrtilo doli premium iureiurando à Pelope, vt prima nocte Myrtilus esset cum

Ayuntamiento de Madrid

Hippodamia; quod postéa cum ille reposceret, fertur è nauili in mare à Pelope deiectus, veluti testatur etiam Pausanias in Arcadicis. Cùm eius corpus æstu maris eiectum ad Pheneatas applicuisset, sepultum fuit honorificè, & annua sacrificia illi instituta: quamuis Myrtoo mari non à Myrtilo, sed à Myrtone puella ibi submersa nomen inditum fuisse testatur Duris Samius. Memoriæ proditum est à Theseo in rebus Corinthiacis & à Pausan. in iisdem, currum Pelopis depositum fuisse apud Corinthios in templo Anactorum, qui penderet de tholo, cùm Pelops tam cultus fit præcipuo honore præ cæteris heroibus apud Eleos, quàm Iupiter præ diis cæteris. Dicitur Pelops filios habuisse Cleonem, à quo vrbs dicta est: Letreum, Alcathoum, Lysidicen Plysthenem ac Thyestem. Alii dixerunt Pittheum & Chrysippum & Diantem & Hippalcmum fuisse filios. Sed è quibus mulieribus, non constat: & Argæum quendam, at non eum quidem, qui ab Hercule primus combustus, dedit in manus consuetudinem ad posteros comburendorum cadauerum: & Corinthum, à quo vrbs Ephyre instaurata sit, quamuis alii Ioui, alii Oresti, alii aliis Corinthiis id attribuunt. Quòd verò Neptunus Pelopem amauerit vbi exemptus fuisset è lebete, nonnulli referunt ad historiam, dicúntque illud dictum idcirco fuisse, quia Pelops antequam ad incrementum naturalis caloris peruenisset, naturáque superuacaneos humores cõcoqueret, fuisset valetudinarius. at cum venisset ad pubertatem, dictus est amatus fuisse à Neptuno, cuius filii & amici viri bellicosi ac strenui homines fuerunt. Neque hoc dissentit sanè à physica ratione, quando scriptum est ab Aristotele in historiis animalium, multos ad pubertatem vsque fuisse valetudinarios, qui emisso semine sani facti sunt, aut contrà. Pelopé sepultum fuisse Letrinæ, quæ ciuitas fuit Elidis vti scripsit Isacius: atque Troia omnino capi non poterat, vt prædixit oraculum, antequam Neoptolemus Achillis filius, & os Pelopis, & arcus Herculis, quem habebat Philoctetes, huc portarentur. Illud os vbi in Græciam post captum Ilium reportaretur ad Euboeam naufragio facto periit, quod multos post annos captum fuit à quodã piscatore, qui admiratus magnitudinem, consuluit oraculũ cuius esset. cognitum os Pelopis in litore humauit, atque pòst iussis Eleis ad sedandam pestilentiam illud requirere, cum attulissent multa munera, publicè illud acceperunt. Neque plura ferè his de Pelope memoriæ prodita sunt.

¶ Sed cur hæc de Pelope & Hippodamia, quæ non dissentiunt ab historica narratione, recepta sunt à poetis, & celebrata? Quia nihil aliud est humana vita nisi simili huic certamini contentio: quippe cùm pericula, calamitatésque sint subeundæ, & fortiter cum voluptatibus pugnandum, à quibus si vincamur in perniciẽ prorsus ducimur: at si victores ipsi extiterimus, viri fortes & constantes

stantes habebimur, fortitudinémque tanquam Hippodamiã semper contubernalem habebimus per vniuersam vitam: cùm in naturam propè vertatur consuetudo, quòd autem pronum sit ac velox ingenium siue natura mortalium ad voluptates, testantur ipsa equorum nomina: cùm Harpinna rapacem significet, Ocys & Psilla veloces sint, Aoratus autem videri non possit. cùm igitur vellent ostendere plenam contentionis, plenam miseriarum, plenam periculorum vitam esse mortalium, semper voluptatibus iniunxerunt pericula, cùm omnes deniq; calamitosæ existant. Atq; vt nos ab illis retraherẽt, & vt viri boni efficeremur pro viribus, demonstrarunt quæ supplicia proponantur iis qui victi fuerint à voluptatibus. Hęc vna causa extitit, cur hęc memoriæ proditæ sint, & à poetis celebrata. at nunc de Perseo dicamus.

De Perseo. CAP. XVIII.

PERSIMILIS Oenomaii fuit causa, quæ Acrisium Danaes patrem & auum Persei compulit, vt nemini filiam in matrimonium concederet; quippe is responsum acceperat futurum esse vt à nepote, qui nasceretur è filia Danae, occideretur. fuit enim Danae Persei mater Acrisii Argiuorum regis & Eurydices Eurotei, vel, vt aliis magis placuit, Lacedæmonis filia: quæ cùm nata esset, Acrisius adiuit oraculum, vt an marem aliquem filium postea habiturus esset, sciscitaretur. Tum respondit oraculum, nullum quidem marem habiturum, sed fore vt nasceretur nepos è filia, à quo ipse occidatur, vt scripsit Pherecydes in libro primo & duodecimo historiarum. tum iste, domum reuersus aheneum thalamum in aula domestica subterraneum extruxit, vt ait Soph. in Antigone, in quem Danaen cum nutrice inclusit, custodiásque adhibuit, ne filius vllus ex ea nasceretur, vt scripsit Pausanias in Corinthiacis, & Horatius libro tertio Carminum:

Inclusam Danaen turris aenea,
Robustæq; fores, & vigilum canum
Tristes excubiæ munierant satis
Nocturnis ab adulteris:
Si non Acrisium virginis abditæ
Custodem pauidum Iupiter, & Venus
Risissent: fore enim tutum iter & patens
Conuerso in pretium Deo:
Aurum per medios ire satellites,
Et perrumpere amat saxa, potentius
Ictu fulmineo.

Huius igitur in amorem cum Iupiter incidisset, auro similis dicitur è tholo defluxisse: quod cũ illa in sinum cepisset, Iupiter quis esset se patefecit, ac illam compressit, ex quo natus est Perseus.

Ayuntamiento de Madrid

Fuerunt qui dixerint Danaen prægnantem à patre fuisse coactam sed expectatam vt pareret: alii clàm peperisse maluerunt, & puerum triennium absoluisse, priùs quam Acrisius id persentiret, tum ad aram Hercei Iouis Danaen à patre fuisse adductam & interrogatam ex quo peperisset: cúmque illa è Ioue diceret, minimè creditam cæsa priùs nutrice in arcam ligneam inclusam fuisse, & in mare deiectam, vt testatur Apoll. lib. 4. Argon.

οἷα δὲ καὶ Δανάην πόσις ἔνι πήματι κεῖτο
πατρὸς ἀπαιδαλίων.

Qualia vel Danaen patris dementia ponto
Ferre coegit.

Deinde cum ad insulam Seriphium arca applicuisset, quæ vna cum è Cycladib. vbi Polydectes Androthoes & Peristhenes eius qui fuit Damastoris, qui Nauplii, qui Neptuni. filius imperabat: vel vt alii maluerunt, Neptuni filius & Cerebiæ, vel Amæmoni, à Dictye fratre Regis, qui ibi forte piscabatur, hæc arca rete extrahitur, quem Danae rogauit vt arcam aperiret: quam cùm illeq; clusisset, didicissétque e quinam essent, domum deduxit, & vt affinitate coniunctos, apud se perhumaniter habuit, vt ait Strabo lib. 10. Sequentibus postea temporibus Polydectes vim Danaæ inferre conatus est, quod cùm ob Perseum non posset, finxit se velle dotem in nuptiis Hippodamiæ Oenomai filiæ parare, munisque Perseo imposuit, vt ad se Medusæ caput, quod Hippodamiæ largiretur, afferret: Ille igitur acceptis iis, de quibus dictum est in Medusa, eò contendit. Fama est Stheino & Eurialen Medusæ sorores homicidam insectantes ad Argium peruenisse, cellem itaq; dictum ab occultato Argo: quę vbi sperarent se illu esse comprehensuras, ob ingentem lætitiam insignem mugitum edidérunt, vnde locus & vrbs vocata est Mycera. Fama est Acrisium deinde, vt ait idem Pherecydes, nulla diligentia fati necessitatem, & oraculi responsum, deuitare potuisse: quippe cùm relato in Seriphum capite Medusæ, Polydectes, omnésque eius in saxa fuerint conuersi, ac Perseus relicto Dictye, qui in Seripho imperaret, cum magna Cyclopum manu & Danae, & Andromeda ad Argiuorum ciuitatem contendit. Nam fama est Andromedam filiam fuisse Cephei & Cassiopes: quę à Nereidib. scopulo fuit alligata, vt à cete voraretur, quia Cassiope illarum iram in se concitauerat, cum filiam vel Nereidas forma antecellere gloriaretur. Hęc igitur extenso capite Medusæ ac virtute Persei iter illuc facientis liberata fuit, quem etiam postea secuta est, vt ait Ctesias in Persede. cùm Perseus igitur Argos venisset, non inuenit Acrisium quoniam ob timorem Larissam quæ Pelasgorum fuit ciuitas, confugerat. Relicta igitur ibi Danae apud matrem Eurydicen, cum Cyclopibus, & Andromeda, ipse Larissam contendit, vbi recognouit Acrisium, illique persuasit vt Argos secum rediret. Verum ante-

antequam Larissa discederent, certamen celebrari contigit in illa ciuitate, ad quod certamen & ipse Perseus descendit, atque discum capiens illum emittere incepit. nondum enim inuentum fuerat pentathlum, sed singula certamina seorsum absoluebant. Discus igitur in pedem Acrisii reuolutus illum vulnerasse dicitur, ex quo vulnere interiit, cuius sepulcrum ante portas ciuitatis Perseus & Larissæi magnificè extruxerunt. Pausanias tamen in Corinthiacis non à disco conuoluto, sed impetu illius iacti ad amnem Peneum percussum fuisse Acrisium scribit, cùm Perseus inuenti à se disci gloria elatus artem in conuentu hominum ostenderet. Theseus in rebus Corinthiacis memoriæ prodidit Perseum Argos reuersum cùm parricidum magnæ sibi infamiæ duceret esse, petiisse à Prœto vt regnum commutaret, quare impetrata vrbem condidit, quam Mycenas nominauit ab inuento capulo ensis in excauandis fundamentis, cùm Micetem capulum inquilini vocarent. quod tamen à fungo ibi repentè nato accidisse quidam maluerunt, alii ab Inachi filia Mycene. Duxit Andromedam ex India, vt ait Herod. in Polymnia, è qua cepit filium Perseũ, quem apud auũ reliquit, quia nullũ is marẽ filiũ habebat. fuit eius filia Erythra etiã, à qua mare Erythræũ vocatum est, quam habuit antequam Tarsum Ciciliæ vrbem conderet, quam tamen quidam à Sardanapalo fuisse extructam maluerunt. Suscepit etiam Gorgophonem filiam, vt ait in Corinth. Paus. quæ prima fuit omnium mulierum, quæ ad secundas nuptias transierit, cùm mortuo Periere AEoli filio OEbalo nupserit, cùm esset priùs mos fœminarum mortuo primo viro vt à secundis nuptiis abstinerent. Alcæus præterea & Electryon & Sthenelus fuisse filii Persei memorantur ex Andromeda, vti scripsit Herodotus in historiis, quibus Mestorem etiam addidit. alii præterea his filium tribuerunt illum Erythrũ, qui imperauit mari Erythræo, & in illis regionibus sepultus nomen dedit mari, vt testatus est Arrianus libr. 8. rerum gestarum ab Alexandro. Hęc sunt quæ memoriæ prodita fuerunt de Perseo, præter illa quæ dicta fuerũt superiùs. Sepultus fuit Perseus in via, qua Mycenis Argis iter fuit ad Iæuũ, cui honores diuini vt Heroi sunt habiti. ¶Nũc quid ista significent, perquiramus. Quòd Danae inclusa ita fuerit, & Iupiter in aurum versus illam vitiarit, nihil aliud significat, quàm largitionibus cuncta parere & auaritia nihil esse tutum. Quod his carminibus significauit Paulus Silentiarius:

χρύσεος ἀφαύσοιο διὲ πιμπλῶν ἄμμα κορείας
Ζεὺς, διὰ δὲ Δαναὴς χαλκηλάτους θαλάμους.
φαμὶ λόγον τὸν μυθοπόιον· τὸν γὰρ χάλκεια νικᾷ
δύπτεται ἐν δεσμῷ χρυσὸς ὁ πανδαμάτωρ.
χρυσὸς ὅλας ῥυῖπρας, ὅλας κλῆιδας λύγχῳ·
χρυσὸς ὑπηγνάμπτει τὰς σωφροβλεφάρους.

Ayuntamiento de Madrid

καὶ Δαναΐδας ἐλύσασεν. ὧδε φρένα μὴ πεφ' ἐρασθὰς
λιστεύετο Ἡφίαν, ἀργύρεον παρέχων.
Aureus in cœcas penetrauit denique rimas,
Et Danaes duros Iupiter in thalamos.
Fabula sic inquit me iudice: ferrea claustra
Aurum perrumpit, durique vincla domat.
Aurum omnes vectes infregit, & arguit artem
Clauis, & inflexit torua supercilia.
Sic Danae deuicta fuit non vllus amator
Aurum cui fuerit, supplicet hinc Veneri.

Nulla fuit enim ætas, vbi diuitiæ in cognitionem hominum irrepserunt, in qua non maxima auri maiestas fuerit, cui & honestatis leges omnes & omnia humanitatis iura, & Dei religio sæpius seruire coacta est: cũ infinitus sit numerus eorũ qui magis aurum, quàm verum Deum colant, curent, ament, venerentur re ipsa, quamuis verbo secus profiteantur, & in amplissimis ciuitatibus præsertim, vbi magis regnat auaritia, ambitio, & omnis immoderata licentia: quòd exposita fuerit in arca, ad historiam spectat quod Perseus illa egerit, quæ de ipso superiùs dicta sunt, id totum fabulosum: est enim Perseus ratio animæ nostræ & prudentia. Atqui Medusa cùm esset vel meretrix, vel naturalis libido & voluptas, quę homines in saxa conuerteret: hæc cæditur a Perseo, & caput eius Palladi datur, quod affigitur clypeo, nihil hoc aliud significat, quàm vim eandem esse sapientiæ & libidinis, neque minus esse voluptatis in rebus præclaris, quàm in libidine: sed ad hanc cognitionem tanquam lena vtimur ratione, quare Perseus ablatum Medusæ caput illud Palladi asportauit, at de Medusa diligentiùs alibi explicatum est. Ille impedimento fuit Polydectæ, quoniam ratio non solùm aduersus voluptates insurgit, sed etiam aliis pro viribus opitulatur. Neque enim vir bonus est solùm planè, aut iustus, qui nihil ipse iniquum faciat, sed etiam qui pro viribus aliis est impedimento, ne quid faciant iniquum. Hic fingitur Deorum ope Gorgonum impetum euasisse, Medusamque obtruncasse, quam neque intueri quidẽ vlli licebat: quia omnis humana prudẽtia per se debilis est sine Dei auxilio; sine quo voluptatũ illecebras effugere non satis possumus: est enim & hoc ipsum, esse virum bonum. Dei munus. Alii dixerunt Perseũ Iouis filiũ Gorgonem interemisse, quare ad cœlũ sublimis postea euolauerit, historicè esse intelligendũ, cùm is tyrãnũ Cretæ, vel (vt alii maluerunt) Arcadiæ, vt verò alii, Athenarũ patriæ suæ interfecerit, ex quo facinore fuit laudibus, vt aiũt, ad cœlũ elatus: vel quod magis rationi conuenit, lætitia rerum è sententia gestarum. Alii minimè immortalitatẽ per hæc significari intelligunt, cùm illa faciat generationem & corruptionem per motum assiduum, at ipsa victrix tamen rerum inferiorum terrestri

terrestri hoc pondere soluta in cœlum denique euolet. Neque licet tutò cuipiam voluptates intueri, quoniam si quis illegitimis voluptatibus considerandis diutius immoretur, haud difficile est illum irretitum ab iis captiuum trahi. Chares tamen Mitylenæus libro secundo historiarum Danaen scripsit non à Ioue, sed à Prœto patruo fuisse compressam: è quo natus est Perseus: postea Pilumno Apulorum Regi nupsisse, cui Daunum peperit. Verùm quia nihil hæc pertinent ad vitæ institutionem, in præsenti prætermittantur.

NATALIS COMITIS MYTHOLOGIAE.

LIBER OCTAVVS.

Quàm sapienter Deorum multitudo antiquorum ad vnum Deum referatur.

ADMIRABILIS profectò fuit, ac propè diuina maiorum nostrorum sapientia, ornatissime Campeggi, qui primi religionem & Deorum immortalium metum inter homines introduxerunt; non solùm quia nulla ciuitas, nullus hominum cœtus, nulla domus sine religione diutius potest consistere: sed etiam quia per hanc multiplicem fabularum varietatem nullam mundi partem, nullúmque locum esse demonstrarunt, qui diuina Deorum præsentia vacare possit. Nam quanquam Christianæ veritatis participes esse non potuerunt, quia nondum summum veritatis lumen Christus veræ religionis præcepta tradiderat, tamen pro suis viribus, & quantum acie humani ingenii prospicere potuerunt, demonstrare conabantur neminem clàm vllum facinus vel turpe vel honorificum suscipere posse, quod non continuò à Diis obseruaretur. Atque hos res humanas curare demonstrabant, cùm ritus sacrorum, & ceremonias, & preces, & proprium singulorum cultum, vel ad placandos, vel ad aliquid petendum, instituissent. Illud enim fuit eorum qui fabulas excogitarunt, consilium, vt Deum cuncta videre cunctáque audire ostenderent: quos ego vel Pythagora, vel Socrate, vel omnibus illis, qui postea vocati sunt philosophi, multo sapientiores fuisse iudico. Nam etsi

Ayuntamiento de Madrid

non erat perfecta illa religio antiquorum, neque prorsus ad probitatem instructa, tamen id vitio dare non conuenit, quoniam nihil perfectum & planè absolutum nasci solet. Illi igitur, vt nullam mundi partem, nullúmque locum priuatum vel publicum Deo vacuum esse monstrarent, ne quis sceleratus arbitraretur se Deos latere posse, & nauigantium, & agricolarum, & militantium, & pastorum, & venatorum, & quiduis aliud facientium Deos proprios esse dixerunt: quia vulgus & imperita multitudo percipere non poterat, quo pacto fieri posset cùm vnus sit Deus, vt is omnia videret eodem tempore, quæ fiunt vbique & dicuntur in infinito propè hominum numero. Vulgus enim pro suo ingenio plerumque diuinam naturam metitur, & quæ nimis admirabilia sibi videntur, quamuis à diuina natura non abhorreant, repellit ac pro falsis habet: quia tanquam malè affectus stomachus validiora admittere non potest. Hæc ipsa causa fecit, vt arbitror, vt tantam Deorum multitudinem introduxerint antiqui, cùm Deum vbique esse, omniáque illius nutu gubernari demonstrare conarentur, cui pro negotiorum varietate diuersa nomina tribuerunt. Nam vim diuinam cœlum, & vniuersas mundi partes superiores gubernantem, Iouem Deorum patrem appellarunt: cuius vim eam, quæ sub terris esset, vocarunt Plutonem, atque illum Iouis fratrem nominarunt. Cùm verò in aquis eadem vis considerabatur, quas diuina prouidentia omnino carere non putabant, Neptunum dixerunt, atque hunc ipsum etiam crediderunt Iouis esse fratrem: cùm per aera penetraret, rursus vim ipsam diuinam nuncuparunt Iunonem, eámque censuerunt esse sororem Iouis. Atque omnes vires denique per ipsa elementa diffusas à superioribus & originem ducere, & pendere arbitrati sunt, quas omnes quasi ab vno fonte in multos riuulos & naturam earum explicantes diduxerunt. Atque vt summatim dicam, si rem diligentiùs inuestigemus, omnes propè antiquorum Deos vel Iouis fratres, vel filios, vel nepotes, vel aliqua affinitate coniunctos, inueniemus. Ex quo patet nihil aliud significare voluisse antiquos, quàm vnum esse Deum, vnum rerum omnium gubernatorem, cuius vis esset in omnes res diffusa, qui vnus cuncta videret, & audiret, & regeret. Verùm ad institutum opus iam accedamus; & de Oceano primò transigamus.

De Oceano. CAP. I.

OCEANVS, qui fluuiorum, & animantium omnium, & Deorum pater vocatus est ab antiquis, Cœli & Vestæ, quàm terram nonnulli vocarunt filius fuisse dicitur: vt testatur Hesiodus in Theogonia, vbi terræ filios ita commemorat:

Γαῖα

Γᾶια δέ τοι πρῶτον μὲν ἐγείνατο ἶσον ἑαυτῇ
Οὐρανὸν ἀστερόεντ', ἵνα μιν πόλει πάντα καλύπτοι,
ὄφρ' εἴη μακάρεσσι θεοῖς ἕδος ἀσφαλὲς αἰεί.
γείνατο δ' οὔρεα μακρὰ θεῶν χαρίεντας ἐναύλους
Νυμφέων, οἱ ναίουσιν ἐν οὔρεα βιωνήεντα
ἠδὲ καὶ ἀτρύγετον πέλαγος τίκτεν οἴδματι θοῦρον,
πόντον, ἄτερ φιλότητος ἐρικύδεος. αὐτὰρ ἔπειτα
Οὐρανοῦ ἐν κόλπῳσι τέκ' Ὠκεανὸν βαθυδίνην.

Terra sibi per stellatum cœlum alma creauit,
Quod complectatur lato velamine totam:
Et foret hinc superis sedes firmissima Diuis.
Inde sati montes, statio gratissima Nymphis,
Quæ syluas habitare solent in montibus ipsis.
Hæc eadem peperit ventosi marmora Ponti.
Non vlli coniuncta mari, sed & inde creauit
Oceanum Cœlo coniuncta in amore profundum.

Apud hos educatam fuisse Iunonem testatur Hom. lib. ξ. Iliad.

ἐμὶ γὰρ τοῦδε πολυφόρβης πείρατα γαίης,
Ὠκεανόν τε θεῶν γένεσιν, καὶ μητέρα Τηθύν
οἳ μ' ἐν σφοῖσι δόμοισιν ἐὺ τρέφον, ἠδ' ἀπάλλον.

Oceanum visura peto namque vltima terræ,
Vnde genus superis, adeo Tethymq; parentem:
Quis me aluere suis domibus feliciter olim.

Ab hoc ipso Oceano videtur putasse Orpheus & antiquorum Deos, & res omnes initium sumpsisse: quippe cùm omnia priusquam oriantur, aut intercidant, indigeant humore: sine quo nihil neque corrumpi potest, neque gigni, vt sensit Thales. Sic autem scribit Orpheus in hymnis:

Ὠκεανὸν καλέω πατέρ' ἄφθιτον αἰὲν ἐόντα,
ἀθανάτων τε θεῶν γένεσιν, θνητῶν τ' αἰθρόπων.
ὃς πέριξ κύκλῳ γαίης πέλετ' ἠέρα μουνα κύκλον.
ἐξ οὗπερ πάντες ποτ' μοὶ, καὶ πᾶσι θάλασσα.

Oceanumque voco patrem, Tethymq; parentem,
Vnde ortus superis, vnde & mortalibus ortus;
Qui latè terram spumosis fluctibus ambit:
E quo sunt maris, & fluuiorum semina primùm.

Huic tauri caput esse censuerunt antiqui, quare illum ita ταυρόκρανον appellauit Euripides in Oreste:

Ὠκεανὸς ὃν	*Oceanus quem*
ταυρόκρανος ἀγκάλαις	*Tauriceps vlnis*
ἑλίσσων, κυκλεῖ χθόνα.	*Se flectens ambit terram.*

Scriptum reliquit AEschylus Oceanum amicissimum fuisse Prometheo in his:

οὐ γάρ ποτε φῆς ὡς Ὠκεανοῦ φίλος
ἔστι βεβαιότερός σοι.

Non rectè amicum firmiorem dixeris
Oceano tibi.

Memoriæ prodidit Isacius præter Tethym duas fuisse vxores Oceano, Parthenopem & Pampholygem; atque Asiam & Libyam suscepit filias è Pampholyge, ex Parthenope Europam & Thracen, vnde nomina regionibus postea fuerunt data. Dicuntur fuisse ab Oceano genitæ præterea Philyra, Callirhoe, Perseis, Xanthe, Daira, Ephyre, Leucippe, Melobosis, Ianthe, Electra, Phœno, Tyche, Ocyrhoe, Eurynome, AEthra, Pleione, Clymene, Doris, Triton. Et ne singulis commemorandis sim longior, tria millia filiorum fuisse Oceano dicuntur, vt in his ait Hesiodus in Theogonia:

αὗται δ' Ὠκεανοῦ καὶ Τηθύος ἐξεγένοντο
πρεσβύταται κοῦραι· πολλαί γε μὲν εἰσι καὶ ἄλλαι.
τρὶς γὰρ χίλιαί εἰσι τανύσφυροι Ὠκεανῖναι·
αἵ ῥα πολυσπερέες γαῖαν καὶ βένθεα λίμνης
πάντῃ ὁμῶς ἐφέπουσι θεάων ἀγλαὰ τέκνα,

Hæ sunt Oceani & de semine Tethyos ortæ,
Prisca quidem soboles; magna est & cætera turba.
Sunt etenim ter mille puellæ Oceaninæ,
Quæ terras habitant, stagnorumq́; alta profunda,
In varijs dispersa locis gens pignora Diuúm.

Cùm verò in perpetuo cursu & Oceanus & fluuii ex eo nati existant, θεῖον γένος, quasi non diuinum, sed decurrens genus, dicti sunt: eadem sanè ratione, qua Sol & Luna & astra assiduè currentia Dii fuerunt nominata. Sic autem inquit Theocritus in Bubulcis:

ἄγκεα καὶ ποτὰ μοὶ θεῖον γένος, αἴ τε Μενάλκας
πή ποχ' ὁ συρικτὰ προσφιλὲς ᾆσε μέλος.

Decurrens genus ó fluuij, vallesq́; Menalcas
Si quando vobis dulce melos cecinit.

Dicti enim sunt fluuii θεῖον γένος, non quia peculiarem in se habeant diuinitatem magis, quàm reliquæ mundi partes, quia omnium propè naturalium corporum maximè aquarum, & inter has fluuiorum motus sit conspicuus. Nã cùm venerit in dubium nonnullis cœlorum motus, qui non cœlos, sed terram moueri arbitrabantur, vt asserit Ptolemæus & Aristoteles libro 3. cœli, neminem an fluuii etiam moueantur, & vniuersa aquarum moles, apparet rectè dubitare potuisse. Est enim non minùs Oceani, quàm fluuiorum perpetuus motus, cùm modò affluat, modò refluat; quod fieri ad Lunę cursum nonnulli arbitrantur, ita vt cùm Luna ascendit ab Oceano donec ad medium cœli veniat, affluant aquæ, refluántque cum descendit. Atque hic motus non semper sibi est similis. magis enim refluit in pleniluniis, cùm in nouilunio vix sentiatur, & cum cœlum serenum fuerit, motus etiam

tiam augetur, ita vt humiliores aquæ relinquantur. Ad hanc rem nonnihil conferunt etiam coniunctiones & oppositiones reliquorum planetarum, & quibusdam anni temporibus id etiam magis fit, maiórque varietas in his motibus existit, quippe cùm circa tropicum æstiuum augeatur accessus & recessus, minórque fiat ad tempus vsque æquinoctii, ac rursus crescat ad hybernum tropicum, & ab eo ad vernum æquinoctium minuatur. Augetur istud etiam vi eorum signorum, in quibus Luna fuerit in suis mutationibus: nam in placidioribus æqualiores fiunt motus, in vehementioribus magis inæquales, quod etiam vis imbrium auget, ac impetus ventorum. Hæc tanta causarum varietas fecit, vt nulla certa ratio horum motuum aquarum afferri vel à peritissimis nauigantibus possit. Est autem Oceanus vniuersa illa aquarum moles, quæ terram vndique circundat: nam quocunque ad extremas terræ oras quis accesserit, mare illi latissimum occurrit, quod ab Oriente quidem eoum aut Indicum appellatur, ab occidente Atlanticum, vbi Hispaniam Mauritaniámque disterminat. Ad Septentrionem, & ad oppositam huic regionem mare Ponticũ & glaciale nuncupatur, & rubrum aut AEthiopicum. Multi sane nauigiis ad extremam oram Oceani penetrare conati sunt, multorúmque dierum iter fecerunt, sed illis priùs annona & res victui necessariæ defecerunt, quam aquarum spatium & nauigabilis planities, vt testatur Strabo, & Rhianius in nauigatione Hannonis Carthaginensis.

¶At nunc quæramus, cur hæc de Oceano ficta sint. Oceanum Cœli & Terræ filium crediderunt, quoniam ex informi materia cùm priùs natus fuisset amor, isque vniuersam molem miscuisset, natum est Cœlum, & Mare, & Terra, & omne Deorum genus pullulauit, vt ait Aristoph. in Auibus:

πρότερον δ' οὐκ ἦν γένος ἀθανάτων, πρὶν Ἔρως συμέμιξεν ἅπαντα.
ξυμμιγνυμένων δ' ἑτέρων ἑτέροις, γένετ' Οὐρανὸς, Ὠκεανός τε,
καὶ Γῆ, πάντων τε θεῶν μακάρων γένος ἄφθιτον.

Ante non erat genus immortalium, antè quàm Amor commiscuisset omnia,
Commistis verò alijs alijs, natum est Cœlum, Oceanúsque,
Et terra, omniúmque Deorum beatorum genus æternum.

Patet igitur ex his Oceanum post Cœlum natum fuisse. Nam cùm summus opifex Deus in hoc mundo architectando dixisset, Fiat lux, continuo lucis instrumenta cœli scilicet, planetarúmque corpora nata sunt: quare priùs natum est cœlum, deinde Deus secreuit vniuersam aquarum naturam ab aquis quæ super cœlo sunt, & in vnum locum à terra iussit secedere. Hac igitur ratione, amor, quæ diuina est bonitas, cuncta commiscuit, & ad generationem excitauit. vnde Oceanus natus est è Cœlo & Terra. Apud Oceanũ dicitur fuisse Iuno educata, quòd aqua in aera pro-

Ayuntamiento de Madrid

ximum, cùm rarior fit, soluitur, atque aer densior factus ad alumnum Oceanum descendit in aquam versus, vt est elementorum inter se generatio. Hunc eundem Oceanum tradidit Orpheus, & omnes antiquorum theologi principium ortus Diis & rebus extitisse, quia, vt sensit Thales, nihil sine humectatione nascitur aut putrescit, atque omnes elementorum qualitates, quas Deorum nominibus appellarunt, ex humore nascuntur. Taurinum autem caput Oceano tribuerunt antiqui propter vim ventorum, à quibus excitatur & impellitur, vel quia tauris similem fremitum emittat, vel quia tanquam taurus furibundus in litora feratur, cuiusmodi finguntur esse etiam fluuii. Fabulati sunt propterea Oceanum fuisse amicissimum Prometheo, quoniam nauigantibus per Oceanum maxima prudentia & peritia opus sit, non solùm vt siderum ductu, quò cupiunt perueniant, sed etiam peritia opus est in obseruandis & deuitandis scopulis in multo antè cognoscendis tempestatibus ac ventorum signis, & in omnibus denique vitandis, quæ possunt nauigantes in summum discrimen inducere: quæ eadem etsi vtilia sunt in mari mediterraneo, non tamen tantopere videntur necessaria. Huius vxorem fuisse Tethyn dixerunt, de qua paulo pòst dicetur. Oceani filii tam multi & filiæ fuisse dicuntur, quia ex vaporibus, qui calore Solis sublimes tolluntur, gignuntur fluuiorum aquæ & fontes, vt putarunt antiquorum nonnulli. nam etsi voluit Arist. fontes ex aere in locis cauernosis in aquam verso procreari, tamen si diutius siccitas cœli extiterit, neque fiant imbres vel penitus arescere flumina & fontes, vel ad tenuissimum cursum deduci videmus: quare etsi non tota, maior tamen pars fluuiorum & fontium ita procreatur, vt apparet. Inter filios Oceani Tyche cōnumeratur, quæ fortuna est, quia fortunatos esse oportet nauigantes, & omnes illos qui se ventorum fidei committunt. atque vt summatim dicam, per Oceanum fabulosum rerum naturalium generationē, & necessariam esse nauigantibus prudentiam significarunt. ut nunc de Tethye dicamus.

De Tethye & Thetide. CAP. II.

TETHYS, quæ vxor fuit Oceani, Terræ & Cœli filia & ipsa fuit, vt ait Hesiodus in Theog.

Οὐρανῷ εὐνηθεῖσα τέκ' Ὠκεανὸν βαθυδίνην,
Κοῖόν τε, Ῥείαν τε, Θέμιν τε Μνημοσύνην τε,
Θείαν τε, Κρεῖόν θ', Ὑπερίονά, τ' Ἰαπετόν τε,
Φοίβην τε χρησοστέφανον, Τηθύν τ' ἐρατεινήν.
Oceanum Cœlo peperit, cui vasta profunda,
Et simul Iapetum, Cœumq́, Rheamq́, Themimq́,
Mnemosinem, Thiam, Criumq́, Hyperiona, Tethyn

For-

Formosam, Phœbenq; coma est cui cincta corona.

Hanc dearum matrem appellarunt, cùm pater illarum esset Oceanus. Tethis verò, quæ priore aspirata & breui legitur, Chironis filia fuit, vt ait Epicharmus in Hebes nuptiis:

μόγις κόρα Χειρωνος ὧν ἀλιόβατο
Θέτις δρα μοῦσα.
Puella vix Chironis horum fugerat
Currens Theris.

At Homerus tamen in hymno in Apollinem Nerei filiam fuisse significauit in his:

ἀλλά ἑ Νηρῆος θυγάτηρ Θέτις ἀργυρόπεζα
δέξατο
Candida sed cepit mox illum filia Nerei.

Quod etiam testatus est Anaxandrides Rhodius, vbi Thetim de se ipsa loquentem introducit in his carminibus:

ἃ πῆσι κοὐ κλίησιν ἐκ κλόνυμον
Θέτιν θύγατρα Νηρέως καλοῦσί με.
Deas marinas inter haud ingloriam
Thetim vocarunt Nerei me filiam.

Et Euripides in Iphig. in Aulide:

μὰ τὸν δ' ὑγρῶν κυμάτων πεθραμμένον
Νηρέα φυτεργὸν Θέτιδος, ἧμ' ἐγείνατο.
At non per vndis educatum Nereum
Thetidis patrem, cuiúsque ego sum filius.

Hæc fuit vxor Pelei, atque dicta est omniũ mulierũ fuisse forma præstantissima, de cuius nuptiis Thetidis ita scribit Apollodorus: διὰ κὴ Ποσειδῶνα μένουε φασὶν ἐρίσαι περὶ γάμου τῆς Θέτιδος. Θέτιν δὲ, διὰ τεκμηρεῖσαν ὑφ' Ἥρας, μὴ θέλειν τῷ Διὶ συμπλοκεῖν, ὅθεν ὀργισθέντα τὸν Δία, θνητῷ συζεύξαι αὐτήν. *Inquiunt enim Iouem ac Neptunum solos de nuptijs contendisse. At Thetim noluisse congredi cum Ioue, quia fuisset à Iunone educata, quamobrem iratus Iupiter, illam mortali dedit in matrimonium:* vt est libro 11. Metam. apud Ouid. Alii dixerunt Apollinem vnà cum Ioue & Neptuno de illius nuptiis contendisse, sed omnes fuisse à Prometheo, vel (vt aliis magis placuit) à Themide deterritos, quòd ex illa filius præstantior esset oriturus. Alii dixerunt Thetidem ægrè tulisse quòd vna ex Deabus marinis esset futura hominis vxor, quare eius nuptias deuitans in varias formas mutabatur, de qua ita scripsit Homerus:

ἐκ νύμφ' ἀλλ ἄων ἀλιάων αὐδρὶ δέμασεν
Vnam me æquoreis è nymphis nubere runctis
Mortali voluit.

Nam quamuis in ignem & in leonem tanquam Proteus verteretur, nulla neque vi flammarum tamen, neque vnguium aut dentium feritate potuit à nuptiis illum deterrere. Scriptum reliquit Hacius Peleum Chironis consilio Thetim compressisse cùm in

Ayuntamiento de Madrid

varias formas mutaretur, atque in sepiam denique fuisset conuersa. id cùm in loco Thessaliæ Magnesiæ accidisset, locus ipse Sepias dictus fuit, vt ait Zez. hist. 46. chil. 2. Alii tamen dicunt Thetidem vxorem Pelei fuisse non coactam, neque sub variis formis deludentem compressam, sed sponte se in eius matrimonium concessisse, vt scripsit Pythenetus in primo rerum AEginetarum. Celebratæ sunt autem Pelei & Thetidis nuptiæ in Pelio monte, ad quas omnes Dii præter Discordiam conuenerunt, quæ pomum aureum in locum nuptiarum iniecit, ἡ καλὴ λαβέτω. Contulerunt huic omnes Dei munera: Pluto smaragdum insignem, Neptunus equos Xanthum & Balliam Vulcanus cultrum, & Dii cæteri alia. Nam ita mos fuit antiquorum, vt cum donis ad nuptias conuenirent. Sequentibus postea temporibus & filios alios & Achillem Theris Peleo genuit; quos cùm sub igne per noctem occultaret, vt quod mortale esset absumeretur, mortui sunt. Achilles verò ambrosia per diem inunctus, & sub igne per noctem occultatus dicitur aliquantulum perdurasse, donec re à Peleo deprehensa Thetis irata se in numerum Nereidum receperit. Atque eo tempore Achilles vocatus fuit Pyrisous, tanquam ab igne seruatus, & Chironi educandus datus fuit; & postea Achilles ob eam causam, quòd exusto labro careret dictus, vt ait in his Agamestor in Thetidis epithalamio:

παῖδ' νὺξ δι' οὔνομα θῆκε πυρίσοον· ἀλλ' Ἀχιλῆα
Πηλεὺς κίκλεστε, χείλεος εἵνεκά μιν
κείμενον εἰν κάτει αποδῆ· ὀλὰ πῦρ ἀπέμερστε,
χείλεος αἰθυσσόμου ἀπρεφάτως ἐτέρου.

Additur huic nomen Pyrisous: ipse at Achillem
De labri Peleus nomine dixit eum;
Sub cinere exustit puero quia pruna iacenti
V num de labris, hinc quoque nomen habet.

Fuerunt qui dixerint Thetidem non sub flamma solitam esse occultare filios è Peleo susceptos, sed in lebetem aquæ bullientis iacere, vt experiretur an mortales geniti essent. atque hæc de Thetide filia Nerei. Tethys Oceani vxor, sororque Titani Ephyren peperit, quæ nupsit postea Epimetheo, & Pleionem Atlantis vxorem, de qua sic ait Ouid. lib. 5. Fast.

Duxerat Oceanus quondam Titanida Tethyn.
Qui terram liquidus, qua patet ambit aqui.
Hinc sata Pleione cum cœlifero Atlante
Iungitur, vt fama est, Pleiadas ipse pavit.

Memorantur præterea multæ Oceani & Tethyos filiæ, Acaste, Admete, Asia, quæ Asiæ nomen dedit, Clymene, Idyia, Ephyre, Eudora, Eurynome, Ianira, Lyriope, Melobosis, Metis, Plexaure, Prymno, Rhodia, Thea, Thoë, Tyche, Xanthe, Zeuxo, Clytie, quæ ab Apolline amabatur. Ea cùm furtum Apollinis Leucothoes

Ayuntamiento de Madrid

thoes patri Orchamo indicasset ob zelotypiam, relicta ab Apolline, amoris impatiens cibo potúque abstinens, quia spectaret quacunque incederet Apollo Deorum misericordia in Heliotropium herbam demum conuersa est.

¶Verùm siue Thetidem nominemus, siue Thetim, vtraque Dea fuit marina, & Tethys putanda est ipsa aquæ moles, quæ ad generationem coaluerit: Thetis verò aquæ elementum, vt patet ex Pollione Virgilii;

Pauca tamen suberunt priscæ vestigia fraudis,
Quæ tentare Thetim ratibus, quæ cingere muris
Oppida.

Nam nisi sit Oceanus vniuersa aqua, ac materia Tethys ad generationem concreta, ridiculum sane erit mare etiam vxorē habere. cùm igitur ea materia, ex qua cuncta gignuntur, coaluerit, illa Deorum & animalium omnium mater dicta est. Quod attinet ad nuptias Pelei, scriptum reliquit Staphylus in libro de Thessalia Chironem rerum astronomicarum peritissimum voluisse Peleum illustrare, quare tempus obseruauit, quo futuri essent magni imbres, atque famam in homines dissipauit, quòd Ioue concedente Peleus Thetim esset vxorem ductura, ad quas nuptias Dii cum pluuia & magna hyeme forent venturi. cùm tempus igitur huiusmodi aduētasset, Peleus duxit Philomelam Actoris Myrmidonis filiam, sed tamen de Thetide inualuit. Alii per hęc libidinosorum furorem notarunt, qui omnes vias inquirunt, quib. mulieres alliciant, neque timent muliebres fallacias, cum neglecta honoris, facultatum, salutis cura, illud solum spectent, vt libidinem expleant, sed cùm inter mortalem & immortalem suapte natura paruum sit commercium, non sunt diuturnæ nuptiæ, neque illorū salus, qui voluptatem tanquam bonum simpliciter affectant. Nam profectò decet virum sapientem tanquam peritum nauclerum non tantùm vti præsenti vento, aut præsenti fortuna, sed etiam futura longè prospicere. Verùm de his alibi copiosiùs dictum sit. hæc de Thetide sufficiant: at nunc de Tritone dicamus.

De Tritone. CAP. III.

TRITON Deus marinus, quorum filius fuerit, non conuenit inter scriptores. Hesiodus Neptuni & Amphitrites illum filium fuisse dicit in Theogonia in his:

ἐκ δ' Ἀμφιτρίτης καὶ ἐρεικυδοῦς Ἐνοσιγαίης
Τρίτων δβριμος ἔγενετο μεγαροῦσι θαλάσσης
ἀνδυβίῳ ἔχων, παρὰ μητρὶ φίλῃ καὶ πατρὶ ἄνακτι
ναίει χρύσεα δῶ, δεινὸς θεός.

Inde Amphitrite Neptunoque editus ipse
Est Triton Deus insignis, qui vasta profunda
Cum patre & cum matre colit; quique aurea tecta
Incolit eximius Deus.

Ayuntamiento de Madrid

Acesander verò Eurypylum & Tritonem filios fuisse Neptuni & Celænus scriptum reliquit, ac Steropen solis filiam nupsisse Eurypylo, cui genuit Leuconem, & Leucippum. At Numenius in libro de Piscationibus Oceani & Tethyos filium Tritonem fuisse inquit, Lycophron Nerei filium putauit, vt patet in iis carminibus, in quibus inquit poculum donatum fuisse Tritoni à Medea, quoniam is Argonautas rexerit, cùm in Syrtes incidissent:

κλαθὲν πέτευρον νερτέρων κλμήλιον
Αὐσίγδα, Κιννύφος ὃν τέκνων ἕνος
νασμοῖς λιπαγῆ, τῷ δὲ Νηρέως γόνῳ
Τριτωνι Κολχὶς ἄπασεν δάνος γυνὴ,
χρυσῷ πλατεῖ κεραλῆρα κεκρδιμένον.
Fractum lacunar inferorum magnæ opes,
Ausinda, Cinnypheus hanc fluctus rigans
Fœcundat arua, Nerei proli hic dedit
Tritoni Colchis poculum olim fœmina
Dono, quod auro erat probè multo illitum.

Fuit autem Triton Oceani ac Neptuni buccinator & tubicen, vt testatur Ouid. lib. 1. Metam. in his: vbi etiam formam ipsius buccinæ describit:

Cæruleum Tritona vocat, conchâque sonanti
Inspirare iubet, fluctúsque, & flumina signo
Iam reuocare dato, caua buccina sumitur illi,
Tortilis in latum quæ turbine crescit ab imo:
Buccina, quæ medio concepit vbi aera ponto,
Litora voce replet sub vtroque iacentia Phœbo.

Huius suprema pars corporis vsque ad vmbilicum fuit hominis, at inferior vsque ad caudam delphini, duos pedes priores equinos habuisse dicitur, caudámque duplicem in Lunæ formam vt significauit Apollonius lib. 4. Argonauticorum in his:

δέμας δὲ οἱ ἐξ ὑπάτοιο
κεφάλης ἀμφί τε νῶτα καὶ ἰξύας ἐς ἐπὶ νηδύν,
αὐτικρὺ μακάρεσι φυὴν ἔκπαγλον ἐείκει.
αὐτὰρ ὕπερθ' λαγόνων διχαίῃ οἱ ἔνθε καὶ ἔνθε
κύητος ἅλμαι ἐλιμαίνετο κόντε σῆ' ἀμφίδεις
ἄκρον ὄδωρ, αἴτε σκολιοῖς ὀπὶ νῆδυν κέντρεσι
μιμήσκ ὡς κεράεσιν ἐφδόμενοι διχόωσιν.
Par fuerat forma superis humerósque caputque,
Et latera, & partes suprema corporis omnes.
Inferius sed enim cauda hinc pendebat & illinc
Immani ceti, tum spinis verberat alti
Terge veri, hæ lunæ similes curuantur in orbem.

Hanc eandem formam Tritonis ita expressit Virg. lib. 10.

Hunc vehit immanis Triton, & cærulæ concha
Exterrens freta, cui laterum tenus hispida nanti

Eyent

Frons hominem præfert, in pristim desinit alvus.
Spumea semifero sub pectore murmurat vnda.

Fabulati sunt hunc in curru ab equis cœruleis tracto vehi solitum, vt ait Ouid. in epist. Didûs:

Iam venti ponent: stratæque æqualiter vnda,
Cœruleis Triton per mare curret equis.

Inquiunt huic humeros fuisse colore purpureo, & quasi colore mortuæ triglæ perfunduntur: de quo ita ait Ouid. lib. 1.

Supraque profundum
Extantem, atque humeros natiuo murice tectum
Cœruleum Tritona vocat.

Tritonem humanam vocem habuisse dicunt, vt testatur Paus. in Arcad. Fabulantur hunc inuentam à se concham ad id bellum attulisse, quod susceptum est aduersus Gigãtes, quam cùm inflasset, & inauditum sonum edidisset, illi immanem aliquam beluam ac formidabilem rati se in fugam verterunt, quare victoriam facilem Diis concesserunt. De Tritia Tritonis filia meminit Paus. in Achaicis, quæ cùm esset virgo, fuit sacerdos Mineruæ, sed postea à Marte compressa Melanippum peperit. Idem testatur in Bœoticis Tritonem solitum fuisse quæcunque pecora ad mare agerentur apud Tanagræos adoriri, qui etiam leuiora naũgia inuadebat. Ad hunc placãdum cùm Tanagræi vini craterem exposuissent, ille odore allectus vinum hausit: mox de tumulo litoris in somnum versus præceps decidit, cui Tanagræus quidam humo securi caput amputauit: quem tamen à Baccho cæsum nonnulli, crediderunt. Qui diligentiùs Tritonum figuram exprimere conati sunt, illi Tritonum capillos apio palustri similes esse dixerunt, cùm reliquum corpus exiguis squamis integeretur, duritiæ limæ persimili. Branchias habuit paulo inferiores auribus narésque hominis, cùm rictus tamen oris esset paulo latior: dentésque pantherarum dentibus persimiles, oculi subglauci, manus & vngues & digiti similes erant testæ conchyliorum: tum pinnæ sub ventre & sub pectore, sicut visuntur in delphinis, vt scriptum est à Sostrato lib. tertio animaliũ. Dictus est Triton etiam Neptunus, siue mare, vt ait Lycophron, qui etiã cetũ in cuius vẽtre Hercules triduum fuit, Tritonis canẽ in his appellat, & leonem Herculem:

τριεσπέρμ κύνλος. ὃν πόλε γνάθοις
Τρίτωνος ἤμβλακ' κέρχαρος κύων.
Triumque noctium leonem, quem canis
Tritonis olim deglutiuit improbus.

Nam cùm Hercules Laomedontis largitionibus impulsus Hesionem regiè ornatam cetóque expositam Laomedontis ipsius filiam vellet ab illo periculo liberare, fertur aggerem, vt alii malunt, murum repentinum excitasse, atque ad angustias eius aggeris armatus constitisse. Vbi verò certus accessisset hians in eius

Ayuntamiento de Madrid

os Hercules irruit, vbi cùm per triduum fuisset, ceto disrupto exiit omnibus amissis capillis capitis, vt scriptum reliquit Andrætas Tenedius in nauigatione Propontidis. Quam quidem fabulam nihil aliud significasse puto, nisi futurum, vt traditum est à sapientibus, Christianam viuendi rationem omnem pristinam malitiam disrupturam; cùm multa tradita sint de Hercule, quę ad prædicendam Christi fortissimam & omnibus saluberrimam vitam spectare appareant. Vocatus fuit Triton Nilus Aegyptius fluuius, quòd in eo Triton mortuus apparuit vt quidam putarũt, qui cùm Deus esse putaretur ab antiquis, tamen vim mortis effugere non potuit, sicuti filii reliquorum creditorum Deorum, vt nos lusimus his Græcis carminibus:

φοῖ, φοῖ, ποῖ φοῖνοι μεμόπεον γλῶς; ἀφθιτον ἐδέν.
πάντα δαμᾶ δρεπάνῳ ὀξεῖ τὸ θάνατος.
καὶ φορέῃ τώτε τοῖς ἔντεσιν ἐδὲν ἀτρόπιον.
δέρμα κεφαλεῖ πάντων ῥεῖα θεὸς φοβερός.
ἐδ ἰώαλα γναμπτοῖσι λέων ἐνύχεσιν ἀμιώῃ,
οἷς τέκνοισι μέρον, κ' ἐ κεφάεσι βόες.
πῶς λεπτὸ ὠπὰ γλῶν κρύπτοιεν αὖ ἀλμυρὰ πόντῳ
βένθεα; πῶς φόβοι τὰ πτερόεντα θεόν;
ἐδὲ φυτοῖς ἰώαλα γῆ μήτηρ σῆψιν ἀλαλκέν,
ἐ ζώοισι μόρον, πολλὰ ἀχαριζομένη.
ἀλλ' ἀ ἐστοτέλης φύσει πολὺ φέρτατος ἀνδρῶν,
ἄλετο, τῆς σοφίης ἐκέτ' ὄνησις ἐπεί.
κάτθανε δ' ἡγήτωρ ποιητῶν θεῖος Ὀμηρος.
ὧν οὐδὲν σάζῃ Ὀρφέα Καλλιόπη.
ἐδ' αὖδις βασιλῆς ἐνέρων, καὶ Περσεφόνεια,
ἃς ἔλαβον ψυχὰς, πέμπουσ' ἠέλιον.
ἄμαχος οἷς θάνατος καὶ μυρία φῦλα κεμόντων
ἀεν ἀγῇ, πέλεια σιώδρομος ἀϊδίας.
ὅσ' ἄρα φύλα χαμαὶ χέεται βορέκο πεσόντος,
ἔθνεα τ' ὀρνίθων χείμαλος ἀχαλάῃ.
ἀφεσόῃς τ' ἀνέμος ποτὶ κύμασι ἅνα κυλίνδῃ,
πόσσα βάν ψυχαὶ πρὸς γε κέλαχ θονίης.
ὧν δὴ χὰς θυλῶν, μακέρων τ' αἰτήμαθ' ἀκοῦῃ.
ἐδένα δὲ φιλεῖ μὴ ποτε δωροδόκος.
κάτθανεν Ἡρακλῆς μεγάλα Διὸς ἄλκιμος υἱός.
ἐδ ἰώαταῃ λύειν Ἀφροδίτα φίλον.
Ἄρτεμις ἱππόλυτον λείπῃ πολυίστορ' ἀέκητι
ὀχεὸν ἵππον χθονίοι δακρυόεσσα Διί.
ἄτρεπτος νόμος ἐστὶ θεᾶς. θανάτοιο δὲ κδεῖς
ἐκφυγ', ἐπεὶ μένος τῆς γε θεὸς κεφάλῃ.

Quæ carmina non insuauiter vertit Laurentius Gottius in Latinam linguam, iuuenis, multis egregiis artibus ornatus, vt dictum est:

Quò

Ayuntamiento de Madrid

Quò fugiat mortale genus: nil denique tutum est.
Crudelis nam mors omnia falce secat.
Nil durum, nil non Mortis penetrabile telis.
Omnia vi domuit Mors violenta Dea.
Comibus haud potuit natis depellere pestem
Bos, non horrendo feruidus vngue leo.
Squammigeras pelagi gentes quæ salsa profunda
Celarint? volucres quæ lenis aura ferat?
Non potuit plantis terra aut animalibus alma
Prodesse auxilijs. omnia victa cadunt.
Mortuus est, illum nihil & sapientia iuuit,
Naturæ cecidit gratus Aristoteles.
Occidit & vatum ductor diuinus Homerus.
Nec clarum seruat Orphea Calliope.
Quas animas cepit Proserpina, rursus ad auras
Non patitur superas solis adire Deus.
Vndique mors animas horrenda in tartara cogit
Tranantes illuc quæ sine lege ruunt.
Quot volucres primo tristantur frigore læsæ,
Quot frondes gelido flante Aquilone cadunt,
Aut vndas venti spumosa ad litora voluunt,
Tot defunctæ animæ tartara ad ima fluunt.
Non audit mors vota virûm vel iussa Deorum.
Non amat hæc quenquam, munera nulla capit.
Arte Venus nulla charum reuocauit Adonim.
Et Ioui Alcidem lurida regna tenent.
Inferno regi Hippolytum Diana relinquit,
Pallentem mœrens & lacrymosa Ioui.
Inconcussa Deæ stat lex, quam nemo reflexit:
Hanc vnus potuit nam superasse Deus.

Vocatus fuit etiam Triton Nilus Aegyptius fluuius, quia ter nomen mutauerit: nam priùs Oceanus, deinde Aegyptus, tum denique Nilus vocatus est, vt ait idem Lycoph.

Αἰγύπτιον Τρίτωνος ἕλκουσος πότον.

Ægyptium Tritonis vt potum trahit.

Vocatæ sunt Tritones & vrbes nonnullæ Bœotiæ, Thessaliæ, Libyæ. ¶ Atque Tritones denique crediti sunt Dei, qui præsto essent nauigantibus, ne quis locus, aut ne quod hominum facinus diuina numinis præsentia carere videretur. Quòd Triton Neptuni fuerit & Amphitrites, vel Neptuni & Celænus, vel Oceani & Tethyos, vel Nerei F. nihil aliud significare sanè ego crediderim, quàm monstrum marinum fuisse, cùm aqua omnium elementorum maximè sit ad varia monstrorum genera procreanda fertilis. Et quoniam facilè cadit in rerum ignotarum admirationem imperita multitudo, idcirco quod rarò apparet vel diuinum

Ayuntamiento de Madrid

quidpiam esse arbitratur, vel certè sine aliqua diuina & maxima causa contingere. Id cùm ita sit, non fuit difficile persuadere mortalibus diuinum quidpiam esse Tritones, & Deos esse quorum in potestate essent nauigantes, ad quod credendum aliquando periculorum magnitudo impellebat (fiunt enim timentium animi & in periculis existentium ad superstitionem perfaciles.) Et cùm inter multos precantes alicui voti compos fieri contigisset, illius præconio postea Tritonum vt Deorum nomen fuit celebratum. Neque illud prætermiserim, quòd apud Romanos super templo Saturni Triton quidam eximiæ magnitudinis fuit collocatus, qui buccinam inflabat quoties oriebatur ventus, caudámque intra terram occultabat. Per illum significare tradiderunt nonnulli res gestas ante Saturnum silentio fuisse inuolutas: at post imperium Saturni clarissima historiographorum voce fuisse celebratas: quamuis ego occultatam veram religionem ante Christum per hæc significatum crediderim: at post Christi aduẽtum clarissimo sanctorum apostolorum præconio omnibus gentibus veram, sanctam & saluberrimam legem omnibus Christo altissimo Dei filio credentibus celebratum iri. Nam alioquin insulsum esse videbatur, vt sapientes antiqui caudatos etiam Deos habuerint. At nunc de Palæmone dicamus.

De Ino, & Palæmone. CAP. IIII.

INo quoque cum Palæmone filio nauigantibus præesse fuit existimata ab antiquis, & inter Deorum marinorum numerum relata. Hæc Cadmi & Harmoniæ illius, cuius carmen nuptiale Musæ cecinerunt, filia fuit, vt ait Hesiodus:

Κάδμῳ δ' Ἁρμονίη θυγάτηρ χρυσῆς Ἀφροδίτης
Ἰνὼ, καὶ Σεμέλην, καὶ Ἀγαυὴν καλλιπάρηον,
Αὐτονόην θ', ἣν γῆμεν Ἀρισταῖος βαθυχαίτης.
Harmonia hinc Veneris formosæ filia Cadmo
Inóque, Semelénque, & Agauen edidit, atque
Autonoen; quæ nupsit Aristæo inde comato.

Fuit Ino postea Athamantis Thebanorum regis vxor, quæ, vt dictum fuit, singulari odio Nepheles filios, vtpote nouerca, prosequebatur, totísque seminibus vnum de filiis Nepheles Diis immolari oportere per aruspices significauit. Postea ob Iunonis odium in omnes Thebanos, quia Bacchus ibi natus esset, Athamas in furorem vertitur, Learchúmque filium, quem ex Ino inter cæteros susceperat, obtruncauit. Tum Ino arrepto Melicerta ob Athamantis timorem in proximum mare insiluit. Fuerunt qui dicant furorem immissum fuisse Ino, quòd illius filiæ peperissent & educassent Dionysum. At Nymphodorus Syracusius in libro Asiaticæ nauigationis non ab Athamante, sed à furiata Ino sæuitũ esse

esse scripsit in filios, quæ & Learchum & Melicertam trucidauit, ac postea desperatione capta in mare insilierit ob impatientiam doloris, vt ibi suffocaretur. At Dorion in libro de piscibus Learchum sagitta fuisse ab Athamante transfixum scribit, Melicertámque ab Ino iugulatum, postquam rem se Ino in mare præcipitauit. Fuit autem alius Melicerta cognomento ob suauitatem carminum, cùm priùs Simonides vocaretur, qui & artem memorię primus inuenit, & longa dupliciáque elementa, terciúmque sonum Iyræ addidit, quem alii scripserunt 56. alii 62. Olympiade floruisse. Alii dixerunt Ino fugisse Athamantis impetum cum Melicerta filio, quia Learchum, quem Athamas interemerat, in cacabum bullientis aquæ coniecisset. At Polyzelus in rebus Rhodiis Athamantem impetum fecisse in filios Inus scripsit, quia per fraudes illius, cùm fruges torruissent agricolæ, mortem innocentibus Nepheles filiis paratam fuisse intellexisset, resciuisset que immissam esse famem per fraudem Orchomeniis. Aufugit igitur per Geraniam Megarensis agri montem, séque de saxo Moluride dicto vt ait Pausanias in Atticis, cum filio Melicerta, vt communior est sententia, in mare præcipitauit: vt patet ex his lib. 4. Metamorph. apud Ouid.

Imminet æquoribus scopulus: pars ima cauatur
Fluctibus, & tectas defendit ab imbribus vndas:
Summa rigent, frontémque in apertum porrigit æquor.
Occupat hunc (vires insania fecerat) Ino
Séque super pontum multo tardata timore
Mittit, omisque suum percussa recanduit vnda.

Alii fabulantur accidisse eo tempore vt Nereides chorum ducerent in eo loco, quare dixerunt se in honorem Melicertæ, vt Sisypho gratificarentur, tripudiare. Non defuerunt tamen qui putarint eius corpus ad Sisyphum delatum ex Exhænuntia, quo fuerat portatum ab vndis, & Isthmicos ludos tunc institutos. At Megarenses Inus cadauer in maritimam oram agri sui à mari eiectum fuisse inquiunt, & à Cleso Tauropolique Clesonis filiabus susceptum sepulturæ mandatum fuisse. Hæc Ino vocata fuit postea Leucothea, & Dea maris existimata, vt ait Homerus lib. 4. Odyss.

τὴν δὲ ἴδεν Κάδμου θυγάτηρ καλλίσφυρος Ἰνὼ
Λευκοθέη, ἥ περὶν μὲν ἔην βροτὸς αὐδήεσσα,
νῦν δ' ἁλὸς ἐν πελάγεσι θεῶν ἔξεμμορε τιμῆς.
Prospicit hunc Ino formosi filia Cadmi
Leucothea, antè fuit mortalis fœmina: sed nunc
Illam diuino nauta dignantur honore.

Hæc matuta deinde vocata fuit à Latinis, quia manè oriretur, vt ait Cic. in lib. Tuscul. disputationum in his: Ino Cadmi filia nonne Leucothea nominata à Græcis. Matuta habetur à nostris? quæ

Ayuntamiento de Madrid

quòd aurora sit, ita patet ex Lucret. lib. 5.

Tempore item certo roseam Matuta per oras
Ætheris auroram defert, & lumina pandit.

Cœpta fuit dici Leucothea in quodam vico non procul ab vrbe Corone, & tunc in Deorum numerum relata, vt ait Pauf. in Messeniacis. Fuit magna vis eius existimata in seruandis nauigantibus, & in mari placando, vt ait Orpheus in hymnis:

Λευκοθέαν καλέω Καδμηίδα, δαιμονα σεμνὴν,
ἀδμώατον, θρέψαν τε ἐρεχνεὸ γεφαύου Διονύσου.
κλῦθι θεὰ πόντου βαθυγέρνου μεδέουσα,
κύμασι τερπομένη, θνητῶν σώτειρα μεγίστη.
ἐν σοὶ γὰρ πᾶν πελαγὸς ἔρμος ἀσφαλὲς ὁρμή.

Aduoco Leucotheam, Dea quæ venerabilis atque
Multa potens, Bacchum puerum quæ nutriyt olim.
Audi diua maris, quæ nautas, quæ regit vndas,
Fluctibus & gaudes seruatrix alma virorum:
Vt tibi collibuit, sidcant tutæ alta carinæ.

Impetratum est autem Veneris precibus à Neptuno vt Dea maris fieret Ino, sicuti scriptum reliquit Ouidius libro quarto Metamorph.

At Venus immeritæ neptis miserata labores,
Sic patruo blandita suo est: O numen aquarum,
Proxima cui cœlo cessit Neptune potestas.
Magna quidem posco, sed tu misserere meorum
Iactari quos cernis in Ionio immenso,
Et Dijs adde tuis: aliqua mihi gratia Ponto est,
Annuit oranti Neptunus, & abstulit illis
Quod mortale fuit, maiestatémque verendam
Imposuit, nomenque simul, faciémque nouauit
Leucotheaque Deum cum matre Palæmona dixit.

Scripsit in Atticis Pauf. Melicertam à Delphine exceptum fuisse cùm cecidisset è saxo Moluride, & in Corinthiorũ Isthmum expositum mutato nomine Palæmona fuisse appellatum, atque inter cæteros honores Moluridem petram illi fuisse consecratam, & Isthmicos ludos illi à Sisypho Aeoli filio fuisse institutos, qui tunc imperabat Corinthiis, cùm esset Melicerta fratris filius: atque primùm pinu, deinde apio sicco victores ibi coronati sunt. Musæus in eo libro quem scripsit de Isthmiis, duo certaminum genera celebrari solita in Isthmo scripsit, alterum in honorem Neptuni, alterum in Melicertæ, quòd etiam in honorem Neptuni Isthmia celebrarentur, videtur attestari in his Apollonius libro tertio:

οἷος δ' ἰσθμιον εἶσι Ποσειδάων ἐς ἀγῶνα
ἁρμαστὴν μεθέων

Qualis adit ludos Isthmi Neptunus vt altum

Consen-

Ayuntamiento de Madrid

Conscendit currum.

Habitus est postea ipse etiam Palæmon Deus marinus, vt ait Orpheus in hymnis:

σύντροφε Βάκχε χορηγὸ Διωνύσου πολυγήθους,
κικλήσκω σὲ Παλαίμονε πρὸς ἀλίοις τελεταῖσιν.
ὃς νάμεις πόντου βυθοὺς βαθυκύμονας ἁγνοὺς,
νλῶν ἀλιφόντα, νέφη γήθοντα πρὸς ἄντα,
καὶ σώζειν μύστας καὶ τὰ τε χθόνια, καὶ καρπὸν πόντου.
πάντοπλάνοις γὰρ ἀεὶ ναυσὶν χειμῶνος ἐναργὴς
φαιδίμος σωτὴρ, μοῦνος θνητοῖς ἀδάφαινν.
ἐνδίμος μῆνιν χαλεπὴν καὶ πόντιον οἶδμα.

Te voco qui fluctus habitas Pontúmque Palæmon,
Cum Baccho nutrite, veni ad tua sacra benignus,
Et leta facie pelagi de fluctibus altis:
Cultoréſque tuos in terris protege, & vndis.
Pontimagis hyemem ratibus depellere suesti,
Hi quibus appares miseris mortalibus vnus
Namque fames, tumidique refrænas æquoris iras.

Sic etiam Euripides in Iphigenia in Tauris custodem & seruatorem nauium Palæmonem vocauit:

ὦ παῖ πάλ Λευκοθέας, νεῶν φύλαξ,
ἵκοιμι Παλαῖμον, ἵλεως ἡμῖν γένοι.

Fili marinæ Leucotheæ, custos bone
O nauium Palæmon esto mi bonus.

Atque Lucianus Epigrammatum poeta fuisse consuetudinem scribit in hisce carminibus, vt Diis marinis, per quos salutem & incolumitatem nauitæ fuissent assecutiè maris perturbatione, vota soluerent:

Γλαύκῳ καὶ Νηρεῖ, καὶ Γνοῖ, καὶ Μελικέρτῃ.
καὶ βυθίῳ Κρονίδῃ καὶ Σαμοθρῃξὶ θεοῖς,
σωθεὶς ἐκ πελάγους Λεκίλλιος ὧδε κέκαρμαι
τὰς τρίχας ἐκ κεφαλῆς. ἄλλο γὰρ οὐδὲν ἔχω.

Inóque, Glaucóque, & Nereo, dein Melicertæ,
Et Samothracum Dijs, æquoreóque Ioui,
Seruatus dicat è pelagi Lucillius vndis
Hos crines, aliud namque habet ille nihil.

Hic non vehebatur in curru, sed natandi peritissimus habebatur, vt ait Ouidius in epistola Leandri:

Et iuuenem passim superare Palæmona nando,
Mirãque quem subitò reddidit herba Deum.

Vocatus fuit Palæmon etiam Portunus, quem clauem dextra gestantem finxerunt, quoniam portus ab hostibus tueretur. Huic infans mactari consueuit, atque in Tenedo præcipuè diuinis honoribus colebatur. Sepultus fuit hic nauigantium Deus in Isthmo, vt ait Pausanias in Atticis: at Ino in ora maritima agri

Ayuntamiento de Madrid

Megarensium à Cleso & Tauropoli Clesonis filiabus & Lelegis neptibus, vt dictum fuit. Hæc sunt ea quæ de Ino & Palæmone memoriæ prodita fuerunt ab antiquis: è quibus veritas est exprimenda. Quod Ino fuerit Cadmi & Harmoniæ filia, & Athamantis vxor, non dissentit ab historia; & quòd à patre fuerit filius saxo illisus, & quòd Ino timore vel furore concita in mare se cum filio præcipitauit. Quòd verò ipsa & puer Melicerta fuerint in Deos conuersi, nihil hoc habet cum veritate commune.

¶ At quid per hæc significare voluerunt antiqui? Dictum fuit superiùs tantam fuisse nonnullorum antiquorum principum ambitionem, vt aras, & sacerdotes, & ceremonias nonnullis suorum maiorum tanquam Diis immortalibus instituerint. Sic Isthmia Sisyphus, quæ priùs in honorem Neptuni celebrabantur, in honorem sui propinqui conuertit, quare dictus est Neptunus his aquarum imperium impertisse, atque inde Dii marini crediti sunt. Nam apud Romanos etiam pro Græcorum consuetudine funebres ludi instituti sunt, qui & ipsos suos principes inter Deos fuisse relatos demum fabulantur. Nam sicut omnium propè principum nostræ ætatis paucis exceptis animum auaritia, vitiorum omnium sordidissimum, ita ambitio antiquorum mentes occupauerat. Leucothea, quæ Matuta dicta est à Latinis, aurora est. Palæmō siue Portunus vis est tēpestatis; nā πάλλειν agitare significat, vnde Palæmon vocatus est. Matutæ filius dictus fuit, quia venti plerumque ab aurora spirare incipiunt: & quia tunc in mare incumbunt, dicuntur se in mare præcipitasse, velut rationi magis conuenit, quia certissima est nuntia ventorum ac tempestatum, tanquam futuræ serenitatis, aurora. Hi crediti sunt Dii nauigantium, quia venti nauigantibus verè præsint, qui si benigni aspirarint, felix iter contingit nauibus, & idcirco ait Virgilius lib. 3. Georg.

Votaque seruati soluent in littore nautæ,
Glauco Panopeæ & Inoo Melicertæ.

Quare per hanc fabulam significarunt illos se ventorum leuitati credere, qui per mare nauigarent. quare non est de diuina clementia conquerendum si quid aduersi acciderit, sed de nostra leuitate & imprudentia, qui cùm in tuto simus, sponte tamen & consultò in illa procurramus pericula. Ad placandas etiam perturbationes animorum hæc fabula accommodata est, & adhortandum ad beneficentiam & liberalitatem, quippe cùm ita exagitata à Iunone, Ino quia Liberum patrē liberaliter educasset, in tantum felicitatis postea euaserit. Nam etsi viri boni aliquandiu pro benefactis opprimuntur, & patiuntur domesticas calamitates, tamen nemo vir bonus diu potest esse infelix. nam quæ tanta potest esse calamitas, quod tantum infortunium, quod diuina clementia in maiorem felicitatē non possit cōuertere? confi-

dendum

endum igitur esse diuinæ bonitati sic antiqui tradiderunt, cùm nemo iustus à Deo contemptus relinquatur, cúmque tanta sit diuina clementia, vt spem etiam superet mortalium iis adiuuandis qui iniquè miserias patiuntur. Nunc de Glauco dicamus.

De Glauco. CAP. V.

GLAVCVS, & qui ipse marinus Deus ex homine factus est, non minùs absurdum figmentum, suæque ἀποθεώσεως caussam consecutus fuit. Hunc Anthedonis hominis cuiusdam Bœoti filium fuisse scriptum reliquit Strabo libro nono, cùm tamen illum Polybi Mercurii filii & Eubœæ filium fuisse scribat Theophrastus libro 5. eorum quæ in sicco degunt, & Promathidas Heracleota Phorbi & Panopeæ nymphæ filium putauit, ac patria Anthedonium, cùm Anthedon eximia ciuitas fuerit Bœotiæ. Alii dicunt fuisse Nopeum Glauci patrem, quem dicentem de seipso introduxit Thelytus Methymnæus ita in Bacchicis carminibus:

Ἀνθηδὼν νῆσός ἐστιν ὅθι πλευρῇσι θαλάσσης,
αἰπὺν Εὐβοΐης, χἠδὺν Εὐρίππου ῥοάων·
ἐνθενὶ γὼ γένος εἰμὶ πατὴρ δέ με γείνατο Νωπεύς.
Vbi est Anthedon spumoso proxima ponto,
Euboicis obiecta ferè Euripique fluentis;
Est genus inde meum, Nopeus pater ipse vocatur.

Hic dicitur Ariadnam ex insula Dia rapuisse, qui postea à Baccho fuit viteo vinculo ligatus, sed deinde dimissus. Hic quoniã natator esset peritus, Pontius fuit appellatus. Epicus verò Euanthes Neptuni & Nædis filium illum fuisse scripsit in quodam hymno. Fabulantur hunc Symam Iclemis & Doridis filiam raptam in Asiam deportasse: deinde amasse Hydnam Scylli Sciónei vrinatoris filiam. Alii dicunt hunc piscatorem fuisse Anthedonium, vt est apud Ouid. lib. 10. Metamorph.

Ante tamen mortalis eram, sed scilicet altu
Deditus æquoribus, tantum exercebar in illis.
Nam modò ducebam ducentia retia pisces,
Nunc in mole sedens moderabar arundine linum.

Quidam inquiunt hunc artificem fuisse Argo nauis, eámque gubernasse quo tempore Iason pugnauit cum Tyrrhenis, qui solus euasit non vulneratus, vt scribit Zoffis libro tertio Amazonidis. Hunc alii habitasse in Delo scribunt, & cum Deabus Nereidibus vaticinari solitum, Apollinémque artem vaticinandi à Glauco doctum fuisse, vt ait Nicander libro 1. Georgicorum. Fabulantur hunc aliquando magnam copiam piscium cepisse, qui piscatorem fuisse tradiderunt, quos cùm in vrbem portaret, onúsque ob nimium pondus fessus in via deposuisset, quidam ex iis piscibus

Ayuntamiento de Madrid

herba quadam gustata reuixit. eam rem admiratus Glaucus & ipse herbam illam gustauit, quare statim immortalis est factus. at Ouidius libro 13. dum pisces numeraret in littore maris proximo, vnde pisces ceperat, illud contigisse scribit, piscesque ipsos non gustata, sed tacta solùm herba in mare refugisse meminerat, his verbis:

ego primus in illo
Cespite consedi dum lina madentia sicco.
Vtq; recenserem captiuos ordine pisces,
Insuper exposui, quos aut in retia casus,
Aut sua credulitas in aduncos egerat hamos.
Res similis ficta, sed quid mihi fingere prodest?
Gramine contacto cepit mea praeda moueri,
Et motare latus, terraque vt in aequore niti,
Dumque moror, miror que simul, fugit omnis in vndas
Turba suas, dominumque nouum, litusque relinquunt.

Id cùm vidisset Glaucus, etiam ipse illa herba gustata Deus factus in mare insiliit, vt testatur paulo post idem poeta. Alii tamen eo tempore, quo Iason cum Tyrrhenis pugnauit, Iouis consilio illum in profundum mare demersum inquiunt, ac Deum marinum factum soli Iasoni apparuisse. Alii malunt Glaucum in Oita monte altissimo AEtoliae leporem insecutum fuisse, quem captum cùm ad fontem detulisset quia propter laborem diuturnum defecerat, ille refectus proxima herba quadam gustata conualuit: qua herba gustata ipse etiam Deus marinus factus est. Alii taedio vitae illum sese in mare praecipitasse inquiunt. Fabulantur hunc interpretem fuisse Nerei, vt sensit Euripides in Oreste:

ὁ δ' ἀνωτίλοισι μάντις ἐξέφηνέ μοι
Νηρέως προφήτης Γλαῦκος, ἀφθόνου θεός.
ast è fluctibus
Vates fretum sulcantibus dixit mihi
Glaucus, propheta Nerei, verax Deus.

Sic autem Apollonius libro primo vatem Nerei illum appellauit his carminibus:

τοῖσιν δὲ Γλαῦκος βρυχίης ἀλὸς ἐξεφαάνθη,
Νηρῆος θείοιο πολυφράδμων ὑποφήτης.
ὕψι δὲ λαχνήεντε κόμην καὶ στήθε' ἀείρας,
νειόθεν ἐκ λαγόνων σταξαν ὑπὸ πορφύρεον χεῖρ'
νηίου ἁλκαίοιο καὶ ἴαχεν ἀστυφέλοισι.
Visus adest illi tunc alto ex aequore Glaucus,
Diuini vates Nerei, qui plurima nouit.
Hirsutum caput, & pectus summa extulit vnda:
Tum sorti dextra ex imo capit ille carinam

Laben-

Ayuntamiento de Madrid

Labentis nauis, atque hæc properantibus insit.

Strabo verò libro nono non in Deum marinum, sed in balænam conuersum fuisse scribit. Hic etsi cum Ariadna congressus fuisse scribitur à Thelyto Methymnęo in Bacchicis carminibus & cum Europia Mirei, & Hydna Scylli, cúmque Syma Iosemis, nullus tamen filius ex eo genitus commemoratur. at Clearchus Solensis libro septimo Vitarum, aliam fabulam longè ab his diuersam recensuit, quam etiam recitauit Isacius. inquit enim Glaucum Pasiphaes filium fuisse, qui cùm murem insequeretur, in dolium mellis cecidit, atque ibi suffocatus est. hũc vbi pater Minos quæreret, neque vspiam inueniret, accepit responsum hominem illum significaturum, & filium in vitam restituturum, qui dixisset cui rei similis esset bos tricolor Minois, qui in agro pascebatur. Hunc Polyidus illi fructui similem esse dixit, quem ferret rubus. Quare Minos illum iussit apprehendi, & sibi filium indicare. at Polyidus ex arte diuinandi suffocatum esse inquit in dolio mellis. cùm igitur mortuus inuentus fuisset Glaucus, Polyidus cum illo in domum quandam includitur, vt illam vitæ restitueret: qui cùm serpentem ad cadauer properantem vidisset, volens illum irritare vt ipse ab eo necaretur, fortè serpentem interfecit: tum alius draco ad mortuum serpentem accedens herbam quandam attulit, qua tacta serpens ille reuixit. Hanc ipsam herbam captam Polyidus Glauco imposuit, & ita in vitam reuocauit. Coegit postea Minos Polyidum artem quoque vaticinandi Glaucum docere, antequam in patriam suam Argos liberum dimitteret. Fuit etiam Glaucus alius Sisyphi filius, qui cùm equas haberet quæ carnibus humanis vescerentur, ab iisdem ipse in amorem versis, Venerisque stimulis agitatis, discerptus fuit, vt significauit Virgil. lib. 3. Georg.

Et mentem Venus ipsa dedit, quo tempore Glauci
Potniades malis membra absumpsere quadrigæ.

Id autem contigit non procul à Dirce fonte, Potniáque ciuitate, vt ait Strabo libro nono. quod inter eos ludos funebres contigisse ait Pausanias in prioribus Eliacis, quos in patris honorem instituerat Acastus. Aiunt autem eo ipso in loco terrorem equis immitti solitum, in quo discerptus fuit Glaucus ab eius genio, quare Taraxippus cognomento fuit nominatus. Quamuis alii istud ipsum Alcathoo Parthaonis filio tribuunt, qui fuit vnus ex Hippodamiæ procis ab OEnomao occisis, quique in eo ipso loco humatus suæ iniuriæ memor sæuiret in omnes per eum locum equitantes. Fuit & Glaucus quidam Epicydis Spartanus virtutis & ingenii existimatione clarus. Et Glaucus Chius primus omnium mortalium ferruminationem excogitauit, artémque ferri cõiungẽdi, vt scripsit Herodotus in Clio. Fuit alius Glaucus Carystius, qui duas coronas victor è Pythiis, octonas è Nemeis & Isthmiis

Ayuntamiento de Madrid

reportauit, cui pater fuit Demylus à Glauco marino Deo oriundus, vt ait Pausanias in posterioribus Eliacis.

¶At nunc ex his veritatem eliciamus. fuit Glaucus vrinator peritissimus, quare aiunt hunc spectantibus Anthedonis è portu enatasse donec ex omnium prospectu sub aqua latens in locum longinquum peruenirет. vnde à nemine ampliùs videri posset: ibi aliquot dies commoratus multis spectantibus ad certum diem natus in portum rediuit, cùm diceret se tandiu sub vndis degisse. Accedebat ad hoc miraculum, quòd hyeme, cùm nihil caperent piscatores, ad ciues suos quoscunque illi pisces poposcissent, continuò apportabat, quos ille multum antè in hunc vsum reseruauerat. Deinde captus à quadam belua marina cùm interiisset, memoriæ proditum est illum gustata quadam herba Deum marinum esse factum. Alii dixerunt Glaucum vitæ pertæsum se in mare præcipitasse: alii ob amorem Palæmonis: qui cùm non ampliùs visus fuerit, à belua aliqua marina fortasse correptus creditus est in Deorum marinorum numerum recessisse. Verùm quid habet admirabile hęc fabula cur à poetis sapientissimis hominibus celebraretur? aut quid hoc pertinet ad humanæ vitæ institutionem: Significare per hæc voluerunt antiqui nullam adeò depressam & sordidam esse hominum conditionem, quam non Dei voluntas extollere & illustrare facillimè possit: cùm nulla sit hominum conditio, quam Deus respiciat sine probitate, cùm is innocentiam & integritatem animi tantùm, at non aliud quidquam respiciat. Hunc cùm diuinandi artis peritum finxerint, demonstrabant nauigandi peritum hominem futuras tempestates multò antè præuidere. at nunc de Nereo dicamus.

De Nereo & Nereidibus. CAP. VI.

NEREVS verò fuit Ponti, siue Oceani & Tethyos filius creditus, vt his ait Hesiodus in Theogonia:

Νηρέα τ' ἀψευδέα καὶ ἀληθέα γείνατο Πόντος
πρεσβύτατον παίδων· αὐτὰρ καλέουσι Γέροντα,
οὕνεκα νημερτής τε καὶ ἤπιος, οὐδὲ θεμιστῶν
Λήθεται, ἀλλ' ἀδίκεια καὶ ἤπια δ' ἴδεν ἐν θυμῷ.
Nereu fatidicum, haud fallacem, semine Ponti
Progenitum natu seniorem: dictitat & inde est
Ille Senex, quòd veridicus, blandusque, nec æqui
Oblitus nouit semper decernere iusta.

Nam etiam Apollodorus libro primo bibliothecæ hos Ponti & non Tethyos, sed Terræ filios connumerauit, Phorcum, Thaumantem, Nereum, Eurybiam, Ceto. Illum igitur & veridicum & vatem esse erediderunt, cùm Troianas etiam calamitates Paridi nun-

Ayuntamiento de Madrid

mentiarit, vt ait Horatius libro primo Carminum in his:

Pastor cùm traheret per freta nauibus
Idæu Helenam perfidus hospitam,
Ingrato celeres obruit otio
Ventos, vt caneret fera
Nereus fata. Mala ducis aui domum,
Quam multo reperet Græcia milite,
Coniurata tuas rumpere nuptias,
Et regnum Priami vetus.

Fertur hic in mari AEgeo præcipuè domum habuisse, vt ait Apollonius lib. 4.

ὡς ἐφατ', αὐτίκα δ' Ἶρις ἀπ' οὐλύμποιο θοροῦσα
πάμπαν πανσαιμῶν κοῦφα πτερά, δ δ' ἐς πόντῳ
Αἰγαίῳ, τόθι πίρ τε δόμοι Νηρῆος ἔασιν.

Iris ait: cælóque volans descendit ab alto
Prapetibus pennis paßis, pontúmque subiuit
Ægeum, domus hic sublimis, & atria Nerei.

Fama est Herculem ad aurea mala Hesperidum ferenda missum, ad Nymphas, quæ in antris Eridani habitabant, adiisse, vt ex iis audiret vbinam locorum essent illa mala aurea. Tum Hercules missus fuit ad Nereum, quem variis formis eludere conantem tãdiu detinuit, vt in pristinum figuram redierit, rémque indicarit. Hunc antiquissimum Deum nominauit Orpheus in Argonauticis:

Νηρέα τῷ πρεσβίστῳ καλῶ πρέσβιν ὀνάπαντων.

Nerea cui priscum genus est, hunc antè vocamus.

Hunc mari præesse, & in mari habitare solitum, delectari choris puellarum, principiúmque esse & finem aquarum, & omnes illius facultates: denique ita complexus est Orpheus in hymno quodam:

ὃ κατέχων πόντου ῥίζας κυανωγένε δῖον,
πεντήκοντα κόραισιν ἀγαλλόμενος χορῷ ὑδρῶν,
κελαδεινοῖσι χοροῖς, Νηρεῦ, μεγαλώνυμε δεῖμα,
πυθμὴν ὑδρόεις γαίης πέρας, ἀρχὰ ἀπάντων.

Fundamenta tenens ponti, cui cœrula sedes,
Quinquaginta mari in lato lætate puellis,
Formosis choris, Nereu, venerabile numen:
Tu fundamen aquæ, tu terris finis, & idem
Principium es cunctis.

Hunc ab vndis educatum & nutritum fuisse significauit Eurip. in Iphig. in Aulide:

μὴ τὸν δ' ὑγρῶν κυμάτων τεθραμμένον
Νηρέα, φυτεύσαντ' Θέτιδος, οὗ μ' ἐγείνατο.

At non per vndis educatum Nereum
Thetidis patrem, cuiusque ego sum filius.

Ayuntamiento de Madrid

Hunc eundem patrem fuisse Nereidum vocatum ita idem refa-
tur in eadem Tragœdia:

εἴτ' οὖν ἐπ' ἀκταῖς θάσσετον Διοσκόρω,
ἢ Νυρέως ἀγάλμαθ' ὃς τὸν εὐγενῆ
ἔτικτε πεντήκοντα Νηρηΐδων χορόν.
Nam seu Dioscuri sedent in littore,
Imago siue Nerei, Nereidum
Qui quinquies decem chorum olim protulit.

Suscepit filias Nereus è Doride nympha Haliam, Spio, Pasithea
& Ligean. Fuerunt enim quinquaginta Nereides vocatæ Nere
& Doridis filiæ, vt ait Hesiodus his in Theogonia:

Νηρῆος δ' ἐγένοντο μεγήρετα τέκνα θεάων
πόντῳ ἐν ἀτρυγέτῳ καὶ Δωρίδος ἠυκόμοιο,
κούρης Ὠκεανοῖο τελήεντος ποταμοῖο.
Nascuntur Nereo nam pignora clara Dearum
Doridis & pulchræ spumosis in maris vndis,
Quæ fuit Oceano fluuio lato edita quondam.

Fuit autem Doris Nerei soror. Has comas virides habere censue-
runt antiqui: quare ita ait Horatius lib. 3. Carminum:

Nos cantabimus inuicem
Neptunum, & virides Nereidum comas.

His aues Halcyones gratissimæ fuisse putabantur, vt ait Theocri-
tus in Thalesiis:

χ' ἁλκυόνες στορεσεῦντι τὰ κύματα, τήν τε θάλασσαν,
τόν τε νότον, τόν τ' εὖρον, ὃς ἔσχατα φυκία κινεῖ·
ἁλκυόνες, γλαυκαῖς Νηρηΐσι τάι τε μάλιστα
ὀρνίθων ἐφίλαθεν.
Halcyones sternent vndas atque æquora ponti,
Atque Eurum, atque Notum, qui extremas suscitat algas:
Halcyones, Nereidibus gratissima proles
Cunctarum volucrum.

Scriptum reliquit Orpheus in hymno quodam in Nereides, illas
in vndis tripudiare, & bacchari, & tanquam lętissimos pisces huc
illuc circa currum Tritonis præcipuè cursitare, inter quæ & illud
est carmen:

τριτώνων ἐπ' ὄχοισιν ἀγαλλόμεναι περὶ νῶτα,
A tergo currus Tritonum cernere posses
Has gestire simul.

Harum Nereidum multarum nomina ita recensuit Homerus lib.
σ. Iliadis:

κώκυσέν τ' ἀρ' ἔπειτα· θεαὶ δέ μιν ἀμφαγέροντο
πᾶσαι, ὅσαι κατὰ βένθος ἁλὸς Νηρηΐδες ἦσαν.
ἔνθ' ἀρ' ἔην Γλαύκη τε, Θάλειά τε, Κυμοδόκη τε,
Νησαίη, Σπειώ τε, Θόη θ', Ἁλίη τε βοῶπις,
Κυμοθόη τε, καὶ Ἀκταίη, καὶ Λιμνώρεια,

καὶ με-

καὶ Μολίτη, καὶ Ἴαιρα, καὶ Ἀμφιθόη, καὶ Ἀγαυὴ,
Δωτώ τε, Πρωτώ τε, Φέρουσά τε, Δυναμένη τε.
Δεξαμένη τε, καὶ Ἀμφινόμη, καὶ Καλλιάνειρα,
Δωρὶς, καὶ Πανόπη, καὶ ἀγακλειτὴ Γαλάτεια,
Νημερτής τε καὶ Ἀψευδὴς, καὶ Καλλιάνασσα.
Ἔνθα δὲ ἦν Κλυμένη, Ἰάνειρα τε, καὶ Ἰάνασσα,
Μαῖρα, καὶ Ὠρείθυια, εὐπλόκαμός τ' Ἀμάθεια,
Ἄλλαι θ' αἳ κατὰ βένθος ἁλὸς Νηρηΐδες ἦσαν.

Tum fundit lacrymas: hanc circum numina ponti
Conueniunt, quæ imas habitant Nereides vndas.
Hic aderant Glaucéque, Thaliáque, Cymodocéque,
Nesæa, Spióque, Thoéque, Haliéque decora,
Cymothoe, Actæe, Melite, cum candida Agaue,
Amphithoéque, & Iæra comis in colla refusis,
Dotóque, Protóque, Pherusáque, Dynamenéque,
Doris, & Amphinome, Panopéque, & Callianira,
Dexamene, Galatea, Amatheáque, Callianassa,
Et Clymene, atque Ianira simul, paritérque Ianassa,
Maráque, & Orithyia genas fucata colore,
Quæq; imas habitant aliæ Nereides vndas.

Verùm multo etiam plures his vocatæ sunt Nereides, quæ ad quinquaginta numerantur ab Hesiodo in Theogonia: quæ ita vocātur: Proto, Eucrate, Sao, Amphitrite, Eudore, Thetis, Galene, Glauce, Cymothoe, Spio, Thalia, Melite, Eulimene Agaue, Pasithea, Erato, Eunice, Doto, Pherusa, Dynamene, Nesæe, Actęe, Protomedea, Doris, Panope, Galatea, Hippothoe, Hipponoe, Cymodoce, Cymatolege, Cymo, Eione, Halimeda, Glauconome, Pontoporia, Liagore, Euagore, Laomedea, Polynome, Autonoe, Lysianassa, Euarne, Psamathe, Menippe, Neso, Eupompe, Themisto, Pronoe, Nemertes. Apollodorus verò Athen. has etiam præter prædictas connumerauit libro primo, Glaucothoen, Nausithoē, Haliam, Pionen, Plesauren, Calypso, Cranto, Neomerim, Deianiram, Polynoen, Melien, Dionen, Isæam, Dero, Eumolpen, Ionē, Ceto, Limnoream. Istæ autem omnes pulcherrimæ habebantur, quare, vt proditum est in fabulis, Cassiope Cephei Regis Aethiopum vxor cùm omnes suæ ætatis mulieres se forma antecellere gloriaretur, ausa est se Nereidibus etiam præferre, quamobrem illarum indignationem in se concitauit. Illæ igitur arrogantia huius fœminæ irritatæ, temeritatéque commotæ incredibilis & admirandæ magnitudinis cetum in illius regionem immiserunt: quare postea iussa est ab oraculo Andromedam filiam, quam vnicam habebat, vt à ceto voraretur, saxo alligatam exponere. Andromeda tamen Persei virtute liberata fuit, & eiusdem beneficio ad perpetuum vitandę temeritatis exemplum, Cassiope intersidera relata, vt patet ex Aratæo carmine ita Latinè verso à Cicerone:

Ayuntamiento de Madrid

Labitur illa simul gnatam lacrymosa requirens
Cassiopeia, nèque ex cœlo depulsa decorè
Fertur, nam verso contingens vertice primum
Terras post humeros euersa sæpe refertur.
Hanc illi tribuunt pœnam Nereides almæ,
Cum quibus, vt perhibent, ausa est contendere forma.

Neq; plura his ferè sunt de Nereo ac Nereidibus memoriæ tradita. Nunc sententiam antiquorum ex his exprimamus.

¶ Nereus dicitur Oceani fuisse & Tethyos filius, qui sanè nihil est aliud, quàm consilium & peritia in regendis nauibus, quippe cùm peritia illa ex Oceano & vndis nascatur. Hic multas parit filias, quæ sunt inuentiones ac consilii mutationes ad nauigationem pertinentes, hanc peritiam antiquissimum Nereum vocarũt, ob vetustatem nauigationis. Eundem vatem esse tradiderũt, quia efficit in singulis disciplinis peritia vt multa euentura diuinemus & longè prospiciamus. Neque peritus nauigandi quispiã putandus est, nisi qui multo antè ventorum mutationes, & signa tempestatum, tanquam ex altissima specula prouideat. Hunc Deũ in varias formas se vertere finxerunt antiqui, quoniam sapientis est ad multas varietates, rerúmq; gerendarum opportunitates se accommodare. Ne quis igitur Deorum immortalium clementiam sibi deesse arbitraretur, sed vnumquenque sua dementia perire, qui se in sæuissimas maris tempestates intruserit, nulla habita ratione illorum, quæ

Ipse pater statuit, quid menstrua luna moneret,
Quo signo caderent Austri:

hæc dicta sunt. ¶ Idem est autem fabulam hanc confixisse, vt summatim dicam, atque si dicerent antiqui: Esto prudens in transigendis negotiis, neque Deum incuses vbi per imprudentiam aut temeritatem tibi pericula ipse conflaueris, cùm Deus prudenti cuique ac diligenti viro præsens sit. Alii tamen marinam aquam Nereum vocarunt, vt est apud Ouid. in Deianira:

Reffice vindicibus pacatum viribus orbem,
Qua latam Nereus cœrulus ambit humum.

Atque de Nereo satis dictum est, nunc de Phorcyne dicamus.

De Phorcyne. CAP. VII.

PHORCYN, quem Latini Phorcum etiam vocarunt, fuit & ipse Ponti, siue Maris ac Terræ filius, vt testatur Hes. in Theog.

αὖτις δ' αὖ Θαύμαντα μέγαν καὶ ἀγήνορα Φόρκυν
Γαίῃ μισγόμενος, καὶ Κητὼ καλλιπάρηον,
Εὐρυβίην τ' ἀδάμαντος ἐν φρεσὶ θυμὸν ἔχουσαν.
Hinc Thaumanta parit magnum, Phorcynq; superbum

Coniunctus

Coniunctus Terræ, & præstanti corpore Ceto,
Eurybyámque simul, cui sunt adamantina corda.

Varro tamen Phorcynem Thooseæ Nymphæ ac Neptuni filium fuisse scribit, qui filias habuit, præter commemoratas superiùs ex Ceto, Phorcidas scilicet & Gorgones, Thoosam, quæ cum Neptuno coniuncta Cyclopem peperit Polyphemum, de quo ita scribit Hom. lib. 1. Odyss.

ἀλλὰ Ποσειδάων γαιήοχος ἀσκελὲς αἶεν
Κύκλωπος κεχόλωται, ὃν ὀφθαλμοῦ ἀλάωσεν
αἰτίθεον Πολύφημον, ὃς κράτος ἐστὶ μέγιστον
πᾶσιν Κυκλώπεσσι, Θόωσα δὲ μὲν τέκε νύμφη,
Φόρκυνος θυγάτηρ ἁλὸς ἀτρυγέτοιο μέδοντος.
Verùm Neptunus qui terram verberat vndis,
Succenset causa Cyclopis, quòd Polyphemum
Lumine priuauit, qui robore præstitit omnes
Inter Cyclopas, peperit quem Nympha Thoosa,
Filia spumosi, qui temperat æquora, Phorci.

Genuit etiam serpentem, qui mala Hesperidum tuebatur, vt ait Hesiodus:

Κητὼ δ' ὁπλότατον Φόρκυϊ φιλότητι μιγεῖσα
γείνατο δεινὸν ὄφιν, ὃς ἐρεμνῆς κεύθεσι γαίης
πείρασιν ἐν μεγάλοις παγχρύσεα μῆλα φυλάσσει.
Postremum Phorco Ceto coniuncta sed edit
Serpentem magnum, qui extremis partibus orbis
Sub tellure latens semper mala aurea seruat.

Habuit etiam Scyllam filiam, vt dicemus postea. Nec plura ferè Phorcyne leguntur apud antiquos. ¶ Fuit Phorcyn Ponti vel Neptuni ac Terræ filius & maris Deus, quem circularem aquarũ motum nonnulli esse crediderunt, qui principium ab Oceano capit, & ab humore in terra existente. Huius vxor esse Ceto dicitur, exhalatio scilicet quę calore & radiis Solis excitatur, qui humor cùm per æstatem grauiorem extenuatus tollitur, fit draco: propè enim tremula fit illa exhalatio, & obliqua, quæ per calorẽ Solis attollitur. Alii rem hanc ad historiam transferre maluerũt, dixerúntq; Phorcynẽ Sardiniæ atque Corsicæ insulis imperasse, qui ab Atlãte nauali prælio superatus, in ea pugna submersus sit, neque vspiam postea inuentus, quare creditus fuit se in Deorum marinorum numerum recepisse. Cætera verò quæ de illo fabulosè dicuntur, in eius gratiam fuerunt ad probabilitatem priorum ficta. At nunc de Proteo.

De Proteo. CAP. VIII.

PROTEVS & ipse maris Deus fuit, Neptuni & Phœnicæ Nymphæ filius, vt scriptum reliquit Zez. hist. 44. Chil. 2. qui

Ayuntamiento de Madrid

in Pharo Alexãdriæ habitauit, Toronénq; ex Aegypto in Phlegram Pallenes profectus vxorem duxit. Nati sunt illi filii è Torone Tmylus & Telegonus, de quibus meminit Euripides in Helena. Hi postea peregrinos crudeliter interimebant cùm adoleuissent, quorum fæuitiam cùm Proteus æquo animo ferre non posset, impetrasse à patre Neptuno dicitur vt in Aegyptum rursus ferretur: cuius preces cùm audiuisset Neptunus, eò quodã Pallenes hiatu speluncam sub mari fecit, in qua illum in Aegyptum vsque siccum perduxit. Deinde cùm Hercules ob crudelitatem, qua in hospites vtebantur, Tmylum & Telegonum obtruncasset, cognita cæde filiorum neque lacrymas emisit, quia nefarii essent homines, neque risit, quòd essent filii, vt scripsit Theopompus li. 8. rerum Græcarum. Xantippus verò scripsit in rebus Lydiæ Proteum Oceani & Tethyos, à quibusdam creditum fuisse filium. Eurip. præterea Psamathen vxorem illum duxisse scribit, de qua Theonoen, & Theolymenum marem suscepit. habuit etiam Caberam, Rhetiam, & Idotheam filias, quæ Menelaum de reditu in patriam ambigentem, cùm diutius in Aegypto detineretur, docuit vt recentibus pellibus phocarum indutus vnà cum sociis tãquam phocis se inter phocas dormire simularent, quo tempore sub meridiem Proteus in siccum exiẽs inter phocas dormire cõsueuit, atque illum dormientem comprehendere, tamdiúque retinere in varias formas se mutantem, quandiu in pristinam formam redierit. nam tunc futura demum illis prædicet omnia. Dicunt enim modò in aquam, modò in ignem, modò in feras, in arbores, volucres, serpentes se vertere solitum, vt ait Hom. lib. 4. Odysseæ, vbi explicat consilium Idotheæ, quæ carmina, cùm multa sint, non asseribam, sed Latinè illa breuitatis causa pronuntiabo. sic enim Græca incipiunt:

ὣς ἔφαθ' αὐτὰρ ἐγώ μιν ἀμφιβρόμου πρὸς πέδον,
αὐτὴν νῶϊ φράζου σὺ λόχον.

Sic autem Latinè:

Dixerat: his ego sum contrà sed talibus orsus:
Nunc senis insidias diuini Diua recense,
Ne me præuisum fugiat. nam vincere Diuos
Viribus humanis res est valde ardua. Dixi
Sic ego, sed contrà Dea sic est inde locuta.
Hospes vera tibi dico, verissima nosces.
Cùm medios radijs iam Sol accenderit æstus,
Æquoreus solet ire senex in litora verax.
Hunc Zephyro iactata senem tegit alga marina,
Quem circum phocæ in spelunca è fluctibus altis
Egressæ capiunt placidam per membra quietem.
Spirantes salsas, & olentes naribus vndas.
Huc ego te ducam cùm primùm Aurora fugarit

Exortem

Ayuntamiento de Madrid

Exoriens stellas, socios tres ipse memento
Deligere è cunctis, qui præstent mente, animóque.
Nunc age narrabo tibi fraudes, nunc senis artes.
Primùm dinumerat phocas, numerúmque recurrit,
Quas omnes vt adesse vider, prosternitur vnà
Ipse, ouium veluti custos in montibus olim.
Hunc vbi videritis stratum, somnóque grauatum,
Cura sit hinc arctè duris innectere vinclis,
Et retinere Deum conantem fallere dextras:
Omnia mox fiet, serpens qui pectore terram
Verret, fiet rursus aqua hic, crepitabit & ignis.

Hunc eundem Deum rerum omnium principium esse, & Deorum antiquissimum putauit Orpheus, quem & claues habere maris, & omnibus præesse, tanquam principium vniuersæ naturæ dixit, vt patet ex eo hymno:

Πρωτέα κικλήσκω πόντου κλῆδας ἔχοντα,
πρεσβιγενῆ, πάσης φύσεως ἀρχάς τ' ἔφιωντα,
ἅλιον ἀλλάσσοντα ἱερὰν ἰδέας πολυμόρφους,
πάντιμον, πολύβουλον, ὅπης ἄιδρος τέ τ' ἐόντα,
ἔστά τε πρὸς δ' ἐνέλιον, ὅστεο' ἔστεα ὑστερον αὖτις.

Gestantem claues pelagi te maxime Proteu
Prisce voco, à quo naturæ primordia primùm
Edita sunt, formas in multas vertere nostri
Materiam sacram prudens, venerabilis, atque
Cuncta sciens, quæ sint, fuerint, ventura trahantur.

Hunc in curru vehi, qui à phocis traheretur, putarunt antiqui, quos equos bipedes vocauit Virg. lib. 4. Georg.

Est in Carpathio Neptuni gurgite vates
Cæruleus Protheus, magnum qui piscibus æquor,
Et iuncto bipedum curru metitur equorum.

Nec plura his ferè de Proteo tradita sunt ab antiquis, quorum sententiam explicemus. Proteum Neptuni siue Oceani filium finxerunt, quem putarunt vim esse aeris, qui de Stoicorum sententia Iupiter fuit appellatus, ac per omnia pertransiret, & vbique esset, vt patuit superiùs, cùm de Ioue loqueremur. nam aer proximè fit ex aqua in illum extenuata. Hunc naturam esse aeris, per quem temperatum omnia oriuntur, & vnde fit omnibus ortus principium & plantis & animalibus, videtur significasse Hom. lib. 4. Odyss. in hist

ἀλλ' ἤτοι πρόσθεν λέων γένετ' αὐχένα τοῖος·
αὐτὰρ ὄπισθε δράκων, καὶ πάρδαλις, ἠδὲ μέγας σῦς
γίνετο δ' ὑγρὸν ὕδωρ, καὶ δένδρεον ὑψιπέτηλον,
καὶ πῦρ.

Concussit ceruice iubas leo factus, & inde
Fit draco terribilis, modò sus, modò pardalis ingens,

Ayuntamiento de Madrid

Alticoma aut arbor, nunc frigida defluit vnda,
Nunc ignis crepitat.

Nam ex eadem materia pro aeris calorisue ratione occulta, vel arbores, vel animalia nascuntur, vel materia ipsa conuertitur in elementa, quod antiqui significarunt per tot, tamque multiplices formarum mutationes, cùm Proteus quasi τὸ πρῶτον ὄν, primum existens scilicet sit. materia enim omnis in intellectu forma prior existit, formásque varias semper expetit naturæ impulsu: quam obrem in tot formas verti dictus est Proteus. Nam certè quidem hominem aliquem fuisse, qui se in tot formas verteret, putare, situi omnino est hominis. at Lucianus in dialogo qui nauigium inscribitur, nauigandi peritissimum hominem videtur existimasse, cùm ita dicat: θαυμάσιος τὴν τέχνην, ὡς ἔφασκον οἱ ἐμπλέοντες, καὶ τὰ θαλάττια σοφὸς ὑπὲρ τὸν Πρωτέα: *admirabili nauigandi peritia, vt dicebant, qui vnà nauigarunt, & rerum maritimarum cognitione vel Proteum illum superare videbatur.* Diodorus Siculus lib. 2. morem fuisse Regum Aegyptiorum scribit, vt priorem partem vel leonis in capite gestarent, vel draconis, vel arboris, atque in ignis aliquando formam diademata inciderentur, quod gestamen erat principatus insigne. Inde postea fictum fuit, quòd Proteus se in varias formas commutaret. Dictus est fuisse phocarum custos & pastor, quia locis maritimis imperauerit: nam Reges & Principes populorum ποιμένας λαῶν antiqui vocarunt: hoc est populorum pastores. debet enim princeps non minùs salutis, quam etiam vtilitatis suorum populorum esse studiosus. qui enim de tondendo grege tantùm & occidendo solitus est, non pastor, sed lupus & latro est appellandus. Sunt enim diuitiæ populorum quasi obsides, quæ iacturæ metu ciues in fide retineant, atque ciuium, opulentia, opulentia denique est principis, si res ita tulerit. Atque omnis ciuitas in quam opes ad paucos confluxerint, magis exposita est hostium viribus, quia præter inuidiam & intestina odia, plurimum differt pugnare pro alienis, & pro suis facultatibus: cùm omnes sint propriæ vtilitatis præcipuè acerrimi defensores, segnes aliarum, nemóque patriam suam esse existimet, in qua nihil habeat plus bonorum quàm exteri. Dictus est phocarum pastor, quoniam maritimi & natandi periti essent eius populi. At Lucianus histrionē fuisse Proteum arbitratus est, de quo ita scribit in dialogo de Saltatione: δοκεῖ γάρ μοι ὁ παλαιὸς μῦθος καὶ Πρωτέα τὸν Αἰγύπτιον οὐκ ἄλλό τι ἢ ὀρχηστήν τινα γενέσθαι λέγειν, μιμητικὸν ἄνθρωπον, καὶ πρὸς πάντα σχηματίζεσθαι καὶ μεταβάλλεσθαι δυνάμενον, ὡς καὶ ὕδατος ὑγρότητα μιμεῖσθαι, καὶ πυρὸς ὀξύτητα ἐν τῇ τῆς κινήσεως σφοδρότητι, καὶ λέοντος ἀγριότητα, καὶ παρδάλεως θυμὸν, καὶ δένδρου δόνημα, καὶ ὅλως, ὅτι καὶ θελήσειεν. *Videtur mihi sanè antiquus ille fabulosus Proteus saltator quispiā aut histrio fuisse egregius, qui scierit se in omnia formare, omniáque imitari, ita vt aquæ humorem, & ignis acumen per motionem*

nationum celeritatem imitaretur, & leonis feritatem, & iram pardalis, & arboris susurrum, & omnino quidquid illi collibuisset, referret. Neque tamen soli Proteo hæc facultas fuit in omnia se conuertendi, sed etiam Thetidi, & Mestræ filiæ Erisichthonis Aethonis Thessali, quæ cùm pater omnia suà bona ob assiduam famem diuinitus immissam deglutisset, sese tamdiu in varias formas vertebat, quamdiu à patre venderetur, vt eius fami succurreret, deinde ad patrem statim clàm redibat. Sic Periclymenus Nelei & Polymelæ filius, ac frater Nestoris, id munus à Neptuno impetrauit, vt in omnia quæ optaret, conuerti posset. quare musca dicitur ab Hercule Pylum oppugnante occisus. nàm in eam formam versus indicatus fuit à Pallade. quod autem in omnia ita verteretur, sic de illo loquens Euphorion indicauit.

Σύν τε Περικλύμενον Νηλήϊον ἔκτανε μῦιαν,
ὃς ἱάτ τ πᾶσιν νίκετο, θαλάσσης ἠύτε Πρωτεύς,

Atque Periclymenum muscam tunc ille cecidit.
Qui, velut æquoreus Proteus, se vertit in omnia.

Quod etiam planiùs explicauit Hesiodus in his:

Περικλύμενόν τ' ἀγέρωχον
ὄλβιον, ᾧ πόρε δῶρα Ποσιδάων ἐνοσίχθων
παντοῖ· ἄλλοτε μὲν γὰρ ἐν ὀρνίθεσσι φάνεσκεν
αἰπύς, ἄλλοτε δ' αὖτε πελέσσκετο (θαῦμα ἰδέσθαι)
μύρμηξ· ἄλλοτε δ' αὖτε μελισσάων ἀγλαὰ φῦλα·
ἄλλοτε δ' εὐνὸς ὄφις καὶ ἀμείλιχος, εἶχε δὲ δῶρα
παντοῖ, ἃς ὀνόμασε, τὰ μὲν καὶ ἔπειτα δύλωσεν
βουλῇ Ἀθηναίης.

Periclymenúmque superbum
Felicem, cui dona dedit præstantia quondam
Neptunus, volucres inter sit namque volucris:
Tum fit rursus apis, rursus (mirabile visu)
Formica apparet, rursus fit frigida serpens.
Munera multa habuit, quæ singula dicere non est:
Denique principium cædis, caussæque fuerunt,
Pallas vti monuit.

Habuit etiam Empusa hanc ipsam facultatem conuertendi se in quæcunque libuisset, de qua ita scripsit Aristophanes in Ranis:

κἀγὼ μὲν ὁρῶ νὴ τὸν Δία θηρίον μέγα.
ποῖόν τε; δεινόν, παντοδαπὸν γοῦν γίγνεται·
ποτὲ μὲν βοῦς, νυνὶ δ' ὄνος, ποτὲ δ' αὖ γυνὴ
καὶ κοὐκ ἔστ' αὐγυνὴ σὺν, ἀλλ' ἤδη κύων.
Ἐμπουσα τοῖνυν γ' ἐστί.

Nam maximam profectò cerno beluam.
Qualem? nouam. fit cuncta, cùm libet, statim.
Nunc mula, nunc bos, rursus illa fœmina

Formosa, dic, vbi est? eamus recta eò.
Haud fœmina est, sed rursus illa, sed canis,
Empusa certè est illa.

Sic etiam Epicharmus in Hebes nuptiis:

ἐμπουσα, δένδρον, βοῦς, ἔχιδνα γίγνεται,
λίθος τε, μῦς τε, καὶ γυνὴ δ' ὁρᾶν πάλιν,
καὶ πάνθ' ὁπόσα λῷστ', καὶ ὅσα συμφέρει.

Empusa, planta, bos fit, atque vipera,
Lapisque, musca, pulchra & illa fœmina.
Quidquid cupit, vel denique illi conferat.

¶ Alii, inter quos fuit Antigonus Carystius in Diction. Proteum virum sapientissimum fuisse tradiderunt, qui multa de naturali philosophia scripserit, de plantis, de lapidibus, de natura ferarum, de mutatione mutua elementorum, & quo pacto illa principia sint omnium nascentium, quæ vt vires singula sumpserint, ita vel arbores fiunt, vel herbæ, vel animalia: quare dictus fuit Proteus in illa omnia se vertisse. Hunc eundem diuinatorem arbitrabantur, quia multa ex obseruatione syderum, & ex rerum præteritarum memoria prædiceret. Alii crediderunt per magicas artes Proteum in prædictas formas se mutasse. Alii dixerunt fuisse virum dicendi peritum, qui facilè posset in quosuis animorum motus homines impellere, quare prædictas formas sumere dictus fuit. Ego Proteum virum fuisse prudentem putauerim (si modò quis fuit) & in conciliandis conseruandisque amicitiis callidissimum, & temperandis motibus animorum, & in motibus ad omnes euentus rerum cautè formandos, aut certè quales esse viros prudentes oporteat per hæc figmenta nobis antiquos demõstrasse. Quis enim nesciat nihil magis necessarium esse vel in administratione ciuitatum, vel in quotidiana consuetudine, quam varietatem ingenii, quæ confert plurimum ad omnes opportunitates, ac rerum vicissitudines? oportet igitur virum prudentem, quoniam non omnes iisdem studiis delectantur aut capiuntur, per varias formas se in hominum amicitiam ingerere, ac variis vti rationibus in ciuitatum administrationibus quoniam alii euentus clementiam, alii seueritatem iudicis requirunt. sic enim fieri Proteum modò ignem, modò aquam intelligendum est, & modò fructiferam arborem, modò crudelissimam feram propter præmia iustitiæ ac supplicia. verumtamen non solùm ad amicitias, & ad ciuitatum administrationes hęc fabula pertinet, sed multo magis ad vniuersam humanæ vitæ rationem, quippe cùm neque semper indulgere genio conueniat, neque semper eadem vitæ seueritas retinenda sit; sed vtriusque rei tempora sunt cognoscenda, quippe cùm nihil violentum sit diuturnum. Nihil aliud igitur dixisse mihi videntur per hæc figmenta, quàm illud quod etiam dictum fuit ab oraculo

Ayuntamiento de Madrid

oraculo, Ne quid nimis: cùm omnis omnium rerum salus & constantia in mediocritate moderationéque sit collocata. Illa verò quæ dicuntur fabulose de Periclymeno, de immenso quodam auaritiæ gurgite intelligenda sunt. nam tametsi immensas opes domesticas auaritia recondiderit, tamen his minimè contenta, vel per omne fraudum insidiarúmque genus alienis facultatibus inhiat.

De Castore & Polluce. CAP. IX.

CASTOREM item & Pollucem salutaria numina nauigantibus, si gemini apparerent, omnes crediderũt antiqui, atque etiam omnium nauigantium vnus sermo mutatis tamen nominibus nostra ætate appellauit. Fama fuit Iouem, vt de horum origine aliquid dicamus, captum desiderio Ledæ Tyndari Regis in cygnum se conuertisse, atque illam compressisse. Nam cygnus factus ita iucundè cecinit, vt illum propter cantus suauitatem Leda adamauerit & cõtrectauerit. Deinde ab eo cygno compressa ouum peperisse dicitur, è quo Castor & Pollux & Helena nati sunt, vt Ouidius in his innuit in epist. Helenæ:

Dat mihi Leda Iouem cygno decepta parentem,
Quæ falsam gremio credula fouit auem.

Alii tamen deterritum ab aquila cygnum ad Ledam conuocasse inquiunt, atque cùm sub ea forma Ledam cepisset, Iupiter cygni formam in cœlum transtulit, vt ait M. Manilius in primo Astronomicorum:

Proxima sors cygni, quem cœlo Iupiter ipse
Imposuit formæ pretium, qua cepit amantem,
Cum Deus in niueum descendit versus olorem.

Alii tamen crediderunt oua nata fuisse ex illo congressu, quorum ex altero Castor & Pollux, ex altero Helena nata sit & Clytæmnestra. nonnulli Timandram addiderunt sororem. Non defuerunt tamen qui ex vno tantùm ouo Pollucem & Helenam natos fuisse crediderint, quod Leda è Ioue conceperit, cùm è Tyndaro Castorem & Clytæmnestram natos esse arbitrentur. hi igitur mortales vt ex homine concepti, illi immortales vt ex Deo, crediti fuerunt. Vocati tamen sunt omnes Tyndaridæ, & in Lacedæmone iuxta Taygetum montem Laconiæ nati, vt ait Homerus in hymnis:

Κάστορα καὶ Πολυδεύκεα δείδεο μοῦσα λιγεῖα
Τυνδαρίδας, οὓς Ζηνὸς ὀλυμπίου ἐξεγείνατο
τοὺς ὑπὸ παιγάτῃ κορυφῆς τέκε πότνια Λήδη,
λάθρῃ ἐπιβὰς μηθέσσι κελαινεφέϊ Κρονίωνι.
Castora Pollucémque mihi nunc pandite Musæ
Tyndaridas, Iouis è cœlestis semine natos.

Ayuntamiento de Madrid

Taygeti peperit quondam hos sub vertice Leda,
Clam coniuncta Ioui cœlestia regna tenenti.

Theocritus in Dioscuris Castorem & Pollucem Iouis filios, ac non Tyndari appellauit:

ὑμνέομες Λήδας τε καὶ ἀγιόχου Διὸς υἱώ,
Κάστορα καὶ φόβερον Πολυδεύκεα πυξαρεζίζειν.
Cantamus natam de Leda & de Ioue prolem,
Castora Pollucémque timendos hostibus acres.

Hi cùm nati fuissent Pephni, quæ maritima erat ciuitas in insula eiusdem nominis Lacedæmoniorum ditionis, vt fuit Thalamatarum sermo, & Alcman in quodam cantico scripserat (quamuis magna esset controuersia inter Messeniacos ac Laccedæmones ab vtris Castores essent oriundi, cùm illos patrios Deos vtrique sibi vendicarent) à Mercurio Pellenen nutriendi statim deportati fuerunt. Deinde cùm Iason ad aureum vellus esset nauigaturus, & ad eum confluerent vndique delecti iuuenes: inter cæteros accessit Castor & Pollux, vt ait in libro primo Apollonius:

καὶ μὲν Αἰτωλὶς κόρη τόν Πολυδεύκεα Λήδη,
Κάστορα τ' ὠκυπόδων ἔδμησεν δεδαημένον ἵππων
Σπάρτηθεν· τοὺς δ' ἅμα δώμασι τῷ τινος ἀνδρὸς
πηλυγόνους ἀδίνι μιῇ τέκεν.
Impulit hic fortem Pollucem Ætolica Leda,
Castora & hinc eadem domitorem rursus equorum
E Sparte, partu quondam quos edidit vno
Tyndari in æde viri.

Hi multa præclara facinora in ea nauigatione ediderunt: nam cùm ad Bebryciorum, Amycique Neptuni filii litus appulissent, Pollux aduersus Amycum, qui omnes Argonautas prouocauerat, in pugnam prodiuit, eúmque interfecit. Amycus enim consueuerat ita omnes peregrinos interimere, cùm illos cogeret secum pugnis decertare: atque tunc etiam ad Argo nauem accedens Amycus ita omnes ad pugnam inuitauit:

ἔκλυθ' ἁλίπλαγκτοι ὅσσ' ἐρέω ὑμῖν ἔοικεν·
οὔ τινα θέσμιον ἐστὶν ἀφορμηθέντα νέεσθαι
ἀνδρῶν ὀθνείων, ὅστις κε Βέβρυξι πελάσσῃ,
πρὶν χείρεσσιν ἐμῇσιν ἐρεμνὰς ἀνὰ χεῖρας ἀείρῃ.
τώ κέν μοι τὸν ἄριστον ἀπόκρινον ὅστις ἄμιλλον
πυγμαχίῃ σήσασθαι.
Discite pontiuagi nautæ, quæ discere oportet:
Nulli, Bebrycios portus qui intrauerit, est fas
Soluere, ni expertus sit nostræ robora dextræ.
Quare agite ô proceres præstantem robore cunctis
Mittite mi pugilem.

Theocritus autem exisse aquatum Pollucem scribit, & apud fontem Amycum inuenisse, à quo coactus fuit pugnis decertare.

Omnes

Ayuntamiento de Madrid

Omnes tamen assentiuntur Amycum fuisse cum multis Bebrycibus à Polluce occisum. Idem post Colchicam expeditionem in patriam reuersi, cùm Theseus Helenam rapuisset, in Athenienses ad recuperandam sororem militarunt, tum expugnata Aphidna, captáque vrbe, & Helena recepta, omnibus Athenienſibus pepercerunt, præterquam vni AEthræ matri Theſei, quam captiuam abduxerunt. Inde verò effectum est vt reges & seruatores Dioscuri ob eximiam clementiam ab Athenienſibus sint postea vocati. Post recuperatam sororem in amorem Phœbes & Talayræ, filiarum Leucippi Arsinoésque, sororum inciderunt, quæque ipsi in Theseo improbauerant, in alios ipsi committere non dubitarunt. Zez. verò non Phœben, sed Elairam vocat alteram Leucippi filiarum hist. 48. chil. 2. quam alii Naeiram, alii Elairam vocarunt, quibus nonnulli illud etiam addiderunt è Phœbe ac Polluce natum fuisse postea Mnesibum, quem alii Mnesinoum, alii Asineum vocarunt. è Castore & Elaira natus est Anogon, atque, vt aliis magis placuit, Anaxis, vt aliis, Aulothus. Fuerant illæ Lynceo & Idæ Apharei filiis desponsatæ, quare earum mariti in raptores Dioscuros ob acceptam iniuriam impetum cum armis facientes grauem pugnam commiserunt ad Taygeti montis radices, ac deniq; Castor à Lynceo interfectus est, ac Lynceus postea ictus à Polluce columna saxea occubuit, de quo Pollux trophæũ erexit. Futurum erat breui vt Pollux etiam acceptis ab Ida vulneribus interficeretur, nisi Iupiter Idam fulmine ob natum percussisset, vt ait in his Theocritus:

ἦ ῥὸν ἐ σάλαν Ἀφαρηΐου ἐξαιρέχουσαν
τύμβῳ ἀναῤῥήξας ταχέως Μεσσήνιος Ἴδας
μίλε χαριγνήτοιο βαλεῖν σφετέροιο φονῆα.
ἀλλὰ Ζεὺς ἐπάμυνε, χερῶν δέ οἱ ἐκβαλὲ τυκτὸν
μάρμαρον αὐτὸν δὲ φλογέῳ σὺν φλέξε κεραυνῷ.

Pars erat è tumulo nam Aphareia exorta columnæ
Quam sorti dextera fregit Messenius Idas;
Hanc fratrisq; sui fuerat iacturus in hostem
Iupiter auxilium tulit, ille marmor ab ipsa
Decussit dextra, & combussit fulminis igne.

Alii Pollucem etiam cæsum fuisse dixerunt: atque cùm vterque se intra ventrosam quercum occultasset, à Lynceo mortalium omnium perspicacissimo fuisse visos, vt patet ex his carminibus eius Stasini qui res Cypias carmine conscripsit:

αὐτὰρ δὲ Λυγκεὺς
πρόσθεν ἀερσέβαινε ποσὶ ταχέεσσι πεποιθὼς·
ἀκρότατον δ' ἀναβὰς, διεδέρκετο νῆσον ἅπασαν
πᾶν παλίδου Πέλοπος· τάχα δ' εἰσίδεν ὄβριμος ἥρως
δ' ἐνοῖς ὀφθαλμοῖσιν ἔσω δρυὸς ἀμφὶ κοίλης,
κάστορά θ' ἱππόδαμον, καὶ ἀεθλοφόρον Πολυδεύκεα.

quo tempore Lynceus
Taygeti velox ascendit culmina montu,
Lustravitque oculis quidquid tenet insula magna
Tantalidæ Pelopis præacuto lumine vidit
Hos ambos intra ventrosa robora quercus,
Pollucem fortem, & domitorem Castora equorum.

Neque mirum est tam fortes fuisse Apharei filios, aut tam perspicacem Lynceum, quando ab illo Perseo qui Medusam occidit per Gorgophonem nympham originem duxerunt, quorum hæc series ortus fuisse narratur. Fuerunt duo fratres Hyacinthus & Cynortes. Cynortæ filius Perieres, ex hoc & Gorgophone Persei filia Leucippus, & Icarius, & Aphareus nati sunt. è Leucippo & Philodice Inachi filia Phœba & Ilaira nascuntur. Ex Icario & Periboea Naide nascuntur filii quinque mares, & Penelope quæ postea fuit vxor Vlyssis. ex Aphareo & Arene nympha Oecali filia, vti scripsit Stesichorus; vel, vt aliis magis placuit, ex Arne filia AEoli, Lynceus & Idas nascuntur. quare ex eodem fonte priore omnes manasse visi sunt. Didymus tamen solum Castorem visum fuisse inquit à Lynceo. at Pindarus in Nemeis propter armenta abacta pugnatum fuisse inquit, at non propter Leucippi filias. habuerunt aurigas Rhecam & Amphistratum viros fortissimos: quorum alter Phthiotis illis qui Achaiam habitarunt; alter Laconibus, qui Heniochiam vocatam, duces fuerunt, vt ait Strabo lib. 11. Dicuntur primi Dioscuri arcus inuenisse, & docuisse canes quod spectat ad venationem, & cæstus certamen, vt nos lib. 2. Venationum scripsimus:

Quid referam Ledæ pueros? hic repperit arcus,
Et cursu domitare feras inuenit equorum:
Ille canes primus docuit vestigia cautè,
Atque ferus homines crudo decernere cæstu.

Cum cæsus fuisset igitur Castor à Lynceo, fabulantur immortalem Pollucem à patre Ioue petiisse, vt Castor immortalitatem assequeretur; quod cùm obtinere non potuisset, impetrauit denique vt dimidium suæ posset illi impartire: quare alternis diebus singuli viuere dicuntur, vt est apud Virg. lib. 6.

Si fratrem Pollux alterna morte redemit,
Itq; redirq; viam toties.

Hi crediti sunt ab equis albis vehi soliti, quare ita scripsit Pindarus in Pythiis in Hierone:

ἔχον δ' Ἀμυκλαὶ λευκοὶ,
Πινδόθεν ὀρνύμενοι
λαιψηρὸν ἅρμα θοῦρον.
ἕοι δ' εἰτονες.
Habitabant Amyclæ diuites
E Pindo concitati

Cauto-

Ayuntamiento de Madrid

Candidos equos habentium, Tyndaridarum gloriosi vicini.

Post cædem autem Castoris Castoreum vocatum tripudium in honorem Castoris fuit institutum, de quo meminit Pindarus in secunda Ode Pyth. in eo autem armati iuuenes tripudiabant. Quidam tamen dixerunt ab ipsis Dioscuris post victos Gigantes id tripudium fuisse excogitatum, atque Palladem legem Enoplam cecinisse, inter quos fuit Epicharmus, quam legem postea Lacones cum tibiis in acie instructi aduersus hostes vsurparunt: quod tamen nonnulli à Curetibus inuentum fuisse inquiunt. Dicerunt enim Cretenses non solùm Castoreum, sed etiam Pyrrhichium melos excogitasse, quod quidam Pyrrhicho Cretensi tribuunt, inter quos fuit Sosibius. Alii Pyrrho Achillis filio, qui armatus vsus est in victoria contra Eurypylum & Telephum, id attribuunt Arist. primum Achillem ad pyram Patrocli Pyrrhicho vsum fuisse inquit. Enimuero Castor & Pollux ob res præclarè gestas in Deorum numerum, sicuti antiquorum plerique, relati fuerunt: cùm mortales essent vt reliqui homines, vt ait Pausanias in Arcadicis. Fama est hos nauigantium Deos, & omnibus nauigantibus salutares tali de caussa creditos esse: Cùm ingens tempestas Argonautas à Sigæo digressos inuasisset, atq; pro illorum incolumitate vota Orpheus concepisset, geminæ flammæ circa Castoris & Pollucis capita apparuerunt. Secuta est paulo post admirabilis maris tranquillitas, & clementia ventorum: quamobrem credita fuit inesse quædam in his iuuenibus diuinitas, & ignes illi cùm postea nauigantibus apparerent, Castoris & Pollucis arbitrio apparere crediti fuerunt. Putabantur iidem seruare nauigantes in extremo vitæ periculo constitutos, vt apparet ex idyllio Theocriti in Dioscuros, vbi signum esse futuræ serenitatis inquit apparens præsepe inter asellos his versibus:

ἀλλ' ἔμπης ὑμεῖς τε καὶ ἐν βυθῷ ἑλκετε νᾶας
αὐτοῖσιν ναύταισιν ὀϊόμενοι θανέεσθαι
αἶψα δ' ἀπολήγουσ' ἄνεμοι, λιπαρὴ δὲ θάλασσα
ἀμπέλαγος, νεφέλαι δὲ διέδραμον ἀλλυδὶς ἄλλαι,
ἐκ δ' ἄρκτοι τ' ἐφάνησαν, ὄνειαρ δ' ἀνὰ μέσσον ἀμαυρὴ
φάτνη, σημαίνουσα τὰ πᾶς πλόον ὀξὺ διαπέντα.

Vos tamen ex vndis naues seruatis, & ipsos
Nautas in summo positos discrimine vitæ.
Continuò venti cessant, fremitúsque minacis
Æquoris, aufugiunt nubes, vrsæq; nitescunt:
Apparet præsepe simul tenue inter asellos,
Significans tranquilla maris mox omnia nautis.

Hæ flammæ cùm geminæ apparent, salutiferæ putantur nauigantibus: at si vna tantùm, periculosa est nauigiis, & eò magis si terribilis illa & dira pestis, quā nautę vocant Helenā, suo aduen-

tu geminas flammas fugauerit. Quamuis Euripides Helenā quoque cum fratribus esse salutarem nauigantibus scribit in Oreste, vt est in his carminibus:

Ἑλένα μὲν, ἣν σὺ διολέσαι πρόθυμος ὢν
ἥμαρτες ὀργὴν Μενέλεω ποιούμενος,
ἥδ' ἐστὶν, ἣν ὁρᾶτ' ἐν αἰθέρος πτυχαῖς,
σεσωσμένη τε, κ' οὐθανοῦσα πρὸς σέθεν.
ἐγώ νιν ἐξέσωσα, κἀπὸ φασγάνου
τοῦ σοῦ κεκλευσθεὶς ἥρπασ' ἐκ Διὸς πατρὸς.
Ζηνὸς γὰρ οὖσαν, ζῆν νιν ἄφθιτον χρεών·
Κάστορί τε Πολυδεύκει τ' ἐν αἰθέρος πτυχαῖς
σύνθακος ἔσται ναυτίλοις σωτήριος.
Helena quidem, quam tu voluisti perdere
Agens parum iucunda Menelao, hæc adest:
Hæc, quam videtis in loco summo ætheris.
Seruata: nec tua manu illa concidit.
Seruaui ego illam sic volente eius patre
Ioue ensis ictu de tui, nam viuere est
Illam necesse semper, vt satam Ioue.
Sic Castori & Polluci in æthere arduo
Salubris assidebit illa nauibus.

Hos ignes Horatius stellam appellauit lib. 1. Carminum:

Dicam & Alciden, puerósque Ledæ:
Hunc equis, illum superare pugnis
Nobilem, quorum simul alba nautis
Stella refulsit;
Defluit saxis agitatus humor,
Concidunt venti, fugiúntque nubes,
Et minax (quod sic voluere) ponto
Vnda recumbit.

Sacrificabantur his Deis agni candidi, tanquam Diis bonis, & faustis, & felicibus, vt patet ex hymno Homeri vbi potestatem Dioscurorum describit:

ἀμφὶ Διοσκούρους ἑλικώπιδες ἔσπετε μοῦσαι
τυνδαρίδας, Λήδης καλλισφύρου ἀγλαὰ τέκνα,
Κάστορά θ' ἱππόδαμον, καὶ ἀμώμητον Πολυδεύκεω·
οὓς ὑπὸ ταϋγέτου κορυφῇ ὄρεος μεγάλοιο
μιχθεῖσ' ἐν φιλότητι κελαινεφέϊ Κρονίωνι,
σωτῆρας τέκε παῖδας ἐπιχθονίων ἀνθρώπων
ἀκυπόρων τε νεῶν, ὅτε τε σπέρχωσιν ἄελλαι
χειμέριαι κατὰ πόντον ἀμείλιχον· οἱ δ' ἀπὸ νηῶν
εὐχόμενοι καλέουσι Διὸς κούρους μεγάλοιο
ἄρνεσσιν λευκοῖσιν ἐπ' ἀκρωτήρια βάντες
πρύμνης.
Tyndaridas natos magno Ioue dicite Musæ,

Pignora

Pignora quæ quondam peperit pulcherrima Leda,
Pollucem fortem, domitorem & Castora equorum.
Taygeti peperit Leda hos sub vertice montis
Ætherio coniuncta Ioui, cui sidera parent:
Hæc peperit miseros seruantia pignora nautas,
Atque rates, diræ quas inuasere procellæ
Hybernæ, vt pelagi fremit implacabilis æstus.
Tunc etenim nautæ summa de puppe vocarunt
Voce Iouis pueros, niueorum & munere placant
Agnorum.

Maximè omnium Deorum culti fuerunt apud Cephalenses Castor & Pollux, magníque Dii ab illis sunt vocati, per quos, vt alibi mulieres, ita viri apud illos & alias nonnullas nationes iurare consueuerunt, vt testatur in his Theognis:

Κάστορ καὶ Πολύδευκες, οἳ ἐν Λακεδαίμονι δίῃ
ναίετε Εὐρώτᾳ καλλιρόῳ ποταμῷ,
εἴποτε βουλεύσαιμι φίλῳ κακὸν, αὐτὸς ἔχοιμι·
εἰ δέ τι κεῖνος ἐμοὶ, δὶς τόσον αὐτὸς ἔχει.

Pollux & Castor qui Eurotæ ad fluminis vndas
Accolitis, fines qui Lacedæmonios,
Illa ego perpetiar, si quæro incommoda amico:
It mihi si quærat, bis totidem ipse ferat.

Fama est quòd cùm ludi Olympici fuissent ab Hercule aliquando instaurati, Pollux cæstibus victor, cursu & arte pugilum Castor renuntiati fuerunt. nam tametsi vno partu, & ex eodem ouo nati sunt ambo, tamen varia studia vtrisque fuerunt, vt ait Horat. lib. 2. Serm.

Castor gaudet equis; ouo prognatus eodem,
Pugnis. quot capitum viuunt, totidem studiorum
Millia.

Memoriæ proditum est in Laconicis à Pausan. non procul à Sciade Laconum loco, sepulchrum fuisse Castoris, qui vna cùm Polluce infaustè cum filiis Leucippi Sparten inuadentibus commisso prælio cecidit, neque tamẽ antè quadragesimum annum ab eo bello inter Deos fuerunt relati. Alii non à filiis Leucippi, sed ab aliis cæsos putarunt. Qui Idam fulmine ictum dixerunt, quia Castorem cecidisset; illi datam fuisse Polluci à Ioue optionem inquiunt, cùm illum solari Iupiter cuperet in morte fratris, vtrum mallet eligendi, immortalis ne ipse vellet fieri, an potiùs sex mẽses cum fratre viuere, & sex alternè mori. tum Pollux cum fratre viuere & mori maluit. Hæc tot fabulosè de his tradita sunt ab antiquis, è quibus veram sententiam exprimamus.

¶ Castor & Pollux & Helena ex vno ouo nati dicuntur Ioue patre, quid hoc monstri est Dii boni? fieri nullo modo sanè potuit vt tanta multitudo eodem partu nata sit; quippe cùm natura nu-

Ayuntamiento de Madrid

merum mammarum ſuperari omnino non patiatur: quòd ſiliorum numerus mammas ſuperarit, illi poſtea viuere non poſſunt. Ridiculum eſt igitur & ouum natum fuiſſe è muliere, & tot homines ex ouis, & eodem partu, & omnes vixiſſe. Fictum fuit igitur, vt quidam voluerunt, Ledam ouum peperiſſe, quia prægnans ventrem ad oui formam rotundum haberet; vel, vt alii maluerunt, quia in eadem pellicula ouo perſimili fœtus concreuerint. Hanc cum Ioue in cygnum verſo concubuiſſe inquiunt, cùm Ioues reges omnes dicerentur: quam cùm Rex quidam non in mollibus ſtratis & regio apparatu compreſſiſſet, ſed apud Eurotam fluuium Lacedæmoniorum, cygnorum more in locis humidis; locus datus eſt fabulæ quòd Iupiter cygnus factus eam cõpreſſerit. Fuerunt filii è Pephno in Pollenen portati educandi, quòd clàm vt ex adulterio nati, educandi in alia loca miſſi ſint. Quæ de rebus geſtis eorum memorantur, ab hiſtoria non diſſentiunt, niſi quòd fuerit Idas fulmine percuſſus: quod & ipſum tamen hiſtoricè dictum eſſe ſcripſit Zezes hiſtor. 48. chil. 2. quippe cùm Ceraunni nomen locum dederit fabulæ, cùm ſuppetias tulerit Polluci. nam Græci Ceraunum fulmen appellant. Fabulati ſunt Lynceum acutiſſimè videre ſolitum illa etiam quæ eſſent ſub terra: quia metalla prior inuenerit auri, & argenti, & ferri: cùm enim lucernam ſub terra reliquiſſet, ac metalla efferret, creditus eſt quæ forent ſub terra etiam videre. Cùm pater igitur mortuos filios ſepulturæ mandaſſet, vt vir aſtrologię peritiſſimus multitudini perſuaſit imperitorum Caſtorem & Pollucem fuiſſe inter ſidera relatos. Iſtud autem ob facilitatẽ ingenii & humanitatem Pollucis alii factum eſſe exiſtimarunt: nam δεῦκος muſtum eſt & omne dulce appellatum, & πολὺς multus; vnde nomen eſt Pollucis apud Græcos, ob ſuauitates ingenii & in omnes clementiam, dictum. Cùm ignes illi circa capita horum nauigantium prius apparuiſſent, crediti ſunt illi ignes ab imperitis à Caſtore & Polluce mitti in tẽpeſtatibus ſigna nauigantibus ſalutaria. apparent autem geminæ flammę aliquando in caſtris in ſumma parte pilorum, aut tentoriorum, aut aliquãdo in nauibus circa antemnas, aut in ſumma parte mali, aut iuxta carcheſium, quod ſignum videntes nauigantes in magnam ſpem veniunt ſalutis & tranquillitatis futuræ. Si vna tantùm flamma appareat, ſolum Caſtorem eſſe arbitrantur mortalem, quare periculum omnibus portendere: ſi binæ ſalutares ſunt: ſi tertia accedente flamma Helenæ, illæ profugerint, illáque circa malum conſederit, certiſſima mors nauigantibus ſignificatur, aut certiſſimum naufragium. Has geminas flammas nunc Diuos Nicolaum & Hermum nauigantes appellant: quæ quid ſint, vel quomodo appareant, magna fuit ſemper inter ſcriptores contentio. Credidit nauigantium noſtri temporis multitudo, cùm Diuos ſingulatim in auxilium petit,

Ayuntamiento de Madrid

petit, eas flammas esse illos Diuos ad quorũ nomina euanuerint. Alii, qui rem altiùs vestigare voluerunt, inter quos fuit Xenophanes, crediderunt spectra quædam propter timorem mortaliũ oculis sese offerre, tanquam somnia senum ægrotantium, quæ à phantasia subministrarentur. Quid enim prohibet in magna animorum trepidatione sensus quoque mirificè perturbari, & prodigiosa quædam monstra apparere? nam turbatorum sensuum comitès sunt plerunque horrendæ & admirabiles res visæ. Ego sanè nihil horum esse putauerim, sed vapores quosdam in ignes pertenues ex aere concretos qui suapte natura summa petãt malorum & antemnarum: quippe cum totidem visi sint aliquando, quot fuerunt nauigia, at non duo tantùm. nam si essent spectra solùm, quæ pro sensuum perturbationibus apparerent, illud necessariò sequeretur, vt nõ solùm aliis minores, aliis maiores ignes apparerent: aliis plures, aliis pauciores: sed etiã pro affectis corporibus & dominantibus humoribus, aliis ignes ardẽtes, aliis armati homines & dimicantes, aliis beluę horribiles & admirãdis formis viderentur. quoniam ita laborantibus, & malè affectis corporibus hęc videntur in somnis, & aliquãdo nihilominus vigilãtibus. Illi igitur ignes cùm gemini apparent, exhaustam prope concretã tempestatum materiam significant: cum vnus fuerit ignis, nondum concretam: cùm plures, maximam superesse copiam. Isti ignes, si densissimus aer & vaporibus plenus extiterit, ob frequentiam condensatæ materiæ, fugantur, ab Heleno, quæ non nisi ex abundantia ingenti consurgit vaporum. Dicti sunt Castor & Pollux in Deos relati ob beneficia quæ in homines contulerunt, cùm multos sceleratos homines de medio sustulerint; & in eos populos quos subiugauerant, singulari clementia sint vsi. Quo autem pacto per hæc mores hominum corrigere conati sunt antiqui? beneficẽtiam, & liberalitatem in omnes, & propinquorum præcipuè concordiam Diis gratissimam esse demonstrarunt: quare ad has virtutes per hanc fabulam nos hortabantur, ac nunc de Aeolo.

De Æolo. CAP. X.

AEOLVS, ventorum imperator, vel potiùs (vt quidam putarunt) quæstor, Hippotæ filius fuit, vt innuit Ouidius in epistola Leandri:

Parce precor, facilémque mone moderatiùs auram:
Imperet Hippotades sic tibi triste nihil.

Sic Apollonius libro quarto Argonauticorum:

Αἰόλον Ἱππότεω πάϊδα κλυτόν.
Æolum Hippotæ filium clarum.

Matrem Aeolo fuisse Meneclam Hyllis Lyparensis filiam me-

Ayuntamiento de Madrid

moriæ prodidit Euthydemus Atheniensis in libro de Salsamentis: at Eudoxus Cnidius in libro secundo de ambitu terræ, Ligyri Actoris Carystii filiam matrem Aeoli fuisse maluit, quamuis dixerunt nonnulli non vnum tantùm Hippotæ filium fuisse Aeolum vocatum eo nomine, sed etiam filium Hellanis cuiusdam Iouis nepotem. omnia tamen quæ dicuntur de Aeolis, ad vnum Hippotæ filium referuntur. Nec defuerunt, qui Iouis filium putarentur. Habitauit Aeolus in vna ex illis septem insulis, quæ de illius nomine dictæ fuerunt Aeoliæ, atque illa Strongyle nominabitur, vt ait Strabo libro sexto. fuerunt omnes illæ insulæ sub imperio Aeoli, atque Strongyle dicta est à rotunditate, quæ Didyma etiam dicebatur. dicta est & Lipara pinguis, & ab igne scatente Thermissa, & Euonyme sinistra, quia nauigantibus e Lipara in Siciliam sinistra appareat, & ab arbustis Ericusa & Phœnicusa, & Hiera sacra. alii hanc, alii Liparam ob scatentium flammarum frequentiam Vulcani officinam esse dixerunt. Memoriæ prodidit Callias in libro decimo eorum quæ scripsit ad Agathoclem, ἐνταῦθα καὶ ὄρφνον ὑψηλόν, ἐφ' οὗ κορυφαὶ εἰσὶ δύο· ἡ μὲν ἑτέρα νῆσος ἀφεῖ μέλαν ὄρνυτες ἀθέρος· ἐξ οὗ πολὺ φάος ἔλαμψε φέγγος, ὥστε δοκεῖν πολὺ τόπον διακαίειν φωτὶ μόνον. καὶ ἐξ ἐκείνου ὑπὸ τοῦ κάματος διάπυροι λίθοι μεγάλοι ἀναφέρονται. γίγνεται δὲ καθ' ὃν καιρὸν συμβαίνῃ τὸν Ἡφαιστοτέχνην ὀδεῖν (ὡς λέγουσι) βρόμος τηλικοῦτος, ὥστε δοκεῖν πάντα πάντα καταπλήττειν ἀκούειν τὸν ἦχον. οἱ δὲ ἐν τῇ ἐκφυσήσει μύδροι διαιρούμενοι, διὰ τοῦ ἐκπύρωσιν, πάντοτε ἰοῦς ἔχουσι, καὶ διαφανεῖς τοῖς ὄμμασι, καὶ τοῦ σώματος καθ' ὅλου ἔχουσι καὶ νοῦν ὑπὸ πάντα τὰ τοῦ πυρὸς ἐγκείμενα τῷ θεῷ γιγνόμενα, καλῶς δοκεῖται· μεθ' ἡμέραν δὲ ἐκ τῆς καπνοῦς ὅθεν ἡ φλὸξ αἴνιστν, ὀρφνὰ ὥσπερ μέλαν νέφος τὸν τόπον ἐπιφερόμενον. *Fuisse hic* (in insula sacra vocata scilicet) *summitatem quandam præcelsam, in qua duo essent foramina ignem exhalantia, alterum quorum haberet ambitum trium stadiorum, è quo multum luminis efferebatur, ita vt splendor ad multum spatium extenderetur, atque ex illa voragine lapides ignis insignis magnitudinis emittebantur, tantúsque exaudiebatur strepitus, quo tempore Deum operari contingeret (vt aiunt) vt vel ad quingenta & plura stadia sonitus exaudiretur, at verò lapides ignis, qui ab efflatu emittebantur, rubiginis colore omnino sine violacea erãt vbique tecti propter incendium, quorum ea vis erat vt aspectum & virtutem incensi haberent ad solem. atque per noctem quidem manifesto apparerent illa, quæ spectabant ad Dei opificium: per diem verò in ea summitate, vnde flamma erumpebat, apparebat caligo quædam tanquam nigra nubes, quæ loco illi insideret.* Scriptum reliquit Pytheas in ambitu terræ consueuisse antiquos rude & illaboratum ferrum ibi deponere, & mercedem sive ensis, sive securis, sive rei alius, quam vellent, nominantes, deinde illam die crastina accedẽtes solitos accipere. Alii eum Rhegii Italiæ imperasse maluerunt. Hũc Aeolum ventorum moderatorem & quæstorem nominauit Homerus lib. x. Odyss.

Ayuntamiento de Madrid

κεῖνον δ' ταμίειν αἰθέμων πάσης Κρονίων,
ἠ ὑψ' πανύσσαι, ἠ δὴ ὀρνύειν ὅν κε θέλῃσι.
Questorem statuit ventorum Iupiter illum,
Cùm libet vt sedet ventos, & conciteat idem.

Atque vniuersam Aeoli potestatem descripsit Virgilius lib. 1. Aeneid. in his:

hic vasto rex Æolus antro
Luctantes ventos, tempestatésque sonoras
Imperio premit, ac vinclis, & carcere frænat.

Sic etiam Dionysius de situ orbis:

πλώουσι μὲν Αἰόλου εἰσὶ πόρρω πόντοιο νῆσοι,
Αἰόλου Ἱπποτάδαο, φιλοξείνου βασιλῆος,
Αἰόλου ὃς θυμῷ μὲν ἀνέμων ἄλλαχε δῶρα,
κεκρυμμένα αἰθέμων κλονεόντων θ' ἱσταμένων τε.
ἔνθα δὲ οἱ τάδε γ' εἰσὶν ὑπάντιμοι ἀνέμων Πλωτάι.
Post hanc Æoliæ sunt insulæ in æquore, regis
Æoli Hippotadæ, peregrinis regis amici,
Æoli, adest mirum cui diuûm munere donum:
Ventorum imperium, seu perfluent, sive quiescant.
Sunt illi septem dictæ cognomine Plotæ.

Sic enim Apollonius libro quarto:

Αἴολον, ὃς ἀνέμοις αἰθρηγενέεσσιν ἀνάσσει.
Æolus, imperitat qui ventis æthere natis:

Nam ante quàm ventis Aeolus imperaret, dicta sunt multa accidisse ventorum certamina, quæ vrbes frequentissimas ac regiones deuastarint: qualia fuerunt illa, quæ tantopere mare infestarunt, vt Siciliam ab Italia seiunxerint, & cùm priùs nullum esset mare mediterraneum, vis tempestatis in Oceano orta per quoddam spatium terram discidit, vnde aqua per Calpen ingressa mare quod est intra terram fecit, ob depressam regionem, Africámque ab Europa disterminauit: vt in his ait Valerius Flaccus libro primo Argonauticorum:

Hæc mihi, ventique domos, & naufraga seruat
Tempestas, hinc in terras, latúmque profundum
Est iter, hinc olim soliti miscere polúmque
Infelixque fretum (neque enim tunc Æolus illis
Rector erat, Libya cum rumperet aduena Calpen
Oceanus, cùm fluens Siculos Oenotria fines
Perderet, & medijs intrarent montibus vndæ.)

Nam per Oceani tempestates disruptis montibus qui terram includerent ab impetu Oceani in occasum ad columnas Herculis, mare factum fuit, quòd terra ibi esset depressa, ac montes facti sunt insulæ, quis hoc planè negare ausit propter antiquitatem? Dicuntur sex filii ac totidem filiæ fuisse Aeoli, inter quos Magnes, Aethlius, Iocastus, Canagra, Perietes, Arne, Pherea. neque

Ayuntamiento de Madrid

plura nomina filiorum Aeoli me legisse memini Hippotadæ. ... liorum Aeolorum fuerũt, Macareus, Athamas, Sisyphus, Misenus, Iphiclus, Salmoneus, Cephalus, Criteus, Alcione, Canace. Vocati sunt autem venti Thracii, quòd è Thracia spirare putarentur: fuit enim Dionysophanis sententia, quòd specus esset in Thracia, è quo erumperent venti, vnde fabulati sunt postea ventorum in Thracia esse domicilium, vnde ait Homerus lib. ξ. Iliadis:

Βορέης καὶ Ζέφυρος, τοί τε Θρήκηθεν ἄητον.

Threiciis Boreas Zephyrúsque fremebat ab oris.

Et Horatius libro primo Carminum:

Iam veris comites quæ mare temperant,
Impellunt animæ lintea Thraciæ

Quidam tradiderunt Aeolias insulas omnes propè esse pares, atque ambitum habere maiorem centum & quinquaginta stadiorum, quæ per tantundem spatium distarent à Sicilia. habere dictæ sunt scaturigines ignium & hiatus subterraneos, qui illuc vsque peruenirent, ac desertæ fuerunt per quoddam tempus, donec Liparus Ausonis filius per dissensionem cum fratribus, illuc aduentauit cum nauibus & magna manu militum ex Italia, & Liparam à se dictam habitauit: Huius iam senescentis filiam inquiunt Aeolum Hippotæ filium duxisse Cyanen nomine, & acciuisse vndique colonos: quare non solùm Lipara, sed omnes sunt habitatæ. quibus addiderunt, Aeolum in Deos & hospites benignum, in subditos iustum fuisse, ac rerum bellicarum non ignarum, & omnis humanæ prudẽtiæ participem: quippe qui etiam vela in vsus nauticos excogitarit. Habuit filios Xuthum, Androclum, Pheremonem, Iocastam, Agathyrnum, Astyochum, vt alii tradiderunt: qui etiam cùm prædicere ventos solitus esset è varietate efflatorum ignium, dictus est quæstor ventorum, vt diximus.

¶Tot sunt ea quę de Aeolo tradita sunt ab antiquis: nunc quę ratio illos compulerit ad has fabulas fingendas inquiramus. Memoriæ igitur prodidit Isacius Aeolum hominem fuisse astronomiæ peritissimum, & illam scientiam præcipuè exercuisse, quæ pertinet ad naturam ventorum, vt prodesset nauigantibus. Prædicebat igitur vel cùm Sol tauro propinquaret, exempli gratia, quæ maris futura esset tempestas, aut quæ benignitas cœli, & quo die, quáue diei hora: vel quamdiu perduraret Zephyrus, si talis aut talis speraret: aut si alius ventus sub exortum canis, aut alterius signi cœlestis exoriretur, aut etiam diebus criticis, quintis scilicet, septimis, & aliis huiusmodi ab ortu seruatis. Ea de causa effectum est, vt illum ventorum esse regem dicerent, sicut Amaclidem, & Protoclum, & Protocreontem dixit Orpheus: hi enim quos vellent ventos, dicebantur in vtrem includere, & emittere, quos vellent spirare. Scriptum reliquit Strabo libro primo, Aeolum dictum fuisse regem ventorum, quia per fluxum ac refluxum

rum aquarum, cùm habitaret in locis asperrimis & difficillimis, nauigantibus futuræ tempestatis ac surgentium ventorum signa multo antè prædixerit, quæ cùm ad prædictum tempus euenirẽt, credidit vulgus mortalium ventos esse in Aeoli potestate, quos posset, cùm liberet, emittere. Videbatur enim admirabile quidpiam ac propè diuinum, posse venturas temporum mutationes multo antè præuideri. Id tamen fieri posse comprobauit Thales Milesius, vbi anni fertilitatem & copiam oliuarum in futurum annum præuidisset, vt ait Diog. Laertius in eius vita. Magna est omnino vis ac propè diuina sapientiæ non solum in prædicendis rebus futuris, sed etiam iis faciendis, quæ nullo humano ingenio fieri posse videbantur. Veruntamen cùm pauci sint omnino sapientes, multique haberi cupiant, cùm sapientes malè imitentur, vel conuitiis etiam insectentur sapientiores, idcirco effectum est, vt illa falsò dicta putentur ab Empedocle, & non sine risu ab insulsis audiantur, in quibus ille diuinam vim sapientiæ ita explicauit:

φαύστις δ' ἀκαμάτων αὐέμων ὤρμος, οἵτ' ὄπι γαῖαν
ἠνύφοι, πνοιῇσι κελαφδινυθῆσιν ἀῆτας.
ἠ πάλιν, ὡν κ' ἐθέλῃσθα, παλίντιτα πνοιμξ' ἐπάξῃς,
σῆστις δ' ἐξ ὄμβροιο κελαινὲ κάμερον αὐχμὸν
ἀθρόπνοις, σῆστις δὲ κἠ ἐξ αὐχμοῖο θερείς
ἠέμα πανδρεοθρεπτα τάτ' ἀμφίρε καθήσυχλα,
ἀξῃς δ' ἐξ αἴθριο κελαφδιμὸς ὤρμος ἀνδρός.
Placabit ventos, qui terras flamine verrunt
Omma vastantes, rursus, si fortè libebit,
Flamina consurgent, pluuiæ pellentur ab agris,
Cùm fuerint nimiæ: induces & rursus easdem,
Si libeat pronas sistes & fluminis vndas,
Tartareis animas idem reuocabis ab vmbris.
Lucida parebit sophiæ vis ætheris alti.

Verùm hæc narratio ad historiam pertinet. Alii qui rerum naturalium occultas vires perscrutantur, dicunt quòd si quis vtrem è pelle delphino detracta fecerit, illámque penes se habeat, poterit per quasdam ceremonias obtinere vt spiret quicunque ventus ille voluerit, atque solus ille spirabit: vnde illa finxit Homerus de vẽtis ab Aeolo datis Vlyssi. Quod attinet ad mores, Aeolus est vir sapiens, qui iræ moderatur pro opportunitate temporũ, & præsentiũ negociorum, quando nunc simulare iram, nunc dissimulare vtilissimum est. id autẽ putatur ventos refrænare & emittere cùm libuerit. Hæc autem varietas morũ Aeolo nomen dedit. Sunt omnes sanè affectus vtiliter hominibus ab ipsa natura cõcessi, quippe cùm ita non mediocriter conferat ad corrigẽdos mores, si nimium non incaluerit, quę si nulla esset, omnem iniquitatem æquo animo aliquando ferremus, neque tam studiosè damna à nobis

Ayuntamiento de Madrid

propulsaremus. Sed omnium rerũ vtilis est mediocritas, & omnibus adhibenda moderatio: quæ si nulla extiterit, tunc pessima est ira omnium animi affectuum, & in furorem denique conuertitur. Sic autem nos ventorum Aeoli iram expressimus, cui nisi in principio quis restiterit, mox tanquam cæcus ad multa parum decora rapitur, vt est in libro quarto Venationum:

non mulcent dulcia verba
Syluestres animos, nullúsque admittitur illis
Orator: laxis furiæq; vagantur habenis.
Vt grauis Æolio cum ventus prosilit antro
Totus in arua ruens, & syluas sternit opacas,
Flaminibus rapidis immensas murmurat æther.
Tum neque veliuolæ puppes, neque nubilia cœli
Contra stare valent, conuoluens omnia secum
Viribus Hippotadæ nullis frænatur, & illum
Non tenet imperium Regis, nil audit, at vnus
Est cordi fragor, & strages, & murmur, & ira.

Aeolum igitur Regem, siue rationem, oportet his motibus animorum imperare; siquidem qui iræ non imperauerit, ille iræ non sine pœnitentia postea, seruiat necesse est. Deinde ista ficta fuerunt illa etiam de causa ab antiquis, quia demonstrare volebant nihil sine diuina prouidentia contingere, cùm venti etiam rerum omnium leuissimi & maximè inconstantes suum habeant moderatorem. Alii putarunt per hæc incitatos fuisse nauigantes ad percipiendam naturam ventorum & tempestatum, cùm possent omnes multo antè hæc significare & intelligere, quorum signa n onnulla præuia sint tempestatum, qualia sunt ea quæ scripsit Aratus & Theophrastus de signis aquarum & ventorum. At nunc de Borea dicamus.

De Borea. CAP. XI.

BOREAS autem è quibus parentibus ortus sit, fabularum inuentores non tradiderunt, quod ego legerim, nisi quòd in Thracia habuerit domicilium. Fabulati sunt antiqui Orithyiam Erechthei Athenarum Regis filiam virginem fuisse forma præstantissimam, quam cùm Boreas colligentem flores iuxta fontem Cephisum vidisset, eius amore incensus illam rapuit, & in Thraciam deportauit, veluti scriptum fuit à Chœrilo. Alii dixerunt apud Ilissum celeberrimum Atticæ fluuiũ raptam fuisse ludentem cum cęteris virginibus, vt ait in Atticis Pauf. quod etiam testatur Dionysius in situ orbis:

νέρθε γε μὲν Γ' ὀξὺ μοῖο, παρὲξ αὐλῶνος, Λ' ἀτλικὸν ὄδωρ·
τῷ διὰ, θεσπεσίῃ φορέῃ ῥόος Ἰλισσοῖο·
ἔνθεν ἡ Βορέης ποτ' ἀνήρπασεν Ὠρείθυιαν.

Cerceph

Cercopis est tellus supra Isthmum, Solis ad ortum,
Ilissus per quam diuino flumine fertur,
Vnde tulit Boreas raptam grauis Orithyiam.

Scripsit Ouid. lib. 6. Metamorph. Orithyiam fuisse in regionem Ciconum deportatam, & ibi celebratas nuptias Boreę, & geminos peperisse filios, vt est in his:

Nec prius aerij cursus suppressit habenas,
Quàm Ciconum tenuit populos & mœnia raptor.
Illic & gelidi coniux Aetæa tyranni,
Et genitrix facta est partus enixa gemellos.

Simonides tamen poeta non ab Ilisso, sed à Brilisso raptam fuisse Orithyiam putauit, & ad petram Sarpedoniam Thraciæ deportatam, non procul ab AEmo monte. Memoriæ prodidit Herodotus in Polymnia, iussos fuisse Athenienses ab oraculo, cùm Xerces ad deuastandam Græciam cum innumerabili propè classe traiiceret, generum Boream in auxilium vocare, qui vehemens in classem Persarum irruit, ac multa nauigia submersit, quare debilitatæ fuerunt vires hostium. cùm verò in Thraciam Orithyiam abstulisset, ibique habitaret, Thracius Boreas vocatus est ab Eurip. in Cyclope.

ὅταν δὲ Βορέας χιόνα Θρήκιος χέῃ,
δορᾶσι θηρῶν σῶμα νεβρειείοις μόνον.
Boreas vbi niuesque fundit Thracius,
Corpus meum tego ferarum pellibus.

Hunc in antro habitare solitum scripsit Callimach. in lauacrum Deli;

ἄμφοις ὑψηλῆς κορυφῆς ἐπὶ Θρήικος Αἵμῳ
ἥδεος Ἄρηος φύλασσε σεῦ ἔντεσι· τὼ δὲ οἱ ἵππω
ἑπτάμυχον Βορέαο παρὰ σπέος πυλίζοντο.
Threicij residens sublimi vertice in Æmi,
Mars seruabat equos, atque arma nitentia: equique
Hic stabulabantur Boreæ frigentis ad antrum.

Boreæ filias fuisse scribit Callimachus in eodem hymno Vpim & Loxo & Hecaergen:

πρῶτά τοι τέσσ' ἔνεικαν ὑπὸ ξυθῶν Ἀρειμασπῶν
Οὔπις τε, Λοξώ τε, καὶ ὀλοφῶν Ἑκαέργη,
θηγατέρες Βορέαο, καὶ ἄρσενες οἳ τόν ἄρεσσαν
πίδων.
Namque Arimasporum primæ regione tulerunt
Vpisque, Loxoque, Hecaergeque annosa rigenti
De Borea natæ: præstans & robore pubes
Inde mares.

Memoriæ proditum est à Cleanthe in primo libro de moribus, Boream rapuisse Chlorim quoque Arcturi filiam, atque illam in collem Niphatem asportasse, qui postea Thorus Boreæ vocatus

fuit, antequam diceretur Caucasus, de qua filiam suscepit Hypacem. Fabulantur Chionem pręterea & Zetem & Calaim natos fuisse ex Orithyia, qui vnà cum cęteris Argonautis in Colchos nauigarunt, de quibus ita meminit Apollonius libro primo:

Ζήτης αὖ Καλαΐς τε βορήϊον ἷες ἵκοντο,
οὕς ποτ' Ἐρεχθηΐς Βορέη τέκεν Ὠρείθυια
ἐξ ἀτῆς Θρήκης δ' ὑψηχεμέρου, ἔνθ' ἄρα τώγε
Θρήϊκες Βορέης ἀνέρριψαν Κεκροπίηθεν
Γλίσον δ' περιπέρσιδε χορῶν ἔνι δινεύουσαν·
καὶ μὲν ἄγων ἔκαθεν, Σαρπηδονίην ὅθι πέτρην
κλείουσιν, ποτὶ μοῖο πορὰ ῥόον Ἐρίδανοιο,
λυγαίοις ἐν δάμασι πέδε νεφέων κατὰ κλύψας.
Zetes & Calais Boreæ de semine nati
Rursus, Erechthei peperit quos Orithyia
Veloci Boreæ, rapuit quam Cecropis agro
Ducentem choreas Ilissi ad fluminis vndam.
Hanc Sarpedoniam ad petram tulit inde vocatam,
Quà fluit Erginus vitrea perlucidus vnd

Suscepit Boreas præterea ex Orithyia Cleopatram, quæ postea Phineo nupta Cramben & Orythum & Hemum illi peperit, vel, vt alii maluerunt Thyrum & Maryandinum, quam Arplicen, at non Cleopatram vocarunt. Hos scripsit Phanodicus Boreæ filios ad Argonautas ex Hyperboreis adiisse, at Herodotus è Daulide. Aiunt præterea celerrimos fuisse omnium Boreadas, facultatémque habuisse volandi, vt testatur Theognis in his:

εἰ κύτερος δ' εἶπόδα πόδας ταχέων Ἁρπυιῶν,
ἢ παῖδ' ἐν Βορέου, τῷ δ' ἄφαρ εἰσὶ πόδες.
Si magis Harpyiis sis velox, vincere possis
Et natos Borea, haud pes quibus vtiliter.

Cùm venissent igitur cum cæteris principibus Colchicæ expeditionis ad Phineum, Harpyias à mensa Phinei profugarunt, à quibus Plotæ insulæ Strophades vocatæ sunt. Hi postea cæsi fuerunt ab Hercule in partitione munerum, quę ab Iasone illis heroibus, qui secum nauigarunt, data fuerunt, vt quidam putarunt, inter quos fuit Stesimbrotus. alii quia nauem in Mysiam redire nollent ab Hercule cęsos fuisse maluerunt. Semus, quia cursu vicissent, per inuidiam ab Hercule cæsos tradidit. Nicander Colophonius, quia Boreas sibi tempestatem in insulam Con immisisset, cùm reuerterentur, ab Hercule ob iram trucidatos putauit, at non à generis Leucippi. Neque plura de Borea memorantur ab antiquis. Scripsit Hesagoras in rebus gestis Megarensium Boream, qui Orithyiam rapuit, non ventum, sed iuuenem fuisse Strymonis filium ita vocatum, qui cùm illam in matrimonium à parentibus impetrare non posset, ad rapinam se accinxit, raptámque

que in Thraciam deportauit. Quamuis alii non à Borea, sed à populis Thraciæ Boreæ nomine raptam fuisse putarunt, vt ait Ouid. in epist. Paridis:

Nomine receperunt Aquilonis Erechthida Thraces,
Tuta tamen bello Bistonis ora fuit.

Alii deiectam fuisse Orithyiam è præcipiti loco in Ilissum fluuium existimarunt, quæ cum nullibi post inuenta sit, locum dedit fabulæ, quòd eam amatam Boreas in Thraciam asportasset. Quòd Harpyias à mensa senis Phinei expulerint, crediderunt nonnulli Harpyiam, & Erasiam filias fuisse eius senis, quæ cùm parum honestam viuendi rationem complecterentur, paternas facultates immodicè exinanirent, domúmque paternam turpiter exhaurirent. Has ambas cùm filii Boreæ secum abduxissent, putati sunt Phineum egestate faméque liberasse. Quid continuatur sub hac fabula, præter historiam, non reperio. Atque locum aliquem doctioribus etiam relinquo. At nunc de Scylla dicamus.

De Scylla & Charybdi. CAP. XII.

SCYLLA & Charybdis, monstra infesta nauigantibus maximè timenda, existimatæ sunt, quæ fœminæ quondam dicuntur fuisse. Fuit igitur Scylla Phorcynis & Hecates filia, vt sensit Acusilaus: vt verò Homerus, Cratæis, fuit eius mater; quę tamen eadem est, vt Apollon. Acusilaum fortasse secutus scripsit lib. 4.

ἠὲ παρὰ Σκύλλης στυγερὸν κευθμῶνα νέεσθαι,
Σκύλλης Αὐσονίης ὀλοόφρονος, ἣν τέκε Φόρκυν,
νυκτιπόλος θ' Ἑκάτη, τήν τε κλείουσι Κράταιν.
Horrendum aut antrum Scyllæ concedere iuxta,
Ausoniæ Scyllæ Phorci de semine natæ,
Noctiuagæque Hecates quæ dicitur vna Cratæis.

Chariclides verò in Cathena, Phorbantis & Hecates filiam fuisse tradidit, Stesichorus Lamiæ. Timæus lib. 21. historiarum non è Phorcyne, sed è Typhone natam fuisse asserit: alii è fluuio Crati. Fuerunt qui dixerint Scyllam fuisse olim filiam Nisi regis Megarensium, quæ capta amore Minois, patris purpureum capillum, quo incolumi ille mori non poterat, vt respondit oraculum, clàm abscidit, patrémque ipsum, & Nisæam ciuitatem Atheniensibus prodidit. nam cùm Athenienses Nisi fines hostiliter inuasissent, ceperunt nonnulla oppida subitis incursionibus, ipsumque Nisũ in vrbẽ Nisæã incluserũt & obsederũt, vt ait Pausanias in Atticis, & Strabo libro 8. Fama est igitur Minoẽ illam in profundum maris deturbasse odio proditionis, quare in mõstrum marinũ versa sit. Alii dicunt illã desperatione captam

Ayuntamiento de Madrid

cùm è Minoe neglecta relinqueretur post proditionem se in mare præcipitasse & Deorum ira canes additos esse vt illam in monstrum versam assiduè lacerarent. Fuerunt tamen qui duas fuisse Scyllas dixerint, alteram Phorci, alteram Nisi filiam: atque hanc postremam post cæsum capillum cùm illam pater insequeretur, in cirim fuisse conuersam, patrem in haliætum, aues inter se infensas, vt in lib. 1. Georgicorum ait Virg.

Apparet liquido sublimis in aere Nisus,
Et pro purpureo pœnas dat Scylla capillo:
Quacunque illa leuem fugiens secat aera pennis,
Ecce inimicus atrox magno stridore per auras
Insequitur Nisus, quà se fert Nisus ad auras,
Illa leuem fugiens raptim secat æthera pennis.

Paus. in Corinthiacis Scyllam Nisi filiam neque in auem mutatã scribit, neq; in monstrum marinũ, quæ patrem Minoi, prodidit, neq; à Minoe vxorẽ ductam, vt sibi promissum fuerat, sed ipsius Minois iussu in mare deiectam, quę maris vndis, agitata sit, donec ad Scylleum vocatum promontorium sit delata, vbi tamdiu insepultum iacuit cadauer, quamdiu à marinis volucribus voraretur: vnde locus datus fuit fabulæ. quare ita ad illud alluse Ouid.

Filia purpureum Nisi furata capillum,
Puppe cadens nauis facta refertur auis.

Zenodotus libro 3. Compendiorum, suspensam fuisse inquit Scyllam de prora nauis, in qua vehebatur Minos, & per mare tractam, donec ita interierit. Scyllam verò, quæ dicta est Phorci filia, præstantem forma corporis mulierem fuisse memorant, quæ cum Neptuno concubuerit: qua re cognita pharmacum Amphitrite in fontem, in quo se lauare Scylla consueuerat, iniecit, eámque in furorem actam cum se in mare præcipitasset, in monstrum marinum conuertit, vt scripsit Myro Prianeus lib. 5. rerum Messeniacarum. Alii fabulati sunt Scyllam rem habuisse cum Glauco, quòd ægrè ferens Circe, quæ illius amore tenebatur, pharmacis fontem, in quo lauari Scylla consueuerat, infecit; quibus illa pube tenus in varias formas mutata sit. Scylla igitur sua deformitate territa, amissæque formæ desperatione capta, se in mare præcipitauit: quare locum dedit fabulæ, vt ait Zenodotus Cyraneus. Scyllæ formam ita describit Isacius ἐξ ὧν κεφαλὰς ἶχεν, κύματος, κυνὸς, λέοντος, Γοργόνος, φαλάνης, ἀνθρώπου. ιβ' πόδας. *Sex habens capita, eruca, canis, leonis, Gorgonis, balænæ, fœminæ: pedes autem duodecim.* qui idem aliorum sententias secutus, diuersam formam illi tribuit. Alii dixerunt oculorum tenus Scyllam pulcherrimam fuisse mulierem, at sex habuisse canum capita, reliquam corporis partem fuisse serpentum. Homerus libro μ. Odysseæ & capita sex, & duodecim pedes illi fuisse scribit, & singula capita habuisse tres

tres ordines dentium, vt est in his:

ἐν δὲ δὴ Σκύλλη νάϊε δ ἐνὸν λελακυῖα·
πᾶσι τοι φωνὴ μὲν ὅσον σκύλακος νεογιλοῖς
γίνεται· αὐτὴ δ' αὖτε πέλωρ κακόν, οὐδ' κε τίς μιν
γηθήσειν ἰδών, οὐδ' εἰ θεὸς ἀντιάσειεν.
πᾶσι τοι πόδες εἰσὶ δυώδεκα, πάντες ἄκροι.
ἐξ δὲ τέοι δειροὶ κρεμάμηκες, ἐν δὲ ἑκάστῃ
σμερδαλέη κεφαλή· ἐν δὲ, τρίστοιχοι ὀδόντες,
πυκνοὶ καὶ θαμέες, πλεῖοι μέλανος θανάτοιο.

Hoc habitat grauiter latrans ac Scylla profundum,
Cuius vox similis catulis; monstrúmque verendum,
Ipsa grauis pestis, non si Deus obuius illi
Quis fieret, posset lætari, nilq; timere.
Nanque pedes illi bisseni, collaq; longa
Sunt sex huic, caput horrendum quæ singula monstrant:
Dentibus est ordo triplex, illique frequentes,
Et semper nigræ mortis vestigia seruant.

At Virgilius libro tertio Aeneid. aliter eius formam descripsit in his:

At Scyllam cæcis cohibet spelunca latebris
Ora exertantem, & naues in saxa trahentem.
Prima hominis facies, & pulchro pectore virgo
Pube tenus postrema immani corpore pistrix,
Delphinum caudas vtero commissa luporum.

Fabulati sunt præterea hanc oculos igneos habuisse, & adeò lõgã colla, vt vel longinquas naues ad se posset attrahere; quare ita scripsit Apollon. lib. 4.

μήπως σμερδαλέοισιν ὑπαΐξασα γένυσιν
λᾶας ἐν ἠρώων δ' πλήσεται.

Ne fortè horrendis maxillis concita lædat
Delectos heroas.

Fabulantur igitur quòd quicunque appulissent eò, faciebãt naufragiũ, hominésque ab iis canibus qui erant circa pudenda Scyllæ, vocabantur, vt testatur Virgilius in Sileno:

Quid loquar? aut Scyllam Nisi, aut quam fama secuta est,
Candida succinctam latrantibus inguina monstris,
Dulychias vexasse rates, & gurgite in alto
Ah timidos nautas canibus lacerasse marinis?

Charybdis item voracissima mulier dicitur fuisse, quæ cùm furata esset nonnullas boues Herculi boues Geryonis abigenti, à Ioue fulmine icta fuit, & in illud monstrum marinum versa. Alii tamen ab Hercule cæsam fuisse maluerunt, & à Ioue in monstrum conuersam. at Isacius Mnaseam Pratensem in nauigatione secutus, furtum hoc Scyllæ tribuit, qui illam ab Hercule cæsam fuisse scribit, patris verò Phorcynis opera postea in lebete subiectis

Ayuntamiento de Madrid

lampadibus coctam reuixisse. Hæc ea sunt ferè omnia quæ de Scylla & Charybdi periculosis maris Siculi scopulis, ab antiquis memorantur. Describuntur ita illi scopuli ab Homero lib. μ. Odyss.

οἱ δὲ δύω σκόπελοι ὁ μὲν οὐρανὸν εὐρὺν ἱκάνει
ὀξείῃ κορυφῇ· νεφέλη δέ μιν ἀμφιβέβηκε
κυανέη, τὸ μὲν οὔ ποτ' ἐρωεῖ, οὐδέ ποτ' αἴθρη
κείνου ἔχει κορυφὴν, οὔτ' ἐν θέρει, οὔτ' ἐν ὀπώρῃ.
οὐδέ κεν ἀμβαίη βροτὸς ἀνὴρ, οὐ καταβαίη,
οὐδ' εἴ οἱ χεῖρές γε ἐείκοσι, καὶ πόδες ἦεν.

Hi duo sunt scopuli, præacuto vertice cœlum
Hic adit, assiduè tegitur qui nubibus atris.
Nulla serena dies hic est, non tempore messis.
Nec quando apricis liuent in collibus vuæ.
Nec si viginti manibus, pedibúsque vir vllus
Scandere nitatur, poterit, non inde redire.

Alii scopulum paulò inferiùs idem poeta ita describit,

τὸν δ' ἕτερον σκόπελον χταμαλώτερον ὄψει Ὀδυσσεῦ,
πλησίον ἀλλήλων, καί κεν διοϊστεύσειας.
τῷ δ' ἐν ἐρινεός ἐστι μέγας φύλλοισι τεθηλώς.
τῷ δ' ὑπὸ δῖα Χάρυβδις ἀναῤῥοιβδεῖ μέλαν ὕδωρ.
τρὶς μὲν γάρτ' ἀνίησιν ἐπ' ἤματι, τρὶς δ' ἀναροιβδεῖ,
δεινόν· μὴ σύ γε κεῖθι τύχοις ὅτε ῥοιβδήσειεν.

Alter erit scopulus depressior optime Vlysses,
Vicini inter se hi (námque hos superaueris arcu,
Si libeat) foliísque viret siculnus ibidem
Maxima, sub qua haurit pelagus diuina Charybdis.
Ter bibit illa die, epotas terq́; euomit vndas.
Obserua, ne sorbenti sis inde propinquus.

At Virgil. luculentissimè rem ita expressit, breuissimè libro 3. AEneid.

Dextrum Scylla latus, læuum implacata Charybdis
Obsidet, atque imo barathri ter gurgite vasto
Sorbet, in abruptum fluctus, rursúsque sub auras
Erigit alternos, & sidera verberat vnda.
At Scyllam cæcis cohibet spelunca latebris,
Ora exertantem, & naues in saxa trahentem.

Strab. lib. 1. vt videtur putasse Homerus, fluxum maris ac refluxum vehementem fieri circa eos scopulos in mari Siculo putauit, quibus in locis cùm grauissimus esset strepitus propter saxorum concauitates, fabulati sunt antiqui canes esse circa latera & inferiores partes Scyllæ, qui illam vorarent. hanc rem ita scribit Isacius; ἡ Σκύλλα περὶ τὸ Ῥήγιον τῆς Σικελίας ἐστὶν ἀκρωτήριον, ἐξέχον εἰς θάλασσαν· οὗ κάτωθεν πέτραι πολλαὶ καὶ μεγάλαι, ἔχουσαι κοίλους τόπους καὶ σπήλαια, ἐν οἷς καταμένουσι θηρία θαλάσσια. τῷ δὲ πλοίων

ποιοῦν δὲ ταῖς πέτραις ἀκονιζομένων ὑπὸ τῆς Χαρύβδεως ὕδατος, καὶ συγκλονουμένων, ἐνδὸν ἄνδρας ἐσθίουσιν ἢ Χάρυβδις δὲ καὶ ἡ Σκύλλα πλησίον εἰσὶν ἢ ὑψηλὸν Χάρυβδις πρὸς Μεσσήνῃ ἐστὶν· ἡ δὲ Σκύλλα πρὸς τὸ Ρήγιον. *Scylla promontorium est iuxta Rhegium Siciliæ, in mare prominens, sub quo sunt saxa multa & ingentia, quæ locos interiùs habent cauos, & speluncas, in quibus habitant monstra marina. vbi nauigia fuerint ijs petris ab aqua Charybdis illisa & euersa, tunc homines ab illis ferij vorantur. Charybdis autem & Scylla vicinæ inter se sunt: atque Charybdis est iuxta Messanam. Scylla iuxta Rhegium.* Dictæ sunt ideirco mulieres hę fuisse, quòd illa forma fuerit scopulorũ, vt procul spectantibus mulierum formam præ se ferrent. nam, vt traditũ est in opticis, pro distantia spectantium, & pro situ rei collocatæ, multa sunt quæ aliam atque aliam formam, vel plantæ, vel animalis, vel regionis præ se ferant. illud autẽ ita esse declarauit his verbis Apollonii Rhodii enarrator, quod etiam scriptum fuit ab Agatharchide lib. 7. rerum Europicarum. ἀπρωτήριον δέ ἐστιν ἡ Σκύλλα, ἔχον εἰς θάλασσαν, ὁμοίωμα καὶ πρόσωπον ἔχον γυναικός. κάτω δὲ τοῦ ἀκρωτηρίου εἰσὶ πέτραι πολλαὶ καὶ μεγάλαι, ἔχουσαι κοίλους τόπους καὶ σπήλαια, ἐν οἷς θαλάσσια θηρία μένουσιν. Et ne omnia Græcã hic asscribam, sententiam tantum ita explicabo: Scylla promontorium est in mare prominens, forma faciéque muliebri. sub ipso promontorio petræ sunt ingentes & complures, quæ locos concauos & speluncas habent interiùs, in quibus habitant feræ marinæ. Quæcunque igitur nauigia compulsa fuerint ab vndis vel à tempestate Charybdim, ibidem submersa ab ipso mari absorbentur, at quæ ab vndis Charybdis agitata rursus & compulsa in asperas & latentes Scyllæ petras irruerint, quassantur & disrumpuntur; postea feræ illæ monstráque marina multiplicia exeuntia, homines è nauibus colligentes edunt. Quidam diligentiùs rem explicantes maris traiectum septem stadiorum esse inter Italiam Siciliámque tradiderunt, qui πόρθμος siue fretum fuit appellatus, atque ex tribus Siciliæ promontoriis Lilybæo, Pachyno & Peloro, Pelorus Italiam prospectat, sub quo sita fuisse dicitur Charybdis. ex huius regione Scylla fuit in Italia sub alio promontorio ex illa Italiæ parte in mare prominente, quòd similitudinem ac speciem haberet mulieris. Dicta est Scylla à poetis habere canes, qui è lateribus pectoréque promineant, & interimant nauigantes, quoniam ex inferiore loco, è concauitate saxorum scilicet, in qua latent, exeuntes, séque superiùs ex eius latere extollentes, exire è pectore feræ illæ videantur. fuit igitur scopulus, & profunditas aquarum, & forma eius scopuli, quæ fabulæ locum dedit. Cùm Hercules iuxta hæc loca nauigasset, magnámque partem illarum boum quas secum vehebat, amisisset, dictus est interemisse Charybdim, quia machinis quibusdam locum illum expurgauit, & in posterum

nauigabilem fecit, ita vt neque Scyllæ neque Charybdis vllum ad posteros vestigium manserit. dicta fuit autem Scylla ἀπὸ τοῦ συλᾶν, à spoliando scilicet, vel à σκύλλειν vexando: quamuis ἀπὸ τῶν σκυλάκων, à catulis, quidam putarint. at Carybdis ἀπὸ τοῦ χάσκειν ab hiãdo, & ῥοιβεῖν sorbeo, nominata est. ¶ Ego sanè virtutũ vitiorũmque naturam sub hac fabula contineri crediderim, quia cùm inter duo pericula nauiget is qui ex altera parte Scyllam, ex altera Charybdim habeat, solus denique tutus & incolumis euadit, qui neutri horum periculorum magis adhæserit: hoc quid aliud significat, quàm quod scribitur ab Aristotele in Ethicis, virtutem esse medium duorum extremorum, quæ ambo sunt vitanda? Vt autem vitia deuitaremus extrema, his partim fœmineas formas vt inuitantib. ad se tribuerunt, partim figuras immanissimarum ferarum; quippe cùm eò accedentibus calamitates proponerent, & vitę ac facultatum iacturam, cùm canes, & varia monstra horribilia his adiunxerint, quæ inhærentes vorarent. Nam quid aliud est vita mortalium, quàm assidua inter varias molestias & illegitimas voluptates nauigatio? is autem vnus, qui sanctè piéque vixerit, & qui vitia vtrobique existentia deuitauerit, incolumis in patriam, quod beatarum est animarum post hanc vitam concilium, cui præest Deus, peruenire poterit. Sed quoniam in errores aliquando collabi omnibus facilè est, & plerisque contingit, si quis illis scopulis appropinquarit, continuò est inde totis viribus recedendum. nemo est enim ex omnibus hominibus, qui non ab ipsa natura ad voluptates incitetur. Idcirco poetarum omnium præstantissimus Homerus multis amissis inde vix abnauigantem fecit Vlyssem: quia pauci sunt viri fortes in periculis; & multo pauciores prudentes, vbi semel voluptatum facti sunt captiui, nec ab illis postea explicare se facilè possunt. Dicitur Scylla in hoc monstrum à Circe conuersa fuisse, cùm mulier esset pulcherrima, quòd omnes qui declinant à ratione, rectóque viuendi instituto, brutorum animos induant. Quid enim Circen esse dicebamus? an non titillationem naturæ ad voluptates incitantem? cùm vellent igitur demonstrare antiqui (vt summatim dicam) plenissimam esse difficultatem & periculorum vitam humanam, nauigantique inter duos grauissimos scopulos simillimam; quæ si parum sapienter gubernetur, voluptatibus allecti homines in maximas miserias incident: hæc de Scylla & Charybdi excogitarunt: quæ iucundissimis narrationibus & fabulosis vestierunt, vt qui parum salutis suæ alioquin essent studiosi, saltem suauitate figmentorum ad audiendam vitæ rectè instituendæ rationem allicerentur. Alii crediderunt hanc fabulam ad moderationem sumptuum spectare, quippe cùm incauti in fœnus incidant, tanquam in Scyllæum fretum, vnde omnium facultatum vno tempore postea fit iactura, quod videtur

Ayuntamiento de Madrid

tetur innuisse Cicero in orat. pro Pub. Sextio. At nunc de Orione dicamus.

De Orione. CAP. XII.

ORION ille, qui, vt traditum est in fabulis, fuit inter sidera collocatus, Hyrieo Neptuni filio & Alcyone natus fuisse dicitur, de quo scriptum est ab Euphorione his verbis: Γ'ειείνεο Ποσηιδάων καὶ Ἀλκυόνης μιᾶς ἠΐδ' Ἀτλαντος θυγατέρων, ἱκέτευ αὐτὸν ἐν Τανάγρῃ τῆς Βοιωτίας· φιλοξενώτατος δὲ ὢν, ὑπεδέξατο ποτε καὶ θεοὺς. Ζεὺς δὴ καὶ Ποσηιδάων καὶ Ἑρμῆς ὀλιγωρεθέντες ἀπῆλθ. καὶ τὴν φιλοφροσύνην ὑπολαβόντες, παρίνεσαν αὐτῇ ὅ τι αὐ βούλοιτο, ὁ δὲ, ἄτεκνος ὢν, αἰτήσατο παῖδα. λαβόντες οὖν οἱ θεοὶ τὴν τοῦ ἱερουργηθέντος αὐτοῖς βοὸς βύρσαν, ἀπαιμάξαντες εἰς αὐτὴν, καὶ ἐκέλευσαν κρύψαι καὶ γῆν, καὶ μὴ δέκα μῆνας ἀνοῖξαι. ὧν δὲ ἀνοιξάντων ἐῤῥύη τὸ Οὐρίων, οὕτως ἐπονομασθεὶς διὰ τὸ οὐρῆσαι ἀπερ τοῦ θεοῦ· ἔστι τα κατ' ἀσφῆμισμόν, Ὠρίων. *Hyrieus Neptuni & Alcyones filius, quæ vna fuit è filiabus Atlantis, aliquando in Tanagra ciuitate Bœotiæ habitauit. cùm verò benignus esset aduersus hospites. Dij quoque dicuntur in eius hospitium accessisse. Iupiter autem & Neptunus, & Mercurius ab illo liberaliter tractati, eiusque benignitate delectati proposuerunt, vt quodcunque liberet, peteret. Hic cùm adhuc esset sine filijs, filium poposcit. Tum verò Dij pellem mactati bouis sibi capientes in ipsam semen profuderunt, iusserùntque illam sub terram occultare, neque ante decimum mensem aperire: quibus mensibus peractis natus est Vrion, qui ita vocatus est, quod quasi minxissent Dei: at verò propter deuitandam turpitudinem vocis, postea dictus fuit Orion.* Neque enim, vt quidam arbitrati sunt, dicitur ex vrina, sed è spermate natus fuisse. Cùm verò è semine trium Deorum natus dicatur illum Lycophron tripatrem ita vocauit:

στεφάνην βοῦν δ' ἑνὸς ἁπτὰ μασδράκων
ῥαιῇ τεμπάτρῳ φασγάνῳ Κανδάονος,
Bouem coronatum graui coquus draco
Cadet tripatris ense olim Candaonis.

Fuit enim Candaon primum apud Bœotos, postea Orion vocatus. Isacius non Mercurium, sed Apollinem vna cum duobus Orionis patribus connumerauit. Atque Colonia fuit vxor Hyriei, cui pellis illa seruanda data fuit. Scriptum reliquit Dorion in libro de piscibus, Orionem fuisse Neptuni & Brylles Minois filiæ, quæ sententia fuit etiam Hesiodi. Pherecydes Neptuni & Euryales filium inquit, vt ait Apollodorus libro primo Bibliothecæ. At Zetzes, qui commentarios in Hesiodum scripsit, Orionem inquit fuisse Hyriei & Brylles filium, quæ Brylle fuit Minois. Quod autem venator fuerit Orion, testantur nomina ipsorum canum, quos ille in venationes alebat. nam nisi venator fuisset, nunquam probabile videretur, nisi fuisset insanus, vt

BIBLIOTECA MUNICIPAL

Ayuntamiento de Madrid

Leucomelænam, Mæram, Dromim, Cissetam, Lampurim, Lycoctonum, Ptoophagum, Arctophonum, aliósque complures canes aleret, qui illius commemorantur. Huic sororem addiderunt Candiopen. Nicandri verò enarrator Orieum, non Hyrieum vocauit Orionis patrem. Fabulantur hunc munus à patre Neptuno impetrasse, vt tam super vndas, quam super terram posset incedere. Alii tamen tantæ fuisse magnitudinis senserunt, vt nulla esset tanta profunditas, è qua non humeri saltem extarent è mari, quam sententiam secutus Virgilius ita scripsit libro decimo:

quam magnus Orion
Cum pedes incedit medij per maxima Nerei
Stagna viam scindens, humero supereminet vndas.

Qui cum postea in Chium ad OEnopionem venisset, Aeropen illius vxorem vitiare conatus est. Id grauiter ferens OEnopion comprehenso Orioni oculos effodit, & mox extra suam regionem eiecit: qui postea in Lemnum profectus à Vulcano perbenigne excipitur. tum Vulcanus eius misertus Cedalionem vnum è famulis Orioni ducem viarum dedit, qui in orientem ad Solem profectus ab eo sanitati restitutus est, ac lumen recuperauit. Deinde contra Oenopionem arma suscepit, quem in eius auditum aduentum ciues sub terra occultarunt. hunc vbi non speraret se ampliùs posse inuenire Orion, in Cretam contendit, vbi venationi operam daret. Enimuero non in Aerope solùm vxore OEnopionis, qui fructus esset tentatæ per vim alienarum mulierum pudicitiæ experiri voluit: quem fabulantur Pleiades Atlantis & Pleiones Oceani filias vnà cum illarum matre persecutum in Bœotia per quinquennium assiduè; quibus etiã potitus esset nisi per Iouis misericordiam, à quo precabantur auxilium, inter sidera fuissent relatæ. Dianæ quoque, cùm vnà venaretur, aiunt vim inferre voluisse, quare illius iussu occisum fuisse, vt in his testatur Euphorion: σύγκωμηγῶν δὲ ἐξεῦ Ἀρτέμιδι, ὅπῃ χείρεσιν αὐτῷ βιάσασθαι. ὀργιαθεῖσα δὲ ἡ θεός, αὐτὰρ ὄκκεν ἐκ τῆς γῆς σκορπίον, ὃς αὐτὸν πλήξας κατὰ τὸν ἀστράγαλον, ἀπέκτεινε. *Cùm verò vnà cum Diana venaretur, illi vim inferre conatus est. At Dea irata scorpium è terra excitauit, qui illius talum percutiens interemit.* At Horatius libro tertio Carminum illum ab ipsa Diana ob tentatam pudicitiam sagitta cæsum fuisse scribit in his:

& integræ
Tentator Orion Dianæ
Virginea domitus sagitta.

Alii fabulati sunt, inter quos fuit Diocles in lethiferis pharmacis, Orionem puerum insigni forma fuisse à Diana amatum, quæ etiam illi nubere decreuerat: quippe cùm Aurora etiam dicatur illum

Ayuntamiento de Madrid

illum raptum ob formam in Delum asportasse. Id cùm Apollo grauiter ferret, frustráque sororem sæpius reprehendisset, nactus est satis aptam ita opportunitatem Orionis occidendi. Nam cùm aduenientis Orionis caput prominens ex vnda longinquum Apollo vidisset, proposito præmio artis cõtendit cum sorore quòd non attingeret illud signum sagittis: at illa ostentandæ artis studio accensa sagittam in fronte Orionis infixit, qua re postea cognita dolore commota impetrauit à Ioue vt ille inter sidera referretur. Corinnus autem Delius, qui Tanagræum fuisse inquit Orionem, multáque loca mansuefecisse, & venenatis animalibus expurgasse, hunc idcirco interiisse memorat, quia inter venandum cum Latona & Diana gloriaretur, quòd nullum animal ferum ipsum vitare posset: ea re Deæ indignatæ dicuntur scorpium excitasse, à quo occideretur: qui sub saxo quodam latuit, donec eò accederet Orion. Est enim scorpiorum consuetudo vt sub saxis lateant, sicut Sophocles ait in captiuis:

ἐν παντὶ γὰρ τε σκορπὸς φωρεῖ λίθῳ.

Saxo sub omni delitescit scorpius.

Tũ verò cùm pes Orionis fortè saxo appropinquasset, ab eo scorpio ictus interiit, ac demũ Dianę misericordia inter sidera & ipse & scorpius relati fuerunt. Quidam maluerunt occisum fuisse à Diana, quia illam inuitasset vt disco secum luderet. Alii quia vim Opi vni è virginibus, quæ Dianam ex Hyperboreis secutæ fuerant, inferre voluerit, à Diana confixum sagittis existimarunt, vt ait Apollodorus libro primo. Neque verò ipsius solùm Orionis magna fuit arrogantia, sed etiam Side eius vxor dicitur ausa fuisse cum Iunone de forma contendere, quare ad inferos fuit ab illa deiecta. Scripsit Nicander in Theriacis scorpium immissum Orioni à Diana, quia peplum Dianæ etiam apprehendere, cùm illam violare niteretur, ausus sit impuris manibus, vt patet ex his:

τὸν δὴ χαλαζήεντα κόρη Τιτληὶς ἀφῆκε
σκορπίον ἐν κέντρῳ τεθηγμένον, ἵμος ἐπέχεα
Βοιωτῷ τοὔνεκα κακὸν μόρον Ὠρείωνι,
ἀλλ' αὐτῷ ὅς οἱ χερσὶ θεῆς ἐδράξατο πέπλου·
αὐτὰρ ὅγε σιβαρῷ κεν σφυρὸν ἤλασε ἰχνύος
σκορπίος ἀπροΐδ' ἠς ὀλίγῳ ὑπὸ λᾶϊ λοχήσας.

Grandine signatum Titanis at inde puella
Scorpion immisit, qui cuspide surgat acuta,
Boeto vt meditata necem fuit Orioni:
Impuris ausus manibus quia prendere peplum
Ille Deæ est, talum percussit scorpius illi,
Sub paruo lapide occultus vestigia propter.

Atque scorpii idcirco forma ad sempiternam memoriam dicitur fuisse inter sidera relata. Orionem non fuisse postea inter sidera relatum, sed fictum id & excogitatum fuisse ad alicuius gra-

Ayuntamiento de Madrid

tiam, testatur Pausanias in Bœoticis, qui sepulchrum fuisse Orionis apud Tanagræos memoriæ prodidit. Hæc tot fabulosa de Orione ab antiquis sunt tradita: è quibus sententiam illorum eliciamus.

¶Orion fuit Neptuni & Iouis & Apollinis filius. ex horum semine nimirum in pellem bouis incluso natus. Quid hoc est monstri Dii boni? an potest vnus esse multorum parentum filius? hæc in elementorum generatione vera esse possunt, cùm omnia sint in omnibus. Est enim mare, in quo semen includitur, taurus, tum ob fremitum, tum etiam ob impetum, cùm à ventis incitatur: atque illud manifestiùs est semen omnium elementorum, cùm manifestiùs aqua ob calorem Solis mutationem patiatur. Excitat igitur vis Apollinis vapores ex aqua, eósque extenuans non sine quodam spiritu innato in aera extollit: atque quòd Iupiter aer, Neptunus in aqua diffusus sit spiritus, & δυνάμις ζωοῦσα, patuit. Horum igitur trium Deorum viribus commistis, gignitur ventorum & pluuiarum & tonitruum materia, quæ Orió dicta est. Cùm verò subtilior aquæ pars, quæ extenuatur, supernatet, dixerũt Orionem à patre imperasse, vt super aquas incederet. Vbi materia illa extenuata in aera dilatatur & diffunditur, dictus est Orion venisse in Chium, qui locus à fundẽdo nominatur: nam χέειν fundere significat. At cùm ibi Aeropen violare conetur, extra regionem eiicitur priuatus lumine, quia necesse est eos vapores per aera pertransire, & ad summam partem accedere. per quem locum diffusa materia primam vim ignis quodãmodo labefactari sentit. Est enim omnium quæ mouentur motu non naturali, vis maxima in principio, at in fine minima, cùm illa sensim in itinere deficiat. Excipitur Orion benignè à Vulcano, & ad Solem profectus pristinæ sanitati restitutus, inde in Chium reuertitur. Hoc sanè nihil aliud est, quàm circularis elementorum, & mutua inter se generatio & corruptio. Fabulantur hunc à Diana sagittis cęsum, quòd illam attingere ausus sit, quia cùm vapores ad supremam partem aeris ascenderint, ita vt Lunam videantur nobis aut Solem attingere, Lunæ vis hos congregat, & in imbres aut ventos conuertit, & ita suis sagittis cædit ac deorsum mittit, cuius Lunæ vis est tanquam fermentum in his rebus faciendis. Dixerunt postea Orionem occisum fuisse & in cœleste signum conuersum, quoniam sub Orionis exortum frequentes fiunt pluuiæ, & venti, & tonitrua. Hoc signum, quia ita formatum est, vt stricto gladio in taurum infigat, & propinquas Pleiades insequatur, dictus est obuius factus Pleiadib. in earum amorem incidisse, ac illas persecutus fuisse: quæ quidem Pleiades dictæ sunt ἀπὸ τοῦ πλείωνος, ab anno scilicet, cum suis ortibus æstatis & hyemis initium significent. Cum verò Orion oppositum habeat scorpionẽ, videtur semper illum fugere ex eodem hæmisphærio, quare de illo fabula

confictæ

confícta est. Atque tot breuiter ea sunt, quæ pertinent ad physicam rationem. Cum multa passum fuisse propter libidinem dixerint Orionem antiqui, significare voluerunt nihil illegitimũ non fore calamitosum. Alii inuisam esse Diis immortalibus & iniucundam omnem arrogantiam per hãc fabulam significari maluerunt, cum soli Deo, si qua in re præstiterimus, honor & gloria pro illa præstantia à nobis tribuenda sit. Nam idcirco Deorum iussu à scorpione ictus interiit Orion, quòd Diis etiam præsentibus gloriaretur, quod nulla esset adeo immanis fera, quæ illum posset deuitare. At nunc de Arione dicamus.

De Arione. CAP. XIIII.

ARION patria Methymnæus, quibus ortus sit parentibus, non constat, quos ego sanè obscurissimos fuisse crediderim: quippe cum solus fortunæ euentus, & ars rectè pulsandæ citharæ Arionem ipsum illustrauerint. Nonnulli tamen hunc Neptuni filium ex Oncæa nympha satum arbitrati sunt. Alii ex Autoloe, alii è Terra genitum maluerunt. Floruit autem Arion quo tempore Periander Corinthii imperauit, vt ait Herodotus in Clio. Scribit hunc Herodotus primum Corinthii apud Periandrum tyrannum diu fuisse, ac postea cupiuisse in Italiam & in Siciliam nauigare, vbi cùm ingentem vim pecuniarum meruisset ob artis suæ præstantiam, tum rursus optauit Corinthum redire. Hic cum esset Tarenti, nullis nautis se suaque committere, quàm Corinthiis maluit: mercatus est igitur atque conuenit de naulo cum hominibus Corinthiis. quos cùm sibi insidias struere plurimum à terra distantes persensisset, vt ipso cæso pecunia tutò potirentur, rogauit vt liceret saltem cygnorum more sibi funebre carmen canere, hisque pecuniam profudit, vt ea ratione experiretur, an animos illorũ placare posset. Illi igitur his minimè persuasi, iusserũt vt vel se ipsum occideret, quò sepulturam consequeretur, vel in mare quàm citissimè desiliret. At Arion ita spe frustratus, cùm sentiret illos nulla cantus suauitate deliniri, vbi legem Orthiam cecinisset, se cum toto apparatu, quem cantaturus susceperat, in mare de prora deiecit: deinde nautæ Corinthum adierunt. Dicuntur delphines hunc in Tænarum exposuisse, quos, dum ferretur, suauitate cantus pro mercede demulcebat. Atqui rem totam non minùs luculenter expressit Ouidius libro secundo Fastorum, quàm Plutarchus etiam in conuiuio, vt est in his arminibus:

Quod mare non nouit, quæ nescit Ariona tellus?
Carmine currentes ille tenebat aquas.
Sæpe sequens agnam lupus est à voce retentus,
Sæpe auidum fugiens restitit agna lupum.

Ayuntamiento de Madrid

Sæpe canes, leporésque vna iacuere sub vmbra:
Et stetit in saxo proxima cerua leæ.
Et sine lite loquax cùm Palladis alite cornix
Sedit, & accipitri iuncta columba fuit.
Cynthia sæpe tuis fertur vocalis Arion,
Tanquam fraternis, obstupuisse modis.
Nomen Arionium Siculas impleuerat vrbes,
Captáque erat Lyricis Ausonis ora sonis.
Inde domum repetens, puppim conscendit Arion;
Atque ita quæsitas arte ferebat opes.
Forsitan, infelix, ventósque, vndásque timebas.
At tibi naue tua tutius æquor erat.
Námque gubernator districtò constitit ense,
Cæteráque armata conscia turba manu.
Ille metu pauidus, Mortem non deprecor, inquit:
Sed liceat sumpta pauca referre lyra.
Dant veniam, ridéntque moram, capit ille coronam:
Quæ posset crines, Phœbe, decere tuos.
Induerat Tyrio distinctam murice pallam:
Reddidit icta suos pollice chorda sonos.
Flebilibus numeris veluti canentia dura
Traiectus penna tempora cantat olor.
Protinus in mediæ ornatus desilit vndas:
Spargitur in pulsa cærula puppis aqua.
Inde (fide maius) tergo delphina recurno
Se, memorant, oneri supposuisse nouo.
Ille sedet, citharámque tenet, preciúmque vehendi
Cantat, & æquoreas carmine mulcet aquas.

Arion igitur cum eo apparatu Corinthum profectus rem totam Periandro aperuit, qui cùm priùs non credidisset, Arionem dedit in custodias, nautásque ad se aduocatos, quid audissent de Arione, percunctatus est. cùm illi dicerent eum esse incolumem in Italia, quódque illum Tarenti reliquissent, accersitus est illuc Arion qualis in mare desilierat: tum obmutuerunt nautæ, neque facinus negare quidem ausi sunt: quare vltimo supplicio fuerunt affecti. Fuit eximius omnino citharœdus Arion, ac poeta nobilis dithyrambicus, nemini mortalium secundus eo tempore in arte rectè pulsandæ citharæ, ac neque Philoxeno quidem Cytherio, cuius nomen celeberrimũ fuit ob hanc ipsam artem, vlla re inferior, quẽ cyclicos choros primum omniũ inuenisse scripsit Hellanicus in Cranaicis, & Dicæarchus atque Demarchus in libro de Dionysiacis certaminibus, quamuis Antipater & Euphronius in suis commentariis inuentum illud Lago Hermioneo tribuerint. Fabulati sunt præterea antiqui delphinum illum, qui seruauit Arionem, ad perpetuam illius beneficentiæ memoriam inter

sidera

sidera fuisse relatum, vt ait Ouidius ibidem:

Dy pia facta vident: astris delphina recepit
Iupiter, & stellas iussit habere nouem.

Alii tamen maluerũt delphinum inter sidera fuisse relatum, quia Neptuno conciliarit Amphitriten, at Hermippus quia dux in honorem Apollinis fuerit Cretẽsibus in Delphos. Lucianus in dialogis marinorum Deorum eam pecuniam Corinthi illum comparasse inquit, cum esset apud Periandum: atque nauiganti ad Methymnæos in patriam, istud contigisse. Atque tot ab antiquis dicta fuerunt de Arione: quæ quòd fabulosa sint, nemini obscurũ est. Nam quæ de delphinis dixerunt antiqui, quòd homines ab iis seruati fuerint, somniis simillima ego esse censeo, quippe cùm sit eadem semper animalium natura, neque tamen quispiam ab illis ad hæc vsque tempora seruatus narretur à delphinis: & tamen infinitus propè est numerus eorum qui in mari perierunt: at cùm in mare se præcipitasset, magis probabile est natantem & vestibus sustentatum Arionẽ à nautis Tænariis fuisse exceptum, & in nauĩ cui picti fuissent vtrinque in prora delphines in Tænarum fuisse portatum: vt scriptum reliquit Antimenides in primo libro historiarum.

¶ Verùm vt sententiam tandem antiquorum ex his exprimamus, significare voluerunt per hanc fabulam, omnium scelerum Deos esse vltores: quippe cum animalia quoque rationis expertia & vocis, soleant aliquando Diis ita volentibus esse sceleratorum accusatores, & innocentibus hominibus opem ferre: omnéque beneficium Diis gratum contingere, quod in virum bonum conferatur. At de Arione satis, nunc de Amphione dicamus.

De Amphione. CAP. XV.

AMPHIONEM etiam citharœdum non solùm musicæ artis peritia, sed etiam fortunæ inconstantia, & calamitatum cumulus illustrauit. Fabulantur hunc & Zethum eius fratrem fuisse Iouis & Antiopes filios: nam Antiope filia Nyctei & Androthoes à Ioue in Satyram conuerso compressa fuit, atque grauida facta Nyctei patris minis territa in Sicyonem ad Epopeum profugit, vbi cùm Zethum & Amphionem peperisset, illos dedit in Citharœnem cuidam bubulco alendos. Nycteus grauiter ferens filiæ fugam, cùm hortatus fuisset Lycum fratrem negotium ne negligeret, moritur. at Licus cum delecta manu militum repentino aduentu Epopeum trucidauit vrbe potitus, captiuámque reduxit Antiopen, quam Dircæ vxori in custodias dedit. nec multo pòst collecta pastorum manu, cùm cognouissent ex alumno qui essent, Zethus & Amphion ipsum patruum & Dircen ceperunt & ipsi repentino aduentu, Dircéque crudeliter agresti

Ayuntamiento de Madrid

tauro alligatam laniari ſtudentes, laniata moniti ſunt à Mercurio vt Lycum imperare permitterent, vt ſcriptum fuit à Nicocrate in rebus Cypriis. Sic autem de illa Antiope quòd odio eſſet patri, meminit Apollonius libro quarto:

οἶα ὑφ' Λ'ντιόπῃ θάμβεα μήσατο Νυκτεύς.

Oderat Antiopen ſic lapſo tempore Nyctteus.

Alii crediderunt Antiopen Amphionis matrem, filiam fuiſſe Aſopi, vt ſcripſit Apollonius lib. 1.

ἐν δ' ἔσαν Λ'ντιόπης Λ'σωπίδος υἱέε δοιώ,
Λ'μφίων καὶ Ζῆθος· ἀπύργωτος δ' ἔτι Θήβη
κεῖτο πόλις.

Zethus & Amphion aderant duo pignora clara
Aſopi Antiopes: nondum turrita manebant
Mœnia Thebarum.

Diophanes lib. 1. Poeticarum hiſtoriarum, vbi ſcripſit de Antiope matre AEtæ, Amphionem & Zethum non Iouis, ſed Theobontis filios fuiſſe inquit, quod etiam teſtatur Zez. hiſto. 13. chil. primæ. Epimenides Corcyræus Amphionem ſcripſit tractandis lyræ fidibus Mercurio vſum fuiſſe magiſtro, atque adeò admirabilem fuiſſe illius cantum, vt feræ & ſaxa illum ſequerentur, non minùs quàm Orpheum Calliopes filiũ, vt ait Pauſanias in Bœoticis: nam hanc etiam lyram à Muſis primùm accepiſſe ſcriptum reliquit Antimenides libro 1. hiſtoriarum, & Pherecydes libro decimo. At verò Dioſcorides Sicyonius ab Apolline lyram illi datam fuiſſe memorat. Hanc autem celebritatem nominis in muſicis conſecutus eſt Amphion, quòd ob affinitatem cum Tantalo modulos edoctus fuit à Lydis, primúſque tres chordas addidit tetrachordo à ſuperioribus muſicis inuento, vt ait in libro primo de Muſica Ariſtocles. nam ferunt hunc neten chordam ante portam poſtea Thebanam ipſum inueniſſe, vnde porta nomen ſortita fuit. Dicuntur Zethus & Amphion antequam Thebæ conderentur, exiguum Theſpienſium pagum Etreſim vocatum habitaſſe, vt teſtatur Strabo libr. 9. Enimuero cùm Amphion & Zethus ſuſpectas haberent vires Phlegyarum hoſtium per id tempus, vt ait Pherecydes, Thebas muris ac turribus munierunt, vt eſſent tutiores ab hoſtium incurſionibus. non enim audebant ſine muris ac turribus habitare, vt ait Homerus in Odyſſeæ libro λ.

πλὴν δὲ μέν', Λ'ντιόπην ἴδον Λ'σωπίοο θύγατρα·
ἣ ῥ' ἐν κοὶ Διὸς δοῦχε' ἐν ἀγκοίνῃσιν ἰαῦσαι,
καὶ ῥ' ἔτεκεν δύο παῖδε' Λ'μφίονά τε Ζῆθόν τε·
οἳ πρῶτοι Θήβης ἔδρε' κτίσαν ἠ τε πύλοιο,
πύργωσάν τ', ἐπεὶ οὐδὲ ἀπύργωτόν γ' ἔδραν ἐάσαντο,
καίτοι σθένεϊ δεινὼ, κρατερὼ περ ἐόντε.

Post hanc Antiope Aſopi mihi filia viſa eſt:
In Iouis amplexum quæ iactat ſe iſſe gemellos

[Et Ze-

Et Zethum peperisse simúlque Amphiona clarum:
Qui portis septemgeminis, & turribus altis
Cinxerunt Thebas. nec enim sine turribus ausi
Incolere inuictis quamuis hi viribus essent.

Fabulati sunt igitur saxa sua sponte assiliisse, murúmque extructum fuisse, dum Amphion lyram suauiter pulsaret, vt ait Horatius in arte poetica:

Dictus & Amphion Thebanæ conditor vrbis
Saxa mouere sono testudinis, & prece blanda
Ducere quò vellet.

Dicitur hæc ciuitas septem habuisse portas, quæ nominabantur: Electris, Prœtis, Neitis, Crenæa, Hypsista, Ogygia, Homolois. vocatæ sunt Thebæ, vt sensit Zezes, à patre conditorum; vel quod magis placet, à Thebe nympha filia Promethei, quæ illis fuit affinitate coniuncta, vt scripsit Pausanias in Bœoticis. inquiunt Thebas, post multas infelices dimicationes, quæ illi ciuitati contigerunt, ab Alexandro Macedoniæ rege euersas fuisse, quo tempore Thebani bellum aduersus ipsum Alexandrũ in Persas arma parantem susceperunt. quæ ciuitas quoniam per cantum extructa non poterat nisi per cantum euerti, diruta est Ismenia quodam flebiles numeros cum tibia accinente, vt scriptũ fuit à Callisthene, veruntamen idem Alexander, qui iusserat Thebas solo æquari, ad gratiam cuiusdam athletæ, qui ter victor ab illo coronatus fuerat, instaurauit. quod ita significauerat oraculum:

Ἑρμῆς, Ἀλκείδης, καὶ ἱμαντομάχος Πολυδεύκης,
οἱ τρεῖς ἀθλήσαντες ἀνακτίσουσί σε Θήβη·
Alcides, Pollux, nymphaque Atlantide cretus,
Mox instaurabunt euersis mœnia Thebis.

Aiunt primum omnium mortalium Amphionem aram dicasse Mercurio, quòd ab eo lyram accepisset. At quoniam felicitatem æquo animo perferre non minùs difficile est, quàm aduersos fortunę euentus, idcirco effectum est, vt nimium gloriaretur Amphion ob artis pręstantiam, & in Latonam, eiúsque filios contumelias coniecerit: quòd Dea nulla re hominibus præstaret, atque eius filii rudes habendi sint & imperiti si secum conferantur, cùm ipse multo sit peritior Apolline. Dicunt his contumeliis iratas Deas pestilentiam in domum Amphionis excitasse, qua ipse cum tota familia deletus est. Et Zethus, cùm mater ipsa genitum ex se filium ob certam noxam peremisset, ægritudine animi contabuit. ¶ Dictus est Amphion Iouis & Antiopes filius, quoniam musica exercitatione conficitur plerumque, atque omnes viri præstantes Iouis filii ab antiquis dicti sunt, vt explicauimus superiùs. Hunc & Orpheum fuisse AEgyptios, & magorum scientia excelluisse ait Pausanias in posterioribus Eliacis. Aiunt hunc musicę fuisse peritum, & saxa ac feras, quò vellet, du-

Ayuntamiento de Madrid

solitum : quoniam per orationis suauitatem duros & agrestes homines mansuefecerit, & ad extruendas ciuitates, ciuitátúmque legibus obtemperandum delinierit. At idem qui cæteros ad humanitatem, mansuetudinémque reuocauerat, eùm ob felices rerum successus nimium factus fuisset insolens, Deósque vel ipsos paruifaceret, vltimo supplicio affectus est, cùm nemo impunè Deum aut Dei cultum parui faciat, nedum contemnat. At nunc de Halcyonibus dicatur.

De Halcyonibus. CAP. XVI.

FVIT Halcyon Canobes & Mæoli filia, vel Aeoli vt ait Lucianus in Halcyone inscripto dialogo, sicuti testatus fuit Alexander Myndius, fuitque vxor Ceycis. At Ceyx fuit rex Trachiniorum, qui cùm nobilitate, opibus, & forma corporis excelleret, se vel Diis immortalib. æquare ausus est, & Deorum nominibus, appellauit. nam Ceyx seipsum Iouem, Halcyonen appellauit Iunonem illam arrogantiam Iupiter grauiter ferens, Ceyci Delphos nauiganti adeò fœuam tempestatem immisit, vt Ceyx, & omnes qui cum Ceyce nauigabant, naufragium passi perierint: sicuti testatur Polyzelus in iis quæ scripsit de Rhodo. Fabulantur postea cadauer agitatum ab vndis ad litus, & ad eam speculam appulsum fuisse, ad quam sepe veniebat Helcyone prospectura an Ceyx accederet: quo viso illa miserabiliter conquesta, dicta est Iouis misericordia in auem sui nominis mutata cùm se è specula in mare præcipitasset: tunc etiam Ceyx conuersus est in cerylum: sic enim mares inter illas volucres nominantur, vt ait Carystius Antigonus. Hoc tamen nonnulli dixerunt factum fuisse Luciferi & Thetidis misericordia, at non Iouis. Hanc rem ita breuiter complexus est Euripides in Iphigenia in Tauris:

ὄρνις, ἁ παρὰ τὰς πετρίνας
πόντου δ' ἀφάς ἀλκυὼν
ἄλεγον οἴτου ἀεὶ εἰς,
ἁ ξυνάορον ξυνεταῖσι βοᾷ,
δ' ἃ πόσιν κοιλάδ' εἰς ἀεὶ μολπάζω.
Saxosa ponti quæ ad iuga
Auis colis sorte Halcyon,
Lugubrem resonans luctum;
Noram prudentibus vocem,
Quod concinis tuis maritum cantibus.

Hæ aues dicuntur esse magnitudine passeris, vt ait Plinius, colore cyaneo, collo gracili ac procero: maréque à fœminis vbi illi consenuerint, gestari super alis. enimuero vbi fuisset Halcyon in auē conuersa, eiusque oua quæ cōtinuo pepererat ni mari volutarentur, quia maxima orta fuisset tempestas, Iupiter misertus dies quatuor-

Ayuntamiento de Madrid

quatuordecim per mediam hiemem illi cōcessit, quibus & parere per tranquillitatem maris & excludere posset: quos dies Halcyonios vel Halcyonidas, vt aiunt Græci, vocarunt. de his ita scripsit Theocritus in Cerealia celebrantibus;

χ' ἁλκυόνες στορεσεῦντι τὰ κύματα, τήν τε θάλασσαν,
τόν τε νότον, τόν τ' εὖρον, ὃς ἔσχατα φυκία κινεῖ·
Ἁλκυόνες, γλαυκαῖς Νηρηΐσι ταί τε μάλιστα
ὀρνίθων ὀφίλαθεν, ὅσαις τέ περ ἐξ ἁλὸς ἄγρα.

Halcyones sternunt spumantes marmoris vndas,
Atque Eurum, atque Notum, qui extremas suscitat algas:
Halcyones, supra volucres Nereides almæ
Quas dilexerunt, quibus est ex æquore præda.

Dictæ fuerunt Halcyones quòd in mari pariant, cùm ἅλς sit mare ac κύειν, parere. Inquiunt Halcyones circa conuersiones Solis hybernas nidulari, nidúmque mirabili structura componere ad formam piscatoriæ nassæ: tanta verò duritie, vt neque ferro, neque saxis pertundi possit, quem conficiunt ex acicularum spinis, quas belonas vocant, idque facere cùm primùm grauitatem ventris sibi adesse senserint. vbi absolutus nidus perfectúsque fuerit, illum in mare demittunt, vt explorent an fatiscat ex aliqua parte: atque huic os miro artificio ad sui corporis magnitudinem tantum relinquunt, vt scripsit Solensis Clearchus in eo libro, quem scripsit de Torpedine pisce, & Plutar. in libello de amore parentum erga filios. Dicuntur inter has aues esse adeò salaces mares, vt senescentes vel in ipso coitu moriantur, vt scripsit idem Clearchus in Terrore, & Isacius in Lycophronem. Neque tamen prætermittendum est illud, quod scriptum est ab Hegesandro de Halcyonibus in suis commētariis, Halcyones fuisse Gigantis Alcyonei filias, quæ post patris mortem se in mare deiecerint, & ab Amphitrite sint in aues sui nominis conuersæ, vt patet in his: Ἀλκυονέως τοῦ γίγαντος θυγατέρες ἦσαν Φθονία, Ἄνθη, Μεθώνη, Ἀλκίππα, Παλήνη, Δριμὼ Ἀστερίη. αὗται μετὰ τὴν τοῦ πατρὸς τελευτὴν ἀπὸ Καναστραίου, ὅ ἐστιν ἄκρον τῆς Παλλήνης, ἔρριψαν αὐτὰς εἰς τὴν θάλασσαν. Ἀμφιτρίτη δ' αὐτὰς ὄρνιθας ἐποίησε· καὶ ἀπὸ τοῦ πατρὸς ἁλκυόνες ἐκλήθησαν. *Alcyoneo giganti filiæ fuerunt, Pathonia, Anthe, Methone, Alcippa, Palene, Drimo, Asteria. Quæ post patris interitum è Canastræo, quod est Pallenei promōtorium, sese in mare præcipitarunt. Amphitrite verò has in naues vertit, & Alcyones de patris nomine appellauit.*

¶ Hæc ea sunt quę fabulose de Halcyonibus memorantur ab antiquis. Quæ dicta sunt de auibus, tanquam de natura auium illarū sunt intelligenda; quia spectant ad illarum consuetudinem: quæ de diebus Halcyoniis, non valde sunt admirabilia; quòd per solstitiorum tempus nullę propè fiant aeris mutationes. Omnia enim cùm ad summum peruenerint, languidiora sunt, atque aliquantulum cessant: quod patet in sagittis & lapidibus in altū

Ayuntamiento de Madrid

aera coniectis, cùm inde alterius motus capiant initium. Ad deprimendum igitur mortalium arrogantiam dictus est Ceyx in eam calamitatem incidisse, cùm tantam felicitatem æquo animo ferre non diutiùs posset. Nam sæpiùs temerarios & potentes homines ob temeritatem Deus de pristina felicitate deiecit, prudentésque & mansuetos homines supra cæteros omnes extulit. Hanc igitur fabulam efinxerunt antiqui, ne nimis præsentibus opibus, aut nobilitate, aut viribus, aut forma corporis gloriaremur, cùm omnia nobis data hæc mutuo sint a Deo bonorum omnium autore: atque vt omnes intelligerent, nullam felicitatem esse tantam aut tam firmam, quam Deus, si propter peccata voluerit, non citissimè possit labefactare, & funditus euertere. At nunc de Asopo dicamus:

De Asopo. CAP. XVII.

AT verò Asopus amnis, cuius filiam AEginam Iupiter rapuit, fuit Oceani & Tethyos filius, vt sensit Acusilaus; alii Neptuni & Perus, vt ait Athenienſis Apollodorus lib 3 Bibliothecæ. At Nicanor Samius in lib. 2. de fluminibus, Iouis & Clymenes filium fuisse dixit. Sesosthenes autem lib. 9. rerum Ibericarum Himeri & Cleodices filium fuisse tradidit. Paus. in Corinthiacis Neptuni & Ceglusæ filium fuisse creditum memorat. Phanodemus in rebus Atticis Salaminis & cuiusdam Panopei. Hunc maior scriptorum pars patria fuisse Thebanum, vxorémque duxisse Metopen Ladonis filiam asserunt, de qua Pelaguntem, Ismenúmque susceperit, & filias viginti; inter quas fuit Thespia, Peroe, Thebe, quæ vrbi nomen dedit, & Combe Chalchis cognomento quę prior æram aut maturam inuenit in vrbe Eubœæ, quæ ab illa Calchis vocata est Salamin, Platæa, Harpinne, Corcyra Aegina, quæ insulis nomina dederit, cùm altera Scheria, altera OEnone priùs diceretur, Ismene, Antiope, Aeroe, Cleone, Nemea, quam cum Iupiter deperiret, promisit quidquid illa optaret se esse daturum, atque ea dicitur perpetuā virginitatē expetiuisse; Tanagra, Sinope, quæ multis vrbibus vel ipsę vel filii nomina dederunt nā de Corcyra nonnudò vocata est priùs Scheria, deportata illuc à Neptuno, sed ex tiā natus Phæax, à quo Phæacia dicta. de Sinope nō parua est cōtrouersia sed tamen plerique affirmant illam raptam fuisse ab Apolline, & in Pontum deportatam, è quo Syrum peperit, qui syriæ nomen dedit, vt ait Philostephanus. At Dionysius in situ orbis à Ioue raptam fuisse Sinopen ita scripsit:

ἔστι δ' ἐλιωσίφιν Ἀσωπίδα δίκτο Σινώπην·
κείνη δὴ κεῖθι χωσάμενος ἀστέρι πατρὶ δασάτο χώρη·
Σινὸς δ' ἐπωνυμίην· ὁ γὰρ φιλότητος ἐκείνης

ἐκεῖθι

ἰχανὸν, πάτρης ἀπενόσφισεν ὀκέλασσεν.
Errantem cepit qui Asopida namque Sinopen,
Quam tristem in regione sua sepiuit, vt illum
Iupiter admonuit correptus amore puellæ.
Inuitam ideirco è patriis hanc ceperat agris.

Alii tamen, inter quos fuit Andro Teius, vnam fuisse ex Amazonibus Sinopen tradiderunt, alii Martis & Parnassæ, alii Martis & Aeginæ filiã. Fuit etiam Aegina, quam Iupiter rapuit, Asopi filia. quam cùm studiosè quæreret Asopus, neque vspiam inueniret, à Sisypho pacta mercede vt perénem aquam in Acrocorintho pro indicio obtineret, inuenit. Eius indicii pœnas apud inferos luere Sisyphum nonnulli tradiderunt, atque Asopum ipsum, cùm Iouem insequeretur, fulmine percussum fuisse, vt ait Callimachus. Posidippus in libro de Diis & heroibus Thespiam Asopi filiam quoque fuisse scripsit, cui tria munera Apollo concessit, vt ciuitas Bœotię apud montem Heliconem de eius nomine diceretur, vt virgo inter sidera in cœlo esset, & vt vaticinaretur. Fuit enim Asopus Thebanorum fluuius, qui suos fontes habuit in Arethyræ, Trachiniámque Scolum vocatam præterfluebat, qui cùm fulmine ictus fuisset, remissus est in sua flumina, & diu postea carbones deuehere sueuit. vt ait Apollod. ib. 3. Ab hoc fluuio regio vniuersa in agro Thebano iuxta Cithæronem montem Asopia vocata fuit, vt est apud Strab. 9. Pausanias scripsit in Corinthiacis Asopum amnem in finibus Phliasiorum suos ortus habuisse, qui per Sicyoniorũ agrũ lapsus in mare intrat iuxta Corinthum. Atqui cùm multi fuerint Asopi, rationi conuenit & varias regiones, & varios ortus illi fuisse assignatos. At finxerunt antiqui Asopum fuisse hominem, cui actiones istas tribuerunt. Alii hominem fuisse verè crediderũt, qui, quoniam terram fortè excauans Asopi fluuii fontes reperisset, obtinuit vt fluuius de suo nomine diceretur.

¶Aiunt hunc fuisse Iouis, vel Neptuni, vel Oceani filium, quòd ex aere in aqua verso oriantur flumina, vt ait Aristot. in Meteor. vel quòd mare principium est omnium fluuiorum. Huius filiæ multæ dicũtur, quæ sunt riui, vel aquarum proprietates, quæ multa nomina sortitæ sunt. Fabulantur illum rapta filia fuisse fulmine percussum cùm Iouem insequeretur, quia siccitas cœli & calor iam riuos exiccauerunt, & cùm ipse fluuius extenuatus in vapores verteretur, Iouem insequebatur, & ob calorem propè exiccatus fulmine dicitur percussus. Fuit enim maxima siccitas aliquando in agro Thebano & in Aegina, quare locus datus est fabulæ. At nunc de Deucalione dicamus.

Ayuntamiento de Madrid

De Deucalione. CAP. XVII.

DEVCALIONIS diluuium,& aquarum copia, quæ fuerit, omnino obscura est;at cur illud diluuium ita factum sit, paucis omnino tradiderunt, sed nos vt in cæteris consueuimus, hoc etiam explicemus. Fuit Deucalion Promethei filius, vt scripsit lib. 3. Apollonius:

ἔνθα Προμηθεὺς
Ἰαπετιονίδης ἀγαθὸν τέκε Δευκαλίωνα.
hic namque Prometheus
Filius Iapeti clarum edit Deucalionem.

At Homer. libro 5. Iliad. Deucalionem Minois filium fuisse inquit in his:

Μίνως δ' αὖ τέκε τ' ἀμύμονα Δευκαλίωνα.
Edidit hinc Minos præclarum Deucalionem.

Herodotus verò Promethei & Clymenes filium fuisse scripsit, Hesiod. Promethei & Pandoræ, quod etiam Strabo testatur libro nono. Alii Minois & Pasiphaes, alii Asterii & Cretæ. Hi enim Minois recensentur; Castreus, Deucalion, Glaucus, Androgeus ab Apollodoro; filiæ Hecale, Xenodice, Ariadna, Phædra. Id autem accidit, vt varii parentes Deucalionis dicantur fuisse, non solùm quòd ob antiquitatem rei dissentiunt scriptores, sed etiam quia diuersi fuerunt Deucaliones, cùm tamen omnia de Promethei filio dicantur. Hic habitauit in Cydno Locridis, vt ait Strabo lib. 9. vbi planities fuit fertilissima inter Cydnum & Opuntem, vt ait Apollonius lib. 3.

ἐστί τις ἀμπεινοῖσι τοδείδρομος οὔρεσι γαῖα
πάμπαν ἐυῤῥιζής τε καὶ ὄβριμος. ἔνθα Προμηθεὺς
Ἰαπετιονίδης ἀγαθὸν τέκε Δευκαλίωνα.
Est tellus quædam circundata montibus altis,
Irrigua atque ferax herbarum. hic namque Prometheus
Filius Iapeti clarum edit Deucalionem.

Lucianus in Dea Syria Deucalionem Scytham fuisse inquit illum sub quo fuit diluuium, his verbis: οἱ μὲν οὖν πολλοὶ Δευκαλίωνα τὸν Σκύθην τὸ ἱερὸν εἰσαγαγέσθαι, τοῦτον Δευκαλίωνα ὅτι τῷ τοῦ πολλοῦ ὕδατος γενέσθαι. *Multi sanè Scytham Deucalionem sacellum hoc erexisse inquiunt, eum inquam Deucalionem cuius tempore multa fuit inundatio.* At Pausanias in Atticis Iouis Olympii templum fuisse vetustissimum Athenis scribit à Deucalione extructum, & ipsum Deucalionem habitasse Athenis, cuius etiam sepulchrum fuit Athenis non longè ab illo templo. Hunc imperasse Thessaliæ constat, quem etiam Regem ita appellauit Herodot. in Clio. ὅτι ἐπὶ τοῦ Δευκαλίωνος βασιλεύοντος οἴκεε τὴν Φθιῶτιν. *Tempore regis Deucalionis Phthiotim habitabat.* Hic Pyrrham habuit vxorem Pandoræ & Epimethei filiam, vt ait Proclus, de cuius nomine vocata fuit

Thet-

Ayuntamiento de Madrid

Thessalia. Primùm Pyrrha, vt testatur in his carminibus Cretensis Rhianus:

Πύῤῥαν δή ποτε τήν γε παλαιότεροι καλέεσκον,
Πύῤῥης Δευκαλίωνος ἀπ' ἀρχαίης ἀλόχοιο.
Αἱμονίη δ' ἐξαῦτις ἀφ' Αἵμονος, ὃν ῥα Πελασγὸς
γείνατο φέρτατον υἱὸν. ὁ δ' αὖ τέκε Θεσσαλόναιμον.
τῆ δ' ἀπὸ Θεσσαλίην λα ὶ μετεφημίξαντο.

Hanc Pyrrham dixere patres de nomine Pyrrhæ,
Vxor prisca fuit quæ magni Deucalionis.
Hæmonia est & rursus ab Hæmone dicta Pelasgi,
Quem clarum genuit natum: hic at Thessalonæmum,
A quo Thessalici populi sunt inde vocati.

Dictus est Deucalion Hellenem, qui nomen dedit Gręciæ, filium habuisse, & Protogeniam è Pyrrha, & Amphictyonem, & Melantho, cuius ex Neptuno filius Delphus Delphis nomen dedit, vt scripsit Euphoriō. Atqui multi fuerūt Deucaliones, vt constat ex antiquorū scriptorum testimoniis: vnus Promethei & Clymenes, alius Minois & Pasiphaes, vt ait Pherecydes: alius Abantis & Asopiæ, vt scripsit in primo rerum Arcadicarum Aristippus: alius Haliphronis & Iophossæ nymphæ filius, de quo mentionem fecit Hellanicus: alius Asterii & Cretæ Halimonis filiæ, quæ Cretæ nomen putatur dedisse, de quo mentionem fecit Apollodorus Cyzicenus: alius rursus Promethei & Pandoræ, de quo dictum fuit, ad quem omnia propè cæterorum facta referuntur. Habuit filiam præterea Protogeniam è Pyrrha, & Hæmonem à quo Hæmonia, & Melanthiam. Memoriæ prodidit Andro Teius magnam sceleratorum hominum frequentiam fuisse Deucalionis tempore. cùm frequentes omnino essent homines vbique. Est enim illa consuetudo, vt cùm difficiliùs in magna multitudine viuatur, difficultas victus & astutiores, & peiores homines efficiat. Nam fames neque Deorum religionem, neque maiestatem legum, neque autoritatem principum veretur; quare omnia scelerum genera per annonæ difficultatem oriuntur. Hinc nascitur Deorum indignatio, & acerbitas bellorum, qualia fuerunt Iouis consilio & OEdipodis & Priami tempore, cùm vniuersus propè terrarum orbis iis bellis exarserit. Inde Iouis eiusdem consilio grauissimæ exortę sunt pestilentiæ ad delendas sceleratas nationes, quare Furiæ solio Iouis assidere dictæ sunt. Est enim eadem ciuitatum, quæ corporum etiam singulorum hominum natura; vt cùm multis malis hominibus, tanquam noxiis humoribus, repletæ fuerint, diuina ita statuente prouidentia per aliquas calamitates expurgentur; cùm nihil humanum in summo vertice diu consistere possit, & proxima sit semper peccatorum eximiæ magnitudini diuina vltio. Quòd autem maxima esset perditorum hominum multitudo, ita significauit Ouidius libro primo Metam.

Ayuntamiento de Madrid

Occidit vna domus, sed non domus vna perire
Digna fuit: quâ terra patet, fera regnat Erinnys.
In facinus iurasse putes.

At verò Deucalion vir bonus & pius habitus est, qui Deorum etiam immortalium primus templa ædificauit, & ciuitates condidit, vt ait Apollonius lib. 3.

Ἰαπετιονίδης ἀγαθὸν τέκε Δευκαλίωνα·
ὃς πρῶτος ποίησε πόλεις, καὶ ἐδείματο νηοὺς
ἀθανάτοις, πρῶτος δὲ καὶ ἀνθρώπων βασίλευσεν.
Filius Iapeti clarum edit Deucalionem.
Condidit hic primus vrbes ac templa Deorum:
Mortales inter primus regnauit & idem.

Cùm igitur vitæ integritate, & sanctitate, & erga Deos immortales reuerentia Deucalion & Pyrrha cæteris hominibus præstarent, de quibus ita scripsit Ouidius libro primo:

Non illo melior quisquam, nec amantior æqui
Vir fuit, aut illa reuerentior vlla Deorum.

In quadã arca, vti monitus fuerat à Prometheo, rebus necessariis eò comportatis seruati fuerunt, quam Lucianus in Timone κιβώτιον appellauit, at Andro Teius λάρνακα. vnde Parnassus mons, quòd illuc scapha illa appulerit, Larnassus antea dicebatur: deinde mutata prima litera nominatus est Parnassus. Cùm terra multos dies sub aquis latuisset, vt experiretur an aquæ decreuissent, & an longè abesset à terra Deucalion, columbam quandam quam secum habebat dicitur emisisse, vt testatur Plutarchus in libello de industria animalium. Id cùm sæpius fecisset, eáque citissima eò reuolasset, quia non habebat vbi consisteret, intelligebat Deucalion aquas nondum satis decreuisse. verùm cùm auolasset denique, neque ampliùs rediisset, intellexit siccum iam alicubi esse terræ solum, & id non longè abesse: quare Deucalion eo cum scapha traiecit, quò egressus cum Pyrrha Themidis oraculũ, quæ tunc responsa dabat, adiuit sciscitaturus quo pacto, si ita Diis placeret, posset humanum genus reparari: quòd quidam apud Cephisum amnem accidisse memoriæ prodiderunt. Id autem responsum tulerunt vt velatis capitibus ossa matris post se iacerent, quibus diu cogitatis partim difficillimum, cùm omnia limo obducta essent, partim etiam impium Deæ responsum visum est, si etiam mortuorum ossa, quæ vbi essent, nescirent, effodere & mouere iuberentur. At venit in mentem denique Deucalioni communem omnium matrem & altricem esse terram, cuius ossa iure saxa dici ob duritiem possent. sic autem rem expressit Ouid. lib. 1.

Atque ita, Si precibus, dixerunt, numina iustis
Victa remollescunt, si flectitur ira Deorum:
Dic Themi, qua generis damnum reparabile nostri

Arte

Arte sit, & mersis fer opem mitissima rebus.
Mota dea est: sortémque dedit: Discedite templo,
Et velate caput, cinctásque resoluite vestes;
Ossáq; post tergum magnæ iactate parentis.
Obstupuere diu: rumpitq; silentia voce
Pyrrha prior, iussisq; Deæ parere recusat:
Detq; sibi veniam pauido rogat ore, pauétque
Ledere iactatis maternas ossibus vmbras.

Nam cùm illa audiuisset Deucalion, statim postea subiunxit:

Magna parens terra est, lapides in corpore terræ
Ossa reor dici: iacere hos post terga iubemur.

Verùm hanc rem breuissimè complexus est Iuuenalis in prima Satyra in his carminibus:

Ex quo Deucalion nimbis tollentibus æquor
Nauigio montem ascendit, sortésque poposcit,
Paulatimque anima caluerunt mollia saxa,
Et maribus nudas ostendit Pyrrha puellas.

Quod ipsum ita declararunt fabulatores, cùm populi lai dicti sint à Græcis, & laus lapis, vt est in his:

ἐκ δὲ λίθων γένοντο βροτοὶ, λαοὶ δὲ καλεῦνται.
E saxis homines nati, laiq; vocantur.

Arrianus tamen in libro secundo rerum Bithynicarum Deucalionem in arcem, locúmque eminentiorem tunc Argi confugisse inquit ex illo diluuio, quare post illam inundationē Ioui Aphesio liberatori scilicet aram erexisse, qui locus postea Nemea à pabulo pecudum, quæ frequētes ibi pascebantur, fuit nominatus. Nec me præterit in eo Iouis Olympii templo, quod fuit apud Athenienses, fuisse quandam voraginem ad cubiti ferè altitudinem, in quem hiatum aquas defluxisse memorant per Deucalionis eluuionem, in quem etiam quotannis polentam cum melle & farina triticea porricere consueuerunt post illam inundationem, vt ait Thrasybulus in historia, sumptis iis qui erant superstites Dodonam habitauit, quam regionem ita vt ab vna Oceanidum appellauit, vt scripsit in suis commentariis etiam Acestodorus. Memoriæ proditum est tamen à Pausania in rebus Atticis Megarum Iouis & vnius Sithnidum nympharum filium in Geraniæ verticem diluuium effugisse, cùm mons nondum illud nomen haberet. nam cum Megarus gruum interuolantium vocem secutus illuc aduentasset, quia grus γέρανος à Græcis diceretur, montem Geraniam nominauit. Hæc illa sunt quæ de Deucalione memorantur ab antiquis: nunc cur ita ficta fuerint, inuestigemus. Deucalion fuit vir bonus & iustus & pius, qui ob æquitatem religionémque suam, non solùm Promethei siue prudentiæ filius fuit creditus, sed etiam ab aquarum impetu Deo protegente seruatus, cùm nefarii omnes vno tempore periissent

Ayuntamiento de Madrid

est enim initium sapientiæ timor Domini: quare fuit prudentiæ filiùs Deucalion. cùm viros bonos mergi omnino non patiatur, Deus, quos fluctuare patitur, idcirco in arca seruatus Deucalion & Pyrrha eam tempestatem euaserunt. at cùm rursus rudes homines, & religionis cultúsque Deorum ignari nascerentur, dicti sunt lapides, qui à Deucalione ad potiorem vitam, & à Pyrrha informati fuerunt, in homines conuersi. Hæc igitur fabula ad probitatem, & ad cultum Deorum homines adhortabatur, quę excepta est, vt mihi quidem videtur, è sacris literis. At nunc de Ione dicamus.

De Ione siue Iside. CAP. XVIII.

FVIT Io, quæ Iunonis zelotypia in candidam vaccam conuersa est, vt scriptum fuit à Cecrope, Argi & Ismenes Asopi filia; vt verò ab Acesodoro, Neptuni & Hallirrhoes, quam tamē Acusilaus Pyrenes filiam putauit, quæ fuerit Iunonis sacerdos, vt scripsit Apollodorus lib. 2. bibliothecæ. communior tamen fuit scriptorum sentētia, quòd ea fuerit Inachi fluuii filia, vt scripsit Ouidius libro primo Metamorph.

Inachus vnus abest, imóque reconditus antro
Fletibus auget aquas; natámque miserrimus Io
Luget vt amissam.

Qui Iunonis sacerdotem fuisse dixerunt Ionem, illam in vaccam à Iunone conuersam fuisse tradiderunt, vbi illam à Ioue vitiatam comperisset. tum verò iurauit Iupiter se minimè cum illa fuisse congressum. Hanc tamen Iuno à Ioue munus popoſcit, & Argo Arestoris filio, vt ait Myrleanus Asclepiades, vel Terræ, vt sensit Acusilaus, seruandam tradidit, qui eam in monte Mycenæo ad oliuam quandam alligauit. Scriptum reliquit Andrætas Tenedius in nauigatione Propontidis, Ionem non modò non fuisse perfunctam Iunonis sacerdotio, vt nonnulli putarunt, sed etiam fuisse quoddam scortum, quæ veneficiis Iouem in amorem irretire niteretur, vt est etiam apud enarratorem Theocriti, ad quam rē Iyngis Echus vel potiùs Suadelæ & Panos filiæ opera vsu fuit. illa re cognita Iynx in auem sui nominis à Iunone fuit conuersa, quam etiam auem vtilem esse veneficiis arbitrantur, quæ quoniam caudam semper mouet, dicta est à Latinis motacilla. Est autem auis exigua, pennásq; habet pictas, collum longum pro corporis magnitudine, linguam exertam plerunque, frequentérque & ipsa conuertitur, & collum conuertit. Hanc capientes veneficæ mulieres cereæ rotæ annexam super carbonibus cum quibusdam execrationibus torrent & comburunt, ac nonnullæ veneficæ non totā, sed intima tantùm illius ei rotæ alligāt. hactenus Andrætas. Fabulantur hanc datā fuisse Iasoni à Venere quo tem-

Ayuntamiento de Madrid

tempore nauigauit in Colchos, vt Medeam in amorem sui posset allicere. Ionem igitur Iyngis artificio adductus Iupiter in nebula, vt lateret, compressit: quòd cùm sensisset Iuno, zelotypia capta eò accessit: at Iupiter id sentiẽs Ionem in vaccam candidam mutauit, vt omnem suspicionem Iunoni leuaret hac arte. cùm verò Iuno illam vaccam vidisset, donum à Ioue postulauit: at veritus Iupiter ne, si illam negauisset, dolus pateret, quamuis inuitus, tamen largitus est. cùm verò diu sub Argi custodia, qui cẽtum habebat oculos, asseruata fuisset, Iupiter tandem illius misertus mãdauit Mercurio vt raptam Ionem, vel interfecto Argo abducereitum Mercurius sumpta pastoris forma conatus est cum fistula per soni suauitatem Argum in somnum inducere, quem etiam virga tactum sopiuit. deinde cùm vaccam rapere vellet, Argus ab Hierace iuuene imprudente fuit excitatus. cùm verò rem tegere ampliùs Mercurius non posset, Argum saxo occidit: atque Hieracem in auem sui nominis mutauit, quæ à Latinis accipiter dicitur. Illa re valde commota Iuno primùm Argum in pauonẽ cum totidem oculis in pennis nunc etiam apparentibus, mutauit, deinde œstrum vaccæ immisit, quo illa grauissimè exagitata est, vt testatur Virgilius lib. 3. Georg.

Hoc quondam monstro horribiles exercuit iras
Inachiæ Iuno pestem meditata iuuencæ.

Hæ igitur furore vexata primùm mare, quod ab ipsa Ionium vocatum est, dicitur tranasse: quod Theopompus tamen non ab ea, sed ab Ionio viro Illyrico, dictum putauit, veluti Archidamus ab Ionibus ibi in traiectu maris immersis. Postea verò monte Hæmum per Illyridem profecta transcendit, sinúmque Thracium traiecit, qui ab ea postea vocatus est Bosporus. nam duo fuerunt Bospori, Cimmerius & Thracius. Hæc loca fuisse ita ab illa nominata significauit Prometheus apud Aeschylum, vbi omnia euentura Ioni puellæ vaticinantur, inter quæ hæc etiam sunt:

σεφῶς δηίσασ', Ἰόνιος κληθήσεται,
τῆς σῆς πορείας μνῆμα τοῖς πᾶσι βροτοῖς.
Scias apertè, Ionius vocabitur
Tuæ viæ monumentum is omnibus viris. & id:
ἔσται δὲ θνητοῖς εἰσαεὶ λόγος μέγας
τῆς σῆς πορείας, Βόσπορός τ' ἐπώνυμος.
Semper vivos inter vigebit de tuo
Cursu loquela, & Bosporus cognomine.

In Scythiam verò profecta multa deinde Europæ & Asiæ maria tranauit, atque in Aegyptum tandem peruenit, vt ait Ouid. lib. 1. Metamorph. quare cùm tot labores sibi esse exantlandos Io percepisset antea è Prometheo, in desperationem propè adducta est: quare ita secum inquit:

τί δῆτ' ἐμοὶ ζῆν κρεῖσσον, ἀλλ' ἢ ἐν τάχει

Ayuntamiento de Madrid

ἐῤῥιψ' ἐμαυτὸν πῆς δ' ὑπὸ σύφλοις πέτρας;
ὅπως πέδῳ σκήψασα, τῶν πάντων πόνων
ἀπαλλάγ' ὠκιστον· κρεῖσσον γὰρ εἰς ἅπαξ θανεῖν,
ἢ τὰς ἀπάσας ἡμέρας πάσχειν κακῶς.

Quid vita lucri est? ipsa nec citissimè
Hac de petra præceps iacio me per Deos?
Vt omnibus finem feram laboribus
Multo magis semel iuuaret emori,
Quàm viuere in dies acerbè singulos.

Cùm igitur venisset in Aegyptũ ad Nili ripas, dicitur Io pũerem hominis formam recuperasse, vt significauit Moschus hisversibus in Europa:

θησεῦ δὲ πάντοπόρον βοῦν.
ἐν δ' ἷῳ Ζεὺς ἐπεφόβηθος ἠρέμα χεῖρ' θρέψαι
πόρπος εἰναλίης, τῷ ἐπ' ἠπείροιο περαιῶ Νείλῳ
ἐν βοὸς εἰκοσόροιο πάλιν με τάμ' βε γυνωῦ σα.

Eluctuagámque bouem spectabant in mari vndiu.
Iupiter hic aderat, niueæ qui terga iuuencæ
Tractabat dextra: septemflui ad ostia Nili
De boue cornuta facta est mox fœmina pulchra,

Atqui scripsit Aeschylus in Prometheo, quòd Ioue attrectante tergus huiusce iuuencæ priorem formam Io recuperauit. Scripsit reliquit Apollodorus in libro de Diis, quòd istud ipsum contigit iuxta Iopen ciuitatem, quæ ita vocata fuit ab ipsa Ione, cum Argum diuina ope superasset: Ἰόπη δὲ πόλις ἐκλήθη, ὅτι ἐκλήθη ἡ τοῦ Ἀργοῦ νικήσασα, γέγονεν ἄθρωπος: *vocata fuit Iope ciuitas, quòd ibi post Argum diuina ope superatum, Io facta est homo.* Scripsit Apollodorus Ion. m pristina forma recuperata ad Nili fluenta Epaphum è Iouis congressu peperisse, quem Iuno Curetibus occultandum tradidit id cùm resciuisset Iupiter, fertur Curetes interfecisse, quo tempore Io profecta est in Syriam ad filium inuestigandum, quo inuento in Aegyptum rediit. Strabo tamen lib. 10. antrum quoddam in Euboea fuisse scribit in litore maris Aegæi, quod vocabatur aula bouis, vbi Io dicta est Epaphum peperisse. Post partum igitur Dea facta fuisse dicitur, & ab Aegyptiis Isidis nomine culta, & tempestatibus ac nauigantibus præfecta, vt testatur Lucianus in Dialogo Zephyri & Noti. Hæc illa sunt quæ de Ione Inachi filia fabulosè dicta sunt ab antiquis scriptorib. Memoriæ prodidit Herodotus in Clio raptam fuisse Ionem à Phœnicibus, & in Aegyptum deportatam, quod scriptum fuit etiam ab Ephoro, & à Phœnicibus vulgo creditum est. at longè alia fuit Persarum sententia, quippe qui putarint, quòd vbi Io Argis fuit compressa à quodam nauclero nauis Phœniciæ, parentes veriti, quia cognouisset se ferre in vtero, cum Phœnicibus lubens in Aegyptum nauigarit. Quòd autem bos facta mare tranauerit, id

Ayuntamiento de Madrid

id falsum omnino esse creditur, sed datum fuisse fabulæ locum, quia in naui, quę priorem partem bouis pictam haberet in prora, nauigarit. cùm igitur in illa naui mare illud, quod Asiam ab Europa disterminat, cuius in litore extructum est Byzantium, traiecisset, locus dictus fuit Bosporus, quia bos illac incesserit. Alii crediderunt tumultuarias nauiculas ab accolis, qui vellent traiicere, fuisse factas, quæ quoniam à bobus traherentur, locus fuerit ita appellatus. Alii maluerunt appellatum fuisse Bosporum ab eo tauro, quem Rex Aegyptiorum pro Ione misit ad Inachum. cùm verò mortuus fuisset, hunc ostendentes circumtulerunt, quoniam illud animal non erat antea notum, neque visum in Gręcia, vt ait Sosiphanes in Meleagro. cùm verò apparuisset longe existentibus supra vndas natans taurus ille, quòd erat super tabulatum, sinus ille ab incessu bouis, dictus fuit Bosporus. Fingebatur verò Isidis statua cornuta quæ ex palmarum foliis habebat calciamenta, cum luna sit palmarum fertilitatis causa. Huic fœminę victimæ, vitulæ scilicet erant consecratæ, sicut scripsit Herodotus in Euterpe: τὰς δὲ θηλέας οὔσφι ἔξεστι θύειν, ἀλλὰ ἱραὶ εἰσι τῆς Ἴσιος. τὸ γὰρ τῆς Ἴσιος ἄγαλμα ἐὸν γυναικήιον, βούκερών ἐστι. κατάπερ Ἕλληνες τὴν Ἰοῦν γράφουσι *fœminas illis sacrificare non licet, quæ consecratæ sunt Isidi. nam Isidis statua cum sit muliebris, habet bouis cornua: cuiusmodi Græci Ionem fingunt* Inquiunt postea Epaphum Aegypti imperium adeptum vrbem Memphim edificasse, matrémque post mortem Isidis nomine coli imperasse, atque hæc illa sunt, quæ attinent ad historicam expositionem. ¶ Quod ad physicam spectat, Io modò Luna dicta est, modò credita est terra nam dicitur Io fuisse Argi & Ismenides filia, vel Neptuni, vel Inachi fluuii, vel aquæ omnino, quum terræ solum Io crederetur. nam terra procul existentibus videtur paulatim ex vndis exoriri. Hanc Iupiter compressit in nebula, cùm Iupiter nimirum æthereus calor intelligatur, per quem vapores è terra assiduè exurgũt. Fabulantur Ionem in vaccam mutatam fuisse animal fertilitatis terræ studiosum, cuius omnis industria sit in colendis agris, ob vbertatem ipsius terrę: nã cùm Iuno accessit, mitior calor scilicet aeris, tum Iupiter illam vaccam concessit, cum neque ob nimium calorem assiduum, vt neque ob frigus terra fiat ferax. Iuno Argo, cui centum erant oculi, illam seruandam concessit, quia cœlum, cui plurimæ sunt stellæ tanquam oculi, assiduè terram intuetur, & ob suum cursum tempora assiduè varians plurimum adiuuat ad fertilitatem. Harum stellarum siue horum oculorum altera pars dormit, altera vigilat, quia semper dimidium cœli videtur Sole illustrari, cùm dimidium stellas frequentes ostentet: atque stellæ quæ Solis lumine obscurantur, dicuntur dormire. At cur Iupiter Argum occidere Mercurio imperauit? quia ratio plurimum potest in agricultura. Hæc vacca cæso Argo dicitur liberata fuisse totúmque

Ayuntamiento de Madrid

ferè terrarum orbem peragrasse, & omnia tranasse maria: quia prudentia & industria agricolarum videtur aeris etiam bonitatem aut fortunæ malitiam superare: cùm tellus colonorum industria maximè fiat fertilis. Hæc ipsa ratio agriculturæ in omnes terras didita tandem peruenit in Aegyptum, quæ tellus, quoniã ob suam fertilitatem ac bonitatem maximè patefaciat vim naturæ & feracitatem, dicta est vacca primam formam ibi recuperasse. Ad hos cùm Isis transfretasset mulier omnino formosissima suæ ætatis, ab Api Aegyptiorum Rege vxor ducta est: quam dicunt nonnulli Mercurium cæso Argo sene prudentissimo Argiuorum rege, vt ipse imperio potiretur, pulsum è Græcia, cùm res parum feliciter illi successissent, comitatum fuisse. Ibi cùm Isis agriculturam, atque multas res humanæ vitæ perutiles Aegyptiis ostendisset, pro Dea culta est, & diuini honores illi fuerunt instituti. Enimuero ego fabulam hãc vniuersam ad Lunæ cursum potiùs accommodandam putauerim: quam dixerunt esse Inachi vel Neptuni filiã, cùm Iuna sensim humectet nocturno lumine, vt ait Ptolemæus in Almagesto. Hãc dixerunt filiam Inachi à Ioue fuisse compressam in nebula, cùm Iupiter etiam Sol aliquando sit: etenim in horum planetarum coniunctionibus nubes aut nebulæ plærunque gignuntur. Mox ob accedentem Iunonem Io in vaccam mutatur, quia semper ferè die tertio saltem à coniunctione Luna exit cornuta, vaccæq; cornua imitatur. Nam nisi ante diem quartum illa se è nubibus explicauerit, puriorique aeri obtulerit, pluuiæ assiduæ propè in vniuersum mensem significantur. Hanc exeuntem à coniunctione & è nubibus egressam excipit Iuno, & Argo seruandam tradit, quia illa cæteris omnibus stellis est inferior, à quibus despicitur. Occiditur Argus Iouis iussu, & vacca ab Argo liberatur, quia Sole lumen & vires Lunæ impartiente, illa omnium stellarum vires superat, magisque conspicuæ sunt Lunę, quam stellarum omnium aliarum vires & actiones in humanis corporibus: quas exercet Luna vbi aliquantulum excreuerit. Hæc Io dicta est orbem terrarum peragrasse, & modò in Scythiam, quę regio est ad septentrionem, modò in Aegyptum peruagata, quia cùm Luna velocissima sit, mariáq; omnia secum trahat, tum modò ad septentrionem, modò austrum declinat ab ecliptica. Ibi versa est in Deam, quam cornutam finxerunt, cum primam formam recuperasset: quoniam primi omnium mortalium Aegyptii cùm oculos in cœlum sustulissent, vidisséntq; cœlum, Solem, Lunam, astra perpetuo motu moueri, & plurimum rebus humanis prodesse, à perpetuo cursu Deos vocarunt, atque Solem & Lunam præcipuè diuinis honoribus coluerunt, vt testatur Eusebius lib. 2. præp. euang. & Plat. in Cratylo. Alii fabulam hanc ad humanam vitam, morésque mortalium exprimẽdos retorserunt: dixerúntq; Iouem esse hominũ parum cordatorum animas: quę primum

mùm cum Ione coniunctæ in nebula, & è cœlo in hæc corpora tenebrarum plena delapsæ; in beluas vertuntur, neque cupiunt aut diuinitatem summi Dei, aut acceptam immortalitatem speculari. Sic verò mutatæ donantur Iunoni, quoniam auaritia & omnium libidinum cumulus homines inuadit, quæ multo etiam plures sunt, quàm oculi Argi. paulo pòst cùm maturior ætas aduenerit, mittitur à Ioue Mercurius qui Argum occidat, quoniam ratio libidines denique refrenat, éstque omnium voluptatum satietas. Deinde œstrus à Iunone immittitur, qui stimulus est conscientiæ. & rerum præteritarum, ætatísque inutiliter transactæ recordatio. Hæc facit vt intelligamus nos antea toto cœlo, vt aiunt, aberrasse, & vt prudentiores facti pristinam hominum formam resumamus, ac Dii immortales denique per sanctitatem vitæ, & innocentiam, & iustitiam & humanitatem in omnes viros bonos efficiamur. Atque de Ione satis, nunc de Vesta dicamus.

De Vesta. CAP. XIX.

NEQVE verò Isis solùm, sed etiam Vesta ab antiquis terra credita est, quam Saturni & Rheæ filiam esse crediderunt antiqui, vt testatur Diodorus Siculus, & Orpheus in his:

Εἶτα δὲ καὶ τοῖο Κρόνου θύγατερ βασίλεια.
Filia Saturni Vesta ò Regina potentis.

Et libro sexto Fastorum.

Ex Ope Iunonem memorant, Cereremque creatas
Semine Saturni, tertia Vesta fuit.

Quidam, inter quos fuit Posidonius, in libris quibus titulus erat de Heroibus & dæmonibus, senserunt duas fuisse Vestas, alteram Saturni matrem, quæ vocata fuit etiam Pales, alteram filiam, quę semper virgo fuit credita. Sed quoniam ad vnum nomen omnia referuntur, nulla habita nominum differentia, qui de Vesta senserint antiqui, breuiter explicabimus. Dixerunt igitur Vestam esse domorum omnium seruatricem, cui rerum omnium primitiæ offerebantur, vt testatur Homerus in hymno:

Ἑστίη ἣ πάντων ἐν δώμασιν ὑψηλοῖσιν
ἀθανάτων τε θεῶν, χαμαὶ τ' ἐρχομένων τ' ἀνθρώπων
ἕδρην αἰδοίην ἔλαχες πρεσβηΐα τιμὴν,
καλὸν δ' ἐν πάσι γάρας, ἣ τιμὴν, ἣ δόσ' ἄτερ σεῦ
εἰλαπίνη θυσίοισιν, ἵν' ἀρχόμεθ' ἠδὲ τελεύτη τε
ἐστὶν ἀπ' ἀρχόμενος σπένδειν μελιηδέα οἶνον.
Vesta Deumque hominúmque domos Dea quæ colis altas
Perpetuámque tenes sedem, quæ semper honorem:
Præmia cui data sunt ingentia, te sine nulla

Ayuntamiento de Madrid

Mortales vnquam celebrant conuiuia læti,
Ni Vestæ primùm libent prædulcia vina.

Nam cùm Vesta Saturni filia prima domos extruere inuenisset, intra domos vbique pingebatur, quò & domos seruaret, & custos esset habitantium, vt testatur his Posidonius in Heroibus & Demonibus: ἡ γὰρ Ἑστία Κρόνου θυγάτηρ, πῶς οἰκίας κλαφυρὰς διφεύρηκε τεκεῖν ἐντὸς τῶν οἰκιῶν ἔγραφον, ἵνα καὶ τούτους σώζοι, καὶ φύλακα εἴη τῶν ἐνοικούντων. *Vesta sanè Saturni filia domum primùm inuenit, quam etiam inuentionis causa intra domos pingere consueuerat, vt & has seruaret, & custos esset in illis habitantium.* Fuit hac ipsa de causa domus etiam Vesta siue Ἑστία vocata, vt ait Euripides in Medea:

ὧν ἐγὼ σέβω
μάλιστα πάντων, καὶ συνεργὸν εἱλόμην,
Ἑστίαν, μυχοῖς νάμασιν Ἑστίας ἐμῆς.

hanc ego colo
Præ cæteris Hecaten, mihi, quam ferre opem
Legi: meæ Vestæ colit namque intima.

Mos autem fuit in omnibus sacrificiis vt primitiæ Vestæ offerentur, vt dictum est: cuius consuetudinis causam huiusmodi adduxit Aristocritus libro secundo: μετὰ γὰρ τὸ κατελυθῆναι πῶς τῶν τιτάνων ἀρχήν, τὸν Διὸς δεξάμενον τὴν βασιλείαν, ἐπιτρέψαι Ἑστίᾳ λαβεῖν ὅ τι βούλοιτο· τὴν δὲ παρθενίαν αἱρεῖσθαι. μετὰ δὲ παρθενίας, ἀπαρχὰς θυσιῶν αὐτῇ νέμεσθαι καὶ παρόντι παρὰ τῇ ἀνθρώπων, καὶ μὴ τῶν ἄλλων νενέμεσθαι ἐν τοῖς ἱερεῖς τὰς ἀπαρχὰς ἀπάντων τῶν θυσιῶν παρὰ δίνας Ἑστίᾳ. *Nam posteaquã deiecti sunt Titanes, ac vetiti ne susciperent imperiũ, Iupiter q; illud cepisset, optionem dedit Vestæ quod vellet capiendi. Hanc primùm virginitatem postulasse inquiunt, & post illam, vt primitiæ omnium, quæ sacrificarentur sibi offerrentur ab hominibus. Ita vetò postea sancitum est in sacris, vt primium omnium quæ sacrificabantur, primitias Vestæ offerrent.* Istud ipsum innuit etiam Aristoph. in Vespis: ἀρχ' ἴθι

ἀφ' Ἑστίας ἀρχόμενος ὑπολείβων πινέ.

A Vesta incipiens vt contundam quempiam.

Fingebatur Vesta esse mulier, quæ sedens coronaretur, circa quam essent multiplicia plantarum blandientiúmque animaliũ genera, vt inquit Hecatæus Milesius in Genealogiis. Enimuero cùm duæ essent Vestæ, per antiquiorem Saturni matrem, terram: at per iuniorem, ignem purum ætheris significarent, vt testatur Ouid. lib. 6. Fastorum:

Vesta eadem est, & terra: subest vigil ignis vtrique.
Significant sedem terra focúsque suam.

Cùm igitur æternus sit ignis æthereus, iure optimo Vesta æternaque vocata fuit, vt est apud Horatium lib. 3. Carmiõum: quam Homerus etiam domos altas Deorum, & perpetuas sedes habere dixit in hymnis. At Orpheus mediam regionem ignis perpetui in his

Ἑστίαν

Ayuntamiento de Madrid

Ἑστία δ' ἀπάτωρ Κρόνου θύγατερ βασίλεια,
ἣ μέσον οἰκεῖς πυρὸς ἀένναον μεγίστου.
Filia Saturni: Vesta o Regina potentu,
Quæ colis athereæ medium regionis, & ignis.

Atque cùm ara esset erecta in Prytaneo, in qua perpetuus & inextinctus ignis asseruabatur, aram illam Pollux Vestam appellauit in his: ἐφ' ὧν δὲ θύουσι, πῦρ τὸν ἀϊδιαίωνα, βωμὸς, θυμιατήριον. Ἑστία, νικῶντ' οὐ τοὺς ὀνομάζουσιν. οὔτε δὴ αὐ κυρίως τὰ καλοῦσι τοῦ ἐν Πρυτανείῳ, ἐφ' ὃ τὸ πῦρ τὸ ἄσβεστον διαφυλάττεται. *Super quibus sacrificamus aut ignem accendimus, altare, acerra, Vesta: nonnulli enim sic appellarunt sic sanè apriſimè illam quæ est in Prytaneo, vocaueru, super qua ignis ille perpetuus ardere solet.* At Ouidius lib. 6. Fastorum, flammam ipsam Vestam fuisse appellatam sensit, vt patet in his:

Nec tu aliud Vestam, quàm viuam intellige flammam:
Nataque de flamma corpora nulla vides.

Hanc Deam ignem fuisse vt vel ab initio Romæ præcipua religione cultam, argumento sunt illa quæ ad Vestalium perpetuam virginitatem pertinebant: quæ cùm omnibus notissima sint, minimè nùc explicabo. Cùm altera harum Vestarum Saturni fuisset mater, meritò vocata fuit antiqua & cana, vt est in li. 9. Aeneid. apud Virgilium:

Assaracique larem, & canæ penetralia Vestæ.

¶ Hanc terram omnino fuisse testatur Plutarch. dec. 8. Sympos. probl. quippe cùm inquiat mensas antiquorum fuisse rotundas ad similitudinem terræ: quæ cùm victum nobis tanquam terra præberent, vocatæ sunt Vestæ. Sed illud etiam manifestiùs (vt ego quidem arbitror) declarauit Plato in Timæo, cum Deos omnes, elementa scilicet, ac vires cœlorum commoueri faciat, solámque terram in medio totum immobilem consistere, vt patet ex his: ὁ μὲν ὢν δὴ μέγιστος ἡγεμὼν ἐν οὐρανῷ Ζεὺς ἐλαύνων πτηνὸν ἅρμα, πρῶτος πορεύεται, διακοσμῶν πάντα καὶ ἐπιμελούμενος· τῷ δ' ἕπεται στρατιὰ θεῶν καὶ δαιμόνων, κατὰ δώδεκα μέρη κεκοσμημένη. μένει δὲ Ἑστία ἐν θεῶν οἴκῳ μόνη. *Magnus sanè dux in cœlo Iupiter currum agens volucrem, primus incedit omnia coordinans & curans. Hunc sequitur Deorum demonumque exercitus in duodecim partes distributus, at Vesta sola manet in Deorum domo.* Nam cùm Iupiter supremus sit Deus, Dii dæmonésque reliqui planetæ sunt, & corpora cœlestia, ac elementa, quæ intra duodecim partes signiferi omnia continentur. Cùm verò primùm mobile corpus omnia reliqua secum trahat, idcirco dicti sunt Dii ac dæmones volucrem currum sequi, quorum est non paruus exercitus. At sola ex iis qui Dii habiti sunt. domum immobilis seruat Vesta, cùm illa terra sit, vt Euripides in his significauit:

καὶ Γαῖα μήτηρ Ἑστία θ' οἱ σοφοὶ

Ayuntamiento de Madrid

βαθεῖαν κολπόδοσιν, ἣ μένει ἐν αἰθέρι.

Parénsque terra, quam vocant Vestam viri

Præstantiores considentem in æthere.

Nam terra sola ex omnibus naturalibus corporib. immobilis existens, in medio totius orbis sublimis, tanquam in aere, consistit: neque in aliquam mundi partem magis declinat: quare iure inquit Ouid. lib. 6. Fast.

Terra pilæ similis nullo fulcimine nixa

Aere subiecto tam graue pendet onus.

Ipsa volubilitas librat um sustinet orbem;

Quique premat partes, angulus omnis abest:

Cùm enim tantundem vndique distet à cœlo, dicta est sedere in æthere, & nulla re suffulta sustineri. Huic tanquam dæmoni summæ parti ignis præfecto in sacrificiis litabatur odoribus. At cùm antiquior Vesta terra esse putaretur, flores vtpote illorum feraci matri offerebantur, & far; vt est apud Virgil. libro quinto:

Hæc memorans, cinerem, & sopitos suscitat ignes;

Pergameúm que larem, & canæ penetralia Vestæ

Farre pio, & plena suppliex veneratur acerra.

Vestam omnino Plotinus, aliique complures, animam terræ esse voluerunt, quæ Ceres etiam aliquando fuit nominata. Alii Vestam esse crediderunt, inter quos fuerunt Platonici, ἰδέας separatarum formarum, & rerum diuinarum solidum fundamentum: idcirco in omnium Deorum sacrificiis Vestæ primitiæ offerri ab antiquis solebant. Credita fuit altera Vesta Saturni mater, quia cùm nondum existeret tempus, in confusa mundi mole terra luuerit: altera filia, quia post cœlum & tempus elementorum corpora summus opifex architectatus est Deus. Cùm terra igitur esset omnium prope corporum naturalium fundamentum, meritò mater Deorum etiam fuit ab antiquis appellata, vt testatur Strabo lib. 10. Hanc conuiuiorum perfectam, & omnium sacrorum primitias capere solitam dixerunt, quia sine terræ muneribus, vel sine calore è cœlo, nulla res nasci potest conuiuiis apta, quæ cùm omnia ad sacrificia munera producat, meritò omnium illorũ primitias capere credita est. Atque quid Vesta sit, & quòd fuerit ab antiquis culta, cum omnia elementa, elementorúmque vires diuinis nominibus ab antiquis nominarentur, qui nihil Deo vacare putarunt, iam satis explicatum fuit. At nunc de Iride dicatur.

De Iride. CAP. XX.

IRIS fuit Thaumantis & Electræ filia, sorórque Harpyiarum, veluti testatus est Hesiodus in Theogonia in his:

Θαύμας δ' Ὠκεανοῖο βαθυῤῥείταο θύγατερα

Ayuntamiento de Madrid

ἠγάγετ' Ἠλέκτρλω· ἡ δ' ὀπεῖαν τέκεν Ἶριν,
ὠκέμους δ' Ἁρπυίας Ἀελλώ τ' Ὠκυπέτην τε.
Oceano natam Thaumas, qui litora pulsat,
Vxorem Electram duxit, mox edidit Irim
Illa viro, Harpyiásque & Aello Oceypetenque.

Fuit Iris Iunonis existimata diligentissima ministra, vt ait Callimachus in lauacrum Deli his carminibus:

ἡ δὲ λέχος Θαύμαντος ὑπὸ θρόνον ἵζετο κούρη.
κείνη δ' οὐδέποτε σφετέρες ὀπιλήθεται ἕδρης,
οὐδ' ὅτε οἱ λήθαιον ὑπὸ πλόκον ὕπνος ἐρείσῃ·
ἀλλ' ἀνὰ μεγάλοιο ποτὶ γλαχῖνα θρόνοιο.
τοῦδε δ' ὀπόκλινασα κεφαλὴν πτερά, λέχεος εὖ δὲ εἰ
οὐδέποτε ξώνην ἀπαλύεται, οὐδ' ἀ ταχείας
ἐνδρομίδας, μήδ' ἐς ἀφνειὸν ἔπος εἴπῃ
δεσπότης.

Subque throno sedet huic similis Thaumante puella
Edita, quæ sedem nonnunquam deserit illam.
Non vbi lethæas somnus circumiacit alas.
Ast vbi deflectens ceruicem flexa parumper
Illa throni magni fulcris accumbit inhærens.
Soluitur haud Zona huic volucris nec calceus vnquam,
Ne Dea fortè sibi tradat mandata repentè.

Nam profectò Iris fungebatur eodem munere apud Iunonem quo fungi solitus fuit Mercurius apud Iouem, cum huius ministræ esset munus quocunque vellet Iuno arcessere atque aduocare, sicuti demonstrauit Apollonius Rhodius libro 4. Argon. cùm ita scribat;

Ἶρι φίλη, νῦν, εἴ ποτ' ἐμοὶ ἐτέλεσας ὀφετήας,
εἰ δ' ἄγε λαιψηρῶν μετοιχοῦμαι πλεύνεσσι
δεῦρο Θέτιν μοὶ ἄναχθι μολεῖν ἀλὸς ἐξανιοῦσαν.

Iri veni dilecta mihi: mea iussa per auras,
Si optatis vnquam fauisti sedula nostris,
Ad Thetidem defer, veniat cita de maris vndis.

Huic iniunctum est munus etiam, vt lectum Iunonis sterneret, vt ait Theocritus in Encomio Ptolemæi,

ἐν δὲ λέχος στόρνυσιν ἐπαύριον Ζηνὶ καὶ Ἥρῃ,
χεῖρας φοιβήσασα μύροις ἔτι, παρθένος Ἶρις.

Iunoni atque Ioui lectum substernere virgo.
Vnguentis perfusa manus solet Iris odoris.

Maximè denique omnium Dearum seruitio, & in omnibus rebus Iridis Iunō vtebatur, quippe cùm vel ab inferis reuersam Iunonem ab Iride lustrari faciat Ouidius libro quarto Mutationum in his:

Lata redit Iuno: quam cœlum intrare parantem
Roris lustrauit aquis Thaumantiadis Iris.

Ayuntamiento de Madrid

Valerius Flaccus tamen Iridem Iouis etiam nuntiam facit in his lib. 4. Argonaut. *ille Dearum*

Fletibus & magno Phœbi commotus honore,
Velocem roseis demittit nubibus Irim.

Et Homerus θ. Iliad.

Ἶρις δ' ὄτρυνε χρυσόπτερος ἀγγελέουσα.
Auratis alis est Iris nuntia missa.

Crediderunt præterea antiqui nullam animam muliebrem posse ex his humanis corporibus absolui, nisi Iridis beneficio ex his molestissimis ac blandissimis vinculis Iunonis iussu solueretur, sicuti Mercurius ipse Iouis mandato mares homines è corporeis carceribus liberare putabatur. Quare vt alia complura scitè ac præclarè Virgil. pro institutis priscæ theologiæ non introduxit Mercurium, sed Iridem in libro quarto Aeneidos, Didûs animam ex ipso corpore euocantem, neque Iouis iussu, sed Iunonis, cùm ita inquiat:

Ergo Iris roseis per cœlum roscida pennis
Mille trahit varios aduerso Sole colores,
Deuolat, & supra caput astitit, hunc ego Diti
Sacrum iussa fero, téque isto corpore soluo.

Nam Iridem, sicuti Mercurium, alatam finxerunt antiqui ad exprimendam eius velocitatem. Fuerunt etiam quidam qui illam fabulati sint taurino capite flumina sorbere consueuisse. Neque plura his ferè memoriæ prodita esse de Iride ab antiquis recordamur, at nunc quid sub his ambagibus verborum memoria dignum contineretur, inquiramus.

¶ Iridem Thaumantis & Electræ filiam fuisse tradiderunt: quia Thaumas sit Pōti filius, Electra verò Cœli siue Solis; nam id nomen serenitatem significat: est enim ἥλιος Sol, ἀθρόος serenus. nascitur igitur Iris ex aqua & serenitate, è refractione radiorum scilicet, vt voluit Aristoteles in meteorologicis. Sapienter sanè dictum est ab antiquis quòd Iris sedeat sub throno Iunonis, quia gignatur in parte aeris inferiore, hoc est infra nubes, nam illius arcus cœlestis quæ Iris nuncupatur, radius solis cauæ nubi immissus caussa est: qui in ipsum Solem acie repulsa refringitur. Sic enim nubes arcum illum cœlestem efficere putantur, quòd in alia parte sint tumidiores, in alia crassiores ac densiores quàm Solem possint transmittere ac in alia imbeciliores quam possint excludere. Sic igitur per hanc ipsam ingquabilitatē cùm ipsa vmbra atque lux commisceatur, exprimitur illa varietas mirabilis, quæ Thaumantis dicitur filia siue admirationis, cùm θαυμάζειν sit admirari. nam certè quidem omnia intuemur per lineas rectas, vel reflexas. quæ aliquando refringuntur vt aiūt Optici, quæ lineæ tātùm corporis expertes intelligūtur sola mēte & cogitatione perceptæ. videmus rectà quæ sunt in aere

in aere nullo oblato impedimento, vel post gemmas lucidas, vel cornu perspicuum, si subtilissima sit materia, aut cætera huiusmodi. flectuntur remi in aqua ob materiam densiorem: refracta videmus vti specularia. Finxerunt antiqui illam esse Iunonis nuntiam & Harpyiarum siue ventorum sororem, vt diximus, quoniam certissima sint illa signa futurorum ventorum aut imbrium aut serenitatis, quæ Iridem sequi consueuerunt: quare Virgilius inter signa pluuiarum Iridis quoque signa annumerauit, cùm ita scripserit de illa libro primo Georg. *Et bibit ingens Arcus*, & Valerius Flaccus arcum cœlestem serenitatis indicem esse scripsit in libro primo Argonauticorum:

Emicuit reserata dies, cœlúmque resoluit
Arcus, & in summos redierunt nubila montes.

Constat enim ex humore & densitate aeris, vti dicebam, in quam Sole incidente gignitur illa varietas colorum, cuius aeris prima pars è regione Solis sita apparet rubicunda cùm radiis penetretur, at nigrior pars est quoniam obscurior ac densior aer non ita potest à sole penetrari, sic viror obscurior rubicundo colore gignitur è mistura minoris luminis maiorúmque tenebrarum. Dixerunt quidam etiam per noctem fieri Iridem in nubibus ob lumen Lunæ, sed hoc rarò potest contingere, quia non est diuturnum plenilunium, atque quòd lumen ipsius lumine Solis sit multo debilius. At enim de Iridis causa dissentiunt plurimum inter se sapientes: quoniam Arist. totam Iridis obseruationem ac naturam ad opticam rationem perduxit, nihílque esse reipsa, neque alicubi illos colores consistere existimauit: cùm tamen Methodorus de Iride disserens illam euenire reipsa voluerit, at non tãtùm apparentem esse, vbi nubes densata fuerit aduersus solem. Tunc enim cùm incidat Sol in nubes fit cyanea, ille credidit, propter mistionem; at rubicundum illud fit, quod opponatur directè ipsi splendori. quod inferius est, album videtur, atque hoc Solis lumen esse censuit. At enim plerique antiquorum non modò dissentiunt de Iride, sed & de visu quomodo fiat, & de lineis ad visum spectãtibus. alii siquidẽ visum fieri per emissas, alii per receptas formas ab oculis tradiderũt: alii per vtrũque. Ac rursus alii per receptã, alii per emissam lucẽ: inter quos fuit Heliod. Larissæus, qui ita scripsit in opticis: ὅτι μὲν οὖν προβολάς τινας ἀφ' ἡμῶν ἐπιβάλλομεν τοῖς ὁρωμένοις, δηλοῖ καὶ τὸ τῶν ὀφθαλμῶν σχῆμα, οὐ κοῖλον οὐδὲ πρὸς ὑποδοχήν τινος πεποιημένον, ὥσπερ τὰ τῶν ἄλλων αἰσθητηρίων, ἀλλὰ σφαιροειδὲς ὑπάρχον ὅτι δὲ τοῦτο τὸ προβαλλόμενον ἀφ' ἡμῶν, φῶς ἐστιν, αἵ τ' ἀπολάμπουσαι τῶν ὀμμάτων δηλοῦσι μαρμαρυγαί, καὶ τὸ τινὰς νύκτωρ ὁρᾶν, οὐδὲν τοῦ ἔξωθεν προσδεομένους φωτὸς, ὥσπερ οὐδὲ τὰ νυκτίνομα τῶν ζώων· οἷος ἐκεῖνος ὁ Τιβέριος γέγονεν ὁ Ῥωμαίων βασιλεύς. τῶν δὲ νυκτινόμων ζώων τὰ ὄμματα καὶ ἐκλάμποντα φαίνεται νύκτωρ δίκην πυρός. *Nam sanè quòd è nobis formas quasdam emittamus in res visas,*

declarat vel ipsa forma oculorum, cùm non sit concaua, neque suapte natura ad aliquid excipiendum facta, sicut est aliorum sensuum, sed circularis & rotunda. Quòd autem illud quod emittitur lux est, indicio sunt splendores ex oculis enitentes, & quòd quædam noctu cernunt nulla alia externa luce indigentia, sicuti neque animalia quæ nocturnum victum quærunt, qualis fuit is Romanorum imperator Tiberius. Atqui oculi nocturnorum quorundam animalium emicant per noctem tanquam ignis. Deinde alii visum fieri per pyramidem siue conum inquiunt, cuius cuspis sit in oculo, basis in re visa, vt sensit Euclides in secunda hypothesi rerum Opticarum. est autem conus pyramis rotunda, vt ait Apollonius Pergæus in libro primo Conorum, & Vitellio lib. 4. Opticorum. Alii istud fieri per triangulum, alii per quartam partem circuli arbitrati sunt. ac rursus visum alii facilè terminari, si corpus solidum sese citò opponat, dixerunt, aut si non possit visus ad obiectam aliquam rem peruenire, aut si res visa non consistat, vt accidit in profunditatibus obscurarum altitudinum, quarum pars ima videri non possit, vel vt accidit in fluminibus velocissimis, vbi radii visus citissimè deferuntur, aut etiam si quis in orbem citò vel diu rotetur, vertigines inde nasci inquiunt, quod etiam scriptum reliquit Theophrastus in lib. τῶν ἰλίγγων, siue de vertiginibus. nam non modò aer in panniculis circa cerebrum patitur agitationem molestam per eum motum, sed radii etiam visus maximè exagitantur, cùm non possint persistere. Visus præterea siue radii ex oculis emissi si in corpus transparens, siue quodam tenus penetrabile vel læue, quodammodo incidat, quod tamen habeat aliquam densitatem, cùm non possit integer ad extremum peruenire, aut prorsus penetrare, refringitur, quia non videat oppositam superficiem sine refractione: atque inde efficitur vt redundent imagines, sicut fieri apparet in speculis, aut in aquis habentibus obiectam superficiem paulo obscuriorem. Enimuero tanta vis est rerum visarum aliquando, vt colorem infundere videantur & luci & visui, à quibus refringuntur radii visus siue reflectuntur. Nam vt ait in Opticis idem Larissæus. εἰ γὰρ ἀνίσχων ὁ ἥλιος, ἢ δυόμενος, διά τινος ὀρυθροῦ διαλάμπει νέφους, ὁρᾶν ἐστιν ἅπαντα φοινικὰ, καὶ γῆν καὶ θάλασσαν, καὶ ἁπλῶς ὅσα ἂν καταλάμπει. τούτοις δὲ παραπλήσια καὶ παρὰ τὴν ἡμετέραν ὄψιν ἐστὶ θεωρῆσαι. ὁποῖον γὰρ ἂν τύχοι τὸ τοῦ διαφανοῦς χρῶμα, τοιοῦτο χρόνου καὶ τὸ δι' αὐτοῦ φαινόμενον δόξειεν ἂν ὁρᾶν. *Si enim Sol consurgens vel decedēs per aliquam rubram nubem enituerit, licet omnia rubra intueri, terrā ac mare scilicet, atque omnia, vt vno verbo dicam, quæ illustrantur. Hisce consimilia & per aspectum solent nostrum euenire: nam qualis color rei diaphanis siue transapparentis fuerit, talem rem ipsam per illam visam contingit videri.* Eiusdem enim coloris omnia apparebunt, cuius coloris fuerit speculum per quod illa videbuntur. Hinc effectum est vt quidam reipsa colores inesse Iridi, at non

non per opticam rationem apparere crediderint, aut per apparentes colores, qui redundent è lucidi & obscuri mistione secundum magis & minus, vt videtur sensisse Aristot. in libris Meteorologicis. manifestum est autem quòd vbi duæ, vel plures Irides apparuerint, futurarum pluuiarum copiam significant. quare ita de illa scripsit Aratus in signis aquarum & ventorum:

ἢ δὺο ὑμεῖ ἐουζε διὰ μέγαν οὐρανὸν Ἶρες.

Aut gemina cœlum cùm zona cinxerit Iris.

Nam vbi paruus fuerit humentis aeris ac vaporum concursus, vna tantum Iris producitur: at vbi multa fuerit & copiosa pluuiarum materia condensata, post primam formatam Iridem alterà efficitur, quæ circumsistat priorem, cingátque cœlum persimili ambitu. Quòd autem illud muneris iniunctum Iridi putarint vt morientes mulieres Iunonis iussu à languoribus liberaret, id nihil aliud meo quidem iudicio significat, quàm illud quod à physicis dictum est, quia tempora pluuiosa & nimis humida maximè obsunt mulieribus, cùm sicca supra modum viris obsint, qui ad iustam ætatem peruenerunt. Cùm enim in elementorum, qualitatúmque siue temperamentorum symmetria vniuersa vita animantium consistat, frigida ac nimis humida tempora obsunt illis, qui vel ad caloris mediocritatem nondum peruenerunt, vel iam vergunt ad eius inopiam, cùm superuacaneos humores ob temporis & temperamenti malitiam non possint concoquere. Propter excessum etiam non Iunonis, sed Iouis, hoc est nimii caloris, iussu finxerunt Mercurium animas virorum ad inferos comitari ac deducere. Atqui ne illud quidem prætermittendum in hoc loco duxerim, quòd fingebantur animæ mortalium ex hisce corporibus Dearum iussu solui, non autem sponte sua discedere. Hoc enim idcirco dictum fuit, quoniam cùm prædia ac iumenta Dei simus, vt ita dicam, & verè diuina animalia, nata Dei iussu ad cultum religionis, ad perfruendum Dei liberalitate, ad cognoscendam Dei naturam diuinam, ad orbis totius ornamentum, ad bene agendum, ad felicitatem per virtutes post mortem nobis comparandam, non licet immaturè nos ipsos interficere, quod Deo molestissimum est, sed expectare Dei voluntatem. Quis enim æquo animo ferret, si sua prædia arbores ac segetes, quas produxissent, deuastarent? aut quis non succenseret, si illa irata domino pertæsaque fertilitatis; nihil produceret, aut seipsa destruerent? quis in ea, si posset, non acerbissimè animaduerteret? Debent igitur animæ mortalium tamdiu detineri in his corporibus, quibus fuerunt à Deo alligatæ, quamdiu illi qui eas vinxit, ita detinere aut coercere placuerit, neq; inde nisi iussu ipsius Dei soluendæ sunt. ac de Iride satis, nunc dicatur de Alpheo.

Ayuntamiento de Madrid

De Alpheo. CAP. XXI.

DE Alpheo, quem alii hominem, alii fluuium fuisse crediderunt, cuius fontes essent apud Aseam pagum Arcadiæ, nihil propè certi habemus vel quis fuerit, vel quibus parentibus sit natus, nisi quòd eum alii Thermodontis & nymphæ cuiusdam Amymones, alii Partheniæ fuisse filium tradunt. quidam autem fuisse Pelopis putarunt, alii cuiusdam ducis insignis, cuius virtus post Leonidam in Thermopylis enituerit atque hi omnes feri post mortem in fluuium sui nominis mutatum fuisse memorarunt. Alii præterea fabulantur Alpheum virum fuisse mirificè venationibus deditum, qui aliquando in Arethusæ venantis & ipsius amorem inciderit. illam cùm Alpheus in matrimonium postulasset, atque ea constantissimè recusaret eius nuptias, in Ortygiam transmisit non procul à Syracusis, atque ibi in fontem sui nominis conuersa fuisse dicitur, vbi Dianam, cuius erat comes, precata fuisset vti nuptias illas quoquo pacto deuitare posset, vt testatur Ouidius libro quinto suarum Mutationum in his carminibus:

Fessa labore fugæ, Fer opem, deprehendimur, inquam,
Armigera Diana tua: cui sæpe dedisti
Ferre tuos arcus, inclusaq; tela pharetra.

& paulò post:

In latices mutor, sed enim cognoscit amatas
Amnis aquas, positoq; viri quod sumpserat ore,
Vertitur in proprias quo se mihi misceat undas.

Illud cùm grauissimè tulisset Alpheus, Arethusam scilicet in fontem sui nominis Deæ misericordia & nutu fuisse conuersam desiderii amorisque eius impatiens dicitur & ipse Deos precatus fuisse, vt tantam animi molestiam aliqua ratione vitare posset; quare in fluuium sui nominis & ipse fuit conuersus, qui post illam mutationem etiam dictus est vel ipsum fontem amare, quippe cùm subter mare, vt aiunt, delapsus vel Syracusas vsque decurrat, vbi postmodo emergens cum Arethusa fonte commisceatur, vt patet ex his:

Trinacriam supra medio iacet insula ponto,
Ortygiam dicunt, vbi cana fluenta refundit
Alpheus, Siculæ hinc Arethusæ & iungitur vndæ.

Alii dixerunt Alpheum amauisse Dianam, eámque insecutum fuisse ad Ortygiam vsque, vbi cùm cessauisset, templum Dianæ cognomento Alpheæ fuit erectum ad perpetuam deuitati periculi memoriam. Alii tradiderunt Alpheum vnum fuisse ex iis qui genus ducerent, à Sole, qui cum Cercapho fratre vbi contenderet de virtute, illum interfecit, à pastoribúsque exagitatus se in Nyctimum fluuium desperatione caput præcipitauit. qui ab illo postmodo vocatus est Alpheus, cuius rei testis est Agathocles Mi

lesius in secundo de fluminibus, & Agatho Samius. Fuerunt tamen nonnulli, qui semper fluuium, at non hominem fuisse Alpheum putauerint, atqui Strabo libr. 6. Geographiæ multis verbis contendit aduersum Timæum philosophum ac Pindarum, fieri non posse vt aqua Alphei fluminis per quosdam hiatus decurrens impermista cum Arethusa denique commisceatur, quoniam inquit illum os habere palam in mare irrumpens, neque esse quidquam alueo vicinum quod illum absorbeat. Id autem fortasse videri posset absurdum, nisi illud & ea ex oraculo Apollinis carmina confirmarent, quod pòst paulo dicetur, & alii fluuii ingentes istud ipsum facere comperirentur. Nam fama est Nilū paludem quandam ingredi solitum tanquam è continente, terrique elapsum per AEthiopiam inferiorem decucurrisse in AEgyptum, atque in mare illud, quod ad Pharum est, erupisse. sic enim memorauit Nicanor Samius in libr. 1. de fluminibus & ii qui supra Syenen profecti sunt ad Meroem. In Hebræorum finibus præterea fluuius ille qui Iordanis appellatus fuit, dictus est in Tyberiadem stagnum ingredi solitus, atque inde emergens subire alterum stagnum, quod mare mortuum nuncupatur, ac rursus emergens per quoddam spatium denique in paludem absorptus omnino euanescit. & Pyramus decurrens per Caraoniam habet fontes in media planitie: est autem fossa satis ampla, per quam aqua defluit limpida delata clàm sub terra per magnū spatium, ac rursus erumpit in apertum, mox per Taurum montem penetrat ac defluit tanta profunditate & angustia, vt canis ibi possit transilire. inde tantū cœni trahit, vt traditū sit hoc ab oraculo:

ἔσται, ἐπ' ἀτουθρόοις δ' τε Πύραμος ἀργυροδίνης
ἠϊόνα πεζχίων ἱερὴν ἐς Κύπρον νίκηται:

Tempus erit nueis cùm labens Pyramus vndis
Litora producet in Cyprum deinde sacratam.

Et Orontes defluens è Mesopotamia mox sub terram occultatur, tum rursus erumpit apud Apamenem, atque ita profluit in mare Seleuciæ, vt ait Chrysippus libro 2. rerum Scythicarum. Narrantur in Mycale monte fontes fuisse in Ionia cuiusdam fluminis, quod erat Alphei persimile: nam illud in medium mare prælapsum rursus erumpere solebat prope portum in Branchidis, cui portui nomen fuit Panormo, vt ait Timagetus in libro secundo de portubus. Melas fluuius item magnus qui dē, ac solus è cunctis Græciæ fluminibus à fonte nauigiorum patiens, & tanquam Nilus incrementum per solstitium æstiuum accipiens, non longè excurrens maxima ex parte in occultos lacus extinguitur, & exiguam sui partem cum Cephiso amne cōmisceet, vt ait Plutarchus in vita Syllæ. Cùm tanta varietas cursuum fluuiorum memoretur in variis locis, quid mirum est illud quoque Alpheo flumini contingere potuisse, cùm multi scriptores illud etiam affirma-

Ayuntamiento de Madrid

rint? atque Alphei fluminis hic fuisse ortus & cursus narratur ab antiquis. dictus est Alpheus fluuius non procul à Phylace Spartæ loco suos habere ortus, vbi caput est eius fluminis, qui locus Symbola fuit appellatus, qui agrum Tegeatarum à finibus Lacedemonum disterminat. Sunt autem dicta Symbola, quoniam συμβάλλειν congredi conferréque significat, quòd in eundem fere locum fluuius Ladon ex agro Clitoriorum, & Erymanthus è monte Erymantho defluens, & Helisson decurrens per agrum & per vrbem Megalopolin, & Brentheates per agrum defluens Megalopolitanorum, & Gortynius Gortynam vrbem alluens, & Phagus ex agro Melænensi & Celadon in ipsum Alpheum illaberentur. dictus est nasci è pago Aseo, vbi & Eurota. Fuit autem semper credita peculiaris quædã Alphei cursus natura, vt is modò sub terram sese occultaret, modò ex occultis cauernis, vt dicebamus, in lucem erumperet, idque faceret sæpius, donec cum Arethusæ aqua commisceretur, quę res dedit locum fabulę, quòd Alpheus vel fluuius factus incredibili Arethusæ desiderio conflagraret. nam, vt fama est, cùm primum è Phylace Symbolisque emanauit sese in agrum Tegeatarum abscondit, postea in Asæum erumpens cum aqua Eurotæ communi alueo per spatium viginti stadiorum deferebatur. Tum rursus in cuniculum quendam ingressi delabebantur sub terram, donec erumperet Eurotas in agrum Laconicum: at Alpheus in fines Megalopolitanorum, vbi Arcades fontes fuerant appellati. Inde vero Pisæum agrum Olympiamque præterlabens prorumpebat in nauale Eleorum supra Cyllenen, maréque intrabat Adriaticum. Illud autem tantis aquarum viribus agebatur, vt neque Adriaticum quidem posset violentum eius cursum retardare, quò minùs pelagus internatans & sua aqua, & proprio nomine seruato ad Ortygiam insulam peruenirет, fontíque Arethusæ admisceretur, vti scripsit Nicanor in libro tertio de fluminibus. Tradiderunt præterea ipsum Arethusam hunc ipsum habere cursum solitam, vt sub aquis marinis lapsa nullis salsis aquis admisceretur, ad cuius naturam alludens Virg. ait in Gallo:

Sic tibi cum fluctus subter labere Sicanos,
Doris amara suam non intermisceat vndam.

Mirificè dicta est esse accommodata aqua Alphei fluminis ad educandos oleastros, neque illud sanè non incredibile est, quoniã varia fuit semper fluuiorum diuersorum natura ad varia herbarum animalium, arborúmque genera producenda & educanda. Enimuero vt piscium varietatem mirabilitatémque auium circa illos versantium prætermittam, Alphei propria planta fuit oleaster, sicuti fluuii Acherõtis peculiaris arbos populus alba esse dicebatur, vt Asopus in agro Bœotorũ iuncũ educabat insignis magnitudinis, vt Mæander dictus est felicissimè producere & alere myricas

myricas, vtque Galliæ Cisalpinæ Padi alumna dicta est egregiè nigra populus. Credita est aqua fluuii Alphei fuisse sacrificiis accommodatissima, quoniam Alpheus amnis esset gratissimus Ioui. Nam cùm die decimanona Februarii cinerem è Prytaneo quotannis aruspices deportarent ad aram Iouis Olympii, illóque cinere aqua Alphei fluminis diluto aram Iouis oblinirent de more, fuit postea sancitum legibus sacrificiorum ne qua aqua præterquam Alphei fluminis ad eum vsum introduceretur, vt scripsit Porphyrius in libro 1. de sacrificiis, quare ex eo tantùm luto diutius seruatum fuit vt tectorium aræ superinduceretur. Iure optimo deinde introductus fuit Alpheus in illum sacrorum vsum, quoniam vim quandam præcipuam purgando ille fluuius creditus est habere, vnde etiam nomen obtinuit. nam cùm eius aquæ irrigatio maculas purget, quas Alphos nominarunt, vt ait Strabo libro octauo, atque vocatus est Alpheus à sanandis impetiginibus, cum priùs Ariger vocaretur. Hunc fluuium nonnulli pro Deo coluerunt, cui & statuam & communem aram cum Diana erexerunt, quod etiam Acheloo & Cephiso fluminibus contigit, quibus aræ fuerunt erectæ, sicuti memoriæ proditum est à Pausan. in rebus Atticis. Consecuta fuit etiam ipsa Arethusa postmodum diuinos honores, vt ait Nicanor Samius in libro tertio de fluminibus: siquidem mos fuit Aegiensum, qui populi fuerunt Achaiæ, libi sumpta ex ara Salutis in mare porricere, quæ se mittere Arethusæ Syracusas testarentur, vt ait Melanthes in libro de sacrificiis.

¶Hæc illa sunt ferè omnia quę de Alpheo fluuio memoratu digna tradita sunt ab antiquis scriptoribus. atqui sæpius explicatum fuit à nobis superiùs, quòd antiqui sub fabularum integumentis naturæ arcana occultarunt, quòdque per has ambages verborum naturam & vires elementorum ac rerum omniũ explicabãt, quæ illis tantùm erãt manifesta, qui facti essent horum mysteriorum participes. Præterea vt res diuinas se semper habere ante oculos vulgus arbitraretur, montes & flumina & fontes & maria partim magnos Deos esse tradiderunt, partim quandam cõtinere intra se occultam diuinitatem, quæ posset humanorum factorum esse testis. Et quoniam non animi solùm, sed etiam corporis munditiis Deo gratissima existimanda est, ideirco aquam illam, quæ præcipuam vim haberet purgandi, & sacrificiis esse accommodatam sanxerũt, & fluuium ipsum, qui huiusmodi aquam hominib. in vsus illos suppeditaret, existimauerunt esse Ioui amicissimum atque acceptissimum. Alii diuinam vim animorum nostrorum, virtutisque naturam per huiusmodi fabulam explicarunt, quippe quòd sicuti materia appetit formam, vt suum proprium bonum, quòd ipsa per se inutilis est & ociosa apparet, sic anima nostra virtutem tanquam formam suam expetit. Hæc causa est cur

Ayuntamiento de Madrid

Alpheus fingebatur sequi Arethusam, cùm ἀλφὸς sit macula, vt dictum est, siue imperfectio. & ἀρετὴ virtus à Græcis nominetur. ac de Alpheo satis, nunc de Inacho dicamus.

De Inacho. CAP. XXII.

INACHVS autem filius fuisse dicitur Enrydamantis & Dorycles nymphæ, cùm tamen quidam Iphinoen eius matrem nominatam fuisse maluerint. Alii Oeneum patrem Inachi fuisse putarunt, quare fuit Oenides ab Hesiodo in sacro sermone ita appellatus:

Ἴναχος Οἰνείδης Κορυδὴς πολυφίλαιμος ὕδωρ.

Inachus Oenides cœlo gratissimus amnis.

Hic primus omnium mortalium Argiuis imperasse dicitur, vxorémque habuisse Antiopen, vt quidam putarunt: vt verò alii maluerunt, Colaxen: de qua Phoroneum ac Mycalen filiam suscepit, quæ fuit postea vxor Arestoris, vti scriptum est à Pausania in rebus Corinthiacis. Habuit præterea filiam Philodicem, quæ ex Leucippo Phœbam genuit & Ilairam, vt traditum est à Timageto. Celeberrimum est præterea, quòd Io illa quę priùs in vaccam, deinde in deam Isidem conuersa fuit, erat eiusdem Inachi filia. nam fama est quòd Inachus quo tempore Argiuis imperauit, fluuium Amphilochum priùs vocatum ampliore alueo locupletauit, cùm is propter repentinos imbres solito alueo minimè contentus sæpe in planitiem irrumperet, ac aliquando multa Argiuorum ædificia ac segetes secum rapiens deuolueret. cùm postmodum fluuium alueus caperet, neque damna Argiuis inferret, vocatus est Inachus de nomine benefici principis, quem ille Iunoni consecrauit, vt ait idem Pausanias. Neque enim consentit rationi, quòd Io fluuii potiùs quàm hominis fuisset filia, qui sic Inachus vocaretur. Memoriæ proditum est ab antiquis, quòd Inachus fluuius suos ortus ac fontes habuit in monte Artemisio ex fonte Lyrceo vocato, minimè dubios, cuius dicebatur illa esse natura vt parua vsitata adesset illi aquarum copia, ac facillimè per imbres ita excresceret, vt bonam partem Argiuæ regionis inundaret, cùm tamen per æstatem esset propè siccus. Istam autem aquarum penuriam Inacho contigisse illa de causa fabulantur, quia Inachus cum Phoroneo, Cephiso, & Asterione iudex Argiuorum de regione inter Neptunum ac Iunonem contendentes delectus, regionem adiudicasset Iunoni. nam cum Iuno agrũ Argiuorum ad se pertinere, sibique iure consecratum censeri debere diceret, Neptunus eum ad se spectare propter aquarum copias, quæ regionem inundabant, eamque faciebant fertilissimam, contendit. At enim cùm ab hæsitantibus diu iudicibus sententia postea pro Iunone lata fuisset, agérque Argiuus Iunoni adiudicatus,

Ayuntamiento de Madrid

tus, fama est iratum Neptunum omnem aquarum copiam illis fluminibus iudicibus ademisse; quare nisi per æstatē cœlestibus pluuiis iuuarentur, omnem prorsus aquam vnà cùm suis nominibus amisissent. contrà verò quo tempore ager Argiuus Iunoni fuit adiudicatus, dicitur maxima pars agri immissis aquis à Neptuno fuisse inundata, vt ita sciretur plúsne Iuno an Neptunus regioni posset nocere. Sed tamen postea precāte Iunone vt illam aquam ex agro Argiuo deduceret, vix illud denique impetratum est, atque Argiui in eo loco ipso, per quem aqua refluxit, templum magnificum Neptuni cognomento Proclystii siue inundantis ex voto erexerut publico sumptu, cum statua Graniani Sicyonii artificis è marmore Pentelico, cum columnis viginti & octo, quarum epistylia erant alternè Dorici & Corinthiaci operis, vt scripsit Hermippus in libro secundo de magnificentia templorum & sacris regum donariis. Hecatæus Inachum fuisse fluuium Amphilochorum scripsit è Lachmo defluentem. è quo erumperet Aeas, qui fuit diuersus ab Inacho Argolico. Dictus autem fuit Amphilochus ab Amphilocho Argiuorum rege, quem fama est fluuium austrum versus è Lachmo fluere solitum Argos irrumpentē, cùm Aeas occasum versus illaberetur in sinum Adriaticum. Neque tamen me præterit fuisse nonnullos qui Argos vrbem Amphilochium nominarint, cuiusue rei causa narratur huiusmodi. Post Epigonorum expeditionem aduersus Thebanos Alcmæon fuit in Aetoliam à Diomede accersitus, atque Alcmæonis opera & auxiliis Diomedes Aetoliam & Acarnaniam facilè subiugauit. postea verò Diomede ab Agamemnone ad bellum Troianum accersito, antequam Argos ciuitas extaret, mansit Alcmon quidē in Acarnania, atque Argos ibi condidit, quam de sui fratris nomine appellauit Amphilochium, cuius in caput fortè saxum deuolutum illum occidit, dum instaret in altera parte vrbis ædificationi. Sic vrbs Amphilochium dicta est vbi Amphilochus ex vulnere decessisset, post die quarto. Huic cum Inachus successisset, quia vrbs recens adhuc multis colonis non esset plena non satis celebre nomen obtinuit, quoniam libentiùs homines in agris vitam degerent. At Phoroneus ipsius Inachi filius animum adiecit ad vrbem locupletandam, vt qui dispersos in agris Argiuos, seorsumque habitantes in vnius ciuitatis ius ac mœnia compulit, & aliud præterea oppidum condidit, quod ab ipso Phoronicum fuit vocatum. Sed enim cùm Amphilochium multitudine ciuium breui fuisset oppletum, opulentissimæque & florentissimæ vrbis satis honesta principia accepisset, illi nomen mutauit, & ex Argo nepote nato è Phoronei filia ciuitatem Argos nominauit. nam cùm paulo antè mortuus fuisset Inachus, in Inacho fluuio de se nominato sepultus fuit, cùm sibi magnificum sepulcrum ibi sub aquis extruxisset. Neque mirum est nomina fluuiorum & cursum

Ayuntamiento de Madrid

sæpius fuisse mutatum, quando vel ipsa aqua fluminum aliquan-
do penè defecerit, vti testatur Lucianus ita in Charonte, καὶ πόλεις
ὥσπερ ἀνθρωποι, καὶ τὸ παραδοξότερον, πόλεμοι ὅλοι. Ἰνάχου δὲ πάρος
ἐν Ἄργει τι καλὸν εἴπωμεν. atque vrbes tanquã homines: & quod magis est
admirabile, vel vniuersi fluuij euanescunt. Inachi enim nullum. Argo
extat monumentum aut vestigium. tanta vis est temporum. Sed de fa-
bulosis aut historicis hactenus. ¶ Ego sanè quid aliud per hanc
fabulam vellent exprimere antiqui, non reperio, nisi vellent ex-
primere physicam fluuiorum & aeris naturam: nam quid est aliud
Iunonem ac Neptunum de regione contendere, nisi tantum esse
aquarum aerisque beneficium ad fertilitatem regionis, vt vtrum
maius sit, non facilè possit diiudicari? Delecti sunt fluuii iudices,
quoniam iudicium illud non facile est cuiquam, nisi fluminibus,
qui ipsi norunt quãta sit suarum aquarum bonitas, hoc est rerum
physicarum peritis ingeniis. Sed vt sunt pleræque res humanæ,
quæ bonæ creduntur, hæc eadem res, quæ salutem & fertilitatem
regionibus afferre consueuit, si citra vel vltra modum sit, omnem
salubritatem infestat atque euertit. Inde effectum esse dicitur vt
indignatus Neptunus modò regionem inundarit, modò omnem
fere aquam fluminibus ademerit. Idem est enim aquarum vsus re-
gionibus, qui est vini hominibus ac reliquarum epularum. nam
cùm vinum vtile sit moderatum bibentibus, eius nimia copia in-
credibile est quantum obsit, tanquam intima corporis inundans
ac penè suffocans, & vim naturalem exurens aut extinguens. quã-
re vt fluuii ferunt per inundationes herbarum semina, si aqua sit
cum terra commista accedente calore, vt sensit Theophrastus in
3. libro plantarum, sic multa morborum & ægritudinum semina
nascuntur per nimiam inundationem vini, si calor naturalis non
possit copiam concoquere. Sed omnium difficillimum est diiudi-
care plusne bonitas aeris, an copia bonarum aquarum conferat
regionibus, quare iudices accipites aliquamdiu fuerunt. Ego ta-
men censuerim, quoniam vsus aeris tam perpetuus est tam vtilis,
tam necessarius, vt sine illo viuere neque tantillum possimus, eu-
ius in primis eximia bonitas ac temperies est requirenda, sapien-
tissimè dictum fuisse ab antiquis in regione Argiuorum adiudi-
canda præferendam fuisse Iunonem, quam aera esse superiùs à
nobis explicatũ fuit. Atqui sine fluminibus vel irrigatione agro-
rum vel solis imbribus cœlestibus aut etiam roribus aliquando
contẽti esse possunt agri ad fertilitatem & ad sanitatem colono-
rum, at sine aeris bonitate nullum oppidum, nulla ciuitas, nulla
regio est habitabilis, aut magnopere à sanæ mentis hominibus
expetenda. Eius rei sunt argumentum paludes, aut agri paludi-
bus propinqui, in quibus incolumitas colonorum aut proximo-
habitantiũ non solet esse diuturna, vel si optimo illi priùs fuerint
naturali temperamento, qui illuc accesserint, cùm multæ quoti-
die

die fiant accolentium animalium ægritudines. Hæc ipsa causa fuit, vt arbitror; cur Iuno precibus à Neptuno vix impetrarit vt aquas post inundationes ex Argiuorum regione deduceret. nam post illuuiones agrorum non facilè recuperatur salubritas regionis, & id fit præsertim si multa flumina in eam regionem defluxerint. at quoniam homines res diuinas perrarò ritè iudicare possunt, non semel pœna suæ arrogãtiæ deterriti sunt ab ipsis Deorum rebus iudicandis, quibus parere tantùm conuenit, & obseruare, at non etiam iudicare. inde fabulati sunt antiqui fluminibus iudicibus aquam fuisse à Neptuno ademptam. Sic Paris temerarius iudex patriæ suæ incendium & minas vniuersæ Asiæ adiudicauit. Sic Midas sibi mutationem aurium tantùm, at alii per hanc temeritatem in montes, in flumina, in beluas sunt mutati, quos longum esset referre. Reliqua, quæ sunt ad fabulæ ipsius ornamenta adhibita, non sunt omnia vtilia naturalibus ac philosophicis rationibus, quia solent nonnulla ad rerum primariarũ probabilitatem & exornationem confingi. vt enim in fertilissimo agro fieri non potest nulla vt herba nascatur inutilis, sic in optimis pulcherrimisque figmentis antiquorum non possunt omnia ad certam mortalium vtilitatem perduci, sed quædam ad voluptatem, quædam ad probabilitatem ficta fuisse sunt existimanda. Quòd siquis putet se posse hæc ad meliorem partum perducere, melioréque explicationes inuenire. debet hanc vtilitatem cum posteris communicare: omnes enim ad cæterorum quoque commoda nati sumus, ac iubemur à Deo illud talentum exercere pro viribus, quod nobis à diuina clementia concessum est. At de Inacho satis, nunc dicatur de Europa.

De Europa. CAP. XXIII.

DICITVR Europa fuisse Agenoris Phœnicum regis & Meliæ nymphæ filia: quæ Cadmum ac Thasum fratres habuerit. Thasus deinde nomen dedit illis Thasiis, qui Tyrum ad Phœniciam incoluerunt. Sorores Europæ fuerunt Electra & Taygete, & fratres præterea Cilix, à quo Cilicia; & Phœnix, à quo Phœnicia fuit dicta. Alii tamen hos è diuersis matribus natos esse arbitrati sunt, siquidem Cadmum Pherecydes libro 4. historiarum ex Agenore & Argiope Nili fluuii filia natum esse tradidit, at è Dãno filia Beli Phœnicem & Isæam Aegypti vxorum, qui Aegypto nomen dedit, & Meliam vxorem Danai natos esse memorat. Europam tanta corporis præstantia atque pulchritudine fuisse narrant, vt omnes suæ tempestatis mulieres facilè antecelleret. Hanc vbi Iupiter summopere deperiret, dicitur in candidũ ac pulcherrimum taurum esse conuersus, atque ad litus maris descendisse, quo Europa cum sociis virginibus aliquando adire consueuerat.

Ayuntamiento de Madrid

Huius tauri miram quandam & inusitatam pulchritudinem Europa admirata dicitur seorsum à sociis ad eum spectandum primùm accessisse, deinde etiam liberiùs manibus contrectasse, ac denique ipsum taurum tanquam equum ludendo conscendisse, à quo per dolum dicta est fuisse super mare in Cretam vsque deportata, vti scriptum est ab Ouidio in tertio libro mutatorum in his;

Iamq; Deus posita fallacis imagine tauri
Se confessus erat, Dictæaque rura tenebat.

Fabulantur Iouem vbi sese quis esset Deus pristina forma recepta confessus fuisset, ad præclari huiusce facinoris memoriam sempiternam inter sidera tastri imaginē collocasse, vt scriptum fuit ab Hygino in fabulis astrorum. Aiunt Agenorem tam grauiter casum Europæ tulisse cùm illa nullibi inueniretur, quòd raptam à piratis esse arbitraretur, vt accitis Cadmo & Thaso filiis classem instruxerit, quam bifariam diuisam illis dedit. Iussit Thasum cùm altera parte classis omnes regiones Phœnicię finitimas, atque omnes portus diligentissimè inuestigare: cum altera parte Cadmum vel ad longinquas maris Syrii terras accurrere, atque fugientes piratas comprehendere, siqui fortē Europam auferrēt: neque priùs redirent, quàm asportarent Europam. Sed enim cùm Thasus nullibi illam inueniret celerrima ac diligentissima nauigatione vsus, nullúmque vestigium omnino eius ablatæ repertum fuisset, dictus est in insulam maris Aegæi, quam olim Platen vocarunt, aduentasse Thraciæ finitimam, oppidúmque ibi condidisse, quod Thasum de suo nomine appellauit, à quo vniuersa postmodo insula vocata fuit Thasus, vbi habitare decreuit cùm illis Phœnicibus, qui ipsum secuti fuerant in naui ad recuperandam sororem. Cadmus item vbi frustra sororis fugam & ipse diligenter terra marique inuestigasset, tandem desperata eius salute vel libertate vel inuentione ad oraculum confugit vt sciscitaretur quo nam pacto illam posset inuenire: aut consilium caperet quid sibi in illa difficultate rerum esset agendum. responsum est à Deo quòd ibi habitare oporteret, vt ait Musæus in Titanographia, & Callimachus de habitatis insulis, vbi bos ipsa quieuisset, quam habuisset ducem itineris. Europam autem ipsam non esse humanarum virium aut humani ingenii inuenire. Mox vbi bos apud Thurium fontem apparuisset, qui locus fuit à boue ita vocatus, cùm Phœnices Thur vaccam appellarent, id non procul à Cephiso flumine contigit, vti bos humi decumbens conquiesceret. Cadmus igitur ibi habitare decreuit, vrbémque ibi condidit, quam Bœotiam vocauit, vt ait Nicander in libro de Europa, & Callimachus in conditis insulis, & habitatis vrbibus, & earum nominibus, & Ouid. in 3 mutationum. Cadmus vbi sacrificia de more antiquorum Diis patriis eius loci esset facturus, antequam funda-

fundamenta vrbis iaceret, quò ipsos Deos benignos in posterum placàtósque haberet, iussit ministros aquam sibi è proximo fonte afferre, quem fontem Aretiaden nominabant. Verùm cùm non procul ab eo fonte draco insignis magnitudinis in spelunca quadam lateret, Martis & Veneris filius, vt quidã crediderunt, inter quos fuit Apollodorus Cyrenaicus in libro de Diis, & Lysimachus, qui multa de Europa scripsit in libro quarto rerum Thebanarum, & de Cadmo ad vrbem Thebanam profecto, dicuntur missi aquatum ministri fuisse ab illo dracone deuorati. Cùm frustra Cadmus diutissimè aquatum missos expectasset, atque ægerrimè ferret illorum tarditatem, dictus est & ipse illuc ad fontem fuisse profectus, ac inuentum draconem palpitantia adhuc cruenta ministrorum corpora vorantem non procul ab Homoloide tunc vocata porta Thebana occidisse. Illud cùm euenisset eo pacto, Mars, vel, vt aliis magis placuit, Pallas iussit Cadmum seminare alteram partem dentium exemptorum ex ore serpentis: è quibus satis fabulantur natos esse homines permultos, qui sese mutuis vulneribus ingenio atque artificio Cadmi trucidarunt. Pherecydes scriptum reliquit libro quinto historiarum, Martem ac Palladem dimidium illorum dentium eius draconis dedisse Cadmo, cùm dimidium reseruatum sit postea Aetæ regi Colchorum. Tunc aiunt Martem imperasse vti Cadmus eos dentes sereret, è quibus armati homines nati sunt pugnaturi cum Cadmo in vltionem draconis Martis filii ab illo trucidati. Pallas Cadmi miserta dicitur illũ monuisse vt lapide clàm vnum eorum percuteret. Ille qui percussus fuit, cùm illam iniuriam non aliunde natam esse arbitraretur, quàm ab vno fratrum, vt sunt homines bellicosi ad omnem iniuriam armis vindicandam prompti oblitera tà omnis humanitatis & affinitatis, memoria, leuissimè aduersus illum, quem putauit iniurium, irruit, illúmque trucidauit. mox cæteris illam iniustam cædem vindicantibus, atque aliis contrà tanquam illegitimè iniurias passum defendẽtibus, omnes demum sunt mutuis vulneribus confossi, atque ad vnũ in illo certamine ceciderunt, præter Vdæum, Pelorem, Chthonium, Echionem, & Hyperenorem, qui soli quinque superfuerunt ex illis multis hominibus Cadmus postmòdo his sibi conciliatis opera illorum vsus est in multis rebus, quę ita breuiter declarauit Apollonius Rhod. lib. 3. Argonauticorum:

πόρε δέσφιν ἴδοιν
κρείων Αἰήτης χαλεπὸς ἐς ἄεθλον ἰδόντας
Ἀονίοιο δράκοντος, ὃν Ὠγυγίη ἐνὶ Θήβῃ
Κάδμος ὁ Εὐρώπιος διζήμενος εἰσαφίκανε,
πίφαυσκε, Ἀρηϊφάτῳ κεφαλὴν ὀπίσσω ἐόντα.
ἔνθα κ᾽ ἐπιεσσάμην, πομπῆ βοὸς, ἣν οἱ Ἀπόλλων,
ἵππῳ ἰκαντοσιώνῃ ἀτρεκὲς ἠτρέχον ὀδίῳ.

venientibus illis
Rex Æta feros dedit in certamina dentes
Aonij serpentis. cum namque ære cecidit
Europam quærens Cadmus, cùm mœnia Thebas
Ogygias petiit seruantem, vbi nascitur vnda
Fontis Aretiadæ, ductu bonis ille quieuit
Hic primùm, dedit esse ducem quam clarus Apollo.

Vbi hæc ita contigissent, ac Agenor neque filiam neque fillos reduces ampliùs videre potuisset, credita est Europa in Deorũ numerum relata, vt ait Lucianus in Dea Syria: quamobrem ad Agenoris ipsius consolationem, vt fama est, Phœnices illam templis & altaribus & propriis sacerdotib. decorarunt, sacrúmque putatum sermonem de illa vulgarunt, quòd Iupiter in taurum versus, vt diximus, illam in Cretam abstulerit. Præterea Sidonii numismata cùm fœmina tauri dorso insidente ac mare transfretante cuderunt in eius honorem. Memoriæ proditum fuit etiam Carneum fuisse Iouis & huius Europæ filium, quem ab Apolline & Latona fuisse educatum memorarunt. Huic fratrem Leotychidem nonnulli adiunxerunt, sororésque Hydarnim, Limeram, & Alageniam, qui omnes postea nomina ciuitatibus dederunt, vt scripsit Eudoxus in ambitu terræ. Atque illa hactenus explicata fuerunt, quæ de Europa & Cadmo fabulosè memoriæ prodita sunt ab antiquis: nunc quid per hæc significare voluerint, perquiramus.

¶Scriptum reliquit Herodotus in primo libro suarum historiarum, Cretenses homines audita insigni Europæ pulchritudine ad eam rapiendam suo regi contendisse, quorum tamen nomina ignorari inquit, vt est in his: μετὰ δὲ ταῦτα Ἑλλήνων τινὰς (οὐ γὰρ ἔχουσι τοὔνομα ἀπηγήσασθαι) φασὶ τῆς Φοινίκης ἐς Τύρον προσχόντας, ἁρπᾶσαι τοῦ βασιλῆος θυγατέρα Εὐρώπην εἴησαν δὲ ἂν οὗτοι Κρῆτες. *Postea verò nonnullos è Græcis (non tamen nomina proferre possunt) in Tyrum classe delatos fuisse memorant, atque Europam regis Phœniciæ filiam rapuisse. fuerunt autem isti viri Cretenses.* Circumferuntur illa de tauro memoriæ prodita fabulóseque conficta, quòd in prora eius nauigii, quo vecta est Europa, taurus esset depictus, vti traditum est ab Agatharchide Cnidio in rebus Europicis. nam non solùm in numismatis, sed etiam in picturis domesticis & in nauigiis iumentorum imagines antiqui pingere consueuerunt, quare pistricem & centaurum & chimæram naues appellauit Virgil. ab illis formis animalium, quæ in proris erant pictæ, vt est lib. 5. & nomen pecuniæ atq; peculii inde apud Latinos manauit. Ego nonnihil præterea ad animorum moderationem pertinens sub hoc huiusce fabulæ inuolucro contineri crediderim præter historicã explicationem, quando vel ipsum Deorũ regẽ creditum Iouẽ propter lasciuiã in animal turpe se mutauisse tra-

Ayuntamiento de Madrid

tradideruntiad posteros. Nam significare volebant nullam esse turpitudinem, in quam libido & effrenata quædam Veneris titillatio non impellat, nisi quis prudentia & ratione moderationem adhibeat. vnde præclarè dictũ est ab Euripide in Medea, ingens malum mortalibus esse amorem, vt est in hoc versu:

φεῦ, φεῦ, βροτοῖς Ἔρωτες ὡς κακὸν μέγα!

Heu, heu, viris ingens vt est Amor malum!

Sapientissimè igitur in Pythagorista scripsit Aristophon amorem de cœlo in terras ad homines multo Diis imprudentiores esse detrusum, quoniam esset ibi autor multorum malorum, & multarum calamitatum fundamentum, cùm discordias & inimicitias inter Deos sereret, vt est in his:

εἶτ' οὐ δικαίως ἐς' ἀπεψηφισμένος
ἐκ τῶν θεῶν δώδεκ' εἰκότως Ἔρως;
τἀναντία κἀκείνους γὰρ ἐμβάλλων ἔφασκεν,
εἰ μὴ μετ' αὐτῶν· ὡς δὲ λίαν ὦν θρασὺς
ἐν σφαιρᾷ, ἀποκόψαντες αὐτοῦ τὰ πτερὰ
ἵνα μὴ πέτηται πρὸς τὸ θερινὸν πάλιν,
δεῦρ' αὐτὸν ἐφυγάδευσαν ἐς ἡμᾶς κάτω.
τὰς δὲ πολύρυγας ἃς εἶχε, τῇ Νίκῃ φορεῖν
ἔδοσαν ἀπεφανῆς σκῦλον ἀπὸ τῶν πολεμίων.

Reiectus est nunquid Deorum calculis
E cœtu Amor decem duorúmque? omnia
Turbabat ille: bella litésque intulit
Vbi esset vnà, quòd foret valde insolens.
Huic arroganti alas ceciderunt Dei,
Volare rursus ne valeret ad polum,
Profugum deorsumque expulerunt ad viros,
Alas dedere, quas habebat, posset vt
Exuuias referre victor ex hostibus.

Nam duo sunt periculosi maximè scopuli, in quos deuitandum est ne humana vita illabatur, ira scilicet, & ingens rei alicuius amor ac desiderium, quando vterque horum affectuum pôtest quemuis, nisi moderatus existat, in apertissimam perniciem, tanquam in duos marinos scopulos Scyllam & Charybdim, impellere, atque illidere. nam sicut tanta vis est iræ, vt vel in res anima sensúque carentes excitet, & in ferrea artis instrumenta inflammet, si opus artis parùm feliciter ob imperitiam succedat, & ad contumelias lapidi vel ferro vel ligno dicendas, nihil iis ipsis rebus homines prudentiores sic amor facit, cùm sit quoddam animi delirium, si immoderatus existat, vt neque nobilitatem maiorum, neque maiestatem imperii tantilli faciant plerique, neque intelligatur his motibus agitatos cæteris omnibus derisum & contemptum iri. nam sic virtus, & illa animi diuinitas, quæ rerum omnium preciosissima est & Deo gratissima,

Ayuntamiento de Madrid

contaminatur,& conculcatur,captiuáque ab amore,quò libuerit trahitur.Facit enim amor vt turpia,deformia, tristia, damnosa, lætissima, vtilia, pulchra, honesta atque laudabilia videantur. quare non minùs illi qui amat, quam ebriò & insano illud conuenit,quod est in Oreste Euripidis;

μέν' ὦ παλαίπωρ' ἀτρέμα σοῖς ἐν δεμνίοις,
ὁρᾷς γὰρ οὐδὲν ὧν δοκεῖς σαφῆ δέναι.
Iace silens tuo miselle in lectulo:
Nihil vides verè, vt videris cernere.

Inde fingitur Iupiter ipse in taurum animal lasciuum ac furibundum esse conuersus, cùm vellent antiqui amoris insolentiam & obscœnitatem per hæc patefacere. nam omnia propè bella, deuastationes regnorum,euersiones ciuitatum,incendia prouinciarum descripta à poetis, omniáque hominum deliria, propter lasciuos amores,& immoderatam libidinem euenerunt. Præclarè igitur ac sapienter suauissimus poeta Euripides in Hippolyto Coronifero ita scripsit, vbi quot mala in humanam vitã per mulieres irrumpant,considerasset:

ὦ Ζεῦ, τί δ' ἦν κῶδ' κακὸν ἀνθρώποις κακὸν
γυναῖκας εἰς φῶς ἡλίου κατῴκισας;
εἰ γὰρ βεβούλετο θέλας σπεῖραι γένος,
ὅν' ἐκ γυναικῶν χρῆν παρεσχεῖν τῷδε·
ἀλλ' αἱ πιθέντες σοῖσιν ἐν ναοῖς βροτοὺς
ἢ χαλκὸν, ἢ σίδηρον, ἢ χρυσοῦ βάρος
πωλοῦσιν, πρέπουσ. σπέρμα τῷ πεμψάντι,
τῆς ἀξίας ἕκαστον· ἐν δὲ δώμασι
παῖδ' ἀλλοτρίοις θηλοῦσιν ἄτερ.
O Iupiter quid hoc mali? mortalibus
Cur protulisti fœminas olim viri?
Virile seminare si velles genus,
Non id decebat fœminas producere:
Sed in tuis templis viros deponere
Ferrum, vel æs, puri vel auri pondera,
Et filiorum sic referre semina
Pro pretio mox singulos in ædibus
Mox liberos sic esse procul à fœminis.

Et iucundus Menander in Tibicine siue ἀρρηφόρῳ.

εἰ γαμεῖς, ἐὰν νῦν ἔχῃς, τοῦτον κατάλιπων τὸν βίον.
γεγάμηκα γὰρ αὐτός· διὰ τοῦτό σοι παραινῶ μὴ γαμεῖν.
ἐδοκιμάσθον τὸ πρᾶγμ'· ἀνεῤῥίφθη κύβος.
πέπαυνε· σωφρόνει δεῦρο ἀληθινήν.
εἰς πέλαγος αὐτὸν ἐμβαλεῖς γὰρ πρᾶγμ' ἀπτῶν.
ἢ λιβυκὸν, ἢ δι' Αἰγαίου, ἢ τὴν περάσεις· ἢν δ' ἀπόλλυσαι,
πεῖα πολοιδεία· γήμας δι' ἣν δι' εἰς πόσω ἄλως.
Mentem si habes, nullam capesse coniugem

Ayuntamiento de Madrid

Vitam relinquens hanc. ego duxi priùs,
Quare tibi suadebo ne ducas. mihi
Decreta res, & iacta prorsus alea est.
Seruaberis sic, perge, te credis freto
Magno negotiorum, at non illi Libyco
Ponto, vel Ægeo, perire vbi solent
Enauibus triginta, tres haud sæpius.
Est nemo sospes coniugem qui duxerint.

Atqui si res altiùs consideretur, vereor ne omnis illa reprehensio fœminarum in ipsos viros redundet, quia nullum malum committitur à solis fœminis: cùm omnium malorum ac scelerum vel adiutores & socios, vel consultores viros habuerint. nihil est igitur quod sua dementia à viris in mulieres reiiciatur. nam fœminę animalia imperfecta vt plerique appellant, non sunt à perfectis viris ad omnia flagitia adiuuandæ aut etiam impellendæ: sed potiùs admonendæ, atque à conceptis in animo erroribus salubri consilio retrahendæ. habent fœminæ verecundiam quandam à natura insitam, magis quàm viri & timorem & imbecillitatem ingenii ac corporis ad res perficiendas, quibus magis ab omni turpitudine deterrẽtur. & sanè faciliùs est mulieres, quam viros intra honestatis terminos coercere. oportet infelicium muliercularum misereri, quæ tot incommoda verè patiuntur, quot memorantur ab omnium propè poetarum suauissimo, vt mihi quidem videtur. Euripide his versibus:

πάντων δ' ὅσ' ἐστ' ἔμψυχα, καὶ γνώμην ἔχει.
γυναῖκες ἐσμὲν ἀθλιώτατον φυτόν.
ἃς πρῶτα μὲν δεῖ χρημάτων ὑπερβολῇ
πόσιν πρίασθαι δεσπότην τε σώματος
λαβεῖν· κακοῦ γὰρ τοῦδ' ἔτ' ἄλγιον κακόν;
κἀντῷδ' ἀγὼν μέγιστος· ἢ κακὸν λαβεῖν,
ἢ χρηστόν, οὐ γὰρ εὐκλεεῖς ἀπαλλαγαὶ
γυναιξίν· οὐδ' οἷόν τ' ἀνήνασθαι πόσιν.
εἰς καινὰ δ' ἤθη καὶ νόμους ἀφιγμένην
δεῖ μάντιν εἶναι, μὴ μαθοῦσαν οἰκόθεν,
ὅτῳ μάλιστα χρήσεται ξυνευνέτῃ,
κἂν μὲν τάδ' ἡμῖν ἐκπονουμένοισιν εὖ
πόσις ξυνοικῇ, μὴ βίᾳ φέρων ζυγὸν,
ζηλωτὸς αἰών· εἰ δὲ μὴ, θανεῖν χρεών.
ἀνὴρ δ' ὅταν τοῖς ἔνδον ἄχθηται ξυνὼν,
ἔξω μολὼν ἔπαυσε καρδίας χόλον.
ἢ πρὸς φίλων τιν', ἢ πρὸς ἥλικα τραπείς.
ἡμῖν δ' ἀνάγκη πρὸς μίαν ψυχὴν βλέπειν.
Nos fœminæ miserrimæ plantæ sumus
Viuentium, vel mente quæ pollent. priùs
Nobis maritos est opus pecunia

Ayuntamiento de Madrid

Emisse grandi, perpetique corporis
Heros. quid infelicius dici queat?
In hoc labor fit plurimus nobis, bonos
Nanciscier, quod à viro discedere
Sit turpe, nec spreuisse fœminæ licet.
Leges nouas petenti & hinc domum nouam
Illi fit esse vatem opus, ni sciuerit
Domi marito conuenit quali vtier.
Quod si maritus gaudet illis moribus,
Ferátque lætus id iugum, dulcissimum est:
Sin, emori præstaret inde millies.
Ægrè vir ipse cùm tulit domestica,
Sedauit iram cordis exiens domo,
Perens amicum, vel sodalem quempiam:
Nobis miselis cernere hunc vnum est opus.

Aiunt præterea Cadmum vbi è Phœnicia in Græciam traiecisset, primùm detulisse quarundam literarum cognitionem, cùm antea res philosophicæ per fabulosas narrationes tantum in manus ad posteros traderentur. Primus idem historiam soluta oratione scribere aggressus est, quod tamen quidam non Phœnici, sed Milesio Cadmo attribuerunt. Primus hic ærosum lapidem Cadmiam vocatum adinuenit, è quo æs coqui ac fieri consueuit, fecitque æs ipsum purius, cùm ante eius tempora per imperitiam artificum ęs multa inutilia commista soleret habere. Europa postmodo consecuta est à Ioue vt tertia pars orbis de suo nomine diceretur, quam ita sitam esse dicunt, vt per fretum columnarum nauigantibus interius in dextra parte sit Africa ad Nili vsque fluenta: in sinistra Europa ad Tanaim vsque & Mæotidis incolas & Borysthenes, cùm vtræque hæ partes Asia terminẽtur. est quidem Europa tota habitabilis præter exiguam admodum partem Tanaidis & Mæotidis plagæ finitimam, quæ ob ingentem vim frigoris non commodè habitari potest. Thasus postea Herculem Tyrium esse contendens, vbi ab Olympia venisset, ciuis sui statuam æneam decem cubitorum erigendam curauit super basi ærea. quæ statua læua arcum, dextra clauam tenebat. Atque tot de Europa dicta sint, nunc de Penelope disseramus.

De Penelope. CAP. XXIIII.

PENELOPE fuit Icarii & Peribœæ Naidis filia, quæ priùs Arnæa vocabatur, habuitque quinque fratres, vt inquit Silenus Chius in fabulosis historiis, Caunum, Phalerum, Nopsopem, Philemonẽ, Helorum. Fama est Icarium quo tẽpore gestaret in vtero Peribœa, iuisse ad oraculum propter quædam visa sibi in somniis, vt sciscitaretur quid vxor esset paritura, ac responsum tulisse huiusmodi:

Ayuntamiento de Madrid

Αἶσχος ἔχει Περίβοια, κλέος τ', ἐν γαστρὶ γυναικῶν.
Fœmineum Peribœa decus. Peribœa pudorem
Fert vtero.

Illud cùm audiuisset Icarius, neque rectè Dei dictum percepisset, ratus aliquam insignem infamiam, in suam familiam ex illa quæ nasceretur redundaturam, continuò natam Arnæam in quadam pelui expositam in mare deiecit, fortunæque ipsius puellæ totum negotium commisit. Hanc puellam Arnæam nominarunt, quòd eam nollent educare, cùm ἀρνεῖσθαι refutare & abnuere significet. cæterùm peluis vbi diutius miram quandam maris & ventorum tranquillitatem nacta fuisset, neque recessisset ab eo loco, vbi primum deposita fuerat, nisi quantum naturalis marinarum aquarum refluxus illam sensim detulisset, dicuntur aues quædam ad eius puellæ vagitum aduolasse, quas Meleagridas vocant, in quas conuersas Meleagri sorores post diuturnas lacrymas ob impatientiam doloris fabulati sunt, vbi stipes illi coætaneus fuisset in ignem coniectus. Has aues arculam ad litus appulisse memorant, cum parum distaret à litore, ac infantem per nonnullos dies educauisse. Illud miraculum ab incolis eius loci deprehensum ac Icario narratum ita misericordia puellæ eius animum commouit adhortante & impellente præcipuè Peribœa, vt ad mare ipse profectus inuentam peluim cum auibus nutricibus domum detulerit. Illę igitur aues cùm Penelopes per illud tempus à Grę-ois dicerentur, nam Penelope est gallinarum genus, quas nunc Indicas vocant, mox deposito priore Arnææ nomine filiam Penelopen vocauit, vt testatus est Herodotus in iis quæ scripsit de Perseo & Andromeda. postmodo cùm ad nubilem ætatem accessisset Penelope, tanta corporis pulchritudine, tantáque morum elegantia fuisse dicitur, vt mirificos amores in animis iuuenum excitaret. multi igitur è principibus Græcarum ciuitatum illam in matrimonium petiuerunt. Sed cùm oraculi adhuc memor Icarius eam nemini cuperet in matrimonio collocare, nisi præstātissimo viro, qui posset & prudentia & virtute filiæ suæ desideriis moderari, quæ hactenus omnē honestatē illæsam & integerrimā seruasset, proposuit cursus certamē in via Aphetaide illa de causa vocata apud Lacedæmonios, nō procul à Carnei Apollinis sacello. Nā cùm ibi è carcerib porci emissi fuissent. Apheta via vocata fuit, quia ἀφιέναι sit dimittere. In iis ludis victorē declaratū fuisse Vlyssem memorat Pausan. in rebus Laconicis, quare illi præmiū cursus (vt aiūt) promissum datæ sunt Penelopes nuptiæ: quare Vlysses simulacrū Mineruæ dicauit, quam nominauit Celeutheam. Postea multis precibus ac pollicitationibus fertur Icarius tētasse Vlyssis animum, vt mallet apud se Lacedæmone, quā in Ithaca habitare, ibiq; habere suetum domicilium. ea spes vbi ipsum Icarium fefellisset, neq; posset id Vlyssi vllis rationibus persuadere,

Ayuntamiento de Madrid

ſeſe conuertit ad expugnandum animum filiæ, eámque orare cœpit ne ſe in extrema ſenectute mortua iam Peribœa in aſſiduis lacrymis diuturnóque luctu ſolum domi deſereret; quæ preces patris irritæ fuerunt apud filiam quoque. Aiunt tamen Vlyſſem vel ſenis miſericordia commotum vel importunitate optionem dediſſe Penelopæ vtrum mallet eligendi, velletne eſſe Lacedæmone apud patrem, vel ſecum in Ithacam illo relicto concedere. at illa dicitur nihil neque patri Icario, neque Vlyſſi reſpondiſſe, ſed in curru velata facie, in quo erat, perſtitiſſe. Illud vbi percepiſſet Icarius, quòd maritum ſequi mallet quòd dicere puderet, permiſit vt cum viro abiret in Ithacam. Poſtea cùm Telemachum filium ex illa ſuſcepiſſet Vlyſſes, protractus fuit ad bellum Troianum, vt dictum eſt in Vlyſſe. Illo autem tempore, quo abfuit Vlyſſes ex Ithaca, dicitur Penelope integerrimè ſeruaſſe pudicitiam per viginti annos, quæ, poſtquam omnes heroes è bello Troiano euerſa & ſuccenſa iam Troia domum rediiſſent. (nam poſt decenni bellum Troianum, decennium errauit Vlyſſes.) dicitur à multis principibus propinquarum ciuitatum rurſus fuiſſe ſollicitata vt ad ſecundas nuptias tranſiret, quòd iam mortuum eſſe Vlyſſem arbitrarentur. Ad eam rem maximè illam impellebat ſumptuum domeſticorum magnitudo, quòd ex ipſius Penelopes prouentibus viuebant, ſempérque illis fiebat minor res domeſtica. hoc incommodum videbatur vna illa ratione deuitatura, ſi cuipiam illorum nupſiſſet. At Penelope ſpem illorum fallebat per dolum, quibus promiſerat ſe ſtatim atque inceptam telam texuiſſet non ampliùs Vlyſſem expectaturam, ſed vnum eſſe illorum capturam maritum. Iſtud autem faciebat, quia cognoſcebat petulantiam & temeritatem ſuperborum iuuenum, qui niſi ita ſpe deluſi fuiſſent, vel vniuerſas Penelopes facultates breui diſſipaſſent, vel in illam violenti irruiſſent. Sed enim cùm tantundem operis per noctem demoliretur, quantum per diem texuiſſet, ita illorum expectationem in aduentum vſque Vlyſſis denique protraxit, à quo domum reuerſo omnes illi proci fuerunt artificiosè trucidati. Inquiunt præterea non procul à Ladæ ſtadio vocato in agro Orchomeniorum Penelopen filium Vlyſſi, vbi reuerſus fuit à bello Troiano, peperiſſe, quem propter operam patris egregiè in illa expeditione nauatam, Ptoliporthum, hoc eſt vrbium populatorem, ſiue euerſorem, nominauit. Fuit Mantinenſium ſermo præterea, vt ait Pauſanias in rebus Arcadicis, Penelopen fuiſſe ab Vlyſſe illo crimine damnatam exactámq; domo, quòd procos vltro allexiſſet & inuitaſſet, quæ in Spartam priùs ſe contulit, & nec à patre vt iam mortuo ibi accepta, nec ab affinibus, coacta fuit ſe inde recipere in Mantineam, vbi etiam illam diſceſſiſſe, ſepultámque fuiſſe inquiunt non procul à Ladæ ſtadio, & à templo Dianæ. Hæc illa ſunt ferè omnia, quæ de Pe-

nelopt

Ayuntamiento de Madrid

nelope memorantur ab antiquis. Ferunt Icarium puellam idcirco proiecisse, quoniam credidisset oraculum significare aliquam insignem turpitudinem aut dedecus & infamiam mulierum illam futuram, quamuis longè diuersa esset oraculi sententia, quod dicebat illum honestissimum pudorem & verecundiam muliebrem, quæ in honestissimis matronis requiritur, futuram in ea quæ nasceretur, atque gloriam futuram ingentem sexui muliebri. Alii tamen & honestissimam mulierem fuisse Dido contendunt, & infamē Penelopen, quæ cum omnibus procis concubuerit, ac Pana genuerit, sed pro studiis in se scriptorum fuisse vel bonas, vel malas creditas, sed tamen de Penelopes bonitate crebrior sententia inualuit, de qua ita scripsit Eubulus in Chrysilla:

ὦ Ζεῦ πολυτίμητ', εἶτ' ἐγώ ποτε κακῶς
ἐρῶ γυναῖκας; νὴ Δί' ἀπολοίμην ἄρα
πάντων ἄριστον κτημάτων. εἰδ' ἐγένετο
κακὴ γυνὴ Μήδεια, Πενελόπεια δὲ
μέγα πρᾶγμ'. ἐρεῖ τὶς ὡς Κλυταιμνήστρα κακὴ,
Ἄλκηστιν αὐτέθηκα χρηστήν.

O Iupiter prudens, ego dicam malè
De fœminis? ô per Iouem perdar priùs.
Est omnium res optima ipsa fœmina.
Medea praua est, Penelopen statim feres
Bonum quid esse. mox Clytæmnestræ malæ
Repugnat Alcestis.

Neque mirum est statim natam Penelopen in eas calamitates incidisse, quando nemo propè sapiens aut fortis est idem fortunatus. est enim semper atrocissimum certamen virtuti cum fortuna. vnde etiam Herculem & cæteros insignis virtutis heroas ac bonos viros antiqui calamitosos fuisse finxerunt. & profectò calamitates sunt donum Dei, maius fortasse omnibus commodis, & clarissima opportunitas ac facultas à Deo oblata ostentandæ exercendæque fortitudinis. Inde Semiramis omnium mulierum clarissima, quas scimus ingenio & prudentia valuisse, eandem propè fortunam experta est, quam Penelope ab auibus educata. & Danae cum filio in arcam ligneam inclusa atque in mare deiecta, mox à Deo seruata fuisse dicitur, cum reipsa nemo vir bonus à Deo in rebus arduis deseratur, qui ad ipsum mentem synceram conuerterit. Fuerunt multi alii, quos longum esset recensere, qui infantes feris proiecti responsa Deorum non fefellerūt, sed contrà ab ipsis feris educati, ac non solum liberati sunt. Dicuntur propositæ nuptiæ Penelopes victoribus cursus pro prisca consuetudine formosissimarum mulierum, vel quòd ita pro oraculorum responsis procos à nuptiis quarundam mulierum deterrerent per pericula victis imminentia, vt Atalantæ & Hippodamiæ; vel quòd res egregias censerent non debere nisi virtuti &

Ayuntamiento de Madrid

ſtrenuitati proponit cùm ignauiæ & ſocordiæ & deſidiæ ſolæ ærumnæ propoſitæ ſint:cùm veriſſimum ſit illud Heſiodi dictum in operibus & diebus,quòd

αἰεὶ δ' ἀμβολιεργὸς ἀνὴρ ἄταισι παλαίει.

Ærumnis tardus ſemper luctatur inerſq́.

Enimuero cùm Vlyſſem prudentiam eſſe conſtet, iure illi in matrimonium dederunt Penelopen,quam pro continentia & pudicitia celebrarunt.Hæc tanta continentia fuiſſe dicitur, vt, cùm Troia multis vndique accitis ex Aſia auxiliis obſidionem Græcorum decennium tulerit, Diis quoque ipſis hinc inde rem iuuantibus,& tantundem ſpatium temporis Vlyſſes poſt bellum errarit,neque precibus, neque minis, neque importunitate procorum potuerit expugnari,ſed multa arte fefellerit. Eſt enim difficilius animum virtute & temperantia rectè munitum ad aliquam turpitudinem impellere,quàm Troiam expugnare, aut munitiſſimũ oppidum in deditionem compellere, cùm nullæ machinæ ſint, quæ poſſint expugnare virtutem. Non enim credibile eſt virtutem Penelopes decantatam fuiſſe ab antiquis, niſi præclarum quoddam ad virtutem exemplar vitæ Penelopes inſtitutum fuiſſet.Illa quæ tradita ſunt alibi de Penelope, quòd cum omnibus procis congreſſa Pana Deum pepererit,fabuloſa ſunt,plurimúmque à veritate diſſidentia,cùm neque multos habeant teſtes, neque rationi conueniat vt è ſemine plurimorum mulier poſſit cõcipere,quia vterus vbi concepit primum ita clauditur, nihil vt egredi vel ingredi poſſit.Per illa igitur quæ de continentia Penelopes dicta ſunt,cæteras mulieres antiqui hortabantur ad temperantiam,& continentiam,& honeſtatem,vt illæſam fidem ſeruarent maritis quam promiſiſſent,ne cederent libidinoſorũ blãditiis, ne cenſerẽt quidquam eſſe præclarius quàm aduerſus illecebras inuictas conſiſtere. Quòd autem texenda tela illam procos deluſiſſe tradiderunt,ſignificabant nihil eſſe periculoſius otioſa vita, cùm negotiantes prauæ cogitationes, illecebræque voluptatum non tam facilè capiant. eſt enim otium ſi nõ parens, at certè alumnum omnis libidinis, omníſque inſolentiæ. Atque tot de Penelope,nunc de Andromeda dicamus.

De Andromeda. CAP. XXV.

ANDROMEDAE exemplum demonſtrauit,quàm calamitoſum ſit eſſe affinem contemnentium Dei obſeruantiam,quam celeberrimam fecit vitæ periculum, id quod incidit non ſua, ſed matris temeritate fœminæ arrogantiſſimæ, quæ ſeſe vel Deabus ipſis pulchritudine præſtare auſa eſt profiteri. non enim modo periculoſum eſt ac difficultatum plenum eſſe cõiunctos affinitate

cum

Ayuntamiento de Madrid

cum illis qui Dei cultum & iustitiam paruifaciunt, verum etiam calamitosum plerumque Dei contemptoribus esse amicos. Dicitur Andromeda fuisse Cephei Aethiopum regis & Cassiopes filia, virgo sanè egregia, & omnibus animi atque corporis dotibus ornatissima, ac digna quæ è melioribus parentibus nata esset, ferunt enim Cassiopen adeò forma corporis præstitisse, qua cæteras omnes mulieres anteiret, vt ausa sit vel ipsam Iunonem in contentionem & certamen de pulchritudine prouocare. Iuno tãtam huiusce mulieris temeritatem ægrè ferens, cum priùs illi patefecisset omnem humanam præstãtiam pulchritudinis eximiam esse turpitudinem, si cum rebus diuinis conferatur, dicitur rogasse Neptunum vt eius reginę temeritatem reprimeret, suamque iniuriam vlciscereturat Silenus Chius in fabulosis historiis non cũ Iunone illam contendisse inquit, sed cum nymphis Nereidibus. Neptunus igitur illa mulieris arrogantia commotus dictus est in Cephei & Cassiopes regionem cete tantæ magnitudinis, tãmque formidabile monstrum immisisse, vt omnes agros deuastaret, & ædificia funditus demoliretur, à qua peste neque ciuitates quidem erant satis munitæ, cùm illas etiam vastitate corporis & ingenti mole opprimeret ac prosterneret. tanta calamitate perculsus animóque consternatus Sepheus oraculum consuluit, sciscitatúsque est qua de causa id tantum malorum ac difficultatum eueniret, & quo pacto tanto periculo liberari posset. responsum post facta sacrificia de more consulentium tulit, non priùs cessaturam illam calamitatem, quam Cassiopes arrogantia excitasset, quàm vnicam filiam quam habebat, Andromedam, illi mõstro marino vorandam exposuisset, quod factum est ad Ioppen. Cepheus illo responso accepto apud vrbem Aethiopiæ Ioppen vocatam filiam Andromedam ferreis vinculis ligatam exposuit. accidit per illud tempus vt Perseus cum Medusæ capite illac iter faceret, qui virginis innocentis misertus eam soluit, atque in eodem loco vnà cum Andromeda cete expectauit, vt scripsit Aristides & Libanius, atque aduentantis monstri partem in saxum cõuertit ostenso capite Gorgonis, partem ipse ferro obtruncauit. Perseus deinde sic liberatam Andromedam insigni virtute vxorem cepit, atq; in Seriphum secum asportauit. Fuerunt etiam qui dixerint Perseum ex illa filiam Persen nominatam suscepisse, quã apud auum Cepheum reliquerit. Nam vbi Perseus sensit sibi insidias parari à Phineo Cephei fratre, qui arbitraretur se habituram vxorem Andromedam si Perseum obtruncasset, Perseus fecit vt Phineus etiam viso Medusæ capite continuò in saxum verteretur: deinde Argos cum Andromeda & Danae matre profectus ibi ad extremum vsque vitæ suæ diem habitauit. Hæc sunt quæ de Andromeda memoriæ prodita sunt ab antiquis, nunc cur ita ficta fuerint perquiramus.

Ayuntamiento de Madrid

¶Si quis diligenter perpendat quæ ſcripta ſunt à nobis in hac ipſa narratione de Andromeda, nihil aliud inueniet in illis contineri, niſi antiquorum adhortationem ad pietatem & ad animi moderationem amplexandam. Nam cùm Dei præclara munera neſciret æquo animo ferre Caſſiope, auſa eſt vel cum Deabus bonorum omnium autoribus contendere, & ſeſe vel illis propter ea bona anteferre, quæ bona per illorum liberalitatem & magnificentiam acceperat. Sed tantam hominum dementiam vel arrogantiam non impune patitur Deus iuſtus iudex omnium ſcelerũ, cui ſordida ſunt omnia mortalia vel clariſſima, ſi careant bonitate & iuſtitia, audeántque cum diuinis conferri. Sic igitur vbi formam corporis Iuno Caſſiopeæ eripuiſſet, immiſit etiam illam calamitatem in regionem Aegyptiorum ſiue Aethiopum. Et quãuis pœna ſceleratorum coniunctos aliquando vexet pro flagitiis, tamen non patitur Deus viros bonos perire, quos vexari ſinit, cùm ſemper ſit innocentiæ in periculis poſitæ defenſor. Inde fabulati ſunt Andromedam in ſummo capitis periculo poſitã propter maternam temeritatem tandem Deorum immortalium beneficio Perſeum illuc diuertentium non ſolùm fuiſſe liberatam, ſed etiam ad maiorem felicitatem prouectam, cùm calamitatem patienter toleraſſet, non potuit ager Aethiopum, populíque ſubditi vitare monſtri deuaſtationem, quo cæſo ad priſtinam felicitatem redierunt, quia cùm peccauerint reges aduerſus Dei cultum, non modò ipſi ſed etiam populi ac ſubditæ illis nationes eiuſdem impietatis vel aſſeclæ vel fautores vnà cum ipſis regibus diuinitus afflictantur: cùm etiam ſemper Deus iuſtiſſimas cauſas habeat animaduerſionis propter infinita propè multorum peccata, nam nullum ſcelus relinquitur impunitum, quod ab ipſo autore per pœnitentiam non punitum fuerit. Nam vel exteræ nationes impulſu Dei in iniuſtos reges inſurgunt, vel populi aduerſus iniquos magiſtratus, vel alius magiſtratus in alium: cùm Deo commercium ſit cum ſola iuſtitia, quæ ſola etiam eſt anima ciuitatum, firmúmque vinculum rerumpublicarum ac regnorum omnium. Neque debet quiſquam hanc tantam, tam admirabilem fabularum varietatem antiquarum fruſtra excogitatam fuiſſe ab antiquis exiſtimare, vel in manus ad poſteros tranſmiſſam, quoniam quæ inſulsè prodeunt, breuiſſimam vitam ſortiuntur: at quæ ſapienter prodita ſunt, illa non facilè vi temporis infringuntur aut debilitantur. inde effectum eſt vt fabulæ quæ ad corrigendos informandóſque mores hominum ſunt confictæ, ad hanc vſque ætatem noſtram penetrarint ſine controuerſia, cùm reliquæ philoſophandi rationes propter ciuiles diſcordias, ſiue digladiãtium inter ſe philoſophantium contentiones ſint exploſæ, vel certè frequentes mutationes acceperint.

NATA-

Ayuntamiento de Madrid

NATALIS COMITIS MYTHOLOGIAE,

LIBER NONVS.

Quam sapienter religionem, & sacerdotum honores, & inferorum locum introduxerint antiqui.

SED antequã ad reliqua procedamus, cùm multa ab antiquis ad vitam mortalium sapienter gubernandam fuerint excogitata, illustrissime Ioãnes Baptista Campeggi, me operę precium facturum esse arbitror si demonstrauero omnem antiquorum religionem ad metum Deorum in animis hominum imprimendum fuisse inuentam. Nam cùm turba fœminarum, imperitorúmque multitudo rationes philosophicas minimè possent imbibere, neque per eas ad religionem, & fidem, & sanctitatem facilè inuitari, Deorum metu & timore opus fuit: quæ certè sine fabularum, rerúmque admirabilium figmentis in animis hominum imprimi non poterant. Hæc igitur causa fuit cur fulmen Iouì & ægidem attribuerint antiqui pro armis, & tridentem Neptuno, & sagittas Cupidini, & faces Erinnybus vltricibus scelerum, & Palladi dracones, & Diis cæteris arma diuersa concesserint. Sed quoniam quæ excogitata fuerunt, rudia planè primùm, & inutilia fortasse ad hoc efficiendum videbantur, neque obstinatos illos homines esse oportebat, qui primam rudem religionem acciperent, postea recentiorum, Deorum multitudo introducta fuit: & cum his recentiores leges & non idem ritus sacrorum: quippe cùm antiquas leges à Diis recentibus cõculcatas fuisse dicat Aeschylus in Eumenidibus. Fuerunt autem recentiores Dii crediti Iupiter in primis, qui omnia priscorum Deorum iura & omnes leges antiquauit: tum Hercules & Dionysus, & omnis illa infinita propè Deorum turba, qui ab ipso Ioue postea manarunt. Post hos Deos etiam hominibus diuini honores sunt habiti post mortem, atque illorum nonnulli vrbes etiam dicatæ: sicut in Chersonneso Eleus Protesilao, Lebadia Bœotiæ Trophonio, templum Amphiarao in Oropia. Atque vt hominum inuenta sibi grata esse Dii certissimis argumentis illi confirmarent, multa miracula è rebus sibi sacratis contingere voluerunt, quòd statua Liberi patris visa ab hominibus profanis il-

Ayuntamiento de Madrid

los in insaniam verteret, quòd si quis neglecta religione in lucũ Eumenidum apud Athenienses ingressus esset, furore agebatur. in aream Iouis Lycæi impuris ingressis omnino intra annum mori necesse fuit. cui rei & illud accessit miraculum, quòd si vel homines vel beluæ illuc intrarent, nullam reddebant corporis vmbram: quod quauis & diei & anni parte fiebat. His de causis magna accessit autoritas auspiciis, auguriis, vaticiniis, & omnibus diuinationibus, quæ ad religionem spectabant: quale fuit illud quod fiebat apud Achiuos ante Ceteris templum: nam speculum fuit pertenui funiculo suspensum, & ad aquam fontis ibi existẽtis demissum: in quo ægri peractis priùs sacrificiis de more eius loci, vel certam sanitatem vel certissimam mortem ex offerentibus sese in speculo imaginibus intuebantur. id verò nonnisi ad comprobandam illam religionem ab impuris dæmonibus efficiebatur. atque infinita propè miracula variis in locis contigisse antiquæ & nuper nascentis religionis tempore memorantur. Ita verò effectum est, vt magna reuerentia & sacrificiis, ac religioni Deorum, & sacerdotibus ipsis accesserit, cùm sacerdotes è nobilissimis tantum fabiliis eligerentur & omnibus publicis consiliis interessent apud Græcos: nam tanquam Diis præsentibus, quibus nihil ignotum existimare debemus, ita præsentibus sacerdotibus, Mantibus scilicet apud Athenienses, at Auguribus regi apud Lacedæmonios assidentibus, omnia publica proponebantur consilia. Neque ante vel publica vel priuata negotia magni ponderis vlla post consultationem aggrediebantur, quàm oraculum Delphicum aut Ammonium, aut Dodonæum, aut aliquo pacto Deorum ipsorum voluntatem consuluissent. Sic sequentibus postea temporibus fuit in more positum, deinde legibus etiam confirmatum, vt senatus legitimè non nisi in templis Deorum, aut in locis sacris posset haberi: tanquam omnium quæ agerentur, ac dicerentur, & conscientiæ æquitatisque suæ testes Deos ipsos facerent. Postea verò sapientissimi legum ciuilium latores singulis varios Deos suarum legum autores introduxerunt, cùm lex omnis leuis sit & inanis habita, quæ Deorum immortalium consensum non haberet. Inde cœpit prisca antiquorum theologia studia, mentésque hominum ad se allicere, quam totam tamen in corporum naturaliũ consideratione Zeno & Cleanthes & Chrysippus philosophi consistere crediderunt. At non penitus à rebus diuinis, quamuis certa & legitima via eò non accedebatur, erat remota contemplatio antiquorum, neque inutilis planè erat illa inuestigatio. Non enim animorum solùm ingeniorũmq; nostrorum quasi naturale quoddam pabulum inuenimus considerationem Deorum, rerumque diuinarum cognitionem, dum naturam Dei perscrutamur; sed etiam erigimur quodammodo, elatiores fieri nobis videmur, supera & cœlestia cogitantes, humana, vt exigua

exigua & minima & futilia paruifaciamus, viríq; boni efficimur. Nam contemptis rebus humanis, affectibúsque animorum & cupiditatibus conculcatis, quid reliquum esse potest in nobis improbitatis? aut quis patet his motibus inter rerum diuinarum inuestigationem locus? Neque verò corpora solùm naturalia pro Diis culta fuerunt ab antiquis, vt luna, sol, terra, ignis, aqua, venti, qui omnes pro Diis diuinos honores obtinuerunt, & vt Herodotus in Clio, & Plato in Cratylo testantur, & nos superiùs demonstrauimus: sed etiã vt certa moderatione animorum nostrorum motus temperarentur, nihílque crederetur sine Deo auspice & moderatore fieri, singuli propè animorũ motus pro Diis quoque diuinis honoribus culti sunt. nam & ara Misericordiæ fuit apud Athenienses: apud quos illi numini, quia magna momenta in tota hominum vita, casuúmque varietate habeat, præcipuus quidam honos habebatur. tum Pudoris, & Famæ, & Alacritatis aræ, & bonæ Valetudinis erectæ sunt: & Somnia, Pertinacia, Gratiæ, Fraus, Miseriæ, Querela, Amor, Dolus, Metus, Labor, Inuidentia, Fatum, Senectus, Mors, Tenebræ pro Diis habitæ. Necessitatem præterea magnam Deam vocauit Callimachus in hymnis, & Fortuna rebus omnibus dominari credita, & Spem ac Timorem graues Deos ita vocauit Theognis:

Ἐλπὶς καὶ κίνδυνος ἐν ἀνθρώποισιν ὁμοῖοι.
Ἤτοι γὰρ χαλεποὶ δαίμονες ἀμφότεροι.

Spésque Timórque pares mortales inter, & ÿdem
Infestant animos, numen vtrumque graue.

Nam cùm superiores motus animorum diuinos esse significarent, & Mentis, Fidei, Pietatis, Virtutis fana fuerint erecta, nonne hoc palàm indicarunt, Deos omnia prospicere, & viros bonos quàm maximè ad integritatem ac beneficentiam oportere animos suos accommodare? Atqui cùm mundum totum Deum esse dicerent, nihil omnino putabant diuina præsentia Deorum carere posse, cùm multitudo rerum omnium quæ agerentur & dicerentur & cogitarentur, Deos ipsos testes esset habitura: quare nemini scelerato esse impunè licuit. Neque vllus fuit ex tanta Deorũ multitudine, cui mortalium sapientia, probitas, iustitia, integritas, fides temperantia non esset grata. Quare præclarè traditum est à sapientibus duas esse vias animarum à corporibus excedentium. Qui enim se humanis vitiis contaminassent, séque totos libidinibus addixissent, quibus cæci se domesticis turpitudinibus ac flagitiis inquinassent: vel qui fraudes inexpiabiles in administrandis rebus patriæ suæ concepissent: iis deuium quoddam iter fuisse seclusum à Deorum concilio tradiderunt, atque hi nunquam ad Deos ipsos postea peruenire poterant. Qui verò multa quidem, at expiabilia peccata commisissent, sordibúsque humanæ fæcis fuissent inquinati: illis post certum trmporis spatium ad Deo-

Ayuntamiento de Madrid

rum concilium accedere licebat, vbi omnes illas sordes abluissent: cùm nihil nisi purum & simplex ad Deos peruenire posset. Qui verò se integros castósque seruassent per totam vitam, quibusque fuisset quàm minima cum corporibus contagio, & qui in his corporibus Deorum vitam fuissent pro viribus imitati: his facilem patere reditum ad Deos, vnde discesserant, tradiderũt antiqui. Quare cùm sceleribus ingentia supplicia, virtuti magna præmia proponerentur, cúmque omnium negotiorum cogitationúmque suarum Deos testes habere singulos dicerent antiqui, poterant homines vel nolentes ad probitatem impelli pauidi & ob Deorum præsentiam demissi. At nunc de Vlysse iam dicamus.

De Vlysse. CAP. I.

VLYSSES, de quo tam multa, támque mirabilia scribuntur à poetis, & ab omnium poetarum principe Homero præcipuè, natus est in Bœotia, vt sensit Lycophron: vt verò alii, in Ithaca, parentibus Laerte & Anticlea, de qua ita meminit Homerus libro λ. Odyss.

ἦλθε δ' ἐπὶ ψυχὴ μητρὸς κατὰ τεθνηυίης.
Αὐτιλύκη θυγάτηρ μεγαλήτορος Ἀντίκλεια,
τὴν ζωὴν κατέλειπον ἰὼν εἰς Ἴλιον ἱερήν.
Atque anima accessit defunctæ matris eodem,
Natæ magnanimo Autolyco claræ Anticleæ:
Quam viuam liqui, petij cùm Pergama sacra.

Silenus autem Chius scriptum reliquit lib. 2. fabulosarum historiarum, Vlyssem vocatum fuisse, quoniam natus sit quo tempore Anticlea prægnans iter faceret, ad Neritúmque Ithacæ montem contenderet propter difficultatem itineris. nam cùm magnus imber decidisset, illa in via lapsa cecidit ac peperit. Alii tamen ab ira populorum aduersus Autolicum nominatum fuisse Vlyssem maluerunt. Hic vbi nauigandum esset ad bellum Troianum cum cæteris heroibus, se insanum esse simulauit ob eximium amorem, quo vxorem Penelopen Icari filiam, vt aiunt, prosequebatur. Iunctis itaque duobus inter se longè diuersis animalibus litus aratro proscindere cœpit, saltémque pro seminibus spargere. At Palamedes eius astutia cognita cùm aperire & retegere illius cõsilium niteretur, Telemachum Vlyssis filium infantem, quem vnicum Vlysses habebat, ante aratrum in sulco deposuit. Vlysses facinus conspicatus, ne filium læderet, aratrum subleuauit, ac retinuit animalia. cognitum fuit eo pacto simulatam fuisse ab Vlysse illam insaniam, at non verè esse mente captum. quare ab bellum Troianum cum cæteris heroibus classe necessariò deuectus egregiam operã Græcis in eo bello nauauit. Primùm enim fuit autor

vt

vt Achilles inter filias Liconiedis virginali habitu indutus atque ita latens ad bellū protraheretur. Nam fama est Vlyssem cum audiuisset per exploratorem quendam Asium nomine, Achillem ibi latere, sumpto mercatoris habitu externi multa venalia attulisse ad Lycomedis filias maiori ex parte muliebria instrumenta. inter cæteras merces, quas Vlysses exposuit, erant pugiones & gladii quidam perornati, his allectus Achilles relictis muliebribus instrumentis ad hæc contēplanda & pertractāda se contulit, qua ratione differre à muliebribus ingeniis ac vir esse imberbis inter mulieres cognitus est ab Vlysse, quamuis se fœminam esse per muliebres vestes mentitus esset. deinde sagittas Philoctetæ, quas ille ab Hercule acceperat, & de Pelopis ossibus vnum ad Troianum bellum afferri oportere docuit, sine quibus Troia capi minimè poterat, monuerat oraculum. Cineres Laomedontis clàm è Scæa porta rapuit. Palladiū cæsis arcis custodibus sustulit. Explorator cum Diomede missus Rheso Thraciæ rege cæso abduxit equos, antequam Xanthi aquam bibissent. Hæc autem omnia nisi fierent, Troia omnino erat inexpugnabilis. Post mortem Achillis de armis eius cum Aiace contendit, atque Vlysses contra fortitudinem Aiacis multa vt eloquentiædemonstrauit ciuitates sapientia potiùs hostium, quàm vi armorum, & firmitate corporis euerti debellarique posse. quare finxerunt etiam robustissimum Aiacem facilè insaniuisse, quia pleraque quamuis robustæ corpora tamen non multum valent ingenio, vel potiùs parum distant ab insania. Aiax igitur huius eloquentia & rerum gloria sapienter gestarum victus circa diluculum seipsum confodit, vt ait is qui res Cyprias conscripsit. atque cùm paruus esset Vlysses, magnus tamen erat Aiax; sed in proceris magnisque corporibus tenuis est plerumque sapientia, vt quorum virtus latiùs sit diffusa, in paruis nimia sæpe calliditas: quare mediocritas magis est laudabilis. de his igitur iure potest dici, quòd

Maior in exiguo regnabat corpore virtus.
Non est in tanto corpore mica salis.

Multa sunt denique & alia ab eodē Heroe in illo bello, quę callidè excogitata fuisse commemorantur, quæ nunc omittenda duxi, atque illa tantùm percurram, quæ non ad subiugandum aliquam Asiæ partem, quod quidem non valde gloriosum est cuiquam, præsertim si id fiat per multas plurimorum manus: neque ad occupandum attinent imperium Troianorum, sed ad seipsum, quod multo præclarius est, vincendum, & ad componendos animi motus, & ad mentem suam rationi, prudentiæque legibus subiiciendam, fuerunt ab antiquis memoriæ prodita. Capta igitur Troia cùm in patriam nauigaret Vlysses, ad litus Ciconum, qui fuerunt asperrimi Thraciæ populi; tempestate delatus, ibique Ismarum, quam ciuitatem Maroneam postea vocarunt,

Ayuntamiento de Madrid

populatus, erat inde abnauigaturus, atq; nõ consulẽtibus amicis die postera irruentibus Ciconibus cum duodecim nauibus, quas habebat, multis è suis in prælio aduersus irruentes Ciconas desideratis soluere tandem ab illo littore coactus est. Atque cum magno negotio postea terram attigisset, ibi biduum commoratur, tertiáque die nauigatione prospera vsus patriam ferè attigerat. Sed à Maleo promontorio depulsus decimo die rursus in Aphricam magna tempestate delatus ad Lotophagorum regionem appulit: ibi cùm socii eius lotorum fructu gustassent, patriæ obliti ad naues minimè reuerterunt. Inde verò fertur celatus fuisse in Siciliam, vbi Polyphemi antrum cum duodecim sociis intrauit: quem Polyphemum postea liberioribus poculis inuitatum, cùm in profundum somnum deflexum videret, qui iam sex socios Vlyssis deuorasset, obcæcauit: & vnicum oculum, quem is habebat, accenso titione exussit. tum pellibus omnium indutus cum superstitibus sex sociis ex antro inter oues mirificè clàm elapsus est. è Sicilia deinde ad insulam Aeoliam delatus ventos in vtrem inclusos, præter Zephyrum, omnes accepit ab Aeolo: nam is Sicilia & ab Aeolis insulis in Ithacam nauigantibus magnopere est vtilis. At cùm sociorum auaritia, qui thesaurum in vtrem inclusum credebant, reclusisset vtrem, reflantibus ventis acerbissimè ad Aeoliam insulam denuò repellitur. Hic rursus cùm frustra ad Aeoli munus id repeteret, repulsam passus, cum acerbissimis contumeliis tanquam Diis inuisus ex insula sic ab Aeolo repellitur:

ὤκυρ' ἐκ νήσου θεοστυγὲς ἐλθὲ ζωόντων,
οὐδ' ἔπεὶ ἀθανάτοισιν ἀπεχθόμενος τόδ' ἱκάνῃς.

Ocyus esto procul viuentum pessime: cede,
Cede procul, superis inuisus fluctibus erras.

Tum verò ad Læstrygonas immanissimos Campaniæ populos Neptuni filios creditos accedit. Atque cùm Læstrygones humanis carnibus vescerentur, nonnullis è suis amissis, mox ad Aeæam insulam cursum tenuit, quo in loco Circe venefica mulier, quæque plurimum magicis artibus posset, Solis filia credita habitabat. Hæc etiam nonnullos è sociis Vlyssis exploratum quinam insulam incolerent missos, in beluas conuertit. At hanc Vlysses intrepidus accessit sumpto pharmaco, quod sibi Mercurius aduersus veneficia dederat: quam stricto gladio socios primę formæ coegit restituere. cum hac postea annum versatus filium suscepit Telegonum & Ardeam filiam, quæ postea in Italiam delata vrbi Ardeę nomen dedit, sicuti ex Ausone suscepto è Calypso vocata fuit Ausonia. Mox ad inferos descendit, vt è vate Tiresia quæ sibi agenda forẽt, perdisceret: vnde reuersus columnam Plutoni ac Proserpinæ consecrauit, mox ad insulam Sirenum delatus aures sociorum cera illitas obturauit

Ayuntamiento de Madrid

turauit, séque ad malum nauis alligari iussit, ne suauitate cantus victus perimeretur. Deinde Scyllam & Charybdim pertrãsiens non sine aliqua sociorum iactura in Siciliam rursus peruenit, vbi Solis filię paternos greges custodiebant. Hic monuit socios ne Solis greges lęderent, sed ipso dormiente fame coacti (iamdiu enim per magnam annonæ penuriam plurimum passi fuerant nauigantes) plura animalia è gregib. ceciderunt: quod scelus tantum omnes naufragium passi morte postea luerunt. At Vlysses expers eius sceleris arrepto malo nauis nouem dies in mari fuit ab vndis & ventis agitatus ac tandem ad Ogygiam insulam delatus, & à Calypsone nympha in hospitium acceptus, septem annos cum illa versatus est, atque ex eius congressu filios etiam suscepit. Inde cùm rate denique vectus fuisset ita Diis iubentibus, cùm non procul abesset à Phæacia, ratis etiam frangitur, quoniã Neptunus propter casum Polyphemi filii grauissimam tempestatem illi immisit. Huius miserta Leucothoe tabulam subiecit, cui innixus Vlysses in portum Phæacum adnatauit, nudúsque inter frondes arborum ibi se occultauit Cùm verò vestes postmodo à Nauficaa filia Alcinoi accepisset, Palladis opera ad Areten Alcinoi coniugem perductus est, à qua nauib. & sociis dono acceptis in Ithacam cum munerib. dormiens exponitur. Hic à Pallade excitatus sumpto mendici habitu, vti Pallas monuerat, ad suos rediuit, domúmque suam lasciuis ac sceleratis procis expurgauit. Post reditum Vlyssis à Troia longè diuersus fuit sermo mortalium, siquidem alii Penelopen illi filium peperisse inquiũt, qui deuicta Troia Ptoliporthus fuit appellatus ad memoriam paternæ virtutis, cùm illud nomen populatorẽ vrbis significet. Alii dixerunt ab Vlysse fuisse illo crimine damnatam, quòd procos vltro inuitasset, ac domo eiectam prius Spartam, deinde Mantineam illam audiuisse, vbi vitam concluserit. Hæc autem omnia ita sunt à poetis decantata, vt vel solũ Homeri poema nobis possit esse testimonio ita se habere, quæ hactenus de Vlysse dicta sunt. Pyndarus tamen in Nemeis multo plura decantata fuisse scribit de Vlysse, quàm reipsa gesta fuerint, cũ poetã beneuolum & amicum sit nactus. At alii aiunt Vlyssem fuisse à Telemacho occisum, quem susceperat è Circe, qui etiam veritus à custodiis ad patrem accedere, quosdam è custodibus trucidauit, & mox patrẽ ipsum incognitum lancea transfixit; cui alligauerat in summa parte os turturis marinæ, cui frequẽtibus somniis & auguriis fuerat prædictũ fore vt à filio sibi caueret, velut ait Dictys Cretensis in li. 7. belli Troiani. ¶ At nũc cur hæc ita fuerint ficta, perquiramus. Atq; illud esto primũ, quòd si quis diligẽtiùs cõsideret illa quæ memoriæ prodita sunt de Vlysse, is intelliget vniuersam hominum vitam in his fabulis expressam fuisse, & præclara sub his præcepta contineri, quę spectent plurimum ad animos nostros in

Ayuntamiento de Madrid

omnes fortunæ euentus ad sapientiam informandos. Quis est enim Vlysses? an non sapientia, quæ inuicta per omnia pericula intrepidè pertransit? aut qui sunt Vlyssis socii? nonne animorum nostrorum motus? Cur igitur multos è suis sociis in præliis aduersus Ciconas ad radices Ismari montis amisit? cur multi fuerunt à Læstrygonibus absumpti? cur nonnulli à Cyclope vorati? cur alii à Scylla & Charybdi grauissimis monstris absorpti? Quoniam multi vel ira vel doloribus vincuntur, vel rebus aduersis ita infringuntur, atque consternantur, animóque deficiunt, vt ad piorum locum, tanquam in patriam, peruenire non possint. Nam cùm pars animæ nostræ altera rationi pareat, altera ad illam surda sit omnino, meritò illos socios Vlyssi iniunxerunt. Alii contrà non cedunt quidem difficultatibus, aduersus quarum molem inuicti præsistunt, sed inter Phęacum delicias, aut inter fructuum Lotophagorum suauitatem aut per iucundissima Circes pocula, aut cantus Sirenum, propriam salutem neglexerunt. Quare non pauciores inter delicias aut voluptates, quam inter grauissima pericula socios Vlysses desiderauit. Quanta sit autem vis voluptatum, quámque perniciosa mortalibus, declarauit exemplum Polyphemi: quippe cùm vel tanta moles Cyclopis fuerit per vini suauitatē oppressa. Cùm demonstrarēt rursus poetæ diuinam bonitatē omnibus patere eius auxiliū implorantibus, dixerunt illum ventos in vtrem inclusos ab Aeolo accepisse, quæ tamen neglecta semel, postea non foret ita facilis & omnibus obuia, illum ad Aeolū reuersum repulsam passum fuisse inquiunt. Deinde ostendunt auaritiam sociorū Vlyssis, qui vtrem recluserunt, multorum & laborum & calamitatum fuisse originem. Ibidem quàm necessaria sit imperatoris vigilantia ostenditur, cùm neque tantillū quidem ab administratione rerū ad communem omnium salutem pertinentium recedere liceat. Quamuis plerisque non ad publicam, sed ad propriam vtilitatem, res publicas gubernare nunc mos est: qui neglecto humanitatis & ęquitatis iure illud tantum quod sibi conferat, legitimum esse arbitrantur. Deinde significatum fuit per hæc viro bono necessariam esse omnino prudentiam, & rerum futurarum quasi diuinationem quandam, & prę cognitionem, cùm sciscitatum de rebus futuris vel inferos adierit. At verò non sufficere vires humanas ad superanda pericula, vel titillationes voluptatum, ad quas obstupescit humanum ingenium, facilè monere potest Mercurii munus, quod datum est Vlyssi aduersa omnia veneficia. Cur inter suauissimos Sirenum cantus vel aures obturari, vel ad malum alligari conuenit? quia aduersus illegitimarum voluptatum illecebras vel surdos esse, vel rationi firmissimè alligatum obtemperare omnino opus est. Cur socii nauigne fulminis cœlestis conflagrante vbi Solis greges ma-

ſtauiſſent,eo Deo neglecto in mari perierunt, ac ſolus Vlyſſes euaſit?quia nemo impune denique religionem paruifacit,cùm innocentes ſemper Deus protegat & adiuuet. Hic idem modò nudus & ad litus eiectus inter frondes latuit, modò auri & argenti diues multis acceptis ſociis & munerib in patriam dormiens exponitur ob fortunæ viciſſitudines,quas virum ſapientem æquo animo perferre opus eſt.Hic idem ſumpto mendici habitu conſilio Palladis poſt omnes procos cæſos tranquillus in patria fuit,quoniam viri boni,& mali eundem habent ortum, & exitum vitæ:omnes enim mendici & nudi naſcuntur ac moriuntur. In illo igitur habitu ſuperatis denique & extinctis libidinis voluptatúmq; omnium ſtimulis, qui proci ſunt animæ noſtræ in patria, in piorum locis,in Deorum concilio feliciſſimè viuimus. Quare ſi quis vel illa monſtra,quę dicitur Vlyſſes experta alicubi extitiſſe credat,vel ſi extitiſſent tam diſperſa, ad illa omnia Vlyſſem fuiſſe delatum;is nimium rerum antiquarum ſcriptoribus pro quadam ſimplicitate credit, & à veritate omnino valde delirat. Sin hæc omnia ad mores, vitámque mortalium rectè inſtituendam excogitata putet,mecum planè ſentit:cùm omnia hæc ad omnes fortunæ euentus ſapienter ferendos non mediocriter pertineant. Dicta eſt Minerua Vlyſſi omnem deformitatem abſtuliſſe, vt ait Plutarchus in Synopſi,quia ſapiétia omnia corporis vitia deleat. Atque de Vlyſſe ita breuiter,nunc de Oreſte dicatur.

De Oreſte. CAP. II.

ORESTES autem fuit Clytæmneſtræ & eius Agamemnonis filius, qui ſummus Imperator fuit Græcorum, vbi Græci ad Troiam militarent, quem alii dicunt in conuiuio cùm domum poſt id bellum rediiſſet, alii in balneo vnà cum nonnullis viris illuſtribus, per inſidias AEgiſthi fuiſſe cæſum. Ferunt Oreſtem paruulum domi cum matre relictum fuiſſe, quo tempore Agamemnon ad bellum Troianum nauigauit, vbi cantorem cuſtodem & admonitorem Clytęmneſtræ reliquit.At AEgiſthus Clytæmneſtiæ deſiderio captus cantore ciàm per inſidias in inſula deſerta obtruncato illa denique potitus eſt.Hic idem AEgiſthus Agamemnone patre Oreſtis cæſo filium quoque erat occiſurus, niſi is ab Electra ſorore admonitus inſidias ſibi parari ab AEgiſtho,fuga ſibi ſalutem comparaſſet. Alii dicunt Arſinoen nutricem cæſo patre rapuiſſe Oreſtem, eúmque ſeruaſſe cùm eſſet triũ annorum,vt inquit Herodotus in Pelopeia.Pherecydes ſenſit Oreſtem à Laodamia nutrice ſubtractum fuiſſe furori, crudelitatique AEgiſthi,ſed filium Laodamiæ pro Oreſte fuiſſe ab illo trucidatum.Profugit igitur Oreſtes ad Strophium principem Phocenſium, qui ſororem Agamemnonis in matrimonium duxerat,

Ayuntamiento de Madrid

vbi ad duodecim annos conmoratus, cùm iam ad robustiorem ætatem peruenisset, & paternæ cædis memor, & acceptæ ab AEgistho iniuriæ non oblitus, tanquam nuntius mortis Orestis ad Clytæmnestrā matrem admittitur: atque Electra conscia, quę data fuerat in matrimonium cuidam agricolæ, ne possent qui ex illa nascerentur ad regnum aspirare, matrem & AEgisthum eodem ferro obtruncauit in paternæ cędis vltionem. Atque hoc factum fuit in quodam sacello Palladis, quod fuit extra vrbem, cùm adulteri pro morte Orestis Diis gratias agerent, vt magno periculo liberati, qua de caussa Ioui liberatori sacrificabāt. Nam cùm sororis marito, eiúsque coniunctis armatis templi aditum Orestes occlusit, ipséque ingressus cum paucis sua manu ambos confodit & trucidauit. Id autem factum est ab Oreste non sine oraculi iussu, vt ait Eurip in Oreste his carminibus:

Φοίβου δ' ἀδικίαν ὧν τί δεῖ κατηγορεῖν;
πείθει δ' Ὀρέστην μητέρ', ἥσφ' ἐγείνατο,
κτεῖναι, πρὸς οὐχ ἅπαντας εὔκλειαν φέρων.
Quid est opus narrare Phœbi iniurias?
Matrem hic Oresti suadet illum quæ edidit
Mactare magnam quo refert infamiam.

Fuerunt tamen qui dixerint Orestem non fuisse per id tempus apud Strophium, sed dum exularet à patria è regno paterno eiectus, Argis primum potitum fuisse, deinde cum magna Arcadum manu Phocensium auxiliis fretum Spartæ regnum occupasse, cui Lacedæmonii haudquaquam inuiti paruerunt, qui Tyndari nepotem multo digniorem putarunt, cui parerent, quàm Nicostratum aut Megapenthem quos Menelaus è quadam serua susceperat. His addiderunt Hermionem Menelai filiam nupsisse Oresti, de qua natus est filius Sisamenus, qui patri Oresti in regnum successit, vt ait Paus. in Corinthiacis. Narrant Oresti post illam cædem diem dictam fuisse apud Areopagitas, vt sensit Nymphodorus, ab Erinnybus vltricibus scelerū: vt verò Dionysiocles à Tyndaro patre Clytęmnestræ: vt verò Amorgius Simonides, ab Erigone AEgisthi & Clytæmnestæ filia: in quo iudicio cùm par esset vtrinque suffragiorum numerus inuentus, absolutus fuit. Eo iudicio absolutus Orestes Areæ Mineruæ aram erexit, quam ita cognomento appellauit, quia ἀρᾶσθαι sit precari, quod preces eius audierit. Nam eò insectantibus Erinnybus ē patria ad id iudicium compulsus fuerat, quo tempore Demophon Athenis regnabat, cùm enim nescio quo animi stimulo ob conscientiam commissi facinoris vexaretur, è patria ad Messeniam primùm profugit, qui locus distabat ferè septem stadiis à Megalopoli, ad quam vrbem vbi peruenisset, mox Orestia fuit appellata, vti scripsit Acesodorus lib. secundo de vrbibus. Alii dicunt Oresten Thraciæ vrbem ab ipso Oreste conditam & appellatam fuisse, quæ postea vocata fuit

Ayuntamiento de Madrid

fuit Adrianapolis: atq; ibi primùm furiis correptus fuit, vt ait in Arcadicis Pausanias. Alii dicunt Orestem sibi manus alterius digitum hîc abrosisse impatientem furoris, vbi nigræ Furiæ sibi obuiæ primùm fuerunt, quæ adeso digito mox sibi albę visæ sunt, quare ad seipsum rediit. Quidam apud Trœzenios diu mansisse tabernaculum vocatum Orestis tradiderunt. quod erat insigne ædificium apud illos, in quo loco cùm parua esset cella ante id tempus, illum consistere Trœzenii iusserunt antequam materni sanguinis maculas expiationibus eluerei: quo etiam in loco dum ritè expiaretur, solebant cum illo epulari. qui præerant illis lustrationibus. Mansit postea consuetudo apud Trœzenios vt posteri illorum præfectorum in eodem loco statis diebus cœnitarent: eius autem expiationibus & laurum adhibitam fuisse, & alia lustrationum genera, & aquam ex Hippocrene fonte, scripsit Melanthes in libro primo sacrificiorum. Habuerunt enim ipsi quoque Trœzenii Hippocrenen fontem, de quo longè alius est sermo, atque de Hippocrene fonte Bœotorum. Hic in Macedoniam profectus oppidum condidit, quod vocatum fuit Argos Orestiicum, & vniuersa regia Orestias, vt testatus est Strabo libro septimo. Narrant Orestem Athenas per id tempus venisse, quo Lenæa Liberi patris sacrificia celebrabantur, quæ scripsit Apollodorus Anthesteria fuisse antiquitus appellata, quasi floralia dixerim. Cùm igitur inter sacrificia non admitteretur, vtpote cæde matris pollutus, dicitur Pandion hoc excogitasse: cùm choam vini, (est autem illud mensuræ nomen apud Athenienses) dari singulis contiuis iussisset, imperauit singulis vt suum biberent, neque alii de suo cuipiam infunderent, ne ex eodem cratere biberet Orestes, è quo initiati essent, neque ex eorum vino: neque rursus grauiter ferret, quòd ipse solus seorsum ab aliis biberet. Atq; inde Choum solennitas manasse eo ritu credita est. Neq; verò istud ipsum sine oraculi monitu factum fuit, quod scripsit Eurip. in Iphigenia in Tauris;

πρῶτα μὲν οὐδὲ εἰς ξένων
ἡκοῦν' δέξαθ', ὡς θεοῖς συνοῦσαν.
οἱ δ' ἔχον αὐδῶ ξένια μονοτράπεζά μοι
παρέχον οἴκων, ὄντες ἐν τάυτῳ στέγῃ.
σιγῇ δ' ἀτευτίναντ' ἀποφθέγκτον μ', ὅπως
δ' αὐτὸς χροιμὶω πώματός τ' αὐτῶν δέχα.

Primùmque nullus hospitum
Me cepit, inuisum velut Deis virum.
Qui me colebant, hi mihi hospitalia
Parare soli dona, mensam vna in domo,
Silentio præbere cuncta, quo forem
Nec particeps consilij ipse, nec poculi.

Enimuero cùm postea oraculum scisciitatus esset Orestes, quo pa-

Ayuntamiento de Madrid

cto posset ab eo furore liberari, responsum tulit illud fieri non posse, nisi in Tauricam regionem Scytharum profectus Palladis statuam, quam illi eximie colebant, abstulisset in Græciam, sororémque Iphigeniam recuperaret, & in fluuio abluueretur, qui confunderetur cum septem fluminibus. Ille diu anceps peruenit in fines Rheginorum, atque in inuento ibi flumine sese abluit. Mox in Siciliam Syracusas traiiciens fertur cùm è Taurica rediret, tẽplum ibi erexisse, & simulacrum Deæ consecrasse, quam Fascelitim nominarunt, quia illam imaginem intra fascem lignorum occultauerit Orestes, cùm esset illam è Taurica exportaturus: idque priusquam statuam auferret, vbi primùm in Tauricam accessit. Eò igitur cum accessisset, in vincula à pastoribus cum Pylade coniectus, (nam Pyladem Strophii Phocensis filium, cum quo fuit à teneris educatus, omnium profectionum, periculorúmque socium fidissimum habuit) ad Thoantem regionis regem deducitur, vt de more eius gentis pro victima illi Deæ mactaretur: deinde ad Iphigeniã ad templum missi cum statua per noctẽ conscensa nauicula omnes aufugiunt. Sed antequam inde soluerent, Orestes comam lugubrem in Tauris deposuit, quem ritum postea detulit in Caraoniam, vt scriptum reliquit Phanodemus in libro 7. rerum Atticarum, & Strabo lib. 12. Alii tamen voluerunt Orestem comam deposuisse antequam ad iudicium Areopagitarum accessisset. Cùm verò rediisset Athenas, Electram sororem Pyladæ in matrimonium collocauit, è qua Pylades postea Medõtem & Strophium filios suscepit, vt scripsit Hellanicus Lesbius in 1. lib. rerum AEolicarum, & Isacius in Lycophronem. Quidam præter Iphigeniam & Electram sorores illi addiderunt Chrysothemim, & Laodicen, & Iphianassam. Fuerunt qui non procul à Megalopoli Orestem sanitati restitutum crediderint, in loco quem Acem vocarunt & Tonstrinam, vbi comam totondit. Alii istud ipsum iuxta Gytheum saxum contigisse memorant, quod ociosum vocarunt: super quo vbi sedisset Orestes fuit ab insania liberatus, vt ait Nymphodorus Syracusius in περίπλῳ siue nauigatione, & Pausanias in Laconicis. Alii tradiderunt illud iuxta Amanum montem contigisse, vnde etiam mons ipse nomen acceperit, cùm priùs Melanthius diceretur, vt ait Plutarchus in libro de fluminibus. Nam vbi profugientes è Tauris tempestate delati fuerunt in partem eius regionis, quæ Seleucia dicebatur, & ad Antiochiam, montémque Melanthium, ibi tandem dicitur Orestes fuisse liberatus à furore Erinnyum, vti scripsit in suis historiis Thrax Eumolpus. Alii Palladis consilio Orestem Argos adiisse, & Erinnyas placasse inquiunt, quare ibi eius insaniam placatis Eumenidibus desiisse. Cùm igitur Athenas rediisset sanitati restitutus, sorore data Pylade socio, Neoptolemo Achillis cæso, Hermionem vxorem duxit, de qua suscepit Tisamenum:

Ayuntamiento de Madrid

num:vel,vt ſcripſit Iſacius, ex Erigone AEgiſthi filia vxore ducta Penthilum genuit,habitauítque Arcadiæ vrbem Oreſtiam,vbi à ſerpente ictus extremum vitæ ſuæ diem concluſit: cuius ſepulchrum fuit apud Thyreates, vt ſcripſit Pauſanias in Arcadicis.Huic tanquam Deo poſtea ſolennis ritus apud Trœzenios fuit inſtitutus,vt,cùm Oreſtes in cella quadam antequam expiaretur, conſiſtere iuberetur, cum quo epulati ſunt qui luſtrationi illi præfuerunt,ad eius rei ſempiternam memoriam, illorum poſteri ſtatis diebus in eodem loco cœnitarent.vbi verò defoſſa fuerunt illi piacula,laurum natam poſtea fuiſſe memorant. Sequentibus temporibus cùm bellum grauiſſimum inter Tegeates atque Lacedæmonios exarſiſſet,multis cladibus affectis Lacedæmoniis reſponſum eſt ab oraculo, præſentes calamitates ceſſaturas, ſi ventos & percutientem ac repercuſſum,hominúmque perniciem omnem remouentes,oſſa Oreſtis inueniſſet. Lichas igitur Lacedæmonius cum Tegeam perueniſſet (erant enim tunc fœderis iure omnia pacata in ciuitatibus) atque fabri ærarii officinam eſſet ingreſſus,ibi inueniri poſſe oſſa Oreſtis in memoriam venit,quia ventos folles oraculum appellaſſet; percutientem,malleum; repercuſſum,incudem;hominum perniciem,ferrum, quo in præliis cædendis hominibus vſi fuiſſent. atque ſepulta fuiſſe poſtea Oreſtis oſſa memorant iuxta Parcarum fanum in ſepulchro Agamemnonis,vbi iuſſi ſunt Tegeatæ ab oraculo illa ſepelire, vt ait Pauſanias in Laconicis.

¶Atque hæc illa ſunt quæ de Oreſte ab antiquis memorantur. Quòd hæc ad hiſtoricam narrationem referenda ſint omnia pro pè,nemini dubium eſſe arbitror.at quòd ita fuerit Oreſtes à furiis exagitatus ob parricidium,quod vel iuſſu oraculi commiſerat,illud ſolum nobis conſiderandum.Dicunt huic viſas fuiſſe Furias, quæ ardentes faces aſſiduè illius oculis obiicerent, à quibus ſemper terrore horribili afficiebatur, per quas neque diurno neque nocturno tempore quieſcere licebat.hanc animi moleſtiam, atq; adeò hunc mentis furorem, conſcientiæ ſtimulos fuiſſe conſtat, quibus ſcelerum flagitiorúmque ſibi conſcii homines exagitantur.cùm nihil magis animum aſſiduè torqueat, quàm præteritorum flagitiorum memoria, quod ita teſtatur Cicero in oratione pro Roſcio Amerino: Nolite putare, quemadmodum in fabulis ſæpenumero videtis,eos qui aliquid impiè ſceleratéque commiſerint,agitari,& perterreri.Furiarum tędis ardentibus.ſua quemque fraus, & ſuus error maximè vexat:ſuum quemque ſcelus agitat amentiaque afficit,ſuæ malę cogitationes, conſcientiæque animi terrent. Hæ ſunt impiis aſſiduæ dominicæque Furiæ, quæ noctes diéſque pœnas præteritorum peccatorum à conſceleratiſſimis hominibus repetunt. Nàm cùm nihil magis quàm præteritorum ſcelerum recordatio animum infeſtet, tũ nihil magis ho-

Ayuntamiento de Madrid

minum quieti, & tranquillitati confert, quam integritatis opinio, & nullius fraudis sibi esse conscium: quod per hanc fabulam antiqui significarunt. At nunc de Chimæra dicamus.

De Chimæra. CAP. III.

CHIMAERA monstrum illud celeberrimum apud antiquos, Echidnæ ac Typhonis filia fuisse dicitur, vt scripsit Hesiodus in Deorum ortu, vbi loquitur de Echidna in his:

ἣ δὲ Χίμαιραν ἔπικτε πνέουσαν ἀμαιμάκετον πῦρ,
δεινήν τε μεγάλην τε, ποδώκεά τε κραταιήν τε.
τῆς δ' ὄν τρεῖς κεφαλὰς μία ὦψ χαροπὸς λέοντος
ἡ δὲ χιμαίρης, ἡ δ' ὄφις κρατερὸς δράκοντος·
πρόσθε λέων, ὄπισθεν δὲ δράκων, μέσση δὲ χίμαιρα,
δεινὸν ἀποπνείουσα πυρὸς ὀβριμοῦ αἰθομένοιο.

Tum parit indomitas spirantem ex ore Chimæram
Flammas: ingentem, celerem, fortémque graué mque.
Huic tria erant capita: primum fuit acre leonis,
Ast aliud capræ, atque aliud caput inde chelydri,
Prima leo, postrema draco, media inde capella,
Quæ graueiter patulis spirabat naribus ignem.

Fabulantur hanc Chimæram Amisodari studio fuisse educatam, vti scripsit Apollodorus lib. 2. Bibliothecæ. Hoc monstrum trium fuisse diuersarum formarum, & è superioribus patuit, & Homerus ita expressit lib. ζ Iliad.

πρόσθεν ὀβρίμα χίμαιραν ἀμαιμακέτην ἐκέλευσε
πεφνέμεν· ἡ δ' ἀθέων θείων γένος, ἐξ ἀνθρώπων·
πρόσθε λέων, ὄπισθεν δὲ δράκων, μέσση δὲ χίμαιρα,
δεινὸν ἀποπνείουσα πυρὸς ὀβριμοῦ αἰθομένοιο.

Horrendam primum iuber obtruncare Chimæram,
Cui genus haud mortale fuit de stirpe virorum.
Prima leo, postrema draco, media inde capella,
Quæ graueiter patulis spirabat naribus ignem.

Cùm ignem igitur ex ore & naribus expiraret, fabulati sunt Bellerophontem ad hanc occidendam missum fuisse, qui conscendens equũ Pegasum alatum, natũ è Neptuno & Medusa, illam sagittis transfixit, vt scripsit Apollodorus lib. 2. quamuis aliter alii sentiant, vt dicetur postea. Hanc in Lycia habitasse memorãt, quo etiam in loco nata est. neq; his plura de Chimæra memoriæ prodita sunt. Nunc veritatẽ inquiramus. Scriptum fuit ab Antigono Carystio in historicis commentariis tres populos à Bellerophonte fuisse victos, quod etiam significatũ per triplicẽ Chimæræ formã fuisse ait Zezes hist. 149. chiliad. 7. Alcimus in rebus Siculis, & Syracusius Nymphodorus Chimæram Lyciæ montem esse dixerũt, in quo ignis nasceretur, eius in summa parte leones dicti sunt habi-

Ayuntamiento de Madrid

habitasse, in medio erant vberrima & amœnissima pascua, ad radices serpentes cõplures, quæ res locum dedit fabulæ, quòd Chimera monstrum esset è tribus tam diuersis animalibus compositum, cuius caput & pectus vertex scilicet esset leonis, ignémque efflaret ex ore: atque ita venter erat capræ, cauda verò draconis. Hunc locum Bellerophontes Glauci filius cùm fecisset habitabilem, dictus est monstrum illud sagittis confecisse. Plutarchus in libro de claris mulieribus Chimæram montem quendam fuisse ait sonitus horrendos & incendia emittere solitum, quibus ager finitimus infestatus nec arbores nec fruges produceret. ac Bellerophonte iubente rescindi partem, quæ erat planissima, compositum fuisse, consopitúmque sonitum, & magnum adhibitum regioni remedium. Scriptum fuit à Theopompo libro septimo rerum Philippicarum, Chimæram non sagittis fuisse transfixam, sed hasta petitam fuisse, quæ plumbum haberet in summa parte collocatum: quam partem hastæ cùm Bellerophon in os Chimæræ, plumbum igne colliquefactum in ventrem Chimæræ defluxit, & illi combussit omnia intestina, quare mortua est. Scripsit Agatharchides Gnidius libro tertio rerum Asiaticarum Chimæram mulierem fuisse Amisodari, qui imperauit Lyciæ, quæ duos fratres haberet Leonem & Draconem. hi cùm Lyciæ loca incursionibus & insidiis opportuna cum magna manu iuuenum occupassent, adeuntes ea loca obtruncabant. ob concordiam igitur fratrum & sororis corpus vnum tria habere illa capita fabulati sunt. Hos Bellerophõtes vi superauit, & in seruitutem redegit: quare dictus est plumbum in os intrusisse: quod etiam testatur Isacius in Lycophronem. Nicander Colophonius fluuiorum naturam ac torrentum præcipuè per hæc figmenta significari voluit: cùm dixerit Chimæram tria habuisse capita, & triplicem corporis formam: primum caput fuit leonis, vltimum draconis, at medium capræ, quoniam ex hybernis imbribus, aquarúmque abundantia fiunt fluuii quidam, qui dicuntur χειμάῤῥοι, per hyemem fluentes scilicet, qui sunt tanquam leones feroces & indomiti, omniáque obuia secum trahunt. cùm igitur omnia rapiant & strepitum edentes quasi rugiant, leonum primam partem habere dicti sunt: cùm præcipuè terram quasi vnguibus effodiant, qua iter sunt habituri. At pars media capra est dicta. quoniam aqua huiusmodi proxima quæque carpit: vltima pars est serpens, quia obliquus & contortus est omnium fluuiorum. tanquam serpentum & viperarum cursus. Hoc monstrum horrificum Bellerophontes Pegaso inuectus, Solis calor scilicet interemit, quia cùm cessat pluuiarum copia per æstatem, tunc exiccantur torrentes. Nam Bellerophon & Pegasus idem sunt re ipsa, vis Solis scilicet, quæ variis nominibus appellatur: neq; quidpiam prohibet eundem Solem diuersis nominibus pro variis actio-

Ayuntamiento de Madrid

nibus appellari. Neque enim fieri potuit naturæ ductu vt tam deforme monstrum alicubi nasceretur, vt ait Lucretius libro quinto:

Qui fieri potuit triplici cum corpore, vt vnà
Prima leo, postrema draco, media ipsa Chimæra,
Ore foras acrem flaret de corpore flammam?

Ego sanè per hanc fabulam nos ab ira, turpissima omnium monstrorum, reuocari crediderim: cùm ira, tanquam leones furibundos faciat, quæ ex ebullitè sanguine circa cor excitatur, oculósque rubro colore tanquam flammis perfundit. Huius media pars est capra, infestum plantis animal, quoniam maximè infesta est facultatibus ira, cùm nullam neque vtilitatis, neque honoris rationem habeat ira. vt autem significarent antiqui omnium vitiorum maximè molestam esse iram, quæ pro viribus ab omnibus deuitanda est, neque huic motui obnoxios esse amplectendos, huic monstro partem extremam draconis attribuerunt. Non minùs enim cauendus ac fugiendus est is viro prudenti, qui quo tulerit vis iræ & impetus feratur, quàm draconum & crudelissimarum viperarum consuetudo. Sic enim refrænandam esse iram antiqui nobis significarunt, aut futurum esse vt nullam hominum nisi stultissimorum amicitiam comparemus. Alii vim rhetoricæ facultatis sub hac fabula contineri arbitrati sunt, qui proœmiorum naturam acrem esse voluerunt, modicéque intumescere: medium orationis carpere, & sublimia sectari propter necessaria sapientiæ studia: at extremam partem se tanquam anguem ad medium reflecti summatim repetendum, virúsque habere & acrimoniã, qua excitet animos auditorum in aduersarios. At de Chimęra satis: nunc de Bellerophonte dicatur.

De Bellerophonte. CAP. IIII.

DICITVR is Bellerophon qui Chimæram interemit, patria fuisse Corinthius, & Glauci eius filius, qui natus fuit è Sisypho, vt testatus est Dioxippus Corinthius libro secundo de rebus patriis & Pausanias in Corinthiacis, qui Bellerophon Hipponus antea dicebatur. Hic vbi Bellerum Corinthium, vel, vt maluit Phœnix Colophonius, Deliadem proprium fratrem; vel, vt Philemon putauit, Pirenen; vt verò Dorotheus Sidonius, Alcimenen, interemisset, non solùm nomen, sed patriam etiam mutauit. Argos igitur profugus adiens à Prœto perhumaniter expiatur, & in hospitium capitur. Deinde paucis interiectis diebus Antea, vel, vt alii maluerunt, Sthenobœa Prœti vxor incredibili amore Bellerophõtis capitur: quem cùm nullis blanditiis posset ad adulterũ allicere, apud Prœtum tentatæ pudicitiæ accusauit. At Prœtus hunc ipse quidem iure antiquæ consuetudinis interficere noluit: quoniam

Ayuntamiento de Madrid

quoniam fuit antiquorum consuetudo vt neminem occiderent qui cum edissent, nisi istud accidisset inconsultò: sed ad Iobatem generum suum in Lyciam misit occidendum, literásq; dedit obsignatas, in quibus criminatio continebatur. Subiuit eandem fortunam Hippolytus propter amores nouercæ, & Peleus propter Cretheim Hippolyti filiam, qui tamẽ ambo post calamitates iniquè acceptas Deorum misericordia pristinæ incolumitati sunt restituti. Hippolytum, notius est quàm indigeat explicatione, fuisse in vitam ab inferis reuocatum: sic enim plerique fabulati sunt. Peleus ob amores Cretheis vxoris Acasti, quia noluisset illi ad turpitudinem parere, accusatus apud Acastum tentatæ pudicitiæ in deserta Pelei montis deductus est, atque arbori nudus alligatus vt à feris syluestribus voraretur. dicunt Deos innocentiæ misertos Vulcarum ad Peleum soluendum misisse, atque ensem illi insuper donasse quo feras irruentes posset trucidare. sic igitur solutus iuit in Thessaliam, Acastúmque ipsum & vniuersam Iolcum debellauit, vt inquit Hellanicus Lesbius in rebus Thessalicis. Cùm verò solennitas quædam per illud tempus in Lycia celebraretur, fuit ab Iobate per nouem dies admissus in conuiuium, ac decimo tandem die Iobates literas à socero aperuit. enimuerò cum illam consuetudinem Iobates etiam seruaret, hunc quidem ipse interficere noluit, sed imperauit vt Chimeram, & Solymos, & Amazonas occideret. quæ omnia testatus est his versibus Homer. lib. ζ. Iliad.

τῇ δὲ γυνὴ Πρόιτου ἐτεμήσατο δῖ' Ἀνίδεια
κρυπτάδιη φιλότητι μιγήμεναι ἀλλὰ τὸν ἄπ
πέφραδ' ἀγαθὰ φρονέοντα, δαίφρονα Βελλεροφόντην,
ἣ δὲ ψεύσασθαι, Προῖτον βασιλῆα πιφύσκε.
τεθνάμεν ὦ Προῖτ', ἢ κτείνειν Βελλεροφόντην,
ὅς μ' ἔθελεν φιλότητι μιγήμεναι οὐκ ἐθελούσης.
ὣς φάτο· τὸν δὲ ἄνακτα χόλος λάβεν, οἷον ἄκουσε.
κτείναι μὲν ῥ' ἀλέεινε (σεβάσσατο γὰρ τόγε θυμῷ)
πέμπε δέ μιν Λυκίηνδε, πόρεν δ' ὅγε σήματα λυγρά.
γράψας ἐν πίνακι πτυκτῷ θυμοφθόρα πολλά.
δεῖξαι δ' ἑωυτοῦ γαμβρῷ, ὄφρ' ὄλοτο.
αὐτὰρ ὁ βῆ Λυκίηνδε θεῶν ἰότητι κιμάσσων.
ἀλλ' ὅτε δὴ Λυκίην ἵκεν Ξάνθόν τε ῥέοντα,
τοῖσι δὲ δὴ Λυκίων ἄνακτ' ἐν ἀγαθῇ τιμῇσι,
ἐννῆμαρ ξείνισσε καὶ ἐννέα βοῦς ἱέρευσεν.
ἀλλ' ὅτε δὴ δεκάτη ἐφαίνετο δῖα θέουσα,
καὶ τότε μιν ἐρέεινε, καὶ ἤτεε σῆματ' ἰδέσθαι,
ὅσσα ῥα οἱ γαμβροῖο παρὰ Προίτοιο φέροιτο.

Occultoque vxor Prœti mox carpitur igni,
Clam petit amplexum illius: sed pectora casta
Flectere non potuit prudentis Bellerophontis.

Ayuntamiento de Madrid

Hinc tulit ad Regem mendacia callida Prœtum:
Prœte precor pereas, ni cædes Bellerophontem.
Qui vim ferre mihi, & lectum turpare iugalem
Tentauit. Regem auditæ mouere querelæ,
Cædem deuitat tamen hanc, mens horret ab illa.
In Lyciam ad generum mittens sed tristia scriptæ
Huic arcana dedit, luat vt pro crimine pœnas;
Tempore quo Lyciam petijt, sed fortè Deorum
Festa celebrabant Lycij solennia. Rex hunc
Vt primùm Lyciam petijt, Xanthumque fluentem,
Excipit hospitio peregrinum ritè diebus
Ille nouem, totidémque boues mactauit ad aras:
Aurora vt decimo conspersit lumine terras,
Quid peteret rogat hunc, soceri tum scripta resignat.

Deinde sequuntur Iobatæ iussa, qui ad prædicta pericula Bellerophontem ire imperauit. Erat enim adeò terribilis Chimæra, quæ flammas euomebat, vt proxima quæque combureret, ac igni deuastaret, & pecora interficeret. At verò Dii cognita illius innocentia, eius misérti, Pegasum alatum equum, natum è Neptuno & Medusa, vel, vt alii maluerunt, è sanguine Medusæ, dum eius caput à Perseo cæderetur, illi dederunt. quem equum vbi Bargyllus comes vellet capere, calce ictus interiit, atq; Bargyllis Carię oppido nomen imposuit. dicunt Mineruam, Chalinitiden siue frænatricem cognomento, maximè omnium Deorum opem innocentiæ Bellerophontis tulisse, quippe quæ priùs domitum & frænono assuetum Pegasum illi tradiderit. Eo equo vectus Bellerophon primùm Chimæram occidit, deinde Solymos & Amazonas debellauit. Hunc ab illis rebus gestis redeuntem & exultãtem multi è Lyciis in insidiis collocati repentè adoriuntur, quibus omnibus. profligatis cùm Bellerophon incolumis ad Iobatem reuertisset, eius virtutem & fortitudinem admiratus Iobates Philonoen filiam in matrimonium illi dedit, eúmque generum sibi asciuit, è qua Bellerophon Isandrum, & Laodamiam, & Hippolochum suscepit, quamuis alii è diuersis mulieribus hos susceptos voluerunt. His rebus cognitis cùm innocentia Bellerophontis postea omnibus patuisset, illam infamiam non ferens Prœti vxor sumpta cicuta sibi mortem consciuit. At Iobates postea decedens successorem etiam regni Bellerophõtem instituit. Sed Bellerophon, quale est ingenium plerisque mortalium, tanta rerum gestarum felicitate nimium elatus in cœlum quoque ascendere super equo Pegaso voluit; quam arrogantiam Iupiter omnis temeritatis grauissimis vindex deprimendam esse ratus, œstrum illi equo immisit, quare Bellerophon præceps in terram deturbatur. Cùm in Aleiam Ciliciæ planitiem is cecidisset, cæcúsque factus fuisset, tamdiu errauit per illam planitiem, quamdiu vixit, donec inedia

inedia deniq;fuit absumptus ac victus penuria,cùm nullam neq; domum, neque hominem reperisset. at Pegasus nunc sublimis, nunc depressus per aera volans,in cœlũ deniq; rediit in Iouispræsepe, quæ stellę sunt ita vocatæ.quod cùm vidisset Aurora, hunc impetrauit à Ioue,vt ab eo vecta quotidianum cursum conficeret. Sed de fabulosis hactenus:

¶ Hanc fabulam alii ad historiam, alii ad physicam,alii ad ethicam explicationem traduxerunt. Quæ ad historiam spectant, ea per se patent, nisi quòd Pegasus nauis fuerit ita dicta ἀπὸ τῆς πήγνυσθαι,à compingendo,scilicet. Fuerunt qui Bellerophontem nihil aliud esse putauerint,quàm humorem motu Solis eleuatum: quoniã aere vi solis agitato pars grauior sublata paulo pòst rursus deorsum demittitur, atque cogitur,quæ cùm feratur deorsum & conguletur, Pegasus dicta fuit. Cùm verò pars sublimior ad regionem ignis feratur, sic illa pars crassior dicta fuit à Ioue deorsum detrusa fuisse: atque cũ Pegaso ex aqua ob motũ cœli diurnum sublato Aurora oriatur dies dictus est,vt sensui magis patet, at non Bellerophon, à Pegaso equo portari. Alii generationem elementorum, cùm alia sursum,alia deorsum ferantur, vt leuia sunt aut grauia,per hęc significari maluerunt.Alii vitę humanæ rationem propè omnem sub hac fabula contineri tradiderunt: nam neque aduersis rebus nimis tristari, neque prosperis & felicibus nimis gloriari aut extolli conuenit,quoniam horum omniũ denique moderatorem Deum esse experimur.Is enim pro sua singulari clementia & calamitatibus iniquè circumuentos adiuuat, quod accidit,dum calamitosus esset,Bellerophõti,& nimis elatos animos deprimit, quare præceps idem postea dicitur de cœlo detrusus.Alii malunt Chimæram fuisse Lyciorum ducem rei bellicæ peritissimum,sed immani crudelitate,qui cùm piraticã exerceret,veheretúrq; in naui, cuius prora leonem,puppis draconem haberet,in medio capra esset depicta,quem insecutus Bellerophõ cum citissima ac expeditissima naui longa Pegaso vocata interemit:quare datus est locus fabulæ, vt ait Plutar. in claris mulieribus.At Lucianus in astrologia sensit animum Bellerophõtis ad sublimium rerum speculationem elatum equum fuisse creditum alatum, atque ita rem fabulis inuolutam. Alii ad astronomicas rationes hæc ipsa quæ de physicis dicta sunt,transtulerunt,eáque fieri inquiunt pro viribus astrorum, quas cùm prior Bellerophon deprehendisset,dictus est in cœlum ascendisse.Alii dixerunt Bellerophõtem à Pegaso alato vectum Chimæram interemisse, quia is celetem prior inuenit & frænum,vt ait Pindari interpres:sicuti bigarum inuẽtor fuit Castor,quadrigas Erichthonius Atheniẽsis inuenit.Dictus est is equus alatus,vt voluerunt quidam, nauigiũ, cùm ille prior omniũ inuenerit nauigare classe,atq; ordinẽ classis instruendæ,cùm vela & remi alæ sint nauigiorum. Hic igitur

Ayuntamiento de Madrid

nauali prælio Solymis populis bellicosis superatis, quos leonibus similes dixerunt poetæ Amazonibus arma intulit, quas per loca difficilia & montosa peragrantes capras vocarunt. Insidias porrò quas Iobates è lectissimis iuuenibus illi parauerat redeunti, caudam serpentis vocarunt. At de Bellerophonte satis, nunc de Rhea dicamus.

De Rhea. CAP. V.

RHEAM scripsit Hesiodus in Theogonia Terræ & Cœli fuisse filiam, cùm ita de filiis Terræ loquitur:

Οὐρανῷ σύνευνος τέκε Ὠκεανὸν βαθυδίνην,
Κοῖόν τε, Κρεῖόν θ', Ὑπερίονά τ', Ἰαπετόν τε,
Θεῖάν τε, Ῥεῖάν τε, Θέμιν τε, Μνημοσύνην τε.

Oceanum peperit Cœlo coniuncta profundum,
Cœúmque, Creúmque, Hyperionáque, Iapetúmque.
Thiámque, Rheámque, Themimque, Mnemosinénque.

At Orpheus in hymnis Rheam primam omnium à Deo factam fuisse inquit, quem Protogonum appellat, cùm ita inquiat:

πότνια Ῥέα θύγατερ πολυμέρφου Πρωτογόνοιο.

O Rhea Protogoni genitoris filia summi.

Quæ cùm fuisset postea Saturni vxor credita, ita de illa scripsit idem Orpheus:

πάντων μ', ἀγλαόμορφε, Κρόνου σύλλεκτρε μάκαιρα.

Saturni felix coniux, cui splendida forma est.

Ex hac idem poeta terram, & mare, & cœlum, & ventos genitos fuisse tradidit, quæ Deorum & hominum parens appellata est, vt patet in his carminibus eiusdem Orphei:

μῆτερ θεῶν τε θνητῶν τ' ἠδὲ θνητῶν ἀνθρώπων·
(ἐκ σοῦ γὰρ γαῖα, καὶ οὐρανὸς εὐρὺς ὑπερθεν,
καὶ πόντος, πνοιαί τε) φιλόδρομε, δερόμορφε.

Mater Diuorum pariter, matérque virorum:
Ex te terra parens frugum, cœlúmque profundum,
Et mare cum ventis: veloci percita cursu.

Hanc ipsam Iouis fuisse matrē testatur Callimachus ita in hymno in Iouem:

ἐν δέ σε Παῤῥασίῃ Ῥεῖα τέκεν, ἠχι μάλιστα
δένδρεα δῶρος θάμνοισι πεφυσκεπές.

Nam te in Parrhasia peperit Rhea, sunt vbi colles
Arboribus tecti frondosis.

Fabulati sunt hanc Deorū matrē à quatuor leonibus in curru vehi solitā, & corona turrita coronari, cuius manibus sceptrum addiderunt, & sacerdotes tympana æráque pulsabant, & Corybātes armati circumstabant incedentē, circa quam erant feræ permulæ, quarum mater credita est, vt inquit Lucretius libro tertio:

Quare

Quare magna Deûm mater, matérque ferarum,
Et nostri genitrix hæc dicta est corporis una.
Hanc veteres Graium docti cecinere poetæ
Sedibus in curru biiugos agitare leones.

Hanc Deam primam fuisse crediderunt, quæ vrbes condiderit, & turres ad defensionem excogitarit, quare ita scripsit Virgilius libro decimo:

Alma parens Idæa Deûm, cui Dindyma cordi,
Turrigenæque vrbes, biiugique ad fræna leones.

Tympanum illi præterea tribuerunt, quod pulsabatur in sacris, & à castratis sacerdotibus colebatur cum magno tibiarum cornicinúmq; strepitu. Illud autem factum fuit ob Atyos memoriam Phrygii pueri, qui cùm à Rhea amaretur, neque tamen eius desiderio vellet satisfacere, perpetuam virginitatem se seruaturum pollicitus est. At cùm eam non seruasset, à Rhea in furorem per citus seipsum euitauit, atque sacerdotem illi Deæ, cui fidem violauerat, dicauit. Alii dicunt Atym fuisse eius Deæ sacerdotem ab illa Dea sacrificiis præfectum illa lege vt perpetuam castitatem seruarat: sed postea promissi parum memor Sangaritidem nympham compressit, è qua Lydum, qui Lydiæ nomen dedit, & Tyrrhenum, à quo vocata est Tyrrhenia, suscepit, vt ait Dorotheus Corinthius in historiis. at Dea irata furorem immisit Atyi, qui sibi testes execuit, violentas etiam manus iugulo illaturus, nisi dea miserta in pinum arborem sibi consecratam conuertisset. Aliitamen ex Hercule & Iole Tyrrhenum & Atym prædictum essenatos maluerunt, vt scripsit Sostratus in secundo introductionis historiæ fabulosæ, quare nõ mirum est si propter antiquitatẽ susceptí argumenti vel ego quoque ipse à me dissentio, cùm variorum scriptorum opiniones in variis locis sim secutus. Inde verò mansit ea consuetudo, vt à Gallis vocatis sacerdotibus muliebri habitu indutis Rhea coleretur, vt testatur Lucianus in Dea Syria. idcirco, quòd vterentur tympanis in eius sacris, ita de illa scripsit Orpheus in hymnis:

τυμπανόδουπε, φιλοισ ρομαν τ, χαλκέοις τε κούρη.
Tympana quam mulcent, tinnitúsque ærii acuti.

Sic & Ouidius libro primo de Ponto:

Ante Deûm matrem cornu tibicen adunco
Cùm canit, exiguæ quis stipis æra neget?

Huic Deæ pinus arbor sacrata fuit, quòd in eam arborem denique Atym ab illa amatum, mutatum fuisse credunt, vt testatur Ouidius libro decimo Metamorph. in his:

Et succincta comas, hirsutáque vertice pinus,
Grata Deûm matri, siquidem Cybeleius Atys
Exuit hac hominem, truncóque indutus illo.

Ayuntamiento de Madrid

At enim pinu postea coronatis sacerdotib. sacrificare mos fuit per aliquod tempus. Alii fabulati sunt Iouem per somnum in terram semen profudisse, ex quo terrę conceptu Genium humana figura, sed ambiguo sexu prodiisse in lucem Agdistē appellatum, cui Dii virilem partem execuerunt, è qua eiecta nata est amygdalus, cuius fructus decerpēs Sangarii fluminis filia in sinu abdidit: at illis euanescentib. puella grauida facta mox enixa est puerum, qui cùm depositus fuisset in sylua, & à capra educatus, forma creuit multo humana prestantiore. eius amore miro captus est Agdistes cùm adoleuisset, qui cùm Pesinūtis regis filiam esset ductu rus, à superueniente Agdiste tantus furor immissus est, vt non Attes solùm, sed etiam socer sibi pudenda præciderint quare Rhea ob formam illum sibi sacerdotem Gallum asciuit, vt ait Pausanias in rebus Achaicorum. Huiusce Deæ famuli & Curetes & Corybantes vocati sunt; nam cùm insaniam, ac beluinam quandam rabiem imitarentur, vocati sunt Corybantes à iaciendis capitibus insanorum more. Hi dicti sunt etiam Galli, à Gallo fluuio Phrygiæ, cuius hausta aqua vertebantur in furorem, atque testa se castrabant. Quāuis alii ita vocatos cēseuerint, quia dæmones essent, qui furorem immitterent. Fiebant autem huius Deæ sacrificia die nono lunæ, vt innuit Nicander in Alexipharm. cū magna vociferatione:

ἠ ἄτε κερνοφόρος ζάκορος βωμίστεια τ' εἰης
εἰνάδι λιθοφόροισιν ἐνιχρίμπλασα κελεύθοις,
μακρὸν ἐπεμβοάσα γλώσσῃ θόρυνοι δὲ τράεσσαν,
Τρίς τε ῥιγηλὸν ὄπ' εἰσαίεσσιν ὑλαγμόν.

Vtque Rheæ matri olim diuina sacerdos
Ipsa vis lunæ iam nona luce propinquat,
Clamorémque altum tollit: per deuia cuncti
Diffugiunt, postquam ceperunt auribus ipsos
Ideæ matris horrendos fortè vlulatus.

Quo tempore cum Deæ imagine asino imposita sacerdotes obire vicos mendicantes consueuerunt cum tympano illi Deę sacrato, quo metu ac reuerentia Deæ quasi præsentis vel à nolentibus extorquerent victui necessaria, cùm imaginem scutum famis vocet, ac sitis, vt patet in iambis fabulosis Gabriæ qui ita scripsit per iocum:

Γέλλοις ἀγύρται εἰς τὸ κοινὸν ἐπρεσθη
ὄνος τις ὡς ὀβόλοιρος, ἀλλὰ δυσδαίμων,
ὃς τὰς φέρ' πολιοχοῖσι καὶ πανδόχοισι
πείνης σάκος, δίψης τε, καὶ κακῆς τέχνης.
ἅτοι δὲ κύκλῳ πᾶσιν ἐξ ὄχους κάμοι
ἀπειλοῦντες ἔλεγεν, τίς τὸ ἀγροίκων
ὡς εἶδεν λιθίνην λοῦκον ὡς ἐπρίσθη,
τίς ὡς ἀπαρχὰς σπερμάτων τε καὶ σίτων.

ἄγνῳ φέρων δίδωσι τυμπάνῳ Ρ'εἴας.
Communis emptus est asellus à Gallis
Præstigiatoribus miser, parum felix,
Scutum vt ferat famis sitisque mendicis
His, & dolosis, artis & malæ vasti.
Villas vagantes quas libet, velut mos est.
Dixere: rusticus quis est lateat lasus
Quem pulcher Attis, atque vt est is excisus?
Quis tritici, leguminimque non Rheæ
Det tympano puro primitias præbens?

Fuit enim antiquorum consuetudo sacerdotum multorum vt per vicos vagarentur, ac victum in honorem quorundam Deorum colligerent à Cleobulo Lindio primùm instituta, cùm victus è templo non suppeteret: qualis fuit mos etiam Coronistarum vocatorum sacerdotum, de quo ita mentionem fecit Phœnix Colophonius poeta Iambicus in his:

ἐοῦλοι, Κορώνη χεῖρα πρόσδοτε κρεθῶν
τῷ παιδὶ τοῦ Ἀπόλλωνος, ἢ λεκὸς πυρῶν.
ἢ ἄρτον, ἢ ἅμαιδον, ἢ ὅτι τις χρῄζῃ.
δότ' ὦ ἀγαθοὶ τῷ τις θ' ἕκαστος ἐν χεροῖν
ἓν χέῃ, Κορώνη· ἢ ἄλλα λιψέμεν χόνδρον.
φιλεῖ γὰρ αὕτη παῖζειν τὰ δεινὰ δῖζ.
ὁ νῦν ἄλας δοὺς, αὖθι κηρὸν δώσῃ.
ὦ παῖ Κορώνου κλῃνὲ πλοῦτος ἢ κουστ'
ἢ τῇ Κορώνῃ παρθένος φόρῃ σῦκα.
θεοί, γύοιλο μετάπεμπτος ἢ κούρη,
ἀφιγὸν ἄνδρα κοὐνομαστὸν ἐξεύροι·
ἢ τοῦ γέροντι παῖζει κοῦρον εἰς χεῖρας,
ἢ μίσχ' κούρλιν εἰς τὰ γόνατα καθεῖν
θάλος, τρέφειν γυναῖκα τοῖς κατηνάντοις.
ἤν δ' ἄκου πόδες φέρουσιν ὀφθαλμοὺς
ἀμείβομαι μούσαισι πρὸς θύρας ἄδων
ἢ δόντι ἢ μὴ δόντι πλείονα τῷ γε.

In quibus iambis patet quòd vagantes illi sacerdotes fingebant Deam hisce muneribus vesci, quæ suis sacerdotibus offerebantur: cùm ipsi præterea pro salute & in columitate illorum precarentur, à quibus munera ipsi Deæ fuissent oblata atque non solùm triticum, vel hordeum, vel cęteras huiusmodi fruges colligebant, sed quodcunque illis commodum humanæ vitæ offerebatur. quorum carminum hæc est sententia:

Boni, Coronæ tradite hordei manum,
Vel tritici, puellæ Apollinis sacri,
Panémve, seu merum, quod aut cuiuis placet.
Date, ò boni, quod quilibet manu tenet
Vestrum Coronæ, nam salem & chondrum capit.

Ayuntamiento de Madrid

Libenter illa prorsus hisce vescitur.
Ceram dabit rursus, salem qui nunc dedit.
Puer Coronam clare Plutus audiit.
Ficus Coronæ virgo multas attulit.
Dei, sit illa mox petenda ab omnibus,
Et splendidum inueniat virum atque diuitem.
Mox filium patri seni det in manus,
Matris puella ludat inter & genua,
Simul sororémque educet cum fratribus.
Ego pedes quò conferunt me & lumina
Cedo, atque Musis ad fores idem cano
Non dantibus, vel plura dantibus simul.

Vocabantur autem Matragyrtæ sacerdotes illi, qui in honorem matris Deûm consimiliter pecuniam in templis colligebant, vel ad singulas domos accedentes; quod innuit Ouid. in libro 1. de Ponto:

Et quis ita est audax, vt limine cogat abire
Iactantem Pharia tinnula sistra manu?

Significat vel nomen ipsum, quòd in honorem matris Deûm colligebant, cùm μάτηρ matrem, ἀγύρτης præstigiatorem ac mendicum significet. quare inquit Lucianus in Aesculapio & Hercule: σὺ δὲ βοτόμος εἶ καὶ ἀγύρτης: *Tu autem herbarius es & mendicus.* fecit mentionem de hoc nomine Arist. etiam in tertio libro Rhetoricorum, qui locus cùm, ante nostram ætatem legeretur depravatus, Petri Victorii patricii Florentini ac viri clarissimi ingenio est integritati restitutus, vt mihi, cùm essem Florentiæ, multis rationibus probarant viri quidam eximiæ integritatis & eruditionis, atque in primis Vincentius Borghinus, vir omnium quos vnquam cognoui, multiplici rerum cognitione præstantissimus. horum grauium testium autoritate commotus non potui non summopere improbare M. Antonii cuiusdam Maioragii nescio impudentiam ne appellem, an exquisitam ambitionem; qui omni explicatione propè Aristotelicæ artis ipsius Victorii scriptis accepta, vt ex iisdem viris illustribus cognoui, ex hac emendatione elatus, mox alibi in Victorium ipsum non semel insultauit, & per huius loci correctionem viros omnes clarissimos suæ ætatis insectatus est. atque in primis Hermolaum Barbarum virum præstantissimum. Quasi verò maior gloria è maledictis in alios, quam è bonitate, splendoréque explicationum possit comparari. Habebat Maioragius ante oculos Primi Comitis affinis sui modestiam & integritatem ad imitandum, qui primus non solùm est ob singularem eruditionē non obscurum Mediolani ornamentum, sed etiam ob bonitatem, & animi moderationem. Cæterum quòd in templis etiam pecunias colligerēt in honorem eiusdem matris Deorum, facilè patet ex his carminibus Ouidii:

Ante

Ante Deûm matrem cornu tibicen adunco
Cùm canit, exiguæ quis stipis æra neget?

Hæc eadem Dea vocata fuit variis nominibus. nam & Proserpina, & Isis, & Cybele, & Idæa, & Berecynthia, & Tellus, & Rhea, & Vesta, & Pandora, & Phrygia, Pylena, & Dindymen, & Pessinuntia à locis aliquando vel à causis vocata est. Fertur Rhea vbi Iouem in vtero gestaret, atque Saturni deuitaret prædictam crudelitatem, ad montem Thaumasium Arcadiæ peruenisse, qui mõs fuit ab Hoplodamo, aliisque illius sociis Gigantibus in auxilium accitus, si fortè Saturnus illi vim inferre parauisset. Hic autem mons non procul distabat à Molosso flumine. Fama est Rheam in parte quadam Lycei peperisse, atque in hoc monte deceptum fuisse Saturnum cùm lapidem pro filio accepisset, cuius in iugo spelunca fuit quædam, in quam ingredi viris religio prohibebat, cùm solis fœminis initiaturis sacris introire fas esset. Testatur Lucianus in Nigrino satis fuisse Phrygiæ tibiæ sonum ad incitãdos ad sacrificia Rheæ sacerdotes, cùm illo audito statim in furorem verti soliti essent. Neq; verò pinus solùm sacrata fuit Deorum matri, vt diximus, sed etiã quercus, vt testatus est Apollodorus lib. 3. de Diis. Et vitis, vt sensit Euphorion, quandoquidem eius etiam effigiem è vite facere solebant. Atque Titiæ & Cylleno priùs Milesii sacrificare consueuerunt, deinde Deorum matri, cuius Deæ ara frondibus quernis ornabatur, vt testatur Apollon. lib. 1. Argon. in his:

βωμὸν δ' αὖ χεράδος παρενήνεον ἀμφὶ δὲ φύλλοις
στεψάμενοι δρυΐνοισι θυηπολίης ἐμέλοντο,
μητέρα Δινδυμίην πολυπότνιαν ἐγκαλέοντες,
ἐνναέτιν Φρυγίης, Τιτίην θ' ἅμα Κυλληνόν τε·
οἳ μοῦνοι πολέων μοιρηγέται ἠδὲ πάρεδροι
μητέρος Ἰδαίης κεκλήαται, ὅσσοι ἔασι
Δάκτυλοι Ἰδαῖοι Κρηταιέες· οὓς ποτε νύμφη
Ἀγχιάλη Δικταῖον ἀνὰ σπέος ἀμφοτέρῃσι
δραξαμένη γαίης Οἰαξίδος ἐβλάστησε.

Accumulant aræ lapides, quam frondibus ornant
Quernis, & sacris onerantes lancibus aram,
Dindymeam matrem placida mox voce vocarunt,
Incola quæ Phrygiæ est: Cyllenúmque, Titiámque,
Qui soli fatis vrbes, qui regna gubernant,
Matris & Idææ comites dicuntur, & ijdem
Dactyli Idæi Cretes: quos Nympha creauit
Anchiale terram stringens OEaxidis agri
Ambabus manibus Dictæo proxima colli.

Fuit autem Titias Heros indigena Cretensium, vt sensit Callistratus libro secundo Heracleæ: quem fabulati sunt Iouis fuisse filium, cùm tamen Callimachus in Hecale illum maiorem natu

Ayuntamiento de Madrid

Cimmerii Mariandyni filiorum tradiderit. ob huius felicitatem cùm gens illa maximè res suas auxisset, illum postea Heroem fatis vrbium præfectum existimari lege sanxerunt, vt inquit Theophanes, & Promachidas in iis quæ scripsit de Heraclea. ἀπεθέωθη δὲ Τιτᾶς ὑπὸ Μαριανδυνῶν, δι' ὃν μάλιστα τὸ ἔθνος ἐκεῖνον ηὐξηται τε καὶ προσῆκται πρὸς δυσαιμονίαν. inter Deos relatus est Titias à Mariandynis, quoniam per illum gens illa maximè aucta est, & ad felicitatem est perducta. atque de Rhea tot dicta sunt.

¶ Nunc sententiam antiquorum ex his eliciamus. Dictum autem fuit modò physicas rationes naturæ & elementorum, modò vitæ rectè gubernãdæ præcepta sub his fabulis fuisse ab antiquis implicata. sic enim ea quæ dicuntur de Rhea, pertinent ad elementorum naturam. Quòd autem Rhea terra sit, vel vis terræ quæ ad generationem rerum pertransit, facilè patet ex eius parentibus, & ex illis quæ ita scribuntur ab Apollonio libro 1. Argonaut.

ἔνθεν ἑς αἰεὶ
ῥόμβῳ καὶ τυμπάνῳ Ρ'ήειν Φρύγες ἱλάσκονται.
ἢ δέ που δυσαγέεσσιν ὑπὸ φρένας θῆκε θυηλῇς
αἰθαίν δαίμων τὸ σ' ἐοικότα σήματ' ὄχθαι.
δένδρεα μὲν καρπὸν χέον ἄσπετον ἀμφὶ δὲ ποσσὶν
αὐτομάτη φόα γαῖα τερείνης ἀνθεα ποίης.
θῆρες δ' εἰλυούς τε καὶ ξυλόχους τε λιπόντες,
οὐρῇσιν σαίνοντες ἐπήλυθον.

Tympana cum rhombis adsiunt, placatur vt olim
A Phrygibus mater Diuûm Rhea, cùm sibi sacra
Præmissis fieri haud dubiis vult obuia signis.
Arboribus fructus nascuntur: lumina florum
Sub pedibus diuæ effundit mox Dædala tellus:
Iámque feræ in syluis linquentes pignora, caudas
Mouentes Diuam mulcent.

Erat enim rhombus rota quædam parua, quam vertentes manu loris pondera ferri aut æris habentibus diuerberabant, vt scripsit Bacchylides: quod fieri consueuisse inquit, ne quod verbum aut vox molesta inter illa sacra audiretur. ego autem illud fieri magis crediderim, quia terram ventis & imbribus vndique pulsari significarent. enimuero quare terra sit Rhea, & cur in curru vehi fingeretur, & cur turritam gestaret coronam, cúrve haberet Gallos sacerdotes ita patefecit Lucretius lib. 2.

Hanc veteres Graiûm docti cecinere poetæ
Sedibus in curru bijugos agitare leones,
Aeris in spatio magnam pendere docentes
Tellurem, neque posse in terra sistere terram.
Adiunxere feras: quod quamuis effera proles,
Officijs debet moliri victa parentum.

Mura-

Ayuntamiento de Madrid

Muralique caput summum cinxere corona,
Eximijs munita locis quòd sustinet vrbes.
Quo nunc insigni per magnas dicta terras
Horrificè fertur diuinæ matris imago.
Hanc variæ gentes antiquo more sacrorum
Ideam vocitant matrem. Phrygiásque cateruas
Dant comites, quia primùm ex illis finibus edunt
Per terrarum orbem fruges cœpisse creari.
Gallos attribuunt, quiæ numen quæ violarint
Matris, & ingrati genitoribus inuenti sint,
Significare volunt indignos esse putandos
Viuam progeniem quòd in oras luminis edant.
Tympana tenta sonant palmis & cymbala circum
Concaua, raucisonoque imitantur cornua cantu,
Et Phrygio stimulant numero caua tibia mentes,
Telâque præportant violenti signa furoris,
Ingratos animos atque impia pectora vulgi
Conterrere metu quæ possint numine Diuæ.

Hæc Dea vxor Saturni credita est, quoniam mutationibus elementorum tempus adest necessariò. Inde verò effectum est, vt marinorum omnium, & cœlestium, ac terrestrium Deorum pater Saturnus, ac Rhea mater crediti sint, cùm Dii ipsi vires sint elementorum, vt dictum fuit, quæ cum tempore agunt. Nam terram omnium corporum naturalium vinculum & fundamentum antiqui fuisse crediderunt, circa quam frequentiores fierent mutationes ad procreandum, atque hæc nõ sine tempore patre. Hanc cùm basin elementorum & vinculum esse animaduerterent, postea accidit Deos ac Deorum vires cognosci, rerúmq. singularum actiones ab hominibus coli: cùm omnia ab vno Deo proficisci minimè adhuc intelligerent. Ex hac enim omnia pullulasse ita inquit lib. 1. Apollonius:

ἐκ τόδε τῆς ἀνέμοί τε, θάλασσά τε, γεῖόν τε χθὼν
πᾶσι πεπείρηται, γιφόεν θ' ἕδος οὐλύμποιο.
Ex hac sunt venti, tellus, atque æquora natæ
Ventosa, & vasti flammantia sidera mundi.

At verò multo sapientior Orpheus hanc Protogonī, siue solius Dei summi filiam nominauit, cùm omnia elementa, omnisq. mundi machina à Deo rerum omnium opifice profecta sit. Sed quid opus pluribus? Hanc ipsam Deam terram fuisse aperte declarant illa carmina Demetrii Byzantii, quæ sunt in 1. libro suorum poematum hoc pacto:

Γῆ, θεὰ, βασίλεια, καὶ ἀπάντων χθονίη πρεσβα,
αἴθεσι καὶ καρποῖς χαίρουσα, φιλόκοσμε δαίμων,
πηγάων ἀρχὴ, πόντου μέγας ἕδος ἀσφαλὲς αἰεὶ·
πάντα σὲ γ' ἐστυφέλιξε εἰλίσσεται οὐρανὸς ὕψι.

Ayuntamiento de Madrid

πάντροφε, πεδοχύτορ, παιδοτελὲς, δῖα τιθήνη·
τῷ σοὶ μὲν θῆρες σκιρτοῦσι, καὶ ἄγελαι πάντα
θηρία παρτρέπεται.

Rhea Deûm regina, virum prædulcu alumna,
Fructibus & gaudens, strepitu lætissime dæmon,
Fontibus alma parens, fluuijs æternáque sedes,
Quam circum assiduè cœlum conuoluitur altum:
Omnia fers, mulces producis, & omnia nutris.
Te circum est semper rapidarum turba ferarum,
Blanditúrque suæ placidè mulcedine caudæ.

Hanc eandem Deam fuisse aliquando Tellurem vocatam, vel illa argumento esse possunt, quæ ipsi Telluri tribuebantur, & instrumenta, & vires quæ omnia Telluri, Vestæ, ac Rheæ conueniebant; quæ possumus facilè ex his carminibus Alexidis perdiscere:

μῆτερ ἐμὴ Γαῖα, Φρυγίων θρέπτειρα λεόντων·
ἔλθε μόνοις μύσταις ἐκ ἀπάτητον ὄρος·
σοὶ τάδε θῆλυς Ἄλεξις ἐκ οἰστρήματα λύσας
αὔθετο, χαλκοτύπου παυσάμενος μανίας.
κύμβαλά τ' ὀξύφθογγα, βαρύφθογγόν τ' ἀλαλητὸν
αὐλῶν, οὐρανόχρων λοξὸν ἐκαμψὲ κέρας.
τύμπανά τ' ἠχήεντα, καὶ ἄμμορπι φοινιχόεντα
φάσγανα, καὶ ξανθὰς τὰς περὶ κόσμε, κόμας.
ἵλαος ὦ δέσποινα τὸν ἐν νεότητι μανέντα,
γηραλέον πρεσβύτερος παῦσον ἀγρυπνούσας.

Alma parens Tellus, Phrygiorum & alumna leonum,
Soli cultori ritè adeunda Dea,
Instrumenta sui dicat ista furoris Alexis:
Libera ab horrisono hæc ipsa furore dicat.
Cymbala sunt, rauiique sono mox tibia: frontis
Lunatæ vituli cornua flexa vide.
Tympanæ sunt grauiter pulsantia corda: cruenti
Sunt enses: sunt, quas dedicat ille, comæ.
Sat fuit insanus iuuenis: miserere senecta,
O Dea, fac cesset quæsumus ipse furor.

Finxerunt hanc in curru vehi, quia suapte natura terra in aere suspensa videtur, cùm nulla re fulciatur, neque tamen in aliquam partem magis declinet. Circa hanc ferę sunt, quia omnia animalia ab illa producantur & nutriantur: quæ cùm multas ciuitates habeat, meritò corona turrita insignitur. Instrumentorum verò strepitus, vim significat ventorum, qui plurimum faciunt, vt quasi leones sunt ad omnia naturæ negotia, cum sint frigoris & caloris non leues ministri, & tanquam pluuiarum ac serenitatis vehicula. traditur à quatuor ferocissimis leonibus eius currus, qui nihil sanè sunt aliud, quàm ab Oriente & Septentrione, & his à late-

Ayuntamiento de Madrid

latere regionibus venti. Hi dicuntur illam vehere, quoniam vis generationis plurimum illis adiuuatur. Cùm verò omnia ex illa fluere, & in ortum deduci appareant, iure Rhea ἀπὸ τῆς ῥέειν, siue à fluendo, dicta est, at nunc de Latona dicatur.

De Latona. CAP. VI.

FVIT autem Latona Cœi ac Phœbes filia, vti testatur Apollodorus lib 1. & Hesiod. ita in Theogonia:

Φοίβῃ δ' αὖ Κοίου πολυήρατον ἦλθε θεὰς δὲ λυθεῖσ·
κυσαμένη δ' ἄπειτα θεὰ θεοῦ ἐν φιλότητι
Λητὼ κατὸ πέπλον ἐγείνατο μείλιχον αἰεί.
Inde thorum Cœi Phœbe conscendit, & illi
Iuncta in amore Deo, Latonam concipit almam.

Sic Ouidius etiam libro sexto mutationum:

Quod modo audetis genitam Titanida Cœo
Latonam præferre mihi?

Homerus autem hymnicus in hymno in Apollinem Latonam Saturni filiam fuisse scribit hoc pacto:

Λητοῖ κυδίστη θύγατερ μεγάλοιο Κρόνοιο.
Inclyta Latona, ô Saturni filia magni.

Aiunt quidam, inter quos fuit Hecatæus, in locis Celtica terra superioribus insulam esse Oceani non minorem Sicilia, vrsas versus, quæ ab hominibus habitatur Hyperboreis vocatis, quòd longiùs distet à flatibus Boreæ; quæ fertilis est & abundans rerum omnium, mirificámque habet temperiem, bísque fructus ferat quotannis: in qua fabulantur natam esse Latonam. Fabulantur hanc compressam fuisse à Ioue ob eximiam pulchritudinem, quam cùm in vtero gestare sensisset Iuno, illam depulit è cœlo, iussitque Pythoni serpenti vt illam insequeretur. Deinde terra vniuersa iurare coacta est, quòd parturienti Latonæ locum non concederet, præter Delum insulam: illa enim cùm esset instabilis per illud tempus sub vndis fortè delitescebat: quæ deinde cum tempus pariendi Latonæ aduentasset, vtpote non iurata in Latonam, iussa est à Neptuno consistere, & locum parturienti præbere, vt scripsit Lucianus in dialogo Iridis & Neptuni. Hæc igitur insula in mari AEgeo cùm tunc ad recipiendam Latonam emersisset atque apparuisset ex vndis, Delus vocata fuit, quod nomen manifestum & apparens significat. Præclarè igitur se habent illa carmina Alphei Mitylenæi, quæ scripta sunt in laudem Deli, quòd Apollo & Latona post cœlum hanc vnam insulam patriam suam ex omnibus terris arbitrati sunt, cùm ita inquiant:

Λητοῦς ὀδίνων ἱερὸν τροφὸν, τὴν ἀστάλευτον
Αἰγαίῳ Κρονίδης ὡρμίσατ' ἐν πελάγει·

Ayuntamiento de Madrid

οὐ νύ σε δειλαίην μὰ θεοὺς δέσποινα βοήσω
δαίμονας, οὐδὲ λόγοις ἔψομαι Ἀντιπάτρου·
ὀλβίζω δ' ὅτι Φοῖβον ἐδέξαο, καὶ μετ' ὄλυμπον
Ἄρτεμις οὐκ ἄλλην, ἤ σε, λέγει πατρίδα.

Latone partus nutrix, quam Iupiter olim
In maris Ægæi sistere iussit aquis;
Nulli per superos infelix esse fereris:
Non ego te verbis alloquor Antipatri.
Te voco felicem quòd Phœbum ceperis, & quòd
Solam te patriam clara Diana vocat.

Quanquam alii maluerunt Latonam ipsam sub tempus pariendi in coturnicem versam in insulam volauisse, & sub ea forma latuisse Iunonem, ad cuius insulæ, quæ illam acceperit, beneficii memoriam perpetuam, insulam postea Ortygiam nominauit, cùm sit ὄρτυξ coturnix apud Græcos. Fabulantur tamen alii Asteriam fuisse Latonæ sororem: quæ, cùm Iupiter illam ad congressum insequeretur, fuerit ipsa, at non Latona in coturnicem conuersa, & in mare conuolarit. deinde memorant ab illa Asteria in insulam fuisse conuersam, vt scripsit Callisthenes in nauigatione. Non igitur mirum est, si, cùm Iupiter Latonam compressisset, soror sorori locum ad pariendum concesserit. Memoriæ proditum est à Pausania in rebus Atticis Latonam antequam pareret, zonam apud Halimusios non procul à mari soluisse, cùm proximum iam esset tempus pariendi, qui locus postea Zoster ab illa re fuit appellatus. fuit postea in hac insula vrbs in planitie ædificata, templúmque nobilissimum Apollinis & Latonæ, cui mons Cynthus erat propinquus, & fluuius Iompus nomine non valde magnus, qui per insulam fluebat, vt testatur Strabo lib. decimo. Hanc aiunt apud palmam & oliuam, vt dictum fuit, peperisse, vti testatur Euripides in Iphigenia in Tauris hoc pacto;

ποθοῦσ' Ἄρτεμιν λοχείαν,
ἃ παρὰ Κύνθιον ὄχθον οἰκεῖ,
φοίνικά θ' ἁβροκόμαν,
δάφναν τ' εὐερνέα, καὶ
γλαυκᾶς θάλλον ἱερὸν ἐλαίας
Λατοῦς ὠδῖνα φίλαν.

Cupiens, Dianam parientium fautricem,
Quæ iuxta Cynthium tumulum colens,
Palmámque suauiter comatam
Laurúmque bene ramosam, &
Glaucæ germen sacrum oliuæ,
Latonæ doloris amicum.

Sed neque tamen in illa insula clàm partum edere potuisset, nisi Iunonem armorum Curetum strepitus obtudisset, cùm assiduè sollicita esset, & Latonam insequeretur ne alicubi pareret. Complexa

Ayuntamiento de Madrid

piexa igitur palmam, vt à doloribus solueretur, peperit. cùm mos sit parturientium mulierum proxima quæque apprehendere, atque ita nixæ partus doloribus soluuntur. Enixa est igitur Dianam & Apollinem, vt ait in his Orpheus:

ἐξ τεκνον Ζηνὸς γονίμην ὠδῖνα λαχοῦσα,
γείναιμέν Φοῖβόν τε, καὶ Ἄρτεμιν ἰοχέαιραν.
E Ioue quæ quondam es partus sortita dolores,
De qua sunt Phœbus simul & Diana creati.

Quamuis Herodotus in Euterpe Dionysi & Isidis inquit Apollinem & Dianam esse filios, at nutricem fuisse Latonam, vt dictum fuit. Neque illud est silentio prætermittendum, quòd Latona, cùm propinquaret pariendi tempus, oberrarétque in litore Atticę non procul à mari, zonam soluit ob tumorem ventris in loco Zostere ab eo euentu vocato. Sed vt communiorem sententiam sequamur, recens natus Apollo sagittis serpentem illum occidit, qui matrem Latonam ad id vsque tempus insecutus fuerat, vt scripsit Pindarus in Pythiis. atque cùm multa de Latona dicta sint superiùs, eadem repetere ducimus superuacaneum: quare tot de illa in præsenti dicta sufficiant: si tantùm hoc addiderimus, quòd Phœbus postmodo in Lyciam, Diana in Cretam vbi adoleuissent, in montem Dictynnum secesserunt, ac Delum matri habitandam reliquerunt. Nunc autem quid Latonam esse voluerint antiqui, perquiramus.

¶ Fuerunt qui Latonam matrem fuisse Apollinis tradiderint, quia suauitas musicæ harmoniæ malorum omnium obliuionem inducat, quæ sunt in hac miserrima & molestiarum plenissima hominum vita. Dicunt Dianam filiã fuisse eiusdem Latonæ, quia musica modò ad leuitatem muliebrem animos mortalium inflectat, modò ad fortitudinem erigat & inflammet, strenuósque faciat. Nam memoriæ proditum est Timotheum musicum, vbi in conuiuio musica instrumenta apud Macedonem Alexandrum pulsaret, ita eius regis animum inflammasse, vt ad capienda arma è conuiuio exilierit: deinde cùm ab illa tam acri chordarum tractatione ad leniorem modum deuenisset, iterum accubuit Macedo: vt scriptum reliquit Aristoxenus in libro de Tibicinib. Alii crediderũt Dianam genitam dici à Latona, quoniam venationis etiam exercitatio plurimum conferat ad deponendas & delendas animi molestias. Hanc inquiunt Phœbes & Cœi filiam fuisse, qui Cœus è Cœlo natus est, quoniam omnium bonorum pater ac mens diuina omnibus quæ sunt ac vigent suam bonitatem impertit: neque quidquam est boni, quod non à diuina bonitate cœlitus proficiscatur: omnium igitur malorum obliuio filia est superni luminis. Hæc malorum obliuio cùm plena sit spe & pulchritudine de cœlo adueniente, ab humanis calamitatibus tanquam à serpente, terrore afficitur: veruntamen ope

Ayuntamiento de Madrid

diuina ad partum adiuuatur, ac serpentem denique superat. Alii tamen inter quos fuit Lysimachus Alexandrinus lib. 10. rerum Thebanarum, maluerunt hoc ad mundi procreationem perduci: qui dixerunt sidera & solem vi maxima caloris in superna loca raptum fuisse, vbi primùm post chaos rerum informium formæ, ac elementa enituerunt, terra molli adhuc existente, & lutosa, & instabili sede nutante, cùm calor æthereus paulatim conualuisset, ac semina ignea in eam defluxissent: tunc enim lunam interiorem locum inter corpora cœlestia occupasse memorāt, vt quę crassiore sit natura. Sic igitur physici Latonam terram esse crediderunt, cui Iuno diu obstitit, ne Phœbus ac Diana nascerētur, atqui Iuno aer est, vt ostendimus, qui humidus supra modum grauisque existens erat impedimento, quò minùs duo lumina viderentur ob densitatem, quasi ne nascerētur: sed vis Neptuni denique concessit, vt terra, quæ priùs sub aqua latebat, siccaretur, qua exiccata & apparente ex aquis Latona peperit: nam cessantibus nebulis hæc duo lumina continuò apparuerunt. Quòd verò Apollo serpentem qui matrem insectabatur, sagittis confecerit, ita Stoicus Antipater interpretatus est: terræ humidæ & recentis adhuc exhalatio cùm esset frequens, volubili impetu sursum ferebatur: at cùm nō aptè posset ob copiam digeri, rursus ferebatur deorsum, omniaque putredine corrumpebantur. At illa putredo, cùm fiat omnis putredo per calorem non sine humectatione, omnes terræ fructus infestabat, neque quidquam per illā aeris inclementiam nasci poterat. At enim diuina prouidentia tandem factum est, ita statuente Neptuno, terra paulatim sicciore facta, Soléque vapores iam validiore extenuante, vt pestifera illa exhalatio astrorum virtuti cesserit: quare dictus est Apollo sagittis serpentem siue putredinem suis radiis illam domuisse. ac de Latona satis, nunc de Curetibus aut Corybantibus dicamus.

De Curetibus siue Corybantibus. CAP. VII.

CVRETES autem illi qui Iouem cum Rhea Saturni patris crudelitati subtraxerunt, eúmque in Cretam educādum deportarunt, num dæmones fuerint, an homines, dubitari solet: siquidem Hecatæus Milesius in iis libris, quos de Phoroneo cōscripsit modò ὀρχηστὰς θεοὺς, saltatores Deos scilicet: modò παιγνήμονας, lusores siue iocosos, vocauit. at verò Menodorus Samius in iis commentariis quos de rebus Sami egregiis conscripsit, Κουρῆτας θεοὺς χαλκάσπιδας, Curetes æreis scutis armatos Deos appellauit. Heraclides autem Ponticus in rebus Amatoriis non Deos, sed Cretenses homines putauit esse, qui primi omnium mortalium ærea arma in Eubœa induerint, Iouémque nutriuerint, & cum illo postea militauerint, eúmque in regnum paternum deduxerint.

Fama

Fama est Curetes & Corybantes ab Idæis Dactylis fuisse genitos, vt memoriæ prodidit in rebus Cretensium Echemenes, qui viros centum in Creta genitos fuisse memorat, atque illos Idæos Dactylos fuisse vocatos: à quibus nouem Curetes fuerunt procreati, qui singuli decē viros genuere, quos postea nominarūt Idęos Dactylos, vt ait Strabo libro decimo. Dionysius verò Chalcidicus quindecim illos fuisse scripsit: at Pherecydes quinquaginta & duos, quos etiam ex Apolline & Rhytia nympha natos fuisse tradidit, alii contrà è Cabera Prætei filia & Apolline. Vocati sunt Idæi ab Ida monte Cretæ, vt sensit Hellanicus: vt verò Mnaseas lib. primo de Asia, à patre Dactylo & à matre Ida. at Posidippus epigrammatum poeta vocatos fuisse Idæos Dactylos putauit, quia in Ida monte Cretæ Rheæ obuii digitos eius attigerint cùm illā complecterentur. Fuerunt autem præstigiatores Idęi Dactyli, ferrique in varias formas diducendi artifices, aliorúmque metallorum inuentores, vt patet ex his carminibus eius poetæ qui Phoronidem scripsit:

ἔνθα γόητες
Γ'δ'ηοι Φρύγες αὔδρες ὀρεσσέρεσι οἴκι' ἔναιον·
Κέλμις, Δαμναμενεύς τε μέγας, καὶ ἀστέρβιος Ἄκμων,
ἐσθλαμοι θεράποντες ὀμείης Ἀδρηστείης·
οἱ πρῶτοι τέχνην πολυμήτιος Ἡφαίστοιο
εὗρον ἐν ἠρείσι νάπαις, ἰδέν ἐν σίδηρον,
ὃς πῦρ τ' ἐμέγηκεν, καὶ ἀειπρεπὲς ἔργον ἐδέξαν.
Præstigiatores homines hic tecta suarum
Idæi coluere Phryges montana domorum:
Celmis, Damnameneus ingens, præsignis & Acmon,
Egregij famuli Adrasteæ: qui prius artem
Vulcani reperere Dei prudentis in altis
Montibus, & ferrum varias docuere figuras
Ignibus impositum.

Eratosthenes in Architectonico, & Sepsius, Curetas & Corybantes eosdem esse tradiderunt, quod etiam sensit Orpheus in his:

Κουρῆτες Κορύβαντες, ἀδάκλωρες δῖοι τε ἀνάκτοι τε.
Curetes clari Corybantes regia proles.

Alii Rheæ datos à Titanibus ministros fuisse Corybantes armis instructos, è Bactriana inquiunt, alii è Colchis, alii è Phrygia. Fuerunt qui dixerint Telchines nouem fuisse Rhodi comites Rheæ, qui in Cretam accesserint, qui dicti sint Curetes, ex quo tempore Iouem educarunt: at Corybantes Solis & Mineruæ filios, fuisse dæmones. Quidam Saturni filios eos esse crediderunt, quidam verò Iouis & Halliopes, cùm alii Curetes Hecates ministros arbitrarentur. Curetes siue Corybantes in matris Deorum sacrificiis armati saltabant casti & pueri assumpti. Dicti sunt Curetes ἀπὸ τῆ

Ayuntamiento de Madrid

κορύπλην, quia caput inter saltandum iactabant, exercebántque enopliam pyrrhicam saltationem, ensibus scuta inter saltandum cum harmonia percutientes. Fuerunt nonnulli, inter quos Callisthenes in primo nauigationis, & Euphoriō, qui Dactylos, Ideos, Curetas, Corybantes, Caberos; Telchinas eosdem putarint esse, cùm alii cognatos quidem esse inter se, sed paulum differre. Narrant Curetas nonnulli Pluronium agrum habitasse, qui Cureticus postea ab illis nominatus fuit. Archemachus Euboicus hos Chalcidem inquit incoluisse, qui cùm de Lilanto campo dimicarent, atque hostes priorem partem cæsariei horum caperent, cùm dabatur facultas, illam capillorum partem totonderunt, & inde à tondendo Curetes sunt nominati. Cùm postea in Aetoliā migrassent, & Pleuronis loca trans Acheloum occupassent intonsa seruantes capita Acarnanes dicti sunt. Alii, quia longas stolas gestarent tanquam puellæ, ita nominatos contenderunt. Semus libro septimo eorum quæ erant in Delo, Curetas filios fuisse scribit Danaidis Nymphæ Cressæ, & Apollinis, cum essent Corybantes Apollinis & Thaliæ: quare non eosdē fuisse contendit. Apollodorus autem Atheniensis lib. 2. Bibliothecæ memoriæ prodidit hos fuisse à Ioue occisos, quia Epaphum, quem pellex Io pepererat, Iunonis hortatu ceperunt occultandum. Hos Curetas memorant spiritu afflatos Bacchico & valde tumultuosa armorū agitatione cū strepitu, fragore, cymbalis, tympanis, tibiis, vociferatione inter sacrificia vti solitos, vt præsentes perterrefacerent, Deæque reuerentia & metu adimplerent. Atqui hunc sacrorum ritum, quem seruabant Curetes in sacris Deæ Rheæ, ita breuiter expressit Lucretius libro secundo:

Hic armata manus (Curetas nomine Graij
Quos memorant Phrygios) inter se fortè caterua
Ludunt, in numerúmque exultant sanguine læti,
Terrificas capitum quatientes numine cristas.
Dictæos referunt Curetas, qui Iouis illum
Vagitum in Creta quondam occultasse feruntur,
Cùm pueri circum puerum pernice chorea
Armati in numerum pulsarunt æribus æra.

¶ Atqui rectissimè pro antiquorū theologia musica ratio Deorum sacrificiis addita fuit, non solùm quia compositos animos sacrificantiū, & ad aras Deorum accedentium esse oportere significabant, cùm metro compositæ preces domo essent ad altaria deferendæ: (neque enim animus domesticis negotiis implicatus debet ad Deum colendum proficisci, sed omnia negotia pro viribus è memoria obliteranda sunt cùm ad aras accedimus) sed etiam quia, cùm Deos corpora cœlestia esse arbitrarentur, è numeris & harmonicis proportionibus Deos ipsos constare putarent. Sic igitur per hymnorum, & instrumētorum, & saltasionū rhythmum

Ayuntamiento de Madrid

mum Deorum naturam imitabantur,& oblectabantur sacrificantes,& dies festos agentes, conuiuiis ac genio indulgentes, Deorumque ipsorum felicitatem aliquo pacto imitantes, pro viribus proximè ad Deorum immortalium naturam accedebant. Nã cùm præclarum Dei opus mundum concentu constare crediderint, omnia musica Diis grata esse meritò existimabant. Orpheus verò cùm alios marinos, alios terrestres, alios cœlestes dæmonas è Curetibus appellet, videtur dæmonas tempestatibus præfectos, vel potiùs ventos ipsos Curetas existimasse, vt apparet ex his carminibus:

χαλκάκρουστοι Κυρῆτες, Ἀρήϊα τοῦχε᾽ ἔχοντες,
ἠερόγενοι, χθονιοί τε, καὶ εἰναλοι, πολυολβοι,
ξωογόνοι πνοιαὶ, κόσμου σωῆρες ἁγαυοί.
Ærea pulsantes Curetes arma, marini,
Cœlestes, ac terrestres, Mauortia pubes.
Fructiferi venti, qui vasti mœnia mundi
Seruatis.

Nihil sanè aliud horum strepitus, quàm vim ventorum indicabat, qui etiam ministri Rheæ dicebantur, quoniam per ventos, vt dictum fuit, & pluuiæ & frigora & omnia denique naturæ opera perficiantur. Nam nullum animal potest gigni nisi per ventum sperma extrudatur, quod ipsum accidit in omnibus plantarum seminibus. Quòd autem venti sint Curetes, & quòd iidem & salutis & molestiarum in naturæ operibus sint autores, patet ex his Orphei carminibus, quæ pontum etiam ab illis exagitari significant: cùm nihil aliud quàm venti mare infestet magis:

δαίμονες ἀθάνατοι, τροφέες καὶ αὐτοκλεῖῆρες,
λαῖλα᾽ αὖ ὁρμαίνηδε χολαίνοι ἀθρώποισι᾽
ἠλιώτης βίον καὶ κλήματα, ἠδὲ καὶ αὐτοὺς
πιμπλέντες᾽ σοναχεῖ δὲ μάγας πόντος βαθυδίνης.
δίνδρη δ᾽ ὑψικάρηνα ὀρίζωνες χθόνα πᾶσαν,
ἠχὼ δ᾽ οὐρανία κελαδεῖ ῥοιζήμασι φύλλων.
Dæmones æterni, ac perdentes facta virorum,
Cum grauis irarum fluctus vos suscitat, arua
Vastantes, frugésque nouas; tum rursus & arua
Frugibus implentes: per vos mare murmurat altè,
Comuulsæq; cadunt plantæ ab radicibus imis,
Et latè resonat cœlestis sibilus auræ.

Nam omnis fertilitatis & salutis animalium autores sunt venti, quare ministri terræ meritò ab antiquis sunt crediti: cùm plus conferat ad omnem fertilitatem fœcunditatémque terræ cœlestis benignitas, vt ait Theophrastus in causis plantarum, quàm vniuersus labor annuus agricolarum. At de Curetibus & Corybãtibus satis, nunc de Cyclopibus dicamus.

Ayuntamiento de Madrid

De Cyclopibus. CAP. VIII.

FVERVNT autem Cyclopes Cœli & Terræ filii, vt ait Hesiodus his carminibus in Theogonia:

γείνατο δ' αὖ Κύκλωπας ὑπερβίονς τε κ, ὄντας,
Βρόντην τε, Στερόπην τε, καὶ Ἄργην θ' βεμεμόθυμον·
οἳ Ζεῦν βροντὴν τ' ἔδοσαν, τεῦξάν τε κεραυνόν.
οἳ δ' ἦ τοι τὰ μὲν ἄλλα θεοῖς ἐπαλίγκιοι ἦσαν,
μοῦνος δ' ὀφθαλμὸς μέσσῳ ἐνὶ κῆρι τετύκτο.
Κύκλωπες δ' ὄνομ' ἦσαν, ἐπώνυμον, οὕνεκ' ἄρα σφέων
κυκλοτερὴς ὀφθαλμὸς ἐοῖς ἐνὶ κῆρι τετύκτο.

Hæc eadem peperit Cyclopas deinde superbos.
Argen magnanimum, pariter Brontem, Steropénque.
Qui fulmen, tonitrúmque Ioui grauia arma parabant.
Cætera Dijs similes fuerant: sed fronte rotundum
Lumen gestabant media: hinc sunt nomen adepti.

Euripides tamen Cyclopas marini Dei hoc est Neptuni filios illos nominauit in Cyclopibus, cùm inquiat:

ἵν' οἱ μόνωπες Ποντίου παῖδες θεοῦ
Κύκλωπες οἰκοῦσ' ἄντρ' ἔρημ' ἀδρόκτυποι,
πάντων ἑνὸς λέφθειρεσ σιῷ ἐν δόμοις
ὃ δ' ἔλοι' καλοῦσι δ' αὐτὸν, ᾧ δουλεύομεν,
Πολύφημον.

Monoculi vbi Dei marini filij
Cyclopes homicidæ antra deserta incolunt.
Vnius horum nos sumus serui domi:
Illúmque cui seruimus, ipsi nominant
Polyphemum.

At cùm Polyphemus inter hos omnes, qui centum fuisse memorantur, viribus corporis, formæque magnitudine præstaret: non satis constat quibus parentibus ortus fuerit: quippe cùm Apollonius libro primo Argonauticorum illum admirabilis magnitudinis Polyphemum Neptuno & Europa Tityi filia natum fuisse inquiat in his carminibus:

Τάφαρον αὖτ' ὄπι τοῖσι λεπὼν Πολύφημος ἔκεανε·
τὸν ῥα Ποσιδάων τε, ποδωκείσα τε τὸν ἄλλων
Εὐρώπη Τιτυοῖο μεγαθαίνοος τέκε κάρη.
κεῖνος ἀγὴρ ἐπὶ πόντῳ ὅπι γλαυκοῖο θέεσκεν
οὐδ' μέλλεν, ὁδὸς βάσιν πόδας, ἀλλ' ὅσον ἄκρον
ἴχνεσι τεθρίππου διερῇ πεφόρητο κελεύθῳ.

His actis Polyphemus adest mox Tænaro, at alma
Europa hunc Tityi genuit pulcherrima proles
Neptuno celerem supra omnes, viribus acrem.
Per mare cæruleum, tumidis cùm tollitur vndis.
Curreret, & summa vix tingeret æquore plantas.

Andio

Ayuntamiento de Madrid

Andro verò Teius in Affinitatũ Epitomis & Posidonius Polyphemum patre Elata, at matre Stilbe nympha natũ fuisse memorat. Conon in Heraclea Elasi & Amymones Polyphemum filium fuisse tradidit. Homerus in primo Odyssea Polyphemum Neptuni & Thoosæ nymphæ filium scripsit. Cyclopas autem singulos vnum oculum tantùm habuisse in media fronte, ita scripsit Apollodorus libro primo: μετὰ τούτους δὲ ἀπὸ τοῦ τοῦ Γῆ Κύκλωπες, Ἄρπης, Στερόπης, Βρόντης· ἓν ἕκαστος εἶχεν ὄμμα ὀφθαλμὸν ὀπὴ τῷ μετώπῳ. *Post hos Tellus è Cœlo Cyclopes peperit, Harpen, Steropen, Brontem: quorum singuli vnum oculum habebant in fronte.* Hos in Lipara insula, quæ Meligunis etiam dicta est, habitasse, quæ est vna ex Aeolis, ita scripsit Callimachus in lauacrum Dianæ:

αὖτις δὲ Κύκλωπας μετεκίαθε· τοὺς μὲν ἔτεμε
νῆσον ἐν Λιπάρῃ, (Λιπάρη νέον, ἀλλὰ τότ' ἔσκεν
οὔνομ' ἐοῖ Μελίγουνις) ἐπ' ἄκμονι Ἡφαίστοιο
ἑστώτας ἀμφὶ μύδρον· ἐπείγετο γὰρ μέγα ἔργον.

Continuò Cyclopas adit: tunc reperit illos
In Lipara, namque hic habitabant: nomen at illi
Tum Meligunis erat, candentis pondera circum
Hi stabant ferri, Vulcani incudibus amplis
Impositi: nam vrgebat opus prægrande.

Euripides in Cyclope videtur reliquos Cyclopas Polyphemi filios putasse, cùm ita scribat dicentem Polyphemum:

ἤδη δὲ παῖδας τοὺς ἐμοὺς μόνας ἑωρῶ
πόιμνας.

Custodientes filios cerno greges.

Hunc in spelunca habitare solitum, & oues in Sicilia custodire, magis notum est, quàm vt indigeat explicatione, cùm in eadem tragœdia etiam id scribat Euripides, & Homerus libro primo Odyssea. Scriptum reliquit Onasus in primo libro rerum Amazonicarum Latonomen Herculis sororem, Amphitryonisque & Alcmenę filiam, fuisse Polyphemi vxorem. Erat autem victus Polyphemi aliorúmque Cyclopum, fructus, quicunque è terra nascebantur, nullísque vtebantur legib. vt ait Hom. in libro nono Odyss. quos etiam ἀθεμίστους siue exleges vocat in his carminibus:

Κυκλώπων δ' οὔ τις γαῖαν ἐπιστρωφᾶται ἀθεμίστων
οἱ κάμετ', οἵ ῥα θεοῖσι πεπεισμένοι ἀθανάτοισιν
οὔτε φυτεύουσι χερσὶ φυτὸν, οὔτ' ἀρόωσιν·
ἀλλὰ τά γ' ἄσπαρτα καὶ ἄνηρατα πάντα φύονται,
πυροὶ καὶ κριθαὶ καὶ ἄμπελοι, αἵ τε φέρουσιν
οἶνον ἐριστάφυλον. καὶ σφιν Διὸς ὄμβρος ἀέξει.
τοῖσιν δ' οὔτ' ἀγοραὶ βουληφόροι, οὔτε θέμιστες·
ἀλλ' οἵγ' ὑψηλῶν ὀρέων ναίουσι κάρηνα
ἐν σπέσσι γλαφυροῖσι· θέμιστεύει δὲ ἕκαστος
παίδων ἠδ' ἀλόχων· οὐδ' ἀλλήλων ἀλέγουσιν.

Ayuntamiento de Madrid

Venimus ex legum ad Cyclopum protinus arua,
Qui superum sineti bonitate, haud semine iacto
Obuertunt terras, manibus nec germina plantant:
Omnia sponte sua nullis nascuntur aratris
Hordea, frumentúmue coactum, ac ipsa racemos
Vinea producit quos auget Iupiter imbre.
Non fora, non causas norunt, non iura senatus:
Aspera in excelsis habitantes montibus antra,
Et puer, & magnis de rebus iudicat vxor.

Nam primum viuendi genus, quod vrbanitatem quandam videretur continere, primi instituerunt Cyclopes: qui cum filiis & vxoribus de rebus vtilibus consultabant. Fuerunt qui dixerint vtile fuisse ciuitates condere, & cùm homines in vnum conuenissent leges ferre, atque idcirco horum commodorum autores mirificis laudibus extollunt. Ego contrà, nihil magis perniciosum contigisse humano generi hominum censeo, cùm commoda illa quæ cùm ciuitatibus excogitata sunt, omnium scelerum causæ fuerint. Satis enim erat homini ad feliciter viuendum Dei cognitio, & lex, quæ pulsari quēpiā vetasset; cùm auaritia, latrocinia, ignauia, ambitio, bella, Deorum cōtemptus, & omnia scelera denique cum commodis ciuitatum pullulauerint; quæ nisi introducta fuissent omnes plantationibus & agriculturæ nunc essemus intenti, felicissimique sine principum auaritia viueremus. Fama est Galateam fuisse amatam à Polyphemo, vt ait Theocritus in Cyclope. Istud autem contigit quia Philoxenus Cytherius cùm eò adiisset, templúmque vidisset Galateæ à Cyclope erectum, causam ignorans, Polyphemum illam amasse credidit, & idcirco templum illud ei erexisse, vt scripsit Alcimus libro tertio rerum Sicularum, & enarrator Theocriti. Ad huius amoris remedium & fistula, & Musarum cantibus vsus est Polyphemus, vt testatur Theocritus. dicitur Polyphemus non modò amasse Galateam, sed etiam Galatum ex illa suscepisse, vt testatus est Bacchylides, cùm quidam Celtum etiam Polyphemi filium fuisse inquiant, à quo dicti sunt Celtæ: & Illyrium, à quo Illyris: & Henetum, vt quidam voluerunt, à quo regio postea Venetia: & Paphlagonem, vt ait Dercyllus in lib. de nominib. vrbium & locorum. Hylam præterea non ab Hercule, sed à Polyphemo fuisse amatum memorant, vt ait Socrates in commentariis ad Idotheū, & Zenodotus in linguis. Dicitur & Tirynthe vrbs opus fuisse Cyclopum, cuius muri fuerunt è rudibus lapidibus extructi, eráque illa eorum magnitudo, vt nec minimis quidem eorum vel iumentorum bigis loco moueri posset, vt scriptum reliquit Pausan. in Corinthiacis, quod factum fuit ad Prœti gratiam, vt ait Strabo libro octauo. Quidā arbitrati sunt Mycenes etiam muros validissimos extructos fuisse à Cyclopibus quos Argiui fugatis Mycenæis

Ayuntamiento de Madrid

cenæis demoliri non potuerunt. Erat autem Polyphemus Cyclopum princeps, homo non solùm agrestis & ferus, sed planè inconsideratus, qui cum pecudibus etiam aliquando loqueretur, vt testatur Cic. lib. 5. Tusc. disputationum. nam is beatum arietem appellat, quòd quam vellet, posset inire, & attingere, cum Cyclops ariete illo nihilo esset prudentior. Quis enim sapiens appellari possit, qui felicitatem humanam in turpissima libidine sitam esset arbitretur? nam qui inter vina, lautioráque pocula, aut inter immodicum commodorum à natura ad conseruanda corpora datorum vsum se felicem censeat, ebrietatéque omnium propè facinorum turpissima vincatur; nonne inter beluas potiùs hic, quàm inter homines est connumerandus? Quid enim deformius dici aut commemorari potest, quàm si tantum Polyphemi corpus in spelunca prostratum, & frusta eforum hominum cum vino eructans, multóque vomitu pectus & barbam deturpatam ac fœdissimè olentem, & ipsum Polyphemum inter eum vomitum iacentem videremus? at quantæ vires quàm paruis poculis infractæ sunt? neque abhorret sanè ab huiusmodi ebrietate & imprudentia, legum, æquitatis, & Deorum contemptio, & impietas omnis illa, quam Homerus illi attribuit:

ὡς ὑφάμιν· ὁ δέ μ' αὖτις ἀμείβετο νηλέϊ θυμῷ·
νήπιος εἶς ὦ ξεῖν', ἢ πολὺ δεύτερος εἰλήλουθας,
ὅς με θεοὺς κέλεαι ἢ δείδιμεν, ἢ ἀλεώμεθα.
οὐδὲ Κύκλωπες Διὸς αἰγιόχου ἀλέγουσιν,
οὐδὲ θεῶν μακάρων· ἐπεὶ ἢ πολὺ φέρτεροί εἰμι.
οὐδ' ἂν ἐγὼ Διὸς ἔχθος ἀλοιδόωρος περιδείμαιμι
ἔστε σεῦ, οὐδ' ἑτάρων, εἰ μὴ θυμός με κελοίη.
Sic ego: sic contrà is turbato pectore fatur.
Stultus es, aut huc è longinquis finibus erras,
Qui curare Iouémque monas, superósque vereri,
Nec mos Cyclopum est superos curare, Iouémve:
Quòd superísque Iouique superno robore præstant.
Nec tibi, vel socijs parcam: magnis Iouis iram
Quò vitem, nisi sic animo mihi sederit ipsi.

Atque is qui nullo rationis ductu, nullàque vel hominũ vel Deorũm reuerentia moueatur, trahatúrue ad equitatem, quo pacto non tanquam belua omnem suam felicitatem in ventris voluptate collocauit? at tanta fuit eius Cyclopis arrogantia, vt nulla habitæ beneficentiæ Dei, & benignitatis cœli ratione, se terram ad fertilitatem cogere arbitraretur, tanquam sola humana diligentia sufficeret agris colendis. sic enim gloriatur apud Euripidem:

ἡ γῆ σ' ἀνάγκη, κἂν θέλῃ, κἂν μὴ θέλῃ,
πάντουσα τοῖλω, τοῦμὸ πάντῳ βοτά·

Ayuntamiento de Madrid

ἃ ἐγὼ οὔτινι θύω, πολλὰ δ' μοὶ, θεοῖσι δ' οὔ·
καὶ τῇ μεγίστῃ γαστρὶ λιπὰρ δ' ἀμφόνων.
εἰς τὸ πιεῖν γε καὶ φαγεῖν τὸ φ' ἡμέραν,
Ζεὺς οὗτος ἀνθρώποισι τοῖσι σώφροσι·
λυπεῖν δὲ μηδὲν αὐτόν. οὐ δὲ τοὺς νόμους
ἔθελο, ποικίλλοντες ἀνθρώπων βίον,
κλαίειν ἄνωγα.

Necesse terræ fit volenti, siue non,
Herbas creare, pinguis vt sit grex meus.
Nulli Deorum, sed mihi quem nutrio,
Et huic Deorum maximo ventri: viris
Vt solus est hic Iupiter prudentibus.
Bibendi, edendi hic lex diebus singulis,
Viuendi & vsque suauiter, qui legibus
Ornare vitam protinus mortalium
Voluere, ego valere iussi iamdiu.

Sed tamen tanta hæc arrogantia vltores Deos aliquando experta est. nam cùm in profecti illuc Vlyssis socios Polyphemus seuiisset, ac nonnullos vorasset, illud verum esse, quod ita scribitur à Theognide, expertus est:

ἀδδεὶς κοὐ ξεῖνον Πολυφαίδη ἐξαπαλήσας,
ἐδ' ἱκέτιν θνητῶν, ἀθανάτους ἔλαθε.

Hospes decipiens peregrinos, siue rogantum
Suppliciter vocem, nemo Deos latuit.

Nam profectò ille qui neque Iouem, neque superos vel tantilli faciebat, qui terræ etiam imperare sibi videbatur, qui nullam curabat cœli clementiam, hic ab homunculo Vlysse, vel oculo, quem vnicum habebat, priuatus est: quare non solùm Deorum consilio, sed etiam humanis viribus denique cedant oportet, qui supra humanas facultates temeritate quadam extolluntur. Memoriæ prodidit Apollodorus libro primo Deorum, Cyclopes statim natos in tartarum deiectos fuisse, deinde Iouis opera ita precante Tellure, quia victoriam illi aduersus patrem vaticinata esset, è vinculis liberatos, & in lucem reductos cæsa Campe, quæ illos custodiebat. Tunc Cyclopes Plutoni galeam donarunt, quam si quis haberet, à nemine videri poterat: tonitrua, & fulgura, & fulmina Ioui, quibus omnes mortales perterrefaceret: tridentem autem Neptuno quo maria omnia perdomaret. Idcirco crediti sunt ex illo tempore Cyclopes, & inter hos maximè Brontes, Steropes, ac Pyracmon fulmina Ioui in Aetna Siciliæ monte facere, vt ait Virgilius lib. 8.

Ferrum exercebant vasto Cyclopes in antro,
Brontésque Steropésque, & nudus membra Pyracmon.
His informatum manibus iam parte polita
Fulmen erat, toto genitor quæ plurima cœlo

Deijcit

Ayuntamiento de Madrid

Deijcit in terras: pars imperfecta manebat.
Tres imbris torti radios, tres nubis aquosæ
Addiderant, rutili tres ignis, & alitis Austri
Fulgores nunc terrificos, sonitúmque metúmque
Miscebant operi flammísque sequacibus iram.

Cùm igitur AEsculapius fulmine cæsus fuisset, Apollo mortem filii grauiter ferens, fulminis ministros & artifices sagittis confecit, vt est apud Euripidem in Alcestide. atque ita scripsit Orpheus in Argonaut.

οὕνεκά τοι Κύκλωπας ἀμαιμακέτοισιν ὀϊστοῖς
ἐν φθιτοῖσιν ἔτευξ', Ἀσκληπιοῦ εἵνεκα λώβης,
Cyclopas quoniam transfixerat ille sagittis,
AEsculapi causa miseri, quæ vulnera fleuit.

¶Atque hæc illa sunt, quæ de Cyclopibus fabulosè memoriæ prodita fuerunt ab antiquis scriptoribus, nunc veritatem ex his exprimamus. omnia autem fabularum figmenta, vt diximus superiùs, proprium quoddam habent historiæ fundamentum: vt ea quæ dicta sunt de AEolo, quòd adiacentibus Liparæ insulis imperauerit. Sic Scylla & Charybdis dictæ sunt non solùm illis de causis, quæ commemoratæ sunt, nauigantes absorbere: sed etiam quia piratæ & latrones loca finitima habitarent, qui præternauigantia nauigia prædarentur. Læstrygonas autem & Cyclopas AEtnæ & Leontinis vicina loca insolentes immanes & efferos quosdam homines fuisse memorant, & maleficos, & latrones, & in omnes peregrinos prorsus inhumanos, quare hæc de illis tradita sunt. Veruntamen cùm nullum scelus mortalium Deus inultum esse patiatur, vt diutius pœnas daret pro flagitiis & crudelitate Polyphemus, Deus non immisit consilium Vlyssi, vt illum, cùm posset iugularet (nam id quidem breue futurum erat supplicium) sed vt oculo illo amplo, quem vnicum habebat, priuaret. Dictus est autem Cyclops ab oculo circulari. Huic ante illud supplicium eximiam crudelitatem, impietatémque inauditam tribuit poeta, quem facit in amorem propè furiosum, & ebrietate victum, & in omnes voluptates corporis maximè propensum, atque omnino imprudentem: cùm nemo malus & prudens vno tempore esse possit. Alii tamen maluerũt fabulam hanc ad physicas rationes traduci, qui dixerunt Cyclopas esse vapores, è quibus fulmina, & fulgura, & tonitrua nascantur. Hi dicuntur fuisse Cœli & Terræ filii, quoniam vapores è terra, non nisi per calorem cœlestem extolli, atque extenuari in aera possunt. Cùm verò multi etiam ex aquis extenuatis oriantur, meritò Europæ siue Terræ & Neptuni filius dictus est Cyclops Polyphemus. Huic matrem Stilben tribuerunt, quod nomen splendidã significat, alii Thoosam quasi currentem eius matrem dixerunt, quia frequentes & citi ascendũt vapores, quo tempore fieri solent fulmina. Dicti sunt habitare

Ayuntamiento de Madrid

AEtnam montem Siciliæ igne abundantem, quoniam non nisi per calores fiunt, cùm frigore cõgantur, & de cœlo depellantur. Horum tres præcipuè dicti sunt Ioui fulmina fabricare, Harpes, Brontes, Steropes, quòd Harpes ad se rapiat vapores, pro quo alii Pyracmonem substituerunt. Est enim Polyphemus, vt nomen ipsum significat, multus strepitus, siue multus sonitus: at Pyracmõ, multus ignis. Nam nisi magna vis ignis, multáque vaporum copia fuerit, fiunt quidem fulgura & tonitrua, ac fulmina certè aliquo horum trium ministrorum deficiente fieri vel creari non possunt. at βεροντὴν tonare significat, vnde dictus est Brontes. Steropes fulgur est, & splendor is qui fulmina antecedit. Cùm hæc in aere contingant circa fulmina, hæc fabula de Cyclopibus cõficta est ad explicanda illa quæ fiunt in sublimi ab antiquis. est enim idem atque si dixissent: vapores ex aqua & terra virtute caloris cœlestis, Solis scilicet, extenuati sublimes extollũtur, quivbi cõdensantur eliso calore, fiũt tonitrua & fulgura, & fulmina, quæ deorsum ab aere supremo, quiIupiter appellatus est, pelluntur ac deiiciuntur. Hi dicuntur fuisse aliquãdo in tartarũ à patre detrusi, & in lucem postea à Ioue reuocati, quoniam calor per hyemem vapores inferius attrahit sub terram, cùm vis frigoris illos intra terram coerceat: at Ioue reuocante temperie aeris scilicet è tartaro liberantur, Campe cæsa, siue glacie potiùs & crusta terræ liquefacta. Fabulantur Polyphemum victum fuisse dolo ab Vlysse, cùm antea esset omnibus formidabilis, quia prudentia mortalium res arcanas naturæ denudauerit, quæ antequam cognoscantur sunt in maxima admiratione ac metu, quales feruntur fuisse eclipses ante Thaletis tempora, qui primus naturam rationémque defectuum Solis & Lunæ patefecit, animósque mortalium insigni trepidatione liberauit. At Cyclopibus tamen aram pro mortalium dementia structam fuisse, ad quam res diuina fieret, scripsit Paus. in Corinthiacis, & diuinos honores illis fuisse institutos. Dictus est autem Apollo Cyclopas filii causa occidisse, quoniã vapores per vim Solis & coguntur & soluuntur. sunt enim Cyclopes vapores, è quibus fiũt fulmina, & venti, & imbres, ita dicti quòd in circulum assiduè ferantur. nam modò ascendunt rarefacti per vim Solis, modò in pluuias condensantur, in circulúmque vertuntur in elementa, de quibus ita ait Lucretius libro 3.

Et primùm faciunt ignem se vertere in auras
Aeru, hinc imbrem gigni, terrámque creari
Ex imbri rursúsque a terra cuncta reuerti:
Humorem primum, mox aera, deinde calorem.

Ac de Cyclopibus satis, nunc de Lycaone dicamus.

De

De Lycaone. CAP. IX.

NEQVE verò Lycaon ſatis commodum pro ſua crudelitate vitæ ſuæ finem conſecutus fuit. quem tradiderunt fabulæ pro ſua feritate ex humana forma in beluam omnium propè ferarum crudeliſſimam Deorum immortalium ira verſum fuiſſe. Lycaon fuit eius Pelaſgi filius, qui natus eſt è Ioue ac Niobe, & regnauit in Arcadia: qui cùm primùm regnare cœpiſſet, rudes adhuc homines tuguria ad arcendas frigoris & æſtus & imbrium & ventorum iniurias ædificare docuit: tunicáſque facere inſtituit è coriis ſuillis. Deinde à frondium & herbarum & radicum vſu, quibus vel incautè perniciosis aliquando veſcebantur pro cibariis, ad ſalubriores glandes, & ad eas præcipuè quæ de fagis legerentur, diuertit: quare illud dictum eſt de Arcadibus ab oraculo:

πολλοὶ ἐν Ἀρκαδίᾳ βαλανηφάγοι ἄνδρες ἔασι.
Plurimi in Arcadia veſcentes glande feroces
Mortales habitant.

Lycaonis mater fuiſſe dicitur Melibœa Oceani filia, vt putauit Heſiodus, vel, vt aliis magis placuit Cyllene nympha, vt ſcripſit Apollodorus libro tertio. Fertur Lycaon eodem tempore imperaſſe Arcadibus, quo Cecrops Atheniensibus: quem Iupiter in lupum vertiſſe dicitur, quoniam ad aram Iouis Lycæi infante mactato humanum ſanguinem libauerit. Aiunt inter ipſa ſacra, antequam ab ara diſcederetur, illum in lupum fuiſſe mutatum, ſicuti ait in Arcadicis Pauſanias. hic in Lycæo monte Lycoſuram vrbem condidit, & templum in eâ. quòd Iouis Lycæi appellauit, & ludos in eius honorem inſtituit, quæ vocata ſunt Lupercalia. Neque verò ſolus Lycaon dictus eſt in illis ſacrificiis in lupum fuiſſe conuerſus, ſed etiam alii complures ex omnibus temporibus ſequentibus: qui non tamen in omne tempus erant mutati, ſed decimo tandem anno, niſi interim humanam carnem guſtaſſent, priſtinam formam recuperabant. Neque ſanè mirum eſt hęc memoriæ prodita fuiſſe ab antiquis, cùm priſci illi homines Deorũ hoſpites & conuiuæ pro iuſtitiæ pietatiſque meritis effici dicerentur, quare viris bonis & piis certiſſima præmia, ſceleratis & ſontibus ingentia ſupplicia ex ira Deorum proponebantur. Sed antequam in lupum verteretur ex vxore Atlantis filia, & ex aliis nonnullis multos filios ſuſcepit. quorum hæc ſunt nomina: Acacus, Acontes, AEgeon, AEmõ, Aliphenus Ancyor, Archebates, Bucolion, Canethus, Carterõ, Caucon, Cletor, Corethon, Cynethus, Eleatas, Euæmon, Eumetes, Eumon, Genetor, Hæmon, Harpaleus, Harpalycus, Heliſſon, Helix, Heræus, Horus, Leon, Linus, Lycus, Macareus, Macednas, Macedon, Mænalus, Mantinus, Meciſtus, Nyctimus, Opleus, Orchomenus, Pallas, Peucetius, Phaſſus, Phineus, Phthinus, Phthius, Phyſius, Plato, Polichus, Portheus,

Ayuntamiento de Madrid

Prothous, Socleus, Stymphelus, Tegeus, Thnocus, Titanas, Trapezeus. Nam cùm Apollodorus quinquaginta fuisse inquiat, ego tamen multo plures fuisse apud varios scriptores inuenio: quippe cùm Callisto etiam de qua & Ioue natus est Arcas, quem tamen quidam Apollinis filium fuisse malunt: & Dia, de qua & Apolline natus est Dryops, filiæ fuisse Lycaonis memorantur. Hecatæus Milesius libro secundo Genealogiarum longè aliam tradidit rationem cur Lycaon & eius filii fuerint in lupos conuersi, quam explicauit postea Ouidius: sic enim inquit: Πελασγὸς ὧν παῖς Διὸς καὶ Νιόβης, ἢ παῖς ὢν Λυκάονα ἐκ Μελιβοίης κόρης, εἴτουν Κυλλήνης, ὡς φασι. ἔλαβε δ' ἐπεὶ τε βασιλεὺς τῆς Ἀρκάδων κρατεῖν, καὶ γαμεῖν τινα ἐκ πολλῶν γάμων πολλοὺς παῖδας λαβὼν, αὐτὸς ὢν ἀσεβὴς. ἀσεβεῖς καὶ τοὺς παῖδας ἀπεστέλλεν ὧν Μάκαλος, Θεσπρωτὸς, σὺν Νυκτίμῳ καὶ Καύκονι Λύκος, Φθίνος τε, καὶ Τηλεβόας, Αἴμων, Μακεδόνος, Στύμφηλος, Κλείτωρ, Ὀρχομενός τε, καὶ ἄλλοι, οἱ πάντες ἀσεβεῖς καὶ ἀσωτεραίᾳ ἐκίνουν. ὁ δὲ Ζεὺς χρονίτῃ εἰκάσας εἰς παρακίνησιν αὐτοῖς· ὃν αὐτοὶ καλέσαντες ὡς ξένια, ἵνα τὴν ἐγχωρίων παιδαρίων σφάγιον καὶ τὰ σπλάγχνα συμμίξαντες, παρέθεντο τῇ τραπέζῃ. τοῦτο δὲ Ζεὺς ἐγνωκὼς, καὶ μυσταχθεὶς, τὴν μὲν τράπεζαν ἀπέτρεψεν· ὅθεν ἐκεῖνος ὁ τόπος Τραπεζοῦς ἐν Ἀρκαδίᾳ, καὶ Τραπεζοῦς ἡ πόλις καλεῖται. τοὺς δὲ Λυκάονος παῖδων, οὓς ἀσεβεῖν ἐπέστειλεν ἐκ ξένων, μετ' αὐτοῦ Λυκάονος, τοὺς μὲν εἰς λύκους ἔτρεψε, τοὺς δὲ ἐκεραύνωσε. *Pelasgus fuit Iouis & Niobes filius, qui filium Lycaonem è Melibœa suscepit, vel, vt alij putarunt, è Cyllene. Hic postea cùm Arcadum imperium adeptus esset ex quodam oraculi responso, multósque filios è varijs nuptijs suscepisset, cum esset ipse impius, impios quoque filios habuit: inter quos fuit Mænalus Thesprotúsque cum Nyctimo & Caucone, Lycus, Menius, Macareus, qui Macareas Arcadiæ vrbem condidit; Mænalus, qui nomen dedit ciuitati Arcadiæ; Melæneus, qui Melænas oppidum condidit non procul à Megalopoli, Acontius, qui Acontium oppidum Arcadiæ de se nominauit; Charisius, qui Charisijs; Cynethus, qui Cynethæ nomen dedit, & Psophis, Phthinus, Teleboas; Æmon, Mantinus, Stymphelus, Cletor, Orchomenus, & alij. Omnium igitur horum admirabilis erat improbitas, & temeritas: siquidem vel Iouis in pauperem operarium verso, quem ipsi in hospitium inuitauerant, dicuntur vnum ex infantibus indigenis iugulasse, & eius intestina Ioue cum alijs commista epulanda in mensa apposuisse. Id scelus abominatus Iupiter mensam quidem subuertit, vnde locus ille in Arcadia vocatus est Mensarius, & Mensaria ciuitas extructa postea: at è Lycaonis filijs vnà cum ipso Lycaone, quoniam impiè in hospitem egissent, hos quidem fecit lupos, illos percussit fulmine.* Sic etiam Callisto Lycaonis filia in vrsam conuersa est, quia cum venaretur cum Diana, à Ioue fuit compressa, ne dignosceretur, de qua natus est Arcas. Alii putarunt illum quem ferebat in vtero, Mercurio datum esse seruandum, ac matrem ad sempiternam memoriam inlunonis contemptum in vrsam maiorem conuersam ni-

tere

tere inter sidera, quam obtinuit tantùm Iuno non posse in vndas descendere à Neptuno fratre. Fabulantur etiam Arcadem cùm adoleuisset, acceptum frumentum à Triptolemo suis populis tradidisse, panem facere docuisse, & quod ab Adrista præterea didicerat demonstrasse, vestium texturam nimirum ac totum lanificium, sicut Pelagius vbi regnare cœpisset, rudes homines docuit tuguria ædificare ad frigus, æstum imbrésque arcendos, & facere tunicas è coriis suillis, & vesci glandibus, cùm priùs quibusuis herbis vel perniciosis incautius vescerentur: atque ab hoc Arcades, ab illo Pelasgi populi sunt vocati. Atque tantæ fuit reuerentiæ apud mortales Arcas, vt cùm in Mænalo monte fuisset sepultus, eius ossa iussa sint ex oraculo Delphici Apollinis deportari in Arcadiam, vt ait Pausanias in rebus Arcadum. Id cùm scribat Paus. in Arcadicis, miratus sum cur dicat vnicā tantùm filiam fuisse Lycaoni inter tot mares, quam etiam inquit in gratiam Iunonis fuisse sagittis transfixam: cùm Dia etiam Dryopis mater filia eius fuerit, vt scripsit Hecatæus.

¶At cur hæc ficta sunt, & memoriæ prodita, vt ad posteros peruenirent? quia per illa quæ de hominibus fingebātur, significare nobis volebant, quo pacto vel motus animorum essent refrænandi, vel ad humanitatem, & beneficentiam, & Deorum cultum hortabantur: & omnino per fabulas de hominibus confictas vitam humanam optimis moribus instituere conabantur. Sic igitur per Lycaonis fabulam, cùm vel Deos ipsos in hospitium mortalium aliquando accedere sumpta pauperum figura dicerent, humanitate aduersus omnes hospites vti oportere significabant. quòd si quis parui Deorum præsentiam facere videretur, neque moueretur eorum reuerentia, quia Deos nemini infensos esse crederet, hunc ingentibus præmiis & pollicitationibus ad probitatem adhortabantur, cùm multa præmia honorifica data sint à Diis, humanis & benignis hospitibus: quale fuit munus Triptolemi. At contrà permulta sunt exempla, quæ à crudelitate & perfidia in hospites deterrebant, quod accidit conuiuio Pelopis, & illis qui grauissimè ob suam crudelitatem ab Hercule & ab aliis Deorum filiis sunt oppressi. Quis enim cùm videat ex altera parte ingentia supplicia sontibus à Diis irrogari, ex altera laudes & gloriam, & honorifica præmia viris bonis esse proposita: supplicia potiùs elegerit, & se sanę mentis esse fateri audeat? At de Lycaone satis, nunc de Pandione dicamus.

De Pandione. CAP. X.

FVIT Pandion illius Erichthonii, qui pulso Amphictyone de regno Athenis imperauit, & Pasitheæ Naidis Nymphæ filius, vt scripsit Apollodorus libro tertio Bibliothecæ. Hic mortuo

Ayuntamiento de Madrid

patre Erichthonio in regnũ successit, quo tempore Ceres, & Liber pater in Atticam venerunt. Fertur vir bonus fuisse Pandion, sed vna in re parum fortunatus, quòd filiam Prognen (nam illam, & Philomelam, & geminos Erechtheum ac Butem, è Zeuxippe matris suæ sorore susceperat, vt ait Apollodorus lib. 3.) Tereo Martis & Bistonidis filio, quo socio in bello de finibus aduersus Labdacum vsus fuerat, strenuo sanè viro, at nefario, & in libidinem propè furioso in matrimonium concesserit. Eius enim libido ipsum denique in eam rerum domesticarum difficultatem induxit, vt ipsi in vpupam verti satius fuerit, quàm hominem viuere: cùm Progne & Philomela & Itys in aues fuerint conuersæ cum summa eius familiæ ignominia & opprobrio, vt ait Horatius libro 4. Carminum:

Nidum ponit, Itym flebiliter gemens,
Infelix auis, & Cecropiæ domus
Æternum opprobrium.

Fuerunt autem Pandiones complures. Dicunt enim quòd vbi Boreas Zetem & Calaim ex Orythia procreasset, & Cleopatram, illa nupsit Phineo, de qua ille Pleuxippum & Pandionem suscepit, quamuis alii eos vocatos fuisse Terymbam & Aspondum maluerunt. Hi post matris mortem parui adhuc existentes ab Idæa Dardani filia, vel, vt aliis placuit. Idothea nouerca Cadmi sorore lumine capti sunt: de quibus scripsit Apollodorus libro 3. Fuit alius Cecropis & Metiadusæ Eupalami filius: sed reliqui omnes obscuri sunt, cùm vnus Erichthonii filius, qui patri in regnũ successit, ob eã familiæ labẽ celebratus fuerit à poetis. Hic filios habuit AEgeũ, Lycum, Pallantem, Nisum, vt ait Strabo libro nono, qui etiam carmina quædam ad eam rem confirmandam è tympanistis Sophoclis recitauit: in quibus descriptum est, quæ loca singulis filiis pater possidenda tribuerit. Quod autem AEgeus Pãdionis filius patri in regnum successerit, ita scriptum est à Phanodemo in libro 5. de rebus Atticis: Αἰγεὺς ὁ Πανδίονος υἱὸς βασιλεύων Ἀθηνῶν, γαμεῖ Μήταν πρῶτον τὴν Ὁπλῆτος, δεύτερον Χαλκιόπην Ῥηξήνορος. *Ægeus Pandionis filius cùm imperaret Athenis, Metam primùm Hopletis filiam vxorem duxit: postea Chalciopen secundo natam è Rhexenore.* Sic Zezes hist. 142. chil. 7. illi alios mares fuisse inquit:

τῷ βασιλεῖ τῶν Ἀθηνῶν Πανδίονι τὴν κλῆσιν,
ἄῤῥενες παῖδες ἦσάν τε, καὶ θυγατέρες δύο.
Regi Athenarum nomine Pandioni
Mares erant filij, duæq; filiæ.

Hæc cùm ita sint, miratus sum cur scripserit Pausanias in Atticis, Pandionem nullos habuisse filios, qui suas iniurias persequerentur, quas à Rege Thraciæ acceperat: nam si noluisse filios iniurias persequi dixisset, facile illi assentirem. Hæc pauca dicẽda duxi

duxi de Pandione, cùm filiarum fabula superiùs explicata sit, vtsi qua ibi desiderarentur, hinc accipi possent. Atque cur ficta sint hæc, ex illis superioribus arbitror patuisse. At nunc de Erichthonio.

De Erichthonio. CAP. XI.

ENIMVERO dictum est superiùs, Vulcanum cùm arma Iouis, quibus in bello aduersus Gigantes vsus est, fabricasset, pro laboris diligentiæque mercede obtinuisse, vt Iupiter iuraret per Stygiam paludem quodcunque poposcisset, se illi concessurum. At Vulcanus Mineruæ nuptias, cui Iupiter perpetuam virginitatem concesserat, postulauit: id abnuere quidem non potuit, sed clàm Mineruam monuit vt reluctaretur. Cùm igitur Mineruam adiisset Vulcanus, dicitur inter luctandum semen profudisse, quod in terram fusum in hominem conuersum est. quare inquit Pausanias in Atticis, huic patrem fuisse neminem mortalium, sed quoniam ex terra & contentione sit genitus Vulcani, ita fuisse nominatum. Hunc terrigenam & inter serpentes educatum fuisse scripsit Euripides in Ione hoc pacto:

παρεγένων νόμον σώζωσα, τοῦτ' γηγενοῦς
Ἐρεχθέως κείνου δὴ Διὸς κόρη
φρουρὸν παραζεύξασα φύλακας σώματος
δισσὼ δράκοντε, παρθένοις Ἀγραυλίσι
δίδωσι σώζειν· ὅθεν Ἐρεχθείδης ἔνεστι
νόμος τίς ἐστιν, ἔφεσιν χρυσηλάτοις
τρέφειν τέκνα.

Seruans auorum legem, & è terra sati
Erichthonij. Iouis puella namque ei
Duos dracones corporis mox addidit
Custodias. deinde seruandum dedit
Atheniensibus puellis. mansit hinc
Mos ille Erechthidis, vt orneut filios
Serpentibus aureis.

Alii tamen dictum fuisse volunt non à contentione, quam ἔρις significat, sed ἀπὸ τοῦ ἐρίου, à lana scilicet, qua Minerua semur sibi abstersit, cùm semine Vulcani inquinata fuerat, in terram coniecta. Inde postea dicti sunt terrigenæ omnes Athenienses. Neque verò Erichthonius solùm, sed etiam Erechtheus dictus est: sic enim illum nominauit Homerus in Catalogo:

οἱ δ' ἄρ Ἀθήνας εἶχον εὐκτίμενον πολίεθρον.
δῆμον Ἐρεχθῆος μεγαλήτορος, ὃν ποθ' Ἀθήνη
θρέψε Διὸς θυγάτηρ, τέκε δὲ ζείδωρος ἄρουρα.
Vrbem præclaram coluerunt isti at Athenas.
Fortis Erechthei populum, quem nutriyt olim

Ayuntamiento de Madrid

Nata Iouis Pallas, peperit quem dædala tellus.

Fabulantur huic crura fuisse anguibus similia, quem recèns natum à Minerua susceptum in cistam fuisse absconditum inquiunt. Hanc Aglauro custodiendam commisit, & Hersæ, Pandrosoque sororibus; eásque admonuit ne curiosius quid intus includeretur inspicerent. Fertur Pandrosus quidem paruisse Deæ mandato, at sorores aliæ cista resignata Erichthonium inspexerunt, quo viso ita furiis repentè percitę sunt, vt se de altissimo & prærupto arcis loco præcipites miserint, vt ait in Atticis Pausanias. Nec defuerunt qui Vulcani & Athenæ Cranai filiæ Erichthonium filium fuisse tradiderint. Scriptum reliquit Apollodorus libro tertio Erichthonium postea fuisse à Minerua in templo educatum, qui cùm adoleuisset, regnúmque Athenarum accepisset, Mineruæ altricis signum in arce erexit, & Panathenæa solennitatem in honorem Mineruæ instituit; cùm tamen non desint, qui à Theseo illa instituta maluerint. Hic ducta Pasithea, siue vt aliis magis placet, Phrasithea Nympha filium Pandionem, qui postea in regnum successit, suscepit, & Orythiam, & Procrim filias. Fuit autem Erichthonius quartus, qui regnauit Athenis, cùm primus omnium mortalium Cecropes ex Aegypto profectus vrbem Athenarum condiderit, eámque de nomine Palladis, quæ Sais apud AEgyptios vocabatur, vt ait Chares Mitylenæus, Athenas nominauit. Hũc hominem biformem fuisse fabulati sunt cùm partem corporis inferiorem haberet draconis, superiorem hominis: quod alii ob Aegyptiæ Græcæque linguæ peritiam fictum fuisse arbitrantur: alii, quòd & prudentia & robore præstaret: alii, quia prior leges tulerit de matrimoniis apud Atheniẽses, cùm nemo patrẽ antea, sed matrẽ tãtùm cognosceret, quia per illum ambos parentes singuli cognoscerent. Ego sanè longè diuersam ab iis omnibus habeo sententiam, quippe quòd putem partim draconem, partim hominem fuisse Erichthonium existimatum, quia is vtrumque & seueritatis & clementiæ tempus rectè cognouerit. Est enim optimi ac sapientis imperatoris, & humanitatis & asperitatis opportunitatem posse diiudicare: cùm aliæ nationes aliis temporib. magis asperitate & metu, aliæ iucunditate magis commodè regantur. Hic Erichthonius dictus est ad occultandam crurum turpitudinem quadrigas excogitasse: quare ita de illo scripsit Virgilius libro tertio Georg.

Primus Erichthonius currus, & quatuor ausus
Iungere equos.

Post Cecropen igitur regnauit Athenis Cranaus, cui successit Amphictyon, quem hic de regno deiecit. Fuit alius Erichthonius, de quo meminit Apollodorus libro tertio, qui regnauit Troię post illum qui de Astyoche vxore Simoentis filia Troem genuit, vt ait Homerus lib. v. Iliad.

¶ Atque

Ayuntamiento de Madrid

¶Atque tot dicta sint de Erichthonio fabulosè. Illa breuiores nos faciunt in hoc loco, quæ superiùs explicata sunt, cùm de Vulcano loqueremur, vbi patuit cur è Terra & Vulcano Erichthonius dicatur esse genitus, & quid esset Minerua, quæ perpetuã obtinuisset virginitatem. Hæc igitur purissima pars est ætheris è capite Iouis nata, è qua nulla nascuntur animalia: at Vulcanus impurus est, in materia ignis, siue calor potiùs, qui generationem adiuuat, & in terrã decidẽs multiplicia gignit animalia: quare eius & terræ filius Erichthonius tam diuersæ formæ dicitur fuisse: Atqui furorem immissum fuisse sororibus Pandrosi dixerunt idcirco, quòd non paruerint Deæ monitis: quare significabatur cõtra Deorum mandata non conferre esse curiosos, cùm multis mortalibus id sæpius calamitosum fuerit. nam multi quia consiliorum secretiorum essent conscii vel hominum, nedum Deorum, per insidias clàm de medio fuerunt sublati. at de Achille nunc pauca dicamus.

De Achille. CAP. XII.

EXPLICATA fuerunt suo loco illa omnia propè quæ pertinebant ad Thetidis nuptias: & quòd illa à Peleo in matrimonium ducta præter cæteros filios Achillem etiam illi genuit. cùm verò per noctem sub igne filios Thetis occultaret, vt quod mortale illis esset, ita eximeret, filii reliqui omnes mortui sunt: at Achilles per diẽ ambrosia perunctus, & per noctem sub igne occultatus dicitur aliquamdiu perdurasse, donec à Peleo deprehẽsa illa irata se in numerum Nereidum receperit. Hanc rem ita attigit Apollonius libro quarto Argonaut.

χωσαιμένη Ἀχιλῆος ἀγαυὸς νηπιάχοντος.
ἡ μὲν γὰρ βροτέας αἰεὶ σφεῖς σάρκας ἔδαιεν
νύκτα διὰ μέσσην φλογμῷ πυρὸς· ἤματα δ' αὖτε
ἀμβροσίῃ χρίεσκε τέρεν δέμας, ὄφρα πέλοιτο
ἀθάνατος, καί οἱ συνερῶν χροὶ γῆρας ἀλάλκοι.
αὐτὰρ ὅγ' ἐξ ὀδύνης ἀκαπάλιμος εἰσενόησε
παῖδα φίλον σπαίρουσα διὰ φλογὸς· ἦκε δ' αὖτιν
σμερδαλέων, ἐστὶ δ' ὠμόμεγα νήπιος· ἦ δ' ἄϊσται,
τὸν μὲν ἀφ' ἁπτόμενον χαμάδις βάλε κεκληγῶτα·
αὐτὴ δὲ πνοιῇ ἰκέλη δέμας, ἠὔτ' ὄνειρος,
βῆ ῥ' ἴμεν ἐκ μεγάροιο δοῶς, κ) ἐσίλετο πόντον
χωσαμένη.
Irata infantis causa narratur Achillis.
Vrere mortales nocturno tempore carnes
Consueuerat flammis, vngebat luce diurna
Ambrosia tenerum corpus, quò quidquid adesset
Mortale eximeret, tristemque senectam

Ayuntamiento de Madrid

Ast hic è lecto vt surgens cognouit, in igne
Vidit vt infantem trepidantem protinus indè
Clamorem horrendum tollit: demens, Dea parum
Ponit humi puerum raptim, atque iraïa refugit
Par leuibus ventis, volucrique simillima somno:
Effugiénsque domo in pelagi se condidit vndas.

Sic igitur Achilles ab igne seruatus Pyrisous primùm vocatus est: atque cùm labrum tamen exustum fuisset, quod cùm lingeret infans, ambrosia non erat perunctum, dictus est postea Achilles. Alii in lebetem bulliẽtis aquæ infantes ab ea iaci solitos inquiũt, vt experiretur an mortales geniti fuissent. Achillis tamen matrem Dorion & Chalcidicus Dionysius non Thetim Nerei, sed Chironis filiam fuisse voluerunt. Daimachus contrà Alexandrinus in libro secundo Redituum, Achillẽ Caloes nymphæ filium fuisse sensit. Scriptum fuit ab Apollodoro lib.3. Achillem à Peleo susceptum, deportatum fuisse ad Chironem, quem ille amantissimè educauit, atque leonum visceribus illum nutriuit, aprorúmque & vrsorum medullis, lactis prorsus ignarum, vt est in his versibus Euphorionis:

ἐς Φθίλω χιλοῖο κλήϊε πάμπαν ἄπαστος·
τέυνιν Μυρμιδόνες μὲν Ἀχιλέα φημίξαντο.

Nescius omnino lactis Phthiam petit, illum
Quare Myrmidones dixerunt nomine Achillem.

Quòd autem Achilles à iustissimo Centaurorum Chirone educatus sit, ita testatur Euripidis Iphigenia in Aulide:

ἔστι μὲν ἐν ἵππῳ καὶ τὸ, μικλίαν φρονεῖν.
ἔστιν δὲ χώπτε χἠσπμον γνάμλω ἔχειν.
ἐγὼ δ' ἐν ἀνδρὸς δίστβεστάτε τροφεῖς
χείρωνος, ἔμαθον τοὺς τρόπτς ἁπλοῦς ἔχειν.

Quandoque dulce sit parum dignoscere.
Quandoque confert plurimum dignoscere.
Ego viro apio educatus sum puer
Chirone, mores simplices tantùm imbibi.

Fama est Achillem à Chirone auo eruditum fuisse, à quo præter citharæ pulsandæ artem, & vsum herbarum, peritiam venandi & iaculandi & artis medicæ, leges æquitatis & prudentiæ edoctus fuit. sicuti traditum est à Staphylo in libro tertio rerum Thessalicarum. Idem cùm annum ætatis suæ nonum expleuisset, pronũtiassétque Chalchas vates Troiam sine Achille capi non posse, quia responsum tulisset à matre sibi in eo bello, quod aduersus Troianos gereretur, esse moriendum, puellari habitu indutus in Scyron, quæ vna est è Cycladibus insulis, inter filias Lycomedis se abdidit, vt lateret duces Græcorum, qui ad Troiam erãt militaturi. vna igitur illarum puellarum Deidamia nomine clãm ab illo vitiata Pyrrhum filium illi progenuit. Hic tamen inter puel-

Ayuntamiento de Madrid

puellas ab Vlysse cognitus, eius expeditionis laborem ac periculum deuitare non potuit. Thetis igitur cognita necessitate filii dicitur ad Vulcanum accessisse, vt arma insuperabilia, & quę nulla vi humana possent penetrari, Achilli fabricaret, vt traditum est à Phylarcho in rebus fabulosis. illa fecit Vulcanus, sed non priùs se daturum inquit, quàm cum illa congressus fuerit. dicta est Thetis annuisse eius desiderio, sed non priùs illud esse faciendum quàm experta esset an arma conuenirent Achilli. mox acceptis armis ex composito, iisque induta dicta est aufugisse, & ita claudum Vulcanum delusisse. At verò cùm datum fuisset Grecis respõsum, illum primum omnium Græcorum esse moriturum, qui prior è naui in littus Troianum exiliisset, prior exiliit Protesilaus, quare prior omnium cæsus est ab Hectore. Id cùm cognouisset Achilles, vltimus è sua naui exiliit in littus: quod cùm magno impetu fecisset, terrámque pedibus vehementer percussisset, aqua è terra manare incepit, atque fons ibi natus est, vt in his significauit Antimachus:

ῥίμφα δ' ἀπ' ἠπείροιο μελάνης ὑψόσ' ἀερθεὶς
Πηλείδης, ἀπόρουσεν ἐλαφρῶς νῦ τε κύρκος,
τῷ δ' ἐμπροσθε ποδῶν κρίνων γλῶσ' ἀνάκοτε.
Continuò velut accipiter nigrantis Achilles
Desilit in terræ dorsum sublimis: at illi
Ante pedes fluxit vitrea fons limpidus vnda.

Hic igitur post multas res ad Troiam præclarè gestas, quas Homerus recensuit, Polyxenæ Priami filiæ amore captus significauit Priamo per nuntios se pro Troia pugnaturum, si sibi puella concederetur. Tum Priamus eam se daturum esse pollicitus est, qui cùm illa de causa in templum Thymbræi Apollinis conuenissent, Paris clàm ex insidiis illum sagitta transfixit, quare vltimũ vitæ suæ diem ita per dolum conclusit. eius corpus non priùs deditum est Græcis, quàm recepissent illa ipsa munera, quæ pro redimendo Hectore data fuerant: hoc est, tantum auri pondus, quãtum esset pondus Hectoris mortui cadaueris. Propter huius præclari Herois mortem dictæ sunt Musæ & Nymphæ omnes fleuisse, quod ita significauit Lycophron in Alexandra:

αὖτις τὸν ἀντίποινον ἐγχέας ἴσον
Πακτώλιον σαθροῖσι τηλαυγῆ μύδρον,
κρυπτῇ βαδιχῷ δ' ὑσέλας κεκλαυσμένος
νύμφαισιν, αἳ φίλαιτο Βηφύρῳ γάνος,
Λειβηθρίαν θ' ὑπερθε Πιμπλείας σκοπόν.
ὁ νεκρόπρας ὃς πρόσθ' ἐμαίνων πότμον,
κ' θῆλυ ἀμφὶ σῶμα τλήσεται πέπλον
δῶμα, παρ' ἴσοις κορκίδος φαύσας κρότων,
κ' λοῖσθος ἐς γῆν δ' ὑσυφῶν ῥίψας πόδω.
Rursus redempto pro altero cadauere
Par pondus auri splendidi Pactolij

Ayuntamiento de Madrid

Ferent. Sed is cratera Bacchi mortuus
Perfusus inibit lacrymis Libethridum
Pimplæ incolunt quæ verticem: à nymphis simul
Sororibus, Baphyri aquas amantibus.
Atque ille cædis præscius fatum timens,
Feret puellæ vestibus sese indui,
Texétque telas pectine arguto leues:
Saltabit hostium in solum idem vltimus.

Vocata est insula Borysthenis Achillea, quòd Achilles ibi fuerit sepultus, à quo etiam inuentum est myriophyllum, quod Achilleum vocarunt. Nam Ossa Achillis & Antiochi in aureo vase, quod largitus fuit Thetidi Bacchus cùm fugeret impetũ Lycurgi, recondita fuisse memorãt. Fabulati sunt antiqui pręterea Medeam nupsisse Achilli, vbi ille in campos Elysios post mortem descendisset, sicuti memoriæ prodidit Ibycus. Dictus est Achilles à Chirone semihomine fuisse educatus, quia ratio & vis ad principem æquè pertineat, dictus est idem à Musis fuisse deploratus, quia cum musicis instrumentis eius pompa funebris ducta est: cùm verò mare per idem tempus fortè ventis intumuisset, longéque strepitus vndarum exaudiretur, vt ait Isacius, datus est locus fabulæ, quòd nymphæ eius cædem grauiter conquestæ sunt. Neque enim est sanæ mentis ea propter Achillem contigisse credere, cùm elementa minimè sint de singulorum nostrorum vel morte vel ortu solicita. Dictus est inter filias Lycomedis muliebri habitu indutus latuisse, quia cum Deidamiam eius regis filiam cepisset in matrimonium, ita nouis nuptiis delectabatur, vt maiorem temporis partem cum sponsa esset intra Lycomedis parietes, & in thalamo lateret. Hic idem Heros cùm fortissimus esset omnium Gręcorum, non priùs vinci potuit vel à fortissimis hostibus, quàm voluptatis desiderio & libidine irretitus, ab imbelli & timidissimo omnium propè Troianorum Paride vulneratus fuit per hæc igitur significare voluerunt antiqui maximè omnium rerum formidandas esse viris fortibus voluptatum illecebras, quæ grauissimæ sunt omnibus & perniciosæ denique aduersariæ. at nunc de Ganymede dicamus.

De Gamede. CAP. XIII.

GANYMEDES autem qui ab aquila raptus, & in cœlum ad Iouem portatus fuit, vt illi potum pro Hebe Iunonis filia ministraret, dicitur fuisse Trois Troianorum Regis filius. Hic cùm esset eximiæ & propè inauditæ pulchritudinis, ob eam dignus habitus est, non qui ad libidinem, vt crediderunt plerique, raperetur, sed qui pocula Ioui ministraret, vt scripsit Homerus lib. v. Iliadis:

Ayuntamiento de Madrid

Τρωὸς δ' αὖ τρεῖς παῖδες ἀμύμονες ἐξεγένοντο,
Ἶλός τ', Ἀσσάρακός τε, καὶ ἀντίθεος Γανυμήδης,
ὃς δὴ κάλλιστος γένετο θνητῶν ἀνθρώπων.
τὸν καὶ ἀνηρείψαντο θεοὶ Διὶ οἰνοχοεύειν
κάλλεος εἵνεκα οἷο, ἵν' ἀθανάτοισι μετείη.

Hinc Troi nati pueri tres esse feruntur,
Ilus & Assaracus: pulcherrimus & Ganymedes,
Inter mortales cui præstantissima forma:
Quem superi rapuere, Ioui quò pocula magno
Præbeat ob formam, cùm Dijs & transigat æuum.

Apollonius verò Rhodius libro tertio Argonauticorum, non vt esset Iouis pincerna, sed vt consuetudine Deorum frueretur ob formam raptũ fuisse Ganymedem scribere videtur, cùm inquiat:

ὅν ῥ' ἐν τοῖν ἀπάνευθε Διὸς θαλερῇ ἐν ἀλωῇ,
ἐν οἴον, μὴ καὶ Γανυμήδεα τὸν ἐόντα ποτε Ζεὺς
οὐρανῷ ἐγκατέπασσεν ὀφέλλον ἀθανάτοισι.

Hunc Iouis in molli seiunctum repperit aula,
Non solum, simul & Ganymedem. Iupiter illum
In cœlum rapuit, cùm Dis vt transigat æuum.

Fuit autem raptus ex Harpagia, qui locus fuit in agri Priapeni & Cyziceni finibus, qui ab ea re nomen obtinuit, vt ait Strabo libr. 13. alii circa Dardanium promontorium illud accidisse inquiunt: quod Virgilius factum in Ida monte Phrygiæ dum venaretur, ita commemorat lib. 3. Aeneid.

Intextúsque puer frondosa regiu Ida,
Veloces iaculo ceruos cursúque fatigat
Acer, anhelanti similis: quem præpes ab Idæ
Sublimem pedibus rapuit Iouis armiger vnci.

Fama est autem aquilam, quòd faustum augurium Ioui in bello aduersus Titanas attulisset, armáque pugnanti ministrasset, Iouis auem fuisse existimatam: atque illi datum fuisse imperium in cęteras aues, cum ita scribat Horatius lib. 4. carminum, cùm illius præcipuè singularem diligentiam in rapiendo Ganymede expertus fuisset:

Qualem ministrum fulminis alitem
Cui rex Deorum regnum in aues vagas
Permisit, expertus fidelem
Iupiter in Ganymede flauo.

Alii tradiderunt Iouem in aquilam versum ad ipsum Ganymedem conuolasse, & illum in cœlum asportasse, vt patet ex his carminibus:

αἰετὸς ὁ Ζεὺς ἦλθεν ἐπ' ἀντίθεον Γανυμήδη
κύκνος δὴ ξανθὴν μητέρα τῆς Ἑλένης.

Ipse aquila ad pulchrum Ganymedem Iupiter olim,
Ad matrémque Helenæ deinde volauit olor.

Ayuntamiento de Madrid

Fuerunt qui non à Ioue, neque ab aquila, neque à Diis raptum fuisse Ganymedem tradiderunt, sed à Minoe ad concubitum: inter quos fuit Echemenes Cyprius. Hæc illa sunt quæ de Ganymede ab antiquis fabulosè dicta fuerunt: quæ quidem falsa esse omnibus perspicuum est. Alii verò inter quos fuit Xenophon, vt scripsit in Symposio, Ganymedem propter animi pulchritudinem & prudentiam potiùs, quàm propter formam corporis, in cœlum ascitum esse voluerunt. nam hi dictum fuisse Ganymedem putarunt non à γάνυμι, quod conuiuari & genio indulgere significat: sed potiùs ab his dictionib. in vnum compositis ad præstantiam prudentiæ & consilii exprimendam, ἄγαν, & νοῦ, & μῆδος. nam illæ cùm intentionem & incrementum significent, extrema est consilium. Enimuero diuinum quidpiam sub hàc fabula contineri ita inquit Cicero libro primo Tusculanarum Disputationum: Nec Homerum audio, qui Ganymedem à Diis raptum ait propter formam, vt Ioui pocula ministraret. Non iusta causa, cur Laomedonti tanta fieret iniuria. Fingebat hæc Homerus & humana ad Deos transferebat. Quidam ad solatium coniunctorum ipsi Ganymedi hanc fabulam fictam esse tradiderunt, cùm is clàm raptus fuisset inter venandum: atque illis persuasum denique Ganymedem inter sidera relatum esse, & in id signum quod dicitur Aquarius. Ego sanè longè aliter sentio, neque puto diuina ad nos deferenda fuisse, sed humana potiùs vtiliter ad Deorum naturam oportere conferri. Nam quid aliud per hanc fabulam demonstrabant sapientes, quàm prudentem virum à Deo amari, & illum solum proximè accedere ad diuinam naturam: est enim Ganymedes anima hominum, quam, vt diximus, ob eximiam prudentiam Deus ad se rapit, cùm stulti neque sibi, neque cæteris quidem sint vtiles. Illa verò anima pulcherrima est, quæ minimum sit humanis sordibus, aut flagitiis corporis contaminata: quam Deus diligẽs ad se rapit. Nam cùm nihil sit inter mortalia, quod propius quàm sapientia ad summi Dei naturam accedat, quod per Ganymedem in cœlum raptum significabant antiqui, non possum non summopere improbare quorundam stultitiam, qui obscœna quædã, & neque brutis ipsis sine pudore iniũgenda, per hanc fabulam intellexerunt; nimirum Ganymedem raptum fuisse ad stuprum, quasi aliquod incitamentum necessarium esset mortalibus ad tam nefandum, tamque impurum vitium. Sed tamen sapientioribus hæc aliter sese habere credita sunt, & ad honestam interpretationem retorta, atque ad exemplum virtutis ad posteros transmissa. Quid enim aliud est pocula Ioui ministrare, quàm Deum mirifice delectari officiis sapientiæ, quæ ab anima virorum sapientum procedant? Semper bonitas diuina sitit, hoc est mirum in modum cupit nos esse sapientes: quales cùm fuerimus, proximè ad eius naturam per charitatem & inno-

Ayuntamiento de Madrid

nocentiam accedemus, suauissima pocula nectaris altissimo Deo ministrabimus, neque quidquam rursus homini iucundius ipsa sapientia potest contingere: quippe quòd per illam viuentes propè Dii efficimur, atque ex corporum mortalium sordibus ad cœlestia extollimur quam ob rem præclarè se habent illa Ptolemæi carmina:

οἶδ' ὅτι θνατὸς ἐγὼ, καὶ ἐφάμερος· ἀλλ' ὅταν ἄστρων
μαστεύω πυκινὰς ἀμφιδρόμους ἕλικας,
οὐκ ἔτ' ἐπιψαύω ποσὶ γαίης, ἀλλὰ παρ' αὐτῷ
Ζηνὶ διοτρεφέος πίμπλαμαι ἀμβροσίης.

Noui ego mortalis quod sum, sed sidera quando
Suspicio, æthereas lustroque mente domos,
Iam pede non videor mihi terram tangere, magno
Cum Ioue sed vesci nectare & ambrosia.

Huic tantam corporis pulchritudinem tribuerunt, non solùm quia vir sapiens caret sordibus animi, verùm eriam, quia, vt ait Plato, tanta est pulchritudo sapientiæ, vt si oculis cerni posset, mirificos amores sui excitaret in animis, hominum. Dicitur ab aquila raptus in cœlum fuisse propter perspicacitatem: atque ab ipso Ioue aquila, quòd adiutor sit Deus ad sapientiam. sic igitur cùm dicerent viros bonos, & prudentes, & integerrimos poetæ diuinam bonitatem ad se rapere, fabulam de Ganymede finxerunt, quare vtiliùs nos ad diuina transtulerunt sapientes, quàm diuina ad nos deduxissent. At de Ganymede satis. nunc de Harmonia dicamus.

De Harmonia & Cadmo. CAP. XIIII.

HARMONIA verò quibus orta sit, non parua est dubitatio: siquidem Diodorus lib. ζ. illam Electræ & Iouis filiam fuisse inquit. At Hesiodus in Theogonia illam ex adulterio Martis & Veneris natam fuisse memorat in his:

αὐτὰρ Ἄρηϊ
ῥινοτόρῳ Κυθέρεια Φόβον καὶ Δεῖμον ἔτικτεν
δεινοὺς, οἵτ' ἀνδρῶν πυκινὰς κλονέουσι φάλαγγας,
ἐν πολέμῳ κρυόεντι, σὺν Ἄρηϊ πτολιπόρθῳ·
Ἁρμονίην θ', ἣν Κάδμος ὑπέρθυμος θέτ' ἄκοιτιν.

Marti clypeos atque arma secanti
Alma Venus peperit Pallorem, vnáque Timorem,
Qui dare terga virûm armatas iussere phalangas
In bello tristi: quam Cadmus duxit, at inde
Harmoniam peperit Marti Cytherea decoram.

Hæc igitur vbi adoleuisset, Cadmo Thebanorum Regi viro sanè præclaro, & ob multas difficultates, quas superauit, illustri, à Ioue in matrimonium data fuit, de quo hæc pauca, ex iis multis

Ayuntamiento de Madrid

quæ de illo memorantur, colligere placuit. Aiunt dona data esse sponsæ à Diis per nuptias, cùm Ceres frumenti fructum largita sit, Mercurius lyram, Pallas monile & peplum & tibias, Electra sacra magnæ Matris & cymbala & tympana, in quibus nuptiis Apollo cum cithara cecinit, Musæ tibias inflarunt, ac Dii reliqui multa dona sua dederunt. Hic vbi Iupiter Europam suam sororem rapuisset, è qua in Cretam deportata Sarpedonem, & Minoem, & Rhadamanthum suscepit, iussus est ab Agenore patre sororem inuenire, neque priùs redire domum quàm illam secum adduceret. Atqui cùm multas regiones peragrasset, neque tamen illam inuenisset, post mortem Telaphassæ matris Delphos de Europa sciscitaturus oraculum adiuit: cui respōsum est, nihil curiosius de Europa esse quærendum, sed vrbem ibi condere oportere, vbi bos defessa humi procubuisset, quam habuisset viæ ducem. Hic igitur per agrum Phocensium iter faciens bouem ex armento Pelagontis obuiam habuit, quæ Bœotia peragrata vbi conditæ fuerunt Thebæ humi procubuit. Tum bouem Palladi mactaturus socios aquatum ad Dircen fontem misit: cùm verò ibi draco natus è Marte fontem seruaret, Seriphum & Daileontem Cadmi amicos interemit: tum ipse Cadmus eò profectus ad fontem draconem trucidauit. Fabulati sunt quidam, inter quos fuit Archelaus lib. 9. de fluminibus, Cadmum post cæsum draconem inuenisse aquam ob timorem serpentis propè veneno infectam, quare regionem lustrauisse dum fontem quæreret, vbi ad antrum Corcyreum peruenisset, dicitur factum esse Palladis consilio vt pedem in limo impresserit, vnde fluuius scatuit, quem post bouem immolatum, Pedem Cadmi nominarunt. At verò coactus est Cadmus eius dentes exortos serere, quod fecit consilio Mineruæ, è quibus nati sunt armati homines, qui erāt cum illo pro patre pugnaturi: sed Cadmus lapidē, quem à Minerua acceperat, inter illos iaciens, omne certamen à se inter illos diuerrit, atque omnes mutuis vulneribus natiuorū amorum se vicissim confecerunt. Illa de causa coactus fuit Cadmus mercenarius annum Marti seruire, qui annus eius temporis octo ex his nostris annis constabat. Post id tempus fabulantur Mineruam regiam Cadmi multis ornamentis præclarè comparasse, cui Iupiter etiam Martis filiam & Veneris dedit in matrimonium Harmoniam, ad quas nuptias Dii omnes relicto cœlo dicuntur aduentasse: quo tempore fama est inter alia præclara Deorum munera peplum & monile admirabilis pulchritudinis, quod fuit Vulcani opus, à Cadmo donatum fuisse sponsæ. Cadmus ex illa suscepit postea Ino, Semelen, Agauen, Autonoen, & Polydorum. Scriptum reliquit Pherecydes præterea Harmoniæ Martisque filias fuisse Amazones, vt testatur Apollonius etiam libro secundo Argonauticorum.

ἀγὸ ἄμα-

Ayuntamiento de Madrid

ἐ γὸ Ἀ᾽μαζονίδες μάλ᾽ ἐπιτέες, οὐδὲ θέμισ᾽ας
πίουσιν πεδίον Δοιάντιον ἀμφειμόμοντο·
ἀλλ᾽ ὕβρις γονέεσσι, καὶ Ἄρεος ἔργα μέμηλε.
δὴ γὸ καὶ γενεὴν ἔσχον Ἄρεος Ἁρμονίης τε
Νυμφῆς, ἣ τ᾽ Ἄρηϊ φιλοπτόλεμοι τέκε κοῦρας.
Sed neque Amazonides faciles, nec iura colentes,
Hinc tenuere procul Doantia protinus arua.
Hu bellum cordi fuit, his & prælia Martis.
Iure quidem: Harmonia quòd Nympha & Marte feruntur
Patre satæ: hæc peperit Mauortia pignora patri.

Cadmus post multas filiarum nepotúmque suorum calamitates subrogato in regnum Pentheo, Agaues & Echionis filio, relictis Thebis ad Enchelienses cum Harmonia coniuge cõmigrauit. Illi cùm ab Illyriis bello infestarẽtur, responsum tulerũt futurã penes ipsos victoriam, si Cadmum & Harmoniam duces haberent: nam Cadmus & Harmonia apud Drilonis ripas habitabant, qui Illyrios à Liburnis disterminabat, vt scripsit in his Metrodorus in cõmentario de consuetudine: Δρίλων δὲ καὶ Νάρων ποταμοὶ Ἰλλυριῶν· οἱ διαχωρίζουσι τοὺς Ἰλλυριοὺς καὶ Λιβύρνους· ἐνταῦθα γὸ ᾤκησαν ὁ Κάδμος καὶ ἡ Ἁρμονία· οἱ καὶ εἰς ὄφεις μετεβλήθησαν. *Sunt autem Drilo & Naro Illyriorum fluuij, qui Illyrios Liburnosque disterminant. Hoc in loco Cadmus & Harmonia habitarunt illi qui sunt in angues conuersi.* Qui oraculi autoritatem secuti eos duces illius expeditionis aduersus Illyrios deligunt. Sic igitur Cadmus Illyriorum regno potitus aliquandiu feliciter egit, deinde paulo pòst in draconem & ipse & vxor mutati apud oppidũ Illyrii Encleas nomine, dicuntur à Ioue in campos Elysios demissi fuisse. de qua mutatione, quòd apud Illyrios contigerit, ita meminit Dionysius in libro de situ Orbis:

ὄπῃ δ᾽ ἄπετον ὁλκὸν ἄγρυσα
Ἰλλυρικὴν πᾶσὶ χέρσονὲ λίστεται ἄχρι κολώνης,
οὐρέων ὑπ᾽ ἠλιβάτων, τὰ Κεραύνια κικλήσκουσι.
κεῖνον δ᾽ αὖ τόδε κόλπον ἰδοὶς ἐρεκυδέα τύμβον,
τύμβον, ὃν Ἁρμονίης Κάδμοί τε φῆμις ἐείπει.
κεῖθι γὸ εἰς ὀφίων σκολιὸν δέμας ἠλλάξαντο,
ὁππότ᾽ ἀπ᾽ Ὀμβρικοῦ λιπαρὸν μὴ γῆρας ἵκοντο.
ingentia pondera voluens
Illyricis terris deuoluitur vsque Colonam,
Collésque apricos quos alta Ceraunia dicunt.
His celebrem tumulum terris, antrúmque videbis,
Antrum, quod Cadmi dixerunt, Harmoniæq;.
Namque hic serpentes atri facti esse feruntur,
Vt texere caput cani, turpisque senecta.

Sic Nicander in Theriacis:

Ἴσλν θ᾽, ἣν ἔθρεψε Δρίλων καὶ Νάρονος ὄχθη,

Ayuntamiento de Madrid

Σιδονίου Κάδμοιο θεμείλιον Ἁρμονίης τε·
ἔνθα δύω δασπλήτε νομὸν στείβουσι δράκοντε.
Irímque, hanc Drilon aluit, & Naronis vnda;
Sidonij Cadmi monumentum hoc, Harmoniaq́;
Hîc duo terribiles fremuerunt nempe dracones.

¶Atque tot de Cadmo & Harmonia fabulosè dicta fuerunt, Maior harum rerum gestarum pars ad historiam transferenda est: non enim à tauro Europa asportata fuit in Cretam, sed nauigio quondam Cretenses illam rapientes è Phœnicia in patriam deportarunt. Cùm verò illi nauigio esset præfectus Taurus quidam Gnosius, qui illam rapuit è Serapia Phœniciæ ciuitate, quæ sita fuit inter Sidonem & Tyrum, locus datus est fabulæ, quòd rapta fuit, & à Tauro in Cretam deportata, vt scripsit Echemenes in rebus Cretensibus. Quòd missus ad Europam quærēdam Cadmus draconem ad fontem Dircen occidisset, illud quidem fabulosum esse dixerunt, sed aiunt latronem ab ipso Cadmo cæsum, qui peregrinis in iis locis insidiaretur, & iam nonnullos è Cadmi sociis ceciderat. Dictus est eius draconis dentes seminasse, cùm asseclæ & socii illius latronis duce cæso dissipati sint. Nihil autem horum factum est sine Mineruæ consilio, quia cum omnibus in rebus, tum in militaribus præcipuè necessaria est hominis prudentia, & Dei optimi auxilium. Quòd autem lapidem inter natos homines armatos iecerit, quare inter illos bellum exortum est; futuras contentiones Thebanorum significat, post Thebarum mœnia ædificata: nam eius vrbis imperium magnum bellum inter Thebanos postea excitauit: præter illud quòd leues iniuriæ solent aliquando excitare magna bellorum incendia. Harmonia dicta est Veneris & Martis filia, quoniam vis musicæ non solùm erigit animos iacentes, & calamitatum miseriarúmque humanarum cumulis oppressos, suauitatéque quadam perfundit, sed etiam ad bellum viriles animos inflammat, cùm musica multæ nationes ante bellum vsæ sint, atque nunc etiam nonnullus est vsus musicorum instrumentorum, quibus milites ad prælium incitentur. Hæc causa fuit cur his parentibus Harmonia nata dicatur. Qui Electræ & Iouis filiam crediderunt, Harmoniam esse putarunt eam, quam Pythagorici in motibus sphærarum, corporúmque cœlestium sibi crediderunt. quod autem ad mores pertinet, significabant antiqui, dum sumus in hac miserrima vita omnium laborum ac molestiarum plenissima, fortitudine & prudentia vti oportere, quod omnium humanarum actionum statutus est finis, neque vnquam Deus viris bonis & fortibus solet deesse, cùm senem Cadmum & Harmoniam Iupiter post omnes molestias ad Elysios campos demiserit, Et nunc de Mida dicamus.

De

Ayuntamiento de Madrid

De Mida. CAP. XV.

FVIT autem Midas Phrygiæ Rex Gordiæ filius, qui omnium Regum suæ tempestatis fuit ditissimus. Fabulantur ad hunc aliquando Silenum Bacchi comitem captiuum ob obrietatem, cùm iter facere cum Baccho non potuisset, adductum fuisse: quem ille perhumaniter tractauit. Tum Bacchus ad eum requirendum reuersus, cognita Midæ liberalitate & humanitate ab incolis eius regionis, ipse etiam hospes ad Midam proficiscitur, à quo perbenignè acceptus illi proposuit vt quidquid optaret, expeteret, quòd esset statim voti compos futurus. At Midas pro dementia, quæ sollicitat animos mortalium, summam felicitatem ratus in multis possidendis, expetiuit vt quidquid contingeret continuò aurum fieret: quam fabulam explicauit Ouidius libro vndecimo Metamorph. Cùm postea cibaria etiam, quibus vesceretur, contacta repentè fierent aurea, pœnitentia captus est suæ petitionis: atque nisi Deus fuisset illi benignus ea molestia subleuando, omnino inedia mori necesse fuisset. Orauit igitur eundem Deum cùm satis aptas pœnas suæ stultitiæ dedisset, vt hoc munus auferret, quem aiunt quidam illa de causa inedia mortuum esse: at alii dicunt, quòd Bacchus respondit illud futurum, si se in Pactolo flumine lauisset; quare lotus ibi illa molestia liberatus est, ac fluuius ex illo tempore aureis arenis fluere cœpit: quod ita testatur Ouidius:

Rex iussæ succedit aquæ, vis aurea tinxit
Flumen, & humano de corpore cessit in amnem.
Nunc quoque tam veteris percepto semine venæ
Arua rigent auro madidis pallentia glebis.
Ille perosus opes syluásque & rura colebat,
Panáque montanis habitantem semper in antris.

Eo igitur morbo liberatus Midas cùm se rus contulisset, syluásque semper ferè ab hominum frequentia longinquas incoleret, iudex & ipse & Tmolus mons inter Phœbum & Pana pastorum Deum de arte musica contendentes, delectus est. Eius certaminis Tmolus Phœbum victorem, at Midas Pana suo iudicio pronunciauit. quare indignatus Phœbus aures asini Midæ, vt qui de arte musica iudicare non posset, adhibuit, cùm rudis homo planè parum iudicio valeret, & tamen iudicare non detrectasset. Id autem ita explicauit Ouidius:

Pana iubet Tmolus citharæ submittere cannas.
Iudicium sanctique placet sententia montis
Omnibus: arguitur tamen, atque iniusta vocatur
Vnius sermone Midæ. Nec Delius aures
Humanas patitur stolidas retinere figuram:
Sed trahit in spatium, villisque albentibus implet,
Instabilésque illas facit, & dat posse moueri.

Ayuntamiento de Madrid

Cætera sunt hominis, partem damnatur in vnam,
Induitúrque aures tardè gradientis aselli.

Ita verò scitè illas occultabat Midas, vt nemo præter tonsorem rem cognosceret. Sed cùm id tonsor tacere non posset, terram effodit, ac foueam ingressus pertenui voce ita submurmurauit. Auriculas asini Midas Rex habet. Tum fossa illa rursus terra repleta discessit, ibique cannas deinde natas esse fabulati sunt, quæ ita sibilum edentes murmurabant: Auriculas asini Midas Rex habet.

¶ Atque tot de Mida fabulosè fuerunt ab antiquis memoriæ prodita. Ego sanè crediderim auarissimum & opulentissimum omnium suæ tempestatis fuisse Midam, qui vt multas pecunias cumularet, cibis etiam parcissimè frueretur, omniáque propè necessaria victui venderet, & in aurum conuerterret. Cùm verò aliis in rebus esset planè rudis, neque à beluis eius iudicium differret, fabulati sunt illum aures asini habuisse. Alii contrà quòd acutissimè audiret, istud fictum fuisse arbitrantur, quòd asinus illum sensum omnium propè animalium habeat acutissimum. Alii fictum putarunt, quia multos haberet exploratores. Alii dicunt fuisse imprudentissimum & arrogantissimum omnium principum suæ tempestatis, qui cùm parum curaret hominum de se maledicta, & cùm pessimè audiret à Phrygibus ob malam administrationem: exquisitissimámque auaritiam, cùm pecunia esset apud eum omnium controuersiarum iudex aut libido, dictus est asini aures habere: nam solum aurum sibi præ omnibus proposuerat. Alii dicunt inter quos fuit Callisthenes in nauigatione, & Hecatæus de Hyperboreis, duos colles fuisse in Phrygia, qui aures asini vocarentur, super quibus munitissima oppida condita fuerunt è quibus latrones complures viatores & peregrinos adoriebantur. His locis cùm arma Midas intulisset, ac oppidis per vim potitus fuisset obtruncatis eorum locorum latronibus, dictus est fabulosè aures asini habere. Alii voluerunt illum, quia Liberum patrem fefellisset, in asinum fuisse mutatum, sed cùm recuperasset pristinam formam, aures tamen non deposuisse. Alii quia Dionysi asinos ac iumenta iniuriis affecerit, ab irato Deo illi asini aures fuisse iniunctas maluerunt. Alii aures asini datas Midæ à Deo fuisse idcirco putarunt, quia omnes arrogantes damnantur ignorantiæ: qui enim se scire omnia vel quæ nescit, arbitratur, is parum idoneus efficitur ad scientiam. Quòd si quis diligenter hæc animaduertat, is profectò intelliget, antiquos per hæc ad humanitatem & liberalitatem homines adhortari solitos, cùm Deus sibi gratissimam esse in hospites benignitatem ostenderit. iidem postea nos à petendis rebus certis à Deo deterruerũt, cùm plerũque perniciosa expetamus: quare quod nobis conferat à Deo poscendum est, illique relinquẽda rerum omniũ optio. Deinde singu

lorum

Ayuntamiento de Madrid

lorum vires metiri oportere docuerunt, neque iudicanda sunt illa, quæ non rectè nouimus, cùm temeraria iudicia Dei vindictam in se irritent. Nam qui per inscitiam aut fraudem alterius opes aut dignitatē alteri adiudicauerit, ille priori domino, cui rapuit, restituere iure ęquitatis debet. Quòd verò nullum scelus, nullúmque iniquum iudicium diu latere potest, declarauit tonsoris sermo silentio proximus: omnia enim turpia in lucem tempus solet proferre. At nunc de Narcisso dicamus.

De Narcisso. CAP. XVI.

NARCISSVS autem, quem fabulæ in florem sui nominis mutatum fuisse inquiunt, dicitur fuisse amnis Cephisi & Nymphæ & Liriopes filius, vt patet apud Ouid. libro tertio Metamorph.

Prima fide, vocisque ratæ tentamina sumpsit.
Cærula Liriope: quam quondam flumine curuo
Implicuit, clausæq; suis Cephisus in vndis
Vim tulit. enixa est vtero pulcherrima pleno
Infantem Nymphe, iam tum qui posset amari:
Narcissumque vocat. de quo consultus, an esset
Tempora maturæ visurus longa senectæ,
Fatidicus vates, si se non nouerit, inquit.

Echo autem capta eius amore illum diu insecuta est: sed cùm amoris impatiens contabuisset, in solam vocem denique conuertitur. Fabulantur hunc, vbi iam excreuisset, corporisque forma in dies cum tenerioribus annis augesceret, ad fontem quendam purissimum labore venationis & æstu aliquando fatigatum deuenisse: qui cùm se ad fontem bibiturus in genua deflexisset manibus in ora fontis firmatis, nōdum labris ad aquā fontis admotis suam imaginem in fonte despexit: erat enim eius fontis aqua limpidissima, quæ fundum habebat subnigrum. Tum Narcissus amore ac desiderio suæ imaginis ita captus est, vt cum nullam potiūdæ talis formæ sibi spem reliquam esse intelligeret, sui ipsius desiderio tandem paulatim contabuerit, ac Deorum misericordia denique in florem sui nominis fuerit conuersus. Dictus fuit autem Narcissus ἀπὸ τῆς ναρκᾶν à torpendo scilicet, quia ob id desiderium torpuerit. Is flos Eumenidibus fuit postea consecratus, e quo Deabus illis sacrificantes coronis vtebantur, vt ait Ister in lib. de Coronis. qui tamen fuit etiam Baccho gratus. Scriptum reliquit Phanodemus libro 5. rerum Atticarum, coronas è narcisso consecratas fuisse Proserpinæ, quoniam florem illum colligeret cùm rapta fuit à Plutone. Memoriæ prodidit Paus. in Bœoticis in fin. Thespiensiū vicum Danacū fuisse, & in eo fontem Narcissum vocatum, in quo se Narcissus, vt fama est, inspexerit. Scripsit Eu-

Ayuntamiento de Madrid

anthes in fabulosis sororem illi gemella fuisse cùm oris forma, tum coma,& vestitu,& omni corporis parte similem. Hi cum simul venarentur, ferunt sororem à puero amatam, qua mortua ille desiderii impatiens dicitur ad fontem venire solitus, vt eius imaginem ibi intueretur. Sed cùm id solatium leue videretur, deniq; magnitudine desiderii deperiit, vel, vt aliis magis placuit, se in fontem deiecit ac periit, ad quem ambo solebant conuenire. At verò hæc falsa esse, & ad Narcissi gratiam ficta testatur Paus. qui multis annis ante Narcissi tempora raptam fuisse Proserpinam Cereris filiam memorauit. ¶ Hæc fabulosè dicta sunt de Narcisso. At quid in hac fabula continetur vitæ humanæ vtile, quod potuerit has ambages ad posteros iure transmittere? imprudentem, & libidinosum, ac facinorosum hominem vltionem sequi significabant, veluti vmbra sequitur corpus: nam tametsi Deus vindictam aliquandiu differt, tamen multo est acrior postea perditis hominibus prosligandis. Istud autem tanto fit facilius, quanto maiores facultates aliquis ad res præclarè gerendas nactus fuerat. Nam qui nimium forma corporis gloriabatur, & in lasciuiam acuebatur, quo pacto per formam non meruit perire? omnis enim rerum humanarum nimius amor perniciosus est imprudentibus at nunc de Belidibus dicatur.

De Belidibus. CAP. XVII.

NEQVE prætermittendæ fuerunt omnino Danai filiæ, quæ illi pœnæ apud inferos dicuntur esse addictæ, vt semper aquam ex amplissimo puteo hauriant: neque tamen vnquam ad oram putei plena cribra possint attrahere. Fuit autem Danaus Beli cognomento prisci filius illius, qui post Apidis mortem Isim vxorem duxit, quo tempore Cecrops Athenis imperauit. Hic vbi pulso Stheleno Argiuorum Rege Argos occupasset ex AEgypto profectus, quinquaginta filias è variis mulieribus suscepit, quas ex aui Beli nomine Belidas postea nominarunt. Fama est propter simultatem quandam, quam cum AEgypto fratre habebat Danaus, in Græciam profugisse: quòd rara sit affinium & coniunctorum beneuolentia inter principes homines, & ad eandem dignitatem aspirantium præsertim. Cùm igitur AEgyptus filios quinquaginta haberet, cuperetque fraternam simultatem aliquãdo compescere, satis aptam opportunitatem fore eius negotii conficiendi existimauit, si, cum totidem haberet filios, illas in matrimonium suis filiis poposcisset. eius igitur preces nõ aspernatus est Danaus, sed nuptias magnificè parari instituit: veruntamen vel quia non crederet pollicitationibus, vel quia memor adhuc esset acceptæ iniuriæ, vel quia ab vno illorum mortem sibi imminere ab oraculo monitus fuerat, clàm singulis dedit pugiones, quibus suos spon-

Ayuntamiento de Madrid

ſponſos,vbi dormirent iugularent.Sortito igitur nuptię celebrā-
tur,atque nomina filiorum Aegypti iſta fuerunt:Agenor,Aegius,
Alcis, Alcmenon, Agaptolemus, Argius, Archelaus, Aegyptus,
Arbelus,Bromius,Buſiris,Chthonius,Calcodon, Chærus, Chry-
ſippus,Clitus,Ciſſeus,Daiphron,Diacoryſtes,Dorion, Dryas,En-
celadus,Euenor,Eurylochus,Eurydamas,Hippodamus,Hippoco-
ryſtes,Hyperbius,Hippolytus,Hippothous, Hermus, Imbrus, Id-
mon, Idas, Lixus, Lampus,Lynceus,Lycus, Menachus,Megacles,
Oeneus,Periphas,Pandion,Polyctor,Proteus,Periſthenes,Phā-
tes, Potamon, Periphantes, Sthenelus. Filiarum Danai nomina
fuerunt,Anexibia,Anthelea,Adiante,Actæa,Adyte, Autonoe.A-
ſteria,Agaue,Automate,Amymone,Bryce,Cerceſtis,Clite,Calix,
Cleopatra, Cleodora,Chryſippe,Callidice,Celæno,Dioxippe.E-
rato, Euippe, Electra, Eutydice, Euhippe, Glaucippe, Gorge,
Glauce,Gorgophone,Hippodice,Hyperipte, Hippodamia,Hip-
pomeduſa, Hypermneſtra, Iphimeduſa,Mneſtra,Nelo, Ocypete,
OEme,Pharte,Pyrene,Podarce,Pylarge,Rhode,Rhodia, Scæa,
Sthenele,Stygne, Theano. Omnes igitur patris mandato parue-
runt,præter Hypermneſtram natu maximam filiarum, quæ Lyn-
ceo marito pepercit.reliquæ omnes igitur ſponſorum capita ab-
ſciſſa dicuntur in Lerna infodiſſe, atque eorum corpora ante vr-
bem humaſſe, vt ſcripſit Herodotus in Argonauticis; qui etiam
inquit quòd poſtea Danai filiæ à Mercurio & Pallade Iouis iuſſu
expiatæ fuerunt,quæ omnes in Gymnica certamina productæ,vna
Hypermneſtra excepta,victoribus datæ ſunt. Fuerunt tamen qui
inquiant has nuptias tanto ſanguine perfuſas,antequam Danaus
Argos veniſſet,cōtigiſſe, quo tempore Danaus cum fratre Aegy-
pto de regno contenderet. cùm igitur Hypermneſtræ beneficio
Lynceus vnus eſſet ſuperſtes è tot fratribus, periculum tantum e-
uadens Lyceam confugit, quod oppidum fuit illis temporibus
nō procul ab Argis,vt ſcripſit in Corinthiacis Pauſanias. eo igi-
tur in loco face ſublata Lynceus ſignum dedit ſe euaſiſſe om-
ne periculum, quòd ita conuenerat cum Hypermneſtra, vt de-
uitatis Danai inſidiis vbi in tutum ſe recepiſſet, ita facem
ſublatam oſtentaret. Sic etiam paulo pòſt Hypermneſtra vi-
ciſſim facem è Lariſſa ſuſtulit, qua ſignificabat ſe quoque om-
ne periculum euaſiſſe: quare manſit poſtea conſuetudo vt Argi-
ui ad eius rei memoriam feſtum diem & ſolennitatem quot-
annis celebrarent,quam Facem vocarunt. Scripſit Apollodorus
libro ſecundo Bibliothecæ, Hypermneſtram fuiſſe poſtea da-
tam vxorem Lynceo. Atqui Herodotus in Euterpe inquit Da-
nai filias primas Theſmophoria ſacrificia mulieres Pelaſgicas
docuiſſe, quod genus ſacrificii, cùm fuiſſet occupata Peloponne-
ſus à Dorienſibus, prorſus obſoleuit. At enim Danai filiæ

Ayuntamiento de Madrid

post mortem ob id scelus, quòd tam immites aduersus innocentes & affines iuuenes fuissent, illi æterno supplicio fuerunt addictæ apud inferos, vt aquam vase perforato haurire conentur: quibus promissum esse prohibent ab eo labore tum cessandum esse, cùm plena cribra è puteo hauserint. de illa pœna ita meminit Horatius lib. 3. Carminum:

stetit urna paulum
Sicca, dum grato Danai puellis
Carmine mulces.

Sic autem Ouidius lib. 4. Metamorph. ab auo Belidas nominans inquit:

Assiduas repetunt, quas perdant, Belides undas.

¶ Atque tot fabulosa de iis memoriæ prodita sunt: nunc veritatem inquiramus. Has annos esse dixerunt nonnulli, qui assiduis fructibus videntur nos velle locupletare ac saturare, cùm tamen tantundem absumatur, quantum producitur. Sic autem id Lucretius lib. 3. explicat:

Deinde animi ingratam naturam pascere semper,
Atque expletere bonis rebus satiaréque nunquam.
Quod faciunt nobis annorum tempora, circum
Cum redeunt, fœtisque ferunt, variosque lepores:
Nec tamen explemur vitai fructibus vnquam.
Hoc, vt opinor, id est, auo florente puellas
Quòd memorant laticem pertusum congerere in vas,
Quod tamen expleri nulla ratione potestur.

Sic igitur temporum & annorum vicissitudines quidam per hæc significare voluerunt. Nonnulli putarunt omnem mortalium vitam in hac fabula contineri, cùm omnia quę agimus frustra à nobis fiant in terris, cùm nulla humani roboris vestigia diutius manere possint, sed omnia rursus confundantur. Alii beneficia, quæ in ingratos homines conferuntur, per hæc vana esse indicabāt. Ego contrà per hanc fabulam aliquid gloriosius & humano generi vtilius significari crediderim, filios scilicet tamdiu pios & obedientes parentibus esse oportere, quamdiu ab humanitate & Deorum immortalium religione ac reuerentia illorum mandata non dissentiant. Quòd siquid ab iis contra religionem, aut summi Dei voluntatem legésque præcipiatur, si contra iustitiam, si contra humanitatem, omnino non sunt audiendi: quare si quis iniqua consulenti pareat aut imperāti, quod deuitare potest, Deorum immortalium animaduersionem ac vindictam omnino fugere non poterit. si quis denique neglecta Dei reuerentia, & viri boni officiis aliquid impurum atque crudele commiserit, ille perpetuis suppliciis post hanc vitam apud inferos discruciabitur. ac de Belidibus quidem satis, nunc de Sphinge dicamus.

De

De Sphinge. CAP. XVIII.

FVIT autem Sphinx Echidnæ Typhonísque filia, vt scribit Lasus Hermioneus, quã Iuno irata in agrum Thebanum immisit. Hęc muliebri facie ac pectore fuisse proditur, pedes & caudam habuisse leonis, pennas autem volucris. At Clearchus caput & manus puellæ, corpus canis, vocem hominis, caudam draconis, leonis vngues, alas auis, illã habuisse scripsit. Hęc Sphinx singulis hominibus prætereuntibus in Phyceo colle residens obscura sanè ænigmata proponebat, quæ capiebat à Musis: atque quicunque illa soluere nequiuisset, is vnguibus Sphingis laniabatur. Erat autem fato statutum tunc esse Sphingi moriẽdum, cùm quis propositum ænigma soluisset: atque cùm multi ab ea laniarẽtur pronuntiatum fuit per præconem, quia cupiebant Thebani illa molestia liberari, quòd is esset Thebarum regnum captutus, & vxorem Creontis Aemonis filii habiturus, quæ pulcherrima erat omnium mulierum eius ætatis, qui Sphingis ænigma soluisset. Scripsit verò Myrleanus Asclepiades, quod etiam testatur Isacius, facillimè Sphingem lacerare homines victos consueuisse, quippe quæ priores corporis partes haberet leonis, ac vngues gryphi: neque quisquam poterat aufugere, cùm alas haberet aquilæ, citissiméque ad illos conuolaret: quamuis postremas corporis partes haberet hominis. multa fuerunt ænigmata, & longè diuersa, quæ diuersis nationibus proponebat, sed hoc ferè semper proponebatur Thebanis enucleandum, vt scripsit idem Asclepiades:

ἔστι δίπουν ἐπὶ γῆς, καὶ τετράπον. οὗ μία φωνή·
καὶ τρίπον· ἀλλάσσει δὲ βοὴν μόνον. ὅσσ' ἐπὶ γαῖαν
ἑρπετὰ κινεῖται, ἀνά τ' αἰθέρα. καὶ κατὰ πόντον.
ἀλλ' ὁπόταν πλείστοισιν ἐπειγόμενον ποσὶ βαίνῃ,
ἔνθα τάχος γυίοισιν ἀφαυρότατον πέλει αὐτοῦ.
Est bipes & quadrupes in terris: soláque vox huic:
Atque tripes, mutat vocem solùm, omnia campis
Inter quæ serpunt, quæ cœlo, & fluctibus errant.
Ast vbi contendit pedibus iam pluribus, illi
Deficiunt vires, & lentis robora neruis.

Hoc ęnigma cùm soluisset Oedipus, regnum & Iocastam matrem Aemonis filii Creontísque vxorem duxit.

Fuit enim Oedipus parricida, vt prædictũ fuerat ab oraculo, nã cùm Laius Thebanorum rex oraculum consuluisset, postquam regnum Thebanum illi fuit delatum post mortẽ Zethi & Amphionis, gerente in vtero Iocasta vxore, responsum est ab Apolline Delphico illum à filio interfectum iri, quod etiam accidit postea in via Schiste vocata in Phocide. Laius responso territus recens natum plantis pedum transfixis in monte Cithærone Placæidis terræ exponi iussit, quem Corinthus & ad Isthmum regio

Ayuntamiento de Madrid

aluit, ac triuium Phocidis ab ignaro filio paterno sanguine pro responso oraculi fuit pollutum. Significari hominis senescentis naturam per hæc pronuntiauit Oedipus, qui cùm baculo indiget vt sustineatur, aut cùm infans quatuor pedibus incedit, manibusque vtitur pro pedibus. tunc maximè est inualidus. Cùm hæc Sphinx audiuisset, sese de loco præcipiti ac prærupto deiecit, atque Thebani omni periculo fuerunt liberati Diximus autem superiùs Oedipodem Laium patrem interemisse, quare Iocastæ nuptiæ & regnum proponebatur ænigma soluenti. Laius enim Thebarum rex, vt dictum fuit, ducta Iocasta Creontis Deum de prole percunctatus est, responsumque tulit non sibi conferre habere filios, à quibus ipse trucidandus & domus esset euertenda. oblitus oraculi filium procreauit, & mox recordatus responsi infantem exposuit feris, cui pedes ferro transfixit, qui postea à tumore pedum dictus est Oedipus, cùm οἰδέειν sit intumescere. Hunc familiares vti iussi fuerant non exposuerunt, ac donarunt vxori Polybi, quæ filios habere non potuerat. Post cùm adoleuisset Laius, consuluit Deum de filio exposito Oedipus cognitis insidiis sibi paratis percunctatus est oraculum de veris parentibus: hi obuii facti cùm essent in Phocide, Laius superbè de via excedere imperat, Oedipus iratus, nescius patrem, ipsum in pugna interemit: quod accidit quo tempore Sphinx nuper immissa erat in agrum Thebanum. Hæc de Sphinge fabulosè dicta sunt. Quod ad ventatem attinet, fertur Sphinx prædatrix fuisse, quæ iuxta Moaben locum, Phyceúmque montem rapinas exercuerit, atque ex insidiis erumpens ad hominum prætereuntium perniciem conuolauerit. In eo autem monte in insidiis consedit, donec Oedipus superata loci difficultate cum Corinthiorum exercitu illam superauerit, vt scripsit Strabo libro nono, & Phanodemus libro quinto rerum Atticarum. At idem Strabo memoriæ prodidit mare illud priùs, quod est apud Anthedonem, piraticis incursionibus Sphingem infestasse, deinde ad eas terrestres insidias & latrocinia se contulisse. Dicta est ænigmata indissolubilia propè viatoribus proponere, quia ob difficultatem locorum nemo illam vincere poterat ante Oedipodis exercitum, qui omnes illas occultas ambages & locorum difficultates superauit. Alii dicunt illam cùm latrocinia exerceret, ænigmata captiuis proponere solitam, quæ siquis soluisset, liber cum omnibus suis rebus dimittebatur. Ad huius autem crudelitatem & celeritatem exprimendam, varia diuersorum animalium membra attributa sunt. nam crudelitatem & rapinas significabant vngues leonis aut gryphi. Alæ sociorum prædonum erat celeritas. Atque cùm vnum esset corpus, variæ ominino formæ illi tribuebantur commistæ. Philochorus in libro de sacrificiis, Mineruæ consilio edoctum Oedipum inquit societate rapinæ simulata se ad Sphingem contulisse: atque nouis sem-

per

per sociis Oedipo se addentibus, denique illam cum magna suorum manu oppressisse. Eius Sphingis corpus cùm delatum fuisset Thebas asino impositum, Oedipus Rex à Thebanis declaratur, vtpote vir callidus & prudens ac bellicosus, quique posset pro sua prudentia ciuitatem ab hostium iniuriis, si opus esset, defendere. Tum matrem nescius vxorem duxit. Atque tot sunt ea quæ de Sphinge tradita sunt ab antiquis. Ego nō solū historicas narrationes sub hac fabula contineri crediderim: nam id quidem ridiculum esset, simplices res gestas ita occultare, ne à quouis perciperentur, sempérque aliquo indigerent Oedipode. Sed istud fiebat, vt dictum est sæpius, quia fabulosæ narrationes vel ab iis cum suauitate imbibuntur, qui à nudis præceptis rectè viuendi audiendis abhorrerēt. Nam perceptis priùs fabulis non minore cùm voluptate fortasse explicationes admittebantur, quàm perceptæ fuerunt ipsæ fabulæ. Quòd si quis meam sententiam requirat, ego censeo nullas fuisse alias vias iuuentuti faciliores ad philosophiā instituendæ, quàm vt fabulas diligenter priùs perciperent, deinde vt præcepta philosophica sub his occultata, aperirentur. Atq; per Sphingis fabulam id significatum fuisse ab antiquis sapientibus crediderim, suam fortunam æquo animo cuique esse ferēdam: quam tamen vel si quis ægerrimè ferat, omnino ferre necesse sit. Nam quid significant alæ? an non fortunæ inconstantiam? aut cur vngues in prædam flexæ illi tribuuntur? nonne quòd vndecunque libuerit omnia potest auferre? cur humana est facies? quia humanum est subiici calamitatibus & vicissitudinibus fortunæ. Leonina pars forti animo esse ferenda aduersa significat, quæ vel vi omnino sunt ferenda: si quis enim miserias prudenter sustinere nequiuerit, aut nisi se sapienter inter aduersa custodierit, ille ab ipsa Sphinge crudelissimè torquetur, & laniatur. Atque vt summatim dicam, nos monere per hanc fabulam sapientes voluerunt, aut prudentia & Mineruæ consilio fortunæ iniquitatem esse superandam: aut si minùs istud fecerimus, nos ab illa superari oportere. Nam quid agitur in superiore ænigmate? an non de humana imbecillitate, cùm nihil nascatur homine debilius aut calamitosius? atque de Sphinge satis, nunc de Nemesi dicamus.

De Nemesi. CAP. XIX.

VT autem non solùm in aduersis prudentia opus esse, sed etiā in felicibus successibus animi moderatione, demonstrarent antiqui, Nemesin Noctis & Oceani filiam, vt ait Pausanias in Achaicis, introduxerunt: quamuis alii plures esse Nemeses crediderint, eásque coluerint. memoriæ prodidit Apollodorus libro tertio Bibliothecæ Iouem aliquando Nemesis desiderio exarsisse:

BIBLIOTECA MUNICIPAL MADRID

Ayuntamiento de Madrid

quæ, cùm eius concubitum vitaret, se in anserem dicitur mutasse: Iupiter verò in cygnum versus sic illam compressit. quæ cùm ouum postea peperisset, illud opilioni obuio dedit, vt Ledæ seruandum deferret. Id cùm in arca seruauisset Leda; dicitur Helena ex illo fuisse nata, quam Leda tanquam ex se genitam educauit: quæ cùm adoleuisset, omnésque reliquas mulieres forma corporis & oris elegãtia antecelleret, hos procos & petitores habuit, vbi ad nubilem ætatem peruenisset: Antilochum, Agapenorem, Amphilochos duos, alterum Amphiarai, alterum Creati filium, Aiacem Oilei, Ascalaphum, alterum Aiacem Telamonis, Diomedem, Eurypylum, Elephenorem, Eumelum, Menelaum, Megetem, Mnestheum, Ialmenum, Leonteum, Machaonem, Polyxenum, Peneleum, Podalirium, Philoctetem, Proteũlaum, Patroclum, Sthenelum, Vlyssem, Thalpium, Schedium, Polypætem, Teucrum. Inter quos ne nasceretur dissensio ob Helenam, si vni horum coniugi addiceretur, omnes iurare iussi sunt se illum defensurum ab iniuriis cæterorum cuicunque illa obuenisset; propter quam etiam raptam exortum est bellum Troianum. Fuit igitur Nemesis Noctis filia Adrastea etiam vocata, sed nõ ab Adrastea nutrice Iouis dicta, neq; ab Adrasto illo profligato qui solus omni exercitu in bello Thebano amisso, euaserit: pro qua victoria Thebani Nemeseos Adrasteæ sacellum erexerunt. Neque ab Adrasto antiquo illo Rege, qui primus eius templum condidit, vt ait Antimachus poeta in his versibus:

ἔστι δέ τις Νέμεσις μεγάλη θεὸς, ἣ τάδε πάντα
πρὸς μακάρων ἔλαχεν. βωμὸν δέ οἱ εἴσατο πρῶτος
Ἄδραστος ποταμοῖο παραὶ ῥόον Αἰσήποιο·
ἔνθα πετίμηταί τε, καὶ Ἀδρήστεια καλεῖται.

Est Dea, quam Nemesin dicunt: Dea magna poténsque,
Quæ bona cælestum concessu cuncta Deorum
Possidet, huic primus sacratam condidit aram
Fluminis Æsapi gelidas Adrastus ad vndas.
Hic etenim culta est, atque Adrastea vocata.

Quam etiam opinionem habuit Callisthenes, sed multo melius ἀπὸ τοῦ δρασμοῦ, siue à fuga dicitur, cum litera priuante & impediente illam actionem, cùm nemo malus vindictam Dei possit effugere. Hanc Deam alatam sicuti Victoriam & Cupidinem finxerunt, cuius Phidiaca statua fuit apud Athenienses, vt ait Scepsius Demetrius, cuius in capite erat corona in ceruos incisa, cum victoriæ sigillis, quæ læua fraxinum gestabat, ac dextra phialam cum Aethiopibus cælatis: vt scripsit etiam Paus. in rebus Atticis. hanc deam non solùm in ciuitates vniuersas, sed etiam in singulos viros plurimum habere autoritatis crediderunt antiqui, cùm ita scribat Diodorus:

Ἀδράστειά τε δῖα καὶ ἰχνάιη σε φυλάσσοι

παρθένος

παρθένος, ἡ πολλοὺς ψευσαμένη Νέμεσις.

Adrastea vtinam te seruet, quæque fefelli
Mortales Nemesis sæpius ipsa viros.

¶ Atque tot breuiter dicta sint de Nemesi: nunc quid per hæc significent antiqui explicemus. Cùm vellent demonstrare sapientes nihil vel optimo Deo gratius, vel hominum vitæ moderatione animi in vtraq; fortuna esse vtilius, multa vel marina vel terrestria pericula nobis per fabulas proposuerunt, quibus partim deterremur ab omni turpitudine, partim ad constātiā & patientiam & fortunæ mutationes æquo animo ferendas instrueremur. Cùm verò nonnulli miserias & infortunia quidem æquo animo ferant, at contrà felicibus rerum successibus nimis extollantur, Deam hanc finxerunt, cuius vnum id erat munus, vt ad deprimendam nimis elatorum animorum temeritatem Iouis nutu præsto esset: & ad omnes eos labefactandos, qui plus æquo felicitate aliqua vel honorum, vel imperii magnitudinis, vel insignium opum, vel rerum huiusmodi, facti essent superbi, conuolaret, vt declarant ea carmina Theæteti:

ἔξεσαν Ἀδρήστειαν ἀριστώδινες Ἀθῆναι,
δαίμον ὑπερφιάλοις ἀντίπαλον μερόπων.

Misit Athenarum clara vrbs olim Adrasteam.
Vindex elatis est nimis illa viris.

Hæc igitur implacabilis aduersus temerarios homines Dea, credita est vna Barbaros profligasse & afflixisse ira commota, qui Parium marmor in Marathonium agrum iam deportarant, vt ibi trophæum erigerent aduersus Athenienses, cuius opus omnino contemnebant: ex quo lapide Phidias Nemesin incidit, vt ait Paus. in Atticis. & vt patet ex his carminibus:

καί με λίθον Πέρσαι δεῦρ' ἤγαγον, ὄφρα τρόπαιον
στήσωνται νίκας· εἰμὶ δὲ νῦν Νέμεσις.
ἀμφοτέροις δ' ἔστηκα καὶ Ἑλλήνεσσι τρόπαιον
νίκας, καὶ Πέρσαις τοῦ πολέμου Νέμεσις.

Huc saxum Persæ traxerunt me, inde trophæum
Quò fierem: sed nunc facta fui Nemesis.
Erexit Græcis victoria parta trophæum,
In Persas belli facta fui Nemesis.

Hæc sæpius arrogantes & superbos duces cum omnibus copiis deleuit, hæc nimis superbas & externorum vires paruifacientes ciuitates funditus euertit. Quare qui sapienter vtramque fortunam ferre potest, illi nulla sunt negotia cum Nemesi: verùm cùm pauci sint sapientes, neque videant homines nihil non diuinitus fieri, ob inscientiam hominum è Nocte & Oceano nata esse fingitur; cùm Oceanus pater sit rerum omnium, vt diximus. Nam ex inscitia & rerum siue opulentiæ abundantia & temeritas & arrogantia & aliorum hominum contemptus nasci solet, ex quo

Ayuntamiento de Madrid

postmodo Dei vindicta oriatur necesse est, quoniam solum sapientem amat Deus. Nam diuinam potestatem ac iustitiam ipsam Dei, quæ condigna sceleratis supplicia præbeat, Nemesim esse sensit Arist. in libr. qui de Mundo inscribitur: Νέμεσιν μὲν, ὑπὸ τῶν ἐνίων διωνομάσθαι. Ἀνάδρασιν δὲ, ἀναπόδραστον ἀρετὴν τῆς φύσιν. *Nemesim quidem appellant, quia singulis distribuat, vt Adrasteam. quòd pro vinaturæ nemo hanc causam aufugere valeat.* Huic coronam addiderunt quòd omnibus præsit. Ceruos habet, quia timidos reddit quos semel percusserit. Fraxinum tenet, quia bella ob temeritatem excitet. Habet victoriæ sigilla, quia semper vincere soleat. Habet phialam cum inclusis Aethiopibus, quia neque ad vltimas quidem Aethiopiæ partes & ad Oceanum profugisse confert, vbi Dei ira commota fuerit, cùm Nemesis in mare etiam & in vltimas orbis partes imperium habeat. quod cum ita sit, non possum non magnopere mirari, cur Pausaniæ diligentissimo rerum antiquarum inuestigatori non venerit in mentem, Aethiopes ea quam diximus de causa in phialam à Nemesi fuisse inclusos. Hanc iustitiæ filiam nonnulli putarunt, & pennas ob celeritatem addiderunt, & rotam & currum, & gubernaculum; quia per cuncta elementa labens non homines sed etiam elementa iustitia coniuncta teneat ac seruet. Cùm verò plures Nemeses coleret Smyrnæi, plures rationes puniendorum impurorum hominum diuinitus mitti significarunt, pro varietate peccatorum & arrogãtiæ cuiusque. Atque de Nemesi satis; de Momo iam dicamus.

De Momo. CAP. XX.

MOMVS diligentissimus & perspicacissimus operum omnium contemplator ac reprehensor, & ipse Noctis filius, at Somno patre natus fuisse dicitur, vt tradidit Hesiodus in Theogonia. Fabulati sunt hunc Deum nihil quidem ipsum facere solitum, at cæterorum Deorum & hominum opera reprehendere: quippe cùm iudex etiam inter Deos Neptunum, Vulcanum, Mineruamque, de artificio contendentes, delectus, omnium opera reprehenderit. Nam cùm Neptunus taurum effinxisset, Minerua extruxisset domum, Vulcanus hominem formasset: nihil non reprehensione dignum inuenit. Cùm ad arbitrum enim eius certaminis ventũ esset, ille iudex singulorũ opus diligentissimè inspexit: atq; vt ait Lucianus in Nigrino: ἐκεῖνος ἐμέμφετο τὸ ταύρου τοῦδ ἀμυρῶν θεὸν, εἰ προθέντα τῆς ὀφθαλμῶν τὰ κέρατα: *Deum scilicet tauri opificem carpebat, quia cornua ante oculos non præposuisset.* Vel naturam etiam ipsam accusabat Momus ille Aesopicus, vt ait Aristoteles lib. 3. de partibus animalium, quia potiùs capiti quàm armis cornua taurorum collocasset: nam si addita fuissent armis, cùm totum corpus in vulnera incubuisset, videbantur tauri multo maio-

Ayuntamiento de Madrid

to maiori vi percussuri. At in Dialogo de Hæresibus testatur idem Lucianus, hominem Vulcani fuisse reprehensum, quia prætermissum fuisset illud; quod maximè omnium erat necessarium: quod artifex scilicet non præuidisset quot doli clàm in clausis pectoribus pullularẽt. Nam multo laudabilius opus futurum videbatur, si fenestratũ pectus fuisset, vt sciri posset quid in animo quisque strueret, & num mentiretur, an verum diceret. Domum Mineruæ reprehendit, vt ait Polycharmus libro secundo rerum Lyciarum; quia non erat facta trusatilis, quæque posset facilè circumagi, si fortè malum haberet vicinum. Atque omnis Momi autoritas denique & licentia fuit in operibus laboribusque alienis reprehendendis. Nam idcirco σύγιος μῶμοι, Stygius Momus scilicet, vocatus est in Epigrammate quodam; quia omnibus & Diis & mortalibus esset odio. Hunc Deũ Noctis & Somni filium fuisse tradiderunt; quoniam imprudentis est ac desidis, & eius qui iudicare non possit, quòd humanum est peccare aliquando ac labi: cùm solus Deus perfectus planè sit, ac illius opera omnibus planè numeris absoluta. cùm semper aliquid hominum operib. desit. nam illi certè viri boni existimandi sunt, non qui prorsus integri inueniantur, cùm nemo is existat, sed qui propius accesserint ad bonitatem atque integritatem. Per hæc significare voluerunt antiqui, vt fabulosi figmenti sententiam explicem, nihil esse humanum, nullum neque malum facinus, quod omnino reprehẽsione maledicorum & inuidorum carere possit, cùm neque Deus quidem, qui ipse est naturæ fundamentum, optimus ac sapientissimus obtrectatoribus carere potuerit. Per hæc igitur significabant aut maledicorum & ociosorum nullam omnino viro bono habendam esse rationem, aut nihil gloriosum vel honorificum esse aggrediendum. Nam cùm illum miserrimum omnium esse iudicem, qui potiùs ad vulgi & imperitæ multitudinis opinionem: quàm ad veram probitatis & integritatis rationem se accommodare studeat, iamdiu omnem vulgi loquacitatem & imprudentiam contemnendam esse decreui. Semper enim præclari, & sapientis hominis esse iudicaui, stultorum & improbissimorum calumnias magno animo posse paruifacere.

Ayuntamiento de Madrid

NATALIS COMITIS MYTHOLOGIAE,

LIBER DECIMVS.

Quod omnia philosophorum dogmata sub fabulis continebantur.

MANIFESTVM esse ducimus ex iis quę hactenus explicata fuerunt, opt. ac sapientiſ. Campeggi, omnia priſcorum inſtituta tum ad cognitionem rerum naturalium, tum etiam ad rectorum morum rationem pertinentia, fuiſſe ab antiquis ſub fabuloſis integumentis occultata. Veruntamen non inutile fore arbitramur, ſi paucis complectamur ea quæ latiùs in ſuperioribus libris fuerunt cõtenta: quippe cùm ita fuerint implicata dogmata ſapientum ſub fabulis, vt neque à mediocriter quidem eruditis facilè ſecerni poſſent. Nã illa, quæ Ariſtoteles, &, ante illum, diuinus Plato, de naturæ opificio tradiderunt, quęque vel Empedocles, vel Parmenides, vel Pythagoras, in medium protulerant, aliſque philoſophi, aut quæ de moribus ſingulorum illa omnia fuiſſe patuit antiquarum fabularum artificum dogmata, è quibus tantum quiſque hauſerit, quantum ſui ingenii ferret facultas. Significabant enim (vti dictum eſt) mundum à Deo fuiſſe creatum, eúmque conſiſtere ex vniuerſa materia: quare vnum eſſe mundum, at non plures: Tempus natum eſſe è cœli motu: Cœlos harmoniam muſicam, dum mouentur, pro ratione magnitudinis corporum, efficere: Aetheris ſempiternam materiam exiſtere: Elementa eſſe corruptioni & mutationibus obnoxia ſecundum partes, cùm tamen tota moles ita creata ſit à Deo, vt eſſe poſſit ſempiterna. Hæc omnia anima mundi, ſiue vis diuina, à corruptione pręſeruãt. Terram eſſe immobilem, cæteráque omnia perpetuis motibus agitari. Elementorum partes inter ſeſe viciſſim per calorem ętheris, ac per frigus corrumpi & gigni, omniũmq; horũ frequẽtiores fieri circa terrã mutationes per fabulas innuebãt. Grãdines & imbres & fulmina fieri, cæteráque quę ſiũt in ſublimi, è vaporibus à ſole in ſublime elatis. Tũ rurſus è commiſtione elemẽtorum & corruptione diuerſa gigni animalia: & plantas quorum omnium autor eſt Sol per moderatum calorem. Omnibus animalibus, & è multis principiis compoſitis ſemel

Ayuntamiento de Madrid

tis,ſemel eſſe moriendum, cùm omne compoſitum in ſua principia ſolui denique neceſſe ſit. Deinde ad explicandam naturam plantarum & frugum peruentum eſt. His eſſe vtiles dixerunt temporum viciſſitudines: cùm per has modò vires reſumere modò vberes fructus proferre ſoleant. Deinde animantium omnium generatio vel fit è corruptione, vel coniunctione maris & fœminæ. Vtriſque procreandis & educandis confert cœli clementia: nam ex illa temperie naſcitur cupiditas procreandi. Deinde de mutationibus Lunæ ac viribus pertractarunt, cuius humor in plenilunio confert parturientibus, & incremento plantarum, & conſeruandis animalibus, quæ nata ſunt. Atque eiuſdem facultatis autorem & principem Solem eſſe dixerunt, quem idcirco & medicæ artis peritum, & ſanitatis ac peſtilentiæ moderatorem putarunt. Nam cùm mediocritas, temperiéſque caloris, & grauitas ac magnitudo per illum fiat, meritò hæc facultas illi tributa eſt. Poſtea demonſtrarunt omnia diuina prouidentia gubernari, nihilque eſſe quod ſine Dei auxilio diutius poſſit conſiſtere. Solem eſſe Dei miniſtrum, per quē omnia fiunt & naſcuntur: cùm is miſceat elementa, è quorum cōmiſtionibus naſcuntur omnia. Animas hominum eſſe immortales, quæ, poſtquam fuerint his corporibus exolutæ; pro ſuis meritis vel præmia, vel ſupplicia ſortiātur. Deum adeſſe vbique hominibus quiduis facientibus. Nemini licere clām eſſe ſcelerato. Solam innocentiam intrepidas animas mortuorum ad ſeueriſſimorum iudicum præſentiam deducere. Atque vt ſummatim complectar, omnem Dei & naturæ diligentiam, quæ ad elementa, vel ad corpora ex his compoſita, vel ad ſimplex illud ac diuinum vocatum ſupernum corpus pertineret, per fabulas explicarunt. Atque eædem fabulæ non minùs ad informandos mores conferebant, cum ſignificarent Deorum cultum & religionem à nemine poſſe impune negligi: omnia diuinæ prouidentiæ eſſe obnoxia, nihilque carere Dei præſentia. Deum fauere humanæ induſtriæ. Dæmones Dei nuntios nobis ſemper cōſulere, atque recta ſuggerere cōſilia. Sapientiam rem Deo gratiſſimam, maximéque à Deo diligi ſapientem. Omnium ſcelerum grauiſſimam eſſe auaritiam, quæ omnia & humana & diuina iura cultúmque vel ipſius Dei peſſundare conſueuit: cùm nihil ſit tam ſanctum, quod non auaritia violare ſoleat. Neminem eſſe poſſe auarum, qui idem ſit vir bonus. Omnibus neceſſariam eſſe ſapientiā, ſed principibus hominibus præſertim. Opum eximiam præſtantiam neque vlli vtilem eſſe, neque neceſſariam: cùm breuis ſit omnibus fruitio illorum, quæ diuturnis laboribus comparaueris. Omnem eximiam opulentiam deuitandam, vt inſidiis plenam. Iuſtiſſimas eſſe opes, quæ ex agrorum cultu prouenīunt. Naturam paucis eſſe contentam. Fatuos eſſe, qui plura quàm opus habeāt, per alīorum iniurias & aſſiduos

Ayuntamiento de Madrid

labores sibi parare contendant. Nullam esse opum, honorum, libidinum, rerúmque huiusmodi satietatem. Ab omni ambitione abstinendum, cùm honores qui vel imperitis, vel immeritis deferuntur, & ipsis & iis qui detulerunt, aliquando fiant calamitosi. Nihil esse à Deo petendum proprium, nisi quod videatur illi nobis conferre. Omnium mortalium statum esse incóstantissimum, Neminem impurum posse Dei vltionem deuitare. Legem esse hominum Reginam. Beluarum esse armis, at hominum ratione disceptare. Nemini scelerato confidere oportere. Principum gratiam nulli impuro esse firmam diutius. Qui semel à recto desciuerit, legésque contemnere didicerit, is postea fit ad omne improbitatis genus propensus. Si quis voluptatum imperium semel æquo animo patiatur, illum postea variarum beluarum ac ferarum formam induere. Neminem posse satis sibi à voluptatibus temperare, nisi diuinam opem implorauerit, & ab illa adiuuetur: quare temperans putandus est Dei amicus. Opus esse eximia quadam sapientia, vbi quis in aliquam turpem cupiditatem ciderit, vt inde pedẽ retrahere possit. Animę partes esse duas, hanc rationi parentẽ, illã minimè audientẽ rationem: oporteréq; meliorem deteriori imperare. Omnis probitatis esse fundamentum religionem: omnémque beneficentiam esse Deo gratam. Vitam mortalium esse quàm plurimis difficultatibus circumuentam, è quibus nisi Dei ope nemo satis sapienter se expedire poterit. Filius ad probitatem vel improbitatem esse acutissimum calcar domestica maiorum exempla. Ebrietatem corpus & animum inutilem facere rebus omnibus: multáque indecora immoderatum vini vsum sequi solere. Iræ vim plurimum obesse rebus omnibus, nisi moderatio illi adhibeatur: superbiámque & pertinaciam & inuidiam debere rationi & recto consilio obtemperare. Omnem arrogantiam & temeritatem diuinæ naturæ maximè esse aduersariam, quæ tandem à Deo deprimitur. Ambitionem maximè animos mortalium infestare. Mortalium superbia & crudelitate Dei iram concitari. Omnibus vitiis annexum esse condignum supplicium, neque vllam esse nobilitatem, aut vires, aut diuitias, aut potentiam, quæ possit dignæ pœnæ scelerum hominem subtrahere: quippe cùm vel debilis fortissimum hominem iniquum sæpe profligarit. Animas esse immortales, quæ diutissimè possint pœnas dare illorum scelerum, quorum perbreuem voluptatem expetiuerint. Omnibus esse moriendum, cùm somnus nos mortales esse ob quandam mortis similitudinem moneat. Omnes post mortem esse judicandos. Innocentiam esse optimum viaticum omnibus animabus mortuorum ad summi Dei præsentiam. Ita viuendum esse vt recordatio vitæ præteritæ possit nos in morte consolari, at non terrores iniicere. Tortores fore qui commissa peccata nos fateri cogant post mortem. Omnia peccata vel esse medicabilia, vel minimè. Singulis

Ayuntamiento de Madrid

animabus pro magnitudine peccatorum magnitudinem ſupplicorum eſſe paratam. Non eſſe curandum quid de nobis dicant homines, ſed quod æquum eſſe videatur, faciendum: cùm nemo prorſus ex omnibus mortalibus omni ex parte irreprehenſibilis exiſtit. Ego ſanè, cùm iſta fuerint dogmata ſub fabulis antiquorum contenta, illos qui poſtea philoſophi nominati ſunt, philoſophandi initia ab ipſis fabulis cepiſſe contenderim: neque aliud fuiſſe philoſophiam, quàm fabularum ſenſa ab inuolucris exuuiiſque fabularum explicata. Nam cùm ab AEgyptiis vniuerſa propè philoſophia in Græciam primùm fuiſſet deportata, quid prohibet illam per fabulas apud Græcos fuiſſe per manus traditam? Cùm enim inueſtigare philoſophiam à principio AEgyptii ſacerdotes priſcis illis temporibus cœpiſſent, rerumque ſacrarum cognitionem illi niterentur apud ſe retinere, ne traderetur in vulgus: dederunt operam vt aliquas notas inuenirent, ſub quib. ſapientiæ præcepta, & arcana myſteria ſacrorum continerentur. quas hieroglyphicas nominarunt. Sunt enim ἱερὰ ſacra: at γλύφω, ſculpo. Illud verò admirabile fuit in Græcorum fabulis, quòd earum nonnullæ hiſtoricam & phyſicam & ethicam narrationem admittunt, cùm alię naturalem tantùm, alię moralem ſolam contineant. Atque non in nonnullis omnes has explicationes proponemus, in aliis vel moralem tantùm, vel naturalem, cùm facile eſſe vnicuique cenſeamus hæc omnia pro iudicio colligere. atque primùm de Ioue incipiamus.

De Ioue hiſtoricè.

HIC Deus habitus fuit, poſtquam pulſo patre de regno ipſe imperium ſuſcepit, quia reges antiquitus pro Diis colebātur, quòd inuēta multorum ſibi arrogauit, quòd humanioris vitę autor extitit, quòd omnia diuina prouidentia gubernari prior demonſtrauit, quòd homines ad cultum Deorum erexit.

At Phyſicè.

Idem modò aer, modò æther creditus eſt, modò Sol, modò fatum, modò cœlum, modò mundi anima: quæ vbi agit in corpora cœleſtia, Iupiter Olympius dicta eſt: vbi in vires ſubterraneas, Iupiter Stygius: vbi in mari, Neptunus. At caſtratio Saturni vnum tantùm eſſe mundum & vnum tempus ſignificat neque poſſe plures procreari. Parentes Iouis Deum denique cuncta genuiſſe & procreaſſe ſignificant, cuius affines ſunt elementa. Deinde ſignificatur illorum mutua generatio & corruptio ſecundum partes, cùm tota moles ſit ſempiterna, corporáque cœleſtia minimè corrumpantur, frequentiórque fiat circa terram mutatio. Tum è motibus cœlorum confici harmoniam innuebant. Elementa rurſus neque mares ſunt, neque fœminæ, cùm tamen vtrorumque fungantur officio. Omnis autem vis temporis expellitur è regno Iouis, quia poſt creata à Deo corpora naturalia in

Ayuntamiento de Madrid

elementa ſæuitum eſt tantum à Saturno ſiue tempore, quòd eiu vires extra primum cœleſtéque corpus reiectæ ſint. atque ſub fabuloſis de Ioue narrationibus iſta rerum phyſicarum dogmata continentur.

Quæ Ethicè.

In eadem fabula demonſtratur omnem diuitiarum amplitudinem, omnémque opulentiam eſſe inuidioſam & inſidiis plenam: cùm per fraudes etiam & inſidias ſoleat comparari. omne enim diuitiarum immodicarum deſiderium æquitatis & religionis cultũ, & humanitatis iura facilè proſternit: cùm tranquillitas animi, & honor, & multorum reuerentia probitatis ſint comites. Deinde demonſtratur quòd principis ſapientiam & integritatem omnium rerum bonarum vbertas, ac felicitas demum conſequitur. Auaritia poſtea in omnia penetrare dicitur, eáque eſt ſcelerum omnium fundamentum, neque quidquam magis formidandum illa eſſe viro bono, cùm vix vllus locus auaritiæ ſit clauſus. Poſt hæc demonſtratur quòd is qui deditus fuerit libidini, facilè in omnes brutorum formas mutatur, & ad turpiſſima quæque prolabitur. Patet igitur quòd neque nimio diuitiarum deſiderio teneri conuenit viro bono, & quòd præſentibus vti ſapienter oportet, & quòd ſapientia felicitatis eſt fundamentum, & quòd omnis turpitudo fugienda eſt viro bono: quæ omnia per Iouis figmenta ſignificabant.

De Saturno hiſtoricè.

Cultus fuit Saturnus vt Deus de multis benemeritus, quòd cùm in Italiam veniſſet ad Ianum, & illum & populos Italiæ primus politioris vitæ rationem docuerit, & nummos imprimere inuenerit, & agrorum cultum, & Italos primus plantationes, inſitiones, & educationes arborum, fructiferarúmque plantarum culturam docuerit. Qui cùm eſſet ſapientiſſimus, ob eius æquitatem & ſapientiam dicitur ætas aurea ſub illo fuiſſe, & vberrima terræ feracitas, & ſumma omnium concordia. Non enim legendis, quæ iuſta eſſent, exercebantur homines ſub eius imperio, ſed potiùs agendis: cùm lex & æquitas foret neceſſariò in animis omnium impreſſa. Tunc igitur viri boni ſine calamitatibus, ſine curis, ſine ægritudine propter temperantiam viuebant, per iucundiſſimam ſenectutem, quam maximè omnium infeſtat præteritorum peccatorum memoriæ.

At Phyſicè.

Saturni parentes declarant illum eſſe tempus, quod natum eſt ex aſtrorum cœlique agitatione. Hic partes genitales patri abſcidit, quia vnus eſt æther, vnus mundus, vnum tempus, quod curſum cœli metiatur. Pactiones cum Titane ſiue Sole ita factæ ſunt, vt quæ tempore naſcerentur, poſtea omnia interirent: ſic enim & elementorum, & procreatorum ex illis corporum generatio & corru-

Ayuntamiento de Madrid

corruptio indicatur, cùm nihil nasci possit nisi ex corruptioni ob noxiis principiis: atque hæc sine tẽpore confici non possunt. Cùm verò res absumantur per tempus, & rursus aliæ in absumptarum locum sufficiantur, Saturnũ filios edixisse finxerunt, & rursus vomuisse, qui deiectus de regno idcirco fuit, quòd ætheris natura credita sit immunis ab omni corruptione, cùm non sentiat vim temporis, quod inferius extra suum regnum detrusit. Sic igitur corrumpi, vti dicebam, significabant elementa, vt ex iis composita, quinta vocata οὐσία sit suapte natura sempiterna. Locus elementorum vocatus fuit tartarus, quasi ἀπὸ τῆς ταραχῆς, à perturbationibus scilicet, quibus est plenus. Iupiter fratres à paterna voracitate liberauit, quia elementorum materia secundum totum sit sempiterna. Atque hæc dogmata sub hac fabula ad philosophiam spectantia occultabantur.

Nunc Ethicè dicamus.

Fuit Saturnus à filio de regno deiectus, quia nullæ sunt opes eximiæ sine maximis periculis & animi perturbationibus: atque omnis iniquitatis denique vindex est Deus. Non offendendos esse parentes postea significabant, cùm Iupiter paternam crudelitatem sit imitatus: quia paternæ vel iniquitatis vel probitatis exempla domestica filii plerunque sequuntur. Sic enim vitandam opum eximiam præstantiam, vt neque tutam, neque naturæ necessariam, & ob omni iniuria abstinendum, significabant.

Physicè è Cælo.

Cœlus terræ filius ob mundi procreationem dictus est, quia natus putetur ex informi materia. Hic exactus fuit à Saturno, per quod demonstrabatur quòd vnus est æther, neque vllum tempus patietur alterum æthera produci: ac neque alterum tempus è motu cœli gignetur. Mundum igitur vnum tantùm esse per hęc quę dicta sunt, significabant non minùs quàm philosophi demonstrare postea apertioribus rationibus conati sunt.

E Iunone Physicè.

Iuno fuit Saturni filia, quia prius cœlum ab opifice Deo factum est: deinde ex eius cursu natum est tempus, ex illo continuò æther, deinde elementa, quorum supremus est præter Iouem, aer, Iuno scilicet omnis humanæ vitæ moderatrix: per quem Imbres & grandines concitantur. Ex aere incalescente nascuntur animalia & plantæ, pro cuius temperie mores plerunque imbibimus. Cùm verò ex aqua proximè aer gignatur, nutrita dicitur fuisse ab Oceano & Thetide. Cùm in aera vis ætheris ad animalium procreationem agat, vxor est Iouis; cum vertatur in ignem, Vulcanum fertur peperisse. Cùm aeris benignitas rebus omnibus nascentibus conferat, coniugiis fuit præfecta. Sic igitur significabãt antiqui aeris locum, & vires & actiones, & è quibus nascatur, in quod elemẽtum proximè vertatur, quod in ipsum agat, ipsumque

Ayuntamiento de Madrid

aera plurimum conferre ad mores singulorum, & ad rerum omnium ortum.

De Hebe Physicè.

Hebe igitur meritò nata esse dicitur è Iunone, quia omnia cum aeris tēperie pubescunt. Hæc ideò, soror est Martis, quia propter fertilitatem regionum, vbertatémque & opulentiam prouinciarum bella plerunque nascuntur: cùm nemo propè de loco sterili dimicare soleat. Atque hæc de aeris vi & actione.

At Ethicè.

Fuit illa remota à poculis ministrandis Ioui, quia gratia principum est inconstantissima, omniq. vel minima de causa aliquando amittitur, quibus haud idem semper, sed aliud aliis temporibus placet, ac pulchrum apparet. Id enim per Hebes res gestas significare volebant.

De Vulcano Physicè.

Vulcanus verò ex aere natus dicitur, quia extenuatus aer conuertitur in ignem, atque sic mutuas elementorum mutationes per huius fabulam significabant. Cùm verò ignis esset in materia, deformis esse dicebatur & impurus, quare deiectus est à Iunone, & à Thetide nymphisque marinis exceptus educandus: ex iis enim natura fulminis, & cœlestium ignium, qui fiunt in nubibus, procreatur. Atque dictus est fulmina Ioui fabricasse, quia vapor ille, è quo elidūtur fulmina, per calorem extollitur & ignitur. Sic enim meteorologica par hanc fabulam docebant. Idem cùm Mineruam cuperet, semē in terrā deiecit, quia non purus, at turbulentus in materia calor rerum omnium ortum adiuuat.

At nunc Ethicè.

Vulcanus ligauit Martem ac Venerem in rete, nempe claudus celerem, & inualidus fortissimum bellorum Deum: quia nullæ vires iniquum hominem possunt à iusta vindicta Dei protegere. Quare per hæc etiam homines hortabantur ad integritatem & ad innocentiam, & ab omni turpitudine reuocabant.

De Marte Physicè.

Martem nonnulli Solem esse voluerunt, qui cum Venere coniūctus, superueniente Vulcano præcipuè, nihil procreat per hæc & vitam & ortum animalium in qualitatum elementorūmque symmetria consistere demonstrarunt: quippe cùm per Martem litigium, per Venerem amicitiam significarent, per Vulcanum exuperantem aliquam qualitatem. Nihil enim ex vna tantùm qualitate elementorum nascitur, neque ex similibus, sed ex his temperatis & modicè inter se permistis.

At Ethicè.

Mars nascitur è Iunone opulentiæ Dea, quòd ex opibus omnis est contentio, cùm aliquando causæ aliæ iniuriarum palàm à principibus fingantur. Nutritus fuit apud barbaras nationes à

Tho-

Ayuntamiento de Madrid

Thereo nutrice, quę feritas est, quia beluarum magis quàm hominum proprium sit armis dimicare, quæ sibi inuicem ratione persuadere non possunt: cùm lex hominum regina sola esse debeat, quòd honorificentissimum telum sit innocentia & æquitas.

De Neptuno Physicè.

Neptunus Iouis frater elementum aquæ creditus est. At aliquando tamen vis diuina per aquam diffusa, quæ totam molem à corruptione præseruat: quam animam mundi nonnulli vocarunt. Sic enim non modò mutuam elementorum inter se mutationem, & ex his generationem animalium significabant, sed etiam omnia diuina prouidentia gubernari, & Deum ipsum esse rerum omnium semper & vbique artificem. Hæc vis diuina in æthere Iupiter, in aqua Neptunus, in aere Iuno dicitur. Huius Dei educatio facillimum esse ad motus aquarum elementum indicat, ac maris perturbationem, quod etiam testatur id victimarum genus.

At nunc Ethicè.

Enimuerò cùm omnia fiant diuina prouidentia, nos admonuerũt antiqui per preces Thesei, quibus mortẽ Hippolyti à Neptuno impetrauit, nihil propriũ à Diis esse optãdum, sed quæ conferant tantùm: cùm multi sibi calamitosa sępius postulauerint. Cùm pulsus sit de cœlo, & Laomedonti seruire coactus sit, fortunæ inconstantiam proponebant ante oculos, cùm nullus sit tam sublimis ac felix status viri improbi, qui non possit facilè labefactari. Postea multas calamitates Neptunus Laomedonti immisit ob neglectam religionem, quare significatur Dei cultum sine maximis calamitatibus non posse prætermitti. Quis enim omnium bonorum autorem Deum omniúmque parentem neglexerit, ac non meritò in omnes calamitates prolabetur? qui verò probè sanctéque vixerit, & Deum piè coluerit, hic vnus placatum Deum in omne tempus habere poterit. Hæ fuerunt legitimæ harum fabularum sententiæ.

De Plutone.

Pluto patre Saturno, Iouis, Neptuníque & Iunonis frater, & ipse natus est, post cœlum nimirum ab ipso mundi opifice Deo vnà cum cæteris elementis creatus. Hic terra esse creditur & omnium diuitiarum Deus, cuius pax alumna, quòd omnium vbertas à terra proueniat, quã pax alit. Hic idcirco mortuorum est Deus, quòd omnia quæ moriuntur in sua principia soluantur, atque in terram manifestius. Sic ostendebantur in ea solui vnum quodque corpus, quibus à natura compositum fuit. Quòd autem Pluto terra sit, declarat Proserpinæ fabula: quam rapuit illa de causa Pluto sub terram, quia radices primùm plantarum inferius, deinde superius excrescũt: sic modò apud Plutonem, modò apud Iouem est Proserpina.

Ayuntamiento de Madrid

At Ethicè.

Per hæc ipsa figmenta rursus ad vitæ tranquillitatem nos hortabantur: quòd breuis sit diuitiarum fruitio, cùm diuturnis laboribus comparentur. Tum demonstrabant illi opus esse nullam turpitudinem, nullúmque dedecus vereri, qui diues esse cupit, quod idem est atque esse sceleratum. Nam qui equi Plutonem vehebant? Alastor perniciosus, Orpheus obscurus, Nycteus nocturnus, Aethon ardens: quòd crudelitas, & omnis æquitatis obliuio, & recti inscitia diuitiarum desiderium consequuntur, à quibus vehitur.

De Pluto.

Cùm verò animus hominum neque possit quiescere, neq; vtiliter id facere possit: per Pluti inuentionem homines ad agriculturas studium adhortabantur, cùm dicerent Plutum esse Cereris filium, diuitias terræ scilicet, cùm opes iustissimæ è terra nascerentur. cæcus fuisse fingebatur, cùm diuitias hominibus nullo delectu impertiret, quia occulta sunt Dei consilia, quæ nemo profundo humano ingenio potest vel debet inuestigare, sed sua fortuna esse contentus. At verò ne quid temerè fieri & sine diuina prouidentia putaretur, maluerunt Deum vel cæcum introducere, quàm aliquod facinus Deo omnino teste carere.

De Flumimbus inferorum.

Enimuerò vt pateret, non in vita solùm plurimum conferre integritatem & innocentiam ad beatè tranquilléque viuendum, sed etiam morientibus gratissimum esse viaticum vitæ præclaræ transactæ recordationem, terrores & pericula mortuis complura esse tradiderunt. & monstra apud inferos parata, quibus mortui pro magnitudine scelerum torquendi traderentur. Deferebantur sceleratos Acherontis fluuii vnda cum strepitu: quia conscientia rerúmque turpiter aut crudeliter gestarum memoria sub mortem animum magnopere infestat. Sic igitur significare voluerunt ita vitam nostram oportere componere, vt recordatio præteriti temporis quam maximè in morte animos nostros ob innocentiam & integritatem consoletur, & nos intrepidos ad vel seuerissimorum iudicum præsentiam perducat. At qui fuerit sceleratus & improbus, ille querulus lamẽtationibus & curis plenus fluuiina quæ sunt apud inferos traiicit, quæ suis locis fuerunt commemorata. Sunt enim curæ sub mortis tempus animum infestantes sub harum fabularum figmentis expressæ ad deterrendum à flagitiis. At vbi mortui ad illa flumina peruenerint, si qua anima illegitimè descenderit, neque iusta consecuta sit, ibi errare diu permittitur antequam traiiciatur: quæcunque verò capta fuerit commissorum peccatorum pœnitentia, omnémque spem in clementia Dei collocarit, hæc à Charonte traiicitur. Quibus rebus significare voluerunt, nos viros bonos pro viribus esse oportere, cum probitate

Ayuntamiento de Madrid

tatis comes sit vbique lætitia & fidentia: quod vbi vires mortaliũ attingere non possunt, diuina clementia nihilominus nobis non deerit.

De Cerbero Physicè.

Vbi ad inferos animæ descenderint, excipiuntur ab horrendo Cerbero cum lætitia. qui postea volentes exire deterret. hoc nihil aliud quàm natura est rerum, quæ gaudet ortu singulorum, cùm grauiter ferat interitum. Per hęc immortalitatem animarum antiqui ostendebant: nam animas semper fuisse putarunt Pythagorici, quæ de cœlo in hæc corpora, tanquam ad inferos deducerentur: quibus blandiebatur aduentantibus natura, at contra adituras superos reclamat.

At verò Ethicè.

Cerberus est auaritia & cupiditas diuitiarum, quæ aduenientibus opibus blanditur, sumptibus verò vel necessariis tristatur. Capita complura sunt Cerberi, cùm multa scelera ex vno auaritiæ fonte nascantur. neque vllus esse potest auarus vno tempore & vir bonus, cùm inter auaritiam & probitatem magna semper sit contentio.

De Parcis.

At verò Parcas crediderunt antiqui Deas esse potentissimas quoniam omnia quæ nascerentur, vel fierent, sita essent sub harum potestate: quas Iouis & Themidis filias putarunt, quoniam vel singulis animabus Deus pro prioris vitæ meritis corpora & fortunam traderet, vt sentiebant Pythagorici, vel quia singulis pro dignitate diuina sapientia præmia vel pœnas impartiret: cuiusce diuisionis cùm causam prisci ignorarent, omnia fato vel à Parcis gubernari crediderunt: quare sapientiores omnia diuina prouidentia gubernari per ignotas hominibus causas demonstrantes, ea de Parcis tradiderunt.

De Iudicibus inferorum.

Neque verò in hac vita solùm, sed etiam post mortem singulos à Deo pro dignitate vel bona vel mala obtinere, atque nihil omnino sine Dei cura perfici, ostendentes iudices apud inferos post mortem statuerunt, qui singulorum peccata diligentissimè iudicarent, neque enim conueniebat vt animæ vel in corpora pro meritis mitterentur, vel post mortem præmia consequerentur, nisi fuissent priùs iudicatæ: quare huic iudicio tres præfecti sunt, quoniam omnia scelera vel sanabilia erant, vel insanabilia: sanabiles quidem animas in certum locum, donec maculæ contraxe ex humanis sordibus expurgarentur, deduci iubebant: quæ verò immedicabilia vlcera ex humanarum rerum contagione contraxissent, illæ in profundissimum tartarum deiiciebantur: at quæ piè sanctéque vixisset per summam innocentiam, quæque ab omni sorde humana procul abesse forent iudicatæ, illæ in loca

tum ob fertilitatem rerum omnium, tum ob temperiem cœli perpetuam suauissima deducebantur. His igitur rebus antiqui nos hortabantur ad probitatem, quoniam si quis dum viuit pœnas suorum scelerum deuitauerit, at certè post mortem supplicium deuitare non poterit.

De Eumenidibus.

Verùm ne quis sua flagitia se occultaturum esse speraret, additæ sunt ministræ & tortores his iudicibus acres & formidabiles furiæ, quas nonnulli Erinnyas appellant: quas conscientię stimulos esse diximus, cùm ex iis parentibus, quibus traditum est, natæ dicantur. Nullus enim grauior est tortor, aut magis infestus testis, quàm sit sua cuiusque sententia. Atque vt summatim dicam, per hæc significare voluerunt antiqui, soli viro bono omnia esse tuta, solámque integritatem & innocentiam homines intrepidos ad omnes fortunæ mutationes perducere: quippe cùm vel hæc, vel non valde his dissimilia, impuris hominibus sint expectanda.

De Tartaro.

Animæ igitur sceleratorum multis grauissimísque vitiis contaminatæ per hos tortores à iudicibus cognitæ, prædictis furiis in tartarum deducendæ tradebantur: cùm is locus esset pœnarũ luce omnino carens, multísque plenus perturbationibus, vnde nõ dabatur ampliùs reditus. quæ quidem præcepta fabularum, nihil propè dissentiunt à veris Christianæ religionis institutis: nisi quòd illi sub fabulosis hæc occultarunt, quæ nos habemus aperta & manifesta.

De Hecate.

Cùm vellent autem demonstrare omnibus necessariò esse moriendum, neque posse quenquam Dei voluntatem effugere, aut ab eo statutum diem præterire, Hecaten Iouis filiam & Asteriæ finxerunt esse: quæ credebatur vis esse per astra descendens & occultè agens diuinitus in corpora hæc inferiora, ab iis qui Iouem omnia regere putarunt, & omnibus moderari, vnde omnia proficiscerẽtur. quamuis alii fatorũ cuiusque esse ordinem ac vim existimarent, quæ diuinitus in corpora mortalia funderetur, quam, cùm nulli esset cognita, Noctis filiam crediderunt.

De Somno.

Enimuero ne obliuisceremur somnum morti esse similimum, atque omnia quæ dormiunt interire etiam aliquando solere, Somnum Deum esse antiqui tradidorunt Mortis fratrem: atq; somnum ille suauissimus dicitur, qui morti sit perquam similis. non enim solùm ad recuperandas vires à Deo hunc datum esse animalibus dixerunt sapientes, sed etiam vt admoneremur quotidie quòd mortuorum sumus imagines.

De

Ayuntamiento de Madrid

De Proserpina.

Ad explicandum verò seminum plantarúmque omnium naturã Proserpinæ figmenta antiqui introduxerunt:quæ sex menses esset sub terra, & totidem supra terram. Sic enim diffundi virtutem plantarum sex menses in ramos ob frigus subterraneum significabant, cùm ab Hyemis frigore superiore & circumstante virtus earundem plantarum intra terram includatur. nam sic natura suas vires omnibus animalibus, naturalibúsque corporibus impertit, vt alternè exerceant;quippe cùm dies etiam negotiis agẽdis,nox quietis causa concessa sit.

De Luna.

Lunæ naturam præterea viréſque explicantes illã filiam Hyperionis siue Solis dixerunt,quia cùm corpus sit diaphanes, tanquam speculum lumen à sole acceptum rursus in terras ad nos transfundit.atque eadem de causa Solis soror etiam dicta est.Per currum celeritatem motus proprii indicarunt ad exprimendam naturam,quia semper vel maior vel minor quotidie fieret. variorum colorum vestes illi tribuerunt ad explicandas vires. Hanc eandem marem & fœminam dixerunt.quia,vt fœmina,humorem præbeat vtilem animantium nutrimento, atque eadem calorem vnà sensim infundat, qui plurimum conferat ad incrementum: nam sine hoc ipso calore inutilis eius opera esset omnino putanda. vt autem quantum possit manifestum fiat, argumẽto sunt ea quæ pertinent ad partus prægnantium animalium, quæ vim Lunæ perspicuè sentiũt:quare Lucina etiam dicta est, quòd in lucem animalia educat. Hæc eadem corruptioni etiam plurimum confert,quare maximè in diebus Lunæ criticis periclitantur graviter ægrotantes.

De Diana.

Diana & Phœbus Latonę ac Iouis filii creduntur,per quam fabulam significare mundi ortum voluerunt. nam cùm informis esset priùs in vnam molem confusa mundi materia,quia omnia obscura esset & laterent,tenebræ illæ Latona vocatæ sunt. Phœbum & Lunam Iupiter euocauit ex his tenebris spiritus domini scilicet,cùm dixisset, Fiat lux: cuius lucis autor est Phœbus & Diana. sic igitur mundi creationem à luce incepisse antiqui significabant.sed de his latiùs postea suo loco dicemus.

De Campis Elysiis.

Sed quoniam explicata sunt supplicia quæ grauissima & sempiterna conceleratis hominibus ab antiquis post mortem proponebantur, vt deterrerentur ab omnibus sceleribus,& ab omni turpitudine, videtur esse necessarium vt quæ præmia viris bonis, quibus allicerentur ad probitatem, fuerint ab iisdem proposita, perquiramus.Erant igitur iis insulæ duæ concessæ, ad quas lenes & odoriferi venti;tanquã per incredibilem florum copiã pertrã-

Ayuntamiento de Madrid

fissent, suauiter spirabant: solum pingue, quod omnia sine humana diligentia facilè produceret: locus multis semper florum fructuúmque suauium generibus abundabat, & plantis domesticis vbique vestiebatur. vineæ singulis mensibus fructum ferebant, aer sincerus & temperatus, qui nullã temporum patiebatur mutationem. nam omnes maligni venti vel prorsus hinc exulabant, vel si peruenirent, priùs per inania loca defatigabantur, omnémq; inclementiam exuebant, quam loca illa attingerent. placidissimi imbres hic à Zephyris vel ab Argeste excitabantur, cùm plerunque tamen terra ob suam naturæ bonitatem imbribus non egeret. Ibi erat suauissimarum tantum auicularum genus, quę dulces concentus musicæ symphoniæ non dissimiles passim per totum anni tempus exercerent, ibi cantilenæ erant mirificæ suauitatis, chorósque ducebant virgines cum pueris pulcherrimæ, quibus accinebant cum musicis instrumentis peritissimi cantores. Epulæ ibi nascebantur saluberrimæ, nulla sentiebatur ibi senectus, nulla ægritudo, nulla mentis perturbatio. non auri, non diuitiarum cupiditas, non honorum animos beatarum animarum infestabat: omnes priuatam vitam rebus necessariis contentam vel maximis imperiis anteferendam existimabant. Hic vnusquisque iisdem studiis exercebatur, quæ viuenti gratissima extitissent.

De Lethe fluuio.

Enimuero quia putabant antiqui philosophi animas hominum esse immortales ac sempiternas, quæ fuit Pythagoræ opinio, & aliorum quorundam, has crediderunt pro singulorum meritis, & pro rebus in priore vita gestis semper in noua corpora denuò transmitti: atque hoc ipsum ad inferos mitti esse putabant, in noua corpora redire. At enim non facilè adduci poterant animæ, quæ graues molestias & miserias humanas semel expertæ fuerãt, vt rursus in hæc corpora redirent, nisi aliquam rationem excogitassent, quæ fierent omnium pristinorum incommodorum immemores: idcirco Lethen fluuiũ ex ea aqua fluere dixerunt, vt semel epota rerum omnium memoriam omnino obliteraret. Sed enim fluuius ille vbi sit, dubitari posset, quoniam alii apud inferos esse dixerunt, cùm Pythagoras tamen è cœlo descendere animas existimauerit. ego sanè censeo in circulo Lunæ fuisse Lethen collocatam, cùm satis aptæ oblitioni vires eius appareant. quippe cùm Cancrum cœleste signum portam putauerint, per quam animæ hominum ascendant ac descendant, cùm per Capricornum istud ipsum à Diis fieri creditum sit.

De Penatibus.

Vt autem manifestum fieret omnibus, nihil esse quod diuina prouidentia non gubernetur, nostráque omnia semper diuino consilio protegi, cùm Dei præsentia nullo in loco carere possimus, non solùm Lucinam parturientibus mulieribus statim adesse finxerunt.

Ayuntamiento de Madrid

finxerunt, quæ illas à doloribus soluerent, sed statim nati infantes proprios habere dæmonas continuò crediti sunt, quorum auxilio per totam vitam fruerentur. hæc opinio ab illa prisca antiquorum ad nostram vsque ætatem perdurauit: nunc hos nuntios Dei nominant: physici verò Iouem, Iunonem, Mineruam, Vestam hos esse dixerunt, vires elementorum scilicet, cùm illis nati continuò perfruamur: atque hos Deos æthera medium, aera imum, & terram, & summam ætheris partem, quæ vis est diuinæ intelligentiæ, quam Mineruam nominarunt. Hæc enim nomina domorum priuatarum, & singulorum in iis habitantium, & vniuersarum ciuitatum curam habere putabantur. Alii Apollinem ac Neptunum Penates solos putantes in idem reciderunt: calorem, tanquam principium à quo fieret, opus naturæ, & humorum ex quo fieret, principia ponentes atque eadem de Laribus dicta sint.

De Genio.

Creditus autem fuit Genius dæmon, nõ quidemis, per quem viueremus, aut cuius auxilio vbique frueremur, sed is, qui nobis sem per bona consilia suggereret, & quem haberemus in tota vita nostra consultorem. Sed cùm multa alia quoque Genium proprium, vt plantæ & animalia, quæ non egent consilio, habere dicantur videtur: probabilior illorum sententia qui occultam vim planetarum, quæ ad omnia hæc pertineret, Genium vocatam fuisse putarunt: quare omnia humana & cœlesti vi occultè gubernari, & nihil diuina virtute vacare, tradiderunt.

De Pallade.

Vt verò demonstrarent antiqui non sola vi cœlesti mortalium res gubernari, sed etiam prudentiæ hominum aliquid loci relictum esse, cùm Deus diligentes & prudentes semper adiuuet, tum sapientiam rem Deo gratissimam esse dixerunt; cùm Deus magnopere diligat sapientem. ad hoc autem exprimendum illam Iouis filiam esse dixerunt sine matre, cùm solus Deus verè sit sapiens, alii verò similitudine quadam. Vt pateret quanta vis esset sapientiæ, illam armatam natam esse finxerunt, cùm sapiens nullas neque fortunæ iniurias, neque humanam iniquitatem magni faciat, sed omnia consilio & patientia superet, omnémque suam spem in Deo collocarit. & quoniam initium sapientiæ est tîmor Domini: hãc dixerunt antiqui profligauisse impios gigantes, qui neglecto Deorum immortalium cultu in Iouem insurgere conati sunt. omnis enim sapientia humana, quæ dissideat à diuina voluntate, inanis est & contemnenda, cùm solus vir bonus & amicus Dei sit sapiens.

De Prometheo.

Enimuero vt demonstrarent omnem humanam prudentiam quæ à diuina voluntate dissentiret, esse perniciosam mortalib. &

Ayuntamiento de Madrid

insulsam, Promethei fabulam introduxerunt, quem artes & dolos omnes excogitasse in quiunt; & idcirco grauia supplicia passum fuisse. Hunc aiunt columnæ alligatum fuisse, multáque grauia passum tandem reconciliatum fuisse Ioui, quoniam viris bonis plerunque pugnandum est cum infortuniis: atque solis propè mali vel fatui sunt fortunati. At cum breuis vita mortalium existat, quam multas molestias æquo animo pertulerit, ille Deo tandem sit amicus. quare per sapientiam Ioui tandem reconciliatus fuit.

De Atlante & Endymione.

Neque tamen putanda sunt omnia quæ fabulosè tradita sunt ab antiquis, ad humanæ vitæ institutionem, vel ad vires naturæ exprimendas fuisse conficta: sicuti non necesse est in fertili agro nullam nasci plantam inutilem. Quæ de Atlante igitur & de Endymione prodita sunt memoriæ, illa de viris astronomicæ scientiæ peritis dicta sunt, postea ad illorum gratiam, vt cùm suauitate ad posteros transmitterentur, ita fabulosis narrationibus fuerunt implicata.

De Fortuna.

Neque illa quidem quæ memoriæ prodita sunt de fortuna, non singulari consilio fuerunt excogitata: quæ quid sit, satis explicatum fuit in Physicis ab Aristot. Sed ego, cùm omnia diuina prouidētia gubernari putem, nihil fortunæ tribuendum verè sentio: sed nomen ipsum tributum fuisse fortunæ putarim, vt à cogitatione diuinæ potentię, cùm molestiis, vt sibi viderentur, præter dignitatem homines infestantur, deducerentur: atque in fictum nomen suas lamentationes & conuicia coniicerent, quæ leuis & stulta, & cęca, & iniqua vocaretur; cùm causæ nescirētur, cur huic res aduersæ ferè omnes euenirent, at illi contrà nihil non ex sententia succederet.

De Apolline.

Explicatum fuit in superioribus fabulis de mundi principiis, & mutuis elementorum inter se mutationibus, déque animæ immortalitate, quòd illa sempiterna sit in hominibus, quòd vnus sit mundus ex vniuersa materia, & quæ sint corruptionis ac generationis elementorum principia: nunc videtur dicendum de iis quę pertinent ad conseruandas formas singulorum animalium, & compositorum corporum. Est autem omnium horum Sol artifex, quem à splendore Phœbum nominarunt: nam propter obliquum eius cursum sub signifero circulo omnes & plantæ & animalia modò eius accessu fœtum producūt, modò recessu vires resumunt. Fuit idem medicæ artis peritus & salubritatis ac pestilētiæ artifex creditus, quoniā vis Solis medicinæ confert, cùm nimius eius calor sit pestifer omnibus animātibus. Est enim omnis animantiū salus in symmetria caloris cōstituta: quare generationis & corruptionis artifex Sol est appellādus, vt censerūt antiqui.

De

Ayuntamiento de Madrid

De Æsculapio.

Aesculapium idcirco finxerunt antiqui Phœbi & Coronidis, quam aeris temperamentum esse dicebamus, filium, quia nisi Solis calor aera purget ac rariorem faciat modicè, & nisi humoris vis quædam in ipso aere relinquatur, nulla esse potest salubritas. Fuit igitur Aesculapius aer bene affectus, cuius filia fuit Sanitas aut bona Valetudo. Est enim aeris temperies non hominis solùm, sed etiam cunctis cæteris animalibus, & plantis salubris. quare iure & Solis filium Aesculapium, & salubrem vim de Sole animis corporibúsque subuenientem dixerunt. Sed quia vis Solis assiduè commisceat oportet ipsum aera, matrem illi Deo mistionem tribuerunt. Per hæc igitur non solùm autorem generationis & corruptionis Solem significabant antiqui, sed etiam salubritatis: cùm mediocritas conseruet, at quod nimium est vel minimum interimat: omnis enim vita animantium & sanitas est in mediocritate constituta.

De Chirone.

Atque cùm aeris optimè affecti natura, facultas sit constituta facilè conualescendi, accidit aliquando malè affecti corporis malignos humores in aliquam partem ipsius corporis debiliorem confluere: quod enim per totum corpus diffusum fuerat à vi naturæ in vnum locum expellitur. ideo Chironē peritum chirurgiæ celebrarunt. Sic enim significabant physicas actiones per has fabulas, quæ spectabant ad conseruanda singula composita corpora naturalia.

De Venere.

Deinde quoniā alia ex animalib. nascuntur è corruptione, alia è coniunctione: quid conferret vtrisque explicarunt. Atque nascentibus quidem ex corruptione mediocritas caloris, & cœli clementia ad educandum necessaria est: illis rursus animalibus, quę generant ex coniunctione maris & fœminę peropportuna est aeris temperies. Nam cùm semen è subtiliore sanguinis parte secernatur, non ita facilè istud facilè istud fit, nisi sanguis modicè incaluerit, quod fit per ver pręcipuè: est enim verna temperies quasi lena ad procreationem vbique. Sic igitur materiam seminis, & aeris clementiam procreandi desiderio necessariam per fabulas antiqui exprimentes, Venerem è genitalibus Cœli partibus & ex mari natam fuisse fabulati sunt. Sunt enim genitales partes Cœli, caloris mediocritas per motum, qui confert animalium generationi.

De Cupidine.

Inde Cupido Veneris filius fuisse dicitur, quoniam ex aere ita affecto corpora & ipsa animalium bene affecta in procreandi cupiditatem sensim illabuntur. Nā tum vigere singula animalia putāda sunt, cùm existunt naturę negotiis habilia; sic igitur antiqui

Ayuntamiento de Madrid

ex optima valetudine & ex aeris temperie nasci animalium fertilitatem tradiderunt per fabulas. At verò quia multa turpia propter libidinem à nonnullis committuntur, ad exprimendam indignitatem eorum qui nimis ad libidinem sunt propensi, Cupidini tantum deformitatis, quantum explicatum fuit, tribuerunt.

De Gratiis.

Sunt autem argumento illis quæ dicta fuerunt superiùs, Gratiarum vires & nomina, quæ nihil aliud significabant quàm fertilitatem agrorum, frugúmque abundantiam, quæ pacis beneficio latè proueniunt. Has hac ipsa de causa Veneris assecias esse dixerunt, & Solis Aeglésque filias, cùm nihil sine Solis clementia fœcundum fieri possit.

De Horis.

Præterea quia nihil satis commodè videbatur fieri posse solo naturæ ductu, vel si optimam cœli temperiem consequatur, nisi humana adiuuetur industria, introduxerunt Horas antiqui, quæ singulorũ diligẽtiam spectarent, diligentioribúsque hominibus fauerent. Nam humanam industriam nunquam deserit diuina clementia. Quare hæ nubes pro arbitrio inducere, & cœlum serenum facere, & temporibus moderari creditæ sunt. Per easdem Horas rursus improbitatis hominum sterilitatem agrorum & omnes diuinitus immissas calamitates esse comites innuebant.

De Mercurio.

Atque vt intelligeretur à diuina natura res humanas non esse penitus seiunctas, Mercurium tanquam vinculum quoddam intercedere censuerunt, qui Deorum consilia ad homines, hominum ad Deos ipsos asportaret. Id autem fingebatur ab iis, qui quo pacto res humanę diuinitus gubernarentur, percipere non poterant. Nam Mercurius vis est illa diuina, quæ in mentes hominum diuinitus infunditur, quæque res humanas mirificè in suo ordine componit & conseruat. Tum rursus, vbi somnia in mentes hominum diuinitus infundi putabantur, aut vbi animæ in corpora nascentiũ deduci, aut post mortẽ ad inferos, vis illa diuina Mercurius dicebatur. Illo autem nomine vis diuina vocata fuit, qui primus Mercurius vir sapientissimus mundum à Deo creatum fuisse dixerit & non posse sine diuina prouidentia gubernari, omnémque Deorum cultum inter mortales instituerit, neque vllum fieri posse crediderit sine Deorum nutu ortum & interitum. Nam cùm hæc prior homines docuisset, quasi res consiliáque diuina ad nos detulisset, Deorum nuntius creditus est. Quæ pertinent ad vim orationis exprimendam huic Deo dicatæ prætermitto, cum natura ipsius planetæ, suo loco legenda.

De Pane.

Cùm vellent rursus demonstrare antiqui, omnia naturalia corpo-

Ayuntamiento de Madrid

corpora diuinæ naturæ subiici, & ab illa pro sua voluntate gubernari, Pana Mercurii filium tradiderunt esse. Est autem Pan hæc vniuersa corporum naturalium moles, velut ipsum nomen significat: in qua diuina humanis coniunguntur, quod exprimebat per superiorem formam Panos quæ pulcherrima erat, & Diis simillima: cùm inferior magnopere esset deformis ob inferiorum corporum naturalium sordes, quæ sunt tanquam hypostasis naturæ. Reliqua quæ pertinent ad explicandam corporis formam, suo loco legenda relinquimus, vbi latè declarata sunt.

De Silenis.

Enimuerò non solùm rebus humanis præesse Deos statuerunt fabularum inuentores, & sub hisce occultandæ philosophiæ artifices: sed etiam alios ex Diis potentia & autoritate aliis præstare crediderunt, ita vt vnus Iupiter rebus omnibus ac dæmonibus præesset, alii dæmones imperia in certa vel loca vel negotia obtinerent, qui & ipsi alios inferiores dæmones haberent ministros. Sic igitur Sileni Bacchum, vt ministri, sequebantur: qui cum Bacchus esset Sol creditus, Sileni vires solis erant animalibus perutiles.

Ethicè.

Ebrietatis turpitudinem præterea ante oculos proponentes, Silenum vim scilicet vini & ebrii hominis formam, expressetunt. Illum igitur ventricosum, & senem, & vsque titubantem finxerũt, quòd hæc omnia vinum & ebrietas efficiat. Nam qui plus voluptatibus, quàm natura postulet, tribuerit, is & in præsenti & inposterum corpus & animum omnibus rebus vel vtilibus vel honorificis inutilem reddit. Quare propositis his incommodis maiores per hæc figmenta ab immoderato vini vsu, & ab omni è vino nascente turpitudine deterrebant.

De Faunis.

Vt verò retinerentur homines in officio, omnésque forent probitatis & integritatis studiosi, & Faunos, & Syluanum, & Oreades nymphas antiqui sapientes excogitarunt, qui vbique pastoribus & agricolis præsto essent, agrestiúmque calamitates aliquantulum subleuarent: nam cùm nihil in agris, vel in syluis, vel in densis montium nemoribus non præsente vbique Deo committi liceret; mox additum fuit illi opinioni viros bonos laborantes nullo in loco à diuina clementia negligi, sed vbique subleuari: quippe cùm neque arborum neque pecudum fœtus possent sine diuina custodia conseruari aut augeri.

De Nymphis.

Sed quoniam nulla res est, quæ tota sit vtilis, cùm neque ciborum maior pars in vtilitatem corporis conuertatur, neque tota materia aquæ gignendis animalibus sit vtilis, cùm alia pars in fœtum, alia in eius nutrimentum absumatur, vt patet in ouis præ-

Ayuntamiento de Madrid

cipuè, vires illas seminis, aut aquæ, ex quibus fit generatio, Nypharum nomine appellarunt. quare dictæ sunt Nymphæ fruiferæ, & homines atque animalia omnia nutrire, & pastorum Dea, præsidésque pratorum vocatæ sunt. Sic igitur per has materiam propriam singulis rebus naturalibus subiici, significabant.

De Baccho.

Neque ea quidem quę de Baccho fingebantur ab antiquis, fuerunt à physica consideratione aliena, quando illum à Nymphis nutritum dixerunt. cùm enim Nymphæ materia sint in rebus naturalibus, illæ formam recipiunt ac fouēt: est enim Dionysus virtus Solis generationi conferens, quæ vicem maris obtinet in operibus naturæ. huic idcirco phallum siue membrum virile dicatum fuisse memorant, & genus id sacrificii quod vocabant Canephoria.

Ethicè.

Deinde mores ebriosorum per hunc Deum exprimentes, ad moderatum vini vsum nos hortabantur, cùm proponerent ante oculos quot turpitudines ex ebrietate nascerentur. nam cur Cobali malefici & perniciosi dæmones Bacchum comitabantur, inter quos Acratus præcipuum locum obtinebat? quia multa sunt flagitia, quæ ebrietatem ac immoderatum bibendi vsum sequuntur: loquacitas nimirum, & temeritas, & impudentia, & in rebus domesticis negligentia, præsentiúmque bonorum profusi sumptus, & inimicitiæ, multáque huiusmodi incommoda cum clamore & strepitu eadem causa fuit cur eius currum diuersæ ferę crudelissimæ sequerentur.

De Cerere.

Mox ad agrorum cultum mortales adhortabantur, cùm Ceterem terram esse dicerent, ex qua nascuntur diuitiæ: cùm iustissimum sit habitum fœnus illud, quòd è terra capitur. terræ enim feracitas à cœli clementia & diligentia hominum nascitur, quod per Cereris fabulam explicarunt. hæc orbem terrarum peragrauit, quoniam ob signiferi circuli obliquitatē, & ob Solis cursum sub eo, variis anni temporibus æstas fit, & segetes ad maturitatem peruenium.

Ar Ethicè.

Nemo Deos impune contemnit, cùm improbitatis comites sint miseriæ: necesse est impium hominem & imprudentem in multa turpia incurrere, quare & pietas in Deos, & rebus agendis prudentia, & parsimonia in præsentibus bonis conseruandis, necessaria est viro bono.

De Priapo.

Atque quoniam aliquid fieri è nihilo non potest, Priapū semen esse genitale crediderūt: quē Deum idcirco putarūt antiqui, quia diuina potentia plena essent, vt putabant, semina generationis.

De

Ayuntamiento de Madrid

De Adoni.

Neque verò ſimplex erat modus vires Solis oſtendendi, ſed pro arbitrio artificum fabularum. nam modò capitur pro meſſe vt Proſerpina, quæ per quoddam ſpatium eſt apud inferos, modò apud ſuperos, modò pro Sole: qui eadẽ ratione modò diuturnior eſt apud inferos, modò apud ſuperos. hunc aiunt ab apro ictum interiiſſe, propter horridam vim hyemis, per quam deficiunt penè Solis vires. nam dum eſt in auſtralibus ſignis, horrida terra fit, & frugibus, vt apparet, inutilis, cùm vere omnia reuiuiſcant.

De Sole.

Sol quia lucem & vitam denique impertit omnibus animantibus, lucis quæſtor & autor habitus eſt vnus, & morborum & ſalutis moderator, & frugum & rerũ omnium copiæ largitor, & Deus denique, cùm Dei naturam ſuperiorem his omnibus nondum homines cognoſcerent.

De Ariſtæo.

Ariſtęi verò fabula Solis filii poſt hęc introducta fuit, cùm nos ad prudentiam antiqui hortarẽtur, quę non mediocre aſſiduè rebus noſtris eſt adiumentum, vitámque facit faciliorem, minúſq. moleſtam mortalibus: quippe cùm imprudentiæ multæ moleſtiæ & inſuauitates vitæ ſoleant eſſe adiunctæ.

De Phaethonte.

Ad explicanda verò illa quæ fiunt virtute Solis, excogitata fuit fabula Phaethontis: cuius error omnia prope humana exuſſit, quia facta fuit eximia ſiccitas, & æſtus inuſitatus, qui per totam ęſtatem ad medium autumnum perduauit. Poſt illam tam acrem & horridam æſtatem, eximios calores ingentia tonitrua neceſſariò ſunt conſecuta, & fulmina complura: quare dictus eſt Phaethon fulmine fuiſſe à Ioue deiectus ad ripas Eridani propter inundationes, quæ temporum inundationes huiuſmodi cum peſtilentia plerunque ſequuntur.

At Ethicè.

Monuerunt ſapientes præterea ſæpius honores, qui ab imperitis rerum gerendarum expetuntur, nonnunquam & ipſis calamitoſos fuiſſe qui acceperunt, & iis qui conceſſerunt parum honorificos: nam multis perniciosa fuit ambitio, & honores ac magiſtratus præter dignitatem conceſſi.

De Aurora.

Enimuero non ſolùm motus Solis, & planetarum nonnullorum, per fabulas expreſſerunt antiqui, ſed etiam cùm talia vel talia nobis appareret ſidera, illorum vires explicarũt. tũ apparentẽ lucem ante ortum Solis, cùm primùm cœlum rubeſcit, aurorã vocarunt, quia ſub exortũ Solis aura lenis plerunq. ſpirare cõſueuit: quã lucẽ cùm interiectis ſurgentibus vaporibus intueamur, rubẽtem videmus vnde roſea vocata fuit. Quæ de Memnone tradita

Ayuntamiento de Madrid

ſunt memoriæ,cùm is orientis regionibus imperauerit, omnia ad hiſtoriam ſpectant.

De Tithono.

Nulla alia de cauſa fictam fuiſſe Tithoni fabulam crediderim, quòd in cicadam denique fuit mutatus ob longam ſenectutem, niſi vt oſtenderent mortem eſſe omnium calamitatum ac miſeriarum humananũ finem,quæ Deorum immortalium beneficio ſit hominibus conceſſa: quippe cùm Tithonus, cui immortalitas Auroræ precibus impetrata fuerat,ſupplex à Diis petiuerit,vt ſibi liceret mori, cùm ſatius eſſe duceret ſemel interire, quàm ſemper eſſe miſerum,naturæque difficultatibus infeſtari.

De Paſiphae.

Per Paſiphaes verò fabulam animæ noſtræ naturam antiqui oſtendebant:eſt enim anima hominum Minois vxor viri iuſtiſſimi, quòd omnia noſtra negotia debent eſſe cum ratione coniuncta. vbi verò illegitimarum rerum appetentia inflammata fuerit, aut cupiditate exarſerit alicuius turpitudinis, aut ira incaluerit plus æquo, deſciuerítque aliquo pacto ab ipſa ratione: tum dicitur committere adulterium, & cum tauro congredi,ex quo mõſtrum parit.nam qui ſemel leges contemnere æquitatémque didicerit, difficillimè poſtea poteſt intra iuſtitiæ clathros coerceri: quare multa poſtea perniciosa monſtra ex iniqua animi conſuetudine naſcuntur.

De Circe.

At per Circes fabulam,quæ dicta eſt à miſcendo,ſignificarunt animalium & plantarum generationem, quòd in ea neceſſe ſit humorem à calore miſceri:quare miſtio hæc Solis & humoris filia fingebatur.miſcentur enim ab ipſa natura inter ſe elementa cùm aliquid procreant. cum verò ſempiterna ſit hæc generandi ratio,& elementorum natura, Circen immortalem eſſe dixerunt. & quoniam vnius corruptio,generatio fit alterius, neq; vnquam aliud eiuſdem formæ ex illa corruptione naſci poteſt, ſed longè diuerſum,finxerunt hanc poſſe homines in varias animalium formas mutare.Vlyſſes ab illa non mutatur, cum anima immortalis exiſtens & ab omni corruptione immunis, non habeat principia in quæ diſſoluatur,cùm diuina quædam facta ſit à Deo per ſe ſubſiſtens οὐσία ſiue ſubſtantia.per hæc igitur immortalem eſſe animam ſignificarunt,quamuis corpus multis morbis vexetur,&corruptioni denique ſit obnoxium.

Ethicè.

Circe libido eſt,quæ naſcitur ex humore & calore in animalibus. hæc titillatio naturę ſi nobis dominetur,beluarum vitia in animis noſtris imprimit,& pro cuiuſque ingenio modò in Venerem impellit,modò ad iram perducit, modò crudelitatis & improbitatis omnis vim nobis imprimit: quare dicti ſunt comites Vlyſſis,

Ayuntamiento de Madrid

Vlyssis, animæ motus scilicet, in beluas diuersarum formarum conuersi. Sed quoniam ad hoc nonnihil impellit vis siderum, dicta est sidera etiam de cœlo deducere. at anima quę prudens, & diuina existit, si modò se colligat, nullis horum motuum capitur: neque tamen sine diuina ope hanc tantam voluptatum periculorúmque multitudinem potest superare. hæc enim per hanc fabulam antiqui innuebant.

De Medea.

Medeam rursus effinxerunt Solis filiam, quoniam plurimum possit bene affecti aeris natura, quæ prouenit è Solis clementia: mores enim & animi motiones corporis temperamentum plerúque consequuntur. cùm igitur Medea sit consilium Idyiæ, siue cognitionis filia; illa cum vi siderum consentit, quæ etiam deducit de cœlo, quia nemo sapiens iure appellari potest: nisi idem viribus planetarum moderetur, sibíque ipsi imperet: opus est autem viro bono & sapienti cupiditatum fluuios refrænare, multáque efficere quæ vulgo videantur admirabilia. at verò qui libidinis, aut voluptatis alicuius causa, solùm verterit. patriámque & parentes & coniunctos prodiderit, quæ sunt animæ ratione præditæ consilia. quo pacto non in grauissimas miserias & omnium bonorum iacturam vno tempore illabetur? sic igitur opus esse prudentia demonstrabant antiqui, & omnes sceleratos esse miseros.

De Iasone.

Significabant rursus per Iasonem, quem à iustissimo Centaurorum Chirone educatum memorant, & artem medēdi edoctum, animo adhibendam esse medicinam, quæ prudentia est, vt viri boni, & fortes, & prudentes efficiamur. hunc sequitur consilium siue Medea omnibus carissimis relictis, quoniam prudentia singula consilia debet antecedere: domanda est pertinacia, & superbia, & inuidia, & ira, qui omnes animorum motus rationi & prudentiæ & medicinæ animorum sunt subiiciendi: quæ nisi subegeris, ipse subigaris necesse est. maximè verò omnium colenda est Deorum immortalium religio, quæ res est omnium virtutum omnísque felicitatis principium: In tot verò labores Iason nauigāns incidit, quia prudentia nulla est nisi in difficillimis rebus constituta, qui enim ad multas fortunæ mutationes & vicissitudines intrepidus non existat, hic neque bonus, neque prudēs, neque constans iure potest appellari.

De Phrixo.

At qui fortunæ vicissitudines ferre æquo animo didicerit, cùm omnino cuique ferre necesse sit, ille sapiens cum magna sua vtilitate & non sine aliqua gloria existimari solet. Quam fortunam siquis placidè ferre non potuerit, ille tanquam Helle in mare amplissimum miseriarum delabitur ob mollem & muliebrem ani-

Ayuntamiento de Madrid

mum. Qui verò ſapienter rebus præſentibus vti cognouerit, ille proximè ad Deorum immortalium naturam accedere putandus eſt. Sin imprudenter & ſuperbè abutatur, is ex altiſſimo dignitatis & potentiæ gradu Deorum conſilio tandem deiicitur, quoniã ſuperbos & crudeles odit Deus.

De Argo, & Capra cœleſti.

Tantopere gratam eſſe Diis omnem mortalium beneficentiã demonſtrabant antiqui, vt Iouem vel Capram inter ſidera collocaſſe memorauerint, quod ſibi lac præbuerit, & nauim Argon, quia tot heroas incolumes in patriam reuexerit. hanc conſilio Palladis factam fuiſſe inquiunt, vt per hoc ſignificarent omnem beneficentiam, quæ quidem cum ratione ſuſcipitur, gratam eſſe Diis immortalibus, maximéque laudabilem: quamuis illa etiam quę fortuitò, aut potius naturæ ductu, quam iudicio fit, non ſit reprehendenda.

De Niobe.

Cùm per ſuperiora exempla ad beneficentiam & ad liberalitatem nos antiqui adhortarentur, nonnullas poſtea fabulas inuenerunt, quibus arrogantia & temeritas, & ſuperbia deprimeretur, quo æquo animo omnes fortunæ viciſſitudines perferremus. Nam cùm nonnullis ob felicitatem, amicorum contemptus, & acceptorum à Diis obliuio, & Deorum ipſorum deſpicientia in animo oriatur: tunc proxima eſt Dei vindicta, quæ omnia vel feliciſſima vno die poteſt labefactare. Hanc temeritatem deprimentes antiqui, omnémque humanæ felicitatis inconſtantiam ante oculos proponentes, Nioben abundantem rebus omnibus feliciſſimè eodem die, & iiſdem carentem rurſus introduxerunt, quoniam vel Deos ipſos irriſiſſet. Sic Thamyris cùm nimis fuiſſet arrogans ob poeticæ facultatis peritiam, cum Muſis certare auſus, ſatis ingentes ſuæ temeritatis pœnas dedit. Non enim conuenit rebus aduerſis nimis triſtari, aut proſperis nimis animo extolli, cùm rebus omnibus adhibenda ſit moderatio, quia nihil boni habemus, niſi à Deo: ille enim depoſuit potentes de ſede, & exitauit humiles. Sic non leue ſupplicium paſſus eſt Marſya, quia vel cum ipſo Deo, à quo canendi artem acceperat, de cantu contendere auſus fuit. Sic Arachne etiam fertur in beſtiam mutata, quia auſa fuiſſet cum illa Dea, à qua didicerat texendi artificium, de artificio contendere.

De Ixione.

Tum rurſus ad animorum noſtrorum tranquillitatem multa fuerunt figmenta ab antiquis ſapientibus prudenter excogitata. Non enim ſolam crudelitatem, & inanem gloriam ob felicitatem præſentem reprehenderunt, hominéſque ad liberalitatem adhortati ſunt, ſed etiam ad expellendã ex animis noſtris ambitionem

& in-

Ayuntamiento de Madrid

& inuidiam, qui acutissimi sunt & infestissimi animorum nostrorum stimuli, & ad reprimendam libidinem, dixerunt Ixionem ob optatum adulterium de cœlo fuisse ad inferos deiectum, quod nõnulli ad historiam retorserunt. At verò quòd fuerit rotæ alligatus, à qua perpetuò circumferretur, illud certè ad historiam referri non potest. Cùm enim ex aulica familia regis eius cuius vxorem constuprare tentauit, excidisset Ixion: factus est omnium hominũ miserrimus, quia perpetua ambitione & inuidia discrutiabatur. Nam qui gloria inani tanquam imagine virtutis capiũtur illi nihil syncerum, nihilque laudabile faciunt, sed multa illegitima & absurda agant necesse est, multisque cupiditatibus, & omnibus animorum affectibus obsequantur. Neque verò ob hos motus animi tantùm hæc tradita sunt in fabulis, vt ab iis abstineamus, sed etiã vt demonstraretur, quòd nullus status illorũ est diuturnus, qui per illegitimas artes ad honorũ apicémq; gloriæ contenderunt. Nullus enim honor nisi per virtutem teneri potest.

De Sisypho.

Deinde ad dreprimendam loquacitatem omnis improbitatis vindicem Deum esse dixerunt, qui solet in illos etiam animaduertere, qui fidem non seruarunt iis magistratibus ac regibus, à quibus dignitates acceperunt. non enim cõuenit res arcanas principum in vulgus proferre. Neque tamen minùs hoc ad illos pertinet, qui magistratus & honores expetunt cum summa animi contentione, & tamen sæpius repulsam patiuntur: qui per hanc fabulam admonebantur, nihil esse humano generi calamitosius ambitione. Poterat tamen ad omnia humanæ vitæ studia istud ipsum transferri, quòd vbi illa quæ priùs admirabatur, aliquis cõsecutus fuerit; tum eius rei pertæsus, alterius cupiditate capitur.

De Tantalo.

Reuocantur præterea ab auaritia mortales per fabulam Tantali, cùm opulenti propter diuitias dici filii Iouis consueuerint, at iidem condemnati sunt apud inferos siti perpetua, cùm nulla sit vel in maxima diuitiarum copia satietas: quippe cùm illarũ etiam desiderium vnà cum ipsa copia excrescat.

De Tityo.

Si quis vel viribus corporis, vel nobilitate generis, vel humanis viribus fretus æquitatem, reliquásque virtutes neglexerit, ille poterit Tityi supplicio ab omni turpitudine deterreri, cum neque tantum quidem corpus, tantáq; proceritas ipsum Tityum protegere à diuina vindicta potuerit. Fuerunt tamẽ nonnulli qui Tityi fabulã ad segetum naturam retraxerunt, vt suo loco dictum fuit.

De Titanibus.

Titanum fabula non quidem ad mores componendos, sed ad naturæ negotia explicanda, conficta est: qui dicti sunt aduersus Iouem arma cepisse, & rursus ab eo fuisse in tartarum deiecti,

Ayuntamiento de Madrid

quia naturalia corpora corruptioni obnoxia videntur quidem sempiternis illis cœlestibus corporibus se velle æquiparare, cùm tamen ad interitum citò prolabantur, quamuis singulæ formæ animantium sint sempiternæ. Has igitur formas siue Titanes patres hominum ac Deorum, & omnium animantium fontem appellarunt. Quidam Solem Titana putarunt esse, alii crassiora elementa, quæ ob suam materiam inferius detruduntur à vi superna.

De Gigantibus.

Sic etiam Gigantum fabula illorum arrogantiam deprimit, qui confisi magnitudine suarum virium, vel religionem Deorum, vel Deos ipsos paruifaciunt. Nam certè quidem qui plurimum valent viribus, illi minimum pollent ingenio. Hi igitur cùm impudentes, & temerarii, & crudeles, & ad omnia flagitia propensi sint, facilè Dei vltionem in se conuertunt, cùm nullum scelus denique impunè committatur. quare cœlesti fulmine icti sempiternis suppliciis apud inferos, & perpetuis miseriis fuerunt addicti.

De Typhone.

Ad explicandam ventorum quoque naturam, vel incendiorum subterraneorum, non inelegantem fabulam de Typhone antiqui excogitarunt, qui capite illum cœlum pertingere dixerunt, & altera manu orientem, altera occidentem pertingere. Venti enim à superiore aeris parte è nubibus perflare incipiunt; & vel orientem vel occidentem versus latissimè perflant. Ad celeritatem ventorum exprimendam totum corpus plumis tectum Typhonis esse dixerunt, cui plura erant capita propter vires vẽtorum multiplices: cùm enim aliquando sint noxii, Typhoni viperarum spiras circa crura tribuerunt. Hunc Iupiter compressit, quia cœli & solis temperies his moderatur. Quam tamen fabulam alii ad historiam deduxerunt.

De Paride.

Postea vt non solùm à temeritate & arrogantia homines abstinerent, sed ab omni parum honesto animi impetu, qui se dignos putant, vt cæteris dominentur: Paridem finxerunt pro libidine opes ingentes, & sapientiam Deorum neglexisse: atque illud iudicium obstinatè à suis postea defensum vniuersum Asiæ imperiũ funditus euertisse. Sic igitur ad imperatorias virtutes homines per hanc fabulam adhortabantur, ad temperantiam scilicet, & sapientiam, & Deorum metum, cùm neque nobilitas, neque vires, neque opes dignæ sint imperio, si sapientia, & iis virtutibus, quæ necessariæ sunt, cæteris imperaturi careant. Quis enim vel improbo vel stulto iudicio diu lætari poterit? aut cui non vel sua scelera tandem molesta sunt? ne igitur temeraria iudicia fierent, & vt quantæ calamitatis autor sit libidinosus & dolosus

iudex

Ayuntamiento de Madrid

iudex ciuitatibus admoneremur, hæc ficta sunt ab antiquis.

De Actæone.

Atque cùm ad beneficentiam & liberalitatem & humanitatem nos sapientes per superiores fabulas adhortarentur, omniúmque scelerum fundamentum esse obliuionem acceptorum beneficiorum existimarent, significabant per Actæonis fabulam non in quosuis, sed in viros bonos tantùm beneficia conferri conuenire: quia quæ ingratis fiunt hominibus, non solùm amittuntur, sed absumuntur vires quæ viris bonis adiuuandis forent opportunæ. Ne igitur honori facultatibus vitæque nostræ insidiatores nostris sumptibus aleremus, & vt prudentiores essemus omnes in conferendis pro viribus nostris beneficiis, hac fabula admonebamur. Significant præterea deuitandam esse omnibus curiositatem, & earum rerum studium, quæ nihil ad nos pertinent, quoniam multis perniciosa fuit arcanorum consiliorum principum cognitio.

De Hercule.

Vt autem demonstrarent sapientiam esse donum Dei, nullámque virtutem esse sine diuina voluntate, Herculem, quæ fortitudo est, & probitas, & animi magnitudo in omnibus vitiis profligandis, voluptatibúsque conculcandis, Iouis filium finxerunt. proximè enim ad diuinam naturam vel viuentes accedunt, qui per summam integritatem & beneficentiam in omnes cum summa omnium laude suam ætatem transigunt. Vt autem ad hoc incitemur, non erit inutile alienæ virtutis exemplum, atque in primis superbia, & ira, & arrogantia, & animi furor monstra grauissima placanda sunt, omnis crudelitas ex animo tollenda, omnes illegitimi animi motus reprimendi, omnis voluptas harum honesta auertenda: auaritia præterea, rapinæ, latrocinia viro bono fugiēda: subleuandi iniquè oppressi: intemperantia omnis & libido extinguenda, ad quam si quis vel paululum conniueat, ab appetentia tanquam rapidissimo fluuio deferetur ad multa turpia & viro bono planè indecora. Atque cùm voluptatum omnium finis sit dolor & miseriæ, si quis neglecta virtute & animi constantia ad has prolabatur, is sentiet demum quàm miserum sit turpibus cupiditatibus inseruire.

De Acheloo.

Neque elementorum solum procreationem inter se mutuam, aut animalium, aut ventorum ex vaporibus, aut fulminum per fabulas significabant antiqui, sed etiam fluuiorum ortum, & rerum singularum generationem. Quare Acheloum Oceani filium dixerunt, cùm ex Oceano omnis etiam aquæ dulcis natura originem capiat. Quamuis senserunt alii postea ex aere in aquam verso flumina generari.

Ayuntamiento de Madrid

De apro Calydonio.

At verò non vnum exemplum, sed plura fabularum nos ad Deorum cultum inuitabāt, propositis etiā grauissimis supplicijs illis, qui religionem neglexissent. Sic igitur Cyclops, quia Iouem contemneret, ab Vlysse obcæcatus fuit & aper Calydonius regionem latè deuastauit Aetolorum, quia Oeneus Dianæ cultum neglexisset. Nam cùm nulla calamitas sine Deorum consilio & prouidentia contingat, tum nihil certè fit horum, nisi proter hominum improbitatem. Nam propter peccata veniunt aduersa.

De Centauris.

Ad reprimendam autem temeritatem impurorum & sceleratorum hominum, qui libidine & cupiditate ad quæuis turpia feruntur, quæ incommoda passi sint Centauri per res eorum gestas explicarūt. Nam qui vino immoderatius vsus fuerit, qui impuris cupiditatibus obtemperarit, qui manus in res alienas violenter iniecerit, qui temperantia & æquitate in rebus omnibus vti oportere non cognouerit, hic per summum dedecus patriam, facultates, penates, libros, vxorē relinquere cogitur, & extoris ac inops inter ignotos denique vitam degit.

De Harpyis.

Neque per Typhona solùm vim ventorum antiqui explicare nitebātur, sed etiam per fabulam Harpyiarum. nam sicuti fluuiorum, fontium, imbriúmque natura per Naiades ac Nymphas, per Iouem vis ignea, & pars aeris superior, per Neptunum aqua, per Vestam terra, per Iunonem inferior aeris pars: sic per Harpyias vis & natura ventorum significata est ab antiquis. fuerunt enim filiæ Thaumantis & sorores Iridis, quoniam imbres & nubes & venti ex eadem materia è vaporibus scilicet procreantur.

At Ethicè.

Significabant præterea per hanc fabulam auaritiam & immoderatum opum desiderium tanquam graue supplicium, mortalibus esse immissum Deorum consilio. nam vel sibi ipsi vel cæteris hominibus auarum crudelem esse necesse est, quòd in comparandis opibus auarus permultorum iniurias accumulat, aut sibi detrahit necessaria. cur enim oculis captus fuit Phineus, cui Harpyiæ epulas surripiebant? quia non videbat humanam cōditionem vitæ intra angustissimos terminos includi, paucísque esse contentam. atque id etiam confirmatur per Harpyiarum formam.

De Hesperidibus.

Hesperidum fabula excogitata fuit ab antiquis ad rerū astronomicarum rationem explicandam, per quam & horizontis obliquitatem significabant, quæ erat omnibus hominibus, præterquam habitantibus sub æquinoctiali, & sidera Solis lumine per diem occultari: at Herculem tamen perceptam siderum etiam illorum quæ occultabantur, cognitionem in Græciam detulisse.

Ayuntamiento de Madrid

se. quod quidam ad studium auarorum transferendum censuerunt.

De Atalanta.

Vt verò ante oculos mortalium proponeretur, quantopere insaniunt illi, qui voluptatum ductu se trahi patiuntur. Atalantam per summum capitis discrimen à nonnullis petitam fuisse dixerunt. Est enim voluptas Atalanta, quam non per pauca vitæ pericula expetimus. Hanc vbi quis consecutus fuerit, nulla habita vel Deorum vel legum reuerẽtia, non ampliùs is humanam formam animi retinebit, sed in teterrimam beluam vertetur.

De Theseo.

Altera ex parte difficultates & labores complures humanam vitam circumsistere, quas res nemo superare poterit nisi optimis & firmissimis sapientiæ institutis confirmatus: ad quod significandum Theseum tradiderunt multos latrones & crudelissimos tyrannos obtruncasse, ac labyrinthi fraudes aperuisse. erat enim labyrinthus vita hominum multis difficultatibus implicita, cùm semper grauiores aliæ ex aliis oriãtur, è quibus nemo nisi per singularem prudentiam & fortitudinem & constantiam se explicare poterit. has ipsas difficultates intra se continet ambitio, & auaritia, & libido, & omnia scelera, in quæ si quis semel ingrediatur, haud facilè exitum inueniet. si quis verò singulari prudentia non existat, is labyrinthum scelerum aut cupiditatum semel ingressus antè ibi emoritur, quàm se expedire possit. quàm turpium enim rerum voluptas si parens, & quàm calamitosarum, argumento fuit Terei libido.

De Medusa.

Vt quantopere opus sit constantia aduersus voluptates demõstrarent sapientes, Medusam omnium mulierum pulcherrimam effinxerunt, ob apparentem & ad se allicientem suauitatem: sed omnes ab illa in lapides conuerti dixerunt à quibus visa fuisset, cùm vel Mineruæ templum violasset, quia voluptatibus dediti omnem Deorum cultum paruifaciunt, omnísque humanitatis & officii iura conculcare pedibus consueuerunt, omnibúsque honorificis rebus fiunt inutiles. Alii superbiam & arrogantiam per hanc fabulam deprimendam putabant, quia cum Dea certasset Medusa de capillorum pulchritudine: qui enim illis vitiis laborant: & homines & Deos paruifaciunt. sic igitur refrænandam libidinem, & temeritatem & arrogantiam esse admonebant, quia horum vitiorum Deus est grauissimus vltor. nam non modò capillos Medusa amisit, sed etiam Deorum consilio & opera missus fuit Perseus ad eam occidendam.

De Gorgonibus.

Quoniam verò duæ dicuntur esse facultates animæ nostræ, altera rationis particeps, altera sine ratione: quæ rationis est com-

Ayuntamiento de Madrid

pos, seniores natæ Grææ dictæ sunt ab antiquis, prudentia scilicet, quæ in rebus difficilimis præcipuè, & in rebus publicis est necessaria. at sorores harum sunt Gorgones voluptates dictæ, quæ homines implicant ac perimunt, à quibus Perseus sine Græarum auxilio se explicare non potuisset. cùm enim ratio & cupiditas ex eodem animo nascantur, cupiditas rationi parcat necesse est. quare dictus est Perseus siue prudentia capto Græarum oculo, cõsilio & auxilio Palladis illas superasse.

At Physicè.

Dicuntur Gorgones esse aquæ maris filiæ, à fremitu dictæ. ad has Sol diuinæ mentis minister contendit, idque Mineruæ consilio, quia omnes actiones naturæ fiunt pro diuina sapientia, cùm Deus & natura nihil frustra agant. ob motus celeritatem huic Nympharum volucres calceos tribuerunt, quia per omnia penetret, cùm extenuet vapores, ita vt videri non possint, habere dictus est galeam Plutonis, & ensem Mercurii. Medusam mortalem occidit Perseus, quia subtiliorem tantùm aquæ partem attrahit, quæ supernatat, quæque habilis est ad mutationem. cùm verò admirabilis sit sapientia Dei, qui vires has Soli attribuit, attonitus propè fit ad reliqua hæc humana negotia, qui cognitione & mẽte in hæc arcana naturæ opera penetrare valeat. nam reliqua neque tantilli quidem faciet.

De Sirenibus.

Cùm nobis vitandam esse desidiam per hanc fabulam, omnémque in rebus gerendis negligentiam antiqui significarent, hanc per Sirenum suauitatem cãtilenæ omnes ad se allicere demonstrabant, & in summum capitis discrimen denique inducere. Alii voluptates esse intellexerunt, quæ patre taurino Acheloo scilicet natæ sunt. cùm verò partim essent beluæ, partim virgines, duplicem animæ facultatem ostendebant, rationi parentem scilicet, & rursus appetentem. nam qui paret rationi, homo est: qui non paret, belua: neque quidpiam aliud verè hominem facit. vnusquisque nostrum meritò inclusas habet Sirenes, cùm animus diuersis motibus agitetur. si quis igitur illegitimos motus secutus fuerit, hic in extremas miserias denique inducitur: quare aures ad harum cantus sunt obturandæ. quidam adulatores esse Sirenes putarunt, qua peste nulla est neque humano generi perniciosior, neque suauior.

De Orpheo.

Celebratus fuit Orpheus à poetis non solùm quidem ob poeticæ facultatis præstantiam, sed multo magis ob iustitiam & æquitatem, qua non solùm in cæteros homines, sed in seipsum vsus fuit. nam placatis inferis, animi perturbationibus scilicet, iustitiæ siue Eurydicen in lucem extraxit. at si quis fuerit paulo negligẽtior in seruanda æquitate, rursus eodem relabitur, vnde fuerat profectus,

Ayuntamiento de Madrid

profectus,vt igitur moderationem animi motibus adhibeamus, hæc ita conficta fuerant.

De Musis.

Cùm vellent Pythagorici demonstrare, omnia cœlestia corpora musicam harmoniam efficere,& sonos varios pro magnitudine sphærarum,aut pro celeritate,musarum nomina introduxerunt:atque ad planetarum imitationem musicis instrumentis septem chordas primùm accommodarunt, quibus deinde plures additæ fuerunt. Sic igitur musicam diuinam scientiam Pythagoras significauit, qua possent animi mortalium ab impuris cupiditatibus refrænari,& mores componi. Quòd diuinorum illorum corporum animæ poeticæ facultati præessent, id planè significabat res humanas à mente diuina cœlestibúsque corporibus gubernari: atque omnem in quauis facultate præstantiam ad homines cœlitus demitti.

De Dædalo.

Per Dædali verò fabulam significabant omnes iniquos esse calamitosos,nulli scelerato putandam firmam esse iusti principis amicitiam: mediocritatem tutiùs expeti, quàm ardua quæque & sublimia, quia summæ præstantiæ coniunctæ sunt ingentes calamitates & pericula. nam mediocritas neque valde inuidiosa est, neque contemnenda.

De Pelope.

Voluptatum naturam periculis & calamitatibus plenam exprimentes antiqui Pelopem cum Hippodamia de nuptiis curruli cursu certantem introduxere, ita tamen vt si vinceretur, vltimo afficeretur supplicio.Quod tamen certamen ad vniuersam mortalium vitam, miseriarum, contentionum, periculorúmque plenissimam, potest referri. nam eximia quadam fortitudine & sapientia opus est ad deuitandas tot miserias,quę vitam mortalium circumsistunt,aut ad tot difficultates fortiter sustinendas; quas nisi vincamus,nos ab illis vinci omnino necesse est.

De Perseo.

Cùm vellent demonstrare antiqui quanta vis esset auaritiæ, nullúmque locum esse satis munitum aduersus largitiones, aurum de cœlo in gremium Danaes ad illam cõtra instituta patris vitiandam finxerunt. Hæc Perseum postea peperit,qui Medusam obtruncauit,vt diximus, cùm ratio sit,quæ omnes illegitimas voluptates infringit. neque tamen illud sine Dei auxilio facit,quia nemo bonus est, nisi Deus illi ad hoc ipsum opem tulerit, cuius semper auxilium est implorandum.

De Oceano.

Vbi superioris partis elementorum, ac virtutes Solis per fabulas expressissent antiqui, moribúsque animam hominum optimis pro viribus informassent, & eorum quæ in aere gignuntur natu-

Ayuntamiento de Madrid

ram declarassent, mox ad aquarum naturam explicãdam accesserunt: dixerúntque Oceanum vniuersarum aquarum patrem fuisse ab optimo & sapientissimo opifice Deo creatum, quem è terra vndique iussit recedere. Sic igitur bonitas diuina cuncta commiscens ad ortum excitauit vt dixerunt sapientes. dictus est pater idem rerum, quòd imbres & fluuii ex Oceano procreantur, atque ex iis omnia plantarum animaliúmque genera. Deinde cùm reperta sit nauigatio, significarunt in ea opus esse singulari prudentia, quare dixerunt Prometheum amicissimum fuisse Oceani. non enim solùm scopuli vitandi sunt, sed tempestates etiam præuidendæ.

De Tritone.

Tritones verò nulla alia de causa fuerunt introducti ab antiquis, nisi vt demonstrarent nullum locum Deo vacare, sed vbique & præsto esse aduocantibus, & facilè de conscleratis pœnas sumere.

De Ino & Palæmone.

Neque tempestates quidem sine Deorum consilio contingere nauigantibus existimabant, quando Leucotheam siue Ino, quæ aurora est, & Palæmonem nauigantium tempestatibus præesse voluerunt. nam cùm venti mare inuadant, dicti sunt se in mare præcipitasse.

At Ethicè.

Cùm homines adhortarentur ad beneficentiam, Inus exemplum in medium attulerunt, quæ etsi grauissima pericula ob liberalitatem qua vsa est in Bacchum, pertulit, tamen in summam felicitatem denique peruenit. nam pro rebus bene gestis solet Deus calamitates in summam felicitatem conuertere.

De Nereo.

Vt autem prudentiam omnibus in rebus vtilem esse ostenderent, & nauigationib. præcipuè necessariam ob multa quæ nauigantibus euenìunt aduersa, Nereum siue nauigandi peritiam filium Oceani & Tethyos esse dixerunt. qui Nereus quoniam sapientis est ad multas opportunitates se accommodare, dicitur in varias formas se vertere solitus. Ne quis igitur ob inclementiam Deorum potiùs, quàm ob suam ipsius inscitiam, se naufragium pati, aut perire arbitretur, hæc de ipso Nereo & Nereidibus confinxerũt. Non enim accusanda est diuina clementia, si quis temeritate imprudentiáque sua fretus se in grauissima pericula intruserit. cùm Deus prudentes tantùm & diligentes, vbi vires desunt humanæ, adiuuare soleat.

De Proteo.

Cùm adhortarentur autem ad prudentiam quæ necessaria est Ciuitatibus, & amicitiis conseruandis, Proteum non solùm virum bonum

Ayuntamiento de Madrid

bonum, sed etiam in omnes formas se vertentem, vt Nereum, introduxerunt. Nam sanè viro prudenti non solùm motibus animi moderari ratione & consilio necesse est, sed etiam ad omnes fortunæ euentus, & ad omnes temporum vel personarum opportunitates animum suum accommodare. Id qui facere potest, nostris præcipuè temporibus, plurimum gratia & opibus valet. Sed ego (sic enim meum est ingenium) nunquam prudens in hoc genere existimabor, quia non patitur Genius cuipiam adulari, neque possum cum nebulonibus, quorum magna est & latronum multitudo, conuenire. Non tamen illum vitupero, qui id facere possit, cùm præsens opportunitas illa postulauerit: nam cum stultis ridendum est. Hanc ipsam prudentiam necessariam magis ciuitatum præfectis, quàm priuatis, iudico: quoniam alteris vt omnium sint exemplar, alteris ad honestatem tantum se accommodare opus est. Sic igitur significatur prudenter cedendum esse tempori, & rebus ac personis pro dignitate tribuendum.

De Castore & Polluce.

Neque verò flammas illas sine Deo apparere crediderunt, quę nauigantium antennis vel carchesiis insiderent per tempestatis tempora, quæ, vt suo loco dictum fuit, modò certam tranquillitatem prædicerent, modò portenderent perniciem nauigantibus.

De Æolo.

Aeolus ventorum, tempestatúmque Deus creditus est, non solùm quia signis obseruatis ventura multa antè prędicebat, sed etiam quòd iræ moderaretur, eámque pro opportunitate negotiorum, cùm res ita postularet, simulare cognouerit. Nam vel ex hac ipsa morum varietate nomen illud obtinuit. His præterea accedebat, quòd nihil omnino carere moderatore poterat: quando vel leuissimi venti suum habebant gubernatorem ac Deum.

De Scylla.

Atque vt paucis complectar, illud tandem demonstrarunt antiqui, quod in Ethicis scribit Aristoteles, virtutem esse mediam inter duo extrema, quorum extremorum vtrumque est vitium. Nam cùm ex altera parte Scylla, ex altera Charybdis grauissima monstra in Siculo mari nauigantibus sint deuitanda, mediúmque iter inter vtrumque tenendum, is tandem incolumis euadit, qui neutram in partem magis declinauerit. Cùm enim vita mortalium sit tanquam longa nauigatio, in qua permultæ occurrunt difficultates, multæque variorum monstrorum illecebræ, neque difficultatibus, neque illecebris cedendum est, sed omnibus moderatio adhibenda: cùm neque assiduam seueritatem, neque assiduam mollitiem vita hominis possit perferre.

Ayuntamiento de Madrid

De Orione.

Tum rursus vt explicarent antiqui generationem elementorum, & ventorum, & eorum quæ fiunt in sublimibus, Orionem trium patrum filium introduxerunt: est enim Orion ventorum & pluuiarum & fulminum ac tonitruum materia. Nam rerum omnium semina in mari continentur, quia sunt elementa omnia in omnibus, manifestiùs autem in mari, quòd aqua magis sensu percipiatur, cùm accipit mutationem. Vis Apollinis vapores ex aqua exeitat, eósque extenuans non sine quodam spiritu innato, in aera extollit. Iupiter, quòd aer sit, paruit. Vt verò supernatantem materiam esse demonstrarent, Orionem impetrasse à patre fabulati sunt, vt super aquas incederet. Hæc materia in aera diffunditur: atque cùm Orion ibi conetur Aeropen violare, extra regionem eiicitur priuatus lumine. necesse est enim vapores per aera pertransire, & ad summam partem accedere, per quem locum diffusa & dilatata materia imbrium & cæterorum ignis primam vim sentit paulatim deficere. Sic igitur ad significandum circularem elementorum motum & generationem, hunc excipi à Vulcano dixerunt, & ad Solem proficisci mox reuertì in Chium: quia vapores per calorem attracti sursum ferũtur; mox ab antiperistasi siue à circumstanti frigore in supremam, ad quam peruenire possunt aeris regione rursus coacti in pluuias funduntur: quod quoniã fit per vires Lunæ, fabulati sunt Orionẽ ausum fuisse Dianam attingere, & idcirco sagittis ab illa fuisse confossum. Videntur enim nobis vapores Lunam attingere, cuius vis est tanquam fermentum in pluuiis concitandis & cogendis vaporib. velut reliqui planetę vim eius adiuuant aut impediunt. Quòd autem Orion materia credita sit imbrium, vel illud est argumento, quòd cum in signum cœleste versus dicatur, nunc etiam suo exortu frequentissimas pluuias concitat, & ventos, & tonitrua, & fulmina.

At Ethicè.

Grauissimas calamitates passus est ideirco Orion, quia nemini non calamitosa libido, & illegitimarum rerum cupiditas, esse potest. Deinde ad deprimendam omnem mortalem arrogantiam, quia si neminem habes te in aliqua re præstantiorem, cęterósque mortales aliqua re longo interuallo superes, at Deum habes, qui te longo spatio relinquat, omnésque vires humanas antecellat.

De Arione.

Enimuero ne quis sua flagitia occultari posse diutius arbitraretur, cùm turpe quidpiam patrasset, Arionis fabulam excogitarunt antiqui: vt significarent vel volucres cœli, vel feras syluestres, vel pisces maris certissimos testes fore aliquando nostrorum scelerum; si homines vel defuerint, vel nos noluerint accusare

Ayuntamiento de Madrid

ſare, & laborantibus viris bonis opem ferre: cùm Dii ſint ſcelerum omnium vltores & vindices.

De Amphione.

Meritò iraque Amphion vltimo ſupplicio ab Apolline Latonæ filio affectus fuit, quia nimium ob lyræ pulſandæ peritiam gloriaretur. Nam Latonam Latonæque filios contumeliis affecit, quòd Dea nulla re hominibus præſtaret, cùm rudes & imperitos haberet filios ſi ſecum conferantur. At Diis, quibus inuiſa eſt omnis mortalium arrogantia temeritatem Amphionis minimè ferentes, illum grauiſſimis domeſticis calamitatibus addixerunt. Quare ſiquid præclarum habemus, per quod excellamus, id totum à diuina bonitate nos habere putandum eſt.

De Halcyonibus.

Sic Ceyx maritus Halcyonis rex Trachiniorum cùm forma corporis, opibus, nobilitate cæteros homines antecellere ſibi videretur, iam non ampliùs ſe parem eſſe mortalibus arbitratus eſt: quare ſe Iouem, vxorem Iunonem appellauit. tantam arrogantiam hominis non ferens Deus ſæuam tempeſtatem nauiganti Ceyci immiſit, quæ illum ſubmerſit. quare patuit, quæ ſublimia ſunt & in altiſſimo fortunæ gradu collocata, citiſſimè poſſe diuina potentia euerti, cùm quis paulo feliciorem fortunam æquo animo ferre non poterit.

De Deucalione.

At prudentes & innocentes & pios homines & certam moderationem animi rebus omnib. adhibentes, Deus ab imminentib. periculis ſubtrahit: quare Deucalionem prudentię ſiue Promethei filium in arca ſeruatum fuiſſe inquiunt per diluuium.

De Ione.

Ionis contra fabulam præterea introduxerunt, cum naturā terræ exprimerent; quòd in medio aquarum vndique conſiſtat, quòd vapores aſſiduè ex illa exurgūt, quòd fertiliſſima eſt omnis generis frugum animalium, & rerum propè innumerabilium: quòd tēperatum calorem illa cupiat; quòd cœlo vndique tegitur. quòd altera pars ſemper Solis lumine illuſtratur, cùm altera viciſſim noctem habeat. Deinde oſtendebant terram fieri feracem agricolarum induſtria, vbi cœli clementia aliquantulum deficeret. Alii ad Lunæ congreſſus cum Sole & ad totam naturam Lunæ fabulam traduxerunt: qui dicūt in planetarum congreſſibus nubes aut nebulas gigni, die tertio deinde ferè ſemper à coniunctione cornutam exire, omnibus aliis ſtellis eſſe inferiorem. Mox Sole lumen & vires impartiente, illa omnium ſtellarum vires exuperat: cuius vires magis conſpicuæ ſunt in humanis corporibus quas exercet Luna cùm aliquātulum excreuerit. Cùm verò Luna velociſſima ſit omnium planetarum, fingitur orbem terrarum peragraſſe, cùm eadem modò ad meridiem, modò ad ſepten-

Ayuntamiento de Madrid

trionem declinet à ſignifero circulo.

Ethicè.

Io anima dicitur impurorũ hominum, quæ è cœlo in hoc corpus tenebrarum & caliginis plenum delapſa eſt: mox in beluam vertitur, neque cupit diuinitatem aut immortalitatem ſpeculari. Illa dõnatur Iunoni ita conuerſa, tanquam opum deſiderio. At gi verò oculi ſunt libidines, aſilus conſcientiæ ſtimulus, rerũque præteritarum recordatio. hic facit vt exagitati animi moleſtiis nos erraſſe ſentiamus, & priſtinam hominum formam reſumamus, ac Dii immortales denique per ſanctitatem vitę & innocentiam, & iuſtitiam, & humanitatem in omnes viros bonos efficiamur: ſi Deus optimus hunc aſilum nobis immittere voluerit: quod vt faciat, aſſiduè rogandus eſt.

De Veſta.

Cùm vellent ſignificare terram eſſe tanquam mundi ſtabilimentum ac firmamentum corporum naturalium, vnde omnia quę naſcerentur initium caperent, Veſtam omnium Deorum matrem appellarunt: quamobrem omnium ſacrificiorum primitias illi primæ obtulerunt. quòd autem omnia elementa Deorum nominibus appellarentur, iam explicatum eſt.

De Iride.

Iridem dixerunt antiqui naſci è filia Oceani & Sole, quia ſine pluuia non fit, aut ſine Sole intra nubes: quæ cùm ſit nuntia Iunonis & ſoror Harpyiarum, indicium eſt mutationum aeris futurarum & ventorum aut ſerenitatis nuntia. Certiſſima enim ſigna Iridem ſequuntur. dicitur eadem animas mulierum è corporibus, euocare ſolita, quia animæ mortalium incluſę ſunt in his corporibus, quas non licet eiicere niſi ad Dei nutum, cùm nemo vitæ ſuæ iure eſſe poſſit arbiter; quòd quique ſumus diuina Dei vel prædia vel iumenta.

De Alpheo.

Per Alphei autem fluminis fabulam ſignificarunt antiqui, quòd animus noſter virtutem ſuapte natura expetat. quare cùm Alpheus fluuius eſſet purgandis maculis accommodatus, dictus eſt ſequi Arethuſam. nam animæ multis vitiorum voluptatũmque maculis contaminatæ non ſunt ad virtutem propenſæ, ſed quaſi brutorum in hominum corporibus viuunt.

De Inacho.

Sic per Inachi fabulam fluuiorum & aeris naturam explicarunt, cùm difficilimum ſit iudicium plus ne aeris vis an aquarum conferat regioni: nam vbi alterum horum parum bonum fuerit, locus non eſt habitabilis. aeris tamen natura videtur magis ſpectanda, vt cuius vſus ſit frequentior; quæ etiam cauſa fuit, vt Inachus ſit in contentione inferior Iunone iudicatus.

De

Ayuntamiento de Madrid

De Europa.

Memoriæ prodiderunt antiqui Iouem ſub tauri forma Europam rapuiſſe ac vitiaſſe, vt oſtenderent quàm decora ſit moderatio in omnibus illecebris voluptatum, quippe cùm tanta ſit vis libidinis, niſi quis ſibi à turpibus temperet, vt coegerit vel Iouem ipſum turpiſſimũ fieri animal & propè in Venerem furibundum.

De Penelope.

Penelopes exemplo nimirum cæterarum fœminarum virtutes excitabantur, & continentia, & patientia in rebus difficillimis, & conſeruatio rerum domeſticarum, & in omnibus denique prudentia quam id circo Vlyſſis ſiue rationis vxorem finxerunt. eſt enim multo difficilius animum bene temperantia & virtute communitum expugnare, ſiue ad aliquam turpitudinem impellere, quàm ſit expugnare Troiam. quare finxerunt ipſam vrbem decennium pertuliſſe obſidionem, & Penelopen neque per viginti quidem annos expugnari potuiſſe. hanc igitur tanquam ſingulare exemplar virtutum omnium multis præconiis antiqui celebrarunt ad imitandum: cum multis artibus & vanis pollicitationibus procos fefellerit. quos tamen vi domo eiicere nullo pacto poterat, vel ſi voluiſſet.

De Andromeda.

Per Andromedam verò adhortabantur poſteros antiqui ad pietatem, animíque moderationem, cùm omnia quæ habemus bona ſint à clementia & bonitate Dei immortalis accepta, quæ quidem data ſunt ad noſtram, cæterorúmque hominum commoditatem, at non ad opprimendos imbecilliores. Quòd ſi quis ob aliquam præſtantiam nimis elatus fuerit, nimíſque arroganter illa vtatur, huius vindicem eſſe eundem Deum mox ſentit, cùm numen vel illi ipſi arroganti, vel poſteris adimat, quod benignè conceſſerat. atque propter regum vel maiorũ grauiſſima peccata, vel totæ vrbes aliquando, vel totæ familiæ funditus euertuntur.

De Vlyſſe.

Vlyſſem autem, tanquam effigiem & picturam in qua cernerentur humanæ vitæ perturbationes, introduxerunt antiqui. nam cùm ex altera parte difficultates & labores, ex altera voluptates ac ſuauitates nos circumſiſtant, ſicuti dictum eſt cùm de Scylla loqueremur, is demum ſolus ſapiens exiſtimãdus eſt, qui ab vtriſq. ſe cum ſumma laude, omniúmq. hominum admiratione explicauerit. Per Vlyſſis igitur ſigmenta, proſperã & aduerſam fortunã, difficultates & ſuauitates vitæ ſapienter, & cum quadam animi moderatione perferri oportere ſignificabant.

De Oreſte.

Atque vt omnibus manifeſtum eſſet, nihil magis hominum vitam infeſtare, quàm grauiſſimorum ſcelerum conſcientiã, & ſup-

Ayuntamiento de Madrid

pliciorum expectationem, visas fuisse assiduè furias Oresti, quæ armatæ facibus ardentibus illum semper infestarent, memoriæ prodiderunt. Nihil enim magis molestum est, aut ad perturbandum animum concitatius, quàm recordatio præteritorum scelerum. nihilque cõtrà magis confert ad quietem & animi tranquillitatem, quàm integritatis & innocentiæ opinio.

De Chimæra.

Per Chimæræ autem fabulam naturam fluuiorum & torrentum præcipuè significarunt: qui ob imbres hybernos, aquarúmq; copiam, perpetuo prope violentóque cursu delabuntur, fiúntque tanquam leones indomiti & effrænes; cùm verò proxima quæque carpant, similes capris habiti sunt: at cum sinuosis & reflexis sæpius alueis ferantur in morem vituperarum, dicti sunt extremam partem habere serpentum. Hoc monstrum Bellerophontes Pegaso inuectus interemit, quia calor Solis per æstatem pluuiarum copiam non ita frequenter cogi patitur, quare torrentes exciccantur.

At Ethicè.

Per hanc eandem fabulam nos antiqui ab ira, omnium monstrorum turpissima, proposita ita turpitudine eius reuocabant. nam furibundos illos facit, qui illo motu animi exagitantur: oculósque rubro colore perfundit, quare flammas expirare Chimæra dicta est. nullum est vitium magis vel honori, vel vitæ mortalium, vel facultatibus infestum, quàm ira, quæ omnia vno tempore euertit. nisi ratio illi moderetur. qui sint huic vitio dediti, non minus à nostra consuetudine auertendi sunt ac deuitandi, quàm teterrimi & maximè periculosi serpentes.

De Bellerophonte.

Finxerunt præterea Bellerophontem humorem esse motu Solis eleuatum: quoniam aere vi Solis humectato pars leuior sursum elata paulo pòst deorsum demittitur, atque cogitur. cum verò pars subtilior ad ignis regionem feratur, pars illa grauior à Ioue deorsum demittitur, quare à Pegaso deiectus fuit Bellerophon. Alii hoc ad totam elementorum naturam, circularémque motum generationis transtulerunt.

At Ethicè.

Sapienter esse humanam vitam transigendam demonstrabãt: quia neque aduersis nimis tristari, neq. felicibus rebus nimis gloriari opus est: quibus omnibus adhibenda est animi moderatio, & diuina clementia non minùs in prosperis quàm in aduersis imploranda. Qui enim per felicitatem Deum sibi conciliarit, is si quid aduersi postea contingat, eum iam placatum & adiutorẽ cõsequetur. At si quis nimiũ felicitate rerum præsentium efferatur, neque moderatione vti cognouerit, ille ab omnium scelerum, omnisque arrogantiæ vindice Deo de summa felicitate deiicitur.

De

Ayuntamiento de Madrid

De Rhea.

Ad exprimendam verò terræ naturam, multa fuerunt ab antiquis de Rhea, déque eius sacrificiorum ritibus memoriæ prodita: est autem Rhea vis terræ, quæ ad rerum generationem pertransit, atque lora quæ ferri & æris ponderibus rotam pulsabant, hãc ventis, & imbribus, & grandine, & omnibus quæ de cœlo decidunt, pulsari significabant. Hæc dicta est in aere pẽdere, nullámque in partem magis deuergere, quam turrita corona insignitam idcirco in curru vehi finxerunt. Vocata est omnium Deorum mater, quia (vt diximus) omnium corporum naturalium sit sedes & fundamentum, circa quam & ex qua omnis fit animalium generatio, & elementorum ferè mutationes. atque harum mutationum celeritati plurimum confert ventorum natura, qui ministri sunt frigoris & caloris: nam omnis vis naturæ plurimum ab illis adiuuatur.

De Latona.

Neque verò simplex de mundi ortu explicatio per fabulas excogitata est ab antiquis: quippe cùm ex informi materia, quam chaos appellabant, natum esse primùm Solem ac Lunam crediderint. nam Latona dicta est chaos, quòd omnia naturalia corpora in ea permista & confusa latuisse credita fuerint. Alii dixerũt Latonam esse terram, cui Iuno obstitit ne pareret Phœbum ac Dianam, ob frequentes vapores, qui mundo recente adhuc contigerunt, quibus Solem ac Lunam occultari diu accidit. cùm verò ita frequentes nebulæ contingant Sole inualescente præcipuè, pestifer fit aer, multíque grauissimi morbi animalia & plantas infestant. at vbi Sol iustas vires assumpserit, tunc cessant illi morbi ob aerem digestum, omnísque vis pestilentiæ, nisi si qua fiat è contagione, euanescit. Sic enim Apollo est dictus serpentem sagittis interfecisse.

De Curetibus & Corybantibus.

Quòd autem venti terræ, rerúmque omnium generationi plurimum conferant, patuit vel ex eo, quòd Curetes ad Corybantes, qui venti erant, matris Deum ministros esse tradiderunt, quod per eorum strepitum significabatur. per hos enim non modò pluuiæ & frigora fiunt, sed omnia naturæ opera. neque vllũ est vel plantæ vel animalis semen quod ventosum non sit & per ventum extrudatur, cùm sit generationi proximum. sic igitur venti dicebãtur salutis animalium autores, generationi rerum præfecti, & mari imperare, quod significabatur per Curetes & Corybantes.

De Cyclopibus.

Tum rursus eorum quæ fiunt in sublimi, materiam, naturámq. explicantes Cyclopum fabulam effinxerunt: dixerunt enim Cyclopas esse vapores, è quibus fulmina, & fulgura, & tonitrua nascerentur ac fierent. neque verò vapores illi, nisi per calorem solis

Ayuntamiento de Madrid

in aera possunt extenuari, qui partim è mari, partim è terra extrahuntur. fiunt autem frequentes vapores eo tempore, quo fieri solent fulmina, hi postea in sublimi vi Lunæ condensati, à superiore frigore detruduntur.

At Ethicè.

Cyclopas impios & Deorum cultum contemnentes faciunt, & in omne genus crudelitatis ac feritatis propensos, & eorum principem Polyphemum præcipuè, qui nihil honestum, nisi quod ventri placeret, nihil pium, nihil sanctum existimabat. Sed cùm improbitas omnis Deos vindices habeat, temeritatis crudelitatisque suæ condignas pœnas persoluit in omne vitæ tempus. Is enim vino facilè victus fuit, qui omnem Deorum immortalium potentiam antea minimè formidauerat.

De Lycaone.

Sic igitur multis rationibus ad probitatem & ad humanitatem erga hospites antiqui nos adhortabantur, quod etiã fecerunt per fabulam Lycaonis. Nam vt hospitum præsentia vnumquenque ad humanitatem incitaret, Deos etiam finxerunt ad homines in hospitium aliquãdo accessisse: Atque ingentibus suppliciis Deorum consilio illi affecti memorantur, qui crudelitate in hospites vsi fuissent: illique rursus honorifica & vtilissima premia reportarunt, qui perhumani & benigni aduersus hospites extitissent.

De Ganymede.

Ganymedem fuisse à Ioue amatum, omnes antiqui consentiũt, at cur fabulosè dicatur in cœlum asportatus, nemo probabilem rationem explicauit, ex iis omnibus scriptoribus quorum monumenta ad ætatem nostram peruenerunt. Ego sanè significare voluisse antiquos per hanc fabulam crediderim, virum prudentem, & qui recto consilio polleat, proximè ad Deorum immortalium naturam accedere. Nam vel nomen ipsum Ganymedis significat virum consilio præstantem, quem ob eximiam prudentiam Deus ad se rapit, cùm stulti neque sibi, neque cæteris quidem hominibus vtiles. Dictus est Ganymedes pulcherrimus, quòd anima prudentis hominis nullis propè sordibus humanis sit contaminata; quæ cùm talis existat, facile ad Iouem rapitur.

De Harmonia & Cadmo.

Enimuero vt cunctis hominibus fieret manifestum, quòd necessaria est prudentia in rebus omnibus, ea finxerunt antiqui, quæ de Cadmo fabulati sunt. Is enim Mineruæ consilio serpentem ad fontem Dircen occidit, & dentes seminauit, latronem scilicet cum sociis, quia maximè rerum omnium necessaria est prudentia imperatoris in rebus militaribus; quæ tamen omnis inanis est, nisi Dei optimi auxilium illi accesserit. at verò Harmonia Iouis & Electræ filia dicitur, quòd illam in motibus sphærarum inesse arbitrabantur, vti dictum fuit.

De

Ayuntamiento de Madrid

De Mida.

Neque verò vno tantùm exemplo, vt humanitate aduersus hospites vteremur, hortabantur antiqui: quãdo Midæ etiam facinus, qui Silenum perbenignè tractauit, ita celebratur. is enim suæ liberalitatis ergò magnum accepisset præmium, si tam prudens fuisset petendo & eligendo præmio ac dono Dei, quàm liberalis fuerat in hospitem. Sed nihil certum petendum est à Diis, quia sæpius pernicioſa petuntur à precantibus. Temerè nihil iudicandum monemur per hanc ipsam fabulam, quoniam vel temerariũ, vel stultum, vel dolosum iudicium non patitur Deus diutius esse inultum.

De Narcisso.

Vt autem temperantes, & prudentes & viri boni essemus, nullum esse facinorosum hominem impunè tradiderunt antiqui. nã tametsi Deus aliquamdiu differt vindictam, tamen multo grauiorem illam postea concitat, quod per Narcissi fabulam explicatur. si quis enim nimis vel forma corporis, vel opum magnitudine, vel nobilitate generis, vel viribus glorietur ac efferatur, neq; cognoscat se largiente Deo hæc omnia habere: ille ob suam imprudentiam hæc sibi facit pernicioſa, non minùs quàm malè affectus ægrotantis stomachus, cui vel optimi cibi fiunt noxii ob digerendi debilitatem.

De Belidibus.

Ad educationem verò liberorum Belidum exemplum pertinet. nam neque parentes quidpiam liberis contra humanitatem, iusque naturæ, & Deorum religionem debent imperare, ne paterno consilio improbi esse consuescant: neque liberi crudelia & impia & inhumana parentum mandata exequi. Sin autem magis paterna, quàm diuina reuerentia teneantur, Deum denique sentient esse grauissimum impurorum & conscleratorum hominum vindicem. nemo enim malus est impune.

De Sphinge.

Quæ autem dicta sunt de Sphinge, hortabantur vnumquemque ad fortunam suam æquo animo ferendam, cùm omnis humanæ vitæ status sit inconstans, cùm humanum sit calamitatibus subiici, cùm vel volenti, vel inuito fortunam ferre omnino necesse sit. atque, vt summatim dicam, necesse est vnicuique vel suã sapienter fortunam perferre, vel omnino, si quis illam ferendo vincere non poterit, ab illa denique superari, & in extremas miserias incidere.

De Nemesi.

Enimuero cùm vellent demonstrare antiqui sapientes, nihil Deo gratius esse, vel vitæ hominum vtilius, quam in vtraque fortuna animi moderationem, multas fabulas finxerunt, quibus ad miserias & calamitates fortiter perferendas nos hortarentur. Sed

Ayuntamiento de Madrid

quia nonnulli æquo animo aduersa tulissent, at felicia & prospera ferre nescirent. Nemesin iustitiæ filiam introduxerunt grauissimam Deam, quæ de illis supplicium sumeret, qui nimis elati aliquo felici rerum successu non mediocriter extollerentur, fierentque cæteris hominibus intolerabiles. Nam hanc Deorum iussu quàm citissimè ad superborum pœnas conuolare finxerunt.

De Momo.

Denique nemini esse grauiter ferendum aiebant, si quis velilla quæ humaniter, quæ prudenter, quæ piè & secundum leges fecerimus, carpserit: quando neque Deus quidem placet omnibus, cùm neque ipse quidem Momi reprehensione carere potuerit. Non esse curandum quid homines imprudentes de nobis loquantur, cùm nobis multorum rectè factorum fuerimus conscii. Enimuero si quam vtilitatem studiosi homines ex hisce meis laboribus percipient, primùm gratias agere debebunt summo Deo nostro Iesu Christo, à quo omnia recta procedunt consilia, cuius ope & impulsu, vt arbitror, omnes propè antiquæ religionis fallacias & vana mysteria patefeci. Deinde gratias agere debent nonnullis viris illustribus, inter quos principem locum obtinet vir clarissimus & optimus Renaldus FERRERIVS, comitiorum Parisiensium præses, omnibus egregiis animi dotibus ornatissimus: & Valerius Faenzus, Quæsitor prauitatis hæreticæ apud Venetos prudẽtissimus: quorum autoritas plurimum me impulit, vt ista ipsa ederem ad omnium commoditatem, quæ mihi per vniuersum propè vitæ meæ cursum ad facilitatem meorum studiorũ comparaueram. Fateor illud ingenuè, quòd nisi me tantorum virorum autoritas commouisset, nunquam eram ista in lucem emissurus: tum vt maleuolorum calumnias deuitarem, tũ etiã vt meis his laboribus aliquid adiungerem. quid enim prohibet hæc fieri posse à me indies meliora? sed tantorum virorum voluntati non parere nefas putaui. plurimum igitur gaudeo me tantum opus ad honorum gratiam absoluisse, in quo præsertim patefactum est, illa quæ fuerant ab antiquis sapientibus ad probitatem excogitata, non prorsus abhorrere ab integritate & sanctitate Christianæ religionis. Nam facile est ex ipsa fabularum vniuersitate iudicare, diuinas leges, quæ sanctis illis patribus diuinitus traditæ sunt ante Christi aduentum, sub fabularum inuolucris ab antiquis Græcis fuisse occultatas. Quis enim constanter negare possit leges illas quæ datæ sunt Hebræis sanctis hominibus, primùm ad sacerdotes in Aegyptum, deinde ex Aegypto in Græciam commigrasse? Cùm præsertim omnis Græcorum theologia & philosophia occultè sub fabulis antiquitus ab Aegyptiis capta traderetur. Nam tametsi conscleratorum vel hominum vel dæmonum consilio, aut imperitorum veritatis vitio res postea fuit in

populo-

Ayuntamiento de Madrid

populorum perniciem conuersa, qui res non satis cognitas coluerunt: tamen hæc ipsa dogmata fuerunt à sapientibus primùm ad sanctitatem, ad religionem ac Dei cultum, ad probitatē, fidem, iustitiam, innocentiam tradita. Atque hæc illa sunt, quæ nos pro nostri ingenii viribus colligere diuturnis laboribus studuimus, quæque sub fabulis antiqui sapientes significabant.

NATALIS COMITIS DE VENATIONE,

LIBER PRIMVS.

VENANTVM canimus fraudes, & montibus altis
Dispersas gentes, hominúmque canúmque labores;
Coniugia, & Veneris stimulos, dulcésque Hymenæos.
Et mores, odiúmque, & agrestis tempora partus.
Tu magni, tu nata Iouis Cytherea pharetram
Quæ capis interdum nato, sessúmque tepenti
In gremio refoues, & amanti gaudia præstas
Dum pia diua ferum facilem prece reddis amorem:
Nunc Paphon, Idaliúmque tuum, nunc alta Cythera
Linquito: nunc mecum venias ad lustra ferarum
Dum canimus thalamos: nam certo tempore cuique
Inspiras tacitè blandum per pectora amorem.
Tu quoque venantum quæ fortunata virorum
Vota facis, sylvis errans & retia curas,
Dic age venantes homines, robúrque ferarum,
Quo se defendunt fugientes tristia fata.
Dic genus acre canum, variorum robur equorum,
Consilia alta virúm, vestigi lucra reperti.
Dic edia inter se, & duri certamina Martis:
Túque ades, & facilis cœptis illabere nostris,
Magnanimi proles Francisci, clara propago
Roboris, eximiè quo Petri cardine valuæ
Vertuntur, non ingenijs tu cedis auitis.
Virtutis fautor, recti defensor & æqui,
Da facilem cursum, & felicem porrige dextram,
Dum rate tranquillum, ventisque fauentibus æquor

Ayuntamiento de Madrid

Sulcamus, madidásque vias Aquilone secundo.
Namque potes: tibi regna patent Neptunia, & altum
Aëriæ regionis iter, terræq; iacentis.
Multiplici peritur certamine turba ferarum
Quæ mare, quæ terras habitant, quæq; ætheris oras:
Ventosum quæcunque fretum, atque humentia regna
Percurrunt, reti, & duris capiuntur ab hamis.
Sunt quibus obscuram fert impia fuscina mortem.
At volucres, volucres sylua, campóque sequuntur,
Perniciémque ferunt miseris, captásque trucidant.
Hinc & odorisequi discurrunt æquora campi
Lata canes, auibúsque necem, mortémque petentes.
Exitiúmve ferunt his denso retia filo,
Et consanguineum melli viscum, altáque chorda:
Et quæ præterea captantia multa volucres
Inuenit mortale genus per rura volantes,
Quis tamen heu Diuûm, quæ sanguinis ista cupido
Armauit feritate viros, insuetáque corda?
Vicimus in feritate feras, leuitate volucres;
Et nihil est tutum cœlóve marive relictum.
Iam nihil est quo non penetrauerit impia ventris
Ingluuies. alius saltus indagine cingit:
Ast alius lato committit prælia campo,
Sanguine cæsarum gaudens maduisse ferarum.
Quod sequeretur eum è cunctis animalibus vnum
Inuentum, scelerísque comes, cædisque nefandæ.
Hoc docet & dominos vestigia cæca ferarum,
Atque ad lustra trahit, vocat in certamen & ambos.
Interdum aut ipsum campo pugnauit aperto.
Et querimur si nos inuadit sæpe petita
Mille dolis fera, crudeles diuósque vocamus?
Haud equidem credo quin sint primordia belli
Hinc exhausta: viris miseris hinc impia cædes,
Atque cadaueribus campi sternuntur, aprica
Planitie cæsorum alti cumulantur, acerui.
Veris vbi aduentum mollis cantauit hirundo,
Et Zephyrus Boream gelidum legauit ad axem,
Nauita cum primis scindit freta lata carinis,
Prætendens leuibus volitantia carbasa ventis;
Tempora tota die sunt venatoribus apta.
Nam neque tunc harrent torpentia frigora brumæ.
Nec nimio vruntur florentia prata calore.
Tum facile est reperire feras, quas vndique mollis
Cogit amor: cunctæ stimulis agitantur amorum,
Et studio cunctæ sobolis, generisque parandi.

Ayuntamiento de Madrid

Nil adeò est immane, ferum nil saltibus errat,
Vt blando victum non & mitescat amore.
Sic natura dedit, nam quo breuioribus vlla.
Claudunt vitæ spatiis, numerosior illa
Hoc reparat proles. est vnica machina mundi
Perpetua. Et multos viuendo præterit annos
Phœnix, quæ sola reparatur denique prole.
Hinc querulis volucrum complentur vocibus aruæ:
Hinc sylvæ resonant, hinc purgatissimus æther.
Nec prius hinc saltus, ignoráve rura petamus,
Quam fuerit notum quæ venatoribus arma
Conueniant, queis dextra viris armetur, & ipsæ
Queis sine non potuere feræ cædique capique.
In primis laquei, pedicæ, longúmque panagrum
Adsint, & falx, & lato venabula ferro.
His addas amenta, leuis cum robore pennæ,
Pugnaces arcus, vallos, surcásque bicornes,
Atque lagobolion, tum dextra flexile vimen,
Et quodcunque genus retis venantibus aptum
Viginti valli, trigintáve retia firment,
Sit retis duplex illis mensura: feraci
Cassibus adueniat lectum Carthagine linum,
Phasidis aut campis rapidi mittatur aquosis.
Amulus hinc casses suspensos plurimus ipsos
Contineat, præda vt concurrant retia capta.
At si vallorum fuerit minor vllus, in altis
Hunc poteris dorsis elatæ figere terræ.
Hinc atque inde canes teneant qui retia seruant
Vltima, dextra quibus iaculis armetur acutis.
Omnia nec nostro comprendi carmine possunt.
Retia non eadem cunctis animalibus apta,
Sunt diuersa viris pariter piscantibus illa,
Et variis confecta modis nec casse in eodem
Cum cephalo saltat thynnus, cancrique marini.
Non illo trahitur vitulus, quo sepia reti.
Nec cum passeribus veniunt ad litora cuncti.
Adde quòd & plumbum suspendit retibus imis
Piscator, quòd vallus abest qui mergat in vnda
In summis retinetur aquis à subere retis
Altera pars hominum valuit solertia tantum,
Vt velut in terra, tensos in fluctibus altis
Firmarint casses spumantis in agmina ponti.
Contrà venanti non vlla penuria terræ est:
Retia nec plumbum, nec suber molle requirunt,
Sed firmè fixis vallis, surcísque tenentur:

Ayuntamiento de Madrid

Commoda nec duræ desunt anteridia ipsis
Aucupibus pariter non desunt vimina longa,
Nec furcæ virides, natiuo aut cortice valli.
Hæc vbi parta, canes quæruntur cursibus acres,
Quique probi generis sint, in certamina sortes.
Nunc age quæ paruo catulo sit cura legendo,
Quis color & species, quæ forma in corpore toto
Conueniat, referam. Color est deterrimus albo.
Nec placeat niueis maculis signatus & atris:
Aut longis nimium villis, fuscóve colore.
Sit torua facie, cilio sint lumina nigro:
Os habeat latum, quos & dixere caninos
Quatuor huic valido spectentur robore dentes.
Lumina magna placent, & pectora lata, capútque
Grande satis, collum longum, villosáque cauda:
Ipsa decet, latique humeri, sint fortia crura:
Crassa magnis sint ipsa tamen postrema, micanti
Sint aures tenues, patulis & naribus efflet.
His anima aduersis nimium nec crassa legantur
Membra, nec in tenui quærantur corpore vires
Hæc catuli species, hæc laudatissima forma,
Quæ præ se fert sæuitiem: hoc est aptior vrsis
Quo magis acceder. fueritque similima toruis,
Cecropius catulus est quem dixere parippum,
Indicus, Argolicus, Thrax, & Cretensis, Alanus:
Celticus, Arcadicus, Spartanus, Thessalus, atque
Corsus, & Ausonius, Bretreus, Amorgus, Iberus,
Incola arundiferi Nili, quem Caria nutrit,
Castorides, venatori gratissima turba,
Magnetes gregibus custodia fida Molossus,
Sunt quos diaponos dicunt, venantibus apti,
Tu quos ad studium venandi legeris, & quos
Dixeris hinc comites cursus, cædisque ferarum,
Quære mares: maribus maior vis est, animúsque,
Et melius tolerare valent certamina longa.
Præcipuum hinc inde à teneris impende laborem
Vt suescant pugnare seris his cernere adultos.
Et videant cornu, & voci parere vocantum.
Cum Phœbe decies nitidum compleuerit orbem,
Paulatim suescant cursus tolerare laborem.
Fit facile à teneris quod primum discitur annis,
Et nihil est quod plus longa assuetudine possit.
Nec nulla hinc merces sequitur te digna laborum,
In loca dura canes duxeris, aspera montis
Per iuga sylueſtri populo vix peruia sæpe

Scilicet

Ayuntamiento de Madrid

Scilicet hinc vngues solidæ, corpúsque labori
Aptius est paruo, magnum quod pertulit antè.
Magna laboranti frustra sunt præmia parta,
Inde vbi creuerunt, maturáque venerit ætas,
Quos legis armento, clauis armentur acutis:
At quos venandi studio delegeris, apri
Fulmineum vt vitent dentem, morsúsque ferarum:
His face diploides, quas molli vellere comple.
Sed neque dura nimis collum collaria cingant,
Latáue, stelmoniæ catulis, & lora parentur.
Ast vbi iam Boreas inuadit frigidus arua,
Et glacialis hyems currentia flumina sistit,
Arcendæ à plantis concretæ frigore crustæ,
Atque armandus erit pes, ne mala frigora lædant,
Et tellus concreta gelu, spinaéq; rigentes.
His actis, quoniam labuntur tempora vitæ, &
Optima quæque dies, subit improuisa senectus,
Et morbus rapit, & sæuæ inclementia mortis,
Est proles reparanda tibi, pecus omne nouandum
Dum licet: hoc studium viuentia cuncta requirunt.
Nam pater omnipotens qui nutu regna gubernat
Cælorum, & terras, & strati marmoris vndam,
Haud facilem cursum miseris mortalibus æui
Esse dedit, varijs torpentia pectora curis
Mouit, & ingenium fecere incommoda cautum.
Vere nouo poscunt genitalia semina terræ.
Vere magis teneri curatur vulnus amoris.
Conueniunt Veneris captæ dulcedine gentes
Squamigeræ, totus pontus tum feruet amore.
Impia tum posito mitescunt ora veneno.
Vere sonant syluæ volucrem concentibus alta;
Et totus feruet Veneris dulcedine mundus.
Candida tum quærit cornutum bucula taurum:
Atque inter flores iungunt sua rosta columbæ.
Vere feræ, & catulis Veneris sunt gaudia curæ.
Tum cuicunque canum studium, cui Delia curæ
Castra sequi: canibus subijt iam cura parandis.
Veloces celeri iungantur, fortibus acres:
Fortibus eximij nascuntur Alanus Iberæ,
Cares Threiciæ nymphæ iungantur, & Arcas
Eleis gens vna tamen felicior vna
Nascitur ex specie. Ponantur nomina cuique
Certa cani, tene, atque ad summum syllaba binæ:
Protinus vt noscat voces, & verba vocantum.
Præterea multum refert, cùm venerit hora

Scilicet

Lucinæ, & partus tenues in luminis auras
Ediderit commixa parens, plena vbera matris
Siccent; nec primum lactentes ora bouino,
Aut ouium imbuti tibi sint, vel lacte capellæ,
Natura, & mos nutricis cum lacte bibuntur.
Ceruarum siccent, damarúmve vbera, matris
Copia si desit, vel torulæ dura leænæ,
In melius vertenda tibi est natura. videmus
Sponte sua res in peius ruere. arbuta Bacchi,
Si desit cultus, si laxis palmes habenis
Huc illuc eat, & nulli sit cura colono,
Nil feret. aut parui fiet labrusca racemis,
Hoc quoque venantes primum monuisse sagaces
Profuerit, catulus sectari montibus altis
Ne vulpem pariantur, eos à cursibus illis
Continuò reuocent, ne spinæ corpora lædant.
Sed iam cura canum cadere, & succedere equorum
Incipit, hos etiam vocat in sua Delia castra.
Capreolos, lepores, ceruos, damásque volantes
Sæpe necesse sequi spatiosa per æquora campi.
At natura viris pariter velocibus esse
Non dedit: ingenio quibus est prudentia maior.
Idcirco quæruntur equi, qui cursibus acres,
Qui gyris apti sint, in certamina sortes.
Nunc age quæ species referam, quæ forma legendis
Præpetibus quæratur equis. quæ prima iubemus
Grande satis corpus sit: membra rotunda, capútque
Exiguum, densis velentur corpora setis:
Os mediocre, breues aures, naréſque patentes:
Nec placet hirsutum cilium nimiu, alba nimisve
Lumina, nec latebris veluti latitantia frons sit
Lata, solum firmo pulset grauis vngula cornu.
Sed neque dura nimis placeat; nam scinditur æstu:
Quæ tenera est, facili pariter consumitur vsu.
Sit longum corpus & densum, pectora lata.
Per lumbos duplex & agatur spina; natésque
Sint pingues, sit densa iuba, & decumbat in armo
Dextro, compositum crus omnes flectere nodos
Possit, velocique fuga præuertere ventos.
Cauda decet crassa, & setis densissima longis.
Est albo color haud aptus, candore niuali
Aptus equus, pariter maculis signatus amœnis.
Omnibus est aptus color hic qui purus, & ipsa
In specie syncerus adest, maculæq; nitentes.
Optimus Armenius pullus, Tyrrhenus, Achiuus,

Arca-

Ayuntamiento de Madrid

Arcadicus, Maurus, Siculus, Thrax, Magnes, Iberus,
Sarmaticus, Libycus, Cretensis, Erembus, Epeius,
Celticus, Ioniúsque, Epirique incola campi.
Denique quàm varium genus est mortale, & equorum
Progenies, tamen in quauis virtute videbis
Præstantes specie. nulla est ita prouida tellus,
Vt non triste ferat quid: non ita perfidus vllus,
Vt non quid pariat mortalibus vtile, campus.
Cernis vt vrtica, & spinis paliurus acutis,
Purpureæq; rosæ surgant, violisque propinqui.
Quod superest, semper quando velocior est mas.
Quære mares. arcenda procul tibi fœmina solis
Saltibus, eius odor paululis si naribus hæsit,
Discurrunt Veneris capti dulcedine campos:
Intempestiuis hinnitibus intonat æther,
Concussæq; tremunt syluæ, nemus omne remugit,
Nil calcar, nil fræna iuuant, nil sæua morantur
Verbera, nil alti montes, nil fluminis vndæ.
Quò Deus acer agit, stimuloque potentior omni,
Huc fugiunt, huc fert animus, huc cæca voluptas.
Excutiunt equites, syluásque feráſque relinquunt,
Velocique fuga superant plana æquora campi.
Quòd si forte tenent equites sua fræna, regúntque,
Diffugit tamen hinnitu perterrita dama,
Et quæcunque feræ syluas, montésque pererrant.
Cappadoces dicuntur equi præstare superbis
Cursibus, atque animis: veniunt venantibus vsis,
Militibúsque feris, splendentibus ære cæteris.
Præterea iuuenes quos in sua Delia castra
Eligit, haud nimium pingues, tenuésve legemus;
Nec venatori spargantur tempora canis.
Sæpe feras per densa sequi virgulta necesse est,
Sublimem vel scandere equum, aut decernere ferro.
Tardior in pugnas pinguis, cursúsque laborem,
Fert ægrè senior cursumque & prælia longa.
Non audit voces horum Dictynna precantum.
Sunt tres bellantum species, tria castra parantur.
Hæc regit immanis Mauors, quique impius ære,
Stultos armauitque homines, & strauit in aruis.
Militiam iuuenis petit & tua castra Cupido:
Hunc armas precibus, lacrymis, donisque, querelis.
Tertia venantum curæ tibi Delia castra:
Petibus hos armas, & ferro diua nitenti.
Canus non gratus primis, non ille secundis
Accipitur castris, reiectus & ille supremis.

Ayuntamiento de Madrid

Quòd si consilium senibus, si plurima rerum
Visarum memori desit prudentia menti,
Iam nihilum quod restet erit: sunt fabula vana:
Quidve aliud quàm pondus iners, & inutile terræ?
Dicendum & quæ sint vestes venantibus aptæ.
Nec decorat tantum vestis gestamen honestæ
Qua pro quisque suo vestitur munere, quantum
Muneribus sumptis prodest, rebúsque gerendis.
Conueniunt longæ vestes qui publica tractant
Munia, consulto iuris populúmque regenti.
Conueniunt succincta viris venantibus ipsa
Pallia, ne rapiant spinæ, aut vir gulta morentur
Currentes: rapido resonent neu flamine venti:
Profuit & nudis pedibus vestigia quæri
Cæca feræ, ne fracta sonent arenti a ligna
Sub solea, moneántque feras sua linquere lustra:
Scilicet aduentasse viros, mortémque parari.
Semina tum credis scopulis arentibus æstu.
Læua canes ducat longis firmísque ligatos
Loris, ne intempestiui certamina tentent:
Sed tamen hos facilè & positis immittere viso
Continuo lepori, nec vincula stricta retardent.
Venantis lato teneat venabula ferro
Dextera. Venantes taceant hominésque canésque.
Hæc suescant catuli præstare silentia parui.
Quod superest, celeris catuli cui credita cura,
Nutriat illecebris hunc, & sibi iungat amore.
Sic facilè & noto domino parere iubenti
Disceret, acceptísque sequi vestigia signis.
Nam neque difficile est, natura cùm sit amicus,
Conciliare sibi catulum, custodia fida:
Inconcussus amor canis est per tempora multa.
Pyrrhus inauditum catuli testatur amorem:
Cuius (vti fama est) dominus cùm fortè iaceret
Insidijs cæsus, stabat lacrymabile corpus
Obseruans, non ille cibi, non fontis amore
Abduci poterat, cupiens miserabilis vsque,
Vsque querebatur dominum, lacrymasse putares,
Leniter interdum vultum lambebat, & ora:
Tum rursus lacrymans dominum, residénsque vocabat.
Quæ res vt Pyrrhi regis peruenit ad aures,
Indoluit: miratus enim quo vinculo amoris
Sint homini deuincta canum fidissima corda.
Nec visum est audisse satis, sed cernere coram
Rem voluit, cupiens vlciscier impia facta.

Nullum

Ayuntamiento de Madrid

Nullus at in totis reperitur denique castris,
Qui fuerit cædis, qui tanti criminis autor.
Inde canis domini tumulato funere regem
Multa gemens sequitur, lætatur tempore nullo.
Non ille illecebris, non blanda voce mouetur:
Sollicitant curæ domini languentia corda,
Pectora non capiunt noctu, non luce quietem.
Pluribus exactis Pyrrhus per castra diebus
Ibat, vt instructas acies, vt viseret agmen,
(Admiranda cano, sed priscis cognita sæclis)
Fortè canis nouit dominum qui nocte cecidit,
Autorémque necis latratu concitus alto
Hunc accusabat cædis, solúmque petebat.
In pœnas poscebat eum, Pyrrhúmque vocabat
Queis poterat signis: hunc aspiciebat, & inde
In domini autorem cædis latrabat, apertè
Vt scirent omnes domini quia funeris autor.
Tum rapitur miles manibus post terga reuinctis,
Ducitur irati mox ad tentoria regis.
Hic gaudere canis posito mærore, bonumque
Blanditijs multis regem mulcere, proteruus
Vt daret emeritas miles pro crimine pœnas.
Intulit huic mortem, quod non sperauerat vnum.
Cognita res tandem, nec possunt impia facta
Delituisse diu, testatur Capparus olim
Actæi templi custos, rigidúsque satelles.
Nam fuerat Phœbo, nymphâque Coronide nato
Sacratum templum, sacrata in Palladis vrbe
Argenti diues, donatæ vestis, & auri:
Multâque vestibat muros votiua tabella.
Huc ægri soliti qui conualuere medelis
Munera ferre Deo, conspersa cruore iuuenci
Vsque tepebat humus, sempérque calentia thure
Structa Deo centum stabant altaria circum.
Cuncta sacerdotum seruabat munera cura.
Hos latuit, vigilis quanta est solertia furis,
Munera multa virûm rapiens fur visa relictis
Quæ preciosa magis, argenti pondus & auri
Arte laborati. custodes non tamen omnes
Et latuit, vigil vnus erat custodia semper
Fida canis, cui Capparo erat nomen. Deus illi
Diuino afflatu seu mouit prouida corda:
Seu res quæque suas animalia cuncta tuentur,
Huic nostro, nostrâq; obnoxia curæ.
Nostra putamus enim tutelæ credita nostræ.

Nullus

Nescio quo templi seu res seruabat amore.
Ac veluti illius cuperet dispendia, furem
Pone secutus eum est, illo non inde timore,
Blanditiisve minisve potest diuellier vnquam.
Quòd latuisse viros seruantes nouerat: illum
Sæpe canem saxu petij fur, sæpe latendo
Fallere crediderat: sed nulla denique fraude
Decepisse valet, semper comitatur euntem.
Hunc accusabat latratibus, vsque petebat
Quæ cepit dominos latitans de diuite templo:
Blanditijs alios mulcebat, non secus ac si
Auxilium peteret. quæ res vt venit ad aures
Actæi populi, multis narrata sequentis
Forma canis, multi magnis mittuntur Athenis,
Munera raptori rapiunt, furémque reducunt.
Tum gaudere canis partis quæ amiserat antè,
Et rursus petijt templi sibi limina nota:
Fur dedit emeritas tanto pro crimine pœnas,
Tantus amor canibus, tanta est custodia rerum.
Decreuere canem patres per tempora cuncta
Nutriri lautè, merces hæc vna laborum
Digna canis, tanto sed non & commoda facto,
Possum multa canum variorum exempla referre,
Ne pigeat studium paruarum noscere rerum,
Nec paruæ canibus curæ est custodibus ipsis
Et res, & dominus: testatur vertagus acer.
Nam solis agris, & solis saltibus errat,
Atque capit quodcunque potest, prædámque reportat.
Hinc domino: nullo tardatur munere, nullis
Blanditijs capitur. sua pignora cara putares
Nutrire, est tantæ domini custodia curæ.
Multa exempla canum sunt priscis cognita seclis;
His tamen haud nostris multo peiora diebus.
Sed res in peius tendunt, sunt deteriores,
Quàm fuerint, hodie, nummorum sola libido
Nunc omnes complet libros: nil inclyta facta
Curantur, nil egregium committere chartis
Mos est: obscuris voluuntur cuncta tenebris.
Quid nisi molliriem nostram, lucrúmque minores,
Qua ratione, legent, mercator iunxit aceruo?
Quot nam Bergnus ait, latóque Bocatius ore,
Quæ foret æterna celari nocte decorum?
Sed reuocant Dryades, syluarum numina cæca
Errantes ad lustra perunt, atque antra relicta
Sacrati nemoris, viridant vbi populus illa

Alta

Ayuntamiento de Madrid

Alta tegens ramis prædulci murmurat aura.
Nunc quo conueniat venari tempore vel quæ
Parte anni, lucisque mihi narrate Camœnæ.
Nauita velivolæ cùm pandit carbasa puppis,
Et secat hyberno posito sreta lata tumultu,
Tempora tota die sunt venatoribus apta.
Lumine cùm primo Phœbus lustrauerit orbem,
Iámque parentur equi, casses, hominésque canésque,
Lataque rura petant quærentes lustra ferarum.
Mox vbi sol medium cœli conscenderit altus,
Et paribus spatijs Eoa litora terræ,
Occiduásque domos distantes viderit, & cùm
Significans gregibus pastor florentia rura
Liquerit, & natis referent plena vbera matres,
Tempus gramineis est prandia sumere mensis,
Sunt vbi labentes fluuij, fontésque perennes,
Vmbrosi nemoris natiui pumicis antra,
Vel quercus sacrata Ioui, vel grata Coronæ
Populus Herculeæ, & ridentia marmora musco.
Venantes homines sequitur iucunda voluptas
Plurima, nec sudore minor de ruperuentem.
Nunc aprum cernunt, nunc alta rupe morantem
Prospectant ceruum. venator cominus illum
Mirantem cædit, catulos vel pone timentem
Retibus implicuit. ferróque obtruncat acuto.
Ipsa fames iucunda venit venantibus: Vllas
Dilicias non expectant, quas improba ventris
Ingluuies reperit: contenti simpliciori
Sunt mensa, nec fœmineus syluestria luxus
Ingreditur: carpunt alto quæ plurima monte
Nascuntur, quæ sylua tulit. si lumina quando
Arripit somnus fessis medicina laborum,
Inuitant volucrum cantus, dulcésque susurri,
Et Zephyro quæ sylua tremit iactata sereno.
Nec desunt herbæ molles gratissima strata,
Invidiosa toris, auratis, murice tinctis.
Post vbi gramineæ fessus requieueris vmbra,
Et sol de medio cœli descenderit altus,
Lata per arua canes rursus vestigia quærant:
Donec in Oceanum flammatos lurida solis
Præcipitarit equos nox, primáque duxerit astra.
Mox vbi iam primum cuculus cantauerit æstum.
Et querulis latè resonabunt arua cicadis,
Sub lucem tremulis etiam splendentibus astris,
Iam petere arua canes celeres, saltúsque iubemus.

Ayuntamiento de Madrid

Immo dici interdum delent vestigia rores,
Plurimus & grauidis diffusus nubibus imber,
Aut grauis arboribus incumbens flamine ventus,
Hoc libuit monuisse prius, ne fortè Dianam
Incuses deleta petens vestigia frustra.
Æstate inuenies vestigia recta ferarum,
Quæ fuerant olim vernis obliqua diebus,
Cùm sylvis agitabat Amor, Venerisque Cupido.
Sol vbi flammiuomus consperget lumine campos,
Excurient maturinas & gramina guttas,
Cùm grauis incumbit campis arentibus æstus.
Linquendi saltus, & limina nota petenda.
Inuisa est adeò canibus velocibus æstas.
Impediunt herbæ currentes, & premit æstus.
Vt ver est homini, canibúsque sagacibus aptum:
Nam neque tum nimius calor, aut noua gramina tardant.
Interdum rapiunt vestigia floris odores.
Cùm repetunt armenta nemus, cùm pascua læta,
Area nec Cereris grauiter gemit vsta calore,
Rusticus ad ventos paleas sed iactat inanes,
Mitior est terris solis calor: arua iubentur
Rursus adire viri venantes, atque canum vis.
Ast vbi Libra diem paribus diuiserit horis,
Et noctem, vel dira Nepa cùm surgit ab vndis
Stella coronatus pomis Autumnus apricis
Collibus insidens pluuium spectabit ad Austrum,
Quantuscunque dies est venatoribus aptus.
Nam neque tunc æstus lædunt hominésque canésque
Currentes, nimium nec gramina longa retardant,
Non hyemis glacies concreta fluminis vnda.
Est eadem ratio venandi, cùm legit vuas
Rusticus, éque fauis liquentia mella premuntur,
Cùm trudunt nudos spumantia labra racemos,
Fructilegique virent solertis tecta coloni,
Quæ fuit antè grauis, cùm primum inuisa colubræ
Candida venit auis, telluísque nouatur aratro.
Hoc etiam meminisse iuuat: cùm candida Phœbe
E regione videt fratrem, cùm distat vtrinque
Penè æquo spatio pulsantibus æthera flammis,
Non adeò redolent vestigia cæca ferarum.
Cùm vitream glaciem turgentia flumina trudunt,
Et pontem concreta gelu dant antè carinis
Sulcata, aggeribus niueis latet abdita tellus,
Pars media est lucis duris venantibus apta.
Phœbus vbi primùm liquidis extollitur vndis,

Cœlium agis

Ayuntamiento de Madrid

Cœliuagis vel demit equis iuga flammea, frigus
Ferre graue est coit vnda, prius resoluta tepenti
Si qua calore fuit solis, cùm sidera surgunt:
Et noua lux actæ sapiet mala frigora noctis.
Interdum rapiunt imbres vestigia densi,
Nunc glacies concreta, niues, gelidæque pruinæ.
Sunt hyemis longi tractus quos noctibus errant
Per nemora alta feræ. Sed iam demittere vela
Tempus adest primum demensis nauibus æquor.

NATALIS COMITIS DE VENATIONE

LIBER SECVNDVS.

HACTENVS *arma, canes, homines, & robur equorum:*
Nunc Veneris stimulos, sæuique Cupidinis ignes,
Tempora Lucinæ, venantum furta canemus.
Hæc quoque respicias Francisci nobile germen
Roboris, Ausoniæ decus insuperabile Iuli.
Eia age rumpe moras; ventis impleto secundis
Carbasa, da pelagi tranquillos currere fluctus.
Syluarum, nemorúmque Deæ, lucique sacrati
Cura quibus Dryades secretos pandite saltus.
Quàm varia Oceani proles sub fluctibus altis,
Quantáque turbat aquas moles, errátque per vndas:
Tam varium, tantúmque genus super æquore terra
Cernitur. est varijs diuisum piscibus æquor:
Fluctibus hic summis, ast hic versatur in imis:
Oceanus piscem tulit hunc, tulit algiser illum
Adria, nonne vides diuisas aeris oras?
In summum volucris volat hæc, volat altera in imum.
Vtq; cupit colles saxosos altera vitis,
Altera amat pinguem, lætatúrque vbere campi:
Sic quoque diuisus varijs animalibus orbis.
Florida fert magnos elephantos India, tigres
Armenia, atque alibi nascuntur dira leonum
Semina, sunt oryges alibi, sunt dorcades illic.
Denique nec passim celeres nascuntur iorci,
Nec varijs panthera notis, minisque pithecus.

Ayuntamiento de Madrid

Non vna atque eadem fert omnia gramina tellus.
Quæ mare, quæ terras habitant, quæque, ætheris oras,
Plura viru ignota, virùm solertia longa
Quàm norit. nam quis species, vel nomina quæ sint
Nosceret? at pridem desunt sua nomina multis,
Quòd noua nascuntur semper terrâque marique.
Nec maiora freti voluuntur monstra barathro,
Quàm quæ terra tulit. Conuolui marmor ab imo
Credas, quum vasto se voluunt corpore cete,
Cete Atlantiaci fastus & gloria fluctus.
Frondosos mutare putes cum vertice montes,
Quum vasto incedunt elephantes corpore magni.
Sed tamen & tanta hæc moles, hæc corpora tanta.
Magnanimo rerum domino vincuntur amore.
Cum niueo cerasi vestitur planta colore,
Et tenera erumpunt viridi de cortice gemmæ,
Cumque nouis violis redolent florentia rura,
Dispulit & nubes hybernas mitior aura,
Quatuor exactis lustris labentibus annis
Concipit ingentes elephas in pectore flammas.
Non tamen vt pugnet reliquis: huic alma decorum
Ingenium natura dedit, nec gloria digna
Creditur his super occidi, vel cædere victos.
Et quantum humanum genus est virtutis & æqui
Seruator, tantum capitur virtutis amore.
Nullus adulterium committit fœmina mâsque
Secedunt, thalami cum venit tempus, ab omni
Agmine; quinque dies simul hi, solique morantur.
Post vbi sexta diem patefecit clara serenum
Memnonis exoriens mater, stellâsque fugauit,
Fontanis purgantur aquis, vel flumine viuo:
Nec prius hinc socios, & sueta armentâ requirunt.
Tanta pudicitiæ cura est animalibus istis.
Exactis pariunt annis hinc parua duobus
Pignora. quod spatium partus Lucina moratur.
Æthiopi, Mauro pariter nascuntur, & Indo:
Sed tamen hos reliquis maiores India nutrit.
Tristantur rapto, parto lætantur honore
Corda elephantorum studijs obnoxia nostris.
Multiplici petitur certamine gens elephantum.
Namque alij circum fossis atque aggere cingunt.
Aggeribus clausos longa obsidione fatigant.
Ac veluti clausi muris, & turribus altis,
Quos vetus tandem penuria vicit, & hostis,
Sunt faciles, fastúmque ferunt, subdúntque potenti:

Sic

Ayuntamiento de Madrid

Sic hi vincuntur studioque famêque sitique,
Venantur sic quos cupiunt in Martia castra.
Ascendunt alij domitos, & frena reponunt.
Hinc nemora alta petunt: armento quem procul esse
Norunt, hunc loris domitant, & verbere multo,
Donec defessus iaceat prostratus arena.
Tum domitum credunt, cùm cepit gramina primum
Humana porrecta manu, nec mitior vlla est
Humano generi fera, si quem nouerit esse
Fraude procul. Sunt qui foueis venentur, & altè
Defossis puteis, à tergo hinc agmine multo
Venator premit, vt norunt armenta elephantum,
Succurrunt lapso: saxu atque vndique ramis.
Congestis replent foueas, rediminúntque cadentem.
Vsque adeò ingenium mite est elephantibus, alter
Fraterno alterius damno vt succurrat amore.
Sunt gemini exerti dentes: promuscide longa
Prosternit plantas altas, fructus legit ore.
Cauda breuis magno pro corpore, protinus ipsa
Parua carent nodu, facilique volumine crura.
Forte caput, paruaq; aures, nec lumina quanta
Hoc tantum poscat corpus, sint grandia quamuis
Nigra cutis: tergus vix est penetrabile ferro.
Huic paulo villis est venter mollior atris.
Incumbens tereti palmæ, sagóve virenti,
Decerpit tacitè blandum per pectora somnum.
Hæc quoque venandi ratio est, ea planta secatur.
Huic cadit incumbens elephas, qua vincitur arte.
Sed neque mox facile est præ magno pondere strato
Surgere humo, siue hoc monocampti tibia cruris,
Siue pes horrendis armis spoliatus, & vngue,
Integra vix quino signatur limite planta.
Nam quibus ingenium prudens natura negauit,
Tradidit his vngues, dentes, aut cornua dura.
Laui radices conuellit robore dentis:
At dextri venatoréque feráque trucidat.
Sæpius hi terra vescuntur, sæpe lapillis.
Paruorum senibus mira est custodia: flumen
Tranantes primi iuuenes queis corpora parua
Ingrediuntur aquas, senorum flumina mole
Ne nimium crescant, iuuenes mergantur in vndis.
Flumine digressis senior præcedit, & agmen
Extremum claudit quicunque ætate secundus.
Omnibus est spatium longum, longissima vitæ
Tempora, viginti bis dicunt viuere lustra.

Ayuntamiento de Madrid

Carniuoris color est idem, mens impia sæuis
Atque cruenta lupis imitantur lumina flammas:
Nocte procul cernes radiantis lampadis instar.
Forma refert catulum, nares, & gressus, & vngues,
Horridior tamen aspectus, speciésque tremenda.
Forma Lycaonios, & terga horrentia setis
Nunc etiam referunt animos, atque impia corda.
Perfusi pecudum cæsarum sanguine gaudent.
Et cùm prætereunt currentia flumina multi,
Fortior est reliquis dux: caudam mordicus illi
Pone sequens tenet ore. lupis hic omnibus ordo.
Viuere Niliacis nulli dicuntur in oris,
Montibus aut Aphris. qui sunt, dicuntur inertes,
Et parui. tanti patria est, primique penates,
Scilicet & multum refert ad corpora, vires,
Et mores, genitale solum quæ sidera spectet.
Est coitus meta his bis sex concessa dierum.
Ver vbi dispellit nubes, & purior æther
Deducit sine fece dies, in pectore flammas
Concipiunt, & more canum iunguntur, in vnum
Conueniunt quos cogit amor, Venerisque cupido.
Heu malè tum solis erratur saltibus. vnam
Multa lupam sequitur turba: hinc fera prælia miscent,
Prælia dura super Veneris dulcedine. victi
Vel fundunt dulces animas, victoribus vltro
Vel cedunt: cunctis est vincere certa voluntas.
Cernis vti tauri pugnantes sanguine fuso
Membra lauant, sempérque magis pulsantibus ardent
Fluctibus irarum. carpit formosa iuuenta
Interea gramen, miseros nec spectat amantes.
Tertius interdum potitur, certantibus illis
Bellorum caussa. Sic hi dum prælia miscent,
Hic fruitur felix horum mercede laborum.
Qualis capreoli venatio, & ipsa luporum.
Fert balista necem. saltus hi rete coronant
Incultos; casses nequeunt vbi tendere, ramis
Arboribúsque vias densant, vt peruia nulli
Pars ea sit, latos saltus indagine cingunt,
Discurrunt nemora alta canes, hominesque, ferarum
Si qua fugit, plantæ catuli ducuntur odore,
Et cogunt in rete; ferit qui retia seruat,
Structáque syluarum ramis magalia linquit.
Cæduntur miseri, nec spes datur vlla salutis,
Parcere quod nullis didicerunt antè. rigentes
Interdum pugnant canibus, laniántque vicissim,

Et

Et rabido quærunt extremam dente salutem.
Sic vbi planities completur qui oppida cingunt
Hostibus, atque acies longam traxere coronam,
Mœnibus inclusi sperant fera fata: sed armis
Nituntur decorare prius post funera mortem.
Sæuorum species dicuntur quinque luporum.
Est ingens horror canibus, si pellibus horum
Indutus plantas cedas. vocem his rapit horror,
Vt rapuere prius visis mortalibus antè.
Præterea colli si fiant tympana pelle,
Cætera cuncta silent ingenti victa sonore:
Pascitur eoi simul incola psitracus arui,
Nescio quo feruore lupis deuinctus amoris.
Par numerus canibus catulorum, & tempora partus
Nascuntur cæci, vomitúmque cientia carpunt
Gramina: vescuntur terra, cùm tollitur vndis
Scorpius, & lucem rapuit mortalibus almam
Præcipiti labens curru Phaethontius heros,
Tempora Lucinæ veniunt his: pondus in alta
Deponunt ventris sylua, cæcisque latebris.
Fœmina bisquinis vterum gestare diebus
Insuper & binis fertur. quo tempore quondam
Fugit Hyperboreis in Delum splendida Phœbi
Mater, & ignotam sumpsit mutata figuram.
Thessala terra lupos, & diuitis insula Cretæ
Ferre negant, vti fama refert, triginta diebus
Bis actis alij referunt hos edere partus.
Haud thoes pariter celeres, & cursibus acres:
Sunt breuiora quibus crura, exporrectáque cauda,
Longius & corpus. thoës natura negauit
Veloces numero fœtus æquare priores:
Nunc duo, nunc tres, ad summum sed quatuor edunt
Retibus impliciti supremam dente salutem
Experiuntur & hi: nullo in discrimine vitæ
Ponuntur, mortis duros vt vellere nodos
Vnguibus, ingenio, morsu, pede, viribus, arte,
Non tentent: grauiora pati nec morte putarunt.
Cætera quæ capiunt pugnando fortiter hosti
Vulnera, creduntur sæuæ medicamina mortis.
Est vbi temperies cœli iucunda, virorum
Ni cadat insidijs lupus, huic sunt tempora vitæ
Longa: octo fertur viuendo vincere lustra.
Humano generi natura thoes amici:
Admiranda quibus data sunt oblitia rerum.
Est quando diuersa feris natura puellæ

Ayuntamiento de Madrid

Pandite Oreſtiades, iam veſtros pandite ſaltus,
Et nemorum ſecreta mihi, colleſque ſupinos,
Et varios campi aprici narrate colonos.
His magis hirſutæ multo naſcuntur hyænæ
Aphrorum terris, catulis inimica propago:
Magnanimo pariter gens hæc inuiſa leoni.
Flectitur in medio villoſi tergoris, arcta
His porrecta caput coniungit ſpina: nigranti
Limite villorum tergus veſtitur vtrinque.
Sunt magis hirſutæ, cùm ſpicea protulit aſias
Crine coronato paleis flauentia ſerta.
Noctiuagæ color eſt oculis incertus hyænæ:
Mille refert varios acies inſpecta colores,
Qualis vbi aduerſo radiantis lumine ſolis
Gutta micat nubes inter, cùm labitur imber.
Sed nondum venit ad terram ſub nubibus atris.
Huic ſol exoriens noctem, tenebraſque reducit:
Aſtra diem referunt nigro ſurgentia cœlo,
Fœmina præterea, máſque idem creditur eſſe.
Sic fertur vulgo, ſed non & poſſe videtur
Sic fieri ratione. feruntur, prouida mater
Quæ gignit natura, mariſque & fœminæ amore,
Hoc generare modo poſſunt generata viciſſim;
Atque ideo perfecta ferunt, quæ ſponte videmus,
Et nullis vinclis, & nullo fœdere naſci
Coniugij ſed corruptis conſurgere rebus,
Imperfecta leues ſurgunt in luminis auras:
Quod reparare genus nequeunt exorta viciſſim.
Hæc non natura fieri ſurgentia nullo
Coniugij vinclo dicendum: aſt accidit illud.
Alitium, pecudúmque ge u, quæ fluctibus errant,
Omnia permiſto ſexus ſunt ſemine nata.
Præterea natura facit quod præſtat, inérſque
Nil agit. & finem cunctarum ſedula rerum
Proſpicit. hoc fecit, melius feciſſe quod hoc eſt.
Commoda, & vtilitas rerum, ſic eſſe neceſſe,
Alma tibi fines rebus natura creandis:
Sincerúmque cupis cunctis animalibus ortum.
At confuſa magis ſi hoc concedatur hyænis,
Dicenda et binæ coeant ſi tempore eodem
(Nam neque concipiunt ex ſeſe, & poſſe fateri
Abſurdum: vt naſcantur equi de flamine venti,
Perdices pariant audita voce mariti.)
Altera pars ſexus iunctis ceſſabit vtriſque
At neque natura eſt illis ſic eſſe neceſſe.

Diuiſum

Ayuntamiento de Madrid

Diuisum genus est. valeant mendacia vulgi.
Æquora cùm primùm patiuntur strata carinas,
Et ver dispellit nubes, cœlúmque serenat,
Flammatis telis cunctæ feriuntur amoris,
Atque mares plures vnam sectantur hyænam.
Imperitat gregibus mas, paruáque pignora castrat,
Ne comites habeat Veneris, matérque tuetur.
Ast vbi iam sextus mensis præteruolat alis
Præpetibus, partum expectat Lucina recentem:
Hinc duo, tres raro partu nascuntur eodem:
At paritura parens nemorum in secreta recedit,
Sint vt ab insidijs partus hominúmque ferarúmq;
Abditi, & incursus fugiant, mortisque ruinam.
Luce latens sua lustra fouet, sua pignora parua,
Nocte cibum quærit dum carpunt cætera somnum.
Ast vbi quæruntur canibus venantibus, ingens
Si sit turba canum, cursu petiere salutem.
Res vtcunque tulit, fugiunt, nec lumina cernunt:
In cassésque cadunt: ferro venator acuto
Irruit, obtruncátque trementia pectora telo.
At si nec canibus multis in rete premantur,
Nec timeant magnos strepitus hominúmque canúmque
A tergo, & possint campo committere aperto
Prælia quid valeant coram fecisse periclum.
Tristibus auspicijs occurrit primus, & atris.
Experietur enim quantos in pectore fluctus
Irarum voluat, rabies sit qualis hyænæ.
Viuere lustra feræ septem dicuntur & istæ.
Suspendunt alij vitreis in vasibus altè
Humanum stercus, quod lati vulneris illi
Est medicina feræ; sed ne contingere possit:
Hæc sperans semper præsentem posse medelam
Nancisci, moritur decepta cupidine, & alto
Quy grauis ingreditur per pectora læsa dolore.
Post vbi iam fueris cursu, longóque labore
Defessus, solisque calor premet arua, iacenti
Præbebunt molles vmbras virgulta, perennes,
Arboris haud deerunt vmbræ, vel pumicis antra
Natiui rapiet partum spelunca calorem.
Quin etiam vitreus fugiens per gramina riuus
Murmura grata ciet, placidúmque vocantia somnum.
Adde quod & poteris gratum reperire lauacrum.
Et pacare sitim, nam gaudia multa sequuntur
Venantes homines, quæ nullo dicere versu est.
Nec lepores nostro fugietis carmine molles,

Ayuntamiento de Madrid

Fœcundúmque genus, veluti sub tecta columbæ.
Quæ paritis toties, quoties venere calendæ.
Plurima planta quibus secta est animalia, cæcos
Emittunt catulos tenues in luminis auras.
Hoc vitium lepori facilis natura negauit.
Vna negat lepores tellus prudentis Vlyssis.
Sunt multæ leporum species, qui collibus errant
Apennine tuis summúmque vagantur Amanum.
Creduntur muibus pasci, niueus color illis
Est quia. cærulea glacies quo tempore primùm
Liquitur, & gelidæ labuntur montibus undæ.
Paulatim color est illis rubicundus, in illum
Vertitur hic candor, vix credas esse priores.
Nunc duo, nunc tres, interdum quoque quatuor edunt.
Et nemorum secreta petunt, virgultáque densa,
Ingeniosa cohors leporum: sed murmure paruo
Terrentur, facilem capiunt per membra timorem.
Interdum rapidis tolerare sonantia ventis
In sylus folia haud possunt, ob murmura frondis
Corripuere fugam, defessò corpore tandem
Quæ fugere diu patiuntur murmura tutò.
Sanguinis aerij tulit hoc natura: videmus
Quæ cursu leuiora, timent magis omnia: motus
Concipit aerius faciles in pectore sanguis.
Cernis vt immodicas pernices pectore cerus
Concipiant furias cursus, fluuiosque rapaces
Continuò tranent, nec tantum lustra morantur,
Nec sylvæ, vel prolis amor, fontisque nitentis.
Quantum pulsat iners timor hos, clamórque sequentum.
Hoc, vt fama refert, horrescens murmura frondis,
Ceperunt animal furia, tua munera quæstum
Alma parens Natura, nihil quod repperit vsquam
Tristius, & tantum copiens per membra timorem.
Multa voluntati placuit sententia, vel se
Præcipitare iugis, alto vel mergere fluctu.
Cùm vitrei peterent currentis fluminis undam,
Protinus insiluit flumen perterrita rana.
Inde lepus didicit tranquillo pectore sortem
Ferre suam, temnítque metum quem ceperat ante.
Propterea tam tempestas, & tempora nobis,
Ventorúmque dies seruandi, & sidera cœli;
Quam freta qui sulcat ratibus spumantia pandis.
Ventosásque vias currit, nauémque gubernat,
Sidera cuncta notat, venturáque tempora discit:
Nunc spectat geminos Hœdos, clarámque Coronam.

Ayuntamiento de Madrid

Et nunc Arcturum, nunc te formosa Celæno,
Nunc pluuias Hyadas, nunc spectat Orionа clarum.
Nec solum quoniam strepitus, clamórque secundus
Venantum facilè inde premunt in retia ceruos,
Sed quia si flarint aduersis flatibus auræ,
Naribus accipiunt prætonsi retis odorem:
Occidua si fortè plaga, qua nocte rubentes
Præcipitat Phœbus currus, orbémque relinquit,
Aphricus aspirat, venator Cæciæ in oras.
At si spirarint æstiuo cardine Cauri,
Et leuis Argestes, Vulturni regna petantur.
Quem latet aduersum Boreæ te flatibus Auster?
Retibus & canibus leporum timidissima turba
Capta perit: venantur aues, est plurima ethi
Hu via, nec prodest Spartanæ more sagittæ
Aufugere, & rapidos cursu præuertere ventos.
Lætantur venatorum exultantia corda
Cursibus vt longis, & decertatur aperta
Planitie, clamore canes & voce sequentum
Quisque iuuat, sequitúrque simul clamore secundo:
Esse canes cupiere ferè, & decernere cursu,
Quóque valent animo leporem cepere fugacem.
Tantus amor lepores venandi, gaudia tanta.
Hic mens, hic animus, hic est & tota voluntas.
Præponunt reliquis vna hæc solatia cunctis.
Exiguo primum venandi captus amore
Mox neque sponte valet diuelli, linquere non est
Venandi studium facile. hunc tot vincula nectunt.
Sunt parui lepores, auris longissima quæq;
Promittat magnum corpus, quæ fortia membra,
Forma breuis capitis, fulgentia lumina, sed quæ
Nunquam claudantur somno: timor vsque ferarum
Sollicitat, vigilique occurrunt semper amores.
Nec gens in syluis errat fœcundior vlla.
Namque parit catulos, & eodem tempore villis
Indutos vtero gestat, partúsque recenti
Coniugio incepti grauida formantur in aluo.
Sunt genus ambiguum lepores, trochus acris hyænæ:
Quod tria naturam dicuntur habere duorum.
Præterea leporis villosum lingua palatum
Lambit, & hoc vni tribuit natura: decémque
Annorum spatij conclusa est limite vita.
Castorides leporem celeres sectantur aperta
Planitie: hæ duris veniunt venantibus vsu.
Plurimus Hispani, Balearisque incola ruris.

Ayuntamiento de Madrid

Huic aures similis dasypus, corpúsque capútque:
Crura tamen breuiora, minus timet, & minus illo
Velox, antra colit, fossique foramina riuis.
Huic balista necem fert, hunc viuerra necatum
Sedula fert epulum domino, prædámque reportat.
Quid tibi commemorem versu generosa leonum
Semina, quos Nessus vitreo complectitur amne,
Et quos parte alia claudunt Acheloides vndæ?
Assyriæ fulnus campus est incola terræ;
Cui iuba fulua tegit collum, cui plurimus armos
Villus habet, natura mari quod præstitit vni.
Grandius Armenio collum, Parthóque leonis:
Latius est tempus, radianda lumina fulgent.
Est adeo aspectu clarus Felicia rura
Quem genuere, serax & campus pauit Erembus.
At plures Libyes siccis nascuntur in agris,
Exiguis & colla iubis velantur, & atro
Membra colore rigent: sed multo robore præstant.
Præterea sunt certa cibis, & certa labori
Tempora, nec cunctis epulas sumpsere diebus.
Hic vbi comprendit nox, & sol linquit in æquor
Aufugiens, rapiénsque diem mortalibus alnum,
Fortia decerpunt placidam per membra quietem,
Prima vbi temperies clarum patefecit Olympum,
Regia progenies domino feriuntur amore,
Concipiúntque nouas insueto pectore flammas.
Sæuities insueta capit syluestria corda,
Cùm rabies, flammæq; domant, & feruor amoris.
Hinc vbi floriferum ver frigora prima fugari,
Et glacies resoluta fluet deuicta tepore,
Cùm Cynosura freto quæ nunquam mergitur alto,
Custodem cecidisse maris lætabitur vndis:
Expectat partum facilis Lucina leænæ.
Nunc duo, nunc tres, nunc vnum, nunc quatuor edit.
Sunt & qui Assyrius primo quinque edere partu,
Quatuor inde ferant partu peperisse secundo:
Atque vnum numero sic semper abesse priori,
Donec sit ventum ad nihilum: tum ducere vitam
Felicem, sobolisque procul, partúsque dolore.
Quæ furiæ rapuere mares, quo tempore blandus
Pectora fixit Amor iaculis: post fœmina partum
Concipit, & toto nil est crudelius orbe.
Ingrediar Scymnus fertur sex mensibus actis,
Debile principium regi natura leoni
Præstitit: id paruum capiunt ingentia cuncta.

Nunc

Ayuntamiento de Madrid

Nunc vbi stant ædes, atque alta palatia Roma,
Pastorum tuguri congestum cespite culmen
Vix pluuias arcebat aquas dominóque bouique.
Qui fluit Eridanus, lata celeberrimus vnda,
Fluminibus multis auctus prorumpit in æquor.
Nil quod non fuerit paruum grande esse videmus.
Maturi exiliunt scintillæ ex osse leonis:
Duricies tanta est, flammis terretur & iras
Horret apri, quarum fluctus in pectore voluit.
Nec tantum armatas hominum timet ille caterua,
Inuisos galli quantum sub lumina cantus.
Est quadruplex ratio vincendi dura leonum
Robora, nam ferro indutæ vicere phalanges,
Cominus & lato sumpserunt prælia campo.
Tum nemus omne sonat magno clangore turbarum,
Latratúque canum, respondet vocibus æther.
Ecce leo veniens rugitu territat hostem.
Irarum magnos voluens in pectore fluctus.
Vnguibus exertis expectat prælia; magnas
Lumina significant iras, & cauda leonis.
Tristibus augurijs occurrit primus, & atris.
Tabifica lacerat quod dura contigit vngue.
Sed tamen indutus ferro venator aperte
In pectus telo expectat fera bella parato.
Concidit interdum victor, & victus vterque
Sanguinolenta venit victoria parta duobus.
Vincitur interdum canibus vis magna leonis,
Et telo; plures in retia cedere cogunt.
Nec fortis quamuis valuit contendere multis.
Sunt & qui effodiant fossas, atque aggere cingant.
Neu sit conspicuus dolus, hinc & vepribus, illinc
Obturent saxis: medio statuere columnam,
Suspendunt q̃ agnum tum matris ab vbere raptum,
Hic quà currentes fluuios adiere leones.
Ille vocat crebris balatibus, hique potenti
Robore confisi superant molimina saltu.
Prima fuit priscis venatio cognita fossæ.
Tunc hi decepti foueam labuntur in altam.
Hic celeres nascuntur equi, quà labitur vnda
Euphratis, virides & texit arundine ripas.
Qui soli faciem regis spectare leonis
Audent, nec domino soli certare verentur.
His eques instruitur. venantes retia tendunt
In lunæ formam, cùm primis cornibus orbem
Visit, & Oceano tollit clarissima currum.

Ayuntamiento de Madrid

Extremæ retis partes sunt cura duobus:
Tertius in medijs, atque inter vtrumque locatur.
Accensis facibus pedites armantur, & omnis
Sylua sonat strepitu armorum, & clangore tubarum.
Scuta tenent læuis, quatientes illa sequuntur
Inter se pedites strepitu fera concita, & igne,
Non audet cedens oculos attollere contra:
Hinc equites clamore leues in retia pellunt.
Tum verò ingentes volunt in pectore flammas,
Atque indignantur secum fera corda leonum.
Sternere quòd paruum non audent viribus hostem
Eximijs, partu quòd non gaudere trophæis,
Vltra Æquatorem gens est asperrima bello.
Piscibus & premitur geminis, & flatibus Austri;
Penè quater paribus spatijs diuisa dies est.
Nóxque, semel cœli dum Phœbus perficit orbem.
Hæc genus insuetum venandi repperit, omnes
Vellere membra tegunt, & stricto fune ligantur
Quatuor, aut sex: hinc armantur casside dura,
Vt vix cernantur labra, & caua lumina, nares.
Suspendunt hastæ scutum, religántque sonorum.
Tum sic instructi spelunca protinus hostis,
Cæcáque lustra petunt. hic scutum concutit vnus.
Ecce ruit rabido ore leo, scutóque cientem
Sternit humi furijs accensus: vellera mordens
Dentibus infremuit. tum scutum concutit alter
A tergo, primum linquens, rapit ille secundum.
Sæpius hoc faciunt donec sit membra labore
Defessus, tunc ille iacet certaminis impos
Stratus humi, manibúsque virûm vincitur anhelans.
Vincere triginta viuendo lustra feruntur.
Qui primus pugnare feris hominúmne Deúmne
Cominus est ausus? vatum mihi pandite Diuæ.
Inter mortales primus sylueſtria Perseus
Agmina de lustris pepulit, ferróque cecidit.
Quid referam Ledæ pueros? hic repperit arcus,
Et cursu domitare feras inuenit equorum:
Ille canes primus docuit vestigia cautè,
Atque feris homines crudo decernere cæstu.
Hippolytus laqueos, pedicas, & retia primus,
Et docuit primus latos circumdare saltus.
At si, quæ insidiæ sylueſtri tempore genti
Noctis erunt, has venator monstrauit Orion,
Quis furor hic tantus, vel quæ fiducia mentis,
Vnde necesse mori vel forti vincere dextra,

Quòd

Ayuntamiento de Madrid

Quòd lacrymis victor, precibus nec flectitur vllis,
Compulit audaces homines decernere primum?
Quid? nonne & superos, cœlúmque petiuimus ipsum?
Fulmina nil terrent, quo vasto concita motu
Terra tremit, vallisque sono concussa remugit.
Hic adijt manes, & nigri tartara Ditis:
Ille penetrauit fluctus, atque ima profundi
Omnia, & Oceani patris secreta retexit.
Nec satis immensi mortali machina mundi
Visa est. quæ nescit, quæve intentata reliquit?
Quid loquar Armeniæ tigres, rapidissima proles?
Nec te præterea quæ sorti nasceris Indo:
Corpora quanta lupis: rapidæ sed forma leænæ
Corporis est propior. flammantia lumina cernes,
Et fuluis maculis corpus signatur, & albis
Nare tenus. fera non hac est formosior vlla,
Inter quæ syluas habitant, & montibus errant.
Et qualis volucres inter data forma pauoni;
Tigribus est species inter syluestria cuncta.
Carnosum satis est corpus, maculosáque cauda
Longa. fuga posset celeres præuertere ventos:
Namque feris cunctis tigris velocior vna est.
Fœmina quòd fertur species hæc tota, putandæ
Fabula semotum vera à ratione videtur.
Quòd rarò videre mares, hinc fabula sumpta est,
Diffugiunt venatores hinc fœmina natos
Direptos cursu sequitur cùm sentit ademptos.
Quatuor, aut partu catulos sex edit eodem.
Fœmineo super his rarò mas pugnat amore.
Tempore quæ verno coeunt, quæ sola vagantur,
Partibus haud coeunt eiusdem sæpius anni,
Tauca mouent Martis certamina propter amorem,
Nunc age quæ ratio capiendæ tigridis, & quis
Sit dolus, & quanto natos sectetur amore,
Carmen erit nobis. faueas tu Delia sæuo
Quæ portas humero suspensam diuæ pharetram,
Dum nemorum secreta cano lucique sacrati.
Cùm liquit catulos per syluam pabula quærens,
Venator rigidus cautè petit antra relicta;
Tigridis absentis partus rapit, atque paratum
Scandit equum celerem, pulsat trepidantia magnus
Corda pauor. securus enim quis talibus ausis?
Aufugit arrepto properans ad litora cursu.
Ecce venit quæ mater ijt, nunc orba rediuat,
Vt nouit deserta domus penetralia natis,

Ayuntamiento de Madrid

Incipit hæc mœstam lacrymabilis inde querelam,
Qualis vbi nati miratur lumina mater
Defuncti, niueásque manus, & pallida membra
Singula quæ tangit digitis, atque irrigat imbre.
Qualis vbi cepit: populatúrque ignibus hostis
Mœnia, conuoluitque fremens incendia ventus,
Conqueritur mater, stringítque ad pectora natos,
Coniugiique faces odit, tristésque Hymenæos:
Inuisa est Lucina, fera est & pronuba Iuno.
Tantus amor prolis syluestribus esse colonis
Dicitur, haud homini tantum sunt pignora curæ.
Philtra feris, auibus, pariter serpentibus atris
In natos natura dedit, pelagique colonis.
Hoc facit vt nigris crocitans perterrita pennis
Horreat arrectis, crepitánsque feratur in hostem:
Torua leæna virúm spernat venabula terræ
Defixis oculis, nitidóque hastilia ferro.
Scilicet hæc mens est illis, hæc certa voluntas
Vel cum pignoribus victas occumbere cháris:
Vel seruare simul pugnando fortiter hosti:
Naribus hinc vbi venantum percepit odorem,
Pugnatura ruit mater velocior Euro:
Qualis vbi neruo Tyrio compulsa sagitta
Viribus eximijs stridétque volátque per auras.
Fur vbi comprensus matris cursu, iacit vnum
Qui minor è catulis, & qui deformior, illa
Corripiens ad tecta refert iterúmque reuersa
Prosequitur furem speculum iacit ille rotundum.
Illa suæ primùm lætatur imagine formæ,
Atque aliquem credit natorum. fraudibus istis
Mox decepta dolet, sequitur furiata. secundum
Inueniens speculum simili deluditur arte.
Sæpius id faciens donec sit litora ventum,
Apta fugæ præstat raptori tempora: ponti
Expectans venatorem stat littore puppis.
Protinus ingresso soluunt à littore funem,
Atque ratem conto trudunt, currúntque per æquor.
Hinc vbi peruenit fluctus & litora mater,
Ventoso aspiciens fugientis pignora ponto,
Nautas incusat: sunt litora plena querelis.
Et quàm cygnorum circa Aphrica litora ponti
Lugubris fertur cantus sua fata canentum.
Tigridis Hircanæ tam vox est flebilis orbæ.
Sunt qui direptis catulis, quoque retia tendant
Matribus, implicitas ob pignora rapta sequentes

Obtrun-

Obtruncent ferro. feritas est tanta virorum.
Heu date mortales veniam, date matris amori,
Et miseram deflere suum concedite casum.
Hic veluti ceruos sylua venatur in alta,
Et canibus sociis, & strictis cominus armis.
Octo prætereunt, vt fama est, lustra secundè
Deponunt venti, patuit iam meta laboris.

NATALIS COMITIS DE VENATIONE,

LIBER TERTIVS.

NVNC leuis eois ventus spirauit ab oris,
Exoritúrque dies reserato clarus Olympo.
Solue ratem, date vela, citi considite transtris.
Terga silent tranquilla freti, vocat vnda carinas.
Nunc age cur tanto partus sectentur amore
Quæque suos, cur sit cunctis animalibus vnum
Seruandæ sobolis studium, atque amor omnibus idem,
Versibus expediam, tu nostri carminis autor,
Tu qui prima mei merito, qui summa laboris,
Porrige felicem dextram, pelagique patentes
Pande vias, ratibúsque auras immitte secundas.
Quæ ratione carent, facilis natura gubernat.
Hinc amor, hinc odium, cupiunt bona quæq, malúmque
Diffugiunt, hinc lucra petunt, & commoda cuncta.
Omnibus hinc iactura grauis, grauiora putamus
Damna pati: cùm grata magis res perdita cessit.
Gratius at vita nil est, vitámque videmur
Viuere per nostros post impia fata nepotes.
Adde quòd est finis cunctorum semina, & horum
Nascuntur causa flores, frons, caulis, in annum
Seu viuant plantæ, seu viuant sæcula multa,
Omnibus est vnus generandi semina finis.
Tum quoque cuncta vigent animalia, cùm sibi prolem
Persimilem reparare valent, si pignora demas,
Demitur his finis: frustra vixisse videntur.

Ayuntamiento de Madrid

Respuit hunc penitus natura prouida finem:
Et vacuum nil esse cupit, frustráve paratum.
Sed reuocant sylua, strepitu nemus omne remugit:
Ad diuas vertor gaudentes cæde ferarum.
Nunc vrsi partus, formam, moresque canemus.
Horrendam faciem præ se fert: est color ater,
Et corpus totum denso velamine nigret.
Sunt nigræ nares, latum caput horrida flammas
Lumina diffundunt: quinis amatur acutis
Vnguibus huic plantæ, mortem pellentibus armis.
Horrendum rugit, correpta cupidine amoris
Fœmina post partum furit haud post tempore longo:
Et quinos catulos vno dat fœmina partu.
Sed parit interdum binos: nunc edidit vnum.
Prostrati iunguntur hum quo tempore primum
Sidera Calistus pelago demersa profundo
Conduntur, sylua, virent, aperitur & annus.
Cum primum tumuit rapidis Aquilonibus æquor,
Sylua que tristatur desolatissima lapsis
Frondibus, & virgulta comas iecere virentes,
Antra petunt ambo nemoris secreta propinqui,
Atque latent gelidas hyemes. hic fœmina paruos
Interea peperit catulos, pinguescit vterque.
Nascitur vrsorum deformis partus, & antè
Parua caro, caroque minor, vix eminet vnguis:
Cætera lambentis formantur membra parentis
Lingua, nascuntur paulatim lumina: paruos
Sic lambunt vitulos olim sua pignora vaccæ.
Tempore non alio piscis qui dicitur Arctos,
Ni pariat verno, propter cognomina, partus
Edidit, in gelidas hyemes & distulit horam.
Post vbi fugerunt torpentia frigora bruma,
Et religata ratis completur pondere mercis,
Fœmina speluncam liquit, multo antè maritus:
Viscera quo laxentur aron per rura requirunt.
Pluribus Italiæ nascuntur partibus vrsi.
Tertia pars mundi quos Africa tota negauit,
Armeniam, Tigrimque tenet villosa iuuentus.
Nunc quæ venandi ratio sit, percipe paucis,
Quis dolor, incultos certamina quanta per agros
Sint cum gente fera: catulo sint quanta pericla
Parta virum studijs. nemorum secreta vagatur.
Naribus ad terram vestigi quærit odorem,
Atque feræ percurrit iter, nec sistitur antè
Quam dominos ad lustra trahat se ponè sequentes.

Venator

Venator rigidus telis tum prouocat hostem:
Ille fremens grauiter de lustro profilit, at ni
Venator catulum properantem vinciat, vnguis
Sentiet vrsorum quàm sit trepidanda petenti.
Venator laua catulum trahit: ac super armo
Strícta tenet dextra lato venabula ferro.
Ad socios redeunt dominúsque canisque latentes,
Insidiásque parant omnes, & retia tendunt.
Retis habet partes hominum custodia tensi
Supremas, alij seruant in limine portas,
Atque manu iuuenum laqueum fert quisque sinistra.
Hunc volucrum pennis ornant, quo territus vrsus
Ausugiat, ponunt in primis agmina valuis,
Insidias ramis, frondosáque arbore velant.
Tum clangore tubæ reboat nemus omne propinquum,
Concussáq; tremunt syluæ, tellúsque remugit:
Qualis, vbi armorum splendor squallentia complet
Arua, micat tellus non vno lumine solis,
Fit strepitus, clangore tubæ quum castra mouentur,
Atque equites instructus eques vocat, agmen & agmen.
Ecce vrsus sonitu syluarum concitus exit,
Horrendúmque fremit, rugitibus intonat æther.
Turba ruit iuuenum passim clamore secundo,
Et terrent manuum strepitu, & clangore tubarum.
Ille vbi planitiem vel campum est nactus apertum,
Territus insidijs fugit, & clamore tubisque,
Et laqueis multis, paulatim in retia cedit.
Exiliunt quorum sunt retia tradita curæ,
Et quacunque valent capientes summa plagarum,
Implicuere feram: quæ dentibus, vnguibus, atque
Tum sæuit totis animis, tum fundit habenas
Irarum laxas, vruntur pectora flammis.
Cadere quis vinctum nescit? cadit ille sagittis
Qui victurus erat triginta illæsus in annos.
Sunt qui non dubitent in aperto prælia campo
Sumere cum populo sylueftri cominus armis.
Alter in aduersos hostes ruit, ille salute,
Proque suis pugnat thalamis, patrióque recessu:
Alter pro inguinie, vastáque voragine ventris
Non patitur vulgus syluis errare ferarum.
Vnguibus ergo vrsus venanti occurrit acutis,
Vincere vel certus, vel certam occumbere mortem.
Contrà venator cui fortiter obtulit arma
In pectus, nil horrescens ardentia frontis
Lumina, crudelis furias signantia cordis.

Ayuntamiento de Madrid

Concidit interdum venator victus, & vngue
Membra lacer, prostrata iacent venabula terra.
Concidit interdum telo fera cæsa potenti.
Vincere vel vinci magna est dementia. cœlo
Qui seruat volucres delapsas, nulla per agros
Prælia committit, nullum subit ille periclum.
Sunt arma accipiter, casses, sunt vimina, viscum,
Noctua, quæ noscis promittant quanta pericla
Aucupibus volucres, homini quàm bella pararint
Sanguinolenta feræ, quis cum pugnare necesse est.
Vrsorum nullus defuncta in corpora sæuit,
Idcirco venatores iam robore victi
Decubuere solo strati, flatúque retento
Deuitant furiásque feræ, mortísque pericla.
Nec te caudati taceo gens mima pitheci.
Est horum triplex species. tibi simia cauda
Defuit, Æthiopum syluis erratis in altis.
Est color his flauúmque inter fuscúmque, virorum
Omnibus & studijs imitantur plurima facta.
Ambabus capiunt manibus quod ieceris. ipso
i su mortales imitantur lumina, nigret
His cilium, latique vngues: est indice planta,
Et totidem distincta notis: his mollior auris.
Rettulit humanam speciem qui dentibus ordo.
Vt dicas olim humano de semine natas.
Pignora bina ferunt, paleæ quo tempore primùm
Surgentem ad Zephyrum vacuæ iactantur, & arua
Pressa calore gemunt: coeunt quia tempore veris.
Hunc amat egregiè natorum, inuisus at ille est
Matri, nec facile est huius cognoscere caussas.
Vngula secta quibus plures vno edere partu
Concessit natura, canis quod monstrat, & vrsus.
Quinque decémque suam vitam traducit in annos.
Quamuis mortales imitatur, at ipse pithecus
Fallitur arte tamen, nec discit singere fraudes.
Præparat ante dolos venator, & arte cothurnos
Vincla pedum, insuetis cæcæ molimina fraudis.
Hinc nemus ingreditur quod simia multa frequentat.
Aucupibus noti frutices & gurgitis vndæ
Piscanti: nouit saltus venator, & arua.
Induit inde sedens allatis crura cothurnis:
Deserit hic alios, veluti se fluminis vnda
Ablueret manibus iunctis & lumina, & ora,
Sic haurire putes lympham de vase iacenti:
Hinc abit, at nostras cupiens imitarier artes

Simia.

Ayuntamiento de Madrid

Simia, pro lymphis flauentem nacta liquorem,
Vincta pedes geminos, hinc visco lumina claudit.
Infelix animal quod se virtute, dolisve
Æquiparare cupit mortalibus, his dedit vnis
Ingenium velox diuino semine natis
Maximus ille opifex, qui nutu temperat orbem,
Et quantum superi præstant mortalibus ipsi,
Tantum mortales præstant animalibus ipsi.
Est etiam proles parui dicenda sciuri
Monticolæ, qui terga tegit mollissima cauda,
Cùm grauis incumbit terris arentibus æstus:
Hinc quoque nomen habet. villorum summa nigrescunt,
Cætera puniceo paulum rubuere colore.
Lumina bina micant, geminos imitata pyropos.
At niueus ventris color est, similisque pitheci.
Iacta tenet manibus residens, & pingat inani.
In quinas dissecta notas est planta. nec arma,
Retia nec quærit venatio tuta sciuri,
Et gliris: tamen humana qua fallitur arte
Quisque horum nobis dicendum carmine; quando
In sylvis posuere domos, & montibus altis,
Ver vbi dispellit nubes, cœlumque serenat,
Et vernis gelidæ cesserunt solibus auræ,
Concipit ingentes in paruo pectore flammas,
Et grauibus passim furijs agitatur amoris.
Mergitur Oceano cùm primùm Gnosius ardor,
Et matutinus campum repetiuit arator,
Quatuor hinc catuli tenues in luminis auras
Nascuntur. sunt fossa domus, his arboris antra.
Non tamen huc prodest fugisse Cupidinis ignes.
Nec paruo natos mater sectatur amore,
Tabula quæ tulit his primùm corrodit, & illos
Edocet. hinc tempestates prædiscere cœli
Possumus. exigui seruantes facta sciuri.
Namque solet qua parte ferox spirauerit aura,
Qua surgent imbres, stipare foramina plantæ,
Parte alia plantæ fuerant quæ causa recludit:
Aduerso quæras hoc ipsa foramina vento.
Nil adeò natura tulit, nil sedula paruum,
Vt non ingenio valeat, vel viribus vllis.
Hinc venatori facilis captura, virentes
Ascendit plantas, ponitque foraminis ori
Prætensos laqueos, nec prælia dura requirit.
Non opus est lato committere prælia campo:
Nec veniunt vsu valli, vembula, falces,

Simia.

Ayuntamiento de Madrid

Est tamen & plantæ qui lignum cædat, & antra
Falce secet, totámque domum populetur & omnes
Diripiat catulos paruos simul, atque parentem,
Nec glires alia capiuntur fraude, domúsque
Est simili constructa modo, locus vnus, & idem
Est cibus ambobus: hyberni frigoris iram
Quisque latet glires hyberno tempore somnus
Semper habet: capiunt longam per membra quietem,
Et quantum dapibus pinguescunt cætera lautis,
Hyberno tantum pinguescunt tempore glires,
Ast vbi iam vernis arrident floribus arua,
Frigidus & syluis Aquilo diffugit ad Arctos,
Deserit hos tandem somnus simul, atque senecta:
Ac veluti exuuias veteres cùm frigida primùm
Vipera deponit latebris, antróque relicto.
Tum coeunt, cùm pressa gemunt feruoribus arua:
Tum pariunt, grauis autumnum quum diffugit æstas.
Glis sextum vitæ viuendo præterit annum.
Ingenij tantum tribuit natura, parentes
Annosos vt alant moti pietate vicissim.
Huic caput est similis spinis armatus echinus.
Ora suem referunt, niueúsque sub ilia venter,
Cætera membra feræ spinis armantur acutis.
Cùm cernit venatores, collectus in orbem
Substitit, errantes creditque latere morando,
Nec celer est adeò: vires cognoscere cunctis
Donauit natura suas animalibus alma.
Ast vbi nulla datur tandem spes certa salutis,
Mingit in horrentes spinas, quia credidit, illas
Se propter quæri vacui seruantur & illa
Vrina, hanc reperit venator prouidus artem.
Eripit interdum mentem mortalibus horror
Improuisus, & his fallendi subtrahit arma.
Frigidus in syluis Aquilo cùm murmurat, auras
Diffugiunt, latebrásque petunt, sunt præscia corda.
Idcirco stellas cœli, ventósque iubemus
Discere venantem: surgentis nescius auræ
Ne frustra in syluis erret, dum quærit echinos.
Italia nascuntur, habet simul Apher, & Indus.
Corporibus rigidis mira est prudentia paruis.
Vndique diripiunt fructus hyemique reponunt.
Pomorum super hi cumulos se sæpe volutant,
Inde domum redeunt onerati tergora pomis.
Hi quoque flammati telis feriuntur amoris:
Nil latebræ, nil spina iuuat, nil tergoris horror.

Lucida

Ayuntamiento de Madrid

Lucida ab Oceano cùm surgit stella Leonis,
Et sol clarus equis roseis iuga prima reponit.
Cernitur exiguus in sylvis partus Echini.
Atq; duos pariunt, vel tres: at tempora vitæ
Longæ si quæras, in sextum prorogat annum.
Non eris indictus versu fere bubale nostro.
Bubale frigentis Scythicæ fide incola terræ.
Corpora quanta boui: splendentia lumina: fuscus
Est color, atque caput telis armatur acutis.
Altera ramorum pars tergus spectat, & altè
Natiuis frons armatur pungentibus armis.
Hunc venatores tendentes retia, magnis
A tergo in casses tensos clamoribus vrgent.
Ast alius pugnat sumptis huic cominus armis
Et ferro, & canibus cadit auxiliaribus vrus.
Pluribus ast alij circumdant curribus illos,
Arboribúsque locos, quibus hic versatur: & inde
Ingenti clamore canes, hominésque sequuntur.
Purpureas aliis vestes indutus, & illi,
Qui magis inuisus color est, occurrit, in ictus
Ecce ruit pronis iratus cornibus vrus.
Et quoniam tanta est furiarum copia, nullis
Viribus vt valeat venator sistere contra:
Deligit antè locum, ramosæq; arboris ipso
Protegitur dorso pronis in vulnera telis.
Bubalus irarum fusis huc fertur habenis,
Nec cernit plantam: furor ingens lumina velat.
Arboris infixis dorso mox cornibus, arma
Insentit venatoris quàm fortia, tandem
Concidit, atque animam dulci cum sanguine fundit.
Hunc si quis vinctum suetis abducere sylvis
Conetur, patriam vt mutet, priscósque penates,
Irritus ille labor; ni vincula dura morentur,
Protinus in patriam rediit: mora nulla retardat:
Nec tanti vmbrosæ sylvæ, nec pascua læta,
Frondosi montes, natiui flumina fontis,
Deserat vt charam patriam, & sua lustra relinquat.
Nec solum patriæ terræ mortalibus ipsis
Est innatus amor: & lucres, & plurima ponti
Ad suetas rediere domus, ni vincla morentur.
In patrijs malunt mediocria pabula campis,
Quam largos alibi fructus, atque vbere cornu.
Cum resoluta fluit glacies, & montibus altis
De niue manantes riui labuntur in imos
Planitie campos, stimulis agitantur amoris.

Lucida

Ayuntamiento de Madrid

Tum verò incipiunt maribus certamina, totis
Pugnatur campis, rapidas extinguere flammas
Dum cupiunt, & riualis præponitur alter.
Non aliter quàm si tauri per floreà prata
Frontibus oppositis pugnent spectante iuuenca.
Exoriente die vt clarum Delphina videbis,
Expectat partus harum Lucina ferarum,
Nunc duo, nunc vnum pariunt, hos viuere lustra
Quinque suæ referunt longissima tempora vitæ.
Quis nescit paruos fœtus rapuisse ferarum
Tutius? hæc ratio communis, pignora matri
Subtraxisse dolo, seruata temporis hora.
Hystrice nil syluis errat, nil nascitur vsquam
Quod magis horrendum, spinosa est & prope nares.
Sic vt echinus & hæc telis armatur acutis.
Vngula secta pedum, nigrescunt lumina, cauda
Exigua est. sonuere feræ currentia spinis
Tergora: qualis vbi sternit sata pinguia grando.
Qualis & armorum strepitus, cùm membra nitentis
Indutæ ferro procedunt ordine turmæ.
Corpora quanta lupis, paulóve minora feraci
Aphrorum regione simul nascuntur, & Indi.
In venatores spinas iaculatur acutas,
Inq; canes qui lustra petunt, sunt tempora partus,
Et veneris stimuli paribus diuisa dierum
Limitibus: numerus prolis, tempúsque latendi.
Sed ne membra canum feriantur ab hystrice, fraudes
Inueniunt venatores, & prælia magna
Diuertunt alio à canibus, nam nuda teguntur
Corpora velleribus bibulis: quæ dura morantur
Spicula, tum cassésque parant, ferróque sequuntur
Intensos, cornúque sono & clamore fatigant.
Ast alius strictis huic pugnat comminus armis.
Nil adeò natura ferum, nil sedula fecit
Horrendum, quod sit duris mortalibus horror.
Armeniæ tigres tentauimus, atque leones,
Æthiopúmque Arabúmque feros domitare dracones.
Sed nec vtrinque tibi prodest caput amphisbæna
Lethiferum monstrare: virum solertia vicit
Omnia, nil terrent morsus, nil sæua venena.
Dipsada nec tanti facimus: crudelior omni
Cùm sit, nónne vltro quæsiuimus aspidis ictum?
Duritie ferrum superauimus, æquora nostris
Mandatis parent, aliò turgentia cursum
Flumina diuertunt, vinciuntur & obice fluctus,

Quid?

Ayuntamiento de Madrid

Quid? non saxosos montes peostrauimus? orbis
Nec satis est totus, cœlum quoque adiuimus ipsum:
Tartara nunc etiam seruant vestigia nostra.
Nil nos exertos dentes curauimus apri,
Præcipitis carpit somnos qui margine rupis,
Ora, pedes, oculos, aurésque simillimus, atque
Crura, suis cicuris, horrentia tergora setis.
Horridus aspectus, vox horrida, prominet illi
Dens vtrinque potens velocis fulminis instar.
Cùm tellus primùm vernis se floribus ornat,
Et patefacta silent cessantibus æquora ventis,
In pugnas blandis stimulis agitantur amoris:
Et priùs obducunt immundo tergora limo:
Solibus obdurant, limoso tergore plantas
Sæpe fricant, costas ad vulnera sæua parantes.
Arrectis ineunt setis certamina dorso,
Ore cient spumas, ingentem spiritus iram
Significat, flatúsque frequens, pulsoque timore
Solus amor Veneris, sola insatiata cupido
Sollicitat mentem stimulus, domat effera corda.
Sunt & qui referant hos primum mense Decembri
Concipere, & furias sentire & vulnera amoris.
Accidit hoc etiam solis sylueſtribus apris
Quòd victore cadit, paribus ni iungitur illi
Fœmina connubijs, plagis lacerata cruentis.
Tales sunt mores dispersis montibus altis
Gentibus, vsque adeò stimulis agitantur amoris.
Quis misit te dominum vitæ, mortísque fatetur
Magne Amor, & regum & populorum maxime princeps?
Lumina tu claudis mortalibus, omnia vincis.
Fulnus aper porcæ cicuri coniungitur, inde
Hibrides exurgunt diuersis patribus ortæ.
Conueniunt nigræ vestes venantibus apros.
Villosæque, feræ referentes corpora forma.
Tempora Lucinæ, numerúsque, & tempora partus
Penè eadem suibus, pellunt in rete repertos
Robora magna canum, sylui hominésque sequentes.
Interdum rapuere canes hos morsibus, atque
A dextra lævam tenuere tenaciter aurem.
Ecce ruit rigidus quatiens venabula dextra
Venator, tepido captiui sanguine ferrum
Tingit apri. multúsque scatet de vulnere sanguis,
At si fulmineis tetigit vos dentibus idem.
Impia corda canes luitis pro crimine pœnas.
Indicus est catulus venanti commodus aprum.

Ayuntamiento de Madrid

Gnosius, & Locro missus, paritérque Lacænus.
Retia prætendunt alij, saltúsque patentes
Inde viris, canibúsque feris, hinc rete coronant.
Ecce canis lustris quærens hic suscitat aprum,
Hic ceruum magno latratu in retia cogunt.
Interdum in venatorem fert impetus aprum,
Declinans nitidum parat hic in vulnera ferrum.
Nil timet actus aper furijs venabula, cursum
Ni teneant aurita feræ, venator, apérque
Conciderent, fierétque necis communis vtrique
Copia. si primo fixus non concidit ictu,
Nulláque sit rursus feriendi oblata facultas,
Sed tamen instet aper stratus tellure iacendo
Venator vitat mortem. timor inuenit artem.
At quos in casses pepulit studiosa sequentum
Turba canum, ferro cædit qui retia seruat
Retibus implicitos. tot sunt venantibus artes.
Te quoque ceruе fugax, syluarúmque incola, plantas
Cornibus arboreis qui imitaris, versibus edam.
Namque vbi prædurus maturam rusticus vuam
Colligit, & delapsa iacent in gramine poma,
Quæq; sub arboribus ramosis poma parentum,
Poma decus nemorum, syluarum gloria poma;
Frigidus Oceani cùm primùm mergitur vndis
Arcturus: cerui blando capiuntur amore.
Nunc has, nunc illas adeunt, nec fœdera certa
Coniugij retinere valent, solisve morari.
Pectoribus tantæ flammæ voluuntur amorum.
Post vbi sub noctem Phœbo propiore micante
Pleiades fugient mortales sidera septem;
Tempus adest ceruis maturos edere partus.
Vnum, sæpe duos pariunt vbi nota viarum
Sint loca, vel facto mortales tramite sæpe
Prætereant; nulla vt syluestris belua cernat.
Infelix animal ceruus, minùs esse rapacem,
Rursus & infelix, hominem qui credis agresti:
Tertiò & infelix turba, catulósque timentes
Quò fugitis? vel cuius opem vesana iuuentus
Imploratis? ea est fiducia digna fauore.
Nec priùs ipsa marem pateretur fœmina, quàm se
Purgarit seselis noto medicamine, ceruo
Vngula fissa pedum, ramosáque cornua frontis.
Sed tamen Illyricis esse vngula Pæoniisque
Integra narratur. pallentes ruminat herbas.
Cætera membra boui, aut paruo propiora iuuenco.

Longius

Longius os isti, sinuosque erura, leuique
Apta fugæ. cauda exigua est, color ipse colori
Proximus est cinerii. facilis captura, stupore
Correptus miratur equum taurúmve; sequentes
A tergo venatores non prospicit. arcus
Oblitúsque sui miratur sæpe minantes.
Cornibus armatur trepidandis, cornibus illum
Quis tamen aspexit pugnantem? in retia pellit
Turba canum. ceruis maribus sunt cornua solis.
In fluuios saliunt si quæ conceditur, aut se
In tergum versi pedibus calcare petentes
Quærunt hi catulos, ceruis solertia tanta est.
Hoc faciunt vbi turba frequens conuenit in vnum:
Ideirco venatores pro viribus arcent
A turba, retrahúntque canes, ferroque nitenti
Diuisos cædunt canibus sternentibus illos.
Indicus est aptus catulus, Locrensis, Iberus.
Ceruorum quærat vestigia cæca Molossus.
Conueniunt vestes virides quærentibus illos.
Hi causis latuere tribus: quum cornua inermem
Liquerunt delapsa; cadunt namque illa quotannis.
Aut vbi pinguescunt nimium, latuisse feruntur:
Aut vbi post Veuerem fodientes naribus arua,
Nigrescunt, hircum & redolent, cælestibus antè
Quam repetant armenta luunt sese imbribus omnes.
Puniceæ gentes illos petiere sagittis.
Ast alius lato ferro pugnauit apertè:
Vulneribus captis nota est medicina: sagittæ
Exiliunt, si dictami decerpserit herbam.
Ast vbi decubuere solo, serpentibus atris
Hostibus interdum ceruis pugnare necesse est.
Conueniunt acies Libycæ, (nam plurima campis
Nascitur his serpens) aures hæ, tergora cerui
Inuadunt aliæ, grauiter gemit ille dolore.
Nunc hunc, nunc illum currens sub dentibus hostem.
In geminas scindit partes; domat vnguibus illum.
Ast vbi peruenit currentia flumina cursu,
Fœmina cancrorum studiosè carcinas ipsi
Quæritur: illorum sola hæc medicina laborum.
Cum tranant fluuios, imponit clunibus alter.
Alterius caput, & fesso succedit eorum
Qui prior fuerit natu, atque ætate priores.
Dicuntur cerui viginti viuere lustra.
Non tamen & parvus breue tempus. & incrementum
Quod fertur sobolis parua, sic arguit esse.

Ayuntamiento de Madrid

Nam crescunt tardè viuentia tempore multa;
Quòd solidis constant, & densis partibus illa.
Hinc quoque dura magis, rapido nec pertua Soli.
Frigoribus facilè non hæc penetrantur acerbis.
Est prope currentis Colchorum Phasidis vndam
Non huic absimilis, si desit barba nigella,
Tragelaphus speciem quòd cerui præstat, & hirci,
Nomen habet, villis nigrescunt mollibus armi.
Cætera persimili cautè venaberis arte:
Non tamen expectes vt te miretur, & arcum.
Non ita corripiunt istum miracula rerum.
Pandite Oresiades capreas in montibus altis
Errantes, trinúmque genus, prolémque trisormem.
Sunt capreæ, rupicapreæ, sunt ibices acres.
Igneus est ollis color, atque ingentia frontis
Cornua, sunt vngues fissæ, sunt cætera quales
Quæ sub custode arrepunt virgulta capellæ.
Cursibus ast habiles aspectu dixeris istas
Esse magis, grato pinguntur membra colore.
Et magis in pugnam sunt fortes cornibus istæ
Dorcades, atque vnà viuunt, stabulantur & vnà.
Insidijs capreæ celeres, atque arte petuntur.
Nam quis eas cursu sequeretur rupibus illas
Præcipites veluti saxis pendere videbis.
Adde, quod est mirum, saliunt in cornua rupem
Montis in oppositam, tormento vt spicula pulsa.
Quòd se præcipites ceciderunt vallis in ima,
Et spatij desint saltu sua robora neruis,
Nil patiuntur, eæ catulos se pone sequentes
Præcipites traxere, canes venator ab illis
Idcirco retrahit, quærítque has vincere fraude.
Quo non protrahitur pellis robusta leonis,
Est vulpis iungenda: facit solertia vires.
Post frutices cautus venator delitet, illas
Errantes petijt celeris munimine pennæ.
Aut leuiter sylvis errans has seruat, & inter
Pascendum celeri iaculo percussit, at illæ
Currentes sylvis tellurem sanguine signant.
Postera cum Phœbo stellas oriente fugauit
Aurora, ingreditur sylvas venator, itérque
Sanguine signatum spectat, capreásque requirit:
Inuenit inde procul gelida tellure iacentes.
Nec tamen his nullum naturæ munere donum
Concessum quo facta leuent, medicamina quærunt
Vulneris illati dictamum nobile gramen.

Has

Ayuntamiento de Madrid

Has si quis canibus socijs in montibus altis
Insequitur cursu, mox rupibus arceat illuc
Vertentes, ducibus victoria prima putatur
Præripuisse locos aptos, qui dorcada cursu.
Insequitur, caueat studio deserta sequentum.
Protinus euoluat ne magnas pectore fraudes
Temporibus pluuijs illam vesica fatigat
Plena, rapit vires currenti temporis horam
Nacta breuem dorcas sit cursibus aptior, atque
Continuò reparat vires, nec vincitur inde,
Caprarum numerus partus, & tempora vitæ.
Lucinæ, Veneriq; dies sunt omnibus istis:
Alpibus hæc currunt altis, syluisq; niuosis!
Quid loquar agastros dispersos montibus altis,
Aut ouium syluestre genus? natura benigna
Plurima quæ terras habitant animalia, & herbas,
Syluestri rursus reparauit sedula prole.
Hinc suibus confertur aper, quis nescit onagrum.
Cui conferre decet? bobusq; similimus vrus,
Menthastro menthæ similes, oleaster oliuæ,
Mandragoræq; viris, sirenumq; humida proles,
Atque hominum syluestre genus, spectatur in vndis
Scorpius, in terris, est rursus scorpius herba.
Spectatur mira agaster pietate parentes:
Spectantur pietate senes quòd pignora primum.
Hisce ferunt epulas, & summis flumina labris,
Atque cutem lingunt senibus, patresq; decorant.
Quòd si pulsa canum vi est lapsa in retia mater
Continuò natos capies, non funeris ipsi,
Non cædis tanta cura est, quàm pignora matri
Et nati venatores, mortisve pericla
Non horrent tantum, quantum sine cedere matre.
Capreolis cerui color est aspectus, & ora.
Nec facilè à ceruo primum noscuntur inermi.
Os tamen est ceruis oblongius, & magis illi
Crescunt, nec tantum capiunt miracula rerum.
Non sic ad dominos fugiunt, nec tempora vitæ
Clauduntur paribus sparijs, numerosior istis
Est soboles, quæ plura ferunt, breuiore fluentis
Limite clauduntur vitæ: numerosa negatur
Cui proles, multis huic vita rependitur annis.
In lunam venatores his retia tendunt,
Aut quæ formæ loci magis est his apta parari.
A tergo clamore canes, homineq; sequuntur
In casses, si rete videt, mox transilit illud

Ayuntamiento de Madrid

Capreolus, venatores hoc rete iubemus
Tendere sublime: hoc & custodire sagaces.
Præterea multum refert quum cœperis, ipso
Ne in cursu cesses, & præstes tempora fraudi.
Est mora consilijs aptissima, perfice tandem
Continuò consulta: facit solertia vires.
Euryceros ceruos imitatur corpore toto:
Sed tamen erumpunt armatæ cornua frontis
Altius huic. reliquis sunt cornua dura rotunda
Gentibus in sylvis sparsis, & montibus altis:
Aft huic lata tamen tribuerunt cornua nomen.
Æthiopum terris pariter nascuntur, & Indi.
Hæc Venerem vernis repetunt armenta diebus.
Non altæ sylvæ, vel latæ fluminis undæ.
Præcipites rupes tardant, vallésque profundæ.
Non nemus vmbrosum, vel ramis arbor opacis
Hos celare valent: magno excutiuntur amore.
Pòst vbi cùm Phœbus nocturnas dispulit vmbras,
Nascitur Idæum signum, Lucina tenellos
Expectat catulos in stratis graminis herbam.
Nunc duo, nunc & tres partu nascuntur eodem.
Hæc socijs canibus quærunt animalia, & alto
In casses strepitu cogunt hominésque canésque.
Sunt & qui ferro pugnent, & cominus armis.
Fortiter audaci committant pectore pugnam.
Surripiunt alij catulos, quæ captio cunctis
Communis, veluti pullos rapuisse volucres.
Nec te prætereo vulpes villosa, feróxque,
Subdola, sæua, rapax, inuentrix mille dolorum.
Corpore quot pili, totidem sunt pectore fraudes.
Nec color est idem villorum: summa rubescunt,
Ima nigrent, venter niueus. sese illa colore
Tam vario pandit, nulla delæditur arte.
Incertus color est oculis: vestigia cauda
Verrit quàm corpus poscat maiore, domósque
Defossas habitat, neu sint penetralia furi,
Neue feris canibus, vel agresti peruia genti.
Quin etiam venatorum fallantur vt arte
Insidiæ, & certa porta haud capiantur, earum
Sunt totidem portæ quot diuitis ostia Nili
Nec cum vulpe canis bellum sine sanguine sumit:
Tam variæ fraudes sunt, tantæ in corpore vires.
Præuidet insidias, & soluit retia morsu.
Hoc mox in casses lapsum vel cædere ferro
Conuenit, aut subitò fugiet, mora rebus abesto.

Vix

Ayuntamiento de Madrid

Vix homines multi, catulique in retia cogunt.
Nunc huc, nunc illuc fugitans ambage sequentes
Decipit, & catulis currentibus illa recedit,
Vinciuntur his tandem vi, quos deceperat arte.
Cùm viridis studium patefecit terra coloni,
Et violæq; ebulúmque virent, cœlóque sereno
Hybernam Zephyrus glaciem cum frigore pellit,
Continuò vulpes flammis capiuntur amoris,
Nil valet ars, Veneris nulla vitare sagittas
Fraude valet. Æstus cùm primùm pomifer annus
Dispulit, & grauidæ liuent in collibus vuæ,
Expectat partus facilis Lucina sed vrsi
More parit catulos informes quatuor, illos
Lambendo trahit in formam. latet abdita prægnans.
Nunc age qua fraude miseras, quáque arte volucres
Decipiat, referam. Boreas cùm frigidus arua
Inuadit, spoliátque nemus, sylváque virentes
Frondibus, & cunctis desunt sua pabula suetæ
Syluicolis; prostrata iacet tellure supina.
Defunctam credunt volucres: huic plurima turba
Aeriæ gentis properant quibus illa dolosè
Implumes rapuit natos, lacerare paratæ.
Omnibus est vleiscendi sua damna cupido,
Sed nimium faciles, & credula turba volucres,
Fraus ignota quibus vulpis, non vlla putandum
Facta carere dolis. capiendi vt visa facultas,
Arripuit improuisa, auidámque recondit in aluum,
Quod superest saturæ, defossum condidit illud
Mox repetit, ieiuna fames cùm dura coegit.

NATALIS COMITIS DE VENATIONE,

LIBER QVARTVS.

QVAM *varium genus alma tulit natura animantum,*
Tam varium posuit fugiendi pectore mortem
Consilium: concessa feris sunt omnibus arma.
Hinc timidus leuitate lepus, hinc vnguibus vrsi,

Ayuntamiento de Madrid

Robore dentis aper, præduris cornibus vri
Armantur, pellúæque suiu pro viribus hostem.
Quis te magna parens verum Natura creatrix
Comprendat? superans humanum callida sensum
Ingenij sine fine, tua est prudentia nullo
Limite clausa. patet multo quæsita labore
Vix quota pars rerum. nam cur magnete propinquum
Attrahitur ferrum? ne dicam singula, nil est
Simpliciter notum. cum tellus perstet, at vnda
Cur magis ima petit leuior? grauiore petente
Ima magis tellus immergi debuit vndu.
Nunc tamen è terra tumidum decurrit in æquor
Flumen, & Oceani claudunturlitore fluctus.
Adde quòd & mundi miracula tanta tulisti,
Tam varium spectatur opus, satis esse putandum
Vt sit mirari, vesania reddere causas.
Multa tamen loquimur capti dulcedine facti
Diua tui, Bromio veluti cui corda calescunt,
De primis rerum causis iam disserit: illum
Plena docent cratera Deos, & sidera mundi.
Somnia sunt hominum sapientia, fictáque monstra.
Hinc quòd Pythagoras sapientis nomina primus
Spreuit, & se scire nihil quòd dixerit alter.
Quis genus innumerum lapidum, quis gramina nouit
Omnia? quis plantas? vel quæ voluuntur in imo
Monstra freto, quis quot volucres nascuntur vbique?
Quæ mare, quæ terras, nemora aut vmbrosa vagantur?
Sed rursus luci sacri, syluæq; virentes,
Ad diuas vertor gaudentes tæde ferarum.
Terga notis varijs Indo signantur iorco,
Et qualis pardus maculis signatur amœnis:
Corpore prægrandis, ceruoq; simillimus alto.
Vere coit, geminósque parit. venantur iorcos
Qua ceruos ratione, canes in retia cogunt.
Tempora sunt vitæ spatio conclusa minori.
Nec simul hos armant ramosæ cornua frontis:
Cornua sunt quamuis hostes depellere prompta.
Non adeò mirantur, eos venator vt arcum
Mirantes feriat rapidæ mox cuspide pennæ.
Nunc age quæ species, Veneris sit quanta cupido,
Quis color, & quo se defendunt robore pardi,
Carmen erit nobis, carmen concedite Musæ.
Tu nemorum tu diua faue cui retia curæ,
Quæq; cothurnata incedit succincta pharetræ,
Virginibus Tyrijs, nunc & comitata Lacænis.

Est

Ayuntamiento de Madrid

Est pardi Libyci duplex genus: hoc minus, illud
Grandius, ambobúsque pares in corpore vires:
Cauda minor magnis. at paruis grandior: vno
Noscuntur signo, flammas imitata micantes
Lumina sub cilijs fulgent lampyridis instar:
At subter pallent, armantur robore dentis,
Vnguibus & rapidis. cum toto corpore crura
Conueniunt, sunt terga notis signata, colórque
Cœruleum nigrúmque inter color ocyus aura
Currit, & est fortis dura in certamina Martis.
Iámque vbi nauigijs felicior incidit aura,
Labitur & glacies, Zephyrique repore solutus
Monte fluit riuus vitreæ pellucidus vnda,
Conueniunt pardi, Venerisque cupidine capti
Pectore concipiunt flammas: furor omnibus idem.
Mox vbi Libra diem paribus diuiserit horis,
Et noctem, vel clara freto Cretæa corona
Sidera consurgent, campis autumnus apricis
Cum ponit folia à primis exusta pruinis,
Expectat partus facilis Lucina recentes.
Sunt herbæ virides postrata cubilia partu:
Sunt nemorum secreta domus, thalamique superbi.
Nulla obstreticis merces mæotra parantur.
Talia nubigregi sunt natæ fœdera patris.
Enixæ cibus est simplex, & qui fuit antè.
Sunt haustæ potus vndæ de flumine viuo.
Delicias odere feræ, simul æquore vectas
Litore ab Eoo merces, & solis abortu.
Ipsa suo nutrit quos edidit vbere mater:
Nullaque nutrices expectant præmia lactis.
Non hæc sunt merces in syluis, nulla ferarum
Quæ fuit precio dulces contemnere natos.
Nulla adeò feritate suos armatur, & ira
Oderit vt catulos. nascuntur quatuor vnà:
Interdum geminos catulos dat fœmina, vel tres,
Quæ nunc in syluis errat, quæ montibus altis
Pardalis, & denso vestitur tergora villo.
Vitisatoris erat nutrix. huic præbuit Ino
Vbera, formidans magnam Iouis altitonantis
Vxorem paritérque timens hæc Penthea regem,
Penthea Echionium, qui patris sacra profanus
Orgia spreuit, & hinc soluit pro crimine pœnas.
Hunc hederæ texit ramis, hunc texit Agaue,
Autonoëque soror, simul antes mystica circum
Cymbala pulsantes, & tympana multa sonore

Ayuntamiento de Madrid

Vagitus texere nurus infantis, & arcam
Aonia magna matres cinxere corona,
Inque manus tradunt alij dimittere campis.
Protinus Aonij rapidis spumantia ventis
Ad maris vndisoni venerunt litora matres,
Hic reperere senem cui victus litora circum,
Qui quondam tremula captabat arundine pisces.
Sed tamem ex longo piscatus tempore lintrem
Emerat, hoc vnum longis quæsiuerat annis,
Et laceros casses, quos tunc sarcire madentes
Cœperat: at reliqua innatorum absumpserat vsum.
Hunc matres arare senem traducere cunctæ.
Ille lubens (veneratus enim quæ credidit esse
Sacra Deiuo) conto subigit de litore cymbam
Oppositis cupiens matres has reddere terris.
Cum medij nauis sulcaret tergora ponti,
Atque ab vtroque pari distarent litore tractu,
Serpere cœperunt hederæ tabulata virentes:
Et similax, apiúmque comis frondescere adultis.
Sic fertur. stupuit miraclis nauita tantis.
Diriguere comæ, concussit protinus ingens
Membra tremor, liquit faciem formidine sanguis.
Puppis ad Euboicas currens allabitur oras:
Fertur Aristæus hic antrum coluisse virorum.
Qui genus indocile, & viuentum more ferarum
Glandibus, & baccis, pomis sylueſtribus, & quæ
Sylua tulit cultu nullius iussa coloni.
Edocuit primus teneras armenta per herbas
Pascere, & è quercu fumis pellentibus actas
Claudere apes vacuo sub cortice: primus oliuum
Exprimere ex oleæ fructu, lac cogier idem.
Nutryt hic Bacchum miro deuinctus amore,
Euboicas inter nymphas, Dryadásque puellas,
Aoniásque nurus multos feliciter annos,
Has inter ſerulam ludendo fortè cecidit,
Et ferro lapides ictu percussit eodem,
Exiluit vini dulcis de vulnere riuus,
Hinc lacerauit oues frustatim viscera, tabo
Inficiente solum, canis albentia setis,
Membráque iecit humi, rursus (miserabile dictu)
Diuisæ pecudis coierunt membra repentè,
Et virides herbas decerpsit pabula nota.
Iam vaga per vestas penetrarat plurima terras
Fama Dei, qui multa viris monstrabat, & vrbes
Lustrando virtute sua compleuerat orbem.

Denique

Ayuntamiento de Madrid

Denique Thebarum populos peruenit & omnes
Occurrunt matres Cadmeides, impius vnus
Inuentus Pentheus: captus formidine patris
Imperat hic socijs hunc arctis nectere vinclis.
Inuasere Deum multi, multique sequentes
Percutiunt saxis matres, rapiúntque coronas
Compositas hederæ ramis, & cuncta profanant.
Tum pater immanem te fecit Penthea taurum
Pardalis in speciem matres mutauit, & illas
Vnguibus horrendis, & dentibus armat acutis.
Discerpsere feræ taurum, regémque profanum,
Esse Dei quoniam sic illis visa voluntas.
Nunc etiam Bacchi lætantur munere vino.
Et procul arboribus densis, antróue rubentem
Venantes fontem fingunt, & flumina vino
Inficiunt veteri: potant cum flumine somnum
Pardi, nec procul hinc in strato gramine molli
Decumbunt: funes, & vincla tenacia nectunt
Venantes, facilémque parant his pocula prædam:
Bacche ferox hominum domitor, domitórque ferarum,
Nec solum Tanaim, gentémque binominis Istri,
Bistoniósque sinus, Eoa & litora terræ
Vicisti, atque Arabas syluarum thure superbos:
Tu pandis secreta: patent tibi cuncta animósque
Attrahis illecebris, homines dulcedine torques.
Tu grauis interpres linguarum, auiúmque peritus.
Tu pacem, tu bella geris cratere rubenti
Tu domitas Lapithas per te Iouis altitonantis
De manibus concussa cadunt fera fulmina frustra:
Sermones hominum claudis, litésque Deorum.
Venandi est eadem ratio pardum, atque leonem.
Fossa minor pardis, hoc suspendere columnæ
Venantes catulum: stat quernea fixa columna,
Si quis fortè lupos fouea venabitur, anser
Aptus erit. sapiunt vmi non cuncta palato.
Queis gaudent epulis animalia cuncta trahuntur:
Et tigris fouea capitur delapsa repentè.
Desertis Libyæ gentes nasiuntur in oris,
Quæ maculis atris signantur tergora: pardo
Iuncta leæna tulit, referunt matrémque patrémque:
Nec simplex species, retinent hinc nomina mista.
Venandi est eadem ratio quæ patribus ipsis.
Æthiopum terris speciem monstrare cameli
Et pardi, cernes animalia mista: cameli
Hinc nomen commune tenent, & pardalis aeris.

Ayuntamiento de Madrid

Forma genúsque feris tribuerunt nomina multis
Diuersis. sed leucrocutæ quia multa sequuntur,
Nullius certè illorum sunt nomen adeptæ.
Quid loquar Assyrij Libani, aut spumantis Orontis
Syluestres acies? quid gentes versibus Aphras?
Est varijs panthera notis signata, colórque
Est fuscus: varijs maculis sunt tergora picta.
Quod si non alium monstrarent terga colorem,
Pardus erat panthera: color distinxit vtrumque,
Quatuor in medio tumuerunt vbera ventre.
Concipiunt totidem catulos sub tempora brumæ.
Vbera bina dedit prudens natura animantum
Soliparis, illa & diuersa in parte locauit.
Inter crura iacent capris, & pectore summo
Dependent homini: melius sic esse putauit.
Viuere tot possunt partúque feruntur eodem.
Quatuor inde quibus sunt vbera, quatuor edunt,
Aut peperisse valent, quibus vbera plurima longo
Sunt sub ventre, serunt plures & fœtibus æquant
Mammarum, numerum, ne quid sit inane paratum,
Protulit & pueros vno tres fœmina partu,
Sed tribus immanes secuerunt stamina Parcæ,
Altera tres peperit pueros, atque insuper vnum:
Quatuor his sed mox secuerunt fila sorores.
Viuunt qui gemini partu nascuntur eodem.
Quot superest, catuli pellunt in retia, magnis
Hinc homines atque inde canes clamoribus vrgent.
Venantur pariter fossis, & fraudibus istas.
Hoc tamen admonitos venantes esse iubemus,
Singula ne referam duri certamina Martis,
Quæ cornu, quæ dente feræ, quæ armantur & vngue,
Sæpe ruunt contra venantem fortiter hostem.
Omnibus est ratio communis sternere ferro
Lata per aruas feras, & decertare vicissim.
Nascitur Æthiopum campis, vbi terra colonos
Vsta refert nigros, animal: cui linea tergus
Plurima distinxit varium, nigrantibus albæ
Sunt mistæ iuuenum maculæ: senioribus atrum
Est tergus, vario pinguntur colla colore.
Omnibus est villus longus, est plurima cauda.
Ore refert vulpem. sunt paruæ protinus aures.
Longius est æquo collum, caput est breue. plantæ
In quinas dissecta notas est vngula. pars est
Postera sublimis, depressi corporis armi.
Non bene compositum corpus, nec membra videntur,

Apta

Ayuntamiento de Madrid

Apta fugæ, cattum referunt sed cætera tempus
Lucinæ, Veneris que dies, tempúsque ferendi
Est ambobus idem, sunt vulpis corpora quanta.
Æthiopum cattis feritas est mira, tenellos
Namque vorant catulos ambo, matérque patérque.
Idcirco rapiunt hos matris ab vbere, matri
Supponant alij, sæpe vbera fœmina præbet
Æthiopum, natura dedit pro corpore tantam
Sæuitiem, morem corpus, formæq; sequuntur.
Hanc laquei cepere feram, pedicæq; tenaces.
In cassés alij cogunt qui retia seruant,
Continuò implicuere feram, se dentibus illa
Defendit, pellitque suis pro viribus hostem.
Est locus & cauda, & villis huic obsitus albis,
Podicis inferiórque loco, quo parcius alba
Excrementa fluunt redolentia, cepimus illa
Inter delicias: hominum dementia tanta est.
Nec te prætereo Phrygiæ gens incola terræ
Quæq; Lycaonijs erras in montibus, & quæ
Degeneras asinis proles sylueſtris onagri.
Corporis aspectus iucundus, lumina clara,
Longa auris, velox: color est argenteus illi,
Nigra tamen summo percurrit linea tergo.
Cingitur hæc circum niueis vtrinque coronis.
Huic breuius corpus, firmissimáque vngula, multis
Coniugibus gaudens vnus præcedit onagrum,
Et duo nunc peperit, nunc fœmina protulit vnum.
Vxorum se pone mares in pascua ducunt.
Armenta, & syluis pascuntur, montis opaci
Culmine, cum viridis iecerunt pabuli amorem,
Ad liquidos fontes ducunt, vel flumina turmæ.
Protinus antra petunt ducente armenta marito,
Lumina paulatim cum somnus repit, & ipsa
Pignoribus paruis præbetur cura parente.
Prætereunt sex lustra. Deum tot tempora vitæ
Munere sunt concessa. canes in retia cogunt.
Venandi ratio simplex sylueſtribus onagri.
Proijcit in faciem lapides hominúmque canúmque
Sectantum pedibus postremu belua currens.
Præbuit ingenij tantum natura, pericla
Ingenio vt superent canto quibus arma negantur.
Sunt qui prætendant laqueos vbi stricta viarum
Sint loca, vel pedicas multis sylueſtribus. illis
Errant tum syluis armenta repentè tenentur.
Mirantur, nullúmque vident, vincloque tenaci

Apta

Ayuntamiento de Madrid

Occumbunt, sese cupientia soluere, mortem,
Colla quibus retiuentur, ea fallunturque arte.
Téque veneniferæ referam mus incola Ponti,
Vulpe minor, villisque nigris, aciéque nigranti
Luminu; & terram despectas sæpius: ipsa
Sub tellure latet fugiens mala frigora brumæ.
Vere vbi frondescunt sylvæ, tellúsque virescit,
Et Boream frigúsque tepens iam dispulit aura,
Concipiunt mures villoso in pectore flammas.
Tres pariunt fœtus, aut quatuor, astra leonis
Cùm pelago tolluntur, equis & Phœbus anhelis
Deserere incepit torrentia sidera mundum.
Retibus impliritos capiunt, laqueisve vagantes.
Illorum nil arma timet venator, & ipsi
Securi catuli latratu in retia pellunt.
Huic etiam muri proprium, quòd ruminat herbas
Stratus humi, veluti vaccæ, ceruique fugaces.
Est prope Gangaridas extremæ litora terræ
Indorum regione ferax locus; vber & arui
Mirandum, bis terra ferax, bis poma quotannis
Aurea sub plantis sternuntur, bis sata messor
Colligit, & fluent in apricis collibus vuæ.
Huc dulces auræ aspirant, hic plurima cœli
Temperies, hinc æstus abest, solésque maligni:
Nec rapidis flammis exurit Sirius agros.
Nec desunt liquidi fontes, nec fluctus aquarum.
Nascitur hic animal nigranti tergore, quantus
Est ceruus, solipésque, ferox & forma iuuencum
Ipsa refert, ceruúmque caput fortissima cornu
Armatur frons nigranti, quo territat hostem.
Sepæ veneniferæ veniunt ad flumina gentes,
Inficiúntque vadum tabo, tetrisque venenis.
Attingit fluuium veniens hæc belua cornu,
Quo virus fugit, & fluctus purgantur aquarum.
Hinc quoque sylvicolis reliqui est purior vnda.
Virginis amplexum cupit fera belua (nam sic
Fama refert) somnúmque capit, placidamq; quietem
Virginis in gremio optatæ somnoque soluta
Funibus inuenit sese, vinclisque ligatam.
Seu natura dedit secreti semina amoris
Virginis, atque feræ est atrox innata cupido:
Siue alia est ratio, tamen hac adducitur arte.
Nec mirum: mulieris amor te simius ingens
Sollicitat quando, dominaq; calescis amore.
Prætendunt alij laqueos, & retia, pellunt

Ayuntamiento de Madrid

Ingenti clamore.negant gens plurima viuam
Posse capi:solum tribuit cui nomina cornu.
Cur Getulus oryx cornu cùm monstret acutum
Vnum;diuersum nomen sortitus ab illo est?
Corpora sunt niueo,vernique insecta colore
Lactis,vtrinque genæ nigrent:sunt pinguia dorso
Tergora.sublimi nigrescit cuspide acutum.
Cornu,præduro penetrat quod robore cuncta.
Quantáque capreolis orygi sunt corpora.planta
In binas dissecta notas.in cursibus acer.
In caput huic vni villorum vertitur ordo.
Non ille horrendis vrsis,non ille leonum
Terretur furijs.si quando in prælia ventum est,
Expectat cornu furias in vulnera prono.
Non huic occurret venator corpore sicco.
Idcirco admonitos venantes esse iubemus,
Vincere,vel certam cedendo occumbere mortem,
Hisce necesse feris.non mulcent dulcia verba
Syluestres animos,nullúsque admittitur illis
Orator;laxis furiáq; vagantur habenis.
Vt grauis Æolio cùm ventus prosilit antro
Totus in arua ruens,& sylua sternit opacas,
Flaminibus rapidis immensus murmurat æther.
Tum neque velinolæ puppes,neque nubila cœli
Contrà stare valent,conuoluens omnia secum
Viribus Hippotadæ nullis frænatur,& illum
Non tenet imperium regis,nil audit,at vnus
Est cordi fragor,& strages,& murmur,& ira.
Concipiunt Veneris flammas,quo tempore primum
Arboreis latè sternuntur frondibus arua.
Hinc vnum pariunt catulum,cùm septimus exit
A coitu mensis,dicuntur viuere lustra
Octo.canésque nominésque vrgent in retia tensa.
Prælia vel sumpsit campo venator aperto,
Indutus ferro nitido,spoliisque superbis.
At binis lustris clauduntur tempora vitæ.
Qui capræ villo est,campisque vagatur Iberis,
Musmoni,& auerso decerpit gramina sole.
Quot capræ,totidémque parit.venatio duplex:
Aut balista necem fert,aut in rete canum vis
Impellit,magnisque viri clamoribus vrgent.
Hic prope Riphæos montes,vbi sidera nunquam
Merguntur,furias quia mobilis Amphitrites
Formidant,sex sunt noctes,sex tempora lucis
Perpetuos menses,cœperunt esse tenebræ

Ingenti

Ayuntamiento de Madrid

Cùm redit à Libra non recto tramite Phœbus,
Donec ad æquantem redeat sol tempore veris
Circlum: tunc illis cœpit luceſcere primùm,
Dum redit in Libram quæ ducit tempora noctis.
Naſcitur hic animal mira virtute, virentem,
Et nunc in niueum mutauit terga colorem,
Atque trahit quemcunque cupit, ſic decipit ipſos
Venantum viſus, & qualis in æquore fertur
Polypus, aut piſcatorem cùm ſepia vitat:
Talis & ipſius varij natura tarandi eſt.
Corpora quanta bouis, ramoſæq; cornua frontis.
Vrſorum viſtus, paulòue oblongior vnguis
Ingeminas diſſecta notas, in retia cogunt
Venantes, alius ferro decertat acuto.
Sollicitant Veneris flammæ quo tempore primùm
Pleiades liquidis oriuntur fluctibus, at cùm
Nonus præterijt menſis, ſunt tempora partus.
Quot vaccæ, totidem pariter pariuntque ferùntque.
Eſt penes Indorum montes virtute Lycaon
Hic ſimili ſunt quanta lupis huic corpora: ſed ſi
Labantur ceruice iubæ, teneátque colorem
Natiuum, lupus acer erit, hunc pone ſequentes
Corripiunt catuli morſu, ferit ille vicißim.
Rhinoceros ſolis Indorum naſcitur agris.
Credere ſi libeat famæ, mas dicitur eſſo
Hæc ſpecies tota, & paulum flauentia terga
Purpureis ſignata notis, inſurgit acutum
Nare ſuper cornu, quo marmora ſcinderet, atque,
Non oryge eſt adeo maiori corpore, quamuis
Horrida non viter grandi certamina barri.
In geminas diſſecta notas eſt vngula plantæ.
Et binos catulos edit, quo tempore frondes
Palleſcunt glacialis hyems quas laſſit amoris
Corripitur flammis, quum finit Aquarius annum
Retibus implicitus ferro obtruncatur acuto:
Inde canes atque inde viri clamoribus vrgent.
Nulla adeò truculenta fera eſt: nil ſaltibus errat,
Intrepido inſuetas hominum quod pectore voces
Audiat, aut illis immenſi conditor orbis
Semina diuinæ vocis dedit, vndique ſyluis
Quo fugere feræ, ſylueſtrique agmina gentis:
Seu magis horrendum cunctis animalibus vnus
Eſt homo, ſæuitiem tantámque oſtendit imago:
Seu potius coràm regem ſpoliare verentur.
Omnibus hic vnus dominatur, & omnia vincit.

Ayuntamiento de Madrid

Omnia diffugiunt sæuam pro robore mortem.
Hinc cute sublata plagas à corpore taxus
Arcet, & in fossas gaudet penetrare cauernas.
Corporis est species felis, cinerique propinqua.
Nec maior vulpe est, diuisáque planta gemellos
Fœmina sæpe parit, nunc tres, cum pomifer annus
Venit, & Autumnus pallentes frigore frondes
Decutit, arboribus nudantur brachia longis.
Trux animal pedicis capitur, laqueóque tenaci:
Atque canis rapidi laceratur morsibus, illi
Si canis occurrat solus, certamine victus
Sanguinolentus abit detrectans prælia dura.
Nec te Pæonius catulus, Phrygiúsve bonasa
Impune insequitur: quamuis sint cornua in orbem
Inter se reflexa, feræq; incommoda pugnæ.
Corporis est species tauros imitata bonasi:
Demissæ per colla iubæ, flauus color illis,
Atque tenus pendent oculorum. flaua bonasi
Corporis est species, venantes vincere cursu
Quærit, & hac vna trepidans sibi consulit arte.
Ast alia est ratio catulos, se pone sequentes,
Fallendi, exurit villos his stercore iacto.
Sæpe etiam venatores hac decipit arte.
Stercore quod tactum est comburitur, id velut ignis
Cuncta forat, talis sed vis est nulla quieto.
Hinc homines, atque inde canes in rete bonasum
Compellunt. similis ingenti cætera tauro.
Hic vbi Sauromatis clarus conuoluitur anguis
Fluminis in morem, & binas amplectitur Arctos,
In syluis syluestre genus spectatur equorum.
Æthiopes referunt exertis dentibus illos
Armari: Æthiopum pariter nascuntur in agris.
Vngula fissa pedum, ceruóque simillima: fuscus
Est color: egregiéque pedum sectatur odores
Naribus. hi iunguntur equi quo tempore primum
Exoritur cœleste caput super æquora Tauri.
Tum pariunt, quum clara freto se stella Leonis
Celat, & Oceano primum demergitur alto.
Gentibus his durus venator pugnat acuto
Nunc ferro, & victos latis obtruncat in aruis,
Nunc capit insidijs, est tutior hæc via fraudis.
Dum licet insidijs, stultum est decernere ferro.
Venator catulos hippagri hac decipit arte.
Nam leporem tellure trahit syluestris ab antro
Matris, odorantis ducens vestigia signis:

Ayuntamiento de Madrid

Cùm satis erratum est, fossa tellure recondit:
Tum leporis magno catuli ducuntur odore:
Atque omnes errare vias, & quærere cautè
Fert animus, studium præceps, & tota voluntas,
Per syluas & per virgulta virentia quærunt.
Denique cùm leporem fossum tellure sub ima
Norunt, hic prædam cupientes vsque morantur.
Nec facilè hinc pelles, & pulsi sæpe recurrunt.
Quærentes prædam prædæ portantur, & illos
Venator capit, atque domum redit acer onustus.
At non huic simili capiuntur fraude bisontes,
Quæ regione Getæ nascuntur, in arbore viuum
Suspendunt catulum, latratibus ille bisontem
Aduocat: accurrit ad voces protinus ille,
Hunc balista petit, ferro hic decertat acuto.
Vulneribus multis fossus cadit arboris altæ
Sub ramis, & amore cibi discedere tardus
Emoritur: veluti pantheras pardalianches,
Humanum stercus cupientes, enecat ardor.
Sunt & qui cogant in retia tensa sequentes.
Forma refert ceruum: medio sed frontis acutum
Ostendit cornu, longis nigrantia setis
Dependent per colla iubæ. Cùm terra calores
Perpetitur solis, domino capiuntur Amore.
Tum pariunt, resoluta fluit quum montibus altis
In vallem glacies, extremis cana pruinis
Sed tamen est tellus, primæ violæq; rubescunt.
Sed neque prætereo te fluminis accola vasti,
Quod septem portis tumidum prorumpit in æquor,
Ichneumon. villus niger est, & plurimâ cauda:
Corpora parua, dolúsque ingens in corpore paruo.
Insidijs crocodile suis cadis, impia fata
Huic pedicæ, laqueíque ferunt, cassésque canésque.
Fert cunctis cædem iaculum: si corpora ferrum
Opportuna petat, certámque ferentia mortem.
Nec procul hinc chaus quem dicunt nomine, signis
Pardorum, cui forma lupi, squallentibus agris
Errat, & huic penè est mens & natura luporum.
Pro regione tamen blando capiuntur amore,
Temperiéque loci, vernis armenta diebus,
Hic vbi temperies cœli, ventúsque benignus,
Partibus æstiuis cum primùm mitior annus
Efficitur, flatúsque tepens aspirat, & auræ.
Ast vbi vix glacies tardo resoluta calore
Æstatis rapidæ delapsa est vallibus imis,

Tardius

Tardius hic Veneris capiunt animalia flammæ.
Quid loquar aut damas timidos, aut carmine lynces
Æthiopum? gemina est species. quæ grandior ipsos
Sectatur ceruos, orygésque: at præda minori
Sunt lepores timidi. color est huic corporis ater,
Et varijs maculosa notis sunt tergora picta.
Est caput exiguum: flammantia lumina torquet:
Vt dicas hominem talem sumpsisse figuram.
Maiori croceæ maculæ, rutilæq; minori.
Cùm profugæ redeunt volucres regionibus illis,
Et fugiunt hyberna procul quum nubila cœli,
Tum malè desertis Libyes erratur in aruis.
Dum rabies fera cor. la domat, dum vulnera amoris,
Membra lupum sæuum referunt, animusq; leonem.
Venandi ratio partus, & tempora vitæ
Vix differre lupis creduntur. territa dama
Corripitur catulis per rura sequentibus: illam
Vel pauor in casses pellit, sunt corpora quanta
Virgulta, & montis carpentis summa capellæ.
Venandi est eadem ratio. diuersa caprarum est
Syluicolûm species: hæc torto nomina cornu
Sumpsit; at hæc lato, pygargus clunibus albis.
Versibus haud nostris indictus Pontice castor
Aufugies, rapido morsu genitalia quamuis
Membra seces, totum redimásque à funere corpus,
Parte data, sedes cursum, furiásque sequentum.
Corpora quanta canis sunt castoris, armáque dentes;
Cauda refert piscem, quæ gaudet fluminis vnda.
Horrendus cuius morsus secat omnia. fuscus
Est color, & pars est totius plurima venter.
Hunc homines clamore cient, cursúque sequuntur:
Hunc capiunt laqueis tensis piscosa secundum
Flumina. cùm primò pallescunt frigore frondes,
Cernuntur catuli: cùm clari tollitur vndis
Delphini signum, Veneris capiuntur amore.
Cætera tu simili cautè venaberis arte.
Nam neque cuncta meo comprendi carmine possunt,
Quæ syluis densis, quæ latè montibus errant
Frondosis, nec nota suis regionibus vlla.
Tam variæ formæ, diuersáque corpora passim
Nascuntur, tam multa refert in luminis auras
Tellus, vsque nouum campis nascatur vt Aphris,
Ne dicam toto quod semper nascitur orbe.
Venantem sequitur maior sudore voluptas,
Deliciæq; virum, natura discere cuncti

Ayuntamiento de Madrid

Optamus sempérque noui quid discimus ex his.
Adde quòd & validum longa assuetudine corpus
Concipit ingentes vires, fit visus acutus,
Auditúsque celer, sic corpora sana parantur.
Militiæ propior venatio, iussa facessit
Venator cautè, seruatóque ordine perstat
Militiæ, non ille timet, sed fortiter hostem
Expectat strictis armis, sylu ásque per altas
Cedentes acies sequitur, quoque cedere doctus:
Nouit & accessus hostis dormire peritus
Res vtcunque tulit, magni credenda futuri
Signa ducis mala posse pati, quia multa necesse est.
Quis primus tulit ista viris? hominúmne Deúmne
Ingenijs inuenta? dedit quis commoda tanta?
Delia Phillyridem primum Chirona fugaces
In sparsos per rura greges, sylu áque vagantes
Armauit, fecitque vias in commoda tanta.
Salue magne parens, venandi magne repertor,
Herbarum, cytharæq; potens, cœlique perite.
Tu patriæ defensores regésque parasti
Magnanimos, orbis terræ, rerúmque potitæ
Venantes primi posuerunt mœnia Romæ:
Argolicique duces, & decantata iuuentus
Troiana, his primis aptarunt corpora bellis.
Tu Leonarde mihi bellorum maxime scriptor
Testis ades, reges qui magnos legibus ornas;
Militiæ, claróque duces, & munera nosti.
Nunc quoque venandi studium est hoc regibus vnum
Commune. hæc res est venatio regia: magna
Nobilibus cunctis simul, & iucunda voluptas.
Cùm foret herba thorus primis mortalibus, antra
Frigida & arboribus intexta palatia, potum
Prosilientis aquæ rinus prælucidus vnda
Præberet, victúmque Ioui sacrata Molosso
Quercus, sanguineóque rubentes cortice baccæ,
Achrades, atque alta prostrata sub arbore poma,
Et genus humanum sæuarum more ferarum
Viueret, erupit venatio, cædere fossas
Illapsas saxis primum, mox vrere flammis
Inuenere feras, non vsus æris habebant:
Nulla metallorum sceleratum viserat orbem
Vena, nec ingenti diues cumulabat acerno,
Horrida sub terris argenti pestis, & auri,
Dormibat tutò, haud curis obnoxia nostris.
Sed voluit Fortuna potens, atque inuida rebus

Tra-

Ayuntamiento de Madrid

Tranquillis, quæ cuncta mouet, quæ turbine versat:
Siue aliquis superum furijs accensus & ira,
Humanis rebus meditans incommoda tanta
Ostenditque auri venas, Erebiumque retexit:
In varias æris massas traxere figuras.
Ære feræ primùm spoliarunt viscera pelle:
Tum tepido primùm maduerunt sanguine dentes.
Pellibus induti tolerabant frigora brumæ.
Nam neque tum Phrygiæ vestes, scrutulatáve nostram
Luxuriem norat, nec pictas viserat aulas
Attalicum, viridis vestibat limina ramus.
Vtile principium sumpsit venatica primùm
Res, epulas lautas homini, vestésque parauit.
Nos quibus est victus, & vestis cultior vsus,
Ingredimur sylvas capti dulcedine facti,
Venantes quoniam sequitur iucunda voluptas.

FINIS.

BIBLIOTECA MUNICIPAL MADRID

Ayuntamiento de Madrid

INDEX IN

RERVM MEMORABILIVM QVÆ IN MYTHOLOGICIS libris continentur.

ABas in ſtellionem verſus, pagina 437
Abies Baccho ſacra 411
Abſyrtus Phaethon vocatus 487
Abſyrtus diſcerptus 489 vbi diſcerptus 502
Acaceſium vrbs vnde dicta 372
Accipiter Apollini ſacer 309
Accipiter cur auis factus 763
Achelous fluuius vnde dictus 603
Acheloi parentes ibid. pugna cum Hercule ibidem. inuentum 606. filiæ, ibid.
Achelous quæ aquæ vocarentur 604. 605
Achelous quis fluuius 605. 636
Acheron fluuius inferorum 159
Acheron qui fluuius eſſet 161 162
Acheron cur ad inferos miſſus 162
Acheron vnde dictus 161
Acherontes duo 161
Acherontis parentes 160. filius 162
Acherontis curſus ibid.
Acheruſia palus 161
Acheruſiæ curſus 162
Achilles ſub igne occultatus 698. 845. educatus 846 vnde dictus 698 846 lactis ignarus 846 quæ didicit à Chirone, ib. latuit ne exiret ad Troiam 891. fontem excitat exilientem 847. à Paride cæſus, ibidem. Pyriſous dictus 846
Achillem Muſæ luxerunt, ib.
Achillis oſſa in vaſe aureo condita 848
Achillis arma 847. parentes 698, 846
Achilleum herba 848
Aconiti forma & vis 172. 587.
Aconitum inuentum 205.
Aconitum natum è vomitu Cerberi 172. vnde dictum 587.
Acrephia vrbs vnde dicta 688
Acriſius interemptus 293
Acrocherſitæ dicti athletæ 567
Actæon venator 364. in ceruum verſus, ibid. à canibus laniatus, ibid. Dianam vidit nudam 567
Meliſſus diſtractus 568
Actæonis parentes 567. ſaxum ibid.
Actęonis canum nomina ibid.
Actæonis allegoria 568
Actæones plures ibid.
Adiantum ſacrum Plutoni 149
Adonis à Naiadibus educatus 447. à Venere amatus ibid. ab apro cæſus 227. & 329.

Mar-

Ayuntamiento de Madrid

Martis consilio cæsus 448
inter lactucas positus, ibidem. ab Hercule spretus 449 sex menses apud Venerem alternè 448
Adonis fluuius 449
Adonis sol est 339.450
Adonidis parentes 329.
fanum 449. allegoria 448.
Adonides plures 450
Adonia sacrificia 339.448
Adoniorum sacrorum ritus 449.
Adonii horti 448
Adrastea Nemesis dicta 864, vnde dicta ibid. quæ dea esset 866
Adriani pauo è gemmis 117
Adulterorum supplicia 367
AEæa Medea 488
AEæa vnde dicta 484
AEæa insula vbi 481
AEæa Circe ibid.
AEaci parentes 181. filii 182. existimatio, ibidem. allegoria ibid.
AEdificare inuentum Pelasgi 515
AEdificare Pallas, & Vulcanus inuenit 129
AEeta vbi regnauit 481
AEetæ crudelitas 268
AEgæon Iouem inuasit 75
AEgæon qualis ibid.
Aegæon sub AEtna ibid.
AEgæon stetit pro Ioue 76
AEgæum mare vnde dictum 626
AEgis scutum Iouis 72
AEgis vnde dicta 256
AEgidis mira vis ibid.
AEgidis feræ vis 261
AEgides scuta quæ fuerint 257
Aegina in insulam versa 531
Aegina insula vnde dicta 181. 265. 787
Aegyptii Græcis religionis autores 8.9
Aegyptiorum Dii 9.10.12.599
Aegyptus vnde dicta 13
Aeneas Veneris filius 329, reprehensus ab Apollline 285 captiuus abductus 329
AEnigma Sphingis 862
Aenus quid sit 6.7
Aeoliæ insulæ Vulcani officina 732
Aeoliarum insularum nomina ibid.
Aeolias insulas Aeolus habitauit ibid.
Aeolidæ qui fuerint 498
Aeolus cur ventorum quæstor 734.735
Aeoli vxor 734. parentes 731. 732
Aeoli filii 732.733. potestas ibid.
Aeolo partem vim habentes ibid.
Aequitas Ioui assidet 78
Aereus Talais 179
Aeris vis 558
Aeris vtilitas 782
Aeris tinnitus quibus vtilis 219
Aerumnæ munus Dei 793
Aesculapius vbi natus 312 313. à quibus nutritus, ibidem. à capra nutritus. ibid. Chironis discipulus 314. à cane nutritus, ibidem. in serpentem versus, ibid. ægrotantium Deus 316.317. Apius vocatus 314. imberbis 316. eximiè barbatus, ibid. Hippolytum sanauit 315. Chirurgiam inuenit 322. cur medicinæ Deus, ibid. fulmine ictus 293.315.

Ayuntamiento de Madrid

Aesculapii parentes 312.313 baculus 313. nomen 314. templum 316. victima ibid. præstantia 317. 318. cognomina 317. filii 315. 316. vxor, ibid. ludi quinquennales ibid.
Aesculapii medici dicti 315
Aesculapii plures 314
Aesculapio serpentes dicati 313. draco dicatus 318
Aeson obiit sanguine hausto 491
Aesopicæ fabulæ 4
Aetas aurea quid esset 75
Aethalidæ reuiuiscentis opinio 240
Aether omnipotens 87
Aethlius ad inferos detrusus 284
Aethlii munus 385
Aethiopes vnde dicti 130
Aethiopicum mare 281
Aetna Encelado impositus 549
Aetoli parentes 284
Aetolia vnde dicta 221.284
Africa vnde dicta 592
Agdistes genius 250
Agelastus petra 438
Aglaia vxor Vulcani 351
Aglaonice magicæ artis perita 217.218
Agnus Iunoni sacer 327
Agrorũ lustrationes 43.44 440
Ajacis mors 801
Alani populi 503
Alba populus Herc. sacra 587
Alcithoe in vespertilionem 410
Alecto nata è sanguine 110
Alesia vrbs Celtarum condita 585
Alethiæ seu veritatis delubrum 201
Alexãder oraculo deceptus 161
Allium laribus sacrum 252
Alnus dicata 188
Alpheus vnde dictus 778. Arethusæ amator 778. venator fuit 776. in fluuiũ versus, ib.
Alphei aqua sacra 26
Alphei parentes 776
Alphei fl. ortus 778. aqua oleastri ferax ibid. aqua sacris apta, ibid.
Altare vnde dictum 19
Althænus frater Diomedis 619
Amalthea capra 604
Amaltheæ cornu 431. 584. 604
Amanus mons 808
Amazones debellatæ 580
Amazonum vis 626
Ambarualia 440
Ambitio inest potẽtioribus 110
Ambrosia sacra 422
Ammon Iup. cornutus 83
Amor omnia in ortum excitauit 340
Amor malus 787. 788. è cælo deiectus 787
Amoris vis 788
Amoris sedes oculus 347
Amorum remedia 332
Amphiaraus fons 26
Amphictyon Deucalionis filius 367
Amphilochium Argos 781
Amphinome matris Iasonis mors 991
Amphitrite Neptuni vxor 140 quid sit 146
Amphion Iouis 81 lyram accepit. 752. Thebas muro cinxit, ibid. aram Mercurio dicauit 753
Amphionis magister Mercurius 752. præstãtia, ibid. inuentũ 653. parentes 81. arrogantia 753. calamitas ibid.
Amphisbæna pampino cæsa 409.

Ayuntamiento de Madrid

409. 410
Amphorites ſacrum 371
Anarrhuſis ſacrum 421
Anaxagoras prior lunam obſeruauit 217
Anaxagoræ opinio de principiis 65
Anaxagoræ opinio de ſtellis 458
Anaximandri opinio de principiis 65
Anaximenis opinio de principiis ibid.
Ancæi parentes 607
Ancæi mors ibid.
Anchiſes à Venere amatus 329
Andrachne portulaca ſacra Mercurio 373
Andromeda ceto expoſita 689 liberata715. cur expoſita 689
Andromedæ parentes 795
Andromedę periculum ibid.
Angelus Hecates ſerua 207
Angitia ſoror Medeæ 488
Anima quid ſit 145.182.565
Anima Tritonia cur 261
Anima in noua corpora vnde 239.240
Animæ quæ Elyſiis mittebantur 232
Animæ immortales 239
Animæ ſphęras percurrũt 240
Animæ mortuorum vt vocarentur 41.42
Animarum portæ duæ 241
Animarũ iter poſt obitum 241
Animus ſolus Deo gratus 54
Annus mundi magnus 240
Annus mũdanarũ ſphærarũ,ib.
Annus magn' vt colligitur,ib.
Anſer Iſidi ſacer 327
Anſer Iunoni ſacer 116
Anſer Inacho ſacer. ibid.
Antæi virtus 584
Antæi magnitudo, ib.
Anthes Anthedonius hymnos reperit 653
Anthesteria ſacra Bacchi 807
Antiſtrophe modulus 30
Anubis arma & expeditio 430
Aonia vnde dicta 142
Apates ſiue deceptionis delubrum 201
Apaturia Bacchi ſacra 421
Apaturiorum tempus, ibid.
Aper Calydonius cur excitus 229
Aper Calydonius expugnatus 229. 607. eius magnitudo 608.oppugnatores 607
Aper Erymantheus 578
Apes Meliſſæ vocatæ à Græcis 397
Apibus color mutatus 70
Aphetæ vocatæ 591
Aphis quis fuerit 520
Apollinis parentes 291.Latona nutrix 291. patria ibid. filii 292.293.officia,ibid. Delphica opulentia,ibid. tripos aureus 298.cantilenæ 306. religio ibid. 308. inuenta 309. 653.Iſmenii diuinatio 311. lacrymæ in electrum 315. imago 311. cognomina 308. munus præclarum 427. allegoria 305. 310. Apollini grata victima 52. 368. lupus ſacer 295.136. coruus ſacer,ib. gryphei ſacri 311. cicada ſacra297.cygnus ſacer 303.coma ſacra 311. accipiter ſacer 312 fidicula piſcis ſacra 297. Hyacinthus ſacer 311. iuniperus ſacra 299. laurus ſacra300. ludi Apollinares ſacri 310. myrica ſacra 300 oleaſter ſacer 297.omnia aurea 304.primitię capillorum ſacræ 311

Ayuntamiento de Madrid

Apollo Admeto seruiuit 294
Alcathoo seruiuit 295. Atticorum Deus tutelaris 297. à Cerere protectus 291. barbarus 312. beneficus 306. boues pauit 294. crudelis 60. Cyclopas occidit 293. 311. exul è cœlo 293. Hyacinthum occidit 295. iuuenis sæpe 304. inuenit citharam 296. in varias formas mutatus 295. Laomedonti seruiuit, ibid. Nomius Agreas 294. Marsyam vicit 525. musicam inuenit 296 Musarum præses, ibid. Orus idem, ibid. pastorum Deus 294. Panos discipulus 366. profugus è Sparta 295. Pythius 304. 505 responsa à Ioue capit 303 responsa vbi dabat 298. rex Arcadum 296. sol est 309. Tegyræus 292 Tyrannos occidit 306 Victoriam Iouis cecinit. 74. vnde dictus 330
Apollines plures 292
Apologi quid sint 5
Apollonii Thyanei mira scientia 301
Aptera vrbs Cretæ vnde dicta 643
Apua Veneri sacra 297
Apuli populi qui essent 613
Aqua Alphei 26
Aqua lustrationum 43
Aqua Stygis qualis 166
Aquæ Achelous dictę 604
Aquæ sacrificiis aptæ 26
Aquæ salubres 146
Aquarum vtilitas 782
Aquarius inter sidera 830
Aquarius Ganymedes 126. 830
Aquila cur Ioui attributa 94
Aquila inter sidera 71
Aquila cur signum militare 74
Aquila Promethei 267. 339
Aquila fluuius Aegypti 278
Arabia vnde dicta 293
Aræ Deorum sublimes 18
Arachne in serpentem 554. 555
Aræ Medeæ 490
Aram tenere qui solerent 27
Arcades antelunares 116
Arcadia vnde dicta 283
Arcadis Iouis filii casus 358
Archemorus dictus 369
Archemoro honor habitus, ib.
Archiæ et Miscelli oraculum 212
Ardea vnde dicta vrbs 802
Area Patræ vocatæ 436
Areopagitarum iudicia 136
Areopagus vnde dicitur, ib.
Arethusa Proserpinam indicauit 211
Arethusa in fontem versa 776
Argo consecrata Neptuno 492
Argon auis extructa 499
Argonauis malus loquax 499 311
Argonauis portata super humeris 500
Argonauis vnde dict. 500. 312
Argonaui triginta remorum 511
Argonauis prima nauis longa 449
Argonauis inter sidera 513
Argonauis opifex 449. nauigatio 490. 449
Argonautæ relinquunt Herculem 500
Argonautarum nomina 549
reditus 502
Argos dictum 782
Argus in pauonem versus 763
Argyrippa condita 612
Ariadna cur relicta à Theseo 625

Ariadna

Ayuntamiento de Madrid

Ariadna à Glauco rapta 709
Ariadna à Baccho ducta 477 625
Ariadnæ filii 625 corona inter sidera 425
Aries velleris aurei 499.509
Aries Phrixi quid esset 510
Aries inter sidera 509
Arion in mare desiliit 740. à Delphinis vectus 751 poeta dithyrambicus 750 cyclicos choros instituit, ibid.
Arionis parentes 739. patria ib. tempus, ib. Orthria 257
Aristæus Battus dictus 460 Iupiter dictus, ibid. Bacchum educauit 460. inter Deos relatus 461
Aristæi parentes 459 educatio 460 vxor 461 inuenta 406. 460. 461
Aristæi plures 470
Aristotelis opinio de principiis 65
Arithm. & Geometria picturæ necessariæ scientiæ 675
Arma Mars prior inuenit 139
Arma vbi prius inuēta 129.756
Arma vbi & cur inuenta 440 756
Arma vbi & cur inuenta 442
Armorum insignia inuēta 429
Arnæa Penelope 791
Arno Neptuni nutrix 190
Arno vrbs priùs Sinousa, ibid.
Ascalaphus Proserpinam accusauit 211
Ascia inuenta 682
Ascolia Bacchi sacra 422
Ascolia credita vinelis vtilia ibid.
Ascoliorum ritus ibid.
Asceleni montes cur 221
Asselli sidera 394
Asia & Axiothea Promet. 265
Asia Oceani à qua nomen Asiæ 698
Asiani qui essent 502
Asinus Sileni inter sidera 548
Asini præsepe inter sidera 394
Asopus fluuius 756
Asopus fulmine ictus ibid.
Asopi parentes 756 vxor, ibid. filiæ, ibid.
Asopia regio 757
Astra ignea credita 18
Astrorum vis 177
Astrorum vis in cunctis 18
Astrææ fuga 100
Astræus fluuius vnde dictus 143
Atalanta fontē excitauit 622
Atalanta Iasonis filia 623
Atalantę nuptię 620. 621. lasciuia ib. vis 608
Ate siue læsio Iouis filia 62
Athamania regio 508
Athamas tragœdia Sophoclis 507
Athamas vnde dictus 511
Athamātis furor 370. 508. 704
Athei quidam 66
Athenæ conditæ 844
Athenæ vnde dictæ 147
Athletæ profitebantur apud iudices 366
Athletas ad diem adesse oportebat ibid.
Athos mons vnde dictus 142
Atlas vt cælum sustinuit 282 283. astronomiam inuenit 282. Oceani frater 282 lunam obseruauit 283. mons est altissimus 281. vnde dictus, ib.
Atlas in montem vt versus est 281
Atlantis parentes 268. filiæ ibid. magnitudo 283. vxor Pleione 278. allegoria 282 283. columnæ ibid.
Atlantes populi qui sint 281

Ayuntamiento de Madrid

Atlantes ſolem conuitiis inſetanctur ibid.
Atlanticum mare ibid. eius nomen, ibid.
Atlantidum nomina 279
Attellanæ fabulæ 5
Attes ſacra magnæ matris monſtrauit 82
Attes ab apro laniatus ibid.
Attes in pinum verſus 82.818
Attæ cædes ibid.
Atys gallus ſacerdos Rheæ 817
Auaritia hæreſium cauſſa 274
Auaritiæ vis ibid.
Aues Stymphalides 579
Augiæ parentes 578
Auguria inuenta 270
Auguria Romanorum 299
Auium idioma intelligentes ibidem
Aureæ cathena Homeri 116.119
Aureæ ætatis felicitas 99
Aurora ſolis præuia 470. à Pegaſo vecta, ibidem. omnibus ſuauis 472
Auroræ parentes 470. currus 471. equi 454.471. amores ibid. filii ibid. color & ſedes 470
Aſonia vnde dicta 483
Autolicus latro inſignis 374
Autolyci latrocinia ibid. 531

B Acchæ ſacerdotes vnde dictæ 411.419
Bacchæ in pardales verſæ 424
Bacchæ coronæ vocatæ 418
Bacchus Iouis femori aſſutus 426. vnde dictus ibib. à Dirce ſuſceptus 405. vbi educatus, ibidem. nutritus ibid. 407.429. armiger Veneris 325 ſemper iuuenis 408 Dionyſus dictus 404 inuiſus Iunoni 408. furioſus 412. leges tulit 414. ab amphisbæna morſus 409. triennium dormiuit 414. 428. tripudiorum Deus 419. in leonem verſus, ibid. bimater dictus 433. Oſiris 104.414. diſcerptus à Gigantibus 414. reuixit 432. bonus dæmon 416. Lætitiæ inuentor 420. barbatus 408. 417. taurino eſt capite ibid. 429. mas eſt & fœmina 408. cornutus eſt 417 433. mortuus eſt 419. viuit ibid.
Bacchi parentes 402. 404. 417 nutrices 279. 405 417. patria 406. 433. comites 410 413 geſtamen 411. animalia, 410. res geſtæ 412 columnæ ibid. 430. coronæ 418 cognomina 419. 426. currus 410. inuenta 411. 415. 417. 431. miracula 409. 413. nutrices coctæ à Medea 504. filii 426 peregrinationes 413. 430. ſacerdotes 412. 419. ſacrificia quę eſſent 419. 420. ſacrorum ritus 411. 423. 429. ſacris ligna dicata 24. ſacra quis inſtituit. 411. 420. 426. ſimulacra mira ibid. victima 423
Baccho arbores ſacræ 411 417. 428 narciſſus ſacer 411. victima ſacra 51. 52. fuſanei ſacri 297. Draco ſacer 416
Bacchi plures 406
Bacchanalia ſublata 426
Balyra fluuius 523
Baſſareus vnde dictus 426
Battus in lapidem Indicem verſus 373
Beatorum inſulæ 232. 233. 234

Belidum

Ayuntamiento de Madrid

Belidum parentes 858, nomina, ibid. expiatio 859, supplicium 860, allegoria, ibid.
Bellerophon Chimæram occidit 814
Bellerophontis parentes 812, exilium, ibidem accusatio, ibidem filii ib. strenuitas, ib. cædes 814
Bellicæ artis Mars inuentor 139
Bellicæ rei scientia necessaria 262
Bellona Martis auriga 136, 139
Berenices coma 283
Bithynia vnde dicta 136
Bituminis natura 494
Boca piscis Mercurio sacer 297
Boreas Orithyiam rapuit 737 in Xerxem Græcis opem tulit 737
Boreæ & ventorum domicilia 737
Boreæ filii cum Argonautis 738
Boreæ filiæ 737, 738
Boreatæ celerrimi 730, Harpyias fugarunt, ibid. ab Hercule cæsi, ibid.
Bosporus vnde dictus 763, 764
Brennus in furorem actus 58
Brenni clades insignis 365
Bretimarthys casus 225
Briareus Iouis adiutor 76
Brimo Hecate vocata 204
Brisæus Bacchus 426
Bromius vnde dictus, ibid.
Broteus ob deformitatem se necat 130
Brumalia sacra Roman. 417
Brumus Bacchus ibid.
Brundusium vnde dictum 592
Bruti genius visus 251
Bryseus Bacchus 410
CAdauerum vrendorum inuentor 686
Cadmus vir præclarus 852 Europam quærit 783 dentes draconis serit 785. Marti seruit 852. vbi habitauit 784 anguis Elysiis missus 853
Cadmi inuenta 796. filia 852
Cæsar Iulius adit insulas fortunatas 335
Caicus vnde dictus 143
Calabria Neptuno sacra 144
Calabria vnde dicta 613
Calchantis mors 301
Calisto in vrsam 840
Callirhoes fontis aqua 26
Callistephanus oliua 358
Calor architectus naturæ 86
Chalybes vnde dicti 136
Calydonius aper 229. 605
Calydonii apri magnitudo 608
Camirus vrbs Rhodos 592
Campania cur sulphurea 549
Campe occisa 78. 836
Canati fontis vis 114
Canephoria cur instituta 421. quando agi solita ibid.
Canephoriorum ritus 421
Canis viuus à Vulcano factus 129
Canis in lapidem versus ibid.
Canes Hecatæ cædebantur 205 Laribus dicati 252
Cantilenæ antiquorum quales 31. 655
Cantilenæ sacrificiorum 29
Cantores antiqui quales 655. 656
Capilli mortuis dicabantur 27 38
Capillorum nutriendorum mos 430
Capitis artificium diuinum 260
Capra inter sidera 72. 514. 604
Capræ diuini honores habiti 515

Ayuntamiento de Madrid

Capræ ortus obest vitibus ib.
Caras auguria inuenit 270
Caroli Archiducis bonitas 530
Cassiope inter sidera 716
Cassiopes arrogantia 715
Castalia in fontem versa 293
Castor Iouis filius 80
Castor vbi natus 724. vbi educatus. 724. pugil eximius ib. iuit cum Argonautis ibid. occisus fuit 726. immortalis factus, ibid. inter Deos relatus 727 cultus 729
Castoris flammæ 727. 730. parentes 723. sepulchrum 729 victima 728 auriga 726
Castorium tripudium 727
Catagrapha pictorum quis reperit 669
Cathena aurea Homeri 119
Cecrops Athenas condidit 844
Cedrus sacra 189
Celeus à Cerere nutritus 436
Celtæ vnde 834
Centaureæ herbæ vis 610
Centauri vnde dicti 527. 528. 608. à Lapithis victi 609. deleti 610
Centaurorum parentes 527. 608
Centaurorum educatio ibid. inuenta 529. 600. forma 610. pugna cum Lapithis 609. nomina 609. allegoria 529. pugna cum Hercule 579
Cephalus ab Aurora amatus 472
Cerberus adulator est 170. serpens est 172. eductus 174.
Cerberi locus 170. parentes, ibid. forma 171. capitâ, ibid. venenum 272. natura 171. allegoria 173
Cercopes in simias 74
Cercyon à Theseo suffocatus 624
Cereorum mittendorum vsus 104
Ceres vbi habitauit 435. è laue peperit 434. à Neptuno compressa ibid. Iasionem amauit ibidem. latuit ob dolorem filiæ ibidem 385. orbem peragrauit 443. horis præfecta 442. equum peperit 434. in equam versa 190. à Meganira excepta 211. frugem vbi reperit 209. legesinuenit 441
Cereris parentes 434. filiæ quærentis conditio 211. sacra 440. ritus sacrorum 437. currus 441. cognomina ibid. filia 433. victima 50. 440. 441. sacris coronæ dicata 437. inuenta 46. 438. potus cinnus 211. vinum sacris vetitum 35. 440. sacerdotes Eumolpiadæ 26. 27
Cereris Chthoniæ sacra 467. Phigalensis ibid.
Cereri primitiæ offerebantur 51. coronę dicatę 437. sacrum papauer 442. Sicilia dicata 443
Ceruæ Dianæ sacræ 229
Ceyx in auem cerylum versus 754
Ceycis arrogantia, ibid.
Chalcis vnde dicta 756
Chalciope soror Medeæ 488
Charybdis quæ fuerit 742. scopulus in mari Siculo 748
Charybdis deleta ab Hercule 743
Charon lætitiam significat 168
Charon implacidus 169

Cha-

Ayuntamiento de Madrid

Coronis mater Aesculapii 313
Charontis parentes 168, forma, ibid. naulum 169
Chariclo vxor Chironis 320
Chemica ars vetita 135
Chimæra educata 810 occisa ibid.
Chimærę parētes 810 forma 471 feritas 811
Chiron astronomus peritissimus 320, venator ibidem. citharista, ibid. mortalis factus, ibid. sanatus 611. inter sidera 320
Chironis parētes 319. forma 321 vxor 320 nomen 320 inuentum ib. filia, ibid.
Chirurgiæ peritia in quibus cōsistat 322
Chius vnde dicta 293
Choes sacra Mercurii 377
Choes Bacchi sacra 807
Christus falsarum religionum euersor 13
Christi miracula prædicta 302
Christi mors prædicta, ibid.
Chrysaor è sanguine Medusæ 633
Cicadæ Apollini sacræ 297
Cicadæ aureæ capillis annexæ ibid.
Cicadæ ab Hercule pulsæ 588
Cineres mortuorum vt colligerentur 39
Cineres vbi sepeliebantur 40
Cinnus portus Cereris 211
Circe venefica eximia 481. fugit in Italiam, ibid. vnde dicta 483 Circe quos non vicerit 484 Circe in quæ mutaret 485
Circes parentes 480, pulchritudo ibidem ancillæ 482 cibi 483 ars in hospites 481. filii 483 sepulchrum, ibid.
Circe plures 482
Circæa insula ibid.
Circæum promontorium, ibid.
Cissus in hederam 418
Citharæ additæ chordæ 523
Claros cur vocata 77
Cleone vrbs vnde dicta 686
Clepsydra fons 67
Claues insigne Plutonis 149
Cobali socii Bacchi 410
Coccyx collis 79
Cocytus fluuius Stygis riuus 168
Cocytus vnde dictus ibid.
Cœlus æther est 110
Cœlum quid sit ibid.
Cœli parentes ibid. filii. ibid. allegoria 111
Cœlestium deorum sacris lumē additum 28
Colchi Aegyptiorum colonia. 503
Colchi Lazi vocati ibid.
Colchorum genus & nomina ibid.
Columbæ Dodoneæ 94
Columnæ Herculis vbi 231
Coma Berenices 283
Combæ inuentum 756
Cometæ quid sint 469
Cometarum portenta, ibid.
Comœdiarum dignitas 6
Comœdiarum inuentor, ibidem
Concha Cytheriaca Veneri sacra 324
Consulendorum Deorum modus 53
Conuiuia in honorem Deorum 28, 29, 49
Conuiuiorum sacrorum sermones 31
Copreus Eurysthei minister 577
Corinthus vnde dicta 686

Ayuntamiento de Madrid

Corcyra vnde dicta 435
Corcyra extructa 568
Corcyra Drepanum vocata 435
Corcyra olim Phæacia 142
Corcyræorum piscatio 144
Cornix Mineruæ inuisa 262
Corona Ariadnæ inter sidera 425
Corona inter sidera 625
Coronæ Cerealium 21
Coronæ sacrificantium ibid.
Coronæ hederaceæ 418
Coronæ victorum 357
Coronabantur vasa in sacris 21
Coronandi varietas 29, ordo triplex 21
Coronis nympha vnde dicta ibid.
Coronistæ sacerdotes 889
Cornua victimæ inaurabantur 21
Cortina quid esset 299
Corybantes dicti 88
Corybantes quid essent 69
Corybantum parentes 829
Coryca Sicilia dicta 103
Crapulæ mala 344
Cres rex Cretæ 72
Creta Idea vocata 85
Creta vnde dicta 432
Creta nec venena nec feras producit 582
Cretæ labyrinthus 625
Cretensium inuenta 440
Crocus sacer Eumenidibus 188
Crocus sacer Cereri 437
Crœsi munus Delphis missum 303
Croton ex oraculo condita 212
Cunilæ vis 333
Cupido alatus 340
Cupido fons malorum 346
Cupidinis parentes 341, nobilitas 340, ortus 345, vis 343, insignia, ibidem comitis 444
Cupidines plures 342, 344
Cupressus arbor funebris 40, 396
Cureotis sacrificium 421
Curetes qui essent 63
Curetes Iouis filii 85
Curetes Iouem protexere 820
Curetes primi visi armati, ibidem
Curetes dæmones 829
Curetum parentes 829, inuenta 727, 829
Cyclopes exleges 833, Polyphemi filii 835, voluptarii ibidem tartarum deiecti 837, nomina 836, 838, princeps Polyphemus 835, patria 837, officia 836, murmura diis data, ibidem opus Tirynthe 834, inuenta 834
Cyclopum mors 837
Cygnus rex 511
Cygnus in auem 612, 614
Cygnus inter sidera 79, 661, 724
Cygni parentes 612
Cygni crudele consilium, ibid.
Cygni socii in aues 614
Cygni dicati Apollini 303
Cygni Musarum aues 658
Cynthia luna 216
Cyparissus sacra Plutoni 149
Cyparisso fores mortuorum ornatæ 39
Cyprus Sphecia vocata 324
Cyprus Macaria ibid.
Cyprus Cerastea cur dicta, ib.
Cyprus vnde dicta, ibid.
Cyrene à Phœbo cõpressa 460
Cyrene vrbs vnde dicta, ibid.
Cyrenes filii, ibid.

Cyrnus

Cyrnus insula vnde dicta 81
Citheron in montem versus 186
DActyli Idæi qui & quot 69, 830
Dactylorum inuenta 830
Dædale nutrix Mineruæ 254
Dędalus à Minerua edoctꝰ 661, labyrinthum fecit 478, filii 662, Pasiphaen adiuuit 661, exul, ibidem. in Sicilia claruit. ibidem, volauit 662, fuit eximius statuarius ibid.
Dædali parentes 660 vxor 661, filii, ibid. nomen 660
Dædala omnes statuæ dicta 662
Dædalea instituta, ibid.
Dæmones agitati 95, cantu oblectantur 30
Dæmonum sacrificia 28, natura 18, officia 26, 29, numerus & locus 28, 29
Dæmonibus omnia plena 29
Dæmonibus odores grati, ibid.
Dæra Proserpina 209
Danace naulum Charontis 169
Danae in arcam inclusa 668, in mare deiecta, ibid. capta cum arca, ibid.
Danaes parentes 687, allegoria 94
Daphne in laurum versa 299
Dardanus Iouis filius 81
Dardania vnde dicta ibid.
Daunii populi Italiæ 612, 613
Daunii regis grata voluntas 613
Deformitas Brotei 130
Deianira Acheloo desponsata 603
Deianiræ mors 591
Deianire Herculi despõsata 611
Delia Diana 223
Deliciarum vis 345
Delos insula Plote 291
Delphi vmbilicus terræ 293
Delphi Pythus vocati 306
Delphi vnde dicti 293, 308
Delphici templi opulentia 303
Delphicorum certaminum laurus præmium 306
Delphinium certamen 371
Delphinus quibus præstet 146
Delphinus inter sidera 140, 148
Delubrum Aleæ Mineruæ 19
Delus Apollinis patria 29
Delus vnde dicta 826
Democritus aues intelligebat 300, 301
Democriti opinio de principiis rerum 66
Deucalion vir bonus 760, reparat homines, ididem. vt seruatus, ibid.
Deucalionis parentes 81, 750, vxor 758, filii 759, domicilium 758, arca 760, patria 758, columba emissa 760
Deucaliones plures 759
Deus cur sit vnus tantùm 14, 51 non est metiendus pro facilitate votorum 84, consceleratos auertit 22, à celeritate dictus 7.8, solum animum respicit 53, fortunæ moderator 287, vnus omnia 126, autor omnium 66, pater omnium 90
Dei præsentia qualis sit 50
Dei officium proprium 53
Dei ignoti ara 13
Dei gentium variarum 8, 9
Dei sidera credita ibid.
Dei Persarum 11, Aegyptiorum 11, & 12, Scytharum 12, Libyæ, ibidem, Iudæorum, ibid. Græcorum 8, 9, Romanorum 11, 13
Dei antiqui in beluas præ timore 118

Ayuntamiento de Madrid

Dei antiquorum quid essent 126
Dei antiquorum vt sempiterni 17
Dei impuros non audiebant 23
Dei magni qui essent 677
Dei plebeii, ibid.
Deis sculpendis apta materia, ibid.
Deis aeriis grati cantus 30
Deis cur dicata insignia 790
Deorum varietas 799
Deorum cœlestium sacris lumina 28
Deorum in honorem conuiuia, ibid.
Deorum sacris addita musicæ 30
Deorum marinorum victimæ 32
Deorum diuisio 7
Deorum multitudo cur introducta 692
Deorum antiquorum crudelitas 54.55
Deos vt antiqui consulerent 53
Dia Hebe vocata 121
Dia insula Naxos 426
Diadema inuentum 43
Diagondas Bacchanalia sustulit 425
Diana luna est 223
Diana Delia 223, obstetrix matris 224, semper virgo, ibid.
Diana venatrix 225, musicis gaudet 225, Lysieona 226, luna est 225, canephoria 421, Alpheum fugit 228, Taurica 56, Pheræa 223, Delia, ibidem terrestris, ibidem Lucina est 227, à ceruabus vecta 228, piscatoribus præfecta. ibidem.
Dictynna vocata 225
Diana culta à virginibus 229
Diana Pellenensis 228, Persica, ibidem Alpheia, ibidem Eclia ante nuptias 229, cur virgo 231, cur filia Latonæ, ibid.
Dianę officia 225, 226, 227. nymphæ 225, currus 227, parentes 223, 224. victima 55, effigies 225, effigies optica 664, sacerdotes miræ 228, sacræ ante nuptias 227, Ephesiæ templum 220, Laphyræ sacra 46, munia 212, cognomina 226, Triclariæ sacra 57, Orthiæ sacra ibid. allegoria 17
Dianæ sacer mulus piscis 295
primitiæ oblatæ 229, arcu tributus 23
Dianæ plures 22
Dictamum confert parturientibus 247
Dicte mons Cretæ 68
Diculi populi 614
Diomedes diis inuisus 518
Diomedis socii in cygnos 613
Diomedis parentes ibidem
Diomedis fratris libido, ibidem
Diomedis cædes 614
Diomedis statuæ euersæ, ibidem
Diomedea insula, ibidem
Dionysus deus salubris ibid.
Dionysus vnde dictus 426
Dionysus idem Bacchus 401
Dionysus in frusta discerptus 256
Dionysus Saturnum & Rheam cepit 431
Dionysus cur coctus, ibidem
Dionysus reuixit iuuenis, ibid.
Dionysi reuiuiscentis allegoria, ibid.
Dionysias Naxos dicta 426
Diophorus in monte versus, 487

Dio-

Ayuntamiento de Madrid

Diorphi mirum ibid.
Dioscuri nautis præfecti 727
Dioscurorum victima 728
Dirce in fontem versa 605
Dis Pluto vocatus 151
Discordiæ dolus 560
Ditis imperium vnde incipiat 151
Dithyrambus Bacchus 426
Diuinæ naturæ bonitas 890
Diuinationum modi 52
Diuinationes Apollinis filii 302
Diuitiæ stultis ad perniciem 191
Diuitiæ quales 81
Diuitiæ subditorũ obsides 720
Dodone dicta 515
Dodonæa sylua, 516
Dodonææ columbæ 93
Dodonææ glandes 616
Dodonæum oraculum 93
Dorii vnde dicti 142
Dorpia sacrum 421
Dorpiæ ritus, ibid.
Drepanum ciuitas 435
Drepanum falx 103
Drepanum insula ibid.
Drepanum Corcyra 74
Drepanum vnde dicitur 103
Dryades nymphæ 397
Dryades vnde dictæ 398
Dryas mons Atlas 281
E Chinades insulæ 617
Echus fabula 857
Egregiæ victimæ 21
Electrum è lacrymis Heliadum 468
Elegi à quo inuenti 297
Eleus Bacchus 426
Eleorum ludi in honorem Iunonis 114
Eleusi mors 435
Elysii campi vbi essent 232
Elysiorum camporum amœnitas 223.233
Elysiis quæ animæ missæ 231
Elytie in heliotropium 699
Empedoclis sententia de principiis 65
Empedoclis dæmones 95
Empirica inuenta 219
Empusa in omnia se vertens 852
Enceladi supplicium 549
Endymion à luna amatus 284
lunam prior obseruauit 303
pastor fuit 286 mortuus & sepultus, ib. iustus 283
iactus ad inferos 284
Endymionis parentes 21. patria 284 potestas ibid. somnus ibid.
Enopla lex Laconum 726
Epaphus Iouis filius 81
Ephemeria vnde dicta 494
Ephemeriis remedium, ibid.
Ephemerium malum ibid.
Ephesii templi magnificentia 229
Ephesiorum studium instaurando templo 230
Ephesium templum vstum 229
Ephydriades nymphæ quæ essent 400
Epibda sacra Bacchi 422
Epicuri opinio de inferis 172 de principiis rerum 65 de mundo 92
Epilenæa sacra 420
Epimetheus quid sit 271
Epomeus locus Siciliæ 558
Equus à Neptuno inuentus 140
Equus inuentus à Sesonchose 141
Equi Neptuni, ibid.
Equi Plutonis 149
Equi Solis 438
Equi Martis 195

Ayuntamiento de Madrid

Ercynæ fluuii ortus 213
Erichthonii parentes 258.259 nomen 843. ortus 129. educatio 844. filii ibid. inuenta. ibid.
Erinnyes Eumenides sunt 184 æripedes 191. aeriuagæ, ib. vnde dictæ 191. quid sint 190 allegoria, ibid.
Erinnyum parentes 184. officium, ibidem. locus 102. statua 190
Erisichthonis fames perpetua 440
Eriphyles monile 450
Erythræum mare 689
Euchius Bacchus 427
Eulinus Lucina 247
Eumenides quando natæ 185 vnde dictæ 184 natæ è sanguine 148 Ioui assistunt 186 vbi cultæ 188
Eumenidum parentes 184. angues pro capillis 185, habita reuerentia 187. templum 188 sacerdotes, ibid. sacrificia 36 37. victima 188. vestes, ib. coronæ ibid. inuocatio quàm difficilis ib. sacrorũ ritus, ibid. officiũ 181. nomina 187. inhumanitas 187
Eumenidum sacris apta ligna 188
Eumenidib. flores dicati. ib.
Eumenidibus plãta dicata 189 vinum inuisum, ib.
Eumolpidæ sacerd. Cereris 25
Eunomia Ioui assidet 101. 102
Europa inter Deos relata 786
Europa rapta 81
Europa vnde dicta, ibid.
Europæ parentes 784. fratres, ibid. forma ibid. raptus, ibidem
Eurysthei parentes 572
Eurysthei minister Copreus 577
Eurysthei mandata in Herculem 574
Eurysthei autoritas cœlitus, ibid.
Eurysthei crudelitas 574
Exempla domestica qualia 109
Exequiæ pro absentibus 40
Exequiæ anniuersariæ 39
Exequiarum ritus 41
Eximiæ victimæ 21

FAbulæ quid sint 4
Fabulæ poeticæ 7.8
Fabulæ Attelanæ 5. planipediæ, ibid. tabernariæ, ibid. palliatæ, ibid. togatæ, ibid. politicæ, ibid. Sybaniticæ, ibid. Aesopicæ, ibid. à locis dictæ 5
Fabularum scriptores 7. partes 7. varietas 4. diuisio 4. vtilitas ibid.
Fabulis ingenia puerorum informanda 3
Fabulosæ narrationes cur inuentæ, ibid.
Fabulosæ picturæ Deorum, ib.
Facum certamina 125
Fagi glandes bonæ putatæ 516
Fatum quid sit 176
Fatum diis imperat 89
Fatũ sapientia retunditur, ib.
Faunus cornutus 395
Fauni parentes 393. tempus, ib. filii, ibid. inuenta, ibid. victima 52
Fauno pinus dicata 396
Fauni dæmones, ibid. Dii agrestes, ibid.
Februus quid sit 199
Feris expositi 559
Feronia Dea nemorum 464
Feroniæ religionis mirum, ib.

Ficus

Ficus inuenta 438
Ficus è Sice, 411
Ficus folia Bacchò sacra 411
Fidicula piscis Apollini sacra 297
Figlina rota inuenta 682
Figuræ gypseæ inuentæ 673
Flores dicati Eumenidib. 188
Fluuii cur tauri similes 604
Fluuiorum propriæ plãtæ 778
Fluuiorum cursus latens aliquandiu 777
Fœminæ picturæ peritæ 664
Fœminæ rarò sapientes 261
Fœminarum misera conditio 789
Formicæ in homines 181
Fortuna Tyche vocata 286 quãdo esse cœpit, ib. quid sit 177. nata è sanguine 286 deorum ministra 288 super rota voluitur 299. nulla est 288. vna è Parcis ibid.
Fortuna virtuti aduersaria 119 facit similia sapientiæ 288 stultè inter Deos ib. cur cæca 289. vecta ab equis cæcis 290. cur excogitata 291
Fortunæ parentes 286
Fortunæ simulacrum 289
Fortunæ arbitrium 286
Fortunæ Deus moderator 288
Fortunæ vis tributa 92
Francisci Magni ducis ingenium 530
Fruges vbi priùs inuentæ 438
Frumentum in Sicilia inuentum 107
Fulmen quid sit 132
Fulmina vt fiant ibid.
Fulminum Vulcano artifex 128
Furiæ natæ è sanguine 174. vt vocatæ ibid. quid sint 190
Furiarum officium 186. locus, ibid.
Fusanei Dionyso sacri 297

GAlatus Polyphemi filius 834
Galli Rheæ sacerdotes 818
Gallus sacer Aesculapio 198
Gallus dicatus Mineruæ 262
Gallus soli sacer 457
Gallus iuuenis in auem 130
Ganymeda Hebe 121
Ganymedes raptus 259
Ganym. pulcherrimus 849 in aquarium 850. quid sit 123 ab aquila raptus 121
Ganymedis parentes 848 officium, ibid.
Genius Bruti 253
Genius quid sit, ibid.
Genii parentes 250. sacrificia, ibid. arbor sacra ibid. victus ibid. etymologia, ibid. officium, ibid. figura, ibid.
Genio platanus sacra ibid.
Genio frons dicata 251
Genii rerum omnium 176
Genii dæmones crediti 250. vt consulant, ibid.
Genua vrbs vnde dicta 519
Gerania mons vnde dictus 761
Geryonis parentes 581
Geryonis boues 582
Gigantes venti sunt 76. vbi habitarunt 549. cur geniti 547
Gigantum parentes ibid.
Gigantum forma ibid.
Gigantum vis 548. pugna ibidem. fuga 540. arma 548 nomina 550. supplicia, ibidem. arrogantia 75. terror diis iniectus 115
Glauce fons 493
Glaucus natator peritus 709 vates, ibid. Nerei interpres 710. discerptus 712

Ayuntamiento de Madrid

suffocatus,ibid.in balænam versus, ibid. Ariadnam rapuit 709
Glaucus Taraxippus 711
Glaucus Deus factus 710
Glauci parentes 709. amores 711.inuenta 6
Glauci plures 711
Glutinum inuentum 682
Gorades insulæ Gorgonũ 636
Gorgones animalia Numidiæ 637
Gorgones apud inferos 638
Gorgonum parentes 625 forma 632.vis 637. capita 636. ibid. locus, ibid.
Gorgonum allegoria 637
Grææ canæ natæ 635
Græarum locus, 636
Græarum nomina 632.dens & oculus,ib.allegoria 637
Græci Hellenes dicti 265
Græcorum Dii 7
Gramen Marti dicatum 137
Gratiæ Veneris sociæ 334 vestitæ 351.solutis zonis,ibid. vbi cultæ 351.Veneris filiæ 340. charites dictæ 352. è terris fugerunt 351
Gypseæ figuræ inuentæ 673

H Aemonia vnde dicta 759
Hæmus mons 553
Halcyonis parentes 754
Halcyonis forma 755
Halcyones in aues 754. vnde dictæ 875.quando nidulantur, ibid.
Halcyonum nidi firmitas, ib. salacitas,ibid. nomina ibidem.
Halcyonii dies, ibid.
Hamadryades 397
Harmonia vxor Cadmi 852.vbi habitauit 853. in anguem versa, ibid. Elysiis missa, ibid.
Harmoniæ parentes 851. monile donatum 812. filiæ, ib. Deorum dona data 812
Harpyiæ rapaces 617. Iouis canes ibid. Stymphalides dictæ 626.vbi habitarunt 617.à Boreadibus pulsæ 618,cæsæ. ib.
Harpyiæ vbi se occultarunt,ib.
Harpyiarum parentes 616. nomina,ibid.forma 616. etymologia 618
Hebræorum prima vera religio 8
Hebe Dia vocata 122. vxor Herculis,ibid. quid sit, ib.iuuentuti præfecta 121 pincerna Iouis ibid. à poculis remota, ibid.cur filia Iunonis 122. cur soror Martis, ibid.
Hebes parentes 120 filii 122. ara cum Hercule communis,ibid.
Hecate venefica 487. lucifera 203 Brimo, ib. regina inferorum 207.angelus vocata, ib. à veneficis inuocata 206. vnde dicta 205. quid sit 204. exposita 205.educata,ibid. canicida & caniuora ibid. triuia vocata ibid. triformis ibid. sordida 205. culta 207. foribus præfecta 206
Hecates parentes 203. forma ibid.canes,ibid.sacrificia 206 victima 205. officia 206. cœna,ib.inuenta 481
Hecates crudelitas 208.allegoria, ibid.
Hecatę trigla dicata 297
Hecataea phasmata 207
Hector vbi sepultus 68
Hectoris ossa requisita, ibid.
Hæræses antiquitus castigabantur 54
Hęresium causæ 274

Hedera

Ayuntamiento de Madrid

Hedera è quibus 420
Hedera vbi inuenta 426
Hedera Baccho sacra 411
Hedera cur Baccho sacra 418
Helena insula 565
Helena rapta à Theseo 661
Helenæ parentes 661. forma, ib. nutrix 804. filii 664. procorum nomina 864. coniuratio ob nuptias 661. mors 565. flamma lætifera & salubris nautis, 727
Helenii herbæ vis 564
Heliadũ lacrimę in electrũ 684
Heliopolis vrbs Aegypti 451
Heliotropium ex Glytie 699
Hallanodiceiudices olymp. 363
Helle ex ariete delapsa 507. sepulta, ibid.
Hellenes Gręci dicti 265
Hellespontus vnde dictus 507
Heneti dicti 834
Hera Ceres vocata 434
Heræ sacrificia 46
Heraclea vrbs delata 582
Heracliti opin. de princip. 65
Hercules Acheloum vicit 584
Albionem & Bagionem occidit 685
Alcestim in vitam reuocauit 589
Alcyoneum cecidit 585
Angues duos suffocauit 572
Amycũ & Mygdonẽ vicit 580
Antæum suffocauit 584
Aprũ Erymanthi occidit 578
Aram 12. diis erexit 586
Augię stabulum purgauit 587
Astrologiam didicit 574
Aues Stymphalides expulit 579
Aurea mala reportauit 583
Baltheum Amazonis cepit 580
Bebryciam denastauit, ibid.
Busirim de medio sustulit 584
Cacum occidit, 585
Cerberum eduxit 588
Cercopas profligauit 590
Ceruam æripedem cecidit 577
Cicadas fugauit 586
Clauam Mercurio consecrauit ibidem
Cœlum sustinuit 283
Columnas posuit 582
Coon subiugauit 585
Cygnum occidit, ibid.
Dercylum & Albionem cecidit 582
Diomedis equos cepit 580
Emathionem obtruncauit 584
Erycem trucidauit 582
Geryonis boues cepit 581
Gigantem trucidauit 548
Gigantes è sanguine leonis Nemeæi interemit 585
Herginum & copias cecidit 576
Hesionem liberauit 581
Hydram Lernæam cecidit 577
Inferorum bubulcum trucidauit 587
Insaniuit 590
Lacinium vicit 585
Leonem Cithæroneum occidit 574
Leonem Nemeæum obtruncauit, ibid.
Linum occidit, ibid.
Lycum oppressit 576
Neptuni filios trucid. 586
Nessum transfixit 591
OEchaliam subiugauit 589
Olympia instituit 578
Omphalæ seruiuit 590
Poculum à Sole accepit 584
Prometheum liberauit ibid.
Patriam defendit 576
Protei filios occidit 58
Puellas quinquaginta vna no-

Ayuntamiento de Madrid

ete constuprauit 575
Pyrechmum profligauit 585
Saurum obtruncauit 588
Sarpedonem Neptuni cecidit 581
Saturno sacrificauit 55
Siculos debellauit 582
Taurum Marathonium idem deuicit 580
Thiodamantem occidit 594 liberauit 587
Troiam cepit 681
Tridanum latuit in ceto 701
Hercules pellem leonis gestauit 574. omnium laborum obliuiscitur 586. se in pyram coniecit 591. inter Deos relatus est, ibid. suos filios trucidauit 576. Iunonis lac suxit ibid.
Hercules cur relictus ab Argonautis 500
Herculis parentes 570. in arborem 587. cognomina 595 filii 571. forma 574. fratres 172 insania 576. inuenta 593 magistri 573. Chiron educator 574. natiuitas 572 nomen 576. 595. patria ibid. sacrificia 589. sacra fœminis vetita, ibid. socii 590. victima 595. vitia 590. voracitas 593 vxores 589
Herculis reliquiæ 597. nomen 260
Herculi sacra populus 587 sacrificandi ritus 595
Hercules plures 592
Heri taciturni sacra 188
Hermaphroditus Mercurii filius 330
Hermionenses Charonte immunes 169
Hesichus heros 37
Hesichidæ qui fuerint ibid.
Hesione cur ceto exposita 142
Hesperia vnde dicta 283
Hesperidũ parẽtes 583. nomina ibid. horti mala aurea, ib. locus 620. draco custos 620 cornu 432
Hesperis filia 621
Hesperus in stellam versus 283
Hiera insula 127
Hippa Bacchi nutrix 407
Hippocrene fons 807
Hippodamia victa à Pelope 685
Hippodamiæ proci 684
Hippodamiæ nuptiæ, ibid.
Hippolytus Thesei 626
Hippolyti cædes 141
Hipponium vrbs Siciliæ 209
Hispania vnde dicta 384
Homeri consilium in poemate 6. aurea cathena 119
Homines cædebantur in sacris 56
Homines Saturno cæsi 55
Homines in lapides versi 521
Hœdorum sidera 514
Hœdorum ortus 515
Horæ vnde dictæ 354
Horarum parentes 353. nomina ibid. officia, ibid.
Horti Iasonis 490
Apollini 311
Hyades inter sidera 280
Hyadum nomina ibid.
Hyadum etymologia, ib. numerus, ibid.
Hyes Dionysus ibid.
Hydromantia Nerei 128
Hydrophoria 371
Hygia Mineruæ filia 259
Hygiæa vxor Aesculapii 316
Hyla captus ab Hercule 595
Hylus Herculis filius, ibid.

Hym-

Hymni à quo inuenti 652
Hymni Hyagnidis inuentum 525
Hymnorum forma 48
Hyperionis parentes 451. Insignia ibidem
Hypsipyle pietas in patrem 368

IAcchus Bacchus est 426
Iambæ sales 211
Iambi versus reperti ibid.
Iamidarum diuinationes 300
Iani bifrons 102
Iani liberalitas 98
Ianuarius Iani Lenæo bifrons 102. dictus 422
Iapetus Gigas 264
Iapetus cum Saturno regnauit 96. 97
Iapetus vnde dictus 272
Iapyges qui essent 613
Iapygia vnde dicta, ibid.
Iasion amatus à Cerere 153
Iasionis parentes 435
Iaso filia AEsculapii 315
Iason educatus 498. ad aureum vellus missus, ib.
Iason vellus aureum cepit 501 incolumis rediit 503. vnde dictus 498. iuuentuti restitutus 564 Creōtis filiam duxit 393
Iasonis parentes 491. socii 500 filii 443. nauigatio 512. mors 504. templum, ibid.
Iasonis horti vbi & cur 490
Iasoni proposita pericula 501
Icari mors 661
Icarium mare 416
Icarius cæsus ob vinum ib.
Ida mons vbi sit 69
Idea insula Creta dicta 85
Ignauia vt pingebantur 778
Ignis ereptus hominibus 265
Ignis restitutus, ib.
Ilithyia Lucina 246
Illyris vnde dicta 834
Imagines Deorum nullæ Persis 11
Imagines Deorum nullæ Romanis ibid.
Imagines sanctorum vt habendæ 11
Imperandi desiderii vis 74
Imperantium conditio 231
Imperatoriæ virtutes 52
Impietatis pœna 795
Impunitas scelerum 93
Inachi parentes 786 vxor 780 filii, ibid. ortus, ibid.
Indus vitis & ficus inuentor 433
Inferi à quibusdam negati 236
Inferi malorum autores 37
Inferorum iudices 180
Inferorum descensus 169
Inferorum sacrorum tempus 34
Inferorum sacerdotes & vestes 37
Inferorum victimæ 34
Inferis cur sacrificaretur 36
Inferos esse vt necesse est 236
Inferos qui viui adierint 169
Inferiæ mortuorum anniuersariæ 40
Ingenium hominum quale 39
Ingeniorum bonorum natura, ib.
Ingrati omnes sordidi 148
Iniustitiæ origo & vis 550
Ino Melicertam iugulauit 704 in mare insiliit 376 facta Dea maris, ib. Leucothea vocata, ibid. credita præesse nauigantibus, ibid.
Inus parentes 704. Insidiæ in Phrixum 507
Insignia armorum inuēta 430
Insulæ beatorum vbi essent 233

Ayuntamiento de Madrid

Io ſacerdos Iunonis 762
Io in vaccã verſa ibid. ab Argo cuſtodita, ibid. ſcortum fuit ibid. in hominem rediit 764 tempeſtatibus præfecta, ibid. rapta ibidem
Ius parentes ibid. filius 764
Iolaus reuixit 597
Ionium mare 764
Iophõ oraculorũ interpres 519
Ioppe vrbs vnde dicta 764
Iouis parentes 67. patria 68. nutrices 16. fratres 73 tres oculi 91. nomina, ib. auaritia 59 crudelitas, ibid. malitia 62 temeritas 60. perfidia, ib. libido 82. mendacia 60. inuenta 67. filii 81. filiæ preces 79. formæ ob amores 81. adiutor Briareus 70. concubitus 82 cuſtodes 77. pericula 63. ſortitio 77. cognomina 84. vxores 78. filia Læſio 62. victoria in Titanes 85. filius AEacus 181 planetæ vis 90. ſacrorum varietas 31. Dodonæi oraculum 93. aræ ſublimes 19. victima 51. 52. Lycæi templum 24. Poliei ſacra 48 fabulæ explicatio 91
Ioui aſſidet Eunomia 101 quercus ſacra 85. aquila dicata 94 vota concepta 79 cœlũ obtigit 77. aſſeſſor pudor 98 aſſidet æquitas, ibid. diuini honores habiti 83 Vide Iupiter.
Ioues plures 72
Ioues reges vocati 67
Iphicli celeritas 572
Iphigenia mactata 56
Iphigenia fit Hecate, ibid.
Iræ vis 787
Iris nympha Iunonis 117. quid ſit 172. quid ſignificet ibid.
Iridis parẽtes 770. officina, ib. forma 771
Iſis Ceres dicta 104
Iſis Tithorea 467
Iſis Dea culta 764
Iſidis ſtatua 764. inuenta 305
Iſidi vitula dicata 764
Iſidi ſacer anſer 357
Iſthmia inſtituta 369
Iſthmia in honorem Melicertæ 705
Iſthmiorum præmia 370 vnde dicta, ibid. tempus ibid. victorum honor ibid.
Iſtri fluuii curſus 501
Italia Saturnia dicta 107
Italia vnde dicta 531
Italia Saturno ſacra 107
Ithomata ſacra 67
Itys in phaſianum verſus 629
Iudæorum Dei 15
Iudices inferorum 180
Iudicia temeraria vt ſint calamitoſa 701
Iuno ab Herc. vulnerata 63 ab Horis educata 113. fit vacca 115. fit virgo quotannis 114. à cuculo decepta 113. ab Oceano educata 693. fit Iouis coniux 113. nuptiis præfecta 114. ridiculè decepta, ibid. lac Herculi præbuit ibid. vbi culta 114. ſuſpenſa à Ioue 116. Venus dicta 115. Herculi infenſa ib. à pauonib. vecta 117 ſubuentaneũ peperit 114 ſellæ alligata 124. diuitiarum Dea 116. à Ioue ligata ibid.
Iuno cur timoris Dea 118. cur in Samo nutrita, ibid. cur ab horis educata, ibid. cur Vulcanũ peperit. ibid. cur Iouis cõiux. ib. cur à Ioue ligata 119
aeris vis eſt 118

Iuno

Ayuntamiento de Madrid

Iunonis parentes 112. nutrices ibid. filii 114. pollices 115 patria 113. nymphæ 116. pictura 115. ludi, ibid. cognomina 117. dos 583. victima 58. sacrificia 113. templum sine tecto 119. adultę sacellum, ibid. statuæ forma 115. nuptialia sacra 114. odium illustres fecit 113. pellices è templis eiectæ 115
Iunonis allegoria 117
Iunoni sacra victima 115. sacra fiunt ante nuptias 114. sacra auis 116
Iupiter vbi natus 68. vbi lotus 67. vbi educatus 72
Iupiter educatus ab apibus 70. à capra, ib. à Neda & Ithone 70. ab Amalthea & Melissa 92. ab Adrastea 70 ab aquila 71. à fortuna 70 ab vrsis 72. à Thisoa, Neda & Agno 70. à columbis 71
Iupiter quomodo seruatus 69 patrem in regnum restituit 97. paternas insidias sensit 98. Thetidem compressit 254. in Olymp. versabatur 82. inuentores rerum honorauit 82. patrem insecutus est 63. mortuus est 17. Parcis est inferior, ib. mortalis est, ib. barbatus 83. ambitiosus 78. AEgiochus 73 paterna genitalia abscidit 74. reges instituit 77. Metim vxorem deglutiuit 79 Themim duxit ibid. in aurum versus 619. in cuculum vers. 80. Iunonem duxit 79 grauidus Palladem peperit, ibid. in cygnum versus 80. diuinos honores assecutus 77. Idæus 69
Iupiter quid sit Platonicis 107. cur in varias formas 94. cur à Saturno non esus 94. cur sempiternus 17. cur à Vesta educatus 92. cur Olympius 85. cur Deus habitus 85. omnium autor 15. aer creditus 85. motus aeris, ib. ignis regio 87. ignis autor omnium, ibid. æther 87. planeta benignus, ibid. sol, ib. stella, ibid. cœlum 89. fatum 88. anima munda 89. diuina prouidentia 14. supremus 90 dator bonorum, ibid. fine auribus 94. quatuor habet aures, ibid pater hominum & Deorum 135. mas & fœmina, ibid. Cecrops, ibid. Ammonius 83. Idæus 69. Olympius 89. infernus 91. tres oculos habet, ibid.
Vide plura in *Ionis*.
Iurantiũ in fœderibus ritus 562
Iurantium mos ibid.
Iustitiæ partes 263
Iustitiæ vis ibid.
Iuuenes plerumque inepti præfecturis 469
Ixion ad inferos deiectus 527
Ixionis parẽtes 527. crudelitas, ibidem. expiatio 528. filii ibid.
Ixionis supplicium 527
Ixionis cum nube congressus, ibid.
Iynx Medeæ magistra 384
Iynx in auem versa 482
Iynx Iasonis socia 763
Iynx auis, ibid.
Iyngis parentes 482
Iyngis vsus in veneficiis, ibid.

LAbyrinthus AEgypti 625
Labyrinthus Cretæ 477
Lacteæ via facta 114

Ayuntamiento de Madrid

Lactucæ vis 333
Ladon draco Hesperidum 623
Læsio Iouis filia 62
Lamia Sibylla dicta 636
Lamiæ quæ dicantur ibid.
Lamiæ malitia ibid.
Lampadophoria 277
Lampsacenorum morbus 446
Laomedon impius 147
Laomedontis calamitas 142
Lapithæ dicti 293
Laræ nymphæ lingua cæsa 252
Laræ sacra ibid.
Lares quid essent ibid.
Larium parentes ibid.
Laribus canes dicati ibid.
Laribus oblata in sacris ibid.
Larissa vnde dicta 460
Larunda culta 252
Laseris bonitas 461
Latium vnde dictum 62
Latona vnde dicta 827, Iunonem fefellit 827, in coturnicem versa 826
Latona nutrix Apoll. & Diana 291
Latonæ parentes 82
Latonæ terra infesta 825
Latonæ templum 826
Latonæ filii 827. palma 292
Laurus e nympha 299
Laurus vbi inuenta 500
Laurus Apollini sacra 299
Laurus præmium Delphicum 306. præmium Pythiorum 368
Laurus fulmine non tangitur 300. cur dicata Apollini 299
Lauri vires 300
Lazi Colchi 502
Leda ouum peperit 80
Ledæ ouum datum seruandum 864
Leges inuentæ 441
Leges donum dei & vis 139
Legum obseruantia antiquitus 99
Legum multiplicitas damnosa 101
Lemnos Vulcano sacra 124
Lemniades graueolentes 381
Lemniadum facinus ibid.
Lemniæ terræ vis 124
Lenæ, nymphę torcularium 418
Lenæa sacra 422
Lenæo mensis Ianuarius ibid.
Leones ab Hercule victi 575
Leones Vulcano sacri 123
Lesborum diuinationes 283
Lethæi fluuii quatuor 240
Lethe fluuius 208
Lethe cur bibebatur 240
Lethius fons 586
Leuca fons fœtidus 249
Leucadia victima 58
Leucadiæ petræ vis 333
Leucippus amatus à Daphne 299
Leucosia insula dicta 640
Leucosyri qui essent 503
Leucothea aurora est 708
Leucothea aurora est 708
Lex regina ciuitatum 138
Libamina prima quæ essent 27
Liber pater 426
Liberalitas regia virtus 147
Libido Clisophi Selymbriani 669
Libidinis vis 787
Libya vnde dicta 694
Libyę vnde dictæ 81
Libycæ dei 12
Libycæ fabulæ 5
Ligures vnde dicti 581
Ligna deorum sculptorum 670
Martis 24
Ligna sacris apta ibid.
Ligna sacrorum Bacchi ibid.
Ligna sacrorum Veneris, ibid.
Herculis ibid.

Ligna-

Ayuntamiento de Madrid

Lignatores ſacrorum 25
Lignatorum munus, ibid.
Lilia candida facta 114
Lingua concha Veneri ſacra 323
Linguæ Mercurio ſacræ 32
Linguæ vltimæ ſacrorum, ibid.
Linus vnde dictus 297
Linus victus 297
Linus elegos inuenit ibid.
Linus ab Hercule occiſus ibid.
Lini parentes ibid.
Lini diſcipuli ibid.
Lini inuentum 596
Lipara habitata 734
Lipara dicta ibid.
Lipara inſula Vulcani 127
Lipara Meligunis 833
Lotis in loton arborem 445
Lucerna per annum ardens 669
Lucifer ſolis præuius 471
Lucina debilitat 247. lyſizona 245. vna è Parcis 175. vbi nata 245. eadem Diana 227. culta 247. Prothyræa 246
Lucinæ parentes 245, officia 247. imago 247. nomina 245, reuerentia 246, ſacerdos 248
Lucinæ ſacrum dictamum 247, miraculum ibid.
Luctus honor Proſerpinæ 210
Ludi varii Græcorum 371
Lumina ſacris addita 28
Luna habitari credita 220. 576
Luna aeris vxor 216, in curru vecta 215, cornuta 217, mas & fœmina, ibid. lumen vt accipit 210, Iunoni opem tulit in Hercul. 575. Pana amauit 221. Diana dicta 223. veneficiis præfecta 217, obit & fit ſydus 285
Lunæ parentes 214, ſagittæ 217, vires 219, defectus 217, remedia eclipſium 218, magnitudo ibid. obſeruatio 217, officia 217, natura 220, veſtes quales 215, miraculum 217, defectus vt fiant 218, defectus quis prior obſeruarit 218, equi 215, ortus 216, ſacrificia 57, Phœbe dicta 215, etymologia 222
Lunam detrahere quid ſit 218
Lupercalia 839
Lupus Marti & Apollini ſacer 136
Lupi ex hominibus 840
Luſitania vnde dicta 410
Luſius fons 67
Luſtratio quid ſit 37
Luſtratio per ſulphur 42, per porcellos 43, per ſal, ibid. per aquam 42, per cepas, oua, mænides 42
Luſtrationes agrorum 43
Luſtrationes pollutorum 44. precantium ibid.
Luſtrationes vaſorum ſacrorum locorum ibid.
Luſtrationum differentiæ ibid. cauſſæ, ib. ritus ibid.
Lyæus vnde dictus 426
Lycaon in lupum 840
Lycaonis parentes 839, inuenta, ibid. tempus, ibid. filii in lupos 840, filia in vrſam ibid. filiorum nomina 372. 839. filius 280
Lycoſura vrbs 830
Lynceus perſpicax 725
Lycurgi calamitas 410
Lydia Mæonia dicta 591
Lygodeſmæ victima 57
Lyra à Mercurio inuenta 297
Lyra Orphei inter ſidera 649
Lyræ etymologia 376

Ayuntamiento de Madrid

Lysizona Lucina 227
MAcaria vrbs condita 840
Macaria insula dicta 592
Macedonis insignia 430
Macedonia vnde dicta ibid.
Machaon Medicus 316
Macris Bacchi nutrix 103
Macris Sicilia dicta, ib.
Mænades vnde dictæ 411
Magicæ artis vires creditæ 490
Magicis artibus repugnantia 107
Magna mater quid sit 82
Magnæ matris tibiæ sacris add. 525
Magorum diuinationes 300
Malitia suprema non diuturna 61
Mania nympha culta 252
Maria nominata variis nominibus 693
Mare Eoum 282. AEthiopicũ, ibid. Atlanticum, ibid. rubrum, ibid. mortuum, ibid. Erythræum vnde dictum 989
Mare mediterraneum 732
Maris fluxus & refluxus 694
Marinorum Deorum victimæ 32
Maronea vrbs vnde dicta 430
Marsi vnde dicti 483
Marsi ab Angitia docti 488
Marsya in fluuium vers. 525
Marsya fluuius dictus, ibid.
Marsya victus ibid.
Marsyę parentes 524. tẽpus ib.
Marsya tibicen præstans ibid.
Marsyæ supplicium ibid.
Mars capitis causam dixit, 136. vulneratus fuit ibid. cultus in Thracia 136. quid sit 138. sol creditus 139. vis ignea, ibid. arma inuenit, ibid. ligatus 63. Adonim occidit 448. tyrannus 137. captus à Vulcano 136
Martis parentes 135. nutrices 136. vxor. Neriene, ibid. filii, ib. equi. ibid currus, ibid. simulacrum 139. comites 137 adulterium 130 cognomina 137. victima 50. sideris vis 108. auriga Bellona 136. Allegoria 138
Marti homo cædebatur 57. lupus sacer 136. picus sacer, ibid. gramen sacrum 136. canis sacer, 137. gallus sacer, ib. vultur sacer, ibid.
Matragyrtæ qui essent 820
Matuta Ino est & aurora 708
Mausolus Solis filius 476
Mecionicæ vis 142
Medea in custodias tradita 208. Iasonem amauit 443. Peliam occidit ibid. AEsonem coxit 504. Glaucam vsit 443. agnum ex oue fecit 492. Bacchi nutrices coxit 504. Theseo insidiata est 495 Athenas adiuit, ibid. patri imperium recuperauit, ibid. Herculi nupsit, ibid. Achilli nupsit 848. AEæa vocata fuit 488. Lemniadibus insidiata 490
Medeæ parentes 487. venefica 488. crudelitas 489. nomen 495. facinora 496. filii cæsi 493. inuenta 484. mors ignota 495. soror Angitia 488. soror Chalciope, ibid. humanitas 208. fuga, ibid. nuptiæ factæ Coreyræ 490. aræ duæ, ibid. astutia mira 491
Media vnde dicta 495
Medicina inuenta 314

Me-

Ayuntamiento de Madrid

Medicinæ initium 315
Medorum diuinationes 300
Medusa occisa 632
Medusæ parentes 631
Medusæ sanguis in serpentes 554, Caput in saxa vertit 631, Capilli in angues, 632, Caput gestamen Palladis ibid.
Medusæ vis, ibid.
Medusæ plures vocatæ 631
Meganira Cererem excepit 211
Melas fluuius Dilus 143
Meleager cæsus ab apro 607
Meleagri socii in aues 615
Meleagri vita in titione 622
Meleagrides aues 791
Melicerta artem memoriæ inuenit 369
Melicerta Palæmon 370
Melicertæ casus ibid.
Melicertæ certamen, præmium, ibidem.
Meligunis insula 127
Melissæ Oreadis inuenta 397
Melita insula & oppidum dictum 592
Memnon in auem versus, 473
Memnonis parentes ibid. patria ibid. militia, ibid. regia ensis, ibidem. statua mira 474, columna mira 475, mors 473, sepulchrum, ibid.
Memnoniæ aues, ibid.
Mensaria ciuitas 840
Mentha in herbam sui nominis 150
Mercurius vbi educatus 372, vbi natus, ibidem. lac Iunonis suxit, ibidem. fur eximius 294, Cupidinem vicit 372. Argum occidit 377, domi custos, ibid. pastorum deus 374, præstigiorum inuentor, ibidem fit hircus ob Penelopen 382 furũ deus 376, palęstritarum deus, ibid. eloquentiæ deus præfectus 374, somniis præfectus 376, terrestris Deus 376, morientibus præfectus 373, lyram inuenit 381, belli & pacis minister 373
Mercurii parentes 371, nutrix 372, officia 373, furta, ibidem. pictura, ibidem. simulacrum, ib. victima 378, sacrificia, ib. cognomina, 379, filii 378, inuenta 375, virga ibidem. cathena aurea 379
Mercurio gallus assidet 372, dies dicatus 375. boca piscis sacra 372, portulaca sacra ibidem linguæ sacræ 31
Mercurii Trismegisti artificium 223
Mercurii plures 372
Mercurialium certaminũ præmia 371
Mestra præstigiorum perita 440
Metalla astris attributa 18
Metalla inuenta 270
Metallorum natura 18
Metis Iouis vxor deglutita 78
Midas tacta in aurum vertit 855 auro Pactolum inficit, ibidem iudex à Phœbo electus 855
Midæ parentes 855, liberalitas, ibid. allegoria 836
Midæ aures asini iniunctæ, ibidem
Miletus vnde dicta 293
Mimallones vnde dictæ 411, miracula, ibid. cornua assumebant 417
Milonis Crotoniatæ vires insignes 364
Minerua cur armata 267, oleam inuenit 263, Iouis ascititia 254, alata 255, semper virgo

Ayuntamiento de Madrid

ibid. belliinuentrix, 256, colum inuenit 257, ædificia reperit ibidem. tibias reiecit 525, vim Vulcani deuitauit 257, Palladē cæcidit 254, diuersa est à Pallade, ibid. Pallas eadem 253, Alalcomenia
Minerua quid sit 264, cur dea credita 255, cur Pallas appellata ibidem. cur populatrix 260, cur armata, ibidem artium inuentrix 258, nuda visa ibid.
Mineruæ parentes 264, Dædalæ nutrix, ibidem cognomina 260, filia, ibidem domus 143, victima 260, certamen virginum in honorē 254, sacrificia 255, Aleæ delubrum 19, armatura 261
Mineruæ sacra noctua 262, sacer draco, ibid. numerus septenarius sacer 253
Mineruæ plures 254
Minos iudex animarum 180, quis fuerit 179, rex Cretæ 178, iustus fuit 179, filius 81, rex inferorum 180, Iouis discipulus 179
Minois parentes 178, officium 18, filii, ibidem mors, ibid.
Minoi regnum delatum 179
Minotaurus natus 477
Minotauri forma 624
Minotauri nomen 478
Minyæ vnde dicti 504
Molæ quid essent 27
Molarum vsus 28
Molere triticum quis inuenit 437
Moly herbæ vis 483
Momus iudex electus 866, omnibus inuisus, ibi. opera deorū carpit, ibid.
Momi parentes 866, officiū 867
Mopsi diuinatio 302
Mors Noctis filia, 108, alata ibid. inferorum satelles 108, implacabilis 199, donum Dei 775, malorum remedium 198, somni soror ibid.
Mortis figura ibid. victima, ibi. beneficia 199, sacrificia, ibid. parentes 198, vis 702
Mortuorum honor capilli 37, victimæ captiui 38, res carores vstæ, ibidem. victimæ 38, vltima dona. ibidem animæ vt vocabantur 42, fores cypariſſo ornabantur 40, anniuersariæ inferiæ 40
Mortui vt vrebantur 39, quamdiu lugebantur 38
Mortuis sanguis oblatus 40 obolus in os includebatur 169
Morta vna Parcarum 175
Motacilla veneficiis apta 486
Mulieres malorum causa 788
Mulierum conditio 789
Mulus piscis Dianæ sacer 213
Mundus creatus creditus, 90
Mundus æternus creditus, ibid.
Musæ tres primum cultæ 652, semper castæ 657. Sirenas vicerunt 605, sphærarum animæ 658, quæ fuerint 430
Musarum parentes 652, nutrix 653. præses Apollo 297 nomina 652, inuenta 653, filii, ibi. amores 657, officium 655, aues 658, vis 654
Musis loca dicata 657
Musæa ludi vocati 653
Musica instrumenta addita sacris 115
Musica vis diuina, ibidem.
Musica poematis adhibita 5
Musica cur sacris addita 230
Musica Dei inuentum 296

Mu-

Ayuntamiento de Madrid

Musica nunc effœminata, ibid.
Musica vis 5
Musici moduli 296
Mycenæ vrbs vnde dicta 689
Mygdonia Niobe 520
Myletus molere inuenit 438
Myrica grata Apollini 299
Myricæ vsus, ibid.
Myricæ diuinatio 298
Myriophyllum herba 848
Myrmidones è formicis 182
Myronis vacca mira 673
Myrrha in arborem versa 448
Myrtilus quis fuerit 684, victus à Pelope 685
Myrtili fraus ibidem
Myrtus Baccho sacra 333
Myrtus Veneri sacra, ibid.
Myrtus Cereri sacra 212
Myscellus Crotonem condidit ibidem

NAiades Adonim nutriuere 447
Naiades nymphæ vnde dictæ 399
Napææ saltuum deæ, ibid.
Naphthæ vis 494
Narcissus ab Echo amatus 857 in florem versus, ib. quid significat, ibid.
Narcissus quibus coronis aptus, ibidem
Narcissus sacer Baccho 411, sacer Eumenidibus 188, sacer Proserpinæ. ibi. sacer Plutoni 149, sacer Cereri 437
Narcissi parentes 857, soror 858
Nauium picturæ 786
Naxox vnde dicta 406
Naxox Dia vocata 426
Naxos Baccho sacra, ibid.
Neapolis vnde dicta 640
Neda nutrix Iouis 16
Negretus fons 202
Nemea certamina vbi 368 à quibus instituta, ib. cur instituta 364, funebria erant 368, vnde dicta ibidem
Nemeorum iudices, ibidem præmia 468
Nemei pugnatores, ibidem
Nemesis Adrastea vocata 864, sit anser ibidem, alata ibidem quid sit 865
Nemesis parentes 863, insignia 864
Nemesis officiũ 865, forma 866
Nephalia sacra 327
Nephalia ligna, ibidem
Nephaliæ Deæ, ibidem
Nephele dea credita 508
Nepheles astus in Phrixum 507
Neptunus proclystius 781
Neptunus insularum imperator 140
Neptunus Laomedonti seruiuit 141, Troiam extruxit, ibidem equum reperit 147, inuenit equitare 140, equus Cererem compressit 188, quid sit 145
Neptuni parentes 139, Educatio 140, forma, ibidem, vxor, ibid. comites 145, tridens 147, templa magnifica 144, cognomina 144, officia, ibid. filii 142, currus 141, qui, ibidem. victima 32
Neptuno mare obtigit 77
Thunnus sacer 144, cœlestes pisces dicati 144
Nereus vates 712, in varias formas ibi. educatus, ibid. maris Deus ibi. hydromantiæ peritus 128
Nerei parentes 712, filiæ ibid.
Nereides circa currum Tritonis 714
Nereides quæ essent 400
Nereidum officium 481
Nereidum parentes 714, nu-

Ayuntamiento de Madrid

merus, ibidem nomina 715, capilli 714, aues, ibid.
Neriene vxor Martis 136
Nessi astutia 591
Nicetæ sententia de mundo 220
Nicopolis vnde dicta 639
Nilus Melas dictus 143
Niobe in saxum versa 519
Niobes parentes 518, filii ibid. arrogantia 518, nomina filiorum 510, filiorum cædes 518, imago 520
Niobæ plures 518
Nisus proditus 739
Nisyros insula 544
Nobilitas quid verè sit 51
Nox alata 196, in curru vecta 198, mater omnium, ibid. vnde dicta 197, antiquissima 195
Noctis parentes ibidem filii 197 victima 196, officium ibidem
Noctua sacra Mineruæ 262
Numerus ternarius sacer 33
Nuptiarum secundarum author 689
Nuptias adeundi mos, ibid.
Nyctelius Bacchus 427
Nymphę matres fluuiorum 399, Pana educarunt 384, Aristæũ educarunt 402, Cererem educarunt 399, greges Solis custodiebant 455, ministræ Circes 482 quid essent 399
Nympharum parentes 399, diuisio 399, vis 400, officium 492, sacrificia 52, nominum explicatio 399
Nysa vrbs à Baccho condita in India 413
Nysæ portæ 431
Nysæus Bacchus vnde 426

O Axia vrbs Cretæ vnde dicta 180
Oceanus initium rerum 693 taurino capite ibidem amicus Promethei, ibidem quid esse putetur ib.
Oceani parentes 693, vxores ibid. filiæ, ibid. motus ibid. frater Atlas 282 nomina filiarum 694
Ocnus pro ignauia pictus 677
Ocyrhoe Chironis filia 320
Odores dæmonibus grati 19
Oedipus Sphingem vicit 801 vnde dictus, ibid.
Oenomaus procos occid. 684
Oenomai equi ibid.
Olea à Minerua inuenta 278
Oleaster sacer Apollini 297
Oleaster præmium Olympicorum 356
Oleaster planta propria Alphei 161
Oleum in sacris Plutonis 15
Olei vsus multiplex 278
Olenia capra 720
Oliua fons 292
Oliua versilis 589
Olympica certamina instituta 356
Olympicorum certaminum modus, ibidem
Olympicorum præmium 356, honor 357 vbi fierẽt 358 modi varij ib. quãdo cœperint ib.
Olympicorum certaminũ mutatio 360
Olympus Iouis magister 85
Olympus mons 68
Olynthus vnde dicta 592
Omphalus locus in medio terræ 68
Oracula ambigua 516
Oracula varia ibid.
Oraculorum interpres Iophon 516
Orcus quis esset 15

Oreades

Oreadæ Brasiæ cur dicti 403
Oreades comites Dianæ 397
Oreades eædem Orestiades, ibid.
Oreadũ parentes 397. officia, ib.nomina,ib.inuenta, ib.
Oreste vrbs 806
Orestes vbi educatus 806 matrem occidit, ibid. patriam fugit, ib.absolutus in Areopago,ibid.ab Erynnib. agitatus,ib. digitum sibi arrosit,ib. Tauricam statuam rapuit 808. comam in Tauris deposuit,ib.sororem dat Pyladæ,ib.Erinnyas placat ib. sanitati restituitur, ibid.
Orestis parentes 825. vxor 806 sorores 808. filii,ibid. mors 806 ossa, ib. tabernaculum 807. dies dicta 806
Orestia vocata, ibid.
Orestiсum Argos 807
Ori inuentum 141
Orion ab Aurora amatus 741 Pleionem insecutus,ibid.Vrion priùs dictus 745. triparter ibidem. Caudaon vocatus,ibid. super aquas incedens,ibid.cœcus factus ib.lumen recuperat 746. Pleiades quinquennium insequitur,ibid. Dianam violare conatur,ibidem. à scorpio occisus, ibid. inter sidera relatus, ibid.
Orionis parentes 745.vxor ib. cædes 746
Orithyia rapta à Borea 737
Orpheus ab inferis vxorem reuocat 649. cur occisus, ibid. Bacchi sacra instituit 630 cãtu Sirenas superauit 640
Orphei parentes 646 præstantia 651. lyra inter sidera 649 tempus 647.inuenta,ib.scripta 648. allegoria 650. sapientia 648. membra insepulta 647. caput sepultum, ib.mors varia, ib.
Orthria carmin.Arionis 257
Ortygia Insula 826
Orus Apollo dictus 296
Oschophoriorum ritus 420
Oscilla Bacchi imagines 423
Osiris Bacchus 104
Ouidii error 32

PActolus auro fluxit 853
Pæon Aesculapius dictus 307
Pæanes vnde dicti, ibid.
Pæanes quid essent 206
Pagasæ vnde dictæ 511
Palæmon Deus marinus 707 natator egregius ibid.
Palæmonis imago,ibid. sepulcrum,ibid.victima,ibid. certamen 706
Pales pastorum Dea 294
Palilia sacra 459
Pallas cur dicta 250. semper virgo 257. Iouis filia 254 Tritonia ibid. Minerua est 255. diuersa à Minerua 254 à Minerua cæsa,ib. Alalcomenia,ib. 233
Palladis parentes 253. natalis dies,ib. clypeus 256.currus, ib.scuti vis,ib. armatura 262 inuentum 267. cognomina 260.allegoria 260
Palladia quæ fuerint 254
Palladii vis 259
Palladii opportunitas ib.
Palliatæ fabulæ 4
Palma Pythicis victorib. proposita 306
Palma Musis sacra 658

Ayuntamiento de Madrid

Palma quibus gestari solita 370
Pan dux nympharum 382 nuntius Deorum 383. greges pauit, ib. vbi educatus ibid. Syringa amauit 385. in arietem versus 385. Typhonem irretiuit, ibid. piscatorum Deus, ib. buccinator in bello Gigãteo 649. Echo amauit 384 in hircum versus 382. à Cupidine lucta victus 385. fistulam inuenit, ibid. vaticinia Apol. docuit 298. vniuersa natura 386
Panos parẽtes 381. forma, ibid. sacra ibid. nutrices, ibid. furor. 385. pictura 382. gestamen ibid. officia ibidem. vis 386. filia Iambe 211
Panes plures 383
Panicus terror 58
Panathenæa sacra 125
Pandionis parẽtes 861. filii ib.
Pandiones plures 842
Pandora Vulcani 267
Pandora formata 130
Pannychius fons 201
Papauer Lucinæ sacrum 442
Cereri sacra 442
Paphlagon Polyphemi filius 824
Parca quid sit 175
Parcæ Deorum scribæ 175
Parcæ sunt tempora 176
Parcarum parentes 174. spelunca 176. munus, ib. nomina 175. sacrorum ritus, ib. vis 176. allegoria 177
Parentantium ritus 40
Paris eiectus infans 560. ab vrsa educatus, ibid. nutritus, ib. iudex Dearum, ib. Helenam rapuit 563. Deas nudas non vidit 666. vt Deas iudicauit 263. largitionibus corruptus 559
Paridis parentes 559. robur, ibid. iustitia, ib. filii 560 mors 565
Parnassus vnde dictus 760
Pyrrhichium melos inuentum 727
Pasiphae culta 479. curtarum amarit ibid. Minois vxor 477 filii 478
Passeres Veneri sacrati 316
Pastores reges vocati 296
Patræ Area vocatæ 476
Patria cuiusque 181
Pauo Iunoni sacer 117
Pauo gemmatus Adriani 117
Paupertatis mala 155
Pax nutrix Plutonis 149
Peceutii pop. qui fuerint 613
Pecuniæ animalia imprimebantur 786
Pecuniæ vis 109
Pegasus equus Belleroph. 815
Pegasus natus è Medusa 632
Pelasgus Iouis filius 81
Pelasgi inuenta 316
Pelei innocentia 327
Pelei & Thetidis nuptiæ 329
Peliẽ genus 49
Peliæ datum oraculi respõsum 499. filiæ 483. mors per fraudem Medeæ, ibid.
Pellices è Iuno. tẽplo eiectæ 115
Pelopis parentes 684. filii 686 victor Hippodamiæ 688. humerus eius 534. humerus eburnus, ib. sepulcrum 686. ossa in Græciam portata, ib. duplex inuenta 534
Peloponnesus dicta 685
Penates qui fuerint 248
Penatum officia 248. etymologia 249. figura ibid. sacra ibid.

Penelo-

Ayuntamiento de Madrid

Penelope exposita 791. vnde dicta 792. domo expulsa 803 à Mercurio compressa 382
Penelopes genus ibid. fratres 790. parentes, ibid. nuptiæ 792. astutia 792. filius, ib. sepulcrum, ibid.
Penthei calamitas 424
Pepromene vna Parcarum 175
Periclymeni vis 721
Perpendiculum inuentum 682
Persæ nulla tẽpia habuerut 10
Perseus Iouis filius 630. discum inuenit 689. ad Medusim missus 688. Atlantem in montem vertit 280. Medusim obtruncauit 632. Andromedam liberauit, ib. Solis filius vbi regnauit 481
Persei filii vxor, 689
Pestilentiæ causæ 469
Pestilentiæ insignes, ibid.
Petri Victorii bonitas 820
Phæacia vnde dicta 142
Phædræ mors, 191
Phaethon currum solis regit 466. è cœlo cecidit, ibid.
Phaethon cursum solis obseruauit 285
Phaethontis allegoria 468. parentes 466. casus ibid
Phaethontiades in populos versæ 467
Phaethontiadum lacrimæ in electrum 468
Phalanx in serpentem 555
Phalanx militiam edoctus, ib.
Phaliscorum religio dolosa 307
Phallica sacra 421
Phallus quid sit. ibid.
Phasianus Græcis ignotus 305
Phasmata Hecates 207
Phasmata cur euanescant 205
Philoctetes sagittas habuit Herc. 260
Philomela & soror in aues 629
Veris nuncia 630
Philomelæ fabula 629
Philyra vxor Saturni 321
Phineus longæuus 617
Phinei parentes 616. filii ib. supplicium 500
Phlegra vnde dicta 547
Phœbus vnde dictus 309
Phœnicia vnde dicta 142
Phorcides quæ essent 632
Phorcinis parentes 717. filii, ib.
Phoroneus ignem inuenit 269
Phrixus per aera vectus 641, arietem immolauit, ibid.
Phrixi parentes 507. filii ibid. aries locutus ibid aries quid esset 599
Piaculum sacrificantium 22
Pica Baccho sacra 411
Pictorum opera memorab. 663
Picturæ præstantia 664. initia 665
Picturæ colorum vis 666
Picus Marti sacer 136
Pietas quàm bona sit 147
Pilumnus Iouis filius 81
Pinarii Herculis sacerdot. 25
Pinus ex Atte 82
Pinus sacra Mineruæ matri, ib.
Pinus sacra Pani 383
Pirene in fluuium 225
Pirithous adiuit inferos 173
Piscatorum Deus Pan 385
Pisistratus tyrannidem occupauit 626
Pithecusæ patria Gigãtũ 849
Pithecusæ insulæ 74
Pithegia sacra 422
Planetarum vires 559
Planipediæ fabulæ 4
Platanus genio dicata 250
Plato theologiã immutauit 12
Platonis opinio de principiis

Ayuntamiento de Madrid

rerum 65.de anima 241
Pleia. animæ cælorũ sunt 284
Pleiades inter sidera 476
Pleiades cur filiæ Atlantis 283
Pleiadum nomina 279. locus, ibid.
Pleione Atlantis vxor 278
Ploides aues 579
Plote insula Delos 291
Plotæ insulæ 617
Pluto Deus mortuorum 150 Orcus 150. Proserpinam rapuit,150.quid sit 35.Diis vocatus 151. opũ Deus 149. vbi habitaret,ib. vulneratus 63 à Sisypho deceptus 532
Plutonis parentes 149. Pax nutrix 140.claues, ib. insigne, ibid.equi,ibid.regia,ibid. sacris oleum pro vino 35. currus,149. victima 51. nomina 172.sacrificia 140. allegoria 151
Plutoni infera obtigerunt 149 sacræ plantæ ibid.
Plutonium os 150
Plutus diuitiarum Deus 152 cæcus à Ioue factus,153.timidus Deus 153. perniciosus, ibid. oculatus, ibid.
Pluti parentes 152.filii 155
Poematis præstantia 6
Poematum scopus, ibid.
Poematibus musica addita 5
Poetæ adulatores 614
Poeticæ vis 614
Poeticæ fabulæ 6
Pœnitentia quorum filia 271
Politicæ fabulæ 4
Pollux vbi natus 723. iuit cum Iasone, ibid. Amycum pugnis occidit, 725. Athenas vicit, ibid. ad Leucippi filias, ibid. recuperat Helenam,ibid.cæsus fuit,725.cultus 727. fratri liberalis 726
Pollux & Castor seruatores 724
Pollucis parentes 723. inuenta 726.equi albi,ib. victima, 728,flammæ nautis 727. filii 725
Polluebantur qui 1
Polluti qui essent ibid.
Polluti non tangebant aras 44
Polydectes in lapidem 688
Polyidus vates 711
Polyphemus Galateam amauit 834.cæcus factus 836
Polyphemi parentes 717. vxor 33 filii 834. mores, ibid. arrogantia 835
Pompilus sacer Neptuno 137
Pomum Discordiæ 560
Porcelli lustrationum 43
Portulaca sacra Mercurio 372
Portus Herculis vocatus 385
Præsepe signum cœleste 381
Præstigiorum inuentor Mercurius 374
Preces impiorum quales 42
Preces Iouis filiæ 79
Preces quales esse debent 148
Priamus ad Iouem confugit 91
Priamo regnum delatum 513
Priapus vbi natus 445. deformis,ibid.exul,ibidem.reuocatus 447. hortorum Deus 446. cultus, ibid. victima 446. simulacrum ibid, portus ibidem.
Primi comitis laus 820
Primitiæ Vestæ sacræ 75
Principum ingenia 122. institutio 615
Progne in luscniam versa 629
Prognes parentes 629
Prometheus omnes artes inuenit

Ayuntamiento de Madrid

nit 258
Prometheus Ioue decepit 266 homines fecit 265, in Caucaso vinctus 267, quis esset 266 Pandoram finxit 130 Titan ignifer, 129. ignem detulit hominibus 266. accusatus 268. inuenit fœminam, 269 à Ioue solutus 271. Oceano amicus 694. liberatus ab Hercule 277. rerum diuinarum contemplator 278. insidias aperit Saturno 98
Promethei parentes 265. filia Titanis, ib. vxores 266. fratres, ib. filii, ib. imprudentia 266. supplicium 267. ara 269 aquila 276. statua 129. inuenta 126. allegoria 277
Prometheo ingrati homines 268
Proselenus Arcadibus imperauit 216
Proseleni Arcades dicti 216
Proserpina nõ recuperata 434 super mare lata 210. rapta narcissum colligens 210. à Theseo quæsita 212. alternè apud matrem 211. vnde rapta 106. mortuorum regina 211
Proserpinæ parentes 209. honores 211. victima 213. raptus 210. reuerentia ibid. cognomina 213. etymologia 214. allegoria 151
Proserpinæ donata Sicilia 211
Proteus in varias formas 710 Deorum antiquissimus, ibid. nauigandi peritus 720
Protei parentes 719. vxor, ibid. calliditas 722. iustitia, ibid. filii 719. currus 720. æquitas cæsis filiis 719. potestas ibid.
Proteo mira vis 720. par potestas 721
Prothyræa Lucina 246
Pudor Iouis assessor 78
Purgatio antiquorum 17
Pylum conditum 498
Pyra à propinquiore accendebatur 592
Pyromantia Vulcani 128
Pyrrhichium melos inuentum 727
Pythagoras vnum Deum censuit 14
Pythagoræ opinio de principiis 50. opinio de anima 239. ludicrum in luna scribere 217
Pythagorici numeri 185
Pythia cur instituta 301. quando cœpta, ib. quando aucta 366. vnde dicta ibid.
Pythiorum ludicra 303. tempus 367. præmium 306
Pythus Delphi ibid.
Pytho natus 305. cæsus ibid.

Q
Quercus Baccho sacra 411
Quercus Cereri sacra 21
Quercus Ioui sacra 93
Quercus Rheæ sacra 821

R
Efluxus maris 694
Reges pastores dicti populorum 296
Regum diadematis inuentio 431
Regnantium furor 93
Religio Græcorum ex AEgypto ibid.
Religionis origo ibid.
Religionis antiquæ exemplum 24
Rhadamanthus iustissimus 177 cur exul 181. duxit Alcmenam ibid.
Rhadamanthi parentes 81

Ayuntamiento de Madrid

temperantia 180. officium ibid.
Rhea mater Deorum & hominum 882
Rheæ parentes 816. filii, ibid. currus 816. effigie 821. socii 816. inuenta, ibid. forma, ib. sacrorum ritus, ibid. Galli sacerdotes 817. varia nomina 821 sacrificia quando 88. spelunca religio 821
Rheæ pinus dicata 82, quercus & vitis dicata 881
Rhodi filii 457. parentes 330
Rhombus rota in sacris Rheæ 822
Risus Sardonicus quid esset 56
Romanorum Dii 13
Ros Lunæ filii 216
Rosa colorem mutauit 326
Rusa rubra ex alba fit 448
Rusa Veneri sacra 334
Sabazius Bacchi filius 404
Sacerdotes antiqui quales 165
Sacerdotum castitas 21. vestes 22. reuerentia 798
Sacra antiqua 461. ventis oblata 36
Sacræ cantilenæ quales 31
Sacrificantium puritas necessaria 22. castitas ibid. purgatio, ibid. leges 35
Sacrificia cœlestium 28
Sacrificia Iouis & Apoll. sublimia 19
Sacrificia Iouis varia 30
Sacrificia in mari facta 32
Sacrificia Cereris 440. Cereris Phigalensis 47. Cereris Chthoniæ, ibid. Cœlestium 18 Eumenidum 37 fluuiorum 33, Hera Deæ 46. Inferorum 34. Iouis Poliei 47. Isidis Tithoræ 46 Minerua Machlyensis 214 Nympharum 401
Sacrificiorum causæ 51
Sacrificiorum tempus 20, lignatores 24
Sacrificiis additæ cãtilenæ 29 additæ lumina 28, additum thus ibid. additi odores, ibid. additæ Musica 30, additæ tibiæ 535
Sacris aquæ aptæ 26
Sacris Cereris vinum vetitum 35
Sacris Plutonis oleum pro vino ibid.
Sacrorum vltimæ linguæ 31
Salamina vnde dicta 737
Samothracum dii 376
Samus dicta Parthenia & Anthemusa 111
Samus Iunonis patria ibid.
Sanguis offerebatur mortuis 40
Sanguinis victimarum vsus 28
Sapientiæ vis 89
Sapientum contentio de tripode 298
Salatia regio 613
Sardonicus risus 56
Saturnalia sacra 104
Saturnus patri virilia abscidit 62, filios vorauit 97, num prior regnarit 97, in Italiam venit 98. in vincula cõiectus 97, in tartarum detrusus 102, regnum Ioui concessit 85, in regnum restitutus 97, à Ioue captus 74, falcem inuenit 103, vir fuit sapiens 98, Tino acceptus 98, Ioui insidiatus, ibid. sororem duxit 97, patri insidiatus

Ayuntamiento de Madrid

diatus, ibid. in equum versus 104, victus à filio 74, regnauit in AEgypto 104 Deus creditus 105, tempus putatus 91, cur à Ioue ligatus 107, Saturnus quid sit Platonicis 107, Saturnus ad chemiam tractus 108. vbi regnauit 85, cur Cœli filius 110, cur filios vomuit 92, cur virilia patri decidit, ibid. æther creditus 105
Saturni parentes 95, fratres 96, voracitas 73, ætatis bonitas 75, ætas aurea ibid. filii 104, pactio cum Titanibus 97, inuenta 98, victima 55, fuga 62, etymologia 104, sacrorum ritus ibid. Planeta 108, hostiæ humanę 104. allegoria ibid. bellum in Dionysum 432, bellum contra Ammonem, ibid. picturæ explicatio 109
Saturno Italia sacra 107
Saturnia Italia dicta ibid.
Satyri Bacchi socii 390. animalia sunt, ibid. vnde dicti. ibid. conuitiorum amici, ibid. culti, ibid. Sileni sunt, ibid.
Satyrorum parentes 390, forma, ibid. insula ibid.
Satyris primitiæ oblatæ 390
Saxum Saturno oblatum 61
Scorpius inter sidera 747
Sculptorum Deorum materia 677
Scutum Mineruæ 256
Scylla versa in monstrum 739 suum patrem prodidit ibid. in cirim versa, ibid. ab auibus marinis vorata, ibid. se in mare præcipitat, ib. ab Hercule euersa 743
Scyllæ parentes 739, forma 740, canes additi 741, canes quid sint 748, mors varia 741. allegoria 744
Scyllæ duæ 740
Scythæ vnde dicti & qui sint 503
Scytharum Dii 12, diuinationes 300
Semele Cadmi filia 402, vsta 405, in arca eiecta 403
Semeles picturæ capilli longissimi 403
Septenarius Palladi sacer 253
Septimestres pueri cur viuant 245
Serapis cultus 520
Serpentum ortus 555
Serta inuenta 608
Sesonchoses equitare inuenit 141
Sicilia Corcyra dicta 103
Sicilia Macris dicta ibid.
Sicilia Cereri sacra 435, horreum Romanorum 214, donata Proserpinæ 212
Siciliæ descriptio 106. feracitas ibid.
Sidera pro diis culta 9
Siderationum tempus 515
Silenus ebrius 392, Bacchium nutriuit, ibid. captus, ibid. Bacchi comes ibid.
Silenus rex 432
Sileni patria 391 forma, ibid. asinus inter sidera 392
Sileni plures 392, vnde dicti 432, mortales 392, dæmones ibid.
Silenorum statuæ 392, parentes ibid.
Simiæ ex hominibus 74
Sinis Procustes Neptuni 370

Ayuntamiento de Madrid

cæsus à Theseo 624
Sirenes cum Musis certarunt 640. nomina locis dederunt ibid. musica instrumenta abiecerunt 648. perierunt 643. in saxa versæ ibid.
Sirenum parentes 639. locus, ibid. forma, ibid. nomina 640. cantus quales ibid.
Sirenum insula ossibus alba 642
Sisyphus bella Troiana scripsit 533. Plut. fefellit 532.
Sisyphi parentes 530. filii ibid. vxor, ib. astutia, ibid. mors 532. supplicium 531. allegoria 532
Smilax Baccho sacra 411
Smilax Cereri sacra 437
Socratis opinio de principiis rerum 65
Sol Veneris adulterium indicat 130. lucis quæstor 453. autor omnium 452. Deus creditus 9. currum vbi mergit, 453. in poculo nauigat, 454. in lecto nauigat, ibid. Titan dictus 451
Solis parentes 451. equi 453 currus boues 454. filii 455. insignia 451. ciuitas, ibid. planetæ vis 458
Soli currus paratur in oriente 458. gallus sacer 457. agnus victima 52. aper victima 457 aurum tribuitur 458
Soles plures 451
Somnus alatus 199. à cœlo deiectus 201. Iouem timet, ibid. Lethes frater ibid.
Somni parentes 200. locus, ibidem. officium, ibid. filii 200 beneficium 200. causæ 201. ciuitatis descriptio, ibid.
Somnia vera 202
Somniorum porta 201. forma, ibid. vrbs ibid.
Sosipolis cultus ob miraculum 248
Spermus nymphæ facultas 426
Spes quorum filiæ 199
Sphyngis parentes 861. forma ibid. locus, ib. immanitas, ib. mors 861
Sphingis victori præmium 807
Staphyle in vitem versa 411
Staphylus Bacchi filius 416
Staphyli proneptum munera, ibid.
Statuariorum opera memorabilia 669
Statuæ quàm Diis gratæ 671
Strongyle insula 127
Strophades vnde dictæ 617
Strophe & antistrophe moduli 30
Stymphalides aues 579
Stymphalidum forma ibid.
Styx vbi fuerit 165. vnde dicta 166. quid sit ibid.
Stygis parentes 163. filiæ, ibid. iuramentum, ib. aqua qualis 166. color, ib. pisces ibid.
Stygi cur honor habitus 166
Stygem peierantium pœna ib.
Suadela Veneris filia 320
Subuentanea vt fiant 123
Superstitionis vis 12
Sus Veneri immolatur 327
Sus Cereri mactatur 51
Susa condita Persarum metropolis 476
Susario comœdiæ inuentor 6
Sybariticæ fabulæ 5
Syce in ficum versa 411
Syluanus Fauni filius 396
Syluanus Deus syluarum ibid.

Syluani

Ayuntamiento de Madrid

Syluani ſacra ibid.
Syluani filiæ ibid.
Syluano ſacra cupreſſus ibid.
Symbolæ fluuiorum 77
Syracuſa ex oraculo condita 211
Syrinx in calamum verſa 389

TAbernariæ fabulæ 4
Talais æreus 176
Tantalus cur condemnatus 536
Tantali parentes 534. filii, ibid. ſupplicium 535. immanitas 534
Tantali allegoria 537
Taraxippus ab equis diſcerptus 530
Tarentini populi 613
Tartarus natus 192. antiquiſſimus, ibid. obſcurus 193. carcer ſceleratorum 191. barathrum 194. vnde dictus 194. quid ſit 193
Tartari profunditas ibid.
Taurica Diana 56
Taurus inter ſidera 784
Taygetus mons vnde dictus 81
Telamonius portus 512
Telchina ſimulacra deûm 457
Telchines præſtigiatores ib.
Telchines Rhodon habitarunt 457
Teleboæ populi rapaces 571
Tellus Cœli vxor 462. Cœli mater ibid. Deûm & hominum mater, ibid. vna inferorum 463. fatidica ibidem. Ceres vocata, ibid. Iouis vxor 462. Magna Dea 463
Telluris parentes 462
Templum Deo gratum pectus hominum 12
Templorum exædificatio 19
Templis habita reuerentia 24
Tempus Deus creditus 105
Tempori falx attributa 105
Tenebra inuenta 682
Tereus in vpupam 629
Terei parentes ibid.
Terei libido ibid.
Ternarius numerus ſacer 26
Ternarii numeri vis 33
Terræ ſigillatæ vis 124
Terræ motus cauſſæ 143
Terræmotus inſignis 469
Tethyos parentes 697. filii 698
Thaletis ſcientia 735
Thamiris ſcientia ib.
Thamiris poeta eximius 522. à muſis victus, ibid. cur cæcus 523. eius parentes ibid.
Thaſus opp. conditum 384
Thebæ conditæ ab Amphione 752
Thebæ euerſæ 75
Theba inſula 683
Thebarum portæ 753
Thebe filia Promethei ibid.
Thebe vrbs vnde dicta 620
Theramene inſula vnde dicta 460
Thero Martis nutrix 136
Teoxenia certamina 371
Theſeus inferos adiuit 627. intrepidus puer 624. rempub. Athenis inſtituit 626. amicus Pirithoo 624. in Cretam nauigat, ibid. Ariadnam rapuit 625. Helenam rapuit 626. in vincula iactus 172. ſedet apud inferos 212
Theſei parentes 624. filii 626 inuenta, ib. res geſtæ 624. allegoria 627
Theſmophoria 441
Theſmophoria inuenta 435
Theſmophoriorum ritus 436
Theſpia vnde dicta 756
Theſſalæ veneficæ 217
Theſſali vnde dicti 495

Ayuntamiento de Madrid

Thespiades ab Hercule vitiatæ 575
Thetis in sepiam versa 698 Achillis mater, ibid. à Ioue cõpressa 253
Thetidis parentes 697, nuptiæ 320
Thetidi quibus par potestas 721
Thracia vnde dicta 136
Thus additum sacris 13
Thya Bacchi sacra instituit 411
Thyades sacerdotes Bacchi, ib.
Thyoneus Bacchus 427
Tibia Ardali inuentum 130
Tibiæ à Minerua eiectæ 525
Tibiæ sacris addiræ ibid.
Tigris fluuius vnde dictus 413
Tiresias cæcus factus 258
Tiresias diuinator ibid.
Tisiphone nata è cœli sanguine 110
Tisiphones amores 186
Titan sol est 544
Titanis herba 265
Titanes trucidati 432, eorum sanguis in viperas 543
Titanes debellati 73, Rheæ parturienti assident 73, metere docti 543
Titanum parentes 542, bellum, ibid. nomina 543, numerus 544
Titanus cum Saturno regnauit 96
Titanus astronomus solis frater 544
Tithonus auroræ maritus 477 in cicadam vers. 476. Susa condidit 476
Tithoni parentes ibid. senectus, ib. filii, 476, immortalitas 476
Titias heros cultus à Cretensibus 881
Tityus cæsus ab Apolline 539 terræ alumnus, ibid. sepultus ibid.
Tityus calamus est segetum 541
Tityi allegoria 540
Tityi parentes 539, supplicium 540
Tmolus mons vnde dictus 136
Togatæ fabulæ 4
Tragœdiæ dignitas 6
Tragœdiæ inuentor Glaucus ibid.
Tricerberus canis Molossus 215
Triceua fontes 371
Triclariæ victima 57
Trieterica sacra 410
Trigla sacra Hecatæ 297
Tripolis Rhodos dicta insula 457
Tripos Delphicus 298
Tripos ad septem sapientes missus ibid.
Tripos cur dicatus ibid.
Tripos quid esset 298
Tripodum genera ibid.
Triptolemus à Cerere educatus 435
Triptolemus iudex inferorũ 181
Triptolemus agriculturæ inuẽtor 439
Triptolemus sationẽ docet 430
Triptolemi parentes 436
Tripudia Baccho sacra 419
Tritõ Argonautas rexit 502, Neptuni buccinator 699, occisus 702, mirus Romæ 704, fluuius AEgypti 701 mare ib.
Tritonis parẽtes 699, forma 700 currus, ib. inuentũ ib. filia ib.
Tritonia Pallas 432
Tritonia Luna 261
Tritona anima ibid.
Triuia quæ sit 205
Troia extructa 191
Troiæ capiẽdę difficultates 259
Tyche fortuna 286

Tyndari

Tyndari iuramentum 561
Tyndaridæ qui sint 723
Typhoeus oppressus 549
Typhoeus terræ filius 110
Typhoei forma 552
Typhoei magnitudo 549
Typhon terræ filius 551, Iouem cecidit 553, fulmine percussus 549, cæsus 553
Typhon rex inhumanus 557
Typhon sepultus 555
Typhon quid esset 558
Typhon sanguis in angues 554
Tyrannorum assessores 94

Valentia vrbs Siciliæ 209
Vates Apollinis filii 301
Vellus aureum quid esset 499
Velleris aurei præsidia ibid.
Veneficorum fraudes 217
Veneficiis repugnantia 483
Venena Hecates inuentum 481
Venus emergens 323, ab Horis educata ibidem in concha nauigat 74, vnde dicta 324, in cœlum ducta, ibidem vulnerata 64, Cypria vnde dicta 383, Cytherea vocata 325, nautis salubris, ibidem artem meretriciam reperit, ibidem nuptiis præfecta, ibidem risus amica, ibid. diuinandi magistra 216, iuramenta non curat, ibid. armata 328. Adonim amauit 330, à Neptuno compressa, ibid à Sole compressa 456, Deas vicit forma 332, lena fuit 335, plurimum nocet 332, à dementia dicta Græcis 108
Veneris cœlestis sacris vinum interdictum 337
Veneris parentes 322
Veneris cur nomen inuentum 322, filii 330, vis 338, cognomina 459, pictura 331, adulterium 110, currus 336, vsus 62, sagittæ 326, cesto quę inesset 26, vim sedantia 333, victima 327, sacrificia ibidem, ritus sacrorum, ibid. fideris vis 103, allegoria 334, sacra phalaris piscis 297, sacra lingua concha 324, sacra myrtus 24, sacrę coronæ 226, sacra apua 297, sacra columba 327, gratię dicatæ 334
Veneres plures 323
Venilia vxor Neptuni 140
Venti quorum filii 471
Ventis oblata sacrificia 30
Ventorum initia 128
Ventorum vis 732
Ventorum obseruatio 128
Ventorum quæstor Aeolus 129
Ventorum domicilium 733
Vertigines vt fiant 774
Vesta terra est 88, cœli vxor 110
Vesta quid sit 88, Ara vocata 769, semper virgo 75
Vestæ parentes 767, officium 767, inuenta, ibidem forma 768, sacrificia 770
Vestæ primitiæ oblatæ 75
Vestæ duæ 768
Vestæ mensæ antiquorum 769
Vestalium ignis 75
Vestes inuentum Pelasgi 515
Via lactea facta 114
Victimæ vt annuerent sacris 26
Victimæ quæ diis acceptæ 22
Victimæ egregiæ ibid.
Victimæ eximiæ ibid.
Victimæ humanæ 57
Victimæ Leucadum 58
Victimæ vt eligerentur 22
Victimæ marinorum deorum 32
Victimæ nigræ quibus gratæ 34
Victimæ à Diis non admissæ 26

Ayuntamiento de Madrid

Victimæ lauabantur 42
Victimæ mares aut fœminæ 35
Victimæ quæ quibus Diis ibid.
Victimæ animales 52. consultatoriæ ibid.
Victimarum pili in ignem 27
Victimarum vittæ 21
Victimarum cornua inaurata ibidem
Victimarum sanguinis vsus 28
Victimarum partium vsus 12
Victimarum molæ 27
Victimas iugulandi ritus 34
Victimas experiebantur 26
Victimis quid additur 28
Victimis vina infusa 27
Victoria Stygis filia 164
Victoriæ forma ibid.
Vincentii Borghini virtus 820
Vinum Veneris sacris vetitum 337
Vinum sacris additum 34
Vini commoda 408
Vini mala 394
Vir bonus quis sit 99
Viri boni existimatio libidine muliebri non læditur 340
Viros bonos spernentes mulieribus fiunt supplices 504
Virgo inter sidera 757
Virtuti aduersaria fortuna 119
Virtutis vis 155
Virtutis vis 793, aduersaria fortuna 793
Visus rationes 772
Vita hominum qualis 242
Vitis vbi priùs inuenta 415
Vitis è Staphyle 411
Vitis inuenta 433
Vitium putatio inuenta 417
Vlysses vnde dictus 800
Vlysses insaniam simulat ibid. fidem feminat, ibidem. Achillem dignoscit. ibidem. sagittas Herculis tulit ad Troiam, ibidem cineres Lacedemontis rapuit 801 Rhesi equos abduxit. ibidem. Ciconas adiuit, ibid. Lotophagos accessit 802, Polyphemum petiuit, ibidem. ventos clausos accepit, ibidem, Læstrygonas adiit, ibidem ad inferos descendit 802, Sirenum cantus vicit 807, Scillam & Charybdim transiit ibidem. naufragium fecit, ibid. cum Calypso versatus, ibid. ab Arete adiutus, ibid. occisus, ibi. populator vrbium dictus 269
Vlyssis parentes 800, filii 801, socii 804, res gestæ 801, prudentia 804, astus in Sirenes 642
Vota hominum qualia sint 445
Vota irrita cur ferenda æquo animo 465
Vrendorum cadauerum inuentor 686
Vrsa cur non mergitur 641
Vrsus mons 71
Vua priùs inuenta 417
Vulcanus calor est naturæ 131, cur arma diis fabricaret 132, Mineruam propè violat 254, cur ignis deus 125, vt ignem reperit 135, vt educatus 124, præcipitatus 123, ædificare inuenit 120, conceptu subuentaneo natus 113, facifer in nuptiis 124, pyromantiæ peritus 128, canem viuum fecit 120, ignis creditus 116
Vulcani parentes 123, vxores 124 certamina, ibidem officina 127, officium 128, aureæ sella 124, ara 129, filii 130, famuli 128, statua 129, inuentum 127, homo fabrefactus 868 allegoria 130

Vul-

Ayuntamiento de Madrid

Vulcani Lampadophoria 131
Vulcani plures 123
Vulcano Lemnos sacra 12
Vulgi consuetudo 505
XEnophanis opinio de Luna 220
ZElotypia furor præpotens 335
Zenonis opinio de principiis 65
Zephyrus Veneris nuntius 335
Zetus Iouis filius 81
Zona dicabatur 226
Zonam soluere quid sit ibid.
Zoster vocatus locus 826
Zythus pro vino est 431

Regionum, vrbium, locorúmque nomina, quæ originem ceperunt à filijs variorum Deorum antiquorum.

ACacesium vrbs 372
Achelous fluuius 703
Acontium opp. 840
Acrephia vrbs. 293
Adrianopolis Oreste vocata 806
Aegina insula 181,265,756
Aegyptus 134,783
Aemus mons 553
Aeoliæ insulæ 732
Aethiopes populi 130
Aetolia regio 221
Africa 592
Alesia vrbs Celtarum 581
Amanus mons 808
Anthamum oppidum 142
Aonia regio ibid.
Aptera vrbs Cretæ 643
Arabia regio 293
Arcadia regio 283
Ardea vrbs 802
Area vrbs 436
Argos vrbs 782
Argos Orestieum 807
Argyrippa 612
Arno vrbs 140
Asia mundi pars 698
Asopia regio 757
Astræus fluuius 143
Athamania regio 508
Athenæ vrbs 147
Athos mons 142
Atlas mons 230
Ausonia 483
BArgyllis 814
Bithynia regio 136
Bœotia 785
Bosporus 763
Brundusium 592
CAicus fluuius 143,378
Camirus vrbs 592
Celtæ pop. 834
Chalcis vrbs 756
Chalybes populi 136
Charisiæ 840
Chios insula 293
Cilicia 785
Cithæron mons 186
Claros insula 77
Cleone vrbs 686
Corcyra vrbs extructa 568
Corcyra inf. 74, 142, 435, 754
Corinthus 686
Coryca Sicilia 103
Cranon vrbs Ephyre 585
Creta insula 85,432,759
Cyneta vrbs 840
Cyprus insula 323
Cyrene vrbs 460
Cyrnus insula 81
Cythorus mons 508

Ayuntamiento de Madrid

DArdania regio 81
Dardanum vrbs, ibidem
Delphi 29,759
Delus 826,307
Dicuii 613
Dorii 142
Diomedea insula 613
Drepanum vrbs 103
ELei populi 284
Eridanus 583
Erythræum mare 689
Europa 81
GEnua vrbs 519
Gerania mons 760
HAemonia 760
Helena insula 564
Hellenes pop. 265,759
Hellespontus 507
Heneti 834
Heraclea prouinica 580
Hesperia 282
Hiera 127
Hispania 384
Hemus mons 553
Hyperete opp. 142
IApygia 603
Iyris 834
Indus fluuius 456
Ionium mare 764
Ioppe vrbs ibid.
Ismenus fluuius 518
Italia 582
LApithæ pop. 293
Larissa vrbs 460
Libya regio 81,694
Ligures 581
Lipara 734
Lusitania 410
Lydia Mæonia 592
MAcaria 596
Macarea vrbs 840
Maeedonia 430
Macris Sicilia 103
Maronea vrbs 430
Megara vrbs 293
Media 495
Marsi populi 483
Melas fluuius 143
Melita insula & opp. 592
Miletus vrbs 293,457
Mycenæ vrbs 689
NAxos insula 406
Neapolis vrbs 640
Nicopolis ibid.
Nisyros 548
OAxia vrbs 180
Olenum vrbs 130
Olynthus 592
Oriens mons 416
Ortygia insula 816
PAgasæ vrbs 511
Parnassus mons 760
Peloponnesus 685
Phæacia regio 192
Phasis fluuius 416
Phlegra ora 549
Phœnicia 194,787
Pisa vrbs 284
Pitane vrbs 142
Plote insula 292
Portus Herculis 585
Pilum conditum 498
Pyrenæi montes 592
RHodus insula 293,456
Riphæi montes 529
SAlamina 756
Sardinia 592
Saturnia regio 107
Sauona vrbs 81
Scythia 592
Sinope vrbs 716
Strophades insulæ 617
Syria regio 716
TAnagra vrbs, ibid.
Tarsus vrbs 689
Taygetus mons 81
Telamonius portus 512
Thebæ vrbs 314,621,757
Tespia vrbs ibid.

Thes-

Ayuntamiento de Madrid

Theſſali 495,585,758
Thracia 136,694
Tyrrhenia 817
Tmolus mons 136

Quæ plantæ,& quæ animalia quibus Dijs fuerint antiquitus conſecrata.

A Bies Baccho ſacra 411
Accipiter Apollini 308
Adiantum Plutoni 149
Aeſculus Herculi 24
Alba populus Herculi 24
Allium Laribus 252
Alnus Eumenidibus 188
Anſer Inacho 116
Anſer Iſidi 327
Anſer Iunoni 116
Apua Veneri 297
Aquila Iouis 94

B Oca Mercurio 297
C Anes Laribus 252
Canes Marti 137
Cedrus Eumenidibus 190
Cerrus Herculi 24
Cicada Apollini 297
Columba Veneri 326
Coruus Apollini 295
Crocus Cereri 437
Crocus Eumenidibus 189
Cupreſſus Siluano 396
Cygnus Apollini 303
Cypariſſus Plutoni 149
D Ictamum Lucinæ 247
Draco Aeſculapio 318
Draco Baccho 416
Draco Mineruæ 262
F Icus folia Baccho 24,404
Fuſanei piſces Baccho 297
Fidicula piſcis Apollini ibidem
G Allus Aeſcul. 198,317
Gallus Marti 137
Gallus Mineruæ 262
Gallus Soli 457
Gramen Marti 136
Gryphes Apollini 311
H Edera Baccho 411,418
Hyacinthus Apoll. 311
I Vniperus Apoll. 188,299
Iuniperus Eumenidibus 188
L Aurus Apollini 299
Leones Vulcano 129
Lingua concha Veneri 324
Lupus Apollini 295
Lupus Marti 136,295
M Etalla quibus 458
Mulus piſcis Dianæ 297
Myrica Apol. 300
Myrtus Cereri 437
Myrtus Dionyſo 334
Myrtus Veneri ibid.
N Arciſſus Baccho 411
Narciſſus Cereri 437
Narciſſus Eumenidibus 188
Narciſſus Plutoni 149
Narciſſus Proſerpinæ 188
Noctua Mineruæ 262
O Leaſter Apoll. 297
Oporobaſilis 24
P Alma arbor Muſſs 657
Papauer Cereri 442
Papauer Laribus 252
Papauer Lucinæ 442
Pauo Iunoni 117
Phalaris Veneri 297
Pica Baccho 411
Picus Marti 136
Pinus Fauno 395
Pinus magnæ matri 82
Pinus Pani 383
Piſces Neptuno 144
Platanus Genio 250
Pompilus Neptuno 297

Ayuntamiento de Madrid

Portulaca Mercurio 372
Q Vercus Baccho 411
Quercus Cereri 21
Quercus Rheæ 190
R Hamnus Eumenid. ibidem
Rosa Veneri 333
S Erpentes Aesculapio 313
Smilax Baccho 411
Smilax Cereri 451
T Hunnus Neptuno 144
Trigle Hecatæ 297
V Itex Baccho 24
Vitis Rheæ 81
Vitula Isidi 764
Vultur Marti 137

FINIS.

FRIDE

Ayuntamiento de Madrid

FRIDERICI SYLBVRGII NOTÆ AD MYTHOLOGICHOS HOSCE LIBROS.

PAG.28, versu ἔπαιον, rectius leges τὰς σφαγίδας, itémque mox in versione, *alij cadenti cultros supponebant*, vt apud Virgil. Georgic.3. *Ac vix suppositi tinguntur sanguine cultri.*

P.35. v. μνησ', & paulo pòst vers. τῷ, pro ἐναρίζων malit fortasse quispiam ἐναγίζων, *consecrans & mactans, sancto ritu mactans.* 36. rectius τοῖς δὲ φόν. Ibidem v. κ̃ μέλι, legendum fortasse, ὁ κοῖον ἀλφίτων, *Cereali farina.* Δηὼ enim est ἡ Δημήτηρ, *Ceres:* forsan etiam pro ἔνθεν malit aliquis ἔνθευ, *impone.*

P. 46. v. ἰκτρ. scribe δεδάασι. Eodem versu alii codices habent ἀνάκλησιν, *dilationem.* Sic infra p.304, v. ἰκτρ.

P.100, v. πλ. scribe ἐκεῖν'. Ibidem v. παρὰ, metro conuenientius σίζοντες χωύτ', augmento sublato, quemadmodum apud Homer. χωύτο χαμαὶ χολάδες.

P.117, v. κυαν. quidam codices pro ἐνιμμὴν *insidens*, habent ἐνιμμὴν *innexa*, ab ἐνάπτομαι.

P. 126, v. ὅστε, suspectum est κοὐδ' ἄτορα παντῶν. paulo verius κοὐλήνιον ἀπασῶν, *lenimen* seu *solamen omnium.*

P.147, v. πλὼ scribe μοῖραν per omicron. Hesychio enim μοῖραι sunt ἐλαῖαι ἱεραὶ τῆς Ἀθηνᾶς, *oleæ Palladi sacræ.*

P.169, v. πάνυ. verius est ἔασιν Ionicè & poeticè pro εἰσὶ, ab εἰμὶ *sum:* vel ἴασιν *eunt*, ab εἶμι *eo.* Ibidem vers. ἀλλὰ, malim ἀχεργουσίδος.

P.188, v. νηφ. pro ὄπας legit N. ὀπυὸς *succos:* sed contra metri legem. Non dubito igitur quin legendum sit vel ὀμπὰς, vt apud Etymologum est, vel (vt apud alios) ὄμπνας. nam ὄμπναι sunt fruges imbutæ melle. Sic certè ex eodem Callimacho citatur, ἐν δὲ θεοῖς φλοιὸ κεκιμένῳ ὄμπνας. Initio autem versus post νηφάλιαι deest γὰρ vel similis particula. Ibidem versu sequenti metrum postulat ἔλαχον. Ibidem quum per festinationem non liceret Orphei locum quærere, in eo mendæ remanserunt quædam. Itaque versu νηδύας, post σκυλάκων commaticam, post ἔθηκε periodicam distinctionem in Stephanea editione poni scias: sequentem verò versum sic legi, ὕδατι, μὴξ δ' ὀμὰς χολ.

P. 204, v. κελ. forsan scribendum νάρκα', vt sequenti etiam versu

Ayuntamiento de Madrid

est participium ἐφαμιλλῶν. Ibidem repone τελοῦδυς. In Lat. vers. paulo post, *quercubus, & plur.*

P.206, v. antepenultimo, lege ἢ δὲ ἢ ἄς.

P.210, v.4, in edition. Stephanea legitur Πλεῖστυς, v.1192.

P.221, v. penultimo. legendum διατέμνται, & pag. seq v.2, *carnes diuidunt & epulantur*, vt è sequentibus Herodoti verbis intelligitur. quum enim dixisset in sacrificio Lunæ de suibus, extremam pecudis caudam, splenē, omentúmque simul posita, totóque pingui quod ventrem cingit, operta, sacro ritu adoleri, subiungit, τὰ δὲ ἄλλα κρέα σιτέοντα, ἐν τῇ πανσελήνῳ, ἐν τῇ ἂν τὰ ἱερὰ θύωσι ἐν ἄλλῃ ἡμέρῃ ὐκ ἀνῆ π γλωσσίατο, hoc est, *reliquis* (s. mactati suis) *carnibus vescuntur in plenilunio in quo sacrificauerint, alio verò die non amplius gustauerint.* Locus est in Euterpe pag. 68. editionis Stephaneæ.

P.227, v. ἰγν. rectius ἰγνῦλω.

P.229, v. κάλλ. mendosum est εὔξο. reponendum videtur εὔξαμενοι ἔστι, vel εὔξα, aut εὔξο νοῦς: ipse tamen interpretatur *voui.*

Pag. 246, v. penultimo, legisse videtur ἐθέσατο, dum interpretatur *voluit*: ἐθήσατο verò significat *statuit, locauit.* Sequenti v. legendum vel βεβαρυμμένα, à βαρύω; vel βεβαρημένα, à βαρέω.

P.343, v. ἔμμ. Stephanea editio habet ἄνηρ pro ἢ μήν. & seq. πλασίον ἀὸ ὑφωνί-σας ὑπακούει. Ibidem v. ὡς sic legunt quidam, ὡς ἴδεν γάρ σε, βεχχέ ἄς μοι ὡδᾶς ὑδὲν ἔ-τ' ἠχεῖ. Ibidem v. ὁμμ. Stephanus habet, βόμβεῦ-σιν δ' ἀκ'. Ibidem v. penultimo in aliis edit. est ὀλίγου.

P. 349, v. τοιοῦτο, tollendum vel ἢν vel κἂν, si constare metrum velimus.

P.354, vers. *nam*, malim ὠρέω ὦ, vt est apud Etymol.

P.357, v. ἀσ. legendum opinor κυδρότερος, vel κεδνότερος. & versu penultimo, σιτοίη, vel σιτηδεῖν.

P.374, v. ἔρχ. scribe λεῖφ'. Ibidem versu tertio quidam codices habent χόλον pro ὄλον. & versus quartus sic legitur à quibusdam, σέρχων γῆν ὁσίας, ἣν μισεῖς πολλ' ἀθεμ. nec non quinto μέρος pro ἔρξει.

P.383, v. ἔνν. videntur ea poetæ verba de Mercurio potiùs quàm Pane accipienda.

P.393. v. εἷς. quidam codices habent ὠὸ πὰρ βορέαο.

P.418, v. ὀ'ρν. in quibusdam cod. est πελέκεσι.

P.419, v. νεῖρ. legendum videtur νεῦρες.

P.428, v. θίω. veriùs legi videtur εὐγλῶεῖς.

P.427, v. *tiendi*, quidam co. habent οἱ τόποι τῇ γῇ.

P.433, v. πηλοῦ, clausula versus pro Αἰγύπλοιο suprà habet Ὠκεανοῖο, p. 429.

P.461, v. Κυρ alibi per φ. legitur σιλφίω.

P.474, v. ρε, mendosum videtur κατεχεῖν: verius ne sit κατεχῶν vel κατεχεῖν.

P.550, ter-

Ayuntamiento de Madrid

P.550, tertius Euripidei loci vers. ἐστέος δ' πολῦπος, ἀδικός τις ὢν, non habet legitimam dimensionem, & sequentis versus ætiologia rectiùs ad secundum quadrat. vt suspicio sit tertium illum è margine in contextum irrepsisse.

P.568, v. πρόφε, legisse videtur ὡς τυφάγ.

P.599, v. χρὴ, ex Stobæo lege, χρὴ δ' οὔ πω' εἰπεῖν οὐδὲν ὄλε.

P.644, v. εὑρ. legendum fortassis ἔχον pro ἥλιον: vel ἑλιόντες εὑρον.

P.685, v. ἐπὶ. Romana & aliæ editiones pro ἔξῆμι habent ἔξεστιν quibus etiam versus aliter sunt distincti. Locus est Olymp. oda 1.

P.714, v.3, quidam codices habent μεγάφρα valde amata.

P.738, v. Θρῆιξ. malim αὔρεφαλος. Ibid. v. κ, fortasse legendum ἰπ eunt: vel ἄφαρ erit pro nomine ταχεῖς celeres.

P.742, v. vltimo. legendum fortassis εἶεν.

P.810, v. ἔχλ pro ἄλλα apud Athenæum est ἅλα salem. metro conuenientius χάλα, per crasin è κ' ἄλα. Ibidem v. ὤπτῃ apud eundem Athen. vulg. cod. habent θύρλωαν κλεινὰ: pro quo θύρλωαν, posuit Natalis Κορώλω. vera lectio è veteri lib. est, ὦ παῖ, θύρλω ἄνοιγε, o puella fores reclina. i. aperi, quo loquendi genere Herodotus quoque vsus est post Homerum. Ibid. v. vltimo legendum fortasse πλείον αὖτ.

Hoc etiam monendus es lector, autorum locos hîc aliquando citari non integros, sed vltima parte truncatos. Sic enim p.175, ad vltimum Lycophronis versum, vt structura sit plena, adiiciẽdus est hic tertius, νυμφεῖα πεντάγαμβρα δαίσασθ' γάμων. Sic etiam p.192, vt perfecta sit Aristophanicorum versuum sentẽtia, tertius addendus, πικρὸ πρόσπτον ὑπολυόμενον νῦξ ἡμέλαν ὀπίσσω ἀόν. Eodem modo p.207. v.1, post ὀλακὴ periodica requiritur distinctio: & sequenti hemestichio addendus hic versus, δόλ' αὐτὸς κ' κάτμον ὅσις ἐπόρσιν πελάσῃς. post ὀρούσας commate tantum posito. Sic p. 228, versu ἢ deest alterum disiunctionis membrum, ἢ ἐφυγρούσῃ πίθῃσι. Sic etiam p.251, in vltimo Plutarchei loci membro deest redditio. Itémq; p.273, v 1. in Aeschyleo loco: vt & p.400, postremum distichon in nymphas ephydriadas nec sententiam nec structuram habet integram: & p.757, locus Euripideus.

At p.161, locus qui ex Aretade citatur, apud scholiasten Apollonii (editionis Stephaneæ p.102) petitus est partim ex Apollonio ipso, partim ex Nymphide, nulla Aretadæ mentione. Et versus quem p.758. citat ex Iliad. lib. 5. nec illo in libro legitur, nec Il. σ. nec etiam in iisdem Odysseæ libris.

Alicubi etiã autorum verba quæ citat, aliter eum legisse, versio indicat. vt vnum è plurib. locis afferam præter superiores. p.25, v. septimo à fine, pro Εὔμολπου: legit Εὔμαλπον, nam *Eumolpum fuisse præconem*, (vt versio habet) Græcè est Εὔμολπον γὰρ γλῶσσ

Ayuntamiento de Madrid

κήρυκα. Quòd si Græca verba carent mendo, sensus hic est, *Non Eumolpo natum fuisse Kerycem: ex hoc verò, Eumolpum: ex hoc, Antiphemum*, & cætera. Suidas etiam alium huic loco scrupulum inuicit. Eumolpum enim Musæi filium, à secundo Eumolpo quintum fuisse dicit: quum hoc in loco sit quartus. Vt autem hoc in loco κήρυκα pro appellatiuo accepit, sic contrà, p. 214. v. 5, μεγαμήδειαν vertit in proprium, cùm appellatiuè potiùs accipiendum videtur aliis pro *multum consilio pollentis, consultissimi, prudentissimi.*

Hæc sunt quæ in Græcis autorum verbis recognoscendis animaduerti. de quibus perlubenter cum ipso Natale per literas, libentius coràm, si fieri potuisset, contulissem, oculósque meos & animum pauissem variorum autorum intuitu, quos Natali videre, nobis audire tantùm contigit. Sed quum & temporis breuitas, & viæ longitudo hanc mihi felicitatem inuiderit, oro & ipsum Dn. Natalem, & æquos lectores, vt quod amore reip. factum à me est, in bonam partem interpretentur: simul etiam ignoscant vbi me Lynceum acumen, & Chironia manus defecit.

FINIS.

GEO-

Ayuntamiento de Madrid

GEOFREDI LINOCERII VIVARIENSIS MYTHOLOGIAE MVSARVM LIBELLVS.

Quod omnes ferè autores, poetæ præsertim, à Musarum inuocatione ordiantur.

TRIPARTITAM Philosophi voluerunt humanitatis vitam, quam ex certamine trium dearum, Palladis, Iunonis, & Veneris, veluti hieroglyphico quodam poetæ designarunt: vnam ex illis quidem θεωρητικήν, alteram πρακτικήν, tertiam φιλαρχικήν, cõtemplatiuam, actiuam, & voluptariam. Prima igitur contemplatiua est, quæ ad sapientiam & veritatis inquisitionem pertinet. Actiua, quæ tantum vitæ commodis anxia est: hánque ferè iam omnes homines norunt. Voluptaria denique, quæ libidini obnoxia, nullum honestum reputat bonum, sed solam appetit vitæ libidinem & corruptelam. De his tribus vitæ generibus superioribus libris doctissimè disputatũ fuit, ac variis fabularum integumentis denudatis mystica antiquorum sensa declarata. Primo quidem libro, secundo, octauo, nono & decimo theoretica vita continetur: atque illa ex vnius dei contemplatione, quem colimus & reueremur; vel certè plurimorum deorum consideratione, quos introduxerunt antiqui, non quòd infinitos deos numero arbitrarentur, hoc enim nec leges naturę pati possunt) sed vim & potestatem vnius infiniti per omnia diffusam cùm existimarent, illi pro negotiorum, locorum & effectuum varietate, diuersa imposuerunt nomina. vnde verum est dicere, vires omnes cæterorum deorum, vndique per ipsa elementa dispersas, ab vno Ioue, cui reliqua deorum caterua affinitatis vinculo coniungitur, veluti fonte in multos riuulos fuisse deductas: vt optimè in procemio octaui libri. Quare iis in libris, vnius dei rerum omnium principii natura explicatur, quódque nullus deorum antiquorum fuerit sempiternus. Idcirco sapientissimè tanta deorum multitudo ad vnum refertur principium: cui summo bono, ipsiúsque religioni & sacerdotibus magnus honor, magnáque reuerentia accedit. Quarto, Sexto, & Septimo libris vita actiua declaratur: primò quidem autor

Ayuntamiento de Madrid

commemorat vitæ huius præfectos, Genium præcipuè & Fortunam. Cúmque multis difficultatibus circumuenta sit, nulláque ex parte miseriis carere soleat hæc vita, quo animo sint ferendæ huius calamitates postea edocet. Tandem subiungit quàm iustè & vtiliter viri illustres gloriam sint consecuti: atque vt his libris, virtutibus præmia digna, sic libro tertio, & parte postrema noni, flagitiis singulis supplicia proposuit; Orcúmque, eius iudices, & vitiorum vltores, persequutus est. Quæ postremo vitæ genere continentur, sparsim ex omnibus libris, præcipuè verò ex lib. 5 colligi possunt. In quo ludorum & certaminum genera declarantur, quibus vita φιλαργική vel corrigitur instar virorum excellentium: vel homo allicitur ad corporis vires exercendas cum voluptate. Cæterum quamuis de Musis quædam superioribus libris dicta sint: visum tamen est non abs re, supradictis aliquid adiicere, quod cuilibet Musarum conueniat: maximè verò quod ab ipsis omnes ferè autores, poetæ præsertim, opus suum ordiantur, eásque salutent: quod fecit Homerus in hymno:

Χαίρετε τέκνα Διός.
Salue Iouis inclyta proles.

Item apud Hesiodum in op & diebus, cuius hi sunt versus:

Μοῦσαι Πιερίηθεν ἀοιδῇσι κλείουσαι,
Δεῦτε Δί' ἐννέπετε σφέτερον πατέρ' ὑμνείουσαι.
Pierides Musæ, quarum viget inclyta cantu
Fama ducum, & nomen vestri immortale parentis
Dicite.

Et in Theogonia.

Μουσάων ἑλικωνιάδων ἀρχώμεθ' ἀείδειν.
Incipiam à Musis Heliconis carmen alumnis.

In re magna etiam ac difficili, quasi ingenio suo diffidentes, Musas appellant, atque ad earum numen confugiunt, vt Homerus Iliad. β, Græcarum nauium numerum & ducum nomina prosequuturus:

Ἔσπετε νῦν μοι μοῦσαι ὀλύμπια δώματ' ἔχουσαι.
Ὑμεῖς γὰρ θεαί ἐστε, πάρεστέ τε ἤστε τε πάντα·
Ἡμεῖς δὲ κλέος οἶον ἀκούομεν, οὐδέ τι ἰδμεν &c.
Dicite nunc mihi Musæ, quæ domos cœlesteis incolitis.
Vos enim Deæ estis & adestis, & omnia nouistis:
Nos autem famam duntaxat accepimus, neque quicquam scimus.

Et Iliados λ, quot & quantas strageis Agamemnon ediderit, narraturus:

Ἔσπετε νῦν μοι μοῦσαι ὀλύμπια δώματ' ἔχουσαι,
Ὅστις δὴ πρῶτος Ἀγαμέμνονος ἀντίος ἦλθεν.
Dicite nunc Musæ cœlesteis domos habentes
Quisnam tunc primus Agamemnoni aduersus ierit.

Et Iliad. π, incendium nauium Græcarum descripturus:

Ἔσπετε

Ἔσπετε νῦν μοι μοῦσαι &c.
Ὅππως δὴ πρῶτον πῦρ ἔμπεσε.
Dicite nunc mihi Musæ quomodo primo ignis incidit.

Quem locum M. Tullius lib. 1. epistol. ad Atticum ab Homero mutuatus est eo in loco, in quo scribit de turpitudine illa iudicii Clodiani expositurus cuius operâ Clodius sit absolutus: verba Ciceronis hæc sunt: *Responsurum hominem nemo arbitrabatur.* Ἔσπετε νῦν μοι μοῦσαι, ὅππως δὴ πρῶτον πῦρ ἔμπεσε. *Nosti Caluum ex Nanneianis illum, illum laudatorem meum; de cuius oratione erga me honorifica ad te scripseram, biduo per vnum seruum, & eum ex ludo gladiatorio, confecit totum negotium, accersiuit ad se, promisit, intercessit, dedit.* Epistola 10. & Theocritus:

Πῶς γὰρ δὴ Διὸς υἱὸς ἐδεήφαγον ἄνδρα κ᾽ ἀείδειν
Εἰπὲ θεά, σὺ οἶδα, ἐγὼ δ᾽ ἑτέρων ὑποφύτης.
Quomodo enim Iouis filius edacem hominem interfecerit,
Dicite mihi dea: tu enim nosti, ego autem aliorum vates.

Virgilius AEneidos 7, & 10,

Pandite nunc Helicona Deæ.

Et Plato in Euthydemo, ὡς ἐγωγε, καθάπερ οἱ ποιηταὶ, δέομαι, ἀρχόμενος τῆς διηγήσεως. Μούσας τε καὶ Μνημοσύνην ἐπικαλεῖσθαι. i. *Quare ego quemadmodum Poeta, necesse habeo initio orationis, Musas & Mnemosynen inuocare.*

In re ridicula etiam inuocantur Musæ, & εἰρωνικῶς, vt apud Horatium Satyrarum libro primo Satyra 5. his verbis:

Nunc mihi paucis.
Sarmenti scurræ pugnam, Messique Cicerri
Musa velim memores.

Hac satyra Horatius iter suum ab vrbe Roma Brundusium vsque describit, exemplo Lucilii, qui itidem iter suum descripserat. Narrat autem quæ risu digna in eo contigerint: inter quæ primum locum obtinet duorum scurrarum Sarmenti & Messii facta contentio Infinitis aliis locis, diuersis rationibus, opera Poetarum præcipuè, principium ducunt ab inuocatione Musarum, quas sibi Præsides & cantilenarum suarum, autores asserunt: illúdque iure optimo, vt inquit Horatius carminum libro tertio, od. 4. qua confirmat se à multis periculis, Musarum ope ereptum fuisse: malè verò cessisse omnibus qui aduersum Iouem earum patrem aliquid moliri voluerunt: quinimo dicit eas suam in cœlo habere sedem Iouis filias: his versibus,

Descende cœlo, & dic, age, tibia
Regina longum Calliope melos,
Seu voce nunc mauis acuta,
Seu fidibus, citharave Phœbi.

Quibus & multis aliis de causis adducebar vt crederem, hoc

Ayuntamiento de Madrid

breue opuſculum ſi parum fructuoſum videatur quòd fabuloſum ſit,non tamen iniucundum, quippe quòd fabulæ ſemper aliquid præ ſe ferant inauditum & incredibile. Aliquid etiam vtilitatis ex eo poſſumus reportare, propter ethicam explicationem, quæ non parum ad mores mortalium informandos confert: vt iā ex ſuperioribus D. Natalis libris mythologicis poſſumus colligere:quamuis non tanta induſtria &ingenii acumine hæc pauca vobis paramus de Muſis ſparſim à multis tractata & diſperſa, quanta doctiſſimus Comes fabulas ſuas ex multis decerptas autoribus in vnum congeſſit volumen aureum: anguſtiis enim temporis premor, viréſque ingenii mei ſentio quàm ſint exiguæ. Non tamen tanti viri autoritas me ab inſtituto reuocat: at potius meliorem facit animum, cùm & honeſtum iudicem mihi in tertiis conſiſtere. Itaque quamuis hoc meum (qualecunque ſit)negotium emolumento careat & grauitate, illud amplexabitur tamen quiſquis non erit omnino auerſus à Muſis. Qui verò ab omni ſapientia atque eruditione ſunt alieni, omnibus iis quæ dicentur perſuaſi, vtique Muſas poſthac non auerſabuntur: etſi hebetudine Attici Herodis ſophiſtæ filii ac ſtoliditate eſſent: quem tam fluxuli fuiſſe memoria ferunt, vt ne elementorum quidem nomina perdiſcere aut retinere vnquam potuerit. cui infortunio vt mederetur pater,quatuor & viginti pueros coæuos à literis cognomina habentes ſingulos cum filio ſimul educabat,vt hac ſaltem ratione illi inſiderent. Qui verò natura prudentiores curioſique magis philoſophica & arcana naturæ meditantur, de negotiis publicis ac rebus mechanicis parum ſolliciti, ii quidem ſi operam non laudent, ſtudium tamen non deſpiciant.etiamſi noſtri temporis ærumnoſa miſeria non dicendi petit ſtudium, ſed viuendi flet ergaſtulum; nec famæ aſſiſtendum poeticæ, ſed fami conſulendum domeſticæ. Citius nunc aut quod amiſeris fleas,aut quod edas inquiras, quàm quod dicas inuenias. Sic enim improba mœrorum angina, felicitatiſque nouerca fortuna (quæ amarum quoddam humanis interſerit ſemper negotiis) nos quaſi pediſſequæ inſectantur. Verum enim verò ne ocii torpor nos aſtringat, cuitantes quoad fieri poterit, calamitatum naufragia, quibus publicæ aſſiduè actiones diuexantur,vtilem ordimur fabulam, quam octo diebus nocturna præſule lucerna ex præclaris partim authoribus decerpſimus.partímque nos ipſi mythologiam commenti ſumus: Vos interim è virginali Heliconiadum curia Iouis filiæ omnes, Gorgonei fontis aſpergine madidæ, mihi breuiter ſcribenti præſto ſitis. Non enim magnifici operis tantam aſſumere molem cupio,vt medio conaminis impetu, tenues in auras vaneſcat rebus ſuis mens deſtituta. Eritis ergo Philoſophia atque Vrania huius adiutrices operis: cui vt maior fides adhibeatur. ampliora

ſunt

Ayuntamiento de Madrid

ſunt nobis autoritatum quærenda ſuffragia. Quamtulacumque autem res fuerit, amice lector, æqui boni conſulas rogamus.

DE MVSIS IN GENERE, CAP. I.

Quod animis noſtris ingenita ſit vis quædam ſciendi à natura.

ILLVD peramplum in nobis ac magnificum eſſe arbitror, quod Plato inſinuandum cenſuit, ineſſe mortalium animis veluti ſeminarium quoddam & planè theſauros, qui mirabiles concitent amores ſui. Sic autem in Sympoſio, τὸ γὰρ τῶν παίδων τέλος ἄδηλον οἱ τελευτᾷ κακίας καὶ ἀρετῆς, ψυχῆς τε καὶ περὶ σώματος. *Incertum enim eſt, quò aut corpus aut anima puerorum, tam ſecundum virtutem quàm ſecundum vitium poſtremò euadat.* Quaſi dicat (inquit Ficinus) omnium hominum prægnans & grauidum corpus eſt, prægnans & animus. Corpori ſemina ſuorum omnium ab initio ſunt incerta: huic ſtatutis curriculis temporum dentes erumpunt, prodeunt pili, barba profunditur, procreationis ſemina defluunt. Si fœcundum corpus eſt grauidúmque ſeminibus, multò magis animus præſtantior corpore vberrimus eſt, atque ſuorum omnium ab initio ſemina poſſidet. Igitur morum, artium, diſciplinarum, rationes iamdiu ſortitus eſt animus, ſuóſque fœtus inde, ſi rectè colatur, ſtatutis temporibus promit in lucem. Quod autem rationes deorum omnium ingenitas habeat, ex appetitu eius, inquiſitione, inuentione, iudicio, comparatione cognoſcimus. Quis neget animum ſtatim à tenera ætate, vera, bona, honeſta, vtilia exoptare? optat autem nullus incognita. ergo inſunt iſtorum aliquæ, etiam antequam appetat, in animo notiones, per quas ſeu formas rationéſve ipſorum ea iudicat appetenda. Experimento id in ſe quiſque condiſcit, modò intendat. nam ſicubi reconditum quippiam venamur anxiè, poſteaquam abiunctis ad tempus ſenſuum & phantaſiæ moleſtis opicibus, mentis intima, velut ſecretius quoddam penetramus adytum, inibíque ratiocinamur ſubtilius, confeſtim tanquam obductam reuelamus lucem, effulgeréque protinus quod venebamur aduertimus, propterea ſic Pythagoras:

Ἀλλὰ σὺ θάρσει, ἐπεὶ θεῖον γένος ἐστὶ βροτοῖσιν,
Οἷς ἱερὰ προφέρουσα φύσις δείκνυσιν ἕκαστα.

His grauiſſimus ille autor hominibus addit animum, quod eorum genus faciat diuinum, auguſtiorémque naturam, quæ omnia promat in lucem. Ad hæc cùm nos conformandos exhibemus præceptoribus, multa per ſe animus fingit, formatore nullo, concipítque tanquam ſeminibus ſcientiarum perfœcun-

Ayuntamiento de Madrid

dus agencui si agricola maturè adhibeatur, mukos ac dulcei fructus deinde profert. Quod apertè declarat Plato multisin locis, sed in Theage apertius: *Nemo à me didicit quicquam, etiamsi mea consuetudine multi euaserint doctiores, (ait Socrates) me tum exhortante, tum bono dæmone suggerente.* Sed quoniam breuiter de vi animis nostris ingenita diximus ex Platonis sententia, iam ad ea quæ in nostrum diriguntur scopum deueniamus: vtque dictis dicenda cohæreant, cur Hesiodum existimatis Musas à Ioue & Memoria genitas pronuntiasse? vt habetur in Theogonia his verbis:

Μοῦσαι Ὀλυμπιάδες κοῦραι Διὸς αἰγιόχοιο,
Τὰς ἐν Πιερίῃ Κρονίδῃ τέκε πατρὶ μιγεῖσαι
Μνημοσύνη γραιοῖσιν Ἐλευθῆρος μεδέουσα,
Λησμοσύνῃ τε κακῶν, ἀμπαυμά τε μερμηρέων.
Musæ Olympiades compti Iouis egide natæ,
Mnemosynæ soboles, obliuio certa malorum,
Curarúmque quies; sacris has mater in oris
Pieriæ, magno peperit commixta tonanti:
Mater Eleutherii præerat.

Non alia opinor de caussa, nisi quia ab initio scientiæ fons insitus est nobis ab omnium patre, sed non satis profluens nisi quis corriuarit. Quod Plutarch. in lib. περὶ παίδων ἀγωγῆς aduertit, quare pueris suadet nihil prius memoria exercendum, quòd ea sit eruditionis ταμεῖον, i. proma quædam cella, thesaurúsque: quo argumento dictam putat Mnemosynen à veteribus Musarum matrem. cuius hæc sunt verba aurea sanè, animis discentium insculpenda: Πάντων δὲ μάλιστα μνήμην τοῦ παιδὸς ἀσκεῖν καὶ σωιδζειν. αὕτη γὰρ ὥσπερ τῆς παιδείας ἐστὶ ταμεῖον· καὶ διὰ τοῦτο μητέρα τῶν μουσῶν μυθολόγησαν εἶναι τῆς Μνημοσύνης, οἰνιτίδας καὶ παρὰ Κνιδίοις τοὺς οὐδὲν γιγνῶν καὶ τρέφειν ὡς ἡ μνήμη πέφυκε. καὶ τοίνυν ταύτῃ κατ' ἀμφότερα ἀσκητέον, εἴτε ἐν φύσεως μνήμονες εἶεν οἱ παῖδες, εἴτε καὶ τοὐναντίον ἐπιλήσμονες. *Sed maximè puerorum memoriam exercere & assuefacere debemus. est enim veluti disciplinæ thesaurus. idcirco matrem Musarum fabulati sunt esse Mnemosynen; vt ostenderent nihil æquè conferre ad scientiarum generationem & conseruationem quàm memoriam. Quocirca illam debemus exercere in vtramque partem siue pueri ea multum polleant, siue contrà sint obliuiosi.* Quin & Mnemosynen Orpheus mentem continere scribit, excitaréque omnia, sinuosis (vt ita dicam) animi anfractibus delitescentia illatebratáque. Scitum est Mnemosynen originem ducere à Mneme, quo vocabulo memoria significatur: vnde & Amnemones in Cnido nuncupati erant sexaginta viri delecti ex optimatibus, quia tota negotiorum cura incumbebat: vt idem Plutarchus in Græcis petitionibus, hoc modo:

Tiue

Τίνες ἐν Κνίδῳ οἱ Ἀμνήμονες, καὶ τίς ὁ Ἀφεστήρ; ἑξήκοντα προκρίτους ἄνδρας ἐκ τῶν ἀρίστων, οἷον ἐπισκόπους ἐχρῶντο διὰ βίου, καὶ προβούλους τῶν μεγίστων. ἐκαλοῦντο δὲ ἀμνήμονες, ὡς ἄν τις εἰκάσειε, διὰ τὸ ἀνυπεύθυνον· εἰ μὴ νὴ Δία πολυμνήμονές τινες ὄντες. ὁ δὲ τὰς γνώμας ἐρωτῶν, Ἀφεστήρ. *Qui in Cnido dicuntur Amnemones, & quis Aphester? Sexaginta deliguntur ex optimis viris, velut episcopi, ad quos de maximis rebus refertur. Dicebantur verò ἀμνήμονες, διὰ τὸ ἀνυπεύθυνον, quia in iudicium non vocarentur: aut certè πολυμνήμονες, memoriosi.* Fuerunt itaq; Musæ Iouis & Mnemosynes filiæ secundum Hesiodum, & ferè omnes alios. Pauci ex Poetis, quorum est Alcmæon, Musas cœli & terræ filias prodiderunt: cui in quodam hymno astipulatur Pindarus, sic Musam alloquens,

Ἄρχε δὲ οὐρανῶ θύγατερ:
Incipe verò cœli filia.

Vbi commentatores, ex Aristarchi sententia & Mimnercæ, asserunt musas cæli filias. Vnde & astruunt illas fuisse ab initio: & ante Iouem, si credimus Eustathio, qui Musam interpretatur animæ cognitionem, quæ non minus sit diuinum quiddam quàm anima ipsa. Eius sententiæ videtur esse Homerus, quum θεὰν dixit ἀπὸ τοῦ θέειν: id est à cognitionis celeritate. Ab indagine enim dicitur Musa, secundum Platonem in Cratylo; vel inquisitione, ἀπὸ τοῦ μώεσθαι: cui Pharnutus libro de natura Deorum subscribit, cùm ait: καλοῦνται δὲ μοῦσαι ἀπὸ τῆς μώσεως, ὅ ἐστι ζητήσεως, *Musæ (inquit) dicuntur ab inquisitione.* Idem sentit Suidas, propterea que ait eas ab inquirendo dictas, quoniam ipsæ sint omnis disciplinæ causa. Alii, vt Cassiodorus, propter scientiarum & disciplinarum inter se conuenientiam, Musas vocarunt quasi ὁμούσας, vel certè quòd inuicem sicut virtutes sibi esse videantur. Vel denique (vt Diodorus scriptum reliquit) Musæ vocantur, quòd modulandi artem cæterásque disciplinas probè teneant. Delectabatur enim Osiris Aegyptiorum Deus omni genere Musicorum & chorearum, propterea que illum plerique Musici consectabantur, inter quos nouem fuisse puellas proditum est, quæ cantu & Musica præstarẽt: quas ideò Græci Musas appellauerũt. Quæ Diodori sententia cum Platonicis consentit. Musarum enim nomine cœlestes cantus intelligunt: quo argumento Camenas dici aliquando existimant, ex Melanchthonis sententia, qui in scholiis & illustrationibus versus illius Virgilii:

Alternis dicetis: amant alterna Camenæ,

per Camenas Musas intelligit, vultq; illas à canendo dictas: hasce verò à Ioue proficisci, quoniam (vti est apud Plotinum) mundi totius animum frequenter Iouis appellatione nuncupat Platonis schola, cui consentiunt hæc verba:

Ayuntamiento de Madrid

Principio cælum ac terras, campósque liquentes,
Lucentemque globum lunæ, Titaniaque astra
Spiritus intus alit, totámque infusa per artus
Mens agitat molem, & magno se corpore miscet.

Inde namque colligi, vt ab Ioue mundi totius spiritu ac mente, quoniam cælestes moueat sphæras ac regat, Musici tantus musarum nomine significati cooriantur & profluant. Quam rem innuit illud quoque in Bucolicis,

Ab Ioue principium musæ, Iouis omnia plena:

quoniam vigeat vbique Iupiter, ac impleat omnia, & cęlum velut citharam quandam verset agitétque, cęlestes ac harmonicos proliciens cantus. Quod impulit Homerum vt cantores vocauerit σωφρονιστὰς: id est, Castigatores quosdam in Clytæmnestræ custodia, vt qui philosophi sint, & ex musis omnia sciant: quod pluribus comprobat Athenæus. Ἀοιδὸν certè apud Græcos est canere. quod verbum si examinemus, reperiemus illud compositum ab α, particula intensiua, & οἶδεν cognoscere, quasi omnium scientiam sibi vindicent Musarum alumni. Musarum origo talis est & deductio. De numero verò earum non satis constat inter autores. Varro (vt testatur Seruius) tres inquit fuisse Musas: vnam, quæ aquæ nascitur motu: alteram, quam aëris icti efficit sonus: tertiam, quæ mera tantùm voce consistit. D. August. hanc de Varrone fert sententiam, quam Gyraldus in suo de Musis syntagmate inseruit. Non audiendi sunt (inquit) errores gentilium superstitionum, qui nouem Musas Iouis & Memoriæ filias esse finxerunt, refellit eos Varro, quo nescio vtrum apud eos quisquam alium rerum doctior vel curiosior esse possit. Dicit enim ciuitatem nescio quam: neque enim recordor nomen: (Gyraldus tamen colligit ex quibusdam autoribus dictam fuisse Sicyonem, & ex his versibus:

Tres solas quondam tenuit quas dextera Phœbi;
Sed Sicyon totidem ternas ex ære sacrauit)

Dicit igitur August. ciuitatem hanc locasse apud tres artifices terna simulachra Musarum, quæ in templo Apollinis dono poneret, vt quisquis artificum pulchriora formasset, ab illo potissimum electa emeret. Itaque contigisse vt opera sua quoque illi artifices æquè pulchra explicarent, & placuisse ciuitati omnes nouem, atque omnes emptas esse, vt in Apollinis templo dicarentur. quibus postea dicit Hesiodum poetam imposuisse vocabula: Non ergo, ait, Iupiter nouem Musas genuit, sed tres fabri ternas fecerunt. Tres autem non propterea illa ciuitas locauerat quia in somnis eas viderat, aut tot se cuiusquam illorum oculis demonstrauerant; sed quia erat facile animaduertere omnem sonum, qui materies cantilenarum est, triformem esse natura. aut enim editur voce, sicut est eorũ qui faucibus sine instrumẽto canũt: aut flatu,

Ayuntamiento de Madrid

flatu, sicut tubarum & tibiarũ: aut pulsu, sicut in citharis & tympanis, & quibusdam aliis, quæ percutiendo sonora sunt. Hæc August. Horum idolorum artifices fuerunt Cephisodotus, Strongylio & Olympiosthenes. quorum singuli ternas Musas effecerunt: & has primas fuisse quidam contendunt. Olim non plures tribus coisse conuiuas, testatum annalibus est: quando nec plures initio creditas esse musas relatum scimus Pausaniæ monumentis, quas ait ab Aloëi filiis Oto & Ephialte sic nominatas, μελέτιω, meditationem: μνήμιω, memoriam: & ἀοιδίω, cantilenam. Archestrati poetæ etiamnum superest ea in re testimonium. Hi Aloëi filii primi fuerunt qui Musis sacra fecerunt, rémque diuinam obiuerunt Musis illis tribus in Helicone, & illis nomina imposuerunt. Sunt qui duas tantùm volunt fuisse Musas. Alii quatuor fingunt, propter præstantiam quaternarii numeri: cuius tantam fuisse virtutem existimarunt Pythagorici, (sicut est apud Plutarch. in lib. περὶ ἀρεσκόντων, &c.) vt per illum tanquam per numen aliquod iurarent. ἐ μὰ τὸν ἀμέτερα ψυχᾶ παραδόντα τετρακτὺν παγὰν ἀενάου φύσεως ῥιζώματ' ἔχοσαν. *Per quaternionem sacrum, qui animæ nostræ tradit naturam æternam*, &c. Etiam quibusdam dicuntur esse quinque. Aliis septem; cuius numeri non parua est vis, vt videre est apud autores, quos esset longum in medium proferre. Nouem postea dixit esse musas Pierius Macedo. Sunt qui existiment nomina nouem filiarum Pierii Musis fuisse imposita: quæ reperiuntur apud Hesiod. in Theogonia:

Ἐννέα θυγατέρες μεγάλου Διὸς ἐκ μεγαλοῦς,
Κλειώ τ', Εὐτέρπη τε, Θάλειά τε, Μελπόμενή τε,
Τερψιχόρη τ', Ἐρατώ τε. Πολύμνιά τ', Οὐρανίη τε,
Καλλιόπη θ' ἥδε· ἥ περ φέρεσ' ἀντήνεσ' ἁπασῶν.

Cantabant arce sorores
Clio, Euterpéque iuuans, & docta Thalia,
Melpomene, lætis & Terpsichorea choreis.
His subeunt Erato, memorique Polymnia mente.
Addimus Vraniam, & quæ manet vltima, quanquam
Calliope cunctas supereminet vnica Musas.

Quòd nouem fuerint Musæ confirmat item Homer. Odyss. ω:

Μῶσαι δ' ἐννέα πᾶσαι, ἀμειβόμεναι ὀπὶ καλῇ
Θρῆνεον. ἔνθα κεν ἔπειτ' ἀδάκρυτον γ' ἐνόησας
Ἀργείων. τοῖον γὰρ ὑπωρόρε μῶσα λιγεῖα.

Musæ autem nouem vniuersæ, alternis canentes voce suaui,
Lugebant; vbi neminem lacrymarum expertem animaduertisses
Argiuorum, talem luctum excitauit musa vocem claram edens.

Hoc idem declarant nouem noctium concubitus Iouis cum Mnemosyne; de quibus veteres poëtæ, & maximè Hesiodus in his:

Ἐννέα γὰρ οἱ νύκτας ὁ μισγόμενος μνημοσύνῃσι Ζεύς.

Ayuntamiento de Madrid

Cui Iupiter vllo
Haud diuûm præsente nomen sub noctibus hæsit.

Non ad aliud videtur referri Orphei theologia iam à multis decantata, quam nihilominus tamen, quod ad hũc locum pertineat, afferemus. Sphærarum autem cœlestium ita animas partitur, vt cuilibet geminam contribuat vim; vnam, in cognoscendo positam: alteram, in sphæræ corpore viuificando atque regendo. In anima itaque sphæræ lunaris illam vim, Bacchum Licnitan, hanc Thaliam Musam in anima Mercurii, Bacchum Silenum, & Euterpen: Veneris, Lysium & Erato: Solis, Trietericum Bacchum & Melpomenen: Martis Bassareum atque Clio: in Iouis, hanc Sabazium, illam Terpsichoren: in Saturni, hanc Amphieton, illam Polymniam: octauæ sphæræ Pericthonium & Vraniam: in anima autem mundi vim priorem vocat Bacchum Eribromium, secundam verò Musam Calliopẽ. Singulis porro Musis vnum præfecit Bacchum,* quoniam is symbolicõs diuinæ cognitionis nectare prudentioribus monstrat. Licet autem singulis sphæris cœlestibus vnam prefecerim Musarum cum Baccho, non inferendum est tamen cœlos esse animatos, anima informante, sicut per animas animalium carnes informantur. Sed de re tam obscura, inquit Damascenus, nihil temerè credendum. Dictæ sunt Musæ virgines natiuo decore contentæ, vt inquit Lucianus in deorum superorum 3. Dialogo, quo loco appellat illas ἀτρώτους, inuulnerabiles, i. quæ nunquam facem & sagittas Cupidinis expertæ sint: αἰεὶ γάρ τι φροντίζουσι, καὶ τὴν ἐν ταῖς ᾠδαῖς ἔχουσι: *& semper aliquid cogitent, atque in suis cantibus contineant.* Eodémque modo & Dianam vocat virginem, quámque reformidet nimis, quia venationi dedita sit. Incedunt præterea hæ virgines simul, eodémque loco versantur, & in chorum numerúmq; ludos agere dixerunt. Sorores etiam fuerunt existimatæ. Montes & loca alta habitarunt, Heliconis nempe verticem. Secessu denique & solitariis locis maximè delectatæ sunt, vt est apud Plutarch. in lib. περὶ πολυπραγμοσύνης. Coronatæ fuerunt diuerso modo à diuersis. Quidam eas palma coronatas tradiderunt. Ab aliis dicitur laurus illis sacra ad coronas: vnde & poetæ earum alumni dicũtur δαφνοφάγοι. Placuit quibusdam corollam è rosis earum capiti circumponere: vnde eleganter Sappho aduersus imperitam mulierem cecinit:

Κατθανοῖσα δὲ κείσεαι.
Οὐ γὰρ πέδ' ἔχεις ῥόδων ἐκ Πιερίης.
Mortua iacebis.
Nec enim hortulum habes rosarum ex Pieria.

Hoc autem obiter dicam de coronis hoc loco, veteres non simpliciter, sed summa cum ratione coronas instituisse. siquidem legimus

gimus Dionysum, quum vinum comperisset iucundissimum, quo liquore facile erat secum discumbentes inebriari: coronam hederaceam cõsuluisse capiti imponendã, vt hederæ frigiditate vapores acres & calidi moderarẽtur & repercuterẽtur. Hęc de Musis in genere scripta fuerũt fabulosé. quę cur ficta, & qua ratione, diligẽter inuestigemus. Primũ quidẽ ex Ioue & Mnemosyne natas fuisse musas, idcirco fabulati sunt antiqui (vt Proclus Diadochus scriptum reliquit in Hesiod. enarrationibus) quia ad procinctum in literaria velut palæstra tendentem necesse sit νοητικὸν ἕξ) καὶ μνημονικόν: id est, intelligendi percipiendique potestate, atque item retinendi præcipuè pollere: Iouem autem contribuere τὸ νοητικὸν, Mnemosynen verò τὸ μνημονικὸν. Deinde ex Mnemosyne Musas sustulisse dicitur Iupiter, quando & literarum politiorum dux est; quas certè non nisi exacta cura atque detentione suscipere datur, & sunt ad vitam transigendam maximè necessariæ. Alii verò ita interpretantur: Iupiter, aiunt, rerum omnium parens è Mnemosyne (id est, memoria & cognitione sui) Musas genuisse dicitur; quæ mentis conceptus significant, æternarum rerum contemplatores, quæ quidem res intellectu tantùm percipi possunt. Nam & (vt superius diximus) Plato Musas dictas vult indagatrices, vtpote quæ per sensus, & exteriora, quæ superna & cœlestia sunt, excogitent. Qui duas fuisse putarunt, eandem ferè habuerunt considerationem, vnam enim fecerunt contemplatiuam, quæ res à sensibus abstractas doceret, alteram, ab efficiendo, practicam, quæ circa effectionem & omnes res mechanicas versaretur. Sed Censorinus in lib. de die natali, Musas ait olim tres fuisse ideo existimatas, quoniam organum quondam tres habuit intensiones, grauem, mediam, & acutam: cui non astipulatur Plutarch. in Symposiac. quæst. 14, sic autem ait: Εἶπεν οὖν ὁ ἀδελφὸς, ὅτι τρεῖς ᾔδεσαν οἱ παλαιοὶ Μούσας· καὶ τούτῳ λόγῳ δοκοῦσι δηλοῦν ὅτι ἀγροικοτέρον τοσούτοις καὶ τοιούτοις αἰσθάσεσιν. Διὸ τίνα σὺ, οὐχ ὡς ἔνιοι λέγουσι, τὰ μελῳδούμενα χρῶν, τὸ διάτονον, καὶ τὸ χρωματικὸν, καὶ τὸ ἁρμονικὸν, δεῖ· οἱ τὰ διαστήματα παρέχοντες ὄρθιον, νήτην καὶ μέσην καὶ ὑπάτην: & multa alia quæ eodem capite de hac re traduntur. sic autem redduntur Latinè: *Dixit igitur frater meus, quod tres Musas agnouerant solùm antiqui: sed hoc velle coram tantis & talibus viris probare, fatuum erat & ridiculum. Atque huius rei caussa non est tribus Musices generibus assignanda, Diatonico, Chromatico & Harmonico: minúsque tribus Musicæ diastematis, νήτη, acuto: μέση, medio: & ὑπάτη, graui.* quoniam malè omnes Musas vni alligarunt scientiæ minimè completæ adhuc. est enim tantùm harmonia quædam pars Musicæ. Sed vt postea probat, multo melius antiqui, qui omnia scientiarum genera ad tria referebant, Philosophiam, Rhetoricam & Mathematicam. quod quidem

Ayuntamiento de Madrid

si secundum autorem expendamus, verum esse reperiemus & ac-
commodatum nouenario numero. Ad hæc Cornutus in lib. de
deorum natura, tres ait fuisse ob eius numeri perfectionem, qui et
iam Deo attribuatur tanquam simplicissimus. Qui fecerunt qua-
tuor, vt M. Tull. lib. 3. de natura deorum: aut quinque, illud refe-
runt ad musicorum instrumenta vetustissima: quæ non plures ha-
buerunt sonos. Qui autem septem, ad illud alluserunt; septem esse
artes liberales, & idcirco septem Musas. Sed nouem esse numero,
iam vsu receptum est, & celebratum ferè ab omnibus: multis verò
de caussis apud Plutarch. Vna est, quòd tanta est perfectio nu-
meri nouenarii, vt sit primum quadratum procedens ex prima
numero impari, ac impariter impari: ἀπὸ πρώτου τετραγώνου πρώτου τετραγωνίζου-
σαν, καὶ πρώτου ἀνίσου πρώτου ὄντος: estque qui primus diuiditur in tres impa-
res æquales. Altera, quia ex duobus primis cubis & monade con-
stat, vel ex triangularibus, videlicet sex & tribus, inde triplicato
ternione. Quin & ipsarum mater Mnemosyne reperitur esse no-
uem literarum. Reliqua ex Plutarcho disces lib. συμποσιακῶν. Ful-
gentius ait, nouem Musas cùm Apolline earum fratre & Musage-
te nihil, aliud esse quàm humanæ vocis decem modulamina: vnde
& Apollinis cithara pingitur decachorda: refert etiam legis di-
uinæ decachordum vel psalterium. Postremò (eodem Fulgentio
autore) finguntur decem cum Apolline: nihil autem aliud præ se
ferunt quàm quatuor primores dentes, quos lingua percutit; duo
labra, quæ sunt veluti cymbala verborum; linguam, plectrum; pa-
latum, cuius concauitas profert sonum; asperam arteriam, quæ est
meatus spiritualis: & pulmonem. qui veluti follis cõceptum spiri-
tum reddit & reuocat. Finguntur autem mulieres & virgines. mu-
lieres quidem, quia virtutes & disciplinæ casus muliebris nomen-
claturas habebãt: virgines verò & non coniugatæ, quoniam vir-
tutis disciplinæ, vti virgines, abditæ atque incomptæ esse viden-
tur, natiuo scilicet decore contentæ: id quod & de cæteris disci-
plinis non incommodè dici putamus. qua ratione, Gyraldi iudi-
cio, interiores & reconditas Cicero literas appellauit. Ad hæc
constant & incedunt vnà, ad innuendum virtutes inseparabiles
atque indiuulsas esse. Deinde semper deorum hymnis atque mi-
nisterio sunt maximè intentæ: siquidem principium atque adeò
elementum totius eruditionis est, ad diuina oculos perpetuò defi-
xos tenere, atque id vitæ factum exemplar habere in ore. Dux eis
fuit præfectus Apollo, propter Musices communionem. nam &
ille memoratur cithara scire, vt dictum fuit. Diuersis autem ope-
ribus in montibus vacare traduntur: quandoquidem solitariam
agere vitam, & crebrò ad loca à vulgi consuetudine remota, ac
perturbationibus ciuilibus libera secedere consueuerunt hi qui
philosophiæ nomen dederunt: sine qua nihil honesti in solitaria
vita inueneris. Atque huius rei gratia dicitur nouem noctibus
Mnemo-

Ayuntamiento de Madrid

Mnemosyne congressus Iouis sustulisse. etenim nocturna his opus est meditatione, quæ ad eruditionem spectent, vt inquit Epicharmus: *Si quid* (inquit) *sapiētius mediteris, nocturna opus est cōsideratione:* & omnia quæ ad literas pertinent, noctu potius excogitantur. Palma autem coronantur, quæ φοίνιξ Græcè, vt quidam volunt, ob agnominationem, quòd nimirum Phœnices primi fuerint literarum inuentores: vel, quod magis probat Pharnutus, éstque magis consentaneum veritati, quia pulchra, semper virens, & ascensu difficilis, & dulci fructu sit hhc plantra. Qui Laurum sacrè Musis voluerunt, hanc habebant rationem, quòd plurimum Laurus valeat πρὸς τὸν ἐνθουσιασμὸν & afflatum, vt Sophocles in Cassandra docuit. illúdque vsurpauit Lycophron, quum poetam appellat λαυροφόρον, quódque de se Hesiodus testatur: vel certè quia Laurus est semper virens, hócque pacto opera Musarum sint semper viridia. Postremò ex rosis corollam Musas habuisse, diximus ex Sappho, quia coronam ex rosis, sicut hederam proditum est Bacchi potentiam sua frigiditate retundere: id potius crediderim vi occulta præstare. non enim tantæ frigiditatis est rosa. Quo modocunque res eant, hac corona designarunt antiqui, vini potentiam ebrietatísque violentiam hebescere: sicuti & violarum. per antipathiam enim grassantis crapulę latenter impetum repercutit, & callidi vapores ascendentes sic contemperantur. Per Bacchum autem vel ebrietatem, hoc loco omne crapulæ, libidinis, & gulægenus intelligas velim: quod nihil æquè reprimere potest quàm corona è rosis Musarum, id est præstantissimis floribus virtutum & disciplinarum capiti imposita, vel potius intromissa.

DE CLIO. CAP. II.

Quòd omnes homines excitantur gloriæ & honoris stimulis.

ANNON magnanimum præaudáxque facinus est illud Herculeum, contra monstrosam gigantomachiam arma sumere, robustissimos quosque prædones in arenam prouocare, latrones maleficósque homines domare? horrenda denique & ardua laboré & viribus vincere? Leonem Cithæronium inuulnerabilem interficere, & nudis manibus vnguibus dissecare, hydram multorum capitum bestiam suffocare, aprum Erymāthium interimere, ceruam aurea cornua gerentem capere, aues Stymphalidas repellere? &c. huiusmodi plurima monstra monomachia superare, vt aliquod tamen gloriæ & honoris nomen consequeretur, Hercules hæc sibi pericula fortiter subeunda proposuit. Quid Theseum alterum Herculem, commemorem? petra summota calceos atque ensem auferentem,

Ayuntamiento de Madrid

Minotaurum percutiẽtem, pedestri itinere Athenas proficiscentem, obsessam viam à maleficis viris vndecumque pacantem, Corynetam claua propria prærepta occidentem, Pityocamptem Sinim Polypemonis filium opprimentem, multâque alia non minoris periculi facta aggredientem? Quid illum infinitósque alios Romani & Græci imperii duces ad tam præclara & difficilia impulit facinora? vnus gloriæ stimulus: quo incitati, immortalem sibi laudem & gloriam compararunt. Quid? Themistocles magnus ille Atheniensium dux, nónne apud Ciceronem pro Archia poeta, eius vocem tantùm libentissimè audiebat, à quo laus sua prædicabatur? Non alio modo Homerum illustrauit Poetice, Demosthenem eloquentia, Aristidem integritas: itidem & alii aliis modis inclarueruntur: ita vt verè hoc encomium de illis dicatur: Τιμῶντες δ' ἀρετὰς, ἐς φαεσφόρον ὁδὸν ἔρχονται, πεκμαίρει δ' ἑκάστου. *Quibus virtutes in precio sunt, ij perueniunt ad illustrem viam: nobilitat autem suum quemque opus.* Sentit benefactis potius quàm opibus parari veram gloriam, nec vno modo contingere honestam famam, sed sua quemque virtute fieri clarum. Qui autem gloriam affectat, hunc oportet ab egregio quodam facinore auspicari, vt est apud Pindarum hymno 6. Olym. ἀρχομαῖόν δ' ἔργου προσωπον χεὶ θεῶν πολλαυγές. *Inuitio facinoris oportet faciem illustrem addere.* Virtutes enim periculi expertes οὔτε παρ' ἀνδράσιν, οὔτ' ἐν ναυσὶ κοίλαις πίμαν. quod conuenit cum Hesiodo,

τῆς δ' ἀρετῆς ἱδρῶτα θεοὶ προπάροιθεν ἔθηκαν.

Virtutem posuere Dij sudore parandam.

Nemo itaque absque periculo laudem sibi magnam parauit. At contra, qui gloriosum sibi monumentum adepti sunt & apud posteros, illud frequenter à M. Tullio vsurpatum in epistolis ad Atticum habuerunt præ oculis, ex Hom. Iliad. ζ.

Αἰδέομαι Τρῶας καὶ Τρωάδας ἑλκεσιπέπλους.

Troianos ac Troianas vereórque pudéque.

Verba sunt Hectoris pudore nolentis in vrbem sese recipere, ne quis opprobraret illi, imputarétque Troianorum interitum. Dictis quibusdam de honoris & gloriæ insignibus ipsa re longè inferioribus, iam ad ea quæ de Clio gloriæ dea antiquissima fabulati sunt antiqui, breuiter explicanda accingamur. Clio itaque Iouis & Memoriæ filia fuit, (vt testatur Hesiodus in Theogonia, vtque iam dictum fuit superiori capite) prima reliquarum Musarum, quæ nouem noctium concubitibus genitæ à Ioue fuerunt. Matrem fuisse voluerunt Ialemi & Hymenæi; quamuis aliter senserit Asclepiades. Affirmat enim Apollinem ex Calliope tres filios sustulisse, Ialemum, Orphea, & Hymenæum: & propterea Martianus Capella & Claudianus Hymenæum

Ayuntamiento de Madrid

menæum Musa genitum fuisse aiunt. Apollodorus libro primo de deorum origine sic ait, *Clio Pierum Magnetis filium Veneris ira, quòd ei Adonidis amorem exprobrasset, deperiuit; cuius compressu Hyacinthum filium concepit.* Vnde fortasse sumptum est prouerbium apud Erasmum Chil. 2, cent. 10, Μαγνήτων κακά, quæ recidunt cum Termeriis, vt est apud Suidam, κἂν τὰ τοῦ Μαγνήτου κακὰ, κἂν τὸ τερμέριον, κἂν πᾶσαν ἁπλῶς ἐπιφθέγξωμαι τὴν παροιμίαν. i. *nec si Magnetum mala, nec si Termerium, nec si totam in summa tragœdiam eloquar.* Magnetes autem illi afflicti, oriundi fortassis fuerunt ab hoc Magnete: inciderant autem in tanta mala violato quodam numine, sicut & hic. Strabo Magnetum historiam Geograph. lib. 14. Ioannes Grammaticus credidit Ialemum & Hymenæum Cliûs filios id est historicę cognitionis, quoniam flebiles cantus alter excogitarit, epithalamios autem & iambicos Hymeneus. Annotat Cęlius Rhodiginus lect. antiq. lib. 28. cap. 24. ad illud Menandri, ὑμὴν ὦ ὑμὴν ὦ ὑμὴν, & ad illud Catulli ab interpretibus negligenter prætermissum:

O Hymen Hymenæque, ô
Hymen, ô Hymenæe;

Ab eisdem malè concipi, Martiani Felicis autoritate, Hymenæum fuisse Veneris filium: quod Martianus suspicatur quidem. Sed malè feriati homines Tortelli deliramenta sunt insecuti. Hymenæum cantuum epithalamicorum inuentorem fuisse satis supérque declarant hæc Plutarchi verba τοῦ συμποσιακῶν: Ἡ δὲ γαμήλιος τράπεζα, κατάγωγον ἔχει τὸν ὑμέναιον μέγα βοῶντα, καὶ τοῦ δαδὸς καὶ τὸν αὐλόν· ἅφηστον Ὅμηρος καὶ τὰς γυναικὰς ἱστάσας ἐπὶ ταῖς θύραις θαυμάζειν καὶ θεᾶσθαι. *Conuiuium verò nuptiale, cum cantu coniugali Hymenæi altè clamantis, & faces, & tibiæ, vt ait Homerus, & mulieres pro foribus astantes aspicientes, & tale huiusmodi admirantes, &c.* Quo ex loco facile est intelligere. Hymenæum cantus nuptialis esse præsidem: Hæc ille. Nunc breuiter quid per hanc primam Musam Clio nominatam intellexerint antiqui, examinemus. Finxerunt itaque illam Ionis filiam; quia cùm κλειὼ nihil aliud significet quàm gloriam: si liceat gloriam & nomen bene actorum posteris relinquere, absit vt aliunde repetamus quàm à summo Deo qui è memoria, contemplationéque, bene gestæ rei famam nobis parit, nullo euo non celebrandam. Huius rei gratia Plutarchus in Symposio: ἥτε Κλειὼ τὸ ἐγκωμιαστικὸν παρεστέγειαν. κλέα γὰρ ἐκάλουν τοὺς ἐπαίνους. *Clio quidem encomia laudum recipit. Clea enim vocabant antiqui laudes.* Non alia ratione Fulgentius lib. 1. mythologicῶν Musas doctrinæ ac scientiæ dicit modos. Prima Clio, quasi prima cogitatio discendi. κλέος enim Græcè fama dicitur: vnde & Homerus, τὸ κλέος εὐρὺ κατ' Ἑλλάδα

Ayuntamiento de Madrid

καὶ μέσον ἄγρος. Et quoniam nullus scientiam quærit nisi in qua famæ suę protelet dignitatem:ob hanc rem Clio prima appellata est, id est cogitatio quærendæ scientiæ: quod alio loco Homerus etiam confirmat: ἡμεῖς δὲ κλέος οἶον ἀκούομεν, οὐδὲ τί ἴδμεν. *Nos verò solam famam audiuimus, neque qui l scimus.* Plutarch loco iam dicto circa finem mysticum Cliûs sensum affert. Partitur namque nouem Musas in duo genera: alterum quidem vult præesse voluptatibus & ludis, id est cauet ne quis stultè in turpia & inhonesta labatur, eúmque cantu, choreis & tibiis dulcisonis ab eiusmodi libidinum stimulis retinet, alterum verò res arduas, graues & serias sequitur; quod Clio, Calliopæ & Thaliæ conuenit:omnia autem debent symmetria & mediocritate summa moderari, ne è iocis ad libidinem fiat conuersio. & è rebus seriis in senum morositatem imprudentes incidamus. Cornutus vult Clio dictam fuisse ἀπὸ τοῦ κλέους, quòd gloriam adipiscantur literati, quódque alios laude celebrent. Diodorus verò, propter gloriam quæ ex laudibus poetarum oritur. Duos autem habuit filios, Ialemum & Hymenæum, contrariæ sortis homines: quòd hic lætis conuiuiis & nuptiis semper adesset, vt dictum est superius: ille verò eiulatione & luctu suas aleret cogitationes. Quod Aristophanes apud Athenaeũ notat in Dictionibus Atticis ἐν γάμοις, inquit, ὑμέναιος· ἐν δὲ πένθεσιν, ἰάλεμος. *In nuptiis Hymenæus, in luctu Ialemus.* Nihil autem aliud per hos diuersæ conditionis Cliûs filios significare voluerunt, quàm qui gloriam sibi parare cupiunt, nunc aduersa premi fortuna, nunc secunda admodum delectari, vel nunc dulcem cantare hymenæum, nunc ἰαλεμίζειν, id est Ialemi lugentis vocem miseram edere: de quo dictum est illud: Οἶος Ἰάλεμος, οἷά τε πένθη, δάκρυά τ' ἐν δακρύοις καὶ ἀλείβεται ἡμετέροισι δόμοις. id est, *Qui Ialemus vel eiulatus, quique luctus, lacrymæque super lacrymas distillantur in nostris ædibus.* Atque hæc de Clio breuiter dicta sufficiant.

DE EVTERPE CAP. III.

Vnicuique est sua voluptas, & sapientibus & stultis.

NEMINEM adeo grauem & seuerum huius humanæ vitæ censorem existimabant antiqui, etiam si naturam Timonis μισανθρώπου induerit, qui alicuius rei delectatione non capiatur. Alius enim generosos equos, alius insignes canes, alius diuitiarum expetit copiam: sicque hoc curriculum ærumnis & calamitatibus plenum transigere recordatione dilectæ rei consueuerunt. Sapientes vtique voluptatibus non carent, quippe qui meditatione assidua rerum sublimium delectantur.

Plato

Ayuntamiento de Madrid

Plato enim in Philebo inquit: ἴδε γὰρ ἥδεσθαι μὲν φαμὲν τὸν ἀκολασταίνοντα ἄνθρωπον, ἥδεσθαι δὲ καὶ τὸν σωφρονοῦντα, αὐτῷ τῷ σωφρονεῖν· ἥδεσθαι δ' αὖ καὶ τὸν ἀνοηταίνοντα καὶ ἀνοήτων δοξῶν καὶ ἐλπίδων μεστὸν, ἥδεσθαι δὲ καὶ τὸν φρονοῦντα, αὐτῷ τῷ φρονεῖν καὶ τούτων τῶν ἡδονῶν ἑκατέρας, πῶν ἄν τις ὁμοίας ἀλλήλαις εἶναι λέγων, οὐκ ἀνόητος φαίνοιτο ἐνδίκως; i. *Vide enim Delectari dicimus intemperantem hominem; sed & temperantia temperantem: delectari insipientem, insipientibus opinionibus ac vana spe vndique plenum; sed & sapientia sapientem: quas quidem voluptates si quis dissimiles esse neget, insipiens meritò esse videatur.* Vtrisque igitur, & sapienti & insipienti, sua est voluptas. Sed tanto illius est præcellens, quanto huius vilis & abiecta. Hic enim voluptatibus corporis ad nauseam vsque saturatur: ille verò inebriatur nectare viuifico animi: cuius celsitudinem & maiestatem satis demirari nequeas. neque enim in vmbraticis quæstibus, vel etiam mundi imperio acquiescit. angustiori enim limite continetur, tanquam Gyari clausus scopulis: at mirum in modum æstuat res supra captum naturæ intelligere, miróque philosophandi studio concitatus conatur in ea curricula venire, in quibus Dei infiniti impressa sunt vestigia. Arrogans sanè & vesana est illa cupiditas; attamen magnifica, quæ humilibus & terrenis rebus minimè delectatur; sed penetrat altius, donec id tandem cogitatione pertingat, in quo mens expleta tanquam in extremo consistat. De Euterpe (i. de vera delectatione) dicturi, pauca hæc præmittenda censuimus. Est itaque Εὐτέρπη secunda Musarum ordine, à Ioue oriunda & Memoria, teste Hesiodo. Mater fuit Themistoclis, vt inquit Neanthes, libro tertio rerum Græcarum: quanquam alii (vt Amphicrates prodidit in libro de viris illustribus) Themistoclem ferunt Abrotoni meretricis filium. Tantæ autem fuit famæ Themistocles, vt κατ' ἐξοχὴν in numerum trium imperatorum celeberrimorum redactus fuerit, Periclis, Miltiadis, Cimonis; qui cum Themistocle quatuor apud Græcos dicuntur viri. Quoniam autem Themistoclis incidit mentio, hoc obiter dicam non incuriosum, & quod difficile est reperire apud autores, obseruatum nihilominus à Cælio Rodigino cap. 12, libro 14, lect. antiq. Themistoclem tres habuisse filios insignes, Neoclem, Demopolin, qui Athenis, propter singulare certamen corollis fuerunt insigniti; & Cleophantum, de quo meminit Plato in Memnone. quia autem mirum est quod de illo refertur, verba autoris subiicio: ἢ οὐκ ἀκήκοας ὅτι Θεμιστοκλῆς Κλεόφαντον τὸν υἱὸν ἱππέα μὲν ἐδιδάξατο ἀγαθόν, &c. *Audistin' quid Themistoclis filium Cleoph. in equestri facultate strenuum reddidit, adeò vt equis ille rectus insisteret, rectúsque ex equo iacularetur, cæteráque permulta stupenda faceret, in quibus illum diligenter parens erudiuit, sapientémque in singulis quæ præceptoribus præcipua sint, reddidit.* Quod

Ayuntamiento de Madrid

etsi mirabile videatur Platoni, & iure: tamen hæc eadem; quæ Cleophantus faciebat, visa sunt Lutetiæ, anno 1581. fieri à quodam Italo, qui multis annis Turcæ cuiusdam captiuus, eiusmodi exercitia didicerat: deinde ab eodem manumissus in ciuitatibus celebribus ludos suos instituebat. Dicam quod vidi. Nouem cursus equo insistens in hippodromo decurrebat, habenisequi laxatis: primo quidem cursu, iaculabatur summa excurrens, tanto artificio vt in passum equi sagittam à tergo inderet. Secundo, rectus, nullis adhibitis calcaribus equo insistebat, & vehementi robore hastam torquebat. Tertio, inaudito exercitio eandem hastam infinitis gyris circa collum & brachia (rectus equo) circumuoluebat. Quartò, quod mirabile est, scytalam ferream ad decem pondo, rectus, (& eodem modo decurrens, ac si equo insedisset admotis calcaribus) in altum proiiciebat, quæ interim semel voluebatur; eandem cadentem, quadam interiecta mora, quam temporis spatio metiebatur, ex qua parte illam proiecerat, compressa manu recipiebat. Quintò, circum ephippium equi gyrabat. Sextò, equum ascendebat currens, ter aut quater; & ex eodem descendebat vno stadio. Septimo, ensem acutissimum explicabat, & eum nudatum statim reponebat: eodémque cursu bis ascendebat & descendebat. Octauo, rectus decurrens, hasta acuta chirothecam perforabat. Nono, quod stupendum est, proiectis in altum tibiis, capite deorsum in ephippio, stadium decurrebat. quo absoluto, ingeniosè sanè in ephippium recidebat. Multa alia præclara & mirabilia multis circunstantibus fecit; quæ quoniam sunt adhuc in ore omnium, illa vlterius non persequar. Atque hæc præter rem dicta sufficiant. Nunc ad Euterpen veniamus, quæ (dea iucunditatis) dicitur admodum tibiis delectari, & iis præesse. Quare adducor, vt credam Themistoclem Euterpes filium non fuisse, in epulis enim (teste M. Tullio) recusauit lyram: quare habitus est indoctior. Lyræ & tibiarum maximam fuisse præstantiam & Euterpes inuentricis, declarauit Galenus 1. Therap. Sicut enim, inquit, lyram antiquitus tetigisse in conuiuiis honestum erat, vel id genus aliud: sic non tetigisse turpissimum, ἀτιμίας δὲ πάλαι καὶ τὰς τοιαύτας συνόδους, καλὸν ἐνόμιζο. Lycurgus quamuis durissimas Leges Lacedæmoniis imposuisset, lyræ tamen studium egregiè videtur amplexatus; quò transmitti laborum onus molestissimum posset facilius. Remigem (vt ait Fabius) cantus hortatur, & singulorum fatigatio quemlibet rudi saltem modulatione solatur. Tibiarum consuetudo videtur cœpisse post Medicas victorias, cùm iam Græci de se magnificè sentirent. Desita verò Athenis postea, vel quia (vt inquit Arist.) esset ὀργιαστικὴ, *concitatrix*; vel certè διὰ τὴν αἰσχυμοσύνην τοῦ προσώπου, i. *ob faciei deformitatem*. Tibiarum fuerunt diuersæ species. Libyes plagiaulon ex

Ayuntamiento de Madrid

lon ex loto: elymon ex buxo, hippophorbon ex lauro. Phorbion autem, pellis ori circumposita tibicinis, ne rimam labellum conciperet. Monaulus erat lotina tibia, nuptialis maximè, qui & photingia. Libys tibia, quæ & matroa dicitur, fuit inuentum Euterpes maximè: quamuis eam matri deorum quidam tribuant. Et propterea apud Ouidium:

Ante Deûm matrem cornu tibicen adunco.

quòd hoc tibiarum genere præcipuè delectaretur mater deorum. Cornu incinebant Tyrrheni, sicut Thebani hinnulorum ossibus. Celtæ fistula vtuntur ex calamis, atque Oceani insulares. Scythę, Anthropophagi, ac Arimaspi, aquilarum & vulturum ossa tibiarum vice inflant. AEgyptiorum polyphthongos tibia ex hordea ceis calamis compingitur. Sunt tibiarum multo plures species, pro diuersis nationum, gentium & locorum vsibus; quas aliis tractandas relinquemus. Hoc satis erit mihi, dicere Euterpes inuentum tenue admodum initio, pòst mirum in modum excreuisse, ita vt nulla ferè regio sit, quæ tibiis vel hymnos vel cantus alios non incinat: maximè verò in Europa Germani, à quibus & tibiæ nomen duxerunt. Apollonii & Rhodii enarratores μαθήματα (i. *disciplinas*) inuenisse affirmant. Alii dicunt vehementer dialectica delectatam. Vt autem vno verbo dicamus, quid per Euterpen intellexerint antiqui, afferam textum Plutarchi libro nono. Symposiacōn, in quo sic ait, Εὐτέρπη δὲ πᾶς ἄν τις ἀποδοίη τὸ θεωρητικὸν τῆς περὶ φύσιν ἀληθείας, οὔτε καθαρωτέρας οὔτε καλλίους ἑτέρῳ γένει παραλιπὼν εὐπαθείας καὶ τέρψεις. hoc est, *Euterpæ omnes tribuent contemplationem veritatis naturæ, existimantes, nullas esse delectationes puriores, recreationésque pulchriores illa.* Vel certè dicitur Euterpe, quod quæcunque de Musis diximus primo capite sint (præter gloriam quam nobis acquirit Clio) multum suauia & delectabilia. Vel secundum Fulgentium, quod primum sit scientiam, honorem & gloriam quærere; secundum, delectari, quod quæras. Quæ conueniunt cum Plutarchi verbis ex Chrysippo: ἐγὼ δὲ μεταποιοῦμαί τι καὶ τῆς Εὐτέρπης· εἴπερ (ὥς φησι Χρύσιππος) αὐτή τι περὶ τὰς ὁμιλίας ὀπιτερπὲς εἴληχε καὶ κεχαρισμένον, &c. *Aliquid mihi tribuo quod Euterpes est proprium, si verum est quod ait Chrysippus, inter homines illam aliquid vrbani & decori habere.* Itaque Euterpen nihil aliud significare arbitror, quàm gaudium & delectationem, quam (post tot labores in Musis consectandis & scientiis ediscendis susceptos) merito cōsequimur cum Oppiano in Halieuticis, πόνῳ δ' ἅμα τέρψις ἐπηδεῖ: *laborem sequitur gladium.* Atque de Euterpe hactenus.

Ayuntamiento de Madrid

DE THALIA. Cap. IIII.

Conuiuium legitimum Platonicum reficit corpus & animum.

MVLTA de conuiuii ratione apud varios, déque eius laudibus scripta prætereo. Non enim huius est loci, nec instituti mei, longam hanc disputationem persequi. Verùm quoniam de Thalia conuiuiorum dea sermonem instituimus, nonnulla breuiter ex Platone & Plutarcho notatu dignissima, quæ nobis inter legendum occurrerunt, in medium afferemus. Illud autem velim persuasum, nihil esse in vita quod animum allectet blandius, frontemque remittat gratius vno conuiuio bene instituto. Quod vt altius repetatur, Arist. placitum illud dicimus: hominem constitui ex corpore (i. mole terrena, quæ spiritus continet & humores) & animo, cui duo insunt, sensus & ratio: ex quibus voluptatis honestæ vis profluet, si bene sint temperata, inquit Galen. his autem conuiuium vnum omnibus satisfacit. Etenim quis nescit membra hinc refoueri, instaurari humores, spiritum refici, ac rationem expergefieri quodammodo? hinc à laboribus quiescimus, curas laxamus, & suum ingenio sufficitur pabulum. Tolle conuiuantium hilaritatem, iam vt plurimum euanescet amoris fomes, amicitiæ condimentum, ac vitæ solatium. Communio siquidem & familiaritas vitæ, rectius & honestius statuitur conuiuii finis, quàm poculorum licentior inuitatio. Quod comprobat Plutarch. in Symposiacis de Musa Thalia loquens hoc pacto: τῆς δὲ ὀπθυμίας τὸ μὲν πρεῖ δοῦ λῦ, καὶ πόσιν, ἡ Θαλία κοινωνικὸν ποιεῖ καὶ συμποτικὸν, κ ἐξ ἀθρόου καὶ θηριώδους. διὸ τοὺς φιλοφρόνως καὶ ἱλαρῶς συμπίνοντας ἀλλήλοις ἐν οἴνῳ, θαλιάζειν λέγομεν, οὐ τοὺς θηρίζοντας καὶ πορφυροῦντας. *Sed quod ad cupiditates esculentorum & potulentorum attinet, Thalia facit hominem socialem in conuiuijs, qui alter fuisset inhumanus & feritatis plenus. Idcirco θαλιάζειν est apud Græcos, conuenire vna ad lautè epulandum, non vt poculorum & crapulæ fiat liberior decertatio.* Ad hoc accedit sapiente homine multo dignius, inter epulas ex alimonia promiscua, fieri promiscuum mentis bonum, eadem voluntate. propterea Varronis concilio, qui conueniunt conuiuæ, sint musici, literati, & ab ἀχαριστία alieni, nec Musarum & Gratiarum excedant numerum. Ab hoc conuiuio arcendi sunt paulo iracundiores, aut quos atrior diuexat bilis: sed, qui (vt placuit Xenocrati) lupinorum more, dum aqua macerantur, inuitatione iucunda paulo solito dulcescant, ad hoc conuiuium vocentur. Cæterùm cœnæ adiposiores Sardanapali, ab hoc genere sodalitii, peiores cane & angue, tanquam venenosæ arcentur. Si igitur in nostris conuiuiis Thaliam habebimus, mentis ac morum nitoribus collustrabitur conuiuorum cœtus; vitæ hilaritas condimentum longè præ-

Ayuntamiento de Madrid

gè præclarum & suauissimum seruabitur: sicque vitam non modò heroum, si priscorum simplicitati credimus) sed etiam deorum immortalitatem, cum hac nostra felicitate commutare nolemus. Thaliam vult Fulgentius dictam fuisse, quasi τιθέντα θάλειαν per *ei ponentem germina*; vnde Epicharmus comicus in Deiphilo comœdia inquit, θαλὸν, ὡς οὐ βλέπει, βούλιμος ἐπέταξεν, i. *germen, dum non videt, fames consumit*. Alii (vt Cornutus) θάλειαν deduxerunt ἀπὸ τοῦ θάλλειν, quod inter cætera maximè virere ac florere significat. Vult autem inde dictam hanc Musam, quoniam Poetis maximè faueat epulari enim lautè consueuerunt, ac mœstitiam vitæ veluti venenum antipharmaco optimo fugare. illud autem antipharmacum (i. clarum suauéque vinum) frontem caperatam mirè exporrigit. Thalia ergo nullo tempore Poetarum famam marcescere sinit, vt est apud Virg. Ecl. 6.

Nostra nec erubuit syluas habitare Thalia.

Nonnulli Thaliæ inuentionem comœdiarum ascripserunt. Alii agriculturam, nec non plantarum curam docuisse tradiderunt. Voluerunt etiam fuisse Palæphati matrem. Palæphatus autem multa de serendis & colendis arboribus scripsit, & περὶ ἀπίστων libro 5. i. incredibilium. vnde & *Palæphatia papyrus* abiit in prouerbium, quoniam eius libri fidem non capiebant. de eo multa apud Cœlium libro 30, cap. 34, Antiq. lect. Porro hoc superest dicere, quòd quicunque Musas reliquas amplexantur, immortalitatem sibi comparant, siue Thaliam. θαλὸς enim (inquit Theocriti interpres) omne germinans significat, & θάλλειν virescere, vt dictum est. idcirco Pindarus in Olympiis appellat poemata immortalitatem comparantia, facientiáque θάλλειν καὶ οἱονεὶ ζῆν διὰ παντός. Plutarch. quæst. 14. Symposiacōn lib. 9, de Musis loquens in genere, vult Thaliam, Calliopen & Clio circa res serias & Philosophicas versari, diuinas speculari, postremò omnia iustissimè metiri, & æquilibrio temperare. Hæc qui habeat, non ego eum summum virum existimo, sed simillimum Deo iudico, & de cuius memoria nulla vnquam ætas conticescat.

DE MELPOMENE. CAP. V.

Dulci modulatione omnia moueri.

MELPOMENE Iouis filiam, Solis vocem nominauit in dialogo de furore poetico Plato, quòd totius mundi temperatio sit & concentus: & non immerito, si ad originem eius recurramus. quid enim aliud μέλπομαι quàm *canere* significat? vel μέλος ποιεῖν, quàm *concentum facere*? quid verò magis temperatum & maiori symmetria compositum, quàm melos? Sicuti plurima

Ayuntamiento de Madrid

in corporibus membra. quamuis diuersum sortiantur & situm & motum, diuersóque perfungantur munere, nihilominus tamen ad vnum tantùm opus diriguntur, vnúmque habent finem veluti scopum, ita etiam ex vocum diuersitate qui consurgit concentus, melos dicitur. quod significat etiam apud Græcos membrum corporis, vt in lib. de Musica scribit Plutar. Quòd verò omne viuens cantu capiatur, inde colligit Plato, quoniam cœlestis anima, qua mundus animatur, originem sumpsit ex Musica. Strabo quidem docet elephantes cantu mulceri, & tympanorum sono: & Plutarchus in Symposiacis, brutorum pleraque deliniri afficíque plurimum cantilenis, sicuti fistulis ceruos: ὁρῶ μὲν γὰρ ὅτι καὶ μουσικῇ πολλὰ κηλεῖται τὴν ἀλόγων, ὥσπερ ἔλαφοι σύριγξιν. *Nam video ratione carentia animalia multa Musica delectari, sicut cerui tibijs.* Cantu delphinos moueri, testis est locupletissimus Pindarus: testis & Virgilius:

inter delphinas Arion.

In homine autem videtur esse peculiaris ratio, qua modulatior sonus flectat animum, pectúsque nostrum demulceat. Propterea nemo est tam fero & agresti ingenio, qui talium oblectamentorum non teneatur affectu, quíque Melpomenes voce non consistat. In veterum autem monimentis cantilenarum quinque reperiuntur species: σοφρονιστικὴ, cuiusmodi Clytæmnestræ accinebat cantor: eiúsque cantores (vt 1. cap. docuimus) σωφρονισταὶ dicebantur. ἐγκωμιαστικὴ, qua præstantiorum virorum præcinebantur laudes, ab Achille celebrata: θρηνητικὴ, i. lugubris: ὀρχηματικὴ, i. saltatoria: & denique παιανικὴ, qualis est apud Homer. Iliad. 1, post sacrificii absolutionem. inquit enim, καλὸν ἀείδοντες παιήονα. Pæeon autem, (seu Pæan) erat in Apollinem hymnus, non vt pestis solùm cessaret, sed & bellum; quin ad auerruncandum præsens exitium. Tragœdiis præsidere putabatur Melpomene, vt testatur Virgilius hoc carmine:

Melpomene tragico proclamat mœsta boatu.

Ideóque moris est in tragœdiis singulis actibus finitis, choros introducere cantu & carmine flebili, quòd in illis quo magis ad finem vergimus, eo tristiora referantur, & amarulentius pronuntientur. Gręcorum nonnulli, inuentionem rhetorices illi tribuerunt. cuius opinionis crederem fuisse Pharnutum, quòd velit Melpomenem deriuari ἀπὸ τῆς μολπῆς, *à dulcedine vocis*, oratoris enim pars vna vel præcipua: extra opus, est actio, constans voce, motu, & gestu proprio & non indecoro. Hæ autem diuersorum autorum opiniones de Melpomenes deductione & inuentis, in vnam recidunt. Nihil enim præ se ferre aliud existimo hunc dulcem cantum & harmonicum concentum, quàm facundum & eloquentem hominem, è cuius ore melle dulcior fluit oratio, quíque omnem operam consumpsit in exercitatione

Ayuntamiento de Madrid

tatione dicendi. Atque vt gloriam supradictam consequatur, consilio M. Tullii eloquentiam cum sapientia coniungat; sicque reipublicæ non est parum profuturus. Postremo Fulgentius putat, nihil aliud significare Melpom. quàm ἄνθρωπον μελέτιν ποιοῦντα, id est, *hominem meditationem facientem:* vt primum sit velle: secundum, desiderare quod velis: tertium, delectari: quartum, instare meditando ad id quod desideras. Sed de Melpomene hæc breuiter dicta sint.

DE TERPSICHORE. Cap. VI.

Choreæ cum mundo ortæ, in honorem deorum antiquis celebrabantur.

NON minus Terpsichore ad Musicam spectat, quàm Melpomene, vna enim cantum, altera verò saltationes & choreas plurimum obseruat. Græci quidam scriptores valde choreas laudarunt: quæ cùm sint Musarum inuentum, & Musæ originem à Ioue duxerint, non secus saltationum exordia è summis cælis, è stellarum siderúmque lationibus, eorúmque gressu, & regressu, complexu ac ordine, tanquam harmonica quadam cœlestium chorea, vnà cum mundi generatione diuinitus prodiisse dicunt. Atque cùm multæ sint saltationum species, prior à cantu fuit nuncupata ἐμμέλεια. quæ Tragica censebatur, sicuti cordax comica. eius commeminit Arrianus in commentario Indico Satyrorum fuisse inuentum dixerunt nonnulli, alii Bacchum choreis Tyrrhenos, Indos & Lydos, bellicosissimos populos, deuicisse aiunt: proterea saltationes sicinnistas ab illo inuentas, vel à ministris suis tradũt: quamuis Sicinnos fuisse quidam affirmet; vel Cretenses, à quibus hoc saltationis genus maximè celebratum fuit. Ego autem cum multis magni nominis autoribus, Virgilio præsertim, choreas inuentum fuisse Terpsichores putarem. quod & indicant hæc verba:

Terpsichore affectus citharijs mouet, imperat, auget,

quódque declarat & nominis etymon. dicitur enim τερψιχόρη ἀπὸ τοῦ τέρπειν τὰς χορείας, *à delectandis choreis.* vnde à quibusdam citharistria dicitur. Quanto autem choreæ, ab antiquis habitæ fuerint in pretio, hoc vel maximè argumento est, quòd nulla in Delo sacra peragerentur quibus saltatio non esset adhibita, nec vllæ celebrarentur festiuitates & cæremoniæ citra saltationem. Brachmani Indiæ populi, mane & vespere ad solem conuersi, saltantes eum venerabantur. Apud Aethiopas, Thraces, Aegyptios, & Scythas, chorea inter sacrorum cæremonias habita est: quippe quæ ab Orpheo & Musæo optimis saltatoribus constituta fuisset. Sed & alii Martis in honorem saltauerunt, & Lace-

Ayuntamiento de Madrid

dæmonii omnia choreis peregerunt. Thessali non minori in pretio vsum chorearum habuerunt. Quinetiam & ipse Socrates sapientissimus, illas discere non erubuit, iam ætate prouectus, summisque laudibus extulit, atque inter serias disciplinas numerauit. Mósque erat apud veteres saltatores, vt qui mysteria prodidissent, dicerentur ἐξορχήσασθαι: id est *desaltasse*. Saltatio autem nulla erat sine Musica, præcipuè in sacris. prodibant autem puerorum chori, (tibiis ac cithara præcinentibus, è quibus selecti saltabant. Eorum cantilenæ ab saltationis vsu dicebantur ὑπορχήματα: quæ sic dicebantur, quòd inter saltandum ferè generosum quiddam seruaretur ac virile. Cùm autem quiescentes canebant, vocabantur στάσιμα. Cæterum vbi saltantes aram obibant, & circundabant, ita progrediebantur, vt ab sinistris dextrorsum pergerent priùs, zodiaci modo; deinde à dextris læuorsum, pro ratione motus primi mobilis. quod sensit & Maro his versibus:

Delon maternam inuisit Apollo,
Instaurátque choros, mixtique altaria circum
Cretésque Dryopésque fremunt pictique Agathyrsi.

Quod autem iam iam dicebamus de cantu in saltationibus poetarum clarissimus Homerus hoc probat:

Αὐλῶ δ' ὀρχηστύ τε καὶ ἱμερόεσσαν ἀοιδήν,
Aliy saltationem & dulcissimum cantum.

Quasi innuat eam esse prædulcem musicam, quæ non sit à saltatione abiuncta, dicatúrque deorum pulcherrimum donum. Et Hesiod. in Theogonia de Musis ita cecinit:

Καί τε πόδε κρήθεα ἠφοίνεα ποσ' ἀπαλοῖσιν
Ὀρχεῦνται, καὶ βωμὸν ἐρεπτόμενοι Κρονίωνος.
Et circa fontem nigrum mollibus pedibus
Saltant, in aræ paternæ tripudiantes ambitus.

Quin & Apollinem Pindarus vocat ὀρχηστὴν, *saltatorem*. Plato 1. de legum latione: primam erudiendi rationem fieri Musarum & Apollinis opera, ineruditúmque hominem esse qui choreæ Musarum expers sit; eruditum verò, qui compos eius est. Ex quibus concludere possumus saltationem non ex musices modò, sed rhythmices atque ethices penetralibus esse petitam. Quare & Terpsichoren quæ homines choreis delectat, non parum honoris & gloriæ tribuere arbitror hominibus. Nonnulli παιδείαν inuenisse prodiderunt: id est, humanitatis disciplinam. Ex Acheloo filias suscepit Sirenas: quamuis Fulgentius ex Calliope genitas existimet. Dicitur etiam quòd Strymon Rhesum, & Mars Bistonem (à quo Bistonia regio nominata est) ex Terpsichore filios sustulerunt, quamuis Bistoniam regionem quidam autument ita nominatam à vicino lacu, vt est apud Ouidium:

Fessáque Bistonia membra lauabis aqua.

Poëtæ Bistonium accipiunt pro Thracio, vt apud eundem, de pulchri-

Ayuntamiento de Madrid

pulchritudine Thraciorum loquentem:

Brachia Bistonia candidiora niue.

Quinta itaque Musarum Terpsichore choreis valde delectatur, vt diximus: vel quòd oblectet audientes propter bona quæ ex doctrina proueniunt: ac si dicamus, τερψιχόρη est delectans instructione. vnde & Hermes Trismegistus in Pœmandro ἀκουροτρόφης καὶ κούφου σώματος: id est, *absque instructione escæ & vacuo corpore:* vultque Fulgētius, qui Polymniam ante hanc collocat, post inuentionem vel multam memoriam, quàm vocat Polymniam, oportere discernere ac diiudicare quod inuenias. Cornutus verò, Terpsichore, inquit, quod viri boni meliorem vitæ partem delectatione ac gaudio transmittant: aut quòd delectationem videantur afferre conuersantibus, dempta χ litera, quasi τέρψον ὁρόν: aut fortassis quia compositis à viris literatis carminibus, choreas diis composuerunt veteres. Ego verò existimarem τερψιχόρην dictam, quòd chorum musarum delectet. At vndecunque hoc nomen sortita sit, nō abs re fuit illi impositum. Suspicor autem huiusmodi Musæ fabulam nihil aliud innuere, quàm rebus seriis Musas quasdam esse intentas, vt Philosophiæ & Mathematis omnibus; reliquas verò rebus iocosis instructas: vt interim docerent antiqui, fieri non posse, vt qui bonam partem ætatis in colenda Calliope & Vrania consumpserit, non summa delectatione capiatur & omni genere gaudii; quæ per choreas, Musicam & conuiuia designarunt.

DE ERATO. Cap. VII.

Amoris vim mirabilem esse in omnibus, sed in homine magis.

IN Platonicorum sanctariis hoc memoriæ perpetuæ relictum est: Amorem (quem ἔρωτα, per metathesin dicimus Ἐρατώ, musa enim hæc, vox Veneris nominatur Platoni, propter amorem) nihil aliud esse, vel dici à rectè sentiētibus, quàm pulchritudinis desiderium. Plotinus autem triplicem constituit pulchritudinem; quæ nihil aliud est quàm gratia ex plurium concinnitate coorta. Atque ea vel est in animo ex virtutibus parta, & venustas nominatur: vel in corpore ex lineis & coloribus simul maxima congruitate coalescentibus: & decus est: postremo sonorum iucunditas pulchritudinem redolet vel maximam. Hæc triplex pulchritudo tres habet sensus illi subseruientes, interiorem mentis oculum, corporis visum, & aurem accommodam sonis percipiendis: tactui verò nullus relinquitur locus. Valeant igitur libidinis incendia, fugetur procul intempestiua titillatio ab amoris Platonici integritate: cuius amoris Socrates, Delphico sapiens oraculo, se

Ayuntamiento de Madrid

profitetur famulum, & qui omnium diffitebatur scientiam, amandi tamen peritissimum sese exhibet doctorem. Amoris præstantiæ multarum gentium consensus suffragari videtur. Athenis enim quotiescunque Palladi sacra fiebant, Amori in eodem templo collocato etiam res diuina peragebatur. In sacris popularibus ab omnibus ferè honorabatur amor. Lacedæmonii antequam cum hostibus congrederentur, sacra obibant: ceu salutem ac victoriam is demum pariat. Sacra cohors, Thebanis, ex amantibus & amatis conflatur. Amorique dicatum est gymnasium. Plato in Phædro magnum Deum amorem esse pronuntiauit, apud Deos hominésque mirandum, & in Sympofio hoc modo: ὅτι μέγας θεὸς εἶναι ὁ Ἔρως καὶ θαυμαστὸς ἐν ἀνθρώποις τε καὶ θεοῖς, πολλαχῇ μὲν καὶ ἄλλῃ ἄνευ δὲ καὶ τῶν πολλῶν γένεσιν. τὸ δὲ &c. *Magnus Deus amor, & apud Deos hominésque mirandus, cùm propter alia multa tum maximè propter eius originem.* Hesiodus quidem de generatione Amoris loquens in Theogonia, primum quidem factum cecinit chaos, mox terram & tartarum: deinde Amorem prodiisse affirmat:

Ἦ τοι μὲν πρῶτόν γ' Χάος γένετ· αὐτὰρ ἔπειτα
Γαῖ' εὐρύστερνος, πάντων ἕδος ἀσφαλὲς αἰεὶ
Ἀθανάτων, οἱ ἔχουσι κάρη νιφόεντος Ὀλύμπου·
Τάρταρά τ' ἠερόεντα, μυχῷ χθονὸς εὐρυοδείης·
Ἠδ' ἔρως, ὃς κάλλιστος ἐν ἀθανάτοισι θεοῖσι.

Primo quidem omnium chaos fuit: at deinde
Tellus lato pectore prædita, omnium fundamentum solidum semper
Immortalium, qui tenent iuga nimosi Olympi:
Tartaráque tenebricosa in recessu terræ spatiosæ:
Atque amor, qui pulcherrimus inter immortales Deos.

Hic autem locus allegorico sensu & paulo reconditiore est intelligendus. non enim Veneris filium intelligit; nam quo pacto hũc nasci concipiamus, matre necdum producta? verùm alterum amorem intelligamus oportet antiquiorem: quem sub nomine huius Musæ Erato intellexerunt. puto autem esse insitam vnicuique eorum quæ sunt, naturalem vim causámque qua esse expetit vnúquodque, hoc quidem intellectu, illud autem sensu: id est, τὸ μὲν νοερῶς, τὸ δὲ αἰσθητικῶς. Et sic Amorem fabulatur Hesiodus ex Chao & terra natum. In eadem est sententia diuus Dionysius Areopagita lib. de diuinis nominibus. sic enim inquit: *Amorem siue diuinum, siue angelicum, siue spiritualem, siue animalem, seu naturalem dicas, insitiuam quandam intellige commiscentémque virtutem, quæ superiora quidem ad inferiorum prouidentiã perlicit; æqualia rursus ad socialem sui inuicem communionem conciliat; at postremo infima quæque prolectat, vt ad sublimiora potioraque conuertantur: imò veluti fomite quodam igneo amplius succensa resiliant.* Dignus proculdubio qui ab omnibus laudetur, non solùm ob nobilitatem generis & antiquitatem,

Ayuntamiento de Madrid

tatem, vt diximus ex Platone: sed magnus ille est cuius imperio & homines & dii subiiciantur. Admirandus præterea propter formam, illud enim quisque amat, cuius pulchritudinem admiratur. Postremo laudandus propter mirificam eius vtilitatem Itaque & ab antecedentibus, generis nobilitate, & præsentibus magnitudine; & consequentibus, vtilitate, Amor ille admirabilis. Cæterùm Ouidij opinio nullo modo cum Hesiodi versibus iam dictis potest conuenire. hoc namque versiculo Erato deducit ἀπὸ τοῦ ἔρωτος.

Nunc Erato, & tu nomen amoris habes.

Facitque Veneris filium antiquiorem: cùm Amore ille multo pòst fuerit genitus. Sed vt cum Græcis loquamur, Erato fuisse matrem Thamyræ proditum est, qui primus amatoria cecinit. Arcades Erato inter Musas non recenset, sed vatem quampiam fuisse tradunt, quæ Arcadi Callistûs filio nupserit, eáque mortalibus Pana oracula dedisse. Patroclus Hesiodi commentator illi Poëseos inuentionem tradidit, Poëta verò saltationem hoc versu:

Plectra gerens Erato, saltat pede, carmina vultu.

Quin & saltandi artem inuenisse aiunt Græci quidam commentatores. Alii verò Musicam. Dicta autem fuit secundum Pharnutum ἀπὸ τοῦ ἔρεσθαι καὶ ἀποκρίνεσθαι, *ab interrogando & respondendo.* Quæ duo maximè studiosis & disputantibus conueniunt. Fulgentius dictam scribit quasi εὑρὼν ὅμοιον: i. *simile inueniens.* post scientiã enim & memoriam, æquum est vt de nostro aliquid inueniamus. Ego verò existimarem Erato dictam quasi ἔρωτα, vt initio exhibuimus: quòd sit quidam amor ingenitus à natura, quem à Deo habuerunt sapientes. vel (vt cum Areopagita loquar) institutum quoddam, cuius splendore concitus Socrates, altiúsque sublatus, diuina eius mysteria cecinerit; quia antea non solum cœlestium, sed inferiorum quoque omnium se inscium prædicauerat. Et de his hactenus.

DE POLYMNIA Cap. VIII.

Doctos oportere fœcunda esse memoria.

POLYMNIA, nomen præclarum matris, vel etiam præcellentius sibi adoptauit. Summo in honore olim fuisse habitã ab optimatibus & imperatoribus declarat satis supérque Themistocles ille Atheniensis (vt refert Tullius in Catone maiore) qui omnium suorum ciuium nomina didicerat. Cyrus non minori artificio omnium militum suorum nomina memoria tenebat; ita vt sine monitore exercitum salutaret. Apud Homer. Iliad. κ, Agamemnon Menelao fratri præcipit, vt suo quemque Græcorum

Ayuntamiento de Madrid

nomine appellet, militésque honorificè saluter. Nicias etiam Atheniensis, infelix illud prœlium nauale commissurus apud Syracusas, Trierarchos nominatim & patriis, & tribuum nominibus appellans, hortatur vt fortiter pugnent: vt scribit Thucyd. lib. 7. αὖθις τοὺς τριηραρχοὺς καὶ αὐτοὺς ὀνόμασι, καὶ φυλαῖς; i. *rursus Trierarchorum vnumquemque patrio nomine appellabat, & ipsos & eorum tribum commemorans.* Multi præterea memoriam excoluerunt maximè, sed inter cæteros vnus Simonides memoria excelluit: quem ferunt in extrema senecta iactantiusculè de memoria sua gloriantem scripsisse hoc distichon:

Μνήμαν δ' ἔπινα φησι Σιμωνίδης ἐσοφαρίζειν,
Ὁ γὰρ δὴ λόγοις τοῖς παῖδ' Λεωπρεπέος.
Laoprepis gnato certare Simonidi ab annis
Decrepito, memori quis queat ingenio?

Artem memoriæ primus ostendisse dicitur, quæ à Polymnia multo ante tradita fuerat. Simonidis hæc vulgata est fabula, quòd princeps in Thessalia epulo quodam exceptus magnifico: Simonides egressus fortuito, quòd illi duo iuuenes præstolari dicerentur, illo interim spatio collapsum conclaue ita epulātium ora obtrita penitus confuderat, vt internosci nequiuerint. Verùm ille memor discumbentium ordinis, felici memoriæ suggestu nomina omnium edidit, & propinquis ad sepulturam corpora tradidit: hac de re admonitus, ordinē præcipuum esse memoriæ lumen: quòd & annotauit Cicero. Ammianus Marcellinus lib. 16, putat illum potis quibusdam pharmacis vigorem memoriæ conciliasse. Itaque non parum est vtilis Polymnia iis qui sacrarium Musarum ingredi cupiunt, at potius multum necessaria, siue natura, siue artificio, siue exercitatione assidua comparetur. Natura equidem nos esse tenacissimos eorum quæ primis annis percepimus, norunt omnes. Hoc nihilominus obseruandum, pueros, & senes iam ætate prouectiores, minus valere memoria, quòd in perpetuo motu sint positi, sicut & quibus capita pro corporum vastitate non respondent: siquidem in his vis sensus primatis premitur onere inutili ac ingestabili. Qui præterea multa crassa & obesa materia grauantur, in iis designari aut exprimi rerum formę non possunt. Plutarchus in lib. de Oraculis, memoriam antistrophon diuinationi esse scribit. Præterita namque ad memoriam pertinent, & præsentia sensibus obiiciuntur, (vt scribit Themistius) de futuris verò prædicit aruspex. Platonis verba in Philebo hæc satis confirmant vbi sic Socrates: σωτηρίαν τινὰ αἰσθήσεως, τὸν μνήμαν λέγων, ὀρθῶς ἂν τις λέγοι, καὶ τά γε τοῦ μνᾶν δόξαν. *Sensus conseruationem rectè quis meo iudicio memoriam nuncupabit.* Quare memoria nec est sensus, nec imaginatio, nec intelligentia; sed aliquis horum habitus & affectio, cùm tempus additur, quo facta impressio est, & derelictum spectrum in anima. Sed iam multa nimis de memoria. Polymniam

verò

Ayuntamiento de Madrid

verò ex ea nomen sortitam scribit Lucian. li. περὶ ὀρχήσεων, καὶ τὴν θυγατέρα αὐτῆς Πολύμνειαν ἵλεων ἔχειν αὐτῇ πρόκειται καὶ μεμνῆσθαι πειρᾶται ἁπάντων. *Et filiam eius Polymniam propitiam habere ei propositũ est, & omnia memoria tenere conatur.* Dicitur etiã POLYHYMNIA apud Horat. lib. 1. carminum, ode 1, à multitudine cantus, vt annotat Lambinus in commentario. Iam verò & Ouidius Polyhymniam dixit, vt scribit Muretus in hunc versum:

Dissensere deæ, quarum Polyphymnia cæpit Prima,

E Virgilius:

Nam verum fateamur; amat Polyhymnia verum.

Multis aliis in locis nunc Polymnia vocatur, à memoria: nunc verò Polyhymnia: qua de causa in commentariis Argonauticõn legitur, illam lyræ præesse. Hesiodus Geometriæ præficit. Græci quidam illi literas & grammaticam tribuunt. Cassiodorus in Variis libro quarto, satis longa oratione de comœdia agens, inuentionem gestus mimorum illi concedit: Plutarchus postremò in Symposiacis historias: ἥ τε Πολύμνια τὸ ἱστορικόν. ἔστι γὰρ μνήμη πολλῶν. *Polymnia historia, est enim multorum memoria.* Quæ verba consonãt cum dictis: ita vt Polymnia sit veluti πολύμνεια, *multa memoria.* memorem namque oportet esse disciplinarum studiosum: vel (vt ait Cornutus) quasi πολυύμνητος ἀρετή. plurimum namque virtute laudamur. Et sic de Polymnia satis.

DE VRANIA. Cap. IX.

A POLYMNIA ad Vraniam, à memoria ad cœlum trahimur vel nolentes. memoriosi namque vel πολυμνήμονες, cœlum (i. totum mundum) secundum Plinium rapiunt: & omnium quę de illo inuestigari possunt, habent cognitionem. Arcana enim secretiora cùm in cælis continentur, quicunque eorum erit peritus, reliqua minima, meo iudicio, ignorare non potest. Plutarchus Vraniæ historiam satis longa prosequitur oratione his verbis: Πλάτων αὐτὸς ὥσπερ ἴχνεσι τοῖς ὀνόμασι τῶν θεῶν ἀνευρίσκειν οἴεται τὰς δυνάμεις. καὶ ἡμεῖς ὁμοίως ἐντιθῶμεν ἐν οὐρανῷ, καὶ περὶ τὰ οὐράνια, μίαν τῶν Μουσῶν, ἣ Οὐρανία φαίνεται. καὶ εἰκὸς ἐκεῖνα μὲν πολλῆς μηδὲ ποικίλης κυβερνήσεως δεῖσθαι, μίαν ἔχοντα καὶ ἁπλῆν αἴτιον φύσιν, ὅπου δὲ πλημμέλειαι πολλαὶ, πολλαὶ δὲ ἀμετρίαι καὶ παραβάσεις, ἐνταῦθα τὰς ὀκτὼ μετοικιστέον, ἄλλην ἄλλο κακίας καὶ ἀναρμοστίας εἶδος ἐπανορθουμένας. & cætera multa quæ de hac scribuntur re. Sic autem Latinè redduntur: *Plato, tanquam vestigijs per nomina facultates deorum inuenire autumat: eodem pacto nos vnam Musarum in cælo & circa res cælestes collocamus, quæ est Vrania: nam cælestia varia gubernatione nõ videntur indigere, vnam cùm habeant causam vniuersalem, naturam: vbi verò multi sunt errores, excessus, & transgressiones, ibi octo reliquæ debent transmitti, vt vna hoc vitium, altera illud corrigat.* Vrania igitur cælestibus præficitur secundum Plutarchum: quæ

Ayuntamiento de Madrid

secundum Plutarchum: quæ quanto his inferioribus præstant, tãto etiam difficilia. Circa quorum scientiam nisi multi præclari quidem versantur, tamen quæ pauca existimant nouisse, densissima etiam caligine obuoluuntur: ita vt ancipiti versentur & eo loco, à quo vel leui coniectura possint dimoueri. Zoroastris sciẽtia inter veteres hoc testatur: qui & ad magiam vsque (vt volunt quidam) cælestium peritia, fuit pernobilis: at nihilominus à Nino victum bello & occisum annotatum Annalibus est, Pompeius hisce diuinaculis mancipatus fuit: at tamen eius miser exitus. Nõ inferendum tamen, hanc scientiam non esse nobilissimam & potissimam partem mathematicarum disciplinarum: cuius inuentionem falsò quidem Manilius Mercurio tribuit his versibus, & eius profert excellentiam:

Tu princeps autórque sacri Cyllenie tanti.
Per te iam cœlum in terris, iam sidera nota.

Vúltque Plato in Epinomide, omnes scientiæ huius contemplatores à iuuentute, imò verò & à pueritia in illam incumbere debere. tanta est ipsius difficultas & excellentia. sic autem inquit: *Nolite ignorare Astronomiam sapientissimum quiddã esse. nempe necesse est, verum astronomum esse, non eum qui secundum Hesiodum, omnésque eiusmodi, occasum ortúmque consideret: sed eum potius qui circuitus octo, & quomodo septem sub primo versentur, quóue ordine circulos suos singuli peragant. quòd nulla natura nisi mirabilis sit, facilè vnquam inspiciet, vt modò diximus, & dicemus, declarantes quid oporteat & quomodo oporteat discere.* Si igitur tanta est Astronomiæ laus, quo encomio inuentricem persequemur Vraniam? huius quidem non est loci. contenti itaque erimus ostendere, illam nihil aliud esse quàm cœlestem Astrologiam, dictam ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ, *à cœlo*. Nam vt scribit Pharnutus, ὅλον τὸν κόσμον οἱ παλαιοὶ οὐκάλουν οὐρανόν: id est, *integrum mundum antiqui cœlum vocabant.* Et sic Vrania vniuersi scientiam perfectissimè callebat. vel quasi τὰ ἄνω ὁρῶσαν: id est, *sublimia spectantem.* de qua 5. Fast. Ouid.

Excipit Vrania, fecere silentia cunctæ,
Et vox audiri nulla, nisi illa, potest.

A cœlo itaque dicta est, quoniam docti vbique gentium nascuntur: vel dicitur Vrania, quòd viros doctos & sui studiosos ad cœlum vsque euehat: vel denique quòd gloria & sapientia animos eleuat ad cœlestium contemplationem, vt ait Fulgentius. Linum Vraniæ filium Græci quidam scripserunt. Reperio tamen Vraniã dictam ab Vrano patre, alio nomine Cælio, cui Saturnus filius virilia post amputauit. Venus dicta etiam fuit Vrania, cuius Xenophon meminit in Symposio, & Pandemii: seorsum vtrique tẽpla prodens & altaria: atque Pandemi sacrificia ῥᾳδιουγότερα; Vraniæ verò ἁγνότερα. Quidam (vt Lanctantius Placidus) minacem Helenæ stellam vocarunt Vraniam. Cæterum cælestis illa contem-

Ayuntamiento de Madrid

templatio, quam Astrologiam vel Vraniam appellarunt, nihil aliud significat, quàm post diiudicationem eligere quod dicas, vel despuas. eligere autem vtile caducúmque aspernari, cœlestis est animi, & sapientiæ fama perillustris. Est igitur Platonis 7. de repub. sententia verissima, qua Vraniam existimat animi nostri oculos ad superiora dirigere, & hinc illuc ipsum perducere.

DE CALLIOPE. CAP. X.

Poetarum sensa & Philosophica multis tenebris obuoluuntur.

DVo sunt in animo potissima, cognitio & affectus, Platoni in Gorgia; quæ perpetuis agitantur motibus cognitio quidem à sophistis sub veritatis specie ad falsa detorquetur: affectus verò à poëtis popularibus, sub concinnæ voluptatis esca, in magnas perturbationes delabitur. Oratores verò qui à sapientia sunt alieni, & cognitionem & affectum perturbant. vanis enim fallunt cognitionem rationibus; affectum verò in varios motus præcipitant. Quapropter cùm deprauata illorum voluntate & verborum fuco, sæpe hominum mentes hæresibus & affectionibus perniciosis laborent; à sophistis quidem est omnino cauẽdum, tanquam pestiferis; ab oratoribus etiam & poetis quodammodo. Sophistas vbique exterminat Plato; Poetas autem non omnes, sed eos tantùm, qui de diis turpia mentiuntur, vel animos perturbatos acrius imitantur & referũt. Neque tamen vndique, sed ex vrbe, i. ex iuuenum ignorantúmque turba; qui in perturbationes admodum sunt procliues, & allegoricum poetarum non intelligunt sensum. Quare in lib. de Rep. iubet poetas expelli, nisi de Deo bene loquantur, & perturbationes reliquant: diuinos autem hymnos canãt, magnorúmque gesta virorum grauiter recẽseant. Sicque occupatio illa poëtica (quã Calliope poëtas docuit) erit à Musis. Sortita enim leuem animam, exsuscitat eam atque exagitat per cantilenas, ad genus hominum instruendum. Occupatio autem illa nihil aliud est (teste Ficino) quam raptus animæ, & conuersio in Musarum numina. Huiusmodi poesis excitat è somno corpora ad vigiliam mentis, ex ignorantiæ tenebris ad lucem, ex morte ad vitam, ex obliuione lethæa ad diuinorum reminiscentiam reuocat, exagitat, stimulat, & inflammat ad ea quæ contemplatur & præsagit, carminibus exprimenda. Quod si ad talem poesim ingenium non sufficit, & ad inuentionem multominus. Magna verò momento assequi, non humani est ingenii, sed diuinitus inspirati. Cúmque non sit à fortuna nec ab arte poësis, à Musis & à Deo tribuitur. Deum autem cùm dicit Plato, Apollinem intelligit; cùm musas, sphærarum mundi animas. Iupiter quidem mens Dei est, quæ rapit Apollinem, & illum illuminat; A-

Ayuntamiento de Madrid

pollo Musas, Musæ vatum animas suscitant: vates interpretes suos inspirant; interpretes auditores mouent. Ab aliis autem Musis aliæ illuminantur animæ, vt dicitur in Timæo, quòd aliæ aliis sphæris sunt attributæ animæ. Calliope Musa vox est ex omnibus resultans sphærarum vocibus, omniúmque reliquarum excellentissima: quæ non solùm poetas afflauit, sed reges etiam concomitata est: vt est apud Hesiodum his verbis:

Καλλιόπη θ' ἣ δὲ περιφερεστάτη ἐστὶν ἁπασῶν·
Ἡ γὰρ καὶ βασιλεῦσιν ἅμ' αἰδοίοισιν ὀπηδεῖ.
Calliopéque & hæc excellentissima est omnium.
Hæc enim & reges venerandos comitatur.

Calliope autem filium habuit Orpheum, vt Theogoniæ li. secundo habetur.

Insignémque modis Orphea Calliope.

Quem quidem afflauit, sicut Musæum Vrania, Homerum Clio, Polyhymnia Pindarum, Erato Sapphon, Melpomene Thamyran, Terpsichore Hesiodum, Thalia Maronem, Nasonem Euterpe: sicque nouem Musæ, quæ nouem sonos cęlestes referunt, vnúmque efficiunt concentum, nouem poëtas illustres rapuerunt, vaticiniúmq; illis dederunt cũ lyra & carminibus. Calliope quidem ab Hesiodo vocatur περιφερεστάτη, quasi πρεσβυτάτη, *vetustissima*. Antiquissima est enim poesis, cuius inuentio Calliopę tribuitur, tanquam Musarum antesignanæ. Præter Orpheum quidam dicunt ex Apolline duos alios habuisse filios, Ialemum & Hymeneum, de quibus paulo antè. Hymenæus autem amatus fuit à Thamyra, qui impudicæ veneris autor fuit. Legitur etiam Calliopen ex OEagro Cymothona filium sustulisse. Quidam Calliopes Sirenas filias fuisse tradiderunt, alii Melpomenes: Orpheum Calliopes filium Venus (ob iudicii lationem in Adonidem, quem sex mensibus Proserpina debebat seruare apud se) Thressis mulieribus obiecit, quę illum discerpserũt. Vt verò tandem aliquando ad calcem hæc pauca de Calliope perducamus, nihil aliud esse Calliopen sciatis velim, quàm cantus suauitatẽ & modulationem: vnde & à bona voce, ἀπὸ τῆς καλῆς ὀπῆς, denominatur: ab Homero θεὰ ὄπα φωνησάσης, *deæ vocem clamantis*, vnde & illam Rhetoricæ artíque persuadendi & Poeticæ præfecerunt. Cæterum tota hæc Musarum fabula nihil aliud præ se fert quàm primum esse, velle doctrinam, secundum, delectari quod velis: tertiũ, instare ad id quo delectatus es: quartũ capere id quod instas: quintũ memorari quod capis: sextũ inuenire de tuo simile ad id quod memineris: septimum, iudicare quod inuenias: octauum, eligere de quo iudicas: nouum, optimè dicere quod elegeris. Hæc Fulgentius. Ego quidem existimo quòd qui diu multúmque sese exercuerunt in disciplinis, & Musas Iouis summi

filias

Ayuntamiento de Madrid

filias coluerunt, tam mitiores disciplinas quàm recondita philosophorum mysteria, illos inde non solùm honorem & gloriam sed incredibilem etiam voluptatem ex tali puluere reportaturos.

De cognitionibus Musarum. CAP. XI.

Vnde & à quibus Musæ cognominatæ fuerint.

MVSARVM historiam breuiter tradidimus, & earum inuentiones. Quoniam autem à confinibus locis iuxta quos habitarunt, diuersa sortitæ sunt nomina, de iis etiam nonnulla dicamus. Fingunt itaque earum sedem esse in Helicone Bœotiæ monte prope Phocidem; à quo etiam Ouidius dictas vult *Helicomidas*, vel *Helicomiadas*, vt testatur hoc versu:

Pandite mandati memores Heliconis alumnæ.

Et alio loco,

Adde Heliconiadum comites, quorum vnus Homerus.

Ptolemæus in sua musica, *Helicomiadas* ab Helicone non deducit; sed ab organo quodam Musico, quod Helicon dicitur, in quo nouem sunt chordæ; quarũ tres sunt τῶν διὰ τεσσάρων, vel epitriti; tres autem διὰ πέντε, seu hemiolii, & tres διὰ πασῶν. Ad quod videtur etiam alludere Hesiodus, cùm ait *Nouenarius Musarum est dies Heliconiadum.* Quidam Heliconem fluuium fuisse crediderunt, qui circiter 70 stadia sub terram fluit; qui & Baphyras dicitur. Occultatur autem hic fluuius subterraneo cursu, quòd quæ Orpheum Threessæ mulieres discerpserant, in eo cùm se abluere vellent, alueum occultauit.

Aonides: ab Aonia regione, sic dictæ, vt scribit Lactantius, ab Aone Neptuni filio, qui suorum factione, Apulia pulsus, in Bœotiam se contulit: vbi populis montes habitantibus imperauit, ac de suo nomine Aones nominauit, & regionem Aoniam: vnde hoc postea *Aonis* patronymicum, quo poëtæ frequentissimè vtuntur pro Musis: apud Iuuenalem Sat. 7.

aptúsque bibendi Fontibus Aonidum.

Citæriades & Citærones dictæ fuerunt à Cithærone monte Bœotiæ, à Parnasso dissito 30 millibus passuum, in quo Orgia Bacchi celebrabantur. 3. Metamorph.

Vadit vbi festus facienda ad sacra Cithæron,
Cantibus, & clara bacchantum voce sonabat.

Quidam scripserunt Sphragidion in Cithærone antrum fuisse Cithæronidem Nympharum; quas olim ibi vaticinatas esse, constans tenet fama.

Pierides: à Pierio monte Thessaliæ sic nominatæ: quòd in illo natæ fuerint. Fuit etiam Pierius Macedo, quidam prædiues, de quo paulo ante, qui nouem habuit filias, hæ Musas ad certamen cantus prouocare ausæ, & ab illis victæ in picas fuerunt mutatæ. vnde postea Musæ earum nomen velut trophæum vsurpantes, Pierides nuncupatæ fuerunt. De his Sappho:

Ayuntamiento de Madrid

Nec mihi Pierides subeunt Dryadésque puellæ.

Thespiades etiam seu Nymphæ Thespias incolentes, ab oppido in Bœotia libero, Heliconi proximo, sed magis australi, vt ait Strabo lib.9. de Thespiadibus meminit Sappho.

Sunt & aliæ Thespiades, apud quas turpe censebatur artem didicisse, vel aruo, studuisse, propterea maxima earũ paupertas fuit. de iis meminit Plinius lib.4.cap.9.

Nec me Thespiadum cætera turba iuuat.

Pegasides verò, ab equo Pegaso Bellerophontis, qui pedum vngulis fontem è terra dicitur elicuisse sacrum Musis, nomine Hippocrenen. vnde & *Hippocrenides* dicuntur. De quibus Ouidius:

At mihi Pegasides blandissima carmina dictant.

Fuit autem Bellerophon Corinthius, antiquo nomine Γ'ιππόνοος mox Bellero interempto, sic dictus de illo. plura apud Cœlium lib.13 cap.9. Dictæ etiam fuerunt *Libethrides*, à Libethra Magnesiæ fonte Musis sacro, & à poëtis celebrato: Mela lib.2. At Strabo lib.10, inquit Musas Libethridas nominatas à Libethro Thraciæ monte, quem postea Macedones occuparunt. sub quo & antrum ait Musis Libethridibus sacrum. Virg. ecl.7.

Nymphæ noster amor Libethrides, aut mihi carmen,
Quale meo Codro, concedite.

Pimpleiades, seu *Pimplæa*, etiam à Pimpla Macedoniæ fonte ad radicem montis Pimplæi, sic dicti, quòd in eo antrum esset Musis proprium, vt inquit Martialis:

Cuius Pimplæo lyra clarior exit ab antro.

Et Sidonius de fonte loquens:

Et superet Pimplæa sitim.

Castalides pari ratione fuerunt nuncupatæ à Poëtis, à Castalio fonte Parnassi, quem etiam Musis consecratum fuisse fabulãtur, sic dictus à virgine Castalia, que Apollinem fugitãs, præcipitata & in fontem versa est: a cuius nomine Musæ postea Castalides: cuius virginis meminit Panyasis: eamque Acheloi filiam intelligi voluit:

Παρνησσὸν νιφόεντα δοοῖς διὰ πουσὶ περήσας,
Γ'κεπ Καστ'λιης Α'χελωΐδος ἄμβροτον ὕδωρ.

Aganippides autem ab Aganippe Bœotiæ fonte, vel Γ'ανιππίδων Musis sacro, quem poetæ fabulantur vngula Pegasi equi alati factum. Alii volunt ita nominatas ab Aganippe Termessi fluminis filia. fluit autem Termessus circum Heliconem. De eo Martialis:

Nec melior vitæ scientia est exemplóque Aganippidum.

Hilisiades item dicuntur, (vt in Polyhistore annotauit Solinus, & Zoroastres in præceptis rei rusticæ) à fluuio Atticæ sic nominato; & in primo de Agricultura libr. vt refert Cœlius lib. 20, cap.7. quo in loco facit tria signa autumnalia, ζυγὸν, σκορπίον, τοξότην.

Quando

Ayuntamiento de Madrid

Quando autem Diana eadem cum luna est, transmittentibus Hi-
lissum terræ Atticæ fluuium; vnde Hilissiades Musæ dictæ sunt?
&c. Tamen obiter notabis ζυγὸν significare libram. Hilissi fluui
mentionem facit Plato in Phædro, dicitque puellis (i. Musis) pro-
prium esse, his verbis: Ἱλισσοῦ ἄρ' οὖν ἐνθένδε χαρίεντα γοῦν καὶ κα-
θαρὰ καὶ διαφανῆ τὰ ὑδάτια φαίνεται, καὶ ἐπιτήδεια κόραις παίζειν παρ'
αὐτά. i. *An non Hilissi hic grata, pura & nitida apparet aquula, puel-
larúmque apta ludis?*

Ligyæ etiam dicuntur ab eodem Platone, ob canorum genus,
quod *ligyum* nominatur, vel etiam propter cantum ipsum. Et *Co-
rycides* ab antro quodam apud Delphos, vbi oraculorum e-
tiam responsa reddebantur. *Mnemosynides* etiam à matre Mne-
mosyne. In Pausaniæ etiam monumentis scriptum reperitur,
fuisse apud Trœzenios veterem Ardali aram, super qua Musis &
Somno rem diuinam peragebant antiqui, Somnum astruentes es-
se Musis deum præcipuè amicum. Fuit autem Ardalus hic Vul-
cani filius, quem tibiam adinuenisse opinantur, & ab eo Musas
dici *Ardalidas*. Dictæ sunt etiam *Mæonides*, à Mæonia regione.
Dicuntur & *Pateides*, à fonte quoque Macedoniæ. *Nymphæ* postre-
mo dictæ fuerunt, veluti virgines, νύμφη enim apud Græcos ni-
hil aliud est quàm caruncula illa (κλειτορὶς nuncupata) quæ in-
teriacet rimam muliebrem: exeritur autem post longum rerum
venerearum exercitium νύμφη etiam dicitur pellicula illa, quam
vocāt hymen; quæ integra, integritatem significat & pudicitiam;
effracta, violatæ virginitatis argumentum est. Nymphis autem
omnibus sed Musis præcipuè, dicata fuerunt antra, & solennes
fontes vt meminit Capitolinus: antra quidem, propter distillan-
tes aquas affatim affluentésque. Eadem ratione & fontes lauan-
dis Nymphis destinati: vnde & Nymphæi dicuntur. Innuente ita-
que Deo vmbilicum huic narrationi de Musis & Mythologiæ
impegimus, quoad breuissimè fieri potuit. Quod sicubi imprudentes lapsi sumus, aut scopum non attigimus veritatis adyta arca-
nósque fontes non verè recludentes, lectorem oratum volo erro-
ris partem aliquam priuatis meis negotiis condonare & tempo-
ris angustiis. Ego verò Deum apprecabor vt quamdiu hac vitali
fruar aura, si grauissimis curis incumbere mihi denegatum sit,
tamen humi compascens gracculus, aliquo modo reipublicæ li-
terariæ subseruiam. Vale.

Ayuntamiento de Madrid

ΑΝΤΙΠΑΤΡΟΥ εἰς εἰκόνα μουσῶν.

Τρίζυγες αἱ μοῦσαι τᾷδ' ἔστα μὲν· ἁ μία, λωτοῦς·
Ἁ δὲ, φέρει παλάμαις βάρβιτον· ἁ δὲ χέλυν.
Ἁ μὲν Ἀριστοκλῆος ἔχει χόλυν, ἁ δ' Ἀγελάδα,
Βάρβιτον· ἁ Καναχᾶ δ', ὑμνοπόλους δόνακας.
Ἀλλ' ἁ μὲν κράντειρα τόνου πέλει· ἁ δὲ μενωδὸς
Χρώματος· ἁ δὲ, τοφᾶς εὑρέτις ἁρμονίας.

De Musarum inuentis.

Cleio gesta canens transactis tempora reddit.
Melpomene Tragico proclamat mæsta boatu.
Comica lasciuo gaudet sermone Thaleia.
Dulciloquis calamos Euterpe flatibus vrget.
Terpsichore affectus citharis mouet, imperat, auget.
Plectra gerens Erato saltat pede, carmine, vultu.
Carmina Calliope libris Heroica mandat.
Vranie cæli motus scrutatur, & astra,
Signa cuncta manu; loquitur Polymneïa gestu.
Mentis Apollineæ vis has mouet vndique Musas.
In medio residens complectitur omnia Phœbus.

VETE-

Ayuntamiento de Madrid

VETERVM PHILOSOPHORVM ETHNICORVM DE DIIS SENTENTIÆ.

Ex Lilii Gregorii Gyraldi Syntagmate I. de Deorum Gentilium Historia collectæ.

NOSTRAE tractationi conuenire videtur, vt Philosophorum & eorum qui sapientes habiti sunt, sententias de deis breuiter recenseamus. Scribit Origenes libro aduersus Celsum quinto, Mundum quosdam vniuersum, deum esse affirmasse: & Stoicos quidem primum Deum esse mundum, & Platonicos secundum, ex cæteris Græcis aliquos tertium mundum dixisse. At nos hîc potius singulorum philosophorum quas opiniones & sententias legimus, afferamus.

Inter hos primus habitus Thales Milesius, qui Deum dixit mentem, qui ex aqua cuncta formauerit, nec principium nec finem habiturus. Huius Thaletis sententiam sic exprimit Minutius Felix in dialogo: Thales, inquit, rerum initium aquam dixit: Deum autem eam mentem, quæ ex aqua cuncta formauerit, & altior & sublimior aquæ & spiritus ratio, quàm vt ab homine poterit inueniri, à Deo tradita.

Anaximander, & ipse Milesius, Praxiadæ filius, stellas & astra deos esse cœlestes putauit nihil hic diuinæ menti attribuit, vt ait Augustinus. Sed Cicero in primo de Nat. deorum, eius ait opinionem fuisse, natiuos deos esse longis interuallis orientes, occidentésque. Vt verò ait Epiphanius, infinitum voluit esse vniuersorum principium: ex hoc enim omnia fieri, & in ipsum resolui.

Anaximenes, Eurystatæ filius, & ipse Milesius, infinitum aera dixit, cui omnes causas attribuit, & deos ex aere ortos, vt ait Augustinus. At M. Cic. Aera ipsum Deum statuisse scribit, alii æ-

Ayuntamiento de Madrid

thera dixêre.

Democritus Abderites Deum existimauit mentem esse ignea m,& mundi animam. Sed ab his diuersa Tullius,imagines & earum circuitus in deorum numero refert, ita vt imagines atomos intelligat. Democritus(inquit Arnobius)quamuis atomorum primus inuentor, nónne plerunque naturam quæ imagines fundat,& intelligentiam,Deum loquitur?

Pythagoras,Mnesarchi filius,Deum ita definiuit:animus, qui per vniuersas mundi partes, omnémque naturam commeans atque diffusus, ex quo omnia quę nascuntur animalia vitam capiant. Sunt qui scribāt,ipsum vnū tātùm principium, & Deum ipsum esse. Plutarchus in Numa: Pythagoras, inquit, primum principium, neque sensui, neque perturbationi subiectum, sed mentem inuisibilem & increatam esse censuit. Eius quoque discipuli, Lysis & Philolaus, diuersa dixêre: alter numerum ineffabilem, alter(vt sic dicam)maximi intimíque numeri summitatem. communis certè omnium opinio tenet, eum in numeris Deum constituisse, & vt Origenes scribit, monada Deum putauit,& sine hac nihil factum esse.

Archelaus Apollodori, vel vt alii dicunt,Miltonis,Atheniensis physicus, ex terra omnia facta dicit, vt ait Epiphanius:eámque voluit vniuersorum esse principium.

Pherecydes quoque, eodem auctore tradente, terram dixit ante omnia factam fuisse.

Heraclitus Ephesius, deos ex igne credidit, vt Varro & Augustinus tradunt.

Origenes intelligibilem dixit ignem. Simplicius idem sensisse Hippasum Metapontinum tradit.

Anaxagoras,Hegesibuli filius, Clazomenius,discipulus Anaximenis,homœomerias rerum principia putauit, vt Lucret cecinit,& notant cum Epiphanio,alii plerique hic & diuinum animum sensit omnium rerum quas videmus effectorem:ita quidem Augustinus,alii verò infinitam mentem Deum statuisse scribunt, quæ per seipsa moueatur. Hunc tamen, quod Solem lapidem ignitum,dixisset,morte mulctarunt Athenienses.

Prodicus Ceus quatuor elementa deos statuit,& Solem & Lunam,vt Epiphanius scribit. ex iis enim vitalem virtutem existere credebat.

Diogenes Apolloniates, Anaximenis alter auditor, aerem quidem dixit rerum esse materiam,de qua omnia fierent: sed aerem ipsum compotem diuinæ rationis, sine qua nihil ex eo fieri possit:Augustinus,plura Simplicius. At verò Diogenes Babylonius, exponendi curam habuit: ante Iouis partum, & exortum Mineruæ:& hoc genus cæterarum rerum vocabula esse ait, non deorum,vt auctor est Arnobius.

Clean-

Ayuntamiento de Madrid

Cleanthes Assius, Stoicus, æthera esse statuit summum Deum: vt verò Arnobius ait, mentem modò, animum modò, modò æthera, plerunque rationem Deum esse disseruit. Straton, Naturam statuit deum, vt idem prodit Arnobius.

Antisthenes Athenienses, multos quidem esse ait populares deos, vnum tamen naturalem, summæ totius artificem.

Chrysippus Cilix (nam à quibusdam Solensis, ab aliis Tarsensis dictus) Stoicus, nunc naturalem vim diuina ratione præditam, nunc diuinam necessitatem Deum prædicabat. Zeno verò Cittieus, diuinam naturalémque legem Deum esse putauit, & simul (vt Arnobius tradit) æthera: interdúmque rationem vult omnium esse principium. Idem, interpretando Iunonem aera, Iouem cœlum, Neptunum mare, igné esse Vulcanum, & cæteros similiter vulgi deos elementa esse monstrando, publicum graiuiter arguit & reuincit errorem. Vt verò scribit Origenes ἐν τῷ κατὰ φιλοσοφουμένων, hos Deum putasse principium omnium, corpus purissimum, & per omnia ipsius prouidentiam penetrare.

Xenophanes, Orthomenis filius, Colophonius, omne quod esset infinitum, adiuncta mente, Deum esse voluit. Theophrastus, vnum & vniuersum, omnéque Deum Xenophanem dixisse prodidit, vt pluribus ostendit Simplicius in Physicis.

Parmenides, Pyretis filius, Eleates, commentitium quiddam coronæ similitudine efficit, quam στεφάνην appellat, continentem ardorem lucis, orbem qui cingit cœlum, quem Deum vocat, in quo neque figuram diuinam, neque sensum (ait Cic.) quisquam suspicari potest. nam bellum, discordiam, & cupiditatem, cæteráque generis eiusdem ad Deum reuocat, quæ vel morbo, vel somno, vel obliuione, vel vetustate delentur. Sed de Parmenide & Melisso ferè consentanea affert Simplicius in primo Physicorum, eorum etiam versus & verba ascribens. Idem & ex Alexandro ait, à Parmenide libros duos conscriptos, in altero de ente vno intellectibili obscurè & iuxta veritatem, in altero iuxta vulgi opinionem plura statuit. Epiphanius Parmenidem ait statuisse, infinitum vnum esse omnium principium. Idem verò de Melisso ita retulit: Melissus, inquit, Ithagenis filius, Samius genere, vnum infinitum esse vniuersum, nihílque firmum esse natura, sed omnia corruptibilia in potentia. Leucippus eadem penè, omniáque imaginaria esse, nihílque verè, sed apparere, vt remus in aqua inflexus.

Empedocles Agrigentinus, quatuor naturas, ex quibus omnia constare censet, diuinas esse voluit, quas & nasci & extinguiperspicuum, & sensu omni carere, vt in primo de Nat. deorum tradit Cicero. Origenes verò ait, Empedoclem constituisse litem & inimicitiam, & vnitatis intelligibilem ignem, vniuersi principia. Simplicius vtraque commiscuit, hoc est, quatuor elementa,

Ayuntamiento de Madrid

& litem & concordiam: quo loco & eius versus affert Cicero, & Plato in Theæt. Eadem Diogenes Smyrnæus, vel Cyrenæus, vt ait Epiphanius. Idem & Theodorus, qui ἄθεος cognominatus est. dicebat enim nugas esse, qui de deis sermones habentur, nec eos esse: quare omnes ad furta, periuria & rapinas hortabatur. ae ne quidem pro patria mori: vnam enim patriam mundum esse, & felicem, bonum dicebat: infelicem fugiendum esse, etiam si sit sapiens: & fatuum diuitem præferendum. hæc Theodorus, vt ait Epiphanius.

Protagoras Abderita, negabat sese omnino habere de deis quid liqueat, sint, non sint, qualésve sint.

Xenocrates Chalcedonius libros scripsit de Natura deorum, in quibus nulla species diuina descripta est. Deos octo esse prodidit, quinque in stellis vagis, vnum qui ex omnibus sideribus, septimum Solem, octauum Lunam constituit. Ex Pyrrhone Elienſi nihil certi haberi potest, nec ab eius sectæ philosophis.

Plato Athenienſis, qui omnium eius sectæ philosophorum sapientissimus iudicatus est, planè monarchiam defendit, nec æthera, nec rationem, aut naturam, sed vt est, Deum appellat, ab eóque mundum hunc perfectum mirabilémque esse fabricatum quem noster est secutus M. Cicero, & imitatus, vt alicubi de Nat. deorum, & de Legibus. quin & in consolatione sua de morte filiæ Tulliæ, Deum ita definit: Nec verò Deus ipse, qui intelligitur à nobis, alio modo intelligi potest, nisi mens soluta quædam & libera, & segregata ab omni concretione mortali, omnia sentiens, & omnia mouens. Nihilominus Platonis quoque sententiam variam fuisse cùm alii, tum in iis quæ Philosophumenon inscripsit, ostendit Origenes: certè & in Dialogis varius est, pro varietate loquentium.

Xenophon Socraticus formam Dei veri negabat videri posse, & ideo quæri non oportere, vt prodit Arnobius: qui & Aristonem Stoicum similiter ait, Deum omnino comprehendi non posse, affirmasse.

Aristoteles Stagirites, non est Platonem doctorem secutus. nam secum ipse diffidere, & sibi inuicem repugnantia dicere & sentire videtur. in summa tamen, vnam mentem mundo præesse, & omnium causam statuit. Alia quidem Cicero: sed omnino certi aliquid de Deo, ab Aristotele afferre non possumus, licet in hoc multi laborauerint, inter quos Fr. Picus meus in libro de Prouidentia.

Speusippus, ex Platonis sorore natus, vim naturalem, animalem, qua omnia regantur, Deum esse statuit, vt in octauo scribit Arnobius.

Alcmæon Crotoniates, Soli & Lunæ, reliquisque sideribus, animóq; præterea diuinitatē dedit: qui, vt ait Cicero, non sensit, sese

Ayuntamiento de Madrid

ſeſe mortalibus rebus immortalitatem dare.

Ecphantus Syracuſius, Deum mentem & animum eſſe exiſtimauit, vt Origenes ſcribit.

Epicurus Atheniensis, ex atomis deos ſuos conſtituit, & eos quidem corporeos putauit, ab hominibus tamen diſcretos, hominum tamen figura. Origenes ex Epicuri ſententia ſempiternos deos & incorruptos ait, ſed nihil prouidere. M. Tullius libro ſecundo de Nat. deor. de deis ab Epicuro conſtitutis: Non ſunt, inquit, de iis corporibus, vt aut caſus, aut ictus extimeſcant, aut morbos metuant, ex defatigatione membrorum: quę verens Epicurus, monogrammos deos dixit, quòd ſemper iidem ſint, nec ira lætitiâve mutari. tractum ab eo picturæ genere videtur, quod monochroma eſt, vnius ſemper coloris, de quo Plinius libro trigeſimotertio & trigeſimoquinto Natural. hiſt. vel vt Nonius Marcellus exponit, macie pertenues, ac decolores: tractum ait à pictura, quæ priuſquam coloribus corporetur, lineis ex vmbra fingitur. Lucilius, Vix viuo homini, ac monogrammo. & idem alibi, Quæ pictas monogrammi. Quaſi id dicat Cicero, Deos qui ſemper ſint eiuſdem tenoris, & de deo Epicuri canit Lucretius: Nec bene pro meritis capitur, nec tangitur ira: & reliqua, quæ ait idem poeta. Arriſit ita hæc, monogrammi vox Eraſmo, vt in ſua Prouerbia induxerit.

Brachmanæ Indię ſapientes, Deum lumen dicebant, non vt Solem, vel ignem, ſed rationem, qua occulta myſteria ſapientibus videntur, vt ait Origenes.

Stoici vt plurimùm Deum diuinam ſubſtantiam, intelligibilem, & igneam eſſe decreuerunt, forma carentem, ſed tranſmutari in quæcunque velit, & aſſimilem fieri. Origenes quidem contra Celſum libro 4. videtur Stoicos dicere deos putaſſe corporeos. Iidem philoſophi aſtra & cœleſtia omnia quæ mouentur, deos putabant: quod & Lactantius ſcribit. M. Tullius in primo de Nat. deorum, oſtendit quantum inter ſe diſſiderent, nec modò Zenonem ſecum ipſum, ſed illius ſectatores, Ariſtonem, Cleanthem, Perſeum, Chryſippum, & Diogenem Babylonium.

Ariſtoteles Ponticus, varia de Deo agens, vt ſcribit Arnobius. Sed rectius Minutius Felix, vt antè oſtendimus. nam aliàs mundo, aliàs menti tribuit principatum.

Heraclides Ponticus, Platonicus, ſuos libros fabulis referſit, & tum mundum, tum mentem diuinam eſſe putauit, & mutabilem Dei formam eſſe voluit, quin & terram & cœlum in deos retulit. Arceſilaus Deum ſolùm dixit aſſequi poſſe veritatem, minimè verò hominem, vt ait Epiphanius.

M. Varro Terentius, Deum ait ſe arbitrari Animam eſſe mundi, ipſumque mundum Deum eſſe. mox adiungit: mundum diui-

Ayuntamiento de Madrid

di in partes duas, id est in cœlum & terram: & cœlum ipsum quaque bifariàm, in æthera & aera: terram verò in aquam & humum, è quibus summum esse æthera, secundum aera, tertiam aquam, infimam terram: quas omnes quatuor partes animarum esse plenas, in æthere & aere immortalium, à summo autem circuitu cœli, vsque ad circulum Lunæ ęthereas animas esse astra ac stellas, eásque cœlestes deos non modò intelligi esse, sed etiam videri. Inter Lunæ verò gyrum, & nimborum ac ventorum ęacumina, aereas esse animas: sed eas animo, non oculis videri, & vocari Heroas, & Laruas, & Genios, hæc quidem breuiter ex Varrone. Has itaque de deis opiniones philosophorum, ex multis paucas collegimus. Sed Tertullianus Septimius, vir acutus & eruditus, longè pauciorìbus in Apologetico recensuit: Inuentum, inquit, solummodo Deum, non vt inuenerant, philosophi disputauerunt, vt & de qualitate & de natura eius & de sede disceptarent. Alii (ait) incorporalem, asseuerant alii corporalē vt tam Platonici, quàm Stoici, alii ex atomis, alii ex numeris, sicut Epicurus & Pythagoras. alii ex igne, qualiter Heraclito visum est. & Platonici quidem curantem rerum, contrà Epicurei ocìosum & inexercitum, & (vt ita dixerim) neminem humanis rebus, postum verò extra mundum Stoici, qui figuli modo extrinsecus torqueat molem hanc intra mundum: Platonici, qui gubernatoris exemplo intra illud maneat quod regat.

Sed gentium deos commemoranti, liceat & Plinii ridiculam penè de deis sententiam ascribere. Is igitur libro secundo ita propemodum scribit: Effigiem formâmque quærere, imbecillitatis humanæ reor. Quisquis est Deus, si modò est alius, quàm scilicet Sol, & quacunque in parte, totus est sensus, totus est visus, totus auditus, totus animæ, totus animi, totus sui. Innumeros quidem credere, atque etiam ex virtutibus vitiisque hominum, vt pudicitiam, concordiam, mentem, spem, honorem, clementiam, fidem, aut (vt Democrito placuit) duos omnino Pœnam & Beneficium, maiorem ad socordiam accedit. Fragilis & laboriosa mortalitas in partes ista digessit, infirmitatis suæ memor, vt portionibus coleret quisque quo maximè indigeret. itaque nomina alia aliis gentibus, & numina in iisdem innumerabilia reperimus: inferis quoque in genera descriptis, morbisque & multis etiam pestibus, dum esse placata trepidò metu cupimus & cætera non minus impia, quàm ridicula. Sed hic tibi Pane gyristæ verba de Deo subscribam, magis aliquanto pia quàm Plinii: Te, inquit, summe rerum sator, cuius tot nomina sunt, quot gentium linguas esse voluisti, quem enim te ipse dici velis, scire non possumus: siue in te quædam vis ménsque diuina est, quæ toto infusa mundo, omnibus miscearis elementis, & sine vllo extrinsecus accidente vigoris impulsu, per te ipse mouearis: siue

Ayuntamiento de Madrid

ſiue aliquà ſupra omne cœlum poteſtas es, quæ hoc opus totum ex altiore Naturæ arce deſpicias: te inquam oramus, & reliqua.

Poetarum verò opiniones hîc tibi non aſcripſerim, quoniam nec fixę nec ratæ ſunt ſententiæ: nunc hanc, nunc illam, pro perſona vel tempore, aliáue occaſione, afferunt, vt ex Homero & Vergilio in primis, cæteriſque colligimus. Orpheus tamen & Muſæus, Heſiodúſque, aliíque pauci, vt in Poetarum hiſtoria oſtendimus, nonnihil attuliſſe videntur, ſed ſubluſtri luce. At his omnibus mihi longè ſapientius Simonides Ceus, poeta, lyricus, de Deo Hieroni Siciliæ tyranno reſpondiſſe videtur. cùm enim de ipſo Hiero quæſiuiſſet, quid, aut qualis Deus eſſet, deliberandi ſibi vnum diem poſtulauit, cùm idem ex eo poſtridie quæreret, biduum petiuit. cùm ſæpiùs duplicaret numerum dierum, admiránſque Hiero quæreret, cur ita faceret? Quia quanto, inquit, diutius conſidero, tanto mihi res videtur obſcurior. atque ita tacendo Simonides mihi videtur ſapientius de Deo ſtatuiſſe, quàm cæteri philoſophi. Hanc tamen eandem ſententiam Tertullianus in Apol. Thaleti aſcribit, his verbis: Quid enim Thales ille princeps phyſicorum, ſciſcitanti Cræſo de diuinitate, certum renuntiauit: commeatus deliberandi ſæpe fruſtratus.

Ayuntamiento de Madrid

IN MYTHOLOGIAM
NATALIS COMITIS,
Obseruationum Libellus.

ANONYMVS LECTORI, S.

Quum quædam mihi occurrissent ex probatis scriptoribus, veteribus & neotericis collecta, quæ clarissimi viri D. Natalis Comitis Mythologiæ, non tenebras offundere, sed lucem aliquam adferre posse viderentur, vt ethnicarum superstitionum fontes apparerent: ea describere & typographo committere, quæ ad operis calcem adderet, voluimus, tibi specimen magni operis, si Deus voluerit, exhibentes. His interim fruere, & Vale.

ADONIS HORTI.

DE horto Edenico seu paradiso terrestri, quem Moses describit, Genes. 2. extant certissima apud Ethnicos scriptores testimonia & vestigia. Ac primùm de nomine ipso *Eden* (quod Hebræis idem est ac voluptas & delitiæ) hortus delitiarum designatus est. Et Chaldæi ac Persæ, quemadmodum scribit Xenophon libris de pædia & expeditione Cyri, vocant *Pardeis*, quod Græci postea παράδεισον dixerunt, Latini verò à Græcis mutuati nominant *Paradisum*. Est autem *Paradisus* omnis locus amœnissimus, & voluptatis plenissimus, vt etiam A. Gellius definit, quem etiam viuaria dici à Latinis putat, lib. 2. noct. Attic. cap. 20. Ex quo fit, vt Beatorum, post hanc vitam, sedes illa felicissima, Paradisus in Dei verbo passim nominetur, Luc. 23. 44. & 2. Corinth. 12. 4. & Apoc. 2. 7. Hæc autem omnia ad nomen Hebræum *Eden* alludunt, cuius significationem referunt ac retinent. Imo vox ipsa Græca ἡδονὴ quæ voluptatem significat, ab Hebræa Eden deducta videtur. Vnde & *Adonis* fictitius poetarum, & Adonis siue Edonis regio (quæ Edene est) sed vitiosè à peregrinis Græcis pronuntiata, pro Edenis vel Edene. Sibylla etiam apud Lactantium huius horti delitiosi, idest Edenici & Paradisi diserte meminit, lib. 2. cap. 12. Homerus, ex veterum traditione, de campis

Ayuntamiento de Madrid

campis Elysiis scribit, idest felicissimo quodam huius Orbis loco & quidem in extremis finibus orbis sito, in quo beatissimè boni piique homines viuerẽt; lib.5. Odyss. & ex Homero postea alii, tum Poetę, tũ Philosophi sumpserunt. Porro *Adonis horti* & horti Hesperidum, tam celebres in Ethnicorum scriptis, quidpiam quoque his simile, atque aliquod illius horti vestigium fuisse censeri possunt: de quibus Plinius lib.19. hist. natur. cap. 4. Præsertim verò Adonis qui dicti sunt horti fuerunt hic ipse hortus Edenicus. Præclarè enim in AEthico annotat Simlerus, *Adonis* pro *Edenis* regionem seu prouinciam illic scriptam esse, vt nos supra diximus. Vnde *Adonis*, à Græca voce ἀδονὶς, *Horti*, pro Edenis regionis horti dixerunt veteres illi istius veritatis ignari: quanquam iidem quendam Adonim regem esse volunt, (Adami nomen obscurè exprimentes) qui ex illius regionis nomine sic appellatus fuerit.

AETAS *aurea & ferrea.*

DVBITARI non potest quin Aureæ ætatis ænigmate veteres Ethnici illam vitã designarint, quam homines ante peccatũ vixerunt. Aetatis verò ferreæ nomine eam, quam iã post offensum à primis hominibus Deum omnes experimur. Auream autem ætatem seculum Saturni nominant. Præclarè enim Plato in Cratylo, *Nempe quidem arbitror*, ait, *Hesiodum auream ætatem appellare, non quæ aurea quidem esset naturâ, atque auro constaret: sed bonam & præclaram significasse. Cui rei argumentum mihi est, quòd ætatem nostram ferream nominarit.* Hoc idem tempus & Saturni seculum & aureum dici tradit in Politicis, cuius summam omnibus in rebus felicitatem describit. Nam ait omnia tunc sponte homini è terra nata: ipsos homines tunc fuisse immortales, aut ex seipsis renouatos: cœli quoque temperiem tunc optimam. Ante Platonem aureæ ætatis meminerat Hesiodus lib. 1. Operum & Dierum, cuius verba & mentem expressisse videtur Ouidius lib. 1. Metamorph. his versibus:

Aurea prima sata est ætas, quæ vindice nullo
Sponte sua sine lege fidem rectumque colebat, &c.

Quibus consentiunt ea quæ Virgilius reliquíque vetustissimi poetæ, tum Græci, tũc Latini, de Saturni seculo tradiderunt. Sed postquam homo peccauit mutata est aurea illius conditio & ætas in ferream; summa felicitas in summam miseriam & infelicitatem conuersa, qualem etiam ipsimet Ethnici declarant: adeo vt Sibylla scripserit metuendum esse, imò tempus fore, quo Deus vniuersum genus humanum deleat è terra, quemadmodum extant varii illius de ea re versus apud Lactantium in libro de Ira

Ayuntamiento de Madrid

Dei. Ergo Hesiodus ferrei istius hominum seculi infelicitatem & pœnam ostendit, quæ secuta est hominum mutatos mores, id-est peccatum ab iis in Deum creatorem suum perfidissimè admissum, idque congruenter verbo Dei. Imò idem tradit tantam hominum miseriam (qualis nunc est) non repentè extitisse, quod verum est, sed per quosdam gradus, temporum ætates, momenta & successiones succreuisse: in quibus tamen intermiscet quædam tum ipse, tum alii de fabulis, quoniam veritas ipsa lucida, qualis est in verbo Dei, semper à suis vmbris (quas solas Ethnici habuerunt) differt. Illæ enim sunt interpolatio & obscuratio veritatis. Ergo post peccatum statim immutatæ sunt rerum vices, ipsaque huius mundi facies & felicitas amissa, quam ætatem Ioui tribuunt. Nondum tamen summa erat mundi corruptio & calamitas, quæ sequentibus temporibus propter succrescentia multiplicatáque hominum peccata demum exorta est. Ergo de Ioue illi scribunt sub eo fuisse, non sub Saturno, initium miseræ illius conditionis, quæ propter hominum peccatum in mundum inuecta est: de qua sic Virgilius, Georg. lib. 1.

Ante Ioüem nulli subigebant arua coloni,
Nec signare quidem aut partiri limite campum
Fas erat: in medio quærebant, ipsáque tellus
Omnia liberius, nullo poscente, ferebat.
Ille malum virus serpentibus addidit atru, &c.

Et si Lactantius lib. 5. cap. 5. aliter ista interpretatur. Crescente igitur hominum malitia, postquam semel esse cœpit, tandem omne genus peccati, & miseriæ in mundum irrupit. Vnde ferrea, id est miserrima, hominum ætas nata est, propter quam immissum est à Deo postea diluuium. Cæterùm de ista ætate ferrea, quanta & scelera, & scelerum supplicia pepererit, sic Ouidius lib. 1. Metamorph. *De duro est vltima ferro.*

Protinus erupit venæ peioris in aurum
Omne nefas, fugere pudor, verúmque, fidésque, &c.

Ergo & miseriæ quoque, nempe pœnæ peccatorum istorum subsecutæ sunt, quas AEneid. lib. 6. describit Virgilius. Nam inter nos & post peccatum est

Luctus, & vltrices posuere cubilia curæ,
Pallentésque habitant morbi, tristisque senectus,
Et metus, & malesuada fames, & turpis egestas.

Et hæc quidem de duplici illa ætate.

APOLLO.

DE prima Musices inuentione nequaquam inter Ethnicos constat. Quum enim vnaquaque gens ambitiose, tam excellentis artis inuentum, sibi vendicare vellet, plures illius autores

tores esse dixerunt. De primo autē illo excellentíque viro, qui eā mortales docuerat, non quæsierūt. Ergo Græci contendunt Amphionæ suum primum illius repertorem fuisse, vt & Plinius, lib. 9. & Plutarchus in lib. de Musica commemorant. Thraces autem id potius tribuunt Orpheo suo: AEgyptii Mercurio, qui apud se natus sit, quem eundem Toth, seu Trismegistum vocant, vt ait Euseb. lib. 1. Præpar. Euang. Plato lib. 3. de Republ. distinguit. Nam quæ lyram & alia instrumenta pulsat, ea musica, ait, ab Amphione reperta est: sed quæ voce & oris sono velut tibiis fit & modulatur, à Marsya (qui Lydus fuit) & Olympo. Plinius lib. 7. cap. 56. varios variarum musices partium variorúmque instrumentorum repertores recitat. Verùm nulli istorum primi Musicam repererunt: sed quum inuenta iam esset, eam duntaxat primi ad suos homines deportarunt & transtulerunt. Itaque Augustinus lib. 18. cap. 13. de ciuitat. Dei, irridet fabulam de Amphione Græco: nimirum eum mouisse saxa sono citharæ, quemadmodum etiam eandem explodunt & Palęphatus & Phornutus homines Græci natione, & religione Ethnici. Quin imo Plutarchus in lib. de procreat. animæ in Timæum, ait omnes penè veteres Deos cum musico instrumento in manu pingi solitos fuisse, quasi omnes eius artis autores essent: ac proinde illius primus autor apud eos incertus esset (quemadmodum, etiam scripsit Heraclides, teste Plutarcho) vel quod in omniū Deorum sacris Musica adhiberetur, sicut Arnobius lib. 6. contra Gentes docet. Sed tandem eò res rediit, vt velint Apollinem primum omnium huius artis parentem habendum esse, vt tradit lib. 6. Pausanias. Hic autem antiquissimus fuit, & longè ætate superior his omnibus, quos nominaui, nimirum Orpheo, Marsya, Amphione. Nam eum alii Cœli, alii Iouis filium (ac proinde vetustissimum) fuisse fatentur, quēadmodum apparet ex Cicer. lib. 3. de natura Deorum & Arnobii lib. 4. contra Gentes. Quamobrem eum inter Deos maiorum Gentium recensebant, vt demonstrat Lactantius lib. 1. cap. 15. Ergo quemadmodum Mercurius ille Iouis filius & antiquissimus, id est, Iabal, rei pecuariæ prima præcepta Mundo dedit: sic Apollo Iouis filius & primus (multi enim fuerunt post primum) id est, Iubal, Musices primus repertor fuit.

ATE.

QVOD Homerus Iliad. lib. 19. Aten quandam feminam canit omnibus nobis mortalibus fuisse noxiam & perniciosam, proculdubio alludit ad omnium nostrūm parentem Euam, (quæ primùm peccauit) ídque ex reliquiis veritatis, de qua Homerus quidpiam inaudiuerat. Ait enim,

Ayuntamiento de Madrid

Πρόσθε Διὸς θυγάτηρ Ἄτη, ἣ πάντας ἀᾶται
Οὐλομένη.
Filia prima Iouis, quaque omnes perdidit, Ate
Perniciosa.

Quid quod ibidem Homerus alterius fabulæ integumento eandem historiam attingit, dum ait Iouem omnium mortalium sapientissimum, tamen à Iunone vxore sua olim deceptum fuisse. Et hęc quidem de initio malorum, quódque à femina cœperit, & per eam hominum prudentissimus deceptus sit, tradit Homerus. Hesiodus verò lib. 1. Oper. & dier. idem quidem sentit & scribit, sed diuersis verbis, aliáue fabula conficta ex veteri traditione. Nam ait, à Pandora muliere (quæ omnium fœminarum & formosissima & prima condita à diis fuerat) mala omnia in orbem terrarum sparsa fuisse. Quanquam & Palæphatus de fabulosis narrationibus, & Placiades Fulgentius lib. 2. Mythologic. aliter interpretantur Pandoram, dum ad nostram veritatem non attendunt. At verò Hesiodus nobiscum facit, ex cuius carmine, quod nos contendimus, ostendetur facilè.

Ἀλλὰ γυνὴ χείρεσι πίθου μέγα παμ' ἀφελοῦσα
Ἐσκέδασ', ἀνθρώποισι δ' ἐμήσατο κήδεα λυγρά, id est,
Namque prius vixêre homines, verum absque labore,
Absque malis, morbóque graui, tristique senecta.
At mulier rapto de poclo tegmine sparsit
Omne mali genus, & morbos, curásque molestas.

Itaque mulierem ex ira Iouis natam & κακὸν κακῶν appellauit idem in Theogonia, vt lib. 3. contra Iulianũ scribit Cyrillus in principio libri.

BACCHVS.

PATRIARCHA Noachus is est, qui primus vitem plantauit, viníque vsum hominibus monstrauit, paulò post vniuersale diluuium, vt refert Moses, Genes. 9. 20. Ergo & *Boachus* primùm quasi Noachus, & per aphæresin vnius literæ postea *Bacchus* ab Ethnicis dictus est, primus vitis ac vini inter mortales repertor & sator. Vnde & *Lenæus genialis consitor vuæ* cognominatus est, vt scribit Ouid. lib. 4. metamorph. Nec verò dubium mihi est, quin Bacchi vox & nomen non à sono bacchantium, vt nonnulli putant, sed à veteri Noachi appellatione sit deductum, & inde primum *Boachus*, N. mutata in B. deinde *Bachus* formatum, quod duplicata litera C. postea *Bacchus* ab ignaris huius etymologię hominibus sit pronuntiatum. Id quod ante me verè & acutè Stuckius vir eruditissimus obseruauit in lib. Cõuiualibus. Itaque cum cantharo Bacchus pingebatur, vt ait Arnobius, lib. 6. contra Gentes: & vetustissimus Deorum censebatur, etiam ante Li-

Ayuntamiento de Madrid

te Liberum & Vranium natus, quemadmodum lib.2.cap.2. commemorat Lactantius. Denique huius veritatis ignoratione multæ de hoc antiquissimo Baccho fabulæ & allegoriæ confictæ sunt, vt tradit & conqueritur Diodorus Siculus lib.4. Biblioth. cap.5. Nec verò Bacchus iste est ille Dionysius Græcorum recens & Thebanus: sed vetus ille & Nysius ex Nysa monte Indiæ, de quo etiam meminit Arnobius libro 5. Verùm Græci vetustissimum illum sua laude spoliarunt, vt ea hunc suum sacrilegè exornarent ac commendarent. Nec verò Noachus, Boachus, & Bacchus solùm: sed & *Oenotrius* quoque, Οἰνότριος Græcis, ὅτι τῶν οἴνου, appellatus est. Multis enim modis posteritas hoc tantum Noachi beneficium celebrare voluit. Itaque variis nominibus eum appellauit. Idem enim est qui antiquissimus Oenotrius, Bacchus & Vinifer appellatur. Is autem Oenotrius, à quo Italiæ pars quædam primùm, postea tota Italia Oenotria dicta est, quémadmodum ex variis Scriptoribus apparet, est recétior, qui etiam Arcas dictus, postea nomen & inuentum vetustissimi illius Oenotrii, nempe Noachi, falsò sibi & arroganter attribuit, vtpote vir Græcus & vanus: & pro primo illo haberi colique voluit.

CERES.

DE Agriculturæ primo inuentore acerba & vexata est inter ipsos Ethnicos digladiatio, quoniam à Mose recesserunt: & particulares eius artis apud quasdam duntaxat gentes monstratores (qui longis seculis fuerunt Adamo primo eius parente posteriores) pro primo tamen sumunt. Ergo eorum alii aiunt Cererem esse terræ frugum inuentricem, sed Græcis: ideóque vt ex Platone in Cratylo ait Cicero lib. 3. de Nat. deorum, dictam Cererem Δημήτερα, quasi γῆς μήτηρα, quòd eos docuerit alimenta ex terra colligere. Quo verò primùm tempore hoc beneficium ab Adamo ipso, Adamíque posteris longè ante à Mundo communicatum, illa Græcis hominibus contulerit, tradit Augustinus lib.18.ciuit. Dei, cap.6. nempe regnante Argo in Peloponneso (qui ex AEgypto eò, vti & Ceres illa, venerat) postquam primi posteri Adami, imò & Noachi, iam per totum terrarum orbem sparsi fuissent. Alii malunt à Triptolemo rege Atheniensium terræ colendæ præcepta primùm tradita, sed Græcis, quemadmodum dixi. Sic Palæphatus, & Pausanias, lib.1. Alii à Brige quodam Athenienſi malunt, velut Plinius, lib.7.cap.5.6. Alii ab Osiride AEgyptio, sicut Plutarch. in Osiride. Alii denique (& hi omnino verius) ab antiquissimo illo Saturno, qui idem est atque Adamus. Itaque cum falce, qua fruges maturæ metuntur, solet à veteribus Saturnus ille vetus pingi.

Ayuntamiento de Madrid

QVAE de primo illo & antiquissimo terrarum diluuio Ethnici à maioribus acceperant, superstitiosis & fabulosis postea narrationibus, ambitione item fascinati, ad quasdam aquarum eluuiones peculiares, quæ in suis regionibus acciderant, transtulerunt. Vera est enim Platonis lib.3. de legib. sententia, multa quidem fuisse diluuia: vnum tamen inter cętera celebre & maximum: cuius etiam copiosius meminit in Timæo. Confuderunt igitur sæpe Ethnici particularia illa diluuia, quæ longè post secuta sunt, cum illo vniuersali, quod præcessit, vt ex fabulis in diluuio Deucalioneo sparsis colligere licet: nõ tamẽ semper, nec vbique. Vt rem hanc totam perspicuè exponam, sic ex eorum scriptis colligo: Inundationes terrarum fuisse plures. Prima, aiunt illi, nouimestris sub prisco Ogyge. Hæc sola fuit vniuersalis, & est diluuium à Mose, Gen. 6. & 7. descriptum. Secunda inundatio, Niliaca, menstrua sub AEgyptiis Hercule ac Prometheo. Tertia bimestris in Achaia, sub Ogyge antiquo & recentiore. Quarta, trimestris in Thessalia sub Deucalione. Quinta, in Pharo seu AEgypto, & ipsa trimestris: quæ Pharaonica dicta est, vel à Pharaone, vel à Pharo insula, (à qua tota AEgyptus Pharos olim fuit appellata) & Prothea, nempe sub Protheo AEgyptio in raptu Helenæ. Eodem modo ex Eusebii Chronicis multoties diluuium extitisse constat, velut sub Noacho, Ogyge, Deucalione: de quibus etiam Isidorus lib. 13. cap. 22. etymologic. sed etiam postea sub Mauricio imperatore, anno salutis 586. item sub Carolo v. in Hollandia & Zelandia, anno 1531. & aliis in locis sæpe.

Verùm, diluuium hoc vniuersale & primum, quod Noachi temporibus fuit, κατ' ἐξοχὴν terrarum inundationem vocarunt, à quo ad ortum Deucalionis volunt intercessisse annos septingentos. Deucalionei autem diluuii mentionem faciunt Virgilius, Horatius, Ouidius, Pausanias variis in locis, qui Deucalionem solius Phthiotæ regionis (quæ est pars Thessaliæ) regem fuisse scribit, lib 1. & 5. Diluuii vniuersalis sub Noacho meminit Sybilla apud Lactãtium de ira Dei, cap. 25. Cato in fragmẽtis Originum, Archilochus lib. de tẽporib. Ioseph. lib. 1. Antiquit. Iudaic. ex Mnasea. Hieronymus AEgyptius, & Berosus Chaldæus, qui etiam Gordiæum montem nominat. Alexander polyhistor & Abydenus apud Cyrillũ lib. 1 cõtra Iulian. & Plato in Timæo. Ouidius metamorph. lib. 1. Noachi & Deucalionis diluuiũ confundit: Plutarchus itẽ lib. de defectu oraculorum. vide Plin. lib. 5. cap. 13. & Põpon. Mela lib. 1. de situ Orbis, cap. 11. In summa, quæ de Deucalione scripta extãt plæraque de Noachi diluuio intelligenda esse videntur, alioquin vt aniles nugæ explodi debent.

Ayuntamiento de Madrid

DII *Maiorum Gentium.*

MOSES narrat, Genes. cap.6. posteros Caini ac Cainum ipsum(qui ante Noachi diluuium vixerunt)esse potentes illos,industrios, & claros viros, qui à seculo, omnique hominum memoria celebres notique fuerunt, & per totum terrarum orbem, etiam post diluuium, laude insignes, quique fuerunt præstantissimis nominibus(velut Saturni, Iouis, Mercurii, Vulcani, Dionysii,&c.)etiam inter Ethnicos ipsos, qui Mosis scripta non legerunt, prædicati, ac rerum gestarum fama celebrati ac commendati. Postquam enim Moses eos Caini posteros recitasset, addidit, *Isti sunt potentissimi homines qui à seculo vel olim fuerunt viri nominis*, id est celebres, & fama noti inter omnes mortales, etiam post ipsorum mortem, atque adeo ipso adhuc Mosis seculo, & quum illa memoriæ literisque proderet. Ex quo perspicuè intelligitur, eos quos posteritas & Mosis ætas, & sequens quoque postea seculum magnificè celebrauit, coluit, pro summis viris, fortissimis heroibus, imò etiam pro Diis habuit, fuisse posteros Caini qui diluuium præcesserunt. Ii autem sunt, quos Ethnici, vti monui, dixerunt Saturnos, Ioues. Mercurios, Vulcanos, aliisque eiusmodi nominibus appellarunt, vt ex eorum scriptis apparebit. Illi enim, & si pro Diis ab Ethnicis culti sunt homines, tamen, & quidem mortales fuerunt: sed qui propter artes egregias à se primùm inuentas, immensàque illa dona in totum genus humanum à se primis collata, innotuerant hominibus, & apud posteros in admiratione fuerant, huiusmodi appellationibus donati celebratique sunt. Id quod mecum sentit M. Tullius, lib.1. Tuscul.quæst.& Varro in libris rerum diuin.testante D.August. lib.4.ciuit.Dei,cap.27.& lib.6.cap.6. Sed imprimis id docet verum esse Varro,eod lib ciuit.Dei.cap.24.

Præterea,obseruandum est,istas siue Græcas, siue Latinas Κρονίου, Διός, Ἑρμοῦ, Ἡφαίστίου, Διονύσου, i. Saturni, Iouis, Mercurii,Vulcani,Dionysi,& similium appellationes multis quidem datas & communicatas fuisse: prout videlicet vnaquæque gens quempiam vel suæ originis autorem,vel suum benefactorem,vel primum sibi notum virum strenuum & industrium celebrare, & immortalem posteritati reddere voluit studuitque. Vnum tamen fuisse, cui primùm, & ab antiquissimo tempore hoc nomen vel Saturni,vel Iouis,vel Mercurii, &c impositum fuit: ad cuius similitudinem alii(& quidem illi primo & antiquissimo longè ætate posteriores)Saturni,aut Ioues,aut Mercurii,&c.postea nomi nati fuerint. Quod idem de mulierum Dearum, quæ vocantur, nominibus est sentiendum. Ergo plures reperientur, qui & diuersis temporibus, & à diuersis gentibus, & Saturni, & Ioues,& Vulcani fuerunt vocati: omnes tamen nomen ex admiratione

Ayuntamiento de Madrid

illius (qui primus eo nomine dictus est) sortiti ac consecuti. Ex quo fit vt in Ethnicorum libris multos dici Saturnos reperias, multos item Ioues, &c. inter quos tamen vnus est vetustissimus, ex cuius laude & celebritate nomen illud alii sibi desumpserunt, vel impositum habuerunt. Id quod locupletissimè ex Cicerone probatur. Ille enim lib.3. de Natura Deorum plures Ioues, & Saturnos, & Mercurios, & Soles & Vulcanos in diuersis nationibus, variisque temporibus recenset. Verùm ex his vnum semper antiquissimum, & cæteris priorem, imò primum omnium sic dictum demonstrat. Confirmat nostram sententiam M. Varro doctissimus (quemadmodum Augustinus testatur lib.19. ciuit. Dei, cap.22.) Romanorum, qui alios Deos, ac proinde Saturnos & Mercurios, & Ioues Politicos: alios Naturales, alios Fabulosos seu Poeticos, in libris rerum Diuin. scripsit. Confirmat Diodorus Siculus, qui lib.1. Biblioth. cap.2. & lib.5 cap.1. eiusdem operis ostendit alios fuisse AEgyptiorum Ioues, Mercurios, Vulcanos, quales Osiris, Orus, Tiphœus: alios verò Græcorum. Confirmat Eusebius lib.1. de præparat. Euangel. cap.7. & lib.2. cap.2.3. 4.5. Vbi ex vetustissimorum scriptorũ profanorum monumentis probat in vnaquaque gente, velut Phœnicum, Atlanticorum, Phrygum (præter AEgyptios & Græcos) Cretensium, suos Ioues fuisse, Saturnos, &c. Confirmat denique idem hoc autor grauissimus Arnobius lib.4. contra Gentiles. Ex quibus efficitur, nemini mirum videri debere, si quædam hîc ad Saturnum, & Iouem, & similes accommodemus, qui non omnibus iis qui Saturni, Ioues, vel Mercurii, &c. dicti sunt, conueniunt. Nos enim de primis illis loquimur, qui Ioues, Saturni, &c. vocati sunt, quique sunt celebres & potentes illi viri, qui à seculo, id est statim ab ipso mundi initio fuerunt viri commendati posteris, & fama postea semper celebrati, (quemadmodum testatur Moses, etiam post diluuium, & si ante diluuium illi vixerunt) inter Ethnicos & in vniuerso terrarũ orbe. M. Tull. Cicero in lib. de legibus ait quosdam Deos semper pro Diis habitos fuisse ex infinita quadam hominum memoria: alios verò fuisse Adscriptitios, quos in cœlum merita in vnamquamque gentem vocarunt. Id quod etiam Augustinus obseruauit, lib.8. cap.5. de ciuit. Dei. Nam, vt ait Pausanias, lib.8. Dii postea sæpe sunt ex hominibus nati. Ex Adamo & Eua primis hominibus natus est primogenitus Cainus: post Abel. Sed ex Abele nulli posteri fuerunt superstites. Caino verò plures nati sunt tum filii, tum nepotes, tum abnepotes & posteri, viri insignes, celebres & industrii, numero decem, si Noemam filiam Tubalcaini his annumeres vt Moses fecit. Quòd si his decem, Adamum & Euam addideris, fient omnes numero duodecim, qui proculdubio sunt duodecim illi antiquissimi, & maiorum gentium Dii ab Ethnicis appellati: inter quos duæ

sunt

Ayuntamiento de Madrid

ſunt fœminæ, nimirum Eua & Noema; id eſt Rhea, ſiue Terra, mater omnium Deorum, & Venus. Decem autem ſunt mares, nempe reliqui, Adamus, Cainus, Lamechus, Iabal, Iubal, Tubalcain, & cæteri, quos recitat Moſes ibidem, id eſt, Saturnus, Iupiter, Mercurius, Apollo, & Vulcanus, quemadmodum ab Ethnicis nominantur. Iidem iſti ſunt, quos profana antiquitas Deos Samothracum, Deos Cabiros, ideſt Deos vocat arcanos, & cæteris (qui poſtea in Deorum numerum collocati ſunt) auguſtiores habitos.

FORTVNA.

ARISTOTELES ſecundas cauſas quatuor generibus amplexus eſt, quibus & conuenientia nomina attribuit, deſumta à modo agendi indito, ſingulis in prima creatione. Τῆς ἀνάγκης voce, & cęleſtes cauſas denotat, & neceſſaria atque immutabili lege præcedentem agendi vim exprimit. Τῆς φύσεως appellationem elementaribus accommodat, quarum ſimplices quædam ſunt, quædam ſimplicium inter ſe commixtione conſtant. Vtriſque adſunt certæ ſenſibúſque obuiæ qualitates, ceu miniſtræ, aut ὥσπερ συνέργα αἴτια, quæ in ſimplicibus ſimplices καὶ σφοδροτέραι, in mixtis, præcedentibus motibus velut fractæ, & ad temperiem redactæ deprehendantur. Προαίρεσιν transfert ad actiones arbitrarias hominum, quas libera facultate voluntas ciet atque expedit: & ſi has ſemper præit, ſæpe moderatur, iudicium deliberatióque & conſultatio rationis. Fortuitos caſus, nec cogitatos ante, nec quæſitos, ſed præter opinionem obiectos, & ab occultatis cauſis gubernatos, τῆς τηχῆς καὶ αὐτομάτου appellationibus notat & compræhendit. Trium priorum conſideratione (quum ad præſens inſtitutum minimè pertineat) omiſſa, de fortuna agamus, quo nomine Ariſtoteles euentus vtroſque, proſperos & aduerſos complectitur, qui accidunt hominibus, præter ea quæ voluntas libera ſua ſponte, ſuáque vi, aut adiuta ſociis cauſis, inchoat, proſequitur & conficit. Latiſſimè patet hoc genus. Mirandæ ſunt enim rerum humanarum vices, mira volubilitas, & inconſtantia fortunæ. Multa cuiuis in vita præter ſpem & opinionem contingunt: multa ſapienter cogitata, & cautè prouidéque cœpta ac geſta, infelicius cadunt quàm exiſtimamus. E diuerſo alia ſtolidè atque incogitanter mota, & adminiſtrata negligenter, atque inter exordia prima variis incurſionibus inhibita & impedita, procedunt tandem feliciter, & optatos conſequuntur effectus. Sæpe, quæ pro deſperatis ac perditis contemnuntur, ſubitò reflante fortuna rurſus ſe erigunt & augeſcunt, quæ verò florent, & ad eum fulta ac ſtabilita modum putantur, vt nulla vi conuelli queant, le-

Ayuntamiento de Madrid

ui momẽto, velut repentino flatu deiecta, corruũt, túmq; vel maximè, cùm plurimum fortuna blanditur, fouétque & beat suauissimè. Adeo vix quicquam est in rebus humanis stabile & perpetuum. Vix vlla quæ suscipimus & gerimus aut institutis initio respondent per omnia deliberationibus, etiam si feliciter conficiantur, aut intra definitos limites se se continent, aut præfixum scopum adipiscuntur: intercidunt multa quæ præmeditata consilia mutant, abolent, aut turbant, aut extra metas nos rapiunt. Et, vt Herodotus ait, est quidam velut orbis rerum humanarum, qui conuerti, neque eosdem semper fortunatos esse pati soleat.

Præbuit hæc rerum humanarum vicissitudo occasionem poetis, vt rotundo fortunam globo insistere, & globi volubilitate nunc huc nunc illò ferri volutaríque finxerint. Quam verò τύχην Aristoteles nominat, ipse inopinatorum euentuum affirmat tantum esse αἴτιον κατὰ συμβεβικός. Ergo præcedere necesse est aliud καθ' αὐτὸ αἴτιον, vel vnum, vel plura, quorum vi illi dispensantur, producuntur, & complentur euentus. Aristoteles, quæ sint illa τὰ καθ' αὐτὰ αἴτια non definit. Plato aliquas causas & inter eas omnium præcipuam expressit, cùm inquit, Θεὸς μὲν πάντα, καὶ μετὰ θεοῦ τύχη, καὶ καιρὸς, τὰ ἀνθρώπινα διακυβερνῶσι ξύμπαντα, ἡμερώτερον, μὴν τρίτου ξυγχωρῆσαι τοῦτοις δεῖν ἕπεσθαι τέχνην, id est, *Deus quidem, & cum eo fortuna, opportunitásque, res humanas gubernant vniuersas: mitius tamen mansuetiúsque est tertium his adiungere & associare comitem, nempe artem.* Et si verò cum veris causis accidentarias, fortunam nimirum & opportunitatem, confundit, & artem ita extenuat, vt eam accidentariis causis postponat & subiiciat: tamen rectè & sapienter præcipuam vim confert in Deum. Non enim ex fortuita & fictitia atomorum Epicuri collisione & coalitu hoc mundi domicilium confluxit: sed Deus singula corpora verbo fabrefacta ex nihilo, serie tamen concinna, nexúque tam continuo coagmentauit in vnam rotundo ambitu definitam molem, vt à mente architectrice, cuius sit sapientia infinita & omnipotentia, ædificatam esse manifestò appareat. Nec deserit opus suum, sed conseruat id atque tuetur, & imprimis curam agit generis humani, bona cumulans, mala depellens, vt pote cuius gratia cætera & initio constituit, & huc vsque sustentauit: & in genere humano præcipua cura complectitur ac defendit Ecclesiam, redemtam sanguine æterni Filii sui, à qua, vera Filii agnitione ac fiducia colitur atque inuocatur; & propter quam reliquam profanam multitudinem fert, vt ex hoc quoque aliqui conuertantur ad filium. Confirmant administrationes Oeconomicæ, priuata vita cuiusque, & totus ordo politicus, præsentiam Dei nostríque procurationem. Et, si excusso abstersóque veterno, excitare-

Ayuntamiento de Madrid

citaremus animos ad operum Dei notationem aliquam & considerationem, sique iis quæ fiunt pænè singulis momentis mediocriter attenderemus, perspiceremus profectò, quanta & quàm multa publicè accidant, & priuatim, quæ nullo modo vel Physicis causis abditis aut conspicuis, vel nostræ diligentiæ abscribi possunt, sed in solum Deum autorem & custodes nostrorum corporum sanctos Angelos referri debent. Immo nisi Filius Dei ἀρχηγὸς noster & ἀμύντωρ clementissimè singulos nos vmbraculo alarum suarum complexos tegeret & foueret, præsidióque Angelorum stipatos muniret ac tueretur, contra immanem sæuissimi hostis rabiem, vel vno momento omnes à Diabolo enecti interiremus. Nisi politias ipse & imperia cùm Angelorum excubiis, tum sua firmaret ac defenderet dextera, eorúmque qui præsunt regeret ac fortunaret cõsilia & industriam: quæ posset quæso aut sollertia odorari, aut vigilãtia perueſtigare, aut si proditæ innotuissent, quæ autoritas & potentia posset discutere ac summouere eas vel techuas quas hic artifex struit in perniciem humanæ consociationis, vel calamitates, quas intentat & vibrat in ceruices nostras assidué?

Cæterùm neque vno modo Deus, sed alias aliter, neque ex ordine præscripto causarum secundarum, sed suo consilio disponit, partitur, & administrat fata hominum atque euentus. Euehuntur improbi, affluunt opibus, florent honoribus & dignitatibus, potiuntur rerum. Contrà variis fortunæ vicibus exercentur ac iactantur boni, præmuntur tyrannide, laborant egestate & inopia, conculcantur à sceleratis, flagrant publicis odiis, eiiciuntur in exilia, periclitantur de fortunis & vita, prægrauantur iniquissimis calumniis, quandoque & crudeliter interficiuntur à tyrannis. Hæc euentuum dissimilitudo mouit multos vt dubitarent de prouidentia. Quanquam autem certo grauique consilio, quod soli Ecclesiæ detectum atque explicatum est, Deus hoc modo & fata dispensat & differt, ac prorogat pœnas & præmia: tamen nec boni in perpetua versantur calamitate, nec stabilis acdiuturna est improborum felicitas. Hi ad summa extolluntur fastigia, vt inde excussi in fœdum præcipitati interitum sint cæteris exemplo fragilitatis humanæ, pœnarúmque superbiæ & iniustitiæ. Illi deiiciuntur & grauantur, tum ne insolescant & efferãtur fiducia suarum virtutum, tum vt ex circumfusa ærumnarum mole erepti, collocatíque in tranquillum, cum gloria illustriore enitescant. Et quidem in hoc vel pręcipuè lucet ac conspicitur prouidentia, quòd boni & gerunt res salutares hominum generi, & circumuenti atque interclusi difficultatibus, præter omnium opinionem, mirandis módis, superatis illis eluctantur atque euadunt, hócque quod persequuntur acquirunt & obtinent: atque ea (vt rectè Isocrates regulam interpretatur) si

Ayuntamiento de Madrid

non in omnibus ita vſu venire ſolent, tamen plærunque ad eum modum fiunt. Fauet enim Deus virtuti, & eam etiam ab Ethnicis requirit, & ſi non eſt ea iuſtitia quam ipſe approbat: & naturâ homines amant, amplectuntur, atque admirantur, cùm moderationem omnem & humanitatem, id eſt, iuſtitiam cõiunctam cum toto choro virtutum mitiorum, tum ſalutarem gubernationem. Et ſi verò ratio humana ignorat prorſus cauſas mirandæ huius gubernationis, ſola enim vox cęleſtis has declarat, tamen non fortuitò, aut temerè, vel ex vago, atomorum fluxu atque impetu, vel inſtabili materiæ motu ac conditione, variari vices rerum humanarum, ſed diuino conſilio, agnoſcit & fatetur. Præclarè in hãc ſententiam Pindarus: *Vno cum bono bina incõmoda impertiunt mortalibus immortales: ſed ea ſtulti non poſſunt moderatè ferre: at ſapientes ea ferunt, bonis obuerſis extra.* Prudenter itaque Plato & rectè ſalutarem generis humani gubernationem præcipuè Deo acceptam refert. Nec dubito, quin & hanc ſententiam & plures alias, ab AEgyptiis ſacerdotibus, ex doctrina ſanctorum Patrum acceperit. Repetuntur enim conciones de Dei erga genus hominum philoſtorgia, de protectione & cuſtodia ſingulorum, de Regnorum conſeruatione ac defenſione, ſubinde in hiſtoriæ ſacræ contextu, & his multæ Platonicæ conſonant. Hactenus de fortuna.

GENIVS.

ETHNICIS perſuaſum erat, opinione quadam contracta ex reliquis adhuc veteris & primæ doctrinæ veſtigiis, cuilibet homini, quàm primum natus eſſet, ſorte decerni atque adiungi duos Genios, quos δαίμονας vocabant Græci, eóſque adeſſe homini toto vitæ curſu, omni momento, & corpore extincto animam ad Orcum deducere: vnúmque ex his bonum eſſe Genium, alterum malum credebant. Illi, quicquid proſperè euenisſet, adſcribebant. Ab hoc triſtia noxiáque oriri & infligi cenſebant. Illum procurare ac promouere quæ ex re noſtra eſſent, ac defendere quem in fidem patrociniúmque ſuum accepiſſet, atque arcere pericula nocumentáque, & aduerſari alteri quantum poſſet, hortatorémque eſſe & impulſorem ad honeſta ac ſalutaria conſilia, ſtudia, & actiones: vnde ἀποτροπαῖον eum, ἀποτρόπαιον, ἀλεξίκακον, λύσιον, φύξιον, & δαίμονα λύοντα τῶν κακῶν, i. *auerſorem, defenſorem, depulſorem malorum, liberatorem, fugantem mala, Genium auertuntem diras & imprecationes*, nominabant. Hunc contrà interuertere & eludere res bonas & ſalutares, calamitates verò & incommoda tum incutere, tum (ſi impenderent) maturare, atque in capita noſtra cogere, ac velut per præceps agere, omninóque ad ſcelera & flagitia propellere, indéque

Ayuntamiento de Madrid

indéque in discrimina vitæ adducere, vel in subitum præcipitare exitium putabant: vnde ἀλιτήριον, πρόξενον, πολλαμνᾶον, & δαίμονα κυριοῦντα τὰς ἀρὰς, id est, noxium, sceleratũ, impurũ, Genium rata facientem diras, nuncupabant. De his citantur versus Græci:

Ἅπαντι δαίμων αἰδρὶ τοῦ βίου κυβὸς
Ἅπαντος ἐστὶ μυσταγωγὸς τοῦ βίου. id est,
Suus cuique Genius est mortalium,
Vitæ initiator vniuersæ & arbiter.

Et sæpe spectra visa esse & conspici, notum est ex historiis Bruti, Dionis, Constantini Imperatoris & aliorum. Retentam verò hanc de Geniis opinionem inter Ethnicos coniicio ex Doctrina sanctorum Patrum. De discrimine inter Angelos Bonos & Malos: quorum illi, quòd perstiterunt in vera erga Deum & præfinita diuinitus obedientia, retinuerunt attributas ipsi in creatione dotes, & fruuntur Dei cõspectu & consuetudine, sũntque sicut describuntur in epistola ad Hebræos, λειτουργικὰ πνεύματα εἰς διακονίαν ἀποστελλόμενα διὰ τοὺς μέλλοντας κληρονομεῖν σωτηρίαν, id est, *Administri Spiritus, qui ministerij causa mittuntur propter eos qui salutis hereditatem obtinebunt.* Hi, superbo ac contumaci contemtu violarunt obedientiam conditori debitam, & defecerunt à Deo, sua voluntate, liberè, nullius impulsu aut coactione. Ideo non conseruarunt originẽ suã, sed exuti dotibus & ornamentis summis, ac iusto Dei iudicio condemnati, & præcipitati de cœlo ad æterna supplicia, fieri hostes Dei, atque immani Dei odio, cùm deformare summis viribus Dei gloriam, excitatis in Ecclesia falsis ac blasphemis dogmatibus ac hæresibus, hisque auctis & dilatatis, tum acerrimè oppugnare Ecclesiam cœperunt: priuatim quidem moliendo exitium, aut struendo atque intentando innumera pericula singulis: publicè verò crudelitatem excitando, impulsu tyrannorum, vt dilacerent Respublicas, vt sæuiant in innocentes, vt moueant non necessaria certamina, & inflammatione inquietorum ingeniorum, vt moueant seditiones & turbent Respublicas. Contra hos sancti & casti Angeli, velut in aciem collocati, & excubias agentes, perpetuò dimicãt. Cùmque ament gloriam Dei, & verã doctrinã, promouent pia studia, reprimunt Diabolum & serentes falsa dogmata, impediunt tyrannorum conatus & crudelia consilia: priuatim verò custodiunt, regunt & tuentur pios, arcendo ac summouendo quæ à Diabolo struuntur & intenduntur. Non diuina voluntate, aut dispensatione, mali Angeli hominibus adduntur: sed ipsi se se his adiungunt, contra Dei voluntatem, incitati Dei & hominũ odio, & cupiditate cruciandi humani generis, trahendíque id secum in æterna supplicia. Contra machinationes horum verò & conatus, comparata sunt diuinitus sanctorum Angelorum præsidia. Sed doctrina amissa, vix tenuis fa-

Ayuntamiento de Madrid

mæ aura de his tantis rebus(à Mose in Patriarcharum vita, variis libri Geneseos locis, abundè expressis) permanauit ad Ethnicos: vnde nouæ postea opiniones coniecturis consutæ, & ex his mox Diabolicæ idolomaniæ detectæ sunt.

GIGANTES.

GIgantes cœlo bellum intulisse,mõtes mõtibus imposuisse,& tandẽ à diis oppressos fuisse narrat Mythologia Ethnicorum,ex Babelis turri & historia sacra Mosis relationibus tẽporum iniuria & ignoratione interpolatis, conflata. Gigantum origo præcedit diluuium Noachi. Horum successores in ædificanda turri aliquid deinde moliti sunt quod illis pessimè cessit. De prioribus illis autem nobis nunc est sermo,qui corruptissimis suis moribus horrendam iram Dei in diluuio attraxerunt. Huius rei extant in Ethnicorum scriptis vestigia,quãquam obscurata,ex eo quòd illi etiam transtulerunt ad ætates mundi, quæ secutæ sunt diluuium, ea quæ præcipuè ante diluuium contigerant, & facta fuerant, vel ignoratione temporis rerum gestarum; vel quòd eadem sæpius repetita fuisse putant, renouato sæpius mundo,quemadmodũ illi autumãt,imprimis Plato in Timæo,in Politic. & lib. 3.de legibus. Ergo quæ illi Ethnici de diuersis Mundi ætatibus aiunt, & præsertim de ferrea tradunt, sunt istius morum corruptionis generalis,quę ante diluuium accidit, certissima inter Ethnicos ipsos testimonia. Quamobrem Ouid.lib.1.Metamorph.docet ferream illam mundi ætatem (quæ fuit corruptissima & deprauatissima) & Gigantum aduersus Deos pugnam præcessisse,& terrarum inundationem. Nam de ferrea illa, quæ diluuium proximè antecessit,hominum ætate sic scribit,

Viuitur ex rapto,non hospes ab hospite tutus:
Non socer à genero:fratrum quoque gratia rara est:
Victa iacet pietas,& virgo cæde madentes,
Vltima cœlestum terras Astræa reliquit.

Atque hac ipsa ætate, ait idem Ouidius, Gigantes nati qui in cœlum & Deos ipsos coniurarunt,& belligerarunt:de quibus ille sic eodem loco,

Néue foret terris securior arduus æther,
Affectasse ferunt regnum cœleste Gigantes:

Ex quibus homines nati fuere,& ipsi quoque in Deum impii,& in alios homines sæui.

--- Sed & illa propago (addit idem Poëta)
Contemptrix superum,sæuaq; auidissima cædis
Et violenta fuit.

Post quas & propter quas hominum impietates, crudelitates, libidines,& omne genus scelerum,scribit idem Ouidius diluuium in terras vniuersas à Ioue,i.Deo,effusum fuisse.Ergo subiicit,

Iámque

Ayuntamiento de Madrid

Iámque erat in totas sparsurus fulmina terras.
Pœna placet diuersa, genus mortale sub vndis
Perdere, & ex omni contrahere nubila cœlo.
Nec cœlo contenta suo est Iouis ira: sed illum
Cœruleus frater iuuat auxiliaribus vndis.

Quid verò aptius & conuenientius nostræ veritati dici & restare potest, siue series rerum, siue immanis corruptio hominum, siue diluuii caussa spectetur & quæratur? Ergo hoc est certissimũ nostræ veritatis vestigium. Hesiod. lib. 1. Oper. & dier. non procul ab istis abludit: docet enim tota ærea ætate mundi (quæ secuta est auream & argenteam) homines fuisse violentos & impios, prorsusque periisse: quibus Heroes successerint, viri nempe meliores, quales qui ex Noacho post diluuium nati sunt ac orti. Plato in Politico, post Saturni tempus & regnum tãtam fuisse totius mundi intemperiem ait, prauitatemque hominum, vt Deus habenas regimenque mundi deseruisse censeretur. Itaque à Deo sublatam illam viuendi rationem, hominesque illos per diluuium à Deo fuisse deletos, alios autem in eorum locum substitutos & repositos. Diodor. Sicul. lib. 1. de Gigantibus, qui potius mundi seculo vixerunt, loquens, ita scribit, Multi existimant, quum ii Ioui Osiridique diis bellum intulissent, omnes peremptos esse. Bello autem illo Giganteo summæ impietatis indicium primi authores istius mythologiæ Ethnici demonstrare voluerunt, Iouis nomine verum Iehouam significantes: sed sanctorum documentorum à Patriarchis traditorũ obliti sunt, propter Atheismũ post Noachi tempora per varias orbis partes à posteris sparsum & propagatum. Atque hæc illi, quamuis Ethnici, nobiscum de corruptissimis hominum moribus ante diluuium, punitumque à Deo mundum vniuersum consentientes, tradunt. Eorundem etiam libris Lactantius planè affinia his scribit. Nam lib. 2. cap. 14. postquam homines quosdam à ceteris differentes ex coitu Angelorum & fœminarum natos dixit, eos ipsos totum mundum suis artibus & exemplis ante diluuium deprauasse vult. Eusebius lib. 2. cap. 9. præparat. Euangel. *Quum primis illis ante diluuium temporibus mores hominum*, ait, *stabiliti legibus non essent, nec supplicia peccatorum imminerent, adulteria, nefanda matrimonia, maribus ereptam pudicitiam, homicidia, parricidia, confecta scelere bella, quasi res pulcherrimè gestas, diis suis attribuebant, & earum rerum memoriam, quasi perutilem, posteris tradiderunt.* Et hac ratione, ait idem, coluerunt eos qui voluptatum inuenerunt genera, vel amplificarunt: itémque maleficos & pestiferos viros, quasi Deos coluerunt. Idem, Arnobius contra Gentes, ex eorum tamen monumentis, scribit. Sed hoc ipsum quoque confirmat idem Eusebius eiusdem operis quod iam citaui lib. 7. cap. 3. ex Ethnicorum quoque scriptis, vti ex Mosaicis sic scribens, *Gigantes illi, qui per omnium ora volitant impiis factis (quod ad-*

Ayuntamiento de Madrid

huc vsque prædicatur) Deo, id est, virtuti & pietati bellum non erubuerunt inferre. Et qui eos produxerunt siue immortales quidam, siue mortales, malefica quædam artificia vt magicam prauitatem, primi excogitasse dicuntur. Ex quibus omnibus apparet, & à Gigantibus qui primi mundi seculis fuerunt, summè corruptos fuisse hominum mores: & eam immanem corruptionem vsque ad diluuium perseuerasse, propter quam immissum est illud à Deo. Successerunt autem prioribus illis Gigantibus, tum turris Babylonicæ architecti, tum alii ex Chami posteris partim in terra Chanaan, partim aliis locis, qui bellum pietati, iustitiæ, temperantiæ, id est Ioui, seu verò Deo, intulisse dicti sunt.

IANVS.

QVEM Græci & Latini Bacchum & Oenotrium vocant, eundem illum Syri & Aramei omnes (qui lingua Hebræa vel illi cognata vtuntur) appellant *Ianum*, à voce *Iain* quæ vinum significat, quod est vitis à Noacho satæ fructus, & eiusdem in homines beneficium. Ex quo apparet Noachum dictum quoque esse Iainum, & postea Ianum: ac proinde eundem esse, qui & Noachus, & Ianus ille vetustissimus sit. Nam Iani quoque plures fuere, & recentiores omnes antiquo, qui tamen illius inuentum & nomen ambitiosè sibi vendicarunt. De hoc antiquissimo Iano ac proinde Noacho Latini scriptores omnes Ethnici ac vetustissimi quique meminerunt. Hic & *Iane* quoque in libris ritualibus Saliorum dictus est, teste Tertuliano, Apologet. cap. 11. qui ante & Vranum, & Saturnum, & Iouem extitisse (quib. nominib. intellige recentiores Vranos, Saturnos & Ioues à Græcis confictos) ab omnibus conceditur, cuique propterea prius quàm alii cuiquam Deo Ethnici sacrificabant. De quo allegoriæ multæ confictæ sunt, quas omnes irridet Augustinus lib. 7. ciuit. Dei, cap. 7. & 8. Sunt qui Ianum, tanquam Eanum (quòd eat & redeat) dictum volũt, velut Cicero, propterea que eum Annum esse existimant: vel Ianum nomen Latinum, non Syrum esse somniant, à Ianua deductũ, vt ait Ouid. lib. 1. Fastorum: sed ii certè quidem omnes hallucinantur toto cœlo. Ianus enim à Iain, i. vino deriuatur: estque nomen antiquissimum & Arameum, ante Latinos nedum Romanos natum. Cuius nominis vsus vel nullus vel rarus semper fuit apud Græcos vetustatis contemptores, nisi quod Ianassa extat apud Hyginum ex Græcis autoribus, & Ianiscus apud Pausaniam. Multus verò apud Latinos, qui fuerunt religiosiores, quàm Græci: de quo Virgilius & Ouid. toto lib. 1. Fastorum, Plutarch. in Quæst. Rom. Varro, Macrobius & alii. Mecum facit Ouid. lib. 1. Fast.

Quem tamen esse Deum te dicam, Iane biformi?
Nam tibi par nullum Græcia numen habet.

Verùm

Ayuntamiento de Madrid

Verùm Fabii Pictoris, Alberici & Athenæi tantum testimonia proferam. Fabius Pictor in fragmentis quæ extant, ait, *Iani ætate nulla erat Monarchia; quia mortalibus pectoribus nondum hæserat vlla regnandi cupiditas. Principes, quia iusti erant, & religionibus dediti, iure habiti dij & dicti. Vinum & far primus populos docuit Ianus ad sacrificia & religionem magis, quàm ad esum & potum. Primus etiam aras & pomaria, & sacra docuit, & ob id illi in omni sacrificio perpetua præfatio præmittitur, farque illi & vinum primò prælibatur.* Albericus de Deorum imaginibus; *Ianus*, inquit, *in Deorum numerum acceptus est, cui omnis rei initium & finem tribuebant. Taliter figurabatur. Erat rex homo sedens in throno fulgēti radijs: duas facies habebat, quarum vna ante se, altera post se respiciebat. In manu dextra gestabat clauem: in sinistra verò baculum quo saxum percutere, & ex illo aquam producere videbatur.* Quamuis aliter Ouidius, lib. 1. Fastor.

Ille tenens baculum dextra, clauémque sinistra.

Athenæus denique lib. 15. Dipnosoph. ex Dracone Corcyreo in lib. de Lapidib. ait, *Ianum fama est bifrontem fuisse, altera facie posteriore, altera anteriore. Ianum flumen, Ianúmque montem ab eo fuisse nominatum, quòd in eo monte habitauerit, coronas illum reperisse, nauigia, rates: numum ærum ab eo primùm signatum: qua ratione ciuitates in Græcia multæ, Italia & Sicilia, moneram cudunt, impressa bifronti facie & bicipiti: & ex altera parte vel rate, vel nauigio, vel corona. Sororem Camesen duxit.* Ergo bifrons tantùm erat, & quidem primus, non autem quadrifons, quemadmodum sequens ætas imperitè finxit, eúmque pinxit: quoniam vtrumque Mundum, nempe primum (qui per diluuium deletus est) & hunc secundum, in quo post diluuium viuimus, vidit, vti Arnobius lib. 6. contra Gentes, scribit. Nam quod Ouidius duas illas Iano facies ideo datas interpretatur, quòd

Omnis habet geminas hinc atque hinc Ianua frontes,
E quibus hæc populum spectat, at illa larem,

puerile est: sed quòd duplicem illum mundum, vti dixi, viderit, bifrons fuit. Ratis ei tribuebatur, & quadrans moneta, qui illius ratem ex vna parte, ex altera bifrontem eiusdem Iani faciem habebat. Is quadrans *ratitus*, à rate, vocabatur, vt loquitur Ennius. Quapropter vera est de vno Iano hæc sententia eiusdem Ouidii.

Solus de superis, qui tua terga vides.

Atque hæc ratio est cur Noachus ex vetustissimæ illius nostræ veritatis vestigiis ab Ethnicis & Ianus dictus sit, & pingeretur bifrōs, & ratis ei tribueretur. Quòd si quis eum à Ianua dictum quoque velit, is fortasse sentētiam suā posset tueri; quod, vt Cyrillus lib. 1. contra Iulianum, ex Abydeno vetere scriptore tradit, Noachus *Xisuthus* quoque à veteribus dictus est. Xisuthus autem est à Zuz Hebræo, per geminationem & epanalepsin primæ literæ Z.

Moneta

Ayuntamiento de Madrid

Sic *Zitus*, vnde Xisuthus nomen à Græcis factum. Est autem *Zus* Hebræis postis porta, limen. Noachus igitur sic à dignitate fuerit olim appellatus. Vel quòd primi & posterioris mundi veluti postis & Ianua fuerit.

IAPETVS.

DE Iapeto seu Iapheto primogenito Noachi patriarchæ filio extant plurima apud Ethnicos vestigia. Is enim est, quem ipsi, Hebræam vocem ad suæ linguæ normam ac suauitatem inflectentes, vocant Iapetum priscum. Nam plures postea eodem hoc nomine sunt appellati. Priscus verò iste Iapetus, terræ & cœli filius ab iis fuisse dicitur: i. hominum, post renouatum & receptum ex aquis hunc mundum, antiquissimus. Quos enim heroës olim esse censebant, eos terræ & cœli, velut primorum mundi elementorum, filios vocabant. Ergo hic & ab Hesiodo in Theogonia, & à Virgil. lib. 1. Georgic. è terra ipsa natus scribitur, & ab Hygino, initio lib. de fabul. Denique extitisse primis post diluuium temporibus, cuius filius dicitur fuisse quidam Prometheus, non ille quidem antiquissimus (is enim fuit Abel) sed recentior alius, qui tamen cum prisco illo confunditur ab Ethnicis hominibus, & poetis præsertim, omnia miscentibus. Huius Promethei meminere Ouid. lib. 1. Metamorph. & Horat. Odar. lib. 1. oda. 3. quanquam alii aliter sentiunt. Ea verò in præsentia delibasse nobis satis est.

ISIS.

ISidem Aegyptii religioso cultu ardenter prosecuti sunt. Institutum hunc cultum ratiocinor ex tenui, vt ita dicam, aura famæ, quæ fuit reliqua de muliere paritura filium, generis humani redemptionem. Significat enim Isis seu Ischa virginem aut fœminam.

Nomen Ischæ (quo nominata est prima fœmina & vxor Adami) apparet in voce Isis, quam AEgyptii retinuerunt, magnamque & antiquissimam Deam esse voluerunt omnium parentem. Isis autem pro Issa, ex Ischa Latini & Græci pessimè postea pronuntiarunt & descripserunt. Ergo vt Ischa est vxor Adami in Dei verbo: sic ex veteri AEgyptiorum traditione Isis fuit vxor Osiridis, quam Latini Osiridem appellant; AEgyptiaca ad suum idioma mollientes & transferentes.

IVPITER.

IN Ethnicorum monumentis plurima extant vestigia, ex quibus probatur vetustissimum seu antiquissimum Ethnicorum Iouem

Ayuntamiento de Madrid

uem fuisse eum ipsum, quem S. Scriptura vocat Cainum, Adami filium primogenitum: veluti, quòd Iupiter ille, vt scribit Plato in Euthydemo, cognominatur ἕρκειος, καὶ φράτριος, id est, septorum, vrbium, & tribuum, consociationisque hominum præses. Vt autem tradit Pausanias lib. 1. etiam πολιοῦχος, quòd vrbium curam habeat. Quæ planè conueniunt Caino primi Adami filio: quia primus (vt ait Scriptura) vrbes condidit, societatémque hominum in vnum locum congregauit. Sed idem Iupiter dicitur *Sabatzius*, vel, vt Græci homines pronunciant, *Sabaζius*, quemadmodum ex ipsorummet profanorum literis ostendit Clemens in Protreptico, Euseb. lib. 4. de præparat. Euangel. & Arnob. contra Gentes lib. 5. Est autem Sabazius vel Sabatzius dictus Iupiter, i. tremens, trepidus, à nomine Hebræo *Sabats*, quod tremorem & infirmitatem (quæ accidit ob gladii percussionem) significat. Quid autem meliùs Cainum demonstrare potest, qui propter occisum fratrem toto vitæ tempore & Trepidus & Pallès fuit? Quod autem ad nomen Ζεὺς attinet, quo nominatur a Græcis: à Pythagora verò vetustissimo philosopho Ζὰν, vt scribit ex Porphyrio Cyrillus li. 20. contra Iulian. sect. 4. videtur ea vox ex voce Cain malè & sono peregrino pronuntiata fluxisse: vel saltem imitatione Adami vocantis vxorem suam Chaua, id est, vitam, & futuræ propagationis generis humani fontem, fuisse nomen ζεὺς impositum huic homini, à suis posteris, in ipsius velut autoris sui honorem & commendationem. Ac quidem facilè fuit ex Cain Chaua facere peregrinis hominibus, id est, non Hebræis. Chaua autem idem est atque ζεὺς, & ζωὴ, i. vita, & vitæ seu viuendi principium dans aliis. Ergo vt grata Caini posteritas testaretur futuris seculis hunc originis suæ parentem Cainum esse eum, à quo post Saturnum, primúmque hominem, satum esset genus humanum, ζῆνα eum vocauit, quod idem est atque Chaua. Et sanè hoc verum est. Nam ex duobus Adami liberis (nimirum Abele & Caino) Abele sine vllis liberis mortuo seu interempto, solus Cain extitit superstésque mansit; à quo genus humanum postea propagaretur. Itaque fuit Cainus, seu Chaua, seu ζεὺς, i. Viuentium Pater. Quanquam alii malunt vocabulum ζεὺς, pro Δεὺς (à quo postea fit genitiuus διὸς) substitutum esse facili vsitatáque harum literarũ ζ in δ, contráq; commutatione, quemadmodum in Cratylo scribit Plato. Δεὺς autem vel à rigando, vt vult Phornutus in libro de nominibus Deorum, dicitur, quòd omnia irriget: vel, vt alii, quorum melior est sententia, à metu: quòd hic Iupiter & homo metum sui omnibus incusserit, ne quisquam eum attingeret: quod Caino optimè conuenit, vt est Genes. 4. 15. Plato tamen in Cratylo putat in declinatione huius vocis anomala (quum dicatur primo casu ζεὺς, secundo διὸς) contineri hanc sententiam, hunc hominem esse generis

Ayuntamiento de Madrid

humani ſturpem, ὃν ἄλλοι ζῶσι, nempe per quem, & ex quo reliqui mortales propagati ſunt & viuunt.

Et hæc quidem de nomine Ζεὺς ex ipſorum Ethnicorum ſcriptis prolata, ſatis oſtendunt, Iouem hunc eorum antiquiſſimum eſſe Cainum Moſis. Verùm quoniam ea res ad damnandam idololatriam pertinet, eiúſque originem explicandam (vt intelligatur eos omnes, quos Ethnici & Idololatræ pro diis primos & communiter coluerunt, fuiſſe mortales homines, atque adeo ex impura Caini ſtirpe: alios enim peculiares Ioues & Saturnos, & primorum illorum nomine dictos, quos quæque profana & ſuperſtitioſa gens poſtea ſibi aſciuit, omitto) huius meæ ſententiæ aliquot alias rationes addam præterea, quò ſit confirmatior, veriórque cenſeatur. Eæ verò ſumuntur ex comparatione, tum perſonæ, tum rerum, quæ à Caino, & ab antiquo iſto Ioue geſtæ dicuntur, ab ipſiſmet Ethnicis, & imprimis Poetis. Nam vt lib. 1. cap. 11. ait Lactantius, *vera ſunt quæ loquuntur Poetæ: ſed obtentu aliquo ſpeciéque velata.* Ergo fabulas veritati admiſcuerunt Ethnici Poetæ impulſi ſpiritu Satanæ, partim vt veritas rerum verbique diuini certitudo nutaret & obliteraretur, partim vt his fallaciis & Deorum ſuorum exemplis redderentur homines ad omne ſcelus & flagitium audaciores, vti Lactantius docet lib. 2. cap. 15. & ex eo Auguſtin. lib. 2 ciuit. Dei, cap. 12. Verùm ad comparationem Caini & veteris illius Iouis Ethnicorum veniamus.

Cainus fuit primogenitus Adami: Iupiter ille primogenitus Saturni illius antiquiſſimi, quem fuiſſe Adamum alibi declarauimus. Cainus patrem ſuum Adamum ſpe ſucceſſionis, præterquam ex ſeipſo, priuauit, dum Abelem fratrem ſuum occidit: Iupiter ille Saturnum patrem caſtraſſe, Titanas expuliſſe dicitur, ne quis alius, præter ſe vnum, illi ſuccederet. Quod Plato in Eutyphrone commemorat. Vnde Iupiter iſte & ἀλάστωρ & παλαμναῖος, id eſt, homo ſanguinarius, dictus eſt, vt tradit Lactantius ex ipſis Ethnicis, lib. 1. Cainus ſecundus fuit, qui tum propter ætatem, tum propter autoritatem, orbis huius totius princeps habitus eſt. Adamus autem primus fuit: Iupiter ille ſecundus dicitur toti mundo imperaſſe, patre ſuo Saturno expulſo. Cainus fuit primus in orbe homicida, & propterea à patre Adamo exul, & in Oriente ſedes habuit: Iupiter ille primus homicida, malorum & ſcelerum publicè perpetrãdorũ reliquis mortalibus autor, quique propterea, vt ſcribit Arnobius, ab Ethnicis homicidio colebatur: & vt tradit Lactant. lib. 1. cap. 28. Cicero item lib. 3. de Natur. Deor. in Oriente habuit imperium. Cainus primus ſacrificaſſe Deo commemoratur, & propterea Abelem fratrem occidiſſe: Iupiter ille dicitur primus Cœlo ſacrificium feciſſe: Lactant. lib. 1. & propterea Prometheo germano & cõſanguineo ſuo iratus, eum Caucaſo clauis affixiſſe, & feris dilaniandum expoſuiſſe. Cainus liberos &

nepo-

Ayuntamiento de Madrid

nepotes habuit qui fuerunt artium inuentores: Iupiter ille plures liberos, vt Hyginus cap.155.& Diodorus lib.1.cap.2.asserunt, qui artes mortalibus repererunt; velut Mercurium, qui pastionem; Apollinem, qui Musicam; Vulcanum qui artem ferrariam inuenit. In Caini familia primùm veri Dei nomen blasphemari cœpit, & ipsius cultus deprauari. Ab isto Ioue tradunt Ethnici primùm ritus voluntarii cultus diuini, id est idololatriæ, inuentos, eundémque postea pro Deo ibi cultum esse, vbi & postquã fuisset sepultus. Lactan lib.1.cap.22. Nam vt & Clemens Alexandrinus, & Cyrillus lib.10. contra Iulian.& Augustin lib.18.ciuit.Dei, cap.3.ibi primùm fuerunt falsorum Deorum templa, vbi eorum sepulchra cernebantur. Id quod in impurissimo illo Mahumete, & illius quæ dicitur Mecha, verum apparet. Primus Phlegous Ioui diuinos honores tribuit, quicũq; ille sit ex posteris Caini, vt ait Augustinus. Sepulchrum autem Iouis istius non est in Creta insula, sed in Oriente. Nam Iouis Cretensis, & longè isto Ioue posterioris, (quem Euhemerus, & ex eo Ennius descripsit, vt Lactantius ait lib.1.) ætas, vita, res gestæ, & sepulchrum est in Creta: sed non huius antiquissimi Iouis. Cainus denique sororem vxorem habuit, quam Philo Iudæus vocat, Temech: Iupiter sororem vxorem habuit, quam alii Themen esse volunt, alii Iunonem.

Iupiter Hammon inter Afros idem est, qui & Cham filius Noachi. Scribitur enim per Cheth Hebræum, quòd per suum H. Latini, & Græci per suam aspirationem pronunciant. *Mon* autem syllaba addita fuit imperitè vel ambitiosè à Græcis, vt ab arena nomen Ammonis, tanquam suum & Græcum, deducerent. Ἄμμος enim Græcè est arena. In arenosa verò Cyrenaicæ regionis parte situm est istius Iouis Ammonis templum, luculenter à Q. Curtio lib.4. descriptum, vnà cum idoli pictura & ceremoniis. At Herodotus lib.2. mauult Ammonem, quasi Amnonem, idest, arietinum vocatum, ἀπὸ τοῦ ἀμνοῦ deductum, quòd facie arietina pingeretur. Vnde illud Nasonis, *Lybs est cum cornibus Amnon.* Sed errant omnes isti imperitia veræ istius nominis etymologiæ. Chammon enim vel Chammoun, vt AEgytii pronuntiabant, à Chamo dicitur. Est enim AEgyptia lingua & gens affinis Hebrææ.

Iouem pænè omnes gentes inter numina habuerunt, & præcipuis affecerunt honoribus, tanquam cæterorum principem. Conseruata est enim memoria vocis *Iehoua*, cum obscuro, de vno vero Deo, somnio: &, post abolitam doctrinam, huic vno vero Deo addita sunt magna agmina commentitiorum Deorum.

ORACVLA.

DE origine prima Oraculorum alii aliter fabulantur, nec certò constat, quo tempore primùm extiterint, aut quando illa

Ayuntamiento de Madrid

quasi arces regni sui constituerit & aperuerit, velut templa professura ac celebratura religionem ac cultus diuinis contrarios, Diabolus veritatis & gloriæ Dei hostis. Quim verò in iis neruus Ethnicismi quasi consistere videatur, originem istam excutiamus accuratè. Herodotus ait antiquissima fuisse in Libya Iouis Hãmonis, in Græcia Dodonæum: hoc tamẽ illo priùs innotuisse, & quæ situm frequentatúmque fuisse aliquanto ante. De ortu etsi dubitat, duas tamen recitat fabulas, vnam ex narrationibus sacerdotum AEgyptiorum; alteram ex annotatis Antistitum, qui præfuerunt oraculo Dodonæo. AEgyptiaca de duobus sacerdotibus raptis ac diuenditis à Phænicibus, quarum vna in Libya Hammonicum, altera in Epiro Dodonæum oraculum aperuerit, commẽtitia tota est, & nullam veri speciem habet. Dodonæa ex diluuii historia manasse, & à posteris ex ignorantia historiæ antiquæ depraua ta videtur, Retulerunt Antistites Dodonæi, geminas ex AEgypto columbas prouolasse; earum alteram transiisse in Epirum, ibique in fago primùm conspectam, & humana voce exauditam esse, atque inter cætera hæc sonasse mandata, vt templum in eo loco incolæ extruerent, Iouem enim affuturum, & inde oracula hominibus redditurum: se verò internuncios atque interpretes decretorum Iouis fore. Deucalionem tandem, cùm, reliqua Græcia inundationibus obruta ac mersa, solus euasisset, in ea Epiri loca, quibus propter eminentiam & altitudinem aquæ non inundarant, profugisse, collectisque qui superfuerant ex diluuio hominibus, circa templum oppidulum ædificasse, atque id nominasse Dodonam, vel à Dodone, Oceanitide Nympha, vel à Dodone Iouis & Europæ filio. Etsi autem authore Diabolo, nata oracula Ethnica, eóque gubernatore prodita ac conseruata fuisse minimè dubium est tamen qua occasione primùm exorta, & vnde hanc narrationem profectam coniiciam, recitabo.

Refert historia Geneseos, Nohæ tres filios fuisse, Sem, Cham, & Iapheth; hósque post diluuium prole numerosiore auctos, cùm sola familias tantas Palestina ob angustiam loci non caperet, seiunxisse sese, & cardinibus terræ communi consilio distributis, ac paulatim prolatis finibus, ex solo patrio, alios in alia loca cum familiis secessisse. Posteros Chami Libycas gentes, & partim Asiaticas, quæ versus Meridiem & Solem orientem incolunt, condidisse & propagasse: Posteros Iapheti Europæos, qui terræ tractus in Occasum & Septentrionem vergẽtes tenent. Constitit arca Nohæ, cùm aquæ diluuii defluxissẽt, primò in Armeniæ mõtibus. His montibus quoquo versus subiecta atq; adiecta loca, extensáq; inde longo tractu, in Septentrionem, quà Colchidis Iberorum & Albanorum regio Scythiæ montes, & maria Euxinum & Caspium attingit: in Meridiem quà sese decliuitas montium in Mesopotamiam submittit Syriæ adiacẽtium: in Orientem, quà Hyrcanorum,

Ayuntamiento de Madrid

tum, Persarum, Medorum sedes est: in Orientē, quà Cappadocum terra Asiæ minoris amplissimos campos respicit. Illa inquam, loca, primò à posteris Nohæ habitari ac coli cœpta esse: inde propagatas demanasse gentes orbis terrarum, primis à diluuio temporibus: inde posterioribus sæculis magnos exercitus, & magna colonorum agmina effusa, vel proximas versus Occidentem terras, possessoribus vel summotis, vel profligatis, subegisse, ac paulatim processisse longiùs; vel desertas adhuc, horridas, atque incultas primò ceu consitas incoluisse, dubium non est. Noham, qui vixit post diluuium annos trecentos quinquaginta, rediisse ex Armenia in veterem patriam, id est, in loca vicina Damasco, vbi primos parentes conditos esse sciebat, consentaneum est. Filii loca exporrecta in Orientem & Meridiem, posteritas Semi: In Meridiem & Occasum, posteritas Chami: In Septentrionem & Occasum, Iapheti posteritas impleuit. Iapetum, qui Iaphet est, & Chamum, qui Iupiter Hammon, tota antiquitas Ethnica celebrauit; etsi, qui fuerint illi, ignorarit. Nohæ seu Noachus patriarcha, qui vtrumque Mundum viderat, ante & post diluuium, cum tribus filiis, & intelligebat sanctâ sapientiâ tantarum pœnarum causas, quibus viderat deletum vniuersum genus humanum, in schola domestica, liberos, nepotésque piè fidelitérque erudiit, de ortu mundi, de lapsu primorum parentum atque auersione eorundem à conditore suo, de peccatis generis humani, de horrenda ira Dei aduersus peccata, de pœnis testibus iræ Dei, de veris cultibus Dei, de Sacrificiorum ritibus diuina voce præceptis & commendatis.

Hi rursus, etsi auulsi à parentibus, dispersique in terræ partes diuersas, tamen imitati parentum curam & institutionem sedulam; etsi plus alii, alii minus, doctrinam & cultus diuinos conseruare, pia ac religiosa celebratione, & vsurpatione assidua, studuerũt. Condiderunt aras & tēpla publica, in quibus πάρεικοι & ὁ μέφυλοι conuenerunt ad celebrandum Deum, ad audiendam explicationem doctrinæ, & recitationem historiæ de Mundi origine, déque Ecclesiæ constitutione & propagatione, ad exercendam fidem & inuocationem in sacrificiis. Cùmque excellerent donis Spiritus sancti & sapientia diuina, ex hominum imbecillitate, ex atrocibus ac multiplicibus Diaboli insidiis structis, tensisque in omnes partes, prospexerunt quæ tenebræ irrepturæ, quæ doctrinæ deprauationes peruasuræ essent in Ecclesiam. Id vt caueretur, cęlestes voces, literis monumentisque idoneis procul dubio comprehensas, in templis deposuerunt, quò asseruatæ ibi & custoditæ certorum hominum diligentia transmitterentur ad posteros. Sed cùm natura hominum in superstitionem prona sit, & nouarum religionum auidissima, Diabolus, cui hoc vnicum, indę vsque ab initio, summo fuit studio, vt aspergeret & defor-

Ayuntamiento de Madrid

maret gloriam Dei, & doctrinam de Deo obscuraret, non destitit statim à diluuio, viuo adhuc Noha & filiis eius, impellere ingenia mala ad nouas & falsas opiniones serendas, clã suppeditatis & obiectis seminibus. Eas primùm insigni exquisitæ religionis specie vestiuit, quo faciliùs stolidos animos his captos abduceret à Patrũ doctrina: deinceps progressu tẽporis sensim auxit superstitiones, in aliis locis plus, in aliis minùs, prout plus minúsve sequaces, atq; idoneos, vel aduersantes, adeptũ se animaduertit: donec tandẽ cumulata caligine extinctáq; ac sopita luce verę doctrinæ, & euulsa prorsus ex animis omni memoria veri, & verbo atque illustribus testimoniis patefacti Dei, sua organa in plusquam Cimmerias tenebras demersit. Accesserunt etiam, quæ semper extinctam doctrinæ lucem comitantur, fœdæ & promiscuæ commixtiones, migrationes, vastationes terrarum & gentium: vel petulantia, vel quòd locorum augustiis cogerentur dilatare terminos, aut nouas quærere sedes, aliæ gentes aliis sese miscuerunt, simúlque illud, quo ipsæ iam imbutæ erant, virus cæteris affricuerunt & inhalarunt, aut pepulerunt vicinas gentes, & templis dirutis, monumẽtis antiquis laceratis, destructis aris, aboleuerũt religionem traditam à Maioribus, & nouam instituerunt. Et omni tempore, ex Imperiorum & gentium mutationibus; ex commixtionibus earundem ac confusionibus, religionum tetræ confusiones ortæ sunt.

Doctrina abolita, alibi antiquarum historiarum somnia, alibi vmbræ sacrificiorum & cæremoniarum, quæ fuerant in vsu sanctis Patribus, remanserunt: sed fabulis sunt inuoluta ab hominibus, primæ & veræ originis ignaris: alibi hæc quoque interierunt, & innouata sunt omnia. Et quanquam alicubi monumenta etiam vetera conseruata constat, vt in AEgypto, Phęnicia, &c. ex quibus repeti ac restitui doctrina potuisset: tamen, quòd in animis excæcatis à Diabolo impiæ opiniones atque idololatricæ dominarentur; non intellecta, sed ad εἰδωλομανίαν stabiliendam detorta, aut commentitiis fabulis deprauata & elusa fuisse, in multis videre licet. Hoc vbi perfecisset Diabolus, quod clam antea & dolo sese insinuans struxerat, id palam postea aggredi & vrgere cœpit. Manifestis conatibus abstractos à Deo homines, & manifestis furorib. percitos, ad sese rapuit, quôque voluit perpulit. Loca, quæ fuerant antea domicilia & sedes doctrinæ cælestis, sanctissimas scholas Patrum, conuertit in latibula impietatis & mendaciorum: ex iis suas blasphemias contumeliosas in Deum, & hominum generi perniciosas eructauit, atque euomuit. Mihi dubium non est, in eo loco, in quo postea cultum fuit oraculum Iouis Hammonis, vel ipsius Chami, vel posterorum eius, præcipuam Scholam: In loco oraculi Dodonæi, sedem familiæ & ecclesiæ Dodanim nepotis Nohæ ex filio Iauan, fuisse. Abolita doctrina de

Deo,

Ayuntamiento de Madrid

Deo, cũ vagarentur animis posteri, & ductu Naturæ quærerẽt aliquod Numen, nec, quæ sequ: rentur vestigia, inuenirent: ex reliquis adhuc veteris historiæ somniis, pro arbitrio, finxerunt Deum, cui geminum nomen, autoris primi Cham, & veri Dei Iehoua, imposuerunt. Confirmauit figmentum Diabolus miraculis editis, nutu, aliisque signis, ex statua quæ in eo loco collocata erat. Nec Dodonæ nomen diuersum est à Dodanim nepote Nohæ, qui cùm Iauan pater Ionicæ gentis in littorali Asia consedisset, cum familia separatus à patre, in editiora Epiri loca transiit. Retinuerunt Græci & Latini, ex veterum monumentis, multa suorum & maiorum nomina, etiam postquam penitus euanuissent & periissent historiæ. Celebrant Græci Iapetum, qui est Iaphet Nohæ filius. Latini suam originem in Ianum referunt, qui à Mose Iauan nominatur: quamuis etiam nomen Iani ad Noachum ipsum, qui priorem & posteriorem Mundum vidit referri possit, vt antea dictum est in Iano. Fuit autem Nohæ nepos Iauan filius Iaphet pater vtriusque gentis, nempe Græcorum & Latinorum. Vtrique, vt-vt fabulentur de etymologiis vocum Διός & Iouis, tamen valdè consentaneum videtur, vtramque ex Hebræa voce Iehoua defluxisse, quod sibi nomen tribuit verus Deus, & hoc secerni voluit ab omnibus commentitiis numinibus cuiuscunque conditionis.

Commentum de exortu Dodonæi oraculi, etsi ex commentitia fabella & narratione historica de diluuio Deucalionis temere consutum est & consarcinatum, tamen ex historia diluuii natum videtur. Figmentũ de geminis columbis alludit ad columbam semel & iterum emissam ex arca, vt exploraret defluxionem & diminutionem aquarum. Mentio diluuii ad vniuersalem Mundi κατακλυσμὸν, non ad illam solius Græciæ & quarundam partium inundationem, quæ multo post, Deucalionis seculo accidit, spectat. A diluuio vniuersali, cùm sese posteri Nohæ disiunxissent, Epirum Dodanim Nohæ nepos occupauit, excoluit, suóque insigniuit nomine, & ibidem instauranit templa & cultus diuinos à patre quasi per manus acceptos. Constat enim antiquissimis temporibus, sicut & Stephanus annotauit, Epirum Dodonam vocatam fuisse, & longè est vetustior Dodonæ appellatio, quàm Epiri, vnde irrepsit in Græciam vocabulum, si inde non est? certè Græcam non sapit originem. Omnino igitur existimo, hæc duo oracula, quæ in historiis prima & antiquissima celebrantur, fuisse initio sanctas patriarcharum post Nohæ diluuium Scholas: Diabolum verò progressu temporis eadem primò occupata suo veneno conspurcasse ac polluisse, tum quòd in admiratione, ob priorum celebritatem esse vidit, tum quòd opinione antiquitatis faciliùs allectura imperitos, & fidem approbationémque meritura, præsensit. Dodonæum frequentatum est ad Dodonam amplissi-

Ayuntamiento de Madrid

mam & vetustissimam vrbem Molossidis in Epiro, vicinam nemori quercino, in quo vocales quercus creuisse proditum est, quæ statim, vbi accessissent interrogaturi, commouerint sese atque insonuerint, expresso quod dandum erat responso; ibidémque statuam stetisse, quæ virga æneos lebetes pulsarit: hos ad moderatos ictus paulatim increpuisse, & numeris ligata responsa edidisse. Iouis Hammonis alterum à Dodonæo in extimo sinu Libyæ, apud Garamantas, vltra Cyrenen, in solitudinibus vastis, torridis, ac siccitate sterilibus, situm fuit, qui propter intensos & exurentes Solis æstus, vastámque planiciem, ardoribus Solis & ariditate infestam, non cuiuis facilè patuit.

His duabus, velut arcibus sui dominii constitutis ac stabilitis, Diabolus cumulauit post oracula, alibi aliis patefactis. Et plurima quidem in Græcia & AEgypto extruxit, quòd eas gentes præ cæteris pronas in superstitionem ruere, auidissimè nouos cultus arripere, admirari, atque amplecti noua quæuis, motu leuissimo, & stolida garrulitate effutire ea, proclamare atque extollere, eóque nomine huic suo instituto aptissimas esse nouerat. Quarum superstitionum aliquam delineationem si quis cupiat, ad Pausaniæ libros & Plutarchi commentarium de Iside & Osiride diuertere potest. Cùm ad prima illa & vetera maiore numero sciscitatum confluerent, tanquam non sufficeret expediendis omnibus locus vnus, noua oracula, quæ adornabat alibi, inde renuntiabat, locisque demonstratis & additis mandatis, vt illa percontarentur, declaratáque responsorum veritate, euentu semel atque iterum, perficiebat, vt mox inclarescerent, & consulerentur, atque amplificarentur donariis & opibus. Deinde nequid pateretur de suo vspiam dominio decedere, mox si qua bellis diruta, vastata, & exspoliata essent, aut vetustate neglecta iacerent, instaurári atque in integrum restitui, donísque exornari præcipiebat. Celeberrima fuerunt in Græcia Pythium seu Delphicum, Dindymæum apud Branchidas, Antiochenum, Syrium, Amphiarai & Trophonii, Pharense, Deliacũ & Thracium: in AEgypto, Sebenniticum Latonæ, Herculis item, Apollinis, Mineruæ, Dianæ, Martis, Iouis, Serapidis oracula: tandem ex vaccis, bobus, crocodilis de futuris rebus coniectati sunt AEgyptii. Oracula denique innumera per totum orbem sparsit Diabolus, quæ sub Christi redemptoris aduentum pleraque ferè omnia siluerunt, vt conqueritur Ethnicus scriptor Plutarch. lib. de Oraculorum cessatione.

ORPHEVS.

RECITATVR à Platone vaticinium quoddam Orphei, *Ætate in sexta cessabit machina mundi.* Iustinus Martyr aliquot versus

versus citat, ex quodam eius poemate, quod inscripsit *Testamenta* ad Musæum discipulum: qui, quia hoc ipsum exprimunt, quod sacræ literæ de vno Deo creatore cœli ac terræ, autore bonorum omnium, ac vindice scelerum docent, præcipiunt verò de audienda ac cognoscenda doctrina diuinitus patefacta; non aliunde desumpti vidētur, quàm ex ea doctrina quam à vicino populo Israelitico ad AEgyptios communicatione deriuatam apud hos didicisse, & retulisse secum in Græciam, vnà cum astrorum doctrina, & disciplinis aliis, Orpheus perhibetur. Recitantur à Clemente Alexandrino in libris στρωμάτων, & ab aliis ex Orpheo versus, qui de Dei vnica essentia inuisibili, i. perfecta, huicque soli nota, qui eiusdem vnigenitus est, & ex gente Chaldęa ortus: innuens Dei Filium, natum ex virgine Maria. An de doctrina sanctorum Patrum aliquid cognouerit Orpheus, & à quibus eam didicerit, non plura scio, nisi quòd in AEgypto cum sacerdotibus veteris doctrinæ custodibus versatum & ab iisdem edoctum tradunt de iis quæ postea versibus descripsit. Vndecunque autem acceperit has sentētias, & siue intellexerit quæ scripsit, siue non intellecta reddiderit, ex doctrina Patrum natas ac propagatas esse valdè consentaneum est. AEgyptios enim monumenta maiorum diu conseruasse, & paulatim, superstitione inualescente, deprauasse, non abiecisse subitò, multa testātur. Inde in Græciā vel discentium opera & studio aliquid illorum inuectum est, vel autoritate & potētia principum, qui ex AEgypto ductis exercitibus, Gręciæ multas partes occuparunt.

PALLAS.

GRAECI, & præcipuè Athenienses, Ἀθηνᾶν coluerunt, quam & Παλλάδα vocarunt. Eadem, Romanis culta est, Mineruæ nomine. Ridiculas admodum his nominibus Græci affinxerunt etymologias, cùm disputant dictam ἀθηνᾶν, vel quasi ἀθρήναν τινὰ οὖσαν, παρὰ τὸ τὸν νοῦν ἀθρεῖν, quòd mentem ad certum, fixúmque & euidentem contuitum rerum dirigat: vel παρὰ τὸ θῶ, quod est θυλάζω, vnde ὄνομα ῥηματικὸν, ἡ θηλάζουσα; & (si præponatur τὸ στερητικὸν α,) Ἀθηνᾶ, quod sine matre ex cerebro Iouis nata sit. Sic Palladis nomen deriuant, vel παρὰ τὸ ἀναπεπλάχθαι ἐκ τῆς κεφαλῆς τοῦ Διὸς, quòd ex cerebro Iouis prognata sit & formata: vel παρὰ τὸ ἀεὶ πάλλειν καὶ κραδαίνειν τὸ δόρυ, à vibranda continenter hasta. Ridiculæ sunt omnino deriuationes istæ. Nam dubium non est, appellationes peregrinas esse, & ex Patrum religione acceptas ac conseruatas. Appellatio Ἀθηνᾶς valde cognata est vocabulo *Adonai*, quod est nomen veri Dei: ita vt pæne non dubitem, originem inde esse, vocabulo post rem (id est, agnitionē veri Dei) amissam, translato in aliud numen commentitium. Vel est à

BIBLIOTECA MUNICIPAL MADRID

Ayuntamiento de Madrid

Thanim, quæ vox Draconem significat, vt alludat ad historiam seductorum à serpente primorum parentum: cuius memoria, vt propagaretur ad posteros, consentaneum est, certa sacrificia à Patribus instituta fuisse, quibus agerentur gratiæ Deo de promisso Mediatore, qui sit conculcaturus caput serpentis. Constat autem, Athenienses coluisse idolum, effigie Draconis, de quibus celebratum est quòd exhiberent cultus diuinos, atque obsequia præstarent tribus pessimis rebus, Draconi, Noctuæ & Populo. Appellatio Palladis est à Pale, quæ vox Hebræis significat admirabile quiddam, seu miraculosum. Et διὸς apud Græcos, Iouis apud Latinos nomen, idem est cum Hebræorum Iehoua. Cùm autem in fabulis Græcorum sit, Minerua progenitam esse ex cerebro Iouis, moueor & appellationibus, & fabuloso ænigmate, vt existimem, huic occasionē dedisse obscuram memoriam doctrinæ sanctorum Patrum, de Dei essentia & tribus personis diuinitatis, sed nō intellecta ab Ethnicis. Videtur omnino alludere ad æternam & verè cum stupore admirandam generationem Filii, patefactam patribus diuinitus, qua Pater æternus, qui est mens æterna, ἄναρχος καὶ ἀγένητος, gignit ab æterno Filium, coæternam & ὁμοούσιον imaginem sui, καὶ λόγον θεόν. Est enim cerebrum sedes mentis, & fons cogitationum, quibus formantur imagines rerum, sed euanidæ. At Pater æternus, æterna mens, gignit Filium λόγον, καὶ εἰκόνα συναΐδιον, non euanidam, sed ἐσταύδη. Ita præcipua pars doctrinæ Patrum, de Dei essentia & de discrimine personarum Patris & filii, in fabulam commutata, excidit animis hominum, atque ex omni memoria euanuit apud Ethnicos: ipsum verò fabulosum ænigma refedit in iisdem, & perdurauit.

PARNASSVS.

STEPHANVS autor est primam oraculi Delphici sedem in vicino monte Parnasso extitisse. Moueor appellatione veteris Parnassi, vt existimem primis à diluuio temporibus, sub posteris Noha hanc specum, terra, Diaboli opera, dehiscente, sese aperuisse, & mox coli celebratique cœpisse eodem autore, vatidicū virus inspirante iis, quos delegerat ministros. Etsi enim Pausanias Parnassum quendam, Cleodoræ nymphæ filium, augurium inuentorem monti nomen indidisse, ex Græcorum fabulis refert: tamen appellatio ipsa nihil Græcum redolet: sed videtur facta ex Hebræo *Nahas*, quæ vox augurium significat & diuinationem, & *Har* montem, præposita in compositione litera P, vel potius *Parai*, i. hiatum: vt idem sonet *Parnassus*, quod vel mons, vel rectiùs hiatus diuinationum.

PROMI-

Ayuntamiento de Madrid

REFERT Moses, Genes. cap. 4. Cainũ Adami filiũ Deo obtulisse sacrificiũ è frugibus terræ: Abelẽ verò eidem sacrificasse postea ex primogenitis sui gregis, cuius sacrificiũ fuerit Deo gratũ, non itẽ Cain: vnde inuidia cõmotus in Abelẽ fratrem Cainus eũ occidit insidiosè & perfidiosè. Huius autem veritatis quæ in Ethnicis vestigia supersint, explicandũ. Et certè quidem multa extant, licet fabulis, velut tenebris, ea veritas à Satana fuerit inuoluta, ne perspicuè cerneretur aut intelligeretur. At verò dico ego sentióque, Sacrificium hoc per illud repræsentari, quod Ethnici scribunt à Ioue & Prometheo fuisse oblatum Cœlo auo, & in quo Promethei potiores partes fuisse aiunt: Iouis autem peiores. Nam addunt propterea Iouem in Prometheum iratum fuisse, eúmque postea afflixisse, & miserè ad tormenta sæuissima monti Caucaso affixisse & alligasse. Sic Homerus, Hesiodus, AEschylus, Plato, Hyginus, Phornutus, Lucianus & ante hos tres posteriores M.T. Cicero Tuscul. 2. Dico, inquam, ista esse huius historiæ sacræ & nostræ obscuras quidem, sed tamen verissimas, & tanquam ex tabula vetustissima relictas lineas, colores, picturas & reliquias. Hoc autem his rationibus confirmo. Ac primum quidem docui Iouẽ illum Ethnicorũ, qui fuit vetustissimus, esse Cainum Mosis. Vide, *Iupiter*. Nunc igitur mihi probandum est, antiquissimum eorundem Ethnicorum Prometheum, esse, imò fuisse Abelem Mosis. Dico autem antiquissimum: quoniam vti Ioues multi ad primi imitationem dicti sunt: sic & Promethei, præsertim à Græcis (vt ex Pausaniæ lib. 2. & 7. facilè colligi potest) qui vanitatis ambitionisque studio res notas & veteres interpolarunt, & veras obscurarunt, vt suæ genti vetustatem mundi omnem adscriberent, & falsò. Quorum errorem secutus Eusebius in Chronicis, Prometheum in annum mundi 3520. demum reiicit, quum omnium consensu ille Ioui æqualis ætate ac tempore fuerit.

Esto igitur hæc inter Prometheum & Abelem comparatio. Abel cum Caino fratre simul vixit longo tempore, & vsque quo ab eo occideretur. Sic Iupiter & Prometheus vnà simulque floruerunt, vixerunt, & conuersabantur, vti Phornutus scripsit lib. de natura deorum. Abel & Cain erant fratres: sic Iupiter & Prometheus consanguinei. Abel & Cain primi homines fuêre, viri heroes, & præstantissimi: sic Iupiter & Prometheus primi mortalium, adeo vt cæteri homines à Prometheo ficti & ex luto formati dicantur; fuerúntque hi duo viri illustres, & heroes primi ac summi. Itaque inter se ab Ethnicis comparantur Iupiter & Prometheus tanquam coæui, & virtutibus pares, quemadmodum ait Plato in epist. 2. ad Dionysium. Et vt Iupiter, Deus à posteris habitus est, sic & Prometheus, vti docet Hesiodus in Theogonia, cu-

Ayuntamiento de Madrid

ius etiam ara augusta habita fuit in Attica, remansitque diutissimè, quemadmodum Pausanias lib.1. tradit. Abel primus cum Caino sacrificauit Deo, fuitque piorum iudicio hoc primum hominum sacrificium: sic Iupiter & Prometheus omnium primi Cœlo sacrificarunt. Abel primus animal obtulit & mactauit Deo: sic Prometheus ille antiquissimus primus bouem mactasse Deo scribitur à Plinio, lib.7.cap.56. Cainus propter sacrificium (quod vterque fecerat, nimirum ipse & Abel) inuidit Abeli fratri suo, quòd potior gratiorque fuerat Abelis oblatio, quàm sua, propterèque Abelem, semotis arbitris, in Oriente occidit. Sic Iupiter in communi sacrificio (quod primum omnium fuit) inuidit Prometheo consanguineo suo, quoniam in eo potiores Promethei partes fuerant: cúmque, vti dixi, crudelissimè ob eam caussam ad Orientem in monte Caucaso, id est, in solitudine, Iupiter afflixit. Abelis sacrificium idcirco Deo gratum apparuit, quòd cœlitus ignis deiapsus illud assumpsit, saltem de cœlo eiusmodi aliquod fauoris Dei signum extitit. Prometheus post sacrificium suum de cœlo ignem rapuisse, & eum hominibus dedisse ex veterũ Ethnicorum traditione fertur. Sic Hesiodus & Hyginus in fabul. cap. 66. & 144. quod Plato in Philebo interpretatur fuisse Dei in Prometheum ipsum munus, non autem Promethei furtum. Ignis autem vsum & inuentionem in Græcia Pausanias lib. 2. tribuit, ex recentiorum fabulis, Phoroneo. Augustinus tamen lib.18. ciuit. Dei, cap.8. hanc de Prometheo vetustissimo narrationem aliter, sed frustra, explicat. Præterea idem Hyginus tradit Prometheum instituisse, vt in sacrificiis pars victimæ adoleretur Deo, pars conuiuio reseruaretur: id quod in veris sacrificiis, & tunc etiam in Abelis sacrificio obtinuit. In summa, sacrificia esse rem antiquissimam apparet, adeóque ab ipsis Arcadibus, qui primi mortalium à Græcia fabulosa censentur, vsurpatam. Denique Prometheus dictus est non proprio nomine, sed à cognomine quodam à fide & prudentia, quòd res futuras præuideret: vti & Abel ex fide & prospicientia futuri & venturi in mundum Messiæ sacrificauit, propterèque illius sacrificium Deo gratum fuit. Vnum autem obiici potest in ista Promethei & Abelis comparatione, quod est refellendum. Nimirum Abelem nullos liberos reliquisse: Prometheum autem plures, velut AEthnæum, vt ait Pausan. lib.9. & Deucalionem, vt scribit Ouid. lib. 1. Metamorph. Respondeo enim Græcos in ea re deceptos æquiuocatione nominis Promethei, dum filios recentissimi cuiusdam Promethei vetustissimo illi temere & falsò attribuunt, & tempora confundunt. Falsum enim est, Deucalionem Promethei primi filium fuisse.

SACRI-

Ayuntamiento de Madrid

SACRIFICIA.

SACRIFICIORVM Ethnicorum origo ex illis est ritibus, quos à principio sancti patres, Adam, Seth, Nohe, & cæteri vsurparunt, ac pie religiosèque coluerunt, conseruarunt, non autoritate, arbitrióve priuato, sed iussu mandatóque Dei. Nam, vt ante, ita post lapsum primorum parentum, cum Deus recepisset genus humanum, victus intercessione Filii & volũtaria sponsione obedientiæ integræ exoluendæ pro genere humano, eorúmque perpetiendorum atque exhauriendorum, quæ illi perferenda fuissent in æternum: tunc ergo, non voluit genus humanum, vel pecudum more vagari temere, absque lege & notitia Dei conditoris, vel petulanter fingere, ex arbitrio, numina & cultus: sed tradidit promissionem de Messia nascituro ex muliere, conculcaturo caput serpentis, & instauraturo genus humanum, vt fieret rursus Domus sancta, & imago Dei expressa; in qua se & suam ille voluntatẽ cùm perspicue demonstrauit, tũ illustrissimis & euidẽtissimis cõfirmauit testimoniis. Ad hanc promissionẽ & hunc in ea patefactũ Deum alligauit hominũ animos, & huic intentos eos atque affixos esse voluit, exclusis & prohibitis omnibus cõmentis aliis quibuscunque & vndecunque ortis. Atque vt ante lapsum, quanquam clarissimam sapientiæ & iustitiæ lucem accensam, de æterna sua luce primorum parentum animis inseuerat, quæ, quid requireret, quæque præstari vellet immutabiliter ostendebat: tamen peculiarem expresso mandato constituebat legem, in oculos incurrentem, quę iubebat eos abstinere à fructibus arboris scientiæ boni & mali, & in hac obseruanda, suam illos sibi declarare probaréque obedientiam volebat. Sic post lapsum, etsi residuæ de prima luce scintillulæ, & paulò post subinde repetitæ ac renouatę notitię legis diuinę, satis monebant, quæ postularet Deus, quæ ipsi displicerent: tamen cùm nouo modo, & aliter quàm hominum generi se patefecisset, edita noua promissione, nouum etiam ei & singularem cultum adiunxit, nimirum certos ritus sacrificiorum certorum, quos retineri in sua Ecclesia & reuerenter coli, tractari ac peragi, vera fide, intuente promissionem his præfixam, id est, fiduçia venturi Messiæ, voluit.

Non temerè, nec quòd delectaretur pecudum euisceratione & combustione, ritus tales instituit: sed, cùm vellet in Ecclesia semper exstare beneficia filii, euidentibus & sensui subiectis ceremoniis velut consignata, singulari consilio & sapientia impresserat illis conspicuam promulgatæ promissionis imaginem, vt inter administrationem rituum, mactationem, immolationem & recitationem preceptarum precum, hac oculis exposita & sensibus subiecta specie, admonerentur de Messia, qui ex promisso diuino nasciturus, & vera victima futurus esset, pro peccatis generis huma-

Ayuntamiento de Madrid

ni: & exsuscitarentur hoc spectaculo ad cogitationem lapsus, tristissimarum pœnarum, restitutionis sui per Messiam, immensi amoris & misericordiæ Dei. Quem promissio pollicebatur, eum velut picturis adumbratum, sacrificia oculis contuendum proponebant. Deinde, occasione horum rituum, cùm repeti memoriam promissionis assiduè, & vera gratitudine celebrari tantum beneficium; tùm fidem coniunctam cum firma spe & expectatione Messiæ, atque inuocationem exerceri voluit. Eam ob causam, tum vt certò statuerẽt verè adesse Deum, spectaréque & discernere inter ea quæ ex vera fide proficiscerentur, & fictitia; & idcirco maiore cura & reuerentia ea administrarent, & diligentius vsque ad Messiam natum tuerentur & custodirent, frequentissimè sanctis patribus ostendit sese, accensis igne cælesti victimis. Tandem verò, cùm in populo Israelis, in quo, à cæteris omnibus gentibus separato, Ecclesiam sibi collegerat, politiam etiam certis legibus constitueret, eo fine, vt constaret certò, quæ gens Messiam mundo paritura esset: certa mandata de sacrificiorum ritibus, legibus & tẽpore dedit, eósque obseruari & peragi ad præscriptũ voluit accuratissimè: adeo vt si intermissa ab aliquo, aut polluta, aut secus, atq; institutũ erat, perfecta essent, reus crimẽ subiret læsæ maiestatis diuinæ, & æterni iudicii: siquè ii qui præerant populo profanationes non vindicassent, hoc expurgato sublatóve, in idem crimen & pœnas easdem totus incideret populus.

Describuntur autem in Leuitico sex genera sacrificiorum, diuina voce repetita, & ex ore Dei per Mosem excepta & constituta, quorum tria ἱλαστικὰ erant, non quòd mererentur veniam aut condonationem culpæ & pœnæ æternæ, vel expiarent perpetrata scelera, & placarent iram Dei aduersus peccata generis humani: sed vocabantur propitiatoria & fine & vsu, quòd typi erant illius victimæ quæ Deo satisfactura erat pro genere humano: & quando fiducia eiusdem offerebantur, placebant Deo, & impetrabant quæ petebantur. Cæterùm, in illo populo ad hoc proderant vt si ab illis exhiberẽtur, qui in se crimen aliquod admiserant, testarentur verè eos pœnitere de crimine commisso. Propterea hoc consequebantur illi, ne excluderentur à societate populi Dei. Tria ἱλαστικὰ erãt, Holocaustum, sacrificium pro peccato, & sacrificium pro delicto. Differebant autem finibus. Holocaustum διαλλακτικὸν erat, & fiebat ad placandum Deum. Reliqua duo ἀπολυτρωτικά: redimebant enim pœnas certorum delictorum. In holocausto tota victima, quam oportebat ex masculis vitulis, agnis aut hædis, turturibus, vel pullis columbinis eligi, ἄμωμον ἦν, cremabatur, & velut in fumum versa efferebatur in sublime atque euanescebat: quo significabatur oportere hãc corruptam, & fœda peccatorum illuuie contaminatam naturam destrui & renouari. Ad imitationem huius fiebat Græcorum τελετὴ.

Sacrifi-

Ayuntamiento de Madrid

Sacrificium pro peccato, θυσίαν περὶ ἁμαρτίας 70. interpretes, sacræ literæ *Hasath* nominarunt, quod est, oblationem fecit pro peccato, vel expurgauit à peccato. Expiabantur hoc sacrificii genere peccata ἀκουσίως, & ex errore aut ignorantia commissa. Victimæ quæ cædebantur differebant ratione personarum, delictorum, & ritu mactationis. Sacerdos, si hoc modo deliquisset, aut vniuersa multitudo, offerebat vitulum, cuius sanguine sacerdos conspergebat septies, tum velum prætensum sanctuario, tum altare Domini, quod ante aditum, seu sanctum sanctorum collocatum erat: reliquum, vt fiebat in holocaustis, totum comburebatur. Non enim licebat vesci cuiquam, ne quidem sacerdoti, earum victimarum carnibus, quarum sanguine altare Domini conspergebatur. Si dux populi peccasset, caprum: si de plebe quispiam, caprum, vel ouem sacerdoti mactandam deferebat. Earum sanguine sacerdos cornua altaris, in quo holocausta cremabãtur, perfundebat, reliquum omne proiiciebat ad basin altaris. De cæsa victima pinguedinem, quæ renibus adhæret περιτονῶν & ἐπιπλόων, cum renibus ipsis incendebat: non enim pinguedine vel sanguine licebat vesci illi populo. Delicti etiam qualitas variabat rem offerendam, vt ex 5. Leuitici constat. Sacrificium pro delicto θυσίαν περὶ πλημμελείας καὶ πλημμελήματος, septuaginta verterunt. Est enim πλημμελεῖν, iniquè quippiã & per iniuriã agere, hoc est, ἐξυβρίζειν. Hebræi *Asam* nominarunt, quæ vox significat delictum, peccatum, rem ream, à verbo Asam, id est, deliquit. Fiebat autem ad expianda delicta ἑκουσία, quæ libera voluntate, re deliberata, sine coactione & metu, committebantur: & mactabatur aries, cuius pretium æstimabatur ex delicti magnitudine.

Reliqua tria sacrificiorum genera, εὐχαριστικά, dici possunt. Eorum vnum oblatio erat, duo ἀποπληστικά. Oblationem, seu immolationem, seu libationem, septuaginta interpretes δῶρον, θυσίαν, Hebræi *Mincha* nominant. Erat genus εὐχαριστικὸν, quo offerebantur & adolebantur, vel pugillus similæ oleo perspersus, tectúsque thure, vel panes ἄζυμοι, vel lagana ἄζυμα cocta in clibano, & oleo oblita, quę panes κλιβανίτας vocabantur, vel τηγανιστά, id est frixa in sartagine: vel ἐγχάρδια, i. in craticula tosta, oleóque perfusa: aut χύδρα, i. aristæ ex primis & virentibus adhuc decerptæ frugibus, lenitérque ad ignem vstulatæ, & in farris morem confractæ & comminutæ, oleóque madefactæ, & thure desuper cooperta. Partem harum rerum capiebat sacerdos, reliquum, vniuerso cum thure, incensum adolebat. Fermenti verò mellisque non licebat miscere quicquam. Oblatio velut honorarium munus de terra natis Deo exhibebat, eóque testabatur à Deo esse vitam, fortunas, res vitæ necessarias, terræ fæcunditatem, salubritatem aëris, pacem; & gratias de tantis beneficiis deberi Deo: pertinebant etiam ad ministerii sacri conseruationem & sustentationem sacerdotum. Hostiam pacificorum, θυσίαν σωτηρίου septuaginta

Ayuntamiento de Madrid

Hebræi *Zeba Salomim* nominant, id est, sacrificium pacis. Celebrabatur enim ab iis qui Deo pro acceptis beneficiis gratias agebant, aut gratitudinem hac obedientia declarabant. Beneficia enim pacis nomine Hebræi efferunt. Et fiebat cæsis vel bobus masculis, aut fœmellis, sine discrimine; vel ouibus, vel agnis, vel capris, quas ἀμώμους esse oportebat. Incendebatur autem sola pinguedo περιτοναίῳ, ἐπιπλόῳ, renibus, & cæteris partibus detracta, cum ipsis renibus: reliquum auferebant ii quorum erat victima: idque debitæ gratiæ testificādæ causa sacrificium si instituissent, vt ratum fieret & prodesset, eodem eos die vniuersum absumere oportebat: si ex voto, vel sponte mactassent, ante tertium: tertio si quid reliquissent ad irritā reddebat mactationem, & ipsos preuaricationis reos peragebat. Sacrificium laudis differebat ab hostia pacificorum, quòd simul fiebat, in hoc sacrificio, & pecudum mactatio, & oblatio seu immolatio libamentorum, confessionis causa: qua qui offerebant, testabātur se agnoscere & profiteri, illum Deum esse æternum, verum & viuum Deum, distinctum ab omnibus commentitiis numinibus Ethnicorum, conditorem rerum & generis humani, Dominum & huius populi, & Ecclesiæ, ex hoc populo, propter Messiam, collectę; autorem illorum beneficiorum quæ hic populus accepisset, & debere se ei obedientiam, gratitudinem & celebrationem beneficiorum perpetuam. Oportebat autem omnia sacrificia condiri sale consecrato, qui sal fœderis vocabatur, eóque accendi igne, qui in tabernaculo Domini asseruabatur & fouebatur, quem ex igne, cœlitus immisso, sacrificiis Mosis & Aaronis, susceptū fuisse coniicio, etsi nihil affirmo.

Tradidit, & commendauit initio hos ritus Deus ipse primis patribus, quorum posteri aliqui, vt Nohe, Sem, Abraham, Isaac, Iacob, &c. retinuerūt eos, cum doctrina ipsa, constanter & sanctè, quibuscum fœdus iniit, data promissione, quòd amplificare familias posterorum, tuerique ac propagare vellet, & ex his ipsis nasciturum esse Messiam generis humani redētorem. Tandem cùm posteritatem eorum, iugo solutam AEgyptio, & deductam in terram illam quam multò ante Patribus promiserat, legibus obligaret atque imperio, ne sine ordine politico dissolutè viueret, deintegro etiam leges sacrificiorum, sed illi politiæ quam extruebat, accommodatas, repetiit inter cęteras, distinxitque, vt ante dictum est, & describi atque imponi populo per Mosen curauit: tū, vt scirent, non humana conditas autoritate, sed diuinitus constitutas esse atque sancitas, ad eásque obseruandas atque exequendas se astringi; nec licere cuiquam aut negligere, vel violare has temere, aut diuersas ab his excogitare, & easdem inde vsque à Mundi exordio Patribus in vsu fuisse: tum vt inde sacerdotes victitarent ac sustentarentur; qui cùm Deus occupatos eos vellet esse cura ministerii, id est, doctrinæ & ceremoniarum, non poterant vacare quæ-

Ayuntamiento de Madrid

re quærendis parandisque rebus ad vitam necessariis. Et iustum fuit ali ministros Dei sumptibus illorum, quorum gratia diuinis rebus operam dabant & seruiebant. A diluuio igitur, cùm Nohe & filii ipsius instaurassent genus humanũ, erudierũt id de his tantis rebus, proculdubiò, accuratissimè. Multi, ex familia Sem, & cæterorum, hanc à maioribus communicatam hæreditatem, sanctam, & salutarem, vicissim ea, qua decuit, religione, reuerẽtia, fide & pietate, ex se natis nepotibus tradiderunt; ita vt continua sit serie propagata, vsque ad constitutionem politiæ Israeliticæ. Plurimi vero, petulantia & Epicureo contemtu, aut negligentia, quòd leuius afficerentur tantis rebus, quantas hæc doctrina complectebatur, aut studio nouitatis, & Diaboli impulsu ac persuasu, corruptam maiorum hæreditatem abiecerunt & aboleuerunt.

Abolitionem doctrinæ mox consecuta est veri Dei obliuio. Ex hac nata prodigiosa commentitiorum numinum multitudo. Quanquam enim, proprio animorum iudicio, & naturæ totius præstantia conuicti, fateri cogerentur non ex bruta materia hoc mundi corpus prosiliisse, nec temere suóue nutu in hunc confluxisse ordinem, nec casu regi sustineríque; sed oportere esse Architectum qui id & initio velut tornauerit in æquabilem illam rotunditatem, & gubernet ac sustentet; eundémque oportere esse omnipotentem, sapientem, iustum, bonum, vindicem scelerum: tamen tantùm inualuerat nata ex peruersitate deprauatæ naturæ ad superstitionem propensio, vt contra illa argumenta, sensa, statutáque animorum suorum, & euidentia totius Naturæ testimonia, autorem ipsum aspernarentur, & creaturis in Dei locum, vel suo ductu, vel Diaboli, ex occasionibus aliquibus, persuasu, assumtis, adhærescerent: & cùm cognouissent Deum, non glorificauerunt vt Deum, neque ei gratias egerunt, sed vani facti sunt in ratiocinationibus suis, & obtenebratum est desipiens cor eorum: quum se sapientes esse profiterentur, stulti facti sunt, ac mutarunt gloriam incorruptibilis Dei in efformatam imaginem mortalis hominis, & volucrum, & quadrupedum, & reptilium. Nec satis eis fuit creata corpora in Deos conuertisse: sed ipsos etiam Dæmones coluerunt, & quocunque in loco vel insolitum quid accidisset, vel inusitata specie apparuissent Dæmones, illi peculiaria adesse Numina, eaque ipsa, ne irascerẽtur neglecta, sacrificiis demulcenda retinendáque in officio & concepta beneuolentia, censuerunt: aliquando etiam quos cultus quæve sacrificia exposcerent ipsi Dæmones, ex ascititiis quibus comparebant figuris, edicebant. Hinc Græcorum, quorum post AEgyptios vanitas præcipuè celebratur ac superstitio, commenta nata, qui cœlo Iouem, mari Neptunum, intimis terræ cauernis & recessibus Plutonem incluserunt & præfecerunt: singulis rursus alios infini-

Ayuntamiento de Madrid

to adiunxerunt, Saturnum & Cybelen Ioui, item Mercurium, Apollinem, Martem, Iunonem, Mineruam, Venerem, Dianam; Neptuno Nereum, quem ἁλκμένα & πόρκον, Latini Portumnum, nominarunt: & cohortes Nympharum, quarum aliæ νερείδες & ναΐάδες, aliæ ποταμίδες, aliæ κρηνηΐδες vocatæ sunt, quòd vel mari, vel fluminibus, vel fontibus insidere ac pręesse putarentur. Coluerunt & ἀλσηΐδας Nymphas dictas, Oreades item, Dryades, Hamadryades, Napeas, Agapeas, quòd singulis in natura corporibus adesse peculiare numen existimarent: & eam opinionem diabolus, numinum illorum specie sese ostentans, auxit & confirmauit. Nec pauciores Deos Romani habuerunt, inter quos recensentur Dii maiorũ & minorum gẽtium, Penates, Communes, Geniales, Lares, Genii, Præstites, Indigetes, Patrii, Tutelares, Fauni, Syluani, Satyri, Lemures: ita vt Varro qui Ethnica numina præcipua conquisiuit diligenter, supra triginta millia commentitiorum numinum reperisse se annotauit.

Extincta igitur doctrina, & deleta ex animis memoria veri Dei, etsi retinuerunt Ethnici vmbras sacrificiorum: tamen cùm non regerentur amplius norma verbi diuini, ideóque nescirent quo essent consilio instituta, & quò spectarent, quísdve monerent; tum mutarunt veteres ritus, vel abrogatos prorsus, vel nouis ac subditiis confusos pro conditione numinum quibus decernebantur: tum excogitarunt rationem, ex victimis, æstimandi occultos numinum sensus alienos aduersósque, aut propitios & addictos, quæve secutura essent, secundáne an contraria, vsurpatis, signorum loco, fortuitis, aut, sine ratione, temere confictis & constitutis indiciis, errore stultissimo: quod eos necesse fuit facere: alioquin enim in ista Dei ignoratione dubitassent perpetuò quæ essent expectanda, quæve sibi de numinibus pollicerentur ac persuaderent. Rationem & interpretationem signorum mox confirmauit Diabolus. Existimo autem his comminiscendis, post amissum verbum, præbuisse occasionem Ethnicis obscuram memoriam miraculorum, quæ ad sacrificia Sanctorum Patrum exhibuerat Deus sæpissimè, inflammatis cœlitus victimis, approbatísve ac susceptis quæ placerent, vel contra repudiatis quæ displicerent, certis atque euidentibus testimoniis. Talis itaque Sacrificiorum Ethnicorum origo est. Ecclesiæ suæ per Euangelii seu gratiæ ministerium collectæ Deus ante & post diluuium, ante & post Messiam exhibitum, signa dedit, promissioni de æterna salute adiuncta: quibus suos in spem vitæ beatæ in cœlis cum ipso Deo consequendæ confirmaret, eosdémque à profanis gentibus distingueret & separaret. Et Sancti Patriarchæ, Prophetæ, horumque pii & eruditi auditores, intellexerunt sinceram doctrinam de promissione gratiæ, de fide amplectente promissum Messiam, de vero vsu signorum. Sed magna multitudo omnibus ætatibus, cùm abo-

Ayuntamiento de Madrid

lita doctrina de promissione Mediatoris,& de vera iustitia coram Deo, vel sua negligentia ac securitate, vel Diaboli impulsu aut seductione, tum hac amissa, verum signorum vsum multis modis deprauauit. Ea est enim humanorum ingeniorum fragilitas, vt si non rectè,& assiduè doceantur de Deo, & vero signorum in oculos incurrentium vsu, mox solis inhæreant signis, eáque & numero,& superstitione cumulent. Alii signa verterunt in Numina: vt Chaldæi & Persæ ignem ipsum finxerunt esse Deum, quia audierant igne delapso cœlitus incensas esse victimas. Alii finxerunt ritus esse opera, quæ peccata expiarent & placarent offensa numina: & hac opinione cumularent ritus tales: nec tantùm ceremonias nouas, sed & noua numina & nouos Deos excogitarunt. Alii petulantes natura & ἄθεοι, quod de his reliquum fuit inuoluerunt fabellis & anilibus somniis. Alii arguti natura & ritus ipsos, & assutas his opiniones impias, alio cōcinniore prętextu oblitas, ita venditarunt imperitis, vt cum quadam sapientiæ specie maiore cū applausu exciperētur, amarentur, ac retinerentur. Vsitatū enim est profanis ingeniis, prętextu sapiēti struere insidias, & offūdere bellas persuasiōes, stabiliēdæ impietati accōmodatas.

Ita factum vt, doctrina amissa, Ethnici retinuerint de Deo, de doctrina cœlesti, de Sacramentis additis doctrinæ, de veri Dei cultibus mera somnia: de externis ceremoniis vmbratiles ritus sacrificiorum, atque eos ipsos multipliciter deprauatos, & nouorum excogitatione variatos atque amplificatos in immensum. Et quidem ex Patrum religione Ethnicas superstitiones illius obliuione & natas esse, vel solæ Numinum Ethnicorum appellationes, profectæ à Patribus, & ab ipsis Ethnicis, se ad linguarum suarum molliorem sonum accommodantibus, vsurpatæ, quemadmodum in Vesta, Pallade, Iside, Ioue & aliis ostēdimus, argumento esse poterunt. Ad Ethnicos igitur peruenerunt, pauca quædam & nuda nomina, ex doctrina & historiis Patrum, eáque & mutilata, & fabellis obscurata, & corrupta figmentis peregrinarum opinionum, & prorsus obruta superstitionibus variis: inde tamen manasse agnosci ac iudicari potest. Auxerunt autem & cōmentitiorum idolorum numerum, & religionum deprauationem, regnorum mutationes, gentiúmque translatarum commixtiones aut nouæ & spontaneæ sedes, atque noua regna quærentium migrationes. Omni tempore enim mutationes receptarum & vsitatarum religionum cōmouerunt Imperia & Respublicas, & causas prębuerūt mutationibus: cuius rei exēpla sunt regna Sarracenica, Persica, Turcica, occasione dissidiorū in religione auulsa ab imperio Romano, & ex his cōflata atq; cōstituta. Aut vicissim cū mutatis imperiis, vel deductis coloniis, religionū innouationes inuetæ, ex cōmixtionib. gentiū inter sese, ac cōfusionibus religionū, perturbationes ac cōfusiones natæ sunt mirificæ ac tetræ, quas ve-

Ayuntamiento de Madrid

veritatis ac lucis cælestis obscurationē & abolitionē sequi necesse fuit. Ex religione populi Dei aliquid in suas religiones, iam ante vitiatas multipliciter, assumserunt circumsiti vndique, & proximi huic ἀπόγονοι AEgyptii, Phœnices, Syri, Assyrii: ab AEgyptiis & Phœnicibus plurima acceperunt Græci: à Græcis Romani: quæ nouorum colonorum aduentu importata, plantatáque & propagata esse non est dubium. Religionum varietatem ac dissimilitudinem comitata est obstinata animorum cæcitas. Hæc nouis subinde diaboli furorib. accumulata, eò vsque inualuit, vt homines noua numina & cultus nouos, eósque portentosos prorsus, & abominandos, cúmque immanitate coniunctos, condentem Dæmonem, ac turpissimarum libidinum aut demonstrantem occasiones, aut præcipientē cōmixtiones, cupidissimè ac religiosissimè audirent & sequerentur: quemadmodum apparet ex Græcarum & Romanarum historiarum lectione. Semper enim Idololatriam libidinum portentosæ confusiones & omnis generis enormia scelera alia secuta sunt. Et cum oppressa doctrina Euangelii semper etiam Legis diuinæ notitia & autoritas vel obscurata elanguit, vel fracta proiectáque concidit: vt sola semper Ecclesia Dei Legis notitiam illustrē habuerit & explicatam, soláque vsum Legis rectè intellexerit atque exercuerit. Denique ita semper accidit vt ab vna & perpetua doctrinæ norma, quam proponunt Lex Dei & Euangelium, quicunque discederent, ii protinus & ab illo itinere quo recta ad Deum ducimur depulsi deuiarent, & id quo niteretur animus amitterent, cúmque perpetuis conflictarentur dubitationibus, nec regerentur amplius voce Legis diuinæ, sed incitati à diabolo ruerent, quò excæcatæ mentis erroribus & cupiditatum flammis impellerentur.

Fuit consuetudo vetustis Patribus, ante tractationem sacrorum abluere corpora, quam consuetudinem conseruarunt Iudæi qui multis vtuntur lotionibus. Patres imitati Ethnici vsurparunt easdem, creberrimè, non tantùm ad eluendas corporum sordes, sed etiam ad expiationes scelerum, & expurgationem inquinamentorum, si quæ corpori cōtaminato libidinibus, cædibus, rapinis, aut aliis similibus, adhæsissent. Romæ olim ad portam Capenam, postea Appiam vocatam, aquâ, quæ Mercurio sacra fuit, alii alios aspergebant, vt hac conspersione abstergerentur & delerentur, ceu inustæ corporibus notæ, deformitate flagitiorum, ac præcipuè periuriorum. Tali perfusione seu ablutione Peleus Patroclum absoluisse, & Acastus expiasse Peleum à cæde fratris Phoci, & AEgeus Medeam à cæde liberorum traditur. Hoc ritu Orestem expiatū esse à cæde matris Clytemnestræ, Pausanias refert in Corinthiacis. Denique piaculum & nefas esse dicebatur aliquid sacri attrectare, nisi vel corpore lustrato, vel aquæ ad vsus sacros cōparatæ, effusione ceu consecrato. Sic AEneas apud Virgilium *Ter*

socios

Ayuntamiento de Madrid

socios pura circumluit vnda, spargens rore leui. Et idem, ceu multa cæde pollutus, ad patrem Anchisem inquit,

Tu genitor, cape sacra manu patriosque Penates,
Me bello è tanto digressum & cæde madentem,
Attrectare nefas, donec me flumine viuo
Abluero.

Cùm autem Ethnici sacrificiis vterentur sine Dei & promissionum notitia, immò sine notitia numinum ad quæ dirigebantur, neque intelligerẽt & finem, cuius gratia ritus instituti erant: meminissent tamẽ, ex tenui & incerta fama, solitum Deum, euidentibus testimoniis, aut, probatis sacrificiis, annuere cœptis ac votis; aut, auersatis illis ac repudiatis, negare successus: necesse fuit eos qualescunque ex hostiarũ visceribus aut aliorum fortuitorum euentuum subitis inuersionibus coniecturas comminisci, ex quibus affectiones numinum erga se æstimarent. His coniecturis diabolus blanditus est, & assensit, insolitarum apparitionum & φασμάτων mirabiliter variatis ludis ac præstigiis. A Egyptiis sexcenta sexaginta sex genera sacrificiorum in vsu fuerunt. Romanis & Græcis non multo pauciora: quibus ferè aut sola anima Diis consecrabatur, quæ hostia animalis dicebatur, aut offerebatur victima, eo fine, vt inde de illius numinis voluntate coniecturæ fierẽt, cuius opera, ad rem aliquam perficiendam opus erat. Mactabant autem vt plurimùm oues, sues, capras, boues, gallinaceos & anseres. Maiores victimas inauratis cornibus producebant, minores coronatas. Ex hœdis & agnis rectiùs Deos consuli, futuraque pernosci censebant, quòd, mitiores essent: ideo, diuinaturi, ex omnium genere aliquid cædebant, & mactationi semper adiungebant immolationes. Romani mola salsa litabant, quæ ex farre tosto confractóque, sale & aqua, parabatur: sine his nulla fieri sacrificia rata, & vim sali peculiarem, ad placanda commouendáque sua numina, inesse sentiebant. Idcirco peculiares, his conficiendis, dies festos destinarant, quos Fornicalia festa nuncupabant inde, quòd far in fornicibus torrerent. Græci primitias hordei, & placentas ex hordeo, sale conspersas, litabant. Sacrificii pro peccatis, ritum apud Ethnicos obseruatum, & Satanæ miris sarcasmis Iudaica sacrificia in Ethnicorum excæcatorum perniciem deridentis audaciam horrendam, describit Prudentius hymno 10. de coronis. quem locum, quòd antiquitatem Ethnicam cognitu dignissimam, & non alibi obuiam contineat, adscribere libet. Sic igitur ille sub Romani martyris persona,

Summus sacerdos: nempe sub terram scrobe
Acta in profundum consecrandus mergitur,
Mirè infulatus, festa vittis tempora
Nectens, corona tum repexus aurea,
Cinctu Gabino sericam fultus togam.

Ayuntamiento de Madrid

Tabulis ſupernè ſtrata texunt pulpita,
Rimoſa rari pagmatis compagibus:
Scindunt ſubinde vel terebrant aream,
Crebróque lignum perforant acumine,
Pateat minutis vt frequens hiatibus.
Huc taurus ingens fronte torua & hiſpida,
Sertis reuinctus, aut per armos floreis,
Aut impeditis cornibus deducitur:
Necnon & auro frons coruſcat hoſtiæ,
Sectáſque fulgor bractealis inficit.
Hic vt ſtatuta eſt immolanda bellua,
Pectus ſacrato diuidunt venabulo:
Eructat amplum vulnus vndam ſanguinis
Feruentis, inque texta pontis ſubditi
Fundit vaporum flumen, & latè æſtuat.
Tum per frequentes mille rimarum viae
Illapſus imber, tabidum rorem pluit,
Defoſſus intus quem ſacerdos excipit,
Guttas ad omnes turpe ſubiectans caput,
Et veſte, & omni putrefactus corpore.
Quin os ſupinat, obuias offert genas,
Supponit aures, labra, nares obiicit,
Oculos & ipſos perluit liquoribus:
Nec iam palato parcit, & linguam rigat,
Donec cruorem totus atrum combibat.
Poſtquam cadauer ſanguine egeſto rigens,
Compage ab illa flamines retraxerint,
Procedit inde pontifex, viſu horridus,
Oſtentat vdum vertice, barbam grauem,
Vitta madentes, atque amictus ebrios.
Hunc inquinatum talibus contagiis,
Tabo recentis ſordidum piaculi,
Omnes ſalutant, atque adorant eminus:
Vilis quòd illum ſanguis & bos mortuus
Fœdis latentem ſub cauernis cauerint.

Hæc Prudentius, quibus ſi quis addere velit quæ de ſacris hominibus, quos Græci κᾳθάρματα vocant, apud varios autores occurrunt, volumen ingens conficiat. Nobis autem, quum libellum offeramus, ex doctiſs. ſcriptoribus collectum, in præſentia Prudentii locum deſcripſiſſe ſatis erit. In ſacrificiis diuinatoriis autem Romani, Græcorum & Hetruſcorum diſcipuli, toti erant, vt qui diuino verbo deſtituti & in tenebris vagantes, ac de futuro ſolliciti, à ſuis Numinibus, id eſt cacodæmonibus, informari maximè cuperent. Hos igitur ritus ſeruabant. Cùm ſacerdos victimam ad aram adduxiſſet, ſtans manu, aram prehendebat, & fundebat

preces.

Ayuntamiento de Madrid

preces. Principiũ precationis à Iano & Vesta fiebat, quæ in omnibus sacris præcipua numina erant, & in votis nuncupandis compellationem primam meruerant inde, quòd, per eos, aditus ad cęteros patere opinio erat: & obseruatum in ea precatione, vt Iupiter Pater Opt. Max. omnésque Dii cæteri Patres aduocarentur. Ne quid verò verborum prætereritur, aut præposterè recitaretur, de scripto præire aliquem, rursúsque alium custodem dari qui attenderet sedulò, aliũ qui fauere linguis iuberet, & tibicinẽ canere, ne quid infanstum exaudiretur oportebat. His peractis, sacrificium, ab immolatione, sacerdos inchoabat, fruges aut molam salsam in caput victimæ deponebat, addito thure masculo. Vocabatur ritus ille immolatio, quasi molæ in caput victimæ collocatio. Deinde vinum aspergebat: sed priusquam id affunderet, scipulo aut simpuuio ligneo, vel fictili admodum paruo (quod, inter sacra vasa, cyatho nõ erat admodũ absimile) & ipse leuiter delibabat, & astantibus gustandum deferebat, vt pariter libarent. Hic ritus vocabatur libatio. Quo facto, setas inter cornua victimæ, manu euulsas, tanquam prima libamina coniieciebat in ignem, conuersúsque ad ortum, obliquum cultrum à fronte victimæ ad caudam ducebat: tandem victimam Diis exhibitam & dedicatam iugulabant ministri sacerdotis qui victimarii dicebantur, reliqui admotis vasculis emanantem cruorem excipiebant, alii victimam excoriabant, abluebant, & ignem accendebant. Ita isti Satanæ seruuli impiè summi sacerdotis & Leuitarum sacrorum pias ceremonias æmulabantur. Vbi perpurgata victima erat, mox aruspex, flamen, aut sacerdos, cultro ferreo viscera rimabatur, attentéque explorabat an perlitatum foret. Inspectis tandem & exploratis singulis, ex omni viscere & membro ministri partes certas decisas farina farris inuoluebant, & in calathis sacrificanti offerebãt. Sacerdos aris impositas foculo incenso cõburebat: quod reddere erat & litare. Vbi quod Diis tributũ erat cõflagasset, ad epulas ipsi & conuiuia conuertebantur. Inter vescendum Diis laudes canebant, pedibúsque circum aras complodentes ad numeros psallebant, & pulsatis cymbalis, choreas agebant, hymnósque suis idolis varios canebant. Græci & AEgyptii peculiares quasdam alias ceremonias obseruarunt. AEgyptii verò caput victimæ abscissum diris execrabantur, & cum precatione solenni deiiciebant in flumen; vt si quid aduersi eueniret, in illud caput verteretur. Suæ singulis Diis victimæ etiam deputatæ erant. Humano etiam sanguine litatum est, vt historiæ docent: & in populo Dei, sub Regibus Iuda & Israel, reperti sunt qui filios filiásque exurerent in gratiam & cultum Moloch idoli.

Ex hac sacrificiorum in populo Dei & Ethnicorum breui collatione patet, quæ Ethnici vel ex Patrum prima religione retinuerint, vel à Iudæis acceperint, quæ assuerint vel intexuerint r-

Ayuntamiento de Madrid

psi ex sese genita. Habuerunt vmbras veterum sacrificiorum obscuras, mutilas, cõfusas, & multipliciter deprauatas: quibus (vt necesse fuit fieri, cùm non firma certáque Dei cognitione niterentur, sed ex fictitiis penderent numinibus) significata affinxerunt testificantia de affectu numinum erga sese, & euentibus consecuturis: eorúmque notationem & interpretationem, quæ solis sacerdotibus incumbebat, ἱερωσυνα nominarunt: cuius partes & ritus exquirere, præsentis non est instituti. Summa autem eorum quæ de sacrificiis dicta sunt, eò redit, vt Ethnicismi origine paulò apertiùs detecta, Satanę artes cordatus lector videat, & execretur, atque legalium sacrificiorum complementum in pretiosissimo illo vnicóque propiatorio sacrificio, quod Christus in ara crucis ad Patrem pro peccatis nostris obtulit, quærat, & de parta sibi æterna salute humili mente glorietur.

SATVRNVS.

ADAMVS Mosis est is ipse, quem posteritas, verbi Dei ignara & contemptrix, Latinè quidem vocauit Saturnum, Græcè verò Κρόνον. Veterem, Cainum Mosis dico esse antiquissimorum Ethnicorum Latinorum Iouem, Græcorum Ζῆνα vel Δία, non autem recentem quendam aut vnius duntaxat gentis cognominem Iouem. Saturnum igitur hunc qui primus orbi innotuit, esse Adamum, etiam testibus Ethnicis, ex his colligas, quòd Saturnus iste ita nominatur à voce linguæ Hebręæ, quæ primùm omnibus mortalibus fuit communis. Vox autẽ illa est verbum *Satar*, quod latitare, seu occultare significat. Fuit autem hoc nomen vestigium fugæ & latitationis à Deo, quam molitus est Adamus post suum peccatum, vt est Genes. 3. 8. Nonnulli verò malunt Saturnũ à *satione* dictum: quoniam, vt scribit Arnobius ex Ethnicorum arcanis lib. 4. sationibus præerat. Quod, etsi verum fuit, tamen Saturnus à satione deriuari non potest, quum in Saturno *Sa* syllaba sit longa: in satione verò breuis. Saturnus, aiunt alii, dictus est, quòd sationibus inter Ethnicos pręerat, vt pote qui primam rerum serendarum, terræque excolendæ, & agriculturæ rationem inuenisset, cæterósque docuisset. Quod de vno Adamo verè dici potest. Genes. 3. 17. & 23. Nam fuit in mundo primus Agricola, & Sator rerum & hominum. Quòd Saturnus cœli ipsius filius, vt pote ex nullo superiore homine genitus, dicitur creditúrque ab Ethnicis, teste Cicerone lib. 3. de Natura Deorũ; Adamus autem Dei filius vocatur, Luc. 3. 38. quoniam à Deo immediatè creatus est, nó ex alio homine natus: nonne nostræ veritatis vestigia sunt? Quòd Saturnus nominatur Κρόνος, vt ait Plato in Cratylo, velut χρόνος id est æternus, & ab omni huius mũdi æuo existens: (est enim Adamus coæuus & contemporaneus Mundo ratione ortus sui.) Quòd

sab

Ayuntamiento de Madrid

ſub ſolo Saturno ſeculum aureũ, ac primam mundi ætatem fuiſſe conſentiunt omnes Ethnici, nónne hæc proculdubio demonſtrant hunc Saturnum fuiſſe verum Adamum, ſub quo tum ætas prima mundi tum aurea fuit ante illius peccatum? Quòd Saturnus primus in orbe terrarum imperium tenuit, nonne idem fecit primus Adamus, tum iure creationis, tum priuilegio ætatis, quum eſſet omnium hominum primus parẽs? Quòd Saturnus fuit maritus Rheæ ſeu Cybeles, quæ eadem mater Deorum, id eſt hominum (qui primi ingenio & induſtria præſtantes fuerunt) dicitur: imò eadem & Pandora quoque nominatur, vt ait Diodor. Sicul. lib. 4. cap. 5. & mater Iouis, vt ſcribit Euſeb. lib. 2. cap. 3. preparat. Euangel. quæ mala omnia in Mundum inuexit: nónne pro nobis iſta faciunt? Eſt enim hæc Rhea ſeu Pandora Eua vxor Adami primis hominis. Denique, quòd Saturno veteres Ethnici aperto capite, quemadmodum tradit Plutarchus in Rom. quæſt. ſacrificabant, noſtram veritatem confirmat, vt veraci, & cæteris ſanctiori Deo. Fuit enim Adamus Caino filio eiuſque poſteris longè religioſior ac ſanctior. Cæterùm de Agriculturæ primo inuentore digladiantur Ethnici. Meliùs ſentiunt qui eam antiquiſſimo illi Saturno, nempe Adamo, tribuunt. Itaque cum falce, qua fruges maturæ metuntur, ſolet à veteribus Saturnus ille pingi.

SERAPIS.

SERAPIDIS cultus præcipuus fuit apud AEgyptios, qua appellatione etſi Oſirin cultum atque exornatum aliqui ſcribunt, primos parentes tamen Deo hanc tribuiſſe exiſtimo, quòd ſit æterna lux, & æterna ſapientia. Superſtitioſa poſteritas amiſſo vero Deo, nomen retinuit, & cultus Deo deſtinatos ac debitos fictitio idolo hoc titulo præſtitit, noua ſubinde ſuperſtitione cumulatos. Fana huic AEgyptus dedicauit plurima, quorũ vetuſtiſſima fuerunt Memphitica, celebertima Alexandrina. Græci, AEgyptios imitati, eidem Serapidi non pauca fana conſecrarunt, aſſumtis ſacrificiorum ritibus, &, religionis qua coleretur, legibus, ab AEgyptia gẽte Nam & Athenienſes, & Spartani, & Meſſenii, & Bœotii, & plures alii hos ſecuti, Serapidi peculiares cultus exhibuerunt, AEgyptiorum exemplo. A Serapide de tribus in Deo vero perſonis oraculum Thulidi AEgyptiorum regi renũciatum perhibetur.

Πρῶτα θεὸς, μετέπειτα λόγος, καὶ πνεῦμα συὶ ἀμφοῖ,
Σύμφυτα σὶ ἑὶν ἑνὶ πάντα τάδ' ἐστὶ καὶ εἰς ἓν ἰόντα,
Οὗ κρέτος ἀρόνιον, σὺ δὲ τὸ κέστ πουὶ βάλλεῖ,
Θνητὲ, ἀιδ ηλον διάγων βιοτοιο τελευτὴν. id eſt,

Principio Deus eſt, hinc Verbum, & flaminis aura,
Vnum numen idem tribus eſt, naturáque conſors;

Ayuntamiento de Madrid

Cuius vis æterna: sed hinc pede te ocyus aufer,
Mortalis, perogens incerti limitis ævum.

Id à Sacerdotibus AEgyptiis, ex veteri Patrum doctrina, concinnatum reor. Non enim dubium est veterum monumenta plurima diu in AEgypto, cura & custodia sacerdotum, conseruata esse: si doctrinæ verus intellectus perierit, paulatim depraua tus aut petulantium aut superstitiosorum ingeniorum commentis, quæ simpliciter dicta vel in ænigmata & allegorias transformarunt, aut picturis inuoluerunt, aut dubius & ancipitibus interpretationibus in dubium adduxerunt. Extat apud scriptores ecclesiasticæ historiæ descriptio & templi Serapidis, & idoli portentosæ magnitudinis, & præstigiarum mirificarum quibus templi antistites, imitati Satanæ artificia, imposuerunt miseris hominibus.

VESTA.

EX sanctorum Patrum religione, Ethnicas superstitiones illius oblitione natas esse, vel solæ Numinum Ethnicorum appellationes, profectæ à Patribus, argumento esse poterunt. Coluerunt ignem Chaldæi, Persæ, Assyrii, Medi, tanquam Deum, quem *Orismada* vocarunt, quasi ignem sanctum, vel lucem diuinam, ex *Vrim-Esed*: Græci & Romani Εστίαν, seu Vestam, quæ appellatio significat Ignem Domini, ex *Esch-Ia*. Veteres illi populi ignem perennem ac petuigilem religionis ergò aluerunt, cui, ceu Deorum maximo hostias mactare, & solennia festa, statis diebus, regio apparatu & sumtibus magnificis celebrare, atque ex illo euenta rerum edisceere atque interpretari assueuerant. Hunc annuatim Persæ certis diebus festis candido impositum equo, tanquam numen, circumducebant. Cum pompa maxima sequebatur equum rex Persicus: hunc regni proceres & maxima populi multitudo comitabatur, vt Xenophon & Curtius annotarunt. Græci in Delphico templo, perpetuum fouebant ignem, cuius custodia mulieribus matrimonio solutis demandabatur. Attici in templo Minerua Poliadis, vna cum Palladio, lychnum inextincti luminis virginibus custodiebant. Neque AEgyptiorum numen quod initio appellatione Seraphim, in Serapin tandem commutata, celebrabatur, aliud quicquam significabat, quàm eundem ignem, quem perennem esse volebant instituto maiorum. Seraphim enim flammeum quiddam est, vel ignitum, aut lucidum, à Saraph, verbo. Romani custodiebant eum ignem tanquam arcanum & cœleste depositum, per virgines Vestales, cōditum in penetralibus sacris, & velut sanctiore recessu templi Vestæ, cum Palladio & Diis Penatibus Troia aduectis, quò nulli hominum, nisi Vestalibus & Pōtifici adire fas erat: teste Plutarcho in Numa, & aliis. Insederat in animis hominum illa quæ inde vsque à Patribus manarat opinio, de in-

Ayuntamiento de Madrid

de inflammatis cœlitus victimis: quod ita intelligebant Ethnici, vt Deum ipsum flammea specie ex alto delapsum victimas deuorasse crederent. Inde & numen flammis illis condi tegíque, &, cùm rapidissimo motu in sublime tenderet, abripi eo ab aris victimas, transferríque in cœlum, neque in vlla sacrificiorum parte clariora certioráque de numinis affectu testimonia conspici statuebant firmiter. Quare nec quouis igne, adoleturi sacrificia, vtebantur: sed eo tantùm, quem ex fomite, à radiis solaribus incenso, propagatum, lignis appositis, perpetuò in peculiaribus templis, magna religione, fouebant & conseruabant, ita vt neque extingui eum sinerent, neque vsurpari aliò, nisi ad solas victimas, & vt pollutum expiarent. Præterea saniores hoc existimo significare voluisse, quòd sit Deus æterna lux; vel hæc ipsa quæ in totum systema mundi fusa, supra constituit discrimina corporum τῶν ἐνεργείᾳ διαφανῶν, infra & τὰ δυνάμει διαφανῆ traiicit ac complet, & τὰ ἀδιόπτα seu obscura subiens aliquo splendore imbuit: vel alia quæpiam abdita atque inaccessa lux. De pyromantia, capnomantia & pyroscopia Ethnicorum in sacrificiis suis nefandis disserere, non est præsentis instituti.

VVLCANVS.

ARTEM ærariam & ferrariam Tubalcainus Caini nepos ante diluuium inuenit, cui adiungitur soror ipsius Nahama, tanquam laboris socia. Huius veritatis vestigia manifestissima extant apud ipsos Ethnicos. Hæc enim sunt verba Platonis in politico: Ignis quidem à Prometheo: artes autem à Vulcano, ipsiúsque coniuge, eiusdem artis socia. Quid magis consentiens dici potest? Nam quis dubitat quin Ἥφαιστος Græcorum, id est, Vulcanus ille vetustissimus Latinorum (plures enim fuerunt, vt docet Tullius lib. 3. de natura deorum & Arnob. lib. 4. contra gentes) sit Tubalcainus Mosis: quum, si mutetur T. in V. quarum literarum facilis est in sese migratio, nomen ipsum & vox *Tubalcainus*, sit Vulcanus. Præterea quis nescit Nahamá significare Pulchram, seu Venerem? quum ab ipsis Ethnicis dicatur, vti & Vulcanus, filia Iouis, certè soror est Vulcani: eadem verò ab iis ipsis Ethnicis dicitur vxor quoque Vulcani, vt planè illi cum Mose in eo concordent. Quis æs primus, aut ærariam artem, i. fundendi æris rationem repererit, dubitant Ethnici, & in eo sunt inter se varii, quum de primo illius autore non quærunt; sed illius inuenti gloriam posteris, & aliis, quàm primo, tribuunt. Sed constat inter omnes Ethnicos, Vulcanum eum, cui inuentionem illam tribuũt, fuisse vetustissimum, quem Iouis filium propterea vocant. Quoscunque enim antiquissimos esse volunt, eosdem faciunt filios Iouis, vel cœli. Ab huius Vulcani nomine primi, postea alii sunt

Ayuntamiento de Madrid

Vulcani dicti, isto multis seculis iuniores. Hic verò Vulcanus antiquissimus, est, vt nomen ipsum ostendit, Tubalcainus Mosis. Ab hoc igitur Vulcano ærariam & ferrariam artem, adeóque instrumentorum eiusmodi conficiendorum rationem primùm repertam esse ipsimet Ethnici scribunt. Itaque omnes opifices eiusmodi illi consecratos esse docet Plato, lib. 11. de legibus. Quare sic pingebatur, vt Albericus in lib. de imaginibus Deorum ait, videlicet Deus ignium fabri similitudine, malleum in manu tenens, & iuxta eum officina pingebatur: etsi Herodotus lib. 3. ridiculè eum postea ab AEgyptiis depictum fuisse narrat. De Vulcano sic scribit Homerus, ὃν ἥφαιστος δέδαεν, καὶ παλλὰς ἀθήνη: & apud eundem Iliad. li. 18. fit mentio tripodum admirandorum à Vulcano fabrefactorum. Sed & arma ab eodem Diis facta scribit ex Ethnicis Lactantius lib. 1. cap. 17. quanquam Pausanias lib. 9. ait nullum in tota Græcia egregium Vulcani opus extare preter sceptrum Agamemnonis. Sed nos non de Græco Vulcano, qui recens est: sed de primo, de quo Homerus & Lactantius, loquimur. Ergo hic est Vulcanus, qui etiam ab Augustino Deus artium ex Ethnicorum mente nominatur, lib. 4. ciuit. Dei, cap. 10. Quod & ante eum Plutarch lib. de aquæ & ignis comparat. dixit. Nam vsum ignis ad fundendum & cōflandum metalla primus inuenit Vulcanus iste, vt ait Lactant. lib. 2. cap. 6. & lib. de ira Dei, cap. 13. ignis autem vsu istiusmodi reperto, facilè fuit artes ærarias & ferrarias inuenire, vti docent Plato & Diodor. Sicul. lib. 1. cap. 1. porrò quum vox *Vulcanus* ex voce *Tubalcainus* manifestè formata sit (nam & Osirim AEgyptii vocāt Thamec, vt ait Eusebius, quem dicūt Vulcanum) inepta est Fulgentii Placiadis etymologia, qui Vulcanum quasi βουλήκαπνον dici putat, id est, cupidum fumi & fuliginis hominem. Phornutus ἥφαιστον ab incendendo deriuari putat. (est autem ἥφαιστος Græcis, Vulcanus Latinis) nempe ἀπὸ τοῦ αἴσθειν, quod & spirare & inflammare significat. Meliùs Plato in Cratylo ἥφαιστον deducit à verbo φαίνειν, & φῶς, quòd quum igni præsit Vulcanus, luci quoque præfectus est. *Nahama* verò est proculdubio Venus, quæ Vulcani illius primi & soror fuit & vxor. Nam Nahama significat pulchram, formosam, venustam, & eam cuius coitu delectantur homines. Vnde pro voluptate Venus, quę fuit pulcherrima mulier, sumitur, vt docent Athenæus & Augustinus lib. 4. cap. 11. & lib. 15. cap. 20. ciuit. Dei ab ea dictæ sunt omnes mulieres, quarum coitum viri expetunt, Veneres, qualia ferè sunt scorta. Venus autem Latinè à veniēdo dicta est. sicut Ioseph Scaliger annotauit: quoniam nulla inter populares mulier scortari sinebatur, i. quæ esset eius loci ciuis: sed duntaxat si qua erat peregrina & aduena, vt apparet ex veteribus comœdiis: imò ex ipso Dei verbo, velut ex libro Prouerbiorum, vbi meretrices aduenæ & extraneæ vocantur.

Ayuntamiento de Madrid

ET de his quidem hactenus, tantum vt iuuenes poetarum & mythologiæ ſtudioſi ad ſcrutandas veras antiquitates alliciãtur. Si quis enim in Græcorum & Latinorum ſcriptis hærere pergat, & Ethnicos ſub nominibus & fabulis Deorum ſuorum philoſophiæ naturalis & moralis myſteria occultare voluiſſe dicit, quod primarium eſt omittere videtur: nempe iſtis idolomanię horrendæ artibus diabolum Dei gloriam quantum in ſe fuit obſcuraſſe, miſeros homines ludificaſſe, & tremendo ſummi rerum arbitri iudicio dementaſſe: vt in tot ſeculorum curriculo, in tot populis & Adami filiis, vera luce verbi diuini deſtitutis, ſuperſtitioni, idololatriæ, impietati, iniuſtitiæ, impuritati addictis, appareat verum eſſe quod olim Apoſtolus retulit, Eos qui incorruptibilis Dei gloriam mutarunt in efformatam imaginem mortalis hominis, & volucrium, & quadrupedum, & reptilium, traditos fuiſſe à Deo cupiditatibus cordium ipſorum ad impuritatem, vt fœdarent corpora ſua inter ſeſe: vt qui Dei veritatem mutarint in mendacium, & coluerint ac ſeruierint rebus creatis, præterito Creatore, qui eſt benedictus in ſecula.

FINIS.

BIBLIOTECA MUNICIPAL MADRID

Ayuntamiento de Madrid

Ayuntamiento de Madrid

Ayuntamiento de Madrid

M D

A

Ayuntamiento de Madrid